„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **620** ■ 7-13 ianuarie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

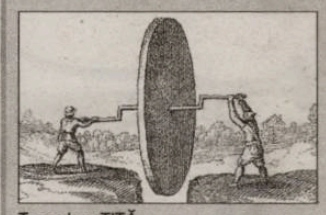

Teodor TIȚĂ
contraintuiția
12

ANDREI PLEȘU

„Anul nou la *Dilema veche*“

pagina **3**

RODICA ZAFIU

„Oieri și ciobani“

pagina **6**

Interviu cu
ADRIANA BABEȚI

pagina **VI**

Întîlniri

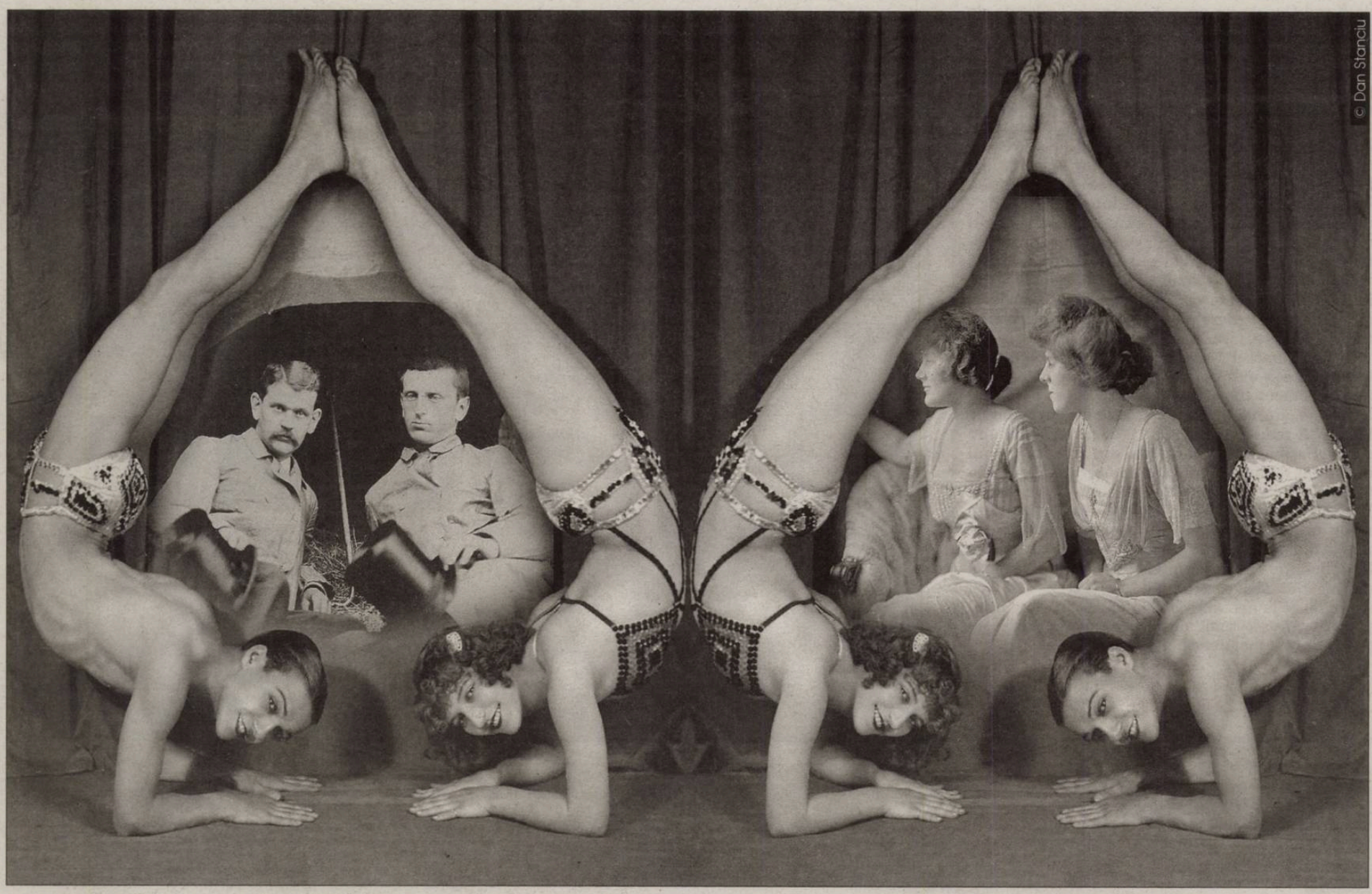

© Dan Stanciu

„Uneori ne întîlnim destinul chiar pe drumul pe care am luat-o ca să ne ferim de el.“

LA FONTAINE

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

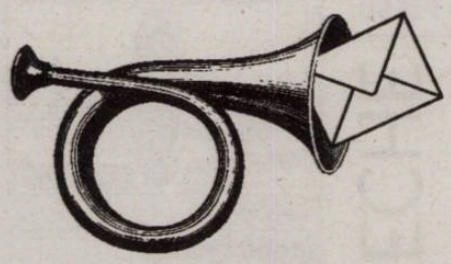

turneu de inbox

Nr. 619

Articolul lui Andrei Pleşu,
„Cultura dialogului în declin"

Democraţia dialogului

Domnule Pleşu, de multe ori doresc să comentez articolele dumneavoastră care mă farmecă, mă incită, dar mă şi intimidează. Dacă tot e vorba de dialog, o iau ca o invitaţie la replică şi o sugestie de acceptare înţelegătoare a unui stil literar de amator.

După părerea mea, dialogul uman a evoluat, iar unele aspecte pe care le deplîngeţi sînt, de fapt, benefice. Încep cu punctul 2 – dialogul de complezenţă. E o absolută necesitate a societăţii. Cînd merg la masa de prînz cu colegii de serviciu, avem un ritual precis şi subînţeles. Ei ştiu că nu mă interesează fotbalul american, eu ştiu că ei nu au auzit de Halep. Ei nu mă bat la cap cu *Războiul Stelelor,* iar eu nu vorbesc de Kusturica. Vorbim de vremea de afară şi de cum o mai duc copiii – subiecte drăguţe, dar anoste –, iar la sfîrşitul mesei ne întoarcem la lucru, bucuroşi că am putut menţine relaţii colegiale, că, în ochii lor, sînt băiat de treabă, că voi putea menţine relaţii cordiale de serviciu cu ei.

La punctul 3 cred că cereţi cam mult. Într-o schiţă de Karel Capek, un amărît ajunge la Judecata de Apoi şi constată cu uimire că este judecat tot de oameni, şi nu de Dumnezeu. Atotputernicul şi Atotştiutorul înţelege punctul de vedere al fiecăruia şi nu poate judeca sau condamna pe nimeni. Este în firea umană să stabilească, treptat, un set coerent de valori pe care se poate baza în viaţă. Schimbarea acestor axiome de bază şi a punctului de vedere cu fiecare dialog e nerealistă şi chiar indezirabilă. Scheletul de valori pe care ne bazăm ne integrează într-un anumit grup social şi de interese. Vă imaginaţi un general american să zică: „Poate au şi rusii dreptate în privinţa...?" Da, oamenii de statură intelectuală deosebită au curajul de a se uita şi la alte valori fără să le fie teamă că li se năruieşte sistemul cartezian; dar şi ei, adeseori, ascultă şi acceptă alte puncte de vedere numai la nivelul de sportivitate academică, fără să le internalizeze.

În fine, punctul 1 descrie dialogul democratic în forma lui cea mai pură. Churchill a spus: cel mai bun argument împotriva democraţiei este un dialog cu alegătorul mediu. Deci, ce să facem, domnule Pleşu, să reducem dialogul la dezbateri Liiceanu contra Saramago (am ales unul din dreapta şi unul din stînga)? Păi, era vorba de democraţie. Dacă nea Cutare vrea să contribuie la discuţie cu *like*-uri la FC Steaua, iar tanti Cutărița vrea să posteze poze cu pisici, fiţi fără grijă că vor găsi mai mulţi parteneri la dialog decît găsiţi dumneavoastră cu articole bine ticluite. Ei nu vă înţeleg pe dumneavoastră, dar nici dumneavoastră nu îi înţelegeţi pe ei.

Îmi place la nebunie *Dilema veche,* cu stindardul plăcerilor intelectuale desfăşurat sus şi fără complexe. Succes mai departe!

adăugat de Alex Pintilie
la 17 decembrie 2015

Dilema veche vă propune

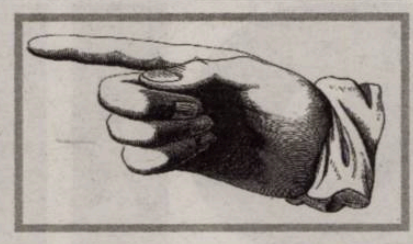

■ La finalul anului trecut a apărut pe DVD *Aferim!,* cel mai bun film românesc din 2015 şi unul dintre cele mai bune din ultimii ani. Pe lîngă o broşură care include interviuri, cronici şi un dicţionar de arhaisme (ştiţi ce înseamnă „işchiuzarlîc"?), aveţi bonus şi cele mai noi scurtmetraje ale lui Radu Jude, *O umbră de nor* şi *Trece prin perete*. Luaţi DVD-ul, e ca şi cum aţi avea un Urs de Argint acasă. (Luiza Vasiliu)

■ *Lumea era toată a mea. Amintirile unei prinţese* de Ana-Maria Callimachi (traducere de Lidia Grădinaru, Editura Corint). Urmaşă a boierilor Văcăreşti şi Mănesti, Ana-Maria Callimachi a trăit între anii 1892-1970 şi a plecat în exil în 1940 în Marea Britanie, unde a şi apărut prima ediţie a acestor memorii despre Bucureştiul şi Parisul începutului de secol XX, perioada războiului şi, în general, despre viaţa şi moravurile aristocraţiei europene: „Interviurile matrimoniale, care implicau rangul, averea şi funcţia, erau chestiuni complicate, elaborate cu grijă pentru a permite gradul maxim de atractivitate şi succes. Dacă aveai cît de cît simţul umorului, se dovedeau deopotrivă distractive şi favorabile melancoliei... Cînd era vorba de franţuzoaice, bărbatul era de obicei fortăreaţa ce trebuia cucerită, domnişoarele fiind mai mult decît împăcate cu rolul lor de ofrande arse pe altarul matrimonial. Asta justifica aforismul lui Alphonse Karr: «Toate femeile ar trebui să se căsătorească, bărbaţii – niciodată»". (Marius Chivu)

■ *Palatul Noblesse* – centru de arte şi evenimente. Monument istoric de curînd restaurat, această clădire dispusă pe patru niveluri, cu un număr de aproximativ 40 de camere, păstrează o bine temperată proporţie de volum, culoare şi design, toate conturînd o atmosferă calmă, de rafinat şi ademenitor bun-gust. Situat într-o zonă a Bucureştiului aflată încă la răscrucea drumurilor încărcate cu amintirile şi aromele Orientului, în proximitatea plină de legendă a Bisericii cu Sibile sau cu Sfinţi, datînd din secolul al XVII-lea, acest centru cultural se vrea o alternativă la comercialul agresiv şi găunos. După o vizită aici, cu siguranţă veţi scoate din raft *Romanul adolescentului miop* sau *Dubla existenţă a lui Spiridon V. Vădastra*. Parcă acum paginile de tinereţe ale lui Mircea Eliade au altă savoare. (Ruxandra Mihăilă)

■ *Acolo unde nu mai e trotuar* de Shel Silverstein, ediţie bilingvă (Editura Arthur, 2015). Pentru că mi-a redeschis apetitul pentru poezie într-un mod neaşteptat. O poezie amuzantă şi plină de fantezie, în care nimic nu este ceea ce pare a fi sau poate că este, dar pe dos. Şi pentru că este vorba despre o traducere minunată a lui Florin Bican. De citit oricînd, nu doar în ultima zi a anului, înainte de a-ţi pune dorinţe pentru anul care vine, pentru că le vei regăsi pe toate în poeziile lui Silverstein! (Adina Popescu)

■ Un şemineu cu pisică. Am stat, de curînd, lîngă şemineul unor prieteni, în care ei au făcut un foc adevărat: au adus surcele, ba chiar lemne mai mari, pe care le-au spart, bărbăteşte, cu toporul. Apoi au adăugat bucăţi din mobile vechi, picioare de mese sau de scaune, unele cu model. Focul creştea (în cadrul lui reglementar şi bine delimitat) şi eu mă uitam fascinată. Mai ales că în faţa lui adăsta, din cînd în cînd, un perfect motan portocaliu cu alb, aproape rotund. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Antologie 2015**
- **Horoscop 2016**
- **Disney**

album dilematic Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUŢITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA
Cătălin ŞTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIŢĂ ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producţie: Ionuţ Matei
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicaţie auditată de: BRAT
Tiraj: 8.700
Tipărit la Tipomedia

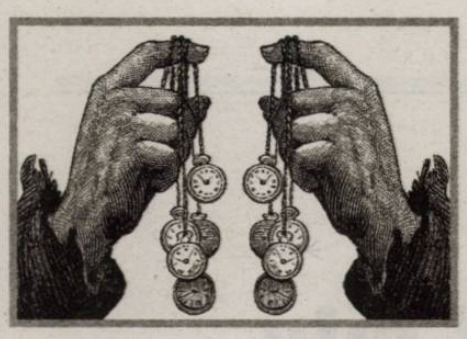

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Anul nou la Dilema veche

Săptămînalul *Dilema* s-a născut în 1993, cu un program care, în epocă, suna foarte antipatic: voia să înlocuiască partizanatul gata-făcut cu reflecția, opțiunea pătimașă cu aderența calmă la realitate. Și, mai ales, cultivarea isterică a „absolutului“ cu evaluarea lucidă a faptelor. Pe vremea aceea, trebuia să fii ori al lui Iliescu, ori al Opoziției. Sperasem ca decembrie 1989 să evacueze griurile cotidiene ale dictaturii sau monotonia alb-negru a ideologiei oficiale, pentru a ne oferi policromia dezbaterii libere, bogăția viului, atenția la nuanță și la diferență. Cum era de așteptat, am încasat-o. Eram de o vinovată „echidistanță“, „relativiști“ într-un moment al radicalității drastice, „infiltrați“ ai taberei „celeilalte“. FSN-ul ne socotea cripto-țărăniști sau cripto-liberali, iar opozanții – cripto-feseniști, inventați pentru contracararea revistei *22*. Am sfîrșit prin a neliniști însăși instituția fondatoare (Fundația Culturală Română), condusă de Augustin Buzura, căruia îi rămîne intact meritul de a fi fost prima noastră gazdă. În cele din urmă, am căutat un statut de autonomie. Ne-a ajutat, un timp, Mircea Dinescu, care, în criză de mijloace, ne-a livrat holding-ului Adevărul. A trebuit să ne schimbăm numele și astfel am devenit *Dilema veche*. Confiscat, în cîteva rînduri, de asumarea unor servicii publice, nu m-am mai ocupat direct de revistă, ba chiar a trebuit să-mi suspend, temporar, colaborarea. Dar nu mi-am făcut griji. Am avut noroc de redactori-șef de prima mînă și de o echipă admirabilă, solidară în jurul unor valori împărtășite: inteligență, cordialitate, umor. Primul redactor-șef a fost Elena Ștefoi: cu o deja consolidată experiență publicistică, cu un simț înnăscut al dreptății și corectitudinii, analist riguros (și fără iluzii) al lumii din jur, necomplezentă, dar intens sensibilă la complicațiile omenescului. I-a urmat Mircea Vasilescu, un universitar echilibrat, fără umori sezoniere, cultivat, harnic, ingenios, capabil să îmbine creativitatea cu antreprenoriatul, gata să-și sacrifice (la nevoie) ego-ul academic, pentru a face administrație, pentru a dialoga, eficient, cu „patronii“, cu instituțiile disponibile, cu ambianța autohtonă. Cum s-ar spune azi, un excelent „manager“, dar unul care nu își face treaba în numele unui „proiect de firmă“, ci în numele unei biblioteci.

Odată cu noul an, Mircea Vasilescu s-a decis să se retragă din funcția de redactor-șef al *Dilemei vechi,* mutînd accentul pe cariera sa universitară, fără însă a se despărți de gazetă. Îl înțeleg. În orice funcție te-ai afla, e igienic să nu „încremenești în proiect“. Îmi amintesc că cele mai frumoase momente „profesionale“ din propria mea biografie au fost cele în care am părăsit, prin demisie, „demnitățile“ la care consimțisem: Ministerul Culturii, Ministerul de Externe, CNSAS-ul, consilieratul de la Cotroceni. Revenirea la sine e o sărbătoare. O sărbătoare despre care cele mai multe dintre vedetele noastre politice nu au nici cea mai mică idee: visează să moară în post. Nu știu să plece, sau pleacă dintr-un loc ca să se aciueze în altul; vor mereu ceva, *încă ceva,* chiar cînd trec de 70 de ani. A avea o funcție e conținutul lor de viață. Nu e cazul lui Mircea Vasilescu. El pleacă lin, fără demisie, bucuros să rămînă în echipă. În locul lui, l-a ales, cu acordul colegilor, pe Sever Voinescu. Nici Sever nu e o noutate pentru membrii redacției, nici redacția nu e o noutate pentru Sever. E un vechi colaborator al *Dilemei* și un gazetar experimentat. L-am cunoscut demult, la o școală de vară de la Predeal, tînăr jurist, lacom să învețe, să „mănînce jeratic“ (cum ar fi spus Constantin Noica). Mi-au plăcut, de la bun început, mintea lui, apetitul lui cognitiv, hazul lui și o anumită candoare comportamentală. Cînd am ajuns la Externe, preocupat (fără cine știe ce succes)

Sever Voinescu, Toader Paleologu, Adrian Papahagi, Teodor Baconschi sau Mihail Neamțu (nu mai vorbesc de Liiceanu sau Patapievici) sînt niște umbre, apărute pe lume în siajul prezidențial, inventii, unelte, păpușele băsesciene, e ridicolă. Mai curînd, Traian Băsescu a fost, ca

Schimbarea redactorului-șef va fi o nouă *etapă a* continuității *revistei.*

de „înnoirea cadrelor“, mi-am amintit imediat de el și l-am invitat să preia secretariatul general al instituției. O prezicere pentru „băieții deștepți“ care „se prind“ mereu cum stau lucrurile: pe vremea colaborării mele cu Sever Voinescu, dl Traian Băsescu nu exista pentru nici unul din noi. Da, la un moment dat, Sever Voinescu a fost membru PDL. Nu mai este. Da, a fost activ în campania electorală a fostului președinte. Dar de o bună bucată de vreme a ieșit, ca și mine, din jocul politic, adică a devenit, ca să spunem așa, în chip sănătos „dilematic“. Asta nu înseamnă că, în mințile de lemn ale unora, lucrurile nu rămîn suspecte. Sînt pățit. Am plecat de la Cotroceni după numai patru luni de „activitate“, am scris mai multe articole critice despre Traian Băsescu (pînă l-am enervat într-atît, încît a proferat amenințări publice la adresa mea). Degeaba. „Băsist“ am fost, „băsist“ am rămas. Nu mă dezic de episodul pariului meu pe calitățile „marinarului“. Cred și azi că, prin înzestrare nativă, avea cîteva clase peste media politicienilor autohtoni. Mai cred și că nu și-a valorificat înțelept înzestrările, iar acum și le sabotează… Dar ideea că oameni ca să spunem așa, „construcția mentală“ a unui grup care crezuse a fi descoperit în el un tip de ofensivă, de bună amplasare în teren, de care era nevoie. Am greșit? Dar cine ne va refuza dreptul de a greși sau de a alege liber valorile în care credem? De ce e mai onorabil să fii un „fan“ al lui Dan Voiculescu? Sau al lui Gabriel Oprea? Sau al lui Ponta?

Cum vedem, „noua“ *Dilema veche* apare într-un context neplăcut de asemănător cu cel de la începutul anilor '90. „Iliesciști neo-comuniști“ atunci, „băsiști venali, cumpărați pe bani și privilegii grele“ acum. „Anti-iliesciști“ de cristal atunci, „Anti-băsiști“ gîtuiți de furie și iubitori de neam“ acum. Pe acest fundal, *Dilema veche* are toate motivele să rămînă consecventă cu ea însăși.

Consecventă, dar nu monoton previzibilă. Schimbarea redactorului-șef va fi o *nouă* etapă a *continuității* revistei. Pentru că proiectul ei nu plutește, atemporal, peste oameni și vremuri. Inevitabil, *Dilema* aurorală (botezată ca atare de Radu Cosașu), *Dilema* Lenei Boiangiu, a Titei Chiper, a lui Zigu Ornea sau a lui Alex. Leo Șerban nu e totuna cu *Dilema* generațiilor ulterioare. Au apărut colaboratori noi, ideologii noi, febrilități noi. Sincer vorbind, am momente cînd nu mă mai recunosc cu totul în paginile gazetei. Dar nu e normal? Fiecare generație are raiul și infernul ei, aripi pentru unii, balast pentru alții. *Dilema* nu este o *doctrină* (și sper să nu-și confecționeze vreuna *trendy). Dilema* e o stare de spirit, un *tip de atitudine*, din care „angajările“ la modă, ideile răstite, opțiunile inflexibile sînt excluse. Cel puțin așa cred. Asta am avut în cap atunci cînd am propus înființarea ei. Și sînt sigur că Sever Voinescu e omul potrivit pentru a ține în viață intenția originară a publicației. Aceea rezumată în citatul caragialian de pe frontispiciu: „Sînt vechi!“ Adică „nu mă dau după vremuri, și îmi plac lucrurile cu o anumită patină“. Știm bine că și tema „noutății“ e veche… În definitiv, noua generație nu face decît să-și configureze propria „vechime“, vechimea zilei de mîine…

P.S. Întrucît am constatat că sensul formulei „director fondator“ e înțeles greșit ca fiind echivalent cu acela de „director executiv“, rog redacția să mute această mențiune onorifică, de pe pagina întîi, undeva în caseta redacției. „Conspiraționiștii“ de meserie să nu facă prea multe speculații: nu mă dezic de *Dilema veche,* nu vreau să sugerez că schimbarea de acum are, prin această decizie a mea, vreo semnificație ascunsă. Profit doar de ocazie pentru a clarifica rolul meu *real* în „întreprindere“: nu „controlez“, nu decid, nu impun nimic. Sînt doar „marca“ de demaraj a săptămînalului nostru și prietenul constant al întregii echipe redacționale.

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Tuk-Tuk: adrenalină la preț mic

Sînt într-un *tuk-tuk*. Sînt convins că șoferul simte că și-a ratat cariera și dorește cu orice preț să ne demonstreze că are potențial de campion mondial la motociclism și că poate reprezenta cu succes Thailanda în orice competiție. Înțeleg acum de ce șeful securității de la biroul de aici mi-a spus că cel mai mare pericol în Bangkok este mersul cu *tuk-tuk*-ul. Nu mă pot baza pe Miracol (Tamrat) – așa îl cheamă pe etiopianul mic și relativ slăbănog care stă să leșine în dreapta mea. Prin urmare, mă agăț de Tanya, australianca solidă și de neclintit din stînga. La nevoie, sînt sigur că e mult mai de ajutor decît orice airbag.

Douăzeci de minute de adrenalină la preț mic: 100 de *baht* (cam 2 euro jumate). Metroul și sky-trenul sînt chiar mai ieftine și au și avantajul aerului condiționat. Din păcate, Tamrat și Tanya consideră că nu sînt „experiențe" culturale, așa că trebuie să iau mai departe barca.

Sufăr ca un tîmpit vreo 30 de minute, timp în care slăbesc vreo două kile și fac schimb de transpirație cu mult prea multă lume. Nenea care conduce barca cu vreo 300 de oameni în ea e și el un dement. Mă gîndesc că turiștii care își doresc o asemenea experiență ar putea să experimenteze cu unul dintre piloții de Formula 1 rataţi care și-au găsit de lucru la metroul bucureștean, pe la ora 17, într-o zi caniculară de iulie.

Decid că nu sînt bun de turist, le urez de bine companionilor și continui să văd Bangkok-ul ca un rom aristocrat ce sînt, folosind sistemul de transport în comun pe șine, care funcționează ireproșabil.

Traficul este minunat pentru o parcare aglomerată dintr-un mall. Ajung de fiecare dată mai repede de la stația de metrou la hotel decît oricare mașină, indiferent dacă e o rablă sau ultimul model de Merțan, deși e de mers cam zece minute.

Mă duc să mănînc la unul dintre multele restaurante de la etajul 21, adică ultimul, al unui ditamai mall-ul. Am primit sfaturi că nu ar trebui să mănînc pe stradă și, în ciuda corului de „Gică contra" (piticii mei), decid să mă conformez. Restaurantele arată bine. La fel de bine arată însă și libarca de pe farfuria de prezentare, așa că îmi bag picioarele și mă duc chitit să mănînc de pe stradă. Ajut o tanti să împingă un cărucior de gătit pînă la un colț și hotărăsc să mănînc de la ea. Îmi arată un meniu paradit tare. Cer o supă Tom Kung. O gătește în fața mea și pricep de ce supa mea thailandeză nu are gust. Pune cam de cinci ori mai multă sare, ardei iute și sos de pește decît puneam eu. În mod sigur, și legumele și fructele proaspete-proaspete sînt de ajutor. Iese o chestie minunată, pe care o mănînc plîngînd și plin de muci din cauza usturimii.

Pentru următoarele patru zile încerc de fiecare dată altceva de pe meniul uzat, dar curat. Femeia ține o curățenie impecabilă la locul de muncă. Mîncarea e absolut dumnezeiască. Costul e de vreo trei ori mai mic decît la un restaurant acceptabil, și de vreo zece ori mai puțin decît la un restaurant pentru turiști de fițe.

Pantip Plaza e un loc care trebuie vizitat dacă sînteți obsedați de electronice: Mac-urile sînt cam cu 30% mai ieftine decît în România (mai ieftine chiar decît în State) și la fel sînt și telefoanele. Puteți să vă luați și chestii contrafăcute, și băieții vă spun că sînt făcături, dar vă oferă garanție. Oricum, prețurile la brand-urile originale sînt cu cel puțin 15% mai mici decît în România.

Și piața de week-end Chatuchak este un loc în care trebuie să mergeți neapărat. Se negociază tare și, în general, prețurile cerute sînt cu minimum 40% mai mari decît ar trebui să fie.

Regimul e minunat: dictatură militară sprijinită de monarhie. Pozele regelui și ale reginei sînt peste tot. Am o epifanie și înțeleg de ce e nevoie de Photoshop. Vorbitul de rău al familiei regale se pedepsește cu închisoare pe o durată medie spre lungă, așa că nu comentez frumusețea cuplului regal. Zilnic se cîntă imnul (dimineața și seara) și trebuie să pretinzi că îți pasă. Nu de alta, dar toată lumea din jurul tău împietrește și e cam multă poliție în jur. Sînt cîteva emisiuni la televizor care i-ar face invidioși nu numai pe admiratorii regimului Ceaușescu, dar și pe cîțiva dintre gorniștii faimoși de pe la televiziunile de știri.

Activiștii pentru drepturile omului au viață grea: atît abuzurile îngrozitoare din sudul Thailandei, cît și situația minorității Rohingyas sînt discuții tabu. Deși pornografia este interzisă, prostituția este principala atracție turistică în Thailanda. Femei și puștoaice sînt traficate de peste tot din regiune.

Cu o zi înainte de a pleca sînt pe una din străzile cele mai circulate și aud în fața mea un puști entuziast care îi spune prietenului lui: „Mamă, ce cur tare are blonda asta!" Blonda se întoarce și îl înjură de mă-sa. Rîd. Rîd și ei și mergem împreună să mîncăm. Descoperim că toți locuim la o distanță de cam doi kilometri unul de celălalt în București.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU
euro-skepsis

Lupta cu Gradul, Emisia și Factura

S-a încheiat triumfător conferința de la Paris. Laurent Fabius a anunțat, în fața camerelor de televiziune din toată lumea, provocînd lacrimi de fericire și entuziasm, rezultatul: Umanitatea a căzut de acord. După zile și (mai ales) nopți de negocieri intense, s-a ajuns la un Tratat. Adevărul este că premierul francez a muncit pe rupte pentru a obține acest rezultat. Dat fiind că partidul său nu prea are șanse de a-și păstra puterea, o viitoare carieră internațională pare foarte probabilă pentru ambițiosul Fabius. Tot enorm a muncit pentru negocieri și Miguel Arias Canete, comisarul european pentru energie și schimbări climatice. A declarat că, în timpul ultimei săptămîni a conferinței, a dormit, în total, numai 11 ore. După atîta muncă, șefii de stat ai Lumii au hotărît: vor ține temperatura Pămîntului sub control. Planeta nu va mai avea voie să se încălzească mai mult de 2 grade. Este firesc ca toată Omenirea să dorească protecția Terrei, nu? Păi, atunci, de ce a fost nevoie de atîtea negocieri intense?

În primul rînd, deoarece nu știu să existe o legătura directă, *indubitabil demonstrată științific*, între volumul de emisii de gaze cu efect de seră și temperatura medie anuală. Inginer fiind, întreb: cîte catralioane de metri cubi de emisii echivalează cu o încălzire de două grade? Să mi se scuze ignoranța, dar tratatul proaspăt semnat prevede cote de emisii pentru toate țările lumii, în funcție de ținta stabilită: sub 2 grade Celsius încălzire. De aceea, volumul total, ulterior defalcat, este deosebit de important. E drept, dacă un stat nu își îndeplinește obligațiile, nu poate fi amendat sau constrîns în vreun fel, dar se merge pe încredere. Oricum ar fi, semnalul politic a fost deosebit de puternic: afacerile mondiale, fie ele în chimie, transport, agricultură, energie, extracție de materii prime, vor trebui să ia seama la direcția indicată de documentul final semnat la Paris. Vor exista premianți și codași ai clasei. Important este că toată clasa și-a stabilit un drum de străbătut.

Ce poziție de țară a avut România? Greu de spus. Puține sînt mesajele oficiale pe temă. De aceea, zic să ne plasăm în context. Sîntem din Europa Centrală și de Est. Prin urmare, ar fi normal să aparținem grupului de țări ceva mai sceptice, care doresc energie ieftină, potrivită nevoilor urgente de dezvoltare economică. Liderul informal al acestui grup este Polonia, cea care a avut o poziție extrem de critică față de obiectivele propuse. E drept, România are o producție energetică mai echilibrată, fără un accent deosebit pe gaze, cărbune sau petrol. Din acest punct de vedere, am fi putut să ne poziționăm cumva separat de polonezi. Pe de altă parte, nici să mergem orbește pe linia europeană occidentală nu ar fi fost indicat. Linia lor de forță (Germania, Franța, Luxemburg, Marea Britanie, Suedia) este susținerea necondiționată a surselor regenerabile (eolienele, solarele și altele asemenea) și donații pentru transferul de tehnologie către lumea a treia. Nu sună bine pentru România. Pe de o parte, sîntem net importatori de tehnologie, pe de alta am fi nevoiți să devenim net donatori de fonduri pentru Africa, America de Sud, Asia. Iar asta s-ar întîmpla în condițiile în care România a îndeplinit deja obiectivele strategiei 20/20/20 și este unul dintre cei mai cuminți și ascultători elevi din clasă. A fost pe-aproape chiar să-și pună pe butuci o parte din industrie de dragul ursulețului polar căruia i se topește banchiza.

Atunci, ce ar mai fi rămas? Să fim ca americanii sau chinezii care, pînă de curînd, nici nu au vrut să conceapă reduceri industriale de dragul climei? Sau ca țările în curs de dezvoltare, cerînd compensații financiare în schimbul închiderii unor industrii poluante? Nici ipotezele astea parcă nu ni se potrivesc cu totul.

Așadar, rămîn cu două nedumeriri: dacă legătura între Emisii și Grad este atît de evidentă, de ce s-a negociat atît de intens? Pe de altă parte, întreb: în acest context, ce a negociat țara mea? Nu de alta, dar vreau să știu din timp cu cît mi se va scumpi Factura.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Handbalistele sînt mai drăguțe decît ceilalți sportivi?

Ei bine, ar fi putut conta și asta atunci cînd Guvernul a decis să devină un alchimist care transformă o medalie de bronz în echivalentul a două de aur. De unde răzvrătirea sănătoasă a lui Marian Drăgulescu. Gimnastul a primit pentru argintul său mondial de trei ori mai puțini bani decît, să zicem, Ada Nechita, extrema blondă care ridică pulsul de cîte ori aruncă la poartă ori e prinsă în prim-plan la TV. Frumusețea contează, iar acest Executiv încă verde reacționează omenește. Nu neapărat la estetica fizionomei, cît la recepția sentimentală a unei performanțe. E în logica prezentului, dramatismul vinde. El a fost împins spre această decizie de valul de simpatie produs de handbaliste și astfel a fost pus față în față cu contradicțiile grave ale unei lumi care navighează după ureche. Sportul nu are o strategie de țară, ci doar una de gestionare la minut a sărăciei. De unde apar drame. Lăsate la latitudinea unor sinusoide emoționale, recompensele nasc monștri. De ce argintul pe care și l-au pus la gît fetele de la judo sau de la scrimă e sub cel al lui Neagu și compania? Nu există un răspuns rațional. Dar ar putea exista atunci cînd statul își va defini politica în domeniul sportului. Dacă va alege să investească preponderent în disciplinele cu tradiție națională și/sau popularitate globală în detrimentul împrăștierii puținului pe zeci de sporturi, atunci se vor găsi bani buni pentru performanțe. Pînă atunci, pentru handbal, veșnicul copil rătăcitor, se va tot tăia vițelul cel gras.

Radu NAUM

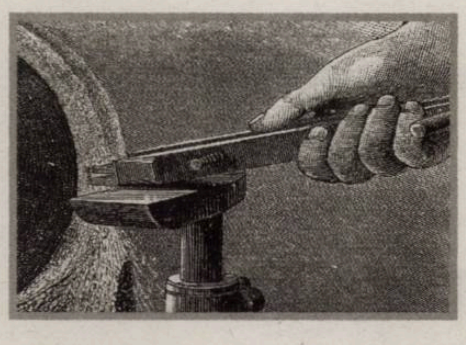

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Oieri la Casa Poporului și democrație faultată

Probabil că foarte puțini dintre membrii Parlamentului României înțeleg consecințele asaltului oierilor asupra Casei Poporului. Cel puțin așa au arătat evenimentele din ziua cu pricina și reacțiile politicienilor. Desigur, sîntem în Uniunea Europeană, iar proteste ale agricultorilor, cu animalele lor cu tot, s-au văzut de nenumărate ori la Bruxelles sau în alte capitale. Dar ce s-a întîmplat la București este dintr-un cu totul alt film. Este, de fapt, în totală opoziție cu ceea ce se întîmplă în Europa civilizată.

Mai întîi, modul de legiferare: fără audierea părților, fără dezbateri publice serioase, fără studii de impact. Dar, mai ales, o legiferare făcută pe ascuns, pe „șestache". De parcă s-ar fi ticluit un trafic de influență ori s-ar fi pus la cale niște avantaje personale ce trebuie ținute departe de ochiul public. Păcat că președintele și-a dat girul final pe această lege, în asemenea condiții – ar fi avut posibilitatea, în această fază, să refuze promulgarea și să trimită legea la reexaminare.

N-ar fi pentru prima oară cînd se legiferează în acest mod. Doar că, de data aceasta, cei afectați au reacționat mai vehement. Merită spus aici că există o problemă și în dreptul producătorului român, prea individualist și refractar la orice formă de organizare. Bine ar fi ca oierii sau alte categorii să-și creeze din timp organizații care să le apere interesele și, da, să-i tragă de mînecă pe guvernanți sau parlamentari încă înainte ca gîndurile lor să devină legi.

Acum, că oamenii au reacționat, se va găsi o soluție tehnică pentru a repara ce-a făcut prost acest Dorel legislativ. Consecințele politice, pe termen lung, sînt însă extrem de greu de remediat – și aceasta scapă unui mare număr de membri ai Parlamentului, care și-au demonstrat de acum, cu prisosință, lipsa de viziune politică, de cultură politică și de atașament față de valorile democrației.

Păcat că președintele și-a dat girul final pe această lege.

Atacarea Parlamentului – instituția fundamentală a democrației – de către „talpa țării" a generat imagini-simbol, cu un puternic impact în societate. Și, pe fondul unei stări generale de nemulțumire față de „clasa politică", dar și al unui tot mai puternic curent antieuropean și izolaționist, asigură o bază numai bună pentru lansarea de teorii ale conspirației. Deja, pentru mulți, legea cu pricina nu mai este doar un rezultat al suficienței, al lipsei de proceduri sau al slabului angajament democratic, ci expresia unui plan bine pus la punct pentru înrobirea țării. Altfel spus, după ce „ne-au luat petrolul, băncile, terenul agricol, după ce ne-au tăiat pădurile, acum au pus gînd rău păsunii alpine și vor să ne distrugă simbolurile naționale". Pentru că, într-adevăr, oaia și oieritul au un loc special în mentalul românesc.

„Strada", aceea care este văzută astăzi ca un agent legitim al schimbării societății, nu a venit doar cu revendicări în sensul consolidării democrației. Au fost și voci radicale – minoritare, dar au fost – care au cerut desființarea instituțiilor democratice, începînd cu Parlamentul, neutralitatea României (adică, mai pe șleau, părăsirea NATO), naționalizarea unor companii cu capital străin, legi care să favorizeze produsele românești pe piața autohtonă față de cele de import (direct spus, ieșirea de pe piața unică a Uniunii Europene), reintroducerea pedepsei cu moartea și altele. Toate aceste curente, din ce în ce mai vocale în spațiul public românesc, primesc acum un nesperat cadou tocmai din partea unei instituții fundamentale a democrației. Și – nu mai e un secret pentru nimeni – cînd instituțiile democratice eșuează în misiunea lor, soluțiile radicale capătă tot mai multă rezonanță.

Adoptarea, dar și promulgarea unei asemenea legi a însemnat un grosolan fault prin imprudență la adresa democrației noastre. Iar consecințele vor fi pe termen lung.

Ovidiu Nahoi *este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Barometrul porcului

Din josul scării, din susul scării, vine miros de sarmale. Acum, în clipa asta, toți românii fac sarmale. În toate casele, cu ușile și ferestrele închise, fierb olițe, oale și oloaie cu sarmale. Mă înduioșez pînă la lacrimi de această solidaritate umană și încep să simț tradițional.

Era acum aproape douăzeci de ani, primul meu text sarmalic din *Dilema*. Mult după aceea, revăzînd această serie de pilule dedicate porcăriilor sărbătorești, constatam că, *la începuturi, toate pilulele mele erau variațiuni pe tema „miroase a sarmale peste Munții Carpați!". Simțeam sarmalic, deci eram un bun român, totdeauna împăcat cu mine și cu viața, în timpul suspendat al sărbătorilor. De fapt, mă bucuram necondiționat de sărbători și încercam – fără să insist prea mult însă... – să le găsesc o condiționare culturală mai finuță*. De vreun an sau doi însă, iată-mă trebuind să fac un soi de apologie a porcului sărbătoresc în fața unei rețineri publice și mediatice tot mai vehemente față de „dezmățul românesc" al sărbătorilor de iarnă: „De ce credeți că românii fac excesele astea de sărbători, de unde ni se trage ghiftuirea asta irațională? E cumva în gena noastră, a românilor?" Mă enervam și nu mai eram un bun român, căci încercam să legitimez, tot „finuț cultural", ceea ce începuse să devină un stigmat național. Timpurile s-au schimbat, de Crăciunul acesta am avut chiar parte de „criza oii", de parcă ar veni Paștele, iar porcul mai guiță stingher doar undeva pe la țară. Iată deci cum porcul se dovedește a fi un subtil barometru al tranzițiilor noastre!...

Trădarea porcului a fost prima schimbare majoră pe care am sesizat-o: *Cred că prin 1999 s-a produs o ruptură care, la acea vreme, m-a lăsat perplex: un fost student, convertit vreo cîțiva ani prin India, ne-a gătit de Crăciun cîteva excelente mîncăruri în cel mai curat stil vegetarian. Eu, de Crăciun, să mănînc ierburi! Cred că toți moșii și strămoșii mei s-au răsucit în mormînt, oripilați de trădarea urmașului nedemn* – scriam eu atunci. Au urmat apoi sărbători cu catering, insurecția culinară a curcanului, eventual un porc *gong bao* și ceva delicatesuri libaneze. Mondializarea făcea o concurență neloială porcului național, dovedind, încă o dată, că pătrunderea triumfală a cosmopolitanismului se face, în primul rînd, prin stomac: *eating the other* – spun antropologii americani.

În paralel cu aceste schimbări legate de ce pun românii pe masa de sărbători, s-a schimbat și componența celor care se așază cu această ocazie în jurul mesei: *pe la sfîrșitul anilor '90, printre citadini, Crăciunul nu mai era sfînta sărbătoare a familiei,* rudele *fiind tot mai mult dublate (sau chiar înlocuite) de* prieteni, *iar prietenii erau tot mai frecvent* colegi. Al cui ești *aluneca încet-încet spre* unde lucrezi – mai scriam eu cam în aceeași perioadă.

A venit apoi integrarea europeană și, odată cu ea, „criza porcului": *Ce ne facem cu integrarea europeană a porcului național? – pare a se întreba, mai în glumă, mai în serios, media românească în prag de 2007. Din perspectiva normelor europene în materie, „modalitatea tradițională de a tăia porcul de Crăciun poate fi considerată barbară", amintește* Evenimentul zilei. *Adică românii ar fi barbari? Ce porcărie!* – mă revoltam eu în 2007. Iar un țăran chestionat de un reporter declara categoric: „Dacă UE înseamnă să nu mai cresc porci la mine în bătătură, eu nu mai vreau în Europa!" Și uite-așa s-a născut euroscepticismul românesc.

Curînd după aceasta, am început să constatăm însă cu toții că „porcul din bătătură" e fudulie, *pig business* e temelie. Iar *pig business* e *big business!* La televizor, Sorin Minea, mereu exasperat de comentatorii care băteau cîmpii, explica tuturor cîte ceva din lupta porcului autohton cu porcul străin, pesta porcină și seringa veterinarului; mai în privat, alții au invitat-o pe Tracy Worcester ca să priceapă mai bine *the big picture*. Dar ceea ce mă durea pe mine cel mai mult era coana *food safety,* căreia îi căsunase rău de tot împotriva porcului nostru național. Am scris imediat, bineînțeles, o pilulă pe această temă, în care am lansat și un slogan: *Mănîncă liniștit, Food Safety veghează pentru tine!* Integrarea europeană a porcului însemna preluarea fricilor alimentare „ca în țările civilizate" – cum ne place nouă să spunem pînă în ziua de azi. În acest context, ultima mea tentativă de a face apologia colesterolului s-a încheiat cu o admonestare dură din partea vegetarienilor. Lupta părea pierdută. La masă, lumea a început să se intereseze tot mai mult nu dacă mîncarea are *gust*, ci dacă este *sănătoasă*.

Peste cîțiva ani însă, într-un fel, balanța *Porcexim* și-a mai revenit: importam noi ce importam, dar pachetele cu porcării ale migranților se strecurau tot mai năvalnic prin microbuzele directe dintre Cucuieții din Deal și Roma sau Madrid. Începuse să miroasă a sarmale dincolo de Munții Carpați! Chiar și în țară au apărut tîrgurile cu produse locale/tradiționale/ecologice, pe scurt, „ca la mama/bunica/mătușa acasă, în care porcării „meșteșugite" erau oferite ca alternativă a mezelurilor cu E-uri. Supermarket-urile nu s-au lăsat însă intimidate și au scos rapid și ele tot felul de „gusturi românești" la tipla: a început contraofensiva pe care Florin Dumitrescu a numit-o „supermarketizarea tradițiilor".

Și totuși, amurgul porcului a început deja. Și – vorba lui Mark Twain – nici eu nu mă simt prea bine. Un bătrîn profesor de-al meu ne explica acum mulți ani, într-o dimineață tîrzie de după o noapte lungă, că viciul înseamnă putere. Și a rămas „puternic" și astăzi, la cei peste optzeci de ani ai lui! Eu am început să constat însă că vine o vreme cînd micul dejun se ia dimineața, noaptea e pentru dormit, iar porcul devine o nostalgie. Colac peste pupăză, fumatul este și el un stigmat. Adio, deci, vicii, adio, colesterol iubit; de acum încolo, de sărbători, voi scrie despre tradiționalele noastre salate de Crăciun! Nu mai contați deci pe mine pentru a răspunde la eterna și fascinanta întrebare: „Dumneavoastră, ca antropolog, ce părere aveți despre sărbătorile de iarnă la români?" Păi, ce părere să mai am? O părere de rău...

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

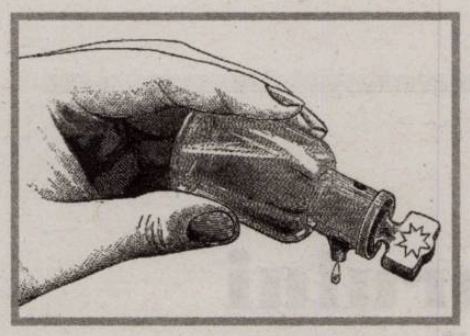

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Oieri și ciobani

Spre sfîrșitul anului trecut, în relatările din mass-media despre un protest împotriva Legii vînătorii, s-a putut observa o preferință pentru desemnarea manifestanților prin termenul *oier,* în defavoarea lui *cioban: „Oierii* care protestează în fața Parlamentului au ieșit din dispozitivul amplasat în Parcul Izvor" (agerpres.ro, 15.12.2015); „Asalt la Parlament. Revolta *oierilor"* (digi24.ro, 16.12.2015); *„Oierii* au renunțat la protest" (ibidem) etc. Nu e, așa cum am putea crede, o influență a terminologiei oficiale: în codul ocupațiilor (COR), cele două cuvinte apar ca echivalente, *cioban* fiind termenul de bază, în vreme ce *oier* este doar pus în paranteză. E drept, în aceeași listă putem găsi, ca intrări diferite, cu coduri diferite, sintagmele *cioban montan* și *oier montan,* ceea ce poate sugera o anume inconsecvență a înregistrărilor.

Pentru a înțelege raportul dintre sinonimele *cioban, oier, păstor, păcurar,* dicționarele ne ajută doar pînă la un punct: vechiul *păcurar* (din latinescul *pecorarius,* specific multă vreme Ardealului și Banatului și omonim cu *păcurar* „vînzător de păcură") a ieșit din uz sau s-a păstrat ca nume de familie; *păstor* (din latinescul *pastor)* e un cuvînt arhaic, poetic, folosit mai ales ca metaforă înghețată în limbajul bisericesc. *Cioban* este denumirea cea mai răspîndită a ocupației tradiționale; cuvîntul se întîmplă să fie un turcism, ceea ce i-a tulburat întotdeauna pe partizanii purismelor autohtoniste. Unii (ca Hasdeu) i-au explicat răspîndirea prin vechime (ar fi un împrumut cuman), alții – prin transhumanța în spațiul balcanic (dicționarul academic al lui Pușcariu). *Oier* intră în seria de nume de ocupații formată în română de la „obiectul muncii" – ca *porcar* sau *văcar.* Evident, Laurian și Massim, autorii dicționarului academic de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, recomandau termenii *păstor* și *păcurar* („de necontestată latinitate"), exilînd pe *cioban* în *Glosarul de vorbe străine* și căutîndu-i o altă etimologie,

© wikimedia commons

pentru că nu socoteau posibil și patriotic ca românii – „cunoscuți de buni păstori ca și vechii lor străbuni romani" – să împrumute un asemenea cuvînt de la turcii care „nu-s înșiși buni păstori".

Diferența de uz dintre *cioban* și *oier* este legată mai ales de diferența condițiilor sociale și economice: *ciobanul* este acela care îndeplinește zilnic munca propriu-zisă – „păzitor de oi" (Șăineanu), „îngrijitor, paznic de oi" *(Dicționarul limbii române literare contemporane,* DLRLC), „persoană care paște, păzește și îngrijește oile" (DEX), adesea în slujba unui *oier* „crescător de oi", „proprietar de oi". Evident, prestigiu mai mare are a doua ipostază; mai mult folclor se țese în jurul celei dintîi (inclusiv folclor contemporan publicitar, ca în ciclul *Ghiță Ciobanul).* Cele două ipostaze se pot suprapune (atunci cînd proprietarul își păzește propriile oi): dicționarele și uzul permit de fapt și folosirea termenului *oier* pentru păzitorul oilor, și a lui *cioban* pentru proprietar. Limbajul actualității economico-sociale produce și alte variații, de pildă exprimarea diferenței prin perechea *patron cioban*: „Nepotul unui *patron de stînă* a legat de gîtul unui *cioban* o talangă" (tion.ro).

Preferințele pentru termenul *oier* au ținut probabil cont de diferențierea socială, (presupunîndu-se că la proteste a venit categoria cea mai influentă a crescătorilor de oi), dar se pot explica și prin faptul că termenul este lipsit de conotațiile negative pe care le-a acumulat în timp *cioban.* Acesta din urmă are (ca și *țăran)* utilizări peiorative, în genere neînregistrate de dicționare, dar actualizate în uz, spontan – „S., huiduit la BEC: «Bă, *ciobane!* Să îți fie rușine». (...) «Te-au pus acolo, băi ciobane, bă», «Ai furat țara!»" (stiripesurse.ro, 30 mai 2014) – sau parodic („Băi, nu fi *cioban",* articol de Dorin Tudoran, romaniacurata.ro). Termenul *cioban* a fost deci evitat de unii dintr-un fel de „corectitudine poltică", dar a fost preferat de alții tocmai pentru puterea sa mai mare de a atrage atenția și de a evoca pitorescul mioritic: „Peste 2000 de *ciobani* s-au strîns în Parcul Izvor, în fața Palatului Parlamentului, începînd cu ora 9,00. Ei au venit îmbrăcați în cojoace tradiționale și au adus cu ei clopote, talăngi și ciomege" (gandul.info, 15 decembrie 2015); „Scandalul *ciobanilor"* (hotnews.ro, 16.12.2015).

Agențiile de presă, ziarele și posturile de televiziune au recurs intens și la sinonimie: „INCIDENTE în fața Parlamentului: Sute de *ciobani* au forțat intrarea în curtea clădirii. Mii de *crescători de oi* din toată țara au reclamat modificările aduse Legii vînătorii. *Oierii* amenință că se vor întoarce la Parlament dacă legea nu va fi modificată" (mediafax.ro, 15.12.2015). Mania variației sinonimice poate chiar da impresia că este vorba de grupuri diferite: „Cei peste 3000 de *crescători de oi* care au protestat, marți, la Palatul Parlamentului au încheiat manifestația după aproximativ opt ore, spunînd că dacă Legea vînătorii nu va fi modificată, așa cum li s-a promis, *ciobanii* vor veni cu oile să protesteze din nou, iar «lucrurile vor fi foarte rele»" (mediafax.ro, 15.12.2015). Nu știu cum vor evolua lucrurile (prin accentuarea specializării termenilor sau, dimpotrivă, prin echivalarea lor totală); deocamdată, utilizarea lor jurnalistică e adesea o sursă de confuzii. Un ultim exemplu: distincția presupusă de titlul senzaționalist „Miorița, varianta 2015. Un *cioban* a fost UCIS de un *oier"* (bzi.ro, 22.06.2015) e contrazisă în cuprinsul articolului, unde aflăm că „O crimă *între ciobani* a avut loc în noaptea de duminică spre luni, în Vaslui", criminalul fiind „un *coleg de la stînă".*

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

dilema blog

Ana Maria SANDU

Jocurile sînt făcute

Fascinația pentru jocurile de noroc o am pe linie paternă. Uneori, taică-miu mai povestește despre partidele de poker din vremea lui Ceaușescu, organizate clandestin, prin tot felul de case. Inelul cu piatră roșie al mamei se pare că l-a cîștigat așa. Despre disperarea nopților în care pierdea vorbește mai puțin.

Cîndva, în copilărie, pe cînd cochetam cu șepticile, mi-a propus să mă învețe poker. Am stat, l-am ascultat, dar ce-mi spunea mi se ștergea din minte a doua zi. Ca și cum, instinctiv, n-aș fi făcut decît să mă apăr de puterea pe care valeții și așii ar fi putut s-o aibă asupra mea. L-am întrebat la un moment dat cum era cu trișatul și răspunsul lui a fost dureros de sincer: „Dacă nu știi să trișezi ca lumea înseamnă că nu vei fi niciodată un bun jucător."

Eu am rămas, în materie de cărți de joc, o ageamie. Cînd am aflat despre pasiunea (sau, mai bine zis, patima) lui Dostoievski pentru jocurile de noroc, mi-am dat seama că asta mi l-a făcut și mai simpatic.

Într-o *Scrisoare către Anna Dostoievskaia,* datată Homburg, 12 (24) mai 1867, acesta îi scria soției sale: „Mai întîi am pierdut puțin, dar de cum am început să pierd s-a trezit în mine dorința de a recîștiga, iar cînd am pierdut și mai mult, am continuat să joc deja împotriva voinței, pentru a recăpăta măcar banii necesari pentru plecare și – am pierdut totul. Ania, nu te implor să-ți fie milă de mine, rămîi mai bine imparțială, dar mă tem cumplit de judecata ta. Pentru mine nu mă tem. Din contra, acum, acum, după o asemenea lecție, m-a cuprins brusc o liniște desăvîrșită în privința viitorului meu. (...) Ania, numai de n-aș pierde dragostea ta. În situația noastră, și așa destul de proastă, am cheltuit pe această călătorie la Hombourg și am pierdut la joc mai mult de 1000 de franci, pînă la 350 de ruble! Este o crimă!"

Am citit apoi *Jucătorul,* romanul în care Dostoievski își pune această slăbiciune pe masă și în literatură. Scrie romanul în 29 de zile, după ce se întorsese de la Baden-Baden, unde pierduse nu doar banii săi. Scrie într-un ritm nebunesc și încearcă să scape de datorii predîndu-i cartea editorului. N-ar fi reușit, probabil, să termine romanul fără ajutorul devotatei stenografe Anna Snitkina. Ea îi va deveni, în foarte scurt timp, eroica și de cursă lungă soție.

„Dacă nu știi să trișezi ca lumea înseamnă că nu vei fi niciodată un bun jucător."

Printr-o întîmplare, am ajuns de curînd la Cazino-ul de la Montreux. Și în realitate, am simțit aceeași curiozitate hipnotică pentru lumea aceasta pestriță și concentrată. M-am învîrtit printre mesele de joc, m-am uitat la fețele oamenilor, le-am urmărit mîinile nervoase împrăștiind jetoanele pe numerele mesei de la ruletă. Așteptarea schimbă fizionomiile. Între cuvintele crupierului, „Jocurile sînt făcute!", și numărul extras trece o veșnicie. Fie că joacă 10 sau 200, 300 de franci, bucuria cîștigului e la fel de mare și dezamăgirea pierderii devastatoare. În luminile roșietice, pîlpîitoare, vedeai tot felul de tipologii. Tineri, bătrîni, bine îmbrăcați sau mai puțin. Unii păreau că veniseră să se distreze, alții din obișnuință. Încercam să-mi imaginez ce fel de vieți îi așteaptau afară. Sau cum li se va termina seara. Numerele se schimbau, culorile la fel. Mîinile crupierilor învîrteau lumea aceea a hazardului în care eram prinși cu toții ca niște muște. Dacă șansa există cu adevărat, acolo o poți vedea. Îți suflă în ceafă sau îți spulberă pămîntul de sub picioare.

În pelerinajul meu pe la mesele de joc, mă gîndeam la demonii ruletelor, la Dostoievski, și la cum să rezolv o situație într-o povestire care se numește *Carusel.*

Nu plec de tot

Sînt la *Dilema* din toamna lui 1992, cînd revista a început să fie „croită“ de cîțiva oameni conduși de dl Andrei Pleșu. Am rămas în redacție singurul dintre cei de atunci, din primii ani ai revistei. Am devenit redactor-șef în 1998. Am petrecut aproape 1200 de săptămîni în redacție, mi-am reglat ritmurile vieții în funcție de zilele cînd predam revista la tipar ori cînd aveam sacrosancta ședință săptămînală în care analizam ediția precedentă și puneam la cale edițiile următoare. Am început „la stat“, la Fundația Culturală Română (azi, ICR), și am ajuns „în capitalism“, într-un mare trust de presă. Cînd am devenit redactor-șef, în 1998, *Dilema* era o revistă tipărită de 16 pagini și n-avea un site propriu, deși fusese printre primele publicații românești prezente online (din 1995, cu sprijinul cîtorva oameni entuziaști). Astăzi, prăvălia noastră are în galantar așa: o revistă tipărită de 32 de pagini, un site (în curînd va apărea o versiune nouă), un Club, un Festival anual. A avut mai demult un supliment lunar, *Vineri*. Din 2006 pînă în 2012 a avut o soră mai mică, *Dilemateca,* și un supliment pentru copii, *Dilematix*. E bine că au existat, contează mai puțin că acum nu mai sînt.

Știrea că nu voi mai fi redactor-șef la *Dilema veche* – deh, trăim în epoca Facebook – s-a răspîndit deja și a stîrnit oarecari comentarii și întrebări. Cultura și societatea românească trăiesc sub zodia conspirațiilor, dedesubturilor și ricoșeurilor („Mișu St. Popescu vrea să divorțeze / Lung prilej de vorbe și de ipoteze...“). Lucrurile simple și clare sînt încă destul de greu de digerat. Mă simt, deci, dator să explic cum stau lucrurile.

Nu sînt bolnav. Nu m-am certat cu redacția, cu managementul, cu publicul, cu cine mai știe cine. N-am avut vreo revelație bruscă. Nu m-a bușit vreo „disidență“, nu mă duc să fac altă revistă. Nu mă călugăresc, nu mă retrag pe vreo insulă. În general, orice scenariu, teorie a conspirației, *arrière-pensée* nimeresc pe lîngă în cazul de față. Am renunțat la funcția de redactor-șef la *Dilema veche* de bunăvoie și nesilit de nimeni. Nu mi-am dat demisia și nu plec de tot. Doar am renunțat să mai fiu redactor-șef.

Privind în urmă, sentimentul cel mai puternic este că m-am străduit să fac ce spunea Radu Cosașu la începuturile *Dilemei:* că „o revistă se face dansînd“. Bineînțeles că m-am mai poticnit, sigur că mi-am dat cu stîngu'-n dreptu'. Dar m-am simțit tot timpul ca într-un dans care te fură și ai vrea ca muzica să nu se mai termine. Am lucrat alături de oameni extraordinari și am învățat o groază de lucruri între timp. Căci, dacă își închipuie cineva că în 1998 știam „meseria de redactor-șef“, se-nșeală: am învățat-o din mers, de la „subalterni“. Atunci cînd conduci o echipă atît de bună, n-ai încotro, trebuie să te adaptezi și să înveți tot timpul.

M-am hotărît să renunț la funcția de redactor-șef cu ceva timp în urmă și am așteptat doar momentul potrivit. De ce? Pentru că mi se pare normal ca ritmurile revistei să fie puse în acord cu lumea de azi de către tinerii mei colegi. Au „crescut cu *Dilema*“. O gazetă are nevoie, din cînd în cînd, de cîte-o „reașezare“ pe termen lung: în acord cu spiritul său originar, dar și cu societatea, și cu publicul nou. Mai ales în vremurile noastre, cînd presa se schimbă dramatic în toată lumea. Mi s-a părut normal ca o asemenea reașezare să fie făcută de cei care au de convețuit cu *Dilema* încă mulți ani de-acum înainte. M-am gîndit serios și știu bine ce spun, căci cunosc toate chichițele și hachițele acestei reviste de 23 de ani încoace: cei care rămîn după mine în redacție ar putea să facă *Dilema,* în următorii ani, mai bună, mai vie și mai interesantă decît aș putea s-o fac eu. E timpul să mă retrag.

Nu plec însă de tot. O să-mi povestesc anii petrecuți la *Dilema* pe blogul revistei. Am ce povesti, căci lucrul la revistă mi-a dat ocazia să cunosc o lume interesantă, să fiu bine dispus în cea mai mare parte a timpului și să lucrez cu bună dispoziție. (Sigur, au mai fost și hărțuielile administrativ-organizatorice, și altele; dar totul are un preț, nu?). O să fac interviuri (pentru că îmi place tot mai mult să-i las să vorbească pe alții). Și, mai ales, o să mă ocup în continuare de Festivalul *Dilema veche* de la Alba Iulia. Mă bucur că am avut ideea festivalului și că a mers din ce în ce mai bine. Nu mă las de el.

Oamenii din redacție sînt toți foarte buni, am mare încredere în ei. Sînt și mai buni luați împreună: chiar fac o echipă adevărată și vie. La noi, chestia asta cu „lucrul în echipă“ nu e o simplă vorbă, chiar se întîmplă; iar *team building* facem în fiecare zi și în fiecare ceas petrecut la gazetă. Oho, dacă ați ști cum sînt la noi ședințele de redacție – ce atmosferă, ce inteligență, cîtă creativitate, cît haz, cîtă seriozitate...

Sever Voinescu devine redactor-șef după ce, de 20 de ani încoace, scrie săptămînal la *Dilema*. Rafinamentul intelectual, toleranța și umorul lui sînt în spiritul revistei. Iar consecvența și eleganța cu care a fost alături de noi timp de două decenii (indiferent ce altceva a mai făcut între timp) îl califică pe deplin pentru a duce mai departe spiritul revistei.

Restul depinde de cititori. La început, știam asta doar din cărți, „din teorie“. În timp, am învățat-o și am simțit-o pe pielea mea: cînd lucrezi la gazetă, la fiecare literă pe care o scrii, în orice spui și în orice faci trebuie să ai în minte gîndul la cititori. Ei hotărăsc totul.

Mircea VASILESCU

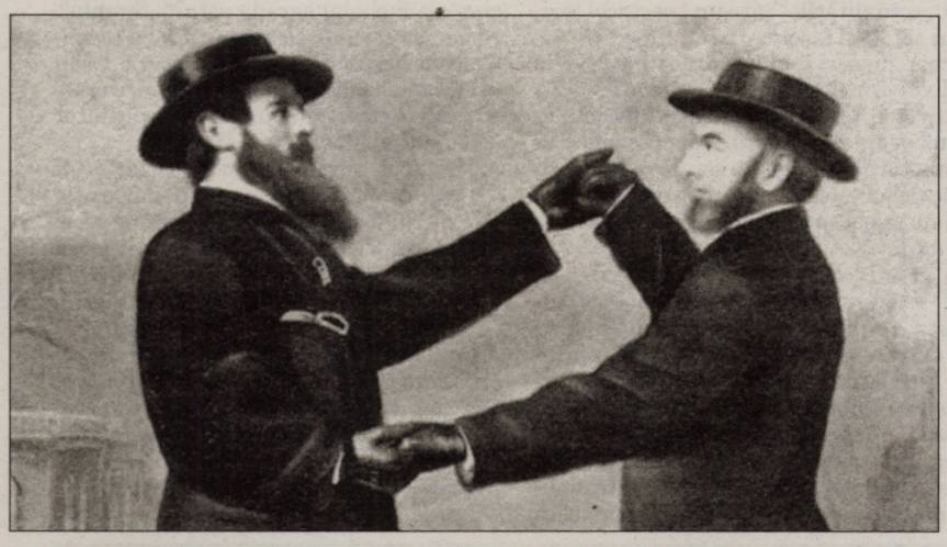

Tranziția continuă

O să-mi ia ceva timp să mă obișnuiesc cu gîndul că Mircea Vasilescu nu mai este redactor-șef al *Dilemei vechi,* chiar dacă va continua să lucreze atît pentru revistă, cît și pentru Festival. Din cei 23 de ani ai revistei, aproape 20 s-au scurs cu Mircea, iar eu scriu în această revistă din 1994. Din 1995, am rubrică săptămînală. Dintre colaboratorii rubricanți care semnează astăzi în *Dilema veche* sînt, cred, cel mai vechi, iar dintre membrii echipei lărgite, doar trei sînt „dilematici“ mai vechi decît mine. În toți acești ani, am trecut prin multe – am cunoscut și binefacerile normalității temeinice, dar și nebunia absurdului, am plutit liniștit și de nimeni știut, văzîndu-mi de ale mele, dar m-am și lăsat prins de turbionul isteriei colective pînă la uitarea de sine. Însă, orice am făcut și oriunde am fost, am scris fără întrerupere în *Dilema,* anume pentru că a fost ancora mea în normalitate, inteligență și civilitate. În felul meu, am fost mereu loial acestei reviste, care mi-a făcut, la rîndul ei, mult bine. Niciodată nu-i voi putea fi pe de-a întregul recunoscător. Poate de aceea, acum cîteva săptămîni, cînd am mers la ședința săptămînală a redacției pentru a fi nominalizat ca viitor redactor-șef, m-a cuprins o emoție stranie, care venea tare de demult. Am retrăit, uluit de mine însumi, exact aceeași emoție pe care o avusesem în 1994, cînd am intrat pentru prima dată în redacția *Dilemei* din Aleea Alexandru și am dat de Tita Chiper, care m-a „adoptat“ de îndată ca pe un debutant de care înțelegea să se ocupe personal. Acest neașteptat exercițiu de arheologie sentimentală personală m-a făcut uimitor de fericit, așa că 21 de ani mai tîrziu am intrat în redacția revistei aflată, acum, pe strada George Enescu, părîndu-mi-se că sînt iar tînăr și, vorba poetului, la trup curat... Mi-aminteam Paradisul...

Dar toate acestea sînt prea personale, iar aici este vorba despre revistă, așa că e mai bine să mărturisesc ce anume înțeleg că preiau ca responsabilitate, de azi înainte. Înainte de orice, preiau o echipă redacțională care este produsul natural al unei splendide și, în presa noastră, unice tradiții. Așezat la masa redacției, printre cei care fac acum *Dilema veche,* mă simt cam cum trebuie că s-a simțit Simon Rattle în 2002, cînd a preluat Filarmonica din Berlin după 12 ani de conducere Claudio Abbado, care și el a preluat orchestra după 35 de ani de Karajan, care, la rîndul său, o preluase după 25 de ani de Fürtwangler (cu un interstițiu celibidachian de 7 ani), și nici magul Fürtwangler nu a fost inventatorul orchestrei, căci înaintea lui o condusese legendarul Arthur Nikisch vreme de 27 de ani... Sunetul Filarmonicii din Berlin este unic și perfect în felul său, nimic nu mai e de adăugat, nimic nu mai e de scos – muzica e acolo și gata. Cînd ai pe mînă un asemenea instrument, rafinat în generații, ai o responsabilitate și o misiune. Responsabilitatea este să nu cumva să-l strici. Iar misiunea este să-l pui la lucru, explorînd cu el noi teritorii sonore. De altfel, lecția minunată pe care ne-o dau instrumentele muzicale de mare performanță precum un Stradivarius, o orchestră ca aceea berlineză sau o voce ca aceea a unui Juan Diego Florez este că ele își păstreaza calitatea dacă și numai dacă sînt cîntate.

Păstrez, desigur, proporțiile, dar m-am referit la acest exemplu din istoria culturală vie a lumii ca să spun că înțeleg nu doar să preiau șefia administrativă a unei redacții, ci bagheta unui ansamblu care produce, acum, cea mai bună revistă culturală din România. Pentru că cei de dinaintea lor așa i-au învățat. Înțeleg responsabilitatea mea de a păstra spiritul fondator, care dă vibrația unică a „sunetului“ acestei reviste, așa cum a fost descris de dl Andrei Pleșu într-un text faimos, pe care *Dilema veche* îl republică la fiecare aniversare ca să nu uităm, nici noi și nici cititorii noștri, ce rost avem în piața tot mai pestriță și mai partizană a presei de limbă română. Statornică în spirit, păstrînd stilul și calitatea, *Dilema veche* merge înainte. Va fi mai actuală numai pentru a putea rămîne, pe mai departe, expresia publicistică a acestui spirit. Va explora mai adînc și mai vast doar pentru a păstra strălucirea și unicitatea „sunetului“ ei.

Teritoriul care preocupă *Dilema veche* încă de la fondare este cel al tranziției românești. Metehnele și minunățiile ei ne-au fost și ne vor fi materie primă încă mult timp. Fixînd acest obiect de activitate, „părinții fondatori“ ai revistei au avut intuiția excepțională că tranziția, la români, nu este un proces care începe și se sfîrșește, ci chiar felul nostru, național, de a fi. În mod normal, o tranziție care nu se mai termină enervează. Mai grav, o tranziție care nu duce nicăieri deprimă. Ei bine, soluția pe care *Dilema veche* o propune, ca să evităm și enervările, și disperările, este să dăm prioritate ideilor libere și nu ideologiilor, să facem din cultură referențialul existenței de zi cu zi, să rămînem dilematici. Dilematicul n-o fi cel mai eficient om din lume, dar este cel mai greu de prostit, cel mai greu de îndoctrinat, cel mai greu de radicalizat în ură sau în entuziasm. Dilematicul își păstrează uzul rațiunii practicîndu-și inteligența, talentul și umorul. Nu degeaba lui Caragiale i se spune, în redacție, Patronul, iar pe frontispiciul revistei avem așezate cuvintele lui. Să ne fie de bine!

Sever VOINESCU

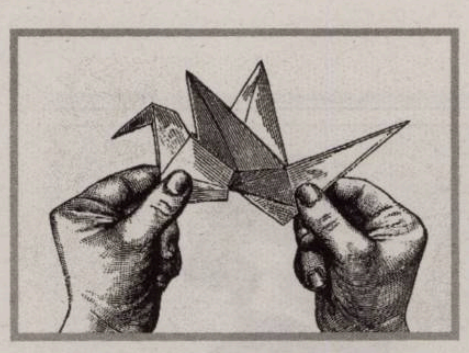

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Pentru un Revelion ușor

Aș spune că, înainte de 1989, Revelionul devenise în România cea mai populară sărbătoare. Ziua Națională era prea oficială, Ziua Muncii fusese ideologizată complet, Ziua Republicii era legată direct de instalarea comunismului, cît despre Ziua Partidului și alte asemenea cretinisme nici nu are rost să vorbim. Crăciunul și Paștele se sărbătoreau în intimitatea familiei, fiind descurajate de regimul ce se declara ateu. Revelionul, în schimb (al cărui nume a început de la un moment dat să se pronunțe pe românește, cum se scrie, cu „l"), nu ridica probleme ideologice. Sigur, în mod oficial fusese cumva încurajat discret în defavoarea Crăciunului, dar era sărbătorit în lumea întreagă și nu se putea susține că ar fi avut vreo legătură cu regimurile comuniste. Și de aici, debușeul maxim. Comuniști sau necomuniști, toți voiau să petreacă în noaptea dintre ani. Pregătirile erau importante și constau în primul rînd în aprovizionare. Erau acele nesfîrșite cozi la pîine sau la sifoane. Uneori se puteau „prinde" banane. Nu erau coapte și trebuiau ținute cîteva zile învelite în ziare într-un loc ceva mai cald. În orice caz, alergătura după diverse alimente era cruntă, așa cum mulți încă își amintesc. Dar toată lumea voia să aibă masa bogată, să uite de lipsurile din restul anului. Pentru Revelion, oamenii adunau de toate, așa cum adună cămîla în cocoașă. Fiecare voia să-și epateze cu ceva eventualii invitați sau măcar să-i îmbuibe pur și simplu, să le arate cît de bine se descurcă el cu aprovizionarea în ciuda vremurilor nefericite. Cei care aveau de gînd să meargă la restaurant sau prin stațiuni trebuiau să-și rezerve mese și camere din timp, și asta era o întreagă nebunie. Cine putea, apela la diverse relații și pile. În sfîrșit, după atîtea pregătiri, cheful era pe măsură. În noaptea aia și în eventualele zile libere care urmau se mînca și se bea pe rupte. Chiar și televiziunea publică și unică se străduia să compună un program mai acătării, care ținea toată noaptea, după ce în tot restul anului (în anii '80), programul era de doar două ore pe zi și dedicat aproape exclusiv lui Ceaușescu. Individul apărea și de Revelion, pe la miezul nopții, cînd vorbea despre „realizările" socialismului, dar nu-l băga nimeni în seamă. La ora aia, lumea era ocupată cu șampania (de fapt, vinul spumos) și cu artificiile, evident, mult mai sărace decît în anii de după 1989. La televizor, oamenii așteptau scenetele cu Toma Caragiu, poveștile lui Nea Mărin și programele muzicale și de divertisment pregătite special. Pe atunci nu prea era de conceput Revelionul fără televizor. Era noaptea în care ecranul se umplea de emisiuni și frigiderul de mîncare.

După 1989, Revelionul a continuat să fie o sărbătoare a meselor extra-îmbelșugate, dar parcă, odată cu sporirea bunăstării generale, importanța a început să-i scadă. Cel puțin, partea cu mîncarea. Ideea marcării simbolice a trecerii într-un nou an va rămîne cu siguranță, dar probabil că vor scădea disperarea aprovizionării și apetitul nocturn. De remarcat totuși că traumatismul lipsurilor din comunism încă se simte la nivel social după mai bine de un sfert de secol. Cum petrec occidentalii?

Unul din Revelioanele pe care le-am prins în străinătate, într-o vacanță de schi, a fost o adevărată lecție. Gazda pensiunii austriece unde eram cazați mai mulți români ne-a explicat, pe 31 decembrie după-amiază, că în acea zi cina festivă, care era trecută și în factură, urma a se prelungi cu o jumătate de oră față de programul obișnuit. În loc de ora opt, sala de mese se închidea la opt și jumătate. Întîi am crezut că nu înțelegem bine. Apoi am întrebat dacă putem să ne aducem mîncarea noastră, să cumpărăm de la magazin, adică, și să petrecem totuși Revelionul în sala de mese. Nici vorbă, ne-a spus gazda, pe un ton german irefutabil. Mesajul era că, dacă vrem să petrecem, n-avem decît să ne ducem undeva prin stațiune. Am intrat în panică, fiindcă nu aveam nimic aranjat. Ne-am dus la o cabănuță unde mai mîncaserăm uneori și l-am întrebat pe proprietar dacă mai are vreo masă liberă pentru Revelion. S-a uitat la noi nedumerit. Ne-a spus că fără probleme vom găsi o masă liberă pe la 9 sau 10 seara. „Dar vreți să stați numai aici pînă după 12?", a întrebat el. A fost rîndul nostru să fim uimiți. Aveam să pricepem abia după ce am văzut cum decurgeau lucrurile acolo. În noaptea aceea, lumea, poate ceva mai multă decît de obicei, dar nu excesiv de multă, intra și ieșea din local venind din alte baruri și restaurante și plecînd apoi spre altele. Era un general du-te-vino vesel, pe care noi îl urmăream cramponați pe loc de teamă să nu-l pierdem. Mulți clienți jucau cărți. Unii dansau pe un ring improvizat, chiar și în clăpari, așa cum veniseră de la schi. Se bea cafea, ceai, vin, schnapps, dar aproape nimeni nu mînca. La miezul nopții s-au tras artificii. Pe la ora unu lumea s-a rărit considerabil și ne-am întors și noi la pensiune. Muntele era brăzdat de farurile utilajelor care pregăteau pîrtiile de schi pentru a doua zi. Oamenii lucrau chiar și în noaptea aceea. Turiștii trebuiau să găsească totul perfect în dimineața de 1 ianuarie. Nu se miza pe scăderea numărului de schiori pe motiv de mahmureală, crize de bilă sau somn mai lung. Pot spune că, pe cît de ușor și de relaxat, pe atît de plăcut a fost acel Revelion. Descărcat de împovărătoarele „obligații" de a mînca și a bea din greu pînă dimineața.

ready made

Cronica zilei

„D. I.C. Brătianu, primul-ministru, nu mai e deloc bolnav."

România liberă, Anul IX, Nr. 2317, Marți, 9 Aprilie 1885

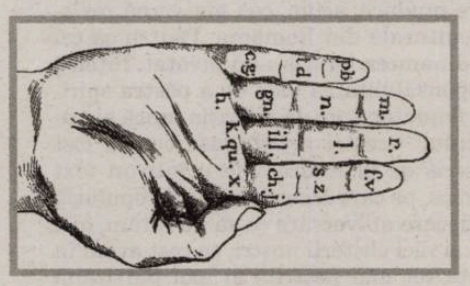

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Teoria dublei abateri

Am astăzi o poveste demnă de toată atenția specialiștilor în paradoxuri. Mi-a relatat-o un coleg universitar, bun prieten cu protagonistul ei, realizatorul TV Morbin Hahalerin. O știu așadar (aproape) direct de la sursă, nu am nici un motiv să mă îndoiesc de veridicitatea faptelor. Se pare că Morbin, redactor la emisiuni de divertisment, este, prin natura meseriei probabil, un mare fan al *sitcom*-ului american *Seinfeld*. L-a urmărit, după propria-i mărturisire, de vreo cincisprezece ori, cap-coadă. Prin determinare, omul a ajuns și un admirator al scenaristului/actorului/producătorului Larry David, co-autor, cum se știe, al celebrului serial din anii '90. De aceea, mai nou, Hahalerin a văzut, cu mari voluptăți, și show-ul celui din urmă (de pe HBO Comedy) intitulat *Curb Your Enthusiasm* (tradus la noi drept *Larry David – inamicul public numărul unu)*. De aici, mi-a spus amicul meu, își extrage realizatorul televizual autohton unele principii de viață. Bunăoară, prin filiera „Larry David", a devenit adeptul *teoriei dublei abateri (the theory of double transgression)*. Conform acesteia, în lume ar funcționa o lege nescrisă, ce stipulează că, atunci cînd ai greșit ceva neintenționat, trebuie să te grăbești să mai păcătuiești o dată – a doua oară, desigur, cu intenție! –, pentru a putea fi scuzat „la pachet", adică o singură dată. Mai pe șleau exprimat, comite două mizerii în lanț și bucură-te de privilegiul unui gest unic de iertare!

Hahalerin nu a vrut totuși, neapărat, să fie un ins al erorilor, vizînd carevasăzică oportunitatea unor permanente amnistii. Profesia lui complicată însă l-a împins spre o astfel de filozofie. Contexte cu erori spontane și nedorite au generat, uneori, șiruri întregi de „transgresii" complementare. De exemplu, la un moment dat, l-a imitat în direct – cu schimonoseli grotești – pe președintele unui ONG, neștiind că respectivul suferea de o dizabilitate nativă. Altădată, în cadrul emisiunii sale, la rubrica „D-ale lui Morbin", a conceput o scenetă funestă cu un parlamentar în coșciug, fără să aibă habar că bietul politician murise de-adevăratelea cu doar o jumătate de oră mai devreme. A batjocorit, comițînd confuzii bineînțeles, o instituție în locul alteia, a apărut în postură de xenofob, de misogin și de comunist. Prostiile se țineau lanț, iar asta se întîmpla fix din cauza „legii dublei abateri". Cum afla că a gafat monstruos, Hahalerin o făcea imediat și mai lată, bănuind că va fi iertat, o singură dată, pentru două abateri succesive. Bunăoară, după episodul cu șeful oengist, Morbin s-a gîndit să profite de ocazie și a tras un pamflet „vizual", în care reda „dizabilitățile" președintelui țării. Parlamentarul decedat i-a dat ideea unei butaforii mortuare în studio, cu sicrie numeroase, din care, periodic, țîșneau vampiri nevricoși, sîsîind de mama focului către telespectatori. Pe piepturile lor scria fie „Senator", fie „Deputat"...

În linia aceleiași logici, a creat, din satirizarea femeii, un obicei, a început să vorbească limba română „stricat", cu accentul naționalităților conlocuitoare, s-a lansat în apologia ceaușismului, s-a dezbrăcat în direct, s-a scălîmbăiat, a scos sunete lugubre, specifice funcțiunilor biologice etc. etc. Spre surprinderea sa, nu s-a petrecut nimic ieșit din comun. Teoria dublei abateri a intrat, gradual, în degringoladă. Mult așteptata „iertare la pachet" nu mai sosea! Nimeni nu se grăbea să-l scuze pe Morbin pentru imensul bagaj de erori, construit cu mare consecvență! Dimpotrivă, angajatorii păreau mulțumiți de performanțele (la audiențe) ale angajatului lor. La sfîrșitul unei emisiuni, unde Hahalerin alergase, în fundul gol, prin obiectivul camerelor de luat vederi, Consiliul de Administrație al trustului de presă decise să-l promoveze. I s-a oferit principalul program de știri al zilei. Imaginativ și încrezător în legea iertării unice, realizatorul TV a transformat „actualitățile" într-un spectacol terifiant și totuși fascinant. În „direct", se petreceau lucruri fabuloase. Foștii colegi de la divertisment fuseseră angajați să joace diverse roluri telefonice. O făceau cu entuziasm, copleșindu-l pe prezentator cu apelurile. Vocile lor se „dovedeau" gîtuite de emoție, „realitatea" pe care o descriau ieșea, nemijlocit, din flăcările Infernului.

Unii se identificau drept „primari" ai unor localități obscure din țară și „raportau" invazii ale extratereștrilor prin pădurile din zonă. Alții se dădeau, fără complexe, figuri publice cu notorietate și „anunțau" cumplite și iminente dezastre colective. Frecvent, tancurile rusești se aflau la granița de est a României – un „militar" strangulat de tensiune ne „informa" despre asta printre zgomote de explozii și șuierături de trasoare. „Mascații" pătrundeau violent în toate instituțiile statului și executau arestări masive. „Rectorul" unei mari Universități, baricadat în biroul propriu, îl sunase disperat pe Morbin, solicitînd intervenția presei. Strigătele lui alternau cu bocăniturile nebunești de baros ale trupelor de intervenție rapidă, ce se chinuiau să-i spargă ușa. „Pompierii" relatau *live* (se înțelege, printre țipetele sfîșietoare de ajutor ale localnicilor!) lupta lor cu incendiile apocaliptice, izbucnite la sondele petroliere din Ploiești. „Parlamentul" transmitea că se găsește sub asaltul străzii, „revoluționarii" curgeau șuvoaie pe bulevardele patriei, iar „autoritățile" instituiau *starea de necesitate*... „Bine", am întrebat consternat, „și cum s-a încheiat șarada asta?" „Simplu", răspunse colegul. „Hahalerin nu a trebuit să fie iertat niciodată. Parcursul său profesional a fost fără pată. Acum, ca răsplată, e în cărți pentru postul de purtător de cuvînt al Guvernului."

Apoi reveni cu o precizare: „E drept că se află pe a doua poziție în lista opțiunilor. Pesemne că, și la Palatul Victoria, se lucrează cu *legea dublei abateri!*"

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

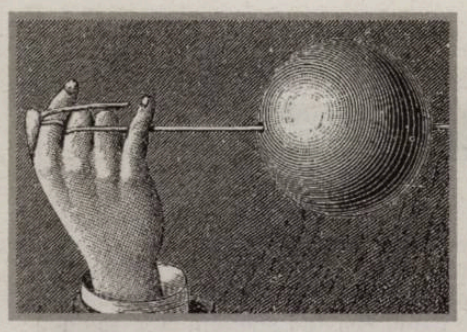

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Orbánizarea Poloniei

După haiderizarea Ungariei urmează orbánizarea Poloniei. Derivele populismului de dreapta capătă accente tot mai alarmante în Europa. Ultimele evoluții din Polonia arată cît de rapid, cît de dramatic se poate transforma un stat democratic odată cu ascensiunea la putere a unui partid naționalist-conservator. La Bruxelles, dar și la Berlin și la Paris, liderii politici observă cu îngrijorare derapajele guvernului PiS (Justiție și Dreptate) care se bucură, după ultimele alegeri, de o majoritate solidă și care tinde să acapareze tot mai multă putere.

Cu cît au mai multă putere, cu atît suportă mai greu opoziția.

După atacul la adresa Justiției, prin „reformarea" peste noapte a Curții Constituționale, se pregătește o schimbare importantă și în ceea ce privește radioul și televiziunea publice. La final de an, în doar cîteva zile, Dieta a aprobat un proiect de lege care va permite controlul politic asupra celor două instituții. Conform prevederilor noii legi, președinții radioului și ai televiziunii vor fi numiți direct de ministrul Economiei (Bugetului). Același ministru va putea și să revoce forurile de conducere ale celor două servicii media publice. Nicăieri în Europa nu există prevederi similare: tocmai pentru a asigura independența editorială, serviciile audiovizuale publice răspund în fața Parlamentului, iar controlul e exercitat prin mecanisme instituționale periodice, transparente și clar definite.

„Libertatea presei și pluralismul media sînt cruciale într-o societate pluralistă, într-un stat care respectă valorile comune ce stau la baza Uniunii Europene", a declarat Frans Timmermans într-o scrisoare adresată ministrului de Externe al Poloniei în care îi cerea informații suplimentare referitoare la proiectul legislativ. Mai multe organizații, printre care Federația Jurnaliștilor Europeni, Uniunea Europeană a Radioteleviziunilor și „Reporteri fără frontiere" s-au declarat indignate de această lege care abolește mecanismele de protecție a pluralismului și independența instituțiilor publice de media din Polonia. Faptul că unui ministru îi este permis să numească sau să revoce, după bunul plac, consiliile de conducere ale televiziunii și radioului publice contravine „principiilor de bază și standardelor de bună guvernare ale serviciilor media publice din Europa".

Presa scrisă europeană a consemnat în ultimele luni nenumărate atacuri și amenințări asupra audiovizualului public polonez. De pildă (după *Le Monde),* șeful grupului parlamentar al PiS, Ryszard Terlecki, ar fi justificat urgența acestei măsuri explicînd că nu era de acceptat ca mediile publice să critice constant schimbările legislative întreprinse de PiS; deputata Elzbieta Kruk a spus, la rîndul ei, că audiovizualul public ar exprima „tendințe ideologice și morale pe care majoritatea polonezilor nu le împărtășesc"; iar acum două luni, ministrul Culturii Piotr Glinski a refuzat să răspundă unei întrebări ce i-a fost adresată în direct la postul public de televiziune spunînd doar că ar fi „o emisiune de propagandă, la fel cum și postul e tot de propagandă" și amenințînd că „în curînd, totul se va sfîrși".

Într-adevăr, dacă nu se vor găsi soluții democratice pentru a pune capăt acestor derive, în curînd totul se va sfîrși. Ironic e că tocmai democrația a permis, poate chiar a produs, aceste derive. Căci premierul Jaroslaw Kaczynski tocmai asta pretinde: că acționează în numele unei majorități.

Împotriva acestor abuzuri militează Comitetul pentru Apărarea Democrației (KOD), condus de Mateusz Kijowski – o coaliție de organizații care încearcă să demaște abuzurile și să li se opună. Mii de manifestanți s-au mobilizat, în numeroase rînduri, în mai multe orașe, la finele anului trecut, pentru a protesta. Dar și această mișcare civică pare timidă și lipsită de vigoare. Căci și PiS are capacitatea de a mobiliza mii de oameni la manifestații de stradă. Cu cît au mai multă putere, cu atît suportă mai greu opoziția.

Publicitate

din 22 decembrie,
numai cu revista
Historia SPECIAL

ÎNSEMNĂRILE
LUI EMANUEL SALOMON F. M. DIN
TIMPUL ȘEDERII SALE
ÎN ȚARA NOASTRĂ
PLUS
42 DE SCHIȚE
DESENATE DE AUTOR

revistă
+ carte
doar
19,99 lei

Pentru prima dată în istoria de șapte ani a listei Gânditorilor Globali, majoritatea prezențelor sunt de sex feminin – sunt 61 de femei și 60 de bărbați. În sine acest lucru reprezintă mai puțin un record pentru femei cât un semn că FP se normalizează, descoperind faptele realizate, în fiecare domeniu, de femei cu reale superputeri – care transformă lumi, schimbă vieți, sparg bariere intelectuale, au creativitate și determinare. – *David Rothkopf, CEO și editor FP Group*

Ediție specială Top100 Gânditori Globali, decembrie 2015 / ianuarie 2016

MERSUL LUMII,
PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

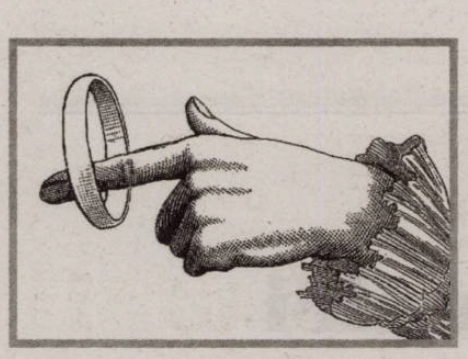

Selma IUSUF

legende urbane

Viață la cutie

Vă amintiți de celebra scenă cu punga de plastic luată de vînt din *American Beauty,* nu? Punga asta a simbolizat atîtea, a fost simțită, văzută, disecată și pusă în toate contextele posibile și imposibile, că a devenit o referință culturală de neratat. Eu, una – și, odată cu mine, probabil că multă altă lume de prin părțile astea ale Europei –, rezonez foarte bine cu imaginea pungii rătăcite, ba chiar cu imaginea unei cutii de plastic refolosibile care poate fi lăsată să zacă regizoral în colțul cadrului – semn de preaplin care acum e gol, semn al speranței sau poate al dezolării, depinde de ochiul care o privește.

Căci noi, prin părțile astea ale Europei, știm să apreciem o pungă de calitate și o cutie de plastic cu un capac zdravăn. Înainte de '89 era un semn de bunăstare să porți public o pungă colorată dintr-un Aldi nemțesc sau, mai bine, dintr-un *duty-free,* ca pe un fanion al sofisticării, ca pe un Vuitton al pungilor. Toate ambalajele venite din Occident erau bine păstrate, netezite și scoase apoi la purtat cu mîndrie. Obiceiul-iese greu din sistem. Părinții noștri păstrează încă pungi și pungulițe, deși nu le mai folosesc la nimic. Multe femei, la primele ore ale dimineții, pe lîngă poșetă, au musai și o pungă cu pachețel pentru serviciu sau mai știu eu ce. Alea mai sofisticate au pungi mai mici de hîrtie, de la Sephora, Zara sau Mango. Eu am o pungă mare în care păstrez pungi în care sînt alte pungi, într-o punere domestică în abis.

Acum, imediat după Crăciun, multă lume a mers prin oraș cu pungi în care se aflau cutii și cutiuțe. Multă lume a plecat din vizita la părinți și la rude cu sarmalele, salata de boeuf și cu prăjiturile făcute cadou la pachet. Pe 25 decembrie, dimineața, o fată tînără ieșea din casa învecinată alături de bunică-sa. Ducea pe palme un soi de platou sau o cutie înfășurată în folie de aluminiu. Toată lumea părea că se prăbușise pe umerii fetei care, clar, n-avea nici un chef să iasă cu bunică-sa în cine știe ce vizită, ba mai mult, ducînd în brațe un platou incomod. „Ține-l drept, Diana", o atenționase bunică-sa, care i s-a agățat apoi fetei de braț. Pot să jur cu mîna pe inimă că Diana avea lacrimi în ochi.

„Ți-am tot dat cutii și nu mi le-ai adus niciodată înapoi."

Maică-mea strînge tot. Borcane cu capac, pungi și cutii de înghețată. Avea o întreagă colecție de cutii de plastic speciale pentru transportarea alimentelor, care i s-a evaporat în timp. Evident, vinovații sîntem noi, copiii. Din vizita duminicală în familie se pleacă obligatoriu cu mîncare la pachet. „Ți-am tot dat cutii și nu mi le-ai adus niciodată înapoi. Să nu le arunci, că tot pentru voi le strîng", obișnuiește să spună maică-mea. Nu le arunc, numai că toate cutiile astea pleacă apoi într-un circuit incontrolabil. Eu, la rîndul meu, pot trimite cîte un amic acasă cu niște prăjituri făcute de mine la pachet. Într-una din cutiile maică-mii, adică. Nu știu ce e cu pachetul ăsta, dar ne dă multora un soi de confort mental al datului și al luatului, devine o păturică moale și comodă din foietaj vanilat, un zid de sarmale la adăpostul căruia nu ți se poate întîmpla nimic rău, ești aprovizionat, ești bine, nu duci lipsă de nimic și, mai ales, cineva se gîndește la tine.

O altă logistică se întîmplă cu pachetele puse de alte mame „pe tren". Acolo e un trafic complicat cu șunci, fripturi, sarmale și prăjituri ambalate după priceperea fiecăruia. Îmi povestea cineva care încă primește pachet de acasă, deși nu mai e de mulți ani la facultate, că e o artă să faci în așa fel încît pachetul pus la tren să nu miroasă a mîncare. Altminteri se pare că e deschis și o parte din conținut e mîncat pe drumul spre destinație. Înfășori chifteaua bine, ca pe un drog, să nu miroasă în afară.

Noi ne-am născut pe aici cu punga de un leu la cap și o să murim cu una în mînă. Un pensionar fără o pungă e incomplet. Ba chiar indecent. Observați-i un pic, vă rog. Intrați în vorbă cu ei. Vor gesticula și vă vor arăta lucruri cu mîna în care țin punga. E o regulă. Uitați-vă.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

„Iepure cu sos picant. Ia un iepure-scoate-i pielea întîia și a doua, sară-l și lasă-l să stea în 300 gr de oțet cu apă, vreo șase ore, împreună cu mirodenii. Scoate-l apoi din oțet, spală-l și frige-l cu bucăți de unt pe deasupra, în cuptor moale; după aceea taie-l bucățele potrivite, pregătește 600 gr de smîntînă, 240 gr de unt, ciuperci (hribi) tăiate ca ficații și fierte de mai înainte, jumătate de lingură de bulion de pătlăgele, puțin piper, scorțișoară, sarea necesară și un pahar de vin sau de maderă. Amestecă împreună toate acestea și toarnă-le peste iepurele cel fript, pune-l să fiarbă în cîteva clocote și lasă-l să stea în sos multișor, așezat într-un vas mare rotund, pînă ce îl vei da la masă.

Fazan țigănesc. Fazanul nu trebuie mîncat curînd după ce a fost împușcat. Pe timp cald și umed, patru zile de adăstare sînt suficiente; cînd este frig și uscat, un fazan poate fi ținut și opt zile. Pasărea nu se curăță de pene decît în momentul cînd se gătește. După ce este gata de fript, fazanul se înfășoară în felii mari de slănină proaspătă, tăiată subțire și așezată pe tavă, și se introduce la cuptor, unde nu trebuie lăsat mai mult de 45-55 minute, cu grija de a-l stropi mereu cu zeama scursă în tavă. Cînd fazanul este fript, se scoate din cuptor și, dezlegîndu-se feliile de slănină, se ține cald pe farfurie încălzită dinainte. Zeama din tavă se amestecă cu smîntînă, avînd grijă să nu fiarbă. Sosul de smîntînă se toarnă în sosieră și se servește cu fazanul."

Marin Ușurelu (1880-1952),
Rețete de demult,
volum în curs de editare.

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Furtul, arestul la domiciliu, eroii și legendele

Furtul – și tot ce-l înconjoară, de la dimensiunile lingvistice ale conținutului său, pînă la nenumăratele povești care-l fac cel mai evocat subiect din lumea românească de azi – a devenit, pentru noi, un fel de a vedea lumea. De la discuțiile firești, între prieteni și cunoscuți, despre furturi legendare și despre toate soiurile de tipi care le-au comis, pînă la vărsările cele mai oneste ale amarului că nu se va mai ieși niciodată de sub acest marasm, de la postularea continuă a faptului că furtul face parte din ființa noastră pînă la hiperbolele care însoțesc portretele marilor personaje din acest film gigantic în care jucăm cu toții, furtul e ceva care ne însoțește la tot pasul și face parte din peisajul oricărui român.

Sentimentele, gîndurile, emoțiile, totul se amestecă în cele mai bizare feluri atunci cînd e vorba despre furt și despre chipurile sale. Că e vorba despre plagierea nerușinată a unor autori, ca să-ți umpli cu ceva teza de doctorat, sau că e vorba despre un tun dat cu măiestrie bugetului național, că se discută despre mari „artiști" care „te fac la buzunare" sau „operează" bancomate prin alte țări sau pe-acasă, că ai de-a face cu cele mai ingenioase furturi de case, terenuri, moșteniri, sau că auzi povești despre dealuri și păduri imense care s-au pierdut exact ca și cum n-ar fi fost, toate poveștile astea și nenumărate altele se adună într-un etos național încîlcit, luxuriant, un peisaj mai complicat decît pădurile virgine din Amazonia. E un univers, un ansamblu cuprinzător de repere, o galerie interminabilă de figuri legendare care au dus ideea de furt la dimensiuni pe care mintea umană cu greu le mai poate cuprinde.

Ideea de furt a traversat mari etape de metamorfozare a conținuturilor sale și poate produce, simultan, atît un soi de repulsie electrizantă, care scutură ființa din temelii, dar și un soi de reverie, o cădere într-un abis fabulator care transformă furtul în cea mai ascunsă dintre aspirațiile la marea performanță. Un amestec de folclor și improvizație liberă, de halucinație și putere de ficționalizare drogheză de ani buni lumea din acest spațiu. Sigur că se fură și prin alte părți. Sigur că alte furturi, din alte colțuri ale lumii, pot părea de dimensiuni galactice pe lîngă unele dintre găinăriile de la noi. Dar nu aici e locul de oprire a atenției, ci la dimensiunea și complexitatea în care ideea de furt a infestat profund, cultural, lumea românească de azi.

Înainte de 1989 era evident că, sub toate formele posibile, trăiam bine doar prin reprezentanți. Adică prin activiștii de partid și prin oricine putea să se strecoare într-un fel prin sistem, pentru a o duce mai bine. Prin urmare, deși ideea de furt nu era mai absentă decît acum, ierarhizarea posibilității de a fura – ce-i drept, în ligi diferite – era mult mai limpede. Odată cu pătrunderea narațiunii libertății, cu deschiderea granițelor, cu reașezarea structurilor de putere, într-o anumită măsură s-a liberalizat și piața furtului. Furtul s-a democratizat. Nu „capitalist", așa cum ar fi visat unii, ci „original", așa cum au planificat alții.

Însă cea mai spectaculoasă dimensiune a furtului e mitologia sa complicată. Și nu e doar atît. Pentru că furtul are estetică și gramatică, teologie și dogmatică, el conține povești ale unor părinți virtuozi, care au dus înțelepciunea și practica acestei discipline fabuloase pe culmi nebănuite ale rafinării. Ei s-au transformat în legende și personaje celebre, în destinatari ai unor forme speciale de respect și de admirație. Generații întregi cresc cu icoanele vii ale acestor eroi în fața ochilor. Aceste icoane se mișcă peste tot. Sînt reperele opulente ale așezărilor mici, ale satelor și comunelor în care continuă sau deschid linii dinastice, și sînt straturile complexe și policrome ale lumilor urbane de la noi, unde planctonul hrănitor al unui fel de a fi e înghițit de valuri întregi de puiet înfometat și hipnotizat, care vine din urmă, din adîncuri.

Țesutul creat în jurul acestor necuprinse stufărișuri de povești e uluitor. Vorbim despre cifre colosale, furturi de miliarde, și calculăm – în accese de un masochism neverosimil – cam ce s-ar fi putut face cu banii ăia. Plonjăm orbește în neanturi fabulatorii, în care bănetul se transformă în nori stelari prin care navigăm cu viteze superluminice. Auzim, din cînd în cînd, de *„Follow the money!",* îndemnul partenerilor noștri occidentali, care încă ne mai învață cum să recuperăm măcar firimiturile marilor ospețe. Și-atunci ne lovesc revoltele interioare de scurtă durată, în care iar ne trec prin fața ochilor, într-o secundă, toate filmele cu ce s-ar fi putut dezvolta pe-aici, dacă banii ăștia nu s-ar fi furat. Mai bem o vodcă și ne resemnăm, uneori chiar cu un pic de nostalgie și admirație față de unii dintre băieții deștepți care... „asta e, nene, au știut să se orienteze și să nu lase urme, au pus banu' bine, fac doi ani de bulău, ies miliardari și trăiesc boierește, ei și toți urmașii lor". Iar pușcăria făcută acasă, pe marginea piscinei, e bomboana sidefie de pe megatortul ăsta baroc.

(continuarea în numărul viitor)

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

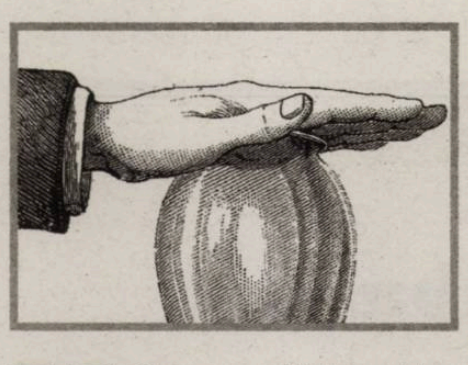

George BANU

scena lumii

Mitologia feminină a Parisului

Marile orașe se disting printr-o mitologie construită în timp, reper pe harta mentală a celor care le doresc: a le vizita înseamnă tocmai a avea acces la această mitologie, cu tot ce comportă ea ca prealabil cunoscut. Marele oraș nu invită la o descoperire ca Lima, La Paz, București sau Phnom Penh, ci la o confirmare. Satisfacția de aici provine din așteptare... Văzînd recent expoziții, citind cărți, mi s-a impus cu evidență mitologia feminină a Parisului. Ea e modernă, urbană, asociată acestor eroine nocturne care au animat saloanele, au agitat teatrele, au sedus pietonii: nu soțiile, ci iubitele, amantele, prostituatele, ele formează curentul subteran care s-a afirmat, disident și derutant, ca dublul rebel al rigorilor casnice, al austerității familiare, al protocoalelor tradiționale. Mitologia feminină e una a nesupunerii, căci își are ca centru plăcerea. Ea se impune ca principiu de grup și se constituie în regulă de comportament nu doar individuală, ci și de vîrstă și clasă. Mitologia feminină se impune ca versiunea alternativă a ordinii unanim acceptate pentru a deveni marca identitară a Parisului, capitală a sexului și a viciului, încît, într-o scrisoare către soția sa, pînă și Bismarck, în vizită la Paris, se va simți obligat, pentru a o liniști, să conteste „farmecele parizience care nu sînt atît de excepționale cît se spune". Mitologia feminină a Capitalei depășea granițele Franței și era internațional recunoscută. Aici au aventuri celebre prinți ruși și bei turci, moștenitori egipteni și nobili englezi: ca fluturii de noapte, se concentrează în orașul curtezanelor și al sărbătorilor reunite, în orașul prin definiție festiv. Totul îl opune Londrei sau Berlinului!

Privesc o colecție elvețiană reunită la Villa Flora, prezentată la Muzeul Marmottan nu departe de celebrul Bois de Boulogne, loc privilegiat pentru plimbări mondene și aventuri improvizate. Impresioniștii sînt prezenți aici, lor li se alătură și succesori ca Félix Valotton sau Pierre Bonnard. Deodată, mi se impune revelația că pictorii aceștia care au părăsit atelierele pentru a se confrunta cu marea și soarele, cu fluviul și sala de teatru, sînt la originea unei mutații esențiale: ei instaurează *puterea femeii.* A femeii cotidiene, seducătoare și liberă, a femeii neatașate contractelor familiale, femeie spontană, eroină a clipei. Bărbatul a devenit personaj secundar, figurant în această lume unde și-a pierdut centralitatea. Impresioniștii, de la Manet la Renoir și Pissarro, sînt la originea acestei mutații. Cînd Germania se înarmează, Franța se distrează și atribuie femeii o importanță niciunde egalată.

Muzeul Orsay ne convoacă nu la o prezentare a femeilor simple, dezinvolte și lipsite de umbră, ci la una a curtezanelor plasate în dubla perspectivă a „splendorii și a mizeriei". Glorie și servitute a sexului care se expune grație unor artiști de geniu ce nu ezită să-și aleagă personaje cel mai adesea declasate, reduse la o condiție marginală sau, dimpotrivă, adulate pe scenele pariziene ce se multiplică în a doua parte a secolului al XIX-lea, sub Napoleon al III-lea, el însuși fervent partizan al curtezanelor. Ceea ce merită însă semnalat e că alegerea motivului erotic nu suscită dezbateri și scandaluri decît atunci cînd un mare pictor novator îl tratează – Manet îndeosebi, Toulouse-Lautrec – și rămîne fără consecință cînd e realizat de un pictor academic, fără asperități, nici veritabilă pulsiune. Pictura, calitatea ei plastică, disociază recepția, căci ea e tumultuoasă cînd opera deranjează și conciliantă cînd respectă codurile tradiționale.

Mitologia feminină e una a nesupunerii, căci îşi are ca centru plăcerea.

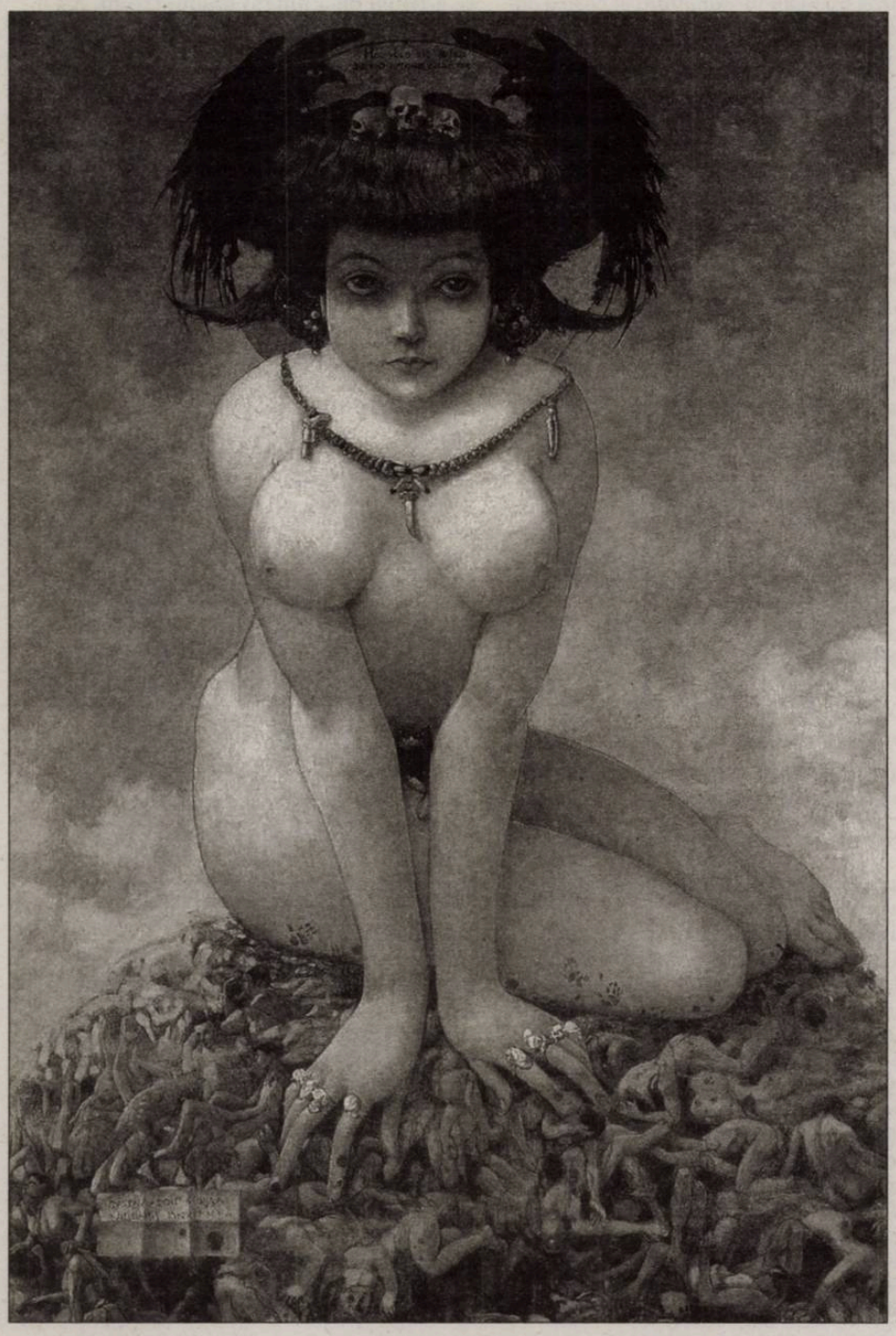

Expoziția, alături de capodopere, dezvăluie impactul corpului feminin în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, grație noii tehnici ce se impune: fotografia. Ea demultiplică imaginile, asigură promovarea comerțului venal și publicitatea locurilor de *rendez-vous.* Fiecare curtezană își comandă o carte de vizită unde își expune senzualitatea fără a mai fi obligată să se adreseze unui pictor, fiecare patroană de bordel propune clienților virtuali un catalog fotografic pentru a-și putea selecționa partenerele. Și astfel, prin generalizare, tabloul erotic eșuează în imagine pornografică. Despre rolul tehnologiei în generalizarea sexului s-ar putea scrie un eseu, căci astfel se trece de la „aura" corpului unic la multiplicitatea seriei obținute prin „reproducere mecanică", pentru a relua termenii celebri ai lui Walter Benjamin. Ceea ce pictorii au exaltat, fotografia a deteriorat.

Catherine Autier consacră un admirabil volum aceleiași „mitologii" pariziene, unde se instaurează o adevărată ierarhie a curtezanelor, de la cele mai puțin gradate, *les pierreuses,* afiliate muncilor manuale și obligate să-și completeze veniturile prin comerțul sexual, la „marile orizontale", conform unui termen bine cunoscut în epocă, cele care profită de protecția miniștrilor și chiar a regilor – Ludovic al II-lea al Belgiei sau Micul Napoleon, cum, ironic, îl desemna Hugo pe Napoleon al III-lea. „Cînd te culci cu un burghez ești o curvă, cînd te culci cu un prinț ești o favorită" – conchide una din eroinele experte ale acestei lumi. „Favorita" nu își reduce însă rolul la simplul exercițiu erotic, ci se convertește într-o „femeie de influență", care intervine în deciziile politice sau accede la secretele puterii. Cea mai celebră va fi Mata Hari, acuzată de spionaj și împușcată fără un proces demn. Curtezanele reputate sînt precursoarele soțiilor de președinte.

Un loc privilegiat pentru acest comerț – dincolo de instituțiile specializate supuse unui strict control al poliției – e teatrul și toate variantele sale de spectacol, de la Moulin Rouge și Folies Bergère la diverse

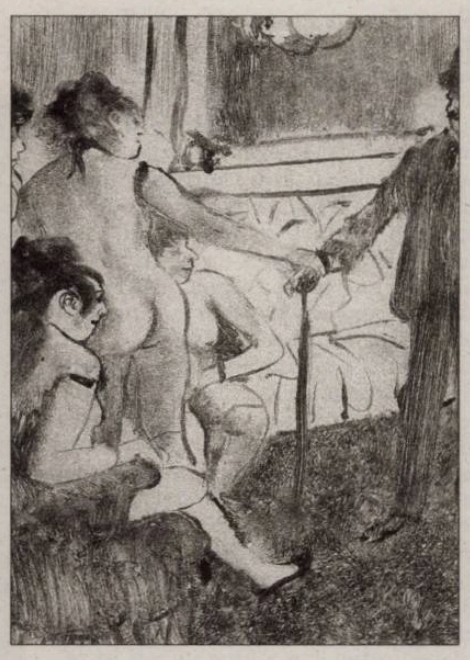

café-concert sau săli de revistă populară. Actrița e cel mai adesea asimilată unei curtezane și acceptă să se consacre alternativ celor două activități: cînd pe scenă, cînd în pat. De altfel, Bordenave, în *Nana* de Zola, își prezintă teatrul, cu un cinism asumat, ca *mon bordel,* unde înalți demnitari sau modești spectatori își caută și găsesc motive de satisfacții. Teatrul se constituie însă și într-o sursă de seducție, ca o „valoare adăugată" curtezanelor celebre care, toate, în ciuda unor calități artistice mediocre, caută să se afișeze pe un platou. Veleități teatrale menite să le exacerbeze reputația, cert, dar trebuie recunoscut totodată că „marile orizontale" se disting printr-un veritabil apetit spectacular care le e propriu: ele nu disimulează nimic, și, fără rezervă, afișează totul. Și corpul, și actul... Parisul epocii nu refulează „sexul", așa cum Michel Foucault a confirmat-o într-un text revelator: cenzura e absentă.

Curtezanele privilegiază noaptea permisivă, noaptea festivă, pentru exercitarea practicii lor. „Ziua dorm, iar seara mă duc la teatru, apoi începe viața" – mărturisește una dintre ele. Mitologia feminină a orașului e indisociabilă de cultul nopții și de abandonarea utilului în favoarea plăcerii gratuite, eliberată de constrîngeri practice și de imperative stricte. Noaptea se asociază sexului și formează astfel cuplul *bifrons* pe soclul căruia se constituie mitologia feminină a orașului. E ceea ce confirmă Antoine de Baecque în cartea intitulată *Nopțile Parisului.*

Aceste vestale erotice, ale căror biografii și parcursuri le descoperim, se refugiază deseori într-un adevărat cult religios, ca și cum ar vrea să-și răscumpere păcatele, să se reconcilieze nu cu societatea care le exclude, ci cu cerul care le acceptă. Marii Magdalene ce își deplîng soarta nu dinaintea crucii, ci a rugului incendiar ridicat în numele plăcerii ca deviză generală.

Curtezanele se tem de maternitate, care le perturbă practicile, și se consacră obstinat elaborării celor mai periculoase tactici contraceptive. Ele nu nasc sau, atunci cînd nu pot evita sarcina, își abandonează sistematic progeniturile. Ele trebuie să fie autonome, fără atașamente familiale sau obligații filiale. Ele nu pot îmbătrîni, sînt condamnate la tinerețe. Un destin implacabil.

***George Banu** este critic de teatru.*

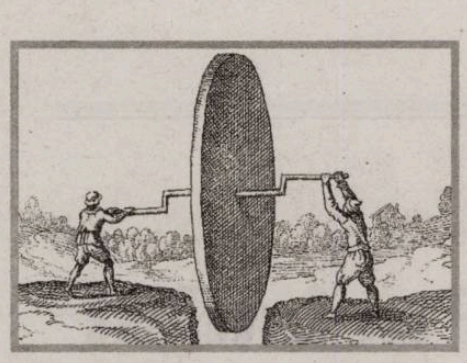

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Ziua în care au bombardat Agrabah-ul

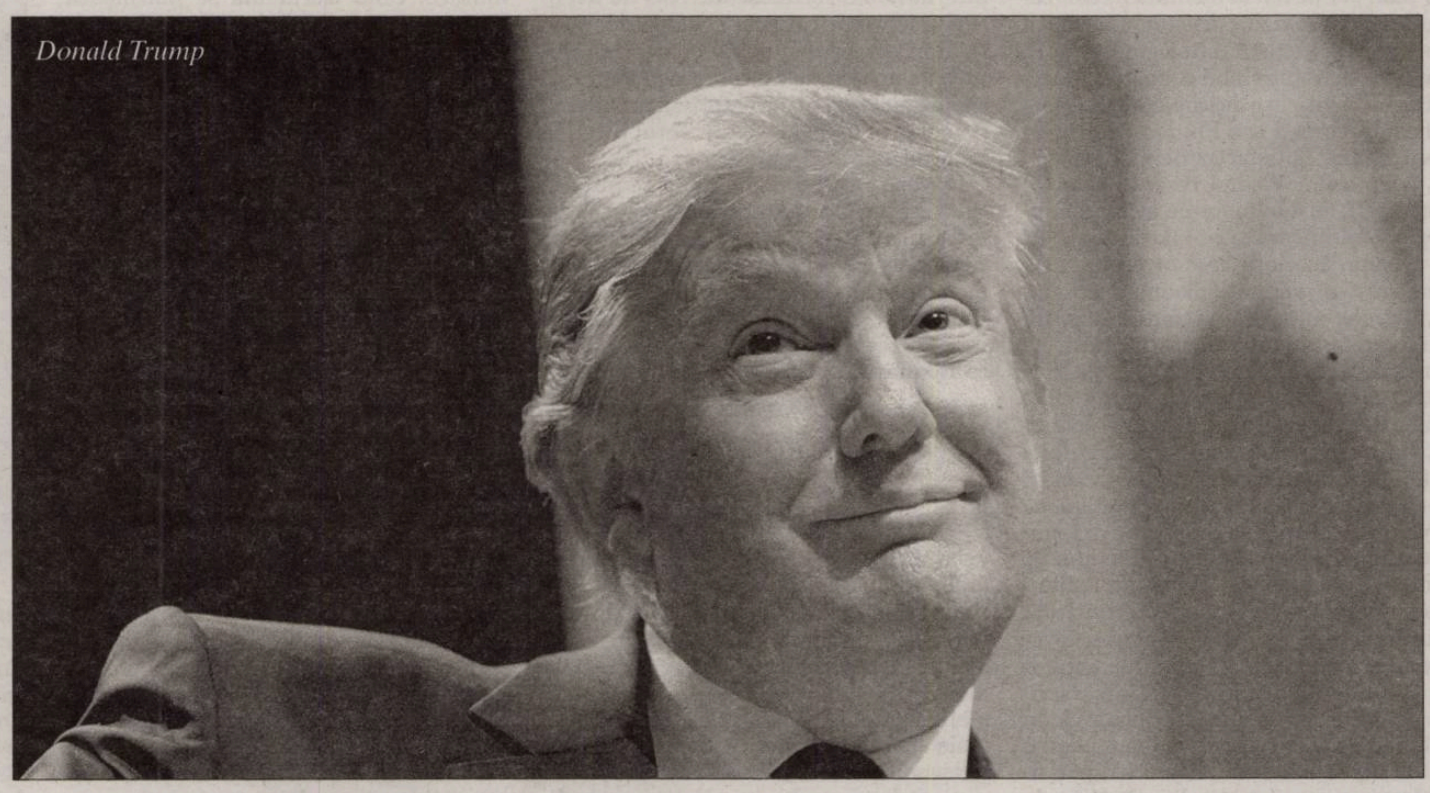

Donald Trump

La finalul anului, Donald Trump propunea interzicerea temporară a accesului musulmanilor pe teritoriul Statelor Unite. Firesc, ideea candidatului republican la președinția Statelor Unite a provocat o serioasă furtună mediatică și politică. Toți contracandidații dlui Trump, republicani și democrați deopotrivă, au luat distanță. Unii, Ted Cruz sau Ben Carson, s-au mulțumit să anunțe că nu sprijină ideea, în timp ce alții (Hillary Clinton, Lindsey Graham) au denunțat-o ca antiamericană.

În sprijinul propunerii, Trump a amintit rezultatele unui studiu care ajungea la concluzia că un sfert dintre musulmani cred că violența împotriva americanilor este justificată, iar o majoritate dintre cei chestionați sînt de părere că musulmanii americani trebuie guvernați conform legii islamice *sharia*. Raportul citat fusese făcut public de Center for Security Policy (CSP), un *think-tank* acuzat adesea de islamofobie și de promovarea unor teorii ale conspirației care ajung uneori în zona bizarului. O anchetă a BBC a scos în evidență faptul că cifrele din studiu au fost obținute după chestionarea online (cei care au răspuns au optat să o facă) a 600 de persoane. *Washington Post* a calificat documentul drept lipsit de credibilitate. De altfel, nici o altă cercetare nu susține cifrele vehiculate de CSP.

Condamnările au venit din toate părțile. Editorialiști, politicieni locali și străini, ONG-uri, grupuri de presiune de toate culorile. Dl Trump a reușit – a cîta oară într-un an? – să coalizeze împotriva sa o zonă transpolitică și transideologică a *establishment*-ului american și internațional.

Mesajele voit provocatoare ale lui Donald Trump nu numai că ajung la public, dar sînt și bine primite.

Și totuși, Trump are cel puțin un aliat, poate singurul care contează. Potrivit unei cercetări a Rasmussen Reports, un institut de sondare major și cu o reputație solidă, 46% din americani ar fi de acord cu o interdicție temporară aplicată musulmanilor care vor să intre în SUA. Procentul crește semnificativ dacă ne uităm la votanții republicani: 66% susțin ideea. Așadar, mesajele voit provocatoare ale lui Donald Trump nu numai că ajung la public, dar sînt și bine primite.

Ajung și la neprietenii Americii. Organizația teroristă somaleză Al-Shabab, afiliată Al-Qaeda, a folosit mesajul amintit mai sus, cu imaginea candidatului cu tot, într-un videoclip de propagandă. Hillary Clinton ratase doar cu o notă evoluția asta cînd avertizase că retorica șovină a dlui Trump e un instrument de recrutare pentru ISIS.

Un alt răspuns cumva neașteptat a venit tot pe calea unui sondaj. O cercetare făcută de Center for Public Policy, o casă de sondare apropiată democraților și cunoscută pentru faptul că uneori se mai ține de bancuri semiserioase, a pus, printre altele, următoarea întrebare: „Ați fi de acord cu bombardarea Agrabah-ului?“ 30% din republicani au răspuns că sînt de acord. Agrabah este țara fictivă din filmul de desene animate *Aladdin,* realizat de Disney în 1992.

Mai toți observatorii peisajului politic american sînt intrigați de longevitatea campaniei prezidențiale a mogulului imobiliar a cărui celebră frizură a făcut deliciul Internetului de-a lungul timpului. De cel puțin o jumătate de an, săptămînal, se prevede prăbușirea eșafodajului populist pe care dl Trump își construiește baza electorală. Dar tot săptămînal, dl Trump lansează cîte o temă de dezbatere controversată, care e preluată apoi și mestecată la nesfîrșit pe canalele de știri americane și de aiurea.

Rezultatul e nu numai menținerea în cursa pentru nominalizarea republicană, dar și dominarea ei, spre exasperarea *establishment*-ului de partid, care pariase inițial pe Jeb Bush și, ulterior, pe Marco Rubio. Mai mult, omul de afaceri a reușit să dea peste cap și relația tradițională candidat-media. Donald Trump este atît de important pentru televiziunile de știri americane, încît își permite ceea ce nici un alt candidat nu poate: să refuze invitații, să boicoteze chiar anumite canale, forțîndu-i astfel pe executivii care le conduc să negocieze termeni cu care nu sînt neapărat obișnuiți în cazul unui politician.

Agrabah este țara fictivă din filmul de desene animate Aladdin, *realizat de Disney în 1992.*

De ce rezistă Trump? Un prim răspuns este discursul. „The Donald“ articulează în propoziții simple, bombastice și fără prea multe detalii, frustrări generice ale publicului american. Trump are un foarte serios talent de a identifica rapid dușmani. De asemenea, nu ezită să spună lucruri pe care alți candidați nu îndrăznesc nici măcar să le sugereze. Asta îi creează o imagine de individ curajos sau măcar diferit de contracandidații săi. Oboseala provocată de propozițiile prudente și corecte politic ale politicienilor de carieră lucrează în favoarea sa.

Un alt argument este biografia. Trump este un om de afaceri cu o oarecare faimă (dobîndită inclusiv în urma unui show de televiziune la care a participat mulți ani, difuzat inclusiv în România) și care a cunoscut falimentul de multe ori. S-a ridicat de fiecare dată și și-a recuperat banii. Trump este printre puținii candidați din această rundă care poate spune onest că nu face parte din *establishment*-ul de la Washington. În febra electorală, e mai puțin menționat faptul că, pentru multă vreme, Trump a fost afiliat democraților și crede că Bill Clinton a fost cel mai bun președinte american.

De asemenea, se spune rar că ascensiunea lui nu este o poveste clasică a unui tînăr întreprinzător ridicat prin forțe proprii. Pentru Trump, visul american a început de la mijloc. Provine dintr-o familie bogată și nu poate pretinde că înțelege foarte bine cum trăiesc americanii de rînd. Însă acestea sînt detalii. Trump își trăiește apogeul politic pentru a marca eșecurile de la Washington și pentru a provoca neliniști în rîndul politicienilor de carieră. Pentru electorat e suficient. Va veni și vremea discuțiilor de substanță.

În fapt, Trump e nonideologic. Propunerile lui sînt mai degrabă teste pentru *mainstream* și nimeni nu le ia în serios cu adevărat. Puse la test, cele mai multe dintre ele sînt imposibil de aplicat fără a provoca pagube majore. Foarte probabil, posibilul președinte Trump știe și el asta, iar, în eventualitatea în care va ajunge la Casa Albă, o bună parte din ideile aruncate în dezbatere zilele astea vor fi abandonate. Nici măcar n-ar fi ceva nou. Toți politicienii confruntați cu realitatea renunță la o parte din bagaj.

Însă pînă la Casa Albă mai e. Deocamdată, Trump își continuă marșul triumfal către alegerile primare întru spaima republicanilor din conducerea partidului. Imobilizați ca în fața unei cobre, mai-marii republicani se tem că populistul care le distruge calculele ar putea să se supere și să aleagă să candideze independent, o soluție pe care Trump a refuzat să o nege credibil de-a lungul anului trecut. Asta îl ferește de atacuri prea virulente din partea propriului partid, ceea ce, mai departe, contribuie la întărirea candidaturii în sondaje. Un cerc vicios și amuzant, dacă privești din afară.

Candidatura ca independent a lui Trump ar însemna sfîrșitul ambițiilor prezidențiale republicane pentru anul acesta. În cuvintele unui consultant politic democrat: „Trump e cel mai bun lucru care li s-a întîmplat democraților în campania asta“. Consultantul are cumva dreptul să exulte ironic, dat fiind că, în majoritatea sondajelor, Trump ar pierde alegerile din noiembrie în fața candidatului democrat, oricare ar fi acela.

Relevanța candidaturii dlui Trump vine din frustrarea electoratului. Frustrare despre care am mai scris aici și care e cît se poate de serioasă și de reală. În America, primul semn a fost dat, cu ani în urmă, de mișcarea Tea Party. E cumva același mecanism care i-a făcut pe Nigel Farage, Marine Le Pen, Alexis Tsipras sau Viktor Orbán și alții ca ei să ia milioane de voturi în Europa. Construcția discursului politic din democrațiile lumii începe să fie suspectată tot mai mult de ipocrizie. Electoratul începe să bănuiască ficțiunea politică. De fapt, Agrabah-ul cere bombe. În treacăt fie spus, un rezultat mai puțin relatat al întrebării cu bombele este că și 19% din democrați ar fi de acord cu ideea respectivă. Exasperarea e transpartinică. Oamenii vor soluții rapide și clare, nu mai au răbdare.

Poate cea mai gravă eroare de interpretare – și pe care, din păcate, o vedem adesea – e trecerea acestor evoluții printr-o grilă a disprețului. Pentru freza dlui Trump, pentru ideile lui Tsipras sau pentru votanții lor. În fapt, oamenii aceștia vor să amendeze pe căi democratice ceea ce ei și electoratul lor interpretează drept o ruptură între instituții și popoare. Poate n-ar fi rău să fie ascultați mai atent.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Întîlniri

Texte și opinii de:

● Bogdan-Alexandru STĂNESCU (scriitor)
„Ochiul de ciclop“

● Adriana BABEȚI (scriitoare)
„Aș fi vrut să fiu o muscă pe umărul doamnei H.P.-B.“ – interviu

● Anca GRĂDINARIU (jurnalistă)
„Azur“

● Eugen CIURTIN (istoric al religiilor)
„Johnny“

● Ioana Cristina CASAPU (jurnalistă)
„Ia cu Tinder și inima, inima mea“

● Svetlana CÂRSTEAN (scriitoare)
„Trei Efemeride de iunie“

argument

Un puzzle sentimental

În urmă cu un timp, am făcut un dosar despre despărțiri. Întîlnirile de acum au așteptat cuminți să le vină rîndul pentru o temă în revistă. Am luat-o în sens invers, dar nu-mi pare rău, drumurile ocolite au uneori logica lor. De cele mai multe ori ne aflăm între ceea ce se termină și ceea ce începe, așa că momentul de acum mi s-a părut cel mai bun.

Am colecționat întîlniri de tot felul. Provocate, așteptate, ratate, pe repede înainte sau planificate. Sînt triste, amuzante, colorate, întîmplătoare, nostalgice.

Textele invitaților mei funcționează ca un puzzle sentimental, care dă măsura întîlnirilor care ne marchează, indiferent dacă ele se întîmplă în registru major sau minor.

Dacă ar fi să aleg o întîlnire din literatură, care îmi place enorm, aș alege-o pe cea din *Educația sentimentală* a lui Flaubert. E acolo toată tensiunea începutului. Jocul de priviri, descoperirea celuilalt, promisiunea unei mari iubiri și spaima că îl poți pierde înainte de a-l cunoaște: „Ea era așezată în mijlocul băncii, singură de tot, sau cel puțin el nu deslușì pe nimeni, uluit de privirea ochilor ei. Cînd trecu el, ea ridică fruntea; el își strînse umerii fără să vrea. După ce se așeză ceva mai departe pe aceeași latură, o privi.

Avea o pălărie mare de paie, cu panglici roz care-i palpitau în vînt la spate. Bandourile negre îi conturau coada sprîncenelor lungi, coborau foarte jos și păreau a-i strînge drăgăstos ovalul chipului. Rochia de muselină de culoare deschisă, stropită cu picouri mici, se răspîndea în multe cute. Broda ceva; și nasul drept, bărbia, toată făptura ei se profila pe fondul aerului albastru.

Cum stătea mereu în aceeași atitudine, el făcu cîteva ocoluri la dreapta și la stînga ca să-și ascundă manevra, apoi se instală foarte aproape de umbra ei rezemată de bancă și se prefăcu că privește o șalupă pe rîu.

Nu văzusese niciodată o piele brună atît de frumoasă, talie atît de cuceritoare, niște degete atît de fine, străbătute cum erau de lumină. Se uita la coșul ei de lucru, ca la un obiect extraordinar. Care îi erau numele, locuința, viața, trecutul? (...)

Un șal lung, cu dungi violete, era așezat în spatele ei, pe grilajul de aramă. De multe ori, în mijlocul mării, în serile umede, trebuia să-și fi înfășurat cu el mijlocul, să-și fi acoperit picioarele, să fi dormit în el! Dar, tras de franjuri, luneca încet încet, avea să cadă în apă. Frederic făcu un salt și-l prinse. Ea îi spuse:

– Vă mulțumesc, domnule!

Ochii lor se întîlniră.“ (Gustave Flaubert, *Educația sentimentală*, Editura Univers, 1976, traducere de Lucia Demetrius)

Uneori lumea se schimbă după astfel de întîmplări. Vă doresc să aveți parte de ele și să vă găsească, mai ales dacă nu mai credeți în ele. (**Ana Maria Sandu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 7 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Laurențiu Colintineanu.

Bogdan-Alexandru STĂNESCU

Ochiul de ciclop

A fost o întîlnire premeditat-spontană. Eram în anul al doilea de Litere și, dacă nu mă-nșel, eroii mei se numeau Martin Amis (tocmai apăruse la Univers romanul *Banii)* și Gombrowicz (ieșeau, unul după altul, la același Univers, *Ferdydurke, Pornografie* sau *Trans-Atlantic),* dar înghițeam tone de pictură, după cursuri, cînd ne încălzeam la Sala Dalles, răsfoind albume prea scumpe pentru noi sau pentru părinții noștri. Auzisem de el, era o legendă underground a facultății, puteai surprinde inițialele alea misterioase plutind între două mese întunecate din barul facultății, unde chiuleam de la ILR sau LRC și turnam încă o cafea împuțită peste foamea care îmi pare acum să fi fost singura senzație palpabilă din anii de ucenicie. Nu eram niciodată sătul.

Cînd am aflat că o să avem un curs cu el, de la șase seara, am abordat problema sistematic: în primul rînd, *Palimpsestele* – se găseau doar la sala de lectură, și trebuia să le urmărești cu mare grijă, mereu exista riscul ca un alt *cmist* să ți-o ia înainte. Bon, apoi cititul lor, în sala aia înghețată, unde stăteam cu trei pulovere pe noi, spionîndu-ne pe sub gene, încercînd să furăm de la alții ceea ce ni se părea a fi un avantaj epistemologic (nimic nu e mai amuzant și mai înduioșător decît concurența dintre filologi). Trei – știam că predă iconologie, așa că am început să ne scormonim după bani pentru a completa seria de Mari Pictori (fiecare număr dedicat unui mare artist, reproduceri decente spre bune, texte execrabile, eventual traduse cu curul). Și vine primul curs: m-am așezat în ultima bancă din „Odobescu", bine ascuns, ferit de orice eventual contact vizual. A sosit cu zece minute întîrziere, purta un sacou negru, din velur, cămașă albă, iar o eșarfă de culoare închisă (bleumarin?) îi învelea gîtul pînă sub bărbie. Avea o paloare nobilă, de vampir și gesturile afectate, studiate pînă la parodic, ale unui personaj matein. A trecut, în același curs, de la Dürer la Heidegger, de la Derrida la Shakespeare, de la Bartók la Van Eyck. Avea o lupă rotundă, semisferică, pe care o numea „ochi de ciclop", și obișnuia să ne arate cu ea cîte un detaliu din reproducerile pe care le aducea: ținea revista atît de înclinată spre el, încît nimeni nu vedea nimic. Dar nu conta: era primul profesor de la Litere

care reușea să spună ceva fără a fi în mod evident decupat dintr-o carte știută pe de rost – interpretările și legăturile pe care le făcea erau în mod evident originale. Și cam asta căutam la vîrsta respectivă.

Avea un umor acid, chiar dacă bine cosmetizat de toată arborescența ritualică a gesticii, de manierismul comportamentului. Îmi amintesc că a întrebat-o pe Ioana Baetica (care stătea în primul rînd și era extrem de agitată, indiferent de curs) despre subiectul lucrării finale. „O să-mi fac lucrarea pe Dürer, domnule profesor!" „Domnișoară, nimeni nu face pe Dürer, cu atît mai puțin dumneata!"

Dat fiind că nu m-am desprins de ultimul rînd tot semestrul, am mizat toți banii pe lucrarea finală: trebuia să fie genială, ca să mă observe. Trebuia să fie ceva atît de original încît să se desprindă evident din topul de lucrări. Am recurs la o șmecherie: am ales ca subiect maladivul în arta artiștilor manieriști (preferații lui) și am construit niște conexiuni absolut artificiale între portretul mamei lui Dürer, celebrul *Aici mă doare,* al aceluiași, *Scene din viața de spital,* al lui Pontormo, și *Pietà Rondanini,* sculptura tîrzie a lui Michelangelo. Mi-a ieșit: cele mai bune lucrări au fost invitate la o cafea, după curs. Și așa a început ceea ce cred că a fost adevărata mea ucenicie, întîlnirea providențială a tinereții mele. Cafelele, care se transformau în vodcă după nu mult timp, băute la Local familial (Belvedere se numea barul), bombița care dădea înspre bisericuța de lîngă Arhitectură, scrumierele pline cu vîrf și discuțiile care pînă dimineața epuizau cam tot ce se putea discuta: de la psihanaliză la Breban și de la Mopete la Ion Barbu. După ce se închidea acolo, tot alaiul (evident subțiat) se îndrepta spre „Pescarul", unde „domnul profesor" avea masa lui pe care lăutarii știau s-o ocolească. Tot acolo, lupa (ochiul de ciclop, cum îi spunea) se transforma în scrumieră și ieșeau de sub masă bancurile (pe cît posibil intelectuale, în ciuda orei și a oboselii).

Formam un soi de sectă, destul de discreți pentru a nu fi identificați, dar ne puteai recunoaște după conținutul genții sau după felul în care începuserăm să-i imităm (pe jumătate parodic-afectuos, pe jumătate inconștient) gestica și vocabularul: mișcări elegant-efeminate ale mîinii, un surîs superior-ironic în colțul buzelor... noi nu mai arătam cu degetul, ci „exhibam indexul într-o anumită direcție". Ne aducea cărți, albume, dar era în același timp un tip foarte curios, îl interesa absolut orice din viața noastră, din proiectele și interesele noastre, pe care cu timpul am început să i le dezvăluim. Se crease un soi de intimitate (iubire maestru-discipol), care ajungea și în zonele intangibile ale pragmatismului: dat fiind că el plătea întotdeauna, se întîmpla să rămână fără *cash* între două „seminarii" (între Beluvedere, cum îi spuneam, și Ihtiofagi, la „Pescarul"). Așa că-mi dădea cardul, cu PIN cu tot, cu indicația să extrag „de la banca Mavrogheni". Cam asta mi-a rămas din facultate: amintirea lungilor nopți încheiate la Ihtiofagi, interminabilele discuții deasupra unui album Caravaggio (care mi-a rămas mie), sutele de pachete de țigări (Kent 1 – el, noi – orice), vodcile sorbite prețios și nenumăratele proiecte: o carte monumentală despre baroc, o nouă traducere a *Divinei Comedii,* un jurnal, un amplu interviu, reeditarea *Palimpsestelor* etc. Sau seara cînd am reușit să-l convingem să bea o bere cu noi la Argentin (cimitir al tinereții noastre), o seară de vară, caldă, cînd eram mîndru ca un fiu care-și scoate tatăl pentru prima oară la terasă.

Ultima dată ne-am văzut (fac un salt enorm) tot într-o vară, la Bellini, cel de vizavi de Cinema PRO: nu ne mai întîlniserăm de cîțiva ani, eu aveam deja un copil (toată seara mi-a spus Papașa, într-un fel care m-a jignit) și munceam la Polirom. N-am reușit să regăsesc aburul adormitor, magic, care ne înconjura în anii de facultate. Mi s-a părut îmbătrînit și, într-un mod iritant, neschimbat. Toate manierismele lui, care îmi păruseră fermecătoare, acum îmi săreau în ochi. Eram ca un contabil în luna bilanțului: cînd pe masă a apărut ochiul de ciclop, transformat în scrumieră, n-am mai rezistat. Am plecat cu un gust amar în gură și abia pe drum mi-am dat seama că eu m-am schimbat, că nu mai am vulnerabilitatea din studenție, care cerea un protector sau o sectă. Am vrut să mă întorc și să-i cer iertare pentru ce am gîndit și pentru multe altele. N-am făcut-o. Astăzi m-aș întoarce, dar nu mai e acolo.

Bogdan-Alexandru Stănescu *este scriitor, editor și traducător. Cea mai recentă carte a sa:* anaBASis *(Cartea Românească, 2014).*

Ioana Cristina CASAPU

Ia cu Tinder și inima, inima mea

În 2014, după ce mi-am șters contul de Facebook timp de cîteva luni și am renunțat la munca de birou, am decis să fac din Tinder, aplicația despre care toți prietenii îmi vorbeau și care era cel mai în vogă loc de distracție pe Internet al momentului, un experiment social. Mi-am creat un cont de Facebook fără prieteni, cu un nume „internațional", *Karlek*, și am coborît în Țara Minunilor.

În următorul an, am stat pe Tinder în București, Amsterdam, Londra, Berlin, Barcelona, Leyda, Noordwijk și Haga, și tot ce pot spune este: *Cîte bordeie, atîtea obiceie.*

Tinder a fost lansat în 2012 și rămîne cea mai populară aplicație de *online dating* a momentului. Un cadran simplu cu fotografiile oamenilor din zona în care te afli, de la 2 pînă la 100 de kilometri, alături de un X și o inimioară. Respingerea nu a fost niciodată o armă mai ușoară, din confortul propriului automobil sau pat. Dacă nu te plac, n-ai să ghicești niciodată. Iar dacă ne plăcem reciproc, pretextul unei conversații se inoculează printr-o fereastră de *chat* care apare instantaneu între noi.

Tinder preia datele și o parte din fotografiile profilului tău de Facebook și oferă celor cu care interacționezi acces la o bază limitată de informații – vîrstă, coordonate geografice, descriere personală și un număr finit de imagini pe care le poți selecta și aranja.

Pe Tinder găsești chiar orice. De la corporatiști la modiști ferchezuiți, tineri cu bicepși întreținuți cu proteine și șantieriști care petrec o duminică în familie la grătar, la oameni de afaceri necurate și puberi rătăciți. Ca femeie, constați că preferi diaspora localnicilor, iar ca bărbat, că sînt mai puține femei disponibile pe o rază de cinci kilometri decît ai fi crezut. Fără excepție, nimerești peste cunoscuți, peste prieteni și prietene, peste șefi și asociați, peste tipul care îți servește berea în clubul preferat, peste oameni pe care nu i-ai văzut din liceu și, cu puțin noroc, peste fostul sau fosta – cărora nu știi dacă să le dai *like* sau să treci mai departe, oripilat sau amuzat că și tu, și ei, aveți în comun inevitabilul. Lucrurile stau, cel puțin în teorie, simplu.

Oamenii sînt pe Tinder pentru divertisment, pentru diversitate, pentru sex, pentru relații sau pentru soluții la probleme. Unii caută un interlocutor căruia să-i înșire banalitățile cotidiene, alții un psiholog. Unii își găsesc flirturi de-o seară, unii își fac prieteni, unii nu găsesc nimic. Bărbații cu care am ieșit îmi spuneau adesea că fac asta pentru prima oară și că le e destul de greu să agațe. Femeile îmi spuneau că sînt plictisite și încearcă să își lărgească cercul de cunoscuți. Majoritatea celor cu care am vorbit în București și Barcelona își doreau să ne întîlnim pentru sex, în timp ce spre nord-vestul Europei m-am trezit purtînd lungi conversații despre fotografie, benzi desenate sau fantezii reprimate. Cu ei m-am simțit cel mai în largul meu.

În anul meu sabatic pe Tinder, despre care glumesc că ar fi unul sălbatic, am întîlnit oameni din felurite colțuri ale lumii, de la spanioli ce aveau nevoie de îndrumare turistică și culinară prin București, la profesori americani veniți în schimb cultural în România, care voiau să nu fie singuri, la fotografi brazilieni dornici să vadă o altă față a Berlinului sau pușți irlandezi care auziseră că la noi în țară drogurile sînt ieftine.

„Nu înțeleg cum unele femei ies din casă fără să se aranjeze un pic, fie măcar din politețe. Nu știi niciodată cînd ai întîlnire cu destinul. Trebuie să fii cît mai frumoasă la întîlnirea aceasta."

COCO CHANEL

Deși experimentul meu s-a încheiat, redeschid Tinder din curiozitate în fiecare oraș nou în care ajung. E un instrument amuzant, dar și un vehicul de psihanaliză socială. Ultima oară cînd am vorbit cu cineva, tipul mi-a spus: „Uneori îmi dau numărul de telefon străinilor și îi rog să îmi citească o pagină din cartea pe care o au la îndemînă. Majoritatea nu acceptă. Li se pare prea intim. Dar sexul nu îi deranjează".

M-am uitat la numărul lui de telefon preț de cîteva secunde.

Nu l-am sunat. Dar, ca în filmul *Her,* sîntem oameni și ceea ce ne ghidează, dincolo de digiți, butoane și aplicații de socializare, unii spre alții, este nevoia de a simți ceva.

Să-ți verbalizezi emoția în fața unui străin am senzația că poate fi un gest la fel de complicat ca acela de a traversa aglomeratul Times Square pentru a saluta o fată în rochie roșie, care ți-a atras atenția atunci cînd s-a oprit să zîmbească, în fața unui panou luminos, cu toți dinții ei ireal de albi.

Dar, poate, într-o zi, cînd o să fiu la pagina 256 dintr-o carte, o să-mi scot telefonul din buzunar și, în loc să-i trimit o fotografie cu textul acela, am să-l sun.

***Ioana Cristina Casapu** este jurnalistă și fotografă.*

Anca GRĂDINARIU

Azur

Unde se întîlnesc junii și veteranii, hipsterii și cocalarii, stîngacii și dreptacii, cei de sus cu cei de jos, progresiștii și naționaliștii, siliconatele și lesbienele, rockerii și rastafarienii, channelistele și talciocăresele, artiștii și proletarii, alternativii și populiștii, bikerii și jeepaniștii, patronii și asistații, mahalagiii și metrosexualii, provincialii și bucureștenii, matroanele și anorexicele, corporatiștii și anarhiștii, culturiștii și burtoșii? Și unde se lasă ei cuprinși de o exaltare cultistă, ca într-o congregație a adoratorilor muzicii de petrecere? La un concert al formației „vocal-instrumentale" Azur. Se întîmplă nu într-un teatru de vară din Saturnul comunist, ci în Bucureștiul lui 2015, de Ziua Națională. E un delir aici și zău dacă înțeleg ceva. Membrii trupei se scaldă în adulație, conștienți de puterea lor de subjugare. Noroc că tot ce doresc e să-și facă adepții, cam 1500 la număr, să danseze pînă pică. Îmbrăcați în negru ceremonios, muzicanții primesc incantațiile fanilor ca niște creaturi celeste cu cîntări lumești. La comandă, o pădure de celulare se ridică. Liderul Nelu Vlad, singurul înveștimîntat din picioare pînă-n pălărie într-un azuriu de Voroneț, anunță cu patos că va cînta pentru sufletul nostru 40 de piese strînse în 37 de ani de carieră. Să înceapă cheful: veselnicii dansează frenetic, îmbrățișează străini, se prind în horă cu o mînă (cu cealaltă se filmează), își ridică pe umeri plozii, își sărută nevestele și soacrele, viermuiesc și hăulesc. Unii se mișcă bolovănos, alții mai cu talent, ca fata cu toate cele la vedere care a sărit pe mese încă de la primele acorduri și nu se mai oprește (dacă ai putea conecta un dinam la centura contrafăcută D&G, ai avea energie curată pentru tot anul viitor).

„Dedicație pentru toți cei care mergeau cu Dacia la mare și dădeau casetofoanele la maxim pe muzica noastră." Amintirile dintr-o lume cu plăceri mai simple devin aproape solide... Ah, visînd la un Pepsi pe bancheta din spate, ce stă să se topească.

În adolescență, Azur îmi provocau alergie pentru că disprețuiam subcultura betoanelor periferice. Băieții care mă curtau erau triați după gusturile muzicale: rockeri, depeșiști (aprobați) și azuriști (snobați). Dar acum mi-e greu să rezist momentului care îi face pe toți să-și piardă mințile în sincron – „Mona". Lăsați orice ironie, voi, ce intrați. *Vibe*-ul predispune la hiperbole, dar nu exagerez cu nimic cînd spun că o asemenea „unitate în diversitate" n-am mai văzut de la Revoluție încoace. Ce ocazie ratată de cercetare sociologică! Care să fie explicația incredibilului cîrlig intergenerațional al formației? Sigur nu e numai nostalgia, pentru că o treime din public are 20 de ani și nu pare „s-o ardă la mișto" (tînărul de lîngă mine cu tricou Sons of Anarchy își scuipă sufletul vers cu vers).

Azur a fost renegată de elite, de propagandă, de securiști și de televiziunea națională. N-a apărut în antologii de lux, dar a devenit cult. Avea un repertoriu suburban, cu melodii distribuite pe casete în autogări sau tîrguri, pe la paranghelii sau concerte semiclandestine. A fost etichetată drept precursoarea vulgarelor manelele pop, însă, comparativ, versurile sună de-a dreptul ingenuu (cine mai folosește cuvinte suave ca alint sau dezmierdare?): „Aoleu ce să mă fac, Doamne, eu / Se mărită Moooona / Nu știu, Doamne, ce-i cu ea". Șlagărele, plasate undeva între lăutari și Mamaia, și bazate pe un sintetizator demodat ce azi se aude *retro-cool,* sînt simpliste, dar teribil de fredonabile, ca un vierme ce se strecoară, din ureche, direct în inimă și în picioare.

„Întîlnirea a două persoane este cum e contactul a două substanțe chimice; dacă este vreo reacție, amîndouă sînt transformate."

JUNG

Dacă adolescenta de la finalul anilor '80, obsedată de topurile de la Europa Liberă, ar fi călătorit în timp ca să se vadă în postura unei femei de vîrstă mijlocie dansînd dezlănțuită pe formația detestată, și-ar fi tăiat probabil venele (pe bune și nu doar simbolic, cu acel gest jubilatoriu practicat de fanii Azur și Generic, ce se traducea prin „îmi place așa de tare, că-mi vine să mă mutilez"). Dar refuz să analizez și să mă rușinez prea tare, că ratez comuniunea. Și cred că orice aduce împreună oameni atît de diferiți în vremuri atît de scindate ar trebui îmbuteliat. Azurenii s-au căpătuit cu o aură de renegați, de haiduci muzicali care, într-o conjunctură ca aceasta, prinde și nuanțe patriotice: de 1 Decembrie, „Mona", bisată de vreo șapte ori, a fost ca un imn. Oare nu e ăsta scopul suprem al cîntecului popular: să adune românii, să-i scoată din enclavele lor sociale și să-i facă să se întîlnească, cu veselie și mirare, într-o horă mare?

***Anca Grădinariu** este jurnalistă.*

Ileana CECANU

Pe repede înainte

Era începutul lui decembrie și sufeream cumplit de singurătate și plictiseală. Mi-am adus aminte că o amică îmi povestise că a fost la *speed dating*. Pînă atunci văzusem astfel de întîlniri eșuate doar în filmele americane. Am intrat pe site-ul unei agenții, am completat un profil și m-am înscris la categoria mea de vîrstă: 35-40 de ani, pentru data de 28 decembrie 2014. M-am tot gîndit dacă să merg sau nu. Îmi spuneam că, dacă intru în încăperea aia, va scrie pe mine, mare: „Sînt singură, vreau un bărbat!“

Pe 28, pe la ora 14,30, am început să-mi aleg hainele. La ora 15,30 eram gata și mulțumită de rezultat: talia era marcată, ochii mari, fusta îmi stătea bine și cizmele cu toc mă făceau să par mai lungă și mai slabă. La ora 16 îmi ștergeam machiajul, îmi schimbam fusta cu blugii largi, cizmele cu o pereche de Converși, îmi aruncam pe mine un tricou alb larg și o geacă cu glugă.

Am ajuns acolo mai devreme. M-a întîmpinat o doamnă amabilă, cu un pulover roz cu inimioare mici, roșii. Am fost așezată la masa 6, o masă înaltă, cu două scaune. Am realizat că erau aproape numai femei (aranjate toate); doar doi tipi la bar, care făceau glume și rîdeau. Aveam în față un formular, pixuri și o etichetă pe care ne scriam numele. Urma să mă întîlnesc cu opt bărbați, șapte minute pentru fiecare.

„Cînd timpul expiră, veți auzi un clopoțel, după care la masă va veni altcineva.“

Îmi tremurau picioarele. Nu știam ce trebuie să fac, ce să întreb. Mă uitam cu disperare pe geam și, din cînd în cînd, la ușa pe care intrau bărbații. La ora 5 și un sfert am început. Unul dintre bărbați a întîrziat.

Întîrziatul a fost primul venit la masa mea. Era agitat, transpirat, se învinovățea că venise tîrziu, avea emoții mult mai mari decît mine. I-am spus că

are șapte minute în care să respire și să se relaxeze. Putea să sacrifice aceste șapte minute ca să nu rateze următoarele întîlniri. „Cu ce te ocupi?“, m-a întrebat. A mai transpirat cîteva minute la masa mea și am aflat că era al șaselea *speed dating* pentru el, că voia familie, copii și că nu se lasă pînă nu reușește.

Al doilea bărbat avea o cămașă roz. Își făcuse o casă în Prelungirea Ghencea. Cînd s-a ridicat știam totul despre cum era compartimentată și ce jaluzele își pusese la geamuri.

Celui de-al treilea bărbat nu-i plăceau orașele de provincie, dar nici Bucureștiul. Era inginer și își manifesta emoția prin agresivitate. L-am întrebat dacă e supărat. Mi-a spus: „Așa sînt eu și m-am săturat de persoanele astea care vin la *speed dating* și nu știu ce vor“.

Al patrulea bărbat întreba mereu: „Dar tu?“ „Eu lucrez la un depozit, dar tu? Mie îmi place să gătesc, dar ție? Eu dau la pește, tu?“ Cînd a ajuns la pește am început o discuție de patru minute despre pescuitul staționar *versus* pescuitul la răpitor, despre momeala cu aromă de rîmă sau scoică *versus* linguriță. A sunat din nou clopoțelul.

Al cincilea bărbat avea o chelie strălucitoare și era ușor asudat. I-am oferit un șervețel. M-a întrebat care e ultimul concert la care am fost.

Înainte de al șaselea bărbat, mi-a căzut geanta și s-a răsturnat pe jos tot conținutul: șervețele, doi euro, un ruj, cheile, stick-uri, încărcătorul, o pereche de mănuși, un elastic de prins părul... Cînd a ajuns lîngă masă, eram în genunchi, la picioarele lui. Avea un costum bej deschis. M-am ridicat, m-am așezat cu greu pe scaunul înalt, i-am întins mîna ca să facem cunoștință și l-am privit. Se uita cu un ochi în stînga și cu celălalt în dreapta.

Următorul bărbat era profesor de matematică. Avea metode neconvenționale de predare și cînta la chitară. Am vorbit despre Cauchy Bunyakovsky Schwarz și despre elevii din ziua de azi. A fost o plăcere. Așa că i-am dat cinci puncte, pentru că mi-a amintit de liceu.

Ultimul bărbat era extrem de plictisit. Pesemne nu întîlnise nimic interesant și nici la mine nu vedea vreun potențial. I-am propus să așteptăm să treacă cele șapte minute, fără să facem conversație. M-a rugat să-i recomand ceva la care să se uite în seara aia la TV. Am mai tăcut încă trei minute și a sunat clopoțelul. Mi-am completat fișa, am predat-o și am plecat.

***Ileana Cecanu** este fondatoarea Freealize, care promovează și distribuie filme.*

Diana BĂDICĂ

Fotografiatul e interzis

Dacă, pentru un european, Varanasi e groapa de gunoi a lumii, pentru indieni reprezintă locul în care Shiva a îngropat tridentul în Gange. În *centrum mundi* se află *Holy cemetery* unde morții se ard pe marginea rîului sau plutesc pe apă cei care nu sînt demni de ardere. În India focul nu e pentru oricine. Cînd am ajuns acolo, nu aveam nici camera, nici telefonul cu mine. Era atît de cald, încît unele poze au ieșit cu pete, telefonul nu avea întotdeauna rețea. Cei doi tovarăși de drum au fotografiat însă cu smartphone-urile trupurile ce pîlpîiau. La trupurile noi, pîlpîirea era o vîlvătaie. La un moment dat, pe lîngă trosnetul lemnului care ardea, s-a auzit cineva strigînd ceva de neînțeles. Strigătul venea tot mai aproape, băieții fotografiau, eu priveam. Pînă m-am dezmeticit, un bărbat slab și înalt ajunsese deja în dreptul nostru – *Why are you disrespecting my culture? Why? 6 months of prison, no, no, no, you come with me or you go to prison!* Habar n-aveam că fotografiatul e interzis, nu exista nici un indicator, pozele ar fi putut fi șterse imediat, omul nu și nu – *Why are you disrespecting my culture*? Nici un argument nu l-a clintit pe indian. Deși tonul vocii scăzuse cu cîțiva decibeli, era obligatoriu să alegem, așa că l-am însoțit, tăcînd, spre templu. Eram ultima în rînd. Bărbatul striga că el nu își bate joc de cultura noastră. Asta înseamnă șir indian. M-aș fi putut întoarce la hotel, eu nu eram vinovată cu nimic, banii nu se aflau la mine, rochia mea nici măcar buzunare nu avea. Știu, nu par o prietenă adevărată, dar repet: nu greșisem cu nimic. Mirosul de urină și fum, denivelările scărilor sub tălpi, privirea băiatului din față care se întorcea uneori spre mine ca să se convingă că sînt acolo și să-mi spună *ai grijă*. Templul avea pereții întunecați și părea părăsit. Am trecut un prag înalt ca să ajungem într-o încăpere fără geamuri, cu pereții arși. Dacă scrii Varanasi pe Google, e singurul templu întunecat de la Gange. Din față și din spate au apărut două bătrîne care, dacă nu aș fi o tipă realistă, aș zice că pluteau, dar cel mai probabil se tîrau cu picioarele sub fund, sprijinindu-se în pumni. Márquez în India. Bărbatul și-a reluat tonul de afară, urlînd să îi dăm bani într-o monedă de care nu auzisem în viața mea, amintind din nou de lunile de închisoare și de încălcarea unei reguli sfinte. Femeile dădeau din cap în fața noastră. Rămăseserăm în mijlocul încăperii, întorși cu fața la zid. Dacă peretele exterior ar fi fost mai scund, aș fi putut sări pe geam, repet: nu exista sticlă, aș fi putut chiar să o zbughesc la fugă, dar n-am făcut un pas înapoi. Știam că e o înșelătorie, omul voia să scoată niște bani, dar asta contează cel mai puțin. Am crescut cu ideea că adevărul se ridică întotdeauna la suprafață ca uleiul. Știu că adevărul e relativ, măsura lucrurilor nu e peste tot aceeași, uneori plătesc și cei nevinovați, dar, înainte de călătorie, văzusem *Return to Paradise* cu Vince Vaughn și Joaquin Phoenix și n-am vrut să plec.

Templul avea pereții întunecați și părea părăsit.

***Diana Bădică** este poetă. A publicat volumul* Enșpe mii de dimineți *(Casa de Pariuri Literare, 2014).*

„Pe plan infraexistențial... știe 'mneai"

Ancheta de față a plecat de la întrebarea: care e cea mai importantă întîlnire din viața dumneavoastră? Numai că, așa cum se întîmplă mai întotdeauna, lucrurile simple se dovedesc, de fapt, ceva mai complicate. Ca să înțelegeți de ce, citiți răspunsurile invitaților mei.

Iulian TĂNASE, scriitor

Aș putea spune că cea mai importantă întîlnire din viața mea a fost fie cu Lygia și Gellu Naum, care m-au impresionat profund și și-au pus amprenta asupra mea, fie întîlnirea cu Dan Stanciu, cu care am scris și am și publicat niște cărți împreună, fie întîlnirea cu Ernest Wichner, căruia îi datorez atît de mult, fie întîlnirea cu Oana M., care, cînd aveam douăzeci și cinci de ani, m-a schimbat din temelii, fie întîlnirea cu radioul, care mi-a oferit unele dintre cele mai intense experiențe, însă am să spun că cea mai importantă întîlnire din viața mea rămîne, totuși, întîlnirea cu propriii mei copii. Apariția pe lume a Adorei și a lui Sacha a produs în mine transformări profunde, pe plan emoțional, sentimental, mental. Nimic nu se compară, ca intensitate și adîncime, cu această experiență. Am multe de învățat de la copiii mei, și ce noroc pe capul meu că sînt un tată ascultător!

Nicoleta LEFTER, actriță

Cea mai importantă întîlnire din viața mea este întîlnirea cu Alexandru Dabija. Un om și un regizor fascinant, de care este aproape imposibil să nu te îndrăgostești. Are toate datele unui om bun, sticluța aceea de esență a ceea ce înseamnă om bun. Un umor desăvîrșit la scenă, care te face să te prăbușești pe jos de rîs, și cu mari accente de cinism, exact așa cum e viața. Are capacitatea fantastică de a înțelege slăbiciunile oamenilor și de a îi face pe actori să adore să lucreze cu el.

„Fiecare clipă e o alegere, o bifurcație."

Gianina CĂRBUNARIU, regizor

Teatrul Foarte Mic s-a închis de curînd pentru renovare, iar proiectele acestui spațiu sunt acum în aer. Acum zece ani, cînd am terminat școala, sala de la Foarte Mic nu oferea cele mai bune condiții tehnice din lume, însă s-au produs spectacole făcute de tineri creatori și s-a reușit fidelizarea unui public destul de numeros. Minunea a durat cinci ani, după care lucrurile s-au dus într-o altă direcție. De un an de zile, Foarte Micul a revenit la strategia de promovare a tinerilor creatori. Într-un sistem teatral în care nu există strategii culturale pe termen lung, anumiți oameni reușesc uneori să facă o diferență. Unul dintre acești oameni este Mihai Dinvale, pentru că a înțeles că a pune la dispoziție un spațiu care să funcționeze ca un laborator de creație este un gest normal al unei instituții de stat. Însă în lipsa unor politici culturale coerente, aceste „întîlniri" riscă să rămînă doar niște excepții într-un climat cultural absolut descurajant.

T. O. BOBE, scriitor

Nu-i deloc simplu să stabilești care dintre întîlnirile pe care ți le oferă viața e cea mai importantă, pentru că fiecare clipă e o alegere, o bifurcație, și fiecare întîlnire îți hotărăște într-un fel sau altul forma destinului. Cred, totuși, că pentru mine cea mai importantă a fost întîlnirea cu Eugen Lumezianu, care mi-a fost profesor în primii doi ani de liceu. Pentru că a fost primul scriitor pe care l-am cunoscut, pentru că datorită lui am învățat să citesc altfel și să citesc altfel de cărți, pentru că datorită lui m-am îndrăgostit de sala de lectură numărul 9 a bibliotecii județene din Constanța, pentru că datorită schimbării sugerate de el la un moment dat am ajuns să fac Literele, să-i întîlnesc pe Cristian Popescu, pe Mircea Cărtărescu, să-mi întîlnesc prietenii de la cenaclurile Central și Litere, pentru că astfel am ajuns să-mi cunosc iubitele de mai tîrziu, să am joburile mai tîrziu, bursele de mai tîrziu, să scriu cărțile pe care le-am scris și, poate în primul rînd, pentru că a avut încredere în mine chiar și atunci cînd eu nu mai aveam.

Mircea STRUȚEANU, fotograf

Cam pe la 14 ani am avut prima întîlnire cu stînca. Era o stîncă mare, albă și dreaptă, la munte, într-o zonă pe unde mă plimbasem de multe ori. N-am să uit niciodata golul pe care l-am simțit în stomac cînd am făcut rapel din vîrful ei. A fost ușor să o cobor, dar, ca să o urc, mi-au mai trebuit alți 14 ani din viață. În tot timpul ăsta m-am antrenat să devin un adevărat cățărător. Nu cred că am să mă las niciodată.

Sorin GHERGUȚ, scriitor

Literar-artistic, ca să spun așa, întîlnirile cele mai importante au fost, cred, cele de la Cenaclul Litere, pe Edgar Quinet, prin 1993-'95, cu Mircea Cărtărescu, T.O. Bobe, Răzvan Rădulescu (pe care îl știam deja din liceu), Svetlana Cârstean, Simona Sora, Cezar Paul-Bădescu, Mihai Ignat, Mihai Grecea, Ioana Nicolaie, Mihai Pavelescu... De cîte ori enumăr nume așa, am senzația că omit cel puțin unul important. Dacă m-aș fi învrednicit să fac o carieră academică, aș fi povestit aici despre întîlnirile cu profesorii Emil Ionescu, Alexandra Cornilescu și Rodica Zafiu. Existențial, cea mai importantă întîlnire pentru mine a fost, probabil, cea dintre părinții mei. Pe plan, *so to say*, infraexistențial... știe 'mneai.

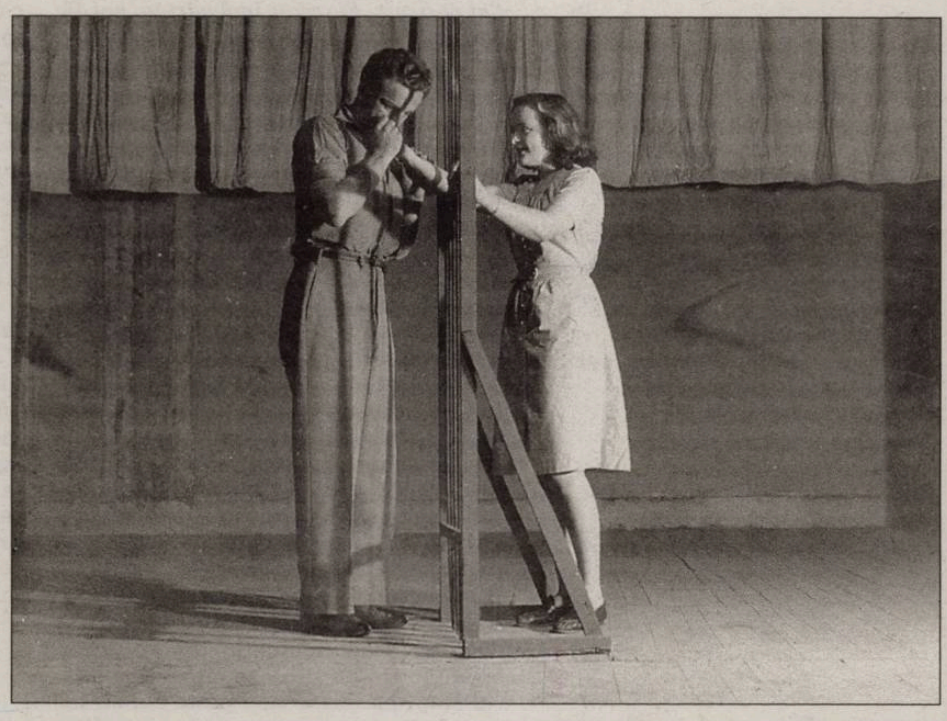

Dia RADU, jurnalistă

Întîlnirile care au contat au fost cu oameni în care am presimțit căutări similare. Îmi plac căutătorii, pentru că și mie îmi place să caut. Îmi place să scormonesc oamenii. Îmi place să-i simt, să-i înțeleg, să găsesc fisura luminoasă prin care să mă strecor cu răbdare pînă la firea lor, cea adevărată. Îmi place să-i cunosc pe ceilalți, ca să cunosc lumea.

Venite din senin, cînd mă așteptam mai puțin, întîlnirile acestea au adus cu ele răspunsuri și foarte multă lumină. De la o vreme însă, am început să le mai și provoc. Deghizată sub mantia de jurnalist, am intervievat oameni, le-am pus întrebări pe care altfel niciodată n-aș fi îndrăznit să le rostesc.

Am intuit devreme că în spatele întrebărilor pe care le pui pentru o revistă se pot ascunde propriile tale întrebări. Dar nu despre întrebări e vorba într-o întîlnire, cum nu despre răspunsuri e vorba într-un interviu. O întîlnire fericită e acea întîlnire în care ceva nou și neasemuit se naște chiar atunci între două minți și două simțiri. Întîlnirile adevărate sînt creatoare, sînt dătătoare de energie, te fac să fii mai mult decât ești. Undeva, pe „fața cealaltă a lunii", lasă o urmă pentru totdeauna.

Întîlnindu-i pe ceilalți n-am făcut decît să mă încerc și să mă verific pe mine, să mă pun în fața oglinzii, cu toate obsesiile mele, să mă întorc mai bogată, mai sinceră, mai adevărată. Uneori, întrebăm despre ceilalți ca să aflăm despre noi. Mi-e greu să dau nume și pentru că adevărul e tocmai ăsta. Dintre toate întîlnirile care m-au făcut cine sînt, cea mai importantă întîlnire a fost întîlnirea cu mine.

anchetă realizată
de Ana Maria SANDU

„Aș fi vrut să fiu o muscă pe umărul doamnei H.P.-B."

interviu cu Adriana BABEȚI

*Pe **Adriana Babeți** am cunoscut-o întîi din scris și apoi în lumea reală. Nu ne-am întîlnit de multe ori, dar de fiecare dată cînd s-a întîmplat, am simțit un fel de căldură foarte specială. Și mi-am zis că e genul de om căruia vrei să-i stai în preajmă. Îmi doream de multă vreme să facem un interviu, iar tema de acum mi s-a părut că i s-ar potrivi ca o mănușă. Cred că am avut dreptate.*

Mi se pare că la puțini scriitori se simte această generozitate foarte specială în felul în care vorbesc despre oamenii de care sînt înconjurați. În textele dvs. ea e la tot pasul, așa cum e și multă animație și vitalitate, așa că o să vă întreb: care sînt întîlnirile care au continuat să conteze în timp?

Tare mă bucură ce spui despre textele mele, dar ceea ce o să adaug imediat după mulțumiri probabil că o să te descumpănească. Chestiunea e că – am mai spus-o de nu știu cîte ori – nu mă prea simt un adevărat scriitor. Și asta pentru că ceva îmi spune că, atunci cînd lucrează, scriitorii adevărați nu își pun nici pe departe problema generozității cu cei din jur (fie ei oamenii despre care scriu direct sau oblic, fie cei din preajmă, fie posibilii cititori). Scriitorii ăștia își urmează halucinați vocația, cu încrîncenare și cu un egoism incredibil. Fără să cruțe pe nimeni și în primul rînd fără să se cruțe pe ei înșiși. Cum s-ar zice, n-au mamă, n-au tată. Chiar și scriitoarele, adevăratele scriitoare, se comportă cam la fel. Or, în ce mă privește, sînt la antipod. Regimul servituții acceptate liber și cu drag îmi aduce multă bucurie, dar îmi dă și semnalul că vocația, cîtă e (și dacă e!), are timp să aștepte, de parcă aș mai avea de trăit o viață. Poate că din această stare vin aninația și vitalitatea pe care le-ai observat. Scriu fără încrîncenare și îmi spun senin că atît am putut, atît am făcut. Iar dacă e să fie, va fi vreme și pentru proza care m-ar face în propriii mei ochi scriitor cu acte în regulă. Lecția asta a așteptării împăcate (însă nu blege!) am învățat-o de la cele mai importante femei din viața mea, mama și bunica. Unul din sfaturile lor, pe care l-am înțeles foarte tîrziu, suna, cam fatalist, dar și cu un dram de speranță, așa: „Șezi blîndă, c-o fi cumva". Dar, de fapt, cu o mamă și cu o bunică nu te intersectezi pur și simplu. E altceva, mult mai adînc. Au contat însă, în timp, întîlnirile cu oamenii care m-au format sau alături de care m-am format. Prietenii, profesorii, colegii. Ba chiar și studenții mei. Le sînt recunoscătoare tuturor, cum ei nici nu ar bănui.

În viața unui scriitor oamenii reali devin personaje. Se întîmplă și invers? Cum e menajeria de care ajungeți să vă înconjurați cînd scrieți cărți cum sînt Dandysmul *sau* Amazoanele*? Cum le îmblînziți și cum le struniți apoi?*

Cînd am scris *Dandysmul. O istorie* am corespondat cu Alex. Leo Șerban. Ne-am întîlnit printr-o întîmplare și am simțit că ne leagă multe lucruri. Era delicat, dar și ferm, păstrînd mereu o distanță, ca un adevărat dandy. Leo nu s-ar fi lăsat dresat nici în ruptul capului. Cît privește amazoanele, toate prietenele mele sînt femei puternice, dar în menajerie n-am descoperit doar pe mine, călare, în culmea miopiei, pe Kenzel (care-i o bicicletă slovacă) și visînd să fiu Uma Thurman din *Kill Bill*. Ce să mai strunesc? Ce să mai îmblînzesc? Dacă stau și mă gîndesc bine, îmi dau seama că, de fapt, între felul meu de a fi și subiectele despre care am scris cărți sau doar studii (dandysm, amazoane, anorexie la Kafka, tactilități proustiene, scriitori-oșteni, de pildă) se cască o mare prăpastie. Ce să fie, ce să fie? Ghici ciupercă ce-i.

„Întîlnirea se reînnoiește prin poezia despărțirii. "

TAGORE

„Unii oameni apar în viața ta ca o binecuvântare. Alții, ca o lecție."

MAICA TEREZA

Pentru Femeia în roșu, *romanul scris la șase mîini, au fost mai multe tipuri de întîlniri. Cum s-au legat în cazul acela firele?*

S-au legat într-un nod puternic, care a fost incredibila noastră prietenie și o șansă a întîlnirii rarisimă. Să scrii la șase mîini, în doar 17 zile, peste 500 de pagini de roman cu cap și coadă, fără să te certi o singură clipă, asta nu cred că ni s-ar mai putea întîmpla vreodată. Doar dacă ne-am întîlni cîndva, printr-o minune, eu și Mircea Mihăieș, cu Mircea Nedelciu, așa, să fim toți trei în formație. Mai știi... Vom muri și vom vedea cum e și cu întîlnirile de dincolo și de apoi.

Scriați undeva că, din 1980, țineți un fel de agendă-jurnal; asta înseamnă că cele mai multe lucruri trăite / întîmplate au fost, într-un fel, consemnate. Ce loc au întîlnirile în această țesătură? Descrieți conversații, felul în care arată cei pe care îi cunoașteți?

Intersectarea cu o persoană e decisivă. În loc de „întîlnire cu..." scriu „x cu...", fiindcă am foarte puțin spațiu pentru fiecare zi din agendă. Nu descriu nimic, doar consemnez evenimentul. Adevărul e însă că am o mega-, ba chiar giga-memorie, așa că pot să reconstitui fără să clipesc cele mai mici detalii. Cum ar fi locul, atmosfera, îmbrăcămintea și, dacă au fost cu adevărat importante, și conversațiile.

Pe unii dintre cei cu care ne intersectăm se întîmplă să-i pierdem la un moment dat pe drum. Fie că ne îndepărtăm noi, fie că dispar ei. Cum gestionează o sentimentală sadea amintirile? Cum le păstrează? Și ce face cu regretele?

Așa-i: din păcate, ne îndepărtăm unii de alții sau pur și simplu dispărem. Cred însă că întîlnirile mari sînt puține și nu seamănă neapărat cu prieteniile, care, dacă sînt adevărate, nu se sting. Înainte de a vorbi de gestionări, să pun o notă de subsol: sînt sentimentală, dar nu sadea, căci am și destul umor (cel puțin așa îmi place să cred), care mai pune surdina pe afect. Tocmai de aceea îmi administrez binișor amintirile. Fără stocuri inutile, fără plusuri și minusuri de inventar pe care ar trebui să le compensez, vorba economiștilor. Numai bine să-mi zic că totu-i sub control, căci e scris în agende și-n cap. Ba are și sprijin teoretic, căci am predat multă vreme un curs la master despre imaginarul memoriei, iar cartea lui Paul Ricoeur – *Memoria, istoria, uitarea* ne-a fost un fel de Biblie. Numai că, exact cînd mă aștept mai puțin, din nu știu ce străfunduri (ba știu!) se întoarce refulatul și-mi plesnește una peste suflet. Iar sufletul se strînge de suferință, pentru că amintirile astea de care vrei să scapi sînt dureroase și încărcate de spaime, remușcări și regrete. N-aș vrea să dispar pînă n-o să-mi cer iertare de la toți cei pe care i-am rănit și care mai sînt în viață. Asta ca să mă împac cu toate-toate amintirile.

Care e scriitorul pe care v-ați fi dorit cel mai mult să-l întîlniți și de ce?

Deși știu că e mai bine (pentru iluzie) să nu-i cunoști în realitate pe scriitorii admirați, ci doar să le presimți prezența prin textura paginilor, totuși aș fi vrut să stau măcar cîteva minute față în față cu Proust și Kafka, evident, fără să le spun vreun cuvînt. Doar să îi privesc, iar ei să îmi zîmbească nedumeriți, cuprinși de stînjeneală și melancolie, cu acea „uimire tristă" despre care scriu amîndoi, fără să se cunoască. De ce aș vrea așa ceva? Pentru că îi venerez. Și aș mai fi vrut să fiu o muscă pe umărul doamnei H.P.-B., adică al Hortensiei Papadat-Bengescu, în ziua cînd a ajuns la ultima pagină din ciclul Hallipilor, istovită de povara celor cinci copii, a unui soț imposibil și a banalității din jur.

Mă gîndesc că, pentru un profesor, fiecare an e o provocare și la capitolul întîlnirilor cu oameni tineri și noi. Vă dați seama din prima zi care vor fi studenții cu care vă veți înțelege cel mai bine?

Depinde. Cu studenții din anii mici fac numai cursuri, nu și seminarii, deci nu prea am cum să îi reperez dintr-un amfiteatru cu vreo 70 de persoane pe cei de care mă voi apropia. În schimb, la masterat e simplu: ei sînt mai puțini și dialogul se leagă ușor. Am destul de multă experiență ca profesor ca să-mi dau seama chiar de la început care îmi sînt viitorii parteneri de discuții și chiar de proiecte, pentru că îi provoc pe fiecare în parte să vorbească, să răspundă, să întrebe. Și îi dibui rapid după felul în care vorbesc, răspund, întreabă. Dar și după cum știu să tacă.

Dar întîlnirea cea mai bizară / neașteptată, pe care ați trăit-o?

Poate n-o să-ți vină să crezi, dar e întîlnirea cu mine, în clipa cînd, la începutul anilor '90, cu lentilele de contact pe ochi, m-am văzut pentru prima dată clar în oglindă, așa cum eram de fapt, fără ochelari. Și am împietrit de spaimă și tristețe, pentru că, fulgerător, am descoperit în privirea de Gorgonă care mă țintuia tot ce credeam că e bine ascuns în mine. De mine.

a consemnat Ana Maria SANDU

Eugen CIURTIN

Johnny

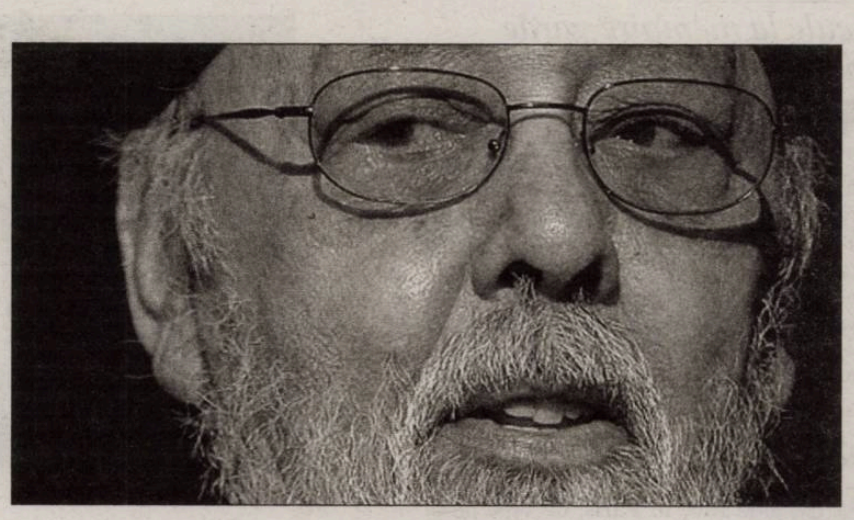

M-am întîlnit prima oară cu dl Johnny Răducanu din pricina unui si bemol ratat din Concertul de Grieg. Eram la etajul întîi al unei anexe a conacului de la Tescani, la nouă dimineața, într-o vară de la sfîrșitul secolului trecut. Cum obișnuia să ia prin surprindere pe oricine și cu atît mai mult pe necunoscuți, Johnny a ieșit pe culoar, strigînd cu autoritate numele notei ratate, plasînd cîte o indicație de tempo și spunînd: „Hai să ne strîngem pe seară și să vedem ce-om putea cînta". Era – pe scurt – foarte nemeritat (și întrucîtva neliniștitor) de bine. S-a închegat un fel anume de întîlnire în acele zile și în anii care au urmat.

Auzisem că e posibil să vină și el acolo. Știam că e foarte legat de Tescani și că are raporturi trainice și afectuoase cu domnii Andrei Pleșu, Sorin Vieru, Horia Bernea. Întîlnirea debuta sub semnul unei disponibilități enorme: nu contau diferențele irecuperabile de vîrstă și pregătire, conta în schimb ce puteau izbuti deschiderea, curiozitatea, experimentele, improvizațiile și seducțiile lui imbatabile. June absolvent de Filozofie, participam pentru prima dată la Școala de Vară de la Tescani, intimidat să știu că acolo sînt și pianele lui Enescu și Jora, la care Johnny se întorcea îndreptățit să cînte. Minunata doamnă Costin îl avertizase deja că produceam subsoluri de note care sufocau parterul paginii (îl amuza teribil asta) și la o adică, oricît de generos ar fi fost dragul de el, era de luat în calcul și un fiasco. Repetam după-amiezile la cele două mari piane și mă invita să mă produc cu el seara în fața gazdelor și oaspeților: părți din concerte canonice pentru pian, teme răzlețe trecute prin improvizații incipiente, șansonete, romanțe și alte interbelice, toate convertite cum-necum în mai elasticul jazz. A și supraviețuit o casetă vajnică, plină de indicații de game, murmure, dezacorduri și urale, păstrată de prieteni de încredere.

Reajuns în urbe, îl puteam regăsi ca toată lumea, joia sau duminica, la fostul club Indigo de la Cinematecă și mai ales la fosta Lăptărie a lui Enache. Sau la un restaurant care îi era aproape de casă, unde își invita, mai ales în decembrie, prieteni cu diferența de vîrstă cît vîrsta lui. Ca toți inșii echipați cu împliniri empatice, funcționa pe bază de bunăstare sufletească, cu mia ei de derivate. Știa, adică, în toate felurile să se bucure. Un șarm colosal, cu rază lungă de acțiune, cu care ar fi inventat orice pentru a depista și apoi scurta drumul către jubilație. Căpătase mai mulți noi prieteni, așa că ne-am considerat la rîndul nostru responsabili să-l presăm – alt rezultat al întîlnirii, din capul locului – să-și scrie memoriile. Ileana Bîrsan, pe care tot la Tescani a îndrăgit-o din prima, s-a însărcinat să-i procure un computer care să preia întruniri memorialistice la domiciliu. A acceptat în stilul lui, plusînd: cu condiția să ne revedem cu toții și să îi fac o primă lectură cu public. Ceea ce a iscat cîteva masive agape fericite. Dar abia cînd a apărut, în fine, cartea, am constatat că Johnny adăugase pe șest și mici crochiuri ale noastre.

Se pricepea (și îi plăcea) să cîntărească oameni. În afara muzicii, cred că asta îi era specialitatea. În asemenea materii, Johnny avea un aplomb deopotrivă patern și casant, schimba la nevoie emisferele repede. Îl întîlneai și apoi întîlnea și el, prin tine și ceilalți, alți și alți oameni. La început nu-i angrena în nimic, ca și cum nu i-ar fi observat, dar cînd cădea cîte un verdict sau o simplă întrebare, descopereai ce instincte era în stare să mobilizeze pentru a sesiza mai ales puncte nevolnice și ascunse.

Avea enervări tenace care se surpau, însă, în cîte o șotie sau o amoroasă libație. Exersa histrionic excesul ca amplă formă de dăruire, însă era neîndoios, în egală măsură, dotat cu seriozități ferme. Pe pianina lui îndopată cu fulare (din scrupul de bună vecinătate) avea fotografiile mormintelor lui Beethoven și Brahms, iar pentru el jazz-ul inclusiv de acolo începuse.

Ca în orice întîlnire veritabilă, a existat apoi împrejurarea tipică și misterioasă a conversiei surplusului, a ruperii de nivel, a unei (alte) ieșiri în larg. Dacă identific corect momentul, asta s-a întîmplat într-o noapte pe Magheru, cînd ieșisem de la concertul său duminical din Lăptărie. Johnny nu avea chef să se ducă acasă. M-a invitat la o plimbare. Ne-am urcat în Volkswagen-ul lui roșu și puțin delabrat, pe care-l căina că nu se mai îngrijise de el nimeni „de vreo juma' de secol". A apărut un „Ce e, bre, malahia asta?!", refren ofensiv al său, conținînd îndeobște și o propunere. Dar acum, ce avea să urmeze? La legile de circulație se referea. Tocmai ieșea precaut din parcarea de la TNB cînd am înțeles ce plănuise. Și era foarte serios. Urma să ne deplasăm pînă la el, în Banu Manta, într-o regie transgresivă: luînd-o direct pe contrasens și, în plus, mergînd cu spatele. Hohotul, hiperbola, hărmălaia au fost unanime. Din fericire pentru echipajul încropit imperios la ieșire, partenerii de trafic erau răzleți și condițiile de vizibilitate convenabile. Zis și făcut: s-a încadrat răsucit pe contrasens, cu aerul că nimic altceva nu i se potrivește ca marșarierul în andante, privind în față cum se îndepărtează Universitatea. Ca și cum lumea era a lui, Johnny a avut într-un prim moment noroc – însă abia ce avea să urmeze poate da mai apt măsura întîlnirilor prilejuite de acest personaj fără pereche. Numai că nici Magheru nu e tocmai scurt și ferit, așa încît s-au auzit repede cîteva, iar apoi foarte multe claxoane. Johnny mai și trăgea de volan pe lături. Limita legii rămăsese mult în spate (sau în față?) și oricine ar fi putut paria fără palpit pe catastrofe.

A apărut un „Ce e, bre, malahia asta?!"

„Cînd te pregătești pentru o întîlnire și nu ești gata, perechea ta va sosi cu 20 minute mai devreme, iar atunci cînd ești gata la timp, va veni cu 30 minute mai tîrziu. "

LEGILE LUI MURPHY

Fatalitate. Nu avea cine știe ce viteză și era de acum mai aproape de Romană, cînd s-a auzit un fluier și s-a distins o uniformă. Johnny a încetinit, semn că e dispus să reintre cu candori în regulamentar. Dar după clipa certă de stupoare, aplecîndu-se să vadă cine e la volan și cum va solda infracțiunea, polițistul a îngăimat un aproximativ, un improbabil, un fatal „Ăăă... să... trăiți, domnu' Johnny!..." Îl știa! Și pe deasupra nici nu știa ce măsuri să aplice. Contravenientul avea portret. Charisma lui notorie i se convertise în imunitate și omul legii – acolo, ratificînd în noapte ghidușia – se autocorupsese. „Organul" fusese covîrșit și, ca să redreseze scurt, șocat încă, a lansat un dublu sublim „Ăăă... Circulați!". Scăpaserăm. Ne-am îndepărtat în lacrimi, iar el, cu ochii încă pe Johnny, izolat și inutil pe carosabil, încremenise.

Cîțiva ani mai tîrziu, i se făcuse un dor subit de Tescani și mi-a spus din senin să mergem. I-a solicitat un vehicul cu șofer cu tot unei prietene a lui (dna Florea) și ne-am îmbarcat, cu gentilețea cu care te putea transforma el într-un vechi camarad de liceu, deși, deși... Am ajuns tîrziu. Bucătăria se închisese, dar Johnny a întredeschis-o repede, obținînd pe loc bucate și licori care aveau să ne susțină pînă tîrziu dimineața. Ce noapte... Sardanapal clipea gelos. Cu gustul lui imens pentru burlesc și șarjă, cu recursul redutabil la amintiri și confesiune (și cu pianele alături), Johnny era gata, era de o sută de ori gata să redefinească pomina. Mă mărginesc să spun că, ieșind a doua zi în soare spre aleea cu plopi a aviatorului Bâzu Cantacuzino, Johnny mi-a aruncat un exasperat și tandru „Bre, hai să dăm foc la toate astea" în care se adunase tristețea de care nu mai apucase sau nici nu mai voia atunci să vorbească, deși conveniserăm că am putea fi eterni. Dar pînă la urmă, firește că n-a dat foc la nimic, ci m-a trimis pe mine la culcare și a plecat să se plimbe mai departe. Cînd ne-am revăzut pe seară, am aflat că, stînd de vorbă cu unul și cu altul și cîntînd, nici nu mai dormise și era foarte dispus să o luăm de la capăt.

I-am spus odată că aș vrea să scriu despre el și că nu îmi place ce iese. Mi-a răspuns pe loc: „Poate n-o să-ți placă, dar o să scrii, ai să vezi, și o să-mi placă mie". Ce nu-mi place acum e mai ales că pînă și imperfectul i se potrivește. I se potrivea infinit mai bine cînd povestea el.

***Eugen Ciurtin** este istoric al religiilor.*

Svetlana CÂRSTEAN

Trei Efemeride de iunie

Seule la mémoire garde
la beauté de la fugacité

Nu există oraș în care să nu-mi fi făcut prieteni trecători. Aceia cu care împărtășești doar o clipă, două ore, o zi, dar care intră în viața ta cu drepturi egale, la fel ca aceia care rămîn cu anii. Aceia cu care povestești uneori aproape tot, despre care nu știi nimic, care nu știu nimic despre tine, dar în fața cărora nu te explici fiindcă n-ai nevoie. Și după ce ai povestit tot, te desparți și, mai mult ca sigur, nu îi mai revezi niciodată.

Iunie 2010

Ploua tare în Paris, de vreo două ore. Eram în autobuzul 30, care venea de la Trocadéro și avea ca stație terminus Gara de Est. Cred că rămăseserăm doar trei în mașina care înainta greu, se blocase undeva imediat după Barbès-Rochechouart, pe Magenta. L-am auzit spunînd ceva, pentru că autobuzul stătea deja în loc de cinci minute, nu se mișca nici un pic. Așa mi-a atras atenția. Am făcut și eu un mic comentariu de genul „E ciudat, nu înaintăm chiar deloc", apoi mi-am luat geanta mare de umăr și am mers mai în față, pînă în dreptul lui. „Eu mîine mă întorc în Martinica." Așa a început, de la cuvîntul Martinica. Un bărbat la 50 de ani care părea mult mai tînăr. Vioi, curios, cu chef de vorbă. Cînd autobuzul a ajuns în sfîrșit la Gara de Est, știam deja că are cu el biletele pentru vacanța în America, unde urma să plece cu cele două fete ale lui, eleve de liceu, sportive. El însuși fost baschetbalist, era acum funcționar public, venea lunar cu treabă la Paris. Afară ploua în continuare, eram la o aruncătură de băț de casă, o singură stradă de traversat și gata. Întîlnirea părea să fi ajuns la capătul ei, drumurile se despărțeau, dar nici unul dintre noi nu se grăbea nicăieri, așa că am decis să intrăm într-un restaurant din apropiere, genul acela de local din zona gării, cu zgomot mult și oameni în trecere. Localul pe care-l vedeam zilnic pe fereastră, dar nu-mi imaginam că aș avea de ce intra în el. Am rămas împreună pînă la 11 seara, mai întîi acolo, cu un pahar de vin roșu în față, apoi într-un restaurant african de pe Lafayette. La televizor era un meci, juca Nigeria cu nu mai știu cine. Bărbații erau concentrați la asta, m-au urmărit însă cu coada ochiului cum mă așez pe scaun. În bucătărie, adică în camera de alături, femeile găteau, spălau vasele, ca acasă, se mai uitau prin ușa deschisă să vadă ce se întîmplă în față. Am mîncat direct cu mîna din farfurie o specialitate a casei, orez, carne, legume. Două zile mi-au mirosit mîinile a condimente. În timpul ăsta, el povestea, *„Je suis comme un enfant à Paris"*, îi plăcea să rătăcească, fugacitatea, spunea el, fugacitatea e totul. Vorbea despre apropiere și distanță. Despre fiicele lui care făceau sport de performanță. L-am mai văzut o dată pe Rodrigue, exact la o lună după aceea, cînd mi-a adus în dar o sticlă de rom adevărat din Martinica. Din locul unde nu există tren. În Martinica nu-i nevoie de tren ca să traversezi insula dintr-o parte în alta.

Iunie 2013

Cursă Air France cu direcția Paris. În stînga mea, un grup de copii, 12-14 ani, merg cu toții într-o tabără de învățare a limbii franceze în Orașul Luminilor. Unul dintre ei, ferchezuit și foarte vorbăreț, e în centrul atenției. Fetele rîd în jurul lui, își dau coate. El descoperă butonul prin care poate chema stewardesele de cîte ori își dorește. Prima dată apasă și cere o Coca-Cola. O primește. A doua oară apasă și iar primește. Și tot așa de vreo patru ori. Rîsete, colegii plini de admirație îl ovaționează de fiecare dată. Apasă iar. Stewardesa, o femeie de aproape 60 de ani, blondă, se apropie, îi spune ceva, copilul nu mai primește nimic de data asta. Mă uit la ea, zîmbesc. I-aș fi cerut și eu ceva, printr-o simplă apăsare pe buton, dar nu știam exact ce, nu puteam formula. I-aș fi spus poate doar că mă simțeam stingheră pe scaunul meu. Mai erau trei sferturi de oră pînă la aterizare. N-am spus nimic, însă ea, după ce a liniștit spiritele între copii, s-a apropiat, s-a aplecat la urechea mea și a început să-mi vorbească sprijinindu-se de mînerul scaunului pe care stăteam. Despre meseria ei, despre viață, despre momentele în care trebuie să schimbi ceva. Cunoscuse Air France-ul în vremurile lui bune, toată familia lucra în companie. Fiecare pleca în alt colț al lumii. Mereu. Dar lucrurile nu mai erau ca altădată. Meseria asta a început să-și piardă din strălucire. Condițiile de lucru nu mai sînt aceleași, programul e infernal. Nu vreau să mor în chestia asta, spune ea, nu vreau să-mi explodeze inima aici de la atîtea ore de zbor. Nu-i văd deloc fața, o aud doar în urechea mea stîngă, vorbind continuu, ca un oracol. Vin momente în care trebuie să schimbi totul radical, să renunți la tot ce ai, luna viitoare iese la pensie, sînt ultimele zboruri ca steward, după care se va dedica pasiunii ei de-o viață. Cabinetul de sofrologie. Sofrologie? Da. E o artă a relaxării. Prietena ei cea mai bună renunțase și ea la jobul corporatist ca să-și deschidă un magazin de ciocolată în Marais. Trei sferturi de oră mi-a vorbit întruna, nici n-aveam nevoie de fapt să-i văd fața, nici nu conta ce chip are. Am vorbit și eu din cînd în cînd, nu-mi mai amintesc ce-am zis. Avionul îmi devenise brusc foarte familiar, iar ea s-a oprit doar cînd ne pregăteam deja să coborîm sub bariera întunecată de nori. N-am să știu niciodată de ce mi-a dedicat mie această spovedanie aeriană, deși uneori aveam impresia că vorbește despre mine, nu despre ea. A plecat în spate, pentru aterizare. Avionul s-a așezat apoi definitiv pe pistă, eu eram la mijloc, curînd aveam să cobor, împinsă în față de fluxul de călători grăbiți să iasă la aer. Ea rămăsese la locul strategic, în spate de tot. Am privit în direcția aia, mi-a zîmbit, avea o bucată mică de hîrtie, mi-a arătat-o, apoi a dat-o din mînă în mînă pînă la mine. Era adresa ei de e-mail. Nu i-am scris niciodată, hîrtia aia e lipită și azi cu scotch pe biblioteca mea, la înălțime, ca s-o văd. Din adresa de e-mail nu-i înțeleg numele, așa că nici nu știu cum o cheamă.

„Înțelepciunea este punctul de întîlnire dintre îndoială și certitudine."

LEONID SUKHORUKOV

„Întotdeauna vei face febră înainte de prima întîlnire."

LEGILE LUI MURPHY

„Eu mîine mă întorc în Martinica."

Iunie 2015

Cînd am fost întrebată ce vreau să vizitez pentru prima dată în Kuala Lumpur, am spus templul indian. Așa că am ajuns direct în Chinatown, la Sri Mahamariamman Temple, situat pe Jalan Bandar. Printre preocupările mele lumești colaterale, în tot acest timp, se numărau și obsesia că mai e puțin și mi se descarcă telefonul, plus un apel de la compania de telefonie mobilă cu care trebuia să reglez cîteva lucruri. Și totuși, în ciuda acestor detalii sîcîitoare, nu puteam să nu constat că mă aflu în poarta templului, unde tocmai îmi lăsasem pantofii, ca să pot păși desculță în interior. Era totul atît de nou pentru mine, culorile hipnotice, multitudinea detaliilor, a chipurilor, logica spațiului străină mie. Acolo chiar eram departe de acasă, iar asta îmi plăcea foarte tare. M-am îndreptat spre partea stîngă a templului, nici nu apucasem bine să privesc în jur că a venit spre mine un bărbat cărunt, cu barbă, cu ochi strălucitori, fără vîrstă. A intrat în vorbă, privindu-mă cu atenție, și aproape că m-a determinat să iau loc, undeva direct pe jos, între coloanele templului, la marginea aleii principale. Vorbea o engleză pe care nu o înțelegeam foarte ușor. Mă privea în ochi, era foarte prezent, numai mie îmi fugea gîndul mereu. La telefonul care era posibil să sune. Nici nu am schimbat bine cîteva vorbe și asta s-a și întîmplat, am început discuția cu angajatul companiei de telefonie mobilă, noul meu prieten mă urmărea calm, eu eram deja departe, acasă, în viața mea agitată, discutînd în contradictoriu, se uita la mine ca la un tablou din altă lume. Cred că totul a durat cam un sfert de oră, timp în care el a așteptat să închei conversația. Venea din India, călătorea, avea peste 60 de ani. Își abandonase în urmă cu douăzeci de ani business-ul cu lapte de cocos și se formase în toți anii de după ca maestru yoghin. Îmi amintesc că avea tot timpul din lume, în fața lui mă simțeam agitată, gata de plecare, o fugară. L-am întrebat cum îl cheamă. Pratheep era numele lui. Și însemna *lumină*. I-am spus: știi că și numele meu înseamnă același lucru? M-a invitat să vizităm un alt templu, dar eu eram deja grăbită, timpul meu de plimbare expira. Așa că ne-am luat curînd rămas bun, doar că Pratheep m-a lăsat să-l fotografiez și mi-a scris ceva într-un mic carnet al meu. N-am să spun acum ce a scris, poate altădată, dacă voi călători în India. Ne-am îmbrățișat de rămas bun, apoi, după ce-am ieșit din templul indian, am intrat în cel chinezesc de peste drum, unde l-am rugat pe băiatul care vindea bețișoare parfumate să mă lase să-mi încarc telefonul în priza templului.

***Svetlana Cârstean** este poetă. Cea mai recentă carte a sa este* Gravitație *(Editura Trei, 2015).*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Eroii din vitrină

Se pare că, în sfîrșit, avem liste legitime, validate la nivel înalt, cu eroii Revoluției române din decembrie 1989. După ani mulți în care ne-am chinuit să aflăm adevărul despre cele întîmplate în acele zile, despre oamenii care s-au jertfit pentru a salva țara de dezastrul comunist, după zeci de povești mistificatoare despre falși „eliberatori", iată că am reușit să spulberăm negura și să avem o serie de portrete clare, „cu rol determinant" în reușita revoltei. Cine sînt, deci, revoluționarii? Figuri cu totul surprinzătoare, a căror principală virtute pare să fie modestia: nimeni, timp de 26 de ani, nu a auzit nimic, dar absolut nimic despre faptele lor de vitejie. Nici măcar cele mai vechi asociații de revoluționari, nici cei mai vajnici cercetători ai acelor zile, nici Teodor Mărieș, nici Grigore Cartianu nu au dat semne că ar ști ceva despre acțiunile decisive ale micului, dar vînjosului grup de oameni care nu au mai răbdat asuprirea. E cazul să îi scoatem la lumină, să le cerem să fie mîndri de isprăvile lor, pentru care binemerită de la patrie: Eugen Nicolicea, Radu Berceanu, Alexandru Arșinel, Victor Socaciu, Dorel Vișan, Răzvan Theodorescu, Constantin Grancea (condamnat, probabil politic, pentru furt de benzină în 1989), Aurel Iamandi, zis Aurică Papuașul, Vasile Ion și încă vreo patru sute de astfel de personaje.

Peste vreo cincizeci-șaizeci de ani, nici unul dintre martorii Revoluției nu va mai fi în viață. Doar cărțile de istorie vor mai consemna cele înfăptuite atunci. Iar ele vor lua de bune datele semnate azi de înalte oficialități de stat, care au consfințit, prin semnătura lor și prin acordarea unor importante recompense, meritele eroilor noștri. Celor enumerați mai sus le vor fi confecționate impozante portrete de revoluționari, le vor fi aduse onoruri și pioase coroane de flori la morminte, iar copiii le vor rosti numele cu admirație și respect. Și toate pe bună dreptate: titlul de erou „cu rol determinant" în Revoluție nu e de colea: care-vasăzică, fără ei revolta ar fi eșuat. Nimic din miracolul libertății pe care îl trăim astăzi nu ar fi fost posibil fără revolta pătimașă a lui Alexandru Arșinel. Soarta poporului nostru a atîrnat de dîrzenia lui Radu Berceanu, iar împlinirea visului de a fi un stat independent – de curajul lui Victor Socaciu și al lui Aurică Papuașul. Ce-am fi fost noi astăzi fără cutezanța lui Eugen Nicolicea și bărbăția lui Dorel Vișan? Un popor fără speranță. Și fără umor, cred.

E, însă, cu atît mai necesar să consemnăm, pentru manualele de istorie viitoare, pentru generațiile care nu vor ști decît din povești și din documente ce am trăit în decembrie 1989, cum anume ne-au salvat acești domni. Deocamdată, un asemenea demers se dovedește a fi neașteptat de dificil: Secretariatul de Stat pentru Problemele Revoluționarilor (SSPR), instituția care a analizat dosarele „eroilor" noștri, spune că nu poate face publice datele existente, fiindcă sînt „cu caracter personal". Cît de „personală" poate fi, totuși, o zi petrecută pe baricadele Revoluției? În ce fel poate prejudicia imaginea unei persoane dezvăluirea faptelor ei de vitejie? Mi se pare că avem de-a face cu o mare nedreptate: eroii „cu rol determinant" sînt privați astfel de întreaga noastră recunoștință. Or, nu-i așa, nu de bani au ei nevoie, ci de strîngeri de mînă și îmbrățișări pline de gratitudine.

Așa stînd lucrurile, i-am ruga pe domnii enumerați mai sus să lase modestia la o parte și să ne spună *ei* cum a fost, de fapt, la Revoluție. Unde s-au aflat, mai exact, în acele zile de decembrie? În ce fel au întors lucrurile în favoarea celor oprimați? Cine le sînt martori? Ce au făcut *înainte* de Revoluție? Au dat semne de antipatie față de regimul comunist și înainte ca strada să ia foc? Și, mai ales, de ce au tăcut atîta amar de vreme și ne-au lăsat pe mîna impostorilor? Deocamdată, declarațiile lor sînt extrem de „rezervate": Eugen Nicolicea ne aduce aminte, nouă, ingraților contribuabili, că dacă nu ar fi fost domnia-sa, am fi fost conduși și acum de Ceaușescu. Radu Berceanu ne spune că indemnizația de revoluționar îi prinde bine, dat fiind că are o pensie mică. Alexandru Arșinel dă mărturie despre cît de greu i-a fost să se revolte într-un studio de radio, antifonat. În rest, tăcere. Toți ar avea, cu siguranță, mult mai multe de povestit...

Lăsînd gluma la o parte, trist și jalnic spectacol oferim generațiilor tinere, cu tot comerțul ăsta pe care îl facem de douăzeci de ani cu ocultele noastre vitejii. Dacă tot e să vorbim despre ce vor citi nepoții noștri în manualele de istorie a neamului peste cîteva decenii, sînt convinsă că relatările despre lupta pentru indemnizațiile de erou vor ocupa mai mult spațiu decît evenimentele însești. Iar anonimii care, prin moartea lor, au avut un rol cu adevărat „determinant" în marea schimbare din decembrie 1989 nu vor avea parte nici măcar de o simbolică statuie a „eroului necunoscut". „Cunoscuți", slăviți și plătiți vor fi doar cîțiva supraviețuitori de vitrină.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Comunicat de presă despre o perucă și o chelire

„Atașat veți găsi un comunicat de presă despre sacrificiile pe care Dragoș Bucur și Raluca Aprodu le-au făcut pentru filmările la *Poveste de dragoste*. Atît Dragoș Bucur, cît și Raluca Aprodu au suferit schimbări radicale. În timp ce Dragoș Bucur poartă o perucă greu de găsit, pentru care producătorii au avut mult de muncă, Raluca Aprodu a trebuit să facă un sacrificiu și mai mare: a renunțat la părul lung și s-a tuns zero."

Eu îl prețuiesc pe Dragoș, așa că pentru el voi rescrie acest comunicat de presă: „Dragoș Bucur și Raluca Aprodu au filmat *Poveste de dragoste*. Pentru a transpune cît mai fidel dragostea dintre doi tineri, actorii au trecut printr-un lung șir de căutări personale, iar producătorii printr-un firesc act de căutare a unor soluții tehnice în privința părului, mai ales. Astfel, lui Dragoș Bucur cu greu i-a fost găsită o perucă (NU ȘTIU MOTIVELE PENTRU CARE I-A FOST GĂSITĂ CU GREU PERUCA), iar pentru Raluca Aprodu a fost găsită soluția tunsului la zero."

Nu merge, nu? E prea mult, prea elaborat. Dar acum?

„Dragoș Bucur și Raluca Aprodu au filmat *Poveste de dragoste*. Pentru a fi cît mai fideli scenariului, Dragoș Bucur poartă o perucă, iar Raluca Aprodu a fost tunsă zero."

Da, pierdem „sacrificiu", „perucă rară", dar cîștigăm în claritate. Oricum, nu se înțelege care-i sacrificiul și de ce este atît de rară peruca. Chiar așa, de ce o fi rară peruca? Cît costă? Care-i aventura perucii? Din film nu rezultă motivele și nu se vede aportul, valoarea adăugată a perucii lui Dragoș.

Iaromira POPOVICI

bazar

Viziunea mai hard de după

– sărbători –

Anul ăsta am plonjat cu capul înainte în ligheanul cu sărbători, mai mult ca niciodată. M-am lăsat dusă de val, cu toată bunăvoința de care n-am mai fost în stare de mult. Doar că un spiriduș malițios, un descendent al lui Grinch cu mentalitate de Scrooge, a fost mai mereu pe urmele mele, dejucîndu-mi, la limita cu dezastrul, intențiile aparent nobile.

Totul a început puțin înainte de sărbători, cînd luasem deja hotărîrea să „fac totul", îmbibată de spiritul Crăciunului. Ducîndu-mă la Sinaia cu niște prieteni, mi-am stabilit ca rezoluție dinainte de Anul Nou să nu mă mai enervez din nimicuri și să fac lucrurile cu mîna mea. Ajunsă acolo, am scos oamenii în oraș, am băut ciocolate calde cu frișcă și am cumpărat nimicuri, am încercat toate tertipurile facile de mică fericire cu orice preț. Dar, la un moment dat, nici asta nu mi s-a mai părut de ajuns. Așa că am riscat un gest nobil și îndrăznet de-a dreptul: am mutat, cu încă cineva, o masă destul de grea (avea o oglindă inclusă) pe scări în sus. Cum a spus unul dintre prietenii mei mai tineri care a ajutat la întreprindere, eram precum Stan și Bran cu pianul pe scări. După ce am ajuns la destinație, cu chiu, cu vai, ne-am așezat pe o canapea și am început să ne povestim (doamna părtașă la eveniment și cu mine), pline de autoreverență, propriile isprăvi. Eram eroice, gestul fusese simbolic (un început pentru un viitor an de *do it yourself*). Rezultatul real și mai puțin simbolic a fost o lungă durere de spate.

Au urmat sărbătorile propriu-zise, cu delicioasa lor glazură. O glazură uneori albastră-verzuie, excesiv de dulce, cu gust de îndulcitor... Familiile se bucură de toate cele, mîncînd, vesel și reglementar, cozonac cu lapte în fiecare dimineață în vecinătatea bradului proporționat, frumos mirositor și echilibrat împodobit. Nu contează că unul vrea un siropos film de Crăciun, altul un Woody Allen sau un *horror*. Nici că aproape nimeni dintre cei prezenți nu vrea să facă nici una din treburile obișnuite ale casei care, acum, se îngrămădesc în ritm de musafiri și mese prea dese: spălat de vase, șters pe jos, spălat și uscat rufe. Acum nu e loc de așa ceva: totul e Zen și *glamour*, ne bucurăm în comun, deși descoperim (noi, membrii unei familii standard) că în multe nu gîndim chiar la fel, că uneori strălucirile sînt stele lipite cu poleială pe primul cer la îndemînă, ca-n *Mary Poppins*.

Într-una din zilele de Crăciun, mă scol de dimineață și găsesc cioburi mai peste tot: în coșul cu ace de cusut, în pungile mari pline de alte pungi, mici, pe șorțul doamnei care ne mai ajută cu treburile casei. În fericirea petrecerii precedente, un vas, probabil de Iena, se făcuse țăndări fără ca cineva să-l observe. Nu mă pot abține ca, în timp ce strîng, cu minuție, cioburile (rezoluția de a face lucrurile bine nu mă părăsise) să le caut semnificații, nu dintre cele mai luminoase. Facem o vizită, undeva în apropiere de București, unei rude. În decorul suprarealist, pe fond de Antena 1, stăpîna casei ne povestește relația ei cu Biserica: nu mai primește popă în casă, deși cel din sat e foarte bun, dă diverse chestii, printre care și calendare ortodoxe. Relațiile de familie se pun în termeni de cine dă și cine nu dă. La sfîrșit, primim un cîrnat în folie de plastic.

În noaptea de 31 decembrie, mă hotărăsc să pornesc mașina de spălat, ca nimic să nu treacă în murdărie granița dintre ani. Cu puțin înainte de plecarea la revelion, ni se întrerupe curentul. Cînd încercăm să remediem problema de la siguranțele automate, se aude doar cîte un poc. Sunăm un prieten, prietenul instalator și din cînd în cînd electrician, care ne-a scăpat, de-a lungul a douăzeci de ani, de mai toate belele, și el ne explică cum să facem ca să ne restabilim curentul. Mașina de spălat pare să fie de vină, deși e aceeași (e adevărat că, și ea, de vreo douăzeci de ani). Doar că, brusc, descoperim că s-a învechit. Iarăși constat, cu aceeași tristețe naivă, că nimic nu e permanent.

Curentul revine. Noi plecăm. De revelion, la restaurantul unde ne-am nimerit, cîntă Nicu Gigantu. E, într-adevăr, gigant, uriaș. Nu neapărat ca voce. Doamne în rochii cu paiete, bine mulate pe formele pline, pe tocuri roșii, se învîrt ținînd pasul, impecabil, în hora ce mi se flutură fix pe sub nas (am o masă bună). Nimeni nu greșește pasul, nici domnul în costum gri și cu chelie ce o însoțește galant pe soția lui distinsă. Oamenii se învîrt tot mai cu foc, eu sînt invidioasă. Nu știu pasul de horă. Vin dintr-o familie în care se glumea și se fuma de revelion. Abia mișc și eu, puțin, la ce am învățat singură, „pe vremea mea": ceva rock, twist, reggae și blues. Ratez singurele trei rock-uri pentru că partenerul meu, prea binedispus, se duce să dea noroc cu alte persoane de la masă. Vinul curge, orele trec și hora se învîrte tot mai tare. După 12, am o singură, meschină satisfacție: partenerul meu, deja plutitor de-a dreptul, se prinde în horă, fără să știe, desigur, nici el pașii. Hora se cam duce de rîpă. Și sîntem într-un alt an.

„Nimic nu e mai important pentru un artist ca îndoiala“

– interviu cu Jón Kalman STEFÁNSSON –

Este unul dintre cei mai importanți autori islandezi ai momentului. Între cer și pământ *(Editura Polirom, 2014), publicat în peste douăzeci de țări, este primul său roman tradus în limba română. În 2005,* ***Jón Kalman Stefánsson*** *a primit Premiul pentru Literatură Islandeză.*

Ați avut diverse job-uri înainte să deveniți scriitor. Ați lucrat într-un abator, în industria peștelui, ați spălat podele, ați fost zugrav și polițist. Povestiți-mi despre acea perioadă și cum v-a influențat ca scriitor.

După ce am terminat școala generală, n-am știut exact ce să fac cu viața mea. Aveam 15 ani și nu vedeam nici un rost în a continua școala. Așa că am început să muncesc, lucru care nu era atît de neobișnuit în locul de unde sînt eu, Keflavík, un oraș de pescari nu foarte departe de Reykjavík. Mă simțeam total pierdut și aveam sentimentul că sînt, într-un fel, o persoană lipsită de sens, un om neîndemînatic și fără nici un talent. Dar toate astea s-au schimbat cînd am văzut la televizor o emisiune despre univers și stele a astronomului american Carl Sagan. Carl Sagan, cu ochii lui strălucitori, cu entuziasmul lui, a schimbat totul pentru mine. M-a făcut să vreau să fiu astronom și să descopăr universul. Așa că la 19 ani m-am întors la școală ca să devin astronom. Faptul că în școala generală avusesem numai nota 2 la matematică nu m-a îngrijorat deloc. Oricum, mă bucur că am ales drumul cel lung, că mi-a luat mult timp ca să-mi găsesc calea. E bine să te pierzi uneori, poți să descoperi o grămadă de lucruri neașteptate în timp ce cauți.

Cum a arătat copilăria dumneavoastră? Se citea mult în casa în care ați crescut?

Nu se prea citea la mine în casă sau, mai degrabă, nu citea nimeni în afară de mine. Citeam tot timpul, eram complet absorbit de cărți. E minunat să te pierzi într-o carte și să descoperi acolo o lume nouă. Multe dintre rudele mamei sînt artiști, dar cei mai mulți dintre ei, din nu știu ce motive, nu mi-au fost aproape în copilărie.

Am crescut în Reykjavík și Keflavík, tata era zidar, iar mama vitregă fie stătea acasă, fie lucra la fabrica de pește. Duceam viața obișnuită a unei familii din clasa de mijloc din Islanda. În fiecare vară, de la 6 pînă pe la 17-18 ani, mă duceam la țară, așa că natura a fost întotdeauna a doua mea casă. Și apoi cărțile au fost mereu cealaltă lume a mea, viața mea ascunsă. Cîteodată am senzația că am crescut la fel de mult în lumea cărților cît în cea reală. Deși nu sînt sigur că e o distanță atît de mare între cele două.

Cînd ați început să scrieți?

Am început mai tîrziu, pe la 21-22 de ani. Mi-a luat ceva timp să-mi dau seama cine sînt. Înainte de asta, nu mi-a trecut niciodată prin cap să scriu. Eram mai tot timpul pierdut în vreun vis. Cînd eram copil, cel mai mult îmi doream să dispar în cărți și să nu mă mai întorc de-acolo. Într-o vreme mi-am dorit să fiu fermier, apoi un aventurier care să salveze lumea, apoi astronom și astronaut. Dar cînd aveam vreo 21 sau 22 de ani și eram la facultate, un profesor ne-a dat ca temă să scriem o povestire scurtă. Credeam că o să fie doar un alt proiect școlar, dar cînd m-am apucat de scris, ceva s-a întîmplat. Am simțit o fericire stranie, de parcă m-aș fi întîlnit cu mine pentru prima oară. Și de atunci am continuat să scriu.

Ce autori v-au dat lumea peste cap?

Au fost unii cînd eram foarte tînăr, pe la 20-30 de ani, cînd totul era nou, și viața, și literatura. Sînt cîțiva autori care mi-au zdruncinat lumea: Dostoievski cu *Idiotul,* Mihail Bulgakov cu *Maestrul și Margareta,* Halldor Laxness cu *Clopotul islandez,* Knut Hamsun și Thomas Mann. Am citit *Tonio Kröger* de vreo cinci sau șase ori în același an. Mai tîrziu, romanele lui Jose Saramago mi-au oferit o altă perspectivă. Ca să nu mai vorbesc de poeți: poloneza Szymborska (doamne, ce poetă!), Pessoa, Werner Aspenström și poeții islandezi.

Cum vă construiți povestirile? Știți ce o să se întîmple de la o pagină la alta?

Nu, rareori știu ce o să se întîmple pe pagina următoare și îmi place că e așa. Puterea ficțiunii și a poeziei (cîteodată ele sînt una și aceeași pentru mine sau cel puțin încerc să le amestec, să le fac una) stă în neprevăzut. Îmi fac, desigur, o schiță, am o idee vagă despre ce vreau să scriu, dar imediat ce mă apuc apare ceva neașteptat, un personaj sau evenimente noi și planul se evaporă. Pot să spun că n-am scris niciodată cartea pe care aveam de gînd s-o scriu. Și mi-e frică de ziua în care o să reușesc să mă țin de plan.

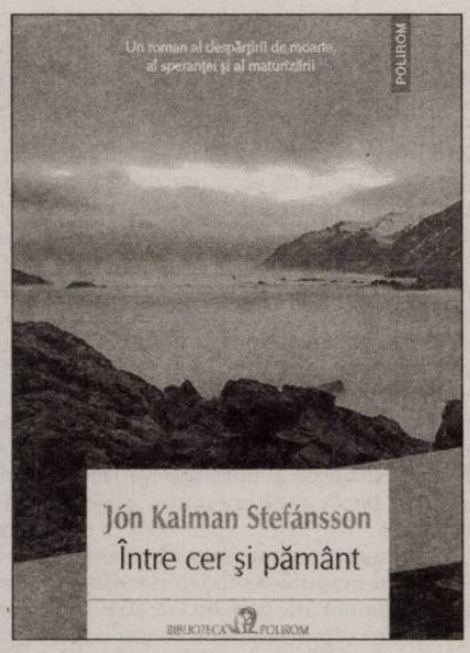

Houellebecq spunea că are nevoie de cafea și de o plimbare din cînd în cînd ca să poată scrie. Aveți și dvs. propriile condiții ca să vă puteți apuca de scris?

Cafeaua e importantă, bineînțeles, dar eu nu am răbdare să mă plimb. Prefer să alerg și fac asta de trei-patru ori pe săptămînă. Alerg împreună cu cîinele meu 10-13 kilometri. Locuiesc într-un orășel de lîngă Reykjavík, înconjurat de natură, așa că, de obicei, sînt doar eu, cîinele, cîteva păsări deasupra noastră, cerul și munții de jur-împrejur. Cred, totuși, că singurele lucruri de care am nevoie ca să scriu sînt un creion, multă hîrtie și, cîteva luni mai tîrziu, laptop-ul meu. Pot să scriu oriunde. Încep dimineața devreme și, dacă sînt la primul draft, lucrez trei-patru ore pe zi. Apoi, de la al doilea draft în sus, ajung la 10-15 ore de muncă pe zi. Asta dacă viața de familie mi-o permite, bineînțeles.

Este vreo parte în procesul de scriere de care vă temeți?

Nu. Cel mai distractiv e cînd scriu primul draft, mă las dus de firul poveștii, de întîmplări, de bucuria de a crea. Desigur, uneori am îndoieli, dar imaginația îmi dă puterea să trec peste ele. Nimic nu e mai important pentru un artist ca îndoiala. E un prieten dificil, dar fără ea aș fi pierdut.

Menționați legendele islandeze de mai multe ori în romanul Între cer și pământ. *Cum ați ajuns să le cunoașteți și ce credeți că spun ele despre poporul islandez?*

Vă referiți la fantome? Fantomele și elfii au făcut parte, într-un fel, din copilăria mea. Adică oamenii nu vorbeau tot timpul despre ele, nicidecum, dar nu-mi amintesc de cineva care să se fi îndoit de existența fantomelor. De ce? Probabil din cauza naturii prezente peste tot în Islanda și a forței ei, combinată cu iernile lungi și întunecate. Pe vremuri, oamenii simțeau că este ceva în jurul lor mult mai puternic decît ei, știau că există forțe pe care nu le pot controla. Cred că atunci cînd ești pus față în față cu asemenea lucruri, mintea și simțurile ți se deschid. Îți dai seama că natura este atît de bogată, de profundă, încît totul este posibil. Iar faptul că trăiam în întunericul iernii, cu tot felul de sunete ciudate (astăzi nu le-am mai numi ciudate, doar am încerca să găsim o explicație pentru ele în loc să creăm legende), a fost un teren fertil pentru poveștile cu fantome, elfi și alte creaturi bizare. Și mai cred că toate basmele și creaturile acelea au apărut dintr-o nevoie de a ne lărgi puțin viața, de a colora zilele întunecate.

În ceea ce mă privește, da, am fost înconjurat de asemenea povești încă de mic copil. Am presupus întotdeauna, fără să reflectez neapărat la asta, că elfii și celelalte creaturi fac parte din natură. Și poate că e bine să gîndești așa; te face să ai credință, nu într-un fel rațional, ci înăuntrul tău, în locul acela de unde vin visele, că natura este un lucru viu și că trebuie să avem grijă să n-o distrugem. Poate că toate legendele cu creaturi ale nopții și ale naturii sînt ca un mesaj din trecut pentru noi: aveți grijă cum vă purtați cu natura. Dacă nu vă purtați cum trebuie, dacă nu o respectați și vă lăsați pradă lăcomiei și aroganței, natura o să se răzbune. Într-o zi o să-și elibereze toate fantomele, elfii și creaturile, iar noi o să numim această răzbunare încălzire globală.

În Între cer și pământ *scrieți că sînt mulți oameni care mor înainte să fi descoperit ce este* acasă. *Ce înseamnă* acasă *pentru dvs.?*

Pe vremuri, oamenii aveau mai multe locuri pe care le numeau *acasă,* și care puteau să fie chiar o fermă sau o vale. Dar cînd Reykjavík, capitala Islandei, a început să se dezvolte rapid după al Doilea Război Mondial, mulți islandezi s-au mutat de la țară la oraș și au început să apară multe cîntece pop-rock despre dezrădăcinare, despre valea de acasă părăsită sau despre părinții lăsați în urmă. În ziua de azi, cred că mulți au pierdut legătura cu sensul acestui cuvînt și asta ne face să fim triști, să ne simțim pierduți. *„Anywhere I lay my head, I'm gonna call home“,* cîntă Tom Waits și poate că ăsta e cîntecul vremurilor noastre. Unde e *acasă* pentru mine? Acolo unde e familia mea.

Cum v-ați documentat pentru acest roman? Ați fost pe mare cu pescarii?

Am citit cărți și ziare de pe vremea aceea ca să prind atmosfera de atunci. Dar nu m-am dus în larg, am un rău de mare incredibil! După ce am citit și m-am documentat cîteva luni, am mers în partea de nord-vest a Islandei, unde are loc acțiunea romanului. Era o zi furtunoasă și am stat, pur și simplu, o oră sau două în fața oceanului dezlănțuit, pînă m-am umplut de puterea valurilor imense. Apoi m-am întors acasă și m-am apucat de scris.

În romanul dvs., cititul și, în general, literatura sînt, pentru personajele principale, cauze ale morții, dar și mijloace de salvare. Ce este literatura pentru dvs.?

O parte importantă din viața mea, foarte importantă. Și sper, iar uneori cred de-a dreptul, că literatura e un lucru important în viețile tuturor. Nu este doar o companie plăcută și ceva care ne îmbogățește, ci și un mod de a înțelege și de a îmbunătăți lumea. Fiecare țară ar trebui să traducă cît mai multe cărți de-ale vecinilor de graniță și de-ale popoarelor îndepărtate, pentru că ele sînt puncte de legătură între națiuni, popoare și culturi. Ne ajută să-i înțelegem pe alții, ne arată obiceiuri diferite și, în același timp, ne spun un lucru vital: acela că, de fapt, esența oamenilor este aceeași. Așa că o carte poate fi o armă împotriva urii, a fascismului, a prejudecăților.

a consemnat Valentina NICOLAE

E bine să te pierzi uneori, poți să descoperi o grămadă de lucruri neașteptate în timp ce cauți.

Jón Kalman STEFÁNSSON

Între cer și pământ

– fragment –

Au întins toate undițele; de-acum nu le rămîne decît să aștepte. Lunga așteptare pentru ca peștele să muște. Două ore pe care le petrec plutind pe aproape nimic. Două ore în fundul unui sicriu deschis, deasupra Mării Înghețate. S-a lăsat gerul, vîntul suflă cu putere. Doar Einar și Gvendur mai au treabă. N-or să dea drumul vîslelor din mînă, n-au să-și tragă sufletul pînă n-au să pună piciorul pe uscat, pînă cînd nu vor lăsa în urmă marea deschisă și liberă, numai dacă n-or să prindă un vînt bun care să le umfle pînzele, atunci au să se odihnească și ei, cînd barca de șase cu Pétur la cîrmă are să țîșnească înainte ca o corabie fermecată. A, așa da, aia are să fie o clipă de ținut minte, aproape frumoasă, sicriul ăsta blestemat are să se prefacă în corabie fermecată înaintînd călare pe valuri, oamenii au să stea toropiți și au să-și legene mintea cu visuri.

Gvendur și Einar vîslesc în dreptul flotorului. Negura nopții se destramă pe nesimțite și zorile se ivesc încet, e încă pe jumătate întuneric deasupra lor, o stea singuratică sclipește într-un petic de cer senin, acoperit puțin cîte puțin de nori greoi, veniți de departe. Pétur se apleacă să ia bidonul de zer, bea din el o înghițitură zdravănă, apoi i-l întinde lui Árni, beau toți, unul cîte unul, își umplu gurile de băutura care-i înviorează. Aerul se face din ce în ce mai rece. Îi așteaptă două ceasuri grele, și ce dacă. Au mai așteptat și altă dată să tragă undițele pe un ger încă mai afurisit decît ăsta, cu vîntul suflînd încă mai aprig, așa de aprig că au fost nevoiți să tragă cîte patru la vîsle ca să nu fie duși de curent cine știe unde. Au așteptat odată într-o așa beznă, încît Pétur a trebuit să stea cu mîinile încleștate pe frînghia flotorului ca să nu-l scape din barcă și să-l piardă, cu sufletul ghem de spaimă la gîndul că de capătul celălalt al frînghiei se ține diavolul în persoană. Dar nici nu i-a trecut prin cap să i-l lase, nu, cel mai rău lucru din lume ăsta e, știe oricine, să-ți lași undițele de izbeliște, să le pierzi, să trebuiască să le lași în urmă ca să te întorci tu pe uscat, speriat și în graba mare, înainte să te ia în primire furtuna, valurile să ți se umfle deasupra capului și să ți se spargă în creștet, la fel de grele ca moartea. Dar lumea are o mulțime de chipuri, trece prin zile de furtună și prin zile de liniște, de pildă marea era de o sublimă neclintire acum două săptămîni, cînd au ieșit ultima oară. Lumea moțăia, oceanul era o oglindă care se legăna, o dată și încă o dată. Deslușeau fiecare crevasă și fiecare adîncitură de pe coastele munților ce se ridicau la zeci de kilometri de barcă, iar cerul li se așternea deasupra capetelor, boltit și ocrotitor ca o catapeteasmă. Cei șase tăceau, smeriți și recunoscători că sînt în viață. Dar fiindcă nu stă în firea omului să stea prea mult smerit și recunoscător, unii s-au trezit să se gîndească la tutun și au terminat cu veșnicia. Bárdur și băiatul se lăsaseră un pic pe spate, cu ochii la cerul înstelat care ne dă putere, dar ne și face să ne simțim robi, și care ne vorbește cîteodată. Și vorbele pe care ni le spune ne mîngîie încetișor rănile vechi.

Rîndul ăsta, așteptarea nu le e luminată de nici o stea. De-acuma gata, au dispărut toate în dosul norilor care se îndesesc deasupra capetelor lor, vremea se strică. Mai e puțin și se luminează, vîntul suflă din ce în ce mai tare și mai rece, născut din gheața care umple lumea dincolo de orizont, să nu cumva să vîslim într-acolo, frigul e iadul. Își trag pe ei pufoaicele, fiindcă degeaba au puloverele cu ochiuri strînse, suflarea înghețată îi pătrunde pînă la os, mai sînt și leoarcă de sudoare. Fiecare își pune pufoaica, cu excepția lui Bárdur, mîna îi bîjbîie în gol, rămîne înțepenită, spînzurată în aer, iar pescarul înjură cu voce tare. Ce-i? întreabă băiatul.

Lumea are o mulțime de chipuri,
trece prin zile de furtună și prin zile de liniște.

Pufoaica, mi-am uitat nenorocita de pufoaică, și mai înjură o dată, se înjură pe el, bine că s-a chinuit să țină minte versurile din *Paradisul pierdut,* bine că atîta s-a încordat, că nu și-a luat pufoaica. Andrea trebuie că și-a dat seama pînă acum, are să se îngrijoreze că tremură de frig în barcă, pradă vîntului polar. Uite ce poți să pățești din cauza poeziei. Ce idiot, zice Einar, rînjind. Pétur nu spune nimic, parcă nici nu se uită la Bárdur, care amestecă laolaltă toate înjurăturile pe care le-a învățat de la viață, și nu sînt puține. Înjurătura e ca o bucățică de cărbune, poate să te încălzească la o adică, dar vorbele nu-ți dau un adăpost prea grozav în fața vîntului care vine de la pol și care te pătrunde pînă-n suflet și îți rămîne în carne, în clipele alea o haină ceva mai groasă și prin care să nu treacă apa face de o mie de ori mai mult decît toate cărțile de poezii de pe lume. Băiatul și Bárdur se așază călare pe banca din barcă și își lovesc unul altuia palmele, mai încet la început, apoi din ce în ce mai repede, cît pot de repede, nu se opresc pînă cînd Bárdur nu s-a încălzit îndeajuns, băiatul, dinspre partea lui, gîfîie și e lac de sudoare. Căldura nu-l ține mult pe Bárdur, încearcă să se lovească peste tot corpul, am să mă îmbolnăvesc, se gîndește întărîtat, nu mai ies data viitoare în larg și-atunci nu mai iau pe datorie de la prăvălie, îmi pierd partea din cît am prins, la dracu', zice, ce ghinion să-ți pierzi partea. Peștele nu e numai un animal cu sînge rece care trăiește în apă și respiră prin urechi, nu, e mult mai mult de-atît. Cea mai mare parte din satele Islandei s-au ridicat pe grămezi de oase de cod, ele sînt stîlpii pe care se înalță visele. Pétur visează să fie bogat, trage nădejde să își dărîme ferma cea veche și să-și construiască o casă de lemn cu ferestre, ce s-ar mai bucura Andrea, și asta n-ar fi rău deloc, după cum se văd lucrurile s-ar zice că nu se înțeleg prea grozav. Pétur nu știe totuși de unde li se trage, e încurcat cu totul, în orice caz, el nu s-a schimbat, muncește tot de dimineață pînă seara, fără să pregete ori să se cruțe, atunci de ce cîteodată are impresia că e gata-gata s-o piardă, oare are să-l trădeze viața chiar așa? Cu toate astea, nu poate să pună degetul pe ceva clar, e doar o bănuială care nu se sprijină pe nimic, în afară de un fel de senzație că s-a schimbat ceva în jur, ceva care e împotriva lui, ceva care ridică între ei un zid și îl împinge pe unul într-o parte, pe altul în alta. Sînt zile în care bănuiala îl îmbolnăvește de-a dreptul, melancolia îl atinge cu vîrfurile degetelor și îi soarbe toată puterea din brațe, îi face capul greu, dar bine, asta se întîmplă rar cînd iese în larg, aici e fericit, aici e de neînvins, și unde pui că lîngă el e Árni, cel mai bun pescar pe care l-a angajat vreodată Pétur. Și Árni visează la o căsuță de lemn, visează să-și curețe ogorul, să smulgă buruienile și să netezească movilițele, apoi să cumpere mătasea aia roșie de la prăvălia lui Tryggvi și niște jucării pentru copii. În mare primejdie se află acela care nu visează la nimic. Gvendur visează la niște cizme americane și deseori se uită lung la cele din picioarele lui Árni. Einar plănuiește să-și cumpere o haină și o pălărie în carouri imediat ce se termină sezonul de pescuit, iar băiatul visează la cărți, uneori și la Gudrún, poate ajung să-și cumpere și ei o bucată de pămînt, nu, să-l ia dracu', n-are nici un chef să se facă țăran, nici măcar cu Gudrún alături, desigur că lîngă ea viața ar fi dulce și luminoasă, ar trăi ca-n poveștile cu zîne, dar nu, să n-audă, pentru început are să vîndă la prăvălia lui Leó, așa are să poată citi în voie serile, va fi doar pentru început, pe urmă se vor ivi și alte ocazii.

Vîntul e și mai tăios.

Bárdur se lovește peste tot corpul. Se blestemă cu voce tare, se blestemă și în gînd. Visul lui e să nu mai fie legat de taică-său, să plece, să trăiască liber cu Sigrídur, să o audă rîzînd și să-i asculte spusele, care nu de puține ori au darul să schimbe vieți, visează să învețe, visează la Copenhaga, unde sînt turnuri și străzi nenumărate pe care te pierzi negreșit, visează să înfăptuiască lucruri măreațe pentru că altfel de ce dracu' mai trăim? Uite, asta e o întrebare la care merită să te gîndești. Dar uite încă una, și mai urgentă: cum să faci să te aperi de frig? Pétur îi dă niște tutun și el primește bucuros, chiar dacă de obicei nu mestecă, se strîmbă fiindcă e amar la gust, tutunul îl mai încălzește un pic, dar nu pentru prea multă vreme. Bárdur și băiatul își încep iarăși jocul cu mîinile, își lovesc palmele din ce în ce mai repede și mai tare, vîntul și frigul sînt din ce în ce mai ascuțite, norii se strîng din ce în ce mai negri.

traducere din limba franceză
de Magda RĂDUȚĂ,
Editura Polirom, 2014

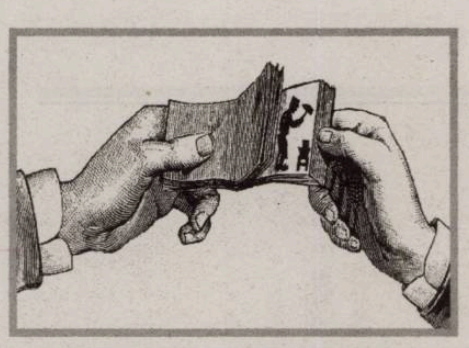

Marius CHIVU

feedbook

Colecții de voci

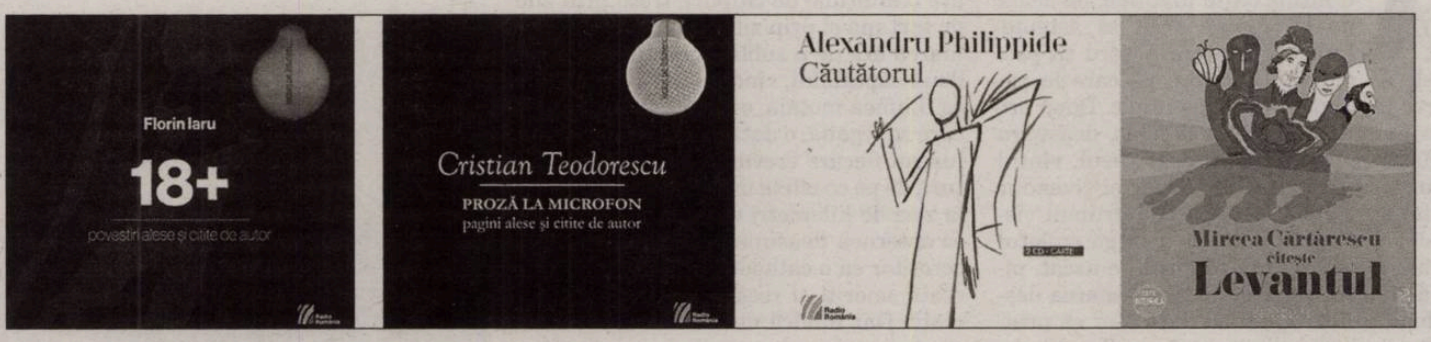

2015 a fost oricum un an al proiectelor monumentale pentru Mircea Cărtărescu.

● **Alexandru Philippide, *Căutătorul*, 42 de poeme alese și rostite la Radio între 1966-1978, dublu CD-carte, cuvînt înainte de Mircea Cărtărescu, ilustrații de Tudor Jebeleanu, Editura Casa Radio, 2015.**

„Biblioteca de poezie românească" inițiată acum cîțiva ani buni de Editura Casa Radio este, vorba clișeului, o comoară. Dacă e să ne referim fie și numai la clasicii interbelicului, în seria „Colecționarul de voci" au apărut CD-cărți (textele citite sînt reproduse și sub formă de carte cu note bio-bibliografice și ilustrații), unele ajunse chiar și la a treia ediție, cu Ion Barbu, G. Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Minulescu și Emil Botta citindu-și propriile poeme. Cele două CD-uri cu Alexandru Philippide se adaugă astfel unei serii deja uluitoare, chiar dacă, așa cum scrie Mircea Cărtărescu în „Cuvîntul înainte", vorbim de un poet uitat astăzi: „Cronologic, Philippide e un poet interbelic. Debutul său s-a produs în anii '20, cam între debutul lui Blaga și cel al lui Arghezi. Asemeni lui Bacovia, a publicat extrem de rar și de puțin, cam cîte un volum de versuri pe deceniu... O antologie nici măcar severă ar putea păstra din cele patru volume de versuri ale sale (*Aur sterp*, 1922; *Stînci fulgerate,* 1930; *Visuri în vuietul vremii,* 1939 și *Monolog în Babilon,* 1967) douăzeci pînă la treizeci de poezii reprezentative." Probabil toate aceste poezii reprezentative se află pe aceste două CD-uri, însumînd aproape o oră și jumătate de lectură la microfon, unde Alexandru Philippide (1900-1979) citește versuri din toate cele patru volume ale sale, plus cîteva traduceri din Baudelaire și Rilke. Ca și în cazul celorlalte CD-uri ale seriei, vocea ușor cîntată a lui Alexandru Philippide e în acord cu versurile sale nostalgice, clasicizante, culte. Spune foarte bine Mircea Cărtărescu că pe urmele paseistului Philippide au mers ulterior poeții Cercului literar de la Sibiu și, mai ales, Șt. Aug. Doinaș (prezent și acesta pe un audiobook: *Trandafirul negru,* 2012).

Poet mare? Fără-ndoială că nu. Poet adevărat? Da.

„În tot ce-a scris mai bun, Philippide are melancolia anticariatelor, a *bric-à-brac*-urilor magazinelor de antichități, paradoxala modernitate a paseistului Giorgio de Chirico. E o lume care, în virtutea faptului că-i dispărută, că e construită din clișee clasice și romantice, că e în întregime livrescă, are ceva spectral și cîteodată sfîșietor... Poet mare? Fără-ndoială că nu. Poet adevărat? Da, în cîteva poeme de o ciudată atemporalitate. Dar nenumărați poeți adevărați au căzut pradă uitării. Acum treizeci de ani, Emil Botta era văzut ca un mare poet. Azi e la fel de obscur ca și Philippide", mai scrie Mircea Cărtărescu. Despre Emil Botta, a cărui voce apare pe CD-cartea *Noapte din Andersen,* (2011), Bogdan-Alexandru Stănescu spunea: „Foarte puțini știu că numele lui Emil Botta poate figura fără nici o rușine sau compromis din partea clasificatorului printre, așa cum s-a mai spus, cei trei mari B ai poeziei române (adică alături de Blaga, Barbu și Bacovia), că proza sa inclasificabilă nu este deloc inferioară atît de mult lăudatului și relativ recent redescoperitului Blecher sau că articolele sale de critică cinematografică reprezintă operă de pionierat în domeniu." Un lucru e însă cert: oricît de puțin din opera acestor poeți și-ar mai păstra azi relevanța culturală, vocile lor, adevăratele lor voci, vor rămîne imprimate pentru totdeauna, iar mie asta mi se pare un fel de miracol.

● **Mircea Cărtărescu citește *Levantul*, 5 CD-uri, Editura Humanitas Multimedia, 2015.**

Și pentru că am vorbit deja despre poezie și despre Mircea Cărtărescu, tot un fel de miracol este și faptul că a citit integral monumentalul său poem *Levantul,* retipărit acum trei ani de Humanitas într-o ediție anastatică și tradus anul trecut în franceză de scriitorul Nicolas Cavaillès (a cărui nuvelă, *Viața Domnului Leguat,* premiată cu Goncourt, a fost la rîndu-i tradusă anul trecut de Emanoil Marcu la Humanitas). Măcar în paranteză trebuie spus, pentru a lega și mai bine lucrurile, că pentru Mircea Cărtărescu lectura din propria poezie nu e o experiență nouă: în 2005 apărea, în deja menționata serie „Colecționarul de voci" a editurii Casa Radio, audiobook-ul *Poeme în garanție.*

2015 a fost oricum un an al proiectelor monumentale pentru Mircea Cărtărescu: după ediția integrală a *Poeziei* sale – toate cele șase volume de versuri însumînd 775 de pagini, la sfîrșitul anului i-a apărut și *Solenoid,* romanul de 840 de pagini. Așa că cele 5 ore și 36 de minute în care a citit *Levantul* la microfon au fost un gest în firea lucrurilor.

● **Cristian Teodorescu, *Proză la microfon*, pagini alese și citite de autor, Editura Casa Radio, 2015.**

● **Florin Iaru, *18+*, povestiri alese și citite de autor, Editura Casa Radio, 2015.**

Și ca să rămînem tot în familia generației optzeciste și a editurilor, a singurelor două edituri care scot audiobook-uri la noi, trecem de la seria CD-cărților „Colecționarul de voci", dedicată scriitorilor de altădată, la seria doar cu CD-uri „Lecturi pe întuneric", dedicată în parte scriitorilor contemporani (chiar dacă în cazul unor audiobook-uri precum cele din 2011 cu Mircea Nedelciu și Mircea Horia Simionescu, autorii nu mai sînt cu noi) sau lecturilor intersectate (Andrei Pippidi citind din Iorga, Sadoveanu citind din Eminescu, spre exemplu).

Dedicat cu totul în ultimii ani prozei scurte, Florin Iaru scrie în *booklet*-ul CD-ului că a publicat prima proză foarte scurtă în 1971, în revista *Amfiteatru,* cînd nici prin cap nu-i trecea că va scrie povestiri: „Destinul meu era împletit cu funii groase, funii de mătase de catargul poeziei. De-a lungul timpului, aveam să mai comit texte, aveam să mai visez un roman (îl visez și acum, ca pe un tărîm îndepărtat, de pe lumea cealaltă), dar nu mi-am imaginat niciodată că urma să scriu două (aproape trei) volume de povestiri scurte. Lucrurile s-au petrecut pe neașteptate, în urma unei comenzi, venite de la o revistă săptămînală. Pentru prima dată mi-am pus cu adevărat problema compoziției, a duratei și a centrului de interes." Problema duratei și-a pus-o Florin Iaru și cînd a trebuit să citească cele 18 povestiri pentru acest CD gîndit ca un album muzical, căci fiecare povestire durează între două și patru minute; doar ultima, cea deocheată care impune și titlul CD-ului: *18+,* fiind ceva mai lungă. Majoritatea prozelor au fost alese din volumul *Povestiri cu final schimbat* (ART, 2013), cîteva sînt însă inedite.

De cealaltă parte, Cristian Teodorescu citește șase povestiri din *Medgidia, orașul de apoi* (Cartea Românească, 2009) și trei fragmente din romanul *Șoseaua Virtuții. Cartea cîinelui* (Cartea Românească, 2015). Ca și în cazul cărții lui Florin Iaru, și acestea au fost recenzate de mine aici la vremea apariției lor, așa că nu am nimic de adăugat despre calitatea literară a textelor și mă limitez doar la a-mi afirma, pe de o parte, plăcerea cu care îi ascult pe acești scriitori citindu-și singuri prozele și, pe de altă parte, speranța că astfel de CD-uri vor cîștiga tot mai mulți fani.

PUBLICITATE

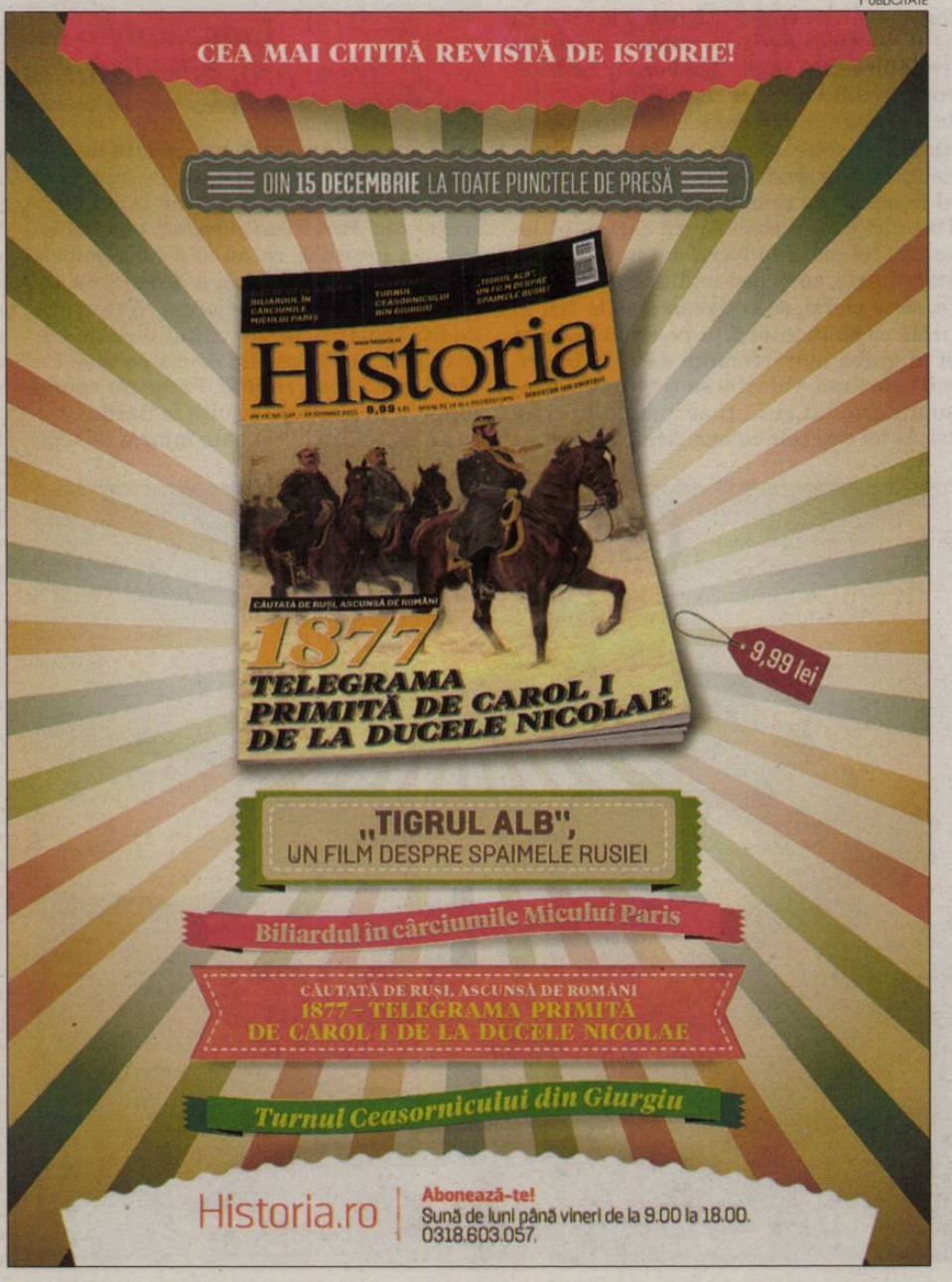

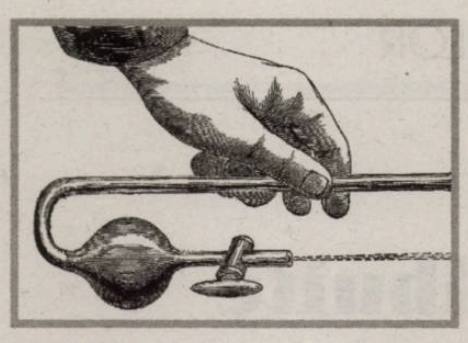

Oana STOICA

rosencrantz & co

Plecarea lui Barni (I)

Nu știu prea multe despre tine, îi zic. L-am văzut prima dată în *20/20,* spectacolul Gianinei Cărbunariu despre conflictul româno-maghiar din martie 1990, făcut la Studio Yorick, un teatru independent din Tîrgu Mureș, condus de Aba Sebestyén. Actorul Bányai Kelemen Barna a jucat în mai multe spectacole acolo, toate în regia lui Aba. „Aveam o cutiuță în care se puneau donațiile de la spectatori. După spectacol, deschideam cutiuța și împărțeam banii, ca frații. Cînd a venit la Mureș, Gianina a zis că ar vrea să facă ceva legat de oraș, «nu aveți o poveste?». I-am spus despre martie '90 *(n.red.* – conflictul româno-maghiar de la Tîrgu Mureș, soldat cu cinci morți). Ne-am deplasat în locurile de unde au venit atunci oamenii, au fost vreo cincizeci și ceva de interviuri cu oameni care au devenit personaje, făcute de băieții de la București și de noi, ungurii din Mureș."

Vorbește calm, cu ritm. Are un soi de distanțare care îl obiectivează.

Îl cunosc doar de cinci ani, dar, în mintea mea, Bányai Kelemen Barna este lipit bine de teatrul mureșean. „Da, sînt din Tîrgu Mureș, născut acolo, crescut acolo, facultate tot acolo și din 2006, după ce am terminat facultatea, direct la teatru, tot în Mureș", unde „repertoriul e vast, și operete, și comedii. Nu cînt rău, dar nici bine, cu operetele astea nu mă simt foarte bine." Așa că a fost atras mai mult de teatrul dramatic. După Gianina Cărbunariu, a venit întîlnirea cu Csaba Székely și primele două părți din *Trilogia minelor – Flori de mină* și *Beznă de mină,* tot în regia lui Aba. „Cu *Flori de mină* am fost în secuime. Mulți s-au îndepărtat de poveste și au zis că noi nu trăim așa. Dar povestea nu e neapărat despre secui. Poate fi vorba și de irlandezi, ca la Martin McDonagh. E valabilă în orice sat izolat. Eu cred că e bine să vadă lumea. Nu-mi place metafora asta, e banală, dar teatrul trebuie să fie o oglindă a ceea ce trăim." În Tîrgu Mureș, cele două *Mine* au fost bine primite. „Sînt spectacole la care te uiți, te gîndești, îți vine să rîzi și îți stă rîsul în gît. Tare se supără ungurii dacă li se zice ceva în față."

Vorbește calm, cu ritm. Are un soi de distanțare care îl obiectivează. „Cred că Csaba Székely a primit multe critici. Oamenii zic: e talentat băiatul, spectacolul e OK, dar nu vorbim despre asta. Oamenii nu își pun întrebări. E OK să nu fie valuri. Nu zic că sînt neapărat naționaliști, dar au, *avem* ceva orgolios. Nu vorbim despre asta, despre ce nu ne place." Rolul polițistului Florin din *Beznă de mină* i-a adus premii în Ungaria și o nominalizare la Premiile UNITER în România. Un actor ungur joacă un personaj român. „După martie '90, cînd au avut loc confruntările româno-maghiare la Mureș, mi-am pus întrebări. Eram copil și nu înțelegeam. Iarăși, nu prea am vorbit noi despre asta. Eu n-am înțeles ce era, război? Nu era război. La Revoluție, au venit tancurile și mama era foarte bucuroasă. Am întrebat ce s-a întîmplat și ea a zis: fiule, de acum încolo o să mănînci cîte banane vrei. După asta a venit *(n.red.* – confruntarea din) martie la Mureș și mi-a arătat bunicul un semn lîngă sonerie, ca de glonț, și a zis că acolo a fost un microfon, că era ascultat. Asta e o poveste lungă, de ce era el ascultat. Dupa '89 s-a tras afară microfonul, și din perete, și din telefon, s-au spart chestii, au făcut curățenie băieții. Tata mi-a povestit că avea un prieten care a fugit din țară înainte de '89 și, prin Europa Liberă, a transmis că a reușit. A spus poreclele prietenilor de acasă. Securitatea i-a prins și i-a chemat să spună cum a plecat ăla și unde e. Taică-meu nu știa nimic. Polițistul de la secție era mai tînăr decît tata. Cînd începea să vorbească, cum stăteau ei doi la masă, față în față, polițistul avea țigări și zicea: poftim țigări, luați și să vorbim. Taică-meu nu fumează. Polițistul ăsta, cînd începea conversația, întotdeauna punea cheile pe masă. Am făcut asta în rol și i-am zis lui taică-meu: hai la premieră, că ți-am făcut ceva. După premieră i-am zis: no, ai văzut, ai văzut? Și taică-meu: ce? Păi, ți-am făcut un gest cum mi-ai povestit cînd eram mic. Nu a observat. În fine, după audieri, s-a enervat polițistul că nu scoate nimic de la taică-meu și i-a aruncat cheile în față. Și acum are semn... Noi nu simțeam acasă comunismul, sărăcia. Eu sînt născut în '82. Știam că nenea rău era Ceaușescu și nu aveam voie să îi pomenim numele. Am luat o palmă de la bunicul cînd am zis ceva de Ceaușescu. Mai tîrziu m-am documentat, am aflat informații despre taică-meu și bunicul meu."

© G. Stekovics

© R. Zab

Urmează povești „numai pentru tine". Povești de familie, din timpul colectivizării și din cel al regimului Ceaușescu, povești de dragoste și ură, despre pămînt și uitare, despre maghiari și români. Povești adevărate *care nu se spun.* Nu vorbim despre asta, mă gîndesc. „Am vrut să îl înțeleg pe bunicul. Nu ura românii, dar nu voia să audă de ei. Am citit multe despre comunism. Am vorbit cu taică-meu. Eu am copilărit în cartierul Tudor Vladimirescu din Tîrgu Mureș, între români, în blocul cu opt etaje eram vreo patru familii de maghiari. Băieții cu care am copilărit erau români. Pînă la 7 ani numai între români am fost. Locuiam lîngă o unitate militară. În fiecare dimineață ne trezeam cu imnul." Are și un strop de sînge de italian. „Bunicul meu, din partea tatălui, s-a născut la București. Străbunica mea a fost servitoare acolo, l-a întîlnit pe italian, care nu l-a vrut pe bunicul meu, așa că l-a dus la orfelinat, de unde a fost adoptat de familia Kelemen. După un timp, mama lui l-a luat înapoi și s-au dus împreună la Mureș. De italian nu mai știu nimic. Singurul lucru rămas de la el este un cîine din bronz. Prietena mea este unguroaică din Budapesta. Se zice că străbunicul ei a construit spitalul de pneumonie din Brașov și că a avut terenuri de petrol la Ploiești. Am zis să mergem la arhivă în București, să ne căutăm rădăcinile." Prietena lui cu rădăcini în Ardeal mă duce cu gîndul la personajul Eszter din romanul lui Attila Bartis, *Tihna,* după care regizorul Radu Afrim a făcut un spectacol la Mureș în care Barni joacă rolul principal. „O cheamă Eszter."

(va urma)

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

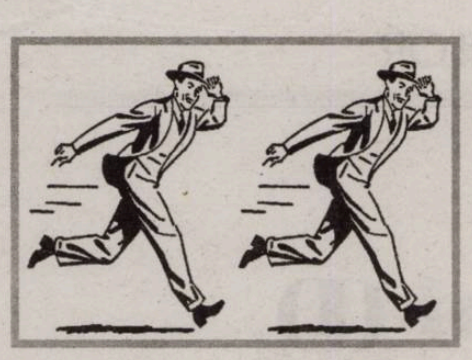

Irina TROCAN

dilematograf

Top 5 filme nedistribuite

Vreau să dedic a doua parte a clasamentului de sfîrșit de an cîtorva filme pe care le-am descoperit în festivaluri și care n-au ajuns să fie distribuite în România. Cu alte cuvinte, cele pe care le enumăr aici au rulat în România, în cel mai bun caz, o dată sau de două ori într-un festival, într-o proiecție Les films de Cannes à Bucarest sau Bucharest IFF. A fost destul de greu să mă limitez la cinci titluri, pentru că numărul filmelor interesante (tematic, ca structură narativă sau concept vizual, ca tehnici prin care au fost realizate) e mult mai mare în festivaluri, unde e de la sine înțeles că spectatorii caută ceva inedit sau provocator, decît între cele care rulează în săli și de cele mai multe ori sînt gîndite ca distracții pentru spectatori ocazionali. Ordinea enumerării, ca să nu fiu nevoită să fac ierarhii, e după data premierei (în festivalurile de la Veneția, Berlin și Cannes). Într-un fel de compromis cu ideea de importanță globală, am ocolit filmele care sînt total dependente de apetitul spectatorilor pentru experiment formal – *Videofilia (y otros síndromes virales)*, de exemplu –, chiar dacă asta nu le face în nici un fel mai puțin valoroase artistic. Am ocolit, de asemenea, filmele care sînt mai greu de apreciat în afara contextului realizării lor (geografic – filmul polonez *Ziarno prawdy* –, al genului de film – *It Follows)* sau plăcerile de natură *auteur*-istă – filme semi-interesante ale unor regizori care sînt mult mai interesanți în alte filme, dar care pot să nu pară cine știe ce pentru cei care nu le sînt fani. 2015 e un an în care am văzut foarte multe filme recent lansate și orice clasament lasă inevitabil pe dinafară multe descoperiri de care m-am bucurat. Top 5-ul de mai jos este, așadar, o variantă din cele măcar zece Top 5-uri pe care le-aș fi putut face cu filme de festival și, sper, una destul de ușor de înțeles și împărtășit. Fiecare film poate fi apreciat atît de cinefili *full-time*, cît și de spectatori care s-ar aventura să descopere cum altfel poate fi făcut un film și de ce.

The Look of Silence (r. Joshua Oppenheimer) – Continuarea documentarului anterior al lui Oppenheimer, *The Act of Killing*, despre torționarii legitimați de statul indonezian să-i pedepsească pe comuniști (adevărați sau presupuși). Aici, protagonistul e un oftalmolog, Adi, fratele uneia dintre victimele nerăzbunate ale regimului, care îi înfruntă unul cîte unul pe opresori. Vinovăția lor, cu care nu au fost niciodată confruntați pentru că nu a existat nici pînă acum schimbare de regim, iese încet la suprafață. Pînă la momentul realizării documentarului, Adi și foștii torționari erau vecini în sat și locuiau în pace; chiar după ce sînt luați la întrebări despre rolul lor în moartea fratelui lui Adi, se eschivează că nu vor „să discute politică". Dincolo de importanța morală a filmului, care dezgroapă crime ce nu trebuie uitate – însă riscă să fie –, *The Look of Silence* a necesitat foarte mult curaj să fie făcut: torționarii au devenit niște bătrînei, dar puterea politică e tot de partea lor; victima își înfruntă călăii dintr-o poziție de slăbiciune.

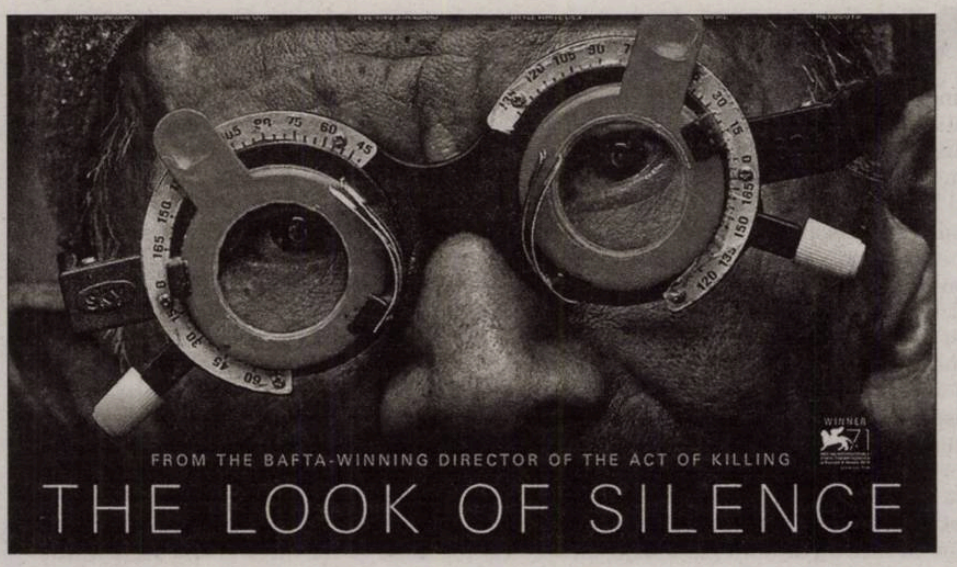

El Club (r. Pablo Larraín) – Într-o casă pe malul mării s-a retras un grup de preoți, împreună cu o femeie de vîrstă mijlocie – fostă călugăriță – care are grijă de ei. Motivul exilului lor nu e clar, pînă cînd apare în fața curții un tînăr care urlă cît îl țin plămînii – spre consternarea tuturor celor dinăuntrul casei – despre cum a fost molestat, cînd era copil, de unul dintre preoți. *El Club* e un film în culori reci și adesea în prim-planuri difuze, structurat după o anchetă – a părintelui Garcia, dintr-o generație mai tînără și format să creadă că nimic nu e mai sfînt decît dreptatea. Larraín nu mizează pe efectul de șoc al abuzurilor care ies la suprafață; e șocant, în primul rînd, că au stat atîta timp ascunse.

Saul fia / Fiul lui Saul (r. László Nemes) – Printre deținuții lagărului nazist de concentrare, Saul e între aceia – deloc privilegiați – care sînt și un fel de muncitori în lagăr. Cînd așterne pe o targă trupul gol al unui băiat, intră într-o stare de agitație neașteptată și îi roagă pe alți deținuți/muncitori să-l ajute – caută un rabin pentru înmormîntarea fiului lui. Filmul lui Nemes îl urmărește de aproape pe Saul – în afara chipului și cuvintelor lui, tot ce se vede și se aude e difuz. Un antidot la filmele despre Holocaust în care experiența evenimentului e una singură, clară și impersonală, și tot răul așteptа doar o comandă ca să se oprească.

As Mil e Uma Noites / Arabian Nights / O mie și una de nopți (r. Miguel Gomes) – O trilogie de lungmetraje despre măsurile de austeritate post-criză din Portugalia, deghizate ca o serie de relatări ale Șeherezadei. Limitele ficțiunii sînt extinse în toate felurile – cu anacronisme, secvențe de basm, pasaje de documentar și interviuri (aparent autentice), distribuirea acelorași actori în mai multe roluri. Gomes demonstrează că frivole sînt convențiile ficțiunii, nu încălcarea lor.

Carol (r. Todd Haynes) – Adaptarea unui roman scris de Patricia Highsmith sub pseudonim, *Carol* e o poveste de dragoste între două femei, care are cîteva ecouri – în intensitatea pasiunii și discreție – de complicitate la crimă. Reprezentînd cît mai în detaliu emoțiile lor și lăsînd puțin loc pentru lumea din jur, filmul nu prezintă epoca anilor '50 ca pe o epocă evident înapoiată – care, prin contrast, să ne facă să ne simțim că sîntem mai luminați în secolul XXI. Pe de altă parte, Carol și iubita ei sînt femei ale vremii lor, avînd exact atîta libertate să-și urmeze sentimentele cît li se oferă.

Orice clasament lasă inevitabil pe dinafară multe descoperiri de care m-am bucurat.

***Irina Trocan** e critic de film și coordonează site-ul de cultură și media Acoperișul de Sticlă.*

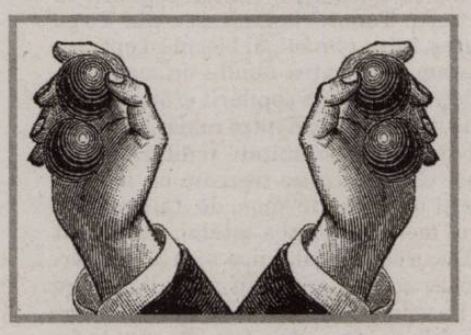

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Convențional

● Coldplay, *A Head Full of Dreams*, Parlophone Records Ltd./Atlantic Records, 2015.

Într-un fel, lucrurile s-au clarificat acum pentru formația din Marea Britanie. Cel mai aspiraționalist grup muzical al lumii a renunțat la ceea ce l-a făcut mic, pe măsură ce devenea din ce în ce mai mare: la pretențiozitate. Chiar dacă asta înseamnă astăzi, ca să-l citez pe însuși liderul Chris Martin, „să ți se încurce picioarele" pe muzica noului album, cel de-al șaptelea din portofoliu, *A Head Full of Dreams*. Sintagma dintre ghilimele dinainte presupune să-i desenezi discului o copertă New Age, pe care tronează o Floare a Vieții restilizată, și să-i trimiți titlului său o săgeată aluzivă către Carl Gustav Jung. Dar și să pui la începutul lui o piesă prin care se plimbă enervant un *groove* disco funk, o chitară *à la* The Edge și un refren din categoria „O". (În urma acestuia poate fi adăugată o infinitate de alte „o"-uri mai mici, desigur.) Finalul *opener*-ului „A Head Full of Dreams" poate aminti un pic și de Pink Floyd, dacă un pian n-ar spune clar și răspicat despre cine e vorba. *„Life is as shooooort / As the falling snooooow, / And oooooh, I'm goooonna miss yoooou, / I knooooow…"*, plînge vocea asta atît de neinteresantă, și știi deja: Coldplay e o trupă mai plictisită & mai plictisitoare la sfîrșitul lui 2015 decît în oricare altă etapă a existenței ei.

Producția lui *AHFoD*, asigurată de mai vechiul colaborator Rik Simpson – a dat o mînă de ajutor și la *Viva la Vida or Death and All His Friends*, și la *Mylo Xyloto*, și la *Ghost Stories* – și de una dintre cele mai căutate echipe de studio din pop, Stargate, care a lucrat în trecut pentru nume ca Atomic Kitten, Ne-Yo, Rihanna, Beyoncé, Selena Gomez sau Iggy Azalea, nu duce aproape nicăieri. În pofida faptului, sau poate tocmai de aceea, că LP-ul e ornamentat cu nume de colaboratori precum Mary Clayton, Beyoncé, Noel Gallagher, Tove Lo sau – ține-te bine! – Gwyneth Paltrow. Propensiunea lui Martin & Co. pentru pop-ul de radio, după cîteva încercări trecute de a juca într-o ligă a cvasi-experimentului sonic de suprafață, nu pare să funcționeze nici măcar atunci cînd muzica încearcă să devină mai simplă.

Momentele interesante se pot număra pe degetele unei singure mîini. „Birds" ar putea fi unul dintre ele, cu acele tobe emulînd o *drum machine* optzecistă, cu aerul unei piese ștampilate The Cure avîndu-l pe George Michael în fața microfonului, cu finalul brusc și antiorgasmic, dacă n-ar fi dărîmat parțial de același fetiș al lui Martin pentru refrenele bombastic de dramatice. „Adventure of a Lifetime" are ceva șarm, călcînd apăsat pe urmele *funky* ale duo-ului Daft Punk și al său *Random Access Memories*, dar uneori intră în coliziune cu efectele EDM-iste aruncate pe-acolo de Stargate. În restul timpului, Coldplay își dorește apăsat să nu care cumva să semene cu ea însăși, cu Radiohead sau cu U2, sfîrșind prin a obține efectul advers și făcînd din aparent neconvenționalul *A Head Full of Dreams* un album mai mult decît convențional.

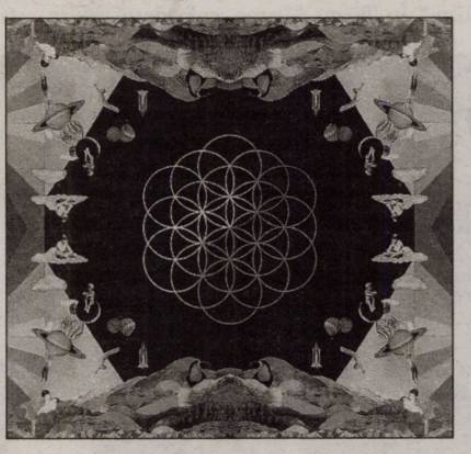

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Așteptînd Crăciunul în New York

Din titlu, e deja un clișeu. Știm deja cum e Crăciunul în New York din toate filmele, de la foarte vechi la foarte noi, știm bine cum arată Central Park-ul, ce se întîmplă în magazine, cum e atmosfera și cum ninge. În filme, inevitabil ninge. Eu tot aștept să ningă, dar cu trei zile înainte de Crăciun, se anunțau 15 grade.

Primul semn al Crăciunului l-am văzut în octombrie cînd, năucă de somn, m-am rătăcit într-o dimineață într-un supermarket uriaș fix pe la raionul cu decorațiuni. Cum nu era nimeni altcineva decît niște Moși Crăciun uriași, din plastic, care cîntau colinde, mi s-a părut un început bun de film de groază de categoria C. Înțeleg că de prin septembrie se tot așteaptă Crăciunul în supermarket-uri, ba chiar că ar fi și niște magazine dedicate, deschise tot anul, pentru cei care nu vor să accepte că Moșul vine o singură dată pe an.

Cînd m-am întors la New York în prima jumătate a lui decembrie, Crăciunul m-a izbit fix în față, multiplicat și clătinîndu-se: era SantaCon, o sărbătoare „tradițională" în care cîteva zeci de mii de oameni se îmbracă în Moș Crăciun, reni, Crăciunițe, elfi sau orice altceva legat de temă (*„ugly sweaters"* se pun și ele) și merg din bar în bar. Un coșmar, spun localnicii, care s-au săturat încă de acum mulți ani de haosul bahic în alb și roșu, uneori și verde.

În general, New York-ul nu e atît de împodobit cum m-aș fi așteptat, cu o cantitate moderată de luminițe pe străzi și în parcuri. Frumoase, însă deloc complicate, copaci îmbrăcați în perdele de beculețe sau cîte o stea deasupra drumului, cu cîteva excepții notabile.

O mare parte din „spiritul Crăciunului" newyorkez e dat de brand-uri. Un spectacol în sine sînt vitrinele marilor magazine, cu aranjamente elaborate, interactive. Dacă la Macy's, pe care scrie mare *Believe,* accentul e pus pe personajele din desenele animate ale lui Charles Schultz din *Peanuts,* în special pe Snoopy, Bergdorf Goodman îl celebrează pe Swarovski, prin vitrine care-ți iau, la propriu, ochii, prin opulență și reflexii. Fațada de la Saks, pe Fifth Avenue, se transformă într-un ecran uriaș pentru un show de lumini, în timp ce vitrinele te trimit direct într-o lume feerică, dar de gheață, iar la Bloomingdale's totul ține de un joc al perspectivelor. Peste drum de Saks, bradul de le Rockefeller domină prin înălțime (și lățime, de fapt), tronînd deasupra patinoarului, un alt simbol-clișeu al iernilor newyorkeze. Patinoar e și la Bryant Park, în mijlocul zgîrie-norilor și al unui tîrg de Crăciun cu tot felul de lucruri (aparent) *handmade,* la fel ca și la alte tîrguri, de exemplu cel din Union Square. Ca să nu mai spun că, cel puțin în Manhattan, cam toate barurile și restaurantele au cel puțin o ghirlandă și cîteva globuri în fereastră. Și în multe locuri, cum ar fi superbele Chelsea Market sau Central Station, sînt mici tîrguri

sau decorații specifice.

Și peste tot oameni, mulți oameni, dintre cei mai diverși, care se înghesuie să vadă aranjamentele, vitrinele, bradul, patinoarele, să se pozeze cu tot ce era acolo (preferabil fără să dea nimănui cu *selfie stick*-ul în cap), să cumpere lucruri cu aromă de sărbători și să se bucure de luminițe.

Cînd ajungi prin Brooklyn însă, „la hipsteri", în Bushwick sau Williamsburg, spiritul Crăciunului se mai domolește. Cum hipsterilor nu le plac prea mult excesele comerciale, aici am găsit ori ironii fine pe subiect, ori tîrguri de Crăciun în hale, unde cîțiva designeri locali își expuneau creațiile, multe foarte faine, sau selecțiile vintage, de la haine și bijuterii la sosuri sau prăjituri.

E primul Crăciun pe care îl petrec aici și, cu siguranță, nu ultimul. Pentru Anca Fronescu însă, cu care m-am plimbat făcînd poze la toate detaliile posibile, e al optulea. Ce o aduce aici în fiecare an? *„The Miracle on 34th Street,* în care cred cu înverșunare. Dacă nu pot să merg în București, New York-ul mă face să mă simt ca acasă. Dacă crezi în povești, aici e locul unde se întîmplă. Lumea intră în vorbă cu tine pe stradă, nu te simți singur. Să fug dintr-o parte în alta, să cad pe gheață în Central Park, să merg la toate filmele vechi, să intru în The Plaza, să ascult colinde gospel... New York-ul are o efervescență doar a lui."

Crăciunul în New York e undeva între magic și comercial. Depinde de foarte mult cum îl privești și ce cauți. E un oraș atît de dinamic, de agitat, divers și viu încît nimic nu are aerul liniștit și cald pe care poate mulți îl caută de sărbători. Pentru mine, e fascinant.

Ofertă specială pentru Dilematici!

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Câștigă un portofel de piele!

Abonează-te acum la Dilema veche, ediția tipărită pe 12 luni, și intri în tragerea la sorți pentru un portofel de piele. În plus, primești bonus ediția digitală!

*valoarea unui portofel de piele este de 486 lei
*în limita a 50 de bucăți, model bărbătesc

Promoție valabilă în perioada 19 noiembrie 2015 - 20 ianuarie 2016

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital acces la toate articolele de pe www.dilemaveche.ro	18 lei	41 lei	68 lei	131 lei
Abonament tipărit bonus abonament digital	-	49 lei	89 lei	149 lei

SMS: Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

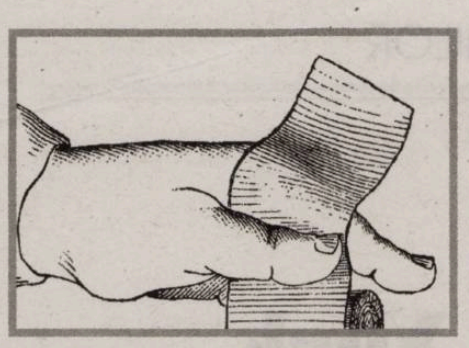

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Celebrity branding cu epilare definitivă

Cu o săptămînă înaintea Crăciunului, pe cînd mă înfruptam deja, păcătos, dintr-un cozonac cît o traversă de cale ferată, trimis cadou de Kanal D, un e-mail a făcut să-mi stea dumicatu-n gît: *Claudia Pavel se epilează definitiv iarna!* Din toate aiurelile pe care le-am primit în ultima vreme pe e-mail, asta e, probabil, cea mai mare. Dar de ce ne interesează pe noi, în *Dilema veche,* epilatul definitiv? Fiindcă în el se ascunde o întreagă lucrătură de marketing, pe care e bine s-o știți.

Prima mea întrebare, cînd am văzut e-mail-ul, a fost: cine naiba-i Claudia Pavel, că n-am auzit de ea?... Trebuie că e genul de celebritate abonată la Capatos, care face diferite gogomănii avînd o legătură cu sexul (măcar anatomic vorbind, cum e epilarea), atunci cînd nu cheamă presa s-o surprindă prin cine știe ce hotel cu cutare fotbalist – totul ca să i se ducă buhul în continuare. Aș fi trecut peste, dacă nu m-ar fi scormonit o întrebare metafizică: de ce naiba te-ai epila definitiv tocmai iarna? Că vara nu dormi? Are legătură cu omul gospodar, care-și face vara sanie și iarna căruță? Am dat clîck pe mail ca să văd, nu înainte de a pune *breaking news*-ul pe Facebook, pentru ca în josul lui să se înșire tot felul de comentarii consternate și emoticoane vesele.

Din e-mail, am aflat: e o șmecherie care se cheamă Terapie cu Lumină Intens Pulsată și probabil e ceva cu ultraviolete, fiindcă iarna nu sînt ultraviolete și tocmai deaia e bine să te epilezi definitiv iarna. Dar cum eu, unul – și presupun că nici dumneavoastră –, n-am de gînd să mă epilez definitiv, nu mai insist. În al cincilea rînd al știrii mi-a sărit în ochi numele Clinicii Care Oferă Lumină Intens Pulsată. Aha.

Deci nu e Claudia Pavel de vină, ci o clinică, ea vrea la ziar. Claudia, pur și simplu, a stat. La epilare. M-am uitat la adresa de pe care venea e-mail-ul: ceva@replicavedetelor.ro.

Cum vine asta, *Replica Vedetelor?* Păi, pe site scrie mare, sus: „Singura publicație din România ce oferă vedetelor dreptul la replică". OK, dar de ce naiba ai vrea să publici drepturile la replică ale vedetelor, nepublicate în alte părți? Nu le-ai lezat tu. Ca să salvezi planeta? Ca să te-mprietenești cu ele?

Pe site, Teo Trandafir spune că s-a săturat să i se folosească numele pentru cerșeală, fiindcă sînt tot felul de escroci care lansează acțiuni de binefacere în numele ei. Foarte frumos, nu știam asta, dar mai la vale Julia Jianu o ia „pe urmele Madonnei". La Julia Jianu mi-a sărit în ochi poza, întinsă pe o chestie care are în spate un *roll-up* cu numele clinicii cu epilatul.

Iar. După această tură de jurnalism Google, am mai luat o bucățică de cozonac. Știți poate că treaba asta, în care o vedetă recomandă un serviciu sau un produs, se cheamă *celebrity branding.* Denumirea o găsim foarte aproape de chestiunea noastră, pe Replicavedetelorevents.ro. Subliniez, cu *events* între *vedetelor* și *.ro,* fiindcă un site scrie știrile și celălalt ia banii. Sau, dacă vreți, ăla fără *Events* e prieten cu vedetele și ăla cu *Events,* cu clienții. Există chiar și un SRL cu acest nume, desigur, cu *Events* între *Vedetelor* și *SRL,* care a făcut între 100 și 200.000 de lei pe an între 2012 și 2014.

Pe Facebook, sub titlul cu Claudia Pavel și epilarea definitivă iarna, bolboroseau emoticoanele și comentariile. Am observat că în e-mail am și niște poze. Am dat click pe arhivă, înfiorat, și nu, Doamne ferește, nu era ce ați crede. O doamnă în halat, cu aer de Terminator, pipăia cu un soi de *fazer,* pe antebraț, o domnișoară care rînjea placid, cu același *roll-up* cu clinica în spate. Înapoi pe Replica Vedetelor Events, SRL-ul își prezintă serviciile: pe lîngă *celebrity branding,* evenimente. Și un portofoliu cu o listă lungă de astfel de lucruri. Managing Partners, Raluca Moianu și încă cineva. Imaculata Raluca Moianu, ex-*Iartă-mă,* ex-(?)directoare de marketing prin radiouri. Portofoliul arată mult mai bine decît „știrea" cu epilatul definitiv: Dan Negru, Dana Săvuică și alți oameni despre care și dumneavoastră, și eu știm ce treabă au în viață, plus, e drept, Ana Maria Prodan și un mentalist. O listă de brand-uri mici, dar multe, cu tot felul de evenimente. Dar ce fel de *celebrity branding* face Dan Negru?

L-am găsit într-o pensiune de la Moeciu, într-un week-end în patru, împreună cu finii de cununie, pe care li-l oferise acestora la patru ani de căsnicie. A funcționat asocierea cu pensiunea?

Păi, da, și aș fi zis că nu, dacă știrea era numai pe Replica Vedetelor, fără Events. Chestia cu pensiunea și Dan Negru am găsit-o pe mai multe site-uri, pensiunea era, bineînțeles, peste tot, „de vis", iar *Click!* a avut chiar o abordare originală: Dan Negru nu mai e zgîrcit, fiindcă uite ce cadouri face finilor. La cum stau lucrurile, eu m-aș fi întrebat cît a luat, și nu cît a dat Dan Negru pentru întreaga poveste. Dar, natural, *Click!* avea nevoie și el de un clenci ca să transforme o plimbare a lui Negru la o pensiune, fie ea și „de vis", în știre.

E drept, rămîne să ne întrebăm ce legătură are target-ul *Click!* cu pensiunile „de vis", „luxoase", dar întrebarea asta nu trebuie să ne-o punem nici noi, nici Dan Negru, ci pensiunea. Care a fost probabil satisfăcută. Nu e nimic rău, principial, în toate astea, fiindcă *celebrity endorsement*-ul există de pe vremea cînd furnizorii curților regale au început să se laude că sînt furnizori ai curților legale. Totuși, felul cum Teo, Moianu, Negru se amestecă pe toate site-urile astea cu epilare definitivă și mentaliști spune ceva. Agenția și clientul agreează idei care se lasă cu șiruri lungi de emoticoane pe Facebook, se găsește și o vedetă pentru asta – pînă la urmă, e treaba lor. Însă lucrurile ajung în cel mai vîndut cotidian din România, care dă știrea, dar o interpretează pe dos, fiindcă asta fac tabloidele, interpretează și trag de fapte. Iar dumneavoastră consumați tot acest ghiveci, făcut în veselul talcioc numit medi[illegible]i comunicare, în România anului 2015.

P.S. Vă întrebați poate cine e Claudia Pavel, cea cu epilarea definitivă. Recunosc că am nedreptățit-o cu asocierile cu Capatos, oricît de epilată e. E Cream, care și-a făcut *rebranding.* Sau *brand downgrading.* Cîntăreața, și nu Cream, formația aia cu Clapton, Bruce și Baker: probabil a aflat și ea că numele „e luat". A debutat în 2002, iar ultimul ei hit de YouTube e din 2009.

Pe Julia Jianu căutați-o dumneavoastră.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

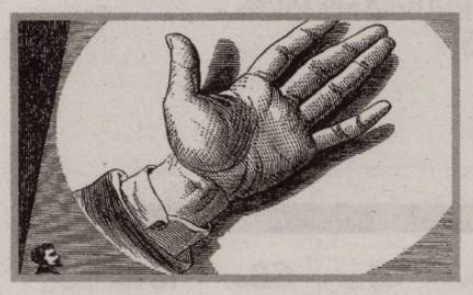

Adina POPESCU

portrete din mers

Tramvaiul 1

– un poem urban de Crăciun –

Părinții mei sînt nomazi, vara locuiesc la Poiana Cîmpina, iarna se mută pe Șoseaua Giurgiului. Uneori, drumul de la mine de-acasă, de la Obor pînă la Cîmpina (metrou și tren), durează la fel de mult ca drumul prin București pînă aproape de capătul Șoselei Giurgiului – o oră și jumătate. Taxiul costă cam la fel cît trenul Interregio. De aceea, senzația mea este că eu și părinții mei, chiar dacă împărțim același oraș, locuim totuși în orașe diferite. Pînă și clima e alta acolo. Cînd la Obor e soare, pe Șoseaua Giurgiului se ridică cețurile din lunci, se simt miasme din smîrcuri. Cînd la noi, „la munte", ninge, la ei, „la șes", burnițează mărunt. Astfel, perspectiva asupra Bucureștiului devine cu totul alta.

După masa de Crăciun, în acel amurg timpuriu de decembrie care îmi amintește mereu de poeziile lui Bacovia, încărcată cu o sacoșă cu sarmale, salată de boeuf și cozonac, căutam împreună cu tatăl meu un taxi pe la intersecția cu Luica. Erau cîteva parcate, dar toți taximetriști „particulari". „Hai să vedem dacă vine tramvaiul! Merg cu tine șapte stații pînă la metrou, ca să-ți duc sacoșa", zice tatăl meu cu inițiativă.

În stația de tramvai mai așteaptă ceva lume, un semn bun – n-a mai venit de mult și trebuie să apară. Nu e frig, mai degrabă umed și mohorît. Crăciunul nu prea se simte la intersecția Giurgiului cu Luica – nu sînt beculețe colorate sau alte ornamente festive, doar pe la buticurile non-stop cîțiva beți fugiți de-acasă fraternizează între ei și cu vînzătoarele. În stație, lumea e cam posacă, însă două adolescente se cară una pe alta în cîrcă și rîd de se prăpădesc (interesant e că cea slabă o cară pe cea grasă). „Două capre!", zice taică-meu. Alți tineri „la patru ace" – geci chinezești cu puf, căciuli cu Nike, blugi rupți, prespălați – așteaptă tramvaiul ca să iasă „mai pe centru", adică la Cimitirul Bellu. În sfîrșit, vine. Șapte stații înșiruite una după alta pe Șoseaua Giurgiului trec repede. Chiar la mijlocul drumului e un restaurant care anunță cu mîndrie că organizează Revelion fără manele.

Ajungem la Eroii Revoluției. Tatăl meu îmi dă sacoșa, se pregătește să facă drumul înapoi. Lui îi plac drumurile lungi prin București, nu se plictisește ca mine. Așa că are o altă inițiativă: „De ce nu iei tu tramvaiul 1? Te lasă exact la Lizeanu... și uite-l că vine!" Cît face? „Păi, sînt 21 de stații, o nimica toată. Faci o juma de oră, că acum e liber prin oraș." Accept, fără să știu ce mă așteaptă. Mă urcă în tramvai, îmi face cu mîna.

Tramvaiul 1 e un poem urban, din acela cu ritm, dar fără rimă, care nu se mai termină. Nu mă înnebunesc după poemele urbane. Înconjoară aproape tot orașul, de fapt traversează mai multe orașe, căci Bucureștiul nu e niciodată la fel. Ca să ajungă la Gara Basarab trece cu aceeași lentoare prin Rahova, apoi pe bulevardul Timișoara și pe la podul Grozăvești. Habar n-aveam că ocolește atît. În tramvai e cald, o căldură care te moleșește și o lumină galbenă și chioară care te adoarme. De altfel, cei cîțiva călători par să moțăie pe scaunele lor. Curînd intru și eu în aceeași stare letargică. Doi colindători întîrziați mormăie un „Ascultați, creștinilor...", pare că li se închid și lor ochii. Nu le dă nimeni nici un ban, așa că vor coborî la prima. Mă uit pe geam și nu recunosc nimic. Am senzația că am ajuns în cîmp. Un maidan care se numește, chipurile, Șoseaua Progresului și pe care tramvaiul 1 îl străbate cu demnitate. Întunericul de dincolo de geam este orașul meu care se numește București. Stații în beznă cu nume bizare – Inox, Aprodex, n-aș coborî acolo nici să mă împuște careva. Stații fără nici un călător. Din nou cîmp, depozite, siluetele unor foste fabrici, parcă. Umbre. Însă în tramvai e cald și e bine, te simți în siguranță. Trei puștani merg la mall, la AFI Palace, și se hăhăie. Par singura dovadă că mai există viață în tramvaiul 1. Că n-a venit deja Apocalipsa și sîntem niște zombi cu toții. Fata stă în brațele prietenului ei, se pupă din cinci în cinci minute, în timp ce trage cu ochiul la celălalt băiat, care stă întors spre ei, pe scaunul lui, fără se simtă jenat. Îl întărîtă, se plac. Mă întreb: pe drumul de întoarcere de la mall, cine va sta în brațele cui? Însă de-am ajunge la mall-ul ăla odată! În sfîrșit, apare din beznă, ca o constelație. Mă gîndesc că am ajuns în Occident. Totul e luminat și e glamour. Alți tineri asemeni celor din tramvaiul 1 au pus deja stăpînire pe AFI Palace. E o invazie.

Lăsăm mall-ul în urmă, apoi intrăm din nou în negură și ceață. E prea cald, or să mi se strice sarmalele, deja am depășit de mult cele 30 de minute promise de taică-meu. În fața mea e un nene cu o sacoșă la fel de burdușită ca a mea. Vorbește cu nevasta la telefon. Da, a luat și ceva șorici, și caltaboș, a luat și țuica aia bună a lui finuțu', dar pe ea nu pare să o intereseze țuica. Tipul coboară cu sacoșa lui la Gara Basarab și îmi imaginez cum va călători mai departe cu un tren personal pînă în satul lui, unde se va pune pe băut țuică și mîncat șorici.

Traversăm mărețul pod care îmi amintește oarecum de drumurile cu trenul prin Berlin. Încă două-trei stații și ajung într-un oraș cunoscut, Bucureștiul meu. Și aici începe Crăciunul, cu efemera lui feerie. După întunericul prin care am trecut, mi se pare că luminoasa Piața Victoriei se poate vedea de pe Marte. Beculețele se reflectă în geamul murdar al tramvaiului 1, Crăciunul devine o extensie, pătrunde și în capsula asta din afara timpului. Pe Ștefan cel Mare, mă simt deja acasă și zîmbesc. Am petrecut aproape o oră în afara oricărei realități posibile.

J&B Blending Spirits

– aspectele pozitive ale antitezei dintre spiritele independente –

Într-o lume în care globalizarea este piatra de temelie, J&B *Blending Spirits* propune alăturări de personaje, concepte, situații inedite, spectaculoase, pline de savoare, dar pe care existența cotidiană nu le-ar aduce contextual în același loc.

Incipio-ul acestei povești își are fundamentul chiar în istoria fulminantă de peste două secole a whisky-ului J&B. Visuri măreție și o pasiune arzătoare stau la baza uneia dintre cele mai cunoscute mărci de whisky, însă dezvoltarea acestuia este influențată rînd pe rînd de toate spiritele independente care își intersectează existența cu povestea lui Justerini și Brooks.

Whisky-ul poate fi savurat ca în epoca victoriană, on the rocks, *simplu cu gheață în stilul britanic, sau poate fi băut într-o reinterpretare italiană mai modernă.*

În 1749, italianul Giacomo Justerini pornește către Londra cu dorința arzătoare de a o întîlni pe Margherita Bellino, faimoasa cîntăreață de operă pentru care nutrea profunde sentimente. Sorții potrivnici fac ca aceasta să nu împărtășească aceleași sentimente, iar povestea de dragoste să se isprăvească înainte de a începe. Dar pentru că hazardul îngăduie un echilibru între diferite aspecte ale existenței umane, Justerini îl întîlnește pe George Johnson, care în scurt timp îl face cunoscut în cercurile înaltei societăți londoneze ca *distiller*-ul *connaisseur,* servind binecunoscuta „apă vie".

Șarmul italianului și înalta calitate a produsului său impresionează nobilimea londoneză. Reputația în creștere reușește să atragă atenția omului de afaceri Alfred Brooks, care simte potențialul pe care l-ar putea avea comerțul de „apă vie" și investește în distileria lui Giacomo Justerini.

Alăturarea dintre un latin pasional și un englez politicos a dus la formarea unei băuturi bazate pe tradiție și originalitate, un adevărat *blend* format din 42 de tipuri de whisky scoțian din malț și cereale. 42 de arome unice contopite într-o singură băutură ce a fost perfecționată special pentru orice tip de consumator, pornind de la preferințele aristocraților londonezi, și a reușit să reziste și în „lumea nouă" în perioada prohibiției.

Whisky-ul poate fi savurat ca în epoca victoriană, *on the rocks,* simplu cu gheață în stilul britanic, sau poate fi băut într-o reinterpretare italiană mai modernă, cu lime și suc de lămîie, cafea sau amaretto.

Astăzi, J&B popularizează aceste alăturări de spirite inedite și prin *Blending Spirits,* o campanie concepută pentru a scoate în evidență aspectele pozitive ale mixului neconvențional dintre două elemente sau spirite complet opuse, ce pot da naștere unor idei și concepte demne de tot interesul.

Reinterpretarea contemporană a acestui concept poate fi urmărită pe platforma online www.blendingspirits.ro.

Un mix inedit: J&B și Festivalul Electric Castle

Pentru 2016, J&B *Blending Spirits* anunță un alt mix neconvențional, la fel ca și cele care au consacrat universul J&B, prin asocierea cu una dintre cele mai cunoscute manifestări muzicale ale ultimilor ani. Acesta va fi unul din partenerii principali ai festivalului Electric Castle ce are loc într-o localitate din apropiere de Cluj, Bonțida, pe domeniul castelului Banffy, în perioada 14-17 iulie. Colaborarea celor două entități reprezintă chiar ideea de bază a campaniei, un mix al spiritelor neconvenționale ce duce la rezultate unice. Electric Castle este un festival al *Blending spirits,* avînd în *line-up* artiști ce abordează stiluri diferite, chiar antitetice. Artiști precum Sigur Rós, Gorgon City, Camo & Krooked, Loadstar, Icicle, Gui Boratto, Art Department, God Is an Astronaut, Worakls, De Staat, Gramophonedzie, General Levy, Macka B., N'to, Axel Boman, Mihai Popoviciu, The Model, Paul Kalkbrenner, Rusko, Dub Pistols, Flux Pavilion, Enter Shikari, Matishyahu, Babylon Circus, NU:Tone B2B Logistics, DJ Marky, Aba Shanti-I, CongoNatty (Rebel MC), Toddla T, LouisAhhh!, Legowelt, Alternosfera, Urma, Macanache, DJ Shiver vor cînta toți pentru același public, deși genurile de muzică variază de la rock și muzică electronică pînă la hip-hop, demonstrînd cu adevărat ideea de *Blending Spirits.*

Kenneth ROGOFF

Prețurile petrolului și creșterea economică globală

Una dintre cele mai mari surprize economice ale anului 2015 este faptul că prăbușirea uimitoare a prețurilor petrolului la nivel mondial nu a impulsionat în mai mare măsură creșterea economică globală. În pofida căderii prețurilor, de la peste 115 USD/baril în iunie 2015 la 45 USD la sfîrșit de noiembrie 2015, cele mai multe modele macroeconomice au arătat că impactul asupra creșterii globale a fost mai mic decît cel așteptat – aproximativ 0,5% din PIB-ul global.

Vestea bună este că acest modest, dar binevenit efect asupra creșterii va continua și în 2016. Vestea proastă este că aceste prețuri scăzute vor exercita presiuni tot mai mari asupra principalelor țări exportatoare de petrol.

Declinul recent al prețurilor petrolului este similar cu scăderea prețurilor din 1985-1986, produsă de explozia *ofertei,* cînd membrii OPEC (adică Arabia Saudită) au decis să renunțe la limitarea furnizării de petrol pentru a-și recîștiga segmentul de piață. Și este de asemenea comparabil cu colapsul produs de prăbușirea *cererii,* în 2008-2009, în urma crizei financiare mondiale. În măsura în care cererea duce la o scădere a prețului petrolului, nu ar trebui să ne așteptăm la un impact benefic major; prețul petrolului este mai degrabă un stabilizator automat decît o forță exogenă care conduce economia globală. Seismele ofertei, pe de altă parte, ar trebui să aibă un impact benefic semnificativ.

Deși explicația colapsului prețului petrolului din 2014-2015 nu este la fel de evidentă ca în cazul celor două episoade precedente, forțele motrice care l-au produs par să fie destul de egal distribuite între factorii cererii și ofertei. Încetinirea economiei chineze, care se redresează, orientîndu-se spre consumul de pe piața internă, a atenuat, fără îndoială, creșterea prețurilor tuturor mărfurilor la nivel mondial în 2015, precum și scăderea vertiginoasă a indicilor metalelor. (Prețul aurului, bunăoară, de 1050 USD/uncie la sfîrșit de noiembrie, este departe de vîrful din septembrie 2011, de aproape 1890 USD, iar prețurile pentru cupru au scăzut asemănător, începînd cu 2011.)

Cel puțin la fel de importantă a fost și apariția unor noi surse de petrol. Datorită revoluției gazelor de șist, producția americană de petrol a crescut de la 5 milioane de barili pe zi, în 2008, la 9,3 milioane de barili, în 2015, o explozie a ofertei care a persistat în ciuda căderii prețurilor. Anticiparea producției iraniene de petrol de după suspendarea sancțiunilor a afectat și ea piețele.

O scădere a prețurilor petrolului este, în anumită măsură, un joc cu sumă nulă, în care producătorii pierd și consumatorii cîștigă. Teoria obișnuită spune că prețurile scăzute stimulează cererea la nivel global, deoarece consumatorii înclină să cheltuiască o mare parte a surplusului de bani, în vreme ce producătorii se adaptează accesînd rezervele.

În 2015 însă, această diferență de comportament a fost mai puțin pronunțată ca de obicei. Unul dintre motive este că țările în curs de dezvoltare importatoare de energie au un impact economic global mult mai mare față de anii '80, iar modul lor de abordare a piețelor de petrol este mult mai intervenționist decît cel al țărilor dezvoltate.

Țări ca India și China stabilizează piețele *en détail* de energie prin subvenții guvernamentale, pentru a menține un preț mic la consumator. Costurile acestor subvenții au crescut îngrijorător atunci cînd prețurile petrolului au atins perioade de vîrf, și multe țări au căutat asiduu încă de pe atunci modalități de a reduce cheltuielile. Astfel că acum, cînd prețurile petrolului au scăzut vertiginos, guvernele țărilor în curs de dezvoltare au profitat de ocazie pentru a reduce subvențiile fiscale.

În același timp, mulți importatori de petrol sînt forțați să reducă planurile de cheltuieli pentru a face față căderii bruște a veniturilor. Chiar și Arabia Saudită e strîmtorată, în ciuda vastelor rezerve petroliere și financiare, în fața creșterii demografice vertiginoase și a cheltuielilor militare în creștere, pe fondul conflictelor din Orientul Mijlociu.

Efectele difuze ale prețurilor petrolului asupra economiei globale nu ar trebui să ne surprindă într-atît. Cercetarea academică a prevăzut această evoluție cu multă vreme în urmă. Astăzi, petrolul este considerat în mai mică măsură un factor determinant, de sine stătător, al ciclurilor economice. De asemenea, o reducere a creșterii economice duce la o scădere bruscă a investițiilor în domeniul energiei. După ani de creștere rapidă, investițiile globale din domeniul industriei extractoare și producătoare de petrol au scăzut în 2015 cu 150 de miliarde USD. Ceea ce se va răsfrînge, eventual, și asupra prețurilor, dar lent și gradual: piețele la termen prevăd o creștere a prețurilor barilului de petrol la 60 USD abia pentru 2020.

Există și o veste bună, pentru 2016: majoritatea modelelor macroeconomice sugerează că impactul prețurilor scăzute ale petrolului asupra creșterii economice se extind pe mai mulți ani. Astfel, prețurile scăzute ar trebui să susțină în continuare creșterea, chiar dacă țările în curs de dezvoltare importatoare de energie continuă să folosească economiile pentru a reduce subvențiile.

Pentru producătorii de petrol însă, riscurile cresc. Doar cîțiva dintre ei – cu precădere Venezuela, o țară cu probleme de guvernare – sînt în colaps efectiv; mulți dintre ei sînt pe marginea recesiunii. Țările cu cursuri de schimb fluctuante, inclusiv Columbia, Mexic și Rusia, au reușit pînă acum să se adapteze, în ciuda constrîngerilor fiscale tot mai severe cu care se confruntă (deși situația Rusiei rămîne cu precădere vulnerabilă, dacă prețurile scăzute ale petrolului continuă să se mențină). Prin contrast, țările cu un curs de schimb valutar fix sînt mai puternic afectate. Tradiționala raportare fixă la dolar a Arabiei Saudite, care părea pînă nu demult indestructibilă, este supusă, în ultimele săptămîni, unei presiuni enorme.

Pe scurt, prețurile petrolului nu au fost atît de determinante pentru creșterea globală din 2015 pe cît s-ar fi putut crede la început de an. Iar strategia acumulării de rezerve și politicile macroeconomice relativ conservatoare le-au permis celor mai importanți producători să reziste, pînă acum, unui stres fiscal enorm, evitînd criza. Dar anul următor ar putea fi diferit, și nu în sens bun, mai ales pentru producători.

Kenneth Rogoff, *profesor de economie și politici publice la Universitatea Harvard, a fost director economic al FMI din 2001 pînă în 2003. Cea mai recentă carte publicată, în colaborare cu Carmen M. Reinhart, este* This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly.

© Project Syndicate, 2015

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

Horia BLIDARU

Pericolul fracturii euro-atlantice

De ce au devenit unii lideri europeni virulent antiamericani, acum, cînd se resimt pregnant efectele retragerii Americii din lume? De ce își manifestă antiamericanismul tocmai cînd Europa e prinsă în cleștele putinismului și islamismului? Ce consecințe poate avea concubinajul cu liderii autoritari din vecinătate asupra coeziunii europene, deja șubrede? Care va fi impactul asupra credibilității Uniunii Europene, nu doar în lume, ci în fața propriilor cetățeni, în primul rînd?

Sînt cîteva întrebări la care ne obligă să medităm o dinamică geopolitică tot mai accelerată și imprevizibilă. De la discursul președintelui Comisiei Europene de la Passau, în care proclama emanciparea UE de sub „dictatul" american, la protestul celor 150.000 de germani convocați în stradă de sindicate, pentru a denunța proiectul Parteneriatului Transatlantic pentru Comerț și Investiții (TTIP), Europa a fost bîntuită, în 2015, de un val de antiamericanism fără precedent în ultimele decenii.

Sub presiunea afluxului masiv de refugiați și migranți, confruntată cu cea mai profundă criză – criza de soluții la nenumăratele provocări majore –, Uniunea Europeană s-a dovedit gata să gireze regimuri autoritare, în speranța că acestea vor securiza frontiera europeană de la Marea Egee și vor stopa, la sursă, exodul. E vorba de milionul de refugiați din anul abia încheiat, care dă atîtea bătăi de cap Europei și potențează populismul extremist, ajuns la cote periculoase, după cum avertizează alegerile regionale din Franța. Dar e vorba mai ales de alte milioane de refugiați sirieni, cărora li se alătură afgani, eritreeni și subsaharieni, gata să pornească, odată trecută această iarnă, spre coastele salvatoare ale Mării Egee.

Politicile europene în dosarul sirian s-au dovedit un eșec, iar în fața posibilei escaladări a conflictului regional și religios din Orientul Mijlociu, UE a dat semne, pînă la atentatele din 13 noiembrie de la Paris, că preferă o neutralitate pragmatică, în speranța că va reuși să-și limiteze pierderile în dezastrul sirian. De asemenea, a fost oficializată susținerea politică a președintelui Erdogan de către lideri europeni și a devenit evidentă disponibilitatea acestora de a închide ochii față de anexarea Crimeei și agresiunea rusă în Ucraina. Sînt concesii dificile, care contrazic politica europeană anterioară. Aceste renunțări sînt determinate de speranța diminuării tensiunilor care încorsetează UE și a unei cooperări eficiente pentru soluționarea cauzelor.

Se va mulțumi, însă, Vladimir Putin cu Crimeea și, eventual, cu estul Ucrainei? Îi este pasul făcut în Orientul Mijlociu suficient în politica de relansare a Rusiei ca mare putere? Cît va putea Bruxelles-ul să închidă ochii la încălcarea drepturilor omului și a valorilor democratice în această vecinătate imediată dominată de regimuri autoritare? Și, mai ales, în cazul unei grave crize de securitate care ar putea viza direct Uniunea Europeană, într-o lume atît de impredictibilă, ce alt aliat decît SUA i-ar veni în ajutor?

Modul în care au fost gestionate criza greacă și cea a refugiaților stă dovadă unei raportări pe termen imediat. Există, desigur, explicații logice în acest sens, cea electorală fiind cea mai plauzibilă. Dar riscăm să ne confruntăm, cît de curînd, cu avalanșa născută de bulgărele de zăpadă al problemelor nerezolvate, amînate ori peticite, în speranța că timpul ori alții le vor soluționa. E tipul de fisură de care profită Rusia, așa cum, în Orientul Mijlociu, s-a grăbit să umple vidul creat de retragerea americană.

Din păcate, în actualul ritm pompieristic, Europa ar putea să rămînă singură, pentru că respingerea „dictatului american", în momentul cel mai elocvent, la nivel global, pentru efectele replierii interne a SUA, ar putea avea consecințe grave asupra solidității alianței transatlantice.

La urma urmei, despre ce dictat american a vorbit președintele Comisiei Europene? Despre intervenția SUA în Primul Război Mondial sau despre debarcarea din Normandia, eliberarea vestului Europei și reconstrucția sa cu ajutorul Planului Marshall?

În estul Europei, a părut cu atît mai surprinzătoare această abordare. Bruxelles-ul și unele cancelarii din UE cer, de-a dreptul, respectarea regimului de la Moscova. Dar a comis cineva vreo ireverență față de Kremlin? Nu Rusia e aceea care a arătat, în Georgia, în 2008, și în Ucraina, în 2014, că dreptul internațional poate deveni literă moartă pe hîrtie, sub tăvălugul armatei trimise să recîștige strălucirea imperială a țarismului și stalinismului?

Unii lideri europeni pledează tot mai intens pentru reevaluarea relației cu Rusia dintr-un motiv clar: pentru că e puternică. Dacă, într-o zi, însă, Rusia va redeveni periculos de puternică, gata de alte derapaje belicoase în efortul său declarat de redefinire a ordinii globale, nu există alte garanții viabile de securitate pentru Europa decît cele americane. În special pentru fostele state aflate sub dominația comunistă aproape o jumătate de secol. De la Baltica la Marea Neagră, evocarea necesității unei noi conferințe de la Yalta de către Putin a trezit amintiri dureroase ale unui trecut recent și a provocat frisoane care contrastează cu bunăvoința Bruxelles-ului față de marele vecin de la Răsărit.

Horia Blidaru *este consilier politic la Parlamentul European.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Două tururi de scrutin pentru alegerea primarilor

Demonstrațiile de stradă din toamna anului trecut au avut o dimensiune pe care puțini dintre noi am remarcat-o. Este vorba despre o stare de durere determinată de o dublă cauzalitate. Ne-a durut mult că ne-au murit copiii și prietenii într-un mod atît de stupid, pur și simplu pentru că statul și instituțiile sale sînt blocate în neputință și corupție. În același timp, ne-a durut sentimentul eșecului social pe care îl trăim. Lumea corupției în care trăim nu este lumea pe care ne-o dorim. Din acest motiv, demonstrațiile de solidaritate cu cei morți s-au transformat rapid în demonstrații împotriva politicii și a politicienilor, a tuturor, pentru că răul a fost identificat la nivelul întregii clase politice și al tuturor partidelor actuale. Viața lor nu mai poate fi adusă înapoi și suferința lor și a familiilor lor nu mai poate fi reparată. Vor rămîne ca un simbol al nimicniciei umane, administrative și politice, al indiferenței noastre față de legea care apără viața umană și chiar de viața umană însăși.

Despre durerea provocată de eșecul social discutăm acum, pentru că aici, poate, ar mai fi ceva de reparat. Această durere a fost vizibilă pe tot parcursul manifestațiilor. Pe oameni îi doare nedreptatea, corupția și nepăsarea celor care ar trebui să-i apere. Statul român, un amestec de oligarhie și comunism securistic, se poartă arbitrar cu oamenii pe care are trebui să-i apere. De fapt, birocrația românească are o mare calitate și un mod de acțiune pervertit. Este foarte aproape de noi și ne urmărește cu atenție atunci cînd trebuie să ne ia ceva și este extrem de departe, inexistentă, atunci cînd trebuie să ne ofere ceva. Nu este bine să fii dator la statul român sau să încalci legea în raport cu acest stat. Reacția este rapidă, ești amendat, pentru orice (amenzile de circulație, de exemplu, sînt un capitol fabulos, al cetățeanului care trebuie urmărit și sancționat din orice și pentru orice) și ești sancționat sau executat pentru orice. La Primăria unde plătesc impozi-

Lumea corupției în care trăim nu este lumea pe care ne-o dorim.

te, de exemplu, dacă întîrzii plata cu cîteva zile, primești acasă o somație și un titlu executoriu. Adică trebuie să știi că la un moment dat, oricînd, „doamna Primărie" poate să-ți vîndă casa și terenurile, că doar în mintea lor acestea nu sînt ale tale, ci ale lor. Pe de altă parte, nu este bine să cauți statul pentru a-i cere ceva. Drumuri nu avem, școli nu avem, spitale nu avem. Asta dă sentimentul că sîntem pe cale de a eșua, iar durerea provocată de acest eșec s-a văzut permanent în piață. Nimeni nu dorește să ne întoarcem la socialism, dar toată lumea crede, și pe bună dreptate, că ceea ce facem nu facem bine. Sentimentul acestui eșec este unul general, chiar dacă în stradă au coborît doar cîteva zeci sau sute de mii de oameni. Cu toții vedem că ceea ce construim social nu este în regulă, iar ideea că trebuie să începem cu o reformă a politicii este una corectă. Lucrurile se opresc, însă, aici. Nimeni nu face mare lucru și blocajul pare a fi total. Toată lumea vorbește și acuză, dar nimeni nu face nimic la modul concret. Politica românească pare a fi un fel de cameră obscură, în interiorul căreia nu știm ce se întîmplă, vedem doar rezultatele, catastrofale, din păcate.

Ce este de făcut, totuși? Ideea reformei clasei politice nu este una eronată și ar fi – piața a demonstrat-o – și rezervă umană. Se poate face reformă în politică și în condițiile date, ale unei rezistențe foarte mari din interiorul, dar și din exteriorul politicii. Numai că oameni noi în politică, oameni care să vină cu un aer proaspăt, nu vom putea găsi decît în anumite condiții. Eu cred că reforma clasei politice de la noi nu va putea fi făcută de actualii politicieni. Îi vedem cu toții: dacă în timpul constituirii noului guvern, după evenimentele de la Colectiv, se purtau ca niște mielușei, capabili să cedeze orice, acum au început din nou să ridice glasul și să vorbească despre ilegitimitatea actualului guvern sau despre faptul că tehnocrații nu reprezintă pe nimeni. Tocmai pentru că este un guvern de tehnocrați, actualul guvern poate face primii pași spre dezoligarhizarea lumii românești. În acest an pot fi puse în practică măsuri de profesionalizare a administrației publice, de regionalizare a țării sau de revizuire a legii electorale în sensul alegerii primarilor în două tururi de scrutin. Această din urmă temă face obiectul analizei noastre, tocmai pentru că o considerăm a fi importantă în ideea combaterii oligarhizării României. Importantă, dar și urgentă, pentru că nu mai sînt decît cîteva luni pînă la alegerile locale.

Înainte de orice vom spune că măsura alegerii într-un singur tur de scrutin a primarilor a fost votată, reconfirmată ca modalitate de alegere, în mai 2015, în urma unei înțelegeri între cele două mari partide, PSD și PNL. Se întîmpla acest vot cu exact un an înainte de alegerile locale. Asta ar face, doar la prima vedere, imposibilă revizuirea actului normativ, deoarece recomandările organismului european, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, sînt acelea ca în acest interval, un an înaintea alegerilor, statele să nu opereze modificări ale cadrului legislativ ce privește alegerile. Marea majoritate a comentatorilor, oameni politici și nu numai, în mod răuvoitor sau nu, au luat recomandarea drept obligație. Așa se face că opinia publică știe acum că modalitatea de alegere a primarilor nu mai poate fi schimbată. Însă adevărul este că acest cadru al alegerilor poate fi modificat dacă modificările respective sînt impuse de lărgirea și nu de limitarea drepturilor electorale. Ideea de fond este aceea de a veni cu aceste modificări în sprijinul și nu împotriva democrației (pentru o excelentă demonstrație, vezi Liviu Avram, „Să stîrpim minciuna politrucilor: legea alegerii primarilor încă poate fi schimbată", www.adevărul.ro, 2.12.2015, sau Cerasel Cuteanu, „Alegeri cu două tururi de scrutin sau alegeri într-un singur tur. La ce ar duce o schimbare a legislației în vigoare?", www.adevărul.ro). Or, acțiunea Guvernului Cioloș pentru această modificare, fie prin ordonanță de urgență, fie prin asumarea răspunderii Guvernului, ar fi legitimă și în interesul electoratului și al democrației din țara noastră. Două ar fi printre motivele importante: un răspuns pozitiv dat la așteptările manifestanților din toamna lui 2015, în sensul opririi oligarhizării societății românești, și asigurarea unei legitimități crescute a celui ales.

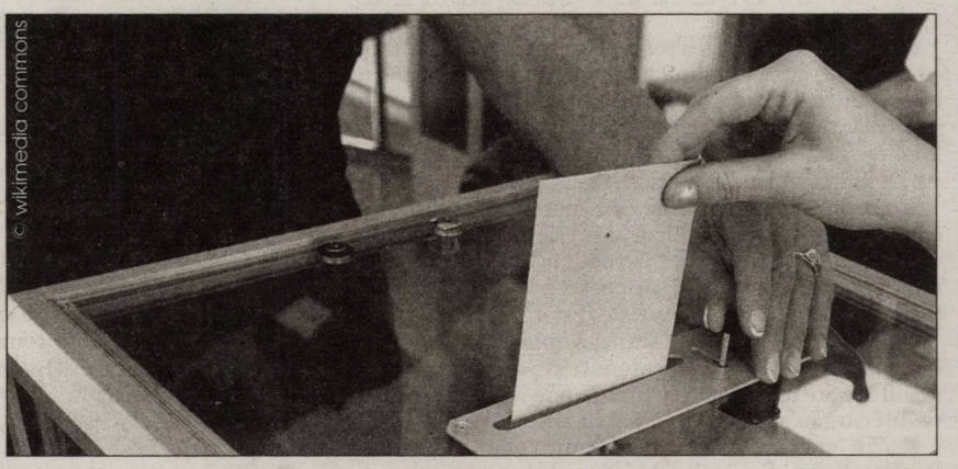

Sîntem cu toții de acord că manifestațiile din toamna anului 2015 nu au urmărit o simplă schimbare de guvern, ci o modificare de esență, de fond, a modului de a face politică în România. Sînt două modalități prin care un om decis să schimbe ceva în modul de a face politică poate acționa. Prima este aceea a unei acțiuni din interiorul sistemului, adică de a se înscrie pur și simplu într-un partid politic, de a face carieră și, odată ajuns în vîrf sau în exercitarea unei funcții, să se manifeste „altfel". A doua modalitate este aceea de a încerca să schimbăm sistemul din afară, atacîndu-l în punctele sale vulnerabile, care țin în primul rînd de prezervarea puterii pe termene foarte lungi și de segmentarea și dispersia acestei puteri. Prima modalitate de acțiune nu are nici o șansă de reușită pentru că un om nou, cu alte idei, intrat acum într-un partid politic, va sfîrși prin a ajunge ca toți ceilalți sau nu va face carieră deloc, indiferent cît de decis, cît de pregătit sau cît de răbdător ar fi. Partidele politice clasice (PSD și PNL) nu au capacitatea de a selecta oameni de valoare pentru politică. Și nu pentru că nu ar fi fost sau nu ar fi asemenea oameni în politică, ci pur și simplu pentru că acolo funcționează alt sistem de criterii. Este vorba despre faptul că organizațiile politice, indiferent de nivel, sînt sufocate de oameni mediocri, hoți sau cu o altă agendă, profund personală, îndepărtată de orice tip de regulă sau criteriu pozitiv, de interes politic, public. Atunci cînd organizația politică respectivă nu este confiscată, formal sau informal, de femei fără caracter, cu o infinită putere de decizie, aceasta se află la îndemîna cîte unui șnapan cu ceafă groasă, burtă mare, unită cu gîtul și cravata roșie, de poliester, pînă la stern. Mai nou, transferul se face către un om tînăr, dar ciudat, cu telefonul la ureche tot timpul, slab, costumat în haine strîmte (uneori chiar scumpe), parfumat excesiv și dubios, și cu pantofi de lac ascuțiți la vîrf. Omul respectiv nu vorbește niciodată nimic, bolborosește ceva cu gîndul tot timpul la bani. Din ce străfunduri întunecate ale nației noastre vin acești oameni, nu mi-am explicat niciodată. Acesta este personajul sinistru care se visează ministru sau șef de stat. De la el așteptăm noi „reforma clasei politice". Ei nu știu să vorbească, șoptesc cel mai adesea, plescăind buzele unsuros, ca și cum ar gusta dintr-o friptură grasă. Ei cred că totul li se cuvine pentru simplul motiv că au un leu în plus în buzunare. Rîd de noi atunci cînd ne văd că rostim vorbe mari și își văd înainte de socotelile lor. Îi mai deranjează puțin DNA-ul, dar „nu-i nimic, o să treacă și asta". România și politica românească sînt puternic oligarhizate, iar oamenii care „nu joacă" așa cum trebuie sînt pur și simplu dați afară sau marginalizați. Statutele partidelor sînt făcute pur și simplu împotriva legilor și a bunului-simț. Pentru a ajunge cineva trebuie să pui bani la bătaie, să vinzi, să cumperi, să tranzacționezi funcții, să faci afaceri murdare pentru recuperarea sumelor „investite". Invitația liderilor politici către cei din piață de a veni în politică este de un cinism fără margini. Ei știu că asemenea oameni nu au nici o șansă, dar o spun pur și simplu în bătaie de joc.

A doua modalitate de a schimba ceva este aceea de a ataca sistemul din exterior. Două tururi de scrutin în alegerile locale, pentru alegerea primarilor, este o măsură justă, care ar putea slăbi puterea actualilor oligarhi și a sistemelor oligarhice pe care le patronează. Am mai putea spera că un independent sau un partid politic nou, regional sau nu, și-ar putea face loc. Un singur tur de scrutin închide definitiv discuția despre o posibilă reformare a politicii. Se întîmplă așa pentru că primarii actuali au șanse enorme de a-și păstra puterea. În cel mai rău caz, dacă pierde pesedistul, cîștigă liberalul, și invers. În foarte multe localități, nașu' este pesedist și finu' liberal. Dacă se supără nașu', adică actualul primar, atunci poate să-și pună soția la „ai lu' Tăriceanu" și pe iubita lui la „ai lu' Oprea". În acest fel, rețetă simplă, aplicabilă chiar și în orașele mai mari, alegerile locale sînt încheiate înainte de a începe. Există în lumea românească o uriașă tendință spre servilism și oligarhizare. Această tendință este cu grijă întreținută de „șefi", dar și de către „slugi". Așa cum se înțeleg într-o comună, iată că așa s-au înțeles și la nivel național. Pe acest fond, al unei înțelegeri sinistre, măsura a fost cuprinsă în noile legi electorale, rapid și pe tăcute, cu acordul ambelor partide mari.

Sigur, se va spune, și poate pe bună dreptate, că și în cazul unei asemenea măsuri, de vot în două tururi de scrutin la primari, tot primarii în funcție au cele mai mari șanse. Da, poate fi adevărat, numai că trebuie să începem de undeva. Chiar și dacă, să zicem, numai 10% din ei își pierd mandatele în favoarea unor nume noi, în al doilea tur de scrutin, și tot este un început. În același timp, doar prin intermediul unei asemenea modalități de alegere vom putea găsi oameni care au protestat sau alți oameni, mai bine intenționați, în politica noastră. Ideea de acum că toate rudele și toți prietenii șefului lucrează pentru realegerea lui este una păguboasă, cu rezultatele pe care le vedem.

Dorel Dumitru Chiritescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

Cu ochii-n 3,14

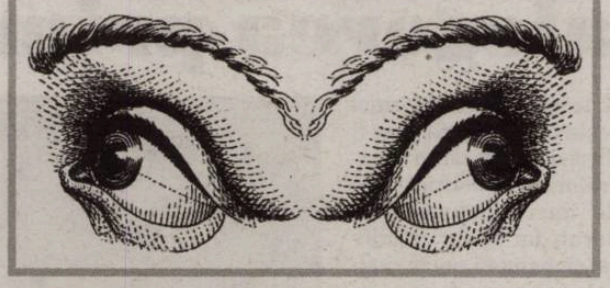

ÎN TIMP CE PUBLICUL NOSTRU S-A APUCAT SĂ ÎMBUTELIEZE AER, NOI VORBIM DESPRE BĂTAIA TRADIȚIONALĂ CU BĂRBI ALBE

■ În timp ce pompierii români cer „sponsorizări“ (adică șpăgi, ce atîtea ghilimele) pentru a nu efectua controale, în New South Wales (Australia) se testează un robot-pompier, pe nume TAF 20, dotat cu echipament *high-tech,* care îi înlocuiește pe pompierii-oameni în locurile inaccesibile sau cu risc ridicat. (**M. C.**)

■ La un turneu de tenis demonstrativ de la Delhi, cineva constata că publicul din tribune se asemăna cu publicul nostru. „Parcă turneul ăsta ar fi în România“, spunea omul. Adică ai noștri seamănă cu indienii... (**A. M.**)

■ Compania canadiană care s-a apucat, în glumă, să îmbutelieze aer din Rocky Mountains s-a trezit că produsul lor a rupt piața în China, unde încărcătura primului cargou s-a vîndut în patru zile. (**M. C.**)

■ Un nou Crăciun... și nimic nou în centrul Bucureștiului. S-a redeschis Tîrgul de Crăciun – nu, nu din București, din *Bucharest,* iar Tîrgul nu e tîrg, e *Market,* cît despre Crăciun, ne invadează cu sosia *Christmas*. Oricît ai vrea să intri „în spiritul Crăciunului“, e imposibil; ești blocat chiar de la intrare: *Bucharest Christmas Market*. În ce țară ne aflăm?! Și care e limba oficială a acestei țări? Geaba ne facem iluzii: noi vorbim, noi auzim... oficialii o țin langa... pe limba lor! (**R. M.**)

■ Primarul comunei Ruginoasa, despre bătaia tradițională din ajunul Anului Nou: „Asta nu este o tradiție. Tradiție înseamnă masca, biciul și trînta, nu parul! Parul s-a introdus în '67“. (**L. V.**)

■ Înaintea Crăciunului ăstuia, pe stradă, am văzut tot mai mulți oameni care seamănă cu Moș Crăciun: bătrîni, nu prea slabi și cu bărbi albe (sigur că această descriere e mult prea generoasă). Probabil că am vrut, cu tot dinadinsul, să-i văd, ori m-am uitat la prea multe filme de Crăciun, ori... (**I. P.**)

ȘI PENTRU CĂ SUMA PRECEDENTELOR SUPĂRĂRI E CONSTANTĂ, CEI CARE ȘI-AU PIERDUT SPERANȚA AR TREBUI SĂ FIE PE FAZĂ

■ Specialiștii susțin că românii sînt dependenți de cafea, țigări și alcool. Ei au precizat că, în momentul de față, România ocupă locul patru în Uniunea Europeană la fumat, iar în privința consumului de alcool sîntem peste media europeană. Cică mai bem și peste trei cești de cafea pe zi. Și pentru că suma viciilor e constantă, să înțeleg că ne-am lăsat de femei? (**A. P.**)

■ Trupa Coldplay a mai scos un album în aceeași linie descendentă a precedentelor. Îți dai seama după titlu. De la minunatul *A rush of blood to the head* din 2002 au ajuns acum la *A head full of dreams.* Pînă și titlurile pieselor denotă comercialul: „God put a smile upon your face“ *vs.* „Hymn for the weekend“; „Politik“ *vs.* „Kaleidoscope“; „Daylight“ *vs.* „Amazing day“; „In my place“ *vs.* „Up & up“; „Warning sign“ *vs.* „Fun“. (**M. C.**)

■ „Cînd un om spune: «Sînt fericit», vrea să spună pur și simplu: «Am supărări care mă lasă rece».“ – Jules Renard, *Jurnal,* 20 ianuarie 1902. (**L. V.**)

■ Cică vînzările la varianta porno a filmului *Star Wars* au crescut cu peste 500% în ultimele două săptămîni, în așteptarea premierei variantei oficiale. Adevărul e că *Trezirea Forței* sună destul de incitant, nu-i așa? Mai ales pentru cei care și-au pierdut speranța... (**A. P.**)

■ În siajul euforiei noului film *Star Wars,* a apărut și iaurtul *Star Wars.* Dacă vreodată cineva s-ar gîndi la un *remake* după *Psycho,* poate că producătorii de ceai de mușețel ar trebui să fie pe față. (**S. G.**)

OARE DACĂ EȘTI PE UN STÎLP (ÎN PERIOADA PREGĂTIRILOR) ȘI VISEZI UN NUME DE ORIGINE AUSTRIACĂ ÎNSEAMNĂ CEVA?

■ Știre de ultima oră: ce înseamnă dacă visezi că te tunzi? Nevoia unei schimbări în viața ta, dorința de a te elibera de ceva ce te trage înapoi, retrogradarea de la locul de muncă din cauza vorbelor urîte pe care le spun colegii despre tine, nesiguranță sau emoții, reușită într-o nouă afacere etc. Oare dacă ești chel și visezi că te tunzi înseamnă ceva? (**A. P.**)

■ Pe un stîlp, pe Calea Victoriei: „Anunț urgent. Te rugăm lasă tot și semnează acum înființarea Partidului Colectiv“. Mai jos: „Nimic Fără Dumnezeu“. Cîtă ipocrizie. (**A. M. S.**)

■ Luat de valul vorbelor, la TV, un polițist le recomanda conducătorilor auto să fie prudenți în perioada pregătirilor pentru „serbările sfîrșitului noului an“. (**D. S.**)

■ La finalul concertului caritabil ținut în Los Angeles pentru muzicianul Tony MacAlpine, diagnosticat cu cancer, chitaristului Steve Vai i s-a furat instrumentul, o chitară customizată, celebră în lumea rockului, care avea și un nume: Bo. Cei care, ca și mine, au fost la concertele lui Vai din București în anii trecuți și-o amintesc bine, n-ai cum s-o uiți! Să sperăm că Bo va fi găsită. (**M. C.**)

■ O posibilă etimologie a formulei de salut la despărțire „Pa!“, de origine austriacă, folosită în mai toate țările fostului Imperiu Austro-Ungar (România, Ucraina, Ungaria etc.): *Bussi auf Bauchnabel / (te) pup pe buric,* mai pe scurt, *Bu Ba,* de unde *Pa Pa* sau *Pa.* (**M. P.**)

© D. Călinescu

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **621** ■ 14-20 ianuarie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia
4

ANDREI PLEȘU
„Retorica sărbătorilor“
pagina **3**

SIDONIA BOGDAN
„Caietele Eminescu“
pagina **14**

ADAM KIRSCH
„Profeția pesimistului“
pagina **23**

BEST OF

2015
cele mai citite texte

„Bucură-te de fiecare clipă. Nu evoluăm. Nu plecăm nicăieri.“

DAVID BOWIE

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

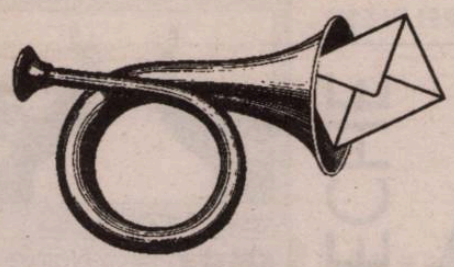

turneu de inbox

Portrete în trafic

În oglinzile retrovizoare obiectele par mai mici. Și nu doar obiectele, ci și oamenii, în speță șoferul și pasagerul din dreapta lui. Privindu-i în timp ce aștepți la semafor sau avansezi încet în trafic, e ca și cum te-ai uita la televizor, observînd diversitatea „comediei umane", pe măsură ce schimbi canalele:

■ Soți obosiți și nervoși, care se ceartă gesticulînd isteric.

■ Bărbatul care ascultă, resemnat – scîrbit, indicațiile soției, care turuie ca un radio.

■ Începători timorați, cu *lămîia* cît capacul de oală, cărora le moare motorul în intersecție.

■ Pițipoance cu Mini Cooper și baștani cu SUV-uri cît betoniera, care îi privesc cu dispreț pe cei cu mașini vechi și ieftine.

■ Bizoni care depășesc pe dreapta, îți fac semne cu farurile să te dai la o parte, trec pe roșu și parchează pe trotuar sau staționează cu avariile puse, oriunde și oricît au ei chef.

■ Descurcăreți care se iau după Salvarea ce face loc prin traficul aglomerat.

■ Neliniștiți care te claxonează cînd se face verde și nerăbdători care nu stau la coadă pentru viraj la stînga, ci intră în coloană de pe banda de alături.

■ Participanți la Campionatul Internațional de Scobit în Nas (cu arătătorul sau cu degetul mic).

■ Visători care frînează brusc, mai-mai să calce o babă sau un copil.

■ Șoferi cu experiență, sobri, cu gesticulație rezervată.

■ Șoferi melomani, care cîntă, dau din cap sau bat darabana pe volan în ritmul muzicii.

■ Șoferi *turbo,* care au investit în tuning cu jante cromate, leduri albastre și boxe puternice, chiar dacă mașina e o rablă.

■ Genul civilizat-amabil, care te lasă să intri în coloană sau să ieși din parcare, deși e aglomerație.

■ Genul *feng-shui,* care își decorează bordul mașinii cu abțibilde și pufoșenii, cu flori care se bîțîie și cîini care dau din cap.

■ Șoferi *fast & furious,* care se înțeleg din priviri la semafor și se joacă de-a întrecerea, demarînd ca la curse, cu scîrțăit de roți.

■ Șoferi care „iubesc" pietonii și bicicliștii, de aceea nu ratează nici o ocazie să îi sperie, claxonînd sau accelerînd ostentativ.

■ Șoferi *alfa* irascibili, mereu pregătiți să iasă din mașină la scandal, cu o bîtă de baseball.

■ Genul regulamentar-paranoic, de obicei femei sau pensionari, cu scaunul aplecat în față, cu volanul la piept și cu nasul în parbriz, atenți la tot ce mișcă.

■ Șoferul patriot, care fixează pe capotă un steguleț tricolor, pe care îl poartă cu mîndrie de la 1 Decembrie pînă la Sfîntul Ion.

Cît stau în spatele tău la stop și nu fac nimic, privind în gol și așteptînd minute în șir să se facă verde, poți vedea pe chipurile lor sincere cum își fac socoteli, cum se gîndesc la ce urmează, la ce mai e de făcut pînă se termină ziua...

Ce vede șoferul din fața ta pe chipul tău?

Monica Sorana BIREESCU
bireescu@gmail.com

Dilema veche vă propune

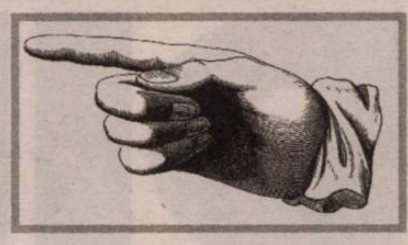

■ Luni, 18 ianuarie, la Studioul „Horia Bernea" – Muzeul Național al Țăranului Român, de la 18,30, proiecția filmului *Death in the Forest.* Documentarul însoțește un grup de tăietori de lemne din vestul Canadei în periculoasa lor misiune prin pădurile virgine, neatinse de piciorul omului. Intrarea este liberă, producătorul Dan Michael Schlanger va fi prezent în sală și va răspunde întrebărilor spectatorilor. (Adina Popescu)

■ În Top 10 cele mai bune cărți ale anului 2015, revista germană *Die Zeit* menționează *Kinderland,* de Liliana Corobca. E încă un motiv (dar nu singurul) să citiți această carte. (Matei Martin)

■ *Pădurea blestemată (The Forest,* 2015, regia Jason Zada), cu Natalie Dormer – un film ce ar fi putut fi interesant, dar nu reușește, decît, poate, ca idee: în pădurile propriilor noastre vinovății și îndoieli nu putem, în anumite circumstanțe, decît să ne pierdem (de tot). (Iaromira Popovici)

■ Recitesc *Orbirea* lui Elias Canetti (Editura Polirom, traducere de Mihai Isbășescu, Iași, 2009). Habar n-am ce am înțeles din ea cînd am citit-o prima oară. Acum, și Kien, și Therese mă sperie și mă fascinează în egală măsură. E ceva atît de hipnotic în țesătura în care sînt prinși și în ura profundă care îi leagă, încît n-ai cum să nu te întrebi cum a putut un tip de 26 de ani să scrie cartea asta. (Ana Maria Sandu)

■ O nouă premieră a lui Peca Ștefan, la Teatrul Mic, *Anul dispărut. 1989,* un spectacol în regia Anei Mărgineanu cu o distribuție de zile mari, printre care Maria Ploae, Gheorghe Visu și Ilinca Manolache – într-un rol cu adevărat excepțional. Următoarea reprezentație: 22 ianuarie, 2016, de la ora 19. (Stela Giurgeanu)

■ Masters-ul de la Londra e deja în desfășurare de la începutul săptămînii. Masters-ul de snooker, evident. Acea competiție în care se înfruntă doar primii 16 jucători din lume. Este, oricum, cel mai deștept sport care se transmite la televizor. Și nu e nevoie decît de puțină răbdare pentru a-l putea urmări. Vă asigur că merită. (Andrei Manolescu)

■ Ca să supraviețuiți și în 2016, s-ar putea să aveți nevoie de ghidurile de buzunar din celebra colecție „The School of Life", preluată la noi de Editura Vellant. Cărți inteligente și simpatice, care, din fericire, nu seamănă cu obișnuitele (plicticoase și clișeice) manuale de *self-help* care au invadat piața: *Cum să facem față dificultăților* de Christopher Hamilton, *Cum să nu-ți pierzi mințile* de Philippa Perry, *Cum să-ți dezvolți sănătatea emoțională* de Oliver James sau *Cum să îmbătrînești frumos* de Anne Karpf. Sînt pline de informații și de trucuri utile. (Marius Chivu)

■ „Sorcova, vesela, / Să trăiți, să înfloriți / Ca un măr, ca un păr, / Ca un fir de trandafir, / Ca vița-de-vie de Sf. Mărie, / Tare ca piatra, / Iute ca săgeata, / Tare ca fierul, / Iute ca oțelul! / Cîte cuie sînt pe casă / Atîția galbeni pe masă! / Vacile lăptoase, oile lînoase, porcii unsuroși, copii sănătoși. / La Anul și la Mulți Ani!" (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Horoscop 2016**
- **Disney**
- **Pedepse**

album dilematic Dana Călinescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 8.900

Tipărit la Tipomedia

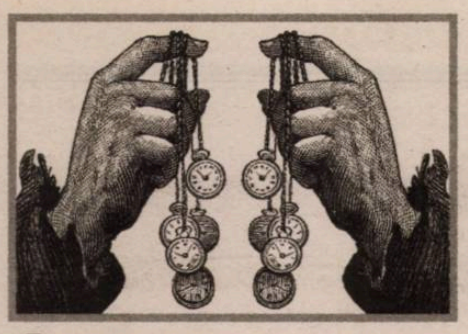

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Retorica sărbătorilor

În fiecare an, e obligatoriu să dăm, de sărbători, o probă de talent și sensibilitate. Măcar de Paște și de Crăciun. Trebuie să dăm mesaje calde, „inspirate“, subtile, dulci sau hazoase, așa încît destinatarul să-și dea seama cu cine are de-a face, să audă sunetul distinct al personalității noastre, cu întregul ei nimb de originalitate. Am mai spus-o: prefer, în asemenea situații, textul simplu, cinstit, consolidat prin tradiție: „Hristos a înviat!“, „Crăciun fericit!“, „Un An Nou bun!“ etc. Sau, dacă nu, o „compoziție“ strict personală, valorificînd emoțional dimensiunea privată, unică, a relației cu „beneficiarul“. Cum se încalcă, de obicei, această regulă?

Mai întîi prin expedierea mesajelor „colective“. E soluția birocratică a „dialogului“. N-ai timp să însăilezi nenumărate mici capodopere de proză lirică și atunci scrii două-trei rînduri „de uz global“ și le trimiți unei lungi liste de prieteni, rude, colegi ș.a.m.d.

În ce mă privește, nu răspund acestui tip de mesaj. Nu pentru că am orgoliul de a nu fi o firimitură dintr-un inventar alcătuit cu toptanul, ci pentru că nu mă simt vizat direct și pentru că e inechitabil să fac un efort individual pentru a răspunde unui „apel“ care se adresează unei grămezi. Înregistrez actul de „bunăvoință“, dar nu mă obosesc să dau *reply*.

O altă „soluție“, tot mai prizată în Occident, este aceea a așa-numitelor *„Jackie Lawson e-cards“*. Să nu se supere cei cîțiva prieteni care recurg la această variantă. Mă bucură întotdeauna să primesc un semn de la ei. Dar, în sine, procedeul mă plictisește. Sînt obligat să văd un filmuleț de animație drăgălaș, cu Moși Crăciun, îngerași, brăduți, păsărele, cățeluși și ursuleți, pe un fond muzical tandru sau zglobiu, pentru ca abia la sfîrșit să pot citi mesajul propriu-zis și să pot răspunde. Mi se ia mai mult timp decît sînt dispus să dau pentru a savura un asemenea obiect artistic…

În sfîrșit, o a treia „soluție“, aproape necinstită din punctul meu de vedere, este alegerea unei urări „tari“, de pe diverse site-uri care s-au hotărît să-ți ușureze viața. Răsfoiești cîteva zeci sau sute de versiuni și ți-o însușești pe cea care ți se pare mai „fină“, mai „duioasă“, mai „haioasă“, mai potrivită. Propunerile sînt de tot soiul: de la obosita formulă „Sănătate, că-i mai bună decît toate!“ pînă la peisagistica hiperglucidică de genul „Pe la geamuri cad steluțe, / Iar pe foc sînt sărmăluțe, / Iar bradul e la locul lui, / Moșul e la treaba lui, / Să ne fie nouă bine, / Iaca și Crăciunul vine. / Crăciun fericit!“ Se poartă umorul echivoc („Să primești cadouri frumoase, decorate cu fundițe și Daniela Crudu să-ți fie una dintre Crăciunițe“ sau „Cățeluș cu păru' creț, / Să ai jeepu' în coteț / Și o vilă cu piscină / Andreea Marin ca vecină, / O lopată pentru bani / La Anu' și la Mulți Ani!“), umorul pe teme „la modă“ („În deplin consens cu încălzirea globală, îți urez un călduros Crăciun fericit!“) sau umorul năpraznic, virilbinevoitor („Lovi-te-ar trenul fericirii, trăsni-te-ar fulgerul iubirii, cădea-ți-ar în cap un sac cu bani și un bilet cu la mulți ani!“). Dau bine „înțelepciunile“: „…din cînd în cînd să faci apel la rațiune sau măcar să-i dai un bip“. Nu lipsesc „amuzante“ puneri în scenă („Moș Crăciun bate la ușă, / Scoate mîna din mînușă…“ sau „Sărbători fericite și un brad cît mai frumos. Să vină Moș Crăciun cu un Ferrari și să plece pe jos“). Recunosc, se poate întîmpla să dai și peste glumițe ceva mai reușite („Crăciunul este acea perioadă minunată în care te gîndești la toți cei dragi și… la ce mărime poartă la pulover!“ sau „În ziua de Crăciun, cînd te îndopi cu porc și sarmale și n-ai timp nici să suspini… eu am să-ți aduc aminte că nu e bine să consumi excesiv sare, zahăr și grăsimi“). Dar chiar și în astfel de cazuri, meritul tău de „autor“ e anulat din plecare: ești un simplu intermediar între angajații site-ului și „andrisant“. Adică nu ești nici destul de bun ca să inventezi ceva pe cont propriu, nici destul de șmecher ca să-ți ascunzi „sursele“.

O ultimă observație: majoritatea mesajelor care circulă de sărbători manevrează mai curînd apetiturile de „fericire“ terestră și „bunăstare“ materială ale oamenilor, cu vagi și convenționale aluzii la registrul simbolurilor religioase. Sărbătoarea e orientată spre „chef“, sentimentalism și reușită „lucrativă“. Riscul e să constați că, de fapt, lumea nu prea știe ce sărbătorește. Altfel, la capitolul veselie stăm binișor. În ciuda faptului… În pofida situațiunii…

P.S. Pe de altă parte, o sumedenie de patrioți și „mistici“ riguroși au apărut, de curînd, pe piață, pentru a protesta morocănos împotriva urării „Felicitări de sezon!“ (*„Season's Greetings!“*), ca fiind încercarea Occidentului păgîn de a submina urarea religioasă printr-una profană. Apologeții cu pricina ar face bine să se informeze și să fie mai potoliți. *„Season's Greetings!“* nu e o invenție de ultimă oră și nu evacuează formulistica creștină a sărbătorilor. Creștinii de pretutindeni continuă să facă urări de Crăciun și de Paște. Dar cum, de Anul Nou, în lumea globală de azi, se trimit urări binevoitoare și celor care sînt de alte religii, s-a recurs – mai demult – la această formulă, care *include*, fără a exclude pe nimeni. Pe scurt, dacă un co-religionar îmi trimite „Felicitări de sezon!“, gestul lui mi se pare deplasat. Dar dacă eu trimit unui prieten turc, indian sau japonez o urare de „Crăciun fericit!“, decizia mea e la fel de deplasată. În rest, „echidistanța“ urării „neconfesionale“ poate fi, uneori, e drept, prea *politically correct*, după cum și vînturarea frazeologiei confesionale poate fi ipocrită sau direct vidă…

Vintilă MIHĂILESCU

…@**hai-hui**.ro

Totul e (și rămîne) de tradus

Mi-am petrecut translația sufletească dintre ani cu traducerea lui Bach de către Liszt din preludiu și fugă, expediată de Ciprian, care mă alimentează, somnambulic, cu interpretări rare, și cu fantoma traducerii care îl bîntuie, vizionar, pe Bogdan. *Lui Vintilă, care face deja oficii de traducător; intelectual-traducător* – îmi scrisese acesta pe cartea sa, *Totul trebuie tradus. Noua paradigmă*. Îl ascultam pe Alexis Weissenberg cîntînd, îl citeam pe Bogdan Ghiu expunîndu-și, febril, „manifestul“, și mă gîndeam, desigur, la ale mele, regăsindu-mă în traducere pentru a mă pierde apoi în vidul național de traducere. Retras în liminalitatea dintre ani, întorceam pe toate fețele afirmația-brand-de-spirit: „Putem comunica și ne putem înțelege numai în măsura în care ne traducem“…

Ne cunoaștem complexele de „cultură minoră“. Bogdan Ghiu iese, triumfător, din ele. „Culturile care nu se iau în serios nu sînt *minore*, ci *subordonate*. Culturi-obiect, care disprețuiesc traducerea, dar nu visează decît să fie traduse în limbile stăpînilor, pentru a ajunge să servească drept *mărfuri exotice* apreciate pe piețele acestora, rafinîndu-le gusturile cu «coloniale». Culturile minore, care traduc, care adică își asumă caracterul secundarizant și depreciat, «minor», al traducerii pentru a trezi la conștiința politică generală a faptului că o cultură înseamnă traducere și că a traduce nu înseamnă doar a traduce, preiau negociind, afirmîndu-se exact în măsura în care propun *echivalente proprii, locale*. Cine traduce stăpînește, conduce – sau măcar nu e stăpînit în mod inconștient, fericit, are mai multe șanse de a fi respectat, e subiect, nu obiect.“

Culturi *minore* și culturi *subalterne*, subordonate… O cultură „minoră“ poate fi mare fie și – sau, poate, doar… – prin limba sa. Iar asta nu în măsura în care este tradusă, ci în aceea în care traduce, recreînd eventual chiar toate culturile lumii în *imagi-națiunea* sa, vorba lui Ilarie Voronca (Ghiu îl preferă pe Nichita Stănescu, acest „poliglot de limba română“). O cultură reputat „minoră“ poate să *aleagă*, deci să fie „mare“ (căci „minor nu ești, ci devii, îți propui să devii“ – sau te abandonzi în a fi ce-a fost să fie…), poate adică să devină „serioasă“, să aleagă să se ia în serios, participînd la jocul cultural (ontologic?) al traducerii. Poate, adică, să aleagă *mîndria* de a fi. Căci a fi doar obiect de traducere în loc de subiect al traducerii, a dori să fii tradus mai mult decît să traduci înseamnă, de fapt, a (te) *disprețui*. Totul e să refuzi, cu inocentă mîndrie, statutul de subordonare. Sună ceva mai bine decît „Dacă vrei, poți!“…

„Doar culturile care se iau în serios traduc“ – declară, programatic, Bogdan Ghiu. „Restul, culturile subalterne, învinse, supuse, neeroice (există un eroism imanent, structural, al culturii, ca opoziție și rezistență față de dat), culturile traduse și non-traductive vorbesc deja în limba (limbile) stăpînului (stăpînilor), se înțeleg nu numai cu acesta, ci și în sînul lor, între propriii lor membri și subiecți, în limba stăpînilor, care le impune și le inculcă astfel categoriile și schemele ei «universale» (universalizate) de înțelegere și de construire a realității: «gîndirea» însăși, «propriul» însuși.“ Senin supuse, „culturile subalterne“ se așază într-o realitate de împrumut și gîndesc prin procură în limba dominantă, adică a Puterii – căci „singurul agent universalizant e puterea“. Există însă un *soft power* al minoratului cultural care își ia în serios vocația universală de cultură și se așază într-o ligă vocațională a țărilor nealiniate – ne face să visăm (gîndim) Ghiu.

Concret însă, cine este subiectul acestei „traduceri“? Nu individul-traducător, mult prea mic pentru un război atît de mare, și nici „cultura“ ca atare, mult prea generică pentru o strategie atît de circumscrisă. Am putea vorbi, cu o oarecare aproximație, de elite sau de metafora elitelor ca subiect potențial și dezirabil. Dar, constată Bogdan Ghiu, „cel mai adesea, primele care își supun popoarele, cetățenii, societățile acestui proces de aculturare forțată, de *privare de traducere*, de *descurajare a traducerii*, de *renunțare la traducere* și, astfel, de *abdicare de la rezistență*, sînt *elitele*. Întotdeauna, elitele sînt primele care vorbesc limbile dominante și care îndeamnă la ne-traducere, dîndu-se în vînt, printr-o adevărată întrecere și emulație în cercurile lor, să introducă și să impună limbile dominante, cu categoriile și criteriologia lor, adică să ocolească, să sară necesitatea de a traduce ca manevră și spațiu de *rezistență subiectivantă*“.

Să ne înțelegem: nu traducătorul, ci filozoful Ghiu vorbește aici; și nu vorbește, filologic, despre traducere, ci, de-a dreptul ontologic, despre *Traducere*. Căci nu despre numărul de cărți traduse într-un sens sau altul este vorba aici, ci despre înseși fundamentele unei „arte a conversației“ care face posibilă sau ratează comunicarea productivă dintre culturi, precum și aceea între membrii/segmentele aceleiași culturi („traducere există nu doar între limbi diferite, ci în sînul aceleiași limbi“ – ține să precizeze Ghiu). Coexistența în spațiul aceleiași limbi, al aceleiași culturi, al aceleiași societăți este, astfel, o traducere de fiecare zi, tocmai pentru a face posibilă și a da sens acestei coexistențe. Ontologică, o „permanentă hominizare a omului“, arta conversației este, de fapt, o practică de traducere cotidiană a Celuilalt pentru a permite întîlnirea cu Sine. În ultimă instanță, „traducerea“ este o chestiune de respect umanist, de sine și de celălalt, de efort reciproc al fiecăruia de a-l „traduce“ (și nu de a-l „interpreta“, ego/etno-centric) pe celălalt pentru a-l accepta și a te apropia de el – și a sfîrși deci prin „a vorbi aceeași limbă“ (aceleași limbi). În termeni politici, este premisa unui *adevărat* „drept la diferență“, poliglot, cosmopolit și nu relativist.

Din această perspectivă, este clar că România suferă de traducere. Toată lumea vorbește, puțini ascultă și nimeni nu are răbdarea să traducă, unii închiși orgolios în intraductibilitatea proprie, alții mutați deja în neo-bruxelleză și cei mai mulți deschiși populist într-un esperanto din și în care fiecare înțelege ce vrea. Elitele se traduc, eventual, între ele, iar media au uitat că sînt – și nu mai știu să fie – traducere, „traducere intra-lingvistică“, în și pentru spațiul cultural pe care ar trebui să-l slujească. Drama ontologică a României-salată-de-cuvinte: un spațiu public de bîlbîiți, adică de barbari care au cucerit cetatea.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

2015

Ianuarie 2015

– Băi p...! Cine te crezi tu, mă?!

Publicasem două afurisenii de articole pe blog-ul meu. Unul despre felul în care „proiectaşii" aruncă banii publici (fonduri europene) pe fereastră, urmat de încă unul în care eram foarte sarcastic cu Euro-Narniacii (birocraţii care se ocupă de problemele romilor) de la Bruxelles.

Explozia de furie venea din partea unui demnitar, căruia tocmai îi spusesem cît de stupidă era ideea dînsului despre incluziune socială.

Decembrie 2015

– Bună dimineaţa, Excelenţă!

Mă întorc speriat, crezînd că e vreun barosan în spatele meu pe lîngă care am trecut fără să îl văd. Nu e nimeni. Domnul din faţa mea se ocupă de problemele de securitate ale Guvernului şi vorbeşte cu mine. Sînt pe holul Guvernului. Domnul nu este sarcastic şi nici nu vrea să îmi verifice buzunarele. Sînt consilier de stat. Mă pufneşte rîsul, spre stupoarea domnului.

A fost un an siderant.

L-am început prin ghetourile din Georgia. Într-o noapte fabuloasă, am chinuit cu entuziasm versurile pe care mi le aminteam foarte aproximativ ale „Katiuşei", împreună cu un sobor de pilangii şi cei mai mari duşmani ai cîntatului pe care îi cunosc. Eu în română, ei în georgiană. I-am învăţat să spună măscări despre Putin, care au fost şi ele răcnite pentru vreo oră în mijlocul nopţii. Fiind un domn, am învăţat şi eu înjurături în georgiană.

A urmat apoi Palestina. Mi s-a cam rupt sufletul. Am văzut lucruri aberante: oameni care se rugau la acelaşi mormînt (al lui Abraham) şi care, în rugăciunile lor, îşi doreau moartea celor care făceau acelaşi lucru la o distanţă de vreo cinci metri, separaţi fiind de un geam blindat. Ziduri, garduri cu sîrmă ghimpată şi electrificate delimitînd ghetouri uriaşe. Multă furie şi oameni speriaţi. Undeva, în munţi, am stat pentru cîteva ore într-un cort de beduini şi am băut ceai. Nu ştiu de ce, dar am simţit acolo o fericire similară fericirii din copilărie, cînd stăteam în preajma bunicilor.

A urmat apoi Cambodgia. Drumul pînă acolo a fost o experienţă dură.

A urmat apoi Cambodgia. Drumul pînă acolo a fost o experienţă dură. Am petrecut zece ore făcînd tot posibilul să stau cît mai departe de experimentul genetic eşuat de pe scaunul alăturat. Deşi prezenta trăsături umanoide, cel mai probabil era rezultatul unei înfrăţiri nesănătoase a fiicei unui sconcs şi a unei capre, descoperită de un cioban singuratic. Fie asta, fie omul încerca să trăiască veşnic urmînd un tratament special pentru a speria moartea, care necesită îmbăierea zilnică într-un amestec de varză murată şi brînză împuţită. În ciuda pregătirii psihologice din avion, tot am avut un şoc în Cambodgia.

Am vizitat puşcăriile îngrozitoare ale unei ţări cu un trecut înfricoşător şi cu traume incredibile. A urmat templul, din care au fost furate rămăşiţele lui Buddha. Peisaje şi mîncare fabuloase şi multă, multă sărăcie. Drumuri şi trafic îngrozitoare. Corupţie cît cuprinde şi o administraţie publică disfuncţională. Aterizînd înapoi la Bucureşti, mi-am dat seama că Oprescu ar fi fost, poate, o binefacere pentru Cambodgia.

În Thailanda am stat ceva vreme cu – probabil – cel mai năpăstuit neam de pe planetă. *Rohingas* fac ca viaţa celor mai discriminaţi romi din România să pară un paradis. Au urmat taberele de refugiaţi din valea Bekaa din Liban şi de la graniţele Turciei. În total, 18 ţări bîntuite într-un an.

Am primit anul trecut mult mai mult decît cred că merit. Am avut oameni tare, tare buni în preajmă. Pe lîngă tot felul de onoruri, am primit şi unul care atestă oficial că am inimă de român.

Deţin chiar o cărămidă de sticlă pe care scrie „Inimi de români". Am primit-o de la TVR 1. Are lipită pe ea o inimă de sticlă cu un punct roşu, probabil pentru a evita orice neînţelegere că premiul are de-a face cu inimile. Ca să nu existe nici un fel de dubii, am primit şi o diplomă care lămureşte că premiul este într-adevăr cel scris şi ilustrat pe cărămidă.

În ritmul asta, în cîţiva ani o să primesc şi o dovadă oficială – poate onorifică – de apartenenţă la neamu' lu' Decebal.

Ceremonia de la TVR a fost o altă poveste, o minune de dezorganizare. Nenea care m-a prezentat avea nişte probleme mari, fie cu cititul, fie cu profesionalismul. Nu de alta, dar nu prea a nimerit nici cine eram şi nici ce fac. A decis el că îs „ierou ţigan", ierou ţigan am fost. Nu a contat că cea mai mare parte a vieţii mele profesionale nu este legată de programare şi că, deşi am avut norocul să am două contracte cu IBM-ul, în perspectivă acestea nu sînt reprezentative. Că, deşi am un masterat în diplomaţie, nu sînt diplomat, ci lucram pentru o organizaţie internaţională.

Ce am înţeles din toată ceremonia de la TVR a fost că România are nevoie de eroi. Şi că dă bine să avem şi eroi romi. Ajută la imaginea despre propria toleranţă, chiar dacă avem în minte ditamai stereotipurile rasiste.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU
euro-skepsis

Gări, refugiaţi, politică

Mă veţi scuza că spun din prima: sînt de acord cu doamna primar. O cheamă Henriette Reker şi a fost aleasă edil-şef în Köln de curînd, în octombrie trecut. Cu o zi înaintea scrutinului, a fost victima unui atentat serios. Un bărbat cu opinii xenofobe a înjunghiat-o în gît, reproşîndu-i politica mult prea permisivă în privinţa refugiaţilor. Imediat după Anul Nou, doamna Reker a devenit ţinta unor atacuri venite dinspre întreaga presă „progresistă", de pe toate meridianele.

Domnia-sa a fost întrebată despre atacurile fără precendent din gara oraşului, din noaptea de Revelion. Ştiţi dumneavoastră. Acelea în care mai bine de o sută de femei au reclamat că aproximativ o mie de persoane cu aspect african sau arab le-au hărţuit, pipăit, le-au făcut avansuri sexuale de tot felul şi, în unele cazuri, le-au jefuit. După o scurtă pauză (care dovedea că întrebarea nu avea un răspuns pregătit), doamna primar a răspuns că recomandă tinerelor din oraş să „stea la un braţ distanţă" de bărbaţi necunoscuţi, mai ales în condiţii „de petrecere". Ce voia să spună doamna Reker? Păi, că nu ar recomanda fetelor să iasă pilite prin oraş, în zone relativ dubioase (cum ar fi gara), îmbrăcate mai degrabă sumar, să sară în braţele altor petrecăreţi necunoscuţi şi să îi pupe cu foc, strigîndu-le cîte un „La mulţi ani" peltic.

Evident, feministele şi puriştii statului de drept au sărit în sus de jdemii de coţi! Cum să acuzi tocmai victimele de purtare nepotrivită? Exact ea, primăriţa, cea care i-a adus pe nenorociţi, pe refugiaţi în oraş, acum dă vina tocmai pe victime? În fine. Şeful poliţiei şi-a dat demisia.

Aş avea cîte ceva de spus în apărarea doamnei Reker. În primul rînd, este cazul să existe un soi de „reguli de comportament preventiv" sau nu? În opinia mea, aşa cum poliţia ne tot informează cum să ne purtăm pentru a ne feri de hoţii de buzunare, nu văd de ce nu ar exista recomandări minimale de comportament în cazul în care doreşti să îţi petreci Revelionul în gară (?) sau într-o zonă ceva mai rău famată a unui oraş. Da, într-adevăr, la noi în Europa nu este nimic deosebit să te pileşti zdravăn pe stradă, să te îmbraci cît mai sexy şi, prins(ă) de aerul de carnaval, să te pupi cu toţi trecătorii, în lumina colorată a artificiilor. În fond, în Europa *noastră,* ai tot dreptul să te simţi in siguranţă şi cînd faci nebunii de-ale tinereţii.

Partea proastă e că, în unele părţi ale sale, Europa nu mai e cum o ştiam. Ceea ce s-a întîmplat la Köln arată a transformare serioasă. Pentru că nu avea alte soluţii la îndemînă şi pentru că (unii) speră în ceva avantaje pe termen lung, Europa are de trăit un pic altfel, o perioadă. Va avea de-a face cu nişte milioane de oameni veniţi din culturi incredibil de diferite de a noastră. Nu va mai fi vorba doar despre locuri de muncă, şcoli speciale sau asistenţă socială. Refugiaţii aduc şi alte tipuri de provocări. Cărora, mă tem, nu le-om mai putea face faţă decît dacă ne-om schimba un pic şi modul nostru de viaţă. De ce am face-o? În primul rînd, aş spune, pentru că nu avem de ales. Nu cred nici cinci minute în soluţiile tip Orbán-Kaczynski-LePen-Băsescu-Farrage & comp. Apoi, pentru că (să fim cinici un pic), refugiaţii oferă soluţia unei crize demografice dovedite ştiinţific şi statistic pentru ţările Uniunii Europene. Aş mai adăuga un motiv: măcar prin comparaţie, ne-am putea da seama ce ar fi aia să fii european. Măcar aşa să găsim o definiţie, dacă tot nu ne-au plăcut atîtea variante propuse întru descoperirea propriei identităţi, atîta vreme, şi am tot căutat diferenţele dintre noi, cu anasîna.

Criza din Köln a mai arătat ceva: continuă tentaţia politicianului european de a încerca să ignore ce nu-i convine. Pentru poliţia locală, evenimentele aproape că nici nu au existat. Presa centrală germană nu s-a dat în vînt după subiect, iar ARD-ul şi-a cerut scuze pentru ignorarea ştirilor respective. Ceea ce au făcut huliganii ăia maghrebieni în gară, de Anul Nou, a lovit dur în cam toate partidele germane *mainstream*. Au cîştigat doar marginalii de pe la Pegida. Adică alţi huligani.

un sport la Răsărit

Steaua mai e Steaua?

Steaua a ajuns o glumă. Echipa e deţinută de un tip care spune că o vinde primului venit, iar marca e a unui club ministerial care ne dă de înţeles acum că l-a păcălit calificat pe cel dintîi, care s-a angajat să bage banii pe care ministerul nu-i mai avea. De fapt, e o tipică bătălie între doi „răi", unul privat şi altul de stat. În total dispreţ faţă de cei pe care îi reprezintă (în cazul MApN, chiar a contribuitorilor din care trăieşte cu toţi oamenii lui fără a plăti taxe, impozite şi contribuţii – de care altfel beneficiază gros), aceşti deţinători ai unor „tradiţii glorioase" (citat din statut) au decis să facă praf cel mai cunoscut brand sportiv al fotbalului. Bravo lor! Se află în ţara corectă. Numai că şi ea ar trebui să aibă limite. Ar trebui, deci, să se ridice al treilea actor, cel pentru care Steaua nu stă nici în bani, nici în embleme, ci în organul acela imaterial care ne adună toate fericirile şi suferinţele. Aceşti oameni, numiţi suporteri, ar trebui să înceteze să se bată între ei sau cu alţii şi să pună mîna pe lopeţi. Există un şantier posibil, pe care numai ei îl pot lucra dacă sînt ceea ce pretind a fi. N-a fost niciodată un moment mai prielnic pentru a reconstrui adevărata echipă care, cu bune şi rele, susţinută, da, de partid şi de stat, a avut ambiţia să facă performanţa maximă. Şi a făcut-o. E timpul să fie ajutată, pe patul de moarte.

Radu NAUM

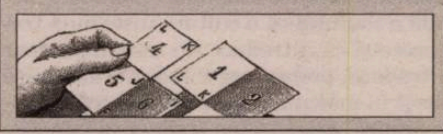

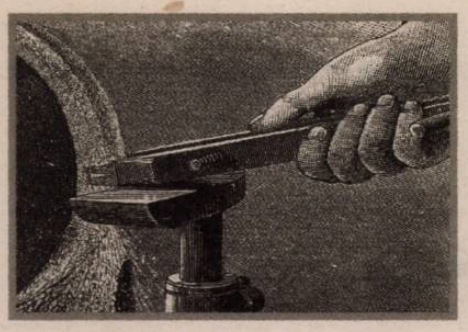

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Cu cine ne vom învecina la Est?

...și o continuare a întrebării: cu cine am vrea noi sau cu cine vor rușii? Mai este de actualitate bancul cum că Uniunea Sovietică se învecinează cu cine vrea ea?

Faptele: la începutul săptămînii, la Chișinău a fost creată o nouă majoritate parlamentară, cu un număr de 56 de deputați din totalul de 101. Asta, deocamdată. Fiindcă este posibil ca majoritatea să se umfle în perioada următoare, eventual pînă la majoritatea de două treimi necesară alegerii președintelui. Acum, majoritatea parlamentară este constituită din liberali, democrați, foștii comuniști rebotezați social-democrați și cei șapte fugari din Partidului Liberal Democrat. Să fie acesta sfîrșitul crizei politice din Republica Moldova? Strict instituțional, da. După avizul recent al Curții Constituționale, președintele este obligat să numească persoana susținută de această majoritate.

Alegerile anticipate, de care mulți se temeau, pentru că i-ar fi putut aduce în prim-plan pe socialiștii pro-ruși ai lui Dodon și pe populistul Usatîi, sînt evitate sau cel puțin amînate. Pe moment măcar, majoritatea este controlată de oligarhul Vladimir Plahotniuc. Dacă nu el se află la originea crizei, așa cum susțin mulți comentatori de la Chișinău, atunci, în orice caz, el este cîștigătorul. Persoana desemnată pentru funcția de premier, al cărei nume nu îl cunoaștem la ora redactării acestui articol, contează prea puțin. Dacă aceasta se poate numi stabilitate, atunci să o numim stabilitate. Cu precizarea că experiența ultimilor ani ne-a arătat că nimic nu este

Vladimir Plahotniuc

sigur dincolo de Prut. Și că, în realitate, multe mișcări petrecute dincolo de Prut iau prin surprindere Bucureștiul care, teoretic, face din Republica Moldova principalul său reper de politică externă.

Dacă vorbim însă despre criza financiară, economică și de încredere politică, atunci orizontul Moldovei este mai degrabă întunecat.

Noua majoritate se va declara proeuropeană, dar întrebarea este cine va mai crede asta la Bruxelles. Ba chiar la București. Este adevărat, Moldova trebuie să implementeze acum Acordul de asociere și liber-schimb, ceea ce, teoretic, ar da noii puteri o tentă europeană, sporită și de acordul de ridicare a vizelor (o înlesnire de care Ucraina nu beneficiază la ora actuală). Pînă la urmă, o frumoasă recoltă din vremea cînd Moldova era privită drept copilul teribil al Parteneriatului Estic. Dar, oare, în condițiile de azi, nu se va putea considera, în multe capitale, că Moldovei i s-a dat prea mult?

În plan economic, este de așteptat creșterea presiunii din partea Rusiei. De la începutul anului, Rusia și Ucraina s-au angajat într-un adevărat război comercial, pe care Kievul îl duce foarte greu, dat fiind faptul că este mai dependent de comerțul cu Rusia decît este Rusia de comerțul cu Ucraina. Numai că în spatele puterii pro-europene de la Kiev se află o puternică voință pro-europeană a electoratului, demonstrată în mai multe runde de alegeri. Există premise ca Ucraina să facă față pînă la urmă acestui război, dat fiind sprijinul opiniei publice pentru calea pro-occidentală.

În schimb, în Republica Moldova, societatea e puternic scindată, iar scandalurile de corupție și furtul miliardului au accentuat sentimentele de neîncredere în pro-europeni. Există o criză puternică de încredere în actuala clasă politică și o contestare a soluției oligarhice, atît dinspre societatea civilă pro-europeană, cît și dinspre zona pro-răsăriteană.

În aceste condiții, rămîne o mare întrebare cum va reuși viitorul guvern să pună în aplicare reformele care să evite colapsul financiar, reforme care nu pot fi făcute decît cu asistența instituțiilor financiare internaționale.

Alternative? Da, există proiectele politice noi, sau relativ noi, cum ar fi cel al fostului premier Iurie Leancă sau al Maiei Sandu, de exemplu. Dar sînt încă prea slabe pentru a putea juca acum, cu succes, pe culoarul pro-european. Să vedem ce ne va rezerva viitorul.

În schimb, pe partea opusă, socialiștii lui Dodon sau proiectele personale ale unor personaje ciudate gen Renato Usatîi de la Bălți sau Ilan Schor, primarul de la Orhei (al cărui nume a fost intens vehiculat cînd cu furtul miliardului, fără a suporta însă consecințe), sînt deja bine articulate și au trecut cu succes teste electorale. Din acest punct de vedere, vecinătatea pro-rusească pare acum mai aproape.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

O veste mare, dar ratată

– de o presă la fel de mare și la fel de ratată –

La începutul anului, Regina Elisabeta a II-a a acordat distincții și ordine ale Imperiului Britanic unor personalități din diverse domenii. Pianistul român Radu Lupu (70 de ani) a devenit Commander of the Order of the British Empire (CBE). Majestatea Sa menționează, sec, motivația: „pentru servicii aduse muzicii". Nu e cazul, sper, să vorbesc despre importanța acestui gest regal ori despre prestigiul ordinului. Este, însă, cazul să menționez cu tristețe că, într-un context mediatic destul de amorțit, precum cel din primele zile ale lui ianuarie, abia îmbujorat de știrile de sezon despre „cum petrec românii", țuici, fleici și pîrtii de schi, această veste nu a fost nici livrată, nici percepută în relieful ei firesc.

Pe internauții comentatori, branșați la Facebook ca niște comatoși la aparatul de respirație, cei mai mulți ascunși într-un *nickname,* îi înțeleg. Oricît ai fi de român și de vigilent, nici Radu Lupu, nici Regina și nici ordinul acordat nu sînt de înjurat, ceea ce înseamnă că nici un element al știrii nu e de interes. Dacă de la „poporul Facebook" nu am mari așteptări, de la breasla pretinșilor profesioniști ai știrii aș cam avea. Dacă citești presa românească în general, nu poți să nu vezi că istoria noastră de zi cu zi se joacă „la mic", în continuare, mai ales din cauza lor. Știrea decorării lui Radu Lupu de către Regina Angliei a fost o nouă probă; dată în margine și cu același text sărăcuț în toate mediile, a făcut mai degrabă figură de umplutură într-o zi cam ternă, după mintea jurnalistului român. Dacă este adevărat că presa este memoria vie a celui mai recent trecut al unei țări, atunci avem motive serioase de depresie – memoria noastră colectivă e pe mîini proaste.

Radu Lupu
este mult mai mult decît un pianist.

În diferență cu mai toată presa noastră, cred că această știre avea cel puțin două însușiri care o recomandau pentru prima pagină a oricărui ziar românesc. Prima este aceea că, undeva în lume, normalitatea există și firescul funcționează. Există locuri de imens prestigiu, cum ar fi Curtea Angliei, unde nimeni n-are nimic cu românii, ba dimpotrivă, dacă merită îi și decorează. A doua este că o asemenea știre ne oferă, iarăși, ocazia să vorbim despre Radu Lupu, ceea ce înseamnă un bun prilej de a abandona, pentru un minut, starea de barbarie zilnică. Să-i pui la o parte, pentru o oră, pe Iohannis, Ponta, Băsescu, Gorghiu, Becali și Borcea, adică giganții mediatici ai națiunii, și să vorbești, în deschiderea ediției, despre arta lui Radu Lupu – iată, doamnelor și domnilor din presă, ocazia pe care ați ratat-o! Și, dacă nici așa, cu lucrurile puse în această perspectivă, tot vi s-ar părea că știrea nu merita mai mult decît i s-a acordat, atunci vă rog să vă opriți din citit aici, pentru că imediat mai jos voi spune cîte ceva despre Radu Lupu și, astfel, o să vă fac să pierdeți vremea.

Radu Lupu este mult mai mult decît un pianist, așa cum un alchimist este mult mai mult decît un chimist. Folosind această analogie din istoria științelor, cred că pianiștii sînt de două feluri, „chimiști" și „alchimiști". Primii sînt mult mai numeroși, cei din urmă sînt doar cîțiva. Primii fac știință (nu-i deloc puțin lucru!), ceilalți fac legendă. Cei dintîi pot fi, desigur, mai buni sau mai puțin buni, mai inspirați sau mai puțin inspirați. Unii dintre ei fac mai ușor ceea ce au de făcut decît alții. Unora le admirăm talentul, altora munca. În cazul celor mai buni „chimiști", aplaudăm în picioare fericita întîlnire a talentului cu munca. Dar ei, „chimiștii", rămîn în lumea substanței sonore. Sunetul pe care „chimiștii" îl produc la pian poate avea, după cîtă măiestrie are pianistul, puritate, nuanțe, parfum, intenție, flexibilitate, dar rămîne în limitele fizicii sale, adică în coordonatele înălțimii (frecvența undei), intensității (amplitudinea undei) și calității timbrale. Pianistul „chimist" poate ajunge să producă, doar el, un sunet de pian de o anume calitate, unică și personală. Așa cum amprenta degetului e unică și, mai nou, doar cu ea se poate deschide un aparat anume formatat în acest sens, pianistul „chimist" poate ajunge să descopere o atingere a clapei care este a lui și doar a lui, cu care poate genera o calitate a sunetului care rămîne a lui și doar a lui, ca o amprentă sonoră. Pianul sub mîna unui „chimist" foarte bun poate cînta splendid, dar încă nu minunat, poate fi expresiv ca un actor rus, dar încă nu poate merge dincolo de fizică, în metafizică. Pianistul „chimist" poate fi, în cel mai înalt grad, un maestru. Cam așa cum sînt Ivo Pogorelici sau Lang Lang sau Evgeny Kissin sau, într-un registru mai sensibil, Nelson Freire. Cu Radu Lupu, însă, e altceva. Mai precis, e mai mult. Ce anume, vedem săptămîna viitoare.

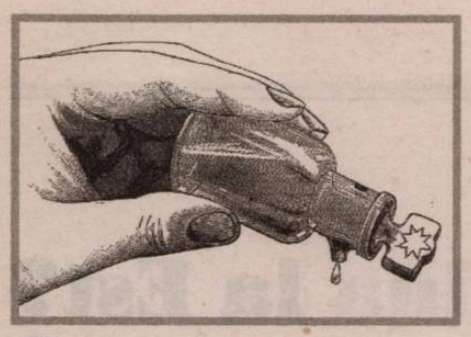

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Cazul „ca și“

În excelentul articol „România lui «ca și». Mic studiu de sociologie a inculturii“, publicat în luna decembrie pe site-ul contributors.ro și reluat într-o broșură de editura Humanitas, Lucian Boia aduce autoritatea, talentul și umorul său în sprijinul unei poziții pe care mai mulți lingviști au susținut-o, în ultimii ani, din păcate cam fără succes. Cu ironie inteligentă și eficientă, identificînd și sintetizînd cu exactitate datele problemei, autorul își fixează doi adversari imediați: proliferarea, în ultimele decenii, a construcției *ca și* în locul simplului *ca* („al calității“) – și, într-un plan mai general, obsesia națională a evitării cacofoniei. Lucian Boia reușește să convingă în ambele direcții; e semnificativ că multă lume se declară iritată de mania lui *ca și*, dar foarte puțini îndrăznesc să atace mitul cacofoniei. Binevenit este, în aceeași dezbatere, articolul profesorului Szilágyi N. Sándor, publicat în replică pe același site – „Reflexii pe marginea fenomenului «ca și». Mic studiu de sociologie a conformismului“ –, în care sînt aduse numeroase și solide dovezi despre constituirea spaimei de cacofonie în cultura română, ca fenomen istoric atipic, fără corespondente exacte în alte limbi și culturi. Cu mult haz și cu multă competență științifică, autorul lămurește, într-o perspectivă sociolingvistică, situația variantei standard între alte variante ale limbii și explică relativismul normei, criticînd abuzul de stigmatizare socială și culturală prin apel la faptele de limbă. De fapt, principala diferență între pozițiile celor doi autori stă în stigmatizarea sau acceptarea inovației *ca și*, reflex al preferinței pentru limba standard ca fenomen de cultură înaltă – respectiv pentru varietatea limbii în uz. Ambii autori susțin însă o idee la care mi se pare important să ne raliem: că ar fi momentul de a renunța la obsesia cacofoniei, o construcție culturală inutilă și chiar dăunătoare (pentru că poate provoca schimbări care îngreunează exprimarea).

Miturile lingvistice pot fi ușor criticate sau ridiculizate.

Vînătoarea de cacofonii este un exemplu de „lingvistică populară“ *(Folklinguistics)*, care poate deveni ea însăși obiect de studiu: se bazează pe opinii despre limbă de uz curent, răspîndite mai ales prin școli și prin edituri, fără a fi fost produse sau validate de specialiști. Atît identificarea cacofoniilor (într-o accepție redusă față de cea etimologică), cît și așa zisele „cacofonii admise“ circulă de multă vreme din om în om (uneori, din păcate, de la profesor la elev), fără să li se poată identifica o sursă autorizată. Miturile lingvistice pot fi ușor criticate sau ridiculizate, dar ajung să producă efecte, chiar schimbări în uz, tocmai pentru că vorbitorii se ghidează după ele. În cazul condamnării cacofoniei (o recomandare stilistică, de natură estetică, transformată în greșeală capitală), răspîndirea prin școală și apoi transformarea în mijloc de stigmatizare se explică și prin ușurința depistării: identificarea unei secvențe sonore sau grafice cu posibilă lectură scatologică este la îndemîna tuturor.

Pentru lingviști, situația e chiar interesantă: în decursul a numai cîteva decenii, am putut asista la răspîndirea rapidă a unei forme nerecomandate (dar nu și condamnate de școală, pentru că semnalarea de către specialiști a unei abateri de la normă ajunge cu întîrziere material didactic); semnul impunerii ei este autocorectarea (am surprins mai multe cazuri în care cineva rostea construcția standard, pentru a se corecta apoi: *„ca redactor..., ca și redactor“*). În aceeași perioadă, am asistat și la amplificarea căutării de cacofonii, atingînd paradoxul „cacofoniilor vizuale“ (detectate în secvențele scrise, imperceptibile pentru auz). Comparînd, cu mai mulți ani în urmă, cazul trecerii de la *ca* la *ca și* cu modificarea deja impusă a locuțiunii *ca și cum* în locul lui *ca cum*, presupuneam că e posibil ca inovația (inițial regională) să se extindă: ca mijloc de evitare a cacofoniei, dar și prin contaminare cu un *ca și* justificat, comparativ – sau pur și simplu pentru că uneori cuvintele-particulă sînt întărite cu ajutorul altor cuvinte.

Deși se extinde, *ca și* își păstrează, pentru unii vorbitori de română, marca de stigmatizare culturală – ceea ce ar putea împiedica acceptarea sa viitoare în limba standard și i-ar putea chiar determina reducerea folosirii. Chiar dacă nu este un semn de incultură absolută, ci mai curînd un fapt de conformism social (în opinia lui Szilágyi N. Sándor), *ca și* poate fi considerat (așa cum îl descrie Lucian Boia) un simptom al precarității culturale, în măsura în care contagiunea provine din nesiguranță și conformism, iar acestea sunt condamnate de o accepție mai înaltă a culturii. În fond, operăm cu mai multe culturi și ierarhii de culturi: etichetarea celor din jur este inevitabilă, iar practici evaluate pozitiv de unii (de exemplu tatuajele, paietele, abundența de citate, prețiozitatea lingvistică) pot fi respinse total de alții.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

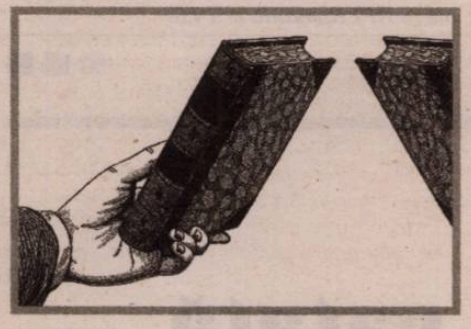

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

La început a fost scandalul

Așa s-a tradus în română, ingenios, titlul unei cărți a lui Herbert Frank, *Die das „neue“ nicht fürchten – Manager der Kunst;* o carte despre arta plastică modernă, mai exact, despre „viețile acelor oameni care, *fără să se teamă de nou,* s-au pus în slujba artei tinere și au adus sacrificii pentru ea“ (s.a.), de la acțiunea inițiată de Zola în 1866 în sprijinul impresioniștilor pînă în anii '60 ai secolului trecut.

Nu despre tribulațiile artei moderne vreau să vorbesc însă aici, ci – cum altfel? – despre cele ale educației postdecembriste din România. Și despre evoluția acesteia se poate spune, cu egală îndreptățire, că „la început a fost scandalul“: un scandal perpetuu, și un început asemenea.

Cea mai aprigă presiune a oprobriului public am resimțit-o în viața mea atunci cînd, pe la sfîrșitul anilor '90, am făcut parte dintr-un grup de lucru care a cutezat să propună „democratizarea“ canonului literar românesc pentru uzul liceal. Mă număr printre cei care, așa cum s-a spus, „au omorît *Moartea căprioarei“*, ridicînd statutul de monopol, de obligație de studiu, creațiilor literare românești acreditate prin tradiția școlară.

Astăzi, programele odinioară „scandaloase“ prin noutatea lor sînt socotite caduce, perimate, inactuale. E și firesc să fie așa. Trăim într-o Românie grăbită, tot mai intens doritoare de înnoire. Și asta, cred, lăsînd de o parte efectele colaterale nevrotice, e bine.

Astăzi întreg învățămîntul e pus tot mai apăsat sub acuza unei încremeniri în proiect: datat, ineficient, corupt.

În ultimii ani, cele mai virulente atacuri s-au îndreptat în direcția fraudelor de tot felul: copiatul la Bac, plagiatele noii nomenclaturi politice, sprijinul academic dat prodigioasei producții de „lucrări științifice“ prin care condamnații la închisoare, în cea mai mare parte tot din clasa politică sau din încrengăturile manageriale ale acesteia, și-au diminuat pedepsele. Crește, slavă Domnului, transparența în societatea românească. Aflăm tot mai multe, despre ce-a fost, despre ce este, și ce aflăm nu ne place. Și sîntem, pe bună dreptate, tot mai îngrijorați: încotro?

Ce se vede dintr-o ochire este că scandalurile recente, chiar și cele de la Bac, s-au iscat la intersecția dintre educațional și politic. Perpetuarea inacceptabilă a toleranței față de fraudele de la bacalaureat a fost tot o decizie politică, permițînd o amplificare a fenomenului pînă la limite explozive. Plagiatele intens mediatizate, a căror rezolvare s-a încheiat în coadă de pește, par a fi prin definiție rezervate VIP-urilor politice. Toate astea aruncă o nefastă umbră de suspiciune asupra întregului sistem: dacă oamenii cei mai influenți ai zilei și-au construit palmaresul educațional așa cum și l-au construit, la ce ne putem aștepta de la ceilalți?

N-am de gînd să susțin aberația că în România numai premierii, miniștrii, primarii sau parlamentarii au copiat la examene sau în lucrările așa-zis personale. Însă nici nu cred că astfel de cazuri particulare trebuie luate ca etalon pentru starea instituțiilor de învățămînt. Am mai spus-o: treaba noastră, a educatorilor, e să educăm și să recunoaștem corect rezultatele muncii depuse, atît de către noi, cît și de cei pentru formarea cărora lucrăm. Ce se va întîmpla cu posesorii diplomelor și titlurilor obținute nu mai stă în puterea noastră. Nu noi numim miniștri, nu noi alegem parlamentari – decît cel mult ca persoane private, ca oricare alt alegător.

Fac parte dintr-o universitate care și-a alcătuit o comisie de etică ce a funcționat și funcționează cu probitate și curaj. Aud adesea colegi exprimîndu-și temerea că vom rămîne singuri, în ofsaid: un caz de excentricitate într-o lume în care regula este cea a compromisului tranzacțional și a pomădării propriei imagini. Sper că nu va fi așa. Și n-ar fi așa dacă instituțiile de învățămînt ar fi puse să plătească nu cînd își asumă, dincolo de reușite, și propriile greșeli, ci, dimpotrivă, atunci cînd, servil și ipocrit, le trec după perdea.

Avem un sistem de control hipertrofiat, cu o proliferare fără egal a filtrelor care ar trebui să certifice corectitudinea acțiunilor academice. Mă opresc la un singur exemplu, doctoratul. Avem girul prim al îndrumătorului, apoi pe cel al comisiei de susținere, apoi verificarea în comisia de specialitate a CNATDCU și, în ultimă instanță, ordinul de ministru prin care se conferă titlul de doctor. Comisiile de susținere se propun în cadrul școlilor doctorale și se numesc prin decizie a rectorului. Componența comisiilor CNATDCU se stabilește prin ordin de ministru. Rezultatul? Cînd se constată, *a posteriori,* o defecțiune, nimeni nu mai pare să știe nici unde s-a produs și nici cum poate fi reparată. Cazurile sînt purtate în sus și în jos pe toate palierele și toată lumea se spală pe mîini. Ba chiar și expertiza comisiei de etică din universitate pe masa căreia ajunge suspiciunea de fraudă poate fi anihilată printr-o altă expertiză, efectuată de către unul dintre forurile naționale – Consiliul Național de Etică, Consiliul de Etică și Management Universitar, Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare – cu atribuții vagi, flagrant intersecte.

Nu cred că putem ieși din acest cerc vicios altfel decît nu doar lăsînd, ci obligînd instituțiile de învățămînt să-și asume răspunderea pentru ceea ce fac. Altminteri, ne vom ciondăni la nesfîrșit cine sînt „bunii“ și cine sînt „răii“, în rîsul tot mai nervos al spectatorilor.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

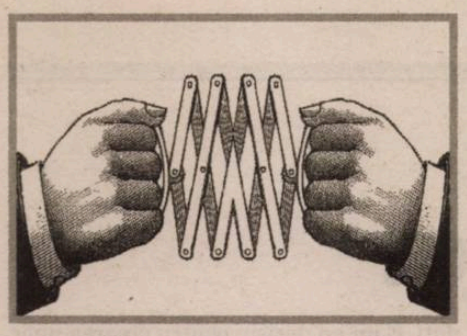

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Limba latină îi ajută pe elevi să învețe mai bine limba română“

– dialog cu prof. dr. Liviu FRANGA –

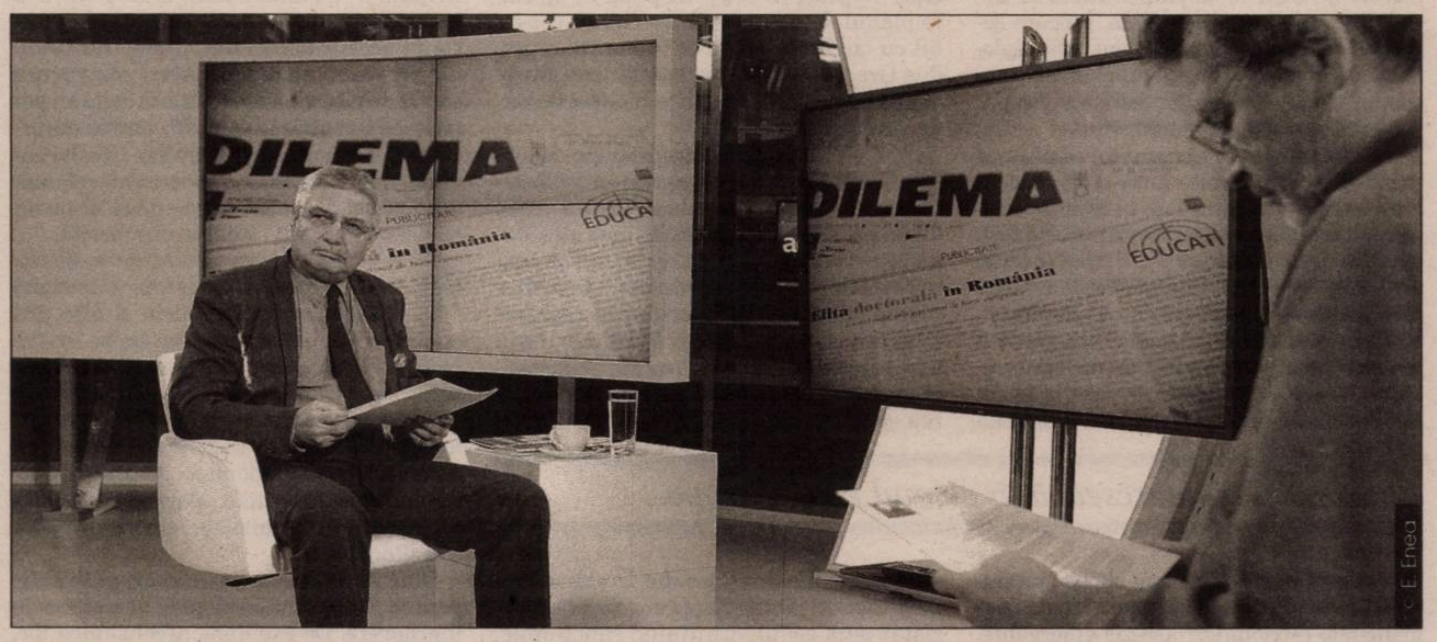

Ministerul Educației și Institutul de Științe ale Educației au pus în dezbatere un nou plan-cadru al programei școlare pentru gimnaziu, în trei variante, din care ora de latină de la clasa a VIII-a este eliminată. Pe site-ul petitiionline.ro a apărut un memoriu – depus și la minister – în care este argumentată necesitatea de a păstra în programa școlară studierea latinei. L-am invitat la o discuție pe această temă pe profesorul ***Liviu Franga,*** *latinist și decanul Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București.*

Ora de latină de la clasa a VIII-a e singura care se face în învățământul general. Cum ar arăta educația fără ea?

Ministerul dorește să scoată și această unică oră din programa școlară a clasei a VIII-a. Ora aceasta există de mult, din 1978: e o tradiție pe care distinșii specialiști din Institutul de Științe ale Educației dovedesc că o ignoră. Latina se mai studiază la clasele de liceu cu profil umanist. Și în rest – nimic. Ora de latină de la clasa a VIII-a era singura punte între pregătirea adolescentului și tînărul care avea să termine liceul. Facultățile nu mai oferă nici atît: latina e studiată ca un instrument auxiliar deja redus la minimum în ceea ce înseamnă *curriculum* universitar de licență. Facultatea de Limbi și Literaturi Străine din București, prin Departamentul de Filologie Clasică și Neogreacă, este singurul, la nivel național, care îi pregătește pe viitorii specialiști. Porneam, așadar, de la o bază acceptabilă, care acum este eliminată din toate cele trei variante de *curricula* propuse de minister, respectiv de Institutul pentru Științele Educației. E de fapt o alegere a lui Adam fără Eva. Dacă tînărului i se pun în față trei variante și în nici una nu este prezentă latina, atunci nu are ce să aleagă. Revin. Baza, așadar, era formată de această unică oră de latină la clasa a VIII-a, apoi se îngusta doar la liceele umaniste, cu o altă aberație disfuncțională: deși se dă teză la latină, elevii nu au posibilitatea să aleagă latina la bacalaureat. La facultate se ajunge la un regim nomad al latinei: în funcție de strategia decanului sau a universității, latina ca limbă veche se studiază unul, două sau mai multe semestre la profilul „limba și literatura română“ sau „limbi și literaturi romanice“.

Cine a redactat memoriul în sprijinul orei de latină?

Memoriul este rezultatul unui efort al colegului nostru, dl lector dr. Teodor Georgescu – un specialist care are strînsă legătură cu învățămîntul preuniversitar: a condus echipele noastre de elevi la cele trei Olimpiade la care am participat. Memoriul a fost însă precedat de un alt demers: în octombrie 2015 s-a înregistrat la Ministerul Educației un alt memoriu, semnat de rectorul Universității din București, fără nici un ecou. Nici măcar argumentația unui rector al celei mai importante universități din țară nu a contat pentru specialiștii în educație.

De ce, totuși, e nevoie de latină? Ce-i oferă unui elev de 14-15 ani?

La ce este bună latina? Un tînăr la 14-15 ani trebuie format dintr-o perspectivă generală: el încă nu știe ce va face în viață, deci trebuie să-i oferi cît mai multe căi. Unuia îi place matematica, altuia fenomenele naturii, altuia îi place să stea în podul casei și să citească. Or, dacă orientezi un tînăr doar către zona de profit pe care o cere societatea, înseamnă să contribui la formarea sa strîmbă, ciungă. Pentru că îi oferi ce crezi *tu* că îi trebuie în viață. Obligația noastră este să oferim *alegeri,* nu un drum cu sens unic. Latina ajută la dezvoltarea personalității în primul rînd pentru că este o disciplină umanistă, este un vehicul pentru formarea mentală, intelectuală, spirituală. Antichitatea e ca un fel de carte de înțelepciune. La clasa a VIII-a se studiază multe proverbe și maxime, de pildă, care le plac copiilor. Latura formativă este o replică a științelor exacte: tot rigoare, tot exactitate, tot gîndire în paradigme logice, dar exprimate altfel, nu prin cifre.

> *„La clasa a VIII-a se studiază multe proverbe și maxime, de pildă, care le plac copiilor.“*

Unora li se pare însă complicat să învețe desinențele, declinările, conjugările…

Da, dar trebuie învățate. Poți să faci algebră fără aritmetică? Poți să faci matematică fără tabla înmulțirii?

Există și argumente culturale în favoarea latinei. Europa e întemeiată pe civilizația greco-latină. Poți fi un bun cetățean european (și român) fără să fi făcut vreodată o oră de latină sau să fi învățat ceva despre cultura antică?

Și cum poți vibra la frumusețea ruinelor și a monumentelor de patrimoniu cînd pentru tine nu e nici o deosebire între romani, franci, burgunzi, cruciați, pînă în epoca actuală, și pentru tine istoria e un tăvălug? Europa stă pe un trecut comun, realizat pe baza unei civilizații unificatoare. Mutațiile interetnice au dus la dispariția acelei civilizații unificatoare, dar acele unități mentale s-au conservat sub forma vestigiilor antice, în spații culturale și etnice care poate nu mai continuă moștenirea romană. Cum poți să spui că ești cetățean european dacă nu știi ce înseamnă Europa? Și nu ai cum să știi ce este Europa dacă te limitezi la aspectele sincroniei culturale și nu mergi înapoi, spre rădăcini.

„Limba latină îi ajută pe elevi să învețe mai bine limba română“, scrie în memoriu. Dacă se elimină cu totul studiul latinei, o să fim o țară cu o limbă de origine latină în care nimeni nu mai știe latinește. Vi se pare o utopie neagră?

Orice utopie înseamnă extrapolarea unei situații factuale care se bazează pe o rată de probabilitate foarte mare. Nu e un vis negru. Să fim foarte sinceri: se scoate latina de la clasa a VIII-a în urma deciziei imuabile a unui grup restrîns de persoane, fără consultarea mediului academic. Se afirmă că au fost invitați la discuții reprezentanți ai universității, ceea ce e fals. De-acum în zece ani, nici la liceu nu va mai veni cineva care să fie interesat de secția umanistă cu latina; decidenții din domeniul educației vor spune „Păi, vedeți, la clasele umaniste nu mai vine nimeni“ și eventual le vor desființa. Învățămîntul umanist va intra într-o eclipsă, iar dacă vor mai fi cîțiva doritori să iasă din beznă o vor putea face nu în România, ci eventual în străinătate.

Unul dintre argumentele invocate în sprijinul noului plan-cadru este că schimbarea s-a făcut „pentru a fi compatibile cu paradigmele educaționale europene“. Se introduc ore de educație privind drepturile copilului, educație economică și altele. Observ că în Germania, Marea Britanie, Polonia, Franța, Finlanda, Ungaria și în alte țări se fac astfel de materii, dar se studiază și latina (la gimnaziu și / sau la liceu, cîteva ore pe săptămînă). De ce la noi nu se poate? Nu cumva gîndim în termeni de excluziune?

Societatea românească și conștiința ei activă au avut din vremuri seculare sentimentul unei întîrzieri față de restul Europei. El a fost studiat științific de cîteva dintre mințile strălucite ale noastre, care nu întîmplător au avut o formație clasică – Titu Maiorescu și Eugen Lovinescu. Cel din urmă a emis celebra teorie a handicapului istoric și cultural între noi și Occident. Acest handicap a dispărut, nu mai este un adevăr permanent. Dar aproape instinctiv, periodic, cînd este momentul să luăm niște decizii care să afecteze societatea românească, la intervale decenale, atunci invocăm modelul „celuilalt“. De ce nu-l avem permanent în vedere? Situația din Europa poate fi și a noastră dacă o avem permanent în vedere, nu doar atunci cînd vrem să schimbăm ceva. Schimbarea planului de învățămînt este fals democratică: nu se pune în dezbatere publică, cei avizați n-au fost consultați. Aceste documente arată doar fermitatea poziției anumitor decidenți. Cînd invocăm necesitatea unui sistem european, cînd invocăm libertatea de opinie și experiența pe care le-o propui altora. Specialiștii în științele educației n-ar trebui să propună un plan-cadru știind dinainte că lucrurile nu se vor schimba, ci trebuie să fie receptivi la alte opinii. Elevii noștri știu tot mai prost românește, pentru că specializarea limba și literatura română este văzută ca un obiect de studiu din perspectiva comunicării, nu și din perspectivă culturală. Or, latina oferă repere culturale, repere în diacronie, vedem cum arăta Europa într-un anumit stadiu de dezvoltare și ce a ajuns astăzi.

Ce-ar trebui să urmeze în urma dezbaterii publice, ce putem spera că se va întîmpla cu latina în școală?

În funcții sau în afara funcțiilor, sîntem supuși clipei. Decidenții nu se află nici ei acolo pe vecie, vor veni alții după ei. Actualul ministru va înțelege că aceasta nu e o furtună într-un pahar cu apă, nici o ambiție a cîtorva minți înfierbîntate. Dacă se va înțelege acest lucru, vom găsi soluții. Altminteri, echilibrul se va rupe. Am încredere în decidenții noștri și în capacitatea lor de a raționa și de a recepta semnalele care vin dinspre societate.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit integral pe live.adevarul.ro)

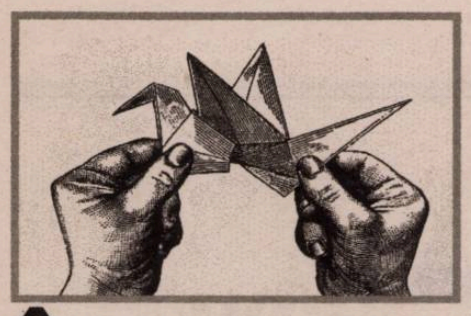

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cum va fi 2016?

Într-o lume de preziceri, unii fac doar previziuni, bazate însă pe analize. Săptămînalul *The Economist* publică la fiecare sfîrșit de an, de 30 de ani încoace, un supliment consistent cu previziuni politice și economice pentru anul care urmează. Jurnaliștii și analiștii revistei, alături de oameni implicați direct în decizii de importanță mondială, precum șefa FMI Christine Lagarde sau șefa diplomației europene Federica Mogherini, scriu despre evenimentele previzibile și despre posibilele consecințe ale acestora.

Privind lumea în ansamblu, se pare că există destul de multe motive de preocupare legate de anul 2016. În Statele Unite e ultimul an de mandat al lui Barack Obama, iar în toamnă va fi ales un nou președinte, în condițiile în care la orizont nu se profilează candidați prea străluciți. În China, problemele economice sînt tot mai serioase, într-o situație în care vechiul model de dezvoltare pare depășit, iar unul nou nu se întrevede. Economia Rusiei se adîncește într-un soi de stagnare, iar rubla a devenit cea mai slabă dintre monedele economiilor așa-zis emergente. O altă țară importantă, în care în 2016 se vor desfășura Jocurile Olimpice, Brazilia, se confruntă cu probleme pe măsura mărimii ei. Conflictul din Siria și situația general explozivă din Orientul Mijlociu par a fi fără soluție și mai îngrijorătoare decît toate celelalte enunțate anterior.

Dar pe noi ne interesează în primul rînd Europa, iar cei de la *The Economist* cred că, în 2016, Uniunea Europeană se va confrunta cu patru amenințări majore. Una ar fi cea legată de felul în care guvernul stîngii radicale din Grecia, condus de Alexis Tsipras, va reuși să pună în aplicare planul de salvare pentru Grecia convenit cu creditorii. Știm ce tulburare a produs Grecia anul trecut în Uniunea Europeană, iar problema nu e nici pe departe rezolvată.

Ne interesează în primul rînd Europa.

A doua îngrijorare majoră e legată de agresiunile Rusiei. Chiar dacă luptele din estul Ucrainei s-au mai domolit (mai ales după intervenția Rusiei în Siria), nu se poate vorbi despre aplicarea completă a unor planuri de încetare a focului în regiune. Prin intervenția în Siria, Vladimir Putin a încercat să-și deschidă o cale de negociere pentru micșorarea sau chiar eliminarea sancțiunilor economice impuse Rusiei în urma agresiunilor din Ucraina. Angela Merkel și alți lideri europeni au rezistat pînă acum, menținînd sancțiunile, dar rămîne de văzut dacă nu cumva în 2016 vor apărea breșe în această politică a Uniunii Europene. Într-un articol special dedicat politicii lui Putin, *The Economist* ajunge la concluzia că victima cea mai mare a acestei politici va fi chiar Rusia. Noi ne facem griji, însă, din pricina efectelor colaterale.

O a treia mare amenințare pe care analiștii publicației o văd în 2016 la adresa Uniunii Europene este referendumul plănuit de către premierul britanic David Cameron, privind rămînerea sau nu a Marii Britanii în Uniune. Cum s-a observat, sub amenințarea unui posibil rezultat negativ la acest referendum, premierul britanic negociază un regim special pentru țara sa. Dar concesiile făcute Marii Britanii pot provoca o reacție în lanț din partea euroscepticilor din alte țări membre. Cu alte cuvinte, e de așteptat ca momentul referendumului și discuțiile legate de el să fie un test serios pentru unitatea europeană.

A patra amenințare, și cea mai gravă, rămîne cea a invaziei imigranților din Siria și alte țări cu probleme, presupusă a reîncepe la scară mare odată cu încheierea iernii. O invazie care va pune la încercare viabilitatea Spațiului Schengen. Iar odată ce țările din acest spațiu și-ar închide granițele într-un efect de domino, refugiații și-ar putea schimba rutele, alegînd, în opinia analiștilor, să tranziteze țări ca Bosnia sau România.

Dincolo de aceste patru mari probleme, pentru Europa mai există și alte surse de îngrijorare. De exemplu, ascensiunea forțelor de extremă dreaptă în mai multe țări și poate, în special, cea a Frontului Național din Franța, vizibilă la recentele alegeri regionale. Chiar dacă alegerile prezidențiale din Franța sînt abia în 2017, anul acesta se vor discerne principalii candidați. E un an decisiv pentru crearea unor condiții în care drumul doamnei Marine Le Pen către scaunul prezidențial ar putea fi barat sau impulsionat.

În fine, *The Economist* observă că 2016 este anul în care o nouă lege a imigrației în Germania ar putea consfinți un fenomen petrecut în ultimele decenii, anume că țara a devenit una de imigranți. De fapt, e a doua ca atractivitate pentru imigranți după Statele Unite, un adevărat tărîm al făgăduinței.

În general însă, una dintre concluziile redactoarei-șefe a revistei, Zanny Minton Beddoes, este că privind în jur, prin lume, unui liberal internaționalist îi e greu să găsească prea multe motive de optimism.

ready made

Întărirea sânului

„Iată o excelentă rețetă pentru întărirea sânului:

Luați 300 grame de unt-de-lemn și două portocale. Fierbeți portocalele în unt-de-lemn la bain-marie, timp de patru ore. Lăsați apoi să se răcească.

Seara, la culcare, luați o jumătate de portocală și frecați cu ea ușor sânul. Urmați tot astfel timp de două săptămâni."

Noua Modă Ilustrată,
Anul V, No. 13, 5 Maiu 1909

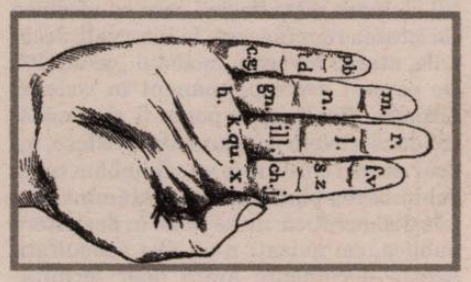

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Suferințe paideice

Un coleg din școala primară m-a căutat, spre surprinderea mea, zilele trecute, la Universitate. Nu l-aș fi recunoscut în veci, dacă numele lui insolit nu mi-ar fi rămas, neștirbit, în memorie: Prichindel, Viorică Prichindel. Cum și eu provin dintr-o tradiție onomastică inubliabilă, Prichindel și-a amintit de mine. M-a „gugălit" și iată-l în biroul meu de la Litere. Nu mă așteptam să-l revăd. Ne despărțiserăm în clasa a cincea, cînd am mers la licee diferite. Eu reținusem un băiețel fragil emoțional, speriat, chiar ușor deprimat. Clăpăug iremediabil. Nu m-am sfiit să-i mărturisesc acestea. A recunoscut. „Așa e, dragul meu, mă aflam într-o sincopă existențială. Școala ceaușistă constituie, pentru mine, o experiență profund traumatizantă, o veritabilă vale a plîngerii, din care am ieșit cu sechele sufletești. Dacă nu emigram în America – astăzi sînt inginer aeronautic la NASA! –, cred că, sub presiunea lor psihică, mă ratam complet. Ciclul primar a mai fost cum a mai fost. Gimnaziul însă a dat măsura întreagă a ororii educaționale din copilăria mea. Am găsit aseară, între vechiturile familiei, un album cu poze din anii '70-'80. Se afla în el, la loc de cinste, fotografia mea (bust), în costum de pionier, de la debutul clasei a cincea. Imaginea m-a îngrozit. Nu am realizat inițial cine ar putea fi băiatul ăla cu ochii căzuți în mod morbid, încercănați monstruos, și cu colțurile gurii răsucite a plîns. Supraviețuitorii de la Hiroshima arătau mai optimiști și mai plini de viață decît mine. Ai fi spus că mă lovise delabrarea, că sufeream de melancolie suicidară. Vioiciunea cravatei pionierești – sesizabilă, în ciuda cadrului alb-negru – contrasta ridicol cu fizionomia unui dezmoștenit al soartei..."

„Însăși intrarea mea în gimnaziu", își reluă Prichindel povestea după un suspin prelung, „a stat sub semnul dezastrului. La finalul unei veri cu boli, m-am prezentat, derutat și slăbit, în careul marelui liceu unde mă înscriseseră ai mei. Purtam o șapcă mare, cu însemnele prestigioasei instituții. Taică-meu o comandase la atelierul unui vestit croitor din comunism. Ochii îmi erau aproape acoperiți de cozoroc, urechile îmi ieșeau însă în afară, înspăimîntător, pe la margini. La două minute de la sosirea în curtea școlii, s-a creat un cerc de băieți mai mari în jurul meu, care au început să-și paseze respectiva caschetă ca la handbal. Săream în sus după ea, complet lipsit de succes, aidoma unui Hopa-Mitică dezechilibrat. M-am ales cu două scatoalce de la directorul adjunct, un prof de sport fioros și necruțător, pentru tulburarea solemnității contextului. Șapca nu a mai fost recuperată niciodată, astfel încît mi-a întins puțin și bătrînul urechile acasă. Așa am ținut-o apoi zi de zi. Bestia de germană pusese ochii pe mine de la întîia oră. Nu-i plăcea lungimea părului meu. Venea lîngă mine și își înfigea degetele în șuvițele de la ceafă. Rămînea într-o stranie expectativă pentru mult timp, savurînd, cu metodă, starea mea de paralizie psihologică. Deodată, țîșnea sălbatic spre elevii scoși la tablă la diverse exerciții gramaticale, chipurile, pentru corectarea unor erori. Pornea, cu podoaba mea capilară cu tot, trăgîndumă din bancă pe deasupra celorlalte mese, pînă la catedră. Auzeam cum îmi pîrîie firele de păr din cap. Zburau caietele colegilor în dreapta și stînga, iar eu urlam ca un porc înjunghiat. Îl rugam cu lacrimi pe Dumnezeu să transforme clasa mea în colectivul cel mai bun la germană din Univers, pentru a nu mai apărea greșeli pe tablă. Nu m-a auzit. De aceea, m-am tuns zero..."

Prichindel mai făcu o pauză de oftaturi și reluă: „Nu mi-a folosit nici asta. Mă apuca acum de urechi. Mi le-a întins pînă le-a dat forma elefantină de astăzi. Colegii mă strigau Oli, abreviere pe care nu mă ostenesc să ți-o explic. Profesoara de română mă considera cretin și le-o comunica pe șleau alor mei, care mă corijau suplimentar în intimitatea căminului. Refugii mi-au fost matematica și fizica, materii pe care le-am adorat. Nici ele nu m-au ajutat totuși prea tare, deoarece profu de mate era amantul celei de română, iar aia de fizică a ăluia de germană, dacă mă înțelegi. Mă ridicau și ei, prin urmare, de urechi ori de cîte ori aveau ocazia. În sfîrșit, bomboana s-a ivit pe colivă la banchetul ciclului gimnazial, din clasa a opta. Taică-meu m-a forțat să merg (bănuia că izolarea mea constituia un simptom de sociopatie!). M-am retras într-un colț al sălii de dans, sperînd să trec neobservat. Imposibil. M-a văzut dirigul și m-a trimis, violent, pe ring, cu apelativul *prostane*. M-am dus la cele două urîte exemplare ale clasei, care dansau, inevitabil, împreună. Le-am invitat idiotic, simultan, la blues cu voce mîțîită. Tipele s-au schimonosit patologic și au rupt-o la fugă, țipînd. Nu le-am mai întîlnit vreodată, cred că s-au dus în pustie. Sau, poate, au picat la treapta întîi... Cert este că atunci am jurat să devin inginer la NASA, chiar de va trebui să traversez Atlanticul înot! Doar așa urma să mă revanșez..." „Și ce faci, Viorică, la NASA?", am întrebat, dorind să schimb, un pic, direcția narațiunii teribile. Privirea sumbrului povestitor s-a luminat subit, căpătînd sticliri malefice. „Lucrez într-un program militar *top secret*. Atît pot să-ți zic: cînd va fi terminat, americanii vor fi capabili să lovească ținte pămîntene, cu rachete, direct din spațiu. Nimeni nu știe nimic despre asta."

Prichindel rînji apoi sardonic spre mine: „Ce nu știu însă nici măcar americanii e că eu am programat deja aceste rachete ca, indiferent către ce țintă vor fi lansate, să vină, negreșit, aici, pe locul plin cu amintiri al școlii mele gimnaziale..."

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

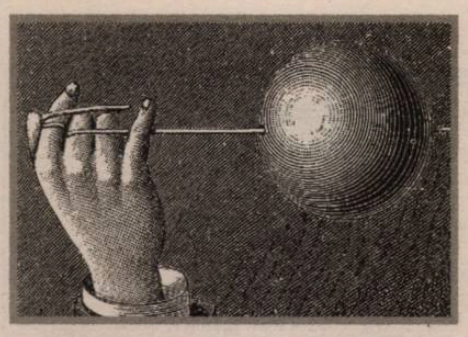

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cui îi e frică de Mein Kampf?

Nu li se dă apă la moară neonaziștilor, susținătorilor PEGIDA și xenofobilor de tot felul?

Este societatea germană suficient de matură pentru a redescoperi, cu detașare, dar și cu spirit critic, această carte? Este pregătită Germania pentru această „carte interzisă"? Multă vreme, deținătorul drepturilor nu a permis reeditarea în limba germană a cărții autobiografice a lui Adolf Hitler de teamă să nu trezească nostalgii național-socialiste ori să promoveze ideologia ucigașă în rîndul tinerilor. Reeditarea unei ediții în limba germană a cărții e o temă fierbinte, discutată și răscomentată în presa culturală. Pînă în 1944 se vînduseră peste 12 milioane de exemplare din *Mein Kapf* – cartea e deci disponibilă în anticariate, în biblioteci publice sau private, în institutele de cercetare. Oricine poate consulta cu ușurință edițiile vechi ale cărții. Pînă la sfîrșitul anului trecut, drepturile de autor erau administrate de Ministerul de Finanțe al landului Bavaria, care a interzis din principiu orice exploatare comercială sau ideologică a autobiografiei lui Hitler. În ultimii 50 de ani au apărut însă traduceri (autorizate sau nu, parțiale ori integrale) ale cărții în numeroase limbi. Acum cîțiva ani, liderii politici ai landului Bavaria au hotărît nu numai să permită republicarea celor două volume ale cărții, ci și să încurajeze alcătuirea unei ediții integrale adnotate, a unei ediții abreviate și a unei ediții speciale destinate școlilor. Suma pusă la dispoziție: 500.000 de euro. Apoi, autoritățile au revenit asupra deciziei, motivînd că e imoral să subvenționeze editarea unei asemenea cărți.

Acum, cartea e liberă de drepturi și apare sub egida Institutului pentru Istorie Contemporană de la München. Cu un aparat critic compus din peste 3500 de note, studiu introductiv, tabele cronologice și referințe, cartea de peste 2000 de pagini a suscitat numeroase dezbateri în Germania. Nu doar pentru că e prima ediție germană autorizată de după Război, nu doar pentru că bîntuie, precum o fantomă, conștiința germanilor; ci și pentru că guvernul federal își propune să introducă această carte pe lista lecturilor obligatorii în școlile publice.

Nu cumva oameni cu simpatii de dreapta vor găsi în această carte noi argumente ideologice? – se întreabă unii comentatori. Nu li se dă apă la moară neonaziștilor, susținătorilor PEGIDA și xenofobilor de tot felul? Dar cartea a tot circulat, clandestin sau „pe față", în aceste cercuri extremiste, în versiunile vechi. Republicînd-o cu note critice și oficializînd circulația ei, s-ar reduce substanțial eventuala forță de atracție ideologică – spun cei care susțin publicarea cărții.

Süddeutsche Zeitung atrage atenția și asupra altei capcane: cititorii își vor da seama, probabil, că această carte e scrisă foarte prost, într-o limbă încîlcită, că e, stilistic, mult inferioară chiar și altor scrieri ale naționaliștilor germani din acea perioadă; că așa-zisul program politic al lui Hitler e explicat incoerent; că istorisirea autobiografică e plină de contradicții și de redundanțe. Asemenea observații, oricît ar fi de juste, constituie marea capcană pentru cititorii neavizați, susține Jens Bisky, căci nu stilul (ori absența lui) ar fi marea problemă a cărții...

Tocmai pentru că a fost interzisă atîta vreme, simpla rostire a titlului ar avea o componentă aproape magică. Nils Markwardt susține, în *Die Zeit,* că germanii dau prea multă importanță „forței oculte a răului" și că republicarea cărții în ediție critică ar fi un prim pas spre demitizare.

În fine, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* dedică apariției volumului *Mein Kampf* un articol substanțial în care evaluează aparatul critic pentru a conchide, în cele din urmă: cine vrea să înțeleagă nazismul și istoria secolului XX să citească mărturii ale supraviețuitorilor, nu această carte.

Publicitate

CEA MAI CITITĂ REVISTĂ DE ISTORIE!
DIN 15 IANUARIE LA TOATE PUNCTELE DE PRESĂ
Historia
MIRCEA CEL BĂTRÂN dincolo de miturile oficiale
9,99 lei
BUCUREȘTII DE ALTĂDATĂ: LOCANTELE SĂRINDARULUI
Turcia de azi: câți vecini, atâtea probleme
CALEA FERATĂ BRAȘOV-BUZĂU, UN VIS RĂMAS NEÎMPLINIT
Palatul Regal. File de poveste
Historia.ro
Abonează-te!
Sună de luni până vineri de la 9.00 la 18.00.
0318.603.057.

Publicitate

APOSTOLII EPOCII DE AUR
adevărul weekend
Cât era de rea coana Leana
Autorii serialului-eveniment Apostolii lui Stalin vă prezintă un nou documentar marca „Weekend Adevărul"
Personajele care au influențat destinul României în perioada 1965-1989
În fiecare vineri, în weekend adevărul

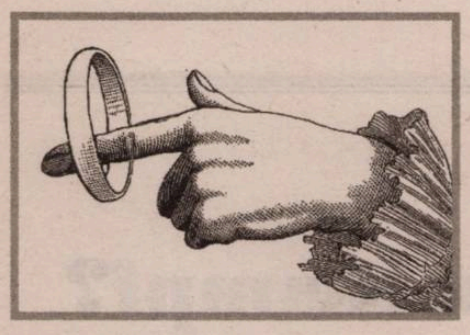

Selma IUSUF

legende **urbane**

Cutremurătoarele revelații ale unei vacanțe neprogramate

Să zicem că o oarecare problemă de sănătate te ține în casă trei zile la rînd. Dincolo de neplăcerea fizică, iei totul ca pe un formidabil cadou pe care ți-l face cotidianul. Încerci să profiți cît mai mult de pe urma acestei întîmplări și închizi televizorul, radioul, Facebook-ul, Net-ul, lumea din jur.

Afară e o iarnă nehotărîtă, umedă, întunecată. Se lipește pe ferestre și se uită în case. Tu stai în casă, în vîrful patului, și ești ușor descumpănit la răscrucea importantei hotărîri de a te rupe de lume. Pui mîna pe cele 1318 pagini ale trilogiei lui Murakami care zace compact pe noptieră cu abia primul capitol desțelenit și lăsat vraiște acum multe zile, cu promisiunea vagă a unei continuări care merită. Decretasei nu știu cînd, cu destul de multă suficiență, că extrem-orientalii ăștia (Ryu, Haruki, băgați în aceeași oală) nu te tușează cine știe ce. În *1Q84* ai crime, scriitori, dislexici talentați, grupări de extremă stînga, fluturi și supă *miso*. Numai că toată aparenta debandadă e așezată temeinic într-o țesătură modelată de un talent autentic. Te-ai înșelat. Citești pe nerăsuflate 200 de pagini într-o după-amiază. Ca-n vremurile bune. De afară, iarna asta zemoasă se uită în continuare la tine pe fereastră. O ignori.

Simți cum te separi din ce în ce mai tare de ce se întîmplă afară. Nu mai știi ce se întîmplă. Nimic nu pare urgent, iar televizorul tace. Mut și negru. Te lași în voia unei ușoare depresii răzgîiate, o cultivi cu atenție, e o depresie gustoasă, în care poți rîcîi ca în coaja unei bube aproape vindecate. Nu doare, e genul de depresie care te face să te simți interesant și vinovat la limita acceptabilului.

Mănînci chestii oarecare în pauza asta. Înainte erai hămesit tot timpul. Acum, mănînci cît să poți merge mai departe, e fix cît îți trebuie, nu te mai gîndești tot timpul la mîncare. Ai lăsat deoparte și grija eternei diete – fără carbohidrați, fără dulciuri, fără. Acum ai mîncat ce ai avut la îndemînă. Puțin, atît cît a fost nevoie. Incredibil, n-au sărit arcurile de la cîntar, de fapt, nici nu te mai interesează.

Te ridici și te uiți la propria bibliotecă ca în biblioteca unui străin. Nu v-ați mai privit de multă vreme. La baza ei zac frumoasele dicționare și enciclopedii pe care nu le-ai mai deschis cu anii. Cu Google în telefon, te-ai prostit de-a binelea. Memoria ta de scurtă și medie durată e făcută praf. Pe cîteva rafturi mai sus, iubirile adolescenței și primei tinereți: *Spuma zilelor, La răscruce de vînturi,* ia uite, mai încolo, *La Medeleni,* pătată toată cu gem și mere, *La răsărit de Eden, Un veac de singurătate.* Pui mîna pe Márquez. Citești un pasaj, mai citești unul. Ce *bullshit.* Serios, ar trebui să mă legi acum și să-mi ții ochii deschiși cu scobitori ca să mă forțezi să mai citesc așa ceva. Cînd m-am schimbat?

Între timp, telefonul tău bingăne și dingăne a diverse notificări. Dintre toate, una îți agață atenția. A murit David Bowie. Uau, s-a dus un *icon* cultural al vremilor noastre. Dar nu te duci mai departe. O să vezi după aia exact ce și cum, iar de ode și puneri în context nu ai chef.

Televizorul tace în continuare, tu stai în vîrful patului, în jurul tău s-au strîns deja mai multe cărți pe care nu apucasei nici măcar să te uiți, nu știi ce să faci mai întîi, simți că trebuie să recuperezi tot timpul pierdut, simți că trebuie să-ți limpezești mintea transformată într-o melasă greu curgătoare de tot ce faci tu acolo zi de zi, de rutina ucigătoare și de pasivitatea care ți-a încleiat creierul. Recuperezi, gîndești, citești, faci comparații. Gîndești.

Pauza e gata. Deschizi Net, știri, Facebook. Lumea se gîtuie și se înjură pe subiecte imposibil de clasat, precum atacurile de la Köln și cazul copiilor luați de la părinți în Norvegia. Toată lumea are certitudini. Și se scrie prost. Extrem de prost. Nici tu nu faci excepție. Bine ne-am regăsit!

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Lui Gutenberg

Serbarea este mare.
E timpul veritații
În contra tiraniei. Tiparul este-aflat.
Victoria tresaltă; apostolii dreptății
Acum posed în lume
un drum asigurat.

Minciuna se spăimîntă,
satan își pleacă capul.
S-abate calomnia:
regresul se uimește
Și umbrele-i hidoase
cu frică își duc corpul
Spre negrele tartare.
Lumina azi domnește.

E presa ce învinge ideile barbare;
Cu cartea, a ei armă,
ai minții ochi deschide:
Convinge, nu impune
voințe arbitrare,
Tiranice credințe, ori doctrine aride.

Petre Ispirescu,
3 septembrie 1866

Autorul nota pe marginea textului: „De mult timp mă silesc să fac ceva pentru inventatorul artei tipografice. Nimenea nu s-a gîndit la dînsul. În românește nu există pînă azi nimic în onoarea lui. Eu nu pretind că am făcut ceva bun. De aceea n-am arătat-o cuiva. O trec aci, ca să se vază de copiii mei că am voit a face ceva. Dacă se vor instrui, vor ști carte, să o îndrepteze, să o perfecționeze și să o publice."

După 150 de ani, mesajul acestui „manifest tipografic" e la fel de actual, chiar dacă formulat postmodern. La Mulți Ani! **(R.M.)**

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Cultura furtului

Cum altfel s-ar putea numi? Dacă ceva e disponibil, la vedere, expus într-un fel sau altul, iar tu-l lași acolo și treci mai departe, atunci „Ești prost!". După cum întoarcerea spre vreo formă de „facere de bine", întotdeauna se soldează cu un păcat fundamental, pe care noi îl formulăm cît se poate de limpede și de pitoresc, dar nu se poate reproduce aici. Nu e nici o problemă. Știe toată lumea cum sună zicerea populară. Și crești în spiritul ăsta. Chiar dacă ești ferit o vreme și protejat, în toate felurile, de contactul cu orice formă a virusului. Pînă la urmă, de cele mai multe ori, tot iei *răceala* asta. „De la ăilalți." Altminteri, e destul de greu să ieși afară, să participi la viața comunității.

Jocul continuu al ego-ului individual cu cel comunitar, coloana sonoră a acestui joc – decorată muzical cu o puzderie de ziceri, care mai de care mai colorate – dau, ca rezultat, deseori, un soi de remiză a acestui meci. Un soi de vină hîtră e aruncată la mișto, dintr-o parte în alta, în așa fel încît individul zice că așa e comunitatea, iar comunitatea pretinde că „s-a stricat", din diverse cauze. În general, „de la unii". Chiar dacă totul sfîrșește într-un soi cît se poate de evident de promiscuitate, pactul cu realitatea are o clauză secretă în care se spune clar că nimic din ceea ce se vede nu e ce pare a fi. Iar cine crede altfel, treaba lui. Își asumă riscul: „E prost". Între timp, cîtă vreme unii ar sta să se dumirească, să înțeleagă ceva din imaginile astea încîlcite – care nu se potrivesc deloc cu narațiunile așezate în dreptul fiecăreia dintre ele –, iuțeala de mînă și nebăgarea de seamă își fac, liniștite, treaba. Spectatorul se poate trezi eliberat de povara unui portofel, a unei biciclete, a unui telefon sau chiar a unei idei. Nu se poate pleca cu mîna goală de la o pleașcă. „Ai fi prost." După cum, dacă ești păgubit așa, ușor, și te mai și superi pe treaba asta, păi... n-ai înțeles nimic. Și nici n-ai umor. „Ești prost."

Ca să se iasă de sub riscul oricărui instinct etic rebel, se pun în mișcare motoarele ficțiunii. E vorba despre niște forțe formidabile, care pot muta continente. Ori de cîte ori adie vreo pală de vînt ușor etic sau suflă ceva care ar putea semăna cu adierea unei mustrări de conștiință, cursul e corectat fin, cu ajutorul formidabilelor motoare. Jeturi de narațiuni țîșnesc în stînga și-n dreapta, stabilizînd instantaneu nava și menținînd cursul neabătut. Totul se transformă într-o navigare lină, în ape calde, o croazieră scăldată în plăceri și relaxare. Rareori cineva se uită peste bord. Circulă un soi de altă clauză secretă a pactului: „Dom'le, n-ai treabă. Nu te uiți..." Unii care s-au uitat zic că în adîncuri colcăie niște lighioane marine de te sperii. Dar soluția e simplă. Nu te uiți, nu le vezi. Nu le vezi, nu există.

Dar cel mai frumos, adică gradul suprem de rafinament și evoluție, e atunci cînd înveți să furi din viteza celor mai elaborate discursuri despre onestitate. Aici se vede cine e cu adevărat cultivat și cine nu. Furăciunea ca fundament de concept, ca viziune asupra lumii, se poate revela în toată splendoarea ei doar așezată dinastic pe jilțul strălucitor al discursurilor despre cinste, etică și protejarea valorilor. Iar convenția teatrală a acestor momente de spectacol absolut bate toate regulile și obiceiurile convențiilor clasice. Cu cît mai mare și mai vizibil e gradul de simulare, cu atît mai mare e fascinația față de vorbitor. Adică, limpede, cu cît e mai evident că cineva minte cosmic, atunci cu atît mai sporită e fascinația că... „Dom'le, e dat dracului! Stai să vezi pînă unde se duce, și nu-ți vine să-ți crezi ochilor! Nu s-a mai văzut așa ceva!" De aici se naște o formă de admirație profundă. O admirație care se transformă în respect, și în cortina care, odată ridicată, dezvăluie galeria cu portrete ale eroilor deveniți legende. Suita de chipuri ale celor care au îndrăznit, au riscat, „n-au trăit degeaba". Rîsul care mai însoțește la început această comedie neagră poate să înghețe și să dispară. Cu greu, parcă se mai aude un fel de „Noi rîdem, ei merg liniștiți mai departe", dar șoapta asta dispare repede: „N-ai ce să faci. Asta e. Lumea e lor, domnule..."

Furtul nu mai are definiție. Ea s-a topit și s-a amestecat în materie. După ce excepțiile de la regula definirii s-au adunat pînă la a întuneca lumina soarelui, definiția s-a asfixiat și s-a prăbușit. Ea îngrașă acum, organic și destul de inutil, brazda din care ies accepțiunile modificate genetic. Așa apare noua definiție: „Ești ceea ce mănînci". Și nu mai are nici o legătură cu nimic. Atenția s-a mutat în altă parte. Tot restul e considerat cumva votat, adoptat tacit și stabilit, deja, ca regulă.

Ceea ce e profund fascinant e că, atunci cînd cineva sparge ușa și intră, în costum de protecție și dînd de zor la pompa cu dezinfectant, mai degrabă l-am pofti afară. Să nu vină el să ne salveze, că n-am chemat pe nimeni. Și s-o lase mai ușor cu costumele astea de protecție și cu zgomotul salvării. Știm noi cum e treaba. E doar aceeași chestie ca pe-aici. Doar că e mai mare și mai perfecționată. Noi n-am avut scule. Dacă aveam, făceam la fel. Poate chiar mai bine.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Joseph S. NYE Jr.

despre putere și dreptate

Pericolul unei Europe slăbite

După o perioadă de preocupare americană față de Vietnam și China, Henry Kissinger, secretarul de stat al SUA, a declarat 1973 „anul Europei". De curînd, după ce președintele Barack Obama a anunțat o pivotare strategică sau o reorientare către Asia, mulți europeni s-au temut că vor fi uitați de America. Acum – pe fondul crizei refugiaților, al ocupării Ucrainei de Est și al anexării ilegale a Crimeei de către Rusia, și al amenințării retragerii Marii Britanii din Uniunea Europeană –, anul 2016 ar putea deveni, de voie, de nevoie, un alt „an al Europei" pentru diplomația americană.

Lăsînd deoparte sloganurile, Europa deține resurse semnificative de putere și este de interes vital pentru SUA. Deși economia SUA este de patru ori mai mare decît cea germană, economia însumată a celor 28 de state membre ale UE este egală cu cea a SUA, iar populația de 510 milioane a UE este considerabil mai mare decît cea de 320 de milioane a Statelor Unite.

Venitul SUA *per capita* este, într-adevăr, mai mare, dar în termeni de capital uman, tehnologie și export, UE este, fără îndoială, un partener redutabil. Pînă la criza din 2010, cînd problemele bugetare din Grecia și din alte părți au stîrnit panică pe piețele financiare, unii economiști au presupus că euro ar putea înlocui curînd dolarul, ca principală rezervă valutară mondială.

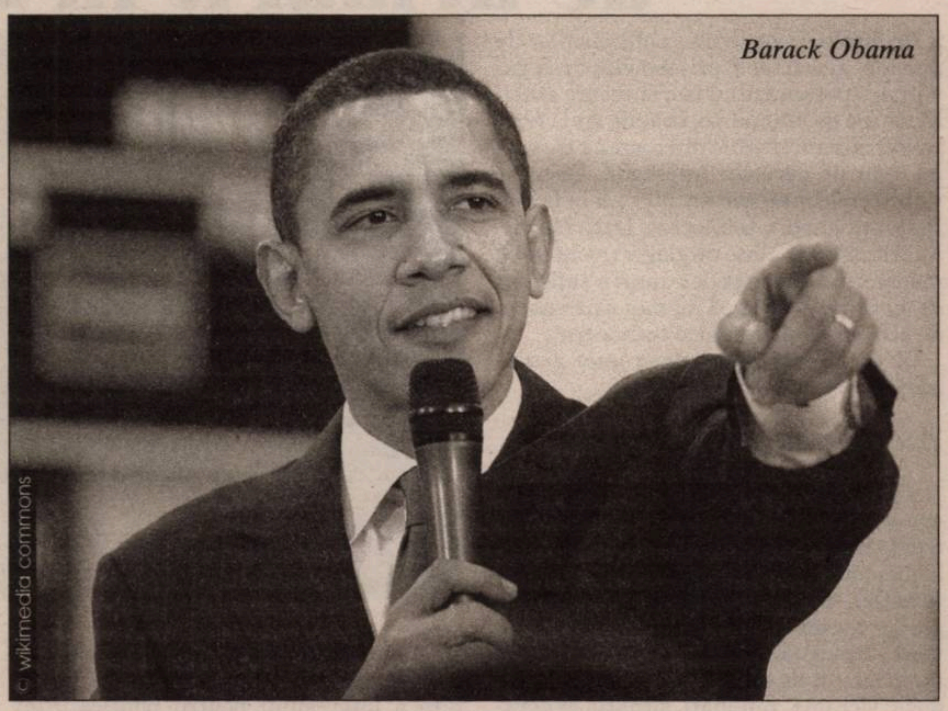

Barack Obama

© wikimedia commons

Unitatea europeană se confruntă însă cu limitări semnificative.

În termeni de resurse militare, Europa cheltuiește mai puțin de jumătate din bugetul pentru apărare al SUA, dar are un personal militar mai numeros. Anglia și Franța au arme nucleare și o capacitate limitată pentru intervenții externe în Africa și în Orientul Mijlociu. Cu toții sînt parteneri activi în atacurile aeriene împotriva Statului Islamic.

În ceea ce privește resursele *soft-power*, Europa beneficiază de o străveche putere de seducție, cu europeni care au jucat un rol central în instituțiile internaționale. Potrivit unui studiu recent al Grupului Portland, 14 țări din topul 20 mondial sînt state europene. Percepția potrivit căreia unitatea Europei se coagulează în jurul instituțiilor comune o face foarte atractivă pentru vecinii săi, chiar dacă această percepție s-a mai erodat în urma crizei financiare.

Întrebarea-cheie în evaluarea resurselor de putere ale Europei este dacă UE va obține un grad suficient de coeziune pentru a se exprima univoc în privința unui spectru larg de probleme internaționale sau dacă va rămîne o grupare restrînsă, definită de diferitele identități naționale, culturi politice și politici externe ale membrilor săi.

Răspunsul variază în funcție de problemă. În materie de comerț, bunăoară, Europa este egală cu SUA și este capabilă să contrabalanseze puterea americană. Importanța rolului Europei în cadrul FMI este depășită doar de SUA (deși criza financiară a slăbit încrederea în euro).

Cît despre legea antimonopol, dimensiunea și atractivitatea pieței europene au făcut ca firmele americane care doresc să fuzioneze să solicite acordul atît al Comisiei Europene, cît și al Ministerului Justiției al SUA. În domeniul Internetului, UE stabilește standardele globale pentru protecția sferei private, pe care companiile americane și alte companii multinaționale nu le pot ignora.

Unitatea europeană se confruntă însă cu limitări semnificative. Identitățile naționale rămîn mai puternice decît identitatea europeană comună. Iar partidele populiste de extremă dreaptă au ales ca ținte ale xenofobiei chiar instituțiile UE.

Integrarea juridică progresează, în interiorul UE, dar integrarea politicilor externe și de apărare rămîne limitată. Premierul britanic David Cameron a promis să restrîngă puterile instituțiilor UE și să supună rezultatele negocierilor sale cu liderii UE unui referendum popular, la finele lui 2017. Dacă Marea Britanie votează „nu" și iese din UE, impactul asupra moralului european va fi drastic – un rezultat care ar trebui evitat, avertizează SUA, chiar dacă nu dispune de resurse pentru a-l preveni.

Pe termen lung, Europa se confruntă cu probleme demografice serioase, datorate ratelor scăzute ale natalității și indisponibilității de a accepta imigrația în masă. În 1900, Europa reprezenta un sfert din populația globului. La jumătatea secolului al XXI-lea s-ar putea să nu mai reprezinte decît 6% – din care aproape o treime va avea peste 65 de ani.

Chiar dacă valul de imigrație actual ar putea fi răspunsul la problema demografică pe termen lung a Europei, el amenință unitatea europeană, în pofida conducerii excepționale a cancelarului german Angela Merkel. Datorită creșterii vertiginoase a afluxului de imigranți (mai mult de un milion de persoane numai anul trecut) și apartenenței la mahomedanism a multora dintre ei, majoritatea țărilor europene au avut o reacție politică de respingere vehementă. Din nou, pentru diplomația americană e în joc o miză importantă, dar SUA au și aici o marjă limitată de acțiune.

Șansele ca Europa să devină, pe termen lung, o amenințare pentru SUA sînt reduse – și nu numai datorită investițiilor militare scăzute ale acesteia. Chiar dacă Europa dispune de cea mai mare piață europeană, îi lipsește coeziunea. Și, deși producțiile sale culturale sînt impresionante, în termeni de învățămînt universitar, universitățile din SUA ocupă 52 de poziții în topul 100 mondial, în vreme ce Europa doar 27. Dacă Europa ar depăși diferendele interne și ar încerca să devină un rival al SUA la nivel global, atuurile ei ar putea contrabalansa parțial puterea americană, dar nu ar egala-o.

În orice caz, pentru diplomații SUA, pericolul nu îl reprezintă o Europă devenită prea puternică, ci una slăbită peste măsură. Cîtă vreme Europa și America rămîn aliate, resursele lor se vor amplifica reciproc.

În ciuda inevitabilelor fricțiuni care încetinesc negocierea Parteneriatului Transatlantic pentru Comerț și Investiții (TTIP), o separare economică e puțin probabilă; Obama va vizita în aprilie Europa pentru a-l promova. Investițiile directe bidirecționale între SUA și UE depășesc volumul comerțului cu Asia și contribuie astfel la sudarea celor două economii. Și, chiar dacă americanii și europenii s-au săgetat secole de-a rîndul, ei împărtășesc valorile democrației și ale drepturilor omului mai mult decît oricare alte regiuni ale lumii.

O Americă puternică sau o Europă puternică nu își periclitează reciproc interesele importante, vitale. Dar o Europă slăbită, în 2016, ar putea dăuna ambelor părți.

Joseph S. Nye, Jr. *este profesor la Harvard și autor al cărții* Is the American Century Over?.

© Project Syndicate, 2016
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

David Cameron

© wikimedia commons

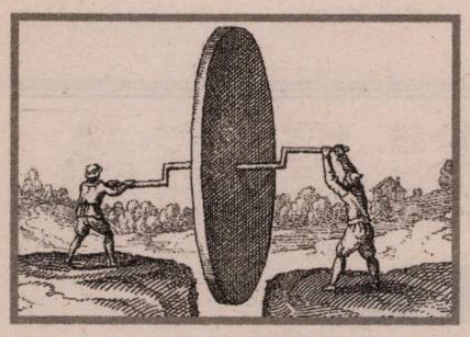

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Șase subiecte politice de urmărit în 2016

Alegerile locale

România e țara în care politicienii restrîng competiția electorală și apoi lasă locul liber, forțați de propriile fapte, traduse în prejudicii constatate de DNA. Mai sînt șase luni pînă la alegerile locale și sînt prea puține certitudini cu privire la liniile pe care se va desfășura campania. Ceața domină la București, unde numai unul din partidele mari pare să se fi hotărît cu privirea la numele candidatului (PNL – Cristian Bușoi). Situația e un pic mai ușor de descriptat în principalele orașe din provincie, unde, în bună măsură, candidații sînt cunoscuți, însă nu e clar deloc care va fi politica de alianțe. Va accepta „centrul" coaliții locale, va încerca să coopteze independenți sau minorități chiar cu riscul de a supăra eventuali viitori parteneri de guvernare? Partidele știu prea bine că localele sînt o profeție pentru parlamentare, iar un rezultat prost le mărește riscul de a lua loc în băncile Opoziției.

Un risc e și frustrarea populației. La București (și nu numai) vom avea cel mai puțin legitim primar din istoria alegerilor pentru Primăria Capitalei. Omul va avea, foarte probabil, puține voturi, mai puține decît oricare dintre predecesorii săi. O consecință a nefericitei decizii a Parlamentului de a schimba legea astfel încît primarii să fie aleși într-un singur tur, în pofida tuturor protestelor venite din societatea civilă.

Evoluția lui Dacian Cioloș

Despre Dacian Cioloș se speculează deja că se pregătește pentru o carieră de politician ales. Pînă acum, cariera domnului Cioloș e o listă de posturi în care a fost numit. E probabil prea devreme pentru a ne pune întrebarea dacă actualul premier va înlocui conducerea colegială a PNL sau va pune bazele unui alt partid „prezidențial" care să împlinească voința Cotrocenilor. Ceea ce știm e că Dacian Cioloș e perfect conștient de poziția sa delicată, între partide și președinte. Premierul nu a dat semne că intenționează să provoace sau să alimenteze conflicte, însă nici că e dispus să cedeze întreaga autonomie a Guvernului. Felul în care funcționează în prezent Executivul, unde un rol major îl are Cancelaria în detrimentul ministerelor, e un semn al hotărîrii premierului de a păstra măcar o parte din control la cabinetul său.

Dacian Cioloș are un an greu în față, iar presiunile pre-electorale ar putea să îi fie fatale. Doar teama politicienilor de „stradă" și calculele privind viitoarea guvernare pot contribui la o oarecare stabilitate. Pe de altă parte, trebuie spus foarte clar, manifestațiile din toamna trecută au avut un caracter irepetabil. Orice se va întîmpla anul acesta, nu va fi în favoarea unui guvern tehnocrat. Dacă Guvernul va cădea înainte de alegeri, vom ști că măcar unul din partidele mari e suficient de sigur pe el încît să nu mai țină seama de consensul-disimulare technocrat.

Dl Cioloș are doar șansa unei guvernări competente. Nimic altceva.

Aterizarea președintelui

Stilul detașat și mai degrabă retras al președintelui a provocat destul de multe frustrări anul trecut. E de așteptat ca dl Klaus Iohannis să continue să se comporte astfel, însă momentul de glorie al alegerilor a cam trecut. Anul ăsta, Administrația Prezidențială are niște dosare nemaipomenit de complicate pe masă: Moldova, Ucraina, refugiați, situația generală a UE și o posibilă criză economică internațională despre care scepticii avertizează deja de cîteva luni. În plan intern, nominalizările pentru șefii parchetelor au provocat deja un scandal minor în urma unui interviu al ministrului Justiției. E ușor de bănuit că vor urma și altele. De altfel, cred că anul acesta ne putem aștepta la începutul dezvrăjirii, la ieșirea din paradigma anticorupției.

Klaus Iohannis va trebui să treacă și testul independenței în perspectiva rundelor de alegeri care vin anul acesta. Predecesorul său nu a reușit decît parțial să stea departe de competiție, iar favoriții săi nu au fost chiar greu de observat.

Pentru Klaus Iohannis, 2016 este un an al construcției și al confirmărilor. Însă, indiferent ce ar face, popularitatea lui va scădea la cote cu care nu este probabil obișnuit. Vocile critice de anul trecut vor fi și mai puternice, iar apărarea va fi dificilă pentru anturajul prezidențial.

Independenții, nou-veniții, netestații

Vom verifica în 2016 dacă, într-adevăr, activismul politic românesc, amorțit de la mijlocul anilor '90 încoace, cunoaște cu adevărat un reviriment. Demonstrațiile de după Colectiv au fost un strigăt de frustrare, nu un model de organizare, dar au avut, totuși, consecințe. Prima e retragerea temporară a partidelor „clasice" din Guvern. O a doua este o firavă renaștere a interesului pentru politică. Sînt organizații ca Inițiativa România (aflată la intersecția dintre Uniți Salvăm și M10) care merg pe un drum asemănător Alianței Civice – presiune publică pentru reformă. Sînt alte grupuri, cum e bizarul i74, care încearcă să se transforme în partid fără să fie clar de ce. Mai importante decît acestea sînt partidele regionale care au șansa acum să provoace cutremure în plan local și, eventual, să provoace schimbări pornind de la firul ierbii. Peste ele vin partidele dreptei mici (MP, M10, ALDE), care sînt la primul test major (locale + parlamentare). Din păcate, politica de alianțe a partidelor mari va aduce din nou în Parlament partide care nu au ce căuta acolo. Ăsta e un subiect prea puțin studiat. UNPR nu ar fi fost posibil fără partidele mari. La fel și fostul PC.

Foarte probabil, și anul ăsta stînga va rămîne nereprezentată. Incapacitatea funciară a activiștilor stîngii de a se organiza va lăsa din nou spațiu liber unui PSD care poate fi orice, numai partid de stînga nu.

Conservatorii

Șanse mai bune de reușită are un discurs eurosceptic și, pe alocuri, antioccidental. Fostul președinte Traian Băsescu se poziționează, de ceva vreme deja, ca un realist lipsit de iluzii și face presiuni majore mai ales pe problematica refugiaților. Poziția dlui Băsescu e însă destul de slabă (sondajele nu înregistrează nici un avans sensibil) și, cîtă vreme nu lasă nimic să crească pe lîngă sine, e puțin probabil ca succesul să fie major. Totuși, va fi greu de ignorat. E de așteptat ca dl Băsescu să critice permanent politica externă a României și să își continue micul și ciudatul său război cu serviciile secrete pe care le-a controlat vreme de zece ani. Iar asta are de obicei consecințe dincolo de sediul materiei.

Fostul președinte știe prea bine că nu va mai conduce niciodată un partid majoritar, și probabil calculele lui merg spre ocuparea locului de „balama" în viitorul Parlament, cu un rol esențial în formarea viitorului guvern. Însă totul depinde de locale, unde nu știm încă dacă dl Băsescu va avea curaj să se implice direct.

Același discurs eurosceptic e prezent în societate și în afara cercului dlui Băsescu, dar nu a căpătat încă o expresie politică autonomă. Nu e exclus ca în 2016 să vedem articularea lui în diverse partide marginale aflate în căutarea unei crize care să le legitimizeze.

Alegerile parlamentare

Marele subiect al anului și cel mai greu de evaluat. Depinde, așa cum spuneam mai sus, de locale și de performanțele Guvernului Cioloș. PSD și PNL sînt în acest moment în reconstrucție, iar partidele mici nu au nici infrastructura, nici resursele pentru a pune probleme reale celor două.

Se revine la sistemul de vot pe listă – un semn al recentralizării puterii după ce, la ultima rundă de alegeri, uninominalul a produs un Parlament care nu o dată a fost numit „al rușinii".

Deși insist adesea că e nevoie de o deschidere a sistemului politic, decizia de revenire la listă nu e chiar greșită din punct de vedere al sănătății sistemului: centrul va deveni un pic mai responsabil. Totuși, schimbarea e mai degrabă cosmetică. Și anul acesta, alegerile parlamentare vor costa înfiorător de mult, iar cheltuielile acelea nu vor fi centralizate cu adevărat de nici un organism al statului.

Competiția va fi în continuare mimată.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Coordonator: Marius CHIVU

Best of 2015

cele mai citite texte

Texte și opinii de:

● Marius CHIVU
„50 de clișee alb pe negru“
● Cristian GHINEA
„Gînduri pe invers despre migrație“
● Stela GIURGEANU
„The New Limbaj“
● Selma IUSUF
„Moși și babe“
● Vintilă MIHĂILESCU
„Detoxifierea și păcatul originar“
● Valeriu NICOLAE
„E minunat să fii țigan!“
● Andrei PLEȘU
„Aventură în Indonezia“
● Mihai ȘORA
„Să uiți binele care ți s-a făcut nu reprezintă o putere, ci un gol“ - interviu
● Mircea VASILESCU
„De ce vă trebuie doctorate

argument

Liked!

Revista noastră împlinește sîmbătă, 16 ianuarie, 23 de ani. Mulți, puțini? Depinde la ce raportăm această cifră.

Cert e că *Dilema veche* există și în varianta online încă din anul 1996. Din acest punct de vedere, sîntem veteranii presei online din România și, oricum, am fost în avangardă: studiile arată că în anul 1995 erau prezente în World Wide Web puțin peste o mie de publicații din toată lumea.

De-a lungul anilor, revista și-a schimbat de cîteva ori site-ul (o va face din nou în curînd) pentru a ține pasul cu tehnologia și cu cerințele tinerilor internauți dilematici. Dacă în 1996 site-ul revistei prelua doar cîteva articole din revista tipărită, astăzi, două decenii mai tîrziu, în epoca web-ului, întregul corpus de articole poate fi citit online în chiar ziua apariției revistei la chioșcuri. E-adevărat, o parte sînt accesibile doar abonaților online, dar, pe lîngă textele scrise, pe site sînt încărcate și galerii foto, și filmulețe, și videoclipuri (la un moment dat, am avut și un *podcast* de radio).

Acum zece ani intrau pe site-ul revistei cîteva mii de utilizatori unici pe săptămînă, acum, în momentul în care scriu acest argument, avem 84.350 de prieteni pe Facebook și 121.300 de vizitatori unici pe lună. (Unde mai pui că *hashtag*-ul *#dilemaveche* numără cîteva sute de postări, fără ca revista să aibă cont de Instagram.) De anul trecut avem și un mic blog, iar în pagina cititorilor reproducem acum și scrisori venite la redacție, dar și cele mai consistente comentarii de pe site. Realitatea e că avem deja mai mulți cititori online decît cumpărători ai revistei tipărite (peste șase mii), ceea ce e normal în acest Ev Digital. Dacă presa va mai avea un viitor și în print și cum va arăta acesta, rămîne de urmărit.

Am făcut acest preambul legat de prezența îndelungată și tot mai masivă a revistei în mediul online fiindcă, pentru prima dată în istoria *Dilemei vechi*, criteriul de anul acesta al selecției textelor pe care alegem să le republicăm în tradiționalul număr retrospectiv a fost numărul de vizualizări de pe site. Dacă anul trecut dosarul s-a numit „Doriți să recitiți?“, anul acesta principiul retoric ar fi „Doriți să repostăm?“.

Așadar, în paginile Dosarului de față vă prezentăm un *best of* cu o mică selecție din cele mai vizualizate, *like*-uite & *share*-uite articole dilematice din 2015, unele dintre acestea țintind spre 20.000 de vizualizări și peste 3000 de *like*-uri.

Fie că răsfoiți paginile de hîrtie ale revistei, fie că o citiți scrolînd cu degetul pe mouse-ul laptop-ului ori mișcîndu-l pe suprafața tabletei, vă dorim (re)lectură plăcută! (**Marius Chivu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 14 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Laurențiu Colintineanu.

Andrei PLEȘU

Aventură în Indonezia

(fragmente)

Aflu că, de curînd, Mircea Malița și-a publicat autobiografia și că undeva, în corpul masiv al cărții sale, e relatat un episod care mă privește: o călătorie în Indonezia. Relatarea domnului Malița este stupefiantă. Pe scurt, rezultă că domnia sa a aranjat să particip la un congres de estetică („Arta și viitorul") organizat, în 1978, la Jakarta și în insula Bali, dar că eu, odată ajuns în capitala indoneziană, m-am instalat într-un hotel și am așteptat să vină cineva să mă caute. Cum n-a venit nimeni, m-am întors acasă ca un netrebnic, pe banii țării. Nu știu cum să calific această poveste. Memorie șubrezită? Rea-credință? Străvechi deprinderi de activist duplicitar? Oricum, m-am hotărît să propun cititorilor varianta mea despre această penibilă întîmplare. Nu pentru a corecta ceea ce, în mintea și conștiința dlui Malița, e ireversibil incorect, ci pentru a oferi o imagine despre absurditatea unor vremuri pe care cei care nu le-au trăit nu și le mai pot reprezenta. Povestea care urmează a fost deja redactată pentru un volum de dialog cu Vlad Mixich, în pregătire la Editura Humanitas. Înainte de 1989, am povestit-o în diferite cercuri de prieteni amatori de suprarealism și, dacă nu mă înșel, ea e pomenită și de Mircea Zaciu într-unul dintre volumele sale de memorii. Iată, deci, varianta mea:

În 1978, tînăr cercetător la Institutul de Istoria Artei al Academiei RSR, sînt chemat la Ministerul Învățămîntului de Mircea Malița. Mă anunță că, în Indonezia, urmează să aibă loc o conferință internațională de futurologie (știam că futurologia era una dintre „vocațiile" interlocutorului meu) și că am fost recomandat ca potențial participant din partea României. Era nevoie de cineva care să vorbească englezește, să se priceapă, cît de cît, la artă și, dacă se poate, să fie tînăr. Am fost, evident, luat prin surprindere. Nu știam cum de se ajunsese la mine, dar ideea – utopică în context – că aș putea avea șansa să ajung în Indonezia și, eventual, să văd templul Borobudur, despre care citisem deja cîte ceva (Paul Mus, Mircea Eliade), mi s-a părut amețitoare. Nu mai vorbesc de caracterul itinerant al congresului, a cărui ultimă etapă era exotica insulă Bali. Mircea Malița a avut amabilitatea să mă conducă, la plecarea din biroul său, pînă la lift, pentru cîteva ultime indicații: „Veți face o comunicare intitulată «Arta și viitorul» și nu uitați ca, la un moment dat, să îl pomeniți pe tovarășul Nicolae Ceaușescu." Sugestia m-a cam dezumflat, mai ales că eram pățit. (Trimis la un colocviu din Berlinul de Est cu o „sugestie" asemănătoare, n-o respectasem și, în ultimul moment, în urma unui semnal-fulger venit din țară, fusesem oprit de ambasada noastră să mă mai prezint la dezbateri.) A doua zi după întîlnirea, afabilă altfel, cu Mircea Malița, am fost convocat de Mihnea Gheorghiu la sediul Academiei de Științe Sociale și Politice, al cărei președinte era. „Mesajul" lui a fost mai direct și imperativ: încă în picioare, a luat un creion roșu și, pe un exemplar din *Scînteia* în care apăruse un discurs al „șefului", a înconjurat un pasaj „adecvat": „De aici trebui pornit în intervenția dumitale!" „Bine, am îngăimat, dar eu am crezut că e vorba de o conferință de estetică..." „Da, dar avem nevoie ca textul dumitale de specialitate să aibă și această componentă." Eram suficient de tînăr ca să cred că voi putea eschiva această „ingerință". Cine o știn, tov. Malița mi-a spus că totul e plătit de organizatorii indonezieni." „Aiurea!" – au strigat, într-un glas, diplomații noștri. „E a nu știu cîta oară cînd pățim chestii de-astea! Noi trebuie să acoperim toate cheltuielile. Haideți, mergem direct la domnul ambasador!" Nu-mi venea să cred, dar încă bănuiam că e vorba de o minoră încurcătură birocratică. Se va lămuri. În biroul său, ambasadorul mă aștepta însă cu o mină destul de plictisită: „Din păcate, nu sîntem la prima experiență de acest fel. Iar bugetul nostru e limitat. Așa că nu participați la conferință și vă trimit înapoi în țară cu primul avion. Problema e că avionul următor e abia peste o săptămînă. Ce fac eu cu matale aici, vreme de șase zile?"

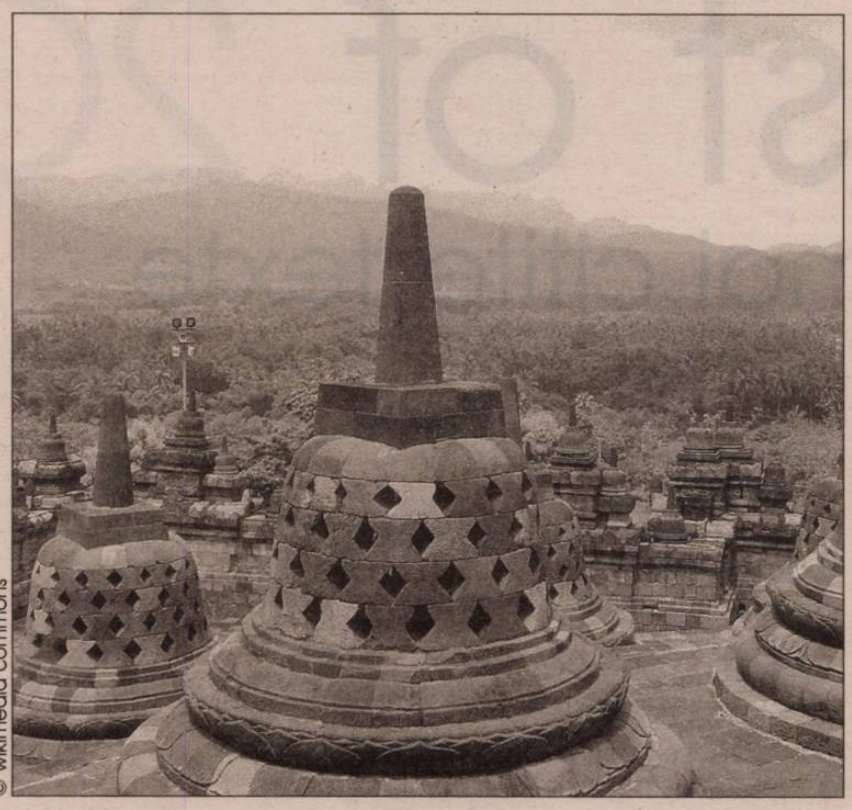
© wikimedia commons

Carevasăzică, dl ambasador avea de gînd să mă consemneze la fața locului vreme de șase zile, pînă la următorul zbor spre București. Am încercat, perplex, o mică infuzie de raționalitate: „Domnule ambasador, am făcut un drum de 16.000 de kilometri ca să ajung aici. Dacă tot am ajuns, n-ar fi mai bine să particip la congresul pentru care am fost trimis? Oricum o să cheltuiți niște bani ca să mă țineți în Jakarta încă șase zile. Dacă nu particip, s-ar putea să trebuiască să asumăm noi cheltuielile de călătorie..." „Nu asumăm nimic, n-avem bani în buget pentru așa ceva. O să procedăm în felul următor: o să dormi pe undeva prin ambasadă și de mîncat o să aranjez eu cu băieții să te invite pe la ei pe-acasă." Imediat, unul dintre „băieți" a și intrat în scenă: tovarășul Tănase, altfel om cumsecade: „Tovule, las' că te plimb eu prin oraș în zilele următoare; iar mîine, uite, te invit la prînz la mine acasă."

Zis și făcut! Tov. Tănase mi-a oferit un tur al capitalei indoneziene la bordul mașinii ambasadei, o Da-

„Nouă dolari, ca să vă rămînă și de un suc."

Una dintre experiențele memorabile ale „turului de oraș" oferit de amicul Tănase era „ghidajul" expert cu care acompania traseul: un discurs ușor schizofrenic, rezultat din efortul de a împăca unele accese de entuziasm cu episoade ideologice „corecte politic": „Tovule, uitați, aici e piața mare! Știți cum e?! Dacă visezi noaptea ceva, orice, poți fi sigur că, dacă vii aici, găsești tot!" După care își lua seama (s-o fi gîndit că, în fond, nu prea știa ce e cu mine și că e mai bine să fie prudent) și adăuga, pripit: „Să știți, însă, că între săraci și bogați e o inegalitate inadmisibilă! O mînă de îmbuibați trăiesc pe socoteala poporului!"

să stea să controleze un discurs ținut în insula Bali?

Pregătirea călătoriei a fost rapidă. Mi s-a spus că toate cheltuielile sînt acoperite de organizatorii indonezieni. O mică problemă a apărut în legătură cu situația mea medicală. Ca să pleci în Asia de Sud-Est era nevoie de o sumedenie de vaccinuri. Unul dintre ele era un „rapel", a cărui administrare depindea de semnul pe brațul unui vaccin administrat în copilărie. Nu-l aveam. Dar România socialistă nu se împiedica, dacă era vorba de „interesul național", în fleacuri igienice. Două-trei telefoane și vaccinul mi-a fost făcut. Am căpătat, așadar, pașaport, bilet de avion și zece dolari ca bani de buzunar pentru drum.

Zborul includea o escală la Atena, unde nu mai fusesem niciodată. Am ajuns dimineața, iar zborul următor era spre seară. Mi-am spus că e o bună ocazie să văd Muzeul de Antichități și monumentele de pe „colina sacră" a Acropolei. La ghișeul de informații, mi s-a spus că, în timpul pe care îl aveam la dispoziție, pot participa la un traseu turistic incluzînd cele două „obiective". M-ar costa 11 dolari. „Am numai zece" – am răspuns. „Dar de unde veniți? – m-a întrebat funcționarul de la ghișeu, oarecum mirat că se poate umbla prin lume cu fix zece dolari în buzunar. „Din România." A avut aerul că s-a lămurit. Milos, mi-a făcut o reducere: „Nouă dolari, ca să vă rămînă și de un suc". Am făcut, fericit, turul și am prins avionul spre Jakarta, unde am aterizat după aproximativ 16 ore de zbor.

La aeroport, mă așteptau doi funcționari de la Ambasada română, ușor de recunoscut după portret și costum... Nici n-am apucat bine să facem cunoștință, că m-au și întrebat, ușor neliniștiți: „Aveți bani?" „Hait!" – mi-am zis. „Acum or să mă certe că am cheltuit cei zece dolari!" „Lasă, domnule, dolarii ăia! Problema e taxa de participare la conferință și toate cheltuielile aferente: drum, cazare etc." M-am liniștit. „Nu, stați pu-

cie cu volan aproape incandescent, la cele 40 de grade la umbră cît oferea ambianța. „N-aveți aer condiționat într-o țară ca asta?" – am întrebat eu, cam „încremenit în proiect". „Ar costa prea mult!" Aveam să aflu, de altfel, că ambasadorul încasa cam 600 de dolari pe lună, iar subalternii – o medie de 200 de dolari. În aceste condiții, toți voiau să facă și economii, astfel încît să se întoarcă acasă cu achiziții foarte prețioase în epocă pentru cetățeanul român obișnuit: un frigider bun, un magnetofon, o „orgă de lumini" (din cîte mi-am dat seama, o adevărată obsesie a diplomaților noștri de-atunci). Regimul „de austeritate" al angajaților s-a reflectat și în prînzul pe care l-am căpătat, cu bună inimă, acasă la tov. Tănase: cîteva oscioare cu puțină carne și mult zgîrci, totul îmbăiat în mujdei. Doamna Tănase s-a scuzat pentru multiplele eczeme pe care le avea pe piele: pîinea din oraș fiind scumpă, prefera să cumpere făină și să coacă pîine acasă (la peste 40 de grade!) [...] Am ajuns spre seară la ambasadă, unde dl ambasador, cu un aer boieresc, mi-a spus: „Tovule, mi s-a făcut milă de dumneata. Am o relație prin care am reușit să-ți asigur o cameră ieftină de hotel, pînă în ziua întoarcerii acasă. Am să-ți dau chiar și o diurnă de șase dolari". „Păi", „zic, n-am putea, cu banii ăștia, să plătim taxa de participare la congres și, în felul ăsta, să intrăm în ordine?" „Nu, nu putem acoperi întreaga sumă. Și, oricum, ceilalți participanți au plecat deja

spre insula Bali, unde continuă lucrările. Ce vrei? Să te pierd de tot prin Asia?“ M-am resemnat. Pe străzi nu puteam umbla prea mult, din cauza canicule drastice. Așa că am stat mai curînd în camera răcoroasă de la hotel, după ce m-am aprovizionat cu ceva cărți din biblioteca ambasadei. E drept că aveam de ales doar între operele (încă incomplete) ale lui Nicolae Ceaușescu și numeroase volume din Marx, Engels și Lenin, sau din marii noștri clasici de secol XIX. Am recitit, deci, în patru-cinci zile, Bălcescu și Alecu Russo. Ce putea fi mai exotic? Să stai undeva în Jakarta și să citești Românii sub Mihai-Voevod Viteazul, neputînd participa la un congres pe tema „Arta și viitorul“... [...]

Mă pregăteam de întoarcere cînd – surpriză! – tov. ambasador mă convoacă pentru o mică „încunoștiințare“ administrativă: „Am primit indicații de la București. Nu vă puteți întoarce în țară. Organizatorii conferinței de-aici ne-au dat asigurări că își asumă toate cheltuielile: drum, taxă de participare, tot. Or, nu ne-au dat nimic. Sîntem în pagubă. Dumneavoastră veți rămîne la Jakarta pînă veți recupera banii promiși.“ Eu: „În ce calitate vreți să recuperez banii? Am fost invitat la un congres, n-am participat, dar cer să capăt, post factum, o finanțare pentru prețioasa mea absență?!“ „Nu e vina noastră – zice ambasadorul. Au promis și nu și-au ținut promisiunea. E dreptul nostru să recuperăm pierderile! Oricum, veți fi însoțit peste tot de omul nostru, tov. Tănase, care știe la ce uși trebuie să bateți.“ În clipa aceea, am avut sentimentul că nu voi mai pleca niciodată din Indonezia. Îmi voi petrece restul vieții cerînd, nebunește, dolari pentru o prestație inexistentă.

În timp ce avionul spre țară pleca pentru a nu reveni decît peste încă o săptămînă, mi-am început turneul „revendicativ“, însoțit de tov. Tănase. Prima instituție pe listă era Ministerul Învățămîntului. Portarul, un tînăr de culoare, a încercat să ne legitimeze. Tov. Tănase, trăgîndu-mă, grăbit, de mînecă, i-a șoptit printre dinți: *„Arrangements, arrangements!“*, însoțindu-și vorba cu gestul, cunoscut pe la noi, al frecării degetelor arătătoare de la ambele mîini. Pe scurt, am trecut de bietul cerber care, perplex, a rămas în urmă, repetînd gestul cu pricina, în speranța că va înțelege mesajul lui secret. Discursul meu dinaintea oficialităților locale era, inevitabil, ridicol. Oricît mă străduiam să fiu politicos, rezonabil, „complex“, eram conștient că cer o aberație: să fiu remunerat pentru o nontreabă. Tov. Tănase devenea, de îndată, nerăbdător: bătea cu palma în masă și spunea răstit: *„Money! Money!“* Îi tot ziceam: „Dom'le, nu-i mai lua așa tare! Nu se face!“. Răspunsul era prompt și nemilos: „Ia mai dă-i în paștele mamii lor! La cîți bani au ăștia, ar trebui să le fie rușine!“. La un moment dat, am ajuns la o fundație culturală, a cărei gazdă era o doamnă superbă și binevoitoare. Tov. Tănase a realizat că o oarecare schimbare de stil se impune. În loc să strige, bărbătește, *„Money, Money!“*, privea, șmecher, spre delicata și perplexa noastră interlocutoare și făcea – frecîndu-și degetul gros cu arătătorul – gestul cu care, în limbajul dîmbovițean, semnalăm interesul pentru bani („Cît costă?“, „Dă și tu ceva!“). Degeaba îi explicam amicului Tănase că gestul cu pricina nu e universal și că, deci, doamna din fața noastră n-avea cum să-l înțeleagă. „Lasă, tovule, habar n-ai, ăștia înțelege tot...“

În cele din urmă, am ajuns la organizatorul indonezian al conferinței, profesorul de estetică Sutan Takdir Alisjahbana, proaspăt întors din Bali. I-am comunicat și lui pretenția suprarealistă a statului român de a căpăta despăgubiri pentru banii cheltuiți „pe încredere“ în vederea... neparticipării mele la lucrările conferinței. „Domnule dragă“ – mi-a răspuns bătrînul profesor – „nu pricep cum de ați venit pînă aici și n-ați participat la întîlnirile noastre. Cît despre bani, dați-mi voie să vă spun cum am finanțat conferința. Cu ceva timp în urmă, am fost la Stockholm, invitat la un congres de specialitate. După aterizare, avionul a făcut explozie. M-am aruncat, în ultima clipă, pe fereastră și mi-am rupt ambele picioare. Compania aeriană vinovată de accident mi-a dat, drept reparație «morală», o importantă sumă de bani, pe care am investit-o integral în organizarea conferinței de acum. S-au cheltuit toți banii. Nu mai am cu ce să satisfac cerințele dvs.“

Ajunsesem la limita răbdării. Niciodată nu fusesem pus în situații atît de umilitoare. Așa că i-am spus ambasadorului: „M-am săturat! Dacă nu mă lăsați să plec acasă cu avionul următor, ies în stradă și protestez public pentru sechestrare de persoană“. „Dacă faceți asta, va trebui să vă arestăm!“ – mi-a răspuns ambasadorul, mai în glumă, mai în serios. Din fericire, a doua zi, am primit vestea cea bună. Eram liber să plec, iar problema recuperării banilor rămînea în sarcina oficialităților române.

Dar aventura continuă. Cu o zi înainte să vină avionul, mă sună atașatul economic al ambasadei: „Tov. Pleșu, am și eu o fetiță de cinci anișori, pe care vreau s-o trimit acasă, la bunici. Ați fi de acord s-o luați cu dumneavoastră?“. „Păi, e drum lung“ – am bîiguit perplex. „O să stea ea singură cu un necunoscut atîta vreme?“ „Da, e un copil drăguț și foarte cuminte. O să vă dau și un bănuț de buzunar pentru cazul că o vrea vreun suc sau ceva...“ Ce era să fac? M-am trezit la aeroport cu tînăra domnișoară, plus trei valize și 5 rupii pentru eventuale „cheltuieli de călătorie“. Zborul spre București includea o escală la Singapore, unde trebuia să prindem o cursă Tarom. Numai că la Singapore aflu că zborul Tarom s-a amînat cu 24 de ore! Bine, și eu ce fac pînă mîine? „Foarte simplu. Luați un taxi pînă în oraș, dormiți la un hotel și reveniți mîine pentru îmbarcare.“ „Cum să fac toate astea cu cinci rupii?! Dacă aș fi singur, aș rămîne în aeroport. Dar ce fac cu asta mică?“ „Nu pot să cred că n-aveți în buzunar decît cinci rupii. Din ce țară sînteți?“ „Din România!“ „Aaa!“ – a zîmbit înțelegător omul de la ghișeu. „Ceaucecu!“ (Am apreciat, desigur, notorietatea planetară a „șefului“.) „Nu văd decît o soluție: luați de peste tot chitanțe și ele vor fi achitate, ulterior, de Tarom. În fond, e vina lor!“ N-aveam de ales. Am luat un taxi spre oraș. Și taximetristul și-a amintit de „Ceaucecu“, drept care a acceptat să-mi elibereze o chitanță fără să plătesc cursa. Dar o să meargă chestia asta și la hotel?

Pînă una-alta, m-am instalat la hotel, cu inima cît un purice. Dacă nu vor accepta, cum a făcut-o, generos, taximetristul, semnătura mea în locul plății cu banii jos? Deocamdată, aveam însă și altă grijă. Trebuia să „administrez“ toaleta de seară a fetiței. După o inevitabilă crispare inițială, se mai dezgheță și începuse chiar să-mi facă mici confesiuni. De pildă că a decis să se facă dentist („Părinții mei zic că ăștia cîștigă foarte bine!“). Una peste alta, ne-am împrietenit. M-am gîndit să comand cina în cameră, așa încît, dacă nu funcționează manevra cu chitanța, să nu iasă scandal în public, la restaurantul hotelului. Am cerut, deci, telefonic, să fim serviți *via* „room service“. Tovarășa mea de drum a insistat să capete cea mai sofisticată înghețată, cu mai multe etaje și culori. Ce-o fi o fi, mi-am zis. Mică sau mare, nota de plată va constitui, oricum, o problemă. Ni s-a adus mîncarea, chelnerul mi-a prezentat socoteala, iar eu, cu o nonșalanță scremută, am tras, în josul ei, o semnătură țanțoșă. Spre stupoarea mea, omul s-a înclinat deferent și a plecat. Nu tu o încruntătură, nu tu o bombăneală, nimic! Am mîncat cu poftă, am mai sporovăit una-alta cu simpatica mea parteneră, ne-am spălat pe dinți, ne-am pus la pijama și ne-am culcat.

A doua zi, după micul dejun (inclus), am pornit spre aeroport. Nici astăzi nu știu ce s-a întîmplat cu chitanțele mele singaporeze. Au fost transmise Tarom-ului? Le-au plătit cei de la Tarom? Sau au fost asumate tacit, „creștinește“, de gazdele noastre asiatice? Oricum, ne-am urcat în avion ușurați. Drumul spre casă era, în sfîrșit, garantat. În avion, am avut plăcuta surpriză să reîntîlnesc o veche colegă de liceu, Oli Pichineru, pe post de stewardesă. Am avut deci ocazia să aflu de ce a întîrziat avionul românesc cu 24 de ore. „Am avut, după decolare, o problemă tehnică și a trebuit să aterizăm la Addis Abeba. Tehnicienii de acolo puteau rezolva defecțiunea, dar centrala nu a acceptat să plătească reparația în valută, așa că au trimis, cu alt avion, o echipă de la București. S-a făcut, chipurile, economie, deși costul unui zbor suplimentar a depășit, cu siguranță, costurile în dolari ale depanării etiopiene...“ După această ultimă probă de eficiență economică socialistă, am ajuns, cu bine, la București. Bunicul fetiței, în uniformă de general, și-a preluat nepoțica și valizele, uitînd, evident, să mă întrebe, măcar de formă, dacă n-aș vrea să mă ducă și pe mine pînă în oraș. Dar ceea ce conta era că păseam din nou pe tărîmul patriei. Aventura se încheiase.

Nu, nu se încheiase... Tov. Malița n-a întîrziat să mă convoace la dînsul, pentru lămuriri. „Nu prea te-ai descurcat!“ mi-a spus, în loc de bună ziua. Am rămas paf! „Cum adică să mă descurc?! Am fost pus în situații imposibile, penibile, inacceptabile și îmi reproșați mie că nu le-am descîlcit?!“ „Uite ce e! – a sunat răspunsul ministrului. Matale ai umblat prin lume pe banii statului. Cîți au, astăzi, șansa extraordinară să viziteze Indonezia? Trebuie să faci ceva care să justifice, cît de cît, cheltuielile: o serie de articole, cîteva conferințe la sala Dalles, eventual o carte.“ „Bine, dar eu nu am nici o vină că lucrurile au luat-o razna! Probabil că nici nu vă închipuiți prin ce am trecut!“ „Ei, uite, vezi, ăștia sîntem!“ – a conchis „binefăcătorul“ meu. „Vrem călătorii, vrem avantaje, dar cînd e vorba să dăm ceva în schimb, să punem osul la treabă, nu ne mai convine!“

Un mai bezmetic final al aventurilor mele nici că se putea imagina. I-am scris lui Mircea Malița o scrisoare indignată, pe care, cîndva, o voi publica integral. Nu mi-a răspuns niciodată. Dar acum, după 37 de ani, a găsit de cuviință să amintească episodul, într-o variantă resentimentar telegrafică: m-a trimis în Indonezia cu o treabă, dar eu m-am încuiat în hotel și mi-am făcut de cap, după care m-am întors în țară ca un profitor lipsit de caracter, finanțat din banii statului. Dl Malița a fost matematician și futurolog. Sper sincer că pe tărîmul acestor discipline a fost capabil de ceva mai multă acuratețe. De „caracter“ nu pare să fi avut niciodată nevoie cu adevărat.

4 iunie

„Arrangements, arrangements!“

Și iar: „Uitați, aici e reședința atașatului cultural francez. Am fost și eu înăuntru de cîteva ori, pe la diferite recepții. Știți ce frumos e, ce bine se mănîncă, ce opere de artă au pe pereți?“ „Dar“ – venea imediat „corectura“ profesională – „să nu uităm situația grea a tineretului din această țară, șomajul, lipsa democrației etc.“

Din cînd în cînd, șoferul nostru oprea pentru curente nevoi fiziologice. Ieșeam și noi din mașină, fără să realizăm cît eram de ciudați în ambianța locală. Ne-am dat seama de asta cînd ne-am văzut înconjurați, la un moment dat, de băștinași mai degrabă goi, care, imberbi, mă trăgeau de barbă și plecau îndărăt spre pădure chiuind, ca după o mitologică întîlnire cu o specie necunoscută.

Stupoarea pe care o provoca înfățișarea mea m-a însoțit și printre turiștii asiatici de la Borobudur. O tînără coreeancă m-a rugat să mă las fotografiat alături de fetița ei, așa cum se fotografiază vilegiaturiștii cu urși împăiați, cămile sau crocodili. Am acceptat, firește. Am și acum poza cu fetița lîngă mine plîngînd în hohote, cutremurată de groază...

Mircea VASILESCU

De ce vă trebuie doctorate?

A apărut la orizont o nouă acuzație de plagiat în cazul unui politician, nu mai contează care. Le-am cam pierdut numărul. De la marele scandal al plagiatului lui Victor Ponta încoace, a devenit și doctoratul un subiect de presă și o preocupare publică în România. Cu ce ne-am ales?

Cu mai nimic. Plagiatul lui Victor Ponta a rămas în coadă de pește. Cu chichițe juridice, s-a ajuns la concluzia că nici usturoi n-a mîncat, nici gura nu-i miroase, deși raportul făcut de Comisia de Etică a Universității București arată clar și argumentat că lucrarea a fost copiată în bună parte. Așa că s-o lăsăm cum a picat și să tragem o concluzie neliniștitoare nu pentru Victor Ponta, ci pentru societatea românească: la români, în acest început de secol și mileniu, *plagiatul nu e privit ca o culpă*. Opinia publică nu are suficientă forță pentru a-l determina pe un politician acuzat de plagiat să demisioneze (cum s-a întîmplat în SUA, în Germania ori în Ungaria). Furtul intelectual e o mișmășeală pe care o bună parte a publicului de la noi e dispus s-o înghită sau s-o ascundă după liniștitoarea replică „ei, și ce? alții fură miliarde".

Dar cred că problema pleacă din altă parte. E inflație de doctorate. S-au dat în ultimii ani mii de titluri de doctor. Profesoare de gimnaziu, ingineri din fabrică, primari, oameni de afaceri, deputați și senatori, ba chiar pensionari s-au bulucit să capete titlul de doctor. De ce? La un moment dat, pentru că le creștea salariul cu 15%, ceea ce, într-o țară cu salarii mici, nu-i de lepădat. Dar furia doctoratelor începuse dinainte să existe acest beneficiu material și a continuat și după ce, la începutul crizei, guvernul a tăiat sporurile. Așa că explicația trebuie să fie alta. Dragostea de știință? Dorința de afirmare ori de creștere a stimei de sine? Nevoia de a stîrni invidia ori admirația colegilor de serviciu? Altceva? E posibil să fie cîte ceva din toate acestea.

Au doar o diplomă de carton.

Dar de ce le trebuie titlu de doctor primarilor și politicienilor? Sînt convins că, în afară de tezele ieșite la iveală ca fiind plagiate, mai există și altele: plagiate, cîrpite, însăilate ori pur și simplu proaste. Un demnitar care e ocupat și la slujbă, și la partid de dimineață pînă seara nu are cum să facă o lucrare de doctorat cît de cît serioasă. N-are timp (în unele cazuri, nici înzestrări intelectuale) să stea la bibliotecă și să citească sute de cărți, nici nu e în stare să aducă vreo contribuție originală în domeniul cu pricina. Căci asta e, de fapt, doctoratul: o lucrare în care autorul aduce o idee, o interpretare, o descoperire personală. E cercetare științifică, nu e bla-bla, ca la partid. De ce le trebuie acestor oameni titlul de doctor obținut oricum, chiar și pe colțul mesei, ori cu o teză scrisă la plesneală (eventual de altcineva)? Cînd ești parlamentar, șef de partid, om de afaceri sau primar de sector în București, la ce-ți trebuie o bucată de carton pe care scrie „doctor"? De ce vrei să te bagi printre niște oameni care chiar muncesc la doctorat, asta e vocația lor, cercetează ani de zile pentru a ajunge la o idee sau la o descoperire?

Eu cred că dintr-un complex de inferioritate și din sentimentul românesc al lui „dă-mi, Doamne, ce n-am gîndit, să mă mir ce m-a găsit". Aflat la maximum a treia generație încălțată și provenit dintr-o cultură preponderent rurală în care universitățile au apărut după căile ferate (iar învățămîntul general obligatoriu după universități), politicianul român vrea – uite-așa, de-un capriț, de-un pamplezir – să moară capra vecinului mai deștept. Așa că se trezește într-o bună dimineață cu basca pe-o ureche și-și spune în sinea lui că, dacă are puterea, tre' să aibă și-un titlu respectabil. Și se pune pe dat telefoane și pe aranjat și chestia asta: hai, dom'le, să-mi dau și io un doctorat, că prea și l-au dat toți fraierii.

Numai că distinșii doctori făcuți pe puncte și la grămadă trăiesc într-o mare minciună. Au doar o diplomă de carton, nu un titlu adevărat. Ghinionul lor este că, în ciuda tuturor dificultăților, în România există în continuare destui oameni serioși care își dau doctoratele *de-adevăratelea*, la universități românești sau străine, cu lucrări excelente și cercetări originale. În fața lor, bucata de carton luată pe veresie ori pe plagiat nu face două parale. Distinșii noștri politicieni-doctori știu asta, în sinea lor, chit că nu recunosc. Și asta nu le scade, ci le sporește complexul de inferioritate intelectuală. Așa că, una peste alta, și-au dat doctoratul degeaba.

14 august

Selma IUSUF

Moși și babe

„Domnule, erau două babe în tramvai... nu se mai auzea nimeni de ele." Treaba asta o spune maică-mea, care, tehnic, e și ea o babă. Drept e că o spunea cu amuzamentul și cu lejeritatea unui gras care face glume cu grași, a unui evreu care face glume cu evrei sau a unei babe care rîde de babe. La fel de drept e că societatea asta a noastră n-are deloc răbdare cu bătrînii ei. Așa cum n-are răbdare și nici prea multă înțelegere pentru ăștilalți, pe care îi vede a fi altfel; străini, ciudați, prea mici, prea mari, prea galbeni, prea roz, prea negri, prea bolnavi, prea necredincioși, prea drept-credincioși sau prea artiști.

Mă surprind deseori vorbind ireverențios și pomenind, așa, de moși și babe. N-am destulă răbdare cu ei și mai fac uneori și ceva glume proaste cu seniori și treburi din astea. Sigur că le fac cu drag, dar tot glume proaste se cheamă că sînt. Sindromul, în cazul meu, nu e foarte grav, mă irită nespus știrile în care „o bătrînă de 51 de ani" nu știu ce a făcut și la fel de mult mă exasperează ăia care n-au loc de bătrîni prin autobuze. („Te caută moartea p-acasă și tu...", genul ăsta, știți dumneavoastră.) Dar, la fel de bine, mă mai trezesc zîmbind ca proasta, a amuzament nevolnic, cînd văd o doamnă de 60 de ani la yoga. Pentru că societatea asta nu m-a învățat că moșii și babele sînt cetățeni perfect egali cu restul, că sînt oameni care se bucură normal de viață și că nu trebuie tratați ca niște persoane trase deja pe dreapta, ca niște ciulini care ți s-au agățat de șosete și nici ca niște persoane invalide și cu mintea slabă. Nu m-a învățat societatea chestia asta pentru că nici nu face nimic să-i trateze pe bătrîni firesc, cu reverența neostentativă pe care o merită oricine. (Mi se spune că nici cu ăilalți nu se poartă mai bine, așa că ce să mai ceri, că totul ar trebui să înceapă de la pensiile de rahat și apoi să ne educăm, dar asta e altă discuție lungă.)

Egerontofobie pe aici, oameni. Ai sărit de 50, ești pa. Las' că nu se mai uită nimeni la tine și pare că treci ca o umbră neobservată peste tot. Dar nu te mai angajează nimeni la 50 de ani – cînd totuși omul e în deplinătatea tuturor forțelor sale. Ăștia de 20 de ani închei socotelile, la 80 începi să devii o ciudățenie, iar la 90... la 90 faci piese de teatru, nu știu. Pe afară, unde pensiile nu-s o bătaie de joc, își începe lumea viața abia după ce scapă definitiv de slujbă. N-ai loc de moși și babe occidentale prin muzeele lumii. Și e foarte bine. Sper din tot sufletul să mă găsească bătrînețea în liga lor. Ceea ce vă doresc și dumneavoastră.

„Nu-i tînăr, fatăăh, are 40 de ani!"

Drept e acum că mai găsești și multă lume în vîrstă care se victimizează cu mare plăcere. Cum era bunică-mea, de pildă. Cînd îi convenea era verde și în putere, cînd nu, avea nevoie de toată asistența și ajutorul ălora mai tineri. Nu vă spun cîtă rușine am îndurat cînd plecam cu ea, cu troleul, într-una din nesfîrșitele ei vizite la una din babele din gașcă. Dacă vreun puști nu-i ceda scaunul încă de cînd punea Măria Sa piciorul în mijlocul de transport, se ducea ea țintă la nefericit și-i zicea (în tătară) că ar fi tare frumos dacă ar vrea să se ridice ca să stea ea. Ăla făcea ochii mari, înțelegea, nu înțelegea, se ridica totuși, iar eu intram în pămînt de rușine. După asta, bunică-mea se mai și conversa public cu mine în aceeași limbă a noastră – tătara. Rușinea copilului neterminat care eram era dublă: vorbeam altceva decît româna și însoțeam o babă.

4 iunie

Vintilă MIHĂILESCU

Detoxifierea și păcatul originar

O reclamă îmi sare pe ecran: *Fericire prin detoxifiere!* Parcă ar fi beatitudinea despre care vorbea Sfîntul Augustin... – îmi trece mie, livresc, prin minte. N-am timp însă nici să zîmbesc la această analogie că o doamnă cu un morcov în mînă mă apostrofează, bănuitor, din altă reclamă: *Astăzi ți-ai făcut cura de detoxifiere?* Mă simt vinovat și închid calculatorul. Dar vinovat am început să mă simt și pe la tot felul de mese cînd eu (încă) mai mănînc cu poftă și comentez dacă mîncarea e *bună*, în timp ce toți ceilalți se îngrijorează dacă face *bine*. Bine pentru corpul lor. Oare ce văd toți oamenii ăștia la corpul lor de sînt așa de îngrijorați în ultima vreme?

Îmi aduc aminte de cuvintele vizionarului Baudrillard, scrise acum aproape o jumătate de veac: „Timp de secole, a existat o străduință de a convinge oamenii că nu aveau (un corp, *n.n.);* astăzi există obstinarea sistematică de a-i *convinge de corpul lor*. O propagandă necontenită ne amintește (...) că nu avem decît un corp și că trebuie să-l salvăm. (...) ...totul probează astăzi că acest corp a devenit *obiect de mîntuire*. Acesta s-a substituit literalmente sufletului în această funcție morală și ideologică." Într-adevăr, corpul a devenit un *cult,* în cel mai religios sens cu putință.

Încă din zorii modernității, omul a refuzat să se mai considere o *creație* (a lui Dumnezeu), pentru a se impune ca un *proiect* (al său). Odată cu postmodernitatea, corpul a devenit la rîndul său un proiect. Corpul este „un proiect pentru care trebuie depus efort și care trebuie realizat ca parte a identității individului" – constată Chris Shilling. „Recunoașterea statutului de proiect al corpului înseamnă, pentru multe persoane, acceptarea faptului că aparența, mărimea, forma și chiar și conținutul său sînt în mod potențial deschise reconstrucției în concordanță cu designul proprietarului său." Nici corpul nu mai este un dat – dacă nu de la Dumnezeu, măcar de la natură –, ci o construcție: *body-building*. Ne construim deci corpul încă înainte de naștere, prin diverse controale genetice, după care îl modelăm, îl înmușchiulăm și îl înfrumusețăm, îl siliconăm, îl subțiem, îl lungim, îl rotunjim și, bineînțeles, îl slăbim. [...]

Cultul corpului este o religie de piață: ce poate fi mai înălțător din punct de vedere al acesteia decît o armată de corpuri mereu tinere, care să poată depune toată energia lor pentru a munci și a consuma fericite? Și invers, ce poate fi mai contraproductiv decît acel *memento mori* al vremurilor apuse? Există aici o viclenie, căci, după cum ne aduce aminte Robert Bulliet, „ocultarea «morții adevărate» este complementară ocultării «vieții adevărate»". Despărțirea morții de viață este un truc de iluzionism publicitar, care profită de credulitatea muritorilor. Ce mai contează, cînd crezi, nu cercetezi...

Dar cheia întregului cult o oferă Graalul detoxifierii. Gîndiți-vă puțin: nu ai de ce să predici detoxifierea corpurilor dacă nu crezi neabătut în toxicitatea lor, în natura lor toxică. Iar această natură toxică este *păcatul originar* al corpurilor noastre menite tinereții fără bătrînețe, după cum gestul lui Adam a fost păcatul originar al sufletelor noastre menite mîntuirii trudnice. Similar, corpul poate să păcătuiască din nou și din nou, în-toxificîndu-se prin poftele sale nestăvilite, drept care trebuie să-și spele mereu și mereu păcatele prin apă distilată și morcovi sau alte nobile penitențe impuse de bisericile concurente ale nutriționiștilor, farmaciștilor, culturiștilor și altor foști specialiști convertiți la noua religie de piață. Este înălțător, trebuie să recunoașteți!

Moartea noastră cea de toate viețile, trebuie să dispară de pe scenă. Și chiar a dispărut, eufemizată, cosmetizată și externalizată unor servicii specializate și discrete. Moartea obișnuită a devenit invizibilă, iar expunerea ei s-a transformat în „pornografie", după expresia lui Geoffrey Gorer.

Ce să-i faci, nu te pui cu credința omului! Dar nici măcar în creștinism nu-mi plac habotnicii, iar pe fundamentaliști îi detest. În ceea ce îi privește pe habotnicii cultului corpului, aceștia pur și simplu mă scot din sărite. De fapt, mi se par ridicoli pînă în momentul în care, cu o privire de inițiați, vor să mă convertească la dreapta lor credință și să jur călare pe un aparat de fitness și cu mîna pe morcov că voi muri sănătos, întru gloria corpului de-a pururea detoxifiat. De asemenea, deși sînt o fire compasivă, îmi este greu să le plîng de milă cînd îi ia cu amețeală la serviciu sau leșină pe stradă în urma îndeplinirii cu prea mult sîrg a sfintelor lor canoane de mîntuire a corpului. Așa că, impertinent și impenitent, mă declar eretic!

Articol publicat în nr. 589, 28 mai – 3 iunie, 2015

Valeriu NICOLAE

E minunat să fii țigan!

Pentru primii șapte ani am fost copil. Mutarea în Craiova m-a făcut țigan (țigan este un termen peiorativ, rom este cuvîntul corect – feminin, romni). Țigan am fost o grămadă de timp. Am tras tare și am fost avansat la țigan de treabă, domn țigan, domn țigan rom, rom, și de curînd am fost miruit ca român și de o televiziune, așa că e oficial. Ce e drept, titlul e onorific și aplicabil atîta timp cît nu supăr vreun român original. În 2013 am fost binecuvîntat și de președintele Parlamentului European drept cetățean european.

E minunat să fii țigan. Nimic nu poate înlocui privilegiul de a fi parte a unei minorități avantajate – parțial uman, animal și posesor de talente magice. Sîntem un fel de Sfincși, Centauri sau Pani, mînca-v-aș. Majoritățile, superioare nouă, sînt în general de mare ajutor și încearcă să ne domesticească. Domesticirea asta durează de ceva vreme: întîi am avut onoarea să primim pentru cîteva secole acces la muncă în mod nelimitat, apoi să facem călătorii pe cheltuiala statului spre tot felul de destinații exotice cum ar fi Transnistria, Auschwitz și Buchenwald. O bună parte dintre cei care cu generozitate au contribuit la îmblînzirea noastră continuă să ne dorească tot binele din raiul lui Antonescu sau al lui Hitler.

Fiind țigani, avem avantajul de a avea cu toții aceleași caracteristici. Rasa noastră nu are trăsături individuale, răspunzînd astfel nevoilor tuturor „admiratorilor" noștri. Pentru a nu-i induce în confuzie și a le genera conexiuni neuronale noi – mari consumatoare de energie –, la noi, lenea, prostia, șmecheria, criminalitatea, gusturile dubioase, lăudăroșenia, minciuna, incompetența sînt încorporate solid în ADN. Neam de prezicătoare, vrăjitoare și copii care nu se îmbolnăvesc niciodată, la noi nu se aplică regulile științifice care guvernează realitatea.

Disprețul, respingerea și ura sînt în fapt o neînțelegere sau o interpretare răutăcioasă a unei exprimări firești a dragostei creștinești menite să ajute „educarea" noastră. „Ceea ce nu te omoară te întărește" este sloganul aplicat țiganilor de către segmente importante ale majorităților etnice europene, mari, mari iubitoare de minorități brunete. Obsesia cu întărirea noastră este evidentă nu numai în retorica multor politicieni, dar și în acțiunile de purificare prin foc sau bătaie (desigur, ruptă din rai) administrate nouă de grupuri de „educatori" voluntari. Din cînd în cînd, pentru eficiența acțiunilor educaționale s-au folosit spînzurători, topoare, furci, camere de gazare, deportări forțate și, mai nou, gloanțe. Ca țigani, avem norocul de a nu avea responsabilități individuale. Sîntem cu toții responsabili pentru corupția, nesimțirea, violența sau stupiditatea fiecăruia dintre noi. Desigur, orice tîmpenie spusă sau făcută de un autointitulat rege, împărat, bulibașă devine reprezentativă pentru fiecare dintre noi.

Faptele de corupție, violență și mîrlănia europenilor aleși în mod democratic să ne conducă respectă reguli diferite, fiind de obicei considerate, în mod surprinzător, responsabilitatea făptașului. Încă o dovadă de mărinimie a „gazdelor" noastre, căci e bine știut că noi am stricat și continuăm să stricăm sîngele corect, deștept și transparent verde-albăstrui al poporului care ne-a blagoslovit cu ospitalitatea lui. [...]

Din cînd în cînd, unul dintre noi, țiganii, fiind exilat din raiul în care trăim, sfîrșește prin a fi în mod generos acceptat de conaționalii noștrii ca membru observator al societății lor. Pentru asta trebuie întîi – și absolut logic – să acceptăm întreaga responsabilitate pentru rasismul sistemic împotriva noastră. Fiecare dintre țiganii acceptați onorific în societate trebuie să o facă. Așteptările sînt să ne pronunțăm dur și în mod cît mai public împotriva maneliștilor, burtoșilor cu bijuterii kitschoase și de fițe, a golanilor, infractorilor și a oricui altcuiva care pare să nu aibă culoarea sau trăsăturile potrivite gusturilor europenilor neaoși sau arieni. Faptul că o bună parte a parlamentarilor români (și nu numai) și a baronilor locali corespund mult descrierii de mai sus este o coincidență nefericită care trebuie ignorată cu eleganță. [...]

Elitele politice europene evită cît pot de mult contactul cu țiganii de rînd. Asocierea însă cu cei mai bogați (romi și mai ales neromi) – marea lor majoritate infractori dovediți – poate duce în schimb la cîștigarea alegerilor sau la numiri în cele mai înalte poziții în stat.

Elitele politice europene evită cît pot de mult contactul cu țiganii de rînd. Asocierea însă cu cei mai bogați (romi și mai ales neromi) – marea lor majoritate infractori dovediți – poate duce în schimb la cîștigarea alegerilor sau la numiri în cele mai înalte poziții în stat. [...]

Prima dată am fost rom în SUA. Am spus la serviciu, oarecum spăsit, că sînt țigan. Reacția a fost neașteptată. Colegii mei americani au crezut că sînt boem, romantic, muzician talentat, exotic și bun la pat. Am folosit stereotipurile în avantajul meu și am avut o prietenă la care nu aș fi avut nicicînd vreo șansă în mod normal. [...]

În România, de cîțiva ani buni, sînt cel mai des român. Rom român, căci așa vreau eu. Din cînd în cînd mai sînt și țigan, ce e drept, dar din ce în ce mai rar și de multe ori din vina mea. Din păcate, sînt o mulțime de adolescenți și tineri romi care nu au norocul meu. Textul de mai sus este pentru ei și reflectă, din păcate, discuții reale.

19 august

Cristian GHINEA

Gînduri pe invers despre migrație

■ În 2012, colegul meu Ciprian Ciucu a venit cu teoria că toată discuția de atunci despre Schengen și corupție lăsa deoparte legătura dintre Schengen și migrație. Ciprian a scris atunci un raport în care făcea legătura între accederea României în Schengen și rutele de migrație în sudul Europei – o temă de care nu se vorbea deloc la noi. Deja de atunci erau 60.000 de azilanți pe an în Grecia și centrele de primire erau suprapopulate. Partea ciudată cu Grecia e că e parte din Spațiul Schengen, dar nu are granițe terestre cu alte țări din Spațiul Schengen. Singurul stat UE cu care Grecia are graniță terestră este Bulgaria. Imensa majoritate a migranților care ajungeau în Grecia nu doreau să rămînă acolo, ținta lor erau Germania și nordul Europei. Pe unde să o ia? Ruta cea mai scurtă geografic e prin Macedonia-Serbia-Ungaria. Adică exact ruta unde se întîmplă acum scenele dramatice cu migranți. Încă de atunci apăruse presiune pe granița Serbiei – în sensul că trecerile ilegale erau numeroase sau că poliția sîrbă avea o politică de a închide ochii: îi urci în autobuze pînă la următoarea graniță, unde devin problema ungurilor. Deci, ca să scape din Grecia, migranții trebuie să treacă trei frontiere. Ce s-ar întîmpla însă dacă România și Bulgaria ar intra în Schengen – simultan, așa cum a fost mereu discuția? E 2012, mă uit cu Ciprian pe hartă. Migrantul ar face un mic ocol, e drept, dar de la Atena pînă la Stockholm nu ar mai întîlni nici un grănicer. Evident, România și Bulgaria ar fi devenit țări de tranzit. Ce scria Ciprian atunci avea două urmări majore: 1) țările din Vest aveau o motivație obscură importantă să țină România și Bulgaria afară din Schengen: să blocheze migranții în Grecia. Chestia asta era imposibil de declarat public din partea lor, dar era o idee persistentă printre cei cu care colegul meu făcea interviuri de cercetare. Asta nu înseamnă că tot ce am auzit despre corupție, despre nerespectarea angajamentelor de către România ar fi fost fals. Nu a fost. Adevărul e că le-am făcut viața ușoară celor care doreau să ne refuze. Și fără prostia comisă de USL în 2012, probabil că am fi intrat în acea toamnă. Zic doar că a mai fost probabil un considerent luat în calcul, de care s-a vorbit mai puțin; 2) aderarea la Schengen avea și posibile efecte colaterale de care nu eram conștienți. Desigur, e bine să nu mai arăți buletinul la granița cu Ungaria și să nu mai riști cozi pentru controale, dar poate te trezești cu zeci de mii de migranți care trec pe la Giurgiu ca să ajungă la Berlin, prin Oradea. Și dacă Grecia nu îi identifică, ai obligația legală de a o face tu, România, și să le acorzi azil. Eram pregătiți pentru asta? E motivul pentru care, de la acea discuție cu Ciprian, nu am manifestat entuziasm față de tema Schengen. Mi s-a părut ridicolă campania de pe Facebook cu românii care își adăugau „Schengen" la nume atunci cînd Ponta și Corlățean au spus că nu mai e așa mare prioritate să intrăm. Pur și simplu era o discuție mai complicată decît lăsa să se vadă entuziasmul public.

■ Dar am fi pregătiți să primim migranți? Măcar ca țară de tranzit, cum e Ungaria acum (care se comportă, ca stat, rușinos)? Nu cred. România are o cultură civică destul de parohială, sîntem învățați să ne pese de oameni pentru că sînt români, nu pentru că sînt oameni. S-ar zice că experiențele noastre recente de migranți – două milioane de români au plecat în alte țări europene – ne-au făcut înțelegători față de săracii care caută o viață mai bună la alții. Dar nu e deloc așa. Din isteria anti-români a presei britanice și italiene am rămas cu ideea că au ceva cu noi în calitate de români. Foarte mulți dintre noi au găsit soluția pentru disonanța cognitivă: ăia sînt țigani. Au ajuns să creadă că italienii au ceva, de fapt, cu țiganii. Dacă nu ar fi țiganii, italienii ar fi bucuroși să primească români care să le ia job-urile. Cînd se întîmplă vreun accident pe undeva afară, presa din România relatează doar dacă a murit vreun român acolo. E ceva relevant pentru modul în care am fost învățați să empatizăm: doar în interiorul grupului de referință. Doar pentru români. Eu sînt îngrijorat pentru anii ce vin. Inevitabil, pe măsură ce se dezvoltă, România va deveni și o țară-țintă pentru migrație. Probabil unii angajatori vor fi mulțumiți, dar majoritatea populației va suferi un șoc. Românul mediu nu va vedea nici o problemă să vorbească pe Skype cu vărul care e măcelar la Malaga și s-o afurisească pe siriana care e croitoreasă la Arad sau Timișoara (unde șomajul e aproape zero și se caută muncitori). Vărul de la Malaga e un om necăjit care muncește și el ca să își crească copilul, făcînd o muncă grea pe care spaniolii oricum nu o vor. Siriana de la Arad e o posibilă teroristă infiltrată care refuză să vorbească românește fără accent, miroase urît și nu știe cine e Andreea Marin, pentru că refuză să se integreze în societatea noastră tolerantă, și sigur va naște niște viitori teroriști, așa cum fac mamele arăboaice în toată Europa de azi. Românul mediu nu va trage nici o paralelă între văr și siriană, pentru că a fost învățat de mic că empatia e numai între români. Experiența de integrare a altora – cu basarabenii – are rezultate mai degrabă mixte. Marea obsesie a românilor din România față de românii din Basarabia a fost la modul: dar ăștia sînt români pe bune? Că parcă vorbesc cam ciudat. În multe orașe din România, piețele unde vindeau moldovenii se numeau „La ruși", semn că mulți români au decis rapid cîtă empatie merite să acorde basarabenilor. Cei băgați în sistemul de educație – liceu, facultate, pe locurile puse gratis la dispoziție – intră într-un program de românizare accelerată, în ideea că sigur au ratat cînd erau mici lecțiile despre voievozi și Eminescu. În fine, cei mai mulți s-au integrat și au fost bine primiți, dar dacă am fost atît de atenți ca basarabenii să fie români în mod corect, cum va fi cu sirienii, ucrainenii și alții unde nu există dubiu că nu sînt români? Studenții la Medicină din țări non-UE învață românește ca să poată studia aici, dar nu au voie să profeseze la noi decît cu restricții absurde, deși ne plîngem că ne pleacă medicii noștri. [...]

■ Stupiditatea devine majoră atunci cînd vicepremierul ceh Andrey Babis cere implicarea NATO. Aceeași fiind dilema: adică ce ar face NATO în Mediterana, de pildă, ar trage în bărci? Mai ales că apelul la NATO vine dintr-o țară – Cehia – care s-a opus deplasării de trupe NATO spre Est pentru a răspunde agresivității Rusiei. S-ar zice că omuleții verzi ai Rusiei trebuie opriți de miliția rutieră, în schimb NATO trebuie să-și arate mușchii la refugiați. Cînd am scris gîndurile acestea pe Facebook au sărit pe mine dinspre dreapta conservatoare. Se pare că sînt de stînga și sufletist cînd vine vorba de migrație. Evident, resping prostia că stînga ar fi sufletistă și dreapta cinică – dimpotrivă, empatia stă bine la dreapta (a se vedea rubrica de acum două săptămîni). Numai că la dreapta avem are o mare problemă cu migrația, atît în UE, cît și în SUA. E probabil motivul pentru care republicanii vor pierde alegerile din America – pentru că au refuzat normalizarea temei (George W. Bush a propus o reformă, sabotată de republicanii din Congres), aceasta a devenit nocivă și permite unui clovn ca Donald Trump să ia ostatică baza republicană cu resentimente antimigranți. Ce propun acești oameni? Prostii cu garduri și armată la granițe. Care nu funcționează chiar dacă ești destul de nebun să le aplici – așa cum a aflat și Viktor Orbán, care a refuzat să primească voluntar azilanți și și-a tras gard la graniță, iar acum s-a umplut Ungaria de azilanți în tranzit care nu dau doi bani pe ce crede Orbán. Însă e o modă la dreapta populistă să vorbești de mușchi militari și să te dai bătos în fața migranților civili, deși toată lumea știe că nu vom folosi gloanțe și tancuri contra civililor – de asta ne numim lumea civilizată.

Subiectul migrație ține agenda presei europene și se tot cer măsuri. Cam cum era cu terorismul la începutul anului, după atentatele din Franța. Ciclul e același: isterie, se cer măsuri, se dă vina pe UE că nu face nimic, apoi vor uita.

Acordul Schengen a însemnat desființarea controalelor la frontierele interne, dar întărirea celor externe. Exact cum știm noi în România, am cheltuit mai mult de un miliard de euro (majoritatea fonduri UE) pentru a securiza frontierele externe – cele cu Moldova, Serbia și Ucraina – pentru a ne pregăti pentru Schengen.

Cum se poate întări și mai mult frontiera contra unor bărci pneumatice pline de refugiați civili? Au tras grănicerii italieni și greci în aceste bărci și au rămas fără muniție de e nevoie să-i întărim? Cînd refugiații au forțat frontiera greco-macedoneană, poliția a folosit gaze lacrimogene. De unde scene cumplite cu femei și copii întinși pe cîmpuri, cu bărbați răniți de schije de la proiectilele lacrimogene. Ce ar fi putut să facă mai mult poliția de frontieră macedoneană? Să tragă cu gloanțe?

Basarabenii sînt români pe bune?

■ Desigur, mi se poate spune că NATO ar trebui să intervină militar în țările de origine – este ceea ce zice colegul meu Ciprian Ciucu la el pe Facebook. OK, împărtășesc nostalgia după o Americă cu mușchi, căreia să i se știe de frică. Dar intervențiile militare nu sînt o metodă bună de a preveni sau împiedica valuri de refugiați. S-a intervenit în Libia pentru a-l împiedica pe Gaddafi să masacreze populația. Scopul acela a fost atins. În schimb, perioada post-conflict nu a fost gestionată și ne trezim acum cu acest val de refugiați. De unde apare întrebarea legitimă: am scăpat populația de Gaddafi, ar fi trebuit să ne asumăm responsabilitatea pentru tot ce poate să urmeze? Libia e în sine o țară de origine pentru migranți, dar și de tranzit, dinspre Africa sub-sahariteană. Cinic vorbind, regimul criminal Gaddafi reprezenta și o barieră de protecție, care acum nu mai există. Nu înseamnă că nu ar fi trebuit să intervină militar europenii contra lui Gaddafi, spun doar că e o iluzie că intervenția militară previne sau oprește refugiați. Obama a fost dispus să intervină militar în Siria, dar totul a căzut cînd Parlamentul britanic a refuzat să acorde permisiunea ca armata britanică să i se alăture. Ar fi fost mai bine ca americanii să intervină militar în Siria? Evident că da, probabil ISIS nu ar fi ajuns să controleze un teritoriu mai mare decît România. Dar asta nu înseamnă că oamenii ar fi stat acolo, așa cum nu stau în Irak, unde americanii au fost prezenți militar. Intervenția NATO în Kosovo a fost declanșată și de valurile de migranți care fugeau de Miloșevici. Acesta a fost înfrînt și Kosovo a devenit un stat. Asta nu înseamnă că nu mai e o sursă de migranți – de fapt, cele mai multe cereri de azil în Germania, în acest an, au venit din următoarele țări: Siria, Kosovo, Albania, Serbia. Deci să lăsăm mușchii militari și bătoșenia anti-migranți deoparte, soluția e mult mai complicată. Ca și în cazul isteriei cu terorismul, nu e nici simplă, nici la îndemînă și nici foarte mulțumitoare – trebuie iar să alegem între a ne proteja prosperitatea și a ne respecta statutul de lume civilizată.

3 septembrie

Marius CHIVU

50 de clișee alb pe negru

Iată *Fifty Shades of Grey* rezumat pentru adulți:
Ea e liceană, el deține un imperiu corporatist la doar 27 de ani.

Se cunosc la un interviu, ea are emoții și își mușcă buza de jos; se despart privindu-se intens în ochi în timp ce ușile liftului se închid.

El o scoate la o cafea, îi face cadou un laptop, o plimbă cu elicopterul (camera filmează orașul Seattle la apus), o salvează cînd e să dea o bicicletă peste ea – îi spune, totuși, să stea departe de el.

Ea nu stă, își mușcă buza de jos, el îi spune: „Gusturile mele sînt unice, tu nu poți înțelege", ea îi cere: „Ilumineză-mă, te rog!", el îi arată camera cu unelte sado-maso, îi zice: „Deci eu sînt Dominator, iar tu vei fi Dominata mea" și îi înmînează un contract de confidențialitate. Ea își mușcă buza de jos.

El îi spune: „Să știi că eu nu fac dragoste, eu fut" (sau „regulez", conform subtitrării), o trîntește pe pat, îi leagă mîinile cu cravata lui gri scumpă, îi umezește buzele cu vin, îi plimbă un cub de gheață peste sîni, o dezvirginează cu prezervativ (camera filmează sînii ei, spatele lui în oglindă, gleznele ei frecîndu-se de cearșaf). Postcoital, el cîntă la pian un cîntec trist.

Ea citește contractul cu atenție, după care îi spune: „Fără *fistfucking anal* și fără să fiu legată cu bandă adezivă, doar cu sfoară", își mușcă buza de jos, el înghite în sec.

El îi spune: „Mie nu-mi place să fiu atins și nu dorm cu nimeni", ea îl întreabă: „Dar de ce vrei să-mi faci rău?", el îi spune: „Așa sînt eu. Dar o să-ți facă plăcere, ai să vezi, ai încredere în mine!", îi face cadou o mașină roșie, ea își mușcă buza de jos, se sărută în lift, o plimbă cu avionul (vedere aeriană frumoasă).

El o duce în camera sado-maso, o leagă, o mîngîie puțin cu biciul, după care îi dă șase lovituri peste fund, pe care ea le numără pentru că așa i-a spus el (camera filmează fața lui asudată și fața ei înlăcrimată).

Ea plînge și îi spune: „Totuși, de ce îți place să-mi faci rău?", el îi spune: „Am fost abuzat în copilărie. Dar nu-ți pot spune mai mult, e prea greu". El cîntă la pian un cîntec trist.

Ea zice: „De ce cînți numai cîntece triste?", el tace; ea îi zice: „M-am îndrăgostit de tine. De ce nu mă lași să te ating, de ce nu dormi cu mine, de ce?", el îi răspunde: „Ți-am spus că eu nu fac lucruri romantice din astea. Așa sînt eu."

Se despart privindu-se îndurerați în ochi în timp ce ușile liftului se închid.

Partea bună: este atît de pudic, încît zici că e o producție Hallmark (orice videoclip pop conține mai multe imagini cu tentă sexuală); prin urmare, bunicii și-ar putea duce nepoții la acest film care ar putea fi difuzat chiar în școli pentru latura sa educativă: ea e virgină, el folosește prezervativ, o sfătuiește să mănînce sănătos și îi interzice alcoolul, amîndoi au relații bune cu familia, el se îmbracă elegant. Ar mai fi cele două referințe, una la Tess d'Urbervilles, cealaltă la Calder Willingham.

Partea rea: este atît de rău jucat (actorul care îl joacă pe Grey zici că e simulare pe computer), atît de plin de clișee și de ridicol, încît abia asta îl apropie de pornografie, dar una specială, care ar trebui interzisă celor peste 12 ani. Prin lipsă de imaginație și plictiseală este un afront adus tuturor celor care au făcut sex măcar o dată-n viața lor (nici măcar o scenă de sex oral?).

Verdict: pe o scară de la 1 la 10, i-aș da nota 0,2 (pentru cele cîteva replici involuntar comice; la un moment dat mama ei o întreabă: „Am auzit că ai un iubit. Sper că te face fericită".).

Recomandare de filme adevărate pe același subiect: *The Graduate* de Mike Nichols, *Nymphomaniac* de Lars von Trier și *Secretary* de Steven Shainberg.

13 februarie

Stela GIURGEANU

The New Limbaj

Într-o seară, pe cînd îmi așteptam o amică, la o terasă bucureșteană, m-am trezit trăgînd cu urechea la conversația aprinsă dintre trei domnișoare, aflate la masa alăturată. Indiscreția mea a fost inevitabilă, cauzată fiind de tonul ridicat al celor trei. Era ca și cum, la un joc de cărți, unul dintre parteneri își ține cărțile prea la vedere. Nu te poți abține.

„Mă simt *kind of naspa*" – a spus una dintre ele, subjugîndu-mi imediat atenția. „Dar, *why?*" o întreabă prietena de lîngă ea.

Aflu, ciuntit, comutînd, cu viteză, din engleză în română, că domnișoara suferise o dureroasă rinoplastie, că a stat nu știu cîte *„weeks"* cu bandaje pe nas, timp în care *„her social life a murit totally"*, iar rezultatul noului „nose" nu a mulțumit-o deloc. Dacă tot i l-a *„broke"*, se lamenta ea, de ce nu i l-a și scurtat? Cele două prietene înjură, empatic, bineînțeles, în engleză, folosind foarte mult cuvîntul *„fuck"*. E mai finuț să înjuri în altă limbă.

Sînt tinere, au pînă în 30 de ani, sînt îmbrăcate după ultima modă a străzii, coafate și îngrijite, fumează și beau bere. Vorbesc dezinvolt, în acea corcitură de limbaj care pare să subjuge din ce în ce mai mult vocabularul de bază al tinerilor. Pare că ajung, uneori, în conversație, chiar să se chinuiască să-și aducă aminte echivalentul din engleză în română al unui cuvînt. De multe ori renunță și folosesc limba mai la îndemînă. Adică engleza. Și nu pare a fi, deloc, o fiță. Cele trei sînt, ca mulți alții pe care i-am întîlnit, cît se poate de autentice în romengleza pe care o vorbesc. Una dintre explicațiile date de specialiști este că, trăind într-un mediu corporatist, cei care au de-a face zi de zi cu limba engleză, ajung să nu-și mai dea seama de îmbinările dintre cele două limbi.

Dar englezismele atacă pe oricine, depășind demult apanajul limbajului corporatist.

Vocabularul de bază ne-a fost inoculat cu englezisme, cuvinte pe care am ajuns să le folosim, aproape automat, fără să ne dăm seama. De la „OK" la „fuck", mulți dintre cei care sîntem contra englezismelor, folosim, aproape fără să ne dăm seama, de cel puțin o dată pe zi, cîte un englezism. În spațiul publicitar, reclamele folosesc din ce în ce mai mult, nu doar cuvinte din engleză, dar și transformări lexicale ale cuvintelor românești („hai să cremuvurștim" sau „tripează-ți vara").

Este, într-o oarecare măsură, o reluare a fenomenului franțuzismelor de pe vremuri, dar englezismele nu mai sînt demult o fiță, tinerii devenind dependenți, în viteza traiului și de viteza limbajului.

Englezismele nu sînt, însă, un fenomen pur românesc.

În Franța, în 1994, Jacques Toubon, fost Ministru al Culturii, emitea Legea Toubon, menită să conserve limba franceză, prin excluderea englezismelor din limbajul public. Ironia face ca această lege să fie cunoscută și ca Legea AllGood (un joc de cuvinte prin care chiar numele inițiatorului legii, Toubon – *„tout bon"* – a fost tradus în enlgeză prin *„all good"*).

În Germania, Asociația pentru Limba Germană (VDS) – un grup care militează pentru protejarea și promovarea limbii germane, acordă, anual, un premiu negativ celor care legitimizează englezismele – unul dintre cîștigătorii acestui premiu a fost chiar dicționarul DUDEN, cel mai respectat dicționar de limbă germană, ca autoritate în domeniu. Premiul a fost acordat pentru introducerea unui exces de cuvinte englezești, printre care alternativa „soccer" pentru „Fussball", sau cuvinte precum „shitstorm", „flashmob", sau „social media". Pe locul doi s-a situat fostul minsitru de interne, Wolfgang Schauble, care, potrivit VDS ține să vorbească în engleză la întîlniri internaționale, deși are translator, „subminînd, astfel, impunerea limbii germane ca limbă de importanță maximă vorbită în cadrul Uniunii Europene".

Lupta pentru conservarea limbii naționale va capătă mereu conotații naționaliste. Este însă un fenomen de nestăvilit. Iar dacă Eugen Ionesco a scris despre „tragedia limbajului", noul limbaj aduce, din ce în ce mai mult, a „comedie bufă". Amuzant și benign.

7 august

„Să uiți binele care ți s-a făcut nu reprezintă o putere, ci un gol"

interviu cu filozoful Mihai ȘORA

(fragment)

Stimate domnule Mihai Șora, aș vrea să pornim discuția noastră de la motto-ul, pe cît de frumos, pe atît de misterios, al primei dvs. cărți, Du dialogue intérieur: *„Problema omului: cum să trăiască asemenea unui arbore, fără a înceta prin aceasta să fie om". Intră, în această dilemă ontologică, și memoria, și uitarea?*

În primul rînd, o precizare: nu este vorba, aici, de o „dilemă" (așadar, de un „ori-ori"), ci de un „și-și" – adică, la drept vorbind, de o „mono-lemă", căreia însă faptul bipolarității îi conferă o perpetuă tensiune interioară, absentă în cazul ființei-*otova*.

Cartea aceasta, *Du dialogue intérieur. Fragment d'une anthropologie métaphysique*, are o istorie întreagă (din care ar putea ieși un roman): a fost scrisă în timpul Războiului, în anii '40; eram în Franța, cu o bursă doctorală primită de la Institutul Francez, și, după ocuparea Parisului de către naziști, m-am retras în „zona liberă", în sud, la Grenoble. Acolo s-au născut primii doi copii, pentru care, de dimineață pînă seara tîrziu, alergam să găsesc ceva de mîncare, în penuria generală care se instalase atunci. Tot ce scriam, la vremea respectivă, scriam *în cap* și doar odată ajuns acasă, noaptea tîrziu, cînd forfota zilei se estompa, apucam să transcriu paginile gîndite și memorate în timpul zilei. Am spus-o de nenumărate ori (pentru nerozii mai vechi sau mai recenți, pentru „analiștii" mercenari din presa noastră, dar și pentru oamenii inteligenți și de bună-credință): era de neconceput – într-un asemenea moment al istoriei, cînd erai sufocat de teroarea nazistă, urmărit, hăituit, gîtuit și lovit în coaste de cizma groasă, dar bine lustruită a Gestapo-ului –, era de neimaginat să te plasezi, fie și numai teoretic, „la dreapta" eșichierului politic. Cu alte cuvinte, stînga reprezenta, în Franța acelor ani, nu doar firescul răspuns la barbaria nazistă, ci chiar modul *elementar* de a-ți păstra nealterată *esența umană*. Subliniez cu tărie această expresie: „esența umană". Îmi dau seama că, în zilele noastre, imperativul acesta al *păstrării* esenței umane și-a pierdut din fermitate și nici nu mai poate fi lesne înțeles.

Comparația pe care o făceam în carte este simplă (la limita *evidenței,* aș spune): un prun face prune; un stejar produce ghinde; părul, pere: mai moi și mai zemoase, dacă e de soi (și-l ajută împrejurările), mai mărunte și mai uscătive în vreme de secetă, arătoase nevoie-mare și lipsite de dulceață după multă ploaie…; dar întotdeauna pere, pere *adevărate,* niciodată prune sau ghinde. Mărul nu încearcă să facă zemoase ca para fructele pe care le produce, nici părul nu caută să le facă rumene și rotunde pe ale sale. Fiecare viețuiește după propria-i lege, iar rodul care-i încununează putințele îl reprezintă *fără rest*. Nici prunul, nici stejarul, nici părul n-au fost înzestrați cu *putința mimării*. Nici unul dintre ei nu-și știe imita vecinul. Omul, da. Nemulțumit cu ceea ce poate cu adevărat, copiază comportamente străine, care-i impun, dar pe care nu le și poate înzestra cu un conținut efectiv, mulțumindu-se cu aparența lor. Copiază literele, dar îi scapă înțelesul cuvintelor unei limbi care, pentru el, continuă să rămînă străină, deși o maimuțărește cu osîrdie. Numai omul ajunge să se împăuneze cu *o a doua natură* – în lipsa celei dintîi. Modul cel mai sigur, cel mai eficace de a-ți rata rodirea este să intri în tipare care nu sînt ale tale și cărora nu le dibui taina, pierzînd firescul propriului demers.

Pare *evident* ce spun aici – și chiar este, într-o oarecare măsură. Dar încercați să-i convingeți pe cei care trăiesc ori au trăit toată viața într-un perfect mimetism, într-o postură (de fapt: *im*-postură) care nu avea nimic comun cu înzestrarea lor originară, și veți vedea cît de dificil este să-i scoți din jocul propriu, să-i faci să-și recunoască teatralitatea sau duplicitatea. Memoria, ca și uitarea, intră, în mod substanțial, în această complexă, supraetajată ecuație a vieții omenești. De obicei, nu uiți binele pe care l-ai făcut. Nu te deranjează cîtuși de puțin (dimpotrivă) să-ți aduci aminte de el. Nu la fel stau lucrurile în cazul răului pe care l-ai făcut. Prima tendință este să-l arunci la spate; dar cu un risc major: acela de a-l repeta. E infinit mai corect să-l ai ca pe un avertisment: „Vezi că, în împrejurările cutare, ai făcut cutare rău și s-ar putea, în împrejurări similare, să-l repeți; fii atent." În fond, pașii greșiți pe care îi faci nu sînt mereu de natură să te trimită în focul iadului. Dacă i-ai făcut din neglijență, din lenea de a te lăsa pe socoteala primului impuls, toată problema este să-ți dai seama că *ai făcut un rău în momentul în care l-ai făcut* și să fii atent să nu-l repeți; nu e nevoie chiar să-ți dai cu pumnii în cap, și mai ales nu ca un *spectacol de ispășire* – fie și a unui spectacol *fără public,* în care tu ai fi propriu-ți public, care te autoaplauzi pentru acest act de „căință profundă", profund nesincer.

© L. Șora

„Memoria (ca o reiterare a timpului lăsat în urmă) nu este, pur și simplu, reproducătoare. Ea colorează într-un anumit fel evenimentul pe care-l evoci, intensificînd culoarea clipei în care te afli. Raportul dintre prezent și trecut se stabilește prin niște vase comunicante care îl modifică pe unul în funcție de celălalt."

„Dacă ar fi să-mi marchez linia vieții cu fotografii din fiecare etapă importantă a ei, aș alege o fotografie de pe vremea cînd eram bebeluș: stăteam pe burtă, aveam capul ridicat și o privire care devora lumea ce-i stătea în față. Îmi face mare plăcere să revăd această fotografie. Mă impresionează, mai ales, capacitatea de absorbție a privirii. Este o privire care înghite lumea."

„În ultimii zece ani am avut acest noroc uluitor ca trecerea mea prin lume să fie fixată de o ființă pe care o iubesc. Cum mă raportez eu la această fixare a trecerii mele prin lume? Mă raportez ca la un semn de dragoste, ca la un act de iubire răspunzînd iubirii pe care i-o port."

Ați trăit în regimuri politice foarte diferite. Cum reușește un om să rămînă liber, cînd vremurile îi sînt ostile? Și ce face cu materialul existențial, cum îl ordonează, ce păstrează și ce aruncă?

Cum reușești să-ți salvezi libertatea (interioară) în condiții de asuprire? În primul rînd, nelăsîndu-te copleșit de presiunea ce se exercită asupră-ți, ba chiar opunîndu-i-te cu fermitate (măcar în sinea ta, dacă nu mai este cu putință, în condiții-limită, să-ți manifești dezacordul în mod public), nedîndu-i curs cu nici un chip, sub nici o formă.

Este greu de formulat un răspuns teoretic, însă, independent de bunăvoință, adică de dorința de a te menține *așa cum ești tu însuți,* în pofida ostilității vremurilor, scăparea de sub asuprire e funcție de știința folosirii momentului celui mai potrivit pentru a evita strînsoarea chingilor care stau să te îmbuce. Fără ostentație, fără bătaie cu pumnii în piept (de tip „Știți cine sînt eu…?"). De fapt, bătaia cu pumnul în piept este primul obstacol pe care tu însuți ți-l creezi împotriva izbutirii proiectului la care ții. *Tăcînd și făcînd* – cred că aceasta este deviza omului care vrea să înfăptuiască ceva în pofida curentului majoritar. „Majoritar" e mult spus. Dacă țintim vremurile prin care am trecut, curentul avea de partea lui *puterea brută,* nu majoritatea, nu consimțămîntul; deci era minoritar și puternic, uneori manevrat, cu cineva care-i stătea la spate și care – *el* – avea propriile-i interese în mișcările pe care le… pe care le ce?… pe care le *patrona*, în fond.

În plin regim comunist (atît sub Dej, cît și sub Ceaușescu), am conceput și am izbutit, *tăcînd și făcînd,* să realizez difuzarea – în zeci (și uneori sute) de mii de exemplare – a culturii universale, în condiții de accesibilitate fără precedent: doi la sută din salariul de bază (care era de o mie de lei). În fiecare sîmbătă, la ora 14, era lansat, la Librăria „Sadoveanu" din București, un nou volum din „Biblioteca Pentru Toți", la prețul de 5 lei. Orice om, oricît de nevoiaș ar fi fost, reușea, în acei ani, să-și cumpere, cu doar douăzeci de lei pe lună, patru cărți de literatură.

În plin regim realist-socialist, ca editor (și purtînd *întreaga* răspundere a faptei!), am publicat și am difuzat, în tiraj „de masă", cum se spune, autori ca Shakespeare, Proust, Faulkner, Thackeray, Tolstoi, Mann și atîția alții. Am lucrat, singur-singurel, la planul editorial timp de un an de zile. După aceea, a urmat momentul în care mi-am ales echipa: cei mai buni redactori de carte, traducători, tehnoredactori, corectori: toți – excelenți profesioniști, începînd cu Tiberiu Avramescu, cel care a devenit mîna mea dreaptă și s-a ocupat de aspectele practice ale realizării „Bibliotecii Pentru Toți", de legăturile cu restul personalului și cu traducătorii. După un timp, au infiltrat această echipă minunată și oameni mai slabi de înger, necopliți ajunși, peste noapte, „intelectuali" și numiți, pe filieră politică, în echipa noastră, ca să nu mai spun de cîte un turnător a cărui principală ocupație în redacție era să compună note informative către Securitate despre ce făceam noi. Dar nici turnătorii, nici necopliții, nici cenzorii vremii n-au reușit să zădărnicească ori să altereze în vreun fel proiectul meu inițial.

Totul este posibil – și în orice fel de împrejurări – dacă ai curajul de a încerca, dacă ai acea *constanță* (cum scriam în anii '40), *obstinație* (în anii '60), *pasiune* (în anii 2000) de a duce la bun sfîrșit lucrul început și de a o face fără ostentație, fără să aștepți ceva în schimb, nici măcar *recunoașterea* faptelor pe care le-ai putut împlini de-a lungul vieții. Nu era, în *gestul* „Bibliotecii Pentru Toți", nici urmă de *gesticulație,* nimic factice, comercial sau lipsit de consistență. Era – și o spun cu toată greutatea pe care o au aceste cuvinte – o formă a riscului individual și cea mai energică, cea mai autentică și eficace formă de *rezistență prin cultură*.

[…] *Aveți această temere a uitării prin ștergere de care vorbea Ricœur? Ce n-ați vrea cu nici un chip să pierdeți? Și ce ați fi vrut să nu mai fi ținut minte?*

Nu am astfel de temeri. Mai mult decît de „uitarea prin ștergere", mă tem, în România de astăzi, de *falsificarea* trecutului de către intelectualii mercenari ori de reacredință; mă tem de judecățile fără apel, zgomotoase și josnice, ale unor oameni care s-au instalat, în ultimii ani – cu sprijinul financiar, logistic sau de altă natură al unor foști securiști –, în poziții-cheie ale presei românești și ale învățămîntului superior; mă tem de zarva care acoperă sau bruiază vocile clare; mă tem de nervozitățile primitive, năclăite de frustrări ori neînțelegeri, care ajung să tulbure pînă și mințile cele mai sclipitoare.

În ce mă privește, pe un plan mai personal, dacă vreți, n-aș vrea cu nici un chip să pierd amintirea prietenilor mei care nu mai sînt: Sănduc Dragomir, Eugen Schileru, Ion Frunzetti, Tiberiu Avramescu… Cît despre „neținut minte", nu-i deloc nevoie să-mi *propun* așa ceva, de vreme ce memoria mea e alcătuită într-un fel care nu-i îngăduie să țină *trează,* să dilate amintirea răului prin care am trecut (nici a persoanei care-l va fi prilejuit). Ce înseamnă acest lucru? Înseamnă că *răul* nu reprezintă orizontul meu mnemotehnic; el a fost conștientizat în clipa trăirii lui (pe pielea mea) ca fiind *rău* (sau chiar *Răul),* dar amintirea lui nu mi-a *organizat* niciodată viața interioară, nici acțiunile sau momentele de liniște. Nu-mi *propun* cu tot dinadinsul această „neținere de minte", nu *eu* hotărăsc acest lucru: așa s-a brodit să fiu alcătuit. […]

Care este cartea despre memorie și uitare care v-a spus cel mai mult?

À la recherche du temps perdu, firește.

a consemnat Ana Maria SANDU

14 mai

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Compuneri la Murfatlar

Ce mai fac dascălii noștri? Care le mai sînt preocupările, temele de reflecție, planurile pedagogice? Găsim răspunsul pe site-urile unde profesorii și învățătorii din România vor să împărtășească din experiența și înțelepciunea lor.

Comuna Band din Mureș are un „Festival de datini și obiceiuri *(sic!)* de iarnă" pentru preșcolari. Foarte frumos! Citind, însă, prezentarea evenimentului, îți dai seama că limba română corectă nu e trecută în lista valorilor care merită osteneala să fie păstrate cu sfințenie pentru generațiile următoare. Precizez că ortografia, punctuația și coerența sau, mai bine zis, absența lor aparțin autorilor: *„Acest festival, viabil prin strădania doamnei director prof. înv. preșcolar Mărginean Ana a adunat și în acest an un număr impresionant de preșcolari de la 9 grădinițe de pe cîmpie. Doamne, cîtă candoare și inocență în aceste mici vlăstare care au nins peste noi atîta bucurie transmițîndu-ne dragostea lor pentru pruncul Iisus! Un paradis de pace și liniște sufletească ne-a umplut inimile contaminîndu-ne și pe noi cei prezenți care nu ne-am putut abține să nu intonăm unele versuri ale colindelor atît de dragi nouă românilor. Toți copilașii au fost răsplătiți cu covrigi (...)"*.

Orașul Murfatlar este sărbătorit de elevii din clasele primare ai unei școli locale. Pe acordurile melodiilor „Hai, Dunărea mea" și „La cramă la Murfatlar", ei au realizat desene și colaje, compuneri și poezii. Pentru necunoscători, am să citez cîteva versuri din cîntecele mai sus amintite, folosite ca sursă de inspirație pentru creații școlărești: „Frunzuliță de arțar, la cramă la Murfatlar / Cît ai bea tot ai mai bea / De la ea n-ai mai pleca / Vinu-i bun, pastrama-i bună / Pleci acas' seara pe lună / Oboseala stă pe burtă *(așa se aude în varianta de pe YouTube)* / Picioarele nu te-ascultă...".

Oră de educație civică la o altă școală. Tema – fierbinte, de mare actualitate: corupția. Elevilor, împărțiți în diverse grupe profesionale, li se cere să „presteze" activități care să evidențieze abordarea multidisciplinară a temei: printre ele, să compună o poezie sau să facă un tablou care să ilustreze felul în care românii iau sau dau șpagă.

Portret al dascălului ideal, schițat... de el însuși.

Lecție de istorie: războaiele daco-romane. Dascălul formulează întrebări care să îi ajute pe copii să empatizeze cu cei de aceeași vîrstă, martori ai evenimentelor de acum două mii de ani: *„Ce drepturi fundamentale le-au fost încălcate copiilor prin aceste războaie? Cum i-ați fi ajutat pe copiii daci dacă ați fi trăit în acele vremuri?"*

Portret al dascălului ideal, schițat... de el însuși. Ca de obicei, discursul autoreferențial se pierde cu firea. Emoția puternică izbăvește de povara de a face acordul între subiect și predicat și de a nu pune virgulă între ele, iar revelația datoriei sfinte ocultează traseul firesc dintre punctul de plecare și rostul final al mesajului: *„Cred că sarcina de profesor, necesită anumite calități fără de care acestia nu își poate îndeplini misiunea. (...) Aura pe care o împrăștie în jurul său ca o binecuvîntare, aromele irizate în evantaiul de culori risipite cu generozitate în foșnetul păduratic al toamnei și alte metafore roditoare care i se cuvin DASCĂLULUI justifică deplina încredințare pentru elogiul adus Dascălului de Vocație"*.

Alt eseu, același delir: „Educația antepreșcolară – perspective", perspective carevasăzică că nu le are, dată fiind ceața densă ce învăluie textul educatoarei: *„Relația grădiniță-familie-comunitate este bine reprezentată de strînsa colaborare dintre cele trei planuri ce se influențează și determină, sistematic, realizîndu-se, astfel, o simbioză între factorii devenirii umane: ereditate-mediu-educație. Pe de o parte, grădinița,* (sic!) *colaborează cu membrii familiei, părinții, sub tutela comunității, prin parteneriate cu medicul de familie sau cu agentul din primărie, care răspunde de evidența populației, pentru realizarea unui recensămînt al copiilor nou-născuți, pe care îi va prelua grădinița, pe de altă parte, familia și comunitatea sprijină interacțiunea dintre copil, grădiniță și educator sau educatoare, încă de la cele mai mici vîrste, prin activități de interacțiune cu grădinița, locul de joacă sau cu ceilalți copii mai mari ai comunității, care deja frecventează instituția preșcolară"*. Totul e foarte limpede.

Inevitabil, ne apropiem de un sentiment drag școlii românești: iubirea de țară și tribulațiile pe care le naște. Un dascăl care pregătește sărbătorirea Zilei Naționale frăgezește inimile elevilor săi cu un discurs emoționant. Iată finalul, din care ne putem lesne imagina și restul: *„România e un colț de rai, unde pînă și frunzele vorbesc despre dragostea acestei patrii, în care pînă și soarele strălucește românește"*. Carevasăzică, în fiecare țară soarele strălucește dialectal. Poate, totuși, un pic de „globalizare" n-ar strica. Ceva de genul: „Străluciri din toate țările, uniți-vă!"

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Limba latină

Cum vindem latina? Merită ea, în continuare, un loc în orarul elevilor? De ce religia și nu latina? De ce nu amîndouă, așezate într-o ecuație corectă? Fără strigăte, regret, fără castraveți grădinarului? O constatare întîi: nici un partizan real, numai cocoși hrăniți cu trecut și sentimente. Latina, astăzi, nu folosește la nimic. Cîțiva îndrăgostiți de limba asta moartă extrag sensuri îndepărtate. Nici unul dintre noi nu este în stare, atît de îndrăgostiți sîntem, să scoată o poveste refondatoare a latinei în plin multiculturalism, multimedia. Întrebam despre religie. Ea se practică, dar mai ales are o instituție influentă politic care să așeze autoritar problema creștină pe pupitrul elevilor. Latina nu are. Puținii profesori de latină sînt hăituiți să se reprofileze. Chiar eu, în afara unor citate celebre, nu știu mare lucru în latină. Singura mea poveste este din trecut, adevărat fondatoare, pentru înțelegerea mea. Aveam un text în studențeasca latină. Și după o traducere de retină am intrat în el ca-ntr-un lan de porumb, să-l secer, să-l pun la punct. Am fost oprit din această barbarie. Fiecare cuvînt, în primul rînd, avea o semnificație strictă în momentul scrierii sale, cu sute de ani în urmă. Ca să înțeleg un cuvînt trebuia să fac o călătorie în timp, printre texte și dicționare ale momentului. Știu că pentru înțelegerea unui cuvînt am stat o zi. Un cuvînt te trimitea la sensul dicționarului supraviețuitor al epocii, apoi la uzul lui în contexte similare. În final, recompuneai semnificația cuvîntului în textul dat. Nu, nici o speculație. Doar cu o dragoste mare se poate repune latina înapoi în programă. Cine o mai cunoaște? Limba latină este moartă. Fără dragoste, o și îngropăm.

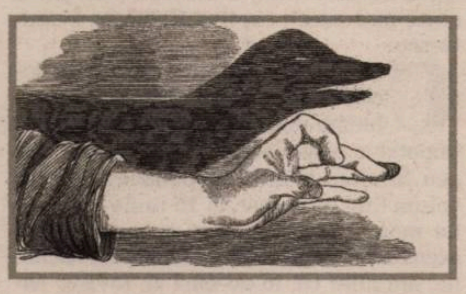

Iaromira POPOVICI

bazar

O moștenire de familie

Bunicul meu, Tache (Dumitru), a fost mereu modelul meu inaccesibil în viață. Pentru că el era atît de cinstit încît, oricît de mult mi-am dorit să ajung ca el, cred că mereu am mai dat-o în bară pe undeva.

Țin minte și acum cînd, pe vremea lui Ceaușescu, elevă fiind, mergeam de destule ori fără bilet cu autobuzul sau troleibuzul. Nu o dată m-au prins diverși controlori fără bilet. Uneori nu era nici măcar vina mea, pentru că, pe parcursul a cîteva stații, nu exista nici un chioșc de bilete și chiar nu aveam de unde să-mi cumpăr unul. Dar, în general, toate astea nu erau lucruri corecte pînă-n pînzele albe, după cum spunea bunicul meu. Și după cum, de altfel, știam și eu, cît se poate de bine. Cu cît am înaintat în vîrstă, cu atît am ajuns nu numai să-i apreciez tot mai mult sfaturile, dar chiar să i le pun în practică. Mi-am dat seama, brusc, că senzațiile tari or fi ele tari, dar sînt destul de facile, și că îmi doresc, de-a dreptul, chiar să cumpăr și să compostez orice bilet posibil.

Bunicul meu, absolvent de ASE, inspector financiar și funcționar la CEC, s-a gîndit el, un timp, la cei peste 80 de ani pe care-i avea cînd s-a născut copilul meu, cum să-l ajute și pe acesta în viață. Cum să-l înzestreze, să nu-l lase de izbeliște în lumea asta cruntă. Ca să-i asigure strănepotului un viitor cît de cît, i-a pus acestuia, cam de pe cînd avea 3 ani, cît a fost în viață și în putere (încă vreo patru ani), bani la CEC. Cîte o sumă nu mică, nici mare, ci modică, lunară, în consonanță cu cinstea exmplară a bunicului meu (care, pe atunci, își putea permite să pună bani la CEC pentru că avea trei pensii: cea normală, una de veteran și una pentru persoanele cu dizabilități, pentru că avea glaucom și aproape nu mai vedea). Îi punea strănepotului bani chiar și o dată pe lună. De asemenea, capitaliza, constant, dobînda, mărind astfel, destul de semnificativ, suma inițială.

Nu am știut niciodată cîți bani erau în bancă. Știam doar că bunicul meu avea neîntrerupt grija lor. Cînd nu a mai văzut deloc și nu mai putea ieși din casă, punea mereu pe cîte altcineva să ia dobînda la termen și s-o depună și pe aceasta. Era unul din scopurile vieții lui.

Văzîndu-l atît de interesat de povestea asta, carnetele lui de CEC pentru copilul meu au căpătat, și în mintea mea, alte proporții. Desigur, unele mitologice. Mai ales pentru că banii erau depuși în așa fel încît doar copilul în cauză să-i poată scoate cînd va împlini 18 ani, mi s-au părut, brusc, o salvare în caz de extremă urgență. Eram foarte fericită că o autoritate, și nu una oarecare, ci una patriarhală, și un reper de onestitate, se ocupă de viitorul odraslei mele.

Copilul a împlinit 18 ani într-un an greu pentru familia noastră, cînd numai de miraculoasele carnete nu ne-a ars. Le-am găsit după aceea, la ceva timp, cotrobăind prin teancurile de obiecte păstrate de la diverse generații. Și au picat chiar la țanc, într-o perioadă în care aveam o mare plată de făcut și nu mai aveam bani aproape deloc.

Carnetele au părut, atunci, și mai miraculoase. Ne-am hotărît, cu toții, cîți din membrii familiei am mai rămas, să mergem la poștă să ne scoatem banii, într-o procesiune protocolară. Am luat un taxi și ne-am dus la agenția CEC cea istorică, care între timp se mutase.

Odată intrați în agenție, a fost ca și cum am fi trecut pe peronul 9 și ¾, care duce în altă lume. Nu într-una magică, ci în trecutul doamnelor cu coc și bluze largi, care îmbină căznit politețea cu autoritatea. După o lungă așteptare, ne-am dus cu tot familionul la doamna de la ghișeu și i-am recitat povestea bunicului.

Ne-a ascultat, aș zice, cu interes și ne-a informat apoi, cu o vădită părere de rău, după ce a răsfoit intens și repetat cele două carnete, că avem de luat nici mai mult, nici mai puțin decît neimpresionanta sumă de 1200 de lei. 12 milioane de lei vechi.

Toți anii și toate eforturile preacinsititului meu bunic la asta se reduseseră. Dacă am mai fi „lucrat" la dobîndă, dacă am fi scos banii înainte să se devalorizeze, revalorizeze, dacă, dacă...

În ciuda tuturor acestor „dacă", am scos banii, atîția cîți mai erau. Suma noastră a rămas umila... 1200 (de lei). Cinstea bunicului meu nu l-a lăsat să ne îmbogățească. Și în banii moșteniți trebuie să existe limite. Nu pot exista prea mulți bani nemunciți, picați așa (deși însuși bunicul meu cîștigase, tot pe vremea lui Ceaușescu, o sumă impresionantă la Loto – e drept că repede se cam alesese praful de ea...).

Ne-am resemnat relativ rapid, insistînd, atît în vorbele, cît și în gîndurile noastre, pe valoarea lor simbolică. Noroc, mai ales, cu fiul meu: după ce și-a luat banii, părea relativ îngrijorat. Întrebîndu-l de ce, a spus că nu-i place să umble cu bani mulți la el, nu se simte în siguranță, trebuie să-și facă un card.

Pentru el erau, deci, mulți. Bunicul meu își atinsese scopul. Iar fiul meu îi moștenește, pare-se, preacinstea și cumpătarea în materie de zerouri.

Sidonia BOGDAN

Academia Română, depozitul Caietelor Eminescu

La șapte ani după publicarea ediției integrale a Caietelor Eminescu, *manuscrisele sînt de negăsit în formulă completă în bibliotecile importante din țară. Facsimilizate pe bani mulți cu scopul de a deveni un instrument util de lucru filologilor, unele dintre cele mai importante manuscrise ale literaturii române zac nefolosite, din 2009, în depozitul Bibliotecii Academiei.*

În ianuarie 1902, Titu Maiorescu dona Academiei Române toată opera scrisă de mînă a poetului. Într-o ședință a instituției, era citită cu voce tare scrisoarea de donație: „De la Mihail Eminescu posed – dăruite mie de dînsul în diferite ocaziuni – multe manuscrise, parte poesii publicate, parte studii, traduceri și articole de presă. Toate aceste manuscripte, așa cum se află: în cărți cartonate, în caiete cusute și în foi volante, vi le trimit alăturat și le dăruiesc la rîndul meu Academiei Române pentru a servi celor ce se vor ocupa în viitor cu cercetări mai amănunțite asupra vieții și activității marelui nostru poet".

Exact 114 ani mai tîrziu, epopeea acestor manuscrise, devenită în timp o absurdă aventură birocratică, pare departe de a fi încheiată. Încercări de a reproduce caietele poetului, protejînd astfel originalele, care nu mai puteau fi răsfoite din pricina degradării, au fost multe de-a lungul istoriei noastre contemporane, însă pînă la inițiativa academicianului Eugen Simion, proiectul nu reușise.

Ideea reproducerii anastatice a manuscriselor a fost excelentă, iar multiplicarea acestora într-o ediție cu difuzare națională ar fi trebuit să însemne facilizarea accesului cercetărilor la tezaurul eminescian. Din păcate, visul lui Constantin Noica din anii '70, invocat atît de des de inițiatorii proiectului, a fost împlinit numai formal. „Există, într-adevăr, în mijlocul nostru o comoară de care abia ne atingem, de teamă să n-o prăpădim: sînt cele 44 de caiete ale lui Eminescu. Ele se păstrează cu grijă, la Biblioteca Academiei, și se împrumută foarte rar, numai cercetătorilor mai în vîrstă; caietele își ascund tot mai mult slova lor aleasă, de lumina zilei, și rămîn să fie păstrate în cît mai bună stare pentru generațiile viitoare. Dar ele ne privesc pe toți! Ele pot vorbi tuturor, într-un fel, și mai ales oamenilor tineri. Nici un tînăr nu are acces la caietele acestea și totuși pentru nimeni întîlnirea cu ele nu ar fi mai răscolitoare decît pentru un tînăr deschis către cultură", scria Noica, în *Introducere la miracolul eminescian*.

La șapte ani de la publicarea celor 24 volume de manuscrise facsimilizate – operație care a costat statul român suma de 900.000 lei –, am încercat să aflăm cîți tineri, așa cum și-ar fi dorit Noica, caută aceste cărți în sălile publice de lectură și care sînt bibliotecile unde acestea pot fi accesate. Bilanțul a fost deprimant și dezvăluie dezinteresul și lipsa de organizare cronică a Academiei Române. Deși obligată prin legea depozitului legal să trimită șapte exemplare pentru fiecare volum către Biblioteca Națională, care, la rîndul ei, ar fi distribuit aceste cărți bibliotecilor-depozit legal din țară, Academia Română nu și-a îndeplinit nici măcar această primă îndatorire legală.

Din 2009 și pînă la începutul acestei luni, Biblioteca Națională a României primise doar primele 7 exemplare din cele 24 pe legea depozitului legal, iar restul, cu excepția numărului 23, prin donație. Situația a fost remediată abia în momentul cînd am început să mă interesez de situație în calitatea mea de jurnalist. „Nu am primit exemplare pe legea depozitului, deci nu am avut ce să distribuim mai departe, la depozitele din țară", mi-au mărturisit surse din instituție.

În anul 2009, Eugen Simion susținea că Academia nu putea să expedieze volumele către bibliotecile din provincie, invocînd lipsa banilor pentru transport. La începutul lui 2016, responsabilul de proiect, Gabriela Dumitrescu, invocă același inconvenient financiar, motiv pentru care multe dintre volumele ediției zac nefolosite și acum în depozitul Bibliotecii Academiei: „Tirajul a fost 750 de exemplare, pentru fiecare volum. Ele au fost distribuite marilor biblioteci din București, din țară, chiar și din Republica Moldova. Singura problemă a fost că noi nu am avut bani de expediție. Pentru ICR New York, de pildă, unde am trimis un set, banii au venit de la ICR".

Din moment ce nici măcar prevederile legii depozitului legal nu au fost respectate, nu am reușit să depistez care sînt acele biblioteci publice care se bucură de o ediție completă a caietelor facsimilizate ale lui Eminescu.

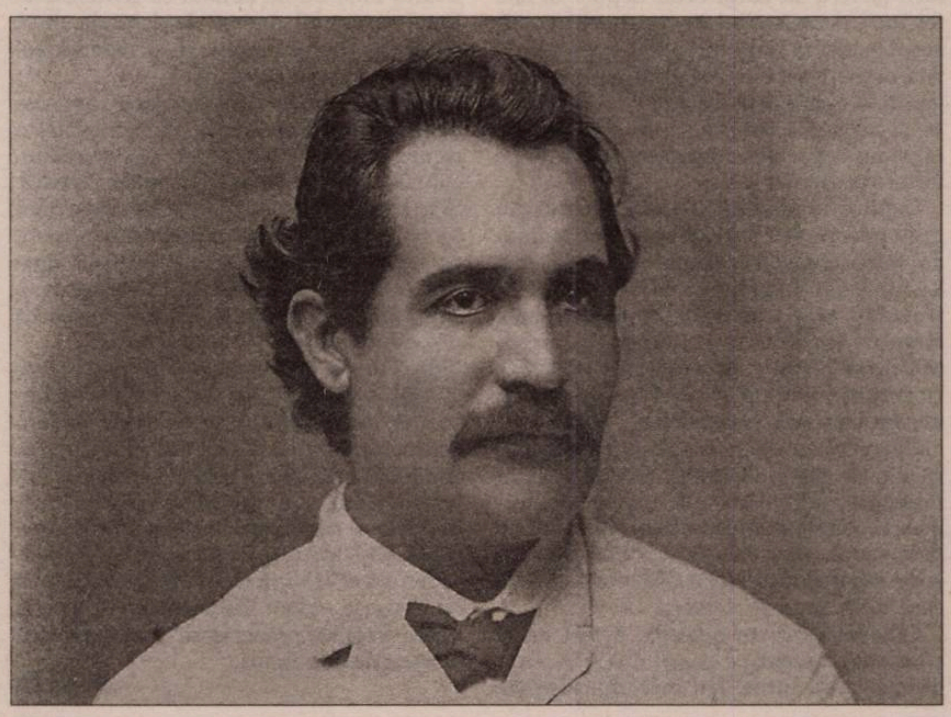

Din verificările mele, Filialele Bibliotecii Academiei din țară, cu excepția celei de la Iași, nu se bucură de ea. Bibliotecarul Bogdan Crăciun al Bibliotecii Academiei din Cluj a confirmat că numai zece volume, de la numărul IX la numărul XIX, se află în rafturile lor, dar că oricum filologii nu sînt interesați de ele. „Nu le-a cerut nimeni", susținea el într-o discuție telefonică. La filiala din Timișoara manuscrisele lui Eminescu n-au ajuns deloc.

Nici Biblioteca Central Universitară „Mihai Eminescu" din Iași nu deține ediția completă: „Lipsesc cîteva", ne-a răspuns sec un reprezentant al instituției.

Inclusiv Centrului Național de Studii „Mihai Eminescu" de la Ipotești îi lipsesc din volume: „Nu avem ce să-i reproșăm domnului Eugen Simion, dumnealui s-a ocupat de donație și a avut grijă să ni se trimită exemplarele. Am verificat acum și am observat că ne lipsesc două volume. Cînd cineva de aici va ajunge la București se va ocupa și de achiziționarea lor", a explicat un reprezentant al bibliotecii de la Ipotești, accentuînd, totodată, că sala de lectură este vizitată de mulți masteranzi sau doctoranzi filologi, care vin special să le citească.

Suma cheltuită pentru publicarea acestor manuscrise a fost confirmată atît de Eugen Simion, cît și de redactorul Gabriela Dumitrescu: „Cineva l-a acuzat pe Eugen Simon că ar fi cheltuit peste un milion de euro. Fals. Suma a fost mult mai mică, de 900.000 de lei. Cine a lucrat la această ediție, exceptînd cheltuielile de tipar, a lucrat gratis. Am primit premiul Academiei Române pentru această ediție, premiu care se primește o dată în viață. Cîștigul, însă, a fost imens și mi se pare ciudat că multe biblioteci nu au venit să-și ia singure volumele".

O banală reproducere

Acum șapte ani, evenimentul publicării acestor manuscrise a fost dublat de un imens scandal în mediul cultural. Respectabilul eminescolog Ioana Bot aducea critici dure ediției, susținînd, cu argumente, că manuscrisele prezintă multe hibe: „Reproducerea caietelor eminesciene «așa cum se află, în dezordinea lor» (E. Simion) nu este decît atît: *o reproducere,* lipsită de instrumentarul filologic, genetic sau electronic care ar transforma-o într-o ediție potrivită cu normele științifice și posibilitățile tehnice actuale. Ea reprezintă o măsură salutară de conservare a materialului original – și, deocamdată, nimic mai mult", își rezuma poziția Ioana Bot, chiar într-un articol publicat în *Dilema veche.*

Constantin Vică, specialist în *new media,* explica și el, într-un articol din *Dilemateca,* punctele slabe ale versiunii digitale, care însoțește fiecare volum. „În primul rînd e vorba doar de o reproducere prin scanare, un set ordonat de imagini în format *jpeg* – un format de comprimare care e departe de cerințele unui document filologic digital. Acest format nu permite nici aprofundarea la o calitate acceptabilă a imaginii, nici selectarea unor porțiuni. Este, cu alte cuvinte, o imagine lipsită de funcționalitate – întregul CD e o colecție de «vederi» cu scrisul lui Eminescu", susținea Vică, o a doua mare problemă fiind lipsa unui motor de căutare, adică imposibilitatea cititorului de a căuta cuvinte, sintagme etc. în manuscris.

În replică, susținătorii acestei ediții au adus argumentul lizibilității. „Graficianul Mircia Dumitrescu a venit cu o metodă inovativă, prin care a mărit contrastul paginilor. Manuscrisele originale sînt ilizibile, pe paginile lor nu se mai înțelegea nimic. Acum, în facsimil, ele pot fi citite mai ușor", explică Gabriela Dumitrescu.

Conflictul a fost atît de mare, încît la un moment dat s-a pus problema unui denunț penal la DNA împotriva responsabilului de proiect, Eugen Simion. „Cînd am publicat ultimul volum (îmi amintesc, la 15 iunie 2009, ziua morții lui Eminescu) și am anunțat această izbîndă în Aula Academiei Române, am aflat că, în aceeași zi, revista *Dilema veche* denunța infracțiunea, iar un domn anonim din Timișoara m-a denunțat numaidecît la DNA. Am aflat această nenorocire din ziarul *Cotidianul*... După patru ani (adică zilele trecute), am primit o adresă de la procuratura sectorului 1 din București, prin care sînt înștiințat că urmărirea penală a fost stopată și că reclamantul nu are identitate și nici adresă." Așa explica anul trecut academicianul, într-un interviu pentru evz.ro, experiența pe care a avut-o cu instituțiile de drept ale statului. Din păcate, în ciuda insistențelor telefonice, Eugen Simion nu mi-a răspuns pentru a-și prezenta punctul de vedere.

Pare absurd ca, la mai bine de un secol de la achiziționarea acestor manuscrise, Academia Română, după atîtea piedici, să nu reușească să distribuie una dintre cele mai importante colecții de patrimoniu. Poate este, într-adevăr, absurd. Anul 2016 marchează însă centenarul mișcării Dada. E și acesta un unghi de abordare.

***Sidonia Bogdan** este jurnalistă la* România liberă.

Filmele anului 2015

Invitaților mei, critici de film, nu le-am propus să facă topuri cu cele mai bune titluri ale anului trecut, ci i-am rugat să se gîndească ce au păstrat, în minte și în suflet, dintre filmele văzute în 2015. Dacă le-ați ratat și vă conving că merită, recuperați-le.

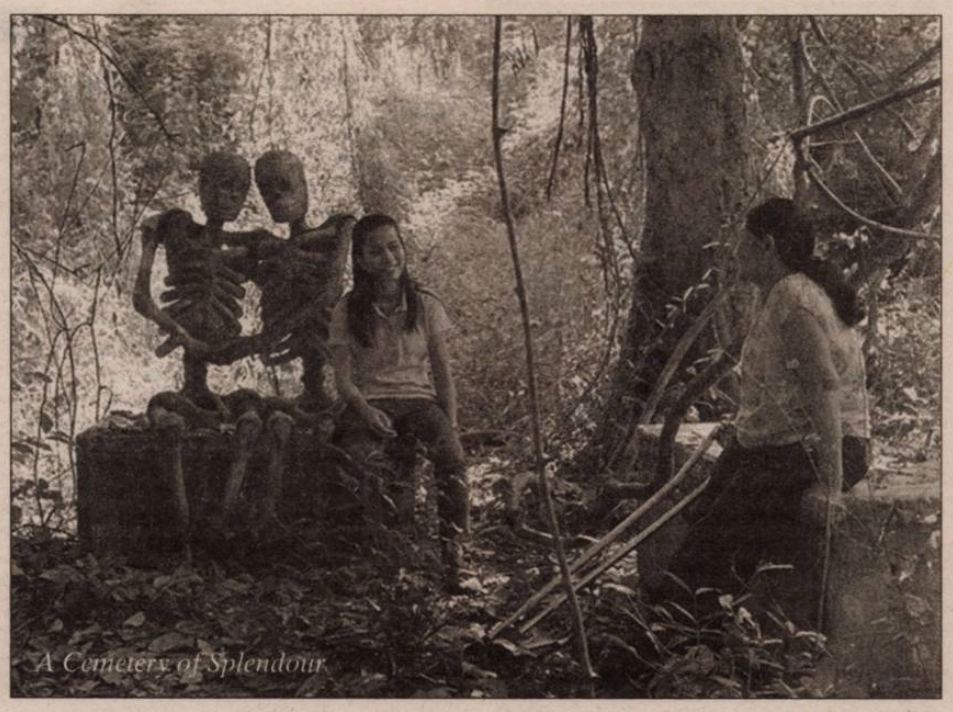
A Cemetery of Splendour

Cristi LUCA

Dintre filmele străine, preferatele mele au fost: *Cemetery of Splendor* (Apichatpong Weerasethakul), *Taxi* (Jafar Panahi) și *Mia Madre* (Nanni Moretti). Primul e imposibil de etichetat: o combinație de realism cu fantastic, în care totul e de-o lentoare care te face să privești meditativ la interacțiunea personajelor cu spirite din mitologie. Comunicarea lor, una pur emoțională, devine în mod discret o formă de protest a regizorului față de un prezent subjugat politic. *Taxi,* asemănător ca demers, e mult mai radical. E făcut cu mijloace infime, în regim clandestin, de un artist care nu are drept de lucru în propria țară (Iran). Jafar Panahi pune o camera de filmat în interiorul unei mașini și conduce pe străzile Teheranului, avînd ca parteneri de dialog atît rude, cît și necunoscuți. Autoreferențial și reflexiv, *Taxi* nu e un discurs cinematografic sec: umorul, căldura și ingeniozitatea sînt în mod vital expresii ale unei libertăți interioare.

Mia Madre reușește într-o manieră elegantă, fără patetism, să transmită un mesaj aparent banal, pe care-l ignorăm adeseori din frică: dispariția unei persoane iubite și moștenirea afectivă sînt mai importante decît problemele profesionale.

Dintre filmele românești, cele mai interesante mi s-au părut *Comoara* (Corneliu Porumboiu) și *Aferim!* (Radu Jude).

Irina TROCAN

Comoara de Corneliu Porumboiu merită urmărit pentru că e un film de aventuri hibrid, în care mediul în care trebuie să se descurce eroul îi tot pune piedici, în loc să-l ajute să ajungă la avuții. Costi (Toma Cuzin) speră să descopere o comoară despre care vecinul său Adrian (Adrian Purcărescu) știe din familie și crede că ar fi îngropată în curtea bunicilor. Dacă nu găsesc comoara, pentru Costi înseamnă că s-a chinuit degeaba – știm de la începutul filmului că din generozitate dezinteresată nu și-ar ajuta vecinul. Dacă găsesc comoara și ea conține artefacte istorice, e foarte probabil să rămînă oricum în patrimoniul național – un pericol de care Costi află abia cînd merge să închirieze un detector de metale.

Aș vrea să reamintesc filmul lui Porumboiu odată cu socotelile de sfîrșit de an pentru că se învecinează cu evazionismul, dar e foarte prudent să nu treacă granița. Arată cît de mult uităm despre cum funcționează lumea reală cînd vrem ca eroul să reușească în misiune; pe Costi îl încurcă pînă și faptul că trebuie să lipsească de la muncă și să-i explice copilului lui unde pleacă, fără să îi dea speranțe false. Ca alte filme preocupate de realitate din Noul Cinema Românesc, *Comoara* e despre suprafețe din care nu se înțelege uneori nimic – nu toate comorile sînt făcute din diamante, rubine și monezi care strălucesc de la distanță.

Comoara

© A. Marinescu

Alexandra OLIVOTTO

La capitolul trofee, festivaluri și laude împărțite de critici, 2015 pare să fi fost dominat de un război al sexelor: de o parte, delicatele și melodramaticele *Carol* și *Clouds of Sils Maria*, de cealaltă, filme doldora de testosteron, care împrumută tropi din western: *The Hateful Eight* și *The Revenant*. Al optulea lungmetraj al lui Tarantino rămîne pentru mine filmul anului, fie numai și pentru umorul negru, scenariul întortocheat – nu e ușor să combini elemente de western cu investigații de tip Miss Marple – și jocul apăsat al actorilor.

Dacă filmele „feminine" antementionate nu au loc în topul meu – le-am găsit extrem de plictisitoare –, *The Revenant* ocupă ultimul loc: dincolo de cît de frust pare, întoarce stereotipul eroului civilizator din western împotriva acelei civilizații. O revelație a anului, nu doar în domeniul filmelor de acțiune, este *Mad Max: Fury Road* – laconic, debordînd de adrenalină și o capodoperă la nivelul scenografiei. Dacă, vorba proverbului, diavolul există în detalii, nu vreau să mă gîndesc de cîte ori și-a vîndut George Miller sufletul.

Rețeta „reducerii" la absurd, la care se adaugă niște vid emoțional și zero identificare cu spectatorul, merge în *The Lobster*, poate filmul cu cel mai original scenariu al lui 2015 și cu cea mai constipată regie. În totală contradicție cu ea se plasează cea relaxată și fluidă a lui *Youth*, un film care șterge granița dintre tinerețe și bătrînețe și te lasă cu un sentiment perfect anacronic: acela că timpul are răbdare.

2015 pare să fi fost dominat de un război al sexelor.

Iulia BLAGA

2015 a fost un an cu multe filme mișto. Topul celor văzute la Cannes și Berlin e următorul: *A Cemetery of Splendour* de Apichatpong Weerasethakul, *The Assassin* de Hou Hsiao-hsien, *Arabian Nights* de Miguel Gomes, *Son of Saul* de László Nemes, *El Club* de Pablo Larrain, *Taxi* de Jafar Panahi, *Mia madre* de Nanni Moretti, *Youth* de Paolo Sorrentino și *Love & Mercy* de Bill Pohlad. N-am introdus filme cu care n-am rezonat, deși mi s-au părut de calitate. În cinematografele locale au intrat în 2015 și filme din 2014, așa că *Winter Sleep* de Nuri Bilge Ceylan, *Mommy* de Xavier Dolan, *Amy* de Asif Kapadia și *Relatos salvajes* de Damian Szifron se adaugă topului, deși nu concurează locul întîi. Dintre filmele noi mi-au plăcut *Inside Out* de Pete Docter & Ronaldo Del Carmen, *Steve Jobs* de Danny Boyle și, firește, *Star Wars,* de J.J. Abrams. E primul an cînd nu te vezi obligat să faci un top românesc de trei locuri pentru că nu-i marfă de calitate ca să-l faci de zece. În cazul meu, clasamentul e condus de *Aferim!* (regia Radu Jude) și din el mai fac parte: *Un etaj mai jos* (de Radu Muntean), *Comoara* (Corneliu Porumboiu), *Box* (Florin Șerban), *Aliyah DaDa* (Oana Giurgiu), *Muntele magic* (Anca Damian), *Lumea e a mea* (Nicolae Constantin Tănase), *București nonstop* (Dan Chișu), *Acasă la tata* (Andrei Cohn), *De ce eu?* (Tudor Giurgiu), *Autoportretul unei fete cuminți* (Ana Lungu). Mi se pare important că filmele românești sînt tot mai diverse și că cineaștii încearcă lucruri noi. Nu le-ar strica mai multă îndrăzneală.

Cătălin OLARU

Filmul non-festivalier al anului este *Fury Road* – după știința mea, cel mai profesionist coregrafiat drum dus-întors cu mașina din istoria cinematografului. Cel mai feminist film de acțiune al deceniului, așa cum a fost numit acest al patrulea *Mad Max,* are în centru o luptătoare care e femeie (sau om) în aceeași măsură în care Max e bărbat. Aceasta își asumă responsabilitatea de a salva o salbă de sclave sexuale al căror atribut principal e neajutorarea (ba chiar, de nevolnice ce sînt, acestea mai și mor). Potrivit aceleiași grile de interpretare, și filmele *women in prison* tot feministe sînt: victimele au un rol activ (încearcă permanent să scape), iar la final, uneori, cel puțin, mai au și cîștig de cauză. Una peste alta, feminist sau nu, *Fury Road* entuziasmează tocmai mulțumită principalului său defect, anume un *plot* extrem de rarefiat. În acest cel mai recent titlu din filmografia regizorului autralian George Miller, se întîmplă un singur lucru, și anume o urmărire. E mai mult decît suficient.

Pentru mine, TIFF 2015 a însemnat mai ales surpriza întîlnirii cu o sumă de cineaști extrem de promițători ale căror filme au fost proiectate în cadrul Competiției Locale: Bán József *(Kelj fel, és járj!),* Demes Hanna *(Harmadnapon),* László Barna *(Jeg alatt),* Besenyei Katalin *(Ingatlan)* și Halmen József *(Kliens)* sînt doar cîțiva dintre aceștia. Despre *A Girl Walks Home Alone at Night,* văzut la Bucharest International Film Festival, se poate argumenta că e mai mult videoclip decît film; în tot cazul, e un videoclip extrem de bine realizat. În sfîrșit, proiectat în premieră națională la Les Films de Cannes à Bucarest, primul volum din *Arabian Nights* al lui Miguel Gomes oferă o mostră de cinema militant cu atît mai convingător cu cît convingerile care stau la baza lui nu se urlă, ci se povestesc în șoaptă.

pagină realizată
de Ana Maria SANDU

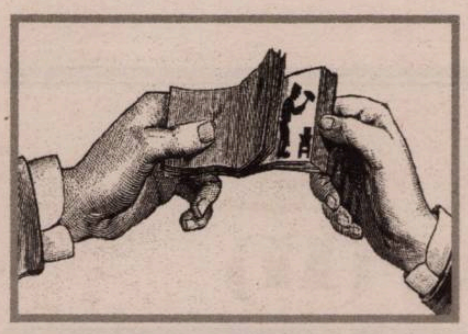

Marius CHIVU

feedbook

Cum a ajuns Eminescu poet național

● **Lucian Boia, *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit*, Editura Humanitas, 2015.**

Lucian Boia a fost interesat de mitul eminescian încă de cînd l-a inclus în colecția de mituri naționale din *Istorie și mit în conștiința românească,* dar abia cu această carte istoricul oferă imaginea completă a procesului prin care bietul poet dispărut prematur într-un sanatoriu ajunge, în doar cîteva decenii de la moartea sa, „expresia integrală a sufletului românesc" (Iorga) și „poetul național" (Călinescu), apoi, ceva mai tîrziu, de-a dreptul „omul deplin al culturii românești" (Noica) și „românul absolut" (Țuțea).

Istoricul desface mitul eminescian într-o analiză plină de momente spectaculoase – prin datele, cifrele și citatele oferite (majoritatea necunoscute, poate, în afara cercului de critici și istorici literari) –, rezultînd o carte scrisă alert, în spiritul sintetic binecunoscut, presărat cu subtile ironii, al autorului (rareori Călinescu sau Academia Română au fost tratați cu ironii mai fine decît aici!), o carte de istorie culturală care se citește, vorba clișeului, ca un roman polițist. Căci descrierea pas cu pas a mecanismului de creare și de constantă revizuire a mitului eminescian seamănă cu procesul unui detectiv plecat pe urmele unor fapte și făptași ascunși în faldurile istoriei, deopotrivă literare și politice.

Lucian Boia identifică primele două mari ingrediente care au declanșat procesul mitologic. Mai întîi, e vorba, firește, de poezia lui Eminescu, „înaltă în termeni accesibili", muzicală, devenită extrem de repede populară: în cei cinci ani de la publicarea cărții pînă la moartea poetului, volumul său de debut, și singurul antum, este reeditat de patru ori, de fiecare dată în tiraje de peste o mie de exemplare. Chiar și după standardele noastre de astăzi (de altfel, mult mai reduse), e vorba de un succes comercial uriaș. Al doilea factor mitologizant a fost accidentul biografic: cel mai popular poet al timpului său moare, la doar 39 de ani, într-un sanatoriu. Așadar, talentul, tinerețea și nebunia au făcut posibil mitul: în primul deceniu de la moartea sa, Eminescu este reeditat și vîndut în peste 13.000 de exemplare, poeziile sale intră imediat în manualele școlare, monografiile și studiile despre opera sa se înmulțesc an după an. Nu este apreciat și iubit de toți: poezia sa are, conform standardelor literare ale epocii, multe neajunsuri prozodice, este pesimistă și, mai ales, carentă în ceea ce privește sentimentul patriotic și atrage, astfel, mulți detractori; dar numele care contau, mai întîi Dobrogeanu-Gherea și Maiorescu, apoi Iorga, Lovinescu, Vianu și Călinescu, au fost de partea receptării pozitive, uneori *prea* pozitive.

Istoricul vede bine în predarea manuscriselor eminesciene de către Maiorescu Academiei Române *(apropo, citiți în articolul Sidoniei Bogdan din pagina 14 ce a făcut Academia cu aceste manuscrise)* un episod de cotitură în receptarea poetului. În doar cîțiva ani, dintr-un poet deficitar la capitolul naționalism (departe de ceea ce fuseseră Alecsandri sau Bolintineanu pentru epoca lor), Eminescu devine, datorită operei sale nepublicate, profetul naționalismului românesc. Acest fapt, alături de punerea în circulație a publicisticii sale, a deschis cutia Pandorei interpretative: „noul Eminescu" este instrumentalizat ideologic, în decursul următorului secol, rînd pe rînd și în paralel, de către socialiști, sămănătoriști, naționaliști, legionari, mistici, comuniști, monarhiști, protocroniști, dacopați.

„Recuperat" prin abuz interpretativ și de la stînga, și de la dreapta, „Eminescu ajunge să fie al tuturor", după cum nimerit formulează Lucian Boia (acesta numește anii '30 „deceniul Eminescu"), care identifică în continuare noile contribuții la consolidarea mitului, Călinescu fiind, poate surprinzător pentru unii, factor decisiv. În paralel cu ideologizarea operei sale publicistice, poetul devine personaj de literatură pentru mase. În „deceniul Călinescu", cartea acestuia *Viața și opera lui Mihai Eminescu* deschide o serie de reconstituiri biografice romanțate care, în decurs de numai cîțiva ani, fac din poet un personaj literar la modă: romanele *Mite* și *Bălăuca* de Eugen Lovinescu (scrise în contrapartidă la psihologia lui Eminescu din opul călinescian) și trilogia lui Cezar Petrescu *Luceafărul sau romanul lui Eminescu* (primul tiraj al acestei trilogii apărute în 1939 ajunge la 19.000 de exemplare). De altfel, e foarte interesant felul în care Lovinescu, Călinescu și Vianu și-l dispută pe Eminescu, înainte de momentul intrării în scenă a comunismului care schimbă din nou accentele, poetul fiind cenzurat cu „Doina" și abuzat ideologic, o dată în plus, cu „Împărat și proletar." Un episod tragi-comic, foarte bine expus de Lucian Boia, este cel întîmplat la centenar cînd, în paralel, îl celebrau pe poet și comuniștii, și Eliade, și Carol al II-lea, Eminescu fiind deopotrivă în Republica Populară Română și în exil același simbol tutelar al românismului, dar de orientări ideologice radical opuse.

După Revoluție, două sînt momentele majore: dosarul *Dilemei,* coordonat de Cezar Paul-Bădescu (nr. 265 din 27 februarie 1998), dosar care discută la modul critic pentru prima dată mitul eminescian; și descoperirea corespondenței neștiute dintre poet și Veronica Micle în anul 2000, scrisori care nu mai lasă loc speculațiilor sentimentale în ceea ce privește relația dintre cei doi: s-au iubit. Între timp este lămurit și diagnosticul bolii lui Eminescu: o comisie de medici de diverse specialități ajunge la concluzia, singura legitimă medical, că poetul n-a murit de sifilis, ci în urma unei prăbușiri psihice, de tip maniacodepresiv, cu manifestări violente. Dar firește că asta n-a fost și nu va fi un obstacol pentru fabrica de teorii conspiraționiste.

Eminescu este și o construcție, „într-un fel necesară, izvorîtă din complexele culturii românești", ne spune și ne arată în detaliu Lucian Boia în această fascinantă carte, contribuție esențială pentru a înțelege în profunzime povestea poetului nostru național.

aproape de carte

Lucian BOIA

Cum nu e cunoscut Eminescu în lume

(fragment)

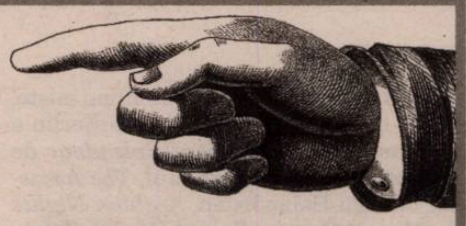

Mai e o componentă a mitului care nu trebuie neglijată: credința în universalitatea creației eminesciene. O întîlnim încă de la început. Poetul era chemat să acopere un gol. Într-adevăr, pînă la el, nici un român (exceptîndu-l, să zicem, pe Dimitrie Cantemir, dar și acesta la o cotă de celebritate „medie") nu intrase în cultura cea mare, a omenirii. Cu Eminescu, românii au sentimentul că au recuperat, dintr-odată, întîrzierea; e primul român care se așază, sus, în panteonul mondial. Să precizăm: din perspectivă românească.

A fost tradus și răstradus... În 1939, în volumul masiv al *Convorbirilor literare* închinat comemorării a 50 de ani de la moartea poetului, se dau nenumărate exemplificări în următoarele limbi sau literaturi (în ordinea din volum): italiană, polonă, bulgară, albaneză, greacă, iugoslavă, maghiară, slovacă, arabă, engleză, rusă, suedeză, cehă, americană, japoneză, evreiască, germană, franceză, latină, traducătorii fiind uneori români, dar mai adesea străini, îndrăgostiți de poezia lui Eminescu. Un efort considerabil de promovare s-a făcut apoi în vremea comunismului.

Rezultatul? Practic nul... Ceea ce contează în promovarea oricărei valori nu e afișarea ei formală, ci impactul. Or, impactul nu s-a produs. Eminescu, în lume, rămîne un nume necunoscut.

Există chiar, în cazul lui Eminescu, o circumstanță agravantă. Poeziile lui sînt traduse, unele bine, altele rău. Dar toate traducerile cam cu același rezultat. De altfel, poezia în genere e intraductibilă; Eminescu, dacă se poate spune așa, e încă și mai intraductibil. În cazul lui, se pierde rima, se pierde muzicalitatea, se destramă rostirea aceea incantatorie, tot ceea ce, mai mult decît cuprinsul de idei sau de imagini, dă nota inimitabilă poeziei eminesciene. Traducerile mai bine nici n-ar exista: ele înfățișează străinului un Eminescu destul de oarecare, departe, foarte departe de ceea ce zadarnic se străduiesc românii să explice. Unii se gîndesc la noi strategii de promovare. Să ne liniștim: nu e nimic de făcut.

PUBLICITATE

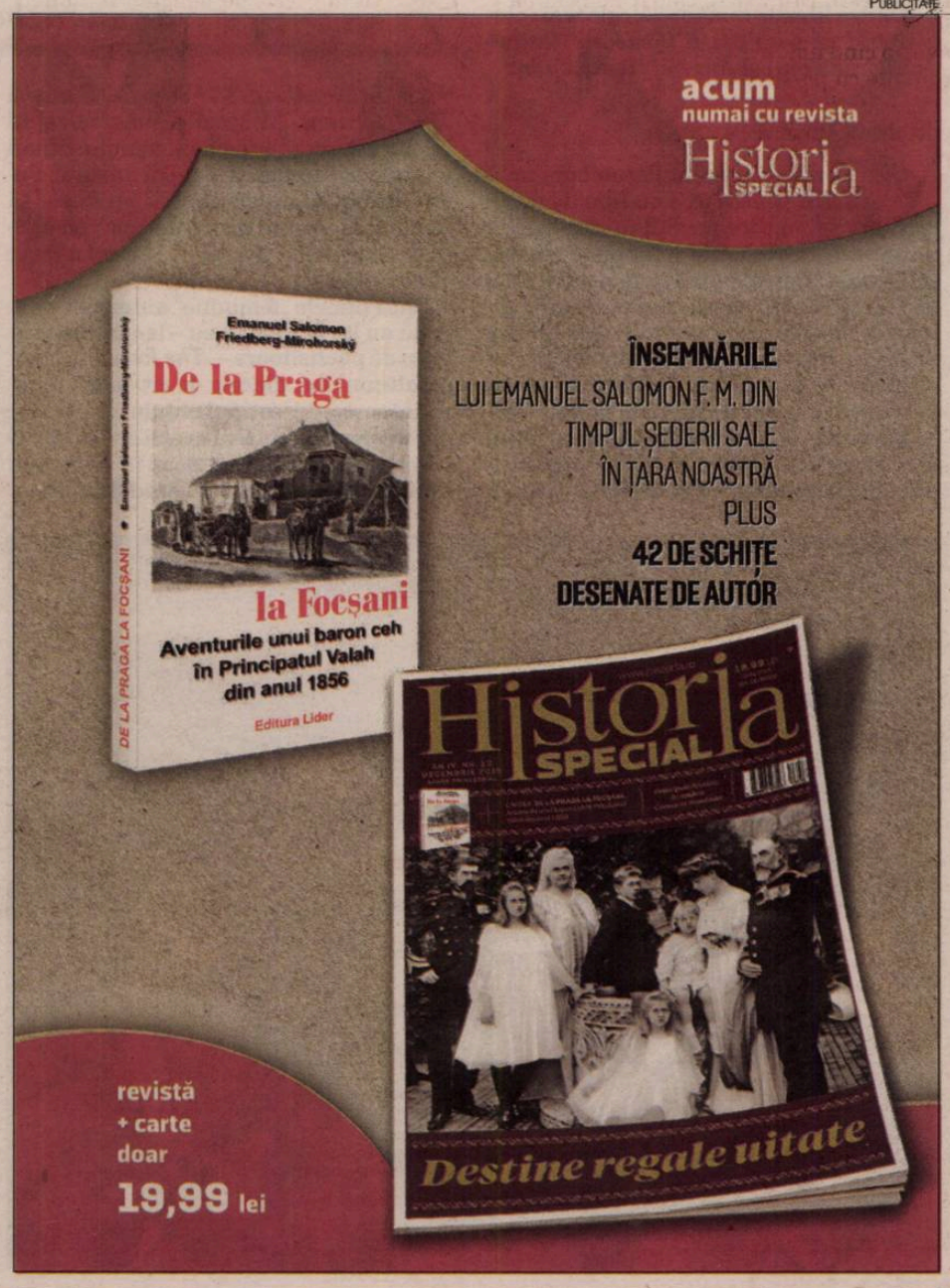

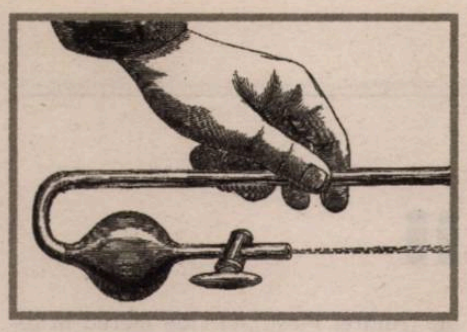

Oana STOICA

rosencrantz & co

Plecarea lui Barni (II)

La Teatrul Național din Tîrgu Mureș, Compania „Tompa Mikl's", Bányai Kelemen Barna (Barni) joacă în *Tihna,* spectacolul lui Radu Afrim după romanul lui Attila Bartis. Andor este poate cel mai complex personaj pe care l-a jucat vreodată. S-a apropiat de el „prin relația mamă-fiu. Am o mamă tînără, m-a născut cînd avea 18 ani. A fost dată afară din liceu pentru asta. Părinții s-au cunoscut cînd mama avea 15 și tata 18 ani. După trei ani am venit eu. Mama a vrut să se facă doctoriță, dar nu a mai apucat să se ducă la facultate. Nu m-am apropiat niciodată sexual de maică-mea, ca Andor, dar mă interesează legătura între fiu și mamă. Mama știe cînd sînt supărat, chiar dacă sînt la 800 km distanță, și mă sună. Știe. Asta e linia mamei în spectacol. Apoi a fost problema lui Andor cu femeile. Am avut și eu calvarurile mele cu femeile. La curve nu am fost niciodată, ca Andor, nu am plătit pentru sex". Zîmbește. Și e prima dată cînd îmi dau seama că pînă acum nu l-am văzut rîzînd, deși e un om luminos. „Am multe amintiri din care lucrez personajele. Aveam 17 ani, făceam curte unei fete și ne-a prins ploaia. Eram în trei blocuri, a ieșit un tip și ne-a invitat în garsoniera lui, unde avea multe acvarii cu pești. Era foarte cald, căci peștilor le trebuie căldură. Aceeași senzație am avut-o cînd am lucrat scena cu Rebeka și coliviile cu păsări."

Eszter. „S-ar putea ca în trecut să fi făcut lucruri prin care am traumatizat femei, deși le-am iubit. Carnalitatea asta din *Tihna,* sexul, doi oameni (Eszter și Andor) care se împotrivesc iubirii, dar au o relație cărnoasă, cu sînge, mușcături, bătăi... nu sînt omul care devorează, nu sînt posesiv, dar cred că, psihologic, manipulez puțin." Tace. Și brusc. „Cel mai important lucru pe care l-am făcut singur e mutarea la Budapesta *(n. red.* – unde locuiește cu prietena lui, Eszter). Trebuia să mă scot din zona de confort. Și Andor se duce cu valul, fără voia lui. E o curvă cu care și-o trage în fața fotografiei mamei ei. E ca o rupere. E complexă chestia asta cu femeile. Pe mine, întotdeauna femeile m-au pus pe drumuri. N-am avut aspirații spre teatru, dar am avut o prietenă care mi-a zis că ar trebui să mă fac actor. Alegerile întotdeauna au fost făcute sub influența unei femei."

Tihna „Cel mai greu în spectacol este reținerea. La un moment dat îți vine să ieși de pe scenă de emoție. Nu emoția că joci, ci aceea pe care o simți jucînd. E atît de apăsător, trebuie să-mi reglez emoțiile interioare. Ieri, în scena cu tăiatul cărnii, simțeam că rup satîrul, dar trebuia să mă abțin. Și e greu pentru că fiecare relație a lui Andor e altfel motivată și altfel construită. Trebuie să fac distincție între ele. Mi-a zis cineva că Mama vine acasă divă și moare bătrînică senilă, Eszter e o fată frumoasă, dar ajunge la azil, nebună, Curva moare și ea, Éva Jordán... cine știe ce se întîmplă cu ea. Și mi-a zis: tu începi așa cum începi și sfîrșești cam tot așa. Da, schimbarea la mine nu e așa de teatrală, dar jucînd spectacolul, am EKG-ul sus-jos."

„Nu mai căutam, nu mai eram surprins. Mutarea la Budapesta e cea mai importantă decizie a mea. Să schimb. O țară, nu un teatru."

Andor. „Cînd vorbesc despre el îmi vin tot felul de imagini în minte. Știam că o să joc acum și de trei zile citesc, am gînduri, vise, mă afectează civil. După spectacol nu-mi vine să vorbesc. Dacă aș fi corect cu mine, m-aș duce acasă. Se zice că actorul se schimbă după aplauze. Eu nu pot. La *Tihna* îmi trebuie vreo două ore să pun jos toate chestiile astea. Sînt roluri care se termină repede, mergem după aia la o bere, dar la ăsta nu."

Andor. „Dacă aș fi fost eu regizorul, nu m-aș fi distribuit. Fac un Andor destul de energic față de imaginea din capul meu. Cred că el e mai contemplativ. Însă ca spectator m-aș plictisi dacă el ar fi introvertit. Deci trebuia dat puțin volumul mai tare. După premieră simt că sînt într-un fel Andor pentru că personajul pe care îl fac eu e condus de femei. Andor nu are un drum atît de spectaculos ca femeile din viața lui pentru că el a fost crescut de *această* mamă. După munca grea, mîinile se întăresc. Și cu Andor s-a întîmplat la fel. Nu e un om fără sentimente, dar sentimentele lui sînt tocite. Pînă a ajuns la maturitate, a încasat mult de la *această* mamă."

Tihna. „Unii au zis că i-a dat gata spectacolul. Am vorbit cu o fată care a văzut de două ori spectacolul. E OK, a zis prima dată. După o jumătate de an a venit iar și era terminată, a plîns. În lunile alea în care nu jucasem, cu ea se întîmplase-

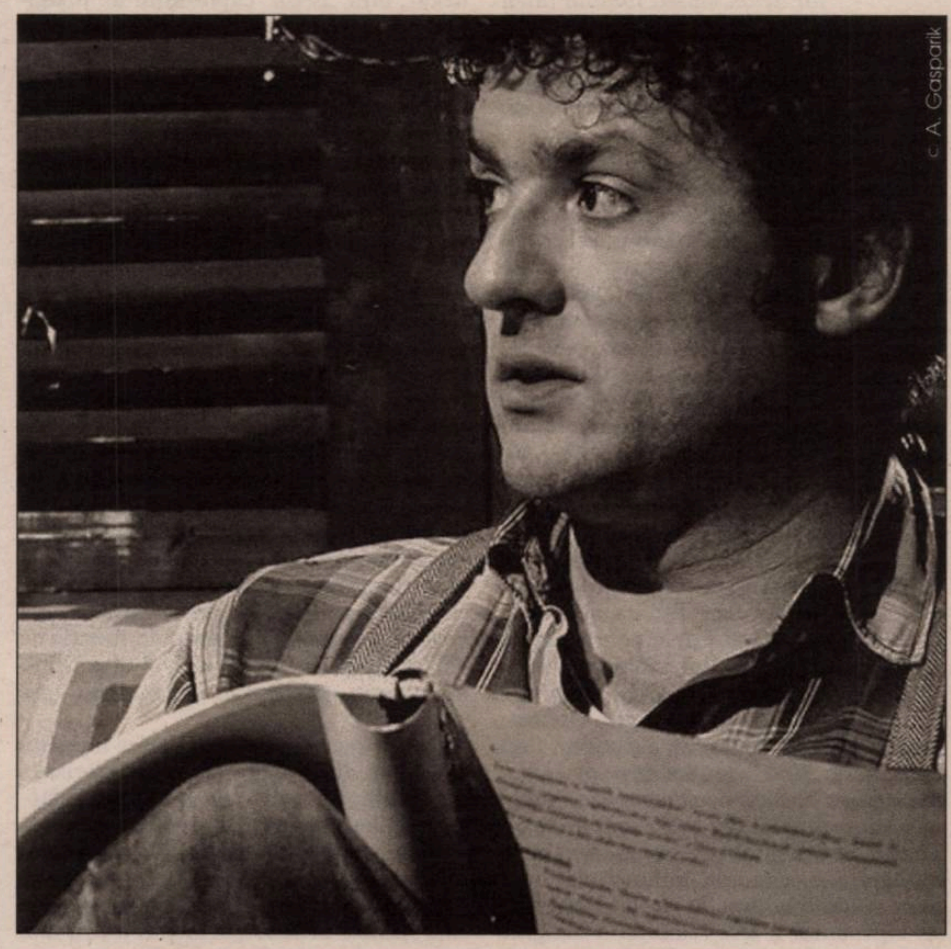

c. A. Gasparik

c. Rab

ră multe lucruri și spectacolul a atins-o altfel."

Ungaria. „Am vrut să mă găsesc puțin pe mine, căci la Mureș am avut o singură problemă, că oamenii s-au obișnuit cu mine. Nu vreau să par îngîmfat, dar după spectacole nereușite a venit lumea și a zis: măi, Barni, ai fost super. Și eu știam că nu am fost super. Erau reacții care dădeau de mîncare ego-ului ăluia care nu îmi place. Nu mai căutam, nu mai eram surprins. Mutarea la Budapesta e cea mai importantă decizie a mea. Să schimb. O țară, nu un teatru. Din păcate, tocmai acum s-a întîmplat, cînd am început să lucrez cu Afrim. De cînd aștept un regizor ca el..."

Filmul. „Am făcut un rol mic în *De ce eu?,* cu Tudor Giurgiu. Ne-am cunoscut acum doi ani la FNT, a venit după *Beznă de mină* și a zis că trebuie să lucrăm împreună. După un an, m-a sunat și a zis că are un rol pentru mine. A venit la Mureș, era și Emilian Oprea. Tudor a zis că e prea mic rolul, ia să mai scriem ceva. Ne-am apucat noi trei și am mai scris cîteva replici. În patru ore am făcut scena... Mi-ar plăcea să vorbesc bine limba română, dar pentru că joc în maghiară, se simte accentul. Nu cred că un maghiar poate juca roluri românești. Și pentru actorii români din provincie e greu cu filmul. Nu sînt mulți ca Tudor Giurgiu, care vine la festival și vede actori necunoscuți."

Plecarea. „Nu am plecat de tot. Dar nu știu pînă cînd pot să fiu și acolo, și aici. Cred că se va rupe după un timp. Deocamdată vin, conduc opt ore de la Budapesta, chiar mai mult de la Szombathely *(n. red.* – joacă în teatre din ambele orașe). Dacă direcțiunea de la teatrul din Mureș vrea să fac spectacole noi, o să vin cu cea mai mare plăcere. Aș vrea să mai joc la Mureș. Aici a fost viața mea. Pînă la 33 ani."

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

aduse cu poșta

Fenomenologia bunătății

„Altădată erați întuneric, iar acum sînteți lumină întru Domnul; umblați ca fii ai luminii! Pentru că roada luminii e în orice bunătate, dreptate și adevăr.“ (Efeseni 5, 8-9)

Avem, printre altele, o predilecție frenetică și bravă de a da bine în ochii celorlalți. Se stîrpesc mulți neuroni pentru a rezulta un profil social al insului cît se poate de ilustru și competitiv pe piața setoasă de „laureați“, „experți“ și carieriști, care se vînd extrem de bine și la „bursa“ talk-show-urilor televizate, dar și pe propagandistele rețele de socializare. Valoarea și competența unui om e generată de multe ori de numărul de *like*-uri primite în mediul virtual, ca să nu mai zic că pentru mulți acestea reprezintă criteriul autoevaluării în raport cu mediul social în care trăiesc.

A fi în topurile sau clasamentele vremii noastre presupune a-ți vinde onoarea și libertatea, moralitatea și autenticul, sinceritatea și visele pe o imagine perfidă, în care profilul uman e despuiat de orice sacralitate, noblețe sau grație caracterială. Ți se cere, cu alte cuvinte, să pozezi potrivit vremii, cutumiar, fără prea multe „ifose“ de „om deștept“, principial și cu replică neofensatoare, întrucît totul se face la comandă: zîmbim la comandă, ne indignăm la comandă, vorbim sau tăcem la comandă, în funcție de ceea ce se vinde mai bine la un moment dat. De fapt, omul a fost redus la o imagine care se comercializează. Dacă aduce profit e promovat, iar dacă nu se cîștigă nimic de pe urma lui e ignorat, ba chiar lepădat. Însă atunci cînd lucrezi cu imagini ale oamenilor, în detrimentul persoanei, riști să pierzi un adevăr fundamental: *iubirea,* cu toate nuanțele și variațiunile pe care le implică, iar fără iubire oamenii mor cu zile, devin simple umbre, atrofiați lăuntric, incapabili să prețuiască universul spiritual și cultural al semenilor, care dă sațietate existenței și grandoare rezonabilă sau cumpănită omului. Cînd iubește autentic, neîngîmfat și nedozat, fără „beția“ capitalului de imagine sau prețiozități de virtuos, omul devine imperial. Poate pătrunde cuviincios în ambianța sufletească a celui de lîngă el, întrucît iubirea îl legitimează și-l face credibil pentru o cunoaștere reală și vie a semenului. De altfel, cei ce se iubesc se locuiesc unul pe altul cu fior sfînt și amenitate. Nici nu-ți poți imagina sau verbaliza această întîlnire miraculoasă și tainică a duhurilor noastre, atunci cînd iubirea devine celebrantul acestei legături. O simți prezentă în tine ca pe ceva care te întregește, te odihnește, dar, paradoxal, te și provoacă la neastîmpăr invadator, deloc cotropitor, în „cîmpiile“ inimii celuilalt. E ceva similar îmbrățișării candide a îndrăgostiților, în care totul, de la gînd pînă la cuvînt și gestică, inspiră și respiră sub torentul iubirii, eliberator al profunzimilor sufletești și destăinuitor al acestora. În acest „interval“ gîndgest (faptă) se dezvăluie și se consumă un întreg univers de trăiri lăuntrice în care dominanta e variabilă, în funcție de fiii cărui duh sîntem: ai Duhului Sfînt, spre viață, sau ai duhului malefic, spre moarte.

Așa se face că o redescoperire a Duhului Sfînt din noi, printr-o interiorizare susținută de rugăciune fierbinte și făptuirea binelui, ne va repoziționa și reconsidera în raport cu înțelegerea propriului sine, a semenului, dar și a lui Dumnezeu. Sinele nu va mai fi „împărăția“ trufașă a propriilor interese, semenul nu va mai asuma proiecția depersonalizată de tip imagine, număr serial dintr-o mulțime de alte numere sau consumator febril, iar Dumnezeu nu se va regăsi în concepte, iluzii sau forțe viral idolatre. Totul se dezvăluie ca relație între persoane, adică între ființe iubitoare și iubite, cu manifestări personale și disponibilități altruiste accentuate.

Dar pentru ca iubirea să reziste în cadre sănătoase, sinele (lăuntrul) nostru necesită o învăluire cu *bunătatea,* care întreține focul iubirii, asigurîndu-i climatul specific manifestării. Adică orice iubire presupune a fi secondată de bunătate. Ele merg mînă-n mînă, fără orgolii dominatoare. Atunci cînd iubirea conferă regalitate bunătății, bunătatea oferă fervoare iubirii, stă să o apere de orice plictis patogen sau sterilitate cronică.

A fi bun înseamnă a avea bunătatea ca rod al prezenței și lucrării Duhului în inimile noastre: *„...roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețea, înfrînarea, curăția“ (Galateni* 5, 22-23). Există, însă, o deosebire evidentă între *a fi* bun și *a face* pe bunul. Diferența o desprindem din felul de a fi al omului. Dacă cu adevărat bun este cel care există *în* bunătate și trăiește *pentru* bunătate, neselectîndu-și prilejurile de a fi bun, mai puțin surprinzător este cel care se arată bun conjunctural, preferențial sau condiționat, țintind nu după un mod de a fi, ci după clipe de neuitat. Ocazionalul răpește bunătății fiorul iubirii, întrucît o rezumă la un simplu act exterior, fără acoperire lăuntrică, iar pe artizanul ei îl proclamă oportunist notoriu. Fără nici o îndoială, bunătatea este o specie a disponibilității, a spiritului prezent integral la întîlnirea cu celălalt, fără menajamente și toane de binefăcător. Oricum ai lua-o, disponibilitatea are însușirea de a nu fi *orientată* (Andrei Pleșu), adică nu focalizează, nu sondează și nici nu alege. E pură *deschidere* și bucurie atotabsorbantă a sufletului înaintea lumii, refuz ferm al ierarhizării. (Andrei Pleșu)

Cînd emite pretenții de autentic, bunătatea va fi întotdeauna *intuitivă.* Nu-și pregătește atent cadrele sau perimetrul de acțiune, nu creează strategii de punere în scenă, nu se risipește în discursuri dogmatice sau frazeologii dictatoriale (Andrei Pleșu), ci vine mereu în întîmpinarea celui care are nevoie de ea. E cu un pas înaintea tuturor solicitărilor. Intuiește, cu sobrietate, cînd să facă pasul decisiv, fără a leza sau umili, întrucît o „bunătate“ ofensatoare e mai de temut decît orice răutate declarată. Niciodată bunătatea sinceră nu așteaptă să fie provocată, implorată, cultivată slugarnic sau slăvită lingușitor pentru a acționa.

Există, însă, o deosebire evidentă între a fi *bun și* a face *pe bunul.*

N-are apetență pentru stilul pilduitor sau edificator. Nu se vrea dată ca exemplu. Discreția și rezonabilul îi sporesc cota de sinceritate și o feresc de riscul transformării în prostie exuberantă. Tocmai de aceea omul bun nu va fi un *invadator* în viața aproapelui, nu-i va cotropi universul lăuntric cu o bunătate agresivă și solemnă. Dimpotrivă, va acționa fără rigoare brută și în nici un caz cu habotnicie strîmtă.

Dumnezeu ne întîmpină, ca de fiecare dată, de altfel, cu bunătatea-I restauratoare și odihnitoare, fără a violenta în vreun fel biata ființă umană. Nimic pompos, onctuos sau emfatic în felul de a fi bun al Domnului. De ce am fi noi prețioși în bunătatea care ni se cere, fără constrîngeri, ci doar de dragul unei spontaneități morale sau a crezului creștin? La urma urmelor, bunătatea nu-i o pasiune de duzină și cere cumpătare în manifestările ei. Prin urmare, fiți buni întru toate, dar nu vă pierdeți cumpătul! Asta, de vreme ce *„pentru om, slava cea mai mare este să-și cunoască măsura“.* (Avva Pimen)

Pr. Ovidiu BÎRSAN
Tg. Mureș

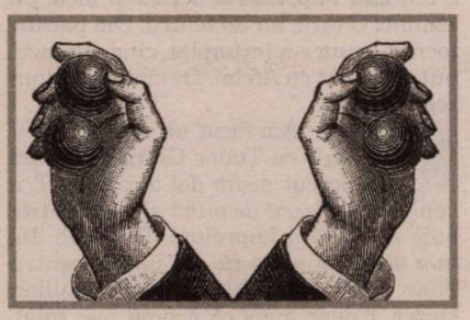

● David Bowie, ★ (Blackstar), ISO Records, RCA Records (Marea Britanie) / Columbia Records (SUA), 2016.

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Misterele de bătrînețe ale domnului Bowie

(8 ianuarie 1947 – 10 ianuarie 2016)

„In the villa of Ormen, in the villa of Ormen / Stands a solitary candle. / In the centre of it all, in the centre of it all, / Your eyes...“ Dacă ceva a lipsit vreodată cu adevărat din muzica lui David Bowie, fie ea despre formații care cîntau fals prin grădinile de vară dinaintea Primului Război Mondial, despre astronauți pe nume Tom, despre mașini care se învîrt la infinit în cerc sau despre șapte ani în Tibet, a fost suspansul acesta plasticos și adictiv care vine odată cu „Blackstar“, prima piesă de pe cel mai nou album al său. Sigur că DB n-a fost niciodată pradă ușoară pentru semioticienii amatori, care încă se încăpățînează să pătrundă misterul unui cîntec ca „Little Wonder“ – Albă ca Zăpada e și astăzi pe primul loc în preferințele lor –, dar să sară din *Labyrinth* în *El laberinto del fauno* poate fi o surpriză. Plăcută, cel mai adesea.

Single-ul acesta lung cît un scurtmetraj se deschide cu un *chant* oriental și se întîmplă într-un nou Ev Mediu, unul postapocaliptic și *thrilling*, desigur, iar David Sylvian e doar unul dintre personajele care populează o planetă rămasă fără soare și, posibil, mintea celuilalt David din poveste. „Blackstar“ e o capodoperă a stilului, în filiația abuzatului citat din contele de Buffon: David Bowie sună (aproape) ca el însuși într-o poveste nouă în care se joacă impecabil pe el însuși jucîndu-i pe alții. Sau, mai bine zis, pe care și-a apropriat-o cu stil. *„I'm a blackstar, way up on money, I've got game, / I see right, so wide, so open-hearted pain. / I want eagles in my daydreams, diamonds in my eyes. / I'm a blackstar, I'm a blackstar...“* Cineva ar muri pentru gloria eternă a unei stele negre, altcineva – pentru pecetea albă pe negru a unui profet. Crucificații dansează pe cruci în crepuscul și în *Zona crepusculară*. Maiorul Tom e mort de-a binelea acum, în fantasticul lui costum de cosmonaut, neavînd cum să se mai bucure de saxofonul insidios al lui Donny McCaslin.

Cîntat de un combo american de jazz și produs în parteneriat cu „bătrînul“ Tony Visconti, *Blackstar* (titlul discului este, de fapt, un simbol — ★) arată ca o operă surprinzător de articulată pentru scurta perioadă în care a germinat. Venit după mult discutatul și ezitantul *The Next Day* (2013), dar mai degrabă după o lungă perioadă de absență cauzată de un atac cardiac, întîmplat în 2004, David Bowie își reia aici, preț de șapte piese și aproximativ 40 de minute, jocul cu semnificațiile și cu propriile *personae*. ★ e un puzzle: de la grandoarea *noir*, antipop, misticoidă și ușor patetică a *opener*-ului „Blackstar“ la furia mărșăluitoare din celălalt *single*, „Lazarus“, de la tensiona(n)ta „Sue (Or in a Season of Crime)“ la „Girl Loves Me“, un număr tonic, cîntat cînd în *Nadsat*-ul lui Antony Burgess, cînd în limbajul argotic *polari*, și la melancolica „Dollar Days“, proaspătul album al lui DB ascunde în fragmentele din care e făcut surprinzătoarea frumusețe a unei planete locuite mereu de un singur om.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Baia comunală

Mult timp nu am intrat în saunele coreene. Mă mulțumeam să le observ din depărtare, semnalizate printr-un fel de emoticon: o linie orizontală deasupra căreia pluteau trei linii ondulate vertical, imitînd aburii. În marea de neoane și înscrisuri *hangul* erau neobișnuite, aveau ceva dintr-o caligrafie arabă, semnalizare a unui decor povestaș în aglomerarea de ciment. Cel mai mult îmi plăceau cele desenate simplu cu alb sau negru, agățate la colțul unei clădiri, nu cele colorate sau cu neoane. Au un aer vetust, care-mi plăcea mult. Am început să merg acolo mai ales cu amicii cu inflexiuni mai nordice (nemți, olandezi, austrieci; colegii est-europeni sau mediteraneeni nu le prea gustau) după intensele drumeții pe munții din jurul Seulului, într-un circuit de refacere sportivă care se încheia, după baia de aburi, cu o supă foarte picantă.

În interior e o mică comunitate pe care o descoperi în pași mici (că altfel aluneci). Intri, te duci la ghișeu și ceri serviciul care te interesează: o saună normală, un masaj coreean, unul sportiv. Primești o cheie de la vestiar, la cerere și în prețul intrării, un set de haine de schimb, foarte de casă, niște bermude și un tricou, de obicei gri. Te descalți tacticos, îți iei pantofii în mînă, îi așezi într-o cutiuță și te îndrepți spre sauna împărțită pe sexe. Te dezbraci într-o lumină orbitoare, hainele sînt plasate într-un dulăpior, duș și apoi, paing gol, intri în sala căzilor și a camerelor cu aburi. Căzi cu diferite temperaturi, de la sloi la fierbinte, alternate cu camere de saună cu diferite esențe, dezgheață și relaxează orice complex sau tensiune ai avea în tine. Și dacă ai mai avea o urmă de stres după micul carusel de aburi și vapori, te ajută masajul coreean s-o elimini printr-o mică tortură exfoliantă care se petrece pe o masă rece în interiorul saunei: bureți ori niște lavete abrazive alunecă cu o viteză neîndurătoare pe bietul corp vascularizat pînă la extenuare capilară, maseurul pare că a lăsat la vestiar orice rest de milă: te-ntoarce, te sucește, te întinde (ba eventual se mai și suie cu picioarele pe tine, agățat de o bară, să nu iasă totuși cu picioarele pe partea cealaltă!) și, la sfîrșit, îți mai aruncă și o găleată de apă rece pe tine, ca să fie ritualul complet. Asta e varianta *hardcore* a saunei, pe care o poți încerca doar în momentele de testare a propriilor limite, varianta cu clăbuci. La sfîrșit te îndrepți spre locul cu cosmeticale, unde găsești prosoape sterilizate, geluri, creme și parfumuri, uscătoare de păr și tot tacîmul oglinzilor mari care te arată, în sfîrșit, într-o relaxare realistă, din toți porii larg deschiși. Dacă ești obosit și vrei să dormi departe de zgomot, ai la îndemînă camere scunde și luminate domol, în care îți așezi capul pe mici perne dreptunghiulare, sub aburul odorizant al nu știu cărei pietre încinse.

În spațiile comune intri după ce te-ai costumat în pijămăluțele primite la intrare. Acolo e locul de relaxare în grup. Întinși pe saltele alandala, fără nici o regulă de delimitare a spațiului, coreenii dorm, joacă go, citesc (cărțile aduse de acasă sau pe care le găsești în rafturile locului), mănîncă ouă fierte în ceai verde ori supă de alge, ori se hidratează din niște recipiente mari de plastic (de nu știi unde începe gustul ceaiului și unde se termină cel al plasticului). Unul sforăie, o familie extinsă se joacă cu copiii, fetele își împletesc din prosoape cozi sau fac din ele niște figurine haioase, cineva a adormit șui într-un scaun de masaj, altul stă la rînd așteptînd masajul sportiv (mai uman, relaxant și mult mai scump). Ai la îndemînă karaoke, sală de computere, mici magazine, televizoare unde poți comenta ultimul hit al telenovelolor locale sau un meci de fotbal. Pare un loc orientat spre familie, dar mulți coreeni vin la saune ca să fie singuri, să exerseze încetul dincolo de orice presiune socială. Unele saune au și terase, așa că în zilele însorite poți sta acolo și urmări, cu muzică în urechi, fantasticul smog seulez lățindu-se indiferent peste oraș.

Jimjjilbang-ul, deschis 24 din 24, e un *hub* al liniștii. E ca și cum ai vedea dintr-odată toate ritmurile nebunești ale orașului vaporizate în *ralenti*-ul uniformului împijămălit, mișcat abulic printre saltele. Unii vin acolo din motive de întreținere, alții ca să uite stresul orașului, cei mai mulți pentru o formă de socializare fără multe inflexiuni. E acel tip de loc-nișă unde singurătatea îți face bine, topită într-o mimică a socialului fără prea multe riduri. În Coreea de Sud nu ai cum să ratezi aceste locuri, ar fi ca și cum nu ai fi văzut-o pînă la capăt.

Ofertă specială pentru Dilematici!

ABONEAZĂ-TE ACUM LA DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Câștigă un portofel de piele!

Abonează-te acum la Dilema veche, ediția tipărită pe 12 luni, și intri în tragerea la sorți pentru un portofel de piele. În plus, primești bonus ediția digitală!

*valoarea unui portofel de piele este de 486 lei
*în limita a 50 de bucăți, model bărbătesc

Promoție valabilă în perioada 19 noiembrie 2015 - 20 ianuarie 2016

Tip de abonament	1 lună	3 luni	6 luni	12 luni
Abonament digital acces la toate articolele de pe **www.dilemaveche.ro**	**18 lei**	**41 lei**	**68 lei**	**131 lei**
Abonament tipărit bonus abonament digital	-	**49 lei**	**89 lei**	**149 lei**

SMS Abonament digital 1 lună - un SMS cu textul DILEMA la 7464 (4 Eur/SMS + TVA)
Abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7469 (9 Eur/SMS + TVA)
Abonament tipărit + bonus abonament digital 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....
Telefon ..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

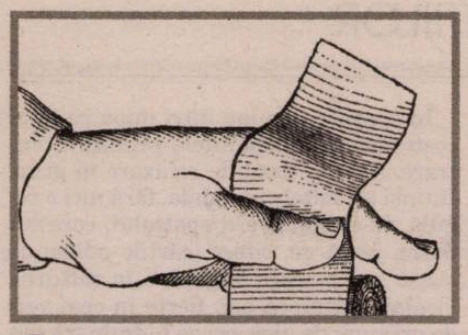

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Boethius, precursorul lui Gigi Becali

În 2014 și 2015, deținuții din România au publicat nu mai puțin de 415 lucrări științifice, lucru care le-a scurtat timpul de detenție cu 415 luni, a socotit pentru noi *The Guardian,* justificîndu-și pe deplin numele bicentenar. Revoltător, nu? Ei bine, haideți să *nu.* Să-i luăm pe corupții României de autori și oameni de știință, în contextul istoriei mondiale a culturii, și să vedem ce iese de-aici.

Primul precursor notoriu al domnilor George Copos, Gigi Becali și Dan Voiculescu a fost Boethius, care pe la 523 î.H. era în ceea ce se cheamă azi arest preventiv, pentru trădare, motiv pentru care avea să și fie executat un an mai tîrziu. Între timp, în detenție, a apucat să scrie *De consolatione philosophiæ,* un compendiu moral-religios devenit, ulterior, bestseller al întregului Ev Mediu. Boethius se înscrie în linia moraliștilor de închisoare, în care s-au mai situat John Bunyan, cu *Calea Pelerinului,* sau Oscar Wilde, cu *De profundis.* Primul ajunsese la pușcărie pentru că slujise acolo unde nu trebuie, iar al doilea, pentru indecență.

Se pare, deci, că autorii care scriu în închisoare împinși de propria lor situație către problematizare morală și, uneori, către Dumnezeu. Autorii *lor.* Fiindcă pe ai noștri îi rod alte lucruri. Conform datelor publicate anul trecut în ziarul *Gândul,* într-un articol intitulat cu maximă nerușinare „Biblioteca pentru hoți", afaceristul Dinel Staicu scrisese pînă la jumătatea anului trecut șapte cărți de business, dar și de macroeconomie, de la fiscalitate la globalizare și piața mondială de capital. George Copos, în schimb, a scris cinci volume despre Evul Mediu și turism. Dan Voiculescu e amintit cu lucrări de economie (că de aia i se zice Dom' Profesor), dar și cu, probabil, cel mai stupid titlu de lucrare științifică de pușcărie din România, *Omenirea, încotro?.*

Singurul care a luat-o pe calea Domnului pare a fi, pînă la proba contrarie, Gigi Becali, care, pe lîngă diferite volume autobiografice despre Steaua și politică, publică și *Muntele Athos, patria ortodoxiei.* Pentru toți ceilalți, celula e o simplă haltă, o vizită la o sală de fitness literar, care nu pare să-i abată de la corvezile zilnice. Cînd nu dăm mită, ne roade fiscalitatea și-așa mai departe.

Înapoi în pușcăriile lor, ale celorlalți: de acolo a mai scris și Cervantes, o bucată de *Don Quijote,* cu care s-a salvat prin vis pe el și pe noi toți, ceilalți. Pe cînd era reținut la Castelul din Wartburg, Luther, metodic cum îl știm, a tradus Biblia în germană. Napoleon și-a dictat memoriile pe insula Sfînta Elena, o pușcărie cu ziduri de ocean care l-a și omorît destul de repede. Tot probleme existențiale, justificări. La noi, procurorii care au luat mită scriu despre sistemul judiciar, evazioniștii fiscali despre fotbal, în timp ce despre evaziune fiscală scrie doar un violator, Dragoș Virgiliu Oprea. De cele veșnice se mai ocupă, alături de Becali, numai Aurel Enea, zis Măcelarul din Petroșani, în a cărui bibliografie se află *Evoluție versus creație,* plus o tînără ucisă, făcută bucăți și aruncată în Mureș. Deși *Adevărul* zice însă că Măcelarul s-a făcut darwinist după ce-a scris cartea.

Dar să nu ne grăbim cu elogiile la adresa străinilor, fiindcă în istoria mondială a literaturii de temniță apare și un alt gen de autori. Violatorul și Măcelarul fac posibilă analogia cu John Cleland, care s-a îndeletnicit din închisoare, pe la 1740, cu ceva apropiat de pornografie, adică *Memoriile unei tinere de plăcere.* Vreo 50 de ani mai tîrziu, Marchizul de Sade a înșirat *Justine* în două săptămîni, la Bastilia, alături de vreo 11 romane și încă niște lucruri scrise în închisoare. Pentru gloria literelor românești, nu ne rămîne decît să sperăm că opurile Măcelarului și ale violatorului au valoare literară, că științifică au cu siguranță, conform autorităților. Altfel, am sta la fel de rău ca nemții, fiindcă un anume Adolf H. și-a început *Mein Kampf* tot la pușcărie, dictîndu-i-o lui Hess.

Există totuși un numitor comun al tuturor autorilor români și străini amintiți mai sus: închisoarea te face productiv. Să trecem și la niște cifre. Dacă tot vorbeam de lucruri indecente, Chris Offutt, în *New York Magazine,* publică o mișcătoare (pe bune!) confesiune intitulată „Tatăl meu, pornograful", referitoare la viața și opera lui Andrew Jefferson Offutt V, autor a 130 de volume deocheate, în 18 ani. În perioada de maximă productivitate, Offutt V Senior scria cam o carte pe lună. Adică exact atîta cît îți scade legea românească din pedeapsă dacă scrii un volum. Dacă Evul Mediu al lui Copos și dilemele creaționiste ale Măcelarului vi se par mai științifice decît pornografiile lui Offut V, căutați „How to write a book în 30 days" pe Net și o să găsiți vreo 37.000 de răspunsuri. Clar, se poate.

În virtutea acestei constatări, putem spune că legea românească este apreciativă în privința eforturilor de îndreptare ale marilor corupți, fie acestea însăilături despre fiscalitate, fantasmagorii despre Evul Mediu sau Muntele Athos ori dileme de Gîgă gen *Omenirea, încotro?,* corupți cărora, la un ritm presupus de o carte pe lună, le înjumătățește pedepsele. În cazul micilor găinari însă, ea se transformă într-o aporie din clasa Ahile și broasca țestoasă, numai că pe dos. Ce vreau să spun cu asta: dacă ai de făcut doi, zece sau o sută de ani de pușcărie, e OK: scrii în prima lună o carte, ți se scade o lună. Într-a doua, scrii a doua carte, mai pierzi o lună și tot așa. La doi ani de pușcărie pierzi unul, la zece, cinci, e simplu. Dar ce ne facem cu găinarii care stau o lună la pușcărie? Să zicem că scriu o carte. Li se scade o lună din pedeapsă. Justiția română are să le dea înapoi, cu alte cuvinte, o lună de pușcărie.

De chestia asta am putea scăpa cu un articol nou în Constituție, care să oblige judecătorii să dea sentințe de un număr par de luni. Nu de alta, dar dincolo de găinari, și în cazul marilor corupți dă cu zecimală.

În rest, nu mai trec prin chestiunea plagiatelor din închisoare, fiindcă mă-ncăpățînez să-i consider nu numai pe Boethius și Cervantes, ci și pe Copos, Voiculescu și Dinel Staicu literați. Din acest punct de vedere, concluzia e clară: cei mai mulți autori români de literatură de pușcărie, ca să le zicem așa, scriu din pușcărie ca și cum n-ar fi în pușcărie: geopolitică, economie, drept, turism. Căința, consolarea, Dumnezeu și problemele existențiale sînt, în România, doar apanajul lui Gigi Becali și, cel mult, al Măcelarului din Petroșani.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

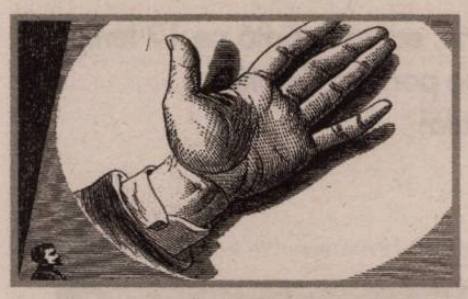

Adina POPESCU

portrete din mers

La zăpadă

De cîțiva ani buni, în fiecare iarnă, spiritul personal al copilăriei se îngroapă din ce în ce mai adînc sub niște nămeți inexistenți. Nu-mi doresc să ningă. Zăpada nu-mi mai spune nimic, nu mai reprezintă o tentație, ba dimpotrivă. Atenționările de cod galben de la buletinele meteo mă îngrijorează de-a dreptul. O fi unul dintre primele semne de îmbătrînire. Sînt aproape fericită dacă prin 15 ianuarie constat că n-a nins mai deloc și că temperatura a fost constant peste 0 grade. Trece și iarna asta! Dacă mă uit pe fereastră și văd cîțiva fulgi rătăciți mă apucă amocul. Orașul sub zăpadă înseamnă, de fapt, o stare de asediu. La o primă impresie, totul e imaculat, aseptic, poate să ți se pară chiar frumos. Apoi, traficul e blocat, te deplasezi greu, singurul loc unde te simți viu și în mișcare e la metrou. Dacă străzile principale sînt curățate de bine, de rău, cele secundare se transformă în trasee pentru curse cu obstacole. De cînd m-am mutat la curte particip la operațiunea „la lopată". În primul rînd, ai nevoie de obiectul muncii, care se cumpără pe alese din magazinul Bucur Obor. Cum dă zăpada, apar și lopețile la suprapreț. Unele crapă în primele zece minute de opinteli, sînt *made în China.* Pe strada mea, o lopată bună, zdravănă, de încredere se împrumută, trece din curte în curte. Zăpada se adună în mormane de-o parte și de alta a străzii, mă gîndesc cu groază la momentul în care va începe să se topească. Într-o primă etapă, vecinii fraternizează, e un hei-rup comunitar de sezon care aparent poate lega prietenii, în general între bărbați. Bunul gospodar de pe colț scoate și o țuică din beci, ca oamenii să se mai încălzească. Între două lopeți, se ciocnesc țoiurile. În a doua etapă, entuziasmul dispare și apar scandalurile. Fii atent unde dai zăpada! Nu vezi c-ai dat-o la mine în curte pe toată? De ce-o înghesui în curte la Mihaela, care e plecată în Anglia… profiți că săraca femeie nu-i acasă! Și continuă să ningă, fir-ați ai dreacu' cu zăpada voastră! Nu se mai cunoaște nimic din munca noastră comunitară, cooperativa munca în zadar.

O altă operațiune care implică întrajutorare este deszăpezirea mașinii. Se împrumută fărașe, mături, raclete. Vecini și trecători pun umărul ca să mai împingă cîte o mașină înfiptă în nămeți. Un alt hei-rup comunitar care îți aduce o satisfacție personală cînd mașina aceea, indiferent dacă e o rablă autohtonă sau una străină, abia ieșită din fabrică, a luat-o din loc. Și, în fond, e o demonstrație de forță. Însă cînd mașinile se pun în sfîrșit în mișcare și încep să derapeze, să se blocheze unele pe altele, iar șoferii nu pot da cu spatele – mai ales dacă sînt femei, zic unii – lucrurile se schimbă, politețea și generozitatea dispar. Și toată lumea dă vina pe zăpadă.

În centrul orașului, clasicii parcagii și spălători de parbrize se respecializează, învață noi „meserii". Aici nu mai e vorba de întrajutorare, ci de servicii, mai ales că există cerere. Contra unor sume modeste, ei se oferă să dea cu lopata în locul tău și să-ți deszăpezească mașina. Faci țurțuri lîngă ei, în vreme ce le admiri munca și le dai indicații. Alte servicii, cele de interior, merg prost, cu încetineală. La poștă, la administrația financiară, chiar și în magazine și restaurante la care distribuitorii ajung acum mai greu, totul se desfășoară parcă în reluare. Nimeni nu se mai grăbește nicăieri, însă există o indulgență, oamenii devin brusc mai răbdători, aruncă priviri neliniștite pe fereastră la „peisajul hibernal" și acceptă totul ca pe un dat: e zăpadă!

Orașul intră, în sfîrșit, într-un soi de hibernare binemeritată. E mai pustiu, mai liniștit. Locuitorii săi abia așteaptă să ajungă acasă, să deschidă televizoarele, să se uite la știri și să le plîngă de milă sinistraților de la Buzău. Uite, se poate și mai rău! Oamenii au rămas fără pîine, pentru că n-a ajuns mașina cu pîine. Asta n-o voi înțelege niciodată – în fiecare casă de la țară ar trebui să existe o pungă cu făină și un strop de drojdie. Chiar nici un țăran nu mai știe să coacă o pîine? Reporterii transmit dintre nămeți, cu voci panicarde. Știrea se numește, invariabil, „Infernul alb". Practic, este aceeași știre de anul trecut sau de-acum doi ani, *copy/paste.* Percepția asupra zăpezii s-a schimbat în societate – nu mai este un atribut firesc al iernii, un fenomen cît se poate de normal, din decembrie și pînă în martie. A devenit o catastrofă, o calamitate. De acea am ajuns să urîm zăpada, e nocivă. „Zăpada ucide!" este titlul unei alte știri. Zăpada poate fi atît de periculoasă, încît ni se dă voie s-o personificăm, e un soi de duh malefic. Cum ar putea România să scape o dată pentru totdeauna de corupție și de zăpadă?

În cele din urmă, acest monstruos personaj cedează și este anihilat. Zăpada începe să se topească. Însă tot o urăști *post factum:* orașul devine o mocirlă care în limbaj comun se numește fleșcăraie. Mașinile stropesc. Țurțurii care cad sparg capete. Toată lumea e nemulțumită și așteaptă ca și această nenorocire să treacă.

Nu mai știu cum e acum, însă în copilăria mea, în fiecare casă unde exista un copil, exista și o sanie. Sania mea zăcea într-o debara, așteptînd banala iarnă bucureșteană și prima zăpadă. Uitam de ea cu desăvîrșire în celelalte anotimpuri, însă devenea un *must-have* prin decembrie. Cînd mă uitam pe geam cum ninge și speram ca acel strat de zăpadă perfect pentru sanie să se depună. Ieșeam cu tatăl meu cu sania în acele amurguri timpurii de iarnă, cînd puteai să vezi fulgi mărunți, delicați, în halourile galbene ale felinarelor. Nu era vorba despre săniuș, doar mă trăgea cu sania pe străduțele pustii din spatele Căii Moșilor. E una dintre imaginile idilice ale copilăriei care mi-au rămas în minte. N-am mai văzut de mult copii trași cu sania pe stradă de către părinți, se pare că și acest obicei iernatic a dispărut. Sania e acum un obiect care se închiriază doar la munte, acolo unde „românii se distrează" și „petrec" în mod organizat pe pîrtie. Iar subiectul știrii *copy/paste* de la an la an sună cam așa: „Românii se bucură de zăpadă". Oare?

Anda DOCEA

Poveste de dragoste cu voci de radio

Așteptam ritualul de sîmbătă seara cîte o săptămînă întreagă. Anii '90 se apropiau de mijloc, iar eu tocmai intrasem la liceu. *Discoteca în blue jeans* se trasmitea în eter pe Programul III, adică Radio România Tineret, și ținea toată noaptea de sîmbătă spre duminică. Vorbim despre o perioadă în care revistele cu celebrități abia începuseră să apară. În orășelul meu de provincie ajungeau destul de greu. Nici cablu TV nu aveam încă. Muzica o ascultam la radio, fără să asociem toate vocile cu chipuri de artiști. Melodiile care ne plăceau ni le înregistram singuri, cu un casetofon care să permită acest lucru, atenți fiind ca ele să nu fie întrerupte de intervențiile prezentatorilor. Să fie cap-coadă, altfel spus.

În fiecare sîmbătă seara, camera mea se umplea de voci și de viață. Recunoșteam oamenii de radio de la primele cuvinte rostite. Îmi mai amintesc încă timbrul lui Sorin Caracseghi. Și pe al lui Florin Helmis. În jurul emisiunii se crease o adevărată comunitate de ascultători care intrau în direct, dialogurile erau amuzante și firești, se rîdea mult și se asculta muzică bună.

Piesele din lista lor erau extrem de variate, pentru toate gusturile. De acolo am aflat pentru prima dată despre Sheryl Crow. O oră din noapte, cred că de la 3 la 4, se difuza un album întreg, iar prin '94 am ascultat și albumul ei de debut, *Tuesday Night Music Club.* Melodii cum erau „Run Baby Run" sau „Leaving Las Vegas", cîntate cu vocea ei inconfundabilă, insinuantă și amețitoare ca vinul, îți curgeau prin vene direct către inimă.

Aerosmith tocmai scoseseră cel mai bine vîndut album al lor, *Get a Grip,* iar Bon Jovi, cel mai de succes single, „Always". Despre faptul că Jon Bon Jovi a renunțat la plete spre finele lui 1992, cînd a apărut albumul *Keep the Faith,* s-a glumit și votat pro și contra vreme lungă. „Știrea" se pare că ajunsese și la CNN. Tot la *Discotecă* am ascultat în premieră melodiile în limba franceză ale lui Céline Dion și vestea că, pe 31 martie 1995, cîntăreața Selena, difuzată destul de des, fusese ucisă, la nici 24 de ani, de președinta fan-clubului ei.

N-am reușit să prind liberă linia telefonică pentru dedicații niciodată, deși am încercat de nenumărate ori. Unii însă intrau mereu și erau de-ai casei. Dedicațiile erau în general pentru prezentatori, pentru ascultători și pentru „fetele singure". Alții erau întrebați ce fac la acea oră, de ce nu sînt în oraș la petreceri. Alții sunau de la chefurile la care dansau pe muzica din emisiune. O doamnă fericită că a intrat în direct pentru prima dată povestea cum ascultă *Discoteca* în timp ce urmărește două filme în paralel, la televizor. „Aveți telecomandă?", a întrebat-o prezentatorul. „Nu, n-am." „Păi, și cum faceți?" „Cobor din pat și schimb postul de la buton din cînd în cînd."

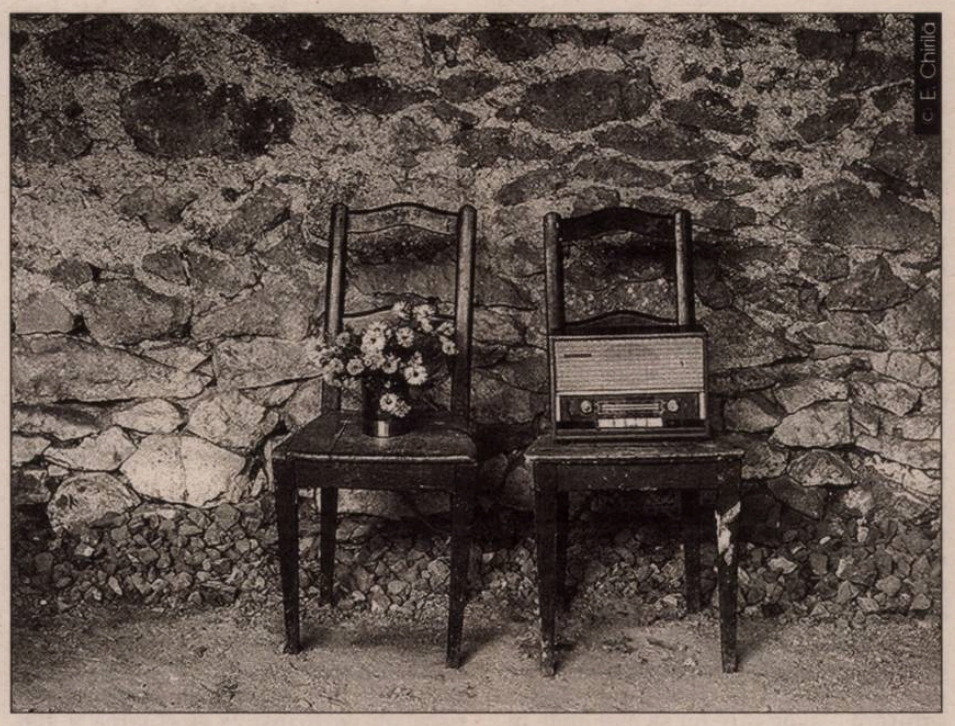
© E. Chirilă

Într-o anumită perioadă a iernii, începeau dedicațiile pentru „cei care vor merge la Bîlea". La Bîlea se întîlneau realizatorii de programe de la România Tineret cu fanii din toată țara. Era cu povești, veselie și petrecere mare. Și, totodată, un important motiv de dispută între mine și mama, care nu mă lăsa să particip. În opinia ei, un copil de 14-15 ani nu avea ce căuta acolo. Așa că abia așteptam să mai cresc și să-i pot cunoaște în carne și oase pe posesorii vocilor mele preferate. Să ajung la Bîlea.

Serbările Estivale ale Zăpezii, eveniment care continuă pînă în ziua de azi, au avut prima ediție în 1995, la Bîlea Lac, și se trag tot din întîlnirile cu ascultătorii. Dat fiind că la Bîlea sezonul de schi se încheia cel mai tîrziu și, de multe ori, stratul de zăpadă era considerabil de gros la început de vară, s-a încercat și s-a reușit o îmbinare între potențialul turistic și sportiv al zonei cu muzica și distracția, asigurate de *Discotecă* și de fanii ei.

Multă vreme după întîlnire, la radio se pomenea despre Bîlea, se făceau comparații cu edițiile trecute, se lăsa cu porecle, novicii își povesteau impresiile. Un ascultător se rătăcise o zi întreagă, pe jos, prin zăpadă, pînă să se întîlnească cu alții care, printr-o coincidență, mergeau tot acolo și l-au salvat. O fată cam de vîrsta mea a sunat într-o noapte și a povestit cu cîtă bucurie le spunea tuturor celor care o întrebau: „De ziua mea am primit... Bîlea. Cadoul ideal".

Îmi mai amintesc încă timbrul lui Sorin Caracseghi. Şi pe al lui Florin Helmis.

Dedicațiile veneau și sub formă de scrisori, sute de scrisori săptămînal. Unele erau citite și triate. Alteori, prezentatorii se scuzau că nu au avut timp să le deschidă pe toate și că-i vor căuta între paginile lor în direct pe destinatarii melodiilor. Piesele erau uneori pregătite, alteori se negociau, cel care cerea o melodie anume trebuia să explice de ce este atît de importantă sau ce amintire îl leagă de ea. Era încurajate destăinuirile personale, luatul peste picior era la loc de cinste, iar rîsul, la ordinea zilei.

Cîțiva colaboratori erau încă studenți. În sesiune, colegii lor de la radio îi sunau în timpul emisiunii să vadă dacă învață sau dorm, să verifice ce note au luat și să le dedice melodii cu mesaj. Să fii student în București și să ai privilegiul să împarți atmosfera de sîmbătă seara cu acești oameni era țelul meu de atunci. Iar cel mai mare vis, să fiu cea care deschide sutele de scrisori venite de la fani, pentru a le citi dedicațiile.

Prima ediție a *Discotecii în blue jeans* a fost în iunie 1992. Ultima, prin '96-'97, aproape simultan cu plecarea mea de acasă, la facultate. Casetele, cu benzile lor lipite cu ojă de unghii și derulate cu creionul, cedau încet-încet locul CD-urilor. S-au înmulțit în timp și posturile de radio, și emisiunile de muzică. Nu știu dacă vreuna dintre ele a mai reușit să creeze o comunitate precum cea a „ascultătorilor în blue jeans", sau să nu aibă timp să trieze sutele de dedicații scrise cu pixul pe hîrtie, sau să țină oamenii în casă sîmbătă noaptea, făcîndu-i să se uite la filme cu sonorul oprit. Accesul la muzică a devenit în zilele noastre atît de facil, încît puțină lume își mai amintește cum era să aștepți ore în șir să asculți la radio melodia preferată sau cît de rapid puteai să fii în a apăsa butonul REC.

Din noiembrie 2004, Radio România Tineret a devenit, sub îndrumarea lui Florian Pittiș, Radio3Net, primul canal public emițînd exclusiv pe Internet. După trecerea în neființă a fondatorului său, postul de radio i-a preluat numele.

N-am ajuns în București suficient de repede cît să cunosc vocile de radio de altădată. Cele în jurul cărora îmi construisem, în anii adolescenței, un ritual de sîmbătă seara, cînd camera mea se umplea de viață. Părinții mei mai păstrează însă o cutie mare, plină cu casete înregistrate de mine, din *Discotecă.* Chiar și primul meu casetofon cu buton REC, primit prin 1993.

Înclin să cred că anul ăsta mama m-ar lăsa să merg la Bîlea.

***Anda Docea** este jurnalistă la TVR. A publicat cartea* Camere de hotel, *Editura Herg Benet, 2015.*

© E. Chirilă

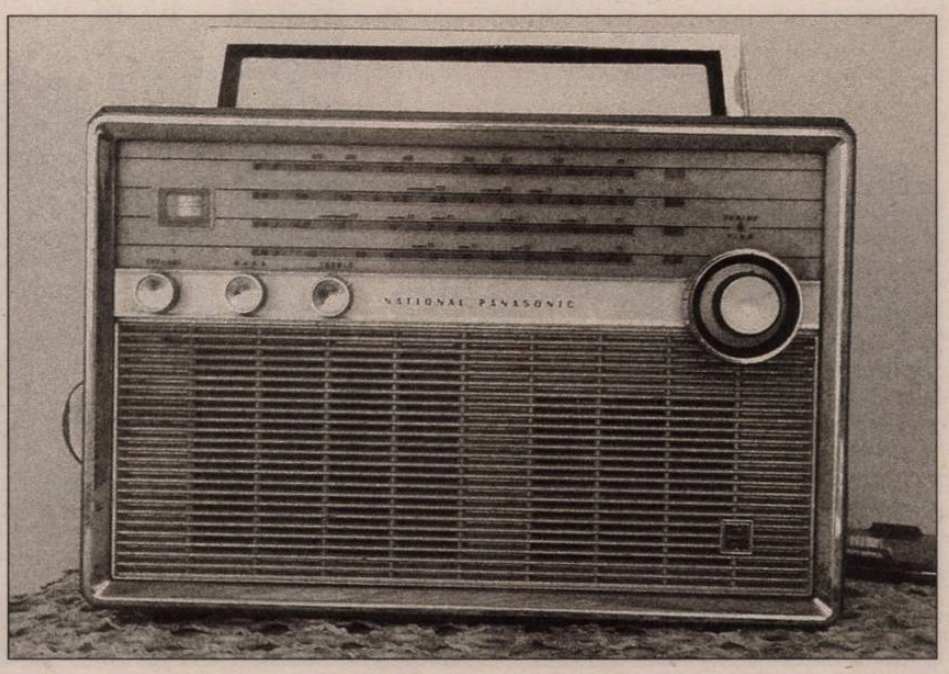

Ionuț IAMANDI

Mi-a răspuns Ministerul de Interne. Nu am înțeles nimic

Anul trecut, aproape în fiecare zi mă ciocneam de cîte o coloană oficială: traseul meu spre și dinspre redacție intersectează strada Berzei – parte din așa-numitul tronson Uranus care leagă rutier Piața Victoriei de Parlament. Ciocnirea consta, în fapt, în interdicția de a traversa strada recent lărgită și modernizată. Postați în fiecare intersecție, polițiștii îi opreau pe pietoni cîteva minute bune, pînă cînd treceau în trombă toate mașinile negre din coloană.

Dar, din noiembrie, coloanele oficiale par să se fi rărit semnificativ. Nu cred ca de atunci să mai fi întîlnit cinci. Între timp, a intervenit accidentul mortal al polițistului Bogdan Gigină din coloana fostului ministru de Interne Gabriel Oprea și mai ales scandalul de presă ulterior legat de folosirea abuzivă a coloanelor oficiale de către autorități. Accidentul a avut loc pe o stradă adiacentă tronsonului Uranus, pe Știrbei Vodă.

Au apărut atunci informații halucinante privind coloanele oficiale. De exemplu, că în dosarul deschis ulterior de procuratură – și de care nu se mai aude nimic – se arată că fostul ministru Oprea avea la activ peste 1600 de coloane, numai pe primele zece luni ale anului. Sau că de cîteva sute de coloane oficiale beneficiase în aceeași perioadă și procurorul general Niță. Sau că polițistul Gigină ar fi făcut parte în ziua fatidică din alte două coloane.

Nici două săptămîni mai tîrziu, are loc și incendiul de la clubul Colectiv. Revolta față de indolența autorităților atinge cote considerabile, inclusiv ample manifestări de stradă. Ceea ce a urmat, se știe: Guvernul Ponta demisionează, iar cabinetul care îi succede își asumă voluntar să promoveze transparența guvernamentală. Și, încurajat de o asemenea evoluție, *via* România Curată, i-am scris Ministerului de Interne, acum cu o nouă conducere, ca în baza legii privind accesul la informațiile publice să răspundă la cîteva întrebări punctuale. Printre care și una privind numărul de coloane oficiale pe primele zece luni ale anului.

Iată lista completă a întrebărilor:

„1. Cîte coloane oficiale ca mijloace speciale de deplasare a demnitarilor, așa cum sînt ele definite în Codul Rutier, au fost aprobate în primele zece luni ale anului 2015?

2. Cine au fost demnitarii care au beneficiat de aprobări pentru coloane oficiale în primele zece luni ale anului 2015?

3. De cîte deplasări în coloane oficiale au beneficiat fiecare dintre demnitarii de la punctul 2?

4. Cîte coloane oficiale au fost aprobate în perioada 22 octombrie 2015 – 22 noiembrie 2015?

5. Există un cost calculat mediu pentru o coloană oficială? Care este acesta, în cazul în care există?

6. Există un registru cu evidența constituirii de coloane oficiale? Dacă da, există intenția ministerului de a-l face public?“

Spre surprinderea mea, Poliția Rutieră susține că, în perioada selectată, „polițiștii Serviciului Misiuni Speciale, din cadrul Direcției Rutiere, au participat la efectuarea a 196 misiuni de însoțire a coloanelor oficiale“. Iar în luna următoare de după accidentul polițistului Gigină, „polițiștii rutieri au participat la efectuarea a 14 misiuni de însoțire a coloanelor oficiale“.

Distanța față de ceea ce se știa pînă acum este enormă. Dosarul procurorilor, dar și „sursele“ jurnaliștilor menționau pînă acum un număr de coloane de ordinul miilor, nu al sutelor. De unde discrepanța? Singurul lucru care îmi pare logic este scăderea numărului lunar de misiuni (de la aproape 20 cît era în medie în perioada ianuarie-octombrie, la 14, cît ar fi fost în noiembrie), în sensul că ministrul Oprea, dar și alți demnitari ar fi renunțat să mai solicite coloane într-o perioadă așa de sensibilă.

© wikimedia commons

Nu îmi dau seama ce e aici, o ironie subtilă sau o mostră de prostie.

Oricum, în răspunsurile transmise, ministerul și-a luat cîteva măsuri de precauție: nu Poliția Rutieră deține evidența misiunilor de însoțire, ci alte instituții precum SPP-ul: „Activitățile pe linie de poliție rutieră ocazionate de misiunile de însoțire a coloanelor oficiale fac parte integrantă dintr-un complex de măsuri coordonate de comandamente special constituite la nivelul instituțiilor din sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională, de regulă, la nivelul Serviciului de Protecție și Pază“, se arată în răspunsul pe care l-am primit.

În ce privește evidența celor ce beneficiază de coloane oficiale, răspunsul ministerului este cel puțin remarcabil: polițiștii nu verifică cine se află în vehiculul însoțit: „Referitor la celelalte aspecte din solicitare, din analiza normelor incidente în vigoare, nu se precizează obligativitatea Poliției Rutiere de a deține o evidență a deplasărilor demnitarilor ce beneficiază de protecție și care au necesitat însoțire cu echipaje de poliție rutieră, întrucît lucrătorii din echipajul antemergător nu pot și nu au atribuții de a face verificări privind demnitarul care s-ar afla în vehiculul însoțit“.

Nu îmi dau seama ce e aici, o ironie subtilă sau o mostră de prostie. Și, de fapt, nici nu mă interesează prea mult. M-ar interesa mai degrabă despre ce falie de comunicare este în continuare vorba atunci cînd avem de-a face cu transparența guvernării. Nu am găsit termenii potriviți pentru a afla răspunsurile dorite? Nu m-am adresat cui trebuie? Nu mai e așa important să aflăm statutul coloanelor oficiale? Chiar dacă există riscul ca un polițist să fi murit din cauza abuzului de coloane oficiale? Este poate un așa mare secret de stat lista publică a coloanelor oficiale? Ne confruntăm cu un model adversativ inevitabil între autorități și societate, în care și cea mai simplă întrebare duce la un joc de-a v-ați ascunselea cu informațiile?

Nu fac parte dintre aceia care au înghițit povestea cu schimbarea la față a politicienilor odată cu dublul eșec al lui Victor Ponta, la prezidențiale și la guvernare. Dar nu pot să nu observ discrepanța dintre ce își asumă declarativ noul Guvern în domeniul transparenței și ceea ce se întîmplă, de fapt, în unele cazuri concrete. În definitiv, și lista cu frăția universitarilor și pușcăriașilor cu dare de mînă a apărut după o serie de presiuni enorme ale presei și opiniei publice. Și de aceea, deocamdată, cred că o astfel de listă e doar o excepție.

© I. Iamandi

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Adam KIRSCH

Profeţia pesimistului

Mai este posibil să credem în Europa? Dacă întrebăm sutele de mii de refugiaţi sirieni care i-au trecut graniţele în acest an – chiar şi în Grecia, în timp ce Syriza şi Troica schimbau lovituri pe seama fragilei economii a naţiunii –, răspunsul este în mod clar da. Desigur, dacă o comparăm cu cea din anii 1920 şi 1930, Europa anului 2015 este o versiune a paradisului. În mai puţin de un secol, continentul a progresat de la fascism, recesiune şi război la o epocă neîntreruptă de democraţie, prosperitate şi pace.

Aşadar, este cu atît mai izbitor faptul că asistăm la o revenire în discursul european a unora dintre ideile cele mai ameninţătoare şi mai nechibzuite din perioada interbelică. La fel ca în perioada imediat următoare Primului Război Mondial, cînd filozoful german Oswald Spengler, autorul *Declinului Occidentului,* reuşise să convingă un mare număr de cititori că Europa era damnată, astăzi, intelectualii europeni seduşi de metaforele pesimismului cultural par tot mai convinşi de ideea că fac parte dintr-o civilizaţie care se stinge. Pericolul este că astfel de sentimente apocaliptice vor pregăti scena, aşa cum au făcut-o acum un secol, pentru o politică apocaliptică.

În *Ideea de Europa,* criticul literar George Steiner observa că Europa a fost întotdeauna bîntuită de presimţirea propriei dispariţii. Ceea ce el numeşte „o conştiinţă de sine eshatologică" este o moştenire a Evului Mediu, cînd creştinismul era dominat de viziuni legate de sfîrşitul lumii. În lumina ororilor secolului XX, „o credinţă în sfîrşitul ideii europene şi a versiunilor sale este aproape o obligaţie morală", scrie Steiner. În opinia sa, singura speranţă a continentului, într-o eră în care supremaţia Europei s-a terminat, rămîne aceea de a cultiva o indiferenţă ironică şi de a se prezenta drept o alternativă secular sofisticată la cultura americană.

Pentru scriitorul peruan Mario Vargas Llosa, devenit cetăţean spaniol în 1993, pînă şi acest rol secundar pe scena globală este dincolo de puterea Europei. În „Notes on the Death of Culture", din 2015, el consideră cultura occidentală – născută în Europa şi răspîndită apoi în întreaga lume – falimentară din punct de vedere intelectual şi moral, fără nici un drept de exercitare a vreunui *leadership.* Cu fiecare ocazie, el reiterează în mod conştient rechizitoriul făcut de José Ortega y Gasset în clasicul anilor '30, *Revolta maselor.*

Dacă Ortega y Gasset se plînge că „masa" – populaţiile Europei democratice care tocmai accesaseră drepturi electorale – „striveşte tot ceea ce este diferit, remarcabil, excelent, individual, select, tot ceea ce este o alternativă", Vargas Llosa deplînge „democratizarea culturii", al cărei efect nedorit a fost trivializarea şi ieftinirea vieţii culturale.

Noul pesimism cultural – credinţa că civilizaţia europeană a lăsat în urmă zilele de glorie – reflectă în mare parte provocări din lumea reală. Nu este o noutate că instituţiile europene sînt luate cu asalt de imigraţia în masă, de stagnarea economică, de agresiunea rusă şi de consolidarea, în consecinţă, a partidelor de extremă stîngă sau dreaptă ostile consensului liberal reprezentat de Uniunea Europeană. Cu toate acestea, pesimiştii se concentrează mai puţin pe soluţii concrete la aceste probleme şi mai mult pe teama că Europei îi lipsesc energia şi încrederea de a le combate. Nu este de mirare, atunci, că discuţia despre declin se cristalizează adesea în jurul subiectului demografiei, unde sentimentul dispariţiei Europei atinge cote dramatice. Cu o rată a natalităţii în scădere, Europa creştină nu se mai poate reproduce, spun pesimiştii. Iar aşa cum văd ei lucrurile, „Eurabia" – pentru a folosi titlul unei broşuri paranoice din 2005, publicată sub pseudonim de către scriitorul britanic de origine egipteană Bat Ye'or – este un viitor posibil.

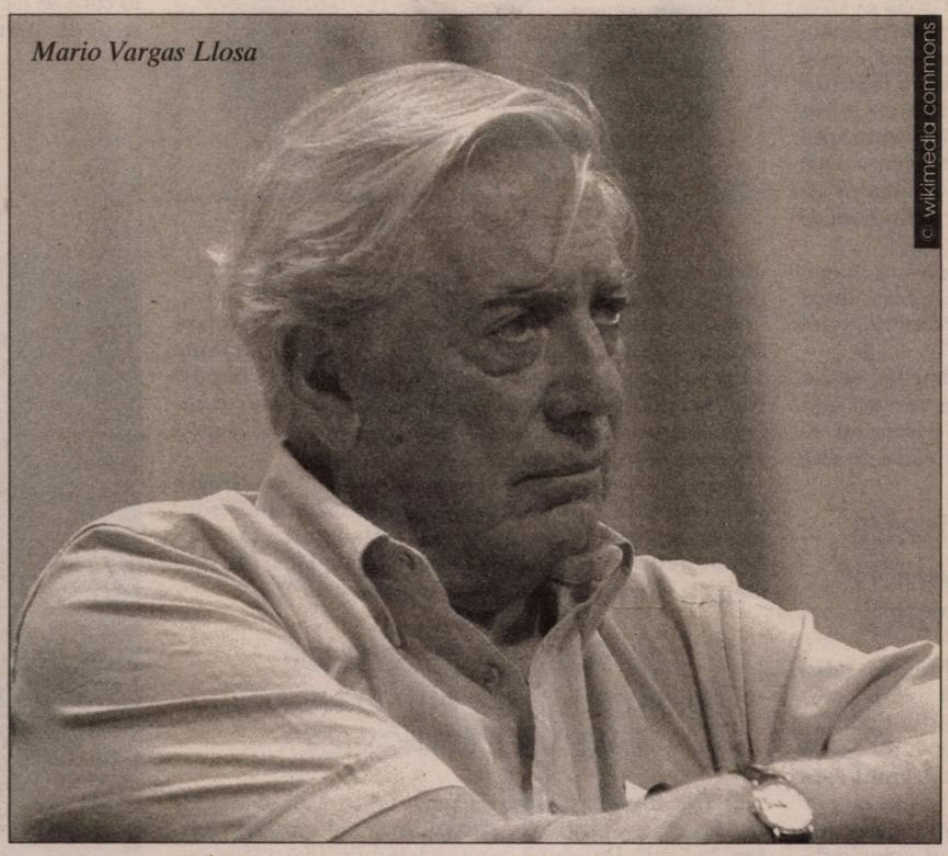

„Europa s-a sinucis deja", scrie Houellebecq.

Un grup din ce în ce mai vizibil de intelectuali europeni aruncă vina chiar pe europeni, pe incapacitatea şi refuzul lor de a se opune unui astfel de viitor. În bestseller-ul său din 2010, *Deutschland schafft sich ab (Germania se desfiinţează pe sine),* Thilo Sarrazin învinuia ceea ce considera politica de imigrare laxă şi aderarea timidă la multiculturalism al Germaniei, care au permis unei populaţii musulmane ameninţătoare să se dezvolte în mijlocul său. Similar, în Franţa avem populara carte *Le Suicide français,* semnată de Éric Zemmour, un ecou al lucrării lui Sarrazin – care atacă elita culturală franceză pentru subminarea mîndriei naţionale, ceea ce lasă ţara în imposibilitatea de a se apăra împotriva bolilor sociale, printre care autorul enumeră şi imigraţia.

Cu recentul său roman *Supunere,* Michel Houellebecq dă o nouă direcţie furiei autoacuzatoare a europenilor. Meritele sale ca scriitor pot fi discutabile, dar cel mai bine vîndut autor francez este, incontestabil, un diagnostician genial al disperării care a cuprins Europa occidentală. *Supunere* imaginează o Franţa nu prea îndepărtată în care partidele cele mai importante sînt Frontul Naţional, o formaţiune antiimigraţie, şi nou înfiinţata Frăţie Musulmană, care promite să islamizeze ţara. Houellebecq sugerează că, dacă aceasta este o bătălie pentru sufletul Franţei, atunci francezii sînt predispuşi să o piardă, pe termen lung. Candidatul musulman cîştigă alegerile cu sprijinul Partidului Socialist, care va face orice pentru a bloca o eventuală victorie a Frontului Naţional. Imediat, francezii se transformă: non-musulmanilor li se interzice să predea în şcoli, femeile trebuie să poarte văl şi se legalizează poligamia.

Poznaş, Houellebecq arată cum galeria sa de academicieni şi intelectuali francezi intră în această nouă ordine ca într-o baie caldă. Societatea occidentală, a spus mereu autorul, cu hipersexualitatea sa, cu individualismul său inexorabil şi cu consumerismul gol, îi face pe nativii locului să se simtă mizerabil. Revenirea patriarhatului, sub forma islamului, restabileşte în Franţa un sentiment de ordine personală şi cosmică. „Europa s-a sinucis deja", scrie Houellebecq, răspîndirea islamului doar îngroapă o civilizaţie deja moartă.

Viziunea unei Europe transformate într-un azil pentru invalizii spirituali, gata de a fi cucerită de către o civilizaţie mai vie, are rădăcini adînci. În urmă cu mai bine de un secol, Friedrich Nietzsche a prevăzut ascensiunea „ultimului om", o rasă domesticită, timidă, dependentă de plăceri fizice şi temătoare în faţa tuturor formelor de măreţie. Intelectualii care au sprijinit fascismul în anii 1920 au fost seduşi de promisiunile sale legate de restaurarea vitalităţii europene, de celebrarea gălăgioasă a tinereţii şi a puterii. Diagnozele de astăzi privind suicidul cultural european ar putea pregăti terenul pentru o reacţie similară. Dacă europenilor li se spune destul de des că civilizaţia lor se sinucide, într-o zi ei vor decide să riposteze împotriva imigranţilor şi împotriva elitelor care sînt, chipurile, responsabile.

Europa are nevoie acum de ceea ce nu a reuşit în urmă cu o sută de ani: de apărarea viguroasă şi angajată a liberalismului şi internaţionalismului, care pot explica faptul că pacea nu înseamnă slăbiciune sau pasivitate, iar cosmopolitismul nu înseamnă doar o capitulare în faţa forţelor demografice, ci reprezintă esenţa şi puterea culturii europene. În caz contrar, pesimismul Europei se va dovedi doar o profeţie care se autoadeverească.

traducere de Octavian MANEA

***Adam Kirsch** este poet şi critic literar american. A publicat recent* Rocket and Lightship: Essays on Literature and Ideas.

Ce „Resetare", după noiembrie 2015? Şi alţi „100 de Gînditori Globali"

Tradiţional, ultima ediţie a anului FP include o nouă sută de „Gînditori Globali", selectaţi de redacţia de la Washington. Lebăda foarte neagră din noiembrie a impus ca în ediţia românească să adăugăm un singur subiect, cît mai pe larg: Ce schimbări sînt esenţiale în politică şi în societate? (Sînt cumva necesare schimbări esenţiale şi în economia politică?) Autori: Claudiu Crăciun, Mihaela Miroiu, Radu Silaghi-Dumitrescu, Sorin Adam Matei, Sebastian Burduja, Vladimir Pasti, Elena Calistru, Codru Vrabie, Cristian Socol.

Alte subiecte:

- De ce cruciatele din benzile desenate nu au nimic de-a face cu femeile din viaţa reală care au schimbat lumea în 2015.
- Politicile generoase ale concediilor de maternitate şi paternitate de la Netflix şi Virgin ar putea semnala o schimbare pe piaţa globală a muncii.
- Oare riscantele misiuni de spionaj americane din Marea Chinei pot provoca un război cu Beijingul?
- Poate India să evite repetarea greşelilor murdare ale Chinei?

Cu ochii-n 3,14

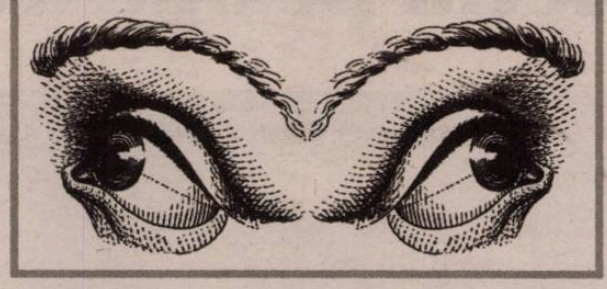

ÎNTRE TURCIA ȘI GRECIA, UN COVORAȘ DE BAIE ILEGAL

■ *Kokoreci* (o frigăruie din mațe de miel) e unul dintre felurile de mîncare disputate între Turcia și Grecia *(Kokoreç* vs. *Kokoretsi).* Din dragoste pentru *kokoreci,* turcii se tem de integrarea în UE, asociată – ca și la noi, odinioară – cu interzicerea arbitrară a feluritor practici și mîncăruri tradiționale. Nu mică mi-a fost mirarea să descopăr la Brănești, pe vechiul drum spre mare, departe de frontul turco-grec, un local care avea în meniu *kokoreci.* Ospătărița însă mi s-a plîns că nimeni nu-l comandă și că va fi, curînd, scos din listă. O bătălie pierdută, dar lupta continuă. (**M. P.**)

■ Am cumpărat un covoraș de baie dintr-un magazin de haine și decorațiuni interioare. La casă, după ce am plătit, casierița mi-a urat să-l port fericită. I-am mulțumit pentru idee. (**S. G.**)

■ Polițiștii turci au descoperit un atelier ilegal din Izmir care făcea veste false de salvare. În aceeași săptămînă, treizeci de refugiați au murit încercînd să ajungă în Grecia. Unii dintre ei purtau veste de salvare. (**L. V.**)

CĂUTAM ALTE RĂBUFNIRI ÎNALTE ȘI AM DAT PESTE CÎȚIVA OAMENI ASEMĂNĂTORI UNEI STATISTICI

■ Am fost la o petrecere, unde toată lumea a adus tot felul de sticle. Căutam un vin roșu și am dat peste unul care se numește „Ion se întoarce din Spania". Are și un avion pe etichetă, în caz că cineva nu s-ar fi prins de poveste. Chiar dacă prea narativ, vinul ăsta spaniolesc era bun. (**A. M. S.**)

■ Este anul 1856 și un ofițer ceh pe nume Emanuel Salomon Friedberg-Mirohorsky face un sejur militar în Principatul Valah, ajungînd, în cele din urmă, la Brăila, unde e martorul unui cortegiu funerar: „În urma preoților care cîntau zgomotos cu potcapurile îndesate pe capetele pletoase și bărboase, venea paracliserul, cu o sticlă uriașă plină de rachiu, din care popii se cinsteau pe rînd, ca să prindă puteri și să-și umezească plămînii uscați de răcnetele scoase. Și venea apoi sicriul deschis, în care se vedea în întregime un cadavru de bărbat îmbrăcat în costum civil și cu pălăria pe cap. Capacul sicriului era purtat în urma trupului neînsuflețit și urmat de un șir lung de femei care plîngeau, se tînguiau, își smulgeau părul și își sfîșiau hainele, unele din ele de durere adevărată, altele plătite pentru asta, își frîngeau mîinile și își exteriorizau durerea și în alte răbufniri barbare. Mi s-a părut totul extrem de inuman; cel mai cumplit era sicriul acela deschis cu răposatul dezgustător". (**M. C.**)

■ „Leaders Number One" este parfumul creat în onoarea președintelui Vladimir Putin, avînd gravat pe sticlă portretul liderului rus. Notele înalte, de bază, și cele de mijloc sînt deja cunoscute, întrebarea care rămîne este legată de siajul acestui parfum: fără îndoială că este unul puternic, însă cît durează? (**S. G.**)

■ Cele mai plăcute senzații de început de an le-am trăit pe 3 ianuarie, dimineața, pe un ger nebun (minus 11 grade, cred). Mergînd pe jos în zona Șincai-Timpuri Noi, am întîlnit cîțiva oameni asemănători mie, cu căciuli zdravene, pufoaice și rucsacuri în spinare, care îți zîmbeau și te salutau. (**I. P.**)

■ Potrivit unei statistici recente făcute de CEDO, România este pe locul trei în topul țărilor din Uniunea Europeană cel mai des reclamate pentru încălcarea drepturilor omului. Pe primele două locuri se află Italia și Ungaria. Frumoasă companie. (**L. V.**)

DUPĂ CE VĂ REDOBÎNDIȚI SURPLUSUL LIRIC ÎNTR-O NOAPTE, CARE VĂ E MARGINEA?

■ *The Buddhist Exotic Cigar,* Piața Mihail Kogălniceanu, zice: „Între 20 decembrie – 20 ianuarie sîntem închiși". Dar după ce vă redobîndiți libertatea, care vă e noul job? Și adresa exactă? Nu, nu aia de la zdup... (**R. M.**)

■ Două distihuri pentru surplusul liric al acestei rubrici: „Apariția acestor fețe în mulțime: / Petale pe o crengărie udă, neagră." („Într-o stație de metrou") și „Gablonțurile de chihlimbar fals și de turcoază falsă le atrag. / «Ca alea din natură»: gălbenelile astea aglutinate!" („Femei în fața vitrinei"). Ezra Pound, tradus de Radu Vancu pentru Humanitas Fiction. (**M. C.**)

■ Într-o noapte, în taxi, am auzit (prin stație) vocea dispecerei rostind un fel de incantație: *Pantelimon la Mega Mall... Pantelimon la Mega Mall... Pantelimon la Mega Mall...* (**D. S.**)

■ Este anul 1845 și un tînăr istoric franco-italian pe nume Auguste de Gérando face o călătorie în Transilvania, ajungînd la un moment dat și la Cluj, mai exact la marginea lui: „Cei care, între țigani, formează aristocrația, au grijă să se instaleze în cealaltă parte a orașului. Ocupă două sute de case ce se înșiră de-a lungul fortificațiilor, și sînt aproape toți muzicanți... Acest trib indian își alege tot la doi ani un voievod propriu. Acesta, a cărui alegere este hotărîtă cu majoritate de voturi, exercită asupra celorlalți un fel de autoritate părintească, și se ocupă de anumite îndatoriri pe care le poate îndeplini mai ușor decît magistrații locali. Ține de el, spre exemplu, să potolească certurile care se iscă între compatrioții săi. Presupun că are mult de lucru". (**M. C.**)

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **622** ■ 21-27 ianuarie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

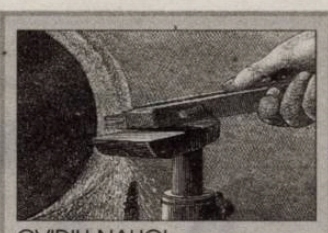

OVIDIU NAHOI

EU și UE

5

ANDREI PLEȘU

„Despre patriotismul local“

pagina **3**

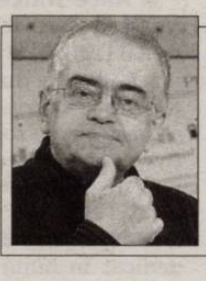

Interviu cu

DAN C. MIHĂILESCU

pagina **7**

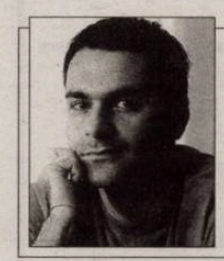

MARIUS CHIVU

„Dimensiunea *Solenoid*“

pagina **16**

Horoscop 2016

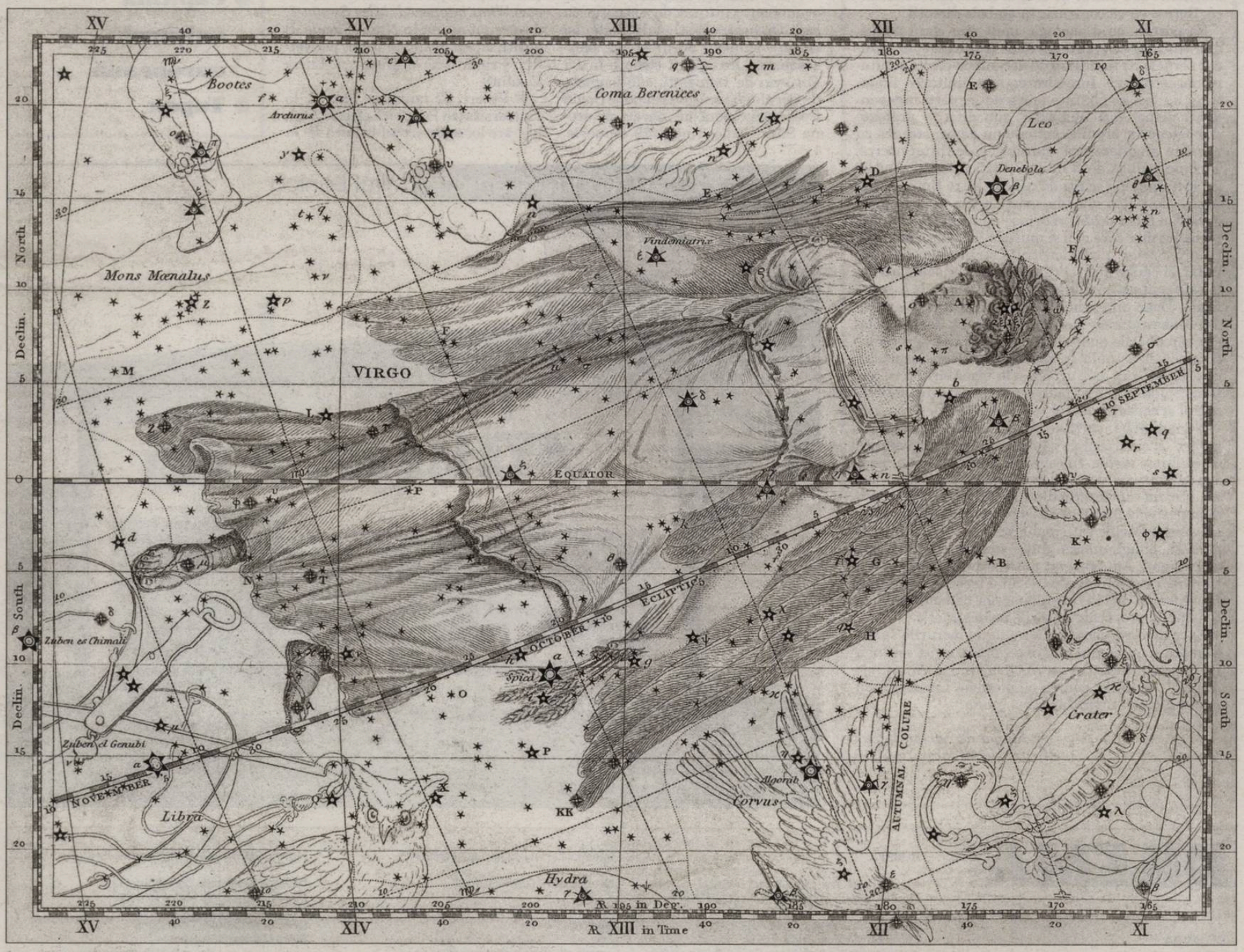

„Fă-ți planuri de viitor, pentru că viitorul este locul în care îți vei petrece tot restul vieții.“

MARK TWAIN

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

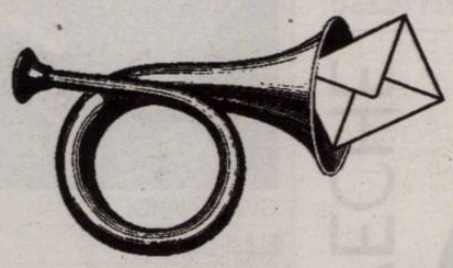

turneu de inbox

Nr. 620

Articolul lui Gabriel Giurgiu,
„Lupta cu Gradul, Emisia și Factura"

Totul se dezbate?

Sînt un vechi admirator al spiritului *Dilemei* care impune evitarea încrîncenărilor și acceptarea dezbaterilor, dar sînt anumite lucruri care nu pot fi dezbătute decît de dragul argumentației. De-exemplu, în politică democrația este net preferabilă dictaturii (fanii lui Ceaușescu, Putin, Stalin, Hitler ar trebuie să poată experimenta pe propria piele reeducarea de la Pitești pentru două săptămîni). Similar, și știința adevărată este esențială societății și este doar perfectibilă, dar irefutabilă. Nu este prima dată cînd aveți poziții de negare a încălzirii globale sub pretextele lipsei argumentelor științifice suficiente sau măcar de dragul bunăstării economice. Doresc să vă contrazic în ambele direcții.

Să pornim cu o analogie mult mai clară astăzi, dar utilizată de producătorii de tutun care au aruncat perdele de fum timp de decenii cu efecte sanitare dezastruoase. Interzicerea sau limitarea fumatului au fost combătute aprig de „experți independenți nemotivați financiar" sub diferite pretexte din categoria: studiile actuale nu demonstrează cu precizie „inginerească" cantitatea de tutun nocivă. Trebuie redusă doza de la 3,1415 țigări/zi pînă la 2,7182 pentru a scăpa de cancer. Între timp, multinaționalele alea rele (da, există și din această categorie) au făcut profituri uriașe pe seama dependenței oamenilor care mai și mureau în urma consumării produselor „nedemonstrate ca fiind nocive". Similar, și cauza antropică a încălzirii globale actuale este contestată numai de producătorii de energie fosilă. Doar un exemplu: temperatura poate varia din cauze naturale în istoria geologică, dar în geologie schimbările au loc lent, în mii de ani, și niciodată cu viteza actuală. În ultimul secol, emisia gazelor cu efect de seră este uriașă și în următorul secol este incomparabil mai mare (comparați consumul de petrol și cărbune actual cu cel din 1915).

Nu numai banchiza se topește și dispar „ursuleții polari", ci și stratul de zăpadă este redus pe munții de înălțime medie. În consecință, adio turism montan și stațiuni de schi în Carpații patriei, și așa avantajăm concurența din Alpi. Nu putem să rămînem pasivi la faptul că alte țări riscă să dispară (insulele din Pacific sau, mai grav, jumătate din Bangladesh, obligînd la migrație zeci/sute de milioane de oameni). Am apreciat poziția dvs. umanistă din timpul crizei refugiaților de anul trecut și nu puteți fi indiferent nici la tragedia acelor oameni și nici la tensiunile provocate în țările de destinație.

Sper că v-am convins că nu toate lucrurile se pot dezbate și că mediul nu are o valoare strict contabilă. Nu cred că putem sacrifică mediul și viitorul de dragul... facturii, pentru că pierdem incomparabil mai mult, atît financiar, cît și uman.

adăugat de Adrian Bucur
la 12 ianuarie 2016

Dilema veche vă propune

■ Nu cred că Australian Open mai are nevoie de vreo recomandare. Poate fi urmărit pe canalele Eurosport timp de două săptămîni. Și de urmărit sînt în primul rînd cei doi mari campioni ai perioadei: Serena Williams și Novak Djokovici. Nu știu dacă va reuși cineva să-i bată. Sigur, mai sînt și Federer sau Sharapova, căci Nadal și Simona „noastră" au fost deja eliminați. Pentru noi va fi un spectacol cu mai puține emoții naționale. (Andrei Manolescu)

■ În nici un alt anotimp n-am citit mai bine și mai cu spor. Totul în jur se potolește și, dacă mai și ninge afară, e chiar perfect. O sîmbătă dimineața care te găsește cu *Sentimentul unui sfîrșit* al lui Julian Barnes (Editura Nemira, 2013, traducere de Radu Paraschivescu) în brațe nu poate fi decît o zi extrem de plăcută. Căci: „Totuși, de ce-ar trebui să așteptăm din partea vîrstei să ne îmblînzească? Dacă nu e treaba vieții să răsplătească meritele, de ce ar trebui să fie treaba ei să ne furnizeze sentimente calde și confortabile spre sfîrșit?" (Ana Maria Sandu)

■ La final de ianuarie, încă un eveniment cultural de excepție cu care Orchestra Națională Radio își răsfață publicul bucureștean: mezzosoprana Ruxandra Donose în *La Favorita* de Donizetti, sub bagheta dirijorului de origine italiană David Crescenzi; operă în concert pe scena Sălii Radio, vineri, 29 ianuarie, ora 19. Sau, altfel spus, încă un nobil prilej pentru celebra artistă să-și afirme crezul: „Opera are nevoie de sinceritate, de emoție, nu doar de performanțe tehnice, trebuie modernizată în sensul în care nu este suficient doar să stai drept pe scenă și să cînți." (Ruxandra Mihăilă)

■ Alice Walker, *Culoarea purpurie*, traducere de Iulia Gorzo, Editura ART, 2015. O poveste teribilă, tăioasă, despre durere și singurătate. E genul de carte care te va convinge că, dincolo de toate imperfecțiunile, trăiești în cea mai bună lume posibilă. Pentru că infernul e în altă parte. (Matei Martin)

■ Numărul 22 al revistei *DOR*, dedicat în bună parte tragediei de la Club Colectiv, dar care conține și alte materiale foarte bune: „Ce urmează după ce nu mai ești sportiv profesionist", „Viața în adăpost pentru victimele traficului de persoane" sau fotoreportajul călătoriei refugiaților din Grecia pînă în Germania, realizat de Andrei Pungovschi și Mircea Rește a. (Marius Chivu)

■ Documentarul înfiorător de trist (& proaspăt nominalizat la Oscar) *What happened, Miss Simone?*, despre mi-nu-na-ta Nina Simone. Îl găsiți, cît se poate de legal, pe Netflix. Prima lună e gratis. ;) (Luiza Vasiliu)

■ Vineri, 22 ianuarie, ora 17, la Universitatea Populară „Ioan I. Dalles" are loc spectacolul-lectură *De la Iași la New York și înapoi la București*. Piesa prezintă fragmente din memoriile lui Avram Goldfaden – creatorul primului teatru profesionist de limbă idiș din lume – și din cunoscuta sa piesă *Vrăjitoarea*. (Dana Călinescu)

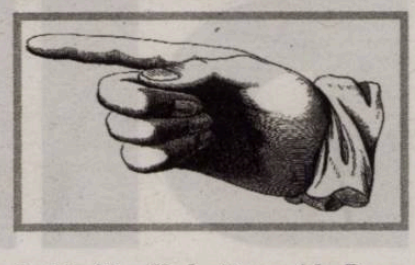

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Disney**
- **Pedepse**
- **Coincidențe, hazard, ceasul rău**
- **Capitala culturală europeană**
- **Tupeu**

album dilematic Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aheculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.000

Tipărit la Tipomedia

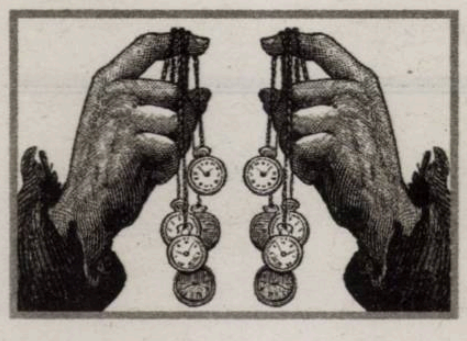

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Despre patriotismul local

Doamna (domnișoara?) Iulia Vucmanovici s-a supărat pe mine și mi-a trimis, la *Dilema*, un mesaj melancolic: am dezamăgit-o. Încă mai are oarecare „înțelegere“ pentru mine, dar admirația pe care mi-o purta e în picaj. Motivul: referințele mele ironice – și repetate – la orașul Tecuci. Ce-am cu Tecuciul?! Un „orășel“ care i-a dat pe Pârvan, Hogaș, Hortensia Papadat-Bengescu, Alexandru Mironescu etc. (Pot amplifica lista cu cel puțin încă patru nume grele: Mihai Berza, Gh. Pătrașcu, Mihail Manoilescu și Ion Petrovici. Pînă și Alina Gorghiu e tot de-acolo...) În finalul mesajului său, dna Iulia Vucmanovici devine, la rîndul ei, ironică: dacă filiala Tecuci a Universității Constanța mi-ar acorda un doctorat *honoris causa* l-aș refuza? (Probabil că nu, vechi și vanitos vînător de titluri academice cum sînt...)

Mai întîi o precizare rapidă: în articolul care a iritat-o pe interlocutoarea mea („Ceilalți intelectuali“), pomenirea Tecuciului nu îmi aparține. Polemizam cu un autor care, într-un text al său, definea gara din Tecuci ca loc al unei umanități simple, dar nobile, în contrast cu „elitiștii“ de prin București. Carevasăzică, „orășelul“ în discuție nu era invocat de mine și, oricum, era invocat laudativ. Eroare de lectură... Pe de altă parte, recunosc că, uneori, mi s-a întîmplat, într-un context sau altul, să amintesc de Tecuci, cu un subton de peiorație amuzată (și, cred, benignă): nu pentru că am ceva cu altfel foarte simpaticul municipiu sud-moldovean, ci pentru că numele lui îmi apărea spontan pe buze ca ilustrare a marginalității sonore, eventual ofensate de un nedrept dezinteres public față de prestigiul său. (Mesajul dnei Vucmanovici ilustrează neașteptat de prompt această psihologie.) În măsura în care, în vorbirile mele, am lezat legitime sensibilități locale, îmi cer scuze. Vreau, totuși, să sper că tema Tecuci n-a fost și nu este, în manifestările mele publice, o temă dominantă, o axă, o preocupare obsesivă. Oricum, încă o dată, iertare pentru repetiție și pentru hîrjoană... Nu de altceva, dar una dintre întîlnirile cele mai emoționante pe care le-am avut în viață a fost întîlnirea cu dl Anghel, din Tecuci, un om excepțional, cu care am împărțit, cîndva, un salon de spital la Fundeni. Ca să nu mai spun că bunicul meu patern, de la care am moștenit numele „Pleșu“, era născut în Bîrlad, adică la numai 50 de kilometri nord de Tecuci...

Profit însă de ocazie ca să spun o vorbă despre capcanele patriotismului local. Evident, e perfect normal să ai un atașament durabil față de locul tău de baștină. Nu poți evacua emoțional amintirile copilăriei, ale vecinilor și rudelor, ale ulițelor sau străzilor pe care ai făcut primii pași. Problema e că lucrurile alunecă spre o fudulie ușor ridicolă, cînd înlocuiesc sentimentul firesc cu țîfna exclusivistă. „Nu te lega de Tecuciul meu, că eu nu m-am legat de Piteștiul tău!“ Există, pe de o parte, „mîndrii“ juvenile, hrănite de unicul argument al apartenenței („Banatu-i fruncea!“, excepționalismul ardelenesc plictisit de brambureala regățeană, orgoliul metropolitan al Bucureștiului etc.), după cum există, peste tot în lume, dar parcă mai abitir în România, o voluptate a persiflării „interjudețene“ care n-ar trebui dramatizată, ci, dimpotrivă, privită cu umor. Ne supărăm pe cei care difuzează bancuri băscălioase cu ardeleni? Îl taxăm pe Amza Pellea pentru delicioasele lui monologuri despre oltenismele lui Nea Mărin? Dar ce să mai zică bieții locuitori ai Caracalului, urbea în care – se repetă malițios – „s-a rupt carul cu proști“? Și totuși: Caracalul l-a dat pe Iancu Jianu, după cum a dat o sumedenie de artiști, scriitori și oameni politici însemnați. Cînd Petre Țuțea spunea: „Să fim cinstiți! Hristos nu s-a născut la Fălticeni!“, trebuie să-l suspectăm că nu respecta Fălticeniul? Dar Caragiale? Nu-i lua el în rîs pe „republicanii“ de la Ploiești? Nu vedea el în zeflemistul funcționar Mitică „bucureșteanul *par excellence*“?

Și încă ceva: așa cum faptul de a fi român nu te face egalul lui Brâncuși sau al lui Ștefan cel Mare, faptul de a fi din Tecuci nu te face egalul lui Pârvan. Sînt multe sate și orașe din țară care au furnizat civilizației autohtone valori de primă mărime. Asta nu înseamnă că în acele sate și orașe n-au existat, simultan, tot felul de caraghioși sau netrebnici. Încă o dată: e frumos și e inevitabil să-ți iubești originea. E semn de anestezie sufletească să ți-o ignori sau, mai rău, să ți-o batjocorești. Dar, în același timp, nu e sănătos să te justifici prin accidentul nașterii tale, să te crezi „mîntuit“ pentru că ești din satul lui Creangă și să te bați cu pumnul în piept pentru meritele lui. Nu să fii mîndru de consătenii, concitadinii, conaționalii tăi notorii e calea. Ci, dacă poți, să-i faci *pe ei* să fie mîndri de tine. Restul sînt mici vanități provinciale.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Chestiunea țărănească 2.0

De la Cuza pînă în prezent, principala problemă structurală a României a fost și a rămas „chestiunea agrară“, iar aceasta a fost și a rămas nerezolvată. Toate reformele au fost și au rămas *agrare* (centrate pe proprietate) și nu *agricole* (centrate pe productivitate), astfel încît fragmentarea terenurilor a revenit de fiecare dată la o medie de 3-4 ha, limitînd practic agricultura la economia domestică de subzistență. „Dela început loturile de împroprietărire au fost neîndestulătoare ca suprafață. Chiar cele ale legii rurale. În condițiile noastre de climă și debușeu, de agricultură rudimentară, producția lotului tip de 5 hectare nu putea asigura existența țăranului. El era nevoit, pentru a-și completa întreținerea, să se învoiască la marele proprietar. Legile agrare nu au creat țărani liberi. Această situație, dela început rea, a fost înrăutățită încă prin dispozițiile legii. Loturile de împroprietărire erau inalienabile, dar divizibile. Rezultatul a fost că proprietatea țărănească care avea la înființare o mijlocie de 4,6 hectare, avea la recensămîntul din 1896 o mijlocie de 3,4 hectare, iar la 1905 numai de 3,2 hectare“ – constata Constantin Garoflid la 1936. Și povestea s-a reluat după reforma radicală din 1921, precum și după „reîmproprietăririle“ postcomuniste, suprafața medie a unei exploatații agricole fiind din nou în jur de 3,3 hectare. România are, și în prezent, cel mai mare număr de exploatații agricole (deși în scădere), cel mai mare procent de populație ocupată în agricultură (în ușoară scădere și el), dar cea mai mică suprafață medie a unei exploatații agricole (deși ușor în creștere) din UE. Priviți din avion cînd zburați spre Occident și veți vedea în caroiajul „curelelor“ de pămînt agricol unde se termină România.

De la început și pînă acum, îngrijorarea (altminteri îndreptățită) legată de lipsa de eficiență economică a acestor exploatații de subzistență a lăsat în umbră – iar uneori a eludat de-a dreptul – reversul medaliei: persistența latifundiarilor, care revin și ei la starea inițială după fiecare reformă funciară: de 120 de ani cel puțin, sub 1% din proprietarii de teren au peste 100 de hectare și exploatează între 30 și 50% din terenul agricol al țării. La extrema cealaltă, între aproximativ 80 și 90% din exploatațiile agricole au sub 5 hectare, adică ceva între 25 și 35% din terenul agricol. Dacă nu vă deranjează, să privim puțin niște cifre:

După cum se poate vedea, după o reformă drastică precum aceea din 1921, decalajul dintre cele două stări ale lumii rurale se mai estompează, dar își revine în timp. Constatarea lui Bogdan Murgescu pentru începutul secolului XX rămîne deci valabilă pentru durata lungă a istoriei noastre moderne. „Contrastul dintre cei circa 5000 de mari proprietari, care dețineau peste jumătate din suprafața agricolă a țării, și cei peste 85% din țărani care aveau mai puțin de 5 hectare de pămînt este cheia raporturilor agrare din Vechiul Regat“ – declară acesta. Putem să constatăm și noi, la rîndul nostru, același lucru pentru prezent: procentul celor cu peste 100 de hectare crește constant de la 0,22% în 2002 la 0,60% în 2013, iar suprafețele pe care le dețin aceștia cresc corespunzător, de la 32,6% la 52,1% din suprafața totală a terenului agricol al țării. Se cheamă „comasare“ sau „*land grabing*“, depinde dincotro privești. Pentru cele 2,6 milioane de gospodării din România care, în 2007, dețineau sub un hectar de pămînt (CRPE, 2009) sau cei din Banat, care își văd în prezent satul înconjurat de culturile italienilor, care le-au arat și drumurile dintre sate, e cam același lucru.

De o sută de ani, la mijloc, între aceste extreme, nu se află mai nimic. Țăranii înstăriți, cum se chemau pe vremuri, sau „clasa de mijloc“ de la sate, cum am putea-o numi astăzi, adică acei proprietari care dețin între 10 și 50 de hectare, reprezentau 3,7% la începutul secolului XX și dețineau 8,9% din terenul agricol, iar în prezent au ajuns să se înjumătățească, reprezentînd doar 1,65% și posedînd doar 4,5% din terenurile agricole. „Deși în România multă lume are o impresie contrară, modelul european de agricultură nu se bazează pe uriașe exploatații agricole, ci pe ferma mijlocie, de obicei familială. E drept că există diferențe între țările UE, cu Marea Britanie și Danemarca, dar și Cehia, avînd exploatații mai mari decît media europeană. România însă nu corespunde acestui model și are o structură agricolă bizară pentru un stat european modern“ – constată studiul CRPE. Este într-adevăr bizară această tranziție dublă, care mizează explicit pe o clasă de mijloc în orașe și implicit pe feudalism la sate...

Anul	Exploatații cu sub 5 ha		Exploatații cu peste 100 ha	
	% din exploatații	% din teren	% din exploatații	% din teren
1905	77%	26%	0,6%	49%
1921 (înainte de reformă)		44%*		40%
1921 (după reformă)		74%		10%
1934	75%	28%	0,4%	28%
2002	94%	41%	0,2%	33%
2007	97%*	50%*	0,25%	38%
2010	93%	30%	0,36%	49%
2013	82%	28,5%	0,6%	52%

* sub 10 hectare

Într-un interviu din 2013, Øystein Hovdkinn, ambasadorul Norvegiei, declara, uimit: „Puteți hrăni 80 de milioane de oameni, dar importați două treimi din alimente. Este cel mai mare paradox, este o nebunie“. Dacă, în ultimii cîțiva ani, această situație macroeconomică pare să se fi îmbunătățit cît de cît în ceea ce privește rentabilitatea, din punct de vedere social ea devine însă tot mai dramatică. Pe vremuri, latifundiarii aveau nevoie de țărani ca forță de muncă pentru agricultura lor extensivă; în prezent, țăranii îi încurcă pe marii proprietari, care practică o agricultură intensivă, eventual teleghidată prin GPS. Soluția cu deportarea în Siberia nefiind posibilă în România și nici agreată în Europa, aceștia aleg, rațional și implacabil, să plece singuri în căutare de lucru în străinătate. Dar sînt mulți, o jumătate din țară, și am pierdut deja 3,9 milioane din populația țării între 1990 și 2012. Iar cei care au rămas cochetează zilnic cu pragul de sărăcie – și sînt încă mulți și ei.

Cineva, acolo sus, se gîndește și la asta?

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

1984

Eanul de grație 1984 și sînt în primul an de liceu. E o minunăție de iarnă, cu zăpadă multă și frig. În casă e cam la fel ca afară, mai puțin zăpada. E drept că s-ar putea chiar, cu puțină ambiție, să ne dăm pe gheață. De fiecare dată cînd face mama ciorbă se face o pojghiță de gheață pe pereți în mai puțin de trei ore. Norocul nostru e că sîntem săraci cu spume și nu avem patine, iar mama nu ne lasă cu pantofi în casă.

Cresc destul de repede și nu prea mai am haine. De fapt, niciodată nu am avut prea multe. Și, la drept vorbind, chiar dacă am avea bani, tot nu ar fi mai nimic de cumpărat din magazine. Tata are o haină de piele mai veche. Îmi este, desigur, mare, dar o port cu entuziasm. Nu de alta, dar e cel mai călduros lucru pe care îl avem în casă, în afară de pisică.

Nini avea o părere foarte bună despre tata și explica oricui în sat cît de puuu... organ era soțul mamei. Ca orice adolescent cu experiență, m-am gîndit că, dacă tot port pielea lui taică-miu, era bine să fi fost de dimensiuni mai mici. Poate, cine știe, cu puțină frecare a pielii ar fi putut ajunge la dimensiunea potrivită.

Sistemele electrice nu funcționează și atît tata, cît și colegii lui stau pe copertina de la gară și se uită cu binoclul după trenurile care intră în stație. Bineînțeles, asta cere o suplimentare serioasă a cantităților – deja enorme – de alcool consumate în blocul nostru de ceferiști.

Drept consecință, tata e anesteziat continuu, așa că nu pare să aibă nevoie de extra-căldură de la haine. Dorm în același pat cu maica-mea și apreciem vizita oricărui/oricărei văr/verișoare de dimensiuni mici care poate contribui la aportul de căldură necesară în timpul nopții.

La școală stau strategic în ultima bancă din clasă, împreună cu Laur. El e cel mai înalt și eu cel mai negru, dar e de bine. Cuierul este chiar în spate și, cu toate cojoacele în capul nostru, nu ne este frig și avem cîteva ore la care putem să moțăim liniștiți, ascunși în paltoane.

Avem o profă de franceză căreia îi place să citească cu voce tare și, cum ora ei este prima, răspund prezent și apoi moțăi cu entuziasm. Spre deosebire de acasă, în clasă e cald și tanti citește drăguțel în franceză. Adorm, îngropat în paltoane. Paltonul Danei, frumusețea clasei, miroase super.

Am o zi bună: Laur își împarte, ca de obicei, mîncarea cu mine. Și au eugenii bune la chioșcul școlii! Așa că simt că am burta plină, lucru care nu se întîmplă prea des.

Pe drumul înapoi spre casă, leucoplastul cu care mi-am acoperit gaura din pantofi cedează și ajung acasă cu picioarele ude și înghețate. Mănînc niște pîine prăjită cu margarină și o tai afară șparlindu-i ghetele lui taică-miu, care oricum e beat frînt și doarme.

Se construiește în draci în jurul blocului nostru – se face o autostradă. E și zîna blondă afară, așa că mă simt fericit. Alergăm ca niște căpiați și Nuțu reușește să cadă în canalul descoperit din mijlocul viitoarei străzi. Nuțu e un îngîmfat, iar mă-sa e o prințesă, așa că piticuții mei sînt fericiți. În mod firesc, îl conducem toată gașca pe Nuțu spre casă, într-un simulacru de procesiune funerară. Săracul, a reușit să intre cu totul în căcat. Era îmbrăcat în trening nou, cu hanorac și fes albe.

Ajungem. Sună la ușă.

Iese mă-sa. Îl vede, se sperie și închide ușa. Durează cam trei-patru secunde pînă cînd revine mă-sa. Îl tratează ca și cum ar fi material radioactiv, ghidîndu-l de la distanță cum să intre în casă. Nu ne lasă să intrăm și noi în apartament, să vedem ce se întîmplă. Mirela o întreabă politicoasă dacă îl va bate. Mă-sa se uită la noi cu același drag cu care se uită maică-mea cînd e tata mangă și pișat pe el, așa că decid să o tai repejor.

Mă duc fericit acasă și îi povestesc maică-mii. E obosită rău și are mult prea multe de făcut pentru a înțelege ce îi spun eu printre hăhăituri. În mod straniu, avem apă caldă și caloriferele sînt aproape calde. Mama a făcut plăcintă cu mere și miroase a basm în casă.

A fost probabil cea mai bună zi din iarna lui 1984.

În ultimele cîteva săptămîni, simt că alerg ca un căpiat. Am înțeles că, în ciuda faptului că muncesc cît rezist de mult și că îmi doresc să fac cît mai multe lucruri bune, e plin de canale descoperite și că e foarte probabil să înțeleg pe pielea proprie cam cum s-a simțit Nuțu cînd a aterizat în căcat.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Copilul din copaie

„Să nu arunci copilul odată cu apa din copaie.“ De cîte ori nu ați auzit vorba asta? Se referă la oricare gest pripit, greșit, insuficient gîndit, prost planificat, aducător de pagubă, mai degrabă decît de profit. Ai, carevasăzică, de rezolvat o problemă care-ți mănîncă ficații. Soluția trebuie găsită repede, criza este nasoală, pagubele curg în avalanșă. Nu mai ții situația sub control. Orice soluție îți pare bună, cu condiția să apară repede. Mai degrabă repede decît bine. Orice acțiune e mai bună decît nici o acțiune. Nu ai timp de planificare, nu ai timp să prevezi efectele adverse, nu poți planifica măsuri pentru „pasul doi“. Ai de luat măsuri. Le ai de luat repede. Acum, azi. Nu mîine. Nu peste o oră, nu peste o lună. Acum! Apelezi mai degrabă la instinct decît la analiză. Nu ai timp. Faci ce faci, semnezi legea, susții decretul, votezi o majoritate. Peste ceva vreme, constați că paguba e copleșitoare. Ai rezolvat atunci, pe loc. Lumea te-a aplaudat că ai stins focul, la un moment dat. Necazul e că paguba e mai mare acum. Așa că ți se spune că ai aruncat copilul odată cu apa din copaie.

Cam asta e Europa, azi. Uniunea are de rezolvat criza refugiaților. Nu e vorba despre o soluție pentru următorii cinci ani, pentru următoarea perioadă de programare bugetară (cu strategiile astea ar fi fost obișnuită). Nici vorbă! Uniunea are de rezolvat „chestii neprevăzute“ acum! Nu mîine! Azi!

Angela Merkel și-a făcut un calcul (inclusiv economic) și a zis ce a zis (ceea ce știți cu toții): lăsați sirienii să vină la mine! Ei au venit. Cu milioanele. Pe drum, ei au creat pagube. În Ungaria, în Grecia, în Slovenia, în Austria. Țările astea au făcut garduri, au închis frontiere, în interiorul Uniunii. Ce să te miri? Era vorba despre amărîții de membri UE dinspre est și sud-est. Nasol este că au urmat Danemarca și Suedia, din flancul „pur și dur“ nordic, cel al „integrității morale“ europene, pus pe tavă și servit restului UE, cu titlu de exemplu, de ani de zile. Lucrurile se amestecă îngrozitor, acum. Mai vine, colac peste pupăză, porcăria „revelionului din gară“, observată prima oară în Köln, cu toate că s-a încercat, din toate puterile, mușamalizarea, ascunderea sub preș, ignorarea evenimentului, pe o clasică linie a corectitudinii politice de stînga (pusă, de data asta, în slujba dreptei). Acum, doamna Merkel este (cam) la colț. I se strigă, din stradă: „Ai grijă mai degrabă de nemțoaice decît de democrația din Polonia!“ Ani de zile, a fost singurul lider puternic dintre cei 28 ai Consiliului. A făcut tot ce a dorit. Întru norocul Europei, a vrut și binele comun, pe lîngă cel național, nemțesc. Acum, poziția ei este sub asediu. Oficiali ai Bruxelles-ului și ai Berlinului recunosc: mai avem două-trei luni. Să zicem, optimist, pînă în vară. Dacă nu este născocită o soluție rezonabilă pînă atunci, tratatul Schengen se duce, dispare, se anulează. Nu va mai exista. Apare întrebarea firească: ce rost mai are moneda euro în lipsa unui tratat Schengen? A doua întrebare naturală: fără euro, ce se va alege de Uniunea Europeană? Cu cît ne întoarcem în timp? Cît va costa?

Întrebările astea au fie soluții durabile, fie soluții rapide. În condițiile în care cancelarul german a creat imaginea deținătorului adevărului politic absolut (în condițiile unei regretabile mediocrități de rit birocratic în celelalte țări membre), inclusiv pentru că oricare poziție adversă era considerată a fi nefrecventabilă și retrogradă (iaca Ungaria și, mai de curînd, Polonia), nu e de mirare că, atunci cînd apa din copaie s-a tulburat, copilul pare a fi în pericol major.

Carevasăzică: avem o problemă: refugiații din lumea arabă. În număr mare, ducînd în bagaj cu ei o cu totul altă formațiune culturală. Se aleg soluții rapide, în lipsa celor durabile. Ele produc mai degrabă daune. În final, se renunță la apa din copaie, devenită sursa de migrene. Ăsta e tratatul Schengen. Din grabă, se poate să aruncăm la canal copilul. Pe el îl cheamă Uniunea Europeană.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Cît de bun mai e Mutu?

Depinde la ce îți trebuie. E clar că atrage atenția. Orice ar face sau nu ar face, există destulă presă care să nu poată trăi fără moaca, tatuajele sau femeile lui. Cîteodată, în lipsă de altceva, chiar și chelnerii bătuți sînt OK. Oriunde vine Mutu se aprind niște reflectoare. E zarvă. Petrolul a binefericit cu Mutu, chiar dacă piteșteanul a livrat fotbal cu pipeta și nici băiat prea cuminte nu a fost. Dar ăsta e Mutu și cine îl ia și-l asumă. Surpriza colosală ar fi să-l convingă pe Iordănescu. Unii zic că se poate, deși tipul e mai mult om de lume decît om de fotbal, și asta de ceva vreme. Numai că acest sport, în care soarta ți se poate schimba în caz de gol în vinclu, în care poți moțăi un meci întreg pentru ca în cîteva fracțiuni de secundă să treci de la huiduieli la purtat pe brațe, e capabil să genereze o mulțime de speranțe. Statistica n-are nici o importanță. Mihăiță Pleșan a trăit ani buni din golul fabulos dat în amicalul cu Germania. N-a mai făcut nimic de atunci, dar lumea se interesa constant de soarta lui și tresărea cînd era vorba să vină la vreun club important. Cu Mutu e mult mai grav. De la el unii așteaptă chiar luna de pe cer. Să fie, în ciuda tribulațiilor indiene și a căsniciei pe plaje cubaneze, piua întîi a României la Euro. Știu, mulți alții rîd. Iordănescu mijește și el ochii ironic. Dar Mutu știe bine ce meserie și-a ales. Una în care nu contează cît ești de bun, ci cît ești.

Radu NAUM

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Legionarism-ceaușismul de Internet

Degeaba discutăm noi despre provocările care întunecă viitorul Europei (de pildă, migrația, terorismul, șomajul în rîndul tinerilor) dacă nu aruncăm, măcar din cînd în cînd, cîte un ochi peste angoasele româno-europene din viața de zi cu zi. Așa cum febrila activitate de pe rețelele de socializare ni le dezvăluie în toată splendoarea lor.

De pildă, e jale mare că, după cum declară un responsabil local din sectorul de control al alimentelor, un anume sortiment de telemea se fabrică din lapte adus din Polonia. Prilej de panseuri nostalgice despre cît de bună era industria alimentară pe vremea lui Ceaușescu (atunci cînd se stătea cu orele la cozi pentru o bucată de telemea, dar asta e o altă poveste). Lasă că marca respectivă, ajunsă azi în proprietatea unui grup european, a fost ridicată din cenușă de un investitor grecoelvețian... În realitate, pe o piață liberă, a aduce laptele din Polonia este același lucru cu a-l aduce din județul vecin. Laptele are aceeași libertate de mișcare ca și oamenii – o libertate pe care românii au folosit-o din plin pentru a-și găsi o viață mai bună în state europene.

Și nu, statul român nu poate obliga firma producătoare să se aprovizioneze dintr-un anumit loc. Vorbim aici despre produse de larg consum (deci mai ieftine), nu despre cele cu origine controlată (mai scumpe), unde regulile sînt cu mult mai stricte. Dacă există o decizie a producătorului de a se aproviziona dintr-o anumită sursă, atunci putem fi siguri că aceasta este legată de costuri și profitabilitate, nu de teoriile conspirației.

Mai curînd ne-am putea gîndi că există o problemă cu furnizorii locali, care nu pot livra cantitățile dorite de companie – și aici avem noi, România, o problemă, probabil legată și de reticențele fermierilor în a se asocia. O problemă de competitivitate.

Dar, pe piața unică, lucrurile se schimbă fundamental cînd nu mai este vorba de brînză, ci de mașini. Celebre brand-uri germane, unele dintre ele de lux, sînt echipate cu piese și accesorii produse în România. Tot o alegere legată de cost și profit, de data aceasta în favoarea noastră. Apropo: fără a știrbi cu nimic meritele specialiștilor români, cea mai mare companie a României și lider al exportatorilor, Dacia, vine totuși din Franța...

Dar lucrurile devin cu adevărat dramatice atunci cînd ieșim din zona încărcată de pragmatism a economiei și intrăm pe terenul cu mult mai alunecos al tradițiilor și mentalităților.

Dincolo de toate disputele de ordin legal și moral, cazul Bodnariu rămîne unul definitoriu pentru tot ce înseamnă coagularea unui puternic curent antioccidental și izolaționist în România. Nu, în cazul Bodnariu problema nu este legată

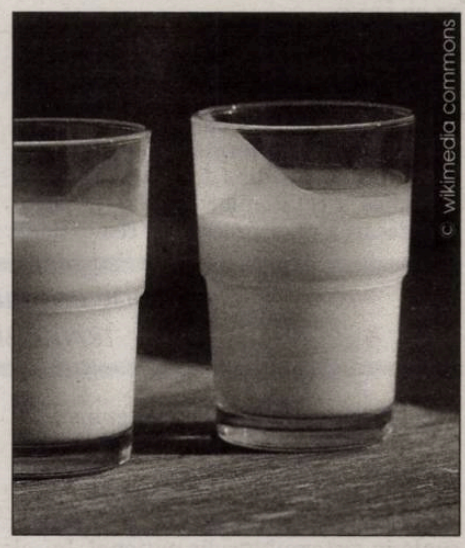

de întrebarea dacă ai voie sau nu să-ți bați copiii sau cît de des și cît de hotărît o poți face. Evident că nu trebuie să-i bați deloc. Adevărata problemă aici este instrumentalizarea cazului de către cei care văd în Europa și în Occident un spațiu al desacralizării și al dezmățului, un tăvălug ce distruge familii și tradiții. Pentru ei, familia respectivă este deja victimă, înainte de a afla și varianta completă a autorităților norvegiene. O victimă a Occidentului, în sens larg.

Și ajungem la dezbaterea care, cu siguranță, va încinge atmosfera publică și rețelele de socializare în următoarele luni de zile: decizia Bisericii Ortodoxe Române de a susține strîngerea de semnături pentru introducerea în Constituție a interdicției căsătoriei între persoanele de același sex.

Nu, aici nu este o confruntare între adepții familiei tradiționale, susținuți de Biserică, și membrii comunității LGBT, o minusculă minoritate, totuși, la scara societății. (Oricum, Codul Civil precizează că sînt interzise căsătoriile între persoane de același sex, deci Biserica bate la uși deschise.)

Adevărata problemă este atacul la adresa statului laic și liberal dinspre adepții statului autoritar și, de ce nu, teocratic – un soi de legionarism cu o bună doză de ceaușism.

Un stat ursuz și suspicios, animat de teorii ale conspirației și închis în propriile-i frustrări. Dar un stat în care vei putea consuma telemea făcută numai din lapte autohton, chit că va trebui să stai la cozi pentru asta. Și, desigur, un stat în care, atunci cînd te vei enerva, vei putea să-ți bați copiii după tradiția strămoșească.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Radu Lupu, alchimistul

Așa cum un alchimist este mult mai mult decît un chimist, Radu Lupu este mult mai mult decît un pianist. Sunetul nu este o realizare în sine pentru Radu Lupu, un scop al artei sale, așa cum piatra filozofală nu era un scop în sine, în substanța ei (dacă, precum sunetul, o fi avînd vreuna), pentru alchimiști. Așa cum *Lapis philosophorum*, deși un ideal, avea o valoare de întrebuințare, și anume o putere transformatoare formidabilă, sunetul muzicii unor Schubert, Schumann sau Beethoven, deși un ideal, are o putere fantastică de a transforma ascultătorul. În arta lui Radu Lupu, sunetul său își vădește unicitatea tocmai pentru că devine mijloc spre ceva încă mult mai înalt. Sunetul său, deopotrivă puternic și vulnerabil, clar și subtil, poetic și serios, explorează o ordine armonică ancestrală, de dinainte de lume, de dinainte de orice experiență senzorială.

În timp ce chimistul ajunge să cunoască foarte bine *cum este* materia și, astfel, ajunge să comande materiei să se comporte cum vrea el, folosindu-se de regulile ei, alchimistul ajunge să cunoască foarte bine *cum apare și cum dispare* materia, ajungînd să se cunoască pe sine, să se livreze pe sine ca pe un „ingredient" în propria-i căutare, să-și conștientizeze propria materialitate ca pe o poticnire de care trebuie să treacă în drumul spre mai sus. Scopul alchimistului nu este acela de a supune materia, ci acela de a o depăși, de a scăpa de ea, de a se ridica deasupra, de a merge la un alt nivel, „cu materia pe materie călcînd". Diferența uriașă dintre alchimist și chimist este alchimistul însuși. Alchimistul e parte a transformării substanței pe care o manevrează, căci scopul lui ultim este desăvîrșirea sa; chimistul rămîne detașat de substanțele pe care le manipulează și generează procesul chimic pentru a obține, cît mai predictibil, rezultatul știut – o altă substanță.

În acest sens, Radu Lupu este un alchimist. Sunetul pe care îl produce pianul sub mîna sa își pierde corpul fizic și

Sunetul lui Radu Lupu nu este psihologie, ci metafizică.

descoperă, în sine, ceva încă și mai important, definitoriu: puterea sa de a transforma ascultătorul. Sunetul lui Radu Lupu nu este psihologie, ci metafizică. Nu-i deloc de mirare că publicul lui Radu Lupu mărturisește că sunetul lui are proprietăți halucinogene și că, ascultîndu-l, muzica nu se relevă doar ca experiență a auzului, ci ca experiență a ființei. „Chimiștii" buni știu să te facă să fii trist sau vesel, melancolic sau vital, sceptic sau îndrăgostit, în fine, muzica lor produce ascultătorului stări și, de aici, dacă spectatorul e capabil, pot chiar să i se năzare idei. Cu Radu Lupu, însă, e altfel. Sub mîna lui, sunetul, muzica, instrumentul, compozitorul cu ideile lui inspirate, ascultătorul cu dorințele lui și ambițiile lui, toate acestea într-un inimaginabil amestec, trec într-un dincolo, ca într-un spațiu al revelațiilor și al adevărurilor, și devin altceva, o altă calitate și o altă cantitate.

Alchimia nu este, însă, o vocație ce se urmează în văzul lumii, în piețe sau pe stadioane. Agenda aparițiilor publice ale lui Radu Lupu și, mai ales, modalitățile complicate prin care o poți afla indică un caracter ocazional al acestor apariții, lipsite de promovare, în locuri neașteptate, căutînd, mai degrabă, discreția. Sigur că e greu să fii discret cînd cînți la Berliner Philarmonie, Royal Albert Hall, Carnegie Hall sau la Salle Pleyel (cînd încă se mai cînta muzică mare acolo). Secretă, așadar, agenda lui Radu Lupu nu poate fi. Dar discretă, aproape misterioasă, poate fi. Orice muzician din lumea asta, oricît ar fi de faimos, tot se mîndrește pe Facebook, pe site sau prin media cînd cîntă în aceste temple ale muzicii. Radu Lupu, însă, nu. Niciodată. Pentru că el nu face doar muzică, el oficiază un ritual rafinat al purificării și autocunoașterii prin muzică.

Cu mulți ani în urmă, impresionat puternic de un recital al său de la Chicago Symphony Center, i-am strîns mîna emoționat la un ceas după terminarea recitalului și nu am putut decît să-i spun, căutînd bîlbîit cuvintele: „Maestre, a fost... a fost...", fără să pot spune ceva, de fapt. Radu Lupu, zîmbind cald din interiorul bărbii sale deja albite, m-a scos din încurcătură: „Lăsați, a fost!" În fond, cuvintele mele de apreciere nu ar fi făcut decît să încerce, stîngaci, inabil, forțat să reactualizeze ceea ce alchimistul făcuse pe scenă. Dar nu se mai putea. Și alchimistul m-a și îndemnat, zîmbind, să nu încerc.

Muzica, oricît este de frumoasă și de tehnic explicabilă, rămîne un mister în adîncuri – e mereu ceva straniu, supraomenesc și supranatural în inima ei, al cărei palpit produce, uneori, vibrația audibilă prin muzicieni precum Radu Lupu. De fapt, nu avem nici un răspuns pe de-a întregul convingător la întrebarea „Cum de e posibilă muzica?", chiar dacă avem biblioteci întregi scrise despre asta, chiar dacă atîția muzicieni (unii dintre ei de geniu) și atîția iubitori ai muzicii (unii dintre ei extrem de inteligenți) au încercat răspunsuri, unele mai inspirate, altele mai sistematice. Se spune că legendarul Sir Clifford Curzon, membru în juriul concursului de pian de la Leeds, ediția 1969, care a fost cîștigată de Radu Lupu, ar fi spus „Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat să ascult un asemenea pianist", după ce l-a ascultat în finală cîntînd „Concertul nr. 3" de Beethoven. De atunci încoace, de cîte sute de mii de ori sute de mii de oameni or fi rostit, în sinea lor, aceleași vorbe?

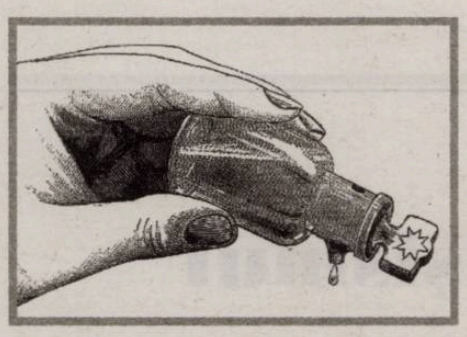

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Juror

Introducerea în uz a unor anglicisme care dublează și concurează termenii împrumutați cu mai bine de un secol în urmă din franceză este un proces extrem de vizibil în ultimele decenii. Explicabil într-un fel (informațiile noi sînt citite de mulți vorbitori direct în engleză, iar aceștia pur și simplu nu cunosc echivalentul românesc al unor cuvinte aparținînd sferei culturale sau terminologiilor de specialitate), cu efecte nu neapărat negative (dacă asimilarea va fi de succes, crește doar sinonimia din limbă), dar desigur supărător în primul moment, în care poate produce confuzii inutile. Se recurge în ultima vreme tot mai des la termenul *juror,* preluat din engleză și adaptat destul de ușor pronunției românești, pentru că este automat integrat familiei lexicale a *jura, juriu* etc. De fapt, cuvîntul apare în primul rînd în mesaje și comentarii ale unor români care trăiesc în afara țării, ca efect al unei influențe directe a englezei: „am fost selectat *ca juror*" (quebec.ro); „nu cred că o să mă accepte ca *juror*" (forum. desprecopii.com); „am văzut-o ca *juror* la *The Voice*" (prosport. ro). Se poate însă găsi și în texte care par scrise în țară („sarcina *jurorilor* nu era tocmai ușoară", coltulcolectionarului.ro; „le-aș da-o de cap *jurorilor*", mayas-esprit.blogspot.ro), pătrunzînd chiar în publicații culturale: „*jurorii* vor avea o misiune din ce în ce mai dificilă în a decide de care sînt cele mai bune cărți ale anului" *(Suplimentul de cultură,* 9.12.2006); „juriul de acordare a Premiului Național de Poezie (...) a votat-o, în afară de un *juror*, pe locul întîi" *(Convorbiri literare,* 27.02.2014).

În exemplele de mai sus, sensul general al cuvîntului este acela de „membru al unui juriu"; de fapt, se observă utilizarea sa în legătură cu cele două accepții principale ale termenului *juriu:* cea din sistemul juridic („totalitatea juraților, adică a cetățenilor aleși să ia parte la judecarea unor procese) și cea extinsă – „comisie de evaluare într-o competiție" (sportivă, literară sau de orice alt fel). În primul sens, *juror* concurează inutil termenul *jurat,* bine fixat în limbă, chiar dacă instituția ca atare nu mai este funcțională în sistemul juridic național. În cel de-al doilea sens, *juror* încearcă să ia locul unei sintagme folosite curent – *membru al juriului* –, față de care are avantajul scurtimii, dar dezavantajele noutății și formei relativ atipice.

> Juror *concurează inutil termenul* jurat.

Originea lui *jurat* e interesantă: termenul a fost creat în română după modelul termenului francez *juré,* profitîndu-se de existența verbului a *jura*, moștenit din latină *(jurare),* cu participiul *jurat*. În franceză, sensul juridic al participiului *juré (Citoyen juré),* legat în mod transparent de depunerea unui jurămînt, este considerat (în *Trésor de la langue française informatisé)* ca imitat după engleză, de unde a fost preluat și *jury*. În engleză, *jury* provine din vechea franceză și, în ultimă instanță, din latină. Între franceză și engleză s-a petrecut așadar obișnuitul dute-vino cultural al cuvintelor de origine latină, reîntoarse în spațiul romanic cu sensuri noi. Iar româna a împrumutat și a adaptat *(juriu, jurat)* cuvinte franceze trecute prin filiera engleză, dar legate de sursa primară latină.

Jurat a avut și sinonimul *jur,* păstrat mai ales în sintagma *Curtea cu juri* (echivalent al *Curții cu juați).* În afara istoriei dreptului, instituția juraților apare într-o lumină interesantă în discursurile lui Maiorescu. Ca o confirmare a viziunii sale asupra evoluției societății românești, cu o modernizare prin imitație adesea superficială, neasimilată, Maiorescu susținea că procesele cu juați sînt riscante, implicînd cetățeni cu prea puțină educație juridică modernă și cam lipsiți de respect pentru instituțiile statului. În discursul din 15 decembrie 1873, el observa că „imensa majoritate a dilapidatorilor de bani publici sunt achitați de juați" *(Discursuri,* vol. 1, 1897, p. 209).

Surprinzător, cuvîntul *juror,* necuprins în dicționarele noastre, nu lipsește cu totul din texte mai vechi: poate fi găsit în presa din Transilvania, în secolul al XIX-lea și în primele decenii ale secolului al XX-lea, ca împrumut din germană (tot de sursă engleză): „Nu este iertat a funcționa ca *juror* cînd vorba e de obiectele proprii sau de ale rudeniilor mai deaproape" *(Tribuna poporului,* Arad, 3.10.1908). Redescoperirea și reintroducerea actuală a termenului nu mi se par însă, în nici un chip, o necesitate.

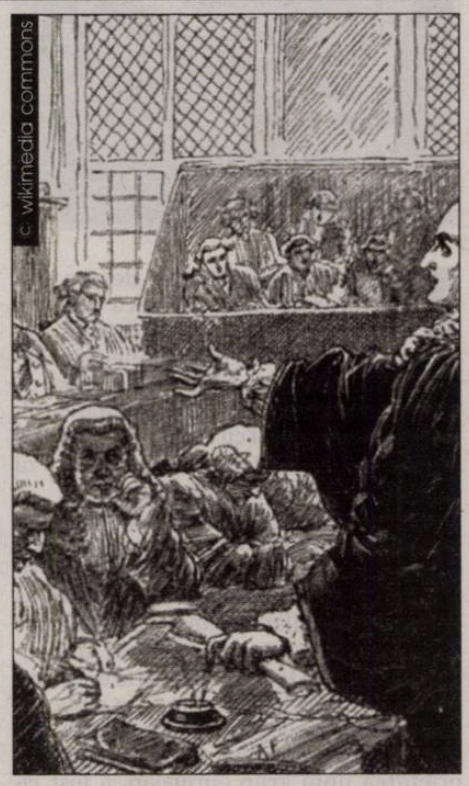

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

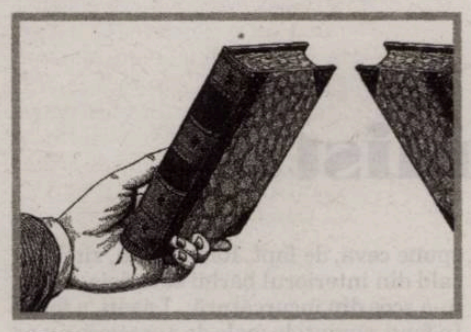

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Umilința de la capătul tunelului

Știu, inițial i se spunea altfel. Se chema „luminița de la capătul tunelului". O simplă metateză, ar spune lingviștii – o permutare de sunete, de litere. Expresia a fost lansată, din cîte îmi amintesc, în perioada aurorală a tranziției postdecembriste, poate puțin înainte ca președintele Emil Constantinescu să declare intrarea în posttranziție.

S-au schimbat vremurile. Studenții noștri de azi abia se nășteau. S-au perindat, între timp, vreo două generații. Metafora generoasă de odinioară a fost dată la sacul cu vechituri al istoriei. Nu știu alții cum simt, dar eu, unul, nu mai cred că aș găsi la capătul tunelului – care tunel? – altceva decît mîzga lunecoasă a pereților – care pereți? – pe care i-am lins cu palmele, ca să putem înainta.

Poate în alte profesii, în alte domenii de activitate, lucrurile să fi stat altfel. Poate și în educație alții să fi trăit altminteri bîjbîiala vremii. Mie, unuia, însă, mi-e greu să-mi scot din cerul gurii gustul coclit al umilinței.

M-aș considera unul dintre aleșii sorții, un ins care a ajuns să facă în viață ce și-a dorit. Cît am fost în stagiu și încă niște ani buni după aceea mă uitam la perspectiva de a reveni în facultate ca la un El Dorado. Nimeni nu a izbîndit așa ceva, la Filologia bucureșteană, pentru cam un deceniu. Între timp, însă, profesiunea atît de rîvnită odinioară pare să fi devenit, în ochii opiniei publice românești, una dintre cele mai detestate. Aroganță, suficiență, impostură, ineficiență, retardare – cîte nu i se pun în cîrcă!

De cînd Ministerul Justiției a publicat, slavă Domnului, lista lucrărilor scoase pe bandă rulantă de rezidenții pușcăriilor, mass-media se întrec în a publica „topuri ale rușinii". N-are a face că nu mă număr printre giranții fulminantelor depășiri de plan la producția științifică din academia carcerală, cuvîntul tot doare. Degeaba îmi spun că alte universități din România, alte edituri decît cea a UB, specialiști din alte domenii decît cel filologic au bătut recordul la complicități dubioase. Cine mai are vreme de asemenea amănunte? Degeaba mă gîndesc că, față de noi, cadrele didactice, penitenciarele aveau la dispoziție mult mai multe mijloace de a verifica în ce măsură „catindații" la titul de om de știință și-au produs lucrările cu propria lor mînă și propria lor minte. Cine se mai încurcă în astfel de detalii?

Directorul Editurii Universității din București îmi spune, alb la față, că și noi avem publicată o carte scrisă în detenție. Manuscrisul înaintat către editură, împreună cu o adresă oficială, venea, prin 2013, din partea unei persoane calificate în materie. Referatele, venind de la persoane competente, certificau originalitatea și utilitatea lucrării. Directorul editurii m-a întrebat dacă e cazul s-o publicăm. L-am întrebat și eu dacă ar trebui să introducem o declarație din partea autorilor prin care aceștia să explice cînd și unde și-au redactat opera, cît a durat redactarea fiecărui capitol ș.a.m.d. Uite însă că ar fi cazul. Altminteri, un certificat de bună purtare, cum e cel prin care unui deținut i se poate diminua pedeapsa în urma muncii fizice sau intelectuale prestate în închisoare, poate deveni un nou prilej de fraudă pentru unii, de chilipiruri pentru alții și de umilință pentru întreaga tagmă.

Cel mai dificil, mai traumatic moment din activitatea mea de decan a fost cel în care, din pricina unor constrîngeri financiare, a trebuit să conving consiliul facultății să acorde selectiv prelungirea de activitate ca titulari colegilor care depășiseră vîrsta de pensionare. Degeaba le-am dat acestora toate asigurările că, și la pensie, își vor continua nestingherit colaborarea cu facultatea. Apoi s-a schimbat regula. A venit o lege care zicea că la 65 de ani fix, de ziua de naștere, părăsești instituția. Eventual, în mijlocul cursului. Apoi iar s-au admis prelungirile, chiar *sine die,* apoi s-au limitat, apoi s-au condiționat, apoi... Mă apropii și eu, pîș-pîș, de momentul fatidic și-mi doresc un singur lucru: să am noroc de o regulă simplă, clară și stabilă.

Am făcut parte, recent, dintr-o comisie *ad-hoc* pentru a găsi soluții la derapajele de la etica academică, trecute și viitoare. „De ce ăștia și nu alții?" – s-a obiectat. Nimic surprinzător. Aud întrebarea asta zilnic în România. Am făcut cît ne-am priceput, în orice caz, cu bunăcredință. Sper ca în curînd rezultatul să devină public și atunci va judeca fiecare după cum crede. Între altele, am propus și soluții de coerentizare pentru cîteva dintre nenumăratele comisii consultative permanente la dispoziția ministerului. Componența uneia dintre acestea a fost modificată mai ieri printr-un ordin ministerial care a intrigat, pe bună dreptate, opinia publică. Deh, a trebuit înghițit și hapul ăsta, într-o țară eminamente tranzacțională.

Gata cu văicăreala. În doze rezonabile, se spune că exercițiul umilinței e fortifiant. Parcă-l aud pe Hamlet zicîndu-i Ofeliei: *Get thee to a nunnery!*

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

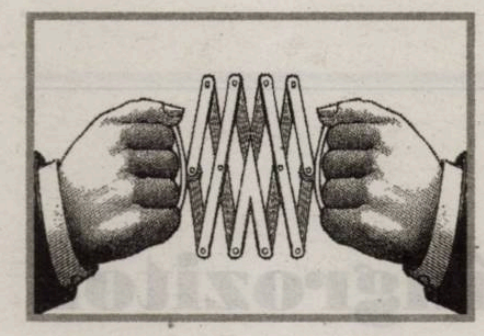

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Cărți și lecții de viață

– dialog cu Dan C. MIHĂILESCU –

În ciuda tuturor scepticismelor inițiale, emisiunea Omul care aduce cartea *a rezistat 15 ani, iar* ***Dan C. Mihăilescu*** *a creat, prin intermediul ei, un personaj cunoscut unui public foarte larg. Mai nou, i se cer „lecții de viață". Pînă cînd va aduce din nou cartea, să stăm de vorbă, așadar, despre de-ale vieții de „aducător de cărți"...*

c. E. Enea

Cum v-ați simțit în acești 15 ani aducînd zilnic cartea în casele oamenilor?

Am început să citesc la 4-5 ani, fiindcă mama mi-a spus că nu poți evada de la mahala decît pe orizontală: cu cît ești mai deștept, cu atît te salvezi din marasmul care te înconjoară. Cu timpul, am văzut că lectura, cărțile, cultura sînt cele care domolesc fiara din om. Cultura dresează, îmblînzește fiara din noi. Lectura m-a vindecat de singurătate, mi-a vindecat toate rănile, toate complexele – grăsime, bîlbîială, sărăcie, nesiguranță. Oricînd am avut o fisură înlăuntrul meu, lectura mi-a prins bine. Lectura m-a învățat să am un limbaj erotic – nu puteam să iubesc, nu puteam să-mi exprim sentimentele decît cu citate, cu mărturii din cărți. Lectura m-a făcut să-mi aleg o meserie, să trec dinspre poezia „blestemată", cea cu conștiința răului în spate, înspre arta ca vindecare, ca terapie, ca exorcizare. Cultura m-a făcut om, și la propriu, și la figurat. Cartea mi-a dat un rost, m-a făcut să mă înțeleg. Cartea mi-a dat prieteni. Toată căsnicia mea de 45 de ani se bazează pe lecturi: am fost coleg de bancă cu Tania din anul I în anul IV de facultate. Pe bază de cărți am învățat să fim părinți și bunici. Iar la bătrînețe am ajuns să trăiesc cu totul din carte. Aici intervine partea urîtă: tot ce a fost frumusețe s-a instituționalizat, a devenit contract, obligație; și am simțit că devin prestator de servicii. Acești 15 ani de prezentat cărți în fiecare zi, plus sutele de întîlniri cu cititorii, de lansări, de conferințe au două tăișuri: cu cît îți face mai bine faima dobîndită din carte, cu atît mai mult ajungi un instrument. Ajungi o vidanjă; e urît spus, dar ajungi să vidanjezi fosele septice ale cititorilor. Faci un serviciu de necrofor; oamenii vin la tine pe stradă și te întreabă: „E bine să cumpăr memoriile lui X?" Sau stai în librărie și unul vine și-ți spune: „În cartea asta pe care m-ați făcut să dau banii nu există decît alea două chestii frumoase despre care ați vorbit la televizor; trebuie să ne dați lecții de viață, cartea trebuia să fie un leac". Oamenii așteaptă acum lecții de viață și m-au împovărat de responsabilități, m-au pus să le dau cărți pentru copii, unii mă ceartă că nu dau mai multă istorie sau știință, alții că sînt prea de dreapta...

Asta pentru că de-a lungul timpului ați construit un personaj televizat tonic, bonom, care dădea buzna în casele oamenilor, punîndu-i măcar pe gînduri, dacă nu și să citească...

A fost o vampirizare reciprocă. Mi-am descoperit acest exhibiționism tîrziu – probabil că îl aveam înlăuntrul meu de mult. Aveam această dorință de a face bine, am o anume accesibilitate, un „naturel" histrionic, îmi place foarte mult să vorbesc cu oameni de tot felul – țărani, taximetriști, oameni din piață... Din cît te oferi, te golești. Faptul că din ce te consumi, te și reîncarci e altceva. A fost un joc de-a „dă-mi să-ți dau". Ajuns la 62 de ani, îmi plănuiam o retragere *à la* Greta Garbo – să mă duc undeva și să scriu. Dar de o lună, avînd mai multe oferte, cred că tot la cărți mă voi întoarce.

Prima carte pe care ați publicat-o a fost Perspective eminesciene, *a doua a fost o carte despre Blaga. Ce sens avea atunci, înainte de 1989, statul între cărți?*

Atunci eram într-un război de hărțuire. Noi ne imaginam – și poate că și eram – o falangă de partizani în munți care gîndesc normal. Știam foarte bine că nu lovim în sistem, nu dărîmăm nimic, știam bine, încă din anii '80, că toate revoluțiile din lume se fac cu voie de la serviciile speciale, așa încît misia noastră era de a continua limbajul normal, de a perpetua cultura interbelică, de a duce mai departe textura umană din epoca lui Carol I și Carol al II-lea. Eu am avut o relație gerontofilă cu oameni precum Barbu Brezianu, Noica, Relu Cioran (fratele lui Emil), Arșavir Acterian, Alexandru Paleologu – cu mulți oameni în vîrstă care mi-au „predat" interbelicul așa cum și ei preluaseră junimismul de altădată. Noi voiam așadar să ne cultivăm normalitatea. Într-o epocă de isterie ideologizată, de malformare și alterare sufletească, noi voiam să trăim frumos. De cealaltă parte, voiam să luptăm introducînd cîte-o pietricică în marele mecanism de măcinare a sufletului nostru. Aveam o conștiință de luptători – poate azi sună exagerat, dar noi ne voiam niște gladiatori, niște cavaleri înzăuați ai culturii normale.

Și se putea trăi frumos atunci?

Orice om de peste 60 de ani idealizează trecutul, probozește prezentul și se uită neîncrezător în viitor. Așa cum îi vedeam la aceeași masă pe Paleologu, Noica, Arșavir Acterian și Aurel Cioran aproape cîntînd de bucurie amintindu-și de închisoare (aveau o jubilație nebună – cum au păcălit ei închisoarea, ce bun era arpacașul, ce frumoși erau șoarecii care li se plimbau pe la picioare), așa ne aminteam noi de armată (bășicile din tălpi, AG-ul pe umăr, 40 de kilometri de marș cu rucsacul în spate și „masca pe figură"). Capacitatea umană de a idiliza trecutul este extraordinară. Acum am nostalgia serilor din anii '80, care erau de fapt îngrozitoare: ne adunam douăzeci de prieteni, unul aducea o sticlă de vodcă, altul venea cu biscuiți, altul cu salam și stăteam trei ore să vedem pe casetă un film de Tarkovski sau Abuladze. Și vedeam *Apostrofurile* lui Pivot înregistrate de la sîrbi – era o mafie întreagă, veneau casete video, discuri cu hard rock-ul la zi și tot ce visam din Apus, fie prin vaporeni, fie cu piloții TAROM sau amicii bănățeni. Era frig în casă, stăteam cu păturile pe noi, dar era o trăire a actului de cultură bestială, demențială, angelică. Toată cultura era pentru noi un orgasm intelectual și existențial. Cînd au venit toate libertățile, oferindu-ne tot, „nu mai aveau nici un haz", vorba Amicului din Caragiale. Am ajuns să trăim libertatea ca pe o batistă de unică folosință, ceea ce e groaznic. Avîndu-le acum pe toate, avînd libertăți în exces, riști să devii subalternul lor. Mă simt mai prizonier, într-un fel, în libertatea de azi decît eram liber în coerciția de atunci.

> *„Lectura, cărțile, cultura sînt cele care domolesc fiara din om."*

Senzația de acum nu e cumva efectul tîrziu al faptului că pe atunci, înainte de 1989, ne iluzionam că trăim frumos?

Spun eu acum că ne iluzionam. Dar atunci eram convinși că așa trăim, că aia este viața și „îi păcălim". Stăteam la rînd la rația de ulei și de zahăr, eram într-un troc permanent. Dar atunci cînd găseai cîte o carte sau o revistă străină...

Astăzi, datorită sistemului media, v-ați confruntat permanent cu publicul real. Cum a fost cînd v-ați dat seama că vă adresați unui public numeros și divers?

Eu m-am speriat cînd, după mai mulți ani de emisiune, am aflat ce audiență are emisiunea mea. Credeam că sînt 30-40.000 de oameni. Cînd am aflat că sînt vreo 400.000 pe zi, m-am speriat și m-am responsabilizat brusc. Și mi-am mutat azimutul dinspre breasla scriitoricească spre cititori. Prima palmă mi-am luat-o în anii '90, la *Cotidianul,* cînd a venit un redactor de la *The Guardian* și m-a întrebat ce e cel mai important pentru un ziar – reporterii, tiparul, hîrtia, distribuția? Am răspuns instinctiv: eu, reporterul. Nu, mi-a zis el, e cititorul: omul care dă bani pe ziar. M-a jignit îngrozitor: „Cum adică, eu scriu pentru ăla care dă bani?" „Da, mi-a răspuns, el e stăpînul care îți dă mîncare." Încet-încet, m-am recalibrat și am învățat să mă uit la cititor. Căci, inițial, noi fiind elitiști de felul nostru, aveam tendința să dialogăm exclusiv între egali. În comunism, publicul era bine „targetat": de la partid ni se dictau întîlniri cu cititorii. La care unii se duceau cu o plăcere îndoită, pentru că se terminau cu chiolhanuri cu tovarășii de la partid. Acum, mare parte dintre scriitori au ajuns să se închidă în castă sau în casă. Trăim la nișă, scriem unii pentru alții și îi disprețuim pe cei care, vezi Doamne, se prostituează scriind pentru marele public. Nu am să iert niciodată acel dispreț care l-a înconjurat pe Mircea Cărtărescu atunci cînd a depășit 100.000 de exemplare cu *De ce iubim femeile.* S-a spus că „marea cultură a ajuns produs de gang, se vinde în gară și pe aeroport". În toată lumea normală, toți scriitorii stau în limbă să se vîndă în gară și în aeroport. Sigur, cînd ești Thomas Mann ori Kafka, asta poate fi o cădere. Dar acum am ajuns să le spun tuturor, peste tot, la Uniunea Scriitorilor sau între prieteni: oameni buni, mergeți către cititori, acceptați dialogul față către față. Am fost la zeci de întîlniri în țară în ultimii ani și am văzut ce frenezie este în licee, la copii, la profesori. Este o reală foame de suflet la cititori.

Dialogați bine cu elevii de liceu, v-ați întîlnit de multe ori cu ei. Cum vi se par tinerii de azi?

Surprinzători. Acum cîțiva ani, m-am dus la ei cu gîndul că totul e pierdut, că totul e *sex, drugs and rock'n'roll* și că trăiesc cu mintea între picioare. Ca să văd dintr-odată că la liceul „Jean Monnet", unde eu credeam că sînt numai copii de bani gata, m-a întrebat un elev despre *dialogul* dintre Thomas Mann, Hermann Hesse și Ernst Jünger. Sau ce deosebiri/asemănări sînt între jurnalul lui Kafka și jurnalul lui Cărtărescu. Am rămas mut. Ei au o sete înfiorătoare de informație: nu sînt formați, nu au *Grund,* n-au bază, dar au o frică enormă de defazare, se vor îmbibați de informație, branșați. N-au fost învățați să digere informația. Iar acum mi-au spus: „Vrem lecții de viață". Le-am răspuns că, pe vremea mea, tot ce era mai îngrozitor era să ni se dea lecții. Mi-au spus că nu are cine să le dea. Profesorii sînt blazați. Copiii sînt la fel de debusolați cum am fost și noi la vremea noastră, acneea și hormonii sînt la fel, dar acum blazarea profesorilor și a părinților este infinit mai mare. Înainte ne mobilizam ca fiii noștri *să ajungă, să fie, să facă, să aibă.* După '90, în libertate am trecut la „Ce să-i fac, dragă? Nu vezi cum e viața?". Și se merge pe resemnarea generală, pe complicitatea tuturor în rău și veșnică improvizație. Abulia națională: nevrednicie, nemernicie, nimicnicie, „lipsă de viață și voință", vorba lui Eminescu. Așa că am ajuns la un fel de misionariat. La 62 de ani, mi-am dat seama că nu-mi pot permite să mă retrag, pentru că răul din jurul meu e atît de provocator, încît este un *challenge* să rămîn. Am zile în care o iau razna și mă simt un ins angelic înzăuat și cu lancea în mînă și nu vreau să-l las pe Dracul să creadă că a cîștigat partida.

O să continuați, așadar, să ne aduceți cartea?

Da. De la 1 februarie.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

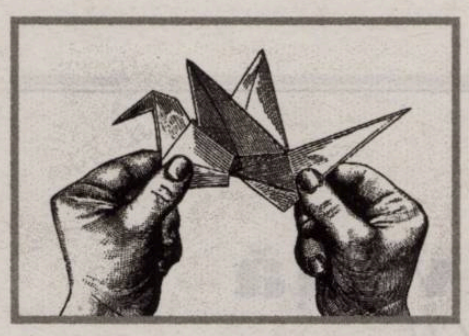

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Minunatul week-end îngrozitor

Ninsoarea de sîmbătă și duminică a făcut ca sfîrșitul de săptămînă, ce se anunța destul de banal, să se transforme într-unul minunat. Am privit cum ningea într-un sat din apropierea Bucureștiului. Pădurea ce se zărea pe fereastră arăta ca-n basme. Căprioare și fazani veneau din cînd în cînd la marginea ei, iar copacii parcă încremeniseră de teamă să nu li se scuture zăpada de pe crengi. Era o liniște absolută. Stăteam lîngă o masă îmbelșugată, la căldura unui șemineu care aproape că ne hipnotiza cu flăcările lui cînd galbene, cînd albastre, cînd roșii.

Ulița din centrul satului te ducea cu gîndul la poeziile lui Coșbuc și Alecsandri. Se întindea șerpuită și albă între gardurile curților, și ele albe, troienite. Albe erau și acoperișurile domoale, iar din coșuri se înălțau vălătuci de fum, aproape la fel de albi. Oamenii ieșiseră harnici, de dimineață, să-și curețe, fiecare, zăpada din fața porții. Copiii, adunați în cete, se bucurau zgomotos de zăpadă („Sînt copii. Cu multe sănii / De pe coastă vin țipînd / Și se-mping și sar rîzînd"). Mi-am adus aminte brusc de derdelușurile copilăriei, de balta înghețată în care am căzut într-o zi de 1 ianuarie, de obiceiul „spălării" fetelor drăguțe din clasă cu zăpadă pe față, de bătăliile cu bulgări dintre băieți, de cazematele făcute din zăpadă, de *Comandantul Cetății de Zăpadă* de Arkadi Gaidar, pe care am citit-o, asemeni multora din generația mea, într-o iarnă cu multă zăpadă...

La plecare, prietenul meu, care dintr-o întîmplare ghinionistă a ajuns cu mașina într-un șanț pe cînd încerca s-o scoată din locul unde era parcată, a reușit s-o scoată de acolo grație unui tractorist binevoitor care tocmai trecea prin zonă cu utilajul său de deszăpezire. Apropo, pluguriile acestea și-au făcut treaba pe cît posibil și dincolo de cadrul idilic al satului: cînd am ajuns pe DN1, am constatat că zăpada fusese curățată rapid și se mergea în condiții absolut normale.

Tot ce-am povestit pînă acum ar fi o primă variantă. Iat-o și pe cea de-a doua.

Condițiile meteorologice extreme, combinate cu îndolența și dezorganizarea specific românești, mi-au transformat un week-end care se anunța liniștit într-unul plin de neplăceri. Se pare că n-am fost atît de afectat cum au fost mulți alții, care au trebuit să îndure adevărate coșmaruri, așa cum oricine a putut vedea pe la televiziuni: femei care au născut în condiții improprii, riscîndu-și viața lor, dar și pe cea a nou-născuților, copii bolnavi salvați în ultima clipă de la un posibil sfîrșit tragic doar în urma unei intervenții cu elicopterul, dar și reporteri de televiziune rebegiți, obligați să transmită tot felul de știri îngrozitoare, înfundați, săracii de ei, în zăpadă pînă la glezne.

Sînt martor cum într-un sat aflat chiar lîngă capitala țării, după o ninsoare ceva mai persistentă, totul s-a transformat într-un adevărat infern alb. Încă de cu seară, cînd abia dacă apucaseră să cadă primii fulgi de zăpadă, curentul electric a început să aibă oscilații. Becurile filau în lămpi, televizorul se umplea de dungi, iar motorul frigiderului se poticnea icnind din greu, amintind parcă de foste vremuri grele. A doua zi, duminică, sătenii care s-au încumetat să-și folosească mașinile au avut surpriza că roțile le alunecau în stînga și în dreapta, făcînd orice deplasare foarte nesigură, ba chiar periculoasă. Autoritățile locale nu s-au învrednicit nici de această dată să arunce cu substanțe antiderapante, deși, așa cum bine știm, în România, pentru deszăpezire se cheltuiesc din banii contribuabililor sume enorme, mult mai mari chiar și decît în Canada. În acea dimineață am ieșit să cumpăr pîine și am constatat că satul – deși apropiat de Capitală, cum spuneam – devenise peste noapte un loc uitat de lume. O senzație de ieșire din timp și spațiu. Parcă fusese izolat într-o iarnă atomică abătută asupră-i în urma unui mare conflict termonuclear. Pîinea noastră cea de toate zilele nu se găsea nicăieri. N-am găsit la nici unul din magazinele existente în zonă. O senzație de lumea a treia. Cîțiva localnici stăteau prin fața porților sprijiniți în lopeți, așteptînd parcă ajutor din partea cine știe cui. Cînd să plecăm de acolo, grăbindu-ne să ajungem cît mai repede într-o zonă mai civilizată, în timp ce încerca să iasă cu mașina dintre troienele create de un utilaj de deszăpezire care nu-și făcuse treaba pînă la capăt, prietenul meu s-a trezit că alunecă în șanțul de pe marginea drumului cu tot cu mîndrețea lui de BMW 4x4. Într-o țară ca asta, de multe ori nici măcar cele mai bune mașini nu pot răzbate. În cele din urmă, după multe manevre, lopeți și încercări disperate de tractare, mașina a fost scoasă de un tractor care, din întîmplare, a trecut pe acolo.

O senzație de ieșire din timp și spațiu.

Toate informațiile din ambele variante ale poveștii sînt perfect adevărate. Fiecare o poate alege pe cea care-i place. Dar cine s-a uitat în acele zile la televiziunile de știri s-ar putea simți mai familiarizat cu cea de-a doua.

ready made

Orfanii Radiofoniei

„Dumneavoastră știți cine sunt orfanii Radiofoniei?

SUNT aparatele de cari nu mai îngrijește NIMENI!

SUNT aparatele puțin deranjate pe cari NIMENI nu le mai poate pune la punct, din lipsă de interes!

SUNT aparatele învechite pe cari NIMENI nu le mai înnoește!

SUNT peste 50% din totalul aparatelor instalate în tot cuprinsul țării, de către firme cari au murit și le-au lăsat orfane!

Când cumpărați un aparat de radio întrebați-vă:

«NU VA RĂMÂNE ȘI ACESTA ORFAN PESTE UN AN SAU DOI?»"

Țara Bârsei, Anul III, No. 3, Maiu-Iunie 1931

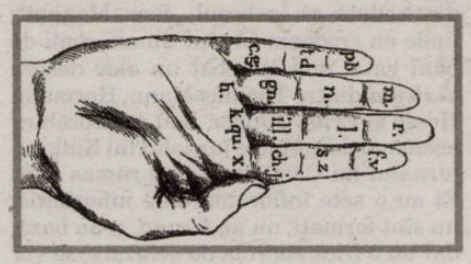

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Audiență

Femeia intră în biroul decanului cu gesturi sigure și se așează direct, fără să aștepte să fie invitată. Puse pe biroul un dosar voluminos, îngălbenit de vreme. Privea fix. Ochii îi străluceau precum două faruri în noapte, lăsate, neglijent, pe „faza lungă". Decanul se înfioră. Semnele întîlnirii nu erau deloc bune. O secundă îi trecu prin minte chipul nefericit al colegului de la Studiul Materialelor, aruncat deunăzi, de un grup de sindicaliști vehemenți, de la fereastra cabinetului lui. Noroc că scena se derulase la parterul clădirii, iar bietul decan nu se alesese decît cu mușcătura – la urechea stîngă – a unui motan ce-și făcea veacul pe acolo, plus antibioticele injectabile de rigoare... „Da", începu el cu voce pierită nedoritul dialog, „spuneți-mi despre ce este vorba!" „Păi, nu se vede, tovarășu' decan?", întrebă vizitatoarea ofuscată. Intimidat, omul începu să răsfoiască misteriosul dosar. Nu îndrăzni să întrebe de ce, în România anului 2015, cineva îl apela cu *tovarășu'*. Dosarul era dactilografiat și avea ștampile cu „Republica Socialistă România". „Mă iertați, nu înțeleg care e problema." „Tovarășu' decan", replică doamna tăios, „afișați programe analitice ale cursurilor facultății cu greșeli de dactilografiere și nici măcar nu observați! Sînt foarte hotărîtă să avertizez – mai sus – organele competente, de partid și de stat, despre acest lucru incalificabil." Derutat complet, administratorul academic citi fragmente din tomul aruncat pe masă. Silabisi titluri de cursuri – unele foarte vechi, care nu se mai țineau de mult în facultate – și nume de profesori antici ai instituției. O disciplină se chema, nonșalant, *Marxismul – filozofia materialist-dialectică și rolul ei în formarea omului nou*. Se uită la semnături și la ani: 1982-1987. Decan fusese atunci Titircă-Inimă-Rea. Mă rog, Marasmescu de Mecanică. Îl prinsese și el, ca student, un an, între '86 și '87. „Dragă doamnă", încercă o explicație binevoitoare, "aveți aici niște programe analitice de la începutul anilor '80..." „Bineînțeles", răspunse femeia, „anii studenției mele la această facultate..." „Da, mă bucur, înseamnă că am fost aproape colegi", exersă decanul o diversiune emoțională, "eu am terminat în '92..." Eșec total – doamna rămase împietrită, iar ochii îi luceau mai teribil decît la început. „Mulți dintre profesorii menționați aici nici nu mai există, au murit de cel puțin un deceniu. La fel cursurile ținute de ei... Nu știu ce erori ați descoperit în aceste programe analitice (de fapt, observase: litere lipsă în unele locuri, spațiere inadecvată între cuvinte etc., toate subliniate cu roșu ori încercuite cu mov), însă vă asigur că ele nu mai sînt valabile astăzi. Dacă vă interesează noile programe, le găsiți pe site-ul facultății..."

„Auziți, nu mă luați cu d-astea!", îl întrerupse necruțător reclamanta. „V-am spus că merg mai sus cu sesizarea – la partid, la Comitetul Central și chiar la tovarășu' secretar general, dacă se va pune problema! Vă pot da o singură șansă: păstrați programele timp de un an, studiați-le și apoi corectați-le! Mă întorc fix peste douăsprezece luni, la aceeași oră, să mi le arătați curate ca lacrima, fără urmă de greșeală! Atenție, totuși! Corectura trebuie să fie făcută pe această versiune – adică pe foile pe care le aveți în față – și să fie complet insesizabilă. În caz contrar, vă acuz și de tentativă de viol." Decanul tresări îngrozit, realizînd cît de gravă era situația. Își aminti însă ce îi povestise un amic psihiatru despre diversii lui pacienți. Toți nebunii au un punct vulnerabil, susținea prietenul. Dacă intri în jocul lor, se potolesc imediat. Îi dăduse exemplul doctorului care îl adoarme pe unul emaciat de convingerea că-i ticăie un ceas în cap. Cînd se trezește, îi arată ditamai orologiul și-i zice că l-a operat, scăpîndu-l de necaz. Psihopatul a plecat fericit. Rapid îi trecu prin minte și cazul celebrului psihoterapeut din urbe, care fusese abordat cîndva, în timpul unei gărzi, în cabinetul propriu, de la etajul cinci, de nebunul Popică – un malac de o sută cincizeci de kile –, cu următoarea solicitare imperioasă: „Dom' profesor, dumneavoastră sînteți cel mai puternic om pe care-l cunosc, de aceea vreau să vă văd sărind de aici pînă jos." „Păi bine, băi Popică, numai atît vrei să vezi la mine?", îl întrebă psihiatrul liniștit. „Mă dezamăgești. Hai să-ți arăt cum sar eu de jos pînă la etajul cinci!" În două minute, Popică se zbătea în cămașa de forță. Decanul jucă așadar cartea „psihologică": „Veniți la anu' pe vremea asta! Vă promit că veți găsi programele analitice impecabil de corecte!" Spre surprinderea sa, doamna se ridică zîmbind. „Bine, voi reveni atunci." Făcu trei pași spre ieșire, dar se întoarse abrupt. Figura i se schimbase malefic – ochii îi străluceau acum malign. Rosti cu glas lugubru: „De tentativă de viol însă tot vă acuz! Și asta chiar azi!" Fără o vorbă, decanul se ridică de pe scaun și făcu un salt spectaculos prin geamul deschis al încăperii. Uitase probabil că biroul lui nu se afla la parter, ci tocmai la nivelul al treilea. Doamna își luă iute dosarul de pe masă și se retrase pe coridor. Aici o aștepta un bărbat agitat, căruia „nebuna" i se adresă conspirativ: „Gata, profesore, s-a rezolvat! La alegerile de luna viitoare, vei fi noul decan!" „Vai, Gogoșica", zise individul duios, „ești o minune de actriță! Uite mia de eurași promisă și dispari!" Amîndoi se topiră pe coridoarele semiobscure. Și decanul se „topise", în felul lui, pe asfaltul curții interioare. Singurul lucru bun în toată tevatura fu că nu mai simți colții motanului vagabond străpungîndu-i urechea. Și nici de antibioticele injectabile nu mai trebuia să-și facă griji.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

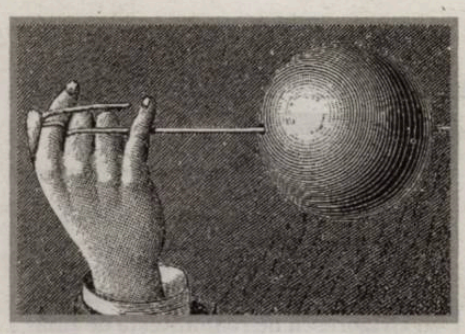

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cîte ceva despre corectitudinea politică

Discurs incitator la ură? Sau doar umor de prost gust?

■ Active Watch și Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii (Romani CRISS) au publicat recent un „Raport cu privire la discursul instigator la ură din România, 2014-2015". Documentul analizează legislația, funcționarea instituțiilor, discursul public și reacțiile cetățenești cu privire la corectitudinea politică și raporturile cu minoritățile de orice fel. E o inițiativă necesară, mai ales după un an electoral în care s-au spus vrute și nevrute! Nu am descoperit mari surprize: ziarele, televiziunile, dar și discursurile politicienilor mustesc de *hate-speech*. Reglementări există, dar instituțiile care veghează la aplicarea lor se mișcă lent. Iar sancțiunile (amenzile) sînt prea mici și prea rare ca să descurajeze discursul instigator la ură. Așa că, mai ales în politică și în fotbal, apar mesaje xenofobe sau rasiste. Cazuistica prezentată e bogată, la fel și analizele legislative și instituționale. Ele descriu o rețea de instituții construite bine, dar care funcționează sub nivelul proiectării. Și o relație ambiguă a cetățenilor cu democrația și corectitudinea politică. E această cercetare o oglindă a societății românești? Doar într-o mică măsură, căci evaluează doar discursul public al liderilor și mișcările cu oarecare forță de coagulare, nu și atitudini individuale. Căci, dacă s-ar măsura „scăpările" involuntare, derivele cotidiene, discursul instigator la ură al celor mulți și nevăzuți din piață, din tramvaie, de pe stradă, de la școală etc., imaginea ar fi, cred, cenușie. (Aștept cu nerăbdare o continuare a acestui studiu care să analizeze cum evoluează *hate-speech* pe rețelele de socializare.)

Partea proastă e că raportul consemnează numeroase abateri, derive și abuzuri. Partea bună: societatea civilă s-a mobilizat și a sancționat multe dintre aceste derive. Dacă ar fi să merg pe mîna autorilor care semnează acest raport, aș spune că sîntem, în mare parte, salvați, căci cetățenii au devenit vigilenți și au învățat să reacționeze la discursul instigator la ură. Una peste alta, un document util: căci raportul nu e doar un act de constatare, ci și un îndreptar.

■ După incidentele de la Köln, din noaptea de Anul Nou, cînd zeci de femei au fost agresate de cete de imigranți, Poliția și, într-o primă fază, chiar și presa au avut rețineri să explice exact cine au fost agresorii. S-a bănuit la început că Poliția ar fi primit ordin să ascundă adevărul pentru a nu oferi populației motive suplimentare de neliniște în legătură cu valurile de refugiați care continuă să intre în Germania. De fapt, a fost un soi de autocenzură: pentru a nu stîrni furia populației, pentru a nu incita la ură, Poliția nu a comunicat ceea ce știa deja din noaptea agresiunilor: anume că, în marea lor majoritate, agresorii proveneau din rîndul refugiaților. Odată ce adevărul a ieșit la iveală a apărut, într-adevăr, și discursul instigator la ură: protestele împotriva politicii de deschidere a cancelarei Merkel, dar și manifestații antirefugiați, uneori cu sloganuri xenofobe, nu au întîrziat să apară. În orice caz, nu adevărul livrat cu întîrziere a determinat aceste proteste, mișcările de extremă dreaptă existau deja. La fel și discursul instigator.

■ Unde se termină libertatea de exprimare și începe incitarea la ură și xenofobia? Revista satirică *Charlie Hebdo* a publicat în ultima ediție o caricatură cu Aylan, băiețelul sirian care s-a înecat, ca alți refugiați, pe o plajă din Turcia, după traversarea Mediteranei. Fotografia cu băiețelul întins la marginea apei a devenit virală, atrăgînd atenția opiniei publice asupra tragediei (colective) a refugiaților. Săptămînalul francez a publicat un desen cu băiețelul și următorul comentariu: „Ce ar fi devenit Aylan dacă ar fi supraviețuit și s-ar fi făcut mare? Hărțuitor de femei în Germania". Discurs incitator la ură? Sau doar umor de prost gust?

OFERTĂ SPECIALĂ PENTRU DILEMATICI!

Dumneavoastră citiți revista, de avioane ne ocupăm noi.

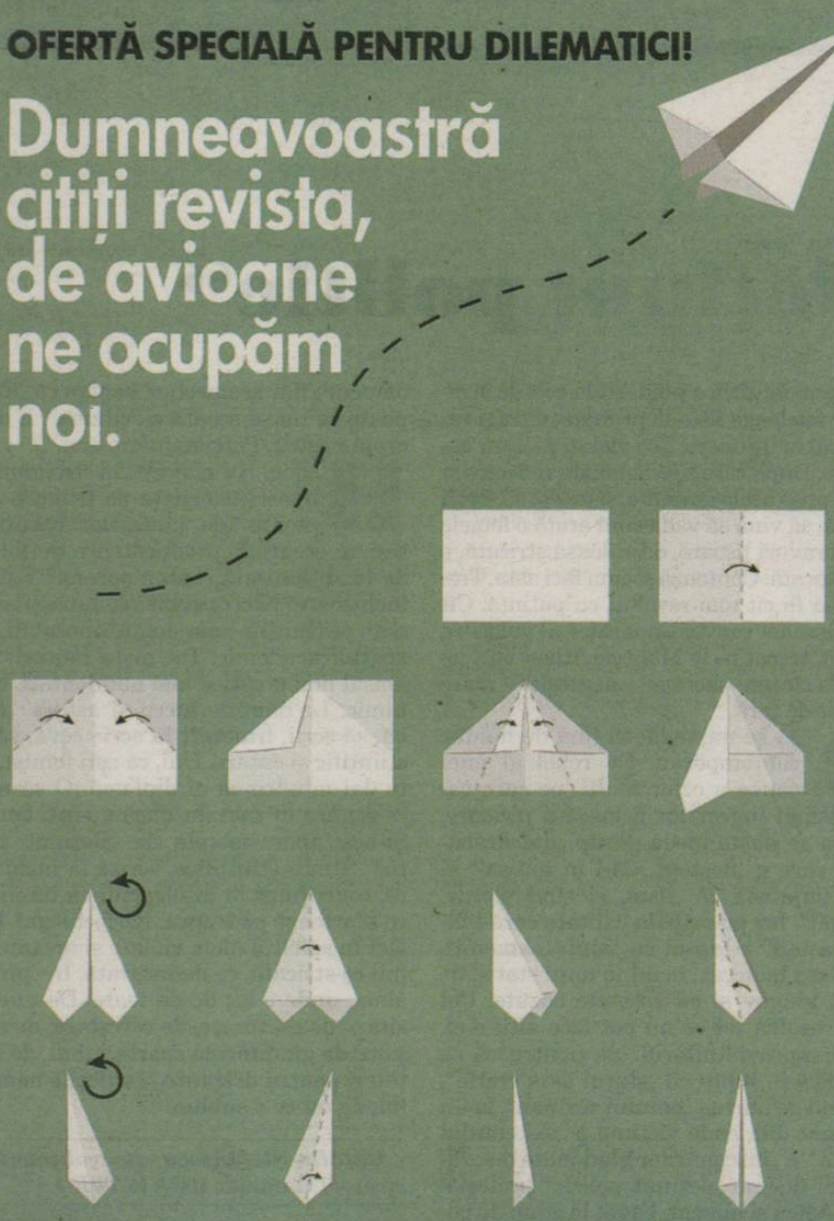

Abonați-vă acum la DILEMA VECHE pe o perioadă de 12 luni și veți intra în tragerea la sorți pentru unul dintre cele 12 bilete Ryanair, dus-întors, din București către Milano, Roma, Bologna sau Bruxelles.

*promoție valabilă în perioada 21 ianuarie - 20 februarie 2016
*detalii privind zboruri și condiții puteți citi în regulamentul oficial al campaniei la *pay.dilemaveche.ro* sau la tel. 0372.130.241

Cum vă abonați:

■ SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)
■ ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
■ VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410
■ LA TOATE OFICIILE POȘTALE
■ FIRMELE DE ABONAMENTE
■ LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
■ LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Abonament revistă: 3 luni - 49lei; 6 luni - 89lei; 12 luni - 149lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....
Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

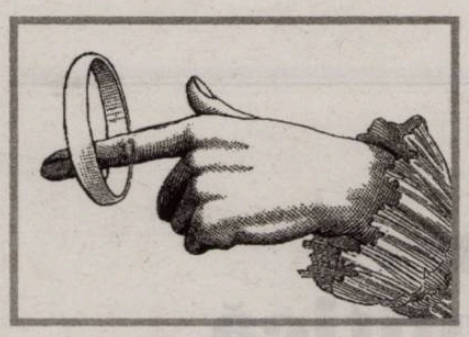

Selma IUSUF

legende urbane

Revolta

Am o aplicație pe telefon care mă terorizează. Am ajuns să-mi fie frică de ea, s-o mint și s-o evit. Aplicației îi spune My Fitness Pal și, în principiu, îți ține socoteala caloriilor pe care le consumi zilnic pe baza unui țel pe care ți l-ai propus: vreau să ajung la x kilograme într-o perioadă oarecare de timp. Explicația mea aici e destul de rudimentară, dar cred că înțelegeți principiul. Amicul ăsta de fitness îți calculează caloriile băgate în gură, pe baza unui jurnal în care tu trebuie să notezi tot ce ai mîncat la micul dejun, prînz, cină. Nici gustărelele dintre mese nu-s uitate, trebuie să scrii acolo tot-tot.

La început, ideea mi s-a părut extraordinară. După ce am renunțat la fumat și după o perioadă de indulgențe de decembrie care m-au lăsat și pe mine cu cîteva kilograme extra pe care le plimb dintr-o parte în alta, mi-am zis că trebuie să pun piciorul în prag. Și așa am descoperit aplicația cu pricina. Uite, notezi acolo totul și, cînd ți se termină norma de calorii pe ziua respectivă, te oprești din mîncat. Simplu. Domnule, nu e simplu.

Lasă că de cele mai multe ori trebuie să descoperi cîte calorii are mîncarea pe care o bagi în gură, să cauți și să faci diverse calcule, dar trebuie să fii și destul de organizat și mai cu seamă foarte sincer. Nu scrii în timp util ce ai mîncat la prînz, imediat telefonul te va chițăi la cap că n-ai dat socoteală cu *lunch*-ul. Notezi o salată amărîtă mîncată pe tastatură și îți cad ochii pe un capitol mai jos care zice, scris în albastru: *Snacks*. „Hmm, am mai ciugulit eu oare între timp ceva? În afară de pumnul de alune de la coleg, o banană, jumate de covrig cu mac și multe cafele? Dar ce, astea se pun?“ Păi, se pun. Dacă le calculezi și p-alea nu mai mănînci de acum nimic pînă a doua zi. Așa. Destul de deprimant, nu?

Aplicația îți calculează și pașii pe care-i faci zilnic, dar și cît ai ars la sală, dacă mergi la o sală. Dacă nu mergi, trebuie să te deplasezi cu telefonul peste tot ca nenorocita asta de Fitness Pal să-ți dea niște calorii bonus că ai făcut mișcare. Altminteri, dacă în timpul zilei înțepenești ca mine în fața calculatorului, adio bonus, adio bomboana cu vișine la care visai.

Recunosc că sună îngrozitor de stresant și recunosc că mi-a venit de nenumărate ori să dau de pămînt cu telefonul. Dar nu-s ultimul om de pe planetă stresat de faptul că a rămas cu două perechi de blugi preferate – cele mai largi. Am asistat de curînd la cea mai drăguță conversație între două doamne la vreo cincizeci de ani care-și plîngeau una alteia pe umăr: „Am mîncaaaaat de sărbătorile astea…“, mărturisea prima. „Și eu“, zice a doua, clătinînd din cap ca atunci cînd rememorezi o întîmplare teribil de neplăcută. „Mai ales prăjituri“, completează prima, schimonosindu-se. „Da-da“, zice și a doua, strîngînd între degete o zonă grosuță de prin părțile taliei. Era o dramă în conversația aia din care vălurea o tristețe grea.

Am o aplicație pe telefon care mă terorizează.

Așa că am ajuns să-l mint pe Fitness Palul ăsta. Rotunjesc caloriile în jos, dacă nu uit snacks-urile, cu siguranță nu pun la jurnal paharul de vin roșu băut seara, dacă îl trec totuși pe ăla, exagerez cu efortul depus la sală pe care l-am notat conștiincios tot acolo, fac un balet care mă obosește psihic zi de zi. Mi-e foame necontenit. Mă obsedează o bucată de prăjitură rămasă în bucătărie. Dacă mai văd o bucată de broccoli, chiar și în poze, fac o criză de nervi. Evit la televizor emisiunile culinare, dar și show-urile de modă. Scheletele de pe podiumuri mă deprimă și ele.

Cum naiba am ajuns să mint o aplicație de telefon? De unde vin pofta asta de mîncare și obsesia pentru ea? De ce trebuie să fiu mai subțire? De ce mă compar cu altă lume? Unde-i liniștea mea interioară și unde e echilibrul care mă caracteriza odinioară? Nu am nici o explicație. Bingăne telefonul. N-am notat ce am mîncat la prînz. Ia mai dă-l încolo. Uite, nu notez nimic și mîine te și șterg, fir-ar să fie! Ia să vedem ce se întîmplă. Blugi largi sînt cu duiumul la vînzare, la urma urmei.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

„Masca Nicu-Grigorescu, cu expresia sa inscrutabilă, urmează și ea, la cîțiva pași înapoi și mai jos. Scena este în întregime shakespeariană: Nicu-Grigorescu ne reamintește de tînărul Hamlet care urmărește fantoma tatălui său pe fortificațiile de la Elsinore – forțat să o urmărească, dar temîndu-se în tot acest timp de ceea ce ar putea să-i dezvăluie fantoma și de faptul că ar putea să îi ceară să sară în gol, după ea. Solemnitatea evenimentului contrastează totuși cu muzica veselă care răzbate din cafeneaua MNAC. După cîțiva pași, Ceaușescu se întoarce și Nicu-Grigorescu face același lucru – camera filmînd stîngaci fotoliile goale și umbrelele cu reclame de bere. Personajele nu spun încă nimic. Spiritul neodihnit al tatălui, conducîndu-și fiul îngrozit, verifică mai întîi pe îndelete dacă sînt singuri, înainte de a-i mărturisi cumplitul secret al morții sale. Momentul face ecou la scena din Shakespeare, în care fantoma cere să fie ascultată: «Să nu mă plîngi, dar fii cu luare-aminte / La tot ce-ți voi destăinui.» Aceasta este deci o mărturisire a lui Ceaușescu – o posibilitate post-mortem, pentru sufletul conducătorului ucis, să vorbească. Dar, asemenea fantomei, el nu a venit aici să-și mărturisească păcatele, ci să-i atragă atenția fiului asupra fărădelegii și să îi ceară răzbunare.“

Klara Kemp-Welch, „Interviuri imposibile cu Ceaușescu: Ion Grigorescu și imaginația dialogică“, în „Arta“, nr. 14-15/2015. Comentariu la peliculele semnate Ion Grigorescu: *Dialog cu Președintele Ceaușescu*, film 8 mm, transferat video, 1978; *Dialog Post mortem cu Ceaușescu*, video, 2007 (**R.M.**)

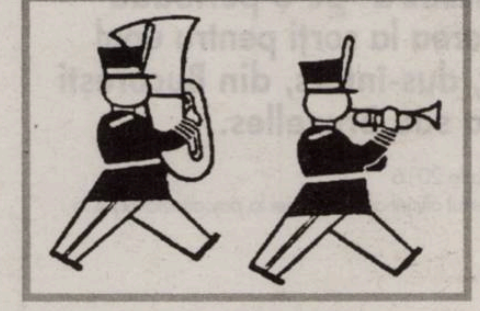

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Noul „deținut politic“

Noul „deținut politic“ e o specie cît se poate de recentă, apărută în urma glaciațiunii declanșate de impactul unui meteorit de mari dimensiuni, cunoscut sub numele de „Justiția“. E o nouă și sofisticată etapă a evoluției speciilor, o mutație extrem de spectaculoasă, petrecută ca rezultat al uluitoarei puteri de adaptare a vietăților de pe această planetă. În urma cataclismului, stratul de bun-simț respirabil s-a subțiat în așa hal încît toate formele de viață au fost nevoite să traverseze o schimbare dură, o fractură nemaiîntîlnită, o modificare bruscă de paradigmă, care a dus la crearea unei lumi noi. Instinctul acesta de conservare, puterea de a se adapta fulgerător unor schimbări cu totul neșteptate, dar și nivelul foarte avansat al evoluției speciei au făcut ca „deținutul politic“ să traverseze cu bine catastrofa naturală, ba mai mult, să intre triumfător în noua matrice a vieții, întărit și blindat cu calități nebănuite, care-i confirmă definitiv statutul privilegiat între ființe. Acela de supersupraviețuitor.

Fabuloasa putere de adaptare a noului „deținut politic“ te face să vezi lumea din altă perspectivă. Mai întîi, te uiți năucit la felul în care această ființă reușește, cu o nonșalanță complet ieșită din comun, să transforme în derizoriu noțiunea primară de *deținut politic*. Cu concursul vast al altor specii de răpitori de profesie, a reușit ca într-un interval de timp incredibil de scurt să compromită complet noțiunea originară și s-o transforme în ceva derizoriu, pentru a o reșapa și folosi de proaspătă, în funcție de nevoile sale contemporane. Adevărul e că, dacă vorbești despre supraviețuire, dacă tratezi în termeni duri, din categoria „care pe care“, nu mai stai la povești. Joci la miza cea mai mare. Cum?! S-a dus vremea în care cumpărai indulgențe de la marea preoțime? S-a dus vremea la care cumpărai titluri nobiliare și te scoteai discret, amestecîndu-te în forfota marii aristocrații? Nu e nici o problemă! S-au dus vremurile astea, dar nu s-a dus bănuțul. Vehiculul cu care se călătorește cel mai sigur dintr-o epocă în alta. Nu se pot cumpăra indulgențe, titluri, exceptări de la pedeapsă? Păi… de ce sîntem meșterii supraviețuirii?! Ca să găsim soluții! Cumpărăm povești pentru spațiul public. Cumpărăm instituții de presă. Cumpărăm fraieri cu diplome și cu titluri universitare. Cumpărăm rapsozi contemporani care ne fixează în legendă. Cumpărăm tot ce credeau proștii că nu poate fi cumpărat.

Și, uite-așa, din „prins și dovedit“, devii ce vrei tu, de fapt. Știi bine că democrația e slabă și fragilă, tocmai pentru că încearcă, de tîmpită, să însemne ceva, cît de cît, pentru fiecare ființă de pe suprafața lumii. În îmbulzeala asta, tu, ca meșterul absolut al supraviețuirii, o pîndești la colț de stradă pe fefeleaga asta deprimată, o tragi rapid mai la întuneric și-o violezi de-i sar capacele. După care aprinzi niște reflectoare profi, puse acolo dinainte, și începi să strigi lumea, să vină să vadă cum arată o femeie de moravuri ușoare, o ticăloasă stricată, o denaturată. Contează și cum faci asta. Trebuie să fii cît mai revoltat cu putință. Cît mai familist convins, apărător al valorilor, smerit, trecut pe la Muntele Athos, bun corist de cîntece sacre și – negreșit! – mare iubitor de țară.

Așa se naște ideea fină de haiduc contemporan. De rebel al unei cauze a celor mulți, pe care capitalismul îngrozitor îi joacă-n picioare. Și așa se naște ideea de tip „dat dracului!“, care e „deștept, dă-l în mă-sa!“ și lasă impresia că „ăsta, și cînd pierde, cîștigă!“. Iar principala calitate care-l face „baștan“ e faptul că „ajută oamenii“, nu-i lasă la necaz, la mîna unui stat slab, debil, gîngav și cu șosetele căzute. Cel care rezolvă tot ce nu pot face alții e el. Supersupraviețuitorul. Și, pentru că se sacrifică în lupta cu „statul ăsta cretin“, luptînd de partea „omului sărman“, la un moment dat, cade victimă a „sistemului ăstuia“, a „înscenărilor ghidonate de-afară“. Și devine „deținut politic“ profesionist. Adică și abuzat, băgat la zdup de pomană, tocmai pentru că „a făcut bine la oameni“, dar și șmecher, pentru că „nu se poate să nu se scoată el, cumva“. E doar eroul nostru. Personajul nostru.

Booon. Nu mai ești la circiumă, să lipești bancnote pe frunțile creatoare ale lăutarilor căzuți în transa creativă, producătoare de folclor de tradiție orală contemporană? Ești la închisoare? Nici o problemă. Lipești bancnote pe frunțile unor domni onorabili, din spațiul academic. Tot niște lăutari, dar abisal mai proști și mai netalentați. Nu-i nimic. Le dăm de lucru și astora. „Știi, bă, să scrii, fraiere?! Ia scrie ceva, să fie științific și cutare. Hai, că ești fomist, da' te dai mîndru că ai diplomă. O să mînce și gura lu' matale, dacă nu ești bou…“ Și-așa apar operele de „deținut politic“. Studii științifice, scrise la închisoare, contribuții la înțelepciunea lumii care scurtează pedeapsa. Perfect legal. Perfect în spiritul ăleia violate și arătate lumii ca stricată, ca denaturată. În spiritul ăleia, unde e loc de de toate. De universitari, de doctorate, de cercetare, de scriitori, de gînditori la soarta lumii, de luptători pentru dreptate și valorile neamului, de tot ce e sublim.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Jeffrey D. SACHS

Un secol nou pentru Orientul Mijlociu

Statele Unite, Uniunea Europeană și instituții occidentale precum Banca Mondială s-au întrebat, în repetate rînduri, de ce Orientul Mijlociu nu e capabil să se autoguverneze. Întrebarea este pusă cu bună-credință, dar nu tocmai în cunoștință de cauză. În fond, unicul și cel mai important impediment în calea unei bune guvernări în regiune a fost lipsa *auto*-guvernării. Instituțiile politice ale regiunii au fost schilodite în urma intervențiilor repetate, europene și americane, începînd cu Primul Război Mondial și, pe alocuri, chiar mai devreme.

Un secol este destul. Anul 2016 ar trebui să marcheze pentru Orientului Mijlociu începutul unui secol nou de politică autohtonă, care să se adreseze urgent problemelor unei dezvoltări durabile.

Destinul Orientului Mijlociu din ultimii o sută de ani a fost pecetluit în 1914, cînd Imperiul Otoman a ales, în Primul Război Mondial, tabăra perdantă. Ca urmare, Imperiul s-a dezmembrat și puterile învingătoare, Marea Britanie și Franța, au preluat controlul hegemonic asupra rămășițelor sale. Anglia, care guverna Egiptul deja din 1882, a preluat controlul efectiv asupra guvernelor din Irakul de azi, din Iordania, Israel, Palestina și Arabia Saudită, în vreme ce Franța, care deținea deja controlul asupra unei bune părți din Africa de Nord, a preluat Libanul și Siria.

Pentru a asigura dominația Angliei și a Franței asupra resurselor de petrol, porturilor, căilor maritime și politicilor externe ale conducătorilor locali, s-au folosit mandate formale ale Ligii Națiunilor, precum și alte instrumente de putere. În regiunea care urma să devină Arabia Saudită, Anglia a susținut fundamentalismul wahhabit al lui Ibn Saud în defavoarea naționalismului arab al regiunii hașemite Hidjaz.

După al Doilea Război Mondial, SUA a preluat și ea modelul intervenționist. Puciului militar susținut de CIA din Siria, în 1949, i-a urmat o altă operațiune CIA care l-a detronat, în 1953, pe primministrul iranian Mohammad Mossadegh (pentru a asigura accesul Occidentului la resursele de petrol ale țării). Acest comportament politic s-a perpetuat pînă în ziua de azi, după cum o arată destituirea conducătorului libian Muammar al-Gaddafi în 2011, a președintelui egiptean Morsi în 2013 și actualul război împotriva președintelui sirian Bashar al-Assad. Vreme de aproape șapte decenii, SUA și aliații săi au intervenit în mod repetat (sau au sprijinit lovituri de stat conduse din interior) pentru a răsturna guvernele care nu le erau suficient aservite.

Vestul a înarmat de asemenea întreaga regiune, prin vînzări de arme în valoare de sute de miliarde de dolari. Bazele militare ale SUA, răspîndite în întreaga regiune, și multiplele operațiuni eșuate ale CIA au lăsat în urmă, pe mîna unor dușmani înverșunați ai SUA și ai Europei, vaste rezerve de armament.

De aceea, atunci cînd liderii occidentali îi întreabă pe arabi și pe alți actori din regiune de ce nu se pot autoguverna, ar trebui să fie pregătiți pentru următorul răspuns: „Vreme de un secol, intervențiile voastre au subminat instituțiile democratice (respingînd rezultatul voturilor din Algeria, Palestina, Egipt și din alte părți); ați alimentat războaie în mod repetat, care acum au devenit cronice; ați înarmat cei mai violenți jihadiști pentru a vă face jocurile politice cinice; și ați creat un cîmp de luptă care se întinde astăzi din Bamako pînă la Kabul".

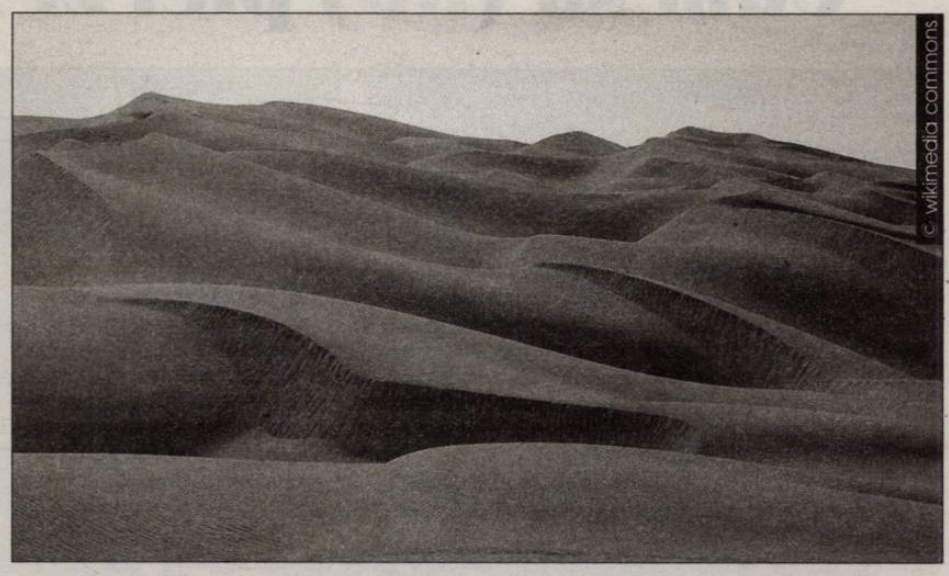

Ce putem face atunci pentru a crea un nou Orient Mijlociu? V-aș propune cinci principii.

Primul, și cel mai important: SUA ar trebui să blocheze operațiunile CIA sub acoperire, de destituire și destabilizare, din întreaga lume. CIA a fost creată în 1947 și i s-au încredințat două mandate – unul legitim (colectarea de informații) și altul dezastruos (operații sub acoperire de răsturnare a regimurilor considerate „ostile" Statelor Unite). Președintele SUA poate și ar trebui să oprească prin ordin executiv operațiunile CIA sub acoperire – și să pună astfel capăt moștenirii revanșismului și masacrelor susținute de aceste misiuni, cu precădere în Orientul Mijlociu.

În al doilea rînd, SUA ar trebui să îndeplinească obiectivele sale, uneori legitime, de politică externă prin intermediul Consiliului de Securitate al ONU (CSNU). Abordarea actuală de constituire a unor „coaliții de voluntari" conduse de SUA a dat greș nu doar o dată; și a dat de înțeles că pînă și obiectivele legitime ale SUA, precum combaterea Statului Islamic, sînt adesea blocate de rivalități geopolitice.

SUA ar avea mai mult de cîștigat dacă ar supune inițiativele sale de politică externă votului CSNU. Atunci cînd CSNU a respins războiul din Irak în 2003, ar fi fost înțelept din partea SUA să nu fi lansat invazia. Atunci cînd Rusia, un membru al CSNU care recurge permanent la dreptul de veto, s-a opus destituirii, sprijinite de SUA, a președintelui sirian Bashar al-Assad, ar fi fost înțelept ca SUA să nu fi lansat operațiuni sub acoperire de destituire a acestuia. Acum, întregul CSNU ar încuviința un plan global (nu doar american) de combatere a Statului Islamic.

În al treilea rînd, SUA și Europa ar trebui să accepte realitatea că democrația va produce, în Orientul Mijlociu, multe victorii islamiste la urnele de vot. Multe dintre regimurile islamiste vor eșua, la fel cum se întîmplă și în cazul guvernelor neperformante. Vor pierde – la următoarele alegeri, în stradă sau chiar prin puciurile generalilor locali. Eforturile repetate ale Angliei, Franței și SUA de a împiedica guvernele islamiste să ajungă la putere nu fac decît să blocheze maturizarea politică a regiunii, fără să reușească să obțină vreun beneficiu pe termen lung.

În al patrulea rînd, liderii autohtoni – din Sahel pînă în Africa de Nord și din Orientul Mijlociu pînă în Asia Centrală – ar trebuie să admită că cea mai importantă problemă cu care se confruntă lumea islamică de astăzi este calitatea educației. Iar – în ceea ce privește știința, matematica, inovația tehnologică, spiritul antreprenorial, dezvoltarea micilor afaceri și, ca atare, crearea locurilor de muncă – regiunea se află cu mult în urma altor țări cu venituri medii similare. În lipsa unei educații de calitate, speranțele de prosperitate economică și de stabilitate politică sînt reduse oriunde în lume.

În sfîrșit, regiunea ar trebuie să se ocupe și de imensa ei vulnerabilitate în materie de degradare a mediului, precum și de supradependența de hidrocarburi, mai ales în perspectiva reorientării globale către resurse de energie non-fosile. Regiunea majoritar musulmană care se întinde din Africa de Vest pînă în Asia Centrală este cea mai mare regiune secetoasă, intens populată a lumii: o fîșie de 8000 de kilometri, amenințată permanent de lipsa apei și a hranei, de deșertificare și de temperaturi crescînde.

Acestea sînt problemele reale cu care se confruntă Orientul Mijlociu. Divizarea sunniți – șiiți, viitorul politic al lui Assad sau disputele doctrinale sînt, pe termen lung, cu mult mai puțin importante pentru regiune decît cerințele nesatisfăcute pentru o educație de calitate, pentru competențe profesionale, tehnologii avansate și dezvoltare durabilă. Numeroșii gînditori temerari și dornici de progres ai lumii islamice ar trebui să ajute societățile din regiune să înțeleagă această realitate, iar oameni bine intenționați din întreaga lume ar trebui să-i ajute să atingă acest scop prin cooperare pașnică și prin încetarea manipulărilor și a războaielor de tip imperial.

Jeffrey D. Sachs, *profesor de dezvoltare durabilă, de politici de sănătate și de management, este director al Earth Institute al Universității Columbia. Este de asemenea director al Rețelei ONU pentru soluții de dezvoltare durabilă.*

© Project Syndicate/Mohammed Bin Rashid Global Initiatives, 2015.
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

PUBLICITATE

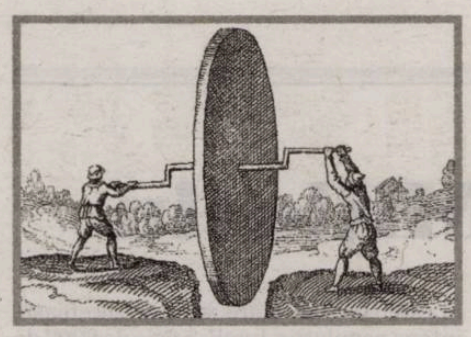

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Cum să (nu) pierzi Moldova

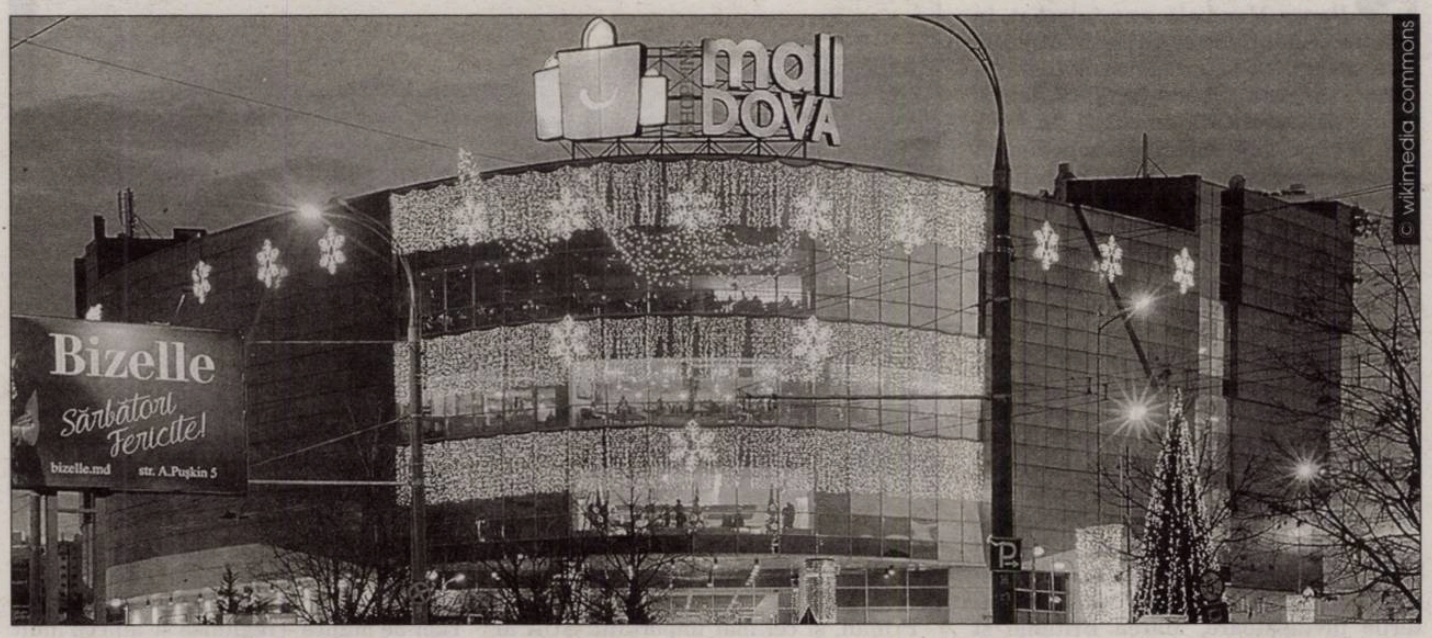

La ora la care scriu acest text, Republica Moldova nu are încă guvern. Șirul de renunțări și refuzuri crește aproape zilnic, iar, pe fundal, cetățenii Chișinăului cer în stradă alegeri, demisii, reforme, contrareforme. E o spirală cacofonică a dezastrului în care statul vecin se scufundă încet-încet, fără ca vreunul dintre actori să facă mișcări decisive și fără ca în afara granițelor să existe prea multă atenție pentru soarta acestui teritoriu lăsat de istorie undeva în zona gri a preocupărilor secundare.

De altfel, nici măcar în România care, teoretic, are o relație privilegiată cu Moldova, întîmplările de azi sau de ieri de la Chișinău nu sînt subiecte de deschis jurnalul.

Pentru cei puțini, interesați de ceea ce se întîmplă peste Prut, există site-urile moldovenești de limbă română sau analizele publicate prin revistele de politică externă din Occident. Mai sînt, evident, și entitățile media rusești, dar fiorul propagandistic-tîmp care străbate textele alea e greu de suportat și greu de luat în serios. Media rusești sînt utile doar în măsura în care ai instrumentul de interpretare pentru a deduce uneori intențiile Puterii de la Moscova. Altminteri, pe ele poate ar trebui aplicat din oficiu un soi de *„parental advisory"* geopolitic: „Propagandă și, arareori, informație". Iar cine a avut, totuși, răbdare să le urmărească știe că nici măcar jurnaliștii de stat ai Kremlinului nu au vreun interes major pentru subiectele de la Chișinău. Pînă și ei au preocupări mai importante.

În România, această relativă lipsă de atenție a presei e împărtășită și de public. Un sondaj INSCOP, care măsura recent simpatia românilor pentru alte state, punea Republica Moldova undeva la mijlocul clasamentului – locul 12, după Austria și Polonia, și cu doar un loc în fața Japoniei. A Japoniei!

În România întîmplările de azi sau de ieri de la Chișinău nu sînt subiecte de deschis jurnalul.

Pentru români, Moldova e un soi de amintire jenantă care refuză să dispară. Un teritoriu al eșecului istoric și al vinovățiilor. Pentru presupusul „abandon" din al Doilea Război Mondial, pentru atrocitățile comise sub guvernare românească, pentru tratamentul arogant aplicat populației de acolo, pentru impotența contemporană a Bucureștiului, incapabil sau nedoritor de dureri de cap suplimentare.

Sigur că există unioniști. Există și pragmatici care lucrează cu promisiunea europeană pe masă, însă, adunați, toți oamenii ăștia nu ar umple probabil un tren. Nici măcar trenul Prietenia care face legătura între București și Chișinău, despre care presa scria, în primăvara trecută, că a cam rămas fără vagoane și va circula mai rar.

Explicații pentru nepăsare sînt multe. Prima ar fi un oarecare egoism. Știm prea bine că România nu e încă „reparată", nici suficient de conectată la Occident (în ciuda calității de membru în diverse cluburi), nici suficient de bogată și nici suficient de sigură de propriul drum pentru a aloca resurse, fie ele și mentale și sentimentale, în exterior.

O a doua explicație ține de partenerii externi ai României. Occidentul nu are o politică unitară referitoare la Moldova. Diferența de abordare între Europa și Statele Unite e evidentă. La fel cum e și cea dintre statele europene. Rezonanța cuvîntului „Rusia" e diferită la Berlin și la Varșovia.

Mai e și „detaliul" care ține de atitudinea moldovenilor. Se spune rar la București, dar un număr important de moldoveni privesc România cu suspiciune. O bănuiesc de incompetență administrativă, de ambiții minore și meschine și, mai ales, o bănuiesc de aroganță. Istoria și incoerența Bucureștiului produc efecte, chiar dacă nu avem răbdare sau disponibilitate să le măsurăm.

Și cînd spun „moldoveni" mă refer inclusiv la cei care trăiesc în limba română. Știu că poate părea bizar, dar la Chișinău există și români pentru care unirea ar fi semnul unui eșec. Sînt acei oameni care au îmbrățișat onest statalitatea Moldovei și ar vrea ca ea să reușească. Ei sînt, dacă vreți, rezultatul unui proces de seducție pentru al cărui eșec vina nu le aparține.

În contextul acesta, România nu poate decît să ezite între nesiguranțele proprii și nesiguranțele altora. Greu de obținut un discurs coerent.

De altfel, puținii politicieni de la București (Victor Ponta, Traian Băsescu) care au avut o preocupare pentru Moldova au preferat să își aleagă un soi de vechili moldoveni locali cu tentă ideologică, cu care au făcut un schimb de beneficii, irelevant în context macro.

E foarte ușor să îi acuzi pe cei doi că au ales acest tip de acțiune, însă, în absența unui consens național cu privire la Moldova, e greu de înțeles ce ar fi putut face altceva. Ceea ce li se poate reproșa amîndurora este că moștenirea lor „moldovenească" nu există. Nici dl Băsescu, nici dl Ponta nu au vrut să construiască un consens pe acest subiect. Iar cei care le-au urmat în funcții nu transmit nici ei vreun semnal încurajator.

Cei doi sînt acuzați pe alocuri că „au pierdut Moldova". E adevărat, mai nuanțat și mai puțin înversunat decît e acuzat Ion Iliescu pentru ratarea unirii la începutul anilor '90. Și mai puțin amar decît e acuzat Carol al II-lea pentru retragerea din 1940. În fapt, de șaptezeci de ani tot pierdem Moldova și nu înțelegem de ce.

Zilele trecute, am văzut vehiculată ideea înființării unui Minister al Reintegrării, după model coreean sau german. O idee cumva bizară cîtă vreme, oficial, ambițiile României nu sînt de ordin teritorial. Sau nu sînt deloc, pentru că acțiunile disparate ale Bucureștiului nu pot fi sintetizate în vreo strategie identificabilă.

România mai are încă de purtat conversații cu sine. Multe. Moldova trebuie să fie una dintre ele. Pentru ca această păcătoasă și obositoare melancolie a permanentei „pierderi" a Moldovei să dispară o dată pentru totdeauna.

Sînt, peste tot prin țară, mii de garduri pe care scrie „Basarabia e România". În spatele lor, leopardul e confuz.

Situația asta trebuie să înceteze dacă nu vrem să pierdem iar ceva ce nu putem defini exact, dar care ne sîcîie permanent.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

PUBLICITATE

Pentru prima dată în istoria de șapte ani a listei Gânditorilor Globali, majoritatea prezențelor sunt de sex feminin – sunt 61 de femei și 60 de bărbați. În sine acest lucru reprezintă mai puțin un record pentru femei cât un semn că FP se normalizează, descoperind faptele realizate, în fiecare domeniu, de femei cu reale superputeri – care transformă lumi, schimbă vieți, sparg bariere intelectuale, au creativitate și determinare. – *David Rothkopf, CEO și editor FP Group*

Ediție specială Top100 Gânditori Globali, decembrie 2015/ianuarie 2016

MERSUL LUMII, PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Adina POPESCU

Horoscop 2016

Texte şi opinii de:

- Florin BICAN (scriitor)

„Horoscopul scuză mijloacele“

- Ana-Maria CAIA (scriitoare)

„Horoscopul călătorilor“

- Radu PARASCHIVESCU (scriitor)

„Zodii pe cale de apariţie“

- Adina ROSETTI (jurnalistă)

„În funcţie de zodie“

argument

Am intrat în zodia Fesului

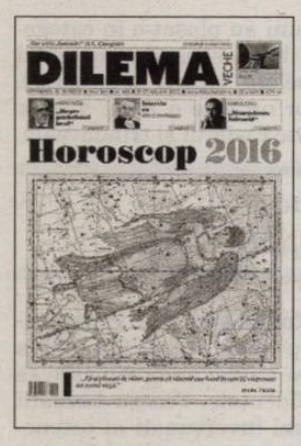

La fiecare început de an se fac urări de noroc şi prosperitate, apoi se citesc horoscoapele. Mai întîi cel clasic: Berbecii fac schimbări în viaţa lor şi îşi reorganizează sistemul de valori, Taurii devin exploratori, în vreme ce Gemenii stau mai mult pe acasă, cu familia, Racii muncesc mult şi cu folos, Leii sînt creativi în carieră, Fecioarele au o sexualitate debordantă, Balanţele studiază limbi străine sau se apucă de şah, Scorpionii sînt preocupaţi de dezvoltarea personală, Săgetătorii se lasă de fumat sau de roaderea unghiilor, Capricornii meditează şi îşi consolidează cultura generală, Vărsătorii se integrează într-un grup nou, iar Peştii se învîrt prin cercuri selecte. Aşadar, fiecare se alege cu cîte ceva şi toată lumea e mulţumită. Urmează consultarea horoscoapelor „alternative“ – chinezesc, mayaş, druidic (pe bază de plante), japonez, indian etc. Dacă iei cîte ceva din fiecare, îţi poţi încropi mental anul fast pe care ţi-l doreşti. În fond, orice horoscop poate fi o chestiune de gîndire pozitivă.

Însă nu la acest gen de previziuni ne-am gîndit noi, în acest Dosar din *Dilema veche*. Aşa că vă vom propune un alt fel de „horoscop“, din care probabil că nu veţi afla nimic despre cît de sănătoşi, iubiţi şi bogaţi veţi fi în anul care tocmai a început, dar în schimb vă veţi amuza cu alte concluzii. De pildă, veţi putea consulta un horoscop vestimentar (cu sfaturi astrologice pentru ţinutele acestui an), din care veţi putea intui cît de bine se potrivesc nativii din zodia Fesului cu cei din zodia Paltonului. Apoi, veţi citi un zodiac lingvistic, cu zodii pe cale de apariţie, cum ar fi zodia „ca şi“-ului, zodia accentului greşit, zodia lui *super* şi a lui *gen*. Şi să nu uităm de zodia diminutivelor, care şi-a pus amprentuţa asupra ultimilor anişori. Vom avea şi un horoscop literar. Printre recomandările astrologului se numără *Şi eu am trăit în comunism* (volum antologic coordonat de Ioana Pârvulescu. Humanitas, 2015), *Poftă de ciocolată* (Care Santos, Humanitas, 2016), dar şi *Sexualitate şi societate* (Andrei Oişteanu, Polirom, volum în pregătire). Şi nu în ultimul rînd, dacă plănuiţi să plecaţi într-o călătorie, veţi descoperi cum s-au aliniat planetele şi cum Racii ajung la Hong Kong şi Taurii urcă pe Kilimanjaro. Pe un ton doar un pic mai serios, avem şi date despre influenţa astrelor în literatură, de-a lungul timpului, informaţii despre modul în care credeau în zodii românii din secolul al XIX-lea, replici ale creatorilor de horoscoape din revistele *glossy* şi ale consumatorilor lor. La final, vă propunem una bucată proză scurtă despre viziune şi contemplare.

Aşadar, un horoscop în spiritul ludic, pe alocuri ironic, cu care *Dilema veche* v-a obişnuit. *Enjoy it!* (**Adina Popescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 21 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Laurenţiu Colintineanu.

Dan STANCIU

Zodiacul vestimentar

(cu sfaturi astrologice pentru ținutele acestui an)

FES (21 ian. – 18 feb.)

Cei născuți în zodia Fesului sînt persoane agreabile seara, dar aproape imposibile dimineața, cînd lumea li se pare o construcție fără noimă. Pentru un Fes, fiecare zi ar trebui să aibă o culoare aparte – de aceea, Fesul nu va accepta apariția unor zile îmbrăcate în culori identice, cum ar fi o miercuri și o sîmbătă la fel de bleumarin. Bărbații Fes, în ciuda versatilității lor sprințare, sînt înclinați să-și cultive mai curînd melancolia decît spontaneitatea, deși uneori se pretează la giumbușlucuri sociale cu parteneri de ocazie. În schimb, femeile Fes, mai exuberante (sau poate mai înțelepte), înclină către anumite forme elastice de zbenguială.

Pentru doamne: Gîndiți-vă că 2016 va fi un an vibratil și purtați întotdeauna, în buzunarul de la guler, o batistă parfumată cu esență de zvîc.

Pentru domni: În septembrie, accesoriul care vă scoate din mulțime, conferindu-vă unicitate, este o basma de bocitoare Armani, înnodată gordian.

HANORAC (19 feb. – 20 mar.)

Hanoracul este zodia celor fuduli cu discreție, a orgoliosilor modești și a celor care se bat cu pumnul în piept numai cînd nu-i aude nimeni. Strălucirea lor, auriu-cenușie, e mereu atenuată de un simț al măsurii ezitant și de capacitatea de a transforma oricînd anonimatul în splendoare. Bărbatul Hanorac este un leneș agil, interesat cu precădere de acele adîncimi lente la care ajungi prin contemplație, ignorînd suprafețele comune. Femeia Hanorac, zveltă în gîndire, are de partea ei frumusețea unor gambe inteligente și puterea de a despica firul în patru cît e cald.

Pentru doamne: Vara aceasta, feriți-vă de bikini, care s-au perimat. Înlocuiți-i cu drapelul Uniunii Europene a Transportatorilor de Vorbe, prins de talie cu un cordon de poliție.

Pentru domni: Din martie revin în forță itarii cu inserții spectrale. Purtați-i (la dejun sau la Sinaia) cu un brîu brâncovenesc din neopren.

PELERINĂ (21 mar. – 20 apr.)

Echivalentul zodiei Cișmelei din zodiacul bulgar, Pelerina este zodia adepților independenței. Pentru Pelerine, a depinde (chiar și parțial) de ceva sau de cineva e o înjosire care le-ar compromite însușirile. Bărbații Pelerină sînt verticali cînd n-au motive să fie oblici, acționează cu fermitate (dar catifelat, dacă împrejurările o cer) și se pricep la multe, inclusiv la a nu ști. Fermecătoare intermitent și constante în modul lor de a se răzgîndi brusc, fără preaviz, femeile Pelerină sînt ființe înzestrate cu două naturi, a doua fiind opusul celei dintîi, însă dintr-un aluat mai fraged.

Pentru doamne: Nu treceți indiferente pe lîngă eșarfele de luptă, care anul acesta sînt cumplit de superbe. Vă recomand eșarfa-gladiator, pe care o puteți asorta la o pereche de șalvari prusaci, gen Bismarck.

Pentru domni: E posibil să vă fi gîndit deja la un joben în aparență jalnic, purtat pe umăr într-o doară, ca o traistă, și umplut cu smocuri de fîn. Aveți dreptate, la toamnă va fi un *must-have.*

ROCHIE (21 apr. – 21 mai)

Pentru nativii din zodia Rochiei, apropierea și depărtarea sînt similare și adesea își împart casa. Bărbatului Rochie nu i se va părea niciodată deplasat să se afișeze în compania unui cimpanzeu antic, la o bere sau într-un templu, chit că după aceea va încerca să scape de elogiile gloatei refugiindu-se în codru. Femeile Rochie sînt calme (cîteodată de un calm torențial), adoră lectura în doi și întîmplările cu un deznodămînt neașteptat.

Pentru doamne: Spre mijlocul verii, încercați noile șosete din gama Pardaillan, cu mîneci (în trei variante de mărime: începători, avansați și campioni). Sînt atît de moi încît ai impresia, la fiecare pas, că ningi!

Pentru domni: De Paște, n-ar strica să vă cumpărați o cravată-briceag, pentru nopțile petrecute alături de cei nevoiași. Nu e prea ieftină (100 de euro metrul), dar anturajul va rămîne înmărmurit. O puteți arbora și pe spinare.

BLUZĂ (22 mai – 21 iunie)

Profund lejere, persoanele din zodia Bluzei au aderat la teoria materialismului eclectic: aleg fără a culege și păstrează renunțînd, pentru ele averea fiind un avatar al inexistenței. Lider înnăscut în ograda sa, bărbatul Bluză e aclamat cînd strănută elocvent sau cînd își arată erudiția musculaturii. Femeia Bluză e un cumul de contraste, partea ei rece conviețuind perfect cu partea fierbinte.

Femeile Rochie sînt calme (cîteodată de un calm torențial).

Pentru doamne: Întrucît nativele din această zodie optează de obicei pentru formula seminud, iar 2016 va fi anul tatuajelor cu mesaj însuflețitor, un singur sfat aș avea pentru voi: tatuați-vă pe umărul drept un dorobanț în poziție de atac, însoțit de inscripția „Plevna FOREVER".

Pentru domni: Nu mi-e foarte clar încotro se îndreaptă bretelele în perioada următoare, dar vă recomand unele de-a dreptul șic, din broscuțe împletite.

TRICOU (22 iunie – 22 iulie)

Spre deosebire de nativii din zodiile mai ambigue, cei născuți, crescuți și educați în zodia Tricoului sînt foarte atenți la detaliile minore. Pentru ei, Tanda și Manda nu sînt sinonime, nu aparțin aceleiași familii monocrome. Dacă Tanda e negruomăt, Manda va fi de un alb tenebros, dar nu și invers. Bărbații Tricou impun printr-o blîndețe de fier și prin talentul de a se prețui microscopic. Din rîndurile lor provin mulți rockeri wagnerieni, autori de pamflete duioase ori atleți ai canapelei. Femeile Tricou, nostime sub un înveliș glacial, sînt capabile să organizeze chermeze fastuoase oriunde, chiar într-un azil de buturugi.

Pentru doamne: Licăriți, doamnelor, în aprilie, îmbrăcîndu-vă în *deux-pièces*-uri tribale cu LED-uri!

Pentru domni: Mai e nevoie să v-o spun? Un sarafan boem, împodobit cu petale de nu-mă-uita la poale, v-ar veni ca turnat.

SANDALE (23 iulie – 23 august)

Indivizii din zodia Sandalelor sînt un mister absolut pentru astrologi. Nu știm nimic despre ei, cu excepția informației vagi că bărbatul Sandale ar fi una dintre fațetele multiple ale unei femei Sandale.

Pentru doamne: Firește, nu agreați luxul cu pretenții de pauperitate (nu-l agreez nici eu), dar vă rog să aruncați o privire la cușma-candelabru din colecția Versace, e pur și simplu adorabil de șuie.

Pentru domni: Fiindcă îmi sînteți dragi, vă ofer un pont confidențial: s-au lansat papucii care nu încărunțesc.

PĂLĂRIE (24 aug. – 22 sept.)

Perpetuu conectați la noutate, cei din zodia Pălăriei se odihnesc dinamic, la umbra dialogului dintre persoana I și persoana a II-a, care stă cu spatele. Dacă bărbatul Pălărie e un căutător neobosit și plin de vervă, scotocind întruna aparențele, femeia Pălărie e o descoperitoare a evidențelor ascunse.

Pentru doamne: Un ou înflorit, ținut în lesă ca să nu latre cînd vă deplasați printre arome, vă sporește farmecul cu 30%.

Pentru domni: Ar fi de neiertat (și o eroare de gust) să nu vă accesorizați șuba cu o talangă Hi-Fi, mai ales cînd mergeți la o îmbrînceală de afaceri.

PANTOFI (23 sept. – 23 oct.)

Chiar dacă unii au plasat-o în categoria zodiilor cu dublu sens, dar acordînd o atenție deosebită laturii sale active, zodia Pantofilor nu este o zodie a celor care disprețuiesc răsfățul și trîndăveala. Dimpotrivă, Pantofii sînt mari consumatori de taifas pe îndelete, în compania unui nectar sau a unei ambrozii care să le asculte confidențele. Pentru bărbații Pantofi, dușmani înverșunați ai ostenelii de orice fel, munca e un divertisment opțional și nu-i recunosc alte calități. Femeile Pantofi, înalte din toate punctele de vedere, au momente cînd par să comunice direct cu materia vremii.

Pentru doamne: Ați arăta splendid într-o armură de celofan cu spice de orz pe umeri, dar nu îndrăznesc să vă propun ceva atît de banal. Mai bine o ceață argintie, ușor cambrată.

Pentru domni: Seara, cînd alergați pe o alee urmărind un grup de năluci, tunica din furnir de nuc, strînsă pe trup cu o funie de usturoi, vă poate fi un aliat prețios.

PANTALONI (24 oct. – 22 nov.)

Emotivi, dar fără să alunece în entuziasm, nativii din zodia Pantalonilor reușesc admirabil în tot ce lasă deoparte sau pentru mai tîrziu. Sînt sobri în lume (au un set de reguli pentru întîlnirea cu

dezordinea), dar se dezlănțuie între patru pereți. Bărbatul Pantaloni este un interlocutor spumos, dar crud, care nu umblă cu jumătăți de măsură pentru că nu-i place să măsoare. Atentă la fiecare detaliu al unei relații pregătite spontan, femeia Pantaloni își atrage simpatia celor din jur printr-o indiferență caldă, învăluitoare.

Pentru doamne: Ce-ați zice de un trening euforic, din dantelă de Azuga, cu fermoar sfințit? Nu-i așa că vă ispitește?

Pentru domni: Renunțați la cizmele tricotate, și-au trăit traiul. Anul acesta se poartă opincile sport, în tonuri de *fuchsia* și bleu.

TRENCI (23 nov. – 23 dec.)

Despre cei din zodia Trenciului se spune că n-au astîmpăr. E adevărat, cu precizarea că n-au și au. Cînd evenimentele exterioare decurg într-un mod haotic, părînd a-și fi pierdut coerența, ei își recapătă astîmpărul și încep să le cearnă. Principala trăsătură a bărbaților Trenci este o noblețe amicală, dublată de grija pentru nevoile aproapelui, avînd prioritate nevoia de a muta munții din loc și nevoia de a escalada fotolii (nevoia de a sufla în iaurt poate să mai aștepte). Femeile Trenci sînt imune la ofilire, proaspete mereu și sparg întotdeauna gheața cu delicatețe.

Pentru doamne: Sincer, nu știu ce vi s-ar potrivi mai bine: o aglomerare de panglici pe coapse, cu un abajur venețian deasupra, sau o mantie de legume bogate în fibre? Alegeți voi.

Pentru domni: Din cîte am auzit, fularul neogotic, din granit, face ravagii prin cluburi și bodegi, vi-l recomand aprig.

PALTON (24 dec. – 20 ian.)

Cînd trag din greu, celor născuți în zodia Paltonului le displac întreruperile, așa încît stau continuu, cu scurte pauze pentru a schimba viteza șederii, dintr-a doua într-a noua. Stînd (uneori pe gînduri, alteori pe spate), ajung la concluzii interesante, pe care le transformă în invenții. Ca să dau un singur exemplu, aparatul de încetinire a mersului pe jos a fost inventat de un Palton, pe cînd stătea degeaba la birou, numărînd virgule. Bărbatul Palton e, înainte de toate, un bun manager, se conduce pe sine fără ajutorul cuiva. O femeie Palton are vocația eficienței atente la nuanțe, care nu împlinește suplinind.

Pentru doamne: Din 2016 pînă spre 2023, adio glugi! Puteți purta cel mult o glugă de concert, străvezie.

Pentru domni: Nu e cazul să aruncați la gunoi vechile ghiozdane care v-au încîntat copilăria. Purtați-le acum ca bocanci de schi.

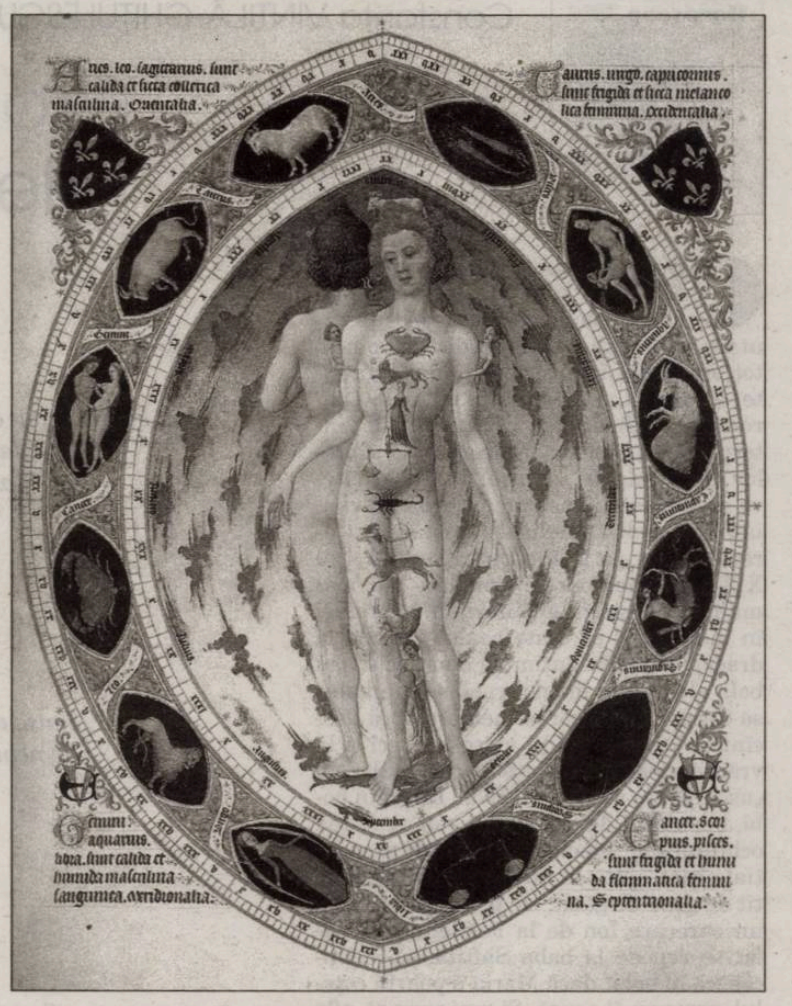

Florin BICAN

Horoscopul scuză mijloacele

Acum cîțiva ani, o traducătoare străină de literatură română m-a abordat cu o îmbîrligată problemă de gramatică: în ce situație, m-a întrebat ea, se folosește în limba română substantivul cu articol hotărît după un adjectiv la superlativul relativ. Nedumerirea îi fusese stîrnită de un panou publicitar din Mogoșoaia, unde erau încartiruiți pe atunci bursierii unui între timp defunct program al ICR. Pe panou scria: „Cea mai puternică vrăjitoarea".

După ce i-am explicat, cum m-am priceput, „situația" (în termeni mai mult socio-lingvistici decît gramaticali), m-am dus să văd cu ochii mei panoul. Am constatat nu numai că textul fusese reprodus întocmai, dar și că panoul cu pricina nu era singular în localitatea. Își mai făcea, de pildă, reclamă și „Mihaela cu fusul fermecat" (care, anunța panoul, își mutase recent „cabinetul" la București).

Ficțiunea înregistrează și alte cazuri de guvernare pe bază de divinație.

Cu această ocazie am aflat că vrăjitoria de consum se practica pe scară largă la Mogoșoaia, iar „Kitschitoarele", cum le numește Cristian Nemescu în filmul său din anul 2000, erau frecventate asiduu de către politicieni – motiv de mare mîndrie pentru populația locală, dar și de mare îngrijorare pentru restul populației, bănuiesc. IQ-ul celor care apelează la astfel de servicii este necruțător evaluat de Cristian Nemescu în finalul filmului său.

Însă oricît de săraci cu IQ-ul ar fi cei ce se ghidează după preziceri din gama celor de mai sus, ei se află, indiscutabil, într-o companie ilustră, cel puțin de cînd Macbeth a recurs la serviciile celor trei vrăjitoare pentru a-și jalona parcursul politic. Fără întîlnirea cu vrăjitoarele, Macbeth nu ar mai fi avut acces la istorie (sau poate istoria nu ar mai fi avut acces la el) și nici Shakespeare n-ar mai fi avut un subiect pentru piesa omonimă.

Dacă observăm evoluția lui Macbeth, vom vedea că profețiile celor trei vrăjitoare îl mobilizează să întreprindă o serie de acțiuni, care altminteri poate că nici nu i-ar fi trecut prin cap. Pentru că, așa cum notează George Bernard Shaw în prefața volumului *Trei piese pentru puritani,* pe scenă oamenii par să acționeze pentru anumite motive, pe cînd în afara scenei, nu *(„On the stage, it appears people do things for reasons. Off the stage they don't").*

De bine, de rău, motivele acțiunilor lui Macbeth sînt vizibile, chiar dacă nu și întemeiate. Profețiile celor trei vrăjitoare îl înzestrează cu „tupeu" de uzurpator și, anihilîndu-i simțul moral, îi justifică crimă după crimă din perspectiva etică a unui destin superior. Mai mult, îl asigură de o imunitate-beton: nici un om născut din femeie nu-i va veni de hac și va fi neînfrînt pînă cînd seculara pădure Birnam nu va mărșălui asupra castelului său. Păi, cu asemenea imunitate în buzunar, cum să nu-ți faci de cap? În consecință, Macbeth își face de cap, pentru că destinul i-o cere. Și pentru că nu s-a ostenit să citească ce era scris cu litere mărunte pe contractul cu vrăjitoarele.

Ceea ce ni-i putem imagina făcînd și pe politicienii care sponsorizează vrăjitoarele de la Mogoșoaia, sau altele asemenea lor. Iar dacă politicile pe care le practică par lipsite de motive (vezi G.B. Shaw), poate că aceste motive se află în prezicerile „kitschitoarelor". E ușor să ne închipuim un politician căruia fusul fermecat sau alt *device* la fel de performant îi dezvăluie că-i va crește salariul de enspe ori și pensia pe măsură. El se va strădui să înfăptuiască destinul cu mijloacele care-i stau lui la îndemînă (și-i cam stau), iar colegii săi, care se vor simți, inevitabil, vizați de același destin, se vor bulucii să-i dea tot concursul. Căci de profeții e bine să ții seama. Să ne gîndim numai ce a pățit un alt ilustru politician, Iulius Cezar, pentru că a ignorat profeția cu Idele lui Marte. Așa că orice mijloace sînt justificate atunci cînd este vorba de îndeplinirea unui destin prezis în mod profesionist și ar trebui să avem mai multă înțelegere față de politicienii noștri, care vor fi avînd și alte profeții de implementat, în afară de cele legate de salariu. Bunăoară vreo pădure seculară care tre' s-o ia din loc, că cu destinu' nu te pui…

„Voința noastră și destinul merg atît de potrivnic încît planurile ne sînt mereu răsturnate."

WILLIAM SHAKESPEARE

„Destinul este acea parte din timp în care istoria își imprimă voința ei asupra noastră, de aceea trebuie să-i rezistăm, să fugim de el, să ne refugiem în spectacol."

MIRCEA ELIADE

Ficțiunea înregistrează și alte cazuri de guvernare pe bază de divinație. Joseph Douglas, secretarul general al guvernului mondial din romanul lui Robert A. Heinlein *Stranger in a Strange Land*, nu ia nici o decizie politică fără ca soția lui să o consulte pe Madame Vesant, astrolog și investitor. Nu mai puțin celebră este Madame Sosostris *(famous clairvoyant!),* împrumutată de T.S. Eliot în *Waste Land* din romanul lui Aldous Huxley *Crome Yellow*. Deși răcită cobză, aceasta se bucură de faima de a fi cea mai înțeleaptă femeia din Europa.

Ca și armata, sibilele au fost cu noi din antichitate și nu mă îndoiesc că vor fi existat, într-o formă sau alta, chiar și în preistorie. Ceea ce dovedește că îndeplinesc un rol necesar în societate. Personal, deși „nu credeam io în prostii dintr-astea", multă vreme nu m-am putut abține să remarc că horoscopul zodiei mele îmi venea mănușă, indiferent de sursă. Pînă cînd, în urma unei experiențe pe care, păstrînd proporțiile, aș compara-o cu cea a lui Pavel în drum spre Damasc, am constatat – și eu, și cei din jur – o stranie abatere de la caracteristicile zodiei. Și de-atunci, horoscopul nu mi se mai potrivește neam. Ceea ce, probabil, exclude o carieră politică.

***Florin Bican** este scriitor și traducător. Cea mai recentă traducere:* Acolo unde nu mai e trotuar *de Shel Silverstein, Editura Arthur, 2015.*

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

Gromovnice și rojdanice: despre viitor din trecut

Citind documentele veacurilor al XVIII-lea și al XIX-lea, întîlnești la tot pasul această neobosită căutare a viitorului. De la vlădică la opincă, tot omul este supus nevoii de a cunoaște, a prezice și a îmblînzi viitorul. Chiromanția, ghicitul în cărți sau bobi, interpretarea viselor, interpretarea noițelor de pe unghii, zodiacul sînt doar cîteva dintre aceste instrumente ale previziunii viitorului. Medicul Constantin Caracaș scrie, pe la începutul secolului al XIX-lea, următoarele: românii „au mai multă credință în ghicitori, în demoni și în magi; cred că toate boalele vin de la draci și cînd li se întîmplă nenorociri sau boli, aleargă la magi (vraci) sau la babe, să-i scape cu frecarea membrelor și descîntece". Dar românii merg la vraci și la vrăjitoare și pentru alte lucruri mult mai „ușoare" ale vieții de zi cu zi. Datul în bobi, busuiocul de sub pernă sau zbaterea ochiului sînt „elemente" imediate și esențiale care ajută la aflarea unui viitor atît de greu de găsit. De pildă, pe la 1794, un oarecare Ion de la Fefeleiu, sud Saac, se repede la baba Săftița, să-i „ghicească în bobi" dacă Maria îi poartă copilul, așa cum îl acuză. Și mai vrea să afle ce ar fi: copil sau fată. Or, pentru această curiozitate se copiază și se memorează semnele prevestitoare cuprinse în „cărțile" *Întîmplările nașterilor* sau *Pashalie pentru oameni, care în ce lună să nascu, cum va să fie născut și cîtu va trăi, ori fecior ori fată.*

Printre cei cu o oarecare știință de carte, circulă o serie de scrieri cu importante informații despre cunoașterea, măcar cu aproximație, a timpului din viitor: gromovnice, rojdanice, trepetnice, pascalii (pashalii) etc. Dovada că ele sînt citite și că se bucură de succes o reprezintă simpla copiere și recopiere. Miscelaneele ascund între paginile lor astfel de „previziuni astrologice", unele dintre ele specifice horoscopului de astăzi. De altminteri, orice fenomen astrologic mai puțin obișnuit poartă cu el o veste pentru muritori. Astrele cerești vestesc și prevestesc despre viitorul recoltelor sau animalelor din ogradă, despre oameni și pruncii lor în funcție de mișcările pe bolta cerească sau chiar în funcție de culoare. N-aș ști încă să spun dacă domnii fanarioți aveau pe lîngă ei un astrolog, așa cum este cazul regilor Franței din vremea Renașterii. Aș putea doar să spun că raționalitatea din vremea Luminilor n-a împiedicat astrologia, așa cum ar fi dorit, să dețină un loc important în viețile oamenilor. Cel puțin prin aceste părți de lume, izvorînd de prin manuscrise, zodiacul parcă prinde „viață" mai cu forță.

„Fii mulțumit cu destinul tău, niciodată nu vei putea fi primul în toate."

ESOP

„Șansa este numele dat de nebuni destinului."

FRED ASTAIRE

„Soarta e o prăpastie în care cădem numai dacă privim prea mult în ea."

LUCIAN BLAGA

Zodiacul este și el folosit în cunoașterea și îmblînzirea viitorului, nu numai al individului, ci al omenirii în genere. Semnele zodiacale sînt aceleași, dar denumirile sînt adaptate epocii: Taur – Vițel, Fecioară – Fata, Scorpion – Scorpia, Balanța – Cumpăna, Săgetător – Vînător, Capricorn – Cornul de Capră, Vărsător – Udială. Mai trebuie sesizată și diferența de atribuire: fiecare lună se află sub domnia unui semn astrologic. De pildă, zodia Pești are în „stăpînirea sa" luna lui februarie. Calendarele populare cuprind multe dintre aceste previziuni, „prevăzute" anume pentru fiecare zodie în parte, pentru „feciori" și pentru „fete". Prin intermediul lor, astrologia ajunge în rîndurile norodului.

Îmbinînd numerologia cu astrologia, *Gromovnicul lui Eraclie*, din care citez, ne dă detalii cu privire la descifrarea viitorului, prin intermediul tunetelor și fulgerelor. După cum va tuna și va fulgera în anumite semne zodiacale, tot așa se va așterne și anul omenirii. Și pentru că sîntem în ianuarie, eu va ofer informațiile reținute pentru această lună, pusă sub semnul lui Udială: „De va tuna în numărul Vărsătoriului de apă, războaie și tăieri mari vor fi, și boale multe. Iară grîu va fi mult și legume puține. Iarna lină. Moarte și în oameni aleși, din case împărătești va fi primineală. Iară de va fi cutremur mare perire va fi și la acei [de] [a]lăture... Și în dobitoace a fi pagubă; și se vor ridica războaie; întru boieri va fi vicleșuguri și schimbări; iară pîine va fi multă. Dintru cei smeriți se vor înălța; iară dintru cei puternici să vor smeri. Iară de va fi cutremur mai marilor acelei cetăți mult bine le va fi. Iară de va tuna noaptea pre lîngă mare vor fi pîinile bune, și întru corăbii bine, și întru dobitoace pripasuri".

Rămîne ca fiecare dintre noi să fie atent la semnele lunii ianuarie pentru a afla ce va fi... Pîine și smerenie sau războaie și vicleșuguri?

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească, 1750-1860, *Humanitas, 2015.*

Adina ROSETTI

În funcție de zodie

...cum te despărți de bărbatul vieții tale în funcție de zodie, cu cine te potrivești în pat în funcție de zodie, sex fierbinte în funcție de zodie, cei mai periculoși bărbați din viața ta în funcție de zodie, șansele unei căsătorii în funcție de zodie, top femei devoratoare de bărbați în funcție de zodie, punctele forte ale femeilor în funcție de zodie, ce fetișuri are iubitul tău în funcție de zodie, cei mai familiști bărbați în funcție de zodie, cum îți dai seama că iubitul te înșeală *(sic!)* în funcție de zodie... OK, v-ați plictisit? Eu, da. Dar „ele" (site-urile pentru doamne și domnișoare), nu. Realitatea este că astfel de articole aduc un trafic incredibil. Puterea de atracție a acestor titluri în mediul virtual este uriașă, iar principiul după care funcționează pare a fi: cu cît mai puțină logică și mai puțin bun-simț, cu atît mai multe vizualizări va avea articolul. Secretul este că, atingînd culmi ale suprarealismului tembel, vei atrage și acei vizitatori care nu obișnuiesc să citească așa ceva, dar sînt pur și simplu curioși să vadă pînă unde se poate merge. Pentru că nu contează motivele pentru care un vizitator intră pe site, contează că el a intrat și a petrecut cîteva minute să citească ceva, iar toate astea se contorizează și se transformă în cifre. Google Analytics nu analizează și reacțiile vizitatorilor unui site atunci cînd citesc despre ce costumație sexy de Halloween să-ți alegi în funcție de zodie, cîți pitici ai pe creier în funcție de zodie sau cum stai cu igiena în funcție de zodie (toate sînt titluri reale!). Google Analytics înregistrează doar cifre; iar cînd cifrele sînt în creștere, înseamnă că site-ul merge.

„Fiecare om are destinul său; singura regulă este să-l accepte și să-l urmeze oriunde l-ar duce."

HENRY MILLER

„În pieptul tău se află stelele destinului tău."

FRIEDRICH VON SCHILLER

„Atît de absurd că e entertaining"

Cătălina a fost cîțiva ani redactor la unul dintre cele mai mari site-uri de *lifestyle* feminin și a scris nenumărate astfel de horoscoape. A fost deopotrivă lăudată de șefi pentru succesul articolelor ei, care duceau site-ul pe culmi nebănuite ale traficului, și condamnată de colegii de breaslă pentru că pune umărul la tabloidizarea presei. Acum este *freelancer* și nu mai are de-a face cu zodiile. „Ideile îmi veneau la *brainstorming* cu echipa, cînd aveam un moment de pauză și făceam glume despre ce chestii am putea să scriem", povestește ea. „Cum ne relaxam și începeam să glumim exagerînd ideile de subiecte, cu atît deveneau mai puțin absurde și mai haioase. Cel mai vizualizat horoscop al meu mi-ar da de gol identitatea, pentru că toată lumea a dezbătut acel subiect («cum să-ți tunzi părul pubian în funcție de zodie»). Pînă și mama unui tip cu care am ieșit știa de el și s-a uitat chiorîș la mine cînd a auzit că eu l-am făcut... Chestiile astea au succes pentru că sînt atît de absurde că devin *entertaining.* Nu ai cum să nu te regăsești într-o descriere din aia, plus că toată lumea vrea să facă mișto de cineva cunoscut, spunîndu-i că azi se căsătorește, că a pierdut la Loto pentru că e Rac sau că lista de cumpărături nu are nici o legătură cu foamea, reclamele sau alte motive rezonabile. Eu am fost mai mult decît blamată pentru asta, pe de-o parte de colegii jurnaliști, care mă vedeau ca pe un paria care se dedă la metode josnice și care a adus presa «în starea asta jalnică», scriind tîmpenii jenante, pe de altă parte de restul oamenilor, care aveau impresia că mă iau în serios cînd scriu așa ceva. Sau că îi cred pe ei retardați că ar citi așa ceva. Dar toată lumea dădea click..."

Cine și de ce dă click

Corporatista: Dau click pentru că nu mă pot abține. Adică nu c-aș crede chestiile astea, da' știi, sînt momentele alea la birou cînd n-ai ce face, o arzi aiurea pe net și atunci îți răsare deodată un titlu din ăsta, n-ai cum să reziști. Știi că-i o tîmpenie, da' parcă vrei să verifici dacă se potrivește, dacă bărbatul din viața ta e ca ăla din horoscop...

Bona (nu dă click, citește horoscopul din ziare/reviste): Mă gîndesc că ceva-ceva tot o fi adevărat. La mine s-a mai nimerit, uneori, mai ales cu banii. Bine, n-am cîștigat la Loto, da' ce să facem, ne mai amuzăm și noi, că viața e tare grea...

Profesoara: Horoscopul din reviste e o prostie, nu are nici o legătură cu adevărata astrologie. Mie mi-a făcut o prietenă astrograma completă cu ajutorul unui site – cu data și ora exactă a nașterii, pentru că asta contează ca să afli ascendentul, altfel horoscopul n-are valoare. Nici n-ai idee ce bine mi s-a potrivit, era scris acolo toțul despre mine.

Adina Rosetti *e jurnalistă și scriitoare. Cea mai recentă carte publicată:* De zece ori pe buze, *Editura Curtea Veche, 2015.*

Radu PARASCHIVESCU

Zodii pe cale de apariție

Nu e primul exercițiu de babavangism pe care-l aștern în paginile *Dilemei vechi*. Cu cinci ani în urmă, mi s-a cerut să-mi imaginez lumea anului 2061. M-am conformat cu un fel de surfing pe valul presupunerii ironice și m-am prezentat cu ceva care începea în felul următor:

„2061 va fi un an fără comoții majore. Cele două capitale ale Chinei, Sydney și Oslo, vor organiza împreună Jocurile Olimpice ale Armoniei Cibernetice. Un regizor sud-american (mă rog, o concesie sentimentală a Chinei) va produce prima telenovelă în care nu plînge nimeni. Fiecare telefon mobil va fi dotat cu o instalație de aer condiționat la purtător, o bibliotecă virtuală de chick-lit *și* lit-chick, *precum și facilități de comunicare în esperanto cu extratereștrii cantonați deocamdată pe malul Lacului Titicaca. Campionatele occidentale de fotbal (mă rog, o altă concesie sentimentală a Chinei) vor avea trei etape intermediare între Crăciun și Anul Nou, iar echipamentul de joc va suferi modificări, preluînd ținuta tradițională a șeicilor-patroni (formațiile care nu va fi patronate de șeici nu vor putea fi înscrise în competiție). O echipă de arheologi va descoperi dispărutul oraș Napoli sub cîteva miliarde de saci de gunoi. Magistrala de metrou Drumul Taberei-Universitate, inaugurată în 2060, va fi închisă din motive misterioase. La 144 de ani, Neagu Djuvara va lansa volumul de aforisme* Anunț cumanitar *la fosta editură Humanitas, transformată, conform propriei sale dorințe, în Cumanitas.“*

Un horoscop e mult mai ușor de încropit decît o previziune cu bătaie peste cincizeci de ani, fie ea și glumeață. Nici alcătuirea unui hororscop nu e complicată, mai ales cînd semnele astrale pe care ai de gînd să le propui configurează zodiacul noii limbi române. O limbă care, știm deja, nu va mai fi de of și de aoleu, ci de OMG și de LOL, dacă e să dăm crezare reprezentanților uneia dintre zodiile care se pregătesc să apară. Și care sînt următoarele:

Zodia „ca și“-ului. Nativii din această zodie duc un război aprig împotriva cacofoniilor. Așa cum nu există țară pentru bătrîni, nu trebuie să existe nici milă pentru neatenți sau cacofili. Sigur, la fel ca în orice luptă, se poate vorbi și aici de victime colaterale: de multe ori, „ca și“-ul nu ajută la evitarea nici unei cacofonii („Dan, ca și ziarist, are multe calități“). Fidelă crezului, aripa radicală a UEC (Uniunea pentru Eliminarea Cacofoniilor) propune reformarea vocabularului limbii române în așa fel încît cacofoniile să nu mai apară nici măcar înăuntrul cuvintelor. „Și“ se transformă astfel în silabă salvatoare. Prin urmare, „cacao“ devine „cașicao“, „cocostîrc“ devine „coșicostîrc“, „cucurbitaceu“ devine „cușicurbitaceu“, iar „cucurigu“ devine „cușicurigu“. În plus, asistăm în fine la concretizarea unei vechi inițiative onomastice: transformarea Mănăstirii Cașin în Mănăstirea Ca Și.

Zodia accentului greșit. Nativii din această zodie luptă statornic pentru dizolvarea convingerii că accentuarea cuvintelor are norme și importanță. Palpită aici un entuziasm al relativizării de care alte zodii de viță nouă nu dispun. Dacă în Ungaria accentul se pune mereu pe prima silabă, iar în Franța mereu pe ultima, chestiunea accentului în română ține – susțin nativii zodiei în chestiune – de bunul-plac al fiecărui vorbitor. „Cine deschide gura pune accentul“– iată principiul fondator al noii doctrine. Consecința se măsoară în sute de cuvinte cărora li se schimbă respirația firească. Mai vechilor „carácter“ în loc de „caractér“, „prevédere“ în loc de „prevedére“ și „butelíe“ în loc de „butélie“ li se adaugă astăzi „alíbi“ (două silabe) în loc de „alibí“, „lípie“ în loc de „lipíe“, „cápsulă“ în loc de „capsúlă“, „furíe“ în loc de „fúrie“, „adúlter“ în loc de „adultér“ și „edítor“ în loc de „editór“. Schimbarea atinge și numele proprii în a căror ultimă silabă există un „i“ moale, astfel încît, pentru ca pervertirea limbii să nu aibă fisuri, Oláriu devine Olaríu, Rotáriu devine Rotaríu, Ciubotáriu devine Ciubotaríu, Pescáriu devine Pescaríu, Scripcáriu devine Scripcaríu etc.

Zodia determinării. Nativii din această zodie sînt hotărîți să desființeze hotărîrea și să pună în locul ei determinarea. Dacă lucrurile merg așa cum își doresc nativii cu pricina, „hotărîre“ își va lua nu peste multă vreme familia de cuvinte și se va muta, cu ea cu tot, în azilul arhaismelor. În lumea nouă și pocită a vocabularului, vom auzi exclusiv enunțuri din categoria „Handbalistele noastre sînt foarte determinate să scoată un rezultat bun“ sau „Parlamentarii au manifestat multă determinare în adoptarea unor legi mai bune“. Nimeni nu va mai ști că „a determina“ înseamnă „a stabili“. Cei care vor mai folosi cuvîntul în accepția bună vor fi izgoniți în păduri, unde vor înființa o sectă cu ritualuri și convingeri paseiste. Și asta nu oricum, ci prin Hotărîre de Guvern. Dar ce zic eu, Hotărîre? Nu, prin Determinare. Determinare de Guvern.

Zodia lui super. Supernativii din această superzodie îl folosesc pe „super“ ori de cîte ori au ocazia. Și o au, slavă Domnului. Aici, în teritoriul unui singur augmentativ, totul este super, inclusiv lucrurile urîte, neplăcute sau cumplite. Preschimbarea plusului în minus nu trebuie să surprindă într-o lume ai cărei poli etici, sociali și culturali migrează unul spre celălalt. În aceste condiții, tot ce iese din sfera obișnuitului capătă automat statut de „super“. Pe de o parte, superpetreceri, superchipe, superprofesioniști, superoferte, supertransferuri, superocazii, supervacanțe, superiahturi, supercampioni, supermotocoase, superpompe de injecție și supermașini de spălat. Pe de alta, supercrize, supercatastrofe, superasasinate, superdrogați, superhoți, supercurve, superdobitoci și superanalfabeți. Apropo, mai țineți minte napolitanele „Super“ din anii '70, cu ambalaj ciclam, la 1,25 lei pachetul? Da? Super!

„Dacă aștepți momentul potrivit, te întrec alții care nu îl așteaptă.“

WOODY ALLEN

„Destinul este un etern și abstract țap ispășitor al slăbiciunilor omenești.“

GIOVANNI PAPINI

Zodia „gen“-ului. Nativii din această zodie susțin la unison că, după atîtea studii, chestiuni, dezbateri și diferențe de gen, cuvîntul „gen“ merită o detentă superioară. Și asta fără a fi stînjenit de povara sensului. „Gen“ trebuie lăsat să nu însemne nimica nimicuța. Să se răsfețe caligrafic pe pagină și să ne înfioare delicat urechea fără alt rost decît acela de umbră a umbrei. Așa stînd lucrurile, nu vom mai merge la restaurant, ci vom merge la restaurant gen. Copiii nu vor mai citi romane de aventuri, ci vor citi (iar copiii snobi vor lectura) romane de aventuri gen. Tinerii nu vor mai pleca la mare, ci vor pleca la mare gen. Vom trăi într-o țară care nu uită în nici o zi a calendarului să-și violeze limba. Și nu oricum, ci cu perversiuni gen.

Zodia diminutivului. Nativii din această zodie sînt, de fapt, nativuții din această zodioară. Ei fac parte împreună din tribul celor deprinși să obțină, multinaționalicește vorbind, maximizarea prin minimizare. Asta înseamnă dorința de a-ți arăta o solicitudine mai mare adresîndu-ți-se în termeni care micșorează. Iată un artificiu la îndemînă într-o țară unde muzeele și palatele au tras în teroriști, un fotbalist a jucat la două echipe în aceeași etapă, iar regele a fost invitat să candideze la președinție. În concluzie, nativii din zodia diminutivului (sau poate a diminutivelului) te vor ruga să aștepți două minutele, te vor întreba dacă nu ai trei leuți mărunt, te vor trata cu o gustărică, un vinișor, o mămăliguță cu brînzică și o felioară de tortuleț, îți vor înmîna un bonuleț sau o facturică, îți vor strînge mînuța și-ți vor dori o ziulică bunișoară.

Sînt doar șase zodii, adică un semihoroscop. Li se pot adăuga fără probleme zodia prescurtărilor *(brb* pe tema asta, *wtf?),* zodia „decît“-ului în loc de „doar“ („am citit decît două cărți toată viața“), zodia expresiilor folosite anapoda („Sfîșiat de durere, Gică a plîns cu lacrimi de crocodil“), zodia pleonasmului („Primarul și-a adus aportul la buna desfășurare a operațiunilor de deszăpezire“), zodia parezei lexicale („Gîlcă a redebutat ca antrenor în Spania“) și zodia confuziei („Am fost fortuit să asist la barbarismele soldaților“).

Drumulețul spre limba ca și superhaos e deschis gen.

Radu Paraschivescu *este scriitor, jurnalist și traducător.*

Andreea BANCIU

Literatură, astrologie și alte ficțiuni

Raționali ori ba, înclinați către interpretări astrale, ascendent și astrograme sau sceptici și porniți cu înverșunare împotriva zodiacului, să ridice mîna cine nu ciulește urechile, măcar să aibă de ce rîde, cînd o aude pe Neti Sandu anunțînd cu zîmbetul neclintit pe buze: „Astăzi, Fecioarele trebuie să fie atente la situațiile conflictuale“ și – credem, nu credem – ne trezim mormăind în barbă: „Mama mă-sii de ședință de la 4, parcă văd că iese cu scandal“. Nu vă temeți, nu plănuiesc să o înlocuiesc pe Neti Sandu, dar mă amuză ideea următorului exercițiu de imaginație: cum ar arăta previziunile astrologice ale anului 2016 pentru cititori, editori, volume și autori? Păi, cam așa.

IANUARIE. Luna Capricornului, semn negativ, feminin. Luna promisiunilor (deșarte) și a anunțurilor (mărețe). Frenezie, *wishlists, 2016 Goodreads reading challenge*, promisiuni – anul ăsta, nu mai joc Candy Crush în metrou, cînd vin de la muncă. Mai bine citesc o carte – nu rîdeți, comunitatea secretă vă știe pe toți. Pînă în mai, semnul astral al promisiunilor își atenuează influența și o bună parte din participanți se retrag discret din cursă. Anunțul (măreț) este că editura Litera îi va publica pe Marlon James și Svetlana Alexievici (cu Man Booker Prize și Nobelul pentru literatură, în conjuncție, în casa Soarelui).

Recomandarea astrologului: *Poftă de ciocolată* (Care Santos, Humanitas, 2016) calmează hotărîrile de început de an și adaugă arome literare memorabile.

FEBRUARIE. Guvernate de semnul masculin, al Vărsătorului, sub influența planetei Uranus, cititoarele se vor apuca voinicește de *Solenoidul* lui Mircea Cărtărescu. Se vor înmuia în martie, luna Peștilor (semn feminin, negativ), și vor citi cu patos nespus *Imperiul fetelor bătrîne* (Liliana Corobca) și *Bărbații vin de pe Marte, femeile de la coafor* (Simona Tache și Mihai Radu). Martie este, de asemenea, o lună propice pentru volumele de poezie, poveștile de dragoste neîmpărtășită și seriile cu vampiri.

Recomandarea astrologului: *Și eu am trăit în comunism* (volum antologic, coordonat de Ioana Pârvulescu, Humanitas, 2015) liniștește pornirile feminine/masculine și pune lucrurile în perspectivă.

APRILIE stă sub semnul acțiunii și reacțiunii. Berbecul, semn masculin, pozitiv, agită spiritele în pregătirea festivalurilor de peste an, a Tîrgului de Carte Bookfest (s-o vedeți acolo pe Venus, planeta cîștigurilor financiare, cum adună mii de cititori la standuri, cu ochii pe lansări de carte și după autorii preferați). Același semn masculin aprinde spiritele în media socială. Un scriitor nevăzut/necitit încă pornește la atac, „răstoarnă“ sistemul în numele literaturii și imaginii proprii, se ia la harță cu criticii, scriitorimea consacrată, posibilii cititori (mai puțin părinții). Bună, rea, publicitate să fie!

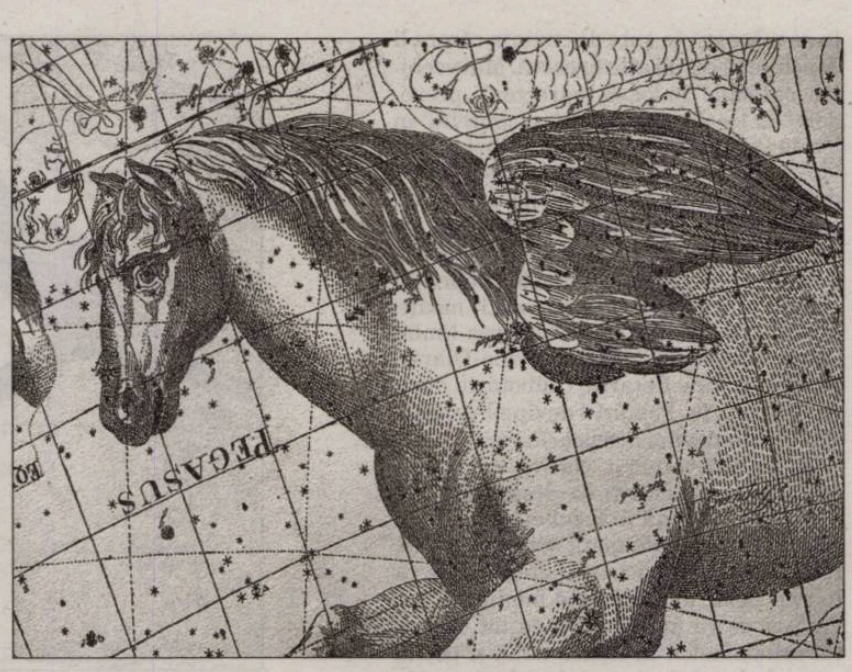

„Nu te agita prea mult, lucrurile cele mai bune se petrec atunci cînd le aștepți mai puțin.“

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

„Dacă îți urmezi steaua, nu poți greși destinația.“

DANTE ALIGHIERI

Disputele literare continuă în MAI, luna Taurului, ușor nuanțate (deh, semn negativ, feminin – dacă lumea ar fi condusă de femei, nu ar exista războaie, ci doar state invidioase, care nu și-ar vorbi – zice-se). Acum se coc la foc mic disputele USR care, după o perioadă de fierbere discretă, în vacanță, explodează în toamnă. E sezonul festivalurilor și al lui Gaudeamus, cînd mizele cresc, Mercur e retrograd, iar eleganța în exprimare se duce pe apa sîmbetei, în presă și în media socială.

Recomandarea astrologului: *Sexualitate și societate* (Andrei Oișteanu, Polirom, în pregătire), de ce nu?

Se lasă liniștea peste oraș, în IUNIE și IULIE, cînd toată lumea pleacă în vacanță, editorii își trag sufletul puțin, cititorii se răsfiră pe plaje sau prin poieni de munte, iar astrele închid șandramaua vreo două luni. Se citește pe burtă, pe spate, la soare, la umbră. E loc pentru toată lumea sub soare, și pentru cititorii tradiționali (așa-i că volumele publicate de anumite edituri miros mai bine?), și pentru cei ce apreciază un Kindle elegant (și un e-book bine făcut, aviz editurilor). **Recomandarea astrologului**: Citiți cu poftă tot ce vă pică în mînă. Mi-ar mai trebui un articol separat, pentru recomandările de vacanță. Și să nu uit, cărțile de colorat pentru adulți sînt *în trend*, așa că astrologul le recomandă Gemenilor să-și cultive creativitatea în vacanță. Pentru sensibilitatea Racilor, se recomandă o cură de *Istoria parfumului* (Mandy Aftel, Baroque Books & Arts, 2015).

Meticuloasa Fecioară guvernează luna AUGUST, cînd plutește în aer mirosul de titluri în pregătire pentru Gaudeamus. Traducătorii lucrează intens. De fapt, traducătorii nu au vacanță, au doar week-end-uri prelungite, în care se prefac că nu au nimic în lucru.

Falită, dar cu rucsacul plin de cărți, pînă la următorul salariu.

Pe cuvînt de traducător! Apoi vine toamna, sezonul FILIT, FILTM și Gaudeamus. Sezonul autorilor de toate mărimile și nivelurile de popularitate. Sezonul disputelor, lansărilor și lecturilor. Astrologul vă recomandă să nu ratați nici un eveniment care vă iese în cale, să vă pregătiți din timp bugetul pentru tîrg și să fiți chibzuiți în vacanță, altfel veți păți ca subsemnata: falită, dar cu rucsacul plin de cărți, pînă la următorul salariu. Nu îmi fac griji pentru Balanțe, dar Scorpionii se pot dovedi cumpărători impulsivi.

Recomandarea astrologului: Cititorii pasionați au ocazia de a-și face plinul pentru sărbători, singura perioadă din an în care lenea e o virtute. Propuneri: *Ce a fost înainte de Big Bang? O istorie întreagă a universului* (Martin Bojowald, Humanitas, 2016), *Un cîntec pentru Lya* (George R.R. Martin, Nemira, 2016, Colecția „Nautilus“), *Istoria secretă a visului* (Robert Moss, Nemira, 2016, Colecția „Istoria“), *Inventează ceva* (Chuck Palahniuk, Polirom, în pregătire), *Hibernalia* (Veronica D. Niculescu, CDPL, 2016).

A douăsprezecea casă zodiacală, Săgetătorul (pozitiv, masculin), stă sub semnul Literary Death Match (prima luptă literară a avut loc în 2015, în cadrul Festivalului Internațional de Literatură București). LDM este un binevenit moment de defulare, pentru nativii semnului și pentru toți cititorii obosiți, chinuiți de muncă și stres. Meci literar cum nu s-a mai văzut la noi, adversari pe bune!

Cam așa ar arăta un zodiac literar dacă un astrolog și-ar bate capul cu pestrița și fascinanta lume literară. Lăsînd gluma la o parte, 2016 va fi un an excelent, cu volume de neratat, festivaluri, lecturi, tîrguri, întîlniri, autori pe care merită să îi citiți și să îi cunoașteți. Vă urez ce îmi urez și mie: cărți cu nemiluita, timp să le citesc și bere cu ghimbir rece și înspumată.

***Andreea Banciu** este traducătoare și redactor-șef la revista* SemneBune.

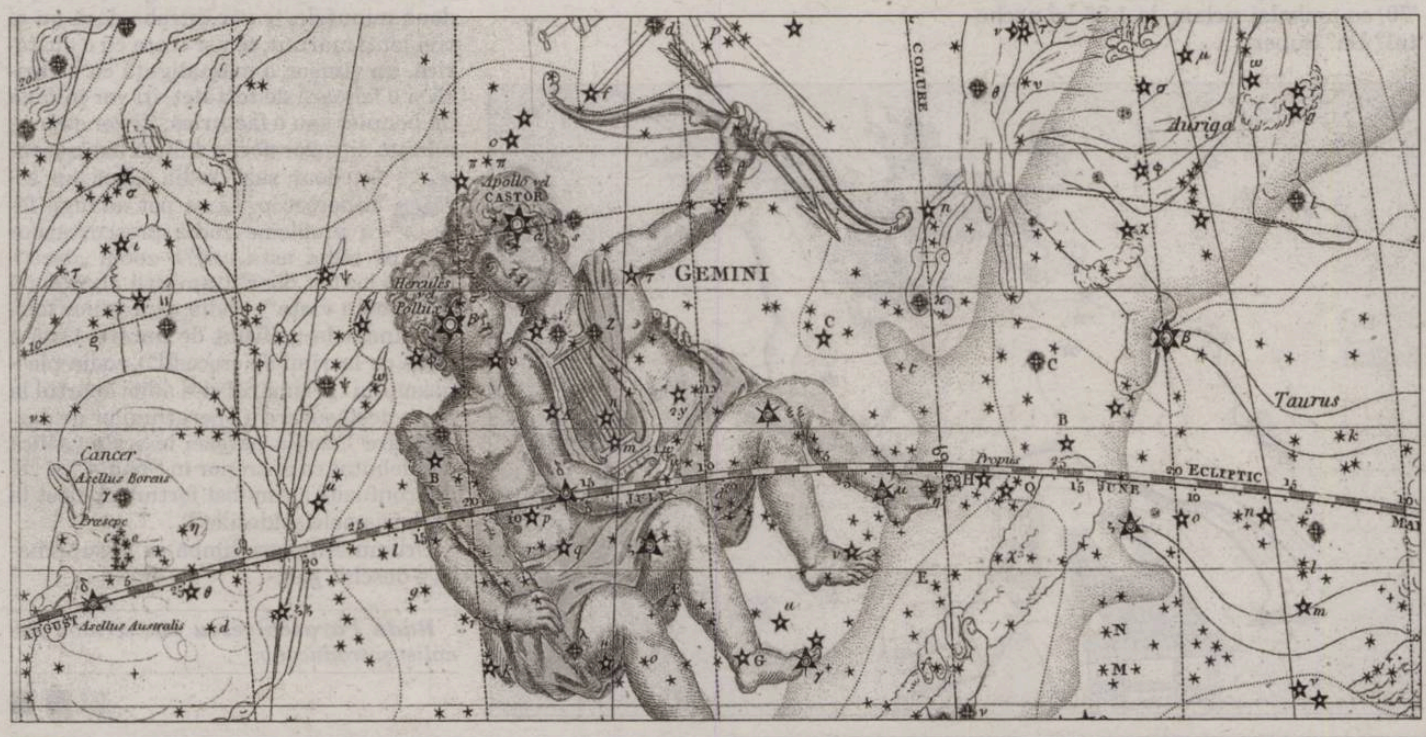

Ana-Maria CAIA

Horoscopul călătorilor

Dacă vă sună cunoscut numele lui Neti Sandu și știți și ce culoare de păr are Urania, citind acest articol vă veți da seama de imensa mea incompetență în domeniul zodiilor. Deși mi-am dat silința să pătrund cu mintea tainele astrologiei, acest lucru s-a dovedit peste puterile mele, dar asta nu înseamnă că nu puteți lua de bune recomandările mele de mai jos. În definitiv călătoriile sînt tot o joacă, chiar dacă, uneori, mai serioasă decît zodiile.

■ BERBEC – Hotărîți pînă la încăpățînare și iuți la mînie, Berbecii merită în acest an o călătorie în chiar patria mîndrilor berbeci. Deși își zice Kiwiland, Noua Zeelandă ar trebui să se rebranduiască în Sheepland, avînd în vedere că populația de păsări kiwi scade, iar cea de oi este de 10 exemplare pe cap de locuitor uman. Dincolo de plăcerea de a admira cele mai frumoase cornute pe cele mai perfecte dealuri verzi, Berbecii-oameni își vor putea încerca spiritul de aventură mult scos în evidență de astrologi într-o serie de sporturi extreme la care nici nu te-ai gîndit: datul cu zorbul (te bagi într-o bilă de cauciuc care sare pe pantele neo-zeelandeze), aruncatul cu capul în jos de pe clădiri de peste 100 de metri, legat cu o funie elastică, ori rafting-ul pe niște rîuri frumoase ca-n Rai și zbuciumate ca-n Iad.

■ TAUR – Astrologii de serviciu spun despre Tauri că sînt atît de buni la învins peri non-stop zile la rînd, card plin să ai, credeți-mă, întepenește Milano-ul de ciudă cînd aude de Hong Kong.

■ LEU – Vă așteptați să vă dau soluția ușoară, cu safari în Africa, pe lîngă Lion King. Nu, nu, horoscopul trebuie să fie imprevizibil, așa că leii trebuie să meargă anul acesta în Singapore – în traducere din sanscrită, Orașul Leu. O să le pice bine, înfumurați cum îi știm, panorama din viitor a metropolei, grădinile ei suspendate, piscinele ei la mare înălțime, sentimentul de creștere, prosperitate, perfecțiune, bogăție care colcăie în fiecare cotlon al portului asiatic. Nu trebuie să rateze hotelul Raffles pentru o experiență colonială, desigur contrafăcută, dar cine are vreme să se ocupe cu așa ceva cînd te simți împăratul universului?

■ FECIOARĂ – Sensibil, simplu și meditativ, nativul din Fecioară merită să călătorească pentru suflet mai mult decît pentru trup. Dacă cumva, dragi Fecioare, vă simțiți așa cum zice horoscopul despre voi, alegeți Israelul și Teritoriile Palestiniene pentru o călătorie care să vă semene. O oprire pe Muntele Ispitirii din Ierihon s-ar putea să fie momentul culminant al experienței. În rest, dacă sînteți o Fecioară mai atipică sau mai prefăcută, să zicem, Tel Avivul poate transforma călătoria în Țara Sfîntă într-o tură de aventură și plăcere. Cluburi, restaurante, plaje, artă.

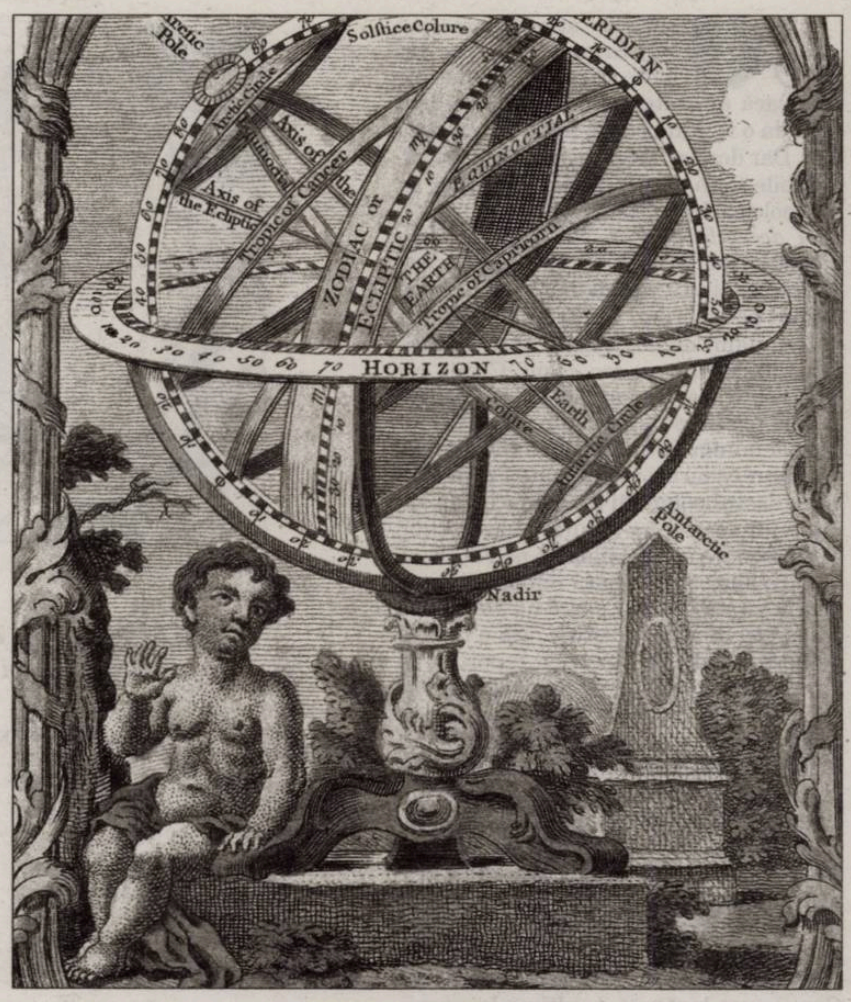

Călătoriile sînt tot o joacă, chiar dacă, uneori, mai serioasă decît zodiile.

dificultăți încît și le provoacă singuri. Ceea ce mă duce cu gîndul la o ascensiune bravă pe Kilimanjaro, pînă sus în vîrf, la 5895 de metri, acolo unde peisajul e perfect și aerul atît de rarefiat că nu se poate să nu te întrebi la ce naiba ți-a trebuit. Partea bună a poveștii e că pînă la vîrful cu pricina bîntui prin păduri tropicale și peisaje selenare, schimbi anotimpuri și tipuri de climă, te împrietenești cu cei mai blînzi ghizi ai lumii și te-ntîlnești, contrar așteptărilor, cu alte sute de turiști, dacă nu mii, care își încearcă, tot tăurește, limitele. Succes!

■ GEMENI – Știu că Gemenii sînt plini de energie și de alte calități fără seamăn, dar să nu ne pierdem în aceste amănunte și să luăm lucrurile ca atare. Recomandarea mea pentru un Geamăn care se respectă este Kodinhi, un sat din sudul Indiei, statul Kerala, renumit în întreaga lume pentru multele perechi de gemeni care se nasc în el. Partea bună e că nu vă trimit la admirat perechi identice de oameni, ci în patria Ayurvedei și a junglelor incredibile, prin care bîntuie încă tigri și alte lighioane din *Cartea Junglei*. Satul e înconjurat de niște canale cu apă dulce care se varsă în Oceanul Indian, pline de bărci luxoase pentru turiști și de creveți cît antebrațul. Nu mai stați pe gînduri, dragi Gemeni, că vă fuge norocul.

■ RAC – Logic ar fi ca Racului să-i fie dragi călătoriile cu spatele, dar ce știu eu despre logica zodiacului? E o zodie feminină, îndrăgostită de perle, așa că să le combinăm pe astea toate și... Abracadabra!... ne iese Hong Kong. Să vă și explic: în Hong Kong există un funicular care urcă pe vîrful Victoria, mai sus de zgîrie-norii de pe insulă, cu spatele, are străzi întregi pe care se vînd numai perle (artificiale și naturale) și e o destinație de cumpărături amețitoare. Poți să cumperi o insulă de o copleșitoare frumusețe, unde se practică turismul de lux, pentru oameni așezați. Alege un *grand hotel*, nu te zgîrci, ia un ghid, bea vin de Madeira (consum moderat), cutreieră munții acoperiți de păduri de dafin și fă baie în ocean. Un om așezat ca tine sigur merită așa o călătorie.

■ BALANȚĂ – Îmi cer scuze în avans de la nativii din Balanță. Dacă pînă acum am vînat în documentare calitățile zodiilor, fix aici m-am plictisit de ele și am căutat viciile. Balanțele pot fi niște desfrînate/desfrînați, poftitori la lux și plini de vanitate. Mergeți la pierzanie în cartierele romane de pe malul Tibrului, avîntați-vă în noapte la petreceri secrete în vile străjuite de statui, îmbibați-vă de senzualitatea unui oraș care cunoaște virtutea și păcatul în aceeași măsură. Vă ține?

■ SCORPION – Soțul meu e Scorpion și lui îi place la Londra, așa că voi presupune, în numele Asociației Mondiale a Astrologilor Amatori, că tuturor Scorpionilor le place la Londra. Ah, dulci dimineți începute în pub-uri care nu vînd cafea, amieze vînînd rațe aromate în restaurantele din China Town, după-amieze pierdute pînă spre seară în galeriile de artă greco-romane din British Museum, seri în Soho sau în vreun club de jazz, nopți efervescente pe stradă! Vă invidiez, dragi Scorpioni, că vă place atît de mult Londra!

■ SĂGETĂTOR – Revin la o metodă de prezicere folosită mai sus și le spun Săgetătorilor că destinația anului va fi pentru ei Bhutan. Un stat himalayan unde se trage mult cu arcul și unde se măsoară bogăția în fericire. Sînt ciudați bhutanezii ăștia, budiști pînă în măduva oaselor, liniștiți și iubitori de natură, cu temple splendide și festivaluri care-ți întorc și mintea, și sufletul pe dos. Atenție, trebuie să vă programați plecarea din timp, Bhutan acceptă un număr limitat de turiști pe an.

■ CAPRICORN – Dragă Capricornule, am aflat despre tine că nu-ți plac experimentele și vrei să mergi la sigur. Așadar, te scutesc de eventuale experiențe sălbatice ori de ținuturi cu prea multe date necunoscute și te îndemn să mergi în Madeira, o insulă de o copleșitoare frumusețe, unde se practică turismul de lux, pentru oameni așezați. Alege un *grand hotel*, nu te zgîrci, ia un ghid, bea vin de Madeira (consum moderat), cutreieră munții acoperiți de păduri de dafin și fă baie în ocean. Un om așezat ca tine sigur merită așa o călătorie.

■ VĂRSĂTOR – Vărsătorul se dă în vînt după nou, e creativ și activ și excentric, așa că nu văd de ce nu s-ar băga într-un tur de țări care nu strălucesc pe harta turistică convențională a lumii. Să zicem, de pildă, Africa de Vest, Senegal și Gambia – muzică, parcuri naționale de-o rară sălbăticie, plaje pe care le împarți cu cîte o vietate din alt regn decît cel uman, crocodili, girafe, rinoceri, baobabi. Tot tacîmul. Atenție, deși acum nu mai e nici un pericol, anul trecut în regiune au fost raportate cazuri de Ebola, așa că înainte de a cumpăra bilete de avion, dați un *search* pe net cel puțin.

■ PEȘTI – Mi-a sărit în ochi că Peștii au calități paranormale, așa că pe asta o să mergem. Destinția aleasă trebuie să fie New Orleans și voodoo trebuie să fie povestea pe care nativul din Pești, așa paranormal cum e, să o vîneze. Dacă o tură prin cimitirul St Louis, unde-și doarme somnul de veci regina voodoo Marie Laveau, nu va activa în voi vreun dar al clarviziunii, sigur o va face un tur prin barurile vestite ale orașului, din cocktail în cocktail pînă dimineața.

Așadar, dragi zodii, călătorii sprintene să aveți, mai ales că pe 8 februarie, după zodiacul chinezesc, începe anul Maimuței. Să vă țineți tare și să vă comportați ca niște oameni și-acasă, și-n deplasare.

„Nu mă gîndesc niciodată la viitor. Oricum vine destul de repede.“

ALBERT EINSTEIN

„Tot ce a fost va fi, tot ce va fi este, tot ce va fi a fost.“

EUGEN IONESCU

„Viața este ceea ce ți se întîmplă în timp ce ești ocupat să faci alte planuri.“

JOHN LENNON

***Ana-Maria Caia** este redactor-șef al revistei* Șapte seri. *A publicat volumul de proză scurtă* Opt povestiri, *Editura Tandem Media, 2015.*

Cosmin MANOLACHE

Visul unei nopți de iarnă

un destin posibil al orașului Mizil

„O dată nu știu despre cine îți afirmam că n-are talent, și păreai foarte iritat. Dacă ai contempla Mizilul, nu cred că ai da o viziune bună, deși s-ar putea da una. Dar despre Grecia ai scris lucruri admirabile (fără cifru!) fiindcă ești sigur că Acropolea a fost cîntată și de Renan etc.“

31 decembrie 2015. Nu avea să plece nicăieri, trebuia să fie pe fază, pentru orice eventualitate, așa că mai mult pierdea timpul pe Internet. Cînd e-mail-ul îi dădu semnalul audio, tresări. Încă o felicitare, gîndi, dar nu era cazul. Citind cele cîteva fraze, pe care consilierul cultural i le trimisese, simți cum sîngele îi întunecă mintea. Ghilimelele indicau ceva, era sigur că iarăși i se pregătea ceva urît. Erau destui popîndăi înveninați gata să i pună-n spate una și alta. N-avea timp să se coboare în năclăiala de pe Facebook în care auzise că te poți împotmoli, mai ales la vîrsta lui. Dar parcă nu-i venea să creadă că în acea mlaștină, așa o numea de fiecare dată cînd primea raportul, își înmuiau picioarele unii chiar mai în vîrstă decît el. Pînă cînd Noapteș se logase ca să-i arate ce și cum. Știa că n-avea ce să facă. Pe Internet era un război pierdut și, oricum, puterea era la el, nu acolo unde e ușor să te joci cu cuvintele. La el nu erau în stare să vină nici măcar cu o cerere ca lumea. Le era mult mai ușor să protesteze între ei, apoi să se consoleze unii pe ceilalți, ca într-un joc gratuit, iar viața să curgă în continuare, cînd mai liniștită, cînd mai tulburată. Era convins că acea *Grecie* avea legătură cu ultima lui excursie la Muntele Athos, despre care chiar el scrisese în ziarul local, însă doar atinsese problema, nimic mai mult, pentru a nu-și ridica oamenii-n cap. N-ar fi fost un capăt de lume, își permitea o vacanță în străinătate, iar Grecia e atît de aproape și de ieftină. Numai că el în general scria despre mame, părinți, sentimente, poezie, natură și Dumnezeu. Nu pretindea că ar fi cine știe ce peniță, de aceea nici nu i se părea normal să i se impute la nesfîrșit lipsa talentului. După alte cîteva zeci de recitiri, bavura căzu. Îi rămăseseră *contemplarea* și *viziunea,* pe care tot încerca să le răsucească pentru a înțelege ceva. Avea o variantă, dar era sigur că, dacă va mai insista, inspirația va poposi și pe pervazul ferestrei de unde se vedea statuia veche. Îl întrerupse secretara:

– Șefu', a sosit… – iar el îi făcu semn să-i poftească oaspetele înăuntru.

Aceleași discuții, cu dom' primar în sus, dom' primar în jos, să facem aia, să facem ailaltă, așa și pe dincolo, înțelegeți, cum să nu, să trăiți! De cum oaspetele ieșea, hop și el la viitorul articol, care și-așa îi dădea destulă bătaie de cap, nu-i mai trebuia încă o problemă de rezolvat. Și totuși nu se putea preface că frazele cu *contemplarea* și *viziunea* nu-l fascinaseră chiar și pe el, un deținător de putere. Se întrebă ce poate face cu adevărat un simplu primar și cine naiba e Renan. După alte recitiri, își dădu seama că avea o șansă uriașă. Ce nu reușiseră primarii dinaintea lui ar fi putut face el. Cu toții se zbătuseră să ridice orășelul într-un fel sau altul. Cum trăgeau linia bilanțului, unii erau mai mulțumiți, alții huiduiți de-a dreptul. O parte din ei purtaseră nume pompoase, menite să dea grandoare așezării pe care fuseseră sortiți să o conducă: Isaia, Leonida, Plutarch. Alții, dimpotrivă, se treziseră nevoiți să lupte cu propriile nume, care nu dădeau prea multă speranță: Spirică, Mielu… Numele lui părea unul comun, dar ascundea un secret, pe care-l descoperise tot contemplînd frazele acelea. Își dăduse seama că era la fel de scurt și rima cu numele orașului. Era un avantaj, se puteau scorni fel de fel de lozinci, dar mai important era că cele două nume, al lui și al orașului, erau astfel legate. De-aici începu să-și descopere și să-și țeasă *viziunea*.

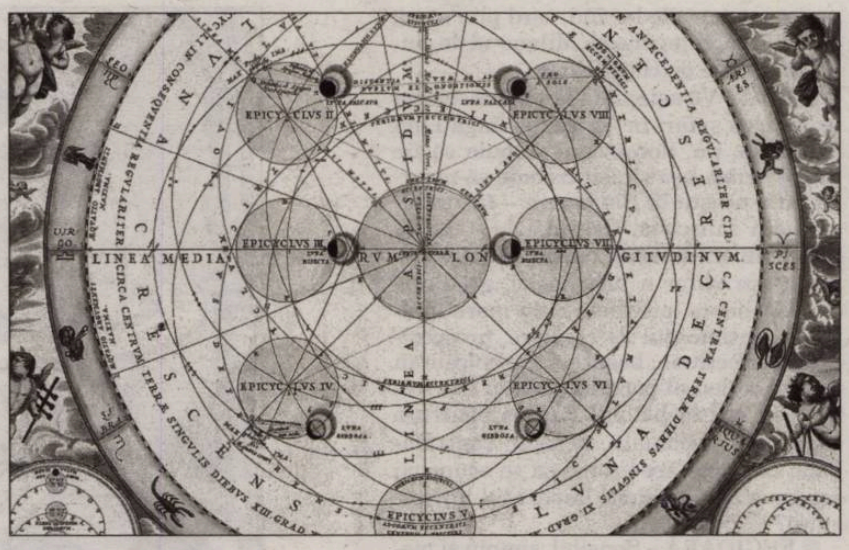

„Nu în stele se află destinul nostru, ci în noi înșine.“

WILLIAM SHAKESPEARE

„Lucrurile nu schimbă ursita, ci dimpotrivă, ursita înrăutățește lucrurile.“

ALEXANDRE DUMAS

„Găsește puteri noi chiar în slăbiciunea ta! Soarta-ți lasă întotdeauna o portiță în momente de cumpănă.“

MIGUEL DE CERVANTES

O operă de artă politică.
O mică apocalipsă. Iar el… Un mic Dumnezeu.

Totul se trăgea de la Caragiale. Ba nu, de la Cilibi Moise. El scrisese pe la 1858, în *Voiajurile* lui, că *la Mizil pod mare și apă nicidecum*. Chestie de destin. Oamenii de-acolo voiau de mult ceva măreț, doar că le lipsea ceva. Caragiale-copil îl întîlnise pe Cilibi Moise prin bîlciuri și cîndva avea să scrie enormitățile alea despre Leonida, neobositul expeditor de scrisori cu reclamații la *Epoca*. Apoi le-a venit rîndul altora, Geo Bogza, Ioachim Botez, Ștefan Bănulescu… Noapteș îl ajutase să facă o hartă a conspirației. Cît efort ca să desființezi un oraș unde oricum nu se întîmpla mare lucru, gîndea. De ce? Pentru ce un așa destin?

Era pregătit să înceapă. La capătul celui de-al cincilea mandat, în pragul unor noi alegeri, știa ce avea să facă. Avea să le închidă gura nemulțumiților, care se tot înmulțiseră în ultimii ani. Privea statuia veche de la fereastra biroului și rememora povestea despre vizita lui Ceaușescu, în 1967, care își începuse discursul cu statuia, pe care localnicii se tot obișnuiseră să o mute prin oraș la fiecare vizită oficială. Era un zvon, nimeni nu știa dacă așa se întîmplase cu adevărat. Ceaușescu poate făcuse o glumă. Să muți o statuie cu un soldat român avînd alături două femei, personificările Patriei și Istoriei, însemna ceva. Cei care se încumetaseră s-o plimbe poate că nu înțeleseseră ceea ce făcuseră cu atîta ușurință. Să o faci, fără să-ți dai seama de forța gestului, nu era decît proba naivității lor. Ce ar fi putut face el era ceva cu adevărat grandios, iar secretul descoperirii sale era convins că stătea tocmai în rima și undele ce uneau numele lui și al orașului. Dacă după cinci mandate nu adunase cine știe ce realizări, acum știa foarte bine cu ce avea să rămînă în istorie și hotărî să-i dea bice. Viitorul orașului nu mai era un simplu loc sub soare, la îndemîna aștrilor. Viitorul era în mîinile lui.

Cînd îi venise și lui rîndul să mute statuia cea veche, în locul ei instalase o Coloană a Infinitului, însă cu modulele asimetrice. Îi spusese *Trepte spre cer,* pentru a nu putea fi acuzat că-l plagiase pe Brâncuși. În plus, în dreapta ei figurase pe pavimentul pietonal un zodiac, care aducea cu un filtru de trecere pe care-l luaseră cu toți în picioare. Orașul călărea încă de la înființare paralela 45°, asemenea complexului de la Tîrgu Jiu. Asta visase, o ridicare la cer a orășelului, unde ajunseseră bioenergeticieni care măsuraseră cîndva puterea energetică a Coloanei lui Brâncuși, ce emitea unde benefice pe o rază de 300 de metri. Noua coloană a primarului emitea și ea, însă pe o rază mai mică. E drept că nu era Brâncuși, putea să accepte asta. Dar cu astfel de coloane împrăștiate în oraș ar fi putut putut schimba moralul, gîndurile, visele, intențiile – totul. Era mai ceva decît visele grandomane ale caragialescului Leonida. Cu toate astea, ultimul an fusese nefast. Muriseră peste două sute de oameni, aproape 2% din populația orașului. Ceva i se întîmplase coloanei pe care o ridicase. Poate că numele ei fusese ales prost, *Trepte spre cer…* În ritmul ăsta, un nou mandat pentru el putea fi pentru oraș la fel de nefast ca ultimul an. Ce-ar fi putut face? Tocmai cînd își pusese întrebarea îi venise ideea, *viziunea,* rezultatul *contemplării*. Nu mai conta ce putea și ce nu putea să facă opera lui de artă. La sfîrșitul unui nou mandat orașul ar putea dispărea, pur și simplu, asemenea Cernobîlului. Să fie ctitorul unei ruine era ceva la care nu visase nici unul dintre primarii dinainte și de oriunde. De pe hartă, un hop direct în cărțile de istorie. Asta era ceva grandios. O operă de artă politică. O mică apocalipsă. Iar el… Un mic Dumnezeu. Cu așa realizare, pe viitor putea candida într-un oraș mai mare. N-avea de gînd să zică nimic partidului, care cu siguranță i-ar fi furat ideea. Adormi mulțumit în noaptea dintre ani. Baldachinul în care sforăia avea pictat cerul înstelat pe care plutea Mizilul eliberat.

A doua zi primi prin e-mail următorul mesaj: „Am uitat să vă scriu că fragmentul pe care vi l-am trimis este din corespondența lui G. Călinescu cu Alexandru Rosetti. Mă tem ca nu cumva să fi apărut ceva confuzii. Știți dvs. la ce mă refer“.

***Cosmin Manolache** este scriitor și muzeograf la Muzeul Țăranului Român.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Doctoranzi din toate școlile, feriți-vă!

Ministrul Educației a făcut noi numiri în Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare. Printre ele, Ecaterina Andronescu și Corina Dumitrescu. Voi descrie mai jos cîteva dintre atribuțiile acestui consiliu, conform Ordinului de înființare nr. 3759 din 9 februarie 2011, precum și profilul personajelor numite mai sus, așa cum reies din activitatea profesională și din presa vremii.

CNATDCU este un organism consultativ al Ministerului Educației, care are unele dintre cele mai importante și mai complexe sarcini din învățămînt. Iată cîteva dintre ele: evaluează tot ce înseamnă formă de învățămînt care acordă titluri universitare, precum și dosarele de acordare a titlurilor de doctor sau a diverselor grade de cercetători științifici. Tot în responsabilitatea consiliului intră și verificarea calității resurselor umane din școlile de doctorat, în vederea acreditării acestora din urmă, precum și evaluarea conducătorilor de doctorat, a universităților, în scopul ierarhizării programelor de studii și al clasificării instituțiilor de învățămînt superior. În sarcina CNATDCU intră și modul în care sînt ocupate posturile didactice și de cercetare din universități, standardele minime obligatorii pe care le au de îndeplinit candidații etc. Pe scurt, vorba celebră a unui fost aproape-președinte al României, acest consiliu este *„the mother and the father"* al studiilor înalte românești. Membrii lui ar trebui, deci, să fie ăi mai tari și mai buni și mai fără de pată intelectuali ai patriei, că doar de privirea lor critică și de competențele lor academice atîrnă viitorul educației. Iată ce spune legea: „Membrii CNATDCU sînt personalități de prestigiu academic și științific, cultural și moral, recunoscute pe plan internațional sau național în domenii cu specific național (...)".

Să vedem acum cine sînt noii membri ai acestui prestigios consiliu.

Corina Dumitrescu este rector al Universității particulare „Dimitrie Cantemir". Numele domniei-sale apare des în mass-media nu datorită unor performanțe profesionale, ci din cauza scandalurilor în care a fost implicată: acuzații de plagiat, informații neclare cu privire la studiile efectuate, un CV scris în cel mai bun caz neglijent, deși era expus opiniei publice în scopul obținerii postului de ministru al Educației etc. Dar lucrul cel mai amuzant e că doamna Corina Dumitrescu a dat în judecată Ministerul Educației, în 2011, pentru clasificarea „nedreaptă" a universităților particulare în ultima categorie valorică. Acum, conform noii fișe a postului ocupat în CNATDCU, aceeași doamnă se va ocupa, printre altele, și de clasificările instituțiilor superioare de învățămînt. Foarte convenabil, nu?

Ecaterina Andronescu. Ah, Ecaterina Andronescu! Cum a ajuns învățămîntul românesc să se procopsească – s-ar zice pe termen nelimitat – cu un asemenea personaj? Cum de ajung învățămîntul românesc, în cele mai rele momente, și cele mai importante funcții ale lui să depindă de un activist a cărui singură „performanță" de răsunet este că și-a apărat cu disperare șeful compromis de plagiat? Doamna Ecaterina Andronescu are un CV bogat, cu zeci de lucrări științifice publicate, cu multe titluri și funcții onorabile. Se pare însă că nu dă doi bani pe propria activitate profesională: a preferat ca ani de-a rîndul să servească interese mărunte de partid, devenind mai curînd vedetă de televiziune decît profesor cuviincios. Mandatele de ministru al Educației i-au fost aspru criticate de presă pentru lipsa de eficiență și de realism, activitatea de parlamentar a fost deraiată de propuneri legislative cel puțin dubioase (legea care permite ocuparea simultană a mai multor funcții în stat și, mai nou, amendamentul la bugetul Ministerului Educației, care prevede ca Academia Oamenilor de Știință din România, asociație pe care o conduce, să nu mai fie bugetată prin Ministerul Educației, ci să devină ordonator de credite, cu buget propriu). Mai apoi, a petrecut ore nenumărate încercînd să curețe imaginea proprie și pe cea a PSD-ului: nu e vinovată că a plagiat, nici Ponta nu e vinovat de plagiat, nu e vinovată în dosarul Microsoft, PSD-ul nu e vinovat de mișcările proaste din învățămînt etc. Ce încredere poți să ai că un om care, pus în fața a 180 de file copiate dintr-o altă lucrare, devine brusc orb, va evalua corect și onest o școală de doctorat?

Așa stînd lucrurile, nu-mi pot imagina decît următorul scenariu: că domnul ministru Curaj a fost îndelung torturat și amenințat de forțe obscure, potrivnice învățămîntului, ca să accepte numirea celor două. Altfel, nu văd cum. Și de ce.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Bowie

Dispariția dintre noi a lui David Bowie a adus pe rețelele de socializare înfățișările, și mai puțin muzica. Dau cîteva exemple: Ziggy Stardust, Thin White Duke, Rebel-Rebel, înfățișarea din Serious Moonlight Tour și multe altele au invadat locul social. Diferit-diferit, altfel, dar oare mereu într-o căutare de sine? Bowie a transformat nu doar muzica, ci raportarea noastră la identitate, asta este sigur. Pielea, părul, fața devin infinit mobile, infinit detașabile, construiesc și reconstruiesc un puzzle fără sfîrșit. Să vedem ce-l recompune fără sfîrșit pe Bowie. În primul rînd, codul superstar. O cheie a înțelegii este:

„It's really Me
Really You
And really Me
It's so hard for us to really be
Really You
And really Me
You'll lose me though I'm always really free" („Wild Eyed Boy From Freecloud")

Apoi, numeroasele mode muzicale, pe care Bowie le-a integrat. Punk, Iggy Pop, Queen sînt doar cîteva colaborări. Reformulez întrebarea: unde este Bowie? Și, dacă stau să mă gîndesc, chiar și întrebarea aceasta nu-și are sensul în 2016. Omul însuși este într-o continuă schimbare a identității, omul-fluid, fără asumare continuă. Social, în postmodernism și consumerism, Rebel-Rebel cîndva, omul-fluid de astăzi devine un dat. Rebeliunea a apus. Bowie și-o permitea. Noi, ceilalți, putem cînta doar: *„Far out in the red-sky / Far out from the sad eyes / Strange, mad celebration / So softly a supergod dies"* („The Supermen").

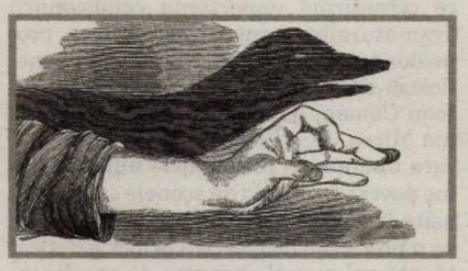

Iaromira POPOVICI

bazar

Anul 1986

Anul ăsta, nu știu cum s-a întîmplat, dar se împlinesc foarte multe. Printre altele, 30 de ani din 1986. Pentru că, în ce mă privește, anul 1986 a fost unul important, de cotitură, să zicem.

Uitîndu-mă, astăzi, din cînd în cînd, la filmele anilor '80, mai că nu-mi vine să cred cum arăta lumea atunci: în special, coafurile prea perfecte, prea aranjate mă fac să rîd, dar și taioarele doamnelor, prea corecte. După ce mă uit mai bine, însă, constat un lucru: că și eu sînt (am fost?) un om al anilor '80. Desigur, un adolescent (căci, altfel, tind să mă consider mai curînd unul al anilor '90).

În anul de grație 1986 îmi petreceam, aparent destul de tihnit, ultimul an de liceu la Școala Centrală de azi, pe atunci „Zoia Kosmodemianskaia" – un soi de pension comunist, în care eram incredibil de multe fete, cu doar cinci băieți în clasă. Într-o atmosferă, deci, nu prea sănătoasă, mă pregăteam pentru foarte dificilul examen la facultate.

Foarte dificil pentru că făceam parte din generația decreteilor, mulți întotdeauna, cu clase pînă pe la M în școala generală. O generație care, mereu, s-a văzut nevoită să fie competitivă, avea sau n-avea chef. Cum se măsura competitivitatea pe vremea aceea? Memorizînd și iar memorizînd, printre altele. Țin minte că, în clasa a VIII-a, înainte de examenul care pe atunci se numea treapta I, dacă erau puși să-și citească tema la română doi colegi, se întîmpla să fie fix același lucru – fiindcă circulau aceleași comentarii, care se învățau pe dinafară.

La fel, la intrarea la facultate, la Engleză, unde, pe vremea aia, era o concurență foarte mare, comentariile, în multe cazuri, tot pe de rost se învățau: țin minte cum m-am suprapus, din întîmplare, cu o colegă la meditație și am auzit-o debitînd pe dinafară, ca un automat, un comentariu de vreo șapte pagini. Căci meditațiile erau, de fapt, sistemul nostru de învățămînt alternativ și privat, de unde învățam mai mult și mai aplicat decît în cel oficial.

În clasa a XII-a, cel puțin, mersul la școală era un divertisment: băieții (cîți erau) jucau fotbal în curtea școlii, iar fetele – badminton, în timp ce fredonau din Beatles. Eram un fel de *hippies* întîrziați, care se bucurau de rămășițe *flower-power*. Iar la școală ne descurcam cum puteam, nu întotdeauna cu cele mai cinstite metode: pe scurt, și cu rușine, pot spune că și copiam. Exista moda fițuicilor specializate, mici și ca niște armonici, pentru cine avea timp și chef să le facă. Sau se putea copia, pur și simplu, cu cartea pe bancă, protejată de spatele atotputernic al colegei din față.

Totul era să treci clasa, să nu rămîi corijent la ceva, ca să-ți poți da examenele. Examenele la facultate erau chiar „pe bune": dacă nu reușeai, ajungeai – spaima tuturor – în „producție". Adică trebuia să te angajezi undeva, în plin comunism, pierzînd protecția studenției. Ar fi fost ca și cum ai fi trecut „pragul" spre lumea reală din acea perioadă, care, pînă atunci, era doar o amenințare tacită, cu care aveau de-a face doar părinții.

Anul 1986 a fost plin de latină. Colaborarea mea cu Mia Morogan, profesoara ideală, aș putea spune (și impecabilă profesional, și fermecătoare), care m-a ajutat să văd latina așa cum nici elevii, nici părinții, nici unii profesori de azi nu vor să o mai vadă: logică, fascinantă, ordonatoare, dar și distractivă – obișnuiam să compun diverse propoziții în latină, uzuale și, sper, nostime ca să învăț cazurile și timpurile.

Dar și de revelații. Sau, mai bine-zis, de una naiv-religioasă, cît mă ducea pe mine mintea pe vremea aceea. A fost anul în care am aflat nu doar că se moare, ci și că se poate scăpa cu viață, fără să ai nici un merit. Anul cu deja „celebrul" meu accident de autobuz, în care m-a călcat autobuzul, dar nu m-a călcat, de fapt, și am scăpat întreagă – alunecasem pe gheață, autobuzul a frînat, dar n-a putut, totuși, să oprească la timp și eu am nimerit fix în spațiul dintre roți, printr-un miracol. Adevărat miracol, care m-a făcut nu doar să văd cum, într-o clipă, poți să nu mai fii, ci și cum, în aceeași clipă, cu ajutorul lui Dumnezeu, poți să fii la loc.

În același an am aflat, de altfel, cum e cît pe-aci nu doar ca tu să nu mai fii, ci ca întreaga lume să nu mai fie, așa, deodată. S-a produs accidentul nuclear de la Cernobîl, și pe lîngă faptul că ni s-a dat iod, care ne-a ars la stomac, am fost instruiți, la școală și acasă, în privința unui set de reguli de Apocalipsă, care frizau absurdul: să ne acoperim bine cînd ieșim afară (ca atare, la petrecerea unei prietene, care a picat de Paști, cred că pe la începutul lui mai, m-am dus camuflată ca-n filmele de spionaj, cu un balonzaid alb, o basma, ochelari și adidași cu talpă groasă); să ne ștergem bine pantofii pe tălpi cînd venim acasa, ba chiar și pisicile pe lăbuțe (atunci aveam două) cînd se întorc din peregrinări.

Spre sfîrșitul acelui an, m-am și îndrăgostit, real (pînă atunci fusesem îndrăgostită, imaginar și fără speranță, de un coleg) de cineva cu care aveam să trăiesc prima mea poveste esențială.

În ce mă privește, 1986 a fost un an care merită aniversat.

Anul teatral 2015

Continuăm seria de anchete despre anul cultural 2015. Ce rămîne din sutele de spectacole produse anul trecut în România? Cinci critici răspund la aceleași trei întrebări: 1) Care a fost cel mai bun spectacol? 2) Care a fost cel mai prost spectacol / cea mai mare dezamăgire? 3) Care a fost cel mai interesant fenomen în anul teatral 2015?

Tihna, regia Radu Afrim

© Z. Rab

Oana STOICA

Superofertă culturală

1) De regulă, topurile nu sînt benefice în artă, așa că mă feresc de ierarhizări. Pot admite însă că a existat un spectacol pe care l-aș denumi „cel mai bun din 2015". Este vorba de *Tihna*, dramatizarea lui Radu Afrim după romanul omonim al lui Attila Bartis, creat la Compania „Tompa Miklós" a Teatrului Național din Tîrgu Mureș. În acest spectacol sînt mai multe reușite. În primul rînd, este dramatizarea lui Afrim, o întreprindere dificilă și riscantă avînd în vedere nu numai structura arborescentă a romanului, ci și scriitura personală a lui Bartis. Tot Afrim, cu acest spectacol, schimbă raportul pe care îl are cu textele și tratează romanul lui Bartis ca pe un partener, nu îl folosește ca material de lucru, modelabil și transformabil. Spectacolul scormonește traumatizant în relația dintre o mamă castratoare de personalitate și fiul ei, este profund erotic, cu un erotism primitiv, visceral, devorator, bazat pe carnalitate, dar fără să fie obscen, și asta, în sine, este o mare victorie, datorată și actorilor maghiari de la Mureș care fac performanță, reușind să joace fin, cinematografic.

2) E mai puțin important cît de reușite sînt spectacolele – arta performativă este vie, prin urmare fluctuantă – decît cît de des dă erori sistemul. Anul 2015 a adus din nou în prim-plan o problemă majoră a teatrului și a dansului din România: spațiile de joc. Decizia de închidere a teatrelor care își au sediile în clădiri cu risc seismic a produs un alt fel de cutremur în București. Este vorba atît de instituții de stat, cît și de spații independente care s-au închis fără să li se ofere o alternativă. Se adaugă Centrul Național al Dansului, care și-a pierdut sediul în 2011 și funcționează într-un spațiu închiriat, insuficient și care îi consumă mare parte din bugetul infim pe care îl are. Indiferența față de situația instituțiilor de cultură este cronică și autoritățile au dovedit deja că nu știu / nu pot / nu sînt interesate să le rezolve problemele. Am avut în octombrie o discuție la Primăria Capitalei cu primarul interimar de atunci despre cazul Odeon, în care am văzut care este percepția autorităților față de cultură. Un detaliu: confuzia între cultură și divertisment este totală. La asta se adaugă amestecul politicului în cultură. Combinația dintre atractivitatea posturilor de directori pentru clientela politică și lipsa de înțelegere/competență a autorităților în domeniul cultural este letală.

3) În acest an, am remarcat două fenomene. Unul este supraoferta culturală, datorată probabil candidaturilor la Capitala Culturală Europeană 2021 depuse de 14 orașe. Prin urmare, a crescut semnificativ numărul producțiilor culturale, al festivalurilor etc. Din păcate, publicul este același. Sînt necesare strategii de dezvoltare a publicului/publicurilor care pot funcționa împreună cu dezvoltarea economică. Degeaba atragem public dacă oamenii nu își permit mai mult de un spectacol pe lună. Al doilea fenomen este dezvoltarea cantitativă a producțiilor de teatru social. Artiștii par preocupați de problemele cetății, dar cred că există și o altă motivație: spectacolele de teatru social au cîștigat de multe ori licitațiile de proiecte pentru fonduri publice. Este posibil să pară o „rețetă" pentru obținut bugete (ceea ce este eronat). La gîndul ăsta m-a condus faptul că multe dintre proiectele de teatru social nou apărute sînt superficial gîndite, scrise și ulterior produse. Ele se vor cerne singure și deocamdată nu pot spune dacă tendința de dezvoltare a teatrului social este reală sau artificial creată.

***Oana Stoica** este autoarea rubricii săptămînale de teatru în* Dilema veche. *În 2015 a coordonat la Teatrul Act producția spectacolului* Apă de mină *de Csaba Székely.*

Oltița CÎNTEC

Spectacole orfane de scenă

1) Mi-e imposibil să desemnez un singur „cel mai bun spectacol", din cauza varietății foarte mari, așa încît, pentru 2015, voi indica trei producții care mi-au atras în mod special atenția.

Antisocial de Bogdan Georgescu (Teatrul Național „Radu Stanca", Sibiu), un spectacol de artă activă care chestionează pe fond întregul sistem de educație românesc. Documentînd prin practici colaborative factualitatea, el pune la aceeași masă toți actanții platformei educaționale – tineri adulți, părinți, familie, profesori, școală, societate –, semnalîndu-i cusururile, implicînd prin discuții postspectacol, obligînd la meditație, poate și la schimbare. În afara selecțiilor în festivaluri, *Antisocial* a făcut turul țării, jucîndu-se în 21 de orașe, luînd astfel pulsul național al vulnerabilităților învățămîntului autohton. *Vertij* (Teatrul Municipal „Aureliu Manea", Turda), scenariul și regia Mihai Măniuțiu, coregrafia Vava Ștefănescu și Andrea Gavriliu, s-a individualizat prin tema abordată (sindromul Alzheimer), rezolvarea imaginativă a autoreferențialității (subiect e chiar mama regizorului) și maniera tratării ei coregrafic-imagistice. Iar *Vanilla Skype* de Cătălin Ștefănescu (Teatrul Act) se remarcă pentru că reafirmă în teatru magia narativității, a *storytelling*-ului, în partituri minunat susținute actoricește. Liber de metode și tehnici tipice teatralității, realizatorul reimpune într-o viziune caracterizată de prospețime elementele care fac un spectacol de succes: o poveste captivantă, imprevizibilă, interpreți foarte buni și public dispus să-i urmărească.

2) Cea mai mare dezamăgire a fost nu o creație, ci închiderea Teatrelor Nottara și Foarte Mic, ca efect direct al Legii 282/2015. Situația e simbolic negativă pentru o Românie care nu prețuiește arta și artiștii, unde totul se face de azi pe mîine, fără priorități reale, fără termene mediu și lung. La Nottara, trei premiere sînt gata, dar încă nu s-au întîlnit cu publicul, cîteva „spectacole orfane de scenă" din repertoriu caută gazde, iar creatorii vor peregrina pe la Cotroceni, Clubul Militar și ArCub cine știe cîte sezoane. Pentru Foarte Mic se caută încă soluții. Și o alta, la fel de mare dezamăgire, este că, după 26 de ani de libertate și exercițiu democratic, politizarea actului cultural și amestecul politicianist în activitatea teatrală sînt adesea dincolo de limitele legii, afectează arta și, implicit, pe beneficiarii ei, spectatorii.

„Dezvoltarea cantitativă a producțiilor de teatru social."

Un alt eveniment semnificativ din perspectiva nevoii de teatru este înființarea la Suceava a Teatrului Municipal „Matei Vișniec", demonstrînd voința comunității locale de a utiliza resorturile artei ca mecanisme de creație, educație și de modelare socială.

***Oltița Cîntec** este critic de teatru. A coordonat volumul* Tînărul artist de teatru. Istorii românești recente *(Editura Timpul, Iași, 2015). Este președinta Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru (AICT) – România.*

Cristina MODREANU

Un peisaj teatral neomogen

1) Devine din ce în ce mai greu să declari un spectacol „cel mai bun" alegîndu-l dintr-un peisaj teatral neomogen, patinînd de la teatru social, angajat, la divertisment facil cu vedete. Cel mai bun spectacol înscris în direcția unui estetism asumat mi s-a părut *Girafe. Fabulă urbană* de Pau Miró, în regia lui Radu Afrim, produs de Teatrul Național Sibiu. Afrim, foarte prolific în 2015, continuă inspirat construcția propriului univers spectacologic inconfundabil, luîndu-și spectatorii cu el să exploreze o junglă fascinantă, plină de plante exotice, nemaivăzute.

„Cea mai mare dezamăgire – închiderea Teatrelor Nottara și Foarte Mic, ca efect direct al Legii 282/2015."

Cel mai bun spectacol cu o piesă nouă este *Apă de mină* de Csaba Székely, produs la Teatrul Act de Oana Stoica, ceea ce reconfirmă importanța comisionării dramaturgilor pentru dezvoltarea propriilor teme de interes. Spectacolul beneficiază de o echipă de excelenți actori – Ioan Coman, Alexandru Potocean, Virginia Mirea, Alin Florea și Irina Antonie – care nuanțează personajele dînd adîncime poveștii, dincolo de scenele comice reușite și de scenariul propriu-zis care pune o problemă deopotrivă gravă și delicată: abuzul sexual exercitat de preoții catolici asupra copiilor și tinerilor.

Cea mai bună comedie am văzut-o în octombrie la Festivalul Internațional de Teatru de la Alba Iulia – *Dinte pentru dinte* după Yasmina Reza, în regia lui Cristi Juncu. Ireproșabil gradat, în așa fel încît fiecare scenă să adauge la tensiunea ce explodează în scene comice, și jucat excepțional de actori care își țin rolul ca pe un armăsar în frîu (Elena Purea, Roxana Marian, Nicu Mihoc, Vlad Zamfirescu), spectacolul Naționalului tîrgmureșan îți dă speranțe cu privire la genul comic – adesea complet compromis la noi din dorința exacerbată de „succes".

2) Dincolo de un spectacol sau altul (și au fost destule!), cea mai mare dezamăgire a fost în 2015 să văd cum se adîncește obsesia pentru succesul facil a instituțiilor publice teatrale. Oprindu-se la suprafața lucrurilor, mari teatre din București și din țară subvenționate de stat scad sistematic nivelul spectacolelor produse, cresc numărul comediilor din repertorii (chiar cînd nu se numesc Teatrul de Comedie) și produc musical-uri expirate de mult la ele acasă, în speranța că vor aduce în sală mai mulți spectatori. Ce reușesc, de fapt, e să confuzioneze publicul captiv, care vine oricum din inerție, și să-i dezamăgească pe acei spectatori care – pe bună dreptate – își doresc mai mult de la experiența teatrală.

3) Implicarea tot mai decisă a criticilor români de teatru în producție, curatoriat, programare de spectacole (spre deosebire de simpla „selecție de festival"). E un fenomen care se înscrie în nevoia acută de reconfigurare a profilului criticului de teatru, în condițiile reducerii numărului de platforme de exprimare relevante, dar ajută și la împlinirea nevoii de reformare a scenei românești în general. Astăzi criticul de direcție își poate construi discursul nu numai în scris, ci și prin comisionare de piese, scriere de proiecte, curatoriere argumentată și articulată, bazată pe idei bine explicate. Mi se pare un lucru de bun augur înscrierea criticilor de teatru din România într-o tendință mai largă, globală, de autoredefinire a acestei meserii. În același sens, mi se pare un lucru bun, necesar, recenta decizie a AICT, secția română, de a se înscrie pentru prima dată oficial ca asociație, întărindu-și astfel independența atît de necesară într-un peisaj cultural tot mai cețos.

***Cristina Modreanu** este critic de teatru. Este redactor-șef al revistei Scena.ro.*

■ Iulia POPOVICI

Pierderea iluziilor

De fiecare dată cînd trebuie să aleg un „cel mai" sau o „cea mai", simt nevoia să pun niște surdine, legate de inevitabila subiectivitate a demersului în sine, de diversitatea stilistică și „ideologică" a producțiilor teatrale, care le face greu de pus în ordine pe aceeași scară (de valori) și, în ultimă instanță, să spun că sînt extrem de multe spectacole pe care nu le văd, eu fiind un critic interesat mai mult de mișcările tectonice decît de repertoriul de producții individuale. Sună complicat? Poate fi și mult mai simplu: în teatru, ne plac lucruri diferite, unii vor să rîdă, alții vor să alunece, prin tunelul iluziei, către o altă lume, mai bună, unii vor Shakespeare, alții – Mamet și LaBute, și tot așa. Toate pot fi „bine făcute" (deși aș spune că tradiția comediei care nu vrea să concureze cu *La Bloc* e pe cale să se piardă la noi...), doar că e greu să le compari. Și, eventual, să-i spui potențialului spectator „ție poate-ți place genul comic și nu te-ai dus în viața ta la un Ibsen, dar Ibsenul ăla e cel mai bun spectacol"...

Așa că: 1) și 2) N-am văzut nici un spectacol care să iasă cu totul și cu totul din toate tiparele, am ieșit de multe ori de la teatru cu zîmbetul pe buze sau dornică să le povestesc și altora ce-am văzut. Am văzut în străinătate spectacole pe care le-aș pune în orice top – mi-e mult mai greu s-o fac pentru cele din România (aici intervine și modul diferit în care privești nefamiliarul, și absența prejudecăților, reale și umane, oricît ne-am dezice de ele). Tînd, totuși, să fiu constantă cu mine însămi și să spun că cel mai nereușit și dezamăgitor spectacol al anului a fost *Înșir'te mărgărite* regizat de Dan Puric la Teatrul Național din București. Nu doar fiindcă este un talmeș-balmeș estetic, are o scenografie de „Cîntarea României" (și nu mă refer la poezia lui Russo), este jenant jucat (de actori puși în situații penibile de emfază patriotardă), e lipsit de viziune regizorală și consumat de idei pășuniste, dar și pentru că această montare a redeschis Sala Mare a TNB, iar „prima scenă a țării" e ultima care ar avea motive să producă așa ceva.

La „cel mai bun" e mai greu. Mai am de recuperat cîte ceva și chiar de revăzut, ca să mă lămuresc eu cu mine însămi (cred sincer, de exemplu, că, în ce mă privește, promovarea extrem de entuziastă din jurul reprezentației din Festivalul Național de Teatru a dăunat receptării *Tihnei* lui Radu Afrim, în principiu, construcția de așteptări „absolute" fiind neindicată mersului la spectacol). Ca să nu mai spun că oricum văd puțin teatru de scenă mare (făcut de altcineva decît Radu Afrim, Andrei Șerban și încă puțini cîțiva). În topul meu s-ar regăsi, deci, *Antisocial* al lui Bogdan Georgescu, de la Sibiu (pentru formula scenică, jocul masteranzilor sibieni și abordarea originală a ideii de documentar), *Voi n-ați văzut nimic*, monodrama jucată de Alex Fifea și creată împreună cu David Schwartz (în primul rînd, pentru interpretarea lui Fifea), *Opera cerșetorilor* de John Gay de la Teatrul Maghiar „Csiki Gergely" din Timișoara (pentru fibra contemporan-social-politică rar întîlnită într-o producție de scenă italiană a unei instituții publice) și *Anul dispărut. 1989* creat de Peca Ștefan și Ana Mărgineanu la Teatrul Mic (imperfect, dar o demonstrație a faptului că estetica independenților poate funcționa cu succes într-un teatru de repertoriu, combinînd moduri complementare de producție).

În plus, constat din nou că nu minimalismul ori sobrietatea i se potrivesc lui Andrei Șerban, ci opulența, resursele vizuale, scenice, în general, generoase – *Carouselul* lui de la Bulandra fiind net superior, ca realizare, *Omului cel bun din Seciuan* de anul trecut.

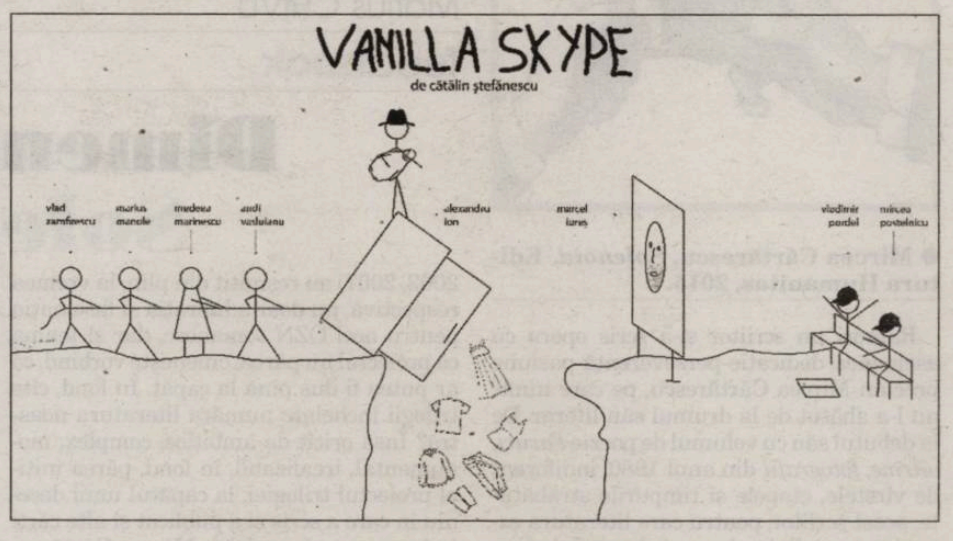

3) Cel mai interesant fenomen nu-i aparține, de fapt, lui 2015 neapărat, însă cristalizarea lui s-a produs, am impresia, în acest an. E vorba despre „pierderea iluziilor" artiștilor din zona independentă și începutul desprinderii lor de cordonul ombilical al scenei publice: spirit critic, o oarecare dorință de autonomie, ceva asumare, independență ca altceva decît antrenament în anticamera teatrului de repertoriu.

Ar putea părea paradoxal, dar un semn al acestui fenomen este dezvoltarea tot mai sigură de ea a scenelor independente în afara Bucureștiului...

***Iulia Popovici** este jurnalistă și critic de teatru, redactor la revista* Observator cultural. *A coordonat volumul* Sfîrșitul regiei. Începutul creației colective în teatrul european *(Editura Tact, 2015).*

■ Raluca RĂDULESCU

Forța creatoare a artiștilor foarte tineri

1) Dintre toate spectacolele văzute în 2015, ultima premieră a anului de la Teatrul Național din Cluj-Napoca, *Clasa noastră* de Tadeusz Slobodzianek, în regia lui László Bocsárdi, este spectacolul românesc care m-a lăsat fără cuvinte pentru cîteva ore bune. Tenacitatea și chiar încăpățînarea cu care este spusă pînă la capăt povestea unor vieți, cu toată atrocitatea și inefabilul lor, simplitatea, chiar austeritatea mijloacelor, forța, energia și coeziunea actorilor sînt ca un pumn în plex care-ți taie respirația timp de 160 de minute! Însă am fost cumva pregătită pentru *Clasa noastră* de un spectacol al companiei Mau din Noua Zeelandă (văzut la Festivalul Dialog din Wroclaw, Polonia). În numai 90 de minute de coregrafie, teatru-ritual, muzică și instalație performativă, am parcurs toată istoria universului și a omenirii, toată viața mea de pînă acum și tot ce va mai fi să fie de-aici înainte! *Stones in her mouth* de Lemi Ponifasio rămîne, pentru mine, spectacolul anului 2015!

2) Nu cred să fi avut dezamăgiri majore în 2015. Poate și pentru că am învățat fie să le evit, fie să merg fără așteptări la spectacolele care m-ar fi putut dezamăgi... Dar, dacă ar fi să aleg un titlu, ar fi *Înșir'te mărgărite* după Victor Eftimiu, în versiunea scenică și regia lui Dan Puric, producție a Teatrului Național din București. Și dezamăgirea nu a fost spectacolul în sine, fiindcă eram relativ pregătită pentru ce aveam să văd. Dezamăgirea majoră a fost că speram ca redeschiderea Sălii Mari a TNB să fie marcată de o producție puternică, actuală, poate chiar de neuitat.

Și tot la capitolul dezamăgiri aș mai plasa și demagogia, arbitrarul și abuzurile care par a-și găsi tot mai mult loc în teatrul de la noi. Prietenia și interesele politice, financiare și de orice altă natură sînt declarate public drept criterii de valoare. Cel mai recent exemplu este schimbarea fără explicații a conducerii Centrului Cultural pentru UNESCO „Nicolae Bălcescu" din București, dar nu am uitat, de pildă, nici scandalul de la Teatrul Național din Iași, rămas însă fără vreo finalitate clară sau urmări vizibile. Și, fapt îngrijorător, exemplele ar putea continua.

3) Lăsînd de o parte zbuciumul și haosul organizatoric-administrativ din multe teatre din România, mi s-a părut că în 2015 a fost mai vizibilă forța creatoare a artiștilor foarte tineri, dar și că s-au văzut mai bine rezultatele muncii susținute a generației 30+.

Cred că aș remarca activitatea Andreei Gavriliu, coerența, inteligența, umorul și ingeniozitatea coregrafiilor și spectacolelor pe care le semnează neîncetînd să mă surprindă. Chiar dacă lucrează destul de mult și s-a întîmplat să și văd cam tot, chiar și de mai multe ori, tot n-aș ezita să revăd diafanul *Bizoni* montat de Radu Afrim la Teatrul Național din Sibiu sau tulburătorul *Vertij* de la Teatrul din Turda și neliniștitul *3 ore după miezul nopții* de la Teatrul din Tîrgoviște, ambele montate de Mihai Măniuțiu, în care Andreea și dansează. Și, cu siguranță, aș revedea oricînd cele două spectacole montate de ea în 2015: imaginativul *Hotel PM* de la Teatrul German din Timișoara și zeflemitorul *Dezorient Express* la Teatrul Clasic din Arad. Ar mai fi de remarcat și efervescența creată de inteligentul și ultraactualul *Antisocial*, o coproducție a Teatrului Național și a Universității din Sibiu, semnată de Bogdan Georgescu. Spectacolul a putut fi văzut în peste douăzeci de orașe din țară, într-un turneu național fără precedent în ultimii 25 de ani, a generat numeroase dezbateri și este considerat un manifest pentru dialog creat cu și pentru tineri.

Și-apoi ar mai fi și Helmut Stürmer... artist matur, scenograf care a avut toate confirmările profesionale posibile într-o carieră de aproape o jumătate de secol, în care a lucrat pentru cele mai importante scene ale lumii. În 2015 și-a luat inima în dinți să debuteze, ca regizor, la 73 de ani! Potrivit afișului Teatrului German din Timișoara, *Fuchsiada* este o instalație teatrală imaginată de Helmut Stürmer, dar mie mi se pare că este unul dintre acele momente rare de sinceritate totală, în care artistul își pune sufletul pe tavă/scenă, oferindu-l cu generozitate și candoare fiecărui spectator în parte.

***Raluca Rădulescu** este realizatoarea emisiunii* Scena și ecranul *la Radio România Cultural.*

***Clasa noastră**, regia László Bocsárdi*

© S. Popescu

anchetă realizată
de Matei MARTIN

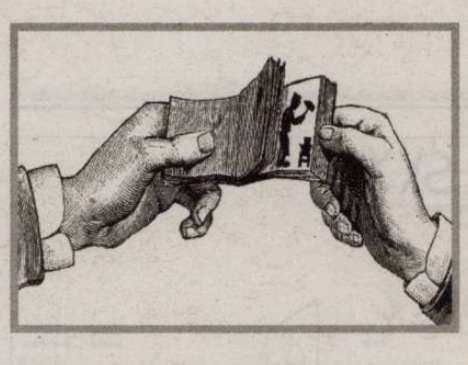

Marius CHIVU

feedbook

Dimensiunea Solenoid

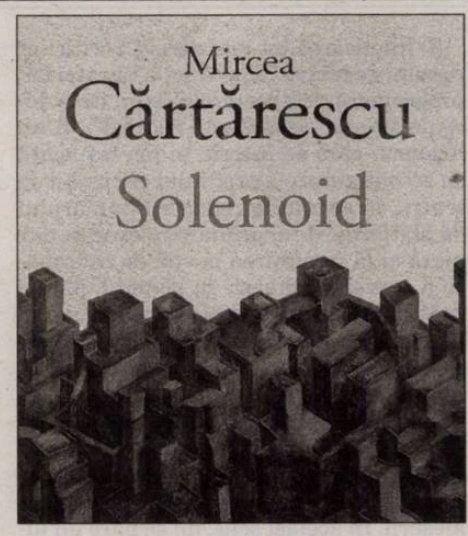

● **Mircea Cărtărescu, *Solenoid*, Editura Humanitas, 2015.**

Rareori un scriitor și-a scris opera cu asemenea dedicație-perseverență-pasiune precum Mircea Cărtărescu, pe care nimic nu l-a abătut de la drumul său literar. De la debutul său cu volumul de poezie *Faruri, vitrine, fotografii* din anul 1980, indiferent de vîrstele, etapele și timpurile străbătute, acest scriitor, pentru care literatura este singura religie, și-a scris la modul obsesiv cărțile de poezie, proză și jurnal, dînd de fiecare dată totul, împingînd limitele literare de fiecare dată puțin mai departe, ducîndu-și cititorii într-o aventură continuă, imprevizibilă, plină de surprize și recompense unice.

Privind retrospectiv, multe din cărțile lui Mircea Cărtărescu au părut, la vremea lor, „capete de operă", încununări de nedepășit. *Levantul,* epopee a întregii noastre literaturi, capodoperă de fantezie și limbaj poetic, apărea la capătul unei suite de cărți de poezie care făcuseră deja din Cărtărescu cel mai important poet al deceniului opt. *Nostalgia,* cu nuvelele sale care, la vremea respectivă, nu semănau cu nimic din ce se mai scrisese vreodată la noi, marca o mare transformare/trecere în literatura sa. Cartea aceea, una dintre puținele cărți cu adevărat de cult din literatura noastră (zece ediții în trei decenii), deschidea drumul prozatorului Cărtărescu abia întrevăzut odată, cînd publica povestirea „Păianjeni de pămînt" în volumul colectiv *Desant '83*. Pe cînd cei mai mulți credeau că nu se poate scrie ceva mai frumos, apărea *Travesti,* cea mai subevaluată carte a sa; subevaluată pentru că din acel mic roman s-a născut, de fapt, marea trilogie *Orbitor*. Cei care, ca și mine, au citit cărțile *Orbitorului* pe măsură ce erau scrise și publicate, adică la distanțe mari de timp (1996, 2002, 2007) au resimțit din plin, la vremea respectivă, nu doar admirația și fascinația pentru acel OZN romanesc, dar și teama că proiectul nu părea, omenește vorbind, că ar putea fi dus pînă la capăt. În fond, cîte trilogii încheiate număra literatura noastră? Însă oricît de ambițios, complex, monumental, irealizabil, în fond, părea inițial proiectul trilogiei, la capătul unui deceniu în care a scris și a publicat și alte cărți (printre care jurnalele), Mircea Cărtărescu reușea să dea imaginea și conturul final al fluturelui după 1500 de pagini care s-au dovedit, pentru anumiți cititori, dar și destui critici literari, o încercare literară peste puterile lor.

Am auzit pe mulți spunînd că *Orbitor* este o carte ilizibilă (o spune însuși protagonistul, ca un alint retoric); în timp, am ajuns să văd în această declarație de incompatibilitate cel mai frumos omagiu adus trilogiei. Între timp, această trilogie monumentală și „ilizibilă" a ajuns să fie tradusă integral în șapte limbi, marcînd o premieră și un record absolut pentru literatura noastră (și nu numai). Dacă punem la socoteală și cele zece mari premii internaționale pe care scriitorul le-a primit în ultimul deceniu (asta, apropo, în timp ce în țară nu i s-a mai acordat nici o distincție – un detaliu care arată singur cît de coruptă este instituția premiilor literare românești!), cred că putem spune nu doar că nici un alt scriitor român, scriindu-și cărțile în limba română, n-a avut vreodată o carieră internațională comparabilă, dar și că Mircea Cărtărescu este, de departe, agentul de imagine al literaturii române.

Ei bine, cu toată această povară a succesului (eforturile promovării, presiunea creativă, așteptările ridicate, invidia de breaslă), Mircea Cărtărescu a reușit să depășească momentele fiecărei mari cărți, n-a rămas captiv în gravitația nici uneia, deși fiecare dintre acestea ar fi fost de-ajuns pentru o operă de autor. După fiecare dintre marile sale cărți de proză părea că n-a mai rămas nimic de scris, că nu mai e nimic de așteptat/cerut de la acest scriitor. Or, după *Nostalgia,* Cărtărescu a scris *Orbitor*, iar după *Orbitor* a scris acest *Solenoid*. Te poți întreba pe bună dreptate: de unde, cum și de ce?

Am formulat aceste preliminarii pentru că ele au o mare legătură cu premisa narativă a *Solenoidului* care, ca și în cazul *Orbitorului,* se prezintă sub forma unui manuscris total. De data aceasta însă, cel care spune Eu este un scriitor ratat, iar cartea sa, manuscrisul său nepublicat și nepublicabil, este consecința unui eșec: poemul „Căderea", citit la cenaclul unde Marele Critic ar fi trebuit să-i dea girul unei promițătoare cariere literare, n-are succes și tînărul aspirant își continuă viața în cel mai crunt anonimat, iluminat însă de o minte sclipitoare în mijlocul unei lumi fantastice. Un poem cu titlul „Căderea" există: citit cu succes la Cenaclul de Luni condus de Nicolae Manolescu, a fost ulterior inclus în volumul *Faruri, vitrine, fotografii* cu care a început extraordinara carieră literară a lui Mircea Cărtărescu. Din această permanentă ambiguitate între autor, *alter ego*-ul și cititorul său radiază fiecare pagină a *Solenoidului,* gîndit și construit precum universul ficțional alternativ la opera ficțională a lui Mircea Cărtărescu însuși. Un joc cu și, mai ales, de-a convenția ficțiunii.

Se regăsesc în *Solenoid*, ficționalizate în oglindă, personaje, scene, momente recognoscibile din celelalte mari ficțiuni cărtărești. Privită ca o planetă, opera cărtărească este alcătuită din straturi ficționale succesive, tot mai adînci, fiecare avînd o componență biografic-imaginară diferită. Brutal spus, protagonistul din *Solenoid* își scrie în anonimat jurnalul vieții care, într-o altă dimensiune a ficțiunii, a fost deja scris în diverse forme ficționale, inclusiv ca jurnal. Fatalmente, *Solenoid* ajunge în mîinile unui cititor care a citit și poemul „Căderea", și povestirea „REM", și romanul *Travesti,* și jurnalele, și trilogia *Orbitor*, astfel că se trezește el însuși ca un metapersonaj martor al celor două dimensiuni ficționale cărtărești, cea „reală" și cea „alternativă": cititorul jurnalului scriitorului ratat este și cititorul operei scriitorului de succes care seamănă cu Cărtărescu.

(va urma)

aproape de carte

Mircea CĂRTĂRESCU

Solenoid

(fragment)

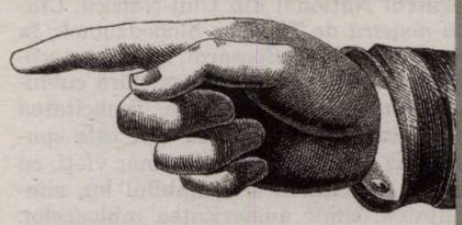

N-am ajuns scriitor pentru că n-am fost, de la-nceput, scriitor. Am iubit literatura ca pe un viciu, dar n-am crezut cu adevărat că este calea. Nu mă atrage ficțiunea, n-a fost visul vieții mele să adaug cîteva uși false pe pereții literaturii. Am fost mereu conștient că stilul (care este mîna literaturii vîrîtă în propria ta mînă ca într-o mănușă), atît de admirat la marii mei scriitori, nu e decît raptus și posedare. Că scrisul îți mănîncă viața și creierul ca heroina. Că la sfîrșitul unei cariere nu poți decît să constați că n-ai spus nimic, cu mintea și cu gura ta, despre tine, despre faptele mărunte care-au format viața ta, ci mereu despre o realitate străină ție, ale cărei intenții le-ai urmat, pentru că ți s-a promis mîntuirea, o mîntuire simbolică, bidimensională, care nu înseamnă nimic. Literatura este de prea multe ori o eclipsă a minții și a trupului celui care scrie.

Pentru că n-am scris (am scris jurnal, e-adevărat, în toți anii ăștia, dar cui îi pasă de jurnalul unui anonim?), îmi văd azi bine și mintea, și trupul. Nu sînt nici frumoase, nici demne de vreun interes public. Dar sînt demne de interesul meu propriu. Le privesc zi de zi și mi se par fragede asemenea tulpinilor străvezii, fără clorofilă, ale cartofilor ținuți la întuneric. Tocmai fiindcă n-au fost întoarse pe toate părțile în douăzeci de cărți de ficțiune, poeme sau romane, tocmai fiindcă n-au fost deformate de caligrafie. Am început să scriu în caietu-ăsta în împrejurări speciale, exact genul de carte pe care n-ar scrie-o nimeni. E o scriere condamnată de la început, și nu pentru că n-o s-ajungă niciodată carte, ci o să rămînă un manuscris, aruncat peste „Căderea", în sertarul meu cu dințișori și ațe din buric și poze vechi, ci fiindcă subiectul ei e cu mult mai străin de literatură și mai înfășurat în jurul vieții, hrănindu-se din ea ca firul de volbură, decît al oricărui text care a fost vreodată așternut pe hîrtie. Se-ntîmplă ceva cu mine, e ceva cu mine. Altfel decît toți scriitorii lumii, tocmai fiindcă nu sînt scriitor, eu simt că am ceva de spus. Și-am s-o spun prost și adevărat, așa cum trebuie spus orice merită să fie pus pe hîrtie.

Publicitate

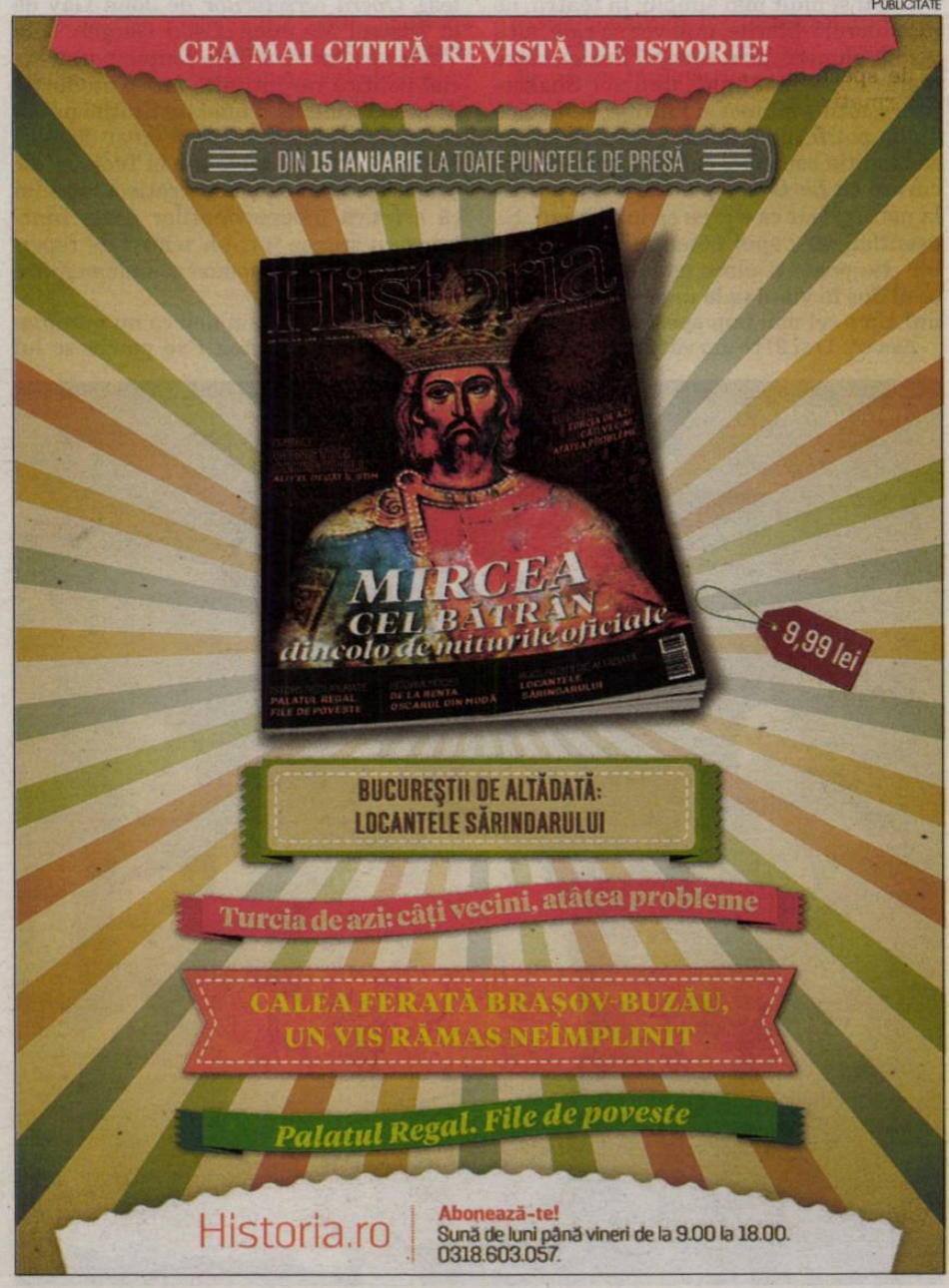

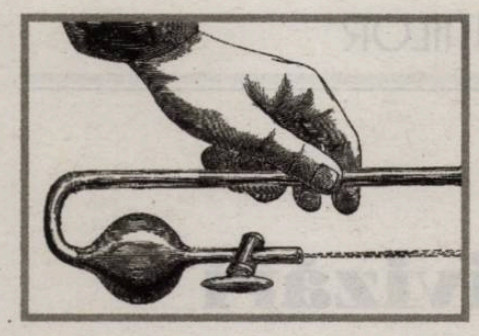

Oana STOICA

rosencrantz & co

Jocurile foamei

● ***Foamea noastră cea de toate zilele.*** **Text: Peca Ștefan; regia: Ana Mărgineanu, Radu Apostol; scenografia: Gabi Albu; coregrafia: Carmen Coțofană. Cu: Katia Pascariu, Sabrina Iașchevici, Sebastian Marina, Viorel Cojanu, Raul Stănulescu (la vioară). Centrul de Teatru Educațional Replika.**

Regizorii Ana Mărgineanu, Radu Apostol și dramaturgul Peca Ștefan au lucrat împreună în spații și formule de producție diverse. Printre altele, Mărgineanu și Peca sînt autorii proiectului „Despre România, numai de bine", o serie de spectacole care scanează realitatea provinciei *(Povești adevărate complet inventate despre Baia Mare, Cinci minute miraculoase la Piatra Neamț, Tîrgoviște de jucărie, Sfîntul din Sfîntu Gheorghe).* Radu Apostol li s-a alăturat într-un alt proiect, *Inside,* la Muzeul Țăranului Român din București. Cel mai recent spectacol al celor trei creatori, *Foamea noastră cea de toate zilele,* funcționează ca un joc în care sînt chestionate probleme sociale și artistice. Preferința artiștilor pentru folosirea jocurilor ține nu numai de dinamizarea show-ului, ci și de accesibilizarea subiectelor care ies astfel din sfera teoretică.

Foamea... este un show-cină în care 40 de spectatori participă la un traseu performativ presărat cu jocuri de societate prin care pot decide asupra modului în care continuă spectacolul. Aflat la intersecția intervenției culturale cu teatrul documentar, *Foamea...* este inspirat din realitățile categoriilor defavorizate și, după propria mărturie a autorilor, destinat acestora. Subiectul principal (aparent) tratează ceea ce titlul descrie: foamea la nivel global. Datele statistice arată o irosire uriașă a mîncării în lumea civilizată în același timp cu înregistrarea foametei (malnutriție și moarte prin inaniție) în zonele defavorizate. Două sute de milioane de tone de alimente sînt aruncate anual la gunoi, în timp ce, potrivit Națiunilor Unite, 21.000 de persoane mor zilnic de foame la nivel mondial. Pe acest fundal (care nu este explicitat), spectacolul creează un personaj „real" care încearcă o utopie: inventarea unei pastile care vindecă foamea. Septimiu Bazilescu Ariston are o aură mitologică: colaborator al americanilor, dar și al lui Ceaușescu (cu care lucrează la raționalizarea alimentelor, unul dintre coșmarurile comuniste), a avut o viață personală tumultuoasă. Legenda este amplificată de petele albe din biografia sa și de un testament misterios la citirea căruia sînt invitați familia, prietenii și publicul. Autorii i-au creat lui Bazilescu „credibilitate", prezentînd în „materialitatea" lor documente scrise, declarații audio și video, martori (în mediul online există cîteva interviuri cu personalități reale – Mircea Toma, Corina Șuteu, Oana Pellea – care l-au „cunoscut" pe Bazilescu). Personajul beneficiază de o existență validată din mai multe surse, iar asta „confirmă" implicit și munca sa la idealul eratului teatral general. Un scurt intermezzo în convenția spectacolului prilejuiește o dispută: teatrul documentar, social, independent *versus* teatrul oficial, conservator și bugetat de stat. Ceea ce se confruntă sînt percepțiile asupra celor două tipuri de teatru, beneficiile fiecăruia și instrumentele de lucru (în teatrul documentar, ficțiunea poate „juca" realitatea sau o mistifică? Este nevoie de un realism „curat" sau simbolurile aduc aceeași valoare artistică și fără proba veridicității? Este mai important demersul/mesajul social decît autenticitatea reprezentării?). Tema teatralității în teatrul documentar se accentuează la final, cînd actorii strîng decorul și își schimbă costumele la vedere, cu un firesc care deturnează atenția publicului de la gestul în sine, iar scena cu personajele sale se transformă, din spațiu de joc, în spațiu de dezbatere. Practic, scena este deteatralizată și actorii, degrevați de personaje, invită publicul la o discuție despre spectacol. Teatrul dispare, lăsînd loc realității, ceea ce repune în discuție relația dintre artă și societate, modul lor simbiotic de existență, măsura în care „se hrănesc" reciproc. De altfel, pe tot parcursul spectacolului, ieșirile regizate din convenție, teatralitatea asumată a poveștii, identitatea „reală" a ficționalului Bazilescu fac ca focusul să fie exact pe delimitarea între documentar și ficțional.

Anunțat ca o serie de zece reprezentații, cu posibilitate de reluare, *Foamea...* este un spectacol complex ca structură, cu un format accesibil, însă oarecum confuzant. Rămîne de văzut în ce măsură spectatorul percepe mizele spectacolului, dar și aceste percepții diferite ale receptorului se subsumează, la rîndul lor, temei centrale, a investigării relației dintre documentar și ficțiune.

Tema foametei este ficționalizată într-o poveste cu iz telenovelistic: amoruri ilicite, drame familiale, spionaj, dictatori și filantropi...

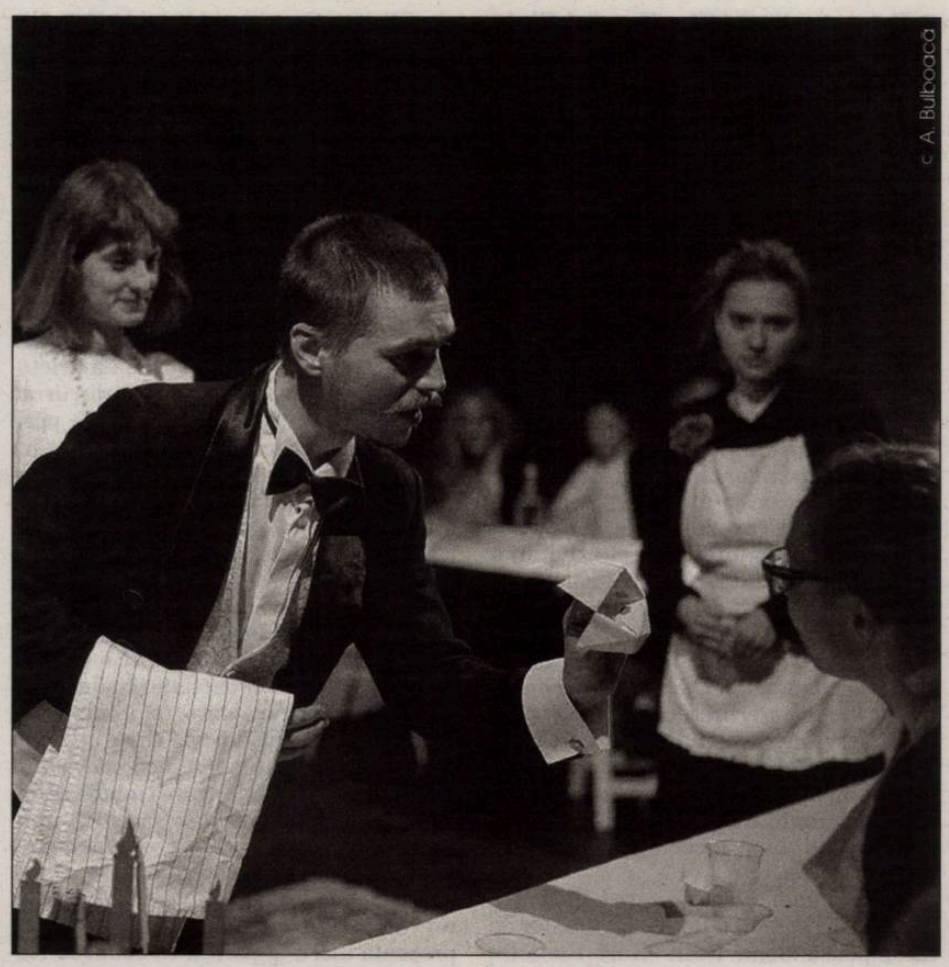

© A. Bulboacă

© A. Bulboacă

Oana Stoica este critic de teatru.

Ancuța PROCA

dilematograf

Omagieri și relativizări

● *Cei opt odioși / The Hateful Eight* (SUA, 2015), de Quentin Tarantino.

Noul film al lui Quentin Tarantino, *The Hateful Eight,* e filmat pe peliculă de 70 mm în Ultra Panavision 70, un format popular al anilor '60 folosit în general pentru spații deschise (în cazul unor filme precum, de pildă, *Căderea Imperiului Roman / The Fall of the Roman Empire),* format care oferă, în comparație cu cel utilizat astăzi, o imagine mult mai extinsă și mai detaliată. Este, pe de o parte, un omagiu adus de Tarantino cinema-ului tradițional (care pierde teren în fața cinema-ului digital) și spectacolului receptării filmelor pe un ecran mare, în lumina celor mai mici detalii. Pe de altă parte, constituie o alegere stilistică ce nu rămîne neexploatată, ci este pusă în slujba obișnuitei autoreflexivități a filmelor sale. Contrar menirii sale inițiale (de susținere a acțiunii *western*-ului, pastișat după *western*-urile spaghetti ale lui Sergio Corbucci și revizuit, includzînd și elemente din *Django Unchained),* tehnica e reinterpretată/reciclată pentru a servi *mystery*-ului de tipul *Crima din Orient Express* (după modelul cărților Agathei Christie), care se încheagă în cabana denumită Prăvălia lui Minnie în perioada de după încheierea războiului civil american.

Drumul unei diligențe care transportă doi călători spre Red Rock – un vînător de recompense, John Ruth (Kurt Russell), și prizoniera pe care o duce încătușată chiar de mîna sa la spînzurătoare, Daisy Domergue (Jennifer Leigh) – e printre puținele scene filmate în exterior, cu toate că exteriorul e de-a dreptul spectaculos. Ruth acceptă să ia în diligență doi oameni care ar fi riscat altfel să se piardă în viscolul dintre munți – fostul maior, actual vînător de recompense Marquis Warren (Samuel L. Jackson) și viitorul șerif al orașului Red Rock, Chris Mannix (Walton Goggins). Ajunși la Prăvălia lui Minnie, cei patru fac cunoștință cu alte patru personaje care s-au adăpostit la cabană – mexicanul Bob (Demián Bichir), englezul Oswaldo (Tim Roth), bătrînul general Smithers (Bruce Dern) și cowboy-ul Joe Cage (Michael Madsen). Numărul din titlu (un omagiu adus filmului lui Fellini, *8½)* nu e tocmai exact (nici atunci cînd se referă la filmele lui Tarantino, nici atunci cînd stabilește personajele „odioase"). Relative sînt și alte lucruri – scrisoarea președintelui Lincoln adresată lui Warren, ca dovadă a prieteniei sale, sau discursul acestuia din urmă despre atrocitățile comise, ambele puse la îndoială de Mannix, dar și povestea lui Mannix însuși despre numirea sa ca șerif. Această relativizare servește *mystery*-ului, ne incită să facem presupoziții.

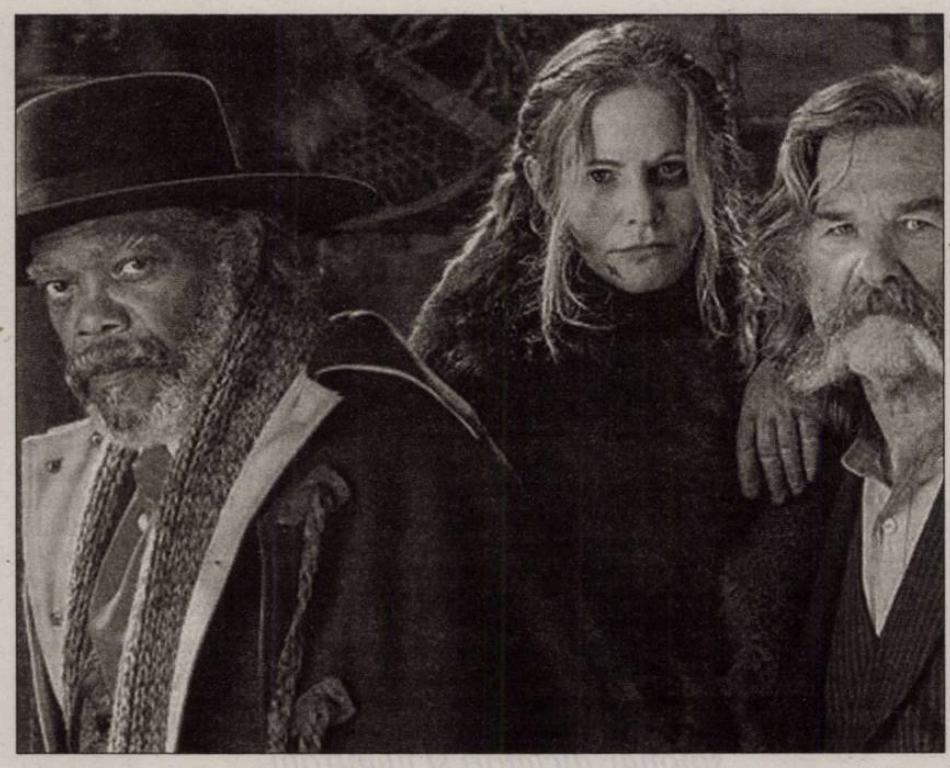

Conflictul *western*-ului, dintre cei care cred în aplicarea legii și cei care preferă răzbunarea, este și el prezent – personajele au convingeri care îi califică pentru o tabără sau alta. John Ruth e de partea unei judecăți imparțiale (își duce prizonierii la spînzurătoare, nu îi împușcă), Warren preferă să îi ucidă chiar el. Acest conflict e pus în scenă în mod neobișnuit sub forma unui mister care trebuie rezolvat, însă rezolvarea nu e specifică unui *mystery* obișnuit, ci conține elemente de *horror*. După ce își face dreptate, Daisy apare cu fața plină de sînge, semănînd cu un vampir. Violența de tip *grand guignol* prezentă aici e împletită cu comicul. Neavînd posibilitatea de a se exprima verbal din cauza opresiunii lui Ruth (fiind deci exact la polul opus față de Warren, care ține discursuri lungi și elocvente), atitudinea comică a lui Daisy e dată de expresivitatea mimicii și a gesturilor, care amintesc de filmul mut, și a unor replici puține, dar bine punctate, adresate lui Ruth. Împreună formează un cuplu comic. Una dintre scenele cele mai reprezentative este cea în care Ruth le vorbește amenințător celorlalți despre ce are de gînd să facă cu ea, iar ea maimuțărește prin gesturi ceea ce el descrie în cuvinte – spînzurarea. În contra ideii că felul în care e tratat personajul feminin e efectul unui misoginism al regizorului, s-ar putea spune că felul în care Tarantino tratează scenele e tocmai în favoarea personajului – împiedică „obiectificarea" sa de către o privire masculină.

Urmînd modelul de structurare a acțiunii prin coexistența contrariilor, Tarantino nu își lasă spectatorul să empatizeze pînă la capăt cu vreunul dintre personaje și, contrar opiniei că filmele sale sînt demonstrații de sadism, nu îl lasă să lîncezească prea mult nici în plăceri, nici în opusul acestora. Le opune în fiecare moment una celeilalte, relativizîndu-le și distanțîndu-ne. O scenă cu împușcături opune detaliilor suferinței pastișarea unei scene de *Matrix.* Rîsul personajelor din momentele comice atrage cu sine violența, nelăsîndu-ne să rămînem imersați în comic. Muzica este discordantă, nu este concepută pentru a ne ajuta să simțim suferința victimelor. Însă dacă în filmele sale precedente efectul era creat mai mult prin montaj, aici provine și din respectarea (în cea mai mare parte) a unității de spațiu și din coregrafierea personajelor în cameră, a punerii cuiva în umbră și aducerii sale ulterioare în centru.

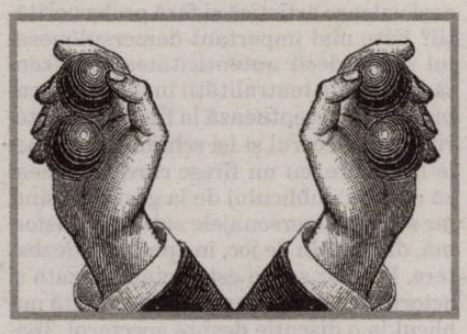

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Mistic & amarnic

● Motörhead, *Bad Magic*, UDR, 2015.

În ciuda pasiunii pentru memorabilia nazistă, prin anii '80, Lemmy era un englezoi hîtru care voia să aducă la zi decadența rock'n'roll, trecînd-o prin filtrul generației punk și prin experiența cu droguri recreative acumulată în timpul mandatului petrecut în grupul hippie-rock Hawkwind. Douăzeci și cinci de ani mai tîrziu, Lemmy Kilmister (24 dec. 1945 – 28 dec. 2015) urmează calea fostului său coleg Philthy Taylor care s-a prăpădit cu cîteva săptămîni mai devreme, în urma unei conduite de viață oarecum similare. Lemmy a avut dintotdeauna dificultăți în a depăși această perioadă a anului – sărbătorile sale au început pe 24 decembrie cu propria aniversare (70 de ani, dintre care peste 50 petrecuți pe scenă și 40 cu Motörhead), a răzbit cumva prin Crăciun urmînd sfatului medicului de a trece măcar în ultimul ceas de pe whisky pe vodcă, însă a fost răpus cu trei zile înainte de Revelion, cu o consolă de jocuri video în brațe. Anul Nou a venit cu speranța învierii și cu credință în sloganul său favorit – *„I'm indestructible"* –, însă la data la care scriu aceste rînduri concluziile au rămas definitive: *Bad Magic* nu e doar cel mai recent, ci și ultimul album Motörhead.

În cheia ocultă sugerată de titlul discului, *cover*-ul Rolling Stones „Sympathy for the Devil" cu care Lemmy își închide aici cariera sună surprinzător de intim. Jagger pare să o fi compus anume pentru el: *„I was around when Jesus Christ / had his moment of doubt and pain"*. Balada „Till the end" și imnul punk „When the sky comes for you" sînt semne clare că Lemmy își scria necrologul și testamentul printre rîndurile acestui material. Simptomele sînt sesizabile în versuri *(„Who would you blame, who could you sue / If the sky came looking for you"),* dar și în suflul slab al vocii îngropate de producția sound-ului, cu unele versuri mormăite pînă la îngînare, aspect remarcat de fani tot mai frecvent în concertele din 2015 (multe dintre ele anulate).

După o suită de albume similare (de fapt, o întreagă carieră de albume redundante) care s-au referit cu perseverență la teme tradiționale precum sexul și hedonismul vieții de rockstar, albumul de adio al trupei lui Lemmy este atipic de mistic și amarnic, sobru și lipsit de ocheade. Nici urmă de piese de dragoste (în măsura în care clasicele „Whorehouse blues" ori „Love me like a reptile" ar putea fi etichetate astfel), doar declarații belicoase („Victory or die", „Tell me who to kill") și chiar amenințări („Choking on your screams"). Versurile vorbesc mult la plural, cu retorică de predicator înspre enoriașii și spectatorii săi, iar umorul pare să fi dispărut cu desăvîrșire (poate cu excepția gestului de a include pomenitul *cover).* În sfîrșit, Motörhead sună ca o amenințătoare trupă germană.

P.S. O petiție online populară în ultimele zile solicită să se atribuie, în memoria liderului trupei, denumirea „Lemmium" unuia din noile elementele chimice, recent introduse în tabelul periodic al lui Mendeleev. E vorba de metale grele extrem de radioactive.

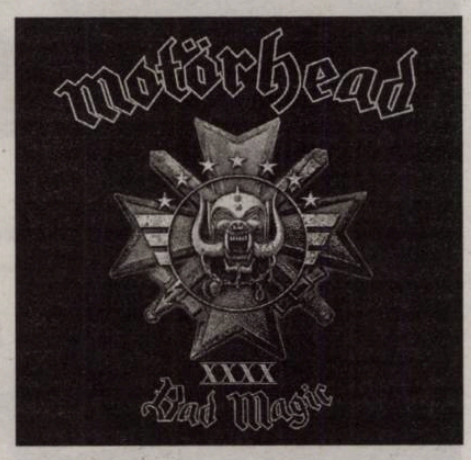

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

South Beach, Miami, un fel de „cum ar putea fi Cuba“

Plouă în prima zi pe South Beach. Vreme de ianuarie, așa cum poate fi ianuarie la tropice, cu ploi scurte și o răcoare ce pare de-a dreptul caniculară după cele multe grade cu minus de la care veneam din New York. Am ajuns la Miami cu „celebrul“ Spirit, o companie aeriană recunoscută pentru prețurile mici, serviciile proaste despre care, cînd am căutat pe net, citeam doar *review*-uri apocaliptice, cum iau bani pe orice și sînt rigizi, dar și că au un mod plin de umor de a-și prezenta „zgîrcenia“. Mie mi s-au părut de-a dreptul simpatici cu toate modalitățile lor de tăiere a costurilor – practic, ai un preț mic de bază și pentru orice altceva plătești. Fiind obișnuită să călătoresc lejer, fără bagaj mult și fără pretenții de vin sec pe zboruri scurte, m-a distrat *in flight entertainment*-ul, care era un rebus pe *boarding pass,* sau glumele stewarzilor, care mai ziceau, atunci cînd arătau ieșirile de urgență, că „momentan sînt gratis“.

După o zi de ploaie pe South Beach, soarele a ieșit, la fel și populația turistică locală, care mai de care în mașini de lux închiriate, expunîndu-și hainele și implanturile de silicon sau Botox, și dansînd pe ritmuri cubaneze. Plaja este uriașă, zeci de kilometri de nisip și un ocean suficient de lin încît să înoți liniștit, dar și cu suficiente valuri încît să-i admiri pe cei care fac surf la apus. Ce nu mi-a plăcut – învățată prost din Vama Veche, cum spunea cineva – a fost lipsa barurilor pe plajă și imposibilitatea de a dansa pe nisip, la lumina lumii sau a unui *ghetto fire,* pînă la răsărit.

E o Cuba cu buget ridicat în Miami, datorită valurilor de cubanezi (peste 1.200.000 în 2012, spune Wikipedia) care trec cei 150 de kilometri de apă cu bărci improvizate sau zboruri *charter* și aduc ceva din spiritul lor. Mi-a amintit mult de Cuba South Beach-ul, cu sandwich-urile *cubano,* cu muzica, dorința de distracție, relaxarea, cu stilul vestimentar al femeilor cubaneze, dar mai ales cu cheful de viață, în care nimic nu pare să conteze mai mult decît un pahar de rom și o companie plăcută. Un mix interesant în South Beach, cu cubanezi, portoricani, dominicani, haitieni, mexicani, alături de turiștii dezlănțuiți și puși pe distracție maximă și pe expunere cît mai mare a statutului financiar.

Nu pot să spun că era chiar genul meu de distracție. Cred că am pronunțat de multe ori cuvîntul *cocalari,* mi-am exprimat dorul de ceva mai boem poate, am ridicat pe rînd cîte o sprînceană la fițele ostentative sau m-am simțit zgîriată pe timpane de muzica nu tocmai bună ce bubuia la terase. Dar, da, e un spectacol South Beach, „cultura locului, ce vrei“, cum mi s-a spus, cînd căscam ochii la femeile sumar (dez) brăcate ce dansau într-un club și domnii din jurul lor care uitaseră să pună capacul la tubul de gel.

În schimb, e o plăcere să te plimbi pe străzile cu case Art Déco, apărate de palmieri, să găsești un loc liniștit ca să vezi apusul profilat pe *skyline*-ul din Miami, să te pierzi prin parcuri sau să petreci o după-amiază la o terasă cu umbră, înainte să vină mulțimea (unde – suprarealist pentru SUA – poți fuma!).

Zona Miami-ului e un „vis cubanez“. Plecați din sărăcie, riscîndu-și de multe ori viața, cubanezii ajung aici pentru o viață mai bună. Așa ar fi Cuba, dacă se ridică embargoul, mi-am spus, cu același egoism de călător (http://dilemaveche.ro/sectiune/zi-cultura/articol/cuba-egoismul-calator). Un loc exotic al distracției și al consumului, cu totul de vînzare și cu totul expus la vedere, un loc care și-ar pierde liniștea și aerul prăfuit, aer plin de un farmec incredibil, dacă ar da relaxarea pe o nouă oportunitate de business și mașinile vechi pe decapotabile moderne închiriate cu ora. Nu spun că e esențial rău, că nu te simți bine într-un loc ca South Beach, din contra. E imposibil, cred, să nu te simți bine la ocean. Dar cumva lipsește ceva.

Publicitate

4 filme de excepție

adevărul
îți aduce colecția
FILME MADE IN ROMÂNIA

25 ianuarie
Despre oameni și melci
9 premii naționale și internaționale 2012

1 februarie
Pescuit sportiv
7 premii naționale și internaționale 2008

8 februarie
Undeva la Palilula
4 premii naționale și internaționale 2012

15 februarie
Ursul
2 nominalizări naționale și internaționale 2011

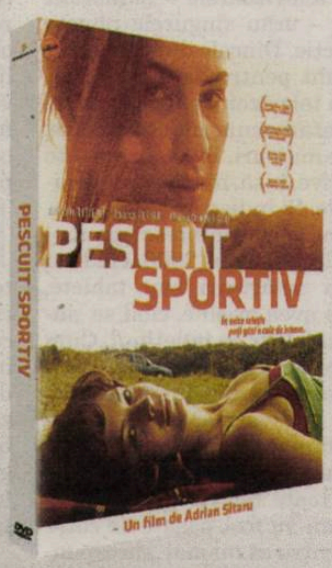

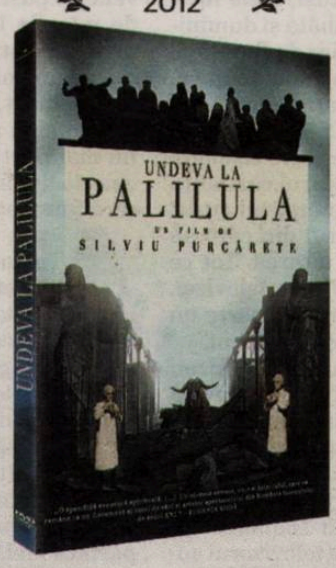

preț special
ziar + DVD
14,99 lei

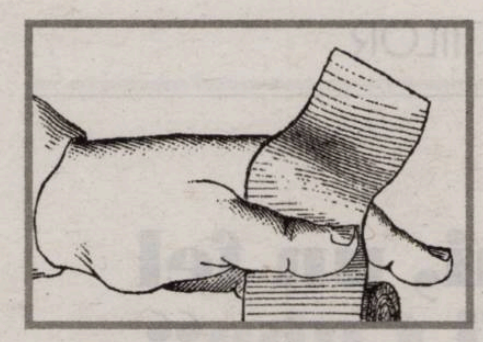

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

România, ipohondrul Europei

Moș Crăciun ne-a adus cadou, la toată familia, diferite viroze, bronșite și răceli grozave. Am fost la doctor și am plecat cu un teanc de rețete, după care am luat la rînd cele două farmacii din AFI. N-am găsit decît chestii gen Bixtonim, plus un aparat de aerosoli, dar fără aerosoli. Amîndouă farmaciile erau, în schimb, pline ochi de tot felul de pastile cu forme și nume mutante, atrăgătoare. O să vedeți care.

Așa e peste tot? Nu, la o altă farmacie am găsit tot ce nu se găsea la celelalte, dintr-un foc, deși mă pregătisem să strănut prin frig către încă vreo patrucinci. Inclusiv niște picături despre care una din doamnele de la primele farmacii, drăguță și aranjată ca o vedetă TV, îmi spusese că nu se mai fac.

De ce vă plictisesc cu discuții despre guturai? Fiindcă farmaciile la care se găsește altceva decît prescrie doctorul sînt ceva interesant: ele sînt, în orice caz, pline. De alte lucruri și, evident, de alți pacienți. Lucrurile sînt tot felul de smacuri, cosmetice și nenumărate suplimente alimentare, așezate în primele rafturi, chiar sub nasul clientului plătitor. Cele cărora li se face reclamă la TV și despre care doctorii zic că, în general, nu prea-s bune de nimic. Dar, probabil, ne îndopăm cu ele, din moment ce se găsesc în atîtea farmacii, și nu la prețuri de Paracetamol.

De fapt, farmaciile care vînd așa ceva nu-s tocmai farmacii, ci spițerii, în sensul că ne livrează tot felul de leacuri mai mult sau mai puțin fermecate. Probabil, așa e și la alții, fiindcă multe extracte de rostopască au nume internaționale sau exotice, precum celebrul Ginseng. Cînd am povestit ce-am pățit, pe Facebook, o doctoriță și-a amintit o vorbă care nu în România s-a inventat: „Am scăpat de Big Pharma și ne repezim în brațele lui Big Placebo".

De ce i-ar privi pe români, în mod special, toate lucrurile astea, atunci? Fiindcă, se știe, majoritatea studiilor sociologice pun sănătatea pe locul I printre preocupările românului, vorba, ăăă, vorbei: „Sănătate, că-i mai bună decît toate", „Să ne dea Dumnezeu sănătate, că de rest avem noi grijă" – și așa mai departe. Da, dar România e, totuși, țara în care oamenii ajung cel mai tîrziu la doctor. Fugim de *screening*, de controale periodice, și ne trezim direct la Urgență. Cum se face așa ceva?

Vintilă Mihăilescu are o explicație pentru asta. România e o țară depresivă, plină de probleme cu ea însăși. Și, la fel ca pacienții de felul ăsta, și ea poate resimți tot felul de dureri acolo unde nu sînt. Un fel de ipohondrie sau ceva asemănător, pe care antropologul o numea „somatizare națională". Am făcut din sănătate o mantră fiindcă ne apasă restul. Sau, mai neacademic spus, națiunea are probleme cu diferite organe fiindcă are probleme cu capul.

Dacă ecologiștii consideră Pămîntul o ființă vie, Mama Gaia, și națiunile ar putea fi ceva asemănător. Dar pentru bolnavii închipuiți, placebourile și vracii sînt mai bune decît pastilele pe rețetă. Conversația de la tejghea, prospectele, zîmbetul exersat al farmacistei sînt o modernizare a recuzitei și prestației vraciului. El, vraciul, e de găsit în alte locuri. Pe cablu, de exemplu, unde unii au sau au avut ceva numit Inedit TV. Fostul (?) cîntăreț de muzică populară Mărin Cornea vinde acolo două alifii pentru care deține brevet, de chelie și de dureri de spate. Grila e un teleshopping fără sfîrșit, în care la telefon sună, la rînd, diverși pacienți care să-l laude din toate puterile pe inventatorul alifiilor. Dar Mărin Cornea și publicul lui nu sînt la Mall. Acolo sînt halatele albe, impecabile, și pomezile spițerești în cutii strălucitoare. De reținut doar amestecul dintre media/comunicare și leacuri băbești, brevetat pe vremuri de Bărbierul din Sevilla.

Fiindcă veriga lipsă dintre Cornea și domnișoara imaculată în alb e tot pe-acolo: Stela Popescu, de la Farmacia Inimii. Protagonistă a unei campanii de publicitate pe cît de ironizate, pe atît de masive și probabil eficiente, Stela, preferata tuturor programelor pe vremuri, a fost încuiată de Catena în pauzele de publicitate ca un duh în flacon și de acolo blagoslovește acorporal națiunea, cu incantații de sănătate.

Catena a acaparat, ca o moleculă extraterestră, și o mare parte din chioșcurile de difuzare ale răposatei prese scrise. Nu e vorba de faptul că vinde medicamente la ele, și nici de faptul că lanțul de farmacii ar vinde mai multe aiureli decît altele. Ci de faptul că trăiește, în imagine, într-un organism străin, defunct: media.

Pînă acum, ea, media, a luat banii pastilelor pentru ca ele, pastilele, să ajungă la destinatari. Pastilele sînt, în linii mari, de trei feluri: suplimente alimentare, medicamente fără rețetă și medicamente cu rețetă. La ultimele publicitatea e interzisă, dar a apărut o lege care vrea să o interzică și la așa-numitele OTC-uri, medicamentele fără prescripție. Legea a fost întoarsă de președintele Iohannis, dar dacă va fi în cele din urmă promulgată, banii de reclamă și toate artificiile acesteia, adaptate, se vor duce către farmacii, care vor putea condiționa fabricanții de medicamente. Și toată lumea care nu intră în farmacii o va face, după ce se uită la TV, doar pentru leacuri de spițerie. Atunci să vezi bătaie pe pacienți.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

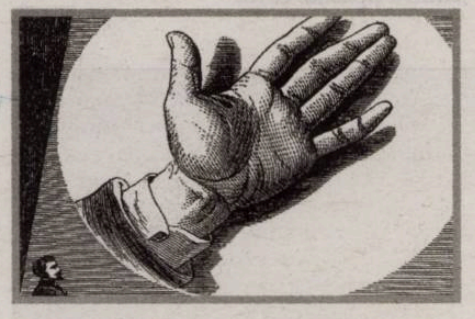

Adina POPESCU

portrete din mers

Unde a dispărut obiectul numit televizor?

Dintre toate obiectele domestice care au populat, într-un fel sau altul, casele copilăriei mele, televizorul mi-a rămas cel mai mult în minte. Desigur că au fost și altele, mai inedite, care astăzi și-ar avea locul într-un muzeu (al comunismului, și nu numai), multe dintre ele fiind pe cale de dispariție: carpetele de pe pereți – de pildă, căprioara și căpriorul, adăpîndu-se la izvor, milieurile, bibelourile – balerina, peștele, pescarul chinez cu undiță, mașina de cusut cu pedală a bunicii mele, toiagul de montaniard atent sculptat, luat ca suvenir de la Sovata și agățat într-un cui, ca obiect de decor, oala-minune și vasele Iena, *Istoria literaturii...* a lui Călinescu care presa perfect prăjiturile, trandafirii croșetați atîrnați de cheia de la dulapul cu haine, ștergarul din bucătărie cu „Gospodina cînd e bună, rostul casei merge strună". Însă televizorul mă intriga cel mai tare, acea cutie pătrățoasă din lemn, cu un ecran ușor curbat de culoare vernil, care nu exista pur și simplu cu discreție, ca toate celelalte obiecte. Televizorul trona regal în cel mai important loc al sufrageriei, de obicei pe o comodă sau măsuță care îi erau destinate, în exclusivitate. Grija față de televizor era una constantă – era unul dintre primele obiecte care erau șterse de praf, cu atenție, mai ales ecranul –, ca orice piesă de „mobilier" era înfrumusețat la rîndul său cu diferite milieuri și bibeloturi. Bunicul meu schimba periodic lămpile televizorului care se ardeau, cu priceperea unui specialist. Uneori chiar credeam cu naivitate în bancul: „De ce pun oltenii televizorul pe sobă? Ca să nu răcească artiștii!", pentru că îmi imaginam că tot ceea ce vedeam pe ecran, cînd vedeam, se întîmpla în interiorul cutiei pătrate, eram aproape convinsă că Stela Popescu și Arșinel, Mirabela Dauer și Corina Chiriac, ba chiar și tovarășul Nicolae Ceaușescu locuiau în televizor. Din nefericîre, televizorul era în marea majoritate a timpului nefuncțional. Adică era închis, devenind o „mobilă" oarecare, greoaie și inutilă. Însă acest mic amănunt nu știrbea respectul suprem pe care i-l purtau toți ai casei. Avea, totuși, orele lui – între opt și zece seara, sîmbăta și duminica chiar mai mult de atît, iar de Revelion, printr-un miracol, mergea toată noaptea. Și tot un miracol era, pentru mine, modul în care se strîngea o familie întreagă în jurul lui, iar atunci peste celelalte obiecte din casă, peste pescarul cu undița lui, peste gospodina din ștergarul cusut de mînă sau peste căpriorul din carpetă se așterneau umbrele și uitarea. Tot ce conta se întîmpla lîngă și prin televizor. Și pentru că toate trebuiau să poarte un nume, televizorul se numea Diamant.

Pe ecranul lui Diamant se difuzau uneori emisiuni „în culori" (sau cel puțin așa anunța o prezentatoare), iar eu mă zgîiam la ecran încercînd zadarnic să disting acele culori, strecurate în imaginile alb-negru. Culorile le-am văzut tîrziu, pe la sfîrșitul anilor '80, cînd Diamantul a fost înlocuit cu un Elcrom (televizorul suprem colorat era Telecolor, dar „costa cît nu face", vorba lui bunicu-miu). Pe ecranul Elcromului, „artiștii" aveau tente verzui și albastre, iar gazonul terenului de fotbal avea o minunată nuanță kaki.

Adevărata explozie de lumină și de culori a venit, însă, după 1990. Și se numea Sony, Panasonic sau Toshiba. Iar obiectul numit televizor funcționa acum zi și noapte, strîngînd într-un mod hipnotizant și mai mulți oameni în jurul lui. Erau aici nu doar familia, ci și prietenii și vecinii care împărțeau bucuria unui serial – *Dallas, Familia Guldenburg* sau *Sclava Isaura*. Străzile marilor orașe deveneau pustii, televizoarele – indiferent de mărcile lor – erau singurele puncte majore de atracție. Dincolo de seriale, tot ce era important pentru țară se întîmpla în direct, la televizor. Poate că aparatele în sine arătau acum mai hărtănite, nu mai purtau milieuri, bibelouri și alte obiecte decorative, însă, în sfîrșit, deveniseră funcționale. Și indispensabile.

Apoi, îmi mai amintesc un moment de prin anii 2000, cînd nu existau smart-uri sau tablete, iar Internet nu avea oricine, cînd se „inventase" creditul doar cu buletinul. Cum umblau singure prin oraș primele „plasme" sau televizoarele burduhănoase cu ecrane imense și ceva mai plate, cărate de unii în spinare, transportate în portbagajele ultimelor Dacii berline. Pînă acum doi ani, toate televizoarele pe care le-am avut mi-au fost pasate de către părinții mei, pentru că nu mai „corespundeau". Am avut mărci obscure prin bucătărie, televizoare care îmi ocupau timpul cînd găteam, vechituri cu ecrane din ce în ce mai mari în sufragerie care mergeau non-stop pe posturi de muzică. Cînd niște prieteni mi-au zis că ei nu au televizor acasă „pentru că le consumă timpul aiurea", i-am privit ca pe niște aterizați de pe Marte. Și m-am tot gîndit – ce fac oamenii ăștia cu timpul lor liber? Poate citesc. Dar cît poți să citești? Apoi, au fost din ce în ce mai mulți. La început, din spirit de frondă, ulterior pur și simplu din lipsă de interes. Am observat că și cronicile și recomandările TV au dispărut cu desăvîrșire din ziare, chiar și din gazeta noastră. Astăzi, televizorul este un obiect defunct și mă refer la rolul și utilitatea sa inițiale. El mai poate rezista o vreme, coexista în paralel cu alte ecrane mai sexy, însă nu va mai avea parte niciodată de bibelouri și milieuri, nici de respectul nostru suprem.

De aproape doi ani mi-am cumpărat un televizor „inteligent", însă nu prea i-am folosit funcțiile. Am tot ce-mi trebuie, pe laptop și tabletă. În timpul zilei, e un ecran subțire și argintiu care îmi decorează casa. Seara, pentru că nu pot să adorm fără o uriașă fereastră deschisă spre o lume „vie", pe ecran se zbenguie leii de pe Animal Planet. Probabil că din copilărie mi se trage – îmi imaginez în continuare, în subconștient, că leii locuiesc în televizor și că am o mică și fantastică junglă la mine acasă.

Stela GIURGEANU

Presa de pluș

EUROPEAN CENTRE FOR
PRESS & MEDIA
FREEDOM

Piața Romană, București: la chioșcul de ziare dinspre coloane, printre calendarele cu pisici, căței sau peisaje, atîrnă și un Garfield de pluș – probabil cadou la una dintre puținele reviste care mai sînt înșirate pe tarabă. Este vorba despre reviste *glossy*, de sudoku și integrame. Toate sînt foarte colorate, unele în țiplă, cu cîte o ojă sau cîte un săpun oferite ca un soi de mită ca să cumperi și revista. Dar nu este un chioșc aparte. Majoritatea tarabelor pe care odinioară vedeai o sumedenie de ziare de informație, astăzi au ajuns să ofere doar *„entertainment"*. Iar imaginea se suprapune peste întregul peisaj mass-media din România, pornind cu televiziunile. Deși colorat, peisajul nu este deloc unul vesel.

„Publicul nu mai consumă media în calitatea ei de informație" – îmi spune **Răzvan Martin**, coordonator de proiecte în cadrul Active Watch, argumentînd, cu date statistice, că cea mai mare parte a publicului din România consumă din ce în ce mai mult televiziune de *entertainment*. „Dacă privim aceste date, audiența televiziunilor de știri este extrem de scăzută, nu ai nici un milion de privitori pe seară, iar cifrele acestea sînt cumulate. Pe de altă parte, audiențele pe care le fac emisiunile de distracție sînt uriașe: trei-patru milioane de spectatori. E șocant! Asta spune foarte multe și despre educația civică de la noi – lumea nu mai e interesată de viața publică, și nu e vorba doar despre politică, ci și despre viața cetății de care oamenii pare că nu mai sînt interesați."

Ce s-a întîmplat cu entuziasmul românilor de acum mai bine de douăzeci de ani, în ceea ce privește presa ca sursă de informație? Pentru că a fost acea perioadă în care oamenii stăteau la coadă să cumpere ziarele direct din camioanele care veneau de la tipografii. „Dezamăgirea de tranziție. Oamenii care simt că nu se schimbă nimic. Sila și neîncrederea în presă – uitați-vă numai la toate condamnările patronilor de presă din 2015. Toate acestea au dus la o criză, iar oamenii preferă să nu-și mai bată capul, se duc după distracție, ignorînd faptul că lipsa de informație, de conținut și de calitate atrofiază simțul civic și tot exercițiul democratic. Omul nemaifiind bine informat în legătură cu viața cetății, automat implicarea lui scade, fiind mult mai ușor de manipulat. Vorbim în prezent despre un veritabil gol în media *mainstream*, unde singura care ar mai putea compensa ar fi televiziunea publică. Din păcate, TVR-ul nu reușește și nici nu e lăsată. Dincolo de problemele interne, instituția nu are cum funcționa și nu se va însănătoși niciodată pe legea existentă și cu nivelul existent al taxei. Mă bucur că Irina Radu, actualul director interimar, a avut curajul să ceară în Parlament creșterea acesteia. Nu poți să ai o societate liberă și democratică fără o circulație a informației de calitate. Calitatea scăzută a presei *mainstream* de la noi este un mod de a tranchiliza opinia publică. Dar calitatea costă. Din păcate, nimeni din mediul politic nu are curajul să-și asume acest lucru."

Calitatea scăzută a presei mainstream *de la noi este un mod de a tranchiliza opinia publică.*

Răzvan Martin este de părere că o televiziune publică susținută financiar este cea mai mare șansă ca presa de calitate să nu ajungă una de nișă. „Pentru asta, noi, publicul consumator, sîntem cei care trebuie să o susțină. Bineînțeles, dacă e să faci un sondaj și să întrebi oamenii dacă sînt dispuși să plătească o taxă mai mare pentru o televiziune de calitate, cel mai probabil te vei lovi de reticențe. Dar cred că același lucru s-ar întîmpla și dacă s-ar propune creșterea taxelor pentru educație. Ca o paranteză, taxa TVR e neactualizată din 2003. Cînd a fost redusă de la 4,50 la 4 lei. În Serbia, țară cu un nivel de trai relativ apropiat de al nostru, taxa e de 4 euro pe lună."

Vorbind însă despre televiziunea publică, vorbim și despre o instituție cu o imagine nefavorabilă. Cum ar putea oamenii să mai aibă încredere în această instituție? „E drept, moștenește această imagine de la începutul anilor '90, de cînd are niște păcate foarte mari. Cred că mentalul social a rămas încă acolo. Din '90 pînă prin '95, cînd era singura sursă de informare televizată și cînd a adus în prim-plan interese pur politice. Vrajba și ura au intrat în psihicul colectiv prin TVR. Vorbim despre mineriade sau despre episodul Tîrgu Mureș, toate aceste puncte nevralgice. Dar lucrurile s-au schimbat, acum vorbim despre o televiziune care a reușit să-și corecteze hibele din mers și care ar putea deveni o televiziune-etalon. Pe de altă parte, nu putem ignora existența unor interese economice cînd vine vorba de diminuarea importanței TVR în peisajul mass-media. Fără o televiziune publică credibilă, publicul migrează spre alte televiziuni. Iar odată cu publicul, și banii din publicitate. Dacă ne uităm la legăturile apropiate dintre politicieni și lideri politici și patronii de televiziuni private, cred că mai găsim niște răspunsuri. Cînd Ponta recunoaște public că e foarte bun prieten cu Ghiță, cînd Voiculescu făcea jocurile în USL, cînd Sârbu a fost permanent, indiferent de cine era la putere, un apropiat al mai-marilor zilei – vedem acum în dosarele Elenei Udrea cum dădea ordine ce să apară și ce să nu apară, inclusiv la PRO TV –, găsim explicații pentru piedicile constante pe care mediul politic le pune TVR. În ceea ce privește televiziunile de știri, în afară de Digi TV și, pe segmente, cîteva emisiuni de la alte posturi, precum *România te iubesc,* la PRO TV, sau *În premieră,* la Antena 3, în rest e dezastru. În prezent avem televiziuni de talk-show, nu de știri."

„Publicul nu mai consumă media în calitatea ei de informație."

Ce se întîmplă în presa scrisă?

„Care presă scrisă?" – mă întreabă Răzvan Martin, ca răspuns la întrebarea mea. „Presa scrisă, și vorbim despre presa de masă, e aproape dispărută, există doar online, iar acolo e jale. Cînd vezi publicații care pretind că sînt de calitate, precum *Evenimentul zilei,* te iei cu mîinile de cap. Cred că e mai decent *Click!*-ul decît *Evenimentul zilei,* cel puțin *Click!* își asumă profilul. Uitați-vă numai la ce se întîmplă la *România liberă*... nu cred că presa scrisă mai are perspective. Cele mai puternice anchete din ultimii ani apar într-o publicație de sport. Care reușește să supraviețuiască și în print, și online, produce și calitate, publică anchete. Dar *Gazeta Sporturilor* este un exemplu insular."

Cu toate acestea, au apărut inițiative noi în presă: Dela0, Centrul de Investigații Media, RISE, Centrul Român pentru Jurnalism de Investigație, Casa Jurnalistului. Răzvan Martin e de acord că acestea sînt o gură de oxigen. „Dar este totuși, jurnalism de nișă. Din păcate, nu știu cît sînt de sustenabile financiar. Nu poți trăi doar cu pasiune. Acum ar fi momentul pentru mari trusturi din afară să intre ca să investească. Acele trusturi care au venit acum 10-15 ani, cînd era însă prea devreme și nu au supraviețuit pentru că piața era prea coruptă."

Club Colectiv, tema refugiaților și derapajele din presă

Alături de Liana Ganea și Maria Popa, Răzvan Martin face parte din echipa Active Watch care elaborează în fiecare an raportul FreeEx – Libertatea presei în România, un raport prin care sînt monitorizate cazurile de încălcare a drepturilor jurnaliștilor, dar și derapajele din presă. Vorbind despre derapajele din 2015, sînt luate în vizor și modul în care a fost acoperită de presă tragedia de la clubul Colectiv, dar și prezența temei refugiaților în presa din România.

În ceea ce privește clubul Colectiv, o concluzie ar fi că majoritatea televiziunilor au exploatat evenimentul, în goana după senzațional. CNA-ul a amendat Digi TV, dar erau de așteptat sancțiuni aspre și pentru alții pentru abateri etice grave: atacurile la persoană, expuneri ale vieții private, imagini neblurate. „Nu se poate opri genul acesta de jurnalism fără sancțiuni. Legislația e bună, nivelul amenzilor prevăzute de lege e destul de mare, dar sînt aplicate cu multă blîndețe. La ce se întîmplă în unele emisiuni, n-aș fi deloc surprins să văd măcar o sancțiune pe săptămînă, de 100 sau 200.000 de lei. Or, media sancțiunilor este undeva la 10.000 de lei. Mai mult își scot din publicitate. Cu asemenea amenzi, pare că abaterile nici nu sînt abateri, ci chiar derapaje intenționate."

Ajungînd la tema refugiaților, unde presa ar trebui să aibă o mare responsabilitate, observația generală este că subiectul este tratat de majoritatea presei *mainstream* într-un mod total alarmist. „Mai ales la Realitatea TV, România TV și Antena 3, unde discursul asociază refugiații cu fenomenul migrației sau al emigrației. Nu se explică faptul că acei oameni sînt refugiați și nu pleacă din țările lor pentru că s-au plictisit. Vin din disperare. Fenomenul emigrației vizează oameni care vor ceva mai bun, pe cînd refugiații fug de moarte. Este vorba despre trei țări distruse de războaie, Afganistan, Irak, Siria. De ce îi asociezi cu emigrația și cu terorismul? Și fostul președinte are acest discurs, un om care a lucrat în politică și care știe exact care e problema. Este foarte bizar cum, în curs de doar cîteva săptămîni, s-a inversat proporția de toleranță din partea românilor. Și e și vina presei, care nu contextualizează și oferă informații trunchiate."

Mi se mai spune că, la o emisiune la România TV, una dintre cele mai prezente figuri este un fel de prezicătoare, care a fost invitată să vorbească și despre tragedia de la Colectiv, și despre refugiați. Și îmi reapare dinaintea ochilor acel Garfield de pluș atîrnat pe acoperișul chioșcului de ziare.

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

„Poate fi moralmente justificat să pornești un război“

– interviu cu Jeff McMAHAN –

***Jeff McMahan** este profesor de filozofie morală la Universitatea din Oxford și unul dintre cei mai importanți specialiști în etica războiului. Printre cele mai cunoscute cărți ale sale se află* The Ethics of Killing: Problems at the Margins of Life *(2002) și* Killing in War *(2009). Este invitat adesea de* New York Times *să scrie articole de analiză privind războiul drept, tortura și dreptul de a deține arme. Jeff McMahan a fost în România în decembrie 2015 la invitația Centrului de Cercetare în Etică Aplicată al Facultății de Filozofie, Universitatea București.*

Michael Walzer susține că argumentele și judecățile morale pe care le folosim atunci cînd discutăm despre război indică o realitate morală a războiului. Credeți că acest argument este suficient pentru a trage concluzia că războiul nu este ceva în afara sferei moralității?

Nu cred că războiul se află în sfera moralității doar pentru că noi vorbim despre el în felul acesta. Se află în sfera moralității pentru că presupune forme de comportament care pun întrebarea justificării morale. Dacă crezi, în mod normal, că este moralmente greșit să ucizi oameni în afara contextului războiului, dar crezi, de asemenea, că există anumite cazuri în care poate fi permisibil să ucizi (de exemplu, cei mai mulți oameni cred că uciderea în scopul autoapărării este permisibilă și justificabilă moral) și că poate fi moralmente necesar ca o terță parte să salveze o victimă nevinovată de un ucigaș nedrept – atunci aceleași lucruri se aplică în contextul unui război. Mai precis, poate fi moralmente justificat și uneori necesar să pornești un război, iar anumite acțiuni pot fi moralmente necesare în război, însă pentru că războiul presupune să omori oameni, întrebarea justificării morale este una deosebit de importantă. Și să spui că este nepermis să ucizi în afara războiului, dar că, de îndată ce cineva pornește un război, moralitatea nu se mai aplică nu are deloc sens din punctul meu de vedere. Nu cred că războiul este în vreun fel diferit față de oricare altă sferă a vieții, sînt oameni care interacționează cu alți oameni și o justificare morală este întotdeauna necesară pentru vătămarea sau uciderea altei persoane.

Există vreun cadru de analiză, sau orice tip de justificare, prin care să putem spune că războiul purtat acum de organizația Statul Islamic (ISIS) este unul drept?

Nu. Membrii organizației Statului Islamic au un set de principii, un mod de a înțelege documentele islamice relevante precum Coranul, și e posibil ca ei să poată susține în mod plauzibil că decapitarea oamenilor, capturarea orașelor și aducerea în stare de sclavie a femeilor sînt în deplină concordanță cu principiile teoriei islamice a războiului permisibil, și se poate să fie chiar adevărat. Dar acele principii sînt false. Principiul care spune că trebuie să decapitezi pe cineva care obișnuia să accepte islamul sunnit și acum nu mai face asta este un principiu fals. Nu este adevărat că e justificabil sau necesar moral să tai capul cuiva pentru că a încetat să creadă în vreo doctrină religioasă.

Organizațiile teroriste nu urmează aceleași reguli ca statele democratice din Vest, nu se preocupă de noțiuni precum tratamentul drept al prizonierilor sau victime colaterale, ci luptă „murdar“. Sînt statele din Vest dezavantajate în situația aceasta, pentru că sînt constrînse în acțiunile lor de anumite principii?

Da, cred că sînt dezavantajate, dar nu există altă cale. Cred că moralitatea este ceea ce este și că uneori persoane imorale pot face în așa fel încît cei morali să nu poată întreprinde acțiuni care în alte circumstanțe ar fi permise. De exemplu, dacă cineva face ceva greșit și folosește oameni nevinovați pe post de scuturi pentru a nu putea fi oprit fără ca aceștia să fie omorîți, în acest caz ar fi greșit ca alți oameni să intervină pentru a opri acest individ imoral. Pentru că acesta a făcut în așa fel încît să nu poată fi oprit fără să moară oameni nevinovați, și asta se poate să nu fie permisibil. Depinde de mize. Dacă doar am de gînd să jefuiesc un magazin, să iau bani, și tu mă poți opri doar împușcînd și omorînd doi oameni nevinovați, atunci trebuie să mă lași să jefuiesc magazinul.

Avînd în vedere dificultățile unui război terestru împotriva unei organizații teroriste, credeți că soluția pentru Statul Islamic este una militară sau o abordare centrată pe tăierea fondurilor și a alianțelor profitabile ar avea mai mult succes?

Nu există nici un motiv pentru care nu pot fi încercate simultan ambele metode, de tăiere a sprijinului financiar pentru organizația Statul Islamic și demarea de operațiuni militare împotriva lui. În acest moment, luptătorii Statului Islamic locuiesc în orașe din Irak și Siria pe care le-au cucerit, pot trăi ușor de pe urma populației locale, nu există lipsuri de alimente sau alte elemente pentru subzistență, așa că pot rămîne acolo pentru o perioadă nelimitată, și atîta timp cît rămîn acolo și controlează populația, pot susține că ei controlează teritorii, iar aceasta e suficient, conform acestei interpretări a textelor islamice relevante, pentru a exista un califat. Au un calif, care se trage din oamenii potriviți, și controlează niște teritorii – aceasta, potrivit lor, este suficient pentru un califat. Și atîta timp cît există un califat, ei susțin că toți musulmanii din lume sînt obligați moral să se ducă și să susțină califatul și să facă ce le spune acesta. Pe de altă parte, dacă pierd controlul orașelor, astfel încît să nu mai controleze nici un teritoriu, atunci nu mai au califat și califul nu mai poate poate avea cereri. Nu poți avea un calif fără un califat și nici un califat fără teritoriu. Cred că este foarte important să trimitem soldați, nu doar avioane, pentru a-i găsi pe acești indivizi și pentru a-i alunga din orașe. Nu sînt mulți, doar că sînt foarte puternici înăuntrul orașelor, controlează armele și îi terorizează pe toți pînă la supunere.

În aceste condiții, de ce credeți că SUA și toți ceilalți, de altfel, ezită să trimită trupe terestre în Siria?

În parte pentru că multe țări au trecut printr-o istorie recentă de disensiune și opoziție domestică față de alte războaie care au avut loc în Orientul Mijlociu și care nu au fost războaie drepte, precum războiul american în Irak, care e una din condițiile pentru existența de acum a califatului. Cred că avem organizația Statul Islamic din cauza războiului din Irak, așa că oamenii din Vest sînt în mod deosebit sceptici în privința motivelor și abilităților statelor occidentale de a aborda eficient Statul Islamic. Au de asemenea o aversiune pentru a trimite din ce în ce mai mulți copii de-ai lor în această regiune ca să moară și mai este ceva, un element care nu cred că este prezent în mod semnificativ în mințile oamenilor din Vest, dar de care, probabil, mulți lideri occidentali sînt conștienți, și anume că Statul Islamic are o viziune asupra universului și asupra viitorului care include profeții despre reapariția cruciaților în mai multe locuri unde se vor purta lupte. Au această viziune asupra viitoarei direcții a lumii și cumva reapariția forțelor occidentale în noul califat „confirmă“ profețiile și ar putea fi o sursă de inspirație pentru Statul Islamic, mai degrabă decît distructiv. Așadar cred că trupele principale din Siria și Irak ar trebui să provină nu din cea ce ei consideră „popoare de cruciați“, ci din localnici, cum ar fi Peshmerga, musulmani șiiți, kurzi, alți sunniți ș.a.m.d.

Soldatul moral – există așa ceva?

Da, cred că este complet posibil. Un soldat moral este unul care deliberează atent asupra moralității războiului, se gîndește cînd un război este drept și cînd este nedrept și la ce este permisibil să facă în timpul războiul și ce nu este, luptă de bunăvoie în războaie care sînt drepte, în moduri care respectă drepturile celorlalți oameni și refuză să lupte în războaie nedrepte. Apare aici marea întrebare: cum ar trebui acest soldat să determine care războaie sînt drepte și care nu sînt drepte, cînd pînă și filozofi care se gîndesc la asta tot timpul nu se pot pune de acord? Dar convingerea mea este că deseori e destul de ușor să determini cînd un război este nedrept și soldatul moral nu va lupta într-un asemenea război, va încerca să prevină începerea lui și va lupta cu curaj și în mod discriminant și proporțional în războaie care sînt drepte.

„Nu cred că războiul este în vreun fel diferit față de oricare altă sferă a vieții.“

a consemnat
Simona GHEORGHIU

***Simona Gheorghiu** este doctorandă în etica războiului la Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

Geo SCRIPCARIU

Japonia, un thriller cu flori de cireș

Nu știu alții cum sînt, dar cînd vine vorba de Țara Soarelui-Răsare mă gîndesc și eu, cu destulă nostalgie, la flori de cireș, *ikebana*, bonsai, gheișe și samurai. Și, eventual, la alte 1001 de lucruri diafane, inefabile, sublime sau eroice. La toate acestea, dar și la cîteva altele mai puțin – sau aproape deloc – cunoscute pe meleaguri dîmbovițene…

De pildă, nu pot să nu mă gîndesc la belgiana Amélie Nothomb și la romanul său *Uimire și cutremur,* povestea – în mare parte autobiografică – a unei tinere occidentale, fiică de ambasador chiar, care, crescută din fragedă pruncie și educată în școli japoneze în vechea capitală imperială Kyoto, află pe la 20 de ani, în modul cel mai brutal cu putință și, desigur, pe propria piele, că nu e de ajuns să știi perfect limba și cultura locală (inclusiv cea de *business).* Sau mai bine zis că în Japonia e, oricît de paradoxal ar părea, chiar mai rău decît să nu le știi. Rezultatul este că un străin care trăiește în Japonia va rămîne mereu un străin sau va fi ținut în afara – ori cel mult la marginea – „adevăratei" societăți nipone.

Să recunoaștem că e destul de frustrant să stai cu burta pe carte de la 2200 de ore în sus, după opinia celor care au trecut prin acest calvar, ca să înveți una din limbile cele mai complicate din cîte există, ce te obligă să memorezi citirea și mai ales scrierea – nespus de complicată – a cel puțin o mie de ideograme. Și totul ca să fii – aproximativ – la nivelul unui

absolvent de liceu, iar în final să fii tratat ca un paria, pierdut în… traducere, cu mult mai rău decît Bill Murray în filmul omonim al Sofiei Coppola.

De parcă învățarea limbii n-ar fi o povară sisifică suficientă, urmează învățarea regulilor după care funcționează societatea, oricum în schimbare masivă, și nu neapărat în bine. O societate populată de o nouă generație (să nu-i spun nouă rasă) de bărbați (era să scriu mutanți) tineri, care nu doar că sînt extrem de efeminați, dar poartă și desuuri feminine, inclusiv sutien, în pofida unei industrii a sexului (clasic) extrem de barocă, controlată de mafia locală *yakuza,* un vast imperiu al simțurilor, colorat de perversiuni, care acolo sînt mai degrabă norma, frizînd pornografia – omniprezentă pe posturile de televiziune după miezul nopții și în restul zilei – pe mai toate străzile lăturalnice. E generația așa-numiților bărbați-„erbivori", care nu mai întrețin nici raporturi sexuale. Ei sînt oricum mult mai norocoși decît cei peste un milion de *hikikomori,* tineri japonezi care locuiesc binișor pînă după vîrsta de 30 de ani cu părinții, nu ies niciodată din camera lor și trăiesc vieți intens virtualizate, temîndu-se pînă la angoasă de duritatea și lipsa de umanitate a vieții reale din Japonia.

Nici cu femeile tinere nu stă prea grozav această societate, tendința ultimului deceniu fiind tinerele carieriste „de multinațională", de o duritate cvasi-masculină, ce țin cîte un iubit mai mult pentru menaj și căruia îi aruncă, în scîrbă, o dată la două zile, cîte o bancnotă de o mie de *yeni,* să aibă pentru țigări. Această societate saturată de persoane alienate și însingurate, care nu se mai căsătoresc, nu mai fac nici sex (amor ar fi oricum prea mult) și nu mai au copii, este într-un proces accelerat de îmbătrînire. Să-i pici cu ceară, însă, japonezii n-ar accepta imigranți. Recenta criză a imigranților sirieni a fost o nouă ocazie pentru autoritățile nipone să arate „fermitate" și să refuze orice imigrant.

Și de parcă toate acestea n-ar fi fost suficiente, în cursul anului 2015 Dieta (parlamentul nipon) a decis modificarea Constituției în sensul renunțării la prevederile pacifiste impuse de ocupantul american încă de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. În același timp, prin universitățile japoneze se aude că vor fi închise nenumărate facultăți umaniste și simultan vor fi introduse, în cele care vor supraviețui, cursuri de etică inspirate din codul *bushido,* al samurailor medievali. Pe toate mările care înconjură arhipelagul nipon se desfășoară intense aplicații militare, iar bugetul destinat fostelor forțe de „autoapărare" este în creștere continuă.

Finalul de an 2015 a adus o palidă recunoaștere a crimelor abominabile săvîrșite împotriva Chinei și Coreei, prin crearea unui fond de compensare a bătrînelor coreene, foste sclave sexuale ale armatei imperiale de ocupație. În manualele școlare din Japonia, aceste crime sînt, însă, în continuare ocultate, iar în templele shintoiste, unde sînt venerați foștii criminali de război, naționaliștii *uyoku* sînt mai vocali decît oricînd.

Distopia cu parfum de flori de cireș n-ar fi întreagă dacă n-am pomeni și de urmările catastrofei de la centrala nucleară Fukushima, care e încă departe de a fi rezolvată, pur și simplu pentru că acest lucru e imposibil. Guvernul își dezinformează în continuare cetățenii, comunicînd niveluri ale radiațiilor mult sub cele reale măsurate de activiști (în special expați, din zona Tokyo), în timp ce pe coasta de vest a Statelor Unite și mai peste tot în Pacific sînt pescuite vietăți marine cu niveluri ale radiației ce dau peste cap contoarele Geiger. Anul Nou 2016 va fi în Japonia anul maimuței și guvernul a anunțat că, pentru a face față amenințărilor care vin la pachet cu schimbarea climatică, a decis să revină la utilizarea pe scară largă a energiei nucleare.

***Geo Scripcariu** a studiat limba și cultura japoneză la Școala Iezuiților din Shibuya, Tokyo, a predat limba română la centrul de training al Ministerului nipon de Externe și a lucrat într-o agenție de publicitate din Tokyo.*

PUBLICITATE

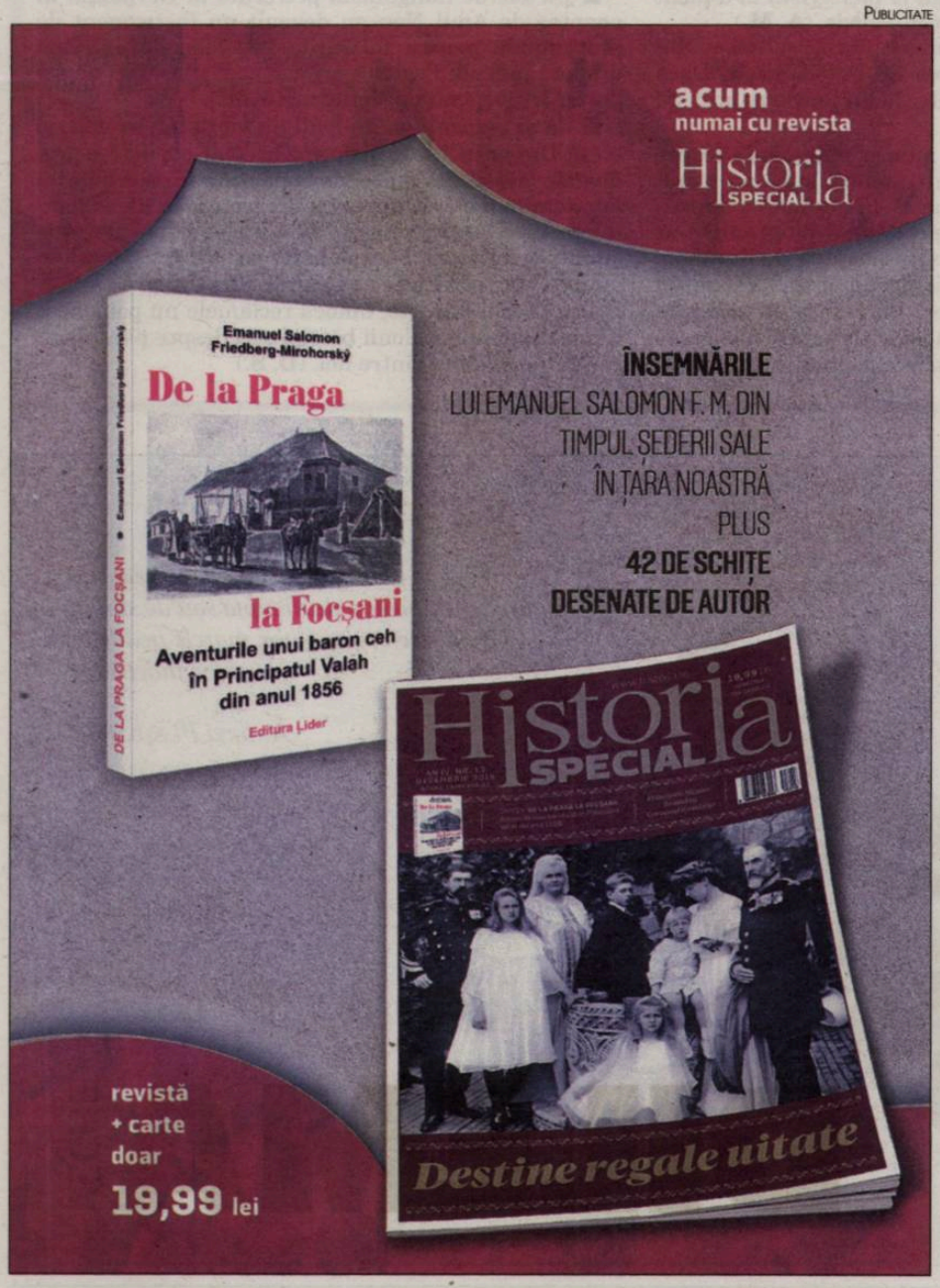

Emil BELU

Vasalii gravitației

Niciodată ca în vremea sărbătorilor de iarnă, gîndul obîrșiei nu bîntuie mai mult dezțăratul. Trecînd cu greu prima vamă, cea a sufletului, pe următoarele le-am luat cu asalt. Mînați de vîntul speranței, arareori întoarcem fața către cei rămași prin uitate colțuri de țară. Misterioase chemări, adesea himere, ne poartă peste mări și țări. Captivați de aventură – îmbrăcată în straiele diverselor motivații –, dăm ocol lumii.

La ceasul sorocit al sărbătorii, ne îndurăm să facem popas. Gîndul vinovat de uitare se întoarce la izvor. Umbrele grele ale înstrăinării întunecă ființa vinovată. Rădăcinile ne țin strîns legați de acel petic de pămînt de unde am purces în lume.

Într-o țară străină, într-o limbă pe care nu o stăpînim, iar cea din vis e pe cale de uitare, încercăm să dăm chip nostalgiilor. Colinde și obiceiuri de iarnă, înscenate în pripă, adesea stîngace, ne alină dorul. Dar și stîngăciile se iartă, doar purtăm alte nume: John sau Donna, Basile sau Florence, Michael sau Monika…

Din cînd în cînd, mai trimitem cîte un semn celor dragi: nimicuri învelite savant în staniol fosnitor și panglici colorate, de care nici ei nu mai au trebuință. Regrete tardive sau firave gesturi caritabile ne îndeamnă să mai trimitem cîte o bancnotă cu chip de regină sau președinte, iar cei de acasă – pentru că întotdeauna *acolo* este *acasă* – o privesc ca pe o ilustrată venită din exotice spații, apoi o dau și ei mai departe tămăduitorilor de boli și celor care mai dreg șubreda schelărie a existenței. Tîrziu se întoarce scrisoare din sat, timbrată cu *Hora lui Aman,* și credem, naivi, că noi am stîrnit veselia și jocul. Jalnice amăgiri, le știe doar vîntul, diavolul ce ne-a împrăștiat în cele patru zări!

În miez de noapte canadiană, la ceasul de cumpănă al sărbătorii, lipești fruntea de geamul înghețat și, prin bezna ciuruită de fulgi grei de zăpadă, reînvie o lume uitată. Și parcă auzi colinde amestecate cu pocnete de bici și vaierul înghețat al buhaiului – dar vai, nu-i decît sirena ambulanței și zgomotul înfundat al avionului de noapte spre Terra Nova…

Transfigurat, deschizi *Cartea de nisip* la rugăciunea din urmă a marinarului fenician, ajuns la edecul lumii și al vieții: „Maică a Cartaginei, îți înapoiez vîsla".

Noi, veșnic călători, nu mai sîntem capabili de renunțări. Înapoiem vîsla numai dacă ni se dau aripi în schimb. Binecuvîntată fie gravitația! Ea ne-a ținut pe scoarța Planetei Albastre, altfel rătăceam la nesfîrșit prin hăuri de cosmos și pulbere de stele.

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

Cu ochii-n 3,14

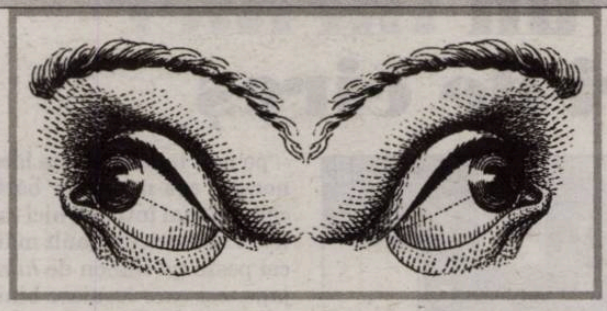

CERCETĂTORII MUZICII PUTERNICE AU DEMONSTRAT CĂ VIITORUL CREȘTE ȘI ÎN ROMÂNIA

■ Cercetătorii britanici au demonstrat, de data aceasta, că bărbații care ascultă *heavy metal* sînt mai puțin dispuși să-și înșele soțiile decît cei care nu tolerează acest gen de muzică. Cercetătorii români ar trebui să aplice acest studiu pe bărbații care ascultă manele. (**A. P.**)

■ Un pui de pinguin născut la Zoo Cincinnati a fost botezat Bowie. În același timp, clopotele Turnului Domului din Utrecht băteau în ritmul piesei „Space Oddity", accesările muzicii lui David Bowie crescuseră pe Spotify de trei mii de ori și toate publicațiile importante din lume au lăsat deoparte războaiele, terorismul, imigrația, încălzirea globală, pe Putin și pe Trump și au pus pe prima pagină fotografii cu David Bowie. De unde se vede că moartea unui star pop poate da planeta peste cap. (**M. C.**)

■ Omagiu între paranteze: *(Aplauze puternice); (Aplauze puternice, prelungite); (Aplauze puternice, îndelungate); (Vii aplauze); (Aplauze îndelungate); (Aplauze puternice, îndelung repetate); (Aplauze puternice, urale).* Iar la final, apoteotic: *(Aplauze puternice, îndelungate; se scandează „P.C.R. – P.C.R."); (Aplauze puternice; urale; se scandează „P.C.R."); (Aplauze puternice, prelungite; urale; se scandează Ceaușescu – „P.C.R.").* Reconstituire după broșura Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român,* Editura Politică, București, 1974. Total: 112 pagini și 128 de paranteze. Rotunde. (**R. M.**)

■ L-am auzit nu demult pe Gheorghe Hagi spunînd că ar putea să-l ia pe Mutu în echipa sa, adică la Viitorul. N-am absolut nimic cu Mutu, dar mă gîndesc că apare o problemă legată de numele echipei. Oricum, viitorul lui Mutu pare asigurat. (**A. M.**)

■ Site-ul frunza-verde.ro anunță că „Fundația Loki Schmidt cu sediul în Hamburg, Germania" a ales floarea anului 2016. Ea crește și în România. E ciubotica-cucului. (**L. V.**)

CERCETĂTORII DE TOATE ZILELE AU DEMONSTRAT CĂ, SĂPTĂMÎNA ASTA, REÎNVIEREA S-AR FI ORGANIZAT DIN SENIN

■ Ce poate fi Matrix în viața noastră de toate zilele? Un salon de cosmetică, din zona 13 Septembrie, cu sloganul „Imaginați-vă ce ați putea deveni!". (**I. P.**)

■ Despre blugii rupți am auzit o mulțime de comentarii pro și contra. Nu fac parte neapărat dintr-o tabără sau alta. Pe gerurile de săptămîna asta am văzut însă, la un ins cu asemenea pantaloni, prin găurile ceva

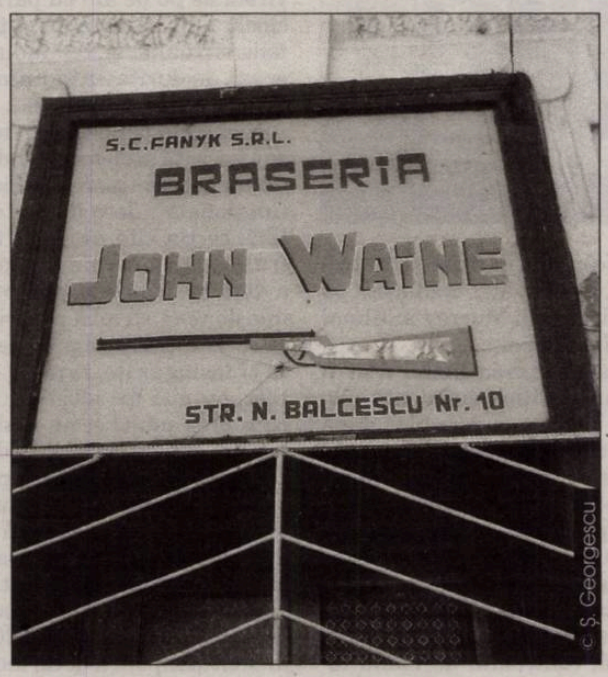

mai mari decît cele obișnuite, în loc de piele, ceva colorat în maro și albastru. Un fel de pijama sau poate niște izmene, în orice caz era ceva pe post de desuuri menit să-i țină omului de cald, să nu-i intre gerul prin găurile denimului și să-i ajungă la piele. Asta m-a făcut să mă gîndesc la limitele acestei mode. (**A. M.**)

■ Italienii au semnat, în masă, o petiție adresată lui Dumnezeu, pentru reînvierea lui David Bowie. Dacă au succes, abia aștept un cîntec al lui Bowie pe această temă. (**S. G.**)

■ Pînă la urmă, din știrile ajunse în România despre cele întîmplate la Köln, pentru multă lume nu rezultă decît ceva de-a dreptul ciudat. Și anume, că aproximativ o mie de bărbați (suspectați a fi imigranți) s-ar fi organizat în gara din oraș, în noaptea de Revelion, pentru a pipăi femei. O mie de pipăitori? Vă puteți imagina asta în mod concret? Ba mai mult, cică asemenea pipăitori și-ar fi făcut apariția și prin alte orașe germane, elveține sau austriece. Unii au trecut de la pipăit la viol. Oricum, e ceva oribil. Dar amploarea fenomenului e stranie. Cred că avem nevoie de mai multe explicații. (**A. M.**)

■ După tot scandalul ăsta cu cărțile științifice ale deținuților, eu am ajuns la următoarea concluzie: se discriminează, dom'le! De ce numai cărți științifice? Alea literare nu-s bune? Literatura română nu trebuie și ea îmbogățită cu noi opere, numai știința trebuie să se trezească așa, lovită din senin cu 415 contribuțiuni noi și originale? Ia să se reducă pedeapsa și pentru romane, nuvele, schițe, sonete și rondeluri. Nu? (**M. V.**)

CERCETĂTORII, ÎN ACEEAȘI NOTĂ OPTIMIST-IGIENICĂ, AU DEMONSTRAT CĂ TRISTEȚEA DEVINE UN INSTRUMENT PENTRU EI

■ Aud o discuție la o masă vecină. Unul dintre cei doi bărbați zice: „Eu mă spăl pe păr de maxim două ori pe săptămînă". Prietenul lui plusează: „Și cea mai mare prostie e să faci duș în fiecare zi". „Corpul are nevoie de bacteriile pe care le îndepărtăm ca proștii", își dă cu părerea celălalt, dîndu-i dreptate. Discuția a mai continuat o vreme așa, în aceeași notă optimist-igienică. Cînd au început să vorbească despre cît de bine le e să trăiască singuri, îmi venea, ca-n *Seinfeld,* să trag niște concluzii incorecte politic. (**A. M. S.**)

■ Unul dintre cele mai bune comentarii rostogolite pe Internet după moartea lui David Bowie: „Dacă te apucă tristețea, adu-ți aminte că lumea are 4543 de miliarde de ani și tu ai reușit cumva să existi în același timp cu David Bowie". (**L. V.**)

■ Încet, dar sigur, Cristi Borcea devine un personaj principal în mass-media din România. Are toate motivele să apară în *prime-time,* la știri: n-are mari realizări personale, clubul sportiv pe care l-a condus e într-o situație proastă, a făcut tot felul de învîrteli dubioase și, mai nou, e implicat într-o telenovelă amoroasă. Ba chiar, dacă mai scrie și-o carte, două, și iese mai repede din închisoare, ar putea candida pentru un post. Pentru orice post. Are șanse să și cîștige! (**M. M.**)

■ „Actele de huliganism petrecute în Germania în noaptea de Anul Nou au devenit un instrument de propagandă pentru mișcările xenofobe de extremă dreaptă precum Pegida" – raportează din Köln un reporter BBC pe nume Holligan. (**M. P.**)

■ Ca și oamenii, pantalonii au viața lor, se nasc și cresc. Din prunci se transformă în copii, copiii trec prin diverse faze pantalonice (de la pantalonii de grădiniță la pantalonii elevi), apoi vine tinerețea, cu ale ei pantalonisme. Dar tinerețea se duce unde se duc tinerețile și, într-o zi, tinerii pantaloni de ieri devin „pantaloni adulți", cum scrie într-o reclamă. Nu știm ce se întîmplă cu ei mai departe, fiindcă reclamele nu pomenesc nimic despre pantalonii bătrîni sau despre pantalonii care nu mai sînt printre noi. (**D. S.**)

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **623** ■ 28 ianuarie – 3 februarie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

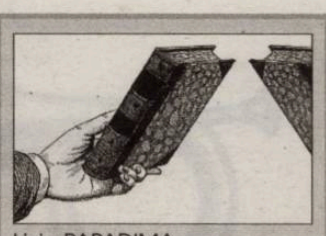

Liviu PAPADIMA
învățătura de minte
6

ANDREI PLEȘU
„Ce fel de primar vrem?“
pagina **3**

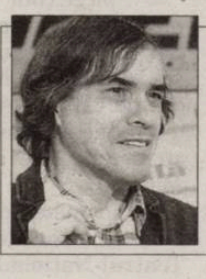

Interviu cu
MIRCEA CĂRTĂRESCU
pagina **7**

In memoriam
MICHEL TOURNIER
Un text inedit
pagina **14**

Lumea Disney

„Pentru a înfăptui un lucru cu adevărat extraordinar, începeți prin a-l visa.“

WALT DISNEY

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

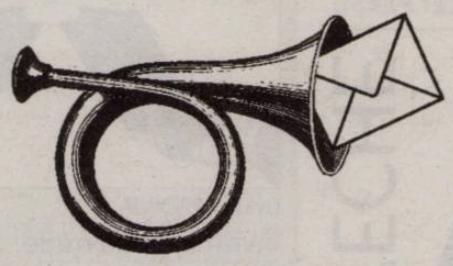

turneu de inbox

O întrebare extinsă

La finalul conferinței cu tema „Problema răului“, susținută de domnul Andrei Pleșu la Cluj, în luna decembrie a anului trecut, i-am transmis din public solicitarea de a comenta în legătură cu atitudinea de răspuns la un rău care se face intenționat. Iertarea creștină, a fost replica primită, o iertare de altă factură decît cea afectivă și care nu stă, prea ușor, la îndemînă. Comentariul a alunecat, apoi, spre relația om – instituție, din timpul cînd elita intelectuală și politică a țării umplea închisorile, caz în care iertarea nu ar trebui să funcționeze la fel pentru torționarii care au știut perfect ce fac atunci cînd au frînt sau mutilat destine, la fel de unice ca ale lor.

Schimbînd ce este de schimbat și, desigur, păstrînd proporțiile, doresc să dezvolt întrebarea, aducînd în prezent omul și instituția. Fac aceasta nu cu destulă speranță că nu vor mai fi necesare revoluții ca să ajungem să trăim, cîndva, într-un orizont rezonabil de normalitate. Unul în care instituții din serviciul public nu-și permit, față de om, poziții conjuncturale justificate strîmb, dacă nu de-a dreptul tălîmb, în disprețul cetățeanului, capitalul cel mai fără substanță, se pare, al politicilor de tot felul.

Este vorba despre cardurile de asigurări de sănătate, național și european, care în prezent sînt refuzate tuturor studenților români din străinătate, după ce au funcționat, în țară și în spațiul european, vreme de aproape doi ani, potrivit legii române puse de acord cu prevederile comunitare. Concret, începînd cu luna octombrie a anului trecut, tinerilor români care urmează studii universitare în străinătate le sînt refuzate serviciile medicale în țară, invocîndu-se invaliditatea cardurilor naționale, distribuite deja, iar eliberarea semestrială a cardurilor europene a fost oprită. Un cerc vicios perfect funcțional (sau nefuncțional?), neanunțat – nici pînă azi – pe site-ul Casei de Asigurări de Sănătate, darămite persoanelor în cauză. Explicat, numai la solicitare, și atunci în silă și cu aroganță funcționărească, printr-o înșiruire lemnoasă, dar sentențioasă, de fragmente din regulamente europene, cine știe cît de exhaustive pentru problema în chestiune!? (...)

Credem că este vorba cel puțin despre abuz și discriminare, două tipuri de atitudini extrem de toxice, la care o instituție din serviciul public supune cetățenii români. Și mai departe ocolesc cu bună știință discuția despre efectele, nu numai psihologice, ale unei noi respingeri fățișe a studiilor făcute în afara țării. Autarhia ceaușistă, ca autosuficiență a înțeleptului, fericit doar cînd este eliberat de legăturile cu lumea, are o rezistență la schimbare absolut de invidiat.

Revenind la întrebarea în legătură cu atitudinea față de un rău care se face cu bună știință, am naivitatea de a dori să plasez în neantul social-politic românesc ideea că niciodată, în toată istoria conștientă, un rău făcut de o instituție publică să nu se prescrie, moralmente, și nici să nu treacă în uitare. Pentru că, dacă pînă acum am avut îndoieli, chiar nu știu ce anume m-ar convinge să nu-i spun copilului meu: du-te cît vezi cu ochii și nu privi înapoi!

Vede cineva aici vreo dilemă?

Mihai IDU

Dilema veche vă propune

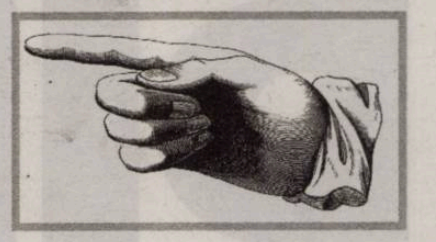

Între 29 și 31 ianuarie, Astra Film on Tour, la București. Șase documentare de top din programul AFF 2015, la Cinema Muzeul Țăranului, cu intrare liberă, în limita locurilor disponibile. Lucruri mărunte din viața a două femei dintr-un sat coreean, universul a doi frați romi ce locuiesc într-o suburbie a Parisului, adolescenți din New York pentru care viața e o ficțiune, un fermier egiptean care trăiește revoluția în fața televizorului, portretul unui activist care vede sinuciderea ca pe un act politic, șapte frați pitici din Maramureș, în lagărele naziste. Cercetare, observație, personaje autentice, așa cum ne-am obișnuit la Astra Film Festival, în filme pe care chiar n-ai unde să le vezi în altă parte. (Adina Popescu)

Tinerețe (Youth, 2015, Paolo Sorrentino, cu Michael Caine, Harvey Keitel, Rachel Weisz) – unul dintre cele mai bune filme văzute în ultimul timp. E de ajuns să menționez una dintre multele scene „perfecte“, printre altele: cea în care personajul lui Michael Caine, muzician celebru, dirijează vacile cu ale lor talăngi într-un idilic peisaj elvețian. (Iaromira Popovici)

Celor care au cont de Facebook le recomand un cont absolut minunat numit Societatea Ornitologică Română (pentru ceilalți, există site-ul www.sor.ro), un cont care postează imagini splendide (realizate de cei mai pasionați dintre fotografii profesioniști de natură) și scurte texte informative cu viețuitoare din spațiul nostru geografic, cele mai multe despre care nici nu știam că există, toate splendide, care îți refac încrederea în diversitatea, splendoarea și forța naturii încă nedistruse de acești paraziți ai planetei care sîntem. (Marius Chivu)

Spicee.com e un site de documentare și reportaje creat pentru cei care s-au plictisit de televizor. Aici găsiți informație televizuală de calitate și de actualitate, cu o selecție profesionistă a surselor și cu perspective interesante. (Matei Martin)

Nu merg foarte des la teatru. Dar am văzut de curînd *Recviem* la Teatrul Național. Textul semnat de Matei Vișniec e cinic și amuzant. Regizorul Alexandru Dabija duce ironia lui pînă în pînzele albe. Pe scenă e o desfășurare de forțe impresionantă. Scenografia îi aparține Irinei Moscu, coregrafia lui Florin Fieroiu, iar muzica Adei Milea. Istoria e o curvă. Iar noi o plătim, într-un fel sau altul. (Ana Maria Sandu)

Pînă pe 28 ianuarie, la Cinemateca Eforie, Săptămîna Filmului Francez – invitat special Éric Le Roy, președintele Federației Internaționale a Arhivelor de Film (FIAF). Accesul este liber. (Stela Giurgeanu)

Expoziția de grafică și pictură George Pătru – *Călătorie în oniric,* deschisă pînă pe 3 februarie în sala „Irina Nicolau“ de la Muzeul Țăranului Român. De fapt, un traseu inițiatic în postumitatea artistului (1946-2012), a cărui operă, se estimează, cuprinde peste 5000 de lucrări. „Stilistic, George Pătru se încadrează în postmodernism, el însuși recunoscînd influențele expresionismului german asupra muncii sale. A fost și este considerat de profesori și colegi ca un inovator în grafica românească. Această expoziție este un omagiu, necesar, adus unui mare artist.“ Curatori: Costin Pătru și Mircea Tancău. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Pedepse**
- **Coincidențe, hazard, ceasul rău**
- **Capitala Culturală Europeană**

album dilematic Mircea Vasilescu

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

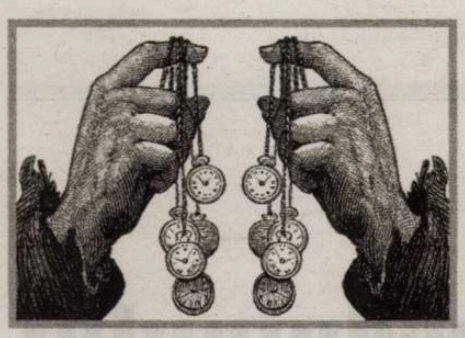

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Ce fel de primar vrem?

Se apropie campania electorală pentru Primăria Capitalei. Mi-am amintit, cu acest prilej, de un articol pe care l-am scris în timpul campaniei anterioare, cea din 2012. Constat că e încă utilizabil. Și de vreme ce „situațiunea“ e cam aceeași, nu văd de ce aș inventa un comentariu nou. Pînă și candidatul pe care mizam atunci pare să recidiveze. Cu mai multe șanse, sper.

Pentru mine, testul suprem pe care ar trebui să-l treacă un candidat la Primăria Bucureștiului ar fi o plimbare la pas prin oraș. Aș fi curios să-l văd cum și cînd se înfurie, cînd se bucură, cînd se emoționează, ce soluții îi vin, de la caz, în minte și în ce fel pasiunea pentru București îl face să uite de sine. Aș vrea să-l văd cum reacționează la palpitul, uneori obosit, uneori isteric, al orașului, cum îi adulmecă miresmele, zvonurile, ohtăturile și țipetele, cum îi savurează tradițiile și cum se întristează cînd percepe grimasa dezordonată pe care i-au impus-o ultimii săi edili. În genere, experiențele de pînă acum mă determină să cred că nici unul din foștii primari post-decembriști n-ar fi trecut acest test. În cel mai bun caz, îi văd bucuroși, mîndri, emoționați de propriile lor isprăvi. Nu vor să lase în urmă un oraș mai bine rostuit, ci un amplasament convenabil pentru propria lor statuie. Nu pretind nici unui demnitar o vocație monahală. Admit că orgoliul, ambiția de a „lăsa ceva în urmă“ fac parte din setul de motivații legitime ale oricărui înalt funcționar public. Cu condiția să acorde *programului* său o mai mare atenție decît acordă fotografiei sale. Dar, uneori, nici măcar pofta de posteritate nu pare să existe cu adevărat. Lucrurile se consumă mai curînd la nivel de aranjamente personale, șmecherii lucrative, „pragmatism“ de fațadă. Privind în urmă – și ca să dau exemplul cel mai frapant –, nu-mi vine să cred că pe scaunul pe care au stat oameni ca Pache Protopopescu sau Barbu Ștefănescu Delavrancea a putut fi așezat, printr-un obscur concurs de împrejurări, un personaj ca Viorel Lis, invitat privilegiat al budoarelor carnavalești pe care le organizează, vesel, unele televiziuni locale.

Dintre candidații viitoarei campanii electorale avînd ca țintă Primăria Capitalei, cel mai plauzibil, din punctul meu de vedere, este dl Nicușor Dan. Nu-l cunosc personal, dar știu ce a făcut și ce face și mi se pare că are marele atu de a nu semăna cu nici unul dintre antecesorii și dintre contracandidații săi. E limpede că *îi pasă* de înfățișarea orașului (în beneficiul căreia a intervenit eficace în mai multe rînduri, chiar dacă i-au lipsit „pîrghii“ de anvergură). Inițiativele pe care le anunță nu se desenează pe ceruri utopice, nu vorbesc despre autostrăzi singaporene, suspendate fudul peste cicatricele orașului, nu anunță mari revoluții, ci acceptă modestia filigranului, a intervenției de bun-simț, a funcționalității bine cumpănite și transparente. Atașant, în cazul lui, e și faptul că e dispus să participe la o cursă fără mari șanse de cîștig, doar pentru a aduce în dezbaterea publică cîteva teme esențiale pentru bucureșteni. Nu vrea, cu alte cuvinte, să impună un om, o efigie, ci o agendă. Pe de altă parte, nu e un idealist inconsistent: ceea ce a întreprins pînă acum dovedește, dimpotrivă, talent organizatoric, realism și tenacitate. Ca să nu mai vorbim de un anumit curaj civic și de o sănătoasă preocupare pentru binele comunitar. Îmi place și precaritatea – de care nu se lasă demobilizat – a mijloacelor lui financiare, startul dezavantajos pe care îl ia, alături de „veterani“ agili, „băieți de băieți“, hîrșiți în gherila politică dîmbovițeană. Îmi place, pe scurt, gratuitatea, nu lipsită de o anumită noblețe, a demersului său. Istoria ultimilor ani m-a învățat să fiu pregătit pentru orice dezamăgire. Orice promisiune se poate dovedi iluzorie, orice înzestrare umană poate da la iveală, cînd e pusă într-o situație de putere, abisuri mlăștinoase, de nebănuit înainte. Mai știu și că electoratul nostru are, adesea, din relativism, resemnare sau superficialitate, o înclinație spre candidatul „de comitet“, populist, țanțoș, văzut des la televizor: un amestec de suporter de fotbal, milițian, taclagiu, caftangiu, băiat „fin“ de bodegă și parvenit descurcăreț, cu luciu. Cu toate astea, nu încetez să sper și să pariez pe șansa excepției. Poate, odată și odată, vom avea noroc.

Tot ce am citit, pînă acum, despre trecutul și proiectele dlui Nicușor Dan mă îndeamnă să-l creditez. Am tresărit o singură dată, cînd, într-un interviu, a menționat „uriașul său talent matematic“. Îi dau un sfat bătrînesc: să evite să folosească epitetele enorme cînd vorbește despre sine. Ba, dacă se poate, să nici nu le gîndească. Ar fi păcat ca o misiune mai mult decît onorabilă și o calitate umană promițătoare să eșueze în siropul unui autoportret drăgăstos…

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Excepționalismul românesc al corupției

Ne-am obișnuit cu această percepție socială: la noi ca la nimeni! Un soi de narcisism frustrat ne face să vedem *excepționalism românesc* pretutindeni – iar în ultima vreme, ne-a crescut apetitul pentru excepționalismul mizeriei: sîntem, de pildă, nu doar corupți, ci musai *cei mai* corupți! Dar oare chiar așa să fie?

Să ne înțelegem însă de la început: atît presa, cît și experiența cotidiană a fiecăruia dintre noi ne oferă zilnic suficiente *fapte* de corupție cît să cădem în depresie; și este salutar că DNA a început urmărirea lor sistematică. Pentru a descrie situația din țară din acest punct de vedere, am putea să ne referim, de pildă, la una dintre consecințele „colaterale“ ale dramei de la Colectiv: interzicerea sau limitarea (?!) activităților în instituțiile care nu au aviz ISU. Sînt doar cîteva sute de mii de instituții în această situație. Dacă am adăuga, de pildă, și acordul de mediu, am constata că România ca atare nu are *aviz de funcționare*. Probabil nu este vorba peste tot de corupție, dar pare destul de clar că avem de-a face cu un soi de boală de sistem, care nu poate fi tratată cu paleative punctuale, adică trecînd peste noapte de la neglijență cronică la vigilență acută. Ce vreau să spun cu asta? Că, evident, nu pun sub semnul îndoielii *existența* corupției și necesitatea măsurilor de combatere a ei, ci modul de *interpretare* a acesteia ca fiind „excepția românească“, boala congenitală a noastră, doar a noastră și etern a noastră. Altfel spus, nu *corupția* este aici în discuție, ci *excepționalismul* ei.

În toate clasamentele care ni se prezintă, România ocupă ultimul loc, este „cea mai“. Și așa și este, dacă referința rămîne Europa: am fost pe ultimul loc în 2009, sîntem codași și în prezent (Indicele de percepție a corupției din 2014), la egalitate cu Bulgaria, Grecia și Italia și „depășind“ doar Serbia, Albania și Moldova. Dar să lărgim puțin spațiul de referință: România ocupă locul 69 din 175 de țări ale lumii, cu un scor de 43 de puncte, adică exact media mondială a indicelui de corupție. Altfel spus, ne plasăm exact la mijloc în ierarhia corupției în lume, depășind 56% dintre statele lumii. Unde este deci „excepția românească“?

Bine, mi se va spune că restul lumii nu contează, că e înjositor să ne comparăm cu țări amărîte precum Brazilia (cu care sîntem la egalitate) sau cu India, China sau Rusia, pe care le depășim de departe; noi sîntem europeni, deci trebuie să ne comparăm doar cu europenii. Bine, fie, să ne uităm atunci mai atenți la Europa. Eurobarometrul din 2013 pe această temă a prezentat Comisiei Europene următoarea situație: majoritatea europenilor (74%) consideră corupția ca fiind o problemă majoră în țara lor; aproape jumătate dintre europeni (47%) cred că nivelul corupției din țara lor a crescut în ultimii trei ani; majoritatea europenilor consideră că instituțiile locale (76%), regionale (75%) și naționale (79%) sînt atinse de corupție; europenii consideră că mita și abuzul de putere sînt fenomene întîlnite în toate sferele serviciilor publice; majoritatea europenilor (70%) sînt de părere că fenomenul corupției este inevitabil și că a existat dintotdeauna; doi din trei europeni (67%) consideră corupția ca făcînd parte din cultura de afaceri a țării lor etc. Persoane vigilente îmi vor spune, poate, că aceasta este o *autopercepție* a stării de corupție, iar *corupția* se măsoară, „obiectiv“, altfel. Cum? Prin opinia experților – ne explică Transparency International. Iată atunci ce spune un astfel de expert: un studiu Ernst & Young din 2012 constată că peste o treime din executivii din cele mai importante companii din lume consideră că, în țara lor, corupția este larg răspîndită.

Hai să nu mai căutăm însă paiul din ochii celuilalt și să vedem bîrna din ochii noștri. Corupția din sistemul medical, de pildă. Este uriașă, este generală, o știm cu toții. Iată ce constată însă Studiul din 2014 coordonat de Ministerul Sănătății și Asociația pentru Implementarea Democrației și realizat de CSOP: pe durata ultimei spitalizări, 37% din respondenți au oferit bani sau atenții medicilor; doar în 10% din aceste cazuri medicii au cerut bani (în 20% din cazuri pe durata ultimilor ani, conform INSCOP 2013). E mult? Da, dar nu general. Mă mai aștept ca acum să mi se spună că nu poți avea încredere în statistici. Să zicem. Dar dacă nu poți avea încredere în date, noi pe ce ne bazăm atunci cînd facem aserțiuni indiscutabile despre Românul corupt?

Și un ultim „detaliu“: Transparency International atrage atenția că în Brazilia, de pildă, există „suspiciuni privind coruperea politicienilor (locali) de către companii petroliere (internaționale)“. „Suspiciuni“ similare sînt menționate și în multe alte cazuri, în opinia organizației corupția fiind „un fenomen care privește toate economiile“. Altfel spus, într-o piață mondializată, corupția a devenit și ea, inevitabil, transnațională. Pe de altă parte, ar fi ciudat să concepem corupția ca pe un fenomen al corupților fără corupători; iar aceștia pot fi oriunde. Oare cazurile de corupție legate de RMGC, Chevron, IMB, Holzindustrie Schweighofer etc. sînt doar produsul corupției congenitale a românilor, oriunde ar fi ei? Din acest punct de vedere, presa românească a fost uimită de un articol al lui Patrick Basham în *The New York Times*, în care acesta lăuda România acordului cu RMGC, dar acuza „mania anticorupției din România“ pentru desfacerea acestui acord. Horațiu Pepine consideră că articolul „este mai curînd dezagreabil“, dar îi recunoaște meritul că „oferă, indirect, o imagine mai clară asupra curenților subterani care au configurat politica românească din ultimul deceniu“. *Welcome to real life*, se cheamă lobby!

În concluzie, ar fi total debil să ne considerăm neprihăniți ca fata mare la măritat sau, dimpotrivă, să reclamăm violul colectiv din partea corporațiilor și a altor „agenturi“. Dar este cel puțin la fel de aberant să construim și să ne complacem în acest excepționalism depresivo-maniacal al unei „rase corupte“ *(e în ADN-ul românului, monșer!)*. Complementar unei *culturi a impunității* create de marii corupți, am construi astfel o *cultură a neputinței* în restul societății, cu efecte psihologice și strategice dezastruoase. Pe de o parte, acest excepționalism al corupției devenit religie națională poate amplifica – și legitima – plecarea indivizilor dintr-o țară din care corupția nu va dispărea niciodată spre „țările civilizate“, unde nu există corupție; pe de altă parte, cu o societate bolnavă congenital de corupție, Puterea poate decide – și legitima – renunțarea la (prea multă) democrație și introducerea unei forme de dictatură de salvare națională…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

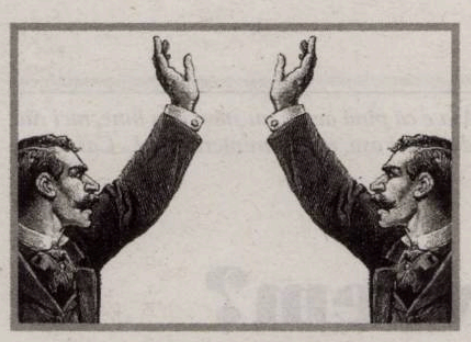

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

Bordeiul lu' bunicu' și cortul beduinului

Mă întorc din West Bank. Sînt în mașină împreună cu doi palestinieni. Controlul de la intrarea în Ierusalim este umilitor. Arăt îndeajuns de palestinian încît să fiu percheziționat bine. Puștiul de 18-19 ani, cu o armă care pare mult prea mare pentru el, urlă la mine ca un descreierat.

Tensiunea în Ierusalim e oribilă. Garduri electrificate, ziduri de ciment dezgustătoare care separă vieți. Dușmani care sînt peste tot în mod real sau imaginar. Am petrecut cîteva zile în Israel și West Bank, și am senzația că părți din mine au murit.

Îmi dau seama de asta în timp ce puștiul mă percheziționează. Nu reușesc să simt nimic. Piticii mei sînt ascunși și nu au chef de glume. Am văzut mult prea mulți puști care își doreau să măcelărească alți puști care la rîndul lor își doreau dispariția primilor. Hebronul a fost dureros. Am văzut puști de 8-9 ani amenințați cu arme de armată în timp ce se duceau la școală. Am stat cîteva minute pe un acoperiș în zona palestiniană.

Case îngrămădite și străzi înguste și supraaglomerate. Dincolo, o stradă pustie. Doi puști care driblau o minge de baschet. Lunetiști în turnuri înalte. Cîțiva puști palestinieni pretind că îi împușcă pe mini-baschetbaliștii aflați la 30-40 de metri de ei. Am văzut găurile rămase de la gloanțele masacrului din moscheea care găzduiește o parte a mormîntului lui Abraham. Am fost împins cu patul armei să trec mai repede prin porțile mici și înguste de control, și mă doare vînătaia cînd mă controlează puștiul.

Am vizitat un bătrîn beduin care semăna într-un mod foarte straniu cu bunicu'. Stătea pe vîrful unui deal pietros, într-un cort. Vreo 30 de familii trăiau și ele în corturi printre ruine. Mulți copii fără viitor. Priveliștea era înnebunitoare. Într-o parte, dealurile pietruite, de o sălbăticie aspră. În cealaltă parte, gardurile electrificate și super-securizate care înconjoară clădirile moderne ale micii așezări de evrei.

Ruinele erau locuințele dărîmate. A treia oară. Bătrînul care plînge arătîndu-mi cuptorul distrus. Plînge cu hohote, nu știu ce să fac și îl iau în brațe. Îmi plînge în brațe și mă rupe. Beau cu el un ceai. Sînt trei puști care se uită la mine curioși. Stau pe ciuci și au ochi mari și triști. Stau cîteva ore paralizat, uitîndu-mă la priveliștea fabuloasă, bînd ceai după ceai cu beduinul de lîngă mine. Și, într-un mod straniu, șocul de la senzația de fericire pe care o am văzînd un apus absolut senzațional.

Îmi amintesc că Gigilică Bouroșu mi-a povestit cum bunicu' a vrut să moară în bordeiul lui. L-au luat de la Craiova și l-au dus pînă la vreo 6 kilometri de Budrea cu Trabantul lui. Apoi au trebuit să îl care în cîrcă pînă acasă. Nu a vrut să moară pînă nu a ajuns acolo. Cînd mă despart de beduin simt că mi-am luat la revedere așa cum trebuie și de la bunicu'.

Puștiul termină controlul. Cu cei doi palestinieni din mașină am petrecut marea majoritate a timpului în ultimele zile. Am mîncat, am rîs și am muncit împreună. Îmi plac, încearcă să-i ajute pe cît pot pe cei care au nevoie. Fac o grămadă de lucruri bune și povestesc bine. Sînt obișnuiți cu controlul. Dau drumul la radio și se comportă absolut normal. Sînt prea obosit ca să vreau să vorbesc. La radio cineva vorbește destul de agitat. Cei doi sînt foarte atenți. Brusc, izbucnesc în chiote de bucurie.

Îi întreb ce s-a întîmplat. Îmi povestesc entuziaști că Hezbollah-ul a anunțat că, la granița cu Libanul, au împușcat doi soldați israelieni. Doi puști. Ca acela care tocmai m-a perchiziționat. Opresc mașina. Vomit.

Îi înjur. Întîi cu patimă. Apoi cu furie și ură. Apoi cu atenție la detaliu. Îmi dau seama că o fac în română. Îi înjur și în engleză. Sînt speriați. Sînt, într-un fel, șeful lor. Vor să mă liniștesc.

Nu vreau să mă liniștesc. Nu mai vreau să stau, deși ar trebui să mai rămîn două zile. Nu vreau să îi văd. Nu vreau să îi aud. Sun TAROM-ul și îmi schimb biletul. Nu mai vreau să stau în mașină cu ei și sun un taxi. Mă uit la cimitirele evreiești, musulmane și creștine de pe Muntele Măslinilor. Îmi amintesc credința că starea trupului cînd murim va fi aceeași la Judecată de Apoi și că ar trebui să ne dorim îngroparea cît mai aproape de poarta de est a Ierusalimului, lucru care ar face

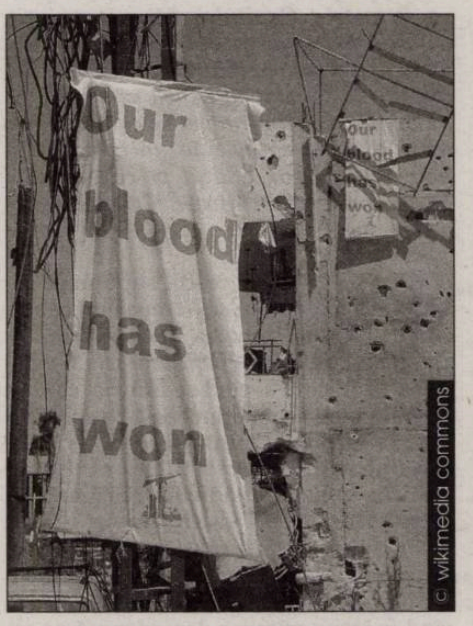

© wikimedia commons

ca reînvierea să fie mai rapidă.

Sînt întreg. Probabil în cea mai bună formă fizică din ultimii zece ani. Cel mai aproape de poarta de est. În interior sînt țăndări. Aș vrea, dacă ar fi posibil, să renasc. Știu că nu se poate. Dar aș vrea.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Înalta Poartă e-n ceață!

„Îmi doresc un management mai eficient la nivelul instituțiilor europene, o mai mare coerență, o mai bună planificare și mai multă rigoare în ceea ce privește agenda europeană." Așa a zis președintele României, de curînd, la o întîlnire cu diplomații străini acreditați la București. Este, carevasăzică, un mesaj orientat (aparent) spre exterior, mai degrabă decît către propriul electorat. Cu toate astea, televiziunile locale au preluat cu voluptate pasaje din respectivul discurs, titrînd (unele adăugînd chiar prefixul *Breaking News):* „Președintele Iohannis: Atac Dur La Adresa UE" (am încercat să respect felul în care se scrie un breiching niuz care se respectă).

În opinia mea, orice asemenea „atac" are o serioasă carență de logică. În primul rînd, deoarece merge pe ideea „Ei și Noi", ca și cum ar fi vorba despre entități politice complet separate. „Noi, aici (la București, la Budapesta, la Londra, la Berlin, la Paris etc.), încercăm să rezolvăm treburile, numai că Ei (de la Bruxelles) ne încurcă." Măi să fie! De parcă acei „Ei" nu ar fi sub controlul politic complet al guvernelor naționale (prin Consiliu). De parcă Parlamentul European sau Comisia ar fi niște animale instituționale scăpate de sub control!

Critica politicilor comunitare nu este o invenție recentă. Politicienii tuturor statelor membre practică sportul ăsta. Ședințele Consiliului sînt întîlniri dedicate în exclusivitate negocierii discrete. Unii cîștigă mai mult, alții mai puțin, în funcție de seriozitatea poziției exprimate, de alianțele internaționale formate sau de poziția de forță a unui stat sau a altuia (buget, populație, economie, imagine publică sau chiar numărul submarinelor nucleare deținute). În general, la întoarcerea acasă, liderii naționali comunică prin presă vitejia cu care au apărat interesul național, trec sub tăcere unele compromisuri pe care le-au făcut și veștejesc intens poziția „adversă", pe care o pun pe seama „birocrației de la Bruxelles". Scopul? Evident, propriul interes politic. Simultan, în țările ceva mai obișnuite cu atari reflexe (în general, statele cele mai vechi din UE), presa și societatea au (sau ar trebui să aibă) suficientă maturitate pentru a dezbate subiectele negociate și a forma opinii cît de cît calificate privind negocierile proaspăt încheiate. Totuși, nu avem de-a face cu o regulă. Politicile europene nu constituie decît arareori un subiect de dezbatere publică largă.

Nici noi, românii, nu ducem lipsă de discuții pe temă. Oricare televiziune de la noi tratează subiectul. Chiar în timp ce scriu acest text, pe B1 TV, un tînăr ziarist invitat în studio afirmă încruntat că musulmanii sînt un soi de maimuțe inculte care nu au nimic în cap, altceva decît să lichideze cît mai repede Europa și pe noi, europenii. Moderatorul dă din cap, îngrijorat de sumbra perspectivă. De fapt, pe mai toate posturile, covîrșitoarea majoritate a opiniilor nu conduce spre analiză și eventuale soluții, ci spre panicarea definitivă a telespectatorului.

În atare peisaj, nici nu miră prea mult faptul că opinia președintelui este doar o critică, fără vreo propunere de rezolvare. Veți spune că un discurs în fața ambasadorilor nu era momentul potrivit. În regulă. Din păcate, nu am auzit cu nici o altă ocazie Ideea, Planul Alternativ, Propunerea. Cum care? A României. Cum unde? Acolo, la UE, unde sîntem acționari. Informarea, comunicarea, stîrnirea discuției serioase par a fi ultima grijă a unei administrații care se grăbește să critice lipsa de viziune a altora. Avem acum un consilier prezidențial care a fost comisar european, un ministru de Externe care a lucrat la post la Bruxelles ani de zile și un premier „mai comisar" decît consilierul prezidențial. Tare greu de explicat timiditatea cu care se evită dezbaterile publice serioase, de profunzime, pe teme europene.

Ca atare, acum sîntem în starea secular-obișnuită românilor: ascultarea de Înalta Poartă. Dacă de acolo nu vin indicațiile suficient de rapid, în lipsa reflexului de a propune soluții proprii, intrăm în panică și prevestim sfîrșitul lumii.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Pe unde rătăcește clubul de fotbal Sportul Studențesc la 100 de ani de la înființare?

Prin liga a patra. Un frumos exemplu de privatizare reușită. A lansat antrenori și jucători, a fost cît pe-aci să cîștige campionatul și la un moment dat a luat-o razna. Nu din nimic, de la bani. A venit criza și felul înțelept în care a fost condus, cu fotbaliști care erau ținuți legați de club pînă se stafideau și mureau pentru că patronului Șiman i se părea că toată lumea vrea să-l tragă pe sfoară, că i se oferă mai puțini bani decît ar fi normal pentru ei. Poate că avea dreptate, dar a murit cu dreptatea-n mînă. Încremenirile au adus clubului un val de incendii relaționale, cu scandaluri demne de televiziunile tabloide. De mirare că nu s-a găsit nici una să facă vreo telenovelă cu titlu inspirat. „Blestemul studenților". Sau „Regie pentru figuranți". Putea să scoată niște bani. Sau poate că nici aici deținătorul n-ar fi reușit să încheie afacerea, așteptînd de-a pururi pe cineva de la Hollywood, așa cum aștepta oferte de la cluburi mari pentru jucătorii care au îmbătrînit scrutînd orizonturile. Sportul Studențesc a fost una dintre cele mai proaspete echipe ale fotbalului, una cu care puteai să ții și care păstra entuziasmul originilor sale. Dar e fix ca în filmele bune, puține sînt ce par a fi și nu există happy-end. Cîteodată prea multă frumusețe și inocență strică. Ca și prea multă așteptare. Sportul Studențesc a rămas ca Miss Havisham în *Marile Speranțe:* o fată bătrînă îmbrăcată veșnic în rochia de mireasă.

Radu NAUM

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Și totuși, cine sînt dușmanii Europei?

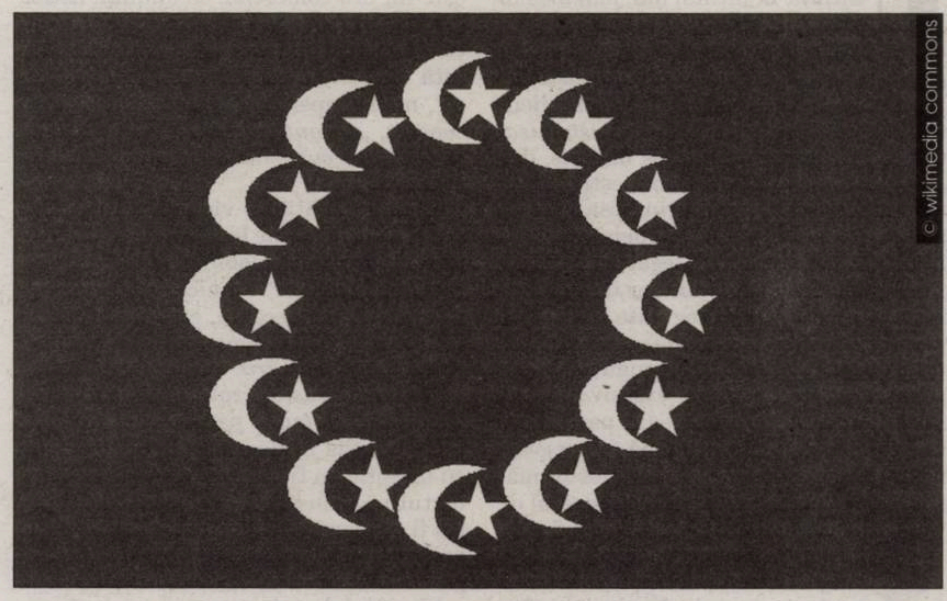

Era prin primăvara lui 2014 cînd o surprindeam cu această întrebare pe fosta comisară pentru Justiție, Viviane Reding, într-o dezbatere de la Bruxelles. Rușii tocmai amenințau cu represaliile după căderea lui Ianukovici în Ucraina. În cîteva zile avea să urmeze anexarea Crimeei. Se apropiau alegerile europene și se organizau o sumedenie de dezbateri publice cu membrii Comisiei Europene în prim-plan. Cît de mult au ajutat aceste dezbateri la apropierea Europei de europeni e o altă discuție.

Cert este că prima expresie pe care am putut-o citi pe chipul doamnei comisar a fost: cum, nu știi? Europa nu are dușmani, alții decît propriile slăbiciuni și ezitări. I-am replicat că ar trebui să le mulțumim rușilor că, în sfîrșit, avem un dușman.

Să ne înțelegem: Europa încă trăia cu imaginea despre sine a unei entități a binelui, a cărei menire este să se extindă continuu, găsind la marginile ei populații dornice să intre cît mai repede înăuntru. Logica aceasta a funcționat în cazul Europei Centrale, al României și Bulgariei. Dar s-a frînt mai la răsărit, unde a dat de ezitările moldovenilor și de reacția războinică a Rusiei.

Astăzi, măcar atîta lucru știm: că avem dușmani. Și încă unii de mare calibru. Iar aceasta, dincolo de amenințarea în sine, poate avea darul de a ne uni și de a da un sens reacției noastre împotriva barbariei. Dușmanii Europei sînt dușmanii libertății în general sau ai libertăților consacrate de tratatele europene în particular. Sînt dușmanii libertății simple, asumate în gesturile noastre de fiecare zi – cei care ne consideră nedemni de viață fiindcă avem obiceiul de a ieși seara în oraș, la spectacole, pe stadioane sau în localuri. Este forma de adversitate cea mai rudimentară, forma crimei oarbe și lașe.

Există însă și forme ceva mai sofisticate, cum este adversitatea Rusiei, motivată geopolitic. Europei i se conferă de la Kremlin ceea ce nici măcar ea nu și-a dorit prea tare să dețină – o dimensiune strategică. Și iată Europa obligată să joace pe teren strategic. Iar la aceasta se adaugă războiul propagandistic, pe atît de eficace pe cît instituțiile naționale și europene se confruntă cu probleme. Un lucru e sigur: instituțiile liberale, deschise și transparente, pot lua mai greu decizii în momente de criză. Apar ezitările și dezbaterile, celor nemulțumiți le e permis să protesteze. Liberalismul nu se pretinde infailibil – aceasta e chiar frumusețea lui, pe care neliberalismul o tratează ca pe o slăbiciune.

Și ajungem aici la libertățile consacrate în actul fondator al Uniunii Europene. Libera circulație a persoanelor, banilor, serviciilor și capitalurilor începe să-și aibă adversari tot mai vocali chiar în interior. Partidele extremiste și antieuropene propun revenirea la Europa medievală a zidurilor și a privilegiilor. „Soluțiile“ lor sînt protecționismul comercial și limitarea libertăților de mișcare pentru europenii considerați „de mîna a doua“.

Liderii Europei au de dat în primul rînd un răspuns politic acestor adversități. Avem a ne apăra libertatea și libertățile, într-o confruntare lungă și grea, care va marca următorii ani. Și nu știm astăzi dacă la sfîrșit va ieși învingătoare libertatea sau opusul ei, în diversele sale forme.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

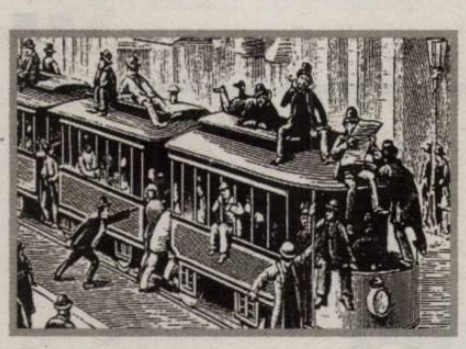

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Să nu fiu extremist! Să fiu pragmatic! Încercare

Bag de seamă că în dezbaterea stîrnită de valul migranților (pentru unii e un tsunami, pentru alții – o binecuvîntare) se folosesc, mai ales, argumente emoționale. Apelul la valori înalte ori la spaime ancestrale, abundența metaforelor și recursul la o istorie aproape mitologizată domină discursurile ambelor părți, succesul stilului editorial, tare, vitriolant, dar și înțepenirea vorbirii oficiale în clișee birocratice sînt semne că sufletul joacă mai mult decît mintea în scandalul european actual. Urmărind gîlceava, sesizez un singur argument de ordin pragmatic folosit în „luptă“. Tabăra pro-migrație vorbește despre necesarul de forță de muncă. Trebuie să-i primim pe acești migranți și, în general, tot mai mulți migranți pentru că Europa se dezvoltă economic și nu-și mai poate asigura singură mîna de lucru necesară avîntului. Populația Europei îmbătrînește și se împuținează, iar economia cere tot mai mulți lucrători. Se adaugă și perspectiva: cum se vor mai susține sistemele de pensii și sistemele sociale peste o generație sau două, cînd numărul celor care își vor lua resursele de viață din acestea va copleși numărul celor care le vor alimenta, prin munca lor impozitată?

Argumentul acesta surprinde nu doar prin singularitatea lui – repet, este singurul argument pragmatic din întreaga dezbatere –, cît prin cinismul lui. Susținătorii acestui argument sînt tot cei care fac apel la umanism, la valori morale, la solidaritate omenească. Disonanța aceasta mă surprinde și aș vrea să-i dedic unele gînduri.

Mai întîi, că argumentul „avem nevoie de forță de muncă“ are o istorie urîtă. Așa s-a justificat secole la rînd sclavagismul, așa s-au justificat marii tirani, inclusiv cei din secolul XX, cînd au procedat la mutări de populații sau la instituirea lagărelor de muncă. A privi omul nu de brațe de muncă. Asemenea oameni se formează în timp, la anumite școli și, mai ales, pentru a păstra standardul european, într-un anumit context formativ etic. Etica muncii de tip european este extrem de înaltă – noi, românii, europeni sadea, putem depune mărturie cît de greu ne este să ne ridicăm la acest standard. Aducerea a sute de mii de oameni, peste noapte, din spații care

Argumentul „avem nevoie de forță de muncă“ are o istorie urîtă.

ca „forță de muncă“ și a susține deplasarea lui de pe un teritoriu pe altul în baza acestei logici ar trebui să trezească tuturor repulsie. Omul, că e sirian sau afgan sau neamț sau român, este mult mai mult decît atît și istoria a dovedit că, de cîte ori s-au luat decizii politice de anvergură privindu-l dintr-un singur unghi, efectele au fost profund antiomenești. Înțelegerea unilaterală a omului a născut monștri, de fiecare dată. În al doilea rînd, forța de muncă nu mai este de mult ceva ce poate fi privit cantitativ. Azi, nimeni nu spune „am nevoie de 1000 de oameni“, ci „am nevoie de 1000 de medici“ sau „am nevoie de 1000 de IT-iști“ sau „am nevoie de 1000 de zidari“. Economiile lumii, mai ales economia europeană, probabil cea mai sofisticată dintre toate, au nevoie de calificări și de experiență, evident nu formează genul de „forță de muncă“ necesar Europei, chiar este răspunsul cel mai bun pe care îl putem găsi deficitului cu care ne confruntăm pe piața muncii? Chiar credem că țări precum Siria, Afganistanul, Sudanul, Irakul, știind istoria îngrozitoare de care au avut parte în ultimele două sau trei generații, ne furnizează forța de muncă de care avem nevoie? În fine, în al treilea rînd, care este prețul pe care îl plătim pentru această „forță de muncă“? Că doar nu ne imaginăm că vine pe gratis; sîntem, totuși, cum ziceam, în interiorul unui argument pragmatic și ar trebui să gîndim în termeni cost-beneficii. Dacă admitem că beneficiile economice vor fi reale (deși nu e deloc sigur, dar de dragul argumentului, să admitem, totuși), care este costul? Nimeni, de fapt, nu a evaluat prețul pe care îl plătim pentru această invazie de „forță de muncă“. Recent, am putut întreba un europarlamentar român – care crede, aidoma dnei Merkel și dlui Juncker, că migranții trebuie primiți, ba chiar încurajați să vină în Europa – dacă a evaluat cineva costurile acestei atitudini. Și nu mă refer doar la cele financiare (oricum, și acestea sînt greu de prevăzut), ci la costurile, să le zic așa, „civilizaționale“. Ca să-i primim să fie parte a societății noastre, la ce anume trebuie să renunțăm? Ce și cît ar trebui să schimbăm în traiul nostru de zi cu zi, cu bunele și relele lui, pentru ca acești migranți să se integreze în sistemul nostru de viață? Sau va trebui să ne integrăm noi într-al lor? Concret, ziceam, trebuie să ne schimbăm, să zicem, atitudinea noastră față de femei? Față de învățămîntul laic? Față de minorități de orice fel? Față de sistemul unic de justiție specific statului de drept? Europarlamentarul nostru mi-a spus, scurt, că nimeni nu-și pune această problemă. Mă așteptam, măcar, să mă mintă frumos spunîndu-mi că nici un reper al civilizației noastre de zi cu zi nu se va schimba. Dimpotrivă, că vom fi încă și mai încîntați și mai bogați culturalmente. Că vom găsi splendori la care altfel, închiși în plictisitoarea noastră Europă, nu avem acces. Dar europoliticianul nu mi-a dat nici această palidă speranță. Doar m-a avertizat să nu cumva să fiu extremist. Bine, o să mă străduiesc să nu fiu...

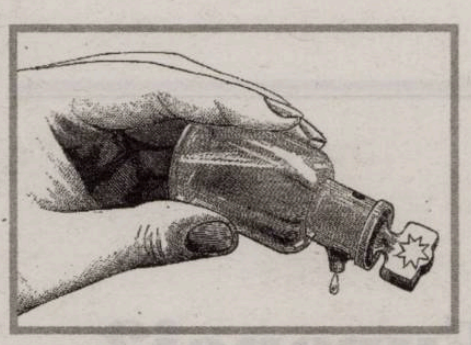

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Customizare

Un anglicism extrem de frecvent întîlnit în ultimii ani, mai ales în spațiul Internetului, este *customizat,* preluare și adaptare a formei *customized,* participiul verbului *to customize* („a adapta la nevoile și cerințele clientului"), devenit în română *a customiza.* Cuvîntul (prezent mai ales în scris, dar și adaptat pronunțării românești) are un aspect destul de exotic, prin lipsa unei legături evidente cu termeni deja existenți în română (chiar dacă o legătură indirectă există); are însă și un aer de familiaritate, datorat formei regulate de participiu. *A customiza* și *customizat* sînt percepute de mulți vorbitori ca anglicisme supărătoare, ostentative și excesiv folosite, în condițiile în care dublează parțial cuvinte deja existente în limbă *(a personaliza* și *personalizat)* – și mai ales în măsura în care sensurile lor devin destul de vagi, sugerînd calități greu de verificat.

Sînt două situații tipice de apariție a adjectivului participial *customizat:* în contextul tehnologiei informatice – probabil calea principală prin care acesta a pătruns în română – , dar și ca termen de caracterizare publicitară a unui produs sau serviciu. În aplicațiile informaticii, foarte multe lucruri – *programe, servicii, soluții* – sînt într-adevăr modificabile cu ușurință, după preferențile utilizatorului („The Crew te lasă să îți *customizezi* mașina cum dorești"; „Mașinile virtuale sînt în general *customizate* pînă la demență de către jucători", zonait.tv). Dar și în alte domenii se presupune că adaptarea la nevoile clientului este un atu comercial: se anunță, astfel, „un *masaj customizat*" (în care „terapeutul va găsi și aplica soluția perfect adaptată nevoilor dumneavoastră particulare", madisonperfumery.com), sau, foarte concret, „un *antigel customizat*" (kimia.ro), *„pahare customizate* pentru miri" (bizoo.ro) etc.

În afara spațiului virtual, cel mai des par a fi *customizate* bicicletele, motocicletele, obiectele de mobilier. Intrînd în seria „ameliorărilor" tehnice (alături de alte barbarisme recente, ca accesorizat și tunat), nu e foarte limpede diferența specifică a *customizării:* „Camioane *tunate,* motociclete *customizate*" (ziuacargo.ro). De fapt, *customizat* pare adesea un simplu cuvînt la modă, un ornament plasat, cu intenție, în titlul unei știri, chiar dacă textul propriu-zis dovedește că ar fi putut fi cu ușurință evitat: „Google sărbătorește echinocțiul de primăvară cu un logo *customizat*" (titlu); „Google marchează echinocțiul de primăvară cu un logo *realizat special pentru această zi*" (stiri.tvr.ro). Cînd verbul *a customiza* apare într-o enumerare alături de echivalentul său *a personaliza,* e greu de explicat ce realitate diferită acoperă fiecare: *„Personalizează,* Protejează & *Customizează* Telefonul" (tattooit.ro).

Există deja o familie lexicală a verbului, cuprinzînd adjectivul *customizabil* (în engleză, *customizable;* „un televizor oglindă *customizabil,* încadrat într-o ramă absolut standard", casa-

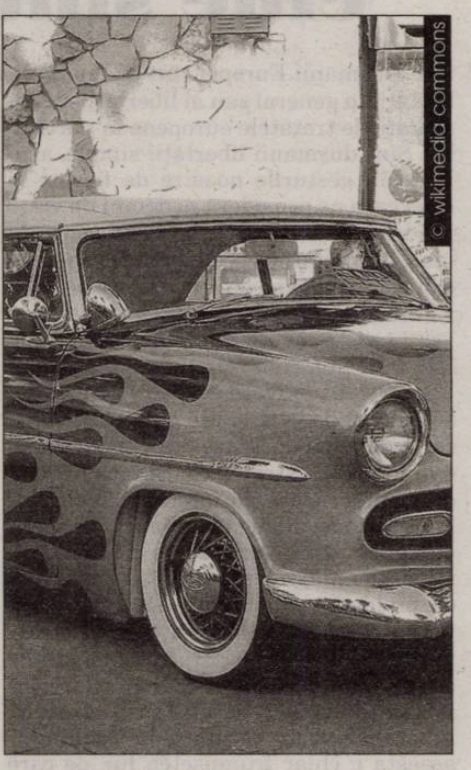

foca.ro) și substantivul nume de acțiune *customizare* („am și eu o întrebare despre *customizarea* casetei MessageBox", codeexpert.ro; „detalii legate de fenomenul *customizării",* pro-bike.ro).

De fapt, cu tot aspectul său destul de rebarbativ, *a customiza* este încă unul dintre cuvintele legate de fondul lexical de origine latină, din care și româna a preluat numeroși termeni moderni, prin intermediul limbilor romanice. În engleză, baza sa, *custom,* provine din vechea franceză *(coustume,* la rîndul său din latinescul *consuetudo). Customizarea* se leagă așadar, etimologic, de *costum* și *cutumă,* cuvinte împrumutate tîrziu de română din franceză (din fr. *costume* și *coutume).* Din franceză a fost preluat, destul de recent, și *a personaliza*: cuvînt care, spre deosebire de *a customiza,* se integrează mai bine sistemului lexical românesc (forma sa fiind mai transparentă, analizabilă ca derivat intern: „a face să devină cît mai *personal").* Presiunea jargonului informatic și moda anglicismelor face ca și în franceza actuală *personnaliser* să fie concurat de un *customiser*: *„customiser ses lunettes, rien de plus facile, suivez le guide"; „personnaliser* vos lunettes" (huffingtonpost.fr); *„la customisation, ça coûte cher"* (madmoizelle.com) etc. În ciuda acestei tendințe, s-ar putea ca inflația de customizări să dăuneze, pe termen lung, astfel încît noul verb și familia sa să nu se instaleze temeinic în limbă.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

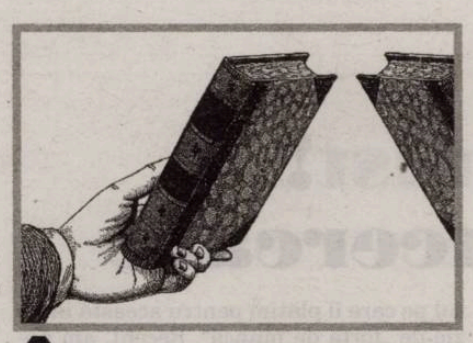

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Căruța educației

În celebra sa carte *Out of Africa,* Karen Blixen povestește la un moment dat despre un incident întîmplat în apropierea fermei din Kenya unde scriitoarea daneză și-a petrecut mare parte din viața adultă. În vreme ce un indigen mergea cu căruța, un copil s-a strecurat în fugă, încercînd să se cațere prin spatele vehiculului. A alunecat și a nimerit sub roată, iar căruțașul era amărît că urmau să înceapă negocierile pentru despăgubirea pe care avea să o plătească familiei copilului decedat. Supărarea căruțașului i-a fost lui Karen de înțeles, nu însă și resemnarea cu care acesta părea să-și accepte fără să crîcnească vinovăția. Încercările ei de a-i spune că nu are nici o vină, atîta vreme cît nici măcar nu îl văzuse pe copilul care încercase să se furișeze în căruță, s-au dovedit zadarnice. Omul clătina îndărătnic din cap: „E căruța mea. Eu o mînam. Trebuie acum să plătesc". Iar lui Karen i se revelează, brusc și surprinzător, faptul că ideea de responsabilitate, pentru definirea căreia lumea occidentală a cheltuit și cheltuiește energii fabuloase, e departe de a fi universal acceptată.

Vă mai amintiți, probabil, de tragedia lui Ionuț, copilul ucis de cîini lîngă un teren de joacă din București. Am fost atunci, în febra emoțională a momentului, martorii unei avalanșe de acuze, clamînd, toate, responsabilitatea celor care, direct sau indirect, au făcut posibil să se petreacă acel groaznic accident: bunica băiețelului, fiindcă nu l-ar fi supravegheat cu atenție, administrația locului de joacă, fiindcă nu a detectat pericolul la care erau expuși copiii, proprietarii terenului viran, fiindcă ar fi adăpostit nejustificat maidanezi fără să se asigure ca cineva să nu nimerească din întîmplare în mijlocul lor, Primăria de sector și cea a Capitalei, fiindcă ar fi sifonat fraudulos și ineficient banii destinați rezolvării chestiunii cîinilor fără stăpîn, proprietarii de cîini, fiindcă îi abandonează sau îi înstrăinează pe filiere dubioase, asociațiile de protecție a animalelor, fiindcă ar bloca eliminarea primejdiei pentru a-și atrage foloase materiale necuvenite…

În educație capcanele responsabilității ies la noi tot mai ascuțit la vedere.

Am avut parte recent de controverse fierbinți despre măsurile luate de autoritățile norvegiene împotriva unei familii de origine română pentru felul în care aceasta își creștea copiii – un alt caz de „război al responsabilităților". Felul în care sînt partajate diversele responsabilități diferă de la o cultură la alta, de la o țară la alta. Esențial e ca această partajare, ce și cît revine fiecăruia, să fie resimțită ca rațională și justă. În această privință, mentalul românesc pare să se apropie adesea de cel descris de Karen Blixen: important e a cui e căruța și cine o mînă. N-aș vrea să mă lansez în speculații cum că ispita facilă a țapului ispășitor ar fi vreo caracteristică „orientală" a culturii noastre. N-am nici pregătire, nici apetit pentru așa ceva.

Remarc doar, în treacăt, că și în educație capcanele responsabilității ies la noi tot mai ascuțit la vedere. Apar tot mai des situații din care se vede că, atunci cînd au fost proiectate „regulile jocului", rolurile celor implicați, ce și cît îi revine fiecăruia ca responsabilitate, au fost gîndite pripit și, adesea, descumpănit.

Acum cîțiva ani, am fost martor unei dispute bizare de etică academică. Un cadru didactic a coordonat o lucrare de licență a unui student. Lucrarea a fost notată cu nota maximă. Ulterior a fost chiar tipărită. Cu doi autori pe copertă: deopotrivă fostul student, cît și fostul coordonator. Acesta s-a disculpat susținînd că studentul de odinioară a fost de acord cu publicarea textului în coautorat ca recunoaștere a faptului că îndrumarea foarte atentă din partea cadrului didactic a avut, practic, caracterul unei colaborări la redactarea lucrării. Să înțeleg de aici că și coordonatorului i se cuvenea o (nouă) diplomă de licență?

Cunosc îndrumători de doctorat care ajung să-și arunce o privire pe textul tezei pe care o păstoresc abia înainte de susținere, pentru a scrie referatul final. Tot așa știu îndrumători care împing acribia și conștiinciozitatea pînă la a discuta cuvînt cu cuvînt și literă cu literă lucrările doctoranzilor, propunînd nesfîrșite îmbunătățiri, încît în cele din urmă nu se mai știe cine cît a contribuit la finalizarea tezei. Unde ar trebui să se situeze corect o atare relație, care să includă deopotrivă și mentoratul, și munca individuală certificată prin titlul de doctor, nu găsești scris nicăieri. Sau, poate, n-am căutat eu destul.

Găsești, în schimb, o foarte strictă partajare a responsabilității cînd e vorba de fraudă. Citez din lege: „Îndrumătorii lucrărilor de licență, de diplomă, de disertație și de doctorat răspund în solidar cu autorii acestora de asigurarea originalității conținutului acestora".

Mînă, birjar! Căruța educației e doldora de răspundere.

Liviu Papadima *este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

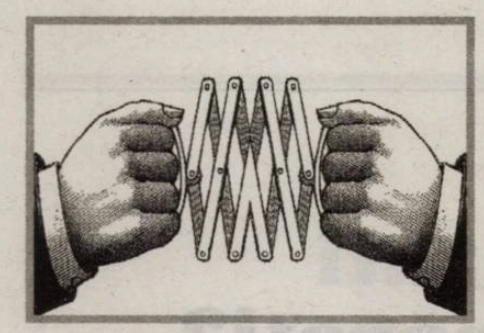

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Cine nu știe să aibă dezamăgiri, nu știe să aibă nici succes“

– dialog cu Mircea CĂRTĂRESCU –

I-a apărut un nou roman, Solenoid, *foarte bine primit. Și a doua zi după interviu urma să plece în Suedia, unde, la Teatrul Regal din Stockholm, s-a realizat un spectacol după* Levantul. *Dialogul cu* ***Mircea Cărtărescu*** *a curs firesc, între „aici“ și „acolo“.*

Ai spus depre Solenoid *că este cea mai umană carte a ta. De ce crezi asta?*

Temele mari din cartea asta existau și în cele precedente, însă acolo erau slăbite și mai puțin vizibile din cauza estetismului foarte pronunțat al textului. *Orbitor* trăiește prin fiecare pagină a lui, construcția sa este mai puțin vizibilă. Puțină lume poate spune cu adevărat „despre ce e vorba“ acolo, deși firește că există o construcție și în trilogie. În *Solenoid* am lăsat ca materia să fie mai aspră, în așa fel încît să se vadă mai bine scheletul, asemenea oaselor de pește. În *Solenoid,* strigătul la care se reduce cartea este extrem de vizibil, chiar dacă pentru asta am retras puțin valul de plasticitate, de rugozitate a paginii, de textură. Aici e ceva mai puțină textură și mai multă osatură. Umanismul fundamental a tot ceea ce scriu – pentru că eu cred în valorile mari și clasice ale civilizației noastre greco-iudaice – e foarte vizibil în *Solenoid.*

O cititoare întreabă dacă tu crezi că Solenoid *este o capodoperă. Adaug: cum poate avea un autor sentimentul că a dat o capodoperă?*

Păi, nu prea are sens să scrii altceva decît capodopere, nu-i așa, ce rost ar avea să-ți pierzi timpul făcînd cărți proaste? Glumesc, bineînțeles... Nu prea înțeleg ce înseamnă o capodoperă. Mai ușor de definit sînt „capodoperele“ individuale, ale cîte unui autor. Am citit de curînd într-o cronică literară că „această carte este *capodoperuța*“ cutărui poet. Poți să te depășești pe tine însuți și să ai sentimentul că ai dat o capodoperă – nu una universală, despre care trebuie să vorbească toată lumea, ci una personală, capodopera ta. Și cred că fiecare autor, la toate nivelurile, are dreptul să creadă că într-o bună zi va da capodopera sa. Adică va ajunge la zenitul operei lui, așa cum urci un deal și, cînd ajungi în vîrf, poți vedea totul, poți avea perspectiva asupra a tot ceea ce ai făcut. Cred că *Solenoid* este o neașteptată asemenea înălțime deasupra cărții pe care eu o credeam a fi *nec plus ultra* a scrisului meu, și anume *Orbitor.* N-am sperat vreodată să fac o carte care, din anumite puncte de vedere, să depășească *Orbitor.* Acum am sentimentul că *Solenoid* ar putea fi acel ipotetic vîrf. *Solenoid* și *Orbitor* pot avea multe lucruri în comun, personajul, pînă la 22 de ani, este același, apoi se desparte în două ființe cu totul diferite. Dar construcția lor este foarte diferită. *Orbitor* este o carte orizontală, care se dezvoltă prin rizomi. În schimb, *Solenoid* este ca o piramidă. Sensul *Solenoidului* este disipat în toată masa lui, dar se concentrează tot mai mult, ca un vîrf de creion, cu cît urci spre final, și nu poți avea o perspectivă adevărată asupra cărții decît din vîrf. Este o carte autarhică, foarte concentrată și unidirecțională. Chiar seamănă cu un pisc între munții și văile modestei mele opere.

Opera ta e premiată și tradusă în multe țări, ești deja acolo, printre scriitorii europeni care contează, sînt invitați la festivaluri, la lecturi publice, la tîrguri de carte. Cum e acolo, e o atmosferă specială?

„Cariera mea internațională“ s-a dezvoltat foarte greu, cu o lentoare neobișnuită. Un autor de limbă engleză, pornind de la aceleași premise ca mine și de la același nivel, ar fi ajuns unde sînt eu azi încă de-acum douăzeci de ani. Pînă în acest moment am simțit că am urcat, puțin cîte puțin, așa cum cucerești fiecare bucățică de stîncă de care te poți agăța cînd escaladezi o faleză. Nici nu-mi doresc altceva. Eu cred că ceea ce se coace cu adevărat se coace încet. O pîine pe care o pui în cuptor și se coace repede se arde doar la suprafață. Cred că am avut parte de o creștere lentă și sănătoasă. Am simțit, de-a lungul ultimilor douăzeci de ani, că am urcat niște paliere. Am pornit alergînd pe un cerc unde cunoșteam o mulțime de autori, și vreo zece ani m-am învîrtit doar în el: de fiecare dată erai invitat în lume cu aceiași oameni, îi cunoșteai, îi întîlneai peste tot. La un moment dat nu i-am mai văzut, pentru că urcasem pe alt palier, unde am întîlnit scriitori cu o reputație mai mare decît a celor dinainte. Iar în ultimii doi-trei ani sînt iarăși alții, de data asta sînt autorii pe care-i cunoaște toată lumea. Cu toată modestia, am sentimentul că am urcat aceste trepte necesare în lumea mare a literaturii lumii și că în acest moment sînt pe un cerc foarte bun, deși poate nu cel mai înalt, încă.

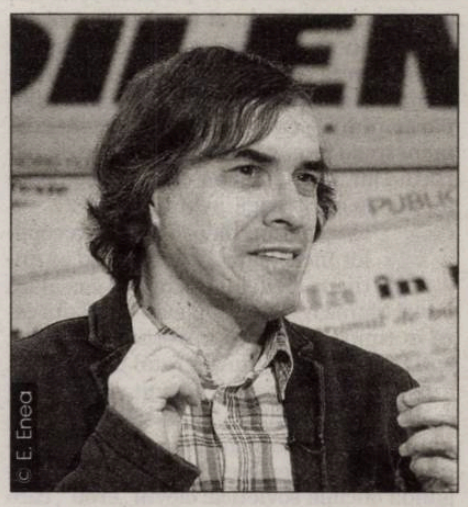

Cînd spun „publicul internațional“ mă refer în mare măsură la publicul german. Pentru că publicul german de literatură este de departe cel mai serios, cel mai competent și cel mai avizat dintre toate pe care le-am întîlnit. În Germania există un sistem al lecturilor publice din care trăiesc scriitorii: timp de șase luni pe an fac turnee de lecturi publice și apoi șase luni stau încuiați în casă și scriu. Publicul german știe că măcar o dată pe lună trebuie să vadă un scriitor, așa că vine la lecturi, unde plătește 10-15 euro numai ca să vadă un autor citind. Vine dispus să-i placă. Dacă faci o lectură publică în România, ai să găsești întotdeauna doi-trei turbulenți care te-njură, *haterii* de serviciu de care nu mai scăpăm. În Germania însă, omul vine ca să-i placă, să se bucure. O asemenea dorință de fericire literară n-am mai întîlnit nicăieri. Publicul suedez (și norvegian) este, conform tuturor așteptărilor, mai rece, dar la fel de serios: dacă apucă să-i placă ceva, te ține ca un buldog, te urmărește la fiecare carte. Memoria lui culturală este mai mare ca în alte părți.

În ultima vreme, țin să o spun, îmi place din ce în ce mai mult și publicul românesc, ceea ce e o noutate pentru mine, căci (din motivele sus-amintite) eram înainte destul de mefient. Îmi place acum cu adevărat să mă duc cu taraba mea de cărți prin orașele noastre. Sînt peste tot oameni care vin să vadă un autor și să-l audă cum vorbește. Mi se pare un mare progres în ultima vreme din punctul ăsta de vedere. Tot mai mulți tineri vin la astfel de întîlniri, și e și normal: cînd ești un om de calitate într-o lume care-ți oferă foarte puține valori, cum să nu te duci să vezi niște oameni care încearcă să aducă ceva frumos și adevărat pe lume?

Nu te-ar pasiona să scrii într-un gen „popular“ (polițist, horror), nu te-ar tenta o asemenea joacă?

Îmi place mult să mă joc. Dar de la o vîrstă încolo nu te mai joci ca altădată. Nu pentru că n-ai fi un spirit ludic mai departe, ci pentru că simți că nu mai ai destul timp. Aș mai scrie o carte gratuită și grațioasă, dar îmi mai pot permite asta? Am scris *Enciclopedia zmeilor, Frumoasele străine* sau *De ce iubim femeile,* cărți mai puțin importante ca altele pentru mine, dar lucrate cu mare bucurie. Acum simt însă că nu mai am destul timp. Am cîteodată un fel de repulsie față de gratuitatea unor lucruri care-ți iau luni sau ani de zile din viață. Eu nu scriu trei romane pe an, ca autorii de romane polițiste, ci doar unul la patru-cinci ani. Și atunci, îmi mai permit să-mi irosesc patru-cinci ani din cei la care mai pot spera, chiar și cu o minunată gratuitate? Nu mai vreau să scriu cărți de felul ăsta, și totuși... Metoda lui Thomas Mann, de a alterna un roman greu cu unul mai ușor și eventual puțin frivol, este foarte bună și cît se poate de sănătoasă. Scriind numai cărămizi despre soarta omului pe pămînt, nu știu dacă mai apuci să trăiești cei douăzeci de ani la care te mai aștepți. Așa că stau la-ndoială: să mă apuc de o „jucărea“ care să placă la toată lumea (în afară de critici, firește) sau să las să treacă iar patru-cinci ani, să mi se odihnească mintea, să-mi schimb ideile și să scriu din nou ceva „monumental“, cum s-a zis de *Solenoid?* Din această dilemă nu pot ieși, am zis! Adaugă tu un emoticon zîmbăreț după asta.

Ești profesor la Facultatea de Litere. Ai un dialog permanent cu tinerii, cu studenții. Cum te simți în acest mediu, cum ți se par tinerii de azi?

Despre tineri am de spus un lucru foarte bun și empatic: au un fel de ingenuitate și de deschidere spre orice le spui. Orice le spui înseamnă mult, înseamnă un plus pentru ei, chiar dacă ți se pare că nu e cine știe ce. Îmi place foarte mult această ingenuitate a lor, această lipsă de mefiență și de ricanare. Mai rău este – și de asta nu sînt ei cei vinovați – că lumea în care trăiesc nu le oferă mai nimic. Le-a dat un învățămînt prost, modele proaste, bani puțini, un viitor incert, iar asta duce la un fel de disperare, la o depresie pe care-o observi peste tot printre tineri. Pentru că un om fără valori nu poate fi decît un om disperat, un om care nu știe ce să facă cu el însuși, care nu știe cum să-și trăiască viața. Confuzia oamenilor tineri din acest moment vine și din lipsa obișnuinței lecturii, a disciplinei intelectuale. Nu-i poți scoate din deruta lor arătîndu-le cu degetul în ce direcție trebuie să se ducă, ci doar indirect, prin exemplu personal. Fiind prezent între ei, vorbind cu ei, nu se poate să nu le transmiți ceva din ce ești tu, nu se poate să nu le transmiți un model pozitiv, care să le arate că viața are valoare, că există ceva adevărat, bun și frumos în viață. Mi se pare un lucru foarte important, pentru că azi mediile transmit mai ales mesaje cinice. Cinismul este îngrozitor în România în acest moment – oamenii spun adevăruri neplăcute tot timpul, peste tot, lucruri sadice și cinice despre realitatea înconjurătoare. Nu toată realitatea merită un asemenea tratament. Nu vreau să spun nici că ar trebui să transmiți un mesaj imbecil-optimist, în care totul este minunat în cea mai bună lume posibilă. Însă e bine ca tinerii să știe că nu trăim degeaba, chiar dacă trăim o clipă pe un fir de praf. Acea clipă este importantă, pentru că este tot ce avem. N-o avem decît pe ea, singură în eternitate. Dacă ne batem joc de ea, chiar nu mai rămîne nimic.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

Solenoid *ar putea fi acel ipotetic vîrf.*

Nu poți avea succes în toate zonele, nici cei mai mari autori nu au același succes în Franța, în Olanda, în Suedia și în Statele Unite. Sentimentul meu e că ai succes acolo unde editorii tăi cred în tine, unde sînt cu adevărat „fanii“ scrisului tău. Asta se-ntîmplă de pildă cu mine în spațiul german, datorită editurilor Paul Zsolnay și Suhrkamp, la care public. Mai ales editura Paul Zsolnay (filiala austriacă a unei mari edituri germane, Hanser) mă promovează foarte bine în spațiul german. De aceea, este firesc că lumea literară germană mă cunoaște. Asta se-ntîmplă și în țările nordice. În Suedia (unde public la cea mai importantă editură, Albert Bonniers), în Norvegia și, mai nou, în Danemarca, scrierile mele sînt „stabilizate“: există o imagine a mea bine conturată ca autor. În sfîrșit, în Spania și în America Latină am avut un surprinzător succes în ultimii ani. Editorul meu spaniol de la Impedimenta e extrem de entuziast în privința scrisului meu, și asta se cunoaște. În alte spații, ca de pildă Franța, unde am publicat tot timpul la o editură importantă, Denoël, al cărei director era un mare iubitor al cărților mele, n-am avut același succes. Public acum la altă editură pariziană, cel puțin la fel de bună, P.O.L., dar prima carte pe care mi-au scos-o, *Levantul,* o revelație în Suedia și în Spania, a trecut neobservată în Franța. De asemenea, în Italia, cu toate eforturile prietenului nostru comun Bruno Mazzoni și-ale editoarei de la Voland, simt că nu am ieșit încă la suprafață. Nici n-ar fi sănătos să tot cîștigi peste tot. E foarte bine să ai și dezamăgiri în viață. Cine nu știe să aibă dezamăgiri, nu știe să aibă nici succes.

Ai avut numeroase întîlniri cu publicul din diverse țări. Cum percepi dialogul cu publicul străin?

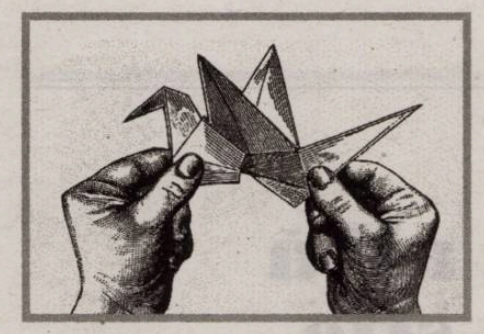

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Părinți denaturați sau copii neastîmpărați?

Despre problema familiei Bodnariu, în jurul căreia s-a făcut recent atîta vîlvă, nu cred că e cazul vreunui comentariu pînă cînd nu se va ști exact ce s-a întîmplat acolo. Așa că nu luați cele ce urmează drept o pledoarie în favoarea acestei familii. Sigur, „ai noștri" au reacționat la ideea luării copiilor de lîngă părinți, idee care, pînă una-alta, nouă, în general, ni ne pare mult mai îngrozitoare decît eventualele pedepse corporale aplicate de un părinte odraslei sale. În lume, chestiuni de genul acesta au stîrnit, nu o dată, mari controverse, scandaluri și proteste publice.

Dacă mi-aduc bine aminte, în deceniul trecut a fost un caz în care autoritățile americane au extrădat un imigrant chinez, în urma unei reclamații că acesta și-ar fi bătut copilul într-un loc public. S-a iscat un adevărat scandal pentru că unii și-au pus problema represaliilor cu mult mai grave la care ar fi fost expuși și tatăl, și copilul odată reîntorși în China, de unde fugiseră ilegal. Autoritățile americane au fost acuzate atunci că nu ar fi ținut seama de ceea ce se numește *interesul superior al copilului*, care întotdeauna ar trebui să primeze în astfel de cazuri. Din Canada am aflat de un alt caz, în care o româncă stabilită acolo a fost la un moment dat reclamată la poliție de fiica ei adolescentă, pentru o palmă. Doar pe baza celor spuse de fată, mama a fost ținută o zi întreagă la poliție și anchetată. Mama, la rîndul ei, n-a putut spune că motivul palmei era că o prinsese pe fată consumînd droguri. Încurajată de rezultatul reclamației, fata a încercat să-și exercite puterea și cu alte ocazii, amenințîndu-și mama că o va reclama din nou. Mama s-a văzut obligată să răspundă prin limitări materiale. Adică nu i-a mai dat bani și nu i-a mai cumpărat nimic pentru o vreme, ca să-i demonstreze fetei că încă are nevoie de părinți. Dar, în asemenea condiții, se poate ajunge la o întreagă nebunie.

Noi încă știm bine și povestea copiilor încurajați să-și denunțe părinții, pe modelul celebrului caz al lui Pavel Morozov (Pavlik), elevul de 13 ani care în timpul vînătorii împotriva kulacilor, sub Stalin, și-a denunțat tatăl că ar fi fost kulak (chiabur) și că ar fi avut și activități „contrarevoluționare". Tatăl a fost condamnat la zece ani de închisoare, iar numele fiului a devenit emblematic pentru propaganda oficială sovietică: elevul „erou", care punea interesele statului mai presus de cele ale propriilor părinți. Sigur, acolo era un regim totalitar și bestial. Nu înseamnă însă că, uneori, nu se poate ajunge la rezultate similare și în țări cu o democrație și o civilizație ultrarafinate.

Desigur, extrema cealaltă este tot o nebunie, care se petrece îndeobște prin țările mai puțin civilizate și în care părinții pur și simplu își maltratează copiii, iar autoritățile nu pot sau nu vor să intervină pe motiv că familia e sacră și nu te poți amesteca în treburile ei interne.

Dar, apropo de regulile civilizației și de ipocriziile ei inerente, îmi amintesc de o situație la care am asistat odată, într-un camping de la marginea Florenței. Era un loc plin de turiști de toate soiurile și națiile. Noi eram cu cortul. Alături, doi părinți englezi și copilul lor de vreo cinci ani locuiau într-o rulotă. Copilul – pe cît de drăgălaș, pe atît de greu de suportat. Făcea tot ce poate face un copil ca să-i deranjeze pe cei din jur. Tatăl părea și el la fel de enervat ca vecinii din camping, dar se uita în jur cu teamă și nu știa ce măsuri să ia. Dădea senzația că l-ar fi urecheat el pe neastîmpărat, dar că, fiind prea mulți ochi pe acolo, se temea de cine știe ce reclamație. Probabil că, neștiind bine cum sînt privite lucrurile astea prin Italia, nu voia să intre în vreo dandana. Uneori, se mai răstea la copil, cu vocea gîtuită de furie, dar și de teama de a nu-i deranja pe alții. Oricum, rezultatul era nul. În fine, după vreo două zile de suportat răcnetele, plînsetele și sîcîielile copilului, o cucoană de pe un șezlong din apropiere, exasperată probabil că nu reușea să citească nici două rînduri, a îndrăznit să-l atenționeze pe tatăl micului terorist cu un subtil *„Helloo!"*. În acel moment l-am văzut pe englez cum se schimbă la față. Părea că în mintea lui întrevedea deodată pericolul unui alt tip de reclamație decît cea de care se temuse pînă atunci, aceea pentru tulburarea liniștii publice. Și parcă atîta aștepta. Brusc și-a săltat plodul de-o aripă și aproape că l-a azvîrlit în rulotă. A intrat după el și a închis ușa în urma lui. Dinăuntru s-au auzit niște icnete suspecte și ni s-a părut chiar că rulota a început să se miște încoace și încolo, ca-n desenele animate. Copilul își primea porția, se pare…

ready made

„Un alt artist cu calități frumoase e Aman-Jean, care expune *Le Parc*, o lucrare foarte interesantă. Subiectul înseamnă: șease femei într'un parc, înaintea a doi măreți păuni. D. Aman-Jean e poetul culorilor stinse, adică al culorilor învăluitoare. Culoarea nu'i crudă, ci nuanțată. Și nuanțarea prezintă o armonie, un tot simpatic și dulce, cum rar se vede. Cele 6 femei sînt prinse în chip maestru, atît ca psihologie, ca desemn și ca *draperie* (învestmîntare). Linia 'i grațioasă și compoziția sau înjghebarea foarte desfăcută."

Adevărul, Anul XV, No. 4564,
Sîmbătă, 13 Aprilie 1902

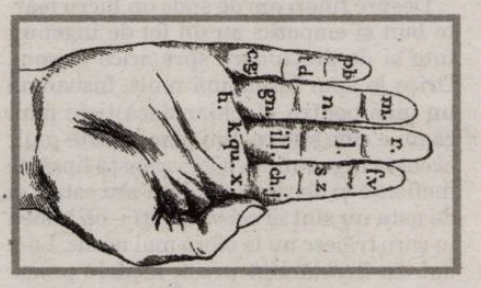

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

O dramă publicistică

Am scris în mai multe rînduri despre nenorocirile abătute, inevitabil, asupra practicantului riguros al facerii de bine. Nu am nici o îndoială (am văzut prea des fenomenul în strălucita sa desfășurare, nu pot să mă înșel!) că bunele intenții constituie pavajul spectaculos al unui scurt traseu către iad. Mă așteptam, recunosc, să-mi dea dreptate oamenii, dar nu am bănuit vreodată că m-ar putea acuza cineva de… cobit, tocmai pentru exactitatea observațiilor mele din respectivele texte. Am pățit-o însă recent, și încă într-un mod suprarealist. Îl întîlnesc, la un moment dat, intempestiv, pe faimosul (în urbe) publicist O.M. El este editorialist la un important ziar regional și, totodată, realizator de *talk-show*-uri socio-politice la cel mai titrat post local de televiziune. Arăta jalnic, de parcă ar fi fost hăituit: ochi exoftalmici și injectați, aer de fugar rătăcit, haine îmbrăcate neglijent, păr vîlvoi, degete tremurătoare, gesturi convulsive, grimase sardonice irepresibile, căutătură piezișă, sugestie de delabrare. „Ai cobit", mi-a strigat în loc de salut. „Ai cobit infernal, meștere al relelor prevestiri!" Am afișat, desigur, o mină consternat-năucită. Deși vizibil tulburat, publicistul s-a oprit și a început să turuie în cascadă: „Îți citeam, acum două săptămîni, articolul «Bunătatea și riscurile ei» din *Istoreme* și mă distram stupid, mirîndu-mă de natura paradoxală a vechiului dicton stoic *Nici o faptă bună nu rămîne nepedepsită!"* L-am privit, în continuare, pe straniul meu interlocutor cu profundă perplexitate. Și care era problema?

„Nu fi așa uimit!", reveni el acuzator. „Ai funcționat ca o cobe prin *hermeneutica* ta! Citesc, imediat după *Istoreme*, în ziarul unde am rubrică, despre cazul disperat al unei familii din Plopești, căreia i-a ars gospodăria. Redactorii cereau cetățenilor dispuși să facă donații, în bani ori obiecte, să vină direct la sediul trustului pentru a-și manifesta solidaritatea, întrucît plopeștenii amărîți nu aveau nici măcar posibilitatea utilizării conturilor bancare. M-a lovit mila și țuști la redacție. Acolo, secretara (care mă știe de ani de zile) joacă rolul de gazdă și principal dispecer. Parcurge tot protocolul. Vai, domnule M., ce gest frumos! Bieții săteni zdrobiți de soartă vor fi plini de gratitudine întreaga lor viață! Vai, cîtă generozitate! Mîine dimineață publicăm numele dumneavoastră în capul listei de donatori și vom menționa cuantumul sumei oferite. Lăsasem, e drept, multișori bani. Totuși, publicitatea mi se părea aici de un prost gust strigător la cer. Nu doream lauri, venisem să ajut din compasiune sinceră, genuină. O rog, prin urmare, insistent, pe doamna secretară să nu dea în vileag identitatea mea și să transmită, pur și simplu, banii nevoiașilor din Plopești. Dacă se cereau evidențe contabilicești, să mă treacă, eventual, la categoria *binefăcător anonim*. Femeia m-a asigurat că va proceda întocmai, clipindu-mi complice din ochi. Am plecat cu sufletul ușor ca un fulg. Simțeam că devenisem plăcut în fața lui Dumnezeu. Ce minune să fi murit atunci! Aș fi zburat direct în Rai și evitam astfel Purgatoriul actual…"

„În ediția de a doua zi a cotidianului", a țipat deodată, în plină stradă, O.M., „ce să vezi!? Poza mea – mare – pe prima pagină, însoțită de nelipsitul, în presă, textuleț explicativ: «Un bărbat necunoscut *(foto)* a dăruit remarcabila sumă de 1500 de euro sinistraților din Plopești. În numele beneficiarilor, colectivul nostru redacțional îi mulțumește călduros!». Îți dai seama că toată suflarea, toți nătărăii și toate fufele, chiar și preșcolarii analfabeți mă cunosc în acest oraș!!! Absolut logic, deși fatalmente absurd, a naibii logică și a naibii fatalitate, după încă o zi, cei din presa concurentă îmi publică, la rîndul lor, imaginea, comentînd ironic: «Așa-zisul ziar-fanion al zonei nu-și știe propriul colaborator, realizatorul TV O.M., pe care îl numește, citățm, un bărbat necunoscut. În plus, divulgă faptul că editorialistul în cauză operează, suspect, cu sume mari de bani». Atît le-a trebuit celorlalți jurnaliști, fie ei *de hîrtie* ori *de audiovizual*. Sarabanda se declanșase cu succes. Unii au anunțat că am dispărut de acasă, existînd suspiciuni că aș fi vrut să-mi pun capăt zilelor, alții că am delapidat o sumă exorbitantă în valută și că sînt căutat de DNA cu mandat de aducere. Postul meu de televiziune a dat la știri, *din surse medicale*, că aș suferi de o boală gravă și că aș avea nevoie urgentă de ajutor financiar din partea populației. Taică-meu m-a sunat, îngrozit, din Adjud. Auzise că aș fi dat colțul. Nevastă-mea a luat copiii și a plecat la socri, învinuindu-mă că am jucat banii familiei la păcănele și, dator vîndut fiind, am inițiat demersuri pentru a-mi schimba identitatea."

„Ai cobit", mi-a strigat în loc de salut.

„Pînă și pisica mea, Esmeralda", a continuat moderatorul TV trist, „m-a mușcat azi dimineață de ceafă, deoarece – sînt convins – nu m-a recunoscut… Uită-te și tu! De cîteva minute, sînt urmărit agresiv de polițaii ăia cu mutre de mardeiași." Am privit în direcția indicată de O.M. și am observat, într-adevăr, doi oameni ai legii îndreptîndu-se amenințător înspre noi. Editorialistul m-a abandonat subit, apucînd-o la sănătoasa. Unul dintre supraveghetorii liniștii publice a scos pistolul din dotare și, executînd foc de avertisment în plan vertical, a urlat animalic: „Stai pe loc! Trag, nu mișca!" Omnișor Molcățeanu însă părea să aibă motor la spate. Alerga de rupea pămîntul, precum C.L. în timpurile lui bune… Aoleu! Ce-am făcut? Trebuia să spun *O.M.* fugea aidoma lui *Carl Lewis* odinioară. L-am deconspirat pe greu încercatul publicist! Oare ce efecte va avea nesăbuința mea asupra nefericitului Omnișor?

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

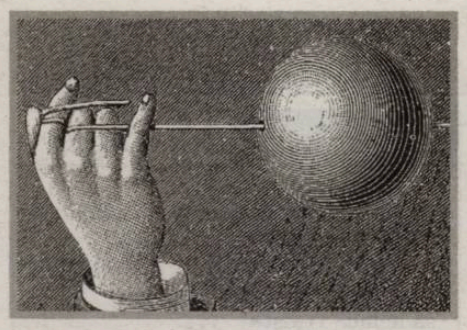

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Mult zgomot pentru (mai) nimic?

O inițiativă legislativă care ar fi trebuit să întrunească unanimitatea sau măcar o majoritate consistentă în lumea culturală a produs o gîlceavă nemaipomenită. Ministrul Culturii vrea să modifice legislația cu privire la managementul instituțiilor publice de cultură. Conform actualelor prevederi legale, care datează din 2008, managerii trebuie să aibă studii de licență în domeniul de activitate al instituției pe care urmează să o conducă. Modificările propuse de ministrul Culturii oferă acces la posturile de management și persoanelor cu licență în alte domenii, dar cu diplo-

Ca și cum, doar prin deschiderea competiției către alte domenii ale culturii, neaveniții ar fi automat propulsați în posturile de conducere…

me de studii superioare (master, doctorat) în domeniul principal de activitate al instituției respective. Se lărgește astfel baza de selecție a candidaților. De pildă, dacă legea va fi adoptată, un absolvent de Filologie cu master în teatrologie ar putea deveni director de teatru – ceea ce, conform legii în vigoare, nu este posibil.

Modificarea legislativă nici măcar nu e o mare noutate: așa-numitul „Apel la competențe în instituțiile publice de spectacol", un document de poziție formulat în ianuarie 2014 de un grup de manageri culturali și semnat, între timp, de un număr semnificativ de artiști din toate domeniile, se referă explicit la modul de desemnare și de evaluare a șefilor de instituții. Apelul nu a fost asumat de nici un ministru. Pînă la Vlad Alexandrescu. Impulsionat, probabil, și de „Lista de priorități" pentru Ministerul Culturii ce i-a fost transmisă, la sfîrșitul anului trecut, de cîțiva reprezentanți ai sectorului independent, un alt document care se referă, printre altele, la recrutarea managerilor, dar și de dezbaterea publică inițiată de Asociația Internațională a Criticilor de Teatru (secția română), noul ministru al Culturii a avansat ipoteza schimbării legislative. Cel mai vocal adversar al modificării a fost Ion Caramitru, directorul Teatrului Național București și președintele UNITER. Acesta a declarat, nici mai mult, nici mai puțin, că e „pe picior de război" cu ministrul Culturii din pricina acestei legi.

Foarecum ciudat ca tocmai Ion Caramitru, fost ministru al Culturii și un manager de teatru care spune că susține performanța, să fie atît de refractar la schimbare. Reprosul principal e că noua lege ar aduce în posturile de conducere tot felul de neaveniți, că teatrele publice vor ajunge să fie conduse de ingineri. Ca și cum, doar prin deschiderea competiției către alte domenii ale culturii, neaveniții ar fi automat propulsați în posturile de conducere, ca și cum legea n-ar prevedea explicit că respectivii candidați trebuie să-și probeze competența și experiența în conducerea unor proiecte culturale, ca și cum n-ar fi nici un fel de competiție pentru obținerea postului…

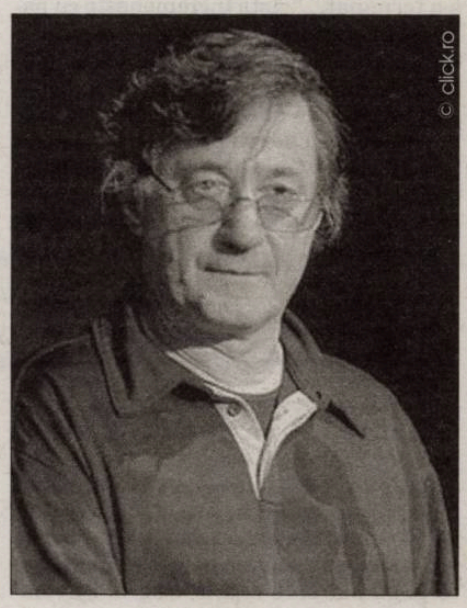

Ca președinte al UNITER, Ion Caramitru a spus că reprezintă 18 directori de teatru. S-ar opune, deci, nu în nume propriu, ci în numele breslei și mai ales în numele directorilor de teatru pe care îi reprezintă. Dar directori de teatre sînt peste 40. De peste două ori mai mulți decît cei pe care, la dezbatere, dl președinte al UNITER a spus că-i reprezintă. Vocea lor încă nu a fost auzită.

Oricum, desemnarea prin concurs a directorilor de instituții publice de cultură ar trebui să fie o prioritate pentru ministrul Culturii: multe instituții sînt conduse, în acest moment, de directori interimari. O situație provizorie care s-a permanentizat.

Mult zgomot pentru nimic? Așa s-ar putea spune, de vreme ce, pînă la urmă, ministerul a renunțat la respectiva ordonanță. Ceva ceva însă tot s-a întîmplat – spre bine: o lege importantă, cu impact major pentru mersul instituțiilor culturale, a fost discutată & disputată public. Polemicile au generat, cred, nu doar zgomote de fond care bruiază sensul inițiativei, ci și argumente pertinente pentru susținerea ei. Sper ca, la un moment dat, să se găsească un consens politic în jurul acestei legi. Poate ar fi utilă pregătirea unei strategii inteligente de introducere a legii pe agenda Parlamentului.

Abonați-vă acum la DILEMA VECHE pe o perioadă de 12 luni și veți intra în tragerea la sorți pentru unul dintre cele 12 bilete Ryanair, dus-întors, din București către Milano, Roma, Bologna sau Bruxelles.

*promoție valabilă în perioada 21 ianuarie - 20 februarie 2016
*detalii privind zboruri și condiții puteți citi în regulamentul oficial al campaniei la *pay.dilemaveche.ro* sau la tel. 0372.130.241

Cum vă abonați:

SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Abonament revistă: 3 luni - 49lei; 6 luni - 89lei; 12 luni - 149lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate....., Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data ..... în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

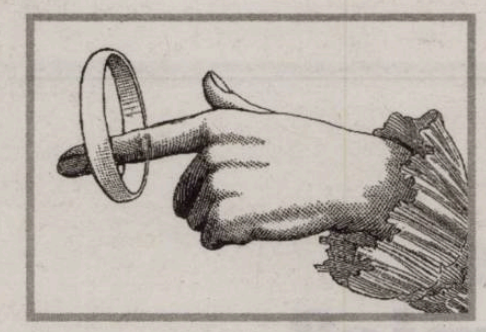

Selma IUSUF

legende urbane

In vino veritas

„Să fie de sufletul lu' taică-miu, Dumnezeu să-l odihnească, bietul, că tare îi mai plăcea vinul ăsta...“ Domnul plecat de zeci de ani din țară și revenit în vacanță în România, printre prieteni, varsă puțin pe lîngă masă din vinul alb, bine răcit. Două-trei sticle înainte de repetata pomenire, le ținuse amicilor o prelegere despre calitățile acestui soi nobil de vin. Cum și în ce condiții de climă și de sol cresc strugurii, ce gust fructat cu nuanțe de alună nu știu de care are vinul, cum merge foarte bine la pește și alte cărnuri albe, cum poate fi el spriţat, dar mai bine nu, din ce fel de pahare se bea cel mai bine, în fine, domnul alerga cot la cot cu un oenolog veritabil, ce mai.

Ăilalți de la masă au căscat gurile și ochii și au băut cu sfială din vinul lăudat. I-au dat dreptate: „Buuun, domnule, așa e!“ Domnul plecat și revenit în țară trona în mijlocul mesei ca Iisus între apostoli, cu mai puțină smerenie, parcă. Pieptul umflat, ochii lucitori, paharul cu vin sus, să se vadă lucirile chihlimbarii. Și dă-i cu povești, dă-i cu amintiri, dă-i cu vin, să spumege pocalul, că o dată vine și el în țară și-i tare bine între amicii care se uită cu venerație la el care cinstește toată masa, că vin din ăsta nu găsește prin străinătățurile lui. Și dă-i cu pomenirea lui taică-su și cu vărsatul ritualic pe lîngă masă, de făcuse omul o băltuță de vin pe jos, acolo... Pînă cînd, după multe serii de vin lăudat, se trezește unul dintre comeseni să-i atragă atenția împleticit amfitrionului, care nu contenea cu laudele vinului sus-pomenit: „Măi, Stelică, dar de două sticle nu mai bem vin din ăla... Că s-a terminat...“ Ăsta încremenește cu paharul în mînă. Se uită la pahar, se uită la comeseni, ia sticla din frapieră și se holbează la ea. Vin alb, da, dar nu din ăla. Și atunci... cum naiba... Îl cheamă pe chelner și-și varsă nervii pe amărît. Că de ce nu i-a zis că a adus alt vin, că el de ce n-a știut, dar ăi de la masă știau, cum a rămas el pe dinafară, și așa și pe dincolo. Seara lui a fost făcută praf. A stat și a lăudat un vin care nu era vinul ăla, s-a dat mare că aromă, că fructat, și-au rîs ăștia cu toții de el. Marele oenolog revenise cu picioarele pe pămînt. Brusc și dureros.

N-ar merita să strice nimeni vinul pe mine și orzul pe gîște.

Întotdeauna i-am crezut pe băutorii de vin ceva mai sofisticați decît ăilalți care gîlgîie la bere sau le trag la spirtoase. Și mai snobi, dacă e s-o spun pe șleau. Că, mi se părea mie, vinul nu se bea așa, pe burta goală, la mese de tablă. Trebuie să-l însoțești, acolo, c-o brînză anume, un fruct, niște mizilic... Bașca, văzusem și citisem ceva și despre arta asta a facerii și a degustatului de vin. Cică nu orice palat proletar și mundan poate să culeagă aromele fine ale unei producții dintr-o anume toamnă, dintr-o anume podgorie, dintr-un anume soi. Specialiștii sînt puțini, iar cunoscătorii sînt mulți, vă spun.

Am intrat și eu de curînd în rîndul consumatorilor de vin la masă. Tot ce știu e că îmi dau seama cînd beau o poșircă penală. În rest, Dumnezeu cu mila. N-aș putea vorbi de arome vanilate cu note de trufă, neam. Pur și simplu, nu-mi dau seama exact ce beau acolo. De-aia zic, n-ar merita să strice nimeni vinul pe mine și orzul pe gîște cu un Château de nu știu care. O carafă sănătoasă cu vinul casei, atîta vreme cît nu-i un oțet ordinar, îmi pare o alegere cinstită. La magazin, mă orientez după prețuri. Stau încă să mă gîndesc dacă să explorez mai bine lumea asta a cunoscătorilor, dar dacă voi fi atrasă într-un vortex de cutume, ustensile anume și reguli de necălcat? Dacă devin și eu ca domnul ăsta venit din străinătățuri, de ajung să-mi culeg orgoliul și mîndria de băutor prețios de vin de pe jos? Așa că zic: mai bine nu. O să rămîn în plutonul compact al băutorilor mediocri de vin mediocru. Nu mă văd plimbînd un pahar cu picior pe sub nas și plescăind și mutînd o gură de vin dintr-un obraz în altul. Cu atît mai mult nu mă văd în stare să trimit o sticlă de vin înapoi pe motiv că nu-mi place. Chiar, cine naiba face așa ceva?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

un sentiment anapoda în sufletul meu
întocmai ca turnul din Pisa
dar cu rădăcini puternice ca să nu pice
peste celelalte sentimente și
să le facă vraiște
liniște spartă de o picătură de înger
mersul melcului mă liniștește iar piatra mă întărește
sentimentele aranjate frumos pe farfurie așteaptă să fie servite și fotografiate
dar cel mai mult acestea își doresc să
fie ascultate
și dacă ele văd că acest lucru nu se întîmplă, încep să călătorească
pe un portativ de muzică, apoi pe un
curcubeu (dintr-un ochi rătăcit)
și din mișcarea sentimentelor a luat
naștere mișcarea tăcerilor din pești
minunata apă, împreună cu minunata pîine, a așezat frumoasele sentimente în basme și le-a dat drumul
în vise
gustul sentiment pregătit de mama
cele cinci simțuri într-un singur sentiment
căldura rece din privirea ta ma întristează
un alt sentiment e ca o căprioară, celelalte se transformă în „vînători sentimente“
apoi alt sentiment e ca o muzică disco
printre atîtea sentimente statui
care nu se mișcă de la locul lor
sentimentele statui se uită la cel disco
cum dansează liber ca o culoare
pe pînză – Umi, ianuarie 2016

Margareta Udrescu (Umi) a absolvit secția de grafică a Facultății de Arte Plastice. Deschide personale (Galeria UNA) sau participă la expoziții colective: „Holo Soy Bucharest“, ICR, Centro de Historia, Zaragosa, „L'arca di Noe“, IRRCU, Veneția. (**R. M.**)

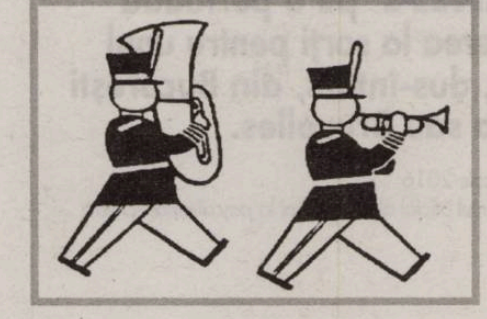

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Imperiul contraatacă. Forța nu doarme

Anul ăsta ne vom aminti mult mai des, sau ni se va aminti strașnic de următoarele: de pensionari, de tineri, de satele izolate – unde nu e curent electric, iar un medic poate ajunge doar cu elicopterul –, de drumuri distruse, de gropi de gunoi, de spitale sinistre, de școli dărăpănate și neîncălzite, de mari contracte (din bani publici) cu clauze secrete, de șpăgi, parandărături și atenții de sute de milioane de euro, de nepoți, veri și consăteni puși în funcții drăguțe, de bani pentru partid, de trafic de influență, de școli doctorale făcute cu dedicație și de doctorate făcute cu sclavi din mediul academic, de „resetarea clasei politice“ și de statul captiv în ghearele corupției. E an electoral. E, cumva, asemănător cu momentul acela de mare sărbătoare, cînd unii se spală. În rest, n-o fac. Nu pentru că n-ar avea condiții, ci pentru că există riscul să răcească sau pentru că n-au timp, mereu se găsește cîte ceva de făcut. Iar cînd e sărbătoare, o întîmpină cum se cuvine și se spală, dar nu schimbă apa de la spălarea precedentă. Sînt oameni chibzuiți și fac o economie.

E un an în care se ascut și se otrăvesc săgețile care vor întuneca cerul. Se lustruiesc și se îngroașă blindajele pregătite pentru obraji rumeni, dolofani, care nu roșesc nici dacă sînt bătuți cu degetul Sfintei Parascheva. Se dau jos din cui armurile făcute din nenumărate straturi de bancnote pe care nu le penetrează nici gloanțele de argint, pentru vampiri. Se scot la joc de glezne contingentele de tineri simpatizanți sau membri ai organizațiilor de tineret, care trebuie să-și demonstreze tinerețea și dinamismul pe teren, la lipit de afișe peste afișele ălorlalți, la aruncat de găini peste gardurile sediilor de campanie și la alte jocuri tinerești, pline de energie și de vitalitate. Se sapă sau se adîncesc noi șanțuri de apărare, care se vor umple, la momentul potrivit, cu acid, mercur, conținut de vidanjă, în fine, orice poate să descurajeze adversarul. Se pregătesc temeinic toate catapultele, berbecii de spart porți și turnurile mobile, după cum sînt gata și cazanele cu smoală și apă clocotită, viperele, viespile, bolovanii și cîngile cu care se împing scările de asalt. Iar fortărețele sînt primenite și puse la rînd, gata să întîmpine asediile sau să deschidă porțile pentru contraatacuri rapide și tăioase. Iar în centrele tuturor fortărețelor, înconjurați de gărzi fanatizate și înarmate pînă-n dinți, stau lorzii locali, boierimea pe care se sprijină orice putere, baza absolută a sistemului – primarii și șefii de consilii județene.

A trecut un an greu, care, la sfîrșit, a adus cu sine și o catastrofă. Încălzită și emoționată, lumea a cam ieșit în stradă și a strigat chestii. Asta e foarte nasol în pragul unui an electoral. Plus că o tot ține lunga și acum cu schimbarea clasei politice. Lumea vrea să vadă contractele cu clauze secrete, înțelegerile și adoptările tacite de prin Parlament. E cam forfotă și e cam zgomot prin spațiul public, nu prea se mai aude zumzetul de lume pusă la respect, care știe bine că orice-ar vota, tot ăia care trebuie or să iasă. E destul de urîțel. Plus ăștia cu Facebook și alte alea, care pătrund peste tot, prin toate cataloagele, prin toate sertarele de pe la marile universități comunale, adevărate izvoare doctorale pentru toată strada principală, unde și-au stabilit sediul de firmă. Ăia de pe-afară s-au trezit că au chef să voteze și să ceară secții de votare, e o atmosferă cam ostilă și cam cu capsa pusă. O să fie destul de naspa să se lucreze pe teren ca în vremurile bune.

Da, dar Forța nu doarme. Ea știe bine că are la dispoziție resursele cele mai de preț. Adică oameni, fix acolo unde trebuie, și multă, foarte multă răbdare. Forța știe bine că, la un moment dat, orice mulțime obosește și pleacă acasă. Plus că e suficient s-o întrebi pe mulțime de lideri. Ai făcut-o praf urgent, i-ai rupt genunchii. „Bine, mă, mulțimeo, eu te-ascult și fac așa cum îmi zici tu! Pe cinstea mea, fată, că așa fac! Da' nu vorbi și tu așa, toată, din toate gurile, că nu-nțeleg ce vrei să zici. Trimite tu la mine niște lideri, să stăm de vorbă și să rezolvăm. Hai, te pup și te mai sun eu!“ Iar mulțimea, săraca, se prăbușește în ea însăși, neputincioasă, încă, în fața Școlii de Partid, a hîrcii bătrîne, trecute prin focul călirii absolute, în lupta de clasă.

Pe la televiziuni au început să apară trimișii partidelor, care au stat mai potolite după catastrofa de la sfîrșitul anului trecut. Vezi fețe mai de rîndurile doi-trei, nu se iese încă la lumină cu legendarii Cizi, Rolanzi, Viteji în Piele de Tigru, Arthuri și cavaleri ai meselor de la restaurantele cu specific românesc, adică moaștele vii care au cîștigat marile bătălii din anii trecuți. E vremea pajilor și a scutierilor care trebuie să dea impresia unui suflu nou pe cîmpul de luptă. Unii dintre pifanii naivi chiar rîd și cred că e „anul resetării clasei politice“. Asta pînă la marea încleștare. Atunci, cînd va fi mai greu, în timp ce primarii vor coborî mănușa care comandă atacul, din neant, din negurile nopții, vor răsări, ca niște umbre, Ăi Bătrîni. Iar thriller-ul istoric s-ar putea transforma într-o mare comedie. Depinde cine rîde. Și cine dă *„reset“*. Pentru că s-ar putea ca, după apăsarea butonului, pe ecran să apară un mesaj foarte scurt. *„Error“*.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Radu VARIA

Matila Ghyka și memoria culturii noastre

Tot rău-i spre bine, se spune din bătrîni. Dacă acest lucru e adevărat, atunci nefericita circumstanță a eșecului Iașilor la competiția pentru titlul mult rîvnit (și copios finanțat) de Capitală Europeană a Culturii ar putea servi la ceva. Cu condiția să reflectăm puțin și să trecem la acțiune.

Observînd lipsa de substanță a „dosarului" prezentat de edilii moldoveni și vidul de aspirații spre modernitatea *europeană,* umilit *personal* de ideea că pînă și Baia Mare (de altfel, cu un simpatic proiect despre ospitalitatea maramureșeană) trecuse în ordinea culturii înaintea orașului său, un vechi prieten din *dulce-le tîrg al Ieșilor* a întocmit o listă de personalități fondatoare, universal recunoscute, născute sau formate la poalele Cetățuii. Personalități a căror operă ar fi putut inspira un demers de o cu totul altă anvergură. Printre acestea, Matila Ghyka.

Iașiul și noi toți avem valori naționale de rang universal.

Venit pe lume în ilustrele familii Ghica și Costiescu, așa cum ne arată aprofundatele cercetări ale profesorului de genealogie Mihai Sorin Rădulescu, prințul Matila a fost rînd pe rînd ofițer în marina militară franceză, în marina militară română, doctor în drept și diplomat român în marile capitale europene, matematician, inginer și istoric. Opera lui tratează în primul rînd tema de înaltă semnificație estetică a proporțiilor armonice din natură, care se regăsesc și în artă. Iar cartea sa *Le Nombre d'Or,* din 1931, prefațată de Paul Valéry, e universal cunoscută și recunoscută. Celor interesați le recomand, de altfel, lectura remarcabilei lucrări recente a lui Fernando Corbalán despre limbajul matematic al frumuseții, lucrare intitulată, tocmai, *Le Nombre d'Or,* ca volumul savantului român considerat cu supremă venerație. Academicianul Solomon Marcus ne semnalează, în schimb, că doar intelectualitatea românească n-a fost pînă acum receptivă la „cazul" Matila Ghyka. Așa că ce să mai vorbim de edili?!

Eșecul recent al Iașilor i-a amintit prietenului meu o discuție mai veche dintre noi, în care-i povesteam cum aflasem despre situația jalnică a mormîntului marelui om, prin 2010: o ruină răsturnată și abandonată. Am luat atunci contact cu administratorul Cimitirului Gunnersbury din Londra și, la recomandarea lui, m-am adresat firmei Century Stone (Stone Masons & Memorial Specialists) comandînd reașezarea mormîntului, curățirea pietrei memoriale și refacerea inscripției cu numele lui Matila Ghyka și al soției sale, Eileen O'Connor, înrudită cu ultimul rege al Irlandei și cu monarhia britanică. Am achitat lucrarea din fonduri proprii și l-am invitat pe Părintele Eugen de la Biserica Ortodoxă Română din Londra să ne reculegem la mormîntul restaurat, după care Părintele a sfințit monumentul printr-o emoționantă slujbă și rugăciune.

Nu vorbisem public despre acest lucru niciodată în cei cinci-șase ani trecuți de atunci, dar am cedat acum rugăminții prietenului din capitala Moldovei, atît de pătruns de ideea că aceasta dispune de alte dimensiuni, reale și potențiale, pentru a spune cui vrea să audă că Iașiul și noi toți avem valori naționale de rang universal, azi uitate, și că nu toți românii sînt indiferenți la acest lucru.

Pentru a onora memoria marilor fii ai națiunii – savanți, poeți, artiști, și nu numai militari, cum s-ar putea crede –, Marea Britanie a creat un minister dedicat exclusiv acestei misiuni. Precizez: pentru a onora memoria marilor fii ai națiunii acolo unde au trecut ei la cele veșnice, fie în patrie, fie pe oricare alte meleaguri.

La noi – care, după cum se știe, nu avem asemenea preocupări –, am asistat la fanfaronada patriotardă a tentativelor de a aduce în țară mormintele lui George Enescu și Constantin Brâncuși. De parcă cineva ar fi avut obsesia maladivă de-a șterge pînă și puținele urme ale modestei noastre măreții, marcată la Cimitirul Perè Lachaise și la Cimitirul Montparnasse din Paris, printre gloriile culturii mondiale, de un compozitor român de geniu și de un sculptor român de geniu. Din fericire, în primul caz s-a opus familia. Din fericire, de asemenea, în al doilea caz se opune însuși Brâncuși care, atunci cînd se discuta despre transferarea mormîntului prietenului său Henri Douanier-Rousseau, a scris negru pe alb că se opune unei asemenea practici barbare. Și mormîntul lui Douanier-Rousseau n-a mai fost strămutat.

Singura chestiune supărătoare, și tipic românească, îmi pare rău s-o spun, e că sub dala ce acoperă mormîntul părintelui sculpturii moderne s-au fofilat, cînd a fost să fie – supremă profanare – și doi pictori români, soț și soție, sub pretextul că au rămas moștenitori legali ai marelui artist.

La 14 ianuarie, sugerînd preluarea îngrijirii în viitor a monumentului funerar Matila Ghyka de către autoritățile noastre, m-am adresat în scris ministrului Culturii, ministrului Afacerilor Externe, directorului Institutului Cultural Român și secretarului general al Academiei Române, acad. Victor Voicu, cheia de boltă a instituției, singurul care mi-a și răspuns, de altfel, alăturîndu-i fiecăruia o broșură pe care am publicat-o *à compte d'auteur,* intitulată *Matila Ghyka – In Loving Memory,* broșură pe care Solomon Marcus a descris-o ca *o bijuterie* în rîndurile pe care mi le-a trimis. Dar cu o bijuterie se poate face oare primăvară în peisajul indiferenței noastre naționale față de valorile adevărate ale țării? Da, aș spune, cu condiția să reflectăm o clipă, cum spuneam la început, și să trecem imediat la acțiune. Asta, bineînțeles, dacă mai dorim să avem o identitate pe lumea asta.

***Radu Varia** este doctor în Istoria Artei și Civilizației al Universității din Paris, membru de onoare al Academiei Regale a Scoției, autor al cărții* Brâncuși, *publicată pentru prima dată de Rizzoli International, la New York, în 1986.*

PUBLICITATE

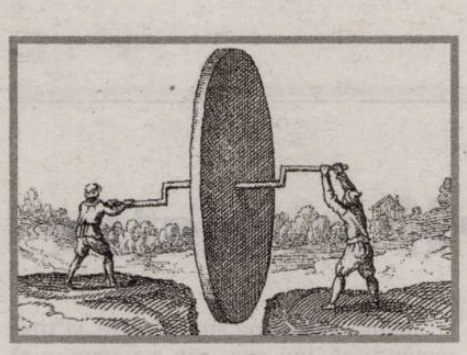

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Patriotismul ca tactică de evaziune

Imnul

Aflu, din *Adevărul,* că UNPR se pregătește să depună o moțiune simplă împotriva Guvernului Cioloș. Un act de vigilență democratică, aș fi tentat să spun. Uite, totuși, că nu toată lumea politică e la schi sau la plajă în timpul vacanței parlamentare. Probleme sînt nenumărate: fiscalitatea, sărăcia, alegerile locale, infrastructura, Moldova. Multe, multe probleme.

Cea mai importantă dintre ele? O obscură și absolut irelevantă reglementare care privește situațiile în care poate fi interpretat imnul național în competițiile sportive. UNPR cere ferm îndepărtarea ministrului Tineretului și Sporturilor, Elisabeta Lipă, pentru că a îndrăznit să amintească faptul că există o regulă care trebuie respectată.

Zice așa un senator oarecare al UNPR: „Noi am spus, în momentul în care am votat Guvernul, că acesta va rămîne în funcție atîta timp cît deciziile pe care le ia sînt în favoarea poporului român. Faptul că doamna Lipă a interzis la competițiile naționale intonarea imnului de stat al României este, din punctul meu de vedere, o gravă încălcare a Constituției".

Patrula

A provocat un pic de comoție pe rețelele sociale anunțul Partidului România Unită privind crearea „Patrulei lui Vlad Țepeș", ale cărei intenții par desprinse din manualul pionierului întîrziat: „Pe acești tineri îi veți vedea peste tot, îi veți vedea unde este nevoie de ei, de ajutor. Nu vor avea arme, poate vor avea lopeți să ajute la deszăpezire sau poate vor avea găleți să ajute la inundații sau poate pur și simplu vor ajuta o bătrînă să traverseze strada", spune Bogdan Diaconu, președinte al PRU.

Șef al patrulei și celebritate de rang secund, Daniel Ghiță e mai ferm un pic: „«Patrula lui Vlad Țepeș» va veghea ca cei sărmani și uitați de autorități să nu fie victimele interlopilor, tîlharilor, hoților cu diplomă. Dacă statul român nu ne apără, ne vom apăra singuri, trebuie să dăm un semnal că România nu este sat fără cîini, în care oricine urlă mai tare sau se ia de cei slabi și neajutorați are cîștig de cauză".

© devarul.ro

Bogdan Diaconu

Copiii

O delegație de parlamentari români s-a deplasat în Norvegia pentru a se informa în legătură cu deja celebrul caz al familiei Bodnariu, ai cărei copii au fost preluați de stat după ce autoritățile au declanșat o anchetă care urmărește să stabilească dacă minorii sînt victime ale violenței domestice.

Un comunicat al Senatului, citat de Mediafax, anunță războinic (sublinierile îmi aparțin):

„Parlamentarii români au cerut (...) *imperios* reanalizarea ordinului temporar de plasament pe considerentul că măsura adoptată este una disproporționată și reprezintă o *interpretare abuzivă* a principiului interesului superior al copilului (potrivit legislației internaționale relevante), adăugînd că există suspiciuni rezonabile privind unele vicii de procedură (nerespectarea de către Barnevernet a etapelor procedurale prevăzute în legislația norvegiană)".

Onorabilii parlamentari români au deja o concluzie. Mai ales că: „Delegația a vizitat și familia, discutînd cu Marius și Ruth Bodnariu, a vizitat locuința și a constatat condițiile adecvate de viață și dezvoltare oferite copiilor de către părinți". Mai că îți vine să te înduioșezi.

Toate știrile amintite mai sus au venit într-o singură zi. Întîmplător, Ziua Unirii Principatelor, unul din momentele acelea în care patriotismul oportunist care reiese din toate cele trei exemple de mai sus devine și patriotism formal. Patriotism din specia aceea cu care ne-am obișnuit, așa cum ne obișnuim cu zgomotul tramvaiului de sub geam cînd ne mutăm într-o casă nouă.

În fapt, aceste dovezi de patriotism prost înțeles și des întîlnit – crearea artificială a unui subiect care nu există (imnul), simplificarea absurdă, pe linii naționalist-șovine, a unor probleme reale (infracționalitatea, incapacitatea administrativă) sau cheltuirea banilor publici pentru oportunități de imagine (excursii în Norvegia) sînt, toate, avertismente de fraudă. Retorică, dacă nu altfel. Dacă sîntem toleranți, putem spune că avem de-a face cu o tactică de evaziune care maschează fie sărăcia, fie ticăloșia discursului politic.

UNPR, spre exemplu, nu suflă o vorbă despre situația jenantă a învățămîntului românesc pentru care e parțial vinovat: fabrici de doctorate, o bizară „academie" cu preocupări de securitate și, în general, rețele care distribuie onoruri mincinoase și rente reale din bani publici.

În schimb, partidul domnului Gabriel Oprea preferă să creeze o falsă problemă, aceea a imnului, intoxicînd astfel dezbaterea publică cu un subiect care, cu toată bunăvoința, poate fi calificat drept cel mult o aiureală.

Mai departe, dl Diaconu și partidul său naționalist nu pot pretinde că nu înțeleg ce fac.

„Patrula", cu uniformele ei și cu simbolistica ei războinică, e un eufemism pentru o organizație paramilitară. Așa cum nu pot pretinde că nu există intenție în tenta fascistoidă pe care o au declarațiile pe care le emit. Nici măcar nu sînt singuri pe zona asta. Sînt însă foarte vizibili, grație statului de parlamentar al președintelui PRU. În cazul acesta, avem de-a face cu o doză de iresponsabilitate care nu poate fi suficient subliniată.

În final, poate cel mai grav exemplu este cel al parlamentarilor excursioniști. Istoria odioasă de abuz asupra copiilor în România a fost scoasă la lumină încă o dată în siajul acelui complicat caz din Norvegia. Dacă conștiința populară s-a consolat cu ideea că pentru orfanii din orfelinatele comuniste era de vină Ceaușescu, zilele astea îi e mai greu de acceptat că trăim într-o cultură în care anual sînt semnalate zeci de mii de cazuri de violență asupra copiilor fără ca statul să intervină semnificativ.

Și cu toate astea, acuzatorii serviciilor sociale norvegiene nu suflă o vorbă despre tragediile locale. O aleg pe cea îndepărtată, neclară, dar „ofertantă". Parlamentarul patriot român va apăra copiii români din Norvegia, dar nu va acorda nici o atenție celor care sînt schilodiți în circumscripția lui. În schimb, le va arăta el străinilor cum trebuie să își aplice legile.

Acuzatorii serviciilor sociale norvegiene nu suflă o vorbă despre tragediile locale.

Ceea ce rămîne în urma acestei armate de impostori gălăgioși e doar jena. Și un simț al ridicolului din ce în ce mai tumefiat. Patriotismul românesc, atîta cît o mai fi, se refugiază în medii private și, uneori, în umor.

În interiorul cercurilor politice românești decența, consecvența responsabilă și rațiunea sînt antipatriotice. Cîștigă cine strigă mai tare.

Teodor Tiță *este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

PUBLICITATE

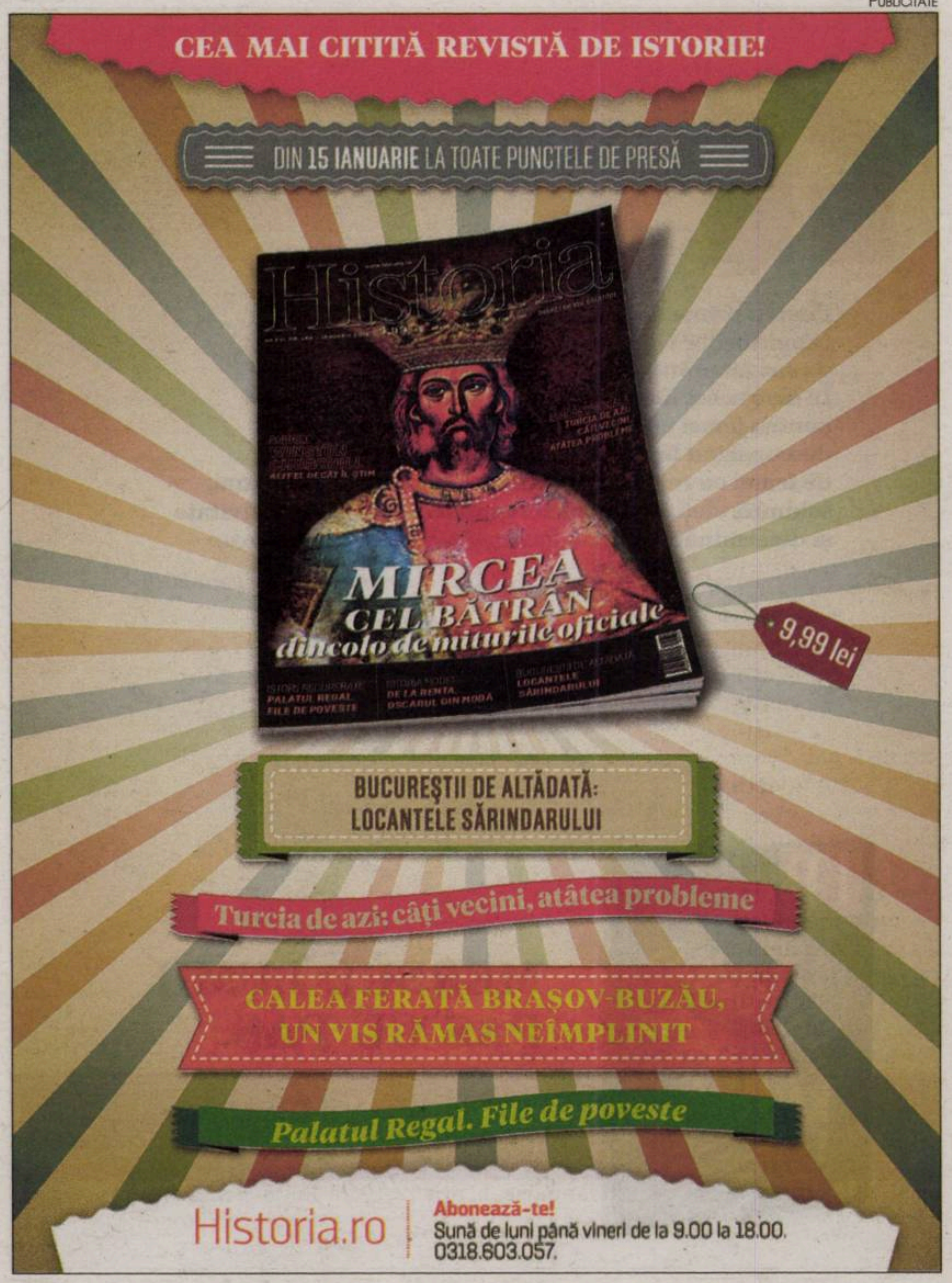

Lumea Disney

Texte și opinii de:

- Dana DUMA (critic de film)

„Walt Disney: magician, manager, moralist“

- Catrina GHEORGHIU (elevă la Colegiul Național Bilingv „George Coșbuc“)

„Modelul Disney“

- Vasile MORAR (profesor la Facultatea de Filozofie a Universității București)

„Etica vieții ca joc și sărbătoare perpetuă“

- Ana-Maria NICULESCU-MIZIL (sociolog)

„Confesiunile unui copil Disney“

- Caterina PREDA (lector dr. la Facultatea de Științe Politice a Universității București)

„Disney și politica“

- Alice TEODORESCU (doctorand la Universitatea București)

„(un) Disney și animația japoneză“

argument

Disney, crez și industrie

Anul acesta, am descoperit dintr-o întîmplare, se împlinesc 50 de ani de la moartea lui Walt Disney (1901-1966). Or, Walt Disney este cu siguranță, pentru mine, una, un mentor. Recunosc, cu emoție și rușine în același timp, că „modelul Disney“ a fost cel în care am crezut și după care m-am ghidat timp îndelungat.

Asemenea multor copii din generația mea, am crescut cu desenele animate Disney. Le vedeam la televizor, la *Gala desenului animat* (a regretatei Viorica Bucur) și nu numai. Personajele cu care am crescut erau Mickey, Donald, Chip și Dale, Goofy, Cei trei purcelușI și Lupul cel rău, taurul Ferdinand. Era o lume în care, desigur, existau personaje rele sau proaste, care o dădeau mereu în bară și erau sancționate, în cele din urmă: dar nu într-un mod radical, ci într-unul comic, (aproape) nimic nefiind ireversibil.

Dar și, mai ales, cu lungmetrajele Disney, care, pe vremea mea, se puteau vedea la cinematograful Doina, unul dedicat doar copiilor. În general, acolo am văzut, alături de entuziaștii mei părinți, *Albă-ca-Zăpada și cei șapte pitici (Snow White and the Seven Dwarfs,* 1937), *Pinocchio* (1940), *Bambi* (1942), *Cenușăreasa (Cinderella,* 1950), *Doamna și vagabondul (Lady and the Tramp*, 1955), *Frumoasa din pădurea adormită (Sleeping Beauty,* 1959), *101 dalmații (101 Dalmatians,* 1961), *Mary Poppins* (1964), *Cartea junglei (The Jungle Book,* 1967), *Pisicile aristocrate (Aristocats,* 1970).

Filmele de mai sus nu mi-au marcat doar copilăria, ci și modul de a mă raporta la lume și de a înțelege existența. Simplificînd, credeam că totul se termină cu *happy-end* (sau nu se termină deloc), că mai toate fetele sînt prințese și, dacă sînt bune și frumoase, vor veni prinți să le salveze, că există peste tot diverse animale mari și mici gata să-ți sară-n ajutor și să te scoată din necaz, că răul e mereu pedepsit și că lucrurile se rezolvă cu un cîntec vesel sau romantic.

Desigur, înaintînd în vîrstă, am văzut că realitatea nu e chiar așa. Dar, aș zice chiar și acum, la maturitate, că uneori există și va exista mereu un mic miraculos ludic care ne poate face măcar o parte a vieții mai frumoasă.

Fenomenul Disney, evident, nu se reduce la filmele și desenele animate ale copilăriei mele. De atunci, lucrurile au evoluat simțitor, produsele Disney de toate felurile devenind o adevărată industrie, de la programe de televiziune la parcuri de distracții și nenumărate jucării, haine, dulciuri și mai știu eu ce. Dosarul de față își propune și să-l aniverseze pe Walt, dar și să întrevadă măcar puțin din ce se află în spatele fabuloasei industrii, cît e aceasta de kitsch, de etică, de politică, de educativă, cum de a rezistat atît și spre ce evoluează. (**Iaromira Popovici**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 28 ianuarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Laurențiu Colintineanu.

Ana-Maria NICULESCU-MIZIL

Confesiunile unui copil Disney

Nu am îmbrăcat (încă?) rochia Frumoasei Adormite. Nu am încălțat pantoful Cenușăresei. Nici nu am ajutat-o pe Anna din *Frozen* să nască, deși am descărcat pe tabletă jocul-aplicație *Anna Giving Birth*. Din motive științifice, se înțelege. Presupun că tot din motive științifice, medicale mai precis, Anna nu are opțiunea de a naște natural, ci prin cezariană. Așa cum observă Daniel Kibblesmith de la BuzzFeed, în joc „îi administrezi unei prințese Disney o injecție hipodermică de pe telefonul tău mobil". Bisturiul și electrocardiograma sînt alternate cu sfere mici, incandescente și baghete cu puteri supranaturale, făcînd din această naștere un melanj eclectic între știință și magie, așa cum doar cezariana unei prințese Disney ar putea fi.

Sursele online relevă că jocul s-ar adresa copiilor, în special fetelor, care au peste zece ani, deși aplicația nu menționează o limită inferioară sau superioară de vîrstă. De aici derivă o întrebare formulată în aceeași măsură de teoreticieni, jurnaliști și părinți, legată nu de aplicația-joc în particular, ci mai degrabă de cultura contemporană a copiilor. Sigur că e vorba despre accepțiunea sociologică a conceptului de „cultură". Ea se referă la un ansamblu de valori, atitudini, comportamente și practici sociale. Jucăriile precum mult disputata Barbie, jocurile digitale cu monștri și împușcături, animațiile asemenea clasicului *Tom și Jerry* suscită adesea întrebări legate de influența pe care aceste tipuri de produse media o exercită asupra copiilor-consumatori. Influența este, însă, genul de necunoscută care ridică părul pe șira spinării oricărui sociolog. Măsurarea influenței e dificilă, căci intră în joc mulți factori. Darămite atunci cînd vorbim despre influența pe termen lung în cazul unor copii aflați în perioada socializării primare, adică în așa-numiții „șapte ani de-acasă". În această etapă de dezvoltare se asimilează noțiunile de bine și rău, adică fundamentul viitoarei conduite morale. În socializarea primară, copilul e centrat pe dimensiunea ideală a realității, pe cum *trebuie* să fie lucrurile, nu pe cum *sînt*.

Vor fi fetițele de astăzi, care o asistă virtual pe Anna din *Frozen* la naștere, gravidele care vor pleda mîine pentru cezariană? Vor fi ele viitoarele asistente medicale și moașe? Vor crede ele că viața e un amestec ciudat de tehnologie și magie? Acestea sînt întrebările, cele la care nu voi răspunde. Voi păstra distanța salutară față de noțiunea de *influență*, fără a mă îndepărta de ea mai mult decît zice buna-cuviință, pentru că ea este cheia de boltă a discuției de față și a controversei care planează asupra Disney. Cine este omul Walt Disney? Fără îndoială, un geniu. Ce este astăzi Walt Disney? *Mickey Mouse? Albă-ca-Zăpada și cei șapte pitici, Pinocchio, Fantasia, Dumbo?* Walt Disney World? Imediat. Florida sau Paris? Mai nou, și Shanghai. Toate acestea și mult mai mult. De pildă, Disney Publishing Worldwide se implică activ ca agent educațional, fondînd peste 40 de centre Disney de învățare a limbii engleze pe teritoriul chinez. Centrală pentru viziunea Disney, noțiunea de divertisment familial e extinsă înspre cea de *loisir* sau de *leisure*. Disney pune acum la dispoziția publicurilor sale o linie de croaziere, un club de vacanță și servicii de *planning* al concediului pentru familii. Compania dezvoltă nu mai puțin de cinci domenii de activitate comercială: producție muzicală, cinematografică și scenică; distribuție media; parcuri de distracție și stațiuni; produse de consum și servicii educaționale. De interes pentru noi e doar primul, respectiv filmele artistice de lungmetraj, mai cu seamă cele de animație. Totuși, am considerat ca fiind necesară o succintă trecere în revistă a domeniilor în care Disney își desfășoară activitatea pentru a putea evalua dimensiunile și polivalența a ceea ce am putea numi „fenomenul Disney".

Walter Elias Disney a fost regizor, producător, animator, scenarist și antreprenor, cîștigător de 22 de ori al premiilor Oscar. Co-fondator (alături de fratele său, Roy O. Disney) al studioului Walt Disney Productions, Walt a devenit unul din cei mai cunoscuți producători de film din lume. Compania sa, The Walt Disney Company, are venituri anuale de peste 30 de miliarde de dolari.

Walt a început să studieze la liceul McKingsle, urmînd în paralel cursuri de seral la Institutul de Artă din Chicago. Disney era desenatorul ziarului școlii. Desenele sale erau patriotice, majoritatea fiind axate pe Primul Război Mondial. Disney a abandonat liceul la 16 ani pentru a intra în armată, dar nu a fost primit pentru că era prea tînăr.

Cînd Disney a sosit la Los Angeles, avea 40 de dolari în buzunar și un desen neterminat în servietă. Prima sa ambiție a fost să devină regizor de film. A încercat să se angajeze la studiourile din oraș, dar toate l-au respins. Așa că s-a întors la animație. Primul său studio de animație din Hollywood a fost în garajul unchiului său. Disney a trimis un desen neterminat distribuitorului din New York, Margaret Winkler, care i-a răspuns imediat. A vrut să-l angajeze pe Disney pentru mai multe filme artistice combinate cu animație.

Disney face de cîțiva ani buni subiectul unor discuții fervente cu privire la reprezentările despre feminitate, despre independență, fericire, dragoste și reușită pe care le ilustrează. Există reflecții jurnalistice critice precum articolul „What's Wrong with Cinderella?" publicat în 2006 de Peggy Orenstein în *New York Times,* care semnalează atitudini și comportamente juvenile, cum ar fi așa-numitul „sindrom al prințesei" și fac apel la judecata audiențelor mature. O temă recurentă a unor astfel de dezbateri se referă la dezirabilitatea modelului feminin de „prințesă". Principala acuză este aceea că perpetuează și consolidează stereotipul femeii vulnerabile și naive care are nevoie să fie salvată de condiția sa de către un bărbat ce deține adesea resurse în baza *status*-ului său înnăscut de prinț. Albă-ca-Zăpada sau prințesa Aurora, „frumoasa din pădurea adormită", sînt exemplificări ale acestui stereotip. Corporația media Walt Disney nu a formulat nici un răspuns oficial în acest sens, dar producții de dată recentă precum *Brave* (2012), *Frozen* (2013) sau *Maleficent* (2014) indică o schimbare de paradigmă, construind așa-zisa „prințesă independentă", reprezentare a feminității dezbătută în articole *Fox News* precum „No princes required: Independent Disney princesses not seeking romance" sau în *The Buffalo News,* „Daughters inspire independent Disney princess". Un alt subiect de dezbatere, încă deschis, vizează standardele de frumusețe, formele și mărimile nerealiste pe care le promovează cultura Disney. De pildă, potrivit lui Hope Clover de la *Jezebel,* se speculează că Lily James, actrița care a jucat-o pe Cenușăreasa, a ținut un regim doar cu lichide pentru a obține o talie atît de îngustă. Scenariul alternativ ar presupune că Disney i-ar fi prelucrat cu ajutorul unor programe digitale de tip Photoshop talia pentru a părea atît de silfidă.

Ultimii ani au conferit vizibilitate dezbaterii în jurul valorilor culturii Disney grație cantității mari de conținuturi online pe subiect, acum disponibile publicului larg. Ele sînt susținute de laboratoare media ca BuzzFeed sau College Humour, ce creează conținut digital „viral", în sensul că se propagă cu rapiditate în mediile online cu ajutorul utilizatorilor. În plus, blog-uri feministe cum sînt Jezebel sau Feminist Disney oferă citiri alternative ale acelorași povești dintr-un unghi critic. Totuși, dezbaterea în jurul modelelor pe care le construiește și le vehiculează cultura Disney, prin angrenajul său mediatic, e departe de a fi recentă. Teoreticianul Henry Giroux e preocupat din 1995 de cultura copiilor *(„children's culture")* ca spațiu al divertismentului, plăcerii și *advocacy*-ului cu funcție socializatoare, în sensul că generează reprezentări ale *status*-ului și rolului de copil construite intersecțional prin raportare la dimensiuni precum genul, etnia și poziția socială. Giroux argumentează că Walt Disney îmbină „o ideologie a fascinației și o aură a inocenței" în narațiuni care „ajută copiii să înțeleagă cine sînt ei, ce presupun societățile și ce înseamnă să construiești o lume a jocului și a fanteziei într-un mediu al adulților".

Care sînt valorile lumii Disney? Întrebare-capcană. Potrivit site-ului oficial, Walt Disney se definește drept „o companie internațională media și de divertisment familial de top". Rezultă că familia e axul central al viziunii Disney. Totuși, cele mai multe prințese Disney sînt orfane de cel puțin un părinte, crescînd sub egida unui tutore vitreg și asupritor, de regulă de gen feminin. În cazul excepțional în care cei doi părinți sînt în viață, o serie de evenimente independente de voința protagonistei o plasează în mîna unui grup de femei necunoscute, totuși fermecate, care își asumă o maternitate stîngace pentru că aceasta pare să fie de domeniul umanului, nicidecum al magicului. E, bineînțeles, cazul prințesei Aurora. O linie directoare a viziunii Disney asupra lumii se referă la faptul că aparențele sînt înșelătoare, iar frumusețea autentică sălășluiește înlăuntru. O susțin vădit animații clasice ca *Frumoasa și Bestia* sau *Cocoșatul de la Notre-Dame*. În ciuda înfățișării monstruoase, atît Bestia, cît și Quasimodo sînt iubiți pentru atributele lor interioare. *Frumoasa și Bestia* debutează cu scena zînei ce i se arată prințului ca o bătrînă, iar faptul că aspectul ei exterior îi repugnă atrage asupra prințului pedeapsa de a lua înfățișarea unei bestii. Principiul care stă la baza acestui raționament este că, mai devreme sau mai tîrziu, adevărata natură iese la lumină. Tot acesta e motivul pentru care toate prințesele Disney întruchipează idealuri estetice. Dar nu implică această stereotipie și reversul ei? Logica A presupune că există o corespondență între atributele fizice și cele morale; prin urmare, prințul „răsfățat, egoist și fără inimă" e transformat în bestie. Logica non-A afirmă că aparențele sînt înșelătoare, așadar lipsa unei corespondențe între aspectul fizic și cel moral. Totuși, un personaj precum Ariel, mica sirenă, e consumat de ceea ce percepe a fi o limitare fizică. Ea e dispusă la sacrificii majore precum pierderea unui element identitar, vocea sa, pentru a înlătura bariera din calea iubirii: coada de pește. E adevărat că prințul nu o mai recunoaște în absența amprentei auditive, lucru ce ar putea sugera că afinitatea e una interioară, nu trupească. Aceste exemple surprind un principiu esențial în construcția unor produse ale *popular culture* în genere și a culturii Disney în particular: caracterul ambivalent, chiar contradictoriu. Această contradicție structurală face posibilă lectura alternativă în sensul unei decodări individualizate a semnificațiilor și valorilor unui univers ca Disney. Libertatea și responsabilitatea unei alegeri revin fiecăruia. Inclusiv companiei Walt Disney.

Eu sînt copilul Disney. Am crescut în anii '90. Am plîns cu Bambi. Am cîntat cu Sebastian: *Under the sea / Under the sea / Darling it's better / Under the sea.* Am dansat cu Baloo. *The simple bare necessities of life,* nu-i așa? Am fost convinsă, dar nu îndeajuns de convingătoare, la vreo trei ani, cînd m-am suit în picioare pe pat și am cîntat din toți rărunchii *„Someday My Prince Will Come"* în speranța de a-i vrăji pe ai mei departe de gîndul de a mă culca la prînz. Am fost dezamăgită? Da. De ai mei. Mai tîrziu, și de prinț.

***Ana-Maria Niculescu-Mizil** este sociolog și studiază în prezent produsele culturale Walt Disney în calitate de doctorandă în Științele Comunicării la Universitatea București.*

Dana DUMA

Walt Disney: magician, manager, moralist

Una dintre cele mai vechi amintiri ale regizorului Roman Polanski reînvie una dintre puținele zile fericite petrecute în timpul Războiului. Rămas singur după ce părinții i-au fost trimiși de naziști în lagăr, el a rătăcit luni întregi pe străzile ghetoului din Cracovia, unde a descoperit, într-o pubelă, bucăți de peliculă din filmul lui Disney din 1937, *Albă-ca-Zăpada*. Bucuria descoperirii i-a restituit pentru scurt timp sentimentul asociat de obicei cu peliculele „marelui Walt": acea siguranță afectivă a copilăriei întreținută (și) cu ajutorul desenelor animate.

Fie duși de mînă de părinți la cinema să le vedem, fie că le-am privit pe un mic ecran acasă, primele scurtmetraje și lungmetraje Disney de care ne amintim lasă loc unor *flash*-uri de fericire ca acela evocat de Polanski, pe care numai de sentimentalism nu-l putem suspecta. Aici, la nivelul acestui prim contact cu lumea creată de părintele lui Mickey Mouse și al industriei de animație, se confirmă reușita strategiei lui de creație și de marketing.

Fără să pună prea mult la inimă că unii l-au numit „un Rafael al prostului gust" și l-au condamnat pentru viziunea dulceagă asupra „Visului american", Disney a ales să se adreseze clasei mijlocii pe înțelesul ei, să livreze optimism, atît de necesar în epoca marii crize economice (1929-1933), în timpul Războiului și, desigur, și după încheierea acestuia. Așa cum observa George Littera, „seria cu Mickey Mouse, începută înainte de 1930, propune un personaj familiar, o imagine tonică a ingeniozității, a voinței de a birui adversitățile vieții, a optimismului candid (...), viziune care poate fi acceptată dacă ignorăm că șoricelul mai apare și ca o emblematizare a americanului din *middle class*" (în *Istoria filmului universal 1895-1945*, p. 245).

Conștient de avantajele serializării producției, de șansa ca publicul să se atașeze de personajele cu profil inconfundabil reluate de la un film la altul, Disney a adăugat ofertei sale atracția unor impecabile numere cîntate și dansate, incluse în toate filmele. Mesajele educative (judecate ca nesuferit de povățuitoare de unii) deveneau mai ușor acceptate în forma aceasta ludică.

Dacă stilul grafic al producțiilor disneyene a fost criticat pentru estetica lui de carte poștală, la limita kitsch-ului, producătorul de geniu argumenta că banalitatea desenelor este compensată de tușa afectuoasă: linia este mereu rotunjită (definind „stilul în O", al preferinței pentru cerc și elipsă), iar formele, amintind în general de fizionomia copiilor foarte mici, declanșează în spectator empatia. Calitatea și abundența gagurilor incluse în serialele disneyene asigură, de asemenea, atașamentul și fidelitatea unui segment uriaș al publicului american și de pretutindeni, de ieri și de azi.

Stilul producțiilor Disney comunică eficient o viziune asupra lumii care îl definește foarte bine pe magicianul-antreprenor. Influența recunoscută a apartenenței sale la ordinul masonic De Molay (căruia i s-a alăturat la 20 de ani) l-a făcut să-și asume, de bunăvoie, misiunea didactică de a promova constant precepte morale dragi Americii puritane. Cele șapte virtuți cardinale elogiate prin filmele disneyene sînt: 1) iubirea față de părinți; 2) reverența în fața lucrurilor sfinte; 3) politețea; 4) camaraderia; 5) fidelitatea; 6) curățenia (la propriu și la figurat); 7) patriotismul.

Toate filmele includ, în episoade amuzante sau aventuroase, o „morală" care elogiază aceste virtuți. Poate că tocmai pentru că Mickey Mouse a fost ales cel mai adesea avocatul acestor virtuți, el a și devenit destul de repede mai puțin simpatizat decît ceilalți eroi ai serialului său, Donald Duck sau Goofy. Cînd Donald a devenit preferatul publicului, Disney nu a ezitat să-l folosească în propaganda antinazistă după intrarea SUA în război. În *Donald Duck Army Ranger* (1944), rățoiul țîfnos e trimis în misiune pe frontul antifascist, la fel ca în super-amuzantul *Der Führer's Face* (1943), în care satira la adresa lui Hitler aduce aminte de cele mai bune scene din *Dictatorul* (1940), genialul pamflet anti-Hitler al lui Chaplin.

Nemulțumirile față de didacticismul mesajelor educative din seria Mickey Mouse, dar și față de estetica de cartolină a graficii, au apărut chiar în interiorul studioului, unde în 1941 s-a declanșat o grevă, urmată de plecarea greviștilor, care au fondat o companie concurentă, United Production of America, unde se promovau principii opuse producției Disney. Stilul „în O" a fost acolo înlocuit cu „stilul în I", epurat de ornamente, iar repertoriul de teme se adresa mai degrabă adulților. Nașterea unei reacții estetice înnoitoare este, indirect, un alt merit al lui Walt Disney, care i-a provocat pe cei formați la studioul său să experimenteze alte forme ale animației și să lupte pentru recunoașterea ei ca artă.

Disney a luptat pentru consolidarea prestigiului studioului și cu ajutorul lungmetrajelor, a căror perfecțiune formală și optimism seduceau publicul și criticii. După enormul succes global cu *Albă-ca-Zăpada și cei șapte pitici* (1937), alte incursiuni în lumi descrise cu simțul fabulosului și cu mult fast au venit să confirme reputația „magicianului": *Pinocchio* (1940), *Fantasia* (1940), *Dumbo* (1941), *Bambi* (1942) sau *Trei cavaleri* (1945). La Disney s-a realizat și primul film de animație în Cinemascop, celebrul *Doamna și vagabondul* (1955), un *musical* cu scene antologice, și *Frumoasa din pădurea adormită* (1958), primul lungmetraj de animație pe peliculă de 70 mm în Super Technirama și cu sunet stereofonic.

Opera sa, devenită model pentru producția de masă și de serie, înnobilată de pasiunea arzătoare pentru muzica clasică, este, de fapt, puțin cunoscută în România și judecată în termeni maniheiști. Se crede că numeroasele Oscaruri îi legitimează în principal valoarea. Dar Disney a fost legitimat ca artist și de selectarea unor desene din filmele lui în mari muzee ale lumii, precum celebrul Muzeu de Artă Modernă din New York, sau de primirea titlului de *doctor honoris causa* al Universității Yale (1938).

Lăudat de mari cineaști ca Chaplin și Eisenstein, el a fost omagiat și de cel mai celebru animator de la noi, Ion Popescu Gopo, care i-a vizitat studiourile. Textul scris de el cu ocazia morții marelui Walt (publicat în 1967, în catalogul festivalului de la Annecy) analizează în profunzime natura acestui fenomen: „Walt Disney adună cei mai buni desenatori din lume, creează o uzină în maniera lui Ford și aplică diviziunea muncii artistice. Această diviziune determină eșecul sau succesul filmelor lui Disney. Desenatorii săi devin specialiști. Unii știu perfect să deseneze capete sau să redea expresii, alții se pricep să redea atitudinea și mișcările corpului, alții desenează pliul veșmintelor, colorează, fabrică decorurile...

© wikimedia commons

Vom vedea mereu filmele sale, îi vom vedea pe Pluto, Mickey și Donald, căci desenatorii care le-au dat viață continuă să lucreze, studioul întreg funcționează și încă va funcționa o sută de ani. Marea uzină funcționează, dar Magicianul a murit".

Gopo a anticipat supraviețuirea studioului Disney și a brand-ului asociat cu însăși ideea de cinema de animație. Sau – și mai precis – ideea de calitate a unei producții de animație care integrează cele mai noi tehnologii și tendințe culturale dominante.

***Dana Duma** este critic și istoric de film și predă istoria și estetica filmului la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale".*

Ce deosebește desenele Disney de alte povești

Desenele realizate de studiourile Disney după celebrele povești sau după legende vechi de cînd timpul au un final fericit, însă ele nu reflectă nici pe departe sfîrșitul pe care acestea îl aveau, de fapt, în original. În desenele Disney este vorba despre iubire și multă bucurie sau tristețe, iar în celelalte acțiunea este mai mică și lipsesc iubirea și afecțiunea.

De exemplu, *Mica sirenă* a lui Disney este foarte diferită de varianta lui Hans Christian Andersen, deși există și unele părți similare. Ariel îl vede pe prinț de departe, pe nava sa, și într-adevăr îl salvează de la înec și se îndrăgostește de el. Sirena o vizitează pe vrăjitoarea mării, care îi ia graiul în schimbul picioarelor de fată.

În povestea inițială, tîrgul rămîne același: sirena poate rămîne om numai dacă găsește dragostea adevărată, iar prințul se îndrăgostește de ea. În film, dacă Ariel nu reușește acest lucru, se transformă din nou în sirenă. În poveste, ea moare dacă eșuează. În film, ca și în poveste, după ce „primește" picioare, fiecare pas pe care îl face frumoasa fată este la fel de dureros ca și cum ar călca pe cioburi de sticlă.

Planul nu funcționează, prințul se căsătorește cu o altă fată, despre care crede că l-a salvat de la înec. Ariel nu-i poate spune adevărul pentru că nu poate vorbi. Vrăjitoarea îi transmite că, dacă îl ucide pe prinț, se poate întoarce în mare, sub formă de sirenă. Însă Ariel refuză și se aruncă în apă, transformîndu-se în spumă de mare. Nu prea este un final fericit, nu-i așa?

Nu există om în viață care să nu fi savurat, copil sau nu, desenele animate produse de Disney. Toată lumea iubește animalele vorbitoare, fetele frumoase și poveștile pline de curaj și iubire din aceste filme. Cele mai multe dintre ele au acel final fericit care ne face să zîmbim, indiferent cît am fi de supărați. De multe ori, scenariștii de la Disney au modificat părți întregi din poveștile care ne-au încîntat copilăria. Uneori, povestea originală este mai urîtă decît cea la care ne uităm cu drag.

***Radu Teodor Cristian,** clasa a VI-a, Școala Gimnazială „Ion Heliade Rădulescu".*

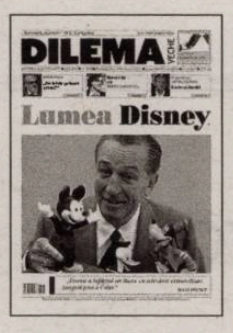

Vasile MORAR

Etica vieții ca joc și sărbătoare perpetuă

Primul gînd care mi-a răsărit în chip spontan atunci cînd mi s-a propus să scriu despre fenomenul Disney cu un accent special asupra „eticii Disney" n-a fost, trebuie să mărturisesc, unul din domeniul solicitat, ci din amintirile mele literare. Mai precis: *Cărarea pierdută,* romanul lui Alain Fournier, citit, în plină adolescență, într-o vară însorită, în care ploaia venea pe neașteptate, întotdeauna la prînz, iar eu savuram povestea în chiar acest răstimp, mi s-a impus cu puterea pe care o are, uneori, memoria noastră involuntară. Cum am încredere în înțelepciunea asociațiilor minții și cum, de asemenea, am încredere și în etica văzută nu numai ca o sumă de norme și prescripții mai mult sau mai puțin solemne, ci, mai degrabă, ca o întîlnire a acestora cu „povestea unei vieți", am găsit și explicația simplă a faptului că acest roman, nu foarte cunoscut, a însemnat calea (poate mai potrivit ar fi să spun „cărarea") mea de acces spre etica Disney. Alain Fournier, în narațiunea sa, aducea un elogiu tinereții adolescentine, imaginînd un tărîm (acum am spune un *Land)* plin de mister, în care pădurea și cărările ei conduc la un palat unde singurii locuitori sînt tineri, băieți și fete, în căutarea lumii din povești, sau de poveste. Oricum, pentru ei, atunci, pentru un timp determinat – o lume reală și magică, deopotrivă. Întîmplările se petrec la sfîrșit de secol XIX. Împărăția juvenilității se opunea cenușiului vieții, în care sărbătoarea și jocul erau excepții. Dimpotrivă, în palatul lor înconjurat de copaci falnici, mereu inundați de o ceață luminoasă, bucuria și jocul, iubirea și visarea cu ochii deschiși constituie singura lume de dincolo de cea prozaică. În fapt, avem prefigurată aici nu neapărat întreaga temă a eticii Disneylandului, dar o bună parte a acesteia. E vorba, într-un fel, de împlinirea unui vis străvechi al umanității: să fii liber să trăiești ca în poveste, să n-ai alte restricții decît acelea dictate de regulile jocului și, desigur, de convențiile poveștilor dintotdeauna și de pretutindeni. Nu trebuie, cred, să uităm că cea mai mare parte a istoriei s-a desfășurat sub semnul penuriei, iar ieșirea din *penia,* din sărăcie și lipsuri, s-a produs, pentru majoritatea tăcută a lungilor vremi, de-abia de cam două sute de ani în Occident și, în cel mai bun caz, de o sută, în restul lumii. Este suficient, de pildă, să-l citim pe Thomas Piketty cu al său *Capitalul,* în secolul XXI, și să constatăm diferențele enorme de bunăstare dintre noi și cei ce ne-au precedat, decalajele incredibile dintre timpul nostru liber și timpul lor liber, al celor de acum cîteva generații numai. Adevărul devenit enunț arhibanal, anume că existența și ofertele ei sînt copleșitoare, că era consumului a devenit o realitate incontestabilă, că aproape oricine are calea deschisă spre bunăstare și desfătare, nu putea să nu ridice și interogații în registru etic. Cum se răspunde acestora? Există, desigur, o remarcabilă continuitate derivată din menirea constantă a eticii de la Socrate și Platon încoace, de a da un răspuns comprehensibil la această anume întrebare: cum trebuie să trăim?

Pentru omul ieșit din penurie, pentru omul deprins să-și dezvolte individualitatea, pentru cel dispus să accepte interpretări relativismai degrabă decît certitudini absolupentru cel obișnuit deja să discute înspre bunăstare și numai după aceea Bine, temele etice tradiționale vor lte sensuri și diverse (sau adverificații față de „cei vechi".

După o serie de eșecuri, Disney trebuia să creeze o nouă „stea". Majoritatea biografiilor spun că ideea lui Disney pentru Mickey Mouse i-a venit în timpul întoarcerii de la New York. Este o discuție în jurul creatorului lui Mickey, ori Disney ori Iwerks. Șoarecele a fost inițial numit „Mortimer", dar a fost botezat mai tîrziu „Mickey Mouse", deoarece noua soție a lui Disney, Lillian, considera numele „Mortimer" ca fiind nepotrivit.

Cum poate fi atunci interpretat prin grilă etică tot ceea ce a adus cu sine Disneyland-ul? Un autor precum MacIntyre afirmă, cu drept temei, că două fapte sînt importante în cazuri de acest fel sau similare. Primul: judecățile noastre etice sînt profund marcate de un climat emotivist, ceea ce înseamnă că avem un Sine subiectivist, unul preocupat mai degrabă de sincerități psihologice decît de „adevăruri etice" întotdeauna puse sub semnul întrebării. Disneyland-ul este perfect compatibil cu structura societății actuale, în care dominante sînt trei tipuri de „personaje". Mai întîi, managerul manipulativ, care poate instrumenta foarte bine și eficient nevoia profundă a oamenilor de a trăi în conformitate cu „lumea poveștilor". Acestea pot fi proiectate și realizate ținînd seamă de festivismul galopant al cererii publice. Al doilea personaj privilegiază și el sistemul Disney: esteticul. Oricine are mijloace își poate permite să se bucure de „plăcerile și visele tinereții". Al treilea personaj este terapeutul. Or, este evident că lumea spectacolului fără de risc, lumea experimentării tipice vîrstei juvenile reprezintă moduri de a fi și de a gîndi perfect acordate fenomenului Disney. Aceasta cu atît mai mult cu cît „o cură de Disney" este cu totul comprehensibilă oricărui om care crede, cu obstinație, în „terapiile salvatoare". Același autor aduce în prim plan și alt fenomen semnificativ pentru înțelegerea etică a „lumii spectacolului": oamenii gustă împreună jocul și hedonismul implicat în această lume plină de noutate, dar trăirea îi unește totuși doar epidermic, pentru că din adîncimea Sinelui emotivist pot răzbate, nu arareori, dezacorduri destul de ireconciliabile, atît în convingeri, cît și în atitudini. Or, pînă la urmă, destinul individual, inclusiv pentru omul din Disneyland, se croiește din întîlnirea dintre trăirea în lumea poveștii jucate și cea a existenței sale din toate celelalte registre ale vieții reale, prozaice: prin iubire, în familie, prin comunitate, cu prieteni, și deloc la sfîrșit, în profesie.

În fine, Disneyland-ul ne obligă să acceptăm o constatare făcută tot mai mult de către eticienii profesioniști sau amatori: că sensibilitatea postmodernă nu solicită decizii atît de nete, radicale și maximaliste precum cele ale eticii kantiene, de pildă. Nu mai trebuie judecată „Datoria" noastră (scrisă cu majuscule, în sensul de „nume sublim și măreț"), în opoziție cu „plăcerea" și „dorința", pentru că mult mai importunate se dovedesc a fi „îndemnurile la fericire" și urmările acestora decît urmările unui „trebuie" abstract, ce promite „demnitatea fericirii".

Gilles Lipovetsky, și în *Fericirea pardoxală,* dar și în mai vechea sa carte *Amurgul datoriei,* susține că trăim (și amintește chiar EuroDisneyland-ul de lîngă Paris) în post-datorie și post-virtute. Trăim – expresie care a făcut carieră – în „etica nedureroasă a noilor timpuri democratice". Argumentul pare convingător și multă lume nu-l acceptă. Dar ce se întîmplă, totuși, cînd trebuie să gîndim „Datoria" chiar cu majuscule și noi credem că putem trăi mai departe cu regulile din Disneyland, dar nu mai sîntem acolo de mult? Avea dreptate Freud să spună că „noutatea constituie întotdeauna condiția plăcerii", dar tot el zicea și că este pe deplin sănătos, fizic, psihic și moral, cel ce înțelege „principiul realității". În romanul *Cărarea pierdută,* eroii se izbesc, în final, tocmai de „principiul realității".

Vasile Morar *este profesor la Facultatea de Filozofie a Universității București.*

Regele Leu, *cel mai frumos desen Disney*

Cred că aveam vreo 5 ani cînd mă uitam fascinat la *Regele Leu,* aproape în fiecare după-amiază. O rugam pe mama să îmi mai pună o dată CD-ul în computerul cel vechi, și buna dispoziție începea imediat ce auzeam primele acorduri ale muzicii africane cu care începea desenul, odată cu soarele incandescent care erupea pe ecran.

Niciodată n-am știut ce îmi plăcea cel mai mult – peisajele fantastice, muzica aceea care mă ținea în tensiune pînă la următoarea scenă, frumusețea puiuțului de leu? Poate mă impresiona povestea lui Simba, un mic leu-prinț născut în Africa, mîndria părinților săi, al cărui unchi rău, Scar, plănuia să îl omoare pe el și pe tatăl lui, ca să devină el însuși regele junglei. Am tremurat odată cu Simba cînd a fugit de hiene, m-am simțit mic și vinovat ca și el de moartea tatălui-rege... Am triumfat odată cu el cînd s-a întors și a redevenit rege! Oh, atunci m-am simțit eu însumi Simba, aș fi vrut să fiu ca el: frumos, puternic, drept, fericit...

Ca în toate poveștile Disney, binele triumfase asupra răului și cei vinovați fuseseră pedepsiți! Da, așa aș vrea și eu să se întîmple în realitate.

Întotdeauna m-am simțit minunat urmărind suspansul poveștii, amuzîndu-mă de poznele personajelor, bucurîndu-mă de muzică și imagini – toate făcînd din lumea Disney un loc unic și inconfundabil pentru mine.

Robert Ion Chiriac, *clasa a VI-a, Școala Gimnazială „Ion Heliade Rădulescu", București.*

Caterina PREDA

Disney și politica

Mickey Mouse este unul din simbolurile culturale americane cel mai ușor de recunoscut în întreaga lume. Pentru că are acest statut, el este criticat împreună cu restul producțiilor Disney pentru tipul de model cultural pe care îl propun și pe care compania producătoare l-a impus pe mapamond.

Creatorul său, Walt Disney (1901-1966), a fost fie adorat, fie criticat foarte aspru, mai ales de cei care au văzut în compania sa și în producțiile acesteia un braț al societății de consum americane care a ajuns la o dominație globală. Disney a fost un conservator, apropiat de Partidul Republican și, conform celor care-l susțin, complet apolitic, sau, conform criticilor săi, expresia clară a conservatorismului său fiind remarcată în toate producțiile sale. Etosul consumerist, extinderea corporației pînă la o vîrstă foarte fragedă a consumatorilor s-ar afla în centrul modelului Disney.

The Walt Disney Company este cea de-a doua companie media la nivel global. Aceasta produce filme și administrează șase parcuri de distracții în SUA (plus o linie de croaziere), Europa și Asia. Corporația Disney deține șase studiouri de film, studioul de animație Pixar, siteul web Disney.com (2007), televiziunea ABC, mai multe rețele de cablu (Disney Channel, History Channel), peste 200 de posturi de radio, patru companii muzicale, edituri, reviste, studiouri care produc jocuri video.

După benzile desenate și desenele animate, Disney a creat un loc unde personajele Disney pot fi întîlnite: Disneyland, inaugurat în 1955, în apropiere de Los Angeles, „cel mai fericit loc de pe Pămînt". Compania Disney a avut și aspirații mai ample, nerealizate. Ca parte a unui plan care prevedea crearea unui oraș al viitorului de către corporații în Florida, Disney a creat The Experimental Prototype Community of Tomorrow (EPCOT) sau modelul pentru guvernarea privată, gîndit ca o utopie urbană și care a fost criticat ca un posibil model intenționat creat de Disney pentru spațiul public. Disney credea că printr-un astfel de model, bazat pe un fel de utopism tehnologic american, multe dintre relele vieții urbane americane, precum sărăcia, alienarea, supraaglomerarea, ar fi dispărut.

Printre criticile cele mai celebre ale modelului impus de Compania Disney se află volumul chilian *How to read Donald Duck Imperialist ideology in the Disney comic,* editat de Ariel Dorfman și Armand Mattelart, apărut în 1971, într-o perioadă în care în Chile aveau loc reforme de stînga introduse de președintele socialist Salvador Allende (1970-1973) și care includeau încercarea de a elimina sau limita influența monopolului SUA asupra mass-media și asupra modelului cultural.

Volumul discută rolul jucat de Disney în construirea unui model artificial al inocenței universale, care respinge realitatea și caută puritatea, precum și de grotesca disparitate dintre visul Disney de bogăție și nevoile reale din lumea a treia. Familia Disney se extinde în ciuda frontierelor și ideologiilor, a diferențelor dintre oameni, și șterge particularitățile date de obiceiuri și limbă, compania exploatînd comercial la maximum valori universale și reușind să obțină acordul celor care au fost deja condiționați prin educația lor de mesajele Disney.

„Disneyfication is Dollarisation": în lumea Disney, orice cuvînt face publicitate la ceva sau cuiva și se află sub obligația de a consuma. „Cu siguranță nu este bine pentru copii să le fie insuflată pe ascuns obligația permanentă de a cumpăra obiecte de care nu au nevoie. Creaturile lui Disney sînt într-o cursă frenetică după bani, într-un carusel al consumerismului" (Ariel Dorfman, Armand Mattelart). Aceasta este și ideea susținută de *The Mouse that roared* de Henry Giroux și Grace Pollock, și anume transformarea timpurie a copiilor în consumatori, și nu în persoane cu spirit critic.

Primul scurtmetraj al lui Mickey a fost Plane Crazy, *în 1928, un film mut. După ce nu a găsit un distribuitor pentru* Plane Crazy *și pentru continuarea sa,* The Gallopin' Gaucho, *Disney a creat un scurtmetraj Mickey Mouse cu sunet,* Steamboat Willie. *Acesta a avut succes și au fost distribuite cu sunet și cele două scurtmetraje precedente. Disney și-a împrumutat vocea lui Mickey și Minnie Mouse, iar Mickey a purtat vocea lui Disney pînă în 1946.*

Disney nu s-a separat niciodată de munca sa și a avut legături tangențiale cu lumea politică. În 1935, Liga Națiunilor l-a recunoscut pe Mickey ca un simbol internațional al Bunăvoinței, Disney fiind o figură politică ce putea să conteze mereu pe ajutorul guvernamental. Astfel, Studiourile Disney au produs filme de desene animate de propagandă: în *The New Spirit* (1942), Donald Duck le cere cetățenilor să-și plătească impozitele pentru a ajuta la efortul de război.

Walt Disney a fost alături de Joe McCarthy în cruciada sa anticomunistă și a făcut declarații în fața Comitetului pentru Activități Neamericane al Camerei Reprezentanților (1947), fiind împotriva acțiunilor sindicale precum cea de la Studiourile Disney din 1941 și acuzîndu-i pe participanți de simpatii comuniste în fața comitetului. Susținător al lui Goldwater în 1964, Disney a contribuit și la campania lui Ronald Reagan în California, iar în 1952 realiza un clip publicitar pentru Dwight D. Eisenhower. După cel de-al Doilea Război Mondial, el a fost un apărător al „stilului de viață american", glorificînd americanii, într-un amestec de simpatii democratice și conservatorism cultural.

***Caterina Preda** este lector dr. la Facultatea de Științe Politice a Universității București, unde predă cursuri despre Artă și politică și America Latină.*

Catrina GHEORGHIU

Modelul Disney

Am 14 ani și de cînd eram mică mă uit la filme Disney. De foarte multe ori, poveștile lui m-au ajutat în momentele în care eram tristă. Preferatele mele sînt: *Pocahontas*, pentru stilul de viață pe care îl avea și pentru că este inspirată dintr-o poveste adevărată, *The Little Mermaid (Mica sirenă),* pur și simplu pentru că e despre sirene, *Dumbo, 101 Dalmatians (101 Dalmații)* și *The Aristocats (Pisicile aristocrate),* pentru felul în care animalele iau trăsături umane. Eu cînd aud cuvîntul „Disney" mă gîndesc la filmele animate, cele vechi, cele cu care am crescut eu! Părerea mea este că producțiile clasice, desenate, sînt mai frumoase și mai bine realizate decît cele de acum, bazate pe CGI. În plus, filmele Disney actuale sînt mult prea comerciale, ceea ce distorsionează felul în care este perceput filmul. De exemplu, despre *Frozen (Regatul de gheață),* oamenii spuneau că este cel mai bun film Disney chiar dinainte să apară.

Impresia mea e că filmele de pe Disney Channel nu au nici o legătură cu lumea creată de Walt Disney: ele sînt, în general, despre copii de 12 ani faimoși, cu care nu pot să mă identific. Cu personajele din animațiile Disney pot. Eu mă identific cu Merida din filmul *Brave (Neînfricata)* deoarece și eu vreau să fiu liberă și să îmi schimb soarta.

Filmele Disney sînt filme educative, cu personaje care au devenit un *role model* pentru copii, deoarece eroii și eroinele dau dovadă de curaj, bunătate și creativitate, au spirit de sacrificiu și sînt nonconformiști. Pocahontas voia numai binele tribului ei și s-a simțit vinovată cînd și-a urmat inima. Atunci cînd iubitul ei, John Smith, urma să fie executat, Pocahontas a încercat să îl salveze, punîndu-și viața în pericol.

Totuși, există un fel de model pe care sînt construite mai toate aceste povești: în primul rînd, au multă muzică și fiecare are o melodie reprezentativă („Bare Necessities", „When You Wish Upon A Star", „Once Upon A Dream"), din care multe au devenit mai faimoase decît filmele în sine.

De obicei, există un cîntec care arată cît de diferit este personajul principal. În *Beauty and the Beast (Frumoasa și Bestia),* la începutul filmului tot satul cîntă despre cît de ciudată e Belle. În *The Little Mermaid,* Ariel – care lipsește de la concertul familiei – declară și ea că vrea mai mult decît îi oferă regatul ei subacvatic.

În toate filmele Disney, personajul se desparte / este despărțit de familia sa. Alice cade în scorbura copacului și ajunge în Țara Minunilor, Tiana din *Princess and the frog (Prințesa și broscoiul)* este transformată în broască și pleacă cu prințul să caute pe cineva să îi transforme la loc în oameni, Mulan pleacă la armată pentru a-i ține locul tatălui ei. De aici încep tot felul de dificultăți, ca în orice poveste. Noroc că personajul principal are un ajutor (un *sidekick)* care îi dă sfaturi, îl susține moral și intervine uneori salvator în acțiune. Cînd am fost la Disneyland, ni s-a povestit cît de mult se lucrează la un astfel de personaj și ce important este el în a da viață și umor scenelor. Asemenea personaje secundare celebre sînt Flounder, Djinn-ul lui Aladdin, Chip – cești cuța ciobită, Stich extraterestrul, dragonul Mushu. Adesea ele sînt interpretate de voci celebre, precum Robin Williams (Djinn-ul) sau Eddie Murphy (Mushu).

Snow White and the seven dwarfes, *primul lungmetraj de animație în limba engleză și filmat în Technicolor, a fost lansat în 1938. Filmul a devenit producția cu cele mai multe încasări ale anului, reușind să strîngă peste 8 milioane de dolari (astăzi 98 de milioane). Succesul avut cu* Snow White *(pentru care a cîștigat Oscarul) i-a permis lui Disney să deschidă o nouă sucursală a studioului său în Burbank, în 1939.*

Inevitabil, dacă într-un film Disney este prezent un cuplu, există și un duet romantic. Cînd Aladdin o scoate pe Jasmine în oraș (peste oraș) pe covorul zburător, ei cîntă împreună „A Whole New World". Foarte important e și momentul personajului negativ, cînd pare că acesta va ieși învingător. Rareori, însă, un *villain* Disney are propriul cîntec (Ursula – vrăjitoarea mării, Dr. Facilier din *The Princess And The Frog).*

Nu ar fi Disney fără un final fericit! Întotdeauna personajul principal își împlinește visele, iar cel negativ este înfrînt și umilit sau chiar ucis. Cînd eram mică, momentul meu preferat era atunci cînd prințesa își găsea finalul fericit, dar acum, că am crescut, mi se pare că personajele negative ale unui film Disney sînt mult mai interesante și cu povești mai complexe. Mi-ar plăcea să văd un film cu un final mai nuanțat.

***Catrina Gheorghiu** este elevă la Colegiul Național Bilingv „George Coșbuc".*

Raluca BALOGH

Mickey Mouse și Prințesa Sofia

E zăpadă pe străzi, iar autoritățile au închis școlile și grădinițele. În timp ce eu scriu acest text, băiețelul meu numără, încuviințează, răspunde. Dacă nu l-ai vedea, ai zice că vorbește cu cineva. În realitate, se uită, de unul singur, la desenele cu Mickey Mouse.

În peste 80 de ani de existență, Mickey s-a schimbat mult. Mă uit la șoricelul antropomorfizat. E ca un fel de profesor care îi provoacă pe cei mici la jocuri interactive, îi învață să numere, să adune și să scadă, pornește cu ei în aventuri care sînt, de fapt, doar pretexte pentru noi și noi lecții.

Construcția seriei „Clubul lui Mickey Mouse", de la Disney Junior, se bazează pe personajele intrate adînc în mentalul a generații întregi de copii, pe recuzită și pe o serie de formule tip și proceduri standard: invocarea ajutorului, „Oh, Toodles", găsirea mick-uneltelor și a mick-uneltei secrete care contribuie la rezolvarea sarcinilor, strigătul victorios de după reușită, „Super-ura!", intonarea cîntecului „Hot Dog" și așa mai departe.

Personajele orientează cursul acțiunii spre învățare, rezolvarea eficientă a sarcinilor și stabilirea normelor de comportament social. Mickey pune întrebări, apoi lasă un timp de așteptare pentru ca băiatul și fetița din fața televizorului să răspundă. După care dă el însuși răspunsul corect și scoate exclamații apreciative la adresa copiilor. Cînd te uiți la Mickey ai senzația că te afli în fața unei lecții prin cablu, o lecție transmisă în fața unei clase uriașe, care se întinde pe tot cuprinsul globului pămîntesc. În serial, ideea de poveste este secundară; învățarea, sarcinile, rutinele ocupă primul plan.

După insuccesele cu Pinoccchio, Fantasia și Dumbo, pe la sfîrșitul anilor '40 studioul și-a revenit, continuînd cu producția lungmetrajelor Alice In Wonderland *și* Peter Pan, *care au fost amînate în perioada războiului, și a început să lucreze pentru* Cinderella, *care a devenit cel mai important succes după* Snow White and the seven dwarfes.

Cînd scriu aceste rînduri, copilul se uită în continuare la Mickey. Pe el îl distrează ce se întîmplă pe ecran, iar eu am totuși treabă. Este greu să te lupți în condițiile astea cu Mickey Mouse și, ca și alți părinți, fac și eu o concesie televizorului și desenelor animate.

Există peste tot în lume dezbateri nesfîrșite legate de timpul pe care un copil ar trebui să îl petreacă în fața ecranului. Mulți neurologi spun, aducînd argumente științifice, că acesta ar trebui să tindă spre zero. Cît de ușor și cu ce consecințe sociale îl poți rupe complet pe un copil de popcultura generației lui, chiar și la o vîrstă atît de fragedă? Și cît de greu e să cîștigi zece minute de liniște, cînd ai de rezolvat ceva urgent, în absența desenelor animate... Așa se face că mulți părinți aleg să își lase copilul să se uite la televizor, monitorizînd atent timpul pe care cel mic îl petrece în fața ecranului și conținutul programelor urmărite.

Producțiile Disney precum *Prințesa Sofia, Doctorița Plușica* sau *Miles în spațiu* au toate o dimensiune educativă, promovează valori sociale și morale și încearcă să le inoculeze copiilor ideea de corectitudine politică. Am vorbit la un moment dat cu creatoarea personajului Doctorița Plușica, Chris Nee, care spunea că s-a gîndit la un astfel de personaj ca la o modalitate de a-i diminua fiului său teama de doctor. Dar, mai mult decît atît, inimoasa și inteligenta doctoriță este o fată de origine afro-americană, ea face parte, așadar, dintr-o categorie adesea vulnerabilă. O categorie pentru care stabilește un model pozitiv.

Într-unul dintre episoade, Plușica repară, de pildă, o păpușă veche, făcută după chipul și asemănarea primei femei de culoare care a pilotat un avion, o altă încercare de a stabili repere și modele. „Cred că Plușica îi ajută pe copii să aibă o relație mai bună cu doctorii, dar sper că e mai mult de atît. Cred că e vorba despre a fi liderul unui grup, a avea grijă de cei din jurul tău, a fi parte dintr-o comunitate. Sînt curioasă să văd, după douăzeci de ani, cîți dintre absolvenții de medicină au ales să se facă doctori pentru că se uitau la Plușica în copilărie", îmi spunea Chris Nee.

Un alt desen animat de mare succes, mai ales în rîndul fetițelor, este *Prințesa Sofia*, o fată de origine modestă, dar extrem de bună, blîndă și inteligentă, care ajunge, într-o bună zi, prințesă. Principala lecție pe care o dă Sofia este aceea că a fi o prințesă adevărată înseamnă să fii bun, să ai grijă de cei din jurul tău și să găsești soluții creative la problemele apărute. Tot despre găsirea de soluții este vorba și în desenul animat *Miles în spațiu*, care adaugă la aceasta și noțiuni de știință.

Copiii se uită fascinați la astfel de desene. Vînzările figurinelor care îi întruchipează pe eroii animați sînt, la nivel global, uriașe. Disney Junior a ajuns să depășească în topul audiențelor televiziunile de știri. Însă, dacă punem în balanță o minge colorată de pe ecran și una din viața reală, care credeți că ar trebui să cîntărească mai mult?

***Raluca Balogh** este editor la platforma Republica.ro.*

Carmina FRANCIS

Speriați de Oglinda Magică

Este o mare deosebire între cum percepeam eu filmele clasice Disney în copilăria mea românească a anilor '70 și cum le percepe fiul meu crescut în Anglia ultimilor zece ani. Pentru mine, fie la cinema, fie la televizor, vizionarea unui film Disney era un moment de *nec plus ultra*, scufundare totală în lumea personajelor animate, urmat apoi de comentarii cu prietenele de aceeași vîrstă, din clasă sau de la bloc, în jurul căruia defilam ca piticii din *Albă-ca-Zăpada*, fredonînd „Hai-ho, hai-ho", sau dansam și cîntam în gura mare ca ursul Baloo și Mowgli din *Cartea Junglei*.

Mickey Mouse și Donald Duck apăreau des la televizor, nu trebuia să plătim, ca acum, pentru televiziune prin cablu sau DVD-uri ca să îi vedem. Televiziunea britanică rareori transmite un film Disney clasic, probabil că au contracte foarte stricte cu compania americană. Comparativ cu alte firme de animație, DVD-urile Disney sînt renumite ca avînd prețurile cele mai mari. Iar dacă intri într-un magazin Disney (să nu mai vorbim de o excursie la Disneyworld, la Paris sau în Florida...), ca părinte, ești imediat izbit de amploarea industriei acestei companii, iar copilul tău va fi absorbit și ușor zăpăcit de valul obiectelor Disney de pe rafturi: personaje de pluș sau de plastic, în diferite mărimi, costume pentru *dressing up*, căni de plastic, rucsacuri, tricouri, DVD-uri, păpuși, papuci, halate Disney etc. Reacția fiului meu, John, într-un asemenea magazin, a fost de a cumpăra repede ce îl interesa și apoi de a pleca imediat.

Pe 17 iulie 1955, Disneyland, unul din primele parcuri tematice din lume, s-a deschis și a avut un succes imediat. Oameni din toată lumea veneau la Disneyland, care conținea atracții bazate pe producțiile Disney. În timpul vieții lui Disney, departamentul de animație a mai produs filmele Lady and the Tramp *(1955),* Sleeping Beauty *(1959),* One Hundred and One Dalmatians *(1961) și* The Sword in the Stone *(1963). Producția la scurtmetrajele animate a continuat pînă în 1956.*

Am fost surprinsă să descopăr că pentru băiatul meu, născut și crescut în Anglia, filmele clasice Disney nu sînt la fel de importante cum au fost pentru mine, cu o singură mare excepție: *101 dalmații,* pe care John l-a revăzut de zeci de ori, de cînd avea 4 ani pînă acum, la vîrsta de 10 ani, împreună cu toate urmările posibile: *101 dalmații 2, 102 dalmații,* jocurile video, precum și filmele omonime cu actori reali, cu fenomenala Glenn Close în rolul Cruellei de Vil. Ca personaj negativ, Cruella de Vil intră în aceeași categorie cu Regina-Vrăjitoare din *Albă-ca-Zăpada și cei șapte pitici,* primul mare film de animație de lungmetraj, produs de Disney în 1937. A fost și printre primele filme Disney pe care am încercat să i le arăt lui John cînd era mai mic, poate prea mic, la 4-5 ani, pentru că nu a vrut să-l vadă, speriat de Oglinda Magică și de transformarea Reginei într-o sinistră vrăjitoare. Am aflat apoi și de reacția altor copii britanici, care fugeau să se ascundă după ușă la apariția acestei Regine malefice. Ei cresc uitîndu-se la personajele calme, super-colorate și pașnice de la CBeebies, CBBC sau CITV (canalele pentru copii ale televiziunilor britanice BBC și ITV); aceste personaje au de rezolvat, în general, mici complicații ale situației (hai să găsim mingea pierdută în parc!), în orice caz nu probleme de viață și de moarte, cum apar în multe din filmele Disney clasice bazate pe poveștile tradiționale (este moartă sau nu Albă-ca-Zăpada în sicriul ei de cleștar ?)... Multă vreme nu am putut să ne uităm pînă la sfîrșit nici la *Pinocchio*, din cauza „răilor" de Vulpoi și Motan și a peripețiilor prea dramatice prin care trecea Pinocchio, de care John era atît de impresionat încît plîngea.

Lucrurile stau însă mult mai bine cu filmele animate curente care apar pe bandă rulantă în cinematografe; le vedem cam pe toate, produse de variate companii între care nu facem mare deosebire; ne lăsăm prinși în toate maniile la zi, precum *Despicable Me* cu ai săi *Minions,* un personaj colectiv amuzant și pentru adulți. Copiilor britanici le plac filmele animate care să fie *funny* și cu *happy-end*. Pentru ei, filmele sînt pentru relaxare, nu pentru idolatrizarea personajelor animate, după care nu vor să se modeleze și de care, mai ales, nu vor să fie speriați. Monștrii animați se dovedesc întotdeauna a fi iubitori și buni, cu un simț al umorului foarte dezvoltat.

Cantitatea filmelor animate pe care le vede fiul meu este incomparabil mai mare față de cele vizionate de mine în anii '70. În afară de producțiile Disney recente, precum *Toy Story, Bolt, Planes,* sau de la alte companii – 20th Century Fox cu *Ice Age,* Dreamworks cu *Monsters vs Aliens* sau faimoasa parodie anti-Disney *Shrek,* Sony Pictures cu *Hotel Transylvania* – alte favorite ale întregii familii includ: *Scooby-Doo* (Warner Bros/Hanna-Barbera), *Aventurile lui Tin-Tin* (bazate pe benzile animate ale belgianului Hergé), *Ștrumfii* (originari tot din Belgia, relansați recent în lumea anglofonă ca *Smurfs), Wallace and Gromit* și *Shaun the Sheep* (de la compania britanică Aardman). Alături de fiul meu, redevin și eu reabsorbită în lumea filmelor animate; aventura continuă!

***Carmina Francis** este traducătoare și instructoare școlară de limba engleză la Liverpool.*

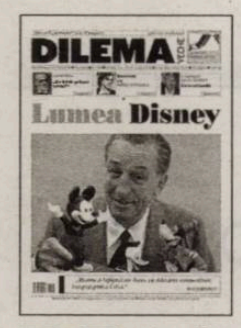

Alice TEODORESCU

(un) Disney și animația japoneză

Magie. Povești. Lumi fantastice. Desene animate. Copilărie. Acestea să fie primele asocieri care apar în mintea *consumatorului* Disney? În mintea mea, poate? Care să fie oare cele din mintea unui consumator de *anime?* Deși aceste prime linii abrupte pot părea începutul unei prelegeri alb-negru, cu termeni absoluți și indubitabili, asemenea spiritualității japoneze care transpare printre cadrele animate, mă aflu aici pentru a explora tușurile gri ce se insinuează de-a lungul istoriei animației, în buna sa „tradiție" transculturală. Pentru că inspirația curge din ambele sensuri, pornind cu primele influențe Walt Disney asupra lui Osamu Tezuka (și invers, de altfel!), unul dintre „părinții" benzilor desenate japoneze *(manga)* și serialelor animate *(anime)* ale anilor '50-'80 (probabil ați auzit de *Kimba,* cel ce se presupune că stă la baza clasicului *Lion King)* ori cu imaginea controversată a lui Hayao Miyazaki, fondatorul celui mai popular studio de animație japonez, Ghibli, câștigător de Oscar în 2003 și supranumit Disney-ul Asiei – un titlu pe care, însă, îl renegă cu putere.

Dar să ne întoarcem pentru cîteva momente la esența așa-zisei dispute: animația – acest mediu la fel de încîlcit în definire, care redă libertatea și extinde limitele imaginației prin posibilitățile tehnice aferente, *exprimînd profund aspecte personale, conștiente sau nu, ale gîndirii și simțirii umane,* în termenii lui Paul Wells (1998). Și ce poate fi mai profund și mai personal decît tehnica metamorfozei, pe care Disney o supralicitează în călătoriile eroilor și eroinelor sale către maturizare *(Beauty and the Beast, The Emperor's New Groove, The Princess and the Frog),* pe care Miyazaki o infuzează cu teme mari și grele precum ecologia, singurătatea, sacrificiul, familia *(Mononoke Hime, Kurenai no buta, Sent to Chihiro no kamikakushi),* pe care *anime*-urile o explorează adesea convențional, adesea experimental în genuri diverse, cu protagoniști care susțin ori modifică tipologii, pentru a ajunge la același numitor comun: învingerea forțelor malefice, regăsirea ori găsirea adevăratei identități, adevăratului Sine.

Transformarea este, cel mai adesea, spectaculoasă vizual, fiind așadar una de ordin fizic, însă, de fiecare dată, fără excepție, este însoțită de cea profundă pe care Wells o include în însăși definiția animației, cea interioară (spirituală, valorică, identitară). Poate că este o exagerare ori poate că întind limitele (largi!) acestui mediu cînd spun că, indiferent de gen, personaj, subiect, întotdeauna vom ajunge la o criză identitară, la o călătorie și o regăsire ori o descoperire. Aici, însă, intervine și marea dispută reală, atît la nivel academic, cît și la nivel de audiențe și fani situați în cele două „tabere": este vorba de o profunzime reală cînd vorbim despre Disney?

Un studiu extensiv realizat între 2008 și 2009 în Canada, China, Taiwan, Franța, Tunisia și Japonia, incluzînd studenți, dar și profesioniști din industria *popular culture* japoneză, identifică drept una dintre temele centrale *alternativa Disney (un-Disney* în original, Anne Copper-Chen, 2011), ținînd cont de popularitatea tot mai mare și puterea acestui tip de produs cultural în fața animației americane echivalate, cel mai adesea, cu produsele animate Disney. *Popular culture* japoneză, reprezentată mai ales de *anime* la nivel global (și *manga* în subsidiar), devine forța culturală, dar și economică ce stă cot la cot cu ceea ce pare a fi hegemonia sau *disneyificarea* lumii, pentru a o detrona (ceea ce în studiile academice este numită puterea *soft* a Japoniei). La o privire mai atentă, însă, granițele geopolitice conțin nuanțe la fel de gri ce se traduc în numeroase colaborări între studiouri japoneze de succes, precum Toei sau Ghibli, și Disney, ce presupun licențierea unor *anime*-uri, transformarea lor pentru piețele occidentale implicînd voci celebre de la Hollywood ș.a.m.d.

În anii '60, Walt Disney a început să planifice un parc tematic mult mai mare decît Disneyland, numit Disney World. „Inima" Disney World urma să fie „Experimental Prototype City (or Community) of Tomorrow", cunoscut, pe scurt, ca EPCOT. Disney s-a implicat intens în planificarea EPCOT, dar realizarea propriu-zisă a acestuia nu s-a întîmplat decît după moartea lui. EPCOT Center s-a deschis în 1982 în Disney World, Florida. Acum este un parc tematic și un tîrg internațional, și nu orașul viitorului pe care și-l dorise Disney.

Iată că nu totul este ceea ce pare a fi, iar transformările tehnice și insinuarea tot mai puternică a *popular culture* în viața de zi cu zi, asemeni vocii pătrunzătoare a sirenei Ariel, aduce acest *versus* într-o nouă lumină. Cu toate acestea, cele două mari figuri, Disney și Miyazaki, au ceva în comun: apelul la fantastic, preocuparea aproape obsesivă pentru realism, formalism și credibilitate. Totul prin puterea familiarului, fie prin reinterpretările poveștilor Grimm/Charles Perrault în cazul Disney, fie prin apelul la „ce înseamnă să trăiești" cu ideologiile aferente, în cazul Miyazaki/Ghibli. *Nota bene,* totuși: Miyazaki este și nu este subsumat *anime*-urilor, fiind un autor *per se.* Iar Disney încearcă să se reinventeze, să depășească linearitatea și soluțiile în adevăruri absolute (Bine *vs* Rău) în producții recente. Dacă reușește sau nu, aceasta este o temă de discuție pentru alte pagini.

Ce rămîne la final este, pînă la urmă, subiectivitatea, transformarea personală a privitorului față în față cu animația. Pentru fanul din mine, animația japoneză este echivalentul filozofiei în imagini mișcătoare, pe cînd Disney este doar o amintire simplă și colorată din copilărie. Alb-negru?

***Alice Teodorescu** este doctorandă în Științele Comunicării la Universitatea București, având ca interes de cercetare* popular culture *japoneză și identitatea de fan la nivel global.*

Laura GRÜNBERG

Cîrlige salvatoare

Iubesc desenele animate pentru că iubesc poveștile pentru copii, fie ele scrise sau ecranizate. Există cîteva personaje de suflet pentru mine. Pe primul loc este Scrat din *Ice Age.* Dar mai am un personaj la fel de drag: rățușca cea cu frică de apă care reușește în cele din urmă să înoate, urmînd sfatul celor mari, care îi dăruiesc un băț-cîrlig fermecat cu ajutorul căruia să se agațe de cer pentru a fi în siguranță și a nu se îneca. Ei bine, mie poveștile mi-au oferit și continuă să îmi ofere asemenea cîrlige de siguranță, care îmi dau curaj să mă arunc zi de zi în lumea asta complicată, plină de neprevăzut și populată de oameni deseori crescuți excesiv de mari.

Sînt sigură că nu doar pentru mine imaginile, personajele, basmele Disney au jucat un rol important în conturarea unor repere morale, în confruntarea cu tot felul de frici (de întuneric, abandon, moarte), în înțelegerea consecințelor propriilor acțiuni sau în dezvoltarea unui spirit ludic și imaginativ de raportare la lume. Copiii, mai ales în primii ani de viață, cînd ecranul de rezistență la discursurile normative este mai redus și raportul de „forțe" dintre ei și socializatorii importanți din viața lor este net în defavoarea lor, folosesc din plin basmele pentru a da sens lumii din jur.

Desenele animate, alături de literatura scrisă de copii sau de personaje mitice precum Moș Crăciun, sînt sursele principale care formează cultura simbolică a copilăriei Vrejul fermecat sau spanaculminune, sărutul din *Doamna și vagabondul* sau expresia „Eva..." din *Wall-E* au devenit meme culturale (R. Dawkins) – recognoscibile și pline de semnificații oriunde pe planeta asta.

Sigur că acum, matură fiind, pendulez între atitudini contradictorii față de fenomenul Disney. Am pe agenda de urgențe de văzut noua versiune Disney a *Micului Prinț.* Dacă mă gîndesc la Mickey, Bambi, 101 dalmații, Albă-ca-Zăpada, Rapunzel, Brave, Alice sau la personajele din *Frozen* sau *Inside Out,* trebuie să admit că sînt în continuare o „dependentă" de filmele Disney. Dacă mă iau mai în serios ca sociolog, văd și industria Disney, hiperrealitatea cu efectele ei perverse, construită de imperiul Disney. Iau seama și de disneyizarea basmelor după rețete bine construite de echipe de *storytellers* interdisciplinari corporatiști și atunci devin mai nuanțată, mai critică la adresa fenomenului Disney, înțelegînd și demersurile obscure ale industriei de comercializare a copilăriei, de impunere a unor valori dominante ale economiei de piață cu puternice nuanțe consumeriste.

Cît despre disputa cărți pentru copii *sau* filme de desene animate, ea mi se pare irelevantă, dacă este formulată în termeni strict dihotomici. Cărțile cele mai citite de copii (în principiu, cele bune, desigur, și bine promovate!) vor ajunge să fie ecranizate, unele chiar de Disney. Majoritatea desenelor animate au la bază cărți bune pentru copii. Industria de desene animate are nevoie de cărți bune, așa cum autorii de literatură pentru copii au nevoie de oportunitățile de vizibilitate oferite de industria cinematografiei. E adevărat că, uneori, ecranizările modifică poveștile – adaugă sau scot personaje în funcție de climatul cultural al momentului (prințese de culoare, cupluri de aceeași orientare sexuală, inserții de tematici ecologiste etc.), modifică acțiunea (de exemplu, surorile Cenușăresei, în versiunea originală, își taie degete și își retează călcîiul pentru a le încăpea piciorul în pantoful de sticlă, iar Frumoasa din pădurea adormită este violată în versiunea originală scrisă a poveștii). Dincolo de toate astea, cartea de copii și filmul de animație fac casă bună. Împreună alimentează constant repertoriul cultural fundamental atît pentru maturizarea celor mici, cît și pentru dematurizarea celor mari!

Pe 15 decembrie 1966, la zece zile după ce împlinise 65 de ani, Disney a murit de cancer la plămîni. Printre ultimele producții animate la care Disney a avut un rol activ s-a numărat și The Jungle Book, *care a avut premiera în 1967.*

Sînt încă multe cărți de copii pe care aș vrea să le văd ecranizate în varianta Disney: *Pippi Șosețica, Momo* sau *Melancolica moarte a băiatului Stridie* – deși în acest caz nu cred că Tim Burton ar fi foarte încîntat de ideea mea. Încerc să îmi imaginez, de asemenea, cum ar arăta ecranizările Disney construite în prelungirea operelor unor autori contemporani autohtoni.

***Laura Grünberg** este sociolog și scriitoare de cărți pentru copii. Cea mai recentă apariție:* Să creștem mici, *Arthur (2014).*

Alcor C. CRIȘAN

Walt Disney și P.L. Travers – o iubire imposibilă

Printr-o fericită întîmplare, copilăria mea s-a împărțit între cea reală, petrecută în orășelul din Ardeal în care se pare că m-am născut, și cea imaginară, vegheată de zîmbetul ușor ironic arborat uneori de Mary Poppins în casa oarecum dărăpănată de pe Aleea Cireșilor.

A fost o iubire la prima vedere, așa cum se întîmplă uneori în viață. Întîlnești din senin pe cineva care îți schimbă întreaga existență. E greu de spus dacă să te bucuri sau nu, pentru că nimic nu va mai fi la fel ca înainte. Pentru copilul din mine de atunci, Mary Poppins era mai reală și mai importantă decît multe dintre personajele mai mult sau mai puțin reale din viața de zi cu zi. Citeam și reciteam volumul primit de la Moș Crăciun cu o pasiune aproape mistică. Viața putea fi extraordinară. Oamenii puteau fi cu totul altfel, imprevizibili și surprinzători. În bine, vreau să spun.

Guvernanta enigmatică sosește adusă de vîntul de miazăzi în viața copiilor și a restului membrilor familiei Banks. Plină de farmec și mister, ea schimbă cu totul existența banală a copiilor, deschizînd, la propriu și la figurat, ferestre și uși nebănuite. Totul pînă în momentul în care începe să bată vîntul de miazănoapte, cînd ea dispare în mod la fel de neașteptat, împreună cu umbrela ei vorbitoare cu cap de papagal.

La puțin timp după ce am descoperit personajul literar s-a întîmplat să vedem că rulează la cinematograf și filmul cu același titlu. Rula în alt oraș, la vreo oră distanță de mers cu trenul, dar nici un efort nu era prea mare. Din prima clipă în care am văzut-o pe Julie Andrews am știut că ea e Mary Poppins. Din cap și pînă în picioare. Inclusiv nasul cîrn din ilustrațiile semnate de Mary Shepard. În același timp, aveam impresia că este și nu este cea cunoscută din carte. Era senzația paradoxală că trăiește simultan în două universuri, cel din carte și cel din film, care uneori se suprapun și coincid, iar alteori se îndepărtează surprinzător de mult.

Rezolvarea enigmei avea să vină mult mai tîrziu, la aproape 50 de ani de la realizarea primului film, cînd apărea pe ecrane filmul intitulat *Salvarea domnului Banks,* realizat tot de Studiourile Walt Disney, ca și filmul inițial, *Mary Poppins*. Aflam acum despre răbdarea și perseverența demonstrate de Walt Disney timp de aproximativ douăzeci de ani pentru a o convinge pe P.L. Travers să îi acorde drepturile de ecranizare.

Descopeream în scriitoare o femeie remarcabilă, cu o copilărie plină de privațiuni, petrecută în străfundurile Australiei. În umbra adorației pentru tatăl iubitor, distrus de pasiunea nimicitoare pentru băutură și boala nemiloasă de plămîni. Cu vizitele salvatoare ale mătușii din partea mamei, care aducea bucurie și mîngîiere în viața copiilor și a părinților în egală măsură. Cu episoadele de umilință legate de concedierile succesive ale tatălui, director de bancă, mai apoi ajuns simplu funcționar. Salvarea imposibilă a tatălui din viața reală care devenea, în fine, posibilă în film. Revăzînd, la maturitate, filmul *Mary Poppins,* descopeream o dimensiune cu totul nouă, una extrem de întunecată, la granița neașteptată a filmului de groază. Personaj lipsit de importanță în copilărie, îl vedeam acum cu alți ochi pe dl Banks. Primul volum fusese publicat în Anglia, în 1934, cînd criza financiară era încă proaspătă în amintirea colectivă. Iar nouă ne este încă proaspătă în amintire criza noastră financiară, mai recentă, dar cu o la fel de tristă conotație.

Mary Poppins

Perioada 1989-1999 este cunoscută ca Renașterea Disney. Filmele cu cel mai mare succes de critică și de box-office produse în această periaodă sînt Who Framed Roger Rabbit *(1988),* The Little Mermaid *(1989),* Beauty and the Beast *(1991),* Aladdin *(1992) și* The Lion King *(1994). În 1995, Walt Disney Pictures au distribuit Toy Story, produs de Pixar, primul film de animație computerizată. Odată cu apariția animației pe computer, a urmat o serie de animații clasice fără succes financiar, la începutul anilor 2000. Ceea ce a dus la decizia controversată a companiei de a închide departamentul de animație tradițională. Cu succesul filmului de animație clasică* The Princess and the Frog, *din 2009, Disney s-a reîntors la animația clasică. Astăzi, compania produce atît filme de animație clasică, cît și computerizată.*

Filmul pe care P.L. Travers a încercat din răsputeri să-l ferească de elementele caracteristice – americane și, implicit, comerciale – ale producțiilor realizate de Walt Disney și studiourile lui s-a încăpățînat să vadă lumina zilei și a ecranului exact așa cum ea, de origine australiană și, prin țara de adopție, britanică, nu și l-ar fi dorit. Tot ce detesta ea, și poate că pe bună dreptate, s-a strecurat în film. Și totuși, cele ce păreau a fi defecte se dovedesc a fi printre cele mai mari calități. Muzica obsedantă a fraților Richard și Robert Sherman, ale căror cîntece a ajuns și ea pînă la urmă să le aprecieze, chiar dacă strîngînd din dinți. Momentele de animație, extrem de reușite și care îi dau un farmec aparte. Dick van Dyke în rolul lui Bert, el însuși de părere că nu avea ce căuta în rolul în cauză. Actorul dorit pentru rolul respectiv și de P.L. Travers, și de Walt Disney fiind indisponibil, avînd deja un alt angajament pentru filmul rival la Oscarul pentru cea mai bună realizare din anul despre care vorbim, și anume *My Fair Lady.* Accidentele sorții se pare că au jucat un rol important în destinul unui film care avea toate șansele să nu se mai realizeze niciodată. Chiar și Julie Andrews a fost disponibilă pentru ceea ce avea să se dovedească rolul vieții din *Mary Poppins* doar pentru că tocmai suferise un eșec îngrozitor, fiind respinsă de la rolul principal din *My Fair Lady.* În ciuda succesului pe care îl avea deja, în paralel, în musical-ul omonim. Vocea inconfundabilă și inocența inegalabilă i-au adjudecat un rol pe care altfel probabil că nu l-ar fi putut juca.

Filmul apărut pe ecrane în 1964 s-a dovedit a fi o capodoperă. Cu copilăria idilică pe Aleea Cireșilor, dar și cu scenele întunecate, extrem de psihanalizabile, și cu melodiile cuceritoare, pe care a ajuns să le aprecieze și creatoarea personajului literar. O mențiune aparte pentru „Feed the Birds… Tuppence… Tuppence", pe care mi-e greu s-o ascult fără să izbucnesc în lacrimi. Și presupun că nu sînt singurul care să reacționeze așa. Un film perfect pentru copiii vremurilor respective, dar în egală măsură un film perfect pentru adulții, de atunci și de acum, care și-au păstrat sufletul pururea tînăr.

Dar viața e așa precum o știm, iar accidentele sorții au urmărit personajele din universurile paralele pînă în zilele noastre. Walt Disney, care s-a luptat douăzeci de ani pentru a face filmul promis fiicelor lui în timpul războiului, avea să moară la scurt timp după succesul zdrobitor de care s-a bucurat opera lui de bun rămas. Actorul Matthew Garber, interpretul lui Michael Banks, avea să moară de tînăr, la doar 21 de ani. Cît privește filmul, de acum esențial pentru înțelegerea întregii povești, *Salvarea domnului Banks,* ei bine, era și el să nu vadă lumina ecranului, scenariul respectiv circulînd ani de zile în căutarea cuiva care să-și asume riscurile destul de mari ale realizării lui. Pînă la urmă, tot studiourile Disney s-au încumetat la sarcina dificilă, nu în ultimul rînd legată de prezentarea propriului lor creator într-o postură nu întotdeauna exemplară.

Pentru copilul din mine de atunci, Mary Poppins era mai reală decît multe dintre personajele din viața de zi cu zi.

La polul opus, P.L. Travers a trăit pînă la aproape 97 de ani. Iar cea care i-a dat viață pe ecran personajului creat de ea și a fost singura și incomparabila Mary Poppins, *„practically perfect in every way",* Julie Andrews, a trecut și ea recent cu bine de pragul celor 80 de primăveri.

Astfel, iubirea imposibilă dintre Walt Disney și Pamela Lyndon Travers ne-a lăsat o capodoperă cinematografică, o muzică fascinantă și o poveste captivantă.

***Alcor C. Crișan** este membru al Asociației Internaționale a Interpreților de Conferință.*

Tiger Lily

Tiger Lily este prințesa indiană Disney din filmul *Peter Pan.* Se caracterizează prin a fi curajoasă, mîndră și credincioasă.

Este fiica șefului de trib, care este un bun prieten cu Peter Pan. Din acest motiv, căpitanul Hook o răpește pentru a afla unde este situată ascunzătoarea lui Peter. Căpitanul Hook este ajutat de domnul Smee în răpirea prințesei. Acesta lasă un bilet șefului de trib, în care scrie că făptașii sînt copiii pierduți. Tiger Lily nu îl trădează pe Peter, chiar dacă Hook o amenință cu moartea. Peter salvează prințesa și îi eliberează pe copiii pierduți. Hook nu se alege decît cu teama dată de crocodilul Tic-Tac și de Peter Pan.

Tiger Lily este de statură medie, cu părul negru, mereu împletit în două codițe. Are pielea măslinie și buze roșii ca trandafirii. Pe cap poartă o bentiță în care este înfiptă o pană. Poartă o rochie bej din piele întoarsă și mocasini din același material și de aceeași culoare. Pe rochie are croite două dungi de culori vii, roz și portocaliu.

***Ana-Maria Dobrescu,** Școala Gimnazială „Ion Heliade Rădulescu", București.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Începuturi de dialog

Orice temă poate fi supusă dezbaterii publice?

De la Revoluție încoace, statul român nu a prea avut obiceiul să consulte poporul în privința politicilor de guvernare, deși este o practică des uzitată în țările cu democrații stabile. Înainte de '89, nici atît. Acesta este motivul pentru care mă bucur ori de cîte ori aud, prin vocea presei, că diverse ministere, în special cel al Educației, decid să-și pună în dezbatere publică intențiile de reformă.

Ca una care s-a născut într-o vreme în care nimeni nu dădea doi bani pe „opinia publică", ba dimpotrivă, se făceau eforturi serioase ca ea să rămînă una strict privată, mă simt îndemnată să răspund prompt – în grupul meu de prieteni măcar, dacă nu în mass-media – ori de cîte ori instituțiile statului îmi cer părerea despre un anumit subiect. Cea mai recentă inițiativă de dialog cu spațiul public a Ministerului Educației este cea referitoare la programa școlară, respectiv la oportunitatea reducerii numărului de ore alocat unei materii sau a introducerii altora. Cu toate riscurile de rigoare, cred că este benefic acest dialog: în fond, sîntem un stat democratic „tînăr" și orice îndemn de efort comunitar pentru așezarea lui pe baze solide este binevenit.

Pe de altă parte, tocmai pentru ca acest efort să nu fie în zadar, trebuie luate în discuție și „riscurile de rigoare" de care aminteam mai devreme. Iată cîteva întrebări care ar putea pune în pericol eficiența dialogului instituții/public.

Orice temă poate fi supusă dezbaterii publice? Spre exemplu, tema „Este binevenită sau nu ora de limba latină pentru formarea elevului de gimnaziu?". Pentru a răspunde la această întrebare, ai nevoie de anumite competențe specifice: să știi cîte ceva despre limba latină și rolul ei în formarea limbilor moderne, despre etapele de dezvoltare ale unui copil, despre programele școlare și țintele lor educaționale, despre valoarea formativă a orelor de limbi străine etc. Cu alte cuvinte, nu oricine poate aprecia corect dacă materia cu pricina poate fi scoasă sau nu din curriculumul școlar, iar un răspuns public măsurat doar cantitativ nu folosește nimănui.

Ce înseamnă, de fapt, a pune o inițiativă de reformare în dezbatere publică? Se vorbește prea puțin despre metodologia dezbaterii, despre „publicul"-țintă și despre modalitatea implicării lui, despre rezultate și analiza lor. Dacă efortul se rezumă la a afișa pe site-ul ministerului de resort anunțul că sîntem invitați să ne dăm cu părerea, atunci tot acest demers democratic, civilizat, important riscă să degenereze într-o șuetă arbitrară, într-un exercițiu de „părerologie". Cred că Ministerul Educației ar trebui să își ia mai în serios rolul său de „formator de formatori" și să propună niște pași concreți de desfășurare a dialogului cu cei care chiar ar putea ajuta la găsirea unor soluții adecvate. Să organizeze spații și echipe de discuție, să-și direcționeze așteptările către cei competenți, să facă publice, din cînd în cînd, rezultatele confruntărilor etc.

În ce măsură tema supusă dezbaterii atinge problematica esențială a „sistemului" care trebuie reformat? Altfel spus, ar avea rezultatul ei efectele scontate pentru o schimbare structurală? Iată, de pildă, cum sună, pe scurt, problema pusă de curînd de Ministerul Educației: este „sustenabilă" reformarea programei școlare, reducînd din numărul de ore alocate studierii limbii române sau latine și introducînd diverse ore de educație civică? S-ar zice că o problemă a școlii de pînă acum, așa cum a fost ea identificată de minister, era timpul prea mare petrecut de copil în preajma mai mult ca perfectului, în comparație cu cel petrecut pentru dezvoltarea conștiinței civice. Or, oricine este cît de cît apropiat de educația școlară știe că neajunsul orelor de limba română nu este numărul de ore, ci felul absolut indigest în care ea este transmisă școlarilor. Și că programa este încărcată, greoaie nu pentru că se studiază o limbă „moartă" la clasa a VIII-a, ci pentru că informațiile livrate conform programei generale sînt, multe dintre ele, inutile, necorelate transdisciplinar, neorientate către un scop bine definit.

Atunci cînd propui o schimbare atît de importantă precum cea propusă de Ministerul Educației, nu ar fi fost utile și niște studii care să descrie cum a fost situația pînă acum și în ce fel se vor transforma benefic lucrurile după aceea? Nu oricine are la îndemînă astfel de date, or, dacă ele ar fi fost atașate temei de discuție, mă gîndesc că ar fi crescut șansele unui dialog fertil, competent, eficient.

Dincolo de toate aceste întrebări, spun din nou că inițiativa ministerului de a dialoga cu cei care beneficiază de „serviciile" sale este una benefică. Doar că felul în care a pus-o în practică, ambiguu și repezit, nu pare a da prea multe șanse unui răspuns articulat.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Astăzi, marți, am întîrziat cu textul

Mă învîrt de trei zile. Ce să scriu? Roșiile, pepenii, vă spun sincer, nu s-au făcut încă. Dezamăgiți? Nu-i nimic! Fascinația după Oborul de chilipiruri mi-a trecut. Deci ce? Și, uite, mă gîndeam la ale mele... REVISAL, certificate că-s normal pentru angajare, de-astea. Și ies din pasajul de la Universitate și calc pe dala de marmură. Da, Oprescu, primarul arestat al Capitalei, a scos asfaltul și a pus dale. Personalizare, un deliciu de centru. Și eram frumos ca un zeu, pantofi lustruiți, pantaloni noi, doar umblam pe la autorități. Și calc pe marginea unei dale dintr-astea, de secol XXI, cu misiunea simbolică de a schimba fața Bucureștiului, de a adăuga ceva istorie unui oraș. Promoție pentru alegeri direct de la Marele Primar. Și calc pe o margine, dala se mișcă din loc și capătul celălalt iese din țîțîni și, de sub ea, apă, nămol. Mă umplu de sus pînă jos. Pătat, arăt caraghios. Dau cu cotul să-mi iau nămolul de pe pantaloni, nămolul nu vrea. Pe cine să înjur? Primarul, Primăria, alegătorii? Constructorul, muncitorul care a pus dala? Pe scurt, iată, îmi căutam subiect. Mi l-am găsit. Știți cît a costat o dală? Dar punerea unei dale? Dar personalizarea orașului cu constructori nesăbuiți? Nu intru în detalii. Autorului de față i s-a schimbat ziua. Cît m-a costat? Am căpătat ticuri nervoase. Intrînd în orice loc, o zi întreagă, mă uitam la mine cum arăt, pătat. Și-n toalete – pînă la ora scrierii articolului ăstuia am vizitat vreo cinci – intru și mă lupt cu vreo pată de noroi mai vizibilă. Hîrtie igienică, puțină apiță, că noroiul s-a uscat. Mă așteaptă o zi lungă. Întîlniri, drumuri la toaletă. Pete dintr-o baltă de sub o dală dislocată.

Iaromira POPOVICI

bazar

Fîs de ianuarie

Perioada din ianuarie, de după sărbători, e una de-a dreptul searbădă. Am auzit la știri că e cea în care noi și semenii noștri suferim mai abitir de depresie. Pare destul de logic. Înainte de sărbători, în decembrie, așteptările și dorințele ni se tot gonflează, devenind aproape de nestăpînit, anticipînd strălucirile ce se prefigurează. Odată ce acestea (Crăciunul cu toate ale lui) sosesc, balonul devenit aproape mutant plesnește, cu un mare fîs, nepreălăsînd nimic în urma lui (sau, cel mult, o dîră de detergent ieftin).

Fîsîirea în cauză se așterne cam de dinainte de revelion: de prin ultima zi de Crăciun, simți că magia e pe cale de dispariție și începe să se instaureze o cvasi-panică pe care, cu cît zilele trec, cu atît mai puțin o poți stăpîni. Totul culminînd cu prima zi a noului an, de fapt primele ore ale acestuia, petrecute insolit, în fața Bibliotecii Naționale, pentru a recupera un prieten rătăcit. Împreună cu un șofer de taxi (tipic!) moralist. Interesant, dar nu destul de vesel și nici de... *glamorous*.

Continuă, apoi, de Bobotează, într-un fel, desigur, diferit. Mă duc, ca de obicei, să iau apă sfințită și să ascult una dintre cele mai frumoase slujbe pe care le știu. După ce scap, încet, de o coadă la care lumea se străduiește să rămînă civilizată (măcar la biserică), îmi iau sticla de doi litri, de plastic, cu apă sfințită și mi-o pun în rucsac. Ca mai în fiecare an, de Bobotează, vremea e aproape de gerul ce-i poartă numele. E umed, frig și alunecos. Cumva, adîncită în eu știu ce gînduri, nu prea-mi dau seama de nimic. Și merg. Așa, pe jos, mult, aș zice. Pînă ajung cam prin dreptul Bisericii Albe. Chiar acolo, nu știu cum se face, dar mă trezesc pe jos, zguduită, pe de o parte, și, pe de alta, cumva dedublată: ca și atunci cînd am căzut de pe bicicletă, mă văd, cu uimire și ușor dispreț, cumva de sus. Îmi văd neîndemînarea și mă privesc cum aterizez doar ușor pe spate. Și nu-mi vine să cred că (iarăși) mi se-ntîmplă mie, că eu sînt persoana într-o situație defavorizată, eu sînt actrița unei scene la care, altfel, aș fi asistat doar ca martor sau chiar spectator, la știri, să zicem. Mă zgudui, dar nu pățesc mare lucru (cu excepția durerii obligatorii): sticla din rucsac m-a ferit de un impact prea puternic.

Mă duc, în zilele următoare, ca să ies din atmosfera casnică pe care o tot construisem cu atîta minuție, să mănînc undeva în oraș, într-un loc destul de standard: La Plăcinte. La Plăcinte am învățat cum să mă așez direct și repede, o singură persoană fiind, acolo unde chelnerii nu m-ar așeza de bunăvoie aproape niciodată, și anume la o masă mai mare, de patru persoane. Dacă te repezi cu oarecare siguranță de „om al locului" spre acea masă, se pare că mai nimeni nu te oprește. La mesele de lîngă mea, oameni veseli și guresi, în grupuri sau cîte doi. Întotdeauna e reconfortant să tragi cu urechea, pe termen scurt, la conversațiile de la mesele alăturate. La cea de grup, cîțiva destul de tineri vorbesc despre niște reclame și promoții: aud, de mai multe ori, cuvîntul „struți". Vor să folosească struți, se pare, Dumnezeu știe pentru ce. La masa cealaltă, de două persoane, nu e un cuplu de îndrăgostiți. Sînt doi oameni serioși și responsabili: consilieri personali în materie de viață sănătoasă. Discută, cît se poate de serios, ce ar trebui să mănînce oamenii cu care au de-a face. El îi propune ei o acțiune, ceva care presupune și o expoziție. Ea îi răspunde, serios, că momentan nu are timp. E timpul să se mai ocupe și de propria ei dezvoltare.

Programul de post-sărbători se încheie cu ultimele vizite de sezon. Nici o vizită nu e plicticoasă pînă la capăt, chiar dacă nu-ți pune nimeni dulceață în galoși. În fiecare dintre ele se poate întîmpla cîte ceva. În cea dintîi, în ordine cronologică, stăteam cu toții liniștiți și îmbuibați, cînd, deodată, s-a repezit-rostogolit dintr-o parte a camerei în cealaltă, cu un sunet războinic, de atac, o pisică rotundă ca o minge din care porneau cele patru lăbuțe. A fost ca un fenomen meteo ori astrologic. A trecut...

Într-o altă vizită (următoarea), am redescoperit sifonul, cel de pe vremuri, pe care-l umplea sistematic bunicul meu. Cei la care am fost stăteau undeva la casă, aproape de periferie, și aveau chiar doi sifonari în apropiere, de la care se aprovizionau regulat.

În fine, în cea din urmă descindere, am jucat, în sfîrșit, Killer (pentru unii cunoscut drept Mafia) – jocul cu doi criminali, un polițist și o seamă de oameni cinstiți, în care se înfruntă binele și răul. Dacă cei doi criminali rămîn în joc pînă la sfîrșit, răul a triumfat. Altfel, dacă ambii sînt scoși din joc, se lasă cu victoria celor cinstiți. E un joc de intuiție și înfruntare psihologică. Partea interesantă e că, de multe ori, pe mine, una, cel puțin, mă ia cu fiori reali. Se fac acuzații, se spun lucruri tranșante, uneori, chiar în aceeași familie (date fiind rolurile).

După tot acest amalgam, s-a terminat și perioada de depresie și tranzit și am reintrat cu toții, pare-se, într-una nouă, responsabilă.

Radu Sergiu RUBA

Al cincilea mag

Niciodată nu-l voi mai întîlni pe Michel Tournier de această parte a liniei orizontului. A trecut dincolo marți, 18 ianuarie. Se născuse pe 19 decembrie 1924, într-o vineri. Îl sunam ca să-l felicit de fiecare aniversare a sa, ba uneori și de Sfîntul Mihail catolic, pe 29 septembrie. A jonglat cu ambele date, plasîndu-le pe anume meridiane energetice în cele două romane ale sale centrate în jurul legendarului personaj Vineri.

L-am vizitat în trei rînduri în fosta casă parohială din Choisel, la vreo 40 de kilometri sud-vest de Paris. Ținea atît de mult la grădina din jur, încît arborii ar fi fost în stare să-i răspundă fiecare după un nume doar de stăpîn știut. „Am o cîrtiță!“, mi se plîngea odată cînd mă interesam de ținuta domeniului. Acum grădinarul a plecat, lăsînd în urmă și cîrtița, și arborii, și casa fără paroh. De mult nu mai slujește preotul în biserica din sat, însă harul de povestitor al lui Michel Tournier a făcut ca Duhul Sfînt să se poarte pe deasupra cîmpiilor Văii Chevreuse, care și ele trebuie să fi fost cuprinse de noianul apelor dintru început. I-am telefonat Maestrului pentru firitisirile cuvenite și în ziua de 19 decembrie 2015, deci nu mai departe de acum o lună și o picătură. Cînd omul atinge 91 de ani, ești furat de iluzia că el ar fi nemuritor. Eu nu, dar scrisul meu presimțea ceva. În noiembrie, la Editura Limes din Cluj, mi-a apărut, fiind lansată și la Tîrgul Gaudeamus, cea mai recentă carte, una realizată împreună cu soția mea Nicoleta Ruba. Am hotărît s-o numim *O mie de ani în o sută una enigme,* întrucît, alături de unele inedite și de rarități, în tablete de cîte două-trei pagini, refrecventăm temele care au incitat centrii iscodirilor noastre pe parcursul celui de-al doilea mileniu. Totul se încheie, cum e și firesc, cu intrigantul an 2000 care, potrivit dovezilor astronomilor britanici din rîndurile cărora nu a lipsit Sir Fred Hoyle, a sosit de fapt cu vreo șapte ani mai devreme. Derulîndu-se pelicula în sens invers, se ajunge la cronologia lui Dionysius Exiguus, la anul fenomenului astronomic identificat drept Stea a Magilor și, inevitabil, la cei trei crai. În romanul său *Gaspar, Melhior și Baltazar*, scris în casa parohială din Choisel, Michel Tournier, călăuzit de o legendă rusească, imaginează un al patrulea mag, unul păgubos, pornit spre Iudeea nu din Siberia, ci din India. Visătorul prinț de pe coasta Malabar, în fapt un adolescent, ajunge peste tot prea tîrziu, se încurcă singur în țițele lumii și este aruncat, în locul unui datornic, în ocnele grele de la Marea Moartă. Ieșind el după mulți ani de acolo, pierduse de acum totul, se îndreaptă, purtat de aceeași putere necunoscută care-l smulsese de acasă, spre încăperea Cinei de Taină din Ierusalim, unde Iisus, ivindu-i-se în cale, îi dăruiește mîntuirea.

Michel Tournier

Ținea atît de mult la grădina din jur, încît arborii ar fi fost în stare să-i răspundă fiecare după un nume doar de stăpîn știut.

Cea de-a o sută una enigmă, ultima, se încheie așadar cu o trimitere, cam în termenii rîndurilor de mai sus, la romanul cu magi al lui Michel Tournier, pe care îl preocupa de fapt tot ce se întîmplase în jurul ieslei din Bethleem. Se întreba: „Dintre cele trei daruri, tămîia și smirna se consumă, însă unde este aurul? Ar fi trebuit să-i revină lui Iisus...“ Iată că în această ipoteză se strecoară ochiul unui explorator, al unui investigator... Sau al unui alt mag, poate al cincilea, contemplator discret, fără nume, păstrîndu-se în penumbrele interogației. Dar un observator al cărui condei, cu cerneala sa strălucitoare, a reinventat și promovat, în postbelicul literelor franceze, personajul, narațiunea, mitul sub alte unghiuri de refracție, culoarea locală. Tocmai de aceea, principalul agent al pustiirii literaturii, Alain Robbe-Grillet, l-a tratat de „trădător“. Ar fi preferat să-i vadă numele șters din toate catastifele. Dar numele s-a dovedit pe cît de banal, pe atîta și de rezistent. O spune însuși grădinarul de la Choisel într-un scurt text pe care mi l-a pus la dispoziție în 2004, îndemnîndu-mă să-l fac cunoscut la noi.

P.S.: Scriitorul se amuza uneori arătîndu-le prietenilor o pagină dintr-un ziar de provincie din care se indigna figura rotundă a unui măcelar rural de prin centrul Franței, surprins lîngă butucul tradițional al breslei, încins cu șorț alb, tulburat de pete la fel de profesionale. Omul declara că s-a săturat să fie confundat mereu cu centrul atacant al echipei de fotbal din Limoges care purta același nume cu el, adică Michel Tournier.

***Radu Sergiu Ruba** este scriitor și realizator de emisiuni la Radio România Actualități. A tradus în limba română romanul* Vineri sau viața sălbatică *de Michel Tournier (Editura Univers, 1999).*

Michel TOURNIER

Un nume de apărat

Cînd un bărbat sau o femeie iese din sfera privată pentru a intra în spațiul public, fie al spectacolului, fie al literaturii, opțiunea pseudonim sau nu se impune de îndată. A opta pentru pseudonim înseamnă probabil a dori să-ți protejezi viața privată sau să cauți o ruptură de mediul familial. Înseamnă să alegi o marcă personală, mai strălucitoare decît cea pe care ți-a dat-o familia. Nu există o regulă generală, nu există decît cazuri particulare, interesant fiecare printr-un aspect sau altul.

Înțelegem că Louis Farigoul n-a dorit să-și păstreze acest nume bine mirositor desemnînd cimbrul provensal. Dar de ce naiba s-a dus el să caute numele de Jules Romains, care este cel al unui pictor italian celebru (Giulio Romano) de la începutul secolului al XVI-lea? Gérard Labrunie avea el nevoie într-adevăr să se cheme Gérard de Nerval? Sună frumos Labrunie. Iar Louis Poirier trebuia să-și aleagă el acest nume dur și sec de Julien Gracq? Fiecare dintre ei ar avea, fără îndoială, o explicație de servit.

Și mai curioase sînt opțiunile oamenilor spectacolului: cînd a turnat primul său film, *Gigolette,* în 1932, domnișoara Simone Roussel a crezut că trebuie să se numească Michèle Morgan, nume mai distins și-n primul rînd mai onirogen decît Simone Roussel. În aceeași epocă, Jean Moncorgé și-a luat numele de Gabin, care era cel al *music hall*-ului tatălui său. Debutînd în 1961, Jean Philippe Smet joacă o carte americană luîndu-și numele de Johnny Halliday. Caz probabil unic este cel al lui Fred Astaire, care a dat înapoi în fața strălucirii excesive a numelui său real, Frederic Austerlitz.

În schimb, Brigitte Bardot, Jacques Dutronc și Juliette Binoche s-au acomodat bărbătește cu nume de familie cel puțin prozaice.

Marele șoc pentru mine s-a produs în septembrie 1966, pe trotuarul străzii Du Bac.

În timpul vizitelor în școli, tinerii mei cititori mă întreabă uneori dacă Tournier este sau nu un pseudonim. Le răspund: copii, reflectați o secundă! N-aș fi ales un nume atît de banal și de comun dacă l-aș fi schimbat pe al meu.

Nu înseamnă că ideea nu mi-a venit, dar o întîmplare greu de crezut mi-a dejucat veleitățile pseudonimice. Să amintesc mai întîi că una din străbunicile mele se numea Anus. În ajunul publicării primei cărți, mă prefăceam că aș vrea să reiau acest nume. Era o pură provocare din parte-mi și nimeni nu a vrut să mă ia în serios.

Marele șoc pentru mine s-a produs în septembrie 1966, pe trotuarul străzii Du Bac. Ieșeam de la Gallimard, unde primul meu roman trebuia să apară în martie 1967. În timpul vacanței traversasem Bretania și numele unui burg destul de mare, Brasparts, aproape de Muntele St-Michel, mi-a apărut cu atît mai simpatic cu cît voiam să-mi păstrez prenumele Michel. Îl întîlnesc atunci pe Roland Laudenbach, pe care-l cunoșteam de multă vreme și care conducea editura Table Ronde, situată în apropiere. Schimbăm cîteva cuvinte și îi spun că am de gînd să mă decid în fine să public cîte ceva, drept care îi dau o idee despre romanul meu *Vineri*. Apoi adaug: ah, dar trebuie să știi că va apărea sub un pseudonim. Da, am hotărît să mă cheme Michel Brasparts. Rezultatul e fulgerător: îl văd înlemnind, pălind, fixîndu-mă cu un soi de groază. Ce-oi fi spus, Dumnezeule? El a sfîrșit prin a rosti cu o voce firavă: „Cum? Nu știai c-am publicat o întreagă operă sub acest nume?“

De data asta eu eram cel distrus. Nu știam că gafasem. Laudenbach mi-a întors spatele și cred că nu l-am mai revăzut de atunci. Dar n-am făcut decît un pas pînă la Gallimard pentru a arăta că, hotărît, voi publica sub numele de Tournier.

Mă folosesc totuși ici și colo de nume de împrumut, în cazuri foarte precise. Cel mai frecvent este Angelus Choiselus, Choisel fiind numele satului meu. De ce? Fiindcă sînt un om modest, resimt un fel de jenă uneori în a scrie lucruri prea de tot sublime. Le atribui atunci acestui sfînt, nu fără a-i saluta geniul: „După cum admirabil a spus-o misticul Angelus Choiselus“ etc. Doriți un exemplu? Iată-l: „Săvîrșește bucuros și cu inima ușoară aventuroasa călătorie a vieții, a iubirii și a morții și fii liniștit! De te poticnești, n-ai să cazi niciodată mai jos de mîna Domnului“. Cum vreți ca o asemenea frază să fie semnată de un nume atît de vulgar ca Tournier?

Aceste considerațiuni nu sînt atît de strict personale pe cît par. Sophie Bassoul, care e fotograf, a avut curiozitatea de a căuta și de a fotografia 30 de Michel Tournier trăind azi în Franța. Fiecare din ei ar trebui întrebat cîtă aventură, cîtă ofensă și cît noroc i-a adus acest nume. Ar fi de efectuat o muncă de comparare și de confruntare. Printre deosebirile evidente, ar fi pasionant de descoperit trăsăturile comune, a se citi o trăsătură comună. Dar această trăsătură să nu fie cea săpată deja pe chipurile lor.

Text inedit,
traducere de Radu Sergiu RUBA

Albumele muzicale ale anului 2015

Ancheta dedicată celor mai bune producții muzicale românești de anul trecut încheie seria retrospectivă dedicată de revista noastră, în ultimele numere, anului cultural 2015. I-am invitat să răspundă la această anchetă, în primul rînd, pe cronicarii muzicali ai revistei, precum și pe alți comentatori ai muzicii românești, deopotrivă bloggeri și oameni de radio (eclecticfm.ro, Tananana și Radio Seven).

Aron BIRO

Am ascultat puțină muzică românească în 2015, așa că nu mai acord titlul de „trupa anului" pentru încurajare, ci ca recunoaștere întîrziată a unui efort strategic, stimulat fiind de avalanșa de materiale ale membrilor trupei Byron: *Eternal Return,* concertul *Electric Marching Band,* proiectul Absurdcus al basistului László Demeter. Merg cu entuziasmul pînă la a felicita decizia de desprindere de Urma/Kumm, rezultatul confirmînd că *start-up*-urile muzicale pot fi întreprinderi vizionare.

Paul BREAZU

Cel mai interesant album românesc al anului 2015 înseamnă, pentru mine, o serie de... patru EP-uri: Fine It's Pink *(Young Burns),* CLNK *(IOR),* Raze de Soare *(Albatros)* și Plurabelle *(Arsenal).* Dacă vreți, alegerea asta poate fi radiografia cvasi-relevantă a unor zone de interes insulare ale scenei alternative locale, una aproape integral înghițită de conformismul anesteziant al hip-hop-ului cu mesaj ego- sau pur și simplu etnocentrist. *Sound*-ul narco-pop al comboului ieșean Fine It's Pink, *beat*-urile mîloase și atmosfera distopică din muzica lui CLNK, electro-ul desuet, imprudent și pasiv-agresiv al proiectului bucureștean Plurabelle și omagiul tripant pe care duo-ul Raze de Soare îl aduce unei formații, Albatros, pe care nici un dicționar al muzicii românești nu o conține, desenează împreună un peisaj sonic foarte respirabil.

Andrei BUCUREC

După cum cînta Frank Sinatra, prin anii '50, pe un ton hiper-melancolic, despre albumele lansate în pseudo-industria muzicală românească din 2015 – *„It was a very good year..."* În mod clar, nu sîntem pe muzicisifaze.com să trec în revistă toate *release*-urile anului, ci doar pe cele cîteva care mie mi s-au întipărit în minte. Voi încerca să le împart în două categorii: *ladies & gentlemen.* În ciuda faptului că nu pot judeca o carte după copertă și o trupă pentru că este *fronted* de o femeie sau de un bărbat.

Ladies first. Discurile care m-au atins de anul trecut cu voci feminine sînt: Ada Khaleh a scos devreme, în ianuarie, un *ID* EP tare bîntuitor și inovator, picant și acordat la muzica electronică contemporană; Fine It's Pink din Iași cu EP-ul lor *Young Burns* chiar au reușit un debut personal și care m-a lăsat să îmi doresc mai mult; Lights Out de la Cluj au lansat chiar în decembrie primul LP – *Chakora,* un album matur și *groovy* cît suma vîrstelor celor patru membri ai trupei.

Gentlemen after. Pentru mine, discul lui Fane, Marius și Alex, adică trupa Environments, este cel mai bun disc românesc pe 2015: *Ascuns* este subtil și contagios și se pretează pentru un performance pe culmile unui fiord norvegian. Nu mă lepăd nici de albumul cu care au debutat Brum, *Today,* cei trei fiind în mod clar continuatorii preciziei și frumuseții kraftwerkiene pe plaiurile mioritico-ardelenești. Clujenii de la Baba Dochia au lansat *Twelve Lambskins,* un debut energic și metronomic care conține și numere mai pop. Industrial-duberii alternativi de la The Dream Diggers, care acum conțin și membrii Luna Amară, au reușit să scoată un disc întunecat și acordat la ce îmi place mie mai mult din muzica electronică contemporană: Kevin Martin *aka* The Bug. Alex Bălă și Cristian Fierbințeanu, adică Plurabelle, au scos un nou EP – *Arsenal,* care sună dumnezeiește și este inspirat de viața balerinului Nijinski – după părerea mea, acesta este albumul-concept al anului. The Bridge Committee este fără îndoială trupa mea de hip-hop favorită din România, iar albumul lor, *Romanglish,* conține hituri care îi pun pe harta rapului internațional și ar trebui să îi vedem în deschidere la Odd Future și Wu-Tang în același timp. Ada Khaleh, cu *Dene Descris vol. 1* de anul trecut, a reușit să facă încă un superb album-concept românesc. *Last but not least,* vreau să menționez și *release*-urile Future Nuggets: Ion din Dorobanți cu *Cîntece de petrecere,* Raze de Soare cu *Albatros* și vol. 2 din compilația Future Nuggets – *Sounds of the Unheard from Romania.*

Mihai DINU

Lucia, *Silence.* E imposibil să nu încerci s-o compari. Și, totuși, nu trebuie să faci asta, influențele sînt vizibile, dar sînt ascunse de o personalitate puternică. *Cover*-ul „Silence" nu a adus doar lucruri bune, ci și presiune și provocare.

Theory Of Mind, *Inner Friend.* În tonul primului album, ceva mai puțin inspirat, dar cu multe nuanțe stilistice. Crowd Control, *Loud Blood Youth* – turnul lui Babel, turnul electronic al lui Babel; cel mai eclectic album din punctul de vedere al producției, fiecare piesă are un alt producător, de aici rezultînd un mozaic de sunete și intersecții de stiluri.

2015: marcat de catastrofă, dar și de muzică neaoșă mișto.

Cătălin MESARU

2015 a fost într-un mare fel: marcat de catastrofă, dar și de muzică neaoșă mișto. Sigur, nu tot ce-a ieșit în zona vag (!) underground merită menționat, dar am avut totuși parte de muzică sănătoasă per total: Omelette, Fierbințeanu, Plurabelle, Brum, Baba Dochia etc. Mă voi opri, însă, asupra lui *Fear Is A Lie,* albumul celor de la The Dream Diggers. E albumul românesc al anului pentru mine. E complex, eclectic, excelent produs și plin de influențe care mai de care mai splendid integrate în sound-ul băieților (jocuri video, Edith Piaf) și este, în esență, un *manifesto* despre frică, minciună, societate și libertate pe care-l poți dezlănțui oricînd ieși în stradă sau te duci la război.

Mihai PLĂMĂDEALĂ

Într-un, probabil, cel mai slab an discografic din România ultimului deceniu, dominat de formații și interpreți care merg mai degrabă pe îmbrățișarea rețetelor manieriste sau comerciale decît pe asumarea riscurilor artistice, salut singurul proiect sonor experimental (și implicit conceptual), pus în scenă printr-o fericită întîmplare abia la finele lui 2015 și editat pe albumul *Live at Art Encounters.* Materialul propus de Makunouchi Bento & Trompetre (Felix Petrescu, Valentin Toma și Petre Ionuțescu) se adresează unui public minoritar, alcătuit din oameni care frecventează sălile de teatru, cinematecile, trec pragul galeriilor de artă, citesc și sînt la curent cu ce se întîmplă din punct de vedere cultural dincolo de frontierele republicii semiprezidențiale în care trăim.

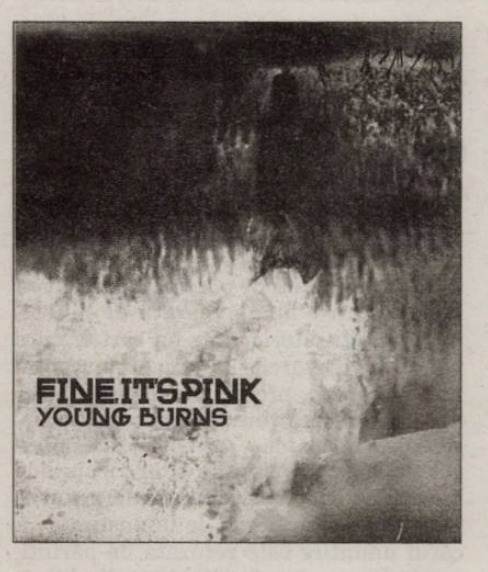

Bogdan ȘERBAN

Chimie, *Biochimie vol. 1.* Odată cu pauza academică pe care și-a luat-o Norzeatic, singurul reprezentant vocal și activ al *conscious* hip-hop-ului local a rămas Chimie. Mișu Foarfecă a înghesuit în primul album/volum al viitoarei trilogii 11 piese cu tematică lirică actuală (imigrația, generația care crește fără părinți, dependențele de tot felul – alcool, stupefiante, medicamente), îmbrăcate sonor în jazz, grime sau (chiar) teme folclorice deconstruite – este singurul material din marea familie a hip-hop-ului în care și-a făcut loc un „solo" de vioară. Chimie a băgat în ADN-ul LP-ului un batalion de artiști MC (Killa Fonic, Doc, Deliric și Super Ed) și producători (Lu-k, Subsemnatu, Dash, George Borza, DJ Vasile, Infinite Music, Jurjak, Marian Pîrjol și DJ Al*Bu).

The Dream Diggers, *Fear Is A Lie.* Codin Orășeanu (LowFreq) este un artist ce are o lejeritate nativă în a crea/compune/descoperi construcții fonice inedite. După ce s-a „terminat" Shadowbox-ul, Codin, infatigabil, a născut un nou vehicul audio-electronic, alături de Liviu Runcan (Inward String), cărora ulterior li s-au alăturat Răzvan Ristea și Mihnea Blidariu de la Luna Amară. Împreună cu alți artiști-colaboratori (Vapor, Aca Vivaca, Trikster Queen, Kluster, Jay, Fane, Awen și Dyl), cei patru The Dream Diggers au „ridicat" un album-concept dedicat dreptului de a contesta restricțiile de orice fel (sociale, politice, de conștiință, de gîndire/exprimare etc.). De consumat împreună cu *artwork*-ul (banda desenată) ce-l însoțește.

Implant Pentru Refuz, *Cartography.* În patrimoniul cultural alternativ autohton, secțiunea „fierăstraie", Implant Pentru Refuz este o instituție sacră ce și-a regăsit pofta de zămislire muzicală după șase ani de post (negru). Timișorenii IPR, în urma unei campanii de *crowdfunding,* au reușit, chiar și fără prezența celui de-al doilea vocal Ovidiu Takács, să scoată un album reper pentru *progressive metal*-ul de la noi. *Cartography* este un produs *up-to-date,* împănat de acente *alternative metal* peste care s-a croșetat bilingv (română și engleză), totul susținut de o secție ritmică dementă. În atenția audiofililor: de achiziționat vinilul.

anchetă realizată
de Marius CHIVU

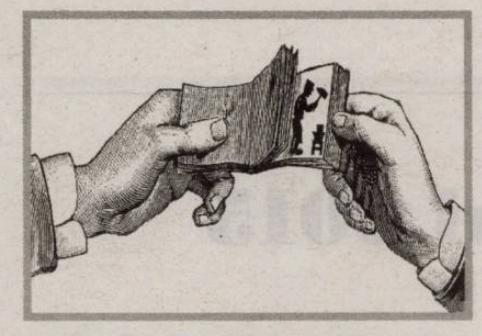

● **Mircea Cărtărescu, *Solenoid*, Editura Humanitas, 2015.**

Marius CHIVU

feedbook

Dimensiunea Solenoid (II)

Primele cîteva sute de pagini ale cărții – care este, să nu uităm, jurnalul scriitorului ratat, singura sa operă – reprezintă un fel de *Bildungsroman* pe invers, înfățișîndu-ne deformările, anomaliile protagonistului, care-i pecetluiesc condiția existențială de *outsider*. Crescut în mahala într-o familie săracă de muncitori, mutați ulterior într-un cartier care poartă toate mărcile urbanismului comunist subuman, protagonistul fără nume al cărții, trecut printr-o adolescență marcată de o apăsătoare, nesănătoasă singurătate, este urmărit de cîteva episoade biografice misterioase: un frate geamăn mort la puțină vreme de la naștere și a cărui amintire este refuzată de părinți, o spitalizare și o operație inexplicabile – precum și internarea, ca un abandon parental, într-un preventoriu montan pentru tratarea tuberculozei infantile –, o serie de vise bizare și de prezențe nocturne sub forma unor vizitatori umanoizi. De altfel, întreaga narațiune alternează existențele diurnă și nocturnă ale personajului, care ziua este un banal profesor de limba și literatura română la o școală generală de cartier, iar noaptea este martorul unei dimensiuni paralele-onirice-fantasmatice a lumii, în parte și datorită anomaliilor sale care-i determină o existență recluzivă, cu predispoziții halucinatorii.

În ceea ce privește existența socială, mundană a profesorului de literatură, Mircea Cărtărescu se dovedește un extraordinar scriitor realist. În capitolele dedicate Școlii generale nr. 86, cu toți profesorii adunați în cancelarie la bîrfe și planuri școlare, cu elevii amărîți și plini de păduchi; aici Mircea Cărtărescu dă extraordinare pagini descriptive, la fel de impresionante și de pregnante precum cele dedicate mediului de cartier. Limbajul, comportamentul, moravurile profesorilor, care alcătuiesc o fascinantă galerie de portrete tipologice, toate acestea sînt minunate pagini de proză realistă de mediu plină de detaliile vieții sub comunism. Nu-mi amintesc ceva similar în proza românească a ultimelor decenii plasată în perioada comunistă. (E-adevărat că unele episoade depășesc stilistica realistă – cum este, spre exemplu, cel dedicat colectării de hîrtie, o proză perfect absurdă –, dar nu pot să nu remarc și să nu subliniez detenta realistă admirabilă la un prozator îndeobște liric-fantastic-metafizic.)

Dar viața anostă și repetitivă a profesorului scriitor ratat în orașul ruinat, gri și rece (descrierile Bucureștiului decadent sînt, ca de obicei, de o melancolie copleșitoare), plecat de lîngă părinți pentru a locui singur într-o casă veche, făcînd același drum cu tramvaiul prin cartier pînă la școală și înapoi, cu o carieră literară refuzată și una profesională care nu-l interesează, trecut inclusiv printr-o căsnicie călduță încheiată însă repede din motive de decădere mentală a soției, viața mundană mediocră a protagonistului este, de fapt, plină de întîmplări inexplicabile sau bizare de-a dreptul, este populată cu personaje grotești sau enigmatice, trece prin momente halucinante. Jurnalul său de existență pendulează permanent între profan și sacru.

Casa veche în formă de vapor pe care o cumpără a fost construită deasupra unui nod magnetic de către inventatorul unui solenoid – de fapt, nici nu este o casă, ci un labirint modular de camere obscure în care personajul levitează; cu o mașinărie misterioasă în pod sub forma unui vechi scaun de stomatologie ca un pupitru de comandă, un fel de navă care plutește pe oceanul magnetic al lumii. Spitalul sau preventoriul sînt și ele niște instituții misterioase, unde doctorii și administratorii nu sînt ceea ce par a fi, pacienții și copiii fiind subiectele unor proceduri medicale enigmatice. Din corpul profesoral al școlii face parte și o profesoară recrutată de secta mistică a pichetiștilor angajați în manifestări nocturne prin cimitire și la morgă. Fabrica părăsită de lîngă școală, cu halele ei industriale labirintice, este, de fapt, un muzeu al ororilor care, expunînd diorame cu paraziți uriași, seamănă mai degrabă cu o unitate secretă de experimente biologice abandonate. Pe un tăpșan de la periferie există o „zonă" unde apar diverse obiecte care sfidează fizica. Și mai sînt cărțile citite de protagonist (alături de inventatorul Mikola, bibliotecarul Palomar este cealaltă figură călăuzitoare a protagonistului): un roman de Ethel Voynich, cărțile de matematică ale tatălui ei, George Boole; teoriile de fizică ale cumnatului ei, C.H. Hinton, misteriosul manuscris Voynich, plus studii de parazitologie sau experimentele medicului legist Nicolae Minovici; toate acestea fiind puse în aceeași mare ecuație existențială care ar trebui să dovedească posibilitatea depășirii condiției umane reduse la doar cinci simțuri și a evadării din lumea limitată de doar trei dimensiuni.

Căci, de fapt, aceasta este obsesia protagonistului și ideea întregii cărți: ieșirea din corp și din lume, mîntuirea. Manuscrisul profesorului scriitor ratat îi conține nu anomaliile, ci semnele unei posibile depășiri a condiției, și desfășoară, pagină după pagină, semne ale unei posibile deschideri a lumii. Casa și cartierul

scriitorului sînt pline de ruine, camere și uși secrete, subsoluri și alte asemenea locuri de trecere; pe cînd viața lui, cu vizitele nocturne, răpirile/disparițiile unor cunoscuți, indiciile, înscrisurile, mesajele, formulele și codurile peste care dă în cărți sau care i se arată în vise și în desenul unor tatuaje – toate acestea sînt irumperi și manifestări ale unei alte dimensiuni, întrezăririle unei lumi paralele, superioare, sacre, pe care protagonistul o presimte și o prevede, o lume care i se „arată" și la care tînjește cu fiecare fibră din carnea lui, cu fiecare neuron din creierul său. Este profesorul însuși nebun, unul dintr-o serie care-i cuprinde pe inventator și pe bibliotecar? Probabil, ca orice profet.

(va urma)

Luni, 1 februarie, de la ora 22, Mircea Cărtărescu va vorbi despre Solenoid *în emisiunea lui Marius Chivu* All You Can Read *de la Radio Seven (103,4 FM sau online la 7radio.ro).*

aproape de carte

Mircea CĂRTĂRESCU

Solenoid

(fragment)

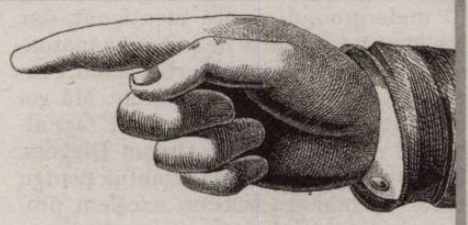

De unde vine nefericirea? Cum e posibilă mizeria infinită a vieților noastre? De ce simțim dureri, de ce suferim boli, de ce ni s-a dat chinul geloziei și-al dragostei neîmpărtășite? De ce sîntem atît de răniți de semenii noștri? Cum a fost aprobat cancerul, cum s-a dat drumul schizofreniei în lume?...

De ce știu că exist dacă știu de asemenea că nu voi mai fi? De ce mi s-a dat acces la spațiul logic și la structura matematică a lumii? Doar ca să le pierd cînd trupul mi se distruge? De ce mă trezesc noptile la gîndul că voi muri, și mă ridic în capul oaselor, acoperit de sudoare, și țip, și mă zbat, și-ncerc să-mi înăbuș gîndul intolerabil că voi dispărea pentru eternitate, că nu voi mai fi niciodată, pînă la capătul timpurilor? De ce lumea se va sfîrși odată cu mine? Îmbătrînim, așteptăm liniștiți în șirul condamnaților la moarte. Sîntem executați unii după alții în cel mai sinistru lagăr de exterminare. Sîntem dezbrăcați mai întîi de frumusețe, de tinerețe și de speranță. Sîntem înfășurați în veșmîntul de penitență al bolilor, ostenelii și putreziciunii. Ne mor bunicii, ne sînt executați în fața noastră părinții și deodată timpul se scurtează și-ți vezi brusc fața-n tăișul securii. Și abia atunci ai revelația că trăiești într-un abator, că generații sînt măcelărite și le-nghite pămîntul, că miliarde sînt împinse mai departe în gîtlejul iadului, că nimeni, absolut nimeni nu scapă. Că nu mai trăiește nici un om din cei pe care-i vezi în filmele lui Méliès ieșind pe poarta unei fabrici. Că absolut toți cei dintr-o poză sepia de-acum optzeci de ani sînt morți. Că toți venim pe lume dintr-un înspăimîntător abis fără memorie, că suferim inimaginabil pe-un fir de praf din lumea nesfîrșită și că pierim apoi, într-o nanosecundă, ca și cînd n-am fi trăit, ca și cînd n-am fi fost niciodată.

PUBLICITATE

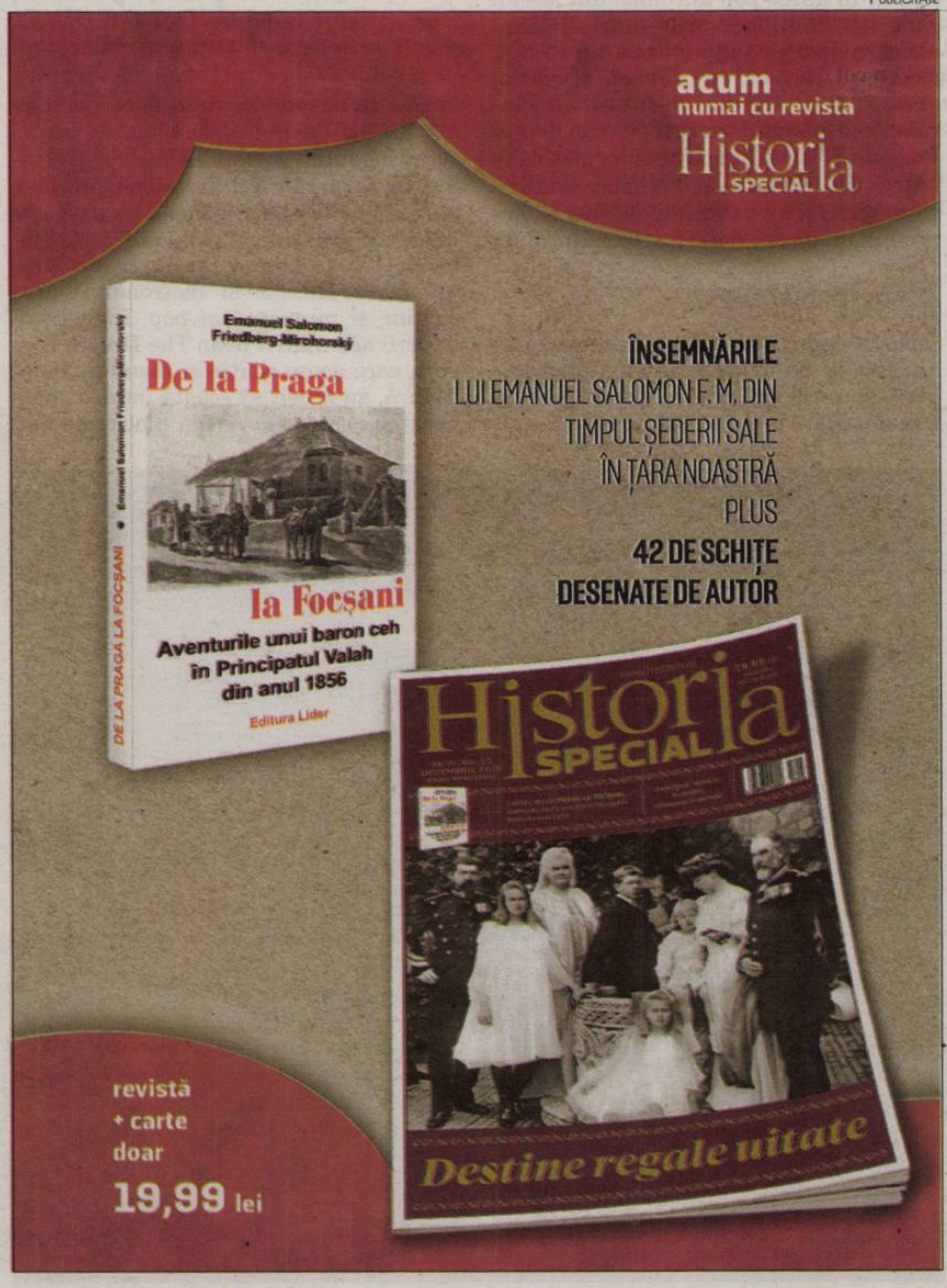

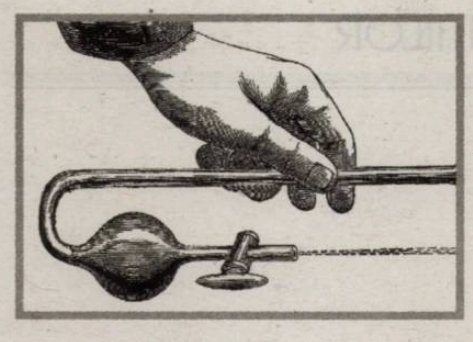

Oana STOICA

rosencrantz & co

Teatru pentru adolescenți

● ***Pisica verde*** **de Elise Wilk. Regia: Bobi Pricop; scenografia: Irina Moscu. Cu: Dragoș Maftei, Ioana Corban, Alex Iurașcu, George Cocoș, Carmen Mihalache, Camelia Dilbea. Teatrul „Luceafărul", Iași.**

Redescoperit în ultima vreme în România, teatrul pentru adolescenți a fost ignorat mult timp chiar de instituțiile care ar fi trebuit să-l producă. Deși unele teatre sînt destinate din titulatură „copiilor și tineretului", publicul vizat de strategiile repertoriale a fost, cu puține excepții, cel sub 8 ani. Vina se împarte între managerii instituțiilor respective (pentru lipsa de viziune) și finanțator (Primăria locală) pentru care spectatorul „teatrului de copii" are pînă în 8-10 ani (relația instituțiilor de cultură cu finanțatorul, de regulă nespecialist în cultură, dar „atoateștiutor", a fost subiectul multor articole de presă, mai ales în ultimul an, cînd ciocnirile între cele două părți au luat forma unor scandaluri naționale). Rezultatul este pierderea unui public care a depășit vîrsta spectacolelor cu *Cei trei purcelușI* și care nu se regăsește nici în oferta teatrului pentru adulți. Adolescenții reprezintă un public incomod și curios, care trece printr-o perioadă de transformări, în care relațiile cu sine și cu cei din jur se modifică și care are nevoie să se confrunte cu propria nesiguranță. Spectacolele trebuie să-i chestioneze universul, să-i discute temerile și entuziasmul, să abordeze teme considerate tabu acasă sau la școală. În același timp, teatrul trebuie să găsească formele de expresie apropiate de acest public pretențios, dificil de cucerit astăzi, cînd tehnologia este acaparantă. Poate mai mult decît în cazul spectacolelor destinate altor categorii de public, în cazul celor pentru adolescenți este esențial în egală măsură *ce* și *cum* spui.

Dintre artiștii care explorează universurile adolescentine, Mihaela Michailov și Radu Apostol lucrează în București, la Centrul de Teatru Educațional Replika, Leta Popescu și colegii ei de la Asociația Reciproca și Asociația Reactor de Creație și Experiment în Cluj. Sînt două dintre puținele inițiative cu programe constante pentru publicul tînăr.

Regizorul Bobi Pricop a montat la Teatrul pentru copii și tineret „Luceafărul" din Iași *Pisica verde,* probabil cea mai cunoscută și jucată piesă de teatru pentru adolescenți a unui autor autohton. Elise Wilk a scris-o în Programul de practică teatrală pentru Regiunile de Nord și Nord-Vest, ediția a doua, 2012 (multe lucruri bune sînt legate de acel proiect inițiat de Theo Marton la Tîrgu Mureș, de la dramaturgul Csaba Székely la regizoarea Leta Popescu sau actorul Rareș Florin Stoica). *Pisica verde* dezvăluie universul adolescenților dintr-un oraș de provincie, iar ceea ce frapează este absența părinților din lumea copiilor, chiar și atunci cînd ei sînt prezenți fizic. Copii cu părinți plecați la muncă în străinătate, din familii disfuncționale, cu părinți divorțați sau decedați sau cu părinți care nu le înțeleg sau nu le cunosc problemele. Textul redă, poetic și crud, însingurarea tinerilor, mascată de teribilismul vîrstei. O dragoste neîmpărtășită, o obsesie, o seară în club terminată prost, cîteva minciuni aparent nevinovate și tragedia e gata. În lipsa adulților care să-i sprijine, copiii își creează o lume imaginară, cu obsesii, superstiții și „vrăji", o alternativă la realitatea deziluzionantă pe care o trăiesc. „Magia" imaginarului este susținută de elemente concrete: pastilele și droguri, alcool, derapaje psihice. Un cocteil care poate deveni oricînd periculos, iar *Pisica verde* surprinde exact momentul deflagrației.

Poate mai mult decît în cazul spectacolelor destinate altor categorii de public, în cazul celor pentru adolescenți este esențial în egală măsură ce *și* cum *spui.*

© A. Bulboacă

Bobi Pricop abordează povestea din interior, din perspectiva tinerilor. Scenografa Irina Moscu a creat interiorul unui club de noapte, cu alveole în perete în care sînt focusate momentele de dramă (textul este compus exclusiv din monoloage). Migrarea personajelor pe ringul de dans – spațiu public – și înapoi, în spațiul intim, îi face pe spectatori parteneri de distracție și confesori. Astfel, spectatorul este conținut în spectacol, face parte din contextul poveștii. Pricop folosește *silent disco* pentru a multiplica percepțiile spectatorului. Personajele și publicul pătrund în club, iar muzica se aude doar în căștile pe care fiecare le primește la intrare. Căștile conectează spectatorul la poveste, la dinamismul hipnotic din club și la dramele din alveole. Dacă spectatorul renunță la căști – și are libertatea să o facă –, povestea curge narativ la fel, dar în tăcere, ca și cum ar fi fost extrasă din mediul ei și plasată în laborator. Lipsa căștilor generează distanțare. Astfel, printr-un singur accesoriu, Bobi Pricop schimbă relația spectatorului cu povestea, spațiul de joc, personajele, de la subiectiv la obiectiv, sugestia fiind că este nevoie de o cheie de acces spre universul complicat al adolescenților. În acest caz, deși cu impact puternic, muzica și spațiul sînt elemente de plan secund, care susțin povestea.

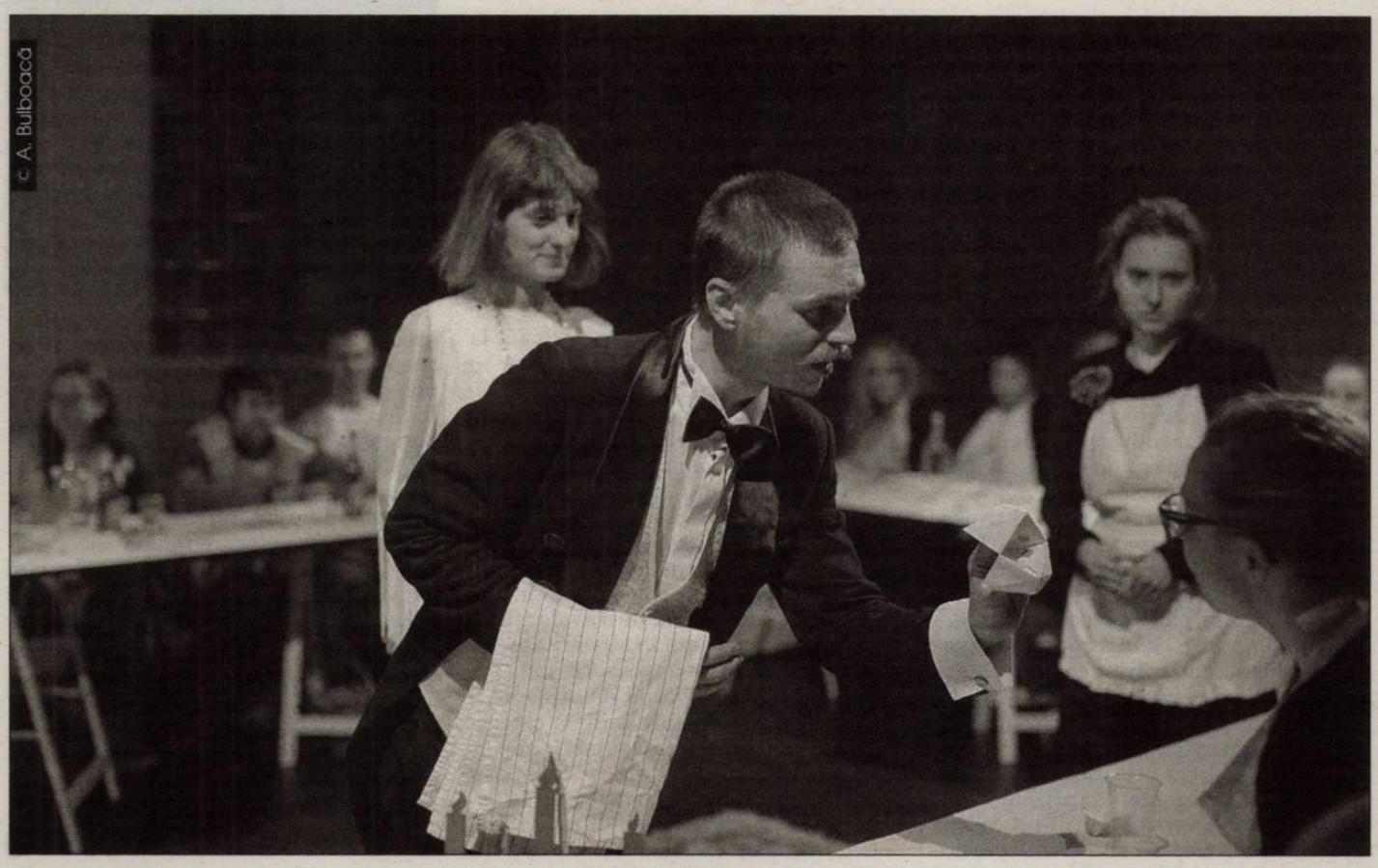

© A. Bulboacă

La Teatrul Excelsior, Peter Kerek a creat „un spectacol colectiv" despre adolescență, *#TEENSPIRIT*, care combină musicalul cu *video art* (Dilmana Yordanova) și povești ficționalizate din biografia actorilor. Aparent, focusul este pe tinerețea dezlănțuită, cu depășirea limitelor, încălcarea tabuurilor și confuzia efervescentă care domină această perioadă de vîrstă. Ceea ce predomină, de fapt, este formula de spectacol în care actorul *live* – singur și în grup – relaționează cu proiecția video. Formatul *visual performance* este mai puternic decît tema spectacolului, care rămîne doar enunțată, nu și aprofundată, căci textele nu converg și nu au forță de impact individuală, în ciuda unor posibile subiecte puternice (descoperirea propriei identități sexuale, trauma morții iubitului etc.). Aici, muzica și spațiul, inclusiv cel virtual, sînt în prim-plan, în timp ce tema (nu doar textul) pare un pretext pentru formă.

Producțiile destinate tinerilor sînt diverse ca abordare și expresie, lucru bun dacă se evită moralismul sau superficialitatea. Teatrul pentru adolescenți este încă un teren virgin, ocupat de fiecare după propriile puteri.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Dispariția

● ***Mlaștina / La isla mínima / Marshland* (Spania, 2014), de Alberto Rodríguez.**

Mlaștina lui Alberto Rodríguez pornește de la o intrigă detectivă *noir* clasică și se concentrează mai mult asupra procesului investigării trecutului (prin rezolvarea unui *puzzle)* decît asupra elementelor de *thriller*, care servesc la crearea și susținerea pas cu pas a suspansului. Investigația ficțională a unor crime, condusă de doi detectivi într-un sat din Spania, e dublată de investigația pe care spectatorul e invitat să o facă, simultan, asupra unei perioade reale din istoria recentă a acestei țări (anii '80 și trecerea de la dictatura lui Franco la democrație) și a similitudinilor acelei perioade cu una și mai recentă, și cu implicații mai extinse – criza economică și evenimentele petrecute în Spania în jurul anului 2012.

Reușita suprapunerii multiplelor referințe istorice, literare și cinematografice (de la filmele lui David Fincher sau John Sturges la romanul *2666* al lui Roberto Bolaño) e în parte asigurată de caracterul clasic al intrigii – filmul e complet satisfăcător ca investigație detectivă. În toamna anului 1980, în mlaștinile aparent nesfîrșite, fără orizont, din Guadalquivir, poposesc doi detectivi pentru a rezolva misterul dispariției a două fete, de 15, respectiv 16 ani. Dispariția se dovedește destul de repede – odată cu găsirea în mlaștină a corpurilor, purtînd urme ale agresiunilor – lucrarea unui criminal în serie. Cei doi detectivi angajați pentru a rezolva cazul au temperamente, metode și mai ales ideologii diferite – Juan (Javier Gutiérrez) aparține vechii gărzi a lui Franco, iar investigația sa, trecută printr-o conștiință încărcată, poartă intensitatea și neliniștea propriei încercări de salvare. Pedro (Raúl Arévalo) face parte dintre susținătorii noii democrații, iar trimiterea lui acolo constituie pedeapsa (de care speră să scape rezolvînd cazul) pentru critica adusă unui general în paginile unui ziar, în această țară declarat democratică.

Investigația e bazată aproape în totalitate pe interogarea martorilor, suspecților și a celorlalți participanți la investigație (poliția locală, un fotograf). Căutarea indiciilor dintr-o casă în alta devine însă favorabilă pentru observarea detaliilor investigației secundare, pe care sîntem invitați să o facem, asupra vieții sătenilor în anii de tranziție: crucea pe care o găsesc cei doi detectivi în cameră e un semn al apartenenței multor dintre săteni la vechile tradiții franchiste, complicitatea dintre poliție și traficanții de droguri iese la iveală din mărturia unui părinte și a unor pescari, sărăcia și șomajul îi amenință pe săteni – știrile despre grevă se aud din cînd în cînd la radio. Situația femeii în societatea spaniolă din acea perioadă (în care divorțul, de pildă, nu fusese încă legalizat) e ilustrată atît prin felul în care sînt caracterizate victimele de către polițiștii locali, care vorbesc despre „moravurile ușoare" ale celor două copile, cît și prin supunerea mamei fetelor dispărute în relația (care e sugerată și ea ca fiind abuzivă) cu soțul său. Casele goale ale părinților victimelor nu sînt cu mult diferite de cele ale părinților ai căror copii au plecat să lucreze în alte țări. Rodríguez pune accent pe datele naturale ale locului în sine pentru a-și introduce spectatorul în atmosferă, oferindu-i nu doar indicii, ci și experiențe senzoriale. Mlaștina e un personaj în sine, care interacționează cu celelalte personaje.

Ideea acestei investigații secundare e datorată, conform declarațiilor lui Rodríguez, documentarului în două părți

Después de, semnat de Cecilia M. Bartolomé și José Juan Bartolomé, realizat între 1979 și 1981, și bazat pe mărturiile oamenilor din stradă asupra evenimentelor trăite, comentate de o voce din *off*. Prin acest documentar autorii încercau să ofere o contrapondere la informațiile oficiale vehiculate de presă și același lucru și-l propune și Rodríguez, din perspectiva mai îndepărtată a anilor care au trecut, însă nu de dragul documentării istorice și atît, ci pentru a provoca anumite discuții despre evenimentele mai recente din Spania pe care le reflectă: criza economică, măsurile de austeritate, șomajul și controversele privind legea împotriva avortului.

Deși are ca punct de pornire fotografiile expoziției aparținînd lui Atín Aya (după care au fost create anumite personaje sau scene) și cele ale lui Hector Garrido, cu peisaje filmate din dronă, în scopul inițial al studierii științifice a structurilor fractale (care au fost ulterior prelucrate digital și animate), filmul nu împărtășește aspirația realistă de respectare strictă a unui continuum temporal și spațial. Structura pe care își propune să o reproducă prin reflectarea într-o poveste (o copie miniaturală a întregului) a uneia sau a mai multor perioade istorice pe care sîntem chemați să le cunoaștem e fragmentată și corespunde cu cea a fractalilor cu care se deschide și se închide filmul.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

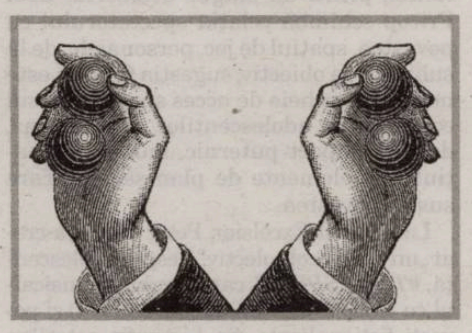

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Metalul, încotro?

● **Deafheaven, *New Bermuda*, Anti-, 2015.**

Materialul din 2013 *(Sunbather)* al celor de la Deafheaven a fost al doilea album metal inclus în primele zece poziții ale topului de final de an din istoria publicației online *Pitchfork* – busola indie a ceea ce se preconizează a fi viitorul *mainstream* muzical. Primul caz fusese al japonezilor Boris (în 2006), gest ce poate fi pus pe seama exotismului și a dorinței publicației de a se deschide spre spațiul global, non-anglofon. Într-un fel, tot un soi de exotism avem și în cazul Deafheaven, fiind vorba de cazul atipic al unei trupe *black metal* din însorita Californie (opusul fiordurilor scandinave cu care e asociat istoric genul), cu membri ce par aduși din trupa lui Scott Pilgrim și trecuți printr-un profund studiu de bibliotecă asupra underground-ului metal european din ultimii 30 de ani.

Black metal-ul ieșise la lumină în SUA cu cîțiva ani înainte, însă pe coasta de Est și într-un context ceva mai mistic (Liturgy), după ce fusese importat pe căi subterane prin intermediul unei comunități obscure de artiști cu interese oculte (Absu, Xasthur), pomeniți în presa de peste Ocean mai degrabă în legătură cu atentatele armate din liceele americane decît cu vreun top muzical. Pînă la urmă a fost nevoie de un grup de băieți mai curățel și mai pieptănați (plus asocierea cu Chelsea Wolfe și casa de discuri Anti-) ca să scoată din underground și ultima subspecie de heavy metal care se mai putea mîndri că nu a depășit niciodată un anume nivel critic de popularitate.

De aici și caracterul diviziv al trupei, măcinată între aprecieri și critici (ultimele ținînd mai degrabă de criterii ideologice și de imagine). Dacă precedentul album includea părți melodice extinse – venind din post-rock-ul atmosferic în care unii membri au activat cu proiecte anterioare –, pe *New Bermuda* avem doi membri noi și un efort de legitimare în fața spațiului metal purist, fără a sacrifica publicul cîștigat deja. Solo-urile melodice sînt încă prezente, dar prizoniere între frecvente deversări de riff-uri cadențate, iar intermezzo-urile cvasi-acustice au fost mult reduse. Fanii iritați de vocea corozivă vor rămîne iritați, însă e meritoriu efortul lui George Clarke de a-și forma un timbru propriu, care se adaptează la dinamica pieselor în loc să încerce a ocupa o poziție proeminentă.

Poziționați în topurile din 2013 cot la cot cu Daft Punk și Kanye West (iar în acest an se întrevede o performanță similară), Deafheaven exploatează moștenirea (multă vreme ignorată în spațiul american) abandonată de originatorii scandinavi ai genului, care fie au apucato în cu totul alte direcții (Burzum, Ulver), fie au răposat din exces de nihilism și autodepreciere, permițînd astfel californienilor să se impună drept un grup inovator, la scurt timp urmat de o avalanșă de epigoni care dospiseră în obscuritate, iar acum se asociază din mers succesului genului. Următoarea bornă de atins ar fi nominalizările Grammy care, la categoria metal, se împart de ani buni, cu curtoazie, în poligonul Metallica-Megadeth-Ozzy-Slayer-Slipknot, contribuind la decredibilizarea evoluției genului.

Este, așadar, îmbucurător că diverse

specii din underground-ul metal european sînt recuperate și rafinate la o scară mai globală, fie și reambalate sub etichete mai cu cîrlig și mai în ton cu contemporaneitatea *(drone, black-gaze, post-metal)*. Noile generații de rockeri americani, mai deschiși spre informație și globalizare, vorbesc despre Burzum ori Bathory cu tonul evocator cu care în anii '90 se vorbea despre influența lui Lynyrd Skynyrd asupra celor de la Metallica. E semnul unui schimb de generație care împinge istoria metal în direcții destul de imprevizibile.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Cultura bucuriei iernii

Mai ales iernile, într-un restaurant de cartier cu *ondol*-ul dat la maximum, domnul P., așezat ca de obicei la locul onorabil, adică cel de la perete, și stînd cu mîinile încrucișate și cu capul ușor înclinat spre dreapta, vorbind ca de obicei însuflețit, ajungea la acele cuvinte care-i traversau povestirile aproape metronomic: „Și-a deschis inima". Cred că sînt cuvintele care reveneau cel mai constant. Cuvinte-exuvii, chiar și atunci cînd nu erau formulate ca atare, le simțeai în aer. „Am stat aseară mai mult de vorbă cu domnul Lee și, în sfîrșit, și-a deschis inima." Tonul cu care o spunea era ca de sfîrșit de drum, ca și cum ar fi ajuns acolo după o lungă și extenuantă călătorie, ca un oftat în sfîrșit depășit, ca un mic triumf personal. Îi și vedeai stînd împreună la o masă și lepădîndu-și straturile de politețe socială diurnă, stresul cotidian, adunate în lungi ședințe sau stat cu orele în traficul seulez sau în orice le-ar mai fi provocat o încordare care i-ar fi ținut departe. Am auzit această expresie foarte des în Coreea. Exprimă cred cel mai bine credința lor în comunitate, pierdută în vria vieții urbane de azi, o nostalgie a ascultării pierdute a celuilalt, a unei călduri interioare greu de reconstituit. Îi vezi încercînd s-o reconstituie, afundîndu-se cu un *flash* de disperare abia stăpînit în substitute precum mîncarea extrem de fierbinte și de iute, ori în forme artistice extreme, ori chiar în alcool, pahare după pahare terminate cu același sentiment al inutilității și al închiderii goale și mai mult în sine de la final. Sau în cafenelele și ceainăriile atît de frumos decorate, tematizate cu un întreg halou al fericirii, unde îi vezi așezați și vorbind în șoaptă despre nimicurile de peste zi.

„Tare." Cutare a vorbit tare la nu știu ce întîlnire, un altul a cîntat la karaoke tare, altcineva a luat o hotărîre tare. Într-o cultură a ierarhiei și a politeții – „Să nu-ți pierzi fața" – nu oricine își permite să zică ceva tare. De obicei, sensul e tot de deschidere a inimii, de spus pe șleau o durere mai veche, de vorbit sincer, dar fără să-i incomodezi pe ceilalți, să-i pui într-o situație dificilă. Și-a vorbit tare inima, astfel încît cei din jur au dat sonorul la minimum tuturor inutilităților. Nu e un zgomot, o formă de vorbit fără fond, ca să poți vorbi tare trebuie să ai cu adevărat ceva de spus. Amintirea celei sau celui care a făcut-o trece într-un fel de poveste urbană bună de spus celor care nu o pot face încă sau care nu au nimic de spus oricum.

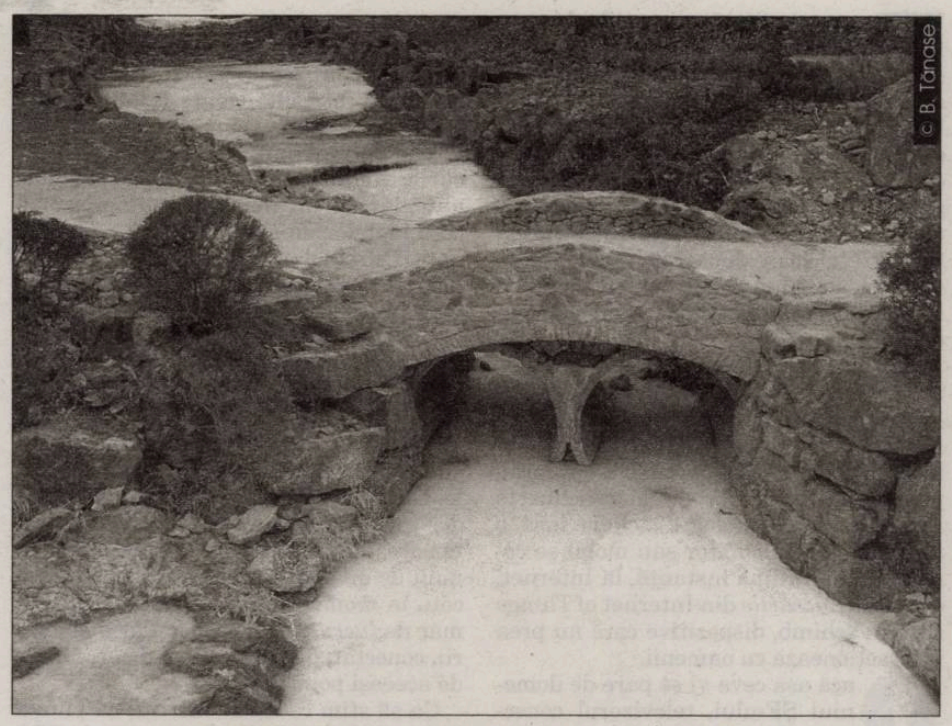

Mi-am adus aminte de cuvintele acestea citind un articol despre un cuvînt danez intraductibil în engleză: *hygge* (pronunțat *huga).* Exprimă bucuria de a te afla în sezonul rece, de a vedea iarna ca pe anotimpul în care te simți cel mai aproape de ceilalți, într-un confort interior provocat de această apropiere. Nu confortul dat de căldura unei pături moi ori a unui pahar de vin, avertizează Olivia Goldenhill, autoarea articolului, ci acela dat de apropierea de ceilalți. Dacă nordicii sînt astfel reprezentativi pentru cultura bucuriei iernii, americanii ar fi reprezentativi pentru cea a rezistenței în anotimpul rece. Coreenii ar fi, cred, pe undeva la mijloc. Nici iarna, cînd frigul peninsular este extrem de pătrunzător, nici vara, cînd căldura iese ca un mic monstru insidios din toate crăpăturile asfaltului, nu îi bucură. Dar și vara, și iarna stau în substitutele lor de iglu și tot încearcă să-și reinventeze simțul pierdut al nostalgiei, al acelui *jeong* care nu poate fi verbalizat, dar care îi face să se simtă bine împreună chiar și atunci cînd stau muți față în față la o masă.

PUBLICITATE

4 filme de excepție

adevărul
îți aduce colecția
FILME MADE IN ROMÂNIA

25 ianuarie
Despre oameni și melci
9 premii naționale și internaționale 2012

1 februarie
Pescuit sportiv
7 premii naționale și internaționale 2008

8 februarie
Undeva la Palilula
4 premii naționale și internaționale 2012

15 februarie
Ursul
2 nominalizări naționale și internaționale 2011

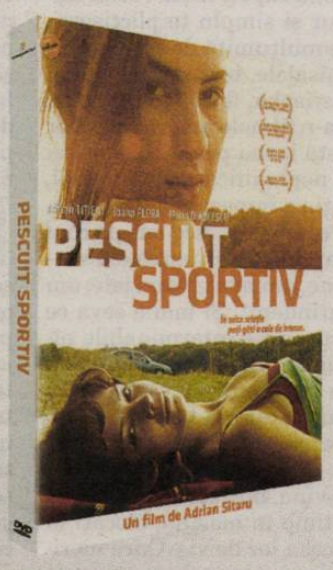

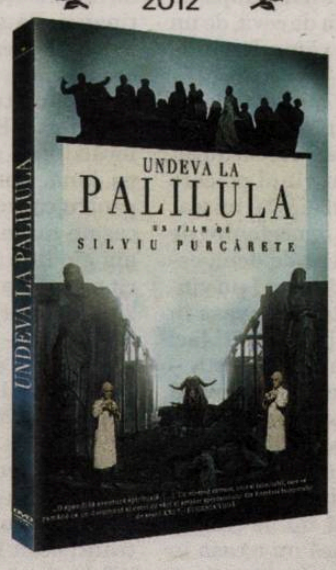

preț special
ziar + DVD
14,99 lei

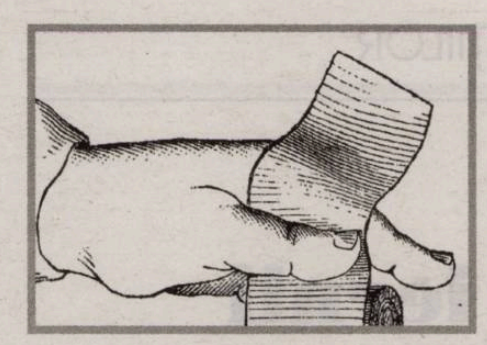

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Internetul Lucrurilor: vise și spaime

Pe nesimțite, în discuțiile de zi cu zi se insinuează un termen misterios: Internetul (Tuturor) Lucrurilor, zis și Internet of Things, zis și IoT, Internet of Everything sau Internet of Me. De ce ne interesează asta? Fiindcă, de fapt, dacă aveți un televizor inteligent, IoT-ul a intrat deja la dumneavoastră în casă. Și, în timp ce beneficiile acestei subrețele care depășește vechea rețea sînt uriașe, felul în care ea va modifica lumea e greu de anticipat și include riscuri.

De ce-ar exista și ar fi altfel un Internet al Lucrurilor, separat de cel al calculatoarelor și telefoanelor mobile? La urma urmei, și ele, calculatoarele, și telefoanele mobile, sînt lucruri. Conceptul, popularizat prin '99 de Massachusets Institute of Technology, include însă o nuanță: prin calculator sau mobil se conectează în ultimă instanță, la Internet, oamenii. *Lucrurile* din Internet of Things sînt, în schimb, dispozitive care nu prea interacționează cu oamenii.

Dacă așa ceva vi se pare de domeniul SF-ului, televizorul conectat la Internet e ceva contemporan: fie îl aveți acasă, fie ați auzit de el și, atunci cînd vă veți schimba TV-ul, va fi foarte greu să vă luați unul fără rețea. La fel sînt și brățările de fitness, care se leagă singure la Internet și vă actualizează datele undeva în *Cloud* (online) oricînd sînteți lîngă calculatorul cu care comunică prin Bluetooth. Sau ceasurile inteligente, care funcționează cu adevărat inteligent doar în tandem cu mobilul. Lucrurile, în acest sens, își văd de-ale lor cu foarte puțină contribuție din partea dumneavoastră și, adesea, nici măcar nu mai au o interfață de interacțiune umană – sau au una foarte redusă. De regulă, sînt comandate prin alte dispozitive, dintre care bătrînul laptop e cel mai bine proiectat pentru asta.

Internet of Things este deci o idee cu un număr infinit de aplicații, de la așanumitele case inteligente la automobile conectate sau la exemplul mai cunoscut al frigiderului care știe să măsoare stocurile anumitor alimente și să comande, automat, la un magazin online, atunci cînd laptele sau apa plată sînt pe terminate. Cifrele dau o indicație despre amploarea fenomenului. Conform Internet Live Stats, la ora actuală sînt conectați în jur de 3,3 din cei 7,4 miliarde de locuitori ai Planetei. Business Insider dă însă o estimare a numărului total de dispozitive aflate online în 2015: în jur de 15 miliarde, din care numai o jumătate sînt computere, tablete și telefoane mobile. Ultimele trei categorii sînt mai multe decît utilizatorii umani fiindcă majoritatea acestora accesează Internetul pe mai mult de un dispozitiv. Dar oricum am socoti, în momentul de față există un număr de *lucruri* egal cu populația omenirii, conectat, dar nesupravegheat, direct, de aceeași populație.

Ca să știm ce fel de lucruri, ne putem uita pe lista noutăților prezentate la CES 2016, marele tîrg de tehnologie de la Los Angeles. Printre acestea se numără dispozitive care îți monitorizează somnul și îți propun o oră de trezire conformă cu ciclurile tale nocturne, în ideea că datele de același fel pe care le obții de la brățara de fitness sînt deja o poveste veche. O baterie de 9 volți, cu aspect banal, alimentează detectoarele de fum, dar în plus te alertează de la distanță, prin Internet, despre apariția fumului. Un dispozitiv de hrănit animale favorite, conectat cu mobilul, te ajută să le livrezi porțiile dorite și să afli cît au consumat. Periuțele de dinți inteligente sînt și ele conectate la același mobil, pe ecranul căruia rulează un joc care poate fi comandat prin mișcările periuței în interiorul gurii, pentru uzul copiilor fără tragere de inimă pentru igiena dentară. Oglinda se poate transforma în ecran și îți adaugă sclipici sau o mustață, ca jocurile de modă în care faci același lucru cu o poză. Și multe altele.

Chiar dacă aceste invenții sună exotic, ele sînt deja disponibile pentru simplii utilizatori, sau pe punctul de a deveni astfel. Nu e de mirare că, în 2020, Internetul Lucrurilor va număra, după Gartner Research, cam 26 de miliarde de dispozitive. Tot în 2020, populația omenirii va fi de aproximativ 7,8 miliarde de indivizi.

Dincolo de aplicațiile personale sau casnice, Internet of Things poate însemna – și a început să însemne pe alocuri – monitorizarea condițiilor atmosferice sau managementul infrastructurii unui oraș. Podurile și drumurile pot fi prevăzute cu senzori – un concept-cheie în IoT – care să monitorizeze degradarea acestora și să programeze reparații atunci cînd e cazul. Dispozitive asemănătoare pot ajuta la economisirea energiei, începînd cu deja existentele becuri inteligente. Ritmul cardiac al suferinzilor de inimă poate fi, permanent, la dispoziția serviciilor de urgență, care pot primi o alertă atunci cînd apar probleme. Și multe altele, care duc de la ideea de *casă inteligentă* la aceea de *oraș inteligent*.

Dar, mai puțin visător, un studiu Accenture pune accentul pe genul de dispozitive pe care oamenii ar fi dispuși să le adopte în următorii ani. Conform acestui studiu, ne dorim sau avem deja amintite frigidere inteligente, brățări de fitness și ceasuri gen Apple Watch, aspiratoare care se conduc singure sau, desigur, camere de supraveghere care ne lasă să vedem ce se întîmplă acasă atunci cînd sîntem într-un alt loc. Aici apare însă problema.

Ars Tehnica relata acum cîteva zile că, prin intermediul unui Google pentru Internet of Things, Shodan.io, poți vedea imagini culese de camere de supraveghere cu sugari dormind în pătuț, plantații de marijuana, încăperi din bănci și multe alte lucruri pe care utilizatorii nu și le-ar dori în nici un caz publice. Problema este nivelul de securitate scăzut al dispozitivelor din Internet of Things, care, în majoritate, au performanțe și o securizare mult mai scăzute decît un calculator tipic. Totul pornește de la presiunea unui preț cît mai mic, dar se leagă și de faptul că Internetul Lucrurilor e mult mai puțin testat, ca să zicem așa, decît cel al oamenilor. Plus faptul că interfețele rudimentare prin care sînt conectate camerele sînt mai greu de înțeles de către simplii utilizatori.

Mai rămîne, bineînțeles, să ne întrebăm ce s-ar întîmpla cu un oraș inteligent în momentul unei pene masive de Internet, orice-ar însemna asta. S-ar opri nu numai bancomatele, ci și, probabil, transportul în comun, semaforizarea străzilor și multe altele. Cu alte cuvinte, Internetul Lucrurilor trebuie proiectat foarte atent și nu e de mirare că Marea Britanie a alocat în 2015 un buget de cercetare de 40 de miliarde de lire sterline pentru el. Pînă acum, am reușit să proiectăm și să folosim Internetul Oamenilor, care e o mană cerească, deși direcția în care acesta se îndreaptă nu e tocmai cea pe care o visau părinții fondatori, în general oameni de știință altruiști. Cu cel al Lucrurilor va trebui să fim foarte atenți.

Iulian Comanescu *este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

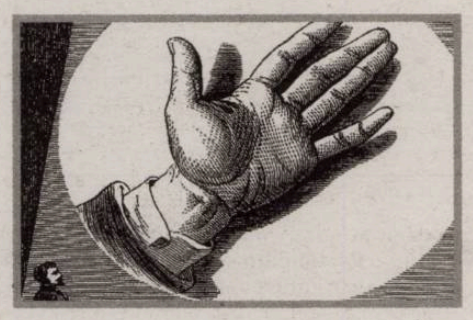

Adina POPESCU

portrete din mers

Vîrsta de mijloc e un șantier

Un amic îmi arată plin de mîndrie, pe telefonul mobil, poze cu viitoarea lui casă. „Uite, ăsta era terenul inițial, sînt o mie de metri, dar nu se vede decît partea din față. Aici o să vină gardul, îl facem la sfîrșit... Uite cum arată fundația! Uite-mă și pe mine cu muncitorii... Aici în față o să vină livingul și un dormitor pentru musafiri. Și o baie, nevastă-mea vrea cel puțin trei băi, pe fiecare etaj cîte una, nu-i mai ajung băile..." Deocamdată e o casă ipotetică, un „proiect" care durează deja de trei ani. În tot acest timp, amicul meu, soția lui și cei doi copii se înghesuie într-o garsonieră cu chirie ieftină din cartierul Titan. Deși amîndoi cîștigă bine, economisesc la sînge. Nu mai merg în vacanțe, nu mai ies în oraș, nu mai fac nimic, doar visează la casă. E un sacrificiu asumat, dar și cînd o să fie gata! „Nu vreau să-mi cresc copiii între betoane. Or să aibă spațiu, curte, loc de joacă. O să putem și noi, în sfîrșit, să respirăm!" Aș vrea să-i atrag atenția, în glumă, că atunci cînd casa lor o să fie cu adevărat gata, copiii deja vor fi crescut și nu vor mai avea nevoie de un loc de joacă. Or să aibă nevoie de mașini ca să ajungă, din mijlocul cîmpului, în oraș, la facultate. Însă nu zic nimic, nu vreau să-i stric bucuria. În fond, după 30 de ani, trebuie să ne agățăm de ceva, de un proiect grandios, pentru ca viitorul să ni se pară suportabil.

O altă prietenă s-a mutat deja la Mogoșoaia, am fost în vizită și am făcut o mică excursie care a durat o jumătate de zi, cu tot cu vinul pe care l-am băut acolo. Ea și soțul ei s-au mișcat ceva mai repede, au avut o moștenire de la o mătușă, un apartament de două camere în Drumul Taberei, pe care l-au vîndut. Așadar, au reușit să termine casa în doar doi ani. În momentul în care îți faci o casă de la zero, vrei să fie perfectă – înțeleg de la prietena mea. Pe undeva, îi dau dreptate, însă mă îngrozește ideea unui cămin „pe viață", chiar dacă e așa cum ți l-ai dorit. Pentru mine, casele sînt ca șosetele, le poți schimba oricînd s-au împuțit. Și e imposibil să nu se „împută" ceva pînă la urmă. Dacă nu e casa în sine, e altceva. Se mai construiește încă una pe terenul de alături, care îți stă ca un ghimpe în coaste, pentru că are mai multe etaje decît a ta și-ți ia tot soarele de dimineață. Sau capeți niște vecini antipatici. Sau pur și simplu te plictisești. Prietena mea e mulțumită de cum a ieșit casa, îi plac finisajele, terasa, gazonul și mașina de tuns iarba, foișorul din curte și grătarul. E ca-n filmele americane. Dar încălzirea o costă iarna peste 1000 de lei pe lună, bani neplanificați, într-un fel, pentru că izolația e impecabilă. Dar, deh, casa e mare. Prea mare, zice ea. „Inițial am gîndit-o mai mică, dar parcă s-a mărit așa, de la sine, am avut materiale, am zis să o mai extindem". Și mai e ceva ce nu-i place – drumurile interminabile pînă în oraș și înapoi. Du copiii, unul la școală, altul la grădiniță, ia copiii de la școală și grădiniță, du-i la bazin și la pian, mergi la Metro și fă cumpărături, vino de la Metro. Și tot așa. Viața lor a devenit un du-te-vino, au realizat că-și petrec mai mult timp în mașină, blocați în trafic, decît în casa lor de vis. Oare merită? În după-amiaza aceea de început de toamnă, cînd stau pe terasă și sorb din vinul chilian, aud păsări și nici un huruit de tramvai, văd în fața mea doar iarbă și copaci, iar perspectiva nu mi-e blocată de nici un bloc, aș zice că da. Însă prietena mea îmi spune că se gîndesc să vîndă și să se mute înapoi în oraș, însă prețurile la case aici, „la țară", au început să scadă. Oamenii își iau mai degrabă terenuri, pentru a-și construi case de la zero, exact așa cum și le doresc.

Locuiesc într-un apartament de 38 de metri pătrați, în centru. E puțin mai mare decît o garsonieră, însă spațiul mic nu mă deranjează. Nu mă omor cu ieșitul în oraș, însă faptul că aș putea, la o adică, să fac un sfert de oră pe jos pînă la Universitate, la douăspe noaptea, îmi dă o senzație de confort. N-aș putea să ridic o casă de la zero, sînt unii oameni care pur și simplu nu-s făcuți pentru așa ceva. Un alt șantier decît cel interior – unde, la vîrsta de mijloc, se ridică schele și se bat cuie mai mult decît oricînd – m-ar da peste cap.

Despre board games sau de-a ce ne mai jucăm

– interviu cu Mara RADU, PR la Red Goblin –

Board games *(jocurile pe tablă de joc) au revenit, de ani deja, în forță. Nu mai sînt, ce-i drept, cele din vremea copilăriei mele, de genul Sus-Jos sau Nu te supăra, frate!, în care pur și simplu dădeai cu zarul și tabla te ducea mai departe. Sînt jocuri mult mai diverse și mai complicate, în care îți folosești imaginația, dar și, în unele cazuri, calitățile de întreprinzător, de pildă. Citești instrucțiuni stufoase ca să le poți juca și devii, vrînd-nevrînd, membru al unor comunități specializate. În București există cîteva magazine de asemenea jocuri, iar Red Goblin e unul dintre ele.*

De cînd datează primul magazin Red Goblin?

Primul magazin datează din 2008. Era în Piața Romană, chiar lîngă ASE, mititel. Ulterior, după doi-trei ani, s-a deschis aici, pe Colței. Apoi s-a încercat o extindere, s-a deschis un magazin destul de mare și de pompos, la Cluj, care nu a mers. Cel de aici a început în 2005, cînd se axa strict pe anumite jocuri.

Șeful nostru e foarte entuziast. A luat contact cu partea americană, a văzut conceptele de *board games stores* sau *hobby stores* din afară și a deschis și el ceva asemănător aici. Cred că mai degrabă *hobby store* i-am spune, pentru că include și *board games,* dar și figurine, accesorii necesare pentru a juca, vopsea pentru pictură pe miniaturi, zaruri...

Cum vă explicați revenirea, după boom-*ul jocurilor video și pe computer, la* board games?

La un moment dat, au fost un pic... *left behind,* dar, ulterior, s-au ridicat și ele la un anumit nivel. Între ele și jocurile electronice sînt legături. Sînt multe care au și componente electronice. Sau la care ai neapărată nevoie de conexiune la Internet. Plus că se axează, o parte dintre ele, pe concepte care nu sînt unice, ci inspirate din jocuri video, filme, benzi desenate.

Care sînt cele mai solicitate board games?

Cele mai căutate sînt cele pentru grupuri mari, de la șase în sus. Cele mai cunoscute sînt Dixit și Activity. Mai nou este Cards Against Humanity, care e acum un fenomen global. Monopoly, sub diverse teme, cu filme, cu supereroi ș.a.m.d. Catan este iarăși un joc foarte popular, la fel Ticket to Ride. Sînt în top cele care au în general un regulament destul de simplu și un nivel mic spre mediu de dificultate. Majoritatea clienților caută strict anumite jocuri cărora ei le urmăresc evoluția. Există și un segment mai mic de împătimiți, care se duc către noutăți, încearcă riscuri.

Puteți să ne spuneți cîte ceva despre jocurile menționate? În ce constau, cum se joacă?

Activity: o tablă de joc care are un traseu, format din mai multe pătrățele. Se joacă și în echipe, și solo. Trebuie să extragi o carte pusă cu fața-n jos. Pe cartea respectivă scrie ce ai de făcut sau de rezolvat. Se bazează pe *task*-uri de genul desenează, fără să spui nimic, pentru ca cei din jur să ghicească, sau mimează, sau scoate anumite sunete. Fiecare echipă are cîte un pion și, pe măsură ce membrii ei fac respectivele cerințe de pe cărți, își mută pionul. Iar cei care ajung primii la *finish,* cîștigă. E o combinație între creativitate și tabla de joc.

Dixit este numai din cărți. Fiecare carte are cîte o ilustrație, frumoasă, dar destul de abstractă. Unul dintre jucători este povestitorul. El pune cartea jos și apoi trebuie să zică o frază, nici foarte exactă, nici foarte vagă. Poate să fie și un vers dintr-un cîntec. Ceva care ar putea să descrie imaginea. După care cartea se pune pe față și se votează. Dacă toată lumea ghicește cartea, nu e bine. Dacă nimeni nu ghicește, nici atunci nu-i bine. Minimum de jucători e de trei.

Cards against Humanity este tot cu un povestitor, care are în mînă o carte pe care e scrisă o întrebare. Care are un spațiu gol, un *blank*. *Blank*-ul trebuie completat de ceilalți jucători, cu ce e mai nostim, ce e mai deocheat din celelalte cărți pe care le au în mînă. Fiecare completează cu cea care se potrivește cel mai bine în locul gol. Cărțile se amestecă. Cel care a ales varianta cea mai bună cîștigă. Povestitorul îi dă apoi cartea cu spațiul celui care a cîștigat. Regulile de cîștig sînt destul de personalizabile. Umorul este uneori mai tras de păr, face apel și la *inside jokes,* și la *Easter egg,* sau e mai deocheat. L-ai juca cu un grup de prieteni, dar nu cu familia.

Catan nu se joacă în foarte mulți jucători. Combină mai multe elemente: și unul economic, și unul militar, și unul de dezvoltare. Este vorba, practic, de colonizarea unei insule. Fiecare jucător e reprezentat de cîțiva pioni de o culoare anume. Există cărți care pot fi tranzacționate. Pentru că se pot construi și drumuri, se pot pune și orașe... Există și tranzacții între jucători. Dar, în final, e competitiv, deoarece cîștigă cel care are cea mai mare armată, cea mai mare rută comercială, cel mai mare punctaj din toate astea adunate. Noi spunem că Dixit și Catan sînt Monopoly-ul generației noastre.

Ticket to Ride se joacă în maximum șapte jucători. Fiecare are o hartă. De pildă, a Europei. Trebuie să faci rute de trenulețe între diverse orașe. Evident, și ceilalți fac același lucru. Mai iei puncte în funcție de cît de lungi faci rutele, ce conexiuni faci. Poți să mai faci gări, în anumite variante de joc. Locurile sînt din realitate, cu hărțile reale. Poți învăța geografie.

Mai sînt în vogă jocurile educative?

Avem un joc care mie îmi place foarte mult, Timeline. Fiecare jucător pornește cu un număr de cărți, le vede toată lumea, pe fiecare e scris un eveniment istoric, iar pe spate anul. Pe care nu ai voie să-l vezi. Se pune o carte la mijloc. Și trebuie să construiești o linie temporală. Înainte de era noastră sau după. Trebuie să ghicești care carte urmează după care. Cînd descriem clienților acest joc, ei zic da, dar după un timp învăț anii... Păi, tocmai ăsta-i scopul.

Monopoly-ul clasic se mai joacă?

Monopoly-ul clasic e greu de găsit, dar avem o serie de variante noi, cu supereroi. La A Game of Thrones sînt case, iar terenurile sînt zone geografice care apar în serial. La Star Wars sînt zone galactice, poți construi baze stelare.

Un joc interesant e Mafia. Aveți ceva asemănător?

Jocuri de deducție. Există multe variante: e unul cu vîrcolaci, Werewolf, în care trebuie să te aperi de vîrcolaci, care sînt infiltrați printre oameni. Mai este unul Mafia de Cuba, în care cineva a furat diamantele unui mafiot și trebuie să afli cine a fost.

Aveți jocuri și pentru copii?

Avem pentru toate vîrstele. De la 4 ani în sus. Avem o serie de jocuri care se numesc *smart games*. Sînt un fel de puzzleuri pe anumite teme. Preferatul nostru se numește Penguins. Are o tablă de plastic și niște figurine cu pinguini pe gheață. Copilul are în față o cărticică în care vede cum sînt așezați pinguinii. După cum mișcă piesele, trebuie să le pună în așa fel încît pinguinii să arate la fel ca-n poză. Există și *family games,* de pildă Activity junior, cu mai puține cărți cu încercări. Abracadabra – fiecare jucător trebuie să facă anumite vrăji după niște panouri; trebuie să ghicești ce fac ceilalți, ca să nu faci același lucru.

Mai există jocurile simple de noroc de altădată?

Jocurile simple de noroc de altădată nu prea mai există. Dar majoritatea acestor *board games* se bazează pe zar. Dacă te lupți cu un inamic și trebuie să-l taxezi cu ceva, dai cu zarul. Dacă vrei să înaintezi, dai cu zarul.

Care e situația jocurilor pe roluri?

Cele mai flexibile jocuri sînt *role-playing games*. Cele mai cunoscute sînt Dungeons and dragons. Fiecare jucător are o fișă a personajului pe care îl joacă, într-o tematică *fantasy*. Poate să fie orice vrea, un cavaler, un hoț, o vrăjitoare. Toate rolurile sînt traduse prin anumite statistici: atîta viață, atîta armură, atîtea vrăji... E un alt jucător care coordonează totul, face povestea, un *Dungeon master*. Fiecare are cîte o piesă prin care e reprezentat personajul. Jucătorii trebuie să și-l știe pe fiecare foarte bine, să intre în pielea lui, și atunci cînd joacă să fie cît mai aproape de conceptul pe care-l au la dispoziție.

Există și la noi întîlniri live, *între participanții la joc costumați și imitînd respectiva atmosferă, epocă etc.?*

Live action role play. La noi nu se întîmplă, din păcate. În Anglia, de pildă, au pornit de la *reenactements* – reconstituirea unor evenimente istorice, bătălii etc., cu oameni pasionați de epoca respectivă. Există, însă, DreamHack sau Comic Con. La Comic Con sînt mulți care fac *role play.* Participăm și noi la ele. Și în România se organizează East European Comic Con. În general, se ocupă de benzi desenate, dar conține și filme, și jocuri video. Sînt cîteva locuri de joacă. Sînt multe gherete unde se pot vinde figurine, dar și mulți artiști care-și vînd propriile reviste, opere de artă. Am văzut destul de mulți *cosplayers.* DreamHack e dedicat jocurilor video, în general campionatelor online cu mai mulți jucători.

Cine sînt cei care cumpără jocuri de la dvs.?

Sînt destul de mulți care sînt fideli, care urmăresc anumite jocuri sau benzi desenate. Dar avem și destui clienți noi sau unici, care au avut nevoie o dată, pentru revelion, să zicem. Vin și persoane care vor să joace ceva aici. Cei care vor să joace Activity, în grupuri mai mari, de pildă. Nu vin, în general, oameni singuri. Dar se mai întîmplă: am organizat diverse evenimente și s-au cunoscut acolo. Eu, de pildă, organizez sesiuni de Dungeons and Dragons. După sesiuni s-au mai întîlnit să joace oameni din grupuri diferite.

a consemnat Iaromira POPOVICI

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

Apogeu civilizațional și soluții de relansare în viziunea lui Claude Lévi-Strauss

Ultimul val imigraționist a declanșat o mare emoție pe continentul nostru. A fost multă emoție, dar și multe întrebări. Cea mai importantă o consider a fi cea legată de măsura în care spațiul european va reuși să asimileze nou-veniții, dar fără a-și pierde identitatea, valorile. La prima vedere, cel puțin teoretic, răspunsul nu este dificil de dat. Da, Europa poate să asimileze acești oameni fără a-și pierde identitatea. Reversul ar fi intrarea într-un posibil proces de disoluție identitară. Cheia stă în măsurile și strategiile de integrare a nou-veniților, dar și în forța pe care o mai au valorile de tip occidental, în primul rînd pentru omul occidental. Cît de puternici mai sîntem în credințele noastre? Din acest ultim punct de vedere, momentul pare a nu fi unul favorabil, fiind caracterizat, așa cum spune Paul Johnson, prin ascensiunea relativismului moral, declinul responsabilității personale, repudierea valorilor iudeo-creștine și, nu în ultimul rînd, convingerea arogantă că oamenii pot rezolva toate misterele universului doar cu propriul intelect… (*O istorie a lumii moderne,* Editura Humanitas, București, 2015, p. 761). De asemenea, dacă aceste strategii de integrare se vor baza în continuare pe fundamentul eronat al multiculturalismului, atunci rezultatul va fi cel nedorit, adică disoluția valorilor și pierderea identității. În același timp, trebuie să spunem că, în condițiile unor strategii de integrare aplicate corect, Europa avea și are nevoie de acest „aer proaspăt". Este o condiție obligatorie chiar pentru păstrarea sensului și vitezei civilizației occidentale. Pare paradoxal ceea ce spun, dar stagnarea și saturația unei civilizații sînt procese mai periculoase chiar decît contactul cu nou-veniții și problemele pe care acest contact le ridică. Știm din istorie că echilibrul dinamic al unei civilizații nu este o stare pe care aceasta să și-o asigure prin sine însăși și că totul este sinteză, împrumut și devenire prin vecinătate activă. Chiar bazele capitalismului au fost puse într-un asemenea context, al vecinătății active, în Europa secolului al XVI-lea. Claude Lévi-Strauss ne ajută să înțelegem (prin intermediul lucrării sale *Rasă și istorie,* Editura Fides, Iași, 2001) acest mecanism de cooperare între rase și civilizații, folosit pînă acum de către omul occidental în favoarea civilizației noastre.

Cultura reprezintă gîndul, iar civilizația reprezintă unealta.

Înainte de orice dezbatere, trebuie să clarificăm conținutul noțiunilor de cultură și civilizație, precum și mecanismul specific de intercondiționare. Deși există și alte păreri, vom spune că înțelegem prin cultură totalitatea acumulărilor de ordin spiritual de care dispune o populație la un moment dat, iar prin civilizație totalitatea acumulărilor de ordin material de care dispune aceeași populație la același moment dat. Cultura este trăirea, reprezentarea, sufletul unui popor, iar civilizația reprezintă lumea uneltelor, a bunurilor și mijloacelor materiale. Cultura reprezintă gîndul, iar civilizația reprezintă unealta. Cultura este soft-ul mintal, acumularea de trăire, în vreme ce civilizația este acumularea de bunuri materiale. Orice civilizație, dimensiune materială, are la bază o cultură care o determină în mod fundamental. Culturi diferite nasc civilizații diferite. Sîntem diferiți în mod profund de orientali și de aceea civilizația noastră materială este diferită în mod profund de cea orientală. Dacă civilizațiile pot fi cuantificate în mărimea lor, culturile nu pot fi cuantificate cu aceeași ușurință. De aceea nu putem compara econometric culturile între ele, în vreme ce putem compara civilizațiile între ele. Comparațiile între culturi nu pot fi cuantificate matematic și nu ne putem exprima, fără a greși, că o cultură este superioară alteia. În schimb, ne putem exprima fără a greși că o civilizație este superioară alteia. Există culturi care pot determina și sprijini civilizații puternice, deschise, în mișcare, așa cum este civilizația occidentală, după cum există culturi care nu susțin și nici nu-și propun să susțină asemenea civilizații.

Cît de puternici mai sîntem în credințele noastre?

Revenind la Claude Lévi-Strauss, acesta arată că orice evoluție reprezintă un salt, o acumulare rezultată în urma unui proces de colaborare și sinteză. Astfel, culturile realizează, prin migrații, împrumuturi, schimburi comerciale și chiar războaie, coaliții care dau un rezultat de sinteză și colaborare. „Dar, așa cum am mai spus, nici o cultură nu este singură; ea se află întotdeauna coalizată cu alte culturi, și aceasta îi permite să realizeze serii cumulative. Probabilitatea ca între aceste serii să apară una lungă depinde în mod natural de durata și de variabilitatea regimului de coalizare." (Claude Lévi-Strauss, *Rasă și istorie,* Editura Fides, Iași, 2001, pp. 68-76) Prin „serii cumulative" înțelegem reluarea unor cicluri de acumulare culturală, de-a lungul mai multor generații. O serie lungă presupune păstrarea în interiorul evoluției a unei specificități, a unui filon propriu, vizibil și determinabil. Este vorba despre așa-zisul *pattern* (ansamblul de aspirații umane), sau stil de viață, pe care o cultură nu-l poate împrumuta altei culturi fără a o distruge, adică fără a-i altera esența. Este important că autorul citat pune nivelul de colaborare la baza reușitei unei sinteze. Practic, „șansa ca o cultură să totalizeze acest complex ansamblu de invenții de tot felul, pe care-l numim civilizație, depinde de numărul și diversitatea culturilor împreună cu care elaborează – cel mai adesea involuntar – o strategie comună" *(op. cit.,* p. 68). Civilizația este rezultatul unor evoluții, dar la rîndul său și ea rezultă ca urmare a unei colaborări, a unui „parteneriat" involuntar între civilizații și culturi diferite. Lévi-Strauss exemplifică cele afirmate cu Europa finalului de Ev Mediu care era un amestec de influențe și tradiții: greacă, latină, germanică, anglo-saxonă, arabă și chineză. Izolarea este marele dușman al evoluției și marea șansă pentru sărăcie și stagnare. Istoria cumulativă se deosebește de istoria staționară, prima fiind caracteristica societăților deschise, capabile „de a fi împreună", iar cea de-a doua este caracteristica societăților izolate. „Nu există, deci, nici o societate care să fie cumulativă în sine și prin sine. Istoria cumulativă nu este proprietatea anumitor rase sau culturi care s-ar distinge astfel de altele. Ea rezultă mai degrabă din conduita lor decît din natura lor" *(op. cit.,* p. 71). Poate și de aceea, China a sfîrșit în înapoiere, iar comunismul, la fel. De fapt, este o demonstrație simplă, observabilă prin simpla privire în istorie, că izolarea duce la stagnare și alimentează stagnarea, iar o cultură, indiferent de potențialul pe care îl are de a dezvolta o civilizație, poate rămîne în stadiul de nemișcare. „Singura fatalitate, unica tară care ar putea doborî un grup uman și l-ar împiedica să-și dezvolte pe deplin specificul, este izolarea" *(op. cit.,* p. 72).

Lumea occidentală este o sinteză a sintezelor, un rezultat al expansiunii economice și cauza în sine a noi expansiuni economice. Sigur, soluția este permanenta deschidere către nou și către sinteză a lumii capitaliste, numai că în acest joc, în care sînt aduși mereu jucători la masă, există pericolul "cu o scadență mai apropiată sau mai îndepărtată, al omogenizării resurselor fiecărui jucător. Și dacă diversitatea este o condiție inițială, trebuie să recunoaștem că șansele de cîștig devin tot mai scăzute pe măsură ce partida se prelungește" *(op. cit.,* p. 77). Șansa civilizației vestice stă deci în două condiții, și anume căutarea permanentă a noi actori pe care să-i aducă în jocul expansiunii economice și civilizaționale, și în același timp păstrarea *pattern*-ului de tip occidental și impunerea sa noilor veniți, cu o viteză cît mai mare. Multiculturalismul este un eșec, iar recunoașterea diversității nu poate fi nelimitată fără pericolul pierderii „sufletului" occidental. Rezultatele sintezei nu trebuie să ducă la pierderea identității, pentru că astfel jocul nu ar mai avea sens. Soluțiile propuse de către Lévi-Strauss se împart în două categorii. „Prima cere ca fiecare jucător să introducă în jocul său abateri diferențiale; acest lucru este posibil deoarece fiecare societate («jucătorul» din modelul nostru teoretic) se compune dintr-o coaliție de grupuri: confesionale, profesionale și economice, și deoarece miza socială este alcătuită din mizele tuturor acestor constituenți. Inegalitățile sociale s`nt exemplul cel mai frapant al acestei soluții. Marile revoluții pe care le-am ales spre exemplificare, cea neolitică și cea industrială, au antrenat nu numai o diversificare a corpului social, cum bine a remarcat Spencer, ci și instaurarea statutului diferit al fiecărui grup, în primul r`nd de natură economică" *(op. cit.,* pp. 77-78). Omogenizarea în zona economică superioară este un pericol pe care Lévi-Strauss îl sesizează în mod corect. O lume bogată și nediferențiată social, adică omogenizată în zona superioară economică, nu este de conceput fără a o decreta ca deja intrată într-un proces de degradare și decădere de ordin civilizațional. Al doilea remediu despre care vorbește Claude Lévi-Strauss „este în mare măsură condiționat de primul și constă în introducerea în coaliție, de bunăvoie sau cu forța, a unor noi parteneri, de data aceasta externi, ale căror «mize» să fie cît mai diferite de acelea ale primilor participanți la alianță" *(op. cit.,* p. 79). Ideea de bază este păstrarea elanului civilizator și a dorinței de a merge înainte, valori pe care o lume îndestulată le poate pierde în momentul în care ajunge la apogeu. În orice caz, subliniază autorul citat, „soluția constă în lărgirea coaliției, fie prin diversificare internă, fie prin cooptarea de noi parteneri; în fond, este necesar ca numărul de membri să tot crească, adică să se refacă din complexitatea și diversitatea situației inițiale. Dar este evident că aceste soluții nu fac decît să încetinească, provizoriu, procesul. Nu poate să existe exploatare decît în interiorul unei coaliții: între două grupuri, unul dominant, celălalt dominat, există contacte și se produc schimburi" *(op. cit.,* pp. 79-80).

Procesul de ansamblu de apropiere, sinteză și devenire este unul contradictoriu. Păstrarea diversității de ordin economic, de aspirații economice, este cheia și finalitatea sintezei de ordin civilizațional. Este vorba despre păstrarea sănătății organismului social prin păstrarea vitalității și dorinței de acumulare și creștere economică. Nu este de conceput un mod de viață omogen și nediferențiat. Adică este imposibil să ne imaginăm o societate în care toată lumea să trăiască bine și să rămînă sănătoasă la cap și la trup. Segmentarea socială și economică păstrează vie concurența în societate și împinge spre înainte proiectul social respectiv. Segmentarea socială și economică este chemată să asigure păstrarea valorilor și a vitezei de înaintare. Trebuie să spunem că, în condiții de globalizare a lumii, proiectul respectiv de sinteză și transfer poate căpăta și deține deja o dimensiune planetară. Procesul este în același timp și contradictoriu dacă vom ține cont de faptul că este definit de două tendințe majore. În primul rînd este vorba despre tendința de uniformizare și în același timp de un răspuns tot mai accentuat spre păstrarea identității culturale. Esențial este, așa cum spuneam, ca în toată această sinteză, lumea occidentală să nu se îndepărteze de la propriul *pattern,* de la propriile sale valori și propriul mod de a fi. Deși, trebuie s-o spunem, nimeni nu poate garanta o asemenea finalitate. Există trei potențiale rezolvări ale situației de contact cultural: cultura-gazdă (în cazul nostru, Occidentul) să-și impună *pattern*-ul, cultura de contact (în cazul nostru, cultura arabă) să-și impună ea *pattern*-ul sau să rezulte o sinteză originală, posesoare a unui al treilea *pattern*. Cheia în contactul cu ceilalți constă în educația obligatorie și laică a tuturor ce locuiesc acest spațiu, european, de geografie și cultură. În acest proces de ciocnire a culturilor nu există învinși și învingători. Pe termen lung și foarte lung, sinteza se va realiza în favoarea celor care au valorile mai puternice, afirmate și întreținute prin cultură, educație și religie. De aceea, revenirea la valori, în interiorul lumii occidentale, este un pas de făcut imediat și urgent, mai urgent decît construirea de garduri sau perfecționarea bombei atomice.

Dorel Dumitru Chirițescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

„De cele mai multe ori nu presa, ci politicul face agenda"

– interviu cu Sidonia BOGDAN –

*Pe **Sidonia Bogdan,** jurnalistă la* România liberă, *o cunoșteam după semnătură și din cîteva întîlniri sporadice. Știam că a scris în trecut la* Jurnalul național *și că a colaborat pentru puțin timp cu Digi TV, dar, după cum mărturisește ea însăși pe blog-ul său (sidoniabogdan.ro), „maturitatea profesională" și-a construit-o în redacția ziarului* România liberă. *Deși nu se consideră neapărat un jurnalist de investigație, recentele ei investigații au reușit să transforme „subiecte de nișă în subiecte de audiență". Ne-am întîlnit, așadar, într-o după-amiază de ianuarie și am discutat pe larg despre jurnalismul de investigație, despre amestecul politicului în agenda mass-media, dar și despre problemele financiare care pun presiune pe libertatea presei din România.*

După 26 de ani de democrație, presa pare să fie încă în tranziție. De ce nu ne mai așezăm odată?

Poate pentru că ne încăpățînăm să nu respectăm niște reguli pe care le-am învățat de atîta vreme. După Revoluție era o foame nebună după informație, nu se cumpăra un ziar, ci zece. Țin minte că tatăl meu venea acasă, zilnic, cu teancul de ziare. Ce s-a întîmplat atunci era o nebunie post-dictatură. Românii încercau să se dumirească ce înseamnă democrație, libertate. A fost o perioadă de haiducie, fiecare scria cu mult entuziasm, chit că nu avea de unde să cunoască regulile unui jurnalism profesionist. A fost o efervescență publică, e drept, și trebuia să se învețe din mers. În presa de atunci, intrau mai ales așa-zisele talente literare, căci atunci se prețuia talentul scriitoricesc mai mult ca orice, iar percepția asta o păstrăm, cumva, și acum. Eu nu cred că jurnalismul înseamnă să ai „talent la scris", în afara unor specii jurnalistice cum ar fi reportajul, unde talentul este foarte util. Fără a înțelege regulile de bază și exigențele meseriei, n-ai ce căuta în meseria asta. La noi însă s-a produs, în timp, o corcitură între literatura *second hand* și presă. Cînd pui accent pe „talent" mai mult decît pe verificarea informației și pe rigoare, nu prea mai vorbești despre presă de calitate, ci despre găina cu pui vii.

Cum stăm astăzi la capitolul „rigoare în jurnalism"? Ce n-am învățat din perioada despre care spuneți că a fost una de „haiducie"?

Eu cred că au fost lecții pe care le-am învățat. Întrebarea se pune: cîți dintre noi și le asumă? Dacă, după Revoluție, putem vorbi despre o formă boemă (nici nu avea cum să fie altfel), după 26 de ani nu mai putem invoca faptul că sîntem „bezmetici" și că nu înțelegem ce înseamnă libertatea presei sau verificarea informației. Astăzi regulile etice ale jurnalismului se încalcă intenționat. Iar generalizarea mea e validată de faptul că peisajul mass-media e dominat de anumite trusturi de presă. Bineînțeles că există insule de corectitudine jurnalistică, există profesioniști care încearcă să-și facă treaba în ciuda unor politici editoriale lipsite de profesionalism. Dar astea sînt oaze, excepțiile. Am prieteni în mai multe trusturi media care îmi confirmă, *off the record,* faptul că la ei există interdicții clare, că n-au voie să critice cutare sau cutare personaj de pe scena politică. În televiziuni, controlul mesajului este mai dur decît în presa scrisă pentru că miza e mai mare: telespectatorii sînt mai mulți și, implicit, și masa de votanți.

Vorbim totuși despre o societate în care lucrurile par să se așeze pe linia democrației – despre o justiție care a început să funcționeze independent…

Dacă celelalte puteri ale statului au început să funcționeze și dau rezultate, părerea mea este că presa a rămas puterea cea mai slabă, lipsită complet de independență. Jurnalismul îmbracă de multe ori uniforma unui militantism politic, iar jurnalistul devine transmițătorul de mesaje al politicii patronului. Pe de altă parte, dacă decizi să intri într-un astfel de trust, nu ai încotro: îți asumi acest lucru, pentru că formele de disidență sînt imposibile. Disidența se poate face pe Internet, pentru că este singurul spațiu rămas liber. Vorbim despre amestecul politicului în agenda mass-media, vorbim, însă, de un aspect și mai pervers. Ca să vă dau un exemplu: se știe că cele mai controversate zone pe care jurnaliștii nu le pot ataca sînt cele care fac referire la putere. Însă dacă postul X ține cu PSD, nu înseamnă că jurnaliștii trustului nu au voie să atace sau să critice nici un membru PSD. Puterea care trebuie protejată este foarte restrînsă, sînt pionii principali pe care nu ai voie să-i critici. Poți avea, în interiorul acelei televiziuni, o emisiune profesionistă care critică un primar dintr-un oraș, dar care nu are relevanță din punct de vedere al configurației politice, poți să dezvălui fapte reprobabile despre el și chiar e mai bine s-o faci, căci astfel mimezi credibilitatea. Puterea își poate sacrifica pioni, și chiar o face, ca să mimeze jocul democratic. Seamănă cumva cu ceea ce se chema, în comunism, „disidența controlată", o formulă care, pe undeva, este aplicată și acum pentru anumite zone tabu.

> *„S-a deformat puțin cîinele de pază care trebuie să latre."*

Și care ar fi subiectele tabu în presa din România?

În prezent, cel mai greu subiect este relația DNA – SRI. Pentru că au existat atîția ani de corupție generalizată, în care Justiția era subordonată politicului și nu funcționa, în momentul în care a început să funcționeze și să dea rezultate, s-au conturat două curente în spațiul public: pe de o parte, politicienii corupți care, cu ajutorul unei prese controlate, încercau să discrediteze instituția respectivă, pe de altă parte, o presă independentă de directivele politice care lua apărarea insituției și o susținea pînă în pînzele albe. În timp, s-a deformat puțin cîinele de pază care trebuie să latre. Indiferent de instituția pe care o urmărește, cînd acest cîine începe să se gudure, nu mai vorbim despre cîine de pază, ci de o formă de PR instituționalizat care, deși caută o justificare pe termen lung, își pierde menirea și deformează jurnalismul. Dacă eu nu vreau să laud întruna DNA-ul, ci să-l mai și critic cu argumentele mele, mi-e teamă că sînt asimilată taberei care încearcă să-l denigreze în mod premeditat, dirijat politic. Discursurile s-au radicalizat mai mult decît era cazul. În această perioadă de transformare, în care vrem reforma sănătoasă a statului, se trece dintr-o extremă în alta și nu reușim să facem diferența între ceea ce înseamnă o critică constructivă și denigrare.

Cu alte cuvinte, să criticăm tot timpul?

Chiar dacă jurnalistul poate părea că are o atitudine anarhică și critică (cu argumente) orice, numai așa poți încuraja o reformă a statului pe termen lung. Nu ai cum, ca jurnalist, să închizi ochii la o neregulă, indiferent din ce parte a instituției vine, nu poți să spui că treci cu vederea mici scăpări, pe considerentul că acea instituție este de o importanță capitală pentru democrația din țara ta. Dacă o faci în numele „unei cauze mai mari", s-ar putea ca instituția respectivă să se pervertească, fără să-ți dai seama. Tocmai de aceea e nevoie de un fluier etic din partea jurnalistului. Ce se uită de multe ori este faptul că jurnalistul nu este un arhitect al societății. Nu trebuie să se erijeze într-un reformator al instituțiilor. Nu presa hotărăște că Justiția funcționează. Noi sîntem cei de pe marginea jocului, trebuie să „lătrăm" ca ea să funcționeze, fără a avea impresia că participăm realmente la acest proces.

În afară de subiectul greu de gestionat DNA, care ar mai fi subiectele delicate?

Cele mai delicate tot la justiție fac referire. Am urmărit subiectul, am realizat, de curînd, un interviu cu ministrul Justiției care a încercat, inițial, o poziție neutră în ceea ce privește procesul de selecție a procurorilor, poziție pe care o recomandă de ani de zile Bruxelles-ul. Imediat după reacțiile din presă, ministrul și-a schimbat poziția.

Într-adevăr, sîntem mulțumiți de Kövesi, dar selecția procurorilor o dată la trei ani pleacă de la ideea de competiție și șanse egale, nu de la reinvestire, Kövesi trebuie să participe alături de alți candidați la acest proces. Dacă tu nu dai mesaj de încurajare și altor procurori buni, onești și integri din țară să-și depună CV-urile și transmiți doar mesajul că e bună Kövesi și că va fi reînvestită, acela nu mai e proces de selecție, ci o simplă formă de renumire. Consider că este nociv pentru țara noastră să transmiți mesajul că un singur procuror din această țară este capabil de performanță. Misiunea Bruxelles-ului nu s-a terminat. Trebuie să repete constant aceste reguli.

Ați condus investigații jurnalistice care au avut un impact public enorm. Există șanse pentru revenirea jurnalismului de investigație în presă?

Vreau să punctez ceva: eu nu sînt jurnalist de investigație, ci reporter special. S-a întîmplat să documentez unele subiecte care aveau și această componentă, dar eu nu mă consider un jurnalist de investigații. Azi, jurnalismul de investigație nu mai e de găsit în presa *mainstream,* ci mai degrabă în presa alternativă. În *mainstream* există *Gazeta Sporturilor.* Problema este că redacțiile au sărăcit foarte mult, iar secțiile de investigații aproape că au dispărut. Pentru investigație trebuie documentare, timp și resurse. În cazul unora poate dura mult pînă să obții un *feedback* din partea publicului sau sesizări din partea instituțiilor abilitate să intervină, altele au însă impact teribil și aproape imediat. Foamea după informație și de implicare chiar există, însă românii încă n-ar da bani pe informație, ci ar consuma-o gratis.

Dar noi identificăm corect nevoile publicului?

Publicul nu cere, ci ia ce i se dă, iar presa ar trebui să impună agenda. Din păcate, de cele mai multe ori nu presa, ci politicul face agenda.

În Kosovo a fost lansată o campanie publică contra amestecului politicului în presă, contra cenzurii. De ce noi nu facem acest lucru?

În primul rînd, ca să condamni public un act de cenzură, trebuie să-l dovedești. Cum faci asta? Îl înregistrezi pe mogul dînd ordine jurnalistului? E greu.

Jurnalistul iese public și denunță încălcarea drepturilor de liberă exprimare…

În cazurile acestea, și acum ar exista o coagulare a breslei de susținere, de solidaritate pentru respectivul jurnalist, dar astfel de acte de curaj nu există la noi. Din contra, ca să condamnăm actele de corupție din presă ar trebui să le investigăm.

V-a fost îngrădită vreodată libertatea?

A fost un moment în care a trebuit să muncesc mult mai mult ca să mi se publice un articol, însă după ce acel articol a fost prezentat „beton", n-au mai existat argumente ca să nu fie publicat. Pe de altă parte, eu fac parte dintre jurnaliștii pe care nu mai ai cum să-i cenzurezi. Cred că depinde mult și de autoritatea pe care o ai.

Cele mai mari derapaje de la libertatea presei?

Alegerile la prezidențiale: derapajele sînt de manual, un exemplu pentru studenți despre cum *nu* se face jurnalismul. Să eviți subiectul, să nu filmezi cozile interminabile la vot…

Avem, din nou, un an electoral…

Vor fi aceiași actori, același public captiv manipulărilor și un același net mai viu și liber. Nu s-au schimbat multe. Cred că nici derapajele nu se vor împuțina.

a consemnat Stela GIURGEANU

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Cu ochii-n 3,14

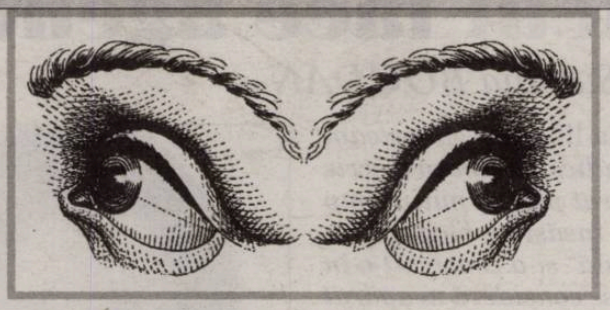

SE SPUNE DESPRE GHIOCEI CĂ POT FI MULȚI ÎN TOPUL DE VÎNZĂRI PROFUNDE

■ Se spune despre unii bani că sînt murdari, dar cît de murdari să fie? Zilele trecute am văzut o femeie spălînd un bancomat. (**D. S.**)

■ În pasajul de la Obor, la -10 grade, un bătrînel cu scripcă cînta cît îl țineau bojocii ceva cu „E primăvară!“, „ghiocei și toporași“. Of, anacronismul ăsta! (**A. P.**)

■ *„Înștiințare oficială* Fiind că mulți din cei intrați la slujba miliții pământenești, luând reaoa nărăvire a țăranilor, au fugit și fug, din care se împiedecă complectuirea aceștii miliții, Obștească Adunare a divanurilor Valahii au găsit cu cale a face știut tutulor lăcuitorilor din orașe că îndată ce din întâmplare se va sprijini la casa cuivași om strein, fiind că între unii ca aceia pot fi mulți din cei fugiți militari pământenești, numai decât se fie dator acel stăpân de casă să dea în știre și cercetându-l de va fi fugar recrut să-l ia și să-l trimiță la comanda de unde va fi fugit, căci împotrivă dovedindu-să vr-un strein sau militar tăinuit la casa cuivași, va fi supus acel stăpân de casă a da ștraf la comitetul organizații, dela cinci zeci lei pînă la cinci sute potrivit cu treapta în care se va afla. Maior Nojin Mihalache Cornescu Știrbeiu, în «Curierul Românesc», Nr. 67, Noem[brie] 2, 1830“ (**R. M.**)

■ Observatorul astronomic belgian MIRA a înregistrat o constelație cu numele lui Bowie. Constelația cuprinde șapte stele (Sigma Librae, Spica, Alpha Virginis, Zeta Centauri, SAA 204 132 și Beta Sigma Octantis Trianguli Australis) din proximitatea planetei Marte, așezate în forma iconicului fulger de pe coperta albumului *Aladdin Sane*. În acest timp, vreo douăzeci de mii de oameni au semnat o petiție prin care cer redenumirea planetei Marte în Bowie. Alții petiționari, britanici, cer doar ca David Bowie să fie personalitatea imprimată pe bancnota de 20 de lire. Primarul Bill de Blasio a proclamat ziua de 20 ianuarie drept Ziua David Bowie în orașul New York. Basistul trupei RHCP, Flea, și-a tatuat pe brat numele lui Bowie, iar Howard Donald, membru în trupa Take That, și-a botezat noul născut Bowie. Ceasul unui turn din Norvegia va cînta la ore fixe, vreme de o jumătate de an, refrene din muzica lui Bowie. Ultimul album al lui David Bowie, cel lansat cu două zile înainte de moartea lui, se afla săptămîna trecută pe primul loc în topul de vînzări din douăzeci de țări. În Marea Britanie, 13 piese și nu mai puțin de 19 albume din discografia lui Bowie au reintrat brusc în topuri. Celebrul cont GOD de pe Twitter a „ciripit“: „Bowie a fost Dumnezeul care mi-am dorit dintotdeauna să fiu“. (**M. C.**)

■ Că tot am avut acum cîteva numere un articol despre Tinder & întîlniri: un amic discuta cu o fată folosind aplicația cu pricina. Ea îi cere lui mai multe fotografii. El nu prea vrea, așa că îi sugerează c-ar fi bine să mai vorbească înainte, să se cunoască puțin. Ea îi spune că Tinder-ul e pentru altceva, și că dacă ar fi vrut discuții profunde, ar fi intrat pe forumul *Dilemei vechi*. (**C. Ș.**)

SE SPUNE CĂ UN DOMN PREGĂTIT ADULMECĂ IȚELE POVEȘTII ÎN MENIU

■ Stăteam într-o cafenea. Trece un domn prin fața geamului. Mă salută și-mi face cu mîna. „Cine e?“, mă întreabă prietena cu care eram. Îi răspund: „Poștașul“. Ea izbucnește în rîs, iar eu îmi dau seama, a mia oară, că sînt genul care dezvoltă relații de durată. (**A. M. S.**)

■ Marius Bogdan Crăcea, președintele organizației municipale a PMP Giurgiu, a anunțat într-o conferință de presă că își caută iubită. „Anunțul meu pe scurt poate fi sintetizat astfel: politician giurgiuvean, caut iubită. Alegerile locale se apropie și trebuie, chiar dacă nu sînt prima opțiune a partidului, să fiu pregătit din toate punctele de vedere. Oamenii nu sînt făcuți să fie singuri, iar femeia spune multe despre bărbatul ei. (...) Aș spune că viitoarea iubită ar fi ideal să lucreze în sistemul de justiție, la judecătorie, tribunal, parchet, dar această condiție ar fi prea restrictivă. Așa încît criteriile de bază sînt să fie atrăgătoare și inteligentă“, a explicat Crăcea. Proză scurtă, caut autor. (**L. V.**)

■ Cătușnică *(nepeta cataria)*. Sau canabisul felinelor. O iarbă cu efecte garantate la pisici, rîși, tigri și lei deopotrivă. Dacă felina adulmecă o grămăjoară de frunze uscate, devine euforică, se rostogolește pe jos, bate aerul cu labele, toarce, miorlăie, clefăie și molfăie în gol fără oprire. După o vreme, survine somnolența, blegeala și, uneori, o stare de anxietate. Cătușnica e legală și se poate cumpăra, pe o nimica toată, de la orice *pet shop*. (**M. P.**)

■ Pe port.ro, *Marele alibi* (Franța, 2008) e prezentat drept „film religios“ și are următorul rezumat: „Pierre Collier este mort, asasinat acasă la senatorul Henri Pages. Soția sa, Claire, este inițial principal suspect, Dar țtele poveștii sînt tot mai complicate și de fapt oricine l-ar fi putut ucide pe Pierre Collier. Și amanta, și fosta iubită, și rivalul său și chiar și senatorul, cu toții ar fi putut avea motive. O afacere complexă pe umerii locotenentului Grange care trebuie să rezolve misterul înainte ca șirul crimelor să continue“. Ce-i religios în povestea asta? Doaaamne, iartă-mă! (**M. V.**)

SE SPUNE CĂ SCRIITORUL AJUNS LA DESTINAȚIE A INVENTAT O ȚARĂ ÎNTREAGĂ

■ McDonald's-ul din Japonia va introduce în meniu cartofii prăjiți acoperiți cu ciocolată (foxnews.com). *Sic transit gloria mundi*. (**S. G.**)

■ Bilanțul de pierderi inestimabile ale acestui an, pînă la 20 ianuarie: muzicienii Paul Bley, David Bowie și Glenn Frey, actorul Alan Rickman, scriitorul Michel Tournier, regizorul Ettore Scola. „Moarte Morții!“, cum strigă pichetiștii din *Solenoid*. (**M. C.**)

■ Șoferii de taxi s-au schimbat (sau cel puțin cei cu care am nimerit eu): nu-ți mai spun doar cîte o întîmplare din viața lor, ci toată povestea vieții. Cu riscul de a te mai ține un timp după ce ai ajuns la destinație. (**I. P.**)

■ Ministrul Culturii din Iran a interzis folosirea cuvîntului „vin“ în orice carte publicată în Iran. Între timp, Coreea de Nord pretinde că a inventat o băutură cu 30-40% alcool care – atenție mare! – nu dă mahmureală. Mă-ntreb ce-are de zis ministrul Culturii din Iran despre asta. (**L. V.**)

■ Am aflat, după povestea cu mașina parcată aiurea care a blocat circulația timp de aproape o oră în București, că Poliția nu poate ridica mașinile parcate ilegal. Pentru că nu există niște norme de aplicare unitare la nivel național. De ani de zile, trotuarele sînt ocupate de mașini pentru că șoferii nu pot fi sancționați. O țară întreagă stă pe loc pentru că nu există norme de aplicare la legi existente. Iar eu, pieton, o să convoc Consiliul NATO ca să pot merge pe trotuar. (**M. M.**)

„Omul fără dileme e creatorul tuturor dictaturilor, de dreapta sau de stînga. E marele organizator, marele pedagog, marele vindecător.“

Andrei Pleșu, 1993

DILEMA VECHE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **624** ■ 4-10 februarie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

OVIDIU NAHOI
EU şi **UE**
5

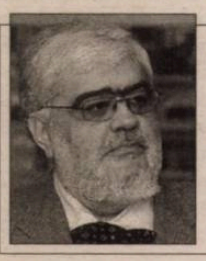

ANDREI PLEŞU
„Sürdürülebilirlik“
pagina **3**

SEVER VOINESCU
„Ieşirea la Marea Neagră“
pagina **5**

Interviu cu
BARBU CIOCULESCU
paginile **14-15**

Pedepse

© wikimedia commons

„E imposibil să înţelegi şi să pedepseşti în acelaşi timp.“

PAUL VALÉRY

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 623

Articolul lui Sever Voinescu, „Să nu fiu extremist! Să fiu pragmatic! Încercare"

O neînțelegere continentală

Să încep cu o explicație, poate două. Departe de mine ambiția de a propune soluții sau cea de a da verdicte. Tot ceea ce încerc să fac este să atrag atenția asupra unei situații care mie îmi pare a fi cel puțin o neînțelegere, dacă nu chiar o așezare strîmbă – voită sau nu – a lucrurilor. A doua precizare ar fi aceea că, asemeni dumneavoastră, încerc și eu să nu fiu extremist.

Cred că ideea conform căreia imigranții, care vin în Europa din țările Asiei și Africii, ar reprezenta salvarea economiei continentului este falsă. Dincolo de faptul, destul de evident, că aceștia nu ard de nerăbdare să își găsească o slujbă și că cei mai mulți dintre ei sînt departe de a avea pregătirea care i-ar putea ajuta să o facă stă o cifră seacă: 10%. Aproximativ acesta este procentul oficial al șomerilor din UE. În plus, chiar și politicienii știu că cei mai mulți dintre europenii care nu au un loc de muncă sînt tineri. Așadar, aceia care ar putea „salva" economia Uniunii sînt chiar aici!

Pînă și ciocnirile dintre civilizații au o soluție, și încă una foarte la îndemînă. Cea a bunului-simț. E vorba de starea aceea care te obligă ca, atunci cînd intri în casa cuiva, să te conformezi obiceiurilor celor ce locuiesc acolo. Nu îmi imaginez că sutele de mii de imigranți vor deveni, peste noapte, creștini. Nici nu cred că ar fi de dorit să se întîmple așa. Dar, în spațiul public, orice alt tip de comportament, altul decît cel încetățenit aici ca fiind normă de civilizație, poate fi considerat o formă de agresiune. Și, din punctul meu de vedere, chiar așa este. Ne supără și cerem să se aplice sancțiuni cînd cineva aruncă o hîrtie pe jos. Atunci, cred, putem pretinde măsuri ferme și cînd s-a ajuns ca femeile să fie agresate în plină stradă.

Faptul de a fi pus piciorul pe tărîm american nu te face, în mod automat, cetățean al Statelor Unite și nici nu îți oferă acces la drepturile de care se bucură cetățenii „celei mai democratice țări din lume". Aici cred că e neînțelegerea despre care vorbeam la început. Principiul fundamental al liberei circulații îi privește numai pe cetățenii UE sau, mai degrabă, ar trebui să fie valabil pentru aceștia și pentru cei care își asumă, în viața publică, o conduită conformă cu valorile culturii și civilizației europene. Asta măcar pentru că, în ceea ce ne privește, pentru noi, europenii, nu există drepturi fără îndatoriri.

Acum mai bine de o sută de ani, străbunicii mei au plecat în America. Din cîte știu eu, n-au cîștigat banii cu care, întorși acasă, și-au cumpărat pămînt, trăind în răspăr cu lumea de dincolo de Ocean. Din contra!

Și încă ceva. În ceea ce privește îndemnul „politicianului" de a nu fi extremist, nu e cazul să vă faceți sînge rău. Cînd nu au soluții, precum în cazul de față, ei aruncă lozinci.

Florin BUDEA

fbudea69@gmail.com

Dilema veche vă propune

■ *Singură pe Drumul Mătăsii,* cartea jurnalistei Sabina Fati (Editura Humanitas), care chiar a fost singură pe Drumul Mătăsii, e mai mult decît un simplu jurnal al unei călătorii lungi și aventuroase de 80 de zile. Pe lîngă experiențele proprii, Sabina Fati descrie istoria și frămîntările politice ale întregii zone prin care a trecut. Cartea își învăluie cititorul cu informații interesante și povești de departe și de demult. (Andrei Manolescu)

■ Dacă sîmbătă sau duminică aveți chef de o plimbare mai lungă, puteți merge să vizitați un sector din salba de lacuri de pe rîul Colentina, mai exact lacurile Plumbuita și Fundeni. Este vorba de un tur pietonal gratuit de zece kilometri, cu plecare de la stația de metrou Pipera (de la ora 11,30) și cu un punct de sosire la Piața Delfinului (pe la ora 17). Veți avea parte și de un ghid avizat. Inițiativa de a porni în „călătorie" prin București, prin locuri puțin cunoscute, de redescoperire a orașului, în zonele lui cele mai puțin turistice, mi se pare minunată. În plus, mai este și încurajarea mersului pe jos. (Adina Popescu)

■ *The Revenant* (Alejandro González Iñárritu, 2015), cu Leonardo DiCaprio, Tom Hardy – spectaculos, dar, excesiv și neconvingător, în ce mă privește. Cu excepția peisajelor, scenelor de trecere dintre momentele acțiunii, inedite și copleșitoare. Dar și pentru performanța actoricească a lui DiCaprio, precum și a lui Tom Hardy, personajul negativ. (Iaromira Popovici)

■ „Ora de povești" – un program al Bibliotecii Metropolitane care îi pune pe copiii mici față în față cu literatura. În fiecare prima sîmbătă a lunii, în 16 biblioteci din București, 16 creatori le citesc sau le spun povești copiilor. Mai multe informații despre program găsiți la bibmet.ro. (Matei Martin)

■ Dacă aș fi la New York, mi-ar plăcea să văd colecția *„triple-star"* de la NY Public Library. E vorba despre ilustrații erotice, reviste *Playboy,* o serie de gravuri porno de la sfîrșitul secolului al XVI-lea, flyere pentru saloane de masaj, publicitate pentru telefoane erotice. Altfel spus, un întreg arsenal erotic de care s-a preocupat și pe care l-a strîns a doua cea mai mare bibliotecă (din punct de vedere al mărimii și importanței) din SUA. În anii '70, cînd America trăia în plin *boom* sexual, pentru a documenta istoria epocii, biblioteca și-a trimis angajații prin *sex-shop*-uri. Ca să vedeți despre ce e vorba: http://www.lesinrocks.com/2016/01/30/livres/quy-a-t-il-dans-la-collection-douvrages-hot-de-la-new-york-public-library-11801012. (Ana Maria Sandu)

■ Se împlinesc 26 de ani de cînd, sub conducerea pictorului Horia Bernea, Muzeul Țăranului Român a redevenit instituția de cultură autentică ce ne răsfață cu bogatele colecții patrimoniale, cu o susținută

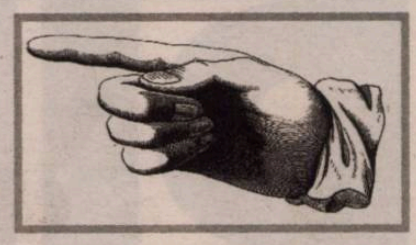

și diversă activitate de educare, prin programe variate atît pentru publicul adult, dar și pentru copii, de apropriere a faptului de cultură, de a separa, precum grîul de neghină, frumosul autentic de kitsch și impostură. La aniversară... Muzeul de la Șosea, care va intra în renovare, își deschide larg porțile și ne invită să-i trecem pragul. Pe 5, 6 și 7 februarie, intrarea este liberă. (Ruxandra Mihăilă)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Coincidențe, hazard, ceasul rău**
- **Capitala Culturală Europeană**

album dilematic Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director Publicitate: Dana Aneculoaei
Director Marketing: Mircea Ionescu
Director Producție: Ionuț Matei
Director Distribuție: Dana Zamfir
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.400

Tipărit la Tipomedia

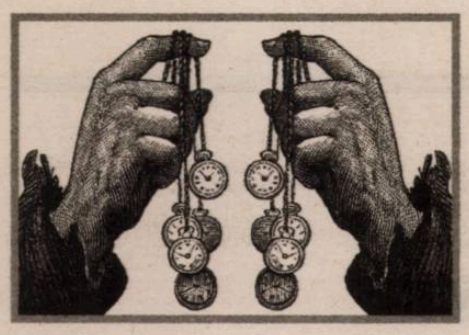

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Sürdürülebilirlik

Cuvîntul turcesc pe care l-am pus în titlu înseamnă „sustenabilitate“. L-am ales mai întîi pentru că e o dovadă convingătoare a globalizării. Odată ajuns la modă, orice cuvînt, din orice parte a lumii, devine universal valabil. În subtext, sugerez și că, pentru mine și pentru generația mea, termenul „sustenabilitate“ e oarecum exotic: nu ne e mai la îndemînă decît termenul turcesc care îl traduce. Am trăit fără el pînă pe la mijlocul anilor '80, cînd a fost pus pe piață. Nu avem, cred, un echivalent românesc care să exprime laconic sensul acestui termen englezesc, în afară de simpla lui copie („sustenabilitate“). Dacă am înțeles bine, e vorba de efortul de a gîndi lucrurile pe termen lung: a nu pune în pericol resursele planetei printr-o suprautilizare iresponsabilă, a respecta echilibrul firesc dintre economie și biosferă (de aceea, conceptul e folosit abundent în cercurile ecologiste), a nu practica dezlănțuit consumul, în dauna acumulării și a menajării rezervelor. Se vorbește și despre „solidaritate intergenerațională“, adică despre datoria de a lăsa moștenire o ambianță confortabilă și celor ce vin după noi. Cred că există totuși, în limba română, o formulă care parafrazează destul de exact sensul cuvîntului englezesc: „să nu te întinzi mai mult decît îți e plapuma“. Prin urmare, să-ți cunoști limitele, limitele tale și ale mediului în care trăiești, să nu fii risipitor, necugetat, nerezonabil.

Sînt, firește, de acord că e bine să iei în calcul procentul de „sustenabilitate“ pe care îl îngăduie orice întreprindere omenească. Să te gîndești, cum se spune, de două ori și să tai o dată. Să nu te repezi, să nu produci daune, să nu privilegiezi beneficiul imediat pe seama durabilității, a securității de perspectivă. Dar am de pus, totuși, o pedală relativizantă pe transformarea sustenabilității într-un soi de obsesie apocaliptică, într-un cult valabil în mod absolut, la orice nivel.

Mai întîi, am convingerea că planeta Pămînt e mai viguroasă și mai imaginativă decît noi. Sigur că nu e cazul să ne culcăm pe-o ureche și să lăsăm totul în seama „naturii“. Dar știu că de la Platon încoace, trecînd prin hermetismul renascentist și prin romantismul german, a circulat ideea *integrității organice* a planetei noastre: Pămîntul e o ființă vie, o *vietate,* cu metabolism propriu, cu reflexe de apărare proprii, cu nebănuite capacități de autoreglare. În anii '60, doi oameni de știință (biochimista Lynn Margulis și biofizicianul James Lovelock) au emis așa-numita *„Gaya Hypothesis“* (Gaya, Geea e zeița greacă a Pămîntului), conform căreia trebuie să luăm în calcul un anumit *biodinamism* al planetei (fără legătură cu vreo variantă de „animism“), de natură să omogenizeze, printr-un soi de „mecanică fină“, tensiunile ei intime. Se pot da diferite exemple care să ilustreze această ipoteză: procentul constant de sare din compoziția mărilor, egalitatea relativă dintre numărul bărbaților și al femeilor (fără de care „sustenabilitatea“ speciei ar fi în pericol), împăduririle spontane din cutare zonă a Africii, la scurt timp după despăduririle violente din jungla Amazonului etc. Sîntem prinși, cu alte cuvinte, într-un „sistem“ care funcționează cvasiautomat spre a se menține (ceea ce nu exclude, e drept, eliminarea „spontană“ a eventualilor agenți perturbatori, fie ei și cei aparținînd speciei umane...). Față de o alcătuire de asemenea anvergură, precauțiile unor „preoți“ ai „economiei durabile“ care ne învață să închidem robinetul de la chiuvetă cînd ne periem dinții, ca să economisim apa, mi se par ușor nevrotice.

Încă ceva: dacă, în plan material, un calcul prudent de sustenabilitate e binevenit, mă grăbesc să semnalez domenii în care, ca să zic așa, sustenabilitatea e... nesustenabilă. Unul dintre aceste domenii e *iubirea*. Îndrăgostirea nu e posibilă dacă unul dintre parteneri se irosește în evaluări și anticipări pragmatice. Blocajul în „socoteli“ înțelepte, tatonarea „experimentală“ a „urmărilor“ suspendă orice autenticitate emoțională. Nici *speranța* nu valorifică potențialul de „rațiune“ al sustenabilității. Orizontul ei e *dincolo* de orice garanție palpabilă. Speri ceea ce nu e neapărat accesibil, ceea ce nu e la îndemînă. Speri ceea ce nu e de sperat. Conturul prea clar decupat al obiectului pe care speri să-l atingi transformă „aspirația“ în simplă „foaie de parcurs“. A spera e a institui o relație cu o depărtare dezirabilă, dar incertă. În sfîrșit, nici un act de *credință* nu se poate construi pe argumente bun-simțiste, pe o „rețetă“ cu plauzibilitate verificabilă, pe o investiție de tip contabil. A crede înseamnă *a paria pe o inevidență,* a „credita“ un „posibil“, dincolo de exigențele stabile ale „realului“.

Dar chiar și în perimetrul comun al afacerilor, al concurenței, al competitivității lucrative, sustenabilitatea își are limitele ei: nu există cîștig fără *risc*. Iar a risca e a acorda o șansă nesustenabilului, imprevizibilului, improbabilului. În rest, de acord, să nu neglijăm problema sustenabilității. Vorba turcului: *sürdürülebilirlik!*

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Un corp **office**, măsura **middle class**, vă rog!

– Se pare că unul dintre primele lucruri pe care le fac cei care vor să intre în „clasa de mijloc“ este să-și pună o fațetă dentară!

– ?

– Ne-au confirmat și niște stomatologi! Se pare că e tot mai la modă...

Și urmează o cascadă de detalii. Discuția se poartă în jurul unei cercetări despre clasa de mijloc și cultura materială în România, coordonată de colega mea Magda Crăciun. Habar n-am-ce-s alea „fațete dentare“ și cu ce se ocupă acești *smile designers,* așa că mă reped la Google. Aflu că „tot mai multă lume este atrasă de ideea unui zîmbet perfect și de modurile în care îl poate obține“ și că e bine să-ți „planifici un zîmbet nou“. Un stomatolog confirmă cele spuse de colegii mei: „Aplicarea fațetelor e un serviciu foarte solicitat în ultima perioadă, deși această tehnică există de mulți ani și s-a perfecționat în timp. Oamenii au început să își dea seama de valoarea pe care o are prima impresie“.

Peste cîteva zile, mă întîlnesc cu o altă fostă studentă, care își face terenul de ceva vreme în Azerbaidjan, și îi spun povestea cu fațetele dentare:

– Hm, acum îmi dau seama... – cade ea pe gînduri. Toate fetele din noua burghezie a petrodolarilor din Baku își fac operații estetice la nas.

– ?

– Da, că azerii au nasul mai borcănat, așa, și vor să-l aibă drept, ca occidentalii. Am văzut asta și în Iran...

– Dar de ce? – nu încetez eu să mă mir.

– Ca să arate că sînt din familii înstărite, că nu au rămas la coada vacii, ca să spun așa, că s-au civilizat – și sînt mai bune de măritat. Iar cele care nu au bani pentru operație își pun un plasture pe nas și umblă cu el pe stradă.

Nu știu nimic nici despre acest gen de operații estetice, așa că mă întorc la Google. Dau imediat peste un articol: *„Oriental nose elongation using an L-shaped polyethylene sheet implant for combined septal spreading and extension“*. Și mă lămuresc. Îmi aduc aminte apoi de elongațiile corporale pentru care tinerii chinezi aspiranți la corporații stau pe listele de așteptare și cîte doi ani: au observat că, inconștient probabil, angajatorii occidentali preferă candidații ceva mai înalți, așa, ca ei...

Lucrurile încep să se lege în capul meu și mă lansez în speculații. „Cheia“ o constituie *fațetele* dentare: fațetă, față, înfățișare... Înfățișarea statusului, status la purtător, importanța primei impresii... Un corp *office,* măsura *middle class,* asta e! – am eu o revelație. Și o pornesc mai departe.

În toate economiile „emergente“, de la cele postcomuniste la cele petroliere, clasa de mijloc, mondializată rapid, este (inițial, cel puțin) una mai degrabă *aspirațională*. În România, de pildă, procentul celor care au bani doar pentru *strictul* necesar este pe undeva la 40-50%, dar cam trei sferturi se percep ca fiind în „clasa de mijloc“ – și fac tot ce pot ca să lase această impresie. În fond, pînă se mai așază lucrurile, importantă este percepția socială: ești ceea ce dai impresia că ești. Iar această impresie trebuie construită în consecință. Cum? Prin mașină, desigur, și prin „case făloase“. Da, dar asta este mai degrabă opțiunea aspirațională a celor nou-veniți, a noilor îmbogățiți, proveniți mai de la țară, și care vor să demonstreze că au ajuns domni și doamne la oraș. Cei mai de la oraș, care și-a făcut un stagiu prin Occident și prin corporații, preferă să aibă statusul la purtător, să arate că *sînt* clasă de mijloc, nu că *au* mijloacele acesteia.

Și-atunci vesticii?

Într-o ironie bine documentată, Barbara Ehrenreich i-a portretizat prin *„smile or die“*, titlul ultimului său best-seller, urmărind concubinajul dintre optimismul normativ al gîndirii pozitive, industria fericirii și fundamentalismul de piață al consumerismului. Ehrenreich a pornit în investigația sa jurnalistică de la o experiență personală: bolnavă de cancer, speriată de posibilitatea morții și supărată pe nedreptatea sorții, Barbara era acuzată atît de medici, cît și de colegele de salon că atitudinea ei „pesimistă“ este nu doar periculoasă, ci de-a dreptul nesănătoasă: „Pesimismul ăsta al tău o să te omoare!“ – a admonestat-o o prietenă. Așa, carevasăzică, pesimismul, nu cancerul o să mă omoare – s-a enervat ea, iar cînd s-a însănătoșit, a pornit pe urmele acestui mit american.

Povestea este mai veche și a fost acreditată cel puțin din anii 1980, cînd sociologul Arlie Russell Hochschild a introdus conceptul de „muncă emoțională“, adică activitatea de a vinde zîmbete așa cum vinzi o cafea. În prezent, conform acestei convingeri sociale, „singurele obstacole în calea sănătății și prosperității sînt în noi înșine. Dacă vrei să-ți îmbunătățești viața – atît material, cît și subiectiv –, trebuie să-ți îmbunătățești atitudinea, să-ți revizuiești reacțiile emoționale și să-ți focalizezi gîndirea“ – constată Ehrenreich. Toate acestea riscă să ne închidă într-o interioritate falsă și vinovată, dar deschisă și altruistă cu cei din jur. Astfel, „zîmbetul“ sprijină necondiționat starea de spirit a societății – și, prin aceasta, prosperitatea ei. În acest sens, Dan Pashman afirma, mai în glumă, mai în serios, în *The Big Money* din noiembrie 2009: „Dacă mamele noastre ar fi economiste amatoare, ne-ar sfătui de mici să ne acoperim gura nu cînd strănutăm, ci cînd sîntem supărați. Deoarece, procedînd astfel, am putea să ajutăm prevenirea recesiunii“.

S-ar părea deci că, pentru economiile stabile și avansate, apartenența la clasa de mijloc – și, în general, la categoriile sociale superioare, active, singurele care „contează“ cu adevărat – este o chestiune de valori, de *atitudini* interioare, *înfățișarea* exterioară fiind doar ulterioară, o expresie socială conformă crezului personal. Dimpotrivă, în economiile emergente, procesul este invers, de la *exterior* spre *interior,* de la înfățișare la asumare, de la în-chipuire la în-corporare. Oricum ar fi, corpul este și rămîne o *sociogonie,* o metonimie în-corporată a relațiilor sociale. Modelări ale corpului (craniu, gît, urechi, gură, picioare) conform cu un canon magico-estetic și/sau politic (de status) au fost practicate din preneolitic pînă la Hitler. Nimic surprinzător deci că zîmbetul este și el, în prezent, o declarație de conformitate de status. O privire mai atentă la practica fațetelor dentare ne poate dezvălui astfel o adevărată economie politică a zîmbetului – și constituie, prin aceasta, o economie politică în sine!

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

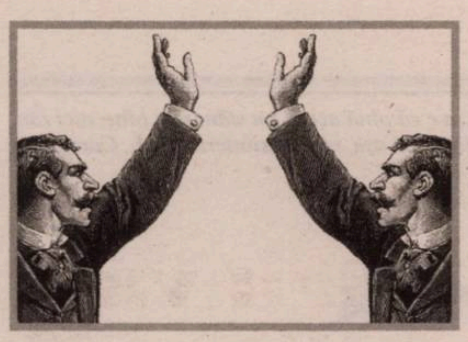

Valeriu NICOLAE
rătăcit în Euro-Narnia

Rasistul prost

Sînt într-un restaurant cam de fițe pentru gusturile mele. Am fost invitat acolo pentru a discuta lucruri importante legate de incluziunea socială. Investiții private în zonele sărace folosind fonduri europene, ca să fiu mai precis. M-am dus acolo cu un prieten din Guvern căruia i-a fost recomandat expertul care stă în față noastră.

A trecut deja un minut de cînd domnul din fața mea tace. Omul gîndește. Clar, este un proces chinuitor. Îmi este teamă să nu se rupă ceva în el de atîta concentrare. Pînă acum vreo 30 de secunde eram sigur că nu am zis nimic genial, dar încep să mă îndoiesc. Recapitulez în cap ce am spus: nimic despre teoria cuantică, ultimele descoperiri în neurologie sau o demonstrație originală a lui Cebîșev. Am zis două chestii: una despre romii deștepți de prin societatea românească și a doua despre existența unor comunități de romi care muncesc din greu în agricultură.

Omul încă gîndește. La cît de concentrat e, sigur ar fi putut să încerce telekinezie sau măcar un rol în *Star Wars*. O fi vreun adept al Forței și o încerca să îmi comunice telepatic. Mă concentrez și eu, dar clar nu funcționează. Oi fi eu „iexcelență" – așa îmi zice domnu' de la Securitate din Guvern –, dar clar nu sînt material de Jedi. Obi-Wan-ul din fața mea începe să vorbească. Mă țin țeapăn de scaun și aștept iluminarea.

Toată teoria mea se duce dracului. Nenea zice tîmpenii. Unele aproape rasiste. Clar, ar vrea să zică chestii rasiste rău, numa' că i-am blocat neuronu' și nu îi este clar dacă sînt dușman sau ba. Eu am crezut că am o șansă să dea Domnu' (metaforic vorbind) cu Forța în mine, dar ăsta pare că nu se pricepe la metafore. Și dacă ar ști că sînt „țigan", cum zice dînsul, mi-aș cam lua-o. Calm, Ciolane, că doar ești la Guvern și nu poți să îi zici de mă-sa.

Mă felicit că nu am fost foarte explicit și îl zgîndăr puțin pe partea de romi. Bruma de civilizație se duce repede pe apa sîmbetei cînd vine vorba de faptul că romii sînt cetățeni români. Încerc cu oarecă disperare să îmi justific masteratul în diplomație, deși i-aș pune ciorba în cap. Piticii țopăie și vor să vedem cum i-ar sta cu borșul în cap.

– Băi, ești prost! Prost tare!

Mă sperii cînd îmi aud gîndurile spuse cu voce tare. Omul este o persoană relativ importantă. Care apare și la televizor. Eu sînt de acuși în Guvern.

– Și ești și rasist pe lîngă că ești prost!

Îmi dau seama, cu o oarecare ușurare legată de controlul piticilor, că nu spun eu asta. E prietenul de lîngă mine. Nu e rom, dar e supărat tare, tare. Roșu la față și cu pumnii strînși. Rîd. Cu drag. Îmi vine să îl cam pup. Îi zic să respire și să se potolească, fiindcă nu merită nervii.

Expertul din fața noastră pare că așteaptă iminenta sosire a unui tren sau măcar a unei șatre din coșmarurile lui rasiste. E speriat. Mă gîndesc să încep să

zic ceva în romani-ul meu de baltă și apoi să îi cer chelnerului să îmi aducă un cuțit mai mare. Îi spun asta cu voce tare omului drag de lîngă mine. Rîdem amîndoi și ne ridicăm de la masă. Nu salutăm.

Cu numai o săptămînă în urmă, profesorul de matematică de la școala lui fi-miu a decis că, de ziua poetului național, să citească „Doina" clasei. Aia cu versurile „Cine-au îndrăgit străinii / Mînca-i-ar inima cînii..." A încheiat apoteotic spunînd că așa a fost în trecut, așa este și acum. Keon, odrasla din dotare, a fost de acord, spunînd cu voce tare că are dreptate: și atunci am fost, și acum sîntem rasiști. Colegii lui au fost clar de partea canadiano-romului-român.

Răspunsul puștilor din clasa lui fi-miu, cît și reacția colegului meu sînt normale și dătătoare de speranțe. Școala ar trebui să fie „fabrica" ce produce români. Din păcate, sistemul educațional încă are probleme și adesea confundă rasismul, xenofobia și în general extremismul naționalist cu patriotismul.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Gabriel GIURGIU
euro-skepsis

Năuceală

În Anglia, Suedia și Germania s-au luat la bătaie. Ăia contra refugiaților s-au părut cu ăia care vor să îi primească. Nu-i înțeleg. Nu am avut niciodată opinii politice atît de ferme încît să mă iau la bătaie cu un conațional. 1989 nu se pune, din două motive. În primul rînd, pentru că eu nu am dat, au dat doar *ei* (că erau în uniforme). Apoi, pentru că, de fapt, am luat-o la goană, să scap de bătaie. Nici nu mi-a trecut prin cap să dau și eu.

Grecii sînt de vină! Ei i-au lăsat pe refugiați să intre în Schengen și ignoră acordul de la Dublin privind întoarcerea la locul de primă admisie. Ei nu sînt în stare să își apere frontierele! Asta e părerea unor miniștri europeni ai Internelor, cum ar fi cel austriac. M-am uitat și eu pe o hartă. Știam cît de cît cum arată Europa, de prin liceu. M-am mai uitat o dată, poate uitasem. Mi s-a confirmat: Austria e în mijocul mijlocului Europei, avînd frontiere splendid de sigure, în plină Uniune Europeană (cu voia dumneavoastră, la frontiere UE sigure, trec și Elveția). Bănuiesc că polițiștii lor de frontieră, vameșii și grănicerii moțăie de ani buni, au fost restructurați, li s-a schimbat job-ul la cerere, din cauza plictiselii, mai ales de cînd cu acordul Schengen. E normal să se supere pe greci că nu sînt în stare să își apere frontierele de pe cîteva zeci de insulițe, unele dintre ele aflate la 20-30 de minute distanță de navigat cu barca de cauciuc, din Turcia.

E drept, grecii sînt încăpățînați: nu au băgat în seamă sugestia belgienilor. Cum că să îi arunce înapoi în mare pe „ilegali". Iar nu pricep nimic. Tocmai belgienii vorbesc? Ei, care au pe teritoriul lor acel Molenbeek, cartier al Bruxelles-ului, aflat la cîteva stații de metrou de instituțiile europene și declarat drept capitală neoficială a teroriștilor născuți în Europa? Ei, care au permis acordarea de drept de rezidență unor mii de imigranți, doar pentru ca un primar să cîștige voturi, fără nici o politică decentă de integrare socială?

La fel de puțin înțeleg și supărarea sătmărenilor care s-au apucat să semneze petiții împotriva refugiaților, preventiv, cu mult înainte să ajungă picior de sirian în județ. Atît este de mare sincronismul românului cu Marile Probleme Europene! Pot pricepe grija pentru siguranța fetelor din zonă, după ce ai văzut la televizor (căci cablu și satelit e în fiestece colț de țară) ce s-a întîmplat la Köln, de Revelion. Într-un fel, pot înțelege deruta nordicilor noștri. Ei (ca și mine) habar nu au care este poziția țării în care trăiesc față de dilema europeană a momentului. Românii sînt lăsați liberi pe pajiștea tuturor posibilităților, să pască în voie, ce doresc sau ce le oferă televiziunile de știri.

Danezii sînt altă enigmă. Primesc oameni aflați la nevoie, dar le confiscă ceea ce le mai poate micșora nevoia. Pricep că politicile sociale sînt scumpe în țara aia. Dar nu înțeleg de unde le-a apărut bănuiala că refugiatul din Palmira trece Mediterana într-o bărcuță de cauciuc, ajunge în Grecia, apoi merge pe jos prin Balcani, îndură foamea și frigul mii de kilometri doar pentru a frauda sistemul de protecție socială din Danemarca. E drept, unii dintre ei au cîte ceva la teșcherea. Au apucat să vîndă ce mai aveau pe-acasă și poate că, după ce au plătit călăuzele din Turcia, Grecia, Slovenia, Ungaria, Austria, le-au mai rămas să dosească la chimir vreo zece mii de dolari. Să fie, pentru zile negre. Sau să deschidă un chioșc, o șaormărie, un aprozar. Să aibă din ce trăi, pe termen mediu. Confiscarea bunurilor refugiaților, drept ipotecă pe asistența socială oferită, îmi pare o meschinărie nedemnă de o țară care se consideră bogată, tolerantă, morală. Nu-i înțeleg.

Cu atît mai puțin pot pricepe propunerea unui comisar european care dorește ca UE să introducă o taxă universală (comună în statele membre) pe benzină și motorină, ca sursă de finanțare pentru ajutorarea refugiaților. Există vreo cale mai sigură pentru a inflama antipatia mocnindă a europenilor față de arabi decît asta?

Sînt năuc, dar am scuze. Sînt european, deh!

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Cum e cu putință un campionat mondial la Cheile Grădiștei?

Dacă vezi locul, e cu putință. Și, oricum, Mondialul de biatlon pentru juniori și tineret nu e prima competiție de acolo. Locul a fost folosit și pentru FOTE, miniolimpiada europeană. Chestia tare e că această pistă, despre care unii zic că i-a lăsat mască pînă și pe cei de la federația internațională, e privată. E a cuiva, a unui fost sportiv, cel care deține tot complexul Fundata-Cheile Grădiștei. În toată aria există terenuri de tenis și sporturi, două săli, centru spa și altele. Nu știu să spun prea multe. Am văzut zona. E greu să nu fii impresionat. Tipii care au încredințat României organizarea acestor Mondiale, ceea ce nu e deloc puțin lucru, au priceput că acolo există o garanție solidă. Biatlonul nu e ca fotbalul de iarnă, aproape de vreun *all-inclusive* și cu arbitrii burtoși. E treabă complicată. E posibil ca mai-marii acestui sport în lume să nu fi dat neapărat României această competiție în locație de gestiune, ci țărișoarei conduse de Ovidiu Gârbacea, că așa îl cheamă pe domnul cu pricina. E logic. Dată fiind precaritatea țesăturii și a regulilor sociale în '89, patria noastră n-a luat-o, după comunism, înainte spre capitalism, ci înapoi spre feudalism. Cine a putut și-a luat bucata lui de țară și s-a făcut șef peste ea. Uite că se întîmplă să mai iasă și bine. Rar, dar bine.

Radu NAUM

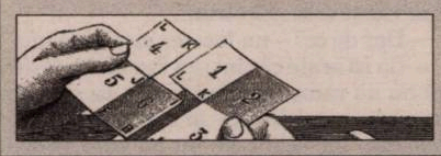

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Modificarea Constituției: va mai fi România un stat liberal?

După cum se știe, Biserica Ortodoxă Română s-a asociat demersului organizației neguvernamentale Coaliția pentru Familie, care a inițiat o campanie de strîngere de semnături pentru modificarea Articolului 48 (1) din Constituție. Potrivit acestui articol, „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor". Organizația consideră că termenul de „soți" este unul vag și deschis interpretărilor. Din acest motiv, organizația crede că ar fi necesar un articol constituțional mai clar: „Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între un bărbat și o femeie, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor".

Cazul va genera în lunile viitoare ample dezbateri în societate și, dat fiind faptul că ne aflăm în an electoral, partidele vor simți nevoia să se poziționeze într-un fel sau altul – uitîndu-se mai degrabă către sondajele de opinie decît către grilele de valori ale familiilor politice europene pe care le reprezintă.

Și, iarăși, este de așteptat ca dezbaterea să fie deturnată de la sensul ei fundamental, adică să se ducă înspre o confuntare între adepții familiei tradiționale (imensa majoritate) și adepții minoritari ai „mariajului pentru toți", ca să împrumutăm expresia franțuzească. Nimic mai greșit. Nu despre o asemenea confruntare este vorba aici.

De fapt, discutăm despre un act cu semnificații politice profunde, care ar putea schimba cu totul chiar fundamentele statului român modern, așa cum îl știm de la Alexandru Ioan Cuza încoace, exceptînd, desigur, trista paranteză a dictaturilor regală, legionară și antonesciană, și a comunismului.

Și cine garantează că BOR se va opri aici?

Una este inițiativa unei organizații neguvernamentale – fondul problemei este mai puțin important – și alta este implicarea fățișă a Bisericii Ortodoxe Române, ieșirea ei din neutralitate, pe un subiect care atinge direct caracterul liberal al statului român.

Fără îndoială că stă la îndemîna BOR să strîngă semnăturile necesare – de altfel, pragul legal al celor 500.000 de semnături a fost depășit deja, fără probleme, dar se dorește o cifră cu mult mai mare, de natură să impresioneze cu adevărat. Și ce se va întîmpla oare atunci cînd registrele cu semnături vor fi trîntite cu zgomot pe birourile liderilor politici?

Atenție, vorbim despre *acești* lideri politici, cu imaginea publică făcută și așa țăndări, din cauza compromisurilor și acuzațiilor de corupție din ultimii ani. Cine dintre ei va avea curajul de a se opune, în numele unor principii ale societății liberale și democratice, pe care chiar ei le-au încălcat adesea? Și, desigur, BOR va avea apoi capacitatea de a face să treacă și referendumul.

Observați că, încetul cu încetul, demersul de modificare a Constituției începează a mai fi unul civic și el este preluat, cu voia sau fără voia organizațiilor neguvernamentale, de către Biserică. Ea, Biserica, este cea care-și va impune pînă la urmă voința politică și ea va culege roadele. Cine își va mai aminti, la sfîrșit, că acțiunea a fost inițiată de o organizație neguvernamentală?

Și cine garantează că BOR se va opri aici? Întrebarea este mai degrabă ce alte elemente ale statului liberal vor fi atacate după aceea. Libertățile de manifestare artistică? Libertatea de conștiință? Planificarea familială? Egalitatea dintre sexe? Sau, mai pragmatic, conservarea și întărirea privilegiilor fiscale, atît de criticate în ultima vreme, dar mai ales după comportamentul Bisericii Ortodoxe Române în cazul Colectiv?

Calea, oricum, pare deschisă. Sistemul politic românesc se află în criză de credibilitate. În fața BOR se deschid frumoase posibilități de a-și lua revanșa după lovitura de imagine suferită în urma tragediei din clubul Colectiv. Ideile privind Occidentul desacralizat, putrezit moral și dezbrăcat de tradiții – idei susținute puternic de propaganda Rusiei lui Putin – încep să prindă și la noi, pe fondul crizei refugiaților și a construcției europene. Iar acestea merg mînă în mînă cu cererile tot mai insistente privind instaurarea unui regim de mînă forte, neliberal, dar, în aceeași măsură, „românesc, patriotic și cu frică de Dumnezeu".

Dar ce fel de revanșă își poate lua BOR? Să nu uităm, România rămîne una împărțită în două, între adepții unei societăți de tip arhaic, rural, dominată de un stat paternalist, dar ferm, cu un conducător unic, și celălalt model, liberal, cu deschidere către lume, bazat pe pluralism și toleranță.

Intrarea Bisericii Ortodoxe Române pe cîmpul luptei politice doar va accentua diviziunile dintre aceste două Românii. Este aceasta ceea ce își poate dori Biserica? Iar activiștii civici care au inițiat acțiunea de modificare a Constituției înțeleg, oare, consecințele profunde ale demersului lor?

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Ieșirea la Marea Neagră

Pe vremuri, preocupările mele de politică externă m-au făcut să strîng note și observații de toate felurile. Cînd le scriam prin carnete acum risipite mi se părea că sînt note despre lumea largă, dar acum, citindu-le, îmi dau seama că sînt note despre noi înșine, de nu chiar note despre mine însumi. Poate că sună paradoxal, dar e cu totul adevărat că exercițiul intelectual în materia politicii externe îți oferă o perspectivă unică asupra propriei țări, de nu chiar asupra propriei persoane. Sigur că te preocupă lumea largă și, mai precis, exprimarea propriei țări în context internațional, dar ceea ce observi, în cele din urmă, e propria ogradă. E ca și cum lumea largă ar fi, de fapt, o oglindă. E ca și cum tu, român sadea, ieși din România pe o verticală care îți extinde perspectivele și privești înapoi, din acel punct mai înalt. Perspectiva care se deschide nu e doar asupra lumii largi, ci și asupra României.

În anii mei diplomatici, ca și acum, Marea Neagră a constituit o preocupare de prim ordin pentru gîndirea strategică românească. Am încercat, în toate felurile, să convingem lumea că există un spațiu strategic aparte, cu propria lui identitate și cu propriile sale probleme în jurul Mării. Am crezut mereu că Marea Neagră poate fi un bun prilej pentru o politică externă a excelenței, menită să ne dea proeminență. Dacă tot ne-a dat Dumnezeu ca singura cale de ieșire a României spre mările și oceanele lumii să fie prin Marea Neagră, de ce să nu încercăm să ieșim tot prin Marea Neagră și în marea politică a lumii? Părea că istoria ne ajută, pentru că țărmurile Mării se încingeau, iar Orientul presa regiunea tot mai mult, ca și cum nu mai avea loc în sine. Nu fusese totdeauna așa. Practic, după războaiele Crimeei, zona Mării Negre a căzut la o importanță cu totul secundară în calculele strategice ale lumii, păstrînd aceeași lipsă de semnificație inclusiv în al Doilea Război Mondial. În anii Războiului Rece, Marea Neagră înghețase cu totul. După 1990, însă, totul s-a schimbat. Apăruseră oportunitățile. Dar s-a dovedit că, deși puteam avea ambiții, ba chiar și idei, nu aveam instrumentele necesare să înțelegem bine Marea Neagră, deși o vorbă de bețivani spune că ne este cel mai bun vecin.

Marea Neagră are o tradiție a ambiguității și incomprehensibilității. În antichitate, cînd grecii abia începeau să-i colonizeze malurile ocupate de triburi destul de agresive și experimentau dificultăți neașteptate de navigație, Marea aceasta a fost denumită *Póntos Áxeinos*, adică Marea Neprimitoare/Neospitalieră. După un timp, cînd ajunseseră să-i colonizeze țărmurile atingînd, aproape, Caucazul, numele Mării s-a schimbat printre greci în *Eúxeinos Póntos,* adică Marea Ospitalieră/Prietenoasă. Aceste schimbări radicale de nume, spun unii, se datorează jocului cu eufemismele – ceva destul de întîlnit la vechii greci. Unele lucruri negative erau, după un timp, denumite cu opusul pozitiv, ca pentru a fi îmblînzite sau pentru a nu fi întărîtate și mai rău. Alții spun că denumirea inițială a fost un truc al primilor greci colonizatori, care au găsit imediat spații bogate și au vrut să-i descurajeze pe eventualii noi coloniști. Așadar, prostul renume inițial s-ar datora unei manipulări interesate. Tipic pentru mentalitățile regiunii, am spune azi zîmbind amar. În fine, sînt și istorici care consideră că schimbarea de nume urmează unei schimbări a experienței grecești. Cînd colonizarea a mers greu, Marea era rea, cînd cetățile grecești au împînzit malurile Mării, aceasta a devenit bună.

Marea Neagră are o tradiție a ambiguității și incomprehensibilității.

Nici mai tîrziu lucrurile nu au stat mai bine. Întorcîndu-se la Veneția din îndepărtata Mongolie, Marco Polo a notat destul de multe despre ceea ce a văzut pe drum. Ajuns la Marea Neagră, faimosul călător a traversat cu o ambarcațiune de la Trebizond la Constantinopole. Totuși, despre acest segment al călătoriei, Marco Polo nu a notat aproape nimic. Istoricii iubitori ai Mării Negre au spus că această lipsă de interes a lui Marco Polo s-ar fi datorat faptului că, în secolul al XIII-lea, această mare era mult prea bine cunoscută veneților și excentricul călător nu avea de ce să alăture însemnări despre o zonă ultracunoscută celor despre spații aproape neștiute. Mi se pare că acest argument este specific specialiștilor care își imaginează că micul lor obiect de cercetare este, de fapt, o preocupare pentru toată lumea. Mi se pare mai aproape de adevăr ideea că Marco Polo, obosit după atîta călătorie, apropiindu-se de casă, nu a mai dat mare atenție ultimelor etape ale călătoriei și că, pe acest tronson, nimic nu i-a atras în mod deosebit atenția.

Mă înduioșează eforturile noastre susținute de a ieși în lumea mare prin Marea Neagră, despre care nici măcar nu putem să știm sigur dacă este Prietenoasă sau Periculoasă.

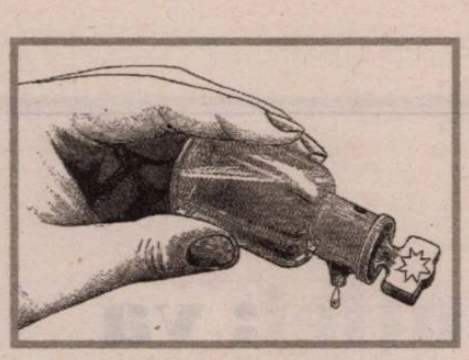

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

„Mut în dungi“

Expresia populară *mut în dungi* nu este foarte frecventă și nu a fost cuprinsă în dicționarele noastre de uz curent. Deși este evident că se folosește pentru caracterizarea negativă a unei persoane, sensul său specific nu e foarte clar. Puținele atestări actuale permit să se deducă din context fie o echivalență cu sensul figurat principal al adjectivului *mut* („incapabil, din diferite motive – ignoranță, uimire, timiditate, adversitate față de interlocutor etc. –, să vorbească“), fie diferite extinderi semantice („ins limitat“, „prost“, „posac“ etc.): „lîngă o asemenea reprezentantă a sexului frumos, nu ai cum să stai ca «un *mut în dungi*»!“ (grozavii.ro); „la Paris, unde pînă și un polițai devine un «*mut în dungi*» dacă te miroase că nu grăiești limba lui“ *(ibidem);* „asiguri suplinirea și, dacă directorul este un om dezbumbat la cap, aprobă. Dacă ai un *mut în dungi,* stai la ore“ (forum.portal.edu.ro); „ca să nu par *«mut în dungi»,* vă provoc la un concurs de bancuri“ (iepuri.info).

Atestările de mai sus par să aparțină unor vorbitori familiarizați cu graiurile de nord: dacă ne ghidăm după informațiile suplimentare din context, unii ar proveni din Sibiu și Maramureș; cel de-al treilea folosește termenul *dezbumbat,* tipic pentru Transilvania și Moldova. În aceeași largă arie dialectală se plasează o apariție mai veche a expresiei, pe care am găsit-o în ziarul *Unirea poporului* (Blaj) din 6.06.1937, într-un text moralizator ilustrînd printr-o înșiruire de insulte proastele obiceiuri ale bîrfitorilor: „Toader e un leneș, Ionu lui Văsile a Nastasiei e hoț de să te ferească Dumnezeu, Niculae a Vărvarei *un mut în dungi*, Filip a lu Maftei un ușuratec, Gligor a lu Iuonu Floarei un cărțaș, Nastasia lui Toader o fală goală – straiță ușoară și așa mai departe“. Din caracterizările negative, mai puțin transparent e doar substantivul *cărțaș,* un derivat din *cărți (de joc),* cu sensul „cartofor“. *Mut* nu pare să se refere în text la un handicap fizic, ci la un defect moral; de altfel, cîteva rînduri mai sus apărea cu sens figurat și în bîrfa despre o femeie: „Ei, văzutu-o-ați pe toanta asta? Să nu credeți că e atît de *mută* cum pare“. Sinonimia contextuală *toantă – mută* nu este întîmplătoare; în multe texte populare *mutenia* apare, în sens figurat, ca simptom al prostiei. Marele dicționar academic – *Dicționarul limbii române* (DLR), Litera M, 1965 – înregistrează aceste sensuri secundare ale cuvîntului *mut:* „om nepriceput, prostălău“ (accepție populară) și „om nepriceput, prostălău, tont, idiot; om nătărău; om zăpăcit“ (accepție specifică graiurilor nordice: „prin Transilvania, Moldova și Bucovina“).

Ar rămîne de văzut ce înseamnă *în dungi*. Formula a fost înregistrată în *Glosarul regional Argeș* (1967) al lui D. Udrescu, cu explicația „rău de tot; de-a binele“, în contextele *prost în dungi, nebun în dungi*. Este vorba, așadar, de un intensificator al epitetelor depreciative, similar altor construcții expresive din limbajul popular-argotic actual: *cu crengi, cu spume* etc. *Mutul în dungi* este deci, cel mai adesea, „un mare prost“. Trecerea de la sensul propriu al *dungilor* la cel figurat al expresiei nu este însă ușor de explicat. Pentru vorbitorii de azi, dungile evocă în primul rînd uniforma vărgată (tradițională) de pușcăriaș: „D.P. riscă să «joace» *în dungi!* Alcoolemia de 2,50 la mie l-ar putea trimite la închisoare!“ (crimetime.ro); „m-au îmbrăcat *în dungi*“ (versuri.ro); „Fotbalul românesc *în dungi verticale*“ (gsp.ro) etc. Nu despre aceste dungi este însă vorba: cel mai probabil, la originea expresiei stau locuțiunile cu substantivul la singular *în dungă* sau *într-o dungă* (ultima sinonimă cu *într-o ureche),* folosite inițial pentru a descrie maniera de a trage clopotele, vestind pericole sau înmormîntări. Sensul metaforic („deviant“; „nebun“) se păstrează în expresiile *a fi într-o dungă* și *a fi într-o ureche*. Tot în graiurile din nord găsim atestări ale expresiilor cu substantivul la plural, cu sens propriu – „clopote multe se tînguie-*n dungi*“ (în revista *Cosînzeana,* din Orăștie, 24.05.1914) – sau figurat: „vorbește tot *în dungi*“ *(Gura satului,* „diurnalu glumetiu“, Arad/Gherla, 1.07.1880).

> Mut *nu pare să se refere la un handicap fizic, ci la un defect moral.*

Dintre exemplele de mai sus, cele care provin din reviste vechi au fost culese cu ajutorul unei resurse electronice de excepțională utilitate: Biblioteca digitală a BCU Cluj. Ca și Biblioteca digitală a Bucureștilor (fosta Dacoromanica), despre care am vorbit de mai multe ori, aceasta își îmbogățește permanent fondul de reviste și cărți vechi scanate, în care este posibilă căutarea automată a cuvintelor. Un instrument excepțional pentru lexicografi, dar și o sursă de lectură fascinantă pentru cititorii pasionați de documentele trecutului.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

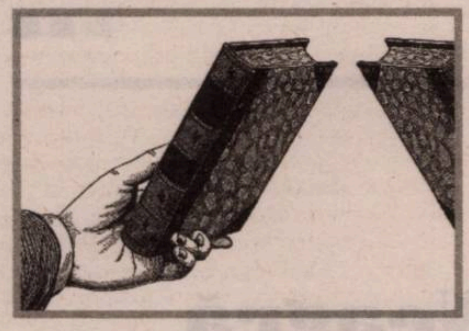

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Pământ, Soare, Pluto

„Centrare“ e un termen fotbalistic. Atunci cînd îl rostește crainicul (nu mă duc la meciuri, deh!), știi că pe stadion lumea e deja în picioare, cu ochii ațintiți pe poartă. Urmează ori gol, cu zvîcnirea brațelor în sus odată cu suflul de aer care năvălește din plămîni, ori ratare, cu revenirea flască în scaun. *Tertium non datur*.

Despre centrare mai vorbeam pătimaș în adolescență, atunci cînd meșteream la spițele bicicletei. Dup-aia n-am mai apucat să-mi iau și carnet auto, așa că preocuparea dacă o roată e bine centrată sau nu mi-a zburat din minte.

În vremea din urmă, termenul și-a extins aria de utilizare de la fotbal și ciclism la educație. Se folosește de regulă atributiv, pe lîngă un substantiv mai degrabă abstract, de genul „educație“ sau „învățămînt“.

Sintagma „învățămînt centrat“ sugerează ideea că sistemul educațional, cu toate articulațiile lui, este, asemeni sistemului solar, un întreg coerent, ale cărui piese componente nu se mișcă alandala, fiecare în legea ei, ci se supun unei ordini interioare dictate „de la centru“. Istoria pedagogiei poate fi astfel povestită ca bătălia epică dintre două modele concurente, aidoma înfruntării dintre teoria geocentrică și cea heliocentrică în astronomie, cu eroii săi binecunoscuți, de la Ptolemeu la Copernic, Giordano Bruno, Tycho Brahe, Galileo Galilei pînă la Isaac Newton.

Spre deosebire de astronomie, unde lupta s-a purtat pentru înțelegerea corectă a *cum este* sistemul solar, în pedagogie miza a fost și este descrierea adecvată a *cum ar trebui să fie* sistemul educațional. Ca atare, nu am avut de-a face cu înfruntarea unor instrumente tradiționale ale cunoașterii – intuiția, investiția valorică – cu altele mai reci și mai viguroase în explicarea structurii lumii, precum formulele matematice. În pedagogie, intuiția și investiția valorică au rămas să se lupte cu ele însele, în încleștarea dorințelor noastre nu numai de *a ști,* ci și de *a face* mai bine.

Intuiția spune că în centrul educației ar trebui să se afle *nomothet*-ul, dătătorul ei de lege, cel care, populînd planeta unei ocupații stabile, îi dă acesteia valoarea pe care o merită: Profesorul. Dar nici intuiția, nici valorile nu sînt imuabile. În sistemul educațional orbitează un corp ceresc cu o masă mult mai mare: Studentul, în sens generic, de „cel care învață“, din primară pînă la doctorat. În plus, Studentul face să fie eclipsată strălucirea tuturor celorlalte planete din sistem. În el trecutul abia dacă aruncă două-trei umbre firave, prezentul fierbe și viitorul scînteiază.

Preocuparea fără precedent pentru masificarea educației, dimpreună cu deplasarea existenței umane tot mai mult dinspre trecut spre viitor au pecetluit victoria „învățămîntului centrat pe Student“ asupra celui „centrat pe Profesor“.

Îmi amintesc de o ședință a Senatului UB în care a fost adoptată, cu o caldă unanimitate, o „profesiune de credință“ a instituției, care statuta, între altele, intenția acesteia de a adopta un model educațional „centrat pe student“.

Au urmat apoi și urmările. De pildă, evaluarea tuturor cursurilor de către beneficiari, consultarea studenților în chestiunile curriculare, reprezentarea acestora în forurile decizionale ale universității ș.a.m.d. Unanimitatea se topea văzînd cu ochii. Unii profesori clamau, de pildă, că studenții ar fi incapabili să judece calitatea unui curs – că, dac-ar fi apți pentru așa ceva, n-ar mai avea de ce să învețe. Alții susțineau sus și tare că studenții vor da note mari profesorilor care sînt la rîndul lor generoși cu notele. Se spunea, de asemenea, că studenții vor vrea scoaterea din *curriculum* a materiilor „grele“ și înlocuirea lor cu altele mai „aplicate“, i.e. mai ușoare, eventual mai amuzante. A apărut rapid și ideea că poziția lor în forurile de decizie va fi precumpănitor populistă, orientată către beneficii imediate, cum își dorește orice ins aflat în trecere printr-o gară – un ceai cald, dacă e frig, o bere rece dacă e caniculă – respectiv, printr-o universitate. Am auzit chiar, din partea organizațiilor studențești radicalizate, sloganul „Universitatea e a studenților“. Într-o atare accepție, cadrelor didactice le rămîne, în cel mai bun caz, poziția de „națiune tolerată“, un fel de rău necesar, iar planeta lor e expulzată în marginile înghețate ale galaxiei.

S-a mai adăugat la aceste temeri, colac peste pupăză, și sentimentul din ce în ce mai acut al lui „tot mai“. Iar acest „tot mai“ nu e de bine: studenții sînt tot mai ignoranți, dezinteresați, leneși, ipocriți ș.a.m.d. Sîntem pentru investiția în viitor, că asta e chiar esența meseriei pentru care am optat, dar viitorul pe care sîntem chemați să-l facem nu „sună bine“ deloc și nici nu arată *„bright“*. Sau, în termeni încă și mai sumbri: „Eu nu vreau să apuc să trăiesc în viitorul *lor!“*

Poate că ceva a fost în neregulă în însăși perspectiva adoptată, de înfruntare între principalii competitori la poziția de „centru“. Poate că sistemul educațional nu seamănă cîtuși de puțin cu cel solar și pedagogia nu are nici în clin, nici în mînecă cu astronomia. De o vreme încoace, se vorbește tot mai mult de o nouă paradigmă, centrată pe rezultatele învățării. Sincer să fiu, nu m-am lămurit cam ce ar vrea să însemne. O soluție de provizorat prin care, pentru a domoli zarva dintre Pământ și Soare, i se deleagă centralitatea lui Pluto? Rămîne de văzut.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

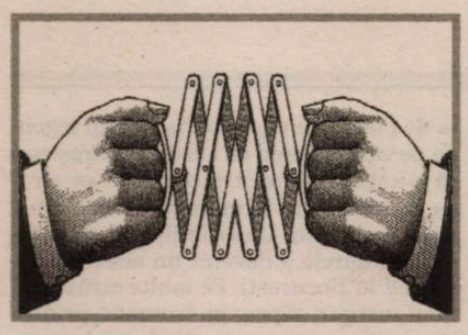

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Un fel de dream team“

– dialog între cei trei redactori-șefi din istoria revistei Dilema –

Pentru că Dilema *a împlinit, la jumătatea lui ianuarie, 23 de ani, colegii de la* Adevărul Live *au avut ideea de a-i invita la o discuție pe cei trei redactori-șefi pe care i-a avut revista, din 1993 încoace. Publicăm mai jos transcrierea cîtorva fragmente din emisiunea de la* Adevărul Live.

Elena Ștefoi: În toamna lui 1992, într-o perioadă cînd totul era controversat, contestat, suspect (dintr-o parte sau din cealaltă), tocmai mă despărțisem cumva amiabil de o revistă care se chema *Contrapunct* (un săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor), aveam cîteva job-uri și, într-o seară, m-a sunat Carmen Firan, pe atunci secretar executiv al Fundației Culturale Române, și mi-a propus să avem o întîlnire. Mi-a propus – discret, dar în același timp convingător – un proiect, avînd grijă să-mi spună de la început că domnul Andrei Pleșu este deja *on the board*. Mi-a dat de înțeles că e vorba despre o revistă de cultură, pe care o s-o facem cum vrem noi, cu cine vrem noi, sub egida Fundației Culturale Române de atunci. Am spus imediat „da“. Am avut apoi și o convorbire cu domnul Pleșu, inițiată de domnia-sa. Eram entuziastă. Eram, ca toți cei de vîrsta mea, o admiratoare a domnului Pleșu. Mi s-a părut că proiectul este binevenit, extraordinar. La sfîrșitul lui 1992, prin decembrie, s-a așezat deja un mic grup în jurul domnului Pleșu. La propunerea lui Zigu Ornea a venit Radu Cosașu; eu, pentru că lucrasem cu Alex. Leo Șerban, l-am propus pe el și m-a urmat cu drag. Mircea Vasilescu era deja angajat la Fundație, lucra la editură. Radu Cosașu a propus-o apoi pe Magdalena Boiangiu; ei doi au propus-o pe Tita Chiper. Imediat, zvonul acestui proiect s-a răspîndit și ne-am trezit cu un fel de du-te-vino de oameni care se propuneau, veneau, plecau. Și am încercat să structurăm un prim proiect.

Mircea Vasilescu: L-aș adăuga la această listă pe Teodor Sugar, primul secretar general de redacție, un om care se pricepea foarte bine la gazetărie. Pentru mine, *Dilema* înseamnă în primul rînd peste o mie de săptămîni trăite în redacție, după reperele redacției. Am trăit în ritmurile *Dilemei* alături de colegi, de la cei pe care i-a pomenit Elena Ștefoi, pînă la cei care sînt astăzi în redacție, cei tineri care spun „eu am crescut cu *Dilema*“. Cîțiva dintre actualii redactori ne-au trimis mai întîi, în calitate de cititori, cîte-o scrisoare care a apărut în revistă și abia apoi s-a legat o prietenie între ei și revistă. Am lucrat cu bună dispoziție la *Dilema:* „o revistă se face dansînd“, a spus la început Radu Cosașu, iar dl Pleșu a brodat apoi pe această temă, vorbind despre buna dispoziție necesară pentru a face o asemenea revistă. Sînt bucuros că am reușit să „duc“ revista atîția ani: am fost redactor-șef din 1998 pînă anul trecut. E mult. De-aia m-am și retras la timp, ca să nu intru, Doamne iartă-mă, în vreo cărticică a recordurilor drept cel mai longeviv redactor-șef de tranziție. Îmi pare bine că am trăit în mijlocul acestei gazete: am învățat multe și, cred, am și făcut multe – unele mai bine, altele mai prost, dar, una peste alta, *Dilema* e vie.

Sever Voinescu: Eu am un sentiment de siguranță, pentru că azi *Dilema* e suma unei istorii unice pentru o revistă fondată după 1990. Eu însumi sînt parte a acestei istorii. Și eu sînt unul dintre cei care au ajuns la revistă printr-o scrisoare. Am trimis o scrisorică în 1995, a apărut, am mai trimis vreo trei, au apărut, iar într-o bună zi mi-am luat inima în dinți și m-am dus la redacție să mă prezint. Îmi imaginam pe atunci că într-o redacție lumea e la serviciu de la 8 la 5, așa că m-am dus într-o zi lucrătoare pe la ora 2. Cînd am intrat, era o singură persoană, doamna Tita Chiper, care mi-a spus „domnule, dar de cînd te căutăm; ia loc, spune-mi cine ești...“. De-atunci a început o prietenie cu redacția și de atunci tot scriu, indiferent ce altceva am făcut în viața mea: rubrica mea a existat mereu, din 1996, cînd mi-a propus-o doamna Magdalena Boiangiu. Cînd vii pe o asemenea istorie și ai fost și tu pe traiectoria asta, sentimentul e de siguranță. Ai ce păstra. Știu foarte bine spiritul *Dilemei,* cunosc și eu foarte bine toate generațiile care au făcut această revistă, cum s-a schimbat ea. Numitorul comun e acest spirit, așezat ca o piatră de temelie pe un text al domnului Andrei Pleșu despre „omul fără dileme“. De acolo venim toți, de fapt. Obiceiurile redacției îți dau și ele un sentiment bun, știi unde vii. Ca și la Junimea odinioară, și în redacția *Dilemei* „anecdota primează“. Principiile care au fondat *Dilema* și care trăiesc în continuare sînt păstrate de toată lumea. Am sentimentul că păstrez ceva foarte valoros.

Elena Ștefoi: Mă bucur să constat acest sentiment de siguranță și de plăcere în ceea ce se construiește la *Dilema,* pentru că el ne-a însoțit de la început, dar n-a fost întotdeauna evident. *Dilema* n-a fost iubită de toată lumea și, chiar dacă anecdota a primat, pînă s-a coagulat acest spirit, pînă ce valorile s-au decantat, a existat și un fel de permanentă îngrijorare: pe de o parte îngrijorarea contextului, a conjuncturii socio-politice în care ne năsteam și a faptului că eram într-adevăr „suspecți“. Era și faptul că noi proveneam din generații diferite, din categorii diferite, din experiențe de viață diferite. Ceea ce ne dădea cu adevărat siguranță și bucuria fiecărei întîlniri a fost personalitatea domnului Pleșu, ceea ce s-a țesut în jurul domniei sale. Îmi aduc aminte că dl Pleșu era prezent la fiecare ședință de sumar și așa s-au structurat sumarele, așa s-a construit *Dilema,* așa ne-am împăcat și noi radicalismele unora cu prea multele nuanțe ale altora, o anume complicitate a unor grupuri cu o anume solidaritate generaționistă a altor mici grupuri. A trebuit să participăm la dezbateri și, dincolo de anecdotă, era un mic ping-pong. S-a întîmplat să fie la un moment dat și o competiție pentru acapararea recunoașterii din partea domnului Pleșu. N-a venit totul chiar atît de simplu și de frumos. Pînă și plăcerea dansului pe care domnul Cosașu o exalta și domnul Pleșu o admira, eu, ca orice redactor-șef, o luam cu precauție. Pe de o parte știam că dansul înseamnă multă muncă, și multă sudoare, și multă armonie, și multă disciplină; avusesem o experiență publicistică unde vedetismul unor tinere condeie sau al unor condeie mari, renumele, prestigiul, orgoliile erau greu de gestionat. Aș îndrăzni să spun că, în primii 5 ani, cît am fost redactor-șef, era și bucuria acelei nașteri, era și satisfacția că am reușit (dar nu în primii 2 ani). Am propus formula numerelor tematice dintr-un exces de prudență, pentru că mi se părea firesc să-l implic pe fiecare în realizarea unui număr de revistă, să-i fac prezenți și responsabili. Nu-mi aduc aminte că această propunere a fost primită cu mare entuziasm. M-a susținut Leo Șerban mai întîi. Nu a zis nu nici Radu Cosașu, Lena Boiangiu nu-l contrazicea niciodată pe Radu Cosașu, așa că lucrurile s-au așezat. Încerc să spun că dl Pleșu a știut să „danseze“ foarte bine printre toate aceste formule de incertitudine, să ne dea siguranță, chiar și atunci cînd se plîngea săptămînal „iar mă hinghereste Ștefoi, iar trebuie să scriu...“.

Mircea Vasilescu: Atunci s-a născut și editorialistul săptămînal Andrei Pleșu. Scena a fost următoarea: noi croiam planurile revistei, iar Elena Ștefoi i-a spus domnului Pleșu „și o să scrieți și dvs. cîte un articol“. „Sigur, o să scriu și eu din cînd în cînd, cînd o să am vreo idee, vreun subiect...“ – a răspuns dl Pleșu. „Nu“ – a spus Elena Ștefoi – „o să scrieți în fiecare săptămînă. Unde s-a mai văzut o gazetă în care să nu fie un editorial al directorului?“ „N-am despre ce să scriu în fiecare săptămînă, nu cred că am subiecte, va trebui să mă ajutați, să-mi dați idei...“, a mai spus dl Pleșu. Constat acum că a avut idei, a scris admirabil, au apărut între timp, la Editura Humanitas, și cîteva culegeri cu articolele domniei sale din *Dilema,* care sînt vii și azi, nu se cunoaște că au apărut acum 20 de ani.

Elena Ștefoi: Am fost întotdeauna bucuroasă că un condei ca al domnului Pleșu s-a înscris în aceste ritmuri săptămînale.

Mircea Vasilescu: Aș mai adăuga ceva despre începuturile revistei. Întîmplarea a avut și ea un rol în constituirea redacției. Dar întîmplarea a fost bună, pentru că ne-am nimerit acolo oameni foarte diferiți. De aici și controversele – uneori foarte tăioase – între noi. Dar revista a trăit tocmai din această diversitate pe care am învățat să ne-o asumăm. Și, bineînțeles, dl Andrei Pleșu a avut rolul principal în armonizarea orchestrei.

Sever Voinescu: Mai sînt două lucruri importante de spus. Pe mine m-a fascinat – pe cînd eram doar cititor – consiliul editorial al revistei. Erau în el Ștefan Augustin Doinaș, Z. Ornea, Octavian Paler, Augustin Buzura, Mihai Oroveanu, Mihai Botez. Erau niște personalități care pentru mine, ca tînăr cititor, păreau un fel de *dream team.* Al doilea este că *Dilema* a trecut, ca toată societatea românească, prin tot evantaiul de experiențe posibile. La început a fost o gazetă „de stat“, pentru că Fundația Culturală Română – strămoșul ICR-ului de azi – era o instituție finanțată de la buget. Apoi, a trecut la privat; a avut o perioadă de boemă totală, în epoca în care patron i-a fost Mircea Dinescu. Trecerea de la Dinescu la Dinu Patriciu a însemnat trecerea de la boemă la corporație. Acestea sînt de fapt experiențele societății românești: toți românii au trecut, într-un fel sau altul, de la stat la un capitalism cam primitiv, apoi la unul riguros – în fine, cît de riguros se poate în România... Ce este minunat cu această revistă este că, trecînd prin toate acestea, cu oameni atît de diverși, a rămas ea însăși, pentru că ceea ce a supraviețuit a fost spiritul, piatra de temelie pusă de dl Pleșu. *Dilema* este una dintre instituțiile fondate de dl Andrei Pleșu în cultura română. Capacitatea acestui om de a fonda instituții este uimitoare: Muzeul Țăranului Român, revista *Dilema,* New Europe College, Editura Humanitas (într-un fel). Într-o țară în care – vorba lui Dan C. Mihăilescu – ar trebui să fim fericiți și cînd auzim că se fondează o cișmea, e lucru mare.

(fragmente dintr-o emisiune realizată de Florin Ghioca, pe care o puteți urmări pe live.adevarul.ro)

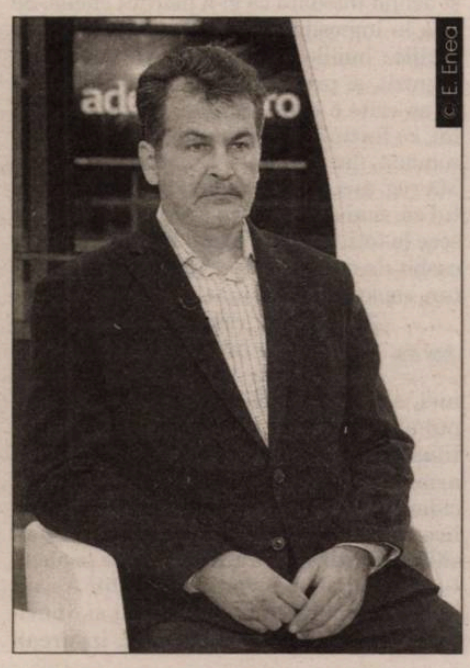

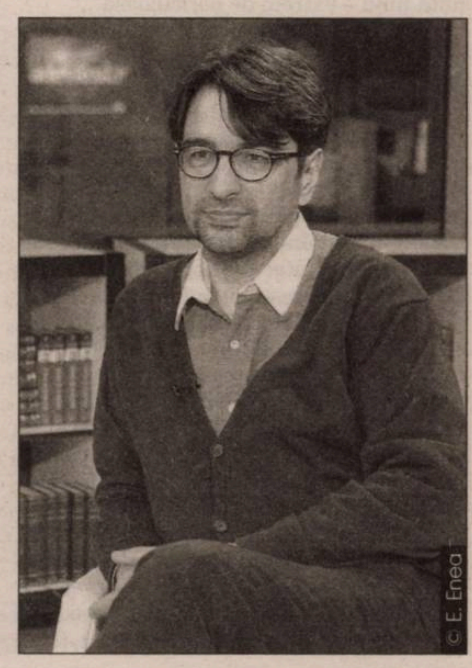

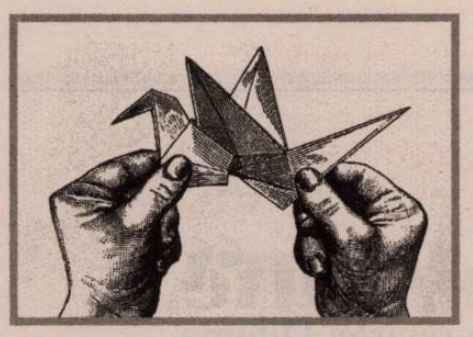

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

De unde vine pericolul

■ De cîte ori intru într-un supermarket mă gîndesc că ar trebui să le spună cineva celor de acolo că ar fi cazul să mai curețe din cînd în cînd coșurile acelea roșii – sau albastre, sau verzi – în care se pun cumpărăturile. Cred că toată lumea a observat că prin ele găsești mereu frunze de salată sau de pătrunjel ofilite, etichete și bonuri vechi de nu se mai știe cînd ori pungi de plastic zăcînd pe fundul și prin colțurile lor înnegrite (odată, mai știți, era mare bătaie pentru pungile de plastic de un leu). Parcă prin magazinele alimentare din alte țări n-am remarcat ceva similar.

■ Am intrat într-un magazin care avea doar cîteva rafturi cu pantofi. Mi-a luat cîteva clipe să-i trec pe toți în revistă. Și cum nu era nimic care să mă atragă, am dat să ies. Vînzătoarea mi-a tăiat însă calea, plină de amabilitate: „Pot să vă ajut cu ceva?“ „Păi, nu văd să aveți pantofi așa cum vreau eu.“ „Dar de care căutați? Poate vă ajut.“ „Adică mai aveți și alții decît cei expuși pe rafturi?“ – am întrebat eu, cu o oarecare logică. „Nu, dar dacă îmi descrieți ce fel de pantofi vreți, poate vă ajut.“ O clipă mi-am amintit de poveștile cu Zîna Zînelor, care te poate ajuta în situații imposibile. Ușor amuzat, i-am replicat că n-are nici un rost, din moment ce văzusem întreaga ofertă a magazinului și nu-mi plăcuse nimic, și că, la urma urmelor, nici nu e chiar așa de ușor să descrii în cuvinte pantofii pe care-i cauți. „Dacă totuși faceți un efort să-mi spuneți ce căutați, v-aș putea ajuta“ – a insistat ea. Intrigat, am privit-o mai atent. Nu, nici vorbă de Zîna Zînelor. Era toanta toantelor.

■ În fața mea, pe stradă, era un tip cu niște ghete murdare, muncitorești, în picioare, pantaloni de trening și un hanorac gri a cărui glugă îi era trasă pe cap. Vorbea la mobil: „Alo, domnul Mierlică Marin? Vă salut! Ambasada Chinei vă deranjază, domnu' Mierlică. Puteți să-mi spuneți și mie ce se mai aude cu salariile acelea? Ei, nu zău! Să fiu al dracu'! Păi, și ce facem, domnu' Mierlică? Așa... da, da, înțeleg, dar știți, noi am executat... Da, da, înțeleg. Atunci nu vă mai reții acum, domnu' Mierlică, înțeleg. Vă caut eu altă dată. Vă salut cu respect, domnu' Mierlică“. L-am depășit pe „diplomatul chinez“ în timp ce-și băga la loc telefonul în largul buzunar al hanoracului.

■ Am revăzut recent, pe HBO, *Greu de ucis 4*. Cu Bruce Willis, cel pe care parcă, totuși, la un moment dat, l-a ucis Marcel Iureș. Într-un alt film, ce-i drept. Dar nu asta e important. Cert e că în filmul ăsta, pe care poate-l știți, niște indivizi răi pun la cale un adevărat război electronic împotriva Statelor Unite, grozăvia culminantă fiind întreruperea curentului electric în jumătate din țară. Bineînțeles că Bruce Willis e cel care salvează America de la așa o teribilă catastrofă. Ei bine, n-am putut să nu-mi amintesc cum regimul Ceaușescu ne lăsa fără curent electric frecvent, cînd ne era lumea mai dragă (deși lumea aia nu ne era deloc dragă). Partea bună e că eventualii teroriști n-ar fi putut să șantajeze Guvernul României de atunci cu întreruperea curentului în țară. Partea proastă e că teroriștii erau chiar la putere.

■ Pe strada Ion Ghica din București, foarte multă vreme am tot văzut, pe trotuarul din dreptul impozantului sediu al fostei Biblioteci Centrale de Stat (care acum aparține Camerei de Comerț), niște sfori întinse între stîlpii felinarelor, sfori de care erau agățate coli de hîrtie, pe care scria: *Atenție! Cade tencuiala!* De cîte ori treceam pe acolo mă întrebam cît o să mai țină situația asta. Cînd, adică, responsabilii din acea instituție se vor învrednici să cheme niște zidari să repare ce o fi de reparat, ca să nu mai pună lumea în pericol deși, cel puțin la prima vedere, tencuiala de pe ziduri nu părea să aibă vreo problemă. Atenționarea era cît se poate de enervantă și pentru că te punea într-o dilemă: să riști să mergi pe trotuar, trecînd pe sub acele sfori, și să-ți cadă ceva în cap, sau să cobori pe carosabil și să te expui primejdiei de a fi călcat de o mașină? Cînd au venit zăpada și înghețul, textul afișelor improvizate s-a schimbat brusc: *Atenție! Cad țurțuri!* Ei bine, în acel moment m-am lămurit. E un loc în care, fie vară, fie iarnă, pericolul vine de sus.

■ Și pe Căderea Bastiliei, iarna, cad țurțuri de pe acoperișul ASE-ului, motiv pentru care trecerea pe acel trotuar e restricționată. Noroc că nu cade și bila de piatră de pe acoperiș, cea cu legenda pe care nu cred că există bucureștean să n-o știe. Oricum, trotuarele de pe strada amintită sînt în mare parte de formă, mai ales iarna. Imposibilitatea de a folosi trotuarele a devenit un adevărat fenomen în București. Pe multe străzi pietonii merg în zigzag pe trotuare, printre mașinile parcate sau ocolind gropi și șantiere, dacă nu cumva se hotărăsc să umble de-a dreptul pe carosabil, de-a valma cu mașinile și cu bicicliștii. Orașul devine tot mai dezordonat și mai pitoresc. Să le urăm *La mulți ani!* primarilor care s-au succedat în ultima vreme. Să-i petreacă în locul unde nu-s trotuare, ci doar curți interioare.

■ ■ ■

ready made

„Iubite tovarășe Gheorghiu-Dej,
[...]
Plini de dorința de a întări prin însemnate realizări în muncă votul nostru dela 30 Noembrie, colectivul fabricii de postav Buhuși își ia angajamentul ca în cinstea celei de a 5-a aniversări a Republicii Populare Române – ziua de 30 Decembrie – să intensifice întrecerea socialistă, pentru a dobândi noi succese în lupta pentru plan, pentru a da oamenilor muncii produse de calitate tot mai bună, la un preț de cost cât mai scăzut.
[...]
Vom depăși sarcinile planificate pe luna Decembrie la indicii de utilizare în felul următor:

– gram/cureluşă/oră	3,2%
– gram/fus/oră	1%
– mii bătăi/război/oră	1%.“

Scânteia, Anul XXII, Nr. 2524, Vineri, 5 Decembrie 1952

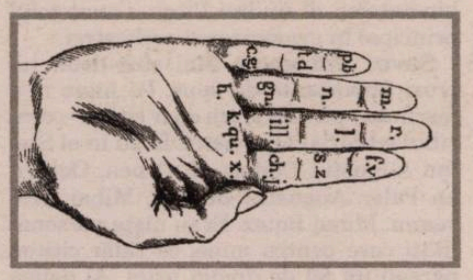

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Anamneză

O tulburau mai ales terifiantele hălci de porc.

M-a sunat recent un fost coleg de școală, emigrat – de peste trei decenii –, cu întreaga familie, în Germania. A revenit în țară pentru o vreme, dar nu de dorul locurilor natale, ci forțat de niște împrejurări mai curînd nefericite. Tatăl lui, domnul Ninel Purcale, ajuns la frumoasa vîrstă de șaptezeci și șase de ani, dezvăluia semnele unei patologii bizare, în fața căreia medicii nemți consultați capitulaseră, ridicînd, într-o ultimă instanță, nedumeriți, din umeri. „Totul a început“, mi-a mărturisit tînărul Purcale la o cafea, „imediat după ce s-a pensionat. Inițial discret, apoi tot mai evident. Se scula cu noaptea în cap – uneori și la trei dimineața –, își trăgea un pardesiu peste pijama și se înființa la ușile magazinelor alimentare din cartierul unde locuia. Aștepta acolo, nemișcat, cîteva ore bune, pînă răsăreau lucrătorii supermarket-urilor respective și camioanele de aprovizionare. De obicei, se certa violent cu tipul care descuia incinta, strigîndu-i că el a fost primul și cerîndu-i vehement să se respecte atît coada, cît și rația individuală. Se temea că nu ar fi suficientă marfă pentru toată lumea. Ulterior cumpăra, sălbatic, ignorînd propriile-i recomandări, uriașe cantități de carne (de diverse animale), lapte, zahăr, ouă și ulei. Biata maică-mea, exasperată, oferea întruna mîncare de pomană, în dreapta și în stînga, folosind măsuri de porționare aproape industriale. Nu mai avea loc în casă de merinde. O tulburau mai ales terifiantele hălci de porc. Foarte des, bătrînul repeta shopping-ul de cîteva ori pe zi. Aflasem chiar că obișnuia să-și lase plase cu sticle goale în fața mai multor Alimentare pentru *a prinde rînd*. Odată au venit geniștii, împreună cu trupele de intervenție antiteroristă, și i-au detonat o sacoșă ce păruse tuturor – abandonată fiind – extrem de periculoasă...“

„Vai de capul nostru!“, își reluă povestea colegul meu suspinînd. „Încet-încet, s-a instaurat dezastrul. De 1 mai și de 23 august, își punea o șapcă proletară pe cap și, înhățînd eșarfa roșie a mamei, vocifera că vrea să meargă la demonstrație cu steguleț. Îl potoleam greu, numai și numai – soră-mea a venit cu ideea asta genială! – fredonîndu-i, în ritm de marș militar, vechiul cîntec patriotic (obsesia copilăriei, ți-l amintești cu siguranță!) «Partidul, Ceaușescu, România». Ofta adînc, însă – slavă Domnului! – se liniștea. Nu uita totuși să ne avertizeze că secretarul Biroului Organizației de Bază a PCR, din unitatea lui de producție, îl va face cu ou și cu oțet, la cea dintîi ședință de partid, pentru inacceptabila sa absență de la manifestația oamenilor muncii... Această neobișnuită degradare mintală a culminat cu două întîmplări de-a dreptul tragice. Într-o zi, un vecin – în vîrstă și el – și-a parcat matusalemicul automobil, un Renault 12 (modelul după care, știi probabil, s-a construit, fidel, tradiționala Dacia 1300, în anii '60-'70), dinaintea casei alor mei. Pînă să se dezmeticească maică-mea, tăticul a rămas doar în chiloți și maieu și a ieșit afară cu un furtun. S-a apucat să spele mașina la jet puternic, după care s-a năpustit asupra capotei și portierelor, forțîndu-le nebunește și urlînd totodată că și-a pierdut cheile. Se afla în imposibilitatea catastrofică de a-și verifica bujiile și carburatorul. A apărut, îngrozit, și proprietarul Renault-ului. Fără să ezite o clipă, tata l-a articulat, repetat, cu furtunul, pe spinare, numindu-l – în română, din fericire! – *invadator fascist*... Mă rog, aici, poate, ar trebui să adaug faptul că, mai devreme cu vreo doi ani, ne zisese la toți, la un moment dat, un lucru deosebit de dubios.“ „Ce?“ am întrebat spontan, copleșit de tensiune.

„Păi“, răspunse cu tristețe fiul lui Ninel Purcale, „de ziua națională a Germaniei, a observat solemn că ar cam fi timpul să declanșăm insurecția armată, antifascistă și antiimperialistă, întorcînd armele împotriva naziștilor... *Enfin,* incidentul cu furtunul a pus capăt fazei idilice de senilitate. A fost jale mare: l-au săltat polițiștii, l-au internat la ospiciu, l-au sedat ca pe bivoli... Cumplit! A ieșit în două luni de la băieții veseli și, inevitabil, a recidivat. Anul trecut, în preajma Crăciunului, cînd ne era lumea mai dragă, auzim răcnete disperate din curtea aceluiași vecin, proprietar de Renault 12. Ce să vezi? Taică-meu – înarmat cu un cuțit de vînătoare Puma – fusese imobilizat de fiii bătrînului croit, nu demult, cu furtunul. Urlete, zvîrcoliri, înghionteli, atmosferă de ospiciu dezlănțuit apocaliptic. Dementul sărise gardul și, fără preaviz, se repezise la cîinele Saint Bernard al familiei de lîngă noi. Un monument de blîndețe și afecțiune, delicat pînă și în relația cu mușchii! Tăticul răcnea aidoma unui scelerat. Cică ar fi vrut să-și taie porcul pentru sărbători, iar fasciștii nu-i permiteau... Doctorii s-au recunoscut învinși. Simptomatologia bătrînului nu corespundea clar nici unei afecțiuni psihice familiare lor. Așadar, l-am adus în România, sperînd că, prin zonă, *volens-nolens,* ar mai fi și alții în situația sa. Cumva, n-am greșit. Psihiatrii locali l-au pus într-o așa-zisă secție de *Nostalgici*. Cei de acolo – bărbați și femei – au compulsii asemănătoare. S-au constituit în celulă comunistă, organizează ședințe de informare politică, stau la cozi imaginare și cîntă «Trei culori cunosc pe lume»... Acum am însă o altă mare problemă...“ „Care?“, am rostit, din nou, cu glas gîtuit.

„Pe nepusă masă, taică-meu a dezvoltat, acasă, o psihoză inversă. Vrea să treacă fraudulos granița și să emigreze în Germania. S-a săturat, îmi spune conspirativ, de tiranul ăsta de Ceaușescu!“

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

■ ■ ■

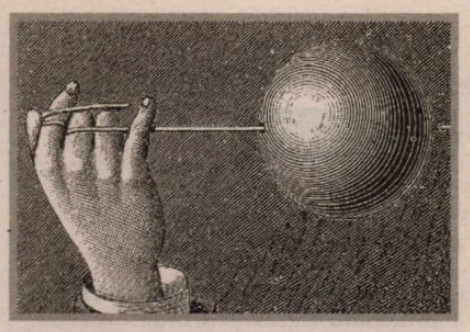

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Subzistență pe subvenție

Agitație mare în lumea literară după ce pe piața zvonurilor a apărut vestea că Ministerul Culturii nu ar (mai) vrea să subvenționeze revistele culturale, deși o lege intrată în vigoare anul trecut permite acest tip de sprijin financiar. Pînă la urmă, s-a dovedit că zvonul era doar un zvon. Ministrul n-a făcut altceva decît să consulte Consiliul Concurenței pe tema acestei legi și să anunțe, imediat după primirea avizului, demararea procedurilor pentru acordarea subvenției respective. Scandalul a izbucnit degeaba. Dar a fost util pentru că repune în discuție acest sistem de subvenții.

Da, piața e cinică. Dar și subvenția tot cinică e, uneori: pentru că pretinde, și ea, adaptări, schimbări, reforme.

Încă de anul trecut, atunci cînd a fost adoptată legea, am fost sceptic. Am spus încă de pe atunci că subvenționarea revistelor culturale e, dacă nu inutilă, oricum, o măsură insuficientă. Căci, încă o dată, se pune accentul pe producție și nu pe publicul cititor. De parcă în producția revistelor ar fi neajunsul, și nu în difuzarea lor. Pînă una-alta, există zeci de titluri care au supraviețuit, de bine, de rău, tuturor crizelor. Au reușit să apară cu mijloace minimale, cu reduceri succesive ale cheltuielilor, cu amînări ale plăților și cu acțiuni providențiale de salvare prin cine știe ce finanțator local, public sau privat. Și cu sacrificii din partea redactorilor și colaboratorilor care au acceptat această permanentă stare de precaritate și incertitudine.

Cîte dintre aceste reviste sînt relevante cu adevărat? Cîte sînt citite (și nu doar citate)? Cîte reușesc să trezească un interes general sau, măcar, să-și atingă publicul pe care îl vizează? Cîți cititori împătimiți vor plînge dacă, din lipsa finanțării, va dispărea o asemenea gazetă?

Nu am nimic de comentat în cea ce privește legitimitatea unui asemenea sprijin financiar. Nu poți lăsa presa culturală pe mîna pieței. Jurnalismul de calitate presupune costuri pe care piața nu le poate acoperi întotdeauna. Chiar e nevoie de subvenție. Însă aceasta ar trebui direcționată către zonele critice: dezvoltarea publicului, difuzare, platforme online. Și tipar, unde e cazul – adică pentru revistele care au cît de cît o audiență; o subvenție care să se acorde pe o bază de transparență & competitivitate. Dar așa cum arată acum, asta nu e subvenție, e pomană.

Să nu uităm că revistele respective pot fi finanțate, conform legii, din timbrul cultural/literar colectat de uniunile de creație. O altă sursă: diverse finanțări locale. A treia sursă: vînzările, abonamentele etc. În fine, revistele ar mai putea atrage fonduri și din sponsorizări (private) sau donații. Faptul că în ultimii ani au apărut numeroase reviste culturale finanțate privat sau public (prin AFCN) arată că un manager iscusit poate găsi soluții durabile. Deci supraviețuirea revistelor editate de uniunile de creație nu ține doar de o finanțare acordată necondiționat de minister. Ci și de competența managerilor.

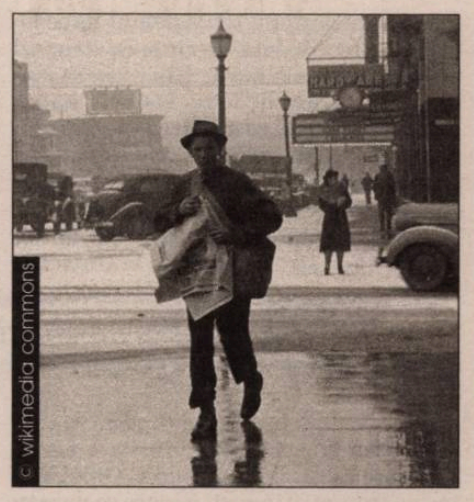

Și în Franța există programe de subvenție pentru reviste culturale, numai că acolo finanțarea are ținte precise. Banii nu sînt alocați (doar) pentru a acoperi cheltuielile de tipar sau pentru a compensa lefurile prea mici ale redactorilor. Ci pentru dezvoltare. De pildă, pentru a asigura un site nou. Sau un program de promovare eficient. Sau pentru un plan de difuzare mai larg. Noua concepție, inclusiv în Franța, care a consacrat conceptul de excepție culturală și ideea de subvenție, e că finanțarea de stat e o investiție menită să asigure întreprinderii culturale un viitor. Cum ar veni, subvenția garantează sustenabilitatea întreprinderii culturale, dar banii se alocă doar dacă respectiva întreprindere prezintă garanții că e sustenabilă. Da, piața e cinică. Dar și subvenția tot cinică e, uneori: pentru că pretinde, și ea, adaptări, schimbări, reforme. Faptul că în cultură nu poți trăi bine și fără, nici cu subvenție e încă și mai cinic!

P.S. Mai există și o altă inechitate în felul în care e concepută această lege a finanțării revistelor culturale: banii sînt direcționați în proporție de 75% către revistele editate de uniunile de creație (adică spre publicațiile care sînt deja finanțate cu banii obținuți din timbrul cultural sau din alte fonduri ale respectivelor uniuni). Doar un sfert din fonduri pot fi distribuite către alte reviste. Presa culturală independentă, adică exact segmentul cel mai expus subfinanțării, rămîne, în mare parte, descoperită. În timp ce banii publici finanțează reviste care nu ajung la un public, publicații emergente care vizează un public cultural în formare nu au șansa să apară.

OFERTĂ SPECIALĂ PENTRU DILEMATICI!

Dumneavoastră citiți revista, de avioane ne ocupăm noi.

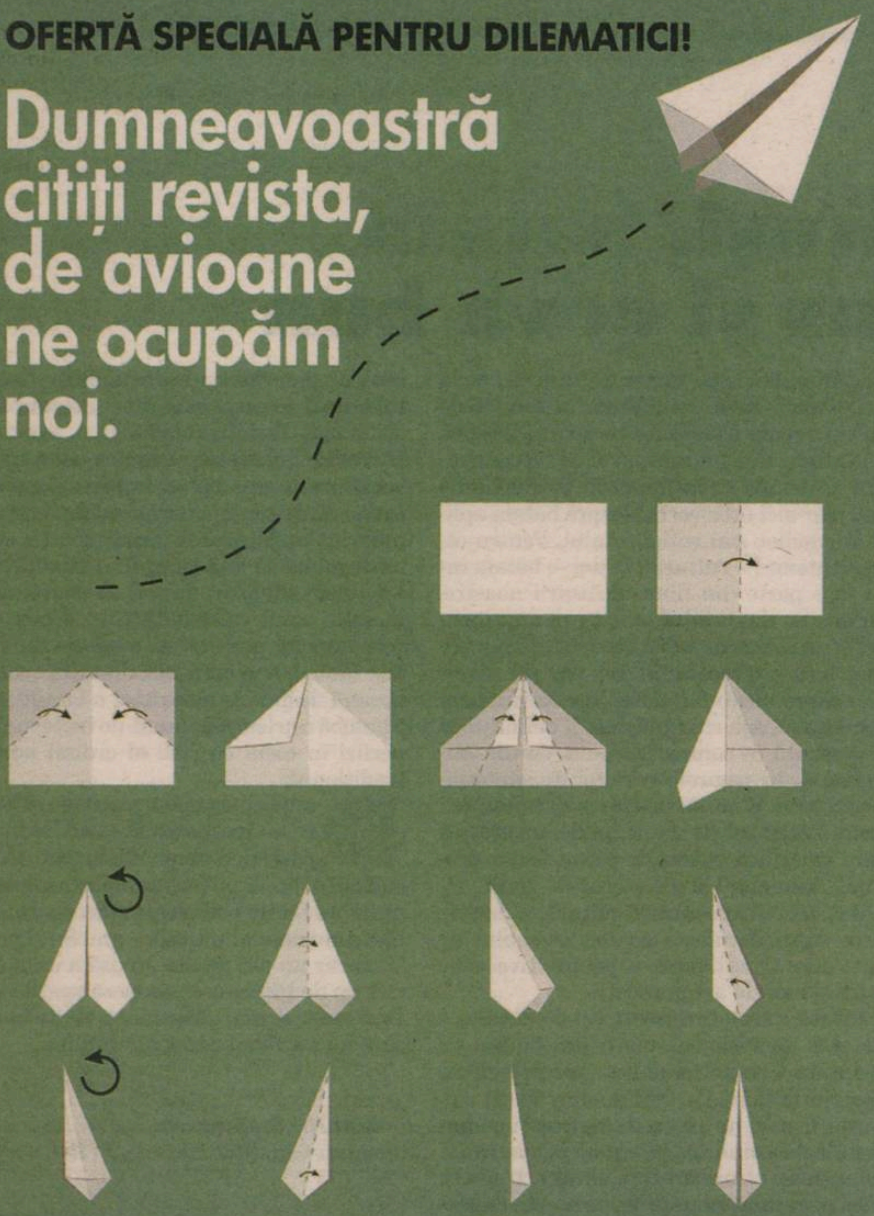

Abonați-vă acum la DILEMA VECHE pe o perioadă de 12 luni și veți intra în tragerea la sorți pentru unul dintre cele 12 bilete Ryanair, dus-întors, din București către Milano, Roma, Bologna sau Bruxelles.

*promoție valabilă în perioada 21 ianuarie - 20 februarie 2016

*detalii privind zboruri și condiții puteți citi în regulamentul oficial al campaniei la *pay.dilemaveche.ro* sau la tel. 0372.130.241

Cum vă abonați:

SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Câștigătorii celor 50 de portofele de piele marca Diamanti, în cadrul campaniei de abonare în perioada 19 noiembrie 2015 – 20 ianuarie 2016, sunt: Popovici Ramona- Gilău,Cluj; Drăganovici Teodora – București; Tulcan Marius – Vladimirescu, Arad; Taboicea Ionuț – Wemmel, Belgia; Stoica Laura – Scobinți, Iași; Doiea Alexandru – Ilfov; Gaftoi Alexandru – Ploiești, Prahova; Daniel Rusu – Tâncăbești, Ilfov; Clej Adrian – Sf. Gheorghe, Covasna; Lupu Mihai – Iași; Bartha Adriana – Bistrița Năsăud; Manassu Servicii și Consultanță – București; Revista Ateneu – Bacău; Nicolaiu Lucica – Dâmbovița; Zaharia Monica – Neamț; Filip Teodor – Buzău; Diaconu Doina Tania – București; Cioflec Eveline – Sibiu; Asociația Muntele Alb – București; Vasilache Radu – București; Dragulin Ion – București; Mihaly Odette – Neamț; Bonea Nicolae – București; Maftei Claudiu – M.Ciuc, Harghita; Jurcut Ruxandra – București; Demian Corina – Lipova, Arad; Costina Sorin – Brad, Hunedoara; Borbely Tamaș – București; Tăranu Florea – Brașov; Aron Ion – Ploiești, Prahova; Voinescu Ionel – Dâmbovița; Munteanu Dorin – București; Ghyka Maria - București; Chivu Octavian – Ilfov; Lerescu Alex – Eindhoven, Olanda; Ginghina Carmen – București; Roșculeț Dan Gheorghe – Prahova; Popa Luis Ionuț – Târgu Jiu, Gorj; Burlacu Anișoara – București; Juncu Ecaterina – Prahova; Antonescu Atena – București; Duță Iulian – Câmpulung, Argeș; Goga Marinela – Gabriela – Filiași, Dolj; CTR Consultanță – București; Mancu Gheorghe – Buzău; Iroaie Ștefan Marian – București; Bratu Ciprian – Confolens, Franța; Andrei Cătălin – București; Buciuman Alexandru – Brașov; Fundația Noua Europă – București. **Aceștia sunt rugați să contacteze dept. marketing la telefon 0372.130.241 sau la e-mail *francesca.mihai@adevarulholding.ro* pentru revendicarea premiului.**

Abonament revistă: 3 luni - 49 lei; 6 luni - 89 lei; 12 luni - 149 lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon ..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

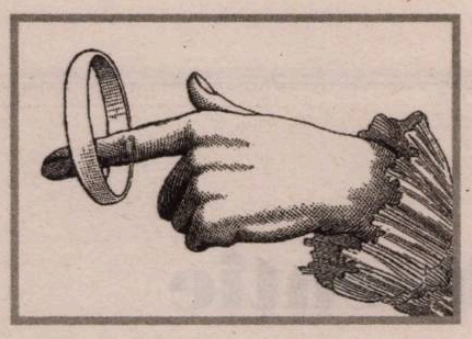

Selma IUSUF

legende **urbane**

Sunetul muzicii

Cînta sfîșietor de prost la trompetă. Un instrument greu, pentru care-ți trebuie forță și finețe, cîrîia deznădăjduit din gura unui tip, în Romană, la ieșirea de la metrou. N-am recunoscut ce cînta domnul ăsta, dar, orice ar fi fost, suna ca un marș funerar cîntat de amatori la țară. Suna atît de rău că mi s-a făcut o milă imensă de om. De cum cînta el, așa, într-o înserare nasoală de final de ianuarie, pe un frig umed, într-un oraș înghesuit între nămeți negri de zăpadă veche. De cum ieșea lumea din metrou cu capetele în jos în timp ce icnetele nefericite ale trompetei sfredeleau fără rost vacarmul bulevardului Magheru. Omul stătea cumva cu umărul cîș la lume, de parcă nu-l interesa să ia un ban, stătea de parcă „dă-vă dreacu', că știu că nu-mi dați și d-aia nici nu aștept nimic și uite o să cînt așa pînă îmi trece sau pînă cînd mi s-o face frig".

Un performance neparticipativ. Egoist. Altfel stă însă treaba cu alți muzicieni ai orașului. În Amzei, obișnuiește să stea în față la Meli Melo un harpist. Nu mi-a venit a crede ochilor în momentul în care l-am văzut în final, după ce am mers uluită pe urmele unei melodii vălurite care putea foarte bine să ilustreze un amoraș roz și bucălat, în fundul gol, acolo, pe Take Ionescu. Armoniile triluite veneau dintr-o harpă adevărată, din care ciupea un tip oarecare, de vreo 50-60 de ani. Să nu vă imaginați o harpă de concert, din cele imense, la care se cîntă stînd în picioare. Și nici vreo harpă frumos ornamentată precum postamentul unui templu, cu imensa coloană care sprijină tot sistemul împodobită cu cîrcei de viță-de-vie și cu struguri sculptați în lemn auriu. Era o harpă medie, cu un cadru de lemn lustruit, natur, o harpă cinstită, gospodărească. Părea o harpă făcută în casă, din cele care ajung să stea rezemate în balcon de vreun borcan de murături. Genul ăla de harpă. M-aș fi așteptat să văd orice fel de instrument pe stradă; un pian la Universitate, o piculină la Rondul Coșbuc sau un contrabas la Aviatorilor, dar la o harpă recunosc că nu m-aș fi gîndit. Omul stătea pe trotuarul îngust, pe care se duceau în sus și în jos oamenii cu treburi și cu plase de cumpărături, și picura angelic din corzi. De la turcul de vizavi mirosea a kebab, de la autoservirea de peste drum a ciorbă cu leuștean, iar din magazinul Nic aerul condiționat scotea un curent fierbinte care mirosea a pui prăjit.

Era o harpă cinstită, gospodărească.

În topul muzicienilor de stradă bucureșteni îl mai am pe domnul cu vioara de la Unirii. L-am văzut toată vara și toată toamna, acu' a dispărut. Omul se îmbrăca într-un fel anume, de regulă cu niște pantaloni foarte albi, o cămașă așijderea, peste care venea o vestă colorată, pe cap avea o canotieră cu panglica asortată. Să știți că și domnul ăsta cînta tare prost. Nu că aș fi cine știe ce expertă sau vreo muziciană ascunsă, de mare finețe. Dar pînă și urechile mele neantrenate sufereau din cauza acelui scîrțîit.

Mai e apoi ansamblul de mandoliniști de la Victoriei, pe care probabil că mulți dintre dumneavoastră îl știți. Apoi, în coloanele de la Romană se mai adăpostesc cînd și cînd diverși băieți cu chitare, folkiști chinuiți și Bob Dylani de liceu. Mai sînt uneori și celebrii peruani pe care i-am văzut cam prin fiecare oraș european prin care am trecut. El Condor Pasa, sau cam așa ceva. Dar cel mai ciudat muzician de stradă e cel pe care l-am văzut la Berlin. Un tip înalt și slab care cînta la ceva ce nu are nume. Imaginați-vă o tubulatură grozavă de forma aproximativă a unui saxofon, dar de vreo trei ori mai mare și mai intricată. Chestia asta scotea niște sunete hîrșîite și sacadate ca într-un *dubstep* clasic. Omul își implica publicul în tot performance-ul și-și întreba spectatorii ce le-a sugerat piesa respectivă. După o secvență în care și-a bușit și și-a bruscat tubulaturile alea fantastice, s-a oprit iar și a întrebat din ochi: „Ei?" „O furtună de vară!", a strigat careva. „O navă pe valuri", a zis altul. „Nu", a zis muzicianul înalt și slab. „Era o urmărire între dragoni într-o pădure." M-am gîndit un pic. Domnule, chiar așa era!

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

Irina Nicolau / 70

„Irina, te rog să asculți. Acum douăzeci de ani ne plimbam în grădina Academiei, distrusă astăzi, și-mi spuneai că vrei să fii înmormîntată acolo, la umbra copacilor și a Bibliotecii. Acolo era stîna ta. Cu vremea te-ai îndepărtat de existența academică, de sclavia lecturii și ai început să scrii febril, să ridici cărți peste noapte, să aduni oameni și să le împarți pofta ta de viață, bucuria de a croi lucrurile noi chiar din petice vechi, plăcerea jocului.

Pentru tine, etnologia nu a fost literă abstractă și moartă. A fost o artă de a trăi. O știință a comunicării cu strămoșii, a solidarității de clan și de familie. Un fel de a-i învăța pe ceilalți să pipăie lumea, să-i simtă gustul și mirosul. Un fel a iubi. Rapid, tiranic, fragmentar, minunat. Îți plăcea să descoperi și să întemeiezi sensul firmiturilor pe care le disprețuiesc iubitorii monumentelor enorme. Nimic nu era de aruncat, trebuia să salvăm contingentul, efemerul și să-l urcăm în Arca lui Noe.

Aflaseși că lui Dumnezeu îi plac poveștile și credeai că misiunea etnologului este să provoace povești și să le înțeleagă. Știai oare că se spun povești despre tine, că erai de vie înghițită de legendă, cu hainele și podoabele tale nemaivăzute, cu puterea ta fizică, cu vorbele tale verzi, cu îndrăzneala uriașă în fața bolii și a morții?

Ar fi trebuit acum să aprind un foc, să sparg o masă, să smulg un copac. Să tac. Tu știi, Irina, că nu pot. Iartă-mă."

Șerban ANGHELESCU,
în revista *22* din 3 iulie 2002

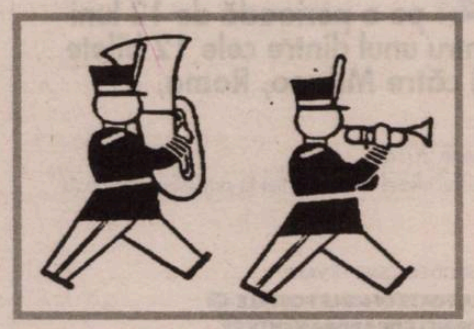

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Totuși, bătaia a adus și ceva bun

A adus o dezbatere pe acest subiect, poate mai vie decît oricînd, dar, mai ales, o impresionantă serie de mărturisiri. Cu un elan nemaivăzut pînă acum, mulți români au reușit să povestească abuzurile la care au fost supuși în familie. Însă e foarte adevărat că întîmplarea nefericită a familiei Bodnariu, cea care a declanșat această reacție de proporții, conține un ingredient-cheie, nebăgat în seamă de cei mai mulți sau ignorat cu bună știință. Acest episod se petrece în afara României. Iar scena europeană, pe care se mută o poveste în care sînt implicați români, contribuie fundamental la creșterea nivelului de emoție care înconjoară acest caz, o emoție foarte diversificată în ceea ce privește sentimentele care îi dau conținut. Pe de o parte, gîndurile legate de drama copiilor: după ce au fost izolați de familie, din cauza unor presupuse corecții fizice, au fost dați și spre adopție temporară, pînă la rezolvarea definitivă a cazului. Cîți nu ne punem în pielea copiilor care traversează șirul acesta de momente traumatice?! Pe de altă parte, sînt și sentimentele de solidaritate cu părinții. Pentru mulți români, ei sînt victimele unui sistem dement, excesiv, abuziv, ceva care nu poate fi acceptat „în lumea civilizată".

Valul de emoție produs de natura umană a cazului Bodnariu e mult mai înspumat acum și din cauza expunerii sale europene. El vine după alte valuri de emoție publică în care am mai înotat în anii trecuți. Din învolburările unora dintre ele n-am ieșit nici măcar acum. Cîți dintre noi nu se tînguiesc și nu se dau de ceasul morții că „lumea ne confundă cu țiganii și crede că toți sîntem la fel"?! Orice semn, cît de mic, o clipire care ne-ar face să credem că nu sîntem respectați ca națiune, la justa noastră valoare, ne pune pe jar. Dăm într-o streche cu accente pitorești, dar cu urmări profund depresive. Iar acum, cazul Bodnariu ne scutură din balamale pentru că e de o cu totul altă natură. Una complet nouă, care nu ne mai permite să ne ascundem în spatele romilor sau al tuturor „ălora care nu ne reprezintă".

Familia românească nu e la fel peste tot. Nici la fel de transparentă, nici la fel de creatoare de povești frumoase despre ea însăși. Ca repere ale expresiei literare a acestor diferențe – oricît de puțin operante ar fi reperele astea – e suficient să-ți amintești cum arată familia în scrierile lui Creangă, față de cele ale lui Slavici sau Rebreanu, ori față de universurile familiilor din scrierile lui Duiliu Zamfirescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Marin Preda, sau G. Călinescu. Familiile de la noi, felurile de funcționare și perspectivele din care ele însele se văd sînt destul de diferite, nu doar în ceea ce privește venitul, poziția socială sau nivelul cultural. Însă, ca orice familie de pe lumea asta, și cea de la noi – oricît ar fi de diferită, în funcție de cultura zonei geografice în care se găsește – păstrează un anumit nivel de tăcere asupra a ceea ce se întîmplă în profunzimile sale. Iar aici nu e vorba despre bătaia aplicată copiilor sau soției/soțului. Pentru că, instituțional – cultural, la noi –, bătaia încă face parte din fibra alcătuirii noastre. Oricît am da-o cotită, oricît am argumenta, în așa fel încît să ne scoatem, la noi bătaia încă e o instituție. Iar aici nu e vorba despre nici o formă de „excepționalism românesc", așa cum inspirat îl definește și îl plasează în context domnul Vintilă Mihăilescu, în paginile revistei de săptămîna trecută. E vorba despre supraviețuirea unui întreg set de ziceri, pilde, învățături care valorifică bătaia ca pe un factor profund „formator" și generator de viață „sănătoasă". O adevărată cultură a bătăii, care supraviețuiește cu tot arsenalul de susținere tradițională a perspectivei sale etice și morale asupra vieții.

Odată ce sesizezi acest tip de decalaj – fie el și doar formal, pentru că bătaia nu a dispărut peste tot și nu supraviețuiește doar în România – față de alte spații culturale la care ne uităm cu jind, ești imediat deferit *tribunalului moral al patriotismului,* pentru că unelteși la adresa „tradiției care ne-a ținut împreună, pe aceste meleaguri, de secole încoace". Tocmai acest tribunal e un pic orbit acum de lumina reflectoarelor unei scene pe care nu se aștepta deloc să ajungă. Familia românească, așa cum o face orice familie de pe lumea asta, traversează un proces de schimbare, pentru că însăși ființa umană traversează o etapă similară. Condamnarea fermă a bătăii nu e o amenințare la adresa ordinii tradiționale, a felului „sănătos" de a fi al unora, al temeiului unei colectivități, ci condamnarea unui fel primitiv și maladiv de a vedea lumea. Așa cum nici discuția contemporană despre ce înseamnă o familie nu e o bombă nucleară ascunsă de niște inamici perfizi în coșul cu rufe al ordinii noastre tradiționale.

Dar șirul de mărturisiri ale celor care au reacționat la cazul Bodnariu, povestind abuzurile la care au fost supuși în familie, e cea mai spectaculoasă și masivă reacție psihologică din spațiul public românesc al ultimilor ani. Se rupe, fie și măcar un pic, crusta groasă a unui anumit tip de tăcere care acoperă spații vaste. Dedesubt, se mai găsesc încă multe lucruri care nu au văzut niciodată lumina.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

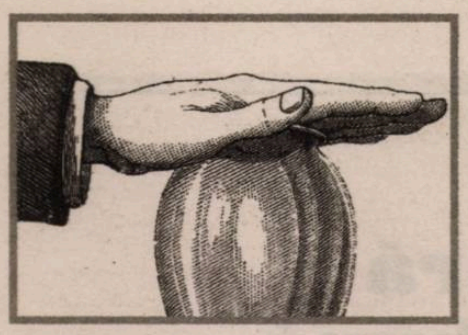

George BANU

scena lumii

Regii shakespearieni și cărțile lui Kieffer

Despărțirea de o artă îndelung frecventată se produce lent, progresiv, traversînd etape succesive și, mereu, pe fondul unei conștiințe dureroase: arta decepționează sau subiectul nu mai reacționează? Dublă interogație: ea sau eu? Cu cîtă precauție și cîte ezitări mi-am diagnosticat simptomul maladiei ce, de un timp, mă amenință: aceea de a deveni *„mauvais spectateur"!* În schimb, ca în iubirile tîrzii, surprize imprevizibile pot interveni și astfel eroziunea neiubirii, virusul dezamăgirii își suspendă temporar efectul. Atunci intervine consolarea că totul nu e pierdut, că salvarea pasageră e încă posibilă. Aceasta-i experiența trăită în aceste zile de început de an, cînd m-am întîlnit cu regi shakespearieni și cărți unice! Binevenit eveniment biografic.

Anselm Kieffer, artist german, propune o expoziție, „Alchimia cărții", al cărei impact l-am resimțit alături de un prieten, José Sasportes, cînd împreună am intrat în sala de la Biblioteca Națională. În inima acestei biblioteci imense, un plastician își expune „biblioteca personală" și face elogiul Cărții mulțumită unor cărți concepute ca opere plastice autonome, dispuse în vitrine sau aranjate în rafturi. Ele sînt însă supradimensionate, de neconsultat, constituindu-se, fiecare în felul său, în obiect ritual, mitic și imemorial. Cărți imense, cărți deschise, dar pe care nu le poți răsfoi, cărți a căror materialitate vorbește, căci sînt făcute fie din plumb, fie acoperite de argilă sau scoarță de copac; cărți ce aparțin unui ordin figurativ propriu, monumental și epic. Cărți ce domină ca un totem o pădure ascunsă sau un peisaj imens, sau se asociază siluetei unor dansatoare. Aceste cărți imaginare ne apar, acolo, în sala bibliotecii, ca o formă de rezistență azi, cînd cărțile reale își pierd puterea asemeni „vișinilor" din livada lui Cehov.

Prezenței exaltate a cărților li se adaugă însă și amintiri sinistre legate de soarta lor în Germania hitleristă. Kieffer expune cărți arse, carbonizate, evocări explicite ale nazismului care a inițiat aceste incendii de tristă memorie. Kieffer face elogiul cărții, dar totodată amintește și tragedia ei. Un imn vizual și o deplorare memorială – iată ce asociază artistul grație cărților sale reunite în biblioteca lui „personală", plasată sub semnul lui Paul Celan și al marelui înțelept ebraic Luria, cel în a cărui complexă viziune cosmică Kieffer se recunoaște. Cartea, pentru el, e un ajutor, un martor și un însoțitor.

În seara aceea cețoasă, la Biblioteca Națională, am regăsit încrederea în arta plastică a cărei disoluție începuse să mă tulbure sub presiunea mediatică a unor „staruri" ca Jeff Koons, care cultivă deriziunea și reciclează parodic figurile societății de consum. Acest umor îmi e străin, îmi displace, mă înstrăinează de expoziții și săli de teatru. Arta pentru care totul e un banc mă descurajează. „Prea tîrziu", cum ar spune Pintilie, ca să mă resemnez azi că ea nu e decît o glumă, că se reduce la reproducerea „valorizată" a clișeelor ce se multiplică în lume la infinit. Această artă și-a pierdut energia polemică a gestului inaugural efectuat de Marcel Duchamp – inflația l-a devalorizat –, ea nu-mi permite să mă confrunt nici cu îndoielile timpului, nici cu cele proprii. De aceea, indiferența se instalase pînă azi, cînd Kieffer mă reconciliază cu arta. Dar, citesc în catalogul expoziției, el însuși a traversat refuzuri drastice în numele acelei modernități „conceptuale", sterilă și reproductibilă, care a dominat cîteva decenii, dar care acum își diminuează impactul. Aceasta îi permite să se impună ca un „erou al timpurilor noastre". Al artei necesare.

„Parisul e o sărbătoare" își intitula, demult, Hemingway o carte care, zilele acestea, reapare: e convingerea ce o am acum, cînd refuz să-l părăsesc pentru invitații care și-au pierdut atracția, la Teheran sau Tokyo. Parisul mi-a permis să-mi reactivez atracția pentru arta modernă pe care o crezusem epuizată, stinsă. Aceasta-i „sărbătoarea" mea privată, căci după *Alchimia cărții* a lui Kieffer am avut întîlnire cu *Regii războiului* a lui Ivo van Hove.

Dacă arta „conceptuală" m-a deprimat, teatrul „postdramatic" m-a descurajat: ambele practică un refuz comun al valorii cathartice, al implicării într-o dezbatere cu lumea, al dialogului intens cu realul. Ele se protejează prin ironie și deconstrucție, prin distanță și deriziune. Ambele privilegiază inteligența și desconsideră emoția. Ambele pledează pentru un exercițiu de dezangajare considerată, iluzoriu, ca o soluție de dezalienare și purificare de sentimente suspecte. Artă a modernității impersonale. Azi, ea își pierde din autoritatea de ieri și declinul ei mă invită să nu mă mai consider un desuet „antimodern", ci, din contra, un partizan deplin asumat al artei ca terapie și exercițiu antidepresiv. Artă a gravității!

Ivo van Hove reunește trei *Cronici* shakespeariene – *Henri V, Henri VI și Richard III* – sub titlul generic de *Regii războiului*. Refuzînd atomizarea fragmentară și interdicția narațiunii constituite în dogmă a „postdramaticului", el, dimpotrivă, concentrează evenimentele și textul, ne permite să percepem aceste piese ca scenarii politice de o actualitate flagrantă. Pe de o parte, van Hove prezervă protocolul istoric al covorului roșu, al herminei și al coroanei regale care, gigantică, apare pe un ecran video, simbol obsesiv al apetitului de putere, iar pe de alta face apel la imaginile moderne ale unui salon burghez sau ale unui spital, unde cadavrele regilor sînt etalate sinistru pe mese chirurgicale. Două durate, istoria și prezentul, coexistă, dar totodată o egală violență asasină le asociază. Noi le sîntem martorii și, consternați, urmărim disputele shakespeariene care coincid cu criza lumii moderne unde ideologiile au dispărut și conflictele se rezumă doar la lupta pentru putere. Un sentiment de cruzime comună se impune: ieri și azi, numai „coroana" contează. Iar ea motivează asasinate, intrigi, conflicte. Dar la capătul acestor aventuri războinice, toate personajele revin, unul după altul, și formează un cor ce psalmodiază, ca într-o slujbă gregoriană, virtuțile păcii. Regimul războiului se termină cu Richard al III-lea și Anglia e pacificată, așa cum noi am dori să devină și lumea noastră. Cu această concluzie se încheie *Regii războiului* și ea mă reconciliază cu teatrul care salută dorința-mi proprie pentru 2016: pace, pace, pace.

Ivo van Hove și Kieffer se afirmă azi ca artiști ce redau artei statutul de experiență umană și nu doar de practică formală ce se reduce la ea însăși și, steril, interzice operei să suscite reacții și să instaureze un dialog intens cu cei ce o frecventează. După aceste două întîlniri recente mă reconciliez cu o artă ce mi se părea adesea doar simplu gratuită sau, mai exact spus, cu artiștii care, asemeni lui Kieffer sau van Hove, refuză să o trateze ca atare. Arta lor ne permite accesul la o plenitudine prea îndelung suspectată, cenzurată. De aici îmi provine încrederea recent regăsită.

Un ultim gînd. Îmi propuneam de mult să scriu aici despre „calul alb", pornind de la imaginea lui sacră și de la mitologia pozitivă care îi e asociată. Într-un alt *Richard III,* pus în scenă de Thomas Joly, cînd regele disperat își lansează apelul celebru: „Un regat pentru un cal", apare macheta unui cal alb – sîntem la teatru! –, dar la sfîrșit – o ultimă imagine – el e întins mort pe scenă. Războiul ucide pînă și caii albi. Cum să uiți o asemenea concluzie? Cum să nu-ți dorești pacea? Arta ne însoțește și ne restituie intensitatea pierdută a vieții.

***George Banu** este critic de teatru.*

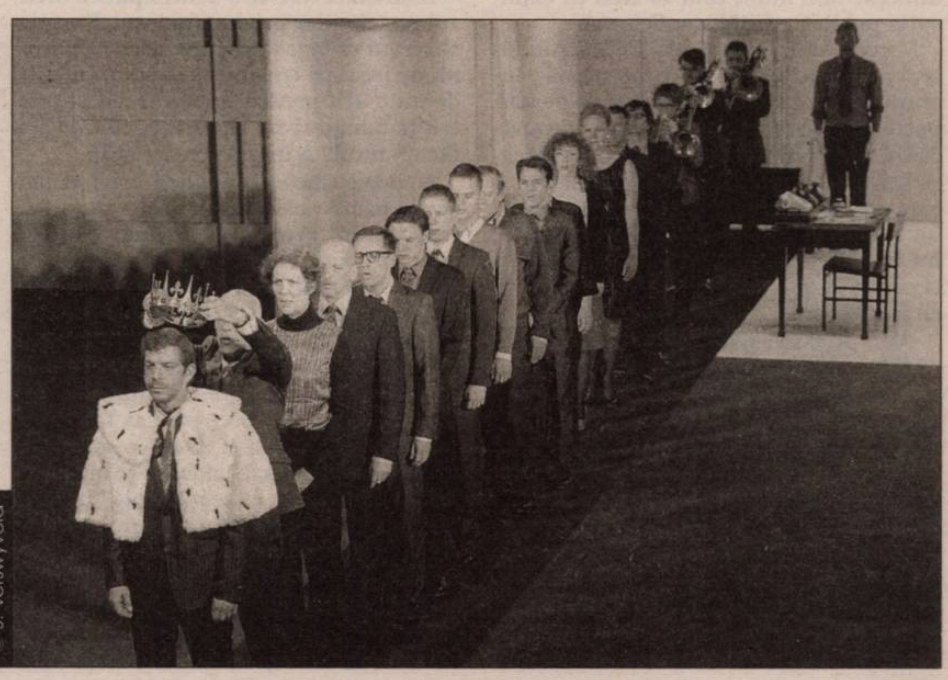

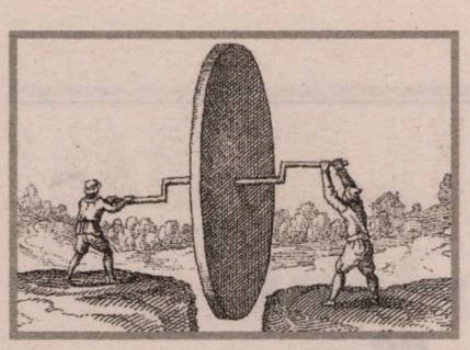

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

O lege mai dură nu e o lege mai bună

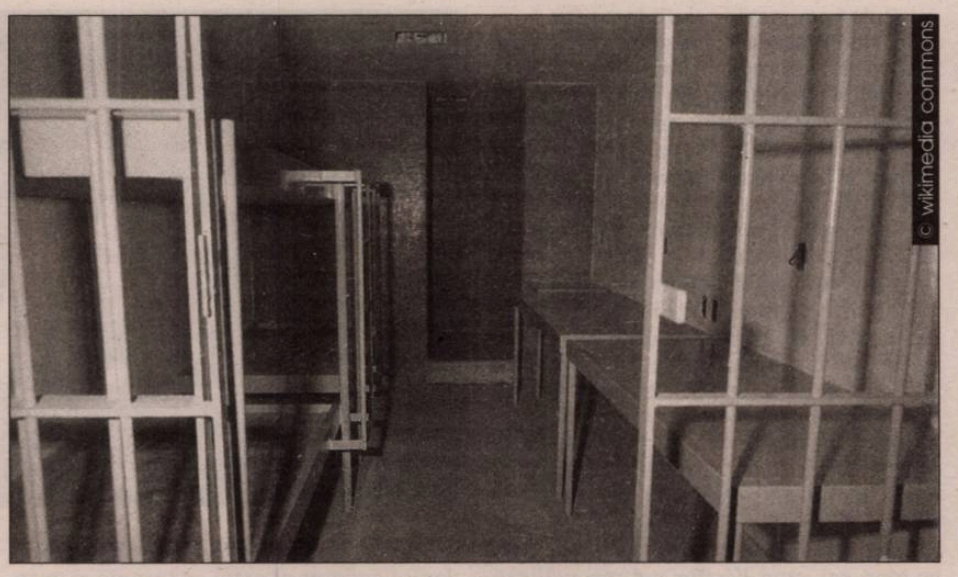

Consiliul Superior al Magistraturii nu a avut parte de o presă bună cînd a decis să avizeze negativ un proiect de ordonanță a Guvernului care ar urma să abroge prevederea legală ce permite autorilor de lucrări științifice să iasă mai devreme din închisori.

Nu e greu de înțeles de ce. Inițiativa ministrului Justiției, Raluca Prună, vine după un val de dezvăluiri despre cărțile publicate de tot felul de personaje publice care au ajuns în ultimii ani în penitenciare. Revolta societății e firească în fața unei fraude evidente, tolerată placid de instituțiile statului. Evit să spun „interesat" pentru că nu avem încă o dovadă clară că volumele din „Biblioteca pentru hoți" sînt create cu încălcarea legii.

Un grafic publicat săptămînile trecute arăta o creștere explozivă a numărului acestor lucrări în ultimii ani. Creștere care corespunde cu numărul condamnărilor în dosare de corupție, crescut și el semnificativ în aceeași perioadă.

În treacăt fie spus, „cercetarea științifică" din penitenciare are o inevitabilă tușă de umor involuntar. Amintesc cîteva titluri: Dan Voiculescu – *Considerații asupra teoriei lui Maslow;* Dan Diaconescu – *Tehnici științifice de interviu;* Dinel Staicu – *Foreign Policy;* Dan Păsat – *Corupția ca fenomen și înfăptuirea justiției;* Sorin Roșca Stănescu – *Criza financiară a presei scrisă în România.*

Sînt sute de astfel de *opere*. Ziariștii care au avut răbdare să le caute și norocul să le găsească (cele mai multe sînt apărute la edituri obscure și în tiraje confidențiale) au subliniat în repetate rînduri că valoarea acestor cărți este, de cele mai multe ori, nulă. Asta deși multe dintre volume au fost girate de respectabili profesori universitari a căror activitate științifică nu a fost pusă pînă acum sub semnul întrebării.

sibilă fără colaborarea celor care au dat gir științific maculaturii produse de infractori condamnați. N-ar fi fost posibilă fără semnăturile unor oameni care teoretic ar trebui să fie modele pentru societate: doctori, profesori, teologi etc. Nici unul dintre acești semnatari de avize științifice nu a plătit încă pentru complicitate la evadare. Pentru că asta este. Evadare.

Micii noștri El Chapo locali, condamnați de instanțe pentru corupție, fraude și violențe, au înlocuit tunelul cu editura și lopețile cu tastatura. Complicii lor cu doctorate și grade universitare s-au asigurat că gardienii sînt atenți în altă parte.

Soluția găsită de ministerul Justiției e, de fapt, un răspuns disperat la o problemă a educației. Și, ca în o mie de alte cazuri, avem de-a face cu un răspuns simplist și descurajator. Practic, ordonanța pregătită de guvern *înăsprește pedepse* în loc să dea o soluție. Proiectul respectiv nu rezolvă în nici un fel evadările intelectuale din trecut, dar face imposibilă căința viitorilor condamnați care ar avea poate ceva de dat înapoi societății. Practic, Guvernul își recunoaște neputința și își ia drept motto sintagma „o lege mai dură e o lege mai bună".

„Cercetarea științifică" din penitenciare are o inevitabilă tușă de umor involuntar.

Întrebarea care se naște e firească: atunci ce l-o fi apucat pe CSM să se pună de-a curmezișul? Au apărut aproape imediat teorii concurente care pun rezervele instituției pe seama unor rețele de influență complexe care vizează compensarea hiperactivității DNA cu diverse metode legale de fentare a pedepselor. Deși nici eu nu le exclud, n-am dovezi în această direcție. Mai mult, tind să cred că explicația publică a CSM e suficientă.

Mircea Aron, președinte CSM: „Am lucrat pe ideea de a defini ce înseamnă o lucrare de cercetare științifică și pe de altă parte, am lucrat pentru a crea siguranța că cel care scrie lucrarea este chiar cel care beneficiază de cele 30 de zile de reducere a pedepsei. Am lucrat pentru a salva un act normativ, în beneficiul societății, nu în beneficiul unora care au profitat, ci pentru a da aceeași greutate atît muncii intelectuale, cît și muncii fizice".

Altfel spus, legea care permite încă scurtarea pedepselor pentru autorii de lucrări științifice își are rostul ei bine justificat, însă, grație slăbiciunilor din sistem, ea devine poartă de ieșire din penitenciar. Iar inițiativa ministrului Justiției riscă să creeze condiții inegale pentru deținuții care vor să iasă mai devreme folosindu-și *onest* competențele.

Se creează astfel niveluri inegale pentru plata datoriei față de societate.

„Biblioteca pentru hoți" n-ar fi fost posibilă fără semnăturile celor care au girat științific maculatura produsă de infractori condamnați. Nici unul dintre acești semnatari de avize științifice nu a plătit încă pentru complicitate la evadare. Pentru că asta este. Evadare.

Micii noștri El Chapo locali, condamnați de instanțe pentru corupție, fraude și violențe, au înlocuit tunelul cu editura și lopețile cu tastatura. Complicii lor cu doctorate și grade universitare s-au asigurat că gardienii sînt atenți în altă parte.

Soluția găsită de ministerul Justiției e, de fapt, un răspuns disperat la o problemă a educației. Și, ca în o mie de alte cazuri, avem de-a face cu un răspuns simplist și descurajator. Practic, ordonanța pregătită de guvern *înăsprește pedepse* în loc să dea o soluție. Proiectul respectiv nu rezolvă în nici un fel evadările intelectuale din trecut, dar face imposibilă căința viitorilor condamnați care ar avea poate ceva de dat înapoi societății. Practic, Guvernul își recunoaște neputința și își ia drept motto sintagma „o lege mai dură e o lege mai bună".

Este exact ceea ce s-a întîmplat și în cazul restricțiilor privind fumatul. Statul a observat că legea care prevedea că patronii de localuri trebuie să asigure condiții decente atît pentru fumători, cît și pentru nefumători nu este respectată. Ce a făcut statul? A înăsprit restricțiile.

A văzut cineva o analiză privind motivele pentru care legea veche nu a fost respectată? Propuneri de îndreptare a deficiențelor? Știe cineva ce a făcut statul pentru a-și aplica propria lege? Cîți funcționari, inspectori sau aleși ați văzut să fie trași la răspundere pentru că nu verifică toate lucrurile astea? Nici unul. În schimb, avem o lege mai dură al cărei unic rezultat este că a stricat temporar Zen-ul fumătorilor și, poate, niște prietenii pe Facebook. Și dacă nici legea asta nu se respectă, ce se întîmplă? Interzicem cu totul fumatul? De ce nu și alcoolul sau literatura?

Majorarea pedepselor și inventarea de noi și noi restricții nu sînt semnul unui avans spre o Românie modernă, ci semnul unei grave incapacități administrative. Al unei neputințe politice și funcționărești de a naviga prin societate.

O lege mai dură nu e o lege mai bună. Rostul unei pedepse este, printre altele, și acela de a reda persoana care a greșit societății. De a o îndrepta și a o face din nou utilă și responsabilă. Dacă îi răpim respectivului șansa asta, nu cîștigă nici societatea, nici cel care a greșit. Dacă a greșit. Pentru că, cel puțin în cazul legii antifumat, victime nu sînt cei care nu au aplicat legea veche, ci cei care vor trebui să se supună legii noi.

Exasperările diverselor grupuri sociale sînt reale. Nefumătorii au toată dreptatea din lume să ceară spații în care pot respira aer curat. Societatea civilă are, la rîndu-i, toate motivele legitime să ceară ca infractori vinovați de furtul a zeci de milioane de euro să își ispășească pedeapsa la fel cum o fac și colegii lor de penitenciar fără *network* și posibilități de achiziție de semnături prestigioase.

Însă statul răspunde ridicînd din umeri, admițînd că e incapabil de nuanțe și complexități.

Și asta se întîmplă nu numai cu infractorii sau cu fumătorii. Oricine a avut de-a face cu Fiscul știe că prezumția de nevinovăție e nulă, iar dovezile care să susțină buna-credință cad în sarcina contribuabilului.

În România, ori de cîte ori o lege devine mai dură, putem bifa un eșec. Mi-e greu să cred că, pedepsind aprioric pe cei care nu au greșit încă, vom avea parte de o societate mai bună. Cel mult creștem suma nedreptăților și obținem o societate și mai strîmbă. În cuvintele lui Paul Newman: e inutil să apeși pe frînă dacă mașina e cu roțile în sus.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

PUBLICITATE

dosar DILEMA VECHE
Coordonatoare: Luiza VASILIU

Pedepse

Texte și opinii de:

- Vera ȘANDOR (psihanalist)

„Abuz în scop „educativ“

- Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU (istoric)

„Să i se taie nasul“

- Emilia ȘERCAN (jurnalist)

„Plagiatorii neplagiatori“

- Constantin VICĂ (cercetător, Centrul de Cercetare în Etică Aplicată)

„Despre supraveghere și viața privată în era digitală“

- Ionel STOICA (jurnalist)

„Mari corupți cu mici pedepse“

argument

Off with his head!

După izbucnirea scandalului Bodnariu (autoritățile norvegiene au luat în custodie cei cinci copii ai unei familii de români, pe motiv de violență fizică), a început să se vorbească și la noi despre pedepsele fizice aplicate copiilor. Mai mult despre copiii familiei Bodnariu, desigur, și mai puțin despre copiii din peste jumătate dintre familiile din România. Potrivit unui studiu realizat anul trecut de Salvați Copiii, bătaia e soluția aplicată copiilor, *în scop educativ,* în 63% dintre familii. Acest Dosar nu a pornit de la cazul Bodnariu, dar s-a potrivit. A pornit de la o serie de cuvinte-cheie – plagiatori, mari corupți, conștiință –, care păreau să aibă sens luate împreună, dînd o imagine cel puțin interesantă a felului în care ne raportăm la autoritate, corectitudine, dreptate.

Un mic tur ghidat prin Dosar arată așa: Ana Maria Sandu își amintește de o învățătoare și de rigla cu care aplica pedepse elevilor ei („și mîinile li se umflau ca niște gogoși“), Constantin Vică scrie despre „micul inchizitor cu care toți sîntem dotați“ și care se cheamă, simplu, conștiință, Ionel Stoica reface istoricul valului de arestări în dosarele de corupție, de la Grigore Bivolaru la Victor Ponta, Constanța Vintilă-Ghițulescu trece în revistă un catalog al ororilor – pedepsele de la 1700 și ceva (ca să nu uităm, printre altele, cît de cruzi eram) și propune reintroducerea pedepsei pentru „clevetitorii mari“, Vera Șandor analizează tipurile de relații dintre părinți și copii, de la cazul cel mai fericit, în care pedeapsa e inutilă, pentru că „este suficientă spaima copilului că ar putea pierde ceva prețios: iubirea părintelui“, la cazul abuzului psihic și fizic, Emilia Șercan discută chestiunea plagiatelor rămase nepedepsite, a integrității universitare ciobite și a lipsei de reacție în fața impostorii. La asta se adaugă un fragment în avanpremieră din cea mai recentă carte a jurnalistului britanic Jon Ronson (în curs de apariție la Editura ART), din care aflăm că sîntem cu toții parte a unei noi forme de pedepsire colectivă, *public shaming*-ul pe Internet, și că un *tweet* poate distruge o viață. Dosarul se încheie cu un interviu cu Mihai Moldoveanu, românul care a fost condamnat la 25 de ani de închisoare pentru o crimă pe care spune că n-a comis-o, iar CEDO i-a dat cîștig de cauză.

Concluzia, dacă ținem morțiș să avem una, e că pedepsim prea mult cînd nu e cazul și prea puțin cînd am avea toate motivele s-o facem. (**Luiza Vasiliu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 4 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Laurențiu Colintineanu.

Ana Maria SANDU

Linia cu margini inegale

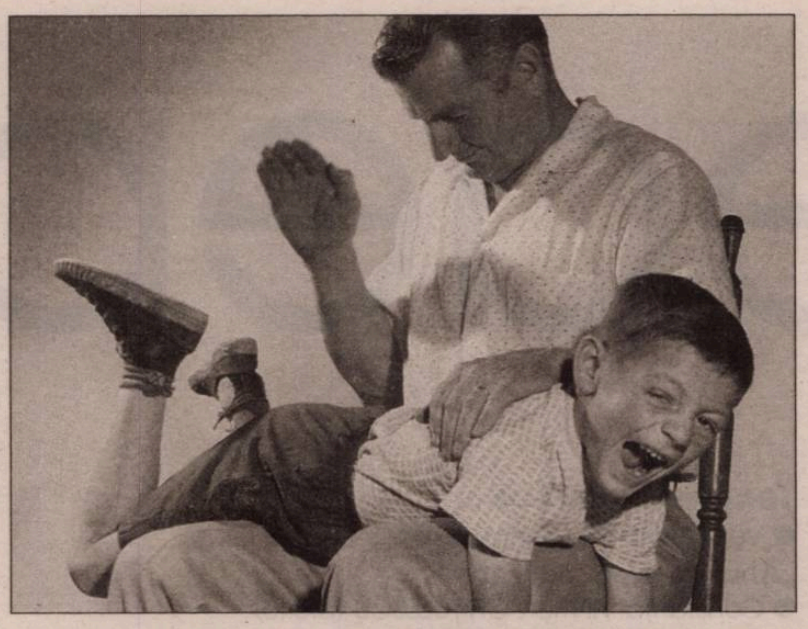

Prima zi de școală m-a găsit cu niște funde mari, cusute pe o cordeluță de elastic. Îmi ardeau urechile. Pantofii negri, de lac, mă băteau îngrozitor. Însă emoția mă făcea să nu mă gîndesc la durere. Nu reușisem să prind loc la A, așa că am fost repartizată la B. Mama m-a liniștit cum s-a priceput mai bine: „Hai că e bine și dacă ai un învățător și nu o învățătoare". A reușit două zile, după aia n-am mai vrut să mă duc la școală. Pur și simplu, nu reușeam să mă acomodez cu vocea aceea aspră a domnului Cocheci.

M-au luat de mînă, am mers la directoare și au reușit să mă mute. Cînd am intrat la C, am văzut-o pe tovarășa: mică, brunetă, durdulie. Nu mi-a plăcut, dar fusesem prevenită că altceva nu se mai putea face pentru mine. Cînd a țipat prima dată la noi, am crezut că or să se spargă geamurile. Nu s-au spart. Dar inimile sigur ni s-au oprit în loc. N-a trecut mai mult de o lună pînă cînd a scos linia din dulapul cu cheie. Execuțiile aveau loc în fiecare zi după același tipic: cîțiva copii erau scoși în față, aliniați pe piedestalul de lemn și înfricoșați bine. Cum nu știau răspunsul la întrebările ei sau dacă nu-și scriseseră temele ca lumea, fără ștersături, cum primeau corecția. Mîinile li se umflau ca niște gogoși. Vasilică era unul dintre abonații acestor pedepse. Cînd se întorcea în bancă simțeam că mi se face rău de spaimă. Băiețelul ăla care mi-era foarte drag își ținea palmele pe mînerele reci, de fier, ca să se liniștească. Și-mi spunea la ureche cît de tare îl dor.

M-am întors într-o zi acasă și i-am zis mamei că, dacă cumva o să mă bată, chiar nu mă mai duc niciodată la școală. Rămîn acasă și gata. A doua zi a venit și a avertizat-o pe învățătoare că nu e de acord să mă altoiască. Să-mi dea orice notă, dar să nu mă atingă, că o să aibă probleme.

Îi aud și acum vocea mieroasă: „Doamnă, nici nu se pune problema, Ana e o elevă bună".

Sînt sigură că învățătoarea noastră fie era sadică, fie avea tulburări nervoase. Părinții unor copii o încurajau să fie și mai dură. Și să facă oameni din odraslele lor neserioase. „Umflați-le cocoașa", așa se discuta la ședințe.

Cînd i-a dat o palmă Danei și fata s-a lovit cu capul de bancă de i-a țîșnit sîngele pe nas, am închis ochii. Teama te face să nu mai respiri. Stăteam toți smirnă, ca niște soldăței amărîți de plumb. Și așa au trecut patru ani. De fioroși am mai avut parte și în gimnaziu, dar nici unul nu s-a mai aventurat să treacă la corecții fizice. Pentru ele îți trebuie intimitate. Urlau ca demenții, dar nu dețineau nici o linie cu margini inegale.

Tovarășa învățătoare nu a avut curaj să se atingă de mine, e adevărat. Bunică-mea a îndopat-o cu cozonaci ca să mă pună la adăpost de nervii ei. Taică-miu scria, săracul, an de an, cîte o noapte, catalogul. Acum mă gîndesc la aceste eforturi ale lor ca la un fel de mită, pentru a-i intra în grații și pentru a mă feri de nervii și metodele ei pedagogice.

Nu mai știu cîtă școală au făcut colegii mei, dar sînt sigură că toți am fi fost mai fericiți fără acea violență instituțională.

Cînd a țipat prima dată la noi, am crezut că or să se spargă geamurile.

P.S. Vreau să spun că acest caz nu era unul izolat în peisajul acelor ani. La zece ani după ce mama tranșase cu învățătoarea mea că bătaia nu e o soluție, a luat-o de la capăt cu doamna lui „frate-miu". Care, culmea, avea aceeași pedagogie. Evident, l-a mutat în altă parte. Măcar se schimbaseră vremurile.

Constantin VICĂ

Comandantul conștiinței tale

Nu pare a fi pedeapsă mai grea ca închisoarea propriei minți, iar mulți ajung acolo fără nici o vină. Printr-o arhitectură încurcată, cu zone întregi neluminate, pline de capcane, cu gardieni brutali care nu-ți răspund, de mai multe ori pe zi te prezinți în fața comandantului (cel puțin tu crezi că ar exista așa ceva) să ți se dea noi sarcini și noi vinovății. Conștiința aceasta în fața căreia vrei să răspunzi, rațiunea care te cheamă la judecata ei universală (sau nu, ți se strigă din alte închisori) și poate frica de a nu fi un alt monstru scăpat în poporul uman te împing împreună spre eliberare. Ți s-a promis ziua eliberării, dar ea nu pare a veni prea curînd.

Ce cauți tu în acest „teatru al minții"? De ce vrei să te dedublezi, să te arunci într-o luptă silnică de transformare a pedepsei în libertate, a ta în alt eu, spectral întins precum cel de dinaintea sa, dar altfel? Cum să suporți această kafkiană remușcare și donquijotesca nădejde a iertării și reabilitării prin tine însuți?

Îmi doresc să fiu judecat doar de către ceilalți. Îmi doresc ca ei să propună pedeapsa pentru toate cele făcute, dar și pentru cele nefăcute. Numai gîndul că nu va trebui să ridic iar scena (eșafodul?) acestui examen de conștiință mă face să mă simt mai bine. În mîinile lor se află soarta mea, și știu că, oricît de înțelept sau neghiob ar judeca și ar da cu patimă pedeapsă patimilor mele, tot e mai sigur. Incertitudinea micului inchizitor cu care toți sîntem dotați și cabotinismul jocului său trebuie reduse pe cît de mult se poate. Nu vrei autoritatea lui asupra ta, nici misterul conștiinței nu ți se va arăta, nici minunea libertății nu se va petrece. Pe scurt: nu te mai considera vinovat sau sfînt singur, putem noi să facem asta. Fiecăruia dintre oameni să i se aloce un complet, un divan, un comitet de etică format din ceilalți care, după proceduri urmate și deliberări încheiate, va da o sentință.

În practica zilei și nopții omenești, omul rămîne să-și dibuie singur termenii examenului de conștiință și să se lase în grija divanului critic. Nu poate nici să pună lacătul pe închisoarea minții, nici să-i evite pe cei aproape sau asemenea, cu judecățile lor. Pare un film existențialist, aproape. Nu pedepsele particulare, canoanele în care fost-ai băgat sau te-ai dedicat, nu acestea sînt, de fapt, problema. Pedeapsa e chiar acest cadru sau fundal al vieții tale, această poziție ingrată în care am fost puși, în care răul e mereu la îndemînă. Iar dincolo de această constatare (destul de simplistă) nu știm nimic mai mult, nici cum să săvîrșim binele, nici cum să ne abținem de la producția răului. Nu există rețeta, nu există metoda. Rămîne să încercăm fiecare a dobîndi acea *phronesis*, fler și sagacitate, prudență ca preludiu al înțelepciunii, pentru investigația (și descoperirea) morală. Această călătorie nu are un sfîrșit, iar cei care nu se vor angaja nicicum în ea vor duce mai departe pedeapsa originară, căci simpla negare a răului sau nebăgarea lui în seamă nu duc la dispariția sa.

***Constantin Vică** este cercetător la Centrul de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea București.*

Ionel STOICA

Mari corupți cu mici pedepse

Pe 23 decembrie 2005, cei care erau în fața intrării Penitenciarului Drobeta-Turnu Severin – vizitatori și gardieni – aveau parte de o scenă ruptă din filmele cu traficanții de droguri din America de Sud. Mai multe persoane descărcau cu greu dintr-un microbuz instrumente muzicale, cabluri, boxe și se încolonau către intrarea închisorii. În fruntea lor, sosiți cu un autoturism de lux, băteau la poarta pușcăriei maneliștii Adi de la Vîlcea și Vali Vijelie. Urmau să susțină un concert de Crăciun pentru zeci de deținuți, la invitația fostului deputat PDSR Gabriel Bivolaru – condamnat în 2004 la 5 ani de închisoare pentru credite frauduloase. Chiar dacă ajunsese după gratii, fostul parlamentar era în continuare puternic. Asta s-a văzut încă din 1997, cînd liderii PDSR, în frunte cu Adrian Năstase, Dan Ioan Popescu (DIP) și Miron Mitrea, s-au solidarizat cu el și au protestat la Parchetul General împotriva anchetei.

Pentru că Adi de la Vîlcea și Vali Vijelie erau invitații personali ai lui Bivolaru, directorul penitenciarului nici nu i-a trecut în acte pe vizitatori. Petrecerea a fost un succes, iar maneliștii au aruncat dedicații despre fericire, bani și ani bine-mersi în libertate. Bivolaru a fost eliberat după ce a executat 2 ani și 10 luni. Cea mai mare parte din prejudiciul de 50 de milioane de dolari nu a fost recuperat. Unde au ajuns banii sau cum au fost cheltuiți aceștia nu s-a aflat niciodată.

Marea schimbare din justiție

Pe 26 februarie 2007, cînd Gabriel Bivolaru a ieșit pe poarta Penitenciarului Colibași, în România lucrurile se schimbaseră radical. El nu mai avea nici o influență politică, la putere nu mai era PSD, iar lucrurile o luaseră razna în justiție. Procuror general era o tînără, Laura Codruța Kövesi, iar șef la DNA era un procuror experimentat, Daniel Morar – cel care îl anchetase în afacerea cu creditele bancare. Punerea sub acuzare a unui VIP, sau chiar arestarea, nu mai era ceva inedit. Așa că eliberarea sa condiționată a trecut aproape neobservată. Fuseseră demarate mai multe anchete împotriva unor parlamentari, miniștri, magistrați, înalți funcționari, primari sau șefi de Consilii Județene. Printre cei care aveau probleme cu procurorii erau și foștii colegi de partid care-l susținuseră, Adrian Năstase (prim-ministru) și Miron Mitrea (Transporturi). Culmea, chiar și DIP (Economie) trebuia să justifice o parte din avere. Aveau probleme pînă și miniștrii în funcție, care au fost forțați să-și dea demisia: vicepremierul George Copos – afacerile cu Loteria Națională – sau miniștrii Codruț Sereș (Economie) și Zsolt Nagy (Comunicații), interceptați într-un dosar de trădare și spionaj.

În următorii doi ani de libertate, Gabriel Bivolaru a observat un val de puneri sub acuzare și trimiteri în judecată pentru fapte de corupție ale unor oameni altădată intangibili: senatorul Dan Voiculescu, foștii miniștrii ai Agriculturii, Decebal Traian Remeș și Ioan Avram Mureșan, Sorin Pantiș (Comunicații), primarul Radu Mazăre (Constanța), „Țarul" CFR – Mihai Necolaiciuc, baronul PSD de Botoșani – Gheorghe Conțac, impresarii și șefii de cluburi din dosarul „Transferurilor" – în frunte cu frații Victor și Giovani Becali, milionari ca Gheorghe Penescu, Gigi Becali, Puiu Popoviciu și Sorin Ovidiu Vântu, sau fostul șef al SRI, Radu Timofte.

Cazul „Cătălin Voicu"

La începutul anului 2010, Bivolaru a observat că amploarea anchetelor îi scoate din sărite pe mulți politicieni. Și-a dat seama de asta atunci cînd a explodat dosarul fostului senator Cătălin Voicu, cercetat pentru o șpagă de 200.000 de euro. „Unim DNA cu DIICOT... Ca să pot să dau pe toată lumea afară. Purificare!" – era planul lui Voicu. Nu i-a mers. Totuși, aproape trei luni de zile a durat procedura de ridicare a imunității lui Voicu. Anchetele au cotinuat: patronul OTV – Dan Diaconescu, foștii miniștri Victor Babiuc (Apărare) și Monica Iacob-Ridzi (Tineret), afaceristul Cătălin Chelu, sindicalistul Marius Petcu, europarlamentarul Adrian Severin, primarul Sorin Apostu (Cluj), foști parlamentari etc.

Gabriel Bivolaru a văzut la televizor ultima încercare a partidului său de suflet, PSD, de a protesta în stradă împotriva procurorilor. S-a întîmplat în ianuarie 2011, atunci cînd magistrații l-au arestat pe Constantin Nicolescu (PSD), președintele CJ Argeș, cercetat pentru fraude cu fonduri europene. Din acel moment, PSD a făcut opoziție procurorilor DNA doar la televizor și de la tribuna Parlamentului.

„Intangibilul", condamnat

În vara anului 2012, o nouă lovitură. Adrian Năstase a fost condamnat definitiv la doi ani de închisoare în dosarul „Trofeul Calității" și a încercat să se sinucidă pentru a nu ajunge în celulă. „Un caz de corupție la cel mai înalt nivel", au spus judecătorii. Sentința a arătat că, indiferent de funcția avută – Năstase fusese prim-ministru, ministru de Externe, președinte al Camerei Deputaților, candidat cu șanse reale la președinția României (a pierdut alegerile cu 48,76% din voturi) –, poți ajunge în închisoare. În martie 2013, familia Năstase a plătit *cash* 750.000 de euro în conturile Inspectoratului de Stat în Construcții. Proveniența acestor bani rămîne unul dintre misterele luptei anticorupție din România. Din condamnarea de doi ani, Năstase a executat 272 de zile și a fost eliberat condiționat pe 18 martie 2013. Fostul premier avea să mai intre o dată în penitenciar, pentru 228 de zile. El a fost condamnat la 4 ani de închisoare pentru șantaj în dosarul „Zambaccian". „A acționat în cel mai pur stil mafiot", a motivat Curtea Supremă. Adrian Năstase a executat, în total, în ambele dosare, 500 de zile de închisoare.

Schimbarea de la DNA

Din 2012, după cazul Adrian Năstase, încep să apară alte condamnări în dosare de corupție deschise în anii anteriori. Așa că ajung în pușcărie personaje ca Gigi Becali, Ioan Avram Mureșan, Decebal Traian Remeș, primarul Antonie Solomon (Craiova) și mai mulți foști parlamentari. Precedent nedorit, este găsit vinovat Relu Fenechiu, primul ministru român din istorie condamnat în timp ce se afla în funcție. În 2013, se schimbă șefia parchetelor: Laura Codruța Kövesi este numită procuror-șef la DNA, Daniel Morar este numit judecător la Curtea Constituțională, iar Tiberiu Nițu este promovat procuror general al României.

Gabriel Bivolaru este arestat în august 2013, la Constanța, într-o afacere de furt cu cisterna din conducte petroliere, evaziune fiscală și spălare de bani. În timp ce era ocupat cu dosarul său, arestările și condamnările date în cazurile de corupție au ținut prima pagină a ziarelor. Închisorile s-au umplut de gulere albe, de politicieni și VIP-uri, găsiți vinovați de justiție. S-ar fi putut face un adevărat guvern din penitenciare: George Copos, Zsolt Nagy, Miron Mitrea, Relu Fenechiu, Codruț Sereș, Monica Iacob-Ridzi, Sorin Pantiș. Lista era completată de parlamentari cu greutate (Dan Voiculescu, Cătălin Voicu, Sorin Roșca Stănescu, Ion Stan), înalți funcționari (Mihai Necolaiciuc – CFR, Mihail Toader – Poșta Română) sau baroni locali (Constantin Nicolescu și Gheorghe Bunea-Stancu).

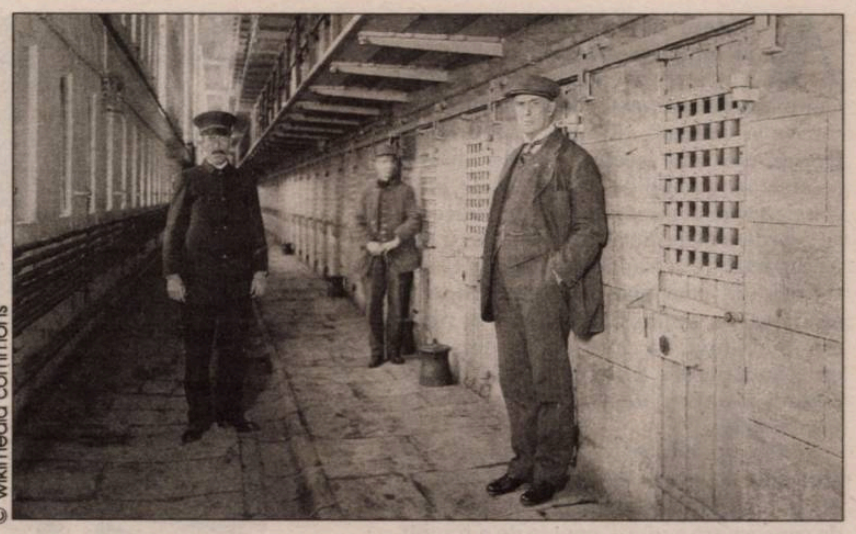
© wikimedia commons

„Ca să ne pedepsească pentru lenea noastră, există, în afară de insuccesele noastre, succesele celorlalți."

JULES RENARD

„Cînd zeii vor să ne pedepsească, ne îndeplinesc rugămințile."

OSCAR WILDE

Operațiunea „Mani belite"

Noi anchete sînt deschise de DNA, are loc un alt precedent. Este pus sub acuzare premierul în funcție, Victor Ponta, pentru fapte făcute în calitate de avocat. Sînt arestați grei din politică: Elena Udrea, fost ministru al Dezvoltării Regionale, Darius Vîlcov, fost ministru al Finanțelor, Viorel Hrebenciuc, Dan Șova, Dan Radu Rușanu, Alina Bica, șefa DIICOT, Horia Georgescu, șeful ANI, Sorin Oprescu, primarul Capitalei, Marian Vanghelie, primarul sectorului 5, și sînt deschise anchete cu prejudicii uriașe, cum ar fi „Microsoft", în care sînt implicați nouă foști miniștri, și „EADS". În 2015, jumătate din președinții de Consilii Județene și o treime din primarii de municipii erau cercetați de DNA sau aveau probleme cu ANI.

În acest context, lui Bivolaru i-ar fi apărut ca firesc modul în care senatorii sau deputații mai apărau, uneori, cîte un coleg care avea probleme cu imunitatea sau atunci cînd încercau să promoveze legi anticorupție. Firească i s-ar fi părut și tentativa lui Viorel Hrebenciuc, care negocia cu Dan Șova cum să pună piedici sistemului printr-o lege de amnistie și o modificare legislativă bine gîndită. Alternativa a fost explicată plastic de Hrebenciuc: *„Boss*, deci automat sîntem beliți!"

La sfîrșitul anului 2015, Gabriel Bivolaru a fost condamnat, în primă instanță, la 11 ani de închisoare și la plata prejudiciului de 1,6 milioane de lei. De altfel, fostul parlamentar a observat tendința magistraților din România, care încercau să recupereze cît mai mult din prejudiciul adus statului, să facă confiscări extinse sau speciale, ca să nu se mai întîmple ca în primul său dosar, cînd a plătit cîteva sute de mii de dolari din prejudiciul de 50 de milioane de dolari.

***Ionel Stoica** este jurnalist la* Adevărul.

Vera ŞANDOR

Abuz în scop „educativ"

Asistăm neputincioşi, cu revoltă şi angoasă morală, la un spectru larg de pedepse în tabloul contemporan planetar: de la execuţii primitive şi violente ale unor grupuri religioase, ale unor secte (crimele motivate ideologic, religios), la pedepsele îndelung gîndite ale unor sisteme juridice care acordă o încredere din ce în ce mai mare capacităţii de reparaţie morală. Toate tipurile de pedeapsă presupun pedeapsa fie ca un mijloc de a judeca şi reprima individual, fie ca un mijloc de a educa. Educaţia are ţinte culturale, de disciplină socială şi de asumare a unor valori morale.

Sistemele educative (individuale, de stat sau de grup) se bazează pe cîteva nevoi umane fundamentale: nevoi vitale, de conservare a vieţii, nevoia de a fi iubit, nevoia de a fi admirat, nevoia de a fi acceptat, nevoia de a fi drept şi de a răspunde unor comandamente morale acceptate în grupul din care individul face parte.

Asistăm, de asemenea, la un spectru larg al asumării răspunderii părinţilor, şcolii, instituţiilor de tot felul pentru educaţie: de la fatalism şi încredinţare la „voia Domnului", la o implicare foarte responsabilă sau uneori hiperactivă sau hiperintervenţionistă în educaţia copiilor şi adulţilor.

În psihanaliză – spre deosebire de alte abordări –, ţinem cont de cîteva postulate fundamentale pentru relaţia părinte-copil sau educator-educat: comunicarea inconştientă în relaţie şi asimetria relaţiei. Pornind de la aceste postulate, realizăm că părintele poate proiecta în propriul copil ceea ce este mai bun în el însuşi, dar şi ceea ce este mai rău în el însuşi. În acelaşi timp, în nou-născut, părintele proiectează şi propriile sale neputinţe. Fie că proiectează tot ce este bun, tot ce este rău sau doar propria neputinţă, părintele reacţionează în sensul proiecţiilor lui şi adesea fără a ţine cont de realitatea psihică a copilului său ca fiinţă diferită şi separată.

Într-o primă categorie de părinţi, lucrurile se întîmplă bine în mod natural, iar mesajele şi acţiunile părintelui sînt absorbite de către copil şi „educaţia reuşeşte". Copilul se simte protejat, validat, încurajat şi înţeles. Nu este nevoie de pedeapsă. Este suficientă spaima copilului că ar putea pierde ceva preţios: iubirea părintelui.

Există însă o altă categorie în care structura psihică a părintelui este suficient de fragilă încît părintele să se simtă ameninţat de reacţii şi comportamente ale copilului său. Ameninţat în interesele sale vitale, sociale sau de imagine. Ameninţarea trezeşte violenţă. Violenţa poate fi afectivă, narcisică, fizică: retragerea reală a iubirii, disprețul, bătaia. Deşi pot fi justificate sau raţionalizate, aceste reacţii dau seamă mai degrabă de eşecul comunicării dintre părinte şi copil: un eşec al empatiei, un eşec al înţelegerii, un eşec al dragostei, în ultimă instanţă.

În al treilea caz, vorbim de părinţi abuzatori din cauza unor trăsături perverse ale caracterelor lor. Aici nu mai este vorba despre pedepse, ci despre abuz fizic, afectiv şi/sau sexual, practicat cu sadism, cu plăcerea de a face rău.

Vedem, aşadar, că oricît s-ar justifica aceste comportamente parentale ca fiind cu scop „educativ", ele ascund de fapt diferite forme de abuz. Aceşti copii vor ajunge ori victime perpetue, ori abuzatori la rîndul lor. Adaugăm aici şi suferinţa sau boala psihică atunci cînd ei au fost

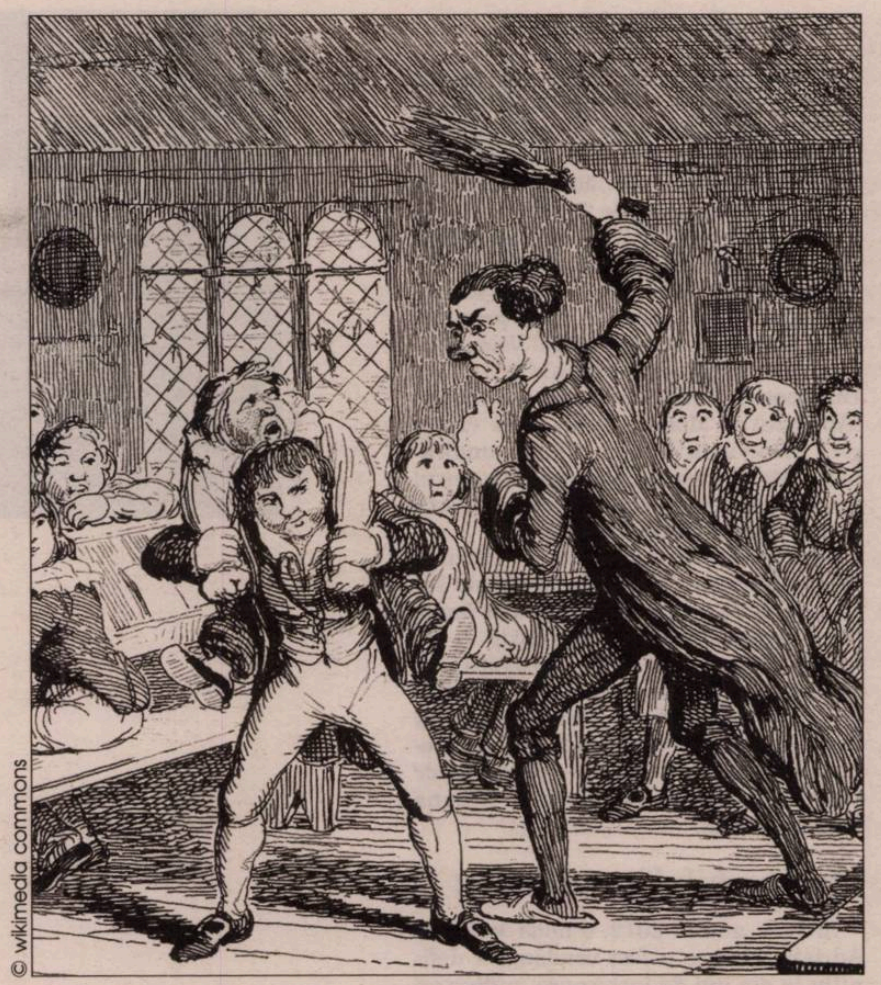
© wikimedia commons

atacaţi cu durere, dispreţ sau neglijenţă în chiar nucleul fiinţei lor. Abuzul se perpetuează inter- şi transgenerațional.

Nu putem, din punct de vedere psihanalitic, să clasificăm interacţiunea dintre două fiinţe doar observînd comportamente. Ar fi cu totul greşit.

„Trebuie ca legile să aibă o anumită candoare. Făcute ca să pedepsească răutatea oamenilor, trebuie să aibă ele însele cea mai mare inocenţă."

MONTESQUIEU

valorilor ei culturale şi morale. Este vorba despre o intervenţie complexă.

Responsabilitatea este uriaşă atunci cînd alegi între a evita o formă de abuz optînd pentru o acţiune care se poate transforma într-o altă formă de traumă, cum este aceea a separării de părinţi. Trebuie să ţinem cont în primul rînd că transformarea comportamentelor parentale şi a valorilor lor „educative" nu se face de pe o zi pe alta şi trece în mod necesar printr-o fază fobică cu grad înalt de anxietate „Să nu dai în copilul tău"...

Această transformare a mijloacelor educative trece de asemenea printr-o fază de comportamente false, imitative, învăţate. De exemplu, vedem astăzi multe mame care renunţă la instinctul lor matern pentru a aplica tot felul de tehnici de succes pentru „educaţia" şi creşterea copilului. Este o cale sigură de a falsifica şi de a ataca relaţia naturală dintre părinte şi copil. Cît despre pedeapsă, trebuie să ştim că adesea aceasta nu are efectul scontat decît în aparenţă. De multe ori, pedeapsa generează frică, opoziţie, revendicare, umilinţă şi violenţă.

Alternativa de a ne apropia de copil şi de a-i înţelege motivele şi/sau neputinţele este adesea foarte dificilă, uneori imposibilă. Rămîne însă cea mai indicată cale pentru educaţie autentică, educaţia care nu naşte fiinţe speriate, umile, ipocrite, cu false valori, cu suferinţă ascunsă.

Din fericire, oricîte reglementări s-ar introduce, nu se poate interveni în relaţia profundă dintre copil şi părinte. Aici sîntem însă pe un teren incontrolabil, cu toate consecinţele imaginabile, bune sau rele. Iluzia reglementării şi a hiper-Reglementării poate face rău sau bine, dar rămîne o iluzie. După părerea mea, copiii trebuie separaţi de părinţi numai în ca-

Nu se poate interveni în relaţia profundă dintre copil şi părinte.

Date fiind toate consecinţele abuzului asupra copiilor, reglementările pentru protecţia copilului au încercat să construiască unelte pentru a-l recunoaşte şi a-l elimina, protejînd copilul. S-a ajuns astfel – din motive „bune" – la alte tipuri de abuzuri în numele protecţiei copilului, s-a ajuns la o hiperreglementare, şi ea suspectă de a deveni abuzivă în unele cazuri. Nu puţine.

Pentru a preveni acest nou tip de abuz, sînt necesare mai multe evaluări: a copilului, a cuplului părinţi-copil, a culturii sau religiei din care face parte familia, a zul abuzului fizic, afectiv şi sexual de natură perversă.

Înainte de a educa prin pedeapsă, este nevoie să detectăm prezenţa sau absenţa iubirii şi a înţelegerii. Dacă un psihanalist, un psiholog, un pedagog pot depăna eşecul de dragoste şi comunicare, atunci şi părintele, şi copilul capătă o nouă şansă.

***Vera Şandor** este psihanalist.*

Alina CALISTRU
Livia JELEA

Scurt ghid pentru infractori (1)

Ce poţi face pentru o perioadă între 3 luni şi 2 ani de închisoare?

■ Pentru oameni serioşi: compromiterea intereselor Justiţiei, folosirea abuzivă a funcţiei în scop sexual, fals în declaraţii sau uz de fals, lovirea sau alte violenţe cauzatoare de suferinţe fizice.

■ Pentru visători: conform legii 143/2000, dacă consumi droguri care nu sînt de mare risc, faptă dezincriminată în anumite ţări precum Cehia, Olanda, Spania, vei primi o pedeapsă cuprinsă între 3 luni şi 2 ani de închisoare. Aceeaşi pedeapsă este prevăzută pentru bigamie sau tulburarea liniştii publice.

Ce poţi face pentru o perioadă între 6 luni şi 3 ani de închisoare?

■ O parte dintre infracţiunile care au prevăzut această pedeapsă sînt cele de furt, înşelăciune, supunere la rele tratamente sau violarea domiciliului noaptea sau înarmat.

■ Dacă aceste infracţiuni ţi se par prea *hardcore,* dar te interesează totuşi o pedeapsă între aceste limite, poţi să faci avort după 14 săptămîni, să practici vînătoarea cu ogari sau metişi de ogari sau să vînezi urşi la nadă sau la bîrlog.

■ Dacă ai o pasiune de nestăvilit pentru pîrşi alpini şi furi unul de la grădina zoologică, poţi să iei o pedeapsă cu închisoarea de pînă la 3 ani.

■ Conform platformei maricorupti.ro, dintre politicienii de rang înalt indexaţi, condamnaţi pentru fapte de corupţie, 24 au luat pedepse de 3 ani de închisoare, cu sau fără executare. Un exemplu ar fi Gigi Neţoiu şi Gheorghe Popescu, ambii condamnaţi la 3 ani de închisoare în Dosarul Transferurilor, unde prejudiciul este de 1,5 milioane de dolari. Prin urmare, *go big or go home.*

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

Să i se taie nasul

Despre delicte și pedepse este titlul unei cărți care a schimbat Europa secolului al XVIII-lea. Cesare Beccaria a ajuns însă în țările române abia prin 1826, printr-o traducere din limba greacă, datorată lui Vasile Vîrnav, și a trecut aproape neobservat. Abia în epoca Regulamentelor Organice, guvernatorul rus Pavel Kiseleff propune alcătuirea unor noi coduri de legi „moderne" și corespunzătoare noilor timpuri. Dar lucrurile nu se pot schimba peste noapte, așa că cele două comisii legislative, întrunite pe la 1833, vor ajunge la un consens abia la 1864, cînd vor fi adoptate Codul Civil și Codul Penal, utilizînd ca model Codul Napoleonian. Vă propun o întoarcere în timp, la vremurile cînd delictele și pedepsele erau altfel decît cele de astăzi.

Pravilele și codurile de legi folosite de Biserică, de domnie, de departamentele de judecată, de Marele Divan conțin o serie de pedepse în care violența, bătaia, mutilarea, pedeapsa capitală constituie elementele de bază. *Îndreptarea legii* (1652), *Cartea românească de învățătură* (1646), *Codul penal* (1783), *Manualele lui Mihai Fotino* (1765, 1766, 1777), *Legiuirea Caragea* (1818), *Condica criminalicească* a Moldovei (1820, 1826) manifestă o preferință pentru sancționarea aspră a delictelor: pedeapsa cu moartea, spînzurătoarea, arderea pe rug, decapitarea, „aruncarea la fiare sălbatice", tăierea mîinilor, nasurilor, urechilor, „mădularului", tunderea și corecția în piața publică, surghiunul, defăimarea, ocna, temnița.

Bătaia este o pedeapsă comună. Ea este de mai multe tipuri: „bătaia la piatră", „bătaia la scară", „bătaia la scara Mitropoliei", „bătaia la falangă" sau „bătaia la tălpi", „bătaia pe uliță", „bătaia cu biciul". Orice vinovat, dovedit sau nedovedit, poate primi „certare cu bătaie"; panorama personajelor este foarte largă și include de la țărani răzvrătiți la soții nesupuse, de la soți rău-platnici la prostituate, de la fii rebeli la preoți „greșiți", de la călugări desfrînați la negustori necinstiți, de la mahalagii certăreți la mujeri limbute, de la hoți mărunți la tîlhari de drumul mare. Și pentru a fi eficientă, ea se pune în aplicare într-un loc public. Publicitatea pedepsei reiese din atributul asociat acesteia: „la scară", „la Mitropolie", la porțile divanului, „pe uliță", „la poarta Curții domnești", în tîrg, „la ușile pușcăriei", la locul unde s-a desfășurat fapta, în zi de iarmaroc etc. Bătaia nu este decît o parte din ceea ce devine pedeapsă. Să luăm cîteva exemple concrete.

Hoțul se pedepsește în funcție de ce fură, cum fură, de la cine fură, de cîte ori fură. Iată ce scrie Codul Penal (1783): „Furii de dobitoace la fapta întîi să să bată, la a doua faptă, bătîndu-se, să se izgonească, iar de vor face și a treia oară să li se taie mîinile". Sau „hoții de vor fi săraci și lipsiți, neavînd cu ce plăti, unii ca aceia, bătîndu-se să se izgonească, iar de s-au prins de mai multe ori la hoție, să li se taie mîinile". Hoțul căzut în patima hoției fără lecuire trebuie însemnat, așa că i se aplică bourul în frunte, așa cum scrie la Condica Criminalicească. De pildă, Vasile Gălățeanu, „vechi tîlharu, care în multe rînduri au fost la temniță pentru furtișaguri de cai și boi, îndestule pedepse au suferit la temniță cu bătăi", nu „se părăsește" de vechiul năravu. Judecătorii departamentului de judecată din Iași cer grea pedeapsă, iar Vodă confirmă sentința lor: *„să i se puie bour în frunte și să să poarte pe ulițile tîrgului* (în Iași – *n.n.*) *ca să fie văzut spre pilda și înfrînarea și altora următori și înrădăcinați în furtișaguri de potriva lui și să să triimată la închisoarea ocnii și acolo să stei în bună pază tăind sare"*.

Hoțul nu este însă tîlhar. Considerat mult mai periculos pentru societate, tîlharul este spînzurat la drumul mare: „tîlharii cei vestiți, acolo să să spînzure la locul unde au tîlhărit".

Tăierea mîinilor nu se aplică doar hoților, calpuzanii sînt pedepsiți în același mod: „Cel ce face monedă mincinoasă, cu cei ce veri în ce chip le vor fi de ajutor, sau lucrîndu, să li se taie mîinile", scrie Codul Penal. Dacă tăierea mîinilor este pedeapsa pentru calpuzani, tăierea nasului și darea prin tîrg se aplică celor care fac amestecare de sînge.

Pentru Damian Tricolici din satul Vorontețele, ținutul Orheiului, care are o legătură cu fiica vitregă, se propune de către judecători: *„să i să tai nasul ca să fie văzut și cunoscut și de alții după fapta ce au lucrat, și să se poarte și pe ulițele orașului Eși ca să să bată la 3 locuri și apoi să se trimiiată la închisoarea ocnii"*. Aceeași pedeapsă este aplicată și preacurvarilor, adică a celor care comit un adulter: „Preacurvarii, bătîndu-se și tunzîndu-se, să li se taie nasurile". Or fi fost atît de mulți și din toate clasele sociale, de la marii domni și dregători, pînă la tîrgoveți și popi, că le-o fi fost greu judecătorilor să treacă la punerea în aplicare a unei astfel de pedepse.

Plastografii sînt pedepsiți în funcție de obraz. Iată ce scrie Condica Criminalicească: „cel ce va preface act domnesc sau judecătoresc, cum și cel ce va face mincinoase iscăliturі sau peceți, unul ca acesta, după împrejurările faptii să va pedepsi. Adecă, de va fi vinovatul din cei proști, să va bate la poarta Curții gospod (domnești) cu toiage și să va osîndi la groapa ocnii pentru un an de zile. Iar de va fi din cei mai de ispravă, îmbrăcîndu-se în straie țărănești să va trimite la monastire pentru un an de zile".

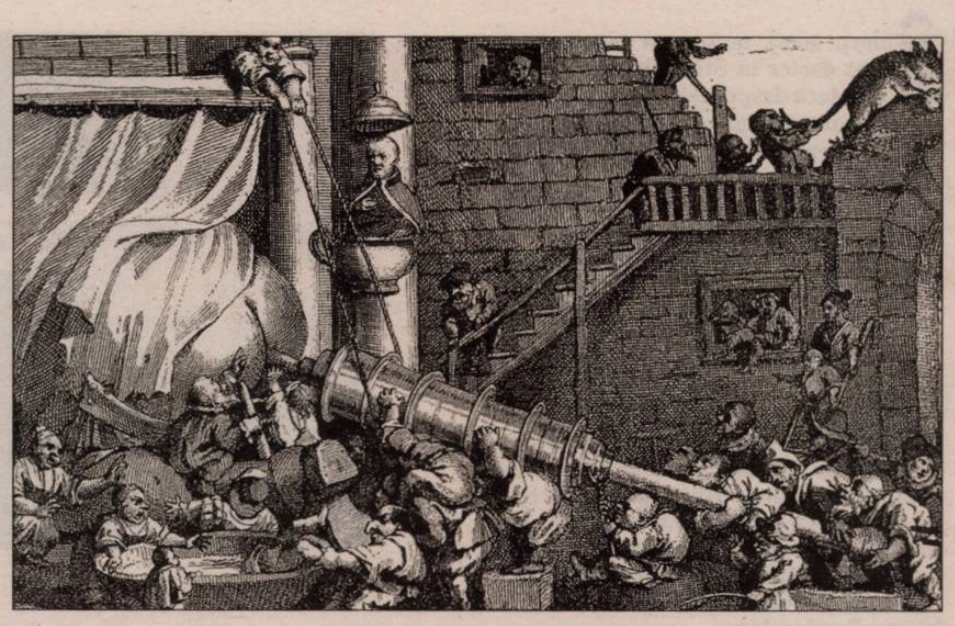

„Cînd pedepsesc un copil,
tot ce învață
e să pedepsească alt copil."

TONY DUVERT

Clevetirea și calomnia intră și ea sub incidența pedepselor. Definiția este „vătămarea cinstii cuiva se face ori prin cuvînt sau prin faptă. Prin cuvînt să face cînd ocărește cineva pre altul, prin vorbe, sau în scris, prin faptă, cînd va bate pre altul". Calomnia se pedepsește cu globirea la Cutia Milelor și trimiterea la mănăstire pentru o anumită perioadă de timp, asta dacă obrazul ce a făcut necinstirea aparține celor mari și din tagma boierească. Dacă însă este din cei proști (norod), pedeapsa este bătaia la poarta curții domnești. Cutia Milelor este un fel de „fond" folosit pentru ajutorarea celor săraci.

Așa că propun reînființarea acestei pedepse, că la cîți „clevetitori mari" se perindă zilnic pe ecranele televizoarelor și prin paginile jurnalelor, Cutia Milelor ar fi plină și săracii s-ar mai împuțina.

Constanța Vintilă-Ghițulescu *este cercetătoare la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". Cea mai recentă carte publicată:* Patimă și desfătare. Despre lucrurile mărunte ale vieții cotidiene în societatea românească, 1750-1860, *Humanitas, 2015.*

Alina CALISTRU
Livia JELEA

Scurt ghid pentru infractori (2)

Ce poți face pentru o perioadă între 1 și 5 ani de închisoare?

■ Incest (art. 377 Cod Penal) – adică acel raport sexual consimțit între rude în linie directă sau între frați și surori.

■ O faptă asimilată corupției prevăzută în Legea 78/2000: fapta persoanei care îndeplinește o funcție de conducere într-un partid, într-un sindicat sau patronat ori în cadrul unei persoane juridice fără scop patrimonial, de a folosi influența ori autoritatea sa în scopul obținerii pentru sine ori pentru altul de bani, bunuri sau alte foloase necuvenite.

Adică, dacă te joci de-a mama și de-a tata consimțit cu fratele/sora, vei primi o pedeapsă minimă la fel ca aceea pe care a primit-o Liviu Dragnea în primă instanță pentru fraudarea unui referendum național.

Alina Calistru *și* ***Livia Jelea*** *sînt membri fondatori ai asociației Funky Citizens.*

Emilia ŞERCAN

Plagiatorii neplagiatori

Încep acest text cu o mărturisire: sînt doctor în Ştiinţele comunicării cu o teză despre cenzură în presa comunistă, pentru care am obţinut calificativul *Summa cum laude,* iar după susţinerea publică a lucrării am făcut depresie. Depresie postdoctorală. Cîteva luni de zile am încercat să îmi recompun viaţa profesională şi cea personală, abandonate timp de mai bine de trei ani. Nu îmi înţelegeam dimineţile în care nu mai trebuia să plec la arhive sau la bibliotecă, cu un sandviş şi o sticlă cu apă în geantă, şi nici serile în care, ritualic, citeam, scriam, ştergeam, citeam, scriam şi ştergeam din nou. Să mai spun ceva şi despre îndoieli, nesiguranţă, incertitudine, căutări, epuizare? Multe persoane care au muncit pe brînci pentru a-şi da doctoratul se vor regăsi, probabil, în această scurtă descriere. Nu cred că va fi şi cazul lui Victor Ponta, Gabriel Oprea, Petre Tobă sau Bogdan Licu.

Pe ultimii trei şi pe alţi cinci i-am demascat ca fiind plagiatori, iar motivaţia pentru care am stat la bibliotecă pentru a compara paragraf cu paragraf şi pagină cu pagină este uşor de înţeles dincolo de interesul jurnalistic. M-am simţit obligată moral să fac ceva pentru a-i separa pe doctorii oneşti de impostori. Atunci cînd se vorbeşte despre un fenomen, problema nu mai poate fi ignorată, iar intenţia mea a fost să arăt proporţiile plagiatului în tezele de doctorat. Fiecare din cele opt anchete a iscat dezbatere în spaţiul public, a stîrnit indignarea unei părţi a comunităţii academice, dar a produs şi multă tăcere. O tăcere suspectă şi complice a Academiei Române, a mediului universitar, a Parlamentului României, a liderilor politici. Probabil, pentru o societate obişnuită cu marile tunuri financiare, petrecute sub ochii aproape îngăduitori ai electoratului, acuzaţiile de furt al unor paragrafe sau capitole de cărţi aduse unor persoane publice, au părut de un ridicol profund. Însă furtul de cuvinte nu e cu nimic mai puţin grav decît, de exemplu, furtul de bani publici.

Plagiatul lui Victor Ponta a pus în mod ireversibil pe agenda publică chestiunea integrităţii academice, însă ne-a arătat, deopotrivă, forţa şi determinarea sistemului atunci cînd trebuie să-şi apere oamenii şi mai ales putreziciunea. Fostul premier social-democrat este în continuare doctor, iar „spălarea" sa publică s-a făcut în faţa unei societăţi lipsite de reacţie. Consiliul Naţional de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare a fost desfiinţat, pe cînd Consiliului Naţional de Etică i-au fost invocate competenţe ad-hoc, totul pentru ca, în final, verdictul să fie de neplagiat. Eforturile de „albire" a fostului premier au culminat cu soluţia de neîncepere a urmăririi penale dată de Parchetul General, instituţie condusă de Tiberiu Niţu (fost coleg de facultate şi grupă cu Victor Ponta), la o reclamaţie pentru plagiat: acuzaţiile nu au putut fi dovedite, printre altele, pentru că fonturile folosite la redactarea tezei lui Victor Ponta nu erau similare cu cele din cartea de unde copiase. Curată operaţiune „Nufărul"!

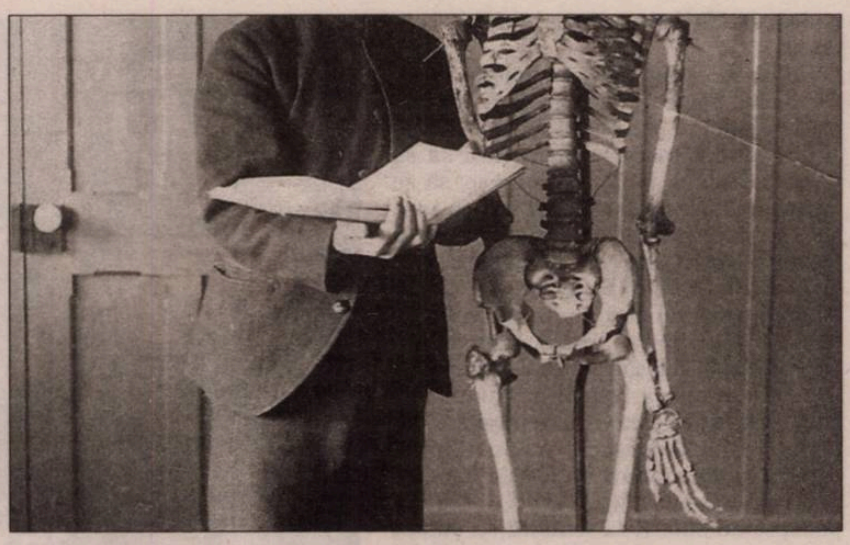

„Viciul e întotdeauna pedepsit.
La fel şi virtutea."

FLAUBERT

Realizarea unui plagiat are două limite. Prima, şi cea mai gravă, este copierea *ad litteram* pe care şi un elev de clasa a VII-a o poate descoperi fără greutate. Este plagiatul cel mai uşor de identificat, iar o astfel de constatare ar putea fi făcută inclusiv de o comisie de portari de prin universităţi. Cea de-a doua este sofisticată, subtilă, fiind vorba despre prelucrări elaborate ale unor texte, de preluarea unor idei şi îmbrăcarea lor într-o altă formă, necesitînd, în mod justificat, o comisie de experţi. Toate cazurile pe care le-am expus public fac parte din prima categorie, a plagiatelor grosolane, făcute de persoane care nu au nimic de-a face cu cercetarea ştiinţifică şi care, probabil, nu au avut în viaţa lor un permis de bibliotecă.

Furtul de cuvinte nu e cu nimic mai puţin grav decît, de exemplu, furtul de bani publici.

Dezbaterea publică pe tema plagiatului a fost relansată vara trecută, odată cu dovezile categorice care au vizat teza de doctorat a lui Gabriel Oprea. Lucrarea este un conglomerat de evidenţe scandaloase: nu are introducere sau concluzii, bibliografia conţine doar 24 de lucrări, iar printre autorii plagiaţi se numără, pe lîngă Nicolae Iorga, propriul său conducător de doctorat, profesorul Ion Neagu, şi unul dintre referenţii din comisia de susţinere, profesorul Nicolae Volonciu. În cazul lui Oprea, sistemul a reacţionat rapid pentru a îngropa scandalul – Consiliul Naţional de Etică (CNE) a emis un verdict de neplagiat în doar şapte zile de la apariţia acuzaţiilor în presă.

Dacă pentru spălarea ruşinii publice a lui Victor Ponta şi Gabriel Oprea s-au desfiinţat şi înfiinţat comisii, legislaţia a fost interpretată abuziv, au fost emise verdicte-fulger, iar numele „specialiştilor" care au ignorat evidenţele au fost trecute la secret, în cazul celorlalte persoane acuzate public de plagiat nu s-a întîmplat nimic. Neculai Onţanu (primarul sectorului 2), Bogdan Licu (prim-adjunct al procurorului general), Adela Popescu Neagu (secretara lui Gabriel Oprea), Loredana Radu (avocata lui Victor Ponta) şi Mihai Stânişoară (fost ministru al Apărării) au obţinut titlul de doctor sub coordonarea lui Gabriel Oprea la Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul" (ANIMV) a Serviciului Român de Informaţii (SRI). Conducerea Academiei SRI a anunţat că verifică lucrările acestora şi atît. Academia de Poliţie, acolo unde Dumitru Pîrvu (adjunctul şefului Poliţiei Române) a devenit doctor tot sub coordonarea lui Gabriel Oprea, nu s-a obosit să comunice ceva.

Abia plagiatul lui Petre Tobă, actualul ministru de Interne, a reuşit să mişte decidenţii politici, însă într-o manieră neconvingătoare şi mai degrabă suspectă. Petre Tobă reprezintă vîrful impostorii academice – nu doar că a plagiat trei sferturi din teza de doctorat, însă la bibliografie i-a inclus pe faimoşii Joseph Stiglitz şi Barry Buzzan la litera „A", trecînd înainte particula „Apud", crezînd, probabil, că „Apud" este numele de familie al celor doi. Cazul ministrului de Interne nu a mai apucat să ajungă în faţa unei comisii, pentru că ministrul Educaţiei, Adrian Curaj, colegul său de guvern, a revocat CNE şi a anunţat modificarea legislaţiei prin transferarea la universităţi a dreptului de a retrage titlul de doctor.

Decizia a stîrnit deja nenumărate controverse, fiind aplicabilă doar titlurilor viitoare, nu şi celor emise deja, deoarece în drept există un principiu al simetriei actelor juridice, adică doar cine a emis un act poate să îl anuleze sau să îl retragă. Însă dincolo de această dispută juridică, procedura de anchetă rămîne neclară. Dacă atribuţiile vor fi plasate total în responsabilitatea universităţilor, cine se va încrede în verdictul emis, de exemplu, de Academia SRI, instituţie total netransparentă, care s-a dovedit o adevărată fabrică de plagiate? Să lăsi Academiei SRI dreptul de a-şi ancheta propriii doctori e ca şi cum ai pune un spărgător de bănci să repare un seif plin cu bani. În lipsa unei entităţi independente, care să funcţioneze ca instanţă de apel atunci cînd deciziile luate de universităţi ridică suspiciuni majore, e greu de crezut că vom vedea un titlu retras prea curînd.

Apoi, mai există o latură a responsabilităţii despre care nu vorbeşte nimeni: cea a conducătorilor de doctorat şi a profesorilor referenţi care decid acordarea titlului de doctor în baza unor teze plagiate. Nici un profesor părtaş la furtul doctorandului nu a păţit nimic, cum nu s-a întîmplat nimic nici în cazul şcolilor doctorale-fabrici de plagiate.

Ce am înţeles eu din experienţa demascării publice, pînă în acest moment, a opt plagiatori? Că instituţia demisiei de onoare nu există. Că guvernele trec, iar plagiatorii rămîn nepedepsiţi, cu funcţiile şi privilegiile intacte. Că noi, doctorii neplagiatori, sîntem egalii doctorilor plagiatori din cauza unei clase politice impotente, complice şi corupte moral.

***Emilia Şercan** este jurnalistă la Press-One.ro.*

Jon RONSON

Doamne, cît de tare a fost!

În cursul lunilor care au urmat, a devenit ceva la ordinea zilei. Oameni obișnuiți, unii dintre ei părinți, ajungeau să fie desființați pentru cine știe ce glumă neinspirată, împărtășită cu cei vreo sută de abonați ai contului lor de Twitter. Îi întîlneam prin restaurante și cafenele, în aeroporturi – siluete spectrale care bîntuiau lumea ca niște zombie în costumele *business* din fostele lor vieți. Se întîmpla așa de des, încît nici măcar nu mi s-a părut o coincidență că un astfel de personaj, Justine Sacco, lucrase în aceeași clădire de birouri ca și Michael Moynihan, pînă în urmă cu trei săptămîni, cînd, aflată pe aeroportul Heathrow, a scris pe Twitter o postare ce s-a dovedit devastatoare. Asta se întîmpla pe 20 decembrie 2013. În ultimele două zile, le postase celor 170 de *follower*-i pe care îi avea pe Twitter tot felul de glumițe sarcastice, comentînd diverse întîmplări din vacanță. Era un fel Sally Bowles a rețelelor sociale, decadentă și capricioasă, binecuvîntat de inconștientă că, imediat după colț, o pîndea o mostră de politică serioasă. Mai întîi fusese gluma despre bărbatul german din avionul dinspre New York: *„Neamț dubios: Zbori la clasa întîi. E 2014. Ia-ți, nene, deodorant. – Monologul meu interior, în timp ce inhalez DUHOARE. Slavă Domnului că există produse farmaceutice“*. Apoi venea postarea din Heathrow: *„Chili – sandvișuri cu castraveți – dantură proastă. Bine-ai revenit la Londra!“* În cele din urmă, cireașa de pe tort: *„În drum spre Africa. Sper să nu iau SIDA. Glumeam, doar sînt albă!“* S-a amuzat puțin de propria glumă, a apăsat „Trimite“, după care s-a mai plimbat vreo jumătate de oră prin aeroport, verificîndu-și din cînd în cînd contul de Twitter.

– N-am primit nimic, mi-a spus ea. Nici un răspuns.

Mi-am și imaginat-o, simțindu-se ușor dezumflată în legătură cu asta – sentimentul ăla trist, cînd nu te felicită nimeni pentru umorul tău, tăcerea aceea neagră care se lasă atunci cînd Internetul nu-ți răspunde. Justine s-a îmbarcat în avion. Urma un zbor de unsprezece ore. A dormit. După aterizare, și-a redeschis telefonul. Primul lucru pe care l-a văzut era un mesaj de la cineva cu care nu mai vorbise din liceu: „Îmi pare foarte rău pentru ce ți se întîmplă“.

L-a citit consternată.

– Apoi telefonul meu a început să explodeze, mi-a povestit.

Purtam această conversație trei săptămîni mai tîrziu, la restaurantul Cookshop (alegerea ei) din New York. Era fix același restaurant în care Michael îmi povestise despre nimicirea lui Jonah. Pentru mine, începea să devină Restaurantul Poveștilor despre Vieți Distruse. Coincidența era însă doar parțială. Se întîmplă să se afle aproape de clădirea unde lucraseră amîndoi. Lui Michael îi fusese oferită o slujbă la *Daily Beast,* ca urmare a articolului despre Jonah, pe cînd Justine lucra în biroul de la etaj, ocupîndu-se de departamentul de PR al trustului din care făcea parte revista – același din care făceau parte și Vimeo, OkCupid și Match.com. Motivul pentru care își dorise să ne întîlnim acolo și pentru care venise în hainele ei sofisticate de *office* era că, la ora 6, urma să-și elibereze biroul.

În timp ce stătea pe pista aeroportului Cape Town, pe ecran i-a apărut un al doilea mesaj: „Sună-mă urgent“. Mesajul venea de la cea mai bună prietenă a ei, Hannah. „Ești numărul unu în trend-ul Twitter la nivel global.“

„În lumina cuvintelor dezgustător de rasiste ale lui @JustineSacco, voi dona către @care chiar astăzi“, *„Cum naiba a obținut @JustineSacco un post de PR? Gradul ei de ignoranță rasistă e demn de Fox News. #SIDA poate afecta pe oricine!“*, *„N-am cuvinte pentru postarea oribil de dezgustătoare, ca dracu' de rasistă a lui Justine Sacco. Sînt profund oripilat“*, *„Sînt angajat la IAC și nu vreau ca @JustineSacco să se mai ocupe vreodată de comunicare pentru noi. Niciodată“*, *„Toată lumea să o reporteze pe pizda asta @JustineSacco“* și, din partea angajatorului ei, IAC, *„Acesta este un comentariu revoltător, jignitor. Angajata în speță nu poate fi momentan contactată, fiind în timpul unui zbor internațional“*, *„Fascinată de catastrofa @JustineSacco. A devenit globală, deși ea e încă *în avion*“*, *„Tot ce-mi doresc de Crăciun este să-i văd fața lui @JustineSacco cînd aterizează și-și verifică inbox-ul / mesageria vocală“*, *„Se pare că avionul lui @JustineSacco aterizează în cca 9 minute, urmează ceva interesant“*, *„Tocmai urmează s-o vedem pe idioata asta de @JustineSacco concediată. În timp REAL. Înainte ca măcar să AFLE că va fi concediată“*, iar apoi, după ce Hannah a șters panicată contul de Twitter al lui Justine, *„Îmi pare rău @JustineSacco – tweet-ul tău va trăi veșnic“* ș.a.m.d., încă vreo sută de mii de postări, după cum reiese din calculele făcute de Buzzfeed. Cîteva săptămîni mai tîrziu: *„Doamne, v-o mai amintiți pe Justine Sacco? #AterizeazăOdatăJustine. Doamne, cît de tare a fost. MILIOANE de oameni așteptau să aterizeze“*.

Odată am întrebat-o pe victima unui accident auto cum s-a simțit în momentul impactului. Mi-a răspuns că cea mai ciudată amintire este cum, în primă instanță, mașina era prietena ei, lucrînd pentru ea, cu formele ei menite să-i vină corpului mănușă, cu tot luxul și confortul ei modern, pentru ca, o secundă mai tîrziu, să se transforme cît ai clipi într-o strivitoare armă de tortură – de parcă s-ar fi aflat înăuntrul unei fecioare din fier. Iar cea mai bună prietenă îi devenise cel mai înverșunat dușman.

De-a lungul anilor, am stat la masă cu o mulțime de oameni ale căror vieți fuseseră distruse. De obicei, responsabili de distrugere erau guvernul, armata, Marile Corporații sau, ca în cazul lui Jonah Lehrer, ei înșiși (cel puțin la început a fost vina lui Jonah – noi am preluat controlul mai tîrziu, cînd acesta încerca să-și ceară iertare). Justine Sacco însă părea să fie prima persoană căreia i-am luat interviu și care fusese distrusă de către *noi*.

*

Google are un motor – Google adwords – care îți spune cît de des a fost căutat numele tău într-o anumită lună. În luna octombrie 2013, Justine a fost căutată de treizeci de ori. În noiembrie 2013, a fost căutată de treizeci de ori. În doar unsprezece zile, între 20 și 31 decembrie, numele ei fusese căutat de 1.220.000 de ori.

Un tip a așteptat-o pe Justine la aeroportul Cape Town. Era utilizator de Twitter, sub numele @Zac_R. A fotografiat-o și i-a pus poza pe Internet. *„Dap“*, a scris el, *„@JustineSacco CHIAR a aterizat la Cape Town International. S-a deghizat cu ochelari de soare.“*

Trecuseră trei săptămîni de cînd Justine apăsase butonul „Trimite“. Cei de la *New York Post* începuseră s-o urmărească în drum spre sala de fitness. Ziariștii îi cotrobăiau prin istoricul de pe Twitter, în speranța că vor găsi și mai multe orori ascunse.

Premiul pentru cel mai elegant tweet al tuturor timpurilor revine postării… „Aseară am avut un vis erotic în care apărea un puști autist“, 4 februarie 2012, „16 Tweeturi pe care Justine Sacco le regretă“, Buzzfeed, 20 decembrie 2013.

„Poți fi crud iertînd, la fel cum poți fi îngăduitor pedepsind.“

SFÎNTUL AUGUSTIN

„Nu există pedeapsă mai groaznică decît munca inutilă și fără speranță.“

ALBERT CAMUS

„Bătrînețea, în definitiv, nu e decît pedeapsa pentru a fi trăit.“

EMIL CIORAN

După cum mi-a spus, aceasta era singura dată cînd Justine avea de gînd să discute cu un jurnalist despre ce i se întîmplase. Era prea dureros. Și contraindicat: „Din punctul de vedere al unei persoane care se ocupă de comunicare,“ mi-a scris într-un e-mail, „nu cred că i-aș recomanda vreunui client să apară în cartea ta. Sînt foarte stresată pe tema asta. Mi-e teamă că mă voi expune și altor atacuri. Cred însă că e necesar. Vreau ca cineva să arate cît de absurdă e situația în care mă aflu“.

Situația era absurdă fiindcă „numai un *nebun* ar putea crede că albii nu se îmbolnăvesc de SIDA“. Asta cred că a fost printre primele lucruri pe care mi le-a spus, așezîndu-se la masă. „Pentru mine e un comentariu atît de deplasat, venind mai ales din partea unui american, încît am crezut că ar fi imposibil să fie luat în serios. Știu că există oameni oribili pe lumea asta, care îi disprețuiesc pe ceilalți și care sînt pur și simplu răi. Dar eu nu sînt așa.“ (…)

O viață fusese distrusă. Care era scopul: doar o mică dramă mediatică? Cred că dispoziția noastră naturală, ca ființe umane, este să înaintăm anevoios prin viață, pînă cînd îmbătrînim și ne oprim. Acum însă, prin intermediul rețelelor de socializare, ne-am creat o scenă pentru drame artificiale, zgomotoase și constante. În fiecare zi apare un nou erou magnific sau un răufăcător de-a dreptul revoltător. Totul e radical, dar fără nici o legătură cu felul în care sîntem cu adevărat noi, oamenii. Ce forță ne făcea, în astfel de situații, să fim mai puternici decît sîntem, de fapt? Ce aveam de cîștigat din asta? (…)

În seara aceea, după ce Justine a plecat să-și strîngă lucrurile de la fostul birou, n-a reușit să ajungă mai departe de holul clădirii de birouri, că s-a prăbușit pe podea, plîngînd. Am vorbit din nou, mai tîrziu. I-am spus ce credea Sam Biddle – că probabil era deja bine-mersi. Eram sigur că el nu încerca în mod deliberat să fie complezent. Era la fel ca toți ceilalți care participă la o distrugere în masă online. Cine ar vrea să afle cu adevărat? Oricare ar fi emoția aceea plăcută care ne copleșește pe toți – nebunia colectivă sau cum vreți s-o numiți –, nimeni nu vrea să-și strice buna dispoziție gîndindu-se la consecințe.

– Nu, nu mi-e bine, mi-a spus Justine. Chiar mă doare. Aveam o carieră grozavă și îmi plăcea job-ul meu, iar toate astea mi-au fost luate, în uralele mulțimii. Toată lumea s-a *bucurat* nespus pentru ce s-a întîmplat. Eu cred că mi-am vărsat greutatea în lacrimi, în primele douăzeci și patru de ore. A fost incredibil de traumatizant. Nu poți dormi. Te trezești în mijlocul nopții, fără să-ți dai seama unde te afli. Dintr-odată, nu știi ce naiba să faci în continuare. Nu mai ai nici un program. Nu mai ai… nici un scop, continuă ea după o pauză. Am treizeci de ani. Aveam o carieră minunată. Dacă nu-mi fac un plan, dacă nu încep să fac ceva pentru a-mi recăpăta identitatea și pentru a-mi reaminti în fiecare zi cine sînt, risc să mă pierd pe mine însămi. Nu am pe nimeni. Nici măcar nu pot să ies la o întîlnire cu cineva, fiindcă m-ar verifica pe net imediat, cu toții o facem. Pînă și chestia asta îmi e interzisă. Cum voi putea să cunosc oameni noi? Ce vor crede despre mine?

(fragment din Jon Ronson, Deci ai fost umilit în public? *– o colecție de portrete ale unor oameni cărora furia colectivă, exprimată mai ales pe Internet, le-a aplicat pedepse cu mult disproporționate față de gravitatea faptelor –, traducere de Andra Matzal și Cosmin Postolache, în curs de apariție la Editura ART)*

„Mă întreb în fiecare zi de ce mi s-a întîmplat mie asta"

interviu cu Mihai MOLDOVEANU

31 octombrie 1995: în aceeași seară, pe o stradă din Oradea, se întîmplă o tîlhărie și o crimă. Victimele: doi taximetriști. Ancheta îi leagă pe autorii jafului și de crimă, iar amicul lor, care spune că i-a așteptat în mașină fără să știe unde erau și ce făceau, e condamnat la 25 de ani închisoare pentru crimă. Curtea de Apel îl achită („nejustificîndu-se legal, moral și etic condamnarea unei persoane nevinovate doar pentru a da satisfacție opiniei publice"), dar Curtea Supremă îl condamnă din nou. ***Mihai Moldoveanu*** *stă încă 12 ani în închisoare. În 2012, CEDO hotărăște că a avut loc o încălcare a dreptului la un proces echitabil (inculpatul nu a fost audiat, nu i s-a asigurat apărare și nu s-au administrat probe). La rejudecarea din România, Mihai Moldoveanu este din nou condamnat și intră iar la închisoare. Am stat de vorbă într-o după-masă de ianuarie, într-o cafenea din București, la cîteva luni după eliberare.*

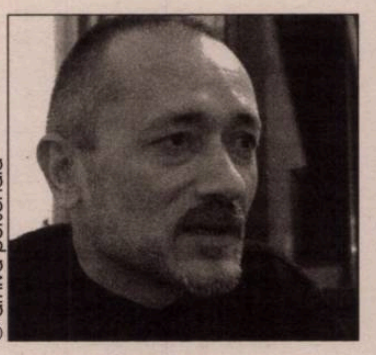
© arhiva personală

Puteți explica în cîteva fraze ce s-a întîmplat cu viața dvs. din momentul în care ați fost arestat și pînă acum?

Din momentul acela – 11 ianuarie 1996 (a doua zi procurorul a emis mandat de treizeci de zile pentru complicitate la tentativă de tîlhărie) – viața s-a schimbat total. De fapt, pot să zic că nici măcar nu mai am o viață. În momentul în care îți ia libertatea și ești acuzat de o asemenea faptă, unde riști să iei pînă la 25 de ani de închisoare sau închisoare pe viață, deja viața ta e terminată. Odată cu eliberarea condiționată, nu înseamnă că am posibilitatea s-o iau de la capăt. Mie mi-a mai rămas un rest de pedeapsă de vreo șapte ani de zile. În perioada asta, dacă Doamne ferește se întîmplă ceva, oricît de minor, un scandal, orice, mie mi se revocă eliberarea condiționată și mă pot trezi oricînd cu opt-nouă ani de pedeapsă pe care să-i execut. Și, în plus, dacă în ăștia șapte ani nu se întîmplă nimic, trebuie să mai aștept încă șapte ani ca să pot cere reabilitarea. Dar și atunci, ești reabilitat pe hîrtie. În cazier nu îți mai apare acea condamnare, dar în actele lor tot ești trecut. De fapt, din momentul ăla, viața s-a transformat într-un coșmar. Nu putem vorbi de o viață normală. Chiar am vorbit în urmă cu vreo lună de zile cu un expert în psihologie judiciară și respectivul a zis că pentru un om care stă închis pentru o infracțiune, pe bune, consumul psihic e de cincisprezece ori mai mare decît al unui om care trăiește liber. Pentru cineva care e închis nevinovat, consumul psihic e de cincizeci de ori mai mare. Ținînd cont că eu am executat vreo șaptesprezece ani de închisoare, înmulțit cu cincizeci, aș putea să spun că, din punct de vedere al consumului psihic, eu am vreo opt sute de ani la ora actuală… *(rîde)* E groaznic. E groaznic pentru că nu ești numai tu condamnat. Dacă n-ai avea pe nimeni, n-ar fi o problemă, suferi numai tu. Dar în momentul în care se ajunge la o asemenea poveste, suferă toată familia ta, absolut toți. Eu am fost condamnat la 25 de ani de închisoare, familia mea la 25 de ani de suferință. Dar, de fapt, suferința nu s-a terminat nici acum, după eliberarea mea condiționată. Ce să mai zic? Am o fetiță, n-am reușit s-o văd nici acum. Din 11 ianuarie '96, eu nu mi-am mai văzut fetița.

De ce?

Avea doi ani și două luni cînd m-au arestat. Locuiam în Sfîntu Gheorghe, eu am fost arestat la Oradea. Nu era ca acum, să ai zile de vizită, să nu ți le poată interzice decît procurorul, și atunci cu motive foarte întemeiate. După ce am fost mutat în penitenciar la Oradea, pentru că eram considerat un deținut periculos prin natura faptei și a pregătirii mele militare, vizitele mele aveau loc doar în niște cuști cu geam. Era destul de urît să aduci un copil la doi ani și jumătate, să nu-l poți lua în brațe, să-l vezi doar prin geam… După vreun an și jumătate, fosta mea soție a cunoscut un cetățean german, a venit la mine, mi-a zis că vrea să se mărite, să plece din România, că e mai bine și pentru ea, și ar fi bine și pentru fată, dacă îi dau împuternicire să o ia. I-am dat împuternicire și a rămas ca în momentul în care o să-mi rezolv problemele… Chiar dacă au trecut douăzeci de ani, eu nu sînt împăcat nici la ora actuală cu ideea asta. M-am eliberat în '99, ele erau deja în Germania, am zis să aștept să termin și cu recursul făcut de Parchet la Curtea Supremă… Nu m-am așteptat nici o secundă că la Curtea Supremă se poate răsturna situația, în trei minute, cît a durat procesul. După ce m-am trezit din nou condamnat la 25 de ani, în final m-am predat și am mai executat încă 12. După ce-am cîștigat la CEDO, am zis la fel, să termin și cu procesul ăsta…

Ați amînat mereu.

Da, plus că mi-ar fi plăcut ca în momentul în care mă întîlnesc cu fiica mea să am și eu o decizie de achitare, de nevinovăție. Și dacă mă întîlnesc acum, ce-i spun? Ai un tată condamnat la 23 de ani de închisoare?

Bănuiesc că la început, după arestare, ați avut încredere în sistemul judiciar.

Da, am avut încredere, pentru că nu știam cum e sistemul judiciar în România. Nu poți să-ți dai seama pînă nu ajungi într-o situație din asta. Tot văzînd filme la americani, m-am gîndit, în prostia mea, că și la noi e la fel. Nici nu știam că la noi nu sînt jurați. Am rămas șocat de felul în care s-a făcut ancheta. Vreo lună și jumătate am fost bătut și torturat cum nu-și poate imagina nimeni. Domnii milițieni și tovarășul procuror aveau încă aceeași mentalitate de pe vremea lui Ceaușescu. Am fost legat cu cătușe, cu lanțuri, de mîini și de picioare. Dacă ne uităm prin presă, o să găsim multe cazuri de abuz ale polițiștilor. Și gîndiți-vă că acum condițiile de arest sînt de patru stele față de ce era acum douăzeci de ani.

Dar în tot timpul ăsta continuați să credeți că o să vi se facă dreptate.

După anchetele alea dure, în final, după vreo două luni de zile, am fost trimis în judecată pentru omor. Dacă e să vorbim de procedură și ce s-a făcut în timpul urmăririi penale… Eu am stat arestat vreo patru luni de zile, acuzat de complicitate la tentativă de tîlhărie, și pe 20 mai s-a extins urmărirea penală și pe omor, pe 23 mi s-a adus la cunoștință și pe 27 s-a încheiat rechizitoriul. Am zis că nu te poți aștepta la prea multe din partea unor milițieni și a unui procuror care n-avea nici în clin, nici în mînecă cu ceea ce înseamnă urmărire penală și cu legea, am în dosar și un procuror celebru, Lele Alexandru, care a condus cercetarea la fața locului. Și dacă vede cineva, rămîne șocat. Cheile de la mașină pline de sînge luate de pe jos fără mănuși, ceasul victimei la fel, de către domnii criminaliști. La tribunal, din păcate, am dat peste un judecător la fel de idiot ca acela care a condus urmărirea penală. Pe 8 iunie '98, după doi ani de proces, m-am trezit condamnat la 25 de ani de închisoare. Tot acel judecător mi-a dat interdicția de a lua legătura cu presa. În mod oficial, pentru că neoficial interdicția a funcționat din prima zi de arestare. La Curtea de Apel, am primit achitare pentru omor, tîlhărie și instigare la tentativă de tîlhărie. Am fost eliberat, Parchetul a făcut recurs. Am ajuns la Curtea Supremă, unde în trei minute, fără să mi se dea dreptul la cuvînt, ni s-a cerut să răspundem doar cu da sau nu, m-am trezit din nou condamnat la 25 de ani de închisoare. Cam ăsta a fost procesul în prima fază. După ce am fost condamnat, pe 7 noiembrie 2000, de ziua mea de naștere, m-am predat pe 26 ianuarie 2001, tot așa, în ideea că trebuie să-mi demonstrez nevinovăția. Și am început din nou lupta. Am fost audiat în 2002 de Comisia de abuzuri din Camera Deputaților, în 2005 s-au deplasat la penitenciar reprezentanții Comisiei de abuzuri din Senat și reprezentanții Comisiei pentru drepturile omului din Camera Deputaților, s-au făcut demersuri, s-au făcut adrese la minister, la parchet.

Probabil că vă agățați de fiecare vizită, de fiecare audiere.

Așa am și trăit, cu speranța de pe o zi pe alta. Mă trezeam dimineața cu speranța că poate astăzi se întîmplă ceva. În fiecare seară, la fel, mă culcam cu speranța că poate mîine se întîmplă ceva. Și așa am mai tras încă aproape 12 ani de zile, pînă am cîștigat la CEDO.

Ce-a fost mai greu să suportați? Gîndul că trebuia să executați o pedeapsă deși, cum spuneți dvs., erați nevinovat sau că adevăratul vinovat era bine-mersi în libertate?

Eu nici acum, după douăzeci de ani, nu am nimic cu autorii. Dacă autorul a făcut fapta și făcea în așa fel încît să mi-o însceneze mie, atunci da, aș fi fost supărtat pe respectivul. În cazul meu, autorii nu s-au implicat în nici un fel în condamnarea mea. Nu au condus ei ancheta. Pot oricînd, dacă îl întîlnesc pe adevăratul autor, să port o discuție civilizată. Nu din cauza lui am ajuns eu la pușcărie. El a făcut o infracțiune. Erau destule probe, și sînt și acum, încît orice polițist, orice judecător putea să-și dea seama că eu nu sînt vinovat. N-am fost condamnat din cauza lui. Am fost condamnat din cauza incompetenței, a prostiei, a lipsei de coloană vertebrală, a conștiinței unor oameni. Dacă acum vine cineva și fură nu știu ce, dvs. n-aveți nici o treabă, stați liniștită la masă și vedeți că vine poliția și vă ridică… Cu toate că ei găsesc la fața locului urme de încălțăminte, amprente care nu sînt ale dvs., totuși vă iau, vă anchetează, vă trimit în judecată și vă condamnă… Cu ce-i vinovat autorul, cînd el și-a lăsat toate urmele acolo încît să se ajungă la el? Un judecător care condamnă la 25 de ani de închisoare un om, știind că e nevinovat, e de o sută de ori mai periculos decît un criminal care ucide. Acel criminal n-a jurat să aplice legea.

Încă mai sperați să vă dovediți nevinovăția?

Normal. Dacă nu sper că s-ar putea într-o zi să apară adevărații autori, n-aș mai avea de ce să trăiesc. Chiar dacă sînt liber, am un CV impresionant. Oriunde m-aș duce, cînd spun cine sînt, oamenii se schimbă. Viața mea în libertate nu e simplă deloc. Trebuie să mă feresc mereu, și de oameni pe stradă, peste tot trebuie să fiu atent, să nu intru în conflict cu cineva. Orice problemă minoră se poate transforma într-o problemă extrem de gravă pentru mine. Și e greu să trăiești așa. Mă întreb în fiecare zi de ce mi s-a întîmplat mie asta. Nu știu, nu reușesc să găsesc prea multe explicații, nu reușesc să-mi explic ce-i în mintea celor care și-au bătut joc de actul de justiție în cazul meu și în alte cazuri. Nu știu pe ce s-au bazat în momentul în care m-au condamnat din nou. Stau și mă întreb: dacă mîine ar apărea adevărații autori?

a consemnat Luiza VASILIU

Ileana Bîrsan *și* ***Claudiu Mitcu*** *lucrează la un documentar despre cazul Mihai Moldoveanu. Mai multe despre caz puteți citi pe LaPunkt.ro.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Scrisori către cei de lîngă noi

De ceva timp încoace, una dintre formele de dialog public care au luat amploare este aceea a scrisorilor deschise către diverse autorități. Vorba vine dialog, fiindcă, de obicei, scrisorile lansate în mass-media au rareori un răspuns de la destinatar: ele circulă, mai ales, ca un lung monolog, însoțit de „coruri" de opinii pro sau contra, monolog care se pierde în vacarmul general al nemulțumiților. Sigur, cauzele insuccesului acestei forme de solicitare sînt multiple: autoritățile nu au exercițiul comunicării cu societatea civilă, problema pusă pe tapet e complexă și, vorba filmului, are multe aspecte, autoritatea morală sau profesională a „expeditorului" nu este tocmai fără fisură, scrisoarea este confiscată politic sau mediatic etc. Dar ar mai fi încă un motiv, cred eu, destul de important pentru care scrisorile nu au efectul scontat: poate că destinatarul nu este ales corect. Și am să mă explic în cele ce urmează.

În general, scopul unui apel este acela de a solicita o modificare, o rectificare a normelor, a regulilor sau a efectelor lor, pentru a îndrepta ceea ce în opinia apelantului este incorect, strîmb, defectuos. Pe scurt, se cere o schimbare. De obicei, destinatarul este cineva de la vîrful ierarhiei, nu fitecine, ci însuși președintele, ori premierul, ori ministrul. Cu alte cuvinte, părerea mai tuturor expeditorilor de scrisori deschise este că schimbarea stă strict în mîinile, puterea și conștiința altcuiva. Prin însăși această formulă de selecție a destinatarului, expeditorul se exclude automat din rîndul celor care ar putea pune umărul la deblocarea unei frîne, la repararea unei defecțiuni, la soluționarea unei probleme. Se exclude pe el și pe cei din categoria lui. Pînă acum, nu am văzut, nu am citit și nici nu am auzit de vreo scrisoare adresată pe „orizontală": toate pornesc pe „verticală" și, toate, în cele mai multe cazuri, privesc foarte sus, „la polul plus". Altfel spus, îndemnul subînțeles este „Haideți, faceți!" și foarte rar „Haideți să încercăm să facem!".

Am citit nenumărate scrisori adresate ministrului Educației, oricare ar fi fost el de-a lungul timpului, pe diverse probleme, rezonabile sau nu. Dar nu am văzut, spre exemplu, pînă acum, o scrisoare a unui rector către alți rectori și către toate cadrele academice, în care să le ceară să nu se mai lase cumpărați de neicanimeni doritori de titluri de doctori, de pușcăriași care vor să-și reducă timpul de penitență, de politicieni care promit vacanțe în locuri exotice pentru o semnătură pe diplome false.

Mai departe, ar fi importantă, cred, o scrisoare a șefilor de sindicate din învățămînt care să ceară „sindicaliștilor" mai multă preocupare pentru studiu continuu, mai multă inițiativă proprie, mai multă atenție la conduita profesională și la consolidarea pregătirii pedagogice.

Ar fi interesantă o scrisoare a directorilor de școli, care să-și cheme colegii la dialog pe marginea criteriilor de evaluare propuse, de obicei, la pachet cu majorările salariale, pe tema *curriculum*-ului școlar sau a programului ideal pentru elev, și nu pentru norma didactică.

Ar mai fi de așteptat, poate, o scrisoare a părinților adresată tuturor celor care au copii și care să deschidă subiectul atît de spinos al subfinanțării educației, al sărăciei din școli și din casele școlarilor, punînd organizarea unor acțiuni care să aglutineze eforturile particulare, solitare, într-un efort comun pentru obținerea de sponsorizări, pentru susținerea financiară a educației.

Nu am văzut pînă acum – și poate că i-a venit timpul – o scrisoare a profesorilor, care să amendeze punctual derapajele propriei bresle: mită, indecență, abuz, ignoranță, indiferență, derapaje semnalate de presă cu titluri mari, de scandal.

Poate că problemele învățămîntului s-ar mai descîlci și dacă studenții le-ar scrie liceenilor despre dificultățile, dar și bucuriile pe care le aduce viața petrecută pe băncile facultăților sau dacă profesorii de gimnaziu le-ar vorbi învățătorilor despre lipsurile din bagajul cu care elevii trec de învățămîntul primar.

Ceea ce vreau să spun este că sîntem obișnuiți să primim ordine de la centru. Să așteptăm mereu rezolvarea problemelor de undeva din afară. Să invocăm „sfere înalte" și zone de influență. Și nu să căutăm în noi și în preajma noastră soluții, să nu participăm la ele. Și mi-e teamă că această meteahnă o transmitem și generațiilor viitoare: tinerii scriu, după modelul adulților, zeci de scrisori deschise și amare, pline de nemulțumiri și de eșecuri ale sistemului și ale țării, înainte de a vorbi despre încercări proprii sau despre soluții care depind de ei. Văicăreli avem acum, văicăreli vom avea și în viitor.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

REVISAL, ISCIR, CNP

În ce ordine doriți. CNP mi se pare de rupt gura tîrgului. După drumuri istovitoare, somn furat prin coclaurii Strehăii (doar în cotețul cloștii n-am dormit), iată un răspuns de la Strehaia. Dacă vreau să mi se dea titlul de proprietate așteptat de 25 de ani de mine și de familia mea, mi se cer certificate de deces cu CNP. Bunicul meu a murit de 40 de ani. Era Bunicul. Eh, nu-i de-ajuns că mi-a murit, Primăria cere certificate cu CNP. Nu, CNP nu se pune la București, nu la centru, neapărat acolo unde a decedat. Asta în era Internetului. Alta din era Internetului. Mi se cere, ca să mă angajez, REVISAL-ul. Nu știi ce e? Catastiful numărului de ani lucrați în viață. Nu, domnule, nu de la Inspectoratul Muncii, nu, dacă firma e în faliment, e în viață, așa că de la firmă ia adeverință. Ca orice firmă în faliment, normal, arhiva de hîrtie e îngropată. Unde? Undeva în Insula Mare a Brăilei. Păi, unde este ieftin, unde taxele sînt mici. Anii mei, munca mea! Și, în sfîrșit, ISCIR-ul. Nu știu ce este nici acum, dar fără el nu ți se face verificarea centralei termice, dacă n-ai verificarea ți se taie gazele. Uite viață. Cît mă costă? Toate ar putea fi aplicații pe net. Generarea CNP-ului, accesul la anii tăi de muncă, indiferent de soarta firmei, ISCIR-ul, soarta centralei, cheia vieții.

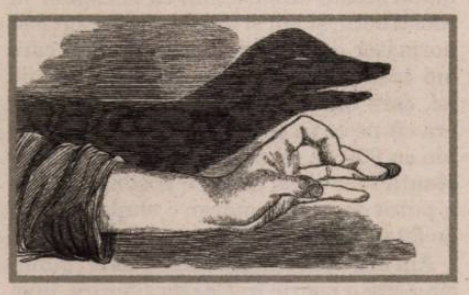

Iaromira POPOVICI

bazar

Anul 1996

Un alt an care merită aniversat, din punctul meu de vedere, este 1996. În ce mă privește pe mine, pentru că atunci s-a născut copilul meu. Dar și în ce privește generația noastră în general, pentru că e anul în care ne-am bucurat electoral (e drept că pentru scurtă durată): Emil Constantinescu a fost ales președintele României, după atîta Iliescu, și cu toții credeam că lucrurile se vor schimba radical.

Spuneam, mai deunăzi, că mă consider un om al anilor '90: atunci, patetic spus, „am pornit în viață". Cred că asta-i perioada care ne definește pe fiecare dintre noi. Dacă anii '80, reprivindu-i, în film și alte cele, mi se par ușor falși, anii '90 îmi par încă firești. Firești, desigur, pentru mine și ale *mele:* cred că psihologic și etic, ba chiar și vestimentar, am rămas cumva acolo, pe dinăuntru (chiar dacă pe dinafară mă străduiesc să fac față schimbărilor și mă dau drept o persoană a anilor 2010-2020).

Împărtășesc, încă, așteptările de Cenușăreasă din *Pretty Woman* (1990, Garry Marshall) și o admir pe Julia Roberts. Idealurile mele de iubire se învîrt între *The Bridges of Madison County* (Clint Eastwood, 1995), *The Age of Innocence* (Martin Scorsese, 1993), *Wild at Heart* (David Lynch, 1990) și *The English Patient* (Anthony Minghella, 1996) și chiar *Ghost* (Jerry Zucker, 1990) (în ciuda inegalității vădite dintre filme) – între pasiune formidabilă și interzisă, dedicație absolută și sacrificiu, iar admirațiile mele nețărmurite și constante, și masculine, și feminine, se îndreaptă în continuare către Meryl Streep, Michelle Pfeiffer, Juliette Binoche, Winona Ryder, Demi Moore, Ralph Fiennes, Nicolas Cage, Clint Eastwood (deși, știu, și între ei sînt unii din „ligi" diferite). Dorințele mele de evaziune, escapism și revoltă sînt reflectate de *Thelma și Louise* (Ridley Scott, 1991), de *Pulp Fiction* (Quentin Tarantino, 1994) și cel mai mult de *Falling Down* (Joel Schumacher, 1993), preferatul meu din mai toate timpurile, oferindu-ne o perfectă imagine a societății de consum, dar și a revoltei împotriva acesteia. Depășit, poate, de mai în spiritul anilor 2000 (deși e făcut în 1999) *American Beauty* (Sam Mendes), în care doar mai nuanțatul personaj interpretat de Kevin Spacey îl poate egala pe cel întrupat de Michael Douglas. Accesiunea socială e, pentru mine, cea din *Forrest Gump* (Robert Zeemeckis, 1994) sau din *Fisher King* (Terry Gilliam,1991). Tot de acolo îmi iau relația cu miraculosul, supranaturalul, completată cu cea – recunosc, mai mult decît naivă – din *Ghost*. Filozofia asupra lumii și vieții o iau din *The Big Lebowski* (Joel și Ethan Coen, 1998). Și lista ar mai putea continua, desigur…

În lumea reală, trăiam, în 1996, după cum spuneam, sub semnul unei duble fericiri: personale și naționale. Cea personală era populată de toate posibilele reprezentări, care mai de care mai idilice, asupra nașterii și creșterii copiilor. Stînd eu mult acasă și privind la serialele de la – încă, pe atunci – fragedul PRO TV (dintre care nu-l mai pomenesc decît pe *Quantum Leap,* cel despre un călător în timp), îmi imaginam viața idilică cu bebelușul după ce acesta se va naște (așa cum, pe un alt plan, la fel de utopic, îmi imaginam viața idilică în România adînc metamorfozată de victoria Convenției Democratice). Imaginarul standard, în ambele cazuri, îmi oferea variante de bunăstare cu floricele și fundițe roz (deși știam că bebelușul va fi băiat, dar chestiile coloristice, am aflat și eu mai tîrziu, sînt doar prejudecăți sexiste).

Copilul s-a născut și a fost, aș zice, ca orice mamă, perfect. Doar că din Maternitate a luat o infecție, așa că a trebuit să ia antibiotice de mic. În apartamentul moștenire temporară de familie în care eram proaspăt mutați nu era apă caldă, fiind, fix atunci, o revizie de o lună. Prizele săreau, mai apărea cîte unul din deja celebrii gîndaci de bucătărie (de talie mică), cîte o inundație. Primele bone pe care le-am avut au fost ori nepricepute, ori nebune (noroc că stăteam și noi cu ele). Una dintre ele ne suna aproape în fiecare zi, la 6 dimineața, să se plîngă de ziua precedentă. O alta a făcut o criză de inegalitate socială, aruncîndu-ne în față că noi mîncăm fripturi, în timp ce copiii ei nu au ce mînca. O a treia m-a certat ea pe mine că nu eram atentă cu copilul.

Tetinele de la biberoane ne-au luat foc, într-o dimineață, pentru că am uitat oala în care fierbeau (așa se dezinfectau pe vremea aceea) mai mult decît trebuia pe foc. Am realizat, încet-încet, că nu avem nevoie de scutece de finet, așa cum ne sfătuise nu mai știu cine din familie, căci existau, de mult, pampersi (!) și nu trebuie să fierbem rufe într-un uriaș cazan pe aragaz, căci există mașini de spălat cu program de fierbere.

Pe fondul tuturor acestor șocuri culturale și revelații, copilul a crescut mare, frumos și deștept, evident, iar noi am supraviețuit. Și ne-am bucurat, alături de întreaga generație, de urmările fabulosului rezultat la alegeri, pînă cînd, la următoarele alegeri, am avut de optat între Iliescu și Vadim Tudor.

„Am avut ghinionul de a nu aparţine unei generaţii“

– interviu cu scriitorul Barbu CIOCULESCU –

Fiul criticului Şerban Cioculescu, scriitorul ***Barbu Cioculescu*** *(n. 1927) a absolvit Facultatea de Chimie la Cluj, Dreptul la Iaşi, Ştiinţele sociale la München şi Institutul de muzică la Viena. A fost şef de lucrări la Academia de agricultură, subdirector al Uniunii Camerelor de Comerţ şi Industrie şi subsecretar de stat la Ministerul Comerţului. În 1934 a fost numit redactor la* Revista Fundaţiilor Regale, *iar în 1935, secretar general al PEN Clubului Român. A publicat volume de poezie, proză, eseuri şi critică literară, memorialistică (selectiv):* Amintirile unui uituc *(2014),* Mateiu I. Caragiale. Receptarea operei *(2004),* Grădini în podul palmei *(2000),* Palatul de toamnă *(1976),* Cerc deschis *(1968). A tradus din Anatole France, A.E. van Vogt, Eugen Ionescu, Alain Finkielkraut ş.a.*

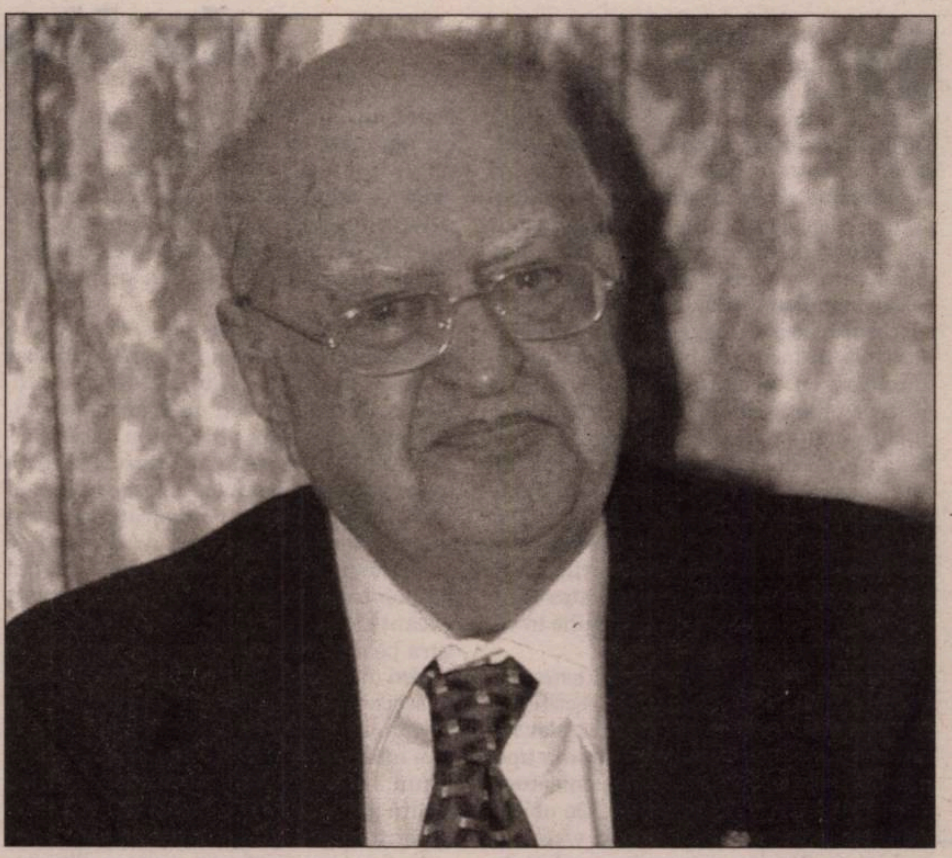

„Aici a lucrat şi a creat, între anii 1936-1988, academician Şerban Cioculescu, critic şi istoric literar“ – str. Turnescu nr. 5, Cotroceni, vizavi de Palat. Cîte generaţii Cioculescu au locuit în această frumoasă casă? Ce ascunde „numele“ Cioculescu?

La noi, exceptînd familiile boiereşti care au acte de prin secolul al XVII-lea, oamenii mai puţin nobili le au de la începutul secolului al XIX-lea, cînd s-au făcut primele înregistrări de naşteri şi botezuri în ţară şi cînd, în satul Bălţaţii de Jos din Mehedinţi, s-a născut Stanciu Mazilu zis Cioc, pe la 1820 şi ceva. Erau deci săteni înstăriţi – „mazil“ asta însemna, era echivalentul răzeşilor moldoveni.

Familia are patru generaţii de intelectuali, pentru că Ştefan Cioc, străbunicul meu, a fost primul ţăran din Bălţaţii de Jos care a purtat pălărie. Nicolae Cioculescu, bunicul meu, inginer naval, la 15 ani a compus imnul liceului din Turnu Severin, care s-a cîntat prin 1877: „Din Carpaţi pînă la Mare / Din Carpaţi în răsărit / Să strigăm cu mic, cu mare, / Visul nostru s-a-mplinit“. Băiatul meu este a patra generaţie de intelectuali – cercetător ştiinţific şi autor de cărţi de teorie, evident că aparţine acestei branşe; poartă şi numele Şerban. Putem deci vorbi de patru generaţii, fără nici un fel de exagerare, ceea ce pentru societatea românească e destul de bine, ţinînd seamă de faptul că – repet – nu avem documente pentru marea majoritate a populaţiei. Catagrafia boierilor moldoveni înregistra cam 2500 de familii boiereşti, şi tot atîtea şi munteni.

Aţi prins schimbarea de regim la o vîrstă adolescentină. Cum aţi perceput acel moment? Eraţi întrucîtva „pregătit“ de atmosfera din familie, se simţea „în aer“, în afară de veştile oficiale transmise la radio?

Momentul 23 August 1944 a găsit societatea românească foarte împărţită, scindată. Mulţi au fost îngroziţi ştiind că vin ruşii şi că va fi un tăvălug, alţii au fost bucuroşi că s-a încheiat războiul şi că au schimbat tabăra. Aşa că, în aceeaşi noapte în care tata a destupat o sticlă de şampanie, foarte bucuros de schimbarea făcută, vedeam camioane trecînd în sus şi-n jos, cu ofiţeri şi soldaţi. Nu mai ştiau nici ei pe ce lume sînt. În casă, atmosfera a fost totdeauna democratică, de stînga. Tata era de stînga, un om moderat în principii, dar foarte decis, şi care le aplica şi în viaţa particulară, prin faptul că era foarte echilibrat şi nu avea porniri. Era un om pe care nu l-am văzut niciodată, de pildă, mînios. În genere, prefera zîmbetul şi buna dispoziţie. De exemplu, la masă era absolut interzis să te certi sau să se schimbe vorbe grele între comeseni.

Nu pot zice că am prevăzut actul de la 23 August, deşi se simţea că ceva trebuie să se întîmple, pentru că ruşii ocupaseră deja jumătate din Moldova, se apropiau de linia Galaţi-Nămoloasa. Ceea ce s-a întîmplat la 23 August a fost o schimbare de ultim moment a jocului de cărţi. Cînd au ocupat Bucureştiul, avînd grijă să intre întîi cu divizia „Tudor Vladimirescu“ şi cu steagul românesc, lumea i-a aplaudat pe ruşi şi i-a primit cu flori.

Societatea românească era scindată. O minoritate era germanofilă. Marea majoritate a societăţii însă – mă refer la societatea intelectuală, fiind de formaţie franceză şi fiind o generaţie care îşi făcuse studiile în Franţa, care avea biblioteci de cărţi franţuzeşti, care citea la Bucureşti presa franceză – a suportat destul de prost alianţa cu nemţii. Fapt imposibil de evitat fiindcă, dacă nu ne aliam cu ei, ne ocupau. Alegere nu prea a fost. Actul de la 23 August a fost impus de necesităţi. Nu se poate pune problema dacă a fost sau n-a fost bun. El a fost impus de realităţi. Nu puteam continua războiul. Venea toamna, trebuiau să se deschidă şcolile. În oraşe, care se aflau sub bombardament american – ministerele erau toate evacuate din Bucureşti în oraşe de provincie şi ar fi trebuit să revină –, se simţea că trebuie să se întîmple ceva înainte de 1 septembrie. Şi a fost acest 23 August, curajos realizat. Ceea ce a făcut atunci Regele Mihai a fost un act de un curaj extrem şi de maximă îndrăzneală politică.

> *Ştefan Cioc, străbunicul meu, a fost primul ţăran din Bălţaţii de Jos care a purtat pălărie.*

Normator, corector, poet

Cînd aţi intrat la facultate şi cînd aţi absolvit? În facultate aţi studiat ceea ce vă interesa, cursurile erau politizate, se simţea „mîna“ rusească?

Am intrat la facultate în 1947 şi am ieşit în 1956, la Facultatea de Drept. Adică am urmat trei ani la cursuri de zi şi apoi am reluat, după ani de zile, la fără frecvenţă, ţinîndu-se seama de cei trei ani pe care-i făcusem la zi. Asta ca să am totuşi o facultate şi să nu fiu singurul din familie care să fi rămas doar cu bacalaureatul, ar fi fost o ruşine. A fost mai mult o ambiţie de familie. Dar această diplomă mi-a prins bine pentru că la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu“ a fost echivalată cu diploma de la Litere.

Din ce motiv aţi fost dat afară din facultate?

Încă din anul I, în facultate se formase un mic grup alcătuit din tineretul liberal licean intrat în facultăţi. Eu nu eram liberal, dar eram prieten cu ei. Acest grup era motorul anticomunist din facultate. Şi chiar am izbutit să răsturnăm comitetul de an, propus de către UNSR, şi să alegem un comitet dintre noi, ceea ce a făcut să fim foarte rău văzuţi. Aproape toţi au fost daţi afară din facultate încă din primul an. Eu am izbutit să ajung în anul II cînd, după ce am luat toate examenele, am fost chemat şi mi s-a spus că am rămas repetent pentru că nu m-am prezentat la nici un examen. Era ca-n Kafka. Mi s-a spus: „Iată ce se întîmplă, dumneata n-ai avut frecvenţă“; „Fără frecvenţă nu m-aş fi putut prezenta la examene“; „Da' dumneata nu înţelegi că nu te-ai prezentat?“; „Dar acestea sînt notele pe care le-am luat la examene“; „Cum era să iei note la examene dacă nu te-ai prezentat?“ Asta a fost discuţia între mine şi profesorul respectiv. Am fost cinci în situaţia de a ni se retrage frecvenţa după ce dădusem examenele. Ulterior, trec odată pe la facultate şi mă văd admis. Adică trecusem în anul III. În anul III, o parte din examene se dădeau iarna şi o parte vara. Cele patru examene de iarnă le-am luat. Cînd să intru în sesiunea de vară, la una din materii nu mi s-a dat frecvenţa şi atunci am rămas repetent automat. Ca repetent, taxa era dublă, lasă că trebuia să iau anul de la început. Taxa mea de facultate în primul an fusese 1000 de lei, eram în comitetul de an. În anul II – 12.000, nu mai eram în comitet, în anul III – 170.000. Dacă rămîneam repetent trebuia să plătesc 170.000 plus încă pe atîta, adică valoarea casei. Evident că nu m-am mai reînscris. A fost o modalitate de a mă îndepărta din facultate. Am fost şi ultimul care am zburat în acest fel. Cît despre ceilalţi – Colea Hehegariu, de pildă, a fost împins pe scări în jos, deci fizic. Mie mi-au făcut această manevră de subsol, să zic aşa. Asta era prin 1950.

În 1956, bunul meu prieten Costel Mareş, care ulterior a plecat în Germania, mi-a spus: „Uite ce e, e momentul să te reînscrii în facultate“. Şi m-am reînscris la fără frecvenţă. N-am mai avut nici o dificultate în facultate. Dar, repet, nici o singură zi nu am lucrat în domeniul specialităţii mele, ca să zic aşa, adică Dreptul.

Parcursul dvs. profesional a fost unul lin, firesc, sau a trebuit să apelaţi la formule machiavelice pentru a vă putea afirma şi menţine în rîndul întîi al intelectualilor/publiciştilor vremii?

Foarte mult timp nu am avut acces în domeniul cultural, pentru că acest domeniu aparţinea exclusiv cadrelor partidului sau acceptate de către partid. Era o lege secretă care spunea acest lucru, de care n-am ştiut nimic. Împreună cu colegii mei daţi afară din facultate am urmat o şcoală de şase luni ca normator în construcţii, şi ani şi ani de zile eu am fost normator de fabrică şi şantier. Din care am trăit, căci aveam o leafă de 875 de lei, care era socotită o leafă bună. Tata era cît pe ce să obţină un post la Patriarhie cu 600 de lei pe lună şi în ultimă instanţă i s-a spus că nu e posibil. Deci n-a putut avea nici măcar o slujbă de 600 de lei pe lună.

Am intrat în cîmpul literar încet, publicînd cîte o poezie în *Gazeta literară,* apoi mi-au publicat şi o pagină de poezie. Cei cu care lucram în atelier n-aveau habar de lucrurile astea şi nici nu le aduceam la cunoştinţă, ca nu cumva să fiu dat afară, pentru că acolo era un mediu muncitoresc. Nu era un mediu stricat, pentru că aceşti oameni erau mai corecţi de felul lor decît intelectualii, nu se mîncau între ei, îşi făceau treaba lor, erau oameni dintr-o bucată, care îşi făceau treaba, pur şi simplu. Nu pot zice că m-am simţit înjosit fiind normator sau că m-am simţit nedreptăţit. Era o modalitate ca oricare alta de a-mi cîştiga existenţa. De altfel, înainte de a fi normator, am fost cîţiva ani corector la Editura Ştiinţifică şi la Editura pentru Literatură, pînă cînd a apărut acel decret că nu puteai lucra în domeniul culturii decît ca membru de partid. Atunci n-am mai găsit nicăieri un post de corector, care însemna foarte mare lucru. Şi poetul Petre Stoica fusese întîi corector, şi criticul literar Gabriel Dimisianu, şi prozatoarea Sânziana Pop şi poetul Ion Gheorghe, o serie întreagă de scriitori au început prin a fi corectori la cîte o revistă literară.

A fost o trecere înceată către cîmpul literaturii, aproape neobservată, pe măsură ce s-a produs aşa-numita liberalizare de prin anii '62-'68, anii morţii lui Dej şi

primii ani ai lui Ceaușescu, pînă cînd noul regim s-a așezat bine pe locuri și cînd literatura a fost lăsată cam de capul ei. Atunci am putut și eu să reintru în cîmpul literaturii, afirmîndu-mă cînd și cînd, pentru că totuși locurile erau cam ocupate. Printre altele, eu am avut nu durerea, cît ghinionul de a nu aparține unei generații. Poeții care au ieșit la iveală în acel moment, '64-'65, adică Nichita, Cezar Baltag, Marin Sorescu, Pituț, erau mult mai tineri decît mine, erau înglobați în altă generație. Ei au fost o generație, eu nu am avut generație, am fost un singuratic, și rămîn un singuratic, pînă la urmă, mai cu seamă că aceia cu care am pornit la drum, adică „kalendiștii", erau mult mai mari decît mine ca vîrstă – Tonegaru, născut în 1919, Pavel Chihaia, cu vreo cinci ani mai în vîrstă, eu eram cel mai tînăr în mica lor familie.

„Turnătoria era obligatorie prin Constituție"

Dacă ar fi să faceți un portret global al Securității comuniste, care ar fi principalele ei mecanisme de funcționare? Asta ca o lecție pentru cei mai tineri.

În trecut, Securitatea nu-l apăra pe cetățean, ci se apăra pe ea însăși, mai cu seamă apăra regimul. Și, de fapt, reprezenta teroarea. E foarte greu pentru cineva care s-a născut după căderea comunismului să-și dea seama ce presiuni asupra societății exercita nu atît Securitatea, cît „umbra" Securității, obsesia Securității, într-o societate cu 200.000 de turnători și unde, de fapt, turnătoria era obligatorie prin Constituție. Căci orice cetățean era *obligat* ca acolo unde se produc acte împotriva orînduirii să le denunțe. Or, simpla bîrfă la adresa regimului era un act de ostilitate împotriva Puterii, un act împotriva clasei muncitoare. Într-o țară în care fiecare om își avea un dosar de cadre și în care nici unul din dosarele de cadre nu era curat – pentru că nu exista om care să nu aibă fie un unchi popă, fie un bunic care să fi avut măcar zece hectare de pămînt, fie un văr la pușcărie, fie altul care încercase să treacă Dunărea, fie un nepot în străinătate, cu toatele erau mijloace de șantaj masiv – trebuia să fii cît se poate de cuminte și să dai randament și să nu superi cu nimic, pentru că erai de îndată penalizat.

Și mai era ceva: regimul izbutise să dreseze un popor întreg, fiecare să simtă o vinovăție ascunsă. Toată populația era dresată. Să nu uităm că acest regim a durat 45 de ani. În Franța nemții au stat cinci ani, în momentul în care Franța s-a eliberat, s-a aflat, de pildă, că mai mulți francezi se înrolaseră în SS, ca să lupte pe frontul de Est, decît în Rezistență. Deci o parte din populație trecuse de partea nemților, asta numai în cinci ani. Ce s-ar fi întîmplat dacă Franța ar fi stat sub ocupație germană 45 de ani nu se gîndește nimeni. La noi această ocupație a fost de 45 de ani. Pe de altă parte, a căzut asupra unei țări care avea o elită remarcabilă, dar o pojghiță foarte subțire, în sensul că aveam personalități de talie europeană și chiar mondială, în toate domeniile – și al culturii, și al medicinei, și al matematicii etc. –, dar, cum s-ar zice, cîte unul pentru fiecare specialitate, elită care a fost complet distrusă, fenomen ce s-a resimțit puternic după căderea comunismului.

În momentul în care comunismul a căzut, n-a existat un om de finanțe din vechiul regim, care să poată lua cuvîntul cu autoritate, n-a existat un om al legilor, din trecutul regim, cu autoritate, care să poată relua construcția legilor dintr-un anumit punct de vedere. De acest lucru societatea nu și-a dat seama pentru că ea însăși fusese realcătuită. Te gîndești la o statuie pe care artistul o face, poate să fie că o femeie frumoasă și căreia să-i schimbe trăsăturile și să facă un monstru. Comunismul crease totuși un om nou. Speranța noastră că acel „om nou" n-a existat este o speranță deșartă. El a existat și *încă* are în societatea noastră reprezentanți. Nu mă refer la cei nostalgici, pentru că aceia au rațiunea lor, au adevărul lor. Regimul a scos oameni din clasa cea mai de jos și i-a școlit, le-a dat apartamente, le-a dat posturi, oamenii ăștia au de ce tînji după vechiul regim și mulți dintre ei o fac.

Oamenii nu se gîndesc însă cum ar fi arătat România dacă n-ar fi avut un singur an de comunism. Pentru că, în momentul în care lucrurile s-au alterat în societatea românească, în momentul izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial, cînd în anul următor am pierdut jumătate din Ardeal, Basarabia, Sudul Dobrogei, cînd au venit legionarii, cînd au venit comuniștii, adică atunci cînd totul s-a tulburat, în acel moment societatea românească era destul de apropiată de cea occidentală, în general vorbind. Desigur că majoritatea țării era încă alcătuită din țărani, țara era bogată, dar cu oameni săraci. Acesta este un adevăr. Nu e mai puțin adevărat că nivelul general al României se apropia foarte mult de cel occidental. Să nu uităm, de pildă, că în cultură cei douăzeci de ani ai interbelicului rămîn pînă astăzi momentul de vîrf al culturii, al literaturii, al tuturor artelor românești. Sigur că această societate a fost decerebrată. Pînă azi acest lucru se resimte și este dureros că tinerii pleacă în străinătate, la facultăți de prestigiu, și probabil că nu se mai întorc.

Securitatea nu-l apăra pe cetățean, ci se apăra pe ea însăși, mai cu seamă apăra regimul.

E un lucru trist și e la fel de trist ca și căderea demografică a țării. La urma urmei, cîte păcate a avut regimul Ceaușescu, dar prin simplul act al interzicerii avortului, care este un act barbar, populația României crescuse la 21-22 de milioane. Ca acuma să fie 20 și se pare că în 2050 vom ajunge la 16 milioane. Într-o țară care are 1,5 milioane de unguri și 1,5 milioane de țigani, pe care îi scoți din populație, deci nu sîntem chiar așa de mulți români în România. Și mai sînt și rutenii, și încă alte zece popoare – iată o soartă viitoare destul de problematică și cu o societate care se cristalizează din ce în ce mai mult pe bani, pe această latură materială, care e mondială, ce-i drept, dar care are un cusur principal pentru noi, românii – deznaționalizează.

Informator vs *agent de influență*

V-ați considerat un om „îndosariat"? Ce însemna cuvîntul „dosar" în acele timpuri, dar astăzi?

Întîi de toate, trebuie lămuriți foarte bine anumiți termeni: ce înseamnă să fii informator, ce înseamnă să fii agent de influență, pentru că altminteri arunci asupra unui om o învinuire. Din punctul meu de vedere, informator a fost acea persoană care a semnat un contract cu Securitatea, Securitatea i-a dat și un nume de cod sub care prezenta dări de seamă care nu erau neapărat denunțuri, cît informări, care puteau fi negative sau pozitive, dar care ajutau Securitatea să cunoască amănunțit societatea românească în genere, la toate nivelurile. Dacă cuiva i s-a cerut să dea informații despre cineva, referințe mai cu seamă, și a dat aceste referințe sub semnătură, el nu mai este un informator, el a făcut un act public. Informatorii au fost cei care au lucrat în întuneric. E o mare diferență și, oriunde sînt dați la iveală informatori, este vorba de oameni care au semnat un asemenea angajament. Și un asemenea angajament au semnat și Virgil Cîndea, și Petru Comarnescu, și au avut numele lor de cod. Lucrul ăsta trebuie foarte bine înțeles. Cît de vinovat a fost fiecare, asta e o problemă foarte complicată.

Starea de spirit în care cineva devine informator nu poate fi lesne explicată. Foarte interesantă a fost declarația lui Alecu Paleologu: prima dată cînd i s-a făcut această propunere a refuzat și anchetatorul i-a tras o pereche de palme. A doua oară cînd i s-a făcut din nou propunerea, cel care i-a făcut-o s-a purtat cu blîndețe, civilizat, și atunci Alecu a acceptat. Un declic sufletesc care în acel moment a fost hotărîtor. Un sas care a scris *Cocoșul decapitat* – Eginald Schlattner – spune că e un fenomen pe care un om liber nu-l înțelege. Cei născuți astăzi pot să trăiască sub apăsarea problemelor materiale, dar nimeni nu-i mai obligă astăzi să fie agenți acoperiți sau informatori, decît dacă vor ei. Atunci era situația unei presiuni sociale și politice extreme în statul polițienesc care părea că va fi etern. Foarte mulți oameni au trăit și au murit în comunism, au ajuns bătrîni în comunism tot așteptînd să se termine coșmarul. În genere, cei care au avut posturi mari au trebuit să facă mari concesii politice. Asta este de la sine înțeles. Dacă pentru un post de amărît de corector trebuia să treci prin atîtea și atîtea filtre, Joli a avansat pe posturi tehnice. Sigur că dacă e să fii rector la o facultate trebuie să fii agreat de regim, dar nu înseamnă că trebuie să fii turnător.

Tata a fost director general al Bibliotecii Academiei, a fost șef de catedră, dar niciodată nu s-a pus problema să fie turnător. Mai ținea conferințe pe la Școala de Război, erau generali respectuoși, îl luau cu mașina, îl aduceau acasă cu mașina. Cam asta a fost și situația lui Vasile Drăguț. La situația lui e aproape imposibil să fi fost informator. Nu li se cerea. Nu știu care a fost situația lui ca student, adică a primilor lui pași în profesie. În momentul acela nu ne-am frecventat, au fost cei doi ani de zile sau trei cît eu am fost bolnav. N-am idee ce s-a întîmplat cu el atunci. Faptul că a fost un om respectat și iubit înseamnă că n-are pete pe conștiință, pentru că lucrul ăsta s-ar fi știut, și cineva mi-ar fi spus: „Bagă de seamă că a făcut cutare lucru..." Nu mi-a venit nici un fel de bîrfă, ca să zic așa. Nu mi-a spus niciodată nimeni nimic rău despre dînsul.

a consemnat Ruxandra MIHĂILĂ

PUBLICITATE

Pentru prima dată în istoria de șapte ani a listei Gânditorilor Globali, majoritatea prezențelor sunt de sex feminin – sunt 61 de femei și 60 de bărbați. În sine acest lucru reprezintă mai puțin un record pentru femei cât un semn că FP se normalizează, descoperind faptele realizate, în fiecare domeniu, de femei cu reale superputeri – care transformă lumi, schimbă vieți, sparg bariere intelectuale, au creativitate și determinare. – *David Rothkopf, CEO și editor FP Group*

Ediție specială Top100 Gânditori Globali, decembrie 2015 / ianuarie 2016

MERSUL LUMII, PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

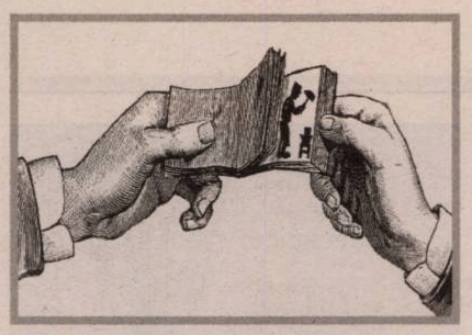

Marius CHIVU

feedbook

Dimensiunea Solenoid (III)

● **Mircea Cărtărescu, *Solenoid*, Editura Humanitas, 2015.**

Spuneam data trecută că tema cărții este încercarea de evadare a protagonistului din propriul corp și din realitate, din „mintea îmbrăcată în carne, din carnea îmbrăcată în cosmos". Lumea e un puzzle multidimensional, o închisoare metafizică limitată de cele cinci simțuri și între cele trei dimensiuni. În zbaterea sa prin viață și prin cartier căutînd ieșirea-înălțarea-iluminarea, profesorul animat de un sentiment al predestinării încearcă să dezlege o ecuație în care, de fapt, se află înlănțuite toate necunoscutele lumii. Nimic nu e insignifiant pentru că nimic nu e ceea ce pare a fi într-o dimensiune paralelă („nu-mi puteam permite să ignor nici un por al enormului burete în care trăiam: fiecare dintre ei putea fi Ieșirea"), de unde și obsesia găsirii sensului-cifrului evadării din lume în orice însemn care este deopotrivă cod, ghid și dovadă: personaje, locuri, obiecte, numere și citate stranii, manuscrise în limbi necunoscute, obiecte imposibile, desene escheriene / cuburi rubikiene / benzi moebiusiene, tatuaje, teseracte și politopi, teorii matematice și de fizică, experimente anatomice și onirice.

Solenoid *semnifică și un „nod de operă".*

Protagonistul trăiește în mijlocul unei hărți la o scară mult prea mică pentru a avea perspectiva planului cosmic, a propriei sale dimensiuni limitate și limitatoare: „Sîntem ca niște oameni desenați pe o foaie, în interiorul unui pătrat. Nu putem trece de liniile negre, și ne epuizăm scotocind, de zeci și sute de ori, fiecare colțișor al pătratului ca să dăm de o fisură. Pînă cînd unul dintre noi înțelege deodată, pentru că a fost predestinat să înțeleagă, că nu se poate evada în planul foii. Că ieșirea, largă și ușoară, e perpendiculară pe foaie, în inconcenvabila pînă atunci a treia dimensiune. Astfel încît, spre uluirea celor rămași între cele patru linii de pluș, alesul sparge deodată crisalida, întinde aripi enorme și se-nalță ușor, aruncîndu-și umbra, de sus, în fosta lui lume." Este aceasta descrierea Înălțării? Căci ce este Înălțarea dacă nu Ieșirea, evadarea într-un plan superior?

Solenoidul devine agentul evadării într-o altă dimensiune. Tehnic vorbind, solenoidul este un producător de cîmp electromagnetic care modifică proprietățile spațiului din jur și, implicit, percepția umană. Casa protagonistului este construită pe un solenoid care modifică cîmpul gravitațional, ceea ce face posibile minunatele acuplări în levitație cu Irina, alături de care, în cele din urmă, profesorul se va retrage din lume în dimensiunea metaforică a dragostei (apropo, asemenea efectului fluturelui, finalul poate fi consecința unui mic gest de la pagina 91 a cărții). Bucureștiul, fabulosul oraș decrepit, se află pe o serie de solenoizi care, în cele din urmă, îi vor asigura înălțarea în cea mai spectaculoasă scenă a cărții. Importanța solenoidului rezidă tocmai în înfrîngerea legii gravitaționale. Dar un solenoid este și o figură matematică ce ține de topologie, de geometrie: solenoidul este un atractor matematic care organizează ce e iregular, care ordonează tot ce e difuz. La nivel narativ, toate personajele importante din carte sînt niște atractori: și inventatorul, și colegii de cancelarie, și Irina, și bibliotecarul... Din acest punct de vedere, importanța solenoidului rezidă în aglutinarea informațiilor și a experiențelor din toate sferele cunoașterii. Pentru că această carte oferă o desfășurare de forțe care depășesc planul literar. Manuscrisul profesorului este, în același timp, un tratat de parazitologie *fantasy,* matematică abstractă, fizică teoretică și istorie alternativă.

De fapt, ce este manuscrisul profesorului? A fost eșecul său literar real sau lungul său poem intitulat „Căderea" a depășit cu mult, nu orizontul de așteptare, dar pe cel de înțelegere al celor care se ocupau și se pricepeau „doar" la literatură? Naratorul acestui disperat manuscris nu vrea să fie încă un fals profet literar: „Nu trebuie să scrii cu adevărat decît Biblii, decît evanghelii". De aceea, manuscrisul său, deopotrivă elegiac și halucinant, dezolant și spectacular, oniric și paranoic, criptic și cartografic, vizionar și agnostic, și al cărui singur destin posibil este distrugerea prin foc, se vrea o posibilă teodicee (după cum l-a numit Radu Vancu), o evanghelie alternativă și tragică ce conține o Apocalipsă fără Geneză, evanghelia unui ales care, trimis „cu mesaj de izbăvire" în lumea sarcopților scabiei, eșuează să-i mîntuiască (întregul episod este uluitor), așa cum altădată un alt trimis în lumea ființelor umane s-a înălțat la Ceruri lăsîndu-ne în aceeași necunoaștere-disperare-conștiință-condiție tridimensională.

La nivelul creației cărtărești, *Solenoid* semnifică și un „nod de operă" prin felul în care, ca un atractor narativ, atrage toate mărcile, temele, obsesiile literare din toate celelalte cărți ordonîndu-le într-o schemă piramidală. Asemenea lumii subterane dezvăluite odată cu înălțarea Bucureștiului, *Solenoid* ascunde legături cu toate celelalte cărți ale sale, cu care comunică, din care se „hrănește" și deasupra cărora se înalță. Primele două sute de pagini vin dinspre *Orbitor,* după care romanul se populează cu vizitatorii, entitățile misterioase din jurnale, revizitează topografia *Nostalgiei* și aventurile identitare adolescentine din *Travesti,* pagini întregi fiind poezie la propriu, bucăți desprinse parcă din marile sale poeme de altădată. Și tot așa, se pot face nenumărate legături și analogii.

În receptarea de pînă acum a cărții s-au făcut destule referințe la Pynchon (idolul declarat al lui Cărtărescu), dar și la alte mari nume, de altfel foarte evidente, din literatura lumii. Unul este Kafka – descinderea în lumea sarcopților scabiei fiind o metamorfoză teologică kafkian-swiftiană, deși la fel de bine poate fi invocat filmul din 1966 *Fantastic Voyage* de Richard Fleischer, în care echipajul unui submarin este trimis cu o misiune de salvare în sistemul circulator al unui savant. Un altul este Borges (în *Solenoid* apare, la un moment dat, chiar un Aleph, nu doar tema bibliotecarului, a manuscrisului, a conspirației tlöniene), apoi Nabokov (în ceea ce privește limbajul sofisticat, cu un lexic de o varietate ametitoare, împrumutat din toate domeniile; numai Cărtărescu poate folosi „pusilanimitate" în loc de „frică"), sau, de la noi, Arghezi *(Cimitirul Buna-Vestire* fiind cea mai „cărtărească" operă din literatura română). Pot fi însă invocate și alte nume cu care Cărtărescu împarte măreția literară: istoriile celor doi Nicolae, Minovici și Vaschide, personaje reale cu biografii țesute în ficțiunea cărtărească, seamănă cu ceea ce face E.L. Doctorow în *Ragtime;* iar prin amplitudinea narativă, David Mitchell ar putea fi din aceeași ligă.

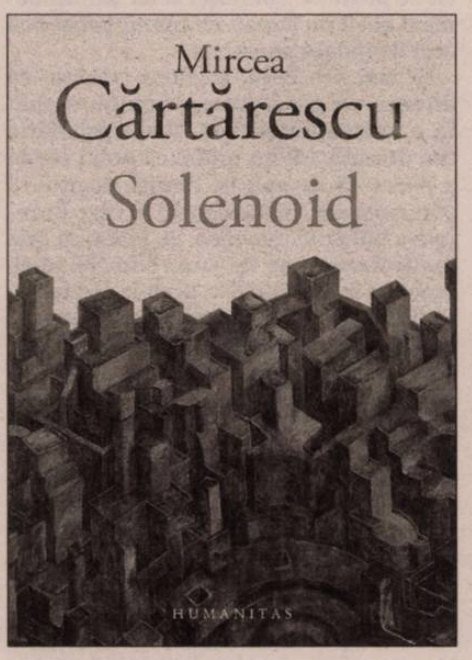

Dar *Solenoid* este, conștient/voluntar sau nu, și un extraordinar atractor al unor idei/motive prezente în cultura populară a acestei epoci. Dacă e să mă refer doar la cinematografie, spre exemplu, cineva a adus în discuție *Interstellar* al lui Christopher Nolan, deși ar fi trebuit mers la modelul *Odiseii spațiale 2001* a lui Kubrick, mai ales pentru scena în care protagonistul, urmărind-o pe Ștefana, se întîlnește pe sine copil. Eu aș menționa și *Prometheus, prequel*-ul *Aliens*-ilor regizat de Ridley Scott (de altfel, imaginarul tehno-gotic și mașinăria organică a scaunului stomatologic din podul casei-vapor are destule în comun cu creațiile mecanomorfe, biomecanice ale lui H.R. Giger, creatorul xenomorfului din seria *Alien,* care este, de fapt, un parazit supradimensionat precum cei din dioramele fabricii părăsite), unde, ca și în cazul statuii Damnării care-l strivește pe prichetistul Virgil, un Inginer al Universului îl sfarmă pe omul care îndrăznește să-l întrebe sensul vieții. Sau *Martyrs* de Pascal Laugier, un horror pe tema martirajului indus ca posibilă cale de iluminare. Dar la fel de bine ar putea fi invocate și alte opere ale cinematografiei SF, de vreme ce *Solenoid* este el însuși un blockbuster narativ: o epopee a cărei frumusețe stilistică și al cărei imaginar spectacular sînt concurate doar de profunzimea întrebărilor și semnificațiilor.

Despre această carte se va scrie oricum multă vreme de aici încolo fără ca vreodată să avem impresia că i s-a contemplat suficient mecanismul, că toate legăturile au fost întrevăzute, că a fost cu adevărat și definitiv „citită". Asemenea solenoidului, cîmpul de semnificație al operei cărtăresciene se va modifica la infinit în interacțiunea cu fiecare cititor. Pentru că aceasta este proprietatea unei capodopere.

PUBLICITATE

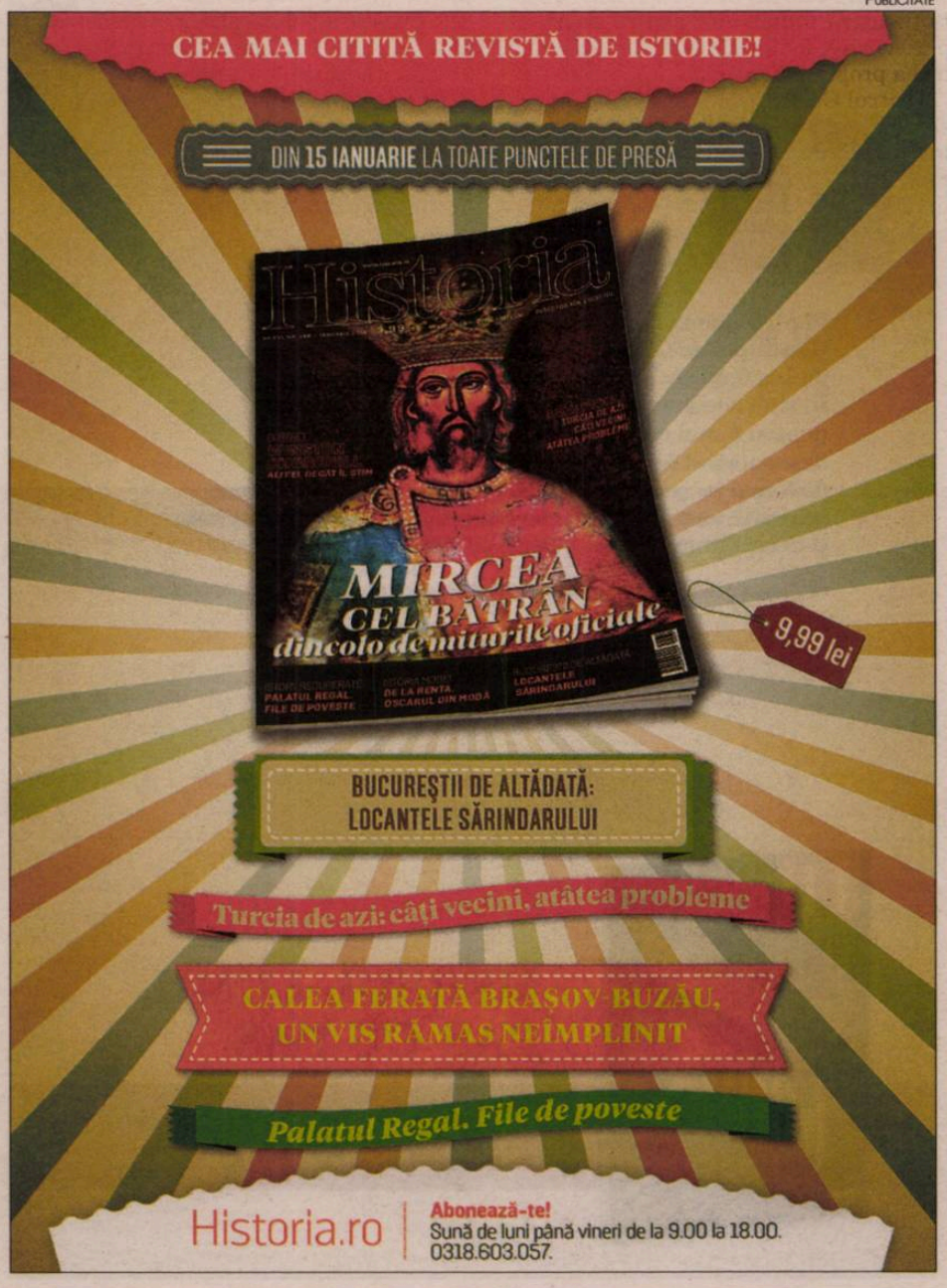

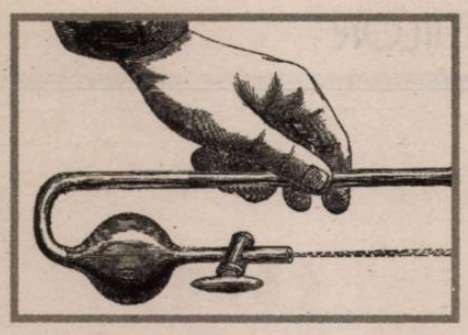

Oana STOICA

rosencrantz & co

Discursuri coregrafice

● ***Simuliert*. Un spectacol de Sergiu Matiș; muzica: Vlaicu Golcea; dramaturgia: Mila Pavicevici; costumele: Cristina Milea. Cu: Idris Clate, Georgeta Corca, Judith State / Andreea Belu, Richard Hladik, Ioana Iacob, Horia Săvescu. O coproducție CNDB-TGST.**

De ani buni, dansul contemporan din România încearcă să invadeze „noi" teritorii (teatrul). Demersul ia forma unei lupte în toată regula, în condițiile în care, deși aceste teritorii au fost cucerite de mult prin alte părți (unde dansul se insinuează deja în alte spații, cum ar fi muzeele), asaltul local durează de ceva vreme și încă nu i se prevede un final. Tolerat sporadic sub forma galelor sau a vreunui spectacol străin găzduit, dansul contemporan nu este încă o prezență firească pe scenele dramatice, deși afinitățile sale sînt mai degrabă cu teatrul și performance-ul decît cu baletul. Situația lui în România este marcată de precaritate materială și de un public restrîns (cultura contemporană nu se studiază la școală, prin urmare nu se dezvoltă curiozitatea potențialilor spectatori pentru noile limbaje artistice, astfel încît aceștia rămîn blocați în tipare culturale conservatoare). Astfel se explică permanenta ofensivă a dansului pentru spații de performare, fonduri, spectatori sau definirea propriei identități.

Teatrul German de Stat din Timișoara se află la a treia producție de dans contemporan, după *derdiendans* de Florin Fieroiu și *Hotel PM* de Andreea Gavriliu. Este unul dintre puținele teatre dramatice deschise spre acceptarea pe propria scenă a altor limbaje performative. *Simuliert* este o coproducție între Centrul Național al Dansului și Teatrul German, realizată în urma unei licitații de proiecte. Este un spectacol de autor, scenariul și coregrafia aparținîndu-i lui Sergiu Matiș, tînăr coregraf clujean stabilit la Berlin, unde lucrează propriile performance-uri și colaborează cu staruri (spectacolul *Continu* realizat de Sascha Waltz, în care dansează Sergiu Matiș, a fost prezentat în Festivalul Internațional de Teatru Sibiu 2013).

În *Simuliert* este imaginat un univers postuman în care omul este înlocuit de cyborg. Discursul performativ se raliază literaturii SF, filozofiei materialiste și ontologiei orientate spre obiect (Graham Harman) și culturii cibernetice. Matiș se raportează la curente filozofice și teorii culturale actuale, ceea ce poate face discursul performativ dificil de receptat de către spectatorul autohton căruia îi lipsesc aceste informații (lipsa educației privind cultura contemporană, care ar trebui să se facă la nivel general în școală, se resimte acut în societatea românească, defazată în raport cu arta timpului său). *Simuliert* este o distopie care materializează premoniția sumbră a unui viitor în care ființa umană se robotizează: apar omul-marfă, omul-gadget, omul fără identitate. Cyborgii sînt rezultatul unui capitalism în care ființa umană nu mai creează mașini, ci devine ea însăși una. Ceea ce prefigurează Matiș este o extremă a societății contemporane în care omul și arta se golesc de conținut și de afect, rămîn forme goale, recipiente pentru vid. Roboții umanoizi încearcă să recupereze plăcerea prin explorarea corpului ca instrument în sex și în artă. Iar această lume, în care sexul este doar un impuls mecanic, regretă absența sentimentelor și a corpului viu și vibrant. În *Simuliert*, fiecare performer are propria sa evoluție, propriul traseu coregrafic, singurul punct comun fiind absența afectului. Unul din momentele puternice din spectacol este acela al unei orgii pe întuneric în care muzica lui Vlaicu Golcea susține dinamica sexuală. O orgie auditivă care se resimte în corpul fizic al spectatorului datorită vibrațiilor muzicii. În spectacolul lui Sergiu Matiș, cyborgii viitorului au nostalgia sufletului dispărut.

„...un univers postuman în care omul este înlocuit de cyborg."

● ***Dezorient Express*. Un spectacol de Andrea Gavriliu; scenografia: Irina Moscu; muzica originală: Mihai Dobre, Alex Pop; conceptul video: Iustin Andrei Surpănelu; *light design:* Lucian Moga. Cu: Andrei Elek, Robert Pavicsits, Cecilia Donat, Alina Danciu, Angela Petrean-Varjasi, Marian Parfeni, Radu Vulpe, Ștefan Statnic, Carmen Vlaga-Bogdan. Teatrul Clasic „Ion Slavici", Arad.**

Andreea Gavriliu are o altă abordare a spectacolelor coregrafice, mai aproape de teatralitate. *Dezorient Express* este o introspecție în visele comice, romantice, angoasante ale unui potențial pasager care pleacă din stația *eu* pentru a ajunge în stația *noi*. Acest parcurs în intimitatea emoțională a unui bărbat tînăr ia forma unei călătorii cu trenul în timpul căreia apar personaje puternic teatrale. Coregrafa operează cu serii de cîte trei personaje – tineri, bătrîni, femei, bărbați – care bîntuie prin trenul cu care El traversează propriile sale lumi interioare pentru a-și întîlni sufletul (și trupul) pereche. Andreea Gavriliu utilizează instrumente teatrale în conturarea caracterelor, dar jonglează coregrafic cu formele și volumele într-o vizualitate geometrică.

Simuliert parcurge un drum descendent, al rememorării, de la un viitor mecanic la un trecut afectiv. *Dezorient Express* are un traseu ascendent, de la singurătate la cuplu (sentiment). Formulele discursive sînt și ele diferite, primul este un demers eminamente conceptual și abstract, cel de-al doilea mizează pe narativitate și teatralitate.

Ambele spectacole, deși diferite ca limbaj, tematici, instrumente de lucru, folosesc actorul într-un mod „inconfortabil" pentru acesta. Inconfortul derivă din școala clasică de actorie care ignoră complet folosirea corpului în sens coregrafic, preferînd doar exercițiul textului. Atît în *Simuliert*, cît și *Dezorient Express*, beneficiarii spectacolelor sînt în primul rînd actorii, scoși din zona de rutină profesională și provocați să găsească alte modalități de exprimare – cu sau fără cuvînt, *Simuliert* este un spectacol cu text, *Dezorient Express* este nonverbal –, să devină conștienți de propriul corp și de forța expresiei acestuia. Iar combinarea teatrului cu dansul contemporan, pe lîngă fireasca apropiere de o realitate existentă de mult timp la nivel mondial, este un beneficiu pentru producțiile performative autohtone.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Un concert

● ***Tinerețe / La giovinezza / Youth* (Italia-Franța-Elveția-Marea Britanie, 2015), de Paolo Sorrentino.**

Deși Sorrentino declara într-un interviu recent pentru revista *Sight and Sound* că nu încearcă să fie un nou Fellini și că inspirația pentru filmele sale vine mai degrabă din tradiția mai largă a filmelor italiene care combină comicul și drama (oferindu-l ca exemplu pe Antonioni), *Youth* are totuși destule lucruri care îl apropie și de filmele lui Fellini. Protagonistul său ar putea fi descris prin aceleași cuvinte cu care acesta își caracteriza protagonistul din *8½* într-o scrisoare adresată scenaristului său, Brunello Rondi: un om care încearcă să găsească un sens universului haotic din care face parte, nu prin instaurarea ordinii, ci prin participarea la acest „balet fantastic" și prin „găsirea ritmului său". Este și ipostaza în care îl găsim pe Fred (Michael Caine), protagonistul dirijor din *Youth:* cu o foiță de hîrtie foșnind în mînă cu care, din cînd în cînd, încearcă să găsească un ritm în aparentul haos.

Ca și filmul precedent al lui Sorrentino, *La grande bellezza*, premiat în 2014 cu Oscarul pentru cel mai bun film străin, *Youth* nu are un *plot* în sensul clasic al termenului, dar firul narativ principal, care urmărește un personaj și criza existențială prin care trece, ajută la păstrarea unei anumite unități.

Este vorba despre propunerea pe care o primește Fred Ballinger – aflat la un *spa* luxos din Alpi, populat de celebrități care mai de care – din partea emisarului reginei. Aceasta dorește să îi acorde titlul de Sir și îl invită să dirijeze orchestra, pentru a celebra o piesă veche compusă de Fred, cu ocazia aniversării prințului Philip, un admirator al dirijorului. Fred refuză, răspunzînd că a renunțat definitiv la cariera de dirijor (cu excepția unor momente suprarealiste în care îl surprindem dirijînd văcuțe cu clopote legate la gît pe o pajiște). Rezolvarea misterului privind decizia sa (care capătă, prin interpretarea lui Caine, o aură de noblețe) se dizolvă însă pe parcursul filmului prin digresiuni. Deși ne oferă în final și un răspuns, filmul insistă asupra unor plimbări, într-o lentoare accentuată, pe aleile din jurul *spa*-ului, asupra conversațiilor prilejuite de întîlnirile dintre clienții aflați acolo și a unor momente de contemplare a corpurilor afundate în apă, în ritmul muzicii. Conversațiile dintre Fred și prietenul său, regizorul Mick (Harvey Keitel), care pregătește un film-testament, proclamat deja, înainte de a finaliza scenariul, „cel mai bun film al său", pun în contradicție pasiunea lui Mick și apatia, lipsa de direcție a lui Fred. Ele rămîn într-un registru cald-comic, mai mult învîrtindu-se (împreună cu mișcările camerei) în jurul unor subiecte (de la glumele despre prostată la vechi iubiri sau dorințe) decît atacîndu-le direct. Conversațiile lor sînt contrabalansate de cele în registru dramatic, pe care Fred le poartă cu fiica sa Lena (Rachel Weisz), implicată și ea într-o criză – e părăsită de soțul său pentru o vedetă pop (Paloma Faith) și începe să devină interesată de un alpinist din cadrul *spa*-ului. Întîlnirile scurte cu celelalte personaje rămîn niște tablouri intenționat artificiale și destul de obscure: fotbalistul Maradona, supraponderal și bolnav, care face, în ciuda bolii care îl sufocă, un spectaculos joc cu o minge, un cuplu în care nici unul dintre parteneri nu scoate un cuvînt, o maseuză care înțelege emoțiile prin simpla atingere, un călugăr care încearcă să leviteze, cîștigătoarea Miss Univers (Mădălina Ghenea) care se joacă cu așteptările personajelor.

Youth *nu are un* plot
în sensul clasic al termenului.

Ca și *8½, Youth* cuprinde și un plan oniric (coșmarul Lenei e un videoclip grotesc cu Paloma Faith, iar cel al lui Fred e o reverie cu Miss Univers într-o sală de concerte, care se afundă în apă), însă o latură fantastică e sugerată și de coregrafierea personajelor, care sînt prezentate mergînd încolonate în piscină sau, din contra, apărînd în postúri statice inexplicabile narativ, pe fundalul muzicii și al decorului interioarelor, populat de mobilier alb și de tablouri cu jumătăți de portrete.

Ceea ce caracterizează personajele lui Sorrentino e o anumită inconsecvență în atitudini, care creează și dinamica filmului. Fluctuațiile lor, între angajarea într-un proiect (precum cel al filmului lui Mick, al rolului lui Jimmy, al căsniciei Lenei) și descoperirea că nu pot continua cu deciziile/proiectele lor, deschiderea lor bruscă spre neașteptat, spre întîmplare (prezentată uneori ca fiind tragică, în alte cazuri comică) e exemplificarea a ceea ce Fellini numea descoperirea ritmului în interiorul dezordinii. Însă felul în care e reprezentată în filmul lui Sorrentino, sub forma unui cîntec emoționant sau a unei levitații, sub forma unei soluții, e împotriva ideii sale. Personajele lui Fellini rămîneau în interiorul haosului, în căutare.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

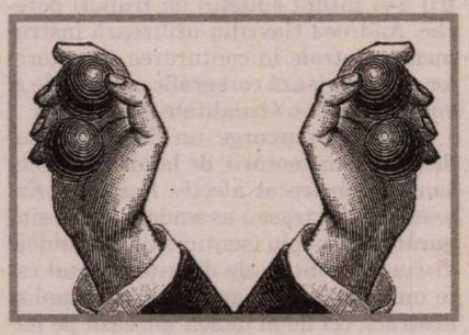

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Un (alt) mariaj născut în Paradis

● **Tindersticks, *The Waiting Room**, Lucky Dog/City Slang Records, 2016.**

Întîi își face intrarea vocea bărbatului. Grea, joasă, ușor tremurată, dramatică. *„Hey Lucinda, / You come out drinking with me tonight, / The summer is almost gone. / Hey Lucinda, / Time is running out. / Hey Lucinda, / Our time / Is running out."* Răspunsul ei nu se lasă așteptat: *„I'm getting tired / Of those guys, / Tonight I'm gonna stay home..."* Dialogul acesta, urmărit de picăturile cristaline ale unui *glockenspiel,* nu e o întîmplare. Ea e Lhasa de Sela, o artistă dispărută prea devreme. El e Stuart Ashton Staples, un tip din Nottingham care se confundă cu un proiect muzical foarte particular în istoria *indie pop*-ului — Tindersticks. Iar cîntecul dinainte, „Hey Lucinda" pe numele lui, a fost înregistrat într-o primă formulă în 2009, cu un an înainte ca Lhasa să moară și cu șapte înainte de a fi pus pe un nou album al trupei britanice. *The Waiting Room,* cel de-al unsprezecelea ei disc de studio, are acum un duet de ținut minte, așa cum au fost cîndva „Travelling Light" (cu Carla Torgerson), „A Marriage Made in Heaven" (cu Isabella Rossellini), „Buried Bones" (cu Ann Magnuson) și „Sometimes It Hurts" (cu aceeași Lhasa de Sela). Dar, dincolo de tragismul vag cinic, atît de propriu lui Staples, cu care e cîntată „Hey Lucinda", climaxul acestui LP nu e reprezentat de un anumit moment al lui (nici măcar de celălalt duet de aici, „We Are Dreamers!", făcut cu Jehnny Beth, vocalista de la Savages), ci de modul în care Staples a produs albumul în relație cu felul în care au fost făcute aranjamentele orchestrale. Julian Siegel, saxofonist și clarinetist de jazz, dar și compozitor și orchestrator, s-a ocupat de asta, iar rezultatul este uneori răvășitor. Fără a fi *jazzy* în sensul strict al termenului, *The Waiting Room* împrumută destule lucruri bune din libertățile pe care acest gen muzical și le arogă. Dialogul muzical dintre foștii colegi de școală Staples și Siegel — de fapt, acesta este duetul esențial de pe *TWR!* — construiește și deconstruiește continuu atmosfera albumului, balansînd constant între drame serioase și kitsch cinematic *noir,* între discoteci și cîrciumi, ambele înecate în fumul tuturor țigărilor stinse în vocea lui Stuart, între minimalismul elegant și atmosferic din mintea liderului trupei și contrapunctul frugal al alămurilor picurate de Siegel în arhitectura pieselor.

** Fiecare piesă de pe* The Waiting Room *este însoțită de un scurtmetraj, ca parte a unui proiect comisionat de Clermont-Ferrand International Short Film Festival. Regizorii care au colaborat cu Tindersticks sînt Christoph Girardet, Pierre Vinour, Claire Denis, Rosie Pedlow, Joe King, Gregorio Graziosi, Richard Dumas și Gabriel Sanna, cîteva video-uri fiind făcute chiar de Stuart A. Staples. Filmele au fost arătate publicului în premieră pe 19 ianuarie 2016, la Rough Trade din New York, iar o versiune specială a albumului, care include și un DVD, a fost lansată pe 22 ianuarie.*

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

Mersul pe jos face călătoritul frumos

Prietenii cu care călătoresc mă urăsc. Mai mergem mult? Am ajuns? Putem să ne oprim? Uite o terasă! Unde mergem? Am obosit. Te omor! De ce nu putem lua taxiul? Măcar metroul... – spun unii dintre ei cu figurile alergate, pe care se citește o combinație interesantă între oboseală, lipsă de sens și dorința de a ucide pe cineva. Pe mine adică, bestia care îi aleargă prin oraș, pentru care mersul pe jos e cam singurul mijloc de transport acceptat (cu excepția bicicletei) și care, de obicei, n-are vreun scop fix sau obiective turistice musai de bifat. Ne plimbăm și noi pe aici, prin cartier, uite o străduță faină, hai pe acolo, habar n-am unde duce, ah, ups, nu mai am baterie să văd Google Maps. Și care are un simț de orientare care o face să găsească, de exemplu, singurele străduțe din Manhattan care au nume și nu numere și să încurce sistematic estul cu vestul. Un coșmar, firește, asta sînt.

Recunosc. Bună ziua, sînt Cristina și sînt dependentă de mersul pe jos. Mă pot plimba cu orele, de dimineața pînă noaptea, cu opriri, firește, în locuri de vizitat, terase, magazine sau altele. Dar la finalul unei zile „pline“, tot 15-20-25 (cred că n-am sărit de 30) de kilometri îmi înregistrează aplicația de pe telefon că am făcut pe jos. Marș, că dacă în restul timpului abia mă tîrăsc spre sala care e lîngă blocul meu, măcar în vacanțe să mă mișc mai mult.

Sînt un coșmar și cînd mă trezesc dimineața. Sînt gata înainte ca prietenii mei să apuce să se spele pe dinți și fac *puppy eyes* implorîndu-i să-și termine odată cafeaua aia. Nu funcționează, mai am de exersat. Cunosc un singur om care merge mai mult ca mine și n-ar sta locului și, din fericire, sîntem căsătoriți, așa că pot schimba rolurile și să-i spun că am obosit. Mă așez undeva și el se mai plimbă un pic să facă poze.

Nu înțeleg cum poți „simți“ un loc altfel decît luîndu-l la pas, fără un scop precis întotdeauna. Pentru că, dincolo de obiectivele la care ajungi bine-mersi cu autobuzul, sînt cartierele, străduțele, micile descoperiri de moment, o galerie de artă, un graffiti cît un bloc, o curte interioară plină de verdeață, oamenii care-și plimbă cîinii pe bicicletă sau o cafenea cu cele mai bune *cupcake*-uri din lume. Nu le găsești altfel sau nu știu eu cum. Apoi, e plăcerea mersului în sine, cînd te simți ca într-un videoclip unde se schimbă cadrele, oamenii, ritmul, cînd treci dintr-o zonă luminată puternic într-una umbroasă, cînd treci din zona comercială în cea rezidențială, cînd îți imaginezi poveștile oamenilor pe lîngă care treci sau auzi frînturi de conversație. E un dinamism pe care nu-l ai cînd te duci chitit și confortabil din punctul A în punctul B. Îmi place oboseala mersului, starea ușor alterată în care mă aruncă după un timp. Poate e de la endorfine, poate e de la plăcerea descoperirii, poate e de la bunul meu obicei de a nu-mi organiza lucrurile și de a nu plănui nimic și de a mă lăsa în voia străduțelor.

Mi-e greu, așadar, să înțeleg cum vrei să te oprești după jumătate de oră, o oră de mers lejer, cum preferi să stai într-un bar trei ore decît să explorezi cartierul, sau cum ai obosit cînd încă nici nu simt că mi s-au încălzit mușchii picioarelor. De aici și nepotrivirile de caracter cu unii dintre prietenii mei, nervii de înțeles ai lui A., care lua taxiul și eu mergeam jumătatea aia de oră pe jos în New York, picioarele umflate ale lui D. după o jumătate de zi în Istanbul, încăpățînarea lui I. la Paris de a se opri aici, acum, la terasa asta, teama altora că, dacă merg cu mine, o să le explodeze o venă în cap, frustrarea mea legată de mersul prea devreme acasă, glumele acide de-o parte și de alta sau multe altele, dar și bucuria ajungerii la un numitor comun. Ne oprim, bem o cafea, mîncăm ceva, dar apoi uite ce chestii mișto se văd acolo în zare, vreți să mergem? Uneori vor.

Publicitate

4 filme de excepție

adevărul
îți aduce colecția

FILME MADE IN ROMÂNIA

25 ianuarie
Despre oameni și melci
9 premii naționale și internaționale 2012

1 februarie
Pescuit sportiv
7 premii naționale și internaționale 2008

8 februarie
Undeva la Palilula
4 premii naționale și internaționale 2012

15 februarie
Ursul
2 nominalizări naționale și internaționale 2011

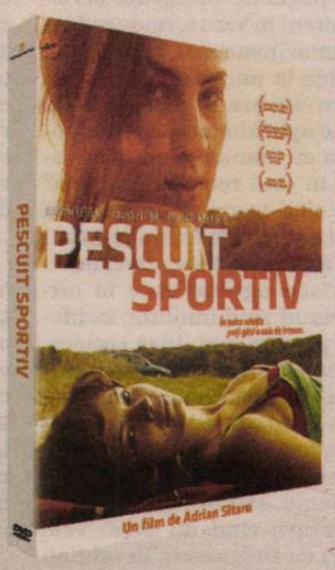

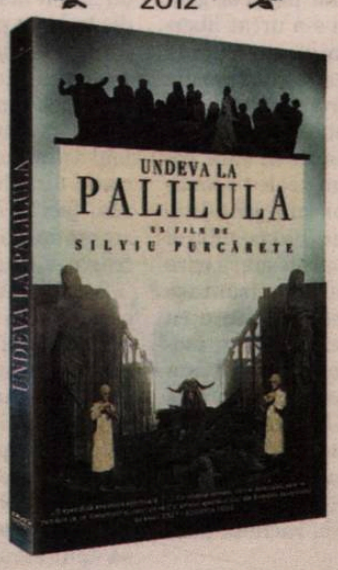

preț special
ziar + DVD
14,99 lei

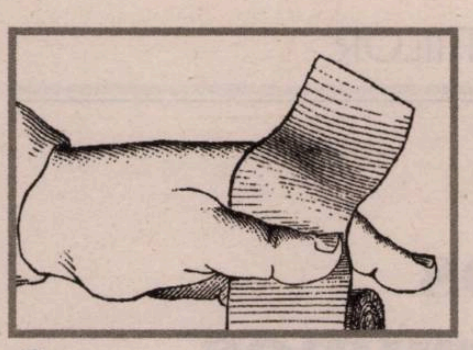

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Celălalt Internet

În timp ce business-urile online serioase din România se raportează la clasamentul oficial SATI, foarte multe site-uri mai mici sau cu reputație discutabilă nu sînt înscrise în acest top. Un clasament mai puțin cunoscut dă indicații interesante despre ceea ce se întîmplă pe Internetul „neoficial".

SATI, adică Studiul de Audiență și Trafic pe Internet, a fost lansat în urmă cu cîțiva ani pentru ca industria online din România să aibă un instrument de măsură comun, util mai ales pentru vînzările de bannere și alte tipuri de *display ad,* care se fac de regulă pornind de la un cost pe mia de afișări. Cu ajutorul cifrelor de trafic oficiale, *advertiser*-ii și regiile sau agențiile care îi reprezintă din România își pot planifica diferite campanii.

Nu toate site-urile obțin însă venituri din publicitate în același mod – sau cel puțin, nu din publicitatea strict românească. Un Efemeride.ro, binecunoscut pentru gogoșile care apar și reapar în *newsfeed*-urile noastre de Facebook, e într-o zonă mai puțin vizibilă a Internetului. O parte din rezultatele unor astfel de site-uri se găsesc pe T5.ro, clasament făcut în funcție de datele puse la dispoziție de Google (așa-numitele Analytics). E vorba tot de un clasament parțial, dar concluziile sînt interesante.

Site-urile de gogoși. Am găsit trei, dintre cele cunoscute. Efemeride.ro are, în decembrie 2015, 597.000 de vizitatori unici, Nationalisti.ro – 226.000 (în scădere abruptă, după 616.000 în luna anterioară), iar Lovendal.ro – 201.000. Cît înseamnă asta, ca popularitate? Topul oficial, SATI, clasează pe primul loc site-ul de anunțuri OLX.ro, cu 9,4 milioane de clienți unici, în aceeași lună. Urmează Libertatea.ro, cu 8,3 milioane și Stiriletprotv.ro, cu 8,1 milioane. Traficul Efemeride e comparabil cu cel al unor site-uri realizate de *publisher*-i cunoscuți ca VIVA.ro (revistă de *lifestyle),* Tolo.ro al lui Cătălin Tolontan sau Acasatv.ro, site-ul televiziunii PRO. E drept, comparația e din clasa „mere cu pere", fiindcă cele două sisteme de măsurare oferă, în principiu, rezultate oarecum diferite. Dar, *grosso modo,* chiar și Lovendal.ro se compară cu site-uri ca Incomemagazine.ro sau Clickpoftabuna.ro.

Dacă e să includem și CYD.ro în categoria site-urilor de gogoși, deși acesta e mai puțin aberant – sau mai apropiat de un tabloid clasic –, găsim 801.000 de unici, comparabil cu Wall-Street.ro sau Historia.ro. Infoalert.ro, care publică un mix de materiale care „stau în picioare" și metode de curățire a colonului sau conspirații CIA, e liderul categoriei „Știri", cu 946.000 de unici în decembrie. Cam cît fac Playtech.ro, Capital.ro sau Promotor.ro în topul SATI.

Filme online. 2016 este anul cînd în România s-a lansat Netflix, celebra platformă de video online cu plată, care costă între 8 și 12 euro pe lună. Site-urile pe care poți vedea gratis seriale piratate de pe T5 realizează însă, în continuare, cifre frumușele, între cîteva zeci și cîteva sute de mii de vizitatori pe lună. Nu le vom pomeni aici, ca să nu încurajăm acest gen de consum, dar interesant e ce se găsește pe ele: telenovele, blockbustere hollywoodiene recente sau mai vechi, seriale turcești sau americane. Cel mai vizitat site de acest tip oscilează între 800.000 și 1,1 milioane de unici pe lună. Filmele sînt preluate de regulă de pe servere rusești și din alte teritorii în care legislația privind drepturile de autor nu e chiar cea din Uniunea Europeană.

Site-urile culinare. Vag pleonasticul Reteteculinare.ro (e drept, ne putem gîndi și la rețete medicale) face 1,1 milioane de unici pe lună, iar Pofta-buna.com – aproape 767.000. Categoria gastronomie e bine reprezentată și, în principiu, astfel de site-uri își văd liniștite de-ale lor, oferind un conținut comparabil cu cel al omoloagelor din SATI, unde, e drept, Bucataras.ro conduce cu 1,9 milioane. Dar despre modele de business și conținut vom vorbi la final.

Alte nișe. Pentru elevi, lucrurile de felul Matepedia.ro sau Gimnaziu.info sînt destul de vizibile. Există și site-uri de download de muzică cu trafic bunicel, care oferă manele, house sau hip-hop românesc. Și nu numai. Mai găsim apoi tehnologie, sănătate și multe altele. Categoria care dă liderul topului neoficial și parțial de pe T5 e însă cea de *lifestyle* feminin, unde Teotrandafir.com conduce cu 2,6 milioane de unici pe lună, mai mult decît Avantaje sau Times New Roman în topul celălalt. Cumva, Teo a reușit ceea ce au reușit, în America, Oprah Winfrey sau Conan O'Brien: să-și mute brand-ul personal din televiziune pe Internet. Interesant e că Teotrandafir.com e prezent și în SATI, unde figurează cu 2,1 milioane de unici, ceea ce arată și diferența dintre cele două tipuri de măsurători.

Unde sînt banii? Mai puțin platformele culinare și lucrurile din clasa Teotrandafir.com, care sînt realizate de profesioniști, rețeta de funcționare a „celuilalt Internet" include conținutul de proveniență incertă sau, în cazul filmelor, de-a dreptul piratat. Elucubrațiile de pe Efemeride și altele asemenea sînt mai ușor și mai ieftin de produs decît știrile oneste, care, fiindcă sînt mai puțin spectaculoase, realizează un trafic mai mic. Dincolo de considerentele morale și în ciuda rețetei ieftine, în astfel de site-uri se investește uneori un efort considerabil, care presupune și o sursă de monetizare. Aceasta e, de regulă, Google Ads. Măsurătorile Google, care sînt gratuite pentru toată lumea, spre deosebire de cele din SATI, care costă bani, sînt puse la dispoziție de gigantul tehnologic în primul rînd în vederea diferitelor tipuri de publicitate pe care le oferă. Veniturile sînt uneori considerabile, mai ales fiindcă prețul pe mia de afișări scade pe Internetul „oficial" din România de mai mulți ani, la fel ca în toate țările. Site-urile de rețete, cu costuri mici și o strategie de conținut în general onorabilă, își pot permite speranța de a trăi numai din reclame Google. La fel și cei pe care-i detestăm. Banii nu au totdeauna legătură cu morala, reputația și regulile profesiei, lucru pe care îl putem vedea și pe site-urile cu brand vechi și trafic mare, atunci cînd acestea lansează enormități tabloide, provocări din clasa *trolling* și altele. Dacă ne deranjează foarte tare astfel de lucruri, avem un singur mijloc de apărare: click-ul. Sau, mai precis, evitarea lui, atunci cînd vine vorba de astfel de lucruri.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

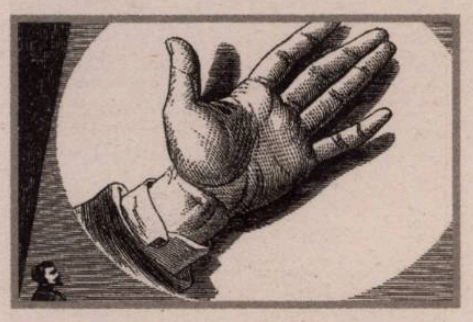

Adina POPESCU

portrete din mers

Bate-ți copilul cît e cald!

După toată povestea copiilor români din Norvegia, bătuți de părinții lor, care a stîrnit reacții destul de amestecate, mă sună mama mea într-o seară și-mi spune, mai în glumă, mai în serios: „Știi, mă tot gîndesc... eu te-am mai atins uneori cînd erai mică, ți-am mai dat cîte o palmă. Ai rămas cu vreo traumă din cauza asta? Dacă te-am traumatizat, îmi pare foarte rău!" I-am răspuns că nu știu dacă am rămas cu vreo traumă, apoi am rîs pentru că întreaga situație mi se părea amuzantă: o mamă de șaizeci și ceva de ani să discute această problemă cu fiica de treizeci și ceva, la telefon. O problemă care în copilăria mea nu exista, era treaba fiecăruia prin ce metode își pedepsea copiii și cum își exprima autoritatea. Îmi amintesc destul de vag palmele maică-mii și în nici un caz ca pe niște episoade dureroase, în schimb, îmi amintesc foarte bine că autoritatea se manifesta, în diferite forme ale ei, cam peste tot.

La școală, pedepsele corporale erau cu duiumul: tras cu linia la palmă, tras de urechi pînă cînd se înroșeau, tras de perciuni, lovit cu catalogul în cap etc. În fiecare școală exista cel puțin un profesor care aplica astfel de metode. La ele se adauga violența verbală: „cretin", „handicapat", „nesimțit", „putoare", „îți dau două palme de nici cinci Salvări nu ți-ajung la poarta școlii!" – expresia preferată a profesoarei mele de geografie. În 1990, cînd începuserăm și noi, elevii, să ne emancipăm, am făcut o grevă „ca să o dăm jos", „să o scoatem din învățămînt". Mica revoluție din școală a fost înăbușită din fașă, capii grevei au fost bătuți în fața clasei, iar profa de geogra a tras concluzia că „ni s-a urcat libertatea la cap". Cîțiva ani mai tîrziu a ajuns directoare adjunctă, apoi a ieșit la pensie bine-mersi și nu cred că vreo mustrare de conștiință i-a tulburat bătrînețea.

Violența era prezentă în alte comunități, precum cele sportive sau ale copiilor cu aptitudini. De pildă, la balet, la Casa Pionierilor și Șoimilor Patriei, aveam o profesoară care voia să ne facă pe toate balerine fruntașe și ne lovea cu un băț peste picioare ca să ni le îndrepte. La baschet, la un moment dat, am primit de la tovarășul profesor o minge în cap, pentru că nu eram atentă la explicațiile lui. Un coleg care făcea pian și-o încasa periodic peste degete atunci cînd nu cînta bine. Iar unul dintre cei mai buni antrenori de tenis ai momentului își bătea elevii cu racheta pînă cînd îi învinețea.

În mediul familial, în afară de părinți, mai erau bunicii care își cotonogeau nepoții cu bastoanele sau cu ce nimereau. Știu că bunica unei prietene o bătea cu sucitorul cu care făcea cozonaci. Bunicul meu de la Cluj m-a fugărit o singură dată în jurul mesei din sufragerie, cu toiagul de montaniard, cumpărat ca suvenir de la Sovata, dar n-a reușit să mă prindă și s-a lăsat păgubaș. Mergeam periodic la niște prieteni în vizită, unde mă jucam cu fetele lor și invariabil, atunci cînd cea mică pierdea la un joc și începea să bîzîie, cea mare și-o lua pe cocoașă de la taică-su. Bătaie aplicată metodic, nu glumă! Tatăl lovea cu tehnică și cu ritm, întreba din cînd în cînd retoric: „Mai faci? Mai faci?", iar cînd termina, se întorcea cu sentimentul datoriei îndeplinite în sufragerie, unde adulții se uitau la video.

Să fii bătut sau agresat fizic în orice mod e în primul rînd umilitor, indiferent de vîrsta pe care o ai. Însă societatea de atunci era alcătuită în acest mod, te simțeai umilit în permenență: atunci cînd stăteai la coadă la banane și uneori nu mai prindeai nici una, atunci cînd iarna îți petreceai serile în beznă, dîrdîind sub plapumă, sau îți făceai lecțiile la lumînare, atunci cînd nu aveai voie să spui bancuri cu Ceaușescu, în schimb trebuia să reciți poezii patriotice cu înflăcărare (sînt doar cîteva dintre micile umilințe pe care le încasam și noi, copiii). A-ți bate sau nu copiii nici măcar nu mai ținea de principii sau de educație. Ținea de frustrările care răbufneau la un moment dat, de ura pe care o adunai în tine, de nevoia de a fi, măcar în fața celui mai slab, o autoritate.

Am un prieten care a fost bătut la sînge cînd era mic. Cu bățul, cu biciul, cu cureaua și cu multe alte obiecte despre care nu-ți imaginezi că ar putea fi folosite în acest scop. A fost bătut sistematic, doar pentru că mama lui fusese la rîndul ei bătută. De tată, de fostul soț, de toată lumea. Nu-mi dau seama cum a reușit prietenul meu să „supraviețuiască" și să fie acum un adult întreg la cap. Sau măcar să mimeze normalitatea. Toată strada știa că maică-sa îl bate, uneori era privit cu milă, însă doar atît. Unii chiar își închipuiau că „face el ceva, și-o merită". La școală, cînd venea cu urme roșii pe spate sau cu vînătăi, profesorii se prefăceau că nu observă. Într-un fel, era o acceptare tacită din partea comunității. Mă întreb ce putea să facă băiatul ăsta în afară de a strînge din dinți și de îndura mai departe. Să fugă de acasă? Unde?

Așadar, dacă am trăit într-o astfel de societate, dacă am avut o copilărie marcată, într-un fel sau altul, de o violență la care am închis mereu ochii, oare ce ne mai miră acum? Faptul că nu-i mai bat pe plaiuri mioritice, că îi bat prin țări străine? Ne miră faptul că autoritățile lor iau atitudine? Să nu uităm primitivul proverb românesc care a marcat generații de-a rîndul, glorificînd un abuz: „Bătaia e ruptă din rai!"

Liliana NICOLAE

Amintiri din autism

La vîrsta de 3 ani, Radu a fost diagnosticat cu autism. Cînd l-am întîlnit prima dată, era în clasa a V-a, printre cei mai buni elevi. Am ascultat atunci fascinată amintirile lui din autism. Special la el e că, pe lîngă faptul că s-a vindecat de această afecțiune, ca urmare a unei terapii de care a beneficiat intensiv de la 5 la 7 ani, își amintește cum privea și cum înțelegea lumea atunci cînd era autist.

Îl reîntîlnesc după cinci ani. E în clasa a X-a la unul dintre cele mai bune licee din Capitală. Încă îi place să schieze, să călătorească și – la fel ca acum cinci ani – are multe de spus. Așa că a căutat și a găsit o nouă cale prin care să comunice cu cei din jur. Și, mai ales, să se facă înțeles. A încercat cu desenul, dar s-a oprit la scris. De ce această nevoie de a fi înțeles și de a spune cît mai multe lucruri? Poate pentru că în viața lui s-a schimbat cîte ceva. Trecerea de la o școală particulară la una de stat nu a fost ușoară, îmi spune chiar el. „Atitudinea tuturor e diferită. Aici, copiii parcă sînt toți într-un tipar. La școala particulară, dacă erai diferit, puteai să te manifești diferit, individual. Nu trebuia să faci eforturi ca să fii ca ceilalți. Iată, Picasso și Dalí, dacă au aceeași temă a tabloului, să zicem peisaj de vară, tablourile lor sînt diferite. La școala particulară, fiecare își făcea tabloul cum voia. La stat – doi-trei copăcei, și gata! Personalitatea fiecăruia nu e foarte importantă într-o școală de stat. Trebuie să te închini sistemului ca să supraviețuiești."

Mama lui Radu a ales să spună unora dintre profesori de problemele din copilărie ale lui Radu, tocmai pentru a le arăta că lucrurile se pot schimba. „Noi spunem că autismul poate fi recuperat și că te poți integra. Alții spun că e o stare de care nu scapi niciodată, că totul e genetic. Dar multe lucruri – chiar și stări – pot fi învățate."

Un copil autist aude și simte mai mult decît cred adulții.

Radu își amintește că, atunci cînd era mic și i se aplica terapia ABA, a învățat mecanic anumite sentimente. I se arătau poze cu oameni fericiți și cu oameni triști. Acum, cînd se bucură sau se întristează, o simte din plin. Uneori, vrea să se bucure sau să fie trist singur. Pînă la urmă, toți vrem asta cîteodată. Își amintește că nivelul maxim de izolare – așa cum îl numește el – a fost prin clasa a VIII-a, cînd cîțiva dintre colegi rîdeau de el. Unul i-a spus odată că nu o să-și găsească o iubită. „Nu merita să lupt cu ei" – îmi spune. „Oricum, nu ar fi înțeles nimic, deși aveau abilitatea să mă înțeleagă, dar e o abilitate pe care n-au folosit-o niciodată. Eram diferiți. Așa că îmi puneam căștile pe urechi și ascultam muzică."

Însă cine nu face asta, uneori?

În mintea lui Radu, lucurile și așa-numitele diferențe sînt mai clare decît ne sînt multora dintre noi: „Evoluăm diferit. Avem un fond genetic diferit, educații diferite, folosim metode diferite, dar putem ajunge la același rezultat. Unele lucruri le fac în felul meu, special, dar le fac. De exemplu, nu prind mingea de baschet ca toți ceilalți, nici eu nu știu exact cum fac, dar o prind! Așadar, fac lucrurile diferit, dar ajung la același rezultat ca ceilalți. Înțeleg lucrurile la fel ca ceilalți, doar că sistemul din spate pe care operez e diferit. De fapt, ce înseamnă diferit și ce înseamnă firesc?". „Face conexiuni extraordinare" – îmi spune mama lui. „Pare neatent, uneori, dar e foarte atent și ajunge la niște concluzii surprinzătoare."

Una dintre ele, chiar atunci cînd îmi vorbește despre diferențe sau asemănări între oameni: „De exemplu, regimul comunist și societatea germană, să zicem. Poate că autiștii sînt în prima categorie, adică în regimul comunist. Nu comunică prea mult cu alte societăți, dar au capacitatea să înțeleagă, dacă sînt ajutați.

La un moment dat, aveam impresia că în viața mea se întîmplă zilnic fenomene paranormale. Știam din poze ce e mașina. Dar nu știam ce poate face o mașină. Vedeam că se mișcă, mă duce undeva... era un fenomen paranormal. Cele mai simple lucruri păreau așa. Vedeam că mă mișc. Mama mă trăsese de mînă. Alt fenomen paranormal. Aceeași forță dubioasă – mama – mă așază pe scaun. În fața mea, pe masă, erau lucruri pe care eu trebuia să le ingurgitez și nu înțelegeam de ce. La mine ajungea, însă, energia cu care mi se spuneau anumite lucruri. Simțeam cînd o voce e blîndă sau cînd cineva mă repezea. Părinții trebuie să știe că un copil autist aude și simte mai mult decît cred adulții. Dar uneori ne comportăm ca și cum nu ne-ar înțelege și nu ținem cont de sentimentele lui. Copilul își ia din atitudinea noastră mai mult decît credem. Și are mai multe resurse decît credem".

Atunci cînd era copil și încă făcea terapia ABA, îi plăcea să facă la nesfîrșit trei lucruri: să închidă și să deschidă ușa, să învîrtă roțile de la mașinuțele de jucărie și să alerge. Sînt primele trei lucruri pe care a învățat să le facă singur, atunci cînd creierul lui făcea asociații limitate. Îl fascina tot ce ține de mișcare. Și acum, cînd se gîndește la ceva, merge de la un capăt la altul al camerei. Cade pe gînduri cînd începe să învîrtă niște rotițe și, uneori, mai ordonează lucrurile de la mic la mare. Vi se pare ciudat? Pentru Radu, lucrurile sînt simple: „Fiecare încearcă să se simtă bine într-un fel. Iar dacă un autist se simte bine atunci cînd învîrte rotițe sau cînd deschide și închide ușa, care e problema? E modul lui de *entertainment*. Așa știe el să... *have fun!* În lumea lui nu există jocuri video gen Angry Birds, așa că își creează modul propriu în care se simte bine cu lucrurile pe care le cunoaște sau cu cele pe care știe să le facă. E ca și cum un om ar fi luat de un OZN și dus pe o altă planetă. Pe acea planetă cunoaște doar trei lucruri: creionul, fasolea și agrafa – să zicem. Sau știe să facă doar trei lucruri: să joace la păcănele, să înoate și să se dea pe tobogan. Cu astea își creează el lumea lui, cu asta se simte bine, pentru că asta cunoaște. Așa și noi. Lumea din jur e disperată: de ce fac doar trei lucruri?! Da, unii le facem la nesfîrșit, pentru că doar atît cunoaștem noi, nu înțelegem altceva. Mai tîrziu, poate mai învățăm și altele, dar pînă atunci ne jucăm și ne distrăm cu ceea ce știm noi. Astea sînt posibilitățile noastre".

Scrisul a venit, firesc, ca o cale prin care să spună ce are de spus. Desenul, pe care l-a încercat la început, nu era suficient. Îmi spune că, de multe ori, cînd întreba pe cineva ce înțelege din desenul lui, nimeni nu spunea mesajul la care el se gîndise. Cu poezia crede că are o relație mai directă. Că se axează mai mult pe mesaj decît pe formă. Primele poezii le-a scris în clasa a VIII-a, la revista școlii. Titlul uneia era puțin șocant: „Pute cu dorință". Era vorba despre dorința de a căuta un prieten, despre o degringoladă interioară. O degringoladă despre care spune că a generat creativitate. „Oricum, în poeziile mele, e vorba despre partea nasoală, neplăcută a lucrurilor. Dar încerc să nu personalizez prea mult." Și dorința de a se apropia de o fată pe care o plăcea a creat o poezie. Cartea arată, de fapt, cum vede Radu lumea și care sînt trăirile lui. Are un titlu simplu: *Gata, Acum, Niciodată*, iar Radu își dorește să doneze banii de pe această carte Centrului pentru Ajutorarea Copiilor cu Autism „Horia Motoi", pe care părinții lui l-au înființat în urmă cu zece ani.

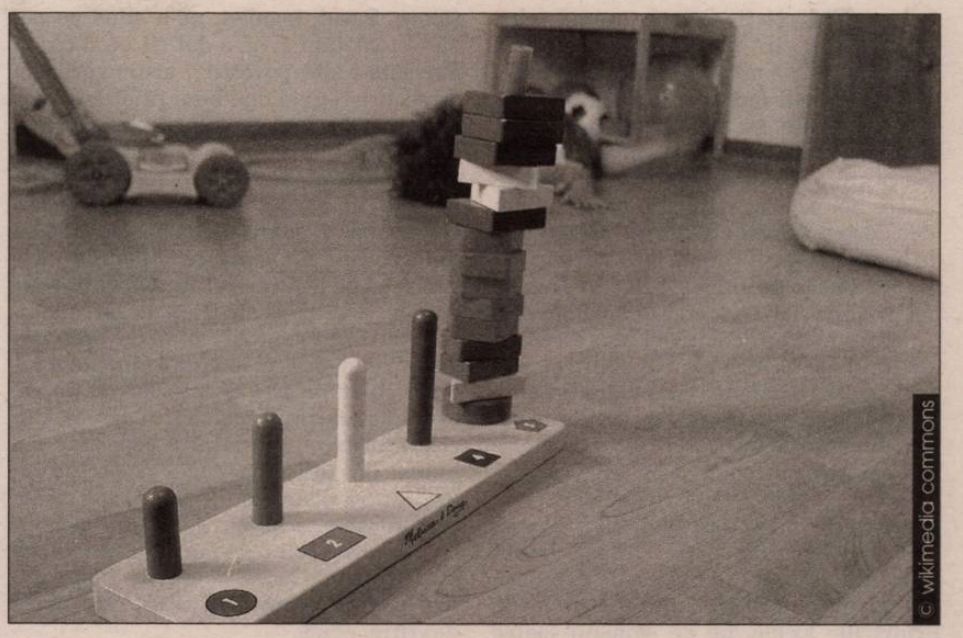

***Liliana Nicolae** este jurnalist la Radio Europa FM. A publicat recent cartea de reportaj* Locuri, oameni, povești, *Editura Casa de Pariuri Literare.*

PUBLICITATE

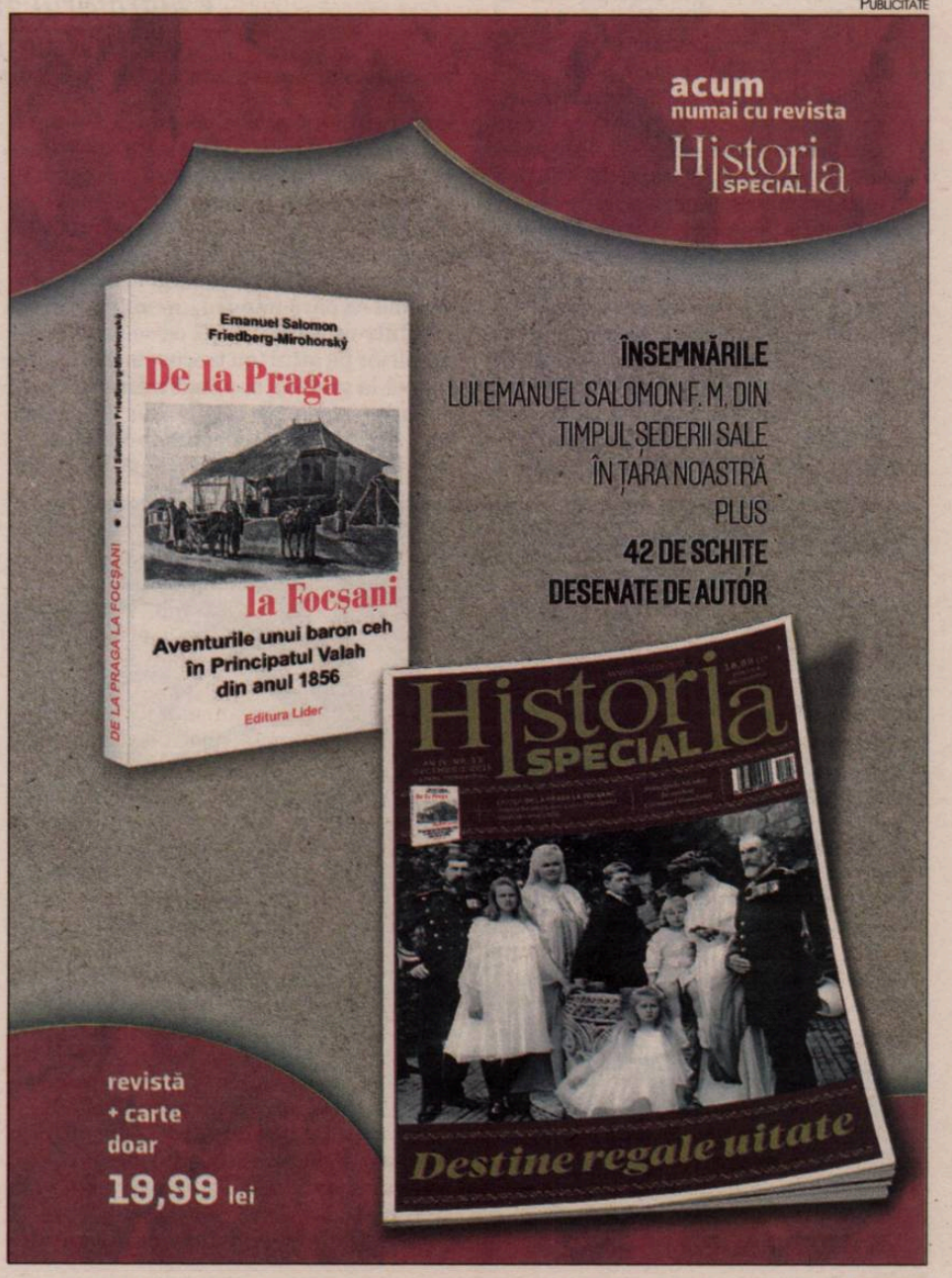

Mihai BUZEA

Neam de șmecheri

„Scrieți, băieți, numai scrieți!“ nu mai e suficient; ca să ne putem plăti facturile, trebuie să mai facem și altceva. În ceea ce mă privește, nu cunosc personal decît un singur om care trăiește doar din scris (cel puțin așa afirmă el), în rest, fiecare dintre noi se descurcă cum poate. N-am idee despre soluțiile găsite de colegii mei de branșă (n-ar fi rău să facă *Dilema veche* un Dosar pe subiect), dar în ceea ce mă privește, fac de toate: sînt și *baby-sitter,* și plimbător de cîini, și Moș Crăciun (de Ajun), și Grinch (de Crăciun), și „negru“ pentru studenții mai slăbuți (care, nu știu de ce, sînt în general studente venite din orașele mici), și cărător de mobilă, și profesor de engleză (cu ora!), și *prooflistener**, și ghid turistic, și bucătar… și-n general orice mi se cere din partea celor cu bani mulți și timp puțin. Totuși, grosul bugetului e ținut din munca de arborist.

Echipele de arboriști sînt plătite fie de Primăriile locale, fie de oamenii foarte bogați, dar treaba lor e aceeași: să toaleteze copacii periculoși, din rațiuni de siguranță (a persoanelor, a traficului etc.). În general, Primăriile preferă să cheme la muncă echipe de oameni slab calificați, care fac și ei ce pot, cu rezultate care se văd prin toate orașele țării (nu vreau să jignesc pe nimeni, există și excepții); motivele țin de conexiunile politice ale patronilor. Pe de altă parte, cei foarte bogați aleg să cheme echipe care-au învățat meseria în străinătate (din nou, acel „afară“, devenit obsesie națională) și și-o respectă: odată ce s-a bătut palma, lucrarea se execută în timpul stabilit, fără costuri suplimentare („Mai dă și mata ceva, șefu', că sîntem și noi oameni!“) și fără alte milogeli (țigări, bere etc.).

Așa am ajuns eu să lucrez pentru securiști. Nu se știe de ce (!), oamenii „foarte bogați“ din România sînt fie securiști, fie copii de securiști, fie rude, prieteni sau parteneri de afaceri ai securiștilor. Departe de mine gîndul să emit vreo judecată: asta e ce văd pe teren. O singură dată ne-a chemat la muncă cineva care nu era securist, dar a fost vorba de un caz special: respectivul nene era sas, bătrîn și disperat să-și vîndă casa, peste care stătea să cadă un nuc imens, iar nucul nu putea fi tăiat, pentru că sasul era certat cu primarul, iar primarul refuza să-i dea autorizație de tăiere. Sasul, legalist, ne-a adus pe noi să i-l toaletăm și ne-a dat cît i-am cerut, dar asta-i altă poveste… acum vorbeam de securiști („cei mai buni prieteni ai arboriștilor“?). Iată faptele, de la concluzii mă abțin.

Anul trecut am avut o lucrare mare, undeva în nordul Bucureștiului, într-o zonă, cum să spun, exclusivistă: pînă să ajungă să ne cunoască, vecinilor mai că le venea să ne legitimeze! Totuși, după cîteva zile, le-a dispărut frica de „invadatorii“ cu drujbe și greble și-au devenit vorbăreți, mai ales cei în vîrstă (am auzit lucruri chiar inedite despre Revoluție, de exemplu, dar nu-i momentul acum). Clientul nostru, proprietarul copacilor, s-a purtat foarte frumos, ne-a respectat pauzele, ne-a tratat cu fursecuri, apă minerală și cafea, a admis de la bun început că e securist (nu cum fac majoritatea) și, mai presus de orice, ne-a adus niște ajutoare, niște „oameni cu ziua“. Șmecherii din titlu, adică.

Yonel avea ochi albaștri, pielea foarte albă, bolnăvicioasă, și părul foarte negru, dat cu mult gel. În urma cățărătorilor din echipa mea rămînea mult *débris* (crenguțe, frunze, rumeguș etc.), așa că eu greblam, făceam totul grămezi, apoi căram grămezile în remorcă, c-o roabă ușoară, de plastic. Yonel stătea și se uita, c-o atitudine foarte stranie, pe care n-am înțeles-o: ceva între agresivitate tăcută, sfială și jenă. Cum nu știam cine e (securistul nu ne spusese), m-am dus către el și m-am prezentat, dar fără să-l întreb nimic. El mi-a zis că-l cheamă „Yonel, cu Y, ca pă adevărați“, și cu asta s-a încheiat discuția: eu căram gunoi cu roaba, el stătea și se uita la mine, din ce în ce mai stînjenit. Nu pricepeam ce se întîmplă, dar aproape că mă pufnea rîsul cînd îl vedeam așa, rușinat de mama focului și încercînd să pară mîndru, „nemuritor și rece“. Într-un tîrziu, după ce se foise de pe un picior pe altul (eu trecusem între timp înapoi la greblă), și-a luat inima în dinți, a venit și mi-a zis: „Dă că duc eu cu roaba“. Din momentul ăla am muncit amîndoi, fără să vorbim și fără să ne încurcăm unul pe altul, dar cu mare eficiență; amîndoi cățărătorii, care pînă atunci mă bombăniseră de sus că mă mișc ca ochiu' mortului și-mi aruncaseră ghinde-n cap, au remarcat schimbarea și s-au înjurat prietenește, ca să aibă spor.

„Cățărătorul gîndește copacul, ceilalți doar trag de cracă“.

În pauză, Yonel a mîncat cu noi și atitudinea lui marțială s-a mai înmuiat, dar nu de tot. În ziua următoare, Yonel l-a adus la muncă și pe frate-său (mai tînăr, mai gras și mult mai vorbăreț), cu care am reușit, treptat, să încheg o comunicare cît de cît firească, din care am aflat că ei doi sînt din Oltenița, că stau în București numai pe perioada lucrării, la o gazdă din Rahova, că securistul le decontează cazarea, transportul și mîncarea, iar pentru fiecare zi de lucru le dă o sumă fixă (adică indiferent de cît muncesc efectiv). Aici mi s-a rupt filmul, la suma asta fixă. Era exact dublă față de cîștigul zilnic al unui cățărător al meu!

Paranteză: cățărătorii sînt cei mai bine plătiți arboriști, și pe bună dreptate. Își asumă riscuri incomparabile cu cele de la sol, dar, mai ales, ei sînt „creierele“ echipelor sau, cum se spune în branșă, „Cățărătorul gîndește copacul, ceilalți doar trag de cracă“. Un om bine calificat de la sol *(groundsman)* cîștigă mai puțin decît cățărătorul *(climber),* iar ultimul venit în echipă *(helper*-ul, adică omul cu greblа, adică eu), cîștigă mai puțin decît *groundsman*-ul, așa cum e natural. Cu toate astea, securistul îi plătea regește pe cei doi olteniței necalificați, cu mult mai mult decît pe noi (și vă asigur că n-avem tarife mici!). Am crezut că e vorba de o minciună, dar am verificat „pe surse“ (l-am tras de limbă pe socrul securistului) și era perfect adevărat**. Pe de altă parte, nici olteniței nu ne credeau că luăm „așa puțin“, ziceau că-ncercăm să ne batem joc de ei și imediat redeveneau țîfnoși. În cele din urmă, aproape fără să vrea, fratele lui Yonel a tranșat problema cînd ne-a spus, aproape scuzîndu-se: „Da, dar noi sîntem *neam de șmecheri!*“

Despre ce este vorba: fără a fi țigani (au fost foarte indignați cînd i-am întrebat direct), Yonel și cu frate-său aparțin unui, nu știu cum să-i spun, grup social din Oltenița, grup cu reguli foarte clare. Orbitor de clare, dacă îmi este permis acest lezcărtărescianism improvizat: șmecherii nu pun mîna. Dacă te-ai născut într-un neam de șmecheri e aproape ca și cum ai fi un napolitan din Camorra, nu faci ce vrei tu, așa, de capul tău, că-ți faci neamul de rîs; există o linie roșie pe care n-o poți trece fără a fi decăzut din drepturi. Ea sună aproximativ așa: „Ai voie să prestezi orice activitate lucrativă, cît timp ea nu este muncă fizică“. Poți fi medic, poți fi avocat, poți fi polițist, parlamentar, codoș, ziarist, tîlhar de drumul mare, „om de televiziune“ sau cîrciumar, dar îți este absolut interzis să-ți speli singur mașina, de exemplu. Orice fel de *blue collar job* este apanajul neamurilor de proști, iar celor născuți în purpura neamului de șmecheri le este oprit. Din acest motiv era Yonel așa stresat în prima zi: îi era frică să nu cumva să rîd de el. Mie mi s-a părut stupid cînd mi-a explicat, că doar și eu făceam același lucru, iar el nu înțelegea mirarea mea („Da, dar tu nu ești neam de șmecheri!“). Parcă eram în celebra scenă din *Tom Sawyer,* cea cu văruitul gardului: cel de pe margine îl invidiază pe cel ce dă cu bidineaua. Mai era un motiv pentru care nu vorbise cu noi la început, și anume, se temea ca nu cumva vreun băiat din echipă să știe pe cineva din Oltenița și să-l pîrască pe Yonel că-mpinge la roabă. Tragedie oltenițeană! Oaia neagră a neamului de șmecheri! Să i se taie capul!

Lăsînd gluma la o parte, situația nu mi se pare deloc veselă. Ca să cîștige și el un ban cinstit, un om tînăr și-n putere trebuie să se strecoare pe ușa din dos a comunității și să se ascundă în marele București, unde nu-l știe nimeni. Vi se pare amuzant? Mie, cîtuși de puțin. Poate n-am simțul umorului. Dacă nu sînt neam de șmecheri?!

* http://dilemaveche.ro/sectiune/singular-plural/articol/saracia-este-buna

** O explicație parțială ar fi că securistul însuși era neam de șmecheri (după spusele lui socru-său, care nu era) și simțea o nevoie imperioasă de a-și ajuta congenerii. Sau de a-i umili, n-am înțeles exact.

***Mihai Buzea** este jurnalist la* Cațavencii.

Stela GIURGEANU

Legile jurnalistului

Problemele care gravitează în jurul presei din România sînt multe și sînt nuanțate. Adîncirea crizei economice oferă teren propice pentru creșterea controlului politic; pentru că redacțiile „sărăcesc", din lipsă de bani, jurnaliștii sînt nevoiți să-și extindă atribuțiile: jurnaliștii din presa scrisă trebuie să fie prezenți și în mediul TV sau audio (și viceversa); să scrie articole și pentru print, și pentru edițiile online; să pună materiale pe site-uri și să le și promoveze în *social media;* să facă fotografii, să filmeze, să devină editori și corectori. În tot acest haos, profesionalizarea pare imposibilă, de vreme ce jurnalistul e nevoit să devină, din mers, o instituție mass-media.

Iar lucrurile nu stau așa doar de ieri, de azi: în 2013, Uniunea Europeană exprima pentru prima oară, în contextul istoriei recente a României, îndoieli la adresa mass-media din țara noastră. Tot atunci, Centrul pentru Jurnalism Independent realiza o primă ediție a unei colecții de prevederi legale românești și studii de caz privind libertatea de exprimare în România.

Anul acesta, la sfîrșitul lunii ianuarie, CJI a lansat ediția completă și revizuită a acestui studiu. Care sînt, așadar, cele mai folosite articole de lege utilizate împotriva jurnaliștilor, dar și cît de eficientă este legea existentă pentru protejarea demnității umane și garantarea libertății de exprimare?

„Ne aflăm la finalul unui proiect care a avut în centrul său consolidarea organizațiilor de media, un proiect prin care ne-am gîndit să revitalizăm mișcarea de tip activist a jurnaliștilor. Convenția a fost născută în 2002 alături de colegii noștri de la Active Watch, Liana Ganea și Răzvan Martin" – a declarat, în legătură cu acest proiect, **Ioana Avădani**, directoarea CJI. Pornind pe acest drum de la „curiozitatea jurnalistică" de a afla cîte asociații ale jurnaliștilor existau la acel moment, „acolo unde credeam că locul e pustiu, am descoperit peste douăzeci de asociații. Ne-am întîlnit, așadar, la Sinaia și am identificat cîteva direcții asupra cărora puteam să lucrăm împreună, principalele fiind protejarea libertății de exprimare și monitorizarea legislației care guvernează libertatea de exprimare. Munca noastră se vede însă și în ceea ce nu există în legislația de azi, cum ar fi cele 17 intenții (pe puțin!) de adoptare a unei legi a presei, care, oricît de frumos ar fi sunat în primele paragrafe, ajungea pînă la urmă să restrîngă libertatea jurnalistului și libertatea de exprimare".

În cadrul proiectului, alături de Convenția Organizațiilor de Media, au fost puse pe tapet trei teme: dreptul muncii – cum mai muncește jurnalistul și cum mai e angajat și plătit, drepturilor de autor – cum pot fi ele protejate și monetizate, și formele asociative ale jurnaliștilor – cum pot fi create, care sînt legile care se aplică, cum se fiscalizează aceste forme de asociere a jurnaliștilor.

„Tot în cadrul proiectului am derulat activități de *advocacy* și am intervenit în momente în care legislația era în discuție. Victoria cea mai mare e așa-numita amnistie fiscală adoptată în iulie 2015, prin care ANAF a pierdut dreptul de a reconsidera contractele de activități independente ale jurnaliștilor. Practica era – și este în continuare destul de răspîndită – de a plăti jurnaliștii prin contracte de drepturi de autor. Paralel exista o practică a ANAF-ului de a verifica și de a reconsidera aceste contracte de drepturi de autor ca activitate dependentă și cerea taxele, penalitățile și dobînzile pe cinci ani în urmă. Cam o dată la trei ani sumele se dublau. Această practică a ANAF a fost aplicată de regulă redacțiilor stînjenitoare. Dacă scriai urît de șefii locali, venea ANAF și-ți reconsidera contractele. Asta am urmărit prin această amnistie fiscală: să împiedicăm utilizarea instrumentelor fiscale, ca instrument de presiune asupra mass-media."

La capitolul „încă nereușite", Ioana Avădani amintește de legislația privind achiziția publică – unde sînt trei proiecte de lege depuse deja la Parlament. „Din două dintre acestea a dispărut în totalitate orice referire la contractele de achiziție publică de publicitate. Cumpărarea de spațiu de emisie TV e exceptată în mod explicit de lege, iar contractele de publicitate au fix același regim cu achizițiile de alte servicii (ca salubrizarea sau serviciile de pază și protecție). Limita alocării e adusă la 15 milioane de euro, comparativ cu 30.000 cît e acum. Asta înseamnă că orice contract sub 15.000 de euro poate fi alocat oricui fără nici o întrebare. Ceea ce exista în lege – și există încă pînă se aprobă noile legi – era referirea la obligațiile de transparență în ceea ce privește contractele de publicitate și obligațiile de justificare. Autoritatea publică ce oferea un astfel de contract trebuia să justifice de ce are nevoie de acea publicitate, iar la șase luni să facă un referat de impact ca să vadă ce parametri a atins prin campania respectivă. Se urmărește însă dispariția acelor obligații."

Dacă scriai urît de șefii locali, venea ANAF și-ți reconsidera contractele.

Avem o lege, ce facem cu ea?

Avocata **Diana Hatneanu**, cea care a redactat și prima versiune a colecției și a făcut și actualizările prezente, a declarat în cadrul conferinței că scopul principal a fost adunarea principalelor prevederi care pot avea impact și pot afecta libertatea de exprimare, în principal a jurnaliștilor. „Mai ales în ziua de azi, cînd, cu ajutorul mijloacelor moderne de comunicare, lucruri care existau strict în apanajul jurnaliștilor sînt la îndemîna oricui, nu neapărat a profesioniștilor în domeniu."

Una dintre cele mai aprige contestații care a venit din partea societății civile a fost legată de dezincriminarea insultei și calomniei. „În clipa în care a dispărut partea penală a insultei și calomniei, teama cea mare era că vor apărea niște daune enorme, pentru care trebuia să faci credit ca să plătești cît cere instanța. Riscul pe care îl implică impunerea unor asemenea daune este efectul de autocenzură. Aveam un caz, prezentat în prima ediție a acestei colecții de cazuistică, în care inculpatul era obligat să plătească o sumă de 40.000 de euro. În calea de atac aceasta a fost totuși redusă la 5.000 de euro."

Daunele financiare pot fi însă „mascate" și în alt fel. Deși există hotărîri în care instanța consideră că doar pronunțarea hotărîrii e suficientă, între timp au apărut „accesorii": pe lîngă clasica publicare a hotărîrii judecătorești în diverse publicații (care pare justificată, fiind un soi de drept la replică), poți fi obligat să publici, nu doar într-un ziar, ci în mai multe, la cererea reclamantului și la hotărîrea instanței, hotărîri kilometrice, de zeci de pagini – lucru care ajunge să coste enorm. Pe de altă parte, poate exista și un alt tip de hotărîre: ștergerea articolului de pe net, dar și a oricărei referiri la acest articol. Or, să ștergi ce ai scris tu e una, dar ce au scris alții – cînd azi, lucrurile pe Internet circulă repede și n-ai practic nici un control asupra lor – este practic imposibil. „Iar asta a devenit un trend, din ce în ce mai multă lume cere lucrul acesta."

Un alt aspect, „care mi se pare puțin suspect în civil", este să ți se solicite în instanță să îți ceri scuze. „Nici în penal nu ești obligat să-ți pară rău, indiferent de ce infracțiune ai comis. E alegerea ta, s-ar putea să îți afecteze eliberarea condiționată dacă nu arăți că îți pare rău, dar e alegerea ta. Nu te poate obliga cineva să îți schimbi părerea. Dacă instanța hotărăște că ai greșit, publici hotărîrea, plătești daune, dar nu poți fi obligat să gîndești într-un anumit fel. Sau este o obligație la ipocrizie, o încălcare a libertății de a gîndi, pînă la urmă."

Un alt capitol al colecției se referă la răspunderea contractuală și la legătura acestei răspunderi cu libertatea de exprimare, în situația în care jurnalistul ajunge, ca angajat al unei entități media, în conflict cu această entitate. Pentru că pot exista în contract prevederi precum: n-ai voie să denigrezi trustul, patronul trustului, partenerii de afaceri ai patronilor, pentru că dacă o faci plătești daune enorme.

Despre actualul Cod Penal, Diana Hatneanu a mai punctat faptul că s-a reglementat cumva și legea privind informațiile clasificate și răspunderea pentru dezvăluirea acestui tip de informații cu regim special. Referitor la un caz mai vechi, al ziaristului Sebastian Oancea, anchetat într-un caz de scurgere de informații militare către presă, deși informațiile nu fuseseră publicate, ziaristului i-au fost confiscate calculatoarele, a fost ridicat cu mascații de acasă la 5 dimineața și anchetat vreme de doi ani, în timp ce ancheta la Ministerul Apărării s-a terminat în două săptămîni, iar cel găsit vinovat pentru scurgerea de informații a fost „amendat" cu 10% din salariu timp de trei luni. Legea actuală prevede faptul că responsabilii pentru acest gen de cazuri sînt deținătorii informațiilor și nu cei care le primesc și/sau le distribuie.

O altă lege pe care jurnaliștii trebuie să o aibă în vedere, ca instrument pentru transparență, este Legea 544, privind liberul acces la informațiile de interes public. Deși sînt încă instituții care nu dau curs solicitării jurnaliștilor sau care tergiversează, „deși pentru un jurnalist care are nevoie acum, și nu peste doi ani de informație, nu este deloc îmbietoare ideea de a da în judecată o asemenea instituție", sfatul avocatei e acțiunea în instanță, pentru că „dacă ar exista această practică din partea jurnaliștilor care se lovesc de rigiditatea instituțiilor, lucrurile ar deveni mai maleabile în viitor".

Concluziile: avem un set de legi, trebuie să le folosim. Dar ca să le folosim, trebuie să le cunoaștem. Această colecție de articole de lege, studii de caz și documente cu valoare normativă poate fi descărcată și de pe site-ul CJI (www.cji.ro). În afara faptului că acest document e un excelent ghid pentru jurnaliști, este și o dovadă pentru oamenii politici că în România, datorită cadrului legislativ actual, nu avem nevoie de o lege a presei.

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Cu ochii-n 3,14

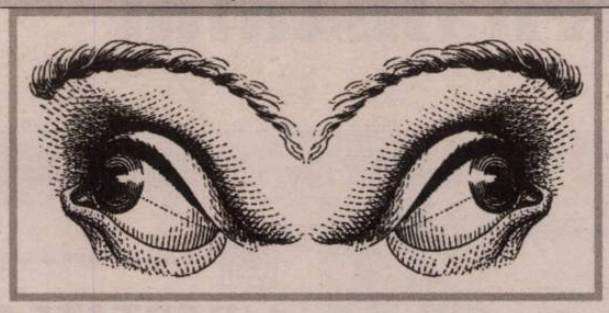

S-A INVENTAT UN DISPOZITIV CARE ÎNTINDE MONEZILE, ÎNCUNUNÎND ASTFEL CUBUL

■ S-a inventat un dispozitiv care, dacă dormi noaptea cu el peste nas și peste gură, pînă dimineața îți încarcă bateria telefonului mobil la care este conectat printr-un fir asemănător celui de la încărcător. O invenție pentru cei mai zgîrciți dintre pămînteni, altfel eu nu-i găsesc un alt rost. (**M. C.**)

■ Noaptea, la un magazin non-stop: lîngă mine vine o fetiță de vreo 8 ani, frumoasă, cu un pumn de monede de 10 bani în mînă. Geamul magazinului fiind sus, îmi întinde monedele și mă roagă să-i cumpăr o lămîie. Pentru mama ei gravidă. (**I. P.**)

■ Am primit pe e-mail următoarea misivă: „Va invitam sa ne fiti alaturi la lansarea *catalogului expozitiei SPIRIT si SOLIDARITATE. Un itinerar plastic ales de Dan Haulica* si conceput in acest sens de Ruxandra Garofeanu la Galeria Dialog, incununand astfel 4 luni de prezentare publica, in data de *joi, 28 ianuarie, orele 18.* Expozitia reuneste lucrarile a 67 de artisti carora istoricul de arta, eminenta personalitate a culturii romane si nu numai, presedinte de onoare al Asociatiei Internationale a Criticilor de Arta, Ambasador al tarii noastre la UNESCO, membru al Academiei Romane, e-a fost indrumator si sustinator. Ca deobicei sediul expozitiei este pe *str. Christigiilor 11-13, Parcul Bucur-Obor, la parterul primariei sectorului 2.*“ *(Sic!)* Nu i-am dat curs. Din prețuire. Voi citi însă catalogul. Din același motiv. (**R. M.**)

■ Lucas Etter deținea recordul „facerii“ cubului Rubik cu doar 4,9 secunde. Doi ingineri de *software* au inventat însă un roboțel căruia cubul nu-i rezistă decît 1,2 secunde. Ei, și la ce-i folosește? (**M. C.**)

LUCRURILE COMPLICATE DEVIN INFRACȚIUNI CONTRA VIEȚII ATUNCI CÎND NĂZUIM LA O POPULARITATE DIN PARTEA LOCULUI

■ Chem un instalator, vin doi. Unul pleacă după materiale. Celălalt începe să-mi povestească: „Am un copil pe drum. Soția e gravidă în trei luni jumate. I-am făcut săptămîna asta o grămadă de analize, dar mai am și altele. Știți, ea a fost măicuță și n-a mers niciodată la doctor. Și are trei clase, nu mi-e rușine s-o spun. Taică-su e preot la o mînăstire din asta sectantă și pe amîndoi copiii i-a pus să muncească de mici și nu i-a dus la școală. Nu l-am văzut decît în poze. Pe maică-sa o suport doar de dragul ei“. Evident, îl întreb cum s-au găsit și-mi spune că mai multe femei de acolo au fugit, ajutate de un pădurar. „Am văzut-o la o mătușă azi, peste trei zile i-am zis: hai la mine și să îndrăznească careva să vină după tine! Și ne-am căsătorit. Ne și chema la fel, același nume de familie. La început mergea numai cu capul în jos. Acum mă ia la rost. Cînd am adus-o acasă, i-am spus: o cameră dacă avem, în ea sîntem amîndoi egali. Eu îți spun ce nu-mi convine, tu la fel. Bine?“ M-a înduioșat foarte tare povestea omului ăstuia. Și m-am gîndit că lucrurile complicate devin simple atunci cînd sînt adevărate. (**A. M. S.**)

■ Noua lege a taximetriei îi obligă pe taximetriști să-și probeze competența. Conform legii, „certificatul de cazier juridic al conducătorului auto care practică profesia de taximetrist trebuie să conțină mențiuni din care să rezulte că nu a fost condamnat pentru infracțiuni contra siguranței pe drumurile publice, infracțiuni privind traficul și consumul de droguri, infracțiuni contra vieții, sănătății și integrității corporale, infracțiuni privind traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile, infracțiuni contra libertății și integrității sexuale, infracțiuni contra patrimoniului“. În sfîrșit, cineva se gîndește și la siguranța clienților, nu doar la profitul companiilor. (**M. M.**)

■ La două zile după eliberare, un fost deținut al Penitenciarului din Focșani a fost prins de către gardieni în timp ce încerca să intre, prin efracție, înapoi în pușcărie. Este clar că toți năzuim la un trai mai bun. (**S. G.**)

■ Vinilurile n-au mai cunoscut din anii ’60 o asemenea popularitate ca în 2015. În preajma sărbătorilor de anul trecut, pick-up-urile au fost cel mai cumpărat produs de pe Amazon. Dar ce viniluri au ascultat oamenii anul trecut? Conform vînzărilor, iată un top 5: Adele – *25* (116.000), Taylor Swift – *1989* (74.000), Pink Floyd – *The Dark Side of the Moon* (50.000), The Beatles – *Abbey Road* (49.800), Miles Davis – *Kind of Blue* (49.000). De unde se vede că „dinozaurii“ rock-ului și jazz-ului au supraviețuit și casetelor audio, și CD-urilor, și mp3/YouTube/iTuneSpotify-urilor. (**M. C.**)

■ Cea mai simpatică dintre falsele etimologii ale pluralului german *Fisimatenten* povestește cum, în timpul războiului franco-german, soldații napoleonieni le ademeneau pe fătucile din partea locului în corturile de campanie, cu invitația *„Visitez ma tente!“* („Vizitați cortul meu!“). De unde și expresia germană *„keine Fisimatenten!“*, cu sensul „fără prostii/tertipuri/șmecherii!“. (**M. P.**)

ACESTEA FIIND SPUSE, OAMENILOR LE PLACE SĂ VADĂ POSIBILITĂȚI DIVINE

■ Am aflat de curînd că numele orașului Băicoi are o origine destul de comună. Nu provine de la ceea ce credeți voi, ci a derivat de la Baiu (un cioban care a coborît din Munții Baiului, apoi s-a stabilit aici) și de la turcescul *koy,* care înseamnă sat. Așadar, satul lui Baiu. Acestea fiind spuse, urmează să mai lămurim următoarele nume de localități: Găuricea, Dosu, Cuca Măcăii, Udați-Mînzu, Măciuca, Mădulari și Spermezeu. (**A. P.**)

■ Soraya Doolbaz a devenit celebră după ce s-a specializat în arta fotografiei penisurilor costumate. Femeile își aduc partenerii în studioul fotografei, care le pune la dispoziție o varietate de costumașe elegante sau hazlii, după gust; astfel că tot ce au de făcut este să provoace și să obțină erecția iubiților lor pe toată durata *shooting*-ului. Printurile ei fotografice s-au vîndut și cu 10.000 de dolari bucata. „Oamenilor le place să vadă penisuri vîrîte în lucruri.“ (**M. C.**)

■ Titlu de pe Mediafax: „La mulți ani, FLORIN PIERSIC! Interviu în EXCLUSIVITATE. «Eu sînt unul dintre cei care trimit bani colegilor mei care n-au decît posibilități nule»“. (**L. V.**)

■ Următoarea plimbare printre numele de firme românești ne va duce la Tîrgu Jiu, Tîrgoviște și Sibiu. Azi, Tîrgu Jiu: Agrosymbol SRL, Creativ Brebenel Proiect SRL, Păpușica SRL, Supertare SRL, Achiziție Și Dezvoltare SRL, Adiacent SRL, Curcubeul Paradis Al Florilor Societate Cooperativă, Mehrlicht SRL, Perpetuu SRL, La Geamgii Prest SRL, Momente Divine SRL, Greul SRL, Terymontaje Regale SRL, Intuiția Impex SRL, Crescendo SRL, Un Produs Genial SRL, Dezautostoc SRL, Prin Oraș Media SRL, Brâncuși Et Comp SRL, Literedelemn SRL, Magma Com SRL, Influent SRL, La Ghibu Și Spânu SRL, Cărările Noastre SRL, Periuța SRL, Fag Internațional SRL, Clubul Succes Pandurii SRL, Zglobiu SRL, Cutezanța Prest SRL, Micile Genii Afterschool SRL, Polifonic SRL, Scribul Big SRL, Bestial SRL, Turnul Lui Nae SRL, Recunoaștem Tot Import Export SRL. (**D. S.**)

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **625** ■ 11-17 februarie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

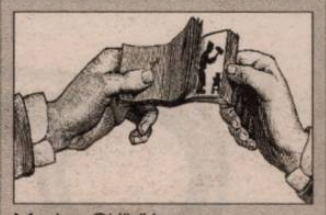

Marius CHIVU

feedbook

16

ANDREI PLEȘU

„Presa acum 75 de ani, și azi “

pagina **3**

O NOUĂ RUBRICĂ

CĂTĂLIN PAVEL

„O, ce vestigii minunate!“

pagina **8**

CARMEN M. REINHART

„Revenirea crizei monetare“

pagina **11**

La voia întîmplării?

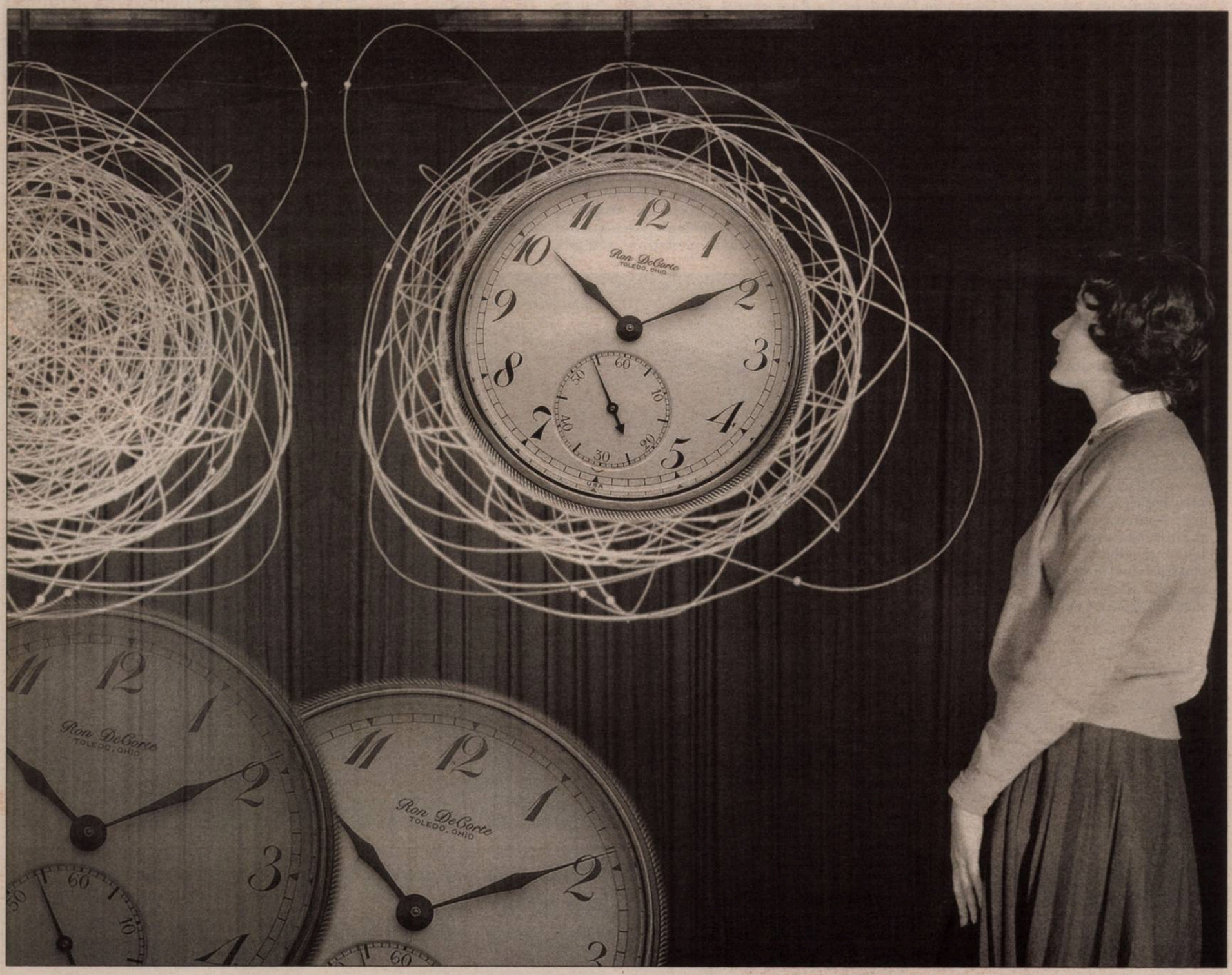

„Trei sferturi din tot ceea ce se petrece în acest univers deplorabil se datorează venerabilei Sale Maiestăți Întîmplarea.“

FREDERIC CEL MARE

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 623

Articolul lui Sever Voinescu, „Să nu fiu extremist! Să fiu pragmatic! Încercare"

Biologia migrației

„Încercarea pragmatică" a domnului Sever Voinescu de a clarifica pretextul „forței de muncă din dosarul migrației" este absolut rezonabilă. Ea nu poate fi taxată drept „extremistă" decît de cei care nu suportă o discuție argumentată. Interesant e faptul că aceștia sînt mai numeroși în țările din nucleul vechi al UE, în schimb cele mai multe argumente apar în Est. Au rămas, cumva, oamenii din fostele țări socialiste mai normali?!

Dosarul migrației nu privește numai forța de muncă, el poate fi citit și în alte chei. Totul pornește de la împutinarea și îmbătrînirea constantă a populației în mai multe țări, între care și Germania. Oare de ce europenele nu mai vor să devină mame? Să fie efectul mișcărilor feministe și al ambițiilor profesionale? Sau, pur și simplu, maternitatea a fost trecută la „munci grele" (cum sînt numite în Franța), care sînt lăsate în seama imigranților, mai săraci?

„Golul biologic" creat a fost sesizat de populațiile care și-au păstrat instinctul de supraviețuire, aproape zero în rîndul cercurilor conducătoare din Europa. După euforia anilor 1990, majoritatea deciziilor majore legate de continent s-au dovedit nepotrivite, dacă nu greșite. La fel și în cazul de față. În loc să rezolve cauzele migrației în zonele de război, au translat problema în propriile țări, afectîndu-le securitatea și reducînd puterea lor de a interveni la sursă.

Cine poate crede că femeile se vor grăbi să nască copii ai imigranților, dacă nu s-au lăsat convinse de conaționali? Crede cineva că „manualele de bună purtare" vor rezolva situația? Pe de altă parte, ce să facă bărbații tineri veniți din sud, pînă își aduc familiile? E de mirare, atunci, că se înmulțesc agresiunile asupra sexului slab în spații publice, răpirile și sechestrările în alte locuri? Ori că sînt batjocoriți din ce în ce mai mulți orfani refugiați din zonele de conflict?

Europenii ar face bine să-și rezolve problema demografică cu propriile puteri (pînă una-alta, nu s-a descoperit clocitoarea de bebeluși). Mai-marii lor să-și bată capul și să găsească soluții, renunțînd la secătuirea de oameni a unor țări aflate în război și din cauza neputinței lor. (Dacă nu datorită lipsei de imaginație și realism, pentru a nu vorbi de ambiții.) Cînd aceste conflicte nefericite vor înceta – speranța moare ultima – cine va reconstrui orașele și satele, dacă nu actualii migranți?

Peter DERER
derer.pfr@gmail.com

Dilema veche vă propune

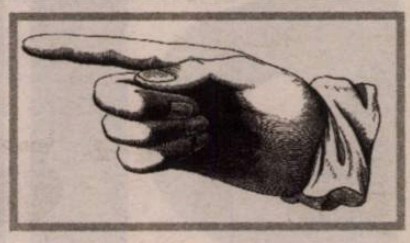

■ Unii „deștepți" ar putea zice că Agatha Christie e „doar" o scriitoare de romane polițiste, adică de literatură de consum, ieftină. Am citit în ultima vreme cîteva dintre romanele ei celebre și mi s-a părut că, dincolo de construcția fascinantă a acestor povești cu suspans, modul expeditiv, dar foarte fin și pregnant în care își descrie personajele (care devin de neuitat) este o artă care nu stă la îndemîna multor scriitori care pretind că scriu literatură serioasă. Sigur că succesul vînzărilor nu e un criteriu prin care să poți aprecia neapărat și valoarea. Dar romanele amintite se vînd în continuare în tiraje foarte mari și la 40 de ani după moartea scriitoarei. Vorba regretatei Magdalena Boiangiu: „Uite ce înseamnă să-l primești la școală drept bibliografie obligatorie pe Shakespeare". (Andrei Manolescu)

■ Alain de Botton, *Statut și anxietate,* Vellant, 2015, traducere de Bogdan Lepădatu – o carte despre un subiect care ne interesează pe destui dintre noi. Și din care e interesant, printre altele, cum se numește primul capitol: „Lipsa dragostei". (Iaromira Popovici)

■ Expoziția de design de carte „Ieșit din tipar(e)", organizată de Muzeul de Artă Cluj-Napoca în perioada 4-28 februarie 2016, care reunește sub genericul „Cele mai frumoase cărți itinerante" exemplare de top, într-o selecție riguroasă a cărții-obiect prezentă la ultimele trei ediții ale concursului național de design de carte „Cele mai frumoase cărți din România". Evenimentul beneficiază de invitați de referință în domeniului editorial: Atelierul Fabrik din București, pionier press din Stockholm, Editura Grasset Jeunesse din Paris, Svensk Bokkonst (Arta de carte suedeză) și publicațiile *[z.B.]* realizate de Uta Schneider & Ulrike Stoltz din Germania. Curatori: Daniela Chiorean, Laura Borotea. (Ruxandra Mihăilă)

■ Toți știm de la școală nuvela lui Ioan Slavici *Moara cu noroc.* Poate unii dintre dumneavoastră ați văzut și ecranizarea din 1955 a nuvelei, semnată de regizorul Victor Iliu (cu actorii Ioana Bulcă și Constantin Codrescu în rolurile principale). Zilele acestea intră pe ecrane cel de-al treilea film semnat de regizorul Marian Crișan, *Orizont*, care este o adaptare liberă și contemporană a poveștii lui Slavici. În rolurile principale: Rodica Lazăr și András Hatházi. (Ana Maria Sandu)

■ Dacă-mi permiteți un autopromo de dragul unei scriitoare foarte discrete, la a cărei literatură țin enorm: luni, 15 februarie, de la ora 22, o am ca invitată pe Adriana Bittel în emisiunea mea *All You Can Read* de la Radio Seven (103,4 FM sau online la www.7radio.ro), unde vom discuta despre copilăria sa din Bucureștiul anilor '50, despre antologia de povestiri *Cum încărunțește o blondă* și romanul *Fototeca,* ambele reeditate la Humanitas anul trecut, și, în general, despre activitățile literar-muzicale cu care își petrece pensia. (Marius Chivu)

■ Mă bucur cînd se mai deschide cîte un teatru independent, „de buzunar" sau nu, merită încurajate și frecventate, îți dau senzația unei normalități culturale. Teatrul Arte dell'Anima e la două străzi de strada mea, pe Făinari. Cînd amenajau spațiul, am crezut că va fi un nou Mega Image și cu atît mai plăcută e fost surpriza cînd am descoperit că e un teatru. Așadar, vineri, ora 20, spectacolul *Buzunarul cu pîine* de Matei Vișniec, în regia lui Alexandru Bogdan, cu Alexandru Nagy și Ștefan Pavel. La teatrul din cartierul meu. (Adina Popescu)

■ Luni, 15 februarie, Goethe Institut București găzduiește o întîlnire cu scriitoarea germană de origine română Ursula Ackrill. Autoarea romanului *Zeiden, im Januar* a fost nominalizată la premiul Tîrgului de Carte de la Leipzig, ediția 2015. (Matei Martin)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Capitala Culturală Europeană**
- **Tupeu**

album dilematic Lucian Costin

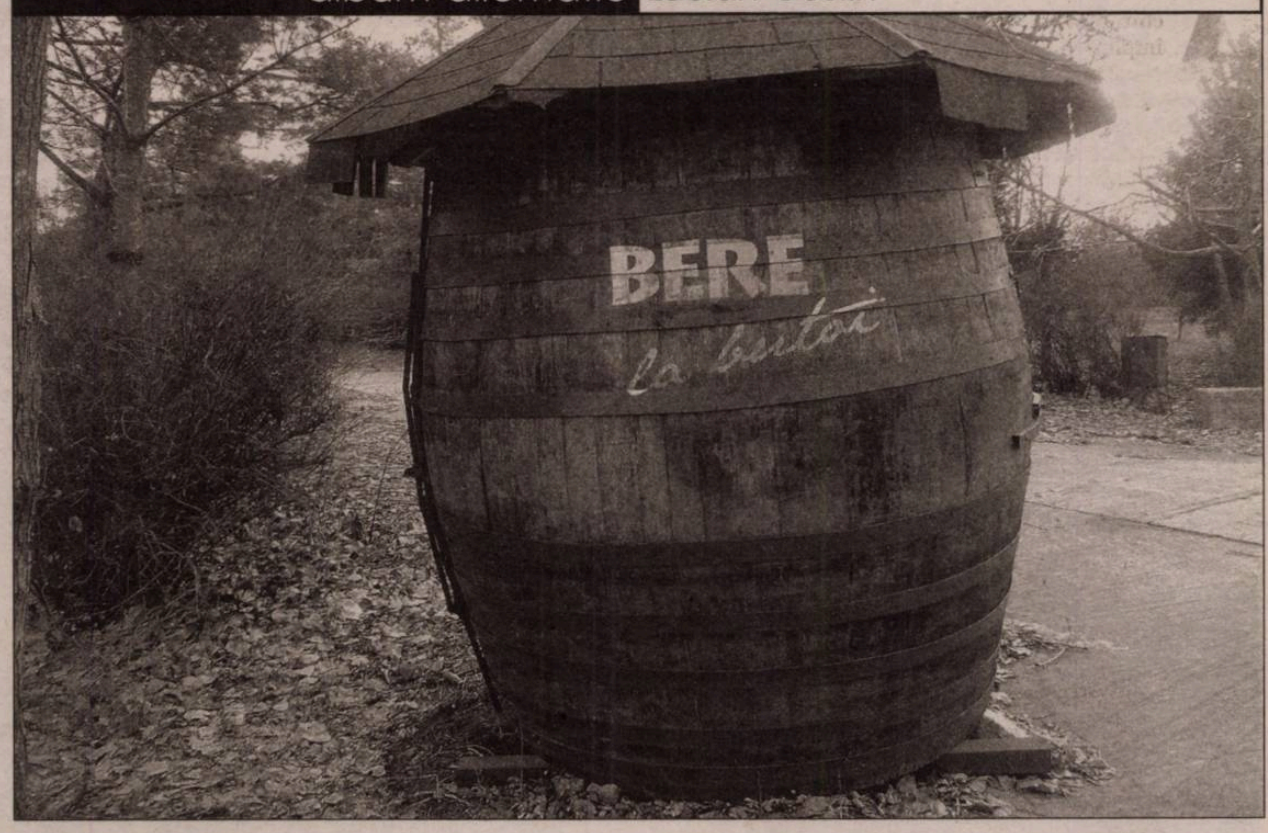

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.800

Tipărit la Tipomedia

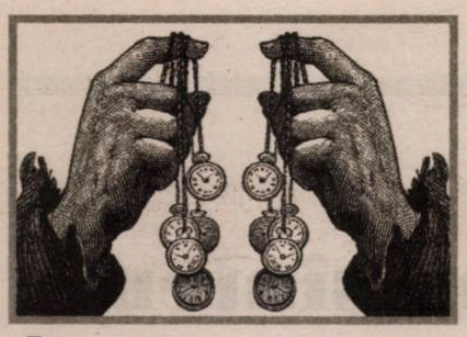

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Presa acum 75 de ani, și azi

În 1937, în revista *Vremea*, Constantin Noica a publicat un articol despre gazetăria epocii, reluat, ulterior, în *Eseuri de Duminică*. Articolul dovedește că presa noastră era, încă de-atunci, „eternă și fascinantă“. Cum e și astăzi. Cîteva pasaje din textul tînărului autor (avea 28 de ani cînd le-a scris) mi se par semnificative. Toate se referă la dimensiunea războinică a stilului gazetăresc, socotită de „profesioniști“ drept marcă distinctivă a meseriei lor, justificată și prin așteptările cititorilor. „...Cu toții simțim“ – spune Noica – „care anume sînt articolele ce prind pe cititor. (...) Articolele care prind cel mai mult – care nu se cer, poate, dar care se gustă – sînt cele care lovesc (...), care acuză“ „Așadar să acuzăm, de aceasta e vorba în primul rînd! (...) Avem, fiecare, ceva polițienesc în noi. Exercițiul a cărui însărcinare ne-o luăm cel mai lesne este descoperirea vinovatului și denunțarea lui. Libertatea noastră de a scrie nu vrea să însemne decît libertatea noastră de a acuza.“

Consumatorul dezbaterilor noastre de presă (mai cu seamă cele televizate) va observa că și azi „realizatorii“ lor pendulează, ca ton, între miliție și procuratură. Atacul a căpătat însă o componentă nouă, despre care nu se vorbește în articolul lui Constantin Noica: *voluptatea*. Și moderatorii, și invitații savurează aproape obscen „racilele“ pe care le denunță. Se bucură, vizibil, că pot semnala încă o mizerie, încă o gafă, încă un viciu funcțional. Îmi pot imagina cum se convoacă reciproc pentru a pune de o nouă bălăcăreală, de o nouă sîrbă demolatoare. „Facem una mică astă-seară la noi în studio?“ – sună, probabil, invitația. „Vin toți ai noștri: și cutărică, și cutărică, și cutărică. Hai să le mai dăm una peste bot nenorociților ăstora!“ Și toți vin ca la o petrecere. Se lăfăie, pofticioși, în deriziune, trăiesc intens șansa de a lovi fără riscuri, ba chiar cu unele beneficii. Atmosfera generală e veselă. Nu mai e vorba de o slujbă publică, destinată să lămurească în vreun fel pe privitor. E vorba de un simpatic chef intim, de un „noi între noi“, în care toți cei prezenți sînt de la bun început de acord unii cu alții și emit sentințe previzibile, combinînd indignarea feroce cu circul. Tipul acesta de spectacol și-a creat, deja, publicul lui: dacă citești *forum*-urile anonimilor care se bulucesc în coada unor articole de ziar, descoperi că motivația celor mai mulți e plăcerea de a scuipa gros, de a împroșca, din subterană, cu aceleași, răsuflate, dejecții: te fac „porc“ și scriu „te-am“ într-un cuvînt. Dar, mai ales, au „trăiri“, „se distrează“, își arată mușchii, umorul și apetențele metafizice. E *„cool“*, e *„fun“*, e „super“. Viața are, dintr-odată, haz și sens. Ca o emisiune „tare“ de televiziune... (Mi s-a întîmplat, de altfel, să întîlnesc, pe *forum*, un nume care, de la o vreme, s-a instalat, fălos și anost, „pe sticlă“. O binevenită „ștergere a diferențelor“ dintre pivniță și mansardă!)

E „cool“,
e „fun“, e „super“.

Atacul ca mod de viață produce însă, atacatorului însuși, oarecari daune colaterale. Iată un alt fragment din Noica: „...dacă e lipsit de un excelent echilibru moral, cel care scrie nu e rareori ispitit (...) să se îndeletnicească atît de mult cu alții și cu alte lucruri, încît să uite de sine și de ale sale“. În plus – adaugă filozoful – nimeni nu înțelege mai puțin ce se întîmplă în jurul său decît cel care lovește. Iar neglijența de sine și perceperea strîmbă a lumii nu pot fi premisele unei gazetării de calitate.

(apărut în *Adevărul*, 17 august 2011)

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Back to the future

Acum cîteva zile, pe 4 februarie, s-au împlinit 110 ani de la nașterea lui Nicolae Georgescu-Roegen. ASE i-a dedicat o conferință internațională, iar Asociația Facultăților de Economie din România a inclus în programul său de evenimente o conferință a profesorului Victor Ploae. Media au fost și ele prezente prin televiziunea de mare audiență TVH (oricum, omagiile mele!). Ar fi trebuit să fie un eveniment național; n-a fost. Georgescu-Roegen, creatorul bioeconomiei, ar trebui să fie un erou național; nu este.

„Profesorul Nicholas Georgescu-Roegen a fost un pionier. Epoca noastră aproape l-a ajuns din urmă“ – declara prietenul său, Paul Samuelson (premiu Nobel pentru economie în 1970). „Aproape s-ar putea fonda o sectă cu singurul scop de a produce un Talmud despre el, care să asigure interpretarea și dezvoltarea gîndirii lui“ – declara și Kenneth Boulding, un alt economist heterodox, etern nominalizat și el la premiul Nobel, ca și Georgescu-Roegen. „Această carte nu se adresează unui cerc foarte larg de cititori. Dacă însă ea ar fi citită de 500 de *oameni potriviți,* probabil că știința n-ar mai fi niciodată aceeași.“ „Am avut impresia fulgerătoare“ – își amintește un alt economist, Jacques Grinvald, prima sa întîlnire cu Georgescu-Roegen la o conferință internațională – „de a-l vedea în carne și oase pe Galilei al timpului nostru. Un eretic bravînd autoritatea religioasă a secolului nostru.“

Dar nu comemorările și statuile sînt importante în acest caz, nu memoria lui pioasă vreau să o evoc aici. Este important să privim acum în trecut, la *bioeconomia* lui Georgescu-Roegen, pentru a vedea viitorul. Căci din această teorie a sa s-au desprins și s-au dezvoltat domenii și priorități ale lumii actuale, de la economia ecologică sau economia circulară la preocuparea pentru epuizarea resurselor. La prima conferință a Națiunilor Unite, de pildă, care a avut loc la Stockholm în 1972, a fost formulat prima dată avertismentul că „o creștere infinită nu este posibilă într-o lume finită“; era traducerea aproape literală a legii entropiei aplicate la economie de către Georgescu-Roegen. *„Creșterea* înseamnă a produce mai mult. *Dezvoltarea,* a produce altfel“ – avertiza acesta în urmă cu decenii.

Dincolo însă și de aceste dezvoltări și influențe ale tezelor lui Georgescu-Roegen, se află însă *viziunea* sa integratoare despre om și natură. Înaintea sa, Grigore Antipa prefigurase aproximativ aceeași viziune teoretică și practică despre relația omului cu natura prin conceptul de *geonomie*, însoțit de perechea *biosociologie / bioeconomie*. Era începutul unei „revoluții copernicane“ încă invizibile, care răsturna abordarea naturii ca mediu *înconjurător* pentru a o înlocui cu aceea a *simbiozei:* natura nu este undeva în *afara* Omului, un peisaj sau o resursă accesibilă, o „grădină a Carpaților“ vizitabilă ca o diorama, ci se află în *interiorul* Omului, fiindu-i astfel consubstanțială. Implicit, cunoașterea se confruntă astfel cu un obiect global și devine interdisciplinară prin definiție. Este ceea ce gîndirea și politica mondială încearcă să aplice în prezent sub semnul a ceea ce Michel Serres numește „contractul natural“, renunțînd astfel la „bicameralismul Om-Natură“, după cum se exprimă Bruno Latour.

România,
powered by nature.

De ce ar fi bine să revizităm această *viziune?* Privind spre trecut, deoarece ea este apropiată de trăirea țărănească (inclusiv) românească despre natură: „Un fir de iarbă sau de porumb nu pot trăi singure. Toate merg laolaltă legate, merg prinse așa cu rostu lor pînă la frumusețea lumii, aici e o taină mare; îi zice rînduială“ – îi explica o țărancă etnologului Ernest Bernea. Iar această credință în rînduială a păstrat pînă recent nu doar respectul față de natură, ci și cunoștințele și tehnicile unui „mod de utilizare“ a naturii, care se dovedesc acum a fi fost „sustenabile“. Privind spre viitor, deoarece această supunere conservatoare la „rînduiala lumii“ a conservat în mare măsură și natura, făcînd ca aceasta să (mai) poată fi și astăzi principala linie de forță pentru dezvoltarea României. Într-o lume mondializată, care și-a obținut *creșterea* economică prin supunerea naturii, dar care acum caută să se *dezvolte* altfel, această tradiție a României se poate dovedi a fi un avantaj competițional major și sursă a unei strategii de dezvoltare pe termen lung: „înapoierea“ noastră rurală poate fi transformată din handicap în resursă și capital de dezvoltare. Noi căutăm în continuare să recuperăm decalaje trecute și nu ne dăm seama că, în natură, înregistrăm un *decalaj pozitiv*, un avantaj pentru viitor: ceea ce Georgescu-Roegen numea „zestrea pămîntului“. Privind global, deoarece în această viziune de avangardă a unui român putem să ne regăsim trecutul și să-l recuperăm ca promisiune realistă de viitor. Pe scurt, *back to the future!* Putem să ne inspirăm din *propriul trecut* – satisfăcînd astfel și nevoia firească de mîndrie națională – pentru a participa *sui generis* la *viitorul model economic al Uniunii Europene.*

Dar ce am avea de cîștigat, de fapt, dintr-o astfel de poziționare sub semnul naturii și al abordării sale „bioeconomice“?

În amonte și în primul rînd, *o strategie de țară pe termen lung*, cuplată la tendințele europene/mondiale actuale și, în același timp, ancorată în tradiții locale – în locul unor politici reactive pe termen scurt, cuplate doar la contexte și conjuncturi. În al doilea rînd, *o strategie de soft power,* realistă și legitimă. În al treilea rînd, o strategie *distinctivă* de *soft power.* „La condiții egale, 90% din ceea ce face o societate este sau poate fi făcut și oriunde în altă parte. Doar aproximativ 10% din ceea ce face o societate este diferit, iar membrii ei simt – sau pot să simtă – că le este *specific*“ – sublinia Wally Olins, unul dintre cei mai faimoși consultanți de *branding* din lume. *România, powered by nature*, cum sugerează Teodor Frolu inspirîndu-se din mesajul lui Georgescu-Roegen, ar putea fi această trăsătură distinctivă. În sfîrșit, în aval, o orientare (și) spre ceea ce Pine și Gilmore numesc o *economie a experienței,* care face ca de ani buni cumpărătorul (post)modern să se orienteze spre achiziționarea de experiențe și nu doar de mărfuri. Un „management al experienței“ în turism, de pildă, ar putea face din acesta un atu competițional coerent și consecvent al României.

Naivități, utopii? Poate, dar să nu uităm că orice viziune este „utopică“ pînă se împlinește; nimic nu se realizează însă fără o viziune prealabilă!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Ceea ce noi, romii, nu sîntem

Afirmațiile de mai jos sînt lucruri care mi-au fost spuse despre romi („țiganii mei") în diverse împrejurări, cu diverse ocazii.

■ ***Sîntem dansatori și muzicieni înnăscuți.*** Da, frățică, mînca-ți-aș! De asemenea, putem să mergem pe apă și putem să zburăm cu sau fără ajutorul măturilor, datorită geneticii speciale care face ca oasele noastre să fie pline de aer. Brațele puternice și palmele mari sînt, de asemenea, daruri de la sub-Dumnezeul nostru (că doar nu sîntem vrednici să avem același Dumnezeu cu națiile majoritare) care ne ajută la zboruri lungi. Acesta este și motivul pentru care liniile aeriene maghiare au dat faliment și TAROM-ul merge așa de prost.

Pentru a compensa discriminarea genetică am deschis cîteva școli de zbor pentru cei mai talentați dintre dumneavoastră, unde predau cei mai albi dintre noi – o măsură firească de respect și sensibilitate culturală. Ne puteți găsi cu ușurință la Lebăda Călătoare SRL. Practica se face pe traseul București-Viena, cu aterizare pe lacul ăla de unde vă imaginați că noi am prins și am mîncat lebedele, în ciuda tuturor dezmințirilor oficiale.

Anual avem mii de cazuri de copii de romi care se nasc ținînd în brațe un instrument muzical. Nașterile pe pian sînt, de asemenea, o tradiție în neam, noi fiind principalii susținători ai industriei producătoare de piane. Toți ceilalți ne naștem cu o extra-coardă vocală și cu o genă specială de ritm – o dovadă irefutabilă că Fuego nu este din neamul nostru.

■ ***Știm viitorul.*** Adevărat. Tu, cititorule, o să treci prin perioade mai grele și mai fericite, o să fii trist, plictisit și, cîteodată, depresiv. O să iubești și o să urăști oameni. O să ai sau nu o să ai copii, deși probabil o să ai. În mod sigur o să mori.

Fuego nu este din neamul nostru.

Oricine altcineva îți va spune că știe viitorul – politicieni, profesori, prieteni, psihoterapeuți, psihologi, psihopați sau orice alte voci interioare care nu au accent sau culoare care să dovedească indubitabil apartenența lor la etnia ghicitoare – te va minți.

Dacă ai în plan să îți ghicească vreo romnie viitorul, e și mai simplu: în viitorul apropiat vei fi înșelat/ă. Se prea poate să te simți bine după experiența de ghicit, dar tot țeapă o să fie. Dacă ești hipster însă, poți să îți pui pe Facebook că ai prieteni romi. Dacă ești rasist, te scoți că nu mai poate nimeni să te acuze că ești un dobitoc pentru că urăști oameni pe care nu îi cunoști, dar care ți se pare ție că sînt „țigani".

Mai sînt unii care cred că, pe lîngă faptul că putem citi viitorul, sîntem și un fel de magicieni capabili să facem vrăji. Într-adevăr. De asta ne-am și bucurat de vreo 500 de ani de sclavie și am fost aproape șterși de pe fața pămîntului de regimurile naziste din Europa. Singurul miracol este că mai există unii care încă mai cred că avem puteri magice, în ciuda istoriei cumplite a romilor și a rasismului cu care sîntem blagosloviți.

■ ***Tradiții secrete și misterioase.*** Avem. Le practicăm într-un univers paralel, în care nu există rasiști, în care nu au toți tîmpiții doctorate, iar lucrările științifice nu se publică în pușcării. În acest univers nu sîntem fie criminali, fie gunoaiele societății, în funcție de dispoziția sau comanda pe care o primesc jurnaliștii, politicienii sau orice cretin care s-a trezit brusc expert pe „problematica roma" în studiourile de televiziune controlate de pușcăriași sau pușcăriabili. Aici nu avem nici problema sporadică că mai apare vreun smintit care ne vorbește de bine și care va fi rapid înjurat și categorisit ca dușman al neamului românesc. Nici cazul unei „susținătoare" frumușele și romîncă verde care să fie repede categorisită ca „o inocentă care nu știe pe ce lume trăiește" nu îl avem.

■ ***Romii sînt tîmpiți și nu îi interesează educația.*** Da, șăfu'! Ca orice părinte, părinții romi își doresc tare ca odraslele lor să devină cretini funcționali. Neamu' meu crede cu tărie că îți va fi cu atît mai bine în viitor, cu cît ești mai murdar, mai flămînd și mai sărac. Pentru că sîntem suflete libere, care avem o relație extraordinară cu natura, preferăm să ne hrănim copiii cu curcubeie și rouă. Adesea ne trimitem copiii în picioarele goale afară, iarna, pentru a putea să simtă sufletul Gaiei prin piele și preferăm cerșitul căldurii și confortului școlilor private care ar putea să le corupă legătura cu spiritul planetei.

Elevii din familiile cele mai sărace (cei care trăiesc mai prost decît 75% din populație) au 8,6% șanse să ajungă la universitate. Pentru cei bogați (care trăiesc mai bine decît 75% din populație), procentul este de nouă ori mai mare. Asta se întîmplă în SUA.

Faptul că sînt încă mulți care nu sînt în stare să vadă legătura între secole de sclavie, sărăcie, discriminare și rezultatele la școală nu îi face nici deștepți, nici pragmatici. Cel mult îi face vedete sau politicieni faimoși.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

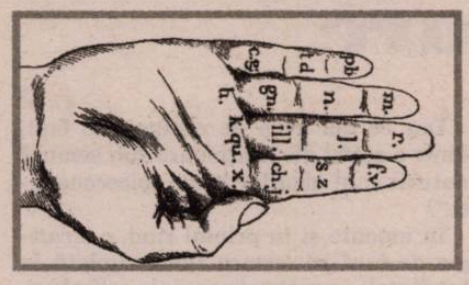

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Cum se naște un scenariu

Scriitorul britanic Tom Sharpe a devenit celebru cu primul său roman din seria „Wilt" (avîndu-l adică în postură de personaj principal pe profesorul de colegiu tehnic Henry Wilt), în anul 1976. Am reluat recent acest text burlesc și mi-am dat seama că, în spatele comediei, se ascunde o problemă de maximă seriozitate. Dacă-mi permiteți o scurtă trecere în revistă a narațiunii, veți vedea imediat de ce. Henry Wilt, profesor de Studii Liberale la un fel de școală profesională englezească, prizonier într-un mariaj monoton și blocat în poziția de asistent de rangul doi, se consideră un ratat irecuperabil, dezvoltînd sumbre reverii diurne, cu iz freudian. Visează să-și ucidă soția casnică, supraponderală și mereu nemulțumită, și își urăște – pînă la disperare – studenții rudimentari. În sfîrșit, în urma unui lanț de evenimente suprarealiste, declanșate la o petrecere, Wilt reușește să fie arestat și anchetat, sub suspiciunea de omor. La bairamul amintit, protagonistul, în stare de ebrietate, fusese umilit public de amfitroană, o americancă postmodernă, feministă și nimfomană, care l-a înțepenit într-o păpușă gonflabilă, expunîndu-l apoi tuturor. Eva Wilt, nevasta personajului, isterizată, pleacă într-o croazieră (direct de la petrecere, fără să-și anunțe soțul!), alături de feminista perfidă și de soțul ei semipsihotic. Henry se procopsește cu păpușa pe care, turbat, o îmbracă în hainele doamnei Wilt și o aruncă, ulterior, într-un puț ce urmează să fie cimentat. Păpușa – bănuită de toți (de la distanță) a fi un cadavru de femeie supraponderală – e descoperită și, cum toate indiciile trimit la erou, profesorul va fi reținut și supus interogatoriului.

Wilt nu poate explica (nu știe, de altfel) unde se află soția sa și, întrucît păpușa a fost deja cimentată, se vede nevoit să înfrunte bănuielile de crimă ale investigatorului principal, inspectorul Flint, un polițist versat. Obtuz prin profesie, acesta are idei fixe, funcționale totuși în interiorul psihologiei criminale. Și în cazul lui Henry, Flint și-a lăsat instinctele detectiviste să o ia înaintea rațiunii, creîndu-i eroului un profil de asasin periculos. Inspectorul nu se îndoiește nici o clipă de faptul că eroul și-a omorît nevasta și că, sub presiunea interogatoriului continuu, mai devreme sau mai tîrziu, va ceda, mărturisindu-și crima. Paradoxal însă, Wilt descoperă, în contextul arestării, nebănuite voluptăți de comunicare și începe să deguste jocul de-a șoarecele și pisica. Disprețuit de soție și studenți, protagonistul primește acum – din partea tuturor – o atenție desăvîrșită, fiind ascultat și înregistrat cu minuțiozitate. Amănuntele povestirilor lui (absolut banale și imposibil de incriminat în vreun fel) sînt disecate pe toate părțile, ca venind, bineînțeles, dinspre un criminal pervers. Flint nu vădește ambiguități legate de profesor, ci numai certitudini. El intră într-un tip de transă investigatorie, privîndu-l pe Wilt de somn (trei zile și trei nopți) și trecîndu-l prin serii infinite de întrebări epuizante (venite de la anchetatori succesivi). Protagonistul rezistă, dar, după un timp, devine conștient de o insurmontabilă și sinistră realitate. Revelația în cauză constituie situația specială la care mă refeream la început.

Imposibil de incriminat.

Wilt realizează că, orice s-ar întîmpla (scoaterea păpușii din beton, întoarcerea soției sale, în carne și oase etc.), mintea lui Flint nu mai poate fi schimbată. El e încremenit în proiect, vorba lui Gabriel Liiceanu, și rămîne opac la mutațiile realității din jurul său. Pentru Flint, Wilt a comis o crimă oribilă și nici învierea tuturor morților, urmată de apariția lor la poliție, pentru a-l susține pe Henry, nu ar avea cum schimba această convingere fundamentală (păpușa va fi excavată din ciment, în final, iar Eva Wilt va sunna la poliție pentru a afla ce s-a întîmplat cu soțul ei, dar Flint va sta, cu adevărat, neclintit în impresiile lui). Prin urmare, Wilt încearcă un mic experiment. Se hotărăște să spună inspectorului ceea ce *el dorește să audă,* eliberîndu-l astfel din transă. Mărturisește „omorul" într-o lungă declarație scrisă, inventînd o poveste abracadabrantă. Afirmă că și-a tocat, cu multă grijă, consoarta la fabrica de mezeluri Sweetbreads. De acolo, victimele au sfîrșit, cu siguranță, în plăcintele cu carne și cîrnații localnicilor. Înnebunit de fericire, Flint declanșează un monstruos proces de analiză, în laboratoarele criminalistice, a mezelurilor și conservelor de la Sweetbreads. Lumea este oripilată de vești, dezvoltînd nevroze canibalice. Presa, poliția și opinia publică privesc, cu siderare și, totodată, cu mînie mocnită, către detectivul surmenat. Nici o analiză, nici o urmă nu par să confirme oribila mărturisire. Descumpănit, Flint recitește declarația lui Wilt. Găsește incongruențe strigătoare la cer și incompatibilități pe care nici măcar un polițist începător nu le-ar fi trecut cu vederea. Mai mult, hîrtia a fost semnată, în bătaie de joc, *„Little Tommy Tucker"* („orfanul cerșetor" din cîntecele de inimă albastră ale englezilor), lucru neobservat inițial de Flint – orbit de obsesia că Wilt ar fi fost vinovat.

Cum a putut un anchetator cu experiență să cadă într-o capcană atît de grotească? Nimeni nu ne va răspunde la întrebare. Nici Wilt, nici autorul și nici măcar Flint însuși. Aici însă localizez eu *partea serioasă* a acestei comedii negre. Nu definim, în universul exterior, decît ceea ce am definit deja în cel interior. Sîntem captivi în subiectivitatea noastră într-un mod absolut și gîndim lumea doar prin grila prejudecăților proprii. E o realitate, nu ezit să observ, la care oricine merită să mediteze din cînd în cînd.

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

Ovidiu NAHOI

EU și **UE**

Brexit și România. Aruncați la marginea Europei?

Cum, la noi, bizareria ține adesea loc de normalitate, iar normalitatea pare o extravaganță, să nu ne mirăm. Așa că am fost scutiți, în ultimele zile, de efortul urmăririi unei dezbateri spinoase, legate de viitorul Uniunii Europene și de viitorul nostru, al României, în Europa, după ce la Bruxelles a fost făcut public proiectul de acord dintre președintele Consiliului European, Donald Tusk, și premierul britanic David Cameron, privind relația Londrei cu Uniunea Europeană. Proiectul urmează a fi supus aprobării șefilor de state și de guverne, în cadrul summit-ului din 18-19 februarie.

Acordul prevede o așa-numită „frînă de urgență", care ar putea permite limitarea ajutoarelor sociale pentru muncitorii imigranți proveniți din Europa care vin în Marea Britanie. De asemenea, prevede recunoașterea dreptului unor state de a nu adopta moneda euro, ca și dreptul Londrei de a nu participa la procesul de adîncire continuă a integrării europene. De asemenea, s-ar putea da dreptul Parlamentelor naționale de a bloca, în anumite condiții, deciziile instituțiilor europene.

Lăsîndu-i pe europeni să-și bată capul cu asemenea dezbateri, noi rămînem la ale noastre. Asta nu înseamnă că Guvernul de la București nu are o poziție preliminară. Are, și a comunicat-o la cererea RFI România. Guvernul de la București vrea ca prevederile legate de beneficiile sociale să nu aducă atingere libertăților fundamentale înscrise în Tratatele Uniunii.

Altfel, Bucureștiul consideră că prevederile din proiectul de acord sînt convergente într-o mare măsură cu viziunea României. Cu alte cuvinte – și spunem aceasta încercînd să „traducem" limbajul diplomatic al răspunsului guvernamental –, România ar accepta ca Londra să se considere exclusă de la principiul „Uniunii tot mai strînse", înscris în Tratatul Lisabona.

Să fim realiști, România se află, la rîndu-i, într-o situație extrem de delicată cînd vine vorba să se poziționeze în această chestiune. O dată, pentru că ar fi o sinucidere pentru orice guvern să accepte, cu una, cu două, o ajustare a libertăților pentru românii care muncesc în Uniunea Europeană. Pe de altă parte, România nu poate rămîne indiferentă la pericolul dezmembrării construcției europene. Uniunea Europeană a fost o ancoră pentru dezvoltarea economică și pentru modernizarea României în deceniul și jumătate care a trecut de la începerea negocierilor.

Sinucidere pentru orice guvern.

Politici precum cele rurale sau dezvoltarea regională ar fi de neconceput în România fără bugetul european. La deschiderea negocierilor de-abia ajungeam la 30% din media Produsului Intern Brut pe cap de locuitor al Uniunii Europene, acum depășim 55% – cu alte cuvinte, am progresat în raport cu media europeană, fenomen care nu s-a produs tot timpul în istoria noastră economică. Și am fi putut progresa și mai mult dacă rata de absorbție din ultimul ciclu bugetar european – 2007-2013 – ar fi fost mai mare de 70%.

De la momentul aderării și pînă acum, salariul mediu exprimat în euro s-a dublat. Din 2004 pînă în 2014, valoarea exporturilor românești, exprimată în euro, aproape că s-a triplat – și aceasta în primul rînd datorită accesului pe piața unică europeană, zona euro fiind principala destinație de export.

Dar avantajele nu se limitează doar la cele economice. Mai sînt libertățile de care beneficiem conform Tratatului european. Să ne gîndim apoi la reformele instituționale, lupta împotriva corupției, instaurarea normelor privind statul de drept și, dincolo de toate, un anumit respect de sine pe care l-am dobîndit odată cu răspunsul la întrebarea: „Sîntem noi europeni?" Uite că sîntem.

Sînt aceste cîștiguri ireversibile? Nu neapărat.

Oricum ar fi, proiectul de acord Tusk-Cameron reprezintă un pas înapoi pe drumul „construcției europene". Interesul României este menținerea unității Uniunii Europene – o ieșire a Marii Britanii ar putea deschide și pentru alții calea către o Europă *à la carte,* din care iei ce îți convine fără a-ți asuma și costuri, și responsabilități. Aceasta ar scădea drastic cantitatea de solidaritate disponibilă în acest moment în Europa. Pentru România, ca mare consumator de solidaritate, în acest stadiu al dezvoltării ei, ar fi o veste extrem de proastă.

Și atunci, mai bine facem un pas înapoi – și acceptăm chiar o ajustare a drepturilor sociale pentru românii care pleacă să lucreze în Europa –, numai să păstrăm continentul unit.

Problema este că nici așa nu avem vreo garanție. Britanicii s-ar putea să plece cu tot acordul Tusk-Cameron – deja tabăra pro-Brexit a mai cîștigat adepți după anunțarea rezultatului negocierilor.

În cazul acesta, este posibil ca, drept răspuns, zona euro să treacă la un proces și mai accelerat de consolidare internă, lăsînd primirea de noi membri pentru un viitor neprecizat. Este soluția unei Europe cu două viteze, în care ne-am trezi din nou marginali, de categoria a doua și într-o anumită măsură abandonați într-o zonă gri, sub amenințarea unei tot mai puternice presiuni rusești.

Din păcate, în ultimul deceniu, exceptînd ancora de securitate americană, nivelul nostru de relaționare pe scena europeană a cam lăsat de dorit. Este momentul unei regîndiri a întregii noastre abordări privind locul nostru în Europa. Brexit e doar pretextul.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Intransigența la români

În memoriile sale, un sergent din armata cu care Napoleon a ocupat Moscova în septembrie 1812, pe nume Bourgogne, scria: „Cu cît sacrificiile și spaima erau mai mari, cu atît nevoia de onoare și de glorie creștea". Nu e de mirare că ceva ca o lege a compensației operează întotdeauna. Pe măsură ce lipsește ceva, altceva îi ia locul. Onoarea și gloria păreau a fi singurele variante decente pentru a acoperi lipsa siguranței în mijlocul imensității ruse, în cazul armatei napoleoniene. Misterios și mereu interesant, însă, este ce anume se găsește să compenseze ceea ce lipsește. De pildă, în cazul nostru, al românilor, ce anume a ajuns să compenseze lipsa rigorilor, a răbdării și a perseverenței? Ei bine, doamnelor și domnilor, paradoxal poate, dar de cîte ori ne lipsește caracterul (căci respectarea regulilor, răbdarea și perseverența sînt trăsături de caracter), o mare intransigență intră în arenă.

Nu știu alții cum sînt, dar noi, românii, sîntem tare mînioși și degrabă vărsători de sînge moral. Vinovat ori ba, asta e o discuție cu totul colaterală. Lansajul frenetic în judecăți morale intransigente nu se poate împiedica în asemenea detalii. Ce rost are să-ți bați capul cu punerea în cumpănă a faptelor sau cu observarea atentă a nuanțelor cînd marea plăcere de a te înfățișa tuturor drept un Torquemada e atît de la îndemînă? Cîtă voluptate, cîtă satisfacție, ce sentiment nobil și înălțător avem noi cînd demascăm ticăloșia, lipsa de caracter ori hoția! De pe cele mai înalte și mai ascuțite piscuri ale moralității, acolo unde ai zice că șade de cînd lumea, românul nu iartă nimic. De cîte ori nu am auzit oameni politici spunînd, unii despre cîte un altul ca ei, că „n-are caracter"? De cîte ori n-am citit rînduri ca lama de cuțit scrise de măreții noștri condeieri (poeți sau prozatori, n-are importanță), deveniți comentatori pe cîte un blog sau pe la cîte un ziar? Cîte execuții morale nu am văzut în România ultimelor două decenii? Te și miri cum de există atît de mulți intransigenți în țara relativismului și aproximației, în țara lui „merge și așa", în țara absurdului și a derizunii, aici, la porțile Orientului, unde totul e luat în ușor! Cum de e posibil așa ceva? Dacă te iei după Facebook-ul românesc, ai zice că România e mănăstire benedictină. Privită, însă, mai de-aproape, intransigența românească are unele trăsături care ar putea explica fenomenul.

Te și miri cum de există atît de mulți intransigenți.

Am observat, în general, că intransigența cea mai intensă vizează lucruri mici. De pildă, toată lumea e neiertătoare cu cacofoniile. Ce folos că specialiștii spun despre cacofonii că nu sînt erori gramaticale, ci fonetice, și că nu sînt, totuși, grave. Tot poporul știe că dacă spui „...că că..." e oribil. Și, dacă cineva comite așa ceva, este imediat poftit, cu șuturi, să părăsească limba română. Nu e ilar că sîntem hiperirascibili la cacofonii, dar trecem nepăsători peste „care" în loc de „pe care" sau prin explozia lui „ca și"? În același registru al intransigenței minore se plasează și preocuparea obsesivă a reporterilor de teren de a nu spune cu nici un chip vreun nume de hotel, de magazin sau de produs în știrea pe care o transmit, chiar dacă știrea se referă exact la așa ceva. În România intransigentă, un incendiu la hotelul H. este raportat că a avut loc fie la „un hotel din centrul Bucureștiului", fie la „un hotel exclusivist". Evident, informația e absolut zero. Să spui că are loc un incendiu, fără să spui unde, este de tot absurd. Dar paza de „publicitatea mascată" într-o țară în care jurnaliștii se vînd și se cumpără ca la talcioc e sfîntă!

În al doilea rînd, intransigența românească are, mereu, o imensă doză de răutate și venin. Se vede imediat că românul e intransigent nu pentru că suferă văzînd un principiu încălcat, ci pentru că nu-l poate suferi pe cel asupra căruia se repede cu intransigența. Nu este, așadar, o judecată morală, ci una personală. De aici, derivă și a treia caracteristică fundamentală a intransigenței românești: se practică după toane. Nu e deloc constantă. Cu unii sîntem intransigenți, cu alții sîntem indulgenți. De regulă, demarcația apare pe aliniamentul „ai noștri" și „ai lor" – intransigența se livrează, cu foc și smoală încinsă, „lor".

Și, dacă după aceste observații despre intransigența românească am avea rigoarea, răbdarea și perseverența să o privim încă și mai de-aproape, am putea constata că, de fapt, intransigența românească este o înfrîngere a inteligenței.

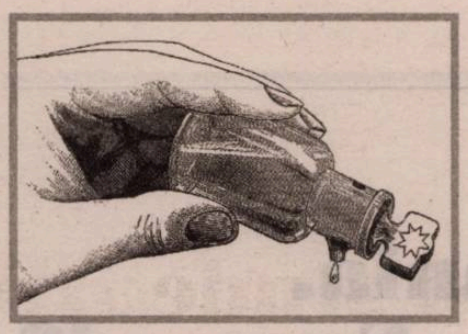

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Mutul, iapa și lacătul

Expresia populară despre care am vorbit cu o săptămînă în urmă *(mut în dungi)* e destul de rară; poate că ar merita să fie amintite, în continuarea discuției, și alte formule și contexte, mult mai cunoscute, în care apare termenul *mut*. O expresie glumeață frecvent întîlnită în limbajul popular și cu multe atestări în literatură – *unde-a dus mutul iapa* – indică, se știe, distanța mare, locul foarte îndepărtat. Formula apare în mai multe variante, prin substituție – *unde-a dus mutul roata* – sau prin acumulare, secvența *unde-a dus mutul iapa* fiind urmată de completările (consemnate de Iuliu Zanne, în *Proverbele românilor,* volumele II, 1897; VI, 1901): *și surdul roata, și țiganul cîrlanul, și Nanu cîrlanu, și călugărul baba* etc. Dezvoltările cuprind scenarii similare, dar se bazează în primul rînd pe asocieri produse de rimă. Varianta rostită de cucoana din schița lui Caragiale *Art. 214* – „Iacă-i vine lui pofta să meargă *unde a-nțărcat mutu iapa*" – e o contaminare cu o expresie sinonimă, pitorească și la fel de cunoscută: *unde și-a înțărcat dracul copiii*. Expresiile de mai sus sînt folosite uneori descriptiv, pentru a evoca un loc îndepărtat, necunoscut și neatractiv („te duci *unde a dus mutul iapa și țiganul cîrlanul*", Anton Pann, *Povestea vorbei),* dar cel mai adesea apar în formule de alungare sau chiar de imprecație (la Creangă, în Dănilă Prepeleac: „du-te *unde-a dus surdul roata și mutul iapa").* Se știe că, în imprecații, locul dezagreabil în care este trimis cineva se asociază, de preferință, cu o sexualitate degradantă sau cu forțele malefice. Or, *mutul* apare în texte populare și ca eufemism pentru *drac* (sens consemnat în *Dicționarul limbii române,* DLR, Litera M, 1965); demonic-carnavalesc e și mutul – personaj din ceata de călușari.

În multe limbi există expresii pitorești, umoristice și uneori absurde prin care este denumit locul depărtat și nedefinit către care sînt expediați, în mod simbolic, inamicii. Tiparele de construcție ale expresiilor prezintă unele asemănări. Reperul *la mama dracului* pare a fi comun spațiului balcanic; diavolul e o destinație tipică în mai multe limbi romanice (în franceză: *au diable vauvert*; în italiană: *a casa del diavolo);* în rusă există o formulă, amintită de Dostoievski în *Demonii*, oarecum asemănătoare cu deplasarea iepei de către mut: *unde și-a mînat Makar viței* etc. În multe cazuri, expresia sugerează un spațiu în care ceva dispare fără urmă; uneori este explicită ideea de pierdere (locul fiind, de exemplu, cel unde un personaj mitologic și-a pierdut un obiect de îmbrăcăminte: *donde el diablo perdió el poncho,* în spaniola sud-americană).

Mult mai transparente sînt expresiile în care *mutul* este invocat cu sensul de bază al cuvîntului – lipsa capacității de a vorbi. Formula ironică *să i-o spui lu mutu'* (cu amplificarea *mutu de la manutanță)* exprimă neîncrederea în vorbele interlocutorului, care n-ar putea fi acceptate decît de cineva incapabil să vorbească

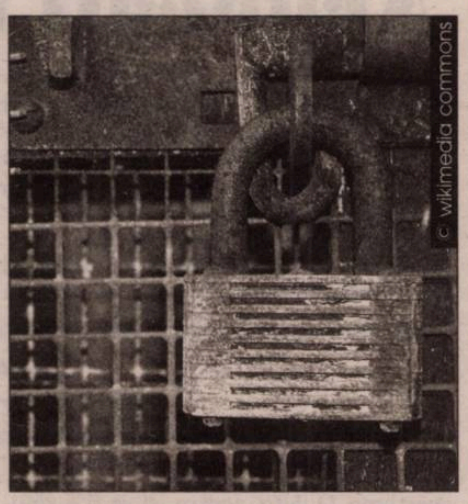

și deci să le contrazică. Iorgu Iordan, în *Stilistica limbii române* (1944) presupunea că în acest caz mutul este și surd, ceea ce, evident, ar anula total posibila comunicare. *Manutanța* este probabil atrasă în expresia neîncrederii prin simplu joc de cuvinte (cuvîntul începe cu sunetul inițial al lui *mut* și îi conține de fapt toată forma sonoră). *Glosarul regional Argeș* al lui D. Udrescu (1967) sugerează o altă explicație, care trebuie totuși privită cu rezervă, în absența altor confirmări: *„mutul de la manutanță* = nume dat odinioară măgarului care era nelipsit pe lîngă orice manutanță". În orice caz, formula era foarte populară; cinematografele bucureștene, prezentau, în 1932 (cum o dovedesc programele publicate de ziarul *Adevărul),* un film al cărui titlu tradus și adaptat era chiar *Mutul de la manutanță.*

Cu totul altă semnificație are uzul argotic al substantivului *mut,* folosit pentru a desemna încuietoarea (cu sensul „lacăt", dar și „semn că stăpînii nu sînt acasă"). În Iuliu Zanne, *Proverbele românilor,* volumul X (1912), este înregistrată expresia *a pus mutu la ușă,* cu explicația „adică lacăta". În micul glosar argotic din 1936 al lui V. Cota *mut* apărea cu sensul „lacăt, încuietoare", iar Iorgu Iordan, în *Stilistica limbii române,* consemna formula *Mutul la ușă!,* însemnînd „intrarea oprită". Ideea a fost dezvoltată de Stelian Dumistrăcel, în *Pînă-n pînzele albe – Dicționar de expresii românești* (2001), prin evocarea mai multor semne de avertizare – băț, nuia etc. – care indicau absența stăpînilor și interdicția de intrare. În cazul echivalenței *mut-lacăt* funcționează, cel mai probabil, o metaforă asociată cu o metonimie: ușa încuiată este văzută ca asemănîndu-se gurii închise, într-un moment de mutenie. *A pune mutul la ușă* este, de fapt, răsturnarea glumeață a expresiei *a-și pune lacăt la gură.*

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

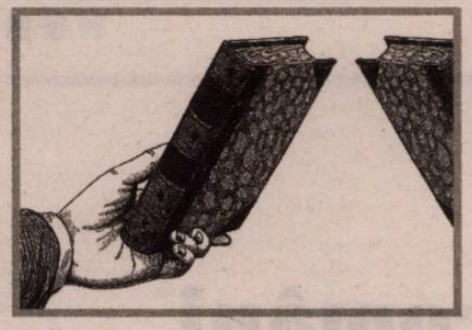

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Educația, la televizor

Mă uit la televizor. Se comentează propunerile unei comisii ministeriale de reformare a programelor școlare. Mai precis, afirmațiile dlui academician Solomon Marcus, potrivit căruia gimnaziul în România reprezintă o permanentă agresiune la sănătatea fizică și psihică a elevilor.

Mă alătur opiniilor dlui Marcus, chiar dacă nu aș folosi exact același vocabular. Pentru mine, educația, departe de a fi o chestiune doar socială, sau psihologică, sau economică, sau, în sensul cel mai larg, umană, are în primul rînd de-a face cu nevoia de a asigura maturizarea puilor de om. Or, ăsta e un proces care are inevitabil o componentă traumatică. Mai toți ne-am fi dorit să fi putut rămîne veșnic copii. Din păcate, e peste poate. Corpul nostru crește, nevoile noastre la fel, părinții noștri îmbătrînesc și mor, cu timpul rămînem nu numai orfani, abandonați în lumea cea largă, ci și purtători ai instinctului de a deveni, la rîndul nostru, părinți, de a naște pui de om pe care să ni-i dorim să devină, cîndva, adulți.

Am oblojit pe lîngă casă mai multe generații de pisici. Unele au făcut pui. Cam un an de zile, era o desfătare să te uiți cum mamele îi dorlotează și îi cocoloșesc, cum îi învață să mănînce, să își facă nevoile și, mai ales, să se joace. Apoi venea, inevitabil, momentul „înțărcării", cînd apropierea puiului de mamă începea să fie primită cu mîrîieli și labe peste bot. N-o să pot uita niciodată privirea nedumerită, speriată, a pisoilor puși în fața noilor reguli.

Și la om, care a reușit să inventeze delegarea educației către instituții specializate, „agresiunea" maturizării, atît de îndelungi și de etapizate, e, într-un fel, inevitabilă. Mulți copii plîng cînd sînt lăsați în prima zi la grădiniță. Cum altfel? Mulți copii plîng cînd li se spune de către o persoană străină – învățătoarea, de pildă – „trebuie". Nici asta nu e anormal. Mulți copii ar plînge – dacă n-ar fi

Cum am vrea să arate adulții?

învățat între timp că nu trebuie s-o facă – la prima lucrare scrisă. Chiar și pe la 20 de ani, în studenție, mulți tineri își doresc să nu treacă prin ordaliile unei examinări orale, oricît de prietenos și de înțelegător ar fi examinatorul. Încercarea lui de a afla chestii precum „cît știu" sau „cît pot" e trăită ca o „agresiune".

Deci problema nu ar fi că învățămîntul nostru „agresează" copiii să se maturizeze, ci să se lepede de copilărie în beneficiul unei maturizări pe care fie ei, fie, adesea, părinții lor o resimt ca pe o malformare. Nu mila de copiii care ar dori să fie lăsați în copilăria lor anima considerațiile dlui Solomon Marcus, ci cea pentru adulții ce urmează să devină.

Dar, iată, mi-am cheltuit mai bine de jumătate din spațiul tipografic și încă nu am intrat în subiect.

Mă uit la televizor. Afirmațiile răspicate ale dlui Marcus sînt un excelent catalizator pentru o întrebare pe care noi, românii, am știut să o evităm sistematic: ce anume vrem de la educație? Altfel spus: cum am vrea să arate adulții de la capătul tunelului? Sîrguincioși, obedienți, tenaci, disciplinați, imaginativi, creativi, responsabili, virtuoși, hedoniști, descurcăreți, ingenioși, entuziaști, sceptici, defetiști, complezenți, intransigenți, reflexivi, pragmatici, docți, aplicați, empatici, ambițioși... Îmi dau seama că lista inaugurată ar putea continua pe pagini întregi. Probabil că cea mai nimerită încheiere ar fi antinomia dintre „norocoși" și „ghinioniști". Asta ar fi soluția optimă – scuzat fie-mi sarcasmul – de rezolvare a unei dezbateri despre ce ar trebui să facă educația în România. Aici s-ar putea contura un consens: să pregătească absolvenți norocoși în viață.

Reiau. Mă uit la televizor. Sînt invitați să comenteze afirmațiile dlui Solomon Marcus trei politicieni, membri ai unor partide politice marcante. Unul spune că chestiunea ar trebui abordată global, concomitent cu problemele din sănătate și economie. Altul zice că e vorba, de fapt, despre creșterile salariale ale profesorilor. Un al treilea spune că ce e valabil în țările nordice – e totuși o performanță, știe de reforma educațională finlandeză – poate nu se potrivește în România, unde avem atîția olimpici... Încercările moderatorului de a-i face să spună în ce măsură sînt sau nu de acord cu opiniile exprimate de academicianul Solomon Marcus se lovesc de un zid de beton.

Mă uit la ei. Sînt mai toți oameni relativ tineri, au probabil copii la școală sau pe la universitate. Cu siguranță au avut sau au discuții cu nevestele lor, cu copiii lor, despre școală și universitate. Și mă întreb de ce noi, românii, trebuie să uităm că am avut sau avem copii de îndată ce pășim în spațiul public. Poate s-a dat vreo lege cîndva în sensul ăsta, pe care eu am ratat-o.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

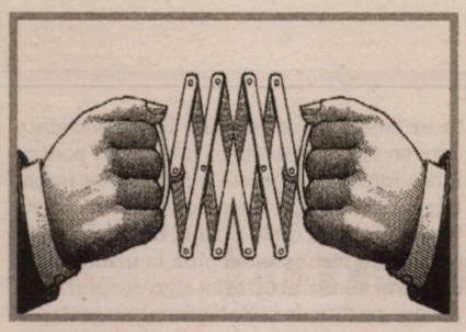

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Cercetătorii tineri şi studenţii noştri sînt tot ce avem mai de preţ în acest moment“

– dialog cu Dana JALOBEANU –

Ani la rînd, a realizat emisiunea Magazin ştiinţific *la BBC România. Acum,* ***Dana Jalobeanu*** *predă cursuri de istoria şi filozofia ştiinţei, gîndire critică, istoria filozofiei moderne la Facultatea de Filozofie a Universităţii din Bucureşti. Răspunde şi de partea umanistă a Institutului de Cercetări al Universităţii din Bucureşti.*

V-aţi ocupat, la BBC România, de popularizarea ştiinţei – un domeniu slab reprezentat în mass-media de la noi...

La BBC am încercat să lucrez în stilul în care lucrau cei de acolo, adică nişte oameni care făceau ştiinţă ca profesie, aveau doctorate în meseriile de fizician, de matematician ori de biolog. Cel mai interesant cînd faci o asemenea emisiune este că întîlneşti nişte savanţi remarcabili şi mediezi scurgerea de informaţii către public. Devii un fel de mediator între ştiinţa „tare“ sau ştiinţa „înaltă“ şi publicul căruia trebuie să i se explice şi să i se transmită ceva din entuziasmul cercetării, al descoperirii.

Cum e să faci transferul de informaţii dinspre savanţii care sînt închişi în limbajul lor specializat, către un public larg, nu neapărat familiarizat cu terminologia ştiinţifică?

E o meserie în sine, pentru care se pregătesc oameni care trebuie să aibă şi cunoştinţe ştiinţifice, şi cunoştinţe de comunicare. La Facultatea de Filozofie avem un masterat de Istoria şi filozofia ştiinţei în care, parţial, am vrea să pregătim comunicatori ai ştiinţei. Cei care nu vor să facă în continuare cercetare şi doctorat în domeniu ar putea foarte bine să facă jurnalism ştiinţific. E nevoie de pregătire pentru asta. În principiu, ştiinţa „vinde“, ştiinţa este despre descoperire, despre entuziasmul celui care vede adevărul dincolo de perdeaua de iluzii ale lumii. *Asta* trebuie să transmiţi mai departe publicului. Doar că trebuie să înţelegi tu, ca ziarist, despre ce e vorba. Trebuie să înţelegi şi să împărtăşeşti acest entuziasm. E o profesie ca oricare alta şi e foarte bine văzută, iar ideea că „ştiinţa vinde“ e foarte la modă. În ţările anglosaxone se face foarte multă comunicare a ştiinţei, atît la nivelul ultimelor descoperiri, cît şi la nivelul legat de ce înseamnă cu adevărat un domeniu, istoria şi problematica lui, consecinţele filozofice sau etice ale unor mari descoperiri ştiinţifice. Toate acestea vînd: se vînd cărţi în sute de mii de exemplare, se fac filme, emisiuni, documentare.

E foarte interesant că pregătiţi masteranzii pentru a comunica ştiinţa, dar mă întreb: unde *pot face asta? Presa de la noi nu pare interesată de ştiinţă...*

E o mare întrebare pentru mine în ultimii ani: de ce este aşa? Sîntem noi mai speciali, mai puţin curioşi, mai rău educaţi şi analfabeţi încît nu trece spre noi informaţia? Sau nu avem meseria de comunicatori ai ştiinţei? În ultima vreme, am început să cred că nu avem comunicatori ai ştiinţei. În momentul cînd vor apărea, în momentul în care primul trust de presă va hotărî că introduce în program „minutul de ştiinţă pe zi“, atunci se va vedea că există o piaţă de desfacere foarte mare. Nu-mi vine să cred că România e o ţară specială, în care curiozitatea a dispărut.

Totuşi, în presa de mare tiraj articolele despre ştiinţă – cîte sînt – au un aer senzaţionalist: anunţă tot felul de descoperiri fără să explice mare lucru, iar formula „un grup de cercetători britanici“ a devenit un clişeu.

Presa din România face cu ştiinţa ce face cu toate subiectele. Este vorba despre pregătirea celor care vin să pună pe masa publicului un subiect legat de ştiinţă. Mă gîndesc, de pildă, la Carl Sagan. Eu nu cred că vreo televiziune de pe lumea asta care l-ar avea pe Carl Sagan nu l-ar pune în *prime time*. Am făcut cu studenţii de anul I un curs de Cosmologie filozofică de la Platon la Einstein şi am început arătîndu-le un film cu Carl Sagan din anii '70, dinainte ca ei să se nască; spre surpriza mea, toată lumea ştia cine e Carl Sagan. Mă dusesem la curs cu inima strînsă, gîndindu-mă că e filmat în alte condiţii decît cele de azi. Dar dacă vezi 25 de secunde în care Carl Sagan îţi explică ceva, nu contează ce, devii atent şi curios. E cel mai talentat comunicator al ştiinţei. Cred că despre asta este vorba: ne lipsesc ziarişti şi comunicatorii. Nici cei care fac cercetare nu sînt suficient de antrenaţi în a comunica rezultatele cercetărilor lor. În momentul de faţă, marile universităţi din lume le cer profesorilor lor să comunice ştiinţa, să comunice ce fac – e parte din evaluarea academică a unui profesor, e un fel de a răspunde la întrebarea „cît de departe au ajuns ideile tale?“. Aşa că, paradoxal, oamenii scriu cărţi de popularizare a ştiinţei, merg la televiziune, îşi fac bloguri pentru a comunica ceea ce fac.

„Curiozitatea a dispărut.“

De mulţi ani, un subiect de lamentaţie de la noi este finanţarea slabă a cercetării. Totuşi, cum merge înainte cercetarea ştiinţifică, în ciuda fondurilor insuficiente?

E o situaţie dramatică, pentru că ultimii 5-6 ani au fost cei mai răi, s-a făcut mult mai puţin decît se putea. În Universitatea din Bucureşti şi în afara ei există un potenţial enorm de cercetători tineri – cel puţin în ştiinţele umaniste. Noi tot timpul ne plîngem că nu obţinem destule fonduri europene, n-avem destule granturi de cercetare, dar nu poţi face cercetare dacă nu investeşti. Cercetătorii tineri şi studenţii noştri sînt tot ce avem mai de preţ în acest moment, ca naţiune. Or, ce facem noi este să îi lăsăm să plece. Şi tot ce înseamnă creier mai luminat şi tot ce înseamnă cercetător mai bun se zbate cît se zbate în România, ca peştele pe uscat, şi apoi pleacă. Or, e un fel de crimă împotriva poporului român ceea ce se întîmplă cu tinerele generaţii şi cu cei care sînt lăsaţi să plece şi nu sînt încurajaţi să revină măcar temporar în ţară, pentru a transfera ceea ce au învăţat lumii care rămîne aici

© E. Enea

şi generaţiilor următoare. E foarte dramatică situaţia. La Institutul de Cercetare al Universităţii din Bucureşti încercăm să investim în proiecte pe termen ceva mai lung, încercăm să oferim burse, să aducem oameni de la alte universităţi, să internaţionalizăm cercetarea. Pentru că, din cauza subfinanţării cronice, s-a ajuns la un fel de provincializare: trăim de pe o zi pe alta, în loc să lucrăm, să ieşim pe piaţa internaţională, să participăm la competiţii mari.

Totuşi, rămîn destui cercetători tineri şi aici. Ce-i determină să rămînă?

De ce n-ar rămîne? Sînt lucruri care se pot face ca oriunde pe lume. În momentul de faţă, dacă vorbim despre ştiinţele umaniste, instrumentele de digitizare sînt atît de sofisticate încît poţi să faci aproape orice, de oriunde. Sînt biblioteci online care permit accesul la resurse care acum 5-10 ani presupuneau călătorii complicate. Sîntem foarte integraţi – şi în ştiinţele umaniste, şi în altele. Fizicienii colaborează cu CERN şi fac experimentele la Bucureşti şi calculele la Cluj. De ce să nu ajungă România în topul cercetării în Europa? E un loc ca oricare altul: poţi să stai aici şi să faci cercetare la acelaşi nivel ca în alte locuri. Problema noastră este că am funcţionat atît de mult într-un sistem de avarie încît am uitat să facem planuri pe termen lung. Aici trebuie să lucrăm: la planuri pe termen lung şi la înţelegerea ideii că nu e un dezavantaj să rămîi în România dacă se fac investiţii în cercetare.

Cît de integraţi sîntem?

Cît de integraţi vrem. Nimeni nu te ţine afară. Sîntem cetăţeni europeni. Studenţii pot să se ducă, prin programul Erasmus, să facă bucăţi din planul lor de studiu oriunde; bursele se dau cu şanse egale oricărui cetăţean european; dacă vrei să ai colaborări internaţionale e greu, dar nu e uşor nicăieri. Sigur, toate acestea se fac cu o investiţie de timp, de energie şi de bani. Cel mai greu este pentru cei care încep, pentru că, odată ce ajungi să faci parte dintr-o echipă internaţională de cercetare, devine mai simplu. E mai greu pentru studenţii şi pentru doctoranzii care trebuie să înveţe să facă asta. În ultimii 5 ani mi se pare că studenţii nu se mai simt aşa de integraţi cu colegii lor din străinătate: li se pare greu, li se pare că nivelul lor nu este unde ar trebui să fie (şi, de multe ori, nici nu este), aşa încît decalajul pare să crească. Studenţii încep prin a fi entuziaşti, dar se mai blazează pe parcurs – poate că văd contramodele... S-ar putea ca ceea ce le lipseşte mai mult să fie modelele. Ceea ce încercăm, la Institutul de Cercetare al Universităţii din Bucureşti, este să creăm un model de cercetare pe care studenţii să-l vadă şi să le mai crească puţin din entuziasm.

În ultima vreme am avut parte din plin de contramodele: scandalul doctoratelor plagiate, cărţile „de ştiinţă“ scrise în închisori şi altele. Credeţi că acestea au afectat imaginea de ansamblu a ştiinţei şi a cercetării?

Comunitatea ştiinţifică, de la originile ei şi pînă astăzi, funcţionează dacă există două lucruri esenţiale. Unul este încrederea că ceilalţi cercetători din comunitatea ştiinţifică nu te mint, nu înşeală, nu-şi plagiază lucrările. Dacă n-ai încredere absolută în colegii cu care faci experimente, n-are rost să faci experimente. Al doilea este prestigiul. Prestigiul este ceea ce ne lipseşte în momentul de faţă. Din cauza scandalului legat de plagiate, din cauza faptului că n-am acţionat la timp, ca societate, cercetarea românească şi-a pierdut din prestigiu. M-aţi întrebat cît sîntem de integraţi, am riscat şi-am spus „cît vrem de mult“. Da, cît vrem de mult şi cît ne cred şi ceilalţi. Astăzi, un tînăr cercetător care îşi termină doctoratul şi candidează pentru un *postdoc* la Harvard sau la Oxford, să zicem, şi prezintă patru-cinci lucrări publicate, va avea o problemă pentru că vine din România, unde doctoratele se plagiază. La fel şi pentru cercetători: vrei colaborări internaţionale şi lumea nu ştie cine eşti? Ai o problemă pentru că vii dintr-un loc în care s-a pierdut prestigiul cercetării ştiinţifice. E ca şi la comercianţi: comerciantul care a fost prins o dată că a pus apă în vin îşi pierde clienţii.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

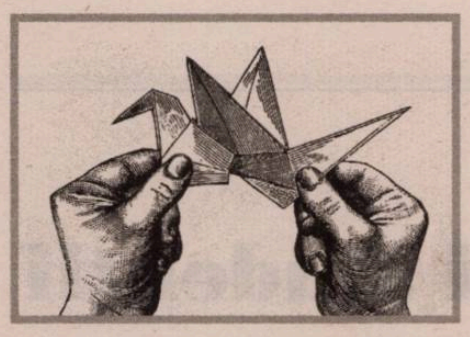

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Să te pui cu infractorii?

Agresiunea unui individ fioros asupra unei fete de 21 de ani de la Salvamont, într-un bar din stațiunea Straja, a produs valuri de indignare pe rețelele de socializare și în mass-media. Faptele, așa cum au fost prezentate la știri, însoțite și de imaginile captate de o cameră de supraveghere, sînt destul de clare, șocante și, probabil, deja bine cunoscute de multă lume. Atacatorul, un fost pușcăriaș cu antecedente similare, a lovit cu bestialitate o fată care se apropiase de masa lui să-i spună ceva, nu mai contează ce. Martor la incident ar fi fost și un jandarm montan care n-a intervenit în momentul agresiunii, așa cum l-ar fi obligat nu doar bunul-simț, ci și regulile stricte ale ocupației sale. Dar prin mass-media și pe rețelele de socializare s-au răspîndit imediat și eternele comentarii despre lipsa de solidaritate a oamenilor. Din cele relatate despre incident însă, dincolo de neintervenția de moment a jandarmului (care stătea la masă cu infractorul), nu se poate spune că oamenii ar fi fost pasivi. I-au dat imediat ajutor victimei (inclusiv jandarmul), au anunțat Poliția și în cele din urmă, datorită lor, agresorul a fost arestat. Unii par totuși să sufere că lumea n-a sărit imediat să-l imobilizeze pe netrebnic, să-l pedepsească pe loc.

Ei bine, poate că oamenii au văzut prea multe filme americane cu eroi care intervin salvator la momentul potrivit, făcînd dreptate. Și, prin comparație, comentatorii noștri de pe margine (care probabil că se visează adesea eroi) se simt îndreptățiți ca, atunci cînd aud de întîmplări de genul celei din barul de la Straja, să recurgă nemulțumiți la obișnuitele clișee cu pasivitatea românilor și cu ideea că la noi poți păți orice în public, fără ca lumea să intervină. Mai adaugă și vorba *ca la noi la nimenea*... Cred că aici intrăm într-o problemă mai generală. Cum să intervii într-o astfel de situație? Să faci pe eroul și să riști s-o încasezi la rîndul tău (poate și fără vreun rezultat în respectiva cauză)? Să te retragi consolîndu-te cu argumente fataliste, să fii laș adică, și apoi să mori de rușine? Să încerci să apelezi la resursele interioare de nesimțire? Poate că fiecare dintre noi a fost pus măcar o dată în viață într-o asemenea dilemă. Dar oare putem cere oamenilor să fie solidari, să facă adică, instantaneu, front comun împotriva infractorilor? Și le putem cere să fie eroi? Păi, ați văzut cum arăta ăla care a bătut-o pe biata fată? Omenește, ai putea să nu te miri nici de jandarm că n-a intervenit, deși datoria lui era s-o facă.

Lăsîndu-l la o parte pe jandarm, pentru toate problemele de mai sus există niște soluții, cel puțin teoretic.

În urmă cu cîțiva ani am asistat la o informare din partea Poliției despre hoții de buzunare care „lucrează" prin tramvaie și autobuze. Atunci am aflat despre specializările stricte ale șuților în cadrul unei echipe („brigadă", cum îi zic ei) și despre metodele psihologice pe care le folosesc. Am auzit de Moacă, de Gogu de la CFR, de Romănașu și de alți asemenea hoți de buzunare celebri în București. Ne-au spus și că într-o „brigadă", în afară de hoțul propriu-zis și de cel care fuge cu portofelul, există un „tampon" – cel care blochează trecerea victimei și-i distrage atenția, un „girofar" – cel care ține de șase, cum s-ar spune, în stare să-i „miroasă" chiar și pe polițiștii îmbrăcați în haine civile, și un „mardeiaș" – cel responsabil cu intimidarea și chiar cu bătaia, dacă e cazul. Polițiștii ne-au explicat și că ideea „manifestării conștiinței cetățenești" prin „luarea de atitudine" împotriva hoților, în asemenea cazuri, nu e decît o mare prostie, moștenită probabil din comunism. Infractorii sînt mai pregătiți și mai bine organizați decît pasagerii unui tramvai. În definitiv, asta e „meseria" lor și ei știu foarte bine și care e psihologia victimelor, și cum pot face față unei situații mai dificile. Au antrenament fizic și psihic. E periculos, ne-au spus polițiștii, să încerci să te pui cu ei. Nicăieri în lume nu se întîmplă așa ceva, decît foarte rar. Nu e o problemă specific românească, oriunde în lume e dovedit, în astfel de cazuri oamenii sînt mai degrabă fricoși decît curajoși. Ce poți face însă (în afară de a-ți păzi buzunarele) e să dai telefon la Poliție cît de repede posibil. Iar problema nu e dacă să intervii sau nu tu, ca simplu cetățean, ci dacă serviciul la care apelezi e eficient sau nu. Ar fi bine, cu alte cuvinte, să ai o Poliție la care să știi că poți apela oricînd cu încredere. Pentru asta ar trebui să se militeze într-o societate care se vrea civilizată și mai puțin pentru ideea implicării directe a cetățenilor împotriva infractorilor. Recomandările se potrivesc și în cazul de la Straja. Iar acolo, cetățenii și-au făcut treaba pînă la urmă, adică au determinat arestarea agresorului. Din păcate, pe fata de la Salvamont nu prea putea nimeni s-o păzească de loviturile îngrozitoare pe care le-a primit. Poate doar jandarmul, dacă ar fi avut o altă atitudine și prezență de spirit... Evident însă, nici o situație nu seamănă cu alta, fiecare caz își are datele lui și intervențiile eroice pot fi salutare. Dar ele se petrec mai des în filme decît în realitate.

ready made

„Formarea cornului se face prin producțiunea de furci, așezate în un șir de mai multe etaje. În fiecare furcă elementul (țeapa) de înainte, mai subțire, pentrucă are mai puține vase, sistează în curând creșterea și devine *rază*, iar cel din dărăpt, mai gros, având mai multe vase, își continuă creșterea și în această continuare devine *prăjina* sau trunchiul. Cu alte cuvinte, dacă nu ar exista înfurcirea continuă, nu s'ar face nici deosebirea dintre raze și prăjină, precum este cazul la răsteer sau țepușar (cerbul tânăr cu coarnele primordiale sau la formele anormale), la care cornul este o simplă țepușă (care nu este nici rază nici prăjină)."

Prof. E. Botezat, „Mecanica desvoltării coarnelor la cerb", în *Carpații. Vânătoare – Pescuit – Chinologie,* Anul II, No. 5, 15 Mai 1934

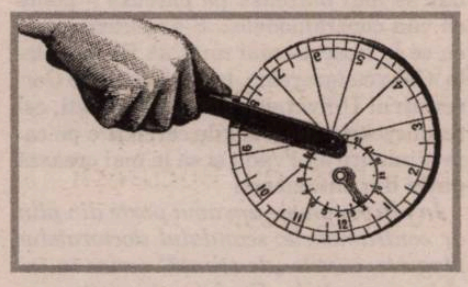

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Lutul și setea

O sită mare în care sînt puse la uscat cioburi mă face să mă gîndesc la arheologie mai mult decît o vedere cu piramidele. Măcar numai pentru asta, mi-ar fi rușine dacă primul meu articol pe teme arheologice din *Dilema veche* ar fi despre altceva decît despre cioburi. În plus, senzaționalizarea arheologiei în presă nu folosește – pe termen lung – nici publicului, nici arheologilor. Proiectele de cercetare încep să fie concepute cu rezultate cît mai vandabile în minte, cît mai seducătoare pentru sponsori. De partea cealaltă, publicul rămîne cu o înțelegere superficială, de tipul Trecut = Tutankhamon + Parthenon, cu ultimele două eventual asociate cumva. Iar cei care studiază arheologie au așteptări nerealiste, ca un arhitect care visează să facă Opera din Hamburg, dar constată că i se cere să facă și cîte-o benzinărie.

Fragmentele ceramice reprezintă cea mai mare parte a descoperirilor pe orice sit (nu mai vechi de neolitic). Casă fără oale nu se poate. Iar prezența discretă și continuă a ceramicii în toate straturile, alături de schimbarea permanentă a modei formelor și a ornamentelor, face din ea cea mai sigură și mai des folosită metodă de datare. Or, arheologia fără datări ar fi de neconceput. Ar fi ca și cum te-ai duce la doctor ca să ți se facă o fișă a bolii, nu ca să fii vindecat. Pe scurt, fără cioburile pe care nu le vedeți niciodată la știri, multe obiecte excepționale ar risca să cadă într-un gol de interpretare.

Dar după ce am făcut apologia banalului, trebuie zis că, de fapt, ciobul nu e nici chiar așa banal. În primul rînd, te confruntă cu unul din cele mai fascinante materiale din lume – ceramica (argila arsă). Omenirea ar fi arătat altfel dacă n-ar fi avut extraordinara baftă ca silexul și argila să fie pe cît de excepționale prin proprietățile lor, pe atît de ușor de procurat. În al doilea rînd, deși aparent nu e nimic de discutat pe marginea unui ciob, există totuși zeci de variabile ce pot fi analizate la el. Uluitoare e, între altele, diversitatea micilor incluziuni din pasta de argilă, adăugate acolo de olar ca degresant, pentru ca vasul să nu se mai crape la uscare și ardere: mică, paie, scoici, oase. Uneori – asta îi va interesa pe metatextualiști – se adaugă chiar alte cioburi fin pisate, numite grog (sau ceramoclaste). În fine, ciobul în sine poate fi purtător de frumusețe. Pe unul nu mai mare ca o monedă am văzut cîndva, precis pictați, trei delfini miniaturali, lucioși și veseli. Nu există civilizație, din neolitic încoace, care să nu fi produs ceramică spectaculoasă, de la vasele *binoclu* din cultura Cucuteni și de la vasele troiene așa-numite *depas amphikypellon* la cele *bucchero* etrusce, negre ca sticla vulcanică, la cupele pictate de Duris și Brygos și la *terra sigillata* romană. (Dincolo de zorzoane, plasticitatea lutului e în stare să ne păstreze și alte minunății – incredibila frumusețe a unei inscripții cuneiforme, ștampile pe toarte de amforă, chiar picioruse de copil imprimate întîmplător pe o țiglă care-și așteaptă rîndul la cuptor.)

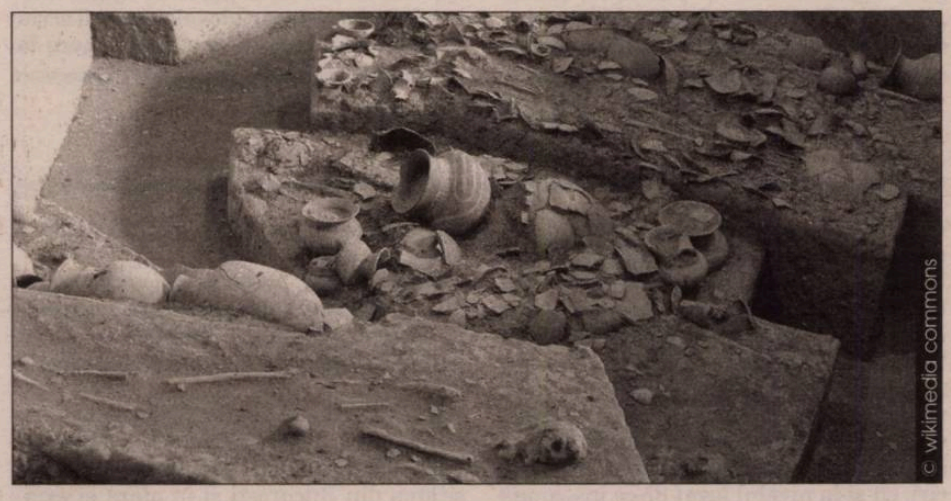

Curios e că un ciob dintr-un vas excepțional cuprinde uneori mai multă frumusețe decît vasul însuși, care, complet, se derobează dialogului, poate pentru că intră într-o categorie gata-făcută, care-ți rămîne străină, o invenție a istoricilor, chiar cînd îl ai în fața ta în muzeu. Un ciob cu o singură literă kufică, pe care l-am găsit în Maroc, m-a atins mai mult decît toată farfuria cu verset coranic pe margine din care provenea. Acum, că mă gîndesc la asta, efectul e și mai mare cînd vasul s-a spart inestetic și ai în mînă doar o jumătate de chip uman: fragmentarea potențează o atenție mai concentrată. Setea de cunoaștere se stinge bînd din vase sparte.

Acum cîțiva ani, la muzeul arheologic din Istanbul s-au instalat, ca parte a expoziției permanente, cîteva sute de tăvi cu ceramică amestecată, așa, „la kil", doar ici-colo cîte un ciob mai acătării, exact așa cum fusese găsită în nu mai știu ce săpătură. O vizualizare puternică a ce înseamnă cultură materială, care pune o surdină binevenită elitismului din anumite muzee.

Data următoare cînd întîlniți un arheolog de teren, nu-l întrebați așadar care e cea mai importantă descoperire pe care a făcut-o, ci care e ceramica pe care o întîlnește cel mai frecvent. O să vă faceți un prieten.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

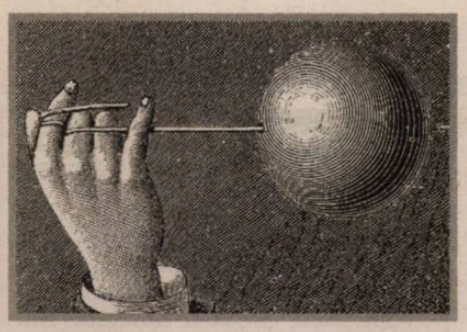

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Lecția despre nud

Acum două săptămîni, președintele Iranului Hassan Rouhani se afla în vizită oficială în Italia. Printre alte obiective, a vizitat Muzeul Capitoliului din Roma. Înainte de primirea înaltului oaspete, cîteva obiecte de artă – nuduri – au fost acoperite cu paravane ori ascunse în cutii imense. Imaginea cu Hassan Rouhani trecînd prin fața unor statui ascunse după paravane a făcut rapid înconjurul lumii.

Amuzant și în același timp tulburător e că nimeni nu și-a asumat răspunderea. Unele ziare notează că funcționarii iranieni ar fi cerut, în mod explicit, ca traseul delegației să evite nudurile și că muzeografii, negăsind un asemenea circuit, au acoperit obiectele de artă despre care se credea că ar putea să deranjeze. Alte ziare citează reprezentanți ai muzeului care afirmă că ar fi primit ordin de la guvern să acopere statuile care ar fi putut fi considerate indecente de liderul iranian. Alții au dat vina pe primărie. În fine, mai sînt și unii care zic că, de fapt, totul ar fi o mare neînțelegere și că, nimeni n-a cerut nimic de sus, paravanele fiind instalate la inițiativa unor funcționari zeloși. Oricare ar fi adevărul, e jenant pentru muzeu și e jenant pentru democrația occidentală. Nudul acoperit e ilustrarea perfectă și, în același timp, absurdă a ipotezei că spre binele comun și pentru înțelegerea reciprocă e mai bine să (ne) ascundem diferențele. Ca și cum, ignorînd diferențele sau prefăcîndu-ne că nu există, ele ar dispărea de-a binelea! Ca și cum unitate în diversitate ar fi doar un slogan, nu un șantier perpetuu.

La sfîrșitul acestui an se deschide Muzeul Luvru de la Abu Dhabi. Clădirea proiectată de arhitectul francez Jean Nouvel va adăposti o colecție permanentă pe care specialiști occidentali recrutați special pentru această misiune au început deja să o achiziționeze; dar și expozițiile temporare cu obiecte împrumutate din colecțiile Luvrului și ale altor patru muzee importante din Hexagon. Luvrul va fi elementul central de atracție pe ceea ce va deveni o adevărată insulă a muzeelor. Tot acolo, pe insula Saadiyat (în arabă „Insula fericirii") urmează să se construiască și un muzeu Guggenheim, alte două muzee mai mici și o bibliotecă.

Un complex față de Occident. Un complex față de artă. Un complex față de modernitate.

Valoarea totală a proiectului e greu de estimat: ca de obicei, în asemenea cazuri, cifra finală e mult mai mare decît investiția planificată inițial. În orice caz, numai dreptul de folosire al numelui Luvru în următorii cincizeci de ani, consultanța oferită și împrumutarea capodoperelor de la muzeul parizian ar consta un miliard de euro. Cum se explică acest atașament pentru cultura occidentală? Nu e vorba doar de oportunism, de o afacere profitabilă în care banii proveniți din vînzarea unei resurse limitate (petrolul) sînt investiți într-o economie care ar putea aduce și mai mulți bani, pe termen, lung, turismul. Preocuparea Emiratelor pentru cultura occidentală și acribia cu care investesc în bunuri culturale ar putea fi și semnul unui complex. Un complex față de Occident. Un complex față de artă. Un complex față de modernitate. Rămîne de urmărit pînă unde merge această deschidere. Căci vorbim despre o lume de-abia de puțină vreme întoarsă cu fața către Occident și valorile sale.

De ocamdată se pregătește terenul prin educație. Cel mai greu e să schimbi mentalitățile, remarca ziarul german *Die Welt*. Așa cum prevăd și contractele dintre saudiți și muzeele occidentale, muzeografii și curatorii de la Luvru și Guggenheim au lansat deja programe de consultanță și de educație artistică. În Orient sînt prea puțini specialiști în acest domeniu. Iar publicul local nu e format pentru a înțelege arta occidentală. Sper ca lecția despre nud să fie bine primită.

PUBLICITATE

OFERTĂ SPECIALĂ PENTRU DILEMATICI!

Dumneavoastră citiți revista, de avioane ne ocupăm noi.

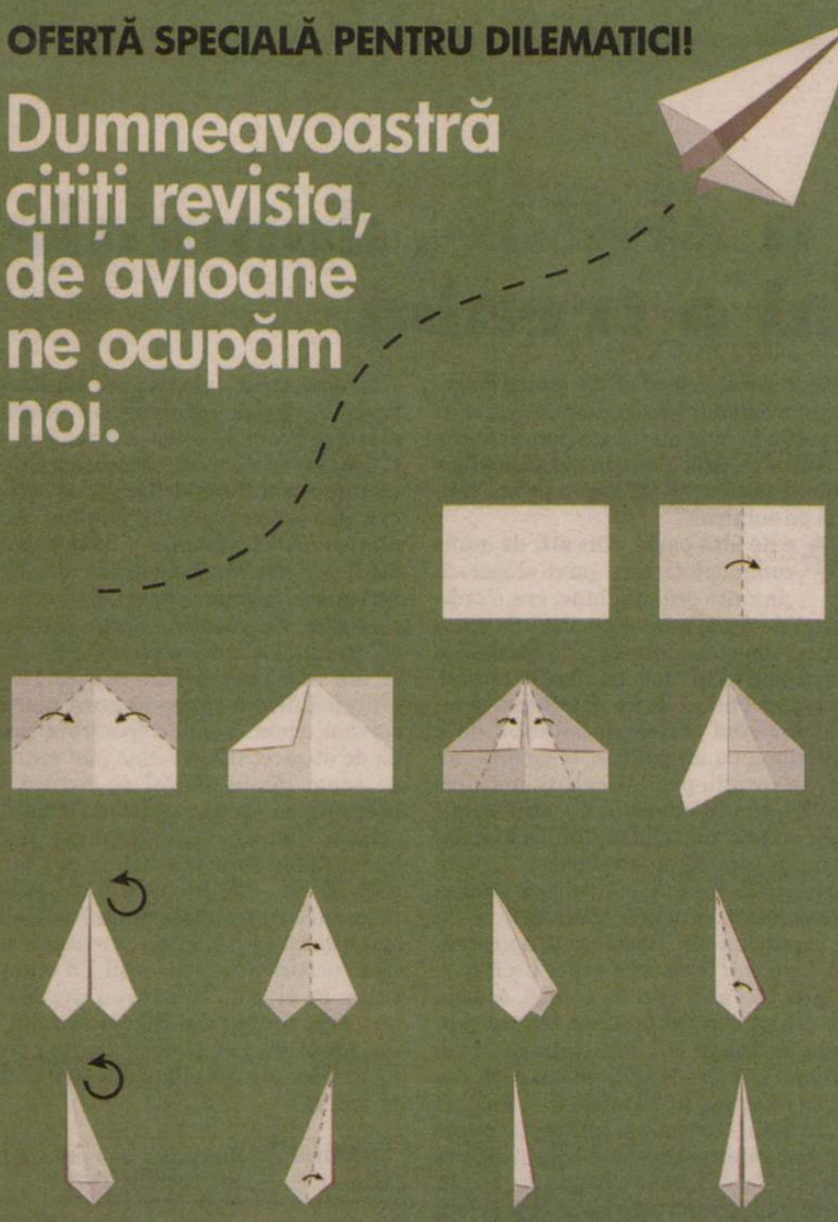

Abonați-vă acum la DILEMA VECHE pe o perioadă de 12 luni și veți intra în tragerea la sorți pentru unul dintre cele 12 bilete Ryanair, dus-întors, din București către Milano, Roma, Bologna sau Bruxelles.

*promoție valabilă în perioada 21 ianuarie - 20 februarie 2016
*detalii privind zboruri și condiții puteți citi în regulamentul oficial al campaniei la *pay.dilemaveche.ro* sau la tel. 0372.130.241

Cum vă abonați:

SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Abonament revistă: 3 luni - 49lei; 6 luni - 89lei; 12 luni - 149lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data ..... în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

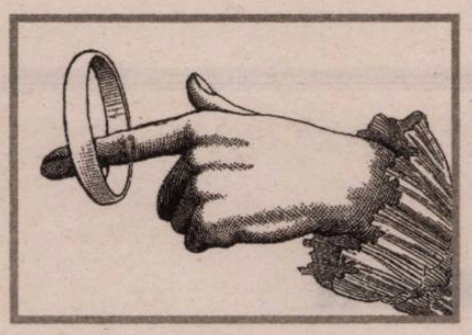

Selma IUSUF

legende urbane

Călător cu liftul

„Mă... e un somn african, cum să zic, stă în apă caldă și n-are oase. Are un fel de creastă pe spinare... cum e ghiborțul, mă!“ Stau între trei peștologi în lift. Ăsta care povestește are o lucire dementă în ochi, e genul care poate să-ți explice pe nerăsuflate cu ce fel de muscă dai la păstrăv și ce linguriță sau amestec de mămăligă cu viermi merg la nu știu ce. E genul obsedat de pescuit, care se scoală la trei dimineața ca să ajungă la cine știe ce baltă de la marginea orașului și să vină acasă cu niște pești obosiți pe care să-i prăjească o nevastă bosumflată. E genul care umple frigiderul cu tot felul de amestecuri scîrboase și momeli. Care pune borcănelul cu rîme lîngă cașcaval. Ăilalți doi îl ascultă cu atenție preț de cîteva etaje, cît călătorim împreună.

Pescarul a cam spart tipicul celorlalte zile și al celorlalte tipologii de conurcători cu liftul pe care i-am cunoscut. Căci în lift observi și afli felurite. Cele mai comune sîntem noi, femeile, care ne înghesuim la oglindă de cum urcăm. Oglinda aia e magică și te trage ca hipnotizată spre ea. Fiecare ne verificăm fețele, ochii, rimelul, blush-ul, pudra și lucirea ei în lumina nemiloasă și deloc flatantă din lift. Ne verificăm hainele. Nu că s-ar fi deșirat paltonul de cînd am plecat de acasă și pînă cînd am ajuns în lift, sau că eșarfa înnodată voit neglijent s-ar fi deplasat iremediabil în altă poziție. Dar trebuie să fim sigure că totul e în ordine. De aia există oglindă la lift. Ca să te întorci ușor și să vezi cum îți mai stau blugii pe fund.

Bun. După noi, *stăpînele oglinzii,* sînt *singuraticii cu telefon.* Toată lumea coboară în gașcă la fumat, doar ei se găsesc de-a-ncontra cu restul. Stau bosumflați, cu fețele albite de ecranul telefonului din care nu-și ridică ochii. Urcă în lift cu ochii în telefon, stau în el așa, coboară la fel. Fețe robotice, posomorîte și albicioase, de robot. Ăștia sînt concurați doar de personajele *creepy* care se uită fix la tine. Stați așa, doi străini în lift, și personajul respectiv stă și el cu brațele încrucișate și se holbează la tine. Păi, nu așa se face, domnule. Nu te holbezi, citește și tu instrucțiunile de la butoane, regulile de declanșat alarma, studiază pereții liftului și amprentele de pe ei, nu te holba la conurcător, că se îngroașă inutil atmosfera din lift și simțiți amîndoi cum începeți să urcați prin melasă și nu mai ajungeți la etajul trei nici într-o mie de ani.

Un nor de femei și de chicoteli.

Emanatorii de mirosuri. Parfum, parfum puternic și parfum extraordinar de puternic. Mîncare de la cantina de jos, în cutii albe de polistiren, mîncare în cutii de carton, miros de șnițel, orez cu legume. Miros de țigară adus de afară, mirosuri ciudate, de neidentificat.

Curierii. Hăituiți, pe fugă și cu mîinile prea ocupate ca să apese pe butoane. Îi ajuți, apeși pentru ei, le ții ușa. Măcar atît să faci pentru oamenii ăștia care mulțumesc grăbit și pentru care fiecare figură întîlnită e fix la fel. O mare de figuri aidoma care așteaptă plicuri, pachete, cutii, facturi, dosare și teancuri de pizza.

Fantele cel mai rupător de inimi și cel mai glumeț din birou. Ăsta umblă doar înconjurat de o gașcă de fete. Are pantofi lucioși cu bot ascuțit și lungi, ca schiurile. Cămașă îngrijită, frezăîngrijită, dantură bună. Urcă și coboară din lift într-un nor de femei și de chicoteli. Face glume mai abitir cînd sînt și persoane străine de grup pe acolo. Glumele lui sînt odios de triste. Spectaculos de patetice. Infinit de nevinovate. Fetele din jur gîlgîie de rîs. Se îndoaie de rîs. Gîscanul e fericit. Glumele lui rămîn moarte pe podeaua liftului mult timp după ce a coborît. Zac acolo prăbușite și flasce. Lumea inconștientă le calcă apoi în picioare și le face una cu podeaua.

Grupul de business power. Patruzeci și, cincizeci, fețe împlinite, costume bune, pantofi OK. Discută despre contracte și achiziții. Au o mină de parcă lumea s-ar prăbuși fără ei. Pe cît sînt de importanți, pe atît sînt de ghetoizați în propria realitate.

În fine, *eu.* Vă privesc și vă ascult. Ferea!

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

„Ce mai putem dori tinerei reviste alta decît viață lungă? Căci, în adevăr, cînd un copil se naște cu așa de frumoase ursitoare, altceva nu-i mai trebue decît vieață și sănătate. Din toată inima i le urez eu, care am văzut pînă acuma atîtea tinere mlădițe din ogorul literelor, științelor și artelor degerînd în primăvara existenței lor. Cîți copilași de aceștia, intelectuali, nu i-am îngropat eu! Cîte reviste, începînd cu *Transacțiunile literare* și sfîrșind cu *Revista nouă,* n-am văzut prăpădindu-se fără să știu de ce! Una singură din ele a rezistat și rezistă încă; ce longevitate! Ați auzit adesea că în fundul unei mahalale trăiește cîte o babă, care și-a uitat anii. Își aduce aminte de cutremurul cel mare, de resmirița cea mare, de ciuma cea mare, de focul cel mare, de toate-și aduce baba aminte, și moartea pare că nu-și mai aduce aminte de dînsa. Cîte fete fragede și frumoase, cîte femei tinere n-a dus ea la groapă! Iată efectul ce mi-l face revista *Convorbiri literare*. Cîte reviste literare, artistice, beletristice, savante șcl., cu sau fără ilustrațiuni, acestea cu sau fără colori, și cari, ușurele ca toate tinerele, se uitau cu milă la bătrîna ce moțăia și ea cîteodată.

– Au fost! – unde sînt astăzi? Și bătrîna tot trăiește, ba încă are de la o vreme veleități de o nouă dentițiune.“

I.L. Caragiale,
„O nouă revistă literară“,
în *Epoca,* 1896

. Notă: Orice asemănare cu foaia noastră, la a 23-a aniversare, nu e cîtuși de puțin întîmplătoare. (**R.M.**)

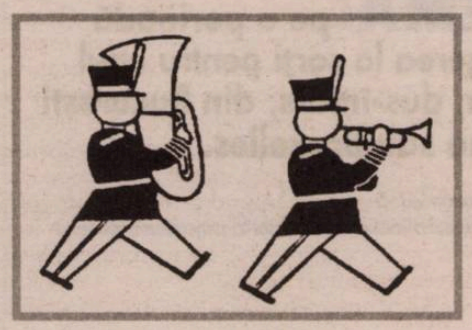

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Înainte era o ordine, domnule! Știai o treabă

Zilele trecute, într-un bar din stațiunea Straja, lîngă Lupeni, un troglodit – mare, chel, posesor de trei cefe – lasă lată o tînără salvamontistă, după ce îi aplică un pumn în plină figură. A nu se formula nici o suspiciune la adresa vreunei intenții de discriminare a tipilor mari, chei, posesori de multe cefe. Acesta nu este portretul-robot al imbecilului românesc sau universal, pentru că există nenumărați indivizi absolut normali, care prezintă semnalmentele astea, fără a se manifesta ca niște bestii pline de spume, gata oricînd să te adoarmă cu un pumn în freză. Nenea ăsta din Lupeni – cel puțin așa zic știrile – a mai fost închis pentru tentativă de omor și lipsire de libertate. Cică, în urmă cu niște ani, alături de niște ciraci, l-a răpit pe un nefericit, l-a bătut de abia l-a lăsat cu suflare, după care l-a dat un pic la niște cîini de luptă pe care îi creștea el blajin, ca iubitor de animale și împătimit de natură. A făcut niște ani de pușcărie pentru chestia asta, dar a ieșit, eliberat condiționat.

În seara în care a lăsat-o leșinată dintr-un pumn pe tînăra salvamontistă, individul se găsea la masă cu un jandarm aflat în timpul liber. Omul legii n-a părut prea impresionat de gestul convivului, așa că și-și fuma liniștit țigara, în vreme ce victima amicului său zăcea pe jos. Abia pe urmă s-a aflat că și jandarmul ăsta avea problemele lui. Că, totuși, el a fost cel care i-ar fi acordat primul ajutor fetei, scoasă afară pe brațe de cîțiva prieteni, că s-ar fi ales cu o tăietură la gît într-o poveste mai veche, cînd ar fi intervenit, c-o fi și-o pățit. E foarte posibil ca bietul om să fi fost, la un moment dat, un erou, iar de data asta să nu fi avut nici măcar timp să respire. Sau să nu fi reacționat energic, de teamă să nu pățească la fel. Sînt o sumedenie de posibilități. Dar e foarte greu să treci peste așa ceva. Pentru că i se ceruse să nu mai fie atît de zgomotos, un tembel cît un siloz de cereale lovește o femeie pe care o lasă lată, apoi îi mai pocnește sănătos și pe alți doi tipi din barul cu pricina. Și toate astea după ce stătuse la masă cu un jandarm.

Unii vor zîmbi cunoscător, alții vor ridica o sprînceană care vrea să zică, deseori, că tot restul lumii e de o naivitate dezarmantă. Mesajul limpede al acestor gesturi de „expert“ e cam așa: „Iar e furtună într-un pahar cu apă, motiv de revoltă pentru hipsterime. Se-ntîmplă de-astea pe la noi cu sutele și miile. Cînd vezi la televizor, ți se pare că e mare belea, da' uiți că trăiești în atmosfera asta, cu femei bătute ca hoții de cai, cu cafturi în cîrciumi, cu topoare în cap și coase gata să-ți ia gîtu', cu păruieli și înjunghieri, spargeri de fețe și ruperi de membre, adică asta e viața p-aici, ce s-o mai dăm după copac... Vezi, Doamne, acuma e jale că ăla i-a dat un pumn în freză lu' aia. Poate că l-a-njurat sau a vorbit urît cu el. Că sînt și de-astea care o caută, nene, cu lumînarea, n-ar sta o secundă pînă nu iau un pumn în bască... Asta e chestia aicea, la noi. Cafteala e din filmu' nostru, ce tot facem pe occidentalii și pe subțirii?!“

Pe de altă parte, sînt atît de mulți compatrioți care cred sincer că „înainte era mai bine, era o ordine, știai de frică, știai o treabă“. Și toate astea se amestecă, deseori, cu oscilațiile noastre, mulți și noi, la rîndul nostru. Am vrea ca Poliția să fie nemiloasă și temută, dar cînd sîntem în situația de a interacționa cu un polițist, el devine „un prost, un caraliu penibil, cap de cretă, organu', bă, tu știi cine sînt eu, stai un pic că dau acuma un telefon, hai că oameni sîntem, putem să ne-nțelegem...“, știm repertoriul cu toții. Adevărul e că gîndim din experiența practică: „Iese ăsta și-mi rupe capu' dup-aia. Aicea nu te apără nimeni. Le e mai frică polițiștilor decît mie. Mai bine taci și-ți vezi de treabă, oricum nu se schimbă nimica. Aicea tot așa o să fie, cine se descurcă... bine, cine nu... vai de steaua lui. Parcă schimbi tu ceva dacă te ții de capu' lui? Poliția mai închide ochii la ăștia, au bani și influență, poate chiar sînt informatori la poliție și știu că ies basma curată, doar îi bagă așa, un pic, de ochii lumii, după care ies și-ți fac viața un iad, trăiești doar cu frică...“.

Ei bine, frica – aia „bună“, aia „de pe-atunci“ – despre care vorbesc nostalgicii există și acum. E aceeași. Frica generală. Că nu se rezolvă, că se mușamalizează, că cine are influență cîștigă, că ești prea mic să-i pese sistemului de tine, că *demnitatea de contribuabil* e doar o gargară după care nu rămîi cu nimic atunci cînd ești pus în fața unui necaz și ai nevoie de protecție. Singura diferență care ne face acum să afirmăm cu tărie că „înainte era mai bine, aveam o frică“, e posibilitatea de a o spune în gura mare. Rezolvăm acum, vocal, o frustrare profundă de atunci. Atît și nimic mai mult. Cea de acum rămîne la fel de erozivă și de prezentă ca aceea de-atunci. Fondul ei e același. Cu toate că, acum, după defilările de cătușe de la televizor, după terapia asta de șoc – despre care o să vedem în timp dacă trezește din pumni democrația sau o calcă în picioare –, ar trebui să vedem lucruri și la firul ierbii. La scara blocului. Pe stradă. În metrou sau în autobuz. Într-un bar din Straja sau din Vaslui. Ideile de *lege* și de *ordine* nu trăiesc pe la televizor, în talk-show-uri, ci direct în stradă.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Carmen M. REINHART

Revenirea crizei monetare

Volatilitatea pieței monetare se manifestă de decenii, dacă nu de secole. Fluctuațiile ample ale cursurilor de schimb au devenit un fenomen curent al piețelor financiare internaționale, după ce sistemul Bretton Woods a clacat la începutul anilor 1970. Iar mega-deprecierile au ajuns la ordinea zilei în aceiași ani '70 și într-o bună parte a anilor '80, cînd inflația a făcut ravagii în multe părți ale lumii. Chiar și în anii '90, și la începutul anilor 2000, 10-20% din țările lumii au suferit an de an o amplă depreciere monetară sau chiar o criză.

Iar apoi, s-a așternut dintr-odată liniștea. Lăsînd la o parte masacrul asociat cu criza financiară mondială de la finele lui 2008 și începutul lui 2009, crizele monetare au fost puține și rare între 2004 și 2014 *(vezi graficul)*. Dar evoluțiile recente sugerează că lipsa crizelor monetare din acest deceniu ar putea fi doar excepția care confirmă regula.

Absența aproape totală a crizelor monetare în perioada 2004-2014 reflectă, în fond, rate internaționale scăzute și stabile ale dobînzilor, precum și fluxuri vaste de capital către piețele emergente, cuplate cu o explozie a prețurilor materiilor prime și cu rate de creștere (relativ) sănătoase, în țările care au scăpat de criza financiară mondială. Ca urmare, preocuparea principală a multor țări în această perioadă a fost evitarea aprecierii durabile a propriei monede față de dolarul american și față de monedele altor parteneri comerciali.

Această stare s-a schimbat în 2014, cînd deteriorarea conjuncturii globale a reînviat criza monetară *în masă*. De atunci, aproape o jumătate din eșantionul de 179 de țări ilustrate în graficul de față au suferit deprecieri anuale de peste 15%. E adevărat, acceptarea unor regimuri de cursuri de schimb mai flexibile a eliminat aproape în întregime drama abandonării cursurilor de schimb preanunțate, fixate sau semi-fixate. Pînă acum însă, puțini indicatori sugerează că deprecierile au avut un efect salutar asupra creșterii economice, care a rămas, în cea mai mare parte, apatică.

Predispoziția la criză monetară

Numărul țărilor cu o depreciere monetară mai mare de 15%

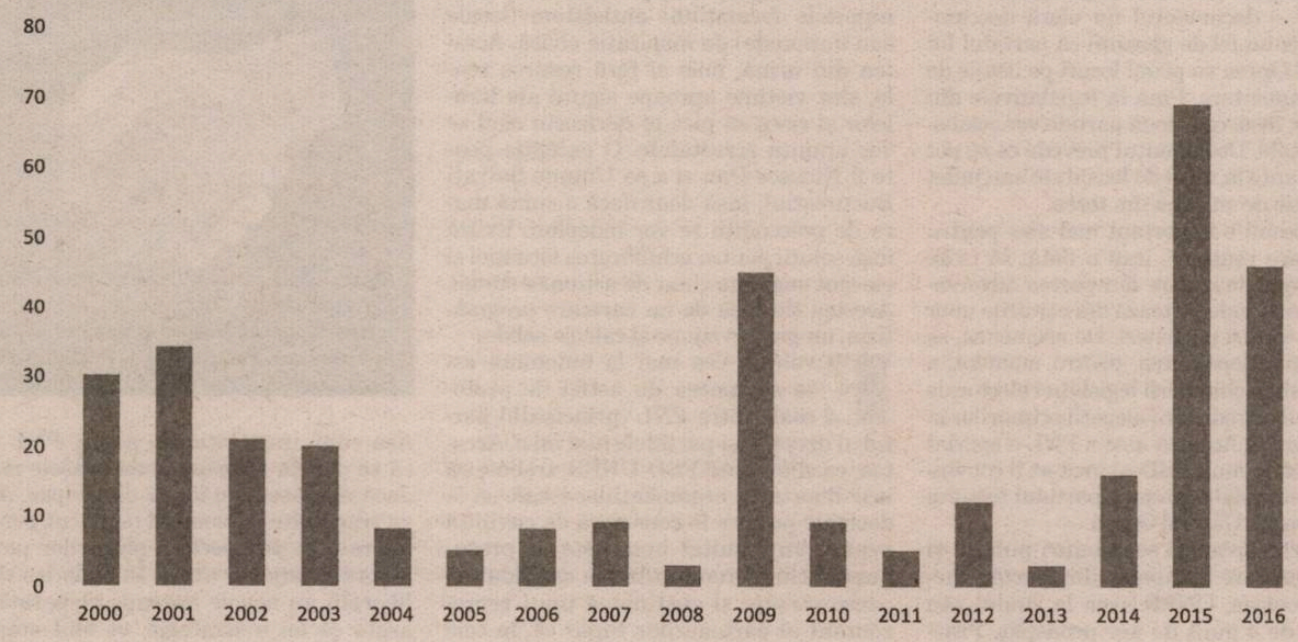

Notă: 179 de țări; depreciere măsurată pentru o perioadă de 12 luni, încheiată în ianuarie
Sursa: Bloomberg, Statistici Financiare Internaționale, FMI

Deprecierea medie cumulată față de dolarul american a fost de aproape 35%, din ianuarie 2014 pînă în ianuarie 2016. Pentru multe economii în curs de dezvoltare, în care deprecierile au fost considerabil mai mari, scăderea cursurilor de schimb a agravat problemele deja existente, pe fondul creșterii debitelor în valută.

Monede erau ancorate sau semiancorate la dolarul american.

Mai mult, într-o lume interconectată, efectele crizelor monetare nu se opresc în țara în care au început. Dacă ne întoarcem în 1994, China a reformat propriul sistem de piață valutară și a unificat sistemul de cursuri de schimb multiple, devalorizînd astfel yuanul renminbi cu 50%. Circulau, pe atunci, argumente convingătoare potrivit cărora devalorizarea chineză a dus la scăderea competitivității pentru Thailanda, Coreea, Indonezia, Malaezia și Filipine, ale căror monede erau ancorate sau semiancorate la dolarul american. Supraevaluarea cumulată a monedelor acestor țări a pus, de fapt, bazele crizei asiatice care a erupt la mijlocul anului 1997.

Cursurile de schimb supraevaluate au constituit unul dintre cei mai buni indicatori ai crizelor financiare. Astfel încît nu putem decît să ne întrebăm dacă avem de-a face cu o reiterare a ceea ce s-a întîmplat între 1994 și 1997 – de data aceasta însă de pe poziții inversate. Începînd cu primele luni ale lui 2014, renminbi s-a depreciat cu numai 7,5% față de USD, prin comparație cu deprecierea de cca. 25% a monedei euro, în aceeași perioadă, fără a mai aminti deprecierea monetară chiar mai vertiginoasă din multe alte piețe emergente. În cazul unei economii bazate pe manufacturare, cum e cea a Chinei, conexiunea dintre creștere și supraevaluare nu trebuie subestimată.

Anunțul Chinei din august 2015 privitor la intenția ei de a permite o depreciere moderată a renminbi și o eventuală flexibilitate sporită a cursului său de schimb a declanșat un adevărat *montagne russe* în piețele financiare. Pentru a liniști apele, factorii de decizie politică au declarat că R.P. Chineză va avansa gradual în această direcție. Dar morala crizelor asiatice ar putea fi că, în acest domeniu, avansarea graduală comportă propriile riscuri.

Desigur, potențialele efecte *beggar-thy-neighbor* („sărăcește-ți vecinul" – strategie economică menită să crească exporturile prin deprecierea monedei proprii, în defavoarea importurilor și implicit a economiilor învecinate – *n.r.)* din perioada de vîrf a crizei monetare din ultimii doi ani nu sînt specifice doar Chinei. Ele pot avea loc în orice țară care a menținut un curs de schimb relativ fixat (categorie care îi include pe marii producători de petrol).

„Sărăcește-ți vecinul."

Ceea ce diferențiază însă cazul Chinei este amploarea economiei sale, prin raportare la PIB-ul mondial, precum și efectele acesteia asupra multor țări din regiune – de la furnizori de materii prime la țări care depind de finanțarea sau de investițiile directe ale Chinei. Concluzia e simplă: piețele emergente reprezintă în acest moment cca. 60% din PIB-ul mondial, față de 35% la începutul anilor 1980. Reconsolidarea prosperității la nivel global presupune o bază geografică mult mai largă decît cu ani în urmă. Iar revenirea crizei monetare face ca atingerea acestui țel să fie cu atît mai complicată.

Carmen M. Reinhart *este profesor al Sistemului Financiar Internațional, la Kennedy School of Government, Universitatea Harvard.*

© Project Syndicate, 2016
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză
de Matei PLEȘU

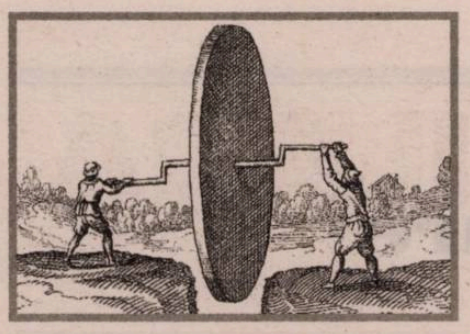

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

O înfrîngere mare sau mai multe victorii mici?

PSD a semnat zilele trecute un nou protocol de colaborare cu UNPR. Au fost observatori care, anterior, mizau pe păstrarea unei distanțe între cele două partide. Parțial asta s-a întîmplat – documentul nu oferă deocamdată nici un fel de garanții că partidul lui Gabriel Oprea va primi locuri pe listele de la parlamentare. Pînă la legislativele din toamnă, însă, cele două partide vor colabora la locale. Documentul prevede că se pot crea alianțe la nivel de localitate sau județ în funcție de situația din teren.

Protocolul e important mai ales pentru PSD, care reușește, încă o dată, să evite tentativele de izolare din partea adversarilor și mai îndepărtează din ezitările unor posibili viitori parteneri. De asemenea, se reușește îndepărtarea, pentru moment, a pericolului schimbării legislației electorale în sensul introducerii alegerii primarilor în două tururi. Această idee a PNL a speriat suficient de mult PSD-ul încît să îl convingă să reia colaborarea cu partidul fostului vicepremier Gabriel Oprea.

Sigur, marcat de scandaluri publice și de o oarecare antipatie din partea mediului online, UNPR avea la rîndul său nevoie de o gură de aer proaspăt. Practic, protocolul relegitimează UNPR fără să angajeze PSD pe termen mediu. Documentul prevede expres că eventuala preluare a candidaților „progresiști" pe listele social-democraților se va discuta doar după locale. Așa că Gabriel Oprea și colegii săi vor trebui să își demonstreze utilitatea atît în termeni de resurse alocate, cît și în ceea ce privește rezultatele. Liviu Dragnea a făcut o afacere bună.

Mișcarea lasă dreapta în ofsaid. Și nu numai dreapta, ci și partidele noi, așanumitele formațiuni antisistem (locale sau naționale) de inspirație civică. Acestea din urmă, mici și fără resurse reale, sînt victime aproape sigure ale localelor și riscă să pice în derizoriu cînd se vor anunța rezultatele. O excepție poate fi Nicușor Dan și a sa Uniune Salvați Bucureștiul, însă doar dacă o sumă mare de precondiții se vor îndeplini. Există însă soluții pentru echilibrarea situației și ele sînt sugerate chiar de acțiunea stîngii. Acestea țin însă de un oarecare pragmatism, un pic de viziune și calcule solide.

Evoluția cea mai la îndemînă este semnarea de astfel de protocoale între PNL (principalul partid al dreptei) și partidele mai mici. Acestea, ca și în cazul PSD-UNPR, trebuie să lase libertatea organizațiilor locale să ia deciziile pe care le consideră de cuviință pentru un rezultat bun. Asta ar presupune inclusiv renunțarea la candidaturi controversate și susținerea unui reprezentant al partenerilor. Sigur că, în cele mai multe cazuri, candidatul unic ar fi al PNL. Dar se pot imagina situații în care PNL renunță la rîndul său. Bucureștiul e una dintre ele.

De ce ar face PNL așa ceva? În primul rînd pentru a-și mări șansele de a accede la puterea locală, indiferent dacă alegerile se desfășoară într-un tur sau două.

c. wikimedia commons

Așa cum arată situația acum, PNL riscă să piardă aproape toate orașele mari, dacă nu găsește o ieșire din impas. Asta va transmite un semnal neplăcut pentru liberali, în perspectiva alegerilor parlamentare care vor urma. În al doilea rînd, liberalii au nevoie aproape disperată să arate că au o strategie, că sînt stăpîni pe situație. E destul de clar că PNL este mai degrabă reactiv și reținut. Fără putere reală în Guvern sau în Parlament, liberalii au o singură zonă de speranță: președintele Iohannis, care se menține (încă) destul de sus în sondaje. Un alt argument ar fi necesitatea de a nu-și îndepărta acel segment de electorat – mic, dar foarte vocal – care s-a săturat de tot felul de compromisuri între partidele mari. PNL poate arăta că e dispus să facă și compromisuri în sens invers: al unei politici mai apropiate de cetățeni și mai puțin cinice.

De cealaltă parte, putem lesne bănui că partide ca M10 sau USB au tot interesul să se delimiteze de politica ultimilor ani. Însă e foarte greu să faci asta practic. De aceea poate mult mai bine ar fi să încerce să cîștige cu pași mici teren. Astfel pot condiționa participarea la alianțe naționale sau locale de impunerea unor criterii de selecție a candidaților mai aspre și a unor principii de guvernare care au fost, în bună măsură, ignorate pînă acum. Întrebarea pentru aceste partide este dacă preferă un eșec plenar glorios sau mai multe victorii mici.

Stînga se va prezenta la locale într-un bloc compact. Simplul fapt că această construcție există îi oferă un avantaj incontestabil. Dacă dreapta vrea să anuleze acest avantaj, trebuie să procedeze la fel.

În lipsa unei mici doze de pragmatism, putem întrevedea deja depresia dreptei în dimineața de după locale. Nu va fi un spectacol plăcut.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Subiecte și agende

Toți românii par a comenta „lucrările științifice" ale unor pușcăriași. Am pus ghilimele deoarece asta e expresia din textul legii. De aici confuzia, de aici dezbaterea, zbaterea, agitația. De la cîteva trăsnăi de cărți apărute pe piață (?) cu, aparent, un singur scop: reducerea pedepsei. Cvasi-unanimitatea opiniei publice consideră negotul „scris texte contra zile de închisoare" a fi ceva imoral, o schemă de fraudare a sistemului judiciar, de evitare a dreptei pedepse pe care societatea a impus-o, prin justa decizie a unui judecător. În principiu, se acceptă că lucrul în atelierul de tîmplărie este ceva bun, care poate aduce un deținut pe calea dreaptă. Ocupația scrisului nu este, însă, privită cu aceeași îngăduință. Cred că e vorba de confuzia iscată de expresia „lucrări științifice". Nimeni nu cere celui care lucrează la tîmplărie să fie un Brâncuși. El trebuie să facă doar scaune, probabil. De ce, în cazul scrisului, ar trebui musai să apară numai „lucrări științifice"? Habar nu am dacă ministrul Justiției ar trebui să producă acea Hotărîre de Guvern sau nu. Îmi pare că întreaga poveste reprezintă doar un amănunt picant, o anecdotă, o furtună într-un pahar cu apă, un subiect mai degrabă demn de un tabloid, prin comparație cu lista enormă de provocări cu care se confruntă sistemul judiciar din România.

Între timp, guvernul tehnocrat, cu serioase CV-uri UE, nu reușește să scoată la liman ghidurile solicitantului, necesare lansării finanțărilor europene pentru 2015-2020. Sîntem deja în 2016!

Toți românii par a comenta „dosarul Girofarul". Știți despre ce e vorba. Un ministru al Internelor a folosit escorta polițienească de dimineață pînă seara, și-n culcare, și-n sculare, și cînd trebuia, și cînd nu. Acum este anchetat de DNA. „A"-ul de la sfîrșit vine de la Anticorupție. Mă întreb și eu: care e corupția în acest caz? Da, un ministru a încărcat nota de plată a instituției cu mulți litri de benzină, folosind excesiv mașinile de escortă. Îmi pare mai degrabă un caz demn de Curtea de Conturi, decît de ditamai organizația menită a lupta cu Marea Corupție. Repet: unde e actul de corupție în speța asta? Mă scuzați, nu pot să intru în corul puriștilor care așteaptă cu nesaț transmisiile live din fața DNA-ului. În opinia mea, complicii domnului Oprea ar trebui să fie Curtea de Conturi, care a descărcat din gestiune, atîția ani, tone de benzină arsă de pomană, șeful Poliției, care a alocat resursele, pînă și șeful autobazei care a semnat foile de parcurs. Cît despre demisia procurorului-șef, nepus sub nici o acuzare, dar zdravăn îndemnat să își părăsească funcția cu puțin timp înainte de termen... Interesant subiect. Numai că nu există în dezbaterea publică defel.

Între timp, guvernul tehnocrat, cu serioase CV-uri UE, trebuie să rezolve cumva dandanaua proastei aplicări a unor politici europene de mediu. În acest moment, din cauza taxelor suplimentare pe reciclarea ambalajelor, industrii întregi ale României se clatină serios. Unii vorbesc chiar despre recesiune și scăderea puterii de cumpărare, în cazul în care nu se acționează administrativ rapid și eficient.

Toți românii par a comenta că o familie norvegiană de origine română a avut necazuri cu legea privind protecția copilului din Norvegia. Autoritățile de acolo au aplicat normele lor, printr-o serie de proceduri standard în asemenea cazuri. Regretabil, acestea prevedeau și suspendarea temporară a custodiei părinților asupra copiilor. Pretext perfect pentru știri senzaționale, proteste, invocarea statului român cu toată forța sa întru apărarea familiei respective. S-a vorbit enorm, s-a glosat copios, s-a dat cu părerea. De cele mai multe ori, în cruntă necunoștință de cauză.

Între timp, guvernul tehnocrat, cu serioase CV-uri UE, nu oferă nici o opinie despre schimbările provocate de Cameron sistemului instituțional al UE sau despre decesul anunțat al Spațiului Schengen. Oficial, România vrea să țină Marea Britanie în UE și să intre în Schengen-ul căruia restul lumii îi cîntă prohodul. Extraordinar!

Avem multe subiecte. Nu avem deloc agendă.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Motorul ascuns în bicicletă e mai bun decît dopajul?

Evident. Ai șansa să nu mori din cauza lui, excepție cazul în care nu mai poți stăpîni pîrdalnicul de motoraș și te aruncă în vreo prăpastie. Pe de altă parte, există o formă de deces garantată, aceea cauzată de rușine. Dom'le, e jenant! Dacă îți bagi în venă niște chestii, măcar alea nu se văd, nu se aud, nu stau să-ți amintească secundă de secundă (asta dacă n-ai o conștiință din clasa Maicii Tereza) că nu ești tu cel care împinge pedalele. Senzația de intrat în pămînt e atît de mare, încît domnișoara care va rămîne în istorie ca prima prinsă în flagrant, Femke Van den Driessche, a inventat repede o povestioară atît de stupidă încît va rezista și ea, la pachet cu distinsa, în memoria colectivă a sportului. Belgianca a pretins că înainte de cursa cu pricina pedalase alături de un prieten care, la finalul antrenamentului, și-a lăsat motobicicleta lîngă autocarul echipei, iar mecanicii au confundat-o și i-au dat-o să concureze cu ea. V-am spus-o pentru că e prea tare. Deci, nu. Penibilul lovește letal. Dintre două rele îl prefer pe cel clasic, mai ales că există limite impuse de frica de a face copii cu două capete. Ceea ce, scuze, în cazul unora ar fi poate de mare folos, dată fiind cantitatea de materie cenușie pe care o adăpostește unul singur.

Radu NAUM

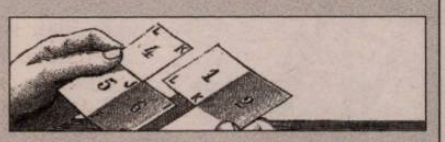

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei PLEŞU

La voia întîmplării?

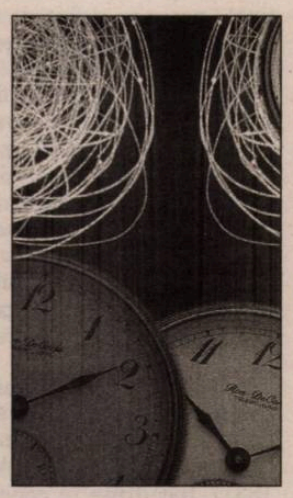

Texte şi opinii de:

● Virgil CIOCÎLTAN (istoric)
„Nimic nu este întîmplător...“

● Andrei CORNEA (profesor, Facultatea de Litere a Universităţii Bucureşti)
„Guvernul mondial“

● Florin BICAN (scriitor şi traducător)
„Strange Phenomena“

● Bogdan VOICU (sociolog)
„Serendipity“

● Alexander BAUMGARTEN (profesor, Universitatea „Babeş-Bolyai“, Cluj-Napoca)
„Ce nu ne-a dat Aristotel“

● Dorel Dumitru CHIRIŢESCU (profesor, Universitatea „Constantin Brâncuşi“, Tîrgu Jiu)
„În aşteptarea noului Keynes“

argument

Învălmăşeala coincidenţelor

Întîlnim la tot pasul coincidenţe, întîmplări, concomitenţe, serialităţi şi sincronicităţi. Fără îndoială, ele există. Rămîne deschisă o singură întrebare: e vorba doar de simple accidente irelevante, conectate cauzal, sau, dincolo de cauzalitate, coincidenţele poartă o semnificaţie? Aceasta ar fi, pe scurt, dilema coincidenţelor.

Citindu-i pe eroii moderni ai studiului coincidenţelor, nu poţi să nu observi „viciul secret“ al colecţionării, cum îl numeşte Arthur Koestler, pe care îl împărtăşesc cei mai mulţi dintre ei. Paul Kammerer şi C.G. Jung, bunăoară, au înregistrat febril, timp de decenii, mii de coincidenţe – de la întîmplări banale, cotidiene, la fenomene paranormale, de percepţie extrasenzorială – cu acribie ştiinţifică şi cu o aplicaţie pentru calcul probabilistic demnă de un jucător împătimit de ruletă, care speră cu înverşunare să întrezărească o logică discretă în spatele succesiunii nesfîrşite a numerelor, să dezvăluie un mecanism ascuns al survenirii numerelor norocoase.

Pariul cîştigător ar fi însă aici confirmarea transcendenţei, identificarea unei raţiuni mai înalte sau a providenţei. Dacă în spatele coincidenţelor se ascunde un sens, atunci Sensul există.

Dar, în încercarea lor de a găsi un sens subtil, necauzal, atît Kammerer cît şi Jung au căzut, consideră Koestler, în capcana pe care Whitehead o numea „eroarea concretizării inoportune“ (confuzie care constă în descrierea abstracţiei în termenii concretului): la fel ca teologii care pornesc de la premisa că Dumnezeu există dincolo de posibilitatea de reprezentare omenească, pentru ca mai apoi să încerce să-L descrie, Kammerer şi Jung postulează un principiu acauzal pentru ca, în cele din urmă, să-l explice cu concepte pseudocauzale. Căutarea principiului acauzal din spatele unei coincidenţe devine, astfel, căutarea unei alt fel de cauze, iar „acauzalitatea“, o cauzalitate de a doua instanţă, o cauzalitate redenumită.

Hazardul e, îndeobşte, detestat. A fi „la voia întîmplării“, a fi determinat de accidente, condamnat prin destin e o îngrădire, o nedreptate, un atac la adresa libertăţii. Odo Marquard întrevede însă o cale de scăpare din hăţişul acestor determinări: omul este liber tocmai datorită *multitudinii* „determinanţilor“; în „îmbulzeala determinanţilor“ aceştia s-ar submina reciproc, în activitatea lor de determinare, oferindu-ne astfel un anumit grad, fie şi modest, limitat, de libertate. Altfel spus, dacă o îngrădire te limitează, o mie de îngrădiri se iau la harţă şi îţi lasă un răgaz de libertate. Număraţi-vă aşadar limitările şi vă bucuraţi. **(Matei Pleşu)**

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 11 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Laurenţiu Colintineanu.

Virgil CIOCÎLTAN

„Nimic nu este întîmplător…"

Întîmplarea și perechea ei antagonică, necesitatea, au dat bătăi de cap în decursul timpului mai cu seamă filozofilor. Din cercurile savante au făcut o escală printre muritorii de rînd doar vreo jumătate de veac în Uniunea Sovietică și în țările cuprinse în aria ei de hegemonie.

Repetată la nesfîrșit cu variații minime, propoziția simplă „(nimic) nu este întîmplător" nu a fost deloc o banalitate, un topos ca atîtea altele al limbii de lemn, ci chintesența unei ideologii și a unei mentalități – culmea! – de clasă. Sintagma a aparținut, într-adevăr, exclusiv depozitarilor puterii comuniste, mari sau mici, și a fost folosită cu precădere în necontenita lor luptă cu „dușmanii poporului". Pentru activiștii Partidului și pentru ofițerii din Securitatea statului a fost o armă de-a dreptul miraculoasă, pentru că – așa cum proclamau sus și tare sau doar lăsau să se înțeleagă – le îngăduia să identifice inamicul fără greș, dincolo de vălul înșelător al aparențelor. Acest scut protector al adversarilor, alcătuit din fenomene aleatorii, derutante pentru ochiul comun, trebuia neapărat străpuns pentru a ajunge la esența nemișcătoare a individului, singura dătătoare de seamă pentru intențiile și faptele sale. Este de bănuit că acești „ingineri al sufletelor", prin definiție „materialiști", nu au realizat niciodată cît de apropiați a fost prin demersul lor gnoseologic de Platon, mult hulitul „idealist" din Atena antică.

Prezumția de vinovăție a fost omniprezentă nu numai în lagărul socialist, ci, probabil, în toate regimurile totalitare. Unei gospodine din al Treilea Reich, de pildă, nu i s-a părut întîmplător faptul că vecinul i-a răspuns la salutul oficial *„Heil Hitler!"* cu un *„Guten Tag!"* și, fără să stea prea mult pe gînduri, l-a dat pe mîna Gestapoului.

Asemenea interpretări au fost monedă curentă și în Răsăritul stalinist. Anchetele, care au umplut lagărele și pușcăriile din patria-mumă a comunismului și din țările aservite ei, s-au desfășurat – după cum mărturisesc la tot pasul actele din arhivă – după un tipic mai degrabă metafizic, decît obiectiv factual. Întrucît analiza datelor concrete s-a manifestat din capul locului ca impediment major pentru încadrarea operativă a suspecților în categoria „uneltitorilor împotriva orînduirii socialiste", ea a fost înlocuită cu deducții incriminatoare sumare și arbitrare. Ele nu au fost lăsate la libera inspirație a organelor de supraveghere și represiune, ci s-au bazat pe un eșafodaj teoretic indestructibil, pus la dispoziție, evident, tot de marxism-leninism.

Oricîte degradări și pervertiri a suferit această învățătură, autointitulată „materialism dialectic și istoric", în mersul ei descendent de la părinții fondatori la mărunții teoreticieni și de aici la cei mandatați să o transpună în practică, cîteva idei obsesive au efectuat parcursul fără mutilări ireversibile. Una dintre ele, anume problema hazardului și a relației sale cu necesitatea, a străbătut ca un fir roșu universul amintit. Cum se poate însă lesne presupune, aceeași chestiune a fost abordată în mod diferit în funcție de palier, deoarece nevoile și mijloacele intelectuale și practice ale marilor gînditori au fost altele decît ale armatei de executanți. Indiferent cît de precar a fost gradul de instrucție al acestora din urmă, obișnuiți să judece schematic, în conformitate cu „Cursul scurt" de marxism-leninism al lui I.V. Stalin, nu încape îndoială că și ei au priceput mai mult sau mai puțin nebulos cît de nociv este hazardul pentru cunoașterea naturii adevărate a oamenilor și a lucrurilor. Pentru cadrele puterii comuniste cu rosturi practice în lumea fenomenală, la a cărei schimbare au lucrat cu îndîrjire, a fost, prin urmare, cît se poate de normal să fixeze întîmplarea ca una dintre țintele de căpătîi ale asalturilor lor. Pentru atingerea acestui obiectiv le-au stat la îndemînă tot concepția și metodele aceluiași „materialism dialectic și istoric", decretat ca infailibil științific. Pînă la prefacerea lui în ideologie de stat sacrosanctă în Răsăritul comunist nu a mai fost decît un pas. Din această marotă, prin care marxiști-leniniștii s-au definit ca singurii deținători ai adevărului, a derivat și convingerea că doar ei au explicat fără cusur statutul ontologic al hazardului și raportul său cu necesitatea. Deși au clamat biruința exclusivă cu atîta hotărîre, introducerea soluției marxiste în șirul rezolvărilor similare relativizează considerabil mult trîmbițata izbîndă.

„Tot ce există în univers este rodul întîmplării și al necesității."

DEMOCRIT

Dacă știința nu este în ultimă instanță altceva decît un ansamblu de cunoștințe organizate, se înțelege lesne de ce întîmplarea s-a sustras și se sustrage tocmai prin caracterul ei excepțional tentativelor de înregimentare în sistem. Or, savanții, indiferent de domeniul activității lor, nu pot lucra decît sub egida regulilor universale, care exclud prin însăși natura lor factorul aleatoriu.

Notoriu în această privință este cazul lui Carl Linné (1707-1778), care a întocmit, în monumentala sa *Systema Naturae,* cea dintîi clasificare sistematică a plantelor și animalelor. Bătaie de cap i-au dat însă cîteva arătări ciudate din bestiariile medievale, precum inorogul, grifonul etc. Cel dintîi se încadra, de exemplu, prin conformația membrelor inferioare, în grupa monocopitatelor, dar cornul din frunte îl plasa printre cornute. Pentru aceste creaturi hibride, de a căror existență reală învățatul suedez se pare că nu s-a îndoit, a deschis o rubrică specială, intitulată *Paradoxa Naturae*.

Din păcate, această soluție facilă și, astăzi, amuzantă, salvatoare a taxinomiei sale, nu rezolvă situațiile, infinit mai numeroase, în care necesitatea și întîmplarea sînt amestecate în chip organic. A fost rîndul filozofilor să se pronunțe.

A deschis drumul olandezul de origine sefardă Baruch Spinoza (1632-1677), care socotea că un fenomen este clasat ca aleatoriu din cauza imperfecțiunii cunoștințelor noastre și că aprofundarea lor conduce obligatoriu la suprimarea întîmplării ca atare. În veacul următor, baronul D'Holbach (1723-1789) a mers în aceeași direcție, dar a călcat mai apăsat: „Noi îi atribuim hazardului toate efectele a căror legătură cu cauzele lor nu o vedem. Așadar, folosim cuvîntul hazard pentru a ascunde neștiința noastră cu privire la cauzele naturale care produc efectele (…); nu există nici hazard, nici ceva neprevăzut în această natură, unde nu există efect fără cauză suficientă și unde toate cauzele acționează pe baza unor legi fixe (…)". Și societatea se află sub același regim imuabil: „Necesitatea, care conduce mișcările lumii fizice, conduce și mișcările lumii morale, în care totul este deci supus fatalității. (…) Prea multă acreală în bila unui fanatic, un sînge prea înfierbîntat în inima unui cuceritor, o digestie grea în stomacul unui monarh, un capriciu care trece prin mintea unei femei sînt cauze suficiente pentru a face să se producă războaie".

Deși juste în teorie, exigențele formulate de cei doi filozofi pentru anihilarea buclucașei întîmplări din jocul cunoașterii savante au rămas pînă în zilele noastre doar deziderate, în ciuda acumulărilor uriașe de informații și a dezvoltării uimitoare a capacității de prelucrare a datelor cu mijloace tehnice moderne.

Pentru această situație stă mărturie, între altele, neputința verificată a corifeilor economiei mondiale – a căror atribuție primordială este tocmai să prognozeze! – de a anticipa măcar marile desfășurări din aria specialității lor de felul crizelor globale.

Dar nu numai viitorul se dovedește impredictibil din cauza mulțimii elementelor insesizabile sau aleatorii, oricum incalculabile, ci și trecutul, a cărui luare la cunoștință „așa cum a fost de fapt" (L. Ranke) este obstrucționată de aceleași „imponderabile". Paradoxal, această stare de lucruri a sporit masiv criteriile de selecție a elementelor considerate esențiale, ceea ce a deschis larg poarta interpretărilor subiective, ocazional arbitrare și i-a transformat, în consecință, pe profesioniștii domeniului în veritabili „profeți ai trecutului". Samuel Butler, un bun cunoscător al breslei lor, nu s-a sfiit să conchidă, cu umorul ființei sale britanice: „Deși este atotputernic, Dumnezeu nu poate schimba trecutul. De aceea i-a creat pe istorici (…)".

Problematica cuplului necesitate-întîmplare a fost abordată de pe un fundament conceptual incontestabil mai solid și mai elaborat de G.W.F. Hegel (1770-1831). Încadrate în concepția sa dialectică, adică a luptei contrariilor, cea dintîi categorie se definește prin „raportarea exclusiv la sine, fără condiționare externă", în timp ce contingentul este accesoriu, „care poate să fie sau să nu fie, care poate să fie așa sau altfel". De exemplu, în raport cu necesitatea internă a dezvoltării plantelor, condițiile atmosferice sînt fenomene întîmplătoare.

Această disjuncție de mare profunzime reflexivă nu a scos însă cunoașterea din impasul practic la care o condamna întîmplarea, care a continuat să zburde la fel de liber și de capricios.

Să controleze hazardul nu a fost în stare nici Karl Marx (1818-1883), deși a pretins că, înlocuind idealismul dialectic hegelian cu unul materialist, poate interpreta prin legi interne, eminamente necesare, evoluția umanității și, dat fiind caracterul științific al metodei adoptate, îi poate prevedea și viitorul, negreșit comunist. În religia secularâ pe care a fondat-o, necesitatea obiectivă a fost destinată să domnească tot atît de autoritar ca și antica Ananke/Necessitas, care hotăra nu numai destinul muritorilor, ci și pe cel al zeilor.

Cu dispreț suveran față de hazard, Lenin și Stalin au făcut din „legitatea" *(zakonomernost')* marxistă punctul de mîră al ideologiei comuniste, temelia de nezdruncinat a planificărilor de tot felul, de la economie la făurirea „omului de tip nou".

Un crîmpei din acest determinism fanatic a poposit și în mințile slujbașilor Partidului Comunist de la noi, care, militanți cu oroare de relativitatea lucrurilor, au crezut sau au simulat doar convingerea că „nimic nu este întîmplător".

Coincidențe lexicale

- *Dubletul* lume-lumină *se regăsește, cu același semantism, și în limba maghiară:* világ-világos.
- *Paronimia lui „liliac" (floare și mamifer) apare și în germană:* Flieder *(liliac) și* Fleder*maus („șoarece înaripat").*
- *Abundența consoanei „g" în cuvintele care definesc neapartenența la o etnie (sau limbă):* gaijin *(ne-japonez),* gringo *(ne-hispanic),* gadjo/gagiu *(ne-țigan).*

***Virgil Ciocîltan** este cercetător la Institutul de Istorie „N. Iorga" al Academiei Române.*

Andrei CORNEA

Guvernul mondial

Mă întîlnesc cu un amic pe care nu l-am mai văzut de mult și îl invit la o cafea, în oraș. Bem cafele, mîncăm croasante proaspete și discutăm despre servicii, neveste, copii, boli; inevitabil, apoi ajungem la politică. În general, situația e albastră, cu asta sîntem ambii de acord. Dar cînd vine vorba de explicații și cauze, ne despărțim. Eu tind să pun multe rele pe seama nepriceperii politicienilor ori chiar a întîmplării. El se cabrează:

– Întîmplare? Nu cred în întîmplare, spune decis.

– Bine, dar recunoaște că unele evenimente pică împreună accidental, că există coincidențe…

– Coincidențe? – amicul surîde condescendent. Nu cred în coincidențe. Nu cred în accidente.

– Cum așa?

– Coincidențele și accidentele sînt pentru… naivi ca tine, zice. Dar, crede-mă, n-ar trebui să te lași păcălit. Totul se petrece după un plan.

– Totul? Chiar și întîlnirea noastră neprevăzută, de azi? mă mir eu.

– În ultimă instanță, da, chiar și ea. Și cu atît mai mult marile evenimente politice – asta, asta, asta. Există întotdeauna un scenariu scris dinainte – un plan.

– Ascultă, îi spun. Nu înțeleg. Politicienii noștri, cînd e să facă o treabă ca lumea, nu reușesc mai nimic: autostrăzi n-avem, organizarea-i varză, sîntem mereu surprinși nepregătiți de iarnă, de vară, de Europa, de viață; legislația-i haotică și așa mai departe. Doar știi. Guvernarea merge ca o curcă beată. Și tu vrei să-mi spui că toată dezordinea asta nu-i decît rodul unui plan?

– Desigur, planul e să ne distrugă, fără să ne dăm seama că există acest plan, încît astfel să nu-l putem contracara. Căci dacă ar fi prea multă ordine, am suspecta lesne că e un plan, nu? Puterea lor stă tocmai în păstrarea secretului acestei planificări. Se mimează dezordinea, coincidențele și întîmplarea ca să ne inducă în eroare pe noi ăștia, oamenii simpli. E logic!

– Deci băieții sînt deștepți al naibii!

– Mă rog, nu chiar ei. Stăpînii lor sînt, cei care le dau ordine. Păpușarii adevărați, din spate. Ai noștri nu sînt decît marionete. Nu-i cazul să le acordăm prea multe onoruri.

– Bine, zic, nu le acordăm lor onoruri, dar le acordăm ălorlalți?

– Cui?

– Păpușarilor din spate.

– Da, ăia au scris scenariul. Guvernul mondial din umbră. Sau cam așa ceva. Vor să ne distrugă: nu vezi chestia cu refugiații, cu corectitudinea politică, cu homosexualii, cu feministele, cu Obama, cu Siria, cu încălzirea globală…

– Ce-i cu astea? Sigur, sînt lucruri care se potrivesc la un moment dat…

– Nici pomeneală: nu-s coincidențe, nici accidente. Totul se leagă. E un plan.

– Eu văd multă improvizație, uneori erori, interese divergente – de fapt, niciodată lumea nu a mers altfel. Pe scurt, aproape totul îmi face impresia unei mari dezordini…

– Ei aș! Ți-am spus: nu cred în dezordine…

– …unui haos.

– Nu cred în haos. Există o regie în spatele tuturor, care trage sforile, ca să ne distrugă. E suficient să te gîndești puțin și-ți vei da seama de realitate… Hai, gîndește-te bine!

În timp ce eu mă gîndeam bine, amicul a continuat să peroreze, poate puțin prea înflăcărat, astfel încît, din neatenție, a lovit cu palma ceașca de cafea, care s-a vărsat pe masă și apoi s-a prelins în partea mea, stropindu-mă pe pantaloni.

– Vai, îmi pare rău, scuze! zise amicul, sărind îndatoritor cu un șervet în ajutorul pantalonilor mei.

– Nu ți le accept. Ai avut un plan ca să-mi distrugi pantalonii.

– Cum plan? A fost o neatenție…

– Nu cred în neatenții, zic cu o voce gravă.

– O întîmplare, dragă, iartă-mă!

– Nu cred în întîmplare!

– Dar…

– Vrei să mă convingi că a fost o coincidență că mi-ai vărsat cafeaua pe pantaloni tocmai atunci cînd eram în toiul disputei? Desigur, ai făcut-o ca să-mi pierd concentrarea și să nu te combat cum trebuie, convins fiind că nu-i decît un accident. Hai, fii cinstit, coincidențele și accidentele sînt pentru naivi. N-ai spus tu asta? Doar nu mă crezi naiv! Iar dacă totuși nu tu ai planificat acest așa-zis accident, atunci *păpușarul din spate* a făcut-o. Dar eu m-am prins la timp. Bine. Acum s-a făcut tîrziu și am ceva treabă. Mai vorbim. Complimente acasă! Ah, da, și poate plătești tu consumația, că sigur ți-o decontează guvernul mondial. Doar era-n plan.

„Trei ceasuri rele“

Intuiția unei serialități naturale de rău augur (Paul Kammerer) provine din antichitatea greacă. Termenul trikymía *desemna „al treilea val dintr-o serie, adesea mai mare și mai periculos decît primele două“. „Cele trei valuri ale năpastei“* (trikymía kakón) *era un topos al tragediilor grecești: „Ia seama […] ce talaz de rele întreit va năvăli de neînlăturat asupra ta!“*

ESCHIL, *Prometeu înlănțuit, versul 1017 (traducere Nicolae Iorga)*

***Andrei Cornea** este profesor la Facultatea de Litere a Universității București. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Uimitoarea istorie a lui Șabbatai Mesia.

Adina POPESCU

Dracul – fișă de personaj

Dacă vrei să dai de dracu' în mitologia românească și în credințele populare, nu trebuie să cauți prea mult. El apare încă de la începuturi, în miturile cosmogonice, cînd doar el și Dumnezeu existau pe lume și-și spuneau unul altuia „fîrtate“ și „nefîrtate“. În aceste legende, diavolul e, ca-n filmele americane, latura comică. Înainte de facerea Pămîntului, cînd nu exista decît o întindere nesfîrșită de apă, se plînge lui Dumnezeu că nu găsește și el un locșor mai tare și mai uscat unde să-și odihnească oasele. Atunci Dumnezeu face un pat de lut unde îi dă voie și dracului să se culce. Însă dracul doar se preface că doarme, în vreme ce se gîndește la ce altceva decît la o drăcie: să-l dea de-a rostogolul pe Dumnezeu în apă, să-l înece și să rămînă doar el proprietarul patului de pămînt. „Îl rostogoli pe Dumnezeu atunci spre miazănoapte, apoi spre miazăzi și cînd îl apucă ziua, Dracul se pomeni tot acolo de unde plecase. În schimb, Pămîntul se-ntindea acum cît vedea cu ochiul în jurul lui“ (Marcel Olinescu – *Mitologie românească).* Tragem concluzia că dracul a fost cel care a înfăptuit din greșeală Pămîntul, ceea ce n-ar trebui să ne mire. Mai departe, nici gînd să se potolească – se ia la întrecere cu Dumnezeu la făurirea munților și face munții cei mai înalți, ca să-l dea jos pe Dumnezeu din cer. Cică după munții aceștia „își înțarcă Dracu copiii“. Se dovedește folositor și mai departe, căci face și văgăunile: „S-a gîndit în mintea lui proastă să scormonească Pămîntul pînă s-a nărui și așa s-ar distruge și creațiunile lui Dumnezeu“. Desigur, nu-i izbutește nimic și tot așa dracul pică de fraier și rămîne cu buza umflată pînă în zilele noastre.

Deși dracul românilor e un personaj important, pentru că se spune că s-a ivit pe lume în același timp cu Dumnezeu, totuși el nu are nici pe departe dimensiunile malefice ale diavolului din miturile creștine europene. Nu este acel diavol catolic de Ev Mediu și uneori ai senzația că, de fapt, ar putea fi oricine, chiar și vecinul de peste drum. De aceea, e ușor de păcălit, de alungat sau de înfrînt, mai ales că românii, în credințele lor, sînt convinși că ar fi mai isteți decît dracii. Mai aflăm despre el că la înfățișare seamănă cu un om, doar că e negru la față și urît – urît ca Dracu' (desigur, corectitudinea politică nu exista în vremurile de altădată). Și că locuiește în iad. Are o mulțime de nume, unele dintre ele se confundă cu cele ale slujitorilor lui, pentru că dracii sînt, de fapt, mulți și diverși. Pomenesc doar cîteva (unele dintre ele seamănă mai mult cu niște nume de alint): Aghiuță, Belzebut, Ăl-din-Baltă, Ăl-din-Scorbură, Bată-l-Crucea, Cornilă, Iuda, Împielițatul, Michiduță, Necuratul, Nichipercea, Naiba, Scaraoschi, Slutul, Știma Banilor, Talpa Iadului, Ucide-l-Toaca, Satana, Zbenghea.

Dracul are pe pămînt și niște ajutoare, precum babele, vrăjitorii și spiridușii. Însă babele de obicei îi vin de hac, pentru că se pare că sînt mai draci decît dracii. E un fapt știut că prin femeie își fac dracii treburile, pentru că femeia e mai slabă și supusă ispitelor, dar există mulți oameni care îl au pe dracu-n ei, de obicei cei loviți de dambla sau cei bolnavi de epilepsie sau de ducă-se pe pustii, boala obișnuită a celor posedați de draci.

Dracul nu se prea arată oamenilor, în schimb poate să-ți iasă în cale sub o altă înfățișare, cum ar fi de cîine negru, pisică, țap, capră, gîscă, berbec și bou, mai ales la răscruce de drumuri, unde sînt niște locuri ale nimănui, sau în preajma caselor ruinate. Dacă oamenii nu au grijă să ridice troițe la răscruci, atunci dracul pune stăpînire pe acestea și ridică el hanuri și crîșme. Noroc, însă, că oamenii știu cum să se păzească. În afară de rugăciuni – arma redutabilă împotriva dracilor – se mai folosesc și de plante precum usturoi, leuștean, mușețel, odolean, avrămească și împărătească. Așa cum era de așteptat, dracul fuge de tămîie, de aici și expresia, dar și de apa sfințită. Dar el mai fuge și de lumină sau de fier, de aceea e bine să ai mereu asupra ta un cuțit, un amnar sau orice alt obiect din fier. De aici, concluzia că, de fapt, dracul e cam sperios și, prin cîteva mijloace de prevedere la îndemîna oricui, el poate fi ținut cu ușurință la distanță. Trăsnetul îl găsește oriunde s-ar ascunde, de aceea Sfîntul Ilie e un mare luptător împotriva dracilor. Dacă el „n-ar mai curăți, din cînd în cînd, lumea de draci, atunci așa s-ar înmulți, încît ne-ar copleși și pe noi și pe îngeri, cu numărul lor“ (Marcel Olinescu – *Mitologie românească).*

„Cuvîntul «întîmpla» face parte din puținii termeni în legătură cu cultul păgîn, păstrați în românește: Augurul roman descria cu bățul pe cer un spațiu numit templum, *contemplînd zborul păsărilor, care intrînd în acest templu se petrecea evenimentul așteptat, întîmplarea.“*

Dicționarul limbii române, vol. VI, 2010

Florin BICAN

Strange Phenomena

A day of coincidence with the radio,
And a word that won't go away...
You pick up a paper.
You read a name.
You go out. It turns up again
and again...
We raise our hats
to the strange phenomena...

KATE BUSH,
„Strange Phenomena"

Citatul despre coincidență ca expresie a anonimatului lui Dumnezeu *(Coincidence is God's way of remaining anonymous),* atribuit aiurea lui Einstein, surprinde, în ciuda – sau chiar *datorită* – lipsei sale de acuratețe, atitudinea reverențioasă a publicului față de acest fenomen. Coincidența este pusă spontan în relație directă atît cu divinitatea, cît și cu știința, în formula ei cea mai respectabilă (pe cît de respectabilă, pe atît de inaccesibilă, poate, publicului respectiv). Asocierea cu divinitatea relevă caracterul transcendent al coincidenței, pe cînd asocierea ei cu știința (deși cele două nu se exclud reciproc) trădează dorința intimă a „publicului" ca această manifestare să fie pe bune.

Căci o coincidență este, indiscutabil, o *manifestare*. Dar *ce* se manifestă și, mai ales, *de ce*, este menit să rămînă într-o zonă ocultă. Orice tentativă de a pătrunde în acea *zonă* (folosesc termenul și cu trimitere la *Zona* lui Tarkovski) este sortită eșecului atîta vreme cît abordarea noastră rămîne cauzală. Și cum ar putea fi altfel? Căci, nu-i așa, oameni sîntem și tot ce este acauzal ne este străin. Or C.G. Jung a definit coincidența *(Synchronizität)* drept un „principiu *acauzal* de conexiune" (sau „paralelism *acauzal*"). Tot el vorbea de coincidență ca *purtătoare de sens*.

N-aș îndrăzni să pun la îndoială *sensul* coincidențelor, dar nici nu m-aș hazarda să traduc acest sens în termenii unei lumi care e clar că nu-l încape, deși este încăpută de el. Căci ce știu eu despre spațiul care generează manifestarea căreia îi spun (în mod automat și adesea frivol) „coincidență"? Nimic. Iar faptul că acel spațiu mi se semnalează este un privilegiu pe care prefer să-l iau ca atare. Este ca și cum o sirenă de ceață mi-ar semnala apropierea periculoasă a unui țărm stîncos, cu care fragila mea ambarcațiune riscă să intre într-o coliziune păguboasă. Mă bucur să știu că țărmul este aproape, că există, dar știu că, cel puțin deocamdată, a încerca să trec la explorarea lui mi-ar fi fatal. Mă mulțumesc, așadar, să înregistrez coincidența și s-o păstrez ca pe un trofeu.

Coincidențele sînt condimentele transcendente care dreg un cotidian anost cu arome dintr-o altă dimensiune. Dată fiind popularitatea sa, era inevitabil ca acest fenomen să fie supus abuzurilor. Coincidența – sau, mai degrabă, simulacrul de coincidență – este adeseori percepută ca legitimare. Îmi amintesc un exemplu grăitor din anii '80, cînd luna ianuarie era dedicată integral aniversării zilei de naștere a lui Ceaușescu. Un entuziast prezentator TV, după ce enumerase o serie de evenimente care marcau evenimentul în țară și în lume, a încheiat apoteotic: „Tot zilele acestea, *printr-o fericită coincidență,* va ieși de sub tipar și un nou volum din operele tovarășului..." Dacă pînă și comuniștii erau conștienți de forța coincidenței, e clar că avem de-a face cu un fenomen transcendent.

Așadar, nu voi încerca nici să analizez, nici să explic coincidențele. Au făcut-o admirabil C.G. Jung și Arthur Koestler *(The Roots of Coincidence,* 1972), care ne-au lăsat, pe lîngă o serie de instrucțiuni utile pentru gestionarea coincidențelor, și o impresionantă colecție de coincidențe. Nu mă pot abține s-o amintesc aici pe cea cu cărăbușul. Jung povestește cum, în timpul unei discuții cu o pacientă recalcitrantă, aceasta îi relata visul ei din noaptea precedentă, în care primise cadou o bijuterie în formă de cărăbuș. Chiar în acel moment, Jung a auzit o ușoară bătaie în fereastra cabinetului și a văzut un cărăbuș care dădea să intre. L-a recuperat de pe pervaz și i l-a adus pacientei („Aici e cărăbușul dumneavoastră", cum ar veni...). Iar rezistența la tratament a acesteia a cedat ca prin minune.

La rîndul meu, colecționez coincidențe („ocurențe" le spunem, fiul meu și cu mine) și mă bucur de ele ca de niște promisiuni venite dintr-o lume unde posibilitățile se coc lent, după alte reguli, și sînt mai presus de închipuirea mea. Există coincidențe „mai mari" sau „mai mici". Dar toate sînt atingerea a ceea ce Jung sugerează că ar fi un univers paralel, un fel de exodimensiune a lumii noastre. Printre cele „mici" aș semnala tendința unui cuvînt auzit/citit pentru prima oară de a reveni persistent în intervalul imediat următor, în tot felul de contexte. Multă vreme am pus-o pe seama faptului că, fiind vorba de cuvinte proaspăt achiziționate de mine în limba engleză, eram pur și simplu mai conștient de ele și, prin urmare, predispus să le recunosc/remarc mai ușor. Dar fenomenul este semnalat și de Dot Wordsworth în rubrica ei de limbă din *The Spectator*, unde comentează „un caz pe care – spune ea – *îl recunoaștem cu toții*" – cel al cuvîntului nou-întîlnit, care după aceea revine cu frecvență disproporționată în varii situații *(„bezoar"* este, în articolul ei, termenul exemplar).

Un caz aparte sînt, după Jung, toponimele – dacă auzim pentru prima oară numele unei localități, de obicei, obscure, sînt mari șanse ca, în mai puțin de douăzeci și patru de ore, să-l auzim din nou, într-o situație fără nici o legătură cu prima. Mie mi s-a întîmplat la numai cîteva ore după ce mi s-a propus să-mi petrec o vacanță la Gorgova, în Delta. Era prima dată cînd auzeam acel nume. Cu toate acestea, în primul autobuz în care m-am urcat, cineva vorbea tare, la mobil, despre... Gorgova. Așa că m-am dus la Gorgova cu maxime așteptări. Sejurul acolo s-a dovedit însă complet irelevant și absolut lipsit de consecințe. Avem aici, cred, una din lecțiile de bază ale coincidenței – să nu o luăm ca accesoriu al unei profeții, ca „pont" asupra viitorului. Ea se concentrează exclusiv pe momentul în care se produce. Dar oare mai este acela un „moment", atîta vreme cît reprezintă, de fapt, o ieșire din timp sau chiar un act de suprimare a timpului?

Coincidența ne dezvăluie fugitiv un crîmpei din simultaneitatea atotcuprinzătoare a lumii, la care altminteri nu avem acces. Ea funcționează ca memorie inversă, ca proiecție dintr-un timp (sau spațiu?) neaccesat încă. În *Peripețiile Alisei în Țara Oglinzii,* Regina Albă remarcă în treacăt că o memorie care funcționează numai de-a-ndăratelea e deficitară *(It's a poor sort of memory that only works backwards).*

Deși coincidențele apar doar cînd *vrea* ezotericii lor mușchi, am remarcat că ele tind să se precipite – cel puțin în experiența mea – atunci cînd traversez o situație cu potențial... să-i spunem *spiritual*. Din observațiile mele, trei sînt subiectele care par să atragă mai abitir coincidențele: Gellu Naum, alchimia și Dumnezeu.

Despre primul pot depune, cred, mărturie zeci, sau poate chiar sute, de *naumofili*. Cu unii dintre ei am schimbat eu însumi astfel de „anecdote" – întîmplări sau momente contingente cu Gellu Naum și opera sa, care generează coincidențe. Evoc aici doar una, la întîmplare. Eram într-un tren de navetiști, venind de la München. Lucram la traducerea în engleză a lui *Apolodor.* Tocmai ajunsesem la fragmentul în care Apolodor este răpit de Ku Klux Klan. Ridic ochii de pe traducere și văd că ziarul răschirat pe genunchii pasagerului din fața mea era deschis la un amplu articol despre Ku Klux Klan.

Alchimia merge, oricum, mînă în mînă cu Gellu Naum. Și cu C.G. Jung... Aș relata aici o coincidență alchimică survenită „pe teren". Auzisem despre formidabila bibliotecă de alchimie a baronului Alexander von Bernus și tare-mi doream să arunc o privire. Baronul nu mai trăia, dar văduva lui centenară locuia în continuare în Castelul Donaumünster, Bavaria, care găzduia biblioteca cu pricina. Menționez că nu era o bibliotecă publică. Dar mi-am făcut curaj să bat la castel în poartă. Numai că, odată ajuns acolo, curajul m-a părăsit. M-am retras din fața porții și am început să mă plimb prin sat, ca să-mi adun gîndurile. În timpul plimbării, mi-a venit ideea s-o abordez pe doamna baroană telefonic. Am intrat așadar în prima cabină telefonică. Încă șovăiam, cînd am observat că pe măsuța din cabină era deschisă cartea de telefon a zonei (din nou, *zona).* Mi-am zis atunci că dacă e deschisă la numărul rezidenței Von Bernus (ceea ce ar fi fost plauzibil), nu voi mai ezita să sun. Mă uit pe pagina din fața mea și ce-mi văd ochii? Cartea nu era deschisă la adresa baronului, ci la adresa *mea,* aflată la peste cincizeci de kilometri distanță, în altă localitate, în alt district. Această coincidență mi-a dat curajul s-o sun pe doamna baroană, care m-a invitat pe loc la castel (în ciuda germanei precare pe care o vorbeam). Acolo, în timp ce devoram biblioteca din priviri, mi-a spus că și Michel Butor, alt pasionat de alchimie, obișnuia să-i viziteze pentru a consulta biblioteca, atunci cînd se afla în *zonă,* unde locuia în camera din turnul castelului Harburg. Am înmărmurit – la castelul Harburg, devenit între timp hotel, mă cazasem și eu temporar. În camera din turn...

Nu, din vizita mea la doamna baroană, soldată, ce-i drept, cu o prietenie care s-a întins pe durata anilor următori, nu a ieșit nimic din ce-mi plănuisem – respectiv teza de doctorat pentru care speram să mă documentez în biblioteca Von Bernus. Dar, la urma urmei, finalitatea operei alchimice este *Coincidentia oppositorum*... Obiectiv pe care consider că l-am atins, chiar dacă în mod neintenționat, cu prilejul acelei vizite.

Despre Dumnezeu ca sursă a coincidenței nici nu mai are rost să vorbim – El este, oricum, sursa a toate cîte sînt. Numai că, din această perspectivă, citatul inițial devine inadvertent – coincidența *nu* este expresia anonimatului lui Dumnezeu, ci semnătura Lui răspicată.

Coincidențe seriale

■ *Austria, 15 aprilie 1915: sus, pe cer, un zeppelin trece huruind; pe biroul meu se află un exemplar din* Logica *lui Hoefler, din 1890. Tocmai ajung la un pasaj despre conceptele fără corespondent în realitate, cu exemplul: „balon dirijabil".*

■ *Trei lepidopterologi (biologi specializați în studiul fluturilor) cunoscuți se numeau: Strandfuss, Schaufuss și Streckfuss.*

■ *În vara lui 1906, în regiunea Oberösterreich, baroneasa Trautenberg, o domnișoară vîrstnică născută în 1846, este rănită grav de prăbușirea unui copac. În aceeași vară, baroneasa Riegershofen, și ea necăsătorită, născută tot în 1846, este lovită la rîndul ei de un copac care s-a prăbușit, în regiunea Steiermark.*

PAUL KAMMERER,
Das Gesetz der Serie

Florin Bican *este scriitor și traducător. Cea mai recentă traducere:* Acolo unde nu mai e trotuar *de Shel Silverstein, Editura Arthur, 2015.*

Dan STANCIU

Cîteva măsuri de precauție absolut necesare pentru a nu fi lovit de o canapea căzută din cer

Vom prezenta, mai jos, un caz de manifestare a ceasului rău și, în continuare, o serie de fapte diverse, aparent disparate, din care vom desprinde metoda infailibilă de combatere a lui. Fiindcă ceasul rău îi lovește doar pe cei nepregătiți.

Ceasul rău

Pe 30 octombrie 2015, Alex Wright, un tînăr britanic de 23 de ani, se plimba pe o stradă a Londrei cînd a fost lovit de o canapea căzută din cer, care i-a fracturat craniul și i-a smuls obrazul. Tînărul a fost transportat în comă la spital, dar se pare că va supraviețui. Potrivit informațiilor furnizate de Poliție, canapeaua a căzut de la etajul 9 al unui hotel de lux din West End.

Faptele

■ Pe 14 iunie 2014, doi artiști britanici, Nikesh Shukla și Nick Hearn, au trimis un cotlet de vițel în stratosferă, pînă la altitudinea de 25.000 de metri, cu ajutorul unui balon umplut cu heliu. Balonul era dotat cu o cameră de luat vederi GoPro, care a filmat întreaga ascensiune. Cinci luni mai tîrziu, un fermier din Dorset a găsit epava balonului și le-a înapoiat-o celor doi artiști. Au fost recuperate, astfel, 100 de minute de imagini spațiale de o mare frumusețe, care ne arată Pămîntul văzut de sus, din perspectiva unui cotlet de vițel astronaut.

■ Pe 17 octombrie 2014, un labrador de 2 ani, pe nume Adam, a fost dus la adăpostul pentru cîini Lucky Dog Retreat Rescue din Indianapolis (SUA), pentru tratament. Cîinelui îi cade părul și are pielea foarte iritată, simptome ale unei forme rare și severe de alergie. Robin Herman, membru al echipei care îl îngrijește, a declarat: „Așa cum unii oameni sînt alergici la cîini, acesta e alergic la oameni".

■ Pe 18 martie 2015, pe zidurile casei în care a locuit cîndva Immanuel Kant, din regiunea Kaliningrad (Rusia), a fost descoperită inscripția *Kant e un cretin*. În prezent, clădirea este părăsită și se află într-o stare avansată de degradare. Poliția nu a reușit să-i identifice pe făptași.

■ Pe 9 mai 2015, Patrick Stewart, un amerindian de 61 de ani, și-a susținut teza de doctorat în arhitectură, cu titlul *Arhitectura indigenă ca expresie a cunoașterii indigene*. Textul tezei, care se întinde pe 149 de pagini și are 52.438 de cuvinte, este alcătuit dintr-o singură frază, fără virgule sau alte semne de punctuație, cu excepția unui semn de întrebare, pe undeva. Refuzînd, citățm, „să accepte orbește convențiile limbii engleze din lumea universitară", autorul a scris în introducere: „în apărarea mea trebuie să spun că stilul meu de a scrie nu se datorează lenei ori lipsei de cunoaștere a limbii engleze ci este o formă de rezistență gramaticală deconstrucționistă".

■ Pe 25 mai 2015, Gao Bingguo, un apicultor chinez de 55 de ani, din provincia Shandong, și-a acoperit corpul cu 1.100.000 de albine, cîntărind 109,5 kilograme (zece mii de albine cîntăresc aproximativ un kilogram). Precedentul record, stabilit tot de un apicultor din China, era de 85,5 kilograme.

■ Pe 18 octombrie 2015 s-a difuzat știrea că britanica Emma Thompson obișnuiește să consume în fiecare zi, la micul dejun, douăzeci de bureți de spălat vase (îmbibați cu detergent, pentru a le da un plus de savoare). Cei afectați de această tulburare obsesională compulsivă (TOC), cunoscută de specialiști sub numele de Pica, sînt mari consumatori de obiecte necomestibile, precum bureți de spălat vase, hîrtie igienică sau săpun.

■ Pe 24 decembrie 2015, englezul Paul Biggs, din Longlevens, comitatul Gloucestershire, a primit o felicitare de Crăciun de la niște prieteni ai săi din Bitburg (Germania). Felicitarea a fost expediată într-un plic, iar pe plic nu era scris decît un singur cuvînt: *Anglia*. Atît numele destinatarului, cît și adresa acestuia lipseau. Întrebat cum a reușit să-și facă datoria în asemenea condiții, poștașul care a adus scrisoarea la destinație a răspuns că i-a fost destul de greu, dar că în cele din urmă s-a descurcat, mergînd din ușă-n ușă.

Măsurile de precauție

Dimineața, cînd v-ați trezit, începeți prin a consuma între zece și douăzeci de bureți de spălat vase (cei cu un stomac mai sensibil îi pot înlocui cu patru suluri de hîrtie igienică). Apoi redactați un text amplu, de minimum 50.000 de cuvinte și fără semne de punctuație, în care vă exprimați anumite dubii cu privire la inteligența lui Kant. După ce textul e gata, puneți-l într-un plic pe care scrieți numai atît: *Cerul înstelat* (evitînd să menționați, fie și în treacăt, legea morală). Trimiteți plicul în stratosferă, cu ajutorul unui balon umplut cu heliu – puteți fi sigur că va ajunge negreșit la destinatar. Acum, nu vă mai rămîne decît să vă acoperiți corpul cu aproximativ un milion de albine și să ieșiți la plimbare, însoțit de un cîine alergic la oameni.

Cu aceste măsuri de precauție (și dacă veți respecta cu strictețe toate indicațiile date), vă garantez că riscul de a fi lovit, prin surprindere, de o canapea căzută din cer va fi eliminat complet. Poate, cel mult, o să vă cadă în cap un exemplar din *Critica rațiunii pure*, care s-ar putea să vă turtească fesul.

Nume, profesie, personalitate

■ „Dr. Alfred H. Fried (Pace) este activist al mișcării pentru pace, pr. O. Umfrid *(umfrieden* – a împrejmui o grădină) e parohul orașului, dl Anton Fuhrman (Vizitiu) din Viena deține o trăsură, iar dl Anton Alois Schuster (Ciubotar) din Innsbruck e cizmar."

Paul Kammerer,
Das Gesetz der Serie

■ „Domnul Gross (Mare), bunăoară, suferă de mania grandorii, iar dl Klein (Mic) suferă de un complex de inferioritate. Surorile Altmann *(alt* – bătrîn, *Mann* – bărbat) se căsătoresc cu bărbați cu douăzeci de ani mai în vîrstă. Dl Feist (Gras) este ministrul Alimentației, dl Rosstäuscher (Negustor de cai) este avocat, dl Kalberer (Făt) este obstetrician, dl Freud (Bucurie) propovăduiește principiul plăcerii, dl Adler (Vultur) voința de putere, dl Jung (Tînăr) ideea renașterii ș.a.m.d. E vorba de «constrîngerea numelui», cum susține Wilhelm Stekel, sau de «coincidențe semnificative»?"

C.G. Jung, *Constrîngerea numelor,*
în *Zeitschrift für Psychotherapie*
und medizinische Psychologie,
Stuttgart, 1911

Sincronicitate

■ „O femeie tînără pe care o tratam a avut, într-un moment critic, un vis în care primea un scarabeu de aur. În timp ce îmi povestea acest vis, stăteam cu spatele la fereastra închisă. Dintr-odată, aud din spate un zgomot, ca un răpăit ușor. Mă întorc și văd o insectă zburătoare care se lovea de fereastră pe dinafară. Am deschis geamul și am prins din zbor creatura care tocmai intra în cameră. Era cea mai apropiată analogie cu un scarabeu de aur care se poate întîlni la noi: un scarabeid numit «gîndac de trandafir» *(cetonia aurata),* care, contrar deprinderilor sale, și-a dorit să intre într-o cameră întunecoasă exact în acel moment."

■ „Soția unuia dintre pacienții mei, un bărbat de vreo cincizeci de ani, mi-a povestit odată că, la moartea bunicii sale și apoi la cea a mamei, la fereastra camerei mortuare s-a strîns un stol de păsări. Cînd tratamentul soțului ei era pe sfîrșite, și nevroza îi fusese vindecată, au apărut niște simptome aparent nesemnificative, care însă mi s-au părut legate de o afecțiune cardiacă. L-am trimis la un specialist care, după ce l-a examinat, mi-a scris că nu a găsit nici un motiv de îngrijorare. După ce a plecat de la consult (cu raportul medical în buzunar), pacientul meu a leșinat pe stradă. Muribund, a fost adus acasă, unde soția sa era deja extrem de alarmată, întrucît, la scurtă vreme după ce soțul ei a plecat spre doctor, pe acoperișul casei s-a așezat un stol de păsări."

■ „Sincronicitatea nu este cu nimic mai surprinzătoare sau mai misterioasă decît discontinuitățile din fizica cuantică. Credința adînc înrădăcinată în forța suverană a cauzalității e singura care creează impasuri mentale și ne face să credem că un eveniment care există sau poate avea loc fără o cauză anume e de neconceput."

■ „Dacă spațiul și timpul sînt relative, atunci și cauzalitatea își pierde validitatea, cîtă vreme succesiunea cauză-efect este fie relativizată, fie anulată."

C.G. Jung, *Syncronicity:*
An Acausal Connecting Principle

Bogdan VOICU

Serendipity

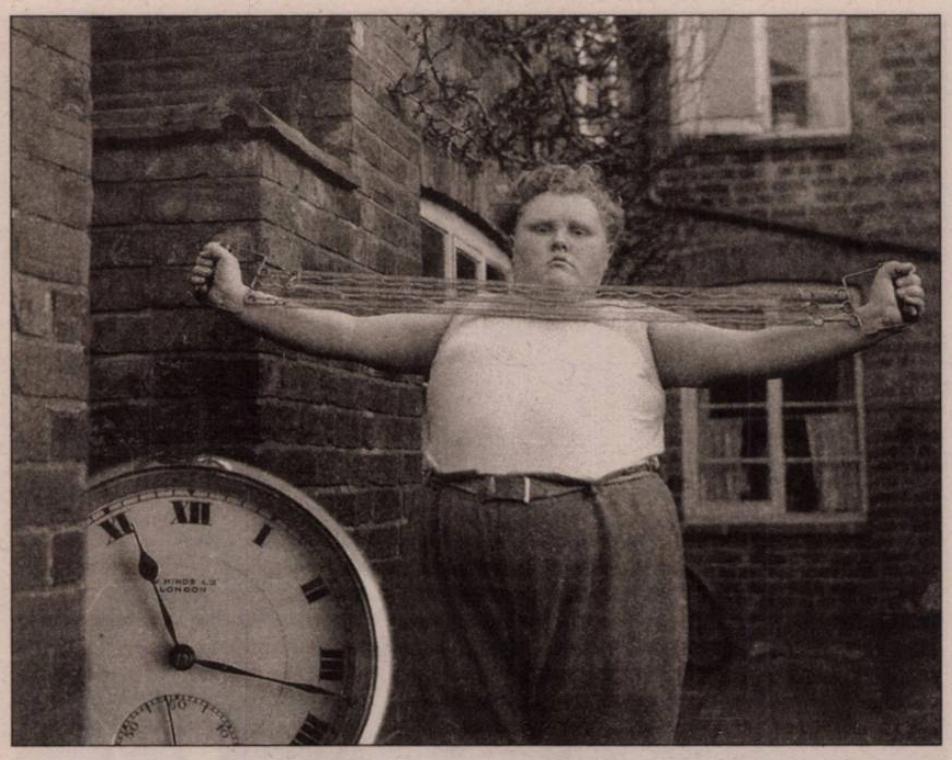

Cuvîntul sună bine, se rostogolește în silabe clare, ca niște trepte care coboară spre o țintă bine garnisită cu voie bună: *se-ren-di-pi-ty*. E în engleză, limba de bonton de azi, cea în care comunicăm o bună parte din timp. E genul acela de cuvînt pe care îl rostești cu pupilele mărite în fața unei mese la care se află ai tăi prieteni sau cunoscuți ocazionali, toți din elita intelectuală, toți dorind să cunoască afirmarea și să guste din satisfacțiile boemei spirituale.

Serendipity are o aromă de-a dreptul *glamour*, combină fascinația, misterul, atractivitatea, acționînd ca o vrajă. Aduce cu sine visul descoperirii întîmplătoare, al coincidenței totale, la care simpla ta inspirație te-a condus, deși nici măcar nu o căutai. E acea descoperire ce îți aduce și faimă, și bani, și care afirmă inteligența ta sublimă, arătînd că în cazul tău, și poate numai al tău, acel 99% transpirație nu este neapărat necesar, fiindcă restul de 1% este de o inestimabilă valoare.

Serendipity se scurge pe la lobii urechilor ca un susur de izvor în vîrf de munte, amețind îndrăgostiții cu mireasma îmbătătoare a ozonului și a acelor de brad, cu mîngîierea jucăușă a razei de soare, cu acordurile unei chitare și cu fumul ultimei țigări neinterzise de lumea cea rea.

Serendipity este mai mult decît o promisiune, este o certitudine, este biletul tău către fericire, este tot ce îți trebuie ca să fii recunoscut ca mare om de știință, sau ca investitor de talent, sau ca artist de succes, deși alții nici măcar nu te cataloghează ca atare.

Serendipity nu există.

Era simplu să o iei la nimereală și să dai imediat peste ceva covîrșitor de interesant pe atunci cînd Arhimede sărea ca ars din cadă strigînd „Evrika!“ (sau, mă rog, *Eureka!*). Și pe vremea cînd lui Newton îi pica în cap legendarul măr, *serendipity* se-nfiripa precum o realitate palpabilă, spre deosebire de mărul ce ar fi transmis, ipotetic vorbind, un impuls mecanic către capul lui Newton. Pe atunci, cunoașterea era atît de limitată încît era suficient să cauți aproape la întîmplare pentru a găsi ceva.

Astăzi însă, vestea proastă pentru doritorii de *serendipity* este că știm mult prea multe despre lumea care ne înconjoară și aproape orice coincidență, orice accident, *deja* s-au întîmplat și aduc ceva nou cel mult pentru tine, insignifiantul individ X, nu pentru marea masă de Icși care constituie umanitatea. Că, deh, asta e problema cu lumea asta globală. Nu doar că sîntem mai mulți, dar și comunicăm instantaneu, deținem patente și nu mai ne putem mîndri că sîntem cei mai cei de pe parcela noastră îngustă. Parcela este acum una internaționalizată și intens transnaționalizată, în care cunoașterea este una vastă.

Apoi, pragmatic vorbind, cine ar fi într-atît de boem încît să arunce banii în vînt? Cum ar fi ca extrem de costisitorul CERN să spere într-un accident, într-o sclipire de moment? Ar însemna ca banii publici să fie cheltuiți sperînd într-o coincidență oarecare. Or, acest lucru poate fi prevenit apelînd la transpirație. Transpirația înseamnă în acest caz cunoaștere, înseamnă a stăpîni ce s-a descoperit deja, a citi ceea ce s-a scris, a produce un design experimental care să te conducă la rezultate. E adevărat că unele din aceste rezultate pot părea întîmplătoare, dar ele sînt simplul rezultat al alegerii atente a condițiilor în care se realizează cercetarea, al pregătirii în acel mod care cîndva se traducea printr-o zicală simplă: „Norocul și-l face omul cu mîna lui“.

Accidentul romantic prin care doi oameni se întîlnesc întîmplător la film, se privesc în ochi și se îndrăgostesc pe loc nu e tocmai un accident. Alegerea filmului indică deja preferințe comune, iar romantismul se desfășoară într-un cadru frumos delimitat, atractiv tocmai prin alegerea aceasta comună, tocmai prin confirmarea simplă că cei doi se pot înțelege, transformată automat în promisiunea că vor fi împreună pe veci sau cel puțin pînă cînd unul dintre ei va identifica un accident mai atractiv...

Cum ar fi ca un manager la un *private equity fund* (o specie aparte de fond de investiții) să ceară analistului financiar o evaluare a companiei în care vrea să plaseze urgent bani, iar analistul să aleagă la nimereală o hîrtie dintr-un teanc ce include, între altele, un raport despre EBIDTA, niște calcule despre rata marjei comerciale și o declarație 010? Ar fi ca și cum analistul ar spera ca *serendipity* să îl conducă la succes fără să își bată prea tare capul. (Sau cel puțin așa îmi zice o prietenă ce scrie o carte despre chestii din astea dubioase!) Ar fi ca și cum ai lăsa banii investitorilor pe șansa de a cîștiga la Loto. Evident, oamenii cîștigă la Loto. Iar *serendipity* este în esență o loterie, unde speranța de a ieși ceva există, dar șansele efective sînt... așa cum sînt ele. Aproape nimic nu este întîmplător în lumea noastră.

Dar acest lucru nu împiedică speranța într-o superdescoperire ieftină. Zeci de spirite înalte se admiră înșirînd cuvinte interesante și speră într-o lovitură subită care să le confirme statutul. Își vor baza argumentele pe *grounded theory*, adică pe construcția teoriei după cum o arată datele pe care le produci, etichetînd drept teluric argumentul că pentru a produce date utile, din care să iasă fie și un ceva „întîmplător“, necăutat, ai nevoie să știi teoria care să te conducă la acele date folositoare.

Este, din păcate, soarta noastră, de a nu ne permite momente în care să sperăm că lucrurile merg de la sine. Dar asta nu ne împiedică să o facem des. În presa sportivă românească am văzut atît de multe știri care nu se confirmă niciodată sau sînt infirmate imediat de toți actorii aparent implicați, încît mă întreb cît de mult *serendipity* au servit cei ce le produc. Pentru că este pură loterie ceea ce fac acei pretinși jurnaliști. Iei o frîntură de cuvînt, o jumătate de știre neconfirmată și o publici adăugînd o poveste proprie, sperînd că ai nimerit adevărul. Regulile simple îți cer însă altceva, îți impun să ai măcar două surse pentru subiecte ce pot fi controversate sau pot ascunde știri fabricate, intoxicări. Astfel de norme instituționalizate îngrădesc *serendipity* și obligă la rigoare, la profesionalism. Dar acest proces este unul anevoios, în sensul că necesită mai mult efort, mai multă transpirație.

În știință, este vorba de metodologii riguroase care ghidează cercetarea. Și acestea implică un efort enorm, o transpirație continuă. Mi s-a întîmplat să explic mai multor colegi că cea mai mare parte a muncii pe care o fac este de a pregăti datele pentru analiză, iar cînd ajung la analiza propriu-zisă aceasta se termină brusc, are o pondere aproape nulă în raport cu efortul de documentare conceptuală și cu pregătirea datelor pentru analiză. Unii au ridicat din umeri, explicîndu-mi că astfel ajung la rezultatele așteptate și atunci nu are rost să mai fac analiza. E greu să accepți că azi revoluțiile științifice au loc gradual, că a confirma mici lucruri pe care le dezvolți teoretic este principiul central al oricărei ramuri științifice, fie ea și experimentală. Cum ar fi ca cei de la CERN să spere că iese ceva din reactorul lor dacă pun acolo ingrediente oarecare, doar pentru că ar vrea să nu anticipeze rezultatul?

În fine, mulți speră să elimine munca mizînd pe așa-numitul *educated guess*, un alt concept simplu, atractiv, sclipitor, parfumat cu accent american, deci de bonton, sau mai degrabă *fashionable*. Adepți ai *educated guess* sînt cei care se pricep la toate. Pentru că au impresia, despre domniile lor, că au acumulat suficientă cunoaștere într-un domeniu, tind să extindă această reprezentare asupra tuturor domeniilor. Dacă Leonardo da Vinci deținea cunoașterea universală, de ce nu ar face-o și ei? Ce contează că Leonardo deținea o părticică dintr-o cunoaștere infimă în raport cu ce știm noi azi, ca umanitate? Oamenii cu adevărat sclipitori pot produce non-stop *educated guesses*. Cam asta fac o bună parte din analiștii pe care îi vezi defilînd pe la televizor. Își dau și ei cu părerea. Fără să se priceapă. Dar sperînd în *serendipity*.

Eu nu sînt așa sclipitor. Cred în transpirație. Și sînt convins că transpirația conduce mereu la descoperiri ce altora li se vor părea întîmplătoare.

***Bogdan Voicu** este sociolog, membru al Grupului Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale (www.RomanianValues.ro).*

Serendipity *se scurge pe la lobii urechilor ca un susur de izvor în vîrf de munte.*

Șansa în arte

„[...] artele au Truda, adică pe Athena, și nu Șansa ca protector. Și totuși, se povestește, despre un artist care picta un cal, că tabloul îi reușise în toate privințele, desen și culori deopotrivă, dar că, oricît se străduia, nu putea zugrăvi balele din jurul zăbalei și nici spumegatul calului în goană. În cele din urmă, furios, aruncă spre tablou buretele îmbibat de vopsele, care lovește pînza și imprimă, ca prin minune, exact efectul dorit.“

PLUTARH,
Moralia, De fortuna

Alexander BAUMGARTEN

Ce nu ne-a dat Aristotel

Arabii, începînd din secolul al IX-lea, și latinii, începînd din secolul al XIII-lea, au trăit istoria culturală a recuperării *corpus*-ului de texte aristotelice însoțiți de speranța identificării între impresionantele teorii științifice ale Filozofului și o teologie. Această speranță s-a constituit, cel puțin în lumea latină, pe o serie lungă și complexă de coincidențe, de falsuri, de întîmplări minunate al căror miraj a ținut uneori doar cîteva decenii, alteori chiar secole. Ca orice speranță, ea a pus în obiectul ei ceea ce el în mod evident nu avea: o mulțime de tratate, toate cu un scop vădit teologic, făcut să completeze ceea ce Aristotel nu dădea singur sau făcea stranii semne din textele sale recepte că ar avea de spus doar într-o obscură intenție. Toate aceste tratate au hrănit un imaginar și au construit linii de interpretare cu o autoritate suficientă pentru ca desprinderea lor de *corpus*-ul „autentic" să nu le afecteze propria viață în istoria ideilor și ele să producă efecte constante și autonome în mintea comentatorilor lor. Așa avem, de exemplu, un foarte frumos testament filozofic, făcut probabil în secolul al XI-lea în lumea arabă și apoi tradus în limba latină: *Cartea despre măr și moarte,* de fapt o replică la testamentul filozofic al lui Socrate din *Phaidon,* unde Aristotel mănîncă un măr în ultimele sale clipe, dezvăluind o teologie a fericirii intelectuale, și își dă ultima suflare cînd a consumat mărul. Textul a fost foarte în vogă în Evul Mediu tîrziu și a slujit drept etică intelectuală la profesori cehi și polonezi ai secolului al XV-lea. Petrarca îl știe suficient de bine pentru ca aluziile la el să treacă adesea neobservate pentru toți cei care vor să îl citească pe poet drept un critic al învățămîntului medieval.

Un altul, care adună în istoria lui o serie de „potriviri" istorice complet neașteptate, este *Cartea despre cauze*. E un adevărat model al lumii de inspirație neoplatoniciană, care parafrazează *Elementele de teologie* ale lui Proclus și a fost compus în lumea Bagdadului secolului al IX-lea, probabil că în mediul filozofic al lui Alkindi. E un text care expune o teorie a participării pe măsura capacității receptorului (în fond, o importantă teorie reciclată aproape irecognoscibil în marxism), dar și o seducătoare absorbție a devenirii în ființă, pe care ar merita să o studieze mai ales nemedieviștii, aplecați asupra continuității dintre neoplatonism și idealismul german, înțelegînd legăturile istorice ale genezei noiciene a devenirii întru ființă și restituind acest frumos concept istoriei lungi care l-a produs. Apoi, tratatul mărturisește o fervoare de reinstalare a naturii de ființă a Principiului, de după critica neoplatoniciană a acestei idei. O fervoare, desigur, monoteistă, care apără omnipotența divină: căci *orice cauză primă este mai influentă asupra cauzatului său decît o cauză secundă* – o propoziție intens interpretată și de mare autoritate, de la teologie la filozofia politică, și care ne provoacă pe noi sub forma obsesiei moderne a criticii birocrației. Și mai sînt și alte apocrife cu istorii apropiate.

Iar intrarea lor în lumea latină a fost plină de surprize. Ne putem aminti cum, la finalul antichității tîrzii, textele areopagitice aduseseră în teologia creștină probleme inspirate profund de *Elementele* lui Proclus. Dionisie fusese cunoscut de latini încă din secolul al VIII-lea. Foarte curînd, receptarea sa franceză i-a conferit autoritate, identificîndu-l, în zelul nașterii unor mituri identitare, cu legendara figură a parizianului Dionisie, decapitat de împăratul Decius în secolul I și patron al bisericii Saint-Denis, unde și Jeanne d'Arc și-a consacrat, în fond, armele. Or, *Cartea despre cauze*, tradusă în latină în secolul al XII-lea de Gerardus din Cremona, spunea lucruri asemănătoare despre ierarhii, participare, limitare a celor de jos, infinitate a celor de sus și cenzură a limbajului în fața celor din urmă cu ceea ce latinii puteau citi în textele atribuite martirului comunității creștine pariziene și care se revendicau, în fond, de la presupusele cuvinte ale lui Pavel din Areopag. Iată astfel, într-o cascadă de *incredibilia*, cum neoplatonismul îi pune alături pe Pavel și pe Aristotel.

Multora povestea le-a părut, în grade diferite, suspectă. Dar acest fapt nu a afectat elanul interpretărilor și dorința de a identifica, în cele din urmă, o teologie a lui Aristotel. În 1268, traducerea în limba latină, de către Guillaume de Moerbeke, a *Elementelor* lui Proclus îl face pe Toma să semnaleze înrudirea acestui text cu *Cartea despre cauze*. Dar aceasta nu îl împiedică pe un rector cracovian, pe la 1411, să copieze tot comentariul tomist la *Despre cauze*, să îi facă o prefață cu un splendid elogiu al filozofiei bazat pe *Despre măr și moarte* și să elimine din textul lui Toma toate propozițiile care aminteau de Proclus. Era, probabil, expresia unei încăpățînări de a nu nega existența unei teologii aristotelice, în ciuda evidențelor pe care filologia începea să le furnizeze latinilor. Or, această încăpățînare era una foarte răspîndită: cînd Toma mărturisește că, într-adevăr, nu a reușit să identifice o teologie a lui Aristotel, spune că e foarte probabil ca Aristotel, murind, să nu fi apucat să o scrie, dar că, în orice caz, ar fi vrut să o facă. Albert cel Mare începe și el faimosul său tratat *Despre intelect și inteligibil* spunînd că problema aristotelică a intelectului are un sens psihologic și unul teologic, deoarece intelectul divin locuiește în cel uman, deschizînd astfel un fir continuu de legătură spre idealismul german.

E o mare preocupare a identității noastre buna înțelegere a genezei modernității.

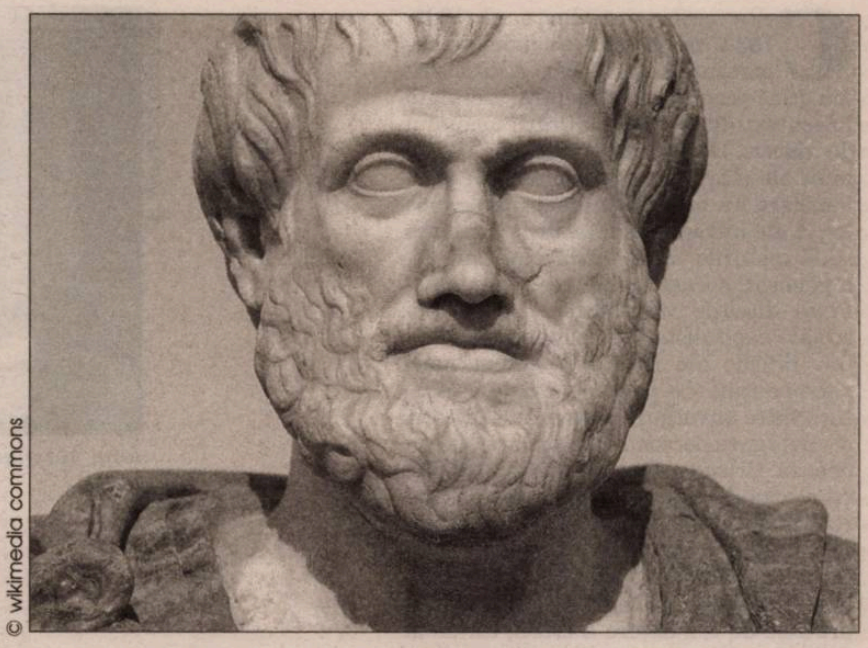
© wikimedia commons

Tractatus de pomo et morte

© wikimedia commons

Forța unor asemenea întîmplări și voințe de lectură nu se oprește la raftul cabinetului de curiozități. Dacă privim problema într-un sens invers al istoriei, dinspre noi spre amestecul de întîmplări care îi făcea pe medievali să spună că Aristotel a spus ce nu a spus de fapt, miza apare evident. În fond, e o mare preocupare a identității noastre buna înțelegere a genezei modernității: dacă îi înțelegem geneza, îi înțelegem și critica. Unii pun la baza ei revoluția științifică, alții gnozele antichității tîrzii, alții reforma, alții capitalul etc. Toate acestea fac o splendidă literatură, înăuntrul căreia ar putea cîștiga drept de cetate și istoriile de mai sus. Dacă e adevărat că știința modernă începe în secolul al XIV-lea cu o reacție la problemele științei aristotelice în confruntarea ei cu principiile creștinismului, mai ales cu cel al omnipotenței divine, atunci falsa „teologie a lui Aristotel" este semnificativă prin propriul ei eșec: ca teorie incompletă a universului, în care componenta teologică este confuză sau apocrifă, aristotelismul împreună cu critica lui au putut păstra în comun principiile funcționării autonome a naturii în raport cu voința divină, oferind un drum deschis unor consecințe ale reprezentării moderne și seculare a universului. Chiar dacă ar fi naiv să prezentăm etapele parcurgerii unui asemenea drum ca pe un lanț de cauzalități necesare (premisa însăși a evocării acestor *incredibilia* ne-ar opri să o facem), întrebarea ar merita să fie lansată: ce anume datorează nașterea lumii moderne insistenței medievalilor asupra *corpus*-ului textelor apocrife cu conținut teologic ale lui Aristotel? Răspunsul poate să înceapă cu propria lui legitimare: această insistență este dovedită de autoritatea textelor invocate, care a fost manifestă încă mult timp după formularea suspiciunilor filologice pe care tot Evul Mediu latin le-a formulat la adresa lor.

Alexander Baumgarten *este conferențiar univ., șef al Catedrei de Istoria Filozofiei Antice și Medievale și cancelar al Facultății de Istorie și Filozofie din Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca. Îngrijește colecții importante dedicate filozofiei antice și medievale ale unor prestigioase edituri din România, unde a publicat peste zece volume în ediții bilingve comentate.*

Dorel Dumitru CHIRIȚESCU

În așteptarea noului Keynes

Criza economică din anul 1929-1933 are pentru economiști importanța unui reper. A fost prima criză economică planetară, instalată în contextul internaționalizării mediului de afaceri. De atunci, problemele economice ale marilor puteri comerciale și financiare nu mai sînt numai problemele lor, ci ale întregii planete. Prin virulența sa și costurile sociale uriașe pe care le-a generat, această criză a pus realmente în discuție viabilitatea construcției sociale capitaliste. Se spune că momentele dificile ale istoriei au creat mari personalități. Se poate să existe o legătură între anvergura momentului istoric și anvergura personalităților care-l gestionează. Criza pe care am invocat-o a oferit ocazia de manifestare pentru un mare om politic, Franklin Delano Roosevelt, dar și pentru un mare economist, John Maynard Keynes. Dacă primul a contribuit în mod decisiv la găsirea unor soluții practice de combatere a crizei, cel de-al doilea a oferit lumii economice un fundament teoretic și științific de combatere a crizelor. Acest fundament a folosit mai multor generații de teoreticieni și practicieni ai economiei în combaterea crizelor economice. Opera științifică despre care vorbim, scrisă în perioada Marii Crize și publicată imediat după aceasta, este *The General Theory of Employment Interest and Money* (în limba română: *Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobînzii și a banilor,* Editura Publica, 2009, sau *Teoria generală a folosirii mîinii de lucru, a dobînzii și a banilor,* Editura Științifică, 1970).

Din păcate, mulți dintre noi îl consideră pe Keynes, dacă nu un socialist, atunci un anticapitalist. Această credință vine dintr-o confuzie, dar și din convingerea celor mai mulți oameni că economia nu se reglează de la sine și că este nevoie permanentă de intervenția statului. Aceasta este o altă utopie. Statul nu este chemat și nici nu a fost chemat să dețină capacități de producție, și să înlocuiască piața cu „înțelepciunea" birocratului. Statul proprietar de mijloace de producție este o remanență de tip socialist. Statul nu este și nici nu poate fi manager, nu poate fi jucător pe piața liberă, pentru simplul motiv că menirea sa este aceea de a fi arbitru. Acolo unde statul deține capacități de producție, gestiunea acestora devine un proces înecat în birocrație și corupție. Statul nu deține expertiză economică și nu poate participa în mod corect la joc, fără a încerca mereu să-l influențeze în mod decisiv. Mai ales după criza economică din anul 1929 și după apariția *Teoriei generale...* a lui John Maynard Keynes, susținerile în favoarea intervenției statului au căpătat o nouă dimensiune. S-a produs aceasta pe fondul crizelor de o tot mai mare amplitudine ale capitalismului, dar și pe fondul ascensiunii, în epocă, a socialismului. Teoreticienii sau practicienii care îl folosesc pe Keynes și opera sa ca argument în favoarea intervenției statului în economie se află într-o mare eroare dată de o mare neînțelegere. Keynes a oferit posibilitatea de intervenție a statului în economie ca ultimă soluție în combaterea și evitarea haosului social pe care îl poate produce o criză economică, dar nu a dat niciodată soluția transformării statului în proprietar de mijloace de producție și jucător activ, în această calitate, pe piața liberă. Statul lui Keynes este un pompier care intervine să stingă un foc și apoi pleacă, lăsînd casa în proprietatea celor de drept. Metodele de intervenție ale lui Keynes nu presupun naționalizări sau intervenții de acest tip în economie. Premisa de la care a plecat Keynes este una corectă și genială. El a observat că, în condițiile internaționalizării și expansiunii lumii capitaliste, crizele capitalismului sînt din ce în ce mai ample și mai greu de suportat de către cetățenii mai puțin bogați. Asemenea crize, ca aceea din 1929, dar și aceea din 2008, pot genera haos social pe fondul depășirii unui prag critic, de suportabilitate socială. Dacă în timpul unei asemenea crize izbucnește o revoltă socială, consecințele crizei pot fi amplificate și șansele combaterii sale eficiente, mult reduse. Pînă la Keynes, economiștii nu și-au pus problema acțiunii în combaterea crizei, deoarece crizele erau de mai mică însemnătate, dimensiunea lor națională fiind gestionată într-un fel sau altul. Intervenția statului în economie, pentru combaterea crizei, nu trebuie să ne ducă cu gîndul că John Maynard Keynes ar fi socialist, etatist sau antiliberal. Nu despre asta este vorba. Un economist poate fi catalogat ca etatist atunci cînd discută despre un complex de măsuri care poziționează statul în economie și societate, complex care include calitatea statului de proprietar de mijloace de producție. Etatist este economistul care admite extinderea libertăților birocrației în dauna libertăților individuale. Keynes nu vorbește niciodată despre asemenea măsuri. Ceea ce propune Keynes și chiar descrie pe larg este ideea intervenției statului ca finanțator al unor mari proiecte de dezvoltare care să combată șomajul și să ducă la o suportabilitate a crizei. Keynes alege între inflație și șomaj, propunînd folosința banului, a expansiunii monetare, prin instrumente fiscale sau monetare, pentru a combate șomajul. De la Keynes înspre noi, toate crizele au fost combătute prin ieftinirea creditului și expansiune monetară. În cazul unei crize ca aceea din anul 2008, culoarea politică și linia ideologică a celui care combate criza aproape că nu mai contează. Keynes nu a fost un anticapitalist, dimpotrivă, prin soluțiile oferite a asigurat un uriaș balon de oxigen și un culoar de acțiune pentru cei care apără capitalismul și libertățile economică și politică. Alegerea lui Keynes a fost îndelung criticată în epocă și nu numai. Există voci care spun și azi că statul nu ar trebui să intervină în nici un fel, ci pur și simplu ar trebui să lase piața să-și urmeze destinul. Costul social al unei asemenea alegeri ar fi însă unul foarte mare, punînd chiar în pericol libertatea, dar și celelalte valori. Întrebat dacă, pe termen lung, măsurile de combatere a șomajului nu duc tot la inflație, Keynes a răspuns că, pe termen lung, vom fi cu toții morți. Este vorba despre un răspuns în glumă care ascunde o înțelegere superioară a situației și nu o indiferență, așa cum cred unii comentatori. Viitorul este mereu altul, are provocările și necunoscutele sale, care nu seamănă cu cele din trecut. Crizele economice ale viitorului pot să nu semene și nici nu seamănă cu cea despre care tocmai discutăm, deoarece viitorul este altul, mai complex în devenirea sa. Dincolo de opțiunile în vreme de criză, misiunea statului modern ar trebui să se mărginească la funcțiile pentru care acesta a fost creat. Statul are la îndemînă instrumentul redistribuirii de resurse și trebuie să asigure administrația și apărarea unui teritoriu. Un stat anticapitalist este un stat împotriva misiunii pentru care a fost creat. Keynes oferă soluții de combatere a efectelor negative ale ciclului economic, deoarece suferința oamenilor din perioada Marii Crize a fost o lecție greu de uitat.

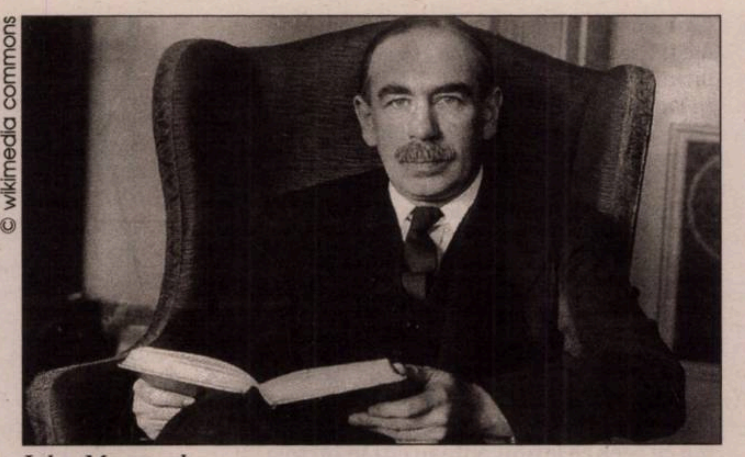
© wikimedia commons

John Maynard Keynes

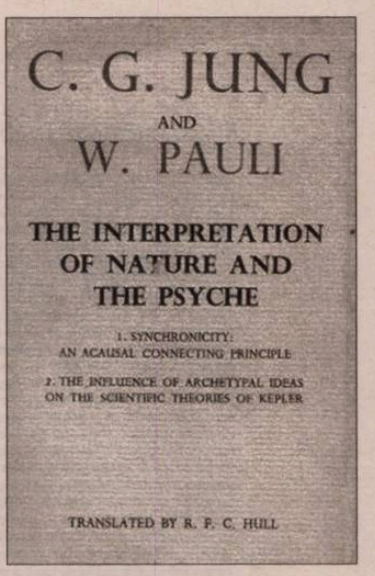

„Fenomenele parapsihologice, inclusiv coincidențele evidente, sînt urmele vizibile ale principiilor acauzale nedetectabile."

WOLFGANG PAULI, *The Influence of Archetypal Ideas on the Scientific Theories of Kepler*

Criza economică din anul 2008 nea pus în fața provocărilor generate de internaționalizarea și expansiunea sectorului financiar. Lumea a devenit complexă și în același timp pare să-și fi păstrat fragilitatea. Din nou se pune în discuție existența capitalismului și a libertăților, iar oamenii au devenit din nou neîncrezători în viitorul lor. Se întîmplă așa pentru că libertatea este plătită din nou cu multă suferință și mulți oameni ar fi capabili, din păcate, să renunțe la libertățile lor în favoarea unor utopii care le garantează dispariția suferinței. Acesta este marele pariu otrăvit pe care ni-l propun utopiștii de ocazie: să cedăm libertatea în căutarea liniștii și păcii sociale și personale. Dincolo de libertățile la care ni se cere să renunțăm se află însă o altfel de liniște, liniștea celui care a murit. Cele două doctrine surori, socialismul și fascismul, devin din nou actuale, deși în cursul secolului XX au produs două războaie planetare și sute de milioane de victime. Se întîmplă așa și pentru că generațiile de acum nu cred că se mai poate întîmpla ca lumea să repete greșelile trecutului. Percepția eronată care își face loc acum este aceea că victimele nu au fost făcute de idei, ci de către oamenii care le-au aplicat. Dimpotrivă, forța de influențare a ideilor este mult mai mare decît se crede. Lumea este din nou bulversată de tot felul de profeți mincinoși și profețiile lor care ne vorbesc din nou despre apocalipsă și care nu se sfiesc să ne îndemne greșit. Rasismul, naționalismul, ura religioasă și discriminarea sînt readuse la suprafață și lustruite din nou. Libertatea economică și libertatea politică au nevoie de un nou Keynes, un om care să le apere din nou, oferindu-ne soluțiile așteptate. Provocările sînt date și de comportamentul instituțiilor financiare, dar și de limitele economiei de credit, de creșterea îndatorării și de comportamentele tot mai antieconomice ale politicienilor din toate părțile lumii. Este nevoie ca soluțiile oferite în anul 1936 să fie completate cu o nouă dezbatere. Capitalismul global are nevoie de un suport teoretic care să trateze problematica la nivel global. Problemele sînt globale și soluțiile vor trebui să fie la fel. De aceea încă îl mai așteptăm pe noul Keynes, economistul care să ne ofere rețete noi, dătătoare de încredere.

Dorel Dumitru Chiriţescu *este profesor de economie la Universitatea „Constantin Brâncuși" din Tîrgu Jiu. Cea mai recentă carte a sa este* Fețele monedei – o dezbatere despre universalitatea banului, *Editura Institutul European, 2015.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Dialoguri culturale

Săptămînal apar nenumărate anunțuri despre întîlniri ale unor intelectuali români sau străini cu publicul larg. Și au succes: sute de tineri, și nu numai, vin la conferințe, lansări de carte, festivaluri, mese rotunde etc. Într-o lume pregătită mai degrabă să își rezolve dilemele existențiale prin acumularea de *like*-uri sau prin cîteva exclamații și indignări postate în mesaje efemere, răgazul pe care și-l ia generația nouă să asculte și să întrebe este mai mult decît surprinzător și benefic.

Particip de ceva vreme la serile culturale organizate de casa de avocatură Țuca, Zbârcea și Asociații, dialoguri în care scriitori, jurnaliști, istorici, filozofi, cercetători propun diverse teme de reflecție unor spectatori de diverse vîrste și formații. E o modalitate prin care firma vrea să își răsplătească angajații pentru efort și profesionalism, dar și un fel de a-și manifesta aprecierea față de statutul intelectual al celor cu care colaborează: tinerii avocați și prietenii lor sînt invitați la dialoguri „altfel" despre „altceva" decît profesia practicată.

Tinerii vin și sînt gata să tacă.

De fiecare dată cînd văd cît de mulți participanți vin, majoritatea aparținînd generației conectate instantaneu la toate informațiile lumii, îmi vin în minte cîteva întrebări.

De ce vin tinerii la aceste dialoguri? În fond, nimic nu-i stimulează: în școală nu se vorbește mai deloc despre așa-numita „formare continuă", pe care ar trebui s-o practice, de-a lungul vieții, orice om cît de cît cultivat; instituțiile statului nu dau doi bani, la propriu, pentru a stimula astfel de întîlniri între cei mai buni și cei care vor să le păsească pe urme; massmedia descurajează, prin modelele ignare și strîmbe pe care le propun în *breaking news,* orice formă de admirație pentru valorile autentice etc. Și totuși tinerii vin, iar această prezență numeroasă ar trebui să pună pe gînduri orice adult care se ocupă de formarea tinerelor generații: în ciuda faptului că pot afla în orice minut un milion de informații despre un milion de subiecte, în ciuda felului „artificial", îmbibat de megabiți, în care își poartă dialogurile sau relațiile de zi cu zi, tinerii vin și sînt gata să tacă, să asculte și să întrebe, într-o întîlnire față către față.

Cu ce rămîn după astfel de întîlniri? Ce transformări rezonabile te poți aștepta să apară în mintea și sufletul lor, odată plecați din sală și reintrați în vacarmul oferit de societatea românească actuală? La ce le va folosi o oră de tacla despre marile sau micile probleme ale lumii, în comparație cu aparența perenității, sub semnul căreia stau meschinăria și falsul de zi cu zi? Ascultînd diferitele teme propuse de conferențiari, singurele subiecte pe care pot miza că vor avea un efect benefic sînt cele care nasc la rîndul lor întrebări. Care îi scot pe spectatori din gata-făcuturi, din prejudecăți, din comodități soporifice, din certitudini obținute în stare de somnolență. Am văzut și am auzit zeci de lectori și zeci de teme de discuție, din cele mai diverse domenii de cunoaștere. Succes au avut nu cei care s-au străduit să dea răspunsuri beton, interpretări invincibile, răcnete de victorie. Ci aceia care au reușit să rafineze întrebările, așteptările, curiozitățile publicului tînăr. Cei care au reușit să îi oprească, chiar și pentru scurt timp, din goana la care sînt obligați de rutină și urgențe.

Ce rost au astfel de întîlniri? Cum s-ar putea prelungi efectul lor benefic dincolo de timpul acordat întîlnirii și cîteva minute după? De fiecare dată, de-a lungul acestor dialoguri, esențială mi s-a părut nu (neapărat) tema în sine, ci efortul colateral necesar ca acest dialog să decurgă bine: felul în care lectorul își alege tema, felul în care o pune în discuție, ce opinii personale alegem pentru expunere publică și ce trebuie să rămînă în discuțiile private, care este scopul expunerii, în ce fel se inițiază dialogul cu sala și, mai ales, ce „teme pentru acasă" rămîn. Publicul acestor întîlniri culturale include, la rîndul lui, formatori de copii, într-un fel sau altul: fie că e vorba de părinți, profesori, frați mai mari, coordonatori de practică pentru studenți etc. Îmi imaginez, deci, că multe dintre întrebările de mai sus pot fi bune începuturi de dialoguri fertile între ei și cei pe care îi au în grijă.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Am stat și m-am gîndit privind lama de ras

Dar și borcănelul de iaurt. Dar și boxa computerului. Și, de ce nu, termopanul, lada *pink* IKEA, lampa, grapefruitul din coșul cu legume. Toate sînt „cel mai bune", „cele mai excepționale din lume", „cele mai…", sînt înconjurat de obiectele cele mai. Cămașa de pe mine este „cea mai". De fapt, ca să spun mai exact, toate aceste obiecte care mă înconjoară au fost „cele mai" la momentul lor. Nu-mi reînnoiesc chiar toate obiectele, orice detaliu de garderobă sau orice fier de călcat de dragul înnoirilor. Dar cred – ce cred eu? deja e certitudine a pieții, cuvîntul „cred" e și el trecut în rîndul expirărilor generale, dar îmi rămîne credincios –, pe scurt, cred că am luat lucruri care m-au ținut, mă însoțesc, puține, mărunte, tocmai pentru că am luat ce-i mai bun. Sînt un fel de nostalgic – nu? – să am lampă de șase ani, scaun de nouă, pantofi de șase, ciorapi-chiloți de opt. Dar ce să fac? Au rezistat. De ce le-aș schimba? Alta este treaba cu lama de ras și cu obiectele de acest fel. Ele devin *old* destul de repede. Îmi dau seama că lama cu care mă rădeam acum șase luni nu mai taie ca pe vremuri, că iaurtul pe care-l adoram nu mai are fructe. Mi se fură tăișul, fructul, sau diavolul comerțului îmi taie plăcerile simple, statornice. Eu devin conspirativ, legat de produse care intră în tăvălugul gustului și dispar în cenușa istoriei. Mă trezesc că lama, de atîtea ori încercată pe bărbia mea, lipsește din galantar. Produse mai scumpe, urlate că-s cele mai bune, le iau locul. Se schimbă produsele, rămîn eu cu valorile mele, rămîn simbolurile de care trebuie să te legi: lama, nu firma, iaurtul, nu firma, pantoful, nu firma. Cu cît mă leg de firmă, cu atît firma își devoră produsul. În piață e la fel. Hipnotizat de vreo mamaie cu mărar, o dată, de două ori, mamaia îmi dă și rădăcini putrede uneori. Și, nu-i așa, este văz-văz, auz-auz, simț-simț cu mamaia cu mărar. Ce trebuie să cumpăr, acum știu, este mărarul, nu pe mamaia. Mărarul este ce caut, nu o mamaie. Lama, nu firma. Ca să nu uit, am scris.

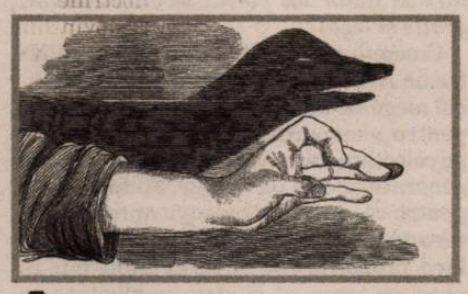

Iaromira POPOVICI

bazar

Pe muchie de cuțit

În orașul iubit al unora dintre noi (Bucureștiul) nu e întotdeauna ușor de supraviețuit. În perioada „înghețată", orice drum pe jos era o aventură. Acum, cînd ne-am mai dezghețat, putem da nas în nas cu taximetriștii făr' de uz al rațiunii, printre altele…

Cînd orașul era acoperit de ghețuri, deplasarea dintr-un loc într-altul era o acțiune în sine (și nu o „simplă" trecere). Dacă nu ți se părea că ai ceva destul de palpitant de făcut între 17 și 19, de pildă, puteai alege un traseu, la întîmplare, și nu aveai parte de *Escape room,* ci de *Escape… neighbourhood*.

Pare exagerat, dar pot da cîteva exemple, personale: într-o zi, treceam pe una din străduțele din zona Călărași-Udriște. Într-o curte curățică, un cîine lătra isteric. L-am lăsat în legea lui, bucurîndu-mă, evident, că el și cu mine nu ne aflam de aceeași parte a gardului. Bucuria mi-a fost, însă, de scurtă durată: cînd am ajuns fix în dreptul porții lui, cîinele și-a luat avînt și – țuști peste gard, într-un imbold între atacator și sinucigaș. Smucindu-mă stîngaci, desigur, din fața patrupedului devenit brusc, mutant, m-am trezit pe carosabil, în fața unei mașini care a frînat, din fericire brusc, văzîndu-mă. Șoferul, speriat și el, m-a întrebat, să zicem, în glumă: „Dvs. ce ați fi preferat, să vă muște cîinele sau să vă calce mașina?"

La această întrebare nu am un răspuns. Cred doar că răspunsul la ea reprezintă una din probele posibile pentru a supraviețui în București City (deși acum povestea cu cîinii vagabonzi s-a reglat). Există, însă, și alte probe, din care nu știi dacă și cum scapi cu viață: cum ar fi urcarea într-un taxi de firmă, autorizat, cu 1,39 lei pe kilometru, ba chiar aparținînd uneia dintre firmele la care tot faci comandă. Am luat, într-o zi, un astfel de taxi din fața spitalului oftalmologic. Șoferul mi s-a părut de încredere, fiind un domn de vîrsta a treia, elegant, îmbrăcat într-un costum deschis la culoare. Am deschis, evident, ușa, domnul m-a măsurat și, după ce s-a gîndit un pic, s-a hotărît să-mi facă favorul să mă ia. A ținut, însă, să-mi spună că, înaintea mea, deschisese ușa „un specimen" (a folosit un termen de felul ăsta) pe care l-a refuzat. Ar fi trebuit să mă pună pe gînduri, din start, neconcordanța dintre oul de rață al costumului și limbajului său mocîrlos. Dar nu m-a pus. Mi-am dat doar seama, cu cît înaintam, că domnul era unul dintre cei de școală veche care vorbesc mai tot timpul cursei.

Că vorbea n-ar fi fost nimic. Problema e că, pe măsură ce se adîncea în monologul său, devenea tot mai agresiv. Din fericire, nu la adresa mea, ci la adresa omenirii și a lumii în care trăim. Era unul dintre fanaticii teoriei conspirației. Dintre cei deliranți: monologul său devenise un delir. Cu cît înaintam spre destinație, cu atît domnul în costum crem devenea mai agresiv în retorică. Ideea generală era cea pe care bănuiesc că deja ați dedus-o: lumea în care trăim nu e pe măsura oamenilor care trăiesc în ea, și în special pe măsura respectivului domn. În aceste condiții, interlocutorul conta puțin, discursul zburda vesel înainte. Doar că, la un moment dat, habar n-am de ce, și-a adus aminte și de mine. Și atunci m-a întrebat: „Dar dvs. ce pregătire aveți?". La asemenea întrebări, am, de obicei, răspunsurile pregătite: „Nu contează", i-am zis eu. Ceea ce nu l-a mulțumit, și atunci am simțit că sîntem pe muchie de cuțit. Pe un ton în crescendo, a mărit concentrația de conspirații mondiale și de titluri acordate lui însuși. Noroc că ajunseserăm la destinație (ceea ce, de altfel, domnul în cauză nu părea să observe, dar i-am semnalat eu).

Un alt șofer de taxi a venit, într-o altă zi, reglementar, la comandă. Era destul de tînăr și, poate, prezentabil. Ceea ce am remarcat din prima era că avea o mînă, și anume tocmai cea pe care o ținea pe schimbătorul neautomat, bandajată. L-am întrebat, direct, aruncîndu-mi privirea pe bandajul lui, ca să evităm obișnuitele ocolișuri: „Puteți?" „Sigur", a răspuns el, și atît i-a trebuit. Mi-a debitat întreaga poveste, cu tendonul rupt, complicata operație și îndelungata recuperare. La care s-au adăugat altele, care mai de care mai complicate. Interesant era că, în timp ce depăna, din cînd în cînd, în plin trafic, se uita la mine, fix, în față. Cel mai interesant a fost cînd am ratat la mustață o mașină verde care venea din sens opus. Deși în mod evident din cauza șoferului meu, tot acesta l-a apostrofat pe cel venind din cealaltă direcție (!). În tot acest timp, în care șoferul conducea ca la slalom, am aflat că interlocutorul meu și vorbea la telefon, non-stop (!) cu prietenul lui cel mai bun. Într-adevăr, telefonul era prins undeva pe parbriz și deschis. Mi-a spus: „Sînt 24 de ore din 24 în direct cu prietenul meu. Îl cunosc mai bine decît pe soția mea". După o asemenea autorevelare a intimității, nu m-am putut abține să-l întreb: „Dar de ce vă tot uitați la mine în timp ce conduceți?" Răspunsul a venit prompt: „Îmi place că știți să comunicați".

Precum se vede, am ajuns cu bine, și de astă dată, la destinație.

„Cineaștii fac filme pentru a fi văzute“

– interviu cu Lucian GEORGESCU –

În urmă cu mai bine de un an, am avut o discuție cu fratele meu, care locuiește în străinătate, și care mă întreba dacă știu vreun site pe care să-l poată accesa pentru vedea filme românești, pe care nu le găsise pe DVD. I-am zis că nu există. Cînd am aflat de cinepub.ro, m-am gîndit la el. Și mi-am amintit și de bucuria mea de a descoperi, uneori, cîte un film românesc cînd zappez la TV, cum mi s-a întîmplat de curînd cu Fructe de pădure *al lui Tatos. Acum lucrurile pot fi mult mai simple. Am stat de vorbă cu* ***Lucian Georgescu*** *(inițiatorul proiectului, profesor la UNATC și regizor) despre această platformă de filme românești online, despre ce și-au propus cu acest proiect și cum funcționează el.*

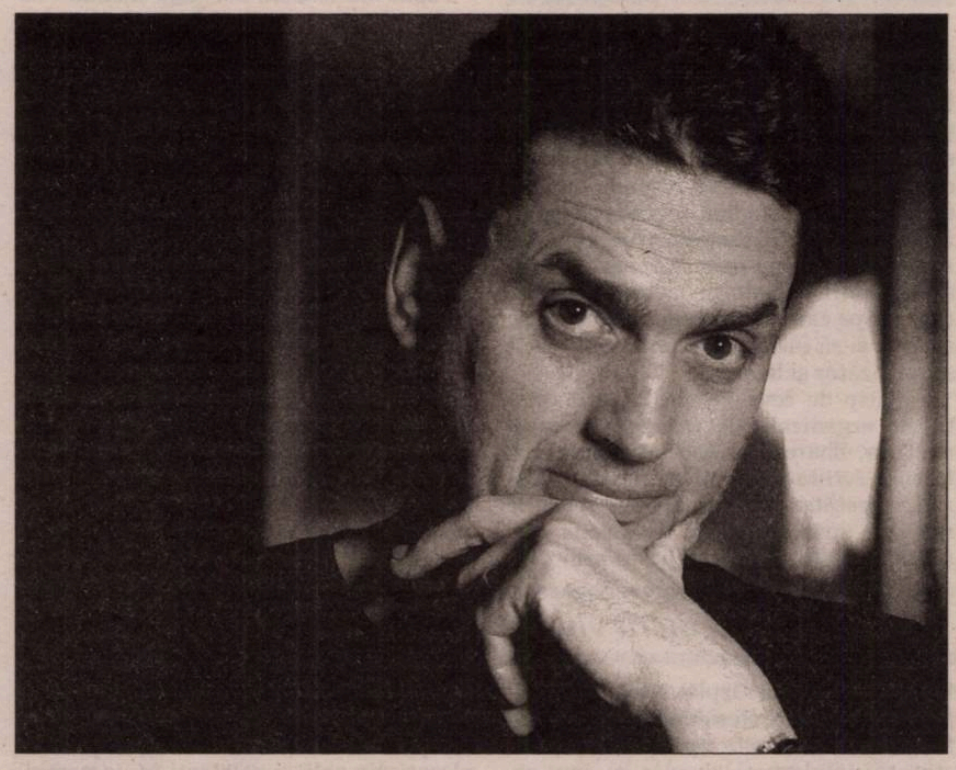

Ce înseamnă această platformă și de ce era nevoie de ea?

Cinepub.ro este singurul distribuitor serios, responsabil și viguros al filmului românesc. Sună a slogan, dar e un adevăr și am să explic folosirea acestor adjective. Mai întîi, totuși, substantivul: înțeleg prin distribuitor acel sistem care își asumă rolul de a pune la îndemîna publicului opera audiovizuală. În plus, are datoria de a o promova, de a o face (re)cunoscută sau (re)amintită. Este ceea ce lipsea cinema-ului autohton, care se baza pentru lansarea unui film doar pe festivaluri – cîteva dintre ele excepționale; pe un sistem de distribuție (celebra RADEF), în comă indusă fie de prostie și dezinteres, fie de interese meschine și irresponsabile (4000 de cinematografe active la Revoluție, vreo treizeci astăzi, într-o stare tehnică deplorabilă, iar restul cazinouri, bodegi, bordeluri sau sedii de firmă ale neocapitalismului care a transformat clădiri remarcabile, pe care nu le meritam ca moștenire națională, în oglinda fidelă a unui popor a cărui axiologie, dacă a existat cu adevărat, s-a îmbolnăvit veneric); pe televiziuni, un suport media compromis, aflat sub imperiul comenzii comerciale lipsite de inteligență, cu directori de programe ascunși în birouri, care nu pot ieși din tabelele cu date de audiență în care amestecă mere cu pere, oi și boi; și pe multiplexuri, unde o premieră românească nu rezistă mai mult de o săptămînă într-un interval orar decent (e o frază mult prea lungă, mă abțin să dezvolt mai mult pe tema culturii de *mall).*

Acum adjectivele: este singurul efort *serios* care s-a făcut la nivelul distribuției de film în România recentă. Se bazează pe o echipă dedicată și a necesitat trei ani de muncă și investiții. Este un demers transparent, sincer, corect – nu promitem producătorilor marea cu sarea și nici nu îi punem să semneze hîrtii pe genunchi, obținînd filme pe care le îngrămădim în sertare, de unde le scoatem doar cînd putem plesni un ciubuc. Există astăzi intermediari care, folosind relații personale, slăbiciunea unor oameni disperați că nu au public și nu în ultimul rînd lipsa de educație în ceea ce privește distribuția în general și online-ul în special, au acumulat sute de filme pe care le țin într-o desagă plimbată de la o televiziune la alta, din care aruncă un coltuc de pîine autorului. recent, un distribuitor, care deține toate drepturile filmelor lui Corneliu Porumboiu și care ne-a refuzat filmele lui Corneliu pentru cinepub.ro. Argumentul nostru, că e plin net-ul de copii piratate, cele mai multe dintre ele în stare deplorabilă, nu îl convinge, deși prin platformă noi putem curăța fantomele, dacă producătorul sau autorul ne mandatează să facem asta. Dar nu îi pasă! Nu e filmul lui. Pentru distribuitori, filmul nu e decît un obiect oarecare, oricît de independenți sau de *artsy* se dau! În schimb, un film care intră în portofoliul cinepub.ro este imediat online, disponibil oricui, gratuit și instantaneu prin *live streaming,* la cea mai bună rezoluție pe care ne-a dat-o producătorul și cu un suport de promovare gîndit, muncit și plătit de cinepub.ro. Cinepub este, așadar, un proiect *responsabil:* nu ne jucăm cu operele în care autorii au pus viața și moartea lor – la propriu și la figurat. Este un proiect de CSR, dacă vreți, o formă de marketing cultural, izvorîtă din disperare. Așa cum, tot din disperare și din lipsă de mijloace, cineaștii români au descoperit o nouă modalitate stilistică de exprimare pe care unii s-au grăbit să o numească „școală“ (școala vieții, dacă vreți…), tot astfel cinepub.ro este născut din disperarea unui cineast care nu-și putea arăta filmul publicului. Subsemnatul. M-am îndrăgostit de copilul meu cînd mi-am dat seama că eu, membru al uneia dintre cele mai orgolioase și egoiste bresle de pe planetă, fără să fiu nici eu un sfînt, cu atît mai puțin Fecioara Maria, născusem un proiect altruist și că au început să vină pe cinepub.ro oameni care înainte nici măcar nu mă salutau. Este incredibil ce poți face atunci cînd, de fapt, nu aștepți nimic. „Fericirea vine cînd nu mai ai nici o speranță“ e citatul meu favorit, din Camus. Cred că îl putem folosi ca slogan pentru Noul Cinema Românesc.

„Fericirea vine cînd nu mai ai nici o speranță.“

Vulpe vînător

Este și un proiect *viguros*. Asta pentru că ne bazăm pe un parteneriat Google pe care l-am negociat și l-am obținut cu greu, și cu puțin noroc, e adevărat. El a reprezentat pentru mine o școală în noile media și îi datorez schimbarea la față, L.G. 2.0. E o poveste lungă, o voi scrie în cartea de memorii care, cel puțin teoretic, nu e departe de astăzi, dar e o poveste în sine modul în care am ajuns *black listed* de Google și judecat de comisia de disciplină din California. O carte sau, poate, un film. *„There is no bad experience for a writer.“* Mă întreba cineva: „Cine e în spatele Cinepub?“ – am rămas *bouche-bée*. Păi, cine să fie? Lucian, Dorina, Cristi și alți doi-trei, *blue collars* ca și mine, muncitori adică, și pe care îi numărăm pe degetele de la o mînă, dar care au un mare atu, care dă soliditate proiectului: pasiunea. Cinepub e un copil făcut din dragoste. Și sînt atît de puțini astăzi, copiii iubiți.

Cîte filme românești există acum pe platformă și pot fi văzute?

Peste 100 și avem o premieră în fiecare săptămînă, iar cînd dăm scurtmetraje, ficțiune sau documentare, urcăm și patru-cinci filme săptămînal. Ele sînt accesibile oricui. Cu cît un film e mai celebru și are ghinionul să aibă ceea ce se cheamă un *World Sales Agent* în spate (băieții și fetițele cosmopolite cu care trebuie să *party,* să *wine & dine* la Berlin ori aiurea, să te miorlăi, să te scălîmbăi și să dansezi la bară în chiloți, doar-doar te-or băga în seamă, indiferent de cît de bun sau prost e filmul tău – irelevant), trebuie să blocăm filmul pe România – de aici, uneori, frustrarea publicului din străinătate.

Cum funcționează în termeni de drepturi de autor un portal de filme online, gratis și legal?

Cinepub.ro este ceea ce numim o platformă AVOD, adică un site în care publicul alege să vadă un film, dar nu plătește pentru vizionare și, teoretic, ar fi bazat pe colectarea de venituri din publicitatea generată pe site de Google. Spun teoretic pentru că, de fapt, aceasta e apropiată de zero, în vreme ce costurile de operare, salarii, promovare se ridică la multe mii. În plus, nu vrem să vindem publicitate pe site. Încercăm să obținem finanțări *corporate*, mecenat adică, dar nu *advertising* comercial. Sînt foarte puțini însă cei care înțeleg asta. Practic, obținem drepturile gratuit și în schimb noi oferim promovare, curatoriat și – în unele cazuri, cum spuneam mai sus – chiar protecție împotriva pirateriei. Nu poți să faci un rău mai mare unui cineast decît, după ce că i-ai furat filmul, să îl și schimonosești, să dai o copie care nu are nici o legătură cu ce a încercat el să facă sau, mai rău, să intervii direct ori indirect în film. Îmi amintesc că Alexandru Maftei a fost distrus nu de faptul că la lansarea în săli a lui *Bună, ce faci?* i-a fost piratat filmul, ci că pe net circula o versiune furată practic din masa de montaj. Acela nu era, așadar, filmul „lui“. Dacă vreți să vedeți *Bună, ce faci?* în varianta *director's cut,* intrați pe cinepub.ro!

Filmele românești nu au un public plătitor prea numeros, din păcate. Nu e cumva și o capcană aici, în a le lăsa la liber?

Nici nu vor avea vreodată. Nu e însă vina lor. Fiecare film are publicul lui, așa cum fiecare carte are cititorii ei. Există publicuri, nu un singur public. Filmele românești din ultimii ani sînt disponibile pe platforme VOD ca Seenow sau Voyo – cîți credeți că au plătit un euro pentru o vizionare? În contextul în care Internetul e plin de copii piratate, ceea ce facem noi se cheamă muncă de salubrizare.

Sau la un moment dat e mai important să circule decît să fie uitate (după ce au stat cîteva săptămîni în cinematografe)?

E o întrebare retorică. Cineaștii fac filme pentru a fi văzute. Sînt noi generații care habar n-au – sau au uitat – de multe filme românești. Dar asta nu înseamnă că nu își doresc să le descopere. *Vulpe vînător* al lui Stere Gulea, un film vitregit de soartă, născut ori prea devreme, ori prea tîrziu, trăiește o a doua tinerețe pe cinepub.ro – peste 10.000 de spectatori în mai puțin de o lună. Sau priviți *Cursa,* debutul lui Mircea Daneliuc, un film „de comandă socialistă" pentru regizorul care a știut să dea viață unui scenariu de lemn. Cine mai știe azi cine a fost Constantin Diplan? Te uiți la acest film și vezi un actor cu un parfum est-hollywoodian, desuet și șarmant în același timp. Sau senzualitatea frustă, seva mugurelui de după primăvara de la Praga care pulsa în debutanta Tora Vasilescu? Sigur, trebuie să fii și un pic cinefil – dar nicidecum un critic constipat și prețios, omul unei singure cărți, al unui singur regizor sau al unui singur Val – ca să guști din acest cinema fezandat, care ascunde arome nebănuite, ca o bucată de Roquefort bun, uitată în frigider. Pe de altă parte, am vorbit cu oameni simpli, pe care Cinepub i-a (re)apropiat de cinematograful românesc și care îmi spuneau că iubesc aceste filme pentru că le amintesc de tatăl lor sau de viața lor dinainte, la țară – și făceau aici o referire directă la tălpile desculțe ale lui Rebengiuc în *Morometții* sau la limbajul ardelenesc al lui Titieni în *Șanțul*. O Românie pe care ori nu o mai știm, ori nu o mai avem, ori nu o mai băgăm în seamă.

Există astfel de inițiative și pentru producțiile cinematografice din alte țări?

Puține. Un model similar au polonezii, însă i-am depășit de mult cantitativ, din punct de vedere al conținutului, dar și al datelor de trafic și vizionări. Michel Reilhac, fostul producător General ARTE, adică cel mai important producător executiv din Europa (peste 600 de filme, printre care și *Melancolia* lui Von Trier, dar și *Aurora* lui Cristi Puiu), mi-a spus atunci cînd lansam Cinepub: „Lucian, dar ăsta e un proiect unic în lume, cum ați reușit?"

În ce fel v-ați propus să creșteți această platformă?

Marketing online, asociat unui conținut existent, dar și producțiilor proprii pe care le-am demarat deja, primul proiect în acest sens se cheamă ICAR – Istoria Alternativă a Cinema-ului Românesc. Vom lansa curînd o licitație de proiecte pentru ICAR și așteptăm tineri cineaști, sau viitori cineaști ale căror idei să le premiem prin susținerea costurilor de producție. *Low budget,* bineînțeles. Apoi, comunicare internațională, cu comunitățile românești din diaspora și nu numai.

Cum alegeți filmele?

Cinepub nu e o instanță critică, nu avem *parti pris*-uri de baricadă sau de partid, de generație sau tendință stilistică. Ne bucură faptul că primim un telefon pe zi de la autori care ne cer să intre cu filme pe platformă, în general tineri și independenți; un filtru minimal, de calitate a producției există, desigur. Nu în ultimul rînd, dovada deținerii drepturilor – nu ne permitem conflicte de *copyright*. Apoi sînt cei cîțiva producători activi și eficienți ai Noului Val – de obicei limitați de acordurile cu agenții lor, românii sînt o țintă pentru cei care dau petreceri pe Croazetă și vor să-și deducă tartinele din raportările în minus pe care le trimit cineaștilor din lumea a treia. Așteptăm, cuminți, ca exclusivitățile să expire. În ce îi privește pe cei mai în vîrstă sau care nu mai sînt printre noi, e mai dificil datorită contextului pe care l-am explicat deja. E o muncă de căutare, de documentare, e fascinant. Îmi pare rău că nu mai trăiește profesorul Littera – ar fi fost interesant dialogul cu el pe tema asta, dacă ce facem noi s-ar încadra în ceea ce Cohen-Séat numea „filmologie". Eu cred ca da.

Cursa

Puteți monitoriza vizionările, există public pentru filmele românești încărcate deja pe Cinepub?

Este partea cea mai interesantă, poți să scrii o teză de doctorat în cinema. Avem toate datele, nu la zi, ci în timp real, știm la secundă cîți spectatori avem și din ce țări. Avem peste patru milioane de minute vizualizate, topul este condus de românii din țară, vin din urmă Marea Britanie, SUA, Canada, Germania, Franta, Spania, Italia – țări cu diaspora românească tradițională, dar și Finlanda, Danemarca, Chile, Țările de Jos... *Bounce rate*-ul (adică acel indicator care ne arată dacă cei care intră pe site pleacă imediat sau petrec mai mult timp) este de cca. 8%, iar săptămîna trecută a fost sub 3%, fabulos, avînd în vedere faptul că „dezertarea" în România este în medie de 40%. Cinepub.ro a crescut de zece ori într-un an.

a consemnat Ana Maria SANDU

PUBLICITATE

APOSTOLII EPOCII DE AUR

Autorii serialului-eveniment Apostolii lui Stalin vă prezintă un nou documentar marca „Weekend Adevărul"

Personajele care au influențat destinul României în perioada 1965-1989

În fiecare vineri, în weekend adevărul

serial recomandat de PRIMA TV

PUBLICITATE

Pentru prima dată în istoria de șapte ani a listei Gânditorilor Globali, majoritatea prezențelor sunt de sex feminin – sunt 61 de femei și 60 de bărbați. În sine acest lucru reprezintă mai puțin un record pentru femei cât un semn că FP se normalizează, descoperind faptele realizate, în fiecare domeniu, de femei cu reale superputeri – care transformă lumi, schimbă vieți, sparg bariere intelectuale, au creativitate și determinare. – *David Rothkopf, CEO și editor FP Group*

Ediție specială Top100 Gânditori Globali, decembrie 2015 / ianuarie 2016

MERSUL LUMII, PAS CU PAS.

FOREIGN POLICY
Politică globală, economie și idei

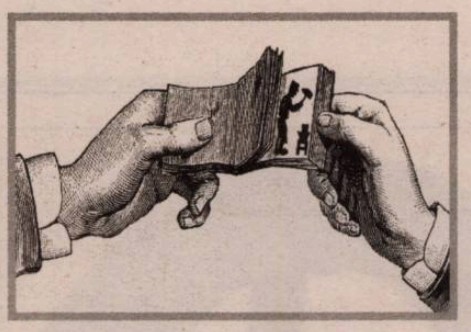

Marius CHIVU

feedbook

Cecil Pantazi & Co.

● Călin Torsan, *Ulcele pe uluci*, Casa de pariuri literare, 2015.

Călin Torsan (n. 1970) este unul dintre cei mai originali scriitori de la noi. Prozator așa-zis minimalist, trezorier la Muzeul Țăranului Român și muzician experimentalist (activează în trupe precum Einuiea, Nu & Apa Neagră și Avant'N'Gard), Călin Torsan este un tip deopotrivă harnic și creativ. La Casa de pariuri literare a publicat două romane, unul mai bun decît altul: *O zi. Ultima* (2011) și *Plasterca* (2013), și numai în ultima jumătate de an a înregistrat două albume cu două proiecte diferite, altele decît cele obișnuite: *O mînă de boabe* cu grupul abuabua și *zigzag* cu grupul multumult. *Ulcele pe uluci* este al doilea său volum de proză scurtă (după *Școala de mucenici,* 2005) și se înscrie în același univers al prozei punk, absurd-comice, în care ar mai putea fi cuprinși și autori precum Alex Tocilescu, Silviu Gherman sau Mitoș Micleușanu (întîmplător sau nu, și aceștia implicați în proiecte muzicale alternative).

Subintitulat „miniaturi cu smalțul la vedere", acest volum de 54 de proze scurte și foarte scurte, omogen prin tematica și stilistica sa, precum și prin cele cîteva personaje recurente, pare un roman din mai multe bucăți și fragmente. Deși pare că deține mijloace modeste (unele proze sînt extreme de scurte, au doar cîteva fraze), cartea cartografiază un spațiu familiar în stranietatea lui, populat cu personaje de mucava, comice în desfășurările lor, uneori chiar și puțin tragice. Cum spune autorul însuși vorbind despre natura acestei cărți: „ceva de rîsu-plînsu. Un volum plin de nebuni și ciudați, dar și de copii. Politicieni, artiști, afaceriști, elevi și profesori își dau mîna într-o horă a unirii nu foarte circulară. Mulți scriitori cu idei devin personaje, dar nici textele nu se feresc să o facă".

Ca și în celelalte cărți ale sale, Călin Torsan face literatură din nimic, textele sale fiind mai mult pre-texte, mici narațiuni în care stilistica e mai importantă decît intriga. Din doar cîteva fraze creează o situație, un personaj sau un dialog – secvențe ale unei umanități mărunte pe care deseori o abandonează cu aceeași ușurătate. Etichetat drept minimalist, Călin Torsan este, de fapt, un fantast și un umorist, un scriitor deopotrivă livresc și absurd, cu un acut simț al detaliilor neobișnuite. Prozele sale sînt populate cu tot felul de „ciudați, dar și copii", printre ciudați numărîndu-se mai ales scriitorii, personajele predilecte ale cărții, alături de, așa cum sugerează autorul însuși, textele în sine, stranii entități autonome, ale căror mecanisme misterioase deopotrivă fascinează și amuză, indiferent de subiect (care, în cele mai multe cazuri, este derizoriu sau, oricum, greu de aproximat).

Cecil Pantazi, un fel de Monsieur Plume, este unul dintre scriitorii necitiți de nimeni care revin în aceste proze. Citind o biografie a lui Chopin, are revelația aceluiași destin de geniu insuficient recunoscut în timpul vieții; dar toți ceilalți scriitori din preajma lui Cecil Pantazi sînt admirabil de ratați: în căutarea originalității, unul dintre ei înlocuiește fiecare cuvînt cu deticolele lui Eminescu actualizîndu-i lexicul), manuscrisul altuia trece prin atîtea redactări încît devine ilizibil, un scriitor uitat este readus în discuție cu prilejul unei descoperiri științifice care face din el un vizionar, un altul rescrie la infinit, și tot mai idiot, prima frază a unei cărți astfel niciodată începute... Se află, poate, în aceste satire-parabole-anecdote, o încercare de demistificare a literaturii – așa cum proza „Listă de subiecte pentru cîteva posibile cărți" este un exercițiu în siajul lui Mircea Horia Simionescu. Sub aceeași influență și poate în aceeași notă a persiflării destinului strălucit, multe din pre-textele lui Călin Torsan mizează pe comicul onomastic. Uneori e suficient numele personajului pentru ca proza respectivă să aibă o intrigă derizorie (feminista Ceremónia Futunpic, ministresa Ana Fabet, balabusta Ninette Nucă, criticul Demetrei-Sîmbotin, meteorologul Etereu Juvală, dacologul Stînjenel Roare sau doctorul Atenaid); una dintre proze constînd doar în strigarea catalogului – Cicerone Lăcustă fiind personajul-elev emblematic pentru universul absurd al școlii.

Fanteziile satirice, farsele, parabolele anecdotice, prozele comic-absurde de limbaj ale lui Călin Torsan sînt scrise impecabil, cu o știință a frazării care face din fiecare text un spectacol harmsian (unul dintre personaje „pare alcătuit dintr-o neașteptată întocmire de atomi"). Într-un an din păcate slab pentru proza scurtă, *Ulcele pe uluci* rămîne un OZN literar.

P.S. În nr. 5 al *Românieі literare*, Daniel Cristea-Enache publică pentru a treia oară (după *Timpul* și *22*) un articol tendențios despre mine pornind de la dezbaterea „Jurnalismul cultural în epoca new-media" ținută la Iași în toamna lui 2014 (!). De altfel, numărul mare de publicații la care colaborează D.C.-E. este invers proporțional cu ideile sale, dovadă recenziile pe care le republică, cu minime intervenții, uneori și de patru ori, sau cărțile sale, majoritatea culegeri de articole și interviuri. În această a treia reluare a opacităților de acum doi ani, D.C.-E. continuă să mă citeze trunchiat, eronat și în afara contextului, încercînd să convingă lumea, în mod stupid, că aș avea „gîndire agresivă, primitivă, aculturală". Cert e că nu-mi pasă ce scrie, despre mine sau despre oricine altcineva, acest avatar al lui Bogdan Duică, critic de mîna a doua (vezi broșura *Lyrica Magna* dedicată poeziei lui Nichita Stănescu, Curtea Veche, 2010) și troll literar pe Facebook. Nu voi intra în vreo polemică cu D.C.-E.; aceasta fiind prima și ultima dată cînd îi acord aproape 200 de cuvinte într-un colț de revistă.

aproape de carte

Călin TORSAN

Ulcele pe uluci

(fragment)

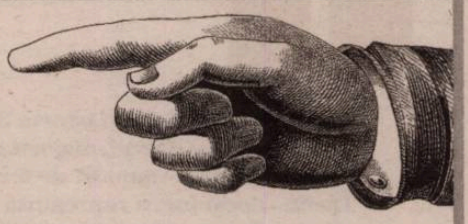

Institutul. Înșir salutări, mătăniile mele de zi cu zi. De mai mulți ani, cu o fișie de stofă atîrnîndu-mi de gît și cu un porc prelucrat sub formă de geantă, mă prezint la slujbă ca un butuc pregătit pentru gura sobei. Am ajuns la birou. Ca nou venit, primul lucru ce te întîmpină aici este mirosul. Puținii vizitatori ne întreabă cum de putem trăi într-o asemenea hazna. Ne-am obișnuit. Cu ce nu se obișnuiește omul? Al doilea amănunt izbitor pentru un străin sînt rafturile cu eprubete, cred că sînt vreo două mii. Cele mai multe goale. În cîteva așteaptă suspensii colorate sau cianuri otrăvitoare. Orga cu două mii de tuburi naște muzica orelor noastre de muncă. După un deceniu de Institut, chiar și oamenii mi se par eprubete.

În urmă cu trei ani activitatea m-a transformat în erou. Totul a pornit într-o seară, după ce îmi adormisem copiii în fața televizorului. Se uitaseră la Tom și Jerry. Era episodul cînd sorbeau alternativ dintr-o licoare stranie care le micșora dimensiunile. Mi-a intrat atunci cuiul realizării unei potiuni asemănătoare, capabilă să restrîngă substanțele organice indiferent de starea lor de agregare. Visam ca forma fizică și proporțiile să nu fie modificate. Asta vrea să spună că, dacă i s-ar fi administrat unei vaci bălțate cîteva picături în nutreț, ea urma să se micșoreze într-un fel ce-i păstra petele în aceleași locuri și coarnele tocite la fel. M-am chinuit mult atunci. Pierdusem nopți, slăbisem ca dracu', ajunsesem în pragul divorțului...

În sfîrșit, a sosit și ziua cea mare! Eforturile fuseseră uitate... Conta numai faptul că exista acidul eutrapolideic beta-carbonatat prin dubla nitrare a acetilsulfatului de magneziu impur 2%. Mai mult, că era ingerabil și reușea să diminueze tot ce întîlnea în cale. Primele ființe micșorate au fost cîteva balene, pentru a fi studiate mai ușor în laborator... Dar se putea ajunge foarte repede la abuzuri asupra omului. Ți-ai fi micșorat dușmanii după bunul plac, fără posibilitatea de a le oferi antidot. Pe ăsta nu-l descoperisem încă. Așa că utilizarea acidului a fost restricționată printr-o legislație adoptată în regim de urgență. Repercusiunile puteau fi dramatice: cum ar fi arătat, în plin conflict, armata americană stropită cu asemenea agheasmă?

PUBLICITATE

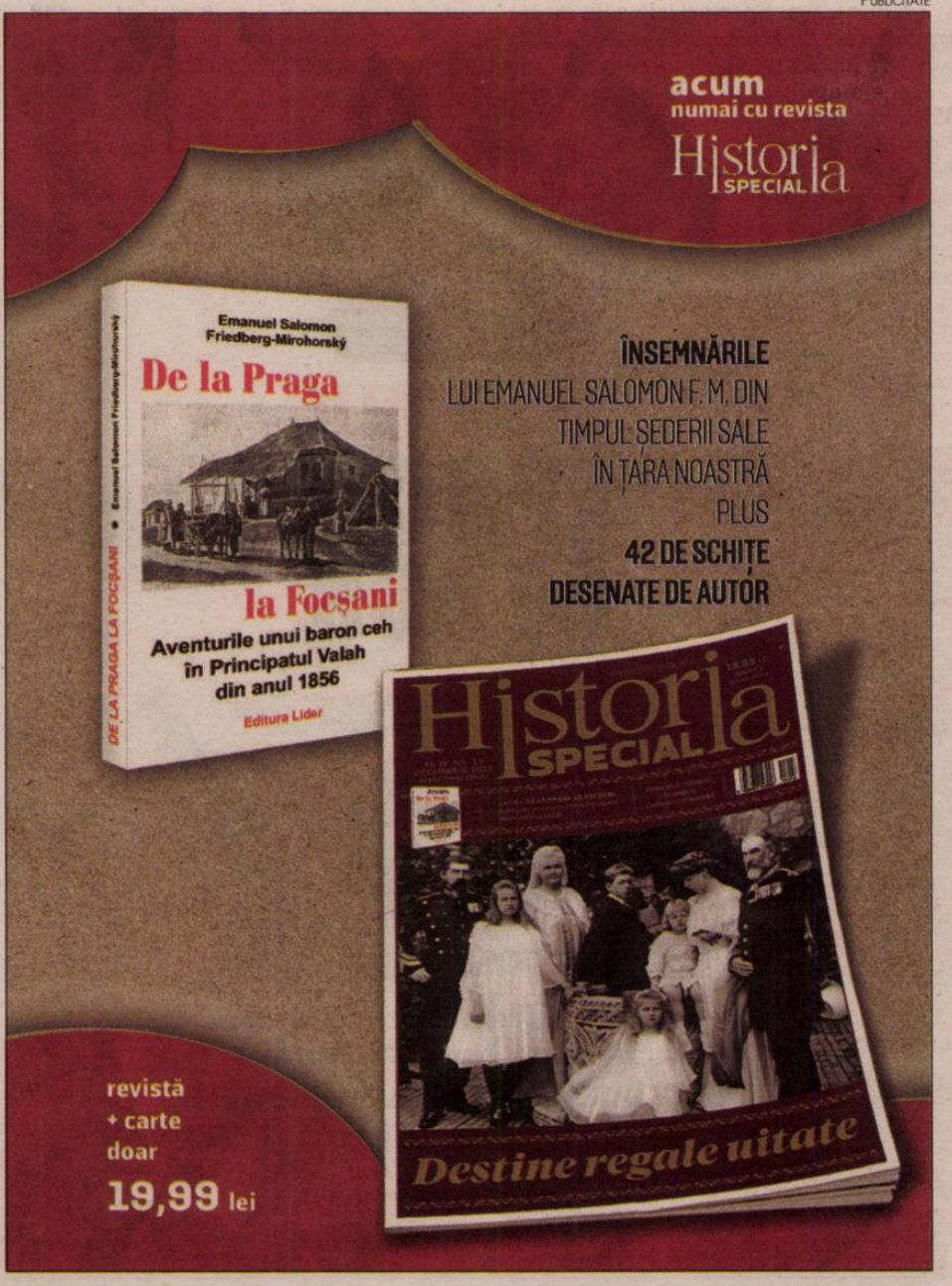

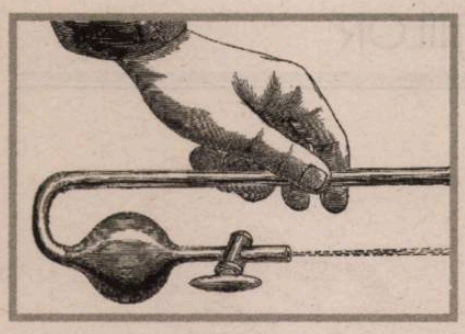

Oana STOICA

rosencrantz & co

Comedia morților

● ***Recviem*** **de Matei Vișniec; regia: Alexandru Dabija; scenografie: Irina Moscu; cîntece: Ada Milea; coregrafie: Florin Fieroiu. Cu: Marius Rizea, Gavril Pătru, Ioan Andrei Ionescu, Afrodita Androne, Mihai Calotă, Mihai Munteniță, Lucian Iftime, Cristian Bota, Nicholas Cațianis, Eduard Cîrlan, Sorin Dobrin, Ștefan Huluba, Emilian Mârnea, Mihai Niță, Mihai Nițu, Vladimir Purdel, Andrei Redinciuc, Alec Secăreanu, Andrei Seușan, Ionuț Toader, Alexandru Voicu. TNB.**

Unul dintre lucrurile care îmi plac la Alexandru Dabija este modul serios în care tratează cu umor subiectele „grele". Regizorul se apropie prin comic de „marile probleme ale omenirii" – religie, moarte, patrie –, are o nativă antipatie față de pioșenie și un refuz consecvent al snobismului performativ. Asta nu înseamnă că Dabija bagatelizează subiectele grave sau că le tratează superficial, ci că preferă accesabilitatea discursului dramatic și umorul în dauna filozofării cu staif, patos și eventual țîfnă. Impietatea regizorului desacralizează și subiectul, și atitudinea generală față de acesta, căci Dabija detestă în egală măsură melodrama și prețiozitatea. Spectacolele sale au un tragic țîșnit dintr-un rîs cinic, dar gîlgîitor, care pișcă.

Așa s-a apropiat și de piesa lui Matei Vișniec – *Recviem* (publicată în volumul *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal,* Editura Aula, 2001 și în antologia *Omul din cerc,* Editura Paralela 45, 2011), un poem despre război în care Generalul și armata sa de cadavre pregătesc parada Morților Patriei, mulți și de multe feluri: cei împușcați în inimă, decorații, morții de frică, cei ce se ascund ca să nu fie uciși, executații pentru trădare sau pentru dezertare, dispăruții, morții în erecție, cei care mai cred sau nu în victorie. Categoriile de cadavre sînt diverse și prezintă succint o *societate a războiului*. Textul lui Vișniec pune problema modului în care este gestionată memoria războiului, o memorie dezumanizată, care creează tipologii (ceea ce e personal se dizolvă în general) și produce eroizări în masă. În procesul de arhivare (memorizare), tragedia este colectivă și absolută.

O altă temă a piesei este *societatea morților* care recreează lumea celor vii. Tarele umane trec dincolo de ființă: moartea este oglinda vieții, de la care împrumută micile și marile mizerii (invidii, lașitate etc.). Soldații lui Vișniec nu trăiesc nici o epifanie după moarte, pur și simplu o iau de la capăt cu „viața".

În spectacolul de la Teatrul Național din București, Dabija își apropriază ambele teme în stilu-i caracteristic. În cafeneaua Chez Vishniec, Morții Patriei, răspîndiți pe cele trei etaje ale schelăriei metalice din fundalul scenei, par blocați în Purgatoriu. Scenografa Irina Moscu a construit un bistrou cochet în care cadavrele soldaților se materializează din galantare (spațiu-metaforă pentru dramaturg și text). Doar la final, nota boemă (și ironică) dispare odată cu bistroul, lăsînd locul unui cîmp de luptă – cimitir. Pe parcursul spectacolului, referințele concrete sînt permanent relativizate, de la soldații români în decor franțuzesc, la uniformele militare care parcurg cronologic istoria conflictelor din secolul al XX-lea pînă în prezent, inclusiv terorismul (arabii kamikaze). Dabija actualizează tema războiului, de la *general* la *general care se produce acum,* fixînd nu evenimente, ci problematici identificabile în contemporaneitate.

Moartea este oglinda vieții, de la care împrumută micile și marile mizerii.

O altă caracteristică a spectacolului este umanizarea personajelor simbolice. Morții Patriei se materializează, devin „cărnoși". Nu li se dă în spectacol mai mult timp decît în text, dar li se dă consistență, inclusiv Mamei „tuturor fiilor" (cum cînta Ada Milea în „Rodica") ce bîntuie prin toate războaiele. Se produce și o vulgarizare a războiului în sensul aducerii lui într-un cotidian banal. Este cazul tonomatului din care, printre hiturile ABBA și Mary Hopkin, se aud și vocile dispăruților pe cîmpul de luptă. Introduci o monedă și vorbești cu cine vrei – o parodie de spiritism, lipsită complet de misticism sau magie, un fel de comerț al memoriei în care se cumpără (imaginea de) eroi. Și mașina de tocat istoria (armatele, mai precis cadavrele soldaților) este tot o sugestie a consumului, de astă dată la nivel macro – istoria înghite individul (tușă la Pink Floyd și *The Wall).*

Nu întîmplător, Stalin este cel care învîrtește manivela. Există o tripletă: Lenin, Stalin, Trotki, un personaj de grup format din individualități celebre, contrapunct la Morții Patriei, personaj de grup cu individualități anonime. Cei trei joacă twister și se ciorovăiesc în legătură cu cina, sînt demitizați astfel prin reducție la personaje casnice, dar sinistroșenia lor, edulcorată de comic, iese la iveală prin tocarea cadavrelor soldaților cu aceeași „candoare" cu care discută despre spălatul vaselor. Datul prin mașina de tocat este o treabă casnică, așa că Dabija trimite istoria la bucătărie. La fel este în cazul flotei de zeppeline, de fapt banale corpuri de iluminat (par a fi din hîrtie de orez, ca abajururile de la IKEA). Asta este valoarea reconvertită a istoriei: orice grozăvie ajunge bun de consum.

Trupa de actori funcționează bine, ca un batalion de luptă. Se detașează Marius Rizea în Generalul bonom, tătucul companiei, manipulant și manipulabil, și Gavril Pătru, care face o adevărată creație vocală în rolul Intendentului, alături de Lucian Iftime (un Stalin care seamănă cu Nikita Mihalkov), Mihai Munteniță (un Lenin cu capul în nori) și Mihai Calotă (un Trotki agitat și acid). Muzica Adei Milea (colaborator constant al regizorului de ceva vreme) dă spectacolului o notă de musical de război, accentuînd comicul *noir*. Ca în toate spectacolele sale, Ada Milea construiește universul sonor în relație directă cu regia, astfel încît, deși are o personalitate puternică și o amprentă ușor detectabilă, muzica ei se încorporează în show, îl coagulează și îl susține, îi accentuează savoarea, nu este un element distinct și distant.

Recviemul lui Dabija este un spectacol haios despre tiparele în care arhivăm memoria războaielor, dar și mai mult, este o șarjă despre micile metehne umane de care nu scăpăm nici dincolo de moarte.

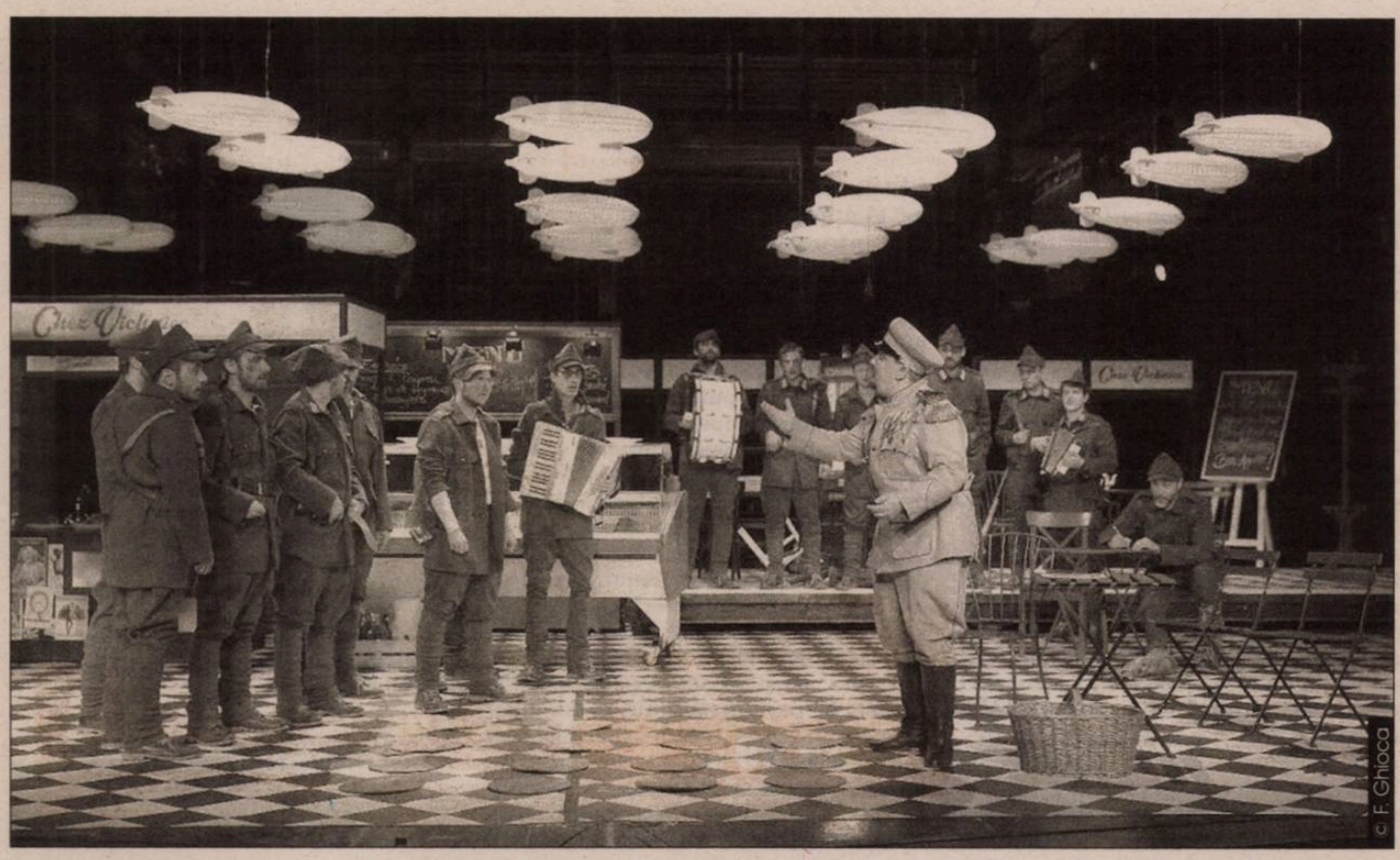

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Idealizat

● ***Capul sus / La tête haute / Standing tall* (Franța, 2015), de Emmanuelle Bercot.**

La tête haute, filmul proiectat anul trecut în deschiderea Festivalului de la Cannes (și în deschiderea festivalului Les Films de Cannes à Bucarest), ar putea fi privit, într-o anumită măsură, ca un revers al unui film semnat de Cristian Mungiu, unul în care instituțiile, în loc să-i afunde și mai mult pe cei care au nevoie de ajutorul lor (atît în *La tête haute,* cît și în *După dealuri* – niște adolescenți care nu au parte de sprijinul unei familii), lucrează în folosul lor și îi ajută să găsească cumva o cale de ieșire din situația dramatică în care se află. Emmanuelle Bercot nu inventariază chiar întregul sistem francez care susține dezvoltarea personajului său (studiul lui Mungiu asupra celui român e mai extins), ci se rezumă la cîteva instituții responsabile direct de protecția lui, Tribunalul pentru minori și serviciile publice de asistență socială cu care colaborează.

Malony (Rod Paradot) are 6 ani atunci cînd este lăsat în grija statului de mama sa, care nu mai poate face față situației (e dependentă de droguri, singură, cu încă un copil mai mic în grijă), chiar în biroul judecătoarei secției pentru minori, Florence Blaque (Catherine Deneuve). Atunci cînd împlinește 14 ani e din nou adus acolo, pentru furtul unei mașini și acte de violență. Judecătoarea (un amestec de fermitate, răbdare, cu reținute irizări de căldură) pune în mișcare un sistem de protecție și educație, desemnînd un supraveghetor și o asistentă socială și integrîndu-l, de fiecare dată cînd încalcă legea, într-o structură care să îl ajute, ferindu-l pe cît posibil de închisoare. O mare parte din acțiune constă în întrevederile din biroul acesteia dintre Malony și responsabilii pentru protecția sa, completate de secvențe menite să ne explice (într-un mod oarecum schematic și repetitiv, prin aceleași încălcări ale legii) cauzele care l-au adus acolo. Malony e un urmaș al protagonistului din *Cele patru sute de lovituri* al lui Truffaut, iar felul în care se deschide filmul, cu camera la nivelul copilului pierdut printre adulți, invitîndu-ne să empatizăm, e un indicator al vulnerabilității sale. Ea va fi accentuată prin izbucnirile viscerale de violență și prin felul în care Paradot, un actor neprofesionist aflat la primul său rol, reușește să o redea prin expresivitate corporală (prin mîinile sale atunci cînd încearcă să scrie sau prin trecerea bruscă de la tandrețe la violență în încercarea sa de apropiere față de Tess, fata unei profesoare).

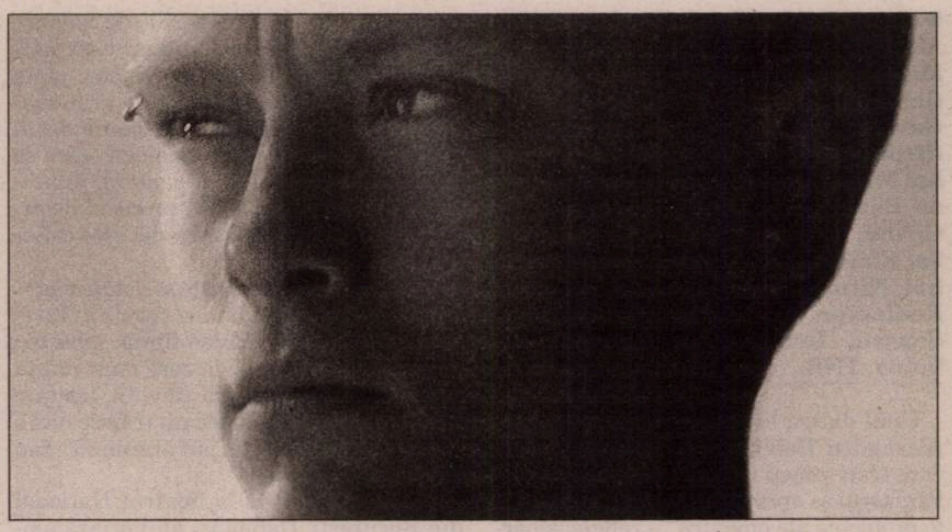

Deși Bercot declară că s-a documentat o perioadă semnificativă de timp în centrele și tribunalele franceze dedicate minorilor, filmul e total lipsit de orice nuanță critică față de aceste sisteme. Nu doar portretele angajaților apar într-o lumină complet benefică (unul dintre scopurile declarate ale filmului fiind acela de a le omagia munca), ci și centrul de recuperare în care sînt ținuți adolescenții (aflat în mijlocul unui peisaj idilic), ba chiar și închisoarea. Ajuns acolo pentru scurt timp, Malony e întîmpinat de director, care îl roagă să ia parte la masa de Crăciun dedicată deținuților. Toate eforturile bine intenționate ale angajaților nu sînt contracarate de alte obstacole – de exemplu, de cele de ordin legislativ, administrativ etc. – în afară de îndărătnicia și violența adolescentului. Discuția despre faptul că statul francez nu menține învățămîntul obligatoriu decît pînă la vîrsta de 16 ani, iar Malony nu mai e primit la școală din cauza problemelor sale, e atenuată, iar critica e adresată mai degrabă adultului care ia decizia să nu îl primească înapoi (deci unei individualități), decît unei structuri mai extinse. Singura agresiune pe care o suferă Malony în acest sistem e cea care vine din partea supraveghetorului său, însă efectul e diminuat – e interpretat de judecătoare ca un act de disperare, un semn al cedării în fața unei presiuni prea mari, și rămîne neamendat. E drept că se poate distinge și un comentariu asupra formelor de exercitare a puterii – judecătoarea îl pune pe Malony să se ridice sau să se așeze, fără un alt scop decît acela de control, iar pe pajiștile din jurul centrului de recuperare apare, pe lîngă șirul băieților care aleargă, aranjamentul exact al unor baloți. Însă, în final, comentariul nu e dezvoltat, iar sistemul rămîne necercetat din perspectiva deficiențelor sale.

Lipsit de orice nuanță critică.

Cu toate că e lipsit de orice critică față de instituțiile pe care le înfățișează, filmul lui Bercot e mult mai puțin optimist în ceea ce privește efectele pe care acest sistem le poate produce. Victoriile obținute sînt parțiale (spre exemplu, eforturile de a-l face acceptat de o instituție de învățămînt nu dau roade), eșecurile sînt numeroase (accesele de violență, furturile sînt repetate), iar victoria din final e moderată. Filmul nu ajunge la reușite la fel de extreme precum eșecurile din filmul lui Mungiu. Însă ele există și sînt vizibile, de exemplu, atunci cînd explozia de emoții caracteristică lui Malony, care ia de obicei forma violenței, se transformă într-o revoltă pentru salvarea unei vieți, cea a viitorului său copil.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

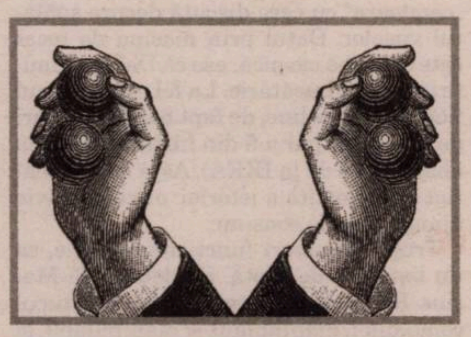

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Vîrsta independenței

● **Rihanna, *ANTi*, Westbury Road / Roc Nation, 2016.**

„I got to do things my own way, darling, / Will you ever let me? / Will you ever respect me? (...) Why you will never let me grow?“ Mai transparent decît astfel nu cred că se poate. Linia de bas are amprenta genetică a lui Kanye West și a fost creată acum aproape unsprezece ani, pentru *Be*-ul lui Common, un *instant classic* în lumea hip-hop. Iar numărul ăsta de *dancehall* pare a fi pus aici pentru a ne convinge că fata noastră din Barbados are nerv și *flow*. Le are pe amîndouă. Robyn Rihanna Fenty și-a luat la revedere de la Def Jam Recordings acum doi ani, semnînd peste noapte cu Roc Nation, *label*-ul fostului șef al casei americane, Jay-Z. La 26 de ani, RiRi făcea pasul către independență (sau către o formă acceptabilă de dependență), braț la braț cu domnul Beyoncé. Iar gestul acesta își face loc acum pe prima piesă de pe *ANTi,* noul ei album. „Consideration“ e propriul manifest fracturist: *„Let me cover your shit in glitter / I could make it gold, / Heard you tryna sell your soul baby, / Word on the street you run it low lately“.* Sună convingător. Ba, în unele momente, chiar contagios.

Unul dintre cele mai importante staruri pop din ultimii zece ani face un pas în lateral, despărțindu-se de un *major* – DJR e deținută de Universal Music Group – și de *sound*-ul pop contemporan. O spune chiar și titlul acestui disc, dar, mai mult decît el, o spune ceea ce se aude pe cele treisprezece piese ale sale. *ANTi* e o operă în care pop-ul, așa cum fusese el construit pe celelalte șapte LP-uri ale artistei din Saint Michael, dar mai ales pe ultimele trei, *Loud* (2010), *Talk That Talk* (2011) și *Unapologetic* (2012), nu se regăsește. Iar asta e de cele mai multe ori un plus. Dacă vreți (și păstrînd cu strictețe proporțiile, pentru că *ANTi* e departe de-a fi o capodoperă), ce face acum Rihanna – dincolo de ruptura de Def Jam, o revoluție în propria estetică – a făcut acum trei ani Kanye West, cu *Yeezus*, chiar din postura de artist aflat sub contract cu Def Jam. (Poate nu întîmplător el a fost o vreme producător executiv pentru discul lansat pe 28 ianuarie anul acesta.)

ANTi e dominat de prezența prea multor *joint*-uri pentru a trece dincolo de o afacere mai degrabă personală a Rihannei. E un *downgrade* voluntar și ANTicomercial care, cel puțin aparent, nu răspunde nici unor imperative/standarde pe care industria muzicală încearcă să le bifeze întotdeauna cu grație. *ANTi* e atît de ANTi încît uneori se întoarce și împotriva Rihannei. Să zicem că asta face ca un interludiu *à la* Frank Ocean, „James Joint“, să stea pe acest album. Sau ca un *cover*, deși termenul corect e „număr de karaoke“, după o piesă a inevitabilei trupe australiene Tame Impala, „Same Ol' Mistakes“, să-și fi făcut loc pe lista finală. Dincolo de pașii greșiți, nici ei de imputat zgomotos în cazul atît de particular al acestui disc, *ANTi* e un disc surfabil și interesant, cu suficiente momente – amintita „Consideration“, „Desperado“, „Kiss It Better“, „Love On the Brain“, „Needed

Me“ – apte să facă din următorul album al Rihannei cel mai așteptat *release* al... anului viitor.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de travel

Doi scriitori buni

Mai întîi l-am văzut pe Le Clézio. Cei care mi-au zis de întîlnire au fost Yves, discretul și intelectualizatul profesor de literatură franceză de la Oedae, pasionat de critica fenomenologică și primul coleg cu care am vorbit odată ajuns în Coreea, și Séverine, tot de la franceză, traducătoare, timidă și la fel de retrasă, pe care o vedeai întotdeauna ronțăind ciocolată neagră 80% aplecată asupra unui dicționar de coreeană veche. Întîlnirea se ținea într-o sală mare de conferințe a universității, în campusul din oraș. Sala nu era plină pînă la refuz, cum mă așteptam, erau prezenți mai ales profesorii de la departamentul de franceză și studenții lor, aduși acolo probabil de la ore. Ni s-a înmînat fiecărui participant, într-o notă elegantă, o mapă a evenimentului care conținea o copie a discursului ce urma să fie ținut.

J.M.G. Le Clézio – în acel moment profesor invitat la una dintre cele mai prestigioase și mai vechi universități seuleze, Ehwa Womans University, universitate fondată de misionara americană Mary F. Scranton și care și-a început activitatea, în 1886, cu o singură studentă –, și-a citit calm, încet, fără nici un fel de fason de invitat special, discursul pe care cu toții îl aveam în fața ochilor. Nu-mi aduc aminte dacă momentul era înainte sau după ce luase Nobelul, oricum imediat în jurul momentului. Dar îmi aduc aminte foarte bine cum scriitorul care a copilărit în Mauritius, născut din mamă franțuzoaică și tată englez, călătorul format în cultura Africii, a Mexicului și a Asiei, care a ales să scrie în franceză în detrimentul englezei, care învață limbile amerindienilor și coreeana, care găsește că diminețile în metroul seulez sînt – așa cum mărturisea într-un interviu – un fundal ideal pentru o proză fantastică, cu o figură masculină foarte subliniată, dar fără să fie *butch*, nu pronunța aparent nimic special în discursul său. Nici tonul vocii nu era unul accentuat. Tema discursului, firească la un scriitor interesat de interculturalitate, era umanismul și țin minte că le-am zis colegilor francezi la sfîrșit, pe un ton răzgîiat, că mi s-a părut destul de placid, repetitiv. Mă așteptam să aud, recunosc, o mai mare intensitate gongorică, acolade magnetice ale discursului înalt francez. Nimic din asta. Și totuși, o impresie bună după acel moment a rămas, fără să știu atunci exact de ce.

Mai apoi am văzut-o pe Herta Müller. Era imediat după Nobel, și întîlnirea s-a ținut într-o sală destul de mică și cochetă a Institutului Goethe din Seul, aflat lîngă Gara Centrală a orașului, nodul feroviar al Coreei de Sud. Nici această întîlnire nu fusese foarte mult mediatizată în interiorul universității și, am constatat acolo, nici în afara ei. Eu aflasem de la colegii de la diferitele departamente de germană, prezenți toți acolo. Herta Müller a fost ea însăși, a vorbit despre Estul comunist și despre relația cu Occidentul, identitate și scris cu aceeași privire pătrunzătoare și voce intensă, în tonuri joase, rostogolite uniform, ca pe-o cîmpie. La întrebările tipice despre ce înseamnă Nobelul etc., răspundea oarecum automat, se vedea că nu ar fi vrut să vorbească despre asta. A fost o întîlnire elegantă, simplă. Discuțiile s-au ținut în germană, cu traducere în coreeană (am putut înțelege cîte ceva grație unei colege), așa că atunci cînd m-am apropiat de ea și i-am cerut un autograf pe caietul-program în coreeană, m-am așteptat să se mire că fusese și cineva în sală care vorbea română. Deloc. Cu același ton jos, m-a întrebat, în regimul unei firești, monotone conversații politicoase, cîte ceva despre departamentul de română și cam asta a fost tot. Mai animată a fost conversația de după cu colegii coreeni din departamentul de germană, care tot încercau să afle de la mine cum s-ar traduce un titlu al scriitoarei. Încercau să-mi explice în engleză, tot desenau ceva care părea la început o bărcuță, mai apoi un leagăn într-un parc, le spuneam că e un leagăn, dar nu, ei tot insistau că nu e legănul din parc, ci unul pentru copii. Am încercat să le zic că în română e același cuvînt, dar nu păreau convinși.

Că a fost o întîmplare sau, pe undeva, legile nescrise ale interacțiunii culturale au acționat în vreun fel indescriptibil, cele două momente ilustrau foarte bine imaginea scriitorilor contemporani coreeni din Coreea de Sud. În țara cu un cult aproape neegalat pentru cărți, arareori se vorbește despre vreunul în conversațiile banale dintre literați, deși, ca orice țară cu o recentă vizibilitate globală, Coreea de Sud își dorește foarte mult recunoașterea și în această zonă.

Dar scriitorul coreean contemporan bun este, cred, ca orice scriitor bun, așa cum bine zice un cuvînt englezesc, *„subdued“*, ca în *„subdued colors“* sau *„subdued voice“*. Și poate nici *discret*, nici *estompat*, nici *liniștit* nu conferă în română sensul acestui cuvînt nuanțat atunci cînd ar descrie un scriitor. Poate, așa cum aflu dintr-un dicționar, un al treilea sens se potrivește mai bine pentru a descrie un scriitor bun în aceste lumi ale Estului și, poate, nu numai. Cel care se referă la un ținut (*„subdued land“* – alt cuvînt cu traduceri multiple): care nu are nimic frapant, cum au un munte, o rocă. Cel puțin nu imediat.

Publicitate

4 filme de excepție

adevărul
îți aduce colecția

FILME MADE IN ROMÂNIA

25 ianuarie
Despre oameni și melci
9 premii naționale și internaționale 2012

1 februarie
Pescuit sportiv
7 premii naționale și internaționale 2008

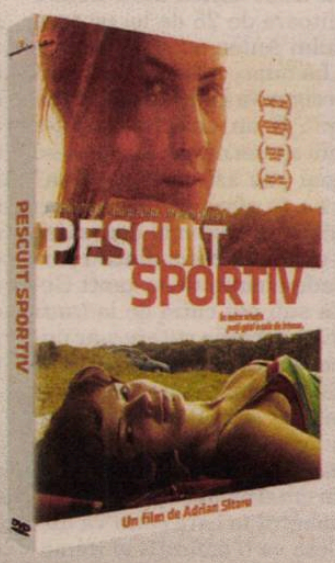

8 februarie
Undeva la Palilula
4 premii naționale și internaționale 2012

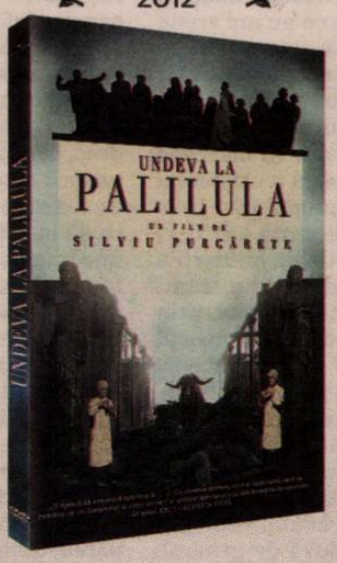

15 februarie
Ursul
2 nominalizări naționale și internaționale 2011

preț special
ziar + DVD
14,99 lei

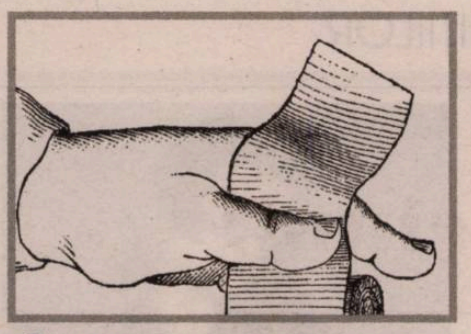

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Divertisment la TV, dar și pe Internet, în 2016

În ultimele zile, știrile despre Kanal D lider de audiență în *prime-time,* cu sau fără *Bahar,* noul serial turcesc, se înmulțesc. Sub ele se ascunde faptul că producțiile cu potențial ale Antenei 1 și PRO TV nu au intrat încă în grilă. Ce ne așteaptă din primăvară? Dar din toamnă?

Ianuarie și februarie sînt considerate luni „moarte" din punctul de vedere al televiziunii, fiindcă veniturile din reclamă sînt foarte mici, la fel cum vara, nici banii din publicitate și nici publicul nu se înghesuie la posturile TV. De aceea, producțiile scumpe și cu rating mare se concentrează în perioada martie-mai sau septembrie-decembrie. Chiar dacă performanța Kanal D merită să fie consemnată, situația se va schimba odată cu intrarea în grilă a show-urilor de primă mărime.

La PRO TV, *Românii au talent* debutează cu un juriu schimbat, care îl include pe arhetipul PRO, Florin Călinescu. Problema juriilor de *talent show*-uri din România era lipsa unui mascul alfa sclipitor, gen Simon Cowell, iar la ultimele sezoane din *Românii au talent,* în această postură ad-hoc a intrat, vrînd-nevrînd, Mihaela Rădulescu, care a sărit peste cal cu declarații homofobe sau rușinarea publică a unei concurente foarte tinere, un pic grăsuțe. E de văzut ce se va întîmpla cu Călinescu în juriu, mai ales spre sfîrșitul sezonului, cînd se va intra în live. Andi Moisescu și Andra se vor vedea mai puțin, dar dinamica juraților ar putea face sarea și piperul emisiunilor. Și, în funcție de Mihaela Rădulescu, și ale tabloidelor.

PRO TV mai pregătește, dar pentru toamnă, *Survivor.* Adică show-ul creat de Mark Burnett care a consacrat ideea de *reality* grandios, cinematografic. Problema e cum va fi realizat acest format în România. În lipsa informațiilor oficiale, vom consemna zvonurile că e vorba de o variantă turcească a producției, cu costuri inevitabil reduse, lucru dat de dimensiunile pieței din România.

Tot la PRO TV ar fi de consemnat și traseul scurt al lui *Deschide ochii.* Un serial cu Victor Rebengiuc ca protagonist, ambițios raportat la ceea ce se întîmplă în grilele televiziunilor românești. E vorba însă de un proiect din 2013, de pe vremea cînd Adrian Sârbu era încă boss-ul televiziunii PRO, care nu va avea urmări în grilă.

Nici una din emisiunile-hit ca *Vocea României* sau *Master Chef* nu și-a epuizat potențialul, așa că acestea vor apărea în momentul cuvenit pe ecran.

La Antena 1, informațiile oficiale se referă la *Chefi la cuțite,* un format culinar mai recent, care a fost difuzat în Germania și Israel și are însușirea de a opune ceea ce la alte emisiuni se numește juriu. Bucătarii Iadului, Bontea, Scărlătescu și Dumitrescu, vor avea poate mai mult succes bătîndu-se cap în cap decît umilind concurenții. În rest, Antena Group pare a se concentra pe relansarea Euforia, redenumită Happy Channel, care va intra în emisie în noua formă pe 8 martie, cu Ruxandra Ion (ex-Acasă) ca gestionar al conținutului. Înapoi pe Antena 1, hituri ca *Ham talent* sau *Te cunosc de undeva*

nu pot lipsi din sezoanele următoare.

Așa cum am scris deja, *entertainment*-ul se concentrează în 2016 pe cele două posturi lider din România. Kanal D obține rating-uri bune cu emisiunile tabloide de *access* și *late night* (înainte și după *prime-time*-ul dintre orele 19 și 23) și seriale turcești și, deocamdată, nu a anunțat vreo producție de divertisment majoră. Prima TV e în insolvență, iar TVR, dacă mai conta în piață, e ocupat cu măsuri de criză și imprecații despre taxa TV.

Cam acesta sau atîta e divertismentul care se va putea vedea pe posturile românești, în 2016. În chip de cititori ai *Dilemei vechi,* s-ar putea să vi se pară o afacere ieftină și vulgară, ceea ce e absolut normal. Publicul pretențios a migrat de multă vreme către canale de nișă și platforme online, ca dovadă multele comentarii pe care le-a stîrnit lansarea Netflix în România, la începutul lui ianuarie. Deși oferta celebrului serviciu de *video-on-demand* e mult mai redusă în România decît în SUA (aproximativ 500 de lungmetraje, de zece ori mai puțin decît în țara de proveniență), merită să cheltuiți cîțiva euro, în primul rînd pentru seriale ca *Breaking Bad* sau *Orange is the New Black.* Dacă acestea sau filmele de ficțiune vi se par puține, documentarele sînt destule și premiate. *McCullin* e probabil filmul definitiv despre viața celui mai cunoscut fotojurnalist de război din SUA, *What Happened, Miss Simone?* e nominalizat la Oscar anul acesta, iar *Best of Enemies* e povestea unui meci faimos între doi intelectuali de stînga și dreapta din SUA, Gore Vidal și William Buckley Jr., în contextul dezbaterilor electorale din 1968.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

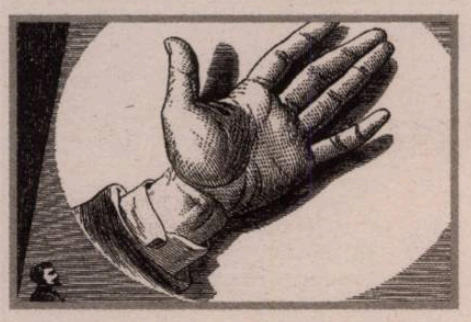

Adina POPESCU

portrete din mers

Amintiri de familie

Mă întreabă tatăl meu într-o zi ce am de gînd să fac cu tabloul cu bunică-mea, după ce el n-o să mai fie. E un portret pictat prin anii '60 de un pictor nu chiar obscur, care există prin cataloage alături de alții din generația lui, însă nu foarte bine cotat, pentru că a pictat mult și corect, fără o originalitate ieșită din comun. Totuși, acest tablou mi se pare urît și nerealist – bunică-mea e idealizată, nu prea seamănă cu cea reală, din amintirile mele, este o doamnă în jur de 50 de ani, ușor infatuată, golită de orice altă expresie. Am senzația că pictorul a vrut să o facă mai frumoasă decît era și nu i-a ieșit. O recunosc, însă, după mărgelele albastre pe care le purta la gît și pe care le-am văzut de cîteva ori, în realitate, cînd eram copil. Ce aș putea să fac cu tabloul? Nu mi-am pus această întrebare, pentru că m-am ferit de discuții de tipul „după ce eu n-o să mai fiu" pe care încep să le inițieze oamenii după ce trec de 60 de ani. Într-un fel sînt firești, acceptarea și anticiparea momentului final, după o anumită vîrstă, devine o atitudine sănătoasă. Cu toate acestea, e aproape imposibil să nu te lași cuprins de un sentiment de tristețe și de neputință. Din păcate, chiar n-aș avea ce să fac cu bunica… În nici un caz n-aș atîrna-o pe perete, așa cum e acum, în sufrageria părinților mei. Pentru că nu-mi plac tablorile, acest gen de tablouri, și nu s-ar „potrivi" cu nimic, cu nici un alt element din viața mea. Ar fi doar o femeie străină și neinteresantă, din trecut, care m-ar urmări cu privirea. „Ai putea să o vinzi, ai lua o mie de euro pe ea…", zice taică-meu cu o jumătate de gură. Cum s-o vînd pe bunica?! Ar fi chiar mai rău decît s-o țin undeva, printr-o debara unde se va umple de praf. Pentru că nu am vreun răspuns, tot ce-mi doresc este ca această decizie să fie luată într-un moment cît mai îndepărtat. Îmi dau seama, totuși, că amintirea bunicii dăinuie și datorită acestui portret nereușit, că obiectele nu sînt altceva decît o coadă a existenței umane. Și că foștii lor proprietari „trăiesc" cumva în prezent datorită lor.

Am moștenit o cutie de bijuterii a unei mătuși îndepărtate, tanti Geta. Am purtat-o cu mine prin toate casele în care am locuit. Are capacul legat cu sfoară, o sfoară veche, galbenă, aproape destrămată. Țin în ea tot felul de fleacuri și o deschid arareori. Totuși, nu m-am gîndit niciodată să o arunc, pentru că a fost a lui tanti Geta. N-am cunoscut-o, a murit cu mult înainte de a mă naște eu. Din cîte știu, a avut o viață plină și aventuroasă – văduvă de general, mort pe cîmpul de luptă, în Primul Război Mondial, damă de onoare a reginei, femeie cu influență în perioada interbelică, bănuită că ar fi fost amanta patriarhului (tot de la ea am avut la un moment dat și niște moaște, însă cu ele a fost mai simplu: le-am donat unei biserici). A murit săracă și senilă, într-o cămăruță de pe strada Paris, unde tatăl meu, copil fiind, o vizita uneori. Își amintea și cutia respectivă – de acolo scotea tanti Geta o bancnotă fosnitoare de 25 de lei pe care i-o dădea micului Anton ca să-și cumpere bomboane. La mine, cutia a ajuns fără nici un ban, desigur, în calitate de „amintire de familie". E un obiect care mi-e drag, deși nu-mi spune nimic. Mă gîndesc uneori: cine mai știe azi de tanti Geta? Ce s-a ales de ea, în afara pietrei funerare de la Bellu? Doar eu o mai pomenesc uneori atunci cînd mut cutia dintr-o parte în alta. „Unde e cutia de la tanti Geta?", „Ce caută sub pat cutia de la tanti Geta?", „Vezi că fotografia cutare s-ar putea să fie în cutia de la tanti Geta!" Etc. Astfel, tanti Geta rămîne o prezență constantă în casa mea și în lumea celor vii. Ca și cum s-ar agăța de viața interesantă pe care a avut-o și de care nimeni nu mai știe nimic prin intermediul cutiei de bijuterii. În momentul în care cutia va dispărea, tanti Geta va fi definitiv și iremediabil uitată.

De la cealaltă bunică a mea, care era croitoreasă, păstrez două dintre rochiile pe care mi le-a cusut în liceu. Desigur, nici una dintre ele nu-mi mai vine, cea roșie chiar e ruptă și i-am pus un petic. Amîndouă stau curate și călcate pe umerașe, în șifonier. Pretextul pentru care le țin este că le voi folosi odată ca model pentru alte rochii. Aiurea! Le țin pentru că nu-mi vine să le arunc, pentru că mi-e teamă că, dacă aș face-o, o parte din amintirea bunicii, cea mai dragă dintre toate, ar muri pentru totdeauna. Mă uit cîteodată la tivurile însăilate cu mîna și senzații, *flash*-uri din copilărie îmi revin în minte – mașina de cusut, bolduri le împrăștiate prin toată casa de la Cluj, centimetrul pe care îl purta la gît și cu care îmi lua măsurile. Mai păstrez de la ea și un pulover. „Sobița" îi spunea, pentru că îi ținea de cald iarna. Îl port prin casă, tot iarna, și aș putea să jur că, după ce a fost spălat de zeci de ori, încă păstrează mirosul ei.

De cele mai multe ori, obiectele, chiar și unele banale, înseamnă mai mult decît povești, sînt rămășițe ale celor plecați dintre noi. Astfel, ei supraviețuiesc uitării, iar moartea nu ți se mai pare ceva implacabil, devine cumva mai duioasă.

Ana-Maria SÎRGHI

Pentru o reabilitare a rugăciunii

Mi s-a întîmplat adesea, în lungi discuții cu oameni care îmbrățișează sincer ateismul, să mă lovesc – după cum este și firesc – de o rezistență teribilă la adresa rugăciunii. Fie i se reproșează lacrima în exces, patetismul duios și afectul fără discernămînt, fie este învinuită de mercantilism. Adică, notează ei, bine-credincioșii se așază în genunchi pentru bani, case, mașini, succese la examene și alte asemenea nebunii pămîntești. De nici una dintre zguduitoarele acuzații nu mă voi ocupa aici. Ele fac parte din peisajul nostru autohton, mereu animat de extreme și dîrz în fața dilemelor de orice fel.

Însă, pe lîngă aceste situații incorigibile, mai există o categorie de oameni cu care țes greu o punte de legătură. A intelectualilor care se ocupă *rece* cu divinitatea. De la construcții arborescente și demonstrații serioase, Esența este oriunde altundeva, dar nu în spațiul smerit, umil, „sărac" al rugăciunii. De acea, cînd le pomenești despre nevoia sau dorința de a te ruga, îți livrează un surîs înțelegător, un chip care îngăduie din amabilitate devierile tale vioaie. A căuta prin cărți vechi și manuscrise e o îndeletnicire înaltă, a practica rugăciunea în biserică ține de oamenii simpli, care nu au acces la marile laboratoare ale gîndirii. În plus, expresii ca „mă apropii de Tine cu nevrednicie", „șterge fărădelegea mea", „risipește tulburarea sufletului meu" par desprinse din Evul Mediu cu a cărui întunecime secolul 21 nu mai are nimic de împărțit. Raportul acesta de inferioritate conține ceva care indispune cetățeanul ahtiat după starea de bine. Desigur că nici limba primelor veacuri creștine nu mai poate găsi ecou în sufletul tînărului sedus de gadget-uri. Dar nici nu-i înțelept a refuza întîlnirea cu Dumnezeu pe motiv că, secole la rînd, nu a îndrăznit nimeni să facă un *update* Psalmului 50, rugăciunilor Sfîntului Vasile sau Paraclisului Maicii Domnului. Întîi că la textele sacre nu se umblă cu nesocotință. Și 2), tradiția conservă un spirit care nu-i neapărat al modelor vremii – după cum lesne constată unii –, ci mai degrabă al unui timp veșnic care permite nuanțe, finețuri, subțirimi. Să te situezi prost în acest timp e păgubos pentru tine și-i poate sminti și pe alții.

Dar să nu ne depărtăm de subiect. De fapt, compania cui căutăm prin rugăciune? Încerc să-I schițez un portret citînd din autori care înaintau pe un oarecare drum al lămuririi. „Lumină fără de început și pururea fiitoare, în Care nu este mutare sau umbră de schimbare", se spune în rugăciunea către Dumnezeu-Tatăl. „(...) Cel ce ești din Lumina cea cu trei străluciri Care luminează lumea", I se adresează Sfîntul Simeon Noul Teolog. „Ipostasa cea de necuprins", „Domnul minților imateriale", „Făcătorul Îngerilor", „Creatorul celor mai presus de lume și din lume" – am găsit în Acatistul Sfîntului Nume al lui Iisus scris de Mitropolitul Teolipt al Filadelfiei. Și, din rugăciunea Sfintei Jertfe: „(...) că Tu ești Dumnezeu negrăit și necuprins cu gîndul, nevăzut, neajuns, pururea fiind și același fiind (...)." În fața acestor firave descrieri, mintea se minunează și tace. Pășim într-un loc al contemplației, căutînd a ne lega, măcar pentru cîteva minute, de veșnicie. Nu doar superlativele impresionează, ci mai cu seamă senzația de înfiorare care se degajă. Cum să transpui în lut această realitate? Și, mai ales, cum să ceri noroc la Loto, căsnicie avantajoasă și poziții de *top management* Celui în fața căruia stau „mii de arhangheli și zeci de mii de îngeri, heruvimii cei cu ochi mulți și serafimii cei cu cîte șase aripi, care se înalță zburînd..."? Dezmierdările lumești pălesc în fața acestui interlocutor.

Nu zic că rugăciunea nu rezolvă și situații concrete de viață sau că trebuie să le ignorăm cu superioritate ca să ne dedicăm în totalitate imaterialului. Doar ele adaugă piese în propriile noastre puzzle-uri și ne alcătuiesc destinul. Fără aceste probe nu ne-am numi oameni. Totu-i să vedem și ce se ascunde în spatele momentelor de deznădejde în care I-am cerut Lui ajutorul. Părintele Sofronie Saharov pare să fi găsit o explicație plauzibilă: „Acum, din experiența propriei mele vieți, eu știu: El însetează după desăvîrșirea noastră (...). Dacă noi nu ne vom depărta de El nici chiar în cea mai de pe urmă a noastră pustiire de către vrăjmași, El neapărat va veni. Biruiește – El, nu noi. Însă biruința ne-o va atribui nouă, pentru că noi am suferit" *(Vom vedea pe Dumnezeu precum este,* p. 82).

***Ana-Maria Sîrghi** este jurnalistă de radio.*

Emil BELU

Un vagabond la porțile sublimului

Înalt și deșirat, cu părul lung, negru, revărsat peste umeri, ochii mari, adînci, fața suptă ca după un post prelungit – pare un sfînt coborît dintr-o icoană bizantină în inima orașului. Strada – nici nu se putea altfel! – poartă nume de sfîntă: Sainte-Catherine.

Nu-ți întinde șapca numai pentru a-i arunca cîțiva gologani. Nu. El nu respectă legile breslei din care face parte. Iubește conversația și încearcă să-ți răsplătească omenia: un creion tocit, un ac de cravată ruginit, insigne de toate formele și culorile, amulete și tot felul de drăcovenii din lemn, metal, plastic, fără nici o utilitate aparentă.

Plin de proiecte ce se vor puse în aplicare, el are idei originale privind reconstrucția acestei lumi. Mîndru de obîrșia lui – un spațiu încărcat de istorie și cultură din bazinul mediteranean –, îmi oferă o monedă avînd în exergă cîteva litere grecești, greu de de identificat. Convins că mi-a făcut o bucurie, trece la amănunte: anul emiterii monedei, echivalentul în aur, furată bineînțeles dintr-o renumită colecție numismatică – baliverne înșirate pe nerăsuflate. Amestec de vagabond și cerșetor, de om trădînd o anumită instrucție, dar și posesorul unui colorat vocabular de cea mai pură mahala, atrage ca un magnet trecătorii. Tot timpul este înconjurat de curioși, în general turiști ce „curg" purtați de fluviul uman, zăgăzuit cu greu, de o parte și de alta a străzii, de șirul nesfîrșit al magazinelor. Fiecăruia îi spune cîteva cuvinte pe limba lui (meseria l-a făcut poliglot), înmuindu-i inima și deschizîndu-i portmoneul. Adesea le amintește nume sonore sau scrieri nemuritoare din țara lor, obiceiuri și întîmplări, împănate din belșug cu elemente din bogata-i imaginație. Dacă te-a prins în mrejele povestirii, cu greu te desprinzi de lumea adunată roată în jurul lui. Pentru cei cîțiva blonzi cu ochi albaștri care îl fotografiază din toate unghiurile posibile, bănuindu-le obîrșia, abandonează mitologia greacă, unde e *acasă*, atacînd subiecte lunecoase: *Cîntecul Nibelungilor, Kalevala,* legende atît de dragi nordicilor. Pentru cei cîțiva „colorați" cu identitate mai greu detectabilă, o ia pe ocolite pînă le atinge coarda sensibilă, făcîndu-i să arunce cîțiva gologani în cutia ponosită a unei mandoline, instrumentul predilect al conaționalilor. Are tehnici adaptate oricărei situații.

> *„Unicul mod de viață care merită să fie trăit."*

M-a atras de cum l-am văzut. Am avut întotdeauna înțelegere pentru acești umili, năpăstuiți ai soartei, cutreierînd orașele și dînd ocol lumii. Trotuarul le-a fost școală, iar aventura spre zări necunoscute – o sfidare adusă obîrșiei. Doldora de idealuri, îți strecoară infuzia de optimism făcîndu-te să crezi că viața poate continua pe cele mai degradante trepte. Utopiile pe care le debitează într-un ritm infernal îi salvează de la prăbușire.

Nu împărtășesc întru totul ideea unui ilustru vagabond – *„vagabond de génie"* îl numește Edouard Raydon, într-un studiu biografic –, Panait Istrati, că, în realitate, „vagabondajul e unicul mod de viață care merită să fie trăit". Dacă ar fi așa, s-ar umple lumea de veșnici rătăcitori. Dar brăileanul care a vînturat lumea știa ce spune, simțind pe propria-i piele aspra experiență a aventurii. A fost și el purtat de acel val al „declasării și uitării de sine", val ce te duce aproape întotdeauna spre larg și foarte rar spre țărm. Îți trebuie putere de detașare, trebuie să simți streangul rece al morții în jurul gîtului și, disperat, să-ți implori semenul care, întîmplător, se poate numi chiar Romain Rolland.

Nu l-am mai văzut de multă vreme pe prietenul meu din colțul străzii. De cîte ori aveam drum în acea parte a orașului, treceam prin fața magazinului unde, de obicei, își făcea veacul. Parcă l-a înghițit pămîntul. Intrasem la bănuieli – aspra iarnă canadiană ar fi putut să-i fie fatală. Aproape îl uitasem, cînd – surpriză! – dau de el peste cîteva luni, la locul știut, într-o zi toridă de vară. Ce s-a întîmplat cu tine?

Cu ce am agonisit, mi-a explicat, am reușit să-mi vizitez părinții și prietenii din Grecia, țară pe care aproape o ștersesem din memorie. Am încercat să rămîn alături de ai mei, de rude, de prieteni, dar mi-a fost imposibil, cu toată căldura și înțelegerea cu care m-au înconjurat. Nu mai era locul meu acolo. Eram străin în țara mea. Am chibzuit îndelung, analizînd toate variantele posibile. Ultimele nopți petrecute acolo au fost un lung coșmar. Decizia a fost fără echivoc: mă întorc pe pămînt canadian, într-o ultimă încercare de salvare. Singurul amănunt pe care îl cunoștea despre mine era etnia. Am rămas uimit cînd, la despărțire, mi-a șuierat printre dinții rari, îngălbeniți de tutun, un fel de epitaf ce se încrusta adînc în asfaltul încins al străzii:

– Știi ce i-a scris Nikos Kazantzakis, cretanul meu, lui Panaitakos, românul tău?

– Nu – i-am răspuns.

– „Vino la mine, frate Panaitaki, să schimbăm lumea."

Luminițele ivite în ochii istoviți erau semnul speranței. Departe de țărmul însorit al Mediteranei, nădăjduia într-o lume plăsmuită asemenea idealurilor în care credea. Deșertăciuni ce lungesc agonia.

***Emil Belu** este scriitor și trăiește în Canada.*

Adina POPESCU

Cu rucsacul în spate, prin București

– despre cum poți să fii călător prin propriul tău oraș –

Pipera – șoseaua Petricani – lacul Plumbuita – mînăstirea Plumbuita – canalul Colentina – lacul Fundeni – insula Fundeni – cartierul Ostrov – Piața Delfinului. Aproximativ zece kilometri, patru ore în pas de plimbare, pe timp însorit de iarnă, nu există marcaj.

Cînd eram copil, apoi adolescentă, mă fascinau scurtele descrieri ale traseelor montane, din ghidurile turistice. Citindu-le, încercam să-mi imaginez locurile – culmi, șei, văi și cabane, gradul de dificultate, ce ți se putea întîmpla pe drum. Nu mi-am imaginat că pot exista astfel de „trasee" prin propriul tău oraș, pe care crezi că-l cunoști atît de bine. După prima mea „tură" de București, m-am lămurit – de fapt, nu știu mai nimic despre orașul meu. Este doar acel oraș de care te simți deseori îmbîcsit și din care îți dorești doar să evadezi.

O discuție despre (re)definirea spațiului în care locuim poate fi aici necesară. Un spațiu care se schimbă în permanență, se modifică odată cu trecerea timpului. Pentru cei mai mulți dintre noi, orașul înseamnă doar drumurile noastre zilnice, cu mașina, cu tramvaiul sau cu metroul. Uneori, cu bicicleta, dar nici atunci cînd traversezi cu ea orașul nu prea ai timp să casti gura. Apoi, mai înseamnă vecinătatea: cîteva blocuri, o parcare, magazinul de la colț. Orașul poate să mai însemne și teatre, cinematografe, cluburi, cafenele, însă acestea sînt niște spații în sine, ar putea fi oriunde în altă parte. Dincolo de aceste fragmente de oraș, Bucureștiul în sine, ca ansamblu, devine pentru noi toți invizibil.

Vă voi povesti despre o călătorie de cîteva ore prin propriul meu oraș. Cînd m-am întors, m-am simțit ca și cum aș fi revenit acasă de pe meleaguri exotice și îndepărtate. Și, în același timp, familiare.

Grupul ține de cald

Ne-am întîlnit la ora 12, la ieșirea de la metrou din Pipera. Pînă pe la fără un sfert erau doar cîțiva oameni, oarecum năuci, pentru că nu știau la ce să se aștepte, însă echipați ca pentru o excursie adevărată – încălțăminte și geci sport, ruscacuri mici și compacte în spate, cu buzunare exterioare pentru sticle cu apă. Cîțiva aveau chiar bocanci de munte și pantaloni din fîș ca să se ferească de noroaiele dezghețului din februarie. Aparate foto profi, atîrnate la gît. La 12 fix, mai multe grupuri au început să se reverse pe gura de la metrou. Cei mai mulți se cunoșteau deja, se strigau unii pe alții, se salutau, băieții dădeau noroc cu organizatorul turei. Ne-am trezit că sîntem 130 de oameni. Atmosfera mi-a amintit de plecările matinale din Gara de Nord ale școlii de ghizi din care, la un moment dat, am făcut parte. Spre Piatra Craiului sau spre Apuseni. Același entuziasm molipsitor, drumul care ne aștepta era o promisiune. Apoi, mi-am reamintit că eram, de fapt, în București și că urma să vizităm un segment din salba de lacuri de pe rîul Colentina.

Media de vîrstă – 30 de ani. Tatăl meu, 67 de ani, și încă cîțiva ridicau un pic media de vîrstă. Însă spre deosebire de el, erau oameni de munte, o doamnă cu părul alb avea pe rucsac egida unei asociații ecologice – „Arcul carpatin" – și un steag tricolor. Studenți și proaspeți absolvenți, de Geografie, de Geologie, de Istorie, de Litere. Oameni care veniseră singuri, femei și bărbați, de diferite vîrste. Cupluri care se țineau de mînă și se sărutau la răstimpuri. Găsti de tineri care în timp ce mergeau depănau amintiri din acelea cu „Mai ții minte cum a fost cînd ne-a prins viscolul la Bîlea?". Amatori de *selfie,* cu stick. Cîțiva străini care habar n-am cum de ajunseseră într-un tur care nu există în nici un ghid turistic. Probabil că au fost aduși de prietenii lor bucureșteni.

Ne-am pornit la drum, într-un soi de monom dezorganizat. Pe trotuar, pe marginea străzii, trecînd pe lîngă clădirile urîte de birouri care au împînzit cartierul Pipera, traversînd pe la trecerile de pietoni, oprind un convoi de mașini ce se deplasau în ritm de week-end, cu șoferi surprinși – unde naiba se duc ăștia? Puteam să o punem de-o manifestație. De un protest ad-hoc. Însă scopul nostru era drumul în sine, călătoria. În momentul în care faci parte dintr-un grup de oameni care merg pașnic în aceeași direcție, doar ca să ajungă împreună la un capăt, capeți o senzație de confort. Optimismul grupului e molipsitor. Îți golești capul de gînduri și mergi.

Ne atrage atenția o chitară roșie, de copil, abandonată pe gheață.

Eu și tatăl meu nu cunoșteam pe nimeni, însă am simțit de la bun început că facem parte din grup și am intrat într-un ritm al lui. Și cum o călătorie, oricît de banală ar fi ea, nu e decît o extensie a unor alte călătorii trecute și viitoare, am prins din zbor frînturi de conversații despre planuri de a merge la Mălăiești, pe Glăjerie, și despre cum arată acum cabana, despre o noapte de pomină de la cabana Podragu, despre un prieten care nu „și-a mutat anatomia" în această tură, pentru că a luat-o pe un alt drum, pe Take Ionescu, despre visul unei ture cu bicla între Vadu și Portița sau poate mai departe, pînă la Sulina, „însă merge la vară, cînd e cald, te mai oprești și mai faci o baie, altfel n-are nici un rost", despre cum s-au jurat unii că nu mai calcă în Vamă și n-au mai călcat, deși „au copilărit" în 2 Mai. Dar și alte frînturi de discuții despre filme, despre cărți, despre ultimele apariții de la Polirom sau despre nu știu ce spectacol de teatru. La finalul excursiei, tatăl meu mi-a spus că acel grup i-a redat o speranță pe care o pierduse – că, de fapt, trăim într-o societate mult mai normală decît credem.

Am și acum în minte imaginea grupului înșirat pe aproape un kilometru pe șoseaua Petricani, un drum banal de oraș pe unde am trecut de nenumărate ori cu mașina fără să-i acord nici o atenție. Și zumzetul de voci care se ridica deasupra lui, în acel soare neașteptat de cald de februarie.

Arhiva de geografie

Nu este o organizație sau o instituție. Este un singur om care a organizat turul și pe care îl cheamă Andrei Ionel. Și care are un blog de turism geografic. A început să conceapă și să organizeze astfel de trasee prin București din octombrie anul trecut, însă după o lungă perioadă de cercetare în care a bătut orașul la pas, a făcut fotografii și a scris. Andrei a absolvit Facultatea de Geografie și lucrează ca meteorolog. Tururile sînt gratuite, cine vrea poate să-i cumpere cartea în format electronic, un prim volum. Visul lui este să-și vadă cartea tipărită. Deja s-a apucat de volumul doi.

Din cînd în cînd oprește grupul și strigă „Pauză". Adună oamenii în jurul lui și începe să le povestească, își ia în serios rolul de ghid, fără a fi însă intruziv, fără a-ți împuia capul cu informații ca să-ți arate cît e el de documentat (și este). E mai degrabă acea călăuză necesară fără de care grupul va unui om pasionat de ceea ce face, capeți încredere că la un moment dat aceste lacuri vor fi și altceva decît o groapă de gunoi a orașului, că dacă și mai mulți oameni se vor aduna la răstimpuri pentru a vizita obiective turistice inexistente, ele în cele din urmă se vor materializa de la sine. Sau, cel puțin, vor exista din nou în memoria orașului.

Plumbuita

O luăm pe malul drept al lacului Plumbuită, deja în zare se văd blocurile din Colentina. Nu mi-aș fi imaginat că Pipera este, de fapt, atît de aproape de Colentina, peste lac. Mergem pe o alee mărginită de case amestecate, vile și maghernițe. Cele mai urîte dintre ele se află pe Intrarea Aspirației. Lacul e pe jumătate secat, apa a fost oprită la stăvilarul de la Herăstrău, pentru a se împiedica, pe timp de iarnă, eroziunea malurilor. Maluri care au un tiv de gunoaie ce se revarsă și peste suprafața de apă înghețată de la margine. Ne atrage atenția o chitară roșie, de copil, abandonată pe gheață. Un băiat din grup coboară pe lac și o ia ca amintire.

Peisajul e unul incert, de final de iarnă, de început de primăvară. Traversăm un pod asemănător cu cele din parcul Herăstrău și ajungem destul de repede pe insula Plumbuita, făcîndu-ne loc pe o potecă cu aspect de WC public. Găsim o ruină cu o fostă destinație destul de obscură – terasa unei cofetării sau a unui restaurant. Cîțiva din grup se urcă pe o scară care nu duce nicăieri.

Am ajuns de mai multe ori în parcul Plumbuita, însă niciodată nu mi-a trecut prin minte să vizitez mînăstirea din secolul al XVI-lea. Se pare că numele de Plumbuita i se trage de la Matei Basarab, care, avînd nevoie de ghiulele în timpul luptei, a dat la topit acoperișul din tablă de plumb al mînăstirii pentru a le fabrica. Însă mai sînt și alte legende. Ceea ce din nou nu știam este că are fortificații. Mînăstirea propriu-zisă e o incintă mică, cu pereți din cărămidă, alții văruiți în alb și cu un cor bisericesc care se aude discret din difuzoare. Preotul deschide biserica și dă explicații grupului, poposim aici pentru o vreme. Grupul rontăie covrigi și sandviciuri aduse de acasă, în rucsac. Cîțiva vegetează pe bănci la soare. Trei fete găsesc o alee în afara mînăstirii și încep să sară coarda.

Străbatem aleile amenajate ale lacului, unde apar desene cu creta pe asfalt, ale copiilor, din ce în ce mai aproape de zgomotul traficului din Colentina. Se vede chiar și Mc-ul de pe pod, un avanpost al civilizației citadine. Ne amintim că sîntem, totuși, în București, iar casele noastre, deși ni se par acum îndepărtate, sînt, de fapt, la doi pași.

Fundeni și „viața dă underground"

Trecem de un stăvilar, apoi, pe sub un pod, descopăr rîul Colentina, despre a cărui existență credeam că e doar un mit. Mergem de-a lungul canalului aproape un kilometru și mi se pare straniu – seamănă perfect cu orice curs de apă extrem de pitoresc și de valorificat din punct de vedere turistic din capitale precum Paris, Amsterdam și Berlin. Maluri înierbate, copaci de-o parte și de alta, apă vălurită, puțin murdară, chiar cu un iz romantic. Văd și un cuplu de îndrăgostiți pe mal, cît se poate de clasic – el lungit pe spate, pe bordura de beton, cu capul în poala ei, ea mîngîindu-i părul, netulburați, în lumea lor. Observ și cîteva blocuri noi, cochete, cu trei etaje, care mă încîntă – mi-ar plăcea să locuiesc aici.

Însă după doar două sute de metri intrăm într-o altă lume, în „țigănie", mahalaua profundă. Andrei ne anunță că nu vom mai putea urma malul apei și că va trebui să o luăm pe ocolite ca să ajungem în Pantelimon. Malul apei este asimilat de-acum gospodăriilor încropite, mizeriei, sărăciei. O casă alcătuită din trei ziduri care stau să se dărîme are drept acoperiș un munte de gunoaie unde trăiesc patru cîini, o pisică și cîteva găini. Proprietarul „casei" a ieșit la poartă și ne întinde mîna. Doar alți locatari ceva mai înstăriți (și cu burtă) se miră de adunarea noastră: „Or fi de la MISA, de la Bivolaru!", zice unul. „Nu, că ăia se adună pă Lacul Tei!" Unul dintre ei trage o concluzie: „(Ei) vrea să vadă care e viața dă underground!" O babă se crucește: „Ce faceți aicea, maică?" Îmi dau seama că locuitorii majoritari ai Bucureștiului se aventurează rar prin aceste locuri și, cînd ajung, sînt priviți ca o specie exotică. Trăim în orașe paralele, fără să ne dăm seama. Pe strada Peisajului, la ferestrele fără geamuri ale unei vile neterminate, își fac apariția chipurile curioase ale unor plozi părăsiți. La nici 50 de metri sînt blocurile comuniste din anii '70 ale Colentinei. De ce „peisaj" au parte acești oameni? De o mare de gunoaie ale căror talazuri se scufundă, odată cu oamenii pe care îi adăpostesc. Pe strada Atleților, două fetițe stau pe un pled întins direct pe asfalt și se joacă cu niște păpuși dezmembrate.

Ajungem din nou la gîrlă, cîțiva pescari de ocazie își aruncă undițele printre PET-uri. Lacul Fundeni, un lac neamenajat și necunoscut bucureștenilor, se deschide în fața noastră și îți dă o senzație de eliberare. Mergem pe o potecă pînă pe insula Fundeni – o suprafață netedă acoperită de iarbă înaltă și uscată, ca un fîn. De-a lungul malului, stufăriș și tufe de măceș și un vechi șirand cu îngrăditurile lui, în părăsire de zeci de ani. În mijloc, ruina unei foste discoteci. Insula are o atmosferă tarkovskiană, îți dă o senzație de capăt de oraș și de lume. În zare se văd blocurile socialiste din Panteliomon, circul foamei de la Delfinului, casele din Doborești. Ești în București și, totuși, atît de departe de el. Ai senzația că ai străbătut evuri și că ai traversat mii de spații în timp doar pentru a ajunge aici și a privi de pe o insulă uitată, într-un apus de februarie, cum un tren gol personal, care tocmai a plecat din gara București-Obor, trece podul de peste lacul Fundeni și se îndreaptă spre mare.

Cu ochii-n 3,14

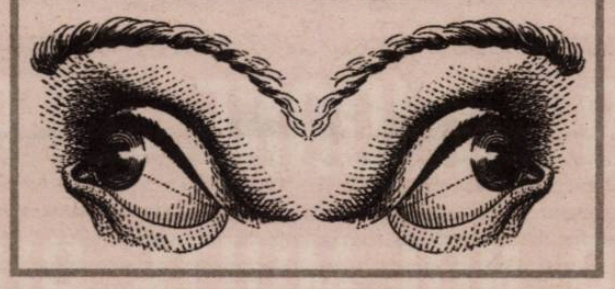

S-A ANUNŢAT, ÎN MOD OFICIAL, CĂ A FI PLAGIATOR NU ÎNSEAMNĂ A AVEA CETĂŢENI MAI FERICIŢI CÎND TRECI PE LÎNGĂ FORMA EXTERIOARĂ

■ S-a anunţat, în mod oficial, dispariţia rinocerului negru din Africa de Vest. (**M. C.**)

■ După ce, conform CV-ului său, a absolvit Facultatea de Drept a Universităţii „Spiru Haret“ în chiar anul în care aceasta se înfiinţa, Bogdan Licu, procurorul general interimar, s-a dovedit a fi plagiat 1) proiectul de management în baza căruia a devenit membru al Consiliului Suprem al Magistraturii şi 2) teza de doctorat, coordonată de Gabriel Oprea, la Academia SRI. Pe contributors.ro, Gabriel Liiceanu rezumă astfel situaţia: „Un doctor plagiator al unui conducător de doctorat plagiator îi ia locul, aşadar, celui implicat în afacerea Girofarul. Senzaţia pe care ne-o dă această situaţie este că a fi plagiator a devenit o condiţie de avansare. Sau, măcar, că a fi plagiator nu înseamnă mai nimic. Că a plagia este, în tabla de valori a ierarhiilor din România şi a funcţiilor din stat, un fleac, un mizilic, un matrapazlîc, la care putem închide cu toţii ochii, de vreme ce, ca plagiator, eşti numai bun să iei locul cuiva intrat în vizorul DNA-ului“. (**M. C.**)

■ Vă puteţi imagina un alcool care să nu producă mahmureală? Chiar dacă pare greu de crezut că ar putea exista, Coreea de Nord susţine că l-a inventat şi că e făcut pe bază de ginseng. Lichiorul Koryo pare băutura-minune făcută pentru a avea cetăţeni cît mai fericiţi. (**A. M. S.**)

■ Ce poţi auzi pe stradă cînd treci pe lîngă anumiţi oameni: „Simt energia cum curge şi fiecare muşchi cum vibrează“, spunea o doamnă subţire, în negru, pe Dorobanţi. (**I. P.**)

■ La Liceul de fete „Regina Elisabeta“ din Craiova, cursul superior liceal între 1927-1931 menţiona ca obiecte de studiu, în ordine: *Religia, Limba română, Limba latină, Limba franceză, Limba germană (engleză, italiană), Limba elină, Istoria, Filosofia, Dreptul şi Economia politică, Geografia, Matematici, Ştiinţe fizico-chimice, Ştiinţe naturale.* Urmează aşa-numitele, azi, dexterităţi: *Desemnul, Muzica, Gimnastica,* dar şi *Purtarea şi Forma exterioară* ş.c.l. Şi n-a murit nimeni din asta. Din contra, aş zice. Unii au atins suta. Şi s-au stins de moarte naturală. (**R. M.**)

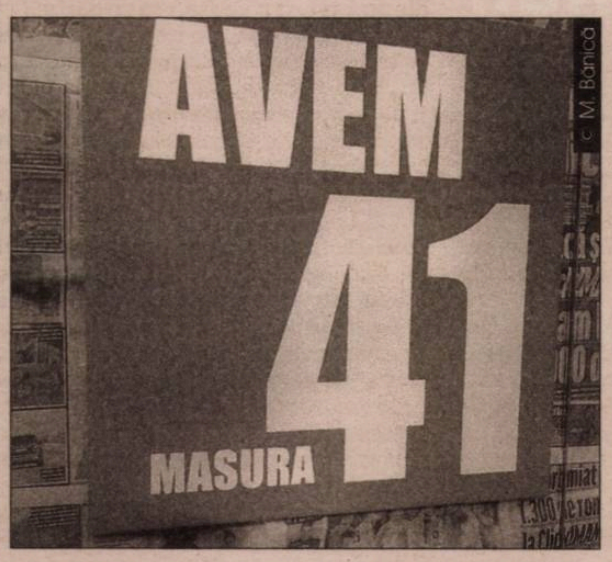

S-A ANUNŢAT, ÎN MOD OFICIAL (CÎT AM STAT LA COADĂ), CĂ TELEFONUL MOBIL ARE ÎN DOTARE O ICONIŢĂ ALIMENTARĂ

■ Pe tejgheaua Oficiului Poştal de pe Calea Victoriei, un flyer cu reclamă la brăţări magnetice. Timp de vreo douăzeci de minute, cît am stat la coadă ca să trimit o scrisoare, am studiat cu atenţie oferta: brăţările cică ar regla tensiunea, durerile de spate, durerile de cap, oboseala şi depresia. Cred că Poşta Română este, printre altele, o instituţie îndreptăţită să distribuie această reclamă. (**S. G.**)

■ Duminică dimineaţa, pe 31 ianuarie, un bărbat de 58 de ani din Detroit a murit la volan, pierzînd controlul maşinii, în timp ce urmărea pe telefonul mobil un clip porno. Poliţia a raportat că bărbatul nu purta pantaloni în momentul morţii. Nici centura de siguranţă. (**M. C.**)

■ Zilele trecute, Camera de Comerţ a Olandei a emis un document prin care recunoaşte în mod oficial Biserica Monstrului Zburător din Spaghete. Cultul promovează egalitatea între oameni. Pentru a-şi exprima credinţa, pastafarienii poartă strecurători pe cap, iar aceste vase apar reprezentate şi în documentele lor oficiale. Întrunirile sînt destinate, în principal, socializării. În mod obişnuit, pastafarienii se întîlnesc în biserici sau la anumite evenimente, mănîncă paste, beau bere şi discută aspecte ale religiei pe care o practică. Ei consideră că Raiul este un vulcan cu bere care are în dotare o fabrică de stripteuze. Ce ziceţi, ne convertim? (**A. P.**)

■ O ştire de-nceput de februarie: „Subofiţer SRI din Bucureşti reţinut pentru trafic de droguri. Voia «să facă mulţi bani». La flagrant avea asupra lui canabis şi o iconiţă cu Arsenie Boca“. (**L. V.**)

■ În anul 2013, o modificare a reglementărilor UE în materie de politici de siguranţă alimentară a dus la eliminarea unei legi germane din domeniu şi, odată cu aceasta, la dispariţia celui mai lung cuvînt al limbii germane: *Rindfleischetikettierungsüberwachungsaufgabenübertragungsgesetz* (legea delegării monitorizării etichetării cărnii de vită). (**M. P.**)

S-A ANUNŢAT, ÎN MOD OFICIAL, CĂ MUNCA UMANĂ TINDE SĂ FIE ÎNLOCUITĂ DE NIŞTE OBIECTE ÎNFĂŢIŞÎND TIMPUL

■ Într-o intersecţie mare şi aglomerată din Bucureşti prin care trec zilnic, am observat aşa: cînd în intersecţie apare şi „factorul uman“, concretizat în 2 (doi) poliţişti locali care fluieră în toate direcţiile, se blochează tot, trece fiecare cînd apucă, fără să mai ţină cont de culoarea semaforului ori de fluierăturile poliţiştilor; cînd nu intervine factorul uman, merge. Aşa că vin şi-ntreb: într-o epocă în care, tot mai mult, munca umană tinde să fie înlocuită de roboţi, nu putem să-i scutim pe cei doi de fluierături şi să lăsăm treaba pe seama semafoarelor? (**M. V.**)

■ Biblioteca Naţională a României răspunde actualităţii celei mai fierbinţi cu o expoziţie foarte interesantă: „Cărţi cu răspundere limitată: Lucrări publicate în detenţie în perioada 2010-2015“. Sper că va fi un hit! Căci aceste cărţi scrise de condamnaţi (sau în numele lor) doar ca să scape de nişte zile sau luni de arest sînt, altminteri, de negăsit. Nişte raritaţi. Aproape nişte obiecte unicat. Bine ar fi ca această expoziţie de volume contrafăcute, pseudoştiinţifice, această serie de pseudocărţi să circule apoi şi în alte biblioteci din ţară. Ele sînt o oglindă cît se poate de fidelă a sistemului de justiţie din România. (**M. M.**)

■ Cînd i-a vizitat Hassan Rouhani, preşedintele Iranului, italienii au acoperit statuile înfăţişînd nuduri, dar francezii au refuzat să scoată vinul din meniu. Respectă francezii alcoolul mai mult decît italienii arta? (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Azi, Tîrgovişte: Hibrid SRL, Argumentul Cultural SRL, Doct SRL, Filmul Nunţii SRL, Savoare SRL, Anas Haine Pentru Dumneavoastră SRL, Lemn De Foc SRL, Zece 0 Doi SRL, Folositor SRL, Proiect Frontal SRL, Noi Fraţii Petre SRL, Bun Şi Sigur SRL, Turnir SRL, La Păstorul Modern SRL, Furtunos SRL, Timpul Nostru SRL, Cocktail Şi Vise SRL, Purpurina Bubulina SRL, Om Norocos SRL, Sincer Com SRL, Poeme SRL, Transformă Banii SRL, La 10 Ouă SRL, Tot Universal SRL, Fabrica De Zâmbete SRL, Tehnologia Triunghiului SRL. (**D. S.**)

SUNTEM 19 MILIOANE DE ROMÂNI ȘI N-OM AVEA NOI MULTE AUTOSTRĂZI, DAR SIGUR AVEM 19 MILIOANE DE DRUMURI SPRE MAI BINE ȘI O REȚEA DE ÎNCREDERE CARE TE SUSȚINE ORIUNDE VREI SĂ AJUNGI.

Ai puterea să reușești pe drumul tău

Supernet™ 4G

Vodafone
Power to you

www.vodafone.ro

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **626** ■ 18-24 februarie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

3

ANDREI PLEŞU

„Memorie înjumătăţită“

pagina **3**

Interviu cu

IOANA AVĂDANI

pagina **7**

Interviu cu

ROBERT KRULWICH

paginile **14-15**

Capitala Europeană a Culturii

„Cultura e sufletul democraţiei.“

LIONEL JOSPIN

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

NR. 625

Articolul lui Liviu Papadima, „Educația, la televizor"

Teleeducația, sistemul și presiunea critică

Ar fi frumos ca televizorul să educe. Dar mă tem că tinde să fie mai degrabă un mijloc de deformare și manipulare. Tentația manipulării este foarte mare: prin televizor te adresezi maselor și, de regulă, ai ca scop maximizarea audienței. Despre Hitler se spune că a avut un succes atît de mare la mase pentru că vorbea pe înțelesul celui mai idiot individ din mulțime (în afară de faptul că se adresa direct laturii emoționale și venea într-un context de nemulțumiri sociale). Politicianul, în genere, este cumva obligat să se exprime pe înțelesul „prostimii", scopul lui fiind maximizarea numărului de voturi. Din acest motiv, consider că opiniile publice ale politicienilor pot fi practic neglijate (merită observate doar faptele lor!), după cum televiziunea este de așteptat să furnizeze în proporție covîrșitoare informații manipulative și de proastă calitate. Este un comportament rațional (deși amoral): acest lucru maximizează beneficiile, atît ale politicienilor, cît și ale televiziunilor. De asta mi se pare cumva surprinzător cînd intelectualii se mai miră de ceea ce văd la televizor. De altfel, cunosc mulți oameni inteligenți care fie nu se uită deloc la televizor, fie o fac foarte rar și numai dacă au un motiv precis. (...)

Revenind la subiect, un motiv pentru a deschide televizorul poate fi, de exemplu, prezența unei persoane de bună calitate, cum este academicianul Solomon Marcus, care a apărut recent la cîteva emisiuni televizate. Ce se întîmplă atunci cînd intelectualul intră într-un dialog public cu politicianul? În mod normal, ar fi de așteptat ca ceea ce spune intelectualul să fie trunchiat, răstălmăcit și adus în zona care convine cel mai bine politicianului (căruia îi convine să înțeleagă doar anumite lucruri) – zonă perfect compatibilă cu o gîndire rudimentară. De ce? Pentru că, din nou, miza jocului în cazul politicianului este convingerea maselor. Într-o discuție publică cu intelectualul, politicianul are un avantaj natural. De altfel, chiar mecanismul de selecție naturală aplicat unei populații de politicieni va favoriza pe cel care știe cel mai bine să convingă/prostească mașele (făcînd abstracție aici de abilitatea complementară de a fura sume mari de bani fără să fie prins). Cel puțin asta reiese dacă aplicăm teoria evoluționistă la politicieni (de altfel, ființe demne de toată compasiunea pentru că, de fapt, nu prea au de ales dacă vor să reziste într-o lume în care criteriile de selecție depind de educația maselor și de (in)capacitatea acestora de a penaliza lipsa de onestitate). Din acest motiv, nu aș mai comenta prestația politicienilor la TV – consider că este în natura lucrurilor să fie așa. (...)

Marcel CREMENE

Dilema veche vă propune

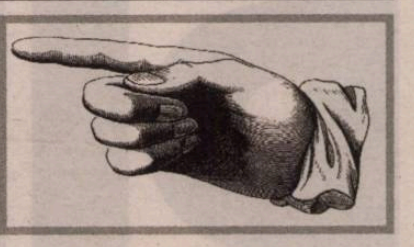

■ Dacă tot se apropie Dragobetele cu zilele lor de orbire sentimentală, iată cîteva cărți-eseu numai potrivite pentru a ilumina ocazia: *Dragostea. Gene egoiste, chimie sau romantism?* de Richard David Precht (Editura Litera); *De ce el? De ce ea? Cum să găsești dragostea adevărată înțelegîndu-ți tipul de personalitate* de Helen Fischer (Editura Humanitas) și, eventual, *Sex fără vinovăție în secolul XXI* de Albert Ellis (Editura TREI). (Marius Chivu)

■ Muzeul Național al Literaturii din Iași a lansat concursul de creație literară „Ion Creangă". Termenul-limită pentru trimiterea lucrărilor este 31 martie 2016. La concurs pot participa scriitori români de pretutindeni, care nu sînt membri ai Uniunii Scriitorilor. Detalii despre concurs găsiți pe site-ul muzeului, http://www.muzeulliteraturiiiasi.ro (Matei Martin)

■ *Vinil,* noul serial original HBO, lansat pe 15 februarie, e pentru toți cei care și-au dorit vreodată să intre în *backstage*-ul muzical newyorkez al nebunilor ani '70. Producători, artiști, droguri, rock'n'roll, punk, disco. O lume care trăiește cu o frenezie periculoasă. Mick Jagger și Martin Scorsese se numără printre producătorii serialului. De văzut, dar și de ascultat. (Ana Maria Sandu)

■ La Muzeul Național de Artă al României, pînă la sfîrșitul lui martie, „Colecția de Artă Veche Românească 150 +" expune piese de excepție din dialogul purtat în urmă cu un secol și jumătate între Alexandru Odobescu și Henri Trenk, cu scopul asumat de a descoperi și a face cunoscute valori autentice din cea ce va deveni cel mai bogat fond de artefacte bizantine și postbizantine din sud-estul Europei de la acea vreme. De un real interes documentar, dar și estetic, desenele prietenului elvețian al lui Odobescu alcătuiesc un adevărat jurnal în imagini al călătoriilor întreprinse de cei doi întru cunoașterea și „recunoașterea" patrimoniului țării noastre. Dintre exponatele care reții în plus atenția: *Bastonul primului egumen al mănăstirii Hurezi, Brîiele de mătase ale lui Barbu Craioveanu,* broderii brâncovenești, *Epitaf rusesc* din vremea țarului Boris Godunov, *Epitrahil cussut de la 1521 la Bistrița.* Curatori: Emanuela Cernea și Lucreția Pătrășcanu. (Ruxandra Mihăilă)

■ La aproape douăzeci de ani după ce a fost difuzat pentru prima oară în România, serialul *Seinfeld* mi se pare la fel de savuros. Poate fi urmărit în reluare pe Acasă Gold, un canal pe care pînă astăzi îl ignoram complet. Bineînțeles, probabil că un rol esențial îl joacă faptul că, de cînd a fost difuzat prima oară și pînă astăzi, am uitat toate poantele. (Andrei Manolescu)

■ Dacă vă este dor de singurul actor exclusiv de film din România, vineri, 26 februarie, de la ora 18, la Cinema Scala – „Portret Ilarion Ciobanu". Evenimentul cuprinde proiecția filmului *Columna,* o coproducție franco-italo-română în regia lui Mircea Drăgan. De asemenea, de la ora 20,30 îl vom putea cunoaște pe marele actor din povestirile și amintirile colegilor săi, ale unor critici de film și regizori printre care Sebastian Papaiani, Marcel Iureș, Ion Dichiseanu, Cristian Șofron, Gheorghe Visu, Călin Căliman. Detalii găsiți pe http://www.startickets.ro/event.php?id=7040. (Dana Călinescu)

■ *How to be single (Cum să fii singur și fericit,* 2016, Cristian Ditter, cu Dakota Johnson, Rebel Wilson, Leslie Mann) – o comedie romantică ușor diferită, în care singurul happy-end posibil nu mai e neapărat cel în cuplu. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Tupeu**
- **Însemnele puterii**
- **Cernobîl**
- **Adopții**

album dilematic Ernö Farkas

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.100

Tipărit la Tipomedia

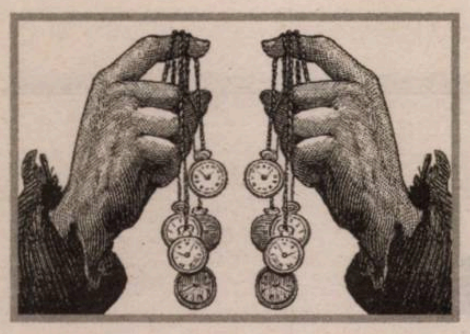

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Memorie înjumătățită

L-am reîntîlnit, zilele trecute, pe vechiul și bunul meu amic Alexandru Călinescu. Era inevitabil să ajungem și la subiectul fierbinte (pentru mine) al momentului: „cazul" Vintilă Horia, respectiv cazul intelectualilor români trecuți, în anii '30, prin fascinația ideologică a extremei drepte. Am căzut de acord asupra faptului că derapajele unor marcante figuri culturale – într-o direcție sau alta a spectrului politic – trebuie cunoscute și condamnate în perspectivă istorică, astfel încît noile generații să fie prevenite asupra riscurilor pe care o iresponsabilă (și, de regulă, juvenilă) inflamație mentală le implică pentru traseul lor intelectual. Evident, vorbim despre derapaje *ideologice,* nu despre crime. Despre cauționare euforică și nu despre vinovății palpabile, ce țin, pe bază de probe, de competența fo rurilor judecătorești. Am căzut de acord și asupra faptului că, vorba lui Bronislaw Geremek, Europa nu va fi reunificată înainte de a se fi realizat reunificarea memoriei ei: ororile nazismului și cele ale comunismului puse în aceeași „colecție" sumbră a veacului 20. Evident, fără anateme triviale, fără stigmatizări lipsite de discernămînt, fără amestecarea borcanelor. Sînt de luat în seamă diferențele, desolidarizările post-factum, atenta cîntărire a personalității *integrale* (chiar dacă nu omogen integre) a oamenilor, balansul între bine și rău al fiecărui caz în parte. Da, există texte irespirabile ale unor scriitori seduși, temporar, de retorica fascistă. S-o recunoaștem, s-o spunem, mai ales atunci cînd n-au spus-o ei înșiși. Dar să fim gata și să iertăm acolo unde există căință, și să recuperăm, din moștenirea oricărui individ, urma prizabilă a creativității sale, urma în care nu se amestecă neapărat striurile impure ale unor opțiuni episodice. Iar aici lucrurile se bifurcă. Relele unora sînt amintite drastic, cu parapon și cu consecințe de ordin public, în vreme ce relele altora sînt ținute „sub obroc" sau tratate cu inexplicabilă îngăduință. Alexandru Călinescu mi-a amintit, de pildă, versurile unor mari poeți francezi, căzuți pradă unui straniu entuziasm pro-comunist și pro-sovietic. Iată fragmente din poemul „Front rouge", publicat de Louis Aragon în 1931, în versiunea franceză a unei reviste din URSS *(Littérature révolutionnaire mondiale):*

„Cînt hegemonia violentă a proletariatului asupra burgheziei / Cu scopul nimicirii ei. / Strălucirea împușcăturilor adaugă priveliștii / O veselie încă necunoscută. / Sînt executați ingineri și medici. / Moarte celor care primejduiesc cuceririle revoluției din octombrie, / Moarte celor care sabotează planul cincinal". Sau: „Cînt GPU-ul (...), trăiască GPU-ul, figură dialectică a eroismului".

Fragmente din Paul Éluard („Hommages", 1950): „Stalin e, pentru noi, prezența lui mîine, / Stalin alungă nenorocirea, / Încrederea este fructul creierului său iubitor". Éluard scrisese deja, imediat după război, că „ochii albaștri ai revoluției strălucesc cu o necesară cruzime" și îndemnase la omor: „Doborîți-i pe polițai, / Tovarăși, / Doborîți-i pe polițai pînă departe spre vest, unde dorm / copiii bogătașilor și tîrfele de lux. (...) Proletariatul să radă de pe fața pămîntului, cu furia sa, palatul Élysée (...) / Într-o bună zi va arunca în aer Arcul de Triumf / Se va dezlănțui (...), iar glonțul său va ochi atît de sigur / Încît toți medicii social-fasciști / Aplecați asupra victimei / Își vor plimba degeaba degetele pe sub cămașa ei de dantelă / Și vor încerca să audă, cu aparate de precizie, inima ei deja putrezită". (...) / Trageți asupra urșilor savanți ai social-democrației / Trageți, zic, sub conducerea partidului comunist / (...) Și nu eu voi fi cel care vă cere să trageți / Ci Lenin, / Lenin cel al momentului potrivit..." Sau: „Tineri comuniști (...) / Ridicați-vă împotriva mamelor voastre / Abandonați noaptea, ciuma și familia..."

Am amintit, cu alt prilej, vorbe cutremurătoare rostite de Jean-Paul Sartre („Cei care se opun comunismului trebuie lichidați. Nu e suficient să-i băgăm în pușcării, pentru că din pușcării mai pot să iasă. Trebuie împușcați."). Dar și din „părinții fondatori": Lenin: „Trebuie să acționăm ca în anul 1793" (anul 1793 e anul Marii Terori din timpul Revoluției Franceze – *n.m., A.P.*). Marx despre tortură: „Tortura a dat naștere celor mai ingenioase inovații, creîndu-se astfel pentru mulți meseriași cinstiți numeroase locuri de muncă în producția instrumentelor necesare". Engels *(Anti-Dühring):* „Dragostea universală față de oameni este o absurditate. Libertatea politică e mai rea decît sclavia cea mai rea".

Să ne înțelegem: nu vreau să-i evacuez nici pe Marx, nici pe Engels, nici pe Lenin, nici pe Sartre, pe Éluard sau pe Aragon din lista de repere semnificative ale culturii europene. Dimpotrivă! Dar nici să mi se dea mereu peste nas cu Mircea Vulcănescu, Eliade, Cioran, Vintilă Horia etc. Apropo: și Aragon, și Éluard beneficiază, la Paris, de cîte o piață care le poartă numele. A lui Aragon a fost inaugurată în 2012, cu ocazia celei de-a 30-a comemorări a morții sale. Asta numesc eu „a nu amesteca borcanele"...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Ce ne mînă pe noi în luptă?

Zilele trecute a trebuit să mă documentez și să dau un răspuns inteligent despre „cultura succesului" la români: dacă există așa ceva, cam în ce ar consta, cam ce spune „înțelepciunea populară" pe tema asta? Nu m-am gîndit niciodată la treaba asta, așa că a fost o provocare și o îndeletnicire interesantă. Am început cu lingvistica, adică am căutat și eu cît m-am priceput prin dicționare online. La prima căutare, așa, la genunchiul broaștei, am realizat un lucru interesant: victorie, reușită, succes, triumf vin toate din franceză, izbîndă vine din slavă, iar biruință, din maghiară; din latină, cam nimic. Trebuia să mă aștept, m-am gîndit eu *post festum:* sîntem un popor de țărani, iar țăranii nu prea sînt luptători din fire, astfel încît să-i preocupe prea mult victoriile. Ei o țin una și bună: apa trece, pietrele rămîn. Și, ce-i drept, cam așa a fost.

Am căutat așadar printre proverbe. Și aici recolta a fost cam slabă: *Cel mai mare succes este să-l meriți;* sau *Hărnicia este mama succesului*. Nimic triumfător, nici o jubilație. În schimb, această deturnare, cam țărănească și ea: succes, adică să fii harnic. Adică nu război, nu luptă, ci muncă și muncă: cultura victoriei se cam reduce la cultura muncii vrednice; ca să fii vrednic de succes...

M-am întors așadar la cultura muncii, despre care am mai scris, dar dintr-o altă perspectivă. Mi-a rezultat un soi de piramidă a atitudinilor legate de (reușita prin) muncă, pe care o redau ca atare și o ilustrez cu cîteva proverbe:

1) Reușita, forma mai obișnuită a succesului, este legată, „țărănește", de trudă și perseverență: *Dumnezeu îți dă, dar nu-ți bagă și-n traistă. / A nu cădea, nu se poate, dar cinste îți facem cînd cazi, să te scoli. / Cine dă din mîini nu se înecă. / Clopotul numai atunci sună, cînd îl tragi.*

2) Măsură și prudență: există totdeauna un „bemol" al tentației succesului și reușitei rapide: *Nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala. / Dacă nu ești vrednic la o treabă, nu-ți bate capul degeabă. / Dacă nu ești vrednic să-l duci, nu te încărca peste măsură.*

Nu te întinde mai mult decît îți e plapuma. / Fă lingura cît e îmbucătura.

3) Măreția *omului mare: Decît un an cioară, mai bine o zi șoim. / Alți ochi are vulturul, și-alți ochi are fluturul. / Sîngele apă nu se face. / Cîinii latră, ursul trece. / Nu mor caii cînd vor cîinii. / Arborele mare dintr-o aschie nu cade.*

4) Iscusința *omului mic: Buturuga mică răstoarnă carul mare. / Apa lină rupe malul. / Acul este mic, dar scumpe haine coase.*

5. Excepționalism românesc: *La Dumnezeu și la români orice e posibil.*

La baza „piramidei" se află deci *truda,* această îndîrjire de om necăjit. Emancipat și ajuns în corporații, acesta muncește în medie cel mai mult din Europa, în cele mai proaste condiții de muncă din UE, și apreciază „munca intensă" (locul 4 într-un clasament al valorilor personale ale angajaților în „privat", realizat de Dorin Bodea), dar mai puțin eficiența (locul 29), care-l privește pe patron. Urmează apoi un soi de modestie și măsură, tot țărănești, acel *nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala* și *nu te înhăma la mai mult decît poți duce*. Da, dar: *buturuga mică răstoarnă carul mare!* E și un avertisment aici: nu știi cu cine te pui! Și țăranul David sare la gîtul lui Goliat și-i face felul. Nu prea luptători, nededați la războaie și victorii, românii par să se considere isteți și inventivi, știind totdeauna pe unde să scoată cămașa, la o adică. Și, la o adică, împing această încredere în arta de a se descurca la nevoie pînă la această afirmație halucinantă, consemnată de Zane în colecția sa de proverbe: *La Dumnezeu și la români orice e posibil*. Nu mai e nimic de om necăjit și umil aici. Nu este vreo victorie, succes sau triumf, nici biruință sau izbîndă în atingerea unui țel sau obținerea unui bun, ci doar un soi de îndîrjire senină și încrezătoare în satisfacerea unei nevoi: o scoatem noi la capăt!

Ceva profund și ascuns în această izbîndă, care înseamnă doar „o scoatem la capăt". Mai întîi, acest „noi". Sigur, se poate spune și o scot *eu* la capăt, dar zicala din popor este cu *noi*. Apoi, dacă ceea ce te mînă, la o adică, în luptă, este să o scoți la capăt, înseamnă că știi de unde ai pornit la drum, nu că ți-ai propus neapărat, de la început, să ajungi undeva. Motivația pare să fie o nevoie care te mînă din spate, nu un scop care te trage în față. M-am pierdut...

Absolut întîmplător, într-un cu totul alt context, iluminația a venit de la Cosmin Alexandru, care mi-a povestit o discuție cu un mare om de afaceri american, convins că va electriza publicul român povestindu-i, „inspirațional", ce victorii, succese și alte izbînzi extraordinare îi așteaptă în viitor pe cei din sală lucrînd pentru nu știu ce firmă campioană mondială: bani, împlinire profesională, status etc. Și pe români chestia asta nu i-a inspirat deloc. Vezi, i-a explicat Cosmin, românii nu lucrează pentru *ceva*, lucrează pentru *cineva*. Și dacă le place de acel cineva, lucrează, dacă nu, se prefac că lucrează.

Să ne gîndim puțin. Cel mai frecvent răspuns al românilor la întrebarea „De ce faci ceea ce faci?" este „pentru familie" sau, și mai frecvent, „pentru copii". La slujbă, eventual, pot să apară (dacă este cazul...) și răspunsuri de genul: pentru șefu', că e om de omenie, pentru colegi, că sînt drăguți, sau altele asemenea. Lucrînd pentru cineva, se așteaptă, la schimb, și la anumite favoruri din partea acelui cineva sau măcar la o recunoaștere explicită, un zîmbet, o bomboană, ceva acolo.

Copiii, familia, mulțumirea personală și a celor apropiați, cam acestea sînt principalele „victorii" ale majorității românilor. Iar dacă au trebuit să meargă la război, au făcut-o tot ca să-și apere sărăcia, și nevoile, și *neamul...*

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

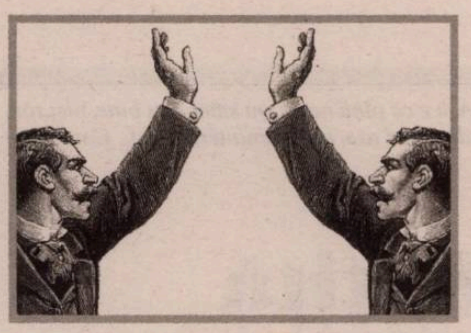

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

La mulți ani!

Te naști. Părinții tăi trăiesc fie din ajutorul social, fie din mici infracțiuni și din reciclarea gunoiului. Asta dacă ai noroc să ai ambii părinți. O să îți începi viața cu un handicap imens datorită alimentației îngrozitoare a mamei și apoi, după naștere, a ta. Condițiile în care trăiești sînt foarte probabil toxice sau la limita inferioară a supraviețuirii. În primii tăi ani există o șansă imensă să fii folosit la cerșit. Vei fi, în mod logic, mult mai multe zile bolnav decît un copil obișnuit. Deși nu o să știi, cel mai rău îți va fi în primii tăi doi ani. Ca atare, dezvoltarea creierului tău va fi afectată și ai șanse mari ca IQ-ul tău să fie mult mai mic decît media.

Reciclarea gunoiului va fi probabil următorul tău loc de muncă și vei începe foarte devreme, pe la 3 sau 4 ani. Dacă ești frumușel ori, din contra, ai un defect fizic sau dacă poți să cînți la un instrument, s-ar putea să scapi de reciclarea gunoiului și să continui cu cerșitul pe străzi pentru mult timp. Sînt șanse mari să rămîi pe străzi, iar casa ta să devină vreo canalizare sau să fie vreo casă de copii. Același lucru se întîmplă dacă ai prea mulți frați și surori sau dacă părinții tăi ajung în închisoare.

Grădinița – în cazul foarte puțin probabil în care ai fost la grădiniță – și apoi școala vor fi experiențe neplăcute. Va trebui să te obișnuiești cu faptul că ești urît de o bună parte dintre copii. Îți vor da tot felul de porecle, vor rîde de vocabularul tău limitat, de igiena ta, de hainele și de mirosul tău. Profesorii te vor pune cît mai departe de tablă și te vor face să te simți prost și diferit sau, în cel bun caz, te vor ignora.

Nu te vei acomoda. Nu vei înțelege scopul învățatului. Șansele ca cineva să te încurajeze și să te ajute cu școala sînt foarte mici. Vei fi mutat în diferite locuri – cîteodată în afara țării – și vei abandona școala de mai multe ori pînă cînd decalajul educațional dintre tine și restul copiilor de vîrsta ta va deveni, practic, imposibil de recuperat.

Vei deveni agresiv și, în cel mai bun caz, un analfabet funcțional.

Dacă nu vei fi la școală, pe la 8-9 ani te „califici" să îți ajuți familia. Nu rar o vei face furînd de prin magazine. Pe la 10 ani, prostituția și traficul de droguri or să ți se pară meserii normale. Pe la 12 ani există riscul să fii racolat și folosit de organizații criminale, pentru că ești prea mic ca să fii trimis în judecată. Înainte să faci 14 ani, e posibil să te gîndești la prostituție, furt sau vînzarea de droguri ca modalități rapide de a face bani și de a scăpa de traiul obținut de pe urma gunoiului sau furatului. Cei mai mulți copii dintre prietenii sau vecinii de aceeași vîrstă cu tine sînt deja implicați în cîteva sau în toate aceste activități ilegale.

Vei fi martorul mai multor acte de violență și vei crede că violența este parte din normalitate. Vei vedea închisoarea ca pe o condiție necesară de a deveni un adult „adevărat" și mulți din jurul tău vor intra și vor ieși constant din închisoare. Vei vedea multe droguri și oameni care abuzează de droguri. Din cînd în cînd, oamenii pe care îi cunoști vor muri în acte violente sau în urma unei supradoze.

În jurul vîrstei de 16 ani vei fi furios și frustrat de tot ce te înconjoară. Vei înțelege că ești într-o capcană și, ca să scapi, va trebui să lupți împotriva tuturor așteptărilor și, uneori, împotriva tuturor șanselor. O să ți se pară mai ușor să „te ajungi" prin furt, jaf, vînzarea drogurilor sau prostituție.

Pentru tine, succesul va fi reprezentat de cei foarte puțini care s-au îmbogățit fiind implicați în afaceri cu droguri, furturi și ilegalități, cei care sînt la fel de needucați ca și tine, dar au mult mai mulți bani decît un locuitor obișnuit al țării tale. Este mult mai probabil că vei încerca să le urmezi exemplul decît să te întorci la școală pentru alți opt ani, cîți ai avea nevoie ca să recuperezi.

Există posibilitatea foarte mare să ajungi în închisoare înainte să împlinești 21 de ani. Ca bărbat, sînt șanse mari să fii violat în închisoare. Ca femeie, pînă la 21 de ani probabil că ești deja mamă. Șansele să fi fost violată, folosită ca prostituată, să te fi prostituat pentru a putea supraviețui și, eventual, să fi fost diagnosticată cu HIV/SIDA sînt uriașe față de cele ale unei fete obișnuite din țara ta.

Nu ai aproape nici o șansă să te integrezi în societatea normală după 21 de ani. Aproape 90% din cei ca tine care au fost condamnați o dată se vor întoarce în închisoare, cei mai mulți dintre ei destul de repede după eliberare. Asta se va întîmpla iar și iar.

După ce te vei întoarce din închisoare e puțin probabil să găsești altceva de făcut în afară de reciclarea gunoiului sau de a te implica din nou în activități ilegale. E posibil să devii dependent de droguri sau alcool.

Vei trăi în mahala și vei avea copii care vor urma același ciclu.

Vei sfîrși așa cum ai început. Vei depinde de un mizerabil ajutor social, de cerșit și de reciclarea gunoiului. Vei muri cu cel puțin douăzeci de ani mai tînăr decît un locuitor obișnuit din țara ta.

Aceasta este ciclul vieții pentru prea mulți copii și familiile lor. Lucrez la fiecare sfîrșit de săptămînă cu copii care sînt la a patra generație prinsă în același ciclu.

Tu – dragul meu cititor – s-ar putea să crezi că aceste experiențe sînt specifice unei anumite minorități. Una pe care unii dintre voi o urîți. Te înșeli. Majoritatea celor care trăiesc în mahala sînt oameni săraci, și nu minorități etnice.

Despre soluții, într-un articol viitor.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

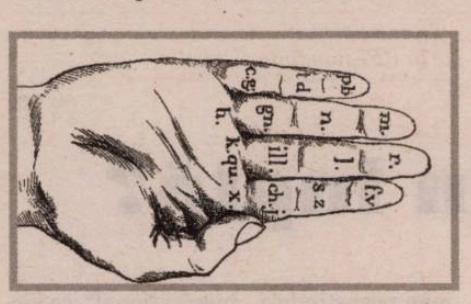

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Scara lui Iacob

Decanul Iacob – persoană altfel afabilă și cu exercițiul civilității – simțea că se îmbolnăvește de nervi. În ultimele șase săptămîni, adică fix din momentul în care angajase o nouă secretară pentru programele masterale din facultate, a spumegat în tăcere, încercînd să rezolve o problemă, în aparență, sfidător de banală, dar în realitate, mai complicată decît nuvelele lui Henry James. Ce făcea doamna în chestiune – atîtea ore zilnic – la calculator? Întrebarea aceasta, se pare, fără răspuns, îi făcea creierul șvaițer, alungîndu-i complet liniștea și odihna. Desigur, ca șef direct al ei, Iacob ar fi putut să o întrebe, dar am clarificat deja faptul că omul avea o decență nativă și, în consecință, un accentuat sentiment al ridicolului. Nu ar fi reușit să ducă la bun sfîrșit un interogatoriu legat de computer, mai ales că femeia se achita exemplar de sarcinile de serviciu și, chestionată intempestiv, s-ar fi jenat neîndoios, spunîndu-i, eventual, pentru ca situația grotescă să crească în intensitate, că tocmai lucra la documentele pe care i le solicitase chiar el. Pentru că, da, intrigat de context, trebuia să admită, o cam pusese la treabă în prima ei lună de lucru, sperînd ca astfel să-i tulbure „programul" informatic și să-și exorcizeze demonii curiozității. Nici o speranță însă! Secretara executa ordinele cu o rigoare exemplară, după care revenea la birou și se cufunda în luminile monitorului ca într-o aură transcendentă.

Intrarea subită în birou, menită să o surprindă pe femeie în toiul activității enigmatice la comenzile ordinatorului, nu prefigura șanse de izbîndă. Recenta angajată avusese grijă să-și așeze strategic biroul – flancat de alte două mese și doi pereți masivi. Doar pe fereastra din spatele ei să fi fost o minimă posibilitate de spionaj, însă pentru asta trebuia ca Iacob să meargă în corpul vecin de clădire și să folosească un telescop. Interesul îi devenise atît de mare, încît, tehnic vorbind, nu s-ar fi dat în lături nici de la așa ceva. Apărea totuși riscul să se vorbească ulterior, în universitate, despre decanul voyeurist de la Filologie și să-și piardă toată credibilitatea academică – extrem de importantă în viața sa. Așadar, mai bine curios decît tenebros! Inițial, și-a zis că poate tipa colecționa poze cu pisici sau își arhiva electronic fotografiile de familie, dar supozițiile nu îl calmaseră nici măcar cît negru sub unghie. Muncile în cauză nu i-ar fi ocupat atîta timp. Nimeni nu îndosariază nimic cu atîta pasiune și într-un interval atît de îndelungat. Prin urmare, sări iute la gînduri rușinoase, complet defazate: secretara se uita, de fapt, la filme pornografice, căuta scene sado-maso ori site-uri pentru servicii de *dating* adulterin. Sau manifesta înclinații morbide: voia să vadă sinucideri în direct pe Internet, *fisting*, zoofilie, patologii monstruoase, oameni-cîini și alte orori ale naturii.

Dezavuase însă scenariile pe rînd. Madama surîdea angelic și se arăta foarte permeabilă la efort. Nu părea înzestrată genetic pentru anomalii. Misterul, de aceea, se adîncea cu fiecare zi care trecea, iar el suferea îngrozitor, cumva fără scăpare. Treptat, a început să dezvolte narațiuni paranoice. Dacă secretara lucra pentru un serviciu secret și transmitea informații clasificate din interiorul facultății? Dacă era, mai mult, informatoarea DNA-ului și urma să-i fabrice vreun dosar de corupție? Dacă avea rol de ofițer sub acoperire, cu misiunea să-l elimine fizic pe decan? Dacă sub masca ingenuității se ascundea un *zombie* periculos? Ori un vampir postmodern, din romanul lui Elizabeth Kostova? Dacă se afla în contact cu civilizații extraterestre, iar Terra urma să fie invadată? Dacă nu va mai fi ziua de mîine din cauza activităților informatice febrile derulate de acest personaj malefic sub nasul lui de decan nătărău? Iacob trăia clipe de veritabilă disoluție psihică și nu știa cum ar mai fi putut evita sucombarea. În dimineața aceea, presiunea nervoasă se dovedea mai intensă decît oricînd. Fusese abordat – a mia oară – de studenta dubioasă de la anul I, care îi cerea constant sfatul pentru a deveni cîndva *profesor universitar:* „Sărut mîna, dom' dican! Ci ma sfătuiț și pi mini ca sî divin universitar? Sî particip la competiții sportivi, sî fac voluntariat, sî mînînc mai mult ca sî am puteri di lucru? Ci, zîceți-mi, va rog frumos!?"

O concediase abrupt, deși, de obicei, se abandona prostește în dialoguri explicative cu ea. Acum însă prioritară rămînea devoalarea teribilului secret instaurat în biroul alăturat de la angajarea noii secretare. Îi venise o idee și tremura la gîndul punerii ei în practică. Într-un tîrziu, hotărî că nu mai exista cale de întoarcere și ieși furtunos din birou. Coborî în spatele clădirii, acolo unde dădea geamul cabinetului femeii. Înșfăcă scara ruginită a lucrătorilor din universitate, uitată pe ciment, și o fixă de peretele principal. Ajungea, din fericire, pînă la etajul întîi, unde se afla fereastra izbăvitoare. După ce se asigură că nu mișuna nimeni prin preajmă, cuprinse vitejește barele de fier învechit și urcă sub un impuls de maximă determinare. Își iți, în scurtă vreme, capul la geam și privi înăuntru cu pupile dilatate de emoție... „Vai, ci ghini cî va vad din nou, sărut mîna, dom' dican!", strigă deodată, de la etajul superior, studenta viitoare *profesor universitar*, ieșită, la rîndul ei, de bucurie, pe jumătate, afară pe fereastră. „Crediț cî dacî învaț sî gatesc moldovinești am șansi sî ramîn la universitati?" Decanul Iacob tresări violent. Picioarele îi alunecară pe rugină, iar mîinile nu reușiră să susțină greutatea corporală de barele fragilei scări. Se prăbuși în gol, păstrînd pe retină – ca semn al unui imens triumf – cărțile jocului Solitaire dispuse pe ecranul calculatorului într-o simetrie aproape perfectă.

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

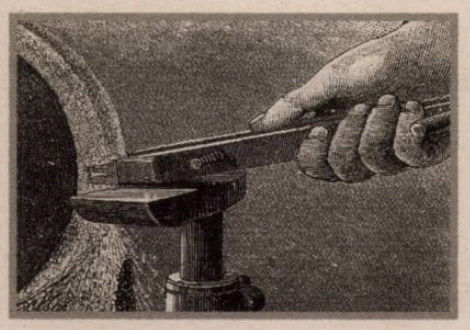

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Marile pariuri ale primăverii 2016

Vine primăvara și Europa s-ar putea confrunta din nou cu o criză a refugiaților. Cît de gravă? Nimeni nu poate ști cu certitudine. Sezonul rece, care ar fi trebuit să însemne un spațiu de respiro și de reorganizare, e pe sfîrșite și sînt puține semne că în această scurtă perioadă s-au produs schimbări majore.

Totuși, pot fi notate cîteva lucruri. Mai întîi, acordul UE-Turcia, prin care Ankara se angajează să-i fixeze pe refugiați pe teritoriul turc, inclusiv prin acordarea dreptului la muncă și primirea copiilor în școli – ceea ce, pînă de curînd, nu se întîmpla.

Ar veni apoi implicarea Alianței Nord-Atlantice în securizarea frontierei maritime de la Marea Egee, în încercarea de a reduce presiunea existentă acum asupra insulelor grecești. Aceasta, în paralel cu darea în folosință a punctelor de primire *(hot-spots)* de pe teritoriul grec. Atena a întîrziat mult cu înființarea acestor puncte, dar a promis, pe ultima sută de metri, că se va pune la punct. Asta, după amenințarea Consiliului cum că va fi suspendată din Spațiul Schengen dacă nu demonstrează progrese vizibile în următoarele trei luni.

Nu în cele din urmă, Bruxelles-ul și Berlinul au susținut puternic în ultimele luni întărirea frontierei terestre dintre Grecia și Macedonia. Cu zidul construit de Ungaria, cu șirul de controale la frontieră de pe ruta Slovenia-Austria-Germania, se speră ca „Ruta Balcanică" să fie cel puțin obturată vizibil, dacă nu blocată cu totul. Multe depind de reușita acestei încercări. Noi blocaje la frontiere, generate de fluxuri masive de refugiați, vor aduce pierderi financiare considerabile, mai ales în sectoare precum transportul, comerțul, turismul.

Dar sînt mai ales costurile politice. Din moment ce „soluția europeană" va eșua, aceasta va da avînt soluțiilor suveraniste – reintroducerea controalelor la frontierele interne ale Uniunii și refuzul altor forme de cooperare europeană în domeniu, cum ar fi corpul comun de pază a granițelor sau relocarea refugiaților.

Un eșec va putea însemna și o lovitură politică de proporții pentru cancelara Angela Merkel. O problemă cu bătaie lungă. Un viitor mandat al Angelei Merkel, din 2017, depinde de felul în care va face față crizei în acest an.

Este adevărat că în Germania nu există o presiune din partea partidelor antisistem precum în Franța, de exemplu. Angela Merkel ar putea fi înlocuită, eventual, tot de cineva din zona partidelor tradiționale. Dar e greu de crezut că nou-venitul (sau nou-venita) se va bucura de aceeași influență la nivel european. Pur și simplu, Uniunea și-ar pierde, cel puțin pentru o vreme, personalitatea care a mizat cel mai mult pe coeziunea europeană și a fost piesa centrală în privința menținerii sancțiunilor împotriva Rusiei. Oricum, Angela Merkel se vede azi mai izolată ca oricînd, după ce premierul francez Manuel Valls a declarat că respinge mecanismul permanent de relocare. Cu alte cuvinte, Germania nu are decît să rezolve problema acum, de o permanentizare nici nu poate fi vorba.

Marea întrebare este dacă măsurile luate în ultimele luni chiar vor ține. Turcia, deocamdată, dă semne că nu poate sau nu vrea să controleze fluxul de refugiați. Numai în luna ianuarie, peste 65.000 au ajuns pe insulele grecești. În acest timp, nervozitatea la Ankara crește și declarațiile președintelui Erdogan sînt tot mai dure, pe măsură ce țara sa pare a pierde cu totul de sub control ostilitățile din Siria. Poziția lui Al-Assad, pe care turcii îl vor jos cu orice preț, se consolidează ca urmare a ajutorului militar dat de Rusia. Iar atacurile asupra pozițiilor kurde sînt criticate chiar de către partenerii Turciei din NATO. În aceste condiții, Erdogan poate fi imprevizibil. Mai mult, intensificarea bombardamentelor rusești asupra rebelilor de pe Frontul de Nord crește numărul de refugiați care caută o scăpare în Turcia și, de acolo, poate chiar în Europa.

Rusia pare a deține în acest moment controlul strategic asupra fluxurilor de refugiați. Iar dacă Moscova își va aduce aminte și de conflictul înghețat din Ucraina și va declanșa un atac masiv în zona de est sau în sud, pe linia Odessa-Tiraspol, atunci Europa se va pomeni cu o nouă criză a refugiaților. Consecințele? Mai bine să nu ne gîndim.

Și mai există un risc: acela al izolării Greciei. Pariul Berlinului și Bruxellesului vizează mai cu seamă frontiera terestră greco-mecedoneană, mai ușor de apărat în comparație cu frontiera insulară a Greciei. (Iar aici, Macedonia a văzut o bună oportunitate de a coopera pentru a-și demonstra atașamentul european.)

Dacă Turcia nu-și face temele, Grecia se trezește sufocată de refugiați, care cu greu se vor mai putea scurge de acum spre Balcanii de Vest și de acolo spre Germania. Presiunea va deveni enormă pentru Grecia, care și așa se confruntă cu uriașe probleme financiare și cu un șomaj de 25%. Sub presiunea finanțatorilor și „uitați" pe linia frontului în criza refugiaților, grecii ar putea resimți un puternic sentiment de abandon, cu consecințe greu de estimat.

Ne așteaptă, așadar, o primăvară a riscurilor. Și cine știe dacă nu cumva viitorul Europei se va juca în Balcani, pe frontiera dintre Grecia și Macedonia!

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Printre adevăruri periculoase

Luați repede, am spune că adevărurile periculoase sînt acelea care, după aflarea lor, generează necazuri de orice fel; sînt acele adevăruri pe care e mai bine să nu le știi. Periculoase, de fapt, sînt consecințele adevărurilor zis „periculoase". Mai întîi pentru că sînt inevitabile (odată ce ai dat de adevăr, consecința acestui fapt se produce asupra ta, dar independent de voința ta) și apoi pentru că sînt rele în sine. Cutia Pandorei, atît de evocată, este metafora cea mai potrivită pentru ceea ce înțeleg cei mai mulți oameni prin „adevăr periculos" – ceva ca o cutie în care nu știi ce e, iar după ce-i salți capacul afli ce e în ea, dar o și pățești. Epimeteu nu era chiar zeu, ci doar un biet titan, dar dacă mitologia ar fi fost ceva mai coerentă, el ar fi trebuit să fie zeul adevărurilor periculoase. Părerea unanimă pare a fi că „adevărurile periculoase" devin cu adevărat rele doar dacă sînt aflate. Dacă le ignori, și ele te ignoră pe tine. Dacă le cauți, și ele te caută pe tine. Dacă dai de ele, iată că ele dau peste tine.

Doar că periculozitatea nu este specifică adevărului, din moment ce și neadevărurile pot fi periculoase. Lumea întreagă a fost răstignită de nenumărate ori pe imense minciuni periculoase. Ba există chiar mulți moraliști care vor explica pe larg că minciuna este întotdeauna periculoasă (e o iluzie că există minciuni benefice) și că numai adevărul are însușirea de a face bine. Și de-ar fi doar moraliștii, încă am putea să ne facem că nu băgăm în seamă ideea că doar adevărul este benefic, dar ce te faci că și Iisus Hristos a spus același lucru?

Prin urmare, cînd vorbim despre adevăruri periculoase, nu pe adjectiv trebuie să ne concentrăm, ci tot pe substantiv. Vom observa, încă de la început, că, de fapt, anvergura adevărului creează probleme în administrarea lui și nu natura lui. Micile adevăruri sînt convenabile și ușor de metabolizat. De pildă, faptul că la ora prînzului e zi și nu e noapte nu ne creează nici un fel de dificultăți. La fel, faptul că dacă bagi mîna în apă te uzi nu zdruncină cu ceva liniștea noastră. În fine, adevărul că ora are 60 de minute, tocmai pentru că este convențional, nu ridică nici el probleme. Marile adevăruri, însă, sînt cele care ne pot strivi, sau înghiți, sau pot părea înfricoșătoare. Sînt exact acelea de care, cel mai adesea, fugim. De pildă, faptul că sîntem creați de un Dumnezeu. Sau faptul că nu știm cînd murim – vorba Sfîntului Augustin, cum să poți să trăiești cum vrei, dacă nu poți să trăiești cît vrei? Asemenea adevăruri sînt, de fapt, periculoase, pentru că, spre deosebire de cele mici, presupun opțiunea. Adevărurile periculoase sînt cele care presupun riscul unei decizii, cele care ne provoacă să trăim direct în consecințele libertății noastre, ca să nu fiu și mai sceptic și să zic: direct în consecințele naturii noastre. Adevărul periculos, de fapt, este acela care spune ceva foarte important și care, concomitent, se „camuflează" într-o dilemă. Ce fel de viață aleg? Cum trăiesc de acum înainte? Ce rost am? Răspunsurile acestor întrebări sînt adevărurile zise periculoase. Cînd adevărul se impune de la sine, imediat convingător, nu e nimic periculos în el. Cînd, însă, adevărul pare obscur și se lasă căutat, devine periculos.

Sînt cele care presupun riscul unei decizii.

A doua trăsătură a adevărului periculos, care decurge tot din dimensiunea sa, ține de capacitatea lui de a-ți schimba viața. Adevărurile mici nu te schimbă niciodată. Oricum ai fi, convietuiești cu ele. Adevărurile mari, însă, te forțează să fii într-un anume fel și nu în altul. De pildă, adevărul marilor convertiri ori adevărul marilor iubiri – adevărurile transformatoare. Adevărurile care fixează întreaga lume, întregul univers pe care îl poate vedea/percepe un om într-o anumită ordine a sa, acestea sînt adevărurile periculoase. Iar pericolul acestor adevăruri este mereu doar pandantul, pentru că ele vin și cu un imens potențial benefic. Nu există, de fapt, vreun adevăr dintre cele mari care să nu fie, în același timp, și periculos, și potențial benefic. A trăi în adevăr înseamnă, de fapt, a trăi în căutarea adevărului și abia asta înseamnă, cu adevărat, a trăi periculos. M-am gîndit la toate acestea după ce am citit declarația comună a Papei Francisc și a Patriarhului Kiril al Moscovei și al întregii Rusii, semnată de cei doi lideri religioși pe 12 februarie, la Havana. Despre această declarație, din perspectiva adevărurilor periculoase, voi vorbi săptămîna viitoare.

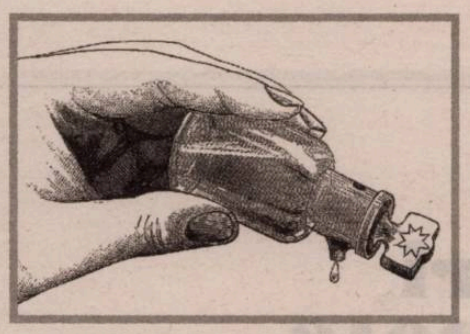

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Zbîrci!

Printre atîtea forme și expresii colocviale neînregistrate de dicționarele noastre generale, dar cunoscute de foarte mulți vorbitori, se numără expresia *a o zbîrci,* cu sensul „a greși" („a gafa", „a o da în bară" etc.). În DEX apare un singur sens, concret, al verbului *a zbîrci:* „a face zbîrcituri; a se strînge în cute, a face riduri; a se încreți, a se rida". Uzul colocvial răspîndit în prezent fusese totuși înregistrat de dicționarul lui A. Scriban (1939), care indica un context specific – *a zbîrci la joc* –, cu atestare în zona Buzăului și cu explicația „a spurca, a greși, a da o lovitură greșită". Ceva mai tîrziu, *Glosarul regional Argeș* al lui D. Udrescu (1967) consemna verbul *a zbîrci – Ai zbîrcit, nu mai joci!* –, alături de un substantiv, în expresia sinonimă *a face zbîrci (Ai făcut zbîrci, nu mai joci, gata!)* și de interjecția *zbîrci!* – „exclamație cu care copiii marchează o greșeală, în timpul jocului numit «șotron»".

Expresia *a o zbîrci* (în care verbul se construiește cu un pronume cu valoare neutră, total desemantizat) e frecventă azi, mai ales la perfectul compus, în tot felul de contexte: „Cel care *a zbîrcit-o* e consilierul personal al președintelui (realitatea.net); „A treia oară *au zbîrcit-o*" (cancan.ro); „Fiica mea *a zbîrcit-o* la română exact la sinonime" (evz.ro); „să fie criticată atunci cînd *o zbîrcește* și să i se și spună unde *a zbîrcit-o*" (prosport.ro). Și interjecția – specifică limbajului copiilor – a fost transmisă fără întrerupere, păstrîndu-se și în comunicarea colocvială ușor infantilizată a adulților. Interjecția *zbîrci!* (și cu varianta *zbîrca!)* poate apărea în orice joc de îndemînare, avînd funcția, total lipsită de fair-play, de a-l tulbura pe adversar, făcîndu-l să greșească. O poate deci folosi și spectatorul modern al unei întreceri sportive: „Cu o clipă înainte de bara lui Terry am zis: *«Zbîrci, zbîrci!».* Uite că merge cobitul" (blogspot.gsp.ro).

Unii au explicat verbul ca provenind din interjecție, iar alții au presupus un raport etimologic invers. Al. Ciorănescu *(Dicționarul etimologic)* considera că verbul (scris *a sbîrci)* s-ar fi format de la interjecție: „(a greși, a rata lovitura, în jocurile de copii), probabil datorat obiceiului de a striga *sbîr* sau *sbîrci,* pentru a intimida pe jucătorul care este la rînd". În *Dicționarul limbii române* (DLR), interjecția și substantivul sînt descrise ca formate pornind de la verb, interpretare care mi se pare mai plauzibilă. Oricare ar fi însă prioritatea formelor, rămîne nerezolvată o problemă semantică: nu este deloc limpede ce legătură poate fi între sensurile „a face riduri" și „a greși".

Explicația ar putea veni de la un verb care astăzi pare total diferit de *a zbîrci,* dar care (înrudit poate de la bun început, deși dicționarele indică origini distincte, ambele slave) și-a confundat uneori formele și sensurile cu acesta. E vorba de *a (se) zgîrci,* ale cărui sensuri inițiale, concrete, sînt: „a (se) strînge, a (se) contracta din cauza frigului, a durerii etc."; „a se chirci, a se micșora, a degenera" (DEX). Nu cred că mai este prezentă în conștiința vorbitorilor de azi nici legătura metaforică dintre sensurile concrete ale verbului și adjectivul provenit din participiul *zgîrcit* (avariția fiind reprezentată prin contracție, diminuare, închircire, închidere în sine). Textele mai vechi atestă folosirea verbului *a zgîrci* pentru a descrie diferite deficiențe fizice umane: „Aceste buruiene sînt cercate, au tămăduit *oameni zgîrciți de mîni și de picioare"* (Manolache Drăghici, în DLR); „îi vărsă la ureche cîteva vorbe otrăvite, cari-l îngălbeniră la față și-i *zgîrciră pumnul* într-atîta, încît bietele mărgele, strînse ca într-un teașc, se făcură fărîme" (Gane, în DLR). Confundarea celor două verbe ale degradării fizice apare, de exemplu, în formula *frunte zgîrcită* (Bertoldo, 1779, în DLR). Variația grafică (între *a zbîrci* și *a sbîrci,* respectiv *a zgîrci* și *a sgîrci)* e nesemnificativă, pentru că *s* sau *z* inițial apar într-un context în care diferențele lor se neutralizează în pronunțare.

Se întîmplă ca interjecția de provocare a greșelii sau a ghinionului să aibă o atestare destul de veche, chiar în forma *sgîrci,* în culegerea de proverbe și zicători a lui Iordache Golescu, reluată de I. Zanne în *Proverbele românilor,* IX: „Pentru urare: Urează ca la arșîce, cînd le zice: «*sgîrci*!»". Exemplul sugerează o posibilă explicație a sensului actual al interjecției și al verbului; inițial, ar fi fost vorba de o „urare negativă", în care adversarului i se prevedea, poate, o paralizare a mișcărilor (chircirea mîinii, cîrcei, deformare etc.). Desigur, e o simplă ipoteză; citatul sugerează și alte legături semantice – de exemplu, între *sgîrci* și piesele *(oasele)* jocului de arșice.

„Fiica mea a zbîrcit-o *la română exact la sinonime"*

În orice caz, ipoteza că la originea evoluției semantice a verbului *a zbîrci* stau uzuri tipice pentru *a zgîrci* mi se pare a fi sprijinită și de exemple din descîntece și mai ales din ghicitori. În acestea din urmă, *zgîrcirea* e tot un fel de urare negativă, o amenințare simbolică pentru incapacitatea de a răspunde (uneori, chiar și pentru răspunsul corect): „Cine nu gîcește, trei mațe *zgîrcește"* (A. Gorovei, *Cimiliturile românilor,* 1898); „Obială neagră tătărască, Cine n-o ghici *să se zgîrcească";* „De-ai ghici și-ai ghici, Mațile ți *s-or zgîrci"* (două ghicitori mai vechi, antologate în *Bulgăre de aur în piele de taur,* 1975).

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

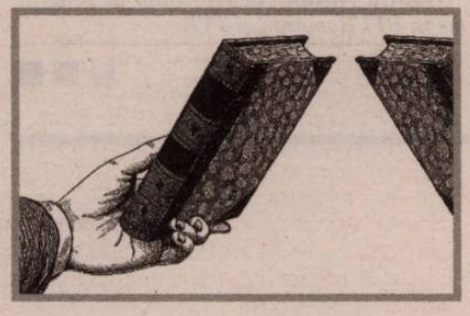

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Erich Auerbach & Co.

Apărut o nouă preocupare în spațiul public românesc: cine și după ce criterii atestă dacă o lucrare este științifică sau nu. Răspunsul scurt este dezamăgitor: depinde. O revistă sau o editură științifică au propriile criterii pentru a accepta un manuscris spre tipărire. Unele sînt formale și derivă din deontologia cercetării. De pildă, utilizarea corectă a surselor de informare. Asta se traduce, formal, dincolo de respectarea regulilor citării, prin obligația de a avea-o bibliografie finală, cu menționarea surselor folosite, în ideea că nici un studiu științific nu se naște *ex nihilo*. Alt criteriu, procedural, este ca manuscrisul să fie avizat pozitiv de către unul sau mai mulți referenți de specialitate, în condițiile specificate de către publicație sau editură.

Pentru un concurs în învățămîntul superior sau în cercetare, unde atît angajarea, cît și promovarea se fac, potrivit legii, pe bază de competiție, criteriile diferă. Aici se iau în calcul lucrările deja publicate și se are în vedere, în primul rînd, unde și cum au fost publicate, acest criteriu fiind principalul girant al calității științifice a respectivelor contribuții. Se mai ține cont și de impactul acestora – de cîte ori au fost citate și unde etc. Nu intru în detalii. Din păcate, aceste cuantificări scientometrice – există deci și o știință a măsurării științei – au, printre altele, drept efect faptul că evaluatorii nu se mai ostenesc să citească ce a scris candidatul sau candidata. E suficient să verifice dacă adunarea punctelor acumulate a fost făcută corect. Procedura, ca și justiția, e „oarbă".

Răspunsul ceva mai lung ar suna cam așa: este "științifică o lucrare care produce o lărgire sau o adîncire a cunoașterii într-un domeniu recunoscut drept „știință". Nici o atare perspectivă nu e neproblematică. Nomenclatorul „științelor" fluctuează continuu. Reglementările administrative – ca de pildă cele folosite de către Consiliul Național al Cercetării Științifice sau de către Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare, deja faimosul CNATDCU – nu pot reprezenta decît o aproximare grosieră a unei realități foarte volatile. Iau un singur exemplu: există o largă literatură de specialitate despre OZN-uri. Pentru unii, „ufologia" e nacafaua unor escroci sau excentrici. Alții, dimpotrivă, consideră că, chiar dacă nu avem dovezi certe de contacte cu extratereștri pînă acum, nu e deloc exclus ca ei să ne fi vizitat sau să ne viziteze. Nu-i mai bine să ne ocupăm serios de o atare ipoteză?

Cît privește condițiile formale – indicarea cu acribie a tuturor surselor utilizate, direct sau indirect, o cît mai largă bibliografie a temei discutate etc. –, nu o dată dai peste lucrări care își fac un titlu de glorie din respectarea lor sîrguincioasă, dar din care, la final de lectură, constați că nu ai aflat nimic nou.

Există, pe de altă parte, și lucrări capitale care se abat, din varii motive, de la standardele procedurale curente. Una dintre ele, de pildă, este cea a lui Erich Auerbach, *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*, apărută în versiunea originară germană în 1946 și în traducere engleză în 1953. Este, așa cum sugerează titlul, o panoramă a modului în care literatura „transfigurează" (cum se spunea odinioară în manualele școlare) realitatea în epocile succesive ale culturii occidentale, de la poemele homerice la *stream of consciousness* în romanele Virginiei Woolf, fiecare dintre cele douăzeci de capitole sprijinindu-se, în principal, pe comentariul unuia sau mai multor fragmente alese ca puncte de referință în jalonarea traseului evolutiv.

În ciuda enormei anverguri a temei, „bibliografia secundară" – trimiteri la alți cercetători cu preocupări similare – e absentă din lucrare. La fel și lista bibliografică finală. Asta nu pentru că Auerbach ar fi fost vreun ignorant. Citatele din opere literare, reproduse cel mai adesea în original, atestă stăpînirea de către Auerbach a opt limbi moderne și clasice. Explicația e cu totul alta.

Strălucit elev al lui Leo Spitzer, Auerbach, de origine evreu, e nevoit să se expatrieze din Germania nazistă. În 1936 reușește să ajungă la Istanbul, unde rămîne 11 ani, răstimp în care își scrie și celebra lucrare. Biblioteca Universității din Istanbul, unde caută sprijin pentru a-și continua munca de erudiție, se dovedește a nu-i fi de mare folos. „Legenda învățatului fără-de-cărți a luat naștere în 1968, cînd Harry Levin a publicat un eseu despre carierele lui Auerbach și Leo Spitzer, ambii filologi evrei nevoiți să părăsească Germania și ajunși în final în universități americane. Spitzer, care a ajuns înaintea lui Auerbach la Universitatea din Istanbul, a pus bazele legendei în propria relatare despre o întîlnire cu decanul de aici, care, întrebat despre starea precară a bibliotecii, a răspuns: «Nu ne batem capul cu cărțile. Ard». Levin credea că această lipsă l-a forțat pe Auerbach să scrie «un fel mai original de carte decît ar fi încercat altminteri», să producă «un muzeu imaginar»." (Arthur Krystal, *The Book of Books. Erich Auerbach and the making of „Mimesis"*, http://www.newyorker.com/magazine/2013/12/09/the-book-of-books, traducerea mea)

Întru totul jenant să vorbești despre Auerbach (sau, de ce nu, despre Blaga, ale cărui „trilogii" sînt redactate cam în aceeași manieră, și exemplele s-ar putea multiplica oricît) în contextul românesc actual. Din punctul meu de vedere, inadecvarea întrebării la faptul că diverși inși se fofilează să scape mai repede din închisori este flagrantă și carnavalescă. Ar trebui măcar să fie clar că *nu* se poate pronunța asupra calității științifice a unei lucrări o instanță judecătorească, pe criterii de jurisprudență.

Detalii, în numărul viitor.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

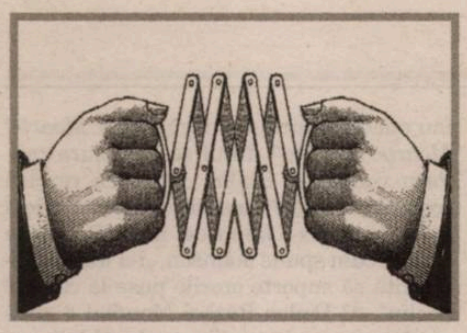

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Cu tricolorul, cu sarmaua, cu imnul...“

– dialog cu Ioana AVĂDANI –

Conduce, de multă vreme, Centrul pentru Jurnalism Independent și urmărește toate temele legate de libertatea de exprimare. ***Ioana Avădani*** *este, așadar, persoana cea mai potrivită pentru o discuție despre o lege controversată pe care Parlamentul stă să o adopte: Legea privind promovarea demnității umane și a toleranței față de diferențele de grup.*

La prima vedere, legea pornește de la cîteva concepte nobile: dorește să promoveze toleranța și să sancționeze defăimarea socială. De ce a stîrnit controverse?

Este foarte greu de spus ce este dincolo de aceste concepte frumoase. Demnitatea umană este protejată prin Codul Civil. De ce-am mai avea nevoie de încă o lege? „Toleranță față de grupurile minoritare“: avem ordonanța 137/2000, în baza căreia a fost înființat și funcționează Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării și, dacă lucrurile ajung la niveluri foarte aspre, avem, în Codul Penal, sancțiuni împotriva discursului incitator la ură, pe criterii de rasă, religie ș.a.m.d. Articolul respectiv din Codul Penal prevede pedeapsa cu închisoarea între 6 luni și trei ani și amendă penală. Am avea, așadar, instrumentele care să ne protejeze și „onoarea nereperată“ și să protejeze și societatea în fața accentelor celor mai urîte, celor mai contondente dintr-un discurs cu conotații negative.

Dar acum este vorba despre defăimare socială – „fapta sau afirmația prin care o persoană este pusă pusă în situație de inferioritate pe temeiul apartenenței sale la un anumit grup social“.

Este ca în bancul cu olteanul – „ori înseamnă ceva, ori vine de undeva“. Ce înseamnă „a pune pe cineva în situația de inferioritate“ prin ceea ce spui? Dacă spun „scoțienii sînt zgîrciți“, am pus în inferioritate vreun scoțian, chiar dacă termenul „zgîrcit“ are vreo conotație negativă? Sau: „francezii sînt aroganți“, ceea ce denotă de la început o poziție de „superioritate“ asumată asupra celorlalți, deși fraza este negativă. Nu e clar ce înseamnă o situație de inferioritate și cred că acesta este păcatul fundamental al acestei legi. Cartea de drept spune că o lege este bună dacă este predictibilă, dacă subiectul legii – adică noi toți – știe de la început ce i se întîmplă dacă face o anumită faptă. În acest caz, noi nu știm ce anume n-ar trebui să facem. Este o foarte mare zonă de interpretare în expresia „a pune într-o situație de inferioritate“, iar această interpretare este lăsată mai întîi la mîna CNCD, prin înființarea unui nou departament pentru promovarea toleranței, sau la mîna judecătorilor, dacă se ajunge la procese.

În dezbaterile legate de lege au dominat două afirmații: s-a spus că e „un pumn în gura presei“ și că instituie cenzura pe Facebook...

Nu este neapărat un pumn direct în gura presei, ci o amenințare cu „vezi că pot să-ți dau un pumn în orice moment decid eu“. Deci este un pumn virtual. Legea nu face distincție între mijloacele prin care se comite fapta de defăimare socială. Legea este așadar un pumn în gura oricui se exprimă în spațiul public. Avem o hotărîre judecătorească de acum doi ani prin care Facebook este declarat spațiul public. Justiția românească nu funcționează pe baza precedentului, dar gîndirea este acolo. Oricine pune o virgulă în rețelele sociale devine comunicator în spațiul public. E suficient să dai un *like* sau un *share* și devii comunicator în spațiu public. Prin urmare, legea ne privește pe toți – jurnaliști sau nu. Așa că n-aș mai face distincția între gurile în care poate fi băgat pumnul acela. În schimb, pumnul știm cui îi poate aparține.

În spațiul public există însă și intoleranță, și discurs incitator la ură...

Este normal ca într-o societate să existe un anumit nivel de tensiune între diversele grupuri. Am trăit, unii dintre noi, vremuri în care societatea era „fericită“ și se îndrepta „spre cele mai înalte culmi de civilizație și progres“. Știm ce înseamnă să nu ai dezbatere în interiorul societății. Știm la fel de bine ce înseamnă ca această dezbatere să ia niște forme „subculturale“. Cu toate acestea, știm că există jurisprudență la nivelul Consiliului Europei care susține existența unor forme de critică, eventual violentă în limbaj (repet: *în limbaj),* în interiorul unei societăți. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a spus că sînt protejate de libertatea de exprimare acele idei și opinii care deranjează, care șochează și care sînt mai puțin bine sau prost primite în societate. Este loc în societate și pentru aceste idei. Dacă încercăm să le eradicăm din spațiul public, va fi un fel de „școală de bune maniere“, un fals spațiu public, un fel de norișor, iar discursul acela – pe care nu-l elimini dacă-l sancționezi, apare în presă și pe Facebook pentru că el *există în societate,* nu-l generează mass media – se va muta în niște subsoluri. Am văzut lucrul acesta la primul val de instilare a corectitudinii politice în mass-media românească. Dacă analizăm discursul presei profesioniste în ziua de astăzi, observăm că elementele de rasism, de discriminare sînt cu mult mai puține decît erau la jumătatea anilor '90. Ele au migrat însă în subsolul paginilor, în comentarii, și în mod trist – dar nu paradoxal – au migrat în sus, la nivelul vectorilor de opinie, inclusiv printre politicieni. Avem politicieni care vehiculează limbaj rasist. Ce pățesc ei? Din punct de vedere legal, nu suportă nici un fel de consecință; în schimb, ne legăm de discuțiile de pe Internet și de tonul inacceptabil al discursului violent și agresiv în mediul online. De aici și reacția extrem de viguroasă a utilizatorilor de Internet față de această lege.

© E. Enea

Probabil că legiuitorul, în înțelepciunea lui, are tendința să suprareglementeze. Există și în public voci care spun „trebuie să facem ceva, nu putem suporta la infinit un asemenea discurs violent“. Și atunci, legiuitorul încearcă să răspundă acestor voci printr-o lege...

Am două linii de răspuns. Aș începe cu termenul „legiuitorul“. Ceea ce i se reproșează, în plus față de punctele anterioare, acestei legi, este faptul că e lege: avem cîteva prevederi care adaugă ceva la ordonanța 137. De ce nu s-a modificat acea ordonanță, care este coloana vertebrală a întregului proces de combatere a discriminării? De ce e nevoie de o lege care adaugă un organism în structura CNCD și nu modific chiar legea care reglementează funcționarea CNCD? Îmi este foarte greu să explic acest lucru. Îmi e foarte greu să explic acest lucru altfel decît prin ceea ce am observat că apare foarte des în societatea românească: dacă eu am o problemă și sînt parlamentar, asta pot eu să fac: legi. Așa că, pentru a rezolva o problemă care mă preocupă – legitim sau mai puțin legitim – dau o lege. În general, românii sînt foarte mari iubitori de legi. Iar prima soluție pe care o au în minte este „să se dea o lege“. A doua linie de răspuns este următoarea: să vedem dacă trebuie să se reglementeze totul. Evident, răspunsul este *nu.* Trebuie să existe, în spațiul public, loc pentru limbajul un pic mai contondent, atîta timp cît el nu conduce la ură, nu conduce la faptă, la crimă. Avem aici o intersecție între primul filon de gîndire și al doilea. Prima atribuție a CNCD este elaborarea de politici. Cîte politici a elaborat? Dintre cele pe care le-a elaborat, cîte se aplică? La asta pot să răspund: nici una. Așadar: în loc să „biciuiesc“ – metaforic, desigur – CNCD să-și facă datoria, vin și mai dau o lege, dar nu lui, ci unui pui de-al lui, pe care îl grefez pe trunchi.

„Este ca în bancul cu olteanul – «ori înseamnă ceva, ori vine de undeva».“

Au mai existat astfel de legi sau proiecte de lege care încercau să reglementeze pînă în detaliu felul nostru de a ne exprima în public...

A existat celebra lege care cerea jurnalelor de știri să aibă 50% știri pozitive și 50% știri negative. În pofida hazului uriaș pe care l-a stîrnit, a fost adoptată și a ajuns pînă la promulgare, în pofida tuturor avizelor și rapoartelor negative pe care le primise. A fost întoarsă de la promulgare și, ulterior, respinsă. Legea aceasta a „defăimării sociale“ impune televiziunii publice și radioului public să rezerve 1% din timpul lor total de emisie pentru fiecare canal promovării toleranței. Să mă ierte zeul toleranței, dar eu cred că respectul pentru toate segmentele societății ar trebui să fie firul roșu al tuturor programelor televiziunii publice. Ce înseamnă 1% din 24 de ore? Am calculat: vreo 14 minute. Cu cît ajută o emisiune de 14 minute într-un program la care și-așa nu se uită foarte multă lume? Picăm în niște capcane crezînd că mediile tradiționale mai funcționează așa cum știm. Există, la Camera Deputaților, o altă propunere legislativă: toți furnizorii de servicii media audio-vizuale trebuie să difuzeze la 7 dimineața Imnul de Stat în versiunea sa integrală. Și canalele de filme, și Netflix, și Adevărul Live. La fel și programele transmise în aeroporturi, la metrou sau în magazine. Folosim, așadar, mecanismul legislativ – pentru că pe acesta îl controlăm – ca să suprareglementăm un domeniu pe care nu-l mai cunoaștem, pe care nu-l înțelegem.

Dar asta vrea publicul – „să reglementăm“. De unde vine un asemenea tipar mental, care vrea să reglementeze pînă și emoția de a asculta imnul?

Vine din nevoia noastră de a ne autoidentifica în calitate de națiune puternică. Dacă acum 40-50 de ani, sau chiar acum 20, înțelegeam aceste pulsiuni (Constituția noastră, adoptată imediat după 1990, este pătrunsă de un sentiment patriotic, pentru că oamenii chiar credeau că asta e calea de urmat), este foarte greu să-i înțeleg pe autorii legilor de acum, care sînt oameni tineri, unii dintre ei crescuți în cultura democrației de acum, dar probabil că sînt crescuți în medii care valorizează foarte mult acest filon naționalist. Cred că școala este un generator de astfel de sentimente puternic patriotice spre naționaliste. Pe de altă parte, partidele politice însele, indiferent de orientarea lor, ajung la un moment dat, în special în perioada alegerilor, să se întoarcă cu fața la popor și modul cel mai simplu de a te întoarce cu fața la popor (căci nu poți să-i rezolvi problemele și nu poți să-i dai o voce căci nu e în interesul tău să-i dai o voce), modul cel mai simplu de a-i arăta poporului că îți pasă este să ieși cu tricolorul, cu sarmaua, cu imnul, cu simbolurile pe care le poate recepta.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

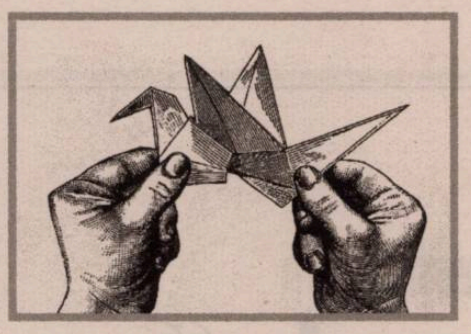

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Un monstru care nu trebuie uitat

În vremea comunismului circula un banc, cum că în Larousse-ul din anul 2500 (cum va fi fiind el atunci), în dreptul numelui Adolf Hitler va sta scris: *Mic terorist din epoca lui Stalin*. Cu alte cuvinte, istoria va recunoaște, la un moment dat, întreaga grozăvie a domniei „părintelui popoarelor".

Ei bine, e adevărat că nu sîntem încă în anul 2500, dar istoricul Paul Johnson (un fel de Lucian Boia britanic, dacă vreți) observă că, în mintea tinerilor de astăzi, Adolf Hitler „strălucește" în continuare drept cel mai rău conducător al secolului trecut, Mao Zedong este și el destul de bine cunoscut, probabil din cauza evoluției actuale a statului chinez, în vreme ce tătucul Stalin tinde să intre într-un con de umbră. Este motivul pentru care istoricul spune că s-a hotărît să-l așeze „în lumina necruțătoare a istoriei". Așadar, în 2014 a scris o carte despre Stalin (tradusă în românește la editura Humanitas), ușor de citit și pe cît de scurtă, pe atît de elocventă.

„Stalin a fost un monstru, unul dintre cei mai mari monștri pe care i-a produs civilizația" – scrie autorul în introducere. Iar cartea, pe parcursul ei, demonstrează cu vîrf și îndesat această afirmație. O opinie importantă a lui Johnson (care trebuia să vină de la un englez) este aceea că la originea monstruoaselor dictaturi ale secolului XX a stat modelul creat de Napoleon. Nu doar cei mai mari – Lenin, Stalin, Hitler și Mao Zedong –, dar și „tiranii mai mărunți precum Kim Ir-sen, Castro, Peron, Mengistu, Saddam Hussein, Ceaușescu și Gaddafi" au făcut parte, după părerea sa, dintr-o nouă categorie de „dictator ideologic care a copiat modelul de guvernare al lui Napoleon". Desigur, numeroșii „fani" ai lui Napoleon ar putea fi șocați de această idee, dar, revenind la Stalin, faptele lui nu se schimbă cu nimic, indiferent de tipul și de rădăcinile istorice ale dictaturii sale. Șocant pentru cine nu știa deja e și faptul că, în tinerețe, Stalin a organizat bande de tîlhari care jefuiau bănci și transporturi de valori. Banii erau folosiți pentru finanțarea partidului bolșevic, care pe atunci era un fel de organizație revoluționar-teroristă. Teroriști au rămas bolșevicii și după ce au reușit să ia puterea. Adică și-au terorizat propriul popor încă din prima zi. Johnson amintește că Lenin „ca primă măsură, a pus sub control presa, dînd o lege proiectată probabil de Stalin" și îl citează pe scriitorul Ilia Ehrenburg, care povestea că, imediat după preluarea capitalei de către bolșevici, „în fiecare zi, în zori, locuitorii Petrogradului studiau noile dispoziții lipite pe fațadele clădirilor, încă ude și mototolite, cu privire la ce era interzis și la ce era încă permis".

Johnson neagă mitul potrivit căruia Stalin ar fi pervertit sistemul creat de Lenin, care, vezi Doamne, ar fi fost mai bun. El demonstrează că „teroarea stalinistă a fost pur și simplu o extindere și o amplificare ale terorii inițiate de Lenin, care a fost declanșată în primele zile ale revoluției: Lenin a ordonat execuțiile încă din decembrie 1917, iar vocabularul său era împînzit de expresii ca *împușcați-i, pluton de execuție, la zid cu ei, lichidați-i*". E adevărat că, la sfîrșitul vieții, Lenin și-a dat seama că Stalin era un individ excesiv de brutal și a dorit îndepărtarea lui de la o posibilă succesiune. Stalin, însă, deja acumulase destulă putere și, după moartea lui Lenin, n-a avut multe probleme în drumul spre șefia partidului și a statului. Ce a urmat, cu siguranță multă lume știe: crime, crime și iar crime. Sînt lucruri ce trebuie mereu repetate. De la simpli țărani care nu voiau să-și dea micul lor avut statului, pînă la oameni din vîrful ierarhiei de stat și de partid, ca Zinoviev, Kamenev, Troțki, Buharin și foarte mulți alții au fost omorîți. Chiar și atotputernicul șef al poliției secrete, explică Johnson, „trăia permanent cu frica în sîn, fiindcă, deși el decidea asupra epurărilor la nivelul cel mai înalt, acestea se sfîrșeau cu propria sa arestare și execuție, după ce treaba urîtă era efectuată".

După o primă campanie criminală împotriva chiaburilor în 1928, a urmat o a doua (începînd din 1929) și mai rea, pornind de la lozinca „Să fie lichidată clasa chiaburilor" în care, potrivit chiar unei mărturisiri făcute de Stalin lui Churchill, „m-am ocupat de vreo zece milioane de țărani". În afară de cei omorîți în luptă sau prin execuții la fața locului de către poliția secretă, alți peste zece milioane de țărani au fost deportați în Siberia, dintre care o treime au fost executați sau au murit pe drum. Lucrurile nu s-au oprit însă aici. În anii '30 teroarea s-a accelerat chiar și în rîndurile partidului comunist. Johnson amintește cum, în 1934, din 1225 de delegați la congresul partidului, 1108 au fost ulterior arestați și majoritatea executați, iar dintre cei 139 de membri supleanți ai Comitetului Central aleși la acel congres, 98 au fost împușcați. Istoricul descrie atmosfera terifiantă a acelor vremuri: „Se făceau repetiții în instanță, iar completul de judecată striga: *Moarte dușmanilor!* Afară, pe stradă, mărșăluiau mii de muncitori strigînd și ei: *Moarte! Moarte! Moarte!*" Totul se desfășura conform vorbei lui Stalin, „Moartea rezolvă toate problemele". Însăși soția sa, cea de-a doua, Nadia, s-a împușcat în 1932, pentru că, așa cum spune Johnson, „i-a fost cu neputință să suporte ororile puse la cale de Stalin". Al Doilea Război Mondial a adus cu el moartea altor milioane de soldați ruși pe front, cărora li s-au adăugat un număr greu de estimat de execuții (pe diverse motive) în spatele frontului, plus cîteva bune milioane de deportări pe criterii etnice. Tot Stalin a ordonat și masacrarea ofițerilor polonezi, cunoscuta „operațiune" din pădurea Katin, în care agentul special V.M. Blohin a reușit performanța de a ucide personal, în decurs de o lună, aproximativ 8000 de oameni (împușcîndu-i cu pistolul în ceafă). „...a fost poate cea mai dezgustătoare crimă de pe lunga listă a actelor satanice comise de Stalin", scrie Johnson.

Istoricul britanic, care pe parcursul întregii cărți face și un profil psihologic al lui Stalin, povestește cum pe măsură ce acesta îmbătrînea și se afunda tot mai mult în rău, nu mai avea încredere în nimeni, era tot mai paranoic (desena capete de lup) și se temea că ar putea fi omorît. Asta deși, spune autorul, „siguranța lui Stalin era garantată de un sfert de milion de oameni. În Rusia lui Stalin era exclus un incident ca atentatul cu bombă contra lui Hitler din iulie 1944". Ironia sorții a făcut însă ca tocmai din cauza sistemelor draconice de siguranță, în 1953, cînd a suferit atacul cerebral, Stalin să nu poată primi nici un fel de ajutor medical timp de 12 ore. Și, în cele din urmă, *moartea a rezolvat problema.*

■■■

ready made

„Dinți cu 7 lei unul
Se pune în cautchuk
În strada Câmpineanu No. 46"

Epoca, Seria II, Anul III, No. 387,
Joi, 27 Februarie 1897

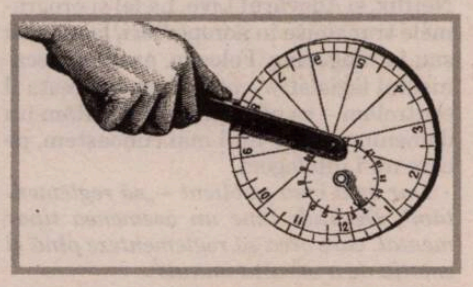

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Homer Bey

Ahile și Aiax dau cu zarul pe rînd la masa de joc, în armură completă. Așa a ales să-i picteze Exekias (sec. VI î.Hr.) pe celebra lui amforă de la Vatican, deși nici un pasaj din Homer nu menționează un asemenea episod. Sigur că alte poeme din ciclul troian, cu ambiții similare *Iliadei* și *Odiseei,* s-au pierdut, și poate Exekias se inspira din ele, dar prefer să mi-l închipui născocind el personal scena asta, dintr-o dragoste malițioasă pentru cei doi eroi. De alte născociri studiile homerice s-ar lipsi bucuroase, de exemplu de o carte recentă a lui Raoul Schrott, care plasează Troia în Cilicia, face din Homer un eunuc și din Ahile un fel de rege asirian incognito. Exekias și Schrott sînt două exemple de răspuns la fascinația unui mit, între care se întind două milenii și jumătate de viață culturală a epopeilor homerice. La Schliemann, virusul s-a manifestat violent, pe măsura calităților, defectelor și resurselor, toate excepționale, pe care le avea neamțul îmbogățit în Sankt Petersburg și devenit apoi chiar și cetățean american. E hulit de arheologi între altele pentru că, închipuindu-și că Troia războiului din *Iliada* e musai să fi fost nivelul cel mai vechi al sitului, a trecut prin restul straturilor fără pic de ceremonie, înșelîndu-se cu aproximativ o mie de ani. Trebuie spus că, pentru momentul 1871, avea totuși o înțelegere a ce înseamnă stratigrafie, implicase în proiect o echipă multidisciplinară, publica prompt și a avut puterea să-și revizuiască interpretările de cîteva ori, recunoscîndu-și greșelile. Nu e nepotrivit ca figura fondatoare a unei științe precum arheologia să fi fost așa contradictorie.

De cîțiva ani s-a încheiat un proiect arheologic major (25 de campanii) la Troia, pus la cale de universitățile din Tübingen și Cincinnati. Manfred Korfmann, care a condus proiectul mulți ani, a avut propriul lui „răspuns la fascinație". El a vrut să fure Troia mitologiei și s-o redea arheologiei. Poziția lui oficială era că nu ne interesează Troia pentru Homer, ci pur și simplu pentru că e o așezare fundamentală pentru înțelegerea istoriei egeene, prin faptul că a fost locuită de-a lungul întregii epoci a bronzului. Dacă săpăturile se întîmplă să ne spună și ceva despre războiul troian, *tant mieux*. Gurile rele i-au reproșat lui Korfmann că a vrut și să fure Troia Europei și s-o dea Turciei, cu alte cuvinte că a accentuat trăsăturile anatoliene ale orașului preistoric în dauna celor europene, dacă se poate folosi acest termen la 1200 î.Hr.

În orice caz, e limpede că Osman Bey (numele pe care și l-a luat după acordarea cetățeniei turce) a rupt cu tradiția interpretativă de pînă la el. A avut și șansa ca situl să coopereze, oferindu-i cîteva descoperiri senzaționale care au schimbat felul în care vedem Troia azi. Cînd am ajuns prima oară la Troia, în 1999, cetatea mi s-a părut cel mai intim sit arheologic posibil – foarte mic, pentru cît de mare s-ar fi cuvenit să fie. Korfmann bănuia că în jurul citadelei trebuie să se fi întins o așezare civilă *(Unterstadt)* și și-a propus să o cerceteze temeinic. (Ce-i drept, Schliemann și, în perioada interbelică, Carl Blegen nici nu mai lăsaseră mare lucru nerăscolit în interiorul fortificației.) El și echipa lui internațională

El a vrut să fure Troia mitologiei și s-o redea arheologiei.

au dovedit în felul ăsta că Troia nu însemna doar cele două hectare vizitabile azi, ci, împreună cu așezarea din afara zidurilor, avea de fapt cam 30 de hectare, era așadar comparabilă cu Micene și Teba.

Turiștii nu pot încă pătrunde în „orașul de jos". Aici, printre migdalii pîrjoliți, stăpîniți de pupeze cu zborul lor caraghios, țopăitor, se află, uneori la nici o palmă sub iarbă, ruinele caselor romane tîrzii, cu tencuială pictată și statuete de marmură. Sub ele se află casele elenistice, sub care se mai află doar un strop de locuire arhaică greacă, sub care se află un nivel de abandon, în care cîteva sute de ani nu s-a mai mișcat nimic în Troia. Prin toate astea trebuie trecut în fiecare vară pînă să ajungem la straturile de epoca bronzului și fierului timpuriu care fac orașul de la Dardanele atît de important în arheologie. Asta nu înseamnă că nu se cercetează cu mare grijă și ruinele acestea mai „noi" (ba chiar îmi amintesc un interesant bazin roman de decantare a apei). Înseamnă doar că pentru ele avem, în principiu, paralele în multe alte părți din Mediterana estică, iar pentru cele preistorice, nu. Un muzeu va fi curînd gata la Troia și circuitul turistic se va extinde poate și el (deocamdată, secțiunile sînt umplute la loc după fiecare săpătură). S-ar vedea că orașul fusese înconjurat, în epoca bronzului, de un șanț de fortificație, săpat nu doar în sol, ci și, pentru încă doi metri adîncime, direct în stîncă (roca-mamă, cum se spune), o structură necunoscută înainte. Pe vasele grecești, de pildă cele ale pictorului numit convențional Maestrul de la Dipylon (sec. VIII î.Hr.), există multe scene reprezentînd care de luptă și, vrînd-nevrînd, poate mai mult vrînd, te gîndești că șanțul de fortificație urma să protejeze orașul împotriva unor strămoși ai acelora care...

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

■■■

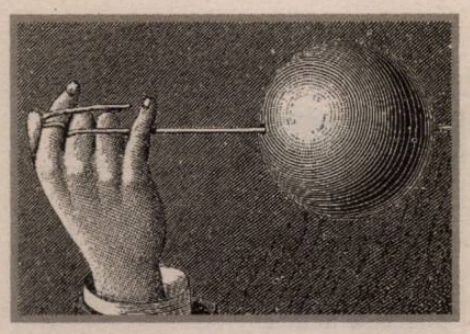

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Ai Weiwei la Berlin

Acum cîteva săptămîni, artistul chinez Ai Weiwei a decis să-și închidă expoziția de la Copenhaga după ce a aflat că Danemarca adoptase o lege care le permite autorităților să confiște banii și obiectele de valoare ale refugiaților care cer azil. Același Ai Weiwei s-a fotografiat recent în postura băiețelului sirian găsit mort pe țărmul Turciei, toamna trecută – o imagine care a făcut înconjurul lumii și a devenit simbolul condiției de refugiat. Și tot el a realizat săptămîna trecută, la Berlin, o instalație, un fel de memorial al refugiaților care au murit înecați în drumul aventuros din țările aflate în război spre Europa. Memorialul a fost realizat la comanda galei Cinema for Peace. Artistul a îmbrăcat coloanele Konzerthaus în veste de salvare purtate de refugiații ajunși în Europa cu bărci improvizate. O asemenea barcă de cauciuc a fost lăsată de artist și în fața intrării principale din sala de concerte. Imaginea e puternică: o clădire-reper a capitalei Germaniei e transformată vizual prin această intervenție. Trecătorii sînt interpelați cu brutalitate să reflecteze asupra destinului acestor oameni sărmani atît de stigmatizați de mediile conservatoare, populiste, extremiste.

Artistul nu se desparte decît rareori de activist: Ai Weiwei se raportează mereu la actualitatea fierbinte, e mereu instigator ori paradoxal.

Ai Weiwei este profesor invitat la Universitatea de Arte din Berlin și pregătește un documentar despre valurile de refugiați și despre parcursul acestor oameni. Artistul a realizat cîteva interviuri cu nou-veniții chiar în tabăra lor, instalată de autorități pe Aeroportul Tempelhof (dezafectat de cîțiva ani). Galeria sa din Berlin a anunțat, de asemenea, că artistul pregătește un monument permanent dedicat refugiaților.

Artist și activist pentru drepturile omului, un opozant îndîrjit al regimului de la Beijing, Ai Weiwei a avut de suportat șicanele autorităților chineze. Timp de cîteva săptămîni a fost și închis, au urmat apoi cîteva luni de arest la domiciliu. Acum cîțiva ani, după ce i s-a permis să părăsească China, s-a instalat în Europa.

Creațiile sale – instalații, sculptură, fotografie etc. – se vînd bine. Iar intervențiile lui artistice se bucură de un public numeros și de reacții pe măsură. Artistul nu se desparte decît rareori de activist: Ai Weiwei se raportează mereu la actualitatea fierbinte, e mereu instigator ori paradoxal.

Întrebarea care se pune e dacă această permanentă așezare în zona polemică nu e cumva o strategie de marketing. Căci tocmai asta i se reproșează, tot mai des, artistului: oportunismul. După publicarea fotografiei în care Ai Weiwei stă întins pe o plajă, precum micuțul Aylan, sute de comentatori l-au acuzat că vrea să-și atragă un capital de imagine pe seama unei tragedii. Artiști, colecționari, critici de artă au publicat comentarii ultragiate în care au încercat să demaște ceea ce considerau impostură ori ipocrizie.

Însă carierele în artele vizuale se fac pe bază de vînzări. Și de vîndut se vînd, în general, „obiecte de artă decorativă sau picturi (de mari dimensiuni) care vorbesc despre condiția umană fără să numească făptașii ori victimele". Ai Weiwei cunoaște piața de artă mai bine decît criticii săi, susține *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. El n-a făcut această fotografie în speranța de a obține vreun folos, ci tocmai pentru că publicitatea din jurul ei i-ar putea dăuna, sugerează cotidianul german. Altminteri, prin acest *re-enactment*, Ai Weiwei nici nu ar avea pretenția că face artă. E doar un protest, e activism civic, e gest politic.

PUBLICITATE

OFERTĂ SPECIALĂ PENTRU DILEMATICI!

Dumneavoastră citiți revista, de avioane ne ocupăm noi.

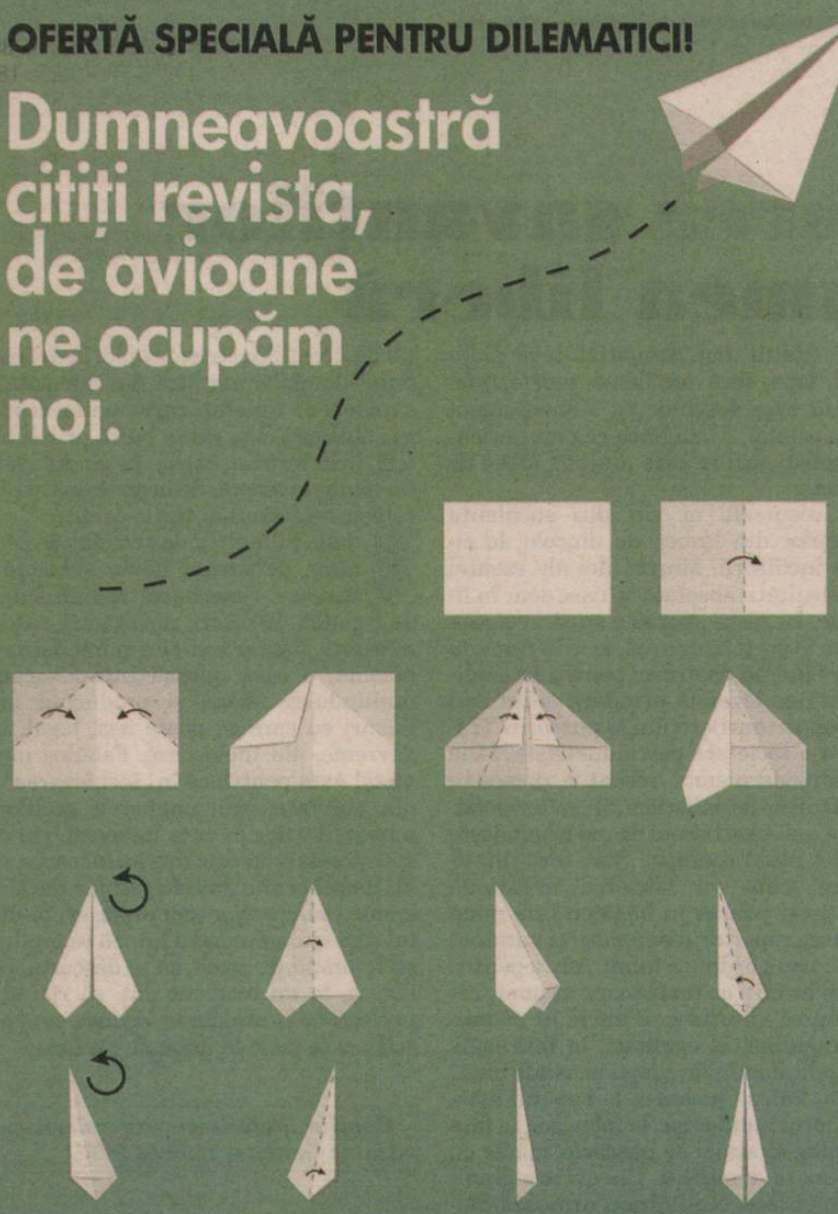

Abonați-vă acum la DILEMA VECHE pe o perioadă de 12 luni și veți intra în tragerea la sorți pentru unul dintre cele 12 bilete Ryanair, dus-întors, din București către Milano, Roma, Bologna sau Bruxelles.

*promoție valabilă în perioada 21 ianuarie - 20 februarie 2016
*detalii privind zboruri și condiții puteți citi în regulamentul oficial al campaniei la *pay.dilemaveche.ro* sau la tel. 0372.130.241

Cum vă abonați:

SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Abonament revistă: 3 luni - 49lei; 6 luni - 89lei; 12 luni - 149lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data ..... în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

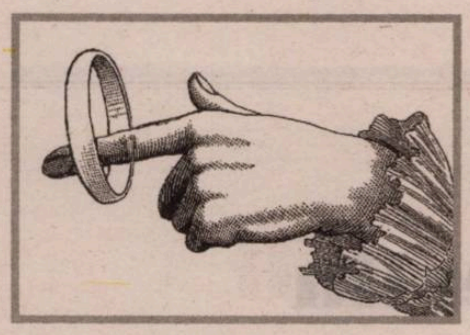

Selma IUSUF

legende **urbane**

Frica

Deunăzi am ieșit destul de devreme din casă, să fi fost șapte și jumătate dimineața. Încă nu se luminase bine afară, mijeau zorii, ca-ntr-o literatură proastă, pe cerul zimțuit de blocurile orașului. Lumea încă nu apucase să curgă valuri spre metrou. Mergeam cu capul ușor plecat, cu mîinile în buzunare și cu mintea goală. Am prins doar cu coada ochiului cum cineva parcă se îndrepta spre mine, am dat să ocolesc

„Persoană în general îngrijorată."

larg prezența aceea fără să mă uit o secundă în direcția ei și chiar începusem să ocolesc, cînd umbra s-a îndreptat hotărît spre mine și, o secundă lungă, mi-a fost cumva frică. Era o doamnă cu un băiețel de vreo cinci ani de mînă. M-a întrebat pe unde s-o ia ca să ajungă la „Regina Maria". De ea mi-a fost frică.

N-a fost teama că o să pățesc ceva, nu genul ăla de teamă, că umbra respectivă o să mă lovească sau o să mă agreseze cumva. Mi-a fost mai degrabă frică să nu mă scoată din zona de confort, să nu-mi ceară ceva, poate, să nu-mi tulbure aura liniștită care unduia calm în jurul conturului meu la șapte și jumătate dimineața.

Văzînd ochii ușor îngrijorați ai femeii și fața mică și albicioasă a copilului care privea în sus, către noi, mi-a fost rușine de ce-am simțit. Am îndrumat-o cu mai multă amabilitate decît oricînd, i-am urmărit cu privirea să văd că apucă pe drumul cel bun. Și m-am gîndit.

M-am gîndit că mi-e teamă de foarte multe lucruri și că, dacă cineva ar trebui să pună o etichetă pe mine, ar scrie pe eticheta aia: „Persoană în general îngrijorată". Fac și eu parte din mulțimea de oameni care ar prefera să fie lăsați în pace. Dintre cei care preferă luminile rampei un fotoliu comod în culise, întrebărilor incomode – supa caldă a rutinei. Dincolo de toate astea însă, în ultima vreme mă încearcă niște frici cît se poate de concrete.

Mi-e teamă de cei căzuți în admirație pentru semenii lor din „Patrula lui Vlad Țepeș", care vor să ajute bătrînele să treacă strada. Mi-e teamă, în contextul ăsta, de cuvîntul „patrulă". Cum mi-e teamă de cei care cred că justiția se poate face în stradă, de haiducia rasistă, de naționalisme de secol XIX și de patriotisme agresive. Citeam, de curînd, că 35% din participanții la un sondaj ar vota cu Vlad Țepeș la niște ipotetice alegeri prezidențiale. Uite de-aia mi-e frică.

Mi-e frică de oameni care bat alți oameni. Am văzut imaginile insuportabile, care au făcut titluri la știri, ale unui nefericit care lovește o femeie într-un bar. Am văzut și reacțiile celor din jur în acele înregistrări și am văzut și frica care umplea tăcut tot spațiul. Am citit comentariile din josul imaginilor și iar mi s-a făcut frică de cîtă agresivitate zace latent în mulți, foarte mulți dintre noi.

Cum mi-e frică de adevărurile tranșante peste care nimeni nu are dreptul să toarne nici o picătură de îndoială. De realitatea trunchiată peste care se așază o altă realitate trunchiată cu ajutorul presei și al nostru, al tuturor, de nu mai știe nimeni ce s-a întîmplat cu acei copii luați de la părinți în Norvegia și nici care a fost adevărata întîmplare la Liceul „Tudor Vianu". Ajungem cu toții să uităm – sufocați de toate straturile astea, de pseudoinformații și semiștiri, și analize competente – niște principii de bun-simț: nu e OK să-ți bați copiii și nici să-i umilești. În fond, e atît de simplu.

Frică îmi mai e de domnul și de doamna Perfecțiune, pentru care nu există *nu pot, nu vreau* și, mai ales, *nu știu*. Inumanii domnul și doamna Perfecțiune respiră probabil același aer și cu dumneavoastră laolaltă la serviciu. Poate că-i mai vedeți dînd lecții la televizor, pe Facebook sau suindu-se pe scenă ca să răspîndească în lume înțelepciunea lor. „Consider că...", spun de obicei domnul sau doamna Perfecțiune, convinși amîndoi că toată lumea trebuie să afle ce părere au. Oamenii ăștia emană o încredere în sine aproape obscenă.

Frică îmi e de mine însămi, în cele din urmă. De oglinda deformată prin care e posibil să văd lucrurile fără ca cineva să mă tragă de mînecă. Și, dacă m-ar trage, frică îmi e să nu țintuiesc la rîndul meu acea persoană în panoplia nasolilor. De care ne e frică.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

...cum laudae / EL (I)

Lucrări semnate Nicolae Ceaușescu, publicate în țară:

România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste (vol. 1-3/1965:-1968); *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate,* vol. 1-28, Politică, Buc., 1968-1986, română, magh., germ.; Meridiane, Buc., 1969-1983; Politică, Buc., 1984-1986, engl., fr., sp., rusă; *Opere alese*, vol. 1-3, Politică, 1982; *România – trecut, prezent, perspective*, vol. 1-3, Meridiane, 1983, fr., engl.

Lucrări semnate Nicolae Ceaușescu, publicate în străinătate:

Izbrana Dela Sovremenih Drzavniko, pref. Dimce Belovski, Medjunarodna Politica, Belgrad, 1970; *For a Policy of Peace and International Cooperation,* Nagel Publishers, Paris-Genève-Munich, 1971; *Pour une politique de paix et de cooperation internationale,* Les Editions Nagel, Paris-Genève-Munich, 1971; *Rumänien auf dem Weg des Sozialismus, Reden-Aufsätze-Interviews,* pref. Waldemar Besson, Rombach Verlag, Freiburg im Breisgau, 1971.

(va urma)

Notă: Grupajul trimite la cele mai îndepărtate origini ale doctoratului lui Victor Ponta și ale lucrărilor semnate de pușcăriașii-savanți de renume mondial. După *Mic Dicționar Enciclopedic,* ediția a III-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986 (aceeași sursă și pentru următoarele foiletoane la temă). **(R. M.)**

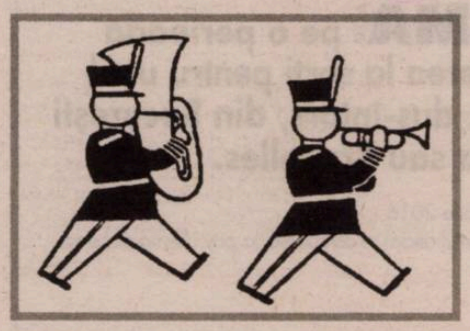

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Închisoarea savanților și lumea liberă

S-a scris, s-a povestit, s-a cercetat: deseori, închisoarea e o esențializare, un soi de reducție a lumii libere. E drept, în ultimii ani, prin anumite țări, ideea de închisoare s-a modificat radical. Dar asta nu schimbă mare lucru din relevanța – fie ea și metaforică – a observației conform căreia în spațiile de detenție se manifestă, la nivel elementar, mai toate mecanismele lumii de dincolo de zidurile închisorii. Cu toate astea, atunci cînd ți se spune că trăiești într-o lume evoluată democratic, o lume a respectării regulilor și a egalității în fața legii, nu prea pricepi de ce nu se aplică treaba asta și în spațiile de detenție.

Un mare șmecher ajuns la închisoare își conservă și acolo poziția din libertate. E la fel de „boss", de „respectat", de privilegiat. Oamenii care n-o duc grozav, cei mai mulți dintre cei care alcătuiesc societatea în care trăim, își vor alimenta în felul ăsta mereu convingerea că, orice-ai face, n-are nici un sens să fii cinstit, să respecți reguli. Că adevărata aspirație e să devii șmecher, pentru că o duci boierește chiar și la pușcărie, la fel ca-n viață, unde te-ai descurcat, i-ai driblat pe fraierii care au încercat să respecte legea și ți-ai meritat statutul de șmecher. Nu mai e vreme de pierdut nici cu școala. Dacă ești „greucean", se rezolvă. Îți cumperi o diplomă și niște titluri – ce vrei tu! –, nu arzi gazul cu studiile, cîtă vreme trebuie să faci bani. Ce e flinticu' ăla de diplomă? Un preț. Dacă ai bani, îți iei cîte vrei tu. Ce-a ajuns cine-a făcut școală? Un pîrlit care trăiește de azi pe mîine. Nu mai bine înveți școala vieții? Să te descurci? Să nu stai la rînd cu fraierii?

De ce poți să scrii cărți în pușcărie, cercetări științifice în toată regula, deși, în mod real, ești la o distanță cosmică de capacitatea de a face așa ceva? Pentru că treaba asta se poate face și dincolo de zidurile pușcăriei. Pardon, nu pentru că „se poate", ci pentru există o industrie, un sistem, o cultură care cu asta se ocupă. În pușcărie, haiducia capătă și dimensiunile tragicomice ale sofisticării, ale evoluției postmoderne a ideii de evadare. Nu trebuie să mai sapi un tunel sau să-i plătești pe unii să sape din afară, pînă în celula ta, de unde te scot, dar trebuie să te ascundă, pentru că ești căutat în toată lumea. Plătești un singur sclav care, afară, scrie cărți, frate! Cărți pe care le semnezi tu, în calitate de șmecher și de autor care a plătit. Și evadezi condiționat, nene! Cu legea-n mînă. Nu te caută toată lumea, toți vînătorii de recompense. Dimpotrivă, dai interviuri, defilezi pe la televizor, ai păreri, împarți înțelepciuni și virtuți în stînga și-n dreapta, ești mai boier și mai șmecher decît cînd ai intrat la răcoare. Această dimensiune a evadării postmoderne, citatul vast, cumpărat de pe piața liberă, lejer, fără probleme, *marfa intelectuală* care deschide ca o cheie magică ușa celulei, e imaginea cea mai recentă a sofisticării la care a ajuns ideea de *haiducie*.

Iar resursele ei vin din suculența ticăloșiilor din lumea de dincolo de zidurile închisorii. Marile idei ale esenței promiscuității absolute se nasc doar în libertate, ca niște șperacle superevoluate pe care le porți în mînecă, le ai la tine sau le pui bine, la păstrare, pentru la o adică. S-a dus legenda prinderii și intrării glorioase a (anti)eroului la pușcărie. Trăim într-o societate postindustrială. Pînă și postmodernismul recent e demodat, ca șorturile fotbaliștilor de acum douăzeci de ani. (Anti)eroul de azi își gîndește complet altfel condiția. Știe, încă din libertate, cum va traversa eventuala detenție și poartă în băgăjelul de mînă un întreg repertoriu de soluții și variante pentru noua ordine a lumii. Adică pentru fraierii hrăniți cu texte inspirationale care spun că viitorul e al eticii, al respectării regulilor, al egalității în fața legii. Da, egalitatea în fața legii se vinde bine? Buuun. Păi, să jucăm și la capătul ăsta. Șmecherul luptă eroic, la televizor, în fața fraierilor, să scape de pușcărie, măcar cu un arest la domiciliu. Uneori are ghinion și nu-i iese. Nu-i nimic, urmează planul B. Evadările legale. Volumele, cercetările, creațiile „scrise" rapid, în detenție. Soluțiile elaborate încă din libertate, cu săpători de tuneluri care nu mai trudesc în subteran, ci-și rîd în bărbi prin biblioteci, prin birouri, acasă, la gîndul că iau un bănuț grămadă de la șmecher, și pleacă într-o vacanță în țările calde.

Ideile autentice de *scriitor,* de *cercetător,* de *savant* devin subiecte de bancuri. Șmecherul devine subiect de legendă. Scriitori, cercetători, savanți mărunți mănîncă și ei o pîine, își iau o mașină, o casă, pleacă într-o vacanță, umilindu-se abisal și producînd niște falsuri cu care se poate ieși, legal, mai devreme, din închisoare. Fabulos mecanism! Asta pentru că în „închisoarea" lor din libertate, prin ungherele școlilor și universităților la care lucrează, regulile sînt aceleași cu cele din închisoarea reală. Șmecherul e șmecher, chiar dacă i se spune *conferențiar* sau *profesor*. Și idealul e să ajungi în locul lui. Să te umilești, să te umpli de zoaie, să te descurci, pentru ca, la un moment dat, să rîzi și să privești cu nostalgie la vremea cînd erai sclav și te uitai la lume de jos în sus.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Jim AL-KHALILI

Reconstruirea Casei musulmane a Înțelepciunii

Guvernele musulmane știu că puterea militară, siguranța națională și creșterea economică au mult de cîștigat de pe urma progresului tehnologic. În ultimii ani, multe state din Golf au suplimentat masiv bugetele pentru știință și educație. Și totuși, mulți cred, mai ales în Vest, că lumea musulmană preferă încă să se distanțeze de știința modernă. Acești sceptici nu greșesc întru totul. Majoritatea țărilor musulmane cheltuiesc, în medie, mai puțin de 0,5% din PIB pentru cercetare și dezvoltare, comparativ cu 2,5% în economiile dezvoltate. Ele au, de asemenea, mai puțin de zece oameni de știință, ingineri și tehnicieni la mia de locuitori, comparat cu media globală de 40 la mie – și de 140 la mie, în țările dezvoltate. Nici chiar aceste cifre nu ilustrează pe deplin gravitatea problemei, care este mai puțin cea a investițiilor sau a locurilor de muncă pentru cercetători, cît a calității efective a rezultatelor științifice obținute. Evident, nu trebuie să ne pripim în a critica cu precădere țările musulmane; chiar și în Vestul presupus „luminat", o parte alarmant de mare a populației privește știința cu teamă și suspiciune. Și totuși, în multe părți ale lumii musulmane știința se confruntă cu o dificultate aparte: e considerată un construct occidental laic, dacă nu chiar ateist. Prea mulți mahomedani au uitat – sau nici nu au știut vreodată – contribuțiile științifice strălucite aduse de învățații islamului, cu mii de ani în urmă. Ei nu consideră că știința modernă este neutră, indiferentă față de învățăturile Islamului. De aceea, cîțiva dintre autorii proeminenți ai islamului au argumentat chiar că discipline științifice precum cosmologia ar submina, de fapt, sistemul credinței islamice. Filozoful musulman Osman Bakar consideră că știința este atacată pe motiv că „încearcă să explice fenomenele naturale numai în termeni de cauze naturale sau materiale, fără să ia în considerare cauzele spirituale sau metafizice". Bakar are, fără îndoială, dreptate. A încerca să explici fenomenele naturale fără să recurgi la metafizică este exact ceea ce face știința. Și, în apărarea acestei poziții, e greu de găsit un argument mai bun decît cel adus, cu aproape o mie de ani în urmă, de enciclopedistul musulman Abu Rayhan al-Biruni din Persia secolului al XI-lea. El scria: „Cunoașterea este, în general, singurul lucru care poate fi dobîndit numai de către om, numai ea este practicată de dragul cunoașterii însăși, deoarece dobîndirea ei este o adevărată plăcere, diferită de plăcerile pe care omul caută să le obțină din alte îndeletniciri". „Căci binele nu poate fi propășit și răul nu poate fi evitat decît prin cunoaștere." Astăzi, din fericire, un număr tot mai mare de musulmani ar fi de acord cu acest punct de vedere. Și nu e de mirare că, pe fondul tensiunii și polarizării dintre lumea musulmană și Vest, mulți se simt indignați atunci cînd sînt acuzați că ar fi neînzestrați cultural sau intelectual pentru competitivitate în știință și tehnologie. Acesta este motivul pentru care guvernele din întreaga lume musulmană cresc vertiginos bugetele pentru cercetare și dezvoltare. Banii nu sînt însă un leac universal. Oamenii de știință au nevoie, firește, de o finanțare adecvată. Dar competitivitatea la scară globală cere mai mult decît aparatură sclipitoare de ultimă generație. Trebuie vizată întreaga infrastructură a mediului de cercetare. Ceea ce înseamnă nu numai să te asiguri că tehnicienii din laboratoare înțeleg cum să folosească și să întrețină aparatura, dar și, cu mult mai important, să cultivi libertatea intelectuală, scepticismul și curajul de a pune întrebările heterodoxe atît de necesare progresului științific. Dacă lumea musulmană va deveni vreodată din nou un centru al inovației, e util să ne amintim de „vîrsta de aur" a islamului, care a durat din secolul al VIII-lea pînă în secolul al XV-lea. Anul 2021, bunăoară, va marca un mileniu de la publicarea *Cărții de optică* a lui Alhazen – unul dintre cele mai importante texte din istoria științei. Scrisă cu mai bine de 600 de ani înainte de nașterea lui Isaac Newton, lucrarea lui Alhazen este considerată ca fiind una dintre primele ilustrări ale metodei științifice moderne. Printre cele mai faimoase epicentre intelectuale ale acestei perioade se număra Casa Înțelepciunii din Bagdad, care adăpostea, la acea vreme, cea mai mare colecție de cărți din lume. Istoricii au păreri împărțite în ceea ce privește rolul și existența reală a acestei academii, dar astfel de discuții sînt mai puțin importante decît puterea simbolică pe care Casa încă o are în lumea islamică. Atunci cînd șefii statelor din Golf vorbesc despre dorința lor de a investi mai multe miliarde de dolari în construcția unei noi Case a Înțelepciunii, ei nu se întreabă dacă versiunea originală era sau nu doar o bibliotecă modestă, pe care un calif a moștenit-o de la tatăl său. Ei vor să reînvie spiritul cercetării libere, care s-a pierdut în cultura islamică și care trebuie recuperat de urgență. Dar pentru a reuși, trebuie depășite obstacole descurajatoare. Multe țări investesc o mare parte din fondurile destinate cercetării în tehnologia militară – fenomen datorat mai degrabă factorilor geopolitici și tragediilor care au loc în Orientul Mijlociu decît setei pure de cunoaștere. Cei mai străluciți tineri ingineri și oameni de știință sirieni sînt frămîntați de cu totul alte probleme decît cercetarea și inovația. Și puțini sînt cei din lumea arabă care privesc progresele Iranului în materie de tehnologie nucleară și dezvoltarea industriei *software* malaeziene cu egală seninătate. E deopotrivă important să realizăm cît de mult pot contribui țările arabe la progresul umanității, cultivînd o dată în plus spiritul curiozității, care animă cercetarea științifică – fie că e vorba de uimire în fața creației divine sau de încercarea de a înțelege de ce lucrurile sînt așa cum sînt.

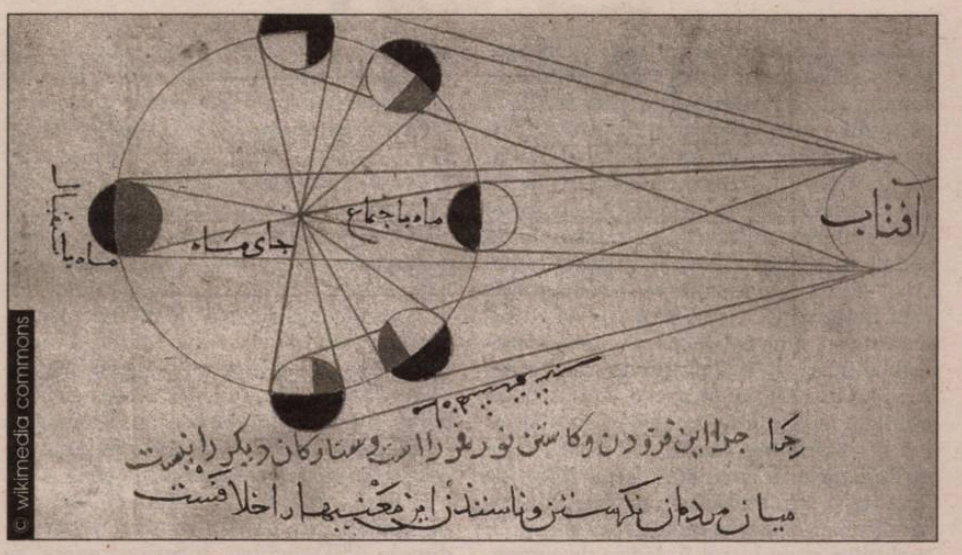

Jim Al-Khalili este profesor de Fizică Teoretică și șef al catedrei de Angajament Public în Știință a Universității Surrey, Marea Britanie. A conferențiat recent, între 8 și 10 februarie, la Summitul pentru Guvernare Mondială din Dubai.

© Project Syndicate/Mohammed Bin Rashid Global Initiatives, 2016
www.project-syndicate.org

traducere din limba engleză de Matei PLEȘU

Radu GOLOGAN

Cronica unui coșmar anunțat

– școala românească –

Asist în ultimele săptămîni la o frenezie cu accente morbide, în care personajul principal este sistemul de educație din România. Adesea mă trezesc noaptea, urmare a unui coșmar, în care, de-a valma, cuvîntul *umilință* devine personaj, latina devine ființă grăitor-plîngăcioasă, manualele te agresează ca niște saci ce plesnesc de încărcătură, iar termenul „grup de lucru" este atașat uniformei de batalion de asalt, ziariști acuzatori au fețele inexpresive ale gardienilor din filme, iar școala românească pare o clădire sumbră, ca în Kafka, în care uși deschise duc în gol personaje ce se tîrăsc în genunchi. Hai să revenim la realitate, sperînd ca ne-am trezit.

Cîteva întrebări esențiale pentru destinul trăitorilor acestor locuri devin, după părerea mea, de luat în seamă.

1. Este școala românească la pămînt? Personal, refuz o astfel de abordare, prin prisma experienței și a cunoașterii multor sisteme de educație în lume. Asta cu riscul de a fi acuzat de optimism patriotic sau de abordări formale. Nu, școala românească produce încă oameni profesional capabili, cultivați, utili și atașați valorilor naționale. Și, evident, nu numai olimpici. Sigur, multiplele reforme proiectate în ultimele decenii nu au răspuns în cea mai mare măsură exigențelor unor scări de valori adaptate timpului modern și extrem de marilor modificări chiar biologice din mentalul tinerilor de azi. Dar asta se poate regla prin butoane fine și bine direcționate.

Școala românească produce încă oameni profesional capabili, cultivați.

2. Avem nevoie de o reformă radicală de tipul „tăierea cozii"? *Nu.* Fără echivoc răspund, așa cum probabil se deduce din ultima frază de mai sus.

Bulversarea sistemului prin schimbarea totală a paradigmei (nu îmi place cuvîntul, dar vreau ca aceia care exagerează cu utilizarea lui să fie atenți la ce spun), adică alte cuvinte pentru termeni și obiecte de studiu, transdisciplinaritatea înțeleasă aiurea pot duce la o adevărată distrugere a sistemului. Și fără soluții ulterioare de redresare. Pot să dau exemple din țări cu reforme de acest tip, cu consecințe jalnice.

Vin și cu un *da.* Să ne aplecăm cu atenție, încercînd să-i descifrăm psihologia, asupra acestei noi ființe, ce pare venită din altă lume, care se uită la noi uneori cu condescendență și pe care noi, părinți și dascăli, nu mai știm să o abordăm: copilul și tînărul ucenic.

3. Cine face aceste proiecte de ajustare? Răspund de ani: *nu știu.* Dar sigur nu reprezentanți ai unui singur domeniu al cunoașterii umane, nu pedagogia sau psiho-pedagogia singure, nu profesorii singuri și nu mass-media. Evident, nu un ministru, prin semnătură, dar care poate ajuta să fie respectată Constituția în ceea ce privește bugetul.

Da, un grup de persoane (detest cuvîntul *experți)* cu deschidere, tinerețe combinată cu experiența senectuții, reprezentanți corecți ai domeniilor lor de pregătire, lipsiți de pasiuni politice și *puțini* ca număr. Evident, cu experiență de dascăli, părinți, poate chiar bunici.

4. Cum vom măsura o eventuală abordare cu consecințe benefice pentru viitor? Răspund simplu: cu răbdare și nu cu clasificări și calcule de centime pentru teste PISA. Cu măsurători anuale în domeniile economiei, ale științei, ale imaginii României prin ceea ce școala produce.

Cam atît am avut de spus. Sper ca psihologii să aibă dreptate: ca să scapi de un coșmar repetat, descarcă-te în scris de oful respectiv.

Radu Gologan este profesor la Universitatea Politehnica din București și pregătește lotul național de elevi care participă la olimpiadele internaționale de matematică.

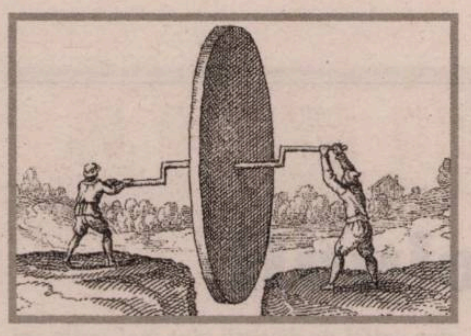

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Cînd Liviu a pierdut Internetul

Aflat de ceva vreme într-o ofensivă de imagine, dl Liviu Dragnea și-a dinamitat tot efortul, în doar cîteva zile, după ce a sa celebră lege antidefăimare a intrat în linie dreaptă în Parlament. Reacția publicului a fost de o violență și de o insistență cum rar am întîlnit. Mai multă agitație pe Facebook-ul românesc am văzut doar cu prilejul alegerilor. Mii de comentarii negative, mii de *status*-uri ironice sau de-a dreptul „defăimătoare" au inundat spațiul public și au otrăvit atmosfera în jurul președintelui PSD, devenit peste noapte aproape nefrecventabil.

Dl Dragnea nu păține așa ceva de-a lungul întregii sale cariere politice. Imaginea, aproape comică, de răufăcător din filmele Disney nu s-a conturat atunci cînd a fost trimis în judecată, nu cînd a fost condamnat și nici cînd a semnat un nou protocol de colaborare cu Gabriel Oprea. S-a întîmplat, pe neașteptate cumva, cu ocazia intrării proiectului de lege privind defăimarea grupurilor sociale în dezbaterea Comisiei juridice din Camera Deputaților.

Am motive să cred că președintele PSD a fost stupefiat. Asta reiese inclusiv din declarațiile sale publice: „Timp de cîteva zile, vocea rațiunii s-a făcut auzită cu mare greutate. Nu-i treaba mea să cercetez cît a fost incitare, diversiune, manipulare și cît reacție sinceră. S-o facă alții".

Nu vreau să fac aici o analiză a proiectului de lege. Îmi mențin opinia că avem de-a face cu un efort de suprareglementare inutil, parte a unei tendințe mai largi despre care am scris în acest spațiu în urmă cu două săptămîni. Avertizam atunci că, incapabili să aplice corect legi decente, politicienii români aleg calea înăspririi pedepselor. O să remarc însă amploarea dezastrului de relații publice pentru președintele PSD care, anul acesta, trebuie să conducă partidul în două runde de alegeri. Ceea ce mi se pare grav este faptul că dl Dragnea nu dă semne că a înțeles furia îndreptată împotriva sa. Ba chiar sugerează o conspirație: „Mă încearcă (...) o tristețe văzînd că nimeni nu a avut răbdarea să citească noile modificări ale legii și aproape toți cei care m-au insultat au făcut-o preluînd, ca un ecou, informații false cu privire la libertatea de exprimare. Aceste informații false au fost puse în circulație de partidele de dreapta și, spre surprinderea mea, chiar de canale media care au ignorat pur și simplu realitatea și au intrat în logica de campanie electorală".

Dacă argumentele de mai sus vă sună cunoscut, asta se întîmplă pentru că avem de-a face cu exact același tip de raționament pe care PSD îl folosește ori de cîte ori este în defensivă. Deși pozează în avocat al schimbării, dl Dragnea pare să creadă, la fel ca predecesorii săi și ca mulți dintre colegii din teritoriu, că există undeva, bine ascuns, butonul care dă drumul torentului polemic pe Facebook. Iar butonul ăsta e întotdeauna la dispoziția adversarilor partidului.

Ai putea crede că PSD e pur și simplu inadaptat, că nu înțelege Internetul și plătește un preț pentru asta. Eu susțin contrariul. PSD înțelege foarte bine Internetul, dar crede că se poate ridica deasupra lui. Nu știu cîți dintre cititori își aduc aminte de un scurt film publicat acum cîteva luni pe contul de Facebook al lui Liviu Dragnea. Omul tocmai fusese ales președinte PSD pe o platformă cu unic mesaj: modernizarea partidului. Îl vedeam în acel film pe dl Dragnea conducîndu-și singur mașina către căminul studențesc în care locuise pe perioada facultății. Ajuns acolo, vorbește cu studenții pe un ton normal, plăcut chiar, se lasă filmat tăind o bucată de tobă „de la mama", din care mănîncă apoi alături de studenți. Imaginea unui domn simpatic, prietenos, care a reușit în viață fără să uite de unde a plecat. Asta era ceea ce vindea micul exercițiu video.

Efectul filmului a fost fantastic. Nu știu pe nimeni care să îl fi ironizat pe președintele PSD pentru surprinzătoarea sa mișcare de PR. Naturalețea politicianului a cîștigat detașat Internetul. Am văzut atunci un om care se comporta firesc. Cu toții știam că e vorba de un *captatio* pentru generația tînără, dar nimeni nu l-a acuzat pentru asta. Pînă la urmă, cît de des se plimbă politicienii prin cămine în afara campaniilor electorale?

Comparînd cele două momente, nu poți să nu remarci distanța dintre cei doi Liviu Dragnea – cel din film, uman, și cel din Parlament, acuzat că pune limite inutile libertății de exprimare. În fapt, cei doi Liviu Dragnea sînt doar unul, iar acela suferă de cinism. Crede, la fel ca o bună parte din colegii săi, că publicul poate fi satisfăcut cu mesaje prietenoase sau goale de conținut real, în timp ce participarea la marile dezbateri este rezervată politicienilor de profesie. Din acțiunea publică a acestei categorii de oameni reiese un dispreț aproape greu de mascat pentru public – înțeles ca un număr mare de oameni care, ferească sfîntul, s-ar putea să aibă opinii și chiar să înțeleagă marea politică.

Miile de comentarii pe care dl Dragnea le-a șters de pe contul său de Facebook sînt tot atîtea voci care cereau să fie auzite. Nu întotdeauna elegant, nu întotdeauna cu argumentul corect și nu întotdeauna cu cele mai bune intenții. Dar toți oamenii aceia cereau să participe la dezbatere, să fie luați în seamă și să nu fie tratați ca niște aberații statistice cu prea mult timp liber.

Președintele PSD ar fi putut lesne să își treacă inutila sa lege prin Parlament dacă ar fi organizat o dezbatere publică reală, dacă s-ar fi arătat interesat de punctele de vedere ale societății de dincolo de gardul Casei Poporului. Fără grabă, cu deferență și cu o dorință onestă de a face bine. Pînă la urmă, nici un om normal nu vrea mai puțină toleranță. Ar fi rezultat, poate, o lege utilă. Nu a făcut-o. Pe parcurs a pierdut Internetul.

E ca și cum, ieșind din căminul ăla studențesc, ar fi scăpat printre dinți o înjurătură la adresa gazdelor.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Trei președinți

„A fost fain la ultima întîlnire", începe E. „Eu zic că a fost de bine. Ne-am înțeles cum să-i cîrpim pe golani, cum colaborăm să-i ajutăm pe amărîți. Dar tot n-am făcut nici un pas în față, să intru și eu la voi în gașcă. Nici o vorbă."

„Măi, e nasol cu primitu-n gașcă. La noi, trebuie să fie toți de acord. Și avem pe unii care au un cui pe tine, de ani de zile. Fără acordul tuturor, n-am ce face, știi prea bine", zice T. „Asta-i vrăjeală! Ce sînteți voi de nu puteți să puneți picioru-n prag? Ce fel de șefi sînteți? Vai de capu' vostru, dacă nici măcar asta nu sînteți în stare. Vă joacă prăpădiții ăia din insulă cum vor ei?", răspunde E. „Oricum ar fi", continuă el, „să vorbim despre bani: ne-am înțeles la trei miliarde pe an și aud acum că dați suma în doi ani, deci vorbim de trei, nu de șase miliarde." „500.000 îi avem noi gata, sînt pregătiți. Restul de bani să-i dea băieții din gașcă, să pună o taxă pe benzină, să-i strîngă de la toți oamenii", intervine J. „Cît? Tot n-am înțeles! Trei sau șase?", întreabă E. „Păi, trei. Atît ne-am înțeles", zice J. „Ba să credeți voi că trei. Uite-aci, hîrtie de la voi unde scrie negru pe alb că vorbim de trei miliarde *anual,* nu în *total",* intervine adjunctul lui E. „Oricum, trei miliarde e mărunțiș. Grecilor le-ați dat 400 de miliarde, să vă salvați moneda", continuă E. J. dă semne de nervozitate. „Moneda noastră e un proiect important, de-aia le-am dat, să-l salvăm." „Lasă, că și libera circulație e un proiect important. Nu dați banii, îi urc pe amărîți în autocare și le dau drumul prin Grecia și Bulgaria. Or să vă năpădească. Ce-o să le faceți? Îi împușcați?", continuă E., agasant. J. începe să se foiască în scaun și îi amintește lui E. că a amînat raportul ăla nasol pînă după alegeri, ca să-l ajute pe E. să cîștige, că așa l-a rugat. „Cîștigam și fără amînarea ta. Nu crezi că merit mai mult respect? Ce vrei să zici? Că tu m-ai făcut șef? Pîn' la urmă, țara aia a ta e cît un orășel de la mine. Ai grijă cum vorbești, uită-te cu cine stai de vorbă, da?"

„Hai, măi băieți, să fim mai constructivi, așa nu ajungem nicăieri", încearcă T. să detensioneze atmosfera. „Mă lași?", insistă E. „Voi faceți mișto de mine. Promisiuni non-stop, nimic concret. Mă amețiți cu primirea în gașcă de vreo cincizeci de ani. De fapt, nu vreți decît să-i țin eu cu casă și masă pe amărîți, pe banii mei, asta vreți, nimic mai mult. De-aia băgați din top cu primirea. Asta e păcăleală de trei lei. Ziceți-o p-aia dreaptă, că nu avem nici o șansă. Ar fi o ușurare pentru mine, credeți-mă. Dar nu mai umblați cu cioara vopsită!"

„De parcă n-ai ști cît de greu se decide la noi în gașcă. Repet, hai să fim constructivi. Ți-l trimit pe Tim, cu el aud că te înțelegi mai bine, ajungeți voi la o soluție. La o adică, mai trece pe-aici și doamna M. Nu se poate să nu ajungem la pace, cumva. Hai, mai lasă și tu de la tine!", continuă cu încăpățînare T.

Aici s-a terminat conversația. Au căzut de acord că nu cad de acord și s-au înțeles să îl trimită pe Tim săptămîna viitoare. Pare-se, el face figură de om serios în fața lui E.

În cazul în care nu ați înțeles încă, această conversație reprezintă o adaptare imaginară a unui dialog real între E – Erdogan, președintele Turciei, J – Juncker, președintele Comisiei Europene și T – Tusk, președintele Consiliului European. Tim este Timmermans, omul doi al Comisiei. Ca atare, vă închipuiți lesne cine este doamna M., cine este „gașca" în care ar vrea să intre Turcia și care sînt „amărîții" pe care Erdogan amenință că îi urcă în autocare, spre Europa. Am respectat întocmai spiritul acestei conversații, nu litera sa. Conținutul întîlnirii a fost dezvăluit de un site grecesc, Euro2day, prin publicarea minutei. Nici Comisia, nici Consiliul, nici Turcia nu au negat pînă acum veridicitatea documentului.

Nu am a comenta nimic legat de negocierea în sine. A avut loc, pare-se, în noiembrie anul trecut, în Antalya. De atunci și pînă acum, nu s-a mai petrecut, aparent, nimic spectaculos. Adică nu s-a mai publicat minuta nici unei întîlniri ulterioare.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Dinamo e, conform titlului cărții de penitenciar a lui Cristi Borcea, un vis?

E un vis, da, în care campionatul e accesibil, iar cupele europene sînt următorul nivel. Din păcate, luni dimineața dinamoviștii se trezesc la o crudă realitate. Cînd deschid ochii văd un lung tunel și o firavă luminiță la capătul lui. Tipul citat în întrebare, alături de alți foști acționari de drumul mare, a avut grijă să lase clubul într-o perfectă beznă din care a evadat *in extremis* și nu definitiv. Dinamo e, istoric, un perfect contratimp. De cîte ori își ia avînt se împiedică la salt. Astăzi, echipa arată bine cu ajutorul acestui Dr. Jekyll și Mr. Hyde al antrenoratului, distinsul „nea" Mircea Rednic. Dar nu poate trece de pragul sancțiunii de carantină impusă la ieșirea din insolvență, deși, defect de familie, noii dinamoviști visează la a rupe toate regulile europene. Nu, și nu-i o dramă. Căci Dinamo e în acest moment o speranță. Arată că se poate face treabă rezonabilă cu bani puțini, că pot fi promovați tineri din cînd în cînd fără să sacrifici rezultatele. Că e posibil să-ți împrăștii simpatic imaginea și să nu te sperii de contacte dese cu fanii. Fiind vorba despre Dinamo, te bucuri și te sperii. Zîmbești, dar ai, așa, mereu, ca un soi de angoasă. E spaima că într-o bună zi o să auzi, precum Copos din partea lui „nea", refrenul: „Ce bine-mi pare că ți-ai luat țeapă!"

Radu NAUM

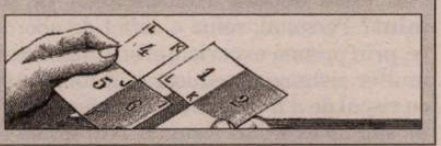

dosar DILEMA VECHE
Coordonator: Matei MARTIN

Capitala Europeană a Culturii

Texte și opinii de:

- Oana-Valentina SUCIU (sociolog)

„Politică & delicatese"

- Mircea TOMA (jurnalist, președinte Active Watch)

„Cultură fără ură"

- Sylvain PASQUA (coordonator „Capitala Europeană a Culturii", Comisia Europeană)

„O șansă pentru România"

- Vlad ALEXANDRESCU (ministrul Culturii)

„Orașe europene" – interviu

argument

Capital pentru capitala culturală

În 2021, România va găzdui, din nou, o capitală europeană a culturii. Capitala europeană a culturii din 2007, Sibiu, a marcat istoria micului oraș transilvănean: astăzi, Sibiu este unul dintre orașele cu cea mai vastă infrastructură culturală. În afară de deja celebrul Festival Internațional de Teatru (unul dintre cele mai mari din lume) au apărut zeci de festivaluri, instituții și mici organizații culturale. Pentru un leu investit în cultură, comunitatea cîștigă alți patru lei – spunea directorul festivalului, Constantin Chiriac. Asta e încă o miză importantă pentru capitala europeană a culturii: să arate că banii publici acordați culturii pot genera și profit. Să nu uităm că industriile culturale și creative au o pondere de 7-8% în PIB-ul României. Altminteri, bunăstarea, calitatea vieții unui oraș nu se măsoară doar în autostrăzi, canalizare, parcuri și blocuri reabilitate. Ci și în creație culturală.

Nu e de mirare că în competiția pentru Capitala culturală a anului 2021 s-au înscris 14 orașe românești. Toate s-au angajat, prin alegii locali, să continue să investească în sectorul cultural indiferent dacă obțin sau nu titlul. Așa că această competiție e un cîștig în sine: administrația locală și-a pus la punct politicile culturale și și-a imaginat viitorul localității pornind de la investiția în cultură. Patru au obținut statutul de oraș-candidat: Baia Mare, București, Cluj-Napoca și Timișoara. Pînă în septembrie, cînd comisia de experți va stabili cîștigătorul, reprezentanții celor patru orașe își vor defini strategiile și vor pregăti programele detaliate.

Am adresat directorilor de programe care au creat dosarele de candidatură același set de întrebări cu privire la oferta lor. Încercăm, în Dosarul de față, să vedem care e oferta celor patru orașe candidate la acest titlu foarte râvnit. Cum arată acum – și unde își propun să ajungă peste cinci ani. Este, cred, prima încercare sistematică a unei publicații românești de a analiza, în detaliu, oferta. Și nu, nu vom deveni arbitrii acestei întreceri, ci doar spectatorii ei. (**Matei Martin**)

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată joi, 18 februarie, la ora 19,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Laurențiu Colintineanu.

Oana-Valentina SUCIU

Politică & delicatese

De ce cultură? De ce Capitală Culturală Europeană? De ce o concurență crescută pentru acest titlu? Pentru că, spun experții, economia culturii reprezintă 3% din PIB-ul european – mai mult decît producția de automobile. Cultura înseamnă șase milioane de locuri de muncă la nivel european.

În cele trei decenii de existență, acest program al Capitalei Europene a Culturii s-a transformat într-un nou model de dezvoltare urbană și regională, costurile operative au crescut exponențial, odată cu investițiile în infrastructură. Orașele care au deținut acest titlu au venit cu abordări diferite, de la îmbunătățirea infrastructurii materiale și revitalizarea urbană, la întărirea vieții culturale, pînă la reducerea sărăciei prin creșterea locurilor de muncă și atragerea de mai mulți turiști.

Susținerea Uniunii Europene este minimală (1,5 milioane de euro), chiar dacă se așteaptă ca evenimentul să aibă efecte pe termen lung în dezvoltarea culturală, socială și economică a orașului și/sau a regiunii. Finanțarea vine, în primul rînd, de la nivel național sau local, deci factorii principali de dezvoltare a proiectelor individuale ar trebui să se regăsească în strategiile și planurile regionale. Titlul este doar un instrument, care seamănă cu premiile literare, de la care se așteaptă să crească cifra de vînzări a unei cărți, cu beneficii atît pentru autor, cît și pentru editor. Dacă orașul devine celebru, trebuie să urmeze și investițiile, dezvoltarea economiei locale prin turism și, în cele din urmă, printr-o cifră crescută a bugetului local obținut prin taxe. Proiectele CEAC au nevoie de investiții masive din partea autorităților publice. Numai că nu se știe dacă crearea unor noi locuri de muncă va putea fi menținută și după încetarea titlului, nici dacă fluxurile de turiști vor continua.

„Cultura e un motor economic pentru țara noastră, pentru strălucirea ei – grație limbii noastre, a francofoniei – și pentru forța ei de atracție."

MANUEL VALLS

În România, orașele cu o dinamică economică intensă (Cluj, Timișoara, Iași) sînt principalii poli de creștere ai economiei creative; în același timp, în urmă cu cîțiva ani, în Cluj, Brașov, Iași fondurile publice erau mai mici decît în alte orașe din țară. Sînt, de altfel, cîteva dintre orașele care s-au găsit, în anul 2015, în competiție pentru obținerea titlului de CEAC 2021, alături de Arad, Craiova, București, Alba Iulia, Baia Mare, Bacău, Brăila, Sfîntu Gheorghe, Suceava și Tîrgu Mureș. Ambiții mari, în condiții bugetare și administrative fragile. Cultura continuă să fie Cenușăreasa proiectelor și politicilor publice din România. Este primul domeniu care cade victimă, an de an, restructurărilor bugetare.

În aceste condiții, am încercat să aflăm care este situația în București, Brașov, Cluj, Iași, Timișoara, Craiova, Arad. Din păcate, spațiul nu ne permite o detaliere a rezultatelor și nici o trecere în revistă a performanțelor tuturor orașelor. În afara analizei de conținut, a observațiilor participative și a interviurilor, am distribuit un chestionar online, destinat locuitorilor din regiunile respective – fără a fi un eșantion reprezentativ, rezultatele obținute se înscriu în media națională a sondajelor de opinie realizate de institute profesioniste, precum și a raportului panelului de preselecție, dat publicității în ianuarie 2016.

„Televiziunea îi face mai inteligenți pe oamenii care n-au acces la cultură și îi abrutizează pe cei care se cred cultivați."

UMBERTO ECO

Din chestionarul adresat clujenilor, de exemplu, se observă că Clujul stă mai bine decît alte orașe la capitolul „participare" – 59,3% din totalul celor ce au răspuns iau parte cel puțin o dată pe lună la activități culturale, în timp ce alți 16,7% iau parte cel puțin săptămînal la astfel de activități.

La Iași, infrastructura reprezintă o problemă – 36,1% din respondenți ar vrea ca banii de la bugetul public să meargă în această direcție, iar 15,9% doresc repararea sau modernizarea centrelor medicale. În schimb, pentru 99,7% din respondenți, protejarea patrimoniului cultural din Iași este cel puțin importantă. Exact ceea ce juriul a considerat, în fapt, un punct slab, și anume lipsa de echilibru dintre protejarea patrimoniului și sectorul cultural european, alături de lipsa de deschidere față de arta contemporană, inovare și avangardă.

Pentru timișoreni, autoritățile locale și Ministerul Culturii ar trebui să se ocupe preponderent de finanțarea elementelor culturale. Mediul de afaceri este, de asemenea, bine cotat ca răspuns la această întrebare, spre deosebire de procentajele obținute în celelalte orașe. Timișorenii consideră că autoritățile locale (53,2%) și ei înșiși (31,6%) sînt cele mai importante resurse pentru buna desfășurare a proiectului CEAC 2021. De altfel, juriul a și apreciat accentul pus pe comportamentul civic, pe combaterea rasismului, precum și legătura clară dintre strategie și proiecte.

Nu se știe dacă crearea unor noi locuri de muncă va putea fi menținută și după încetarea titlului, nici dacă fluxurile de turiști vor continua.

Cel mai puțin interesați de procesul de candidatură sînt bucureștenii (doar 73,1% din ei, în comparație cu timișoreni, cu 100%, sau restul orașelor, cu variațiuni de 97%). Bucureștiul reprezintă însă un caz special – șase sectoare, fiecare cît un oraș în sine, cu un deficit de petrecere a timpului liber pentru locuitori. Deficitul consultărilor clare cu cetățenii (în afară de cei din sectorul cultural independent) a fost remarcat, de altfel, și de comisia de evaluare a candidaturilor. Dintre bucureșteni, doar jumătate au o părere bună despre procesul de candidatură, un procent ceva mai bun decît al arădenilor, cu doar 41,3%, atitudine ce poate fi explicată și prin procentul de doar 65% care consideră că titlul CEAC 2021 ar aduce beneficii orașului. Aceasta în comparație cu brașovenii sau timișorenii, cu procente de peste 80%. Arădenii sînt și cei care participă cel mai rar la activități culturale (39% – cel puțin o dată pe lună, în comparație cu cei aproape 60% din clujeni și 50% din brașoveni). Tot la acest capitol, Craiova și Iașiul au procente de 7% de persoane care nu participă niciodată la acțiuni culturale. Pentru Craiova, de exemplu, nu am găsit nici informații despre numărul de librării din oraș. Aici întîlnim însă Festivalul Antic Pelendava – care se dorește un fel de olimpiadă dacică (?!), sau Zilele „Adrian Păunescu", un eveniment care amestecă versificația cu tematica socială, însă fără un scop precis. Exact concluziile pe care le regăsim și în raportul de evaluare al comisiei de evaluare – alături de lipsa de echilibru între evenimentele pentru public și alte colaborări artistice, mai sînt menționate incapacitatea de a atrage un public european și un buget prea mare pentru promovare *(small is beautiful, right?)*, ceea ce indică tendința de a promova orașul în detrimentul conținutului cultural. Lansarea oficială a candidaturii a avut loc, de altfel, nu la Craiova, ci la Bruxelles – evenimentul a fost motivat de către administrația locală ca necesar pentru lansarea imaginii Craiovei, dar s-a desfășurat la un club privat (Circle Royal Gaulois Artistique et Littéraire), cu participare pe bază de invitație, fapt care a iritat, la acea dată, o parte din presa locală.

La capitolul „cheltuieli din banii publici", chestiunea este mai complicată: avem, pe de o parte, răspunsuri dezirabile din punct de vedere social – banii trebuie să meargă către protejarea și reabilitatea monumentelor culturale (Brașov, Craiova, Timișoara, Arad), dar avem și opțiuni către îmbunătățirea infrastructurii orașului (București, Cluj-Napoca, Iași).

Patrimoniul construit reprezintă un aspect important în special pentru brașoveni (aproximativ 90%). Brașovul nu a intrat însă pe lista scurtă, datorită unor neînțelegeri administrative și lipsei de comunicare/cooperare între operatorii culturali și administrația locală. Asociația Brașov 2021 este fondată formal abia în septembrie 2015, cu doar o lună înainte de candidatură. Pînă în acel moment, rolul de administrator al candidaturii fusese îndeplinit de Consorțiul Cultural Corona, o rețea de instituții publice și private de cultură, fondată în 2013. Cercetările de teren realizate de Consorțiu relevaseră necesitatea de educare a publicului, o implicare mai activă a școlii, în condițiile în care, spuneau aceștia, avem de-a face fie cu un public needucat, fie lipsit de exercițiul de a consuma bunul cultural, ceea ce este, de fapt, un cerc vicios. Asociația Brașov 2021, condusă de oficialitățile locale, a păstrat doar parțial aceste linii, fără, însă, prea mult succes. Structura duală a programului *(civilizația muntelui)* a fost considerată insuficient de convingătoare de către juriu, la fel ca și foarte slaba prezență a producțiilor artistice contemporane, într-un nou program menit mai degrabă dezvoltării turistice decît celei culturale. Se poate spune că există un drum comun început, dar obiectivul este destul de departe. Autoritățile locale, operatorii culturali publici și privați au înțeles că trebuie să se așeze la masa negocierilor, pentru a concepe și pune în practică o strategie de dezvoltare comună, inclusiv una culturală. Cetățenii au realizat că este posibil un dialog, mai ales că în unele orașe (București, Brașov, Timișoara, Cluj) s-a făcut pasul către consultări publice – fie online, fie față în față –, operatorii culturali, susținuți mai mult sau mai puțin de autorități, au ieșit din „centru" și au mers în cartiere, în piețe, în școli. Dincolo de scandalurile cu tentă politică și de o cultură politică nonparticipativă, avem de-a face cu un proces *win-win*.

Autoritățile locale, agențiile de turism, instituțiile culturale, afacerile locale și locuitorii, dincolo de un mesaj pozitiv, trebuie să găsească și să vîndă un brand, o poveste. În engleză se zice *politicking*, noi i-am zice, ca I.L. Caragiale, politică cu delicatese, pentru că aici avem de-a face cu un permanent proces de negociere între diferiții acționari, pe măsură ce campania servește nevoi și interese diverse. Este locul în care *politicul* întîlnește *poeticul*. Și cele două trebuie să învețe să lucreze împreună. Procesul de candidatură a fost un prim pas. Dar pînă la mersul ca pe sîrmă mai e cale lungă.

***Oana-Valentina Suciu** predă Sociologia la Facultatea de Științe Politice, Universitatea București. Textul de față este rezultatul unui proiect de cercetare despre cum și-au construit orașele strategiile culturale, realizat pentru RFI România cu sprijin financiar de la AFCN.*

„Cred că trebuie să învățăm toți să pescuim"

interviu cu Vlad TĂUȘANCE

© C. Popescu

De ce vă doriți ca orașul dumneavoastră să obțină titlul de Capitală Europeană a Culturii?

Trebuie înțeles că această competiție nu este un concurs de frumusețe sau un extemporal la patrimoniu, ci un concurs de proiecte, un exercițiu de viziune. Baia Mare se află într-un punct de inflexiune, un *tipping point,* după definiția lui Malcom Gladwell. Intrarea în această competiție a început deja să genereze schimbări vizibile și măsurabile. Obținerea titlului va da orașului forța contextului pentru a se dezvolta, pentru a-și reinventa vocația și profilul în jurul culturii, educației, creativității și antreprenoriatului. Proiectul nostru vizează impactul social și economic, un impact construit în jurul unei identități culturale distincte și coerente. Tratăm această șansă majoră cu toată responsabilitatea și seriozitatea.

Pe de altă parte, cred că, prin obținerea acestui titlu de către Baia Mare, România va recîștiga un teritoriu. Nordul țării este pentru prea mulți dintre noi un spațiu alb pe hartă, marcat cu *Hic sunt leones.* România nu se termină, nici cultural și nici economic, la Cluj sau la Iași. Avem nevoie disperată de centre regionale funcționale și vii, de o scenă locală vie, de descentralizarea culturală.

Care e astăzi situația infrastructurii culturale? Care sînt zonele/domeniile deficitare?

Hai să vorbim mai bine despre oportunități de dezvoltare, și nu despre deficiențe. Sînt multe lucruri de făcut, iar asta ne obligă să fim eficienți, creativi și deschiși la soluții *„out of the box"*. Este obligatoriu să facem pași hotărîți pentru a defini un centru universitar și postuniversitar performant, pentru a deschide sau a repune în circuit spații de expoziție, săli de spectacol multifuncționale, o rețea de telecentre culturale de cartier și un *hub* pentru industriile creative care să reconvertească platforma industrială dezafectată. Nu constatăm, ci vorbim despre proiecte aflate deja în lucru, unele dintre ele, precum reabilitarea celebrei Colonii a Pictorilor, urmînd să fie finalizate în 2016. Avem în derulare, de asemenea, proiecte de infrastructură majore, care transformă spațiul public pornind de la conceptul *„city-as-a-stage"*. Provocarea majoră, la Baia Mare, la fel ca peste tot în țară, este publicul: formarea și lărgirea lui. O altă prioritate este creșterea performanței și creșterea numărului de manageri culturali, diversificarea accelerată a ofertei culturale. Avem de lucru, dar avem, din fericire, o echipă cu experiență și chef de muncă, precum și niște cazuri de succes, cum ar fi Biblioteca Județeană „Petre Dulfu", care pot fi replicate sau scalate.

Ce pondere au industriile culturale & creative în economia orașului dvs.?

„Industriile creative" sînt un termen abuzat și vag. Dacă mergem pe definiția general acceptată în Uniunea Europeană, care include zona producției și industriile-suport, ne putem mîndri cu o pondere de 17,41% a acestui sector raportat la volumul economiei generale. Numărul întreprinderilor din industriile creative a crescut în cinci ani cu aproape 36%, de la 1054 de unități în 2010 la 1438 în 2014. Rata de creștere mai mare, cu aproximativ 12%, a numărului companiilor din domeniile economiei creative față de cea generală demonstrează o accentuare a ponderii cererii produselor și serviciilor creative și ne îndreptățește să considerăm acest pilon de dezvoltare drept unul strategic.

Care sînt avantajele, atuurile orașului dvs. în comparație cu celelalte trei aflate în competiție?

Avem aceleași avantaje pe care le are un *start-up* față de o corporație: sîntem flexibili, agili, reacționăm repede și nu ne permitem să pierdem vremea sau să irosim resurse. Sîntem o comunitate compactă, unită și hotărîtă, iar asta motivează și responsabilizează echipa. Avem o relație excelentă cu Primăria, primarul Cătălin Chereches fiind chiar inițiatorul proiectului, dar și susținerea tuturor instituțiilor locale. Nu în ultimul rînd, ceea ce ar trece neobservat la București, Timișoara sau Cluj – în termeni de politici culturale, evenimente sau proiecte – se va simți imediat la Baia Mare. Juriul valorizează impactul candidaturii în dezvoltarea orașului și credem că putem să-l dovedim și să-l garantăm.

Cum va arăta, în linii mari, programul cultural al orașului, în 2021?

Am avut nevoie de 80 de pagini de dosar de candidatură pentru a face acest rezumat. Foarte pe scurt, misiunea pe care ne-am asumat-o este una de curatori, nu de producători de evenimente sau conținut. Pornind de la conceptul candidaturii *The Culture of Hosting* (cultura ospitalității), am definit zece programe-cadru care acoperă o plajă foarte largă de teme și interese, de la arte digitale la meșteșuguri, de la *gamification* la artă socială. Avem o grilă de selecție clar definită care favorizează proiecte cu componente educaționale și hi-tech, sustenabile economic și prietenoase cu mediul. Profit de ocazie pentru a lansa un *open call* pentru artiști, manageri și producători. Programul detaliat și criteriile de selecție sînt disponibile pe pagina noastră de Facebook, iar în următoarele două luni vom cristaliza board-ul de evaluatori. Considerați-vă bineveniți la Baia Mare, așadar!

În ce măsură programul propus implică și alte localități din regiune?

Baia Mare este poarta de intrare în Maramureș, o destinație turistică emblematică pentru România, un exemplu recunoscut de bune practici în eco-turism și turism cultural și gazda a un sfert dintre siturile UNESCO World Heritage din țara noastră. Este natural să includem și regiunea în programarea noastră culturală, prin evenimente desfășurate în afara orașului, tururi culturale de o zi pentru vizitatori, dar și prin punerea în valoare, prin proiecte cît mai interactive, a patrimoniului imaterial al regiunii: de la bogăția folclorului și tradițiilor arhaice la meșteșuguri. Administrativ vorbind, deși am demarat parteneriate cu orașe din zonă, atît din România, cît și din țările vecine, proiectul candidaturii va fi derulat și asumat de către Baia Mare, implicînd toate instituțiile locale. Experiența celorlalte capitale culturale a dovedit că un management difuz la nivel regional, cu mai multe administrații implicate, este o cale sigură către eșec și instabilitate.

Pregătirile pentru programul „Capitala Europeană a Culturii" presupun cheltuieli publice importante de la bugetul local. În ce măsură sînt cetățenii orașului conștienți de aceste angajamente?

Toate propunerile de buget fac și vor face obiectul dezbaterilor publice, atît în forurile de decizie formale, cît și în întîlniri directe cu cetățenii, organizațiile neguvernamentale, instituțiile de cultură, mediul de afaceri sau operatorii din zona HORECA. Văd transparența ca pe o condiție obligatorie a legitimității proiectului, singura variantă în care el să fie asumat de către comunitate, dar și o condiție a implicării mele și a echipei de proiect. Mai mult, nu cred că poți atrage parteneri de valoare în proiect dacă acesta nu are niște criterii clare de alocare a bugetului și o viziune clară și asumată în ceea ce privește finanțările. Am fost unul dintre cele două orașe candidate care au publicat online, din proprie inițiativă, caietul de candidatură care explică în detaliu exercițiul financiar și singurul oraș candidat care și-a tipărit dosarul în peste 1000 de exemplare, distribuindu-l pentru consultare în puncte-cheie pentru viața culturală a orașului.

Dacă vorbim despre bugetul local, trebuie înțeles că echipa de management îl vede ca pe un punct de plecare, considerăm acești bani drept *matching-funds* pentru finanțările interne și internaționale pe care vrem să le atragem. După modelul sănătos al unui *start-up*, vrem să atragem investiții și fonduri, să generăm oportunități pentru cetățeni, instituții și companii. Primele acțiuni ale Fundației Baia Mare 2021 pentru 2016 sînt o serie de ateliere de *fundraising* și scriere de proiecte, precum și cursuri de manageri culturali. Se zice că dacă îi dai unui om un pește îl vei hrăni pentru o zi, dar dacă îl înveți să pescuiască îl vei hrăni pe viață. Cred că trebuie să învățăm toți să pescuim. De ieri.

***Vlad Tăușance** este director artistic al programului „Baia Mare – Capitală Europeană a Culturii 2021".*

a consemnat Matei MARTIN

„România va recîștiga un teritoriu. Nordul țării este pentru prea mulți dintre noi un spațiu alb pe hartă."

Baia Mare

„Cultura ospitalității"

Bugetul pentru programul din anul cultural 2021: 26 de milioane de euro
Bugetul total: 40 de milioane de euro

„La Baia Mare sîntem obișnuiți să luăm în serios lucrurile în care ne implicăm, nu să le facem cu jumătate de măsură. Prezența noastră pe lista scurtă pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii a produs o mobilizare generală în jurul acestui proiect, cel mai important demers din ultimii zeci de ani ca anvergură și complexitate pentru soarta orașului nostru. Nu doar cred în șansele noastre, ci vreau să le transform în rezultate concrete. Obiectivele asumate în caietul de candidatură – transformarea Băii Mari într-un centru regional al industriilor creative, proiecte masive de reconversie urbană și de reabilitare, programe de incluziune socială prin artă și educație, evenimente de amploare națională și internațională – s-au transformat deja în agendă publică, susținută și asumată de întreaga comunitate. Titlul de Capitală Europeană a Culturii este pentru mine prioritatea numărul unu în acest an și în anii care urmează. Meritățm nominalizarea pentru că, de-a lungul anilor, am dovedit că știm și putem să facem performanță, în administrație, sport sau economie. A venit momentul să dovedim același lucru în educație și cultură."

Vlad CHERECHEȘ
primarul orașului Baia Mare

București, un oraș marcat de inegalități culturale

interviu cu Mihaela PĂUN

© adevarul.ro

De ce vă doriți să obțineți titlul de Capitală Europeană a Culturii?

În dosarul nostru de candidatură am identificat șase motive pentru care orașul București are nevoie de acest titlu, despre care trebuie spus încă din start că nu este un titlu de merit. Nu primești titlul de Capitală Europeană a Culturii pentru ceea ce ești, ci pentru ceea ce te angajezi că poți să devii. De aceea, credem că București are nevoie de acest titlu, în primul rînd, ca să-și redefinească identitatea, în raport cu sine, cu locuitorii săi și cu Europa. Este de asemenea important ca potențialul creativ al orașului, aflat deocamdată într-o stare latentă, invizibilă, să devină activ, să fie captat și canalizat în proiecte coerente. București este un oraș marcat de inegalități culturale, cu o majoritate covîrșitoare a populației care trăiește în cartiere, ruptă de viața culturală a orașului. Aceste inegalități trebuie să fie echilibrate. Sîntem conștienți de soarta orașelor mari, a capitalelor de țară, în istoria recentă a programului CEAC. Credem însă că pentru București, dincolo de competiția în sine sau de cîștigarea titlului, procesul de candidatură este în sine foarte important. Este un demers fără precedent pentru orașul nostru, în care, pentru prima dată, a luat naștere un proces de lucru care a adus împreună entități care acționau pe scena culturală, pînă acum, separat. „Moștenirea" acestui proces de candidatură, indiferent de rezultatul competiției, va fi un cîștig pe termen lung pentru viața culturală a orașului.

Care e astăzi situația infrastructurii culturale?

Infrastructura culturală a Bucureștiului este marcată de aceleași inegalități pe care le întîlnim și la nivel social sau economic. Practic, ea este distribuită inegal în oraș, cu mai mult de 80% din dotările culturale aflate într-o zonă centrală de 8 km², dintr-o arie metropolitană totală de 400 km². Partea invizibilă a acestei centralizări excesive de spații culturale și evenimente este faptul că cele două treimi din oraș care trăiesc în cartiere nu au o ofertă culturală locală. Multe dintre fostele case de cultură și cinematografe de cartier s-au închis după 1989, în urma privatizării clădirilor publice. În multe cartiere, mall-urile sînt singura alternativă pentru petrecerea timpului liber.

Bucureștiul dă naștere unui paradox: deși este orașul cu cele mai multe spații nefolosite, majoritatea artiștilor independenți se confruntă cu lipsa spațiilor în care să își desfășoare activitatea. Un studiu realizat de Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu", comisionat de ARCUB pentru definirea Strategiei Culturale, a identificat peste 60 de spații, foste zone industriale sau case abandonate, care pot fi transformate în centre pentru activări culturale. În același timp, este nevoie de o mai mare deschidere a instituțiilor de cultură care dețin spații, către scena independentă.

Care sînt zonele / domeniile deficitare?

Unul dintre punctele nevralgice ale Capitalei este cel al infrastructurii culturale, care, deși pare cea mai dezvoltată din țară, în raport cu potențialul creativ al orașului, este subdimensionată. În același timp, este tot mai pregnantă nevoia de a redefini spațiul public și de a-l face pe cetățean să găsească pîrghiile pentru a-l redobîndi și asuma, de a face orașul mai prietenos cu locuitorii săi. De altfel, aceasta este o problemă în multe orașe din Europa, nu doar în București.

Un alt punct pe care proiectul de Capitală Europeană a Culturii îl poate îmbunătăți este acela al legăturii afective dintre bucureștean și orașul său, o relație care s-a situat în cel mai bun caz în planul *„love-hate"*, la care se adaugă și o puternică lipsă de încredere, în relațiile dintre cetățeni și autorități.

București

„Orașul In-vizibil".
Bugetul pentru programul din anul cultural 2021:
52,5 milioane de euro
Bugetul total:
75 de milioane de euro

imens al Bucureștiului, deși neutilizat în totalitate, este un avantaj. București este, în același timp, un oraș care are capacitatea de a livra proiecte mari, cu participare internațională, iar Festivalul „Enescu" sau Summerwell sînt o confirmare a acestui fapt. Este un oraș conectat la marile rețele culturale internaționale și, pentru că este principalul nod de transport, este orașul cel mai vizitat de străini. În plus, moștenirea istorică complicată a orașului îl poziționează ca o interfață între diverse civilizații și reprezentări culturale, ceea ce face din București un oraș inedit și interesant pentru artiștii europeni.

Cum va arăta, în linii mari, programul cultural al orașului, în 2021?

Potrivit conceptului de candidatură, „Orașul In-vizibil", programul urmărește să aducă în vizibil potențialul creativ al orașului, pe cele trei direcții identificate în prima etapă de candidatură: „Pierdut și regăsit", „Periferii: Înăuntru și în afara lor" și „Microtopii". Nu ne dorim ca București 2021 să însemne un singur an de evenimente artistice, ca un mare festival, după care orașul să rămînă „pustiit". Încercăm să creăm o platformă pe a cărei bază să se dezvolte programe culturale și după 2021.

În ce măsură programul propus implică și alte localități din regiune?

București candidează pentru acest titlu împreună cu regiunea Ilfov. Așadar, este un oraș în continuă schimbare și, din multe puncte de vedere, încearcă să se adapteze tranziției către o structură de metropolă. Ilfovul aduce în proiect obiective culturale importante (de exemplu, centrele culturale Mogoșoaia și Snagov), dar are și zone importante, cu o populație care suferă de multiple tipuri de privațiuni sociale, situîndu-se pe primele locuri la nivel național (15-40% din populație afectată de multiple privațiuni) și incluzînd mai multe comunități cu densitate mare de populație romă.

Pregătirile pentru programul „Capitala Europeană a Culturii" presupun cheltuieli publice importante de la bugetul local. În ce măsură sînt conștienți cetățenii orașului de aceste angajamente?

Unul dintre principiile candidaturii Bucureștiului este implicarea bucureștenilor și consultarea lor. De-a lungul primei faze a competiției, la consultările cu locuitorii orașului, una dintre temele de discuție a fost nevoia de a redefini cultura și de a găsi un limbaj comun cu cei care nu au avut pînă acum acces la actul artistic și cultural, precum și nevoia de a explica de ce cultura nu poate fi trecută la... „alte cheltuieli" și de ce este important ca investițiile administrației locale în sectorul cultural să fie constante și consistente. Un alt principiu important al candidaturii este transparența. Am comunicat în mod constant despre costurile candidaturii orașului București, precum și despre bugetul prevăzut în dosarul de candidatură.

„În București sînt angajați aproape tot atîția lucrători în industriile creative cît în toate celelalte județe la un loc."

Ce pondere au industriile culturale & creative în economia orașului dvs.?

Spre deosebire de celelalte industrii din țară, economia creativă este concentrată în principal la nivelul Bucureștiului. Conform datelor din 2011, analizate în studiul „Importanța economică a industriilor creative" realizată de GEA Strategy & Consulting, peste jumătate dintre salariații din ICC lucrează în București și realizează 69,4% din totalul național al cifrei de afaceri. Diferența dintre București și celelalte județe este extrem de mare: în Capitală se află de șase ori mai multe firme, de opt ori mai mulți angajați și se realizează o cifră de afaceri de șase ori mai mare față de al doilea clasat. De altfel, în București sînt angajați aproape tot atîția lucrători în industriile creative cît în toate celelalte județe la un loc.

Cercetarea realizată de Clara Volintiru și Dumitru Miron în 2014, „Business Environment and Creative Industries in Romania", analizează cifrele economiei creative din București. În Capitală sînt înregistrate 16.398 de firme specializate în activități creative, ceea ce înseamnă aproximativ 12,5% din totalul agenților economici din acest oraș. În ceea ce privește cifra de afaceri cumulată, industriile creative ajung la aproximativ 19 miliarde de lei, în 2013 – adică aproximativ 5% din cifra de afaceri totală la nivelul orașului București.

Care sînt avantajele, atuurile orașului dvs. în comparație cu celelalte trei aflate în competiție?

Pentru București, „Orașul In-vizibil", ceea ce este astăzi un dezavantaj devine atuul de mîine. Astfel, potențialul creativ

***Mihaela Păun** este director executiv ARCUB.*

a consemnat Matei MARTIN

„Am lucrat ardelenește: așezat și cu obiective clare"

interviu cu Florin MOROȘANU

© R. Pădurean

De ce vă doriți să obțineți titlul de Capitală Europeană a Culturii?

Deoarece considerăm această acțiune a Uniunii Europene ca fiind o oportunitate pentru orașul nostru în vederea împlinirii potențialului în sfera cultural-artistică și, de asemenea, pentru a ne adresa acele provocări pe care nu ni le-am asumat pînă acum. Potențialul orașului din perspectiva cultural-artistică, cu reflectare directă în programul de candidatură, se referă la cîteva direcții majore de acțiune. În primul rînd, *Arta Contemporană* – pornim de la „filonul" reprezentat de Școala de Pictură de la Cluj, un fenomen recunoscut la nivel internațional, ai cărui reprezentanți au realizat expoziții în cele mai importante centre ale lumii: MoMA, Tate Modern, Centrul Pompidou etc. Împlinirea potențialului presupune crearea Centrului European de Artă Contemporană, un loc dedicat cercetării, documentării și expunerii artei vizuale contemporane românești și sud-est europene.

Apoi, *Industriile Creative și Cinematografia* – s-au împlinit de curînd 100 de ani de cînd au fost realizate în oraș primele producții cinematografice. TIFF a cultivat și a dus mai departe ceea ce credem că se află în ADN-ul comunității clujene, înclinația înspre cinematografie. Patru dintre universitățile din oraș pregătesc anual sute de tineri în arta cinematografiei și în domenii conexe – actori, regizori, producători, specialiști în procesarea imaginii și a sunetului etc. Împlinirea potențialului înseamnă implementarea proiectului „Cluj Media City", ale cărui componente principale sînt: Centrul pentru producție cinematografică, Centrul pentru arte media și cultură informațională și rezidențele interdisciplinare. *Platforma pentru Artele performative* construiește un cadru pentru promovarea specificului artelor performative din Cluj-Napoca, unde se află o scenă artistică complexă, prin cele două teatre, cele două opere, filarmonica și un sector independent puternic și în continuă dezvoltare.

Provocările noastre se referă la îmbunătățirea relațiilor dintre diferitele comunități ale Clujului, în special relațiile interetnice și interconfesionale. Un accent deosebit pe care îl avem în vedere cade pe relația români-maghiari, iar un altul pe relația români-maghiari și comunitatea romă de la Pata Rît.

Un alt tip de provocare pe care am abordat-o în contextul candidaturii noastre se referă la spațiul urban. Un exemplu în acest sens este Someșul, rîul care străbate orașul de la vest la est și care este astăzi prea puțin utilizat. Am constatat că „stăm cu spatele" la Someș, interacționăm prea puțin cu el și ne dorim transformarea lui într-o „scenă" a activităților socio-culturale.

Care e astăzi situația infrastructurii culturale?

Dacă ne raportăm la media națională a infrastructurii culturale – număr de cinematografe, număr de instituții muzicale (operă, filarmonică) sau de teatre de stat sau independente, muzee – Clujul stă bine. Raportîndu-ne la media europeană, sîntem departe de a spune că stăm bine. Avem planuri ambițioase în vederea dezvoltării infrastructurii. Un exemplu în acest sens este Centrul Cultural Transilvania, care va fi sediul Filarmonicii Transilvania, dar și al altor instituții culturale.

Care sînt zonele/domeniile deficitare?

Există probleme în privința infrastructurii culturale care încă nu și-au găsit soluții din motive care țin de situația retrocedărilor unor imobile. Muzeul de Artă, Muzeul Farmaciei sau Muzeul de Speologie sînt într-o astfel de situație. Aceste instituții funcționează în imobile retrocedate sau parțial retrocedate și încă nu s-au găsit soluțiile concrete privind viitoarea lor funcționare. În plus, Muzeul de Istorie este închis din cauza unor litigii cauzate de execuția unor lucrări.

Ce pondere au industriile culturale & creative în economia orașului dvs.?

O analiză care aduce la zi informațiile cuprinse în Strategia orașului privind industriile creative și culturale este în curs de realizare. Pînă în acest moment, știm cu certitudine că principalul pilon din perspectiva dinamicii economice a orașului este segmentul IT&C. 10% din populația activă a Clujului lucrează în această industrie creativă care are o valoare adăugată mare, fapt ce ridică veniturile personalului angajat peste media națională. Există peste 300 de firme active cu profil principal sau secundar de activitate domeniul IT&C, cu peste 12.000 de angajați din Cluj, la care se adaugă peste 2000 de colaboratori externi sau freelanceri.

Care sînt avantajele, atuurile orașului dvs. în comparație cu celelalte trei aflate în competiție?

Primul avantaj al procesului candidaturii a fost faptul că nu am lucrat sub presiunea timpului. Am lucrat ardelenește: așezat și cu obiective clare. Am avut un proces al candidaturii deschis și participativ, care a început foarte devreme. Asumarea candidaturii în 2010 la nivel administrativ, universitar și ONG ne-a lăsat timpul necesar pentru a stabili care sînt prioritățile. Pe tot parcursul procesului, am fost sinceri cu noi și cu provocările noastre. Avem siguranța că proiectul nostru poate fi „livrat" în parametrii asumați.

Cum va arăta, în linii mari, programul cultural al orașului, în 2021?

Programul cultural al anului 2021 va pune sub lumina reflectoarelor cele zece proiecte emblematice, dintre care am amintit cîteva, fiecare avînd diferite componente specifice. Agenda culturală a orașului este astăzi una bogată și diversificată, însă în 2021 operatorii culturali își vor dezvolta proiecte în concordanță cu *East of West* – conceptul candidaturii, care dă posibilitatea unor întrepătrunderi artistice foarte interesante.

Prioritățile care stau la baza programului cultural cuprind cooperări și coproducții cu parteneri externi, implicarea populației locale și naționale, proiecte transsectoriale și interconectare.

Anul 2015, în care Cluj-Napoca a fost Capitala Europeană a Tineretului, ne-a dat posibilitatea să testăm limitele orașului din perspectiva unor evenimente de mari dimensiuni și acum, cînd putem trage linia pentru anul ce s-a încheiat, consider că am dobîndit experiențe noi și extrem de utile.

În ce măsură programul propus implică și alte localități din regiune?

Proiectul „Servus Cluj-Napoca 2021" se adresează orașului Cluj-Napoca și implică pe o rază de 60 de km diferite localități. De exemplu, proiectul „Satul Transilvan" își propune să identifice și să promoveze zece sate din județul Cluj, atît din zona Apusenilor, cît și din zonele de pe valea Someșului, care au o poveste unică. Acestor povești le vor fi adăugate componente artistice – rezidențe, activități concrete, astfel încît să fie stimulate, pe de o parte, conservarea și promovarea valorilor și tradițiilor, iar pe de altă parte, creșterea turismului.

Pregătirile pentru programul Capitala Europeană a Culturii presupun cheltuieli publice importante de la bugetul local. În ce măsură sînt cetățenii orașului conștienți de aceste angajamente?

Conform analizelor realizate de către IRES pentru Asociația noastră, ultima chiar în anul 2015, 84% dintre clujeni sînt la curent cu intenția candidaturii orașului, 65% ar fi dispuși să se implice în proiect, 67% consideră că orașul este pregătit financiar pentru implementarea proiectului, 64% dintre clujeni cunosc activitatea derulată de Asociație și o califică drept bună și foarte bună, în vreme ce 32% nu cunosc activitățile derulate.

Aceste procente pot părea surprinzătoare pentru momentul în care ne aflăm acum – cinci ani de zile înaintea posibilei implementări a proiectului. Totuși, prezentarea publică în mod constant a rezultatelor diferitelor etape (strategie, concept al candidaturii, slogan, bugete, proiecte emblematice) în acești cinci ani a avut acest efect benefic. Mai mult, amintesc asumarea publică a proiectului de către reprezentații administrației – executiv și deliberativ. Hotărîrile de Consiliul Local și Județean privind alocările bugetare necesare s-au realizat în baza unor fundamentări prezentate (din nou public) în prealabil și mediatizate de către presa clujeană.

„TIFF a cultivat și a dus mai departe ceea ce credem că se află în ADN-ul comunității clujene, înclinația înspre cinematografie."

Cluj-Napoca

„La Est de Vest"
Bugetul pentru programul din anul cultural 2021: 24,5 milioane de euro
Bugetul total: 35 de milioane de euro

***Florin Moroșanu** este director executiv al Asociației Cluj-Napoca 2021 – Capitala Culturală Europeană.*

a consemnat Matei MARTIN

„În urmă cu cinci ani, Cluj-Napoca s-a angajat într-un proces care a dus la realizarea aplicației pentru titlul de Capitală Culturală Europeană. A fost un proces complex și care își arată deja roadele. Munca de pregătire a dosarului de candidatură a produs deja efecte. Sîntem astăzi mai deschiși înspre noi înșine și înspre Europa.

Prin proiectul pe care l-am propus îi invităm pe artiștii și pe cetățenii întregii Europe să ni se alăture într-un laborator urban în care experimentele și inovațiile noastre la scară mică sînt înălțate pe o nouă treaptă. Una în care vitalitatea culturală asigură tuturor temelia unei vieți împlinite. În care sfera publică este imaginată și construită pe principiul participării. În care principalele noastre atuuri – performanța academică și artistică, inovația socială, o populație tînără, diversitatea culturală și o economie dinamică – pot fi catalizate, prin cultură, astfel încît să devină un model pentru viața urbană europeană. Cultura este calea noastră spre vindecare, conectare și dezvoltare în ipostaza de comunitate, de oraș, de Europa. Titlul ar fi un important catalizator de energii pentru oraș, însă și în lipsa lui, Clujul cultural își va continua călătoria. Cu siguranță, proiectele majore pe care s-a construit aplicația vor fi continuate, indiferent de rezultatul competiției. Depinde doar de noi dacă sîntem în stare să ne planificăm de o manieră coerentă viitorul, să stabilim unde vrem să ajungem și ce trebuie să facem pentru ca să reușim."

Emil BOC

primarul orașului Cluj-Napoca

Cultura care unește comunitatea

interviu cu Simona NEUMANN

De ce vă doriți să obțineți titlul de Capitală Europeană a Culturii?

Candidatura orașului Timișoara pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii are la bază un proces intens de consultare a populației și este construită pentru a răspunde unui număr de cinci probleme identificate la nivelul orașului: absența civismului (sau existența lui într-o stare latentă doar), excluziunea socială a grupurilor marginalizate, abandonarea spațiului public, inexistența unui profil internațional vizibil al orașului și lipsa unei viziuni comune asupra dezvoltării orașului. Rezolvarea acestor probleme va răspunde nevoilor unor categorii și sectoare diverse (populația generală, sectorul cultural, operatorii economici, în special din turism și industriile creative, grupuri marginalizate, tineri) care, împreună, vor crea un efect de sinergie ce va impulsiona dezvoltarea orașului și a regiunii.

Dorim să creăm o platformă comună de dezbateri care să faciliteze regîndirea sistemului în sensul implicării individuale și colective în problemele culturii și ale societății, acționînd în scopul măririi bugetului autorităților locale destinat activităților culturale și în scopul integrării industriilor creative în strategia economică pe termen lung a orașului și a regiunii.

Care e astăzi situația infrastructurii culturale?

În Timișoara, infrastructura materială este foarte diversă, în oraș existînd 40 de instituții culturale, reunind 9 teatre, 7 muzee, 13 biblioteci, 15 galerii de artă, 3 cinematografe și un amfiteatru în aer liber. Este al doilea oraș din România, după București, în ceea ce privește numărul locurilor disponibile pentru public (2900). Timișoara are cel mai vast patrimoniu de monumente istorice din România – 14.500 de clădiri de diferite stiluri (baroc, Secession, Art Nouveau, brâncovenesc, precum și stiluri interbelice), dintre care mai puțin de 10% sînt reabilitate total sau parțial. Acesta este un aspect important, deoarece marea majoritate a instituțiilor culturale își au sediul în clădiri de patrimoniu situate în centrul istoric al orașului.

Timișoara se mîndrește cu o serie de proiecte culturale de reconversie a clădirilor de patrimoniu. Bastionul Maria Theresia a devenit un spațiu cultural în care își au sediul Muzeul Banatului Timișoara (sediu temporar), Biblioteca Județeană Timiș, Asociația Timișoara – Capitală Culturală Europeană, Societatea Timișoara, un club de jazz și o galerie de artă, alături de alte spații de divertisment. Din sectorul privat mai putem menționa Ambasada, un *hub* cultural ce pune la dispoziția publicului și a tinerilor artiști independenți o cafenea și un spațiu în care pot interacționa liber, Scîrț, care găzduiește Muzeul Consumatorului Comunist și Teatrul independent Auăleu, Castelul Huniazilor, Halele TIMCO și Cazarma U, ce găzduiesc din cînd în cînd expoziții de artă contemporană, Sinagoga din zona Cetate, o fostă menajerie imperială, precum și Sinagoga din cartierul Fabric, care au fost deopotrivă transformate în săli de teatru.

Care sînt zonele/domeniile deficitare?

Problema majoră a Timișoarei este faptul că vastul patrimoniu arhitectural este renovat doar în proporție de 10% și nu există un orizont clar pentru cînd se va încheia restaurarea celorlalte clădiri istorice. Apoi, orașului îi lipsește o arenă de concerte, dar și săli de cinematografe.

Ce pondere au industriile culturale & creative în economia orașului dvs.?

Conform studiului „Importanța economică a industriilor creative" realizat de GEA Strategy & Consulting și menționat de dilemaveche.ro într-un material semnat de Sabina Drăgoi, industriile culturale și creative (ICC) reprezintă în România 5,93% din PIB, iar Timișoara este denumită „orașul *gamer*-ilor". Conform aceleiași surse, județul Timiș completează, alături de județele Brașov și Iași, un top 5 al orașelor creative, fiecare angajînd în jur de 3% din forța de muncă creativă și contribuind cu aproximativ 2% din cifra de afaceri la nivel național. Ca tipuri de activități, în județul Timiș prevalează activitățile de editare a jocurilor pe calculator, activitățile bibliotecilor (inclusiv arhive) și activitățile agențiilor de știri.

Problema majoră a Timișoarei este faptul că vastul patrimoniu arhitectural este renovat doar în proporție de 10%.

Care sînt avantajele, atuurile orașului dvs. în comparație cu celelalte trei aflate în competiție?

Așa cum am mai afirmat în alte ocazii, avantajele majore ale Timișoarei sînt europenitatea conferită de trăsăturile ei multi- și interculturale și inclusive, integratoare. Este un oraș care absoarbe diversitatea de orice fel cu ușurință. Un alt avantaj îl constituie poziția geografică, Timișoara fiind un important pol euroregional; apoi, viața culturală bogată a orașului. Timișoara este și orașul în care a început Revoluția din 1989 împotriva unui regim totalitar. Aici a existat dintotdeauna un simț civic foarte dezvoltat și poate de aceea ideea de a construi candidatura orașului s-a născut din rîndul societății civile.

Cum va arăta, în linii mari, programul cultural al orașului, în 2021?

Conceptul programului nostru este „Shine your light – Light up your city!" (Luminează orașul prin tine!) și implică un proces al descoperirii de sine și al transformării sociale ce dă naștere unor noi înțelesuri. Ne dorim ca oamenii să pornească în căutarea luminii lor interioare, să-și descopere energia civică, generînd implicare și interes pentru cultură. Programul dedicat anului Capitală Europeană a Culturii este structurat pe cinci paliere, și anume: *Lumină interioară, Privire împărtășită, Lumină și întuneric, Lumină peste granițe* și *Peisaje de lumină*.

În ce măsură programul propus implică și alte localități din regiune?

În candidatura noastră vom colabora cu Arad, Novi-Sad și Szeged, dar și cu alte orașe din Banat. Festivalul de Jazz de la Gărîna va fi un bun prilej pentru turistul aflat în Timișoara în anul 2021 de a se deplasa în Munții Banatului pentru o experiență culturală în mijlocul naturii.

Pregătirile pentru programul „Capitală Europeană a Culturii" presupun cheltuieli publice importante de la bugetul local. În ce măsură cetățenii orașului sînt conștienți de aceste angajamente?

Asociația Timișoara – Capitală Culturală Europeană a fost constituită în anul 2011, iar misiunea sa constantă de-a lungul anilor de pregătire a fost informarea cetățenilor cu privire la acest program și la avantajele pe care le va avea orașul în cazul cîștigării titlului din punct de vedere cultural, economic, turistic, social. În procesul de elaborare a dosarului de candidatură am căutat să menținem dimensiunea participativă a acestui demers. Astfel, pînă în prezent, la inițiativa Asociației au fost organizate peste 50 de dezbateri și întîlniri publice privind candidatura orașului, prin implicarea în dezvoltarea conceptului și a programului candidaturii a peste 1100 de artiști, universitari, lideri de opinie, jurnaliști și specialiști din diverse domenii. Nu în ultimul rînd, în evenimentele de informare și conștientizare derulate de către Asociație au fost implicați peste 5000 de cetățeni, iar în campania „Cultura unește comunitatea" (timisoara2021.ro/campanie/) au participat 153 de instituții din oraș. Prin urmare, timișorenii sînt, în general, informați cu privire la acest demers.

Simona Neumann este director executiv al Asociației Timișoara – Capitala Culturală Europeană.

a consemnat Matei MARTIN

Timișoara

„Shine your light. Light up your city!"
Bugetul pentru programul din anul cultural 2021:
33,95 milioane de euro
Bugetul total:
48,5 milioane de euro

„Ne-am asumat cu entuziasm, dar și cu multă seriozitate și responsabilitate, candidatura pentru obținerea titlului de Capitală Europeană a Culturii în 2021. Timișoara este orașul de avangardă al României, cel mai dinamic în ultimii ani și cel mai puternic economic după București, cosmopolit, european, multicultural și, prin urmare, după părerea noastră și, cu tot respectul pentru ceilalți competitori, orașul cu cele mai multe atuuri pentru obținerea acestui titlu. În acest context, intrarea noastră în cea de-a doua etapă a competiției este o recunoaștere a acestei vocații europene a Timișoarei, a faptului că îndeplinim toate criteriile cerute. Mai mult, în această rețetă a succesului trebuie să menționăm și solidaritatea, energia și eforturile făcute de întreaga comunitate, asumarea proiectului de către aceasta deoarece prin implicarea masivă a timișorenilor, am reușit să selectăm conceptul cel mai potrivit și viitoarele programe.

Sînt încrezător în reușita Timișoarei și pentru că am dovedit în implementarea proiectelor cu finanțări europene că sîntem capabili de performanță și avem expertiza necesară pentru tot ceea ce presupune susținerea unui proiect major și complex cum este acesta."

Nicolae ROBU
primarul orașului Timișoara

Mircea TOMA

Cultură fără ură

Emoțiile din decembrie, cînd s-a desfășurat penultima rundă de jurizare a competiției pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii, pot fi ghicite din intensitatea cu care s-a manifestat bucuria echipelor care s-au calificat pentru etapa următoare. Orașele care au trecut în finală sînt Baia Mare, București, Cluj-Napoca și Timișoara. Ecoul victoriei a fost intens exprimat în presa locală, iar echipa clujenilor a avut inspirația să-și fotografieze zîmbetele în fața Ministerului Culturii – o imagine elocventă pentru încărcătura emoțională a veștii. Între zîmbetele celor care au lucrat la proiectul semifinalist strălucește, triumfător, și cel al primarului Emil Boc. Accentul ironic nu e întîmplător: Clujul a fost între cele patru orașe ale căror candidaturi au fost contestate de cîteva organizații neguvernamentale, unul dintre semnatarii respectivei contestații fiind autorul acestui text.

Scrisoarea expediată pe adresa membrilor juriului solicita excluderea a patru orașe din lista candidaților pentru că – susțin contestatarii – autoritățile locale din respectivele orașe au comis grave acte de discriminare. Efectele solicitării au fost aproape nule, ca să nu spun opuse așteptărilor: trei dintre cele patru orașe împotriva cărora fusese formulată petiția au intrat în faza finală a competiției. Singurul descalificat din lista denunțaților a fost municipiul Sfîntu Gheorghe. Primăria din Sfîntu Gheorghe a fost, de altfel, și singura primărie care a răspuns inițiativei ONG-urilor: a anunțat, prompt, că lucrează deja la un Plan Urbanistic Zonal pentru demolarea zidului care separă comunitatea roma de restul localității. O minte vulnerabilă la teorii ale conspirației s-ar putea lăsa ușor cucerită de ideea că o condiție pentru calificarea în finala competiției europene ar fi consecvența inițiativelor neonaziste. E nevoie să precizez că acuzațiile privind actele de discriminare nu sînt niscaiva mofturi: toate municipalitățile vizate de contestație au fost acuzate de fapte de discriminare de către Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD); toate municipalitățile au atacat în instanță deciziile CNCD și toate au pierdut, definitiv, procesele. Cea mai spectaculoasă situație este cea a primarului de Baia Mare: decizia definitivă a instanței cere să fie demolat zidul construit de municipalitate pentru a segrega o comunitate de oameni săraci, mulți de etnie roma; zidul cu pricina există și astăzi, bine-mersi, răsfățat ca simbol al rasismului, de primarul băimărean. Dar și proiectul cu care au candidat clujenii cu gîndul la Capitala Europeană a Culturii este subminat de o cinică ipocrizie: perspectiva socială a programului propune declanșarea unor „procese de incluziune care vor duce la soluții durabile pentru unele dintre problemele comunității de romi: programe educaționale pentru adulți și copii, formare profesională, implicare civică". Minunat, nu? Da, dar municipalitatea a evacuat în decembrie 2010 o comunitate formată din 76 de familii în majoritate de etnie roma din municipiu și a reașezat-o în niște spații construite special și botezate special „căsuțe sociale", în afara localității, la marginea gropii de gunoi de la Pata Rît. Program „educațional"? Soluție "durabilă"? Subiectul este departe de a fi un caz punctual, un detaliu atipic, care să poată fi omis de autorii proiectului; el are o notorietate internațională demnă de o capitală europeană a rușinii.

Sigur că inițiativa celor patru ONG-uri nu a vizat activitatea autorilor proiectelor, care au investit o cantitate de inteligență, creativitate și energie incontestabile și impresionante. Nu. Intervenția oengiștilor a fost animată de speranța că o presiune asupra municipalităților cu prilejul competiției europene ar putea să ofere o șansă unor oameni care sînt tratați, astăzi, de primării, ca suboameni.

„Cultura e ceea ce face din om altceva decît un simplu accident în univers."

ANDRÉ MALRAUX

Absența reacției juriului internațional e departe de a fi descurajat inițiativa boicotului. Acesta va continua și se va defini mai limpede ca acțiune adresată administrațiilor locale, iar nu autorilor proiectelor pentru candidatura europeană. Vor fi definite, pentru fiecare dintre cele trei municipii cu CV antidemocratic, condiții clare și acțiuni cu efecte favorabile ireversibile și aflate în deplina competență a primăriilor. De realizarea acestora va depinde suspendarea sau continuarea demersului ONG-urilor. Condițiile vor fi stabilite în urma unor consultări publice la care vom invita atît organizații locale, cît și reprezentanți ai primăriilor. Dacă răspunsurile autorităților locale nu vor fi pozitive, vom ofta și vom dirija tirul către Bruxelles. Mai mult, pe plan local, pîrghia de penalizare a municipiilor candidate a fost pusă la dispoziție de CNCD: Consiliul a semnat un protocol cu autorități centrale în baza căruia accesarea fondurilor europene va fi acceptată în baza unor criterii de nondiscriminare. Iar bugetele candidatelor la calitatea de Capitală Europeană a Culturii conțin toate și surse de finanțare europene. Dar, dincolo de bani, valoarea la care facem apel este una morală și profund europeană: nu se poate clădi o Europă culturală pe grave încălcări ale drepturilor omului.

***Mircea Toma** este jurnalist, președinte al organizației ActiveWatch.*

Dosarele la control

În competiția pentru titlul de Capitală Europeranâ a Culturii 2021 s-au înscris inițial 14 orașe românești. Dosarele de candidatură au fost evaluate de un grup de specialiști numiți de Comisia Europeană și de Guvernul României. În urma jurizării au fost selectate pe lista scurtă patru orașe: Baia Mare, București, Cluj-Napoca și Timișoara. Iată, pe (foarte) scurt, cum au fost evaluate celelalte orașe:

■ Arad („Look Out Europe") a mizat pe spiritul participativ și pe regenerarea urbană prin investiția în cultură. Juriul a considerat însă că oferta culturală nu este suficient de atractivă pentru a avea un puternic impact european.

■ Alba Iulia, „cealaltă capitală", s-a concentrat pe moștenirea culturală. Una dintre problemele remarcate de juriu a fost că strategia culturală a orașului s-a dezvoltat concomitent cu programul pentru Capitala Europeană a Culturii. Pentru a recupera handicapul unei infrastructuri culturale subdezvoltate și al dinamicii reduse a sectorului cultural și creativ ar fi avut nevoie de un agajament prealabil și de un sector independent mai bine dezvoltat.

■ Orașul Bacău a propus un dosar relativ modest, dar sincer, un proiect confuz, în care sînt exprimate doar intențiile, nu și planuri concrete pentru 2021. Juriul a apreciat intenția autorităților de a compensa un handicap major – subdezvoltarea, sărăcia după dezindustrializare etc. – cu investiții în economia culturală. Elemente importante, precum strategia de marketing și structura de coordonare, nu au fost explicate suficient de bine, a considerat juriul. În plus, bugetul de 12 milioane de euro a fost considerat prea mic pentru ambițiile programului.

■ La Brașov, autoritățile înțeleg cultura ca pe o formă de susținere a turismului. Oferta culturală modestă și faptul că producția artistică contemporană ocupă un loc prea mic în strategie sînt punctele slabe remarcate de juriu.

■ Brăila, „o Europă în miniatură", a propus un program destul de consistent nu doar pentru oraș, ci pentru zona Dunării maritime. În ultimii cinci ani, consumul cultural și capacitățile s-au dezvoltat rapid – un rezultat al investițiilor la nivel local. Foarte interesantă a fost și expunerea teoriei despre paradoxurile mecanicii cuantice & pisica lui Schrödinger. Juriul nu a găsit însă că programul se ridică la nivelul conceptului ambițios.

„Cultura e terestră, pe cînd civilizația e transcendentă."

JACQUES LE GOFF

■ Craiova a candidat pentru întreaga regiune Oltenia sub sloganul „IntenCity". Însă, dincolo de tonul festiv și triumfalist, dosarul nu avea direcție culturală clară sau măcar propuneri atractive. Juriul a considerat că programul nu e suficient dezvoltat, că e incoerent și centrat pe nivelul local.

■ Iași, un oraș cu o economie locală care se bazează în mare măsură pe industriile culturale și creative, un oraș cu o veche tradiție culturală și universitară, a propus un dosar „greu". Una dintre problemele subliniate de juriu a fost dezechilibrul între tradiție și creația contemporană.

■ Sfîntu Gheorghe s-a înscris în competiție cu un dosar foarte atractiv, care implică tot ceea ce inițiatorii au numit „Țara Secuilor" *(Terra Siculorum)*. Juriul a considerat că problema majoră a programului e că pare a se adresa doar unei comunități.

■ Și candidatura orașului Suceava s-a axat, în programul propus, pe trecut și pe patru componente majore: basm, divinități din folclor, mit, legendă. Juriul nu a găsit suficiente elemente legate de cultura contemporană. Și nici cu privire la implicarea cetățenească.

■ În ceea ce privește candidatura orașului Tîrgu Mureș, juriul a considerat că programul propus e scris în pripă și că lipsește o dimensiune europeană. **(M. M.)**

Sylvain PASQUA

O șansă pentru România

Din 1985 încoace, peste cincizeci de orașe din Europa au purtat titlul de Capitală Europeană a Culturii. În 2016 este rîndul orașelor Wroclaw (Polonia) și San Sebastian (Spania); ele preiau ștafeta de la Mons (Belgia) și Pilsen (Cehia) și-o vor preda, în 2017, orașelor Paphos (Cipru) și Aarhus (Danemarca).

A deveni Capitală Europeană a Culturii înseamnă pentru oraș certitudinea de a fi, timp de un an, în actualitate. E, deci, o mare onoare de a obține acest titlu – adesea după o luptă strînsă, de vreme ce numărul orașelor candidate e mare: în competiția pentru anul 2021 s-au înscris 14 orașe din România și tot atîtea din Grecia.

Ambiția inițială a rămas aceeași. Orașele care găzduiesc manifestarea trebuie să pună în valoare diversitatea culturilor din Uniunea Europeană, punînd în lumină ceea ce ne apropie. Căci asta e esența ideii europene: convingerea că ne putem îmbogăți din diversitățile noastre într-o Uniune adunată în jurul ideilor fondatoare cum ar fi, de pildă, respectul demnității umane și al drepturilor omului, nondiscriminarea și toleranța. Cu alte cuvinte, să încurajăm un sentiment al apartenenței și un destin comun, creînd acest spațiu public împărtășit de toți, de care proiectul construcției europene are atîta nevoie.

Prima miză a unei Capitale Europene a Culturii este deci să permită dialogul între culturi și să favorizeze, prin intermediul culturii, o dezbatere cît se poate de largă între cetățenii europeni asupra a ceea ce înseamnă pentru ei acest proiect european. Și să reflecteze, dincolo de diferențele naționale, culturale sau lingvistice, asupra tipurilor de Europa pe care vrem să le construim pentru generațiile viitoare.

În acest sens, fiecare Capitală Europeană a Culturii își asumă o imensă responsabilitate față de Uniunea Europeană și, la modul general, față de Europa în întregul ei.

De-a lungul anilor, inițiativa Capitalelor Europene ale Culturii a devenit una dintre acțiunile noastre cele mai cunoscute și apreciate de cetățeni. Această creștere a popularității înseamnă și mai multă responsabilitate. Mai ales că, astăzi, orașele sînt mult mai conștiente de faptul că cultura poate să aducă beneficii în ceea ce privește dezvoltarea economică, regenerarea urbană, coeziune socială ori atractivitate pe scena internațională.

A candida pentru titlul de Capitală Europeană a Culturii reprezintă pentru orașe o oportunitate de a explora locul pe care îl acordă culturii pentru propria lor dezvoltare. Astfel, proiectul Mons 2015 se înscria în ambiția mai generală de a face din cultură vectorul unei veritabile metamorfoze a orașului în jurul industriilor creative și digitale, în vreme ce Pilsen 2015 voia să deschidă orașul, din punct de vedere cultural și mental, către vecinii săi europeni. Marsilia (Capitala Europeană a Culturii 2013) și-a propus să folosească forța culturii pentru a-și consolida poziția în zona bazinului mediteranean. În vreme ce Wroclaw profită de anul în care a devenit Capitală pentru a-i convinge pe locuitorii săi să fie mai activi din punct de vedere cultural.

Nu există vreo rețetă-minune pentru a obține, în anul cu titlul, un succes sau o pîrghie de transformare ori de dezvoltare socio-economică a orașului, așa cum atît de bine au reușit Lille în 2004 și Liverpool în 2008. Dar una din condițiile *sine qua non* este, cu siguranță, înscrierea încă de la bun început a proiectului într-un plan de durată și vizarea unor beneficii pe termen lung, în obiective precum dezvoltarea unor infrastructuri noi, competențe dobîndite, rețele create, noi obiceiuri de consum cultural etc. Cu alte cuvinte, a lega proiectul Capitalei Europene a Culturii de o strategie de dezvoltare a orașului.

Pentru asta e nevoie de timp și de mijloace – financiare și umane –, de o pregătire minuțioasă care să treacă printr-un proces de consultare profund și pe care să se bazeze elaborarea unei viziuni pentru proiect, de un concept, de o planificare financiară și, în fine, de un program.

Această dimensiune participativă și incluzivă e un element esențial pentru o bună Capitală Europeană a Culturii.

Ansamblul forțelor vii culturale, economice și politice trebuie să fie invitate să participe la acest efort colectiv. Este esențial ca, încă din faza conceperii proiectului, să se asocieze ansamblul populației orașului, adică toți cei care o compun, din toate cartierele, inclusiv din zonele în care cultura pătrunde mai greu. Această dimensiune participativă și incluzivă e un element esențial pentru o bună Capitală Europeană a Culturii. Așa cum s-a văzut, de pildă, în munca efectuată de echipa de la Plovdiv (Bulgaria) pentru a oferi, în proiectul Capitalei din 2019, un loc privilegiat cartierului Stolipinovo, majoritar locuit de romi.

Urez României să aibă o minunată Capitală Europeană a Culturii în 2021. Le transmit încurajările mele tuturor orașelor preselecționate. Și îmi exprim speranța ca orașele care nu au trecut de această fază a preselecției să profite de elanul suscitat de candidatură pentru a acorda un loc și mai important culturii pentru dezvoltarea lor.

Sylvain Pasqua *este coordonator al acțiunii „Capitala Europeană a Culturii" la Comisia Europeană, Direcția Generală Educație și Cultură.*

3 întrebări pentru

Vlad ALEXANDRESCU

„Orașe europene"

În 2021, România va găzdui o Capitală Europeană a Culturii. Care sînt mizele pentru țara noastră?

Mizele sînt foarte mari. În primul rînd, o miză internă de coagulare a unui proiect de echipă convingător, între o administrație publică locală, sectorul cultural independent și ONG-urile cu proiecte de natură civică. Aș spune că acel oraș care va reuși această coagulare va fi cîștigătorul competiției. Aici e o probă de maturitate pe care orașele o pot da în sensul creării unui profil propriu și care să se deschidă în același timp către Europa, către cultura europeană, către a primi turiști din toată Europa, către trupe de teatru, de concerte, către artele vizuale venite din Europa. E foarte important nu numai ceea ce fac creatorii români în acel oraș, dar și ceea ce li se permite să facă unor colegi ai lor care vin din străinătate. Și vorbesc aici și din experiența pe care o am de la Luxemburg, din 2007.

Care este cel mai mare cîștig pentru orașul care va fi Capitala Europeană a Culturii?

Cu siguranță va fi o finanțare de la Guvernul României, va fi o altă finanțare importantă de la bugetul local și va fi și un premiu al Uniunii Europene, nu foarte mare, dar important. Aceste fonduri vor permite investiții de infrastructură, ceea ce toată lumea așteaptă, dar nu ele vor fi determinante, ci ceea ce se va întîmpla propriu-zis în 2021: o mare circulație, schimb de evenimente, creativitate dincolo de orice frontiere, care vor regenera orașul cîștigător. Și, dacă ne uităm la experiența Sibiului, cum arăta Sibiul înainte de 2007 și cum a început să arate în acel an și după aceea, ne dăm seama că schimbarea în bine a acelui oraș e ireversibilă.

Ce face Ministerul Culturii în această fază de selecție și ce va face începînd cu septembrie anul aceasta, după ce juriul european va desemna Capitala?

Întîi de toate, va aduce la aceeași masă cele patru orașe selecționate pentru această etapă, împreună cu reprezentanți ai orașului Luxemburg și reprezentanți ai orașului Sibiu, care să povestească despre experiența din 2007, despre cum au cîștigat statutul de Capitală Europeană a Culturii și ce au făcut efectiv în perioada aceea, astfel încît să pregătim cele patru orașe să înțeleagă bine cum se face programul unei Capitale Europene a Culturii, sperînd că se vor prezenta cît mai bine la ultima probă, care se va încheia odată cu anunțul din septembrie. E important ca toate cele patru orașe să fie pregătite în mod egal, pentru că Ministerul Culturii le privește cu echidistanță și îi dorește fiecăruia dintre ele să cîștige. Iar al doilea lucru pe care Ministerul Culturii îl face este pregătirea unui program alternativ pentru cele 13 orașe care nu vor fi cîștigat competiția, cărora vrem să le dăm *label*-ul de „oraș european", un program în care să le arătăm că ceea ce au făcut, acest exercițiu de a închega un proiect cultural pornind de la sectorul cultural independent, de la ONG-uri, cu implicarea administrației publice locale, e o rețetă de succes, o rețetă identitară pentru fiecare dintre aceste orașe și vrem să sprijinim unul dintre aceste proiecte, astfel încît acest exercițiu comun să continue în tot anul 2016 pentru o mai bună dezvoltare a spațiului cetățenesc și cultural din aceste 13 orașe.

Vlad Alexandrescu *este ministrul Culturii.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Dialogurile prieteniei

Editura Humanitas a scos pe piață, acum cîteva luni, o carte intitulată *Dialoguri de duminică*. Convorbitorii sînt Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu. Din punctul meu de vedere, atmosfera generală a cărții e colorată nostalgic. Paginile ei reanimă o epocă și un stil, în care vorbele și gîndurile schimbate între partenerii unui dialog ilustrează încă o exigență de cultură, onestitate, inteligență, umor, autoironie și, nu în ultimul rînd, o amicală, rodnică politețe. Un „manual de supraviețuire", pe fundalul masacrului produs astăzi în spațiul comunicării, de o școală fărîmițată de reforme anapoda, de vulgaritatea și incultura din mass-media și din mai toate instituțiile statului. O carte care mărturisește existența, peste timp, a celor nevăzuți și neștiuți, a „nevedetelor" normale, educate.

„Avem bombăneli reciproce."

Textul ar putea deveni, cred, un fertil punct de plecare pentru strădaniile învățămîntului românesc. Îmi pot imagina lesne zeci de prilejuri în care cartea ar putea fi folosită cu ingeniozitate, ca materie de dezbatere. Îmi pot imagina, de exemplu, cîteva consistente ore de dirigenție pe temele cuprinse în paginile volumului: de ce citim, cum vorbim, despre frică, despre calomnie, despre speranță sau despre umor. Cum ar suna o oră de stat la taclale sub semnul acestui citat: „Cărțile sînt felul oamenilor de a avea aripi" (A.P.); sau „Opțiunile mele de viață devin astfel (citind, *n.m.*) de sute de ori mai mari decît în cazul celor care nu citesc" (G.L.) ori „În felul ăsta cărțile devin instrumente existențiale, unelte de trăit" (G.L.). Odată cu eventuale dezvoltări de substanță, însăși arta de a dialoga ar putea fi o țintă utilă.

Consistente ore de educație civică ar putea porni de la dezbaterile autorilor despre calomnie sau despre toleranță și intolerabil: „Toleranța este mai degrabă administrarea convenabilă a unui dezacord" (A.P.), „Aici cred că începe intolerabilul, cînd celălalt îți uzurpă valorile. Cînd devine intolerant cu valorile tale" (G.L.), „Celui terfelit prin calomnie nu-i rămîne decît să se țină aprig, în interiorul său, cu mîinile agățate de adevăr" (G.L.).

Și pentru orele de limba și literatura română, dialogurile celor doi autori oferă un bogat „material didactic": „Chipul nostru interior este modelat de limbă. Felul în care arăți pînă la un moment dat cade în răspunderea naturii. Dar cum arăți tu, de la o vîrstă încolo, spiritualicește vorbind, după ce ai consumat o parte din rezervele limbii, depinde de tine" (G.L.), „Limbile pot muri și sîntem vinovați dacă ele mor sub ochii noștri și din cauza noastră" (A.P.), „Eul propriu trăit ca un «absolut» devine o obsesie și, pînă la urmă, o otravă" (A.P.).

Dar cartea mai are și destule alte posibile „moduri de întrebuințare" într-un demers pedagogic cu pretenții: din paginile ei se pot lesne selecta bibliografii esențiale pe diverse categorii de vîrstă, domeniu, interes personal. Întîlnim, printre rînduri, modele umane din feluri te zone sociale, modele cunoscute sau mai puțin cunoscute. Elevii pot afla detalii, întîmplări, fapte mai puțin accesibile publicului larg, despre oamenii importanți ai lumii. Dar și despre „cei neștiuți". Cartea este un mic bazar de povești din vremuri de mult trecute sau din zilele noastre, de isprăvi excepționale sau mărunte, o colecție de portrete creionate într-un limbaj riguros și destins, expresiv fără afectare, îmbinînd cu îndemînare precizia cu umorul.

Ca orice carte adevărată, cartea aceasta trimite și spre alte cărți, din substanța cărora s-a hrănit. *Dialogurile de duminică* ale lui Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu invită, la rîndul lor, la un dialog „fără frontiere", de fiecare zi, cu universul febril al bibliotecii, dar și cu inepuizabilul depozit de idei, experiențe și afecte al lumii.

Nu în ultimul rînd, cartea se dovedește a fi un manual cu totul și cu totul original „despre prietenie". O prietenie în care cuvintele alese, generozitatea, inteligența transformă contrariile și opozițiile firești în construcții benefice pentru „cetate": „Aș spune că frumusețea prieteniei noastre vine din faptul că de-o viață avem bombăneli reciproce. Ne contrazicem, dar nu putem unul fără altul, și cred că ăsta e și sensul dialogurilor pe care le-am încercat și care acum, cînd sînt sub ochii noștri și se transformă în carte, mi se par mai bune decît noi" (A.P.).

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

În timp ce scriu, am un gust searbăd în cerul gurii. O dezamăgire, un lucru fără început și sfîrșit. Sînt amar în rărunchi. O otravă mi-a trecut prin corp și gustul ei mi-e greu să-l explic, pînă nu-mi dispare din cer. Este iaurtul ușor Covalact. M-a pus dracu' să-l iau de la vînzare rapidă Mega Image. M-am umplut de amar în corp, ca pisica de purici. Era seară și trăgeam a chef în mahalaua mea. Duceam ofrandă preabunului meu amic „Fata-n iarbă", c-un kil de borviz. Și arunc un ochi la lactate și văd Covalactul, două bucăți la una. Zic: m-am scos. Beau mîine să mă dreg. Duc totul la casă și iată-mă prins la casierită. Alarma. Țigăncușa Lili tăiase reducerea la toate produsele, nu doar la Covalact. Adică luasem produse de vreo 50 de lei și acum costau 20. Vine bodyguard-ul, vine șeful, vine o purie. Înconjoară casa și dă-i la calcul. Vinovată – fata. Se ia de la capăt calculul. Circ. Urs. Stau supărat în colț. Nesimțiți cu toții, nu-mi zic un cuvînt de bunătate. Parcă eram cobaiul lor. Uite-mă acum liber. Duc amiculuí vinul și-ncepem să ne dregem. Vorbim prostii, mai ales eu, pentru că el, preafermecător, nu se pleacă delirului meu. Mîngîi pisica lui și-mi zice: „Ce mi-ai adus?" „Fata-n iarbă"! Nu. Îi luasem omului Gewurtz, muiere goală în pat, nu Dry muscat, fată-n iarbă. Încurcasem etichetele la vin. Un pic spre dulce, zice amicul. Dar mă iartă. Dimineața dau tîrcoale Covalactului. Să mă dreg. Și torn juma' de sticlă în mine. Și o amăreală, o sinucidere de viața asta mă podidește din stomac în cer și-napoi. A doua zi, îmi zic să iau cealaltă sticlă. La fel. Amăreală. Las ghenei amarul, cu mult regret. Sîmbătă era? Tînjirea după vînzare rapidă era? Omul ceruse amarul și amar i se dăduse.

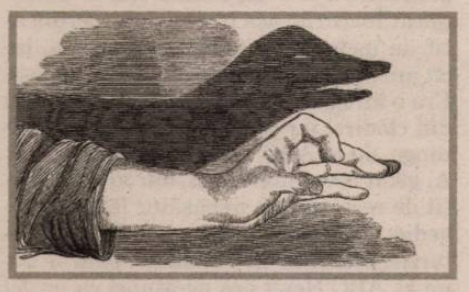

Iaromira POPOVICI

bazar

Anul 2006

Și ultima aniversare, să zicem: zece ani din 2006. Pentru mine, una, un an ciudat, nu neapărat bun: marcînd, însă, începuturi și sfîrșituri, și, chiar, începuturi ale sfîrșiturilor... În lumea de la noi, în general, bunăstare la maxim: anul *boom*-ului imobiliar și al creditelor cu nemiluita. În cinema, filme mai complicate, problematizante, cu soluții nonconformiste.

În anii 2000, ne-am remarcat mai dihai ca niciodată drept vajnici consumatori. Nu niște consumatori novici și neinițiați ca-n anii '90, care gustau pentru prima dată o cola și un hamburger și se dădeau pe spate după aceea. Nici ca aceia care, ieșind pentru prima dată din țară, făceau poze extaziate cu vitrinele, autobuzele roșii și cabinele telefonice. Și nici asemenea celor care și-au pus primele termopane, de un alb strălucitor, primul parchet fals, imitație de stejar, și și-au făcut primele biblioteci și birouri din placaj.

Nu. Era epoca unui consum stilat, luxuriant, plin de opțiuni. Și de deschideri. Se putea mînca, în sfîrșit, în restaurante alambicate, fie ele italienești sau chinezești, unde apăruseră fructele de mare, de pildă. Se construiseră, de asemenea, apartamente luxoase și mult mai spațioase decît înghesuitele încăperi socialiste în care am copilărit. Se vehicula ideea de „living", cu bucătăria la un loc, o încăpere imensă în care găteai și-ți primeai musafirii. Apăruseră rezidențele, celebrele cartiere de case identice cu un petic de grădină în față și altul în spate, prin toate suburbiile bucureștene: erau locul de formare a unei timide clase mijlocii. În străinătate, nu te mai mirai ca prostul cînd ajungeai, ci circulai, în mai toată Europa, ba chiar și în America, în condiții decente.

La film, evident, mergeam la mall. Mall-ul de început de ani 2000 (deși el s-a-nființat în 1999) era cel din Vitan. Mall-ul ăla a fost, dacă pot spune așa, locul meu de joacă și zburdat, în calitate de consumator. L-am bătut în lung și-n lat, îi știu toate cotloanele, toate magazinele foste și actuale, și, mai ales, toate sălile de cinema. La sfîrșit de ani 2000 (2009) a apărut un alt mall de care ne-am lăsat înghițiți: AFI Cotroceni, care, la început, mi s-a părut un labirint unde mă pierdeam ades, la propriu. Pseudo-lumea din mall era refugiul meu pentru depresia pe care lumea reală mi-o provoca din cînd în cînd.

Lumea călduță din mall, dar mai ales filmele. Care, de astă dată, nu mai erau atît de naive precum cele ale anilor '90, ci mai alambicate. *The Hours (Orele,* 2002, Stephen Daldry, după romanul lui Michael Cunningham) e una dintre revelațiile anilor 2000. Scena în care personajul interpretat de Julianne Moore, Laura Brown, pleacă de acasă, abandonîndu-și copilul și bărbatul, după o altă scenă rămasă, pentru mine, antologică (cea a tortului ratat), e una de cotitură în istoria momentelor de fericire domestică. La fel cea a micului dejun perfect din *Revolutionary Road* (Sam Mendes, 2008), după care personajul interpretat de Kate Winslet, April, se sinucide. Nici iubirea nu mai e atît de liniară ca altădată, ca-n filme gen *Sleepless in Seattle (Nopți albe în Seattle*, Nora Ephron, 1993), ci devine mai complicată, mai instabilă și mai trădătoare, ca-n *Closer (Ispita,* Mike Nichols, 2004), ba chiar criminală, ca-n *Match Point* (Woody Allen, 2005). Iar familia e o comunitate tolerantă, ușor boemă, dar – ce e mai important – solidară pînă-n pînzele albe, ca-n *Little Miss Sunshine (Fiecare se crede normal,* Jonathan Dayton, Valerie Faris, 2006). Într-o lume tot mai politic corectă (ca-n *Crash, Povești din L.A.*, 2004, Paul Haggis). Cu varianta de iubire și familie neconvențională, dar fericită din filmul meu preferat, *Juno* (Jason Reitman, 2007).

Ne-am remarcat drept vajnici consumatori.

În viața politică, încă părea că lucrurile stau bine, așa cum erau. În viața mea personală, în 2006 s-au prăbușit multe și au început altele care m-au repus pe o linie. Din păcate, tot atunci am aflat o veste gravă despre cineva din familie.

Dar toate au trecut și am mers înainte. Pînă în 2008, cînd toate au luat-o în jos. Pînă cînd am intrat în anii 2010, care au adus cu ei un alt mod de a privi lumea și alte întîmplări. Nu înainte, însă, de a fi întreprins călătoria vieții noastre în SUA, din frenezia Manhattan-ului trecînd prin muzeele și istoria din Washington, deșertul roșu și Marele Canion, prin Las Vegas, prin Disneyland-ul din Orlando, pe sub umbrelele din Miami și sfîrșind pe dealul Hollywood-ului și în Beverly Hills.

Anul 2006 a fost unul al maturizării fără voie, în ce mă privește. Dar și al vieții consumiste la vîrf.

„Sînt un admirator necondiționat al imaginației“

– interviu cu Robert KRULWICH –

E unul dintre cei mai cunoscuți jurnaliști de știință din America. Împreună cu Jad Abumrad, ***Robert Krulwich*** *a creat* Radiolab *(www.radiolab.org), o emisiune difuzată la WNYC și descărcată în fiecare lună de milioane de ascultători din întreaga lume. Vorbește despre știință și tot felul de lucruri complicate în cel mai simplu mod cu putință. „Ce vrem să facem, de fapt, e să arătăm că oricine poate să priceapă“, mi-a spus la o cafea, cu o zi înainte de începerea conferinței The Power of Storytelling, organizată de* Decât o revistă, *al cărei invitat a fost la finalul anului trecut. Ține un blog pe site-ul National Geographic (http://phenomena.nationalgeographic.com/blog/curiously-krulwich/). Cea mai nouă postare se cheamă „Cum a zis Columb «Bună»: a încercat să danseze“.*

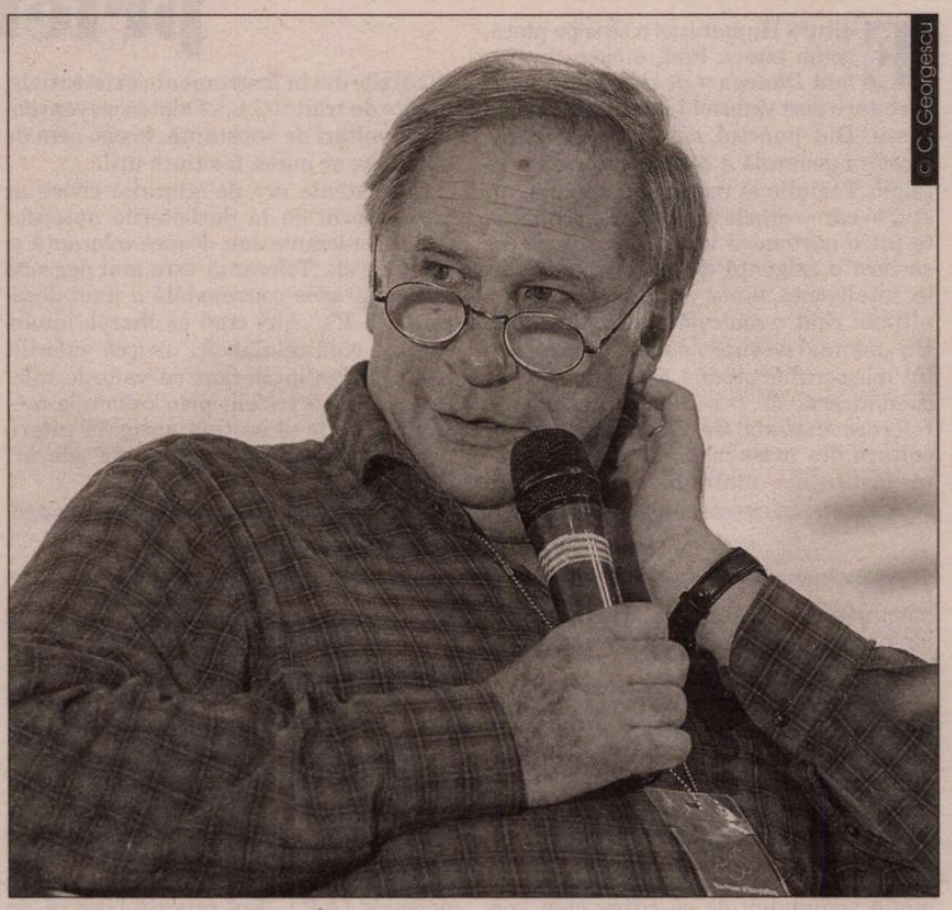

E adevărat că dormeați cu radioul sub pernă cînd erați copil?

Da, așa e.

De ce?

Din cauza baseball-ului – în special datorită unor tipi: pe unul îl chema Barry Gray și pe celălalt Long John Nebel. Mamei îi plăcea mult să asculte radioul. Povestea e așa: echipa din orașul meu, The New York Giants, a plecat să joace la San Francisco cînd eu aveam vreo 8-9 ani. Așa că fanii The Giants din New York erau nevoiți să-l asculte pe Les Keiter zicînd: „mingea unu“, „mingea doi“, „*strike*“, „vînt de la est“ – tipul citea niște date, dar o făcea teatral, avea și o casetă cu sunetele mulțimii și ale vîntului. Se numea baseball *recreat* și, sincer, era chiar mai tare decît meciul adevărat, căci totul devenea mai dramatic, mai palpitant. Eu trebuia să mă culc la ora 9, dar tot atunci începeau meciurile, așa că luam radioul și-l băgam sub pernă. Cînd nu era sezon de baseball, cealaltă jumătate de an, îl ascultam pe Barry Gray, un prezentator de talk-show-uri. Invitații săi obișnuiți erau Malcolm X și Bobby Kennedy. Malcolm X era o figură înspăimîntătoare pe atunci, dar nu și-n emisiunea lui Barry Gray – acolo era inteligent și provocator. Cînd se termina Barry Gray (probabil că aveam probleme să adorm), începea emisiunea lui Long John Nebel. Avea sponsori, să zicem o firmă care producea coșuri de rufe. Iar el vorbea cu un invitat și deturna discuția spre coșurile de rufe și vorbea timp de douăzeci de minute doar despre asta. Vorbea despre coșuri de rufe cu oameni de la Orchestra Simfonică, cu sportivi. Mereu mă întrebam cît timp poate vorbi doar despre așa ceva. E greu să inviți un economist îngrijorat de creșterea prețurilor și tu să schimbi brusc subiectul și să-l faci să vorbească despre spălat rufe. Nebel era un geniu! Nu se putea să nu-ți trezească cheful de a vorbi despre rufe! Era ca și cum l-ai avea pe Sigmund Freud în cameră – parcă îți înțelegea adîncurile subconștientului și te conducea către subiectul lui. În funcție de sponsor, desigur.

Aia e perioada în care l-ați inventat pe Don Roberto?

Nu, asta a fost mult mai înainte, cînd aveam 5 sau 6 ani. Eram în cadă și mă vedeam în luciul robinetului. Aceea era camera mea de televiziune, așa că făceam, în gînd, o transmisiune despre cum fusese ziua mea. Deschideam cu: „În întreaga națiune, în tot cartierul, în jurul lumii, aici e Don Roberto, cu toate știrile care fac știrile.“ Și spuneam: „Astăzi am mîncat pîine prăjită la micul dejun.“ Eram foarte fascinat de propria mea persoană.

Mai tîrziu, în liceu, am ajustat tehnica Don Roberto și, împreună cu un prieten bun, mergeam la concursuri de atletism la Madison Square Garden și transmiteam de la fața locului folosind creioanele pe post de microfon. Deși n-aveam nici cea mai mică idee că urma să devin reporter – în familia mea nu era nici un reporter, nimeni nu vorbea despre așa ceva –, împrumutam mereu stilul acelor oameni, chiar dacă exageram puțin. La facultate, aveam o bicicletă cu care mă duceam la bibliotecă, pe terenul de sport, la cămin, și intram într-un film, în care bicicleta devenea o limuzină, și limuzina avea steaguri, iar scaunul devenea ditamai fotoliul din piele, iar eu eram Winston Churchill, și stăteam în spatele limuzinei, așteptînd să mi se deschidă portiera, complet convins – nu eram cu totul nebun, știam că visez cu ochii deschiși – că trec prin situații extraordinare. Nu trebuia să iau nici o decizie, eram deja puternic. Aveam mașini mari, o știam pe Regină. Puteam trece foarte ușor din lumea în care trăiam în lumea imaginară. Cînd aveam de citit la școală, eram atît de absorbit de carte, încît nu mai auzeam cînd se termina ora. Odată (am rămas de-atunci cu o cicatrice pe deget), profesorul s-a enervat că citeam un dicționar – era foarte interesant – și m-a plesnit de mi-a dat sîngele. Dup-aia m-a trimis la director. Păcatul meu era că trăiam în altă dimensiune.

Deși ați avut această fascinație pentru jurnalism, ați studiat istoria și dreptul. De ce?

Îmi place mult istoria, mereu mi-a plăcut. Nu voiam atunci să devin jurnalist. În familia mea, toată lumea ajungea avocat sau medic. Așa erau trasate sarcinile. Eu am ales să fiu avocat. Probabil pentru că văzusem filmul ăla cu Gregory Peck, *Să ucizi o pasăre cîntătoare*. Cînd am terminat facultatea, am fost trimis avocat la Tribunalul penal din New York. Am lucrat timp de doi ani și a fost chiar distractiv, eram bun la asta. După aceea, am fost stagiar la o firmă prestigioasă, lucram cu John Wharton, unul dintre părinții fondatori ai dreptului contractual. Colegul lui de cămin fusese Cole Porter, pe care îl și reprezenta. Dosarele lui erau un muzeu al începuturilor showbiz-ului. John era un om minunat, amabil, mîndru și interesant, îl adoram. Într-o zi, mi-a spus: „Te voi invita să lucrezi cu mine la firmă, dar sper că nu vei face asta. Îți dau un an. Le poți spune părinților tăi că vei fi avocat, dar nu anul acesta. Ai un an de grație, ca să găsești ceva mult mai bun de făcut cu viața ta.“ E unul dintre cele mai frumoase cadouri pe care mi le-a făcut cineva vreodată. Pentru că a fost atît de înțelegător și de generos cu mine, nu încetez să-i mulțumesc de atunci. Jad și toți ceilalți peste care am dat apoi sînt cu toții, în mintea mea, copiii lui John Wharton.

Cînd se întîmplă să le mai vorbesc studenților de la jurnalism, le spun să fac greșeli, să lucreze pentru oamenii nepotriviți, să vadă cum ies din asta, să se lupte. Sincer, nu cred că există altă cale. Nimeni nu e infailibil, iar cînd ești dispe-

> *„În domeniul creativității, începi de la zero și trebuie să ridici un castel.“*

rat și te simți strîmtorat, accepți situația crezînd că asta trebuie să faci. În astfel de momente, poți să te gîndești la tine ca la un cerșetor care e, de fapt, rege. Cînd îți e teamă și cineva îți oferă o slujbă de doi bani, o poți accepta, dar fă-o ca și cum ai fi un rege care a pornit într-o mică aventură. Vă pot învăța asta, le zic studenților: cum să arăți umil la exterior și să ai un orgoliu uriaș pe dinăuntru, ceea ce nu face nici un rău nimănui, dar te ajută pe tine. Ai voie să crezi că ești talentat. Nu trebuie neapărat să-i zici asta cuiva, trebuie doar să te convingi pe tine însuți. Chiar dacă delirezi, e-n regulă. În domeniul creativității, începi de la zero și trebuie să ridici un castel. Majoritatea oamenilor au un creion, hîrtie, instrucțiuni, o listă de lucruri de făcut, iar ei fac treaba, nu e mare lucru. Dar creativitatea e mai complicată, nu îți dă nimeni instrucțiuni, tu îți dai seama singur ce crezi că e frumos. Iar pentru asta ai nevoie de orgoliu. Trebuie să crezi că poți. Dacă Dumnezeu are nevoie de un cor de îngeri care să-i cînte „Aleluia!“, iar el e ditamai Dumnezeu, atunci înseamnă că și tu ai voie să ai așa ceva. Imaginează-ți un cor de îngeri care-ți cîntă dimineața: „Ești fabulos! Și azi o să fie o zi minunată! O să faci niște lucruri extraordinare! Doar tu poți face asta!“ Și tu zici: „Nu pot face asta...“ „Ba poți!“ Și îi poți opri sau porni cînd vrei, la fel ca Dumnezeu.

Aveți și dvs. un cor de îngeri?

Și eu am nevoie de ei din cînd în cînd. Îmi spun cît de minunat sînt. Pentru că am avut momente în care am făcut greșeli. În ziua atacurilor de la 11 septembrie 2001, toată lumea își alegea unghiul de abordare, iar eu m-am întrebat de ce turnurile au căzut direct în jos, fără a se înclina în stînga sau dreapta. Am căutat explicația prăbușirii. L-am găsit pe inginerul-șef al clădirii, am mers la el cu un creion și niște foi de hîrtie și i-am descris traiectoriile avioanelor, cum ard, cum aveau mult combustibil, cum au topit scheletul etajului 101, care a căzut pe cel de jos și tot așa, creînd un impuls de prăbușire a întregii clădiri. Dar n-am explicat lucrurile așa în emisiune. Eram atît de încîntat de descoperirea mea, încît am povestit totul pe un ton entuziast. Era o înregistrare, pe care au auzit-o toți din clădire, iar prezentatorul Peter Jennings, de la ABC, mi-a spus: „Mă sperii. Ai găsit ceva interesant, dar ai spus-o atît de rece, atît de nepăsător față de tragedie, încît pare patologic.“ Și mi-a interzis prezența în emisiune pînă a doua zi. ABC News era pe-atunci ca un fel de Versailles, iar Jennings ca Ludovic al XIV-lea. Și dacă el zice că ești demn de dispreț, atunci ești demn de dispreț. Nu se mai uită nimeni la tine. În lift, toată lumea pleca privirile. Ei, cînd faci o greșeală atît de mare, ai nevoie de îngeri. Problema e că devin atît de fascinat de lucrurile pe care le aflu, încît uneori uit contextul. Jad îmi mai zice uneori la *Radiolab:* „Nu! Nu poți face asta! O să te apăr de tine însuți!“ De fapt, zice exact ce zicea Jennings. Pe de altă parte, e un avantaj continuu. Altădată, tot la ABC, eram într-o zi cînd a izbucnit un război – o organizație de știri adoră războaiele. Aveam 51 de reporteri care erau cu generali, pe tancuri, pe dealuri, iar eu începusem să mă gîndesc la niște probleme: e un război cu tancuri, așa că soldații se vor urca în tancuri și vor merge 160 de kilometri din Kuweit pînă în Irak. Cît consumă un astfel de tanc? 2,3 litri/kilometru. Deci trebuie să ai un rezervor foarte mare – însă asta nu se poate, căci dacă te lovește o bombă, explodezi. Așadar, trebuie să ai un rezervor mediu. Și atunci, cum ajungi la război, ca să nu mai zic cum poți lupta? Există un întreg sistem de alimentare a tancurilor. Mai toate materialele mele erau despre lucruri la care alții nu se gîndesc. Jenning mi-a zis în seara aia: „Tu trebuie să înțelegi

că ești un lux aici. Tu gîndești altfel decît noi. Asta a fost o zi în care am putut face lucrurile ca la carte. Știm cu toții cum să facem un război. Dar chestia asta cu rezervoarele nu se potrivește. Ăsta e prețul pe care-l plătești pentru că ești altfel."

Mi-am petrecut mai toată viața la CBS și ABC, NPR – locuri foarte tradiționale, iar eu n-am fost niciodată tradiționalist. A fost greu, dar și foarte fascinant. Și în zilele în care nu aveau știri-bombă, eram un erou. Firește, sînt mai multe zile dintr-astea decît zile în care izbucnește un război. Nu e groaznic, dar ți se reamintește, din cînd în cînd, cît de mic ești. Și de aceea ai nevoie de îngeri.

Pînă la urmă, cum v-ați hotărît să deveniți reporter?

Cînd John Wharton mi-a zis să mă gîndesc la ce altceva aș putea face, m-am întrebat la ce sînt bun. *Nu-s prost deloc, dar nici nu-mi merge mintea foarte repede. Însă majoritatea lumii nu se prinde rapid cînd vine vorba de subiecte complicate.* Știam că există o meserie în care poți lucra încet, în care e chiar recomandat să fii mai încet: aceea de profesor. M-am gîndit că la asta chiar sînt bun, asta am făcut toată viața, am tot explicat lucruri. Iar istoria mi se părea că e ca și cum ai citi înapoi în timp și ai găsi o sumedenie de lecții care ies încet la suprafață din curgerea lumii. Așa că am decis să mă folosesc de lucrurile pe care știam să le fac. Nu știam exact cum sau dacă există o piață pentru asta, sau ce va însemna.

Azi-dimineață, cînd m-am trezit, am primit un mesaj de la unul dintre puștii cărora le sînt, într-un fel, mentor. E *stand-up comedian,* se descurcă bine, însă e un afacerist înnăscut – acum cîteva luni a mers în Mumbai și i-a venit ideea să deschidă un club de comedie acolo. „E destul de greu, mi-a scris, lumea e foarte religioasă, statul e împotriva limbajului colorat, însă puștii de acolo sînt însetați de comedie. Asta ar însemna să-mi vînd mașina, să-mi las familia, nepotul, mama, sora, iubita din New York. Ce să fac?" I-am răspuns: „Păi, pleacă". Asta e situația „John Wharton" – asumă-ți riscul, provoacă universul. Și asta am făcut și eu. Am zis: „Mă duc să explic pe-ndelete niște lucruri cuiva".

Am impresia că dragostea și imaginația, care sînt considerate pierdere de vreme, inutile, semne de slăbiciune, pot duce la o bogăție remarcabilă, una pe care nu o mai poți găsi decît sub forma prieteniilor. Așa că sînt un admirator necondiționat al imaginației pure, active, care te poate propulsa în locuri noi din lume, în care nu poți ajunge pas după pas după pas, trebuie să sari.

Zeci de ani ați explicat tot felul de lucruri în presa tradițională, după care ați decis să treceți pe cont propriu și să inventați un nou format.

Am încercat mai multe lucruri, pînă cînd l-am cunoscut pe Jad Abumrad și am început să ne jucăm cu formatul unei emisiuni radio. La un moment dat a apărut cu un material pe care-l făcuse și care se chema *Richard Wagner pentru amatori*. La radioul public, toată lumea are o părere despre Wagner: ori îl iubește, ori îl urăște. Era ca și cum ai zice „Acum o să fac o analiză a curelei tale". Era un subiect foarte dificil, și i-a ieșit excepțional. Și atunci m-am gîndit că poate e mai bine ca, în loc ca eu să vorbesc pur și simplu, el, care știe mai multe despre *software* și *sound design,* să folosească asta. Eu veneam cu o idee, iar el crea sunete și era absolut extraordinar, veneau la marele fix. Jad are o înțelegere unică, profundă și novatoare a ceea ce înseamnă să creezi o coloană sonoră pentru o explicație. Dacă te uiți la un desen animat și scoți muzica și efectele audio, chiar dacă desenele sînt minunate, nu funcționează fără sunet. Cu Jad la butoane, totul a devenit mai limpede, mi-am dat seama că putem pătrunde mai adînc în subiect. Coloana sonoră îi permitea ascultătorului să se concentreze mai bine. Nu era muzică într-un sens strict, era o orchestrație. Amîndoi fuseserăm la o facultate unde puteai să-ți pui în valoare abilitățile muzicale și ne-am dat seama că ne putem folosi de asta, că putem vorbi în termeni muzicali. Așa că am început să vorbim despre știri ca și cum ar fi fost o formă muzicală. Nu plănuiam să facem ceva important, doar ne distram.

Țin minte că am încercat o emisiune despre timp și am dus-o soției mele, care de obicei nu e deloc impresionată, și ea mi-a zis că e foarte bună și că vrea s-o asculte din nou. Ei, asta era ca un cutremur. Atunci i-am zis lui Jad că mi-ar plăcea la nebunie să ne jucăm cu chestia asta. Am mers la directoarea de la National Public Radio și am rugat-o să ne acorde nouă luni, să folosim echipamentul dimineața devreme, înainte să vină lumea la radio. Am realizat cinci-șase emisiuni și i le-am trimis. Nu am avut un debut foarte promițător, am fost programați în locul unei emisiuni foarte populare, *Fresh Air,* și am uitat să anunțăm că apariția noastră e doar un experiment unic, că *Fresh Air* va reveni săptămîna următoare. Oamenii au crezut că realizatoarea fusese dată afară și ne-au trimis numai mesaje negative: „Cine sînt ăștia? Dați-i afară! Unde e Terry? E doar zgomot! O mizerie! Terry se întoarce?" Însă, după aceea, directoarea ne-a propus să facem un eveniment, unde să invităm ascultătorii să vină să ne vadă. Și să testăm publicul în felul ăsta. Cînd am intrat acolo, erau 400 de oameni și doar 60 de locuri în sala unde urma să vorbim. Iar cînd am ieșit, expresia de pe fețele oamenilor din sală era ceva nemaivăzut pentru mine, nu voiau să se uite la noi, voiau să ne mănînce. M-am întors spre Jad și i-am zis „Parcă sîntem o trupă de rock și tocmai am avut un hit uriaș. Mi-e cam frică..."

Despre ce era emisiunea?

Despre știință. Mult Oliver Sachs. Dar mai ales Jad și ce făcea el cu sunetele – era ceva ce oamenii auzeau pentru prima dată. Pentru cei mai în vîrstă, era zgomotos și greu de înțeles, însă pentru tineri a fost dragoste la prima vedere.

Apoi, cam în aceeași perioadă, Steve Jobs a lansat iTunes și iPod-ul era deja în vînzare. Postul a fost generos, însă nu voia să-și asume un risc cu emisiunea asta care suna ciudat. Podcast-ul a crescut de la 5000 la 10.000, la 15.000... Ira Glass a difuzat-o și a explodat imediat la 100.000 de ascultători. Și apoi s-au tot dublat, 200.000, 500.000, un milion. A devenit ceva ce oamenii împărtășeau cu prietenii lor. A fost un succes de radio, dar a venit mai încet și mai tîrziu. Prima mare creștere a fost podcast-ul. El ne-a adus aproape de oameni.

Eram teribil de mîndru. Devii atît de implicat cu oamenii cu care lucrezi, încît nu mai știi exact cine-i cine, și îți poți extinde sufletul în celălalt. E echivalentul orizontal al îngerilor. Cînd ei au succes, ai și tu succes, pentru că te identifici cu ei.

Credeți că succesul Radiolab *se datorează și faptului că nu vă plasați într-o poziție de autoritate față de ascultător, ci încercați să-i arătați drumul prin care ați ajuns la înțelegerea unui anumit fenomen?*

Am avut două lucruri în minte. Nu voiam să avem scenariu, ca *This American Life* a lui Ira Glass. Nu voiam să citim, voiam să improvizăm. A fost o nebunie, căci un scenariu e un mod eficient de a-ți face treaba, îți arată drumul, în timp ce improvizarea e ca jazz-ul. Alegi o temă și inviți muzicienii să intervină și să facă ceva ce n-au mai făcut înainte. Asta am făcut și noi.

Includeți și rîsete sau bîlbe sau erori, toate lucrurile de care oamenii de radio se tem.

Da, asta ține de a doua regulă a noastră: fără răspunsuri, doar întrebări. Nu sîntem experți în vreun domeniu și știm asta, așa că am decis să inversăm tropii clasici ai jurnalismului – ai un subiect, te duci, faci cîteva greșeli în culise, dar rezultatul final e perfect. Dar noi ne-am zis să vedem ce se întîmplă, investigînd fără să ajungem neapărat la o concluzie. Într-un fel, călătoria e propria ei recompensă. Multe dintre subiectele alese nu au o concluzie, nu poți spune sigur că ai o concluzie definitivă, ci asta știm noi acum, *deocamdată*. Pentru noi, *deocamdată* e crucial. Pentru majoritatea reporterilor și editorilor, nu poți încheia cu o virgulă. Însă noi asta facem, știința ne-a permis asta.

Spuneați că trăim într-un epocă glorioasă a storytelling*-ului, dar nu și a jurnalismului. Cum așa?*

Capitalismul tinde să concentreze talentul și averea într-un singur loc. Însă, uneori, apare o breșă, unde tehnologia, de pildă, aruncă în aer planul de afaceri. După ce am renunțat la avocatură, m-am înregistrat în sufragerie și am dus caseta la mai multe posturi de radio, trebuia să mă sune cineva și să-mi spună că o să-mi transmită înregistrarea pe post. Acum, poți transmite în fața întregii lumi, gratuit. Publicul tău e de cîți oameni au această tehnologie, să zicem două miliarde de oameni. Și asta e ceva cu totul nou. Cînd am început eu să fac radio, transmiteai ceva și ajungea direct pe Marte, nu aveai posibilitatea de a păstra munca ta. În cel mai bun caz, ajungeai la Library of Congress. Dar acum, oricine poate păstra o înregistrare, e ca o carte. Nu te costă nimic să vorbești cu lumea. Broadcasting-ul a devenit un fel de literatură, oamenii se pot întoarce la ea, iar eu s-a întîmplat să mă nasc fix în momentul în care s-a întîmplat asta. Motivul pentru care e diferit cred că e pentru că, pentru prima dată, poți face ceva și poate fi și ținut minte. Dacă te gîndești la jurnalism, acesta există de mult timp. Însă ale cui cuvinte, al cui jurnalism îl va ține minte lumea? Nu mă pot gîndi la nimeni care să fie cunoscut pentru cum face jurnalism. Fotografii, da. Ce se va întîmpla cu noi? Vom avea șansa de a deveni o formă? Sau vom fi aruncați odată cu ziarul de dimineață? Mă întreb dacă lumea va ține minte ceva din ce am făcut. Probabil că nu, căci nu e poezie, nu e profund, și nici nu poate fi, căci e lucrat prea repede. Însă uneori mă gîndesc la ce a făcut Jad și-mi zic că s-ar putea să avem noroc și să ajungem totuși într-un muzeu. *(rîde)* Acesta s-ar putea să fie începutul amintirii.

„Cînd am început eu să fac radio, transmiteai ceva și ajungea direct pe Marte."

„Parcă sîntem o trupă de rock și tocmai am avut un hit uriaș. Mi-e cam frică..."

a consemnat Luiza VASILIU

traducere de Cristina ȘTEFAN

PUBLICITATE

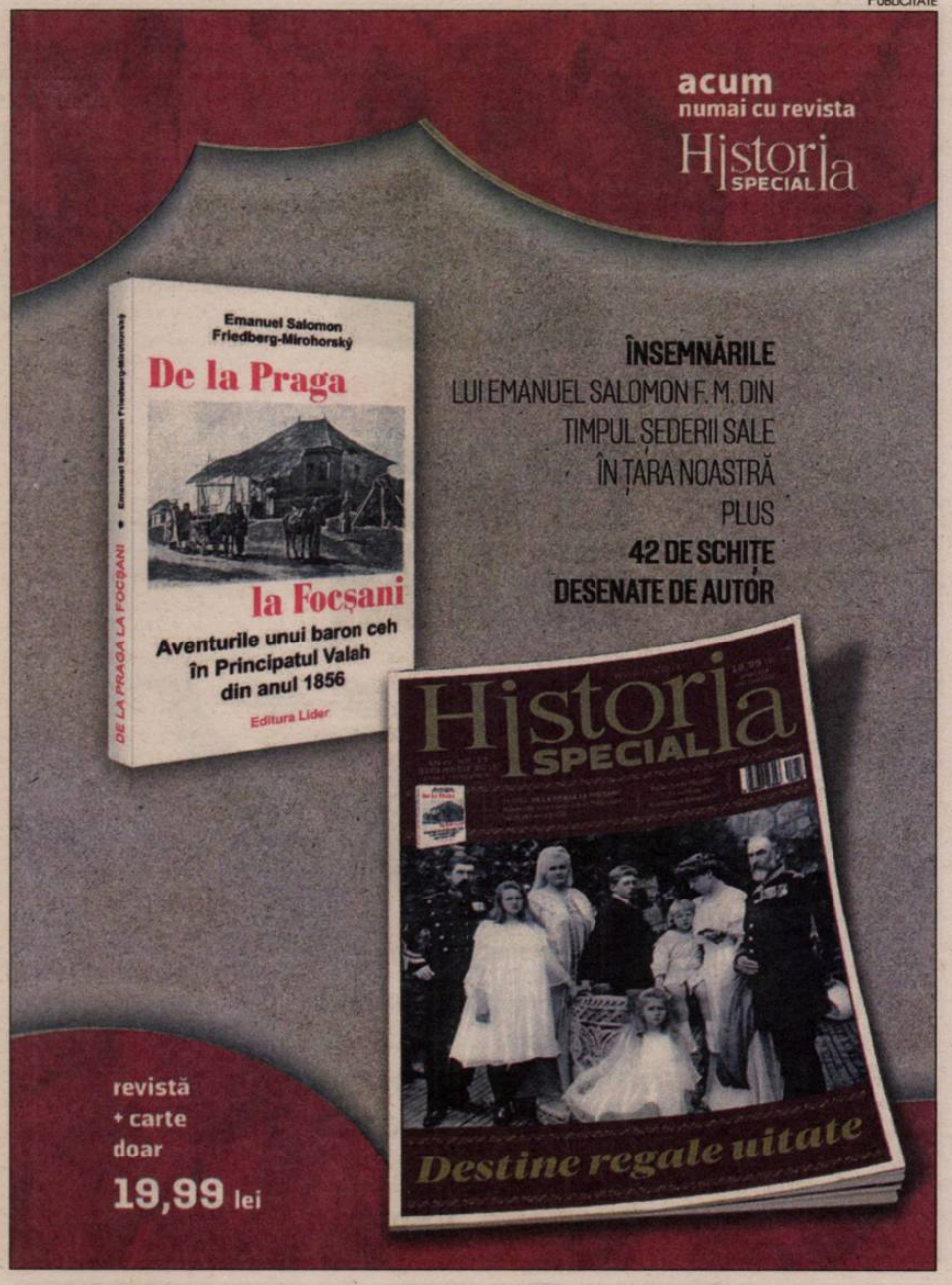

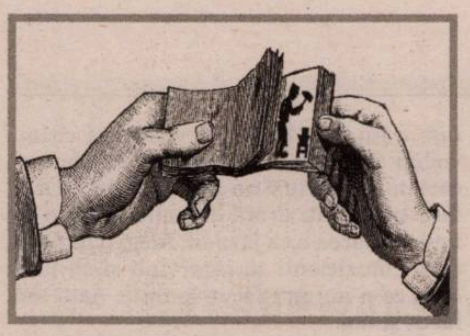

Marius CHIVU

feedbook

Iubirea în 111 poeme

● ***111 cele mai frumoase poezii de dragoste din literatura română*, argument și selecție de Marius Chivu & Radu Vancu, Editura Nemira, 2016.**

Cînd ne-am apucat, eu și Radu Vancu, să lucrăm la această antologie, am căutat mai întîi să vedem cum arătau precedentele și am dat peste acestea patru (or mai fi și altele): *Cîntecul iubirii,* selecție de Vasile Nicolescu (Editura pentru literatură, București, 1966); *Mare-i ziua fără tine,* selecție de Eugen Lungu (Editura Hyperion, Chișinău, 1990); *Antologia poeziei românești de dragoste,* selecție de Florentin Popescu (Editura Ex Ponto, Constanța, 2004) și *Compania amorului în cele mai frumoase 100 de poeme românești,* selecție de Petru Romoșan (Editura Compania, 2007). În primul rînd, avantajul nostru din start (lucru care însă ne făcea munca și mai grea) era faptul că dispuneam de o perioadă de selecție mai mare. Spre exemplu, față de Vasile Nicolescu, aveam la dispoziție un secol de poezie mai mult. În cele din urmă, lucrurile s-au lămurit de la sine: realizate în alte epoci, fiecare după alte criterii și conform gustului cîte unui singur antologator, selecția noastră nu are aproape nimic în comun cu celelalte. Într-o bună măsură, am și intenționat să iasă așa.

În primul rînd, spre deosebire de majoritatea antologatorilor care ne-au precedat, noi am decis să nu selectăm mai mult de un poem din opera unui scriitor – chiar dacă în cazul unor nume precum Eminescu, Minulescu, Arghezi, Voiculescu, Ivănescu, Brumaru sau Cărtărescu, de pildă, am fi putut și ne-ar fi plăcut să alegem mai multe titluri. Asta ne-a îngreunat și mai mult procesul de selecție, dar am încercat, astfel, să profităm de diversitatea limbajului, a curentelor, formulelor poetice și tonurilor lirice întinse pe o durată de exact 230 de ani: cel mai vechi poem datează din anul 1785 (îi aparține lui Ienăchiță Văcărescu), cele mai noi (căci sînt mai multe) din 2015.

În cele din urmă, antologia noastră a căpătat și o bună reprezentativitate. Puțini poeți importanți din literatura română nu se află aici, aceasta fiind și una dintre revelațiile antologiei: plus-minus, cam atîția poeți are tînăra noastră literatură! Lipsesc clasici (Bolintineanu, Alecsandri, Coșbuc, Goga – a cărora operă poetică, în opinia mea, nu rezistă; ar trebui chiar scoși din manuale), dar am selectat destui poeți „căzuți în uitare" sau considerați minori. Din acest punct de vedere, antologia de față oferă multe surprize, punînd laolaltă, în premieră, nume de scriitori care, altfel, n-ar avea cum să stea împreună: clasici și contemporani, genii și minori, populari și obscuri, de dincoace și de dincolo de Prut. (Motiv pentru care am preferat, pentru plăcerea nebănuită oferită de hazard, și dispunerea poemelor în ordinea alfabetică a numelor scriitorilor. Cele trei secțiuni ale cărții nu sînt o împărțire tematică absolută – „Începuturi, împliniri, înălțări", „Îndoieli, însingurări, încheieri" și „Întrebări, întoarceri, însemnări" – , dar ne-au ajutat să organizăm mai bine poemele selectate.) Cititorii de ocazie ai literaturii române vor descoperi, astfel, nume peste care nu ar fi dat niciodată. Noi înșine, eu și Radu Vancu, am recitit, după foarte multă vreme, anumiți poeți; în timp ce pe alții i-am citit, poate, pentru prima dată.

Un al doilea criteriu important al selecției a fost să alegem, pe cît posibil, poeme mai puțin cunoscute. Am evitat „capodoperele" tocite de manuale (spre exemplu, din Arghezi am selectat un poem „de bătrînețe", iar de la Eminescu, am preferat un poem din manuscrise). Ne-am dorit, astfel, să aducem un omagiu poeților și totodată să-i surprindem pe cititori. De asemenea, am evitat să decupăm fragmente din poeme foarte lungi, preferînd textele de sine stătătoare. În cazul clasicilor, am selectat, firește, acele poezii care mai pot fi citite și astăzi, versuri în a căror sensibilitate ne-am putea regăsi, care ne-ar mai putea emoționa, pune pe gînduri sau amuza.

Împreună cu Radu Vancu am (re)citit, vreme de cîteva luni, cîteva sute de volume de poezie. În ceea ce mă privește, am avut cîteva mici-mari revelații. Cărțile de poezie apărute în anii '60-'70 arătau, grafic vorbind, extraordinar – calitatea hîrtiei, ilustrațiile, fotografiile, totul este impecabil (inclusiv redactarea; nu mi-a sărit în ochi o singură greșeală!). Răspîndite prin bibliotecile de cartier, aceste cărți de poezie, cele mai multe necitite de zeci de ani, par abia scoase din tipografie. Unele poartă dedicațiile autorilor, semn că multe biblioteci personale au fost „revărsate" în cele publice – uneori poți avea surprize majore, cum ar fi, spre exemplu, să dai peste o dedicație a Anei Blandiana pentru Maria Banuș. Alte cărți poartă încă ștampilele vechi ale unor biblioteci care astăzi nu mai sînt, precum „Parcul de Cultură și Odihnă Herăstrău". Cum colofonul multora dintre volume menționa și tirajul, am constatat cum cărțile de poezie apăreau, în perioada comunistă, cu tiraje între 5-25.000 de exemplare. Gîndul că odinioară exista în Herăstrău o bibliotecă publică unde găseai cărți de poezie tipărite în 25.000 de exemplare m-a lăsat visător!

Pentru cei pasionați de cifre și detalii legate de această antologie, iată cîteva pe care le-am descoperit eu însumi *după* încheierea selecției. Din cei 111 scriitori selectați, 50 sînt în viață – un omagiu adus, involuntar, poeziei contemporane; însă doar 22 sînt femei – literatura română este predominant masculină și acesta este adevărul. Cele mai multe poeme selectate aparțin perioadelor anilor

'60-'70-'80 și anilor 2000. Din „obsedantul deceniu" al anilor '50 n-am selectat nici măcar o singură poezie, acesta fiind singurul deceniu literar românesc nereprezentat în antologia de față.

„Le meilleur choix de poèmes est celui que l'on fait pour soi!", scria undeva Paul Eluard; așa că acestea sînt cele 111 poeme care ne-au plăcut, în primul rînd, nouă, mie și lui Radu Vancu. Acum nu ne mai rămîne decît să așteptăm confirmarea gusturilor cititorilor de poezie românească.

PUBLICITATE

aproape de carte

Ștefan ROLL
(1903 - 1974)

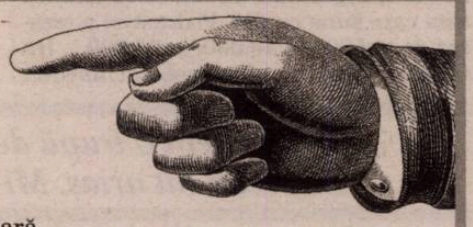

Etc.

Iubita mea dezarticulată și perpendiculară
privirea ta e o mașină de cusut nori,
glasurile orașului, ce deflație monetară
de ce agenții de circulație stau pe loc?

Stelele cîteodată îmi par greșeli de gramatică,
caii de curse alergînd să le prindă, nechează în gînd,
laptele alb nu e el mugetul ierbii verzi
cînd becurile-și pun seara mănuși de lac la tîmple?

În parcul uimit vîntul stă o clipă pe bancă
să asculte idila tăiată cu ferăstraiele mici ale
greierilor
dar îndrăgostiții s-au ascuns într-un singur sărut
lîngă pomii așteptîndu-i cu mîinile-n buzunar.

.....
.....
...Ieri te-am căutat toată ziua la mica publicitate.

Ospățul de aur, 1968

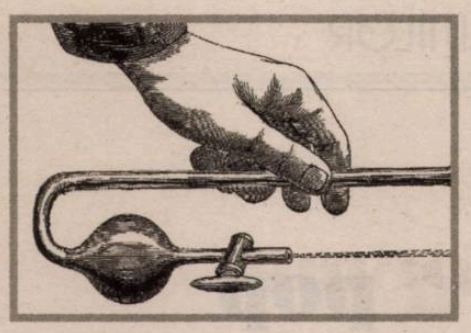

Oana STOICA

rosencrantz & co

Cîteva reguli ale haosului

● *O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopții*, după un roman de Mark Haddon; adaptarea: Simon Stephens; regia: Bobi Pricop; scenografia: Adrian Damian; costume: Liliana Cenean; Muzica: Alexei Țurcan; Video: Dan Adrian Ionescu, Mizdan; *Lighting design:* Andrei Florea. Cu: Ciprian Nicula, Emilian Oprea, Carmen Ungureanu, Ana Ciontea, Rodica Ionescu. TNB.

Bobi Pricop este un regizor surprinzător, în ciuda vîrstei tinere. Este remarcat în 2011, cu spectacolul de licență, *Jocuri în curtea din spate* de Edna Mazya, preluat de Teatrul Act, și apoi cu show-ul de la Teatrul Bulandra, *Contra progresului* de Esteve Soler (scenografia: Rodica Știrbu). Ambele spectacole sînt austere vizual, folosind doar cîteva scaune care creează spații și cîțiva actori care joacă multiple roluri. Din spectacolele sale ulterioare, cele două craiovene, *Profu' de religie* (scenografie proprie) și *Iluzii* (decor: Andreea Simona Negrilă), au scenografii ample, modulare, care păstrează însă simplitatea construcției. În *Pisica verde* (scenografie: Irina Moscu) de la Teatrul „Luceafărul" din Iași, spațiul de joc „înghite" spectatorii, domină vizual și reprezintă fundamentul conceptului artistic. Aici, decorul depășește funcționalul și simplitatea, include tehnologia și creează un univers folosind formula *silent disco,* care multiplică percepțiile asupra spațiului și narativității. Cîteva dintre aceste caracteristici se regăsesc și în spectacolul de la TNB, *O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopții*: scenografia este barocă, dar funcțională, mizează pe tehnologie, creează un spațiu interior al personajului principal și stă la baza conceptului de spectacol. Pe acest parcurs de la simplitatea minimalistă la cea tehnologizată, regizorul a avut alături mai mulți scenografi și diferite bugete. De la *Jocuri în curtea din spate*, spectacol în scenografie proprie și cu buget infim, vizualitatea lui Bobi Pricop s-a îmbogățit, a devenit tot mai complexă și evident, mai costisitoare. La *O întîmplare...* îl are partener pe Adrian Damian, un tînăr scenograf, remarcat în spectacolele lui Mihai Măniuțiu *(Viața e vis*, *Vertij*, *Lecția* etc.) și în *Tihna* lui Radu Afrim datorită amplelor sale construcții scenice pline de invenții funcționale. Damian are aceeași atracție spre tehnologie ca și Pricop, astfel încît din prima lor colaborare a rezultat un spațiu organizat din proiecții video, jocul oglinzilor și sunet, toate integrate organic într-un mecanism menit să exteriorizeze universul mental al unui adolescent cu sindrom Asperger (tulburare de tip autist care afectează interacțiunea socială și comunicarea empatică, dar favorizează acumularea mecanică de informații). Romanul lui Mark Haddon, publicat în limba română la Editura Trei și dramatizat de Simon Stephens, a mai fost montat de Vlad Massaci la Teatrul „Anton Pann" din Rîmnicu Vîlcea, cu Vlad Bîrzanu în rolul principal.

Dacă matematica este ușoară pentru Cristopher, oamenii sînt de neînțeles.

Romanul arată din interior modul în care un adolescent cu autism înalt funcțional (care se poate integra în societate, deși are disfuncții în comunicare și incapacitate de rezonare afectivă) își reprezintă lumea din jur. E un drum pe care Cristopher îl parcurge în dublu sens: pe de o parte, încearcă să organizeze haosul, să găsească sistemul după care funcționează lumea, pe de altă parte, trebuie să intre în contact cu această lume formată din sisteme instabile (oamenii). Dacă matematica este ușoară pentru Cristopher, oamenii sînt de neînțeles. Plecînd de la uciderea unui cîine (titlul romanului și cîteva replici trimit la una din povestirile cu Sherlock Holmes ale lui Arthur Conan Doyle, *Silver Blaze),* adolescentul imaginează un *policier* pentru că a rezolva un mister presupune o structură logică: amplasarea diverselor informații obținute într-o imagine coerentă. Acesta este un sistem pe care el îl înțelege: are un fir logic și un scop precis (aflarea adevărului). Cristopher se confruntă însă cu informații neașteptate și adevărul descoperit diferă profund de cel în căutarea căruia plecase, astfel că, în acest proces de maturizare, el experimentează dezamăgirea. Romanul lui Haddon pune problema a ce înseamnă să fii diferit în societatea contemporană (în condițiile în care norma este un construct social și fluctuează în funcție de mentalitățile epocii și locului). Perspectiva prezentată este însă a unei societăți, cea occidentală, care a învățat să respecte/accepte diferențele, cea românească sau est-europeană ar fi fost mai dură (o profesoară de geografie din Botoșani, care este și inspector școlar, a făcut presiuni asupra profesorilor și părinților elevilor din clasa în care învață copilul ei pentru a elimina din școală un coleg al acestuia cu sindrom Down. Motivul: îi este „scîrbă de el". Cazul a ajuns, pe 8 februarie a.c., la Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării).

Spectacolul prezintă lumea din punctele de vedere ale lui Cristopher, căci adolescentul cu sindrom Asperger are viziuni diferite în același timp asupra unei situații/persoane, ceea ce face ca Damian și Pricop să folosească o scenografie complexă și activă, cu oglinzi, proiecții (video: Dan Adrian Ionescu & Mizdan) și turnantă care permite prezentarea mai multor perspective concomitente, mișcarea în momente statice, o combinație fertilă între tehnologie, mecanisme și actor la care se adaugă un univers sonor repetitiv, aproape matematic (muzica: Alexei Țurcan). Mai multe personaje sînt jucate de cîțiva actori (adolescentul își imaginează lumea nouă cu componente din lumea veche, este felul lui de a se familiariza cu necunoscutul). Excelează Emilian Oprea, versatil în a figura modelele masculine, pozitive și negative, din viața lui Cristopher. Centrul spectacolului este însă Ciprian Nicula, tînărul actor de la Rîmnicu Vîlcea care construiește un Cristopher pe muchia dintre vulnerabilitate și forță, deopotrivă fragil și puternic, mental și emoțional, cu grija de a nu ilustra prea vizibil o „maladie" a interiorului. Obsedat de sisteme logice, Cristopher învață cum să-și exprime afecțiunea. Spectacolul lui Bobi Pricop este o minunată arhitectură tehnologică prin care se descoperă emoția.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Economie politică pop

● ***Brokerii apocalipsei / The Big Short* (SUA, 2015), de Adam McKay.**

Miza filmului *The Big Short,* o comedie neagră incitantă, adaptare a cărții nonficționale cu același titlu semnate de Michael Lewis, e, pe de o parte, popularizarea și problematizarea prin mijloace extrem de atractive pentru spectator (genuri cinematografice și stiluri diferite, de la videoclipuri și reclame la documentar) a unor informații economico-politice referitoare la procesul căderii pieței imobiliare americane și la criza globală care i-a urmat, precum și corelarea acestor informații la problemele contextului prezent. Pe de altă pârte, prin autoreflexivitatea sa formală și politică, filmul pune în discuție însăși ideea de convenție – de la cea a limbajului documentarului de care se folosește, la convențiile sistemului financiar – și felul în care aceste convenții sînt în general acceptate fără a fi în vreun fel investigate.

Adam McKay se folosește de o intrigă de tip *heist movie* (care prezintă în forma sa clasică jafuri de bănci) cu ajutorul căreia, în mod ironic, ne introduce în dezastrul economic printr-un proiect de îmbogățire: personajele care jefuiesc bănci sînt înlocuite aici de cîțiva bancheri care descoperă existența unei bule în piața imobiliară și, înțelegînd prăbușirea ei iminentă, hotărăsc să profite, pariind împotriva sistemului financiar din care fac parte și îmbogățindu-se (spre deosebire de personajele unui *heist movie,* în mod legal). Cei care reușesc să vadă ceea ce la momentul respectiv nu era clar pentru nimeni sînt niște personaje neconvenționale, prezentate ca fiind mereu în opoziție față de tendințele din jurul lor. Dr. Michael Burry (un neurochirurg în viața reală, preocupat de finanțe și interpretat de Christian Bale) e cel care reușește să descopere, în urma unei cercetări statistice, existența unei probleme, pe cînd Mark Baum (Steve Carell), o persoană care, după cum aflăm pe parcurs, și-a pierdut încrederea în orice sistem, e cel care, ajutat de echipa sa, realizează o investigație aproape detectivistică pe teren, adunînd mărturii ale angajaților băncilor și ale clienților, cercetînd un oraș în care descoperă o bulă imobiliară și discutînd direct cu cei împotriva cărora pariază. Al treilea fir narativ e format din doi afaceriști care încearcă să se îmbogățească și pe care un *trader* de pe Wall Street care nu mai activează (Brad Pitt), preocupat acum de alte lucruri mai utile, precum grădinăritul, îi ajută să reușească. Personajele nu sînt întîmplător antieroi și, în ciuda structurii lor de antagoniști ai marilor bănci (și, de asemenea, în ciuda dilemelor morale ale lui Baum), ar putea fi interpretate ca reprezentînd acea parte a lumii financiare care se aștepta la dezastrul economic, dar nu a acționat decît în scopul propriei îmbogățiri.

Cele trei fire narative sînt legate, dincolo de scopul declarat, de un personaj narator, care ne amintește din cînd în cînd de lipsa de moralitate a întregului proces și de artificialitatea narațiunii propriu-zise. Spărgînd „cel de-al patrulea perete" (adresîndu-ni-se direct), acesta corectează evenimentele narative prezentate, adăugînd informații sau contrazicîndu-le pe cele existente, făcînd astfel narațiunea (care nu fusese lipsită de efecte de real, precum mișcările tremurate ale camerei, specifice documentarului, sau efectele de stop-cadru folosite de emisiunile de știri) necreditabilă. Evenimentele narative prezentate, ni se sugerează, nu sînt reale, sînt puse în slujba explicării unui proces. Explicațile suplimentare vor fi livrate și de interludii în care personaje celebre, precum Selena Gomez, Anthony Bourdain și Margot Robbie, explică concepte financiare compexe la o ruletă, în mijlocul unei bucătării sau într-o cadă de baie cu spumă. Aceste interludii facilitează transmiterea informațiilor, dar sînt și o atenționare asupra convenției folosite de documentar, de apel la autorități: mărturiile „experților" pot fi la rîndul lor greșite. Astfel de atenționări asupra propriilor convenții sînt frecvente: desenele și definițiile serioase sînt puse alături de desenul unui testicul și de citate fără sursă. Dar cea mai puternică demascare a unei convenții rămîne reușita transformării unor concepte din limbajul economic în limbajul pe deplin accesibil al unei comedii cu elemente pop.

Deși victimele crizei financiare nu apar ca personaje în film, ele sînt prezente prin fotografiile intercalate în intriga ficțională: de pildă, prin suprapunerea imaginilor cu cifre din statisticile lui Burry cu imaginile oamenilor și caselor cumpărate sau cu corturile celor care au rămas fără ele. Pe lîngă bilanțul pe care îl face în final Ben, care atrage atenția asupra faptului că ceea ce stă sub convenția unui eveniment financiar e, de fapt, o crimă, McKay atenționează asupra faptului că lucrurile nu au avut, în final, o rezolvare, vinovații nu au fost pedepsiți, iar practicile de ieri au fost reluate, sub un alt nume, astăzi.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

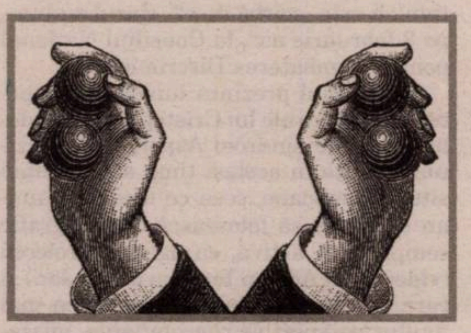

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Primordial postuman

● **abuabua, *o mînă de boabe,* self released, 2015.**

● **multumult, *zigzag,* Thirsty Leaves Music, 2016.**

E mereu la îndemînă posibilitatea de a expedia muzica de improvizație punînd-o pe seama scurtcircuitării metodologiilor consacrate de a compune, poate chiar pe seama prestației intuitive a unor artiști incapabili de a fi metodici. De aceea, înainte de a apuca pe calea improvizației, e important ca artistul să demonstreze premeditare, că ar putea cînta muzica „ce gîdilă plăcut urechea" (în sens caragialesc), dar că nu mai vrea. Călin Torsan e unul dintre cei care au demonstrat-o, înainte de începe o campanie de explorare a unor structuri sonore libere, însă nu și lipsite de viziune. Numele său e legat de unul din proiectele de avangardă muzicală românească ale anilor '90, Domnișoara Pogany, a cărui desființare a dus la crearea grupului einuiea – popularizat printr-o serie de coloane sonore live ce acompaniau proiecții de festival ale unor filme mute. Au urmat alte proiecte (am mai scris aici despre Jazzadezz și Avant'n'gard), poate prea multe avînd în vedere că munca distribuită diluează identitatea artistului. E vorba aici de un hibrid John Zorn – Buckethead al României, caracteristicile distinctive ținînd de acel „al României", atît în sens pozitiv (prin priceperea în a experimenta cu portofoliul nostru etno-muzical), cît și în sens negativ (numele său se risipește în spațiul dezintegrat care este muzica underground românească). În numai cîteva luni avem parte de două noi albume legate de numele artistului.

Sub numele abuabua, Torsan și colegul său din einuiea – percuționistul Juan Carlos Negretti – se pun în slujba unui proiect cu ambiții academice al etnomuzicologului Elena Șulea. Albumul *o mînă de boabe* e un material științific ce exploatează spațiul muzical primordial al cîntecului de leagăn și totodată evidențiază particularitățile etno/*world music* care îi sînt asimilate. Poporul român își adoarme în mod tradițional copiii cu mac, așadar e și ceva *trippy* pe acest album – vocalizări și îngînări sedative, potențate de instrumentație și efecte evocatoare de rural, trădînd discret experiența grupului cu coloane sonore epice. La proiect mai participă, dinspre partea științifică, meloterapeuta Loredana Mitruț, iar de pe partea muzicală, chitaristul Victor Podeanu.

Al doilea proiect este semnat multumult și îi implică pe aceiași muzicieni – Torsan, Negretti, Podeanu –, cărora li se alătură violoncelistul Andrei Kivu. Avem aici un cu totul alt tip de sound: improvizație minimalistă lipsită de lirism, însă încărcată de epic, cu instrumente care construiesc fraze narative cursive în absența melodiei. Conceptul e înrudit cu al Elenei Șulea, în sensul că țintește tot spre structuri primordiale, dar de data aceasta copilul care gîngurește e însăși muzica în chinurile facerii, după cum își prezintă grupul seria concertelor de improvizație din care s-a născut materialul. Fiind vorba de un proiect analogic, doar ocazional-imprevizibil bruiat cu riff-uri de chitară electrică, cu instrumente recognoscibile dincolo de scrîșnetele produse, e totuși ceva mai prietenos decît omologii digitali consacrați internațional (Merzbow și în general *noise*-artiștii promovați pe canale precum Quietus). Albumul prezintă niște muzicieni eschivîndu-se de la orice formă de conformism, chiar și minoritară. Amatorilor de jazz le place să revendice acest tip de muzică, însă structural e la fel de departe ca de orice alt gen.

Călin Torsan, în strădania de a se delimita de orice ar putea să se închege în trend-uri și comunități, continuă să se poziționeze evaziv într-un punct greu de arătat cu degetul, ce aparține simultan trecutului primordial și viitorului postuman.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Ionuț IAMANDI

Șahul, un sport violent

Ați pierdut vreodată o partidă la șah de v-a venit să aruncați cu piesele în aer? Ați mormăit ceva la adresa adversarului de vă rugați apoi să nu fi fost auzit? Nu-i nimic, se poate și mai rău și se întîmplă și la case mai mari. Mi-au căzut ochii recent pe o listă de pe site-ul chess.com cu întîmplări mai mult sau mai puțin hazlii despre momentele în care un jucător pierde la șah și se pierde și cu firea. Iar mai puțin hazlii înseamnă uneori și crimă.

Pe la 1850, pastorului Arthur Skipworth îi plăcea șahul, dar și banii. Așa că participă la concursuri, dar dacă pierdea cîteva partide, se dădea bolnav și le cerea organizatorilor înapoi taxa de înscriere. A făcut asta de destule ori încît să i se fi dus buhul în toată Anglia.

La 1895, Curt von Bardeleben, jucător de șah profesionist, juca cu Wilhelm Steinitz, primul campion mondial oficial. Steinitz a anunțat mat în zece mutări, la care Von Bardeleben a ieșit pe ușă fără să scoată o vorbă și dus a fost. Steinitz a trebuit să aștepte 50 de minute să îi expire timpul adversarului pînă să fie declarat cîștigător.

În același an, Siegbert Tarrasch, un alt șahist de frunte al epocii, dădea vina pe aerul sărat pentru partidele pe care le-a pierdut într-un turneu la malul mării. A repetat scuza climatérică și la un concurs la care a jucat 13 ani mai tîrziu.

La 1904, Frank Marshall îl bătea pe David Janowski într-un meci jucat la Paris, ambii fiind jucători profesioniști. Janowski îi scrie apoi că „în aproape toate partidele i-a lăsat să-i scape remiza sau cîștigul" și i-a propus o revanșă de 5000 de franci în care el, Janowski, pleca de la un handicap de patru partide.

Lui Lenin i-a plăcut șahul. Dar s-a lăsat pentru că se enerva cînd pierdea, după cum a scris odată Maxim Gorki.

Acum sînt computerele, dar la începutul secolului trecut erau la modă automatele de jucat șah. De fapt, niște cutii în care se ascundea un jucător bun de șah care îi bătea pe amatorii cu dare de mînă. Numai că în 1915, la Coney Island, un jucător nervos că a pierdut partida a scos pistolul și a tras în automat, omorîndu-l pe operatorul dinăuntru.

Un alt șahist de frunte, Aaron Nimzovici, după ce a pierdut o partidă de blitz la Berlin, în anul 1918, s-a ridicat și a strigat: *„Gegen diesen Idioten muss ich verlieren!"* – „De ce trebuie să pierd la idiotul asta!"

În 1922, la Viena, campionul mondial Alexandr Alehin a cedat o partidă într-un mod inedit: și-a aruncat regele pînă în capătul celălalt al sălii de joc. Un an mai tîrziu, tot el a făcut praf mobila din camera sa de hotel unde urcase după ce a pierdut o partidă la Rudolf Spielmann.

În anii '40, lui Marlon Brando, actorul preferat al lui Bobby Fischer, îi plăcea să joace șah, dar cînd vedea că pierde, răsturna piesele spunînd: „M-am plictisit!"

În 1950, Walter Bjornson din Vancouver a pățit-o: adversarul l-a tăiat la mînă cu cuțitul, de supărare că pierdea partida.

În 1954, Feodor Dus-Hotimirski și David Bronstein, șahiști profesioniști, jucau o partidă la Moscova. Moment în care Dus-Hotimirski, văzînd că pierde, și-a luat înapoi mutarea și a făcut alta, spunînd: „Stai, că asta e mutarea cea bună, la naiba cu regulile, ăsta e șahul adevărat!"

După 1959, Uniunea Sovietică a interzis șahul în stațiile sale de cercetare din Antarctica. Motivul: în anul respectiv, doi cercetători de la stația Vostok au jucat șah, iar cel care a pierdut s-a supărat așa de tare încît și-a omorît colegul cu toporul.

În 1960, un marinar, Michael George, i-a tăiat gîtul cu o sticlă spartă unui chibiț care i-a criticat jocul. Marinarul a fost pînă la urmă condamnat nu pentru omor din culpă, ci pentru omor prin imprudență.

În 1979, Patrick McKenna, deținut într-o închisoare din Nevada, și-a strangulat colegul de celulă după o partidă pe care a pierdut-o.

După Antarctica, a urmat Cosmosul. În anii '80, sovieticii nu îi mai lăsau pe cosmonauți să joace șah între ei. Dacă voiau însă, puteau să joace cu baza de pe Pământ. Motivul interdicției a fost o încăierare între doi astronauți survenită după ce unul a luat bătaie la șah de la celălalt.

În anii '90, la un turneu în Olanda, marele maestru rus Simion Dvoiris și-a aruncat pantoful în sala de joc după ce a pierdut o partidă.

În 2003, marele campion Garry Kasparov a pierdut o partidă la marele maestru Teimour Radjabov pentru care acestuia, la festivitatea de încheiere, i s-a acordat premiul de frumusețe al turneului. Kasparov însă a urcat pe scenă, a înșfăcat microfonul de la organizatori și s-a lansat într-o tiradă de zece minute în care a susținut că, de fapt, Radjabov era pierdut în partidă și de aceea premierea lui e o insultă și o umilință.

Un alt mare campion, Viktor Korchnoi, a pierdut în 2007 într-un turneu în Gibraltar o partidă la americanca Irina Krush, căreia i-a vituperat apoi, în plină sală de joc: „E bine că știi teorie, dar mai bine ai învăța și șah!"

În decembrie 2008, Alexei Valentikin, de 43 de ani, din Gloazov, Republica Udmurtia, l-a aruncat pe fereastră pe adversarul său la șah, un pensionar în vîrstă de 60 de ani. Alexei Valentikin stătea la etajul doi, așa încît pensionarul s-a rănit grav și a murit cîteva zile mai tîrziu. Șahistul pierzător și violent a luat șase ani de închisoare.

Și lista poate continua. Două observații însă îmi vin în minte după ce am înșirat toate aceste întîmplări, mai vechi sau mai recente. Că impulsul de a verifica mai bine cu cine te încumeți să joci o partidă de șah s-ar putea să nu fie chiar așa de deplasat. Și, doi, dacă astfel arată lista cu pierzătorii violenți la șah, cum arată cea cu pierzătorii la table, poker sau alte jocuri considerate mai puțin „raționale"?

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

PUBLICITATE

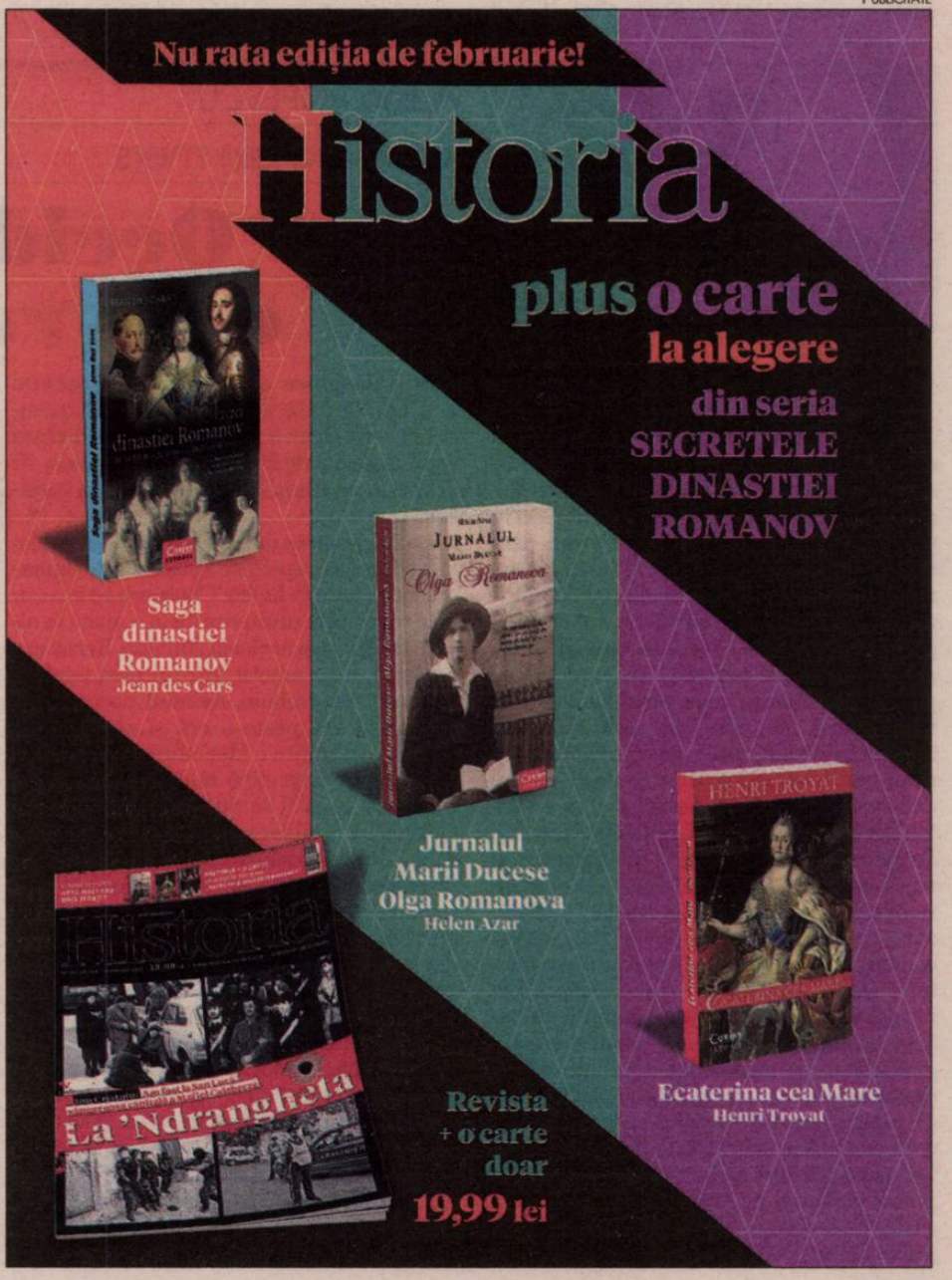

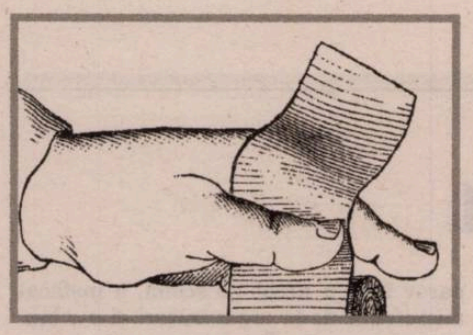

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Facebook și Liviu Dragnea

Săptămîna trecută, Liviu Dragnea a fost crucificat pe Facebook, și nu numai, ca inițiator al legii defăimării (sau toleranței, cum i se spune mai nou), după ce aceasta a trecut de Comisia juridică din Camera Deputaților. Episodul e simptomatic pentru felul cum gîndesc politicienii români Facebook-ul și prejudiciile pe care li le aduc utilizatorii acestuia. Discuția e mai puțin despre legea propriu-zisă, despre care trebuie să vă amintesc doar că propune crearea unui organism pe nume Departamentul pentru Promovarea Demnității Umane, sub Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, care urmează să administreze amenzi pentru defăimarea persoanelor și a grupurilor sociale. Interpretată ca tentativă de supralegiferare de vocile critice cu autoritate din societatea civilă, inițiativa a fost percepută în masa utilizatorilor online ca o tentativă de cenzurare a Facebook-ului.

Site-urile de știri au scris deja că, pe propria pagină de Facebook, Liviu Dragnea a fost victima unui *trolling* colectiv de durată, care a început miercuri, în subsolul unei postări despre lege. Strategiile *troll*-ilor și vocile critice sînt de mai multe tipuri. 1) Mesaje scabroase, înjurături, pe care nu le mai consemnez, nu neapărat din pudoare, ci fiindcă sînt previzibile. 2) Politețea eufemistică: „Am intrat să-mi ușurez sufletul cu o înjurătură. Așa că bifați o înjurătură de la mine…" 3) Falșii susținători, imbecil-agramați: „Cei ce injura si scrie cuvinte urate si opscene sa le fie rusine ca nau cei 7 ani dea casa si lor si parintilor lor." (Cu grafia autoarei, fiindcă tocmai acolo e poanta.) 4) Susținătorii (probabil) autentici, dezolați: „De ce nu ați făcut publică mai dinainte această lege? Acum a explodat bomba…"

Echipa care se ocupă de pagina lui Liviu Dragnea a început să șteargă mesajele critice, dar, la ceea ce s-a văzut pe pagină, la un moment dat nu a mai făcut față și a trebuit să șteargă și să reposteze mesajele proprii, sub care se petrecea *trolling*-ul. *Trolling*-ul s-a întins și pe Wikipedia, unde pagina în engleză a lui Dragnea a fost vandalizată repetat, cu adaosuri gen: „Liviu «Mustață» Nicolae Dragnea e (…) un bărbat pe cale de a deveni femeie", „gay lord" etc. Lucruri s-au întîmplat și pe nu prea popularul, în România, Twitter, unde a apărut *hashtag*-ul #dragnea. De ce sînt toate acestea simptomatice? Fiindcă în 2014, atunci cînd Iohannis a reușit o răsturnare spectaculoasă la turul al doilea al prezidențialelor, PSD-ul și (pseudo)jurnaliștii apropiați acestuia, ca Mihai Gâdea sau Mircea Badea, au pus răsturnarea, în primul rînd, pe seama Facebook-ului, cea mai influentă rețea din România. Analizele ulterioare ale sociologilor au arătat că neregulile din diaspora, de la primul tur, au contat poate mai mult, ca urmare a telefoanelor date în țară de alegătorii care n-au putut vota. În centrul acestei întîmplări, opinia publică l-a văzut tot pe Liviu Dragnea, celebru ca om de campanie al PSD și, la vremea respectivă, vicepremier, plus incriminat pentru alte nereguli, cele din Dosarul „Referendumul".

Cumva, în tot ce s-a scris în acele zile, s-a văzut că majoritatea politicienilor și jurnaliștii canalelor media afiliate politic (Antena 3) au tins să perceapă Facebook-ul ca pe o comunitate omogenă, anti-PSD. Or, pe Facebook erau, la vremea respectivă, 7,4 milioane de români, iar platforma fondată de Mark Zuckerberg e o „comunitate de comunități", de la grupuri la *newsfeed*-uri personale și pagini ale personalităților, politicieni sau nu. Chiar la nivel de funcționalități, Facebook e folosit foarte diferit de utilizatori diferiți (forum, chat, sursă de știri…) și cultivă acest gen de utilizare, prin aplicațiile complementare pe care le lansează (Chat, Paper, Pages). Aruncînd în balta Facebook piatra cu legea defăimării, Dragnea era din start expus lucrurilor care s-au întîmplat ulterior. Cu siguranță, dacă ar fi lăsat ca știrea despre lege și Comisia de la Deputați să apară singură pe conturile altora, ar fi avut mai puțin de pierdut.

Cu alte cuvinte, Facebook nu e un brand media clasic, inamic. Există cel puțin trei diferențe importante. 1) Nu poți face agenda Facebook, așa cum Elena Udrea influența presa pe e-mail, prin intermediul consilierilor de comunicare. Sumarul îl fac utilizatorii. 2) Pe Internet nu există *„delete"*. Am mai spus-o acum cîțiva ani, cînd Coca-Cola și McCann Erickson se alegeau cu o mulțime de reacții negative fiindcă cereau celor de la *Adevărul* să șteargă un articol de pe TOTB.ro, platformă la vremea respectivă afiliată. *Adevărul* s-a conformat, dar articolele au reapărut în alte părți, pe Internet. La fel, Dragnea a trebuit să dea explicații presei pentru ștergerea mesajelor critice de pe propria pagină de Facebook, deci a agravat problema. 3) Reacțiile critice sînt foarte prompte, iau prin surprindere. E greu să-ți imaginezi, cantitativ, o echipă care le-ar putea face față din primul moment, fiindcă ele sînt spontane și, cînd se încheagă într-un fenomen viral ca *trolling*-ul de pe pagina lui Liviu Dragnea, prima bătălie a războiului e inevitabil pierdută. 4)Reacțiile critice sînt foarte diverse. Cu toată tentativa de clasificare de mai sus, utilizatorii de Facebook nu au o strategie comună, deci o contrastrategie unitară este de neimaginat. Prin 2009, Miron Mitrea făcea vîlvă declarînd pentru HotNews că el a fost cel care a creat o celulă de internauți anti-PDL în Kiseleff, iar singurul motiv pentru care a făcut-o a fost că PDL-ul avusese aceeași inițiativă cu ceva timp înainte. Postacii au mai ieșit la iveală de atunci în numeroase contexte, printre care procesele Elenei Udrea.

Strategia centralizată a acestora nu e numai dubioasă, ci și puerilă, perdantă din start. Meciul Dragnea – Facebook e unul de două ori virtual, fiindcă se desfășoară pe Facebook și pleacă de la o lege care exact de comunicare se leagă, dar, în mod curios, singura apărare în fața unor astfel de fenomene e politica propriu-zisă, eficientă și atractivă pentru electorat. Cu alte cuvinte, Facebook-ul e foarte rar „anti" și mult mai adesea „pro", „pro"-ceva valid politic, preexistent. Politica de acest tip generează susținători genuini, singurii capabili să facă față, la nevoie, opozanților la fel de genuini care critică o inițiativă sau alta, fiindcă hecatombele ca aceea prin care s-a băgat Dragnea sînt rare. Apariția susținătorilor autentici poate fi încurajată prin diferite metode, dar numai pornind de la conținut și acțiune politică cu sens. Iar singura judecată reală care se poate face despre Facebook, în ansamblul lui, e că nu poate fi cumpărat. Sau, cel puțin, valorează 245 de miliarde. De dolari.

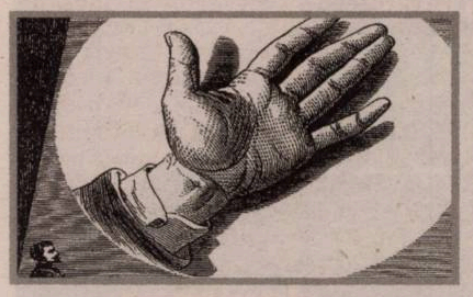

Adina POPESCU

portrete din mers

Occidentul e un restart?

Acum mai mulți ani mă aflam într-un mare aeroport european de tranzit, cel de la Frankfurt. Aveam de așteptat vreo trei ore între avionul care mă adusese de la Porto și cel care pleca spre București. Nu fusesem niciodată în Germania pînă atunci, practic eram pentru trei ore pe teritoriul Germaniei. Iar aeroportul era uimitor și „funcționa" cu precizia și acuratețea mașinăriilor nemțești despre care pomenea cîteodată bunicul meu, amintindu-și de perioada în care fusese prizonier la nemți, în cel de-al Doilea Război Mondial. Era imposibil să te rătăcești, îți crea impresia unui creier uriaș cu neuroni interconectați și, dincolo de el, cu mii de lucrători invizibili. Aeroportul îți scotea în față scări și benzi rulante, toalete, spații de fumat sau de relaxare, fast-food-uri și restaurante, pereți uriași din sticlă prin care puteai să vezi multiple decolări și aterizări, creeîndu-ți o senzație de siguranță și confort. Îți mai oferea și spectacolul oamenilor care îl tranzitau – chinezi, plecați la muncă în străinătate, stînd cuminți pe bagaje și mîncînd ouă fierte, musulmani rugîndu-se pe covorașele lor, familii tinere cu cărucioare și sugari agățați de pieptul mamei, pensionari călătorind cu nonșalanță, doar cu pălărie și baston (ce mi-aș dori să-i văd și pe părinții mei călătorind așa!), filipinezi dormind pe scaune, familii întregi, cu gurile deschise. În acel moment, pentru mine, aeroportul de la Frankfurt a reprezentat imaginea acelui Occident profund și solid, o insulă de normalitate, Occidentul pe care doar îl întrezărisem cînd eram copil în revistele *Burda* și *Neckermann*. Și despre care adulții din viața noastră vorbiseră non-stop.

La un moment dat, ne-am oprit la un bar, sub o imensă cupolă de sticlă, și am comandat cîte o bere la halbă. Chelnerii se mișcau cu o rapiditate uluitoare de la o masă la alta, păstrîndu-și aceleași zîmbete. Berea era perfectă, ne-a amețit într-un mod perfect, doar atît cît trebuie. Avionul nostru spre București era peste o oră și atunci mi-a trecut prin minte o idee uluitoare, care mi se părea în acea clipă mai mult decît realizabilă – ce-ar fi să nu ne mai întoarcem? Ce-ar fi să rămînem aici pentru totdeauna, în „paradisul occidental"? Și atunci, eu și prietenul cu care eram am început să fantazăm. Aveam împreună vreo două sute de euro. Am fi ajuns cu ei în oraș, ne-am fi cazat la un hostel. Seara, am mai fi băut o bere, de încurajare. A doua zi am fi căutat de muncă – am fi luat la rînd anunțurile din ziare, însă nici unul dintre noi nu știa germană. Atunci, am fi mers pe stradă și am fi identificat anunțuri de angajare ca ajutori de bucătari și spălători de vase. Poate am fi întîlnit niște români care să ne îndrume mai mult. Sau am fi ajuns în zona industrială, ca să încercăm pe la fabrici și uzine. Să dezosăm pui sau să ambalăm jeleuri. Ne închipuiam că „în Occident" e imposibil să nu-ți găsești ceva de muncă, orice, la fiecare pas. Occidentul e un *restart*. Așa am văzut prin filme. Așa își imaginau și părinții noștri. Nici unul dintre cei plecați nu se mai întorsese din Occident. Cel puțin, nu „nerealizați". În Occident, poți fi lăsat oriunde, fără nici un chior în buzunar, și te descurci. Doar au trecut Dunărea oameni în pielea goală și tot s-au descurcat. Au fugit pestre granițe, fără să cunoască pe nimeni dincolo și într-un timp relativ scurt și-au clădit o viață, un destin.

Ne-am jucat vreo jumătate de oră de-a „fuga" noastră în Occident. Apoi, după ce a trecut efectul berii, ne-am îndreptat spre poartă și spre avionul care urma să ne aducă pe Aeroportul Otopeni. A fost cea mai dureroasă întoarcere a mea în țară. Atunci mi-am dat seama că în curînd voi atinge acel prag de vîrstă la care nu-mi voi mai dori să plec nicăieri, la un mod impulsiv și inconștient. Că va veni o vreme în care totul va fi calculat, voi aprecia avantaje și dezavantaje și nu voi mai avea acel entuziasm de a mă avînta pe străzile din Frankfurt, cu o sută de euro în buzunar, în căutare de anunțuri de spălători de vase. Și tot atunci mi-am dat seama că Occidentul, pentru cei din generația mea, este, de fapt, un mit. Alimentat de mătuși, unchi, prieteni care au plecat și care au Acolo o altfel de viață. Alimentat de noi înșine și de neputința noastră de a avea o viață normală Aici.

Între timp, percepția despre Occident s-a schimbat radical și, într-un mod deloc surprinzător, vine din partea oamenilor simpli. Adică cei care văd în Occident nu un tărîm al minunilor și al realizărilor pe toate planurile, nu un rai antitetic cu iadul din comunism, ci o altă tarla, un alt ogor de pe care pot mînca mai mult decît de pe cel din România. Pentru ei, Occidentul e doar o altă provincie, e un sat mai mare. Sînt oarecum uimită să-i văd acum, la Otopeni, cu cîtă lejeritate vin și pleacă, cum se englezesc și se franțuzesc cînd se întorc, toată această pendulare perpetuă dintre „bine" și „rău". Pentru că e cît se poate de clar – „binele" e Acolo, „răul" rămîne în continuare Aici. Și nu e doar cazul României. Mă conversam pe chat-ul unui joc cu un tip și l-am întrebat de unde e. Din Polonia, mi-a răspuns și mi-a trimis acel zîmbet întors și trist. De ce? „Pentru că Polonia e țara din care toată lumea vrea să plece." Avea 19 ani.

Presupun că nici un puștan de 13 ani din România nu va mai fi impresionat atît de tare cum am fost eu de aeroportul de la Frankfurt, la 30 de ani. Nu-l va vedea ca pe o eliberare sau ca pe o ocazie de a „fugi". Și de ce ar fugi? Fuga nu mai reprezintă nimic acum. Deși, dacă stai să te gîndești la viața noastră din România, există în continuare destule motive de „fugă". Sau măcar de căutare, din dorința de a face parte din acel sistem de neuroni interconectați unde nu ți-e teamă că un mic accident cerebral te va arunca din nou în beznă și în izolare. Și că o vei lua de la capăt. De aceea, de fiecare dată cînd am în mînă un bilet de avion „spre Occident", mă uit la el și mă gîndesc: ce-ar fi dacă nu m-aș mai întoarce?

Nicolae DRĂGUȘIN

Scrisul ca „«terapie» penitenciară“

– dar nu științific –

Decizia Guvernului României de a purcede la suspendarea (pînă la 1 septembrie a.c.) aplicării art. 95 (1) lit. f) din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor, pe baza căruia un condamnat-deținut ar putea beneficia de o reducere a pedepsei cu 30 de zile „pentru fiecare lucrare științifică publicată sau invenție și inovație brevetate“, reprezintă o soluție permisă din punct de vedere al tehnicii legislative (care mai prevede abrogarea sau modificarea). Oficial, măsura suspendării a venit ca o soluție de compromis între voința ministrului Justiției de a abroga norma în cauză (ca efect al presiunii sociale, concretizată cel mai mult în mass-media, dar și în poziția oficială a unor instituții superioare de învățămînt, așa cum este Universitatea București) și avizul negativ al Consiliului Superior al Magistraturii (dat în condiții strînse, diferența fiind de doar un singur vot). Neoficial, este posibil ca preferința pentru o cale de mijloc să fie ceva care ține de natura oricărui guvern tehnocrat, în condițiile în care numai un guvern politic are capacitatea de a merge pînă la capăt cu o măsură. Mai important decît motivația acestei măsuri este efectul sau, mai bine spus, efectele. Acestea sînt două: instalarea incertitudinii (foarte rău din punct de vedere juridic, căci sensul legii este acela de a crea siguranță în circuitul privilegiilor și al pedepselor) și oferirea unui răgaz pentru a armoniza soluțiile divergente (ceea ce se poate dovedi pozitiv din punct de vedere moral-metafizic, măcar pentru faptul creditat istoric că soluțiile cele mai bune se nasc din dezbaterea care însoțește ciocnirea de opinii contrare).

În afară de Consiliul Superior al Magistraturii (CSM), care a avizat negativ soluția abrogării, propusă de ministrul Justiției, nu este foarte clar care sînt reprezentanții menținerii articolului în forma actuală. De asemenea, este foarte discutabilă opțiunea Guvernului de a ține cont de avizul consultativ al CSM, plecînd de la o judecată strict numerică, în valori binare, desconsiderînd orice calificare a majorității (semnificația unui vot de 9 din 17 membri împotriva abrogării, cum s-a întîmplat, este total diferită de semnificația unui vot de 17 din 17 membri împotriva abrogării). Pe cît de incertă sub aspectul identității este tabăra susținătorilor articolului de lege, pe atît de clar conturată este tabăra susținătorilor abrogării. Cu toate acestea, în dezbaterea publică creată în jurul soluției abrogării există două voci care merită evocate nu doar sub aspectul actualității acestei probleme, ci mai ales pentru argumentația propusă.

Prima voce este intervenția avocatului Sever Voinescu, într-un articol de opinie publicat de *Evenimentul zilei,* în ediția din 3 februarie (adică în ajunul adoptării măsurii de a suspenda norma). Autorul înclină pentru păstrarea normei, cu modificări în ceea ce privește aplicarea acesteia. Argumentele care motivează această opțiune sînt, în esență, următoarele: nu întotdeauna exercitarea abuzivă a unui drept justifică abrogarea normei juridice care îl conferă; non-discriminarea între munca fizică și munca intelectuală; munca intelectuală trebuie păstrată în „«terapia» penitenciară“. Principial, împărtășesc aceste argumente. Aș face-o și în concret dacă s-ar admite faptul că scrisul (pe care dl Sever Voinescu îl susține ca „parte obligatorie a «terapiei» penitenciare“) reprezintă o activitate (intelectuală) susceptibilă de mai multe modalități: scrisul pentru sine (sub forma unui jurnal intim, nedestinat publicării), scrisul pentru pregătire intelectuală/formare personală (sub forma însemnărilor de lectură), scrisul pentru alții (sub forma unor tipărituri pentru curs, seminar, prelegeri etc.) și scrisul pentru toți (sub forma unor cărți, științifice sau nu). Dacă admitem pluralitatea de modalități ale scrisului, atunci trebuie să ne întrebăm: care dintre acestea este relevantă pentru îndreptarea condamnatului-deținut? Care este utilă pentru garantarea că această îndreptare este reală? Care este cel mai puțin vulnerabilă la abuzare? Este adevărat că nu legea în sine este o problemă, ci aplicarea ei. În același timp însă, nu trebuie să uităm că aplicarea se află în strînsă legătură cu textul în sine; dacă există o exercitare abuzivă (dacă în 2013 s-au scris și am publicat 14 lucrări în condiții de penitenciar, doi ani mai tîrziu numărul acestora a crescut exponențial de 24 de ori), aceasta înseamnă că sistemul care aplică este vulnerabil (după cum susține dl Voinescu), dar și faptul că textul nu este chiar atît de inocent. În definitiv, așa cum predicatul nu poate fi despărțit de subiect, nici aplicarea (procesul) nu poate fi separată de text (substanță). Ca să fie și mai clar, norma juridică (actualmente suspendată) prevede scurtarea pedepsei cu 30 de zile pentru „fiecare lucrare științifică publicată“. Cu alte cuvinte, legea conferă *expresis verbis* acest privilegiu doar pentru cea mai înaltă formă de scris, încununarea muncii intelectuale: carte cu valoare științifică. În aceste condiții, întrebarea care se pune în mod firesc este următoarea: se poate scrie un text științific în vederea publicării în condiții de penitenciar (nu doar în România) altfel decît prin abuzul de drept? Abuzul de drept este posibil altfel decît prin frauda la lege, adică prin încălcarea legii drepturilor de autor, fie că vorbim de plagiat (cartea copiată de un autor de la alt autor), fie de contrafacere (cartea scrisă de altul)? Prin urmare, problema acestei norme juridice nu stă atît în aplicarea ei, cît mai ales în formulare. Pe baza răspunsului la aceste două întrebări prefer să-mi explic (dacă nu chiar să justific) interesul covîrșitor pentru abrogarea normei, în detrimentul păstrării, cu sau fără modificări.

Întrucît susțin scrisul ca „parte obligatorie a «terapiei» de penitenciar“, dar sub dubla rezervă a existenței mai multor modalități și a excluderii scrisului științific, n-ar fi rău ca legiuitorul să țină seama, cu titlul de *lege ferenda,* de anumite soluții concrete, bunăoară acordarea de recompense pentru conspecte extinse de carte (prezentări sau, mai pretențios, recenzii). Această măsură ar avea multiple avantaje: corelarea activității de a scrie cu cea de a citi (în condițiile în care libertatea nu-i împiedică pe mulți să scrie mai mult decît citesc, de ce nu ar proceda la fel și deținuții din închisoare?); posibilitatea de a verifica rapid că scrisul reprezintă o activitate autentică, personală, și nu una făcută prin fraudarea legii (este justă susținerea abrogării pe baza faptului că, în forma actuală, se reduce pedeapsa dată pentru încălcarea legii penale prin încălcarea altor legi speciale, cum este cea a drepturilor de autor); o nouă piață de desfacere a cărții. Oricît ar părea de extravagant, scrisul s-ar putea referi și la genul confesiv pentru că acesta ar putea oglindi cel mai bine conștientizarea greșelilor care au dus la pedeapsa privativă de libertate.

A doua voce aparține criticului literar Nicolae Manolescu, consemnată într-un articol publicat în *Adevărul* (ediția din 12-14 februarie a.c.). În esență, dl Manolescu propune aceeași motivație: a) „Nu arunci copilul din albie odată cu apa murdară. Nu renunți la o lege numai pentru că s-au comis abuzuri în aplicarea ei“ și b) „Nu s-au gîndit că se produce o discriminare între munca fizică și munca intelectuală, în favoarea celei dintîi, care rămîne singura purtătoare de reducere a pedepsei“. Spre deosebire de argumentul dlui Voinescu, dl Manolescu nu reține activitatea intelectuală ca „«terapie» de penitenciar“ (știut fiind că îndreptarea morală a condamnatului este o finalitate calitativ mai importantă decît executarea pedepsei privative de libertate) și, mai important, pare să susțină reducerea pedepsei pe baza „lucrărilor științifice publicate“. Astfel că, în cauză, problematică nu este formularea, ci doar interpretarea ei. Lăsînd la o parte faptul că dl Manolescu nu pare să facă distincția între aplicarea unei legi și interpretarea ei, argumentul non-discriminării muncii intelectuale și muncii fizice nu este îndeajuns de puternic pentru a justifica menținerea actualei formulări. De fapt, nu există nici un argument posibil pentru a justifica eliberarea condiționată pe baza „lucrărilor științifice publicate“. Din motivele expuse mai înainte, opinez că reducerea pedepsei poate fi avută în vedere pentru toate formele de scris, cu excepția textelor științifice destinate publicării. Binevenită este întrebarea pe care dl Manolescu o pune, în condițiile punctului său de vedere: „Cum se stabilește caracterul științific al unei cărți?“ Nici măcar dacă se stabilesc criteriile naturii științifice a unui text destinat publicării (care sînt cele specifice fiecărui domeniu universitar), aceasta nu reprezintă un temei serios pentru a păstra norma în formularea sa actuală. Un motiv fundamental este acela că știința are propriile exigențe, cea mai importantă fiind libertatea, în toate modalitățile sale: facultatea de a investiga sursele de care ai nevoie (biblioteci, arhive, teren), posibilitatea de a te întîlni periodic cu comunitatea la care ești afiliat, aptitudinea de a te deplasa pentru a comunica și pentru a supune dezbaterii rezultatele la care ai ajuns (sub forma participării la conferințe). Astfel, libertatea, în modalitățile specifice, reprezintă condiția esențială pentru a face știință. Al doilea motiv este că știința, prin chiar natura sa, privește binele comun (sporirea cunoașterii, înlesnirea vieții cotidiene). Nu se poate vorbi de știință atunci cînd produci un text pentru binele personal (în cazul de față, reducerea pedepsei privative de libertate). Ceea ce este mai grav este că păstrarea formulării actuale, ce are în vedere „lucrarea științifică“, indiferent de cît de multe rafinări s-ar aduce pe planul normelor metodologice de aplicare (s-a vorbit, bunăoară, de soluția *blind peer-review),* reprezintă nu doar un abuz de drept, ci produce descalificarea însăși ideii de știință.

Știința are propriile exigențe, cea mai importantă fiind libertatea.

Cum poate suporta un cercetător autentic (de vocație, iar nu de circumstanță), care și-a sacrificat pînă și viața personală pentru a scrie „doar“ trei-patru cărți, faptul că un deținut scrie o carte „științifică“ în 24 de ore? Cum se răsfrînge acest amalgam produs de caracterul nerealist al unei norme juridice în ochii cetățenilor care nu vor mai fi capabili să înțeleagă că toate privilegiile timpului pe care îl trăim se datorează unei acumulări de cunoaștere la care s-a trudit cu sudoare și cu renunțări uriașe? Așa cum corupția în sensul legii penale se referă, în esență, la încălcarea regulilor egalității de șanse (obținerea de funcții și de avantaje patrimoniale, în mod facil și rapid, prin eludarea regulilor comune), este firesc ca pedeapsa să fie redusă printr-o formă de corupție morală (publicarea unei cărți în 24 de ore, la care altcineva de bună-credință ar munci chiar și zece ani)?

***Nicolae Drăgușin** este doctor în filozofie și preparator la Facultatea de Științe Politice, Universitatea „Dimitrie Cantemir“ din București.*

Stela GIURGEANU

Legea Dragnea

„Legea care a revoltat peste 100.000 de români“, „Generația Facebook îi dă peste nas lui Dragnea“, „Un pumn în gura presei“. După ce legea defăimării, inițiată ca proiect în 2015, de către președintele PSD Liviu Dragnea, a fost adoptată săptămîna trecută, pe 9 februarie, de către deputații din Comisia juridică și Comisia pentru drepturile omului, scandalul a explodat. Spiritele s-au inflamat.

Pe de o parte, opinia publică și societatea civilă acuză legea și pe cei care o susțin de rele intenții în ceea ce privește dreptul la liberă exprimare și de sufocarea unui cadru legislativ existent, prin dublarea legilor și prin inventarea unor sintagme ambigue, precum „grup social“ sau „punerea în inferioritate“. De cealaltă parte, inițiatorul legii, Liviu Dragnea, afirmă că este vorba despre o „proastă comunicare“, apărînd intențiile nobile ale legii: promovarea demnității umane, educația în ceea ce privește toleranța prin crearea de politici publice care să garanteze drepturi egale tuturor cetățenilor. Pe cînd liberalii se opun vehement votării acestei legi, considerînd-o o lege „periculoasă“, PSD o promovează ca fiind o lege „modernă și necesară“.

Proiectul de lege a fost depus la Senat anul trecut, în septembrie. În forma sa inițială, proiectul prevedea ca defăimarea socială să fie sancționată cu amenzi între 1000 și 30.000 de lei dacă vizează o persoană fizică și între 2000 și 60.000 de lei dacă vizează un grup social. Defăimarea socială se referea la fapte sau afirmații prin care o persoană sau un grup sînt puse în posturi de inferioritate pe temeiul apartenenței la o categorie de persoane „care se disting prin una sau mai multe trăsături de gen, vîrstă, religie, origine etnică, limbă maternă, tradiții culturale, apartenență politică, orientare sexuală, origine socială, avere, dizabilități, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA“.

Din noul text au fost eliminate, în prezent, referirile la discriminarea pe baza apartenenței politice sau a referirilor la avere. „Deci liber la criticat politicieni și oameni de afaceri“ – a declarat inițiatorul acestui proiect, Liviu Dragnea, susținînd că această lege nu este o încălcare a libertății presei. Care sînt, totuși, hibele, dincolo de intențiile nobile ale legii?

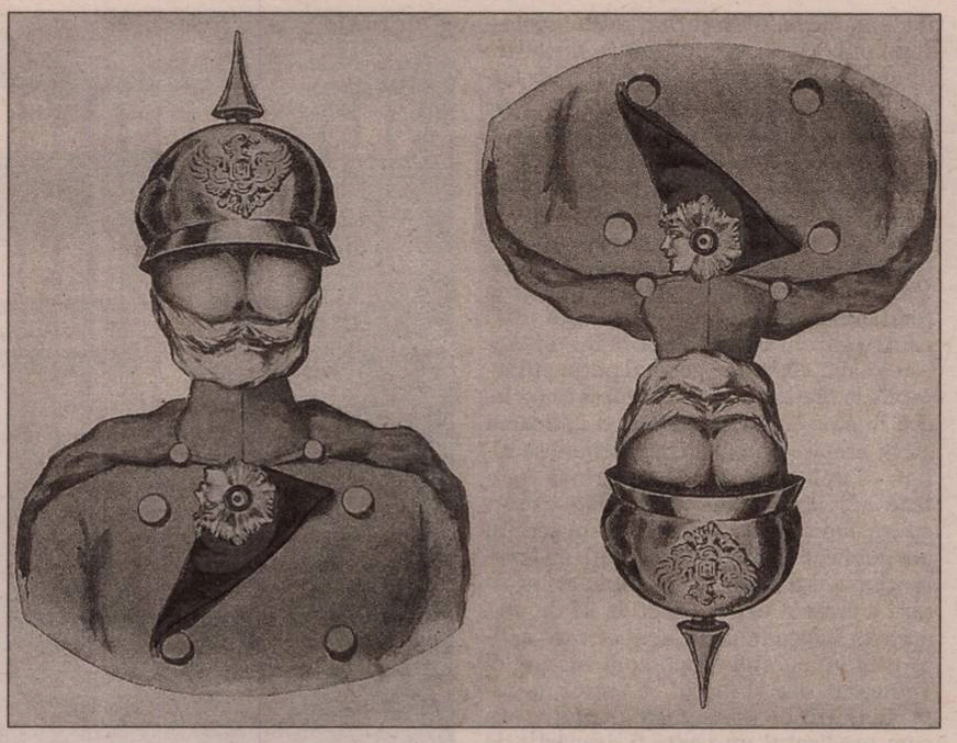

Mircea Toma, președintele Active Watch, este de părere că, dincolo de o ambiție personală, legea este o intervenție inutilă în sistemul normativ. „Din informațiile pe care le am, Ministerul de Interne a avut un proiect pe fonduri europene la nivel național pentru combaterea discriminării. La sfîrșitul acestui proiect trebuia să rămînă o urmă: intervenția în sistemul normativ. Pornind de la o intenție presupus pozitivă, proiectul pune în pericol cadrul legislativ existent pentru că relativizează conceptele-cheie, mai ales grupurile vulnerabile. Sintagma «grup social» dă naștere la ambiguități, reinventează un termen existent. În practica CNCD, cu rădăcini în jurisprudență, nu este nevoie de concepte noi care să reinventeze roata, pentru că roata există și merge. Sîntem, prin această lege, la dispoziția ambiguităților, pentru că un judecător poate interpreta faptele pe baze legale, iar asta deschide calea spre abuzuri. Cel mai bun lucru e să se retragă acest proiect și să se introducă măsuri în legislația deja existentă care să reglementeze domeniile sociale. Pentru creșterea eficientizării CNCD, nu este nevoie de o lege prin care să înființezi un departament în cadrul CNCD. Este nevoie ca legile deja existente să fie schimbate, ca de pildă, suplimentarea posturilor din cadrul CNCD. De la articolul 3 în jos, sînt referiri la măsuri importante și utile, ca, de pildă modulul pedagogic (cheia de acces în sistemul educațional), introducerea disciplinei de formare a competențelor în ceea ce privește toleranța. Luptăm cu rasismul, dar nu în instituțiile formatoare, iar acolo este începutul vital. Pe scurt, intențiile nobile trebuie să se concretizeze în intervenție în legile deja existente. Altfel, această lege trebuie retrasă urgent ca să nu bruieze un sistem existent, să nu expună libertatea de exprimare unor pericole dezvoltate de ambiguități. Libertatea presei nu este atinsă în mod direct, dar e atinsă libertatea persoanelor care comunică direct și care activează articole din această lege.“

„Nu poți vorbi despre o lege justă decît dacă legea este clară.“

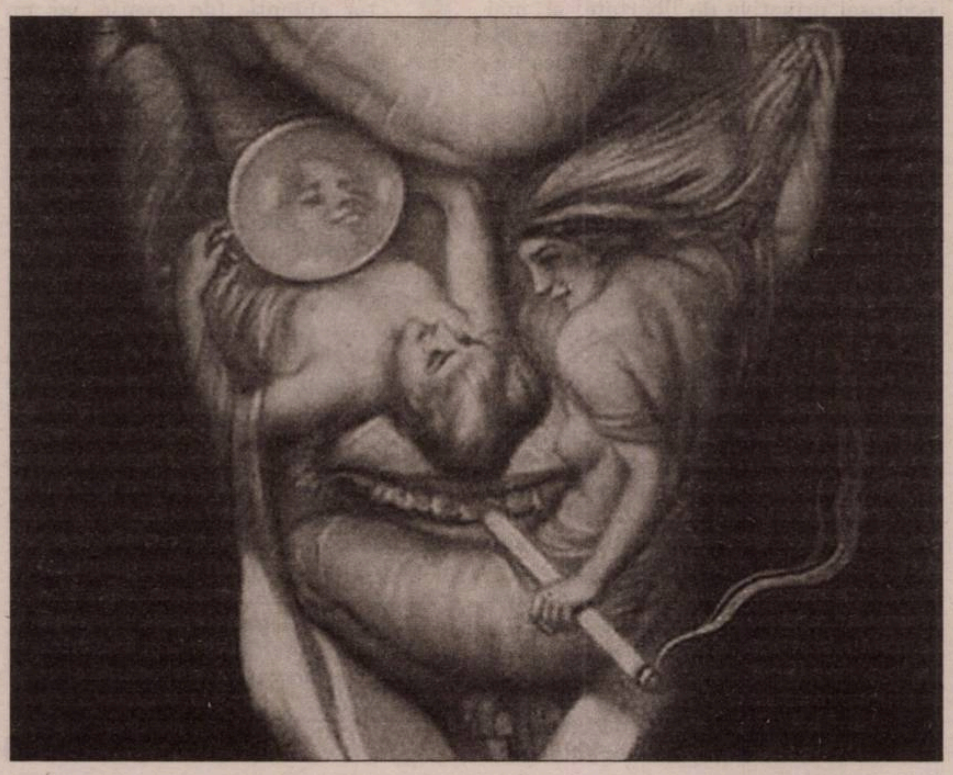

Tot despre sufocarea unui sistem legislativ existent vorbește și jurnalista **Andreea Ofițeru**. „România are atîtea legi prin care este promovată demnitatea umană și respectarea diversității culturale în societate, legi pe care nu le aplică de cele mai multe ori. De ce mai avem nevoie de o lege în plus? Cînd am citit proiectul acesta de lege m-am gîndit că e vizată în primul rînd Biserica Ortodoxă Română, care, după cum știm, strînge semnături privind introducerea în Constituție a unei prevederi care să interzică căsătoriile între persoane de același sex. Dar prevederile la bunele practici pentru promovarea demnității umane și toleranței față de diferitele grupuri în mass-media îi vizează direct pe jurnaliști și lasă loc la interpretări. În ghidurile etice ale jurnaliștilor există prevederi clare pentru respectarea demnității persoanei și a toleranței față de diverse grupuri. Că unii jurnaliști nu le respectă, asta este altă problemă. Dar există instituția instanței de judecată în cazul în care părțile implicate sînt nemulțumite.“

Despre implicațiile directe ale legii asupra libertății presei, **Ioana Avădani**, directorul Centrului pentru Jurnalism Independent, mi-a declarat din start că legea defăimării sociale „nu este o lege îndreptată contra jurnaliștilor. Varianta actuală a legii nu mai arată atît de fioros ca varianta inițială, însă este, în mare, o lege imposibil de aplicat pentru că dă naștere interpretărilor. Este greu de înțeles intenția de vreme ce avem deja legi în Codul Civil care protejează demnitatea umană. Toleranța față de grupurile minoritare este și ea gardată de ordonanța 137/2000, în baza căreia a fost înființat și funcționează, de fapt, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării. Discursul instigator la ură este și el sancționat în Codul Penal – pentru afirmații instigatoare la ură poți face închisoare de la 6 luni la 3 ani plus amendă penală, adică rămîi cu cazier. Pe scurt, avem toate aceste instrumente.“

Punctul nevralgic al legii, în opinia sa, este sintagma „defăimare socială“. Ce înseamnă, de fapt, să pui în situație de inferioritate pe cineva? Dacă te iei de cei care pupă moaște la sărbători poți fi acuzat că îi pui în situație de inferioritate sau poți și tu acuza, la rîndul tău, că cei care o fac te pun pe tine, cel care nu pupă moaște, în situație de inferioritate, pentru că, dacă nu o faci, înseamnă că nu aparții grupului religios respectiv?

„În afara faptului că dublează legi deja existente, această găselniță devine, de fapt, punctul nevralgic al legii. Nu poți vorbi despre o lege justă decît dacă legea este clară și știi exact ce nu trebuie să faci. În varianta actuală însă, legea propusă de Liviu Dragnea îți dă doar indicatorii pedepsei, mai puțin ai faptelor pe care nu trebuie să le comiți. În plus, se prevede înființarea unui departament în cadrul CNCD, Departamentul pentru Promovarea Demnității Umane și Toleranței. Acest departament va trebui să creeze politici publice pentru combaterea discriminării, să monitorizeze derapajele, să sancționeze «fapta sau afirmația prin care o persoană este pusă în situație de inferioritate pe temeiul apartenenței sale la un grup social» sau să acorde premii în mass-media pentru bune practici. Acest departament este prevăzut cu 14 posturi. Or, 14 oameni sînt prea puțini pentru a îndeplini toate aceste sarcini. Cum va funcționa, așadar, acest departament? Cum vor putea monitoriza acești 14 oameni toate derapajele? Nu putem decît să ne gîndim că monitorizarea se va face selectiv. Așa că automat apare întrebarea: pe ce criterii se vor face aceste selecții? Iar de aici, drumul către abuzuri de orice natură este larg deschis.“

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Cu ochii-n 3,14

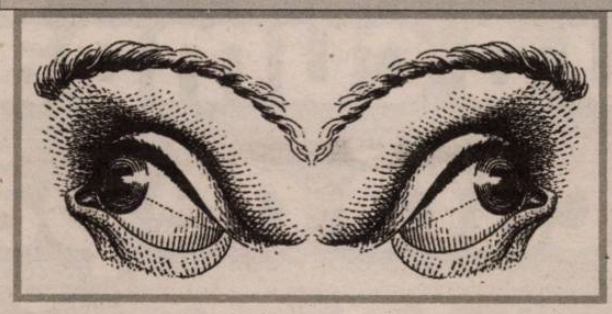

DINTRE VEȘTILE BUNE, MAI MULT DE JUMĂTATE AU FOST MAI PARADOXALE DECÎT UN CALENDAR INVOLUNTAR

■ Anul trecut, la Numărul Unic de Urgență 112 au fost primite peste 15 milioane de apeluri. Dintre ele, mai mult de jumătate au fost false. (**L. V.**)

■ *Washington Post* și veștile lui bune: „O soție apare la propria înmormîntare, îngrozindu-și soțul, care plătise pe cineva s-o ucidă“. (**L. V.**)

■ Ce mi s-a întîmplat pe 9 februarie, de Ziua Siguranței pe Internet: cineva a intrat în mail-ul meu și le-a trimis celor din lista de contacte un mesaj cum că sînt în Filipine și am nevoie de ajutor financiar, evident. Reacțiile la o schemă deja clasică, aș spune, au fost mai multe și mai paradoxale decît m-am așteptat. Au oscilat de la „Ești bine?“ la „Vezi că ți-au „hackuit“ mail-ul!“. Cea mai tare a fost o prietenă cu care urma să merg a doua zi la mall, la film: a crezut că am fugit cu un iubit în Filipine… (**I. P.**)

■ Direcția Generală de Taxe și Impozite Locale îmi trimite, împreună cu înștiințarea de plată a impozitului pe casă, și un calendar pe anul în curs. Viața e, brusc, mai colorată. O să-mi amintesc, pînă la sfîrșitul lui 2016, că am dat bani din care Primăria a cumpărat panseluțe scumpe. (**M. M.**)

■ În prezentarea interviului cu Barbu Cioculescu de acum două numere s-au strecurat cîteva informații eronate, cauzate de încrederea cu care apelăm, uneori, la Wikipedia România. Cititorii pricepuți, ca de altfel și cei care pun logica în practica lecturii, și-au dat seama că Barbu Cioculescu nu putea fi redactor la *Revista Fundațiilor Regale* sau secretar general al PEN-Clubului Român înainte de a avea cei șapte ani de-acasă. Aflîndu-ne noi pe teritoriul literaturii, sperăm că domnul Barbu Cioculescu a interpretat eroarea noastră în termenii unui involuntar omagiu borgesian. (**M. C.**)

CU GÎNDUL LA VITEZA DE ÎNMULȚIRE A BACTERIILOR ÎN ÎNCHISOARE, SUFLETELE NOASTRE PRIMESC O MAGNOLIE

■ Îți cade curentul, aștepți cît aștepți, nu vine, și-atunci suni la compania de electricitate, disperat că ți se strică ciorba-n frigider și (cazul meu) că nu-ți merge hidroforu' și n-ai nici măcar apă. De-aici intră în scenă chestia aia cu drepturile consumatorilor care tre' să fie protejați, informați etc. etc. Îți răspunde un mesaj înregistrat care te informează – corect, nu? – că apelul este taxabil conform tarifelor companiilor telefonice (așa, și? – mi-era clar de la început că așa e), că ar putea fi înregistrată convorbirea, „pentru îmbunătățirea calității serviciilor“ (și „prin continuarea convorbirii, vă exprimați acordul să…“), că nu-ș' ce naiba se întîmplă cu datele personale (e de bine, dar ție-ți stă gîndul la ciorba din frigider, nu la legea 677/2011). După care începe episodul doi: „pentru limba română, apăsați 1; pentru deranjamente, apăsați cutare, pentru contracte, apăsați cutare; dacă sînteți arondat nu-știu-unde, apăsați nu-știu-ce“). Cu gîndul la viteza de înmulțire a bacteriilor în ciorba ta, apeși tot ce ți se cere și, în sfîrșit, îți zice vocea înregistrată că o să te preia un operator, da' deocamdată „toți sînt ocupați“. Și îți bagă muzică: de obicei ceva liniștitor, Norah Jones ori vreo nocturnă de Chopin (cred și io că nocturnă, cu lumina stinsă…). Și, căzut în plin Ev Mediu întunecat (măcar atunci oamenii își conservau alimentele prin alte metode…), te-ntrebi dacă nu e absurd să ți se pomenească despre datele personale și înregistrarea convorbirii cînd tu n-ai nici apă să te speli pe mîini. (**M. V.**)

■ „Poliția elvețiană a anunțat marți că un tînăr deținut sirian, condamnat pentru viol, a evadat cu ajutorul unei gardience cu care a și fugit, scrie AFP. Potrivit unui comunicat al Poliției cantonale Zürich, cei doi fugari se află deja în străinătate. Evadarea a avut loc în noaptea de luni spre marți în cantonul Zürich, a precizat Poliția. Potrivit primelor rezultate ale anchetei, sirianul, în vîrstă de 27 de ani și condamnat la patru ani de închisoare pentru viol, a putut să își părăsească celula grație complicității gardiencei, în vîrstă de 32 de ani, dar a cărei naționalitate nu a fost precizată.“ Dragostea e oarbă și globalizată. (**A. M. S.**)

■ Săptămîna trecută a murit vocea lui Bugs Bunny, Daffy Duck, Tweety și Sylvester the Cat, adică a unui domn pe nume Joe Alaskey. Sufletele noastre de copii îl însoțesc pe drumul fără întoarcere. (**M. C.**)

■ Primesc un e-mail intitulat „Brățară tip Pandora“, de la Pandora însăși (pandora.net). Mai rău, citesc pe site, dacă fac cumpărături în valoare mai mare de o anumită sumă, primesc cadou și o „cutie de bijuterii romantică“ Pandora. O ofertă de neacceptat. (**M. P.**)

■ Statul român investește în medie 321 de lei pe lună pentru un elev, 405 lei pe an pentru o magnolie din parc și 2600 de lei pe lună pentru un deținut. Las altora interpretările acestei stări de fapt. (**M. C.**)

AFLU, MÎNCA-V-AR NENEA, CĂ FAMILIA CONTRIBUIE LA PATRIMONIUL VOPSIT

■ Dintre multele reclame pe care le aud sau văd la produsele de supermarket, aflu că marți „am“ piept de porc, joi „am“ ceafă de porc, iar pe week-end „am“ mușchi de vacă“. La finele săptămînii descopăr cum supermarket-ul mă transformă într-un animal bizar. (**S. G.**)

■ *„Gara Breslau, 14 Martie 1905.* Dragă Alceu, Plînge-mă! În acest moment pun în gură prima franzelă a exilului. Vă salut, cu o foame îndrăcită, mînca-v-ar nenea! Complimente lui Metronimidis. Nu mai pot scrie. Mi-a adus băiatul zupa, mă rog frumos. *Car.“* Trimițător: I.L. Caragiale. Adrisant: Alceu Urechia. (**R. M.**)

■ Primesc următorul e-mail: „Salut, Sunt Johnson Erick avocat personal pentru a rudă, care a murit cu familia identificat-ne sau o rudă, V-am contactat din cauza depunerii stang evaluate la 12,8 milioane de $ de euro, cu una dintre cele mai importante bănci de aici din Lome Togo, deoarece clientul meu tîrziu a fost de la țară și împărtășiți același nume de familie cu familia ta. Banca mi-a emis un aviz pentru a oferi o rudă, Vă rugăm să faceți de răspuns cu informațiile de mai jos numai în cazul în care sunteți interesat pentru a continua cu mine“. Nu pot să zic decît că prost au mai învățat românește avocații ăștia din Lome Togo! (**A. P.**)

■ Roșia Montană a fost inclusă în Lista Indicativă a României pentru Patrimoniul Mondial UNESCO. Ei bine, iată cum hipsterii cu iPhone și biciclete contribuie la patrimoniul cultural mondial! (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Azi (și săptămîna viitoare), Sibiu: Atac Security SRL, Peștoaica SRL, Opere Publice SRL, Bătrânu Sas SRL, Psiholog De Serviciu SRL, Extra Vopsit SRL, Distinto Y Diferente SRL, Spațial SRL, Penetrant Impex SRL, Garderoba Dansatorului SRL, La Dolaru SRL, Din Ograda Sibiană SRL, Regal Nuc SRL, Zile Și Nopți Magazine SRL, Măsuri Active SRL, Zece Licurici SRL, Păduri Expert SRL, Decis Service SRL, Caritabil SRL, Simplu Turism SRL, Editura Etape SRL, Amurgul Unu SRL, Util Speranța SRL, Din Tradiții Food Sibiu SRL, Pas Cu Pas SRL. (**D. S.**)

DILEMA VECHE 23 de ani

Mulțumim pentru susținere:

vodafone · AQUA CARPATICA · ENGIE · CHIVAS · Automobile Bavaria · Le Château · TUCA ZBARCEA ASOCIAȚII · DOMENIILE SÂMBUREȘTI · CARANDA · fundația adevărul

Poate nu a cumpărat nicio bucată de pământ. Dar a văzut tot pământul.

Ai puterea să reușești pe drumul tău

Rețeaua ta de încredere **Supernet** 4G

Vodafone
Power to you

www.vodafone.ro © 2016 Google Inc. All rights reserved. Google Maps is a trademark of Google Inc.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

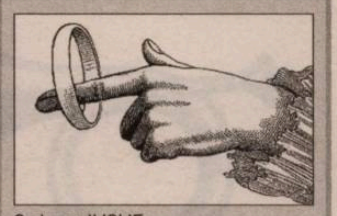

Selma IUSUF
legende **urbane**
10

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **627** ■ 25 februarie – 2 martie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

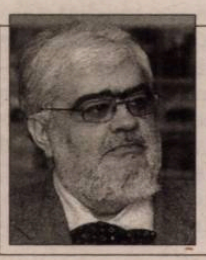

ANDREI PLEȘU
„De ce au zebrele dungi?“
pagina **3**

VALERIU NICOLAE
„Eu, Dorel“
pagina **4**

Interviu cu
ADI BULBOACĂ
paginile **14-15**

Tupeu or not tupeu?

Aceasta-i întrebarea

Desen de J.-J. Grandville

„La unii, aroganța ține loc de măreție, neomenia – de fermitate și viclenia – de spirit.“

LA BRUYÈRE

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

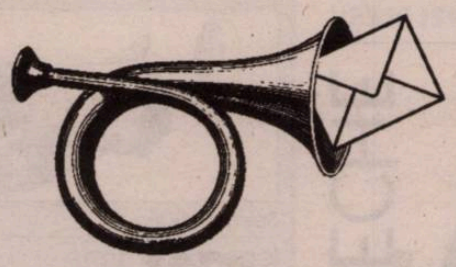

turneu de inbox

Nr. 626

Articolul lui Andrei Pleșu, „Memorie înjumătățită"

E un oarecare amalgam aici: poetului îi este permis să se înșele. Ce scrie poate fi exaltat sau „inspirat", nu e necesarmente o copie conformă a realității. Filozofului aterizat în lumea reală i se cere, dimpotrivă, să discearnă. Așteptările sînt opuse. Cu toate astea, Panait Istrati a avut forța interioară să se dezică de URSS, dar nu și Nae Ionescu de legionarism. Al doilea lucru este că opiniile de stînga sînt percepute ca „bune", pe cînd cele de dreapta – ca „rele". Ceea ce consideră „publicul" nu sînt atît *rezultatele,* cît *intențiile.* E o banalitate că *„ideea a fost bună, dar practica, rea"* – pentru că este supusă imperfecțiunilor oamenilor. Actorii au fost dezamăgitori – dar măcar partitura să fi fost „bună". Motiv pentru care o piață cu numele unei personalități de stînga (mai ales în Franța, care e socialistă prin natură) nu va șoca pe nimeni. Totuși, bănuiesc că la nemți *trebuie* să existe vreo piață sau stradă „Martin Heidegger". (Firește, ar fi vorba de filozof, nu de nazist.)

adăugat de adrianrusu
la 21 februarie

Nu se poate contesta realitatea argumentelor pe care le-ați expus. Dar Europa „intelectuală" e stîngistă. Parțial din convingere, parțial din „hipsterească". Cum să admită ei că stîngismul extrem, reprezentat prin bolșevici și apoi sovietici, are pe conștiință tot atîtea victime ca și nazismul?

Astfel stînd lucrurile și neputînd contesta esența celor exprimate în articol, „progresiștii" aleg fie să evite subiectul, fie să se concentreze asupra unor evenimente particulare și să extragă din ele silogisme false, dar pretențioase. Din ce-am văzut, linia predominantă este „da, s-au făcut oarecari excese în articole, cărți sau alte luări publice de poziție, dar intelectualii stîngii n-au apăsat pe trăgaci precum intelectualii dreptei, care i-au susținut necondiționat pe asasini".

Partea proastă e că tot ce nu se asumă se va repeta. Se și vede. În Europa occidentală, oamenii se întrec să-i primească cu ciocolată și ursuleți de pluș pe cei care probabil vor da lovitura de grație societății care s-a entuziasmat de propria generozitate, visînd la o nouă Internațională care va pune capăt disputelor religioase, războaielor și corporațiilor.

adăugat de emp
la 21 februarie

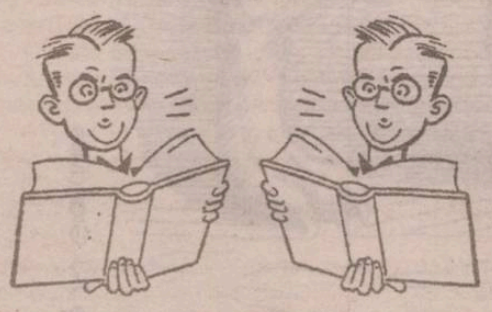

Dilema veche vă propune

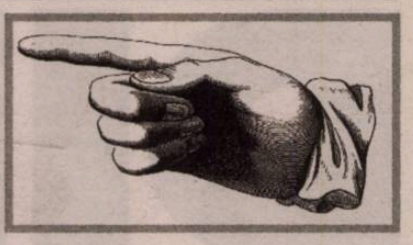

■ Astă-vară am căutat peste tot *Jurnalul unei fete greu de mulțumit* al lui Jeni Acterian. Nu l-am mai găsit. A apărut, însă, de curînd, o ediție integrală (Editura Humanitas, ediție îngrijită, traduceri, prefață și note de S. Skultety), care m-a bucurat nespus. La fiecare pagină mă gîndesc ce mare noroc aș fi avut dacă aș fi putut să-l citesc cînd eram în liceu. Adolescența mea ar fi fost un pic altfel. Dar Jeni mi-e dragă și acum, așa că vă invit s-o cunoașteți. (Ana Maria Sandu)

■ Dacă vă plac aricii, hîrciogii și cîrtițele, să citiți neapărat cartea Veronicăi D. Niculescu *Hibernalia* (Editura Casa de Pariuri Literare). E continuarea gravă, poate tristă, a *Simfoniei animaliere.* (Matei Martin)

■ Cartea lui Mihai Nadin, *Civilizația analfabetismului* (Editura Spandugino). A apărut inițial în limba engleză, în 1997. Iar Umberto Eco scria despre ea așa: „Nu ne aflăm în fața uneia dintre obișnuitele lamentații pe tema declinului alfabetizării. Cartea de față (care ne vorbește despre sex, mîncare, mărfuri, Dumnezeu, supermarketuri, calculatoare, sport, TV, realitate virtuală, filozofie, știință – ca și despre scris cărți) nu se ocupă doar de Fața Întunecată a Galaxiei Gutenberg; li se adresează cu precădere celor care cred că trăiesc pe fața ei luminoasă. Nu este pentru *ei,* nu este doar despre *ei,* ci este și pentru, și despre *noi.*" (Mircea Vasilescu)

■ *Vinil,* noua miniserie care a avut recent premiera pe HBO, un serial scris, regizat și produs de o echipă extinsă condusă de Martin Scorsese și Mick Jagger, despre scena muzicală a New York-ului anilor '70 prin ochii unui producător muzical, interpretat de Bobby Canavale. E cu multă muzică – punk, rock, disco, funk –, e cu droguri, sex, crime, deopotrivă comic și psihedelic. *Entertainment* pur despre un oraș crescut pe muzică! (Marius Chivu)

■ Lansare de carte: Maria-Camelia Ene – *Moda în Țara Românească, secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea.* Veșminte și accesorii de epocă din patrimoniul Muzeului Municipiului București. Manifestarea va avea loc joi, 25 februarie, ora 17, la Grand Hotel Continental, sala „Tonitza". Evenimentul editorial va fi prefațat de Adina Nanu și Adrian-Silvan Ionescu. (Ruxandra Mihăilă)

■ O melodie care-mi place pur și simplu și ale cărei cuvinte nu sînt complicate, dar sînt relevante: Passenger, „Let her go". (Iaromira Popovici)

■ În România, de cîte ori recomanzi ceva, riști să fi suspectat că vrei să faci reclamă. Ei bine, îmi asum riscul ăsta, în ideea pe care am repetat-o de mai multe ori că un jurnalist trebuie să semnaleze și lucrurile bune care există sau se întîmplă într-un loc... într-o sócietate. Lucrul bun pe care-l recomand nu a apărut recent și nici nu s-a întîmplat, ci există de foarte multă vreme. E vechi. E vorba de Librăria Papirus de pe bulevardul Magheru din București. Poate că nu e decît o întîmplare, dar de cîte ori caut o carte anume, acolo o găsesc imediat, fără să fie nevoie să apelez la computer, la personal sau să rătăcesc prin nenumărate cotloane cu rafturi, cum se întîmplă în alte părți. Nu că varianta a doua ar fi ceva rău, dar cînd e vorba de timp și de eficiență, eu, cel puțin, am mai mult noroc la vechea librărie amintită. (Andrei Manolescu)

■ Dacă treceți prin dreptul unui loc mic și cochet, pe care scrie 5 to go, aflat în Piața Lahovari, intrați cu încredere. Noi de acolo ne luăm în fiecare săptămînă cafelele. Și ședințele de redacție sînt și mai plăcute, și mai animate. (Ana Maria Sandu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Însemnele puterii**
- **Cernobîl**
- **Adopții**

album dilematic Daniel Goace

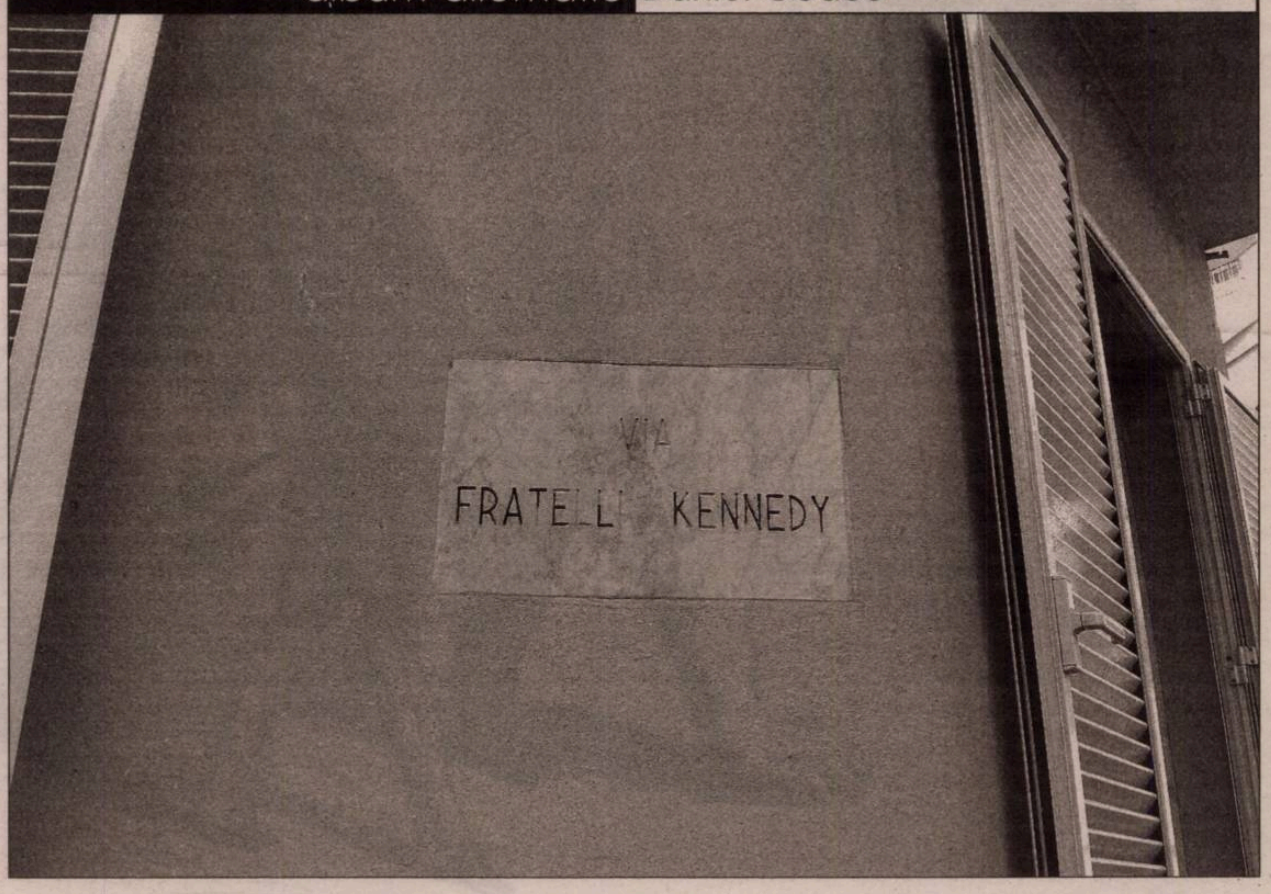

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Ion BARBU ● Aron BIRO ● Paul BREAZU
Iulian COMANESCU ● Codrin Liviu CUȚITARU
Cristina FOARFĂ ● Gabriel GIURGIU
Andrei GORZO ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Vintilă MIHĂILESCU ● Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM
Valeriu NICOLAE ● Liviu PAPADIMA ● Oana STOICA
Cătălin ȘTEFĂNESCU ● Bogdan TĂNASE
Teodor TIȚĂ ● Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU
Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

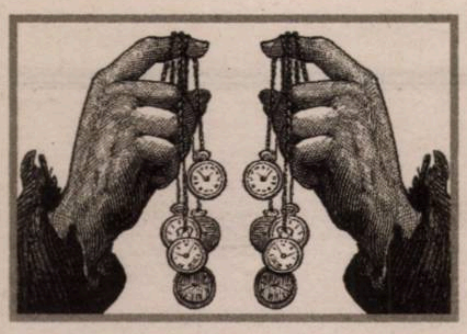

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

De ce au zebrele dungi?

Miercurea trecută, la Institutul de Studii Avansate din Berlin, l-am ascultat pe profesorul Tim Caro, de la Universitatea din California, încercînd să explice de ce au zebrele dungi. E una dintre nenumăratele întrebări pe care nu le poți evita cînd contempli diversitatea amuțitoare, aș spune suprarealistă, a lumii create. De ce au girafele gîtul așa de lung? De ce hipopotamul, erbivor și cu o înfățișare mai curînd benignă, e mult mai periculos decît rinocerul, care pare mult mai agresiv? De ce e nevoie, în economia zoologică a lumii, de crocodili – urîți și cruzi –, de pești cu înfățișare de balaur, de flori carnivore etc.? Și, în general, de ce atîta exces de imaginație morfo-fiziologică, de vreme ce Darwin ne-a explicat că totul stă sub o singură și simplă lege: „selecție naturală", supraviețuire, adaptare la mediu? În *același* tip de mediu, asistăm la o adevărată explozie de tehnici adaptative, supraviețuirea capătă, de la specie la specie, conotații și proceduri greu sistematizabile, selecția naturală are, uneori, un „ce" arbitrar, pe care nu-l putem pricepe cu mijloacele rațiunii și ale instrumentarului nostru științific.

Iată, de pildă, cazul zebrelor desenate cu dungi. Profesorul Caro, însoțit de o echipă de mari specialiști, a luat în discuție, rînd pe rînd, toate ipotezele existente pînă în clipa de față. Sînt cinci. 1) Dungile au o funcție de camuflaj. Animalele de pradă au, chipurile, dificultăți să distingă zebra de peisaj. Aș! S-ar zice că din contra: prin dungile ei, zebra sare mai curînd în ochi, căci nimic nu e „dungat" în jurul ei. 2) Combinația de alb și negru are efectul unui regulator termic. Într-o climă fierbinte, ea răcorește. Păi, atunci de ce nu sînt toate animalele din zona tropicală animale cu dungi alb-negre? 3) „Costumația" în alb-negru e un semn de recunoaștere între indivizii comunității „zebrine": ajută la interrelaționare sau la antamarea reproducerii. Dar de ce nu se recurge la semnale mai discrete: o stea în frunte, un anumit tip de miros etc.? 4) Dungile, mai ales atunci cînd zebrele aleargă în turmă, creează pe retina animalelor de pradă confuzii optice dezavantajoase: nu mai disting ținta *individuală* de nebuloasa *colectivă* aflată în mișcare. Cum s-ar zice, pe leu dungile îl zăpăcesc de cap, îi dau amețeală. 5) Ipoteza de ultimă oră: dungile de pe pielea zebrelor sînt un sistem de protecție împotriva unor specii de muște pernicioase.

Toate acestea sînt rezultate „experimentale", confirmate sau nu, la capătul unor cercetări inaugurate încă din secolul al XIX-lea. Tim Caro se ocupă de subiect de vreo zece ani. Las deoparte unele subtilități colaterale: sînt zebrele vietăți negre cu dulgi albe sau viceversa? (Se pare că prima versiune e cea corectă, pentru că în primele faze embrionare zebra e neagră și abia în ultimele faze capătă dungi albe...) Altă „dilemă": putem induce din felul nostru, omenesc, de a percepe zebrele felul în care le percep alte specii de animale? (Nu mai vorbesc de unele analogii amuzante privind diferența dintre dungi orizontale și dungi verticale, utilizată avantajos de anumite doamne, după cum vor ca vestimentația lor să le arate mai suple sau mai corpolente.)

Am îndrăznit să-i spun profesorului Caro că nici una din ipotezele prezentate nu mă convinge. Dar că asta îmi dă o temeinică satisfacție. Iată motivele:

A. Prefer activitatea științifică la capătul căreia misterul nu e lămurit, ci amplificat. Uimirea vigilă e preferabilă, din punctul meu de vedere, edificării adormitoare.

B. Găsesc admirabilă aparenta gratuitate a demersului. Planeta piere, iar biologii se piaptănă cognitiv, dedicîndu-și viața unor întrebări fără relevanță imediată. Curiozitate în stare pură, dezinteresată, marcă nobilă a spiritului uman.

C. A-ți pune întrebări contemplînd *realitatea* din jur și mai ales pe aceea a *naturii* poate produce o resetare esențială a metabolismului nostru intelectual, confiscat, de o bună bucată de vreme, de lumea *virtuală*.

D. Rezultatele cercetării se exprimă, adesea, statistic, dar atmosfera în care ele apar este mai curînd lirică, naiv-sublimă: interogativitatea ca specie a poeziei...

E. Dat fiind că, pînă una-alta, nu avem răspunsuri definitive (le vom avea vreodată?), trebuie să ne mulțumim, cred, cu ideea că universul nu e un ansamblu de tip *sistematic*, ci un ansamblu de tip *experimental*. Orice ipoteză pare să confirme apetența pentru „joc" a Creatorului. Lumea e un laborator ingenios, spațiu de „testare" a „posibilului", euforie a „multiplului", mod de a fi al inepuizabilei energii divine. Să nu ne facem iluzii: inteligența și „progresele" instrumentarului nostru nu au mari șanse să egaleze fantezia, aplombul, îndrăzneala, subtilitatea și umorul lui Dumnezeu...

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Fascinația Bucureștilor

Bucureștiul fascinează! Sau poate Bucureștii... Dar să pornim de la *fascinație,* cuvînt ambiguu, privire piezișă... Provenită, se pare, din greacă, trecută prin *fascinus,* acel falus divin al puterii masculine generative din mitologia romană și protector împotriva deochiului și altor invidii similare, *fascinare* este clar legată de vrăjire, dar și de protecția împotriva acesteia prin amuletele falice. Mult mai tîrziu, Buffon acreditează ideea că unele animale au puterea de a „fascina" prin simpla lor privire alte animale, care le cad astfel victimă; ar fi cazul clasic al privighetorii fascinate de șarpe. De la animale, fascinația a revenit apoi la oameni, îmbogățită cu interpretările psihanalitice, care au legat-o de *iluzie*. Pentru Freud, aceasta are proprietatea de a fi „derivată din dorințele umane; ea este astfel apropiată de ideea delirantă din psihiatrie, dar rămîne separată de aceasta". Altfel spus, spre deosebire de eroare, iluzia este, în ultimă instanță, o expresie a dorinței: „Iluzia este seducătoare, căci permite subiectului să refuze o realitate frustrantă, nesatisfăcătoare din punctul de vedere al dorințelor inconștiente. Cînd un individ este fascinat, aceasta se referă totdeauna la acela care, în ochii săi, reprezintă dorințele sale cele mai intime și mai puțin formalizate, dorințe de realizare personală, dorințe de realizare a unui ideal" – comentează Amélie Dalmazzo. Pe de altă parte, devenim brusc foarte reticenți sau chiar agresivi cînd avem impresia că puterea fascinației este exersată asupră-ne fără voia noastră. Pe scurt, fascinația se joacă între o atracție mai degrabă inconștientă și o protecție sau chiar o respingere a acestei „iluzii".

De ce tot acest ocol etimologico-hermeneutic? Deoarece am impresia că trăim încă într-o recurentă fascinație a propriei istorii și a propriei identități, atrași irepresibil de dorințele unei sociabilități „meridionale", cenzurate însă drastic de o raționalitate occidentală. Am mai spus-o și cu alte ocazii: am impresia că românii au un eu balcanic și un supra-eu occidental.

Ce legătură au toate acestea cu Bucureștii? Păi, să ne consultăm puțin memoria, a oricăruia dintre noi: noi, bucureștenii, trăim sub fascinația lui Mitică, pe care îl jucăm și dejucăm în același timp, pe care îl iubim și îl renegăm în egală măsură. Punctual, cînd cineva a declarat public în urmă cu doi ani că Bucureștiul, acest oraș de mitici, nu va deveni niciodată Capitală Culturală a Europei, alții i-au sărit imediat la gît, simțindu-se profund lezați în demnitatea lor de bucureșteni. Cînd Bucureștiul a fost selectat însă printre orașele finaliste ale competiției europene, alții (sau poate aceiași...) au sărit imediat că așa ceva este o aberație, Bucureștiul fiind cea mai amărîtă capitală europeană, neavînd ce să ofere nici măcar la nivelul Clujului sau Brașovului – ca să nu mai vorbim de regina balului, Sibiul. Pe rînd, eul balcanic și supra-eul occidental s-au revoltat mesianic.

În ultima vreme, pare să se fi instalat însă o fascinație a Bucureștiului *necunoscut,* ascuns privirilor, uitat, renegat, a Bucureștilor din spatele capitalei administrative și monolitice. Cărțile și albumele despre „adevăratul" București fac succes de librărie. Este recuperat astfel vechiul București, în primul rînd cel interbelic, prin reeditarea unor istorii sau memorii mai vechi, de la Constantin Giurescu, Ionnescu-Gion sau George Potra la Bacalbașa sau Arghezi, publicarea unor istorii mai noi, de la Ioana Pârvulescu sau Alexandru Ofrim la Adrian Majuru, revizitarea străzilor și monumentelor uitate, de la etnografia unei străzi, a Irinei Nicolau și Ioanei Popescu, la anamnezele istorice ale lui Andrei Pippidi. Apar albume recuperatorii sau volume de pură fascinație, precum „ferestrele" lui Cătălin Constantin. Mai recent, urbaniști, sociologi și antropologi mai tineri descoperă „Bucureștii necunoscuți", diversitatea din spatele percepției de unitate dezolantă, orașul oamenilor din spatele capitalei Primăriei, culorile exoticului de dincolo de cenușiul obișnuinței. În acest sens, un volum în curs de publicare, coordonat de Natalia Negru, ne prezintă „opt ipostaze ale locuirii în Bucureștiul contemporan", scoțînd în evidență diversitatea și creativitatea *locuirii* din spatele categoriilor standard de *locuințe* și modurile în care *casa* devine (sau nu) *acasă*. Nu doar blocuri, „case pe pămînt" sau vile, ci și locuirile tranzitorii, de la camera de cămin la locuința cu chirie, locuirea în spațiile disputate între foști proprietari și actuali chiriași, dar și locuirea periurbană, cea din „ghetouri" sau... „casa din stradă" a celor fără adăpost.

La alt nivel și din altă perspectivă, miza strategiei pentru București – Capitală Europeană a Culturii 2021 a fost și ea o astfel de valorificare a *orașului invizibil,* a diversității și creativității marginalizate de centralismul administrativ, dar reperabile și recuperabile pentru oricine își oferă răgazul să privească.

Dar și „cetățenii" au început să privească altfel, recuperativ, propriul oraș. Apar astfel, unde nu te aștepți, inițiative locale sau chiar individuale de „regenerare urbană", ca să vorbesc în jargonul urbaniștilor, mici reamenajări (sau „salvări") ale unor parcuri, spații publice și vecinătăți urbane, de multe ori în conflict cu administrațiile locale și sfîrșind prin cîștig de cauză. La extrema cealaltă, „Platforma pentru București" devine tot mai coerentă și eficientă. Tot aici aș înscrie și ineditul – și excelentul! – manual de utilizare a orașului, ghid de cultură urbană editat de Vera Marin și Alexandru Bălășescu, exercițiu binevenit de privire inteligentă a orașului.

Există, probabil, o doză de „fascinație" în această revizuire recentă a privirii, o expresie a „dorinței" noastre de a ne simți bine în locul în care trăim, o „iluzie" care ne permite să refulăm realitatea frustrantă a acestui București al tuturor deziluziilor. Se prea poate. Dar „iluzia" are două fețe. Și două nume: celălalt este *speranță*. Din disperare, poate, din preaplinul neputinței exasperate, cine știe, dar se pare că printre miticii Bucureștilor a reapărut, eterică, speranța. Nu putem decît să-i urăm bun venit!...

***Vintilă Mihăilescu** este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

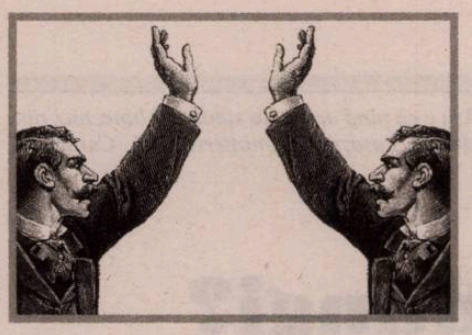

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Eu, Dorel

„Nu prea știm mecanismul instituțional și nici nu ne folosim bine de 116.“ Traducerea este că eu nu prea știu și ar cam trebui să tac din gură, că sînt cam fraier și nou venit. Asta vine după un discurs alambicat și în parte ilogic, presărat cu tot felul de referințe la legi (una dintre ele menționată incorect). Sînt la Guvern și primesc cu mare amabilitate lecția de la o doamnă înalt funcționar public.

Ca un bun ONG-ist aflat temporar prin Guvern, nu mă pot abține și îi răspund elegant:

– Doamnă, nu știu ce faceți dumneavoastră, dar eu folosesc 116-le bine: de la Progresu' la Brâncoveanu e cam cea mai bună soluție pe care o am!

Aș vrea să îi spun și că îmi amintesc foarte bine numerele chiar și la legi, dar nu vreau să fiu înțeles greșit și, în plus, deja toată lumea rîde cu hohote, spre nedumerirea doamnei în cauză.

Am sperat că va exista o adaptare din ambele părți, a mea la sistemul birocratic, dar și invers. Eu încerc, dar nu prea funcționează. De trei săptămîni am mașina în service și am fost nevoit să apelez la șoferul la care am dreptul prin lege. Așa că am decis să îmi folosesc privilegiul. A venit omul la ora stabilită. M-am suit elegant în mașină, ca un demnitar ce sînt. Mi-am dat seama rapid că denumirea de mașină este la fel de potrivită pentru chestia aia cu roți pe cît îmi este mie de potrivit titlul de demnitar. E o Nubira veche rău, cu peste 400.000 km la bord. Plecăm. Îmi dau seama că ușa nu se închide. Domnul șofer mă asigură că nu este nici o problemă și că o să dezghețăm mecanismul. Cu bricheta. Mecanismul nu se dezgheață.

Trebuie să ajung la serviciu, pentru că am întîlnire cu un ambasador. Cal nu am, în ciuda așteptărilor multora, și nici să zbor cu forțele proprii nu pot, în ciuda părerilor susținătorilor mei dragi, de orientare neonazistă. Îi spun că o să țin eu ușa, căci nu avem prea mult timp. Afară sînt -17 grade. Dau să îmi pun centura de siguranță. Avem centură de siguranță, dar nu o pot închide, pentru că e o problemă și cu mecanismul: nu există. Mă bucur de excesul de adrenalină și merg elegant, ținînd cu o mînă ușă, iar cu cealaltă agățîndu-mă de centura opusă. Bine că mi-am pus cravata a bună azi. Șoferul începe să îmi povestească despre hemoroizi, despre salariul lui de rahat și cancer anal. Îmi zic în gînd că tot e bine că nu are tablouri cu Antonescu în mașină și nu zice de „țigani“. Nu îndrăznesc să îl rog să schimbe subiectul. Nu de alta, dar viața mea depinde de viteza cu care decide să ia curbele la stînga.

Dă să șteargă parbrizul. Nu avem lichid de parbriz. Cum parbrizul e murdar rău, decid că, deși s-ar putea să întîrzii, mai bine ar fi să supraviețuim. Oprim la o benzinărie și luăm, adică iau. Toarnă lichidul. Trece prin mașină. Vasul e fisurat. Am un șofer ingenios, așa că folosim o pungă, „pînă cînd o repar, șefu'“. Îmi dau seama că mi-a prins bine mișcarea și revin cu drag la poziția de răstignit între ușă și centura de siguranță de pe locul opus. Ar vrea omul să fumeze, dar nu se deschide geamul. Promite că o să-l repare. Îl rog totuși să mă ducă la prima stație de metrou pentru că e evident că e nefumat și conduce nervos. Înainte de a ajunge, trage și o înjurătură cu țigani și îmi explică: „Ce urăsc eu cel mai mult e «țigăneala»“.

De la Progresu' la Brâncoveanu e cam cea mai bună soluție pe care o am!

Continui să trăiesc în două lumi. Lumea din timpul săptămînii, cea de la Guvern, unde vorbesc, scriu și citesc despre ce ar trebui să facem, și lumea de la sfîrșitul săptămînii, cînd pun în practică unele dintre lucrurile despre care vorbesc. Lucrez cu niște pușți din Ferentari. Unul dintre ei este Dorel. Dorel nu știe să citească, deși e în clasa a II-a. Este unul dintre copiii care vin la fiecare sfîrșit de săptămînă să facă teme. E dislexic. Și ar avea nevoie și de ochelari. A fost cam greu la început, pînă să pricepem care erau barierele. Odată ce am înțeles problemele, lucrurile s-au schimbat. A învățat deja 13 litere. Îl întrebăm cuvinte care încep cu literele învățate și merge greu, pentru că vocabularul lui nu este deloc grozav. Cu matematica facem progrese importante. Ultima dată a învățat litera F. Imediat a spus că știe de unde e F – de la Facebook!

M-am gîndit că, în ultimele două luni, sînt și eu în pielea lui Dorel și înțeleg cam cît de greu îi este lui. Sînt într-un mediu în care toată lumea este obișnuită cu un anumit tip de rutină. Pe care eu nu prea o înțeleg. Ei vorbesc într-un jargon presărat cu tot felul de referințe juridice și cu multe erori de logică. Scriu într-un fel care pentru mine nu prea are sens. Sînt unele lucruri pe care le recunosc repede, dar pe unele – oricît m-aș chinui să le pricep – tot cu susul în jos par să fie.

Din fericire, sîntem mai mulți în aceeași situație. Oameni care vin din afara administrației publice. Care par dislexici pentru sistem. Și care speră că, la un moment dat, și sistemul o să se adapteze la noi, în ciuda cinicilor care ne spun sau gîndesc că au mai văzut viteji ca noi care au venit plini de optimism și fie nu au făcut nimic, fie au devenit la fel de indiferenți și de cinici, fie au plecat repede, cu coada între picioare.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

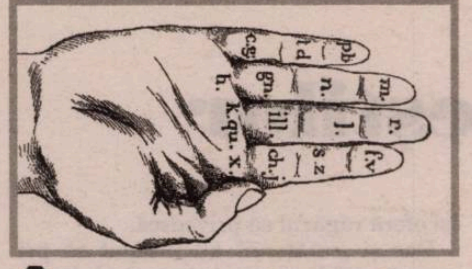

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Istoreme cu studenți

Îi povesteam deunăzi amicului meu de la Facultatea de Fizică despre deruta unei studente filoloage, căreia comisia îi asculta liniștită expunerea de la examenul de licență din această vară pînă în clipa cînd eu (unul dintre examinatori) nu găsesc nimic mai bun de făcut decît să tulbur atmosfera academică, emițînd o nevinovată întrebare (iscată, desigur, de răsfoirea lucrării împricinatei și de audierea atentă a prezentării sale de pînă atunci): „De ce nu l-ați inclus pe David Daiches în bibliografie, avînd în vedere faptul că citați la tot pasul din cunoscuta lui *Istorie critică a literaturii engleze?*“ După o scurtă ezitare, domnișoara a răspuns nonșalant: „Păi, cred că tocmai din acest motiv: e suficient de *cunoscut* pentru a mai fi inclus și în bibliografie!“ Se înțelege că, și pentru noi, *a fost suficient* să ne dăm seama că teza fusese cumpărată de pe unul dintre numeroasele site-uri „de specialitate“, candidata neavînd nici o treabă cu conținutul ei și chiar cu conținutul unei lucrări științifice în general. În dialogul menționat, îmi exprimam supoziția că, la Științe, și, în speță, la Fizică, astfel de imposturi sînt mai greu de realizat. „Nu neapărat“, a replicat colegul. „În circumstanțe similare, e posibil ca ai noștri să fie și mai nostimi decît literații. Bunăoară, îmi amintesc cu precizie cum, în urmă cu doi ani, am încercat să le ușurez studenților la curs înțelegerea unui simbol, spunîndu-le că aduce cu semnul de *Cedează trecerea* din circulația rutieră. La examenul oral din sesiune, o tînără îmi turuie o poveste despre semnul *Cedează trecerea,* care produce nu știu ce reacții mecanice și termodinamice. Nedumerit, o pun să repete. Aceeași narațiune abracadabrantă. „Bine, domnișoară“, îi zic foarte consternat și, totodată, neinspirat, „dar ceea ce afirmați este *o prostie!* V-am dat exemplul cu *Cedează trecerea* numai pentru a vă determina să rețineți mai ușor!“ „Mă iertați“, mi-a întors-o, indignată, fata, „n-am știut că dumneavoastră spuneți, la curs, *prostii*.“ Am trecut-o iute, așa mi-a trebuit! Argumentul ultim mă lăsase paf.

„Înseamnă că n-avem de ce să ne fie rușine nici cu fizicienii!“, am comentat resemnat. „Nu, nicidecum. Și nu de ieri, de azi, ci dintotdeauna. Mie nu-mi prea plac diferențierile pe generații: că ăia din trecut erau nu știu cum, că ăștia de azi sînt altfel și așa mai departe. Perlele studențești există de cînd lumea, nu au componentă istorică. Uite, de pildă, cu decenii în urmă, pe vremea cînd funcționam în Facultate ca asistent și predam doar laboratoare, am avut parte de un incident neașteptat. Profesorul titular de curs îmi ia pe nepusă masă o grupă întreagă la un test-fulger – neanunțat – pentru a vedea, cică, starea lucrurilor înainte de examen. Dezastru total, praf și pulbere pretutindeni! Numai note de 1 și 2. Singurul 3 a fost obținut de o studentă mai conștiincioasă, care pricepuse, se pare, măcar sensul uneia dintre cerințe. M-am înfuriat, bineînțeles. Lucrasem cu ei foarte serios la laboratoare și, de aceea, situația rămînea total nejustificată pentru mine. Mustruluindu-i *post factum,* ochii mi se fixaseră, pesemne, în direcția tipei conștiincioase, întrucît odată o văd înroșindu-se și izbucnind ultragiată: «Nu înțeleg de ce vă uitați așa la mine. Eu am luat nota 3!» Avea perfectă dreptate: dacă planul de referință e noroiul, atunci și acolo sîntem obligați să localizăm un Cezar căruia să-i dăm ce i se cuvine!“ Nu puteam să nu fiu, la rîndul meu, de acord. Pînă la urmă, așa-zisele „perle“ studențești reprezintă niște realități bine conturate în sistemul lor de repere. Scoaterea din context le reliefează – pe nedrept – anumite trăsături (potențial) burlești, de fapt adecvate intervalului lor de origine… „Dar“, mă trezi profesorul din scurta mea filozofare educațională, „cele mai nostime, cum să le zic, *neînțelegeri* le-am avut, în timp, cu studenții nord-coreeni care populau campusurile noastre înainte de 1989.“

Îmi aminteam și eu de aceste personaje universitare, cu adevărat exotice în peisajul academic prerevoluționar. Avusesem cîțiva colegi din lumea lui Kim Ir-sen, care-mi marcaseră, într-un mod inubliabil, experiența studențească din ceaușism. Asupra lor și a urii patologice pe care o clamau împotriva americanilor voi reveni poate cu altă ocazie… „Ăștia“, continuă fizicianul, „aveau ședință de partid săptămînal în cămin și, dacă vreunul nu demonstra că obținuse constant rezultate strălucite la învățătură, mînca o bătaie soră cu moartea de la șeful organizației de bază. Toceau de rupeau, prin urmare. Erau, de departe, cei mai buni și mai silitori studenți. Un exemplu: am desenat, la un moment dat, un mecanism pe tablă, de reprodus ulterior în caiete. Observ, la pauză, că un coreean desenase sistemul minuscul în notițele sale. «Sînteți cam zgîrcit!», ciripesc eu în glumă. Omul s-a speriat însă, crezînd că era ceva de rău. *«Zăgîrcitu?* Ce înseamnă *zăgîrcitu?»,* m-a întrebat. Îi explic și apoi ies. Cînd mă întorc, ce să vezi? Tot grupul de nord-coreeni repeta, în cerc, legănîndu-se la unison, precum cerșetorii noștri de mai tîrziu: *Ză-gîr-citu! Ză-gîr-citu! Zăgîr-citu!* La examen, tot ăsta cu desenul a fost puțin mai slab decît restul asiaticilor, cărora le-am dat, de altfel, 10 cu felicitări. N-am treabă și-i spun: «Dumneavoastră stați mai rău cu pregătirea, în comparație cu ceilalți colegi. Veți primi așadar un minus 9!» Îl văd că se colorează cadaveric și apucă marginea catedrei ca să nu cadă (gîndindu-se, probabil, la bătaia ce urma să vină la sfîrșitul ședinței de partid de mai tîrziu). «Vai, domnu profesoru, *am luatu sub zerou, cu minusu?* Va rogu multu sa nu fiți atîtu de zăgîrcitu!»“

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

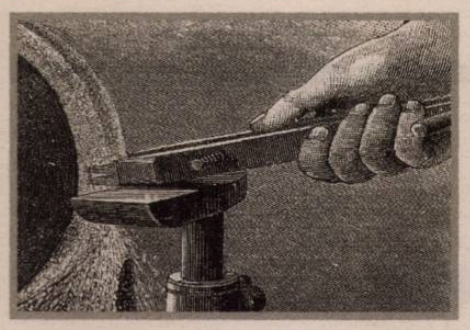

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Este posibilă o Europă elveţiană?

Și dacă am privi mai atent către Elveția? Nu cumva această mică și pașnică țară montană ne-ar putea inspira pentru o construcție mai solidă – dar și mai suplă – pentru Uniunea Europeană? În definitiv, Elveția are, la o scară mai mică, multe dintre trăsăturile Europei: mai multe limbi, mai multe confesiuni, suficiente rivalități locale, un sistem în care cantoanele (ei le numesc chiar „state“) dețin controlul în tot ce înseamnă taxare, educație, sănătate, justiție, politici culturale și altele.

Guvernului central îi revin competențe precum politica de apărare, politica externă, politicile energetice, infrastructura mare, vămile. Dar deși politicile fiscale pot diferi de la un canton la altul, moneda este comună – noi, în Uniunea Europeană, avem impresia că nu se poate, dar uite că elvețienii pot.

„Statele“ au fiecare propria constituție, propriul drapel și propriile imnuri, iar identitățile locale sînt cu mult mai pronunțate decît s-ar putea crede la o privire superficială. Oamenii chiar sînt cetățenii cantoanelor lor și sentimentul apartenenței este întărit de sistemul de decizie extrem de transparent, pe care cetățenii înșiși îl pot controla și amenda prin intermediul celebrului sistem al referendumurilor. Dar cetățenii cantoanelor se simt, cel puțin în aceeași măsură, elvețieni.

Cînd cantoanele s-au unit în Confederație, la mijlocul secolului al XIX-lea, regiunea nu era nici pe departe atît de bogată precum azi, comparativ cu vecinii ei – ba dimpotrivă! Dar stătulețele erau la acea vreme suficient de conștiente că nu vor putea face față, singure, provocărilor revoluției industriale. Așa cum, azi, statele europene, mai ales cele mici, nu pot face față provocărilor globalizării.

Din Evul Mediu, cantoanele erau însă obișnuite să coopereze strîns, și asta din motive strategice – nu puteau rezista, separat, statelor și imperiilor din vecinătate. Cunoaștem și noi lecția aceasta, la nivel european! Cantoanele („statele“) s-au unit, dar au menținut, în același timp, o doză serioasă de neîncredere în conducerea centrală. Departe de a submina unitatea Elveției, aceasta a dus, în timp, la o sănătoasă politică a subsidiarității – „statele“ decid oriunde competența „centrului“ nu este înscrisă în textele constituționale. În plus, cetățenii elvețieni sînt întrebați, prin referendum, asupra chestiunilor importante (cum a fost, în ultimele decenii, cazul apartenenței la piața unică europeană sau la Spațiul Schengen, din care Elveția a decis să facă parte). Deciziile se aprobă de mai mult de jumătate dintre locuitori și de mai mult de jumătate din cantoane.

Dacă un asemenea sistem s-ar fi adoptat în Uniunea Europeană, respingerea de către Franța și Olanda a proiectului de Constituție a UE, în mai-iunie 2005, ar fi putut să nu blocheze procesul. (Spaniolii votaseră mai devreme, în proporție de 76%, pentru constituția europeană; luxemburghezii, în proporție de 56%). Erau șanse mari ca, în majoritatea lor, cetățenii europeni să adopte Constituția, în majoritatea celor 25 de state membre din acel moment. La fel, în 2008, votul împotrivă al irlandezilor față de Tratatul de la Lisabona (forma „îndulcită“ a Constituției UE) ar fi fost doar un accident punctual, fără pericolul de a răsturna voința majorității cetățenilor europeni.

În definitiv – și rezultatele alegerilor europene din 2014 au demonstrat-o –, majoritatea cetățenilor europeni își doresc o Europă unită și puternică. Iar acestor oameni le este greu să înțeleagă de ce un asemenea obiectiv, pe care ei îl susțin, nu poate fi atins.

Pentru o „Europă helvetică“, ascensiunea Frontului Național în Franța sau a Partidului Libertății în Olanda ar însemna mai mult o problemă locală, un fel de Funar la Cluj din alte vremuri – ceva deranjant, dar nu de natură să pună frînă aspirațiilor proeuropene ale majorității.

Desigur, la scară europeană, provocările sînt cu mult mai mari decît pentru un mic stat din inima continentului. Diferențele de dezvoltare sînt cu mult mai pronunțate între statele UE decît între cantoane – deși în cazul Elveției nu a fost dintotdeauna așa și chiar și azi există mecanisme prin care cantoanele cele mai bogate le sprijină pe celelalte. Iar aceasta nu este văzută ca o amenințare, ci, dimpotrivă, contribuie la creșterea coeziunii statului.

Da, e adevărat, provocările strategice pentru Europa sînt de cu totul altă natură, comparativ cu țara neutră din Alpi, înconjurată aproape din toate părțile de NATO. Dar și această chestiune poate fi rezolvată, în timp – provocarea rusă sau criza Orientului Mijlociu ne obligă să cooperăm.

Britanicii pot decide să plece sau să rămînă cu un statut special, dar întrebarea este ce vor decide ceilalți. Elveția, cu democrația ei exemplară și cu sistemul ei descentralizat, poate fi o interesantă sursă de inspirație.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Declarația istorică, zece zile după...

A fost bine că am lăsat să curgă, iată, aproape zece zile de la întîlnirea Patriarhului Moscovei și al Întregii Rusii cu Papa, înainte de a comenta Declarația lor comună. În lumea în care trăim, în zece zile piere orice, după cum se naște orice. După zece zile de buletine de știri, talk-show-uri, declarații și contradeclarații, dezvăluiri și contradezvăluiri, războaie și meciuri Champions League, adică după zece zile obișnuite, acel eveniment care ne fusese prezentat ca fiind „istoric“, „unic“, „primul“, aproape se uită. Zece zile, în lumea de azi, înseamnă perspectiva decisivă, care poate ucide sau consacra definitiv un eveniment. Orice ni se întîmplă trebuie supus probei celor zece zile – dacă după zece zile mai are relevanță, atunci poate fi important, dacă nu, nu. De acord, este încă o dovadă că, vorba unui Părinte al Bisericii, lumea în care trăim e un Rai trist. Dar pe o insulă ca un Paradis delabrat, parte excentrică a marelui nostru Rai trist, Papa Francisc și Patriarhul Kiril au decis să se întîlnească și să semneze o Declarație comună.

Și mai e un motiv pentru care mă felicit că am așteptat să se scurgă cîteva zile de la această întîlnire: am putut vedea primele reacții ale contemporanilor mei. Cam toți comentatorii au subliniat substratul ideologic și pretenția geostrategică a întîlnirii. Ideologic vorbind, s-au întîlnit un socialist (Papa Francisc) și un naționalist-populist, un narodnic (Patriarhul rus). Afinitățile ideologice între cei doi sînt evidente, doar că ar fi incorect să le considerăm decisive. Adevărul este că Patriarhul Kiril a început de mult timp o apropiere de catolici – avea relații personale excelente cu precedentul Papă, care numai socialist nu era, a semnat documente comune extrem de interesante cu primatul catolic al Poloniei, l-a urcat în scaunul de „ministru de Externe“ al Bisericii Ruse pe Episcopul Hilarion Alfeiev etc. Dovadă a acestei orientări sînt criticile scrîșnite pe care le primește mai tot timpul din partea conservatorilor ortodocși ruși, ceea ce l-a și îndemnat să precizeze în mai multe rînduri că nu vrea unirea Bisericii sale cu Biserica Catolică, ci vrea o prietenie între cele două Biserici pentru a crea un front comun împotriva ateismului și anticlericalismului tot mai militant. Acum, însă, cu un Papă atît de „stîngist“ și de disponibil pentru statutul de „star al săracilor“, Patriarhul Kiril a găsit o excelentă oportunitate să facă un pas înainte pe calea acestei împrieteniri. În privința pretențiilor geostrategice ale întîlnirii de la Havana, cred că exagerează toți cei care îi atribuie puteri și decizii de magnitudine. Nu cred că problemele geostrategice ale lumii (războiul din Siria, asediul refugiaților asupra Europei, războiul din Ucraina etc.), menționate de altfel în Declarația comună, își vor schimba cumva cursul după ce Papa și Patriarhul au semnat-o și s-au îmbrățișat.

De asemenea, tocmai pentru că bine au făcut-o toți comentatorii, trec repede peste legăturile dintre Patriarhul Kiril și Vladimir Putin – toată lumea le știe, iar cei doi lideri ruși nu le ascund deloc. Subliniez, însă, că din această perspectivă, mai ales în pasajul referitor la greco-catolici și în cel referitor la Ucraina din Declarația comună, un intransigent ar putea ghici unele concesii făcute Moscovei de Sfîntul Scaun. Dar diplomația nu este locul potrivit pentru intransigență, iar diplomația bisericească încă și mai puțin. În orice caz, nu greșim dacă spunem că o fi semnat Papa Francisc această Declarație cu Patriarhul Kiril, dar în unele dintre cele 30 de paragrafe textele par a fi, mai degrabă, negociate cu Kremlinul lui Putin decît cu Biserica Ortodoxă Rusă.

Diplomația nu este locul potrivit pentru intransigență.

Altfel, Declarația comună din 12 februarie este un document ambițios, pe măsura forței celor doi semnatari. Sînt trecute în revistă toate problemele contemporane cu impact direct asupra conștiinței creștine a lumii, iar soluțiile livrate și pozițiile adoptate sînt atent, diplomatic, exprimate. Cînd spun „atent, diplomatic“ nu vreau să spun ambiguu, neangajant, în mai multe ape. În Declarație, accentele sînt pur și simplu foarte adecvat distribuite – acolo unde cei doi au vrut să fie categorici au fost, acolo unde au vrut să lase loc au lăsat, acolo unde au vrut să sugereze au sugerat și acolo unde au vrut să lovească au lovit.

În ceea ce mă privește, dacă nu uit că săptămîna trecută am promis să plasez lectura Declarației din unghiul adevărurilor periculoase, mă opresc asupra punctului 16. Iată-l: „Procesul integrării europene, care a început după secole de conflicte sîngeroase, a fost primit de mulți cu speranță, ca o garanție a păcii și securității. Totuși, noi invităm la vigilență împotriva unei integrări care se debarasează de identitățile religioase. Rămînînd deschiși către contribuția oricărei religii la civilizația noastră, este convingerea noastră că Europa trebuie să rămînă credincioasă rădăcinilor ei creștine. Chemăm pe toți creștinii din Estul și Vestul Europei să se unească în mărturisirea lui Iisus și a Evangheliei, astfel încît Europa să-și poată păstra sufletul, format în două milenii de tradiție creștină.“

Spuneam săptămîna trecută că adevărul periculos este acel adevăr care presupune o opțiune. Este, poate, consternant că, vorbind despre civilizația europeană, am ajuns să considerăm afirmarea caracterului ei creștin ca pe o opțiune.

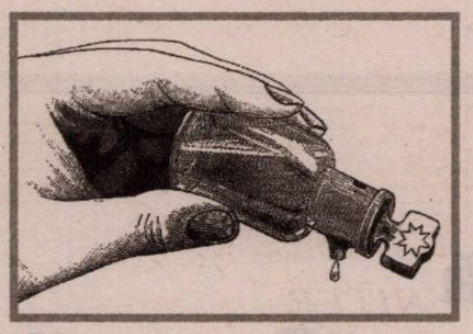

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Pericol de viață

În română actuală, formula *pericol de viață* nu poate avea decît interpretări absurde sau paradoxale. Pericolul major, cel care îți pune viața în pericol, este cel *de moarte.* În sintagma *pericol de moarte*, ca într-o întreagă serie de construcții similare – *pericol de înec, de electrocutare, de prăbușire* etc. –, prepoziția *de* indică riscul, consecința negativă a unei situații. Prin raportare la această serie, *pericol de viață* generează o lectură stranie, părînd să se refere la pericolul „de a fi în viață"; ceea ce nu este, desigur, în intenția celor care folosesc formula. Sintagma nu este, totuși, o invenție recentă: o găsim, sporadic, în texte mai vechi – de exemplu, într-un studiu publicat în 1884 în *Convorbiri literare* („secrete la care nimeni... n-ar fi cutezat să întindă mîna fără *pericol de viață*", *O esplorație la Biblioteca Națională Veneția,* 1 februarie) ori într-un volum al lui Victor Babeș („personalul nostru este totdeauna *în pericol de viață*", *Șase conferințe publice ținute la începutul anului 1902*). Despre paradoxul ambelor construcții discuta și Alexandru Graur (în *Studii de lingvistică*, 1960), observînd că modelul există în germană: *Todesgefahr* și *Lebensgefahr*. Și în italiană se vorbește atît de *pericolo di vita,* cît și de *pericolo di morte;* prima sintagmă este însă cea curentă, preferată în toate contextele. În limbile în care există această sinonimie – paradoxală, pentru că include perechea de antonime *viață-moarte* –, construcția de tipul *pericol de viață* se bazează pe posibilitatea de a interpreta asocierea celor doi termeni ca „pericol pentru viață", „punere în pericol a vieții". Oarecare nedumerire persistă totuși chiar între vorbitorii respectivelor limbi, Internetul oferind multe exemple în care aceștia se întreabă dacă ambele construcții sînt corecte și în ce măsură sînt cu adevărat sinonime. Un reprezentant al unui înalt for normativ al limbii italiene, Accademia della Crusca, explică, de exemplu, faptul că *pericolo di vita* este formula mai veche, perfect motivată.

Uneori experiența bilingvismului româno-italian este evidentă.

În română, sintagma care s-a impus, *pericol de moarte,* a fost, cel mai probabil, tradusă din franceză *(danger de mort),* în secolul al XIX-lea; varianta *pericol de viață,* calchiată după germană sau italiană, nu a intrat în uzul mai larg. În momentul de față, *pericol de viață* apare totuși, în cîteva contexte clar delimitate; în Internet, o găsim în vorbirea românilor care au trăit sau trăiesc în Italia, în traducerile în română ale unor texte informative (medicale) italienești, dar și în limba română vorbită în Republica Moldova. Uneori experiența bilingvismului româno-italian este evidentă, ca într-un comentariu în care un cititor completează „de la fața locului" informația jurnalistică transmisă de o televiziune din România: „răniți sînt 2, ambii carabinieri... nu sînt însă *în pericol de viață*" (stirileprotv.ro, 28.04.2013). Alte contexte ilustrează un fenomen social pozitiv: traducerea pentru români a informațiilor unităților medicale de urgență, pe site-urile cărora apar astfel de formulări: „Cod roșu: extrem de critic, *pericol de viață,* prioritate maximă, acces imediat la tratament" (aslbassano.it); „codul roșu: este dat pacienților în condiții foarte grave și *în pericol de viață*" (ulss.tv.it); „garantarea asistenței imediate persoanelor în *pericol de viață*" (salute.gov.it). Textele moldovenești sînt aproape toate oficiale: „Malaria este o maladie parazitară din grupul infecțiilor sanguine care prezintă *pericol de viață* pentru 40% din populația Terrei" (cspchisinau.md); „Asistentul social poate să depună mărturie împotriva unei persoane asistate în condițiile în care consideră că există *pericol de viață* pentru altcineva" (ftp.ulim.md); „În caz de *pericol de viață* ca urmare a cutremurului, incendiului etc., evacuarea salariaților se efectuează conform Planului de Evacuare a clădirii" (primsoroca.md).

Preferința pentru una sau alta dintre cele două construcții sinonime poate fi influențată și de un factor subiectiv: nevoia de eufemism, de evitare, pentru protecția psihologică a publicului, a termenului cu sens negativ. E posibil ca această tendință eufemistică să explice – pe lîngă traducerea și adaptarea unor surse străine – frecvența în limbajul medical actual a formulei *pericol vital.* Aceasta apare tot mai frecvent în comunicatele legate de accidente grave, reluate de presă – „*Pericolul vital* a trecut pentru cei șapte bebeluși" (click.ro); „«pericolul imediat, *vital*, a trecut», a asigurat cadrul medical" (ziare.com). Comentariile unor cititori sînt destul de dure; pentru că, într-adevăr, *pericol vital* are aproape aceleași dezavantaje (de ambiguitate și generare de contrasens) ca *pericol de viață.* Totuși, formula pare să fi pătruns în cursuri și ghiduri de specialitate *(Managementul medical al dezastrelor, Cursul postuniversitar de medicină de dezastru, Ghidul de întocmire a planului de intervenție la dezastre),* ba chiar și în legislația națională. De altfel, mi se pare mai ușor de acceptat, pentru că adjectivul *vital* e mai puțin transparent, astfel că formula nu stabilește un paralelism imediat și supărător cu *pericol de moarte.*

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

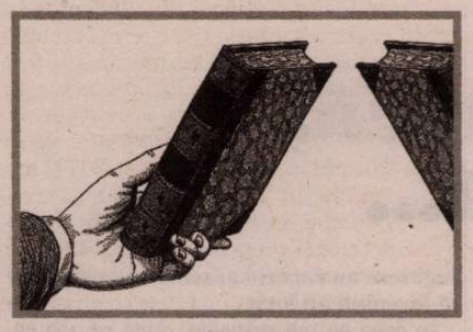

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Știință și conștiință

Spuneam săptămîna trecută că e din tamai caraghioslîcul să pui întrebări adînci precum „Ce e știința?" ca să afli dacă deținuții care au îmbogățit spectaculos patrimoniul cunoașterii românești și-au scurtat sau urmează să își scurteze pedeapsa pe drept sau pe nedrept. Vorba de duh a cuiva: cei mai mulți au intrat la pușcărie pentru furt și au ieșit de acolo pentru același motiv. Se poate ca în multe cazuri, în special ale celor cu complicități mai autorizate și mai savante, să reiasă în final că eliberarea anticipată a fost legală (vorba cea veche cu hoțul neprins...). Însă nu are cum să fie și morală.

Lucrurile trebuie privite, evident, din alt unghi. Închisoarea, în lumea modernă, nu mai e doar un loc de pedeapsă – vă mai aminitiți istorisirile lui Dickens despre închisoarea datornicilor din Londra? Dacă deținuții ies din pușcărie mai răi decît au intrat, societatea n-a prea ieșit în cîștig. În plus, privarea temporară de libertate nu poate suspenda drepturile fundamentale ale deținuților, ca ființe umane aidoma celor din libertate.

Pe scurt, închisoarea și-a luat în sarcină reintegrarea deținuților în societatea de care au fost izolați pentru o vreme. O atribuție discutabilă, care poate oricînd genera abuzuri – vezi „fenomenul Pitești" în perioada comunistă, *Portocala mecanică* de cealaltă parte a Cortinei de Fier etc. –, dar general acceptată în principiu.

Dacă te uiți la faimosul art. 96, atît de des pomenit în mass-media în ultima vreme, nu e greu să constați care sînt criteriile unei mai rapide reintegrări și, deci, ale unei posibile scurtări a pedepsei: învățătura („Nu este alta mai frumoasă și mai de folos decît cetitul cărților zăbavă", cum zice cronicarul) și munca (precum se știe, care îl înnobilează pe om). Așa, de pildă, munca neremunerată se răsplătește mai generos decît cea remunerată, iar cea de noapte, mai solicitantă, mai bine decît cea de zi. Totul OK. Care sînt ofertele și cum se fac pontajele, asta-i altă poveste. Pentru învățătură, se bonifică cu 30 de zile absolvirea unui an de studii în învățămîntul general obligatoriu (de ce nu și liceal, postliceal sau universitar, nu știu) și cu 20 absolvirea unui curs de calificare ori recalificare profesională. Cum ar fi să arate astfel de cursuri și de către cine ar fi să fie gestionate și certificate, iarăși nu stă scris. Sau, poate, stă scris în altă parte – pentru că, altminteri, mi-e teamă că se va deschide o nouă piață frenetică de scurtare a sentințelor, cu legea în mînă, îndată după suspendarea eliberării prin savantlîc.

În final, apare și multdisputatul punct f) care, se vede de la o poștă, sare complet din paradigmă: „În cazul elaborării de lucrări științifice publicate sau invenții și inovații brevetate, se consideră 30 de zile executate, pentru fiecare lucrare științifică sau invenție și inovație brevetate". Mai e vorba aici despre muncă? Sau despre învățătură, despre „autoformare", cum se spune în jargon didactic? Dacă e vorba despre cea dintîi, ar fi firesc să fie acceptate în egală măsură și alte tipuri de activitate intelectuală și de creație cu relevanță în spațiul public, precum scrierea de romane, de publicistică, eseistică, versuri, scenarii de film, elaborarea de planuri arhitectonice, de compoziții muzicale, pictură, modelaj, artă dramatică, calcule contabile, redactarea de regulamente sau alte documente interne pentru varii instituții și cîte altele. Dacă e vorba despre autoformare, ar trebui contabilizate cărțile și publicațiile consultate la biblioteca închisorii (obligatorie în dotare, potrivit legii!).

O altă asimetrie dă imediat de gîndit. În vreme ce la celelalte subpuncte se avea în vedere doar activitatea prestată – eventual, cu un randament calitativ minimal, „absolvirea" în cazul formelor de instruire –, aici apare brusc ca bază de calcul rezultatul muncii, și încă nu oricum: lucrările științifice trebuie să fie nu doar publicabile, chestiune mai greu de stabilit, ci chiar publicate! Ca și cum ai cere, la cursuri, ca ele să fie absolvite cu 10. Oricît am prețui știința în lumea contemporană, lipsa de noimă a acestui „paragraf special" în ansamblul legii e strigătoare la cer.

Dacă luăm însă creionul și socotim, s-ar putea să-i zărim și noima. Pentru 30 de zile de libertate, ai de plătit în închisoare cu 120 de zile (960 de ore) de muncă remunerată sau 90 de zile (720 de ore) de muncă neremunerată. Sau să-ți petreci 60 de nopți muncind, nu dormind. Or, o carte, după cum s-a văzut, cu puțin ajutor invizibil, se poate încheia și în cîteva ore. Avizele și publicarea n-ar da nici ele prea multă bătaie de cap. Cu cîteva relații și-un pospai de bani, nu prea mulți, că viața în închisoare e scumpă, se rezolvă cît ai clipi. Cu așa prevederi legale, strecurate cu dedicație sau împinse cu inconștiență, sau și una, și alta, cum să nu înflorească o fremătătoare piață neagră, în care pică de-a valma și naivi, și potlogari?

Art. 96, lit. f) pune deținuții într-o dilemă: între știință și conștiință, ce ar fi de ales? Și – surpriză! – VIP-urile pușcăriilor românești n-au prea ezitat să facă alegerea. În vreme ce ceilalți, pălmașii lipsiți de educație și de avocați, fac, pesemne, ture de noapte.

O fi situația legală, dar e imorală. Și asta e firesc să enerveze opinia publică.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

„Discontinuitatea în management nu va rezolva problemele reale din teatre“

– interviu cu Ion CARAMITRU, director al TNB și președinte al UNITER –

Acum cîteva săptămîni, Ministerul Culturii a organizat o dezbatere despre un proiect pentru modificarea Ordonanței de Urgență a Guvernului 189/2008, privind managementul instituțiilor de cultură, care va putea fi asigurat și de alte persoane care sînt absolvente de studii superioare în alte domenii decît cele culturale. De ce v-ați opus?

Cred că la originea acestei „mici“ încercări de modificare au stat ambiția și veleitarismul unora care nu prea au ce face, nu se pricep, dar au ambiția să creadă că a sosit momentul să se ocupe ei de asemenea instituții. Ordonanța a fost o greșeală de tip amatoricesc vizavi de menirea unui minister de a interveni în coordonarea domeniului de care e răspunzător, o mișcare negîndită bine, nejustificată și, pe scurt, făcută pe genunchi, dar care ar putea amenința o structură de bune practici. Pe de altă parte, vorbim și despre graba suspectă cu care a fost adusă în dezbatere publică. Ordonanța a fost postată pe site-ul ministerului pe 31 decembrie 2015, iar pe 8 ianuarie s-a produs un simulacru de dezbatere, ca să poată fi trimisă la avizări pe 10 ianuarie, așa cum a anunțat domnul ministru Alexandrescu. Cine se uită pe vreun site între 31 decembrie și Sf. Ion, cînd toată lumea e în petreceri? În plus, în spatele acestui proiect nu a existat nici un fel de studiu aplicat asupra modului cum funcționează instituțiile culturale, o analiză cît de cît realistă a activității lor. Pe scurt, a fost doar ideea să plece unii și să vină alții.

Ce a urmat?

Am reacționat, după cum bine știți, iar ministerul a fost obligat să facă o dezbatere la cererea oficială venită din partea UNITER. La dezbaterea respectivă au fost reprezentanți ai tuturor instituțiilor interesate de această lege, teatre, muzee, operă, biblioteci, toate instituțiile care sînt sub același imperiu legislativ. Și toată lumea, la unison, a spus că această ordonanță nu își găsește locul, că nu e dezbătută cum trebuie și că a fost prost redactată. Din punct de vedere procedural, ordonanța avea și o lipsă notorie de obiectivitate, pentru că, de exemplu, dacă faci o ordonanță care privește și bibliotecile, trebuie să chemi la dezbateri și reprezentanți ai Ministerului Educației, avînd în vedere că doar Biblioteca Națională este în subordinea Ministerului Culturii, celelalte, bibliotecile școlare, universitare, toate aparțin de Ministerul Educației. Or, ei nu fuseseră chemați la dezbateri și nici Ministerul Educației nu fusese chemat să își dea avizul. Deci nici procedural nu stătea bine.

Care au fost mizele acestei ordonanțe?

Veleitarismul. Ambiția de a dărîma ceva, fără să propui nimic concret în loc. Dacă prima formă a acestei ordonanțe ar fi rămas în picioare, ordonanță în care se spunea că inclusiv managerii care au fost apreciați la evaluările finale cu note de 9 și peste 9 (evaluare în baza cărora ei își pot prelungi, conform legii, mandatul), trebuiau să plece sau să se supună la un concurs alături de alții care vin din afara sistemului, cu cunoștințe din alte domenii de activitate, am fi trăit un coșmar. În cazul unui asemenea concurs, nu există, de fapt, nici un fel de cîntar de valori reale. Pentru că, pe de o parte, managerul competent și evaluat pozitiv a dovedit că este capabil să conducă instituția, cu dovezi materiale clare, iar pe de alta, apare un concurent care promite teoretic că își va dovedi valoarea în viitor. Or, teoria și practica sînt două lucruri care, în cazul nostru, trebuie să funcționeze împreună.

Sînteți acuzat, printre altele, că vă opuneți reformei...

Este o acuză nefondată. Sînt printre cei care își doresc reforma, dar o reformă consistentă și solidă. Uitați-vă la atacurile din ultima vreme: nimeni dintre cei care s-au arătat furioși că se cere totuși păstrarea unei discipline legislative nu a făcut o analiză asupra modului cum funcționează TNB, de exemplu. Nici unul. Totul se bazează pe o atitudine militantă de tipul: să plece cei vechi și să vină cei noi. Indiferent de competență.

De altfel, m-am oferit să ajut la conceperea unei reforme, mă pricep, am experiență, știu despre ce este vorba și unde trebuie lucrat. Una dintre problemele existente în domeniul nostru este că administrarea lui a rămas absolut aceeași ca în vremea comunistă, nu s-a schimbat mai nimic. Instituțiile noastre sînt organizate pe sistemul bugetar comun, ca și fabricile sau instituțiile productive în care funcționează criteriul vechimii, grila de salarizare, sistemul de plată pornind de la debutant, care are un salariu de șapte-opt sute de lei, maximum, pînă la categoria 1A, care se poate obține după cel puțin 12 ani vechime. Întrebarea, mai mult sau mai puțin retorică, e că, dacă cumva Pavarotti s-ar fi născut român, ar avea 23 de ani și ar fi angajat la Opera Română, l-am putea ține într-un post în care l-am plăti la început doar cu 800 de lei?! În artă nu se poate aprecia munca cu aceleași măsuri și greutăți ca în producția materială. Al doilea aspect, poate și mai important, este cel educațional. Aplicarea principiilor de la Bologna în învățămîntul artistic l-a dus aproape la pieire. Sistemul doctoratelor în artă este o prostie. Cînd ministrul Marga a introdus acest sistem, eram colegi în Guvern și am reacționat furios împotriva acestui lucru. În cercetare sau în știință, doctoratul este foarte important, dar în artă, doctoratul marelui artist este însăși opera sa. Ciulei, Penciulescu, Șerban au fost și sînt profesori universitari plini la prestigioase universități americane și suedeze și nu le-a pretins nimeni doctorat. Prestigiul lor artistic a fost de ajuns.

Să vorbim și despre școlile de teatru. Din cauza unui învățămînt superior artistic extins în toată țara, avem la ora asta vreo patru mii de tineri actori care sînt șomeri, care nu sînt angajați, care n-au unde juca. Ei își spun, la modul romantic, independenți, dar a fi independent în artă înseamnă a nu vrea să ai de-a face cu instituția publică, să vrei să existi într-o zonă unde să nu depinzi artistic sau financiar de o instituție publică. Dar cîtă vreme vii la concursurile de angajări în teatre și la audiții, ce fel de independent mai ești? Aici vorbim despre e o realitate crudă și tristă. Este imposibil ca acești patru mii de oameni, absolvenți ai unor școli de teatru, să aibă toți de lucru. Și, de asemenea, la fel de imposibil e să poți afla care dintre ei sînt cei mai buni. Nu ai cum, nu îi poți vedea pe toți. Tocmai din cauza asta am înființat programul 9G, un program care se adresează tinerilor creatori de teatru. Dacă în Teatrul Național avem 70 de angajați actori, avem și 230 de colaboratori tineri. Repet însă: discontinuitatea în management nu va rezolva problemele reale ale acestui domeniu.

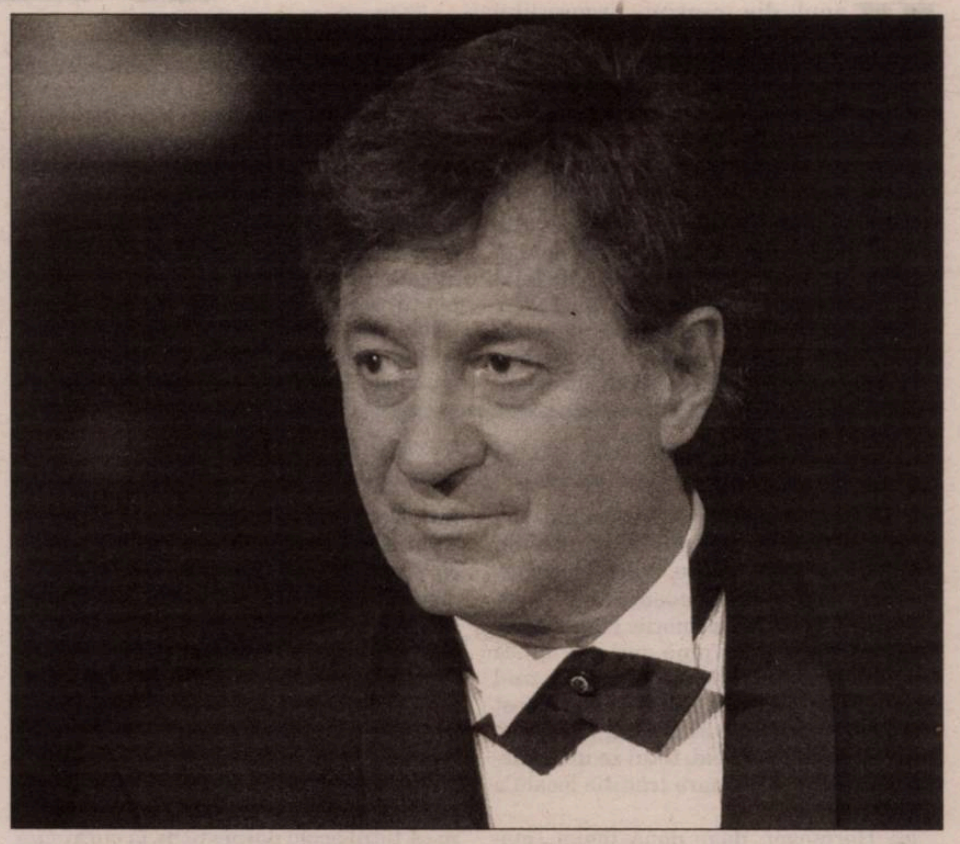

Ce înseamnă, pînă la urmă, să fii un bun manager de teatru?

Un manager trebuie să aibă nervii tari, cunoștințe solide de specialitate și autoritate profesională. Dacă e bun om de teatru, atunci are autoritate. Dacă nu, va fi ești de meserie, n-ai nici un drept! Dacă n-ai autoritate profesională, nu poți duce un teatru în spinare, să-l conduci cum trebuie. Un manager de teatru trebuie să fie obligatoriu om de profesiune. Teatrul e frumos cînd îl vezi în seara de spectacol. În culise, lucrurile nu sînt atît de simple. E o lume mică și extrem de sîngeroasă.

Vedem peste tot în lume: nu numai că teatrele de renume sînt conduse de oameni din domeniu, dar aceștia sînt și cei ce întrețin o viziune, un program estetic. Au cunoștințe deosebite în materie, știu să alcătuiască un repertoriu, să își formeze trupa, să aducă regizori care să fie compatibili cu actorii, să-și propună ambiții din ce în ce mai mari. Apropo de managerii marilor teatre din România, putem vorbi despre Sturdza Bulandra, Liviu Ciulei, Radu Penciulescu, Vlad Mugur, Sică Alexandrescu, dar și de mulți dintre cei de azi. Iar în străinătate, de Peter Brook, la Bouffes du Nord, Oleg Tabakov la Mhat, Lev Dodin la Maly, Luc Bondy la Odéon, la Paris. Și cine sînt directorii care s-au succedat la Naționalul din Londra? Laurence Olivier, Trevor Nunn, Richard Eyre, Nicolas Hytner. Toate aceste exemple stau la baza argumentației că managerii trebuie să fie și animatori, și cunoscători reali al fenomenului și ai instituției. Cine crede că direcțiunea unui teatru e o dulce sinecură se înșeală amarnic.

În ceea ce mă privește, cred că mi-am făcut datoria. Am construit cu pași mici, dar autentici. Începînd cu repertoriul, unde am deschis ușile regizorilor de renume din afară și din țară, am creat la TNB o piață deschisă, competitivă, pentru regizori și actori tineri, iar pentru doritorii de cifre, indicatorii realizărilor Teatrului Național din 2005 pînă în 2016 arată o evoluție categorică. La sfîrșitul anului 2014, evaluarea mea a fost una maximă. La număr de spectacole, în 2014, TNB a avut 559 de spectacole, în 2015 – 680. A făcut 121 de spectacole în plus. Număr de spectatori: în 2014, am avut 96.550, în 2015 – 127.200, cu peste 30.000 mai mult. Veniturile din vînzarea biletelor și programelor: 4.174.000 în 2014 și 5.480.000 în 2015. O depășire de 32%. Veniturile din închirieri au crescut cu 132%, iar la sponsorizări (căci nimeni nu vine să sponsorizeze o instituție dacă nu a devenit atractivă, ca să-și lege numele de un brand, cum a devenit la ora asta TNB-ul!), am avut venituri cu 625% mai mari în 2015 față de 2014.

Lumea se bate pentru bilete aici. Ca să nu mai spun de renovarea Teatrului Național. Construcția, așa cum arată acum, nici nu a fost menționată ca fiind realizarea unui management. A trebuit să trec acest proiect, în plină criză economică națională și mondială, prin patru guverne, care fiecare a vrut să oprească investiția pentru că era prea mare, de 70 și ceva de milioane de euro. Am putut să-i conving pe toți că trebuie continuat șantierul. Toate lucrurile acestea se leagă și nu se fac peste noapte, ci atent și în suită.

Iar asta nu poți face decît dacă ești dedicat și crezi în ceea ce faci. Un bun manager trebuie să stea de dimineață pînă seara în instituția de care are grijă, să fie atent și la becurile care trebuie stinse ca să nu se consume prea mult, dar mai ales la sănătatea actorilor și la destinul lor artistic. Toate lucrurile astea țin și de un sentiment acut de familie artistică, de o ierarhie care trebuie respectată, dar mai ales de responsabilități. N-am cerut nimănui să mă iubească, ci să își respecte meseria.

„Teoria și practica sînt două lucruri care, în cazul nostru, trebuie să funcționeze împreună.“

a consemnat Stela GIURGEANU

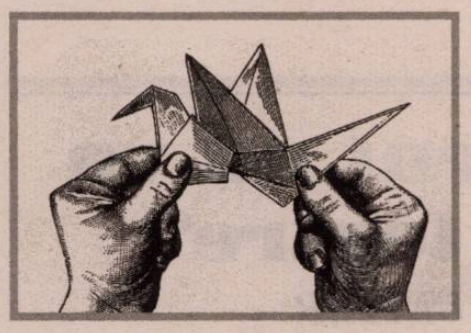

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Cum să scapi de manele

Hanul din centrul tîrgușorului Hermagor îl are pictat pe fațadă pe împăratul Franz Joseph. Povestea spune că, în 1856, luminatul Kaiser chiar a tras la acest han, timp de vreo oră și jumătate, în drumul lui spre fortul Klagen (Klagenfurt), probabil cît să-și tragă sufletul și să-și schimbe caii. Peste tot în Austria, în Germania și prin alte țări civilizate, observăm cum casele, hotelurile sau cîrciumile au povești de felul ăsta. Împărați, muzicieni, savanți, filozofi sau scriitori sînt păstrați în memoria comunității, prin asemenea istorioare și plăci comemorative. Beethoven, de exemplu, a locuit în nu știu cîte locuri din Viena și a băut în și mai multe. La noi, din păcate, mai toate casele, adică blocurile, au fost „făcute" de Ceaușescu și nu pot avea nici un fel de memorie. Chiar și celebra cîrciumă unde pînă mai ieri mînca fostul nostru președinte (chiar dacă nu-l chema Franz Joseph), Golden Blitz, a fost demolată între timp și nu mai e aceeași. Totul se schimbă rapid, totul se uită imediat, într-un fel de mare tradiție locală a spontaneității.

Austria de azi funcționează la fel de bine.

La Hermagor, doar două femei (mamă și fiică) țin întreaga pensiune, muncind de dimineața pînă seara, făcînd toate cele necesare, de la bucătărie, bar și recepție pînă la întreținerea zilnică a celor peste 20 de camere, cu băi cu tot. Uneori, le ajută și un bărbat, care se ocupă în special de aprovizionare. Cinstesc memoria (vizitei) împăratului prin hărnicie și curățenie. Kaiser-ul supraveghează și el, cu ochi de vultur, toate locurile importante ale hanului, din nenumăratele tablouri în care șade comod, cu uniforma lui albastră plină de decorații. Pare că vede orice fir de praf rămas nesters de pe mobile. În hol, privirea îi e mai blîndă, în sala de mese însă, probabil că noi, românii, vorbeam cam tare, fiindcă monarhul chel și cu barbă ne-a privit de fiecare dată cam chiorîș pe sub sprîncenele lui stufoase. Eram niște supuși mai îndepărtați. Dacă stăm să ne gîndim mai bine, el chiar a fost împăratul unora dintre bunicii noștri. În sala de mese e ajutat și de privirea aruncată peste umăr de împărăteasa Sissi.

Culmea e că, ajungînd acasă la București, aveam să-i vedem pe amîndoi (cum le potrivește cineva pe toate, pe lumea asta) la televizor, în filmul cu Romy Schneider.

Austria de azi, chiar dacă nu mai e imperiu, funcționează la fel de bine. Și pare că totul acolo pornește de la curățenie. Totul e bec, cum s-ar zice, iar prima lovitură pe care o primești cînd ajungi la Otopeni e praful și mizeria de pe mașini. Mă rog, aici se zice că e și din pricina naturii păcătoase, prăfoase, a Bucureștiului. Mă tem să nu fie și natura noastră potrivit căreia, pînă la urmă, de toate se alege numai praful.

Tot legat de natură, nu pot uita brazii care au început dintr-odată să se scuture unul după altul de zăpadă, foșnind ușor, în timp ce întreaga pădure se acoperea cu o perdea de puf alb. Nu-l pot uita nici pe omul paralizat de la brîu în jos care schia într-un fel de scaun cu un schi sub el și cu bețe ajutătoare terminate cu scurte tălpici. Părea a se bucura de schiat asemeni tuturor celor din jur. Au mai fost și copiii de școală care, după ce și-au terminat antrenamentul chinuitor, au aruncat schiurile cît colo și, cu mare veselie, au început să rostogolească zăpada pentru a face un mare om. Sau fetele „rele" care fumau la marginea pîrtiei.

Dar cînd s-a oprit telegondola deasupra prăpastiilor (pe cel mai lung traseu de transport pe cablu din Austria) și ne-au anunțat prin megafon că e o defecțiune pe care încearcă s-o remedieze cît mai repede și că următoarea comunicare va fi peste *fünfzehn Minuten?* Ne-am întrebat dacă avem destulă dextroză prin buzunare pentru a putea trece noaptea acolo, în ger. Atunci, nu mai semăna cu Austria. Unde era Kaiser-ul, să vadă? Dar de lipsa utilajelor de bătătorit pîrtiile din Nassfeld o fi avut cunoștință? Că după ninsoare toate arătau ca în Predealul de pe vremea lui nea Nicu: pline de movile selenare. Apropo, e și motivul pentru care nu recomand sub nici o formă stațiunea schiorilor din România care sînt învățați cu servicii bune din partea austriecilor. Dar dacă treceți prin localitatea Hermagor, nu uitați de hanul din centru... în ciuda unei impresii de vetust și a privirii severe a Kaiser-ului.

Ca să nu mai zic de Jokl's Hütte, o cabănuță din zona Nassfeld, unde ne-am uscat mănușile la flacăra șemineului cu lemne, am comandat supă de usturoi cu crutoane, șnițel vienez și ștrudel de mere cu sos de vanilie, am ascultat ABBA și am privit cum ningea afară.

ready made

„Conferința are un titlu sunătoriu: iea ie asemănată unei magazii cu firma «Haine pentru urieși» dar avînd haine numai pentru copii de doi ani. Intri în iea atras de frumusețea firmei:

– Dar, bine, d-le acestea sînt haine de uriaș?

– Dacă nu vă plac, ieată mai anin ici di'nnapoi o bucățică de postav roș: roșul ie la modă.

– Și cu asta-mi dai haine de uriaș?

– Atunci, poftim, ieată mai lungesc mînica stîngă cu o bucățică de materie Eiffel: vine direct de la școala din Paris, mai cos un bumb nemțesc à la Stricker, fac un buzunariu à la Italianul Herzen, iear gulerul va fi à la marele istoric, critic, psiholog francez Taine!

Indignat vei ieși, dar a doua zi negustoriul și iel indignat de prostiea oamenilor, va coborî firma, o va da'n editura fraților Șaraga și a treia zi vei ceti pe firma magaziei: «Haine pentru urieși mari»!"

D.A. Teodoru, „Psihologiea literară și Dl Ed. Gruber", în *Contemporanul,* An. VII, Martie și Aprilie 1890

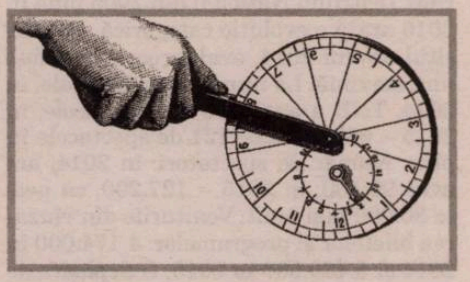

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Profiterolul geomagnetic

Mare ghinion cînd am văzut filmul lui Kubrick *2001: A Space Odyssey* (1968). Una din scene cuprinde un neașteptat pasaj arheologic care a început în mod absurd să mă preocupe atît de tare, încît n-am mai putut să mă concentrez la film. Echivalentul unei pietricele în bocancul minții. Iată despre ce e vorba. Astronauții lui Kubrick cercetează un artefact găsit îngropat pe Lună, un gigantic monolit negru. Pînă aici, totul e normal... Identificarea acestuia se datorează, ni se spune, unei anomalii magnetice. Unul din astronauți e arătat ținînd în mînă ceva ce într-adevăr aduce cu hărțile geomagnetice folosite frecvent de arheologi. Tot mai des (ar trebui întotdeauna), înainte de săpătura propriu-zisă se investighează subsolul prin metode geofizice bazate pe rezistivitate electrică, *ground-penetrating radar* (GPR) și altele. Cînd săpam în Milet am avut ocazia să mă conving pe teren de eficiența cercetărilor geomagnetice. Zidurile pe care le descoperisem într-un lung sondaj puteau fi înțelese, chiar fără alte săpături, ca parte dintr-o bazilică, așa cum se vedea din contururile fantomatice ale navelor și absidei pe harta respectivă. Cărămizile din ziduri, fiind arse, erau mult mai magnetice decît solul din jur. Bun, în continuare totul în regulă.

Data viitoare cînd săpați după monoliți pe Lună, v-aș ruga, maximă atenție!

Apoi astronautul respectiv începe să explice că, după descoperirea monolitului, au început să-l investigheze arheologic, săpînd în jurul lui: *„We excavated it out on all sides"*. Aici, ca să zic așa, mi s-a rupt filmul (fișt, fișt, fișt). Din două motive. În primul rînd, de bucurie: ideea unei săpături pe Lună pentru a cerceta ceva pentru care nu ai nici o analogie, nici o jurisprudență, este o excelentă metaforă pentru obligația arheologului de a depăși epistemologia în care nu observi decît lucruri a căror relevanță o poți concepe, în care așadar nu poți găsi decît ceea ce cauți. (În literatura despre raționamentul științific e celebru exemplul lui Faraday, care a descoperit inducția electromagnetică doar pentru că era convins că există, adică ignorînd rezultatele obținute în aproape o sută din experimentele conduse chiar de el însuși, care spuneau că nici vorbă de așa ceva. Teologie curată!) În general, întrebarea ar fi: cît de bine se vor comporta mecanismele noastre de interpretare în fața unui caz absolut insolit, dat fiind că ele sînt calibrate firesc într-un anumit habitus și tind să fie selectate pentru funcționare optimă în situații medii? Cît vom pierde din înțelesul și miezul cazului excepțional? Prin forța lucrurilor, și în arheologie e foarte multă rutină. Numai pentru cei care văd Atlantida peste tot munca asta e o distracție continuă. Dar inacceptabil e să ajungi să nu mai poți înțelege decît rutina.

În al doilea rînd, de supărare: a săpa în jurul monolitului este, arheologic, o abordare cum nu se poate mai proastă. (Uitîndu-mă la film, îmi dădeam seama că eram ridicol criticînd competența arheologică a unui scenariu SF de Arthur C. Clarke – iar asta mă împiedica și mai tare să mă concentrez!) De ce așa de proastă? Pentru că, degajînd complet o structură verticală, nu se cîștigă decît un lucru: poți să arunci o privire de jur-împrejurul ei, și-atît. Dar orice posibilitate de a o data sau de a-i înțelege relația cu alte structuri din jur a dispărut pentru totdeauna, pentru că aceste lucruri depindeau de relația, ilustrată în contactul fizic, dintre ea și straturile de cultură adiacente. Nu sînt rare momentele în arheologie cînd nu-ți dai seama unde se termină fundația și unde începe elevația unui zid care azi e complet îngropat. Între alte indicii se află tocmai acest raționament: fundația zidului taie vizibil prin straturile preexistente, în vreme ce straturile depuse ulterior sînt, normal, în contact direct cu pietrele elevației. Și uite-așa mă enervam eu gîndindu-mă la monolitul lui Kubrick, bine săpat de jur-împrejur ca să nu mai știm cine l-a parcat acolo și de ce. Dar m-am lungit. Cert e că, la apariția oricărei descoperiri promițătoare, graba de a cerceta e primejdioasă. În folclorul profesional se consemnează obligația arheologului de a se așeza să fumeze o țigară îndată după ce apar semnele unei asemenea descoperiri. Presupun că și asta se va interzice acum printr-o ordonanță de urgență. E musai să reziști impulsului de a scoate cît mai repede obiectul respectiv din pămînt; trebuie să-ți închipui că se anunță o serie de descoperiri conexe, pe care va trebui să le înțelegi (și să le fotografiezi) laolaltă. Dacă în loc de un singur bloc negru, înfipt cu delicatețe în suprafața selenară ca pișcotul în profiterol, sînt de fapt mai multe?

Dar destul cu cinema-ul pentru azi. Aș putea să mai spun că acest foarte scurt pasaj arheologic din filmul clasic al lui Kubrick se încheie cu reflecția astronautului cum că monolitul nu pare să fi fost îngropat prin procese de „eroziune naturală". Cum să fie, dacă pe Lună nu există apă și aer?! În fine.

Data viitoare cînd săpați după monoliți pe Lună, v-aș ruga, maximă atenție!

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

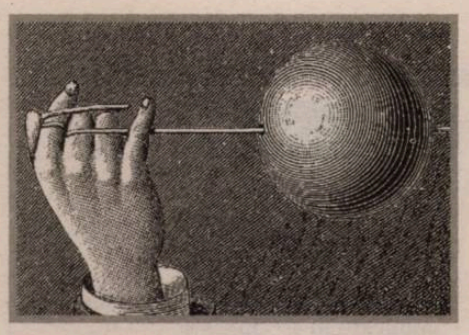

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Viitorul virtual

– și praful din ochi –

Stuttgart 21 e unul dintre cele mai importante proiecte de urbanism și infrastructură ale Germaniei post-'89. Obiectivul: revitalizarea centrului orașului prin construirea unei gări subterane și înlocuirea vechilor șine și a gării centrale vechi cu noi cartiere de business, zone industriale, spații de agrement și imobile comunitare. În plus, prin construirea acestei gări subterane de trecere, orașul va intra într-un circuit feroviar rapid care îl va lega de estul Europei. Beneficiile calculate de autorități sînt importante, dar și costurile sînt pe măsură. Chiar dacă principalul partener, Deutsche Bahn, contribuie cu fonduri substanțiale la costurile lucrărilor. Încă de cînd a demarat, proiectul s-a lovit de numeroase obstacole și, mai ales, de o opoziție constantă și uneori agresivă din partea locuitorilor. Votul în favoarea proiectului de infrastructură a arătat cît de ciudată e această scenă a protestelor: violențe stradale, oameni înlănțuiți demonstrativ în jurul gării, baricade și mii de manifeste, pe de o parte, dar o majoritate consistentă „pentru" la referendum. Consensul e doar aparent.

Șantierul e atît de evoluat încît nimeni și nimic – nici măcar ajustările bugetare – nu-l mai poate opri.

Partidul Verzilor (ecologiști), care a ajuns la putere la nivel local, a militat mereu împotriva gării subterane. A fost constrîns de împrejurări să continue un proiect pe care nu și l-a dorit niciodată alături de partenerii SPD (social-democrați) care l-au susținut. În campania electorală locală, gara subterană e un nonsubiect. Șantierul e atît de evoluat încît nimeni și nimic – nici măcar ajustările bugetare – nu-l mai poate opri. Nici măcar ecologiștii cei mai radicali nu-și pot asuma să promită propriului electorat că vor opri lucrările. Deși ar avea la îndemînă studii care arată că beneficiile proiectului nu sînt atît de certe și că, oricum, estimările financiare sînt eronate. De pildă, Ministerul Federal al Transportului a făcut un studiu din care reiese că, pentru traficul intens de la orele de vîrf ale dimineții, gara subterană va avea un randament mult mai mic decît gara terminală existentă. Cît privește costurile, acestea au fost evaluate inițial la 6,5 miliarde de euro. Acum se vorbește deja despre 9 miliarde sau chiar mai mult.

Pe de altă parte, nici contracandidații Verzilor și ai social-democraților nu insistă asupra beneficiilor aduse de modernizarea gării, căci nu vor să-i stîrnească pe eventualii contestatari. Așa că liderii partidelor preferă să tacă asupra celui mai mare proiect de infrastructură din Germania.

Dincolo de toate, locuitorii suportă, deja de cîțiva ani, tot deranjul lucrărilor. Un șantier de această dimensiune în oraș nu e de colo: trafic deviat, priveliștea macabră a ruinelor gării vechi – pe vremuri, o clădire-reper –, tranșeele adînci și încă neacoperite pe unde, odată, cine știe cînd, va circula trenul, clădirile în curs de a fi construite. În plus, întîrzierile constante ale trenurilor creează un disconfort major în această țară cu mobilitate mare a forței de muncă.

Mai e, apoi, și o altă sursă a suspiciunii: oamenilor le e teamă de marile investiții, de marile proiecte. Pentru că adesea nu se mai sfîrșesc. Un caz de răsunet (aproape) mondial e cel al Aeroportului Internațional Berlin-Brandenburg, care a depășit de cîteva ori previziunile bugetare și termenul de finalizare.

Deocamdată, gara subterană din Stuttgart pare un plan futurist. Obiectivul pare la fel de îndepărtat ca acum vreo douăzeci de ani, cînd au apărut primele schițe pe hîrtie. Acolo unde va fi gara au fost amplasate panouri și dispozitive de realitate virtuală. Oamenii pot să vadă, cu ajutorul unor ochelari speciali și al unor programe, cum va arăta gara viitorului. Iar viitorul virtual arată luminos: peroane largi, trenuri de mare viteză, automatizări etc. Exact ca acum douăzeci de ani, cînd arhitecții și urbaniștii au început să-l creioneze. Dacă îți dai jos ochelarii de realitate virtuală, vezi realitatea dureroasă: o groapă mare, ziduri dărîmate, mașini de construcție și mult praf.

Premiile mass-media ale Ambasadei Germaniei

– București, 2016 –

Ambasada Germaniei la București va acorda în anul 2016 două premii pentru mass-media, intitulate „O privire asupra Germaniei" și „Istoria și prezentul minorității germane din România".

Prin intermediul celor două premii pentru mass-media vor fi distinse creații publicistice remarcabile din presa românească – fie din cotidiane, săptămînale, în mass-media regională și supraregională, în presa scrisă, online sau la radio și televiziune – care contribuie la o cunoaștere aprofundată a Republicii Federale Germania (premiul „O privire asupra Germaniei") respectiv a minorității germane din România (premiul „Istoria și prezentul minorității germane din România").

Sînt eligibili jurnaliștii profesioniști (liber-profesioniști sau angajați), cu domiciliul principal în România. Fiecare autor poate participa cu cîte un articol sau o emisiune la fiecare dintre cele două premii pentru mass-media. Sînt excluse contribuții cu conținut explicit publicitar.

Lucrările participante trebuie să fi fost publicate/difuzate în intervalul 01.04.2015 – 31.03.2016 și pot fi trimise în format electronic la pr-11@buka.auswaertiges-amt.de, cu subiectul: Premiul pentru mass-media 2016. Data limită de participare: 03.04.2016. Lucrările participante la concurs vor fi trimise în format PDF.

Premiile constau în bani, fiecare a cîte 500 de euro. În plus, cîștigătorului premiului „O privire asupra Germaniei" i se acordă și o călătorie de trei zile în Germania (biletul de avion și două nopți de cazare) iar cîștigătorului premiului „Istoria și prezentul minorității germane din România" un sejur de trei zile (cheltuieli de transport și două nopți de cazare) într-un loc semnificativ pentru minoritatea germană din România.

Pentru întrebări vă puteți adresa Secției de presă și relații publice din cadrul Ambasadei Republicii Federale Germania la București (e-mail: pr-11@buka.auswaertiges-amt.de, Tel.: 021 - 202 98 31).

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

La „Doi tătici"

S-a întîmplat, cui nu i s-a întîmplat? Am plecat de acasă, de lîngă frigider, la drum lung, fără să mănînc. Și-o foame mi s-a așternut în trup, precum lovesc iubiții la portița din dos a grădinii fecioarelor.

Cum nu știi cum o fac? Păi, să-ți explic. Fac eu pas și stomacul are memorie. Mă opresc la „Doi tătici", o rulotă doar de taximetriști știută. Pe Traian, colț cu Matei Basarab.

Poftesc la un șnițel cu varză nouă. Dar înăuntru, nu-i. Caut pe listă. Am timp, în fața mea stau două namile. Belesc ochii și-mi doresc de toate! Un limpede sfîrîit îmi animă sufletul. Suflete, ce ești tu, de plutești, dacă nu o fleică? Și uite-mă de nedezlipit de tejghea.

Cer una cu mintea, îmi iese altceva pe buze. Vreau cîrnat cu varză și maioneză într-o chiflă. Dar nu mă aude nimeni. Culmea, nu cu mine vorbise Tătucu' de la grătar. Se întoarce, iar zic. Tătucu' tace. E Tătucu' meu? Nu e!

Muzica era la maximum și nu mă auzea, și cînd chipul își întorcea spre mine, eu credeam că vrea să-i spun despre cîrnatul cu varză. Nici vorbă. De ce n-am plecat? Cînd ți-e foame, ești legat de Tătucu' tău ca de Dumnezeu, ca de ultima șansă. Ce, ție nu ți-e foame?

Muzica mă lovea în fălci. Eram singur în amărîta aia și nu mă vedea/auzea nimeni. Mă prind greu. Tătucu' gătea pentru altul și vorbea c u un celălalt pe telefonul fără fir. Mă privea, dar nu mă vedea. Cînd să spun a treia oară, hop – un om în fața mea. Salută, Tătucu' îl iubește, îi dă mîncarea și tuști, iar singur cu Tătucu'.

Acum Dumnezeu mă privește, mă vede. Zic. Tătucu' nu mă aude. Zic: dați radioul mai încet. Mă vede, nu-l aud eu. „Cîrnat, dați radioul mai încet!" Tătucu' era gata cu cîrnatul, dar pusese checiap. Îi zic: fără! Tătucu' lasă – asta e nobletea, de asta nu m-am lăsat dus –, lasă sandviciul făcut cu checiap și-mi face altul. Gestul ăla doar fecioarele îl fac.

M-a copleșit. Tu știi, tătucule cititor, cît de blînd mi-a fost cîrnatul cu varză nouă de la „Doi tătici"? Doar șapte lei. Intrasem prin portița din dos. Era grădina raiului, a fecioarelor, pardon, a cîrnaților.

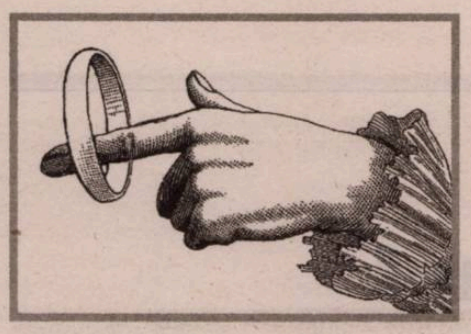

Selma IUSUF

legende **urbane**

Povestea brînzei

Mi s-au cerut și mie o grămadă de chestii pe stradă. Unele bizare, altele nu. În afară de bani, țigări și semnături pe liste dubioase, au fost momente în care mi s-a cerut sucul desfăcut din mînă, merdeneaua deja mușcată și pîinea cu salam. Pîinea cu salam mi-o ceruse un puști care stătea în fața magazinului. I le-am cumpărat și i le-am dat, copilul le-a desfăcut imediat și a început să mănînce, de mi s-a făcut îngrozitor de poftă.

În topul chestiilor altfel, însă, e un tip care mi-a cerut deunăzi nici mai mult, nici mai puțin decît să-i cumpăr niște brînză. Omul, pe care traiul prost îl făcuse să arate o vîrstă incertă – putea să aibă între 30 și 60 de ani –, stătea tot în fața unui supermarket. „Îmi luați și mie niște brînză, vă rog?“, l-am auzit pe cînd dădeam să intru în magazin. Ochii lui cenușii se uitau la mine cu speranță. Izo pîine, să aibă omul cu ce s-o mănînce. La una din case, i-am zis vînzătoarei să pună într-o pungă separată pîinea și brînza. „Nu cumva v-a cerut ăla de afară și dumneavoastră să-i luați brînză?“, mă întreabă femeia, în timp ce fosnea pungile ca să pună mîncarea în ele. „Că i-au mai luat niște oameni. Chiar și adineauri cineva“, zice vînzătoarea. Am căscat ochii mari la ea. „Ce naiba?“, îmi zic. E o conspirație a brînzei, ce să facă omul ăla de afară cu atîta brînză? „Păi, i-am luat“, zic tare, dacă mi-a cerut...“ Vînzătoarea schimbă priviri semiamuzate cu colegele ei peste casă. „I-a luat brînză...“, zice și arată cu policarul spre mine într-un fel pe care l-am simțit ușor ridiculizant. „Ceee??“, face, plină de nervi, colega ei. „Da' de ce i-ați luat, domnișoară? Că e apt de muncă, uitați-vă la el. Mie de ce nu-mi cumpără nimeni nimic, haa?“ Am

Vă jur că erau mai republicane decît Donald Trump.

bitor la omul ăsta era aerul că nu există. Dacă nu ar fi vorbit, m-aș fi putut uita prin el ca prin aer. Era perfect camuflat. Haine de culoarea trotuarului, părul la fel, ochi la fel, o prezență neprezentă – era înfricoșător de invizibil. Doar ciudata lui cerere îl proiectase foarte real în cortexul meu vizual. „Brînză?“, m-am gîndit. De ce tocmai brînză? Învîrteam întrebarea în cap în timp ce intrasem deja. I-am luat o bucată de brînză, dar și crezut că mă bate. Între timp, vînzătoarea de la casa unde eram descoperă că nu se poate citi codul de bare de pe pachetul ăla blestemat de brînză. În spate, lume. „Lăsați-l, că nu-l mai iau“, îi zic cu lașitate, ca să scap de presiunea celor din spate, dar și de privirile dezaprobatoare ale femeilor de la casă. Una dintre ele a ieșit chiar să-l gonească din fața magazinului pe tipul cu brînza și s-a întors roșie la față, fiindcă ăla o înjurase. „Auzi, norocitul, m-a înjurat de morți, și io nu suport să mă înjure cineva de morți“, zice femeia, sensibilă la onoarea morților așa cum alții sînt sensibili la onoarea mamelor lor. „Fir-ar el al dracului, cine l-o mai prinde pe aici prin față, că nu știu ce-i fac“, spumegă casierița, cu pieptul umflat războinic sub halat. Îmi iau cumpărăturile și ies. Atenția lumii se abătuse de la nemernica de mine, care-i cumpărase brînză unui parazit, și se învîrtea acum în jurul principiilor echității sociale și al nemuncii plătite.

Ce m-a impresionat în toată întîmplarea asta smucită a fost violența acelor femei. S-au purtat de parcă ăla le-a luat fix lor brînza gratis din buzunar și din magazin. În fond, nu era nici un capăt de țară. Omul a cerut, cîțiva – proști/neproști, nu aici e judecata – i-au dat. Alea s-au înecat de indignare de pe margine, vă jur că erau mai republicane decît Donald Trump; femeile nu doar că s-ar fi uitat în ochii copiilor de sirian și le-ar fi refuzat intrarea în țară, i-ar fi dat afară și cu un șut în fund, vă jur. Dar de ce? – m-am întrebat. În fond, cu salariile alea de mizerie și cu orele lucrate cu nemiluita, erau mult mai aproape de omul cu brînza decît de oricare alt client căruia îi scanau îndatoritoare alimente pe care nu puseseră niciodată gura. Ura pe brînza ieftină bate compasiunea, vă zic.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

...cum laudae / EL (II)

Lucrări semnate Nicolae Ceaușescu, publicate în străinătate:

Scritti Scelti (I-VI, 1971-1976, prezentări: Carlo Salinari, VII, 1977, VIII-IX, 1978-1979, prefețe Luigi Longo, vol. X, 1980, pref. Nicola Teti, Edizioni del Calendario, Milano, vol. XI-XII, 1982-1983, Editori Riuniti, Roma (it.); *Para onde vai a Roménia,* Editora Paralelo, Rio de Janeiro, 1971 (port.); *Romania taistelussa edistyksen, uhteistyön ja rauzan poulesta* (Tekstikokoelma), Kustannusoskeyhtö Otavan Iaakapaino, Helsinki, 1971(fin.); *Por una politica de paz y colaboración internacional,* Les Editions Nagel, Paris-Genève-Munich, ed. I 1971, ed. II 1973 (sp.); *Heiwa to kokusai kyooryoku no seisaku,* trad. și pref. Goichi Kusano, ed. I 1971, ed. II 1973, ed. III 1974, ed. IV 1975, Kobunsha, Tokyo (jap.); *El pensamiento de paz de una sociedad contemporánea,* introd. Guillermo Nolasco Juárez, Juárez Editor, Buenos Aires, 1972 (sp.); *Een keuze uit zijn politieke geschriften,* Paris-Manteau, Amsterdam-Brussel, 1972 (neerl.); *Normas y relaciones para la paz y cooperación mundial,* pref. prof., Julio Castro Franco, Editorial Eterna, Lima, 1973 (sp.); *Der rumänische Standpunkt. Thesen zur nationalen und internationalen Pòlitik,* pref. dr. Fritz Hodeige, Rombach Verlag, Freiburg im Breisgau, 1973 (germ.); *Sviluppo economico e democrazia socialista in Romania,* prezentare Ugo Pecchioli, Editori Riuniti, Roma, 1973 (it.); *Seçmeler Inceleme,* Habora Kitabevi, Istanbul, 1973 (tc.); [...]

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Cum procedăm? Ne comparăm cu alții? Sau, mai bine, nu?

Problemă – Allison Pineau e o excelentă handbalistă din Franța. Joacă în echipa națională a țării sale, în 2009 a fost desemnată cea mai bună handbalistă a lumii, iar acum echipa ei de club este HCM Baia Mare. După o perioadă foarte grea, după accidentări și nepotriviri la alte echipe din Europa, a ajuns la Baia Mare – după ce în 2012 a jucat și pentru Chimistul Rîmnicu Vîlcea – unde s-a adaptat repejor și a revenit la forma care o consacrase în anii trecuți. Nu demult, a jucat în deplasare, la Zalău, într-un meci cîștigat la zece goluri diferență, împotriva echipei din localitate. O parte a publicului zălăuan, niște spectatori iubitori de sport și de fairplay – oameni obișnuiți cu multiculturalismul, ardeleni molcomi și respectuoși, oameni așezați și plini de bunsimț – au găsit de cuviință să urle, cît i-au ținut plămînii, tot soiul de mizerii la adresa acestei jucătoare. Culoarea pielii unei sportive care i-a învins pe terenul de joc i-a făcut pe civilizații ardeleni de la Zalău să facă aidoma tuturor lighioanelor de pe lumea asta, s-o jignească crunt pe Allison Pineau și să-i adreseze cuvinte imposibil de reprodus aici.

Răspuns – „Hai, lasă-mă! Ce să vezi, domnule?! Vai, mi-e rău! S-a jignit aia?! Ce să-ți explic?! A venit în România și face pe nebuna, de parcă la ea, în Franța, e Raiu' pe pămînt. Hai, mă lași?! Păi, acolo e culmea intoleranței de pe continentu' ăsta! I-ai auzit p-ăia să zică ceva de minorități și alte alea? Nu, nene! Acolo sînt francezi și... gata! Nu stau la discuții. Nu fac ei școli în arăbește și figuri de-astea ca la noi, cu tot ce vrea mielu' tău pe ungurește. Dau ăia foc la cauciucuri, răstoarnă mașini, se bat cu poliția de le sar capacele, e război zilnic, vere! Acolo să vezi scandări și pumni, circ cît casa, nu ăia trei prostalăi de la Zalău, care s-au luat și ei de aia. Da' noi sîntem fraierii campingului, pe noi tre' să pice mereu măgăreața că, vezi Doamne, nu respectăm, nu facem, nu dregem... Ăia cîntă la noi în țară imnu' secuiesc, da' tot noi picăm prost, că nu sîntem toleranți. Așa că lasă-mă cu aia care-a venit ea p-aici să facă pe jignita...“

Problemă – MCV. În continuare, corupția din România e subiectul atenției colegilor noștri de Comunitate Europeană. S-au făcut progrese, sînt lăudate realizările cîtorva instituții ale statului, dar situația din România încă e o preocupare pentru partenerii noștri care ne țin sub o atentă observație.

Răspuns – „Bă, da' ia să-și observe ei mai bine toate alea ale lor! Cît mă mai ții, mă, nene, cu mizeriile astea? Că nu Schengen, că MCV, c-o fi și-o păți, că să mai vedem... Băăă! Acolo, la ei, corupția e mai mare ca aicea de o mie de ori! Păi, să vezi în Spania, nene, corupție! Nici nu visăm noi ceai acolo. Sau la italieni... Ca să nu mai zic de Grecia, frate, că mă apucă toate spumele! Da' ne vezi tot pe noi, mă, nene? De ce? Că sîntem noi mai fraieri? Și mai cu herpes? Și mai cu gumă-n păr? Cît o mai ținem așa? Păi... mereu o să găsească ceva. Ba că n-avem bască, ba că n-avem șireturi de-un fel, ba că nu ne-am tăiat unghiile. Deci, la ăia e corupție cît China, da' noi tre' să venim cu batista călcată, că sîntem fraierii continentului. Păi, nici așa, bă, vere! Că nu-mi convine! Bun, avem și noi d-ale noastre, cu leprele astea de la noi, da' nici nu se compară cu balaurii ăia de p-acolo. Și, la urmă, cine pică de prost? Noooi! Fraierii de la Românica, proștii satului, că n-au cauciucuri de iarnă, frățe! Păi, să nu-ți vină rău, nenică?“

Problemă – Analfabetismul din România ne propulsează, în sfîrșit, pe un prim loc într-un clasament european. Dar, imediat, speranța de viață ne aruncă în prăpastia ultimului loc. Abandonul școlar atinge cote îngrijorătoare. Recensămîntul din 2012 arată că 44,2% din români au un nivel foarte scăzut al educației. 250.000 de compatrioți nici măcar nu pot să se semneze, fiind nevoiți să folosească amprenta. Două studii de piață arată că 19% din români nu s-au spălat pe dinți niciodată.

Răspuns – „Nasol, nene! Da' cîți erau țigani din ăia pe care i-au întrebat? Aud? Aicea, încă se face școală! Nu ca la ăștia de-afară, cu toate fițele și tembelismele lor, că nimeni nu mai știe să scrie de mînă. Acuma, cică le dă tablete. Păi... scuzămă, frate! Acolo, la ăia, să vezi analfabetism! Habar n-au care e capitala României sau, mai rău, nu știu nici care e capitala la ei. Să vezi la americani cît de boi sînt! Păi, așa știu și eu. Vii aicea și întrebi niște țigani care e treaba, normal că îți faci o impresie despre țara asta. Că nu mai ai loc de ei. Toată lumea doar pe ei îi vede, că sînt peste tot. Sigur, dacă-l întrebi la statistică pe unu' d-ăsta cît se spală pe dinți, îți zice că pe el îl doare la banană, habar n-are, că el își pune dinți de aur, n-are treabă. Cine nu lasă copiii la școală? Cîțiva troglodiți d-ăia de la țară, și țiganii. Că ei sînt grosu'. Și trag greu la statistică, de zice dup-aia toată lumea că așa sînt românii. Păi, ia vinoncoa, bou' bălții, care vorbești așa de România! Să bagi și IT-u' de la noi la statistică, și olimpicii care vă fac mucii cravată pe la toate concursurile, și puștimea de la noi, care vă sparge pe la școlile voastre, și ce e bun p-aicea, nu doar țiganii...“

Se poate interpreta oricum. Chiar și că stăm, de fapt, foarte bine. Depinde de ce stare de spirit avem, cît de bine se mișcă chelnerul și cît am băut.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Marius VASILEANU

Un caz de parazitare

Poetul Sandu Tudor este astăzi unanim recunoscut drept fondator, în anii '40, al mișcării cultural-spirituale Rugul Aprins de la Mănăstirea Antim (București), fenomen unicat în creștinismul răsăritean și imensă șansă de revigorare a Bisericii Ortodoxe Române (BOR). Personalitate pe cît de dinamică, pe atît de interesantă și de puțin cunoscută a interbelicului românesc, și-a ales pseudonimul Sandu Tudor, numele său real fiind Alexandru Teodorescu (1896-1962). A intrat în monahism cu numele Agaton (1948) și a devenit apoi ieroschimonah, primind numele Daniil (1952), amintind astfel de admirația și evlavia pe care Sandu Tudor o avea pentru Cuviosul Daniil Sihastrul.

Din păcate, la peste o jumătate de veac de la moartea sa martirică în închisoarea de la Aiud (noiembrie, 1962), posteritatea poetului și jurnalistului Sandu Tudor, a ieroschimonahului Daniil nu beneficiază de editarea integrală a operei sale. Se cunosc cu certitudine edițiile de pînă astăzi ale scrierilor semnate cînd Sandu Tudor, cînd ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor ori ieroschimonahul Daniil de la Rarău – pe acest munte bucovinean fiind situat schitul, astăzi mănăstire, în care s-a nevoit înaintea arestării ultime (1958). În raport cu opera, volumele publicate pînă azi sînt puține și voi aminti aici doar editurile unde au apărut după 1989: Anastasia, Christiana, Eikon.

Dar viața tumultuoasă a operei Pr. Daniil Sandu Tudor are parte și de o posteritate neverosimilă. Căci dacă vei căuta astăzi (început de februarie, 2016) în catalogul unor onorabile biblioteci precum Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională etc., vei găsi cu stupoare alte cîteva titluri generate de motorul de căutare la numele „Sandu Tudor" – iar bibliotecarii arondează totul, pausal, poetului și jurnalistului, ieroschimonahului Daniil Sandu Tudor! (Avertizați, bibliotecarii de la BCU Iași și BCU Cluj au operat recent modificările necesare.)

Mai nou, și patronul Ed. Agaton a recunoscut că volumele respective nu-l au ca autor pe poetul Sandu Tudor.

Trebuie să precizez că acest pseudonim, Sandu Tudor, relativ banal, are un singur corespondent în lumea cultural-religioasă, într-o altă persoană care a și scris cîte ceva. Există un preot buzoian, cu zece ani mai tînăr, numit la botez Sandu, numele de familie fiind Tudor. Devenit preot creștin ortodox, buzoianul Sandu Tudor (1906-1979) a fost el însuși autorul unor articole. Din păcate, spre deosebire de poetul și jurnalistul bucureștean Sandu Tudor, care a polemizat constant și cu comuniștii, și cu legionarii, preotul Sandu Tudor din localitatea Mînzălești (Buzău) a publicat articole creștine în presa de extremă dreaptă (vezi revista *Sfarmă-piatră,* anii 1938-1941). Și acest Sandu Tudor a fost închis, dar reabilitat în justiție după 1989, conform informațiilor primite de la urmașii săi. Buzoianul a publicat doar articole, nu cărți, semnate de obicei „Pr. Sandu Tudor", dintre care cîteva sînt deja inventariate de bibliotecile românești, dar și acestea sînt atribuite uneori, eronat – chiar și în *Dicționarul general al literaturii române* (vezi vol. 6, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2007, p. 791-793)!! – tot poetului și jurnalistului Sandu Tudor! Voi reveni asupra subiectului.

Dar marea problemă abia începe, pentru că la căutarea numelui „Sandu Tudor" (mai exact: „Tudor, Sandu"), în cataloagele bibliotecilor sus-amintite apar și alte cîteva titluri precum: „Războiul creștinilor cu diavolii", „Smerenia și ascultarea", „Sfinții îngeri. Sfîntul înger păzitor" etc. etc.

În realitate, dacă bibliotecarii ar fi fost mai atenți, volumele respective sînt semnate Pr. *Daniel* (și nu Pr. Daniil) de la Rarău!! Diferența este evidentă; de altfel, motoarele de căutare ale bibliotecilor respective identifică și alți cîțiva autori cu prenumele „Daniil", după cum se pronunță și se scrie: *Cuviosul Daniil Sihastrul,* dar și *profetul veterotestamentar Daniel*. Așadar, bibliotecarii nu au făcut diferența între ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor și cel care semnează „Părintele Daniel de la Rarău".

Întrebare firească: cine este misteriosul autor? Răspunsul îl știe puțină lume, căci a fost ascuns cu bună știință: este un cleric care trăiește astăzi tot la Mănăstirea Rarău, numai că nu este preot, ci ierodiacon. Numele său real este Cleopa Paraschiv, nume cu care și semnează alte cîteva volume, dintre care, unul, de o calitate îndoielnică, dedicat tocmai vieții Pr. Ieroschimonah Daniil Sandu Tudor!...

De ce a ales Cleopa Paraschiv să publice pe parcursul a doar cîțiva ani la editura personală, înregistrată pe adresa familiei, în Vatra Dornei, numită Ed. Panaghia, apoi la Ed. Agaton (din Făgăraș), nu mai puțin de 15 – cincisprezece!! – titluri semnate cu pseudonimul „Părintele Daniel de la Rarău"? Nu este greu de bănuit, dată fiind notorietatea în creștere a fondatorului mișcării Rugul Aprins: pentru că se vinde! A se vedea și binecunoscutul caz al Pr. Arsenie Boca, parazitat în același mod de nenumărate edituri de mîna a treia...

Cine va răsfoi cu atenție volumele semnate „Părintele Daniel de la Rarău" va observa că nu puteau fi scrise nicidecum de poetul Sandu Tudor, om cu o respectabilă cultură. Cele 15 cărți sînt semidocte, niște alcătuiri ieftine, preluate din varii scrieri creștine, și, susțin cei care au avut curiozitatea să le studieze mai atent, ar fi pline de pagini plagiate (personal, nu am avut această răbdare). Stilistic, sînt total diferite de scriitura binecunoscută celor cîțiva cercetători care s-au ocupat cu acribie de viața și de opera Pr. Daniil Sandu Tudor. În plus, volumele semnate „Părintele Daniel de la Rarău" conțin adesea și date concrete referitoare la zilele noastre, de început de veac XXI, astfel încît nu încape nici o îndoială în privința autorului care ne este contemporan...

Un fenomen viu de ordin spiritual, în pofida încercărilor acestei lumi.

Într-o discuție personală, deloc agreabilă, cu ierodiaconul Cleopa Paraschiv, pus în fața evidenței, acesta a recunoscut, cu martori, că este autorul volumelor semnate „Părintele Daniel de la Rarău". Mai nou, și patronul Ed. Agaton a recunoscut că volumele respective nu-l au ca autor pe poetul Sandu Tudor și a adăugat cu o stranie nonșalanță, într-un mesaj pe care mi l-a trimis pe e-mail, cu referire la Cleopa Paraschiv: „În ultimul timp am observat la el un apetit mai mare, nu atît pentru mărire, cît pentru bani (...)". Ipocriziile malpraxisului editorial nu au limite...

Deocamdată, răul a fost făcut, chiar dacă abia acum (început de 2016), la insistențele subsemnatului, Editura Agaton a catadicsit să posteze o atenționare pe site care să spulbere confuzia și înșelăciunea abil întreținute timp de cîțiva ani.

Cuvîntul *înșelăciune* este, din păcate, cel exact. Căci dacă veți întreba aleatoriu librarii din țară care au în vînzare volumele incriminate, veți avea surpriza să constatați că au căzut în capcană, bună parte din cei cu care am vorbit personal cred că autorul celor 15 titluri ar fi chiar poetul și jurnalistul Sandu Tudor, Pr. Daniil, fondatorul Rugului Aprins!

Ce este de făcut? Întîi, sper ca Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților să-l mai domolească pe acest Cleopa Paraschiv de la Mănăstirea Rarău. Le va fi de ajutor și informația că nu este singurul pseudonim folosit de acesta, căci a mai „scris", a mai publicat multe alte titluri, folosind aceleași „tehnici"!...

În privința bibliotecarilor și a librarilor, să sperăm că acest semnal de alarmă îi va pune în gardă. Este o evidență că în actele bibliotecilor, mai ales dacă ajung prin Legea Depozitului Legal, aceste titluri trebuie să fie înregistrate, dar itemii cu care sînt descrise trebuie să fie cei reali. Mai greu vor ieși din confuziile generate de numele Sandu Tudor / Pr. Daniil / Pr. Daniel de la Rarău bibliotecarii aflați cine știe unde prin țară, librarii, cititorii...

Mișcarea Rugul Aprins a fost și a rămas realmente un fenomen viu de ordin spiritual, în pofida încercărilor acestei lumi. Iată de ce și astăzi unii dintre membrii emblematici ai Rugului Aprins încă au parte de o memorie la care lumescul continuă să le fie potrivnic.

***Marius Vasileanu** este profesor de istoria religiilor.*

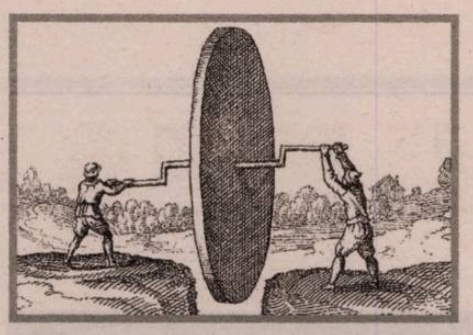

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Mandatul și speranța

Dacian Cioloș nu a greșit teribil de mult în cele cîteva luni de cînd este premier. Nici un gest sau declarație făcute de premier nu au creat scandaluri publice memorabile. Au fost ezitări, tăceri, momente neclare, dar nici unul dintre ele nu a creat încă aerul acela toxic care îi înconjoară, de obicei, pe deținătorii de funcții publice în România.

Tolerat, simpatizat sau, pur și simplu, ignorat, dl Cioloș este încă o enigmă a vieții politice. Încăpățînarea cu care continuă să trateze colaborarea cu partidele ca pe o obligație de business descumpănește uneori și, în loc să ofere răspunsuri, dă naștere și mai multor întrebări. Cea mai importantă: ce vrea premierul?

Excelent practicant al prudenței ca trăsătură în comunicarea publică, fostul comisar european a lăsat întotdeauna loc interpretărilor. Mesajul principal a fost că trebuie să se achite de mandatul pe care l-a primit la finalul anului trecut, urmînd ca ulterior să ia o decizie cu privire la cariera sa publică. Or, asta presupune, deocamdată, crearea unui număr cît mai mic de inamici publici. Pînă acum a reușit.

Însă odată vacanța și perioada de acomodare trecute, dl Cioloș se vede din ce în ce mai des confruntat cu presiunile partidelor. Fie că vorbim de nemulțumiri surde legate de numiri în funcții sau de alte decizii administrative, fie despre intervenții brutale în zona executivă care nu țin seama nici de separarea puterilor și nici de interesul public real (cazul Antenelor).

În spatele calmului care înconjoară Guvernul se adună nori de furtună. Deja au apărut primele amenințări la stabilitatea cabinetului și, foarte probabil, vor veni și altele. Situația asta îl obligă cumva pe premier să tragă o concluzie. Odată ajuns la intersecția dintre direcțiile mandatului (buna guvernare, reforme acolo unde se poate și predarea țării într-o situație mai bună decît a preluat-o) și prioritățile punctuale ale partidelor, Dacian Cioloș trebuie să facă o alegere. Premierul trebuie să decidă dacă vrea să fie un administrator interimar fără ambiții majore sau un jucător pe termen lung.

În alt doilea caz, riscul de a pierde funcția înainte de toamnă este aproape de sută la sută. Paradoxal, un astfel de risc este benefic pentru Dacian Cioloș. S-ar putea poziționa astfel ca un reformist convins și bine intenționat în opoziție cu partidele care refuză insistent și inabil să priceapă mesajele cetățenilor. Însă decizia asta trebuie luată repede, foarte probabil în intervalul următoarelor două-trei luni. Iar efectele ei trebuie să se vadă în acțiunea administrativă a Guvernului. Mai multă hotărîre, mai puțină temporizare și mai puțină disponibilitate de a permite partidelor să se implice în deciziile Guvernului.

Sigur că sînt multe calcule de făcut și multe necunoscute: loialitatea față de președinte, teama de conflict, construcția

unei structuri politice necesare pentru a continua un program reformist etc. Toate astea înseamnă politică și toate au nevoie, la rîndul lor, de răspunsuri și decizii. Ezitările, prudența și deferența pot fi utile doar pînă la un punct.

Pentru că falia dintre partide și premier se creează deja. Pe măsură ce se angajează mai adînc în actul de guvernare, inamicii sînt din ce în ce mai vizibili. Or, dl Cioloș nu are de partea sa decît o oarecare bunăvoință a publicului și faptul că nu există alternative solide la actualele partide. Acesta este motivul pentru care se discută atît de mult despre viitorul său politic. E posibil ca aceste discuții să îl deranjeze pe premier, dar va trebui să le suporte și să le ofere un răspuns.

Vrînd-nevrînd, Dacian Cioloș a devenit depozitarul unei importante cantități de speranță care îi complică viața și îl obligă la ieșirea din zona de confort. Furia străzii l-a adus pe dl Cioloș la Guvern. Acum, în societate e ușor sesizabilă tensiunea reziduală a acelor zile. Tensiune care, o spun atîția observatori, riscă să ia și alte direcții, mult mai neplăcute. Iar, în ecuația asta, actualul premier are o responsabilitate care depășește limitele mandatului sau eventuale loialități punctuale.

O privire în istoria recentă i-ar putea fi de un oarecare ajutor premierului. Există precedentul Theodor Stolojan, fondatorul mitului tehnocrat românesc. Venit la Palatul Victoria la finalul unei crize politice, dl Stolojan a funcționat ca un administrator interimar. Ceea ce a obținut a fost, fără ca acesta să fie obiectivul său, aruncarea României în patru ani de stagnare sub Guvernul lui Nicolae Văcăroiu. Patru ani pe care încă îi regretăm.

Și despre Theodor Stolojan s-a discutat cu speranță. De mai multe ori chiar. Dar niciodată nu a mai contat la fel de mult.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Pax Britannica

De ce or ține șefii de stat și de guvern ai Europei să negocieze mai ales noaptea? E a doua oară într-un an. Data trecută a fost vorba despre pasionantele discuțiuni despre soarta Greciei (a se citi a monedei euro). Acum, Cameron i-a ținut de vorbă, în legătura cu Brexitu' lui, cu referendumul din iunie și cu reformarea Uniunii după cum vor englezii. Ambele ședințe au fost anunțate ca fiind „cruciale" și ale „ultimei șanse". În fiecare caz a fost vorba despre cîte un referendum, adică despre șantajul cu poporul. Ambele au fost urmărite cu sufletul la gură și au adus ceva sare și piper melodramatic publicului, prea puțin obișnuit cu atîta suspans, atunci cînd e vorba despre tehnice negocieri *ot* Bruxelles. François Hollande atrăgea totuși atenția, la conferința de presă de la final, cum că nu a fost vorba despre discuții „pasionale", ci mai degrabă „raționale". Prin comparație, cele despre Grecia ar fi fost cu mult mai mult *corazon* inflamat. Dacă urmărești, însă, declarația de iubire pentru UE a lui David Cameron, rostită cu aceeași ocazie, te îndoiești de opinia francezului și te crucești cu două mîini. Niciodată nu am putut vedea un premier britanic jurînd mai abitir iubirea înfocată pentru Bruxelles!

Pe scurt, ce a vrut Cameron? O poziție aparte a țării sale în cadrul Uniunii sau o reformă a întregii organizații, după gustul compatrioților săi? Păi, ambele, aș zice. Chiar cuvîntul „reformă" îmi pare abuziv folosit. Cînd îl utilizezi, te gîndești la un soi de ajustare întru mai buna atingere a unui scop. A aceluiași scop! De fapt, domnia-sa ar dori să reformuleze scopul în sine. Sintagma „o uniune din ce în ce mai integrată" ar dispărea din lexicul comunitar. S-ar fi spus, vezi Doamne, „stop!", extrem de formal, ideii cu „Statele Unite ale Europei", tendinței de federalizare și de cedare a suveranității naționale către instituțiile comunitare.

Este extrem de interesant de urmărit cum, pe măsură ce trece timpul, din ce în ce mai mulți lideri europeni încep să fie de acord cu englezul, deși nu dă bine defel să admită public neplăcutul aspect: or, suna rău ideile Albionului pentru integrarea europeană, dar sună al naibii de bine pentru fiecare în parte, în fața propriului public. Țările Vișegradului nu vor să îl piardă pe Cameron din Europa. Omul gîndește ca ei în privința salvgardării suveranităților naționale. Au nevoie de el pentru că nu doresc ca Bruxellesul să le impună cote de imigranți, varii reguli cu privire la libertatea de expresie sau statutul Băncii Naționale (ca în cazul Ungariei și, de curînd, al Poloniei). Pe de altă parte însă, nu ar dori să își vadă propriii cetățeni văduviți de accesul la pachetele sociale în primii patru ani de rezidență în Marea Britanie sau aiurea în UE. Această din urmă pretenție a Londrei a pus pe gînduri Austria și Danemarca, țări care sînt foarte aproape de a propune și pentru ele însele asemenea derogări de la Tratat. Franța și Germania susțin sus și tare integritatea Regulilor Uniunii. Numai că atît Merkel, cît și Hollande sînt în oarecare pierdere de viteză pe plan electoral. Adversarii lor cei mai duri vin din partea antieuropeană și izolaționistă, astfel încît limitarea beneficiilor pentru muncitorii de altă cetățenie (chiar dacă din UE) le poate pica bine și lor.

De fapt, mutarea priorității dinspre subvenții agricole spre cercetare și tehnologie (o altă pretenție a lui Cameron) poate pica rău Europei, în ansamblu? Recunoașterea faptului că Europa nu are o monedă, ci mai multe, este vreo catastrofă în sine? Întărirea rolului parlamentelor naționale (prevăzută, de altfel, în Tratatul de la Lisabona, dar ușor ignorată de statele membre) ar dăuna în vreun fel democrației europene?

De aceea, aș zice că David Cameron și-a ambalat pretențiile la o poziție privilegiată pentru Marea Britanie într-o sclipicioasă propunere de schimbare a macazului pentru întreaga Uniune și de transformare a sa într-o organizație mult mai „britanică". Dragi federaliști euroentuziaști, sînteți siguri că ăsta e un rău în sine?

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Tărăboiul din jurul fotbalului intern a devenit mai fascinant decît jocul în sine?

Păi, cînd a fost altfel? O să ziceți că în vremurile în care jucam cel mai bun fotbal, dar vă aduc aminte că și pe atunci scandalurile erau gîrlă, de exemplu cel cu Hagi și statuile. Fotbalul, la noi, e cum sînt luptele de cocoși prin Asia, adună în jur o lume pestriță, neagră, fără scrupule, gata să bage bani sau să-i sifoneze pentru excitația pe care ți-o procură sîngele altora. Fotbalul e călărit de oricine are destul tupeu să urce pe acest cal nărăvaș și de fiecare dată se lasă cu chiuituri. E un sport de *desperados*. Dar nu e așa doar la noi. Priviți la toate vîrtejurile morale și comportamentale din Vest, inclusiv FIFA și îngerii ei căzuți. E simplu de explicat. În această lume în care totul circulă din ce în ce mai repede, la fel o fac și ascensoarele către faimă. Destui se trezesc că la etajul 100 ușile se deschid brusc în fața mulțimii, iar ei sînt în pielea goală. Sau cu mîinile în buzunarul altuia. E și un joc de-a furatul privirilor, cum e cel dintre Armată și Becali pe tema mărcii evaluate acum la 57 de milioane de euro (poți să nu mărești ochii la citirea sumei?) sau cel dintre Iordănescu și Reghecampf despre jucătorii de dat la Națională. Dar urma scapă turma, ca întotdeauna. Iar la urmă sînt rezultatele. Anul ăsta sînt trei etaje de urcat. Titlul, Euro și Liga Campionilor (grupe). Asta pentru cine trece de pragul Justiției. În spațiul rămas liber, tărăboiul e un soi de *passe-temps*, un zgomot care poate acoperi, o vreme, angoasa sunetului gol al ratării sau zăngănitul lanțurilor.

Radu NAUM

Coordonatoare: Stela GIURGEANU

Tupeu or not tupeu?

Aceasta-i întrebarea

Texte și opinii de:

- Radu PARASCHIVESCU (scriitor)

„Vorba filozofului Almășan“

- Ioana BOT (profesor universitar)

„Teoria și practica tupeului“

- Andreea OFIȚERU (jurnalistă)

„Tupeul și libertatea de exprimare“

- Diana Elena NEAGU (psiholog)

„Omul invizibil“

- Sorin COSTREIE (lector dr., Facultatea de Filozofie, Universitatea București)

***„Magna* cu tupeu“**

argument

Războiul tupeiștilor

Cînd m-am gîndit să alcătuiesc un dosar despre tupeu, recunosc, am avut în minte, în primul rînd, conotația negativă a termenului: aroganța și obrăznicia – două ingrediente care păreau esențiale în rețetele de succes ale societății contemporane. De la vecinul care își parchează mașina pe peluza din fața blocului la politicienii scriitori din penitenciarele românești. Între acestea există o vastă paletă de nuanțe ale tupeului negativ, dar negativ moralmente, căci altfel, „nesimțirea“, ca sinonim, este încă un puternic magnet pentru reușită.

Vrem sau nu să recunoaștem, întotdeauna tupeistul va atrage atenția. Se va face remarcat. Va fi cel mai strălucitor dintr-o adunare. Va fi cel care va vorbi mai tare și mai precipitat ca alții. Își va impune punctul de vedere, mai inteligent sau mai violent. Se va băga în sufletul tău și, dacă ești mai slab de înger, vei ajunge să cedezi mereu presiunilor. Tupeistul te va face să-l slujești, vei ajunge să îi faci favoruri, avînd impresia că, de fapt, el îți face ție un favor, lăsîndu-te să muncești pentru el. Acest gen de tupeist se va băga mereu în fața ta la o coadă, înghiontindu-te de parcă l-ai deranja, va trece pe roșu cu mașina și te va înjura că îi stai în cale, va face legi pentru a justifica fonduri europene, pretinzînd că legea e spre binele tău. Dacă îi reproșezi lipsa de morală, ori îți va rîde în față, desfășurînd teancul de bani, ori se va arăta jignit și va poza în victimă. Oricum ar face-o, tupeistul obraznic va ajunge să-ți închidă gura.

Asta dacă nu te înarmezi, la rîndul tău, cu celălalt fel de tupeu. Tupeul pozitiv. A doua conotație a cuvîntului, care se traduce, de data aceasta, prin îndrăzneală, curaj, încredere în tine. Dar vorbim aici despre o încredere bazată pe atuuri autentice, despre conștientizarea propriilor valori și drepturi și de folosirea acestora fără ezitare. Dacă obrăznicia este, de fapt, un exhibiționism gonflat al unor valori inexistente, tupeul omului inteligent are baza solidă a argumentului imbatabil.

Iar tupeul pozitiv, acel curaj de a-ți apăra interesele, pare a deveni un fenomen din ce în ce mai răspîndit în societatea românească de acum. Dacă pînă mai ieri eram obișnuiți să înghițim gălușteile, azi reacționăm. Chemăm Poliția să ridice mașina acelui vecin care a parcat-o aiurea. Reclamăm un producător la protecția consumatorului, dacă ne vinde un produs stricat. Ieșim în stradă dacă o lege nu ne convine. Luăm atitudine și ne impunem, taxînd nesimțirea sau abuzurile – iar asta ține și de structurile instituționale care încep să meargă în România, dar și de cunoașterea temeinică a unor drepturi. Căci, pînă la urmă, valorile au început să iasă la suprafață, iar lucrurile să reintre, încet, pe un făgaș de normalitate. (**Stela Giurgeanu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Radu PARASCHIVESCU

Vorba filozofului Almășan

Care e, mă rog, vorba cu pricina? Și cine e, mă rog, filozoful Almășan? Mai sondați, mai încercați. Tot nimic? În regulă. Să tot fie cincisprezece ani de cînd Radu Almășan (eheee, păi vedeți?) prelua „Pepita de Mallorca" de la Los Paraguayos, o trecea în portofoliul lui Bosquito, renunța la „de Mallorca", lipea niște versuri în română și ieșea pe piață cu o piesă care cucerea barurile, discotecile, cluburile și plajele. Ei bine, chiar acolo, în plin vîrtej *latino,* după o strofă însiropată de iubirea lui pentru ea, refrenul propunea rețeta de viață în care mulți s-au grăbit să deslușească o mantră a succesului. Ia să vedem, acum vă amintiți? Hai, ușurel. „Ai ai ai, / Dă-i-nainte cu tupeu, / Ai ai ai / Și-ai să vezi că nu e greu."

De unde să știe bietul filozof Almășan că vorba lui avea să facă o asemenea carieră? Cum să-i dea prin cap că îndemnul lui la temeritate amoroasă urma să se transforme în scurtătură pentru toți cei care cred că legea e făcută ca să ai ce să încalci și că tupeul ține loc de talent, valoare și vocație?

Dicționarul definește tupeul ca pe o „îndrăzneală sau cutezanță care întrece limita cuvenită". Dar tocmai aici e clenciul. Și tot aici, locul unde dicționarul și viața reală intră în dezacord. Asta fiindcă filozofia tupeistului suspendă noțiunea de „limită cuvenită", ba chiar și pe aceea de „limită". Formula lui de așezare în viață este *anything goes*. „E permis orice", se îmbărbătează tupeistul. „Sigur, poate nu pentru alții, dar eu nu sînt alții, eu sînt eu."

Fiecare avarie caracterială din categoria tupeului are nevoie de un potențator, de un element care s-o pună în valoare. Potențatorul tupeului e sfidarea. Iar prima consecință a sfidării e perplexitatea. Prin ceea ce face și prin felul cum o face (adică prin conținut și stilistică), tupeistul te obligă să te freci la ochi și să te minunezi, cu voce tare sau în gînd: Nu se poate! Nu se poate să intri cu jeep-ul pe plajă și să-l oprești la doi metri de apă, fiindcă așa vrea mimoza de pe locul din dreapta. Ei, aș! Cum să nu se poată? Ia uitați-vă la mândel. Nu se poate să dublezi coloana de mașini care stau ca proastele la barieră și să te înfigi în față. Poftim? Mai gîndiți-vă. Nu se poate să faci poze cu mireasa sub Arcul de Triumf. S-o credeți voi, fraierilor care sînteți fraieri. Nu se poate să treci de la Nicolae Ceaușescu la Corneliu Coposu fără să-ți crape tencuiala obrazului. Hm, hai că aveți haz. Citiți mai sus, dacă ați uitat vorba filozofului Almășan: „Dă-i-nainte cu tupeu / Și-ai să vezi că nu e greu."

„Prea multă simțire creează nefericire; prea multă nesimțire duce la infracțiuni."

TALLEYRAND

Tupeul și sfidarea s-au deprins să acționeze împreună. Iar complicitatea lor s-a infiltrat atît de adînc și de intim în fibra vieții, încît s-ar putea ca la un moment dat să ne pierdem puterea de-a ne scandaliza. Abia asta ar fi abdicarea odioasă și fatală. Cînd nu mai fluturi stindardul indignării, cînd îți spui că n-are rost și că EI o să se poarte la fel indiferent de reacția ta, se cheamă că le oferi victoria pe tavă, cu fundiță roșie. Fiindcă EI exact asta vor: să te blazezi, să ți se tocească reflexele, să devii un analfabet etic, să ți se atrofieze nervul revoltei.

Din fericire, strada și opinia publică încă au putere de ripostă la tupeu (nu de fiecare dată, *mais passons).* Din păcate, legiuitorii așteaptă cravașa opiniei publice în loc să schimbe singuri legile strîmbe sau generoase în alibiuri. Cazul Bogdan Gigină e doar unul dintre exemplele de tupeu cu urmări funeste. Faptul că un demnitar (atenție, nu neapărat un om în care locuiește demnitatea) își tocmește coloană oficială ca să meargă la pensat sau la cîrciumă e posibil doar într-o țară care își rătăcește reperele. O țară care, vorba ziaristului Andrei Crăciun, se înzăpezește, deși e bananieră.

A existat combinația de tupeu și sfidare și înainte de decembrie 1989? Din plin. Nu uitați că Nicolae Ceaușescu, alias Dunărea Gîndirii, alias Geniul Carpaților, alias Noul Pericle, și-a obligat cetățenii să-l adore public fiindcă le luase curentul, căldura, mîncarea, cărțile și dreptul de-a pleca. Nu uitați că Elena Ceaușescu-Codoi, în calitatea ei de „strălucit om de știință și savant de renume mondial", a prezidat peste Academia Română, unde a fost parteneră de idei cu Horia Hulubei, Șerban Țițeica, Grigore Moisil și Henri Coandă. Ceva-ceva din această voluptate a imposturii s-o fi transmis prin ani, cîtă vreme atîția delincvenți de astăzi descoperă fascinați autorlîcul după ce n-au trecut nici măcar prin *Capra cu trei iezi*. Chiar așa, nu despre tupeu e vorba în primă instanță în lotul scriitorimii penale din ultimii ani? Ba da. Iar cînd niște oameni care n-au citit o carte într-un deceniu scriu cinci cărți în patru luni (în condiții de detenție), o observăm din nou pe prietena fidelă a tupeului: sfidarea. Căci sfidare e, nu altceva, să găsești numele lui Cristian Borcea („Decît să fac un liceu, mai bine fac bani") și George Becali („Eu nu citesc, că-mi lăcrimează ochii, m-ai înțeles?") înflorind impudic pe coperți de carte. Sfidare e să te comporți ca Stelian Brezeanu și să girezi, de la înălțimea catedrei tale, o mizerie. Sfidare e, judecător fiind, să eliberezi un deținut înainte de termen pentru că, pe durata detenției, a plagiat. Adică a furat.

Dac-ai fi știut toate astea, Radu Almășan, nu-i așa că te-ai fi orientat spre „Cielito lindo"? Spune-mi că da, te rog, spune-mi că da.

***Radu Paraschivescu** este scriitor, jurnalist și traducător.*

Sorin COSTREIE

Magna cu tupeu

Universitățile, ca de altfel întreaga noastră societate, sînt vlăguite și bulversate de impostură. E vorba în primul rînd de impostura politrucilor care n-au mare legătură cu viața academică autentică, dar care se înșurubează foarte bine în structurile universitare, atît academic, cît și administrativ. Avem astfel profesori universitari, conducători de doctorat și uneori chiar de școală doctorală care n-au, de fapt, nici o lucrare de cercetare autentică în palmares, dar care sînt plini de titluri și diplome și care coordonează doctorate pe bandă rulantă. Pe partea administrativă, îi regăsim pe aceștia ca decani, prodecani, directori de department sau, de ce nu, chiar rectori.

Acești neaveniți fățarnici sînt activi mai mult la ședințe decît la bibliotecă, rezolvă totul prin mișmașuri și relații. Sînt parte a unei tumori ce distruge încet, dar sigur textura unui sistem academic solid. Aidoma unui cancer, distrug buna funcționare a instituției, afectînd țesuturile cu celulele sănătoase, reproducîndu-se prin alte celule maligne. Un astfel de personaj în sistem, dacă nu e eliminat sau anihilat la timp, se va reproduce și multiplica în cel mai scurt timp, aducînd și promovînd oameni de aceeași calitate. Impostura nu are odihnă și tupeul nu are margini.

Lipsa de decență și bun-simț, și mai ales toleranța noastră față de acestea, au dus la două fenomene toxice majore cu care ne confruntăm din plin: „creativitatea politrucilor" și „științificitatea pușcăriașilor". Ne-am trezit peste noapte invadați de falși doctori, de altfel „mari" oameni de stat, dar altfel exponenți ai unui sistem în putrefacție care atacă piatra de temelie a unei construcții universitare: doctoratul. Pe de altă parte, atacul la statutul de creator în sens mai larg ne-a venit și din pușcării, unde asistăm la o adevărată sarabandă deșănțată a publicării unor cărți fără nici o valoare științifică. Personaje care abia leagă corect într-o conversație două-trei cuvinte devin peste noapte autori ai multor volume și tratate, avînd o „operă" ce ar putea face invidios orice membru al Academiei Române.

„Adevăratele trăsături ale ignoranței sînt vanitatea, mîndria și aroganța."

SAMUEL BUTLER

Doctoratul e o certificare a capacității de creativitate științifică ce îți permite să intri cu drepturi depline în fluxul normal al cercetării. Ești atestat astfel ca un cercetător autentic, integrat în categoria celor capabili să ducă știința mai departe, să mute un pic frontierele cunoașterii. Uitîndu-ne însă puțin în grădina noastră universitară, observăm că unii colegi mută cel mult frontierele bunului-simț, sfidînd și bruscînd o întreagă comunitate de cercetători onești prin tupeu și aroganță. Pentru aceștia, doctoratul nu pare să fie decît un fel de girofar academic simbolic, care le permite să înainteze mult mai repede pe scara imposturii: se obțin astfel slujbe mai ușor, scurtcircuitînd sistemul, se obțin sporuri și alte beneficii salariale specifice, se obțin grade, titluri, recunoaștere socială. Parcă e altceva cînd la o ședință de partid vorbește *il professore* sau cînd pe culoarele unui minister circulă *il dottore*.

Mai avem și producțiile științifice din penitenciare. O carte științifică e, asemenea unei teze de doctorat, o lucrare prin care se duce mai departe cunoașterea noastră despre lume. Creativitatea în ambele cazuri este crucială, deoarece numai prin ceva cu adevărat nou un domeniu științific este îmbunătățit și limitele lui sînt largite. Or, în cazul nostru, atît prin imitațiile de doctorate, cît și prin hemoragia de false lucrări științifice se terfelește și cumva chiar se anulează ideea de doctorat onest și de carte științifică autentică. Se reușește astfel, prin tupeu și impostură, să se arunce în derizoriu însăși ideea de cercetare științifică și acest lucru se face, culmea, cu girul și participarea unor colegi de-ai noștri din universități. Cînd „opera" autobiografică a lui Gigi Becali e asemuită cu cea a lui Churchill sau a Maicii Tereza, sau cînd se descoperă lucrări de doctorat în care s-a plagiat în mod masiv, dar nu se ia nici o măsură întrucît personajul în cauză e protejat politic de clici de partid și de legi nejuste, e clar că tot sistemul are o problemă și că trebuie să ne luăm în serios menirea de profesori și cercetători, aruncînd peste bord acest balast patologic ce ne ține prizonieri într-o continuă cangrenă universitară.

Eclar că nu putem cere societății să ne ia în serios atîta timp cît noi înșine tolerăm astfel de fenomene în propria grădină universitară. Nu trebuie decît să ne luăm în serios și să limităm cît se poate de mult intruziunea politicului și a imposturii în viața noastră academică și, în genere, în societate. Tupeul și escrocheria funcționează doar dacă sînt lăsate și tolerate.

***Sorin Costreie** este lector dr. Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

Ioana BOT

Teoria și practica tupeului

În copilăria mea de cititoare feroce a revistei franțuzești *Pif* (despre impactul ei asupra culturii românești s-au scris tomuri întregi, pe baza cărora resping, aici și acum, orice acuză de neseriozitate în abordarea subiectului), mă foloseam de ceea ce învățam din paginile ei ca să navighez între două limbi fără să amețesc. Îmi amintesc, astfel, cum am descoperit cuvîntul *„toupet“* – și trebuie să mă fi marcat ceva teribil, dacă și azi, peste un veac, BD-ul acela îmi vine în minte mai întîi, cînd e vorba de „tupeu“. Se numea *La jungle en folie* („Jungla nebună“, adică), era semnat de Chr. Godard și Mic Delinx (niște clasici, cum s-a scris în tomurile mai nainte invocate...) și într-însul, adeseori, faptele eroilor (Joe le Tigre, Gros Rino etc.) erau comentate de o pereche de păsărele care ședeau pe marginea desenului. Una din ele spunea – despre scenă – o prostie, o gogoașă, un comentariu care dovedea că nu a înțeles nimic. Șmecheria cititorului coace. Mă simt prinsă în aceeași schemă cînd trebuie, azi, adultă, amară și abulică, să decid dacă replicile cu care sînt agresată (mult mai des decît poate naturelul meu naiv să îndure) reprezintă cazuri de tupeu (eventual, de „tupeu acut“) sau un amestec mai parșiv, mai nociv și mai dificil de numit, de proastă creștere, infatuare, impostură, dispreț față de celălalt și o uriașă, de neoprit plăcere de a-ți face mendrele... mendrele, ah, mendrele, țato, mă-nebunesc mai ceva ca muzicile lui Pederaski! Și mi se pare că asist la creșterea cantității de tupeu pe kilometru pătrat de existență, cu o viteză prea mare pentru obișnuințele mele în materie de educație (sau de lipsa ei).

Altădată (în aceeași copilărie colorată cu *Pif*, de pildă), tupeul era rar (cutare băiat din bloc nu o saluta pe vecina care stătea toată ziua în geam: „Ce tupeu are!“, comentam și noi, alături de mamele noastre, pentru că noi o salutam, chiar dacă tanti vecina nu ne răspundea și ne pîra la aceleași mame de toate cele... mama mea zicea că și tanti „avea tupeu“, să se bage mereu unde nu-i fierbea oala). Și a avea tupeu era ceva de rău. Se lăsa cu sesiuni de educație în familie, la fiecare după posibilități. Și mie mi se părea că înțeleg, în sfîrșit, ironia celei de-a doua păsări: *„Joli toupet!“*

Azi, tupeul ia forme din ce în ce mai puțin benigne.

(mă prinsesem eu, după cîteva eșecuri) eră să nu urmeze linia de interpretare sugerată de pasărea care, pe cît se făcea că le știe pe toate, pe atît era de nepricepătoare. Și mai avea și un moț de pene în frunte, foarte-foarte colorat. A doua pasăre comenta, mereu, doar atît: *„Joli toupet!“* – și, iarăși, trebuia să decizi dacă se referea la penele galben-fuchsia ale consorei sale sau la prostia infatuată din replica ei. Pentru că *„toupet“* înseamnă și „ciuf (de pene)“ – eventual chiar fals, și *tupeu*... Grea misie, misia de cititor, fie și de BD-uri franțuzești și comuniste. (Spuneți-i oricărui congener român de-al meu că *Pif* era o revistă comunistă și vă va răspunde ca pasărea de-a doua: *„Joli toupet!“*) Aveai de ales între un sens literal și unul figurat, între o lume (străină) și o parabolă a lumii (noastre).

Așa și cu tupeul, îmi zic de-atunci încoace. Azi, tupeul ia forme din ce în ce mai puțin benigne. El se întinde de la mica proastă creștere a studenților (care-mi scriu mail-uri de tipul „î-mi *(sic!)* spuneți vă rog cînd avem examen la dvs.?“, uitînd că programarea examenelor e consultabilă pe toți pereții, virtuali sau reali, ai Facultății, dar și că se adresează unei persoane mai bătrîne ca ei – și care mai e și profesoara lor), la marea proastă funcționare a instituțiilor statului, care se vede din detalii (după ce mi-au schimbat, cu 25 de ani în urmă, numele străzii pe care stau de mai bine de 40 de ani, oficiile de cadastru ale Primăriei mi-au cerut recent ca, pe cheltuiala mea, să le determin să opereze schimbarea de nume în documentele lor cadastrale). Și acestea sînt numai două exemple, destul de blînde față de altele, mă grăbesc să adaug. Ceea ce mă îngrijorează este că – fără a fi un cetățean din cale-afară de umblat sau de activ, fără a avea o meserie care să mă expună din cale-afară lumii de toate felurile – depozitul meu de asemenea întîlniri cu tupeul se umple, zilnic, aproape, cu scene noi. Părintele studentului care mă amenință cu fel de feluri dacă nu îi dau notă de trecere comorii filiale („tremur viața mé“), mai tînărul meu coleg (incidental – fost student) care îmi spune că „aparțin unei paradigme depășite“ (cerusem unui student parcurgerea bibliografiei despre tema lui de lucru), poștașul care nu îmi aduce acasă corespondența pentru că „are scutire medicală de cărat greutăți“, studentul care îmi cere consultații speciale pentru ca apoi să nu vină la întîlnire, colegul care nu îmi răspunde la salut a doua zi după ce nu mai fac parte din aceeași comisie oficială cu domnia-sa (nu pretind să salute el primul, deși e bărbat, e mai tînăr ca mine și etetera, că nu sînt... chiar așa de babă), superiorul care îmi cere să rezolv tabele Excel în seara (tîrzie) dinaintea *deadline*-ului de predare a „raportului“ (de care, întotdeauna, atîrnă soarta școlii, că la noi toate sînt decisive, învățămîntul fiind o prioritate națională). E tupeu sau e altceva? Sînt aceste scene mai grele – pe un cîntar imaginar al relațiilor sociale – decît proasta creștere a fetei care se vîră în fața mea la bancă, pentru că eu respectam linia de confidențialitate? Decît repezeala (de animăluț neobișnuit cu ușile) a băietului care mi-o ia înainte pe culoare, izbindu-mă cu ușile batante pe care le lasă brambura după el? O fi tupeu, n-o fi tupeu? Mi-e greu să decid ce nume să-i dau. Și mi-e dor de gratuitatea colorată și feroce a *Junglei nebune:* acolo, cuvintele acopereau perfect realitatea.

„Tactul în îndrăzneală constă în a ști pînă unde se poate merge mai departe.“

JEAN COCTEAU

***Ioana Bot** e profesor univ. la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca, unde predă literatură română. Cea mai recentă carte publicată:* Autoportret cu principii *(2015).*

Pușcăriașii scriitori

Pînă pe 31 martie, la Biblioteca Națională a României, puteți vizita expoziția „Cărți cu răspundere limitată“, care cuprinde 80 de volume publicate în închisoare. Printre scriitorii semnatari ai acestor cărți se numără Gigi Becali, George Copos, Cristi Borcea, Dan Voiculescu, Adrian Năstase, Nicolae Mischie și Sorin Ovidiu Vântu – informează Mediafax.

O prezentare succintă a expoziției, într-un articol de Mircea Oprea, apărut pe site-ul RFI România: „Printre volumele expuse în vitrine amplasate în holul central al Bibliotecii Naționale se numără șapte cărți semnate de Dan Voiculescu, aflat în prezent în arest. Trei dintre acestea – *A patra cale, Economia românească: realități și perspective de dezvoltare* și *Efectul de antrenare a investițiilor străine în economia românească: 1990-2014* – au apărut la Editura Bibliotheca din Tîrgoviște, în 2015. Alte două volume ale lui Dan Voiculescu, expuse la Biblioteca Națională, sînt *Investițiile străine directe – vector al dezvoltării economice* și *Omenirea, încotro?* și au apărut în 2015, respectiv 2014, la Editura Niculescu. Expoziția include și volumele *Managementul riscului la accesarea și gestionarea fondurilor europene* și *Clasa de mijloc: teoria și practica antreprenorială,* semnate de Dan Voiculescu și apărute, anul trecut, la Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca. Alte două «vedete» ale expoziției sînt Gigi Becali și George Copos, prezenți fiecare cu cîte patru cărți în expoziția dedicată volumelor publicate în închisoare. Astfel, autorul Gigi Becali este prezent la Biblioteca Națională cu *Parlamentul Europei și Parlamentul României, Becali și politica: începuturile, Becali și Steaua* și *Muntele Athos, patria ortodoxiei,* apărute în 2014, respectiv 2015, la Editura Saeculum. Scriitorul George Copos este reprezentat în expoziție de cărțile *Alianțe matrimoniale în politica principilor români din Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVI, Franciză vs management în industria hotelieră* și *Tășnadul medieval: monografie locală,* apărute în 2014, la Editura Niculescu, și *Turismul european durabil și provocările lui,* lansată în 2014, la Meteor Press.“

Îndrăzneala tinerească

Unde se termină îndrăzneala și începe tupeul? Sîntem îndrăzneți sau tupeiști? Trecem prin diferite situații în viață. Ni se cere și ne dorim îndrăzneală, curaj sau tupeu. Un prieten bun îmi spunea că „facem ce trebuie ca să fim pe placul celor care vrem să ne placă". Dacă, din diverse motive, vrem să facem parte dintr-un grup, vom face tot posibilul ca el să ne accepte. Pentru că așa știm, așa vrem sau simțim că e bine la momentul respectiv. Patru tineri vorbesc despre îndrăzneală și tupeu.

■ Anca OLTEANU
21 de ani, studentă

Fără să tastez repede dex.ro, eu descriu îndrăzneala ca pe o formă de curaj, o atitudine care se bazează pe ceva solid, cum ar fi cunoștințele sau experiența cuiva, îi atribui o conotație pozitivă. În schimb, tupeul reprezintă, pentru mine, un soi de încredere nefondată pe care individul o folosește pentru a obține ceva ce nu i se cuvine (dar crede/vrea să i se cuvină) sau a argumenta insistent în favoarea a ceva, deși argumentul nu este valid. Tupeul are conotații negative. Un exemplu de „îndrăzneală" este dat de Asociația Elevilor din Constanța, care se luptă, prin reprezentații ei, spre exemplu, Alexandru Manda, pentru ca elevii să beneficieze de drepturile lor, precum decontarea parțială a transportului în comun. Cînd vorbesc de tupeu îmi amintesc de o colegă de clasă și de modul în care înfrunta o profesoară. Colega nu și-a făcut o prezentare în mod corespunzător, nici măcar satisfăcător, iar profesoara i-a spus acest lucru, evidențiind faptul că prezentarea e săracă în informații – fapt. Colega a insistat că doar atîtea informații a găsit, deși a căutat. Mai mult, informațiile de pe *slide* nu se potriveau cu subiectul prezentării, ci făceau parte dintr-un context mult, dar mult extins. Profesoara a continuat explicația conform căreia informațiile nu erau necesare, iar colega și-a continuat discursul plin de îndrăzneală nefondată, specifică tupeului, susținînd că informațiile își au locul. Aici poate se remarcă cu greu tupeul, dar cînd asiști la o astfel de scenă, simți mai bine decît poți descrie.

■ Sergiu MUCEA
21 de ani, student

Acești doi termeni par a fi destul de diferiți, dar au un înțeles comun, acela fiind curajul. Trebuie să ai curaj ca să fii îndrăzneț, așa cum trebuie să ai curaj ca să fii tupeist. În opinia mea, diferența dintre cele două este la nivelul acțiunii pe care o faci cînd menționezi acești doi termeni. Cînd mă uit la tupeu mă gîndesc la afirmațiile sau la întrebările pe care le pun copiii de prin clasa a VIII-a – „N-ai tupeu să faci asta!" sau „Ai tupeu să vorbești cu fata aia?". Mă gîndesc că a avea tupeu implică o acțiune pe termen scurt, ceva ce trebuie să faci acum și scapi imediat de stresul pe care-l trăiești în urma acțiunii, pe cînd îndrăzneala se referă la o acțiune pe termen mai lung. „Am îndrăzneala de a mă implica în acest proiect!" Zic asta cînd mă refer la un proiect în care voi fi în afara zonei mele de confort pentru o perioadă mai lungă de timp – zile, săptămîni sau chiar luni. În funcție de ceea ce înțeleg eu cu acești termeni, exemplele pe care le pot da sînt precum exemplele pe care le-am dat și mai sus. Îmi aduc aminte de momentele din copilăria mea cînd mă provocau prietenii să fac lucruri nebunești, cum ar fi să merg pe o gheață subțire iarna sau să vorbesc cu profesorii mai puțin prietenoși. Dar lucrul pe care îl simt cu adevărat că l-aș menționa este momentul în care m-am apucat de fumat. Se întîmpla chiar în clasa a VIII-a, cînd eram la fotbal cu colegii de clasă și îi vedeam pe unii dintre ei cum se chinuiau să tragă dintr-o țigară. Unul dintre ei arăta cu tot corpul cum trebuie să faci asta. „Uite, așa trebuie să faci!" – și își ridica brațele în timp ce trăgea aerul cu putere în piept, iar eu, cum mă simțeam capabil de orice, eram sigur că o să reușesc să trag fumul în piept fără să tușesc. Cînd am zis că vreau să încerc, toată lumea a sărit pe mine – „N-ai tupeu să faci asta!" Chiar dacă perioada de după ce am tras fumurile alea în piept s-a întins la cîțiva ani de fumător, am avut nevoie de puțin curaj de moment ca să îmi încarc plămînii cu acel fum dintr-o țigară Marlboro.

Cu referire la îndrăzneală, mă gîndesc la voluntariat. În perioada studiilor mele la facultate am avut îndrăzneala să mă implic în diferite proiecte de voluntariat, perioadă în care am fost pus la încercare de mai multe ori și în care am învățat lucruri frumoase. Deci trebuie să mulțumesc îndrăznelii mele de a mă implica, pentru că așa nu am stat comod acasă fără să ridic un deget pentru dezvoltarea mea personală.

„Prima îndrăzneală necesară este încrederea în tine."

MIRCEA SÂNTIMBREANU

■ Anais STĂNILOIU
20 de ani, studentă

Mie mi se pare că îndrăzneala are o conotație pozitivă, iar tupeul o conotație ușor negativă. Cel puțin în experiențele mele, cînd mă gîndesc că am fost îndrăzneață sau că cineva a făcut un fapt îndrăzneț, mă gîndesc că a ieșit din zona de confort și că a făcut ceva ce l-a ajutat, pe el sau pe alții. Cînd mă gîndesc la tupeu, mă gîndesc tot la un fapt îndrăzneț, însă făcut din orgoliu sau cu superioritate. Un exemplu de îndrăzneală ar fi o întîmplare de la sfîrșitul școlii, cînd am ținut, din proprie inițiativă, un discurs la microfon în fața întregii școli, despre o profesoară dragă mie. Eu, de obicei, nu suport să îmi aud vocea într-o înregistrare, darămite la microfon, în fața a cîteva sute de oameni, dar am fost îndrăzneață și a ieșit un lucru de care sînt mîndră pînă în ziua de azi. Un exemplu obiectiv de tupeu chiar nu găsesc, îmi vin în minte însă toate dățile cînd am scăpat de controlori răspunzîndu-le fără frică.

■ Cosmina MOGHIOR
20 de ani, studentă

Prin îndrăzneală, văd dîrzenia omului de a participa la preschimbarea mediului său, în ceva mai bun. Omul a îndrăznit să afirme că tehnologia, justiția, instituțiile, societatea, modul de gîndire, ideea de corectitudine nu mai sînt compatibile cu lumea în care trăiește, dorind calibrarea acestora cu valorile istorico-socio-culturale. Dacă ambii termeni ar avea la origine ideea de curaj, atunci care este diferența dintre acestea? Le putem diferenția prin gradul de limitare al lor. Este formidabil să dorim progresul, dar trebuie să analizăm și în ce măsură vom afecta celelalte elemente. Nu putem dicta, spre exemplu, drepturile care ni se par nouă a fi juste, fără a considera caracteristicile acelei societăți. Pot da aici un exemplu de trecere a acestei limite, într-o comunitate din Pakistan, în care femeile erau nevoite să meargă zilnic după apă pe o distanță mare. Considerînd că aceasta era o discriminare, o organizație umanitară a decis să construiască o fîntînă. Rezultatul: invazii din partea comunităților vecine și o scădere a libertății femeilor, deoarece acel timp era rezervat detașării lor de problemele gospodăriei. Tupeul este o atitudine văzută din exterior într-un mod aproape peiorativ. Este atunci cînd analizezi faptele și alegi să treci peste limitele admise în mod oficial sau convențional. Dacă ar fi să fac o paralelă între cele două, aș considera că îndrăzneala este o atitudine rezervată sinelui, pe cînd tupeul este o acțiune care necesită raportarea la o persoană sau la un grup. Un eveniment sau, mai bine zis, un șir de evenimente care au cîntărit enorm în formarea mea este experiența Erasmus, din Franța. O doză considerabilă de îndrăzneală a fost excursia din Franța, spre sud. Debutată alături de o prietenă, aveam să continui pe cont propriu, moment în care mi-a fost testată puterea de decizie, precipitîndu-se într-o experiență presărată cu peripeții care mi-au marcat viața. Grație acelei decizii, am avut ocazia de a învăța cît de important este timpul petrecut singură, dar nu în singurătate, am cunoscut extazul pe care ți-l aduce întîlnirea impredictibilă a unor oameni noi, valoarea pe care o au cele mai mici gesturi ale acestora, puterea *feedback*-ului primit de la ei, de la istorisirile lor.

Momentul extrem a fost în Egipt, un loc exploziv al simțurilor, însă unde am perceput cel mai mult diferențele culturale de toate tipurile. În acel loc nu este tocmai sigur să iei un taxi, ca persoană de sex feminin, venind din Occident. A fost testul de curaj în momentul în care o prietenă avea nevoie disperată de ajutorul meu, care implica și luarea unui taxi. Așa am intrat într-o gîlceavă nesfîrșită cu un taximetrist, care nu cunoștea nici o limbă pe care să o vorbesc și eu, iar limbajul nonverbal este destul de diferit. Acesta îmi cerea să îi plătesc de zece ori mai mult decît era respectiva cursă în mod obișnuit, însă eu am ales să lupt pentru dreptul meu de a plăti o sumă cinstită.

„Ai tupeu să vorbești cu fata aia?"

anchetă realizată de Vera ULARU

Andreea OFIȚERU

Tupeul și libertatea de exprimare

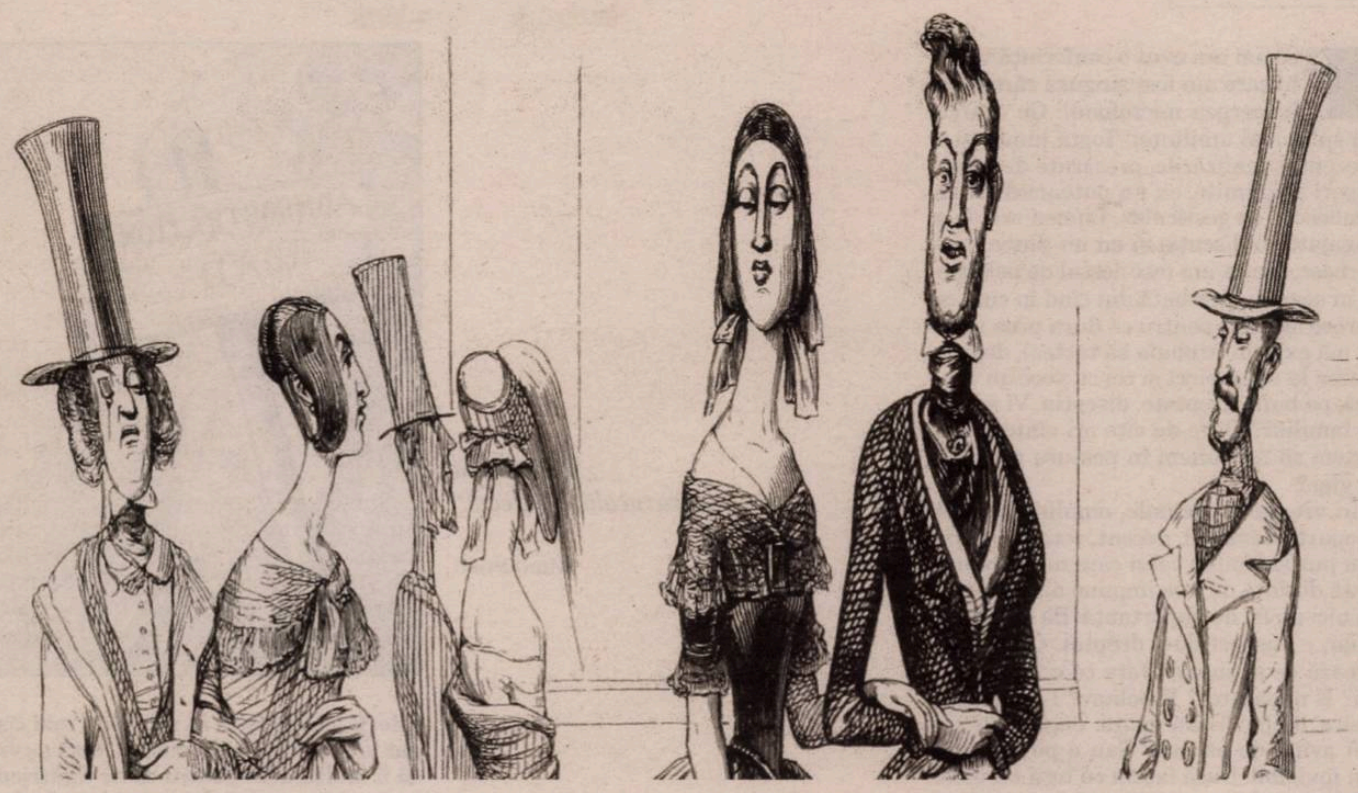

În România, a devenit o regulă ca, prin tupeul jurnalistului, presiunea publică să fie atît de mare, încît lucrurile să se schimbe, dar legile să nu se respecte. Cel puțin la nivel teoretic, jurnalistul ar trebui să fie *watchdog*-ul din societate. Este cel care selectează ideile, știrile sau informațiile, înainte de a le face accesibile în număr cît mai mare, astfel încît să nu creeze turbulențe și mai mari în societate. Definiția de manual nu se potrivește însă cu realitatea. Cazul evacuării posturilor de televiziune ale trustului de presă Intact din sediile în care au funcționat de la înființare aduce în discuție nu numai deontologia presei, dar și caracterul ziariștilor.

De caracter legăm tupeul – o mare calitate a marilor reporteri, cum scrie David Randall în *Jurnalistul Universal*. Ce putem însă învăța în aceste zile despre profesia de jurnalist și despre cei care o practică? Că prin tupeu poți să nu respecți o decizie definitivă a instanței judecătorești, că poți folosi emisiunile și tot arsenalul pentru ca statul să nu recupereze 60 de milioane de euro, cît are de dat înapoi patronul? Pînă unde poate merge tupeul unui jurnalist?

Dacă un extraterestru s-ar uita pentru prima dată la televizor în România, ar înțelege un alt sens al libertății de expresie decît cel stipulat prin Articolul 10 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Poți să spui orice pe post fără ca tu să ai vreo responsabilitate față de cel care te privește, și cam asta înseamnă libertate de expresie în zilele noastre. Poți să manipulezi și să trunchiezi realitatea și, la fel, asta se numește libertate de expresie. Antena 3 a făcut în ultima săptămînă zeci de emisiuni în care a spus că e în pericol să fie închisă și, prin urmare, libertatea de expresie e pusă în pericol. Cu toate astea, nimeni nu s-a atins de emisia postului de televiziune, iar Consiliul Național al Audiovizualului nu a emis nici o decizie și nici nu a dat vreo amendă usturătoare pentru încălcarea regulilor.

Libertatea de expresie e întoarsă pe toate părțile în acest caz, în care judecătorii au dat o sentință definitivă în urmă cu doi ani. ANAF-ul nu este una dintre cele mai iubite instituții din România. O jumătate de oră petrecută în vreun sediu ANAF și n-are cum să-ți placă această instituție, pe care scandalurile de corupție nu au ocolit-o. Dar demonizarea pe care o televiziune o face unei instituții fundamentale într-o economie poate fi un joc periculos. Ce s-ar întîmpla dacă toți contribuabilii români nu și-ar plăti dările? Au văzut la televizor că nu e în ordine să te achiți de datorii și atunci fac și ei ca atare. Dezbaterea va dura pînă cînd conflictul deschis de Antena 3 împotriva ANAF va înceta într-un fel sau altul.

Între timp, audiențele cresc, codul deontologic al ziaristului e călcat în picioare, iar publicul larg rămîne perplex. Jurnaliștii fac spectacol în fiecare seară și se plîng că se vor muta dintr-un sediu. De pe micul ecran al Antenei 3 nu lipsește nici precizarea că acest post este afiliat CNN, dar, după cîte observăm, ce le separă este un alt cod deontologic, în care se spune că nu există graniță între informare și manipulare. Între timp, jurnaliștii au organizat un miting prin care să-i atragă pe telespectatori de partea lor. Balanța între informare și opinie înclină clar către ultima.

Cazul Antenei 3 poate fi pus în oglindă cu cazul „Vianu", în care, pornind de la o postare pe Facebook, jurnaliștii au adus în atenția publică modul în care profesorii și elevii interacționează în școlile românești. Jurnaliștii s-au acuzat reciproc cîteva săptămîni că au făcut linșaj mediatic unui profesor cu rezultate excelente printre olimpicii internaționali. Ca urmare, instituțiile din educație, părinții și elevii au fost informați despre ce se petrece într-unul dintre cele mai bune licee din România. Rezultatele anchetei Ministerului Educației vor arăta ce s-a întîmplat în clasa a X-a unde, după aducerea tezelor la matematică, un elev s-a tîrît în glumă pentru un punct în plus. Mulți cititori i-au acuzat pe ziariștii care au relatat despre incident, recunoscut deopotrivă de către elevi, profesori și părinți, că au avut tupeul să pună pe agenda publică un asemenea subiect, fără să aducă dovezi de necontestat că profesorul de matematică are avea vreun amestec în toată această poveste. Una dintre carateristicile jurnalistului tocmai asta este: îndrăzneala prin care pui întrebări și insiști să afli ce se află în spatele ultimului crîmpei de informație.

De departe, cel mai evident caz de tupeu în presă este cel privind familia Bodnariu din Norvegia, căreia statul i-a luat temporar cei patru copii din motive de violență, după cum chiar tatăl declara la televizor. Fără multe amănunte despre caz, presa din România a scris sute de articole și a realizat zilnic emisiuni TV, fără exagerare. O comisie de parlamentari a fost în Norvegia ca să vadă ce anume s-a întîmplat. Numărul mare de știri și interesul crescut al publicului au întors cazul Bodnariu pe toate părțile și au degenerat într-o dezbatere despre cît de bine este să-ți bați sau nu copiii. Expunerea media a arătat că, prin tupeul jurnalistului, autoritățile române au reacționat și s-au mobilizat foarte repede în problema modului cum sînt tratate drepturile copilului în alt stat, în timp ce în România 15.000 de copii sînt abuzați anual, iar numai anul trecut au fost scoși din familii peste 2000 de minori din cauza pericolului în care se aflau.

În mod normal, tupeul jurnalistului poate aduce unui trust de presă premii și recunoaștere publică, în același timp. Filmul nominalizat la Oscar *Spotlight,* despre povestea ziariștilor de la *Boston Globe* care au avut tupeul să dezvăluie abuzurile asupra copiilor făcute de preoții catolici este o demonstrație că, prin informație bine documentată, lucrurile se pot schimba în societate. La noi, fenomenul are loc invers: tupeul jurnaliștilor te face să nu mai deschizi din nou televizorul.

***Andreea Ofițeru** este jurnalist.*

„Miercurea tupeului"

Comentînd situația recentă a circului mass-media provocat de scandalul ANAF *vs* trustul Intact, Ovidiu Vanghele scrie pe site-ul euractiv.ro: „În țara în care nimeni nu înțelege nimic, Antena 3 titrează în *prime-time:* «Senatorii României, lecție de susținere pentru Antena 3». Se rostogolesc fragmente din discursurile din Senat, care mai de care mai panicarde, mai îngrijorate de soarta unor televiziuni care sînt puse, în fine, să plătească o chirie în loc să folosească mai departe gratuit niște bunuri furate. Invitat în studio, Liviu Dragnea, liderul celui mai mare partid românesc, spune că, dacă Antena 3 se închide, Cabinetul cade. Tăriceanu, artizanul chemării lui Cioloș la săpuneală în Senat, rîde. Nu de Dragnea, cum ar fi normal, ci de absurdul intervenției ANAF. Mihai Gâdea anunță triumfal că vedetele Antena 3 ies în Piața Constituției din București pentru a mulțumi fanilor pentru sprijinul lor în lupta pentru dreptul la liberă exprimare. În timp ce directorul Antenei 3 făcea acest anunț, pe ecran numărătoarea inversă curgea: «Emisia Antena 3 în pericol. Mai sînt două zile, 16 ore și ceva». Pînă cînd? (...) Undeva, pe Facebook, premierul încearcă disperat să-și nuanțeze declarația nefericită la plecarea din Senat. «Am apărat legea în fața celor care au vrut doar spectacol și am încercat să am un punct de vedere echilibrat, susținînd faptul că ANAF a aplicat legea, dar regretînd că a fost și o tendință de intimidare care, din păcate, a fost speculată apoi de cei de la Antene. Acesta a fost sensul a ceea ce am spus. Caut să nu pierd energia reformistă transmisă de cei care vor o Românie mai onestă, mai curată, mai tolerantă cu semenii», a scris Cioloș pe Facebook. Rămîne licărul de speranță, fărîma de bun-simț a zilei. E tîrziu. România se culcă. Mîine e o altă zi în care va fi obligată să supraviețuiască în războiul cu ei. Cu toți. Cu ticăloșia, tupeul, nesimțirea, neputința și stîngăciile lor."

(sursa: www.euractiv.ro)

Diana Elena NEAGU

Omul invizibil

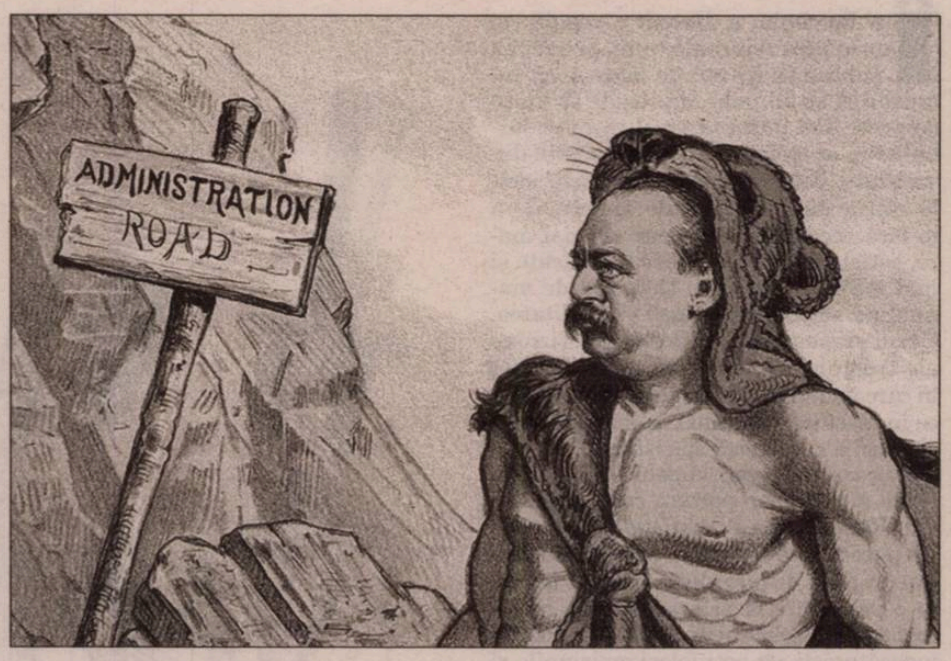

Tocmai am avut o conferință video în care am fost singura căreia nu îi mergea microfonul. Ce exercițiu sublim al umilinței! Toată lumea și-a prezentat realizările, presărate de întreruperi și glumițe, eu nu puteam decît să zîmbesc și să gesticulez. Lumea era deja angajată în discuție și eu nu puteam să vorbesc, așa că am fost destul de nebăgată în seamă, întrebată din cînd în cînd ce părere am, dar pentru că dura prea mult să mă exprim (trebuia să tastez), deja se trecea la alt subiect și cei cu voce au condus, pe bună dreptate, discuția. Vi se pare familiar? Oare de cîte ori sîntem sau putem să ne punem în postura celor fără glas?

În vremurile actuale, omului care stă deoparte, invizibil, decent, reținut, timid sau pur și simplu celui care nu își manifestă dorința de a se impune nu i se acordă nici un fel de importanță. Ba mai mult chiar, e suspect de-a dreptul. Oare analizează ce spunem? Oare ce e în mintea lui? E nepăsător? E bolnav? I-a „mîncat pisica limba" (cum spune englezul)? Ce o fi avînd de ascuns? Sau e pur și simplu invizibil. Dacă facem cu toții un efort de memorie și omenie, ne aducem aminte de astfel de personaje care s-au situat în cadrul secundar al peliculei vieții noastre: e fata care aduce cafele, femeia care șterge mesele, sînt cerșetorii care nu cerșesc, muncitorii care nu urlă și nu asudează, elevii care nu ridică mîna, păsările care nu cîntă. Uneori ne frapează că îi știm bine pe aceștia și, puși într-un anumit context (la o ședință, de pildă), deși extrem de capabili, nu spun nimic.

Unde au fost aceia la lecțiile despre încrederea în sine și vorbitul în public? Cum de nu au drept model personajele din filmele americane care spun ce gîndesc de parcă s-ar fi gîndit de mult la ce vor spune? Ca educator, am avut întotdeauna dilema dezvoltării încrederii în sine la copii, ca și dilema libertății lor, de altfel. Nu aș ști nici acum să spun exact unde sînt limitele bunului-simț și ale exprimării libere. E un domeniu foarte cețos: acceptăm să fim întrebați cum se fac copiii și de ce e cerul albastru, dar poate ne e greu cu întrebări și remarci de tipul: De ce nu pot fi primul tot timpul? Pot veni la tine acasă azi? E un lucru sigur că încrederea în sine trebuie să crească odată cu autocenzura și bunul-simț, dar cum se face asta concret nu aș ști să spun.

Aș reveni însă la omul nostru, care aparent nu are atîta încredere în sine încît să vorbească tare sau să își prezinte succesele. E posibil ca el să nu fie cel mai cîștigat la interviurile la muncă, însă aș vrea să îi mulțumesc pentru că ne înfățișează o altă perspectivă. În primul rînd, el are ocazia să asculte. Cu microfonul tăiat și din poziția de martor, el înțelege lucrurile obiectiv, cu răbdare și timp de reflecție. Nu sare să rezolve situația imediat, ci așteaptă și le acordă altora atenția cuvenită. Personajele principale nu ar exista fără reflecția și interacțiunea cu secundarul și figurantul. E atît de ușor să credem că sîntem personajele principale în viața asta! Însă reușita omului invizibil este de a înțelege că sîntem doar martori la viață și că ea se întîmplă fără prea multe intervenții și vociferări.

„Și zeii ajută o îndrăzneală justificată."

MENANDRU

„Îndrăzneala este începutul acțiunii."

DEMOCRIT

O a doua perspectivă pe care ne-o aduce omul invizibil și tăcut e viziunea noului permanent. După cum s-a demonstrat și s-a constatat în repetate rînduri, cu cît ne obișnuim cu ceva – casă, soț, loc de muncă –, cu atît acela ne devine atît de familiar încît putem să îl murdărim și să îl terfelim în funcție de toanele noastre de moment. Decența o păstrăm doar față de necunoscut. Privind din unghiul opus, dacă sîntem reținuți înseamnă că am reușit performanța de a lua tot timpul distanță față de casă, soț, loc de muncă. Atunci cînd am interacționa cu ele, am vedea unicitatea clipei, totul fiind ca proaspăt, nou, luat de la capăt.

În fine, o ultimă idee pe care o aduce prezența discretă a unui om este trimiterea la conceptul misterios de „smerenie". Arhaică și respinsă de moda veacului, fiind acompaniată în cîmp lexical de „sutană", „patrafir", „catehism" și „desfrînare", smerenia este demodată și revelatoare în același timp. Cum altfel s-ar exprima gîndul de conștientizare a propriei micimi în fața a tot ce este văzut și nevăzut? Cum altfel ne-am putea veni în fire și ne-am aduce aminte că sîntem finiți, că avem în proporție mare tot felul de nevoi nejustificate, de triști stupide, de invidii și grandomanii? Deși uneori e confundată cu o modestie necăjită și cenușie, smerenia poate fi de mare ajutor tocmai în vremuri tulburi: ea aduce confort și consolare pentru că atunci cînd nu avem orgoliu, el nu poate fi rănit.

Nu știu să fiu un om invizibil. Ședința video fără microfon a fost un prilej de frustrare și sentimente de incompetență. Am fost elevul care a ridicat mereu mîna, găsesc mereu ceva de spus, de criticat sau slăvit, țin la părerile mele și, dacă se întîmplă să șterg masa sau să aduc cafele, mă asigur că toată lumea a remarcat acest fapt. Sigur, toate acestea țin de personalitatea fiecăruia. Cu toate acestea, am putea găsi uneori spațiul să tăcem și să fim personajele figurante? Cînd și unde ați vrea să încercați acest exercițiu? Cu cine? E extrem de greu să fii smerit cînd nici nu înțelegi exact ce vrea să spună acest cuvînt, dar trebuie să fie ceva tare frumos...

***Diana Elena Neagu** este psiholog.*

1. Ai constatat că oamenilor le place să-ți facă mereu confidențe?
2. Nu te certi cu nimeni pentru că nu-ți place acest lucru și eviți orice situație conflictuală?
3. Ești extrem de politicos(oasă)?
4. Cînd cineva te roagă să faci ceva, accepți numai după ce explici cît de dificil este ceea ce ți se cere?
5. Dacă la serviciu consideri că nu ești răsplătit pe măsura muncii pe care o depui, ai grijă să faci cunoscut acest lucru?
6. Te îmbraci cu haine care atrag de obicei atenția?
7. Ești o persoană care știe să păstreze un secret?
8. Dacă te întîlnești cu partenerul și acesta este împreună cu cineva într-o postură compromițătoare, faci o scenă, indiferent de locul unde vă aflați?
9. Ai merge împreună cu părinții tăi pe o plajă de nudiști chiar dacă ei au o vîrstă înaintată?
10. Consideri că dacă ești mereu în centru atenției ești mai apreciat?
11. Preferi să nu ieși cu nimic în evidență?
12. La orice coadă stai, faci în așa fel încît să intri în fața celorlalți?
13. Îți este ușor să le povestești altora despre problemele tale?
14. Ți se întîmplă să nu urci într-un mijloc de transport în comun aglomerat și să-l aștepți pe următorul?
15. Spui minciuni doar pentru a cîștiga o dispută?

(sursa: www.psihoteste.ro)

„Respectul începe de la micile gesturi de politețe"

interviu cu Gheorghe LĂZĂRESCU

***Gheorghe Lăzărescu** este profesor de limba română la Colegiul Național „Sf. Sava" din București, de mai bine de 30 de ani. Pînă în 1982 a fost cercetător la Institutul de Cercetări Pedagogice și Psihologice, iar după desființarea acestuia a intrat în învățămînt. N-a regretat însă niciodată schimbarea profesiei, pentru că a fi aproape de elevi a devenit pentru el o menire. Ne-am întîlnit într-o după-amiază, la liceul unde este profesor. Iar interviul pe care mi l-a acordat a fost mai mult o discuție de suflet, în care am descoperit nu doar un profesor de limba română, ci și un dascăl într-ale vieții.*

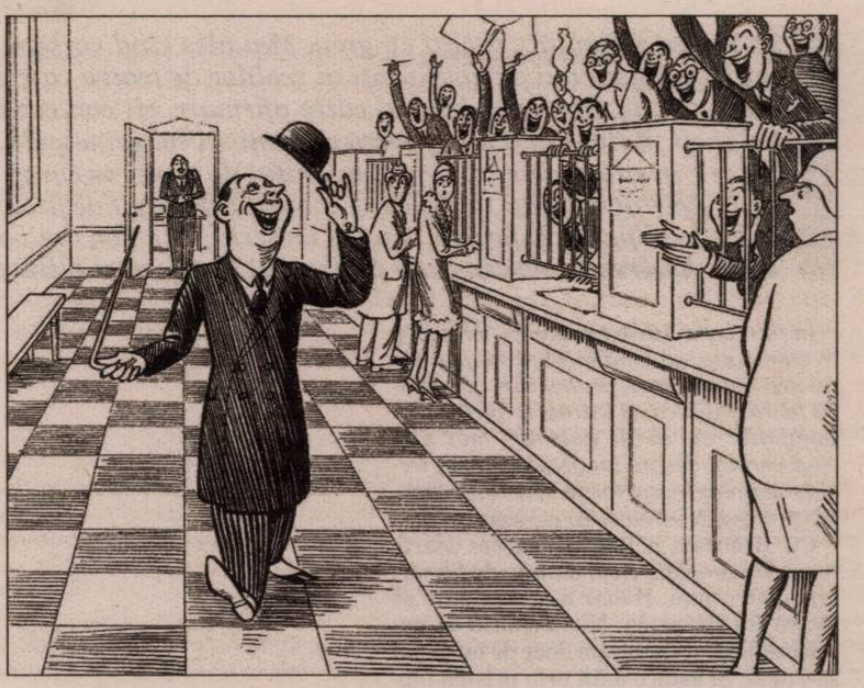

V-au trecut prin mînă generații de elevi. Cum percepeți schimbările de mentalitate de la generație la generație?

Există o schimbare a mentalităților, care atrage după sine noi coduri de conduită, însă nu pot spune că această schimbare o poți vedea de la an la an. Deși este amuzant că uneori elevii din clasa a XII-a spun despre cei din clasa a IX-a: „Copiii ăștia nu sînt cum eram noi pe vremuri!", referindu-se la comportamentul mai dezinhibat al celor mici. Nu știu cît e de adevărat, cred că e, mai degrabă, tendința generală a omului de a-și privi trecutul idealizîndu-l, ca pe o vîrstă de aur: „Noi eram mai buni". Pe termen mai lung, modificările sînt însă vizibile: mai multă informație, dar mai puțin spirit critic, mai multă rapiditate în gîndire, dar o mai mică putere de concentrare, interes pentru imagini și mai puțin pentru cuvinte.

Devin elevii din ce în ce mai „tupeiști"?

Trebuie să definim mai întîi acest termen. În limba română există expresia „a fi mai cu moț decît ceilalți". Apoi, preluată din limba franceză, *„avoir du toupet"*, referindu-se inițial la moțul de păr din frunte, am încetățenit și noi expresia „a avea tupeu". Termenul are însă două componente: îndrăzneala, pe de o parte, și excesul, pe de alta, „tradus" prin obrăznicie. Am discutat cu elevii cum văd ei tupeul. Aceste două componente le disting și ei, unii pun accentul pe îndrăzneală ca o portiță pentru afirmare, ceilalți pe impertinență. Așa că unii aprobă tupeul, pentru că, susțin ei, trebuie să fii îndrăznet și să-ți spui punctul de vedere, dacă vrei să ai succes – succesul începînd cu vizibilitatea. Alții îl resping pentru că îl văd ca pe un exces dăunător. Din punctul meu de vedere, dacă privim partea de îndrăzneală, care sigur că este mai mare acum decît în alte vremuri, nu e neapărat un lucru rău, ba chiar e bine că elevii nu se sfiesc să pună întrebări profesorului, este bine că își spun punctul de vedere, pe mine chiar mă bucură dacă mă contrazic, aducînd argumente valabile. Nu mi se pare nimic rău în faptul că un elev întreabă – desigur, civilizat – de ce a luat o notă și eventual chiar o contestă argumentat, pentru că funcția educativă a notei e să îi arate unde a ajuns cu pregătirea și ce mai are de făcut. Desigur, nu sînt de acord dacă, în loc de explicații, cere socoteală într-un mod agresiv. Atunci cînd este vorba despre manifestări de teribilism, fără argumente sau conținut, avem de-a face cu latura negativă a tupeului.

Cum reacționați în cazul unui elev tupeist, în sensul negativ?

Ca profesor trebuie să trasezi o graniță, pentru că, dacă legitimezi tupeul, dai elevului o falsă impresie despre sine. Limita apare în momentul în care această afirmare a sinelui devine o formă de egoism și o formă de dispreț față de alții. Este vorba despre aroganță cînd persoana respectivă e convinsă, fără să aibă motive reale, că e superioară tuturor și cînd comunicarea devine dificilă tocmai pentru că pornește de la această premisă a superiorității, față de colegi și față de profesori. Se erijează în cineva superior care are dreptul să facă orice. Nu putem accepta așa ceva. Și, mai ales, nu putem accepta sub nici o formă violența. Atîta vreme cît nu se ajunge la asemenea manifestări, schimbarea unor coduri de comportament poate fi înțeleasă, iar în anumite cazuri umorul este mai eficient decît moralizarea gravă.

Cum s-au schimbat codurile de comportament?

Schimbările nu sînt neapărat ceva negativ, cît timp la baza comportamentului rămîne respectul, chiar dacă acesta nu mai are formele de manifestare cu care eram obișnuiți. De exemplu, faptul că elevii nu mai așteaptă pauza ca să bea apă, dacă le este sete. La început mi s-a părut ciudat, dar acum am înțeles că este ceva firesc, ei nepercepînd aceste gesturi ca pe o lipsă de respect. Dar dacă cineva respinge fără argumente punctul de vedere al celuilalt doar pentru că se crede „mai deștept", acest lucru trebuie combătut.

Cum taxați aceste manifestări?

Încerc să le explic elevilor de ce e bine să recurgi la un anumit comportament și nu la altul. Mi se pare important ca ei să înțeleagă, de exemplu, că nu trebuie să fumeze pentru a nu-și periclita sănătatea, și nu pentru a se supune unui articol de regulament. Le explic apoi faptul că în relațiile interumane totul trebuie să pornească de la respectul reciproc, altfel nu poate exista un dialog constructiv. Nu pot cere cuiva să mă respecte dacă eu nu-l respect. Mi se pare esențial să nu cer de la ei ce nu cer de la mine. Principalul semn de respect al profesorului față de clasă este să-și stăpînească bine materia și să se străduiască să realizeze lecții cu substanță și cît mai atractive. Dar există și altfel de exemple: chiar dacă, în general, nu se mai „poartă" să-ți saluți profesorul cînd intră în clasă, prin ridicarea în picioare, eu îi îndemn s-o facă, nu numai ca semn de respect, ci și ca o formulă care marchează mai bine momentul de trecere de la o activitate la alta: de la activitățile dispersate ale pauzei la concentrarea asupra unei activități comune. Încerc să le spun că nu e o cerință lipsită de sens sau de conținut și că nu e vorba despre vreo ambiție personală. În oglindă, mă ridic și eu în picioare cînd stau de vorbă cu un elev sau cu o elevă, tocmai ca să învețe că trebuie să ne respectăm unii pe alții, iar respectul începe și de la aceste mici gesturi de politețe.

Dar mai sînt valabile aceste coduri ale gestului mărunt într-o societate care, în disperarea de a reuși prin datul din coate, uită de bunele maniere?

Nenorocirea începe de la faptul că mulți dintre cei care se promovează astfel, fără a avea o substanță reală, devin modele pentru tineri. Momente din acestea, de societate neașezată, cu personaje care ies la suprafață nemeritat, au mai fost. În literatura interbelică apar ca personaje parveniți, oameni fără scrupule care devin foarte puternici. Diferența e că azi asemenea persoane sau glorii artificial create devin modele care se propagă rapid prin mass-media, cu aura pozitivă a succesului. *L'enfant terrible* nu mai e doar o imagine a rebeliunii adolescentine, a devenit un model de succes. Și raportul tinerilor cu aspectul material s-a schimbat. Mulți consideră bunurile materiale ca foarte necesare, mai necesare decît planul spiritual, care e lăsat pe locul doi. Iar de aici se dezvoltă ambiții și nevoia de autopromovare, nu întotdeauna pe baze solide.

Tocmai pentru că este o societate în care timizii nu prea au succes, cum procedați dacă aveți un elev timid?

Încerc să-i dau ocazii să se afirme. Am avut situații cînd elevii îmi spuneau că le e greu să răspundă oral, să vorbească în public. Pe de o parte, le-am dat mai mult probe scrise, pe de alta le-am propus să prezinte o carte, o temă pe care să o pregătească acasă. Am observat că atunci, dacă sînt încurajați, ajung să-și dea drumul. Menirea unui profesor constă și în a-și face elevii să își descopere potențialul și valorile autentice, să-și cultive pasiunile.

Le insuflați, așadar, acest tupeu pozitiv?

Termenul „tupeu", în acest caz, mi se pare prea dur. Aș vrea să ne referim la curaj, la dorința de progres, de afirmare. Am auzit părinți care spuneau că vor să-și învețe copiii să aibă tupeu tocmai pentru că, în ziua de azi, nu poți reuși altfel. Esențial, pentru societatea viitorului, este ce sens atribuie ei acestui cuvînt și ce fel de reușită își doresc pentru copiii lor.

Cum le explicați elevilor dumneavoastră diferența dintre tupeul pozitiv și cel negativ?

E greu de explicat de ce nu e de dorit să fii arogant într-un context social plin de oameni aroganți care au succes. Limita este uneori greu de marcat. Încerc, la fel ca mulți alți profesori, să-i învăț să fie liberi să se exprime, fără să exagereze, iar libertatea asta să vină pe o bază de autenticitate asumată. Știu că pare o picătură într-un ocean, dar sper ca această picătură să dezvolte cercuri concentrice.

„Între păcătoși,
șiretenia e genialitate
și nerușinarea – vitejie."

NICOLAE IORGA

a consemnat Stela GIURGEANU

„Ca actor, dacă rămîi ancorat în tupeu, pierzi talentul"

interviu cu Ioan Andrei IONESCU

În lumea teatrului răzbați cu greu. Mai ales cînd vorbim, în România, despre mii de absolvenți ai școlilor de teatru care sînt șomeri. Cît de greu este drumul către afirmare, cît contează talentul și cît „datul din coate" pentru a primi un rol principal? Despre tot ce e în culise, dar și despre conceptul de tupeu vs *curaj, despre cum societatea de azi, o societate competitivă și nu de fiecare dată onestă, își pune amprenta asupra meseriei de actor, am vorbit cu* ***Ioan Andrei Ionescu,*** *actor la Teatrul Național din București.*

În filmul lui Adrian Popovici, Brâncuși în eternitate, *ați avut rolul principal. Un rol deosebit de greu, pentru care ați muncit foarte mult ca să intrați în pielea personajului. Ca să fii autentic, mai ales cînd vorbim despre un personaj real, trebuie să ajungi, ca actor, la nivel metaforic, să „te tragi de șireturi cu personajul"?*

Cu Brâncuși a fost un proces foarte lung. Am pregătit rolul înainte de filmări vreo patru luni. Habar n-aveam cum să fac să fiu Brâncuși. Nici acum n-aș putea pretinde asta. Știam doar de unde pot să-l agăț. Și asta, o dată prin prisma faptului că tatăl meu este pictor, iar a doua oară, prin faptul că mă simt apropiat de cultura franceză. Astea erau punctele de ancorare în personaj. Am început să-l construiesc, așadar, mai întîi din exterior. Am slăbit foarte mult, cu un regim dur bazat pe grîu fiert. Asta m-a pus și într-o condiție ascetică, să-i zicem, deloc străină lui Brâncuși. Și am lăsat personajul să se sculpteze în mine, pentru ca apoi să mă apropii de interior. Am început să citesc despre el, să-mi asum tipul de gîndire din spatele vorbelor care ne-au rămas de la el. Încet, s-a produs o legătură între noi, iar rigiditatea abordării s-a transformat în negociere amicală, ceea ce mi-a permis să mă apropii de personaj. Atunci Brâncuși a renunțat să mă mai sufoce cu personalitatea lui aparent de nepătruns. Exista deja un raport de egalitate prietenoasă în relația noastră, care venea din nevoia amîndurora de autentic. Exagerînd, da, am ajuns să mă gîndesc că pot să-l trag de șireturi fără să-l supăr prea tare.

Bănuiesc că, pentru a aborda un personaj a cărui personalitate poate fi intimidantă, trebuie să renunți la timiditate. Credeți că un om timid poate să devină un actor mare?

Dar eu sînt un om extrem de timid. Ideea e să nu rămîi prizonierul timidității tale. În ceea ce mă privește, cred că m-am împrietenit cu ea. Timiditatea poate să vină din neîncredere, din neînțelegerea de sine, poate porni dintr-o tensiune în raport cu tine și cu cei din jur. Ești timid cînd îți e frică să lași adevărul tău personal să funcționeze sau cînd adevărul ăsta nu reușești să-l suprapui peste masca pe care vrei s-o afișezi, iar atunci unii dintre noi n-au încotro și plusează cu tupeu. Dar cînd conștientizezi care îți sînt atuurile, cînd le pui să muncească laolaltă, toate astea dispar.

Credeți că în societatea noastră există multe asemenea măști, care ascund, de fapt, incompetența?

Cred că majoritatea oamenilor vocali din societate sînt, mai degrabă, diletanți. Și vorbesc despre cei care pretind că se pricep la toate. Asta e marea nenorocire. Există și tupeul pozitiv, cel care îți dă încredere în tine și te ajută să-ți învingi timiditatea în fața tupeului diletanților. Dar tupeul nu există în ecuația „vreau să fiu sincer cu mine". Cînd crezi cu adevărat în tine, atunci mergi pînă în pînzele albe și nu mai ai nevoie de tupeu. Se transformă în credință, în supunerea întregii ființe unui crez. De altfel, acesta e un exercițiu pe care îl fac toți actorii dedicați.

„Este o lecție universală – intoleranța este primul semn al unei educații inadecvate. O persoană rău educată se poartă cu o nerăbdare arogantă, în vreme ce educația autentică, adevărata educație, dă naștere modestiei."

ALEKSANDR SOLJENIȚÎN

Există diletanți în teatru?

Oh, da! Ca peste tot. Diletantismul în teatru pornește de la faptul că sistemul de învățămînt românesc e foarte prost alcătuit. Este unul dintre nodurile principale care înveninează sistemul teatral. Sistemul de învățămînt superior de actorie este mutilat și categorisit ca sistem de învățămînt de aulă. Se predă arta actorului la 30-50 de oameni deodată. Or, să faci actorie cu atîția studenți deodată e imposibil, dacă vrei calitate. Iar cel talentat, din cei 30, se pierde într-o mare de oameni care înțeleg greu, n-au talent, nu sînt făcuți pentru teatru, dar au ambițiile cele mai mari. Cum să faci performanță, cum să scoți generații de aur dacă tu faci producție în masă? Dar profesorul își justifică postul, cum se spune cu amară ironie, pe cap de vită furajeră care intră în facultate, fie ea privată sau de stat. Și toata lumea se preface că avem producție mare de lapte la hectar.

Poți reuși în teatru chiar dacă nu ai talent? Pe tupeu?

Se poate, pe segmente scurte, dar pînă la urmă publicul decide valoarea. Chiar dacă te bagi în față și primești roluri principale în piese bune, nu poți păcăli la nesfîrșit publicul. Doar talentul muncit iese la iveală în cele din urmă.

Dați-mi un exemplu de aroganță la care ați fost supus.

Acum ceva vreme, o echipă de jurnaliști a venit să facă un reportaj la teatru. Un reporter m-a întrebat: ce ați vrea să schimbați în țara asta? I-am răspuns, liniștit, că aș vrea să fie oamenii mai sănătoși, mai cu carte, mai duși la teatru. Reporterul s-a dezumflat, mi-a tăiat rapid macaroana și i-a spus cameramanului să oprească filmarea pentru că nu-l interesează răspunsul meu. Cu alte cuvinte, nu i-am dat răspunsul pe care îl dorea el, unul incitant, în care eventual să spun răspicat că vreau să se schimbe guvernul sau să fie dat jos „ăla", nu contează că e președinte, prim-ministru sau directorul teatrului. Un ăla! Iar aici cred că noi avem mereu o problemă cu ăla, și nu avem o problemă cu noi. Aici cred că e, de fapt, marea noastră aroganță.

Care este relația unui actor cu textul pe care trebuie să-l joace? Vă „permiteți" să aduceți modificări chiar și unui text consacrat?

Se întîmplă, mai ales cînd vorbim despre texte traduse. Uneori, din cauza traducerii, simțim nevoia să adaptăm. Dar nu e vorba despre o aroganță de tipul „eu știu mai bine decît autorul sau traducătorul". Cînd ai un text tradus de o altă minte decît a autorului, observi că uneori se preia din austeritatea cuvîntului scris, dar greu de spus pe scenă. Verbul este perfect în engleză sau spaniolă, poate fi perfect și în română, dacă e citit, dar cînd un verb este ușor de scris se poate întîmpla să fie greu de jucat. Vă dau însă și un alt exemplu. *Anonimul venețian,* piesa în care joc în prezent la TNB, durează o oră și jumătate. Textul, doar citit, ar dura peste două ore. E nevoie să tai. Teatrul are ca punct final spectatorul. Iar tu, ca actor, trebuie să îi faci drumul ușor celui din sală către înțelegerea unui text scris, pe de o parte, și spre povestea pe care o ai tu de jucat, pe de alta.

Adică vă erijați într-un cunoscător al spectatorului?

N-am încotro. Face parte din meseria mea. În timp capeți și experiență. Încet, îți dai seama ce nu ține într-un spectacol, simți sala, simți dacă publicul se va plictisi, știi că într-o anumită zonă trebuie să intervii. Ori ca regizor, ori ca actor. Ce se taie nu se fluieră – așa spunem în teatru. Iar dramaturgul aproape că nici nu trebuie să conteze în ecuația asta, dacă e să fiu puțin arogant și în tema acestui dosar. E o negociere a granițelor. Negocierea cu textul depinde totuși și de dramaturgi – vorbind despre cei contemporani. Există dramaturgi care țin la fiecare cuvînt, considerînd ce au făcut ei ca fiind perfect – dar atunci, justificat, întreb: de ce oare mai au nevoie de actori? Evident că se contrează orgoliile. Dar sînt și dramaturgi care au inteligența să renunțe și să se lase pe mîinile actorilor și regizorilor, care le transformă textul într-un act viu.

Este tupeul, în România, un ingredient al succesului?

Pentru cine nu crede în forțele proprii și pentru cel care nu-și găsește acea nișă care să se potrivească cu ceea ce știe și a învățat el să facă pentru a-și cîștiga poziția, da, e nevoie de tupeu. E singura armă de supraviețuire și afirmare. Pentru cei fără noroc, dar cu talent și cu credință în ceea ce fac, dar care mai sînt și timizi pe deasupra, primul pas poate fi unul de tupeu, dar trebuie să nu rămînă ancorați acolo. Ca actor, dacă rămîi ancorat în tupeu, pierzi talentul. Tupeul înseamnă, pînă la urmă, să mimezi că ai o frînghie de siguranță, cînd tu, de fapt, n-ai nici un capăt de ață.

a consemnat Stela GIURGEANU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți **copiii** să vină la **tine**

Cărți repovestite

La Editura Curtea Veche a apărut, sub patronajul Fundației Regale a României, o nouă colecție numită „Save the Book". Este vorba despre o colecție de povestiri adresate copiilor și realizate de mari scriitori contemporani, după marile cărți ale literaturii universale: spre exemplu, Umberto Eco repovestește copiilor *Logodnicii* de Alessandro Manzoni, Alessandro Baricco istorisește aventurile lui Don Juan, Mario Vargas Llosa adaptează legenda fascinantă a *Cruciadei Copiilor* la vremurile și cititorii tineri de azi. Tot așa, pe rînd, urmează să fie repovestite pentru copii *Călătoriile lui Gulliver, Crimă și pedeapsă, Antigona, Regele Lear, Căpitanul Nemo, Nasul* etc.

Zilele trecute, în timpul lansării uneia dintre cărțile mai sus amintite, și anume *Logodnicii,* mi-a fost adresată întrebarea esențială sub semnul căreia stă acest demers editorial: este sau nu benefic acest nou curent al marilor cărți repovestite copiilor? Îi ajută pe copii să se apropie de marile cărți ale lumii și de lectură în genere? E un mod eficient de a păstra memoria cărților importante, dar, pentru unii, „prăfuite" ale literaturii universale? Dintru început, am să spun că nu există un răspuns definitiv înțelept, de tipul nu sau da. Dar inițiativa ca atare provoacă cîteva reflecții utile. De pildă:

1. Repovestirea lui Umberto Eco după *Logodnicii* de Manzoni, singura din colecția anunțată pe care am citit-o, nu este o simplă înșiruire de fapte și personaje: este mai curînd *un curs* despre cartea scriitorului italian din secolul al XIX-lea, o sută de prelegeri în care Eco, generos, fermecător și cu talent pedagogic, introduce tot felul de detalii care i-ar putea ajuta pe copii să își imagineze lumea secolului al XVII-lea, dar și pe cea în care a trăit scriitorul însuși: informații despre geografia și istoria locurilor, despre clasele sociale și felul în care coabitau, despre tradiții și legi nescrise, despre arme și conflicte. Toate faptele și ideile sînt comentate și comparate cu realitățile zilelor noastre. Toate acestea fac din întîlnirea cu acest volum una de zile mari: căci cine nu și-ar dori, chiar și așa, indirect, să îl aibă măcar o zi ca profesor la clasă pe Umberto Eco?

2. Mă întreb, însă, dacă nu cumva o astfel de carte nu duce cumva mai curînd la o întîlnire a copiilor cu ideea lui Eco despre cartea lui Manzoni decît cu textul lui Manzoni. Stilul și spiritul scriitorului italian contemporan sînt atît de pregnante, de pline de forță, atît de „contemporane", încît mă tem că o eventuală conversație a copiilor între ei va fi una nu despre *Logodnicii* lui Manzoni, ci despre universul lui Eco.

3. Trebuie să recunosc că, citind lista marilor cărți care vor fi repovestite pe înțelesul copiilor sau al adolescenților, am rămas oarecum descumpănită: poate că *Antigona* sau *Epopeea lui Ghilgameș* ar avea nevoie de oarece „intermediari" cu note explicative așezate între copii și carte. Dar *Călătoriile lui Gulliver, Căpitanul Nemo* sau chiar *Cyrano de Bergerac* au devenit ele, într-un răstimp atît de scurt, atît de „îndepărtate" , încît să aibă nevoie de o intermediere atît de specială pentru a ajunge pe gustul copiilor sau al adolescenților?

4. O astfel de repovestire pune accent pe epicul, pe anecdoticul din cartea originară. Este evident că pasajele descriptive vor fi comprimate sau chiar anulate, intenția noii colecții fiind aceea de a da lecturii un ritm alert, atractiv, în care accentul cade pe „poveste" și nu pe construcția și limbajul folosite de autorul inițial în realizarea personajelor și a intrigii. După părerea mea, această metodă poate avea două efecte: pe de o parte, sigur, poate aduce în bibliografia copiilor cărți altfel pe cale de dispariție. Pe de altă parte, însă, riscul este să ratăm, ca efect pedagogic, tocmai ceea ce ne dorim atunci cînd spunem „copiii noștri trebuie să citească". În fond, vrem ca ei să citească, de mici, pentru a-și îmbogăți limbajul, experiențele, curiozitățile. Pentru a intra în dialog cu alte vieți și alte întîmplări, tocmai pentru a le înțelege pe ale lor. Pentru a descoperi tipuri diverse de comportament, de limbaj, de gîndire, de atitudine, învățînd să le înțeleagă și să le tolereze, dar și să-și cunoască mai bine propria identitate. Pe de altă parte, cititor rafinat, inteligent, copilul va deveni doar dacă va experimenta „pe propria piele" toată această diversitate. Dacă va fi încurajat să parcurgă treptele obișnuite ale exersării cititului: de la povești pentru copii la cele care pun marile întrebări ale lumii. Or, mi-e teamă că acest tip de colecție este precum comportamentul hiperprotectiv al unor mame: dau celor mici mîncare pasată și le scot oasele din pește pînă la adînci bătrînețe. Frumusețea unei cărți nu stă numai în povestea pe care o spune, ci și în felul în care este spusă: alternanța dintre dialog și descriere, dintre fapte și comentarii, dintre gînduri și emoții, toate compun „mesajul" scriitorului. Și toate au rol formativ pentru cel ce o citește: îl învață răgazul dinaintea unui punct culminant, reflecția asupra reacției personajelor, îi ține în frîu curiozitățile și îi dezvăluie așteptările proprii de la o carte sau alta etc. O repovestire după *Crimă și pedeapsă* mi se pare un nonsens, din această perspectivă: cartea lui Dostoievski ar trebui să fie unul dintre examenele importante ale vieții de cititor. Ajungi să o înțelegi numai după ce ai parcurs, la vremea lor, cărțile de povești și de aventuri, romanele de dragoste și analiză socială etc. Cu alte cuvinte, ajungi la esența ei doar la capătul unui parcurs, în care experiența proprie, lecturile prealabile, efortul personal joacă un rol decisiv. Reușita nu e garantată de răsfoirea gata mestecată. *Crimă și pedeapsă*, redusă la anecdotic, nu face nici cît un articol de jurnal.

Colecția despre care vorbeam se numește „Save the Book". După cum spuneam, o inițiativă extrem de lăudabilă. Am însă două rezerve: 1) pe coperta cărții *Logodnicii* apare numele lui Umberto Eco, dar al lui Manzoni, nu; 2) am vrut să cumpăr de la editură și cartea originară. Nu am găsit-o. Poate că nu am înțeles eu bine despre a cui salvare este vorba.

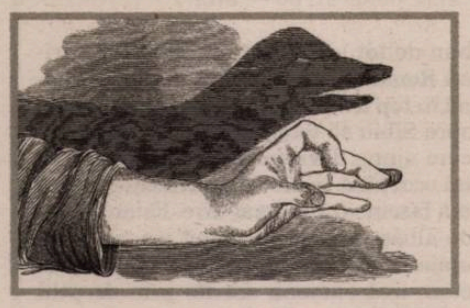

Iaromira POPOVICI

bazar

Despre primăvară și înțelepciune

Odată cu vremea frumoasă, cumva, totul devine (și) mai insuportabil. E ca și cum ai avea o obligație să te bucuri de ea (de vreme), dar și de toate cele: de natură, precum în poeziile pășuniste. Pînă atunci, în mare măsură, nu ești prea conștient de natură. Sau ești mai curînd alert la impedimentele ei: cînd e gheață pe jos și nu poți circula, cînd zăpada nu te lasă să-ți scoți mașina din parcare ori vîntul dărîmă copacii din jur. Cînd, însă, roata se schimbă și natura devine mai mult decît prietenoasă, totul cotește spre „periculos" în direcția cealaltă: parcă ceva plutește în aer și vrem cu toții, la unison, într-un cor patetic, dar vioi, să știm cît mai multe despre *„the birds and the bees"*. Stihia, paradoxal, pozitivă a naturii intră-n noi și devenim, ca-n comediile romantice vechi, mai *soft,* mai deschiși la sentimentalisme și efuziuni.

Începem să observăm scene și personaje idilice pe stradă: cum ar fi un motan siamez, aristocratic, care stă pe un gard și se uită fix la tine cu ochii de culoarea cerului; cerul însuși, care devine, brusc, fascinant, fie că e văzut de jos, ca un uriaș clopot fremătător, fie de sus, de la înălțimea unui pom dantelat, pe a cărui creangă subțire locuiește o cioară, fie prin geamul murdar al unui vehicul, pe care totuși i se pot zări culorile, care arată spațial, așa cum ne apar prin filmele SF.

Sau vedem graffiti-urile orașului, care, constat, au ajuns nu doar tot mai filozofice, ci și mai sensibile. Nu pot să nu-l pomenesc pe cel întîlnit întîmplător, care, ca să mă exprim în spiritul deja amintit, „mi-a sfîșiat inima": *Iubesc nesfîrșesc.* Scris pe un zid gălbui, sub un geam tare mic. Recunosc că m-am zgîit la el îndelung și degeaba, întorcîndu-l pe toate fețele cu punctuația lui cu tot: inițial mi s-a părut că între cele două cuvinte e un punct și ele sînt două verbe alăturate – care, în forma asta, ar avea legătură cu cele două lucruri esențiale ale condiției omenești în legătură cu care m-a pus în gardă o doamnă dintr-un magazin, să zicem, ezoteric. După un timp, însă, am văzut că nu e punct între cele două, iar al doilea cuvînt e un determinant al celui dintîi: și așa a fost și mai frumos și m-a aruncat și mai abitir într-o visare făr' de sfîrșit.

Apoi, dispoziția asta *soft* de primăvară se manifestă în relațiile cu semeni. Vezi oameni necunoscuți pe stradă, pentru care probabil ești invizibil, și un mic demon de anotimp îți dă ghes să-i ajuți – au, n-au chef –, cu riscul de a deveni hărțuitor. De pildă, două femei, probabil mamă și fiică, tot căutau un taxi în fața unui magazin. Și, desigur, nu reușeau să găsească nici unul. M-am întors spre ele, eludînd faptul că și-au dat seama că am tras cu urechea la conversația lor, și le-am dat

telefonul încă unei firme. Întîmplător, chiar au găsit un taxi la firma respectivă. Cînd s-au urcat în el, cu cățel și purcel, mă simțeam de parcă îmi plecaseră niște rude, voiam să le fac cu mîna (așa cum, pe vremea cînd eram copii, făceam cu mîna din tren și la tren, fără să ne pese că era vorba de oameni necunoscuți și, culmea, ni se și răspundea).

În înțelegerea „omenească" de primăvară intră, de pildă, și doamna între două vîrste de la un restaurant de pește de la un mall, care se află la intrarea într-un cinema. Uneori, mănînc acolo sau cumpăr chestii de luat acasă sau la film. Doamna în cauză s-a prins că lumea (sau doar eu?) cumpără diverse pentru a le consuma la film, pentru că, între noi fie vorba, bufetul respectivului cinema nu are mai nimic interesant. Așa că a ajuns să-și învețe, cu înțelepciune, clienții cu aplecare către o minusculă aventură cum să-și îndese respectivele produse în rucsac, ce accesorii să mai ia ca să nu se murdărească și cum se desfac băuturile.

Doar cu ajutorul ei am reușit eu să beau șampanie, cu prietenele, cu ocazia unei aniversări destul de importante, la filmul *Cum să fii singur și fericit (How to be single,* 2016, Christian Ditter). O comedie romantică mai altfel, așa cum am mai spus, care oferă și o soluție destul de neobișnuită, în producțiile de gen, pentru reprezentantele sexului feminin: și anume, dacă nu găsesc bărbatul adecvat, decît să fie așa, oricum, cu cineva, mai bine să fie pe cont propriu. Fermecătoarea Alice (Dakota Johnson, cea din *Fifty Shades of Grey,* Sam Taylor-Johnson, 2015), după ce e părăsită de iubitul din facultate, neînțeleasă de unul mai matur și tată pe deasupra, și neinteresată de un al treilea, care era doar un prieten cu dorințe, găsește o soluție care, chiar și pentru o primăvară idilică, nu mi se pare de lepădat: își închiriază un apartament perfect, nu doar cu o uimitoare vedere la stradă, ci și cu niște scări newyorkeze de incendiu, pe care, culmea, poți face ceva mai mult decît interesant. Poți sta să citești uitîndu-te la lume și, măcar aparent, un pic mai sus decît grosul ei...

„Am învățat să privesc teatrul prin aparat“

– interviu cu fotograful Adi BULBOACĂ –

*Pe **Adi Bulboacă** l-am cunoscut anul trecut, la Cetate, la Divanul Degustătorilor de Film și Artă Culinară, unde, evident, făcea poze. Ne-a povestit atunci, pe malul Dunării, că ar avea chef să plece cu trenul prin țară, în lung și-n lat, și să scrie despre ce vede. I-am citit jurnalul, pe sub25.ro, și acum l-am întrebat cum a fost această călătorie. Și, mai ales, cum e cu cele două pasiuni ale sale: teatrul și fotografia.*

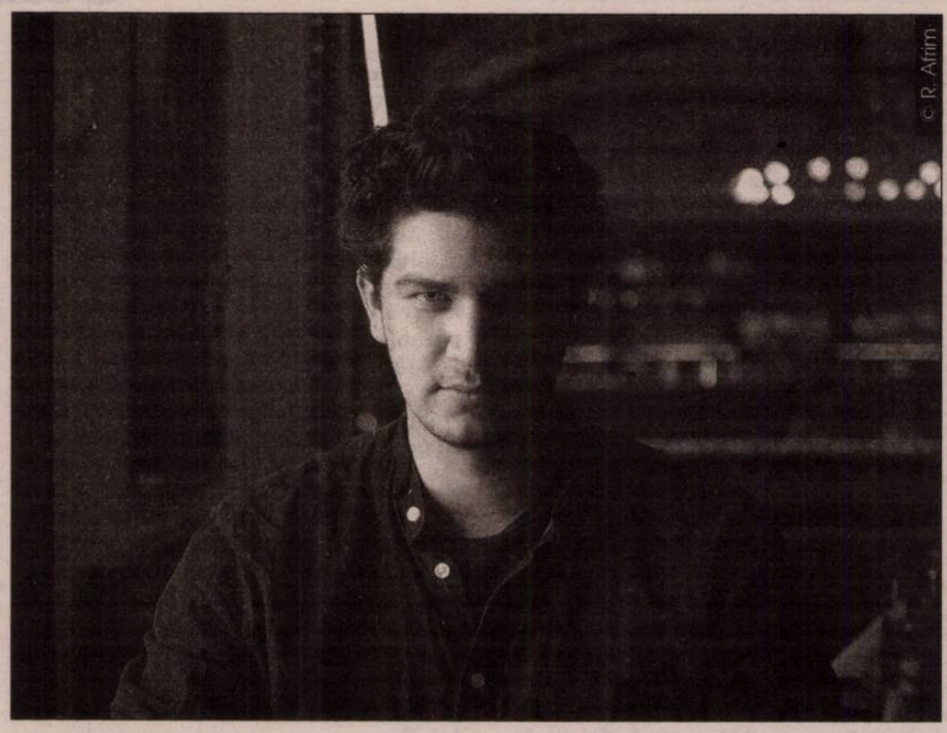

„Jonglez cu prim-planuri și cu cadre largi.“

Mai toate fotografiile din spectacolele de teatru, și cele pe care le publicăm noi în Dilema veche*, au copyright cu numele dvs. Ce a fost mai întîi, pasiunea pentru teatru sau fotografia?*

În primul rînd, mă bucur că pot spune că, în ultimii ani, și-au mai făcut apariția cîțiva fotografi pasionați de teatru, unii chiar mai tineri decît mine. Acum, că am stabilit asta, o să răspund la întrebare: de mic, de pe la 12 ani, am început să caut să mă exprim cumva artistic. Sora mea mai mare își lua toate laudele pentru felul în care picta, iar eu eram frustrat că nu puteam să desenez nici un cîine, o casă, nimic. A, țin minte că la grădiniță, într-un desen, am pus un copac în spatele unei case. Educatoarea m-a întrebat cum poate să iasă copacul prin acoperiș și mi-a dat 4. La grădiniță. 4 (patru). Bun, la 12 ani am început să încerc să cînt la chitară. Nu s-a lipit nimic de mine. Într-a VIII-a mi-am ales liceul după ce am văzut un spectacol de teatru cu liceeni. Fiind în public, o actriță liceană de pe scenă m-a fixat cu privirea și mi-a zis mie poezia. M-a nenorocit, nu mai pățisem niciodată ceva asemănător. Atunci am zis că vreau să merg la Colegiul Național „Mihai Eminescu“ și să intru în trupa de teatru Arlechino, să fac și eu cuiva același lucru, să zăpăcesc vreo fată din public mai tîrziu. Așa s-a întîmplat, doar că nu știu să fi impresionat pe nimeni. După vreo doi ani am renunțat la teatru. Mă comparam cu colegii mei mai mari și nu îmi imaginam că aș putea să îi egalez, nu vedeam de ce să insist. Pe lîngă asta, scriam, lumea îmi spunea că o fac chiar bine, dar tot sfîrșitul clasei a X-a a fost momentul în care a început să mi se pară că mă repet foarte tare și că e cazul să las pixul. Atunci a apărut fotografia, întîmplător. Un coleg al meu de clasă a început să vină la școală cu un aparat foto, iar tatăl meu își luase un aparat digital de 4 megapixeli. Am început să mă joc și, pur și simplu, am știut că am terminat căutarea, că rămîn la fotografie. Am revizitat trupa de teatru ca să fotografiez niște spectacole, iar în vacanța dintre a XI-a și a XII-a, nu îmi e nici acum clar cum, am fost invitat să fotografiez prima ediție a Festivalului Național de Teatru Tînăr Ideo Ideis. Un an mai tîrziu, am intrat la Film la UNATC, unde cel mai mare noroc a fost că m-am îndrăgostit de o studentă de la Actorie din anul III, după care m-am împrietenit cu toți colegii ei, i-am fotografiat în toate examenele și cam aia a fost. Deja era clar, fotografia și teatrul mergeau mînă în mînă.

Se poate trăi din fotografie?

Da, din anul I de facultate. Primii bani pe care i-am cîștigat au fost la revista *TimeOut*, cu care am colaborat mai bine de un an. Anca Ioniță, profesoara mea preferată de la facultate, mi-a fost redactor-șef. Astăzi, dacă mi-aș propune, aș putea să trăiesc doar din fotografie de bun de tot – *Respiră*, în regia lui Adrian Roman –, care cred că o să-mi rămînă în top tot anul, după care mă pornesc spre Sibiu să fotografiez altă premieră; cum ajung devreme de tot în oraș, dau un ocol pînă la Mediaș, gara care vizual mă fascinează cel mai tare. Faianță verde-albăstruie de sus pînă jos, pe două etaje. Două ore fotografiez încontinuu cum urcă oamenii scările prin dreptul zidului meu preferat.

Sînt deja zile întregi de cînd drumurile nu mai au mult farmec, le-am cam bătut, poate am obosit puțin. Trag linii verticale, orizontale, diagonale pe harta CFR-ului, ca și cum aș tăia mămăliga cu ață. De la Sibiu merg spre Brașov cu personalul pe care l-am luat pînă acum doar dimineața și în care mereu mă întîlnesc cu pescari care se duc la baltă și cu adolescenți care merg la liceu la Făgăraș. Tot pe ei îi întîlnesc și acum, dar de data asta se întorc. Mă împrietenesc cu liceenii. O fată mă întreabă de unde sînt, îi zic că din București, îmi spune că se vede, se fîstîcește și colegii rîd de ea. O întreb cum de se vede, îmi zice că sînt elegant. Sacoul, probabil, pe care l-am luat că am fotografiat premiere pe la teatre. Un băiat îmi zice că m-a mai văzut și acum vreo lună. Perspicace, așa-i. De la Brașov mă bucur de un ocol pînă la Zărnești și înapoi, dar e un drum scurt și, în afară de cel mai bine îmbrăcat puști din toate trenurile, nu fotografiez nimic.

Fetiș 103

După superruta Oravița – Anina și înapoi, nu mai contează mare lucru. Pot să merg liniștit spre București sau pot să mă întorc pe o rută ocolitoare, ceea ce și fac. Reșița – Craiova – Piatra Olt – Pitești – București. Pînă la Piatra Olt merg noaptea, e foarte cald și dorm pe apucate. Ajung pe la 6 în gara asta de care deja m-am atașat și am de așteptat vreo două ore. E cel mai frig din tot ceam prins pînă acum, -27 de grade, dar uau, ce-mi place gara! Dau o tură prin jur, totul e nins, totul e alb, înghețat. Intru într-unul dintre barurile din spatele gării. Nu e mai cald decît în sala de așteptare, dar măcar nu e curent, pentru că aici ușa nu stă deschisă. Cu 1 leu 30 îmi iau un vin fiert de care îmi propun să trag cît pot. E foarte rău, e dulce și prost, iar eu sînt nemîncat de mult. Mă ia cu transpirații și vertij, dar fac față. Mă duc să mai aștept și în gară, dar e atît de curent încît ies pe peron. Se anunță trenu-n difuzoare, merg la linia 3, mai aud anunțul o dată, aștept. Trec două minute peste ora la care trebuia să ajungă, nu se vede nimic, nimeni n-a zis ceva de întîrziere. Mă uit atent în direcția Caracal, nimic; oricum nu se vede mai departe de 30 de metri. Îmi trece un gînd: dacă nu mai vine trenul? Dacă nu mai vine niciodată și trebuie să îl aștept ca pe Godot? După 20 de secunde de la gîndul ăsta, văd vag lumina farurilor. Am supraviețuit.

Trenul e o Săgeată Albastră, e cald, e luminos, iar ce se vede pe fereastră e poezie de clasa a VI-a. Pînă-n București nu reușesc să-mi scot frigul din oase și mă gîndesc doar la cum o să fac cea mai fierbinte baie în cele două ore pe care le am pînă la următorul tren. Merg pe jos (evident că stau aproape de gară). Întrucît am uitat să îl plătesc, nu am curent. Acasă e mai frig ca-n gară, deci mă întorc acolo și aștept. De la zăpezile din ultima vreme, trenul spre Brăila pleacă cu juma' de oră întîrziere. E frig și în tren, așa că dorm, iar după ce fotografiez repetiția de la teatrul din Brăila rămîn cu actorii pînă spre dimineață, cînd mă sui într-un tren de Galați. Cînd văd gara Barboși, cobor fără să mă gîndesc. Am noroc că în 17 minute vine un tren spre Mărășești. Gîndindu-mă la Geo Bogza, documentez vizita mea în Barboși. Merg cu navetiștii lîngă mine, cînd, auzind din gura unuia „Buciumeni“, îmi dau seama că sînt atît de aproape de bunică-mea încît trebuie să-i fac o vizită.

Mă dau jos la Tecuci și iau un microbuz care mă lasă în mijlocul satului, la monument. Mă pregătesc pentru vreo 20 de minute de mers pe jos, dar de fapt ajung mult mai repede, pentru că am pasul mai mare decît la 12 ani, cînd făceam drumul ăsta. Merg teleghidat. Satul nu e vreun labirint, dar mi se pare interesant cum știu drumul cu ochii închiși. Bunica nu mă recunoaște din prima. Sînt înfofolit și am ceva ca o barbă, ceva nou. Merg în spatele grădinii, de unde se vede Valea Siretului, iar vizavi e Mărășeștiul, pe unde la un moment dat trece un tren – îl aud, nu îl văd, dar știu că e acolo.

Îmi continui drumul. De dimineață plecasem cu gîndul să ajung la Botoșani, unde și ajung seara tîrziu. Îmi vizitez doi dintre cei mai dragi prieteni, Lenuș și Gelu. Mă trezesc la 4,30 să mă duc să văd gara din Suceava renovată. Le-a ieșit. Mă mir, aplaud și mă întorc la Botoșani. Mă duc cu microbuzul pînă la Dorohoi, că tren nu mai circulă, iar de acolo iau un Regiotrans spre Iași. Linia e una foarte mișto, aproape toate gările sînt din cărămidă roșie, fix din revoluția industrială. E încă lumină, dar luna a apărut de mult și o văd pe tot drumul pe fereastră ca și cum mi-ar sta mie în mijlocul frunții. Din Iași iau un tren pînă la Roman, unde, cînd cobor, îmi apare în minte ideea de păcănele. Intru în barul de lîngă gară, două aparate, unul ocupat, celălalt nu merge. Mă gîndesc că nu mai e mult din călătorie și s-ar putea să ratez experiența jocurilor de noroc în gară.

Dorm iarăși aproape tot drumul pînă la București, unde ies cu prieteni. Mă pocnește un miniînceput de atac de panică atunci cînd îmi dau seama că nu mai sînt multe zile pînă o să mă dau jos de tot din tren și-o să intru din nou în ritmul cu *deadline*-uri și cu ore fixe. În tren, timpul se dilată. Ziua e mult mai lungă cînd înainte de răsărit ești la Craiova, iar primul somn ți-l faci prin Moldova, după vreo patru trenuri și 18 ore. Am două job-uri în București, dimineața. După al doilea, portrete la un templu budist lîngă Dragonul Roșu, merg la gară și iau un tren spre Pitești. Trebuie să mai ajung o dată la Vîlcea, tot pentru un spectacol de teatru. Timpii sînt strînși și rămîn relaxat ca în toată călătoria, chiar și cînd trenul nu mai pleacă din Titu pentru că nu merg frînele. Nașa vorbește cu niște șefi la telefon și zice că sună din nou cînd pleacă, închide și adaugă „dacă mai plecăm“. Zîmbesc, îmi zîmbește și ea. 40 de minute mai tîrziu, tot în Titu, am nevoie de un plan B. Am noroc cu niște prieteni actori de la Vîlcea care s-au pornit cu mașina din București și mă ridică și pe mine o oră jumate mai tîrziu, din Pitești. La Vîlcea văd un spectacol

***Adi Bulboacă** și-a petrecut luna ianuarie pe șine, ca preambul al unui proiect mai elaborat și consecință a pasiunii pentru mersul cu trenul. Acesta este un scurt fragment din jurnalul său de călătorie publicat pe sub25.ro.*

teatru, dar ar trebui să strîng cureaua destul de tare.

Cît de importantă e prietenia cu actorii și cu regizorii pentru un fotograf?

Nu știu cum să formulez asta ca să nu se înțeleagă greșit. O s-o zic, după care o să încerc să o explic. Nu la prietenie țin eu, ci la a-i urmări. Sînt foarte recunoscător pentru faptul că am ajuns la Ideo Ideis la prima ediție. Am văzut acolo mulți liceeni despre care am aflat că dau la teatru și pe care i-am urmărit cu multă curiozitate și cu foarte mult interes. Mă bucur să văd că uneori am dreptate și că ajung să îi fotografiez în spectacolele mele preferate, în spectacole ale unor regizori tineri. La fel, încerc să fiu atent cu un ochi și la studenți. Cred că împrietenirea e inevitabilă după ani întregi în care îi fotografiez. Ce e important la povestea asta este că, întorcîndu-mă în diferite teatre o dată la cîteva luni, de două ori pe an sau chiar și mai rar, simt că mă întorc la prieteni. În ceea ce îi privește pe regizori, prețuiesc într-adevăr prietenia cu cîțiva dintre ei, de la care îmi doresc să învăț, pentru că, da, recunosc, gîndul că poate m-aș apuca de regie pîndește într-un colț al imaginației. Îmi place să îi observ la repetiții pe Radu Afrim, pe Bobi Pricop, pe Mihai Măniuțiu, iar lista rămîne mereu deschisă.

Mai reușiți să vă bucurați de ce vedeți pe scenă sau sînteți atent la cadrele bune?

Mă bucur, cum să nu mă bucur? Nu sînt deloc atent la cadre. Iarăși, s-ar putea să sune arogant sau cel puțin teribilist, dar eu așa am învățat să privesc teatrul, prin aparat. Vorbesc serios. Reușesc să mă bucur și cînd las aparatul acasă, dar mă foiesc în scaun, nu am stare, nu am aceeași concentrare și aceeași prezență. Pe lîngă asta, cu aparatul la ochi, schimbînd mereu obiective, îmi fac ceva ce seamănă cu un decupaj de cinema. Jonglez cu primplanuri și cu cadre largi, cred că e puțin altă experiență decît cea „standard".

Ce v-ați dorit să fotografiați și n-ați reușit?

Sînt vreo șapte ani de cînd mă gîndesc că mi-ar plăcea să fotografiez ceva, orice, în fiecare zi, timp de un an, fix la ora răsăritului. Ora asta diferă, evident, în funcție de oraș și de dată. De cîte ori m-am apucat, am reușit să mă țin de „proiect" două sau trei zile, pînă anul ăsta, cînd mi-a ieșit toată luna ianuarie, lună pe care am petrecut-o în tren. Odată întors acasă, mi-am luat înapoi somnul de dimineață. O să mai încerc, sînt tînăr, mai am timp.

Care e proiectul de care sînteți cel mai mîndru?

Un lucru care mi s-a părut mereu esențial în fotografie a fost *utilitatea*. De cîte ori mă opresc să analizez din perspectiva asta, participarea la organizarea Festivalului Ideo Ideis cîștigă detașat. Mai nou, am reușit totuși să învăț că e important să fac lucruri și pentru mine, iar călătoria de o lună cu trenul prin țară a fost cea mai bună idee pe care am avut-o vreodată.

Ce-i trebuie unui fotograf, în era democratizării imaginii, pentru a ieși din pluton?

Nu vreau să îmi întind părerile pe tema asta pe prea multe rînduri, pentru că încă mă mai prind și eu de cîte un lucru sau altul, dar am crezut mereu că prima condiție pentru ca fotografiile tale să se detașeze este să treci fiecare declanșare prin filtrul propriei personalități. Asta înseamnă să fii sincer cu tine, să ignori într-o măsură destul de mare părerile din jur și să fii primul judecător al imaginilor tale. Dacă publicul va începe să te urmărească pentru originalitatea ta, va rămîne mereu cu tine și va evolua odată cu tine. Dacă încerci să imiți, îmi vine greu să cred că vei reuși să faci asta la nesfîrșit.

Care e fotograful care vă place cel mai mult? Dar regizorul?

Am crescut cu fotografiile cu trenuri din albumul *Transit* semnat de Cosmin Bumbuț. Pe la 20 de ani credeam că vreau să fac fotografie de modă și îl urmăream tot pe Bumbuț. Sînt ani întregi de cînd proiectul lui și al Elenei Stancu, „Teleleu", mă îndeamnă la drum. La începutul anului am făcut pasul ăsta, nu cred că nu i se datorează lui Bumbuț în mare măsură.

La regizor e mai ușor. Pe Radu Afrim l-am descoperit mai întîi ca fotograf. Mi-am dat seama destul de tîrziu că autorul fotografiilor regizate, ultraumane și superestetice e același cu regizorul unui spectacol pe care îl văzusem în anul I de facultate, în primul FNT în care mă strecuram prin intrările actorilor pînă în public.

În vară, la Cetate, pe malul Dunării, ne-ați spus că v-ați dori să plecați într-o călătorie prin gările patriei. Și ați pornit la drum. Ați pozat locuri și oameni, ați trăit în trenuri și ați ținut un fel de jurnal pe sub25.ro. Cum v-ați imaginat că o să fie și cum a fost, de fapt?

Deși am știut cu șase luni înainte că o să pornesc, cu două zile înainte de a mă sui în primul tren nici măcar nu știam spre ce regiune urmează să mă duc. Mi-am imaginat, pe rînd, multe proiecte. Mă vedeam în compartimentele trenurilor ca un fel de *host* TV care invită artiști și jurnaliști să călătorească și să povestească, mi-am imaginat că o să fac o prospecție pentru un proiect mai amplu, poate un spectacol de teatru în tren sau un scurtmetraj decupat doar din fotografii și o voce a unui narator care ar fi urmat să citească jurnalul meu, sau un scenariu imaginat și dezvoltat de aici. Am avut noroc ca, după prima săptămînă de călătorit, să îmi dau seama că fac asta doar pentru mine, că nu am de demonstrat nimic, că am libertatea de a mă opri dacă sau cînd mă plictisesc. A fost foarte odihnitor, pentru minte în primul rînd.

Îi schimbă pe oameni aparatul de fotografiat? Cum îi convingeți să se lase pozați?

Pe cei mai mulți îi schimbă foarte tare. Cred că am reușit să îi fotografiez pe bune doar pe cei cîțiva prieteni foarte apropiați pe care îi am. Doi, ca să fiu mai exact. De convins, nu mă chinui să-i conving pe oameni, dacă nu vor, îi las în pace. Am auzit că sîntem vreo șapte miliarde pe Pămînt.

Am fost, la un moment dat, în copilărie, cu trenul pînă la Dresda. Am mers mai mult de 60 de ore. După ce am ajuns, cîteva zile am trăit cu senzația că legănatul ăla nu se va mai opri niciodată. Ați simțit asta?

Atîta o să zic: eram de vreo trei săptămîni în tren cînd m-am oprit la Rîmnicu Vîlcea să fotografiez un spectacol și nu am putut să refuz o cameră încălzită și un pat cît un compartiment de tren. Cînd m-am pus să dorm m-am foit ce m-am foit, după care mi-am pus pe YouTube „4 ore de zgomote de tren". Am adormit după primele două minute.

Ce ați păstrat, dincolo de imagini?

Dincolo de imagini și de cîțiva oameni interesanți pe care i-am întîlnit, am reușit să păstrez liniștea pe care o aveam în jurul meu. M-am întors decis să îmi împart timpul puțin altfel, să păstrez mai mult pentru mine. Sînt vreo trei săptămîni de cînd m-am dat jos din tren și mă mir și eu că pînă acum mi-a ieșit.

Cum se vede lumea de pe geamul unui tren?

M-am gîndit de multe ori la asta. Se vede ca de pe o plasmă Ultra HD cu o diagonală atît de mare încît de multe ori nici măcar nu îi vezi marginile. Nu am televizor de cînd m-am mutat de la ai mei, de opt-nouă ani. Dacă ar fi vreun canal care să dea ce vedeam eu pe fereastră din tren, aș lua probabil în considerare un abonament TV. Am vrut să văd țara asta mai bine, înainte de a mă plimba și mai mult pe alte continente. Plănuiam o aventură prin Brazilia sau oriunde în America de Sud, dar mi-am dat seama că pot avea parte de surprize plăcute și la 50 de kilometri de București.

Ce personaje ați descoperit?

În afară de controlori pasionați de meserie, umani sau foarte glumeți, cred că personajul meu preferat este o fată pe care am cunoscut-o la granița cu Ucraina. O tipă de 22 de ani, care vorbea cu o prietenă mai mult în ucraineană, dar în momentul în care am început să povestim a schimbat nu numai limba, ci și tonul. O fată foarte puternică și inteligentă, care mi-a zis că în seara zilei în care făceam cunoștință urma să sărbătorească acasă Ajunul Crăciunului, pe rit vechi. I-am promis că o să vin să văd colindătorii și slujba de la biserică. M-am ținut de cuvînt, m-am mirat și m-am bucurat foarte tare să o cunosc.

Ce urmează?

Concret de tot, urmează să stau locului o vreme, poate mai fac doar cîte un drum de-o zi sau două după cîte o premieră prin țară. M-am închis destul de mult în studio, fotografiez actori. Sînt pe cale să lansez, împreună cu două prietene, o platformă de casting prin care doresc să pun umărul la civilizarea industriei de film. În rest, știu că la vară vine sezonul de festivaluri de teatru, de film, așa că o să vreau să mai înghesui pînă atunci măcar o călătorie cu trenul prin Balcani și, poate, una în Europa.

a consemnat Ana Maria SANDU

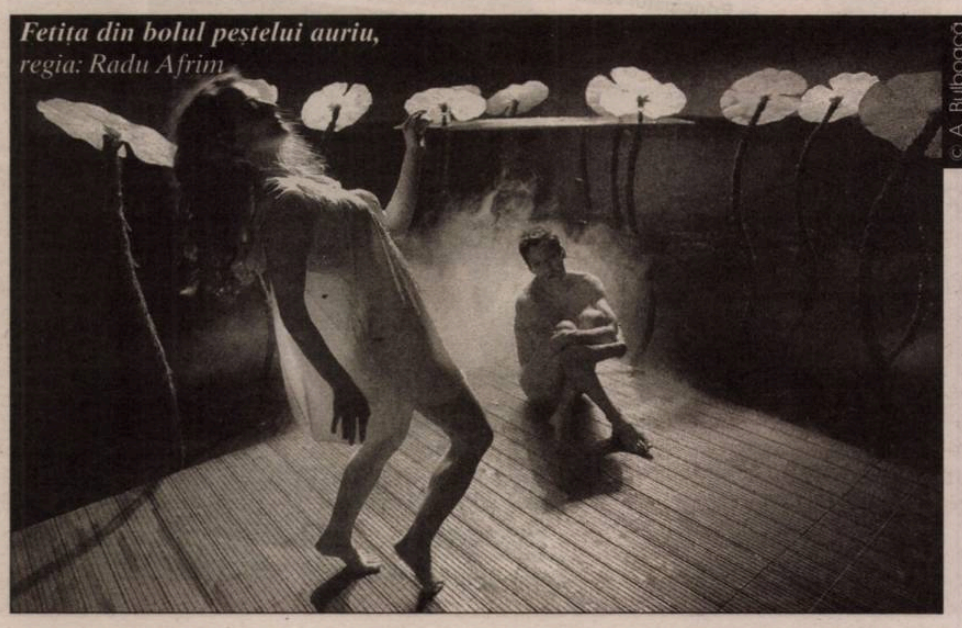

Fetița din bolul peștelui auriu,
regia: Radu Afrim

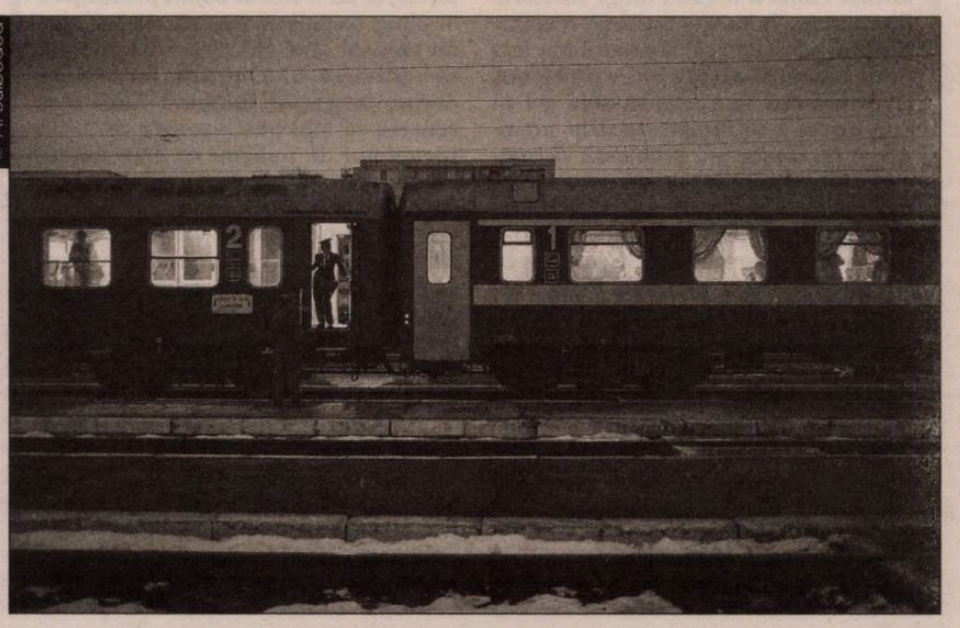

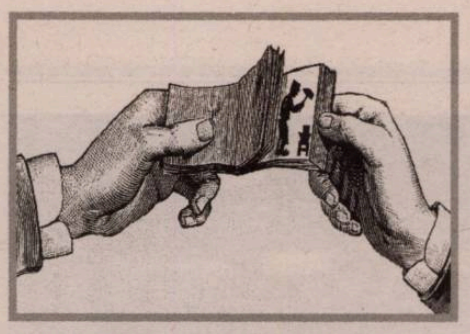

Marius CHIVU

feedbook

Cum să crești un copil poet

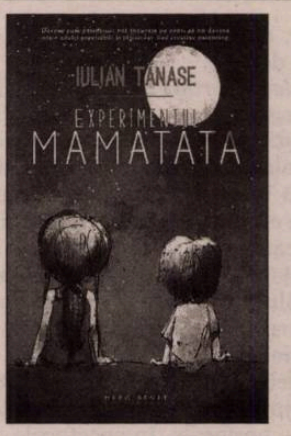

● **Iulian Tănase, *Experimentul MAMATATA*, Editura Herg Benet, 2015.**

Între timp, chiar și poeții douămiiștii au ajuns părinți. Dincolo de orice judecăți generaționiste, cîțiva au și scris despre experiența de a fi părinte. Scriitoare precum Ioana Nicolaie sau Denisa Duran au explorat dimensiunea maternității, prima într-un poem/roman prenatal al așteptării, entuziasmului și temerilor de a fi mamă *(Cerul din burtă,* 2005); a doua într-un jurnal poetic/aforistic al uimirii în preajma micuței ființe abia venite pe lume *(dorm, dau stau cu tine,* 2014). Dar și băieții au fost inspirați de noul lor statut. Dan Coman *(Dicționarul Mara,* 2009) a scris o carte de poezie subintitulată „ghidul tatălui: 0-2 ani", despre adaptarea la ritmul existențial al părintelui, consemnînd cu atenție schimbările interioare ale bărbatului devenit tată. Radu Vancu *(Sebastian în vis,* 2010) a scris tot sub influența schimbării de statut existențial, dar într-o cheie onirică. Alți poeți, precum Robert Șerban, de pildă, dar și alții, n-au publicat cărți, însă s-au manifestat în această calitate a lor de scriitori-părinți în texte din reviste sau în postări pe Facebook, unde propriii copii au devenit personaje. Prima scriitoare care ar trebui menționată este Ana Dragu, autoarea narațiunii-eseu tragi-poematice *Mîini cuminți* (2015): povestea unei mame singure care crește doi copii, un băiețel și o fată, dintre care băiețelul, numit în carte Sașa, este atipic, în sensul că are deopotrivă nevoi și puteri speciale, căci deține un auz absolut.

Nu foarte departe de dimensiunea poetică din *Mîini cuminți,* deși de cu totul altă factură, scrisă dintr-o cu totul altă rațiune, este *Experimentul MAMATATA* al lui Iulian Tănase și al celor doi copii ai săi, dintre care băiețelul se numește, întîmplător, tot Sacha. În argumentul cărții, Iulian Tănase invocă *Experimentul Zaica* (2001), celebra carte construită de Daniela Alexandrescu, Irina Nicolau și Ciprian Voicilă cu textele rezultate în urma interacțiunii cu copiii a profesorului de desen și pictură de la Liceul „Nicolae Tonitza" Dorel Zaica. Acesta, începînd cu anul 1965, dezvoltase o metodă pedagogică specială bazată de exerciții de creativitate cu copiii, ce presupunea desene și jocuri de imaginație pornind de la întrebări despre lume, lucruri și sentimente. Ulterior, show-ul de televiziune *Copiii spun lucruri trăsnite,* care folosea același principiu al stimulării copiilor să răspundă în felul lor la varii întrebări, a transformat pedagogia în *entertainment.* Iulian Tănase subliniază însă dimensiunea creativității, definindu-și cartea ca fiind una de *creative parenting,* chiar dacă nu oferă un discurs teoretic, o metodologie, ci doar punerea în practică a jocului cu copiii: „E o carte despre relația copiilor cu imaginația, cu interogațiile asupra lumii, cu propria minte și cu propriul creier, cu limbajul, cu libertatea, cu mirarea, cu nevoia de joc și nevoia de a rîde. De asemenea, cartea este și despre modul inocent și spectaculos în care copiii descoperă lumea, punînd întrebări și formulînd răspunsuri dintre cele mai neașteptate, este o carte despre spiritul ludic liber și gîndirea magică a copiilor, copii de la care, dacă ar fi ceva mai atenți, adulții ar avea atîtea de învățat. Mai pe scurt, este o carte despre cum părinții își pot asculta copiii, și nu oricum, ci cu mare atenție."

Deși este o carte pe care o poți cuprinde în formula „colecție de perle", i-ai face o mare nedreptate, ai citi-o într-un fel limitat. Cum spune și Iulian Tănase – autorul *de jure,* dar nu neapărat și *de facto* al acestei cărți cu autor colectiv –, cartea are în centrul ei ludic întrebările și conversația copiilor: Adorei și lui Sacha li se oferă, practic, prezumția de cunoaștere a lumii. Căci cei doi copii sînt deopotrivă autorii și personajele acestei cărți în care se vorbește despre dragoste și familie, natură și animale, obiecte și fenomene, vise și Dumnezeu... Copiii mai mult răspund decît pun întrebări, se manifestă prin limbaj în raport frizînd înțelepciunea sau chiar filozofia: „potcoava face să ți se-ndeplinească norocul", „e bine să te naști deștept, că înveți mai bine la școală" (Adora), „ființele nu sînt bătrîne, ființele sînt iubite" (Sacha), „meditez, adică mă uit la perdea fără să mă gîndesc la nimic", „o floare e moartă cînd nu mai are minune în ea: fericire, miros..." „sînt talentată la gînduri" [dar și] „mintea mea mă supără" (Adora), „omul e un animal care scrie", „casa e afară sau în casă?" (Sacha), „Dumnezeu nu este ca un om care nu știe nimic, de-asta nu pedepsește", „sufletul este un animal" (Adora)...

Formulările lor aforistico-poetice, îndoielile, dar și certitudinile lor, ideile și întrebările lor, felul în care fac asociații și analogii, în care găsesc explicații și oferă perspective nebănuite – totul este și un efect de limbaj. Și aici este meritul lui Iulian Tănase, tatăl poet și *coach* creativ, care-i încurajează să se folosească de limbaj atunci cînd limbajul nu le folosește. Iar copiii, încurajați să fie cît mai liberi, inventează noțiuni, fac jocuri de cuvinte care depășesc înțelegerea semantică normativă a lumii. *Creative parenting* tocmai pentru că exercițiile de imaginație stimulează gîndirea deopotrivă inocentă și profundă a copiilor, nepervertită de normele judecății așa-zis mature, logice, prudente, echilibrate, prozaice. Principiul gîndirii copiilor este unul profund poetic și, deși această *jucărea* de familie ar putea fi văzută drept una de proză scurtă sau teatru (fiind alcătuită din mici fragmente dialogale), este o carte de poezie pură, o carte de fantezie infantilă unde umorul, absurdul și filozofia se combină uluitor. Micile narațiuni, teorii, anecdote sau chiar pilde ale copiilor, „înregistrați" între 1-5 ani, sînt de un umor colosal, sînt copleșitoare prin inedit, frumusețe și candoare.

Experimentul MAMATATA, pus în scenă și în pagină de Ioana și Iulian împreună cu copiii Adora și Sacha, este o carte spectaculoasă literar și utilă părinților interesați să-și crească copiii cu o imaginație sănătoasă, cu interes și cu dragoste pentru cuvinte. Iar pe cititorii care nu sînt încă părinți îi face să-și dorească să fie.

aproape de carte

Iulian TĂNASE

Experimentul MAMATATA

(fragment)

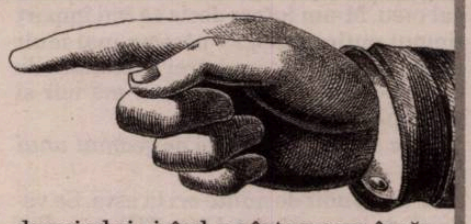

Copilul este o ființă stranie. El apare pe lume după o foarte lungă călătorie. Cele nouă luni de viață intrauterină reprezintă doar o mică parte, ultima etapă a acestei lungi călătorii. El apare pe lume pentru a ne reaminti nouă, adulților, că odinioară am fost ființe libere. El nu are nici o problemă, în primii ani de viață, să stea gol în fața oricui i se nimerește prin preajmă și nu are nici o problemă să spună ce gîndește. Dincolo de orice formă de dresaj social și cultural, copilul este primitivul aterizat în prezent dintr-o lume veche, foarte veche, în care gîndirea magică era la ea acasă. Pereții camerelor în care el se joacă sînt echivalentul pereților peșterilor pe care desenau primii oameni. Cînd copilul desenează pe pereți, timpul se curbează și extremitatea sa din prezent se întoarce în urmă cu 40.000 de ani, să zicem. Iată discul roșu, descoperit în peștera El Castillo din nordul Spaniei, strălucind pe peretele unei camere dintr-un apartament din București.

Copiii apar pe lume la fel cum noi, dormind și visînd, ne întoarcem, încărcați de imaginile din vis, la starea de veghe. Dacă putem să ne povestim visele, asta se întîmplă doar pentru că putem vorbi. Nou-născuții nu pot face asta, limbajul le este un teritoriu interzis, și mi-a trecut odată prin cap că ei plîng tocmai pentru că nu pot spune ceea ce știu. Și, pînă cînd reușesc să vorbească, uită aproape tot ce știau despre lunga lor călătorie. Unii însă reușesc să mai păstreze cîte ceva din preaplinul de imagini cu care au venit pe pămînt. Cînd avea doar șapte săptămîni, Adora a reușit să articuleze, și destul de clar, un foarte hotărît: „Eu vieaaau!" Era un „Eu vreau" pronunțat cu jalnicele mijloace de exprimare ale unui nou-născut. Obiectul dorinței a rămas, însă, nerostit. Eu vieaaau, ce anume? Mister.

Într-o zi, Adora mi-a spus: „Mi-e dor de viața mea". Cînd un copil de 5 ani și 2 luni îți spune că îi este dor de viața lui, te poți gîndi că fie îi este dor de ceea ce urmează să trăiască, fie îi este dor de ceea ce a trăit, înainte de a se fi născut.

PUBLICITATE

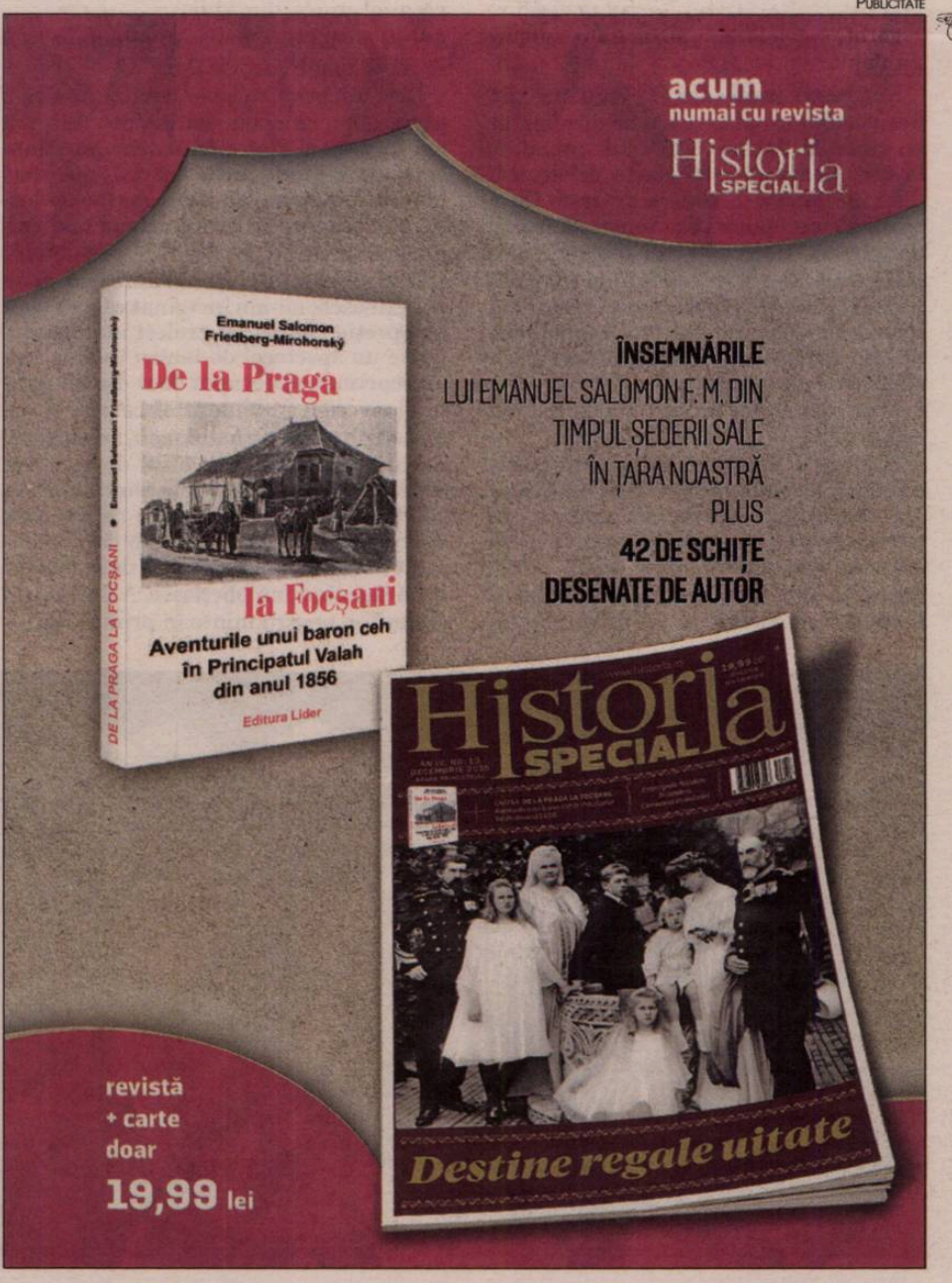

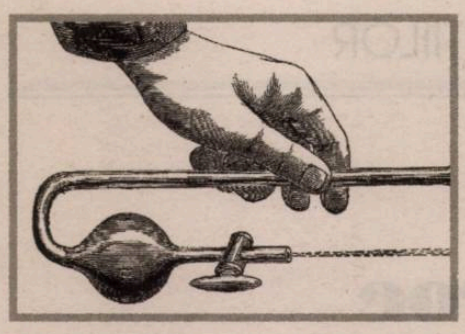

Oana STOICA

rosencrantz & co

Spectacole translucide

● ***Menajeria de sticlă* de Tennessee Williams; traducerea: Ilinca Hărnuț; regia: Alexandra Penciuc; scenografia: Tudor Prodan. Cu: Emil Măndănac, Ilinca Hărnuț, Cătălina Moga, Mihai Smarandache. Point.**

Scrisă în 1944 (inițial ca scenariu de film, refuzat de MGM), piesa *Menajeria de sticlă* înregistrează un moment de schimbare fundamentală în civilizația modernă. Apusul unei lumi, cu normele ei restrictive, injuste, discriminatorii, dar care ofereau o anume siguranță, este rememorat de la oarecare distanță temporală – după ce regulile au fost pulverizate, vechiul sistem de convenții sociale s-a prăbușit și asta a însemnat libertate pentru mulți, dar a produs și victime printre cei care nu s-au regăsit în noua lume –, cît să se atenueze emoția. Dar memoria lucrează complex, ficționalizează și redimensionează evenimente, aspune realități și inventează altele. Textul lui Tennessee Williams este scris din această perspectivă, a capcanei pe care o reprezintă memoria. Formula asumată de dramaturg (cu un povestitor care rememorează trecutul) poate trimite la Bertolt Brecht și la efectul său de distanțare, dar Williams pune accentul pe manipularea memoriei, nu pe obiectivitatea ei (critică). Deși datat, textul poate fi revigorat, suportă actualizări, nu vulgare, palpabile, ci mai degrabă la nivelul abstract al ideilor decît la cel concret, al narațiunii.

„...un moment în care atmosfera rarefiată se coagulează în suprarealism."

Textul a revenit în atenție de curînd, căci la interval de cîteva zile am văzut două spectacole, o adaptare făcută de Alexandra Penciuc la Point în București și o montare a Sînzianei Stoican la Teatrul „Toma Caragiu" din Ploiești. Spectacolele sînt diferite, atît ca raportare la text, cît și ca estetică și instrumente de lucru. Alexandra Penciuc a rescris textul lui Tennessee Williams, comprimîndu-l sub forma unui scenariu în patru scene din care au fost eliminate multe detalii din biografia personajelor și din relațiile dintre ele. În mare parte, elementele concrete ale narațiunii, cele care legau textul de un timp anume, au dispărut sau au fost redimensionate. De exemplu, profesiile bărbaților sînt schimbate, în loc de muncitori într-un depozit de pantofi, cei doi par a fi corporatiști, fără însă ca acest lucru să fie mai mult decît o sugestie venită din costume – regizoarea nu înlocuiește o realitate cu alta, ci o relativizează. Infirmitatea fizică a Laurei a fost substituită de una psihică (nu e prea clar dacă Laura suferă de un sindrom din spectrul autismului, este doar interiorizată sau are un retard, dar nici asta nu contează, ci faptul că fragilitatea ei nu provine dintr-o problemă exterioară). Ce a rămas s-a concentrat într-un singur fir narativ care duce spre ratarea personajelor, individuală, dar comună tuturor: fiica refuză să iasă din coconul matern (materializat într-o pelerină de plastic), fiul vorbește la nesfîrșit despre o evadare, dar nu acționează, mama are propriile frustrări sexuale și nu ezită să-și concureze fiica, flirtînd cu Jim care, la rîndul său, are o iubită cu care nu pare prea fericit. Povestea originală este reformulată într-o atmosferă rece și stranie, în care memoria este „înghețată". Dacă textul a fost esențializat și curățat de detalii biografice și narative, regizoarea a urmat însă didascaliile în ceea ce privește pauzele, ritmul spectacolului și starea de „conservare" a amintirilor. Scenograful Tudor Prodan păstrează și el unele din indicațiile dramaturgului, desigur, reinterpretate: proiecțiile cu titlurile scenelor sau cu imaginile Laurei și ale lui Jim sînt înlocuite de imaginile unui monitor de funcții vitale (care înregistrează doar decesul), ale unor figurine stilizate și de textul „The End" care apare chiar din prima scenă, proiectat pe fundal. Toate acestea, împreună cu măsuța de sticlă (pe care se află mîncare din sticlă) în formă de sicriu, arată că lumea din amintire a dispărut fizic la data rememorării. Actorii păstrează atmosfera glacială, construită din regie și scenografie, mizînd pe o neliniște misterioasă, cu un joc care plutește un pic pe deasupra realității (Ilinca Hărnuț – Amanda – este cea mai realistă, Emil Măndănac – Tom – și Mihai Smarandache – Jim – sînt cumva suspendați între realitate și imaginar, Cătălina Moga – Laura – este de-a dreptul ireală). Punctul culminant al spectacolului este scena Laura – Jim, cu excelentul Mihai Smarandache cîntînd ironic „Love Came Here", un moment în care atmosfera rarefiată se coagulează în suprarealism. *Menajeria de sticlă* a Alexandrei Penciuc este un show cu intenții bune, nu neapărat atinse integral. Nici sala de spectacol nu a ajutat prea mult: spațiul nou de joc de la Point este construit neinspirat, cu o scenă-podium înaltă, față de care publicul este plasat mai jos și foarte aproape, pe scaune cu spătar scund și la același nivel, astfel încît poziția spectatorului este inconfortabilă și viciază perpectiva asupra spectacolului (din unghiul meu nu am văzut o parte din spectacol – actorii jucau cu spatele – și unele elemente de decor – forma de sicriu a măsuței etc.). Desigur, defectele sălii pot (și trebuie) să fie remediate. Show-ul are însă o perspectivă contemporană asupra textului, este viabil și bizar și îl recomand tocmai pentru stranietatea lui indefinibilă.

© Teatrul Toma Caragiu

© Point

● ***Menajeria de sticlă* de Tennessee Williams; traducerea și regia: Sînziana Stoican; scenografia: Valentin Vîrlan. Cu: Oxana Moravec, Florentina Năstase, Ionuț Vișan, Cristina Popa. Teatrul „Toma Caragiu", Ploiești.**

Sînziana Stoican are o altă abordare, mult mai aproape de litera textului (pe care îl păstrează integral) și de viziunea clasică de interpretare. Decorul susține ideea unui univers intim, prăfuit, cu mici bibelouri umane: fotografia imensă a soțului/tatălui absent – figura paternă care a evadat din această lume feminină fragilă, dar torturantă –, un milieu supradimensionat, un uriaș trandafir albastru (numele de alint al Laurei) care taie fundalul, cărat de fratele Laurei ca o povară, toate elemente esențiale ale suferinței, augmentate de memorie. Spectacolul are o poetică delicată, cu relații bine conturate, este coerent în regie, scenografie și actorie, dar curge încet, poate prea lent și prea lung, fără strălucire și într-un stil neașteptat de conservator pentru tînăra regizoare, ale cărei spectacole anterioare (de exemplu, *Trădare* la Unteatru) dovedeau viziuni mai proaspete.

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Moara cu noroc

● ***Orizont*** **(România, 2015), de Marian Crișan.**

Apărut după cîteva filme care l-au consacrat pe Marian Crișan ca un cineast important pentru generația sa, precum *Morgen* și *Rocker,* apreciate de critică și premiate în festivaluri, recentul *Orizont* e mult sub nivelul lor – încercarea sa de adaptare cinematografică a nuvelei lui Slavici *Moara cu noroc,* sub forma unui *thriller* cu accente realiste (combinație folosită cu succes și de Radu Muntean în *Un etaj mai jos),* nu ajunge să se susțină.

Orizont se concentrează asupra unui studiu de personaj ardelean molcom-ursuz, aproape ermetic (Lucian, interpretat de András Hatházi) și asupra încercării sale, urmată de eșec, de a trăi confortabil ca administrator (și bucătar) al unei afaceri de familie, la o pensiune din munți deținută de un olandez (amintind într-o oarecare măsură de *The Shining).* Ceea ce filmul lui Crișan nu ajunge să puncteze convingător e consistența acelor motive pentru care personajul său nu reușește să-și atingă scopul. Potrivit nuvelei (și adaptării sale mai vechi, filmul lui Victor Iliu din 1955), aceste motive decurgeau din tensiunea creată prin duplicitatea crîșmarului care, încercînd să împace și capra, și varza – și justiția care îl voia arestat pe Lică (reprezentată de Pintea), și pe sămădău, astfel încît să poată cîștiga mai mulți bani –, e constrîns și de o parte, și de alta, pînă la cedarea sa. Această tensiune e mult diminuată în *Orizont,* unde atît Zoli (Zsolt Bogdán), cît și oamenii săi apar mai degrabă ca niște clienți aroganți și zeflemitori decît ca niște criminali, iar metodele lor sînt puse mai mult în slujba coruperii decît a constrîngerii. Conflictul dintre Lică și Ghiță, redat în nuvelă ca un joc de-a șoarecele și pisica, în care inocentul e prins treptat în plasa propriilor slăbiciuni și folosit ca instrument al crimelor, nu fără împotriviri, zvîrcoliri de conștiință și ezitări, e aici o cedare fără luptă. Atunci cînd oamenii lui Zoli vin să îi ceară bani în numele șefului lor, Lucian nu opune rezistență, concluzionînd, deși acțiunea nu o arată, că ei fac legea acolo. În aceeași scenă din nuvelă, Ghiță se împotrivise și inversase raportul de putere dintre el și sămădău, iar pierderea banilor, împreună cu înmînarea cheilor de la cîrciumă și cu pierderea demnității sale erau centrale, amintind de un pact mefistofelic. Cea de-a doua sursă de tensiune, care decurgea în nuvelă din relația lui Ghiță cu legea, e aici ștearsă, lui Pintea (Valeriu Andriuță) îi lipsesc motivațiile personale, iar pericolul arestării lui Lucian pentru crimele lui Zoli e disipat. Suspansul *thriller*-ului, care provenea în opera literară din lupta pentru putere (în care controlul e deținut cînd de unul, cînd de celălalt), e aici cel mult un efect al atmosferei, construit pe baza muzicii și a unor efecte de lumină (destul de repetitive, ca în cazul luminii proiectate de faruri pe chipurile personajelor) și prin folosirea peisajului izolat (imaginea e semnată de Oleg Mutu), fără să decurgă și din poveste.

Schimbarea finalului intrigii mută accentul de pe procesualitatea crimei, care la Slavici și Iliu era construită prin îndepărtarea treptată de familie, strecurarea bănuielilor, dezvoltarea unei plăceri pentru violență și punerea apropiaților, inclusiv a copilului, în pericol (relevantă e în acest sens scena care descrie jocul cu cîinele, văzut în nuvelă ca un act de violență). În *Orizont,* acest proces e scindat, scena respectivă e introdusă în prima parte, cînd nu mai e indicatorul unei refulări (e înainte ca Lucian să înceapă afacerile cu Zoli și înainte să prindă gustul pentru violență), iar finalul sugerează cel mult că cine îndură accesele de violență și putere ale altora sfîrșește prin a se exprima tot prin violență. Întreaga trecere din nuvelă de la imaginea luminoasă a familiei, a morii ca ax de susținere a locului și a oamenilor, la întuneric, oase albe și cenușă nu transpare cîtuși de puțin în adaptarea lui Crișan.

Trecerea de la mijloacele stilistice expresioniste din filmul lui Iliu și de la stilul indirect liber al nuvelei, care e întețită de detalii despre emoțiile, îndoielile și intențiile personajelor, la stilul mai realist, care nu ne mai oferă acces la interpretările lor, ar fi putut să se concretizeze în *Orizont* prin mai multă acțiune, dialog și densitate a mizanscenei.

Ceea ce făcea ca *Un etaj mai jos,* la rîndul său un film de suspans despre un bărbat cu probleme de conștiință, să fie totodată o lucrare de cinema realist care pune probleme în maniera lui Hitchcock se baza în mare parte pe o întrebare pe care Muntean o lasă să rămînă și după final în conștiința spectatorului, întrebare care devenea axul narațiunii, așa cum, din punctul de vedere al mizanscenei, devenea spirala scării de bloc. Între răspunsurile pe care spectatorul le-ar fi putut găsi (de natură morală, socială, psihologică) rămînea o ambiguitate menită să îl facă să privească în jos, în întuneric. În *Orizont,* finețea apropierii de Hitchcock e redusă la viorile de pe fundal și la tablouri cu cerbi.

Ancuța Proca *este critic de film.*

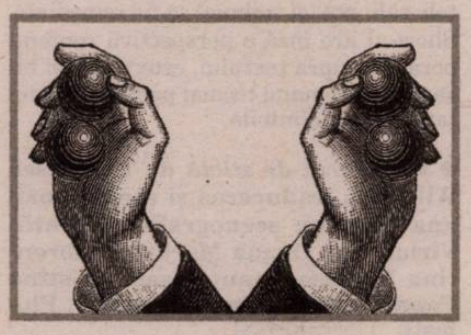

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Menajeria de sticlă

● **Animal Collective,** ***Painting With,*** **Domino Records, 2016.**

„Well if you're out and about on the freeways this morning, no dinosaurs to worry about." Dacă ar fi să vă luați după ceea ce urmează acestei fraze, smulsă de pe „Hocus Pocus", Brian Wilson a schimbat drogurile, trecînd pe *salvia divinorum.* Da, pînă și liderul The Beach Boys a pierdut luni întregi prin EastWest (pe vremea aceea se numeau Western), studiourile construite în anii '60 de Bill Putnam, inginerul care a revoluționat știința înregistrării. Iar Animal Collective, trupa despre care voi vorbi acum, nu s-a situat niciodată prea departe de creatorul cultissimului LP *Pet Sounds.* (Ba pe „Flori-Dada", piesa care deschide cel mai proaspăt album AnCo și „propria versiune a «California Girls»", după cum spunea Avey Tare într-un interviu pentru *The Line of Best Fit,* chiar poți auzi un *sample* din imnul surfist... „Wipe Out").

Painting With, cel de-al zecelea disc de studio al americanilor, a fost construit în aceeași formulă ca și hitul unanim aplaudat *Merryweather Post Pavilion* – David „Avey Tare" Portner, Noah „Panda Bear" Lennox și Brian „Geologist" Weitz –, dar asta nu înseamnă și că ar avea prea multe în comun. Acolo unde albumul din 2009 comuta pe *trip*-uri melodice stranii, dar foarte fluide, *PW* se împachetează într-un drapaj mai degrabă dadaist. Colajiști cu doxă, trupeții Animal Collective au o istorie a închiderii și deschiderii muzicale cu multe capitole. După *psych-pop*-ul acela caleidoscopic și seducător de pe *MPP* venea de niciunde, în 2012, impenetrabilul *Centipede Hz.* Muzica de pe *Painting With* le încearcă astăzi pe amîndouă, jucîndu-se de-a v-ați ascunselea cu accesibilul și experimentalul. Dar și cu inconsistența.

Studioul a preluat controlul asupra band-ului.

Într-un fel sau altul, în 2016, Animal Collective își revizitează trecutul (relativ) apropiat, fie că vorbesc aici despre fantastica halucinație numită *Feels* (2005), despre cosmi-comicăria *Strawberry Jam* (2007) sau despre amintitul *Meryweather Post Pavilion* (2009). Dar nu pentru a extrage de acolo idei pe care să le ducă în altă parte (deși uneori o face), nici pentru a se autocita postmodern (deși uneori o face), ci pentru a afla parcă ce nu trebuie făcut. Din acest motiv, *Painting With* este cel mai puțin organic album al trupei înființate în Baltimore acum șaptesprezece ani, fiind, totodată, și primul din istoria ei început, continuat și sfîrșit într-un studio. De aici vine, cu certitudine, și senzația că, de fapt, studioul a preluat controlul asupra band-ului, iar nu invers, îndesînd în muzica AnCo atît de multe trucuri tehnice încît o sugrumă. Sînt și momente sclipitoare pe *PW* – printre ele, „Hocus Pocus", „Bagels in Kiev", „Golden Gal", cu al său mult discutat *sample* dintr-un sitcom optzecist de succes, *The Golden Girls,* și, peste toate, „Recycling", o *coda* electronică pornită agale pe urmele lăsate în muzică de indivizi precum Raymond Scott și Brian Wilson, dispusă să salveze un album Animal Collective prea volatil în termeni de atașament.

Paul Breazu *este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

12 ore

În vara lui 2011 am pierdut o legătură la un avion pentru că ascultam muzică. Veneam de la Seul la București, după un zbor de 12 ore, legătura era pe aeroportul din Frankfurt. Cine a zburat 12 ore cu un avion știe exact acea senzație de plutire și translucid din oase pe care interminabilul zborului ți-o lasă în corp. Și mai era și aeroportul din Frankfurt, cu labirintul său cu multiple porți de securitate și culoare interminabile, ca într-o colonie de formicide.

Dar nu fusese doar zborul acela. Cu cîteva zile înainte, mă întorsesem la Seul din Canada, alte 12 ore și ceva de zbor, iar în Canada schimbasem alte cîteva avioane, așa că sentimentul de ocol al lumii cerea atunci, în Frankfurt, în fața unei ferestre mari și a unui apus de soare care se reflecta *shoegazing* asupra fuselajului unui avion Air India, un moment muzical. Nu mă așezasem buimac în fața vitrinei, verificasem în prealabil poarta zborului spre București, așa că stăteam relaxat pe un scaun cu fața la imagine și cu spatele la poartă. Nici ora nu era tîrzie, o verificasem pe telefon, mai aveam două ore bune de așteptat (ceasul îl pierdusem într-un mod inexplicabil în Canada). Cînd am văzut pe telefon că se apropie ora, m-am îndreptat spre poartă. Ca să constat că zborul nu mai era Frankfurt-București, ci Frankfurt-Belgrad. Am crezut că se schimbase poarta, așa că am întrebat-o pe stewardesă ce se întîmplă. Cu un zîmbet dezarmant, jovialа însoțitoare de zbor, ce părea – coincidență eliadescă pură – chiar din India sau din imediata vecinătate, îmi zice, cu un zîmbet nenea Iancu, că avionul meu decolase de două ore, că mă strigase în difuzoare de cîteva ori, că o fi fost de la căști de nu am auzit-o, deși îi tot ziceam că auzisem toate celelalte anunțuri, că muzica nu era dată tare. În fine, lucrurile erau clare: aveam de așteptat alte 12 ore pînă la următorul zbor, cu schimbat de bilet și cu plătit diferența de rigoare.

Cum era deja noapte și cum eram de tot obosit, mi-am zis că n-are rost să ies din aeroport. Am făcut foarte bine. Un aeroport imens ca Frankfurt, aproape gol, e o experiență pentru care nu te pregătește nici melancolia de gramofon a gărilor mici de provincie, nici livrescul, bovarismul cehovian, nici anduranța navetistă a autogărilor postcomuniste. Toate sînt zone de tranzit, toate sînt toposuri ale fragilității și marginalității, forme de patrimoniu pe lîngă care nu trecem indiferenți, doar în măsura – și aceea foarte relativă, cum știm – de a le regăsi fixate în memoria și *blur*-ul unei ficțiuni.

Aeroportul din Frankfurt, gol, noaptea, părea un muzeu al urbanității globale. Reclama de la Bayern, mare, rotundă, deasupra unui restaurant gol, rima foarte bine cu cei cîțiva asiatici care se hotărîseră să rămînă și ei peste noapte în aeroport; McDonald's-ul, văzut printr-un geam imens și la care nu puteai ajunge decît trecînd din nou prin porțile de securitate, se întîlnea foarte bine cu o statuie, dacă țin bine minte, a lui Beethoven. Sunetul pașilor timizi pe gresia încăperilor goale, ca într-o expoziție de artă nouă, cu moțăiala unui gardian așezat pe un scaun; storurile trase ale magazinelor, ca într-o imensă piață părăsită, cu imaginile turismului de marketing. Oriunde altundeva, kitsch-ul ar fi fost măsura justă în descrierea acestor alăturări. Dar nu și acolo, în acel moment. Un aeroport, azi, e intermitența prin care lumea în care trăim își semnalează cel mai bine umanitatea. Poate și de aceea e o țintă a terorismului, a răului.

În acea dimineață – îmi aduc aminte fără nici un rest proustian –, burger-ul de la McDonald's a fost mai gustos ca oricînd.

PUBLICITATE

PUBLICITATE

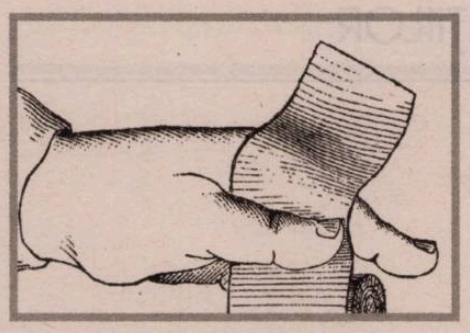

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Segmentarea gunoiului

Dacă tabloidizarea presei nu mai e un motiv de dezbatere, ci o realitate, interesant devine modul cum se segmentează zona tabloidă a pieței. România urmează în linii mari trend-urile mondiale, dar cu observația că așa-numitele brand-uri *quality* sînt mult mai afectate.

Dacă în 2008, anul de vîrf al pieței media, publicații ca *Evenimentul zilei* vindeau peste 50.000 de exemplare, iar tirajul *Libertății* se apropia de 300.000, astăzi, *Evenimentul* vinde în jur de 12.000 de exemplare, iar *România liberă, Adevărul* sau *Jurnalul,* mai puțin de 10.000. *Click!,* cel mai popular titlu din România, a scăzut și el, recent, sub 100.000 de exemplare, în timp ce *Libertatea* distribuie aproape 59.000. Scăderea presei scrise, provocată și de migrarea publicului către online, e relevantă fiindcă, tradițional, jurnalismul serios se făcea, în România și nu numai, în marile cotidiene pe hîrtie. Nu e vorba, însă, doar de micșorarea vînzărilor, ci și de o degradare calitativă.

Fostele ziare de referință. Multe dintre ele subordonate politic și orientate către online chiar și atunci cînd mai au ediție tipărită, fostele *quality*-uri se văd cu ochiul liber ca o amestecătură de materiale serioase și aiureli tabloide. Impresia este accentuată de așa-numitele *cross*-uri, trimiterile către publicații din același grup sau partenere din josul *home page*-urilor. Pe *Adevărul,* găsești ceva mai jos de editorialele lui Andrei Pleșu informații provenite din *Click!* despre logodnicul mort al mamei unei domnișoare pe nume Anca Serea – și asta se întîmplă pe toate site-urile mari de informație; am ales *Adevărul* fiindcă este, probabil, cea mai relevantă publicație mare de pe piață, la ora actuală. –

Alunecarea către tabloid reprezintă și o tentativă de adaptare a sumarului la noul mediu online. E drept, publicul de online vrea mai puțin politic și mai mult umor în principiu, dar rețetele internaționale gen Mic.com sau Vox.com arată că asta nu înseamnă neapărat tabloidizare.

Fostele televiziuni de știri și ficționalizarea politicului. Cu excepția Digi24 și, curios, a jurnalelor Antenei 3, știrile livrate de aceste posturi sînt din ce în ce mai puține, neconvingătoare și prost montate. Ceea ce contează sînt segmentele de talk-show din *prime-time,* unde analiștii-vedetă își debitează discursurile sectare. Aici se vede și un anumit gen de tabloidizare a politicului. Afilierea partizană se asortează cu un discurs simplist și violent, inaugurat de Antena 3 la *Sinteza zilei,* care în versiunea de început era o *commedia dell'arte* foarte bine repartizată pe personaje: Gâdea-ascultătorul, Stan-clovnul, Cristoiu-sapientialul, Paler-titanul. Lucrurile s-au mai schimbat de atunci, dar asta înseamnă și că moderatori altădată respectați ca Radu Moraru sau Robert Turcescu au ajuns la periferia meseriei, cu un discurs de asemeni sectar și inflamat.

Scenariile, blufurile media și intoxicările puse în circulație de unii moderatori ficționalizează segmentele politice ale grilelor, pînă la punctul la care, în termenii lui Baudrillard, televiziunea trece din stadiul reprezentării malefice, al denaturării realității, în cel al reprezentării vrăjitorești, care maschează absența unei realități profunde, cu aspirații către simulacrul pur.

Marile show-uri, *late night*-ul și *access*-ul. Odată cu apariția la noi a formatelor de *prime-time* gen *Românii au talent,* ne-am adus aminte de faptul că divertismentul TV nu e în mod obligatoriu ieftin, tabloid, suprasexualizat sau scabros, chiar dacă nu e o afacere pentru intelectuali. Emisiunile de după-amiază și cele de după ora 23 au devenit din ce în ce mai mult așa. Trend-ul a fost dat de *Accesul direct* al Antenei 1, care a dus la repoziționarea lui Măruță, pe PRO TV (unde simptomatică e schimbarea de nume din 2013, din *Happy Hour* în *La Măruță).* În *late night,* acest gen de format monden s-a impus mai degrabă pe Kanal D, prin ceea ce se numea la vremea respectivă *Cancan TV* și a devenit ulterior *Wowbiz.* Emisiunile de acest tip au mai multe caracteristici comune: colportează, de regulă, pseudovedete și așanumitele *asistente.* Cei cărora nu le e clar cu ce se ocupă, exact, acestea le pot găsi în dosare de proxenetism, la Parchet. Ingredientul principal al acestui gen de program e, pe lîngă scandalul obligatoriu, un anumit gen de umilire cu accente misogine a frumoaselor prezentate, pe de altă parte, ca dezirabile. Din acest punct de vedere, Capatos a depășit *Wowbiz.* La Kanal D, lucrurile se fac comparativ cu măsură, probabil urmînd indicațiile directorului de conținut, Fatih Salis, care vine dintr-o țară mai conservatoare cu valorile familiale și decența, Turcia.

Show-urile de nișă pe televiziuni mari. Dacă PRO TV-ul lui Adrian Sârbu, în primul rînd, dar și Antena 1 au meritul de a fi sincronizat piața TV românească cu mari formate globale ca *Vocea României* sau *X Factor,* o bună parte din producțiile care intră în ultimii ani pe post sînt formate ieftine, de amploare mai mică, mai potrivite pentru posturile fără mari ambiții din piețe dezvoltate. Multe dintre aceste formate funcționează mulțumitor și aduc beneficii televiziunilor care țin inevitabil ochii și pe costuri. Dacă comparăm încărcătura aspirațională a marilor *talent show*-uri cu ceea ce se întîmplă în *Splash! Vedete la apă* sau *Ferma vedetelor,* ca să nu mai vorbim de rateuri ca *Lecții de viață,* vedem diferențe destul de importante.

Site-urile cu enormități. Apariția unui nou val de site-uri pline de enormități, de la Expunere.com la Nationalisti.ro, se vede cu ochiul liber pe Facebook și nu numai. Am scris deja despre faptul că astfel de site-uri depășesc o jumătate de milion de vizitatori unici pe săptămînă. Deși s-a vorbit de propagandă rusească, aceste publicații distribuie de regulă denaturări grosiere sau invenții pure și simple, pescuite din surse obscure. Dacă tabloidele pe stil vechi se ocupă mai degrabă de (pseudo) celebrități, pe site-urile de tip nou apar povești cu trimitere (geo-)politică sau spiritualistă – chiar dacă aceasta din urmă înseamnă Arsenie Boca și leacuri miraculoase anticancer. Oarecum, site-urile de acest tip reinventează o tematică de anii '90, cînd publicații ca *Infractorul, Dracula* sau *Revista fenomenelor paranormale* făceau ceva surprinzător de apropiat.

Dacă site-urile cu invenții sau *trash TV*-ul sînt fenomene globale, cvasidispariția presei serioase este caracteristică pentru România. Veștile bune, ca supraviețuirea *Dilemei vechi,* apariția *Historia* sau site-urile gen Casa Jurnaliștilor, sînt rare și de nișă pe acest segment. Presa cu pretenții de la noi nu a avut însă nici o tradiție centenară, ca în alte piețe, și nici banii necesari pentru a rezista în noul context de piață. Atunci cînd a venit criza, politicul nu a avut mari probleme în a anexa publicații altădată respectate sau jurnaliști cu reputație bună. TVR e-n perpetuă criză financiară, fără bugete de programe, iar PRO TV e controlat atent la costuri de noul management. Singurele vești bune ar putea veni, în anii următori, de pe nișele care au început să producă mici motive de optimism.

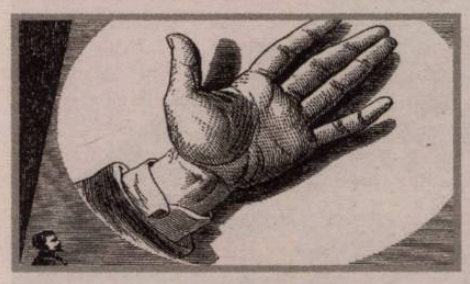

Adina POPESCU

portrete din mers

Ipohondria

Mai nou, două din trei reclame de la televizor sînt la medicamente care se eliberează fără prescripție medicală sau la suplimente alimentare. Din punct de vedere economic, s-ar putea trage o singură concluzie – industria farmaceutică este singura care își permite să plătească „la greu" spațiu publicitar la TV. În urmă cu 15-20 de ani, producătorii de țigări își permiteau și ei (și cred că și-ar mai permite și astăzi), pînă au fost scoși în mod forțat de pe piața publicitară. Unde sînt vremurile în care fumai un Kent și începeai să crezi în magie, păseai într-un poster cu imaginea unei insule exotice și ajungeai în paradis? Revenind la un ton serios, reclamele la medicamente de astăzi mi se par la fel de nocive pentru popor ca reclamele la țigări de odinioară. Vezi oameni care suferă, din diferite motive, înghit cîte o pilulă, după care devin brusc fericiți. În perioadele sărbătorilor, abundă reclamele la „produsele" digestive, iar unele dintre ele chiar încurajează excesele. Ce dacă ai deficit de bilă? Acum poți să bagi în tine ca într-un spital, pentru că pastila rezolvă problema. Ce dacă lupul a păpat Scufița și bunica, a fost prea lacom și acum are burta mare? Lupul va lua pilula și se va simți din nou ușor și eliberat de povară.

Reclamele se adresează în primul rînd oamenilor sănătoși care, din cînd în cînd, au diferite neplăceri. Pentru cei cu adevărat bolnavi, lucrurile nu sînt deloc atît de simple. Iar pentru cei ipohondri, ca mine, televizorul devine, din nefericire, o permanentă sursă de inspirație. Noi sîntem cei care îmbogățim, de fapt, industria farmaceutică și care plătim indirect pentru producerea acestor reclame. Și, odată cu difuzarea lor insistentă, în cercul nostru intră din ce în ce mai mulți, îngroșăm rîndurile.

Intru într-o farmacie de cel puțin două ori pe săptămînă – slavă Domnului că sînt multe! –, am vreo șase carduri de fidelitate. Dacă mă apucă „vreun simptom" (vorba unui amic, tot ipohondru, cu care fac haz de necaz) pe la două noaptea, norocul meu e că stau aproape de o farmacie non-stop. Primul meu gînd este să iau pilula salvatoare, niciodată nu mă gîndesc că o să-mi treacă „de la sine". „De la sine" nu există. Și chiar dacă trece, este doar pe moment. Nu mă pot abține să mă gîndesc că undeva există, în stare latentă, o boală gravă ce pîndește momentul potrivit ca să izbucnească. Într-o farmacie nu iau niciodată doar o aspirină (de altfel, am mereu cîte două la mine, în geantă, pentru că am citit undeva că dacă faci infarct și mesteci două aspirine mai ai șanse să scapi!). Iau mai multe produse, *just in case,* pentru că am auzit că „fac bine". Mai iau și un complex de B-uri și un hepatoprotector pe care nu mi l-a recomandat nimeni, dar mi-l recomand eu singură, și un cărbune medicinal, n-are la ce să strice. Mai iau și un calmant „din plante" pentru anxietate (pe astea din urmă le tot testez). Ceva de somn și gata! Fac parte din clienții fideli care se împrietenesc cu farmacistele și le trag de limbă, le „folosesc" pe post de doctori. De multe ori, reușesc să smulg de la ele o asigurare că n-am nimic grav și atunci sînt fericită. Pe mine mă înjurați atunci cînd stați la coada care s-a înțepenit pe loc de o jumătate de oră. Și pe mulți alții ca mine.

Ipohondrilor le place să discute despre „bolile" lor cu alți ipohondri. Ar trebui să ascultați o discuție la telefon între mine și tatăl meu, atunci cînd unul dintre noi „are un simptom" și îl sună pe celălalt. Avînd în vedere îndelungata lor experiență, ipohondrii se consideră specialiști în diagnostice. „Păi, ia și tu un No-spa…", „Oare nu e mai bine să încerc cu un Debridat?", „E bun și Debridatul… dar dacă zici că te doare… unde te doare mai exact? Ce ai mîncat? Și dacă e, de fapt, pe neurovegetativ?", „Cum să fie pe neurovegetativ?! Nu înțelegi că mă doare? Și am și o stare ciudată… așa, ca o amețeală, o sfîrșeală", „Atunci ia jumate de Xanax ca să te liniștești…" Xanax-ul e salvarea supremă. Și pe ăsta îl am în geantă, cînd mă apucă „un simptom" nelocalizat și inexplicabil (nu iau însă decît în cazuri de maximă urgență). Cînd plec într-o călătorie chiar și pentru o zi, iau cu mine o mică farmacie. Am de toate pentru orice. Am rezolvat de multe ori „bolile" amicilor în curs de ipohondrizare cu cîte un Extraveral sau Bien Dormir cu melatonină.

Discut tot la telefon, cu un alt prieten, tot ipohondru. El mă crede specialistă în boli de stomac. Are probleme de aproape trei ani și îi e groază să se ducă la doctor. „Arsuri, reflux, nu-mi trece cu nimic… dacă am cancer?" „N-ai nimic. Cel mult o gastrită, ca mine." Un ipohondru e foarte indulgent cu bolile unui alt ipohondru, întotdeauna ale lui sînt cele mai grave. Totuși, îl trimit la o endoscopie ca să se liniștească. Și închei convorbirea într-un mod neliniștitor pentru el: „Îți zic eu că n-ai nimic, dar… eu nu sînt doctor!" Însă mă gîndesc la momentul acela aparent unic din viața oricărui ipohondru în care prietenul meu va afla de la doctor că într-adevăr n-are nimic grav și se va simți în al nouălea cer. Însă, din păcate, momentul nu este unic. Pentru că starea de bine, de sănătate deplină, nu durează. În scurtă vreme o să apară un alt „simptom".

Pare amuzant, dar nu este deloc, căci ipohondrii au parte de o viață chinuită. Nu-i deloc amuzant să-ți începi ziua la computer căutînd pe Internet – o altă sursă toxică de inspirație – „sufocări în somn" sau „cum doare ficatul?", în timp ce ești bîntuit de cele mai negre gînduri. Așadar, domnilor din industria farmaceutică care comandați aceste minunate reclame în care diferiți indivizi „au cîte un simptom" doar ca să vă vindeți produsele, gîndiți-vă că există mulți, foarte mulți oameni pentru care sănătatea devine o obsesie și farmacia un mod de viață. Așa că ar fi bine să nu-i încurajați.

Stela GIURGEANU

Mărul discordiei și libertatea presei

În 1735, John Peter Zenger, jurnalist la New York Weekly Journal, *a fost dat în judecată pentru calomnie, după ce a publicat cîteva articole în care critica autoritățile. Cazul a produs vîlvă și a devenit unul dintre pilonii conceptului de libertate a presei: presa are dreptul să critice autoritățile, dacă se bazează pe argumente solide. În 1791, Primul Amendament din Constituția SUA a fost votat, amendament care stă la baza libertății presei.*
În 2016, în România, discuțiile privind definirea conceptului de „libertate a presei" sînt încă aprinse, neașezate și dau naștere abuzurilor.

În ultimele zile, conceptul de libertate a presei a fost pus pe tapet, vehement, cu surle și trîmbițe. Angajații televiziunilor din trustul Intact, somate de către ANAF, în baza unor decizii juridice, să evacueze sediile din care emit, au ridicat imediat stindardul nobil al libertății presei, o libertate în care mai mult de jumătate dintre români nu cred (conform sondajului realizat în cadrul proiectului FreeEx, al ActiveWatch). A urmat implicarea politică: într-un comunicat de presă emis de ALDE se menționează, printre altele, încălcarea dreptului la liberă exprimare și, extins, încălcarea libertății presei: „Libertatea de exprimare este un drept fundamental al cetățenilor, pe care nici o instituție a unui stat nu poate și nu trebuie să o îngrădească. Conform articolului 30 din Constituția României, alineatul 4, «Nici o publicație nu se poate suprima.» În orice societate democratică este nevoie ca presa să fie liberă, să nu fie constrînsă și limitată de acțiunile instituțiilor statului. O asemenea acțiune în forță împotriva unei instituții de presă este neconformă cu principiile fundamentale ale democrației."

De asemenea, Călin Popescu Tăriceanu, președintele Senatului, într-o intervenție telefonică în direct într-o emisiune a Antenei 3, a declarat că „este necesar să luăm atitudine acum față de o încercare de suprimare a libertății presei, înainte de a fi prea tîrziu să acționăm. Același lucru se poate întîmpla mîine unei alte instituții de presă, dacă libertatea de exprimare nu este respectată", solicitînd, totodată, o luare de poziție a premierului Dacian Cioloș.

Iar de aici, bulgărele a luat-o la vale. Atît premierul, cît și președintele României, Klaus Iohannis, au fost atrași într-un circ mediatic, somați să dea declarații, interpretabile, și de o parte, și de alta a baricadelor. Căci, vorbind despre scandalul produs de intervenția ANAF, vorbim despre un real război între susținătorii Antenelor și cei care le contestă.

Mărul discordiei, libertatea presei, a fost aruncat în ring.

Un concept vehiculat cu prea multă ușurință într-o țară în care abuzurile reale asupra presei sînt cu adevărat grave, dar trecute de multe ori cu vederea, o dată pentru că jurnaliștii se tem să nu-și piardă locul de muncă sau pentru că ei înșiși devin partizani ai politicii patronului, pierzîndu-și menirea etică de jurnalist.

O precizare: pentru a demonstra încălcarea libertății presei, în cazul evacuării sediilor televiziunilor trustului Intact, este adus în discuție acel articol 30 din Constituția României, conform căruia „nici o publicație nu poate fi suprimată". Se ignoră însă faptul că licența de funcționare a televiziunilor trustului Intact nu a fost retrasă. Deci, tehnic, nu este vorba despre suprimarea dreptului la liberă exprimare. Bineînțeles, chichițe argumentative pot exista: dacă sînt dați afară din sedii, înseamnă că se caută o portiță perversă de a întrerupe emisia, adică de a le pune pumnul în gură – după cum declară angajații Antenelor și susținătorii lor.

Lucrurile sînt însă mai complicate, dacă ne referim la conceptul de libertate a presei și la abuzurile care se fac atunci cînd pervertim conceptul și îl manipulăm pentru a arunca cu praf în ochii opiniei publice.

Într-o lucrare științifică asupra fenomenului abuzului conceptului de libertate a presei, realizată de către Milan Palevici și Srdjan Djordjevici, profesori la Universitatea de Drept din Kragujevac, Serbia, se menționează următoarele:

„Abuzul libertății de expresie, sau mai degrabă abuzul mass-media și al derivatelor acestora, are implicații profunde asupra drepturilor omului. Iar acest lucru se întîmplă mai ales în cazurile în care mass-media promovează conflictele de război sau incită la violență, sau, cu alte cuvinte, în cazurile în care mass-media abuzează de puterea ei pentru a gira conflictele de război sau violența, dar și pentru a relativiza concepte precum «ce este rău» sau «infracțiuni». (...) Pericolele abuzului conceptului de libertate a exprimării și pervertirea libertății presei cresc mai ales în perioade de criză politică și de conflicte de război. În situațiile unor tensiuni și conflicte interne, mass-media poate deveni un cîmp de război, iar jurnaliștii sînt soldații puși în primele rînduri. Pierzîndu-și sentimentul etic și conduita profesională, unii devin victime, alții se transformă în complici la infracțiuni sau devin, ei înșiși, infractori. (...) Mass-media și-a asumat noi dimensiuni, odată cu schimbarea climatului politic de după căderea Zidului Berlinului. Angajații din domeniu nu mai sînt învățați să fie dedicați profesiei și eticii, dar devin din ce în ce mai proactivi, iar trusturile de mass-media se transformă în subiecți ai afacerilor îndoielnice, devalorizate de sacramentul profesional și de etică". (sursa: webology.org)

În ceea ce privește scandalul iscat de televiziunile trustului Intact, trebuie să ne amintim faptul că, în 2014, patronul trustului, Dan Voiculescu, a fost condamnat în justiție, iar toate bunurile, inclusiv sediile din care emit televiziunile, au fost puse sub sechestru. De atunci, ANAF nu a întreprins foarte multe acțiuni pentru a colecta banii datorați statului. A urmat, în luna februarie a acestui an, demiterea șefului ANAF, Gelu Diaconu, și a vicepreședintelui, Mihai Gogancea Vătășoiu, urmăriți penal în prezent pentru implicarea în dosarul deputaților Mădălin Voicu și Nicolae Păun, pentru „abuz în serviciu și favorizarea făptuitorului". Noul șef interimar al ANAF, Daniel Diaconescu, a fost numit în funcția de vicepreședinte pe 11 februarie, iar pe 15 februarie au fost emise notificările de evacuare pentru cei care lucrează în sediile trustului Intact. „Măsura a fost luată în vederea punerii în executare a măsurilor dispuse prin Decizia penală nr. 888/08.08.2014, pronunțată de Curtea de Apel București, sentință definitivă" – se arată într-un comunicat de presă emis de ANAF pe 18 februarie, ca urmare a presiunilor vehiculate de către angajații Antenelor.

Se pot specula multe, în ceea ce privește înlănțuirea de evenimente. Lucrurile sînt în desfășurare. Pe de o parte, justificările reale și legale există. Pe de altă parte, televiziunile trustului Intact au fost luate în colimator de ani de zile de către societatea civilă, care le acuză de dezinformare și manipulare.

Licența de funcționare a televiziunilor trustului Intact nu a fost retrasă.

Din tot acest război, libertatea presei se alege cu o imagine din ce în ce mai pervertită. Interesele politice din toate părțile ies, și ele, la iveală. Sentințele definitive ale Curții de Apel sînt contestate în clipa în care sînt aplicate, iar focusul se mută de la juridic înspre dezbaterea asupra libertății de exprimare.

Or, vorbind despre libertatea presei în România, raportul FreeEx, al ActiveWatch, din 2014-2015, punctează problemele reale: mai mult de jumătate dintre români cred că presa din România este mai degrabă „dependentă" și doar un român din cinci este de părere că presa este liberă. Mass-media tradiționale sînt dominate de agenda patronilor sau finanțatorilor de presă. Majoritatea acestora sînt direct angajați în lupta politică, iar mulți au dosare penale. Agenda publică este influențată de vocile partizane care se războiesc într-o confruntare zgomotoasă, axată în principal pe atacuri la persoană împotriva adversarilor politici sau mediatici. Interesul public și normele profesionale elementare precum echidistanța, imparțialitatea, spiritul critic sînt abandonate și înlocuite cu dubla măsură, propaganda fățișă în favoarea unor politicieni sau cu atacuri violente împotriva Justiției. Vocile independente se fac tot mai greu auzite în zgomotul partizan care domină spațiul mediatic.

Libertatea presei se alege cu o imagine din ce în ce mai pervertită.

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Iaromira POPOVICI

Amulete, cristale, îngeri şi tarot

– sau despre consumul spiritualizat –

În Bucureşti, în jurul nostru, apar tot soiul de locuri de consum, căci nu ştiu altfel cum să le spun, mai nou, combinaţii între magazin, ceainărie, cafenea, salon de cosmetică etc., cu un concept şi o ideologie în spatele lor. În care lucrurile vîndute sau consumate acolo încearcă să însemne ceva, presupun o semnificaţie în spatele aparenţelor. Aşa este şi Hathor Magic Books House, deschis de la sfîrşitul anului trecut, care se autoprezintă drept „un spaţiu care îmbină viziuni ale viitorului cu iubirea de cunoaştere şi evoluţie spirituală", unde poţi găsi, printre altele, „amulete şi cristale, cărţi ezoterice" şi poţi participa la cursuri specializate, *workshop*-uri, citiri intuitive şi divinaţie.

Sună, desigur, ambiţios. Şi, aş putea spune, din perspectiva neiniţiatului curios, simpatic. În sensul în care locul îţi oferă un soi de joacă de-a supranaturalul. Aşa cum spune Diana Inaiche, una dintre persoanele care se ocupă de magazin, cînd alegi ceva de-acolo, nu trebuie neapărat să ştii exact de ce o faci, fie că e vorba de un cristal, un joc de tarot sau un ulei esenţial: o poţi face şi pur şi simplu, lăsîndu-te în voia propriei intuiţii. Îmi place, deci îl iau…

Ca, după aceea, să descoperi că exact respectivul obiect ales ţi-a trebuit, spune Diana. Sau nu, adaug eu (avocatul diavolului), dar măcar te-ai ales cu jocul cumpăratului într-un mod diferit, mai intuitiv şi mai puţin obosit de prealabila excesivă documentare.

Magazinul înglobează de la obiecte decorative, gen îngeraşi şi statuete, pînă la unele cu diverse proprietăţi terapeutice, precum cristalele, cu potenţial de divinaţie, precum tarotul, şi de informare – cărţile. Toate se înscriu în sfera spiritualităţii, într-o încercare de trezire a acesteia pe diverse căi, unele mai profunde, altele mai populiste şi consumiste. Departe de mine de a-mi permite vreo opinie sau vreo apreciere într-un domeniu complicat şi necunoscut neiniţiaţilor. Sau de a-mi pune problema dacă e cazul „să credem" în ceva, să zicem în tarot sau în terapia prin îngeri. Ori în rolul formator al cărţilor pomenite. Cred că problema nu se pune aşa. Atîta timp cît nu duc la vreun crez fanatic, toate acestea rămîn o noutate simpatică, ce reflectă o aspiraţie, chiar populistă, spre un alt fel de cunoaştere. Pe care îmi permit să o semnalez prin intermediul celor două doamne care se ocupă de magazin, Diana şi Adriana.

Diana vorbeşte firesc despre lucruri complicate, ca şi cum ar intra în cotidianul nostru utilitar:

„Există partea de magazin, ceainărie, cafenea, unde se poate mînca o prăjitură, o salată, şi subsolul unde se ţin diverse terapii, au fost terapia cu îngeri şi cea prin sunet. Jos se fac masaj Tuina şi Reiki.

În magazin se găsesc statui de mai multe tipuri, din mai multe culturi. Dragoni, din cultura chineză, Isis, îngeri. Sînt decorative, dar au şi o semnificaţie. Dragonul e aducător de noroc, de pildă. Mai există clopote. Clopotul e folosit şi în meditaţii sau în terapie. În bolurile astea îţi pui dorinţe. Mai avem papirusuri cu Egiptul, din care se pot face tablouri. Statui. Lumînări.

O altă secţiune e cea de tarot. În România nu prea le găseşti în magazin. Sînt şi cîteva traduse. Cum ar fi «Arhanghelul Mihail». Sînt aduse din Barcelona. Poţi să ţi le faci singur, dar se fac şi citiri aici. Mai mult din clasicul Rider-Waite. Fiecare dintre ele are cărticica lui, în care ţi se spune ce înseamnă fiecare carte. Eu îmi pun întrebarea ce se va întîmpla mîine. Trag cărţile, patru, să zicem, şi, în momentul respectiv, îţi apare intuiţia. Mergînd pe ideile alea, mai curînd pe sentimente, citim ce înseamnă. Chiar dacă uneori nu ne convine. Tarotul Rider-Waite e unul dintre cele mai vechi forme de tarot păstrate, de pe la 1910. Ele costă între 40 şi 190 de lei.

Mai avem oracole cu îngeri, sînt foarte căutate. Habar n-am de ce, asta îi atrage pe oameni.

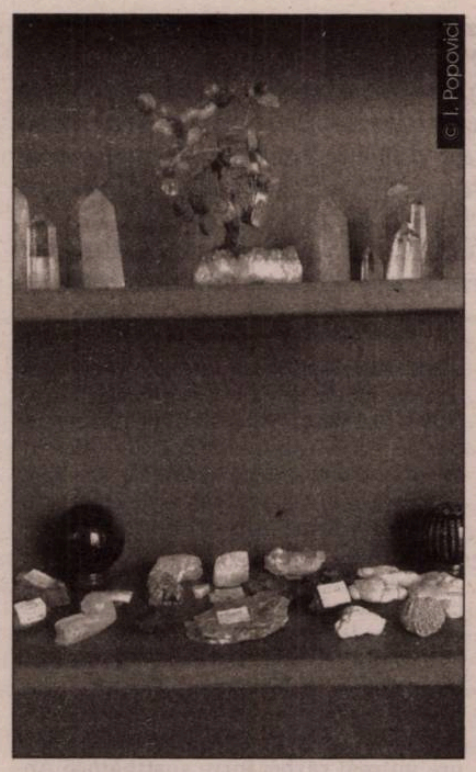

Alte obiecte decorative: lumînări, mergem pe aromaterapie. Salvie albă. Curăţă energiile din casă, curăţă casa, te curăţă pe tine. Îi dai foc într-un vas. Eu, spre exemplu, o pun într-o scoică…

Aici e lemn Palo Santo. Îi dai foc cu o intenţie. Să zicem, pentru iubire. Aşa are efect mai puternic. E ca şi cum se amprentează cu intenţia ta. Beţişoarele sînt pentru aromaterapie: de purificare a spaţiului şi a aurei. Fiecare le ia şi după ce mirosuri îi plac. Şi ele funcţionează cu intenţie. La secţiunea Talisman sînt obiecte care-ţi aduc noroc, bunăstare. O potcoavă, cheia succesului…

Cristalele creează un cîmp în jurul lor, mai ales cînd e vorba de o geodă de dimensiuni mari. Unele sînt prelucrate, cele ascuţite, sînt fluorit, ametist, cuarţ roz. E ca şi cum ar trage energie din pămînt şi ar proiecta-o. Fiecare are vibraţia lui specifică şi e bun pe anumite zone. Cuarţul alb curăţă spaţiul, ametistul e o piatră care te pune în contact cu latura ta spirituală. Cuarţul roz e piatra iubirii, a prieteniei, a dragostei. Avem şi copacul vieţii, care are multe cristale, stă şi pe o geodă. Pe astea neprelucrate le poţi lăsa în casă şi fiecare îşi face treaba lui. Trebuie doar curăţate din cînd în cînd. Se lasă într-o apă care curge, şi apoi la lună. Sau în sare de Himalaya. Şi se mai curăţă cu Palo Santo şi salvie: ţii cristalul, cu intenţia de a-l purifica, deasupra fumului.

„La secţiunea Talisman sînt obiecte care-ţi aduc noroc, bunăstare. O potcoavă, cheia succesului…"

Obsidianul negru e o piatră foarte puternică, ce te pune în contact cu subconştientul tău. Te trezeşti că cine ştie ce informaţii scoate şi că ce-ţi relevă e prea mult. Pietrele roşii ţin de nevoile bazice, cele galbene de emoţii, cele portocalii sînt pentru sexualitate. Roz şi verde sînt la inimă, albastrele sînt la gît, pentru exprimare, autenticitate, movul e legat de minte, spiritualitate, supraconştiinţă.

Cristalele sînt de la 4 lei la 200 de lei. Mai avem moldavit. Se zice că e *alien,* dintr-un meteorit. La un moment dat se încarcă şi trebuie curăţat. Turmalina neagră, doar, se curăţă singură.

Esenţele sînt pentru aromaterapie. Pui o lumînare mică înăuntru, pui apă şi torni esenţa. În principiu, energizează spaţiul.

Lămpi din sare de Himalaya. Le laşi în priză. În aer sînt mulţi ioni pozitivi, iar lampa emană ioni negativi şi echilibrează spaţiul. Sînt bune împotriva alergiilor.

Brăţări egiptene din argint. Sînt accesorii normale. Cel care le poartă dă semnificaţia lucrului respectiv. Brăţări de echilibrare a chakrelor. Cercei din ametist, pirită, citrin.

Pendule. Din cristal. Le ţii legate şi poţi vedea, de pildă, ce frecvenţă are o piatră, cît de încărcată e, după cît de repede începe să se învîrtă. Poţi chiar să le foloseşti ca pe o metodă de divinaţie.

Pandantive cu mandale. Mandala este un desen tibetan. Pe vremuri, călugării tibetani făceau desene imense din nisip. Incredibil de frumoase. La sfîrşit, maestrul venea şi sufla în ele – ca o metodă de a nu fi ataşat de nimic."

Adriana vorbeşte despre titlurile şi autorii „la modă" în domeniul spiritualităţii şi ezoterismului pe care le au în magazin. Criteriul enumerării e unul pur informativ, şi nu valoric:

„Cea mai la modă autoare e Doreen Virtue. De fapt şi de drept, ea ne sfătuieşte cum şi de ce trebuie să ţinem permanent legătura cu entităţile de lumină: îngeri, arhangheli. Nu numai martori ai vieţii noastre, ci şi implicaţi şi doritori să ne ajute. Totul e ca noi să realizăm acest lucru şi să le cerem ajutorul. Au fost şi nişte evenimente la care a venit Delia Mureşan, o doamnă care deja a înţeles mesajul şi încearcă să-i facă şi pe ceilalţi să-l înţeleagă. Există şi medicină cu îngeri, program de detoxificare, cuvinte îngereşti. Sînt redate diferite cazuri de implicare a Arhanghelului Mihail şi cum îi ajută acesta pe oameni.

O să găsiţi şi alţi autori la modă, gustaţi pentru că explică la obiect şi pe înţelesul tuturor cum stă, de fapt, această legătură cu entităţile de lumină. Neale Donald Walsch cu *Conversaţiile cu Dumnezeu,* Jasmuheen, o autoare din Australia, care s-a dedicat acestei legături permanente cu entităţile de lumină. A ajuns la nişte performanţe – să nu mai mănînce o perioadă lungă de timp, pentru că s-a hrănit numai cu *prana.*

Avem şi cărţi despre terapia Theta, care este acum căutată, şi despre filozofia Zen, care amintesc despre marii budişti ai lumii. Dar şi despre cei care au pus bazele ermetismului şi magiei, precum Hermes Trismegistos, cu al său *Corpus Hermeticum,* precum şi oracolele caldeene cu iniţieri mistice.

Şi scriitori români, precum Risvan Rusu, sau Vasile Andru, care face legătura între învăţătura tibetană şi religia noastră. Pentru că şi noi avem, în ortodoxie, anumite procedee care sînt asemănătoare. Multe cărţi despre mister, magie. Mai avem un autor care ne este drag, Aivanhof, cu temele pe care le-a abordat în conferinţele lui: el n-a scris nici o carte niciodată. Cei care au participat la conferinţe le-au adunat. Era aşa de extraordinar încît, dacă anunţa o conferinţă pe tema universului, nu venea niciodată cu nici un fel de pregătire, îi veneau toate în minte spontan. Un mare iniţiat european, de origine bulgară."

Tot Adriana trage, cumva, şi concluzia finală, în timp ce ies din magazin cu trei feluri de beţişoare parfumate, un set de cărţi de tarot şi cu pisica neagră (reală), pe nume Opt, pe urmele mele. Întrebînd-o despre multele cărţi despre iubire (dar şi nemurire) din rafturile lor, ea ne-a explicat că „e vorba de iubirea profundă, celulară, care presupune să ne iubim, să ne iertăm, şi nu iubirea asta pe care am învăţat s-o pretindem şi o dăm şi noi aşa cum putem, care e altceva. Aceste cărţi ne învaţă cum ar trebui să abordăm problema şi să pornim de la «codul manierelor elegante», care sînt, de fapt, pentru mine, cele zece porunci: dacă le-am respecta, am fi mai fericiţi."

Valerian SAVA

NCR și filmul de gen: Orizont, după Aferim!

De mirare că nimeni nu se încumetă și nu se grăbește să constate că fluxurile filmului românesc se află într-o fază tranzitorie, între două „valuri": cel ivit în 2001-2002 și următorul, așteptat să apară în acest al doilea lustru, în care tocmai am intrat, din deceniul în curs. Pentru că însăși contemplarea critică a ontogeniei distorsionate a filmului românesc ne-a raliat istoriografilor convinși sau dispuși să accepte (fie și „cu oarecare zîmbet", „sub cea mai mare rezervă", cum adăuga un mare înaintaș) că „momentele de cotitură" intervin în domeniul literelor și artelor la intervale de 15-16 ani (aproximativ la jumătatea duratei unei „generații sociale"): pulverizarea „primei generații a fondatorilor" (cu expatrierea unor Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, Mircea Săucan), scoaterea treptată din matcă a „generației '70", ipotetica mișcare din a doua jumătate a anilor '80 („deceniul satanic") fiind „boicotată drastic, pînă a deveni inobservabilă" (liderul ei virtual, Ovidiu Bose Paștina, n-a ajuns niciodată la un lungmetraj de ficțiune). Astfel am putut atunci scrie: „O vor răzbuna – presupun – primii ani 2000, ca de fiecare dată și prin înaintași longevivi artistic, dar mai ales prin nouveniți". E ceea ce au făcut, întrecînd toate prezumțiile calendaristice, Cristi Puiu, Cristian Mungiu, Radu Muntean, cu suportul multiplu *(y compris* ca producător) al lui Lucian Pintilie. Iar curba evolutivă a Noului Cinema Românesc a fost la rîndu-i net desenată, prin afirmări spasmodice, nu fără contribuția barierelor interpuse de „restaurația mediocrată". „Al Patrulea Val, mort?", se intitula un articol din 2004, înainte ca primilor noveniți să li se alăture (mereu de pe rampele festivalurilor internaționale) Corneliu Porumboiu, apoi tripleta Adrian Sitaru – Radu Jude – Marian Crișan. Pentru ca în 2010 să intervină culminația de departe fără precedent și fără repetări, cu cinci-șase filme excelente sau foarte bune în același an, printre care – simptomatic – două documentare datorate lui Andrei Ujică și Alexandru Solomon (capodopera primului dintre cei doi, *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu,* lipsea totuși dintre premiile anuale ale Uniunii Cineaștilor, fiindcă ostilitățile perpetue trebuiau să aibă și ele o culminație).

NCR-ul (prescurtare totemică la care au recurs în premieră Alex. Leo Șerban și Mihai Chirilov într-un dialog din *Dilema veche)* și-a prelungit după 2010 eminențele în formulele inițiale sau tangente (de pildă, Cristian Mungiu cu *După dealuri),* cum e sigur că unele vocații vor răzbate peste bornele mișcării de grup. Dar definitorie în noul deceniu este deocamdată emergența filmelor de gen. Adică a celor evitate anterior, cumva programatic, oarecum în trena DOGMEI '95. Primul care a ținut să sfideze prohibiția expresă a „crimelor și armelor" din celebrul decalog danez, care stipula ritos „interzicerea filmelor de gen", a fost purtătorul de fanion din 2001, Cristi Puiu – interpret-actant principal în *Aurora* din 2011 și insurgent împotriva „dogmei", *cu arma în mînă,* pe care el însuși și-o confecționează spre a răzbuna nefericirile familiale. Veritabile repere sînt însă, în această ordine de idei, juxtapuse în anuar, *Aferim!* de Radu Jude în 2015 și *Orizont* de Marian Crișan, la acest început de 2016. Și anume pe cele două coordonate socotite prin tradiție a fi cele mai reprezentative pentru cinema-ul românesc „din toate timpurile": filmul istoric sau de epocă și ecranizările/adaptările din literatura clasică – neatinse timp de un deceniu și jumătate de congenerii lui Jude și Crișan, nici de ei înșiși în primele două lungmetraje. *Et pour cause:* dacă prin filmele timpului prezent NCR-ul atestă continuități cu brețele izbutite de predecesorii Lucian Pintilie, Mircea Daneliuc sau Alexandru Tatos, întoarcerea în trecut obliga la rupturi pentru care nu găsim altă trimitere decît la Noul Film German din jurul anului 1970, declarat „fără nici o legătură" cu înaintașii din prima jumătate a secolului.

Nici un punct de racord, în *Aferim!,* cu „epopeea cinematografică națională" botezată ca atare în anii '60 și expiată în 1999 (predestinatul *Triunghiul morții* de Sergiu Nicolaescu). În răgazul anului 2000 (fără nici o premieră autohtonă pe ecrane), ne-am dat seama că secolul care începuse pentru noi cu „păcatul originar" al unei „înscenări deplorabile", care „n-a putut trece peste valoarea unui film ocazional" *(Independența României* din 1912, la 35 de ani de la războiul de independență) – cum se exprima un venerabil contemporan –, se încheia sub același blestem, al ocazionalului trîmbițat festiv, la comemorarea a (cifră dublă, cu hemoragia de mijloace aferentă!) 70 de ani de la războiul reîntregirii. Dincolo de bravurile care au depășit episodic blestemul, „de la zero" se cerea reinventat filmul nostru de gen. În locul fantomelor de voievozi declamatorii, prin palate fictive sau bătălii de *blockbuster,*

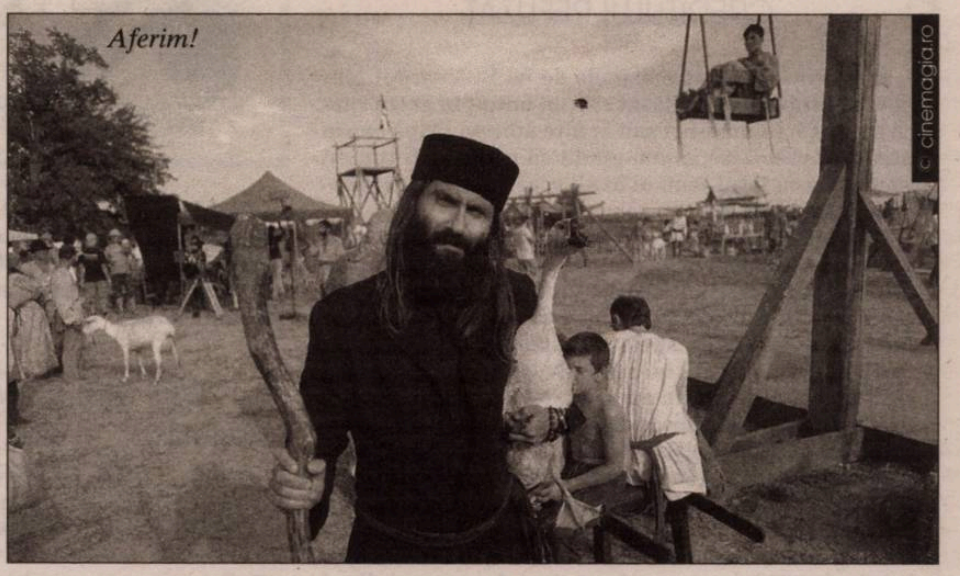

soluția în disperare de cauză a fost a unui film istoric... eseistic, aproape un *road-movie*... verbios (sîntem mereu în *contre-emploi*-uri), pe cărările pustietăților Țării Românești de la 1835, cu un zapciu șchiop, însoțit de fiul ce-i calcă pe urme și cu care conversează edificator (ca și cu alți drumeți), în timp ce cotrobăie șatrele țigănești și spațiile dintre, în căutarea unui rob fugar, care va fi în final scalpat din ordinul și sub ochii boierului ultragiat în onoarea sa de familist. Substituirea retoricii și a ținutelor marțiale cu fluența oralității peripatetice (transpare substanțial și savuros aportul coscenaristului Florin Lăzărescu) și cu picarescul dinamic din viermuiala șătrarilor și din tablourile vivante ale conacului boieresc și de la un tîrg cu animale și robi de vînzare – înseși moravurile nu tocmai avuabile și prejudecățile deloc flatante, date în vileag în premieră ecranistă absolută, toate răsplătesc magistral pofta și nesațiul, dar și umorul unei surdine discret parodice, cu care reformatorul-refondator le-a pertractat.

> *Substituirea retoricii și a ținutelor marțiale cu fluența oralității.*

Eseistică este și „adaptarea liberă" (astfel înscrisă pe generic) a nuvelei-roman a lui Ioan Slavici. *Moara cu noroc,* în filmul pomenit al lui Marian Crișan. Pe acest palier, libertatea autorului nu putea include abolirea „moștenirii" și „pornirea de la zero" – în inevitabila referențialitate cu o proză din corpusul fondator al literaturii române și cu filmul unui cofondator de școală – ecranizarea lui Victor Iliu din 1957, sub titlul *La moara cu noroc.* Totuși, ruptura se produce, fiindcă nici aici tradiția nu-i lipsită de avataruri (ilustrativul subaltern, calofiliile greoaie ale fotogeniei sau distilările teatrale): cele două referențialități sînt mai degrabă escamotate pe generic și în textele publicitare, eticheta „ecranizare" e respinsă, odată cu refuzul unui *remake,* enunțat explicit de realizator. Sub titlul *Orizont,* „totul se schimbă", începînd cu mutarea acțiunii în zilele noastre și încheind cu finalul să-i zicem *antimioritic:* protagonistul nu așteaptă resemnat împlinirea soartei, ci îl ucide pe răufăcător. Gest a cărui violență sîngeroasă o preia însumată și pe a celorlalte două morți din finalul narațiunii clasice (Ana și Ghiță, rebotezați Andra și Lucian, rămîn teferi și activi). Iar pentru ca „thriller-ul 100% ardelenesc" să fie *pe bune* (Dracula e prin vecinătăți), lama însîngerată a cuțitului ucigaș devine unic element grafic pe afiș (ș.a.m.d. – transferul din peisajul „ondulatoriu" de cîmpie-pustă în *orizontul* mult mai tenebros al unui infinit montan, valorat de imageria reputatului Oleg Mutu, cu potențările la fel de apăsate ale muzicii de însoțire – „interzise" în canonul NCR –, sub semnătura lui Cristian Lolea). Astfel că filmul nu-i nici ce scrie pe generic din scrupul cultural reverențios, nu-i o „adaptare liberă", ci o parafrază nu atît elaborată, cît – cum spuneam – eseistică, aleatorie: „după o idee din..." ar fi formula potrivită.

Egale în temerități, *Aferim!* și *Orizont* mai sînt la fel doar în cronologia filmografiilor respective, ca al treilea lungmetraj. Altminteri, totul le deosebește, prin strategiile *viceversa* ale realizatorilor. Radu Jude fie nu-și aranjează scenariul (la debutul din 2009 cu *Cea mai fericită fată din lume),* fie e coscenarist în poziție secundă la *Toată lumea din familie noastră* (2012) și avansat pe prima abia la *Aferim!,* cînd se întoarce la colaboratorul scriitoricesc pentru scurtmetrajul *Lampa cu căciulă,* Florin Lăzărescu, și izbutește astfel cel mai bun film al său. Inversă e curba parcursă de Marian Crișan. Adept al *filmului de autor pursînge & for ever,* lui îi este greu să-și egaleze în singularitate auctorială strălucirea debutului din anul grației maxime 2010, cu *Morgen* – aparent, „un film fără *story* și fără dialog", concurînd alături de *the best of* Puiu, Mungiu, Porumboiu pentru primele locuri într-un Top NCR. Este matca unui *cinema sight & sound* cvasisuficient sieși, cu scenaristica și toate ale sale (articulații dramaturgice, sistem de personaje, dialoguri etc.) trecute riscant în subsidiar. Matcă pe care cîștigătorul din 2008, pe aceeași bază, al uneia dintre cele patru Palme d'Or-uri ale cinematografiei române, cu scurtmetrajul *Megatron,* n-a găsit cu cale s-o schimbe prea mult la migrarea spre „cinema-ul impur" al filmelor de gen. „Adaptatorul liber" al prozei originare nu s-a adaptat la fel de temerar pe sine însuși.

Rămîne să vedem, în toate privințele și în azimuturile tuturor, ce va urma.

***Valerian Sava** este critic și istoric de film. Cea mai recentă carte publicată:* O istorie subiectivă a tranziției filmice. Al Patrulea Val, restaurația mediocrată și refondarea cinemaului românesc, *vol. 3, Editura Paralela 45, 2013.*

Cu ochii-n 3,14

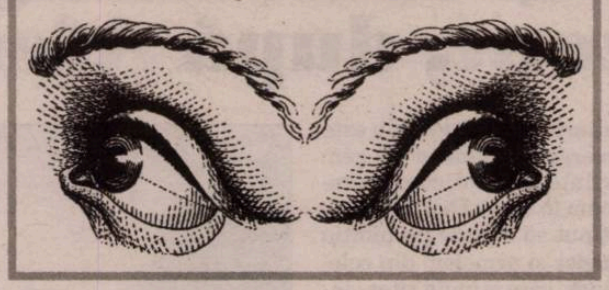

DUPĂ CE AM NUMĂRAT VREO ZECE ANI DE ACTIVITATE HEIRUPISTĂ, M-AM GÎNDIT CĂ LEAPȘA APARȚINE TIPOLOGIC CATEGORIEI CREDITULUI REFUZAT

■ Aproape toate magazinele de pe Bulevardul Magheru sînt închise. Au lăsat cîte un anunț în geam cum că se mută. În mall-uri sau la alte adrese. După ce am numărat vreo zece, m-am gîndit că poate ar fi timpul să mutăm cu totul centrul în alt oraș, că prea arată deprimant. (**A. M. S.**)

■ Joaquín García din Cadiz, Spania, este noul meu idol. Acesta a lipsit de la muncă, fără ca absența lui să fie observată, șase ani de zile, timp în care, spun apropiații, a citit filozofie în loc să supravegheze procesul unei uzine care trata apele reziduale, așa cum scria în fișa postului. Absența lui a fost observată în momentul cînd autoritățile locale au vrut să-l premieze, înainte de a ieși la pensie, pentru cei douăzeci de ani de activitate. Doar că omul ieșise de mult la pensie. Compania l-a dat în judecată, iar instanța a decis că Joaquín García trebuie să plătească amenda maximă de 27 de mii de euro, o sumă oricum mai mică decît salariul său pe un singur an. Conform calculelor mele, omul a citit filozofie de 2700 de euro pe lună timp de șase ani. Ca și cum ar fi avut o bursă. Cioran l-ar fi pizmuit. (**M. C.**)

■ „Abordarea heirupistă a ANAF mi se pare cel puțin nepotrivită, dacă nu discutabilă", a spus Klaus Iohannis despre intervenția agenților fiscului la sediul televiziunilor din trustul Intact. Cele trei epitete se potrivesc foarte bine și declarației președintelui. (**M. M.**)

■ *„D-a leapșa,* joc de vară. Unul dintre toți se făcea leapșa. El alerga după ceilalți și pe care atingea cu mîna pe spate ori pe umăr, acela se făcea leapșa. Cînd însă cel care fugea n-avea loc de fugă și se vedea strîmtorat, se punea pe vine zicînd: *Sînt cu ouăle în poală;* atunci leapșa îi făcea loc să poată fugi și numai atunci se ținea în seamă cînd îl atingea din fugă." – Petre Ispirescu, *Jurnal 1865-1870* (**R. M.**)

■ Din constatările Comisiei de Etică a Universității București privind recomandările date de două cadre didactice pentru doi deținuți: „Explicațiile primite de la dl conf. dr. Dan Pavel insistă pe ideea că lucrările biografice avîndu-l pe dl Gheorghe Becali ca protagonist sînt relevante științific pentru că ar aparține tipologic categoriei *Memoriilor* lui Winston Churchill ori *Confesiunilor* Sf. Augustin și că deținutul putea scrie lucrări la conjunctura mai multor domenii: științe politice, istorie, studiul mentalităților unor indivizi și grupuri aflate în tranziția către democrație, capitalism și statul de drept". (**L. V.**)

■ Proprietarul unui restaurant din Rueil-Malmaison a decis să interzică accesul bancherilor în restaurantul lui, după ce i-a fost refuzat un credit. Totuși, a lăsat o ușă deschisă: bancherii au voie să intre dacă plătesc o taxă de 70.000 de euro, valoarea creditului refuzat. Restaurantul se cheamă „Grajdurile lui Richelieu". (**L. V.**)

CEL MAI ROMANTIC LUCRU GRATUIT, VĂZUT DE LA DISTANȚĂ: SĂ EXPERIMENTEZI PACEA SUFLETULUI FOTOVOLTAIC

■ Cel mai romantic lucru care mi s-a întîmplat – ce-i drept, într-o farfurie – în perioada de Sf. Valentin: o inimioară delicată de mămăligă. (**I. P.**)

■ Un afiș, lipit pe ușa blocului: „Gratuit, pentru sprijinul asociațiilor de proprietari: Fundația «Din suflet pentru suflet» oferă servicii de dezinsecție și deratizare." (**S. G.**)

■ La capătul dinspre Dîmbovița al Căii Victoriei era un magazin Ferrari. Cu reclame de un roșu Ferrari, evident. *„Forza rossa".* Mamă, una dintre cele mai prestigioase firme de mașini din lume! Nu știu ce vindeau înăuntru – probabil, pixuri, șepci și tricouri pentru fani. Poate nu neapărat și mașini. În fine, cînd treceai pe acolo, firma era destul de impresionantă, parcă îți aducea aminte că România a intrat în rîndul țărilor capitaliste unde, mult timp, mulți dintre noi nici n-au sperat să mai ajungem vreodată. Trecînd din nou pe acolo zilele trecute, am văzut de la distanță că vitrinele magazinului erau goale. „Faliment!", m-am gîndit. „Da, ce să-i faci… capitalismul cu toate avantajele și dezavantajele lui." Cînd m-am apropiat însă, am văzut lipită pe ușa transparentă de la intrare o coală albă de hîrtie pe care scria ceva ce n-am mai văzut de mult: „Inventar". (**A. M.**)

■ Primesc pe e-mail oferta unui „workshop dedicat iubirii" cu durata de cinci ore: „Cînd nevoia de a iubi și a de fi iubit este reprimată sau nerecunoscută, nu-ți rămîn decît singurătatea și izolarea emoțională. Demolînd zidurile devii disponibil cu toate trăirile tale. Poți fi cunoscut și iubit mai ușor de oameni și spiritul tău se poate revela pentru a-și exprima geniul și frumusețea. Iubirea ne pune în contact cu cea mai puternică forță umană – SINELE – centrul spiritual al omului! Slăbirea sau întreruperea acestui contact este experimentată ca suferință. Și dacă iubirea este ceva atît de înălțător și fundamental, de ce o izolăm între ziduri? Pentru asta există un singur răspuns: teama! Te invităm la workshop să îți împărtășim tehnici de «demolare» a zidurilor care te distanțează de iubire, de reconectare la Sinele Superior, de manifestare a sufletului pereche și multe alte exerciții astfel încît tu să experimentezi pacea sufletului și libertatea interioară." Am stat și m-am gîndit: 150 de lei pentru cinci ore de demolări ale temerilor, trăiri disponibile și reconectare la sine, manifestare a sufletului pereche și exprimare a geniului spiritului meu frumos? Chilipir. (**M. C.**)

■ *(urmare din numărul trecut)* Azi, din nou Sibiu: Orizontul Cristalin SRL, Trans Agape SRL, La Pantoful Uriaș SRL, Maurer Legume SRL, Deliciile Domniței SRL, Lymba Europe SRL, Parc Fotovoltaic Bruiu SRL, Construim Evenimente SRL, Tocile SRL, Emigrantul Exclusiv SRL, Morale Trabajo SRL, Eu Cu Tine SRL, Schulz Culori SRL, Garajele Capota SRL, Amabil Trans SRL, Cabinet Psihiatrie Dr. Păcală SRL, Placări Faine SRL, Tataie Auto SRL, Curat Garantat SRL, Puterea Verde SRL, Manufactura De Basm SRL, Pompe Funebre Apusul SRL, Salvator Ingineria SRL, Casa Burgheză SRL, Învingerea Singurătății SRL, Mereu & Co SRL. (**D. S.**)

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

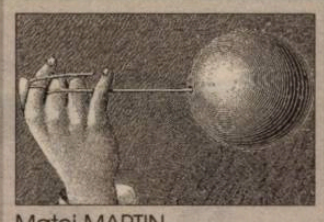

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

9

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **628** ■ 3-9 martie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Fiindcă veni vorba... “

pagina **3**

ANCA MANOLESCU

„O materie care te scoate din fire“

pagina **11**

CARMEN GAVRILĂ

„Dileme iraniene“

pagina **21**

Însemnele puterii

„Apreciez profund demersul dumneavoastră istoric de instituire a sceptrului prezidențial. Al dumneavoastră respectuos, Salvador Dalí.“

Telegramă adresată lui Nicolae Ceaușescu pe 2 aprilie 1974

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

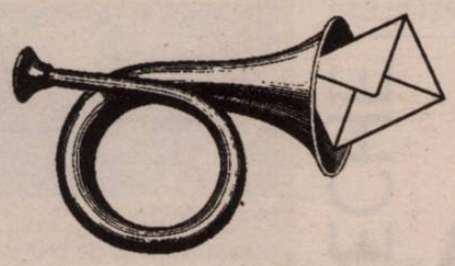

turneu de inbox

Nr. 623

Dosarul „Lumea Disney"

Amintiri cu Disney

Amintirile mele nu se leagă de filmele încîntătoare de desene animate ale lui Walt Disney, ci de celebrele sale parcuri tematice.

Prima întîlnire a fost absolut întîmplătoare cu Euro Disney, în 1995. Mergeam pentru prima dată la Paris printr-o excursie organizată din Germania, iar cîțiva turiști au vrut să vadă Euro Disney și așa autocarul a oprit la unul din hotelurile acestui parc.

De fapt, întîlnirea cu parcurile Disney s-a produs datorită unor conferințe foarte serioase. Organizatorii americani se gîndeau probabil să combine utilul cu plăcutul, așa că am fost la două conferințe organizate în parcurile Disney, unde aveai posibilitatea să-ți aduci familia și copiii.

Primul parc tematic Disney vizitat a fost Disney World din Orlando. Stăteam într-unul din hotelurile de la ieșirea parcului, dar teritoriul imens al parcului Disney era dedicat exclusiv distracțiilor imaginate de Disney pentru copii și nu numai. De fapt, erau mai multe parcuri tematice, EPCOT, cu povești despre viitor, Animal World, alt parc despre film, și cel classic, Magic Kingdom. Ca să ajungem la hotelul central al parcului unde se desfășura conferința luam un autobuz pînă la stația de tren suspendat care ne ducea chiar în interiorul acestui hotel. De fapt, trenul suspendat era în circuit închis. Pe lîngă aceste parcuri tematice erau tot felul de amenajări pentru distracție, hoteluri de Far West, un lac unde se circula cu un feribot, baruri și un magazin Virgin cu discuri și cele mai noi sisteme HD de televiziune. Undeva mai departe de hotelul nostru, în altă zonă, se află parcul de distracții al firmei de filme Universal. Am ajuns și în Orlando, un orășel cu vreo doi zgîrie-nori și niște periferii prăpădite, cu o majoritate afro-americană.

Parcul Disney World era brăzdat de o rețea perfectă de autostrăzi care făcea legătura între hoteluri și parcurile tematice. Eu și colegul cu care mă aflam la conferință ne-am rezervat penultima zi ca să vedem parcul clasic Disney, Magic Kingdom. Erau acolo show-uri tip musical cu toate personajele din filmele lui Disney, intrai în peștera piraților din Caraibe, ajungeai în lumea lui Tom Sawyer și Huckleberry Finn și mergeai cu un vapor cu zbaturi ca pe Mississippi. Cele mai tari distracții erau cele în care te plimbai prin deșertul din Arizona cu un tren tip *roller coaster* sau trebuia să sari cu barca într-o cascadă de vreo 10-15 metri. Ca să ajungi să faci călătoria trebuia să stai la o coadă de vreo 30-45 de minute. Era cald și din loc în loc erau niște climatizoare cu apă și aer rece ca să suporți căldura umedă din Florida. Din loc în loc erau avertizoare care te îndemnau să renunți la salt. N-am renunțat! (...)

adăugat de joenegut la 29 ianuarie 2016

Dilema veche vă propune

■ Am început să citesc cartea lui Andrew Solomon, *Departe de trunchi. Douăsprezece feluri de dragoste. Părinți, copii și căutatea identității* (Editura Humanitas, 2015, traducere de Ioana Miruna Voiculescu). Același stil atașant din *Demonul amiezii* și o călătorie fascinantă în intimitatea legăturii dintre părinți și copiii lor diferiți. Andrew Solomon are erudiția unui renascentist și ochiul unui poet cînd vine vorba de natura umană. (Ana Maria Sandu)

■ Joi, 3 martie, la ora 16, vernisajul expoziției „Eleganță și tradiție în moda feminină. De la *Belle Époque* la interbelic". Deschisă în Salonul Cerchez de la Muzeul Național Cotroceni, cu ocazia Zilei internaționale a femeii, expoziția reunește piese vestimentare de excepție din colecțiile Iulia Gorneanu și Oana Crețu. Manifestarea se va încheia cu un recital cameral susținut de baritonul Silviu Mihăilă, acompaniat la pian de Teodora Tepeș. În program: lucrări de George Enescu, Rahmaninov, Chopin, Gabriel Fauré. Expoziția va putea fi vizitată pînă pe 29 mai. (Ruxandra Mihăilă)

■ Luna asta întîmplă multe. Mai bine să știți din timp: în săptămîna 14-20 martie va avea loc la București Festivalul Internațional de Film Experimental. Ca în fiecare an, programul e unul provocator. Dacă sînteți amatori de titluri noi și de experiențe vizuale, treceți-vă festivalul în program. Mai multe informații pe: www.bieff.ro (Ana Maria Sandu)

■ Fata și băiatul de la Romană care fac pisici roz, galbene, portocalii, albastre și verzi monstruoase, bufnițe, maimuțe, lei, girafe, păsăroi și niște animale urecheate greu de identificat, dar altfel decît grosul mărțișoarelor de acolo din argint, la cutie, reglementare, aceleași... (Iaromira Popovici)

■ Bucureștii arhitectului Duiliu Marcu – un nou tur pietonal, zece kilometri „în pas ușor", sîmbătă – 5 martie și duminică – 6 martie, de la ora 10,45, cu plecare din Piața Victoriei (muzeul Antipa). De fapt, un omagiu adus unuia dintre cei mai importanți arhitecți din prima jumătate a secolului XX, de la moartea căruia se împlinesc, pe 9 martie, 50 de ani. Traseul cuprinde, ca principale obiective, clădiri realizate după schițele și planurile lui Duiliu Marcu. În rest, va fi o plimbare tematică pe Calea Victoriei, Calea Griviței, prin Cotroceni, Grozăvești, pînă la Gara de Nord. Participarea este gratuită. (Adina Popescu)

■ Ronnie O'Sullivan, Stephen Hendry, Steve Davis, Jimmy White. Poate că multora aceste nume nu le spun încă nimic. E vorba de cei mai talentați și mai titrați jucători de snooker din lume. Primul e încă în

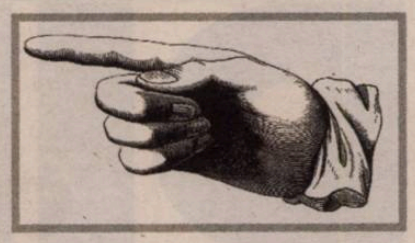

activitate și bate pe oricine, oricînd vrea el, următorii doi s-au retras, iar al patrulea mai apare din cînd în cînd la marile concursuri. Toți patru sînt niște jucători spectaculoși și vin la București pe 2 și 3 aprilie pentru un meci demonstrativ. Ronnie O'Sullivan și Jimmy White au mai fost în România. Pentru Ronnie, sala Circului din București s-a umplut de două ori în noiembrie anul trecut. (Andrei Manolescu)

■ Pe 14 martie e concert Bryan May la București. Nu rataţi întîlnirea cu legendarul chitarist al trupei Queen. (Matei Martin)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cernobîl**
- **Adopții**
- **Coran**
- **Obiecte pierdute**

album dilematic Matei Pleșu

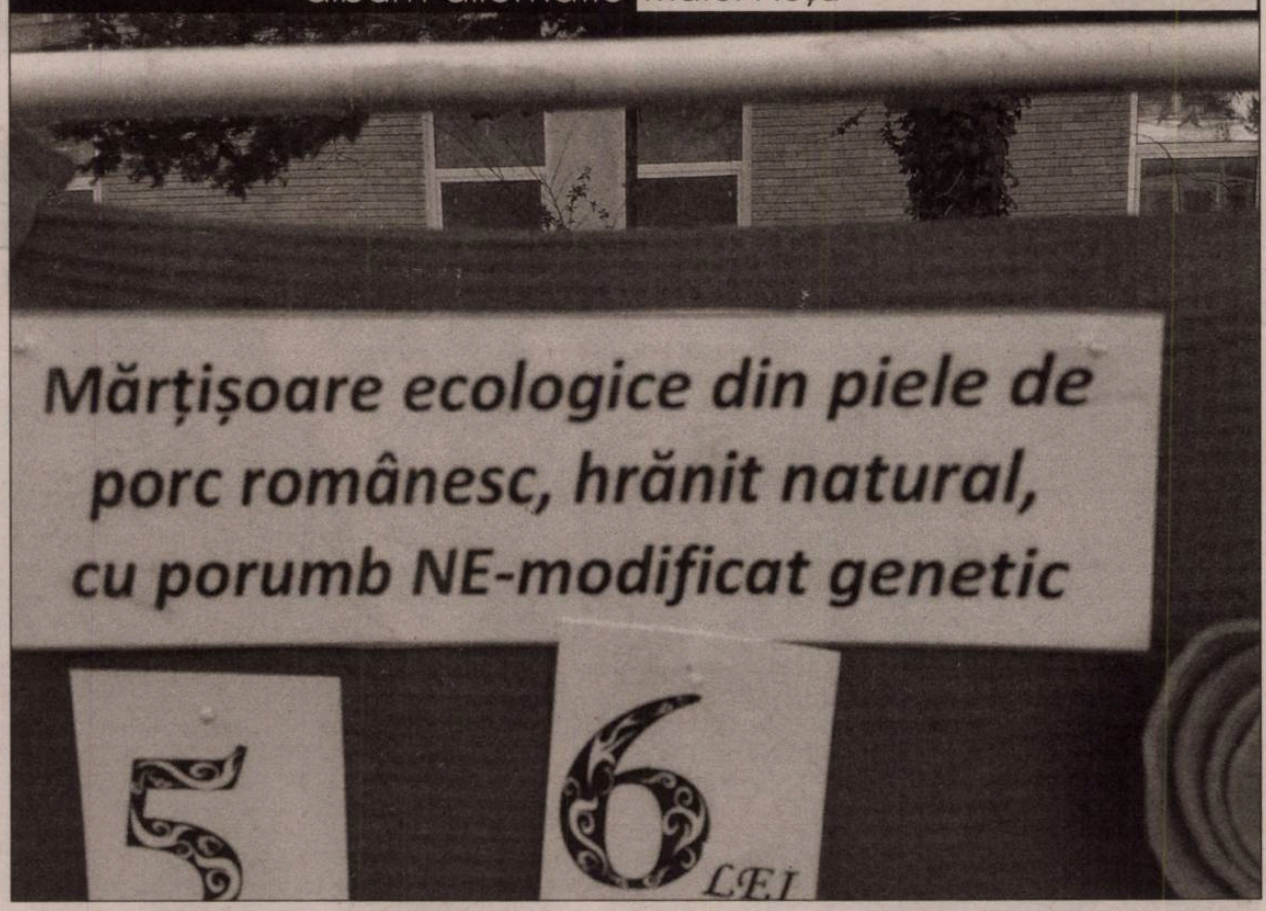

DILEMA VECHE

REDACȚIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicație auditată de: BRAT
Tiraj: 8.900
Tipărit la Tipomedia

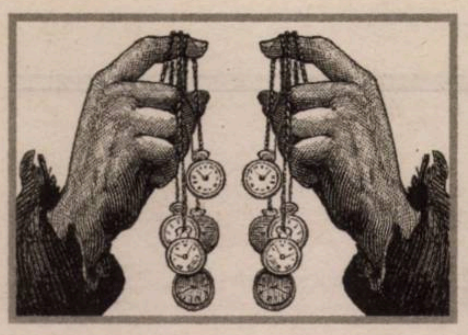

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Fiindcă veni vorba...

Fiindcă veni vorba despre reclame... Mă declar mai „băsist“ decît Băsescu! Nu recomand sabotarea produselor care își fac reclamă la Antena 3. Recomand sabotarea generală, la nivel planetar dacă se poate, a tuturor comercianților care vor să câștige băgîndu-mi pe gît produsele lor, indiferent dacă am chef sau nu, indiferent dacă mă interesează, indiferent dacă, prin decizia lor unilaterală, îmi pătrund „în casă și în gînd“ cînd mi-e lumea mai dragă, abuzînd de timpul meu, de dorințele mele, de vulnerabilitatea mea contemplativă.

În materie de reclame, totul mi se pare aiurea. Mi se pare aiurea să investești o grămadă de bani (căci, de multe ori, e vorba de clip-uri foarte sofisticate) pentru a-i recupera (sau nu) sperînd în creșterea vînzărilor. Există, probabil, statistici care îi încurajează pe comersanți să investească în promoție. Eu unul nu cred în ele. Și statisticienii trebuie să trăiască... În ce mă privește (și, cu siguranță, nu sunt o excepție) am mai curînd tendința să nu mă ating de marfa „recomandată“. Cred că, de fapt, ea nu se prea vinde, drept care producătorii se străduiesc să ne-o strecoare în subconștient și în sacoșă. Pe urmă mi se pare inadmisibil, dictatorial, sau golănesc obiceiul de a mă obliga, vreau-nu vreau, cînd citesc un text, sau văd un film, să asist la zbînțuiala „cordială“ a unei firme. Mi se face cu ochiul, sînt tutuit, sînt somat să intru în afacere... Mi se pun dinainte nevoi pe care nu le am (sau obiecte pe care le am deja), mi se cere să particip la o eventuală păcăleală. (Mi s-a întîmplat, recunosc, să cedez ispitei și să achiziționez cîte un produs rămas pe retină, după o reclamă insistentă. De regulă, am constatat că e ori o prostie, ori o banalitate).

Recunosc: profesioniștii care imaginează reclame ating cote înalte de ingeniozitate. Foarte des, „ideile“ lor te iau prin surprindere. Capacitatea de a-ți intra pe fereastră, cînd încerci să-i dai afară pe ușă, modul pervers în care ți se agață de privire, de sfera ta privată, de economia timpului tău domestic, dovedesc abilități notabile, dar și o nesimțire suverană, care se crede îndreptățită să te trateze ca pe un client fraier, ca pe un prostănac credul, infinit manipulabil.

Iată cîteva mostre de șmecherie vandabilă, cu care ne confruntăm zilnic, ori de cîte ori vrea (fără să ne întrebe) designerul remunerat să provoace interesul cumpărătorilor. Citești un text pe Internet. Dintr-odată, de undeva, din cerul computerului, coboară lent o „fereastră“ cu vorbe și imagini promoționale. N-o poți opri, deși are „x“-ul necesar pentru asta. Dar trebuie să aștepți pînă se oprește. Altfel, continuă să se reverse peste tine, sau se substituie textului pe care tocmai voiai să-l citești. De curînd, s-a inventat și o soluție radicală: fereastra promoțională nu mai poate fi închisă deloc. E programată să-ți rămînă între dinți cît vrea ea. Alteori, în timp ce citești, ești năpădit, brusc, de o avalanșă sonoră: auzi muzică, un dialog vesel, o invitație insistentă. Intri în panică. Vrei să oprești circul, dar nu știi exact de unde vine. Te uiți de jur împrejur și, dacă ai noroc, găsești „sursa“ și butonul care s-o amuțească. Dar cu lectura trebuie să o iei de la capăt.

Clasică e promoția cu care ești zgîndărit cînd te uiți la un film. Aici, „profesionalismul“ constă în a întrerupe – pentru reclamă – acțiunea cinematografică exact atunci cînd tocmai se întîmplă ceva decisiv. N-ai cum să schimbi postul. Ce te faci dacă reclama se termină și pierzi scena-cheie a poveștii?! Mai bine stai și te uiți! Te uiți și plîngi! Te uiți! Înjuri! Urăști produsul care ți se vîntură pe dinainte și canalul de televiziune care își bate joc de nervii tăi! Bruce Willis tocmai trimetea un glonț spre „băiatul rău“ din film. Înainte să afli dacă l-a nimerit sau nu, ecranul se umple de zîmbetul larg al cuiva care tocmai a scăpat de mătreață. Sau care folosește singura pastă de dinți aptă să stopeze sîngerarea gingiilor. Din ficțiune, ești adus, necruțător, cu picioarele pe pămînt. Citești, transportat, Agatha Christie și te trezești, umăr la umăr, cu un vînzător de aspiratoare. Sau ți se ia cartea și ești somat să încasezi, în locul ei, o sumă de indicații farmaceutice despre gripă.

Îmi dau foarte bine seama că mă agit degeaba. Vorba lui Caragiale: „Progresul (...) odată pornit, nimeni și nimic nu-l mai poate opri“. Vom trăi tot restul vieții bîltind într-o mlaștină de reclame. Se vor lipi de noi clipă de clipă, ca pecinginea, ca rîia, ca o pedeapsă pe viață. E unul din paradoxurile libertății și ale democrației: nu pot lua comersantului dreptul de a-și vinde marfa pe toate căile (legale). Dar mie mi se poate lua dreptul de a fi scutit de grijile lui, de campaniile lui publicitare, de ofensiva lui lucrativă.

Pentru echitate, am, totuși, o idee: în loc să se presare, pretutindeni, non-stop, reclame de tot soiul, să se dedice, pe toate canalele de televiziune, o oră sau două de emisie pe zi *numai* pentru reclame. Iar ziarele să publice zilnic sau săptămînal un supliment *numai* cu reclame. Și să vedem ce rating se va obține. Cîți cititori și telespectatori vor căpăta deprinderea de a se așeza zilnic, într-un fotoliu comod, cu ceva alune prin preajmă, sau cu o cafea, sau o bere, pentru a afla ultimele știri în materie de tigăi, pufuleți, aspirine și deodorante. Acum, cinstit vorbind, nu m-aș mira ca unele din aceste programe să fie mai interesante decît cele obișnuite...

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Mythbusting

Eram tentat să încep prin a spune „îmi cer scuze, am fost un român!“. Poate suna însă prea dramatic, așa că am renunțat. Totuși, despre ce este vorba?

Despre TEDx Cluj, dedicat anul acesta exercițiului de a pune la locul lor niște mituri de largă audiență. De unde și pînă unde atunci această primă pornire de a-mi cere scuze? Să fiu onest: deși auzisem, ca tot omul, de formatul TED, nu știam prea multe despre el, iar cît știam nu era de natură să mă facă un fan spontan. Pe de altă parte, am și eu prejudecățile mele față de unele rețete americane de mare succes. În plus, ca orice român care știe că sîntem țara formelor fără fond, nu așteptam mare lucru de la această preluare prea ca la țara noastră a mult mediatizatului format american. Primul mit care (mi-)a fost demolat a fost deci exact acesta: la noi e altfel, așa că nu ține chestia asta! Ei bine, „ține“! Al doilea, pe care mi-l demontasem și singur într-o anumită măsură, a fost că „tineretul de azi“ nu mai este interesat de „cunoaștere“ și că, în nici un caz, n-ar fi dispus să mai și plătească pentru așa ceva. Ei bine, 500 de tineri au plătit 150 de euro ca să participe la TEDx – și dacă ar fi existat în Cluj o sală convenabilă de 2000 de locuri, ea ar fi fost plină ochi.

Nu știu cum au fost celelalte ediții, nu știu cum arată versiunea bucureșteană, dar evenimentul la care am participat la Cluj a fost un *spectacol neo-iluminist impecabil*. Să iau fiecare cuvînt în parte și să-l justific.

Spectacol. Formatul o cere. Prezentările de fix 10 minute (un ecran pe care se scurgeau secundele ne-a terorizat pe toți vorbitorii) au fost alternate cu proiecții ale unor prezentări din cadrul TED american, precum și cu o transmisie prin Skype din Antarctica a lui Cristian Coman, iar acestea au fost alternate, la rîndul lor, cu *performance*-uri de cea mai bună calitate. Totul orchestrat de un prezentator, ca la orice spectacol de gală care se respectă.

Impecabil. Pentru că organizarea a fost impecabilă, de la mixul interdisciplinar și transgenerațional de vorbitori, la catering-ul asigurat tuturor participanților. În plus, totul desfășurîndu-se la secundă (și zău că nu exagerez!), conform programului. După prima pauză, am întîrziat un minut la cafea. Cînd am dat să intru în sală, o domnișoară m-a atenționat politicos că spectacolul începuse. Așa că m-am retras, rușinat, în barul sălii de spectacol și am urmărit de acolo pe ecranele montate special pentru acest eveniment.

Neo-iluminist. Nu găsesc alt termen, așa că l-am inventat pe acesta. Nu se aplică, evident, doar TED, cu sau fără „x“, dar TEDx Cluj poate intra cu capul sus în această categorie. Mi-a evocat, după primele cîteva prezentări, imaginea de pe vechiul Larousse al bunicului meu, cu acea doamnă care suflă într-o păpădie și este înconjurată de sloganul faimos *je sème à tous les vents*. Evident, trebuie să existe un „neo“ în preluarea în secolul XXI atît a imaginii, cît și a „logo“-ului, dar mesajul rămîne, în esența sa, același: educarea spiritului critic prin răspîndirea în mase a cunoștințelor și a interpretării lor sub semnul rațiunii. Pentru aceasta, specialiști încărcați de recunoaștere internațională (uneori la doar 30-35 de ani...) au coborît din turnul de fildeș al limbajului lor de specialitate și s-au dovedit a fi niște fermecători *storytellers*. Adică, mai pe românește, au știut să traducă pe înțelesul tuturor, fermecîndu-i totodată, cele mai ezoterice cunoștințe ale breslei fiecăruia. Ceea ce a spulberat (măcar punctual...) mitul intraductibilității, precum și realitatea lipsei de comunicare dintre specialiști și publicul larg din România.

Să detaliez acum.

Mediul informațional în care trăim este generator și amplificator de „mituri“. Avem acces la indefinit mai multe informații decît bunicii noștri și, pe baza lor, ne putem forma propriile opinii. Cu sprijinul cobransaților de pe Internet și cu cel al media generaliste, aceste *opinii* devin ușor *convingeri*, imagini despre lume, evidențe dovedite științific de cercetătorii de la Universitatea X sau Y. Dacă baza de informații a crescut astfel uriaș, capacitatea de interpretare a lor nu a păstrat pasul, transformîndu-i chiar și pe mulți oameni educați în analfabeți funcționali: aparent paradoxal, în această privință, iletrismul a crescut proporțional cu informația. Decalajul dintre cele două a început să fie acoperit și „rezolvat“ prin *mituri științifice* la îndemîna tuturor.

La TEDx au fost discutate și „demolate“ multe dintre ele, de la unele care ne afectează viața de zi cu zi, precum „vaccinul ucide“, la altele – care privesc însăși viața noastră pe pămînt, precum convingerea că „vedem cu toții aceeași realitate“. Unele sînt cu dus și întors. Schimbarea climatică, de pildă, este abordată la nivelul opiniilor prin mituri opuse: apocalipsă sau gogoriță. Unde este realitatea? Mai delicat este mitul organismelor modificate genetic. Bau-bau? – s-a întrebat, retoric, vorbitorul. Nu, căci de la bananele visurilor din comunism la cățeii ce ne-au devenit parteneri domestici, toate sînt organisme modificate genetic prin selecție naturală sau umană. Nici selecția de laborator care produce organisme modificate genetic pentru a asigura alimentația unei populații mondiale în creștere exponențială nu sînt, în sine, nocive. Dar, ca și în cazul energiei nucleare, depinde cum le folosești. Iar în spatele *folosirii* OMG-urilor se ascund multe nereguli...

Abordarea critică a noilor mituri științifice este o datorie de tip iluminist. Cu o condiție: să rămînă critică pînă la capăt. Căci, de multe ori, demolarea unui mit poate să ascundă alt mit viral și mai păcătos. Pe de altă parte, există mituri care nu sînt – și poate nici nu ar trebui să fie – de domeniul științei. Mitul iubirii veșnice, de pildă, nu este un astfel de „mit“. Știm că, în realitate, nu prea se adevărește, ceea ce nu împiedică însă iubirea să existe și să se viseze veșnică. Și e bine să rămînă așa, chiar dacă științific o putem demonta prin reducere la durata medie a unei căsătorii sau la un joc complicat de neuromediatori etc. În ultimă instanță, și faptul că viața are un rost poate fi considerat un mit, iar despre existența lui Dumnezeu s-a spus de mult că ar fi ceva de genul acesta. Dar nu despre „mituri științifice“ este vorba aici, ci despre credințe, iar acestea e bine să rămînă ceea ce sînt. Mesajul ultim al acestei gale a spiritului critic a fost, astfel, un bemol ironic: nu credeți chiar tot ceea ce vi s-a spus în această zi!

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

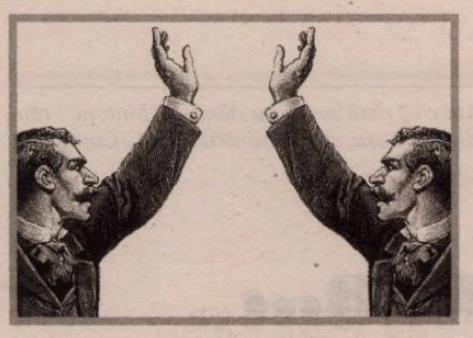

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

Cai frumoşi

– Băi, ai văzut cu Păun şi cu Mădălin Voicu? Ce părere ai?

Mînca-ţi-aş, io crez că de vină o fost hereditatea care i-o sîlit pă oamenii ăştia la furăciuni. Şî bine că o avut rejile nostru şî gaborii voştri atenţiune şî au vegheat ca nu care cumva jeana noastră a mai rea, de omorîtor de oamini, să să activeze. Mădălin are norocu' că are şî sînje curat de boier dac în el şî la el jeana e slăbită, dar la Păun nu ştiu cînd ar fi putut să ia şuriul să îi taie la beregată pe procurer, aşa cum o zîs la telefon. Trăi-ţi-ar famelia, ce să faci? Ţiganu' tot ţigan rămîne şi mai bine io zîc că ar fi să ne castraţi, să nu vă umplem – Doamne fereşte! – şî pe domniile dumneavoastră dă jeane d-astea d-ale noastre.

Cam ăsta cred că ar fi singurul răspuns acceptabil pentru oamenii de bine care îmi pun întrebarea asta bălind.

În ultimii 15-20 de ani am primit de multe ori „complimentul" că vorbesc „neaşteptat de bine". În traducere: deşi sînt cam „impur", reuşesc să leg două cuvinte între ele. În general, le mulţumesc sarcastic cu un „Pupa-ţi-aş curu', conaşule, dar mare cinste îmi faceţi", sperînd că o să priceapă că nu prea am de ce să mă bucur că el/ea e mirat/ă că a întîlnit unul dintre noi care a reuşit să învingă gena dominantă de cretin funcţional care este în capul lui/ei specifică „neamului meu".

În cazul în care cel care mă întreabă nu crede că am scăpat de acest blestem, există o altă variantă de răspuns, cu o referinţă solidă în mentalul colectiv, şi anume: *doi cai* sau *şasă cai frumoşi, domnu'!*

Dacă cei doi parlamentari au furat, există legi care trebuie aplicate la fel ca în cazul oricărui alt cetăţean român. Dacă este posibil, fără să fie făcute nuanţări de tipul cetăţean român-rom, căci în acest caz pedepsele tind să fie cam prea uşurele.

Un puşti din Ferentari, care moare de foame şi vinde o bilă de var care conţine 0,1 grame de heroină pentru că nu prea are alternative, dacă este prins intră în puşcărie pentru şapte ani. Pedepse lejere – de cinci ani – pentru adolescenţi romi care fură un telefon sau un tricou s-au mai întîlnit. Fii de bogătaşi celebri acuzaţi de trafic de droguri primesc pedepse mult mai grele, trebuind să suporte încruntările grozave ale judecătorilor, care apoi le vor da drastice sentinţe cu suspendare.

Scriu de ani buni despre cît de prost gîndit şi cît de corupt este sistemul finanţat prin fonduri structurale. Sifonări de bani europeni au fost făcute în multe, multe feluri şi de foarte mulţi. Cred că o investigaţie cinstită şi dură a cheltuielilor făcute din bani europeni ar avea rezultate catastrofale şi ar cam zgudui din rădăcini întregul sistem. Ar demonstra incapacitatea celor care au gîndit programele de a înţelege cum funcţionează lucrurile în mod real într-o ţară săracă şi ex-comunistă.

Ideea că eu, ca rom român, ar trebui să fiu mult mai îngrijorat decît concetăţenii mei mai albi pentru ce se întîmplă cu cei doi domni menţionaţi mai sus este în cel mai bun caz absurdă. Este ca şi cum oricare dintre românii programatori sau jucători de baschet ar trebui să condamne posibila corupţie şi limbajul violent al lui Sebastian Ghiţă pentru a scăpa de bănuiala că sînt la fel ca el. Toţi constănţenii ar trebui să îşi dea cu părerea despre cîţi ani de puşcărie ar fi bine să ia Mazăre şi cum ar trebui să fie un *„leadership* adevărat pentru comunitate" pentru a putea trece în categoria cetăţenilor acceptabili.

Mica corupţie, nepotismul, rasismul de gaşcă.

Alegerea lui Nicu Păun pentru aproape douăzeci de ani în „fruntea romilor" pare să fie acum, în capul unora, un argument perfect pentru a demonstra depravarea colectivă a romilor. Faptul că ambii deputaţi romi sînt suspecţi de furt face posibilă extrapolarea că toţi romii sînt, în fapt, hoţi.

Aceeaşi logică stupidă poate fi aplicată tuturor cetăţenilor care locuiesc în localităţile cu primari realeşi şi anchetaţi. Conform DNA, numai în 2015 sînt peste o sută de primării în această situaţie.

Schimbarea clasei politice este un lucru despre care mai toată lumea discută. Ce nu prea discutăm este în ce măsură este clasa politică reflecţia societăţii româneşti şi ce ar trebui să schimbăm fiecare dintre noi. Mica corupţie, nepotismul, rasismul de gaşcă, şmechereala, sexismul sînt – vrem sau nu – o parte foarte importantă a „tradiţiilor" noastre, ale unui popor „descurcăreţ".

Nu încerc să îl acopăr nici pe Nicu Păun şi nici pe Mădălin Voicu. Dacă au furat, merită să facă puşcărie. Teama mea este că întreaga clasă politică va continua să pută atîta timp cît noi, ca societate, continuăm să aşteptăm ca ei să se schimbe şi noi nu.

Cetăţeni responsabili şi buni sînt cei care se poartă responsabil şi fac lucruri bune, nu cei care vorbesc despre asta sau cer altora să o facă. Numai acest tip de cetăţeni sînt garanţia unor guverne şi partide bune şi responsabile.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului şi fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

Codrin Liviu CUŢITARU

prezentul discontinuu

Un examen de clasa a VIII-a

Mi-au ajuns în mînă, recent, subiectele unui examen de final de ciclu gimnazial. Nu vă speriaţi, nu a avut loc nici o încălcare deontologică a securităţii educaţionale! Subiectele respective nu sînt româneşti şi, în plus, nici măcar nu aparţin epocii noastre. E vorba despre un examen susţinut, în urmă cu o sută douăzeci şi unu de ani, în 1895, la o şcoală generală din orăşelul Salina, statul Kansas al federaţiei americane. Subiectele au fost scoase din arhiva locală şi publicate în *Salina Journal* ca o curiozitate academică. Notiţele (contemporane) însoţitoare rămîn elocvente în acest sens: „Oare astăzi noi am fi în stare să promovăm un examen de clasa a VIII-a din 1895?" sau: „Ne miram mereu atunci cînd auzeam că bunicii şi străbunicii noştri aveau *doar* opt clase, însă ar fi cazul să ne întrebăm, citind cerinţele şcolare de mai jos, dacă acest lucru înseamna, cu adevărat, ceva nesemnificativ din punctul de vedere al pregătirii lor intelectuale!" Mărturisesc faptul că imboldurile în cauză au fost suficient de puternice pentru a mă determina să citesc respectivele *topic*-uri. Să precizez înainte şi un (important) element organizatoric: examenul dura cinci ore (fără pauză) şi conţinea secţiuni de gramatică (o oră), matematică (o oră şi un sfert), istorie (patruzeci şi cinci de minute), geografie (o oră) şi ortografie (o oră).

Cîteva exemple. La gramatică, (foarte) tinerilor învăţăcei li se solicită să menţioneze *nouă* reguli pentru scrierea cuvintelor cu majuscule, să numească părţile de vorbire care nu cunosc modificări (în limba engleză, desigur!), să definească versul, strofa şi paragraful, să comenteze cazul substantivelor, să explice noţiunea de punctuaţie şi, totodată, să ofere reguli de folosire a principalelor semne de punctuaţie, să scrie o compunere de 150 de cuvinte şi să demonstreze, în interiorul ei, că înţeleg aspectele practice ale regulilor gramaticale etc., etc. În privinţa matematicii, vă spun cu toată sinceritatea că pînă şi simpla reproducere a cerinţelor aici îmi depăşeşte, tehnic vorbind, competenţele de filolog îmbătrînit în exersarea Literelor şi, ca atare, mă abţin, temîndu-mă să nu fac vreo eroare. Primul subiect din lunga listă a avut darul să mă inhibe, oricum, încă din start: „Numiţi şi definiţi principalele reguli ale aritmeticii". Aş avea totuşi curiozitatea să aflu dacă studenţii matematicieni de astăzi s-ar descurca la interacţiunea cu năstruşnicele probleme enumerate acolo. Destul să vă spun că ele acoperă – în termeni aritmetici – o arie de cunoştinţe (practice) largă, ce merge de la agricultură pînă la economie. Ipostazele concrete ale vieţii nu par deloc neglijate de discursul ştiinţific abstract.

„Oare astăzi noi am fi în stare să promovăm un examen de clasa a VIII-a din 1895?"

Partea de istorie (şi vorbesc acum din perspectivă de americanist) este de-a dreptul copleşitoare. Absolvenţii clasei a VIII-a din Salina, Kansas, promoţia 1895, ar fi trebuit să ştie foarte bine etapele în care istoria SUA e divizată, să fie capabili să povestească descoperirea Lumii Noi de către Columb, să aibă abilităţi analitice privind cauzele şi efectele Revoluţiei americane, să cunoască modul cum s-a creionat teritoriul american, să facă o prezentare a istoriei statului Kansas, să descrie cele mai importante bătălii ale Războiului de Independenţă, să spună cine au fost Morse, Whitney, Fulton, Bell, Lincoln, Penn ori Howe, iar apoi, în *restul celor patruzeci şi cinci de minute* pe care-l mai aveau la dispoziţie din secţiunea dedicată muzei Clio, să numească evenimentele istorice asociate cu următorii ani: 1607, 1620, 1800, 1849, 1865. O sarcină deconcertantă, mai ales în relaţie cu subiectele din sectorul geografic, în egală măsură dificile: ce reprezintă clima şi de ce depinde ea?, cum explicaţi extremele climatului din Kansas?, la ce folosesc rîurile şi oceanele?, identificaţi şi descrieţi Monrovia, Odessa, Denver, Manitoba, Hecla, Yukon, Sf. Elena, Juan Fernandez, Orinoco, numiţi şi localizaţi principalele centre economice ale Statelor Unite şi, în final, numiţi toate republicile din Europa împreună cu capitalele lor!

Treptat, examenul s-a apropiat de final. Ar mai fi secţiunea de ortografie, cu nici mai mult, nici mai puţin decît *zece cerinţe*. Spicuiesc: ce înţelegem prin alfabet, fonetică şi ortografie?, definiţi diftongul, trigraful şi literele înrudite, daţi două exemple de litere mute şi ilustraţi-le etc. etc. Nu lipsesc chestiuni legate de pronunţie, sunete specifice, marcaje diacritice, despărţiri în silabe, lexicologie şi semantică. Ce mai, un examen pe care eu l-aş recomanda, în prezent, la intrarea în Academie! Îmi dau seama, indubitabil, că aşteptaţi să mă dezlănţui, chiar şi în două-trei fraze, împotriva sistemului educaţional din România. Ei bine, nu am să o fac. Prefer să las învăţămîntul autohton să fiarbă în sucul propriu al finanţării *per capita*. Mi-am amintit mai curînd cum, în 1994, am fost invitat, la un moment dat, împreună cu soţia mea, la masă, la un profesor american din Tucson, Arizona. Cît timp gazdele au pregătit cina în bucătărie, ne-au lăsat în compania fiului lor, un simpatic adolescent de aproximativ 17-18 ani (era elev în clasa a XI-a). L-am întrebat, inevitabil, ce materie îi plăcea cel mai mult. Mi-a răspuns că desenul. „Faceţi deja peisagistică şi portretistică?", am continuat interogatoriul „maieutic". M-a privit surprins. „Nu executăm noi desenele propriu-zise", a spus. „Noi *numai le colorăm*." „Oh, Salina! Oh, *tempora!*", zic şi eu astăzi, absolut prosteşte.

***Codrin Liviu Cuţitaru** este decan al Facultăţii de Litere a Universităţii din Iaşi. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

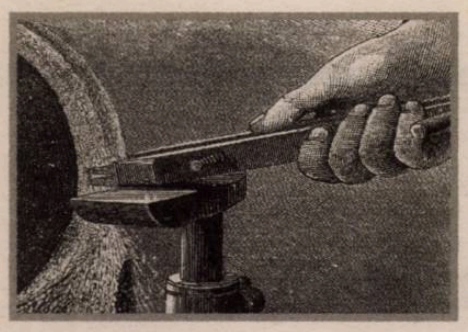

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Și totuși, de bine despre România

Am avut recent ocazia de a-l intervieva, pentru RFI România, pe unul dintre autorii mei preferați în materie de „călătorii geopolitice" – Robert Kaplan, autor a numeroase cărți de politică internațională, bazate pe propriile călătorii în diferite părți ale lumii. El a lansat recent un volum consacrat României: *În umbra Europei. Două Războaie Reci și trei decenii de călătorie prin România și dincolo de ea* (Editura Humanitas). Cartea adună impresiile din numeroasele călătorii pe care autorul le-a făcut în România, încă din anii '70 ai secolului trecut.

Consilier al mai multor președinți, secretari de stat și șefi ai armatei Statelor Unite, Robert Kaplan îmbină în cărțile sale analiza geopolitică, eseul jurnalistic și impresiile de călătorie, toate alături de numeroase și extinse referiri istorice.

Cred că merită ca o parte, măcar, dintre remarcile sale din cursul interesantei discuții purtate pentru RFI România să rămînă și într-un text tipărit. Ele vin din partea cuiva care cunoaște România, desigur. Dar care, vizitînd-o la diferite intervale de timp și stînd de vorbă cu diferiți oameni (decidenți, intelectuali, jurnaliști etc.), poate să-și permită luxul unei detașări sănătoase și al unei priviri de ansamblu. Vă propun, așadar, cîteva citate pe care le-am selectat din acest interviu.

„România reprezintă pentru Europa de Sud-Est ceea ce Polonia reprezintă pentru Europa de Nord-Est. Numeroși autori occidentali au scris cărți minunate despre Polonia. Și, comparativ, s-a scris puțin despre România."

„România a fost cel mai întunecat colț al Europei de Est. Am fost pentru prima dată în România în 1973, dar am făcut o vizită mai substanțială în 1981. Apoi am revenit în anii '80. Existau diferite tipuri de comunism în regiune, dar în România era un stalinism cu unele elemente nord-coreene."

„*România se găsește acum în cea mai bună situație pe care a avut-o de foarte mult timp, aș spune chiar de secole.* Și aceasta, în pofida tuturor problemelor, dar și în pofida tuturor complexelor pe care românii le au în legătură cu guvernanții lor. Creșterea economică este de 4%, a doua din Uniunea Europeană, a primit puțini refugiați pentru că nu e în Spațiul Schengen, nu a avut o criză financiară precum a Greciei fiindcă nu e în zona euro. România a evitat multe catastrofe. Azi găsesc România în cea mai bună condiție de cînd o vizitez eu, din anii '70."

„Este adevărat că oamenii au protestat în România, ei au vrut o guvernare mai bună, mai transparentă. Cred că este un lucru bun că se protestează pentru așa ceva. Oamenii nu au protestat pentru anumite ideologii, cum se întîmplă în Franța, în Grecia sau, mai recent, în Polonia. Nu au ieșit pentru o ideologie de stînga sau pentru una fascistă. Oamenii au protestat pentru o guvernare democratică, responsabilă. Aceasta arată un bun nivel de sănătate a electoratului, comparativ cu alte țări din Europa. Da, oamenii se plîng, dar se plîng pentru lucruri corecte. Ei împing lucrurile în direcția bună. Instituțiile sînt în continuare prea slabe."

„Există o mare diferență între România anului 2016 și cea pe care am vizitat-o în 1998. În anii '90, orașe mari precum Bucureștiul, Brașovul sau altele făceau progrese mari, nu și restul țării. Cînd părăseai marile orașe, te întorceai în timpul comunismului românesc. Aceasta s-a schimbat fundamental. Am călătorit în multe părți ale României în ultimii ani. Și chiar în cele mai rurale zone am găsit drumuri noi, benzinării noi, dotări agricole noi, ferme noi. În sfîrșit, zona rurală începe să tindă spre nivelul orașelor."

„*Dintre toate statele din regiune, România este cea mai stabilă.* Polonia s-a deplasat către dreapta, Ungaria se transformă într-un nou stat autoritar sub Viktor Orbán, Serbia se află sub dominația rețelelor criminale. Bulgaria este un stat slab din punct de vedere instituțional și, de asemenea, dominat de crima organizată. Moldova, după cum știm, e la limita haosului."

„Cred că Rusia lui Putin rămîne cea mai mare provocare geopolitică la adresa României. Și acesta este motivul pentru care România ține aproape de Statele Unite. Putin este agresiv și vede Occidentul ca fiind slab. Dar România trebuie să vadă în perspectivă. Putin nu e Stalin. Angela Merkel nu e Adolf Hitler. O revenire pur și simplu la anul 1939 nu poate exista. Dar unul dintre lucrurile cele mai îngrijorătoare pentru România este să vadă că Uniunea Europeană devine tot mai slabă. O Uniune Europeană puternică protejează România. O Uniune puternică oferă un puternic sistem al statului de drept, oferă transparență. România are nevoie de o Europă puternică pentru a face față presiunii Rusiei".

„Nu cred că proiectul unirii cu Republica Moldova este viabil în acest moment. Unirea ar fi văzută de către Moscova ca o amenințare directă. Rusia ar putea anexa Transnistria și aduce mai multă armată acolo. Aceasta ar pune și mai multă presiune pe România și Moldova. Cred că *statu quo*-ul trebuie să rămînă pentru un timp."

„Dintre personalitățile istorice românești cel mai mult m-a impresionat Iuliu Maniu. A fost un politician moderat și normal în timpuri anormale. A fost împotriva naziștilor, cînd erau la putere. La fel, împotriva comuniștilor. Este un exemplu al politicii moderate, al democrației burgheze. Cred că a fost un mare om politic român."

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Soluția Paleologu la criza educației

Tot românul responsabil are, ca să zic așa, o piatră grea, mare și colțuroasă pe inimă: ce ne facem cu educația? Toți sîntem de acord că sistemul învățămîntului nostru este la pămînt. Dacă acest oftat face unanimitate, cînd vine vorba despre cauze nu ne mai înțelegem. Unii zic că profesorii sînt incompetenți și că elevii își fac de cap. Alții, dimpotrivă, că profesorii sînt foarte buni, dar că elevii își fac de cap. În fine, sînt și dintre cei care cred că, indiferent de cum sînt profesorii, copiii sînt buni, dar ceva îi strică la un moment dat – poate că lumea însăși a luat-o razna, luînd cu ea și pe copiii noștri de școală. Totul pleacă de la finanțare, zic cei mai mulți. Ba și de la politică, adaugă alții. Dar să nu uităm și cei șapte ani de-acasă, și ei sînt foarte importanți, mai completează cîte unul. E o chestie de programe, domnule, avem programe proaste – se mai aude cîte o voce expertă din margine. De sus, de la Cotroceni, tăcutul nostru președinte cere dezbatere națională despre educație. La fel a cerut și președintele limbut de dinaintea lui. De unde se vede că fiecare președinte, indiferent de felul lui de-a fi, trebuie să aibă propria dezbatere națională despre educație. Altfel, toți facem cîte ceva în chestiunea aceasta: seminarii și colocvii, studii și cercetări, articole cu duiumul, declarații. În această vraiște de vorbe, sau mai bine zis în ciuda ei, soluțiile concrete apar natural. Doar că nu le vedem...

De vreo cîțiva ani, în București au apărut mici școli private, „de familie", pentru care scopul este cunoașterea pur și simplu. Înregistrăm, astfel, o foarte sănătoasă întoarcere la origini – cînd a apărut, școala nu era legată de nici o diplomă și de nici o carieră, ci era doar spațiul unde cineva mai învățat transmitea celorlalți cunoștințele sale. Era, așadar, un spațiu al generozității, înainte de orice. La București, această tradiție antică reînvie. Poate că cea dintîi dintre aceste inițiative sau, în fine, cea pe care o cunosc cel mai bine este școala pe care Toader Paleologu o organizează în casa familiei lui, din str. Armenească.

Cursanții nu primesc nici o diplomă, nu se obțin calificări și nici abilitări de vreun fel, nu se adaugă nimic la CV, nu iei puncte de formare profesională în nici un sistem de HR, nici măcar nu cîștigi bunăvoința vreunui șef. Pur și simplu, oamenii vin la aceste școli ca să cunoască mai mult. Sînt școli care se dezvoltă, deocamdată timid, la marginea circului public despre educație. Felul în care aceste școli trăiesc și se dezvoltă, însă, este entuziasmant. Tocmai pentru că, revenind la spiritul fondator al școlii, sînt locuri ale generozității. Profesorul e generos cu elevii, elevii sînt generoși cu profesorul, iar numitorul comun al acestor ieșiri ale fiecăruia spre celălalt este cunoașterea.

Pe de o parte, desigur, este de felicitat inițiativa profesorilor. Oameni cu studii relevante își pun la bătaie vocația predării. Sistemul universitar românesc e închis pentru ei – nu-i nimic, își încearcă puterile în privat. Aici nu există nici șefi de catedră, nici decani, nici rectori și nici secretari de stat. Merg online, anunță cine sînt și cheamă pe oricine dorește să-i asculte. Oamenii vin și, dacă le place, vin iarăși. Cursul se diversifică, firește, pentru că nu poți preda la infinit același lucru. În plus, elevii cer de fiecare dată altceva. După ce au audiat, de pildă, un curs despre lectura Noului Testament, poate vor unul despre Bizanț, și după ce au ascultat un curs despre Nietzsche, poate vor unul despre metafizica operelor lui Wagner. Profesorii se adaptează mereu acestor cereri și, dacă sînt domenii pe care ei înșiși nu le pot acoperi mulțumitor, apelează la colegi sau prieteni ceva mai specializați. Piața îi împinge spre asta. Acești profesori de dincolo de sistem oferă nu doar timpul lor și cunoașterea lor, ci și, ca în cazul amicului meu, casa lor.

Pe de altă parte, este minunat să constați răspunsul pe care îl primește această ofertă. Or fi existat mereu oameni dispuși să țină un mic curs, în cîteva prelegeri, despre Homer, Platon, Seneca, Cicero sau Lucian din Samosata, dar e minunat că mai există, încă, oameni în România de azi dispuși să dea din timpul lor liber cîteva ore ca să asculte așa ceva. Ei vin seara, de la serviciu, plătesc o taxă de intrare (deloc mare) și ascultă. Apoi, firește, intră în dialog cu lectorul. La final, poate beau și cîte un pahar de vin împreună, înainte de a-și lua la revedere. Este pur și simplu entuziasmant că există oameni pe care îi preocupă continua cultivare a propriei minți și a propriului suflet cel puțin la fel cum îi preocupă îmbogățirea propriului CV. Și nu sînt deloc puțini.

Pe lîngă școala Paleologu există și altele, similare. În unele au loc prelegeri despre istoria muzicii, în altele despre arte plastice, în altele despre literatura mai mult ori mai puțin îndepărtată de noi. Asemenea mici focare de educație (repet, absolut private, căci ele se susțin exclusiv din banii colectați de la cursanți!) ar trebui încurajate, cumva. În general, ele se adresează oamenilor care au trecut de vîrsta facultății și care vor să continue să învețe, pentru propria lor desăvîrșire.

Aceste școli vizează un proiect de imensă însemnătate, care este definitiv uitat pentru strategii educației noastre: educația continuă. Toate marile universități ale lumii oferă programe de acest gen. La noi, nu. În schimb, iată, acest gen de ofertă educațională vine de la cîțiva entuziaști. În al doilea rînd, aceste cursuri, cel puțin deocamdată, țin de o abordare deja abandonată în programele moderne. Aici se discută cărțile fundamentale. Preocupate de „ghiozdanul ușor", de „cultivarea abilităților elevului" sau de „pregătirea elevului pentru piața muncii", școlile din sistem uită că rostul lor fundamental este să citească, alături de elev, Homer, Dante și Tolstoi. Îl învață computerul și engleza de aeroport. Ei bine, la școli precum cea a lui Toader Paleologu se face exact ceea ce nu se mai face în școlile sistemului.

Dar poate că străduința oamenilor ca Toader Paleologu, dar și a celor care vin la cursurile sale ori ale celorlalte școli similare din București, ne dă un semnal mai profund. Cînd sistemul e în derivă, salvarea este pe cont personal. Și cu cît mai mulți vor descoperi variante de salvare educațională în afara sistemului, pe cont propriu, cu atît sistemul însuși va avea șanse mai mari de salvare.

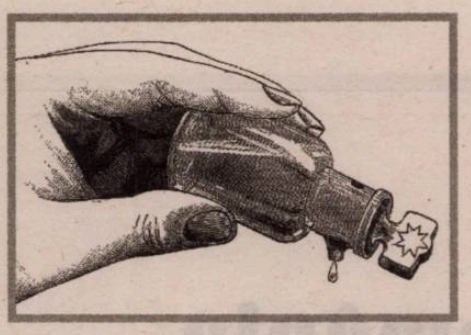

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Despre toleranță

Ideea de a folosi în denumirea unui proiect de lege termenul *toleranță* este cel puțin discutabilă. Mesajul transmis de titlul proiectului – cel puțin în forma abreviată în care circulă în presă: *Legea toleranței* – este, printr-o ironie a sorții și a limbii, contrar bunelor intenții declarate de autorii săi: anume, de a stimula respectul față de alteritate, într-un spirit modern de acceptare a diversității, a diferențelor dintre persoane și idei. Pentru orice vorbitor de română și pentru oricine consultă dicționarele noastre generale, *a tolera*, *tolerant* și *toleranță* se referă la atitudini manifestate dintr-o poziție de superioritate și care au drept obiect fapte conotate negativ. Ambele componente semantice sînt, evident, jignitoare față de „obiectul tolerării". În DEX, *a tolera* este definit ca „a îngădui, a permite o situație, un fapt (nepermis); a trece cu vederea; a admite, a suporta", iar *tolerant* are sinonimele *îngăduitor* și *indulgent*. În dicționarele mai vechi, conotațiile negative erau și mai evidente: „a avea indulgență pentru lucruri ce *nu se aprobă* sau *n-ar trebui să se permită*: *a tolera abuzuri;* a suporta cu indulgență" (L. Șăineanu, *Dicționar universal al limbii române,* ediția a VI-a, 1929). Nu este vorba doar de o inerție a dicționarelor: contextele actuale confirmă faptul că această accepție cu note depreciative este în uz: oamenii tolerează cu greu sau decid să nu mai tolereze lucruri despre care se presupune de la început că sînt negative: „«Și, cum nu mai sînt în campanie, *nu mai tolerez așa ceva»,* a mai spus șeful statului" (mediafax.ro); „Stoichiță și-a făcut praf jucătorii! «*Le tolerez greșelile* cam des!»" (fanatik.ro); „V.M. explică situația lui Mureșan: «*Nu tolerez indisciplina!* Dacă nu faci ce spun eu, te elimini singur»" (gsp.ro).

Dincolo de implicațiile de-a dreptul jignitoare ale termenilor (din care s-ar înțelege că îi tolerăm, cu mare efort, pe cei care nu ar merita să fie toleraţi), *toleranță* mai are, în română, conotațiile peiorative asociate sintagmei *casă de toleranță* – „stabiliment în care se practică prostituția; bordel" (DEX). Mulți dintre cei care au comentat negativ noul proiect de lege nu au pierdut, desigur, ocazia de a aminti neplăcuta asociere lexicală.

Cuvintele românești *a tolera*, *tolerant* și *toleranță* sînt împrumuturi lexicale tîrzii, din franceză (care le-a preluat din latina clasică, unde verbul *tolerare* însemna „a suporta, a îndura"); și *casă de toleranță* este o traducere a sintagmei fr. *maison de tolérance,* eufemism oficial impus pe la jumătatea secolului al XIX-lea. În franceză, dicționarele înregistrează mai întîi sensul principal și mai vechi al cuvîntului *tolérance:* „faptul de a tolera ceva, de a admite cu o anume pasivitate, uneori cu condescendență, ceea ce am putea interzice, ceea ce am avea dreptul de a împiedica" *(Trésor de la langue française informatisé,* TLFi). Este înregistrat, totuși, și un sens pozitiv, modern: „starea de spirit a cuiva deschis spre ceilalți și admițînd moduri de gîndire și de acțiune diferite de ale sale". Accepția modernă s-a răspîndit probabil pretutindeni mai ales sub influența englezei, în care există și presupozițiile negative, dar domină accepțiile neutre și chiar pozitive. A contribuit la utilizarea pozitivă a cuvîntului *toleranță* și faptul că este perceput de unii vorbitori ca opunîndu-se unei atitudini negative – *intoleranța*. Se întîmplă însă, în acest caz, ca termenii formal opuși – *toleranță* și *intoleranță* – să nu fie într-un raport perfect simetric; *intoleranța* (nu ne referim, desigur, la accepțiile tehnice, medicale ale termenilor) nu este doar lipsa toleranței, ci atitudinea celui „care nu respectă libertatea de gîndire, care nu suportă altă credință, religie decît a sa" (Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme,* 2000).

O lege care urmărește menajarea sensibilităților începe prin a le jigni.

De fapt, titlul complet al legii pune într-un context favorabil *toleranța,* pentru a-i anula conotațiile negative: „promovarea demnității umane și [a] toleranței față de diferențele de grup" (în treacăt fie zis, potrivit normelor actuale ar fi fost necesar un *a* genitival care să marcheze faptul că *demnitate* și *toleranță* nu sînt un concept unic). Textul de lege își definește termenii: „Toleranță – manifestarea unui tratament egal față de orice persoană, indiferent de grupul social din care face parte, precum și respectarea oricărei forme de exprimare a identității de grup, în condițiile în care nu afectează siguranța națională, ordinea publică și bunele moravuri sau alte grupuri sociale". Doar că – așa cum se remarca și într-un comunicat de presă din octombrie 2015 al organizației ActiveWatch – definițiile noi nu impun de la sine un nou sens cuvintelor limbii. Iar forma abreviată a titlului, foarte des folosită în presă – *Legea toleranței* –, se dispensează de precizările și nuanțele din text. Astfel că, paradoxal, o lege care urmărește menajarea sensibilităților începe prin a le jigni. Pentru că în genere e suficient un sens negativ pentru a pune în pericol utilizările neutre sau pozitive ale cuvintelor: atunci cînd există conotații negative, e un mare risc ca vorbitorii să se gîndească mai întîi la ele.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

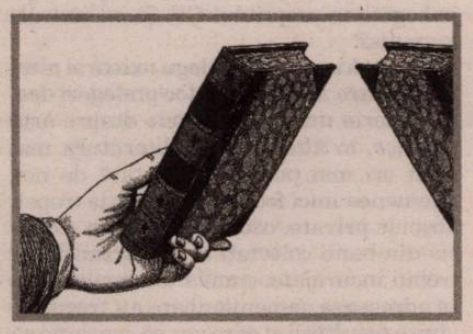

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Cei cinci, cele cinci

Am fost de curînd la un tîrg educațional la Johannesburg și la Cape Town, în Africa de Sud, cu tema *Study in Europe*. M-am gîndit că, dacă tot bat atîta drum, aș putea să-mi iau cîteva zile în plus, pe banii mei, se înțelege, pentru un safari în faimosul parc natural Kruger.

Pentru iubitorii de animale, safari-ul e o experiență fără egal. Vezi, într-o singură zi, babuini, facoceri, gazele impala, gnu, nyala, kudu, bivoli, zebre, girafe, hipopotami, rinoceri, elefanți, lei, leoparzi, gheparzi, șacali, hiene, crocodili, păsări dintre cele mai bizare și mai surprinzător colorate.

Desigur, le poți vedea pe toate și în orice grădină zoologică cît de cît respectabilă. Unele dintre ele – îmi aduc aminte, de pildă, de cea din München sau de cea din Valencia – au renunțat la cuști, amenajînd în schimb spații securizate cu șanțuri, astfel încît vizitatorul se poate plimba pe aleile dintre ele, nutrind iluzia că se află chiar în habitatul natural al animalelor pe care le vede.

Într-un safari, însă, iluzia se preschimbă în realitate. Tot ce te desparte de animalele pe care le întîlnești sînt cele cîteva bare de metal, armătura protectoare a mașinii de teren deschise în care ești purtat. În plus, într-un safari nu mai ai la îndemînă nici un plan care să te ghideze către ce îți dorești să vezi. Aici totul depinde de priceperea și flerul ranger-ului care conduce mașina și de voia sorții. E cu totul altceva atunci cînd, împotriva tuturor așteptărilor, dai peste un leopard – animal singuratic și sfios – chiar la marginea drumului, năucit de feromonii împerecherii. Sau cînd, după ce te-ai învîrtit ore bune în căutarea elefanților, îți apar brusc în față, atunci cînd lăsaseși orice speranță, chiar la intrarea fermei de unde plecaseși. Sau cînd o splendoare de leu, tulburat din siestă de trepidația motorului, se ridică și trece la un metru de mașină, fornăind amenințător – „cărați-vă!" – și privindu-te drept în ochi. Sau cînd, aproape de asfințit, vezi doi gheparzi tolăniți într-un luminiș înierbat, iar ranger-ul îți spune că ai voie să cobori din mașina oprită lîngă ei și că, dacă te apropii cu pas molcom, îi poți chiar scărpina pe cap.

Safari-ul e o călătorie paradoxală, în care oamenii caută ceea ce altminteri ar încerca să evite pe cît posibil: întîlnirea cu imprevizibilul. Pentru asta e însă nevoie de „cușca" pe patru roți care te poartă prin hățișurile savanei, ale întîmplării. E o grădină zoologică inversată, în care ne lăsăm vizitați de cei dinafara lumii noastre.

Mai este însă, într-un program de safari, și partea de *„bush walk"*, la răsărit de soare, în care vehiculul protector e înlocuit de pușca pe care o cară ranger-ul. Aici regulile se schimbă. Surprizele nu mai sînt de dorit. Iar ranger-ul se simte dator să-ți explice, în instructajul de dinaintea plecării, că scopul drumeției pe jos nu mai e de a vedea animalele rîvnite, ci unul „educațional": să înveți să privești, să asculți, să miroși, să pipăi, să guști chiar, pentru a putea înțelege tărîmul pe care îl străbați.

Acum te oprești, de pildă, în dreptul unui termitier, pentru a deslușI, în mișcarea aparent haotică a nenumăratelor insecte, rostul fiecăreia. Atingi crusta lutoasă pentru a simți căldura care vine din interior. Scrutezi tunelele săpate la temelia mușuroiului înalt cît un stat de om, urme ale apetitului vreunui furnicar, și movilițele răsărite de pe margini, semn că, în urma atacului, colonia a fost nevoită să-și facă un alt adăpost.

Acum tragi cu urechea la zgomotele ce pulsează în savană, încercînd să deosebești auitul unei hiene de răgetul îndepărtat al vreunui leu sau să prinzi din zbor semnalele pe care și le transmit păsările cuibărite prin desiș, ca acel *„go away"* al păsării poreclite chiar cu acest nume, care trage alarma la apariția unui intrus, a unui prădător.

Acum pipăi crusta înghimpată a unui arbust tinerel care încearcă, pînă își va întări suficient trunchiul, să se apere de pofta de scărpinat a facocerilor sau a rinocerilor. Sau strivești frunza unui copăcel pentru a-i deslușI fie emulsia toxică, fie mirosul tămăduitor. Sau storci între degete fructul verde-gălbui de marula, ca să-i guști sucul acrișor-amărui.

A privi, a asculta, a pipăi, a mirosi, a gusta. Lucruri care nu se mai învață nici în familie, nici în școală, nici altundeva. Noi, cu glorioasele noastre tehnologii, ne-am eliberat de așa ceva. Nu mai avem nevoie să supraviețuim. Poate nici măcar să viețuim. Ajunge să existăm. E mai simplu, e mai practic, e mai eficient. Că nu ne mai privim, ci doar ne vedem, că nu ne mai ascultăm, ci doar ne auzim unii pe alții, nu mai contează. Cît despre pipăit și mirosit, ele au fost relegate, în universul nostru uman, niște umbroase a sexualității; iar gustatul stîrnește fiori de canibalism.

Africa se laudă cu „cei cinci mari" ai săi: leul, leopardul, elefantul, rinocerul și bivolul. În copleșitoarea pulsație a vieții, care te ademenește aici la tot pasul, cele cinci simțuri se deschid drept carte de învățătură. Precum surîsul ranger-ului călăuză, la final de drumeție.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

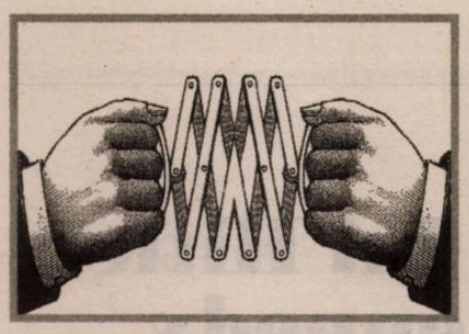

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

Modestia este una dintre pierderile esențiale ale secolului XXI

– dialog cu Ioana PÂRVULESCU –

Ține cursuri de literatură română modernă la Facultatea de Litere a Universității din București. A publicat romane (Viața începe vineri, Viitorul începe luni), *eseuri* (În intimitatea secolului 19, Întoarcere în Bucureștiul interbelic, Alfabetul doamnelor și altele), *volume de poezie* (Lenevind într-un ochi, Cum continuă povestea), *a tradus cărți și a coordonat antologii și colecții.* ***Ioana Pârvulescu*** *este un personaj aflat tot timpul în intimitatea literaturii.*

© E. Enea

Ai publicat romane, eseuri, volume de poezie, ai tradus cărți nu ușor de tradus. În ce gen te simți cel mai bine?

Mă simt bine scriind pur și simplu. Iar în momentul de față, cînd nu am prea mult timp pentru scris, mi-e dor de scris ca de un om. Un om drag pe care nu pot să-l văd, pe care sînt împiedicată să-l văd săptămîni în șir. În rest, n-aș putea spune că am o parcelă favorită, din scris. Fiecare mi-e bună la ceva, cîndva, cumva. Cel mai plăcut îmi e, totuși, să scriu roman, pentru că evadarea este totală, și adunarea rămășițelor vieții tale în acest loc anume care este romanul e forma cea mai acaparantă de scris.

Apropo de roman. În curînd îți vor apărea încă două traduceri ale romanului tău de debut...

Viața începe vineri este un debut tîrziu, care mi-a cerut o anumită doză de curaj; cu cît debutezi mai tîrziu, cu atît ai nevoie de mai mult curaj; cînd ești tînăr, ești inconștient și-ți dai drumul în apele literaturii fără probleme. A fost o carte norocoasă, cum spun jucătorii de cărți împătimiți, a luat un premiu al Uniunii Europene. Înainte de a lua premiul fusese deja tradusă în suedeză la Editura Bonnier, mai precis la o secțiune a acestei edituri, numită 2244, care se ocupa de literatura din jurul Mării Negre (2244 de metri e, pentru cine nu știe, adîncimea maximă a Mării Negre). Premiul te propulsează, dacă editorii te aleg, în zona traducerilor, dar nu e deloc obligatoriu. Am avut bucuria să mă aleagă peste 10 editori. Cartea a apărut deja în maghiară, în sîrbă, în croată, iar acum s-a tradus în franceză și urmează să apară, în mai, la Editions du Seuil. În iunie va apărea la o editură din Anglia, după care mai sînt anunțate și altele. Lucrul acesta m-a încîntat de-a dreptul și iată de ce: acum personajele mele știu mai multe limbi decît mine, limbi în care nici nu visam eu că vor vorbi.

Premiul Uniunii Europene, care are niște condiții foarte clare, este acordat mai multor autori din țările europene, deschizînd astfel calea dialogului și comunicării culturale. Nu se dă unor autori deja vizibili, adică avînd multe traduceri. Poți da un exemplu de roman românesc care ar trebui tradus?

Am să spun, în speranța că mă vor auzi și traducătorii, că Radu Paraschivescu e un autor de talie europeană și, spre rușinea noastră, nu este încă tradus nicăieri. Dintre romanele lui favoritul meu e *Fluturele negru*, despre Caravaggio, dar toate celelalte sînt la fel de tentante. Semnalez și debutul lui Andrei Cornea, cu *Uimitoarea istorie a lui Șabbatai Mesia*, un roman extrem de actual ca temă, extrem de bine scris și ieșind din rînd. Îi menționez doar pe ei doi pentru că n-au fost încă traduși *deloc* și asta ar trebui reparat. Pentru mine, traducătorii sînt niște persoane admirabile, îi prețuiesc din toată inima. Iar acum am avut ocazia să vorbesc cu niște traducători extraordinari: doamna Jeana Jarlsbo, prima mea traducătoare, Koszta Gabriella, care mi-a tradus cartea în maghiară, Đjura Miocinovic, în sîrbă, Ivana Olujic și Luca-Ioan Frana care mi-au tradus-o în croată, Marily Le Nir, în franceză și Alistair Ian Blyth, în engleză – și am conștientizat ce muncă enormă există în traducere. Nu cred că există traduceri ușoare. O traducere presupune niște alegeri la fel de importante precum le are și romancierul, pentru că a scrie bine înseamnă a ști să alegi. Un om ezitant nu ajunge să termine nici o carte, celebrul caz din *Ciuma* lui Camus. De multe ori traducătorii te ajută. Nu există cititor mai aprig sau mai necruțător decît traducătorul: observă orice imperfecțiune. Dar ei se și împrietenesc cu cartea ta și cu personajele tale, intră în marea ta familie, din care fac parte și personajele. Un traducător îți poate salva o carte sau ți-o poate distruge sau ridiculiza. Traducătorii nu sînt însă niciodată scoși la rampă și să li se spună: *Chapeau!*

Traducerea cărților ți-a dat ocazia să călătorești și să cunoști cîteva medii literare din alte țări europene. Cum e în mediile literare în care ai fost?

Avem griji, necazuri și țeluri comune. Am întîlnit autori și editori din Europa și, dincolo de orice, aceasta a fost marea bucurie, pentru mine. Am ajuns în țări în care altfel n-aș fi ajuns sau pe care n-aș fi avut ocazia să le cunosc așa cum le-am cunoscut cînd m-am dus să-mi lansez cartea: am fost la Budapesta, la Belgrad, la Zagreb. Sînt locuri în care aș fi ajuns mai greu sau deloc (căci noi, cei născuți în comunism, am avut totdeauna nostalgia marilor capitale – Paris, Londra, Roma, Berlin). Am descoperit în aceste țări niște oameni foarte asemănători nouă, care au însă experiențe istorice relativ diferite. Cu această ocazie mi-am nuanțat părerile despre țările est-europene – eu credeam că sîntem identici, dar am constatat că istoria ne-a oferit rețete diferite. La Belgrad, de pildă, am întîlnit niște oameni extraordinari – editoarea mea, traducătorul, foarte prietenoși, ne-am simțit de parcă ne-am fi cunoscut din copilărie. Dar am constatat că acolo este un bulevard care se numește Gavrilo Principe. Nu mi-a venit să cred că este vorba despre cel pe care îl știm de la atentatul de la Sarajevo. I-am întrebat cum se explică faptul că au dat numele lui unui bulevard – o persoană care pentru restul Europei a declanșat Marele Război, primul dezastru, primul carnagiu al secolului XX. Mi-au răspuns că acest tînăr – știm cu toții că în tinerețe se fac mari greșeli – este, pentru sîrbi, un martir. Și că, oricum, războiul ar fi izbucnit și fără contribuția lui Gavrilo Principe. Probabil că ar fi izbucnit, dar cert este că el a omorît oameni. Să dai unui bulevard numele cuiva care a omorît (atenție, nu în război, ci declanșînd un război!) e foarte straniu. Dar faptul că am putut vorbi deschis cu ei despre aceste lucruri a fost un eveniment: poți afla direct niște lucruri care te fac să înțelegi mai bine sentimentele oamenilor. Și trebuie spus că nici ei între ei nu aveau strict aceleași păreri „istorice". Judecata globală e imposibilă cînd te duci în vizită pe la vecini.

Unde găsești spiritul european comun, dincolo de diferențe?

La nivelul importanței acordate culturii și cărții. Dacă închidem cartea, Europa dispare. Sper ca, vorba lui Eco, Europa să nu scape de cărți niciodată. Europa este un titlu (de glorie) și el stă scris pe o carte plină de viață. Nu o carte-colivie, cum spunea Kafka despre unele cărți proaste. Europa e o carte bună, deschisă, și depinde de noi ce continuare îi vom da sau dacă vrem să sfîrșim urît și repede povestea ei.

Ai scris o carte foarte frumoasă, În intimitatea secolului 19. *Ce tip de umanitate ai descoperit în lumea aceea?*

> *„Cînd nu am prea mult timp pentru scris, mi-e dor de scris ca de un om."*

Oameni de omenie. Îmi vine în minte o definiție dată de Caragiale omeniei: sentimente plus caracter. Astăzi, avem ori doar sentimente, ori, deși mai rar, caracter lipsit de emoție. Cred că un echilibru între ele e necesar. Unii vor spune că idealizez acea epocă. Nu o idealizez deloc, e numai o chestiune statistică (am avut un străunchi statistician și măcar lecția asta o știu): mai mulți oameni erau de omenie atunci decît sînt acum. Mai tîrziu, Camil Petrescu a făcut o remarcă asemănătoare: că iubirea adevărată cere și inteligență. Oricum, îți trebuie ceva *în plus* față de sentimente, care nu sînt suficiente. În secolul XIX oamenii tindeau către acest amestec optim.

În plus, cartea ta arată că oamenii aceia construiau. *Și o făceau cu modestie.*

Cred că modestia este una dintre pierderile esențiale ale secolului XXI. (Ajută și Facebook-ul). Mă gîndeam într-o zi la cum scriau și cum își prefațau scriitorii noștri cărțile. Caragiale și-a intitulat volumul *Momente,* punîndu-și scrisul sub semnul trecătorului. Vorbea cam așa: „Poftim de mai scrie *mofturi* fără inspirațiune!" Ion Ghica spunea la un moment dat că, dacă toți scriitorii ar fi grozavi, n-ar mai fi diferențe între ei, dar, din păcate, „nu putem toți plana ca acvile" și ne ruga să fim toleranți cu scrierile lui. Mai e și celebra prefață a lui Creangă la poveștile lui: „Iubite cetitoriu, multe prostii vei fi citit de cînd ești; cetește, rogu-te, și pe aceste și unde-i vedea că nu-ți vin la socoteală, ie pana în mînă și dă tu la iveală altceva, că eu atîta m-am priceput și atîta am făcut".

Astăzi toată lumea vrea imagine publică și promovare. Lumea editorială a devenit o industrie, e nevoie de lansări, de gălăgie multă în jurul cărților. Nu te simți bine în această lume?

Nu întotdeauna. Joc jocul, pentru că îmi dau și eu seama că nu se poate altfel. Bănuiesc că și Ion Ghica, și Ion Creangă ar fi jucat astăzi jocul. Caragiale îl juca de-atunci – așa cum demonstrează cartea regretatului nostru profesor Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii.* Dar în același timp nu-i lipsea coarda modestiei. Bănuiesc că orice scriitor, oricît de mic, din secolele trecute, dacă ar fi proiectat astăzi, ar trebui să iasă la rampă. Dar pe de altă parte nu pot să nu tînjesc după vremea cînd această meserie nu implica o prezență scenică: nu trebuia să-ți explici cărțile, nu trebuia să le adaugi ceva, să canalizezi lectura, ci puteai foarte bine să taci asupra lor, să nu te știe nimeni, să nu-ți știe nici chipul, nici vocea. Scriitorul își păstra misterul. Noi predăm la facultate, la masteratul de Teoria și Practica Editării, despre textele de pe coperta a IV-a a cărților, și știm că ele trebuie să „agațe", să spună cît mai mult în cît mai puține cuvinte. Dar în inima mea există nostalgia după cărțile cu coperta a patra albă. Mi-ar plăcea să inventeze cineva o colecție cu cărți care vorbesc singure despre ele, doar prin conținut. De fapt, toate cărțile vorbesc singure despre ele, nu au nevoie de cîrje. Numai că cititorul a fost obișnuit în ziua de azi să i se dea cîteva cîrje și să fie ajutat să meargă prin carte. Or, asta poate provoca multe încurcături și, de altminteri, te poate ajuta să și cazi.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro.)

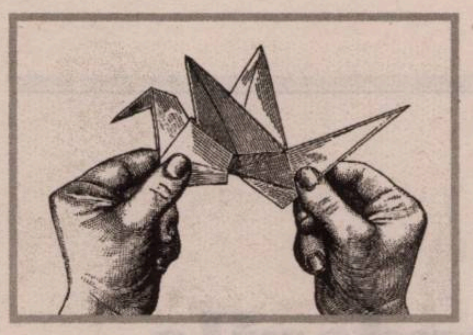

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Legătura dintre fuga lui Hitler și asasinarea lui Kennedy

Am urmărit un documentar de pe Viasat History, care se ocupa de legenda fugii lui Hitler în Argentina după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial. Un subiect care, de-a lungul timpului, a făcut să curgă multă cerneală. Evident, majoritatea istoricilor nu sînt de acord cu o asemenea poveste, iar teoria general acceptată e aceea că Hitler s-ar fi sinucis împreună cu Eva Braun în buncărul din Berlin. Istoricii scot în evidență faptul că, deși nu s-a găsit cadavrul (în acel loc s-a produs un incendiu teribil), a fost totuși descoperit acolo un fragment osos cu o bucată de dantură, care s-a dovedit a fi identică cu fișa dentară a lui Hitler. Pentru o minte științifică, e destul ca să nu mai scormonească și alte piste fanteziste. După cum se știe astăzi însă, teoriile conspirației au înflorit în jurul acestui subiect în anii următori. Se pare că ele ar fi fost, de la un moment dat, încurajate chiar de propaganda subversivă sovietică, manipulatorii de la Kremlin înțelegînd că strecurarea pe piața zvonurilor a ideii că forțele occidentale ar fi închis ochii la fuga lui Hitler (sau chiar că l-ar fi ajutat să se ascundă) nu putea decît să fie de folos puterii sovietice. Suspiciunea că vesticii l-ar fi ajutat pe Hitler se încadra foarte bine în efortul de demonizare a Occidentului și a capitalismului cel „putred".

A repune însă astăzi pe tapet aceste teorii, într-un documentar care se pretinde serios, e o altă socoteală. Sub pretextul desecretizării unor documente ale serviciilor secrete americane care, în fond, nu făceau decît să semnaleze la vremea respectivă că unii oameni se îndoiau de moartea lui Hitler, se creează un scenariu numai bun de a fi vîndut, ca o supă reîncălzită, pentru noii naivi gata să creadă așa ceva. Documentarul pune față în față, și pe același plan, cercetători autentici cu indivizi interesați să-și vîndă teoriile sau capabili să susțină orice. Prezentatorul îi introduce în scenă cînd pe unii, cînd pe ceilalți, într-o aparentă obiectivitate. Li se dau aproximativ aceleași intervale de timp pentru a susține un punct de vedere și opusul său. Aici e adevărata problemă. Una e că există semeni de-ai noștri care cred în teorii conspiraționiste și vor să-și hrănească imaginația cu astfel de fantasmagorii (pînă la urmă, e treaba lor) și alta e cînd compromiți știința. Obiectivitatea jurnalistică, documentaristică sau științifică nu trebuie confundată cu lipsa de discernămînt. Sînt convins însă că autorii filmului au știut exact ce fac și că au mizat intenționat pe dorința de mister și legendă a multor telespectatori, în scopul binecunoscut de a face audiență. Dar dacă unii oameni cred că unu plus unu fac trei, nu e corect să-i pui față în față cu un matematician care, desigur, va avea o altă părere.

E de observat că fenomenul acesta devine tot mai grav în lumea de azi. A pune niște certitudini științifice pe același plan cu părerile unor neaveniți e un sport din ce în ce mai răspîndit. Aud, de exemplu, că în urma tragediei bebelușilor infectați cu E-coli, pe Facebook s-a răspîndit tot mai mult tîmpenia potrivit căreia, pentru apariția acestei bacterii, ar fi de vină vaccinurile. Democratizarea accesului la cuvînt stîrnește, vorba lui Umberto Eco (fie-i pomenit numele în veci), „legiuni de imbecili". Iar la capătul unui asemenea fenomen stupid nu poate decît să apară obscurantismul de tip Ev Mediu.

Pentru o oarecare doză de optimism ar trebui totuși să dau și exemplul unui alt documentar pe care l-am urmărit recent pe canalul National Geographic. Despre un alt subiect de manual pentru teoria conspirației: asasinarea lui John F. Kennedy. Documentarul prezenta o reconstituire recentă a asasinatului și felul în care filmările din acea vreme de la fața locului au fost reanalizate cu o tehnologie modernă. Au fost din nou chestionați martori oculari, care între timp fuseseră uitați (probabil pentru că oamenii care relatează simplu ce au văzut sînt neinteresanți pentru presa în goană după senzațional). Ei bine, rezultatele obținute prin noile metode par să elimine definitiv „teoria glonțului magic" sau pe cea potrivit căreia șoferul limuzinei prezidențiale s-ar fi întors și ar fi tras și el de aproape cu un pistol în președinte. Concluziile repun desfășurarea evenimentelor într-o logică normală, rațiunea și plauzibilul revin la locul lor. Dar, în filmul cu pricina, sînt prezentate doar rezultate autentice, cu rigoarea, nuanțele și îndoielile unui documentar adevărat, iar adepții teoriilor amintite nu mai sînt întrebați nimic. Ei sînt doar amintiți în treacăt drept „conspiraționiștii".

ready made

Felul furniturilor

„*Categoria I* – Orez turcesc numit opt stele, măsline trile No. 1, unt-de-lemn, zahăr tos bulgărit mărunt, chimen pentru supă, piper bóbe, sare de lămâe, foi de dafin, tahân, ciaiu rusesc, fidea galbenă indigenă, stelișóre de orzișor și alte paste pentru supă, arpăcaș indigen, griș indigen, macaróne gróse indigene, boia de ardeiu roșiu, făină de grâu No. 3. *Categoria II* – Brânză de oi felii la putină, lapte gros de putină, pesce sărat ciortan, prune afumate, prune opărite uscate, nuci, oțet de vin. *Categoria III* – Gaz petroleum rafinat fără pericol, uleiu de rapiță pentru iluminat."

Monitorul Oficial,
No. 255, Mercuri,
19 Februarie / 2 Martie 1892

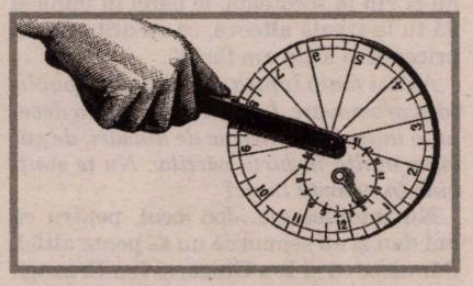

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Într-un bar intră cinci idei fixe...

Azi, despre stereotipuri referitoare la arheologi. Nu pot să nu le prefațez cu două reacții tipice. Eram la buchiniști și, la întrebarea, întotdeauna vag pompoasă, ce m-ar interesa, am zis că m-ar interesa niște cărți de arheologie. Omul, îndatoritor altfel, caută un pic și mormăie: aveam pe-aici *Nebuloasa din Andromeda*... O altă reacție, pe care am auzit-o de trei-patru ori deja, vine după ce se schimbă cîteva cuvinte: da' dvs. unde faceți săpături? Eu zic: păi, la Troia, care... iar aici persoana respectivă zice: Troia? O, ador Grecia! (E un grăunte de adevăr în ambele reacții, pentru că arheologia se ocupă cu nebuloase, iar Troia, deși e în Turcia de azi, și deși era un oraș luwian în timpul războiului troian, a fost într-adevăr pînă la urmă colonizată de o mînă de greci, jumătate de mileniu mai tîrziu.)

Așadar, se zice că arheologii:

1. *...găsesc oase de dinozauri.* Arheologia se ocupă cu urmele lăsate de viața bezmetică a oamenilor. Între dispariția dinozaurilor și primii oameni (mai concret, primele unelte) sînt 62 de milioane de ani. Aproximativ. Oricît de trist ar putea să sune, nici o ființă umană nu a văzut vreodată un dinozaur, nu l-a scărpinat între urechi și nu s-a bucurat de prietenia lui. Singura șansă ca oase de dinozaur să se afle într-un nivel de locuire umană ar fi ca, printr-o extraordinară întîmplare, cineva să fi descoperit oase fosile undeva și să le fi adus acasă ca pe niște curiozități. Teoretic nu e imposibil. Am găsit odată într-o casă din sec. VIII d.Hr. din Volubilis scoici fosile care evident fuseseră colecționate, pentru că ele nu se formează natural sub pat.

2. *...țin pe loc lucrările de construcție.* Tocmai, că arheologia de salvare își face treaba înainte de începerea lucrărilor de construcție. Asta, din grijă pentru ceea ce se cheamă patrimoniu cultural național. Nu știu cum să facem mai sexy acest nume, ca să atragă mai multă atenție. În zone fără potențial arheologic cunoscut se mai poate construi și fără cercetări prealabile, dar evident că dacă se descoperă totuși ceva, lucrul se oprește pentru ca arheologii să rezolve „problema", adică să scoată frumos obiectele alea din pământ și să le ducă la muzeu, unde o să le vadă fetițele și băieții muncitorilor și ai patronului. Cine se enervează că în felul ăsta se întîrzie construcția supermarket-ului respectiv n-are decît să protesteze și împotriva altor întîrzieri cerute tot de lege, cum ar fi obținerea de planuri de la un arhitect, nu de la un bucătar, sau a unui aviz că blocul învecinat n-o să se surpe.

Da' dvs.
unde faceți săpături?

3. *...sînt bărbați; femeile n-au stofă de arheologi de teren.* Femeile fac, în arheologie ca și în orice altceva, o treabă mai bună decît bărbații, dacă au o experiență comparabilă. Am avut șansa să lucrez cu arheologi cunoscuți – bărbați – de la care am învățat ceva meserie, dar cu nimic mai puțin am învățat pe șantiere de la Lisa Fentress, Helen Dawson, Jaimie Lovell, Gill Hey, Maria Ivanova, Magda Pieniazek-Sikora, Sarah Leppard, Shahina Farid sau Christina Luke. N-o să dau nume din România, pentru că nu știi cînd un compliment devine un deserviciu, o să spun doar că fără munca doamnelor, șantiere de cercetare ca Histria, șantiere-școală ca Adamclisi și șantiere preventive ca Roșia Montană ar fi de neconceput.

4. *...beau!* E o convergență păcătoasă într-acolo a unor factori și negativi (natura foarte stresantă a muncii, canicula vara, izolarea de civilizație, somnul pe sponci) și pozitivi (descoperirile, tovărășia și convivialitatea inevitabile, reguli sociale mai puține, timp social mai mult). Să spunem că arheologii au ocazia să bea și n-o risipesc. Dar, cu o singură excepție, n-am văzut niciodată un arheolog a cărui zi de lucru să fie afectată de alcool. Am văzut însă, mai ales în arheologia de salvare din Anglia și de la noi, oameni nemaipomeniți, capabili să muncească pe rupte, păstrîndu-și controlul și o brumă de bucurie, patru-cinci luni de-a rîndul, pe un șantier unde au tot ce le trebuie, de la păianjeni în ghete, dușuri reci și telefoane înnebunite de la familie, la ploi, parizer și rutină, deși – măcar atît – pe bani puțini și zero glorie. Așa că, dacă e nevoie de o bere în plus, o dau chiar eu.

5. *...se cred Indiana Jones.* Harrison Ford a fost ales, în 2008, în consiliul director al Archaeological Institute of America, cea mai serioasă organizație de profil din SUA (către care, mi s-a povestit, a făcut și o donație substanțială). Evident, l-au ales pentru a folosi popularitatea lui ca să atragă publicul, inclusiv copiii, spre excelentele lor programe educaționale de arheologie. Nu l-au ales în nici un caz ca omagiu pentru etica și metodele arheologice, ambele profund dubioase, pe care le întruchipează personajul lui în filme. Pe scurt, pentru arheologi nu e deloc flatant să fie asemănați cu Indiana Jones. Un eventual compliment ar fi comparația cu Harrison Ford, dacă n-am aduce, mulți dintre noi, în orice caz spre sfîrșitul șantierului, mai degrabă cu amicul său Chewbacca.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

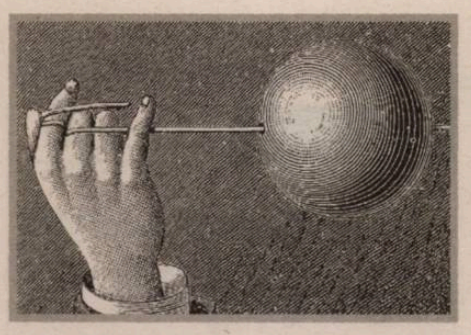

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Ce înseamnă „o istorie mai frumoasă“?

Guvernul conservator din Polonia vrea să rescrie istoria. Sau, mai precis, să evacueze din trecut capitolele rușinoase pentru a-și construi o istorie a prezentului glorioasă. Noul naționalism polonez exclude atît autovictimizările, cît și orice sentiment de culpă al polonezilor de astăzi pentru erorile și ororile trecutului. La solicitarea cancelariei președintelui, o comisie din Ministerul de Externe verifică dacă este oportun să i se retragă un ordin de merit conferit în urmă cu douăzeci de ani istoricului american de origine poloneză Jan Tomasz Gross. În cartea sa intitulată *Vecinii,* publicată în anul 2000, Gross a pus în discuție relațiile dintre polonezi și evrei în cel de-al Doilea Război Mondial. Profesor la Princeton, Gross a îndrăznit să critice și poziția extrem de tranșantă a Guvernului de la Varșovia cu privire la refugiați. El explică atitudinea Guvernului (și a unei bune părți a populației) față de refugiați prin reflecția publică insuficientă asupra Holocaustului.

Înalți oficiali încearcă să-i decredibilizeze pe criticii Guvernului.

Pe de altă parte – relatează Stephan Stach în *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* referindu-se la un articol apărut în versiunea tipărită a ziarului *wSieci (Pe Net)* –, unii intelectuali polonezi apropiați cercurilor de putere încearcă nu numai să retușeze sau să fardeze trecutul pentru a scrie o istorie națională convenabilă, ci și să producă un soi de istorie competitivă. Articolul din *wSieci,* semnat de istoricul Bogdan Musial și intitulat „Triumful propagandei germane“, vorbește despre cum germanii și-ar fi transformat istoria în propagandă. Istoria regimului lui Hitler, așa cum e definită acum, ar vorbi despre „ororile nazismului“, o formulare care degermanizează crimele produse în perioada 1939-1945. Un efect secundar al acestei degermanizări ar fi polonizarea parțială a acestor crime. În loc să se vorbească despre lagărele de concentrare și de exterminare germane, istoria le consemnează pe cele poloneze.

Demersurile conservatorilor de a pune istoria recentă a Poloniei într-o lumină mai bună – sau mai adevărată, după discursul oficial – par să se raporteze mereu la politicile germane din domeniul memoriei. De pildă, la seria de filme istorice *Generation War,* prezentată anul trecut în premieră pe ZDF. Un film din care Germania ar ieși bine, în detrimentul Poloniei, după cum a remarcat președintele Andrzej Duda la o întîlnire cu istoricii și intelectualii însărcinați cu rescrierea istoriei. Producția ar arăta cît de mulți bani e dispus să plătească un stat puternic pentru a prezenta propria istorie cît mai avantajos cu putință. Ca și cum filmele istorice s-ar face la comandă, după cum vrea finanțatorul, nu după cum spune istoria. Ca și cum manualele și cărțile de istorie din Germania ar oculta cel de-al Doilea Război Mondial

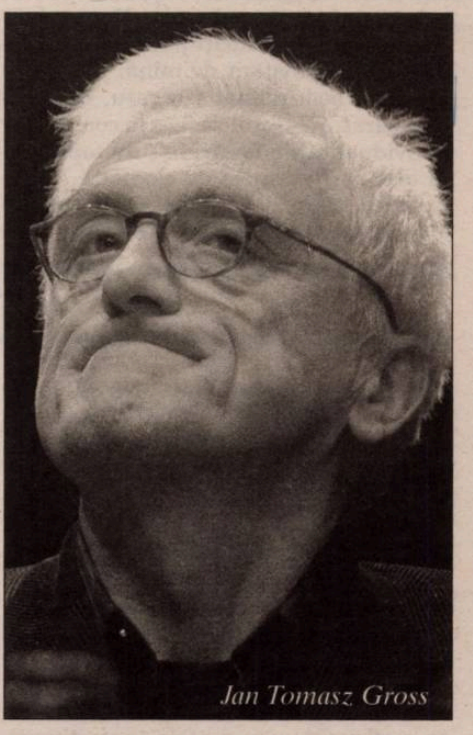

Jan Tomasz Gross

și ororile nazismului. Ca și cum Germania nu și-ar fi construit o întreagă rețea de instituții, muzee și arhive care să cultive și să condamne memoria celor două orori ale secolului al XX-lea, fascismul și comunismul...

Nu e clar ce se va alege de această tentativă de a rescrie istoria. Pînă una-alta, înalți oficiali încearcă să-i decredibilizeze pe criticii Guvernului. Unul dintre consilierii lui Piotr Glinski (ministrul Culturii) a anunțat că are de gînd să facă o plîngere penală pentru defăimare împotriva lui v. Ceea ce îi impută, printre altele, e afirmația că polonezii ar fi ucis în timpul celui de-al Doilea Război Mondial mai mulți evrei decît nemți.

Judecata lui Gross asupra trecutului e, poate, exagerată – pînă și unii liberali și chiar socialiști îl contrazic. Gravisimă e însă atitudinea Guvernului, care încearcă, în fel și chip, să-i închidă gura. Nu pentru că prezintă o versiune neconvenabilă asupra istoriei – acesta e doar un pretext –, ci pentru că e un critic al Puterii. Comentariul din *Frankfurter Allgemeine Zeitung* se încheie, ironic, cu o întrebare retorică: oare ce va face Guvernul pentru a avea o istorie mai frumoasă a Poloniei? Le va dicta oamenilor de știință, istoricilor, muzeografilor, arheologilor etc. ce să scrie? Sau va finanța cinematografia?

Câștigătorii campaniei „Oferta specială pentru Dilematici“

12 bilete dus - întors pe rutele Bucuresti OTP la aeroporturile Milano Bergamo, Roma Ciampino, Bologna, Bruxelles Charleroi, la alegere, rute oferite de compania aeriană Ryanair.

1	REPRO CONSULTING SRL	BUCUREȘTI
2	DONCA VASILE DĂNUȚ	APA - SATU MARE
3	NOTINGHER ANA-MARIA	BUCUREȘTI
4	CONEX TRANS	TULCEA
5	MANDA GINA	BUCUREȘTI
6	SITTNER EDUARD	BUCUREȘTI
7	TEATRUL LUCEAFĂRUL	IAȘI
8	TIHENEA OANA	GRIMBERGEN - BELGIA
9	BĂNĂTEANU RODICA	BUCUREȘTI
10	ALBU MIHAELA	BUCUREȘTI
11	BĂRBUCEANU GONDRAN MAGDALENA	CLUJ-NAPOCA
12	POPESCU GUINEA GEORGE MATEI	BUCUREȘTI

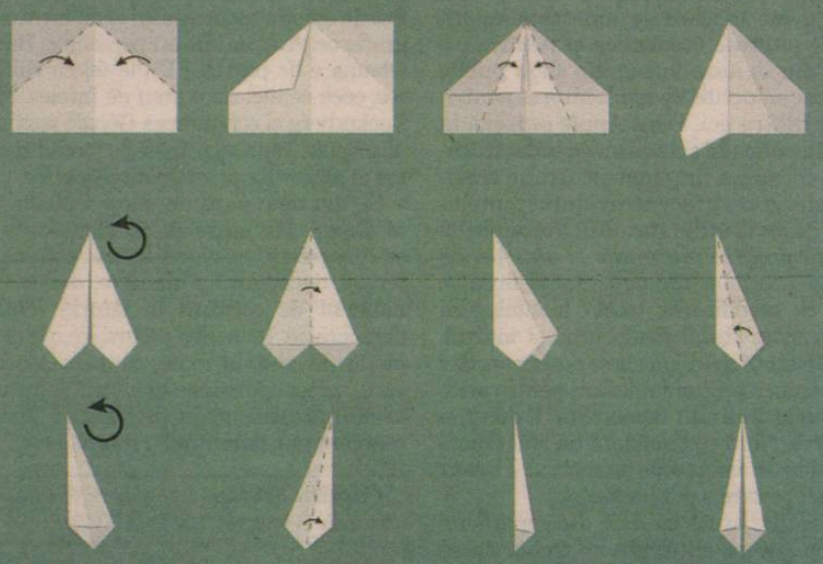

Abonează-te acum la

DILEMA VECHE

...îți dă de gîndit!

Cum vă abonați:

SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau **MANDAT POȘTAL**: în contul **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L.**, cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Abonament revistă: 3 luni - 49lei; 6 luni - 89lei; 12 luni - 149lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data ..... în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la **S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente**, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

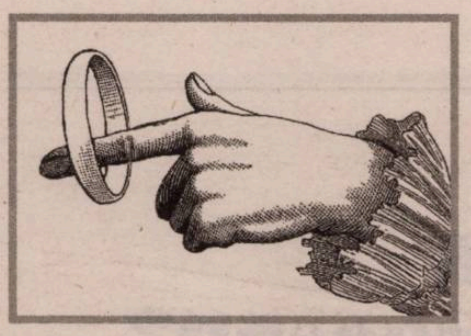

Selma IUSUF

legende **urbane**

Cupluri

Umbla fără o mînă și fără un picior prin oraș, de fapt umbla chiar fără jumătate din față; expresia jumătății rămase era încremenită într-o continuă mirare. Șontîcăia așa pe străzile desfundate ale unui oraș aflat într-o primăvară depresivă, cu tot jegul și cu toate măruntaiele la vedere în soarele neiertător, se prelingea pe lîngă ziduri și intra în cîrciumile afumate unde băuse de atîtea ori cu prietenii și unde nu mai găsea pe nimeni, era suspendat într-o realitate pe care cineva o tăiase brusc în două cu un cuțit ascuțit și cu ochiul stîng de pe jumătatea aia de față privea lumea care era un pic cîș, înclinată pe-o parte.

Ăsta e un tip care s-a despărțit de perechea lui cu care împărțise totul vreme de zece ani. Lucrurile izbucniseră aparent din nimic și înaintaseră grav într-o direcție fără întoarcere în doar cîteva zile. Tot ce părea temeinic ancorat, bătut în cuie, proptit cu 200 de tone de beton, pecetluit cu jurăminte și cu acte oficiale, flutura acum în bătaia vîntului ca un steag jerpelit al unei republici pierdute. Satîrul despărțirii tăiase în două tot: apartamentul luat, mobila de la IKEA, datoria la bancă, grupul de prieteni, bîrfele că cine-i de vină. În situația asta se pare că ea rămăsese mai bine; cu mai mulți prieteni din grupul comun și cu motanul gălbui găsit în urmă cu cîțiva ani pe stradă.

Veți fi avut și dumneavoastră printre amici exemple de asemenea cupluri-beton a căror despărțire ia pe toată lumea prin surprindere. Așa cum e foarte posibil să-i aveți și ce cei a căror fericire perpetuă, de pildă, scoate pe toată lumea din sărite. E genul de cuplu în care el sau ea sînt tot timpul „noi". „Nu ne place ciocolata", o să-i auziți pe cei doi ciripei care se țin constant de mînă. „Ne place la mare, bem numai vin roșu, nu mîncăm sărat..." – totul se face la comun, iar individualitățile fiecăruia s-au topit una în alta ca figurinele de ciocolată lăsate în soare. Ăștia se vor pupa peste felurile de mîncare la restaurant și se vor numit „iubi", „pisi", „mami", „tati". Nu știi exact ce-o fi cu adevărat în intimitatea acestui cuplu, dar imaginea oferită e roz, dură și strălucitoare ca o bomboană veche.

„Iubi", „pisi", „mami", „tati"

Poate că i-ați întîlnit și pe cei care funcționează ca o echipă de luptători de gherilă. E cuplul ca o mașinărie perfect calibrată, făcută din cel mai eficient oțel suedez în sistem de bielă-manivelă. Mișcarea liniară a unuia face ca roțile să se învîrtă, iar tot mecanismul se mișcă rapid înainte. Se înțeleg din priviri, își împart sarcinile în gospodărie cu o eficiență care a atins perfecțiunea, unul duce copilul la școală, celălalt îl ia, unul gătește, celălalt spală vasele, cauză-efect, acțiune-reacțiune, culmea colaborării casnice, lumea se învîrte pentru că ei sînt în grafic. E greu, aproape imposibil, să îi scoți din rutina stabilită. Orice ocol mic riscă să dezechilibreze un eșafodaj perfect. Totul e măsurat. Pînă și bețiile cu prietenii sînt planificate cu multe zile înainte. Eficiență 300%, spontaneitate, inevitabil, zero.

Poate îi știți și pe cei care se ceartă constant, deschis, în ochii lumii, dar sînt tot împreună de un amar de ani. Sau pe cei care stau împreună din obișnuință și pe care îi unește acum lehamitea. Pe cei care fac doar o uniune administrativă, fără alte sentimente, și pe care doar teama unei deraieri radicale, cu toate neplăcerile de relocare și regîndire a lumii, de rupere de viața cu care s-au obișnuit, îi mai ține împreună.

Sau poate știți cupluri foarte în vîrstă, pe care nimic nu le mai poate despărți. Arterele și capilarele vieții lor sînt comune, unite ca gemenii siamezi care împart un singur tors cu un singur set de organe. Dacă unul dintre ei moare, celălalt îl va urma în cîteva zile.

Tipul ăsta care bîntuie acum înjumătățit prin oraș poate că la asta spera. Poate că la asta spera și tipa cu care funcționase bine vreme de zece ani. Fiecare îngroașă deocamdată rîndurile singuraticilor care hăulesc noaptea prin oraș. Faceți orice, dați-le ceva de băut, luați-i la film, stați de vorbă, doar să nu vă pupați peste supacremă cu ei de față. E elementar.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

...cum laudae / EL (III)

Lucrări semnate Nicolae Ceaușescu, publicate în străinătate:

80 anniversario della fondazione del Partito politico della classe operaia in Romania, 1974; *Izbrani Spisi,* Izdavacki Centar „Komunist", Belgrad, 1974 (sîrbo-croată); *I exoteriki politiki tis Rumanias. Irini – anexartisia – diethnis sinergasia,* pref. Christos Xanthopoulos-Palamas, trad. Maria Paxionu, Sindesmos filon vivlion poiotitos, Atena, 1974 (gr.); *Directrices de la politica internacional de Rumania,* México, 1975 (sp.); *Rumania ante el mundo contemporáneo,* Secreteria de La Presidencia Direccion General de Documentación y Informe Presidencial, México, 1975 (sp.); *Il nuovo corso – per una collaborazione internazionale,* pref. Giancarlo Elia Valori, Rusconilibri, Milano, 1975 (it.); *Palavras a America do Sul. Restablecendo as ilos históricos de latinidade,* Editora Paralelo, Rio de Janeiro, 1975 (port.); *A Roménia a caminho do socialismo – Discursos politicos,* pref. Francisco da Costa Gomes, Ministerio da Comunicaçao Social, Lisabona, 1975 (port.); *Irini ke synergasia sta Balkania ke se olon ton kosmo,* pref. Constantin Tsatsos, Dorikos, Atena, 1975 (gr.); *Romania Haqaiq aur Imkanaat,* pref. Alsam Jan, National Publishing House, Rawalpindi-Lahore-Muree, 1975 (urdu); *Ausgewählte Schriften,* Dietz Verlag, Berlin, 1977 (germ.); *Cambiare il mondo – Per un nuovo ordine internazionale,* pref. Giancarlo Elia Valori, Sugar Edizioni, Milano, 1977 (it.); *Artykulty i przemowienia, 1965 – 1976,* Ksiazka i Wiedza, Varșovia, 1977 (pol.).

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și **coate**

Apple vs FBI. Alien vs Predator

Presa americană relatează pe larg conflictul dintre Apple și FBI. Biroul de Investigații are de partea sa guvernul și președintele Statelor Unite. Pe scurt, treaba stă așa: celebrul fabricant de telefoane, computere și gadget-uri de succes planetar nu vrea nici în ruptul capului – deocamdată, la ora scrierii acestor rînduri – să colaboreze cu autoritățile pentru extragerea datelor dintr-un telefon mobil. E reluarea unei vechi discuții despre instituțiile statului, lege și intimitatea cetățeanului. De data asta însă, condițiile în care se petrece dezbaterea publică sînt cu totul noi, iar emoția din jurul cazului complică enorm lucrurile.

Telefonul a fost găsit în mașina celor doi autori ai atacului terorist de la San Bernardino, California, de la începutul lunii decembrie a anului trecut. Syed Rizwan Farook și Tashmin Malik – despre care presa a relatat că erau un cuplu american de origine pakistaneză, cu toate actele în regulă – au deschis focul, cu arme de asalt, asupra unei adunări festive a departamentului local de sănătate publică. Atacatorii plănuiau să folosească și niște dispozitive explozive, dar acestea n-au funcționat. În urma lor au lăsat 14 morți și 22 de răniți. La cîteva ore după atac, cei doi au fost interceptați. A avut loc un schimb de focuri, în urma căruia teroriștii au fost uciși. Cel puțin pînă la ora asta, autoritățile americane nu au vreo dovadă că cei doi atacatori ar fi fost susținuți în mod direct de vreo organizație din afara Statelor Unite. Investigația a lămurit, în mare viteză, povestea acestor două personaje care au făcut ravagii în nefericita dimineață de decembrie. Se știe cu precizie cine erau, ce i-a motivat, ce-au făcut minut cu minut în dimineața cu pricina. Singurul lucru care mai stă în calea investigatorilor e un iPhone 5C, găsit în preajma celor două cadavre.

Deși Apple a pus la dispoziție informațiile stocate în iCloud, autoritățile cer și o soluție pentru aflarea sau driblarea codului personal de acces în telefon. Fabricantul se împotrivește vehement. Această soluție nu există. Sau, dacă există, e total inacceptabilă pentru Apple, care declară că siguranța datelor personale din telefonul oricărui client al acestei companii este o prioritate absolută. Se poate scrie un nou sistem de operare, adică o „cheie de rezervă" care deschide această „ușă". Dar scrierea acestei „chei", crearea ei, ar însemna declanșarea unui „cancer". Acesta este cuvîntul folosit de Tim Cook, directorul Apple, care avertizează că, în felul ăsta, absolut oricine, orice stat, orice putere, orice autoritate, grup terorist sau persoană rău intenționată poate avea acces la informația personală din interiorul unui telefon al unui client. Iar lucrul ăsta e de neconceput pentru fabricantul american, care tocmai asta promite – siguranța datelor personale ale clientului. Pe de altă parte, FBI afirmă că informațiile din acel telefon pot fi „vitale" pentru lămurirea totală a acestui act de terorism de pe teritoriul american, și că „rudele victimelor au dreptul absolut" să afle adevărul complet.

Scandalul e la apogeu, iar implicațiile sînt incomensurabile. E un moment în care se amestecă multă emoție, interese economice și politice colosale, dar în miza întregului show public se găsesc și lucruri de mare interes pentru fiecare dintre noi. Dacă Apple cedează la somațiile oficiale și la cererile judecătorului, se consumă un moment istoric crucial în istoria relațiilor individului contemporan cu instituțiile statului. Noțiunile de *drept la propria intimitate* și *date personale* își schimbă fundamental definițiile, odată cu modificarea totală a înțelegerii relației între statul democratic și individ. De la distanță, pare un show american, dar e un fenomen profund relevant pentru orice cetățean al unui stat democratic. E drept, și Coreea de Nord se consideră un stat democratic. Iar de aici încolo, doar cerul e limita discuției pe care o putem începe.

Un sondaj arată că 51% din americani ar fi de părere că Apple ar trebui să se supună cererii judecătorești, 38% spun că așa ceva nu e de dorit, iar 11% nu au o opinie în povestea asta. În ce-i privește pe utilizatorii de iPhone, 47% se declară împotriva solicitării FBI, iar 43% sînt de acord cu ea, „din motive de siguranță națională" (sursa – Pew Research Center). Între timp, se vorbește și despre toate teoriile conspirației, dar și despre momentul propice pentru afacerile Apple, care începuse să raporteze cifre în scădere. Pe de altă parte, se vorbește și despre FBI, care profită de emoția momentului și dă lovitura de grație oricărei intimități personale. Barack Obama e de partea FBI, la fel ca Bill Gates, ceea ce nici nu e greu de înțeles. Mark Zuckerberg și conducerea Google susțin cauza Apple. Totul se petrece pe fondul zgomotos al alegerilor primare din America.

Și, din nou, pare un show tipic de peste Ocean. Nu e așa deloc. Dincolo de orice conspirații, business feroce, politică, interese, decadență și năucire, acesta e un moment de cotitură în istoria ideii de democrație. Însă, din nefericire, pe la noi, ideile nu sînt la mare căutare. Cum ar veni, preocupațiunea noastră mintală e la alte prostii. Iar la întrebarea „Încotro mergem noi, domnule?", rîdem isteț.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

O materie care te scoate din fire

Pagina „...Din polul plus" a făcut parte din programul inițial al revistei. Și-a avut locul ani la rînd în paginile 10 sau 11 ale publicației. Și pe bună dreptate. Dimensiunea religioasă rămîne un dat important al omului actual – fie că ea e prezentă pe linia credinței, pe linia culturii sau, uneori, a anamorfozelor agresiv politice. Pe urmă, trăim într-o civilizație europeană hrănită masiv de tradiția creștină. În sfîrșit, e firesc ca în societatea românească temele spirituale să aibă glas public, spațiu de dezbatere comunitară.

Am contribuit de la început la această pagină, atrasă de verva stilistică a *Dilemei,* de plăcuta ei aciditate, de gustul ei pentru argument și nuanță. Am fost recunoscătoare pentru faptul că îmi sînt primite aici textele, care cîteodată mi se păreau cam prea aeriene față de situația complicată din terenul românesc. Sigur că a lua seama la fenomenele, mutațiile, tensiunile, crizele din viața socială a religiei e necesar. Sigur că a analiza chipul pe care îl ia religia în imediatul veacului – de la credință și cultură pînă la tradiționalism, utilizare identitară și ideologie – e îndreptățit. Dar merită, cred, atenție și ceea ce face specificul vertical al dimensiunii religioase.

În fond, asta mi se pare că indică versul emblematic sub care stă pagina: că materia de care se ocupă are, desigur, o față vizibilă, istorică, socială, dar că axa esențială a tematicii religioase taie perpendicular planul imediatului, străbate către o realitate de alt tip, de altă densitate. Și că acest „pol plus" oferă repere tari, direcție, orientare judecății asupra lumii în care trăim. Privind dinspre el, imediatul și realul în genere pot căpăta proporții mai juste, un chip mai adevărat, ierarhie valorică. Ești îndemnat să-ți schimbi privirea curentă, lipită mereu de alte evenimente ale zilei, să renunți la pasivitatea ori conformismul cu care le înghiți. Ești invitat să nu mai dai culoare de absolut mărginitului, să nu-ți mai plasezi propriile interese (individuale ori colective) în centrul lumii, să nu mai faci din ceilalți o neînsemnată periferie. Ești îndemnat să iei distanță față de geometria particularului, „să-ți ieși din firea" cotidiană. Așa cum o sursă de lumină își arată puterea prin spațiul pe care îl luminează, spunea Simone Weil într-o notație din *Caiete*, tot așa „valoarea unei forme de viață religioasă sau spirituală e de apreciat prin lumina pe care o proiectează asupra lucrurilor de aici de jos".

„...Din polul plus" trimite la modul cum arată existența personală și cea comunitară sub lumina proiectată „de foarte sus" de o Privire care situează lucrurile în (non)perspectiva totalității, a universalului. Și a libertății. Fiindcă ea operează acolo unde există răspuns, participare, creativitate umană, „dialog al ochilor" între privirea umană și această Privire polară.

A fi atent la tematica religioasă, a reflecta la ea, a o studia ar fi de dorit așadar să se însoțească cu o anumită „simpatie" față de verticala ei. Altfel, cercetătorul riscă să *niveleze* subiectul de care se ocupă, să-l cazeze în categorii improprii (strict socio-culturale, istorice, psihologice), să-i rateze specificitatea calitativă, la limită să facă din el un strigoi, cum observa Leszek Kolakowski.

Marile texte ale tradițiilor religioase cer ele însele tratament hermeneutic.

Mă bucur că revista reia pagina „...Din polul plus" și că m-a invitat să particip la ea. Voi continua să propun mici eseuri pe temele dintotdeauna, interne, ale religiei/religiilor. Nu mă voi feri să le privesc în luminile încrucișate ale diferitelor tradiții. Pe de o parte, sub această încrucișare, faptul religios își poate arăta mai bine relieful, cutele subtile, implicitul bogat de sens. Pe de altă parte, a pune o credință în dialog cu celelalte nu îi contrazice statura, care se declară capabilă de Universalul viu. Asta nu înseamnă că nu voi face referire din cînd în cînd și la imediat, unde problemele/crizele religiosului abundă.

E poate cazul să ne întrebăm ce îndreptățire au oameni din afara profesiunii teologice să propună – public – o reflecție pe teme religioase. Unii ar putea susține că ea își are locul în Biserică sau că se cuvine să iasă în spațiul public numai prin vocile autorizate ale instituției. Oare așa să fie?

În primul rînd, textele credinței însele te îndeamnă, îți cer – ție, ca persoană – să te situezi dinaintea lor în atitudinea cercetării. Sînt construite în așa fel încît să stîrnească căutarea personală a sensului. Îți pun în față elemente simbolice care nu se lasă închise într-un singur nivel de interpretare. Te confruntă cu versiuni concordant-diferite asupra aceluiași eveniment axial. Noul Testament proiectează patru priviri către actul christic. Actul creației se desfășoară în două mari versiuni, pe două mari versante. Michel Dousse, specialist în comparatismul tradițiilor monoteiste, făcea observația că nimic nu e „simplu" în revelațiile divine. Omul e îndemnat să ia în piept „problemele" pe care Dumnezeu i le prezintă, să cîștige tot mai mult înțeles prin munca interpretării. Scripturile, spune Origen în *Despre principii,* au fost puse în așa fel în pagină încît să trezească pofta de cercetare, să atragă în straturile lor de înțeles pe cei îndrăgostiți de înțelepciunea christică, „să le dea prilejul să se deprindă în cunoaștere".

Marile texte ale tradițiilor religioase cer ele însele tratament hermeneutic. E convingerea primilor gînditori creștini și nu numai a lor, ci a spiritualilor de pretutindeni.

Pe urmă, textele și tradițiile acestea nu rămîn doar în grija comunităților religioase. Fac parte din patrimoniul universal. Fac parte din depozitul umanității de întrebări esențiale, de înțelepciune, de confruntare cu transcendentul. Nu ne face rău, credincioși sau nu, să luăm act de o materie care îi solicită umanului facultăți înalte de judecată, de cunoaștere.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Prima casă, ultima casă...

Revin cu o față de „veteran" în paginile *Dilemei vechi,* unde am susținut în trecut alte două rubrici. Și mă bucur să o fac, întrucît nu mi-am schimbat convingerea că adevărata inteligență evită pe cît posibil extremismele. Părinții cappadocieni – acești neoplatonici în haine episcopale – adoptaseră deviza delphică *meden agan* („nimic prea mult"). Nici această nouă serie nu va păcătui prin exces, cel puțin cantitativ: am convenit să vă propun, bilunar, un text mai curînd scurt, pe teme de „actualitate" religioasă. Aici o spun răspicat: sînt puține șanse să cîștig acest pariu! O dată pentru că faptului religios îi corespunde un timp sacru, adică separat de iureșul anecdotic al actualității în sens jurnalistic. Apoi pentru că-mi place să plec, inductiv, de la detaliul local către aproximarea unui sens de cuprindere mai generoasă. Atunci cînd te așezi în spațiul credinței, devii mai tacticos și mai reflexiv. Firește că asta nu-ți orbește privirea de toate zilele, aceea de individ postmodern, prins în rețea și tot mai puțin „amabil" (sau doar atent) cu „cele sfinte". Voi căuta, așadar, media dintre reportaj și analiză, mișcîndu-mă pe frontiera dintre observația participantă și detașarea lipsită de orice ambiții predicatoriale.

Tocmai am văzut pe Facebook un videoclip: cutare pensionar dintr-un oraș provincial dînd roată unei firme de pompe funebre, sugestiv intitulat: *Ultima casă.* Omul sărută plin de pietate o icoană trasă la xerox și lipită pe ușa de termopan alb... În timp ce clipul curge, citești comentariul făcut de un tînăr oripilat la gîndul că moșii ăștia bigoți s-ar putea să ceară, în curînd, arderea cuiva pe rug. Iată întîmplarea din mediul virtual care trădează ruptura cît se poate de reală între generații, moduri de viață, percepții asupra religiei.

Scena relatată ne arată o Românie a săracilor care se refugiază în pietate ca unic resort consolator. Partea mai în vîrstă, prost sau deloc adaptată la lumea postcomunistă, pe care n-a străbătut-o decît în termenii marginalizării, ai iluziei politice înșelate și ai declinului biologic. Dar ne mai arată ceva: cealaltă Românie, ruptă de tradiție, instalată în poncifele unui neopozitivism progresist, agnostic, de „stînga". Două limitări care se înfruntă pe un cont de Facebook! Căci și vîrstnicul filmat (fără să știe), și exegetul digital greșeau prin lipsa lor de măsură. Primul atribuia unui oficiu de pompe funebre prestigiul mistic al lăcașului de cult. Celălalt se considera suficient de sigur pe certitudinile sale sumare pentru a-l privi pe *homo religiosus* ca pe un anacronism. Aș spune că aceste două Românii trebuie reconciliate, respectiv aduse la limanul îngăduinței și al plusului de înțelegere. Și nu pledez astfel pentru tolerarea condescendentă a „bătrînetului" bisericos. Pentru că există și tineri cu porniri fundamentaliste, gata să ia de sus și să-i condamne tocmai pe cei de vîrsta lor, neduși la biserică. Pe scurt, ce întîlnim în exemplul dat azi e tocmai graba de a judeca, urît asociată cu lipsa compasiunii față de umanitatea celuilalt.

Deriva acestor „continente" ar agrava fracturile pe care societatea românească le suportă oricum: cele partizane, create de competiția politică, acelea educaționale, economice sau legate de ceea ce aș numi „ratarea urbanizării la orașe și sate". E drept că fisura dintre partea secularizată a tineretului urban și pietismul excesiv al multor pensionari nu stă doar în prejudecată, superficialitate și ispita condamnării unui țap ispășitor: cele două categorii au o agendă total diferită. Unii vor stat minimal și regim libertarian, alții vor stat providențial și suprareglementare socialistă. Fiecare îl privește pe celălalt ca pe o piedică în calea propriilor obiective. Altfel spus, tensiunea e mai curînd politică (adică legată de organizarea cetății) decît metafizică sau spirituală. Văd aici un alt efect colateral (și nu mai puțin deplorabil) al crizei în care a intrat democrația reprezentativă.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

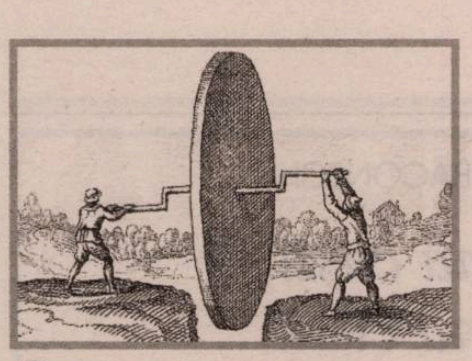

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Președintele Trump

Închipuiți-vă următoarea scenă: sîntem în 20 ianuarie 2017, la Washington se fac ultimele pregătiri pentru instalarea noului președinte american. Lungile discuții de după seara alegerilor din noiembrie par să fi lăsat locul unei stupefacții obosite. Unei așteptări prudente. Azi, președintele Trump depune jurămîntul. E ziua în care mulți liberali fără o relație cu Dumnezeu spun rugăciuni. Alături de ei, întreaga structură formală a Partidului Republican încearcă să se obișnuiască cu o victorie pe care nu a dorit-o. Candidații republicani au cedat unul cîte unul în fața lui Donald Trump. „The Donald". Cel care azi va deveni al patruzeci și cincilea președinte al Statelor Unite ale Americii.

Jeb Bush a fost doar prima mare dezamăgire, iar placiditatea lui pragmatică a fost insuficientă pentru preluarea stindardului dinastiei și al partidului. A ieșit apoi din cursă Marco Rubio, acuzat de ipocrizie, inconsistență și lipsă de orice urmă de trăsături proprii. Ridiculizat, umilit și cu cariera probabil încheiată. Acela a fost momentul în care *mainstream*-ul republican s-a îndreptat spre Ted Cruz. Încăpățînat, sigur pe el și hotărît, Cruz nu putea fi ridiculizat, dar nici măcar el nu a rezistat asaltului și s-a retras. Spre deosebire de ceilalți foști candidați, Cruz speră să mai candideze și data viitoare. Speranțele tot mai firave ale conservatorilor au mers apoi către independentul Michael Bloomberg. Însă Bloomberg, om de afaceri ca și Trump, a înțeles încotro merg lucrurile, iar intenția de a candida la președinție nu a fost concretizată în 2016. Bloomberg e unul dintre invitații la ceremoniile de instalare, iar locul său e foarte vizibil pentru camere și spectatori. În iulie toate armele au fost depuse și, la Convenția Partidului Republican desfășurată la Cleveland, republicanii au trecut cu greu peste reticențe și au trebuit să accepte votul din alegerile primare. Donald Trump era candidatul lor.

„The Donald" a intrat în linie dreaptă sub un potop de acuzații de rasism, misoginism și chiar fascism. A continuat neabătut să își practice discursul său abraziv, pe alocuri incoerent și cu nuanțe frivole. A folosit creativ orice urmă de informație care i-ar fi pus în dificultate adversarii. Chiar și dacă respectiva informație nu era întru totul adevărată. S-a lansat în atacuri la persoană pe care le-a regretat doar rar și necredibil. A continuat să nu facă curte presei, ba chiar să o provoace. Pe parcurs a convins publicul să joace într-o farsă serioasă ale cărei efecte puteau fi urmărite live pe figurile oricăruia dintre exasperații săi adversari. Complicitatea dintre Trump și electorat s-a transformat într-un parteneriat solid, marcat de zîmbete sardonice și satisfacții nedisimulate.

Nu i-a fost ușor lui Donald Trump să treacă de mașinăria politică din spatele lui Hillary Clinton, dar a reușit. Doamna Clinton avea încă de apărat o reputație și nu a reușit pînă la urmă. Benghazi, scandalul e-mail-urilor din vremea în care dna Clinton era ministru de Externe, scandalurile mai vechi din vremea ascensiunii lui Bill Clinton, toate astea au măcinat încet-încet campania democrată.

Responsabil cu stabilirea structurii și conținutului narațiunii anului 2016 a fost dl Trump. El a spus povestea care a absorbit celelalte povești. Iar azi, azi va depune jurămîntul.

Ce fel de președinte va fi Donald Trump? E întrebarea care plutește apăsător nu numai în capitala americană, ci în toate capitalele. Cele apropiate și depărtate, cele prietene și mai puțin prietene. Va interzice oare președintele intrarea musulmanilor în țară? Va construi zidul acela la granița cu Mexicul? Va folosi „covor de bombe", așa cum a promis de zeci de ori, pentru a rezolva încîlcitele probleme din Orientul Mijlociu? Va anula tratatul NAFTA? Cum va convinge companiile americane să renunțe la exportarea slujbelor în paradisuri de *outsourcing?* Va permite tortura ca metodă de combatere a terorismului? Și unde e Congresul în toată această afacere? Dar restul instituțiilor?

Înapoi în 2016. Mai avem de așteptat pînă vom ști dacă Trump va fi sau nu președinte. Adevărul e că, dincolo de predicții, calcule statistice sau profeții și intuiții, nimeni nu știe cu adevărat numele viitorului locatar al Casei Albe. Asta lasă loc speculațiilor de orice natură. Inclusiv celor privind transformarea Americii într-o distopie condusă de un dictator portocaliu țîfnos și imprevizibil.

Fostul director al CIA, Michael Hayden, tocmai a declarat că e posibil ca armata americană să ignore ordinele președintelui Trump dacă acestea vor depăși limitele legale. Avertismentul respectiv e valabil pentru orice președinte, însă, în cazul candidatului republican, primește cumva greutate.

Și totuși, îmi permit să remarc faptul că această teamă de Trump atinge în unele medii cote oarecum ridicole. Dincolo de practici de business dubioase pe alocuri, un talent natural pentru marketing și o înclinație către ignorarea corectitudinii politice, Trump nu a avut niciodată ocazia să își aplice ideile politice. Pentru că, de cele mai multe ori, politica a fost pentru el ceva colateral. Acum, pe fondul unei nemulțumiri majore a publicului, Trump își continuă marșul către Casa Albă fără să dea semne majore de oboseală.

Însă simplul fapt că o face în interiorul Partidului Republican e un semn de sănătate a sistemului politic american. Sigur că oricînd poate decide să meargă de unul singur. Dar nu o făcut-o încă, ceea ce arată, atît din partea dlui Trump, cît și din partea republicanilor, un anume *fairplay* dublat de calcul pragmatic. Deși nu se plac, cele două părți încearcă să colaboreze. Partidul face eforturi să internalizeze populismul nonideologic al candidatului, iar, de partea sa, candidatul insistă să reprezinte una dintre cele două mari construcții politice ale „sistemului".

Disponibilitatea celor două părți de a colabora este primul și cel mai bun semn că pericolul Trump e, de fapt, mai mic decît se crede. În același timp, e și un semn că „The Donald" înțelege că nu poate guverna de unul singur. Or, un președinte care lucrează cu un Parlament rezultat din alegeri libere nu prea poate fi dictator.

Democrația americană poate produce președinți slabi, incompetenți sau răuintenționați. Dar are la dispoziție suficienți anticorpi pentru a nu le permite acestora să o avarieze permanent.

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Integrare prin dezintegrare

Acum, că Marea Britanie a obținut regim special între țările membre, s-au risipit neliniștile de urgență, s-au lansat întrebările strategice și s-au consolidat vechi opțiuni. Federaliștii, adică europenii ăia care încă visează la Statele Unite ale Europei (serios vorbind, am constatat că majoritatea taximetriștilor din București cred solid în ideea asta), socotesc că britanicii au forțat o schimbare majoră a regulilor fondatoare ale UE, ignorînd tratatele. Apoi, aceiași entuziaști s-au repliat și acum încearcă să găsească motive de veselie, bănuind că de-abia de-acum încolo, scăpați de grija Londrei, Europa se vede liberă să continue aprofundarea integrării. În fond, ce au obținut englezii? O nimica toată: promisiunea că vor fi exceptați de la cele mai multe acte europene care merg spre o uniune politică din ce în ce mai solidă și detaliată. Că nu vor mai ceda nici un micrometru (pardon: microinch, dacă o exista așa ceva) din suveranitatea lor națională atît de excepțional descrisă chiar de geografie. În fond, ei trăiesc pe o insulă și circulă pe partea cealaltă a drumului. Cum să integrezi așa ceva în atare construcție europeană ambițioasă?

Implicațiile imediate ale recentului acord obținut de David Cameron sînt încă greu de anticipat, în amănunt. În linii mari, însă, asistăm la apariția calității de *stat membru à la carte*. Dacă Marea Britanie a obținut atîtea derogări, de ce nu ar încerca și alte state aceeași manevră? De ce nu ar fi Polonia și Ungaria următoarele pe listă? De ce nu am băga în vocabular cuvîntul Cehxit, ca viitoare expresie de rit jurnalistic, potrivită într-un viitor apropiat și plauzibil? Pînă la urmă, majoritatea statelor care nu sînt în zona euro au destule derogări de cerut. Europa celor două viteze, atît de invocată în trecut, devine astfel, din nou, subiect la modă. Pe de altă parte, federaliștii incurabili întrezăresc acum o mare șansă. Scăpată de cîrcoteala de eternă soacră comunitară a englezilor, „adevărata Uniune" își va putea vedea de integrare cu mai mult avînt, cu mai multe idei, cu mai puține rețineri. Altfel spus, ar urma o adevărată orgie a reglementărilor suplimentare, va apărea un ministru de Finanțe al zonei euro, procurorul european va prinde viață adevărată, poate va apărea și o politică externă comună a Europei! Eh, zic să nu mergem chiar atît de departe cu gîndul...

Deocamdată, pînă la sarabanda de directive din ce în ce mai profunde și mai integratoare, asistăm la... amînări constructive. Mai multe proiecte, altminteri de mare urgență, au fost trecute în poziția *stand by*, pînă după luna iunie, momentul referendumului britanic. Motivul? Evitarea unei iritări suplimentare a electoratului supus Majestății Sale. Unul dintre cele mai importante asemenea proiecte este suplimentarea bugetului Uniunii cu 20 de miliarde de euro pe următorii trei ani, bani care ar trebui dedicați rezolvării crizei refugiaților și unei politici externe ceva mai... comune și consistente. Ei bine, inițiativa este pusă între paranteze chiar de Parlamentul European, de dragul unor posibile șanse acordate taberei proeuropene din Regatul Unit, la referendum. În aceeași situație sînt mai multe proiecte paneuropene, de toate felurile, acoperind mai multe zone de reglementare. Altfel spus, pentru a putea avea parte de bombăneli și în viitor la adresa integrării europene, se amînă exact proiectele care ar adînci integrarea.

România nu este încîntată de perspectiva unei Uniuni relaxate, cu reguli mai puține și cu normare redusă. Există un soi de consens public: țara are nevoie de o Uniune cît mai puternică. Popularitatea ideii federaliste este amețitoare la noi. Euroscepticismul este o idee exotică, privită chiorîș. Chiar și punerea la îndoială a necesității trecerii la euro te face să pari un zănatec. De ce stă situațiunea, la noi, în felul ăsta? De ce sîntem iarăși pe altă viteză decît colegii într-ale Europei Centrale? Mult de zis. De aceea, îmi propun subiectul pentru un articol separat, nou-nouț.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Pariurile sînt sportul sporturilor?

Pariurile sînt ca drogurile. Sau ca Tetrixul anilor de glorie ai 365-ului. Cărămizi care cad alene, pixel cu pixel, precum secundele unei vieți care se scurge de nicăieri către nicăieri. Pariurile sînt o boală, un joc de noroc imposibil de camuflat în exercițiu de intuiție și cunoștințe, așa cum fardul gros va trăda mereu în lume o damă cu trecut cețos. Sigur, sînt și dintre cei care își pot limita adicția la cîteva minute pe zi, dar e rar. E sportul celor care nu fac sport. Sigur că implică o zonă de cercetare amplă a pieței performanței, ceea ce într-o primă fază flexează mintea, dar devine repede o rutină și mai ales un soi de zgură în căutarea buletinului corect precum a pietrei filozofale. Iar cînd lucrurile nu merg bine, reacțiile pot fi obiectul unui studiu de specialitate în zona dereglărilor de comportament. Oamenii înjură copios, devin violenți, îl tratează pe nefericitul ratangiu de pe ecran de parcă acesta le-ar fi făcut un rău personal. Pumni în masă și picioare în scaun, cu urlete drept garnitură. Există și dintre cei fericiți, puțini, care se resemnează, se autoironizează și astfel se salvează. Și, da, cîte unul mai cîștigă gras, dar nimeni nu se îmbogățește. Invers, da. E chiar obligatoriu.

Radu NAUM

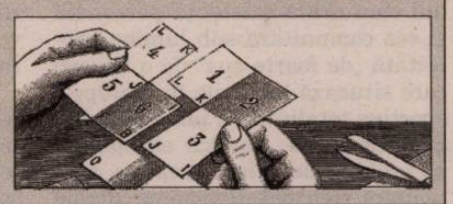

Însemnele puterii

Texte şi opinii de:

● Dorin BODEA (doctor în economie, director general şi senior consultant la Result Development)
„Boala de a fi şef“

● Adrian CIOROIANU (istoric şi diplomat, profesor la Universitatea Bucureşti)
„Mărcile puterii, puterea ca marcă“

● Alfred DUMITRESCU (psiholog, psihanalist)
„Solemnitatea puterii“

● Mircea KIVU (sociolog)
„Ctitorii de modă nouă“

● Sorin COSTREIE (profesor de filozofie la Universitatea Bucureşti)
„Titluri academice în spaţiul universitar“

● Marius GHILEZAN (publicist şi scriitor)
„Slavă şi putere“

argument

Impostură şi legitimitate

DILEMA VECHE
însemnele puterii

De la şefii de trib de odinioară pînă la preşedinţii de stat sau managerii de astăzi, puternicii mai mici sau mai mari ai omenirii au tins mereu să-şi marcheze poziţia prin tot felul de semne. Unii au făcut-o mai pregnant, alţii mai discret. Există în zilele noastre şi exemple în care discreţia acestor semne a devenit ea însăşi un fel de marcă a puterii, în ţările nordice, de exemplu, în care miniştrii, premierii sau capetele încoronate merg pe bicicletă, fac cumpărături sau iau parte la spectacole, încercînd a se amesteca printre cetăţenii obişnuiţi. Cu cît mergem mai spre sud sau mai spre Orient însă, aceste semne devin tot mai vizibile, autoritatea trebuie marcată din ce în ce mai evident. Mi-aduc aminte de un interviu în care fostul preşedinte Emil Constantinescu povestea sfaturile pe care le primise la începutul mandatului de la mai versatul său omolog polonez Lech Walesa. Era perioada de după căderea comunismului, în care noii conducători nu se puteau ghida în comportamentul lor public după nişte reguli sau cutume precise. Experienţa lui Lech Walesa îl dusese, se pare, către concluzii diferite de exemplul pe care-l oferea în epocă Václav Havel (care, deşi preşedinte, continua să meargă la bere cu prietenii ca „muritorii de rînd“), concluzii pe care Walesa i le împărtăşea preşedintelui nostru. Şi dacă mi-aduc bine aminte, erau de genul: *Emil, tu trebuie să circuli cu o maşină mare, aşa încît lumea să te recunoască de preşedinte şi să te respecte.* Apare ideea că, uneori, în funcţii de putere e nevoie de atitudini şi însemne conforme nu atît cu felul de a fi al conducătorului, ci mai degrabă cu aşteptările celor mulţi care depind de el.

Sigur, în România de astăzi, o asemenea discuţie stă sub semnul cazului Gabriel Oprea şi al scandalului legat de abuzul unor demnitari de aşanumitele coloane oficiale. De asemenea, impostura titlurilor universitare, doctorale, e de maximă actualitate. Dar să nu uităm nici aberaţiile de dinainte de 1989. Remarcabilă e aceea prin care Ceauşescu devenea unicul preşedinte din istoria lumii care primea drept simbol al puterii sale un sceptru aurit.

Mergînd mai jos pe scara şefiilor, ne amintim că în toată perioada de după 1989 au existat tot felul de atitudini, semne sau obiecte pe care patronii, directorii, managerii au crezut că trebuie să le adopte pentru a se distinge de ceilalţi şi pentru a-şi arăta superioritatea. Versurile manelelor vorbesc adesea cît se poate de elocvent despre asta. Dar semne care marchează rangul sînt adoptate peste tot în lume şi de către rafinaţii manageri ai marilor corporaţii, aşa cum arată psiholoaga germană Reiner Neumann în cartea *Puterea puterii.* Ea compară poziţiile de vîrf din ierarhia companiilor comerciale cu titlurile nobiliare de odinioară. Nobilii autentici au devenit însă nişte excepţii în lumea noastră.

Iar dincolo de toate, problema esenţială e cea a legitimităţii. În mod normal, un conducător e cu atît mai puţin tentat să apeleze la însemne formale de putere, cu cît se simte mai legitim şi cu cît autoritatea sa e mai firească. Impostorii, în schimb, tind să se prezinte mai pompos. (**Andrei Manolescu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Dorin BODEA

„Boala de a fi șef"

„Puterea este afrodiziacul suprem" (engl. *Power is the ultimate aphrodisiac),* spunea Henry Kissinger. Cu alte cuvinte, puterea ne aprinde simțurile și ne adoarme rațiunea. Iar într-o cultură a puterii, soluția lui Nietzsche este revoluția valorilor, apariția „supraomului", a celui care-și împlinește voința de putere. Deci n-ar fi chiar o pierdere de timp să zăbovim un pic asupra culturii puterii de pe la noi.

Studiul despre caracteristicile comportamentale ale angajaților români cu studii superioare realizat de Result Development în 2011 ne arată că *puterea* este pe primul loc în ierarhia valorilor acestora, 81,1% din ei fiind atribuiți cu dorința puternică de a avea puterea, „de a fi șefi". Drept urmare, nu este deloc exagerat să vorbim despre un model cultural bine închegat, în care *puterea* are o forță de atracție irezistibilă, despre o cultură a puterii împărtășită de marea majoritate a celor care muncesc. Plecînd de la faptul că *puterea* reușește să domine întregul sistem de valori, să subordoneze toate celelalte valori la cel puțin 8 din 10 angajați, am putea crede că e vorba despre o maladie, „boala de a fi șef". „Șefia", în cazul nostru, reprezintă pe de o parte atributul celui care conduce și de care depind ceilalți, simbolizînd realizarea supremă de sine, iar pe de altă parte, exclude asumarea responsabilității și a răspunderii față de orice. „Boala de a fi șef" derivă, evident, din simțul valorii personale, al orgoliului și vanității. Nevoia de recunoaștere din partea celorlalți și aceea de a-și demonstra propria valoare sînt exprimate acut și intens.

Imaginea care ni se conturează în minte este următoarea: România, un mare azil plin de pacienți care aleargă înnebuniți după putere, să pună mîna pe putere. Valorizarea puterii este, pentru cei mai mulți, o *formă fără fond* sau o *formă care nu are nevoie de fond*. Puterea este dorită ca poziție superioară, care le impune celorlalți ascultarea. Dar nu realizarea de sine este esențială în ecuația puterii la români, ci formele de manifestare ale acesteia, care speculează toate vulnerabilitățile inflației ego-ului. Deformată cultural (după modelul de succes al celor care reușesc), puterea devine iresponsabilă, nefiind însoțită de moralitate și de realizări prin muncă. Iar fără trecut, fără moralitate și fără muncă, puterea nu este decît o grenadă în mîna unui copil.

Diagnoza este clară. Atracția irezistibilă a puterii ne semnalează boala, iraționalitatea și inflația ego-ului. Dragostea exagerată față de sine se metamorfozează în dragoste față de toate formele puterii. Tendința spre bîrfe, scenariile și jocurile politice, lingușeala, țapii ispășitori, trădarea etc. intră în acțiune, fiind instrumentele perfecte de luptă pentru achiziția unei puteri și mai mari.

■ **Puterea și exercițiul trădării.** Puterea, ca valoare supremă, declanșează războiul total. Nu este nici o surpriză că în multe companii există o competiție acerbă și un cinism greu de imaginat. Cine dorește să reziste trebuie să-și desfășoare forțele de care dispune într-o luptă pe viață și pe moarte cu ceilalți colegi, colaboratori și dușmani, în același timp. Dar nu este vorba despre o luptă deschisă, în care cine-i mai bun cîștigă, ci de una ascunsă, fără reguli, în care orice este posibil. Astfel, puterea declanșează instantaneu jocul trădării. Se stabilesc strategiile și scenariile politice, aliații și dușmanii. Dar odată încheiate, alianțele devin extrem de flexibile. Aliații sînt necesari doar pentru a exploata oportunitățile de a cîștiga puterea. Dușmanii pot deveni oricînd aliați, iar aliații – dușmani. Goana după putere ca realizare supremă de sine lasă în urmă un deșert total. Un pustiu al neîncrederii, al suspiciunii și al dușmăniei. Nu mai există nimic altceva decît trădarea.

„Eu sînt No. 1, marele baștan
Și valoarea mea
nu o are nimenea
Sînt nemuritor, șeful tuturor
Eu sînt cel mai cel, sînt
șmekher de fel."

ȘTEFAN DE LA BĂRBULEȘTI

„Aman, aman, de-aș fi sultan
Te-aș duce în Emirate
Pe cămilă și pe yacht
Și de acolo mai departe."

SORINEL PUȘTIU

„Am o mașină de fitze, de fitze
Aspiratorul meu de agățat
fetițe
Numai cînd număr de la unu
pînă la trei
Agăț ce vor mușchii mei."

BABI MINUNE ȘI NEK

■ **Simbolistica puterii în capitalismul românesc.** După anii '90, perioada capitalismului primitiv sau a capitalismului de cumetrie, simbolul puterii era exprimat prin statutul de „patron", ceea ce însemna atît proprietarul, cît și directorul general al afacerii. El era cel care „tăia și spînzura", un fel de semizeu al noii orînduiri sociale. Evident că nu era suficient să-și arate puterea doar prin ceea ce are (fără limită), ci trebuia să se exprime pe sine, în toată splendoarea superiorității sale, amintindu-le permanent celorlalți (angajaților săi) cît sînt de mici. Amintesc un studiu de caz pe care l-am putea numi drept „ritualul puterii patronale". Nea G., patron cu foarte mulți angajați, toți foarte prost plătiți, avea biroul chiar lîngă atelierul pe care-l numea „făbricuța", nu departe de centrul Bucureștiului. În clădirea de birouri, chiar sub propriul birou, avea un garaj pentru două mașini, în care erau etalate un Opel Frontera argintiu și un BMW verde brotăcel. BMW-ul era parcat, de fiecare dată, în fața Opel-ului. Iar în fața BMW-ului se afla depozitat grătarul firmei. Obiceiul era ca, la ora prînzului, șoferul să scoată grătarul în curtea firmei și să-l pregătească pentru festin. Asistenta patronului lua o față de masă și pregătea sala de ședință pentru festin. Friptanele sfîrîiau în mijlocul firmei, iar angajații adulmecau cu tristețe mirosurile de grătare și suspinau la gîndul că patronul lor era în binemeritata pauză de masă. Evident că la festin participau invitați din afara firmei, așa-zis parteneri de afaceri, alți patroni. Astăzi încă mai regăsim în multe companii românești o parte însemnată din toate aceste deprinderi.

Treptat, lucrurile au evoluat, dinamica pieții muncii a crescut foarte mult, iar angajații nu mai erau atît de stabili ca în anii '90. Proprietarii și executivii companiilor au căutat soluții pentru a atrage și pentru a păstra forța de muncă înalt calificată. Evident că marea găselniță a fost să-i mulțumească cu cît mai puțini bani. Așadar le-au oferit puterea simbolică pe tavă, atribuindu-le diverse job-uri, care mai de care mai „manageriale", gîdilîndu-le ego-ul și răsfățîndu-le vanitatea. Avem titluri precum Vicepresident sau director executiv pe post de secretară, director de vînzări sau Business Development Manager pe post de agent de vînzări, Corporate Chief Director pe post de bucătar și exemplele pot continua la infinit. Nu a durat mult și companiile multinaționale, care păreau a avea structura, procesele și rolurile bine stabilite, s-au inspirat și au preluat toate aceste „bune practici românești". Calculul e simplu: de ce să facem creșteri de salariu, care ne costă mult mai mult decît să atribuim diverse titluri și recunoașteri simbolice, *forme fără fond?* Sigur că e vorba despre o „frumoasă minciună" pe care cei mai mulți dintre angajații români o acceptă mai mult sau mai puțin inconștient, despre o cumplită amăgire de sine.

De pildă, în multe dintre companiile românești de astăzi, de dimensiuni mai mici, există o inflație de manageri, nu de puține ori întîlnim cazuri în care toată lumea sau cei mai mulți dintre angajați sînt directori. La prima vedere, s-ar putea înțelege că în aceste companii productivitatea este la cote maxime. Dar statistica ne contrazice. Sîntem pe penultimul loc din Europa la productivitate. Adică, în cele mai multe companii din România, e vorba despre „șefie", nu despre management. Acest lucru ne este demonstrat de o analiză recent publicată de *Ziarul Financiar* (vezi *ZF,* 2 februarie 2016) în care se arăta că problema companiilor românești de astăzi este lipsa managerilor competenți care să conducă firmele. Din articol reiese că în România sînt în prezent numai 103.000 de manageri, adică 1,8% din totalul angajaților, mult sub media europeană de 5%. Studiul Eurostat arată că în Marea Britanie 9,7% din angajați sînt manageri, iar în Polonia 5,7%. Adică avem mare nevoie de fond și nu de formă...

În recrutare și selecție, de cele mai multe ori, denumirea postului ademenește candidații mai mult decît orice. Nu contează atît de mult compania, industria, munca în sine, ci poziția, titlul și, după caz, marca mașinii. Dar dacă nu sînt „șef", mai bine nu...

La un moment dat, umbla o vorbă conform căreia sîntem țara cu cei mai mulți președinți, în care toată lumea vrea să fie președinte. Avem un model cultural funcțional în care fiecare dintre noi poate fi președinte. Evident că nu contează că e vorba de asociația de proprietari a blocului X.

■ **Cultura puterii și „doza de psihopatie".** În cartea lui Kevin Dutton, *Înțelepciunea psihopaților,* este citat un studiu realizat în Marea Britanie care evidențiază frecvența trăsăturilor psihopatice în funcție de pozițiile (posturile) ocupate (*Înțelepciunea psihopaților,* Editura Globo, București, 2013).

Conform *DEX,* persoana psihopată suferă de o tulburare de personalitate, de comportament și de caracter. În înțelegerea comună, un psihopat reprezintă simbolic „răul", fiindu-i asociate acțiuni intenționate de a provoca rău altora. Printre cele mai reprezentative trăsături ale psihopatiei regăsim: șarm aparent, respect de sine exagerat, lipsa remușcărilor sau a culpabilității, lipsa empatiei, manipularea, neasumarea responsabilității, nevoia de stimulare, lipsa obiectivelor pe termen lung, impulsivitatea.

Revenind la cartea lui Dutton, deloc întîmplător, clasamentul celor mai psihopate zece profesii arată astfel: 1) director executiv; 2) avocat; 3) media TV/Radio; 4) vînzător; 5) chirurg; 6) jurnalist; 7) ofițer de poliție; 8) cleric; 9) bucătar și 10) funcționar public. La polul opus, cele mai puțin psihopate zece profesii sînt: 1) îngrijitor; 2) asistent medical; 3) psiholog; 4) meșteșugar; 5) stilist/cosmetician; 6) persoană caritabilă; 7) profesor; 8) artist; 9) doctor și 10) contabil.

Iar acum vă invit să ne gîndim cîți dintre angajații români sînt, cel puțin cu titlurile, directori, avocați, vînzători, jurnaliști, polițiști, preoți, funcționari etc. Evident că avem o explicație: îngrijitorii, asistenții medicali și meșteșugarii sînt prin alte țări, iar o parte dintre profesori s-au reprofilat. Dar nu este totul pierdut.

Una dintre concluziile lui Dutton este că psihopatia, dacă e luată în doze moderate, este un leac al vremurilor moderne. Acum nu ne rămîne decît să sperăm că vom fi atenți la doză...

***Dorin Bodea** este doctor în economie, director general și senior consultant la Result Development. A publicat, între altele, volumul* Valorile angajaților români *(2013).*

Mircea KIVU

Ctitorii de modă nouă

Unora le place să se asigure că nu vor fi uitați. Nesiguri de recunoștința urmașilor, își construiesc din timpul vieții morminte somptuoase. Cînd vor să țintească o dimensiune istorică, pentru că nu-s siguri că faptele lor vor fi cu adevărat *memorabile,* încearcă să înlocuiască memoria colectivă cu cea a pietrei sau a altor materiale rezistente la umezeală.

Unii își fac statui încă din timpul vieții. În cazul lui Everac, al primarului din Belciugatele sau al unora mai puțin notorii, putem spune că-i simplă chestie de stil – dacă facem abstracție de poluarea vizuală a spațiului public. Mai trist e cînd un personaj dubios (l-am numit pe Iosif Constantin Drăgan, cunoscut și drept ginerele generalului Gușă) mutilează un munte întreg, într-un parc natural (Porțile de Fier, golful Mraconia), pentru a pune să se cioplească o măgăoaie înaltă de 55 de metri, la baza căreia își înscrie numele, cu litere vizibile de pe malul sîrbesc: *„Decebalus rex – Dragan fecit“* (evident, cele două nume ale personajelor „istorice“ sînt scrise cu litere de dimensiuni identice). În acest caz, megalomania individuală afectează peisajul natural, zgîriind atît privirile urmașilor lui Decebal, cît și pe ale slavilor de peste fluviu. Chiar mi-ar plăcea să aflu cine a aprobat, și în baza cărei legi, monstruosul implant săvîrșit între 1994 și 2004.

O altă apucătură de modă nouă este „ctitoria“ din bani publici. Nu știu cît de legal e ca Banca Națională să finanțeze, la Hurezi, construcția unui ansamblu de chilii mănăstirești (incluzînd o luxoasă casă de oaspeți). Probabil că legile sînt suficient de elastice ca să nu fie o problemă. Dar să adaugi, la intrarea în mănăstire, o placă de marmură pe care este inscripționat numele guvernatorului BNR care a înlesnit generosul aport mi se pare expresia unei vanități nu tocmai creștinești.

De fapt, mă simt furat atunci cînd, mergînd pe stradă, întîlnesc tot mai des plăcuțe cu mesaje de genul: „Această școală/parcare/stradă/panseluță/etc. a fost renovată/înființată/asfaltată/plantată/etc. de către Primăria X, primar (general/interimar/sectorial/etc.) Icsulescu“. Fiindcă e treaba Primăriei să repare școli, să înființeze parcări (de preferat, nu în locul spațiilor verzi), să asfalteze străzi, să planteze panseluțe, mi se pare redundant și deci nedemn de consumat vopseaua. Că primarul vremelnic simte nevoia să-și însușească meritul (inexistent), legîndu-și persoana aflată vremelnic într-o funcție de servitor public (iertată fie-mi traducerea *mot-à-mot)* de un obiect care speră să-i supraviețuiască, mi se pare o manifestare de ciocoism.

Uneori, inițiativele astea se întorc împotriva autorilor. Un precursor al „mișcării“, la vremea respectivă primar al sectorului 5, s-a gîndit ca, în preajma alegerilor, să amenajeze la repezeală un spațiu de joacă pentru copii, vopsit în culori vii și, evident, dominat de inscripția vizibilă cu „... de către Primarul XY“. Pentru maximă vizibilitate, spațiul era amplasat în mijlocul unei intersecții foarte aglomerate, poluată cît cuprinde și la care nu ajungeai decît riscînd printre mașini viața copilului. Evident, a fost ținta ironiilor și a pierdut alegerile (crede și acum că a fost furat la numărătoarea voturilor).

Un fost primar al Bucureștiului (scuzați, am uitat cum îl cheamă) scria în băscălie, asta fiind tot ce știa el să facă mai bine, pe placa de pe piciorul unui pod, că acesta a fost „început de Băsescu și finalizat de Oprescu“. A omis personajul care continuase începutul, în vederea finalizării. Pe soclul statuii Regelui Carol I din fața Bibliotecii Universitare a fost înșirat un întreg pomelnic de personaje care, chipurile, ar fi pus umărul la reînființarea monumentului.

„Trăim viața ca sultanii
Ca Suleiman și Sulem
Așa să ne treacă anii
Nici o grijă să nu-avem.“

BABI MINUNE, IULIAN NOROCOSU, RONI PUȘTIU

„Bărbatul ideal are mașină,
Tînăr musculos, vorba puțină,
Hainele toate de firmă,
Nevastă, o amantă și o vilă cu piscină.“

LIVIU GUȚĂ

Zilele astea, vitrinele magazinelor de cartier sînt împînzite de afișe prin care Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor îndeamnă consumatorii să citească eticheta, să ceară bonul și să ia atitudine (?). Chestia e că două treimi din suprafața afișului sînt ocupate de figura, în postură electorală, a domnului Paul Silviu Anghel, șeful Autorității. Aflu cu interes că domnul respectiv este (ce să vezi?) candidatul propus de UNPR la Primăria sectorului 5. Evident, afișele sînt tipărite din banii ANPC și nici un comerciant din sector nu a putut refuza afișul cu pricina.

Am spus mai devreme „ciocoism“? Da, pentru că personajele respective răstoarnă ordinea firească a lucrurilor. Există, în viața cetăților, deținători ai unor funcții publice cărora posteritatea sau, mai rar, contemporanii au simțit nevoia să le mulțumească pentru modul exemplar în care și-au servit cetățenii. În aceste situații, le clădesc statui, le scriu numele pe plăci mai mici sau mai mari, din materiale mai ieftine sau mai nobile, după meritul fiecăruia. Ceilalți sînt dați uitării. Dar să-ți mulțumești singur, folosind pentru asta banii cetățenilor, e curată uzurpare. Așa cum ciocoiul maimuțărește boierul, ocupanții vremelnici ai funcțiilor publice maimuțăresc adevărații oameni ai cetății.

Aflu că la Consiliul General al Municipiului București a apărut, în preajma alegerilor, o inițiativă care să interzică prezența plăcuțelor cu numele primarilor în funcție în parcuri și suprafețe verzi amenajate. Eu aș propune să fie interzise de oriunde. Costul lor (și al înlăturării) să le fie imputat și, după demontare, să fie aruncate în curțile respectivilor primari.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

Mircea VASILESCU

Scaunul directorial

La începutul anilor '90, cînd a început bezmeticeala tranziției, se întîmplau în jurul meu tot felul de schimbări din care mă străduiam să pricep ceva. Nu reușeam totdeauna. Era așa o dezordine a transformărilor, a trecerii bruște de la „vechiul regim“ la nu-se-știa-exact-ce, încît la tot pasul aveam parte de mici ciudățenii. De pildă, prin februarie 1990, am cumpărat portocale de la un magazin de pantofi de pe strada Cîmpineanu. Pentru că pantofii nu se mai vindeau („cui îi arde să-și cumpere pantofi în balamucu' ăsta?“, mi-a zis vînzătoarea în timp ce cîntărea, stîngace, portocalele), șeful de magazin adusese citrice din Turcia și le scosese la vînzare în stradă, în ușa magazinului. E clar. Deveniserăm o societate „fără repere“.

Încet-încet, ele au reînceput să apară. În situațiunea de „dizolvare a puterii“ de atunci, oamenii au încercat să-și regăsească reperele măcar la nivel „micro“, dacă la nivel „macro“ nu se mai putea. Mi s-a întîmplat să ajung, pe atunci, prin diverse birouri de șefi și de directori de pe la instituții și întreprinderi de stat (iar ceva mai tîrziu, și de pe la noile firme private). Am constatat că, pentru noii șefi și directori (valul Revoluției schimbase șefii), semnul puterii și al schimbării îl reprezentau cîteva detalii. În primul rînd, scaunul. Birourile erau cele moștenite din comunism – cu mobilier din anii '60-'70, cu inevitabilul fișet de metal, cu vreo floare pe pervaz pusă într-o cutie de lemn sau într-un ghiveci ciobit etc. –, dar semnul libertății, al capitalismului ce urma să vină și al democrației se înfipsese ferm în decor: *scaunul directorial.* De piele (sau, mă rog, imitație), (post)modern, în totală contradicție cu restul, dar demn și promițător. Prin magazinele de mobilă, unde apăruse de curînd (din import, desigur), așa era desemnat chiar pe etichete: „scaun directorial“. Noii șefi – cam stîngaci, nu erau pregătiți pentru funcții – mai aveau un mod de a-și arăta (în primul rînd lor înșile) cucerirea puterii: plăcerea de a chema secretara și de a-i cere să facă niște cafele. Sau să-i spună, căutîndu-și un ton cît mai sobru și ferm, „Fă-mi, te rog, legătura cu Cutare“. Și, nu în ultimul rînd, mașina și șoferul. Una-două, din te miri ce și mai nimic, îți ziceau: „Pot să trimit șoferul...“ Nu conta după ce: să ia un pachet de țigări, să ducă/aducă pe cineva, să orice. Importantă era ideea că „sînt șef, am șofer, pot să-l trimit cînd vreau eu unde vreau eu“.

Mai încolo, peste cîțiva ani, am mai avut o ocazie să constat că, încet-încet, „reperele“ reveneau în viața de toate zilele. Eram asistent la Facultatea de Litere și decanul de atunci m-a trimis să țin o conferință despre Eminescu la o mare întreprindere fostă socialistă, încă necapitalistă (căci nu se privatizase), dar care mergea bine, căci nu-și pierduse piețele de export. La ora 11, deci în timpul programului de lucru, am vorbit despre Eminescu în fața unui public de vreo 25-30 de persoane format din directorime, șefii de sindicat, șefii de secții. M-au plătit fabulos: aproape salariul meu pe-o lună. Bani în plic, fără să semnez vreo hîrtie, vreun contract, ceva. Și, desigur, la dus și la întors, directorul a trimis mașina cu șofer să mă ia/ducă. Mai tîrziu, cînd s-a mai împiciorogat capitalismul în România, am aflat și eu că departamentele de HR de la marile companii organizează conferințe pe teme culturale pentru angajați sau pentru manageri, ca să-i „lumineze“, să-i scoată din rutina procedurilor și proceselor stricte ale business-ului. Se pare că directorul cu pricina (același din vremea comunismului, fabrica mergea bine, așa că valul Revoluției nu-l înlăturase) știa el ceva de atunci. Iar în biroul lui, schimbase tot mobilierul, nu doar scaunul.

„Mercedes, Mercedes
Iau fetițele din mers
Am succesul garantat
Nici o fată nu o scap.“

CARMEN ȘERBAN

Peste cîțiva ani, umblînd eu după oarece prin mai multe magazine de mobilă, am observat că pe etichetele scaunelor cu pricina nu mai scria „scaun directorial“, ci „scaun de birou“. Am crezut, pentru o clipă, că tranziția se terminase. Dar m-am înșelat. Doar se „democratizaseră“ semnele puterii.

Adrian CIOROIANU

Mărcile puterii, puterea ca marcă (din nou, cazul N. Ceaușescu)

Ce înseamnă a fi (fost) puternic azi, în epoca vizualului fără frontiere

A fost o vreme în care am scris intens despre Nicolae Ceaușescu – aproape tot felul de lucruri, de la o teză de doctorat pînă la *Dileme* vechi sau noi, *via* texte pentru caiete de teatru, prefețe la volumele altora, articole pentru reviste de istorie, capitole din volume tematice etc. Ba am scris chiar și un capitol de manual de clasa a XII-a despre Nicolae Ceaușescu (nu, nu era acel manual *în care poza Escăi era mai mare decît poza lui Mihai Viteazul)*. În prezent, scriu un roman ai cărui eroi sînt niște studente și studenți, la mijlocul anilor '80, și în care Nicu Ceaușescu are și el aparițiile sale. Am scris pînă acum, așadar, despre N. Ceaușescu în toate genurile care-mi sînt mie accesibile – mai puțin poezie, dramaturgie și scenariu de bandă desenată (deși ceva legat de BD & Ceaușescu s-ar putea să imaginez în viitorul apropiat...).

În linii mari, (și) eu sînt produsul unei epoci în care Ceaușescu era chintesența răului. Nu de mult, am citit o anecdotă franceză pe această temă, legată de Revoluția din 1789: la cîteva luni după faimosul 14 iulie, un nobil francez este adus în fața ghilotinei, pe ale cărei scări omul se împiedică, se zbate, terifiat, nedorind să urce. În fața protestelor condamnatului, călăul care ținea frînghia ghilotinei îi strigă de sus: *„Hei, ce faceți? Nu vă mai agravați cazul..."* Cam așa și cu Ceaușescu în primii ani '90, în România. Orice era de spus despre el era de rău. Chiar și *post-mortem*, orice referire la el nu făcea decît să-i agraveze culpele. Pe la cumpăna mileniului (anul 2000), am fost surprins cînd una dintre cele mai celebre edituri științifice din lume (MIT Press) mi-a cerut un text despre maniera în care vedea Nicolae Ceaușescu... zona Balcanilor.

Un prim semn al puterii: imaginea care vinde

În toți acești ani care s-au scurs de atunci, am putut constata cum Ceaușescu a devenit treptat mai *comercial* – și chiar aș putea spune *„comercial* într-un mod din ce în ce mai rafinat și mai diversificat". Cînd spun *comercial*, cuvîntul nu are nici o valență peiorativă. Ca să fiu foarte explicit: astăzi, o carte de istorie despre N. Ceaușescu nu va fi automat un *best seller* (din păcate...) – dar e aproape sigur că se va vinde mai bine decît o carte similară despre Ștefan cel Mare sau Aurel Vlaicu (și mulți asemenea). La fel, am putut constata cum, într-un serial TV (cu episoade de 5 minute) pe care l-am făcut în anii din urmă, episoadele în care apărea Ceaușescu aveau *rating* mai bun decît cele în care apăreau Regina Elena... sau Carol al II-lea... sau I.G. Duca... sau Ecaterina Teodoroiu... sau Nicolae Iorga etc. Iată, așadar, un prim (și neașteptat) însemn al puterii: imaginea lui N. Ceaușescu *se vinde* astăzi necrezut de bine și deja am foști studenți (Simona Deleanu a publicat unele texte pe această temă) care au făcut lucrări academice cu acest subiect. Așadar, *publicitarii* au fost probabil primii care au intuit latura comercială a numelui și imaginii lui N. Ceaușescu – de la acel clip (naiv, pare astăzi) cu *Pepsi la litru – nu mă-nnebuni, nea Nicu?!* din anii '90 și pînă la imaginea lui N. Ceaușescu folosită fie pentru *ciocolata ROM*, fie pentru telefonia mobilă de la o anume companie (și în care fraza istorică de final a personajului – *Alo! Alo! Stați liniștiți la locurile voastre!*, sau

© wikipedia commons

„Ca regii, ca împărații
Trăiesc așa cum vreau eu
În palatul meu, rege în regatul meu
Ca sultanii, ca baștanii, am obținut tot ce-am vrut mereu."

BOGDAN ARTISTU

„Viață de magnat
Și de împărat
Eu mereu mi-o fac, da
Ah, lele, ah, lelele."

FLORIN SALAM

cam așa ceva – era consacrată inclusiv în istoria marketingului). Cu formația mea de istoric, și deși aș fi tentat să privesc mai curînd ironic aceste *reprezentări* comerciale ale personajului Ceaușescu, nu pot decît să recunosc evidența: cel puțin pentru unii dintre tinerele & tinerii talentați care lucrează în industria de publicitate, N. Ceaușescu a fost (și probabil va mai fi) un *semnificant* foarte serios.

Pe măsură ce generația decreteilor *(id est* cei născuți în 1967-1968 și mai apoi) va deveni grup-țintă al campaniilor de publicitate, nu este deloc exclus ca personajul Ceaușescu să devină tot mai vizibil – deși, la drept vorbind, tot ce exista vizual în legătură cu el, atunci cînd se afla la putere, era foarte bine periat. În context fie spus: filmul *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu* (al lui Andrei Ujică, 2010) are o mare valoare documentară și/sau istorică pentru această generație a *decreteilor* și pentru cea a părinților lor – dar va deveni repede de neînțeles pentru copiii foștilor *decreței,* care vor avea nevoie de „traduceri", nemaiștiind cine erau anumite personaje conexe sau ce însemnau unele gesturi sau mesaje presărate prin acele filmări. Așadar: oricît ar părea de curios, nu e departe vremea în care va trebui să-l *explicăm* pe Ceaușescu pentru generațiile următoare, care i) n-au trăit pe vremea lui și/sau ii) n-au de unde să cunoască riturile obligatorii (atunci) ale imaginilor oficiale ce ne parvin *din epocă* (nu foarte multe, între noi fie vorba). Cu toate acestea, strict în acest moment, Nicolae Ceaușescu este – ne place, nu ne place – unul dintre cele mai recognoscibile personaje ale românității. Cine, cum, cînd și dacă va fructifica acest lucru (și în afara pieței de publicitate interne) sînt întrebări cu final deschis.

> Sceptrul și globul imperial au fost înlocuite de stăpînii moderni cu alte semne vizibile ale puterii lor: limuzinele de serviciu și bodyguarzii. Sistemul de curte s-a păstrat însă. Cei puternici dispun de asistenți. Ajunși într-o poziție importantă, îi mai apasă doar răspunderea. Reprezentanții comerciali au genți enorme, iar membrii conducerii societăților comerciale au pretenții enorme.
>
> *(din cartea* Puterea puterii, *de Reiner Neumann, Editura Baroque Books&Arts)*

O problemă de metodologie

Ca profesor, știu că ideea *vinderii/comercializării* propriei noastre istorii nu are foarte mulți partizani la noi – probabil este reflexul spontan al unui neam obișnuit să creadă că *a vinde* înseamnă automat *a înșela* pe cineva. Fie respectăm prea mult arta (și nu ne dăm seama că și ea este, la esență, o relație pe bani între cerere și ofertă), fie credem că *a vinde trecutul* înseamnă ceva imoral; oricum ar fi, ambele perspective sînt eronate; cu cît vom renunța mai repede la acest clișeu mental, cu atît mai bine – nu de alta, dar este evident că multe țări occidentale (dintre cele cu care noi, îndeobște, preferăm să ne comparăm) fac acest lucru fără remușcări. În cazul lui Ceaușescu, marja de timp în care-l mai putem *vinde* se îngustează pe zi ce trece. Și asta e valabil pentru multe repere din istoria noastră: de exemplu, vreme de cel puțin douăzeci de ani, în ultima perioadă a comunismului românesc, regimul s-a chinuit să demonstreze *științific* faptul că Vlad Țepeș *nu era* Dracula; și doar în ultimii zece ani ne-am dat seama că legenda lui Dracula poate aduce bani, indiferent de reținerile noastre. Nu mai cunosc situația la zi, dar la vremea în care eram ministru (2007-2008), cele mai vizitate obiective turistice din România erau: 1) Palatul Parlamentului (fosta *mega-Casă* a lui N. Ceaușescu), 2) Castelul Bran (unde majoritatea vizitatorilor întrebau despre Dracula) și 3) Castelul Peleș.

Cum era și normal, maniera în care românii s-au despărțit de Ceaușescu nu putea lăsa foarte multe iluzii în privința posterității imediate a personajului. În primii ani de după 1990, Ceaușescu a strîns – în discursul public – tot ce putea fi mai rău în neamul românesc; și, mai presus de toate, el era *criminalul din decembrie*. Evident, această condamnare aparent unanimă era cu totul artificială – pentru că în paralel a existat mereu o certă nostalgie (și chiar apreciere) pentru acest personaj, numai că purtătorii de cuvînt ai acestui mesaj au fost inițial relativ timorați. Între timp, timorarea celor cu asemenea idei a dispărut, vîrsta lor medie s-a modificat (în sensul în care această categorie este mai tînără azi, în 2016, decît era în 1996, pe cînd România *progresistă* doar spera la NATO și UE), iar criminalitatea s-a banalizat, la scară mondială. Într-o *dictatură-soft* a vizualului (precum cea pe care o trăim azi), criminalii politici – gen Stalin, Pol Pot, la o adică Gheorghiu-Dej etc. – sînt net surclasați de teroriștii religioși care taie capete în direct, aruncă în aer zgîrie-nori, autobuze sau chiar pe ei înșiși, sau de detracații care pun mîna pe pușcă și omoară la nimereală prin colegii americane sau pe insule de vacanță din Norvegia. În comparație cu tot acest spectacol al *crimei & morții live* dintr-o epocă în care nu trece o zi fără un atentat undeva pe planetă, un dictator precum N. Ceaușescu abia dacă se ridică la nivelul unui ucenic *(sic!)* – fie și pentru fap-

tul că el și toți liderii comuniști de esență leninist-stalinistă au avut grijă să lucreze cu „discreție". De pe vremea lui Stalin există infinit mai puține filmări cu execuții decît de pe vremea lui Hitler (chiar dacă palmaresul cantitativ al crimelor lor pare a-l da „cîștigător" pe Stalin). Este bine de ținut minte acest detaliu, cu atît mai mult cu cît epoca noastră este probabil prima în istoria umanității în care comunicarea se bazează mai ales pe imagine, și abia apoi pe texte scrise sau pe mesaje orale.

Multe legende, ceva adevăruri, puține imagini

Acestea fiind spuse, să acceptăm că nu există foarte multe imagini cu Nicolae Ceaușescu în măsură să-l incrimineze – deși e limpede că nici un spirit normal nu ar putea susține inocența politică a sa sau a regimului comunist. Uneori, din interes mai curînd profesional, revăd imagini *de familie* ale Ceaușeștilor (așadar, nu vizitele de lucru din țară, nu vizitele în străinătate etc.) și, de fiecare dată, sînt impresionat de aparenta lor normalitate: cei doi soți Nicolae și Elena plimbîndu-se pe lîngă niște vișini înfloriți în curtea din Bulevardul Primăverii; scene cu mama, Elena, care-și alintă băiatul mai mic, Nicu; cuplul conducător ciocnind pahare de șampanie cu anturajul, la vreo petrecere de Revelion; tatăl familiei alintînd-o pe fiica Zoe; șeful de partid Ceaușescu jucînd (un fel de) volei în zile libere, alături de *apparatciki* de partid pe care încă-i mai cunoaștem (dar copiii noștri nu or să-i mai știe, ceea ce e normal); sau N. Ceaușescu la vînătoare, dar – iarăși – în imagini mai curînd *soft*, care nu spun nimic despre cerbicia *cinegetică* a personajului, despre care știm (din memoriile unor tovarăși de vînătoare) că împușca la discreție capre negre ascunse după stînci, iar mai apoi împușca și iedul/iezii, ca să nu-i lase orfani.

Între Hitler (care s-a lăsat filmat neașteptat de mult de amanta lui, Eva Braun, nebănuind probabil că *Reich-ul de o mie de ani* va dura mult mai puțin) și Stalin (care s-a lăsat filmat foarte-foarte puțin, iar filmările existente sînt – toate – oficiale), Ceaușescu este cazul unui dictator ale cărui imagini nu lipsesc, dar nici (cum se spune) nu-l dau afară din casă. În lipsa filmărilor propriu-zise, în cazul său vom umple cu texte pasajele lipsă din istorie, știind – în tot acest timp – că imaginile pe care le putem eventual folosi sînt sută la sută oficiale și benigne. Cîteva exemple:

i) în ziua de 28 martie 1974, veteranul comunist (fost social-democrat, pînă în 1948) Ștefan Voitec îi înmîna lui Nicolae Ceaușescu un sceptru aurit, cu ocazia alegerii acestuia din urmă ca *președinte al Republicii Socialiste România* (funcție care lua ființă atunci). Ceaușescu avea și o banderolă tricoloră pe piept, iar catifeaua cutiei din care fusese scos sceptrul era albastră. La o săptămînă după eveniment (ale cărui imagini persistă, în alb-negru), ziarul *Scînteia* – din 4 aprilie 1974 – reda un mesaj „de felicitare" primit de la marele artist Salvador Dalí, prin care acesta îl congratula pe Ceaușescu pentru ideea de a fi introdus *„sceptrul prezidențial"*. Este evident, pentru orice om educat, că era o ironie pe care artistul spaniol era foarte tentat să o facă: „sceptru" și „președinte" sînt termeni incompatibili, prin însăși natura lor. Dar N. Ceaușescu nu a gîndit așa – și, mai mult, nu a fost nimeni în jurul său care să-i spună cît de ilogic este ca un *președinte* (funcție republicană) să poarte un *sceptru* (semn de putere imperială) – personal, am convingerea că ideea *sceptrului prezidențial* nici nu era a lui, ci i-a fost sugerată... Poate într-o zi vom ști și de către cine.

ii) un alt exemplu este Congresul al IX-lea al partidului, din iulie 1965. În narațiunea politică dominantă a ultimului deceniu de regim comunist, acest congres are un aer cvasibiblic, ceva gen *facerea lumii*. Sau, dacă vreți, el ține de o cronologie proprie istoriei festive: așa cum latinii numărau anii „de la fondarea Romei" – *ab urbae condita* –, tot așa regimul Ceaușescu tinde să (re)înceapă istoria contemporaneității românești cu acest congres al IX-lea. De la acest conclav de partid păstrăm, pînă azi, puține imagini – dar avem foarte multe interpretări, multe dintre ele ditirambice, din anii '80. Trebuie spus că regimul Ceaușescu nu a fost deloc original aici: așa cum sovieticii își rememorau trecutul începînd cu *momentul magic* al *revoluției din octombrie* (sau noiembrie 1917, depinde de calendar...), tot așa regimul Ceaușescu își inventa propria *geneză* politică, plecînd de la acest Congres al IX-lea din 1965. Acesta era adevărata dată de naștere a *Conducătorului* Ceaușescu; lumea românească renăștea aici, și multe texte ale unor autori ai epocii (nu mai reamintesc nume, pentru că le știți – deocamdată!; copiii dvs. vor avea nevoie de explicații...) transcriu în fraze acest sentiment: că o *lume nouă* a luat naștere atunci și că odată cu ea renăștea speranța de mai bine a unui neam ș.a.m.d. Toate *genezele* cu-prind aceste elemente: a) noutate; b) speranță; c) personajul excepțional, fără de care orice *geneză* nu poate exista.

iii) în fine, ultimul exemplu (din multe altele posibile) privește folosirea, în sens larg, a Istoriei de către regimul comunist al lui Nicolae Ceaușescu. Este îndeobște acceptat că *Istoria este un însemn al puterii* – în sensul în care *cine controlează Istoria (adică trecutul), controlează și prezentul* (desigur, George Orwell...). Subiectul, în cazul Ceaușescu, e atît de vast încît nici nu știu cu ce să încep. Cel mai peren capitol îl reprezintă filmele artistice „istorice" din anii regimului comunist. Pe mai departe, criticii de artă strîmbă din nas la pomenirea lor – dar asta nu le împiedică să fie în topul de audiență al tuturor reprogramărilor de peste an. Ne place, nu ne place – iarăși o spun – filmele „istorice", parte din ele din *epopeea națională* a regimului trecut, sînt în continuare printre cele mai preferate piese din *vizualul* românesc. Care să fie explicația? Actorii foarte buni, sau foarte recognoscibili, cu care mulți dintre români au crescut la TV sau în teatre? Regizorii din epocă? Sau să fie vorba despre *o nevoie de fond, cu dimensiuni identitare,* care-i face pe unii români – indiferent de regim – să caute „rădăcinile neamului", așa cum și le imaginează fiecare?

Istoria este un însemn al puterii.

© wikipedia commons

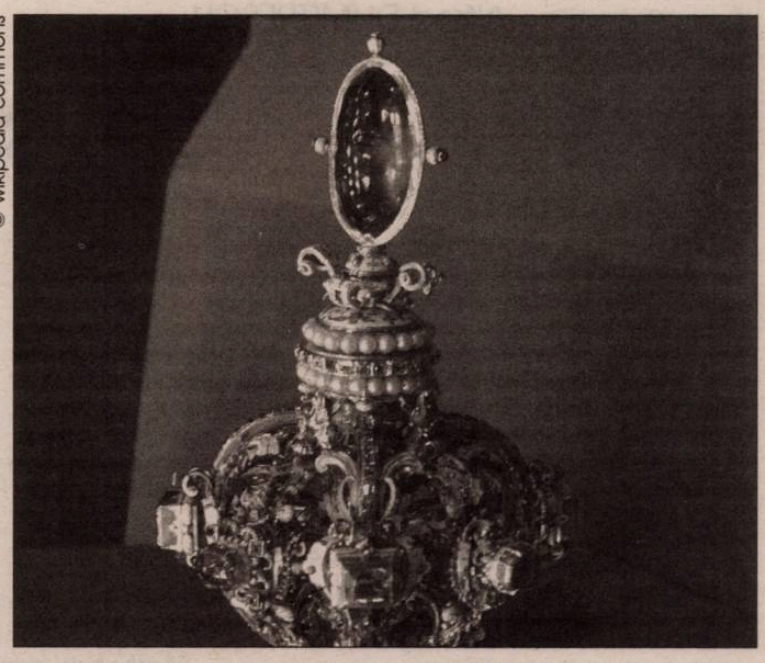

„Doar regii poartă coroană
așa cum o port și eu
Că în jos este valoarea faimă și numele meu
Bine, bine, îmi merge bine, sînt ca muntele de sus
Că am de la ursitoare mir în frunte pus."

FLORIN SALAM ȘI KRISTIYANA

Personal, cred că această din urmă ipoteză este mai valabilă decît credem. Indiferent de regizori sau de actori, mereu vor fi români care vor dori să revadă *oglinda artistică* a vieții lor – și este valabil inclusiv pentru *epoca Ceaușescu,* care înseamnă totodată și Dem. Rădulescu, și Puiu Călinescu, și Iurie Darie tînăr, și toți ceilalți. Nu din nostalgie se uită românii la *BD la munte și la mare,* ci pentru că retrăiesc fugar ceva din tinerețea lor. Mai mult: estimez că piața pentru unele produse legate de istoria comunismului – de la filme la artefactele cele mai diverse – este încă la început de drum la noi și mai are un promițător viitor, măcar pentru următorii 40 de ani (adică preț de două generații – sau cînd vor ieși la pensie cei născuți în 1990). Piața pentru aceste „mărci ale puterii" este abia intuită acum: o insignă de *pionier România-1978* (care și ea era un *însemn al puterii...*) deocamdată valorează în jur de 10 lei la piața de vechituri – drept care vă propun să mai avem puțintică răbdare cu *judecarea comercială* a comunismului și să mai vorbim la soroc...

Adrian Cioroianu *este istoric, profesor la Universitatea din București și ambasador delegat permanent la UNESCO.*

© wikipedia commons

Unde managerul e împărat și jupînul – comandant

O *samă* de cuvinte din limbajul nostru, mai mult sau mai puțin uzual, care desemnează o poziție superioară: antreprenor, barosan, baștan (baștean, bașcan), bimbașă, boier, boss, bulibașă, cap (căpetenie, căpitan), CEO, cîrmaci (cîrmuitor), comandant, director, faraon, greu, greucean, împărat, jupîn, lider, manager, maestru, magnat, mogul, *owner,* patron, PDG, președinte, proprietar, staroste, stăpîn, sultan, superior, suveran, știab.

Alfred DUMITRESCU

Solemnitatea puterii

„Știi ce vreau în viață
de la un bărbat
Să aibe bani, mașini, să fie bazat
Rafinat și stilat și emancipat
Să aibă șmecherie și un pic
de nebunie."

NICOLETA GUȚĂ

© wikipedia commons

Vă propun un exercițiu de creativitate: încercați să vă imaginați cîteva personaje precum un șef de trib amerindian sub coroana din pene de vultur, Iulius Caesar sub cununa de lauri sau Ludovic al XIV-lea sub mantia de hermină rîzînd cu gura pînă la urechi. Dacă nu reușiți, perseverați încercînd cu Stalin, Hitler, Ceaușescu sau Putin. Și dacă tot nu reușiți, încercați, vă rog, să vă întrebați de ce.

Un posibil răspuns, primit fără să-mi fi pus întrebarea, mi-a fost oferit în studenție de către profesorul care preda cursul de Doctrine Politice Contemporane și care, la începutul primul curs, ne-a spus: *„...și să nu uităm că politica are de-a face cu puterea, iar cu puterea, dragii mei, nu e de glumit"*. Era doar un avertisment elegant cu privire la faptul că a discuta *„liber"* despre politică implică și oarece riscuri, dar pe care acum îl înțeleg și ca pe un adevăr profund despre semnele și însemnele puterii.

Are *puterea* nevoie să se enunțe prin hlamide, pene, lauri, coroane, sceptre, cîrje și alte astfel de însemne exterioare strălucitoare? Aș spune că nu întotdeauna, e suficient să ne amintim de personaje precum E.J. Hoover, Goebbels sau Dzerjinski, care au deținut-o din plin fără a avea nevoie de asemenea accesorii.

Și atunci are sau nu *puterea* – cea cu majuscule, cea rîvnită de către cei însetați de ea – nevoie de vreun fel oarecare de *însemne?* Nu știu dacă are nevoie, dar cred că, într-un fel sau altul, ea ține să se „semnaleze" cumva, să se facă cunoscută și recunoscută. Și cred că un astfel de semn este tocmai cel menționat cu multă vreme în urmă de profesorul Piscoci: *puterea* nu știe de glumă, ea pare mereu, perpetuu și ireductibil *solemnă*.

Nu știu cum e pentru alții, dar pe mine acest adjectiv mă trimite cu gîndul la Moarte și la Prostie, ambele la fel de solemne (chiar dacă din rațiuni fundamental diferite) și ambele făcînd trimitere la o pierdere, la o lipsă și la o teamă fundamentală (a vieții și, respectiv, a bunei judecăți).

Dar ce fel de lipsă și ce fel de teamă ar putea semnala legătura între *puterea* și *solemnitate?* Este oare posibil ca *puterea,* asumată și recunoscută de către ceilalți, să se mai teamă de ceva?

Fără a avea pretenția de a fi descoperit vreun adevăr universal, vă propun o ipoteză în formă interogativă: să fie oare vorba de *legitimitate?* Este oare vorba de faptul că unii – desigur, nu toți – dintre deținătorii ei trecuți și prezenți au avut sau au conștiința nelegitimității acestei posesii? Este, cu siguranță, o discuție complexă pe care nici spațiul prezent și nici cunoștințele mele de filozofie politică nu-mi permit să o extind.

Mă voi mulțumi să remarc doar aceasta coincidență repetitivă, această asociere ce pare a da cont de o posibilă „angoasă de impostură" a multor deținători de *putere*. Astfel, *puterea* nu doar s-ar enunța prin *solemnitate,* ci și-ar și ascunde frica profundă de a-i fi devoalată *impostura.* Cu siguranță însă, nu toți „oamenii de putere" sînt solemni; să însemne asta că cei care nu sînt astfel se simt mai bine așezați înlăuntrul lor din perspectiva legitimității?

Este oare vorba de faptul că unii au avut sau au conștiința nelegitimității?

Personal, tind să cred că da, chiar dacă nu neapărat din aceleași motive: unii sînt capabili să rîdă, cînd este cazul, pentru că, dincolo de putere, beneficiază de sprijinul unei reale *autorități,* adică de conștiința faptului că identitatea lor nu s-a construit în jurul dorinței de putere și nu depinde de deținerea ei, alții pot rîde oricînd și de oricine sau orice pentru că sînt în mod fundamental lipsiți de empatie și simț moral, iar încă alții pentru că sînt atît de străini de ei înșiși încît, aidoma Împăratului din poveste, chiar cred că haina sau însemnele *„îl fac pe om"* și iau de bune plecăciunile supușilor (e discutabil însă dacă aceștia chiar dețin *puterea* sau sînt doar lăsați să creadă asta de către adevărații deținători).

Cu siguranță că subiectul este departe de a fi epuizat, dar eu, după cele scrise aici, voi privi cu chiar mai multă atenție în spatele „penelor" de tot felul.

Alfred Dumitrescu *este psiholog, psihanalist.*

Alegeți cu înțelepciune hainele și accesoriile – puteți să vă faceți remarcat, dar numai în sensul bun al cuvîntului:
– prețios, dar nu exagerat;
– original, dar nu ridicol;
– mai bine dotat decît șeful... de evitat;
– dacă doriți să vă demonstrați puterea, aveți voie să încălcați o regulă sau să comiteți o extravaganță bine definită – dar, vă rog, cu stil.

(din cartea Puterea puterii, *de Reiner Neumann, Editura Baroque Books&Arts)*

© wikipedia commons

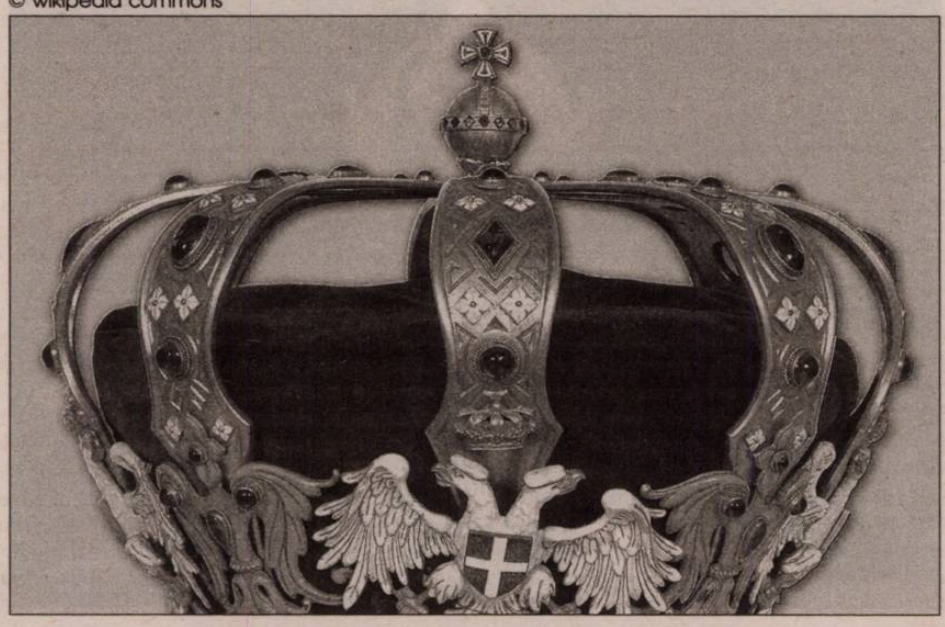

Servieta subliniază rangul în ierarhie – cele prea mari și prea grele fiind doar pentru amploaiații mărunți. Sînt preferabile modelele din piele sau dintr-un material modern, cum este nailònul de bună calitate. Culorile recomandate sînt negru, antracit sau maro decent, dacă servieta este din piele. Gîndiți-vă că trebuie să se asorteze la toate ținutele și la toate ocaziile. La nivel de conducere, rucsacul este absolut interzis.

(din cartea Puterea puterii, *de Reiner Neumann, Editura Baroque Books&Arts)*

Sorin COSTREIE

Titluri academice în spațiul universitar

„Puterea academică“ într-o universitate se manifestă în mod formal și convențional în două moduri distincte: titlu sau grad academic și funcție universitară. Astfel, pe de o parte, poți fi asistent, lector, conferențiar sau profesor, iar pe de altă parte poți fi director de departament, prodecan, decan, prorector sau rector. Adevărata putere academică stă însă în prestigiul profesional pe care îl ai în cercul de specialiști ai domeniului tău de specializare. Din păcate, acest ultim aspect este greu cuantificabil și atunci lumea te judecă cu precădere după gradele pe care le ai. Dar și aici, ca și la armată, „funcția bate gradul“; adică dacă ești lector, dar rector, poți să faci atunci puțină „instrucție“ cu colegii tăi, fie ei chiar profesori universitari.

Problema devine acută nu cînd funcțiile administrative umbresc gradele academice, ci atunci cînd aceste grade academice devin goale de conținut, cînd ele au fost obținute în urma unei aprecieri strict cantitative. Dacă comisia de evaluare în vederea angajării sau promovării doar numără publicațiile, fără să-i pese de calitatea lor, atunci tot sistemul este în pericol, permițînd absorbția unor *forme fără fond*. Pericolul cel mare e că aceste personaje goale, odate primite în unitică mai aparte dată de vîrstă, prestigiu și așa mai departe“. Cumva, acestea sînt lămuriri tehnice și cineva avizat le poate demonta imediat: rectorul conduce universitatea, universitate care are în componența ei mai multe facultăți și acestea, la rîndul lor, sînt conduse de către decani. Toți sînt importanți, dar în ordine administrativă, rectorul e „mai tare“ decît decanul. Dar pentru acest lucru trebuie să ai o minimă familiarizare cu sistemul universitar, altfel fiind ca și cum am discuta acum cine era mai important pentru un domn, paharnicul sau postelnicul? Sigur, un istoric familiarizat cu titlurile și responsabilitățile dregătorilor ne-ar putea lămuri cît se poate de prompt. Noi, din afară, nu putem decît să relativizăm totul și să speculam că totul ținea poate de ordinea de importanță pe care o avea pentru domnul respectiv paharul de vin în raport cu dormitorul.

Revenind la titlurile din zilele noastre, în genere, un impostor se recunoaște după apetența sa maximă pentru recunoașteri publice formale de tipul titlurilor și gradelor, după folosirea exagerată a unui limbaj pompos, dar găunos și/sau după o ținută cît mai rigidă, de tipul costumului. Să ne înțelegem, a purta costum este cît se poate de în regulă atît pentru bărbat, cît și pentru femeie; acest lucru devine problematic în spațiul universitar cînd nu există o justificare directă, de tipul unei constrîngeri formale date de participarea la un anumit eveniment care necesită o astfel de ținută. Altfel, acesta denotă de cele mai multe ori un personaj găunos, de tipul unui muncitor necalificat din comunism care devine peste noapte profesor universitar și crede că singura diferență notabilă la care trebuie să facă față e ca în locul salopetei să poarte costum, că, deh, costumul îl face (mai) profesor.

Politicul și economicul se amestecă încă într-un mod nepermis cu academicul.

Istoric vorbind, e de înțeles această nevoie excesivă de *titularizare,* dar acum am sărit de mult pragul bunei decențe și avem parte de o inflație de titluri universitare de toate felurile: doctorate care se dau peste tot și la te miri cine, profesori universitari care n-au nici în clin, nici în mînecă cu viața universitară; ba mai mult, conducători de doctorat devin toți impostorii cu girofar, în timp ce rectori pot să fie, de ce nu, chiar unii doctoranzi. Dar asta nu e tot, penitenciarele gem de „știință“, iar producția de carte științifică este realmente îmbunătățită strict cantitativ de „băieții deștepți“ din închisorile patriei. Problema noastră este că stăm impasibili și nu reacționăm la aceste derapaje flagrante, prin care se aruncă în derizoriu două instituții fundamentale ale creativității științifice: doctoratul și cărțile științifice. Sîntem blocați în formal și proceduri și nu mai sîntem în stare să judecăm și să ne asumăm calitatea autentică.

Cumva, moștenim nebunia roșie de acum 60-70 de ani, cînd toți activiștii erau făcuți profesori universitari doar în virtutea „originii lor sănătoase“ și aderenței lor la partidul comunist. Cu toate acestea, titlurile și gradele academice erau acordate foarte greu și pe criterii total neuniversitare și nu de competență și profesionalism. Revoluția din decembrie '89 a schimbat totuși multe, inclusiv acest aspect. Din păcate, acum am trecut în extrema cealaltă, cînd aceste grade academice se dau foarte ușor și fără discernămînt. Politicul și economicul se amestecă încă într-un mod nepermis cu academicul. Acesta din urmă ar trebui să funcționeze după legile lui, în funcție de calitate și competitivitate.

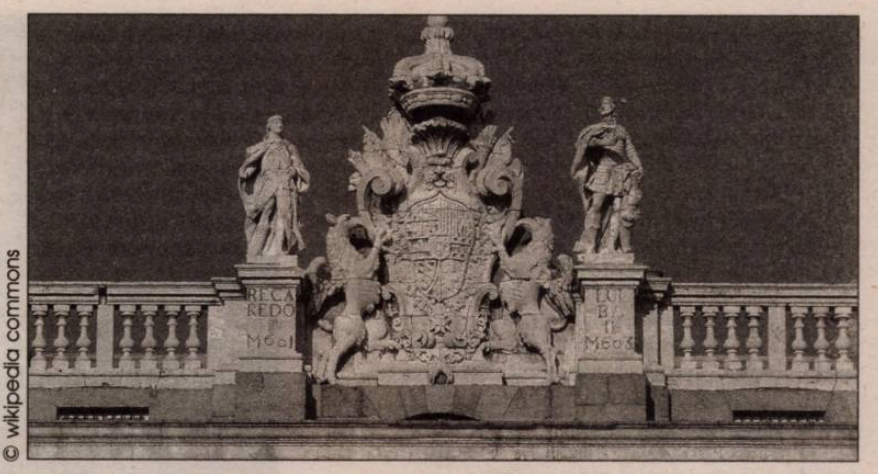
© wikipedia commons

De exemplu, în sistemul universitar anglo-saxon, un sistem foarte competitiv, dar cumva și foarte relaxat sub aspectul titlurilor și modului de adresare, e foarte normal și natural să ți se ceară să te adresezi unor somități pe numele mic. Înveți astfel că respectul nu ține de titluri și formule ridicole de adresare, ci de modul în care te raportezi la celălalt, un „celălalt“ care este mai învățat și mai cunoscător al domeniului tău de specializare. Din acest punct de vedere, Europa, exceptînd poate Marea Britanie și Scandinavia, este mult mai formalizată și mai tributară unui mod rigid de adresare. Contează aici prețiozitatea titulaturii și rangul dat de aceasta. E ceva formal și exterior prestigiului de castă academică. E un joc social, prin care titlul și gradul te impun conștiinței publice. Cum ziceam, *il dottore* și *il professore* sînt titluri academice mult rîvnite și, vai, obținute prin eludarea unor criterii academice. În definitiv, e simplu, haideți să ne luăm menirea în mod serios și să ne judecăm pe noi și titlurile noastre calitativ și nu strict cantitativ. Altfel, titlurile sînt forme fără fond și creează noi personaje găunoase, parte a unui joc stupid, controlat din afara spațiului universitar. Da, știm cu toții, împăratul e gol, dar atunci măcar să nu-l mai încoronăm așa „golaș“. Împăratul vrea titluri, dar trebuie să le și merite. Dacă i le acordăm așa, la mica înțelegere, și noi sîntem la fel de mici și de goi.

„Unde se strîng șmecherii
Se aruncă cu dolarii
Se bea whisky și Campari
Cum se respectă baștanii
Am numai femei frumoase
Și mașini super-luxoase
Mi-am luat de mult în țară
Licență în șmechereală.“

NICOLETA GUȚĂ

***Sorin Costreie** este lector la Facultatea de Filozofie, Universitatea București.*

Cînd calitatea e incertă apare nevoia de certificare printr-o formalizare excesivă. Validarea se face nu de către specialiști, ci de o masă incertă de oameni care nu înțeleg prea bine ce înseamnă aceste titluri, dar pentru care e clar că ele dau bine la public. Îmi amintesc de o discuție cu o doamnă care îmi argumenta cu emfază, bazîndu-se strict pe rezonanța titlului, că *decanul* sigur e mai important decît *rectorul,* deoarece are, citez, „o încărcătură semantică mai aparte dată de vîrstă, prestigiu și așa mai departe“. Cumva, acestea sînt lămuriri tehnice și cineva avizat le poate demonta imediat: rectorul conduce universitatea, universitate care are în componența ei mai multe facultăți și acestea, la rîndul lor, sînt conduse de către decani. Toți sînt importanți, dar în ordine administrativă, rectorul e „mai tare“ decît decanul. Dar pentru acest lucru trebuie să ai o minimă familiarizare cu sistemul universitar, altfel fiind ca și cum am discuta acum cine era mai important pentru un domn, paharnicul sau postelnicul? Sigur, un istoric familiarizat cu titlurile și responsabilitățile dregătorilor ne-ar putea lămuri cît se poate de prompt. Noi, din afară, nu putem decît să relativizăm totul și să speculam că totul ținea poate de ordinea de importanță pe care o avea pentru domnul respectiv paharul de vin în raport cu dormitorul.

Revenind la titlurile din zilele noastre, în genere, un impostor se recunoaște după apetența sa maximă pentru recunoașteri publice formale de tipul titlurilor și gradelor, după folosirea exagerată a unui limbaj pompos, dar găunos și/sau după o ținută cît mai rigidă, de tipul costumului. Să ne înțelegem, a purta costum este cît se poate de în regulă atît pentru bărbat, cît și pentru femeie; acest lucru devine problematic în spațiul universitar cînd nu există o justificare directă, de tipul unei constrîngeri formale date de participarea la un anumit eveniment care necesită o astfel de ținută. Altfel, acesta denotă de cele mai multe ori un personaj găunos, de tipul unui muncitor necalificat din comunism care devine peste noapte profesor universitar și crede că singura diferență notabilă la care trebuie să facă față e ca în locul salopetei să poarte costum, că, deh, costumul îl face (mai) profesor.

Istoric vorbind, e de înțeles această nevoie excesivă de *titularizare,* dar acum am sărit de mult pragul bunei decențe și avem parte de o inflație de titluri universitare de toate felurile: doctorate care se dau peste tot și la te miri cine, profesori universitari care n-au nici în clin, nici în mînecă cu viața universitară; ba mai mult, conducători de doctorat devin toți impostorii cu girofar, în timp ce rectori pot să fie, de ce nu, chiar unii doctoranzi. Dar asta nu e tot, penitenciarele gem de „știință“, iar producția de carte științifică este realmente îmbunătățită strict cantitativ de „băieții deștepți“ din închisorile patriei. Problema noastră este că stăm impasibili și nu reacționăm la aceste derapaje flagrante, prin care se aruncă în derizoriu două instituții fundamentale ale creativității științifice: doctoratul și cărțile științifice. Sîntem blocați în formal și proceduri și nu mai sîntem în stare să judecăm și să ne asumăm calitatea autentică.

Cumva, moștenim nebunia roșie de acum 60-70 de ani, cînd toți activiștii erau făcuți profesori universitari doar în virtutea „originii lor sănătoase“ și aderenței lor la partidul comunist. Cu toate acestea, titlurile și gradele academice erau acordate foarte greu și pe criterii total neuniversitare și nu de competență și profesionalism. Revoluția din decembrie '89 a schimbat totuși multe, inclusiv acest aspect. Din păcate, acum am trecut în extrema cealaltă, cînd aceste grade academice se dau foarte ușor și fără discernămînt. Politicul și economicul se amestecă încă într-un mod nepermis cu academicul. Acesta din urmă ar trebui să funcționeze după legile lui, în funcție de calitate și competitivitate.

De exemplu, în sistemul universitar anglo-saxon, un sistem foarte competitiv, dar cumva și foarte relaxat sub aspectul titlurilor și modului de adresare, e foarte normal și natural să ți se ceară să te adresezi unor somități pe numele mic. Înveți astfel că respectul nu ține de titluri și formule ridicole de adresare, ci de modul în care te raportezi la celălalt, un „celălalt“ care este mai învățat și mai cunoscător al domeniului tău de specializare. Din acest punct de vedere, Europa, exceptînd poate Marea Britanie și Scandinavia, este mult mai formalizată și mai tributară unui mod rigid de adresare. Contează aici prețiozitatea titulaturii și rangul dat de aceasta. E ceva formal și exterior prestigiului de castă academică. E un joc social, prin care titlul și gradul te impun conștiinței publice. Cum ziceam, *il dottore* și *il professore* sînt titluri academice mult rîvnite și, vai, obținute prin eludarea unor criterii academice. În definitiv, e simplu, haideți să ne luăm menirea în mod serios și să ne judecăm pe noi și titlurile noastre calitativ și nu strict cantitativ. Altfel, titlurile sînt forme fără fond și creează noi personaje găunoase, parte a unui joc stupid, controlat din afara spațiului universitar. Da, știm cu toții, împăratul e gol, dar atunci măcar să nu-l mai încoronăm așa „golaș“. Împăratul vrea titluri, dar trebuie să le și merite. Dacă i le acordăm așa, la mica înțelegere, și noi sîntem la fel de mici și de goi.

Și frecventarea sau absolvirea unei școli bune poate fi un simbol de statut. Ne lăsăm orbiți mai ales de un doctorat. Titlul de doctor se acordă de fapt ca dovadă a capacității de aprofundare a muncii științifice. (...) Doctoratul este condiția esențială pentru continuarea carierei în științe și în cercetarea și dezvoltarea industrială. Dar el joacă un rol important și în afara acestei sfere exclusive. În societatea noastră, titlul de doctor este cel mai important simbol de statut. „Dr.“ stă scris pe multe ecusoane, cărți de vizită și chiar uși. Cu toate că în Germania se acordă anual circa 25.000 de doctorate, ele fac în continuare impresie. Roger Boyes, multă vreme corespondent în Germania pentru cotidianul britanic *The Times* și foiletonist la *Tagesspiegel,* a scris: „Germanii suferă de o manie a titlurilor doctorale... Prezența particulei «dr.» înaintea numelui are rol de cheie a succesului, de atribut al seriozității.“

(din cartea Puterea puterii, *de Reiner Neumann, Editura Baroque Books&Arts)*

Marius GHILEZAN

Slavă și putere

De la facerea lumii, oamenii au întruchipat constant măreția lui Dumnezeu prin slavă. Glorie, onoare, distincție, faimă – toate într-un singur cuvînt. Oare de ce funcțiile simbolice ale unor puteri pămîntene s-au schimbat mereu?

Utilizarea heraldicii, ca manifestare simbolică, este atestată încă din preistorie. Într-o vreme în care oamenii nu știau să scrie sau să citească, reprezentările iconice delimitau averile, personalizau stăpînii și evidențiau rolurile militare, astfel încît oamenii să poată lega un simbol de un nume. Blazonul definea rangul social. Fiecare familie avea propriul însemn pictat sau țesut, desenat sau sculptat, de cele mai multe ori pe arme.

Pentru o facilă recunoașterea în lupte, în Evul Mediu timpuriu cavalerii se îmbrăcau în haine specifice și aveau însemne distincte pentru a fi recunoscuți atît pe cîmpul de luptă, cît și de regele căruia îi erau vasali. Unii se asociau cu vulturii, alții cu leii, pentru a-și particulariza virtuțile militare. După ce biruiau în bătălii, în semn de prețuire pentru curajul lor, reprezentările grafice deveneau simbolurile puterii familiei. Se transmiteau din generație în generație, ca un semn de legitimitate. Și așa au apărut nobilii. Familiile domnitoare aveau compoziții complexe de reprezentări. Săracii, doar datorii față de atotputernici și nu simțeau nevoia de a se identifica în vreun fel. Oare de ce oamenii simpli nu sînt atît de atrași de simbolurile puterii?

În trecut, apartenența la o elită socială era ereditară, acum competiția pentru putere încalcă de prea multe ori codurile de conduită socială. Și așa apar impostorii. Falsificatorii de demnități.

Dar dacă Dumnezeu, prin bunătatea lui, împarte tuturor egal puterea, de ce unii au privilegiul de a se naște bogați, iar alții săraci?

Poate nu doar oamenii zilelor de astăzi își pun asemenea întrebări.

Cercetătorii spun că heraldica a apărut în curțile domnitoare ale puterilor occidentale după primele cruciade. În vechiul regat, pe vremea domniei lui Mircea cel Bătrîn au apărut primele însemne ale puterii pe sigiliul aplicat tratatului de alianță cu regele Vladislav al Poloniei. Era în anul de grație 1390.

Heraldica și simbolurile heraldice reprezentau adevărate programe politice în perioada medievală. Stema, sceptrul și scutul conțineau diferite coduri. Nu toți știau să decripteze mesajele ascunse.

© wikipedia commons

„Am cash, am bani
Să le-arăt la dușmani
Am cash, am mii
Nu cifre pe hîrtii
Degeaba ai bani în bancă
Nimeni nu vrea să te creadă
Arată bani cash la lume
Arată că ai pe bune.“

BABI MINUNE

© wikipedia commons

Masoneria, ca formă de rînduire a înțelepților luminii, a valorizat și a reinterpretat simbolurile antice. Puterea ei discretă a fost mitologizată mai mult de adversarii ei decît de propriile confrerii.

Timp de multe secole, stema Transilvaniei conținea un scut decupat în partea superioară, pe care trona un vultur arțăgos (simbolul nobilimii maghiare), flancat de soare și de lună (simbolul secuilor), precum și șapte turnuri, semn al zidirii și al continuității puterii nobilimii. Puțini știu că în cetățile ardelene, secole de-a rîndul, românii nu aveau voie să intre în cetate.

Dacă Mihai Viteazul ar fi vrut să facă unirea celor trei principate, așa cum susțineau protocroniștii istoriei, de ce nu au apărut și simboluri românești pe heraldica transilvană a veacurilor trecute?

Primele simbolurile heraldice ale capului de bour, corbului, precum și pretinsele armerii ale Daciei apar în cărțile lui Grigore Ureche, Miron Costin și Dimitrie Cantemir. Nu aș miza pe încartuiri simbolice ale unor nomazi războinici, dar despre asta în altă discuție dilematică. De-a lungul timpurilor, doar cei puternici și-au păstrat efigiile, ca pe un semn de suveranitate.

Puterea este simbolică, ritualică și ideologizantă

În cartea *Anatomia succesului,* cunoscutul profesor Dorin Sarafoleanu avea să-mi demonstreze că inteligența se moștenește. Cuceritorii lumii au psihologia învingătorilor. Nu doar marii strategi militari ai istoriei au folosit forța simbolurilor. De la regele Solomon la dinastiile moderne, funcțiile asociative au avut mai mult roluri de supraexpunere a diapozitivelor riguros încadrate în restricții identitare decît de instrumente de forță.

Nativii au cunoscut că mintea umană judecă iconic, așa cum medicii francezi de pe timpul Regelui Soare știau de proiecția corticală a mirosului alături de cel al sexului, fără a comunica acest detaliu în campaniile de marketing ale unor produse de înfrumusețare.

Timpul este personalizat într-o clepsidră. Omul se identifică abstract cu timpul, preferă iluziile în locul certitudinilor, de aceea apar disonanța cognitivă și căutările nefirești pentru mecanismul necurat al puterii. De aici toată deruta. Dumnezeu a rînduit omenirea între stăpîni și supuși. Rolurile sînt egal distribuite. Nimeni nu e mai presus sau mai prejos. Totul derivă de la interpretare. Clerul a impus în ortodoxism iconografia. O funcție abstractă a dumnezeirii. Credinciosul poate aduce slavă lui Dumnezeu liber sub cerul liber, de cele mai multe ori prin smerenie și acord tacit caută un afront heraldicii. Asta nu înseamnă că se opune puterii.

Poporul român, de-a lungul secolelor, s-a refugiat în datini, obiceiuri, foclor, pentru a nu a intra în luptă contra puternicelor semnificații ale funcțiilor simbolice. Dinastia română a fost singura din istoria milenară care a personificat identitatea națională a românilor. Chiar dacă boierii, în diferite divanuri obștești, influențați de curente germanice sau franceze, au încercat să întrupeze puterea, Carol I a fost cel mai mare român.

Omul aduce slavă lui Dumnezeu pentru că îl iubește. Nu îi cunoaște măreția. Dar îi simte puterea. În istoria românilor, voievozii, domnitorii sau regii au fost efigia puterii, fără îndoieli circumstanțiale de timp sau de loc, oamenii au recunoscut supremația.

„Coroana regală nu este un simbol al trecutului, ci o reprezentare unică a independenței, suveranității și unității noastre. Coroana este o reflectare a Statului, în continuitatea lui istorică, și a Națiunii, în devenirea ei. Coroana a consolidat România prin loialitate, curaj, respect, seriozitate și modestie“, avea să spună Regele Mihai I, în celebrul discurs din 2011 din Parlamentul României.

Cu Regele în viață, sîntem mai puternici. Un prieten mi-a transmis recent filmul *Cidul.* Mort pe cal, este biruitor. Iată forța simbolului.

***Marius Ghilezan** este publicist și scriitor, autor al cărții* Impostura – despre snobism și puterea falsului *(Editura Corint, 2008).*

Încă din vremurile nobilimii știm că un principe este mai de vază decît un duce, care la rîndul său îi este superior marchizului. Înainte de 1919, asemenea titluri aveau o semnificație mai mare, nu se limitau la simpla impresie asupra celor din jur. Odată cu titlul veneau și funcțiile și atribuțiile. La fel, în cadrul unei instituții, fiecare poziție este legată de un titlu, din care de regulă se poate deduce nu doar răspunderea, ci și sfera de influență. Sub nivelul managerilor, spre exemplu, există specialiștii, denumiți de obicei *associates* în spațiul anglo-saxon. Dacă purtați răspunderea unui buget și a unor subalterni, faceți parte din categoria managerilor. În structură apare de multe ori poziția de șef de personal – sau manager de *human resources.* Și treptele urcă tot mai mult, pînă la director executiv sau la comitet director *(board).* Chiar dacă în multe articole și cărți de specialitate se proclamă mereu sfîrșitul ierarhiei, veți găsi, indiferent de domeniu, scheme de organizare unde toate denumirile de profesii sînt fin diferențiate. (...) Nicăieri nu funcționează nimic în lipsa unor titluri ca semn al răspunderii și implicit al puterii.

(din cartea Puterea puterii, *de Reiner Neumann, Editura Baroque Books&Arts)*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

„Ce ie cuvantul lor si ii ma“

În viața oricărei familii din România există un moment dramatic, care declanșează stări conflictuale, lacrimi, negocieri, „luări de ostatici“, promisiuni deșarte, lungi dialoguri telefonice etc.: momentul temelor pentru acasă. Toată casa intră în vrie pentru sutele de probleme pe care copilul le are de rezolvat, pentru zecile de comentarii pe care le are de făcut, pentru scrierea a zeci de pagini cu litera b sau cu înmulțirea cu doi. Ce mai, un val apocaliptic se revarsă în după-amiezele familiilor din România.

Personal, cred că singurul rost al temelor pe lumea asta este acela de a stimula studiul pe cont propriu. Iar pentru asta, tema trebuie să fie una care să stîrnească interesul, să pună în mișcare experiența proprie a copilului și, nu în ultimul rînd, să aibă sens. Din păcate, în învățămîntul românesc se formează un cerc vicios care abuzează de timpul liber al copilului: programa școlară e plină ochi de informații inutile, materia e multă și incorect transmisă, profesorii nu au timp la școală să epuizeze tema de învățare, dau mult de lucru pentru acasă, copiii se plictisesc după șapte-opt ore de școală și atunci confecționează o temă în dorul lelii, care îl obligă pe profesor să reia discursul despre tema așa-zicînd ratată.

Am descoperit de curînd un site românesc care mi se pare o oglindă excepțională a felului în care copiii și adolescenții gestionează temele pentru acasă. Este un site „de întrajutorare“: rogi comunitatea site-ului să îți livreze produsul finit, adică tema făcută, iar comunitatea te face „șef“, adică îți dă puncte sau coroane. Una peste alta, e un balamuc total: copiii ăștia nu au habar de limba română, nu au cele mai elementare noțiuni de gramatică sau de înțelegere a unui text, dar, cel mai important, habar nu au ce vor de la ei profesorii, cu cerințele lor „obscure“. Citindu-i, îți vine să rîzi. Să plîngi. Să plîngi… Am să dau, cu titlu de exemplu, cîteva rugăminți ale elevilor, păstrînd desigur ortografia, topica și punctuația autorilor (în paranteze sînt comentariile mele):

„Rezumat: Ion Creanga Amintiri din copilarie, Cap1, Cap2, Cap3, Cap4, Ps: (sa fie de jumatate de pagina) Va rog mult!!!!!!!!!!!! Imi trebuie pentru maine.“ (Nimic mai simplu: în cap. 1, cap. 2, cap. 3, cap. 4, lui Nică nu îi plăcea la școală.)

„O compunere despre ce colectionez si unde up tin. Eu colectionez bani si de polimer si de fier, ii tin intro pusculita.“

„în romanul maitreyi de ce a venit allan in india, ce meserie avea, ce legatura avea cu narendra sen și ce credea despre india?“ (Mă tem că pentru ultima dintre întrebări ar avea nevoie să citească vreo șase-șapte tomuri scrise de Eliade. Sau, mă rog, „eliade“.)

„Va rooog, vreau si eu un monolog in fata oglinzii.“ (Cum nu cred să fie o ocupație obișnuită în rîndul persoanelor sănătoase la cap, l-aș întreba, cu îngrijorare, pe dascălul care a cerut asta de cîte ori i se întîmplă să vorbească cu oglinda și dacă aude voci.)

„Vă rog mult... de ce este necesar ca acțiunea executivului sa se bazeze pe cunoașterea legilor? dau coroana și 25 de puncte“ (Nu e necesar, toate guvernele de pînă acum îți vor confirma asta.)

„Descrieti unele actiuni ale oamenilor in timpul stihiilor. de ce se intimpla acest lucru.“

„Ma puteti ajula la logica sa scriu pe. o jumate de pagina raspunsul la întrebarea De ce sunt crestin? din punctul meu de vedere.“ (La întrebarea asta, mă tem că doar unul singur îți poate răspunde. Și acela are deja coroană. De spini.)

„Faceti-mi si mie un scurt text in care sa imi prezentati trasaturile fizice si morale! De 10-15 randuri! Trasaturi fizice: ochi albastri, parul blond, nas mic, gura mica, inalta, slaba. Trasaturi morale: fire intelegatoare, prietenoasa, suparacioasa, nerabdatoare, inteligenta, creative, harnica. P.S.: dau coroana doar pana la ora 19:10“ (Păi, iată textul: ești o fată drăguță, dar nu foarte creativă și nici harnică.)

„Va rog frumos sa imi scrie cineva rezumatul de la POPA TANDA de IOAN SLAVICI dar scris de voi nu dupa net“ (Cu alte cuvinte, să fie un „plagiat original“.)

„Ce ie cuvantul lor si ii ma.“ (Fără comentarii, nu am învățat limba chineză.)

„In ce conditie se pastreaza legumele si fructele in stare proasta?“ (Dacă ții cu tot dinadinsul, în condiții proaste.)

„Spune ti parerea Ce intelegi prin faptul ca gatul de sticla dorea sa si croiasca alt drum sa nu se piarda printre cei de seama lui.“

„Text Argumentativ 150-300 cuvinte cu tema «Modul in care scoala contribuie la orientarea profesionala a tinerilor» n-am nici o idee.“ (Nu te îngrijora, nu au avut idee nici miniștrii Educației de vreo 25 de ani încoace.)

„S-ă demostrati ca opera lantul slabicionilor e opera epica in proza in care se prezinta o intalnire din viata unuia sau mai multor personaje intr-un spatiu restrans. M-a ajutati va rog?“

Aș avea de făcut o ultimă precizare: elevii citați mai sus fac parte din categoria bună, a celor care nu au înțeles nimic, dar vor să își facă tema. Ce-o fi în partea rea a „clasei“?

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

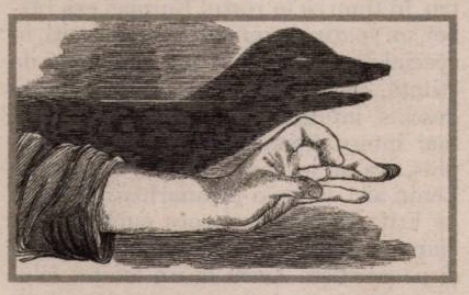

Iaromira POPOVICI

bazar

Femei, bărbați și atitudini

De 1 Martie, majoritatea femeilor primesc mărțișoare. Se vede atunci, destul de clar, ce prerogative diferite au cele două sexe: unul primește, celălalt dăruiește. Cu atît mai mult de 8 Martie, decretată sus și tare ca zi a femeii. Dar ce te faci, de 1 Martie mai ales, cu persoanele de sex feminin ca mine, cărora le place la fel de mult (mai mult?) să dea decît să primească? Mie, uneia, îmi plac pur și simplu mărțișoarele și-mi place să le dau. Ca atare, în fiecare an, mă înființez la tarabele despre care am scris de atîtea ori (cele de la Romană) și cumpăr mărțișoare zile la rînd, spre nelimitat.

Ideea e că, în anumite momente, cred că în ultimul timp tot mai dese, sexele își permit o anumită interșanjabilitate. Femeile fac gesturi considerate, cîndva, strict bărbătești și bărbații unele mai feminine. Cel cu mărțișoarele nu e, de fapt, un exemplu relevant. Dar altele sînt: de pildă, mîncatul sau băutul de una singură în oraș, pentru o femeie.

Într-un dosar mai vechi dedicat femeilor, o cititoare a scris un articol despre neplăcerea sau chiar rușinea (nu neapărat din perspectiva celorlalți, cît mai curînd a ta însăți) a mîncatului de una singură în oraș, ca reprezentantă a sexului feminin. Eu, una, care practic de ceva timp sportul ăsta, pot afirma, aproape cu mîna pe inimă (dacă e rost de așa gesturi mărețe pentru lucruri de nimic), că nu mai e chiar așa. Poți mînca singură în oraș confortabil, ba poți chiar bea, dacă vrei, într-un bar (depinde, desigur, ce locuri alegi și ce ore) fără să te simți nu știu cum.

Cred că e o chestiune de atitudine. Și, apoi, de familiaritate cu locul respectiv: dacă cei de acolo te cunosc, nu mai contează atîta cărui sex îi aparții. Recent, a trebuit să merg într-un bistrou bucureștean ca să mă întîlnesc cu cineva pentru foarte scurt timp. Așa că m-am hotărît să rămîn să și mănînc, avînd niște timpi morți. M-am așezat într-o sală goală, la masa cea mai mare. Cu tupeul omului care știe că ora 15 nu e una de mare dever. Un chelner mic și hotărît a aterizat pe acolo și m-a rugat, n-aș zice chiar politicos, să eliberez masa aia pentru că e rezervată. Nu scria nici un *Rezervat* pe ea și, de fapt, masa respectivă reprezenta mai toate mesele din încăpere unite, cu excepția uneia mici și prăpădite, aproape de ieșire. Acum trebuie să vă spun că, atunci cînd vii singur la restaurant, așezarea la masă devine un ritual și un motiv de futilă filozofare. Alegi masa cu atît mai multă atenție cu cît activitățile pe care le ai acolo sînt mai mărunte: probabil, în virtutea vechilor atitudini față de femeile singure, alegi una ferită, de unde poți vedea lumea fără să fii prea văzută, unde poți citi fără să descifreze toată lumea titlul cărții tale și, mai ales, de unde poți vorbi la telefon fără să audă vecinii chiar toate amănuntele. Deci masa aceea era singura mea opțiune. În momentul în care am fost convinsă de asta, i-am spus micului chelner, cu un calm tot mai conturat, că știu că masa nu poate fi rezervată la o asemenea oră și că eu voi fi terminat de mult pînă să existe vreo rezervare. Ba am mai și bîiguit (dar hotărît) ceva cum că eu sînt client vechi pe acolo și-i știu pe toți (reminiscență a obiceiului de a-mi pune singură pile, chiar și cînd nu am, de pe vremea lui Ceaușescu). După care m-am uitat fix în față, pe geam, la diverșii trecători.

Se pare că această atitudine aparent machistă, dar de fapt feministă, a funcționat. Chelnerul nu a mai zis nici pîs și a plecat încurcat. De fapt, nici nu m-a mai servit. A venit „o colegă“ mult mai binevoitoare. Momentul a trecut, dar eu am rămas cu impresia vocii masculine care s-a ițit, ca sistem de *self defense,* așa, deodată, din delicatul meu eu feminin. Voce care m-a uluit și pe mine. M-am mai simțit așa, ca un fel de bărbat din clasa muncitoare (sau din ce-mi imaginam eu despre ea, culmea, din filme britanice gen *Billy Liar* sau, din cu totul altă epocă, *The Full Monty),* în niște seri cînd veneam tîrziu acasă, la copil, după orele de la master, ba și plină de pungi pe deasupra, pentru că-mi făceam cumpărăturile undeva pe drum. Copilul dormea sau își vedea de treaba lui, iar eu, îmi amintesc cu claritate, mă duceam la bucătărie și-mi încălzeam întotdeauna ceva cu mult sos și cartofi (ah, ce vremuri!), apoi îmi turnam o bere ca să-mi revin după una din zilele alea imposibile. Și, în momentele acelea, e evident deja de ce, nu mă identificam nici cu vreo divă suavă, nici cu vreo gospodină dibace, ci cu un *„working class hero“* din vreun Sheffield fantomatic, care vine acasă după o zi de muncă atroce. Culmea e că acest gen de identificare îmi dădea un sentiment benefic, spre deosebire de cel de veșnică Penelopă pe care l-am avut cînd era copilul și mai mic și stăteam mult acasă, uitîndu-mă hulpav pe geam (și pe care nu doresc să mai reiterez).

Și bărbații din jur au, de destule ori, atitudini feminine. Dar despre asta altă dată.

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Milano Style

Iar m-am împădurit. Nu-mi stă părul, trebuie să mi-l umplu de pieptene. Și amîn, amîn, amîn. Părul crește, crește. Soare, ploaie, bască. El crește. Am trecut pe lîngă tanti Jana de pe Moșilor vechi. 9 lei. Îți dai seama, m-am învîrtit minute. Era preț. Să intru, să nu intru? Noroc că era coadă la tanti Jana. Puradei din Moșilor vechi. Nespălați, dar cu părul scurt. Puteam să aleg la madam Fifi, în Traian, vizavi de magazinul de becuri. Ultima oară, 15 lei, dar patina cu mașina prin părul meu și îi era ca frati-su, afară, în stradă, să nu se urce la volan și să fugă cu VW. Uite, îi mergea melița și auzeam: să nu te urci, că nu vreau să mi-o iau armonică. Ai făcut una, nu pe a mea. Și mașina de tuns aluneca prin părul meu, pe căi nedorite. Așa am tot amînat, că mi-a ajuns părul în ochi și îmi spun să fiu boier. Da, intru la Milano. Frizerul cu favoriți subțiați era în prag. Îl întreb dacă-i și de bărbați locul. Și-mi spune să iau loc. Locul meu. Mi se ia haina, mi se pune pe umeraș, mi se oferă un ceai sau o cafea. Aoleu, sigur e 50 de lei tunsul. Durează. Frizerul are mișcări artistice. Rotunde. Mașina face volute, pulverizatorul neapărat e ca dintele caprei, iar mașina de tuns bîzîie ca un ou. Durează. Ehe, la puricii lui Jana eram gata, aici, la Milano, nici nu am început. Timp să aud ce vorbesc cocoanele la vopsit. E, dragă, eu nu mă grăbesc. Lucrez peste vară la un rus. Nu știi cînd vine, nu știi cînd pleacă. Stau și aștept în pălățelul lui din sudul Italiei. Mie îmi place marea, o să-mi fac casă la mare. Nu am timp acum să înșir alegațiile preaonorabilei, frizerul abia învîrte aparatura în aer. Alta: hei, am găsit la 400.000 de euro vilă în Prelungirea Ghencea. Cît e metrul pătrat? Eu, frizerul și două coafeze calculăm pentru miniona de la unghii metrul pătrat. Sîntem de acord. Scump. Nu se merită. Plus zona. O fi avut ea banii ăștia? Nu, întreba și ea. Cert este că o șuviță de-a mea nu stătea nici în vîrful, nici în ruptul capului. Și ce crezi? O las, că acoperă pielea. Și eu fac la fel. Un fel de complicitate, cum ar fi. Știu că mata ești chel aici, pînă la următoarea tăiere, doar eu știu de asta. Complicele meu, frizerul. Total 30 de lei.

„Fără Dada, secolul XX ar fi fost secolul XIX“

– patru dialoguri –

„Vin dadaiștii!“ – mi-a spus scriitorul Andrei Codrescu, autorul binecunoscutului Ghid dada pentru postumani *(apărut la Curtea Veche în 2009). Dadaiștii băteau la ușă insistent, îl așteptau să repete pentru spectacolul aniversar Dada, din seara zilei de 5 februarie, în Portland, Oregon. Cu ocazia centenarului Dada, vă propun un colaj din patru voci:* ***Petre Răileanu, Adrian Notz, Lia Perjovschi*** *și* ***Andrei Codrescu.***

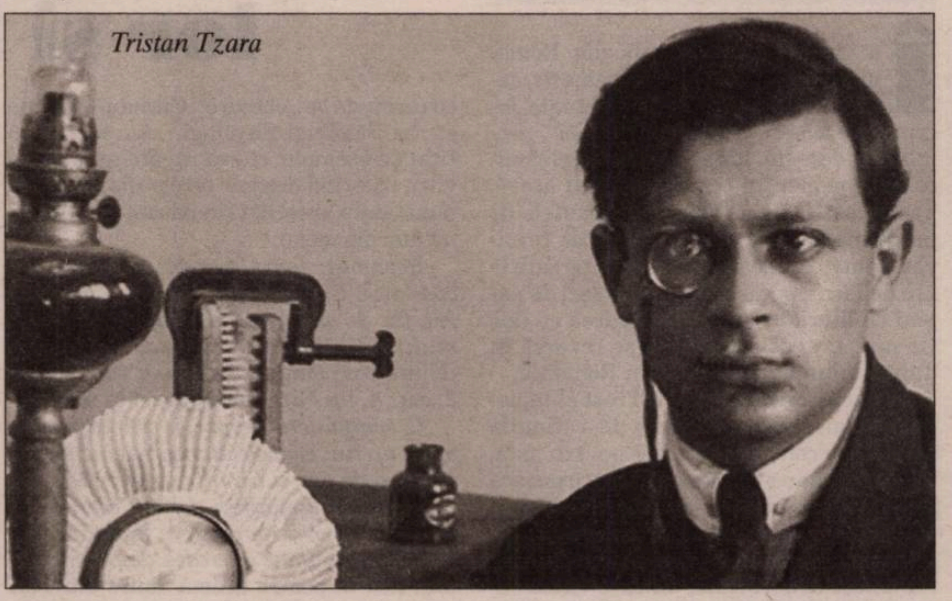

Tristan Tzara

Petre RĂILEANU

Stabilit în Franța la începutul anilor '90, scriitorul și criticul literar Petre Răileanu este autorul mai multor studii și cercetări dedicate avangardelor istorice, printre care și un volum despre Gherasim Luca. Petre Răileanu se afla în momentul înregistrării noastre la Zürich, pentru ca a doua zi să revină la Paris, orașul în care locuiește – repetînd astfel, în mic, destinul unui Tristan Tzara.

Este Dada doar istorie sau putem vorbi despre dadaism ca despre ceva actual și astăzi?

Și una, și alta. E istorie, bineînțeles, pentru că are o istorie circumscrisă, plasată într-o epocă și într-un context foarte precis. Pe de altă parte, este în actualitate pentru că, așa cum spunea Tristan Tzara, Dada este un *microbe vierge*, un microb a cărui putere de fecundare rămîne intactă chiar și după dispariția propriu-zisă a mișcării. Dada a fecundat ceea ce numim astăzi arta contemporană, multe din curentele și mișcările ei, de un secol încoace.

Cum ar fi arătat arta modernă fără Dada?

Dacă nu s-ar fi născut Dada în împrejurările pe care le știm, cu siguranță că ar fi fost alte inițiative și alte mișcări, care să producă revoluția pe care o știm în arte, în literatură, în felul de a concepe arta și creația. Pentru că această mișcare Dada, ca și toate celelalte, era în spiritul epocii. Eugen Lovinescu numește asta *saeculum*. Există un spirit al epocii care determină – într-un fel subtil și greu de precizat – un anume tip de gîndire, un anume tip de manifestări artistice, un anume tip de a concepe creația.

Ce este dadaismul față de celelalte avangarde istorice?

E interesant de spus că Dada s-a născut și a ajuns ceea ce noi numim astăzi Dada din întîmplare. Mai mulți artiști se aflau în același moment în același loc, adică în Elveția, goniți de război. Erau oameni care erau militanți pacifiști, antimilitariști, mulți germani, în țările lor chiar urmăriți pentru aceste poziții, oameni care au decis să se refugieze în Elveția. Mulți refugiați, ori alții veniți la studii, precum Tristan Tzara ori Marcel Iancu. Hazardul îi adună pe aceștia doi din urmă alături de Hugo Ball, care, împreună cu soția lui, își cîștiga existența ca artist ambulant. Ball reușește să închirieze o sală în centrul istoric al orașului Zürich, publică un anunț în ziare, cum că aici se va deschide un cabaret – era moda acestor cabarete, și la Berlin, și la Paris, și îi invită pe toți artiștii să vină, să participe. Se întîmplă ca în ziua în care acest Cabaret Voltaire avea să fie lansat, Tristan Tzara și Marcel Iancu să ajungă acolo. Îi cunosc pe Hugo Ball și pe Hans Arp, și Ball îi include din prima zi în program. Tristan Tzara, după cum povestește Hugo Ball, improvizează rapid, își traduce pe loc niște texte mai vechi, poezii scrise în România, iar Marcel Iancu – sosit acolo cu mai multe desene și picturi – este și el acceptat, sînt lipite lucrări pe pereți (inclusiv de la Picasso, Kandinsky, Arthur Segal). Printre ei erau futuriști, expresioniști, cubiști, toate orientările acelui moment. Dada se naște de la o seară la alta, cu diferite reprezentații, recitări, cîntece, are loc o seară rusească (20 de balalaici și recitări în limba rusă), una franceză, cu recitări din poeții francezi (Apollinaire, Max Jacob, Jarry). Ei compun cu ceea ce găsesc pe loc și lucrurile se pun în mișcare fără un program, fără linii directoare stabilite dinainte și evoluează încet-încet către ceea ce se cheamă *Dada*. Dada se folosește la început de toate aceste elemente prezente – futurism, cubism, expresionism. Hugo Ball, Tristan Tzara, Marcel Iancu, Huelsenbeck, Hans Arp: ei sînt nucleul acestei prime mișcări pre-Dada, care va deveni curînd Dada. Cum am defini această primă mișcare Dada? Prin spontaneitate, negarea artei făcute pînă atunci – artă și cultură care duseseră la un teribil măcel, Primul Război Mondial –, acțiune, dezordine și crearea unor noi forme de manifestare, de exprimare, care să fie cît mai aproape de această spontaneitate dorită. În sensul că arta trebuie să semene cu viața. Și viața are supremație asupra artei. Este una dintre principalele idei ale mișcării Dada.

În 1918, dadaiștii se răspîndesc, pleacă din acest spațiu-oază. Dar ce se întîmplă pînă în acest moment? Cum arată toate manifestele Dada și, apoi, cînd fiecare pleacă într-o altă direcție, către Dada-ul berlinez foarte politic, de exemplu, ori către mediul parizian, care se impregnează de suprarealism?

Tristan Tzara vrea să transforme ce se întîmplă la Cabaret Voltaire într-o mișcare artistică, Hugo Ball și Huelsenbeck nu sînt de acord, Tzara vrea să creeze o revistă, ceilalți ezită. Pînă la urmă, cuvîntul Dada este reținut, revista apare și se cheamă *Cabaret Voltaire*, foarte curînd Hugo Ball se retrage definitiv, în 1917, Huelsenbeck pleacă în Germania, Tzara rămîne singur la cîrmă și, odată cu revista *Dada*, se poate vedea că efectiv este o nouă direcție, este o revoluție care se produce în tipar, în sensul că atît în poezie, cît și în compunerea revistelor, este exaltat semnificantul grafic și tipografic. Este o formă nouă de a pune în pagină poezia, o revistă, jucînd literele, diferitele corpuri de literă și diferitele caractere, scoțînd din orice un efect – semnificația este libertate, dezordine, spontaneitate. Unii vor pleca în Germania, unde vor înființa mișcarea Dada cu o componentă politică foarte accentuată, datorită situației acestei țări, care ieșise înfrîntă din război, Tzara pleacă la Paris, unde este așteptat ca un Mesia de tinerii André Breton, Louis Aragon și alții, și aici începe, odată cu sosirea lui, marele sezon Dada la Paris. Dada la Paris, după cum spune Tzara, este, mai ales, anarhic, artistic și universal.

Revenind la Zürich, se întîmplă un fenomen foarte interesant. Aici este o majoritate de germani și de germanofoni, atît printre participanți, cît și în public. Tzara este singurul care se exprimă în limba franceză. Astfel, această limbă se impune ca a doua limbă a mișcării Dada. Revistele publicate sînt adesea bilingve – germană și franceză, precum și cu cîteva texte în italiană. Parisul, în acest timp, rămîne o periferie, acolo nu se întîmplă nimic, Franța e în război. Odată cu venirea lui Tzara la Paris și inocularea microbului Dada, capitala Franței redevine un centru. Dada își aservește revista *Littérature*, precum și pe cele editate de Picabia, pe care acesta le pune la dispoziție. La Paris ia o amploare formidabilă acest fenomen, dar tot aici se și stinge Dada-ul, pentru că André Breton și ceilalți din jurul lui, de la un moment dat, au ideea de a ieși din acest cerc vicios al negației absolute, pentru a construi altceva. Se întîmplă deci ca, după 1922-1923, Dada-ul să se dilueze în suprarealism. Tzara acceptă sau, mai curînd, nu se poate opune acestei situații. Dar, încă o dată, microbul Dada rămîne, puterea lui de fecundare este întreagă și, chiar dacă în 1924 Dada nu mai există, această mișcare va fecunda și alte mișcări din secolul XX, mișcări care, exact la fel precum Dada-ul, mizează pe spontaneitate și hazard, pe sincronia dintre act și reprezentare, cu alte cuvinte – pariază pe desființarea duratei. Aceste mișcări se cheamă lettrism, *happening*, *performance*, *action painting*, COBRA, situaționism. Toate integrează acele elemente care sînt specific Dada-ului și au fost lansate pentru prima dată de dadaism. Ele țin de supremația vieții, a actului trait. Mai rămîne însă o parte insesizabilă care constituie specificitatea manifestărilor Dada: spectacolul efemer, improvizația irepetabilă, performanța, în care intră în joc vocea, expresia corporală, costumele, decorul, ambianța sonoră. Provocarea continuă a publicului și sloganurile care asumă contradicția: sînteți idioți / sînteți inteligenți; Dada nu e nimic / Dada e totul. Dada e viu, haotic, imprevizibil și fără sens, ca viața însăși.

„Dada e viu, haotic, imprevizibil și fără sens, ca viața însăși.“

Adrian NOTZ

Adrian Notz, directorul actualului Cabaret Voltaire de pe Spiegelgasse 1, ne-a răspuns la telefon chiar din biroul lui de la Cabaret. Alături de el am pornit un exercițiu de imaginație: acum o sută de ani și astăzi. Cum arătau Cabaret Voltaire și Zürich-ul atunci, prin ce evenimente e celebrat Dada-ul în 2016.

Să ne plasăm pe data de 5 februarie 1916, în urmă cu fix o sută de ani, pe Spiegelgasse nr. 1, la Cabaret Voltaire. Cum ați descrie atmosfera acelei seri?

Există o descriere a acestei seri ce îi aparține lui Hugo Ball. 5 februarie 1916 a fost într-o sîmbătă, era ora 18, la Cabaret Voltaire încă se agățau lucrări pe pereți, cînd o delegație de oameni micuți și cu priviri orientale a apărut. Erau Tristan Tzara, Marcel Iancu, George Iancu și un al patrulea, al cărui nume Hugo Ball nu și-l amintea, dar se pare că era Iuliu Iancu sau poate chiar Arthur Segal. Hugo Ball își amintește că era și Hans Arp în acea seară. Era mare înghesuială și o atmosferă de bar – un spațiu în care bei bere, mănînci cîrnați. Era un soi de scenă deschisă, pentru că erau invitați să participe și artiștii locali, din Zürich. Cred că această primă seară a fost cu multă băutură și destul de nebună, aș spune.

Cum ați descrie Zürich-ul acelor ani, din punct de vedere cultural?

Zürich-ul era, cum știm, un spațiu neutru, în timp ce în restul Europei era război, un spațiu de refugiu pentru mulți, în special intelectuali, artiști și oameni de știință. Zürich-ul era astfel un loc foarte deschis, internațional, probabil că mult mai internațional decît este astăzi. În plus, era un loc foarte politic: îl aveai pe Lenin aici, îi aveai pe anarhiști, îl aveai pe Fritz Brupbacher, care publicase un ziar numit *Der Revoluzzer*, dar îi aveai și pe pacifiști. Aveai la un loc tot felul de grupări revoluționare, care încercau să își dezvolte propria utopie. Pe de altă parte, în același Zürich aveai multe cabareturi și variété-uri.

Iar Lenin locuia pe Spiegelgasse, nu departe de Cabaret Voltaire.

Da, la nici 50 de metri.

Cum este Spiegelgasse astăzi? Pare o stradă foarte turistică…

Oamenii vin pe Spiegelgasse tocmai pentru această încărcătură istorică a străzii. Ai Cabaret Voltaire, ai casa lui Lenin, iar la capătul străzii ai Piața Neumarkt, cunoscută drept un loc de întîlnire al comuniștilor și socialiștilor, ai nu departe și casa în care a trăit Georg Büchner, iar acum pe această stradă sînt numeroase magazine. Nu se știe cum supraviețuiesc aceste buticuri, pentru că au prețuri foarte mari… Cred că e o stradă turistică și foarte pitorească, are un spirit medieval, peste care se adaugă acest spirit puternic revoluționar.

Cum e actualul Cabaret Voltaire? Care sînt principalele obiective ale acestui spațiu revitalizat?

Cred că putem vorbi despre trei niveluri. Primul este ceea ce numim *Dadalogia* – cercetarea istorică și științifică pe care o operăm asupra dadaismului, facem *workshop*-uri pentru școli, tururi

ghidate, organizăm expoziții mai mari sau mai mici, la Cabaret Voltaire sau în muzee din Zürich. Un alt nivel este *Academia* – și aici vorbim despre dezbateri și conferințe despre Dada ori despre societatea contemporană, dar pornind de la Dada, alături de teoreticieni și filozofi contemporani. Colaborăm cu diferite instituții și centre din Zürich, cu universitatea de artă de aici. La cel de-al treilea nivel încercăm să lucrăm cu artiști contemporani, pe care îi invităm să realizeze proiecte alături de noi, să folosească Dada-ul ca motor pentru lucrările lor.

Deci pe de-o parte mențineți vie această dimensiune istorică și de arhivă, dar pe de altă parte încercați să țineți viu spiritul performativ al dadaismului. Este greu să faci asta în secolului 21? Este Dada încă actual sau e istorie?

Nu cred că este greu. Ceea ce e greu e să regăsim spiritul dadaist, să fim la fel de geniali și provocatori ca ei. Dar atitudinea în sine a dadaismului e încă prezentă, nu trebuie actualizată, ea e acolo. Îmi place că dadaismul are perioada lui de glorie și moartea lui, dar Dada ca idee și sursă de inspirație nu s-a oprit niciodată. Dada e o putere, cu ajutorul căreia luptăm împotriva constrîngerilor economice. Deci nu e greu să fii Dada... acest *Zeitgeist* e în jurul nostru: societatea europeană nu s-a schimbat așa de mult în ultimii o sută de ani.

Cum sărbătorește Cabaret Voltaire dadaismul?

Vom avea foarte multe evenimente. Vom avea o expoziție cu Una Szeemann, intitulată „Obsession Dada", și avem o scenă pe care invităm artiști să își expună public propriile obsesii. Am gîndit această expoziție în relație cu celebrul curator, artist, istoric de artă Harald Szeemann, care a gîndit acest Muzeu al obsesiilor. Am realizat o cercetare în arhiva sa care se află la Getty Research Institute și am încercat să aflăm cum a lucrat el cu dadaismul. Pe lîngă asta, organizăm 165 de zile de sărbătoare a dadaismului, pentru fiecare zi Dada. În fiecare dimineață, la ora 6,30 voi fi aici, la Cabaret Voltaire, pentru a onora spiritul Dada la prima oră. Iar serile, bineînțeles că vom avea alte evenimente. Vom face evenimente și vinerea, vom fi mai radicali decît dadaiștii prin acest gest, pentru că ei vinerea erau liberi. Vom transforma astfel spațiul Cabaret Voltaire într-un spațiu al artei contemporane.

Care este în general publicul care vine la Cabaret Voltaire?

E foarte amestecat. În timpul zilei, vin mai ales turiști, dar serile vine un public local foarte divers – studenți, istorici de artă. E amestecat.

Lia PERJOVSCHI

Artista Lia Perjovschi ne-a primit, virtual, în atelierul său de la Sibiu și în Muzeul Cunoașterii, proiectul la care lucrează constant. Spiritul Dada îi definește modul de lucru și am vrut să aflăm ce înseamnă să fii Dada în 2016.

Să facem un exercițiu de imaginație. Cum ar fi arătat secolul XX și arta fără dadaism?

Anesteziat. Pentru că nu s-ar fi referit nimeni la context, ar fi ignorat războiul, lucrurile care veneau peste ei și i-au afectat. Unii au venit mutilați din război, alții au avut pe cineva care le-a murit. Da, toți erau într-o zonă neutră, dar războiul era de jur-împrejur. Deci nu se poate ignora contextul. Și ei au observat cel mai bine asta. După aceea, ideea de atitudine, de protest, revoltă. Fără ei nu ar fi fost nici o eliberare. Dacă nu am fi ajuns să fim puțin dadaiști, noi, artiștii, am fi lucrat acum probabil tot pentru sufragerii. Și nu am fi ieșit în stradă. Arta nu ar fi fost gîndită ca o oportunitate de a-ți analiza și critica timpul în care trăiești. Nu am fi știut să gîndim diferit, nu ar fi avut nici un rol întîmplarea, *ready-made*-ul, obiectele rectificate de Marcel Duchamp. Nu ar fi fost foarte mulți alții. Nimeni nu ne-ar fi făcut nici o legătură cu ce a fost. Nu ei au inventat neapărat tot, dar acesta e mersul firesc. Doar dacă ești un robot nu reacționezi la trecut și nu gîndești pentru viitor. Nu s-ar fi întîmplat autodefinirea. Nu s-ar fi născut strategiile de supraviețuire și de activități în politicile reale. E fabulos cum artiștii au găsit soluții de protest silențios. Mă gîndesc acum rapid la Pussy Riot, care au pătruns într-un fel de deturnare de atitudini ca să îi facă pe ceilalți să gîndească puțin, nu erau deloc violente. Nimic din artă nu a fost violent.

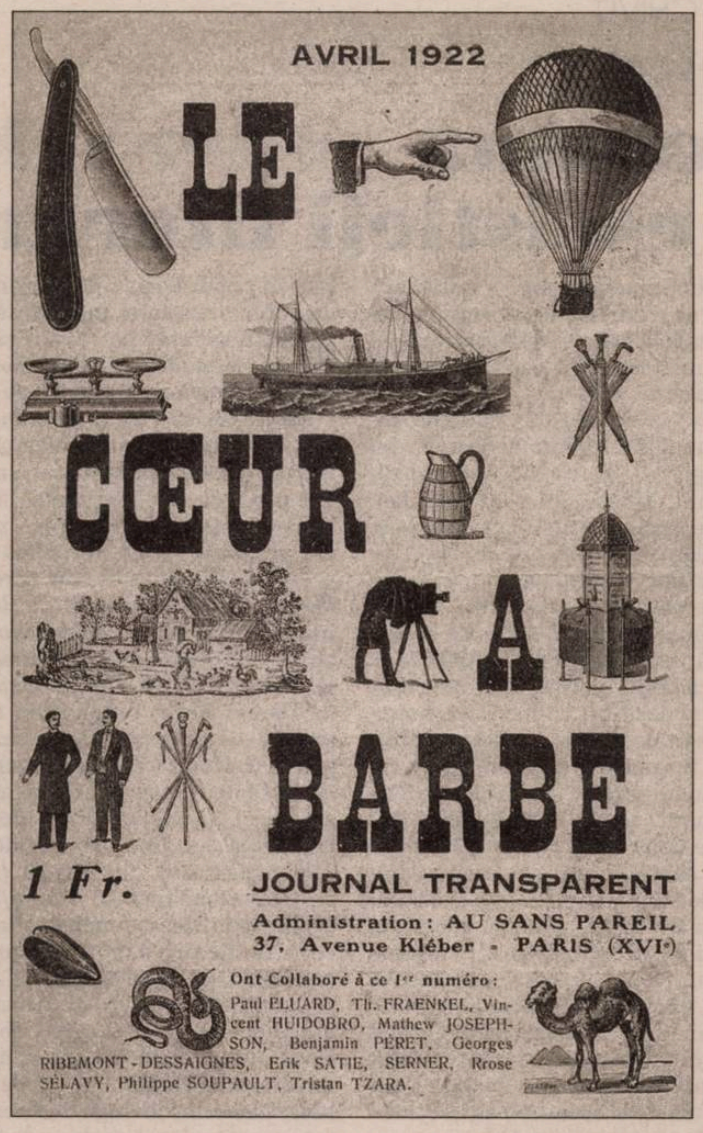

Ce se păstrează din spiritul Dada în opera dumneavoastră și în modul în care lucrați cu arta?

Mă raportez la cei care nu înțeleg ce fac. De multe ori istoricii de artă îmi spun că nu înțeleg ce s-a întîmplat cu mine, pictam, aveam obiecte... Și dintr-odată am făcut o arhivă și am început să lucrez la acest Muzeu al Cunoașterii. Nu am fost atît de conștientă pentru că nu am învățat toate astea. Eu i-am recuperat în 2009-2010, cînd am avut un proiect și am făcut o cercetare pentru asta, am citit în biblioteci despre dadaism.

Să spunem că este vorba despre o expoziție care a avut loc la Cabaret Voltaire în 2010 – „Dada Legacy – Anti-art".

Sînt Dada pentru: autodefinire – mi-am luat soarta în mîini și am hotărît că eu spun ce e artă; strategiile mele – am căutat să supraviețuiesc și să găsesc soluții în timpul și în contextul în care am trăit. Și am fost atentă la ceilalți, am încercat colaborări, creare de *network*. Atitudinea – aș spune că e pe firul lor.

Modul în care realizați cronologii și gîndiți istoria recentă, nu doar a artei, are legătură cu modul de a opera al dadaiștilor?

Sînt sceptică. Cercetez, analizez, mixez mult, lucrez cu colaj.

Mi-ați povestit de această cercetare pe care ați realizat-o în biblioteci la Zürich și cît de multe ați descoperit atunci. Ce a fost cel mai interesant în această cercetare și către ce alte direcții v-a dus?

Am crescut cu ideea vagă că făceau zgomot și au fost influențați de tot soiul de zone întunecate, sălbatice. Cel mai mult m-a impresionat faptul că oamenii aceștia au fost afectați de război și cînd foloseau sunetul de mitralieră, el era pe bune. Nu s-au trezit peste noapte să facă zgomot. Era îngrozitor ce se întîmpla și țipau. Apropo de românii noștri, de origine evrei, m-a impresionat că au fost educați, cît de ambițios a fost Tristan Tzara în a articula ce se întîmpla – și lui i se datorează foarte mult această istorie Dada. Mă bucur că au dus în România puțin din actualitatea timpului în care au trăit. Te bucuri cînd te gîndești tot timpul la România ca la o margine, context nefericit, needucat etc., iată că în mișcările acestea de avangardă avem o poziție, asta îți dă un anumit confort, o anumită normalitate și relaxare.

Cum vă explicați faptul că sursa Dada este românească?

Eu cred că un rol important îl are cultura evreiască, a fost un cîștig pentru toată lumea. Poziția marginală își are rolul ei, te motivează, îți dă atitudine, te trezește, te face luptător, chiar și în asta semăn cu ei... Și eu sînt tristă în țara asta, nu îmi găsesc locul...

> *„Dada e o putere, cu ajutorul căreia luptăm împotriva constrîngerilor economice."*

Andrei CODRESCU

Cu scriitorul Andrei Codrescu, acest vizionar Dada, am vorbit tocmai în Portland, Oregon, unde se pregătea pentru o serată, bineînțeles, Dada.

Cum ar fi arătat secolul XX fără mișcarea Dada?

Secolul XX nu s-ar fi întîmplat fără Dada, pentru că revoluția din Rusia ar fi luat o altă formă. Și dacă nu s-ar fi inspirat Dada de la futurismul rus, futurismul rus nu ar fi existat. Iar revoluția fără futurismul rus ar fi fost o altă treabă. Pe scurt, cred că secolul XX nu ar fi fost. Fără Dada, secolul XX ar fi fost secolul XIX. Și Dada n-ar fi fost fără Primul Război Mondial. Mi-am bazat cartea mea *Ghid dada pentru postumani* pe ideea că a fost un joc de șah între Tristan Tzara și Lenin, care atunci, poate ca și acum, apărea ca un exercițiu exact ca întrebarea dumneavoastră. Eu cred că, dimpotrivă, a fost ceva fundamental pentru forma pe care a luat-o secolul XX. Revoluția în arte și revoluția politică au fost echivalente.

Mai e astăzi dadaismul de actualitate? Sau e doar istorie?

Dada e un spirit creativ care nu se lasă etichetat ușor. S-a manifestat în tot secolul XX prin tot felul de mișcări artistice și artistico-politice. La baza mișcării Dada se află libertatea absolută, iar acum, cînd trăim într-o cutie de sticlă, în realități virtuale, Dada pare mai necesar ca oricînd. Dada ține viu acel ceva care e uman și inexplicabil, straniu despre om. Prezervează umanitatea împotriva cutiei de sticlă, prin refuz, prin a zice „nu". „Dada", de fapt, este „nu". E un instrument pe care îl pot activa tinerii. Fiindcă ei nu au putere. Și au nevoie de un spirit ghiduș și serios, care să-i țină la treabă cu arta, cu un lucru care nu face nici bani și nu există decît cu un sens idealist. Pentru ei, Dada e un sprijin de familie spiritual.

În zilele noastre sîntem toți într-o oarecare măsură artiști. Sîntem fotografi, postăm instantaneu ceea ce fotografiem, ne filmăm, facem selfie-*uri, căutăm frumosul în diferitele imagini pe care le producem. Sîntem cu adevărat cu toții artiști?*

Sîntem înconjurați de supraveghere. Facem multe lucruri plăcute nouă, care ne apar satisfăcătoare, dar, în același timp, aceste lucruri participă la comercializarea aproape imediată a tot ce facem. Te crezi liber, dar ești, de fapt, înconjurat. Arta cea mai interesantă pentru mine e aceea care încearcă să spargă zidul de sticlă, care se face în afara sau chiar împotriva mediului în care trăiește. E greu de conceput așa o artă. Dacă o faci prin mijloacele tehnice care sînt așa de la îndemînă, e greu să muști apoi tocmai mîna care te hrănește... Așa că să fii artist acum înseamnă să fii tehnologic inteligent.

Cum ne poate ajuta Dada-ul la nivel politic? Mă gîndesc la punerea în mișcare a hazardului...

La nivel politic, ca și la nivel artistic, e pur și simplu o chemare foarte bună îndreptată către aliați și prieteni. Mediile tehnologice servesc. Dar e ceva și mai adînc în analiza tehnologiei, care trebuie să facă parte acum din eforturile artistice. Oamenii nu mai știu exact ce înseamnă să fii liber. Dada-ul dă un dar de libertate artiștilor. Acela care spune „nu" se deschide! „Nu" deschide ușa la ceva necunoscut, la ceva creativ.

Cum ar arăta Ghidul dada pentru postumani, *apărut în 2009, astăzi? Cum l-ați updata? Au trecut șapte ani.*

E o întrebare bună. Probabil că voi începe să mă gîndesc la asta deja din seara aceasta. Am fost un pic în avangardă cu cartea aceasta, din păcate, atunci cînd ea a apărut. Să vedem. Dacă se face un *update*, îl voi aduce și în România.

a consemnat Daria GHIU

***Daria Ghiu** este critic de artă și curator.*

Aceste dialoguri au fost difuzate la Radio România Cultural, în emisiunea Aceasta (nu) este artă.

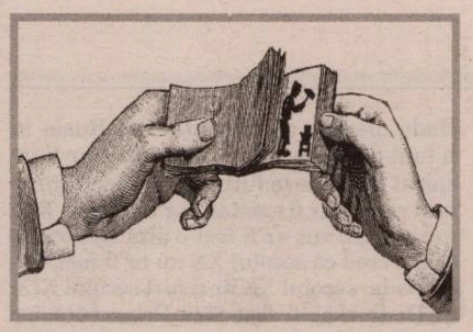

Marius CHIVU

feedbook

Doamna nepereche a eseisticii literare

în memoria Elisabetei Lăsconi
(2 feb. 1957 – 27 feb. 2016)

● **Elisabeta Lăsconi, *Cărți pereche în literatura română și universală*, Editura Meronia, 2016.**

Dacă n-ați urmărit revistele literare în ultimele două decenii (mai ales *Adevărul literar și artistic, România literară* sau *Viața Românească*), poate că numele Elisabetei Lăsconi nu vă spune mare lucru, dar vorbim despre cea mai pasionată, inteligentă și, de departe, cea mai originală cronicărească de carte de la noi! Elisabeta Lăsconi Roșca a absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București în anul 1980, a fost critic literar (și-a dat doctoratul cu o teză despre opera lui Sorin Titel, un mare prozator pe nedrept intrat într-un con de umbră), profesoară de limba și literatura română la colegiile „I.L. Caragiale“ și „Goethe“ din București, coautoare de manuale alternative și de cărți auxiliare pentru liceu, precum și o prodigioasă eseistă și comentatoare de literatură universală. Ca student, am avut norocul să frecventez seminarele pe care, o vreme, le-a ținut în regim de colaborare la Literele bucureștene, așa că nu voi uita niciodată felul în care ne-a inoculat pasiunea pentru analiza comparatistă a literaturii. Are perfectă dreptate Bogdan-Alexandru Stănescu să sublinieze, în *Observator cultural*, cît de prost stăm la capitolul criticii literare dedicate literaturii universale, al cărei bilanț se oprește înainte de '89, explicînd această situație prin faptul că „studiul dedicat unor subiecte de literatură universală nu prea interesează, poate pentru că nu contează în lupta pentru ierarhizare a criticilor“. Un corpus de eseuri critice precum cel lăsat de Elisabeta Lăsconi este, poate, mai valoros și mai rezistent decît al oricărui alt eseist literar de la noi.

Din tot ce a scris Elisabeta Lăsconi începînd cu anul 2001, volumul de față reține o mică parte – doar 40 de eseuri dedicate dublului livresc, „cărților pereche“, preocupare veche și constantă. Cunoscătoare excelentă a literaturii române, inclusiv a cărților de raftul doi sau trei, Elisabeta Lăsconi a citit cu pasiune și literatura străină, deopotrivă clasică și contemporană; deschidere care i-a permis să urmărească teme, motive, idei, structuri, personaje și desfășurări narative comune, indiferent de timpul și spațiul cultural (vezi și fragmentul citat mai jos în care autoarea ne expune viziunea sa). Eseista și-a numit aceste investigații tematice, aceste demersuri de detectivism literar care caută nu atît să rezolve enigme, cît să le scoată la suprafață acolo unde nu le-ai fi bănuit, „fantezii comparatiste“. Căci tot instrumentarul comparatist este pus în joc în aceste perspective care caută afinități, corespondențe, rezonanțe și analogii (autoarea folosește și termenul jungian „sincronicități“) între o carte românească și una străină (basme culte, nuvele și romane), dar se îndepărtează de comparatismul clasic, metoda Elisabetei Lăsconi fiind un fel de comparatism *free* care speculează nu atît teoria, cît practica lecturii. De altfel, cea mai frumoasă idee a acestei cărți fiind aceea că lectura nu se definește doar prin acumulare, ci mai ales prin tangențiere: facem slalom prin literaturi, nu achiziționăm stocuri de cărți. „Biblioteca“ acumulată în capul nostru de cititori este mai degrabă virtuală și fluctuantă, decît organizată separat pe culturi și perioade. Cărțile comunică în capul nostru oricît de îndepărtate s-ar afla ele pe rafturi.

De cîteva ori cărțile puse în relație de Elisabeta Lăsconi au apărut cam în același timp, dar la distanțe cultural-geografice mari; de cele mai multe ori însă, corespondențele străbat cîteva zeci de ani, dar și cîteva secole. În prima categorie, perechile sînt formate din, spre exemplu: *Ferma „Coțofana veselă“* de Radu Tudoran (1946) & *Ferma animalelor* de George Orwell (1945) sau *Șoarecele B* de Ion D. Sîrbu (1966) & *Flori pentru Algernon* de Daniel Keyes (1957). Din a doua categorie – *Alexandru Lăpușneanul* de Negruzzi & *Maestrul de ceremonii Kotsukéno Suké* de Borges (47 de boieri *vs* 47 de samurai); *Sărmanul Dionis* de Eminescu & *Noaptea, cu fața spre cer* de Cortázar (metempsihoza) sau *Moara lui Călifar* de Gala Galaction & *Biografie indiană* de Herman Hesse (simbolurile rosicruciene). De fiecare dată însă, apropierile și paralele sînt neașteptate, chiar uluitoare (vezi *Crăciunul de la Silivestri* de Ionel Teodoreanu & *Corecții* de Jonathan Franzen) și, dacă ele pot apărea inițial forțate, analiza plină de răbdare a Elisabetei Lăsconi convinge de fiecare dată și este spectaculoasă acolo unde textele oferă suficiente coincidențe și pe mai multe planuri, cum e cazul *Nopților de Sînziene* de Mihail Sadoveanu (1934) & *Secretul*

Pădurii Bătrîne de Dino Buzzati (1935) sau al mini-romanelor *O iubești?* de Mihail Sorbul (1933) & *Spectrul lui Alexander Wolf* de Gaïto Gazdanov (1947), ale căror analize în paralel se întind și pe douăzeci de pagini.

Capitolul final îi este dedicat lui Mircea Eliade, a cărui operă Elisabeta Lăsconi o pune în relație cu scrieri aparținînd, în special, unor scriitori chinezi și japonezi, precum Hong Ying, Fumiko Enchi, Hiromi Kawakami, dar și Sandor Marai, Amitav Ghosh, Ernst Jünger, într-o încercare de combatere a complexului de inferioritate al literaturii noastre care, măcar în perioada ei precomunistă, a împărțit același spirit al secolului cu celelalte mari literaturi, a avut acces la operele acelorași scriitori, dovedind, cum subliniază autoarea, originalitatea cărților și, mai ales, „receptivitatea scriitorilor români“. Dincolo de faptul că acest minunat volum dedicat cărților pereche este un minunat manual de lectură, căci te învață stilul deschis de a citi, Elisabeta Lăsconi a scris și o adevărată pledoarie pentru literatura română. E foarte multă dragoste pentru cărți aici.

aproape de carte

Elisabeta LĂSCONI

(fragment)

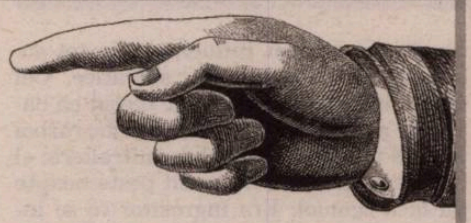

Dacă se pot găsi fire ce leagă operele între ele? Dacă narațiunilor din literatura română li se poate găsi „perechea“ la mare distanță de spațiu cultural sau de timp al scrierii? Se naște un „fals comparatism“ sau „anticomparatism“ care poate face deliciul celor pasionați de cărți, scriitori, literaturi. Și, dincolo de plăcerea sau teribilismul „deconstrucției comparatiste“, se află o realitate incontestabilă: nu citim cărțile în succesiunea apariției lor; formarea unui cititor de-a lungul anilor presupune, totuși, un traseu singular, unic, repetabil, ce nu reiterează traseul istoriei literare, ci doar îl intersectează în diferite feluri.

Fiecare împătimit al lecturii se trezește aruncat în mijlocul „oceanului de cărți“ și străbate apele după bunul său plac sau după ale sale puteri. Cu fiecare carte se lasă purtat de valuri înapoi, mai aproape sau mai departe, multe cărți cer întoarcere și plutire spre secole de mult trecute. Un asemenea cititor fantezist poate găsi peisaje similare între cărți plasate în geografii culturale ce nu se ating între ele, poate sesiza analogii mirobolante între autori separați de continentele unor mentalități, de fundalul unor epoci incompatibile...

Un lector cuminte poate citi mai întîi *Odiseea* homerică și apoi *Ulysses* de James Joyce, poate parcurge opera lui Voltaire, apoi romanele sau proza scurtă ale lui Michel Tournier, poate străbate cărțile surorilor Brontë și apoi ale Virginiei Woolf. Dar altul poate face de-a-ndoaselea: citește mai întîi micile romane ale japonezului Yasunari Kawabata, cel născut în 1899 și laureat al Nobelului în 1968, și abia apoi romanul *Genji* al doamnei Murasaki sau *Însemnări de căpătîi* de Sei Șonagon, scrise la începutul secolului al XI-lea, la curtea împăratului Japoniei; îl desfată întîi minunatele *Povestiri orientale* ale lui Marguerite Yourcenar și abia apoi caută legendele sau cărțile pe care scriitoarea franceză le-a reluat sau stilizat.

Un asemenea cititor cucerește prin îndrăzneala lui. Cine-l urmează în călătorie poate avea surpriza să treacă dintr-un tărîm cunoscut în altul plin de taine, să iasă în larg prin istmuri înguste și primejdioase. În fond, ce este criticul dacă nu un asemenea „înotător“ singuratic care străbate valurile timpului ca să găsească „intrările“ și „ieșirile“ din construcții ascunse ori de mult uitate...

PUBLICITATE

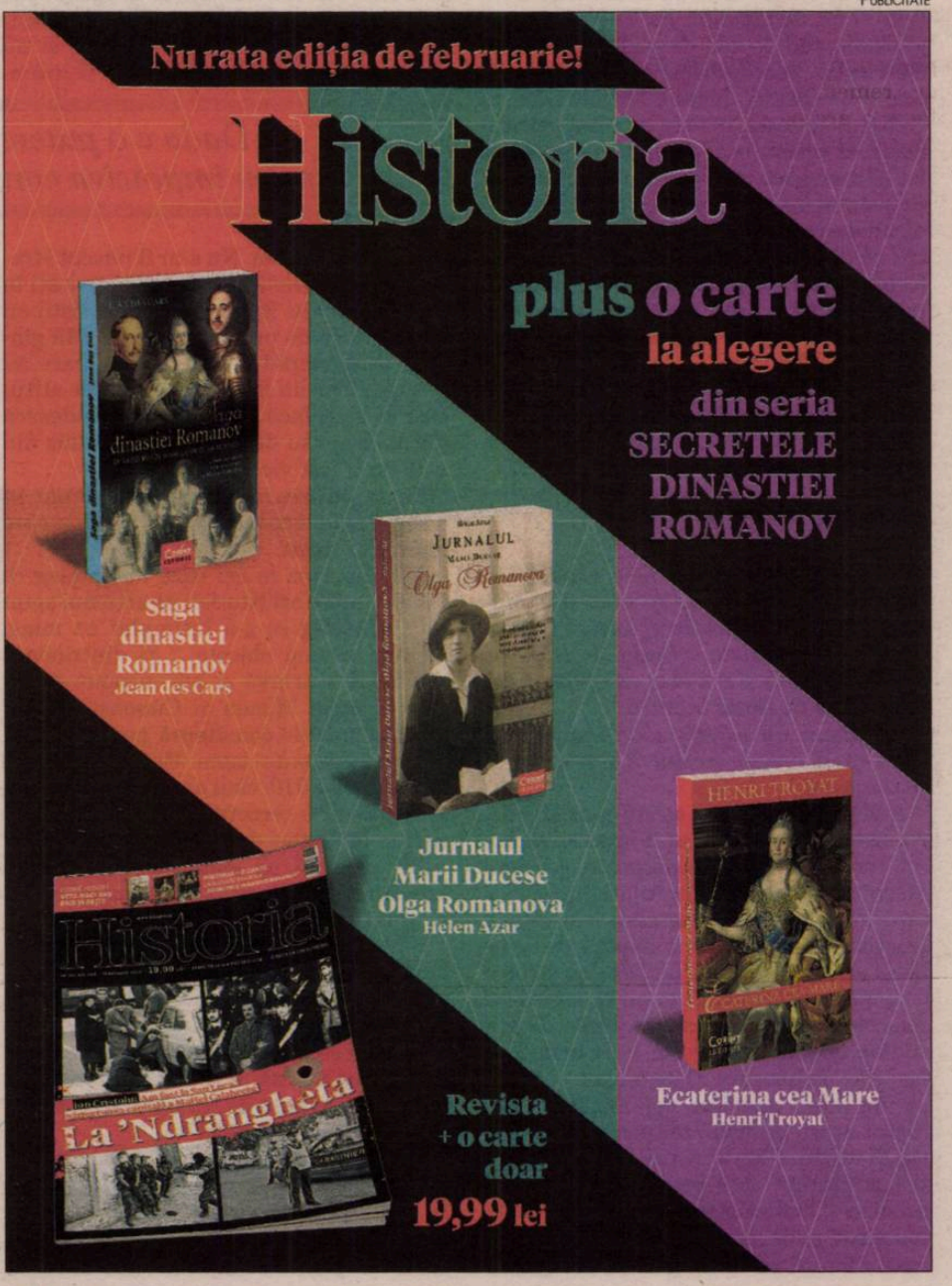

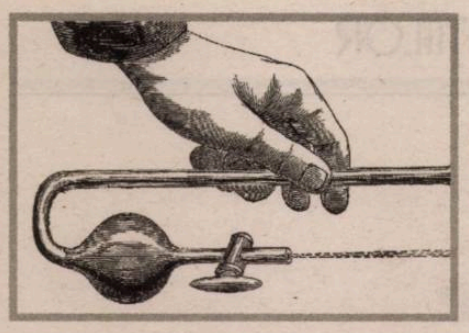

Oana STOICA

rosencrantz & co

Unde se duc anii, cînd se duc?

● ***Anul dispărut. 1989*** **de Peca Ștefan, regia: Ana Mărgineanu, scenografia: Anda Pop, coregrafia: Andreea Duță, video design: Cinty Ionescu. Cu: Gheorghe Visu, Maria Ploae, Mihaela Rădescu, Ilinca Manolache, Isabela Neamțu, Viorel Cojanu, Cuzin Toma / Virgil Aioanei. Teatrul Mic, București.**

Lansat de teatrul independent din România, dramaturgul Peca Ștefan s-a impus ca unul dintre cei mai importanți autori dramatici contemporani. Promovat la începutul anilor 2000 de Teatrul Luni de la Green Hours – pentru care a scris și a regizat mai multe piese –, Peca s-a alăturat grupului dramAcum, cu care a lucrat atît pe scene independente, cît și de stat. Scriitura lui, asociată adesea cu teatrul documentar, este diferită de acesta căci, deși se bazează pe interviuri și materiale de investigare a realității, ea este eminamente ficțională. Peca practică o dramaturgie de sine stătătoare, care se află într-o relație de coabitare cu realitatea, dar nu se identifică în mod necesar cu aceasta. Dramaturgul instituie o realitate relativă, cu elemente reale folosite ficțional între anumite limite. Se creează astfel o metarealitate, flexibilă în raport cu reperele exacte ale documentării.

Cum se recuperează istoriile „mici" în raport cu „marea istorie"?

Pentru *Anul dispărut. 1989* (prima parte dintr-o trilogie care va mai cuprinde „rememorarea" anilor 1996 și 2007), Peca o are ca parteneră pe regizoarea Ana Mărgineanu, cu care pornește de la amintirile personale ale actorilor din distribuție despre anul 1989 și ajunge la memoria colectivă, care simplifică și clișeizează. De la intim la general. Același parcurs l-a avut, întîmplător, și destinul locativ al spectacolului, început ca proiect al Teatrului Foarte Mic și transferat la Teatrul Mic, după evacuarea TFM din clădirea cu risc seismic: de la un spațiu restrîns la unul extins.

Cu o scenografie (Anda Pop) care acumulează mobilierul standard din locuințele comuniste, spectacolul este structurat în trei scene – una despre cenzura în teatru, alta despre Securitate și o a treia despre avort –, încadrate de repere istorice (pentru contextualizare) și fragmente din procesul de documentare (pentru relația ficțiune-realitate). Structura dramaturgică arborescentă conține și „buzunare" – scene destinate doar unora dintre spectatori, aleși prin tragere la sorți – prin care se completează spectacolul cu elemente narative noi. Practic, publicul se divide: majoritatea vede scena din spectacol, fără să vadă anexa, cîțiva spectatori însă o vor cunoaște doar pe aceasta din urmă, fără să știe firul narativ principal. Cu toate astea, publicul nu pierde esența spectacolului, nu i se fracturează narativitatea, dar are unghiuri de vedere diferite asupra adevărului (sînt două „buzunare" care generează trei perspective ale spectatorilor). Realitatea, adevărul, memoria sînt relative, nimeni nu are obiectivitatea absolută. Adevărul are mai multe fațete care nu sînt cunoscute tuturor – aici apar „buzunarele" dramaturgice –, de fapt, adevărurile sînt individuale și limitate. Memoria „înghite" realități, este subiectivă: un eveniment major precum Revoluția a șters din memoria personală întregul an 1989, care a devenit, la nivelul vieții cotidiene, derizoriu în raport cu evenimentele din finalul său. Cum se recuperează istoriile „mici" în raport cu „marea istorie", istoriile individuale în raport cu cea colectivă? Cum afectează timpul perspectiva asupra istoriei?

Peca pune și problema relației teatrului cu realitatea, temă abordată teoretic într-un „buzunar" și practic pe tot parcursul spectacolului. În ce măsură teatrul prezintă realitatea? Dacă realitatea este ficționalizată, se poate păstra veridicitatea ei? Poate fi realitatea reconstruită credibil într-un cadru care să cuprindă și posibile evoluții (ficționale) ale ei? Într-una din scene, care reconstituie o „repetiție de aplauze" din 1989 de la Teatrul Mic, actorii se joacă unii pe alții, își joacă identitatea, nu pe cea proprie, ci pe a celuilalt. Astfel, ei sînt în același timp personaj real, personaj real ficționalizat (altul decît sine însuși) și reper al realității istorice subiective, căci adevărul fiecăruia despre trecut nu este în mod necesar un adevăr obiectiv. Actorul – personaj real intră în relație cu propria sa ficționalizare. Adevărul actorului și adevărul personajului interpretat sînt ambele limitate, dar limitările lor sînt diferite. Concret, Isabela Neamțu o interpretează pe Maria Ploae, care o joacă pe regizoarea tehnică, Viorel Cojanu îl interpretează pe Gheorghe Visu, care îl joacă pe directorul Teatrului Mic din acea vreme, Dinu Săraru. În ceea ce privește strict această scenă, ea funcționează cu atît mai bine cu cît spectatorul cunoaște personajele sau contextul întîmplărilor reale (directoratul lui Dinu Săraru și cenzura comunistă). Spectacolul depinde de public, căruia îi activează memoria, se raportează la spectator și se dezvoltă în funcție de informațiile, directe sau indirecte, ale fiecăruia asupra subiectului. Structura complexă, dramaturgic și spectacular, cu teme suprapuse, nu generează, cum s-ar putea crede, un spectacol greoi sau prețios, ci dimpotrivă, unul dinamic, comic și dramatic deopotrivă, cu momente de joc și interactivitate.

Trebuie să fac o paranteză pentru actrița Ilinca Manolache, care are o legătură personală cu Teatrul Mic, în care, în 1989, lucrau părinții săi, Rodica Negrea și Dinu Manolache. Cu fiecare spectacol la care lucrează, Ilinca Manolache capătă tot mai multă profunzime și subtilitate, care se adaugă forței sale ce țîșnește surprinzător dintr-o statură firavă. Actrița se maturizează artistic, păstrîndu-și în același timp entuziasmul și prospețimea.

Anul dispărut. 1989 este o panoramare multiperspectivată asupra trecutului în care memoria, realitatea, ficțiunea glisează pe suprafața istoriei, scoțînd la iveală amintiri rătăcite, și nu e vorba numai despre cele personale, ci și despre o epocă întreagă redusă, în memoria colectivă, la cîteva clișee. Autorii spectacolului sînt însă bine ancorați în actualitate, astfel încît acest *flashback* funcționează ca reper pentru prezent: cît de departe sîntem de cei care eram în 1989? Există o nostalgie și, dacă da, care este subiectul acestei nostalgii: mai binele sau mai răul?

Oana Stoica *este critic de teatru.*

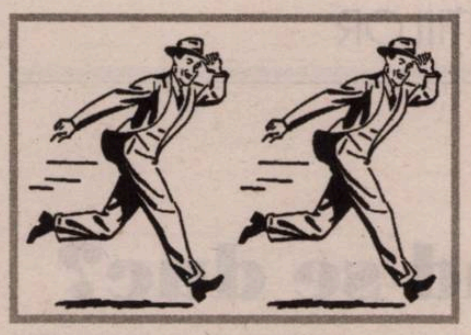

Ancuța PROCA

dilematograf

În intimitate

● ***Carol* (Statele Unite – Marea Britanie, 2015), de Todd Haynes.**

Despre *The Price of Salt,* romanul Patriciei Highsmith care a stat la baza lui *Carol*, s-a spus că, avînd în centru două femei și fiind și cel mai explicit dintre toate romanele ei în descrierea unei relații homosexuale, ar fi și destul de improbabil să fie adaptat. Filmul lui Todd Haynes nu încearcă să atenueze impactul, așa cum o făcuse, de pildă, în 1951, Hitchcock, schimbînd natura relației celor doi bărbați din *Străini în tren,* ci accentuează percepția socială asupra relației celor două femei prin conceperea unei povești romantice cu mijloacele unui *crime thriller*. Mai mult decît atît, filmul pare făcut cu intenția fățișă de a le oferi celor două actrițe, Rooney Mara și Cate Blanchett, un spațiu de expresie. Blanchett duce aici mult mai departe (și în alt registru) ceea ce începuse să se contureze mai discret în personajul său din *Blue Jasmine* și ceea ce *Strania poveste a lui Benjamin Button* doar tatonase. Întruchipînd o femeie din înalta societate americană care trece printr-un divorț și un proces de custodie pentru fiica sa, Carol e un obiect al dorinței (plin de *glamour,* în stilul unei Lauren Bacall, și cu fisuri ce anunță o iminentă prăbușire) care își dezvăluie, în fața fascinației unei fete mai tinere, propria dorință de a fi privită. Therese, văzută de Haynes (transformată în fotografă), nu mai e aceeași adolescentă anxios-nesigură descrisă în romanul lui Highsmith – care se vedea strangulată de o rochie roșie –, ci, echilibrînd balanța prin crearea unei reciprocități, devine ea însăși, sub ochii lui Carol, un element al seducției. Pasiunea ei e redată de Haynes mai degrabă ca o forță de nestăvilit, inumană, decît ca un amestec de dorință inflamată și de nepu-

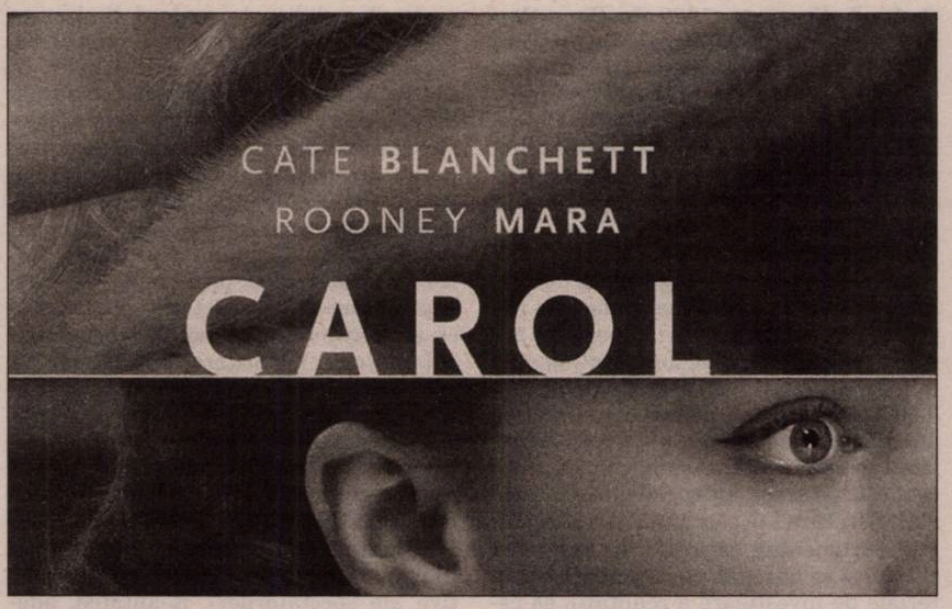

tință. Dacă, în roman, momentele în care Carol își abandonează propriile preocupări legate de viața care începe să o ia la vale sînt mai rare, în film reciprocitatea e permanent punctată.

Echilibrarea poziției celor două personaje e obținută de Haynes și de scenarista acestuia, Phyllis Nagy, prin adăugarea la majoritatea scenelor văzute din punctul de vedere al îndrăgostitei Therese (singurul prezent în roman) a unor scene prin care avem acces la viața familială a lui Carol, transformînd astfel ceea ce în carte era creat prin dialog explicativ în acțiune. Punctul de vedere al Theresei e pus să lucreze încă de la început printr-un *flashback*. Imaginile din mașină sînt intercalate cu reflexii sau stropi de ploaie printre care sîntem invitați să privim/spionăm – acele reflexii despre care Carol spunea în roman că sînt singurele lucruri de care Therese e, de fapt, interesată. Atmosfera difuză și monotonă a zilelor ploioase e redată prin imaginea asemănătoare tablourilor lui Pissarro, iar cadrele urmează liniile orizontale și verticale, multistratificate, în planuri care nu se intersectează, ale picturilor lui Mondrian. Atunci cînd Therese încearcă să se îndepărteze de Carol și ajunge la o petrecere, fereastra prin care privim împarte personajele care participau la petrecere (fiecare grup în cuadratura sa), împinse înspre margini, fiecare o pată de culoare vie, care nu se atinge de a celuilalt, și lăsînd în centru un cadran negru – arătîndu-ne separarea ei de locul și de oamenii respectivi. Haynes ne oferă acces, fără a părăsi *flashback*-ul (după cum explică teoreticianul David Bordwell, printr-o sfidare a realismului specifică filmelor hollywoodiene clasice, în scopul justificării ordinii evenimentelor), la ceea ce Therese nu poate cunoaște: la momentele de intimitate dintre Carol și soțul său Harge sau fiica sa. Această sfidare a realismului nu e singulară. Spectatorul e pus să privească în majoritatea timpului dintr-o poziție inexistentă în realitate: e invitat să participe la spațiul intim al magnetismului unei pasiuni care nu îi aparține. Experiențele unui cuplu sînt întotdeauna excluzive, însă camera ne facilitează intrarea în acel spațiu prin folosirea unor „oglinzi". Astfel, în cea mai intensă experiență dintre cele două femei, filmată folosind mijloacele prin care e de obicei filmat un atentat (o crimă), camera ne pune în postura de a vedea mai întîi din perspectiva Theresei decorul neclar și oamenii filmați în *ralenti,* care se interpun între ea și Carol, de a o descoperi în final la o masă, pentru ca apoi să avem acces la reflexia acestei priviri, la felul în care ea e întîmpinată și ulterior la emoția care se răsfrînge înapoi, în spațiul dintre cele două.

Ceea ce deosebește, din perspectiva personajelor, concepția lui Haynes de cea a lui Highsmith e legat de o anumită dezvrăjire pe care Carol încearcă să o producă asupra Theresei în roman (care reiese din conversațiile lor) și care nu transpare în adaptare. Ceea ce încearcă să îi arate, prin niște critici, certuri și dezacorduri pe care Haynes le exclude, rotunjind fiecare zgrunțurozitate a relației lor, e că lumea pe care Therese o ignoră nu e mai puțin fascinantă decît obiectul dorinței sale, și o invită în cel mai generos mod cu putință să o exploreze, să privească și în afara lor. Filmul lui Haynes nu merge pînă într-acolo, rămîne în intensitate, nu vrea să lase lumea să intervină asupra sa pentru a nu strica vraja.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

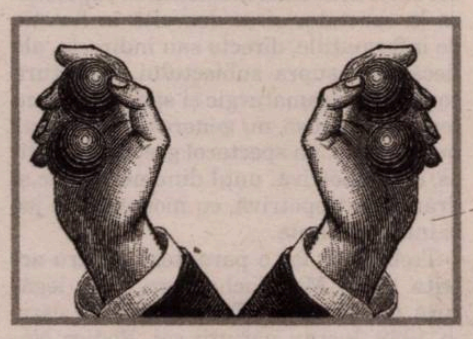

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Valoare adăugată

● **The Bad Plus Joshua Redman, *The Bad Plus Joshua Redman,* Nonesuch, 2015.**

După cum ziceam și în deschiderea cronicii precedentului disc al trio-ului Anderson-Iverson-King, trupa The Bad Plus s-a făcut în repetate rînduri vinovată de practicarea unui jazz populist, care invită la ascultare un public susceptibil de a da întîietate structurilor fredonabile mai degrabă decît ingineriei sonore sofisticate. Anul trecut, notorietatea trupei în această privință s-a consolidat prin poziția fruntașă ocupată, chiar cu colaborarea de față, în topul de final de an *PopMatters* (secțiunea jazz) – publicație preocupată de promovarea culturii populare, chiar de reabilitarea culturii de masă, și mai puțin de deservirea unei agende de nișă.

Ingredientul cu atracție imediată de pe acest album este prezența saxofonistului Joshua Redman, membru al altei generații (ca moment de lansare) și ocupant al unui cu totul alt nivel de reputație decît popularul trio. Apropiat, atît în plan personal, cît și profesional, al recent recenzatului Brad Mehldau, dar și al colegilor săi de trupă, de serviciile cărora s-a folosit în repetate rînduri (McBride, Blade, Grenadier), Redman intra în cercurile înalte ale jazz-ului la încoronarea cu Premiul „Thelonious Monk" pentru saxofoniști în 1991. A urmat, la scurt timp, albumul de debut la o casă de discuri mainstream și totodată prima nominalizare Grammy. Mare parte din carieră și-a petrecut-o în diverse trio-uri și cvartete, rareori cu mai mult de un album într-o configurație dată. De la o vreme administrează ONG-ul muzical SFJAZZ care permutează artiști în octete-omagii adresate clasicilor și recent a găzduit chiar colaborarea cu The Bad Plus sub forma unei rezidențe artistice.

Joshua Redman a atras o nominalizare Grammy și materialului de față prin prestația memorabilă, cinematică și *bluesy* de pe propria compoziție „Friend or Foe". În bună tradiție The Bad Plus, structura albumului lasă pe fiecare membru să strălucească cu compoziții proprii, inclusiv pe Redman, care mai aduce, pe lîngă finalista Grammy, noduroasa baladă „The Mending" și contribuie drastic la impactul minimalei „Lack the Faith but not the Wine" – cea mai încărcată emoțional piesă din cuprins.

Acestea ar fi vîrfurile albumului, urmate îndeaproape de interminabila „Silence is the Question" (13,30 min.), dar aceea e o bucată veche refrămîntată în aranjament nou, prin care The Bad Plus evită cu succes a face notă discordantă față de bijuteriile saxofonistului. Pe restul pieselor acesta își asumă adesea poziții politicoase, lăsînd trio-ul să mai bată apa în piuă ori fluidizînd cu mieunatul prelung al instrumentului său un sound care, în fundamentul său, este al unor ritmiști. Pînă la urmă, ce avem aici e The Bad Plus cu Redman ca invitat și nu un album Redman acompaniat de The Bad Plus – cu mențiunea suplimentară că ambele părți colaboratoare sînt cît de cît pe val la acest moment, deci nu e vorba de un material cu funcție de rescucitare ori de scoatere la lumină a vreuneia din părțile implicate. Trio-ul poate cînta mare parte a albumului fără a-l implica pe Redman, însă contribuțiile sale dau valoarea adăugată ce continuă să

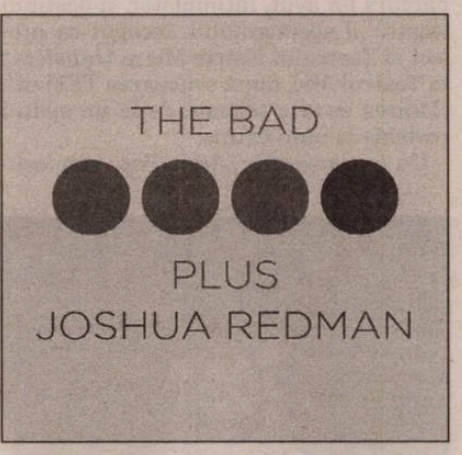

atragă elogiile presei. Proiectul a dat curs și unor evenimente live, unde se zice că lui Redman i se dă un timp de scenă mai însemnat decît pe disc.

Zilele astea s-a anunțat și nominalizarea la premiile ECHO pentru album, și ar mai fi încă niște topuri de final de an care îl includ între primele poziții, deci e un material legat de care menționarea laurilor acumulați abia mai lasă loc discuției despre muzică.

***Joshua Redman Trio** vor concerta în premieră în România la Sala Radio din București pe 24 martie.*

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

New York-ul cărților

Visez la o hartă care să pună locurile din cărți pe coordonate geografice, să mă plimb la limita dintre ficțiune și realitate și să știu, cu latitudine și longitudine, ce s-a întîmplat undeva. Sau să adune la un loc locurile literare, barurile, cafenelele, librăriile cele mai faine, să combin călătoria cu literatura. Iar New York-ul e orașul perfect pentru o astfel de hartă, locul de desfășurare a atîtor povești, dar și locul unde găsești cele mai diverse librării, cafenele și unde se întîmplă mereu evenimente.

Îți amintești, la caruselul din Central Park, că aici Holden Caulfield o privea pe sora lui mai mică, Phoebe, bucurîndu-se de joacă, dar și că Salinger stătea undeva aproape, în Upper West, și nu poți trece pe lîngă Tiffany's fără să te gîndești la Truman Capote. St Marks, locul unde a ajuns Patti Smith cînd a venit la New York, e la o stradă distanță de unde stau acum, și mă uit la magazinele colorate, gîndindu-mă cum era atunci. Cred că Tompkins Park nu s-a schimbat prea mult, deși Alphabet City s-a domesticit de atunci, dar parcul a rămas un loc plin de punkeri, hippioți, *homeless, misfits*. Plimbîndu-mă ieri pe acolo, mă gîndeam cum l-a întîlnit pe fascinantul Robert Mapplethorpe. Ca să nu mai zic de Chelsea Hotel, legendarul spațiu unde a stat toată „lumea bună" a artei, dintre care scriitori ca Dylan Thomas, William Burroughs, Jack Kerouac (care a scris *Pe drum* aici), Bukowski sau Mark Twain. Momentan e în renovare, de-abia aștept să deschidă.

Despre orașul văzut de pe Queensboro Bridge, Fitzgerald spunea că îți dă senzația mereu că îl vezi pentru prima oară, o promisiune sălbatică a frumuseții și misterului întregii lumi. Cu toate construcțiile de pe insulă, priveliștea de acolo încă îți taie respirația.

Apartamentul lui Burroughs de pe 222 Bowery este semnalizat cu o plăcuță mică la intrare, dar, deși păstrat intact, nu se poate vedea (mai încerc!). Un pic mai încolo este White Horse Tavern, o cîrciumă întunecoasă unde Dylan Thomas bea mult și repetat, și unde veneau scriitori ca Hunter S. Thompson sau Norman Mailer. Obișnuiții locului sancționează cu un zîmbet sarcastic orice turist venit să bea o bere acolo, întrebîndu-l de poezie.

Casa lui Woody Allen din Upper East era întunecată cînd am trecut pe acolo (e adevărat, era ajunul Crăciunului, poate spunea glume cu miez la vreo petrecere), dar sînt multe povești cu el cînd se duce discret să-și facă cumpărăturile la Zabar's. Dacă tot ajungeți acolo, fix în fața faimosului *deli* evreiesc e un simpatic anticar italian, mutat de zeci de ani în New York, prieten cu Philip Roth, care-i vinde cărțile cu autograf. Și care are multe, multe povești, omul e o istorie a literaturii din New York ambulantă, cunoscîndu-i pe toți cei mari și mai puțin mari.

„Am venit în New York să mă nasc din nou", spunea Vonnegut, mereu mergînd

cu o țigară în gură prin Upper East, unde stătea, pe strada 48, colț cu 2nd Avenue. O dată, povestește un vecin de-al lui în *New York Times,* a avut loc un incendiu la el acasă. Adormise cu țigara în mînă.

Iar cînd ajungi în Bushwick și Williamsburgh, cartiere hipstерești prin definiție acum în Brooklyn, nu poți uita că Henry Miller și-a petrecut o parte din viață aici și a vorbit apoi, nu întotdeauna frumos, despre ele. Și, cînd iei un taxi, te gîndești la pasiunea lui Anaïs Nin pentru taxiuri și la sentimentele ei contradictorii despre New York.

Apoi, sînt librăriile. De la cele mai mari lanțuri, ca Barnes&Noble, destul de impersonale, la Strand, una dintre „instituțiile" New York-ului, din 1927 (despre care scrie și Patti Smith în *Pe cînd eram doar niște puști)* și care se laudă cu 18 mile (29 de kilometri) de cărți, la cele mai mici, cum e McNelly Jackson, o librărie independentă unde au loc multe evenimente faine sau Mast, o librărie mică și „puristă", cu cea mai bună și riguroasă selecție de cărți pe care am văzut-o vreodată.

Lista de locuri ar putea continua la nesfîrșit, ar fi nevoie de o cameră specială în New York Public Library, o bibliotecă superbă, veche și elegantă, pentru a cuprinde măcar o parte dintre ele. New York-ul e la fel de vibrant și acum din punct de vedere literar, sînt evenimente la tot pasul (chiar și *dating* literar!), librării, cafenele sau cărți la tot felul de tîrguri de haine și lucruri *cool.* Iar să vezi pe cineva citind într-un bar, cafenea sau – acum, că a ieșit soarele – pe o terasă nu e deloc neobișnuit.

PUBLICITATE

Din 7 martie,

adevărul

îți prezintă istoria

între realitate și ficțiune

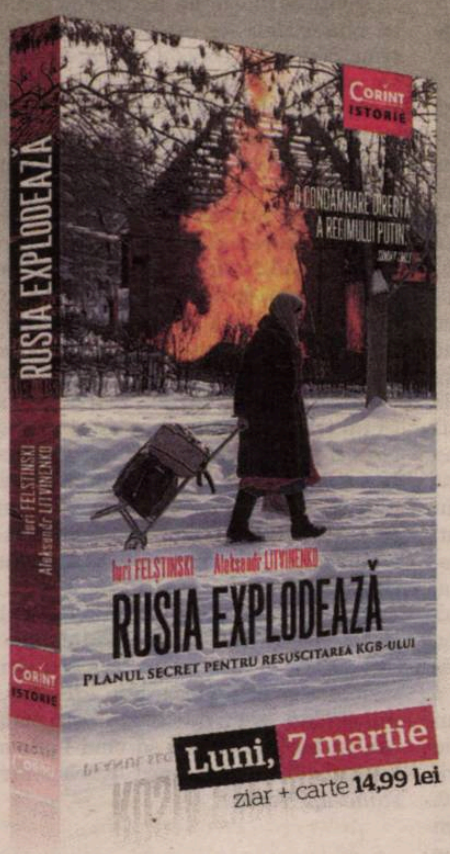

Luni, 7 martie
ziar + carte 14,99 lei

„Aleksandr Litvinenko a fost ultimul mare defector din serviciile secrete ruse, iar brațul lung al FSB, noul KGB, l-a urmărit până în inima Londrei, unde a fost asasinat în noiembrie 2006 pentru ceea ce a scris în această carte."
Marius Oprea

Un roman care reușește să nareze un episod de istorie autentică, de la evadarea dramatică a protagoniștilor din Cehoslovacia ocupată de naziști până la atacul fatal care îl va răpune pe Reinhard Heydrich, cel supranumit „Călăul din Praga"

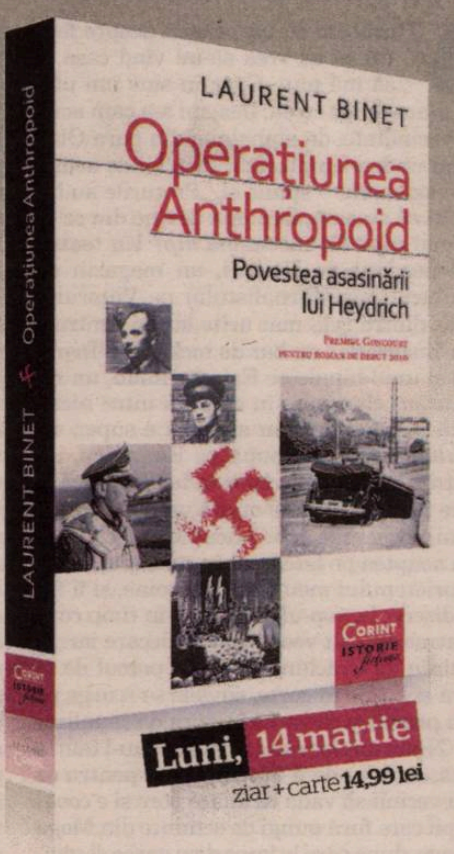

Luni, 14 martie
ziar + carte 14,99 lei

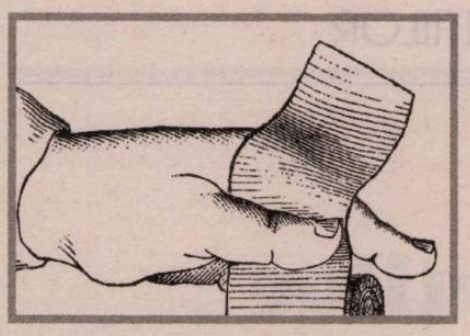

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Reclama și televizorul

Marile show-uri gen *Românii au talent* au intrat pe post și, odată cu ele, și publicitatea care le finanțează. Dacă despre noutăți ca reapariția lui Florin Călinescu s-a vorbit deja, reclama difuzată în emisiuni de acest gen se schimbă. Din punctul de vedere al telespectatorului, e bine să știți la ce vă uitați.

■ **La început a fost spotul TV.** Îl știți foarte bine, din pauzele de la sfîrșitul orei sau dintre programe. Dacă vi se pare plicticos și intruziv în România, aflați că în SUA e mult mai rău. Televiziunile comerciale de la noi au dreptul la 12 minute de reclamă pe oră, iar cele americane, la 18. Dacă vă uitați la un program de pe Travel Channel sau alt post asemănător, puteți vedea în unele cazuri că secvența se încheie, apare grafica emisiunii, iar după ea, vocea comentatorului reia narațiunea cu un fel de rezumat de două fraze. Această structură, care nu are sens în România, vine din faptul că în locurile respective ar fi intrat publicitate, în țara de origine.

■ **Plasarea de produs.** Pe o piață ca aceea din România, spoturile TV produse autohton sînt nu foarte multe și pe deasupra slabe calitativ, fiindcă, după criză, banii investiți în creație au fost din ce în ce mai puțini. Localizările ieftine, în care buzele protagonistei se mișcă în limba germană, iar vocea e-n română, nu sînt nici ele foarte atractive. Telespectatorii au dezvoltat în toată lumea un „comportament de evaziune" față de acest gen de publicitate clasică, dar la noi, el nu poate fi decît mai accentuat. În pauzele de publicitate, rating-ul programului care le conține scade la jumătate sau asemănător. Așa că o nouă strategie de captare a publicului era necesară, din punctul de vedere al brand-urilor. Ea s-a numit *product placement* și a fost legiferată, în Europa, din 2007. România a preluat legislația în 2008, iar acesta este motivul pentru care, de exemplu, pe masa juratului dintr-un concurs puteți vedea o sticlă de apă cu marca integral vizibilă. *Product placement*-ul este anunțat la începutul programului, printr-un așa-numit carton care spune: „Acest program conține plasare de produse". Dacă apariția brandului de apă nu ar fi anunțată din start și reglementată printr-un contract, ar exista suspiciuni de reclamă mascată.

În ce măsură publicul percepe acest gen de reclamă ca atare e o discuție mai lungă. Cert e doar că el e mai puțin enervant pentru telespectator și deci mai eficient decît spoturile clasice, iar legislația europeană îl încurajează.

■ ***Branded Entertainment.*** Următorul pas, după plasarea de produs, e construcția de conținut în jurul unui brand. În presa scrisă, aceasta se numea, la începuturi, publireportaj sau advertorial. Pe Internet, a început să i se spună *native advertising,* în sensul de integrare a articolului publicitar în platforma publicației. Numele de *branded entertainment* se referă la televiziune și, spre deosebire de plasarea de produs, în acest caz produsul este chiar punctul de plecare într-o anumită construcție. Să zicem, de exemplu, că ai un brand de frumusețe și vrei să-l promovezi. Poți crea, în jurul lui, un *talent show* pentru make-up artiști, cu tot glamour-ul dat de manechine și altele. Nu e o ipoteză, ci un lucru care chiar s-a întîmplat în jurul Sephora,

pentru care Alexis de Gemini, fost producător la *Big Brother* Franța, a creat în 2011 *Beauty Academy,* program de mare succes în China.

■ **Viitorul.** Sidney Ember de la *New York Times* povestește că o serie de emisiuni celebre în SUA – *The Voice* (originalul *Vocii României), Today, Blindspot* sau *Late Night with Seth Meyers* – au, începînd din 29 februarie 2016, segmente adiționale care totalizează în grila NBC, rețeaua care le transmite, 11 minute. E vorba de segmente de *branded entertainment* – în cazul lui Seth Meyers, un sketch adițional cu comicul consacrat de *Saturday Night Live.* Beneficiarul e American Express. Noutatea constă în faptul că minutele respective sînt luate din pauzele normale de publicitate. Tot luni, 29 februarie, Vice Media, cel mai de succes grup de conținut din ultimii ani, prezent și în România prin site-ul omonim, a programat lansarea propriului post de cablu, Viceland, unde a anunțat că pune mai puțin accent pe spoturile de reclamă, cît pe programele sponsorizate.

Toate aceste tipuri de reclamă – și altele – sînt binecunoscute în lumea specialiștilor. În schimb, telespectatorii care țin să fie avizați au nevoie de un plus de informare. În lumea contemporană, secretele propriu-zise sînt din ce în ce mai puține. Problema e în care cercuri circulă o anumită informație, cu atît mai mult cu cît bombardamentul informațional creează tulburări de atenție.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

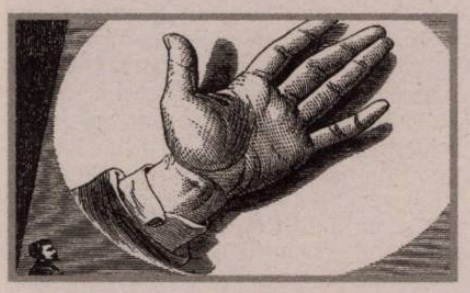

Adina POPESCU

portrete din mers

În mahalaua hip

Vorbeam cu un prieten despre faptul că aș vrea să-mi vînd casa și să mă mut. Casa în sine îmi place, n-am nimic cu ea, însă mi s-a cam acrit de vecinătate, de mahalaua din gura Oborului unde e amplasată. „N-o vinde acum, mai așteaptă" – spune el. „Prețurile au început să crească, locul ăla devine din ce în ce mai *hip.*" Ce înseamnă *hip?* Un teatru independent pe Făinari, un magazin cu viniluri, Casa Jurnalistului pe Viitorului (una dintre cele mai urîte străzi centrale din București), un bar de rockeri pe Toamnei și unul hippie pe Episcop Radu, un restaurant chinezesc în care nu intră niciodată nimeni, dar am auzit că e super, un *boutique* cu cafea bună pe Eminescu, un bistrou cu vinuri la statuia lui Tudorică și care mă tentează de multă vreme, gen. Ce (mai) înseamnă *hip?* Micul Mario care intră noaptea pe fereastră în casa unui amic al prietenului meu, vecin cu mine, și îi fură discret laptop-ul și tableta, în timp ce el doarme. Un alt vecin care în fiecare iarnă, înainte de Crăciun, își aduce porcul de la țară și îl taie în curte, sîngele se scurge pe sub poartă și se varsă în gura de canalizare. (N-am înțeles niciodată de ce nu-l taie la țară, acolo unde îi e locul. Poate pentru ca toți vecinii să vadă că el are porc și e *cool.*) Copii care fură pungi de semințe din Mega Image, după care le împart cu gașca și scuipă cojile la colțul străzii. O Dacia Solenza pe butuci în care locuiește un om al străzii dotat cu pilotă, pernă, farfurii, tacîmuri, bere la PET. O familie care își petrece întreaga vară pe asfalt, la soare, lungiți pe o pătură, chiar vizavi de o casă tare drăguță și care e de vînzare, însă din cauza „vecinilor" nu o s-o cumpere niciodată nimeni. Gunoieri de ocazie care scormonesc după PET-uri. Și casele înghesuite unele într-altele, cu curți comune sau ca și cum ar fi comune pentru că sînt prea mici ca să-ți ofere o intimitate.

E una dintre primele seri calde ale începutului de primăvară, stăm în curte și bem o bere. Cine nu și-ar dori o curte liniștită, cu boltă de viță, în centrul orașului? Dincolo de gard, vecinul pe care îl cheamă Costică și care locuiește provizoriu într-o casă dărăpănată (proprietara l-a adus aici de la țară, cu tot cu familia, ca să aibă grijă de cîinii ei, pentru că ea e *busy* cu job-ul și locuiește în altă parte) iese și el în curtea lui ca să ia o gură de aer. În momentul în care deschide ușa, rîgîie sonor și cu ecou, de se aude pînă la colțul străzii. E modul lui de a se manifesta „în exterior", de a-și marca teritoriul. Iar un astfel de rîgîit pare îndelung exersat, după vreo paișpe beri, combinate cu mămăligă, care te balonează. Noi sorbim din berea noastră Leffe (hip!) și ne continuăm discret conversația. Însă încep să latre cîinii – doi vagabonzi, „salvați de la moarte" de stăpîna care îi iubește atît de mult încît îi vede o dată pe săptămînă. Doi cîini în zece metri pătrați de curte, care desigur că n-au o altă ocupație decît să latre la tot ce mișcă pe stradă. Discuția cu cîinii e veche și a trecut prin mai multe etape – cu vorbă bună, cu amenințări, cu chemat Poliția de proximitate – „N-am, doamnă, ce să le fac, sînt în curtea lor! Vă înțeleg că latră tot timpul și nu puteți să vă odihniți… rezolvați în instanță!" Se votează și se aplică legi antifumat, de ce nu există și legi antipoluare fonică? Costică a primit ordine precise de la „stăpînă" – dacă latră, să-i potolească. Mai nou îi potolește cu un par. Asociațiile de protecție a animalelor oare știu că acești cîini pe care i-au „salvat" de pe străzi ajung prin curțile oamenilor milostivi, unde sînt bătuți cu parul ca să nu mai latre? „Taci în morții mă-tii!", strigă la ei Costică. Agitat, începe să latre și cîinele lup al celuilalt vecin, din curtea din stîngă. De fapt, acesta, pentru că e lup, nu latră, urlă. Vreo cinci minute. Cînd, în sfîrșit, se potolesc toți trei, reușim să reluăm conversația de unde o lăsaserăm. Oare ce voiam să spunem? E o liniște neașteptată, se aude doar vocea lui Costică, a intrat în casă și poartă o discuție intelectuală cu nevastă-sa. Toate geamurile sînt larg deschise, că așa e frumos – să intre aerul, să-i audă tot fraierul. „Cum nu știi, fă, cînd a murit tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu?! Asta toată lumea știe…" Pauză. „Îți zic io dacă nu știi. Păi, amîndoi a murit pe douășunu decembrie 1989."

Vecinul de deasupra, cel cu lupul, are în grijă „păsările cerului" (așa le numește), respectiv porumbeii. Le pune în fiecare zi grăunțe și semințe pe aparatul de aer condiționat din dreptul ferestrei de la bucătărie. Treptat, a reușit să adune aici și să invite la masă toți porumbeii din cartier, plus rudele lor din Cișmigiu și Herăstrău. Sediul lor central este acoperișul casei, mai exact streașina de deasupra curții mele. Stau chiar pe margine și se holbează la tine, zeci de perechi de ochi curioase. Cînd trebuie să-și facă nevoile, se întorc invers, doar n-o să murdărească acoperișul celui care îi hrănește. Cînd își iau toți zborul, parcă ești în Hitchcock. La două-trei zile trebuie să curăț curtea de găinaț, de coji de semințe și de boabe de porumb. Îi explic vecinului cum stă treaba cu păsările și se înfurie. Începe să urle: „Tu ai o problemă cu cîinii, cu păsările cerului, cu mai ce?! Așa-i la curte! De ce nu te muți înapoi la bloc dacă nu-ți convine?" Încă puțin și mă înjură. N-ar fi prima oară cînd o face. Cel mai tare s-a enervat cînd i-am spus că cîinele lui pute. Apoi m-a acuzat că i-am adus gîndaci roșii „de la bloc". Da, au fost și gîndaci roșii – o mică invazie, însă ei au venit odată cu catrafusele lui Costică.

Cam așa stau lucrurile cu mahalaua mea. O fi devenind ea *hip* pentru alții, care nu locuiesc aici și o vizitează ca pe un loc exotic. Pînă mă mut, mă gîndesc să-mi deschid un *hub.* Sau măcăr un bar în curte și să vînd Leffe cu 15 lei sticla. Îl angajez și pe Costică pentru un *stand-up.* Veniți?

Carmen GAVRILĂ

Dileme iraniene

Dimineața devreme, străzile miros la fel de minunat, ca întotdeauna, a pîine caldă, vînzătorii ambulați de alune prăjite și sucuri de fructe își cîntă aceleași chemări, mirosurile sînt neschimbate – gaz de eșapament din multe mașini vechi, cîrpite cu grijă, amestecat cu mirodenii, parfum de flori și miros de *kubideh* (o rudă mai bătrînă cu cîteva secole a micilor românești).

Iranul este însă altfel decît l-am lăsat în 2009, în pline manifestații de stradă violente, împotriva realegerii președintelui ultraconservator Mahmud Ahmadinejad, scrutin pe care tinerii furioși din marile orașe l-au considerat fraudat.

Acum pe străzi domnește un fel de nerăbdare, de febrilitate cu note de optimism, și se simt deja efectele încheierii acordului nuclear, prin care Teheranul a obținut ridicarea treptată a sancțiunilor internaționale economice, iar marile puteri au primit asigurări că Iranul nu va obține arme nucleare.

Încă de la aeroport, la sosire, la ghișeele de verificare a pașapoartelor străinilor, alteori aproape goale, erau cozi lungi, de străini de toate felurile, europeni, chinezi, asiatici, am detectat chiar și cîteva accente americane. Apoi, te frapează limbajul corpului la femei. Pășesc mult mai degajat decît îmi aduceam aminte, șalurile sînt puternic colorate și abia acoperă părul, iar blugii strîmți și colanții au devenit uniforme pe care, înainte, nu le vedeam decît în centru și în zonele șic și bogate din nordul Teheranului.

Pînă și Internetul este mai accesibil, WiFi și-a făcut loc în multe cafenele, restaurante și hoteluri, iar telefoanele inteligente, chiar și de ultimă oră, sînt peste tot, mai ales în mîinile tinerilor. E drept că în continuare există limitări de viteză, iar multe site-uri străine, inclusiv cel al *Dilemei vechi,* nu pot fi accesate decît dacă ai aplicații speciale sau știi cum să ocolești blocajele. Eu nu știu, așa că, din Iran, nu pot afla dilemele românești.

De la lentoarea, blazarea și chiar depresia care domneau înainte, acum se văd peste tot clădiri în construcție. Chiar lîngă aeroport, două mari hoteluri ale unor companii multinaționale se ridică sclipind a proaspăt sub soarele Teheranului. Iranienii cu care am vorbit pun totul pe seama ridicării sancțiunilor și pe valul de delegații economice străine care a început să se reverse peste Iran, chiar din momentul în care se prefigura încheierea acordului. În numai șapte luni de atunci, cel puțin la Teheran, atmosfera s-a animat. Pe asta a și mizat președintele conservator moderat Hassan Rouhani, că va influența electoratul să îi confirme prin vot politicile de deschidere economică și de dialog cu Occidentul.

Săptămîna trecută, iranienii au votat, în aceeași zi, pentru viitorul Majlis – Parlamentul lor, și pentru Consiliul Experților, o instituție de o importanță uriașă, pentru că cei 88 de teologi islamici care o formează, aleși prin vot popular direct, îl aleg la rîndul lor pe viitorul lider suprem. Și sînt șanse mari să facă acest lucru în mandatul lor de opt ani, pentru că se pare că sănătatea actualului lider suprem, ayatollah-ul Ali Khamenei, în vîrstă de 78 de ani, ar fi șubredă.

Trebuie totuși spus că iranienii, la orice fel de scrutin, conform Constituției, nu pot alege dintre candidații înscriși, ci dintre cei care primesc aprobarea Consiliului Gardienilor, o instituție formată din specialiști în drept islamic, care decid dacă un candidat are referințe islamice șiite solide, are un comportament corect islamic și este loial Constituției, adică regimului.

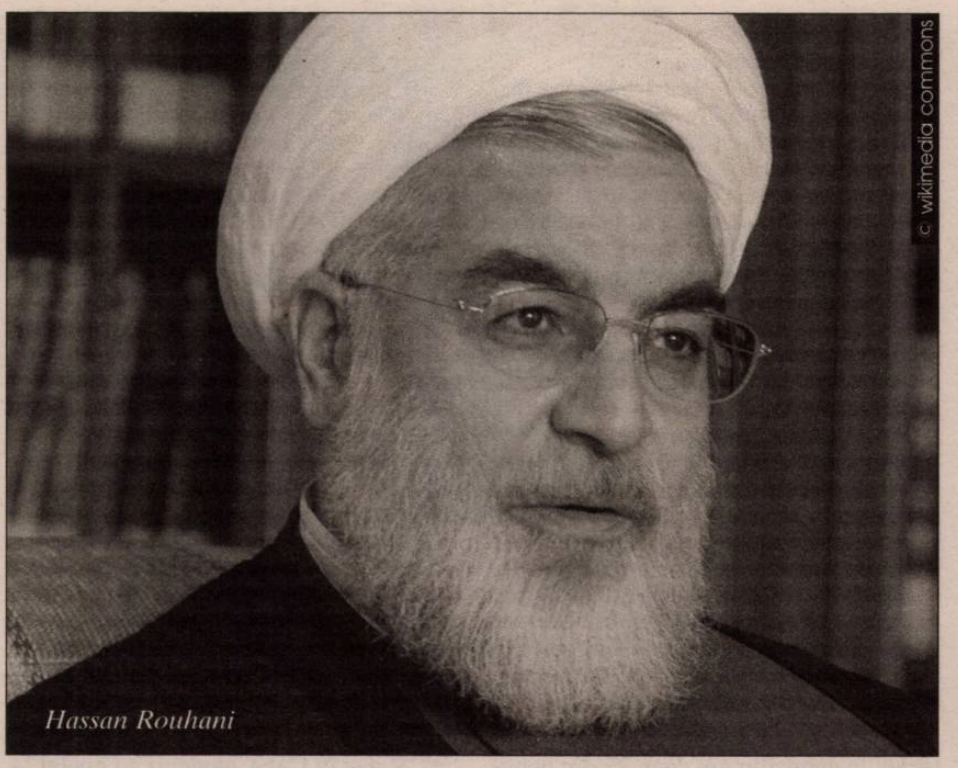

Hassan Rouhani

Rezultatele finale la alegerile parlamentare din Iran arată că nici tabăra pro-reformistă, nici cea ultraconservatoare nu au obținut majoritatea în legislativ, deși ambele au reclamat victoria. Dacă în Europa, de exemplu, victorie înseamnă să ai majoritatea, nu la fel e în Iran, în acest caz. Ce face din acest scrutin o victorie pentru reformiști e că au revenit cu adevărat în Parlament, care pînă acum fusese dominat fără drept de apel de ultraconservatori, care au dat bătăi de cap Guvernului Rouhani.

„Ne-au spus nouă, femeilor, să învățăm, să mergem la facultate și că reformatorii ne vor da mai multe drepturi."

De bun augur pentru aliații președintelui Rouhani e și faptul că, dintre parlamentarii independenți, mulți au intrat în cursa electorală cu sprijinul reformiștilor, așa că e de presupus că vor vota în sprijinul politicilor Guvernului. O altă victorie pentru reformiști e că din viitorul Parlament vor lipsi o serie de radicali, care chiar i-au amenințat cu moartea pe unii miniștri iranieni care au susținut acordul nuclear.

Dar peisajul politic iranian este foarte complicat. De exemplu, ceea ce numim tabăra reformistă este un melanj de politicieni cu grade diferite de intenție reformatoare. Sînt conservatori moderați, ca președintele Rouhani, dar și așa-numiți liberali, care susțin inclusiv idei radicale ca separarea religiei de politică (ei îngroașă de obicei rîndurile candidaților descalificați de Consiliul Gardienilor Constituției). Apoi, în rîndurile „reformiștilor" sau „reformatorilor" apar și conservatorii care susțin deschiderea economică, dar nu și o relaxare în domeniul libertăților sociale și al drepturilor femeilor.

La fel, în tabăra ultraconservatoare sînt radicali care susțin în continuare că Iranul este autosuficient și nu are nevoie, nici măcar economic, de nimic din afară, dar și ultraconservatori care înțeleg rostul dialogului cu Europa, însă nu pot digera sub nici o formă comunicarea cu SUA, care rămîne pentru ei „Marele Satan" – o expresie născută din revoluția islamică din 1979.

Peste acest peisaj se adaugă presiunea Pasdaran – Gărzile Revoluționare Islamice, care reprezintă un actor politic cu greutate și o orientare foarte conservatoare. Pasdaran răspund direct în fața liderului suprem al țării și de multe ori declarațiile publice ale diverșilor comandanți ai Gărzilor sînt interpretate ca mesaje de la liderul suprem.

Și pentru ca lucrurile să fie și mai greu de deslușit, foști Pasdaran au intrat în politică și pot fi găsiți acum împrăștiați pe tot eșichierul politic și ideologic. Inițial, prin 2003, cînd și-au făcut prima dată simțită prezența în politică, erau văzuți ca un curent nou, radical, care promova o întoarcere la valorile pure ale revoluției islamice, dar asta fără mulți din bătrînii ayatollahi, pe care îi considerau corupți și îndepărtați de visul revoluționar. Tendința s-a conturat și mai clar după alegerea ca președinte a lui Ahmadinejad, el însuși fost membru Pasdaran, iar Iranul părea că se îndreaptă spre un naționalism islamist cu nuanțe militare. De atunci lucrurile s-au schimbat și foști Pasdaran sînt acum și în rîndurile celor calificați drept „reformatori", „conservatori moderați" sau „conservatori", nu doar printre ultraconservatori.

De fapt, politicienii iranieni se definesc nu atît prin termenii reformator, conservator ori conservator moderat, radical sau ultraconservator, pe care îi folosim noi, cei din presă, pentru că e mai simplu de relatat. Ei se plasează diferit pe scala politică în funcție de temă, de subiect. De exemplu, la alegerile de acum, taberele s-au conturat astfel: susținătorii și opozanții acordului nuclear. Cei care s-au opus ferm acordului au pierdut, cei care au susținut înțelegerea cu marile puteri, chiar dacă au criticat Guvernul că a cedat prea mult, au căpătat noi mandate parlamentare. Deci iranienii au votat nu atît ideologiile, cît pozițiile pe tema acordului și pe ce poate însemna el, adică deschidere economică, mai ales.

În ce privește Consiliul Experților, și aici este o relativă egalitate între reformiști și conservatori. Dar reformiștii sînt îndreptățiți să se simtă victorioși pentru că au mai mulți reprezentanți în viitorul Consiliu decît în cel actual, dominat de ultraconservatori, iar cîțiva teologi ultraconservatori duri, extrem de influenți și de puternici, care au dominat scena politică iraniană, au rămas, în urma votului oamenilor, fără locuri în Consiliu. Încă nu e clar cine va domina instituția pentru că există un număr important de aleși care au candidat atît pe lista electorală a reformiștilor, cît și pe cea a ultraconservatorilor, deci se prefigurează același hățiș de interese, ideologii și opinii fluide valabil pentru întreaga scenă politică iraniană.

Cum văd iranienii obișnuiți toate astea? „Acolo, în Parlament, vor fi acum mai mulți oameni care vor deschide Iranul, avem nevoie de locuri de muncă și să exportăm, copiii mei au făcut facultate, dar nu găsesc slujbe", mi-a spus un lucrător în turism. „Ne-au spus nouă, femeilor, să învățăm, să mergem la facultate și că reformatorii ne vor da mai multe drepturi. În trecut ni s-au mai făcut promisiuni și nimic nu s-a întîmplat. Nu mă interesează, ca pe fetele tinere, să nu mai fie văl islamic, mă interesează să fiu respectată și să pot munci", mi-a explicat o doamnă în vîrstă de aproximativ 50 de ani. Un tînăr consideră că liderii iranienii trebuie să lase să vină investiții străine, pentru că asta ar rezolva toate problemele, dar o bătrînă s-a arătat circumspectă: „Mă rog la imamul Hossein să fie înțelepți și cu frica lui Dumnezeu, să se gîndească la noi, copiii noștri au nevoie de slujbe, dar nu cumva conducătorii să cedeze în fața străinilor aroganți" (termenul „arogant" este, în limbajul politic iranian, o referire la SUA).

Bineînțeles că deja au apărut și aici, ca la noi după '89, odată cu numărul crescut de străini veniți să exploreze oportunitățile noului El Dorado, și opinii de genul „Nu ne vindem țara". Și, cumva, temerea nu este de neînțeles, pentru că iranienii au avut experiențe foarte triste cu companii străine care, în secolul trecut, luau din Iran cantități uriașe de petrol în schimbul unor redevențe rizibile sau al unor împrumuturi cu dobînzi de-a dreptul nerușinate – ce-i drept, cu colaborarea și sprijinul fostului șah al Iranului, alungat de revoluția islamică.

Iranul este acum poate cea mai mare piață națională rămasă aproape neatinsă de globalizare și de produsele străine, cu excepția celor chinezești. Dar mai mulți oficiali iranieni au spus că nu au de gînd să transforme Iranul într-o simplă piață de desfacere, ci vor investiții și acel tip de afaceri care aduce dezvoltare și diversificare economică. Potențial există atît în ce privește resursele naturale, cît și pe cele umane, pentru că iranienii au un număr ridicat de profesioniști, de specialiști cu educație superioară care pînă acum pur și simplu nu au avut unde lucra.

Primul scrutin de la semnarea acordului nuclear a arătat că iranienii au dat un vot de încredere Guvernului președintelui Rouhani, dar nu unul absolut, pentru că aliații președintelui nu vor avea o majoritate confortabilă nici în Parlament și, posibil, nici în Consiliul Experților. Echilibrul dintre reformiști și ultraconservatori demonstrează că iranienii speră la vremuri mai bune, dar au multe dileme în legătură cu felul în care să obțină asta. După ce au fost izolați zeci de ani, ei știu că banii străini pot aduce prosperitate, dar se și tem să nu depindă prea mult de alții.

***Carmen Gavrilă** este jurnalistă, trimis special al Radio România în Iran.*

Ionuț IAMANDI

Securitatea pe Internet. Vechea securitate

Ne-am obișnuit să vedem România în postura țării care se străduiește să ajungă din urmă alte state. Dar sînt și domenii în care sîntem în rînd cu lumea bună, fără a mai fi nevoie să „recuperăm decalajele". Iar un astfel de domeniu e cel al comunicațiilor moderne, respectiv al telefoanelor mobile și al Internetului.

Și totuși, nu o dată m-am surprins gîndindu-mă cum ar fi arătat Internetul și telefonia mobilă în România dacă nu s-ar fi întîmplat evenimentele din '89. Cu sau fără România, evoluția tehnologică tot ar fi avut loc; dar dacă n-ar fi avut loc și „revoluția"? Cum am fi vorbit la mobil? Cum am fi intrat pe net? Din acest punct de vedere, poate că ne-a trecut un glonț pe la ureche, pentru că statele comuniste, cum a fost și România, au astăzi o relație cel puțin tensionată cu Internetul și cu tehnologiile moderne de comunicații. Și tot cercetînd cum pot accesa Internetul în statele cu regimuri autoritare, parcă încep să îmi sune familiar expresii precum „permisul de Internet".

Așa că, profitînd pe cît am putut de accesul neîngrădit la Internet, am încercat să îmi fac o imagine cît mai detaliată despre comunicațiile moderne din trei state comuniste, Cuba, China și Coreea de Nord. Dar fascinante sînt și incursiunile în „offline-ul online-ului" din unele state musulmane, dintre care am ales ca bonus și reper suplimentar două țări rivale, dar egal deranjate de expansiunea Internetului: Arabia Saudită și Iran, inventatoarele „Internetului *halal*". Mai sînt și alte locuri unde trăiești periculos pe Internet, unele chiar foarte aproape de noi, cum ar fi Rusia și Belarus, dar despre ele probabil voi scrie cu altă ocazie.

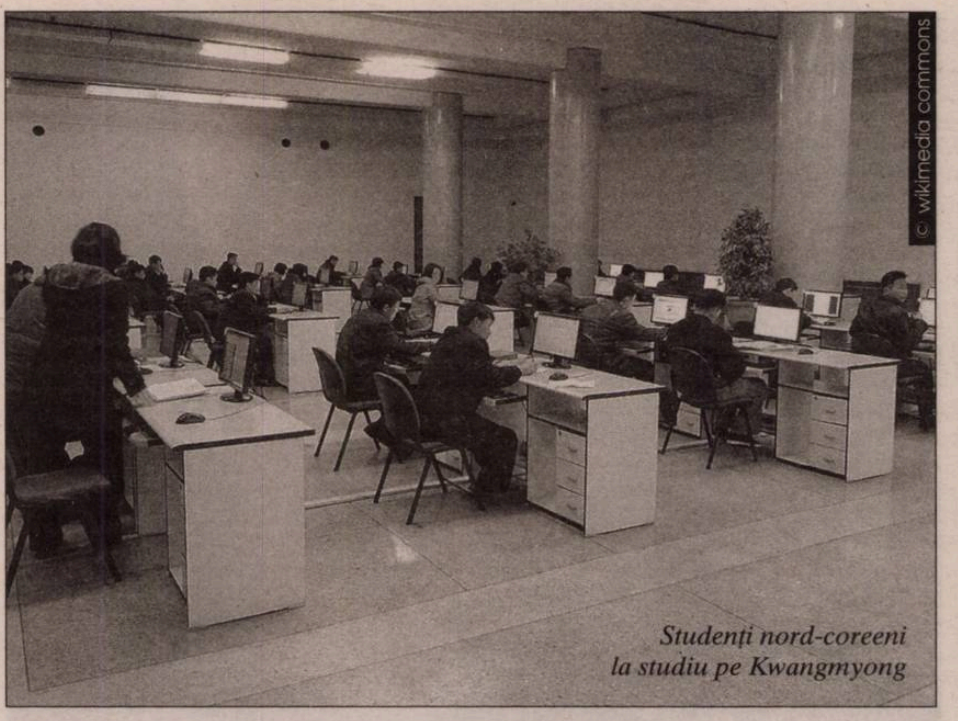

Studenți nord-coreeni la studiu pe Kwangmyong

Cuba

De Cuba am început să auzim știri privind o oarecare liberalizare de cînd liderul său comunist emblematic, Fidel Castro, în contrast cu alți dictatori sud-americani ajunși personaje de legendă prin romanele lui Márquez, i-a transferat puterea fratelui său Raul. Au fost legalizate unele mici afaceri, au fost reluate legăturile diplomatice cu SUA, iar zilele acestea Havana a devenit teren de contact ecumenic între Patriarhia Ortodoxă rusă și Biserica Catolică. Dar dezghețul politic nu e resimțit și de populație, care rămîne controlată și izolată, ca în orice regim represiv care se respectă pînă la capăt. Iar Internetul este un exemplu care pică la țanc în acest sens.

În Cuba, nu oricine intră cînd vrea pe Internet. Nomenclaturiștii, funcționarii cu anumite sarcini de serviciu și specialiștii IT intră cu parolă oficială. O pătură subțire de alți privilegiați poate accesa Internetul pe bază de legitimație. Iar restul populației are acces doar la un serviciu de e-mail operat de Guvern. Cu toate aceste restricții, multe site-uri sînt inaccesibile din Cuba. După cum spunea un ambasador cubanez, Havana are tot dreptul „să se ferească de site-urile pornografice, sataniste, teroriste și negative". Întîlnim aici percepția – comună și în alte țări comuniste sau musulmane – care vede în Internet o intruziune vestică amenințătoare la adresa ideologiei oficiale.

Urmează apoi alte două obstacole în calea spre Internet: costul și calitatea. Accesul la serviciul de e-mail operat de Guvern se face în special la Internet-cafe-urile de stat, unde ora de utilizare e de cinci dolari americani (venitul mediu lunar în Cuba este de aproximativ 460 de pesos, ceea ce înseamnă 20 de dolari). Internet la domiciliu are doar 5% din populație și e și mai scump decît cel de la Internet-café.

Pînă acum trei ani, tot traficul de net din Cuba se făcea prin satelit. Din ianuarie 2013, insula e conectată printr-un cablu submarin la rețeaua din Jamaica și Venezuela. Dar și așa, Cuba rămîne una dintre cele zece țări cu cele mai reduse viteze de descărcare pe Internet.

Acum însă intervine ingeniozitatea oamenilor supuși la privațiuni și restricții, ceea ce românii știu de pe vremea cînd prindeau bulgarii, moldovenii și ungurii la antenele speciale bine orientate pe bloc. Ca urmare a îngrădirilor tehnice și administrative, în Cuba s-a dezvoltat o piață neagră a Internetului. Cubanezii au inventat „Internetul offline", sau *„El paquete"*, cum e cunoscut pe insulă, prin care conținut descărcat de pe Internet (show-uri TV, filme, reviste, articole de presă, aplicații) circulă pe stick-uri USB sau pe CD-uri. De asemenea, există și o piață neagră a parolelor celor ce au acces la Internet, cum ar fi funcționarii publici pensionați.

China

„Marele Zid chinezesc" are un echivalent virtual: „Marele Firewall chinezesc", cu rolul de a bloca accesul la site-urile indicate de partid. În China se cenzurează aproape orice pentru că gama de considerente pe baza cărora un site se poate bloca e foarte largă, incluzînd motive morale, politice, religioase, culturale, economice, militare, dar și pentru că resursele utilizate pentru cenzurare sînt imense. Liste întregi de site-uri de top inaccesibile din China sînt constant îmbogățite. Pe ele ar figura la momentul de față, printre altele: gmail.com, maps.google.com, docs.google.com, play.google.com, youtube.com, blogspot.com, twitter.com, nytimes.com, dropbox.com, soundcloud.com, bloomberg.com, flickr.com.

În linie cu practicile cu care ne-au obișnuit, autoritățile au încurajat copierea facilităților unor site-uri occidentale de succes. Sînt Facebook-ul și Twitter-ul instrumente de comunicare online la modă, aflate însă sub comanda imperialiștilor? Nu-i nimic, chinezii au dezvoltat Sina Weibo, un hibrid între Facebook și Twitter, pe care l-au și listat la bursă. Americanii au făcut amazon.com, de ce chinezii să nu aibă alibaba.com? Și exemplele pot continua.

Ca și în Cuba, oamenii au apelat la fel de fel de tertipuri pentru a ieși totuși în lumea liberă a Internetului. La chinezi e răspîndită practica folosirii VPN (acronim pentru Virtual Private Network), prin care, teoretic, site-urile interzise pot fi totuși accesate, pe riscul utilizatorului. Numai că din cauza suprasolicitării, și probabil și din cauza „vigilenței organelor", accesul la serverele occidentale pe care poți subscrie la VPN este deosebit de greoi.

Pe de altă parte, autoritățile s-au specializat în așa-numita tehnică a eliminării electronice, *„cyber-disappearance"*, care înseamnă ștergerea materialelor scrise de sau despre activiștii bloggeri chinezi. Iar pentru că piața telefoniei mobile în China este prea dezvoltată pentru a mai încerca un control fizic al acesteia, ca la vecinii nord-coreeni, un alt *„feature"* al partidului este suspendarea accesului la serviciul de SMS atunci cînd un utilizator e prins că trimite conținut „nesănătos sau ilegal".

Coreea de Nord

Și am ajuns la exemplul suprem în materie, țara unde, pînă acum trei ani, puținii turiști admiși lăsau mobilele la intrare și unde Internetul nu e cenzurat, ci interzis de-a dreptul. Pentru nord-coreeni nu se pune problema accesului la Internet, ci a accesului la *„Kwangmyong"*, un Intranet de țară, nu de companie, cum am văzut în România după '90. Denumit, în acord cu stilul bombastic oficial, Kwangmyong – în traducere, „Strălucitor", „Luminos" –, acesta avea la mijlocul lui 2014 un total de 5.500 de siteuri.

Pe Kwangmyong intră studenții ca să se informeze, aici sînt site-urile facultăților și ale ziarelor, aici trimiți mail-uri. Kwangmyong e ca o lume paralelă a Internetului, după modelul lumii paralele a propagandei comuniste oficiale. Un fel de Facebook crepuscular de circuit închis, în care pot avea conturi doar instituțiile statului. Ironia este însă că oamenii obișnuiți nici măcar la Kwangmyong nu au acces, computerele fiind o raritate comercială care în Coreea de Nord se înregistrează la miliție, cum erau odată înregistrate mașinile de scris în România.

Doar puțini sînt cei ce pot intra pe Internetul real. După unele estimări, ar fi vorba de cîteva sute de oameni, în general șefi de partid și funcționari care execută misiuni de partid pe Internet. Din februarie 2013, turiștii pot avea acces la Internet 3G, folosind cartele de la operatorul de telefonie nord-coreean. Ofertă cu termeni și condiții, printre care și aceea că nu se aplică și populației de rînd din țară.

Iran

Inițial, Internetul în Iran s-a dezvoltat liber, dar odată cu regimul președintelui conservator Mahmud Ahmadinejad, de prin 2005, lucrurile au început să se schimbe.

În martie 2012, șeful spiritual al țării, ayatollah-ul Ali Khamenei, a cerut instituirea „Consiliului Suprem al Spațiului Virtual", format din președinte, ministrul Culturii, ministrul Informației, șeful Poliției și șefi ai Gărzii Revoluționare iraniene. Consiliul se ocupă de reglementarea accesului la Internet și supervizează așa-numitul „Internet *halal*", un Intranet iranian curățat de influentele exterioare nefaste, după modelul Kwangmyong-ului nord-coreean. În Iran, site-urile pot fi blocate pe motive politice, religioase și morale. Pe lista neagră sînt, printre altele, Facebook și mereu malefic YouTube.

Publicațiile online și bloggerii sînt obligați să obțină autorizații de funcționare de la Ministerul Culturii. Furnizorii iranieni de servicii de Internet trebuie să instaleze soft-uri de verificare a conținutului site-urilor accesate și a e-mail-urilor. Utilizatorii de servicii de Internet semnează că nu vor accesa „site-uri neislamice".

Autoritățile cer ca oamenii să folosească serviciul de e-mail de stat, restrîng folosirea criptării prin invalidarea VPN-urilor și adreselor de tip HTTPS și interzic folosirea soft-urilor antivirus de import. O contribuție originală a Iranului la șicanarea accesului la Internet este limitarea prin lege a vitezei de *download* pentru oamenii obișnuiți la 128 kbit/s. Te lași păgubaș dacă prinzi ocazia să descarci în Iran *Fifty Shades of Grey*.

Arabia Saudită

Oricît de urîcioși le pot fi iranienii, în materie de Internet cenzurat saudiții au destule similitudini cu vecinii coreligionari, dar sectari. Așa că, dacă e vorba de site-uri șiite, autoritățile de la Riad pot fi foarte răzbunătoare, saudiții fiind sunniți. Pe lîngă cele suspecte de prozelitism religios, sînt banate în Arabia Saudită și site-urile deviaționiste politic. De lista lor, dar și de actualizarea acesteia, se ocupă cu succes Ministerul de Interne, iar o comisie specială se ocupă de administrarea *proxy-farm*-ului care filtrează site-urile și conținutul acestora.

Ca și în Iran, publicațiile online și bloggerii sînt obligați să obțină licență de funcționare de la Ministerul Culturii și Informației. Mulți au sfîrșit în închisori sau biciuiți pentru ce au postat pe Internet. Dar ce au specific saudiții față de iranieni – nu și față de țările care au trecut prin comunism – este încurajarea delațiunii. Cetățenii sînt îndemnați să denunțe, printr-un formular online special, site-urile care par dubioase, iar Guvernul intervine apoi pentru a îndrepta situația.

***Ionuț Iamandi** este jurnalist la Radio România Actualități.*

Cu ochii-n 3,14

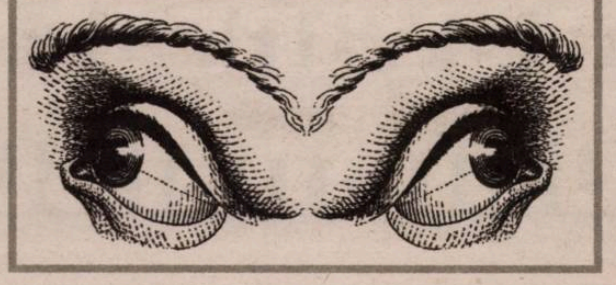

PRINCIPIUL CUTIEI E SIMPLU: SCRII NUMELE IUBITEI (ȘI NU LOVE) PE SPAȚII RESTRÎNSE, CU O FORȚĂ MAI MARE, ÎNTR-O CASĂ MAI MICĂ

■ Guvernul a înființat „Comisia de tăiat hîrtii". De fapt, e vorba de o platformă online pe care adună propuneri pentru debirocratizare. Principiul e simplu: dacă statul are deja un document despre un cetățean, firmă, contribuabil etc., de ce să-l mai ceară o dată? De ce atîtea ștampile și semnături? De ce atîtea copii inutile? Tehnocrați antibirocrați. (**M. M.**)

■ Precum Fredric Baur, creatorul cutiei Pringles, a cărui ultimă dorință a fost ca cenușa să-i fie îngropată chiar în celebra cutie de chipsuri, cenușa italianului Renato Bialetti a fost transportată în orășelul natal Omegna într-un iconic vas Moka din aluminiu, micul model de espressor patentat de tatăl său acum un secol. Purtîndu-i propria caricatură numită *L'omino con i baffi* („omulețul cu mustață"), vasul Moka s-a vîndut pînă în prezent în 330 de milioane de bucăți în toată lumea. (**M. C.**)

■ Post-Dragobete, din „Boala amorului și periodurile ei" *(Foaie pentru minte, inimă și literatură,* Brașov, nr. 17, 22 octombrie 1838): „Simptomele să fac tot mai primejdioase. Începi să scrii numele iubitei în scoarța copacilor și în năsip. Cînți versuri rele neregulate, porți în sîn cîte o floricică scăpată de fetiță. Privești la lună și faci soneturi. Iubita îți privește odată prietinește în ochi, tu gîndești că este amorezată de moarte în tine. Vai de om de va vorbi ea și cu altul. (Aceasta e simptoma a patra de turburarea minții) Dohtorie: Călătorește doă zile una după alta într-un car de apă acră (borviz) întră la învățătură în seminariul de la C** pe trei ani; cînd te întorci, amoreza ori e măritată ori fată trecută. Atunci rîzi de tine însuți, și ești sănătos." (**L. V.**)

■ Vorba unei prietene vituale: „Să vedeți ce certuri o să fie de-acum pe Facebook, că de ce mi-ai dat doar *like* și nu *love*". (**A. P.**)

■ Primesc pe e-mail un *newsletter* de la Realitatea TV cu titlul „Iarna revine în forță! ANM anunță ninsori și viscol". De obicei, șterg chestiile astea, dar acum am deschis. Ce citesc în știre? Că în următoarele 12 ore se vor produce „intensificări ale vîntului, ninsori moderate cantitativ la munte", și anume pe „crestele cele mai înalte"; că vor mai fi niscaiva intensificări ale vîntului și în restul teritoriului, dar „pe spații restrînse". Nici vorbă de „forță", așadar. Ce voiam să subliniez? Că ce e-n titlu nu e și-n știre, un vechi obicei al presei românești. Și că nu trebuie să faceți ca mine, adică să dați click pe toate prostiile. (**M. V.**)

■ Un titlu senzațional: „Un meteorit uriaș a explodat deasupra Pămîntului, cu o forță mai mare decît cea a bombei de la Hiroshima, și nimeni nu a observat". Hm, eu observasem, însă n-am avut cui să-i spun. (**A. P.**)

■ Cîntărețul Sting a decis, împreună cu soția lui, să se mute într-o casă mai mică. Așa că a vîndut la licitație tot felul de lucruri care nu-și mai găseau locul în noul cămin, printre care și un pian Steinway, cîteva tablouri de Matisse și niște ceramică de Picasso. Eu le-aș fi dus undeva la țară. (**M. C.**)

ȘTIȚI CARE E ASEMĂNAREA DINTRE UN COVRIG ȘI NICI UNUL? E EVIDENTĂ, DACĂ VĂ PLACE SĂ TRECEȚI PRIN DEFORMAȚIILE EXTREME

■ Știți care e asemănarea dintre chelnerițe și stewardese? E evidentă. Și unele, și altele servesc masa sau gustarea pentru clienți sau pasageri. Dar știți care e deosebirea? E la fel de evidentă. Chelnerițele nu zboară. (**A. M.**)

■ „Hai să-ți iau un mărțișor", îi zice bărbatul doamnei de lîngă el. Și o cuprinde cu brațul pe după umeri. „Ia-mi mai bine un covrig", îi răspunde ea. Și plecăm toți trei rîzînd de la semafor. (**A. M. S.**)

■ *„D-a porumbeii,* joc de vară. Se alegea colțul din întru ce se forma din două case una mai afară ieșită decît alta, sau de la niscai uluce, acolo se așeza copiii-porumbei. Porumbarul trimetea pe cîte unul să se înalțe. Un alt copil se făcea uliu și căta să prinză porumbeii; cei mai dibaci cotea și scăpa; era o bucurie și un rîset de acelea de care numai copiii știu să guste din nevinovata lui plăcere, cînd se întorceau la coteț și uliul nu putea prinde nici unul. " – Petre Ispirescu, *Jurnal 1865-1870* (**R. M.**)

■ Dacă vă place să treceți prin filtre fotografiile pe Instagram, descărcați aplicația INFLTR de pe infiltr.com: are 5.000.000 de filtre. (**M. C.**)

■ Din deformațiile extreme ale condiției de pieton post-tranziție: nu traversez nici cînd e verdele pus, căci mă gîndesc că nu am timp (deși uneori semaforul mai ține încă trei minute); fac eu semn să treacă mașinilor care dau să oprească pentru a mă lăsa să trec. Singurele momente în care mai uit de propriile reguli absurde: cînd se întîmplă ca vreo mașină să oprească, așteptînd să fac o poză cerului. (**I. P.**)

NUMAI PENTRU PERSOANE FOARTE IMPORTANTE, DESCHIDEM PRIMUL GÎND CU UN ÎNDEMN

■ Paul McCartney n-a fost lăsat să intre la petrecerea de după acordarea Premiilor Grammy. „E numai pentru persoane foarte importante", i-a spus bodyguard-ul clubului. „Dar cît de foarte important ar trebui să fiu?", a întrebat Macca. Bodyguard-ul a dat din umeri, iar Macca s-a întors către soția lui: „Îmi pare rău, dar se pare că trebuie să mai compun un hit". În cele din urmă, paparazzii l-au convins pe bodyguard că omul e destul de important. (**M. C.**)

■ Pe geamul unui spațiu comercial din centru, un anunț te lovește direct în stomac: „Deschidem în curînd «MI și MU». Tradiționalii mici aduși la nivel de artă". (**D. S.**)

■ Într-o dimineață mă trezește fluierul polițistului care, la ora 6, dirija circulația în intersecție. Primul gînd a fost neortodox. Al doilea: oare l-aș fi putut reclama pentru tulburarea orelor de somn? (**S. G.**)

■ La prima oră a dimineții, buzeperfecte.eu mă surprinde cu un sfat: „Femeie, meriți să fii specială!" și cu un îndemn: „Arată Strivitor!". Mă declar zdrobit. (**M. P.**)

www.vodafone.ro

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

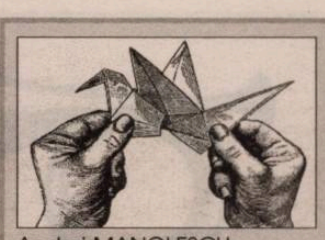

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

8

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **629** ■ 10-16 martie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU

„Artă deșteaptă“

pagina **3**

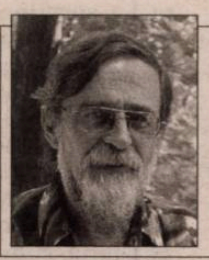

VINTILĂ MIHĂILESCU

„Epocalismul interbelic“

pagina **3**

PETRE GURAN

„Despre miracol în postmodernitate“

pagina **11**

Copii adoptați, părinți adoptivi

„Copilul își recunoaște mama după surîs.“

VIRGILIU

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 627

Articolul lui Andrei Pleşu,
„De ce au zebrele dungi?"

Lumea creată

Extras din articol: „...cînd contempli diversitatea amuţitoare, aş spune suprarealistă, a lumii create". Aducerea vorbei despre lumea creată naşte întrebarea: cine a creat lumea, cine este Creatorul? Este creatorul din creaţionism – Dumnezeu – sau creatorul din evoluţionism (universul s-a creat pe sine, îşi este propriul creator, al tuturor componentelor şi al legilor evoluţiei acestora)?

Şi creatorul din evoluţionism (întregul univers) poate fi numit Dumnezeu (în limba română), aşa cum creatorul (suprem) din creaţionism este numit Dumnezeu. Ambii sînt „creatorul tuturor văzutelor şi nevăzutelor". În această accepţiune, îşi pot da o mînă frăţească evoluţioniştii şi creaţioniştii. Ar mai rămîne, ca diferenţă specifică fiecăreia din cele două concepţii filozofice, legea generală pentru creaţionişti: crede şi nu cerceta, iar pentru evoluţionişti: nu crede pînă nu cercetezi, rămîi mereu cu întrebări, cu incertitudini rămase de cercetat, în căutarea unei soluţii, pe calea spre perfecţiune, către adevărul absolut (mai binele este duşmanul binelui?). Cînd, peste patru miliarde de ani, Pămîntul va da primele semne că începe să se stingă, neobosiţii cercetători (neîncrezătorii) vor fi surprinşi cu lecţia neterminată (cu problema „De ce şi cum s-a format şi dispare Pămîntul?", cum a apărut şi va dispărea întregul univers?) şi vor concluziona, chiar în ultima clipă, cu: „Dumnezeu ştie!", ei referindu-se la Dumnezeu – creatorul din evoluţionism. În paralel, creaţioniştii vor spune, în momentul final: „Da, Dumnezeul nostru, numai El ştie!"

Crocodilii arătau ca azi şi în urmă cu cincizeci de milioane de ani (convingerea specialiştilor). Mai au destul timp crocodilii (cîteva sute de milioane de ani) să-şi schimbe înfăţişarea, să se adapteze la mediu, prin selecţie naturală. Zebrele au luat adaptarea la mediu mai din timp, aşa cum au făcut şi fluturii, păunii etc.

Atunci cînd roboţii pe care îi creează oamenii vor ajunge la graniţele perfecţiunii, mai inteligenţi şi mai creativi decît oamenii care i-au creat iniţial pe ei, vor fi dotaţi (acei roboţi) şi cu capacitatea de a se adapta la mediu, de a fi creatorii evoluţiei lor?

adăugat de Ioan Ionescu

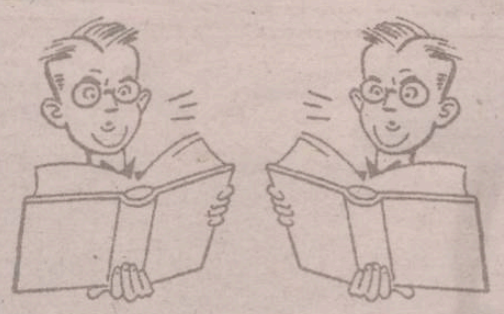

Dilema veche vă propune

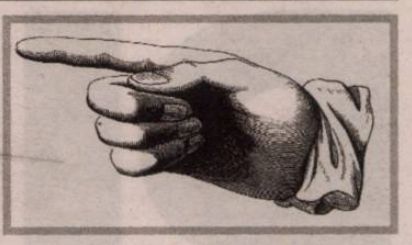

■ Cui îi place Picasso poate vizita expoziţia „Que Viva Picasso", de litografii şi gravuri ale pictorului spaniol, de la Castelul Cantacuzino din Buşteni (e deschisă pînă pe 27 martie). Castelul merită şi el o vizită, chiar dacă urmele trecerii prin comunism sînt încă apăsătoare. Ghizii sînt buni, restaurantul e cam scump, dar peisajul din faţa castelului, adică felul în care se văd munţii de acolo, mai ales primăvara, face toţi banii. Şi n-aş îndrăzni să compar peisajul cu lucrările lui Picasso. (Andrei Manolescu)

■ Joi, 10 martie, de la ora 21,30, în Cluj Pasaj, concert Sarmalele Reci. O să aflaţi ce fel de cocktailuri serveau Molotov şi Ribbentrop, cine l-a ucis pe Bulă, unde a ajuns Violeta, cine face tantra şi unde merge trenul tău. Totodată, vom vedea dacă mai sună telefonul, ce fel de firmă mi-a făcut tata şi unde naufragiază maniacii care navighează şi surfează pe net. Mi-a stîrnit nostalgii. (Adina Popescu)

■ Pentru că tot sărbătorim 100 de ani de Dada: duminică, 13 martie, în cadrul Conferinţelor Teatrului Naţional Bucureşti, o întîlnire cu profesorul Ion Pop: „Tristan Tzara, dadaismul şi avangarda românească". (Matei Martin)

■ Chiar dacă se face frumos afară, nu uitaţi de festivaluri. Mai e puţin şi începe „One World Romania", ediţia cu numărul 9, care va aduce la Bucureşti, în perioada 21-27 martie, 53 de filme documentare. Cele nouă secţiuni vorbesc despre teme fierbinţi ale momentului: refugiaţi, criză, violenţă domestică, sănătate mintală, muncă etc. Mai multe informaţii găsiţi pe site-ul festivalului: oneworld.ro. (Ana Maria Sandu)

■ Despre expoziţia „Terenul de joacă" s-ar putea spune că înseamnă, pentru Felicia Simion, sfîrşitul copilăriei şi începutul maturităţii. Tînăra l-a surprins în fotografiile sale pe Felix, verişorul ei, petrecîndu-şi copilăria într-un sat din România. Aveţi timp să vedeţi toate imaginile pînă pe 27 martie 2016, la Muzeul Ţăranului Român, Sala Acvariu. (Cristina Ştefan)

■ Dacă vă place pe Facebook şi căutaţi umor postmodern, care mixează istoria, cultura populară şi limbajul vechi, daţi *like* contului numit „Daraveri de boieri", asociat siteului utopiabalcanica.net. Rar aveţi ocazia să rîdeţi cu asemenea folos intelectual. (Marius Chivu)

■ „...am căutat prin marea de literatură luminiţele de la Orizont. Acele gînduri şi scrieri care te scot pentru o clipă din cenuşiul zilei. Ceva trebuie să sclipească undeva în clepsidre, în vulcanii lui Exupéry, în scoicile rontăite la un bistro parizian, în ochii unui copil încîntat de zborul unui fluture sau de saltul unui delfin la Orizont. Acolo să privim, cititorule, schimbările încep la Orizont, ţintindu-te doar pe tine." – Adrian Grauenfels, „Privire spre Orizont", editorial, *Alchimia,* No. 2, martie 2016, Editura Aglaia. În sumarul bogat şi extrem de variat semnează Şerban Foarţă, Emil Brumaru, Nichita, Nora Iuga. Adăugînd secţiunile de Proză, Traduceri sau Artă Vizuală, Experiment, dar şi Proză, Eseuri, Critică, bogat ilustrată, această recentă apariţie îşi adjudecă pe deplin titulatura de revistă „altfel" în peisajul literar online. Bucuraţi-vă de acest mărţişor alchimic aici: http://en.calameo.com/read/001073787f571f42fc26b. (Ruxandra Mihăilă)

■ Joi, 10 martie, de la ora 19, la librăria Humanitas de la Cişmigiu are loc lansarea cărţii *Eminescu – versuri din manuscrise,* ediţie coordonată de Ioana Bot şi Cătălin Cioabă. (Stela Giurgeanu)

■ *A Bigger splash (Pasiuni periculoase*, 2015, Luca Guadgnino), un film interesant şi îngrozitor despre cupluri şi pasiuni, în care Tilda Swinton face un rol remarcabil. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cernobîl**
- **Coran**
- **Obiecte pierdute**

album dilematic Iaromira Popovici

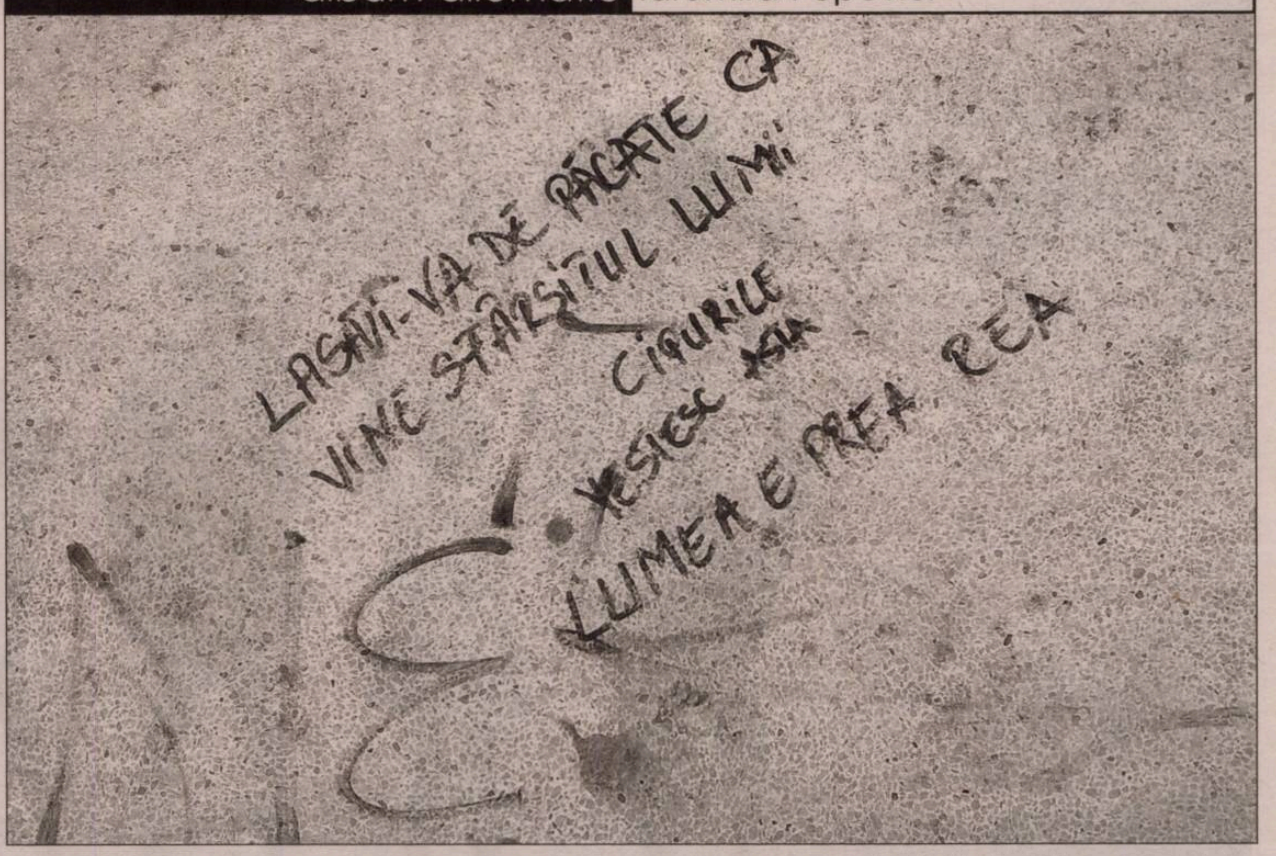

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuţa PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIŢĂ
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicaţie auditată de: BRAT

Tiraj: 8.800

Tipărit la Tipomedia

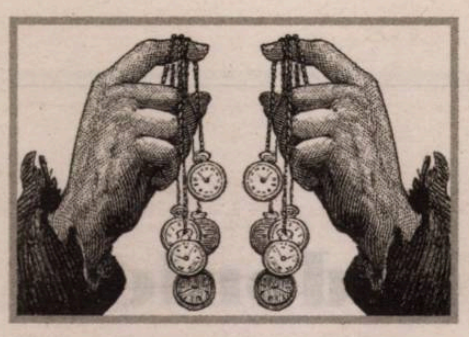

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Artă deșteaptă

Săptămîna trecută, am asistat la prezentarea (comentată) a cîtorva imagini realizate de un artist polonez de mare succes. Îl cheamă Miroslaw Balka, are lucrări în toate marile colecții ale lumii, e invitat să expună în muzee și galerii de top, pe scurt, e o vedetă. Din ziua aceea, n-am încetat să bombăn… Acru, reacționar, bătrînește. Am văzut, în ultimile decenii, mari cantități de produse artistice de acest tip. Toate sunt ingenioase, „hoațe“, patetice sau băscălioase (după caz). Toate sînt „deștepte“. Făcute să te lase cu gura căscată, să-ți dovedească cît ești de lipsit de idei și de imaginație. Nu vor să te seducă, să te facă să te simți bine, să te ducă dincolo de contingențe, să te pună pe gînduri. Vor să te hărțuiască, să te bage cu nasul în derizoriu, în tot felul de mici și mari orori, dar mai ales în culisele eului dilatat al artistului, în zglobiile lui tresăriri metafizice.

Nu mai fac de mult critică de artă, așa că nu voi proceda analitic. Voi povesti, pur și simplu, cam ce am avut de văzut. În mare, e vorba fie de artă „conceptuală“, fie de „instalații“, în orice caz de obiecte situate între abstracțiune „fină“ și vehemență senzorială. Artistul declară că nu vrea să dea răspunsuri ușoare, ci să pună întrebări grele. De pildă: intri într-o sală în care tronează două uriașe containere cu apă. Apa trece dintr-unul într-altul (cu zgomotul aferent), iar tu te simți mic și amenințat. Sau: intri în altă sală, ocupată de un soi de vagon uriaș și întunecat. Poți intra în el, urcînd o rampă, cu rezultatul că înăuntru ți se face frică și îți pierzi simțul de orientare. Sau: traversezi o cameră cu un plafon artificial foarte coborît, astfel încît, cu el deasupra capului, te simți apăsat, stresat, oprimat. Altădată, chemat să creeze o ambianță „provocatoare“ pentru o expunere muzeală de capodopere medievale și renascentiste, artistul polonez are o idee: cu ce se ocupă tablourile expuse? Preponderent cu imagini ale corpului omenesc. Păi, atunci, pe coridoarele muzeului, instalăm niște ventilatoare ample, care îl fac pe vizitator să-și simptă propriul corp: fragil, viu, vulnerabil. Nu e tare? Cînd i se pun întrebări, artistul are referințe subtile: Lévi-Strauss, haikuurile japoneze, Kantor, Beckett, Homer, Michel Foucault etc. Umblă la simboluri adînci. V-ați gîndit vreodată că prezența unui lichid într-o lucrare semnalează faptul că 70% din corpul nostru este făcut din apă? Și că evacuăm constant lichide „semnificative“, cu gust specific (sînge, sudoare, lacrimi, urină)?

O temă masiv reprezentată în arta lui Miroslaw Balka este Holocaustul. La un moment dat, se așază cu camera de filmat dinaintea unei pajiști înzăpezite din Birkenau. Pe neașteptate, în cadru apar cîteva căprioare. Titlul filmulețului e, prin acest „fericit“ accident, gata făcut. De ce? Pentru că anul 1942, în care a avut loc sinistra conferință de la Wannsee (punct de pornire pentru implementarea „soluției finale“), este și anul în care Walt Disney a pus pe piață celebrul film de desene animate *Bambi*. Deci imaginile realizate de dl Balka la Birkenau se vor numi *Winterreise. Bambi la Birkenau*. O galerie din Tel Aviv găzduiește o expoziție a artistului în care, pe un perete, cu litere de-o șchioapă, stă scris *„Mad a Gas Car“*. V-ați prins? Păi, nu voiseră naziștii, în 1940, să evacueze populația evreiască în Madagascar? Și atunci nu e hiperingenios să desparți cuvîntul în așa fel, încît să iasă în evidență părți ale lui pline de aluzii: *mad* (nebunie), *gas* (gaz), *car* (mașină)? Jocul de cuvinte i-a plăcut atît de mult dlui Balka, încît l-a continuat și pe alte teme: Cine s-ar fi gîndit că *Die Traumdeutung* a lui Freud se poate citi ca o alăturare a cuvintelor englezești *die* și *trauma*, combinate cu latinul (?) *deu* (zeu) și cu albanezul (ah!) *tung* (la revedere).

Un alt filmuleț al artistului nostru pleacă de la o aluzie culeasă, pare-se, din filmul *Shoah* al lui Claude Lanzmann. Ni se arată cifra 4, după care camera de luat vederi se apropie atît de mult, încît cifra nu se mai distinge. (Înțelegeți? Cînd te uiți de prea aproape nu mai vezi bine…) Episodul din filmul lui Lanzmann e însă sfîșietor, în mod incomparabil. Întrebată dacă știe cîți oameni au fost asasinați într-unul din lagărele de concentrare naziste, văduva unuia dintre călăi ezită, nu-și amintește și atunci i se spune: 400.000. Răspunsul ei: *„I knew it had 4 in it“*, „Știam că e ceva cu 4“. Pe mine unul, acest episod m-a cutremurat. Și mi s-a părut inadecvat pînă la blasfemie să-l reduci la o grațioasă metaforă cinematografică. Cînd e vorba de o tragedie fără precedent, de un mare eșec al speciei umane, coreografia „deșteaptă“ printre metafore și jocuri de cuvinte e, în cel mai bun caz, o gafă. Nu contest că dl Balka e un artist înzestrat, imaginativ, dotat cu un (cam rapid) simț al oportunității. Dar, din punctul meu de vedere, a ales „poarta cea largă“, fenta previzibilă, vioiciunea de paradă. Ca de altfel mulți dintre confrații săi de pretutindeni.

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Epocalismul interbelic

Cazul Vintilă Horia, după cazul Mircea Vulcănescu și alte „cazuri“ readuse la lumina presei de Legea 217, pune, dincolo de cazuistică, o problemă mai cuprinzătoare, rămasă nerezolvată și ea: aceea a *epocalismului interbelic,* o ipostază paradigmatică a excepționalismului românesc. La ce mă refer prin acest „epocalism“? La faptul că, de data aceasta, o perioadă istorică a României și nu vreo caracteristică sau alta a Românului devine obiect al discursului excepționalist, făcînd istoria să cadă în mit. Un mit „bipolar“, cum se exprima recent Ionuț Butoi în cadrul unui colocviu, oscilînd emoțional între hagiografie și demonizare. Un mit legitimator, desigur, alimentat și promovat selectiv și antagonic de protocronismul comunist și de anticomunismul postdecembrist, și condamnat vehement de internaționalismul comunist și de universalismul postcomunist. Un mit care, fiind el în primul rînd legitimator, aproape că a înlocuit istoria cu etica și analiza științifică cu judecata morală: nu atît *ce* a fost interbelicul, ci *cum* a fost el, bun sau rău? Rezultatul, după cum precizează Rostas Zoltan, a fost unul dublu: „a derutat prezentul (prin modele inadecvate) și a falsificat trecutul (prin selectarea simplistă și tendențioasă a faptelor)“.

La această „mitomanie“, aflată oarecum în amonte, aș vrea să mă refer, nu la cazurile invocate, aflate, din acest punct de vedere – și doar din acest punct de vedere –, oarecum în aval. Și aș vrea să o fac nu pur și simplu pentru a o „deconstrui“ și nici pentru a contribui în vreun fel la revizuirea istorică a „adevărului“, ci dintr-o perspectivă și o cauză mai generale: care este condiția de posibilitate a acestei structuri narative mitologizante? Mai simplu spus: de ce discursul public românesc alunecă predilect din istorie în mit?

O posibilă filiație generativă se întemeiază în societatea țărănească din care ne tragem și care, la originile națiunii române moderne, reprezenta peste 80% din populație. Or, societățile țărănești sînt, de regulă, *societăți orale*. Iar acestea împărtășesc cîteva caracteristici definitorii, dintre care mai ales următoarele sînt importante pentru cele de față:

a) sînt societăți *relaționale*. Comunicarea fiind eminamente una interpersonală, totul se transmite și se admite – sau nu – prin aceste relații directe, nemijlocite, de la om la om și din vorbă în vorbă;

b) sînt societăți *colectiviste*. Complementar, această comunicare strict interpersonală reunește oamenii în colectivități. Cititul și scrisul izolează, sînt activități solitare, centrate pe sine și astfel posibil critice;

c) sînt societăți *tradiționale,* nu istorice, centrate pe eveniment, nu pe durată, pe eroi eponimi mai mult decît pe personaje istorice;

d) sînt societăți *participative.* Ceea ce trebuie să știe un membru al unei societăți orale este adesea întrupat în persoana unui bătrîn înțelept, a unui maestru, care joacă rolul de model, fiind astfel o referință inconturnabilă și un „obiect mnemotehnic total“. Chiar și „adevărul“ este stabilit în și prin astfel de comunicări orale între toți sau o parte reprezentativă a indivizilor unei colectivități.

A fost și cazul României, care a păstrat și în epoca sa modernă (ba chiar, în unele privințe, pînă astăzi) încrederea *interpersonală* în defavoarea celei instituționale, preeminența și jubilația *vorbei* (de la conversația rafinată la bîrfa trivială) și a *opiniei* în detrimentul lecturii și al cunoașterii impersonale, și, nu în ultimul rînd, preferința pentru *evenimentul inaugural* și *personalitatea exemplară* în locul istoriei și sociologiei. Acestea sînt, în mare măsură, ingredientele de oralitate cu care ne-am (tran)scris istoria proprie.

Au fost, inițial, epocalismele triumfătoare ale întemeierii – romane, respectiv dacice. A urmat apoi, de pildă, mitul voievodal al lui Eminescu, ipostaziind eroii eponimi ai unei Românii mai bune. Din acest punct de vedere, epocalismul interbelic nu face decît să-i înlocuiască pe Vlad Țepeș, Mircea cel Bătrîn sau Ștefan cel Mare cu Eliade, Cioran sau Noica. Un mit inaugural și pilduitor înlocuiește în ambele cazuri atît durata lungă, cît și contextul larg al istoriei, putînd să ducă la o fuziune necritică între opinie și cunoaștere. Pe de altă parte, habitusul referinței inconturnabile la „bătrînul satului“ (la un „model“, spunem noi astăzi) duce la supraînvestirea acestor eroi civilizatori cu atributele de „obiect mnemotehnic total“ spre luare aminte a națiunii. Ceea ce duce mai departe și la o fuziune necritică între etic și estetic: dacă este un om bun, înseamnă că ceea ce spune este frumos, iar dacă ceea ce spune este corect, înseamnă că este și un om bun. Mai simplu spus, omul este opera și opera este omul; atît opera, cît și omul constituie obiectul unor judecăți de valoare care pot înălța sau îngropa omul prin operă sau opera prin om. Omul și opera se sustrag astfel atît istoriei, cît și contextului. Ca obiect de cunoaștere, interbelicul rămîne astfel și el mai mult o luptă de opinii personale decît o explorare impersonală a istoriei, generînd grupuri de opinii bănuite a fi grupuri de interese. La extreme, acestea pot merge pînă la canonizare, respectiv *autodafé.* Iar cînd își fac concesii reciproce și preiau părți de istorie, o fac selectiv și cu teama comună de a atinge acele „nuanțări“ care i-ar antrena pe terenul *relativismului,* zdruncinînd forța opiniilor lor categorice. De fapt, aceste „detalii“ suplimentare nu ar relativiza de nici un fel „răul“, ci ar aduce doar un plus de cunoaștere…

În fond, problema este aceea a ipostazierii mitice a unei bucăți de trecut și reprezentarea acesteia prin ipostazele unor personalități metonimice: ele au fost epoca. Astfel decăzute din istorie prin dubla ipostaziere, nici personalitățile, nici epoca nu pot fi însă înțelese cu adevărat. Neînțeleasă, propria istorie se chircește într-o veșnic neîmpăcată memorie socială, care se reproduce *oral* (mediatic) din vorbă-n vorbă și din scandal în scandal. În *scris,* avem încă prea puține cărți de istorie „imparțială“, iar cărțile de școală vorbesc (în cel mai bun caz) despre legionarism fără pogrom și fără legionari, precum și despre crimele comunismului, dar fără criminali. La polul opus, reactiv față de această amnezie socială, cîteva cărți ne aduc aminte, hipermnezic, figuri de criminali, dar fără povestea crimelor lor. Mitul, folosit justițiar, continuă să boicoteze istoria.

„Noi nu mai vrem să fim eternii săteni ai istoriei!“ – proclama Noica în 1943. Un prim pas ar fi atunci să devenim istoricii acestor țărani care am fost și pe care, iată, încă îi moștenim *sui generis* pînă în prezent.

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

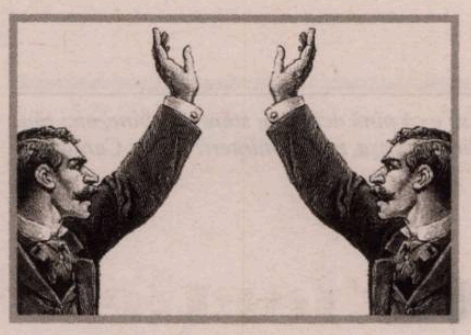

Valeriu NICOLAE

rătăcit în **Euro**-Narnia

Principiul adaptării hedonice

Mama lui D. a murit. El era la mine (în timpul săptămînii este la adăpost) și își făcea temele cînd m-a sunat sora lui să ne spună. A născut 12 copii și a avut o viață cumplită. Ultima dată cînd am fost să o văd i-am dus mîncare și niște haine. Era extrem de slabă și nu a putut să mănînce. În general, se bucura tare cînd îi duceam de mîncare. S-a bucurat și de haine. Trăia într-o baracă, fura curent electric și nu avea baie. Îi era tare sete – nu mai băuse apă de o zi. I-am cumpărat apă. Soțul ei e alcoolic și, din cînd în cînd, trece și pe droguri. Lucrează la o spălătorie auto. Ea nu avea decît o pereche de pantofi bărbătești urîți, mari și scîlciați. I-am cumpărat în aceeași zi niște pantofi. A fost îngropată cu ei și cu hainele pe care i le adusesem.

Doi dintre copiii ei sînt dependenți de droguri, iar patru sînt în îngrijirea statului. Fata ei, cea care s-a ocupat de înmormîntare, trăiește în condiții cam la fel de proaste. Muncește din greu, dar salariul pe care îl cîștigă nu îi este de-ajuns pentru cei trei copii pe care îi are.

D. nu a fost foarte afectat. În ultimii doi-trei ani, a petrecut mai mult timp cu mine decît cu maică-sa.

Cercetări diverse au arătat că gradul de fericire al unor oameni cu vieți complet diferite este, în mod neașteptat, relativ similar. După un an, persoane care și-au pierdut un braț și persoane care au cîștigat la loterie au niveluri de fericire comparabile. Psihologii au numit asta adaptare hedonică. Emoțional, m-am cam obișnuit să moară oameni în jurul meu. Oameni mai tineri decît mine, care arată mult mai bătrîni decît mine. A fost tare greu primele dăți, însă acum e cumva diferit. Nu sînt sigur că îmi convine, dar probabil principiul adaptării hedonice funcționează și la mine.

Acum vreo trei ani, discutînd cu Gina, Sile și Ion, le-am spus că există foarte mari șanse să moară sau să intre în pușcărie din cauza abuzului și a vînzării de droguri. Sile mi-a spus calm că, de fapt, în pușcărie i-ar fi mai bine, pentru că măcar nu ar trebui să doarmă pe scări sau să mănînce din gunoaie. Între timp, Ion a murit în pușcărie, bolnav de SIDA, iar Gina din cauza unei supradoze.

Am vizitat multe pușcării. Un frate al mamei, Gogu, și o soră a ei, Geta, au fost în pușcărie. Un alt unchi a lucrat toată viața ca gardian la pușcărie. Mulți dintre puștii cu care lucrez sînt la risc mare de a ajunge în pușcării. Odată intrați în pușcărie, șansele lor de a reuși în viață devin practic nule.

Sînt multe bariere peste care puștii trebuie să treacă, iar antițigănismul este una dintre ele. Nu la fel de importantă precum sărăcia (adesea abjectă) sau lipsa de politici publice gîndite să îi ajute, dar oricum o barieră importantă.

În ultima vreme primesc mai multe atacuri împotriva romilor decît în mod obișnuit. E oarecum de așteptat, considerînd poziția publică pe care o am. Oameni furioși îmi scriu cu indignare că, de

fapt, „problemele“ sînt ale „țiganilor“ și nu ale „românilor“. Oameni pe care argumentele logice nu au cum să îi convingă de contrariu. Oameni care vin cu tot felul de „statistici“ ochiometrice, încercînd să îmi demonstreze depravarea „neamului“ meu.

Într-adevăr, 95% din cei care sînt în pușcăriile din România au o trăsătură comună care poate fi folosită ca o dovadă zdrobitoare a legăturii genetice cu infracționalitatea. Cam aceleași cifre le regăsim și în Bulgaria, Ungaria, Slovacia. 95% din pușcăriașii români au același cromozom, care nu poate fi regăsit la ceilalți oameni. Cromozomul Y. Sînt bărbați. Avem 28.002 oameni în pușcăriile din România. 26.602 sînt bărbați. Sigur că nu cred că bărbații sînt genetic determinați către infracțiuni. Ceea ce încerc să demonstrez însă este că numerele pot fi folosite foarte ușor pentru a manipula. Din păcate, de mult prea multe ori, oameni care nu au cele mai elementare noțiuni de statistică se avîntă în a oferi numerele ca o justificare a propriilor prejudecăți.

Rasismul nu mă face pe mine să mă simt mai puțin român. Ba chiar din contra. Mă gîndesc că, în ciuda faptului că antițigănismul este solid înfipt în mentalul colectiv, totuși oamenii de care îmi este cel mai drag pentru ceea ce fac sînt români, în marea lor majoritate, neromi. Care vin și își petrec o bună parte din timpul liber de la sfîrșitul săptămînii lucrînd cu pușți foarte săraci – o bună parte dintre ei romi.

***Valeriu Nicolae** este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

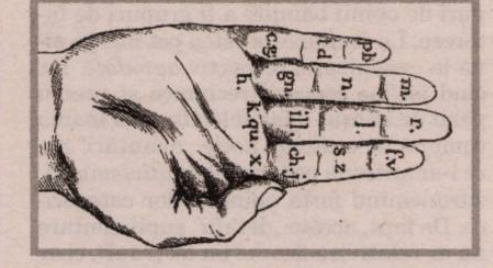

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Tribulațiile unui „spion“

Am recitit, recent, fragmente din dosarul de Securitate al monahului de la Rohia, Nicolae Steinhardt, publicate mai demult în presa culturală autohtonă. Autorul *Jurnalului fericirii* s-a aflat în vizorul poliției secrete din România comunistă, neîntrerupt, timp de treizeci de ani, de la debutul procesului Noica și pînă în ultimele zile de viață, de la sfîrșitul deceniului nouă. S-ar putea ca obstinația muncii de urmărire să vă determine să credeți că Steinhardt a fost unul dintre cei mai teribili luptători anticomuniști din istoria noastră, șef al vreunei organizații secrete „reacționare“, cu filiații în străinătate. Nimic mai fals. Nicu Steinhardt este un mare cărturar, format în efervescența intelectuală a anilor '30, cu educație solidă anglofonă și francofonă. Evreitatea lui rămîne argumentul fundamental pentru păstrarea unei poziții raționale pe parcursul derapajelor ideologice de dreapta din preajma celui de-al doilea război mondial. Ulterior, creștinarea sa (și, mai tîrziu, tunderea în monahism) demonstrează aplecarea structurală a omului Steinhardt spre cultura toleranței și iertării. Cine a citit opera majoră a scriitorului Steinhardt – *Jurnalul fericirii* –, dar și alte texte ale sale (cum ar fi, de pildă, scrisorile către Virgil Ierunca, grupate sub titlul *Dumnezeu în care spui că nu crezi)* știe că acestea nu reprezintă simple speculații. În mijlocul unei lumi rapace, totalitare și autodeclarate atee, stingherul intelectual bucureștean pare un personaj dintr-o dimensiune temporală paralelă, trimis anume pentru a contrabalansa, prin puterea exemplului, virulența vremurilor apocaliptice. Nu am aici nici spațiul, nici posibilitatea de a construi pe marginea unei asemenea ipoteze. Am făcut-o cu alte ocazii. Suficient să amintesc faptul că Steinhardt își iartă în mod constant călăii (găsindu-le chiar justificări în ordinea superioară a istoriei) și își cenzurează draconic fiecare pas, gest, cuvînt sau gînd prin grila eticii creștine (de exemplu, știindu-se urmărit, își face nenumărate procese de conștiință ori de cîte ori răspunde la salutul cuiva pe stradă și tremură la gîndul că ar putea cauza altora neplăceri, fie și indirect; în plus, în timpul anchetei, refuză, deși amenințat, să divulge numele persoanelor pe la care au circulat volumele de filozofie lansate de Constantin Noica). Scriitorul își petrece cea mai mare parte a vremii în garsoniera proprie, anticipînd recluziunea din chilia de la Rohia. Singurele ieșiri semnificative din casă sînt la slujbele bisericești de peste an.

Prin urmare, întrebarea care se pune imediat este ce urmărea, de fapt, Securitatea la un personaj cu o benignitate comportamentală vizibilă cu ochiul liber? Ar fi, să spunem, două variante de răspuns: 1) Steinhardt fusese totuși deținut politic (unul necooperant!), iar uzanțele oricărui stat polițienesc prevăd activități de supraveghere perpetuă în astfel de cazuri și 2) Steinhardt ținea, mai mult sau mai puțin secret, o corespondență cu intelectuali români din diaspora, informîndu-i despre viața culturală din țară și atrăgîndu-și, ca atare, prezumția de „activitate dușmănoasă împotriva partidului și statului“. Avînd în vedere circumstanțele, ai bănui că doi-trei angajați ai Securității (în schimburi de 24 de ore) ar fi putut duce la bun sfîrșit munca de urmărire în acest caz. Rapoartele lor zilnice (ori, de ce nu, săptămînale) ar fi ținut ochiul vigilent al autorității comuniste fixat pe mișcările „reacționare“ ale pașnicului bătrînel, nepermițînd vreo ieșire din rînd. Ei bine, amintitul dosar dat publicității de CNSAS acum cîțiva ani ne confruntă cu o realitate înfricoșătoare. În supravegherea tacită a lui Steinhardt erau prinse (printr-o muncă febrilă de zi și noapte) nu mai puțin de 130 de persoane identificate (100 de ofițeri activi ai Securității și 30 de informatori), plus o cifră incertă de urmăritori neidentificați. Cu alte cuvinte, o mică armată de aproximativ 200 de oameni luptau, secundă de secundă, pe baricadele contraspionajului românesc, încercînd din răsputeri să contracareze loviturile politice ale debordantului spion internațional Nicu Steinhardt! Ei îl urmăresc la piață, la biserică, îi cronometrează minutele în care vorbește cu vecinii, îl fotografiază sărutînd icoanele ori stînd în genunchi la Sfînta Liturghie. Merg după el prin tramvaiele bucureștene, îl fixează cu privirea, conspirativ, pe sub cozorocul șepcii sau din gulerul ridicat al pardesiului, se prefac, probabil, adesea, că citesc ziarul și, printr-o gaură minusculă, îl radiografiază pe „trădător“ punîndu-și rufele la uscat în balcon. În fine, scriu neobosit mii de pagini în care se dau de ceasul morții să confere unor acțiuni banale aerul malefic al povestirilor gotice. Lăsînd la o parte discuția morală din jurul situației propriu-zise, trebuie să recunoaștem că apare aici *volens-nolens* o ipoteză sîcîitoare: întreaga „muncă“ de supraveghere se făcea pe bani grei (salariile frumușele ale coloneilor ce „comentau“ pe marginea rapoartelor informative, combinate cu diurnele informatorilor și costul logisticii de urmărire ne duc la sume aproape exorbitante), bani plătiți, desigur, de către contribuabilul român. S-a construit, după 1990, mitul eficienței economice a aparatului social comunist. Cred că, foarte curînd, istoriografia est-europeană va trebui să-l deconstruiască, explorînd nenumăratele studii de context (precum cel de mai sus) ale lumii sfîrșitului de veac XX. S-ar putea să mă înșel, dar, dacă există cu adevărat un arhetip filozofic al parazitismului social, atunci el ar fi de căutat mai degrabă în *Ideologia germană* a lui Marx decît în teoriile fataliste despre declinul aristocrației și burgheziei tîrzii.

***Codrin Liviu Cuțitaru** este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

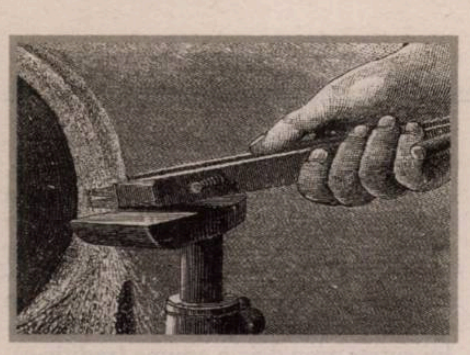

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Extremismul slovac, o lecție pentru „realismul“ românesc

Ar fi trebuit să fim mai atenți față de ceea ce se întîmplă în Slovacia. Alegerile desfășurate sîmbătă, 5 martie, au adus pentru prima dată în Parlament formațiunea de extremă dreaptă Partidul Popular „Slovacia Noastră“ (LSNS), condusă de Marian Kotleba. Extrema dreaptă a reușit să obțină 8,04% din voturi și va deține 14 dintre cele 150 de mandate din legislativul de la Bratislava.

Un lucru e clar, Marian Kotleba, liderul de 39 de ani al LSNS, cu mare priză în rîndul tinerilor, nu glumește. Și nici nu se împiedică în nuanțe. Într-o intervenție televizată, imediat după anunțarea rezultatelor, el și-a reafirmat hotărîrea de a scoate Slovacia din „alianța penală a NATO“ și de a organiza un referendum pentru ieșirea țării din Uniunea Europeană.

Evident, cazul Slovaciei nu e singular în Europa, unde tot mai multe formațiuni extremiste reușesc să treacă pragul parlamentelor naționale. Pînă și Germania, care pînă acum părea ferită de un asemenea flagel, ar putea fi afectată, după ce a dat piept atît de dur cu criza migrației. Oricum, șansele de intrare a extremiștilor slovaci în Guvern sînt practic nule, chit că premierul în funcție, Robert Fico, va trebui acum să realizeze o coaliție, după ce partidul său a cîștigat, fără însă a beneficia și de majoritate.

Dar analiștii de la Bratislava pun ascensiunea extremei pe seama exploatării fricii față de migranți, la care a recurs însuși social-democratul Robert Fico. Pentru analistul Samuel Abraham, citat de *Courrier International,* liderul partidului „Slovacia Noastră“, Marian Kotleba, „este un neo-nazist“ care a beneficiat de „retorica naționalistă“ a lui Fico. „Sprijinul în creștere pentru el nu mă surprinde. Orice țară are între 10 și 12% extremiști și Slovacia nu este o excepție“, spune analistul. „Robert Fico a dus un joc foarte periculos“, declară, tot în *Courrier International,* analistul politic Abel Ravasz. „El a exagerat cu amenințarea migrației. Acest lucru a creat un efect de sinergie, care a propulsat extrema dreaptă în Parlament.“

Sigur, Slovacia nu a văzut pînă acum picior de migrant, dar asta nu l-a împiedicat pe Fico să facă din această problemă un cal de bătaie. Poate și pentru a-și plăti polițele față de președintele Andrej Kiska, un liberal proeuropean, în fața căruia a pierdut, oarecum surprinzător, alegerile prezidențiale din 2014.

Vi se pare că seamănă puțin cu România?

Ei bine, încă din anii 1990, Slovacia și România aveau în comun acest soi ciudat de stîngă tradiționalistă, care reușise să îmbine populismul și naționalismul. Ion Iliescu, aliat la vremea aceea cu Corneliu Vadim Tudor, cu Gheorghe Funar și cu Ilie Verdeț în celebrul „patrulater roșu“, își avea la Bratislava un corespondent în Vladimir Meciar și – lăsînd la o parte crimele de război – cei doi nu erau departe, în retorica lor, de Slobodan Miloșevici, un alt exponent al stîngii naționaliste. Adăugați apoi alte două elemente comune: prezența pe teritoriul slovac a minorităților romă și maghiară, ușor de exploatat de liderii extremiști.

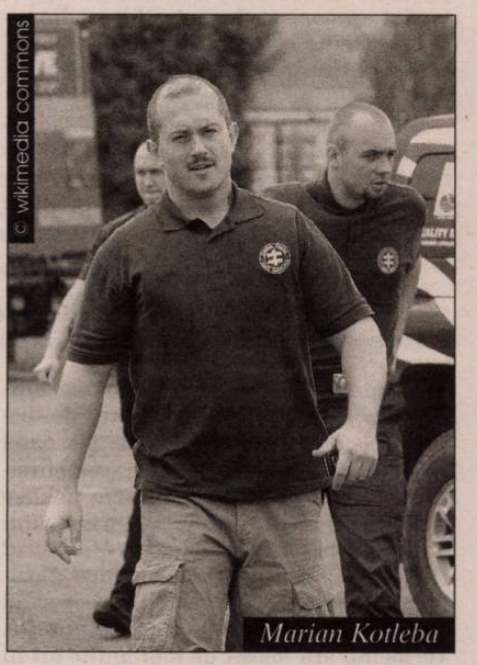

Marian Kotleba

N-ar trebui să ne lase indiferenți faptul că, în România, un lider al Partidului Național Liberal, Cătălin Predoiu, pe care formațiunea sa vrea să-l numească premier după alegerile din noiembrie, îi face curte fostului președinte Traian Băsescu, ale cărui derapaje din ultimul timp, inclusiv în problema refugiaților, sînt îngrijorătoare. Desigur, PNL vrea cu tot dinadinsul să-și maximizeze șansele la Primăria Capitalei, unde are o problemă cu dispersarea votului pe partea dreaptă, în condițiile unei oferte compacte de stînga, din partea PSD. Acest argument nu este deloc de neglijat în actualul context. Dar oare cît din bagajul antisistem cu care fostul președinte s-a încărcat în ultimul timp ar fi preluat, cu această ocazie, de PNL?

Partidele de centru pot ușor să cadă pradă tentației de a împrumuta din retorica antisistem, cu gîndul că așa vor atrage din voturile extremiștilor. Cum o arată experiența Slovaciei și nu numai, mulți alegători, fie dintre cei mai tineri, fie dintre cei mai vîrstnici, vor alege „originalul“, nu „copia“. Ei vor crede că abordarea extremei este confirmată de discursul „centrului“. Dar tot nu vor avea încredere în „centru“ că va și face ceea ce spune. Și vor alege „extrema“.

Așa că nu este exclus ca, data viitoare, premierul Dacian Cioloș să nu-și mai poată păstra calmul (așa cum a reușit recent la Cluj) în fața vreunui individ cu idei puține, dar fixe, alimentate de discursul politicienilor dornici de a război cu orice preț. Și, privind la exemplul slovac, să nu ne mirăm.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Bătrînețea

Recent, mi s-a solicitat o contribuție pentru un volum colectiv dedicat bătrîneții. Cum îmbătrînește generația mea? – este întrebarea care mi se pune, de fapt. Cum nu cred în judecata generațională, aș putea mărturisi cum îmbătrînesc eu și, dacă asta se potrivește cu ceea ce li se întîmplă și altora de vîrsta mea, cu atît mai bine.

Înainte de a fi o experiență, îmbătrînirea este o imaginație. Copil fiind, apoi adolescent, oricine își imaginează lucruri despre bătrînețe, așa cum își imaginează despre moarte. Din distanța copilăriei, bătrînețea chiar așa pare – o apropiere de moarte. Copil fiind, înveți repede că bătrînețea e o sporită neputință cauzată de trecerea anilor. Înveți, astfel, că timpul deteriorează. În paralel, un întreg model civilizațional îți spune că noul e preferabil vechiului, că ceea ce se învechește se aruncă (pentru că se strică sau se demodează, ceea ce e cam același lucru), că tu însuți ești important pentru că ești nou. Înveți repede că privilegiul de a fi copil îți este dat pentru că „ești viitorul“. Ce a fost în trecut, ducă-se! Viitorul e cel mai important. Pe măsură ce aprofundezi cultura, însă, înțelegi pe dos: că lucrurile vechi sînt mai valoroase, că perenitatea e cu adevărat impresionantă și nu strălucirea de moment, că trecutul e mai important decît viitorul și că, oricum, viitorul nu este mai mult decît un trecut care va să vină. Afli, astfel, că dacă nu pregătești viitorul cu gîndul că va deveni trecut, te rătăcești. Mai afli că tot ce înveți este rodul trecutului și că tot ce ajungi să fii este o acumulare din trecut. Privești altfel bătrînii. Privești altfel bătrînețea.

Gorgias din Leontini, ajuns la 107 ani, a fost întrebat cum de a ajuns atît de bătrîn și a răspuns: „Pentru că nu am nimic împotriva bătrîneții mele“. Gorgias a fost elevul lui Empedocle și profesorul lui Isocrate – s-a plasat echilibrat, cu un picior în filozofie și cu celălalt în retorică. A fost un sofist pur. Platon s-a războit cu el într-un dialog celebru. Prin manualele de filozofie i se mai spune și Gorgias Nihilistul. Nu era nihilist. Istoria filozofiei l-a reținut așa pentru că, într-o lucrare pierdută, dar despre care știm multe din diverse alte surse, Gorgias ar fi afirmat un șir de patru idei tari, care prin consecuție sugerează o respingere nihilistă a lumii. El a zis așa: 1) Nimic nu există; 2) Dacă ceva există, totuși, nu poate fi cunoscut; 3) Dacă, totuși, ceva poate fi cunoscut, nu poate fi comunicat; 4) Dacă ceva poate fi, totuși, comunicat, nu poate fi înțeles de cel căruia i se comunică.

„Secretul“ îmbătrînirii lungi: să-ți iei vîrsta cu umor.

Această înșiruire de idei, care mai de care, este o ironie la adresa lui Parmenide și a teoriei lui despre existență, ca bază a tuturor lucrurilor. De altfel, pe Platon asta l-a și enervat, bănuiesc: cum de era posibil să iei peste picior așa măreție de gîndire filozofică precum cea a lui Parmenide? Așadar, Gorgias avea umor, iar un om cu umor nu poate fi nihilist. În plus, nu putea fi nihilist pentru că nihiliștii nu ajung să trăiască 107 ani. Găsesc în răspunsul lui Gorgias chiar „secretul“ îmbătrînirii lungi: să-ți iei vîrsta cu umor.

Tot cam ca Gorgias gîndea despre bătrînețe și Alexandru Paleologu. Nu mai știu unde am citit gîndurile lui în legătură cu bătrînețea, cred că într-un interviu tîrziu. Autorul *Bunului-simț ca paradox* spunea că se bucură mult de senectute, pentru că-i descoperă avantajele comparative. De pildă, spunea Paleologu, bătrîn fiind, poți să spui oricui tot ce gîndești, pe șleau, fără să-ți mai faci probleme că s-ar supăra cineva – nimeni nu se supără pe un septuagenar care comite impolitețuri, gafe sau vorbește inadecvat. Toate acestea îți sînt oprite la vîrste mature. Dar privilegiul de a spune orice fără să superi pe nimeni îl au doar copiii și, iată, bătrînii. Așadar, poți spune că nu-ți place cutare sau cutare, chiar în prezența lor, poți spune că mîncarea pe care o primești într-o vizită nu e bună sau că nu-ți place vinul despre care vecinul zice că e divin, poți să-i spui chiar vecinului că ți se pare o poșircă. Vei spune adevărul și nici nu vei ofensa – recunosc, mare privilegiu! Al doilea avantaj al bătrîneții este că poți juca senilitatea. Cînd începe o conversație care te plictisește sau cînd nu vrei să răspunzi unei întrebări, te faci că nu pricepi – toți vor înțelege și te vor menaja. Posibilitatea de a te feri de lume făcîndu-te că nu o vezi ori că nu o înțelegi este, iarăși, un privilegiu accesibil doar copiilor și bătrînilor. În general, abordarea bătrîneții în linia Gorgias – Paleologu mi se pare soluția, în cazul în care bătrînețea este percepută ca o problemă. Asta mi-aș dori. Asta v-aș dori.

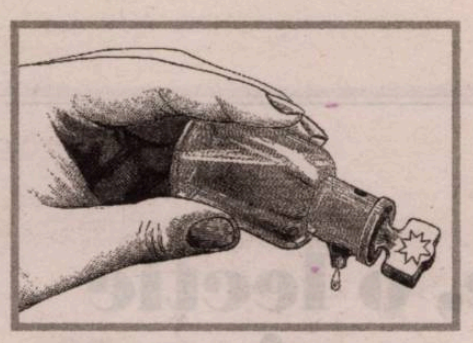

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Căruțabil

Carosabilul pare a fi un element esențial al știrilor noastre zilnice despre gropi, blocaje, parcări neregulamentare și mai ales despre accidente. Circulația pe drumurile publice e un subiect favorit al presei actuale, care informează permanent despre „astuparea gropilor apărute *în carosabil*, pe arterele din Capitală“ (agerpres.ro); „*Carosabil* surpat în centrul Capitalei“ (mediafax.ro); „aruncarea zăpezii *pe carosabil*“ (viata-libera.ro), despre faptul că „șoferii au plantat pomi în gropile *din carosabil*“ (vestic.ro), că „un autocamion (...) *a ieșit de pe carosabil* și a intrat într-un șant“ (ziare.com) etc. În stilul jurnalistic este folosit mai ales substantivul neutru provenit din adjectivului *carosabil;* în schimb, stilul oficial (juridic și administrativ) recurge aproape exclusiv la adjectiv, mai ales în sintagma *parte carosabilă:* „Vehiculele trebuie conduse numai pe drumurile, *părțile carosabile,* benzile sau pistele stabilite pentru categoria din care fac parte“ (legislatia-rutiera.ro); „*partea carosabilă* a drumului public“ (codulrutier.ro).

Termenul *carosabil* este un împrumut modern din franceză, unde însă *carrossable* este doar adjectiv. Dacă vom căuta în Internet o posibilă formă franceză substantivizată – „*le carrossable*“ –, vom constata că cele cîteva rezultate obținute sînt aproape exclusiv traduceri din română, făcute cel mai probabil de vorbitori care transferă în franceză, fără să-și dea seama, inovația locală.

E interesant că împrumutul adaptat *carosabil* a fost concurat, într-o primă fază, de un calc parțial, care încerca să-i motiveze structura, refăcînd-o cu elemente deja existente în limbă: *căruțabil*. Cuvîntul nu este înregistrat de dicționarele noastre, dar a avut perioada sa de relativ succes. Apărea, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, în acte publice – de pildă, într-un raport al primarului din Rîmnicu Sărat, publicat în *Monitorul oficial* din 3 mai 1888: „s-a format gheață pe distanțe considerabile, acoperind atît *partea căruțabilă*, cît și trotuarele“. Termenul era folosit de mai multe ori în text, fiind scris, în ortografia oscilantă și parțial etimologizantă a vremii, *carutabil*. Îl regăsim, peste aproape o jumătate de secol, în scrierile lui Cincinat Sfințescu, profesor la Școala Superioară de Arhitectură și întemeietor al urbanismului românesc. Adjectivul *căruțabil* apare de 12 ori în studiul său *Căile de comunicație și transporturile în Municipiul București* (1931): „șosea cu partea căruțabilă de 10 m. lățime“; „dacă am reduce lățimile părților căruțabile la strictul necesar“ etc. Cuvîntul apare și mai tîrziu, în *Monitorul Primăriei București,* ca adjectiv – „refacerea pavajului *căruțabil* din bolovani de rîu“ (25 aprilie 1937); „este interzis ambulanților de a staționa și vinde pe trotuar sau pe *partea căruțabilă* în următoarele piețe și străzi“ (19 iunie 1938) – și chiar ca substantiv: „se adjudecă definitiv (...) executarea lucrărilor de pavare *la căruțabil* pe str. Carol Davila“ (19 iunie 1938). Evident, între timp se instala tot mai mult în limbă împrumutul *carosabil* (atestat, de exemplu, în *Universul literar* din 2 iunie 1913).

> Căruțabil *poate stîrni acum doar curiozitatea și amuzamentul.*

Căruțabil e un exemplu de încercare lipsită de succes de a introduce în limbă, prin calc, un cuvînt cu motivare internă. Pentru a imita modul de formare al derivatului fr. *carrossable* (de la *carrosse),* a fost folosit ca bază cuvîntul *căruță*. Deși seamănă fonetic cu *căruță*, fr. *carrosse* desemnează o trăsură elegantă, deci un vehicul mult mai potrivit cu circulația în orașe. De altfel, în spațiul francez terminologia transportului rutier avea deja o anume tradiție care permitea mai ușor transferul de la vechile vehicule la cele noi. Sînt argumentele cu care critica termenul Al. Graur, într-o notiță lingvistică din 1939 (reluată în volumul *Puțină gramatică*, II, 1988): „în orice caz, pe bulevardele bucureștene nu prea circulă căruțele, încît, chiar dacă expresia franceză ar fi însemnat «pentru căruțe», tot ar fi trebuit schimbată în românește, căci *carrossable* a fost creat înainte de inventarea automobilelor“ (p. 35). Vehiculul pe care îl evoca termenul *căruțabil* nu putea deveni, desigur, o emblemă a traficului modern.

Astăzi, cuvîntul a dispărut cu desăvîrșire, fiind complet înlocuit (poate și sub influența criticilor lingviștilor) de *carosabil. Căruțabil* poate stîrni acum doar curiozitatea și amuzamentul; probabil că de la bun început apropierea de *căruță* nu i-a dat prea multe șanse de a se impune.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

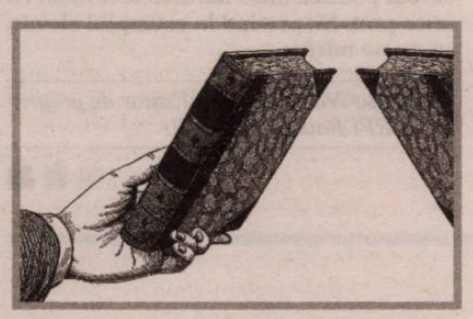

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Etic și juridic

„Te spun la Guvern“ (sau la minister, la Parlament, la Președinție...) auzeai frecvent în vremurile aurorale ale democrației românești postdecembriste. De regulă, ți se mai flutura și cîte un nume sau o carte de vizită a vreunui potentat al timpului. În cîțiva ani, pe la sfîrșit de mileniu, „Te dau la presă“ cîștigase întîietatea, pentru a pierde, treptat, locul I cu coroniță în favorarea lui „Te bag în justiție“.

E un semn, probabil, că societatea se maturizează, devenind tot mai conștientă de drepturile ce revin fiecăruia și de căile de a le folosi. De la vlădică la opincă, (amenințarea cu) plîngerea penală a devenit monedă curentă în rezolvarea interacțiunilor noastre sociale și instituționale. Mediul universitar n-a fost nici el scutit de proliferarea invocării sau a accesării mecanismelor justițiare, fie că e vorba despre un înalt demnitar zgîndărit de modul în care i-a fost catalogată prestația academică, de vreun coleg nemulțumit că a pierdut un concurs didactic, de vreun student care a luat o notă pe care o consideră injustă sau care și-a simțit frînat zelul activist de către obtuzitatea instituției.

Sînt, toți aceștia, în dreptul lor. Odată intrată chestiunea pe terenul juridic, nu înseamnă că inculpatul e și vinovat. Echitabilă, procedura legală invocă prezumția de nevinovăție. Iar opinia publică, prezumția lui „nu iese fum fără foc“. Și atunci, de ce să nu încerci? E suficient să ai vreun prieten avocat – cine nu are? – care să-ți pretindă un onorariu modest. Nu știu cîte din spețele astea se răsuflă pe drum, cîte se pierd și cîte se cîștigă în final. Ar fi interesant de aflat.

Din punctul meu de vedere, să (amenințî că) acționezi în justiție un profesor, un coleg, instituția în care înveți sau în care lucrezi ar trebui să fie o decizie-limită (ca și, să zicem, pentru nenumăratele litigii care apar între colocatari, între vecini). Cînd mă uit însă la o sumedenie de situații concrete, în care apelul la lege seamănă cu jucatul la Loto, îmi dau seama că sînt mulți cei care gîndesc altfel. După mine, dacă ai ales calea tribunalului, ar trebui să știi că, în cazul unui eșec, ești dator cel puțin cu niște scuze publice, dacă nu cu retragerea discretă din instituția pe care ai atacat-o, direct sau indirect. Alții se scandalizează față de o atare mentalitate: „Cum adică? Era dreptul meu să încerc!“ Și mai există și nenumărate căi de a justifica un eșec în instanță: judecătorul nu a fost atent/competent/corect, avocatul meu m-a neglijat/trădat, legea e strîmbă ș.a.m.d.

În fond, exceptînd situațiile în care se recurge la justiție din rațiuni „strategice“ – intimidare, tracasare, subminarea prestigiului sau a autorității etc. – sau din pură umoralitate – „I-o fac eu!“ –, punctul de plecare al incursiunilor în lumea legilor este, de regulă, sentimentul cuiva că a fost nedreptățit. Iar dacă alții sînt de altă părere, e treaba lor.

Psihologic, e oarecum firesc ca, într-un conflict de opinii, să crezi că dreptatea e de partea ta, nu a celor care susțin contrariul. Să fie însă menirea justiției aceea de a soluționa conflicte de opinie? Am ajuns să transferăm rostul dezbaterilor argumentate prin care se rezolvă, în chip firesc, astfel de litigii, către roba judecătorească.

Îmi amintesc de comentariul de un strivitor bun-simț al revistei *Nature* la situația creată după ce declanșase scandalul legat de teza de doctorat a lui Victor Ponta. În România se pornise sarabanda comisiilor și consiliilor care au preluat cazul. Și faptul că expertize diferite au dus la concluzii diferite a mutat – cum altfel? – dilema în cîmpul legislației, unde a rămas pînă în ziua de azi. Nu știm, scriau cei de la *Nature,* cum se poate rezolva divergența concluziilor în raport cu legile din România, dar normal ar fi ca membrii comisiilor care au ajuns la „verdicte“ antagonice să se așeze la aceeași masă și să-și explice argumentele.

De fiecare dată cînd am evocat această sugestie unor compatrioți am fost răsplătit cu un surîs condescendent. Îmi mențin cu încăpățînare naivitatea, reiterînd, pentru mine și pentru alții, aceeași întrebare: de ce bunulsimț a ajuns să treacă drept extravaganță în România?

Împingerea tot mai frecventă către poliție, procuratură și instanțe judecătorești a litigiilor care apar inevitabil în viața noastră profesională și personală semnalează, din punctul meu de vedere, o situație îngrijorătoare, prin amplitudinea pe care a căpătat-o, pentru România actuală: confuzia dintre etic și juridic, dintre lege și morală.

Că e vorba despre bunăstare (sau lipsa ei), despre sănătate (sau compromiterea ei), despre educație (sau deturnarea ei), indiferent în ce domeniu al vieții noastre cea de toate zilele, ne înșurubăm în vortexul năzuinței către un judecător suprem care, cu lovitura de ciocan în pupitru, să facă în fine dreptate, odată pentru totdeauna, existenței noastre exasperate.

Or, în modul cel mai clar cu putință, cele două domenii nu sînt de confundat. Relațional, juridicul ar trebui să se legitimeze prin etic, nu invers. Mai simplu spus, acțiunea socială a instanțelor de judecată e percepută ca fiind dreaptă sau nedreaptă în primul rînd în raport de cum e cîntărită dreptatea sau nedreptatea, moralitatea sau imoralitatea legilor pe care acestea sînt obligate să le aplice. Procedural, eticul începe acolo unde se termină terenul de exercițiu al juridicului, acolo unde simțul nostru moral e chemat prin „cerul înstelat de deasupra noastră“, nu printr-o citație.

În curînd, zona de deliberare etică rămasă disponibilă se va restrînge, probabil, la acordarea locului în tramvai persoanelor în vîrstă. Dacă nu cumva pînă și umilele, nescrisele coduri de comportament vor fi înecate de frenezia legiferantă. Pentru cum te porți, ce spui și ce nu spui, ce gîndești și ce nu gîndești, ce admiri și ce detești, ce îți place și ce îți repugnă, ce-ți dorești și de ce ți-e teamă – pentru toate există un judecător. Și ăla nu mai e de mult Dumnezeu, iar simplii muritori pare că nu se mai pricep la așa ceva.

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

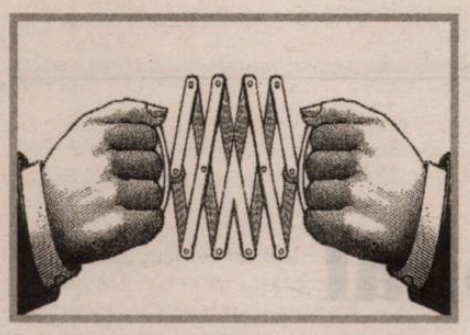

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Oamenii sînt dispuși să plătească pentru calitate“

dialog cu Vlad PETREANU

Face presă de multă vreme și a trecut prin toate – de la reportaje foarte bune în presa scrisă la știri și emisiuni TV. Acum lucrează la Europa FM. Are și blog (www.petreanu.ro). ***Vlad Petreanu*** *este nu doar un excelent jurnalist, dar și un om preocupat de soarta profesiei sale și de viitorul presei.*

Ați scris de curînd pe blog despre documentarul Dezastrul din Colectiv *și ați consemnat acolo declarația unui pompier: „Înăuntru nu mai era nimeni viu, dar telefoanele continuau să funcționeze. Le-am adunat și le-am pus într-o grămăjoară, undeva afară. Sunau întruna și pe toate ecranele erau numai două nume: tata sau mama“. Mi se pare o scenă tulburătoare. Nu cumva asta face toți banii în meseria de jurnalist sau de om de televiziune? Să ajungi să consemnezi astfel de momente dramatice?*

Meseria de jurnalist redevine ceea ce poate că a fost de la origini: e despre poveste. Este o meserie care atrage în primul rînd povestitorii și oamenii care vor să împărtășească publicului ceva care ne mișcă pe toți, ne emoționează. Din acest punct de vedere, acel moment din filmul *Dezastrul din Colectiv* justifică o bună parte din această meserie. Criticii ei vor spune: „Sînteți niște hiene, vă duceți după lucruri tragice.“ Nu. De fapt meseria asta este despre a împărtăși povești care emoționează, care ajută oamenii să ia decizii pe baza unor relatări. Iar momentul respectiv din film este foarte puternic. E un căpitan de pompieri care a ajuns printre primii la Colectiv, are mai multe intervenții în film. Ceea ce nu apare în film sînt momentele cînd nu a mai putut să continue. Sînt mai mulți supraviețuitori care nu au putut să-și spună povestea. Și acesta este unul dintre lucrurile care definesc meseria: momentul post-traumatic. Din cînd în cînd, apar astfel de povești care lasă o amprentă asupra jurnalistului.

Dar apare și dilema jurnalistului: ce spui și ce nu spui, ce imagini transmiți, unde te oprești și după ce reguli...

Depinde foarte mult de educație și depinde de normele breslei și ale societății. Pînă undeva poți merge în presa anglo-saxonă, pînă altundeva în cea de sorginte latină, în Balcani sînt alte limite... Am impresia că noi încălcăm multe dintre aceste granițe. Cu foarte mulți ani în urmă, cînd candidam la o bursă pentru BBC Londra, erau niște greve ale foamei la TVR și un lider sindical faimos, dl Iuga, care era permanent în greva foamei. Un producător de la BBC cu care dădeam testul pentru obținerea bursei mi-a pus următoarea întrebare: „Să presupunem că faceți un interviu cu dl Iuga, care se află în a patruzecea zi de grevă a foamei, și moare în fața camerei. Ce faceți, difuzați sau nu scena respectivă?“ Am spus: „Da, cum să nu“... Și instantaneu am adăugat: „Nu, cum să dau un om care moare?“ Mi-am dat seama că dădusem două răspunsuri contradictorii, m-am oprit și am zis: „Sincer, nu știu ce să fac“. Producătorul BBC mi-a spus: „Faceți ce vă spune stomacul“. Este cel mai corect și adevărat răspuns pe care l-am primit despre momentele de cumpănă de acest gen: dacă stomacul îți spune că scena nu poate fi privită, mai bine nu o difuzezi. Dar, desigur, regulile sînt făcute și pentru a fi încălcate. Numai că trebuie să știi de ce le încalci. De ce încalci o regulă care îți spune „nu te duce într-o zonă în care riști să provoci o revoltă aproape fizică a publicului“? Trebuie să ai o motivație pentru asta, trebuie s-o faci pentru un scop. Asta este, pînă la urmă, o decizie a redacției.

S-ar părea însă că noi stăm prost cu reglementările. Au fost multe încercări de a reglementa breasla jurnalistică, fără prea mare succes...

Cred că Legea audiovizualului și Codul în audiovizual sînt absolut suficiente. CNA ar trebui să fie o instituție suficientă care să regleze derapajele din audiovizual. Că nu-și face treaba sau o face cu înclinație politică – asta este o cu totul altă discuție. În privința presei tipărite nu există asemenea reglementări, dar ar trebui să existe o cultură a breslei: ce lucruri poți să faci și ce lucruri nu poți să faci. Iar dacă le faci, riști să fii exclus din breaslă. Asta se întîmplă în societățile mature: cînd încalci normele sociale într-o comunitate, sancțiunea comunității respective este excluderea. Iar pentru o ființă cu comportament gregar cum e omul, excluderea din comunitate este o sancțiune foarte importantă. Or, la noi, această sancțiune nu există: poți să comiți orice măgărie în presa din România – se va găsi întotdeauna cineva care să te angajeze, o redacție unde să îți găsești culcuș și să-i înveți și pe alții cum se fac măgăriile. Asta este adevărata problemă, pe care nu o poate rezolva nici un fel de lege și nici un fel de reglementare. Totul vine din respectul față de public. Sînt redacții care își respectă publicul și redacții care își disprețuiesc profund publicul. Eu am norocul acum să lucrez la Europa FM, într-o organizație care își respectă profund publicul. Venind din lumea televiziunii, a fost o surpriză pentru mine: nu mai văzusem tipul acesta de respect față de public de multă vreme. Dacă *drive*-ul redacției este să dai tot timpul titluri mincinoase, să faci *clickbating,* să păcălești lumea, asta nu înseamnă respect față de public.

Dar scopul scuză mijloacele... Mulți fac asta cu seninătate, justificînd cu goana după audiență.

Da, multă lume fură. Fur și eu? Aici e sindromul casei cu ferestre sparte: dacă toată lumea a aruncat cu pietre, hai să mă distrez și eu. Pînă la urmă e o decizie care se ia în funcție de educație.

Dar poate e și consecința unui fenomen mai larg – adaptarea la noile tehnologii. Peste tot au dispărut ziare prestigioase, presa se mută online și există un fel de panică: oamenii nu știu ce să mai facă pentru a-și păstra publicul...

Eu cred că în viitor se vor vinde două lucruri: reputația și exact contrariul ei (nu știu care este cuvîntul pentru lipsa de reputație). Reputația se va vinde tocmai în virtutea faptului că va deveni rară: redacțiile care vor avea capacitatea să reziste și să-și mențină reputația vor continua să vîndă. E o luptă pe termen, în care e imposibil să nu înregistrezi din cînd în cînd cîte-o înfrîngere și e multă muncă pentru a recîștiga reputația pierdută. Există niște modele în privința îmbinării tiparului, care este într-un reflux teribil, cu mediul online. Sînt două exemple foarte interesante: *New York Times* și *Financial Times,* două publicații de o reputație extraordinară, care au aplicat

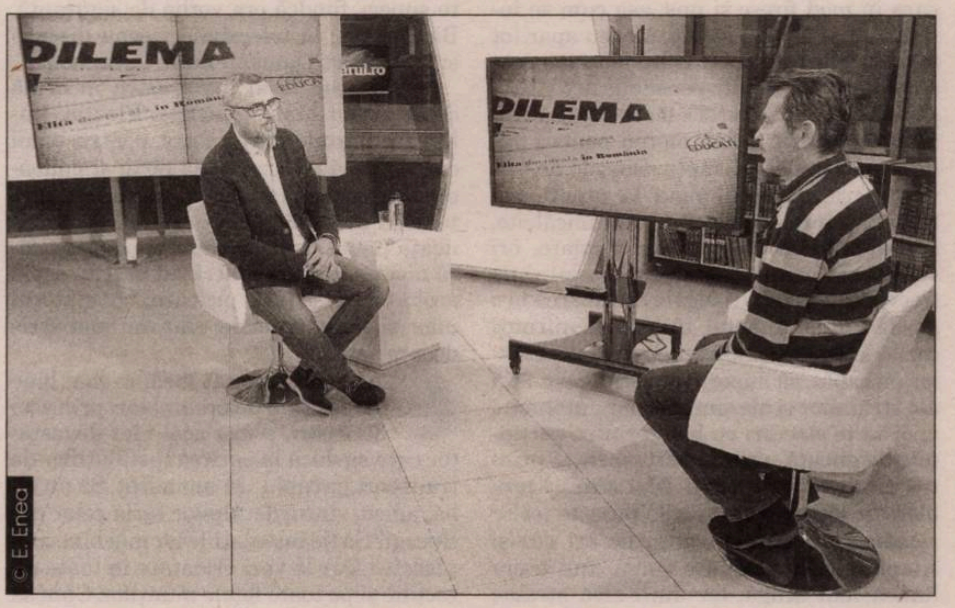

© E. Enea

tarife la intrarea pe site. La *New York Times* funcționează, la *Financial Times* nu. E o deosebire de abordare. *New York Times* are următorul principiu: dacă ai ajuns la noi pe site și vrei neapărat să citești, poți citi și fără să dai bani; dar dacă vrei să ne dai și bani, noi apreciem asta. *Financial Times* are o atitudine complet diferită: nu poți citi *nimic* aici decît dacă plătești înainte. Mai e un exemplu despre cum se pot obține finanțări: nu vine din presă, ci din *entertainment.* Este cazul unui *stand-up comedian,* Louis C.K., care și-a pus un show întreg online și a cerut oamenilor 5 dolari, fixîndu-și ținta de a strînge 100.000 de dolari pentru a produce un nou spectacol. A obținut suma în mai puțin de o lună, pentru că oamenii au avut încredere. Acest gen de finanțare va salva, probabil, o parte a presei: oferi conținut de calitate și inviți oamenii să recunoască calitatea. Oamenii sînt dispuși să plătească pentru calitate. De cealaltă parte, va rămîne turma celor care sînt preocupați să jefuiască publicul de timp: cu titluri false, *clickbating,* scenarii, teorii ale conspirației, leacuri minune, cum să te vindeci de cancer dacă rozi copaci și așa mai departe. Va exista întotdeauna un public pentru asta.

Meseria de jurnalist și-a pierdut din credibilitate – nu numai la noi, ci și în alte părți, în SUA sau în Germania... Jurnaliștii sînt mai degrabă antipatizați. Mai e nevoie de această meserie?

Eu cred că este nevoie. S-a vorbit mult timp despre „jurnalismul cetățenesc“, în sensul că oricine poate deveni „jurnalist“ dacă observă ceva și pune pe Twitter sau pe Facebook. Dar jurnalismul nu poate fi cetățenesc, așa cum nu există stomatologi-cetățeni sau chirurgi-cetățeni. Nu știu exact de ce scade încrederea în presa din Germania, din Franța ori din alte țări. Pot să presupun că oamenii simt că au acces la informație mult mai ușor și nu mai au nevoie de jurnaliști pentru a obține informația. Jurnalismul e și lent, pe deasupra: dacă vrei să faci treabă serioasă, trebuie să verifici informația, să dai telefoane, vii ultimul în toată afacerea asta, cînd deja s-a pus totul pe Facebook. Sigur că acolo informația nu e pusă în context, nu e explicată, dar nu contează. Probabil că asta face parte dintr-un context global. La noi, jurnaliștii au intrat în trena politicului, care are o rată de respingere și de dispreț îngrozitoare. 9 din 10 români disprețuiesc profund partidele și Parlamentul. Majoritatea jurnaliștilor s-au asociat diferitelor curente politice în România ultimilor ani. Și atunci, cred că o bună parte din scăderea încrederii în jurnaliști este cauzată de faptul că ei sînt propagandiști, nu mai sînt jurnaliști. Și atunci „se bucură“ de același tratament pe care îl au politicienii. Și apoi, nici nu există o foarte veche și mare tradiție în presa românească. Au fost 50 de ani de pauză neagră și de propagandă. Și ce știe tot românul despre presa din interbelic? „Șantajul și etajul“, asta știe. Așa că azi mai există puțin reportaj, există cel puțin un canal de televiziune onorabil, care se străduiește să mențină linia de plutire. E un fenomen interesant cu radioul. E un mediu foarte interesant. Radioul presupune sinceritate mai mult decît televiziunea. În televiziune poți să minți. Dacă eu și dumneavoastră ar trebui să prezentăm o emisiune și nu ne-am înțelege deloc – dar deloc, ne-am urî unul pe celălalt – am putea să stăm frumos unul lîngă celălalt și să zîmbim la cameră și să facem o emisiune amuzantă, deși pe la spate neam băga cuțitul unul în celălalt. La radio nu merge. La radio se simte: oamenii simt minciuna în glas. Cu fața poți să-i minți, dar în glas îți simt minciuna. De ce a rămas radioul curat? Radioul public este cel mai ascultat, ceea ce nu se întîmplă în cazul televiziunii publice, unde este un dezastru total de audiență. Cred că politicienii au descoperit o pradă mai mare cînd au apărut televiziunile. Primul radio FM cu acoperire națională a fost Europa FM – și a existat. În cazul său, un interes al politicului. Dar apoi au apărut televiziunile de știri, care în 80% din timp se ocupau de politică. Și era mai spectaculos, cu un public mai mare, cu imagine. Erau posturi electorale în permanență. Așa că au descoperit această pradă mai mare și au lăsat radiourile în pace. Radioul e Tasmania: o insulă pe care s-a dezvoltat un jurnalism onest, care în restul continentului mass-media a fost pe cale de dispariție, iar în unele părți a și fost devorat de alte specii. Omul de televiziune atrage mulțimea, oricine vrea să-și facă poze cu el. Cu omul de radio ești prieten.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

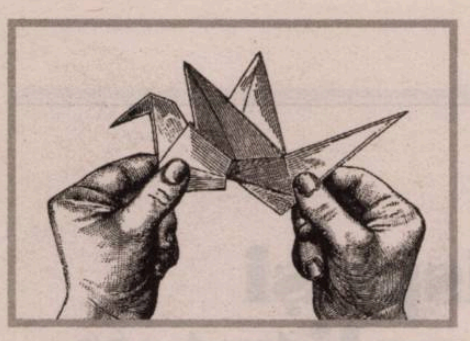

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Curentul național

Cîți dintre noi n-au descoperit, încă din copilărie, că în România o mulțime de lucruri nu se pot face fără un oarecare chin? Multe nu se pot desfășura în mod firesc și uns, așa cum se întîmplă mai la vest de noi. Mereu apar tot felul de eforturi prealabile, concomitente sau colaterale și indispensabile activității principale pe care vrei s-o desfășori. Schiatul, bunăoară, a fost mereu pentru mine un asemenea exemplu. Dincolo de corvoada transportului pînă la munte (cu trenuri supraaglomerate, supraîncălzite, supraîntîrziate sau supracontrolate, ori cu mașina pe aventuroasele șosele) și de frecventele enervări legate de cazarea la o gazdă sau la un hotel, trebuia să înfrunți cozile și proasta funcționare a instalațiilor pe cablu, să suporți intrările prin față ale străinilor și ale șmecherilor autohtoni, apoi să te strecori cu bine printre porțiunile de gheață, printre hîrtoapele și printre pietrele de pe pîrtii. Mai erau și problemele legate de schiurile proaste (celor românești le săreau canturile ori pur și simplu se exfoliau ca o varză cînd ți-era lumea mai dragă, iar dintr-alea străine aveau prea puțini). În fine, dacă voiai să închiriezi echipamentul trebuia să treci printr-un adevărat calvar.

Dincolo de toate aceste obstacole, mai degrabă legate de lucrările omenești, destul de frecvent apărea și un alt mare ghinion, care, nu știu cum, se nimerea tocmai în week-end-uri. Ceva natural: vîntul. Un vînt pe care, cică, telecabina nu-l suporta. Atunci totul se închidea și însemna că bătuseși drumul pînă acolo degeaba. N-aveai nici pe cine să te superi, fiindcă era vorba de siguranță. Bineînțeles, la telecabină ieșeau discuții și înjurături. Oamenii nu se lăsau ușor.

În fine, am lăsat toate astea în urmă descoperind Alpii – Austria, Elveția, Italia. Totul acolo părea făcut pentru omul care voia să schieze, de la pîrtii și mijloace de transport pînă la restaurante și hoteluri. Puteai să te dai pe schiuri de dimineața pînă seara, ba chiar și noaptea, fără nici un impediment. Unii puteau schia acolo chiar și fără picioare, cu ajutorul unor sisteme speciale. Dar am mai scris despre asta.

Ce n-am observat însă, în mai bine de zece ani de preumblări prin acele locuri, a fost acel vînt devastator care să ducă la oprirea instalațiilor de transport pe cablu. M-am mirat. Să nu aibă, adică, vînturile Alpilor tăria celor din Bucegi? Să fie instalațiile lor mai bine amplasate? Dar le vezi orientate în toate direcțiile și pe toate fețele munților. Cum să nu fie vînt nicăieri? Mi-am zis atunci că, probabil, bătrîna telecabină din Sinaia trebuie să fie de vină, cu uzura ei și cu tehnologia depășită.

Ei bine, lucrurile s-au mai schimbat între timp și pe la noi. Chiar luna trecută, o nouă telegondolă a fost inaugurată la Sinaia. Face legătura între Cota 1400 și Cota 2000. Modernă și eficientă. Poate transporta 1500 de turiști pe oră. E adevărat, lucrările au întîrziat cu două luni, pare-se din pricina unor șuruburi prea scurte pe care lucrătorii le-au instalat în buna tradiție locală a lui „lasă că merge și așa". N-a mers și a trebuit să o ia de la capăt. Dar, una peste alta, întreaga construcție s-a terminat în doar cîteva luni, ceea ce e lucru rar prin părțile noastre. Iar administratorii domeniului schiabil din Sinaia s-au întrecut pe ei înșiși. Deși a nins puțin, mai cu zăpadă artificială, mai cu acele utilaje de bătătorit numite ratrak-uri, au reușit să amenajeze pîrtiile în mod onorabil. Impresia de săptămînile trecute a fost de hărnicie și civilizație. La fel ca în Austria. Am revenit și săptămîna trecută. Era o zi senină și munții ceva mai albi. Ninsese. Se anunța o zi de schi excepțională. Dar, ajunși la noua telegondolă, toate amintirile trecutului ne-au izbit în față. Ni s-a spus că e vînt puternic și că instalația nu funcționează. Aia nouă? Deci nu cabina veche era de vină. Atunci, în sfîrșit, m-am luminat: era o meteahnă mult mai veche, era țara cu vînturile ei potrivnice, curentul care pune frînă la orice și, vorba ceea, împotriva curentului n-ai cum să înaintezi, „corentul" din popor, care trage la urechi și te face să răcești. Termenul acela care, cică, nici n-ar avea echivalent în limbile occidentale. Ba chiar cineva a demonstrat că acel „corent", pe care occidentalii nici nu-l simt, pentru noi chiar există și, culmea, are și efectele negative cunoscute. Așa și cu telegondola adusă de italieni și austrieci pe plaiurile românești. În aerul Carpaților, a prins strămoșească noastră meteahnă a „corentului". Măi, să fie...

ready made

„Noi ne simțim datori să mulțumim D-lui Strâmbulescu, care continuă tradiția cea bună și se cearcă a ne reprezinta nudul, cu care nu ne-a prea obicinuit artiștii noștri, poate tocmai din pricina serioaselor dificultăți cu care au să lupte la fiecare pas în acest fel de subiecte. D. Strâmbulescu a luptat; și dacă nu a fost până la sfîrșit biruitor, totuși a putut să aibă satisfacerea unor isbînzi parțiale. Capul «Elegiei» sale exprimă o blândețe și o melancolie simpatică, iar coloritul amînduror tablourilor, deși cam spălăcit, este catifelat și dulce. Totuși, femeile D-lui Strâmbulescu nu par a fi executate în fața naturii, desemnul brațelor este puțin îngrijit, iar formele busturilor nu indică îndeajuns trupuri care șed."

I. Mincu, „Exposiția artiștilor în viață", în *Literatură și Artă română*, Anul IV, 1899

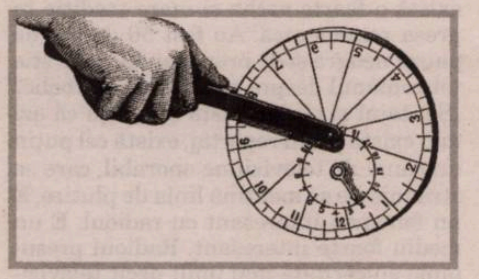

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Osul sacru și osul profan

Ceramica s-a inventat în neolitic, însă oasele – mult, mult înainte de asta. Pe orice sit arheologic, din orice perioadă, oasele sînt o categorie esențială de descoperiri, perfect comparabilă atît prin importanță, cît și prin înșelătoarea lor banalitate, cu cioburile de care vorbeam într-un alt articol (http://dilemaveche.ro/sectiune/societate/articol/lutul-setea). (Azi vorbesc doar despre oasele de animale.) Oasele nu au, ce-i drept, valoare estetică și pînă la urmă, dacă ai văzut o vertebră de pește, le-ai văzut pe toate, nu? Așadar, de ce aducem zi de zi pe șantier, din fiecare secțiune, multe kilograme de asemenea material? O să aflăm că oamenii mîncau carne de pui, carne de vită... *booooring!*

Cîteva dovezi că nu e chiar cu totul plictisitor. În comunitatea izolată de la cariera de granit Mons Claudianus, în deșertul egiptean, se mînca pește proaspăt de la Marea Roșie, ceea ce are anumite implicații logistice; putem afla deci lucruri care merg dincolo de regimul alimentar. Un sit din Nebraska cuprinde, într-un spațiu compact, oasele a 500 de bizoni de acum 10.000 de ani (printre oase sînt și vîrfuri de suliță). Încă se discută dacă au fost vînați sau nu (de pildă, forțînd turma să ajungă la marginea unei stînci și să se prăvălească de acolo), dar e clar că aflăm astfel informații despre Vestul Sălbatic în variantă preistorică, fie și limitate la paleofaună.

Mai departe, voi alege la întîmplare unul din domeniile asupra cărora studiul oaselor de animale aruncă o lumină neașteptată – viața religioasă. Să luăm porcul... La sfîrșitul epocii bronzului, cînd filistinii se stabilesc în Levantul sud-vestic, străini de loc, cu o cultură cu o componentă miceniană clară, în regimul lor alimentar se vede o oarece preferință pentru carnea de porc. În așezările israelite vecine e exact pe dos, cantitatea de oase de porc din așezări e relativ scăzută. După ce aceste două civilizații încep să interacționeze, că așa se zice la război neîntrerupt, iată că în așezările lor proporțiile se schimbă dramatic. Filistinii încep să mănînce porc *with a vengeance,* iar israeliții renunță la el complet. Ce caz interesant de definire a identității prin distanțarea de un celălalt demonizat! În epoca medievală, pe de altă parte, prezența oaselor de porc în anumite așezări din Anatolia centrală poate fi suficientă în sine ca să arate că islamizarea acesteia sub Selgiucizi a fost mai puțin intensă decît o vor manualele; comunități creștine își continuau existența pe tăcute... Și un exemplu păgîn, referitor la interdicția, cunoscută din textele scrise, de a aduce ca sacrificiu porci lui Heracle. În săpăturile de la templul său din Thasos, oasele de porc reprezintă sub 1% din materialul osteologic. Unii specialiști zic că asta confirmă existența interdicției, alții că, totuși, o infirmă! Cam asta se întîmplă cînd științele umane pun osul la treabă.

Cîteva vorbe și despre alte animale: unul din cele mai mari cimitire de căței din Orientul apropiat antic se află în Așkelon, în Israel, unde 1500 de cîini au

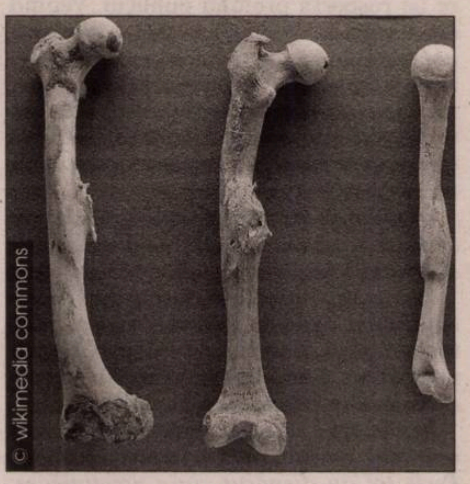

fost îngropați de-a lungul unei perioade de aproape un veac (sec. V î.Hr.). Fuseseră poate animalele sacre ale unui templu; mai nou se propune însă că erau sacrificați în ritualuri de purificare. Tot o explicație rituală e dată, pe situl neolitic Çatalhöyük (în Turcia de azi), pentru descoperirea unui os de penis de nevăstuică, purtat ca amuletă, în mormîntul unui bărbat adult cu un rol important. Acest tip de os *(baculum)* e prezent la primate (cu excepția oamenilor), la rozătoare și la carnivore. Cum nevăstuica e cel mai mic carnivor, descoperirea a fost pusă, dat fiind și rolul răpitoarelor și carnivorelor în economia și arta locale, în legătură cu o religie falocentrică și contra uneia în care centrală ar fi o zeiță-mamă.

Mi-au trecut și mie prin mînă, ca oricărui arheolog, coastele și ciolanele cam tuturor speciilor comune. Astă-vară totuși, în Turcia, am găsit patru cranii de cămilă, cu forma lor bizară și inconfundabilă (acum, că am învățat-o). De-o parte și de cealaltă a unuia erau, în pămînt, canini de tigru sau leu, nu-mi pot da seama din ce motiv (dacă aveți idei, spuneți). La microscop se vedeau pe celelalte oase urmele cuțitelor de măcelărie; cămilele noastre fuseseră mîncate la un banchet din secolul XIII. (S-au găsit și în România unul sau două asemenea oase rătăcite din perioada bizantină, dar există și o descoperire de oase de la cel puțin șase cămile, din secolul XVII, la Agighiol!)

Trebuie spus însă că nu e deloc nevoie să recurgem la ilustrații exotice ca să facem reclamă la studiile de arheozoologie. Simplul fapt că fără oscioarele astea n-am ști cînd și unde oamenii au domesticit animalele și n-am înțelege practici esențiale de subzistență ar trebui să fie de-ajuns. Ca să nu mai vorbim de alimentație. Să vrei să studiezi oamenii de-acum sute sau mii de ani, dar să nu te intereseze decît cosoarele și paralele, dar nu și sarmalele (sau orice mîncau ei în cele o mie de mese ale unui an), ar dovedi un apetit istoric greșit orientat.

***Cătălin Pavel** este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

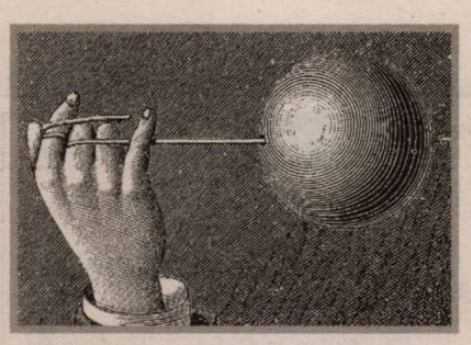

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Ruta Balcanică și calea lui Davutoglu

„Vremea imigrației ilegale a trecut", a spus președintele Consiliului European, Donald Tusk, după încheierea summitului de la Bruxelles. Și președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, e optimist: propunerea Turciei de a prelua refugiații sirieni din Grecia „schimbă regulile jocului". Cît despre cancelarul german Angela Merkel, care a fost unul dintre principalii actori ai acestei negocieri, ea e ceva mai rezervată: propunerea Turciei ar fi un mare progres – „cu condiția să se realizeze".

Turcia devine un soi de lagăr pentru refugiați, un fel de stat de mîna a doua care păzește Europa de niște cetățeni de mîna a treia.

Pentru Angela Merkel, un acord cu Turcia e o miză importantă. Germania a devenit, datorită condițiilor de azil, principala țintă a refugiaților din Siria și din nordul Africii. Decizia de a primi acești refugiați – în numele valorilor europene, dar și în baza unor calcule de oportunitate bazate pe nevoia de populație tînără și aptă de muncă – s-a lovit de o opoziție importantă nu doar din partea partidelor conservatoare, ci și din partea populației. Sistemul de redistribuire a refugiaților în alte state europene ușurează povara, dar nu rezolvă problema. În plus, în week-end sînt programate alegeri pentru parlamentele locale din trei landuri. Iar Merkel vrea să arate că e stăpînă pe situația imigranților, care, evident, a devenit o temă importantă în campania electorală.

Ce a propus, mai exact, premierul turc Ahmet Davutoglu, la summit-ul de la Bruxelles? Ankara va prelua nu numai refugiații economici care au reușit să ajungă de pe teritoriul Turciei continentale pe insulele grecești, ci și pe toți refugiații sirieni, victime ale războiului, care au ajuns de pe țărmul Turciei în Grecia. Turcia găzduiește în momentul de față peste două milioane de sirieni. Înțelegerea prevede ca, pentru fiecare refugiat sirian retrimis în Siria, Uniunea Europeană să preia un alt refugiat sirian dintre cei aflați deja pe teritoriul Turciei. Pare un joc cu sumă nulă, dar nu e chiar așa: pentru că refugiații ilegali retrimiși de Europa în Turcia vor fi triați acolo și vor avea de întîmpinat condiții de admisie dificile și un timp important de procesare a solicitărilor. Aceste noi condiții ale readmisiei sînt menite să descurajeze noi valuri de migrație. Turcia s-a mai angajat, de asemenea, să întreprindă măsuri drastice pentru a neutraliza grupările de trafic de ființe umane și să-și protejeze mai bine granițele exterioare.

Ahmet Davutoglu

© wikimedia commons

Acordul e o veste bună și pentru Grecia. Țara e departe de a fi depășit criza financiară și găzduiește zeci de lagăre și unități temporare de adăpost pentru refugiați. Inițiativa Turciei de a prelua o parte importantă din acești refugiați scade presiunea de pe instituțiile grecești.

Ahmet Davutoglu a pus și cîteva condiții: fonduri de trei miliarde de euro (în plus față de celelalte trei miliarde promise deja în cadrul acordului precedent). O altă condiție: ridicarea în cel mai scurt timp a vizelor pentru cetățenii turci care călătoresc în Uniunea Europeană. De asemenea, premierul turc a solicitat deschiderea cît mai rapidă a negocierilor privind aderarea țării la Uniunea Europeană și promisiuni ferme cu privire la admitere.

Deocamdată, ruta balcanică rămîne în continuare deschisă, în ciuda unor voci din UE care au cerut explicit închiderea temporară a granițelor pentru a-i împiedica pe refugiați să ajungă în centrul Europei. Dar pentru cît timp?

Dacă acest acord va ajunge, într-adevăr, să fie aplicat, ar fi un progres atît pentru Uniunea Europeană, cît și pentru soarta refugiaților. Judecînd pragmatic, e o soluție bună. E însă și ceva trist în felul în care au decurs aceste negocieri și mai ales în prevederile acordului: Turcia devine un soi de lagăr pentru refugiați, un fel de stat de mîna a doua care păzește Europa de niște cetățeni de mîna a treia.

PUBLICITATE

Din 7 martie,
adevărul
îți prezintă istoria
între realitate și ficțiune

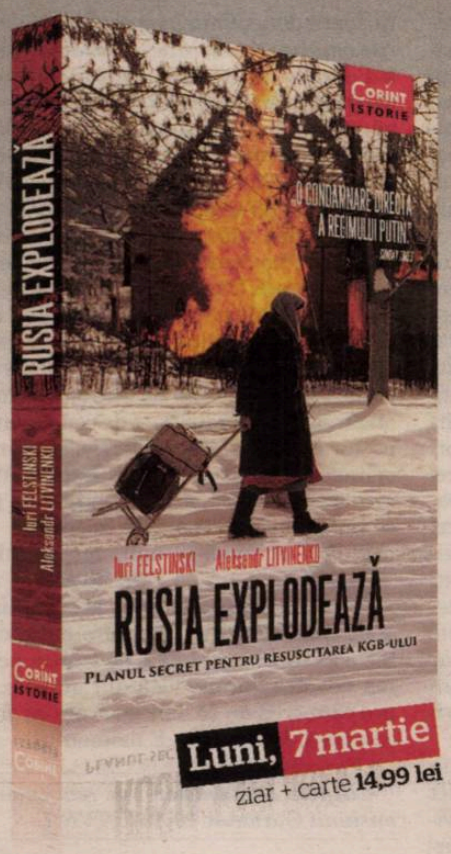

Luni, 7 martie
ziar + carte 14,99 lei

„Aleksandr Litvinenko a fost ultimul mare defector din serviciile secrete ruse, iar brațul lung al FSB, noul KGB, l-a urmărit până în inima Londrei, unde a fost asasinat în noiembrie 2006 pentru ceea ce a scris în această carte."
Marius Oprea

Un roman care reușește să nareze un episod de istorie autentică, de la evadarea dramatică a protagoniștilor din Cehoslovacia ocupată de naziști până la atacul fatal care îl va răpune pe Reinhard Heydrich, cel supranumit „Călăul din Praga"

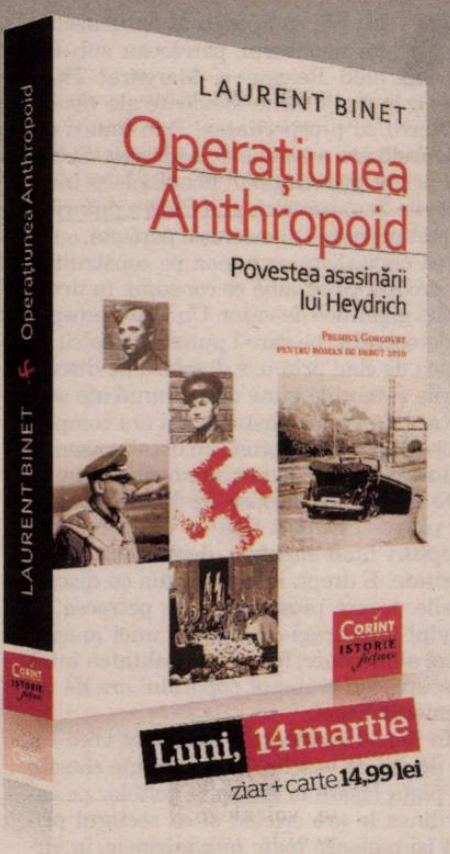

Luni, 14 martie
ziar + carte 14,99 lei

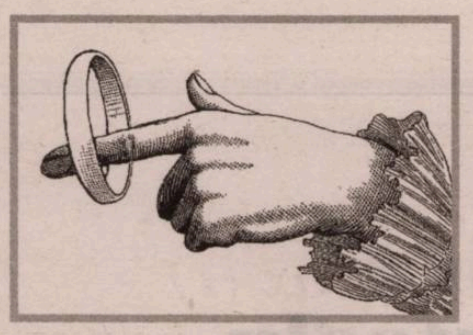

Selma IUSUF

legende urbane

O persoană interesantă

Cînd eram în generală mi-am dorit foarte tare să am o mînă sau un picior în ghips. Avusesem cîțiva colegi și colege cu degete sau tibii rupte, iar momentele de glorie cînd intrau în clasă ca niște eroi de pe front, cu mîinile legate de gît sau șchiopătînd dramatic, mi se păreau demne de invidiat. Erau clipe supreme în care respectivii se aflau în centrul atenției, erau sus, pe un podium, și toată lumea îi privea, credeam, cu admirație.

Îi invidiam sincer, îi invidiam mai ales pentru mesajele colorate pe care ceilalți le scriau pe ghipsurile alea. Mici poezii, desene, glumițe, copiii ăștia înghipsați ca faraonii erau niște adevărate oracole umblătoare, niște jurnale vii care se plimbau așa prin lume cu mesajele pe ele. Iar mesajele în care pentru cuvîntul „bilețel" cineva teribil de inspirat găsise rima „mușețel" puteau suna așa: „Mergînd după mușetel / Am găsit un bilețel / Și pe bilețel scria / Colega, nu mă uita". Tot ca o piedică în calea uitării erau gîndite și versurile astea: „Oriunde vei merge / Oriunde vei sta / Gîndește-te la mine / Și nu mă uita". În ghipsul (ne)muritor se mai filozofa, scris în carioca roșie: „Cînd valul vieții te va izbi necruțător / Fii stînca cea mai neclintită / Căci valul este trecător". Una dintre cele mai drăguțe, mai drăguță decît găselnița „bilețel-mușețel", era tandemul „trandafirii-despărțirii". Într-o atmosferă neprietenoasă meteo, în care niște bieți trandafiri cad secerați, poezioara suna așa: „Afară bate vîntul / Și rupe trandafirii / În clasă plîng colegii / În clipa despărțirii". Menit a se folosi la finele clasei a opta, cînd lumea se împrăștia pe la licee, catrenul era folosit și de ăi mai mici, care voiau să-și impresioneze colegii. Totuși, mai degrabă decît versurile de genul ăsta care se scriau pe hîrtie, în oracole, pe canavalele de ghips apăreau desene cu Mickey Mouse sau Superman, inimi străbătute de săgeți din vîrful cărora picura o picătură de sînge, cîte un „Hai Steaua" sau „Uă Dinamo", ba și jocuri gen Spînzurătoarea. Spre final, cînd copilul cu mîna ruptă ar fi trebuit să scape de ghips, tot manșonul care-i țintuia mîna sau piciorul era doldora de texte și desene, o varză colorată și jerpelită ca un steag de luptă care văzuse multe.

O persoană complicată și ușor palidă.

Mai apoi, prin liceu, mi-am dorit foarte tare – în afară ce hainele cele mai *cool*, normal – să apar în fața colegilor ca o persoană complicată și ușor palidă, poate suferind de vreo afecțiune învăluită în mister sau cu o situație familială încurcată și tenebroasă, ca-n *Răscruce de vînturi*, ceva care să mă scoată din anonimitatea purtătoarelor de sarafan, cu coșuri. Poate să fi fost un soi de Mika Le, că tot învățam Hortensia, în fine, orice era ieșit din comun era bun, numai să fac o figură interesantă. La fel, la petreceri, ascultam cu sîrg King Diamond alături de un grup de rockeri din alt liceu, deși nu-mi plăcea neam și vorbeam despre „haosul controlat" care se întîmpla în piesele alea pe cînd îmi țiuiau urechile aproape de tortură. Tot atunci încercam să beau tărie fără să mă strîmb, deși mă treceau toate apele. Tot în adolescență îmi inventasem cîteva fobii numai bune să dezechilibreze cu figuri o personalitate neîndoielnic extrem de fascinantă ca a mea. Aveam deci o arahnofobie cultivată (nu-mi plăceau păianjenii, dar nici n-o luam la sănătoasa dacă vedeam unul și nici nu aveam coșmaruri cu invazii de tarantule păroase), dar și o agorafobie bine aleasă, numai bună să pretind că prefer adunările mici și *(nomina odiosa)* nișate.

Caraghioslîcul a continuat cu înaintarea în vîrstă, dorința de a părea mai bună, mai interesantă, mai inteligentă decît eram nu m-a părăsit, a luat doar alte forme din ce în ce mai subtile, mai perfide și din ce în ce mai bine deghizate, în așa fel încît reușeam deseori chiar să mă autopăcălesc. Pînă acum cîteva zile, cînd am realizat cu groază că nu mi se mai pare un capăt de țară să fii mai puțin *cool*, mai puțin inteligent sau mai puțin slab. „Fir-ar să fie", am zis, „începi să îmbătrînești rezonabil, dragă."

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

...cum laudae / EL (IV)

Lucrări semnate Nicolae Ceaușescu, publicate în străinătate:

The Effort to Create a Modern Romania, Russel Press Ltd., Nottingham, 1978 (engl.); *The Major International Political Topics,* introd. prof. J.S. Bright, Alfa Publications, New Delhi, 1978 (engl.); *Momenti di storia del popolo romeno,* Editori Riuniti, Roma, 1978 (it.); *Sekai heiwa e no mici,* pref. Kenzo Kono, Kobunsha, Tokyo, 1978 (japoneză); *O ekdimocratismos ton diethnon sheseon. Epitaghi tis sinhronis epohis,* selecție și studiu introd. Theodoros Katrivanos, Dorikos, Atena, 1978 (gr.); *About Nationalities Question. An Original Revolutionary Conception, an Example of a Profound Settlement in Romania. Enrichment of the International Theory and Practice,* cuv. înainte prof. dr. Lokesh Chandra, capitol introductiv prof. dr. R.N. Trivedi, Alfa Publications, New Dehli, 1979 (engl.); *Per un mondo più giusto, migliore,* pref. G.E. Valori, Sugar Edizioni, Milano, 1979 (it.); *I Rumania ke o sinhronos kosmos,* vol. I, pref. D. Papaspyrou, vol. II, pref. Ilias Iliou, vol. III, pref. Evangelos Averoff-Tossitza, vol. IV, pref. Andreas Papandreou, vol. V, pref. Constantin Tsatsos, Ed. Pnevmatikos, Atena, 1979 (gr.); *Nae ben ul aqwami iqtisadi aur siasi nizam per izhar-e-kheiyal,* introd. dr. M.A. Kazi, Parwana Printing Agency, Rawalpindi, 1979 (urdu); *Asre hazir key wakeaat bunyadi a mal aur ruhjanat,* pref. Vikarun Nisa Noon, International Publishing Institute, Rawalpindi, 1980 (urdu); *Romania kaamiabian aur imkanat,* pref. Aga Mortaza Pooya.

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Egalitatea. Cît de ipocrit sună acest cuvînt?

Anii '80, ca apogeu al entuziasmului neoliberal, petreceau sub Ronald Reagan și Margaret Thatcher cele mai fericite momente ale visului întîlnirii cu prosperitatea. Prin lumea occidentală era o veselie de nedescris. Sectorul privat primea toate libertățile și încurajările, separarea cît mai clară a puterilor în stat promitea democrația perfectă, omenirea capitalistă se punea pe construit și pe produs, ca să aibă ce consuma în urma poftei gigantice de viitor. Un viitor prosper și democratic, pe care-l puteai vedea cît se putea de clar, prin ușa deschisă de discursurile și teoriile pline de speranță ale acelor ani. În vremea asta, la noi era complet altfel. Dar exista, totuși, un detaliu asemănător: și acolo, și la noi, se țineau nenumărate discursuri despre egalitate, libertate, progres, respect față de ființa umană, drepturi fundamentale, democrație, prosperitate. E drept, la noi, chestia cu discursurile despre prosperitate se petrecea pe fondul unei tragi-comedii, al unei masive crize alimentare, în care inegalitatea între descurcăreți și restul poporului era de un farmec delicios.

În lumea occidentală au urmat vreo 15-20 de ani de veselie. Părea că ține chestia cu piața lăsată la discreția poftelor pe care dînsa le are oricînd și că sectorul privat își reglează toate mecanismele, în virtutea unor instincte de conservare pe care le conține. Se stătea boierește la plajă, la soarele prosperității, iar *egalitatea, respectul față de drepturile omului, democrația și libertatea* păreau cei patru piloni de sprijin de la ditamai baldachinul în care lumea se bucura de starea de bine. La noi, după anii '80, cu o scurtă întrerupere de cîteva zile, cuvintele astea au trecut dintr-o tragi-comedie într-un thriller. Ceea ce s-a numit, la noi, „tranziție", a fost un vis atît de urît – cu abuzuri, furturi de dimensiuni enorme, ticăloșii și neliniște permanentă –, încît am ieșit de-acolo total imuni la orice discurs, la orice noțiune, la orice cuvînt care conține vreo licărire de speranță.

Dincolo, după boieria unor ani buni, din neant, s-a produs criza. Lăcomia patologică a corporatismului postmodern, produs de viziunea neoliberală, a rontăit din interior tot ce se putea rontăi, în așa fel încît lumea s-a trezit cu baldachinul picat fix în cap. O experiență diferită față de a noastră, dar cu rezultate asemănătoare. Cuvintele care susțineau baldachinul veseliei s-au golit de sens în asemenea hal încît, chiar și acolo unde produceau ropote de aplauze pînă nu de mult, riști să-ți iei un scuipat în freză dacă le pronunți. Pînă la urmă, cum-necum, pe căi foarte diferite, am ajuns în același punct: cuvintele și ideile mari ne produc urticarie și accese de cinism, cu dureri iradiante în toate încheieturile.

În Europa, America și Australia, lucrurile au fost oarecum asemănătoare. Marile idei și marile cuvinte au căzut în subsolul unei depresii generale, combinată cu apatie, dezvrăjire, și cu un soi de idiotizare, venită la pachet cu prăbușirea. Exact cînd era mai prost, am picat și noi la masă, în căutarea semnificațiilor pierdute ale cuvintelor mari. Și, de-aici încolo, lucrurile seamănă din ce în ce mai urît. O lume dezvrăjită și speriată începe să-și caute lideri în portrete cît mai asemănătoare cu sine, în oameni cît mai reprezentativi pentru mulțime, pentru oceanul de victime ale dezvrăjirii. Lumea vrea să simtă că recuperează puterea și-și trimite la vîrf reprezentanții reali, cît mai asemănători cu cei pe care îi reprezintă. Tristă mișcare! Spre vîrf sînt proiectați lideri care ne seamănă întru totul. Adică la fel de mediocri și de dezvrăjiți, la fel de lipsiți de entuziasmul marilor cuvinte, la fel de bulversați și aflați în criză de idei. Parcă vezi, uneori, cum se lățește pe figurile lor acest gînd: „Nasol, nene! Asta e! Ce să fac?! Mă bucur de poziția pe care-o am cît se poate, adun cîte ceva, și dup-aia boieresc, pentru că oricum se dărîmă toată coșmelia...".

Pe fondul ăsta zgîlțîit din temelii, vin și refugiații. Alții care pică la masă exact atunci cînd nu trebuie. O nenorocire nu vine niciodată singură, nu-i așa? Iar bulversarea se transformă în panică exteriorizată. Ideile de *egalitate, respect față de drepturile omului, democrație, libertate*, toate astea devin – din noțiuni uzate și chestii care au produs mai degrabă dezamăgire – adevărate amenințări și mari pericole. Ce stătea pe piedestalul aurit acum cîțiva ani s-a mutat fulgerător la stîlpul infamiei. Marile idei ale ființei umane devin tot atîtea pericole în calea supraviețuirii. Înfricoșătoare manevră! Iar străinul e, acum, oricine nu e identic cu noi. Dușmanul e minoritatea, indiferent de natura ei. Doar trăitul în apropierea celor exact ca noi ne mai dă un pic de siguranță. Iar amestecul de dezvrăjire, panică și lipsă de idei ne face să privim idiotizarea ca pe un instinct de conservare, ca pe un mecanism de protecție. Nici măcar oglinda nu mai e o soluție. Experiența de secole ne arată că, atunci cînd nu ne place ce vedem în ea, o spargem imediat.

Mai apar și unii, nu puțini, care spun că s-au strecurat niște greșeli în chestia cu comunismul și-ar trebui să-l mai facem o dată, c-o să meargă. Dacă nu stau și se amuză pe seama noastră, lumile alea din univers, despre care credem că sînt pe acolo, ar fi bine să apară. Măcar una. E momentul.

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Petre GURAN

Despre miracol în postmodernitate

Amînînd dimensiunea istorică cu care voiam să împresor tematica în debutul acestui serial, mă văd aruncat în miezul temei de o întîlnire cinematografică cu miraculosul.

Singurul lucru care jenează cu adevărat într-o discuție de salon despre religie este metafizica, ideea că ființa este primordial nematerială, nelimitată de universul receptat cu cele cinci simțuri, cu vocația expresă de a se elibera de acest univers în ultimă instanță prin moarte. Acest lucru jenează atît confortul intelectual al unei umanități supuse gravitației, cît și confortul social al unei religii recepte. Armistițiul între individul egocentric și universul de dincolo de el față de care s-a închis este operant atîta timp cît nu se umblă la duhuri. Religia receptă este folositoare ordinii sociale, coeziunii și idealurilor naționale, identității și chiar turismului cultural și patrimonial. Duhul suflă unde vrea și sparge barierele comunitar-identitare, permite culegerea spicelor sîmbăta și integrează samarinenii în dialogul metafizic. Duhul face din miracol starea de normalitate, starea de bine metafizic.

Miracolul din Tekir (2015, regia Ruxandra Zenide, producția Alex Iordăchescu), un film onest în asumarea tuturor prezumțiilor ideologice ale postmodernismului, abordează tema miraculosului în singurul registru pe care-l acceptă societatea n.0: dezinhibiție, dezagregare, deziluzie, desființare.

Filmul pune în scenă acest fenomen social, excluzînd cu grijă orice context istorico-politic, cu ironica și neverosimila excepție a unei mașini decapotabile din anii '50, care se citește ca un moft vintage. Cazinoul din Constanța, un monument *Art Nouveau,* desăvîrșește decontextualizarea în sensul inițial al alegerii stilistice, globalizarea prin artă. Astfel, filmul este o alegorie pură. Spațiul social s-a subțiat la maximum (puține personaje sau figuranți), iar referințele religioase par cu dinadinsul confuze. Biserica din sat ar fi ortodoxă, dar reverenda preotului pare catolică, personajul principal e o tătăroaică, dar provine dintr-un sat de lipoveni, iar motto-ul trimite la o legendă musulmană a lacului Tekir. Identități fragile și multiple, spiritualitate fără conotare culturală, fără conținut dogmatic.

Miracolul constă în faptul că o fecioară, Mara, dintr-un loc nenumit, cu puterea paranormală de a identifica și utiliza pentru vindecări nămolul lui Tekir, primește în vis chemarea de la iubitul dispărut pe mare de a-l întîlni într-o scăldătoare de nămol și rămîne însărcinată. Nu numai că ne par baliverne dintr-un punct de vedere materialist, dar și un amestec aproape insuportabil de referințe la „miturile fondatoare" ale creștinismului și aluzii la credințele neolitice în fertilitatea htonică. Dar cînd Nicu Steinhardt ne spune că nu a văzut credință mai mare decît la acele tinere evreice care la prima lor sarcină speră și cred că l-ar putea purta în pîntece pe Mesia, oare ne smintește?

Poate această fecioară însărcinată, acuzată de vrăjitorie de către satul care suferă de golirea mării de pește și izgonită printr-un linșaj evitat la limită de către preot, își transforme experiența mistică în produs de lux „vintage" pentru o societate ajunsă la limita materială a dorinței? După izgonirea din sat, Mara se angajează îngrijitoare într-un sanatoriu de lux pentru stimularea fertilității, și aici i se cere să-și reproducă „miracolul" la adresa doamnei Lili, o pacientă „impură" sexual, prin dublarea terapiei cu serviciile unui gigolo, și moral, prin mărturisirea în joacă de a fi asasinul soțului ei. Pacienta vrea beneficiul miracolului, dar este absolut incapabilă să se raporteze sincer la el. Ea „crede" cît timp nu o costă nimic să creadă. Oare a crede e mai mult decît o afirmație verbală? Ce presupune mai mult? Înseamnă *încredințare,* suspendare totală a controlului inhibitor. Scena din film indică foarte bine această repulsie față de încredințarea către o ființă *a priori* imperceptibilă, repulsie ce crește în momentul în care apar indicii de percepție. Referința pare a fi la groaza lui Bezdomnîi în fața indiciilor că profesorul Woland ar putea fi..., numai că iazul de nămol nu este un duh malefic, ci un *daimon* incert și indecis, nu departe ca epifenomen de îngerul care tulbură apa la scăldătoarea Vitezda. Doamna Lili – omul recent – respinge violent indiciul lumii de dincolo, care-i descoperă imensul handicap ontologic, lipsa ființei. Miracolul nu este o distracție. Urmează o retragere în derută în cochilia indiferenței spirituale. S-a terminat joaca.

Miracolul este batjocorit în acest univers, suspectat, incediat, izgonit.

Dar joaca pe care o practică omul recent, cea a satisfacerii dorințelor, se alimentează din materia aproapelui, are nevoie de perdanți. În jocul acesta, unii cîștigă ceea ce alții pierd. Miracolul este batjocorit în acest univers, suspectat, incediat, izgonit. Peisajul dezolant al nămolului care se scurge pe pămîntul arid, marea încețoșată, învolburată și neprietenoasă, universul fizic suferind parcă un declin iremediabil creează impresia sfîrșitului. Sîntem la sfîrșitul lumii? În film nu apare nici un copil, în afară de cel din pîntecele Marei.

Mara, abandonată de calul ei care se sperie de duhurile nămolului, dată afară din sanatoriu fiindcă e gravidă, furată de toți banii de către gazdă, se urcă într-o barcă și se lasă în voia mării. Act de încredințare naturii, sub forma apei dătătoare de viață, în slujba căreia se aflase ca vraci. Miracolul final este nașterea pruncului pe mare.

Dar adevăratul act de credință, în adevărul Marei, este al preotului Andrei. Nu numai că o salvează de la linșaj, ci pleacă chiar în căutarea ei, în căutarea adevărului ei. Oare se poate ca Mara să spună adevărul? Oare înseamnă că preotul Andrei o iubește pe Mara dacă e dispus să creadă în adevărul miracolului ei? Așa ne provoacă un interlocutor al lui Andrei, preot vîrstnic. Căutarea Marei devine aventură cavalerească, preotul Andrei își părăsește rolul social, de paroh al satului, se dezbracă de reverenda pe care i-o transmite diaconului și se încredințează căutării Marei. Este un act irațional de credință, mijlocită de dragoste.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (I)

Între 16-27 iunie, anul acesta, în Creta, urmează să fie scrisă o pagină de istorie pentru lumea creștină ortodoxă. În relativ puținele zile prevăzute de organizatori ar trebui să își găsească rezolvarea consensuală o serie de probleme și dileme acumulate timp de secole.

Înainte de orice comentariu pe marginea agendei și a documentelor preliminare, o observație legată de durata pregătirilor. Începute în anii '60 ai secolului trecut, acestea s-au întins pe mai bine de jumătate de veac. Aproape că devenise o promisiune eshatologică. „Ne vedem la Sinodul Panortodox!" echivala cu urarea de a se regăsi și în împărăția lui Dumnezeu, dincolo de orizontul lumii create. Întîrzierea a avut cîteva pricini justificate pînă la un punct. Cea mai evidentă: majoritatea Bisericilor Ortodoxe locale se aflau în spatele Cortinei de Fier. Libertatea lor era cauționată grav de amestecul politicului, de regimul de control și de manipulare, fapt pentru care orice demers care ar fi implicat și relațiile dintre statele blocului comunist nu putea scăpa atenției interesate.

După căderea comunismului în Europa de Est, situația s-a complicat și a intrat într-o fază a conflictelor interortodoxe fățișe. Astfel, pentru a începe cu vecinătatea noastră imediată, în Republica Moldova am asistat la apariția a două jurisdicții, ambele considerate canonice. În dispreț total față de normele disciplinare ale ortodoxiei, în același oraș, precum la Chișinău, avem două scaune episcopale diferite între ele nu prin bagajul dogmatic sau expresia liturgică, oricum comune, ci prin apartenența etnică și prin particularitățile culturale, mai ales limba. București și Moscova se găsesc pînă azi într-o situație de beligerantă nu doar teologică, vizînd fundamentele ecleziologiei Bisericii de Răsărit, cît și din punct de vedere, să spunem astfel, geopolitic.

Apoi, conflictul dintre Moscova și Constantinopol/Istanbul pe tema ortodoxiilor locale din Estonia sau Ucraina s-a acutizat, antrenînd consecințe politice majore. Concret, în ceea ce privește țara baltică, afectul antirusesc, justificat de experiența traumatizantă din perioada comunistă, s-a tradus prin respingerea vehementă a patronajului spiritual al Bisericii Ruse și opțiunea pentru revenirea la Patriarhia Ecumenică în calitatea acesteia de izvor al misiunii ortodoxe *par excellence*. La fel, în Ucraina, s-a produs o divizare mai amplă între cei de observanță rusească, cei care țin de tronul ecumenic și, de ce nu, cei care reclamă o Biserică Ortodoxă Ucraineană autocefală, la care se adaugă impulsurile venite din partea diasporei ucrainene din Canada și Statele Unite.

Și alte conflicte „înghețate" se vor înmulți și diversifica după 1990. Astfel, cum aminteam, Patriarhia de la București va resuscita Mitropolia Basarabiei, recunoscută de statul moldovean doar după un lung și costisitor proces în fața instanțelor europene, ajungînd la un vîrf de tensiune cu Moscova prin reactivarea, în urmă cu cîțiva ani, a unor eparhii aflate „în adormire". Biserica noastră are un dosar deschis și cu Biserica Ortodoxă din Serbia pe tema românilor din Valea Timocului și Banatul sîrbesc. Atitudinea ostilă a autorităților de la Belgrad a cunoscut cote foarte înalte. Printre altele, s-a mers pînă la umilirea episcopului român responsabil de la Vîrșeț, pus să iasă din țară la fiecare trei luni pentru a primi o nouă viză de intrare.

Un alt conflict cu o încărcătură emoțională și simbolică deosebit de periculoasă este cel dintre Biserica Ortodoxă din Macedonia, nerecunoscută de ortodoxia mondială, și Biserica Ortodoxă din Grecia. Și aici vedem cum animozităților ecleziale le corespund și cele politice, diferendul dintre Macedonia și Grecia pornind de la chiar numele fostei republici din confederația iugoslavă. Cînd, în aceste zile, vedem imaginile neverosimile ale evenimentelor de la granița macedo-greacă, acolo unde refugiații din Siria și alte țări sînt ținuți captivi, să conștientizăm și gradul de antipatie dintre cele două țări. Or, și de data aceasta, comuniunea de credință nu pare suficient de puternică și de motivantă pentru a găsi o soluție.

***Radu Preda** este lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

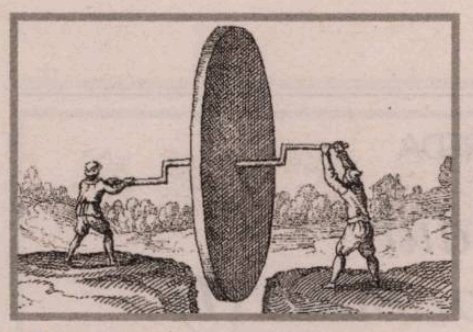

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Cum explici România unui refugiat

În titlurile care anunțau sosirea primilor refugiați în România puteai deduce un soi de satisfacție fricoasă. Un fel de „V-am zis eu că începe și la noi! Islamizarea a venit. Sfîrșitul e aproape". Cititorii mai relaxați au zîmbit, probabil, la gîndul că oamenii aceia ajung la Galați, un fost oraș cosmopolit pe vremea cînd Dunărea conta în comerțul internațional, dar transformat, peste vremuri, într-un loc cu identitate incertă și apariție gri-sovietică. „Ce mai noroc și pe ei! De sub bombe, la Galați." De parcă istoria ar face eforturi să îi deraieze permanent către periferii și ghinion. N-am apucat să verific, dar sînt sigur că Times New Roman a făcut cel puțin un banc reușit pe tema asta.

Ce ai putea să îi spui yemenitului? Că a ajuns într-o țară membră a UE și a NATO? Știa și el asta, de aceea a mers spre Vest. Că sîntem un popor latin care vorbește engleza cu accent rusesc? Cui îi pasă? Că sîntem ospitalieri? În scene vechi și prost jucate la „Cîntarea României", poate. Iar dacă bietul yemenit ar citi comentariile despre „invazia musulmană" apărute prin presa română, ar avea obiecții majore la această afirmație.

Umană, decentă, capabilă să adăpostească și să crească speranțe.

Ce 15 yemeniți și sirieni ajunși în sudul Moldovei vor avea parte de asistență din partea autorităților române pînă la clarificarea statutului lor. Asistență juridică, medicală, materială. „Valul de refugiați" – expresia aparține unui cotidian local din orașul-gazdă – este de acum responsabilitatea statului român. Foarte probabil, cel mai mult vor avea de lucru acei specialiști care vor trebui să explice bieților oameni unde au ajuns. Pentru că e o întreprindere dificilă tentativa de a explica unui străin ce e România.

Totuși, i s-ar putea spune că sîntem o democrație în care statul de drept e coloana vertebrală a societății. Asta e o afirmație care ar putea să reziste cîteva zile, pînă cînd yemenitul nostru se va împrieteni cu vreun paznic român care îi va explica cum e cu egalitatea de șanse în fața legii.

I se vor citi, poate, pasaje din Constituție. Probabil, omul va bănui în spatele fiecărui articol o gîndire profundă și nu un import de principii pe care subiecții amintitei legi fundamentale încă le mai mestecă gînditori. Ba chiar, uneori, le testează rezistența la stres. Iar dacă soarta îi e într-adevăr favorabilă, omul nostru va scăpa de complicatul raționament care susține fără dovezi că doar în limba română există cuvîntul „dor".

Cum să explici România unui străin care fuge de moarte? Poate mai bine ar fi să îi aplici România, dacă mi se permite barbarismul ăsta. Dar nu România aceea sufocată de birocrație, suspiciuni, corupție și cinism. Ci România aceea pe care vrem să o construim și ne-o tot promitem nouă înșine de o generație-două încoace. Umană, decentă, capabilă să adăpostească și să crească speranțe.

De altfel, un tratament decent pentru refugiații ajunși aici e, în primul rînd, o obligație internațională. Însă cum în textul acesta nu mi-am propus să reiau toate argumentele în favoarea refugiaților, mă limitez să spun că datoria e, în primul rînd, către noi înșine. Iar asta include și o oarecare responsabilitate a discursului public, un exercițiu de toleranță, reținere și empatie. Adică ceea ce nu ne dăm voie, de multe ori, să practicăm în dezbateri strict românești.

În ceea ce îl privește, yemenitul nostru va întreba, probabil, dacă Hagi mai joacă încă.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Boia, Lascăr și Ceaușescu

M-am tot întrebat de unde atîta neliniște în România, dacă Uniunea se mai relaxează. Adică nu mai intră în chiar toate cotloanele vieților noastre, gîlgîind de directive, norme, recomandări și regulamente. De ce, dacă tot sîntem plini de vînă națională atunci cînd vine vorba despre un steag secuiesc într-un sat locuit de secui, aflat pe teritoriul administrativ controlat de statul român, nu ne supără în nici un fel steagul NATO arborat în fața grădinițelor? Sincer, nu pricep prea bine această stranie combinație de învîrtoșeală națională și relaxare în a ceda din suveranitate (tot națională).

Prima explicație care-mi vine-n cap este cea legată de excepționalismul românesc. România e altfel! Țara ar fi obișnuită cu ascultarea de Înalta Poartă. Că-i vorba de otomani, de ruși sau de occidentali, tot pe-acolo. De sute de ani, de cînd pe Vodă Mihai l-au căsăpit ungurii din mijlocul propriei gărzi, de cînd grecii l-au mătrășit pe Tudor Vladimirescu între oamenii lui, de cînd sovieticii au luat Basarabia fără să tragă un foc de armă, e clar: singura șansă a nației este să dea ascultare Marilor Puteri, oricare or fi alea. Căci „capul plecat sabia nu-l taie". Fiind vorba despre o dovadă de excepționalism (România e altfel, desigur), aș numi acest argument drept „argumentul Boia". România dorește o Uniune Europeană cît mai puternică și integrată deoarece este obișnuită să asculte de Marii Licurici. De aceea, Licuriciul ar face bine să fie cît mai Mare. Și mai Tare.

Apoi, mi-a venit în gînd o altă explicație: starea funcționarului nostru. De mai bine de o sută și cincizeci de ani, România luptă să se modernizeze. Carol I a pornit cu instituțiile. Le-a făcut sedii noi, le-a dotat cu funcționărime, a încercat să le dedea și la năravul punctualității și eficienței. Greu i-a fost. A reușit doar în parte. Trecu țărișoara și de comunism și ce vedem? Aceeași lipsă de proceduri, aceeași plăcere vinovată în a necăji cetățeanul, aceeași tentație a dedulcirii la foloase necuvenite. Așadar, există români care, astăzi, își doresc să găsească multă, cît mai multă UE peste tot, la fiecare colț de stradă, în fiecare primărie, minister, circă financiară. Ei trag speranța (relativ îndreptățită) că Uniunea ne va exporta proceduri, reguli clare, corectitudine și eficiență în ale funcționării statului nostru național. Voi numi această opinie „argumentul Lascăr". Nu de alta, dar pe statuia lui scrie, în București: „Voesc să fac din administrație o a doua magistratură". Dovadă a cît de vechi este dorul românului după un funcționar cum se cade.

În fine, ultimul argument pe care îl găsesc printre euroentuziaștii noștri este legat de deficitul de dezvoltare al țării. Tot prin vremea lui Carol (tot I, evident), a pornit goana după industrializare, modernizare și tehnologii noi. A continuat cam tot interbelicul. S-a regăsit apoi din plin în ideologia promovată de Ceaușescu. Goana după Vest, încercarea de a-l ajunge din urmă, de a trăi și noi „în rînd cu lumea" (a se citi „occidentală") au fost obsesii ale multor generații succesive românești. Pe vremea lui Ceaușescu, vulgata bunului român (vorba domnului Patapievici) era simplă: „Noi am apărat Occidentul de năvala musulmanilor, stînd de strajă la porțile creștinătății. N-am avut din ce face catedrale sau fabrici. De aia, este acum datoria Occidentului să ne ajute". Cam la fel, dar cumva pe dos, se spune acum că Europa ne-a lăsat pe mîna rușilor la Ialta, așa că e treaba lor să ne dea acum fonduri structurale, să îi ajungem din urmă, să ne facem drumuri, poduri și șosele. E drept, același argument este folosit și de Polonia regimului Kaczynski, așa că nu sîntem prea originali. Oricum, de dragul „României altfel", i-aș spune „argumentul Ceaușescu", cel al dependenței de Vest întru propria dezvoltare economică.

Din astea trei tipuri de motive zic că țara e (prea) plină de partizani ai Statelor Unite ale Europei. Fapt care, în opinia mea, face foarte grea orice negociere a unei poziții de țară, pe acolo, prin Bruxelles.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Cum digeră spectatorii și telespectatorii de fotbal noile concepte play-off *și* play-out?

E un concentrat de fotbal, pînă la urmă. E diferența dintre un espresso lung și un ristretto, mai ales cînd cantitatea de cafea nu e prea mare. Trebuie să sublimezi. E mai puțin, dar simți ceva. Interesul publicului pare că există. Iar tensiunea care naște în anumite condiții spectacol a venit și ea la această întîlnire. E un concept de gladiatori, echipa care termină campionatul în frunte, deci și-a răpus toți adversarii, trebuie să o ia de la capăt. Nu inventăm deci nimic și nici (tele) spectatorii nu sînt diferiți de cei din alte vremuri, vor sînge. În lipsă de altul, e bun și cel în sens figurat. Ăsta ar fi prețul pe care trebuie să-l plătească o întrecere lenevită. *Off*-urile și *out*-urile sînt un fel de ardei iute, de observat în sensul ăsta ultimul Dinamo-Steaua, față de cel din Cupă, unde timpul mai are răbdare, că există și un retur. În fazele finale de sus și de jos ale Ligii, punctele curg însă ca nisipul în clepsidră. Și clepsidra e mică. Disperarea locuiește după fiecare colț. Situația e ideală pentru public, marea favorită Steaua are deja ceva teren de recuperat, Astra – care a oscilat între viață și moarte – stă bine în frunte, Dinamo arată că poate mult etc. E de privit. Nu, fotbalul nu va fi în mod necesar mai bun. Dar va fi mai aprig. E ultimul recurs al oricui, talentat sau nedăruit, să scoată tot din el. Drama bate calitatea, ca în filmele de acțiune. Și dispare și clișeul lustruit cu „cel mai bun să cîștige". Nu, cîștigă cel care rămîne în picioare.

Radu NAUM

Coordonatoare: Ana Maria SANDU

Copii adoptați, părinți adoptivi

Texte și opinii de:

- Andrei MANOLESCU

„Scandalul adopțiilor“

- Gabriela COMAN (directoarea Autorității Naționale pentru Protecția Dreptului Copilului și Adopție)

„Copilul alege familia și nu invers“ – interviu

- Daniela NICOLĂESCU (specialist în domeniul protecției drepturilor copilului)

„Nu mă interesează religia, dacă e alb sau negru, este copil“ – interviu

- Ștefan DĂRĂBUȘ (director regional al Hope and Homes for Children)

„Cei captivi în sistem“ – interviu

- Simona CZUDAR (director al organizației Ador Copiii)

„Lucrurile s-au schimbat foarte mult“ – interviu

argument

Un tort și niște zulufi

Prima dată cînd l-am văzut mi-am zis că e cel mai frumos copil din lume. Eu aveam 12 ani, el 3 ani și jumătate, niște ochi albaștri, speriați și imenși, și o piele aproape transparentă. Înainte de culcare, își împăturea hainele cu o precizie milimetrică. Mînca cu o disperare care îți rupea inima. Vorbea greu și știa puține cuvinte. Mi-a spus Cristina niște luni bune. Era, probabil, fata care avusese grijă de el la cămin. S-a obișnuit ușor-ușor cu părinții lui, cu numele noastre și cu noua lui viață.

Am o fotografie de la prima lui aniversare. Sîntem mai mulți copii și adulți în sufrageria unui apartament. Mătușa mea ține în mînă un tort cu patru lumînări. Un băiețel cu zulufi le privește hipnotizat. Nu știe încă dacă să plîngă sau să rîdă de fericire. N-a vrut să sufle în ele, ca să nu le strice. A prins curaj apoi și fricile au început să i se îndepărteze.

Între băiețelul pe care-l cunoscusem în urmă cu o jumătate de an și cel din fotografie părea o distanță ca de la cer la pămînt. Se schimbase cu totul. Acum e ditamai bărbatul. De fiecare dată mă gîndesc că și-a păstrat un fel foarte special de căldură, pe care eu n-am mai simțit-o la altcineva. În curînd, o să jucăm la nunta lui. A rămas vărul meu preferat.

Pe scurt, asta e povestea mea de familie legată de adopție. Și, recunosc, mă gîndesc din ce în ce mai mult la ea. Să te întîlnești cu un omuleț și să-i poți da (și lui, și ție) o șansă și multă dragoste mi se pare un fel de vrajă, mai ceva ca în cărțile de povești.

Am fost curioasă să aflu care e procedura de adopție în România anului 2016, ce trebuie să faci, care sînt etapele prin care treci și cît de complicat e procesul, cum trăiești așteptarea, care sînt greutățile și cum poți să le depășești. Sper ca întîlnirile mele cu cei pe care îi veți citi în Dosarul de acum să vă ajute să înțelegeți starea de fapt.

Veștile bune sînt că legea se simplifică și șansele sînt mai mari pentru cei care își doresc să devină părinții unor copii pe care i-a născut altcineva. Cei care au reușit să adopte mi-au spus istoriile lor. Și mi-au vorbit cu sinceritate despre această decizie care le-a schimbat viața.

Pentru tema aceasta și istoricul ei atît de zbuciumat, aș fi avut nevoie de cîteva numere de revistă. Am ales să decupez o felie relevantă pentru momentul de acum. Nu înseamnă că totul e roz, dar există multă speranță.

Le mulțumesc tuturor celor care m-au ajutat și le țin pumnii celor care își doresc să adopte și au pornit în această călătorie. (**Ana Maria Sandu**)

Andrei MANOLESCU

Scandalul adopțiilor

La începutul anilor 2000, problema adopțiilor internaționale devenise în România un subiect cît se poate de fierbinte, legat în mod direct de unul dintre cele mai importante interese naționale de atunci – aderarea la Uniunea Europeană. Totul a pornit de la un raport prezentat în Parlamentul European de către baroneasa Emma Nicholson (raportoarea pentru România, la acea dată) în 2001, care a pus și problema suspendării negocierilor de aderare pentru țara noastră. Emma Nicholson acuza autoritățile de la București de neglijarea intereselor fundamentale ale copiilor și vorbea despre un așa-numit „comerț profitabil de copii".

Reacțiile Guvernului român nu s-au lăsat așteptate. Adrian Năstase s-a grăbit să trimită scrisori raportoarei și comisarului pentru extindere Günter Verheugen în care încerca să „corecteze" informațiile din raport, despre care susținea că ar conține unele erori sau interpretări exagerate. În Parlamentul României și în articole de presă favorabile Puterii de atunci, baroneasa și raportul ei erau ironizate în cel mai strașnic spirit local. Opoziția, la rîndul ei, în aceeași strașnică tradiție, critica Guvernul, considerînd avertismentul venit de la Bruxelles cît se poate de serios.

România devenise un caz pe harta lumii în privința adopțiilor internaționale. La presiunile enorme venite dinspre Uniunea Europeană, Guvernul a legiferat foarte repede în acel an, printr-o ordonanță de urgență, un așa-numit moratoriu. Adopțiile internaționale au fost suspendate pînă la elaborarea unei noi legi privind adopțiile, lege care avea avea să intre în vigoare trei ani mai tîrziu.

Pînă la izbucnirea acestui scandal, istoria adopțiilor internaționale din România fusese oricum destul de tulbure și existaseră tot felul de suspiciuni și zvonuri legate de un presupus trafic de copii, ba chiar de trafic cu organe prelevate de la copii adoptați, deși așa ceva n-a fost vreodată dovedit. Au fost situații în care unele instanțe au aprobat adopții pe baza unor dosare incomplete. Exista și o acuzație recurentă la adresa unor politicieni privind traficul de copii. Era o metodă prin care se încerca demonizarea adversarilor politici, metodă care se pare că n-a fost uitată pînă astăzi (nici actualul președinte n-a fost scutit de ea).

Fenomenul adopțiilor internaționale a luat amploare după momentul 1989, cînd întreaga lume a putut vedea imaginile terifiante ale copiilor din orfelinatele românești care fuseseră patronate de regimul comunist. În 1997, un raport UNICEF observa deja că adopțiile internaționale erau făcute mai degrabă din interese financiare decît în interesul copiilor. Existau nenumărate fundații care înlesneau procesul, prezentînd cetățenilor străini interesați albume cu copii. Era o adevărată afacere. Taxele declarate pentru aceste servicii variau între 2000 și 3500 de dolari. Cifrele oficiale arată că în primul deceniu de după Revoluție, circa zece mii de copii au fost dați spre adopție internațională. E de presupus însă că numărul adevărat e mult mai mare, pentru că, la începutul anilor '90, asemenea „tranzacții" se puteau face la mica înțelegere. Sărăcia era mare, regulile păreau că dispăruseră și, așa cum unii oameni sperau că vor trăi mai bine vînzîndu-și un rinichi, alții ajunseseră să-și vîndă, la propriu, copiii. În anul 2000, adopțiile naționale au fost de trei ori mai puține decît cele internaționale (care depășeau cifra de trei mii).

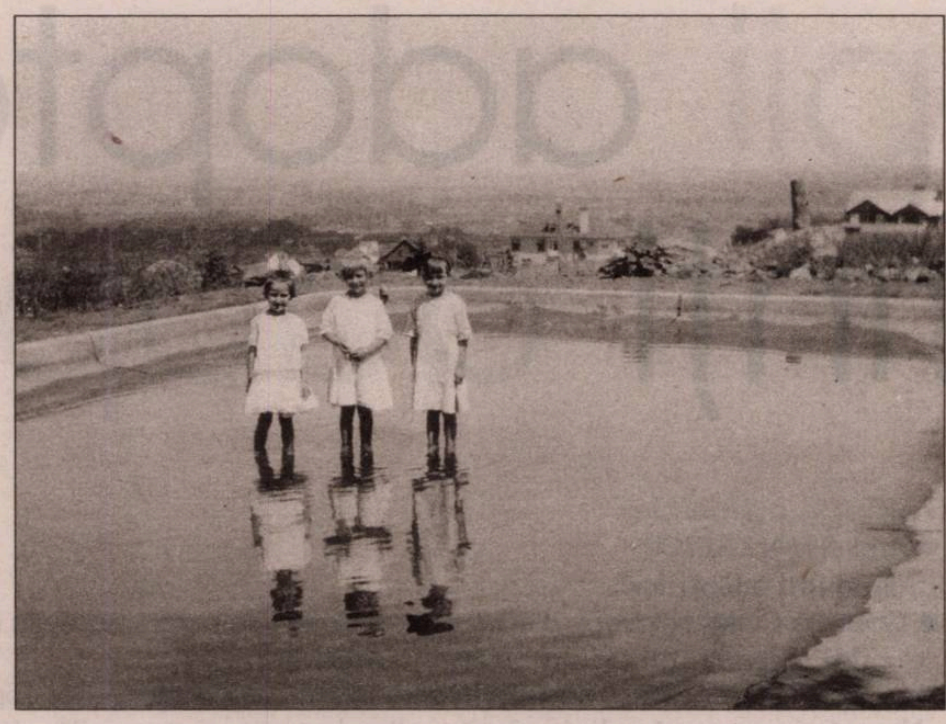

După moratoriul instituit în 2001, baroneasa Emma Nicholson și alți oficiali europeni au tot venit la București și s-au interesat constant de această chestiune. Existau și presiuni contrare, prin care se dorea liberalizarea adopțiilor, în mare parte venite dinspre Statele Unite. Existau acolo oameni interesați să adopte copii din România și care doreau deblocarea procesului. Unele critici atrăgeau atenția că, în urma instituirii moratoriului, copiii nu mai puteau fi înfiați nici măcar de rude, dacă acestea erau plecate în străinătate. Dar o vreme a părut că moratoriul era respectat.

„Doar viața ce-o trăim pentru alții este o viață care merită să fie trăită."

ALBERT EINSTEIN

În anul electoral 2004, scandalul a reizbucnit. Au apărut întîi niște investigații penale privind un trafic de copii la o maternitate din Ploiești. Apoi, baroneasa Emma Nicholson a acuzat din nou Guvernul român de nerespectarea moratoriului. Ea a venit cu date privind înfierea a 105 copii din România de către cetățeni italieni. Asta s-ar fi întîmplat după o vizită a premierului italian Silvio Berlusconi la București. În Parlamentul European s-a cerut din nou suspendarea negocierilor de aderare cu România (din partea europarlamentarul olandez Arie Oostlander). Din nou, Guvernul român s-a apărat susținînd că n-a fost vorba de nici o încălcare și că cele 105 cazuri ar fi fost niște excepții. Presa a explodat. *Ziarul de Iași,* de exemplu, titra: „Năstase și Berlusconi, traficanți de copii".

Traian Băsescu, unul dintre principalii liderii ai Opoziției de atunci, l-a acuzat pe premierul Năstase că ar fi „șeful celei mai mari rețele de trafic de copii din România – o marfă pe care a administrat-o după bunul plac și în interes personal". Secretarul general al Guvernului, Șerban Mihăilescu, susținea că asemenea declarații nu au nici o legătură cu realitatea; președintele executiv al PD, Emil Boc, a cerut să se constituie o comisie parlamentară de anchetă; alianța PNL-PD a cerut demisia Guvernului, iar Partidul România Mare a amenințat cu o moțiune de cenzură pe această temă.

Președintele Ion Iliescu a intrat și el în joc, afirmînd că ar fi existat presiuni pentru liberalizarea adopțiilor din partea unor senatori americani, dar și din partea unor autorități franceze și spaniole. Ambasadorul Statelor Unite la București, Michael Guest, declara: „În urmă cu doi ani și jumătate ne-am oferit să sprijinim Guvernul României pentru a eradica corupția din acest proces și să oferim asistență la redactarea unui proiect de lege și implementarea acestei legi după ce va fi votată. În tot acest timp, prim-ministrul și alți miniștri m-au asigurat personal că legea va include ca opțiune și adopțiile internaționale. Acum văd articole în presă în care prim-ministrul spune că nu este de acord cu adopțiile internaționale și aștept niște clarificări din partea Guvernului României în această privință pentru că nu putem pune accent pe excepții, așa cum face doamna Emma Nicholson, ci pe faptul că legea trebuie să înainteze". *Jurnalul național* titra: „Adopțiile au pus Guvernul român între ciocanul UE și nicovala SUA". Unii politicieni români au început atunci să se lamenteze, ba că România ar fi în mijlocul jocurilor de interese ale marilor puteri, ba că cererea de suspendare a negocierilor de aderare ar fi o încercare de a destabiliza Guvernul în favoarea Opoziției, și așa mai departe. Parlamentul European a aprobat raportul Emmei Nicholson, avertizînd Guvernul de la București că, în vederea aderării, trebuie să facă eforturi pentru instaurarea statului de drept. În cele din urmă, chiar reprezentanții Guvernului au recunoscut că, în urma unor presiuni externe, în perioada moratoriului au fost aprobate, în mod excepțional, circa o mie de adopții internaționale.

În toamna anului 2004 a fost adoptată Legea 273, care reglementa adopțiile. Ea a fost imediat criticată pentru că era prea restrictivă, limitînd aproape la zero posibilitatea înfierii unui copil din România de către un cetățean străin. Ulterior, scandalul s-a mai domolit, iar după niște ani, legea a fost îmblînzită.

Exista și o acuzație recurentă la adresa unor politicieni privind traficul de copii.

Mă aflam într-un tren, pe Valea Prahovei. Era pe la jumătatea anilor '90. Compartimentul alăturat era rezervat în întregime de un individ care vorbea în engleză. Un tip înalt, cu părul grizonant, care purta un palton elegant, lung și gri, așa cum prin România nu prea vedeai. Alături avea două geamantane de piele enorme. Părea un om de afaceri. Avea look-ul occidentalului prin excelență, așa cum era perceput la vremea aceea. Investitorul... binefăcătorul. Escrocul? Ce era însă mai important, în compartiment, în afară de geamantane erau și două landouri de copil. În ele erau chiar niște bebeluși care, din cînd în cînd, scîncea. Îl priveam de pe culoar. Situația nu părea a-i fi prea familiară. Era stînjenit și neîndemînatic alături de copiii aceia atît de mici. Nu dădea în nici un caz impresia că le-ar putea fi tată. Părea mai degrabă un fel de transportator de ocazie al micuților. Trenul șuiera în noapte, îndreptîndu-se spre București. Pe culoar, neoanele țiuiau, răspîndind o lumină prea puternică, de salon chirurgical. În compartimentul lui era aproape întuneric. Uneori, copilașii se agitau și le vedeai piciorușele în scutece de finet apărînd spasmodic de după marginea landoului. Străinul încerca să-i liniștească adresîndu-li-se în engleză. Le vorbea pe un ton sec, ca și cum ar fi avut în față niște adulți. Vorbe pe care oricum ei nu le puteau pricepe. Unde ducea copiii? Nu era genul de individ cu care să vrei să legi o conversație. N-am aflat niciodată ce făcea, de fapt, dar n-am uitat nici pînă astăzi momentul acela ciudat. (**A. M.**)

Cei captivi în sistem

interviu cu Ștefan DĂRĂBUȘ, directorul regional pentru Europa Centrală și de Sud al Hope and Homes for Children

Hope and Homes for Children a venit în România prima dată în 1998, pentru o colaborare cu Consiliul Județean Maramureș, pentru închiderea unui centru de plasament de tip vechi. Timp de 18 ani, ați reușit să contribuiți la închiderea a aproape o sută de asemenea centre. Care erau alternativele propuse?

În primul rînd am venit cu *know-how,* cu specialiști în reforma sistemică în protecția copilului, cu asistenți sociali experimentați, cu psihologi, cu surse de finanțare pentru cumpărarea caselor de tip familial, primele case de acest tip le-am făcut în Maramureș. Probabil că mai erau și alții atunci care au făcut așa ceva, dar erau proiecte private. Noi am intervenit în structurile de stat, colaborînd cu autoritățile. O casă familială înseamnă un spațiu pentru zece, maximum doisprezece copii, îngrijiți de zece-doisprezece membri de personal, cel puțin doi pe tură. Astfel, relaționarea umană se schimba radical. Aveam doi membri de personal la doisprezece copii, pe tură, în loc de doi membri la 40 de copii. O asemenea relaționare oferă copilului aflat în sistemul de protecție o cu totul altă valoare ca individ, lucru imposibil de realizat într-o instituție de tip vechi. În plus, o asemenea casă este întotdeauna înființată în comunitate, nefiind izolată, dînd copiilor șansa să interacționeze cu comunitatea.

Cîți dintre copiii aflați în sistemul de protecție sînt orfani biologici?

Foarte puțini. Majoritatea, aproape 97% din copiii care sînt în sistem, au părinți în viață, fie mamă, fie tată, fie amîndoi. Deci vorbim despre orfani social, iar acest fenomen de separare a copilului de familie este cauzat de sărăcie și de incapacitatea sistemului de a sprijini familia să rămînă unită. HHC a propus, de altfel, un Program Național de Prevenire a Separării Copilului de Familie, prin care să evităm această ruptură, implicit abandonul și plasarea în protecție specială a copiilor. Prin acest program ne dorim să oferim ajutor familiei financiar, dar și uman, prin consiliere, să ajutăm părinții să-și găsească un loc de muncă, iar copiii să fie școlarizați, sănătoși și integrați social.

Dintre părinții care își abandonează copiii în sistemul de protecție, cîți și-i doresc înapoi?

Foarte mulți. Dar, la noi, situația e tardivă. Deja avem peste 60.000 de copii în sistemul de protecție. Paradoxal, dacă vorbim în cifre relative proporționale, la ora actuală sînt mai mulți copii în sistem decît erau în anii '90, pentru că atunci aveai vreo sută de mii de copii în instituții de tip vechi, dar aveai 5,3 milioane de copii, pe cînd azi natalitatea a scăzut dramatic, vorbim de 3,7 milioane. Sîntem, azi, cu natalitatea, acolo unde eram în '45, după Război. Rezerva de a mai face copii provine în primul rînd din sărăcie, din senzația că nu ești ajutat ca părinte, că nu ai pîrghii care să te sprijine pe partea de sănătate, educație și de protecție socială.

Dar nu e mai bine să nu faci copii decît să îi faci și să-i abandonezi?

E și asta o perspectivă, dar noi credem că statul, cu resursele pe care le are acum, dacă își cheltuiește banii în alt mod, ar putea să încurajeze oamenii să facă mai mulți copii. Pentru că, dacă noi rămînem în situația de acum, pare că ne întoarcem în acei ani de după război. Or, este absurd, pentru că totuși azi sîntem pe timp de pace, într-o aparentă creștere economică, ceea ce, teoretic, ar favoriza și creșterea natalității. Dacă asta nu se întîmplă, denotă o fracturare între ce-ea ce înseamnă veniturile în bugetul de stat și modul cum sînt cheltuiți și investiți banii în bunăstare și protecție socială. Și aici cred că e de lucru, pe raportarea la banul public, pe reconfigurarea cheltuielilor, care să ajungă la cei care au nevoie de ei, la copii și familii. În elaborarea acestui Plan Național de Prevenire a Separării Copilului de Familie am făcut niște calcule conform cărora, dacă la ora actuală, pe de o parte, costurile pentru un copil plasat într-o instituție sînt în jur de 550 de euro pe lună, pe de altă parte, prin programul nostru, costul pentru prevenirea separării copilului de familie ar fi în jur de 700 de euro pe an. Deci costul ca să ții alături un copil de părinți e de vreo șapte ori mai mic decît costul de a avea un copil într-un mediu instituționalizat. Ca să nu mai vorbesc despre protejarea copilului de abuz, pentru că plasamentul într-un orfelinat este întotdeauna un abuz.

Am vorbit despre dezinstituționalizare și prevenire ca forme de salvare a acestor copii. Dar și adopțiile celor care sînt deja prinși în sistem ar fi o soluție...

Parte din acest lanț valoric într-un proces de dezinstituționalizare ține și de adopție. Adopțiile la ora actuală sînt o alternativă despre care, privind cifrele, e ușor să zici că, la 60.000 de copii care sînt în sistemul de protecție specială, de stat, ai doar trei mii de copii care nu pot fi adoptați, dar jumătate din cei 60.000 au peste 14 ani, deci, teoretic, nimeni nu va dori să-i adopte. De regulă, oamenii vor să adopte copii mici pe care să îi poată crește și forma. Apoi, din cei 60.000 de copii din sistem, peste 60% sînt copii cu nevoi speciale, medii sau severe. Dizabilitatea predispune rămînerea în sistem și nu ajung în sistemul de adopții, pentru că cei care își asumă adopția unui copil cu dizabilități sînt... „oamenii lui Dumnezeu", adică puțini. De regulă, majoritatea își doresc copii sănătoși, dacă se poate cu ochi albaștri, blonzi, frumoși.

Cît de greu este să adopți un copil în România?

Noua lege a adopțiilor, felul cum va fi revizuită, va duce la o micșorare a termenelor pînă la care un părinte poate deveni adoptator. Dar, din punctul meu de vedere, nici asta nu e o piedică, pentru că în momentul în care ție, ca părinte potențial adaptator, îți e dat în încredințare un copil pentru adopție, nu mai contează dacă actele ies peste șase luni sau un an. Pentru că acel copil rămîne la tine, contează doar în perspectiva în care acel copil îți e luat, dar e redusă. Perspectiva asta există, mai ales cînd copilul nu are consimțămîntul din partea părintelui biologic.

Decăderea din drepturile părintești... de ce durează și de ce e atît de greu de făcut la noi?

Aici vorbim despre două probleme: una se referă la consimțămîntul părintelui biologic în vederea adopției și alta, la decăderea din drepturile părintești. Dar aici intervine felul cum reușim să ne raportăm la oamenii care au copii în sistem. Acolo unde vezi că un copil e atașat de părinte, dar e plasat în sistem din cauza sărăciei, știi că ai premise ca unitatea familială să fie păstrată. Ceea ce cred că e scandalos se referă la situațiile numeroase în care părinții care nu își doresc, de fapt, să se reunească cu copiii lor îi țin într-o stare de limbo, într-un fel de zonă intermediară în care nu au nici perspectiva de a reveni în familie, nici de a beneficia de o familie adoptivă. De multe ori ține de încăpățînarea părintelui care nu vrea să-și vadă copilul crescut de altcineva. Sînt și cazuri de șantaj financiar, și de drepturile omului, care spun că, în conformitate cu legislația, dacă un părinte biologic demonstrează că a păstrat contactul cu copilul, n-ai cum să îl decazi din drepturi. Iar aici intervine zona gri, unde trebuie lucrat mai mult. La ora actuală, legislația duce la diminuarea termenelor ciclurilor de adopție, dar următorul pas trebuie să se facă în direcția asta: cînd și cum decizi că un părinte ține legătura cu copilul? Și să nu fie făcută doar de formă. Dacă părintele își vizitează copilul sau dă un telefon o dată la două luni, nu înseamnă că există automat interes și afect. Mai vorbim și despre acea mentalitate: „Eu te-am făcut, eu te omor". În cazul din Norvegia ne-am trezit cu dispute majore, pentru că mentalitatea din România legată de drepturile părintești asupra copilului e mult mai relaxată și mai flexibilă față de părintele care își abuzează copilul, chiar și așa, lăsîndu-l captiv în sistem. Cum la fel de normal acceptăm și ca părintele biologic să îi dea o palmă sau să urle la el. În același mod de gîndire, lucrurile se petrec la fel și în privința decăderii din drepturi. Vei ajunge rar la noi ca părintele să fie decăzut din drepturi pe motiv de abuz. Chiar și acolo unde vedem cu ochii larg deschiși că părintele nu va veni să își ia copilul înapoi. Și chiar dacă știm că șansele unui copil de a fi adoptat și de a sta într-o familie scad, cu cît stă mai mult în sistemul de protecție specială.

„Adevărul iese din gura copiilor".

PLATON

„Lacrimile copilului, dacă te emoționează, sînt o deschidere către întreaga lume. Pentru că răsună asupra ta nu numai aceste lacrimi, ci toate lacrimile. Copilul nu-i decît cel care te ia de mînă și te învață să le vezi."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

Revenind la acest sistem de protecție specială, care sînt următoarele etape?

Noi considerăm că eradicarea instituționalizării ca formă de protecție a copilului poate să se petreacă în România pînă în 2020-2022. Atunci putem spera că România va fi o țară în care copiii nu vor mai fi abuzați în instituții. În locul acestor instituții va exista o gamă variată de servicii care să vină în întîmpinarea nevoilor diversificate ale copilului. Vom avea și acest Program Național de Prevenire a Separării, care să asigure faptul că mamei sărace, ajunsă în maternitate, abandonată de familie și fără loc de muncă, i se vor oferi șanse de a rămîne alături de copil, prin plasarea într-un centru maternal, prin ajutor pentru ea și pentru copiii ei și prin readucerea lor, ca familie, pe o linie de plutire. Pentru că, odată cu creșterea copilului, va crește și încrederea în sine a mamei, și se va dezvolta atașamentul pentru copil. Pentru că dacă această etapă nu va exista, odată intrați în sistem, copiii stau captivi acolo între șapte și opt ani.

Din păcate, acum vedem doar partea de sus a aisbergului: cei 60.000 de copii care sînt în sistemul de protecție specială nu înseamnă că doar ei au nevoie de protecție, ci că atîtea locuri are sistemul. La ora actuală există, de fapt, mult mai mulți copii și multe familii care trăiesc în lipsuri și sărăcie cruntă, pe care sistemul se face că nu-i vede. Avem peste 80.000 de copii ai căror părinți sînt plecați în străinătate și care sînt lăsați în grija rudelor și peste 370.000 de persoane în comunități marginalizate, doar la nivel de zone urbane. Aici sînt tot atîtea cazuri de posibil abandon. Și cred că stăm pe o bombă cu ceas, dacă nu regîndim modul în care cheltuim banul public pentru prevenirea separării, pentru bunăstare, locuire și protecție socială.

a consemnat Stela GIURGEANU

„Copilul alege familia și nu invers"

interviu cu Gabriela COMAN

Dacă ar fi să faceți o scurtă istorie a legii adopției și a transformărilor prin care a trecut ea, din anii '90 pînă azi, ce ar trebui neapărat menționat?

Cred că ceea ce ar trebui spus, încă de la început, este că, indiferent de modalitățile și procedurile prin care a fost reglementată instituția adopției în România, de-a lungul timpului, scopul și obiectivul principal avut în vedere de legiuitor a fost acela de a crea premisele oferirii unei familii pentru fiecare dintre copiii pentru care menținerea în familia naturală nu a mai fost posibilă.

Discuțiile și dezbaterile care au avut loc de-a lungul timpului, vizavi de acest subiect, cu o încărcătură emoțională deosebită, nu au contestat niciodată dorința instituțiilor statului de a oferi un cadru legal care să permită cît mai multor copii să trăiască permanent într-o familie care să îi iubească și să le ofere îngrijirea și afecțiunea de care aceștia au nevoie.

Ceea ce ar trebui neapărat menționat este faptul că, în anii '90, familia își alegea copilul fără a ține cont neapărat de nevoile acestuia sau de dorințele lui. Lipsa unei legislații care să reglementeze distinct adopția, posibilitatea facilitării procedurilor de către diverse persoane intermediare, al căror statut nu era reglementat în nici un fel, au determinat un adevărat exod al copiilor români în străinătate, fără ca vreo autoritate administrativă să poată avea la dispoziție proceduri și instrumente legale care să permită monitorizarea evoluției acestor copii și modul în care aceștia au evoluat în noua familie, după încuviințarea adopției de către instanțe.

Conform unei analize efectuate, în anul 2000, de un grup de experți independenți desemnați de către prim-ministru, a reieșit că „procesul (adopțiilor internaționale – n.n.) luase o amploare alarmantă, ajungîndu-se ca, în anul 2000, numărul de adopții internaționale (3035) să depășească de peste două ori numărul adopțiilor naționale (1219). În cursul anului 2000 și la începutul anului 2001, adopția internațională a copiilor români a reprezentat, continuu și aproape constant, un subiect asociat indirect sau direct corupției și criminalității. Aceste asocieri erau făcute atît de către voci din interiorul țării, cît și de parteneri externi. Comunitatea internațională a formulat, în diverse ocazii, mai mult sau mai puțin unitar, numeroase critici la adresa sistemului de adopție internațională din România și a cadrului normativ în domeniu aflat în vigoare în țara noastră la acea vreme. Aceste critici au vizat, printre altele, caracterul neclar al unor prevederi legale și netransparența etapelor procedurale ale unei adopții internaționale, inclusiv din punct de vedere financiar. De asemenea, a fost invocată neconcordanța flagrantă a unor prevederi din legea română cu prevederile Convenției ONU din 1990 cu privire la drepturile copilului (România a ratificat Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prin Legea 18/1990) și ale Convenției de la Haga privind protecția copilului și cooperarea în materia adopției internaționale (România a ratificat Convenția de la Haga privind protecția copilului și cooperarea în materia adopției internaționale prin Legea 84/1994), mergînd pînă la acuzarea statului român de implicare în traficul cu copii."

Aceste concluzii au determinat schimbarea legislației în domeniu și reconsiderarea întregului proces al adopției naționale și internaționale, în baza unor proceduri și instrumente de lucru noi.

„Ce minunat e că nimeni nu trebuie să aștepte cînd vrea să înceapă să facă lumea un loc mai bun. "

ANNE FRANK

Cum arată situația în cifre: cîți copii au fost adoptați în 2015? Și cîte dosare pentru adopție au fost depuse?

Conform datelor centralizate la nivel național în baza informațiilor transmise de Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului (DGASPC) din județe/sectoare ale municipiului București și înregistrate în Registrul Român pentru Adopții la data de 31.12.2015, numărul de copii adoptați național în 2015 este de 831.

Ce ar trebui să știe cineva care își dorește să înfieze un copil?

Orice persoană sau familie care dorește să adopte trebuie să pornească la drum cu foarte multă răbdare, dar și cu înțelegerea exactă a faptului că adopția unui copil nu se rezumă doar la o simplă chestiune de alegere a unui copil, aflat în îngrijirea statului.

Noi, cei care lucrăm în acest sistem, sîntem perfect conștienți că, odată luată decizia adopției, așteptările familiilor sînt extrem de mari, iar dorința de a oferi cît mai repede dragoste și atenție unui copil tinde de multe ori să acopere conștientizarea faptului că un astfel de proces trebuie să parcurgă, în mod obligatoriu, și un proces administrativ absolut necesar. Pînă la urmă, vorbim de destinele acestor copii, în primul rînd.

Așa cum am mai spus, filozofia care stă la baza adopției este aceea potrivit căreia copilul alege familia și nu invers. De aceea, înainte de a lua o decizie cu privire la modul în care destinul unui copil va fi decis pentru totdeauna, specialiștii trebuie să se asigure că între copil și familia adoptivă există compatibilitate, că nevoile acestuia sînt înțelese de către viitorii părinți, care găsesc resorturile necesare de a accepta și de a oferi soluții tuturor traumelor pe care un copil aflat în sistemul de protecție specială le poate aduce cu sine, în mod conștient sau nu.

Pe lîngă aceste aspecte, orice familie sau persoană interesată trebuie să cunoască bine procedurile administrative pe care va trebui să le parcurgă, faptul că uneori durata acestora poate fi mai mare decît cea la care s-ar fi așteptat, însă acest lucru este justificat tocmai de nevoia de a ne asigura că adopția care va fi încuviințată de instanță este în interesul superior al copilului.

Toate informațiile referitoare la procesul adopției pot fi oferite de către specialiștii Direcțiilor Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului, date generale despre acest subiect putînd fi consultate și pe site-ul ANPDCA, www.copii.ro.

Care este starea de fapt din sistem? Cîți copii declarați adoptabili există și cîți neadoptabili?

În prezent sînt îngrijiți în sistemul de protecție specială aproximativ 58.000 de copii. Cei mai mulți dintre ei au vîrsta peste 7 ani, mulți au dizabilități și unii aparțin unor etnii minoritare. Din totalul copiilor îngrijiți în sistem, la sfîrșitul anului 2015 erau declarați adoptabili 3436 de copii, iar numărul familiilor atestate era de 1780. Numărul copiilor adoptabili din sistem este mare în raport cu numărul familiilor atestate.

Față de acest număr trebuie spus că el reprezintă toți copiii, indiferent de vîrstă, pentru care instanța de judecată a decis declararea stării de adoptabilitate, ca urmare a imposibilității reintegrării lor în familia naturală sau extinsă.

Ce va aduce nou acest proiect de lege care prevede simplificarea procedurilor de adopție și cînd va intra el în vigoare?

Noul act normativ propune scurtarea tuturor etapelor procesului de adopție: declararea adoptabilității, încredințarea în vederea adopției și încuviințarea adopției.

Astfel, termenele date de instanță vor fi scurtate, nu va mai fi necesară citarea părților pentru judecarea cererilor de încredințare în vederea adopției ca pînă acum, fiind reglementate și situațiile în care părinții biologici refuză să se prezinte la două termene, atunci cînd sînt citați de către instanța judecătorească. Odată cu adoptarea legii, neprezentarea acestora va fi considerată refuz abuziv de a consimți la adopție, iar copilul va fi declarat adoptabil.

Adopția va putea fi stabilită și în cazul în care părinții/rudele care au putut fi găsite declară că nu doresc să se ocupe de copil, însă, ulterior, refuză să semneze declarațiile care ar permite declararea ca adoptabil a copilului. De asemenea, atunci cînd părinții și rudele copilului de pînă la gradul al patrulea nu sînt găsite după o perioadă de șase luni de la instituirea măsurilor de protecție specială, vor putea fi demarate procedurile de adopție.

Mai mult, termenul de doi ani stabilit pentru valabilitatea statutului de copil adoptabil va fi eliminat. Obținut în urma deciziei unei instanțe de judecată, statutul va fi valabil, de anul viitor, pînă la încuviințarea adopției sau pînă ce copilul împlinește vîrsta de 14 ani.

În cazul adopțiilor internaționale, copilul va fi declarat eligibil, conform noului act normativ, în termen de un an de la deschiderea procedurii, și nu după doi ani, așa cum se întîmplă în prezent. O altă noutate este acordarea unui concediu de acomodare pentru o perioadă de un an de zile și a unei indemnizații lunare acordate oricăruia dintre soții familiei adoptatoare. În plus, valabilitatea atestatului de familie adoptatoare este prelungită de la un an la doi ani. Noul act normativ va intra în vigoare după aprobarea sa de către Parlament. În prezent, acesta se află în dezbatere în Camera Deputaților, fiind deja adoptat de către Senat.

Ce se întîmplă cu copiii declarați neadoptabili?

Potrivit legii, specialiștii de la nivelul Direcțiilor Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului sînt cei care decid, în baza evaluării individuale a fiecărui caz, dacă adopția este sau nu cea mai bună soluție pentru un copil. În funcție de specificul circumstanțelor care au condus la intrarea acestuia în sistem, în baza opiniei copilului, atunci cînd vîrsta și legea îi permit acest lucru, DGASPC poate decide începerea procedurilor privind declararea adoptabilității.

Cei care nu ajung în această situație, din diferite motive, care justifică faptul că adopția nu este cea mai potrivită soluție pentru ei, vor continua să rămînă în sistemul de protecție specială sau vor fi reintegrați în familiile naturale sau extinse, în funcție de caz.

Ne dorim ca toți copiii să fie îngrijiți într-o familie, însă în îngrijirea statului sînt și copii mari, copii cu dizabilități, care, din nefericire, nu corespund cerințelor celor mai multe familii atestate.

Avem pe de o parte trauma imaginilor din orfelinatele groazei, văzute în anii '90. Apoi, toată povestea controversată a adopțiilor internaționale, despre care s-a spus că ar fi mascat, de fapt, traficul de copii. Poziția fermă a baronesei Emma Nicholson, din anii 2003-2004, a făcut iarăși să se vorbească mult despre această problemă. Altfel spus, o istorie zbuciumată. Cum ați trăit din interior aceste etape? Și care sînt pașii cei mai importanți care s-au făcut?

Perioada la care faceți referire a fost, fără îndoială, una extrem de zbuciumată, care a generat extrem de multe controverse, luări de poziție pro sau contra, în funcție de cei care reprezentau o tabără sau alta. Ceea ce pot spune este că autoritățile au avut întotdeauna în vedere interesul copilului. Se dorea ca prin adopție să fie oferită o familie permanentă cît mai multor copii aflați în sistemul de protecție specială a statului. Mentalitatea anilor '90, care într-o măsură mult mai mică persistă încă și astăzi, potrivit căreia statul era obligat să îndeplinească rolul familiei, atunci cînd aceasta nu dorea să își asume responsabilitățile necesare, a făcut ca numărul copiilor din sistem să fie unul extrem de mare.

Adopția internațională a fost considerată la acel moment o soluție, pentru acei copii pentru care, pe plan intern, nu fusese identificată o familie adoptatoare. Cînd însă modul de lucru sau procedurile în baza cărora se făceau adopțiile internaționale au început să fie puse sub semnul întrebării, a fost inițiată o amplă evaluare a situației, realizată de către un grup de experți independenți, care au determinat o reacție promptă din partea autorităților, concretizată prin instituirea moratoriului privind adopțiile internaționale.

Sistemul s-a schimbat mult, a înregistrat progrese remarcabile în anumite domenii, însă nu pot să nu recunosc că încă mai sînt multe de făcut. De la aproximativ 100.000 de copii în instituții am ajuns la aproximativ 20.000. Condițiile fizice oferite copiilor în instituții sînt incomparabile cu cele existente în orfelinatele anilor '90.

Abordarea politicilor din domeniu a cunoscut, la rîndul său, o schimbare. Accentul pus în trecut pe îmbunătățirea condițiilor de locuit și de îngrijire a copiilor din instituții a fost schimbat, iar modificările legislative și măsurile luate de autorități au început să targheteze cu prioritate prevenirea separării copilului de familie și sprijinirea părinților în îmbunătățirea abilităților și aptitudinilor parentale, concomitent cu oferirea altor tipuri de ajutoare care să remedieze diferitele situații de risc, care ar fi putut conduce la separarea copilului de familie.

Astăzi, eforturile specialiștilor și ale autorităților merg în direcția sprijinirii și acompanierii familiilor aflate la risc, în vederea prevenirii separării copilului de familie. Însă aici mai avem multe de făcut.

Există o situație a celor care au rămas instituționalizați pînă la vîrsta majoratului și au împlinit anul trecut vîrsta de 18 ani?

Avem prevederi exprese în legislație care permit tinerilor din sistemul de protecție care au împlinit 18 ani să rămînă în sistem. Potrivit datelor centralizate la nivelul ANPDCA în baza datelor furnizate de Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului, numărul tinerilor care continuau să beneficieze de o măsură de protecție specială în servicii de tip rezidențial publice și private și după împlinirea vîrstei de 18 ani, potrivit legislației în vigoare, era la data de 30.09.2015 de 2785 de tineri.

Ați văzut multe cazuri și ați auzit, bănuiesc, multe povești, în cariera lungă pe care o aveți în domeniu. Care e cea care v-a impresionat cel mai tare?

Nu cred că pot să fac o ierarhie din acest punct de vedere. Fiecare caz are specificul său și o poveste, mai tristă sau mai gravă, în spate. Fiecare copil este unic, iar datoria noastră, a tuturor, este să le redăm, atît cît stă în puterile noastre, zîmbetul pe față și inocența din priviri.

Desigur că mă revoltă fiecare caz de copil abuzat sau neglijat tocmai de cei care i-au dat viață și care, așa cum ar fi normal, ar trebui să îi iubească și să îi protejeze. Sînt situații în care fondul emoțional este atît de puternic, încît reacțiile la care te-ai gîndi că ar trebui să le ai par să vină în contradicție cu ceea ce legea și rațiunea spun că trebuie făcut.

Copilul a fost și va rămîne în continuare un subiect sensibil, atît pentru opinia publică, cît și pentru autorități, politicieni sau societatea civilă. Ceea ce trebuie să conștientizăm cu toții este că, în analizarea și soluționarea acestor cazuri, trebuie să fim suficient de lucizi, să nu condamnăm pe nimeni înainte de a analiza fiecare speță în parte, pentru ca apoi să tragem concluziile juste. De multe ori, părinții trebuie să fie ajutați să își descopere aptitudinile care să le pună în valoare dragostea pe care o au, de fapt, pentru copiii lor. În același timp, tot părinții trebuie să înțeleagă că nu pot folosi copiii în conflictele și neînțelegerile pe care ei, ca adulți, le au la un moment dat între ei. Nu trebuie ca sub masca interesului copilului, înțeles de cele mai multe ori diferit de fiecare dintre cei doi părinți, copilul să fie prins la mijloc, deoarece o astfel de împrejurare este de cele mai multe ori traumatizantă pentru acesta, iar consecințele se pot vedea de cele mai multe ori în timp.

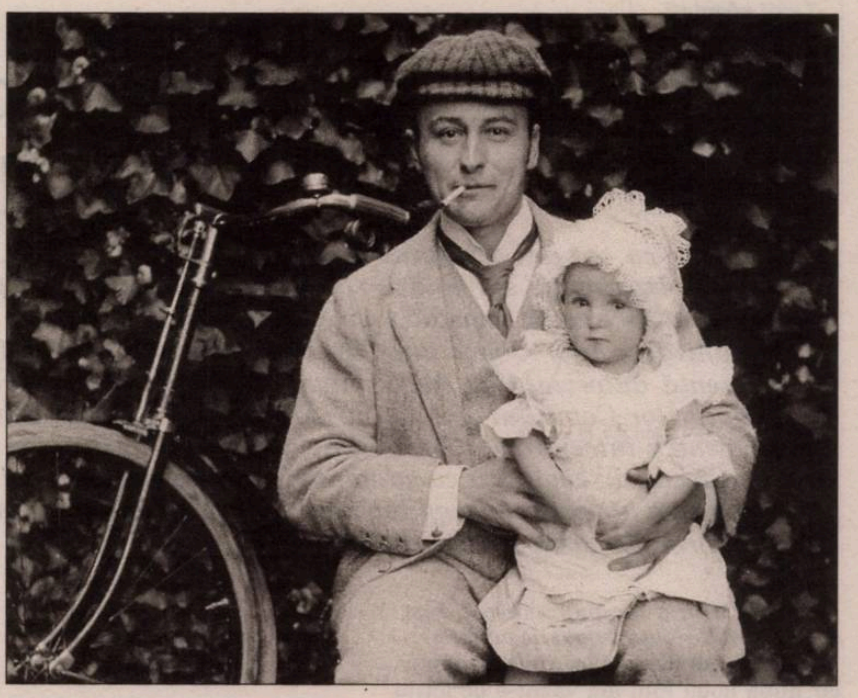

„Copilul este ca o oglindă care te amețește puțin. Sau ca o fereastră. Întotdeauna copilul te intimidează ca și cînd știe el ce știe. Nu te înșeli, pentru că spiritul lui este puternic, înainte ca tu să i-l pipernicești."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

***Gabriela Coman** este directoarea Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA).*

a consemnat Ana Maria SANDU

Claudia POPESCU

La început de drum

Mi-am depus dosarul și acum sînt în perioada de întocmire a unui portret al meu, vizite la domiciliu, la sediul Protecției Copilului (minim zece întîlniri cu asistenți sociali), pentru ca apoi dosarul meu să fie introdus în calculator și să urmeze o etapă de așteptare, de potrivire cu un posibil copil. Am optat pentru vîrsta 0-4 ani.

La fiecare întîlnire cu asistenții primesc informații despre problemele, traumele cu care vine un copil abandonat. Despre perioada de adaptare a lui și a mea, ca mamă adoptivă. Aceasta etapă premergătoare o asemăn cu cea prin care trec mamele naturale, cînd încep să se gîndească la viitorul copil.

E o responsabilitate mult mai mare decît atunci cînd e născut de tine, cred. E o relație extrem de fragilă. Copilul are și el personalitatea lui și, dacă mai vine și dintr-un mediu cu probleme, atunci eu va trebui să muncesc mai mult pînă să-i obțin încrederea. Mi s-a explicat de către evaluatori că sînt părinți care nu s-au descurcat și au dus copiii înapoi, de aceea trebuie să fiu pregătită să ofer multă iubire și răbdare. Rezultatele vor fi uimitoare, dar asta necesită timp. E un proces care se desfășoară cu pași mici.

M-am bucurat mult să aflu că, dacă voi ajunge să înfiez un copil, voi avea nouă luni de concediu cu plată, pentru a fi cît mai aproape de el și de nevoile lui.

„Lucrurile s-au schimbat foarte mult"

interviu cu Simona CZUDAR

*În urmă cu opt ani, **Simona Czudar** a adoptat o fetiță. După această experiență, s-a hotărît să-i ajute și pe alți viitori părinți adoptivi să treacă, legislativ și emoțional, prin această etapă. Organizația Ador Copiii din Timișoara, de care se ocupă, oferă asistență autorizată de Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA) și se referă la sprijin pentru întocmirea dosarului de adopție, la susținerea cursului din cadrul evaluării ca adoptator, la consiliere juridică și psihologică a familiei și a copiilor, înainte și după adopție. Mai multe informații găsiți pe www.adorcopiii.ro.*

„Cine salvează o viață, salvează o lume întreagă."

OSCAR SCHINDLER

Cînd și cum a început povestea dumneavoastră de viață legată de adopție?

În 2008 am depus dosarul de adopție, iar după nouă luni am văzut-o pe fetița noastră. Am avut o primă întîlnire foarte intensă și m-a impresionat „regăsirea" aceasta, după nouă luni de la depunerea dosarului. Spun regăsire pentru că am credința că nimic nu este întîmplător și eram predestinați să fim exact părinții copilului nostru.

Ce vă amintiți din acea perioadă?

Îmi amintesc că nu știam mare lucru despre procedura adopției, ci că doar am dat curs la ceea ce simțeam cu toată tăria: că dorim să devenim părinții unui copil. Nu cunoșteam nimic legat de aspectele juridice sau emoționale ale unei adopții. Simțeam doar că, din preaplinul nostru de iubire, putem și dorim să dăruim, să ne întregim familia cu o minune de copil, care a și apărut la momentul potrivit.

Ce vi s-a părut cel mai greu? Au fost momente în care ați simțit că vă pierdeți speranța?

Cel mai greu am înțeles și am acceptat lipsa de transparență față de procedura adopției care exista acum șapte ani și tabuurile legate de adopție. De asemenea, nu am înțeles de ce nu ni se comunica stadiul dosarului și faptul că nu exista la acel moment o bază națională centralizată a adoptatorilor. Am găsit că ar fi fost foarte util pentru mai mulți părinți existența unui sprijin susținut din partea serviciilor de adopție și a unei comunități a adoptatorilor, cu care să schimbăm experiențe.

Cît de mult s-au schimbat lucrurile în timp?

Din perspectiva mea, dar și a organizației pe care o coordonez, Ador Copiii, lucrurile s-au schimbat foarte mult. Acum există un sistem național centralizat în care apar toți adoptatorii atestați și de unde se face potrivirea teoretică cu un copil adoptabil. Am făcut multe campanii de conștientizare pe tema adopției, de sensibilizare a comunității față de potențialul copiilor, indiferent de vîrstă, etnie sau stare de sănătate, ceea ce a dus la o deschidere mult mai mare față de acești copii și șansele lor de a avea o familie. Copiii au nevoie de mamă și de tată, indiferent de aceste aspecte minore. Acum se discută deschis despre adopție, există mai mult interes față de copiii adoptabili și numărul adopțiilor a crescut față de acum 5-7 ani.

Cum ați decis că vă puteți implica să-i ajutați pe cei care își doresc să adopte un copil?

Am dat curs la ceea ce am crezut cu toată ființa mea că pot face, să inspir oamenii să schimbe viața unui copil definitiv și să generez schimbări în sistem prin acțiuni clare și bine țintite în beneficiul copiilor, fie că acestea au avut loc la Parlament, unde am fost vocea copiilor, fie că au avut loc într-o casă simplă cu pămînt pe jos, unde trăiau zece suflete.

Apoi, am discutat cu foarte multe persoane care erau descurajate de sistem, de birocrație, de țițele legislative întortocheate și de nepătruns pentru un novice, i-am însoțit pe tot acest parcurs și i-am sprijinit să înțeleagă pe deplin procedura, să nu se descurajeze și să aibă parte de o experiență a adopției reușită și fericită. Pînă la urmă, despre asta este vorba.

Care sînt sfaturile pe care i le-ați da cuiva care pornește la acest drum? La ce să se aștepte după aceea?

„Am făcut multe campanii de conștientizare pe tema adopției."

Fiecare familie este unică, însă în adopție există cîteva repere de care este bine, pentru toți cei implicați, să se țină cont. Recomandările mele ar fi ca familia să se informeze din surse actuale și autorizate despre procedura adopției. Este foarte important ca viitorii părinți să înțeleagă ce drepturi au potrivit legislației în vigoare azi, nu după ce a fost valabil acum 10-20 de ani. Alte recomandări ar fi să fie deschiși la potențialul tuturor copiilor și să aibă încredere că le vor fi părinți buni, să ia o decizie după ce văd copilul, nu doar dosarul, pentru că de cele mai multe ori perspectivele sînt complet diferite. Totodată, să fie conștienți de nevoile copiilor lor și receptivi la acestea, pentru că vor deveni persoanele cele mai importante din viața copiilor lor, vor deveni terapeuții propriilor copii și îi vor însoți în fascinanta călătorie a adopției pentru toată viața. Să petreacă cît mai mult timp cu copiii în timpul concediului de acomodare care va fi acordat în curînd, să construiască relația lor cu aceștia treptat, cu căldură, acceptare și răbdare. Să le dea timp copiilor să se integreze în familie, să le înțeleagă și să le respecte pe cît posibil experiențele traumatizante prin care au trecut, cărora poate noi, ca adulți, nu le-am face față. Să le spună cît de devreme copiilor despre adopția lor și despre cît de mult aceștia au fost doriți. Să aibă o relație întemeiată pe încredere, adevăr și credința că ei vor crește pentru totdeauna în noua familie.

Cum a reacționat fetița dvs. cînd i-ați spus că a fost adoptată?

Fiecare copil are povestea lui de viață și contează foarte mult ca aceasta să-i fie transmisă într-un limbaj pozitiv și pe înțelesul lui. Știa, pentru că, deși pare greu de crezut, copiii înțeleg ce li se întîmplă și ar fi bine să nu mai negăm acest lucru. A reacționat pozitiv la povestea ei, iar noi o înconjurăm mereu cu afecțiune și multă siguranță, ca să-i confirmăm că povestea este una reală.

Au existat piedici de vreun fel, inclusiv legate de mentalitate?

Au mai existat, însă le-am depășit. Pentru noi, copilul nostru este copilul nostru și atît. Așa cum nu-i spui unei femei însărcinate că va fi bolnav copilul pe care-l naște, așa și într-o adopție ar fi bine să le urăm succes familiilor, nu să le proiectam mituri ale adopției de acum o sută de ani. Tuturor celor care întîmpină piedici legate de mentalitate, le recomand să intre pe site-ul nostru și să citească despre prejudecățile legate de adopție și felul în care le pot depăși.

Dacă ar fi să alegeți un singur moment din întîlnirea cu fetița dvs., care ar fi?

În fiecare zi mă întîlnesc cu fetița mea în alt fel și aș alege fiecare moment pe care îl petrec lîngă ea, de la prima noastră întîlnire. Avem un copil minunat, isteț, fericit, vesel, un spirit liber și dornic să se împlinească, iar fiecare clipă lîngă ea este un spectacol pentru noi. O iubim dincolo de cuvinte, așa cum fiecare părinte își iubește copilul.

a consemnat Ana Maria SANDU

„Nu mă interesează religia, dacă e alb sau negru, este copil"

interviu cu Daniela NICOLĂESCU

***Daniela Nicolăescu** este specialist în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului. Nu ne-am văzut la birou, ci la o cafea, într-o zi ploioasă și mohorîtă. După ce am vorbit despre doi copii minunați, unul înfiat pe legea veche și unul pe cea nouă, pe care îi are acasă – un băiețel de șase ani și jumătate și o fetiță de trei ani și jumătate –, despre încercări și, mai ales, despre iubire necondiționată, ziua s-a făcut mai frumoasă. Cînd ne-am despărțit în fața metroului, la Romană, mîna mea era rece ca gheața, iar a ei era caldă ca o sobiță. Mi-a spus doar atît: „Așa eram și eu, dar, vezi, acum m-am schimbat". În continuare cred că e vorba de circulație periferică proastă, în cazul meu. Dar, poate, ea are dreptate.*

Cînd ați înfiat primul copil?

Era în 2009, cînd am depus dosarul, iar în 2010, l-am adus pe băiețel acasă. Îmi aduc aminte că a fost așa: am zis că nu vreau să mi se arate nu știu cîți copii, pur și simplu îmi doresc un copil, nu mă interesează sexul, religia, dacă e alb sau negru etc. Optasem pentru vîrsta 0-3 ani, cu mențiunea și că, dacă nu se identifică un copil atît de mic, luăm și mai mare. Primul copil pe care îl văd și vrea să vină la mine, nu urlă, nu se ascunde, pe acela îl iau. Și așa s-a întîmplat cu fiul meu.

După aceea a venit fetița, iar ea a apărut după ce băiețelul meu s-a rugat să-i aducem o surioară pe care s-o cheme Maria. Cînd am văzut dosarul fetiței și am aflat de toate aceste coincidențe, inclusiv că e născută pe 15 august, nu-mi venea să cred. În cazul ei nu mi-am mai asumat adopția, pentru că știam ce înseamnă, și am ales să o luăm în plasament. Pe principiul că ei o să-i fie bine cu noi și apoi interesul superior al copilului va prima și vom putea s-o adoptăm. Am trăit, însă, aproape doi ani cu spaima de a o pierde oricînd, pînă acum, cînd ne-am împiedicat de un viciu de procedură la pronunțarea încuviințării definitive, viciu care va mai prelungi cu cîteva luni sentința definitivă.

Mama fetiței trăiește și s-a încercat procedura prevenirii separării de familie prea mult, poate, pentru că, uitîndu-mă în dosarul ei, am văzut că după ce s-a reîntors la mama naturală a avut parte de același regim: a fost nehrănită, neglijată, lovită.

Sigur că partea cu plasamentul presupune acest risc, că poți oricînd să rămîi fără copil, dacă părinții vin și își exercită acest drept. Doar că cei de la serviciile de asistență socială sînt foarte atenți și vor proteja întotdeauna interesele copiilor. Și nu vor alege să ia un copil din mijlocul unei familii care îl securizează și în care copilul face progrese și recuperează, ca să-l dea familiei naturale și să-l găsească apoi lăsat într-un șanț cu nămol.

Dar copiii înfiați pot să-și aleagă părinții, cum a fost în cazul dumneavoastră?

Maria a venit la mine, cînd ne-am dus la centrul de plasament, și-a pus capul pe pieptul meu și a tras un oftat pe care n-o să-l uit niciodată. Tot oftatul ei părea că spune ceva de genul: „Măi, nu mai veneai odată?"

Andrei la fel, cînd ne-am cunoscut, s-a lipit de mine și și-a băgat mîinile la sîn să simtă căldură și afecțiune. Au fost alte cupluri, cu noi, care n-au putut să pună mîna pe copilul pe care l-au cunoscut. Urlau, nu voiau să plece de la asistentul maternal din brațe. Așa că, pînă la urmă, e vorba și despre această potrivire, fără de care cred că este imposibil în aceste situații. Și, da, sînt singurii copii care își pot alege părinții.

Din partea familiei extinse ați simțit vreo reticență?

Nu, din contra, copiii sînt înnebuniți, și-au botezat peștișorii după bunici. Toată lumea îi iubește.

Cum ați gestionat problemele cu care au venit copiii?

Andrei a fost abandonat în spital și a mers direct la asistentul maternal. Cel la care a fost el adoptase deja o fetiță de patru ani, așa că s-au jucat împreună și a avut noroc să se dezvolte normal. Am stat doi ani acasă cu el și am umplut golurile.

La Maria a durat nouă luni s-o pun pe picioare. Mi-am luat concediu fără plată ca să stau cu ea. Nu suporta să închidem ușile, scîncea în somn și se chircea, traumele veneau pe partea de gen. Foarte greu a comunicat cu soțul meu. Dacă se apropia de ea, urla. Nu știa să meargă, să mănînce. Singurul care o liniștea era băiețelul mai mare, Andrei. Ceea ce ne-a făcut să ne gîndim că fusese bătută de tată. Am avut multe de rezolvat, dar ușor-ușor am recuperat.

Le-ați spus ceva despre faptul că au fost adoptați?

Andrei, la 3 ani jumate, m-a întrebat cum a ajuns el pe lume. Atunci i-am spus povestea pe care o aveam pregătită. Cum ne-am întîlnit eu cu tati, cum ne-am dorit copii și pentru că burtica lu' mami era stricată, atunci a venit la altă mămică în burtică, iar noi ne-am dus și l-am luat acasă apoi. A verificat varianta noastră în toate părțile, și-a întrebat bona, bunicii și, pentru că toți i-au spus același lucru și i-au confirmat povestea, m-a mai întrebat, la o distanță de maxim două săptămîni, dacă îi mai pot spune încă o dată cum ne-am întîlnit și asta a fost. De atunci n-a mai adus vorba.

Ce înseamnă, pînă la urmă, hotărîrea de a adopta un copil?

Să-ți asumi toate riscurile, conștiente și inconștiente, care pot apărea, și toată povestea de viață a copilului pe care îl adopți. Pentru că toți avem dreptul să știm și să ni se spună adevărul. Nu i-am purtat în burtă pe Andrei și pe Maria, dar jur că le simt fiecare mișcare, fiecare neliniște, pentru că, dacă îi iubești, se creează și atașamentul.

a consemnat Ana Maria SANDU

„Tot oftatul ei părea că spune ceva de genul: «Măi, nu mai veneai odată?»"

„Astăzi, asistenții sociali simt o schimbare de mentalitate. Motivul principal al separării copilului de familie este în continuare sărăcia, dar părinții nu mai cred că e mai bine să-și lase copiii la stat. Studiile, în special Bucharest Early Intervention Project – care a analizat comparativ o grupă de copii instituționalizați și o alta crescută în asistență maternală (de la primele luni de viață pînă la 12 ani), au demonstrat fără echivoc că lipsa de stimulare și de atenție inerente copilăriei într-o instituție produc o încetinire a creierului – mai mare sau mai mică în funcție de vîrsta la care copilul este plasat într-un astfel de loc. Organizații ca Hope and Homes for Children România lucrează împreună cu autoritățile publice la închiderea tuturor instituțiilor și avem deja județe 100% „curate" (Bacău, Maramureș).

De la 700 de instituții-mamut, pentru 100.000 de copii – cîte număra România imediat după Revoluție –, astăzi mai avem 90 de centre structurate după vechiul model (în care locuiesc aproape 11.000 de copii) și 84 care au fost reamenajate în sistem modular, cu dormitoare cu mai puține paturi. Mai sînt, de asemenea, 58 de centre de plasament clasice pentru copii cu dizabilități și 45 de centre restructurate. În 24 de ani, de la o mortalitate infantilă postnatală de 18% în primul an de viață (8471 de decese în 1990), România a ajuns la o rată de 4,2% (2250 în 2009)."

(Ana Maria Ciobanu, „Copiii lui Ceaușescu", în *Decât o revistă*, nr. 18, decembrie 2014, articolul întreg aici: http://www.decatorevista.ro/dor-18-copiii-lui-ceausescu)

„Avem acasă un băiețel și o fetiță"

interviu cu Laura MIHĂILESCU

Cînd ați decis să adoptați?

Deși poate pare greu de crezut, decizia de a adopta a venit extrem de natural pentru soțul meu și pentru mine. În momentul în care am aflat că este puțin probabil să avem un copil pe cale naturală, nu am luat nici o altă variantă în calcul. Am simțit amîndoi că, de fapt, așa trebuie să fie și că urmează un drum interesant, o căutare, că pornim într-o aventură, un *quest* de căutare a copiilor noștri.

La ce v-ați gîndit cînd ați pornit la drum și cum a fost, de fapt?

Atunci cînd decizi că vrei să adopți și faci și primul pas în direcția asta, nu știi efectiv la ce să te aștepți. Toată lumea îți spune că e greu, durează mult, sistemul nostru este greoi. Nimeni nu îți spune, însă, despre emoțiile din timpul perioadei de atestare ca familie adoptivă, despre momentul în care începi să îi faci loc în suflet unui copil pe care nu îl cunoști încă și nici nu știi cînd îl vei cunoaște, dar știi că e acolo și că urmează să vină. Nimeni nu îți povestește despre oamenii superbi pe care îi întîlnești pe parcurs și care îți sînt alături (și aici mă refer mai ales la specialiștii din cadrul compartimentelor Adopții – noi am avut niște experiențe foarte plăcute). Am pornit la drum cu emoții și cu o cerere semnată pe care erau niște date despre copiii pe care îi căutam (și pe care le-am schimbat oricum în urma cursurilor de atestare), și am intrat într-un proces lung în care ne-am format ca părinți și ne-am pregătit pentru familia care a urmat.

Ce vi s-a părut cel mai greu în etapa pregătitoare?

Cea mai grea este așteptarea, și asta cred că o spune toată lumea. Cu cît îți propui însă să iei fiecare zi așa cum vine, fiecare emoție atunci cînd apare, cu atît va fi mai ușor. Noi am putea spune că sîntem norocoși, avem deja doi copii minunați la numai șapte luni de la obținerea atestatului.

Cît a durat procesul de adopție în cazul dvs.?

Ne-am decis să adoptăm înainte să ne căsătorim, în 2014. În decembrie 2014 ne-am dus la Protecția Copilului și am făcut informarea în vederea adopției, primul pas dintr-un proces lung, însă extrem de util. În septembrie 2015 am obținut atestatul, iar în martie 2016 avem acasă un băiețel și o fetiță.

Care au fost temerile dvs.?

Nu mi-a fost nici o secundă teamă că nu ne vom descurca sau că vom avea probleme cu copiii. Cele mai mari emoții au fost înainte de zilele în care i-am văzut, pentru că m-am întrebat mereu dacă voi simți din prima că sînt copiii mei. Am simțit. Este un sentiment care nu se compară cu nimic.

Ce vă amintiți din ziua în care v-ați întîlnit?

Cînd mi-am ținut băiețelul în brațe pentru prima dată avea o lună și jumătate. Am plîns de fericire. Cînd mi-am văzut fetița pentru prima dată, primul lucru pe care l-a spus a fost: „Ați venit? De cînd vă așteptam". Am plîns de fericire din nou.

Ce a urmat?

A urmat perioada de vizite. Cred că, de fapt, e cel mai greu lucru. Să îți vezi copilul plîngînd la plecare și să știi că nu îl poți lua cu tine este îngrozitor. Partea bună este că, la noi, a durat fix o lună.

Cum a fost prima voastră zi împreună?

În prima zi cu băiețelul nostru am stat și ne-am minunat de fiecare moment în care respira, l-am păzit ca pe cel mai de preț lucru. În prima zi cu fetița noastră am povestit despre familia noastră și cum am ajuns să ne găsim în lumea asta mare.

Cîți ani aveau atunci și cîți au acum?

Nectarie avea aproape 2 luni cînd ne-am găsit, acum are puțin peste un an. Maria are 4 ani și ne-am găsit acum două luni.

Ce au zis cei din jurul dvs. despre această decizie?

Unii te susțin, alții te critică, mulți nu zic nimic. Cel mai important este că părinții noștri ne susțin și ne ajută enorm cu cei mici. Avem și mulți prieteni care au adoptat și care ne sînt alături. În momentul în care îți iei copiii acasă, nici o părere nu mai contează, oricum.

Cum o să le spuneți?

Povestea familiei noastre este simplă. O încurcătură a trimis copiii în burticile altor femei, care și-au dat seama că nu sînt copiii lor și care i-au dus pe copii la centru pînă cînd familia lor adevărată îi va găsi. Cu ajutorul oamenilor minunați de la Adopții, căutarea a fost un succes și în final sîntem împreună, așa cum ar trebui. Copiii care ajung în burtici greșite sînt speciali și superiubiți, și se numesc copii adoptați. Fetița mea spune povestea familiei noastre cu mîndrie, tuturor.

Cum ați descrie viața voastră de acum?

Ne adaptăm. Rîdem mai mult, dansăm mai mult, ne uităm la desene animate. Ne emoționăm mai mult, sîntem mai îngrijorați, colorăm, pieptănăm prințese cu părul lung și știm cine este Plușica. În rest, e cu și mai multă iubire.

***Laura Mihăilescu** este marketing manager.*

a consemnat Ana Maria SANDU

Legislație

Adopția este reglementată în țara noastră de Legea nr. 273/2004, republicată la 19 aprilie 2012, fiind definită ca operațiunea juridică prin care se rup legăturile biologice anterioare și se creează legătura de filiație între adoptator și adoptat.

În septembrie 2015, Guvernul a aprobat un proiect de lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 273/2004 privind procedura adopției și a Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal.

Estimat să intre în vigoare în cursul anului 2016, la patru luni de la publicarea în Monitorul Oficial, noul act normativ va duce practic la scurtarea tuturor etapelor procesului de adopție: declararea adoptabilității, încredințarea în vederea adopției și încuviințarea adopției. Proiectul de lege vizează, în principal:

- creșterea numărului de copii adoptabili, mai ales în cazul celor cu vârsta între 0-6 ani.
- scăderea duratei de ședere a copiilor în sistem.
- scurtarea duratei de soluționare a dosarelor de deschidere a procedurii adopției de către instanțe.

Alte efecte ale noului proiect de lege:

- termenul de apel în instanța judecătorească va fi redus de la 30 la 10 zile.
- primul termen de judecată va avea loc în 15 zile de la înregistrarea cererii.
- nu va mai fi necesară citarea părților pentru judecarea cererilor de încredințare în vederea adopției ca pînă acum, fiind reglementate și situațiile în care părinții biologici refuză să se prezinte la două termene, atunci cînd sînt citați de către instanța judecătorească. Odată cu adoptarea legii, neprezentarea acestora va fi considerată refuz abuziv de a consimți la adopție, iar copilul va fi declarat adoptabil.
- adopția va putea fi stabilită și în cazul în care părinții/rudele care au putut fi găsite declară că nu doresc să se ocupe de copil, însă, ulterior, refuză să semneze declarațiile care ar permite declararea ca adoptabil a copilului. De asemenea, atunci cînd părinții și rudele copilului de pînă la gradul al patrulea nu sînt găsite după o perioadă de șase luni de la instituirea măsurilor de protecție specială, vor putea fi demarate procedurile de adopție.

A fost micșorat și termenul în care părinții își pot retrage declarațiile date privind acordul de adopție. Dacă în prezent aceste declarații pot fi retrase timp de 60 de zile, odată cu acest proiect de lege, părinții se pot răzgîndi în doar 30 de zile de la semnarea declarații, ulterior demarîndu-se procedurile de adopție.

Termenul de doi ani stabilit pentru valabilitatea statutului de copil adoptabil va fi eliminat. Obținut în urma deciziei unei instanțe de judecată, statutul va fi valabil, de anul viitor, pînă la încuviințarea adopției sau pînă ce copilul împlinește vîrsta de 14 ani. După împlinirea vîrstei de 14 ani, procedura adopției va putea fi continuată numai cu acordul copilului sau numai în cazul în care după 14 ani există o solicitare de adopție pentru acest copil.

În cazul adopțiilor internaționale, copilul va fi declarat eligibil, conform noului act normativ, la un an de la deschiderea procedurii, și nu după doi ani, așa cum se întâmplă în prezent.

Se va acorda un concediu de acomodare de maximum 90 de zile și a unei indemnizații lunare pe durata încredințării în vederea adopției oricăruia dintre soții familiei adoptatoare, dacă realizează venituri supuse impozitului pe venit. Concediul se acordă pentru adopția unui copil cu vîrsta mai mare de 2 ani, iar valoarea indemnizației va fi în cuantum de 6,8 ISR (indicator social de referință, de 500 de lei în prezent).

Pentru efectuarea evaluărilor impuse de obținerea atestatului și pentru realizarea potrivirii practice, persoanele care doresc să adopte un copil vor avea dreptul la timp liber, cu păstrarea drepturilor salariale, în limita a 40 de ore/an. Potrivirea se va face în mod obligatoriu la nivel local, de către fiecare direcție generală de asistență socială și protecția copilului.

Valabilitatea atestatului de familie adoptatoare este prelungită de la un an la doi ani.

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Din nou, despre citit

Îmi povestea cineva, zilele trecute, cu mare încîntare, despre proiectul unei edituri, al cărui scop era să-i determine pe copii să citească. Prin joc. „Ne jucăm cu ei foarte mult, astfel încît aproape nici nu își dau seama că citesc...", îmi spune bucuroasă coordonatoarea proiectului. Văd și aud deseori detalii despre astfel de proiecte, și mă bucur de fiecare dată că aventura prea scurtă a cărților în viața copiilor este o problemă la care adulții reflectează serios. Se fac concursuri de citit și de scris, cursuri de artă dramatică pornind de la cărțile copilăriei, mici cluburi de lectură etc. Sînt benefice. Să ne bucurăm că ele există și să le urăm succes.

Dar, pornind de la ușoara exaltare a persoanei care îmi vorbise despre proiect, am, totuși, cîteva comentarii.

Este înduioșător să vezi eforturile librarilor, dascălilor, editorilor, scriitorilor chiar, pentru a-i face pe copii să citească: pun „în scenă" tot felul de „scenarii", aduc pe masa de lucru diverse și sofisticate strategii, numai pentru a aduce tînăra generație față în față cu cartea. Imaginea este surprinzător de asemănătoare cu cea în care părintele „de serviciu" aleargă cu farfuria plină de morcovi și broccoli prin toată sufrageria după cel mic ca să îl hrănească corect. Iar puștiul înțelege că toată mișcarea nu e decît o joacă, un prilej de a atrage atenția adultului, dar și unul de a-i spune că nu are chef să mănînce, o activitate, în esență, plictisitoare, dacă nu ți-e foame și nici nu îți plac morcovii. Idealul ar fi să îl atragi pe el către morcovi (citit), prin formarea nevoii, a deprinderii, prin ritualuri repetate cu fermitate, prin modelele care îl înconjoară etc. Dar ca să știi cum să faci asta, trebuie să știi care este cauza pentru care copilul refuză să citească.

Copilul nu citește cînd familia lui nu citește. Cînd comunitatea în care trăiește nu pune preț pe citit. Cînd, în sfîrșit, țara întreagă nu citește sau nu dă doi bani pe citit. Secvența de timp alocată cititului și beneficiilor lui lipsește aproape cu desăvîrșire din spațiul public sau privat: părinții vin tîrziu acasă, iar la mesele de familie nu discută despre cărți, comunitatea își face simțită prezența în cel mai bun caz la votare, iar țara și mass-media promovează adesea oameni și televiziuni fără carte. De aceea, primul gînd care îmi vine în minte atunci cînd vorbim despre proiecte vizînd apropierea de carte este că, pentru a avea succes printre copii, ele ar trebui să se adreseze mai curînd părinților, dascălilor, educatorilor. Ei sînt cei care formează interesul și deprinderea, zi de zi, pe termen mediu și lung, nu un proiect care durează două săptămîni.

Există un adevărat mit care pornește de la ideea că jocul este principala formă de învățare a copiilor: jocul ar fi un soi de tehnică hipnotizantă, prin care îi „manipulăm" pe copii să facă ce nu vor să facă altfel, în mod conștient, fiindcă e o treabă serioasă. Nu vrea să se spele pe dinți? Facem avioane din tub și aeroporturi din chiuvete și-l chemăm la joacă pînă face 18 ani, cînd îi spunem, în sfîrșit, adevărul despre bacterii și carii. Nu vrea să citească? Inventăm tot soiul de jocuri didactice ca să îl seducem. Nu vrea să mănînce? Facem ca toate orătăniile pe lîngă el, sperînd să îi smulgem un zîmbet, prin care să strecurăm linguriță cu mîncare. Încercăm să nu traumatizăm copilul, vorbindu-i despre lucruri „serioase", și-l transformăm, astfel, într-un bătrînel molcuț la minte.

Dacă ne imaginăm că lipsa cititului este compensată de frecventarea Internetului, ne înșelăm: 80% din ce „încasează" astăzi un tînăr din exterior este pură „informație", nu „formație". O carte, oricare i-ar fi subiectul, are o structură, o temă, o dezvoltare proprie, un limbaj, o raportare la alte cărți care tratează aceeași temă. Toate acestea aduc copilului mai multe benficii, de ordin formativ, decît spicuirile de pe paginile de Internet. Am vorbit deja despre aceste beneficii într-un articol trecut: exersarea răbdării, a timpului alocat reflecției, a dialogului cu lumea, așezarea informațiilor și a emoțiilor într-o structură mai amplă și mai creativă.

Și, apropo de dialogul cu lumea: există o dezordine accentuată în felul în care dialogăm astăzi între noi, în orice mediu. Nu ascultăm ce spune celălalt, opinia experților este diluată de amatori „care știu ei mai bine cum stau lucrurile", în general ne mișcăm într-un zgomot asurzitor, ignar, în care soluțiile sau problemele sînt anulate de resentimente sau iritări. Să îl înveți pe copil să citească mi se pare că este primul pas spre un dialog civilizat: prin citit, învață, de fapt, să asculte părerea altcuiva. Învață să ceară ajutorul aceluia care știe mai bine. Învață să recunoască, prin exercițiul cititului, construcția solidă, să deosebească impostura de profesionalism. Învață că există și „jocuri" mai interesante decît joaca...

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Mă îmbogățesc cu un iepure

Am avut săptămînile trecute un vis de mărire. Uite de la ce-a pornit:

„Darius cîntărește 22,2 kilograme și are o lungime de 134 cm. Puiul său, Jeff, are, întins, 116 cm, dar mai are șase luni de crescut, transmite *Daily Mail*. Cei doi iepuri din Marea Britanie mănîncă cîte 2000 de morcovi și 700 de mere în fiecare an, în valoare de peste 5000 de lire sterline (aproape 7000 de euro). Pe lîngă legume și fructe, ei mai primesc și o mîncare specială pentru iepuri." Mi-a trecut o idee prin cap. Un scurtcircuit mi-a potolit toate poftele. Deci Darius nu mai este în vogă. Șase luni de acum să negociez cu stăpîna lui Darius. Jeff crește mare, este omologat ca cel mai cel iepuroi din lume. Eu l-aș aduce pe Darius în România. Închiriez în centrul Bucureștiului un petic de pămînt de zece pe zece și cîștig un ban. Stau cu el toată ziua. Îi dau de mîncare, vorbesc în engleză cu el. Vrea cineva să-l vadă pe Regele iepurilor? Dă un ban. Pun taxă la Darius 10 lei, nici o reducere pentru copii, bătrîni, handicapați. 10 lei, necruțător. Mă tîmpesc cu un iepure toată viața, dar mă îmbogățesc. 10 x 10 oameni pe zi = 100. 100 x 300 de zile? 30.000. Iau iepurele pe PFA. Decontez la morcovi de-mi sar capacele. Cît mă costă hrana lui, un kilogram de mere? 2-3 lei în medie pe an. La fel și morcovii. Iepurele nu știe de bio, nu intru în belea. Zece kile la două zile, morcovi plus mere = 20-30 de lei. Am calculat că scot iepurele la mezat 300 de zile. Deci 150 x 30, să zicem, să nu se supere că nu mai e rege = 4500. Deci aș fi bogat. Depinde acum cît mi s-o cere chirie pe teren în Unirii. Cred că e mai bine să merg cu iepuroiul în Ferentari. E mai ieftin terenul acolo. Luăm campionul sau nu? M-am speriat cît e de mare, întîi. Apoi l-am visat. M-a apucat lehamitea. E mai mare decît în imaginația mea. Nu-s în stare.

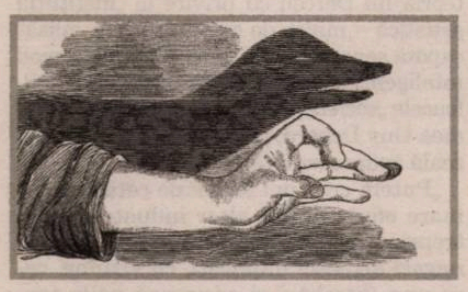

Iaromira POPOVICI

bazar

Irealități din lumea-tapet

Uneori, ce vezi în jur, cu propriii tăi ochi, devine mai ireal decît ce nu-ți apare atît de evident. Cred că Ana Maria Sandu, în romanul ei *Aleargă,* spunea (dacă-mi amintesc corect din adaptarea după roman pe care am văzut-o) că, atunci cînd alergi, lumea din jur îți apare ca un tapet.

Eu, una, în ultimul timp, alerg tot mai mult și trăiesc tot mai acut senzația asta de tapet. Adică tot înaintez, așa, într-o goană parcă tot mai nebună, din iureșul căreia percep ca spectacol tot ce-i pe margini. Nu că nu m-ar atinge (de multe ori mă atinge chiar foarte tare), dar tot accelerînd și mărind turația, intru mai tare în ipostaza de Forrest Gump, care vedea și trăia lucrurile fără neapărat să le înțeleagă (sau lucrurile îl trăiau pe el).

De pildă, într-o duminică m-am dus la alt mall decît micul meu mall uman din cartier (Vitan), într-un mall pe care, atunci cînd l-am descoperit, nu mă mai săturam să-l parcurg și să-l descifrez, ca un Badea Cîrțan nimerit într-o Romă a consumismului – și anume AFI. Țin minte cum mă rătăceam mai tot timpul prin el și, atunci, cînd descopeream vreun maagazin nou, cădeam în extaz ca o gîsculiță.

Cu timpul, l-am „internalizat" ca pe un cinema mai mare, cu bufet mai bun (poți bea sucuri naturale acolo). Așteptînd în fața caselor de bilete, am văzut, deodată, oamenii din jur și am descoperit o serie de persoane care păreau aproape ireale, niște măști care păreau să ilustreze fix citatul shakespearian cu *„All the world is a stage"*. Erau în special doamne și domnișoare, care arătau impecabil, erau slabe și frumoase, bine îmbrăcate, doar că fețele lor erau atît de perfect machiate încît păreau ireale, cu părul lor lung și negru și cu hainele așijderea. Mai-mai că îți venea să le atingi, să vezi din ce sînt făcute, dar, în același timp, ți-era frică să nu se prăbușească. Unele dintre femeile perfecte aveau alături și cîte un bărbat din altă lume: imens, în negru, cu o barbă îngrijită. Împreună, stăpîneau cu știaf universul de mucava al mall-ului: cînd comandau la Starbucks, erau atît de... „profi"! Nu ar fi confundat niciodată „Venti" cu „Grande" și știau exact, nu ezitau, cînd vînzătoarea îi întreba ce aromă să aibă cafeaua.

La același mall, uitîndu-mă în preajmă, am descoperit că, pe lîngă mine, cealaltă observatoare care mai exista era o doamnă prelungă, de tip Modigliani în mizerie, cu ochelari, cu un trenci și o căciulă de blană cu urechi pe cap, avînd în față o revistă de integrame. Ea avea, în ciuda aparențelor, un aer mulțumit și integrat. În fond, se afla și ea, ca și mine, la mall, duminica, în rîndul lumii. Nu chiar zîmbea, dar parcă era mereu pe cale. Nu „consuma" nimic. În acel moment m-am întrebat, totuși, cu oarecare, recunosc, îngrijorare, dacă varianta doamnei în cauză e singura alternativă la fetele Barbie pe brunet din preajmă.

Noroc că, tocmai în acel moment, prin fața ochilor noștri a trecut un elefant. Înalt, suplu și îmbrăcat în pluș. Semăna cu cei ai formației Coldplay din cîntecul „Paradise", unul din preferatele mele, doar că era băiat. Desigur, nu era decît un biet om îmbrăcat în elefant care făcea reclamă la Toortitzi. Dar a fost suficient ca să ducă mai departe absurdul situației, spre un supranatural consumist, grotesc și, pînă la urmă, comic.

Și pe stradă, tapetul-lume se tot schimbă. Primăvara îl face suportabil și constat că și alții simt asta: în locuri în care, după lăsarea serii, nu era mai nimeni, acum sînt destui oameni, cu cățeii lor cu tot. Oameni dintre care tot mai mulți, de diverse vîrste, au părul roz, verde sau mov și nimeni nu se mai zgîiește la ei, așa cum o făceau la copilul meu, care a avut, printre primii (!), părul albastru. Atît de pionier în domeniu încît, la coaforul unde i s-a făcut operațiunea, care a durat vreo patru ore, s-au strîns mai toți angajații să ajute la o asemenea capodoperă. Și el m-a sunat să-i mai aduc bani, pentru că suma pentru așa ceva depășea orice imaginație. Iar la festivalul de filme de groază de la Biertan, unde am fost împreună, localnicii îl rugau să se pozeze cu ei, cum se pozau cu ursul.

În cartierul meu, în care, cînd m-am mutat, nu era mai nimic, încep, în sfîrșit, să mai înflorească afaceri. Aproape de Piața Traian a apărut ceva scăldat într-o lumină mov, care se cheamă Madlene. Și, desigur, nu poate fi decît o cofetărie. Nu am reușit s-o prind deschisă, dar văzută și așa, pe dinafară, în lumina ei ireală, mi-a crescut inima-n piept. Pentru că zona asta părea definitiv fără speranță. Ca să nu mai spun că a apărut și o Zahana Zexe, așa cum, cu încîntată mirare, mi-au semnalat vecinii mei din bloc (doi din seria de pensionari pașnici), oprindu-se aproape cu venerație în fața localului și privindu-l, fără să le vină să creadă.

În schimb, singurul bancomat din zonă, care părea să fie numai al nostru, ascuns în spatele unui bloc, într-o lume ce părea paralelă, a dispărut. Dar nimic nu poate fi fără de pată, iar lumea-tapet, slavă Domnului, continuă să ne lase paf cu irealitățile ei...

Cristina MODREANU

Teatrele naționale: mall-uri culturale sau centre de stimulare a imaginației civice

Teatrele naționale au fost inventate de către intelectualii noilor națiuni aflate în formare în secolele XIX și XX pentru instrumentarea unor idealuri care aveau nevoie de susținerea maselor. Noile instituții au avut de la bun început misiuni clare, obiective specifice – ca să folosim termeni fixați azi de știința managementului, dar pe care intuiția și inteligența acestor ctitori de națiune le-au detectat corect fără să le fi studiat –, iar în fruntea lor au fost numiți oameni care să poată transforma ideile în realități.

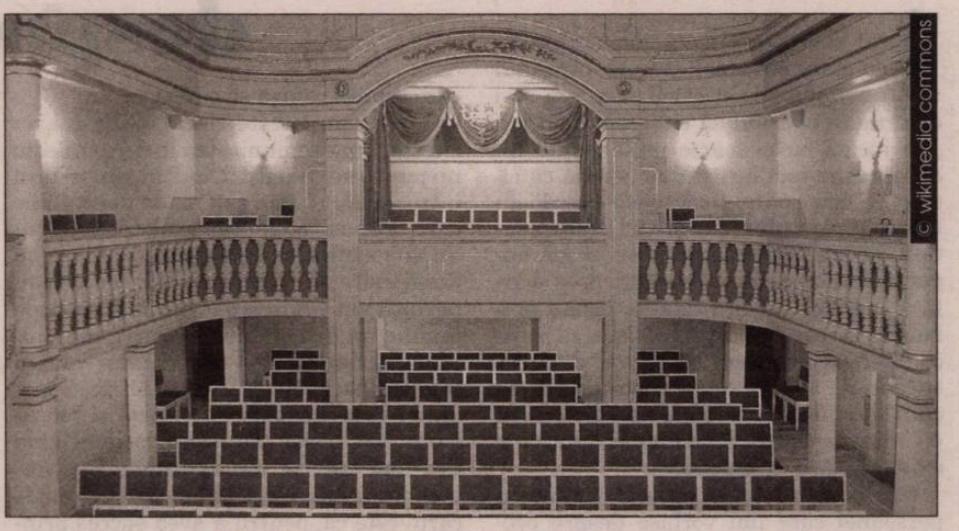

Parcursul acestor instituții a fost deturnat apoi, în timpul comunismului, în scopuri propagandistice, așa cum știm deja. Dar intenția mea e să fac un salt direct în 2016, un moment-cheie în care misiunea și rolul teatrelor naționale – complet confuze în perioada de după 1990, pe fondul unei întregi societăți afectate de tranziție – ar avea o șansă de reinventare. Impactul pe care l-ar avea niște teatre naționale reimaginate pentru secolul XXI asupra configurării viitoare a întregii culturi românești ar putea fi uriaș, de aceea ar fi important ca un Minister al Culturii temporar să se lupte pentru o asemenea idee.

În această primăvară ajung la final de mandat mai mulți directori de teatre naționale (de la București, Cluj-Napoca, Timișoara), în vreme ce în cazul altora interimatele sînt perpetuate ani de zile cu acordul tacit al Ministerului Culturii, în disprețul legii care prevede un maximum de 120 de zile (Iași, Craiova). Urmează o serie de concursuri și evaluări de final de mandat. Iar Ministerul Culturii are ocazia, fără a schimba în vreun fel legile existente, să construiască caiete de sarcini noi, prin care să refacă profilul instituțional și impactul cultural al teatrelor naționale.

Există mai multe modele de succes, dar cel britanic și cel american a devenit un reper invocat de directorii de teatre naționale de la noi. Adesea vorbim fără a avea suportul cifrelor. Așa că n-ar strica o mică trecere în revistă: National Theater Londra acoperă 68% din veniturile sale din încasări de bilete, drepturi pentru spectacole vîndute sau turnee, restul venind de la donatori și, în proporție de numai 15%, de la Arts Council (echivalentul mai avansat al AFCN-ului nostru). Lincoln Center din New York se bazează aproape integral pe încasări, închirieri de spații, donații (inclusiv *corporate)* și numai punctual pe fonduri publice, în special pentru programele educaționale. Prin comparație, TNB – care se autodeclară, și probabil că și este, cel mai vizitat teatru din țară – trăiește din subvenție în proporție de 78% și acoperă 22% din încasări proprii (conform raportului pe 2014).

În condiții economice total diferite, ceea ce tindem să imităm, în mod superficial, este aparența de „mall cultural" a unora dintre teatrele britanice sau americane. Sub presiunea mediului înconjurător capitalist, aceste centre performative au avut grijă să devină o alternativă pentru consumatori, „magazine culturale" complexe care vin în întîmpinarea cumpărătorului de cultură, încercînd cu mijloace inteligente să-l „fure" de la ceilalți comercianți. Ca să facă asta, gestionează spații prietenoase, primitoare, comunică excelent cu potențialii beneficiari, implementează metode mai simple de cumpărare a biletelor – platforme online care cresc prețul, dar îi fac pe cumpărători să se simtă răsplătiți pentru investiția lor în cultură. Dacă inițial prețul acestui model a fost impunerea unei selecții pe bază de cuantum de venituri, în prezent lucrurile au evoluat foarte mult conform devizei comune formulate cu mici diferențe *Great Art for All* (Lincoln Center), *Great Art and Culture for Everyone* (Arts Council, UK) după care au ajuns să se conducă în secolul XXI aceste instituții. Aceasta a determinat aplicarea unor măsuri menite să asigure accesul larg la programele acestor centre, atenție pentru educație și pentru egalitatea de șanse, o responsabilizare constantă, în acord cu grija întregii societăți pentru includerea celor marginalizați, indiferent din ce motiv.

Prin comparație, în „mall-ul cultural" românesc singura grijă este creșterea încasărilor și a numărului de spectatori pe orice cale – deviză demnă de faza primitivă a capitalismului, definită și ea ca „acumulare de capital pe orice căi". Prețul acestui model este excluderea *de facto* a celor cu venituri mici, întocmai ca la oricare alt mall. Să calculăm împreună: cîți oameni își pot permite să plătească 100 de lei pentru un bilet la TNB, cînd venitul minim pe economie este de 1050 de lei? A nu se înțelege că fac pledoarii de stînga aici. Sînt de părere că mall-ul cultural creat din bani privați poate fi o admirabilă idee. Dar teatrele naționale sînt finanțate din bani publici, prin urmare și din contribuția celor care au salariu minim pe economie, iar toți cei care sînt la zi cu taxele plătite către statul român ar trebui să aibă asigurat accesul la cultură (drept ce figurează în Constituția României, art. 33).

Influența neoliberală crește la noi fiindcă oferă modelul cel mai apropiat de cele occidentale, dîndu-ne senzația că „sîntem în rîndul lumii", și nu rătăciți în naționalisme penibile propagate de partide care flutură steagul idealurilor sociale în același timp în care își bat joc de ele. Această influență, exercitată cu măsură și cu bun-simț, poate face să progreseze economia, ceea ce în principiu e bine pentru noi toți.

Dar cultura publică ar trebui să aibă cu totul alte modele, nu transformarea în „mall-uri culturale" a teatrelor naționale. Am putea, în schimb, să facem un exercițiu de imaginație, ca să încercăm să vedem ce model ar funcționa în societatea românească, în faza de dezvoltare în care se află, în loc să folosim metoda *copy & paste.* Firesc ar fi să existe o serie de dezbateri publice pe această temă, întotdeauna un *brainstorming* lărgit are capacitatea de a scoate la suprafață idei mai bune decît ar putea avea un singur om, oricît de vizionar ar fi el.

Pînă atunci însă, îmi permit să menționez un model poate utopic, dar extrem de incitant. Într-un curs de management cultural online organizat de Goethe Institut, Chris Dercon, fost director al Tate Modern, le propunea cursanților (printre care m-am aflat și eu) să-și imagineze un alt fel de viitor: „Va veni un timp cînd vom putea considera instituțiile artistice drept noile mass-media, și încă avem de scris regulile și legile pentru funcționarea acestor noi mass-media. (...) Consider că managerul instituției artistice de azi trebuie privit ca redactorul-șef al unei mari organizații mass-media".

Miza unui bun management devine astfel: cum să-ți îndeplinești misiunea cu mai puțini bani și mai multă imaginație?

Între timp, Dercon a părăsit Tate Modern pentru a deveni, din aprilie 2015, noul director al Volksbühne din Berlin. Descinderea lui Dercon la Volksbühne nu a fost primită bine de către marii artiști germani, tributari unor modele revolute, în frunte cu fostul director al Volksbühne, Frank Castorf, regizor și figură emblematică pentru teatrul german. Experiența îndelungată e bună, dar în timp ea devine și o frînă uriașă, care face imposibilă imaginarea unui model complet diferit. Mușchiul imaginației se lasă în timp, e periculos să lași rutina să-l anchilozeze, ajungi să crezi că ești singurul care știe cum se fac lucrurile bine și să nu mai primești nici o idee din afară.

Spre deosebire de Castorf, managerii artistici din Berlin mai conectați cu lumea contemporană, ca Thomas Ostermeier (Schaubühne) sau Anemie Vanackere (Hebbel am Ufer), au primit pozitiv vestea schimbării de la Volksbühne. Vanackere a declarat pentru *The Guardian* anul trecut: „Văd în fiecare zi că există un public tînăr, internațional, în Berlin, care își dorește noi feluri de a i se spune povești, fie că e vorba de performance, dans, teatru sau opere interdisciplinare care nu sînt favorizate de teatrul clasic. Chris Dercon are fler și o rețea internațională impresionantă – el poate reuși".

Dercon, care aduce cu el o echipă de top, alcătuită din tineri curatori din diferite domenii, propune modelul unei scene interdisciplinare unde arta dramatică întîlnește dansul contemporan, filmul, artele vizuale și cele digitale. El vede în teatrul secolului XXI locul în care artiștii au libertatea de a elabora teme și idei care îi preocupă, în timp ce un manager competent găsește căile de a-i pune pe toți în valoare și se ocupă de zona financiară, de promovare și de prezența în spațiul public a instituției. Iată o bună bază de reimaginare a teatrelor naționale pentru secolul XXI: crearea unui mediu propice pentru ca artiștii să-și exerseze creativitatea, în acord cu societatea în care trăiesc – o societate în continuă și tot mai rapidă schimbare, în care ei pot deveni vectorii de imaginație, cei care configurează noile utopii ce pot sta la baza unui viitor mai bun.

Ținînd cont de resursele tot mai reduse pe care statele le pot pune la dispoziția instituțiilor culturale (inclusiv pentru teatrele naționale), un aspect care merită adus în discuție este cel al bugetelor acordate din fonduri publice. Este irresponsabil să continui să ceri suplimentarea fondurilor nereducînd din consumul dedicat producțiilor și crescînd în același timp costul biletelor – cînd scopul principal al subvenției este reducerea costului biletului, în așa fel încît să fie asigurat accesul la cultură. Principiul finanțării publice este subvenționarea în beneficiul publicului larg, nu al instituției bugetofage. Miza unui bun management devine astfel: cum să-ți îndeplinești misiunea cu mai puțini bani și mai multă imaginație? Cum să repoziționezi instituția artistică pe o „piață a spectacolului" – în sensul mai larg dat acestui termen care cuprinde în capitalism și cultura de consum – fără a afecta calitatea conținutului pe care îl produci și pe care îl oferi publicului? Aici teoria lui Dercon cu privire la „instituția artistică – mijloc de comunicare în masă" capătă sens, fiindcă numai folosind în mod inteligent și cu responsabilitate etică mijloacele „societății spectacolului", cum o numea Guy Debord, poți exercita o influență reală asupra societății.

„Putem crea noi forme de cetățenie cu mare efect asupra altor industrii și antreprize grație muncii noastre de manageri artistici implicați, cu viziune, care pun întrebări și sesizează noile tendințe resimțite de ființa contemporană. Noi, ca manageri artistici, trebuie să ne întrebăm permanent cine sîntem și încotro mergem, iar prin asta să avem un impact asupra întregii societăți", le spunea Dercon cursanților săi.

Dar dintre toate ideile lui, cea care rămîne pentru mine favorită este aceea că „misiunea curatorului artistic este să se asigure că gîndește evenimente care au puterea de a stimula imaginația civică. Învățați să programați evenimente: tot felul de teme pot fi discutate – inegalitate, rasă, discriminare sexuală, discriminare religioasă, întrebări care depășesc granițele artei".

Oare ce ne oprește, cînd ne gîndim la cum vor arăta teatrele naționale în secolul XXI, să ni le imaginăm ca pe niște centre de stimulare a imaginației civice, încercînd să aducă în dezbatere publică probleme relevante pentru lumea în care trăim? Ce temă mai bună pentru teatrul viitorului decît să reconvertească consumatorul amintindu-i că este în primul rînd cetățean?

***Cristina Modreanu** este critic de teatru, redactor-șef al revistei Scena.ro.*

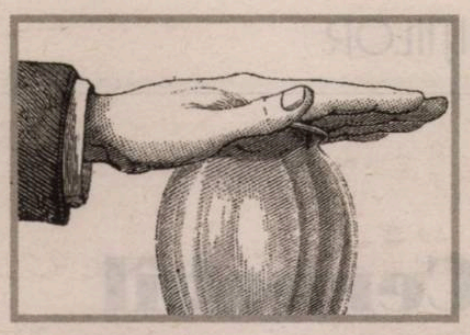

George BANU

scena lumii

Shakespeare, enigmă și prezență

Aniversările shakespeariene se succed: în 2014, pentru cei 450 de ani de la naștere, anul acesta, pentru cei 400 de la moarte. Shakespeare revine fără încetare, pe scenă și în cărți. Ceea ce se numește *Le Dictionnaire amoureux* îi e recent consacrat de François Laroque la Paris, spectacolele se multiplică, dar și îndoielile se intensifică. Celebrul film *Anonymus* le-a difuzat la scară internațională cu un anumit surplus de „spectaculos" abuziv, un obstinat cercetător, Lamberto Tassinari, militează pentru substituirea „bardului" – oh, ce formulă fals poetică! – prin Florio, savant care a trăit între Italia și Anglia, traducător al eseurilor lui Montaigne. Argumentele invocate provin de la sărăcia bibliotecii lui Shakespeare și mediocritatea documentelor prezervate, cărora li se opune dimensiunea enciclopedică a „exilatului" Florio, ce ar fi trebuit să-și disimuleze numele la Londra pentru a se proteja de imprecațiile curții pe care o slujea și care cultiva o rezervă severă față de teatru și de licențele lui multiple. Daniel Bougnoux, pornind în mod explicit de la cartea lui Tassinari, enumera succesivele ipoteze formulate de la mijlocul secolului al XIX-lea privind anchetele de identificare, toate parțial licite, dar niciodată pe deplin confirmate. Un subiect de roman ar fi istoria unei tinere învățătoare din Ohio, Delia Bacon, care se va dedica recunoașterii lui Francis... Bacon în opera lui Shakespeare și care, la capătul acestei îndelungi aventuri de atribuire, își va pierde mințile și va sfîrși într-un spital psihiatric. Un conte de Oxford care subvenționa o trupă de actori a fost considerat, de asemeni, ca un posibil autor de substituție. Unii bănuiesc că asasinatul lui Marlowe a fost pus în scenă și că tînărul dramaturg considerat mort a supraviețuit și a continuat să scrie sub numele de... Shakespeare. Pe de altă parte, Mark Twain sau Henry James s-au asociat la ceea ce am putea numi mișcarea „negaționistă" a actorului mort și născut căruia i s-a acordat în mod ilegitim privilegiul acestui repertoriu de texte fără de egal, iar Virginia Woolf imaginează chiar un dublu feminin, Mary Sydney, al inegalabilului Will. De ce sînt necesare aceste frecvente supoziții? Din nevoia de a descoperi „materia" și semnătura celui ce a elaborat cea mai complexă operă a umanității, afirma Bougnoux, restaurînd astfel, împotriva refuzului polemic, formulat în anii '60 de către Alain Robbe-Grillet, Claude Simon și alții, de a interoga substratul biografic, propriu, al unui autor. În ce-l privește pe Shakespeare, incertitudinea persistă și procesul continuă. Enigmă definitivă?

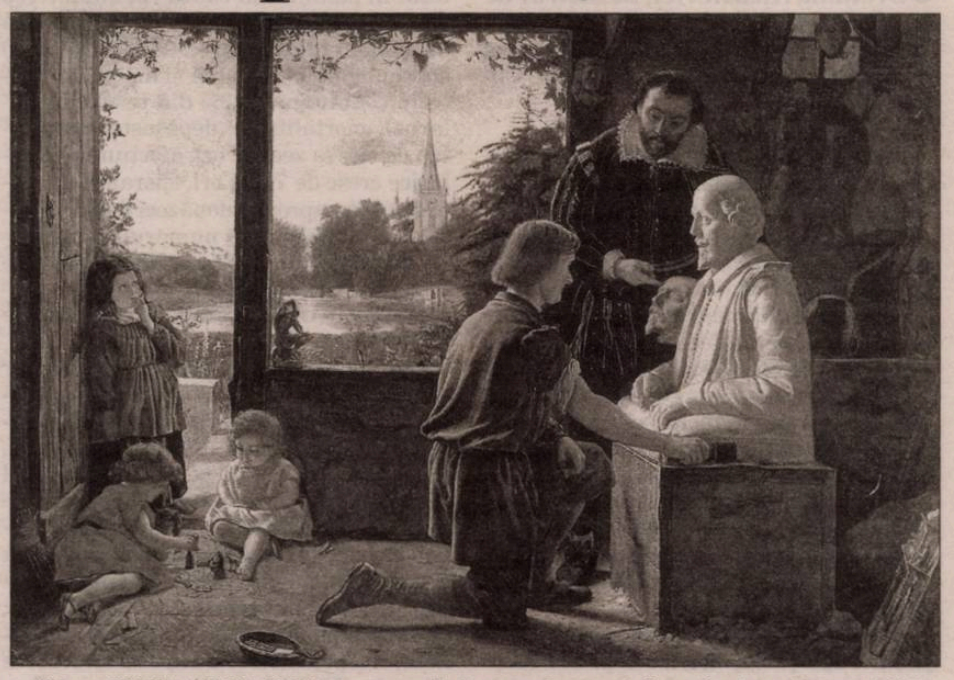

Henry Wallis (1830-1916), Le travail d'un sculpteur à Stratford on Avon, *1617*

Avansez, la rîndul meu, o posibilitate: am putea sacrifica principiul substituției binare – în locul lui Shakespeare, o identitate unică, Francis Bacon, Marlowe, Florio – pentru a imagina o societate secretă ce-i reunește pe acești autori ipotetici. Un club frecventat de marile figuri ale epocii pentru a elabora în comun o operă diversă, complexă și dezordonată, o operă scrisă la adăpostul confidențialității și protejată de impenetrabilitatea cercului constituit. Shakespeare nu e unul, ci mai mulți, el devine o ficțiune colectivă a cărei denumire e atribuită unui actor ce își asumă promovarea scenică a operelor. Oricum, un practician al scenei trebuie asociat acestei „cooperative" de intelectuali care nu puteau fi familiarizați cu termeni și practici ale platoului, cu accidentele rolului uitat sau tulburările costumului schimbat. Shakespeare, proprietarul teatrului Globe, n-ar fi procedat decît la inserții concrete, cunoscute grație exercițiului scenic, și ar fi promovat o conspirație plurală. De ce să nu integrăm dimensiunea „colectivă" a teatrului, atît de solicitată azi? De ce să nu admitem că o asociație s-a protejat în spatele unui personaj public, că el a servit de paravan demnitarilor intelectuali ce s-au delectat cu plăcerile interzise ale teatrului? El nu poate fi înlocuit printr-un *alter ego* ce-și așteaptă revelația, teatrul său e produsul unei opere comune. Shakespeare e echivalentul modern al anticelor mistere de la Delphi. Enigma le e păstrată și secretul conservat.

La Shakespeare se revine constant, în vremuri calme sau agitate, el confruntă scena cu lumea în toate contrastele ei, el îi dezvăluie dimensiunea caleidoscopică și neomogenă. Și o face atît de convingător pentru că nu se impune o singură perspectivă, pentru că actele și vorbele se tricotează la mai multe mîini, pentru că tapiseria e de grup. Policromă și diversă... Nimeni, din istoria artei, nu dispune de o asemenea diversitate. Nici Mozart, nici Leonardo, în ciuda varietății ce le e proprie. Poate Picasso... Da, el ar fi un Shakespeare al picturii, căci și el extinde maximal arcul artei sale, variază epocile și multiplică tehnicile. Picasso, artistul „shakespearian" al timpurilor actuale. Iată ce mi-ar putea contrazice teoria.

(Putem adăuga o recentă ipoteză privindu-l pe Molière – un alt actor! – care, în a doua parte a vieții, cînd trece de la farsele inițiale la marile piese – *Don Juan, Mizantropul, Tartuffe* –, ar fi devenit substitutul lui Corneille, care, în decădere, exilat de la curte, se retrăsese la Lyon și, în urma unei întîlniri secrete de trei zile cu Molière, ar fi procedat la această tranzacție, și ea rămasă secretă. Nu doar istoria, ci și teatrul e plin de „conspirații" – teoriile complotului se acumulează azi.)

Oricît de impenetrabil rămîne secretul, soluția e pînă la urmă subsidiară. Peter Brook face din Shakespeare un dublu al său, iar Ariane Mnouchkine îl consideră o „Himalaya a teatrului ce n-o putem epuiza... e inepuizabil". Toți confirmă această infinită mișcare a eternei reîntoarceri unde ceea ce persistă, textele, revin într-un mod diferit grație spectacolelor. Enigma e definitivă și revenirea – eternă: iată paradoxul shakespearian.

Shakespeare e o prezență constantă, ca oceanul, dar care nu rămîne străin fenomenului mareelor, căci uneori se apropie și devine „contemporanul" nostru, alteori se îndepărtează și este citit din perspectiva epocii sale, aceea a Renașterii și a fenomenului elisabetan. Cînd descoperim în el ecouri ale lumii de azi și rezonanțe beckettiene, cînd devine ghid pentru a descifra o lume îndepărtată și doar de el revelată. Jan Kott l-a apropiat, Brook i s-a alăturat, iar mai recent, Ostermeier sau Van Hove l-au integrat în prezent, pe cînd Stein l-a istoricizat, iar Mnouchkine s-a revoltat, afirmînd că nici un clasic nu poate fi tratat „ca un contemporan al nostru". Mareele se succed, dar el rămîne o „oglindă" constantă în care se reflectă Occidentul și contradicțiile lui. Orientul, în ultimul timp, s-a lăsat sedus de violența acestui univers și a propus cînd capodopera lui Kurosawa – *Ran* – inspirată de *Lear,* cînd grefe ridicole de kabuki, dar, recent, s-a distins și prin împliniri excepționale ca *Hamlet*-ul văzut la Craiova, plasat sub semnul purității teatrului nou, sau *Titus Andronicus* descoperit la Sibiu, hibridare perfectă între cruzimea textului și rigoarea scenei.

Shakespeare ne e partener într-o lume ieșită din „țîțîni" pe care noi nici nu mai încercăm să o reparăm ca *Hamlet,* dar totodată și încrezător în persistența teatrului. Aici, unde totul spune că „lumea e un teatru", i se exaltă practicile și totodată i se dezvăluie mizeria, căci Hamlet cînd îl folosește pentru a confirma spusele fantomei, cînd îl consideră un exercițiu de tir cu „gloanțe oarbe". Shakespeare ne confruntă cu proba dublă a iubirii și neiubirii de teatru. Prezență eternă, enigmă fără soluție. *Shakespeare forever...*

***George Banu** este critic de teatru.*

Publicitate

Oameni. Vinuri. Pasiune.
Eleganță. Profesionalism.

SECOND EDITION

WINE UP FAIR IN TRANSYLVANIA

1-3 APRILIE 2016
CASINO, CLUJ-NAPOCA

WWW.WINEUP.RO

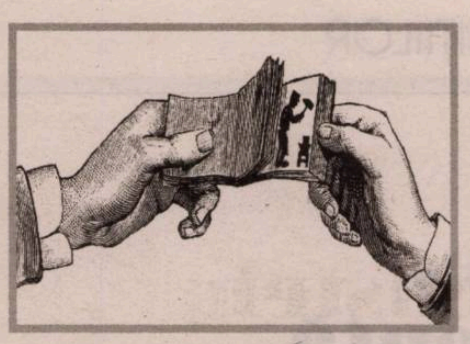

Marius CHIVU

feedbook

Rugăciune pentru Cernobîl

● **Svetlana Aleksievici, *Dezastrul de la Cernobîl. Mărturii ale supraviețuitorilor*, traducere din limba rusă de Antoaneta Olteanu, Editura Corint, 2015.**

În cei 16 ani de cînd citesc și scriu despre cărți în mod regulat și, sper eu, profesionist, n-am citit ceva asemănător. O carte atît de tragică, deopotrivă filozofică și poetică (cea mai neagră poezie imaginabilă), politică (în cea mai scandaloasă formă a ei), dar mai ales umană, copleșitor de umană în fiecare cuvînt, o astfel de carte cum este *Dezastrul de la Cernobîl (Rugăciunea Cernobîlului*, titlul original) nici n-am mai citit și, cumva, sper să nici nu mai fiu nevoit să citesc vreodată. Am citit-o greu, în două săptămîni, cu noduri în gît, lăcrimînd incontrolabil pe zeci de pagini, căci este o elegie horror insuportabilă pe care, paradoxal, nu-mi vine s-o recomand nimănui, dar despre care nici nu pot să nu scriu.

Faptele sînt știute: pe 26 aprilie 1986, puțin după prînz, are loc explozia reactorului patru al centralei atomo-electrice de la Cernobîl, eveniment care devine astfel cel mai mare dezastru nuclear civil din istoria omenirii (echivalentul a 500 de bombe nucleare precum cele detonate la Hiroshima). Consecințele sînt greu de reprezentat: 800.000 de soldați (cu vîrsta medie de 30 de ani) sînt trimiși de Uniunea Sovietică să lucreze ca lichidatori la fața locului (în primii douăzeci de ani de la dezastru, aceștia au murit în medie cîte doi pe zi în urma afecțiunilor oncologice, restul sînt handicapați), aproape o sută de sate sînt îngropate cu totul în pămînt din cauza radiației (vreo 500 sînt evacuate), peste două milioane de oameni (dintre care 700.000 de copii) sînt obligați să trăiască și azi pe un teritoriu contaminat (23% din teritoriul Belarus), mortalitatea depășește natalitatea de cîteva zeci de ori, afecțiunile oncologice cresc de 74 de ori, speranța de viață scade cu aproape douăzeci de ani... Astăzi, se estimează că numărul de persoane decedate din cauza accidentului este de o jumătate de milion, iar al celor contaminate în diferite grade atinge cifra de 17 milioane.

Dar toate acestea sînt doar cifre, iar cartea Svetlanei Aleksievici nu se ocupă cu statistici. Un prim capitol din carte prezintă pe scurt informația istorică, după care, pe 300 de pagini, dă cuvîntul victimelor și supraviețuitorilor. Toți vorbesc despre Cernobîl ca despre un război. Un război cu radiația invizibilă, ceva despre care nu știu nimic. În ziua evacuării (tîrzie și improprie), cu toții au fost, de fapt, abandonați de un sistem imprudent, iresponsabil și incapabil să rezolve situația. (Mulți formulează ideea că Cernobîlul a îngropat Uniunea Sovietică.) Svetlana Aleksievici ascultă peste cincizeci de supraviețuitori povestindu-și viețile de coșmar. În afara unui capitol de început unde autoarea își ia singură un interviu în care justifică scrierea cărții („este o carte despre *lumea* Cernobîlului"), jurnalista dispare din istoriile orale ale oamenilor, retrăgîndu-se doar între paranteze, unde consemnează micile gesturi ale celor care vorbesc. Nu știm ce întrebări le-a pus, iar confesiunile și mărturiile oamenilor sînt numite monoloage.

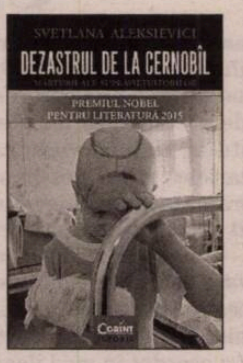

Cartea se conturează, astfel, ca un fel de tragedie antică ce cuprinde monoloagele unor spectre umane, uneori întrerupte de coruri ale copiilor și soldaților. Osatura literară e foarte discretă și ai impresia că Svetlana Aleksievici doar a deschis reportofonul în fața acestor bieți oameni care încearcă să povestească ce li s-a întîmplat, cum s-au schimbat natura și animalele, cum și-au pierdut familiile, cum vor muri ei înșiși în curînd (din decență, puțini vorbesc despre asta, „visez la o moarte obișnuită"), cum vor rămîne în urma lor copii cu mutații genetice („există cancerul normal și există cancerul de Cernobîl").

Soții de lichidatori, locuitori evacuați din satele aflate în preajma Cernobîlului, soldați, țărani, profesori, medici, artiști, istorici, foști ingineri la centrală... „Gulagul de la Cernobîl": oameni care și-au părăsit tot avutul, casele și animalele, văduve cărora le-au murit soții în brațe, mame de copii născuți morți sau handicapați („copiii au Cernobîlul în gene"), soldați care și-au pierdut camarazii (unii s-au sinucis nesuportînd chinurile afecțiunilor) și își așteaptă ei înșiși rîndul, ingineri care n-au avut nici un cuvînt de spus în fața politicienilor care tremurau în fața superiorilor. Istoriile lor orale înfățișează mai mult decît o stare de război, arată haosul inimaginabil care a fost atunci: ascunderea situației reale, lipsa de informații, dezinformarea (Gorbaciov însuși transmitea la radio mesaje cum că totul e sub control), propaganda, corupția autorităților și cinismul sistemului care a trimis la moarte sigură cîteva sute de mii de tineri (unii lichidatori erau trimiși ca „voluntari", chipurile să stingă un incendiu, unii erau amenințați cu excluderea din partid, alții erau plătiți bine, li se dădeau medalii pentru a muri radiați, li se spunea eroi pentru ca apoi să fie respinși de societatea care nu-i voia alături).

„Cernobîl e o temă pe măsura lui Dostoievski", spune un istoric și cei cîțiva intelectuali belaruși care vorbesc în ultima parte ridică adevărate întrebări filozofice despre om, natură, știință, responsabilitate, conștiință, destin... Ar mai fi enorm de multe lucruri de spus despre această carte, care ea singură justifică Premiul Nobel acordat autoarei din Belarus, țara cea mai afectată de dezastru și unde cartea aceasta este în continuare interzisă.

Dosarul Dilemei vechi *de săptămîna viitoare este dedicat dezastrului de la Cernobîl.*

aproape de carte

Svetlana ALEKSIEVICI

Dezastrul de la Cernobîl

(fragment)

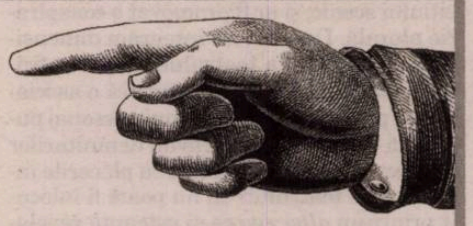

S-a întîmplat în noaptea de vineri spre sîmbătă. Dimineață nimeni nu bănuia nimic. L-am trimis pe băiat la școală, soțul s-a dus la frizerie. Pregăteam masa de prînz. Soțul s-a întors repede și a spus: „La centrala atomică e un incendiu". Locuiam la Pripiat, în apropierea reactorului. Am și acum în fața ochilor văpaia de un liliachiu intens, în care reactorul parcă strălucea. O culoare incredibilă. Nu era un incendiu obișnuit, era un fel de aurora boreală. Dacă e să uit de restul, era foarte frumos. Nu am văzut ceva asemănător în vreun film, nu pot să compar cu nimic ceea ce am văzut. Seara oamenii se înghesuiau în balcoane – care nu avea se ducea la prieteni, la cunoscuți. Noi stam la etajul opt, aveam vizibilitate bună. În linie dreaptă sînt trei kilometri. Am scos copiii, i-am ridicat în brațe: „Uite! Ține minte!" Și oamenii aceștia care lucrau la reactor, ingineri, muncitori, erau și profesori de fizică, stăteau în praful negru. Discutau. Respirau. Admirau. Unii veneau cu mașinile de la zeci de kilometri, cu bicicletele, ca să se uite. Nu știam că moartea poate să fie așa de frumoasă. Dar nu aș spune că nu avea nici un fel de miros. Nu era un miros de primăvară sau de toamnă, ci de cu totul altceva, și nici miros de pămînt. Nu. Mă mînca în gît, ochii îmi lăcrimau. Nu am dormit toată noaptea și am auzit cum umblau sus vecinii, nici ei nu aveau somn. Tot trăgeau ceva, bocăneau, poate că împachetau lucruri. Lipeau ferestrele. Am luat ceva pentru durerea de cap.

Dimineață, cînd s-a luminat, m-am uitat în jur și am simțit pe loc că ceva nu era în ordine, că ceva se schimbase. La ora opt dimineața pe străzi mergeau deja militari cu măști de gaz. Cînd am văzut pe străzile orașului atîția soldați și tehnică militară, nu ne-am speriat, dimpotrivă, ne-am liniștit. Din moment ce armata ne-a venit în ajutor, totul o să fie în ordine. Nu aveam nici o idee că și atomul pașnic omoară. Că tot orașul putea să nu se mai trezească în noaptea aceea. Afară cineva rîdea, se auzea muzică.

După-amiază la radio au început să anunțe ca oamenii să se pregătească de evacuare: o să fie duși de aici. Aud ca acum vocea crainicului: „Evacuare în satele apropiate!", „Să nu se ia animalele domestice!", „Să se adune lîngă scările blocurilor!". Copiilor li s-a spus să ia în mod obligatoriu cu ei și manualele. Soțul a pus totuși în servietă actele și fotografiile noastre de nuntă. Iar eu singurul lucru pe care l-am luat a fost un baticuț de moar, în caz de vreme rea.

Abonează-te acum la
DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum vă abonați:

SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector1

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Abonament revistă: 3 luni - 49lei; 6 luni - 89lei; 12 luni - 149lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ....., Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

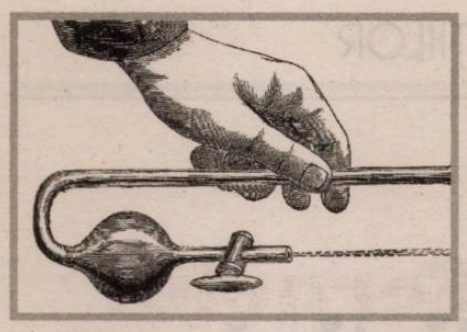

Oana STOICA

rosencrantz & co

Einstein și Frankenstein

● ***În cuvintele tale,*** **text de Peca Ștefan; regia: Radu Apostol; scenografia: arh. Gabi Albu; muzica: Bobo Burlăcianu; video: Elena Găgeanu; Cu: Katia Pascariu, Mihaela Rădescu. Centrul de Teatru Educațional Replika.**

De la înființarea sa în urmă cu cîțiva ani, Asociația Culturală Replika are o activitate susținută care s-a intensificat după deschiderea spațiului din strada Lînăriei din București: producții, coproducții, ateliere, găzduire de spectacole. Cea mai recentă producție este *În cuvintele tale* (premiera va fi în 23 și 24 martie), un spectacol în care dramaturgul Peca Ștefan și regizorul Radu Apostol pun problema modului în care copiii se regăsesc (sau nu) în identitatea națională, cum se raportează ei la moștenirea culturală autohtonă și la multiculturalism. Aceasta este tema principală a spectacolului, dar lîngă ea, Peca și Apostol adună și alte subiecte: suferința copiilor și incapacitatea adulților de a-i înțelege, educația rigidă din școli, obsesia memorizării și a uniformizării în sistemul de învățămînt românesc.

Doar prin raportare la ceilalți ne putem stabili măsura, ne putem vedea limitele sau inadecvarea.

Spectacolul are la bază 900 de povești digitale spuse de români (copii și adulți) despre multiculturalism, adunate în proiectul Agora Culturală@Biblioteca Ta și finanțat prin Granturile norvegiene și Programul Promovarea diversității în cultură și artă în cadrul patrimoniului cultural european în România. Pare o informație tehnică, dar ea este cea care generează atît contextul, cît și substanța show-ului.

Există două părți distincte: una care contextualizează conținutul prin referirea la programul norvegian hiperbirocratic – oferindu-i Katiei Pascariu un savuros rol de profesoară tipicară, plină de bunăvoință și corectitudine – și care lansează subiectul (cum vorbim despre moștenirea noastră culturală) și o a doua care ficționalizează și concentrează mai multe povești reale.

Proiectul lansează o provocare: adună poveștile și oferă un punct de reper în analiza lor. Doar prin raportare la ceilalți ne putem stabili măsura, ne putem vedea limitele sau inadecvarea. Ce gîndim și cum vorbim despre multiculturalism și tradiții? Cît de încorsetate sînt opiniile noastre despre noi înșine, cît de prinse în tipare idealist-bucolice, cît de muzeificată este identitatea națională – perspectiva noastră asupra ei, de fapt – și cît de rupți sîntem de standardele europene – care au clișeele lor – și de viața reală?

Povestea fetițelor Einstein (Doinița) și Frankenstein (sora ei) concentrează această dihotomie între realitatea crudă, adevărată și cea cosmetizată, falsa imagine „oficială" despre noi înșine. Moartea surorii mai mici îi provoacă Doiniței o suferință pe care adulții – mama și profesorii – nu știu să o aline. Pusă să își prezinte viziunea despre „tradiții" pentru proiectul norvegian, copila scrie despre ceea ce o doare, despre adevărul și realitatea ei: pierderea surorii. Atît școala, cît și mama îi refuză povestea și o forțează să memoreze un text cu viziunea *lor* despre tradiții, cu realitatea și adevărul *lor*. Doar că acest text nu numai că este străin Doiniței, dar este și fals, scris cu toate clișeele pe care școala le cultivă, căci învățămîntul românesc muzeifică materiile predate. Moștenirea culturală este „ucisă", căci prin predare devine hiperbolizată și intangibilă, este vidată de vitalitate. Școala se autoreproduce în automatismele pe care le propune elevilor, preferînd clișeul în locul sistemelor de gîndire. Autenticitatea povestirii Doiniței produce o breșă în tiparele școlii și demonstrează ruptura între standardele educației – seci, comatoase – și viața reală a copiilor. Două realități apar concomitent în spectacol prin inserarea în video, în timp real, a imaginii actorilor, folosind croma (fundal albastru sau verde), astfel încît spectatorul are două perspective simultan: teatrul și proiecția. Realitatea frustă și varianta ei marketizată. Imaginile digitalizate oferă o perspectivă genuină, adăugarea personajelor și a obiectelor o comentează/interpretează/caricaturizează. Dar imaginile video au și alte valențe, exprimă imaginația sau visele Doiniței. Este aici sugestia tiparelor pe care le creează școala sau familia și în care copiii trebuie să se „potrivească", idee susținută într-o metaforă cu un set de creioane colorate pe o parte – „intrăm în școală așa" – și monocolore pe cealaltă – „și ieșim așa". Uniformizarea ucide nu numai creativitatea, ci și personalitatea copiilor.

Doinița ia contact cu satul, arhivă de tradiții în varianta oficială, dar privirea ei proaspătă detectează contextul social dramatic (populația îmbătrînită, săracă) și revelează laturile ridicol-absurde și sumbre ale tradițiilor (Alexandru Dabija a evidențiat existența unui *horror* românesc în poveștile populare, de exemplu, în „Capra cu trei iezi"). În același timp, Doinița parcurge un drum al vindecării, căci, confruntată cu alte morți (asistă la înmormîntarea unei femei bătrîne, metaforic putînd fi chiar moștenirea culturală), ea reușește să accepte pierderea surorii. Fetița cu trupul lui Minnie Mouse se maturizează prin suferință.

Cele două actrițe evoluează într-o arhitectură performativă complexă, cu multiple și rapide schimbări de identitate (succedate ca foile de ceapă, una peste alta, nu una după alta, astfel că un personaj „impersonează" alt personaj) și stări (comedie, dramă, emoție). Mihaela Rădescu este o actriță experimentată care trece fluid, cu eleganță, prin sinusoidala de caractere. Katia Pascariu, emoționantă și comică, joacă pe sîrmă, jonglînd rafinat cu dramaticul și comicul, cu maturitatea rigidă și suferințele copilăriei, fără exagerări sau clișee. Este o actriță specială, cu o permanentă candoare, regăsibilă în fiecare rol pe are îl joacă, indiferent de tipologia acestuia sau de estetica spectacolului. Katia Pascariu nu este o ingenuă, dar *emploi*-ul ei ar putea fi cel de „om bun".

În cuvintele tale este un spectacol matur și emoționant, recomandat copiilor peste 10 ani, dar mai ales adulților, părinți și profesori, care se pot întreba ce vor să îi învețe pe cei mici: să reproducă informații sau să gîndească?

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

O investigație detectivist-jurnalistică

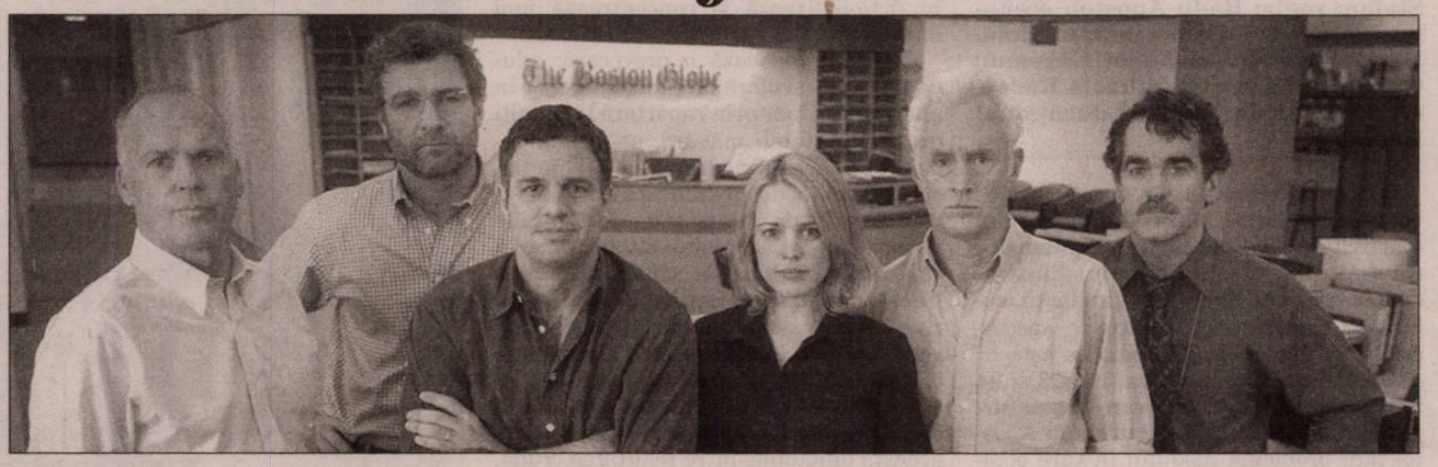

● ***Spotlight*** **(SUA-Canada, 2015), de Tom McCarthy.**

Introducîndu-ne în poveste printr-un *flasback* din 1976, prin care asistăm, pe coridoarele unei secții de poliție din Boston, la trecerea sub tăcere a unui caz de pedofilie și urmărim ieșirea din secție în deplină libertate a preotului acuzat, însoțit de un episcop, *Spotlight* (cîștigătorul de anul acesta al premiului Oscar pentru Cel mai bun film) se angajează să restituie ceea ce se mușamalizase atunci, printr-o intrigă detectivistă procedurală, transformată în investigație jurnalistică. Aceasta rămîne în cea mai mare parte fidelă investigației reale – condusă de echipa de jurnaliști a departamentului *Spotlight* de la *The Boston Globe* –, despre inervațiile abuzurilor sexuale asupra minorilor în cadrul mai larg al instituției Bisericii Catolice care le acoperise. Dintre temele pe care le atinge, una dintre cele mai evidente ține de rolul și etica presei, de importanța ei în contextul social mai larg (al instituțiilor și al comunității) și de importanța felului în care ea operează – modul în care sînt livrate informațiile e prezentat ca fiind la fel de important ca informațiile în sine.

McCarthy vrea să ne mențină atenția asupra procesului de investigație, concomitent cu punctarea pas cu pas (printr-o reconstituire istorică) a modului de lucru într-o redacție din anii 2000 (înainte de trecerea la *online)* – descoperirea indiciilor din rapoarte prăfuite aflate în arhive populate de șobolani, cercetarea unor vechi articole decupate din ziare și obținerea mărturiilor prin comunicarea directă, *face to face,* cu sursele. Pentru un film hollywoodian, *Spotlight* e extrem de restrictiv cu informațiile prezentate. Camera lui McCarthy se mișcă printre cei care înțeleg evenimentele, și pe care îi prezintă ca responsabili, într-un fel sau altul, de amploarea lor (jurnaliști, avocați, reprezentanți ai Bisericii) și îi lasă pe cei care nu le înțeleg și cu suferința căror nu putem rezona (copiii-victime ale abuzurilor) în afara filmului. Victimele devenite adulți intervin, de asemenea, în secvențe scurte, uneori nu mai lungi de o replică-două, iar camera rămîne neintruzivă, păstrînd o anumită distanță, neajungînd niciodată în această apropiere la un plan detaliu cu expresia vreunei emoții. McCarthy nu oferă mai multe amănunte nici în ceea ce îi privește pe agresori: există o singură apariție a unui preot, însă mărturia sa – recunoașterea unei orori – e expusă atît de brut și de scurt, fără nici o licărire de conștientizare din partea sa sau efecte de demonizare din partea regizorului (care să îl califice drept reprezentantul Răului) încît produce un efect opus: în loc de înțelegere, provoacă perplexitate. Totuși, nu se poate spune că filmul se abține de la a face *orice* comentariu – atunci cînd jurnaliștii adună destul de multe informații, dar hotărăsc să le facă publice abia după trecerea Crăciunului (pentru a atenua impactul asupra cititorilor, după atentatele din 11 septembrie, dar și pentru a face mai multe săpături), camera ne arată în continuare desfășurarea cercetărilor, concomitent cu adăugarea, pe fundal, a colindelor cîntate de corul format din copii al unei biserici, amintindu-ne că fiecare moment care trece înseamnă noi și noi victime.

Mai neașteptat este că distanțarea emoțională a spectatorului nu e folosită doar în ceea ce privește victimele sau agresorii, ci (ceea ce e mai rar) e aplicată și asupra jurnaliștilor. Viețile lor prezentate total anti-*glamourous* (nu lasă nici un moment impresia că fac „ceva-cu-adevărat-important") rămîn private, iar detaliile pe care le aflăm despre fiecare dintre ei sînt menite să ne ofere un context pentru investigație și să susțină povestea (bunica unei jurnaliste e o catolică practicantă, iar un alt jurnalist locuiește pe aceeași stradă cu un preot agresor). Atunci cînd Robby (Michael Keaton) încearcă să îl determine pe unul dintre oamenii din interior (care e și un bun prieten al său) să îi confirme lista cu agresori, discursul său despre ce trebuie făcut pentru a pune capăt răului din orașul lor amintește de rolul din *Batman,* însă e conceput ca un revers al său – prietenul său îi amintește de faptul că și jurnaliștii au știut și au participat prin tăcere la răul pe care acum îl denunță. Această prezentare antieroică și netriumfalistă a presei e menită să mute accentul de pe tema indispensabilității ei (și a altor interpretări precum omagierea unei forme aproape pierdute, presa scrisă) înspre aspectele mai profunde ale investigației în sine. Lumina pe care o aruncă asupra evenimentelor își restrînge aria pînă la a fixa acea colaborare tacită dintre o instituție și alta (Biserica, presa, școlile, Poliția și Justiția), dintre un preot și altul, dintre un avocat și altul, dintre un vecin și altul, pînă la nivelul instituirii unei tăceri care planează asupra fiecărui membru al orașului. Denunțarea ei vine de la un ochi din exterior (editorul Marty, abia venit în oraș), care surprinde evenimentul ca pe un secret îngropat și menținut cu multe eforturi sub denumiri liniștitoare precum binele comun, întrajutorare, protecție, credință.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

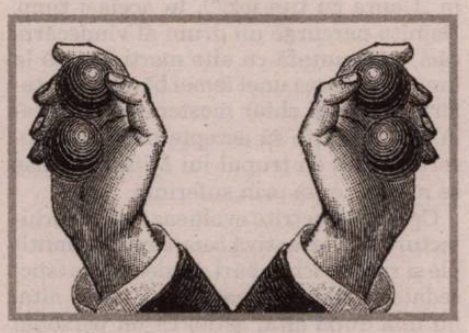

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Gang of One

● **Gang of Four, *What Happens Next*, Metropolis Records/Membran, 2016.**

În 1977, Elisabeta a II-a își celebra cu fast Jubileul de Argint. La începutul acelei veri, „God Save the Queen", un *single* pe 7 inci, devenea imnul unei generații, dar și cîntecul de lebădă al punk-ului britanic, așa cum fusese el desenat de Sex Pistols. Refuzată de BBC, dar ajunsă pe locul al doilea în UK Singles Chart – zice-se chiar că, de fapt, „GStQ" n-ar fi fost lăsată să urce pe primul loc pentru a nu provoca un scandal și mai mare –, piesa formației londoneze arăta furioasă cu degetul: *„There is no future in England's dreaming!"* Pînă la teribila și lunga Iarnă britanică a Vrajbei mai rămăsese doar un an și ceva. Primul val al punk-ului britanic era și răspunsul tinerei generații la politicile catastrofale ale guvernului laburist condus de James Callaghan, cele care au adus în 1979 la putere o calamitate din cealaltă parte a axei ideologice, Margaret Thatcher.

În exact aceeași perioadă, un oraș din nord, Leeds, murea în picioare de boala problemelor sociale. Motorway City visase la un viitor strălucit, dar devenea o distopie încărcată cu formidabile *item*-uri brutaliste. Peste ele, cîntece precum „Damaged Goods", „Armalite Rifle" și „Love Like Anthrax" construiau o coloană sonoră emblematică pentru *Zeitgeist*-ul problematicului sfîrșit de ani '70. Pe fundația turnată de Sex Pistols o cohortă de proiecte muzicale derivative umpleau așa-numita dimensiune post-punk. Unul dintre ele, Gang of Four, debuta cu un 7" produs de un *label* din Edinburgh, Fast Product, în 1978, pentru a semna un an mai tîrziu cu un *major,* grupul EMI, speculînd, după cum avea să spună mai tîrziu co-fondatorul trupei, Andy Gill, dorința corporațiilor de a înghiți un pic de rebeliune. Rebeliunea aceasta Gang of Four presupunea un *sound* aflat la intersecția dintre punk, funk, dub, blues & disco și o lirică în care marxismul se întîlnea cu situaționismul și cu un sarcasm anticonsumerist mare cît Cottingley Towers. Primele două albume ale grupului din Leeds, esențialele *Entertainment!* și *Solid Gold*, apăreau în 1979, respectiv 1981 și creau un standard redescoperit la ani-lumină distanță de generația post-post-punk. Trupa a continuat să existe, cu plusuri și minusuri, pînă în anii '90, răstimp în care i-au mai apărut patru LP-uri de studio, *Songs of the Free, Hard*, *Mall* și *Shrinkwrapped*.

În 2004, Gang of Four s-a reformat în componența inițială – Jon King, Andy Gill, David Allen și Hugo Burnham –, pentru ca un an mai tîrziu să editeze un disc, *Return the Gift*,.cu piese reînregistrate de pe primele trei albume. Solidul *Content* va apărea în 2011, iar *What Happens Next*, primul album care-l conține, dintre membrii fondatori, doar pe Gill – în februarie 2015. Noul album arată, așa cum spunea chitaristul într-un interviu, ca o reformatare radicală a iconicei formații din Leeds. Fără vocea mușcătoare și nevrotică a lui King

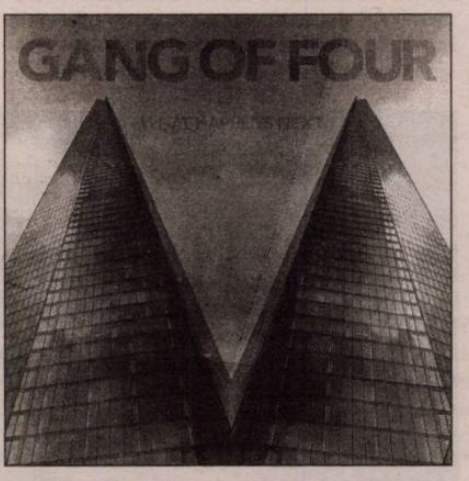

și fără elasticitatea secției ritmice Allen-Burnham, Gang of Four e o mașinărie mai aventuroasă astăzi, dar aflată într-o de multe ori sîcîitoare criză identitară, *WHN* comportîndu-se mai degrabă ca un proiect solo al lui Gill decît precum continuarea unui traseu început cu *Content*.

Pe 31 martie 2016, Gang of Four va concerta pentru prima oară în România, la Control Club din București. Evenimentul va începe la ora 21.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

„Iubesc să cînt, dar rareori sînt şi mulţumit de felul în care o fac“

– interviu cu saxofonistul Joshua REDMAN –

***Joshua Redman** (n. 1969) a primit prestigiosul Premiu „Thelonious Monk“ pentru saxofonişti în 1991, moment care a marcat şi ascensiunea sa printre numele importante ale muzicienilor de jazz din noua generaţie. Între timp a înregistrat peste o duzină de albume cu trio-ul său şi tot atîtea ca muzician invitat, fiind nominalizat de mai multe ori la Premiile Grammy. Pe 24 martie, Joshua Redman Trio vor concerta în premieră în România la Sala Radio din Bucureşti.*

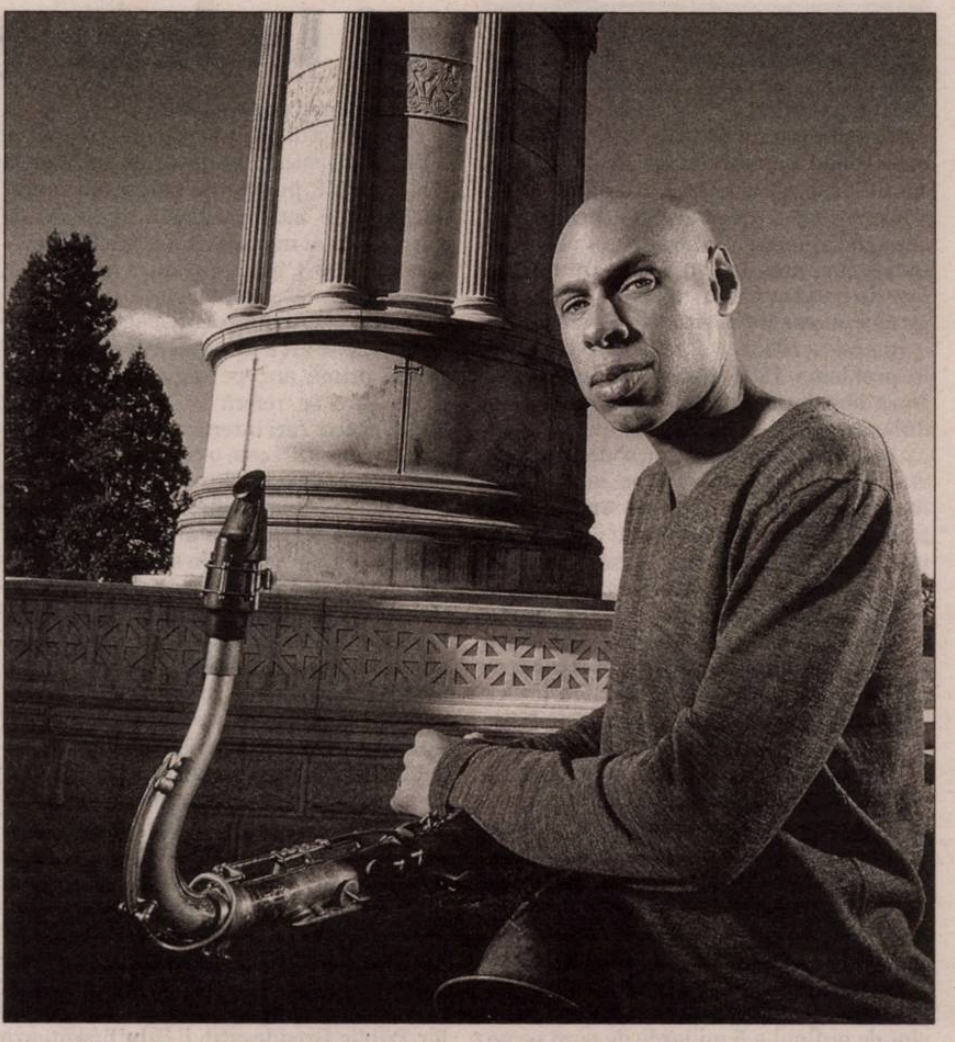

Tatăl dvs. a fost saxofonistul Dewey Redman, iar mama dvs. a fost dansatoare şi bibliotecară. Influenţa pe care tatăl a avut-o în formarea dvs. muzicală este evidentă, dar cum v-au influenţat cariera gusturile artistice ale mamei?

Amprenta mamei a fost uriaşă, mai întîi pentru că ea a fost cea care m-a crescut. A fost dansatoare, o iubitoare de muzică şi de arte în general. A început prin a mă duce la concerte şi la tot felul de spectacole de la o vîrstă mică. Întotdeauna se asculta muzică la noi în casă. Întotdeauna m-a încurajat şi m-a sprijinit, dar niciodată nu m-a împins să fac ceva anume. Fără ea, aş fi nimic – literal!

Aţi absolvit summa cum laude *cu o licenţă în studii sociale la Harvard, după care însă aţi abandonat Dreptul la Yale. Ce v-a făcut să vă răzgîndiţi în a urma o carieră juridică?*

Oportunitatea de a cînta muzică alături de mari muzicieni în viaţă, deopotrivă maeştri bătrîni şi tineri muzicieni din generaţia mea, şi tot sprijinul, încurajarea, inspiraţia şi educaţia pe care mi-au oferit-o – asta m-a făcut să mă răzgîndesc.

Îi citaţi pe Coltrane, Coleman sau Sonny Rollins drept principalele influenţe în muzica dvs. Cum aţi descrie acest proces de formare?

Întotdeauna am îndoieli – nu în timpul interpretării, dar înainte şi după ce se termină actul propriu-zis. Sînt foarte autocritic. Iubesc să cînt, dar rareori sînt şi mulţumit de felul în care o fac – niciodată nu sînt satisfăcut.

Care este forma supremă de recunoaştere muzicală?

Pentru mine, forma supremă de recunoaştere este legătura pe care o simt atunci cînd comunic şi cînd interacţionez cu alţi muzicieni. Acea legătură emoţională, şi intelectuală, şi spirituală, care se creează în acel moment, în timpul unei improvizaţii de grup. Asta e fundamental. De-asta facem ceea ce facem.

Auziţi propriile dvs. influenţe în muzica altor muzicieni?

Dacă se întîmplă asta, le spun că se află, în mod cert, pe un drum greşit.

Există în discografia dvs. albume la care vă gîndiţi ca la nişte borne în cariera muzicală?

Fiecare album a fost un moment esenţial, pentru că fiecare moment în muzică este esenţial.

Dacă ar fi să recomandaţi un album din tot ce aţi înregistrat cuiva care nu v-a descoperit pînă acum, care ar fi acela?

N-aş putea face asta. Cred că l-aş recomanda pe cel pe care încă nu l-am înregistrat.

Care a fost relaţia dvs. cu muzica, în afară de jazz, pe cînd eraţi tînăr şi cum e acum?

Am crescut ascultînd tot felul de muzici: soul, funk, rock, hip-hop, folk, clasică, muzică indiană, indoneziană, africană... Încă o fac, deşi trebuie să admit că probabil nu mai ascult la fel de multă muzică pe cît ar trebui – în mod cert ascult mai puţin decît altădată.

Acum am doi copii mici şi, cînd ajung acasă, treburile domestice şi responsabilităţile de familie îmi ocupă destul de mult timp. Dar cred că e bine aşa. Mă aflu în acest punct din viaţa mea, iar muzica este, în fond, expresia a ceva mai mult decît muzică. Tot ceea ce gîndeşti, experimentezi, simţi în viaţa ta îşi va găsi o cale de a se regăsi în muzica pe care o cînţi.

> *„Niciodată n-am fost în stare să semăn cu nimeni altcineva, chiar dacă uneori probabil mi-am dorit asta!“*

Aceşti saxofonişti (şi mulţi alţii, precum tatăl meu, Dexter Gordon, Joe Henderson, Lester Young, Stan Getz, Gene Ammons, Wayne Shorter etc. etc.) m-au influenţat în sensul că m-am îndrăgostit de muzica lor, pe care am ascultat-o mereu şi mereu, şi ascultîndu-i am învăţat atît de multe despre limbajul jazz-ului. Muzica lor mi-a revelat puterea şi frumuseţea saxofonului, precum şi magia improvizaţiei. Şi da, am studiat şi analizat muzica lor încercînd să le transcriu solo-urile. Dar şi mai important, m-am scufundat în sunetul lor şi cîteodată am încercat să aduc ceva din spiritul lor în propriul meu fel de a cînta, dar niciodată nu am încercat să cînt ca vreunul dintre aceştia. Niciodată n-am fost în stare să semăn cu nimeni altcineva, chiar dacă uneori probabil mi-am dorit asta!

Toată viaţa mea muzicală am rămas, din nefericire, blocat în propriul meu fel de a cînta. Aşa că niciodată n-am simţit că trebuie să mă „opresc“ din a-i asculta, în sensul că trebuie să mă dezvăţ de lecţiile lor. Cred că ceea ce mă sperie cel mai mult este propriul meu fel de a cînta, pentru că majoritatea timpului nu-mi place cum cînt. Încercarea de a-mi depăşi această frică – frica de a mă confrunta cu mine însumi – este probabil cea mai mare provocare.

Cît de des aveţi îndoieli cu privire la ceea ce cîntaţi?

Întotdeauna am îndoieli – nu în timpul interpretării, dar înainte şi după ce se termină actul propriu-zis. Sînt foarte autocritic. Iubesc să cînt, dar rareori sînt şi mulţumit de felul în care o fac – niciodată nu sînt satisfăcut.

Care este forma supremă de recunoaştere muzicală?

Pentru mine, forma supremă de recunoaştere este legătura pe care o simt atunci cînd comunic şi cînd interacţionez cu alţi muzicieni. Acea legătură emoţională, şi intelectuală, şi spirituală, care se creează în acel moment, în timpul unei improvizaţii de grup. Asta e fundamental. De-asta facem ceea ce facem.

Auziţi propriile dvs. influenţe în muzica altor muzicieni?

Dacă se întîmplă asta, le spun că se află, în mod cert, pe un drum greşit.

Există în discografia dvs. albume la care vă gîndiţi ca la nişte borne în cariera muzicală?

Fiecare album a fost un moment esenţial, pentru că fiecare moment în muzică este esenţial.

Dacă ar fi să recomandaţi un album din tot ce aţi înregistrat cuiva care nu v-a descoperit pînă acum, care ar fi acela?

N-aş putea face asta. Cred că l-aş recomanda pe cel pe care încă nu l-am înregistrat.

Care a fost relaţia dvs. cu muzica, în afară de jazz, pe cînd eraţi tînăr şi cum e acum?

Am crescut ascultînd tot felul de muzici: soul, funk, rock, hip-hop, folk, clasică, muzică indiană, indoneziană, africană... Încă o fac, deşi trebuie să admit că probabil nu mai ascult la fel de multă muzică pe cît ar trebui – în mod cert ascult mai puţin decît altădată.

Acum am doi copii mici şi, cînd ajung acasă, treburile domestice şi responsabilităţile de familie îmi ocupă destul de mult timp. Dar cred că e bine aşa. Mă aflu în acest punct din viaţa mea, iar muzica este, în fond, expresia a ceva mai mult decît muzică. Tot ceea ce gîndeşti, experimentezi, simţi în viaţa ta îşi va găsi o cale de a se regăsi în muzica pe care o cînţi.

> *„Whiplash e un film bun. Am rîs mult.“*

Aţi avut şansa de a cînta cu aproape toţi muzicienii de top ai generaţiei (Brad Mehldau, Christian McBride, John Medeski, pentru a numi doar cîţiva) şi aţi înregistrat, ca invitat sau ca partener, alături de mari artişti mult mai în vîrstă decît dvs., de la Dave Brubeck, Chick Corea, Jack DeJohnette, Bill Frisell sau Charlie Haden la Simon Rattle şi chiar The Rolling Stones. V-ar plăcea să lucraţi şi cu alţii?

Am fost norocos să am oportunitatea de a cînta cu atît de mulţi muzicieni strălucitori. Lor le datorez tot ce sînt. Sigur, există muzicieni cu care am cîntat şi muzicieni cu care încă nu am cîntat. De unii dintre ei probabil ai auzit, de alţii nu. Dar important este că, indiferent de situaţia muzicală, cu oricine aş cînta, încerc să fiu cu adevărat şi complet acolo, să fiu prezent în acea muzică şi cu acel muzician, să dau totul, să lucrăm împreună pentru a da tot ce-i mai bun, cea mai onestă şi mai creativă muzică posibilă... Asta e ceea ce iubesc. Asta este ceea ce vreau să celebrez.

Sînteţi tatăl unui băiat, este interesat de muzică?

Îi place muzica, dar pînă acum n-a arătat cine ştie ce interes pentru ea. Abia a început să cînte la saxofon, dar rămîne de văzut dacă va îmbrăţişa acest instrument cu adevărat. Mi-ar plăcea să-i spun să exerseze, dar cred că asta m-ar face cam ipocrit.

Sînteţi deja parte din istoria americană a jazz-ului, dar cît de bine cunoaşteţi jazz-ul european?

Iubesc jazz-ul şi cred că ştiu cîte ceva despre jazz, dar nu ştiu ce-i aia „jazz american“ şi „jazz european“. Aceşti termeni au pentru mine foarte puţină semnificaţie. Să generalizezi despre muzică în funcţie de ţară sau continent este periculos, cred. Pentru că fiecare muzician e unic – ar trebui să fie o categorie în sine.

Aţi văzut filmul Whiplash? *Este acela un fel legitim de a obţine educaţie muzicală?*

Whiplash e un film bun. Am rîs mult.

Ştiu că ascultaţi şi trupe pop, ca Morphine, spre exemplu, care au saxofonul printre instrumentele de bază; ce părere aveţi despre ultimul album al lui David Bowie, Blackstar, *şi despre colaborarea acestuia cu saxofonistul Donnie McCaslin?*

Morphine a fost o trupă miştо, dar nu pot spune că i-am ascultat foarte mult, însă pe David Bowie îl iubesc şi îl iubesc şi pe Donnie McCaslin. Îmi amintesc prima dată cînd l-am ascultat pe Donnie – era la Monterey Jazz Festival High School Competition în California –, eram student în anul al doilea şi cîntam la saxofon doar de cîţiva ani. El era în ultimul an, cred. Am fost completamente uluit. Să auzi pe cineva cu doar cîţiva ani mai mare decît tine cîntînd aşa cum o făcea el – m-a dat pe spate, m-a lăsat prostit! Adică el chiar suna ca un maestru! M-a făcut să mă gîndesc că trebuie neapărat să exersez mai mult.

N-am ascultat încă *Blackstar,* doar single-ul „Lazarus“, care mi-a plăcut mult. Abia aştept să ascult albumul integral.

Cum vă descurcaţi ca meloman printre atîta muzică bună care se face acum?

Adevărat! Există *atît* de multă muzică bună azi, şi nu doar în jazz, încît da, uneori poate fi copleşitor. Şi, cum am spus, nici nu mai ascult atît de multă muzică cum obişnuiam s-o fac odată. Uneori trebuie să mă încred în instinct, aşa că dacă uneori mă trezesc ascultînd nu mai ştiu ce, nu contează ce, îmi spun că asta e ceea ce ar „trebui“ să şi ascult...

Ce device-*uri folosiţi atunci cînd ascultaţi muzică zilele astea? Ascultaţi jazz pe YouTube sau la telefonul mobil?*

Sigur că şi eu ascult foarte multă muzică în format digital. Este foarte la îndemînă, mai ales atunci cînd călătoreşti. În general, ascult muzica pe care o am acasă pe CD-uri sau ascult ce am cumpărat direct de pe iTunes. Uneori folosesc şi Spotify sau YouTube pentru documentare, dar în general nu folosesc aceste platforme.

Compuneţi muzica sau o descoperiţi?

Ideal, amîndouă.

a consemnat Marius CHIVU

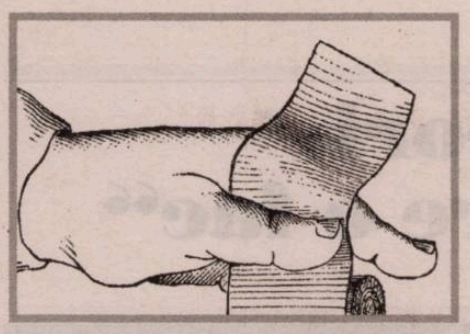

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Problema TVR nu e la bani, ci la lege și la definirea misiunii

Incapabilă să mai facă față cheltuielilor curente, inclusiv salariile angajaților, TVR a difuzat săptămîna trecută o serie de talk-show-uri în care se pune pe sine însăși în discuție. A spune despre Societatea Română de Televiziune că e „pe marginea prăpastiei" sau „în faliment" a devenit un clișeu, și totuși cam asta-i situația de ani de zile. Dar de unde ar trebui apucată problema? În nici un caz de la situația financiară.

În aceste zile, se vehiculează ca soluție la problema TVR insolvența instituției. Dacă legislația privind insolvența e modificată astfel încît să se poată aplica și entităților economice deținute de stat, TVR ar putea rămîne în stare de funcționare și plăti salarii, amînînd alte plăți de tipul dobînzilor la credite sau taxelor la stat. Soluția e însă numai pe termen scurt și se referă la situația economică, și nu la misiunea și rolul public al TVR. Un plan de redresare pe termen mai lung implică o viziune și un consens public în jurul acestei viziuni. Despre cîteva din componentele acestei viziuni am mai scris, dar să le recapitulăm.

1. Modelul american: o televiziune publică mai retrasă. Politicienii și aspiranții la funcția de președinte-director general al TVR scot din mînecă, de cîte ori le convine, vise și aspirații demagogice sau măcar imposibile de genul „un BBC românesc". Aspirațiile sînt imposibile din motive de bani și audiență. TVR dispune de 100-120 de milioane de euro anual, iar bugetele marilor televiziuni europene ca BBC sînt de ordinul a 5 miliarde de euro pe an. Chiar dacă BBC include și radiouri și o rețea globală de corespondenți, de exemplu, nu ai cum face BBC cu un buget de 40 de ori mai mic decît al BBC.

Din punctul de vedere al audienței, TVR 1 s-a situat pe locul al șaselea în 2015, cu 0,8 puncte de rating pe target național, în medie, adică o audiență de patru ori mai mică decît a PRO TV. Revenirea în Top 3, măcar, ar dura ani de zile, chiar și pe piața românească.

Odată ce renunțăm la demagogie și la vise puerile, TVR s-ar putea concentra, măcar în primii ani, pe segmentele de program care se referă la interesul public *stricto sensu*. Aici intervine modelul american, în care PBS este o rețea cu rating mai mic decît marile rețele private (NBC, ABC, CBS și, în ultima vreme, Fox), care au apărut primele în SUA. Istoria e diferită, dar modelul PBS e de luat în seamă fiindcă include știri, emisiuni de investigație celebre *(Frontline)* și documentare asemenea *(Nova)*. Alte producții costisitoare, ca divertismentul sau serialele de ficțiune, nu au cum încăpea în grila TVR în primii pași, iar filmele artistice de Hollywood, și ele scumpe, nu reprezintă prima prioritate. Și, cu riscul de a-mi atrage oprobriul microbiștilor, obsesia națională a meciurilor de fotbal interne sau externe pe TVR nu are nici o legătură cu același interes public.

PBS, așa-numitul Public Broadcasting Service, este un model de studiat și din punctul de vedere al surselor de finanțare. Banii federali sînt doar 445 de milioane de dolari (în 2014), iar PBS îi primește prin intermediul Corporation for Public Broadcasting, care finanțează nu instituția, ci *programe* ale ei. PBS este organizat ca o rețea federală de 354 de stații TV, iar restul fondurilor provin din diferite surse punctuale, în funcție de stație. În România, ar fi mult mai simplu, dar e de reținut faptul că, după afirmațiile șefei interimare a TVR, Irina Radu, numai 5% din banii TVR sînt cheltuiți pe programe.

2. Schimbarea legii. Prin sertarele Comisiilor de cultură zac o serie întreagă de proiecte de modificare a legii TVR. Legea în vigoare, care datează din 1994, e catastrofală mai ales din punctul de vedere al numirii politice a Consiliilor de Administrație și a președinteluidirector general (PDG), care depind de ciclurile parlamentare. Dincolo de faptul că membrii acestora sînt personaje cu prea puțină legătură cu televiziunea, și PDG-ul, și Consiliile sînt în mod regulat trîntite de Parlament la orice schimbare de putere sau reconfigurare a spectrului politic. Chiar dacă ar fi vorba de oameni competenți, cu viziune, aceștia nu și-ar putea face planuri pe ani de zile, atîta cît e necesar pentru o redresare a TVR.

Este evident că legea de funcționare e prima problemă de rezolvat, dar este la fel de evident că nu politicienii o vor rezolva. Schimbarea a fost asumată în trecut de cel puțin trei partide mari (PNL – prin Mona Muscă, PDL – prin Raluca Turcan și UDMR – prin Kelemen Hunor), dar numai în campanie, pentru a face din PSD un sac de box pe motive de politizare a TVR. Cînd partidele respective au ajuns la putere, proiectele au rămas prin sertar. Reaua-voință a tuturor partidelor politice este evidentă, iar schimbarea legii nu de la ele poate veni.

3. Mijloacele: consens public și campanii. Talk-show-urile despre sine difuzate de TVR 1 au generat diferite reacții și, cu siguranță, în ele s-a spus o mare cantitate de prostii. Ele arată însă că TVR ar putea fi dispusă să-și ia soarta în mîini. Odată ce schimbarea legii nu e posibilă cu politicieni, televiziunea publică și-ar putea mobiliza publicul. Ni-i putem imagina pe Mircea Radu sau pe Iuliana Tudor strîngînd semnături în piețe, pentru o inițiativă legislativă cetățenească. TVR ar putea prelua subiectul în campanii pe post, implicînd Știrile și spațiile de promo. 100.000 de semnături nu sînt chiar atît de multe, iar publicul ar fi antrenat în dezbatere, pentru a susține televiziunea publică.

Toate cele de mai sus sînt paralele cu dezbaterea din prezent, care se concentrează în jurul banilor TVR. Despre bani se poate vorbi, însă, numai după ce problema legii și cea a misiunii publice au fost clarificate, iar cea de-a doua s-a concretizat în două grile, pentru TVR 1 și TVR 2, realiste din punctul de vedere al costurilor și al poziției pe piață a celor două posturi. Spinoasa problemă a angajaților TVR depinde și ea, la rîndul ei, de aceste grile, iar ea poate fi rezolvată cu ajutorul unor auditori sau specialiști în resurse umane internaționali, cu experiență în schimbări de amploare în corporații publice.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

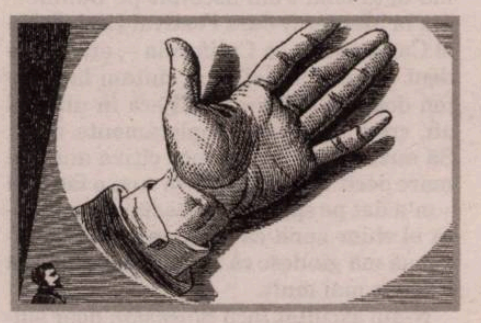

Adina POPESCU

portrete din mers

Copii povestitori

Acum cîteva zile, am citit povești într-o filială „de cartier" a Bibliotecii Metropolitane. Proiectul se adresa copiilor între 3 și 6 ani și aveam emoții pentru că nu mă mai întîlnisem într-un cadru, hai să-i zicem, oficial cu copii atît de mici. În general, în vizitele pe care le fac de ceva vreme prin școli port un dialog cu copii și adolescenți între 11 și 14 ani. De fiecare dată mă uimesc, într-un sens pozitiv – citesc mult, așa că voi contrazice pe oricine care se plînge de faptul că „astăzi copiii nu mai citesc ca pe vremea mea", sînt conectați la tot ce se întîmplă nu doar în literatura contemporană pentru copii, dar și în realitatea din jur. Vin pregătiți de acasă cu întrebări pertinente pentru invitații scriitori, dintre care nu lipsește universal valabila „Cum v-a venit ideea să scrieți această carte?", însă dincolo de ea și de inevitabile mici clișee, există o curiozitate sinceră și multe alte întrebări nerostite. Și poate că dialogul nostru ar fi și mai dezinvolt dacă uneori n-ar exista autocenzura, în fața doamnelor profesoare (și cîteodată și a directoarei) care sînt prezente la întîlnirile noastre.

Ei bine, între 3 și 6 ani, autocenzura nu există. Însă apare o altă problemă – cum reușești să le menții viu interesul timp de o oră doar citindu-le povești? Fără imaginile în mișcare cu care s-au obișnuit „de la desene", fără să fii îmbrăcat în lupul cel rău sau în Scufiță și să joci un rol, fără să scoți limba sau alte gimbușlucuri. Au venit șapte copii, plus o surioară mai mică și care, la aproape doi ani, s-a dovedit cea mai cuminte ascultătoare dintre toți, a stat nemișcată în brațele mamei, cu ochii mari și cu o privire serioasă. Ceilalți, patru fetițe și trei băieți, s-au așezat pe fotoliile mici și colorate, așteptînd povestea. Nu, nu era „Scufița Roșie" pe care o știau, nici „Capra cu trei iezi" sau „Ursul păcălit de vulpe", deși probabil că nu s-ar fi supărat dacă ar fi fost una dintre acestea. Pe copii nu-i deranjează să le spui aceeași poveste la nesfîrșit. Deși un băiețel s-a blocat cînd l-am întrebat de ce a păpat lupul bunica. O fetiță i-a venit în ajutor – „Pentru că îi era foame!" Logic, nu? Însă băiețelul nu a fost mulțumit de acest răspuns. A spus, după un lung moment de gîndire: „Pentru că voia să-i ia hainele și să se îmbrace cu ele. Avea nevoie de haine noi".

Au ascultat povestea cu atenție și le-a părut rău că s-a terminat. „A fost prea scurtă!", a zis unul dintre ei. Atunci le-am propus să facem o poveste mai lungă împreună. O poveste colectivă. Și le-am explicat cum se face. „A, păi facem povești din astea în fiecare zi la grădiniță!", a spus o fetiță, ca și cum le-aș fi cerut un lucru extrem de simplu. Încercați acest joc cu oameni mari – mulți dintre ei se vor bloca la prima secvență. Însă noi, într-o jumătate de oră, am construit o poveste absolut halucinantă din care țin minte cam atît: Zîna Zînelor s-a dus la toaletă ca să se spele pe mîini, acolo s-a spart o țeavă din care a ieșit vrăjitoarea cea rea, vrăjitoare care a transformat-o pe Zîna Zînelor într-un broscoi, broscoi care a căzut într-un canal unde era întuneric și multă mizerie și nu știa cum să iasă de acolo, dar a găsit o șurubelniță pierdută de un om, însă n-a avut ce face cu ea, apoi niște șoricei buni au invitat-o la masă, ba chiar la o petrecere dansantă, dar n-au putut să o ajute, dup-aia s-a întîlnit cu niște broscuțe netriste care erau, de fapt, tot niște foste zîne, transformate de vrăjitoare... după care începe adevărata nebunie și am pierdut șirul. Imaginați-vă această scenă cu toți cei șapte copii vorbind unul peste altul, fiecare încercînd să aducă o contribuție cît mai importantă la Poveste. După ce jocul s-a terminat, am încercat să le mai citesc ceva, dar n-am mai reușit. Cu toții trăiau încă în coada poveștii lor. O fetiță mă tot întrerupea și întreba obsesiv: bine-bine, dar cînd vine vrăjitoarea?

Am plecat de la întîlnirea cu copiii extrem de binedispusă, chiar le zîmbeam oamenilor de pe stradă. Mi-am amintit de propria mea copilărie și de „poveștile inventate" pe care le spuneam cînd mă plictiseam oricui avea chef să le asculte. Puteam să povestesc aiureli ore în șir fără să mă opresc. Copiilor din spatele blocului le spuneam seara povești cu fantome, unora chiar li se făcea frică, începeau să plîngă și voiau să plece acasă. Prima mea poezie, dictată lui taică-miu pe la trei ani, avea ingeniosul titlu „Mîine mergem la friptură" și era inspirată de cina festivă a unui sejur pe litoral, la restaurantul Calul bălan, care mă impresionase teribil, mai ales cefele uriașe de porc la grătar care nu încăpeau în farfurie. La șapte ani am început să merg la școală și am intrat în epoca cuminte a „expresiilor frumoase", a clișeelor, iar profesorii au avut grijă să mă „dreseze" treptat, am învățat să fiu politicoasă, reținută, să nu am prea multe păreri personale. Noroc că mi-am revenit la maturitate!

Mă gîndeam, în drum spre casă, că între 3 și 6 ani creativitatea este în forma ei cea mai pură, neșlefuită, nealterată și, dacă am rămîne la vîrsta aceea, probabil că am putea lua cu toții într-un fel sau altul Nobelul pentru literatură (și nu numai, căci mai există muzica, desenul și multe altele). Însă odată cu începerea școlii, copii devin elevi și atît.

„Un festival dedicat mediului sonor în care trăim“

trei întrebări pentru Octav AVRAMESCU

Bucureștiul se alătură inițiativei internaționale Săptămîna Sunetului între 14-20 martie. Organizat de Asociația Jumătatea Plină, al cărei reprezentant este ***Octav Avramescu,*** *evenimentul propune acces gratuit la o serie de concerte, filme, conferințe, ateliere, sesiuni de ascultare și expoziții, animate de invitați din Franța, Austria, Belgia, Statele Unite și România, invitînd publicul să reflecteze asupra importanței calității mediului sonor în care trăim. Oameni de artă, muzicieni, cineaști, ingineri de sunet și etnologi vor analiza din diferite unghiuri faptele sonore care populează natura, viața publică și privată, urmărind repunerea sunetului în context global și reinterpretarea sa din perspectivă socială. Pentru programul complet, urmăriți site-ul evenimentului: saptamanasunetului.ro.*

Ce este acest festival?

La Semaine du Son s-a născut la Paris în urmă cu doisprezece ani, la inițiativa unui inginer acustician francez, Christian Hugonnet, care a dorit să familiarizeze publicul cu privire la ceea ce înseamnă sunetul, în accepțiunea lui cea mai largă, căutînd astfel să arate implicațiile sunetului în viața cotidiană. La începutul acestui an, pe 18 ianuarie, carta Săptămînii Sunetului, prezentînd dimensiunile medicale, economice și culturale ale unei mai bune conștientizări a importanței sunetului în societate, a fost acceptată de UNESCO.

În acest moment, Săptămîna Sunetului are loc în 80 de orașe din Franța, Belgia, Elveția, Mexic, Argentina, Columbia, Uruguay, Venezuela, Coasta de Fildeș și Canada. Bucureștiul e primul oraș din Europa Centrală și de Est care se alătură acestora pentru o săptămînă de întîlniri și evenimente dedicate creației culturale (scriitura sonoră, muzica, radio, cinema), difuzării sonore (mijloacele de difuzare și înregistrare), mediului sonor (acustica spațiilor, sunetele orașului, noxele sonore) și sănătății auditive (excesele sonore, nivelul sonor al concertelor, prevenție).

Care sînt evenimentele pe care ni le-ați recomanda în mod special?

Deschiderea oficială va avea loc pe 14 martie, la Hanul Gabroveni, cu vernisajul instalației sonore realizate de Baptiste Bohelay (Franța) și Modulab (România), o instalație care îi invită pe vizitatori să mixeze sunetele orașului înregistrate de artiști. Expoziția își propune, astfel, să deschidă un laborator de improvizație concretă cu sunete urbane, iar prin deturnarea acestor înregistrări caută să aducă legitimitate unei practici transmisibile între cîmpuri artistice muzicale sau vizuale și plastice sonore.

Christian Hugonnet, inițiatorul festivalului, va susține o conferință marți, 15 martie, la ARCUB, aceasta fiind prima dintr-o serie de conferințe susținute de renumitul chirurg ORL Cristian Mocanu sau de Speranța Rădulescu, cunoscuta cercetătoare de la Muzeul Național al Țăranului, care își va lansa în curînd cea de-a șaptea lucrare, *Manele in Romania: Cultural Expression and Social Meaning in Balkan Popular Music*, în cooperare cu Margaret Beissinger, în SUA. Vineri, 18 martie, la ARCUB, conferința Speranței Rădulescu va fi ilustrată cu muzică din colecția alcătuită împreună cu etnomuzicologii Costin Moisil și Florin Iordan. Inițiată în 1999 de către Horia Bernea, colecția numără 26 de discuri cu muzici tradiționale de la începutul secolului XXI și a fost distinsă deja cu cîteva premii internaționale.

La fel de interesante vor fi și concertele susținute de Maja Osojnik (în Club Control, 16 martie), PFA Orchestra (la Conservator, 17 martie) și Charlemagne Palestine (tot la Consevator, 20 martie), acest concert, interpretat pe orga UNMB, construită în stilul orgilor transilvănene, fiind dedicat orgii bisericii din Rotbav.

Ce presupune colecta de cărți poștale sonore?

Am lansat un apel public de cărți poștale sonore, piese scurte și simpatice care să redea sonor o bucată din București, să fie un fel de portret al cartierului sau al unui loc plin de amintiri. Oricine e interesat e invitat să monteze trei tipuri de sunete: trafic, oameni și natură (înregistrările pot fi realizate cu orice aparatură, montate pe orice soft și în orice format), pe care noi le așteptăm, pînă în seara de 11 martie, la adresa: call@saptamanasunetului.ro. Piesele selecționate vor fi făcute publice în timpul festivalului la Galeria A5 (Piața Amzei nr. 5) și pe site-ul saptamanasunetului.ro.

„În Univers nu există culoare și sunet“

trei întrebări pentru colonel dr. Constantin MOCANU

Colonel dr. ***Constantin Mocanu*** *(n. 1950), absolvent al Facultății de Medicină Militară, a susținut peste o sută de lucrări științifice în conferințe/congrese naționale și internaționale și peste douăsprezece mii de intervenții chirurgicale în ORL. Este membru al Academiei Americane de ORL din 2001 și membru al Academiei Internaționale de ORL. În anul 2008 a fost distins cu titlul de „Omul Anului în Medicină“ de către Institutului Biografic American pentru contribuții remarcabile în domeniul medical. Miercuri, 16 martie, de la ora 18, la ARCUB, în cadrul Săptămînii Sunetului, Constantin Mocanu va susține o conferință despre riscurile poluării sonore urbane pentru sănătatea auditivă.*

Ce este sunetul; ce nu știm despre el?

În general, înțelegem realitatea prin intermediul simțurilor și considerăm reale experiențele noastre. În Univers nu există culoare și sunet. Există vibrație pe care o interpretăm, iar noi reușim să interpretăm prin simțurile noastre doar o fracție minusculă din tot spectrul. Știința însă suplinește această limitare.

Sunetul este o undă longitudinală (de compresiune) în materie, ce e transformată în semnal electro-chimic transmis și interpretat în creier. Iar transformarea energiei mecanice în impuls electric o realizează cohleea. Interesant e faptul că pentru creier – iar acest lucru e valabil pentru toate simțurile – nu contează cum vine semnalul pe care îl decodează în impuls electric. Important pentru creier e că are ceva de interpretat; astfel recunoaște structuri și stabilește relații.

Există sunete bune și sunete rele?

În mediul ambient, omul modern e înconjurat permanent de sunete bune, benefice organismului, și sunete rele – zgomote nocive pentru organism. Sunetele bune sînt sunetele naturii: sunetul valurilor mării, foșnetul pădurii, ciripitul păsărilor, sunetul molcom al ploii și altele.

Sunetele muzicii liniștite se folosesc în medicină ca meloterapie. Toate aceste sunete bune elimină stresul cotidian, scad tensiunea arterială, scad pulsul, reduc depresia și anxietatea.

Ultrasunetele (sunete de înaltă frecvență) au aplicații deosebite în medicină. Astfel, ultrasonoterapia e folosită în bolile reumatice, pentru detartraj în stomatologie, la sterilizarea instrumentelor. Investigația cu ultrasunete (ecografia) este o metodă foarte eficientă și neinvazivă pentru depistarea multor posibile afecțiuni. La fel, eco-doppler-ul permite investigarea întregului aparat circulator sanguin.

Cum ne poate afecta sunetul?

Sunetele rele din mediul înconjurător, zgomotele, au efecte nocive asupra sănătății în funcție de sensibilitatea fiecăruia. După expunerea la un zgomot persistent și de durată, chiar și la intensități de pînă la 50 db, pot apărea dificultăți de adormire, reducerea somnului paradoxal, scăderea duratei totale a somnului profund, modificări ale ritmului cardiac și ale tensiunii arteriale, cu senzație de oboseală permanentă matinală. Pot apărea chiar perturbări ale echilibrului hormonal, variații ale catecolaminelor și ale cortizolului ce duc la efecte generale de stres.

Toate cele de mai sus pot determina tulburări de concentrare, izolare, agresiune, creșterea consumului de somnifere și tranchilizante, care duc în final la scăderea performanțelor și randamentului în activitate.

Expunerea la zgomote puternice, explozii de gaze, arme de foc, zgomotele din industrie pot determina simptome de la cefalee, acufene, vertij pînă la leziuni ale urechii medii, cu rupturi ale timpanului și întreruperi de lanț osicular urmate de scăderea marcată a auzului.

Tinerii care participă la concerte de muzică cu amplificarea puternică a sunetelor muzicii peste 80-90 db, în funcție de sensibilitatea fiecăruia, pot avea traumatisme sonore acute cu leziuni definitive, cu acufene persistente și hipoacuzii irecuperabile. De asemenea, folosirea căștilor pentru ascultat muzică la intensități crescute poate să producă leziuni ireversibile care pot determina zgomote permanente în urechi și o scădere marcată a auzului.

pagină realizată
de Marius CHIVU

Smaranda BRATU ELIAN

Umberto Eco: nemurirea este înapoi

Umberto Eco a fost de cîteva ori în România. La a doua venire, la una dintre primele ediții Gaudeamus, dacă nu greșesc, Marin Mincu (prieten cu Eco și care în acea perioadă dedica o parte însemnată a activității editurii sale, Pontica, traducerii și editării cărților lui Eco în România) a organizat o dezbatere cu public în sala mare a Teatrului Național din București. Îmi aduc aminte bine: la început au dialogat cei doi, despre literatură, teorie literară, limitele interpretării etc. Apoi publicul a fost invitat să pună întrebări. Unele erau întrebări „cu tendință", care pretindeau confirmări, nu răspunsuri, altele erau pur și simplu tîmpite. Dar răspunsurile lui Eco le întorceau pe toate ca pe o mănușă, dezvăluind cum înăuntrul unei tîmpenii se poate ascunde o problemă cu sens, cum certitudinile se pot dezasambla în dileme, cum nesemnificativul sau scontatul poate deveni inedit și incitant. Fără maliţiozitate, fără ironie, doar cu inteligență și dorință de comunicare.

Menționez acest episod pentru că el ține de o fațetă a lui Eco mai puțin cunoscută la noi: aceea de profesor, de profesor socratic. Printre numeroasele articole apărute în presa italiană în aceste zile despre tristul eveniment, unele sînt scrise de foștii lui studenți, care spun că Eco poseda în cel mai înalt grad ceea ce ei numesc *libido docendi:* îi plăcea pur și simplu să predea. Ținuse prelegeri la universități de cel mai mare renume din toată lumea, dar la cele italiene se simțea acasă, îndeosebi la cea din Bologna, unde a fost profesor de semiotică, inițiator și director al secției de științe ale comunicării și președinte al școlii doctorale de Științe umaniste. Răspundea ca o gazdă voioasă oricui îi bătea la ușă, iar acela ieșea dinăuntru luminat sau, și mai bine, cu dorința de a se lumina. Iar el rămînea probabil cu vălmășagul din capul aceluia, iar și iar, pînă cînd a scris o dată pentru totdeauna un îndreptar, ca să-și învețe studenții cum se citește, cum se fac fișele, cum se ordonează ideile și cum se redactează, adică a scris prețioasa cărticică *Cum se face o teză de licență*. Succesul ei pe tot globul a arătat că vălmășagul era globalizat și globalizată era și nevoia de ordine și rigoare. Deși o scrisese probabil ca să scape de coșmarul de a repeta la infinit aceleași sfaturi, Eco întrevăzuse, cum făcea întotdeauna, într-un caz particular și practic o problemă generală și de interes teoretic.

Spuneam că ipostaza de profesor e mai puțin cunoscută la noi, gîndindu-mă că cea de autor este copleșitoare. Este extrem de rar, dacă nu cumva unic, ca unui autor în viață să i se traducă și să i se publice în străinătate aproape imediat întreaga operă. Este cazul lui Eco, pe mapamond și în România. Nu există scriitor italian mai tradus ca Eco. La noi, edituri de prestigiu și l-au disputat și împărțit: Dacia, Pontica, Humanitas, Polirom, RAO, Curtea Veche etc. Toate cele șapte romane ale sale *(Numele trandafirului, Pendulul lui Foucault, Insula din ziua de ieri, Baudolino, Misterioasa flacără a reginei Loana, Cimitirul din Praga, Numărul zero)* i s-au publicat imediat în limba română; lucrările lui de specialitate, de teorie literară și semiotică *(Opera deschisă, Lector in fabula, Limitele interpretării, Șase plimbări prin pădurea narativă, Structura absentă, Tratat de semiotică generală* sînt numai cîteva) fac parte din bibliografia de referință a oricărui cercetător român al domeniului; de succes s-au bucurat însă și eseurile politice *Înainte ca racul,* scurtele și jucăușele articole și însemnări din *Pliculețul Minervei* și din *Jurnal sumar* sau marile sinteze precum *Istoria frumuseții*, *Istoria urîtului*, *Vertigo, Lista infinită* etc.

La o simplă căutare pe librarie.net găsim 64 de titluri traduse în românește. Drept care cititorul care cunoaște doar o părticică din opera lui Eco e bine să știe că ea face parte dintr-un ansamblu polimorf grandios. De ce e bine? Deoarece, după mine, în polimorfismul ansamblului stă unul din mesajele tari ale lui Eco. El poate fi rezumat în sentința terențiană *„Homo sum, humani nihil a me alienum puto"*. Orice fapt omenesc, prezent sau trecut, privit cu atenție și inteligență, se poate încărca de semnificație. „Omenescul" la Eco se referea la orice întîmplare de peste zi ca și la marile evenimente ale istoriei ori la densitatea culturii și culturilor în stratificarea și interferențele lor. „Neînstrăinarea", în schimb, avea la dispoziție un instrument fără egal: cartea. Cartea e de cele mai multe ori sîmburele *plot*-urilor romanelor sale, tema conferințelor sale, sămînța polemicilor sale. La bătrînețe, el, care mînuia computerul cu dibăcie, care cunoștea și ne avertiza asupra foloaselor, limitelor și pericolelor Internetului, simțea nevoia să apere cartea chiar ca obiect.

Spunea el: „Cărțile de citit nu vor putea fi înlocuite de nici un dispozitiv electronic. Ele sînt făcute ca să fie ținute în mînă, chiar și cînd stai în pat, cînd aștepți la bancă, acolo unde nu sînt prize, unde și cînd orice baterie s-a descărcat, pe ele poți să faci sublinieri, poți să le îndoi la colțuri și să le bagi înauntru semne de carte, le poți lăsa să-ți cadă din mînă, pe jos, pe piept sau pe genunchi cînd aștepți, le poți vîrî în buzunar, ele se jerpelesc și capătă o fizionomie individuală... Cartea de citit ține de miracolele acelei tehnologii eterne căreia îi aparțin roata, cuțitul, lingura, ciocanul, cratița, bicicleta". N-are dreptate, și nu doar pentru că bicicleta nu e „la fel de eternă" ca roata. N-are dreptate fie și numai dacă mă gîndesc că un cititor nestăvilit precum Cărtărescu, care de altminteri scrie pe hîrtie, nu la computer, îmi arăta că își ține o uriașă bibliotecă pe tabletă. Dar am dat citatul pentru că el sugerează un tablou înduioșător de tihnă și intimitate și exprimă o legătură care la Eco a trecut din lumea spiritului în cea a trupului, adică, ar zice medicii, s-a somatizat.

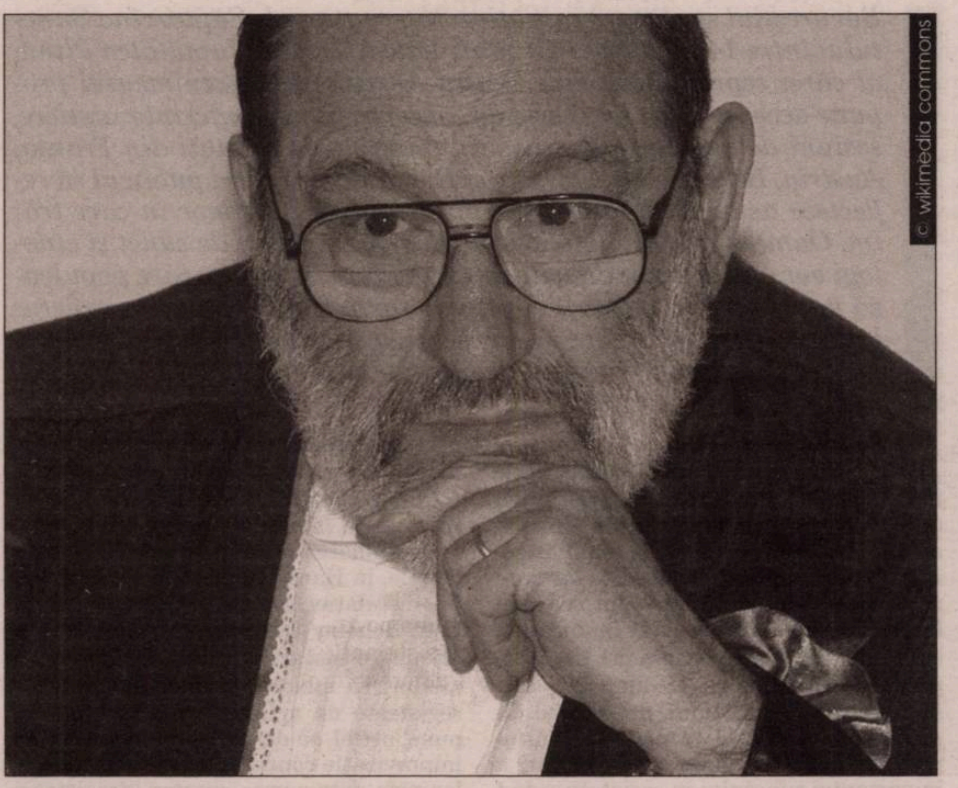

Nu cred că romanele lui Eco ar putea intra vreodată în „canonul" marii literaturi.

Care e rostul lecturii, al lecturii cărților, o spune într-unul din *Pliculețele Minervei:* „Cine nu citește, cînd ajunge la 70 de ani va fi trăit o singură viață: a lui. Cine citește va fi trăit 5000 de ani: pentru că era acolo și cînd Cain l-a ucis pe Abel, și cînd Renzo s-a însurat cu Lucia, și cînd Leopardi admira infinitul... Pentru că lectura este o nemurire înapoi". Și mă bucur că s-a dus cu gîndul la Renzo și Lucia, adică la protagoniștii celui mai important, iar după mine și cel mai minunat roman din literatura italiană, *Logodnicii* de Alessandro Manzoni, căci Eco l-a repovestit într-o versiune pentru copii apărută recent și în românește. Pomenesc de o asemenea carte cu poze pentru că ea aparține altei ipostaze a lui: Eco cel care scria pentru copii sau redevenea copil scriind. În afară de repovestirea celebrului roman al lui Manzoni, Eco a mai scris alte patru cărți pentru copii, dar cea mai grăitoare legătură cu lumea copilăriei este pasiunea lui pentru benzile desenate: în jurul lor romancierul a construit un roman, *Misterioasa flacără a reginei Loana,* lor semioticianul (dar și sociologul culturii) le-a dedicat studii penetrante (precum cele din *Apocaliptici și integrați).*

Dar atenția acordată copiilor și copilului din noi, care se va fi datorat și faptului că a fost tată, iar apoi bunic, ține, cred eu, și de ceva mai profund, solidar cu ființa și gîndirea lui: la Eco cunoașterea, oricît de serioasă, rămîne voioasă și oarecum jucăușă. Iar, după mine, acesta este un alt mesaj tare pe care ni l-a lăsat Eco. Pînă și supărările lui, pe politică, pe Internet, pe jurnalism etc. nu erau nici posace, nici încrîncenate. Poate că lucrul ținea în mare parte de acea predeterminare denumită fire, dar cred că ținea și de o anume formație culturală: încă de student al filozofului Luigi Pareyson, Eco înțelesese că adevărul nu e univoc, nici definitiv, ci el constă în procesul neîntrerupt al interpretării care, deși nu e fără limite, e infinită; că orice text „are nevoie întotdeauna de cineva care să-l ajute să funcționeze", iar romanului îi zicea „mașinărie leneșă" pentru că el trebuie să-și înnoiască mereu înțelesul prin interpretarea dată de cititori. Între autor, care își are propria strategie textuală, și cititor, care și-o are pe a lui și care e mereu diferită de cea a autorului, trebuie să ia naștere o colaborare. Simplificînd și lăsînd la o parte semiotica, aș spune că în miezul gîndirii lui Eco se află un relativism nu sceptic, ci constructiv, și care nu doar acceptă, ci chiar cere căutare asociată și colaborare. Iar cu o asemenea viziune e greu să te superi pe lume și să-ți pierzi voioșia.

Și pentru că am pomenit de roman, voi încheia cu romanele căci, de ce să nu recunoaștem, de la unul dintre ele, *Numele trandafirului,* i se trage faima internațională, iar faima atrage faimă. *Numele trandafirului* a devenit foarte repede un mega-seller (vorba asta nu am inventat-o eu, a fost folosită în presă chiar cu referire la acest roman), asta și prin împletirea succesului cărții cu cel al filmului. Succesul ei, dar și minunata ei bogăție au avut urmări însemnate: renașterea romanului istoric în veșmînt postmodern, apariția, cel puțin în Italia, a modei romanelor scrise de profesori, alimentarea unei nesfîrșite dezbateri teoretice. Nu fac parte dintre admiratorii fără rezerve ai romanelor lui Eco. Recunosc: lectura unora dintre ele a fost un deliciu, multe mi-au deschis dinainte lada de zestre a unei epoci și unei lumi, unele dintre personajele sale îmi sînt cu adevărat dragi. Dar caracteristica principală a romanelor lui, de care se leagă, cred, și succesul lor (în afară de celălalt motiv, deja pomenit, că faima atrage faimă), este că fiecare cititor găsește în ele ce-și dorește: crimă, suspans, conspirație, amor, sex, dezbatere de idei, documentare istorică, argumente și contraargumente științifice și tehnice, considerații sociologice și antropologice, delicii lingvistice etc. etc. etc.

Nu cred că romanele lui Eco ar putea intra vreodată în „canonul" marii literaturi, alături de cele ale lui Tolstoi, Dostoievski ori Kafka. Nu cred pentru că literatura care rezistă, îmi pare mie, este cea care închide în ea un miez tare, pe care simți că autorul își mizează conștiința, și nu un joc literar. Totuși, ca să fie limpede, declar că eu pe Eco îl iubesc: pentru că e un liber-cugetător din familia lui Voltaire, pentru că orice pe lume îi trezește curiozitatea, pentru că are încredere în puterea rațiunii ca un iluminist, pentru că iubește paradoxul și se amuză. Vorbesc de el la prezent pentru că îl consider un model de intelectual și de om. Dar vorbesc la prezent și fiindcă, deși nemurirea era pentru el înapoi, iar în acea nemurire a intrat de-acum și el, în prezent și într-un viitor care aduce a eternitate, între bătăiosul Marte și olimpianul Jupiter, se plimbă asteroidul 13069 Umbertoeco.

Varianta integrală a acestui articol poate fi citită pe dilemaveche.ro.

***Smaranda Bratu Elian** este profesor universitar și traducătoare, coordonatoarea colecției bilingve „Biblioteca Italiană" a Editurii Humanitas.*

Cu ochii-n 3,14

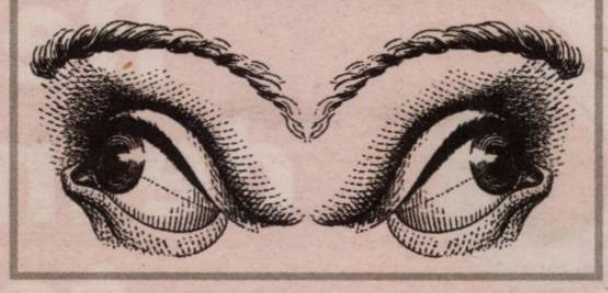

DUPĂ CUM ARATĂ LUCRURILE, O MICROPARTICULĂ ABRACADABRANTĂ, INJECTATĂ ÎN SISTEMUL SISTEMATIC, TE AJUTĂ SĂ TRĂIEȘTI LA DOI PAȘI DE SOARE

■ După cum arată lucrurile, la președinția SUA vor candida Hillary Clinton și Donald Trump. Drept care mă bucur că nu sînt cetățean american. Între ăștia doi, n-am ce alege. Nici America nu mai e ce-a fost. (**M. V.**)

■ În timp ce tocmai era vaccinată anticancer prima femeie din lume, savanții au creat o microparticulă umplută cu oxigen care, injectată în sistemul circulator, te ajută să trăiești fără oxigen. Ne vom întoarce în oceane! (**M. C.**)

■ Am tot văzut, prin București, un afiș la un mare concert la Sala Palatului. De fapt, concertul a fost deja pe 9 martie. Doi muzicieni ultra-cunoscuți: Richard Clayderman și Gheorghe Zamfir. M-am întrebat: au cîntat într-un concert comun sau au intrat pe scenă în momente diferite? Dar ce mai contează, oricum combinația e absolut abracadabrantă. (**A. M.**)

■ Se profilează un nou tip de șofer de taxi: șoferul haiduc. O doamnă dură, cu părul spre roz, mi-a povestit cum companiile de electricitate încarcă sistematic și deliberat facturile consumatorilor. Un domn solid mi-a explicat cum televiziunile manipulează și mituiesc populația pentru a crea știri. Nu pot decît să-mi scot pălăria în fața lor. (**I. P.**)

■ La doi pași de mine s-a deschis o farmacie „Materna“, cu sloganul „Te reparăm noi!“. Ți-ai putea imagina că maternitatea e o instituție cel puțin primejdioasă. (**M. P.**)

■ Scuze de primăvară: „Iartă-mă că mă entuziasmez atît de tare“, îi spune un puști prietenei sale. Dar ea pare orbită de soare și neîncrezătoare. (**A. M. S.**)

APROPO DE ACEST JOC, AM PRIMIT UN MESAJ DE LA UN DOMN CARE MERGEA PE STRADĂ CU PLANETA ATÎRNATĂ DE EL

■ Expresia „vorbești în chineză“ are următoarele corespondente în alte limbi: la spanioli e tot chineză, dar la nemți e spaniolă, la englezi e greacă, la italieni e arabă, iar la islandezi e idiș. Apropo de chinezi, astronauții infirmă mitul conform căruia Marele Zid Chinezesc s-ar vedea din spațiu. (**M. C.**)

■ *„D-a ascunsele.* Tot joc de vară. Din toți copiii cari luau parte la acest joc, unul sta cu mînile la ochi și începea a-și căuta camarazii. Cei ascunși căta cum să vină mai curînd a ajunge la locul unde a fost stat cel cu mînile la ochi, cînd s-au ascuns ei; iar el se silea a prinde pe unul din toți, și dacă apuca pe cineva, apoi acel cineva căta să-și acopere ochii, să se facă, după expresia copiilor; iar dacă nu prindea pe nici unul se făcea tot el. Pînă a nu începe jocul, iată cum se alegea cel care trebuia să-și apere ochii, adică să se facă: Se puneau rînd toți copiii care voiau să se joace; unul din ei zicea aceste vorbe și la fiecare vorbă arăta pe cîte unul: *Opi secna pi chestin bolin acosti / Țangăr mangăr nac afto, ta afto belenghir buf.* Și la care ajungea zicerea *buf,* ieșea din rînd și iar se repeta aceste vorbe la cei rămași, pînă ieșea toți. Acel ce rămînea fără *buf,* se făcea cum am zis mai sus.“ – Petre Ispirescu, *Jurnal 1865-1870* (**R. M.**)

© D. Stanciu

■ În urma folosirii *hashtag*-ului #solenoid pe Instagram, unde am postat o fotografie cu romanul lui Mircea Cărtărescu, am primit un mesaj de la un domn din China pe nume Zhang, producător de valve pentru solenoizi de irigat, care m-a rugat să-l contactez prin WhatsApp pentru o colaborare profesională în domeniul irigațiilor. Ce citești și unde crapă! (**M. C.**)

■ Un cerșetor mergea pe stradă cu o pancartă atîrnată de el: „Sinistrat! Mi-a ars casa. Mi-a ars nevasta. Ajutați-mă!“. De-a dreptul sinistru, nu sinistrat. (**A. P.**)

■ Teoretic, un bărbat sănătos, ale cărui testicule produc zece milioane de celule spermatice pe zi, ar putea repopula singur planeta în șase luni. Dacă ar avea condițiile necesare. (**M. C.**)

ÎN CAZUL ÎN CARE SÎNTEȚI DISPERAT DE 1 MARTIE, E VORBA DE UN FIOR

■ De cînd s-a lansat primul film cu Harry Potter, 500 de fetițe au fost botezate cu numele Hermiona. În cazul în care sînteți în căutare de nume pentru copii… (**M. C.**)

■ Un prieten primește într-o dimineață un SMS disperat de la colegul său de apartament: „Cred că am fost jefuiți, dar au luat doar espressorul.“ Cu siguranță a fost un hoț tare somnoros. (**C. Ș.**)

■ De 1 Martie, reclama unui magazin de lenjerie: „De Mărțișor, sutienele se poartă la piept“. Bănuiesc că în restul anului, nu. (**S. G.**)

■ *Süddeutsche Zeitung* relatează, într-un articol, despre jucăriile sexuale inovatoare. Printre altele, e vorba de o păpușă dotată cu inteligență artificială. Păpușa recunoaște vocea și comenzile vocale ale utilizatorului și poate răspunde la comenzi simple. Ba chiar, odată conectată la Internet, poate să-ți spună starea vremii sau indicele bursier. Foarte inteligent. Foarte sexy! (**M. M.**)

■ Într-un supermarket, la casă, cînd să achit, văd niște brichete. Iau una. Și îndată, un fior de mîndrie mă străbate, inima în piept mai cu putere bate. Fiindcă nu-i o brichetă ca oricare alta, e „Bricheta Românului“. (**D. S.**)

PUBLICITATE

Un proiect adevărul în parteneriat cu SIVECO Project: Progress™

Transformă bacalaureatul în povestea ta de succes!

Intră pe meditatii.adevarul.ro

Meditații online

Bac

Teste // Diagrame // Hărți interactive // Experimente // Exerciții

Rețeaua ta de încredere te susține

Vodafone
Power to you

Supernet™ 4G

100% MULȚUMIT

≡ SAU RECOMPENSAT ≡

CU 1 ZI DE NET NELIMITAT GRATUIT

Descarcă aplicația MyVodafone

Campanie valabilă până la 31 decembrie 2016. Recompensa se acordă în maximum 48h de la completarea formularului din aplicația MyVodafone (IOS, Android), conform condițiilor campaniei disponibile pe www.vodafone.ro și MyVodafone. Recompensa se acordă o singură dată la 30 de zile.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

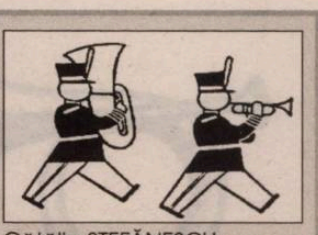

Cătălin ȘTEFĂNESCU
fără doar și **coate**
10

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **630** ■ 17-23 martie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

ANDREI PLEȘU
„Toți la fel, fiecare altfel“
pagina **3**

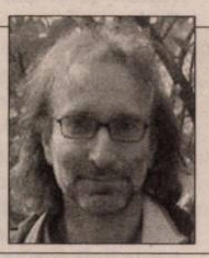

Interviu cu
SORIN GHERGUȚ
pagina **14**

Interviu cu
ALEXANDRU SOLOMON
pagina **15**

Cernobîl 30

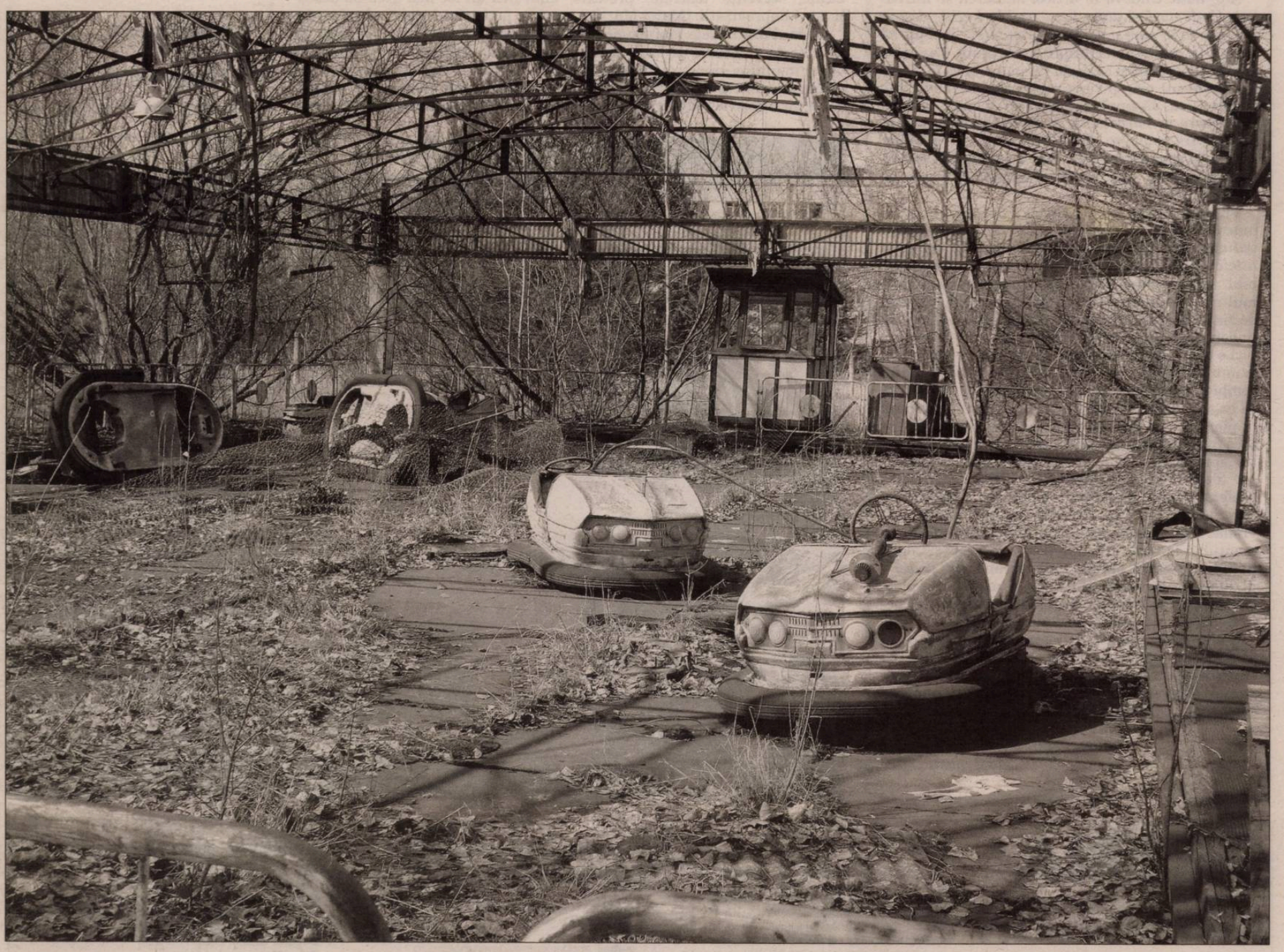

„Cernobîl a mers mai departe de Auschwitz și Kolîma. Mai departe de Holocaust. El oferă finalul.“

SVETLANA ALEKSIEVICI

Redacția DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 București ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

turneu de inbox

Nr. 627

Articolul Dianei Elena Neagu, „Omul invizibil"

Un unghi superficial

Subiectul comentariului meu e legat de afirmația autoarei: *„...dacă se întîmplă să șterg masa sau să aduc cafele, mă asigur că toată lumea a remarcat acest fapt"*. Aaa... nu sînt psiholog, autoarea este, așa că nu știu unde să încadrez afirmația respectivă, la simptom de „complex de inferioritate" sau doar la „egocentrism" cras. În oricare din cazuri, în primul rînd îmi pare rău pentru ea, în al doilea trebuie să o întreb de ce ar trebui ca toți (sau mult mai mulți) să „nu fim invizibili" la modul ăsta. Zău că m-aș jena să mă „asigur că lumea remarcă" toate mărunțișurile pe care le fac. Cred că niște discernămînt între ce e important (în context, nu pentru autoare) și ce nu e ar cam fi necesar.

Alte note. Undeva în articol autoarea se întreabă: *„Unde au fost aceia [care tac] la lecțiile despre încrederea în sine și vorbitul în public?"* Trebuie să întreb, la rîndul meu, despre ce vorbește. Care sînt lecțiile alea, pentru că n-am văzut așa ceva în cei 17 ani petrecuți prin diverse bănci școlare. Dacă știe despre asta, să împărtășească și „invizibililor" ca mine, care au sărit materia respectivă și care sînt primii care recunosc că nu le-ar strica deloc. Uitîndu-mă la discursul public, îmi e relativ evident că majoritatea au sărit materia respectivă. Poate că, de fapt, nu există?

Vreau să o ajut cu *„Uneori ne frapează că îi știm bine pe aceștia și, puși într-un anumit context (la o ședință, de pildă), deși extrem de capabili, nu spun nimic"*. Sînt cîteva explicații ale faptului că „capabilii" (scuze pentru cacofonie) nu spun nimic. În primul rînd, poate nu e nimic (important, în context) de zis. „Capabilii" sînt de obicei *problem-solver*-ii și, uneori, nu e nici o problemă de rezolvat. Cum nu e nici o problemă, nu e nimic de zis. Punct. Legînd de primul paragraf, cum „capabilii" nu suferă de un complex de inferioritate, nu simt nevoia organică să se bage în față, să răcnească, să se bată cu pumnii în piept sau să încerce să se facă remarcați. Pot să tacă fără să îi mănînce nimic în interior. Mai departe, „spusul" nu e una din caracteristicile „capabililor" (decît dacă sînt „capabili" la vorbit). „Capabilii" preferă să „tacă și să facă", în care caz ședintele respective, de obicei, sînt considerate doar pierdere de vreme. Așa că iau notițe (mentale) și așteaptă momentul în care să vadă clar despre ce e vorba. Continuînd, „capabilii" preferă mai degrabă *„soft power"*-ul, diplomația, lucrurile care se rezolvă nu în plen, ci în birouri individuale, vorbind cu persoanele-cheie, deoarece „capabilii" cred în eficiență.

E interesant unghiul autoarei, dar din păcate mi se pare superficial. Nu am o problemă neapărat cu superficialitatea (toți suferim de ea, în diverse grade și în diverse direcții), am o problemă cu punerea ei pe tapet, continuu, cu mîndrie și aplomb.

adăugat de Groaznix Groaznix
la 2 martie 2016

Dilema veche vă propune

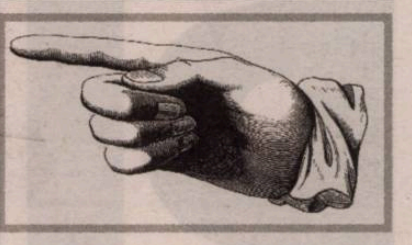

■ Două colecții de literatură străină de la Editura Litera pe care vi le recomand, mai întîi pentru că selecția titlurilor este foarte bună, apoi și pentru că apar într-un format cartonat elegant, bine legat, redus ca dimensiuni, numai bune de cărat oriunde am pleca: „Clasici contemporani" – unde tocmai s-a tradus romanul lui David Nichols, *Noi,* nominalizat la Man Booker acum doi ani – și „Clasici moderni" – unde s-a reeditat *Hocus Pocus* de Kurt Vonnegut, printre cei mai citiți scriitori americani de la noi. (Marius Chivu)

■ *In memoriam Dinu Lipatti* (99 de ani de la naștere) & *Ștefan Gheorghiu* (90 de ani de la naștere). Pe 22 martie, orele 18,30, la Ateneul Român, în cadrul celei de-a V-a ediții a „Serilor Lipatti", recital extraordinar Mihaela Martin, vioară, Plamena Mangova, pian. Program integral Beethoven. Evenimentul va fi prefațat de o scurtă prelegere susținută de muzicologul Saviana Diamandi. (Ruxandra Mihăilă)

■ La Green Hours se joacă *Jazzy Tarot.* Un show magic cu Mircea Tiberian și The Twisters: cele 22 de cărți arcane majore devin teme muzicale, secvențe teatrale, pretext pentru improvizații. (Matei Martin)

■ Unul dintre cele mai frumoase spectacole de teatru pe care le-am văzut în ultima vreme: *O întîmplare ciudată cu un cîine la miezul nopții,* după un roman al lui Mark Haddon, în regia lui Bobi Pricop, la TNB. Următoarea reprezentație – 29 martie, de la ora 20. (Stela Giurgeanu)

■ Pentru cunoscători și pentru novici, pentru fii (și fiice) reali sau inexistenți, vestea bună vine de la cel mai spectaculos autofictional pe care-l știu: Radu Cosașu și noul său volum de la Editura Polirom: *Viața ficțiunii după o revoluție.* Să vedem dacă mai poate să zică cineva că viața nu e cea mai adevărată literatură. (Ana Maria Sandu)

■ Sîmbătă, 19 martie, de la ora 18, Asociația Paspartu își serbează ziua printr-o strîngere de cărți, fie pentru copii, fie cărți practice pentru adulți, pe care le duc apoi la bibliotecile defavorizate din județul Sibiu. Aduceți o carte, și primiți la schimb patru arte: retrospectivă de filme de la Emineschool Bucharest Film Festival, concert de tango argentinian cîntat de Sonido 13, cu lectură din Jorge Luis Borges, și expoziție foto de Ioana Bîrdu. La final, afterparty la vecinii de la CARE Cafe, cu Daniel, Fonotecq și George. (Cristina Ștefan)

■ La restaurantul Forest aparținînd de Hotelul Ioana din Sinaia, aflat într-un loc mai greu de descoperit, poți găsi lucruri absolut neașteptate. De exemplu, o ciorbă de mistreț cu tarhon (și ardei iute lîngă ea) sau cocoșel de munte cu lămîie și ciuperci. În meniurile speciale, care se fac mai rar, intră, cică, preparate din fălci de taur, antricot de bizon, labă de urs sau carne de crocodil, struț și cangur. Dar de o înghețată prăjită la desert cum vi s-ar părea? Nu numai că sună bine, dar sînt chiar savuroase. Nu vă așteptați însă la prețuri prea mici. (Andrei Manolescu)

■ *Zootropolis* (*Zootopia,* 2016, Byron Howard, Rich Moore, Jared Bush), ultima producție Disney, un film mai mult decît simpatic despre diversitate, pericolele discriminării și „o frumoasă prietenie" între o iepuroaică și un vulpoi. (Iaromira Popovici)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Coran**
- **Obiecte pierdute**
- **Viceversa**

album dilematic Șerban Georgescu

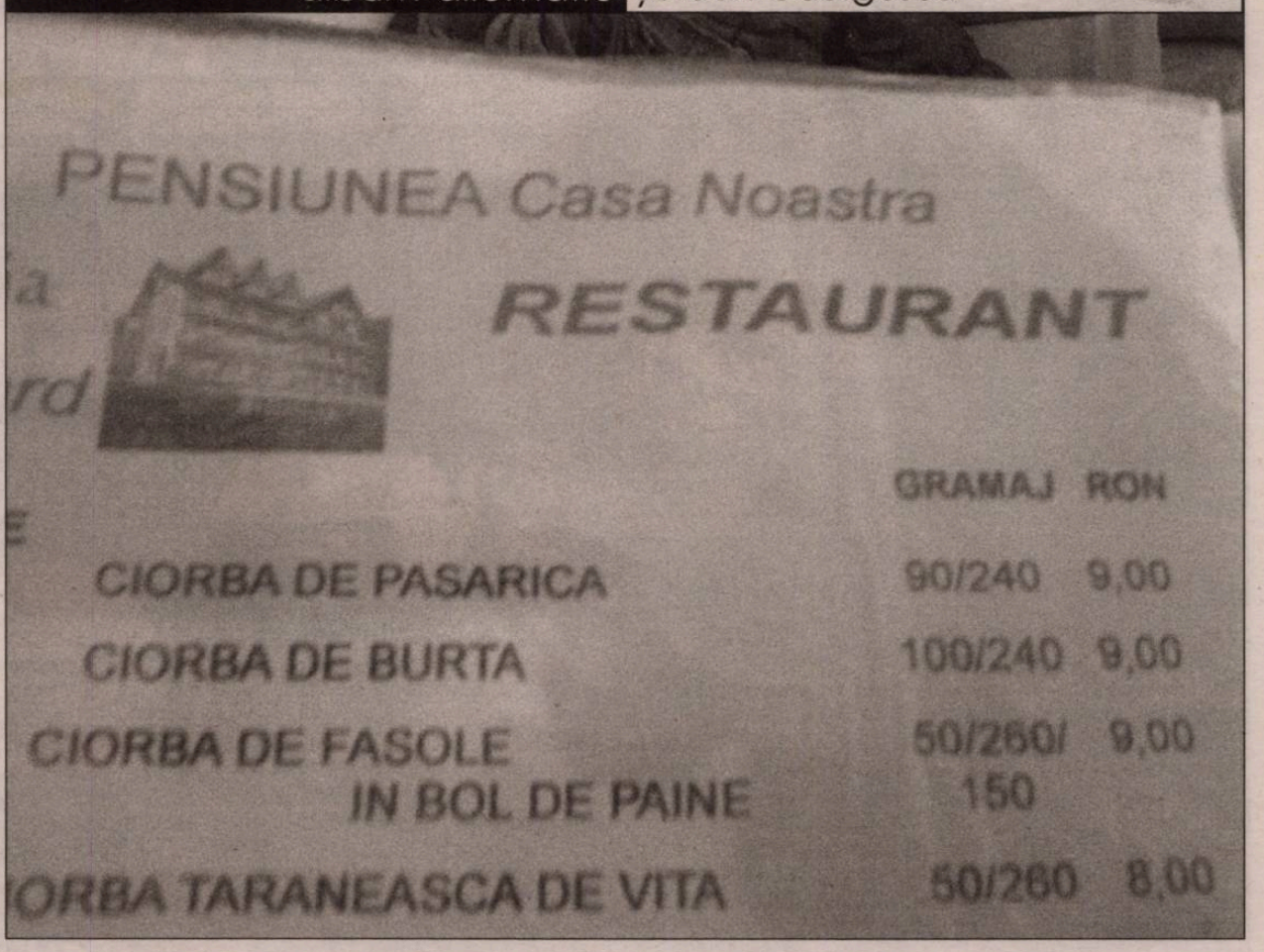

DILEMA VECHE

REDACȚIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacție)
Marius CHIVU ● Radu COSAȘU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-șef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEȘU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Luiza VASILIU ● Sever VOINESCU (redactor-șef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUȚITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuța PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ȘTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIȚĂ
Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ȘTEFAN

Informații și reclamații ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 și 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producție: Constantin Delta
Director Distribuție: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicație auditată de: BRAT

Tiraj: 9.050

Tipărit la Tipomedia

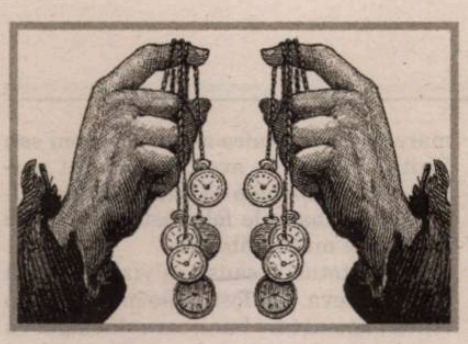

Andrei PLEȘU

nici **așa**, nici **altminteri**

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Toți la fel, fiecare altfel

Am asistat, zilele trecute, la o dezbatere pe marginea unui proiect de strategie europeană privind spațiul danubian. Dezbaterea era găzduită de reprezentanța la Berlin a landului Baden-Württemberg, landul din care izvorăște marele fluviu, pentru a parcurge, înainte de a se vărsa în Marea Neagră, aproape trei mii de kilometri, legînd între ele 10 state. E o idee foarte bună și oarecum previzibilă, într-un moment în care se vorbește intens despre „cooperare regională“, despre solidaritate europeană (7 din cele 10 state „riverane“ sînt membre UE), despre dezvoltare sustenabilă transfrontalieră etc. România, împreună cu Austria, a imaginat încă din 2002 un asemenea proiect, în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est. Acum, lucrurile capătă o anvergură nouă și implică *toate* țările legate geografic, istoric, economic și cultural de Dunăre. Proiectul are o semnificativă amplitudine sectorială: infrastructură, comunicare, patrimoniu, administrarea resurselor, mediu, turism, societate civilă, educație ș.a.m.d.

Dincolo de perspectivele concrete ale unui asemenea prestigios (și ambițios) plan de dezvoltare, e mai mult sau mai puțin inevitabil ca el să fie însoțit, mai ales în perioada sa inaugurală, și de grațioase episoade festive, de o anumită retorică comemorativ-optimistă, incluzînd cuvintecheie de tipul „dialog“, „nevoia de punți“, „obiective comune“, „trecut comun“, „o mai bună cunoaștere reciprocă“, „țeluri realiste“, „încredere“, „expertiză multinațională“ etc. Dezbaterea la care am asistat și-a ales drept „fir conducător“ conceptul de „identitate“. Există o *identitate danubiană?* În ce privință „seamănă“ între ele națiunile care își duc traiul, de veacuri, de-a lungul celui mai mare fluviu european, după Volga? Evident, toți vorbitorii plecau de la premisa că „asemănările“ sînt consistente și hotărîtoare, că o inconfundabilă „identitate“ danubiană e de necontestat, că ea trebuie să fie temeiul proiectului, „cimentul“ lui, materia lui primă.

Pe măsură ce discuția avansa, axioma identității mi se părea tot mai aproximativă. Și mai discutabilă. Despre ce fel de identitate vorbim? Identitatea dintre Ulm și Călărași? Dintre ungurii budapestani și lipovenii din Deltă? Dintre Austria și Bulgaria? Sigur, putem invoca farmecul „Dunării albastre“, putem cînta „Valurile Dunării“, putem vorbi de bărci și pescari, de croaziere vesele (se face frecvent referire la o anumită „bună dispoziție“ dunăreană), dar „identitate“? Îmi venea să spun, nițel provocator: Doamnelor și domnilor, vă reamintesc că Dunărea e un *fluviu*. Adică ceva care *curge!* Adică o *devenire!* Un „obiect“ greu de fixat într-un „stop-cadru“ rezumativ. Ar trebui, mai curînd, să vorbim despre *coerența unei diversități*. Despre o aglutinare, cvasialeatorie, de *deosebiri*. Tot ce putem declara, cu oarecare acoperire, este că Dunărea vorbește, pe sensul ei de curgere, despre modul în care Occidentul se transformă în Orient, iar în amonte despre modul în care Orientul se occidentalizează. În rest, vorba lui Heraclit, „nimeni nu se scaldă de două ori în același rîu“... Faptul că plutim sau înotăm, uneori, în aceeași apă nu e suficient ca să căpătăm un portret comun, darmite să ne înfrățim. Ceea ce vreau să spun este că europeanul de azi a ajuns să nu mai aibă „organ“ pentru diversitate. Nu se poate mobiliza decît cu argumente care exaltă, entropic, identitatea: identitatea națională, identitatea continentală, identitatea comunitară, identitatea religioasă și, iată, identitatea regională, fluvială, poate și una alpină (pe linia Carpați-Himalaya), oceanică, în fine, identitatea înțeleasă ca unică motivație „rezonabilă“ pentru conviețuire și colaborare. Mai e puțin și vom vorbi, pe bază de globalizare, despre identitatea noastră planetară. Nimic de zis. Nu se poate trăi în afara unui profil identitar. Problema e să nu ajungem să gîndim identitatea ca pe o închisoare, ca pe o formă de obtuzitate mentală și sufletească, sau, dimpotrivă, ca pe o omogenitate demagogică, făcută, iar nu născută. Ar fi de adăugat că identitatea e, fundamental, o calitate a *persoanei*. Fiecare dintre noi avem și sîntem o identitate irepetabilă. Identitățile colective sînt însă de altă natură decît cele individuale. Ele nu exclud o anumită, vitală, împestrițare și sînt interesante tocmai ca *sumă de alterități*. Oricum, ideea că nu putem face proiecte regionale decît după ce, mai întîi, am hotărît că „regiunea“ vizată e un loc al asemănărilor fertile are în ea un „gata-făcut“ demobilizator. Provocator ar fi, în mult mai mare măsură, un proiect al dialogului între *identități ne-asemenea*. Să profităm, cu alte cuvinte de „pretextul“ unei căi fluviale transfrontaliere și să vedem potențialul ei de „unitate în diversitate“. Să căutăm un posibil punct de intersecție între Călărași și Ulm, *în ciuda* neasemănării lor, *în ciuda* identităților lor distincte. Altfel, vom forța realitățile să se comporte geometric, artificial, fals.

Ne-ar prinde bine, pe scurt, o mai temperată retorică a „identității“, o sporită atenție acordată „unicatului“, ireductibilului, diferitului. Și apoi, o redescoperire a voluptății de a te defini prin celălalt, prin nimbul tău de nonidentitate. Prin acea „ieșire din sine“ pe care grecii o numeau „extaz“. Restul e iluzie confortabilă, „diplomație“ festivă.

Vintilă MIHĂILESCU

...@**hai-hui**.ro

Autostrăzi și drumuri de țară

– sau despre cele două tranziții ale României –

Cum observa colegul meu Bogdan Iancu, autostrada a devenit expresia însăși a dezvoltării, măsura ei obiectivă; un soi de cult falic al bărbăției politice în perioada de curtare electorală a nației – aș adăuga eu, răutăcios. Nu se măsoară toți, în campanii, cu numărul de kilometri promiși și nu rămîne de fiecare dată ea, nația, dezamăgită de numărul de kilometri *interruptus?* Pe blogul „Logica economică“, un articol din 4 decembrie 2013 vorbea deja, cu îndrăzneață ironie, despre „Autostrăzile – obiectul fantastic al guvernelor României“. Preluînd „fantasma“ din vocabularul psihanalizei, autorul constata că „în țările în dezvoltare, investiția în infrastructură sau atragerea ajutorului extern (fonduri europene) au devenit o veritabilă idee fixă, deși eficiența sau consecințele acestor politici sînt foarte dubioase. În România, evident, construcția de autostrăzi este obiectul fermecat pe care, se speră, dacă îl obținem, atunci ne vom propăși definitiv ca nație“. Problema nu este însă dacă e nevoie (și) de autostrăzi, ci de ce au devenit acestea un „obiect fantastic“ al politicilor românești de dezvoltare?

Pentru început, să vedem însă care este situația drumurilor din țara noastră. După 25 de ani de dezvoltare capitalistă, ea arată cam așa:

Astfel privite lucrurile, în ansamblul lor, infrastructura de transport a României pune deci două probleme, nu una: avem prea puțini kilometri de autostradă, de acord, dar avem mai ales mult prea mulți kilometri de drumuri nemodernizate, „de țară“. Astfel, doar 29% din drumurile județene și 9% din drumurile comunale sînt modernizate, în timp ce 27%, respectiv 74% sînt pietruite sau de pămînt. Și pentru că tot ne plac noua comparațiile cu Bulgaria, la noi în țară, 13% din totalul de drumuri sînt de pămînt (27% din drumurile comunale), față de 1,3% în țara vecină, nici mai bogată, nici mai dezvoltată decît a noastră. În sfîrșit, ca să închei cu acest capitol al comparațiilor excepționaliste, să adaug la toate acestea faimosul tronson DN 24 C Rădăuți Prut – Manoleasa, singurul drum național de pămînt din Europa.

În aceste condiții, problema autostrăzilor nu este una falsă, ci doar una care falsifică realitatea prin exclusivismul său „fantasmat“ de prioritate absolută. Și o falsifică întrucît eludează (aproape) cu desăvîrșire cealaltă jumătate a realității: starea catastrofală a „drumurilor de țară“. Iar din această perspectivă, care acoperă în mare măsură „cealaltă România“, lucrurile sînt și mai grave. De pămînt sau vag pietruite, o bună parte a acestor drumuri (cam un sfert, după unele evaluări) devin impracticabile după ploi sau zăpezi. Nici în restul timpului nu sînt foarte prietenoase cu șoferii, astfel încît firmele private de transport, singurele existente, se gîndesc de două ori dacă să-și rupă microbuzele pe aceste drumuri – și de multe ori renunță. Ce se întîmplă în aceste cazuri? Mai întîi, dispar din sat medicii și dascălii care nu sînt localnici – și majoritatea nu sînt. Asistența medicală și învățămîntul, care oricum nu sînt într-o stare prea bună, se duc astfel și mai rău de rîpă: în rural, raportul de locuitori la un medic este de 1417, față de o medie de 378 locuitori la un doctor în mediul urban, în 153 de comune populația neavînd deloc acces la servicii de sănătate, mortalitatea infantilă crește (de 1,5 ori mai mare în rural decît în urban), durata medie a vieții scade și doar 4% din populația rurală are studii superioare, față de 25,4% în urban. Pe scurt, bătrînii mor mai repede, adulții preferă să-și caute de lucru în afară, iar copiii se duc să învețe la oraș; într-un fel sau altul, toți părăsesc satul, care devine astfel o „pungă de sărăcie“. Iar dacă localnicii ajung la disperare și își repară singuri drumul, ca în comuna Butea de lîngă Iași, statul îi dă în judecată – ceea ce este corect *de jure*, dar alarmant *de facto*.

Dacă mergem și mai departe, vom constata că „fantasma“ autostrăzilor este, în fond, expresia coerentă a unui ciudat „proiect de țară“: *dubla tranziție a României*. Căderea comunismului și tranziția României spre un capitalism de piață au însemnat, de fapt, o tranziție spre capitalism a urbanului, bazată, în esență, pe atragerea investițiilor străine în orașe. Această *politică de dezvoltare* avea nevoie, evident, de autostrăzi care să lege România de piețe și capitaluri. Întîrzierea acestora a devenit astfel, pe agenda politicienilor și în imaginarul colectiv, măsura eșecului dezvoltării noastre post-comuniste. Reducînd dezvoltarea la această prioritate absolută, prea puțini s-au mai interesat, în consecință, de *politica de subdezvoltare* și de „tranziția spre feudalism“ a ruralului. Expresia, la fel de coerentă, a acestei tranziții inverse o constituie „drumurile de țară“ și transportul public aferent. Cele „două Românii“ au, desigur, antecedente istorice majore, dar sînt, într-o bună măsură, și produsul celor „două drumuri“ ale societății noastre postcomuniste.

Pentru a cuprinde toate aceste probleme într-o imagine de ansamblu, îmi voi permite la rîndul meu o metaforă: aceea a sistemului circulator al unui organism viu. Pentru ca acesta să trăiască, sîngele trebuie să irige, desigur, organele vitale ale corpului, care cer mai mult sînge; dar acesta trebuie să ajungă și pînă în vîrful degetelor, căci altminteri extremitățile se necrozează și organismul moare, mai lent, dar la fel de inexorabil. Pe scurt, circulația vitală a sîngelui presupune și artere, și capilare. Așa și cu autostrăzile și drumurile de țară: nu poți asigura dezvoltarea unei societăți doar pe baza „arterelor“ magistrale ale autostrăzilor, care să te lege de organele centrale ale pieței, dar lăsînd la voia întîmplării „capilarele“ unei treimi din „trupul țării“. În acest sens, prioritatea singulară a autostrăzilor este o „fantasmă“ nesănătoasă. Și tot din acest punct de vedere, (re)înființarea unui soi de *regie autonomă de transport rural,* prin care statul să asigure, unde și cît este cazul, circulația comunităților rupte de lume, ar fi o „gură de oxigen“ pentru dezvoltarea întregii țări.

	1990	2015
Autostrăzi	113 km	683 km
Drumuri modernizate	23%	34%
Drumuri pietruite & de pămînt	49%	40%
Termen de exploatare depășit	65%	44%

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

15 perechi de cizme

– Îmi bag p... în chelia ta, mă! Un puști grăsuliu, cam de 12 ani, îmi spune asta. Sînt pe Craica, la limita orașului Baia Mare. Sînt vreo 80 de colibe construite de-o parte și de alta a unei șine de cale ferată. Aceeași poveste: adulți cu mulți copii și copii cu alți copii. Cel care mă înjură e rom. Am adus cîteva perechi de cizme de cauciuc unor alți puști care trăiesc în condiții grozav de proaste, într-o colibă pe care am vizitat-o cu o zi în urmă. Pare ilogic. Sînt atît de multe nevoi și atît de multe lucruri care nu funcționează în comunitate, încît ideea că 15 puști încălțați or să facă vreo diferență sună ridicol.

Cu o seară înainte am fost și la Pirita, la halta de steril. Mașina s-a împotmolit în noroi. Condițiile sînt cumplite și am văzut alte cîteva sute de oameni care trăiesc într-un coșmar: pe un cîmp care arată, în mod straniu, ca unul din cîmpurile de refugiați în care am fost anul trecut. Însă aici sărăcia este mult mai stridentă. O familie cu șapte copii și al optulea pe drum își construia o colibă. Trei dintre copii nu aveau nici un fel de încălțăminte și erau cumplit de murdari. Doi nici măcar pantaloni nu aveau. O singură sursă de apă pentru toți oamenii de acolo. Tatăl avea 31 de ani și arăta de 50. Mama – 26, dar arăta și ea cam tot în jurul vîrstei de 50. Femeia, gravidă probabil în ultima lună, bătea cuie, încercînd să prindă o bucată de lemn. Coliba are un pat mare pe niște pietre, nu de alta, dar cînd plouă apa e de o palmă. O sobă în care se ard de toate, numai cald să fie. Și atît. În total, maximum nouă metri pătrați.

Vorbesc cu mai mulți oameni. Multă, multă furie și acolo, și aici.

Acum, puștii din coliba de pe Pirita au încălțăminte și au și mîncat bine de dimineață. Sînt în jur de o sută de alți copii în acest loc, care nu au avut același noroc. Am fost și în blocurile de tip ghetou din Baia Mare. Multă mizerie în jur. Droguri și prostituție. Nu la fel de evident ca în Ferentari, dar cu mari șanse ca, în cîțiva ani, să fie la fel sau mai rău.

Ce caut în locurile astea? De ce îmi pierd vremea văzînd lucrurile pe care cei mai mulți nu le văd sau nu și le imaginează? Ce ar putea o vizită de felul ăsta să schimbe? Mă gîndesc la asta probînd cizmele noi mărimea 23 pentru o puștoaică ce are picioarele ude, ude și pline de noroi.

Îmi mai iau o înjurătură. Nu am să le dau cizme tuturor adulților care cred că li se cuvin sau care au nevoie. Vorbesc cu ei. Așa cum o fac și în Ferentari, și cum am făcut-o în sute de alte locuri similare.

Un om mai în vîrstă se răstește furios, în romani, la cei care fac scandal. Îi spun, tot în romani, că sînt și eu rom și că îi mulțumesc. E surprins și el, și cei din jur. Stă de vorbă cu mine și încearcă să îi justifice pe mîrlanii din jur. Vreo doi au aerul că le pasă, iar ceilalți pleacă bodogănind. Unul mă mai înjură o dată, acum în romani. E tot un puști. Un puști care are doi copii. Pentru care nu am cizme.

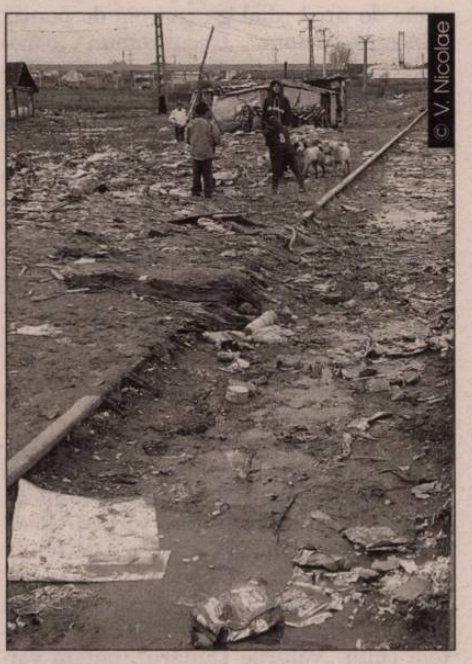

În definitiv, reprezint statul român. Statul care merită înjurat pentru că permite existența unor locuri precum cele în care am fost. Sînt un demnitar al statului ăstuia, care – evident – eșuează în ghetouri de tipul ăsta. Știu că, pînă cînd îmi termin mandatul, nu o să pot schimba mare lucru în Craica sau la Cuprom sau Pirita. Și dacă aș avea un mandat normal, tot nu aș putea să schimb prea multe. O schimbare de felul ăsta are nevoie de timp și multă răbdare.

Există totuși o șansă ca vizita mea să schimbe ceva. Am fost acolo împreună cu cîțiva oameni tare buni, care sînt sigur că vor reveni. Care vor aduce mai mulți copii la școală. Copii ai căror părinți nu pot sau nu știu ce înseamnă să fie responsabili. Sau nu sînt deloc.

Există o șansă ca unii dintre puștii ăștia să beneficieze în viitor de unele dintre măsurile pe care le-am gîndit sau pe care o să le gîndim în planul antisărăcie.

Comparativ cu problemele de acolo, cele 15 perechi de cizme nu vor schimba nimic. Doar or să ferească 15 puști de tăieturi și de umezeală pentru cîteva luni.

Mă sună fiul meu, are păduchi. Era de așteptat, considerînd că petrecem măcar zece ore pe săptămînă cu puștii foarte săraci din Ferentari. E cumva amuzat și mă felicită pentru chelia mea, care mă scapă de mîncărime și de șamponul antipăduchi. Mîine o să ne ducem iarăși la puști. Care sînt mult mai bine decît erau acum cîțiva ani. Care au o șansă mult mai mare să trăiască relativ normal decît copiii de aici.

Și, brusc, mi se pare mult mai puțin dramatică înjurătura puștiului de pe Craica. Chelia mea e și ea bună la ceva. Nu am rezolvat mare lucru la Craica, dar o să încerc, pe cît pot, să fac ceva. Și în mod sigur o să am ajutor.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

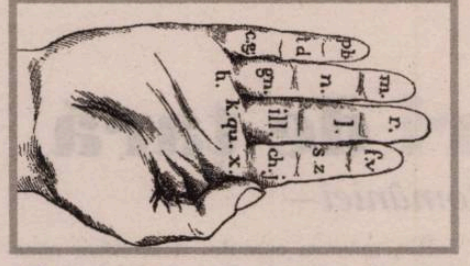

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Elogiu servitorului public

Într-una dintre cărțile mele favorite, *Peripețiile bravului soldat Švejk în Războiul Mondial*, Jaroslav Hašek povestește, prin intermediul inubliabilului său protagonist, despre un țucălar care-i era atît de devotat stăpînului-comandant, încît își nega propriul eu. Întrebat dacă, în supunerea necondiționată față de superior, ar merge pînă acolo încît să-i mănînce, la ordin, chiar și – cer iertare urechilor simandicoase, dar acesta e termenul folosit de scriitorul ceh! – căcatul, neînfricatul soldat răspunde că, da, ar comite gestul cu un mare simț de răspundere. Precizează totuși prudent: „Ferească bunul Dumnezeu să găsesc vreun fir de păr în el că îndată mi s-ar face rău și nu aș mai fi în stare de nimic!“ Dincolo de umorul suculent al autorului, să admitem că există aici și o mare doză de seriozitate. Fiecare variantă de *serviciu* specifică lumii noastre vine cu tributul anihilării personale a celui aflat, pentru un anumit interval, în postura de executant al serviciului, de slujbaș mai mare ori mai mic. Putem vorbi despre orice tip de angajament: obligatoriu, benevol, militar, administrativ sau politic. Toate îți anexează identitatea, așezîndu-te, fără drept de apel, aidoma unei utilități, unei funcțiuni structurale a sistemului, la dispoziția *celorlalți*. Situația implică disciplina interioară a jertfei de sine, dar și – detaliu ceva mai delicat – capacitatea de a rezista la deversarea *mizeriei* colective asupra ta. Astfel se justifică, în fond, noțiunea de *servitor public* – pionul fruntaș în dinamica socială, disponibil însă oricînd la sacrificiu (fie și suprem!) pentru binele comunitar.

La o analiză atentă, nici măcar metafora hașekiană a înghițirii dejecțiilor alterității nu pare, pentru nefericitul slujbaș, o caracterizare prea drastică. Nu se zice oare adesea că, pentru a intra în politică, de exemplu, trebuie să reușești să înghiți o broască rîioasă fără să clipești? Cînd te hotărăști să-i slujești pe semeni, sugerezi că „ființa“ ta individuală a încetat să mai existe. Nu mai ai senzații, sentimente, interese, trăiri, impulsuri și gînduri proprii. Toate sînt supuse planului propășirii de grup. *Tu* – ca entitate reperabilă – ai încetat să mai funcționezi. Ești

Servitorul public este, de fapt, un prizonier.

imun, impermeabil la ideea de viețuire personală. Ca atare, înghițirea broaștei (ori chiar a ceva mai dezgustător de atît) devine banală pentru un asemenea ipochimen, din moment ce servantul nu manifestă instincte, gusturi și alte porniri specifice individualității umane. Am de aceea convingerea că servitorul public („gratulat“ mereu, pe nedrept, cu apelative răutăcioase, precum știab, șef, mahăr, boier, barosan etc.) este, de fapt, un prizonier. Responsabil (pentru ceilalți), culpabil (în raport cu ceilalți) și vulnerabil (din cauza celorlalți), el nu poate înainta un pas fără a simți strînsoarea de oțel a menghinei administrative. Captivitatea constituie un dat absolut al, așa-zicînd, demnității, e „însoțitoare“. Nu mă feresc să aduc un elogiu, prin urmare, servantului în acest univers profund ingrat, de unde prețuirea sacrificiului personal în numele colectivității s-a pierdut în negura vremurilor. Cu atît mai mult cu cît, prin mijlocirea unui mic efort analitic, am ajunge să realizăm statutul de victimă sigură a personajului în discuție.

Vorbesc în cunoștință de cauză. Am practicat administrația academică (ca director de Școală doctorală, și apoi ca decan) mai bine de șapte ani de zile, iar sentimentul prizonieratului identitar a fost covîrșitor pe parcursul întregului interval. Se pune, desigur, întrebarea de ce te-ai înhăma la așa ceva, mai ales dacă ai și o teorie asupra caracterului pernicios al activității și dacă, în plus, ipostaza respectivă nu este obligatorie, precum armata, ci rămîne o opțiune voluntară. Răspunsul, deși naiv, reprezintă purul adevăr. Atunci cînd nu ești dotat cu vocația intereselor obscure sau consumat de morbiditatea unui veleitarism politic, te lansezi într-un asemenea demers existențial dintr-un sentiment de datorie față de comunitatea unde ai prosperat tu însuți (în cazul de față, intelectual) și pentru a cărei prosperitate în viitor ajungi să devii responsabil. Presiunea acestei prezumții (presiune deopotrivă internă și externă) a mers pînă acolo, la mine, încît, după anii dificili de *leadership* consumați deja, m-am aruncat într-o nouă posibilă aventură administrativă, de mai mare anvergură decît cele anterioare, în care, din fericire, am eșuat electoral, e drept, la distanță mică față de învingător. Susținătorii mei (mulți, din păcate) au fost extrem de dezamăgiți și m-au acuzat de noncombat pe ultima sută de metri (cea care a stabilit procentele cîștigătoare, din coagularea nehotărîților) și chiar de „dezertare“ de la rigorile unui angajament public, pe care îl făcusem, prin acceptarea candidaturii, în mod tacit: angajamentul de a lupta, cu orice preț, pentru victoria grupului partizan.

Atrebuit ca, în intimitate (intimitate din care ies acum, redactînd articolul de față), să le dau dreptate și să îmi reprim posibila consternare la auzul reproșurilor lor. Am „dezertat“, într-adevăr, psihologic (precum Emil Constantinescu, la alt nivel și în alt context, mi-a spus cineva extrem de cătrănit de înfrîngerea mea), refuzînd să mă zbat, politicianist, în ultimele zile ale confruntării, pentru cele șaptezeci de voturi care au făcut diferența. N-am putut, m-am simțit, pur și simplu, paralizat ontologic. Avusesem o teribilă epifanie. După un „festin“ administrativ de aproape un deceniu, dădusem, anihilator, peste firul de păr...

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Și totuși, de ce liderii europeni nu-și ascultă cetățenii?

Pentru prima dată de la cel de-al Doilea Război Mondial, „construcția europeană" – termenul prin care, în general, definim procesul de apropiere și de coordonare între democrațiile de pe continent – face pași înapoi. Este adevărat, această construcție nu a mers înainte cu viteză constantă în ultimii 60-70 de ani. Șantierul a cunoscut perioade de muncă asiduă, dar și de stagnare. Au fost și vremuri tulburi, precum cele ale „eurosclerozei" din anii 1970, cînd Europa a suferit din plin în urma primului șoc petrolier, sau cele de după referendumurile eșuate din Franța și Olanda, în privința proiectului Constituției Europene, din primăvara anului 2005.

De fiecare dată însă, statele sau, mai precis, liderii acestora au găsit căi de ieșire și de continuare a construcției. Piața unică s-a consolidat, libertățile cetățenilor și-au găsit noi forme de garantare și dezvoltare. Construcției i s-au adăugat mereu mai multe sau mai puține cărămizi, după cum au fost vremurile. În tot acest timp, cu toate crizele de pe parcurs, construcția europeană nu doar că s-a consolidat, ci s-a și extins către democrațiile din vecinătate. Uniunea Europeană nu doar că a evitat războaiele și a oferit europenilor cea mai îndelungată perioadă de pace din istoria continentului, dar a devenit cel mai mare spațiu al libertății și, pînă la urmă, cel mai bun loc de trăit din lume.

Ceva îngrijorător se întîmplă însă, de o bucată de vreme, mai precis de cînd construcția europeană pare că a intrat într-un proces de demolare. A fost, mai întîi, acordul cu Marea Britanie. Un acord menit, desigur, să evite ceea ce este mai rău, dar cu ce preț? Pentru prima dată în istoria ei, Uniunea Europeană dă înapoi pe tărîmul libertăților oferite cetățenilor ei – și aceasta pentru simplul motiv că unii sînt mai săraci decît ceilalți. Iar prevederile acordului nu vor viza doar Marea Britanie. Mai multe state membre se grăbesc să le aplice. Cu alte cuvinte, de-abia așteaptă să se bucure de posibilitatea de a limita libertățile. Ce se va întîmpla mîine, cu ocazia unui alt posibil acord care să evite un nou „exit"? Nimeni nu știe.

Ce se va întîmpla mîine?

Uniunea Europeană a dat înapoi și înspre exterior. În cazul acordului cu Turcia, mai exact. Cînd, pentru prima dată în istoria sa, Uniunea și-a pus în paranteză propriile valori, în relația cu un vecin care, culmea, pretinde chiar să adere la club!

Am văzut cum 28 de lideri ai democrațiilor s-au lăsat umiliți, închizînd ochii la încălcarea de către guvernul de la Ankara a drepturilor democratice elementare, cum ar fi cel la liberă exprimare. Și, pentru ca umilința să fie deplină și sfidarea așijderea, guvernanții turci și-au permis să închidă gura principalului ziar de opoziție, cu doar două zile înainte de a da ochii cu europenii. De ce? Pentru a le arăta europenilor că pot. O asemenea bătaie de joc la adresa valorilor europene ale libertății și democrației nu s-a mai pomenit! Cine poate garanta acum că un guvern precum cel de la Ankara, care calcă în picioare valori ale democrației, își va ține cuvîntul dat tocmai democrațiilor de care deja a demonstrat că nu-i pasă?

Veți spune că aceste acorduri sînt expresii ale unui *Realpolitik* în vremuri de criză. Dar dați-mi voie să mă îndoiesc, pentru că nimic durabil nu se poate construi plecînd de la negarea propriilor valori. Și mă mai îndoiesc că răspunsurile la crizele de azi se găsesc în revenirea la o Europă de Ev Mediu, o Europă a zidurilor menite să apere privilegii.

Vorbim despre „triumful" partidelor extremiste și antieuropene atunci cînd acestea, speculînd cu nesimțire frica-le și stimulînd cele mai josnice porniri omenești, reușesc să obțină 10, 15 sau 20% din voturi. Și vedem cum aceste partide, fără a fi la putere, obțin tot mai adesea satisfacție din partea unor lideri europeni slabi și fricoși. Nu vorbim însă despre partea cealaltă, despre imensa majoritate a cetățenilor Uniunii, despre cei care ies mai rar în stradă, care nu apar aproape deloc în știri și sînt mai puțin gălăgioși pe rețelele de socializare.

Aproape că am uitat de mai bine de trei sferturi dintre europeni care, așa cum se demonstrează la fiecare consultare electorală, resping extremismul, susțin democrația și valorile europene și își doresc continuarea acestei construcții. De ce liderii evită să vorbească în numele lor? Cine i-a mandatat cu adevărat pe ei să abandoneze valorile și să limiteze libertățile?

Este cazul să primim răspunsuri clare la aceste întrebări, să cerem să fim ascultați și să repornim șantierul european, adăugînd mai întîi cărămizile date jos în ultima perioadă.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Alegerile americane pentru România

Excedați deja de alegerile noastre, de ce am mai fi atenți la alegerile americane? Spontan, aș răspunde: tocmai de aceea. Dacă alegerile noastre vorbesc direct despre ce facem noi cu ceea ce ne dă Dumnezeu (și ne-am săturat de noi înșine ca de mere acre, din cîte bag de seamă), alegerile americane ar putea însemna ceea ce ne dă Dumnezeu. După cum îi știu eu pe români, sensibili la destin și la binomul noroc/nenoroc, nu cred că ar fi neinteresați de frămîntarea electorală de peste Ocean.

Adesea s-a pus întrebarea: ce e mai bine pentru România, un Washington democrat sau un Washington republican? Istoria recentă ne răspunde clar. Marile momente ale relației româno-americane de după 1990 s-au petrecut deopotrivă sub auspicii democrate și republicane. Prima vizită la București a făcut-o un președinte democrat, Bill Clinton. Tot lui Clinton îi datorăm visul NATO, căci el a luat decizia strategică de a extinde alianța spre Estul Europei, chiar dacă o grămadă de experți și consilieri îl sfătuiau să o desființeze pur și simplu. Și tot cu administrația Clinton, România a semnat cel dintîi Parteneriat Strategic între cele două țări. Dacă proiectul NATO a fost posibil datorită unui democrat, realizarea lui a fost posibilă sub un mandat republican. Iar a doua vizită la București a unui președinte american a fost a unui republican, George Bush jr., sub ale cărui două mandate cooperarea dintre România și SUA a evoluat spectaculos. Sub următorul președinte democrat, Barack Obama, am semnat cu americanii al doilea Parteneriat Strategic, am construit baza de la Deveselu și am strîns legăturile politice cu Washington-ul încă și mai mult. Dacă mai punem la socoteală că, sub administrațiile democrate și republicane, Congresul și Senatul au fost cînd dominate de republicani, cînd dominate de democrați, ajungem la concluzia că, indiferent de partidul care conduce Washington-ul, relația bilaterală s-a dezvoltat continuu, dobîndind o naturalețe care o face cu adevărat solidă și greu revocabilă. Ba chiar și slăbiciunile relației româno-americane s-au vădit și s-au cronicizat sub toate culorile politice. Indiferent de partidele aflate la putere la Washington, dar și la București, nu s-au găsit niciodată soluțiile de echilibrare a relației bilaterale, care este grea și consistentă sub aspect politic, strategic, militar și de influență, dar firavă și echivocă în plan economic. Așadar, privind strict relația dintre țările noastre, ne este indiferent cine vine la putere, parcursul acestei relații este oarecum autonom și bazat pe o încredere deja consolidată. Și vîrfurile, și scăderile acestei relații sînt perfect naturale, aproape imune la mofturile politice. Și asta este bine, în fond.

Un Washington democrat sau un Washington republican?

Însă alegerile americane au totuși un impact asupra noastră. Relația României cu SUA nu trebuie privită strict, în bilateralitatea ei, căci America gîndește și mută cu întreaga hartă a lumii întinsă pe masă. Tocmai această lipire a României de America face ca alegerile americane să fie de maxim interes pentru noi. În ochii lor, relația cu România este parte a unei opțiuni strategice mai ample. Un președinte american care, de pildă, se îndrăgostește de Putin poate afecta interesele României în zonă, tocmai datorită acestei foarte strînse relații între România și SUA. Bezelele pe care și le fac unul altuia Putin și Trump au de ce să ne îngrijoreze dacă Trump va ajunge stăpîn în Biroul Oval. La fel, un președinte american care se decide să joace dur, pînă la capăt, cu Rusia va induce nuanțe importante în exprimarea internațională a României, mai ales în privința conflictelor de lîngă noi.

Totodată, în plan economic, nu știm ce impact va avea viziunea noii administrații asupra Acordului de Liber Schimb și Investiții între UE și SUA, aflat acum într-un complicat stadiu de consultare publică si negociere. Or, cu România parte a UE, acest Acord va avea un impact direct și asupra economiei noastre. Acordul este parte a unei importante strategii economice globale și, dacă va ajunge președinte Bernie Sanders, cu opțiunile sale violent anticorporatiste și antiglobaliste, nu văd bine viitorul acestui acord, viitorul acestei strategii și întreaga actuală ordine economică a planetei.

Nu în ultimul rînd, provocările de securitate din regiune au nevoie de un răspuns american. Răspunsul american, istoria ne-o dovedește, nu e simplu de dat. Cînd America lui Bush a decis să intervină, a ieșit prost – vezi cazul Irak. Cînd America lui Obama a decis să nu intervină, a ieșit prost – vezi cazul Siria. Rolul de superputere mondială nu este deloc ușor; toată lumea se teme de tine și o bună parte din lume te urăște. America trebuie să răspundă acestei situații și de acest răspuns va depinde în mare măsură și geometria mult mai mică a relațiilor noastre internaționale.

Însă spectacolul alegerilor americane ne mai spune ceva, dincolo de relațiile dintre cele două țări. Ne spune ceva despre cele două popoare. Sîntem perfect sincronizați în privința reacției opiniei publice față de partide și politicieni. Succesul lui Trump pe versantul republican și al lui Sanders pe versantul democrat ne arată că electorii americani, ca și cei români, sînt sătui de „b.s."-ul partidelor tradiționale. Și, ca și ai noștri, electorii americani sînt vulnerabili la populism, la furie și la frustrare. Ce va ieși, vom vedea. Dar ca să vedem și să înțelegem, prima condiție este să privim cu atenție.

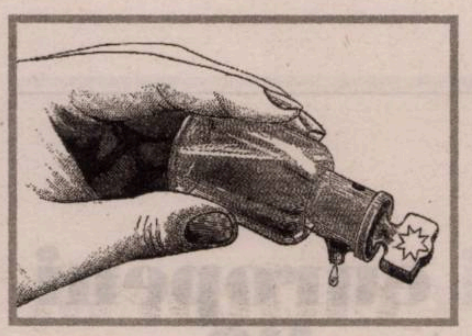

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Compătimire și simpatie

Se citează adesea, între exemplele de construcții aberante din limbajul personajelor lui Caragiale, folosirea verbului *a compătimi* de către Veta – „Uite ce e: musiu Rică și cu Zița *compătimesc împreună*“ – sau de către Rică Venturiano – „Eu, dacă *compătimește* și madam Zița la suferința mea…“ –, reluat în ecou de Jupîn Dumitrache: „Mai e vorbă! Cum *să nu compătimească?*“ Evident, citite din perspectiva limbii de azi, în care verbul *a compătimi* este tranzitiv și presupune raportarea la o situație negativă („a avea sau a manifesta părere de rău față de suferințele cuiva“, în DEX), descrierile de mai sus ale relațiilor sentimentale sînt absurde și oximoronice. Erau cu siguranță comice și în epoca lui Caragiale, cînd nu păreau, totuși, atît de neobișnuite. În primul rînd, pentru că în atestările sale mai vechi verbul *a compătimi* era intranzitiv și se construia cu prepoziții, avînd sensul (consemnat în DEX ca învechit) „a suferi împreună cu altcineva; a lua parte la suferința cuiva“. Îl găsim în asemenea construcții, în contexte emoționale, în texte din secolul al XIX-lea: „ca unei inimi care *cu noi compătimește*“ (Grigore Alexandrescu, *Candela);* „De mult *compătimesc cu suferințele tale*“ (Iacob Negruzzi, *Teatru)*. Verbul românesc este un calc după franceză, imitînd structura fr. *compatir,* căruia i s-a preluat prefixul și i-a fost tradusă baza *pâtir* prin cuvîntul mai vechi *a pătimi*. Verbul *compatir* este și el intranzitiv (construit cu prepozițiile *avec* – „cu“, *à* – „la“). Chiar dacă regimul său gramatical era diferit de cel de azi, verbul *a compătimi* presupunea și la primele sale apariții că împărtășirea sentimentelor este legată de o situație negativă, de necazuri și suferințe. Totuși, se pare că accentul cădea uneori pe „simțirea împreună“, pe adeziune la sentimente și idei, contextul negativ fiind mai puțin important: „De la asemine persecuțiuni nu se cruțau nici supușii străini cari se bănuiau că *compătimesc cu țara*“ (G. Sion, *Suvenire contimpurane,* 1888).

Cel mai probabil, Veta și Rică stabilesc o echivalare între două zone lexicale: a *compătimirii* și a *simpatiei*, confuzia între acestea fiind destul de explicabilă în epocă. Cuvintele *compătimire* și *simpatie* sînt foarte apropiate prin origini și prin semnificație: ambele sînt formate cu un prefix al acțiunii comune sau reciproce – *sin-* (sau *sim-),* de origine grecească, și *con-* (*com-*), specific latinei. În secolul al XIX-lea circulau perechi sinonimice formate cu cele două prefixe, de pildă *simpatriot* și *compatriot* (din care româna actuală l-a reținut doar pe al doilea). Și baza lexicală a derivatelor este similară: *a pătimi* este format de la *patimă,* de origine grecească (din *páthima).* Verbele franceze *pâtir* și *compatir* provin din verbul latinesc *pati* – „a suporta, a îndura“ (care stă și la baza verbului românesc *a păți),* apropiat ca formă și ca sens de o rădăcină grecească regăsită în *pathos* și în *sympathia.*

Cele mai multe schimbări s-au petrecut tocmai cu substantivul de origine greacă, însemnînd la origine „participare la suferința altuia“ și preluat de latină – în forma *sympathia* – cu sensul principal „acord, afinitate între lucruri și persoane“. Cuvîntul a fost preluat de multe limbi moderne, în care, prin accentuarea unor trăsături, s-au produs diferențe semantice. Dicționarele actuale ale limbii franceze definesc sensul principal al cuvîntului *sympathie* ca „atracție naturală, spontană și afectuoasă, pe care o persoană o simte față de alta“; a rămas doar ca sens secundar „faptul de a se asocia sentimentelor altcuiva“ (TLFi). În engleză, în schimb, termenul *sympathy* denumește mai ales compasiunea, mila, în raport cu o situație negativă: „înțelegere și grijă pentru suferința cuiva“ (Cambridge Dictionaries online). Un sens secundar este și cel de „acord, sprijin“.

În română, simpatie *a fost mai întîi împrumutat din greacă, în forma* simbatie.

În română, *simpatie* a fost mai întîi împrumutat din greacă, în forma (corespunzînd pronunțării) *simbatie.* La Cantemir apare în glosarul *Istoriei Ieroglifice* – „*simbathia* el[inește]. Învoința firilor; împreună pătimire“ – și în text: „că *simbathie* a adevăratului priietin din durearea a osului zdrobit puțină și nici puțină osăbire are“. Pe acest teren de familiaritate cu cuvîntul s-a grefat apoi influența franceză, datorită căreia *simpatie, simpatic, a simpatiza* au dezvoltat în română mai ales sensuri pozitive, de afinitate și atracție (inclusiv amoroasă): „Acum, cu voie sau fără voie, o să introducem pe lectorii noștri în templul amorului acestor două turturele, ca să auză espresiunile cele înfocate prin care slujnicarul cearcă să atragă asupră-i *simpatia* amantei sale“ (N. Filimon, *Nenorociri-le unui slujnicar sau gentilomi de mahala).* În limba vorbită s-a dezvoltat o metonimie (existentă și în greaca modernă), prin care *simpatia* cuiva este logodnicul, amantul, obiectul dragostei.

În secolul al XIX-lea compătimirea *putea să preia sensurile pozitive ale* simpatiei.

În româna standard, mai ales în limbajul diplomației, *simpatie* se folosește adesea cu sensul „compătimire, compasiune“, avînd față de sinonimele sale avantajul de a nu implica o poziție de superioritate: „Mesaje de *simpatie pentru drama* poporului egiptean“ (hotnews.ro). Traducerile din Parlamentul European oferă numeroase exemple de echivalare a engl. *sympathy* prin *simpatie,* uneori cu risc de ambiguitate: „Fiecare persoană cunoaște suferințele și genocidul cultural din Tibet și toată lumea *simte simpatie* și este corect să adresăm o întrebare importantă: unde se situează UE în toate acestea?“ (europarl.europa.eu).

Așadar, în secolul al XIX-lea *compătimirea* putea să preia sensurile pozitive ale *simpatiei*, mai ales în contexte amoroase. În vremea noastră, mai ales în contexte diplomatice, *simpatia* apare cu sensurile și în contextele negative ale *compătimirii*. Distanța nu e foarte mare, dar poate deveni în unele cazuri esențială, riscînd să producă efecte comice, ca în teatrul lui Caragiale.

Rodica Zafiu *este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor“, 2010).*

Abonează-te acum la
DILEMA VECHE
...îți dă de gîndit!

Cum vă abonați:

SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro

VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POȘTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POȘTALE

FIRMELE DE ABONAMENTE

LIBRĂRIA ADEVĂRUL București, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1

LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Abonament revistă: 3 luni - 49lei; 6 luni - 89lei; 12 luni - 149lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....

Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....

Localitate..... Județ/ Sector ..... Cod poștal .....

Telefon..... E-mail.....

Am achitat suma de ..... lei cu mandat poștal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.

Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....

Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C Adevărul Holding S.R.L să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activități promoționale și să le dezvăluie terților conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări și să solicit ștergerea datelor adresându-mă societății S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poștal sau ordin de plată este necesar să trimiteți talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. - Abonamente, București, Șos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poștal 020331.

Informații și reclamații: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

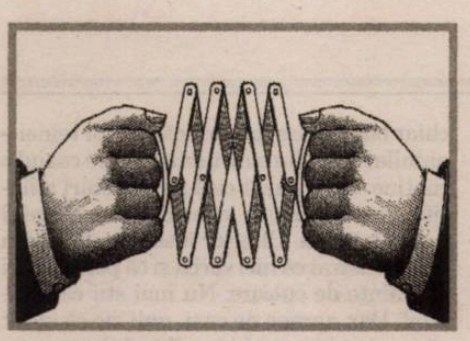

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Dacă nu ne creștem cititorii, n-o să-i avem“

– dialog cu Ioana NICOLAIE –

*A început ca poetă, a publicat volume de poezie și de proză, dar în ultimii ani s-a dedicat literaturii pentru copii. **Ioana Nicolaie** își împarte cărțile în „pentru copii“ și „pentru oameni mari“. Predă literatura la școală, face ateliere de creativitate cu copiii, își trăiește viața împreună cu literatura.*

Ai început ca poetă, n-ai abandonat poezia, dar între timp ai scris mai multe cărți pentru copii. Cum îți vezi, acum, parcursul de scriitoare?

Este foarte simplu. Eu mă plictisesc destul de repede și, în general, în literatură, mă interesează mereu lucrurile noi. Nu mai am 20 de ani ca să fiu într-o perioadă de exercițiu continuu, deși, dacă mă gîndesc bine, și la 20 de ani experimentam atît poezia, cît și proza. Nu și literatura pentru copii – aceasta a venit mai tîrziu și a fost o mare surpriză pentru mine. Am început ca poetă, am crescut în Cenaclul Litere de la Facultatea de Litere din București, moderat vreme de șapte ani, din 1993 pînă în 1999, de Mircea Cărtărescu. Erau acolo mulți tineri care ulterior au devenit foarte cunoscuți: T.O. Bobe, Svetlana Cârstean, Sorin Gherguț (care tocmai a publicat un volum nou, *Trei),* Cezar Paul-Bădescu, Cecilia Ștefănescu, Doina Ioanid, Ana Maria Sandu sau Angelo Mitchievici.

Poezia pare să cunoască zile bune, deși de multă vreme i se tot anunță dispariția. Cum vezi lucrurile?

Și eu cred că poezia e foarte vie. Dacă ne uităm la producția editorială a anului trecut, constatăm că sînt cîteva volume de poezie excelente. Svetlana Cârstean a publicat o carte foarte frumoasă, *Gravitație* – ca să mă-ntorc la foștii mei colegi de cenaclu. Și Radu Vancu a scos un volum foarte bun, *4 A.M. Cantosuri domestice.* Mai e și o carte experiment, *București: o odisee participativă,* la care au contribuit 40 de autori. Cred că poezia e puternică, în ciuda agresiunii din exterior, în ciuda faptului că există un public tot mai restrîns care citește poezie. Dar poate că așa și trebuie: cu cît ești mai rafinat, cu atît dorești ceva care să ți se potrivească. Publicul de poezie nu caută întîmplător poezia, ci pentru că știe să o deguste, să îi descopere parfumul, să îi identifice straturile care nu mai sînt de găsit în alte cărți de literatură. Pînă la urmă, poezia este regina, fie că o vedem, fie că nu. Poate fi și în zdrențe ori într-un sanatoriu de boli nervoase – n-are importanță unde e, fiindcă rămîne tot acel gen literar extraordinar care merită iubit. În continuare sînt fidelă poeziei, n-o să o pot abandona niciodată, pentru că exprimă o stare esențială și, în același timp, simplă: ești în mașină și vezi deodată un lucru care te emoționează, de exemplu niște petale de panseluțe în pămîntul de pe marginea străzii, zdrențuit de muncitorii care repară drumurile. Acest lucru e poezie. Cred că oamenii se nasc cu auz poetic, așa cum vin pe lume cu auz muzical. Și acest auz poetic poate fi în foarte multe cazuri un fel de auz absolut.

Poezia pare să fie ajutată de mediul online. Există site-uri de poezie, forumuri de discuții despre poezie…

În momentul în care au apărut primele platforme online care publicau poezie sau grupau poeți, am fost extrem de neîncrezătoare. Pe atunci, hîrtia tipărită era „definitivă“ pentru mine, n-aș fi crezut că va fi vreodată zdruncinată în felul în care s-a întîmplat. Nu anticipam criza aceasta a hîrtiei tipărite și nu mi-am închipuit că poeziile discutate în acest mediu neprofesionist vor duce undeva. Cineva posta un vers, altcineva își dădea cu părerea, fără sistem, fără pregătire prealabilă. Totuși, aceste platforme au cîștigat: prin ele s-au afirmat cîțiva dintre poeții care astăzi înseamnă ceva. După aceea, n-am crezut în blog-uri. Mi se păreau ceva neserios: cînd am avut primele cronici online la volumele mele, nu mă interesau; nu conta decît ce apărea scris pe hîrtie, ce puteam decupa cu foarfeca.

Ai o nostalgie a cărții tipărite, ești mai puțin receptivă la noile tehnologii?

Mi se pare că mediul online a triumfat, șlefuindu-se, desigur, foarte tare. Mulți oameni din zona culturală au găsit o breșă de comunicare în online. Există grupuri pe Facebook unde poți schimba păreri. Iar în online, acum, informația ajunge imediat, dacă ești selectiv cu cei pe care îi citești sigur vei afla tot ce se întîmplă bun. În ultimii ani, înainte să-mi fac un cont de Facebook, sufeream foarte tare că nu mai găseam informația culturală: dispăruse din presa scrisă, cu cîteva excepții. Nu aflam de lansările prietenilor mei ori pierdeam emisiuni pe care aș fi vrut să le ascult. Acum „aud“ totul cu mare viteză. Dar eu am încredere în continuare în hîrtia tipărită, cred că este de neînlocuit. Copiii cu care lucrez îmi spun că și pentru ei este de neimaginat o lume fără cărți, fără volume pe care să le răsfoiești. Și au dreptate, nu?

Spuneai că a fost o surpriză chiar și pentru tine să scrii literatură pentru copii. De ce?

Pentru că nu știam cît de departe pot să merg în direcția aceasta. În cazul meu, totul a început ca un fel de compensare. Nu mi-e frică de locurile comune. Foarte mulți autori vor să fugă de ceea ce pare deja bătătorit. Eu consider că temele mari ale umanității trebuie să fie în toate preocupările noastre. Nu mi-e teamă, ca mamă, să scriu ceva pentru copilul meu. Am început cumva cu *Cerul din burtă* – o carte importantă în traiectoria mea literară, pentru că e un volum de graniță, unde fac trecerea de la poezie la proză, un fel de jurnal al celor nouă luni de sarcină. Apoi, cînd băiețelul meu avea 2 ani și trebuia să-i fac rost de cărți potrivite, mi-am dat seama că se găseau niște volume foarte frumoase, foarte colorate, dar toate erau traduceri – uneori prost făcute, cu greșeli, lucrate probabil cu Google Translate. Nu existau pe piață, ca să dau un singur exemplu, acum 10-12 ani, basmele românești. După 1989, literatura pentru copii practic a dispărut odată cu Editura Ion Creangă. Mulți ani, n-a existat un premiu de carte pentru copii, pentru motivul că nu se tipărea carte pentru copii, n-aveai ce premia. În ultimii ani, lucrurile s-au schimbat mult. Eu am scris *Aventurile lui Arik,* prima mea feerie pentru copii, cînd băiatul meu avea 2 ani și am vrut să-i ofer și text, nu doar imagine. Un al doilea motiv a fost pasiunea mea dintotdeauna pentru poezia rimată și ritmată. Am suferit deseori că genul acesta a fost epuizat în literatura pentru oameni mari: nu poți concura cu Foarță, nu poți concura cu Brumaru… Or, în literatura pentru copii am putut să mă joc în acest

registru. Am scris apoi *Arik și mercenarii,* după cîțiva ani. Ambele volume vor fi retipărite în acest an la Editura Arthur. Îmi place foarte mult literatura pentru copii, în ea mă simt pur și simplu extraordinar de liberă. Le recomand tuturor scriitorilor care au depresii să încerce să scrie pentru copii, este o bună terapie. Eu acum lucrez la o carte foarte complicată – o carte de proză, scrisă din perspectiva unui copil de 10 ani – și este atît de apăsătoare și atît de traumatică vocea, încît mi s-a întîmplat ca, după ce terminam ce aveam de scris, să fiu pur și simplu copleșită, să nu mai pot vorbi. Din cauza asta, am și lăsat-o vreo două-trei luni, mi s-a părut prea greu de dus. Pe cînd cărțile pentru copii sînt senine…

De unde vine acest sentiment de libertate pe care îl trăiești cînd scrii pentru copii?

Din două direcții. Una este cea care ține de imaginație: poți să fantazezi la nesfîrșit. Poți să scrii orice pornind de la un lucru insignifiant, un nasture, de pildă, în care trăiește o lume întreagă. Ești un mic vrăjitor. A doua direcție ține de libertatea stilistică: mă joc foarte mult cu perspectivele, cu vocile, cu aluziile culturale. Îmi place să fac țesături care trimit și la cărțile altora.

Piața românească de cărți pentru copii e dominată de traduceri. E bine că se întîmplă așa?

E foarte frumos că se traduce acum literatură de foarte bună calitate pentru copii. Editura Arthur are primul proiect coerent în literatura pentru copii, după ce vreme de 25 de ani au mai apărut cîteva volume foarte bune doar la Humanitas. Au ieșit în ultimul timp cîțiva autori remarcabili, de la Roald Dahl, publicat aproape integral, la Cornelia Funke. Una din aparițiile ultime este *Toate pînzele sus,* ceea ce e minunat, fiindcă e nevoie și de resuscitarea unor cărți esențiale ale literaturii române pentru cei mici. Mai mult, a apărut ideea de a *construi* o literatură pentru copii. A apărut astfel *Cartea Pricoliciului: O istorie secretă a Țării Vampirilor,* o carte foarte reușită de Adina Popescu. Florin Bican semnează, de asemenea, două volume jucate și intertextuale, *Reciclopedia de povești* și *Și v-am spus povestea așa…* Horia Corcheș a ieșit și el cu *Istoria lui Răzvan.* Aș mai numi-o și pe Laura Grünberg sau pe autorii cîștigători ai concursului de manuscrise: Există, așadar, o dorință a scriitorilor români de a se manifesta în direcția aceasta. Mai sînt și alte edituri care publică literatură pentru copii. La Vellant au fost recuperate basmele românești în condiții grafice foarte bune, cu ajutorul unor artiști din Clubul Ilustratorilor. La Casa Radio apar cărți cu CD-uri, ceea ce e minunat, pentru că este valorificată arhiva Radioului, în care se află dramatizări uluitoare ale cărților pentru copii.

Faci și ateliere de creativitate pentru copii. La ce folosesc?

Dacă nu ne creștem cititorii, n-o să-i avem. Dacă nu-i sădim în pămîntul cel bun, n-o să iasă nimic. Cititorii nu apar din senin, la 20 de ani. Ei au legătură cu acei părinți care hotărăsc să le citească micuților lor de foarte timpuriu și cu acei învățători care din cînd în cînd renunță la orele indigeste făcute după manuale proaste ca să parcurgă în clasă o poveste. Cititorii apar din contactul la vîrste mici cu literatura. În primii ani, copiii iubesc cărțile necondiționat: bebeluși fiind, le rontăie, apoi se uită prin ele de zeci de ori, alegînd uneori cîte-o imagine sau o situație de care-și vor aminti mereu. Am văzut mulți copii plîngînd cînd s-a terminat cartea: pentru că *s-a terminat,* nu din cauza subiectului, pentru că se despart de lumea acelei cărți. Eu le spun copiilor cu care lucrez că nu ne facem prieteni doar din lumea reală, ci și din cărți: prietenii noștri sînt și în imaginar, în volumele citite, în întîmplările la care ajungem să fim părtași cu ajutorul unor simple pagini. În literatură vom avea întotdeauna apropiați, uneori iubiți sau iubite, tovarăși de aventură sau eroi cu care ne-am dori pur și simplu să semănăm.

Dar și școala ar trebui să formeze cititori.

Școala nu mai știe să formeze cititori, nu mai are grijă de această latură a copiilor și, în general, de tot ce înseamnă aptitudinile lor artistice. Știu foarte bine despre ce e vorba, pentru că am predat mai mulți ani literatura română – acum, de pildă, lucrez la Școala Germană „Hermann Oberth“. Știu ce grea e programa școlară pentru copii. Ar trebui simplificată. Și e nevoie de ore de lectură în școală, pînă la clasa a XII-a: să existe un ceas în care copiii să stea cu cartea pe bancă și să citească. Ce mare lucru e? În loc să-i înveți tot felul de absurdități care nu-i ajută apoi în viață, măcar asta să faci: să-i pui să citească. Sistemul este extraordinar de șablonat, îmi pare rău s-o spun. Cînd am ajuns cu copiii în clasa a VII-a, le-am zis: „Regret, astăzi nu mai avem timp să ne jucăm în oră, astăzi facem numai analiză gramaticală, căci altfel nu reușim să trecem evaluarea națională“.

Care e condiția scriitorului într-o familie de scriitori? Cum trăiesc împreună literatura ta și a lui Mircea Cărtărescu?

Este foarte greu, căci trebuie să fim foarte ordonați. Și asta contrazice mitul scriitorului care e cu capul în nori și așteaptă inspirația. Nu. Nu așteptăm inspirația, muncim, căci altfel nu iese nimic. Trebuie să ne coordonăm. Lucrăm cu agendele, pe zile, e destul de complicat. Cel mai plăcut este cînd stăm de vorbă despre literatură. Nu ne arătăm cărțile unul celuilalt în timp ce scriem. Eu am citit *Solenoid* la sfîrșit, Mircea îmi citește cărțile cînd sînt gata – s-a întîmplat să fim așa. Cînd reușim să ne bem cafeaua împreună, sigur stăm o oră și dezbatem ce s-a mai întîmplat în lumea culturală românească și internațională. Și e bine.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

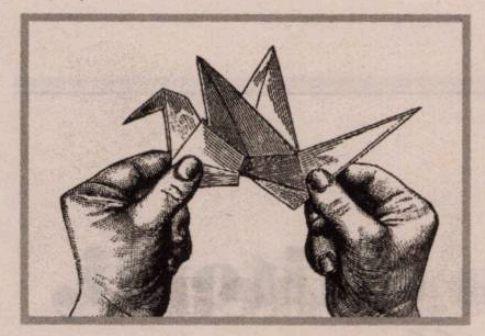

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Sănătatea din bucate?

Trăim în plin asalt al recomandărilor despre ce e bine și ce e rău să mîncăm. Fenomenul a început să se manifeste la puțin timp după căderea comunismului. Printre primele asemenea sfaturi auzite de pe la prieteni a fost cel cu salata verde: s-o rupi cu mîna, să n-o tai cu cuțitul, fiindcă atunci cînd treci cu metalul prin ea apar nu știu ce fel de procese de oxidare nesănătoase. Ruperea ei cu mîna a devenit un fel de ritual pentru mulți dintre noi. Mi-amintesc și momentul cînd am băut prima oară suc de kiwi, fascinant de verde, înainte să știu cum arată fructul. Cînd a apărut și fructul, s-a spus că ar fi unul dintre cele mai sănătoase, plin de vitamina C și de alte substanțe extraordinare pentru corpul omenesc. N-am motive să mă îndoiesc. Ulterior, am aflat însă că sucul acela verde, alături de toate sucurile de același gen, era ceva dacă nu toxic, în orice caz nerecomandabil.

În jurul nostru, în ultimii 26 de ani, alimentele s-au schimbat, gusturile sînt altele, ritmul vieții și nevoile noastre sînt diferite. Kiwi a fost urmat de broccoli, învăluit la rîndul lui într-o întreagă aură de beneficii pe care nimeni nu s-a gîndit vreodată să le caute la conopidă. La fel s-a întîmplat și cu zucchini, fratele mai occidental al dovlecelului. Avocado ne-a uimit cu numele straniu. Ne-am așteptat să apară și *procurado*. Cînd au apărut rodiile, celebrele fructe pe care generația mea le știa doar din poveștile orientale, a fost lansată și ideea că, atunci cînd te confrunți cu vreo slăbiciune fizică, ele sînt, neîndoielnic, remediul cel mai rapid.

Au urmat alte minuni, fructe, legume și condimente în număr nesfîrșit. De unele auzisem din cărți, numele îmi erau cunoscute: fructul pasiunii (etichetă pe care de-a lungul timpului am văzut-o prin magazine aplicată la fructe total diferite), papaya, mango, ghimbir, enibahar, turmeric, șofran. De altele n-auzisem niciodată: fenicul, carciofi, goji, chia, quinoa, graviola, tonka. De altfel, în ultimele decenii, diversificarea asta s-a petrecut în mai toate țările din Europa.

Una din cele mai recente mode e cea a semințelor de chia și de quinoa. Sînt de-a dreptul fade, dar se spune că au niște calități incredibile. Sînt pe primele locuri în topurile *superfoods*. Quinoa, se spune, era ceva de-a dreptul venerat de-a lungul secolelor, de către băștinașii din America de Sud. Noi am aflat ceva mai de curînd. În fine, e minunat să trăiești într-o lume în care se pot găsi toate astea, dar e și cam ciudat să afli, la fiecare nouă apariție, că nu e doar un simplu aliment, ci și un leac extraordinar care vindecă o mulțime de boli, chiar și cancerul.

Dar nici cu informațiile despre legume foarte cunoscute nu ne mai descurcăm prea ușor. Am auzit acum cîțiva ani că noul „soi" de roșii apărut pe piață, „cu moț", nu e bun, fiindcă țuguiul acela e semn că le-a fost stimulată creșterea cu niște chimicale în exces, ceea ce nu e tocmai sănătos. Ei bine, anul trecut un amic a cultivat el însuși niște roșii. Nu le-a stimulat cu nimic și nu le-a stropit cu nimic, lăsîndu-le expuse tuturor bolilor și dăunătorilor. Am fost martor la modul lor de creștere, nu bio, nu eco, ci de-a dreptul sălbatic. Ei bine, deși pînă la vremea culesului n-au scăpat întregi decît cîteva, am descoperit împreună uimiți că aveau un mic moț. Ce să mai crezi?

În sfîrșit, se pare că nici unele din vechile vorbe nu mai sînt valabile. Cînd eram copil se spunea „Un măr înainte de culcare, un doctor pe zi". Părea logic. Acum, ideea de a mînca fructe seara e dezavuată tot mai tare. Fructele fermentează în burtă în timpul somnului, ceea ce nu e în regulă, se spune. Și iarăși, pare logic. Dar cică nici după masă nu e bine să mănînci fructe. Potrivit preceptelor populare în medii selecte, ele ar fi bine să fie mîncate dimineața, pe burta goală. Tot așa, nici salatele nu se mai mănîncă alături de friptură la felul al doilea, ca odinioară, ci înainte, ca aperitiv. Ba, mai nou, am auzit și drăcia că pînă și dulcele ar trebui mîncat înainte de felurile principale. În orice caz, dulcele, săratul și grăsimile în exces continuă să fie dăunătoare, așa cum spune și reclama. Asta nu s-a schimbat. Nu s-a schimbat, cred, nici străvechea idee: „Ouă dimineața pentru tine, la prînz pentru prieteni și seara pentru dușmani".

Dar tot mai multe teorii de pe vremea bunicilor intră în contradicție cu cele de astăzi. În unele cazuri, lucrurile sînt de-a dreptul răsturnate. Despre ceaiul negru se spunea odată că nu provoacă insomnie nici chiar băut seara, pentru că efectul teinei e anihilat de o altă substanță pe care ceaiul o conține. Apoi, bazat cică pe cercetări științifice, s-a revenit la ideea că, totuși, ceaiul negru te agită. Ulterior însă, un alt studiu a demonstrat că nici vorbă și că poți să-l bei și înainte de culcare. Nu mai știi ce e valabil. Dar, apropo de ceai, unii zic că, decît să-i pui zahăr, mai bine îl îndulcești cu o linguriță de miere. Alții atrag însă atenția că mierea încălzită la peste 40 de grade își pierde din proprietăți (ba chiar devine toxică?). Soluția ar fi atunci să pui mierea după ce s-a răcit ceaiul, să te străduiești s-o amesteci la rece și apoi să bei ceaiul rece. Dar lumea devine prea complicată așa.

Nu mă pricep absolut deloc la nutriție sau chimie alimentară. Am însă o oarecare memorie în ceea ce privește percepția publică a unor mesaje și idei din domeniu. Și mă tem că istoria trăită a ideilor privind alimentația e diferită de științele amintite. Asta e probabil și marea noastră problemă. Oricum, în general, aș constata că un fel de lege a lui Murphy (sau a „porcăriei universale") ar putea spune că mîncărurile sînt cu atît mai nesănătoase cu cît sînt mai gustoase și viceversa. Nu sînt absolut sigur. Dacă vreți ceva absolut sigur, vă pot spune vorba aceea potrivit căreia viața dăunează grav sănătății și în cele din urmă duce la deces.

ready made

Sum amorizatu

„Ii fragetu si dulce
A ei pieptu tenerelu;
Totusi ilu patrunge
A' lui Cupido zelu."

Floricele, No. 8, Joi, 21 Fauru 1863

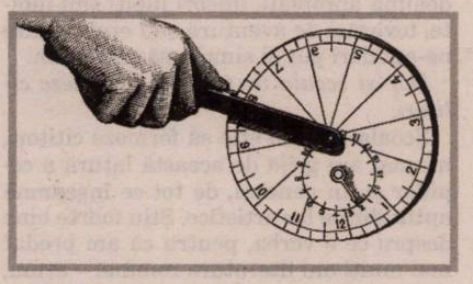

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Cum să fii autentic în California

Acum 30 de ani, muzeul american J. Paul Getty a cumpărat cu 9 milioane de dolari un așa-numit *kouros* („tînăr"), un nud masculin de marmură, în mărime naturală, un gen caracteristic pentru sculptura greacă arhaică (mai ales în secolul 6 î.Hr.). Deatunci se tot dezbate dacă statuia e falsă sau nu, iar dezbaterea e la fel de interesantă ca statuia însăși. Ceea ce, de altfel, nu-i puțin lucru, pentru că aceste sculpturi au o frumusețe stranie, insidioasă, ocupînd o nișă bine definită în continuum-ul ce se întinde între statuaria oficială egipteană, rigid-milităroasă, și naturalismul matematizat al statuilor clasice ale lui Policlet.

În primul rînd, e deja interesant că știința n-a putut tranșa problema. Te-ai aștepta să existe niște șmecherii care să ne arate dacă un material a fost lucrat azi sau acum 2500 de ani... Cu materialele organice ar fi fost, ce-i drept, floare la ureche; chiar și cu bronzurile, adaosurile ce vin alături de cupru și staniu pot uneori să ne lămurească cam cînd a fost turnată o piesă (de pildă, urme de fosfor în compoziție denunță un bronz drept modern, nu antic). Ce ne spune totuși știința e că „Getty *kouros*" e din marmură de Thasos. Or, marmura de Thasos nu se exporta în epoca arhaică și deci statuia ar trebui să fi fost lucrată în stilul cunoscut pentru atelierele din Thasos (și Paros). Dar nici vorbă de așa ceva, ea fiind de fapt o combinație deconcertantă de elemente atice, corintiene și cicladice. Statuia are și alte caracteristici nemaiîntîlnite. De pildă, piatra are niște defecte, niște fisuri. Statuile arhaice nu au asemenea defecte. S-au găsit multe statui începute și abandonate de sculptor cînd s-a dovedit că blocul de marmură ascundea o imperfecțiune; între cele neterminate este un *kouros* pe care îl puteți vedea chiar la muzeul arheologic din Thasos. Altă problemă este că toate statuile de tineri arhaici bine păstrate (cu o posibilă excepție) au niște urme de pictură pe ele, chit că vizibilă doar sub ultraviolete. Statuia noastră nu are nici urmă de pigment, deși se poate ca acesta să fi dispărut la o curățare agresivă a suprafeței. Asta ar sugera o încercare de a crea o patină artificială, testul suprem pentru dibăcia diabolică a unui falsificator.

O altă problemă e că statuia pare cu atît mai recentă cu cît cobori de la cap spre picioare. Să mă explic: după criterii stilistice, părul împletit în 14 șuvițe cu vîrfuri triunghiulare se regăsește la *kouroi* din jurul anului 600. Felul cum e îndoit degetul mic (știu, aici e chestia!) e tipic pentru cei făcuți 25-50 de ani mai tîrziu. Plinta și labele picioarelor, încă 25 de ani mai tîrziu. Într-o artă în care formulele sînt folosite cu destulă sfințenie, asemenea periodizări devin posibile; și mai tîrziu în perioada clasică, cutare pictor pe vase poate fi recunoscut, chiar și cînd nu semnează, după cum desenează claviculele, culmea. Asta pare a zice, una peste alta, că „Getty *kouros*" e o făcătură. Dar lucrurile nu sînt chiar așa simple. Există, de pildă, și *kouroi* autentici la care apare dintr-odată un detaliu

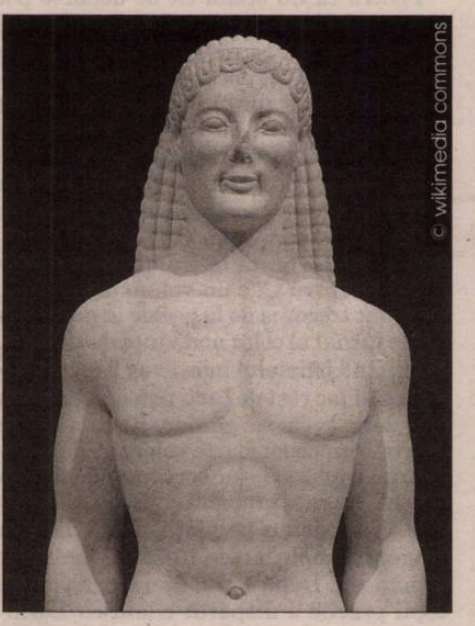

anacronistic, la modă 50 de ani înainte. Și-apoi, nu putea sculptorul antic să vadă statui de diferite vechimi, dedicate lui Apollo în diferite sanctuare? Nu se poate să fi făcut ceea ce ne spune Cicero că a făcut în epoca clasică pictorul Zeuxis, folosind cinci femei ca modele pentru portretul Elenei din Troia, ca să poată lua de la fiecare partea corpului mai frumoasă? În fine, oare dacă am începe să luăm la bani mărunți alți „tineri" arhaici, a căror autenticitate e altminteri necontestată, n-ar părea unii dintre ei cu totul idiosincratici? N-ar părea suspect cel de la Met din New York, de pildă, despre care întotdeauna se găsește un student să spună că seamănă cu un extraterestru (proporțiile lui se explică probabil prin influența artei dinastiei saite din Egipt)?

Uneori se spune că statuia de la Getty e negreșit autentică, pentru că unele detalii (de pildă, forma mușchiului deasupra rotulei) sînt prezente doar la una sau două din statuile autentice din muzee, or, un falsificator n-avea cum să aibă cunoștințe atît de detaliate de artă arhaică. Ba avea cum... E adevărat că s-au văzut și multe falsuri grosolane, dar unele sînt așa de bune, că plătim și azi bilet ca să le vedem fără să știm. Să nu-l subestimăm pe falsificator. Dar, firește, nici capacitatea artei arhaice de a da peste cap cronologiile noastre puse la punct cu multă trudă și de care, vai, ne-am atașat atît.

...România se racordează la arheologia vechii Grecii în principal prin cetatea Histria, un sit arheologic fabulos. În 1939 s-a descoperit aici un fragment important de *kouros* arhaic; au urmat alte fragmente în 1991, găsite tot lîngă templul lui Apollo. Poate într-o zi, datorită unui *kouros* complet, ce nu e deloc imposibil să se găsească la Histria, vom putea să-l înțelegem mai bine pe cel ajuns peste Ocean.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

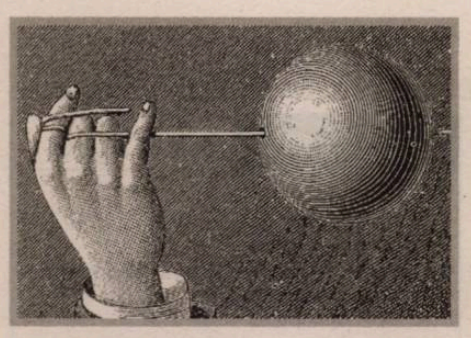

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cînd sistemul nu funcţionează

Franța a hotărît, în februarie, să prelungească starea de urgență cu încă trei luni. După atentatele de anul trecut de la Paris, statul a luat numeroase măsuri pentru a spori gradul de siguranță și rapiditatea de reacție în caz de atentate teroriste. E vorba în primul rînd de o revizuire a Constituției în ceea ce privește situațiile și modalitățile în care se poate declara starea de urgență, precum și despre prerogative suplimentare pentru președinte în situații speciale, astfel încît statul să poată interveni eficient în caz de atac. De asemenea, încă de anul trecut, la scurt timp după atentate, președintele Hollande a anunțat cîteva modificări legislative cu privire la acordarea și mai ales retragerea cetățeniei: pentru a se apăra de teroriști, Franța trebuie să poată refuza accesul în țară cetățenilor suspectați de relații cu diverse rețele teroriste. În plus, guvernul a adoptat și cîteva măsuri administrative: e vorba de 5000 de posturi noi în Poliție și Jandarmerie, 2500 de posturi noi în Justiție, 1000 de posturi noi la unitățile de graniță.

Cu trei luni înaintea debutului Euro 2016, Paris arată ca un oraș aflat în război: pe bulevarde și în preajma clădirilor administrative și de patrimoniu staționează militari, polițiștii și jandarmii patrulează înarmați cu arme grele, atmosfera e încărcată. Odată cu declanșarea stării de urgență, serviciile de securitate pot interveni și ele mult mai rapid: mandatele de percheziție se obțin mult mai ușor, interceptările au devenit aproape un instrument obișnuit de lucru. S-a pus la punct pînă și un sistem integrat de culegere a informațiilor.

Dar starea de urgență nu e neapărat o garanție a eficienței antiteroriste. Se pot, oricînd, produce blocaje. *Le Monde* relatează, de pildă, despre un incident care ar fi putut pune în pericol siguranța națională. Între 1500 și 1800 de interceptări telefonice au fost întrerupte la începutul lunii martie. Serviciile secrete franceze au rămas, practic, în beznă, vreme de cîteva zile. Noua platformă națională pentru interceptări judiciare nu funcționează așa cum ar trebui! Sistemul este nou și a fost pus la punct ca un mijloc suplimentar de prevenire și intervenție pe fondul amenințărilor teroriste pe teritoriul statului francez. Nu e vorba doar de folosirea în comun a informațiilor culese de diverse servicii, nici (doar) de utilizarea comună a resurselor tehnice, ci de un sistem integrat de alertă care permite accesarea mult mai rapidă a datelor relevante despre persoane susceptibile de a comite acte de terorism. O societate privată – Thalès – centralizează toate aceste date (SMS-uri, convorbiri telefonice, mesaje electronice etc.) și le stochează sistematic pe server astfel încît să fie oricînd accesibile anchetatorilor. Vreme de aproape o săptămînă, relatează *Le Monde,* anchetatorii nu au reușit să se conecteze la server. Motiv pentru care operatorul a trebuit să deconecteze serverul pentru a face mentenanță. A durat un weekend întreg. Și *Libération* a relatat despre incident (într-o anchetă de Pierre Alonso și Emmanuel Fansten). Contactat de jurnaliștii acestei publicații pentru a da explicații despre cele întîmplate, ministrul Afacerilor Interne a admis problemele, dar a dat asigurări că datele nu au fost pierdute și că toate informațiile vor putea fi consultate ulterior.

Serviciile secrete franceze au rămas, practic, în beznă, vreme de cîteva zile.

Ce e cu adevărat îngrijorător – atrag atenția diverși activiști civici – e calmul aparent al autorităților și discursul în care împachetează, pompos, acțiuni pompieristice. Dacă acele interceptări, efectuate în spiritul stării de urgență, sînt într-adevăr indispensabile pentru restabilirea securității naționale, atunci defecțiunile tehnice au consecințe gravisime. Sau poate că sînt inutile și, prin urmare, abuzive?

Jurnaliștii Paule Gonzalès și Roland Gauron de la *Le Figaro* citează, sub anonimat, un specialist din servicii care explică, răspicat, că sistemul integrat de informații anunțat cu surle și trîmbițe e plin de lacune. Dacă serverele funcționează, investigatorii pot găsi convorbiri sau frînturi de convorbiri, însă doar cu mare dificultate pot identifica celelalte informații esențiale, cum ar fi partenerul de dialog al suspectului sau data/ora apelului. În plus, nu toate secțiile de poliție sînt conectate la acest sistem, ceea ce face ca reacția să fie întîrziată. Un alt ofițer cu rang înalt în servicii, citat tot sub protecția anonimatului, a dat și el o replică (aproape) comică: „Sistemul e bun, cu excepția cazurilor cînd nu funcționează".

Publicitate

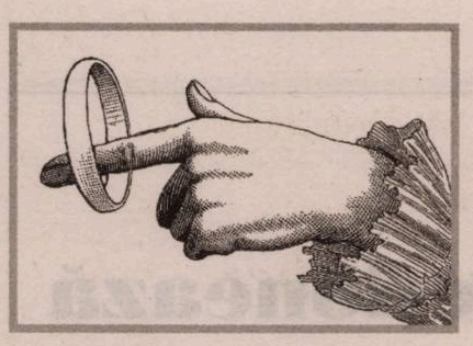

Selma IUSUF

legende urbane

Week-end-uri fulger

Nu înțeleg nimic din week-end. Îl aștepți toată săptămîna ca să constați, luni dimineața, că habar n-ai ce ai făcut în astea două zile și un sfert – dacă e să pun la socoteală și seara de vineri, ca orice persoană muncitoare cu program cît de cît regulat.

Pentru cam toată lumea, promisiunea week-end-ului începe să se contureze încă de joi, pentru că vineri devine un soi de zi-tampon în care lucrurile se fac deja mai relaxat. Habar n-am de ce, că aceleași lucruri ar trebui făcute, dar un aer care adie dinspre finele de săptămînă schimbă starea de spirit și lumea devine parcă un pic mai contemplativă.

Odată sosită seara de vineri, tot week-end-ul se află la o răscruce importantă. Două sînt căile mari și late pe care o poate apuca și totul depinde de ieșitul sau nu la cîrciumă. Exclud aici, în mare parte, familiile cu copii mici, destul de mici și foarte mici. Ele au doar o cale: statul acasă și, prin urmare, treburile casnice care trebuie rezolvate sîmbăta și duminica.

Așa. Spuneam că ne aflăm cu toții într-o vineri seara. Dacă apucăm pe calea ieșitului la cîrciumă, există o variantă proastă și una foarte proastă. În cazul variantei proaste, ieși cu amicii să mănînci și să bei ceva și, pînă la ora 10, cel mult, ești praf de oboseală. Nu-ți mai prieste nimic, nici mîncarea, nici băutura, ți-a ieșit oricum os pe os de atîta stat în scaun toată săptămîna, iar trezitul devreme ți-a săpat cearcăne dramatic de vineții în jurul unor ochi căzuți și roșii. Așa că te tîrăști acasă ca să adormi pe canapea la un film cu zombi australieni, cu sonorul dat la maximum. Vecinii aud probabil un șir de guițături de porc înjunghiat (așa urlă zombii cu pricina), țipete neomenești și scîrțîit de pneuri, fiindcă toate potențialele victime fug cu niște camionete mari. Ție nu-ți pasă. Dormi cu bale pe niște perne decorative, amicii tăi sînt în continuare la crîșmă. Varianta proastă, așadar.

Totul depinde de ieșitul sau nu la cîrciumă.

În varianta și mai proastă, le ții hangul celor care sînt mai odihniți ca tine și stai în oraș pînă spre dimineață. Proastă, proastă alegere. Dacă ai făcut asta, ți-ai ratat deja TOT week-end-ul. Pentru că o să te trezești sîmbătă cu o mahmureală catastrofală. Trebuia să faci o aprovizionare serioasă pentru că frigiderul e atît de gol, că jumătatea de unt care zace de două luni acolo pare că ține un monolog inteligent pe o scenă bine luminată într-un teatru de provincie. Trebuia, de asemenea, să faci o curățenie temeinică pentru că tot dulapul tău de haine e împrăștiat în toată casa. Pentru că ultima oară ai uitat iar să ștergi praful, iar culoarea adevărată a mobilei așteaptă să fie descoperită. Pentru că ți-ai luat un mop nou, iar petele de cafea de pe gresia din bucătărie arată ca niște sori explodați de magmă căcănie. Trebuia să te întîlnești apoi cu un amic pe care îl tot amîni de două luni, tocmai pentru că nu-ți găsești niciodată timp și pentru el. (Da, e *boring* și te rupe în două conversația cu el, dar vă leagă încă multe și omul nu-i prost deloc, și vă știți de mult...) Trebuia să termini naibii cartea la care morfolești în fiecare seară și pe care adormi constant, ca să te apuci în fine și de înspăimîntătorul *Infinite Jest* al lui Wallace, o piatră de încercare pe care, de altfel, ai pariat. Trebuia să le faci o vizită alor tăi, care-s din ce în ce mai bătrîni. Trebuia să replantezi niște flori, să speli două mașini de rufe și să faci ciorbă. Nimic din astea nu se va întîmpla pentru că vei mahmuri două zile.

În fine, în varianta în care alegi să fii prudent și stai acasă vineri seara, vei face toate chestiile pomenite mai sus și vei atinge ziua de luni dublu obosit și tot fără chef. Vei atinge ziua de luni cu o stimă de sine undeva sub zero pentru că, odată intrat în week-end, ți-ai rupt dieta în două. La revedere salatele ușurele pe care le mîncai pe tastatură, bun-venit șnițele și alte grăsoșenii gustoase. Prăjituri, înghețată, chips-uri și floricele la film.

Luni te întorci la muncă cu două kile mai gras și cu speranța că se va întîmpla o minune și că mîine se va desface în viața ta un week-end cu o ofertă la fel de lipsită de imaginație.

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

...cum laudae / EL (V)

Lucrări semnate Nicolae Ceaușescu, publicate în străinătate:

Europe mein salamti aur taawun key derpa nizaam key liey Romania ka kirdar, pref. Arshad Chaudry, International Publishing Institute, Rawalpindi, 1980 (urdu); *Xuan-ji,* vol. I (1965–1968), 1980, vol. II (1969–1973), 1981, vol. III (1974–1980), 1982, vol. IV (1981–1983), 1984, Editions du Peuple, Beijing (chineză); *Concepçoes sobre a nova ordem economica internacional,* pref. prof. Alfonso Arino de Melo Franco, Editora Paralelo, Rio de Janeiro, 1981 (port.); *Schiaikai-Seigi Schisoo,* Kobunsha, Tokyo, 1981 (japoneză); *Tamaan aqwaam key soath amam o dosti or tauwwan key barey mein Romania ki baimul aqwaami policy,* pref. Mohammed Ashraf, International Publishing Institute, Rawalpindi, 1981(urdu); *Romania key sadar key maashrati aur siasi takkayyalat,* pref. prof. M.A. Kazi, 1982 (urdu); *Die politische Strategie der Vernunft,* Bernhard Türkfeld, ed., Viena, 1983 (germ.).

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Coșmarul american

În sudul Indiei, lîngă Hydebarad, la templul Chilkur Balladic, se adună zilnic mii de oameni. De la răsăritul soarelui pînă seara, șiruri lungi de indieni aduc ofrande și fac ocolul templului. Sînt oameni foarte diferiți, și nu doar din casta săracă și dezavantajată. Toți se roagă să primească viza de America. Loteria vizelor e – ca în atîtea alte părți – singura modalitate de a face ordine în cererea imensă. Mulți duc cu ei, ca ofrande, nuci de cocos. Alții încearcă să-și atragă norocul și altfel, purtînd asupra lor tot felul de coperte sau îmbrăcăminți de piele pentru pașapoarte. Dacă vrei viza și te rogi pentru treaba asta, trebuie să faci 11 ture, desculț, în jurul sanctuarului. Cei care au avut noroc și au dobîndit-o au obligația să se întoarcă la fața locului. În semn de mulțumire, au de dat 108 ture. Prin urmare, iată un tîrg modern cu divinitatea: efortul fizic cel mai mare e cerut doar după îndeplinirea dorinței.

Deși în America Latină nu sînt deloc puține locurile în care se spune că Statele Unite sînt un „monstru imperialist", un puhoi de lume sărmană ia cu asalt hotarele „iadului capitalist" și-ncearcă să dribleze paza din ce în ce mai sofisticată. Din Mexic, spre „coșmarul american", pe sub pămînt, înflorește o rețea fabuloasă de tuneluri și galerii. Sute și mii de emigranți ilegali încearcă să treacă pe acolo, să pătrundă în „mizeria americană", unde, culmea, speră să-și vadă visul cu ochii. Sînt oameni foarte săraci, care speră să cîștige ceva pentru familiile rămase acasă. Deseori cad pradă traficanților de ființe umane și sfîrșesc în cele mai sinistre feluri. Dar, dincolo de oamenii nevinovați, care-și riscă viețile și libertatea în căutarea unei vieți mai bune, lăsîndu-se umiliți crunt și prestînd munci dintre cele mai grele, există și altfel de latino-americani. Cei organizați în bande extrem de agresive, structuri ierarhice supercomplicate, și o lume difuză, putred de bogată, care le patronează dintr-o umbră rareori atinsă chiar și de filmele mai curajoase de la Hollywood. Deci se poate. Poți să urăști visceral locul în care te afli, să fii într-un permanent război cu forțele de ordine, să transformi cartiere întregi în teatre de război, dar să pretinzi drepturi cetățenești și, culmea, să le și primești.

Dinspre țările arabe se pleacă masiv, la fel ca de peste tot, spre America. E o lume de toate condițiile, pornită spre cel mai magnetic loc de pe planeta asta. De la oameni de toate vîrstele, îmbătați de visurile prosperității și libertății negăsite acasă, pînă la bigoți cu care nu se poate negocia nimic, toți ajung cumva în America și au dreptul de a critica aspru locul în care tocmai au sosit. Se pot organiza în comunități omogene, interacționînd minimal cu restul societății, pot să-și manifeste cultura și obiceiurile, dar odată ajunși înapoi acasă, în vizită, în locurile de unde au plecat, pot să ardă liniștiți niște steaguri americane și să povestească despre ororile unei lumi în care au ales, neforțați de nimeni, să trăiască. Așa cum pot vorbi și în America despre cît de necesar e un război sfînt. O ștergere de pe suprafața pămîntului a „lumii păgîne" în care și-au găsit adăpost. E dreptul lor. Sînt drepturile la opinie, la liberă exprimare, iar „monstrul american" se opintește să le respecte.

La legendarul post de televiziune Russia Today (RT), vezi zilnic cît de nenorocită e America și cît de infect și cinic e orice guvern, de la începuturile Uniunii Europene pînă acum. Cetățeanul n-are nici un drept, dacă judeci după jurnaliștii de la Russia Today. Totul e un ținut al umbrelor și al abuzului, populația afro-americană e exterminată sistematic, cea arabă vînată fără milă, iar cea latino-americană exploatată la sînge. În noua strategie, RT se vinde acum ca un post american undergound, care demască stricăciunea totală a sistemului capitalist, arătînd că așa nu se mai poate, domnule, oala trebuie să dea în clocot. Televiziunea finanțată de la Moscova se poziționează ca un post al anarhismului luminat, vorbitor de americană neaoșă și pus pe schimbat totul pentru o lume mai bună. E voie să faci treaba asta în America, adică să te duci acolo și să critici devastator locul în care ai ales să trăiești.

În mod real, în Statele Unite ale Americii se întîmplă și lucruri extrem de urîte. Iar întîmplările astea nu sînt deloc puține. De la demența corporatistă pînă la abuzuri ale autorităților, de la lipsa de control a vînzărilor de arme pînă la obsesia spionării intimității individului, la orice nivel s-ar afla el, și pînă la eterna situație difuză a politicilor jandarmului mondial, sînt foarte multe de criticat. Dar e voie să faci asta! Nu-mi amintesc de vreun critic acerb al regimurilor de la Moscova, trecute sau actuale, care să fi supraviețuit decent. S-au mai întîmplat „accidente" și prin America, dar parcă nu prea poți să le compari cu ce e în Rusia. E limpede că nu e raiul pe pămînt nicăieri. Totuși, oare de ce puhoaiele astea de lume, de pe întreaga suprafață a planetei, curg ca proastele spre America? Dacă în Statele Unite se trăiește un coșmar, de ce nu aleg libertatea și prosperitatea din Rusia?

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Brutala secularizare a religiei

Sîntem, ca europeni, indignați de ororile terorismului pus sub flamura islamului. Sîntem îngrijorați de valul incontrolabil al migranților, fie că îi privim cu înțelegere, cu teamă, cu repulsie. Ne simțim amenințate valorile, modul de viață, cultura, libertatea. Măcelurile de la Paris, atacurile sexuale de la Köln, convertirea la extremism a unor tineri din Occident par să facă din Europa un teritoriu fragil în fața „agresiunii musulmane". Pentru mulți dintre noi, islamul în sine – ca religie – e de vină; el are un chip fundamentalist, încă și mai întunecat astăzi de crimele Daesh.

Despre religie să fie vorba în fundamentalismul musulman? Pentru fundamentaliști, a fi musulman înseamnă a respecta cu strictețe „legea religioasă", *șaria,* al cărei cod pretind că doar ei îl dețin. La asta să se reducă o religie? La supunerea societății față de un cod comportamental (arhaizant), impus de autorități religioase care îl folosesc drept instrument de putere? La „transcendentizarea unui corp juridic" care sacralizează ordinea socială și o substituie raportului cu Absolutul viu? – în termenii lui Mohammed Arkoun, istoric al islamului și filozof umanist. La uniformitate exterioară, unde dialogul cu Dumnezeu a fost înlocuit de disciplina dictată de „gardieni ai credinței"?

Leila Babès, sociolog musulman (Institutul de istorie a religiilor, Lille), arăta, alături de alți islamologi, că absolutizarea unor prescripții din *șaria* este nelegitimă, căci aceasta nu ține de teologie, ci definește o „ortopraxie". Cînd ortopraxia rămîne subsumată spiritualului, cînd transpune în viața comunitară reguli decurse din mesajul revelației, ea e un mod firesc de a înlocui sau acoperi vocea islamului moderat.

Despre religie să fie vorba în fundamentalismul musulman?

Cum de atîția tineri se lasă seduși, chiar în Europa, de utopia neagră a islamului secularizat prin extremism? Unul dintre răspunsuri – primul – invocat de specialiști este lipsa de cultură religioasă a acestor tineri ori calitatea ei rudimentară. Habar nu au că credința înseamnă discernămînt, exercițiu al rațiunii pe care insistă Coranul, căutare a înțelesurilor într-o Carte sacră cu multiple niveluri de interpretare, cadra cotidian credința. Dar, în sine, nu ține de absolut, așa cum ține prezentul raportului cu Dumnezeu. E de așteptat ca *șaria* să-și adapteze prescripțiile în funcție de evoluția mentalităților, de schimbarea epocilor culturale, cum s-a și întîmplat în cursul istoriei.

Obligația ca femeia să poarte văl, de pildă, nu e decît vag prezentă în Coran și ea se lega de cutume ale comunităților premusulmane și timpuriu musulmane. Nu avea de-a face cu credința. Astăzi, spune Leila Babès *(Le voile démystifié,* Bayard, 2004), impunerea vălului e o armă de dominație masculină asupra femeii musulmane, o armă identitar-ideologică pentru a afirma pretinsa „superioritate" a unei „lumi a credinței" în fața civilizației occidentale.

A reduce islamul la *șaria* – cu absolutizarea acesteia – înseamnă a reduce religia la categorii mundane, iar în cazul fundamentalismului agresiv la scopuri politice de tip totalitar. Înseamnă a seculariza grosolan religia. Ca dovadă, integriștii în genere, iar extremiștii cu brutalitate atacă sufismul, curentul contemplativ al islamului. Se străduiesc să-l reducă la tăcere, așa cum manifestare universală a generozității și a dreptății divine prin intermediul credinciosului. Ce simplu e pentru o ideologie extremistă să le capteze mințile necultivate, să-i instaleze cu arma în mînă în postura de „stăpînitori ai credinței", să facă din ei niște criminali pompoși.

Dar noi, europenii, nu sîntem oare captivii unei ideologii cînd reducem islamul la agresivitate față de Occident? E firesc să ne indigneze persecutarea comunităților creștine din zonele Daesh, să se ceară Occidentului măsuri pentru salvarea lor, așa cum au făcut Papa Francisc și Patriarhul Chiril al Moscovei, în declarația lor de la Havana.

Dar, în mod ciudat, cazurile de întîlnire fraternă între musulmani și creștini din același Orient Apropiat nu se bucură de mediatizare. Eforturile de dialog al religiilor care, în acea zonă, țin cîteodată de eroismul credinței nu pătrund pînă la noi. Nu se încadrează în imaginea islamului amenințător. În timpul războiului civil din Liban, părintele Andrei Scrima a participat alături de universitari catolici și musulmani la constituirea unui Institut de Studii islamo-creștine. Credincioși ai celor două religii, ne-am recunoscut nu drept stăpînitori ai Adevărului divin, ci ca stăpîniți de acest Adevăr care ne călăuzește, ne conduce și ne eliberează pe fiecare după linia lui proprie, mai puternic legați, fiecare, de credința noastră".

Astăzi, asemenea întîlniri, cazurile de convergență către Universalul viu sînt ținte de atac pentru teroriști; sînt ținte ale neînțelegerii, ale suspiciunii, ale ignoranței pentru concepția occidentală dominantă, chiar creștină. Nu perspectivele fraterne spre zenitul credinței îl interesau pe Patriarhul Chiril al Moscovei într-o recentă declarație referitoare la Daesh (RT France, 18.01.2016). Condamnîndu-l, preciza totuși că acesta arată acuzator către un Occident ateizat, unde homosexualitatea e tolerată în dauna valorilor familiei. Poți fi critic față de manifestările publice, exhibiționiste ale acestei înclinații/opțiuni sexuale. Dar prin depenalizarea ei, regimurile liberale nu înțeleg să încurajeze homosexualitatea, ci să lărgească sfera libertăților individuale. Patriarhul rus nu are în schimb rețineri să susțină regimul lui Putin, agresiv față de Ucraina, aliat al lui Al-Assad, potrivnic libertății persoanei. „Sfînta Rusie" oficială se înțelege bine cu o putere temporală de tip dictatorial. Tot în stil dictatorial vrea să redreseze valorile creștine în lumea de astăzi. Pentru ea, asta să fie o valoare creștină esențială, o temă centrală a credinței: a impune societății un comportament sexual normativ?

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Un creștin: Justin Bieber

Am citit cu mare încîntare eseul lui Vargas Llosa despre „civilizația spectacolului" (Humanitas, 2015): o elegie la mormîntul culturii înalte, dar și un manifest elitist, asumat cu umor (adesea negru). M-a mirat cînd am citit pe Facebook postarea unei tinere jurnaliste care îl trata pe Llosa ca pe un bunic retrograd, gata s-o certe că a stat în club după miezul nopții. Există în multe capete mai necoapte prejudecata că tot ce e elitist e nu doar anacronic, dar și antiliberal. Or, nu e deloc așa, cel puțin în cazul romancierului peruan, care ne-a obișnuit cu francheța sa adesea iconoclastă, cu scenele sale fierbinți, ba chiar cu erotismul său străbătut de irizări incestuoase. Llosa deplînge doar ce mi se pare și mie de plîns: dispariția gîndirii complexe și a studiilor aprofundate, care au fost, laolaltă, exilate într-o nișă academică, fără dreptul de a mai locui în cetate. Ocuparea spațiului public de către discursul tabloid, senzaționalist, care ratează sistematic adevărul și deformează percepția colectivă asupra lumii (cu tot cu valorile sale de căpătîi). Din palatul ducal au ieșit aristocrații mecenați și au intrat exponenții culturii pop. În locul lui Lorenzo Magnificul s-a instalat Justin Bieber. Care e și guru civilizațional, model spiritual, teolog. Nu ați citit greșit. Am găsit pe un site de informații creștine ample extrase din gîndirea religioasă a starului canadian. Un ins care, la 22 de ani, are mai multă influență asupra tineretului global decît orice autoritate „tradițională", cu excepția probabilă a Papei de la Roma. Să ne bucurăm, cei care mai credem în viitorul civilizației iudeo-creștine, că Justin Bieber este credincios. Iată cîteva mostre: „Mă rog cînd mă duc la culcare, dar și ziua, cînd am vreo problemă, mă rog Lui atunci cînd vreau să-i mulțumesc pentru ce mi-a hărăzit. Fără Dumnezeu, n-aș fi unde sînt. M-a binecuvîntat cu talent și oportunități. Chiar există o rațiune a faptului că mă aflu unde sînt azi." (Radio Times, februarie 2016). Iată și latura anselmiană a lui Justin: „Mă simt de neînvins, pentru că nu există cineva mai mare decît Dumnezeu. Dacă Dumnezeu e cu mine, cine va fi împotriva mea? (Complex, septembrie 2015). Și nu ne oprim aici: „Dezvoltarea unei relații personale cu Dumnezeu e chestia cea mai cool pe care am trăit-o. Știu că nu sînt singur și că n-am motive de teamă. Nu vă imaginați că vreau să vă impun ceva: vreau pur și simplu să vă împărtășesc ce se petrece în viața mea. " (Instagram, mai 2015)

Iată, în cîteva rînduri, credo-ul supraconfesional pietist a unei vedete care planează inofensiv peste cupola de ceață a spiritualității „postmoderne". Un soi de *„personal Jesus",* facultativ, dar sentimentalmente operațional, mai ales în lupta cu angoasa, depresia sau supralicitarea egoistă. Nu fac nici un proces de intenție (de pildă refuz să cred că aceste postări sunt doar semnate Justin Bieber, fiind în realitate concepute de PR-iști abili, care știu că eroul nu trebuie să apară fără credință, dar nici încadrat într-o confesiune cu reputație sectară). Mă interesează fenomenul: cînd cineva a cucerit YouTube, el devine locul unei epifanii. Ales divin. Mesager al transcendenței uitate. Tot ce e – vorba lui Weber – „rutinizare carismatică" redevine în cazul acestor semizei pop o sursă de prospețime simplă, umană, accesibilă, vie. Era media redefinește tradiția profetismului, redimensionează audiența oricărui „ales" și face din vocea unui popstar „glasul celui care strigă în pustie: pregătiți calea Domnului!" Mi se pare uluitor să constat că un tînăr abia ieșit din adolescență poate întoarce, pe o rețea de socializare, sau printr-un interviu în *Rolling Stone,* acele de pe ceasornicul religios al generației sale. Asta-mi amintește, *mutatis mutandis,* de precocitatea „rabinică" a lui Iisus, Cel care învăța în Templul de la Ierusalim pe cînd abia împlinise 12 ani. E o victorie în forța imbatabilă a tinereții care crede că lumea nu se reduce la structura ei materială și face loc altor dimensiuni.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

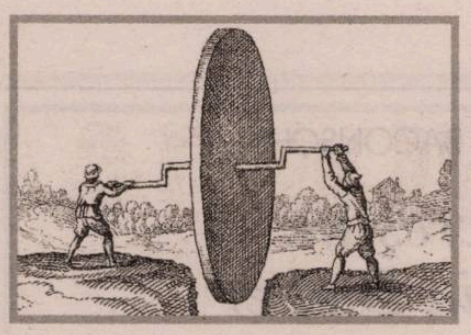

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Omul de pe stîlp

Aproape de fiecare dată cînd citesc cîte ceva despre ultimele alegeri prezidențiale îmi revine în minte imaginea unui domn suit pe un stîlp. Pătruns de un fel de exaltare nervoasă, specifică alegerilor din România, omul respectiv încerca cu încăpățînare să dea jos un afiș de pe care zîmbea prietenos Victor Ponta. Un gest simbolic și inutil pentru care fusese însă salutat de cîteva mii oameni care se aflau în centrul Bucureștiului.

M-am întrebat zilele astea ce-o mai face omul respectiv. L-o mai fi preocupînd politica? La ce s-o gîndi cînd citește știrile? Candidatul pentru care ieșise atunci în stradă, celălalt afiș, e președinte de mai bine de un an, iar mandatul său tinde să devină tot mai complicat. Aproape nimic din ce face sau spune nu mai este bine primit. Cuvintele îi sînt insuficiente, tăcerile suspecte, iar deciziile confuze. Pentru presa străină e un naiv, pentru cea românească e un mister. Însă tuturor le e destul de clar că actualul președinte al României suferă de un soi de inadecvare cronică.

Performanța dlui Iohannis va fi imposibil de apărat.

Klaus Iohannis are un fel de talent special de a ezita cu fermitate. De a interveni decisiv atunci cînd nu-s motive de intervenție. De a umple neconvingător spațiul. Asemeni unicornului care vrea să creadă că oamenii există, șeful statului român pare să administreze o realitate paralelă imposibil de verificat.

Lui Klaus Iohannis i se reproșează, în același timp, suficiența și insuficiența. Prezența goală și absențele cu semnificație. Un soi de covor roșu al dezamăgirii i se așterne în față pe oriunde alege să calce. Toate astea la un loc provoacă dubii în legătură cu acțiunile instituției prezidențiale chiar și atunci cînd acestea nu au vreo semnificație teribil de importantă.

Stupefacția exprimată, discret deocamdată, de către diverși oameni din administrație e dublată de neîncrederea tot mai vizibilă a publicului. Altfel spus, speranța că președintele se va ridica la înălțimea așteptărilor s-a transformat în teama că performanța dlui Iohannis va fi imposibil de apărat.

E foarte greu de argumentat zilele acestea împotriva senzației că Președinția se deplasează încet-încet în irelevanță și, uneori, în ridicol. Mă feresc să dau exemple. Presa ultimelor două luni a furnizat suficiente.

Domnul Iohannis poate încă să își salveze mandatul. Mai are timp chiar să îl transforme într-unul reușit. Însă bunăvoința i-a fost retrasă și, în următorii trei ani, va trebui să cîștige respect. Ceea ce a avut pînă acum a fost doar un soi de entuziasm prudent, dublat de o așteptare politicoasă. Amîndouă au expirat, iar omul de pe stîlp preferă probabil să nu își amintească seara aceea.

Dezamăgirea e corozivă și pentru ea există întotdeauna o notă de plată.

P.S. N-am avut răbdare să urmăresc întreaga scenă. Nu știu dacă afișul cu Victor Ponta a fost, în cele din urmă, coborît de pe stîlp.

Teodor Tiță *este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

De ce e TVR-ul altfel?

Aud de ani de zile aceleași păreri despre televiziunea publică. Le-au folosit mulți atunci cînd, în momente de cumpănă, subiectul s-a ivit în discuție. De la Bogdan Naumovici și Robert Turcescu la Mircea Badea și Traian Băsescu, trecînd elegant prin Radu Banciu sau Dragoș Pătraru, recunoaștem cîteva idei interesante care vor să dovedească de ce TVR nu își mai are rostul pe lume, fiind depășită de vremi și inutilă societății.

Ca un fir roșu, printre argumentele enumerate se regăsește, inevitabil, Comparația. Comparația cu o televiziune privată sau, prin extensie, cu orice altă întreprindere din România. Am o veste: TVR-ul e altfel. Este diferită de oricare altă televiziune sau de vreo altă firmă comercială. „Cînd nu faci profit, cînd cheltuielile sînt mai mari decît încasările, e clar: ai un management prost care trebuie schimbat și, evident, trebuie să reduci cheltuielile." Necazul e că TVR-ul nu are cum să își crească veniturile. Ele sînt dependente de o decizie a Guvernului, referitoare la mărimea taxei (principala sursă de încasări).

Ce decizii mai rămîn la îndemîna oricărui manager, atunci cînd nu are cum crește în nici un fel încasarile, ba, dimpotrivă, din pricina inflației, sumele respective mai și scad de la an la an? Să reducă din cheltuieli. De mai bine de trei ani, singurul capitol redus a fost cel al bugetelor de producție: filmări, montaje, deplasări în teritoriu, licențe pentru film sau sport. O perioadă, parcul auto nu a avut RCA-urile plătite, a trebuit să stea în curte. Altădată, datoriile la Petrom au fost atît de mari, încît rămăseserăm fără benzină. Despre decoruri noi sau licențe de programe nu se mai vorbește, acum. Urmarea: de cîțiva ani buni, se trăiește mai ales din Arhivă, pe reluări, cu producția proprie la nivel de avarie, filmări pînă la kilometrul 36, cîte un talk-show de studio sau cu preluări de pe YouTube în loc de reportaj. Sigur că se puteau reduce salariile și se puteau concedia oameni, ca la orice televiziune sau întreprindere privată. Asta a făcut Săftoiu, numai că a produs daune și mai mari.

De ce? Pentru că TVR-ul este altfel. El trebuie să facă emisiuni cu minorități de toate felurile, despre cultură, despre copii, despre persoane cu handicap, despre Parlament, în general despre tot ceea ce este important, dar nu îndeajuns de interesant încît să atragă posturile comerciale. În logica pieței, dacă nu ai bani pentru licențe sportive, ar trebui dați afară ziariștii sportivi care sînt și comentatori. Păstrezi doi-trei reporteri pentru știri, iar restul să migreze la televiziunile care dețin drepturile un sezon sau altul. Cam asta ar fi logica de piață! Ce ar urma? Evident, dispariția totală din peisaj. Dacă nu mai ai comentatori sau ziariști de specialitate, de ce să mai cumperi vreo competiție în viitor? Nu ai cu ce face ecranizări sau piese de teatru? Dai afară regizorii și scenografii. Rămînem cu un jurnal, un talk-show și o emisiune de divertisment. Ar încăpea în două ore, cred. Cam la asta ar duce tratamentul-„minune": insolvența!

Alt motiv pentru care TVR-ul e altfel este că nu își poate deduce TVA-ul. TVR plătește TVA cînd e cazul, dar nu îl poate deduce în situațiile în care oricare SRL sau SA poate să facă asta, conform Codului Fiscal. Alt motiv pentru care TVR-ul este altfel decît suratele sale din Europa (de data asta) e că Guvernul României nu a catadicsit să facă nici o notificare către Comisia Europeană pentru acordarea unui ajutor de stat privind anularea penalităților fiscale provenind din povestea cu TVA-ul. Domnul Ponta a putut rezolva situația doar pentru televiziunile comerciale. Nu și pentru excepția numită TVR. Care e altfel!

În ultimă instanță, TVR-ul este folosit ca o instituție care strînge, în regim parafiscal, alți bani de la români, în afara impozitelor legale și cunoscute. Atît a rămas: vehicul de adunat bani la buget, parte din acei patru lei pe lună. E motivul principal pentru care TVR-ul este altfel și asta nu au observat defel marii gînditori de dreapta ca Naumovici sau Băsescu.

Gabriel Giurgiu *este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Avem iarăși arenă de fotbal funcțională în București, în schimb nu mai avem o arenă de tenis. Să înțelegem că ar fi prea mult și una, și alta?

Pare că România e prea mare pentru posibilitățile noastre. Nu reușim să-i facem autostrăzi, căi ferate demne de acest secol și de cel puțin jumătatea celui trecut, metrou pînă la un aeroport, stadioane, săli, arene de orice fel. România ne depășește. Nu numai că nu o mai luăm înainte, dar dăm înapoi. Blestemul lui Manole, în relații politice complicate cu divinitatea, lovește iar. Odată cu panglica, se taie și autostrăzile proaspăt inaugurate. Mai nou, cel mai mare stadion al țării a fost tras pe dreapta deși n-are nimic. Dar ca să dovedești că ești „curat" în România e greu, greu de tot. Ca în cazul oricărui buticar hărțuit de funcționari flămînzi, și Arena Națională a trebuit acoperită de atîtea hîrtii că de-abia acum ne e teamă că acoperișul ar putea să cedeze. Cît despre Arenele BNR, ele au fost păstrate în starea inițială de o instituție sărăcuță tare, Banca Națională a României, probabil pentru a fi înscrise în patrimonul UNESCO, precum Colosseumul. Ne aflăm pe drumul cel bun, ne scufundăm. Sîntem o Atlantida modernă, minus civilizația. Și totul se petrece firesc, fără un sughiț. Nu sîntem demni nici măcar de un diftong. Liniște, vă rugăm! Servește guvernatorul!

Radu NAUM

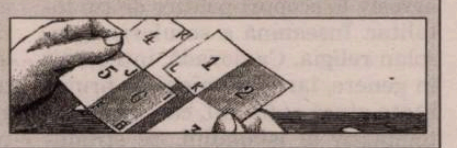

Cernobîl 30

Texte și opinii de:

- Svetlana ALEKSIEVICI (jurnalistă și scriitoare)

„Informație istorică“

- Adrian CIOROIANU (istoric)

„Accidentul care a grăbit sfîrșitul comunismului“

- Mitică DRĂGUȘIN (director de Securitate Nucleară la Institutul Național de Cercetare Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară)

„După dezastru“

- Gheorghe NEGUȚ (profesor dr. invitat la Universitatea Politehnica, București)

„Ziua Tineretului“

- Mariana PURICE (cercetător științific în Laboratorul de Medicină Nucleară)

„Mărturie despre trecut sau despre viitor?“

- Andrei UDIȘTEANU (jurnalist la Digi24)

„Acasă, la Cernobîl“

argument

După treizeci de ani

Eram elev în clasa întîi cînd s-a întîmplat. Tata lucra la un combinat chimic, vestea se răspîndise (în mai toate casele se asculta Europa Liberă), iar colegii lui ingineri chimiști instruiseră pe toată lumea ce trebuie făcut. Țin minte cum tata m-a luat cu el în mașină și cum ne-am oprit lîngă o cișmea dintr-un sat din afara orașului, la țeava căreia am umplut cu apă o damigeană și cîteva bidoane de plastic. La școală, învățătoarea a venit în sala de clasă cu o cutie de plastic în care se aflau pastiluțe cu iod, pe care le-a împărțit fiecărui copil. Trebuiau supte. Ne-au dat multă vreme. O dată pe săptămînă găseam cîte o pastiluță așezată pe un șervețel pe fiecare bancă.

La combinatul chimic aveau loc mai mereu „scăpări“ sau „avarii“. Uneori orașul era acoperit de ceață și simțeai miros de clor sau de amoniac. Chiar și așa nu înțelegeam exact situația, dar mi-a rămas în cap cuvîntul rostit de tata: Cernobîl.

Între timp, am aflat ce s-a întîmplat atunci, pe 26 aprilie 1986. S-a discutat mult în familia noastră, pentru că o mătușă era gravidă, a născut prematur în luna următoare, iar fătul a fost ținut o vreme în incubator. Verișorul meu, care acum face parte dintre cei care au plecat la muncă în străinătate, a avut o copilărie bolnăvicioasă. Toată lumea credea că știe din ce cauză, iar eu am mai citit cîte ceva între timp.

Dar abia cu extraordinara carte a Svetlanei Aleksievici, *Dezastru la Cernobîl,* am avut cu adevărat imaginea de amploare a ceea ce s-a întîmplat atunci, la mai puțin de 600 de kilometri de România. Iresponsabilitatea și inconștiența autorităților sovietice, perfect nepregătite pentru o astfel de situație, prostia, cinismul și disprețul față de om al comuniștilor, lipsa de informații și dezinformarea populației, folosirea propagandei cu scopul de a mobiliza tinerii să se sacrifice, mărturiile pline de grozăvii ale bieților oameni evacuați sau ale văduvelor celor trimiși să stingă reactorul și să decontamineze zona – tabloul a ceea ce s-a întîmplat atunci este copleșitor!

„Ce putere! O putere nemăsurată a unui om asupra altui om. Nu mai vorbim doar de minciună, ci despre un război contra celor nevinovați... Dar asta e deja istorie. Istoria unei crime“, după cum este citat în carte Vasili Borisovici Nesterenko, fost director al Institutului de Energie Nucleară al Academiei de Științe din Belarus.

Luna viitoare se vor împlini 30 de ani de la accidentul ale cărui enorme consecințe sînt, în continuare, doar estimate. Vorbim despre cel mai mare dezastru nuclear din istoria omenirii, dar reprezentarea lui încă e dificilă. „Tot timpul tragedia asta nucleară este comparată cu războiul. Dar războiul poți să-l înțelegi“, spune un supraviețuitor în cartea Svetlanei Aleksievici, cu care și deschidem Dosarul de față. Un grupaj de texte care vorbesc despre trecut, dar care vor să fie despre viitorul pe care în continuare riscăm să-l compromitem ignorînd consecințele acțiunilor noastre. Căci, după cum afirmă una dintre victimele fără vină de la Cernobîl, „contaminat nu e doar pămîntul nostru, dar și conștiința noastră“. (**Marius Chivu**)

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Svetlana ALEKSIEVICI

Informație istorică

26 aprilie 1986, la ora 1 și 23 de minute și 58 de secunde, o serie de explozii a distrus reactorul și clădirea celui de-al patrulea bloc energetic de la centrala atomoelectrică de la Cernobîl, aflată în apropierea graniței bieloruse. Cernobîlul a devenit cea mai mare catastrofă tehnologică a secolului XX.

Pentru mica Bielorusie (o populație de 10 milioane de locuitori) a fost o calamitate națională, deși bielorușii nu au nici o centrală atomoelectrică. Este în continuare o țară agrară, cu o populație preponderent rurală. În anii Marelui Război pentru apărarea patriei, fasciștii germani au distrus pe teritoriul bielorus 619 sate împreună cu locuitorii lor. După Cernobîl țara a pierdut 485 de sate și cătune: 70 dintre ele sînt îngropate pentru eternitate în pămînt. În război a murit fiecare al patrulea bielorus; astăzi fiecare al cincilea trăiește pe teritoriul contaminat. Sînt 2,1 milioane de oameni, dintre ei – 700.000 de copii. Printre factorii scăderii demografice radiația ocupă locul cel mai important. În regiunile Gomel și Moghilău (cele care au suferit cel mai mult în urma catastrofei de la Cernobîl), mortalitatea a depășit natalitatea cu 20%.

În urma catastrofei, în atmosferă au fost aruncate 50.000.000 Ci de radionuclizi. Dintre aceștia 70% au căzut în Bielorusia: 23% din teritoriul ei a fost contaminat cu radionuclizi – peste 1 Ci/km² de cesiu-137. Pentru comparație, în Ucraina a fost contaminat 4,8% din teritoriu, în Rusia – 0,5%. Suprafața teritoriilor agricole intens contaminate, de peste 1 Ci/km², formează peste 1,8 milioane de hectare. Stronțiu-90, cu o densitate de peste 0,3 Ci/km², a contaminat circa 0,5 milioane de hectare. Din circuitul agricol au fost scoase 264.000 de hectare de pămînt. Bielorusia e o țară a pădurilor. Dar 26% din păduri și peste jumătate din pășuni din luncile Pripetului, Niprului, Sojului fac parte din zona de contaminare radioactivă.

Ca urmare a influenței permanente a dozelor mici de radiație, anual în țară crește numărul de îmbolnăviri de cancer, de copii înapoiați mintal, cu tulburări nervoase și psihice și cu mutații genetice *(Belorusskaia ențiklopedia,* „Cernobîl", 1996).

Conform datelor cercetărilor, pe 29 aprilie 1986 un nivel radioactiv înalt a fost înregistrat în Polonia, Germania, Austria, România, pe 30 aprilie, în Elveția și nordul Italiei, pe 1-2 mai, în Franța, Belgia, Olanda, Marea Britanie, nordul Greciei, pe 3 mai în Israel, Kuweit, Turcia. Substanțele gazoase și volatile, aruncate la o mare înălțime, s-au răspîndit pe tot globul: pe 2 mai au fost înregistrate în Japonia, pe 4 mai, în China, pe 5, în India, pe 5 și 6 mai, în SUA și Canada. A fost nevoie de mai puțin de o săptămînă ca acest Cernobîl să ajungă o problemă a întregii lumi *(Urmările avariei de la Cernobîl în Bielorusia,* Minsk, Colegiul superior internațional „Saharov" în domeniul radioecologiei, 1992).

Reactorul patru, numit obiectivul „Carcasa", păstrează în continuare, în pîntecele său de plumb, fier și beton, circa 200 de tone de materiale nucleare. Iar combustibilul este amestecat parțial cu grafit și beton. Nimeni nu știe ce se întîmplă cu ele azi.

Carcasa a fost construită solid, într-un mod unic, iar inginerii din Petersburg care au ridicat-o probabil că se pot mîndri cu ea. Trebuia să dureze 30 de ani. Totuși a fost asamblată „teleghidat", plăcile au fost îmbinate cu ajutorul roboților și al elicopterelor, de aici și fisurile. Astăzi, conform unor date, suprafața generală a fisurilor depășește 200 de metri pătrați și printre ele continuă să iasă la suprafață particule radioactive. Dacă bate vîntul din nord, atunci spre sud avem de-a face cu niște cenuși active cu uraniu, plutoniu, cesiu. Mai mult, într-o zi cu soare, cu lumina stinsă, în sala reactorului se văd coloane de lumină ce cad de sus. Ce înseamnă asta? Și ploaia pătrunde înăuntru. Iar dacă ajunge umezeală în masele ce conțin combustibili este posibilă o reacție în lanț…

„Carcasa" este un mort care respiră. Respiră moarte. Pentru cît timp mai are ea putere? Nimeni nu va răspunde la această întrebare, pînă acum a fost imposibil să ajungem la multe puncte de legătură și construcții pentru a afla cît mai pot rezista ele. Dar toți ne dăm seama: distrugerea carcasei ar duce la niște urmări chiar mai îngrozitoare decît cele din anul 1986 *(Ogoniok*, nr. 17, aprilie 1996).

„Era o radiație așa de mare, că televizoarele nu mai funcționau."

„Mi-au spus: «Tovarășă, acesta nu mai e soțul, omul iubit, ci un obiect radioactiv cu o densitate mare de contaminare.»"

„Cînd s-a născut, nu era un copil, ci un săculeț viu cusut pe toate părțile, nu era nicio crăpătură, numai ochișorii erau deschiși."

„Fetița mea a spus nu de mult: «Mami, eu dacă o să nasc un monstru, oricum o să-l iubesc.»"

„Îi verificam prin sondaj pe copiii din sate. Cîteva mii de băieți și fete. Aveau 3000 de microröntgen. Peste trei mii. Fetițele astea n-o să mai facă niciodată copii. Au mutații genetice."

„Mergeam cu mașina și păsările parcă erau oarbe, cădeau pe parbriz, se loveau. Parcă nu erau normale. Adormite. Era un fel de sinucidere."

„Am îngropat pădurea. Am tăiat copacii în bucăți de cîte un metru și jumătate, i-am împachetat în celofan și i-am aruncat în groapă."

Toate citatele din acest Dosar aparțin supraviețuitorilor și au fost extrase din cartea Svetlanei Aleksievici.

„Carcasa" este un mort care respiră. Respiră moarte.

Înainte de Cernobîl, la 100.000 de locuitori ai Bielorusiei erau 82 de cazuri de afecțiuni oncologice. Astăzi statistica este aceasta: la 100.000 de locuitori, 6000 de bolnavi. O creștere de aproape 74 de ori.

Mortalitatea, în ultimii zece ani, a crescut cu 23,5%. De bătrînețe moare un om din paisprezece, în principal cei apți de muncă – la 46-50 de ani. În regiunile cele mai contaminate, la un control medical s-a stabilit: din zece oameni, șapte sînt bolnavi. Dacă mergi prin sate, te frapează cimitirele apărute peste tot.

Pînă acum multe cifre sînt necunoscute. Toate sînt ținute în secret, pentru că sînt monstruoase. Uniunea Sovietică a trimis la locul catastrofei 800.000 de soldați din serviciul de urgență și au fost chemați să lucreze lichidatori, vîrsta medie a celor din urmă fiind de treizeci și trei de ani. Iar copiii au fost luați în armată imediat după terminarea școlii.

Numai în Bielorusia s-au aflat în lista de lichidatori 115.493 de oameni. Din datele Ministerului Sănătății, din 1990 pînă în 2003 au murit 8553 de lichidatori. Cîte doi oameni pe zi.

Așa a început istoria…

Anul 1986. Pe primele pagini ale ziarelor sovietice și străine sînt reportaje despre procesul vinovaților catastrofei de la Cernobîl.

Iar acum, imaginați-vă un bloc gol cu patru etaje. Un bloc fără locatari, dar cu lucruri, mobilă, îmbrăcăminte pe care nimeni nu le va mai putea folosi niciodată. Pentru că acest bloc se află la Cernobîl. Dar chiar într-un asemenea bloc mort s-a ținut o conferință de presă pentru ziariștii care trebuiau să judece pe cei vinovați de producerea avariei atomice. La cel mai înalt nivel, la CC al PCUS, s-a decis că acest caz trebuie soluționat la locul faptei. Chiar la Cernobîl. Procesul a avut loc în clădirea Casei de Cultură din partea locului.

Pe banca acuzaților sînt șase persoane – directorul centralei atomice Viktor Briuhanov, inginerul-șef Nikolai Fomin, inginerul-șef adjunct Anatoli Diatlov, șeful de tură Boris Rogojin, șeful atelierului reactorului Aleksandr Kovalenko, inspectorul de la Inspecția națională pentru energie atomică Iuri Laușkin.

Locurile pentru spectatori sînt pustii. Se află numai ziariști. De fapt, aici nici nu mai sînt oameni, orașul a fost „închis", fiind „zonă de control radioactiv sever". Oare nu din acest motiv a fost ales și ca loc al procesului, cu cît mai puțini martori, cu atît mai puțină zarvă? Nu sînt nici operatori TV, nici ziariști străini. Desigur, pe banca acuzaților toți voiau să vadă zeci de funcționari cu răspundere, inclusiv din Moscova. Răspunderea trebuia să o poarte și știința modernă. Dar s-au mulțumit cu „acarii".

Sentința… Viktor Briuhanov, Nikolai Fomin și Anatoli Diatlov au primit cîte zece ani. Alții au avut niște sentințe mai mici. În detenție, Anatoli Diatlov și Iuri Laușkin au murit din cauza urmărilor expunerii la radiațiile puternice. Inginerul-șef Nikolai Fomin a înnebunit, dar, uite, directorul centralei, Viktor Briuhanov, și-a ispășit pedeapsa de la un capăt la altul, toți cei zece ani. L-au întîmpinat rudele și cîțiva ziariști. Evenimentul a avut loc pe neobservate.

Fostul director trăiește la Kiev, este un funcționar de rînd la o firmă.

Așa se încheie istoria.

În curînd *[e vorba de anul 1997 – n. red.],* Ucraina va trece la o construcție grandioasă. Deasupra carcasei care a acoperit în anul 1986 blocul al patrulea, distrus, al centralei atomoelectrice de la Cernobîl, o să apară o nouă carcasă, numită „Arca". Pentru acest proiect, 28 de țări donatoare vor oferi în următoarea perioadă un capital inițial de peste 768 de milioane de dolari. Noua carcasă trebuie să dureze nu treizeci, ci o sută de ani. Și a fost proiectată grandios, pentru că trebuie să aibă un volum suficient de mare pentru a se realiza acolo lucrări de îngropare a reziduurilor. E nevoie de o fundație masivă: de fapt, va trebui să se facă un grund artificial din stîncă, din stîlpi și plăci de beton. După aceea va trebui să fie pregătit depozitul unde vor fi mutate reziduurile radioactive scoase din carcasa veche. Noua carcasă va fi făcută din oțel de calitate superioară, capabil să rețină radiațiile gama. Numai metalul va avea 18.000 de tone.

„Arca" va fi o construcție fără precedent în istoria omenirii. În primul rînd, ne vor uimi dimensiunile ei – această a doua membrană va avea o înălțime de 150 de metri. Iar din punct de vedere estetic, va semăna cu Turnul Eiffel (din materiale ale ziarelor belaruse din anii 2002-2005).

(fragment din cartea
Dezastrul de la Cernobîl,
traducere din limba rusă de Antoaneta Olteanu, Editura Corint, 2015)

***Svetlana Aleksievici** este scriitoare și jurnalistă din Belarus, disidentă susținută de PEN Club și de Fundația Soros. A primit numeroase premii pentru* Dezastrul de la Cernobîl *(1997), carte interzisă și azi în Belarus, dar și pentru alte lucrări ale sale. În 2015 a primit Premiul Nobel pentru Literatură.*

Adrian CIOROIANU

Accidentul care a grăbit sfîrșitul comunismului

Iată-ne pe la începutul lunii mai 1986 – iar locul este o curte de legume din nordul Bucureștiului, într-o unitate militară în care figuram în acele zile ca soldat. Tocmai fusesem acasă, într-o permisie de 1 Mai (cumva Paștele ortodox a fost cam în acele zile?) și acolo, la Craiova, pe undele Radio București, am aflat despre dezastru, din vocea gravă a unei crainice care anunța, din oră în oră, despre accidentul din URSS. Se înțelege, mass-media românești au relatat despre incident doar după ce au făcut-o oficialitățile de la Moscova – care și ele au întîrziat 68 de ore pînă să recunoască faptul că la Cernobîl se întîmplase ceva serios.

Mi-aduc aminte că primele zile ale acelui mai au fost însorite și, altfel, calme. Unul dintre camarazii mei (și el fusese în permisie) adusese de undeva din Ardeal niște răsaduri de roșii (!), pe care, băiat gospodar fiind, într-o dimineață (5 sau 6 mai?) a decis să le planteze în grădina unității noastre. Ni se dăduse deja cîte o pilulă de iod, iar sfaturile dominante erau să nu ne expunem mult în exterior (nu mai rețină dacă la Radio București s-a spus acest lucru, dar familiile o făcuseră). Totuși, camaradul meu nu putea lăsa răsadurile să se usuce, drept care – băiat de la țară fiind, cu respect față de natură – a trecut la plantarea lor. Și mi-aduc aminte cum ceilalți, să fi fost vreo 10-12 soldați, stăteam la umbra unei săli, fumam Carpați și, prin ușa deschisă, îi strigam plantatorului îndemnuri gen „Intră dracului la adăpost", „Lasă, frate, roșiile", „Bre, o să-ți cadă părul și dinții" și alte asemenea încurajări, pe care le cenzurez aici de trimiterile sexuale (altfel, abundente).

Și totul începuse atît de bine

Mihai Gorbaciov venise la putere abia de un an – pe 10 martie 1985, prin numirea, de loc transparentă, la vîrful (încă) ultraputernicului Partid Comunist al Uniunii Sovietice. Predecesorul său, Konstantin Cernenko, tocmai murise – a treia moarte într-un scurt interval, după Leonid Brejnev (1982) și Iuri Andropov (1984). De la început, Gorbaciov (54 de ani – aproape adolescent în nomenclatura epocii) a părut a marca o schimbare a paradigmei. Ziariștii occidentali au remarcat că noul lider seamănă cu reformatorul Nikita Hrușciov – mai ales în deschiderea față de dezbateri și în apropierea față de public. Nu numai ziariștii erau impresionați; în decembrie 1984, pe cînd *delfinul* Gorbaciov vizitase Marea Britanie, premierul Margaret Thatcher se întîlnise cu el și, la sfîrșitul discuției, a rostit o frază care apare astăzi în toate istoriile Războiului Rece: *„I like Mr. Gorbachev. We can do business together"* – nouă cuvinte care, venite din partea Doamnei de Fier, valorau enorm.

Apoi, pe 26 februarie 1986, Gorbaciov deschidea la Moscova lucrările celui de-al XXVII-lea Congres al comuniștilor din URSS. Cel ce avea să fie numit în curînd, cu simpatie, Gorby, a demarat reforma în trombă: două treimi din guvernul URSS a fost primenit, la fel jumătate din cadrele de conducere din republici. El a descris în termeni realiști situația economică a țării, a acuzat „stagnarea" din anii lui Brejnev (descrierea în negru a predecesorului nu era ceva inedit în politica sovietică...) și, pe scurt, a cerut sovieticilor să muncească mai mult, să fie mai disciplinați, să se opună din toate forțele corupției și... să aibă grijă ca alcoolul să nu le afecteze viața profesională și pe cea de familie.

În acel moment, Gorbaciov încă nu lansase *perestroika* și *glasnost*-ul, cele două concepte politice care îl vor face celebru – iar una dintre victimele indirecte ale noului curs care se împămîntenea la Moscova era liderul comunist de la București. Din acest moment, Ceaușescu – care fusese, în anii '70 și primii ani '80, partenerul preferat al Vestului – a căzut în desuetudine. Ce nevoie mai avea Occidentul de un mediator în discuțiile cu Moscova cînd însăși liderul sovietic părea atît de deschis?

Care Occident, atunci, tot în criză era

În zilele noastre, răzbate din rememorări și din analize o nostalgie față de acea vîrstă de aur a Ocidentului în care dna Thatcher, președintele François Mitterrand al Franței, americanul Ronald Reagan și Papa (polonez) Ioan Paul al II-lea par a fi careul de așii al schimbării ce avea să vină. Ei chiar au fost un careu de așii, doar că în anul 1986 nimeni nu-și dădea seama de acest lucru, după cum nimeni (nici măcar respectivii) nu putea cunoaște pe atunci amploarea cutremurului următor – și epicentrul său.

Presa din Occident fiind liberă (iar cea din URSS, cum vom vedea, păstrînd metehne sistemice), la mijlocul anilor '80 s-ar fi zis că Vestul era în criză, nicidecum URSS! Atentatele teroriste erau (aproape) la ordinea zilei în Vestul european. Februarie 1985, atentat la München: președintele agenției aerospațiale locale, Ernst Zimmermann, ucis de un comando al Facțiunii Armata Roșie; tot în februarie, directorul general al Băncii Centrale a Spaniei, ucis de un comando al separatiștilor basci ETA, în plin Madrid. În aprilie '85, atentat cu bombă la Paris, la sediul Fondului Monetar Internațional; un alt atentat cu mașină-capcană în august, la o bază americană din RFG (doi morți); în septembrie '85, bătăi în stradă la Birmingham, în Marea Britanie, între poliție și emigranții jamaicani și pakistanezi; în februarie 1986, era asasinat la Stockholm prim-ministrul suedez Olof Palme (crima a rămas în ceață pînă azi!); în februarie și martie '86, mai multe atentate pe străzile Parisului și chiar și într-un tren TGV; mari tulburări politice în Spania la începutul anului 1986 și referendum (martie) dacă țara mai rămîne sau nu în NATO – și decidea, (doar) cu 52,5%, să rămînă. Mai adăugați greva minerilor britanici (1984-'85, în fața căreia Doamna de Fier Thatcher nu ceda), dilemele Portugaliei și Spaniei, care deveneau membre (cele mai sărace) ale Comunității Europene, nesfîrșitele aventuri ale mafiei & crizei politice din Italia etc. Europa liberă – și nu cea comunizată – părea atunci a fi pe buza prăpastiei. Aceasta, apropo de surprizele pe care le oferă Istoria...

Noaptea care a dat jos masca

Acesta e, pe scurt, contextul în care, la ora 1,30, în noaptea de vineri, 25 spre sîmbătă, 26 aprilie 1986, un exercițiu de probă desfășurat cu neglijență la centrala de la Cernobîl (în nordul Ucrainei de azi) a condus la cel mai mare accident nuclear din istorie. În decurs de cîteva minute, topirea miezului reactorului a dus la o explozie, cu forța echivalentă a 200 de kg de dinamită. Imediat, circa 30 de incendii au izbucnit în incintă, cu flăcări înalte de zeci de metri; dar nu flăcările erau problema, ci radiațiile degajate instantaneu, pe cca 25 de km pătrați în jur. Primii (zeci de) pompieri chemați la fața locului au fost, prin acest simplu fapt, condamnați la moarte. În zilele următoare, cca 135.000 de persoane, pe o arie de 30 km în jurul centralei, au fost evacuate (în secret, la început). În anul 2000, 14 ani mai tîrziu, autoritățile ucrainene spuneau că cca 3,4 milioane de persoane au suferit de pe urma acestui accident... pe care, în primele ore, autoritățile sovietice l-au mușamalizat, după o veche rețetă. Doar anunțurile panicate ale presei din Suedia și fotografiile din satelit cu reactorul arzînd (care au apărut pe televiziunile din lumea liberă) au forțat Moscova să recunoască. La Cernobîl chiar se întîmplase ceva. Abia luni, 28 aprilie, autoritățile sovietice – Gorbaciov *y compris* – au făcut public accidentul.

© R. Verant

„În fiecare zi ne aduceau ziare. Citeam numai titlurile: «Cernobîl – loc de eroism», «Reactorul e învins», «Viața merge mai departe». Aveam instructori politici, aveam învățămînt politic. Ni se spunea că trebuie să învingem. Pe cine? Atomul? Cosmosul?"

„Soțul meu, om cu studii superioare, inginer, încerca să mă convingă că este un act terorist. O diversiune a dușmanilor. Așa am fost educați."

„Am luat cuvîntul la o adunare de partid: unde sînt profesioniștii? Fizicienii? Radiologii? Am fost amenințată că o să-mi pierd carnetul de partid."

„Ei au aruncat în aer Cernobîlul, ăștia de la CIA și democrații. Am citit în ziare. Dacă nu ar fi explodat Cernobîlul, statul nu s-ar fi prăbușit. Un mare stat!"

„Pe ușa școlii ne taie calea un mistreț. Sau o vulpe. Animalele sălbatice trăiau în case, școli, case de cultură. Iar acolo erau afișe: «Ideile lui Lenin vor trăi veșnic»".

Și ziua în care soldatul nostru a plantat roșii

Accidentul de la Cernobîl a creat un precedent notabil de transparență (forțată) la Moscova, dar și o consecință nu tocmai fericită. Din acel moment, toate catastrofele, produse de mîna omului sau naturale (precum cutremurul care avea să afecteze Armenia sovietică, în 1988), au fost reflectate pe larg în presa sovietică a ultimilor ani ai lui Gorbaciov – și această avalanșă de știri, dintre care unele nefaste, a creat la nivelul opiniei publice impresia (falsă) că toate nenorocirile au venit odată cu *perestroika*. Viața de dinainte, de pe vremea cenzurii totale, părea a fi liniștită și ferită de probleme.

La final, revin la camaradul care planta roșii, în primele zile ale lui mai 1986, în unitatea militară din nordul Bucureștiului. După ultimele vești pe care le am, el este sănătos. Roșiile au rodit, dar nu-mi aduc aminte dacă în acel an cineva a mîncat din acele roade. Iar acea fostă grădină e acum parte din ramificația de șosele care a luat naștere prin extinderea Aeroportului Otopeni. Istoria merge mai departe.

Bibliografie: Susan Muaddi Darraj, *The collapse of the Soviet Union,* Chelsea House Publishers, 2010; Serge Cosseron & Philippe Faverjon, *L'Europe de 1815 à nos jours,* La Manufacture, 1991; Ronald Grigor Suny (editor), *The Cambridge History of Russia,* vol. III, *The Twentieth Century,* Cambridge University Press, 2006.

***Adrian Cioroianu** este istoric, profesor la Universitatea din București și ambasador delegat permanent la UNESCO.*

Gheorghe NEGUȚ

Ziua Tineretului

© R. Verant

Ziua de 2 mai 1986 era zi liberă, Ziua Tineretului. O țin bine minte. Dimineața m-am dus la pescuit pe rîul Doamnei și am prins niște cărășei pe care i-am luat cu mine la serviciu să-i prăjesc și să-i mănînc cu colegii de muncă.

Eram șef de tură la Reactorul de Cercetări TRIGA de la IRNE Pitești. Cunoșteam acest reactor încă din iulie 1974, din stadiul de groapă de vreun metru și jumătate adîncime, pînă în noiembrie 1979, cînd a ajuns la prima criticitate. Am făcut parte din echipa de punere în funcțiune și reușisem să-l văd intrat în exploatare împreună cu echipa de experți americani de la General Atomics. Este cel mai răspîndit reactor de cercetări din lume, un reactor ușor de exploatat, prietenos, tipic pentru universitățile americane.

Am plecat la serviciu pe la ora 14, eram în tura de după-amiază, într-o zi în care numai noi, cei în serviciile de tură, eram prezenți. Reactorul funcționa, se desfășurau iradieri și eram atenți la funcționarea lui. După ora 16 am remarcat că toate indicatoarele de niveluri de radiații din camera de control începuseră să crească nebunește, unele la valori de peste o mie de ori mai mari.

Venise norul de la Cernobîl! Știam asta de la Europa Liberă. Cînd centralele suedeze au înregistrat norul de radioactivitate, sovieticii au trebuit să recunoască accidentul, dar în România nu ni se spusese nimic.

Am sunat la ofițerul de serviciu și acesta l-a anunțat pe director, care mi-a cerut să nu opresc reactorul. „Radioactivitatea este de afară, de la Cernobîl!“ Sistemul de ventilație a intrat pe avarie și funcționa în circuit închis, se recircula aerul din clădirea reactorului trecut prin filtre, eram într-una din cele mai protejate zone din România acelui timp.

Spre seară a apărut un nor negru și acesta s-a așezat pe coama dealului, unde se afla institutul, și peste orașul Pitești. Toată radioactivitatea din nor s-a vărsat peste noi. Am început măsurătorile și radioactivitatea gamma de afară era mai mare decît nivelul obișnuit al halei reactorului. Șeful meu de secție a avut ideea să strîngem apa de ploaie recoltată pe o folie de plastic și să o măsurăm la spectrometrul gamma: am găsit tot tabelul lui Mendeleev în acei izotopi radioactivi! A doua zi, șeful de secție a avut răbdarea să caute prin iarbă cu un detector Geiger și a depistat un fragment microscopic de combustibil provenit chiar din explozia de la Cernobîl.

Seara, revenit acasă, l-am căutat pe amicul și vecinul meu Ilie, fizician la același institut, și i-am povestit. Cu informații de tip Radio Șanț știam că iodul (radioactiv) se dizolvă în alcool și am dat iama în vinul lui Ilie, produs în via proprie din zona Slatinei.

Informațiile de la noi au fost transmise autorităților și în Pitești s-a anunțat că apa nu mai este potabilă. Oamenii au fost aprovizionați cu apă din cisterne provenită din surse acoperite. Cred că a fost unul din puținele locuri unde s-a luat această măsură de prevenție, pentru că ulterior am povestit unor colegi de la IFA Măgurele care încă nu aflaseră de nor. Am anunțat prietenii și rudele să ia măsuri de izolare a ferestrelor și să pună ștergătoare de picioare cu oțet. Atunci a fost pentru prima dată cînd am avut îndoieli și dileme etice cu privire la meseria pe care mi-am ales-o.

Fac parte din prima promoție care a dat examen în 1967 la Secția de Centrale Nucleare Electrice, înființată atunci la Facultatea de Energetică de la Institutul Politehnic (ulterior Universitatea Politehnica) din București. Am lucrat și am făcut asistență tehnică în anii '90 și la punerea în funcțiune a primului reactor CANDU de la Cernavodă, care azi produce 10% din energia electrică necesară României. Am lucrat pînă la pensionare în domeniul energeticii nucleare și sînt un suporter convins al acestei forme de energie. Este soluția care asigură energia electrică la prețuri convenabile pentru infrastructurile de funcționare ale unei economii avansate, fără a produce poluare cu gaze de seră, în condițiile depozitării în siguranță a deșeurilor radioactive. Franța produce prin energia nucleară 75% din energia electrică de care are nevoie.

Dezastrul de la Cernobîl a fost o grea lovitură pentru această industrie. Dacă comparăm însă cu catastrofa de la Fukushima, în Japonia unora dintre cei mai buni ingineri din lume, consecințele de la Cernobîl asupra mediului și oamenilor sînt mult mai mari. Cernobîl are nevoie de intervenții și în viitor asupra chesonului care confinează resturile catastrofei, pe cînd operațiunile de la Fukushima sînt, din fericire, deja mult mai avansate.

„Centrala a fost construită în stil sovietic. Japonezii termină asemenea obiective în doisprezece ani, dar noi, în doi, trei ani… Şi cine conducea centrala atomică? La conducere nu era nici un fizician nuclear. Erau energeticieni, specialiști în turbine, instructori de partid, dar nici un specialist. Nici un fizician. Omul a inventat o tehnică pentru care încă nu era pregătit.“

Cernobîl are nevoie de intervenții și în viitor.

***Gheorghe Neguț** este profesor dr. invitat la Universitatea Politehnica din București.*

Fizică, nu marxism

Am fost atunci prim-secretar al Comitetului raional de partid. În ziare se scria că ei, comuniștii, sînt vinovați pentru că au construit centrale atomice proaste, ieftine, că nu au ținut cont de viețile oamenilor. Nu s-au gîndit la om, el era doar nisip pentru ei, bălegar al istoriei… În ziare se scrie că noi, comuniștii, am păcălit poporul, am ascuns de el adevărul. Dar am fost nevoiți s-o facem. Primeam telegrame de la CC, de la Comitetul regional, în care ni se spunea să nu creăm panică. Iar panica, într-adevăr, e un lucru groaznic. Numai în timpul războiului au mai acordat o asemenea importanță știrilor de pe front, cum făceau acum cu informările de la Cernobîl. Frică și zvonuri. Oamenii erau omorîți nu de radiație, ci de evenimente.

Trebuia să prevenim orice fel de panică. Nu putem să spunem că s-a ascuns totul de la bun început, nici măcar nu pricepeam amploarea celor întîmplate. Eram conduși de cele mai înalte considerații politice. Dar dacă e să lăsăm la o parte emoțiile, politica, trebuie să recunoaștem că nimeni nu credea în ce se întîmplase. Nici măcar oamenii de știință! Așa ceva nu se mai întîmplase niciodată înainte, nicăieri în lume. Oamenii de știință prezenți la locul faptei au studiat situația și au luat decizii pe loc. Am văzut recent o emisiune, *Clipa adevărului,* cu Aleksandr Iakovlev, membru al Biroului Politic, principalul ideolog al Partidului pe atunci. Alături de Gorbaciov. Ce-și aduce el aminte? Ei acolo, sus, nu-și imaginau nici ei tot tabloul. La o ședință a Biroului Politic, unul dintre generali a explicat: „Dar ce e radiația? Acolo, la poligon, după o explozie atomică, beau seara o sticlă de vin și asta e tot. Totul e bine!“ Vorbeau despre Cernobîl ca despre o avarie obișnuită.

Dacă aș fi spus atunci că nu ar trebui ca oamenii să iasă afară? Ei ar fi spus: „Păi ce, vreți să ne stricați sărbătoarea de 1 Mai?“ Era o chestiune politică. Mi-ar fi cerut imediat carnetul de partid. Nu e o anecdotă, ci adevărul curat. Se spune că președintele Comisiei guvernamentale, Șcerbin, care a venit la centrală în primele zile după explozie, a cerut imediat să fie dus la locul celor întîmplate. I se spune că sînt căderi de grafit, cîmpuri nebunești de radiații, nu se poate duce acolo. „Ce fizică? Eu trebuie să văd totul cu ochii mei. Seara trebuie să raportez Biroului Politic.“ Un comportament tipic militar. Nu cunoșteau un alt mod de abordare a lucrurilor. Nu pricepeau ce e aceea fizică, o reacție în lanț. Nu înțelegeau că nici un ordin și dispoziție guvernamentală nu vor influența mersul reacției în lanț. Lumea se sprijină pe fizică, nu pe ideile lui Marx. Dar dacă aș fi declarat atunci așa ceva? Să fi anulat demonstrația de 1 Mai?

Scrie în ziare că oamenii erau pe stradă, iar noi stăteam în buncăre. Eu am stat două ore la tribună, sub soarele acela, fără nimic pe cap, fără impermeabil. Și de 9 Mai, de ziua Victoriei, am mers cu veteranii. Cîntau la muzicuță, oamenii dansau, beau. Am fost toți parte a acestui sistem. Am crezut în idealurile înalte, în victorie! O să învingem Cernobîlul! Citeam despre lupta eroică de îmblînzire a reactorului care scăpase de sub puterea oamenilor. *(Vladimir Matveevici Ivanov, fost prim-secretar al Comitetului raional de partid din Slavgorod)*

(din volumul
Dezastrul de la Cernobîl
de Svetlana Aleksievici)

Mariana PURICE

Mărturie despre trecut sau despre viitor?

Nu îmi este ușor să scriu despre ce a reprezentat pentru generația mea explozia reactorului patru al centralei nucleare de la Cernobîl. Experiențele mele din acele zile la București, formația mea de fizician, originile mele cu o componentă maternă rusească, toate acestea îmi provoacă și astăzi o triplă încărcătură emoțională. Lucram de cîțiva ani ca fizician și tînăr cercetător în Unitatea de Medicină Nucleară a Institutului de Endocrinologie „C.I. Parhon" din București, singura unitate la vremea aceea din România, dar și din regiune, în care se făcea diagnosticul și terapia cu radioiod a cancerului tiroidian. Unitatea fusese construită în anii 1966-'67 după planurile unei echipe de specialiști francezi de la CEA-Saclay (Paris) împreună cu specialiști români de la Institutul de Fizică Atomică (IFA) la standardele cele mai moderne. În 1986, unitatea avea aparatură de control dozimetric și pentru investigații specifice activităților noastre. Puteam măsura contaminări radioactive, debite de doză, făceam radioimagistică și radiodiagnostic cu radioizotopi ^{131}I, ^{99m}Tc, sau ^{125}I atît pentru clinică, cît și pentru cercetare. În același timp, se făcea și terapia pacienților cu cancer tiroidian pentru ablația cu ^{131}I (RAIT). Aveam pacienți de toate vîrstele, din toată țara și chiar din țări vecine. Asta facem și acum, la 30 de ani de la accident și la 50 de ani de la înființarea departamentului. Desigur, la standardele de securitate nucleară din anul 2016. Putem spune că avem o puternică tradiție și experiență în investigarea, tratarea și monitorizarea pacienților cu neoplasm tiroidian, fiind singurul departament de medicină nucleară din România structurat, cu un număr de zece paturi, un laborator de investigații *in vivo* și un laborator de investigații *in vitro* pentru determinarea de markeri tumorali specifici neoplasmului tiroidian. În prezent avem un proiect de cercetare „BIOMAT-ENDO – construcția bazei de date digitale pentru monitorizarea pacienților cu cancer tiroidian", unul dintre cîștigătoarele Programului de Granturi Raiffeisen Comunități din 2015. Ne-am propus digitalizarea informației din cazuistica noastră de peste 12.000 de cazuri, ceea ce va putea permite inițierea unor studii epidemiologice și analize de statistică matematică – printre acestea și studiul consecințelor accidentului de la Cernobîl privind incidența cancerului tiroidian în România. Dau însă filmul înapoi și mă întreb: ce amintiri mai am din primăvara lui '86? Amintirile unui 1 Mai vesel, la iarbă verde, pe malul lacului Cernica împreună cu prieteni, cu familia, cu băiatul meu Matei, atunci în vîrstă de un an și jumătate, și cu alți copii mici. Așteptasem cu mult entuziasm acea zi liberă, una dintre puținele oferite de sistemul comunist. 1 Mai 1986 era și Joia Mare a Paștelui ortodox, dar asta era interzis de spus. Permise au fost doar inconștiența, supunerea față de URSS și secretomania autorităților comuniste care au făcut ca tradiționalele mitinguri de 1 Mai să se desfășoare ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Or, cu patru zile înainte se produsese cea mai mare catastrofă nucleară a secolului XX. Așa că manifestațiile de 1 Mai din România anului 1986 au fost la fel ca acelea de la Moscova, Kiev sau Minsk. S-a ținut ascuns faptul că la Cernobîl explodase un reactor nuclear, eliberînd în atmosferă un imens nor radioactiv care începuse să se rotească peste toată Europa. Lumea liberă însă știa. O crimă în plus: manifestațiile au avut loc și au fost expuși mii de oameni la radiațiile provenite din acel dezastru nuclear. Efectele secretomaniei și ale lipsei imediate de reacție pentru protecția populației civile sînt greu de cuantificat chiar și acum. Plutea în aer ceva bizar, dar am aflat de la Radio Europa Liberă cînd ne-am întors în acea după-amiază acasă: „În 28 aprilie, un nivel ridicat de radioactivitate a fost înregistrat în Polonia, Germania, Austria, România". Pe 30 aprilie, norul radioactiv a ajuns și în Elveția, nordul Italiei și se îndrepta spre Franța, Belgia și Scandinavia. Nu am fost singurii care ascultaseră știrile, așa că au început să sune telefoanele. De teamă, vorbeam cifrat, cu prieteni și colegi fizicieni ce lucrau la IFA. Erau mulți din generația noastră, aveau și ei copii mici sau soții însărcinate și aveau cunoștințele necesare să adune date concrete. Ei făcuseră deja pe cont propriu măsurători și știau cît de gravă era situația: norul radioactiv ce venise deasupra României conținea radioizotopii de viață lungă ^{137}Cs ($T_{1/2}$: 30de ani) în proporție de 20-40%, dar mai ales iod ^{131}I ($T_{1/2}$: 8 zile) în proporție de 50-60%. Teoretic, este simplu să măsori, dar cum un asemenea accident nuclear era primul, nu aveam experiență. Pe de altă parte, dacă nu ai aparatură adecvată și etalonată, nu poți trage concluzii corecte. Poți doar estima. Aflasem însă ce era important: izotopul periculos pentru populație, în acel moment, era ^{131}I, emițător de beta și gamma. Iodul se fixează cu precădere în tiroidă, în mod natural, indiferent că este radioactiv sau nu, asigurînd funcția tiroidiană prin formarea hormonilor tiroidieni, importanți pentru dezvoltarea normală atît a copiilor, cît și a fătului. Tiroida trăiește cu iod și nu decelează pe cel radioactiv de cel natural. Intrarea iodului radioctiv ^{131}I în tiroidă trebuia deci blocată în primele ore de la depistarea sa în norul radioactiv, prin administrare suplimentară de iod neradioactiv care ar fi săturat acest organ avid de iod și, astfel, cel radioactiv nu s-ar mai fi putut fixa. Nici aici nu aveam suficiente date: cît iod/țesut? Cît la copii, cît la femeile gravide? Pe cine să întrebi? Endocrinologi, ginecologi, pediatri, farmaciști, fizicieni?

A început o alergătură ilară pe la farmacii, dar majoritatea erau închise de 1 Mai. Curse pe străzi deja pustii, căci bucureștenii informați se baricadaseră în case. Pe bicicletă, cu o mască din tifon la nas și gură, am circulat pe străzile unui București paralizat ce părea părăsit și care mi-a adus aminte de Zona din filmul *Călăuza* al lui Tarkovski, văzut în studenție într-un cinematograf înghețat de pe Bd. 6 Martie. Mai tîrziu aveam să citesc că Zona chiar existase, așa fusese și denumită zona de control radioactiv sever ce se crease în jurul reactorului de la Cernobîl și în tot orășelul Pripiat, unde locuiau majoritatea celor ce deserveau reactorul. Am găsit la cunoștințe farmaciști picături de Lugol, soluție ce conține iod și care poate fi administrată pe cale orală. Dar cît și cui mai întîi? Colegii endocrinologi știau că prea mult iod administrat poate determină hipertiroidia, dar pe de altă parte trebuia blocată tiroida. Nu era deja tîrziu? Trecuseră mai mult de patru zile de la explozie. De cînd se afla norul radioactiv deasupra României și a Bucureștiului și cît inhalaserăm deja? Zilele următoare, la serviciu, deja aveam păreri rostite în șoaptă. Dar nu aveam experiență. Am început să măsurăm cu aparatura din dotare curtea din jurul spitalului, iarba, suprafețele de pe acoperișurile mai ușor accesibile, balcoanele și diverse alimente venite din diverse colțuri ale țării, în special lactate și fructe. Măsuram prezența iodului radioactiv ^{131}I, dar și a ^{137}Cs. După cîteva ore, am fost chemați la Direcție și ni s-a interzis să mai facem aceste măsurători. Fuseserăm reperați de pe Bd. Aviatorilor de cineva din escorta de mașini a preaiubitului conducător. Apoi am fost chemată, împreună cu alți colegi, medici endocrinologi și de medicină nucleară, la CC al PCR, la o ședință alături de specialiștii ginecologi. Problema care se punea nu era cum să măsurăm sau să prevenim/informăm populația de contaminările radioactive (praf radioactiv din aer, apă, sol, alimente), ci dacă gravidele trebuie să primească iod suplimentar sau nu, DAR să nu cumva să le oferim un motiv să ceară întreruperea de sarcină, căci „tovarăși, nu vom admite nici o abatere de la legea întreruperii de sarcină, pe fel de fel de motive, deoarece țara noastră are nevoie de o creștere puternică a natalității". Așa se punea problema de către tovarășele de la Comitetul Central ce conduceau ședința, transmițînd directiva Elenei Ceaușescu. Printre somitățile medicale prezente atunci au fost oameni de mare curaj, care au spus că, deși nu există experiență în acest sens, se știe că efectele radiațiilor nucleare sînt extrem de periculoase asupra femeilor însărcinate și a fătului, că pot provoca moartea acestuia sau malformații genetice chiar și pînă la a patra generație. După 1990 am început să citesc tot mai multe informații, date ce au apărut atît în reviste de specialitate, cît și pe site-ul IAEA. Datele sînt cutremurătoare: „Ca rezultat al accidentului de la Cernobîl, aproximativ cinci milioane de oameni au fost expuși la contaminări radioactive în Belarus, Ucraina și Federația Rusă". Expunerea individuală a populației în România s-a dublat, de la 2,93 mSv pe an (1985) la 4,17 mSv pe an (1986). Raportul WHO (Geneva, 2006) asupra apariției cancerului drept consecință a accidentului de la Cernobîl arată o creștere dramatică a cancerului tiroidian la subiecții proveniți din zonele puternic contaminate ce au fost expuși în copilărie la iod radioactiv. Raportări recente arată că incidență cancerului tiroidian încă a rămas ridicată chiar și în 2013 în anumite regiuni din Rusia, Ucraina și Belarus. Nu există multe date despre România și nici un studiu retrospectiv populațional despre incidența cancerului la noi în țară după accidentul de la Cernobîl. Dar printre ele se numără studiul făcut de echipa de la Institutul Oncologic din Cluj-Napoca ce prezintă incidența cancerului tiroidian la copii, pe cazuistica Institutului (1938 de cazuri) în perioada 1970-2010 (Piciu D. *et al.*, *Endocrine Journal*, 2012).

Studiile populaționale retrospective reprezintă o muncă uriașă, implicînd specialiști din multe domenii, capacitatea de a colabora și de a corela un mare număr de date, nu întotdeauna coerente sau corect măsurate. Putem împărți lumea modernă a secolului XX în lumea de dinainte și de după Cernobîl, în oamenii din Zonă și cei din afara Zonei. În urma acestei catastrofe nucleare, experiența noastră umană, socială și științifică este mai mare. Sperăm să o folosim așa cum se cuvine, în folosul semenilor noștri, pentru ei și pentru generațiile ce vin. Nu pot încheia decît parafrazînd-o pe Svetlana Aleksievici – anul acesta comemorăm 30 de ani de la catastrofă, dar întrebarea care se pune este „Despre ce depunem mărturie: despre trecut sau despre viitor?"

„La radioul armean întreabă: «Se pot mînca merele de la Cernobîl?» Răspuns: «Se pot mînca, numai că trebuie îngropate cotoarele adînc în pămînt.»"

„La radioul armean întreabă: «Cît face șapte înmulțit cu șapte?" Răspuns: „Păi orice locuitor din Cernobîl poate să socotească asta pe degete.»"

„Un decret al guvernului despre avantaje pentru cei din Cernobîl: Cei care locuiesc la 20 de kilometri de centrală vor primi înainte de numele de familie «von». Cei care locuiesc la zece kilometri sînt deja «Luminația Voastră». Iar cei care au rămas în viață chiar lîngă centrală – «Strălucirea Voastră»."

„Anecdotă: impotenții se împart în radioactivi și radiopasivi".

„O moțată vine de la piață cu niște mere mari, roșii. Strigă: «Cumpărați mere! Mere de la Cernobîl!» Cineva o sfătuiește: «Mătușă, nu spune adevărul, că sînt de la Cernobîl. N-o să cumpere nimeni». «Cum să nu spun? O să cumpere! Care pentru soacră, care pentru șef!»"

Mariana Purice *este dr. fizician, cercetător științific în Laboratorul de Medicină Nucleară al Institutului Național de Endocrinologie „C.I. Parhon" din București.*

Andrei UDIȘTEANU

Acasă, la Cernobîl

Cum trăiesc și muncesc ucrainenii din Zona de Excludere de la Cernobîl, după 30 de ani de la cel mai mare accident nuclear din istorie?

Uneori, dacă e cald afară, bătrîna Maria Petrovna stă singură ore întregi pe un scaun, în curte. De pe gard o privește pisica. În jur e liniștea adîncă, tipică, din Perișev, satul în care Maria locuiește. În curțile vecine se vede cum natura a invadat tot. Prin ferestrele caselor ies crengile unor copaci, acoperișurile stau prăbușite, ulița e acoperită de iarbă înaltă. Sînt zile cînd Maria mai sapă în grădina din spatele casei. În rest, stă prin casă, se mai uită la televizor și, în general, așteaptă ca ceva, orice, să se petreacă. Poate va veni în vizită poștașul din orașul cel mai apropiat, care îi aduce pensia. Sau poate fiul de la Kiev, care îi aduce medicamente. Sau poate, de data aceasta, va veni în vizită un grup de tineri străini, curioși cum de Maria încă mai trăiește. Și, în special, de ce trăiește aici. Cînd vin grupurile astea, se lasă și cu o ședință foto, din care îi rămîn și Mariei cîteva instantanee. Le pune într-o vitrină, alături de fotografii cu oficiali care își amintesc de oamenii ca Maria o dată pe an, în jurul datei de 26 aprilie.

Maria Petrovna are 88 de ani. Este una dintre cele aproape 200 de persoane care s-au întors, în ciuda radiațiilor, în satele din Zona de Excludere de la Cernobîl – perimetrul contaminat, pus sub pază strictă după 26 aprilie 1986, cînd s-a petrecut cel mai mare accident nuclear din istorie. Toți cei care s-au întors acasă sînt oameni bătrîni. Acesta este unul dintre motivele pentru care, deși au trecut ilegal în perimetrul protejat, „coloniștii" de la Cernobîl sînt tolerați de autoritățile ucrainene.

În Perișev mai sînt trei astfel de bătrîni. Cîndva, prin sat venea o mașină cu alimente, de unde se mai aprovizionau. Acum nu mai vine nimeni. Dacă ar avea nevoie de ambulanță, Maria ar trebui să ia cumva legătura – nu se știe cum – cu un bărbat care locuiește lîngă cimitir, singurul om cu telefon de prin zonă.

„Dar nu mi-e frică de radiații! Nu mi-e frică de nimic!", aproape strigă femeia. Apoi, cu graba omului bucuros de vizită, arată fotografii din tinerețe. În curtea Mariei e curat. E singura gospodărie îngrijită din sat, de altfel. Din poartă, Maria numără: „Acolo nu mai e nimeni, acolo iar nimeni. Au murit toți". Apoi se înveselește. „Of, dacă mai aveam 50 de ani, vă dansa baba!", și începe să rîdă și să bată în ritm, din picioare.

Zona de Excludere de la Cernobîl este uriașă. Se întinde pe 2600 de kilometri pătrați. În satele unde s-au întors foști locuitori, se înregistrează uneori niveluri ale radiațiilor aproape de cele normale. Printre „punctele fierbinți", puternic radioactive, acestea sînt zonele unde viața a mers mai departe.

Cam asta este și teza pe care o susține Evgheni Gonciarenko, un tip tînăr, îmbrăcat în ținută *army*, deși nu este militar. Evgheni locuiește, trei săptămîni pe lună, într-un apartament din orașul Cernobîl – localitate aflată la cîțiva kilometri de celebra centrală. În oraș sînt cazați cei aproape 3000 de lucrători care se ocupă de întreținerea centralei. În urma accidentului, centrala s-a transformat, dintr-o unitate energetică, într-una de ecologizare e deșeurilor radioactive.

Job-ul lui Evgheni Gonciarenko este însă să însoțească vizitatori străini. Familia lui este la Kiev, însă Evgheni preferă viața la Cernobîl. „Am venit în 2000

© A. Captarenco

„Bătrînelor le apăruse lapte în sîni, ca la lăuze."

„Cînd eram evacuați și dădeam pe drum de o biserică, ne duceam toți acolo. Ateiști și comuniști, toți se duceau."

„O femeie tînără stătea pe o bancă în fața casei, alăpta un copil. Am verificat laptele matern – era radioactiv. Madona din Cernobîl."

„Am dus lapte cu cesiu la fabricile de lapte. Am dat carne cu stronțiu. Am cosit iarbă de 40 Ci. Am îndeplinit planurile. Cu toată responsabilitatea. Nimeni nu ne spusese să nu facem planurile."

„Mi-au dat în mînă o lopată, practic a fost singurul meu instrument. A apărut imediat aforismul: la atom cu lopata."

„La poarta cimitirului din sat e un semn: «Radiație înaltă. Intrarea interzisă!»"

prima dată. Un prieten al meu lucra aici, dar nu permanent. M-am gîndit: «De ce nu, e interesant». De fapt, pe atunci nici nu-mi puteam imagina ce e cu zona asta. Îmi aminteam de niște articole în ziare, arăta ca după «Apocalipsa nucleară». Dar cînd am venit eu în zonă am văzut multă natură, mulți copaci, animale. Și eram șocat, pentru că era complet diferit față de ce gîndeam despre acest loc. Așa că am început să locuiesc aici", spune Evgheni.

Merge des prin orașul Pripiat – poate cel mai cunoscut simbol al accidentului, loc rămas în nemișcare după marea evacuare din 1986. Aici se fac celebrele fotografii cu păpuși și măști de gaze din fiecare album foto despre Cernobîl. Unii spun că toată această recuzită a fost adusă special de dragul fotografiei. Adevărul este însă că păpușile-clișeu au rămas în urma evacuării. Unele dispar, alături de alte „suveniruri" radioactive, în ciuda avertismentelor ghizilor de a nu atinge nimic.

Cimitir radioactiv

„Sîntem în mijlocul unui cimitir radioactiv", spune Evgheni. Pentru cei care cunosc însă locurile, este ușor să ocolească punctele fierbinți. Evgheni știe, de exemplu, că nu e bine să intre în subsolurile clădirilor din Pripiat. Dar și că e acceptabil să stea, cîteva ore pe zi, în centrul localității. „Uneori oamenii îmi spun: «Vai, dar ce stil de viață extrem!» Nu pentru mine. Poate dăunător. În unele locuri, periculos. Dar nu extrem. Pentru mine, extrem este cînd urci pe un munte, cînd sari cu parașuta", spune Evgheni.

Era o perioadă cînd, dacă era întrebat de sănătate, își permitea să spună că e sănătos tun. În urmă cu un an, însă, s-a trezit cu un verdict la spital care l-a pus pe gînduri. „Am aflat că am diabet. Și înainte de asta, cînd oamenii mă întrebau de pericolele asupra sănătății aici, era simplu. «Totul e OK, mă simt bine.» Dar acum e o întrebare complicată pentru mine", zice Evgheni. Cînd nu însoțește străini printre ruinele radioactive, Evgheni își petrece timpul în apartamentul său. E liniște, e bine. Aici compune piese la chitară bas. Melodii întunecate, inspirate de peisajul dezolant în care trăiește.

Există oameni care vin să vadă Zona de Excludere, prin agenții de turism. Operatorii turistici îi numesc vizitatori, nu turiști – pentru a sublinia că nu este un loc de distracție, ci un muzeu rămas pe locul unei tragedii. Pentru Serghei Gașak, însă, un biolog care studiază Zona de Excludere, să vii să te plimbi la Cernobîl, fără un scop profesional, e pură prostie. „Eu trebuie să fac asta. E profesia mea. Dar fără să ai un scop profesional este o prostie să vizitezi o astfel de zonă. O prostie absolută!", repetă Serghei, în timp ce gonește cu jeep-ul său pe un drum secundar, sălbatic.

Serghei monitorizează orice semn că natura își revine în zona otrăvită de la Cernobîl. De fapt, asta este și teoria lui: că locul se transformă, în lipsa omului, într-o adevărată rezervație naturală. La o primă privire, peisajul confirmă asta. Serghei pune o frînă bruscă. „Acolo!", spune și arată în iarba înaltă cum doi elani au ieșit la păscut. Apoi analizează atent niște oase. „Lupii au mîncat acest animal", dă verdictul biologul. Oasele sînt puternic contaminate radioactiv, însă. Cam așa e cu biologia la Cernobîl: e minunată abundența naturală, însă, în profunzime, se ascund efectele radiațiilor.

Există studii care arată că au apărut anomalii la anumite păsări și scăderi ale populațiilor de insecte. Pentru Serghei, însă, toate astea sînt secundare. „Radiațiile pot ucide", spune. „Dar pot cauza efecte negative diferite la nivel individual, nu per total. E imposibil să observi animale cu mutații sau care mor. Nu. Pentru unii indivizi, da, este posibil. Dar populațiile, speciile, ecosistemele apar însă ca fiind normale."

Biologul nu crede că radiațiile sînt marea problemă a Zonei de Excludere. Ci omul. „Se înregistrează frecvent cazuri de braconaj", spune. Nu mai e nici o surpriză să dai, prin locuințele părăsite, peste coarne de cerb, puse la păstrare, de exemplu. Dozimetrele arată însă că sînt puternic contaminate. Și nimeni nu știe prin cîte case din afara zonei ajung pe post de trofee.

Locuitorii care s-au întors în satele părăsite văd cel mai bine cum natura își reia locul la Cernobîl. Ivan și Maria Semeniuk sînt singurii locuitori din Opacici, o localitate părăsită unde toate casele stau să cadă. Ivan are 80 de ani. Cînd era mai tînăr, a avut parte de întîlniri ceva mai ciudate. „Timp de o lună m-am întîlnit mereu cu un lup, cînd mergeam la pescuit", spune. Se întîmpla mai mereu pe la 7 dimineața, se opreau amîndoi în drum și se uitau cîteva clipe unul la celălalt. Cîteva zile, Ivan i-a adus lupului pîine. A vrut să-l domesticească. Apoi, într-o zi, lupul a dispărut și Ivan a rămas în singurătatea din Opacici.

Cu greu, Ivan își îmbracă șuba și iese în curte, ca să arate gospodăria. Pisici, găini, cam tot ce trebuie. Și, în coteț, un pui de mistreț. Ca să nu existe vreo îndoială asupra proveniență animalului sălbatic, Ivan susține că l-a primit de la un fiu, aflat într-o localitate din afara zonei. „Prin Internet l-a cumpărat!", spune repede bătrînul. „Îl cresc pentru carne. Nu depune slănină."

***Andrei Udișteanu** este jurnalist la Digi24 și a fost la Cernobîl de două ori.*

„Un loc rămas în epoca sovietică"

interviu cu fotograful Roland VERANT

***Roland Verant** este un tînăr agent de asigurări austriac în vîrstă de 35 de ani care a făcut o pasiune pentru Cernobîl, unde călătorește în mod regulat. A creat contul de Facebook* Zoning in – Chernobyl up close and personal, *unde postează fotografii însoțite de informații mai mult sau mai puțin știute despre Zonă.*

De unde fascinația pentru Zonă?

De cînd mă știu am fost fascinat de explorarea urbană, de zonele decadente, de orice are legătură cu morbidul. Am crescut într-o regiune din nordul Italiei care are cel mai ridicat număr de castele și fortărețe pe cap de locuitor. Cele mai multe se află, firește, în diferite grade de degradare. Poate de aici și fascinația, de mic, pentru tot felul de ruine.

Aveam 5 ani cînd a avut loc accidentul de la Cernobîl. Cîțiva ani mai tîrziu am urmărit la TV reportajele despre revoluțiile din fostul bloc comunist, căderea Zidului Berlinului etc. Nu-mi dădeam seama de însemnătatea acelor evenimente istorice, dar realizam că e ceva important și bun. Cînd am crescut am devenit interesat de această parte a Europei de dincolo de Cortina de Fier, despre care învățasem la școală, și așa am dat peste accidentul de la Cernobîl. Mi s-a părut că întîlneam o fantomă din copilărie, un eveniment important despre care lumea din jurul meu nu știa prea multe. Știam că acest eveniment schimbase cumva Istoria, dar nu înțelegeam prea bine cum. Am devenit curios și, imediat ce am aflat despre existența orașului Pripiat, am știut că acolo voi afla răspunsurile căutate. Nu-mi doream să vizitez nici un alt loc de pe planetă mai mult decît Pripiat-ul, un loc rămas în epoca sovietică, cu o istorie unică. Trebuia să merg acolo.

Cînd ați fost acolo prima dată?

În 2010. Nu eram prea ocupat la serviciu și deja citisem foarte mult pe Internet. La un moment dat am dat peste blog-ul Elenei Filatova, o motociclistă ucraineană care pretindea că făcuse multe drumuri în zona de excludere. Pînă la urmă s-a dovedit că mințea, dar scria foarte bine și oricum așa am aflat că zona putea fi, totuși, vizitată.

Ce-au zis familia, prietenii, cînd au aflat ce intenționați să faceți?

La început, toți prietenii mei mi-au spus că sînt nebun, că e periculos, că de ce naiba aș vrea să fac așa ceva... Inițial și mie îmi era teamă, căci nu știam prea multe despre radiații, eram îngrijorat de posibile efecte negative asupra sănătății. Primele mele două călătorii le-am făcut printr-una din multele agenții care organizează astfel de tururi, dar între timp mi-am făcut prieteni ucraineni acolo, care se ocupă profesional de astfel de tururi.

De ce v-ați întors?

Prima călătorie a durat doar două zile și nu am apucat să văd suficient. Între timp am început să citesc tot mai mult despre acel loc și, cu cît citești mai mult, cu atît mai mult realizezi ce ai putea vedea. Așa că a devenit o călătorie pe care acum o fac în mod regulat. În loc să-mi cheltuiesc banii vizitînd alte locuri, eu merg doar la Cernobîl.

„Estimez că în zece ani nu va mai rămîne nimic în Pripiat."

Cît stați acolo de obicei, unde dormiți, unde mîncați?

De obicei stau cîte o săptămînă. Uneori chiar mai mult, depinde de împrejurări. Există un hotel în Cernobîl inclus în prețul călătoriei. Poți mînca la cantina hotelului, iar mîncarea nu este chiar atît de rea.

Ce anume vă interesează cel mai mult: clădirile, oamenii, animalele?

Mi-ar plăcea să văd animalele, dar astfel de călătorii sînt scumpe și nu-mi permit să stau de veghe zile în șir pentru a întîlni și observa animalele. I-am vizitat pe cîțiva dintre cei care s-au întors să trăiască în satele de unde fuseseră evacuați după accident, dar chiar dacă ghidul te duce la cei mai prietenoși dintre ei, recunosc că această experiență nu-mi place prea mult. E vorba de oameni care au suferit mult și care au pierdut multe în viața lor, nu mă simt confortabil să mă duc să-i văd ca pe niște animale de la Zoo. Și, cu siguranță, nici ei nu-și doresc ca cineva să-și vîre nasul în treburile lor.

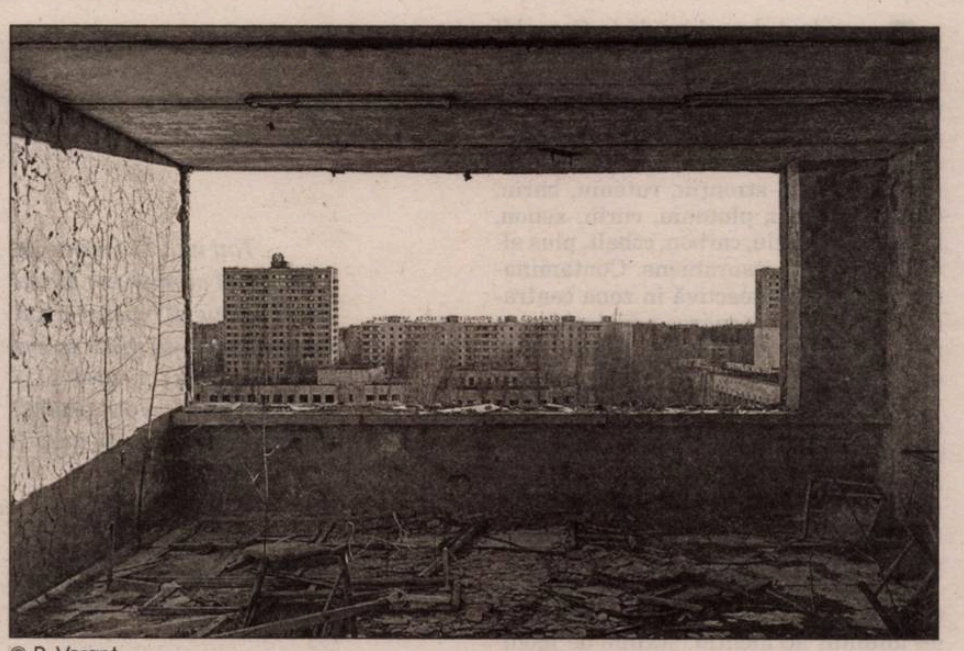

© R. Verant

„Odată ni s-a dat un ordin special: să spălăm urgent o casă dintr-un sat pustiu. «Mîine o să fie o nuntă acolo.» Am spălat acoperișul cu furtunurile, copacii, am jupuit pămîntul. Am cosit cartofii din grădină, iarba din curte. În jur era pustiu. A doua zi i-au adus pe miri. A venit autobuzul cu invitați. Cu muzică. Niște miri adevărați, nu de film. Ei locuiau în altă parte, fuseseră strămutați, dar s-au lăsat convinși să vină aici, să fie filmați pentru istorie. Propaganda funcționa."

„Mi-e frică de ploaie – uite ce înseamnă Cernobîl. Mi-e frică de zăpadă. De pădure. Mi-e frică de nori. De vînt. Da! De unde bate vîntul? Ce aduce?"

„Au luat o plapumă, pardesiul meu și operele complete ale lui Cehov, preferatele mamei. Șapte volume. Bunica noastră nu putea pricepe de ce nu am luat două borcane de dulceață de căpșuni."

Pe contul de Facebook oferiți multă informație despre acele locuri, împreună cu foarte multe fotografii. Este acest cont un hobby?

Da, e doar un hobby, ceva ce a crescut în pasiune cu timpul. Motivația mea este aceea de a oferi informație de la fața locului celor interesați. Sînt mulți care fac fotografii în Zonă, dar cei mai mulți vînează doar cadre spectaculoase. Și de vreme ce găsesc acel loc foarte interesant, m-am gîndit că poate ar merita ca, pe lîngă fotografii, să ofer și niște informații mai de profunzime.

Care este cel mai emoționant moment trăit în Zonă?

Ultima zi din călătoria făcută în martie anul trecut a fost foarte emoționantă. Am vorbit mult cu localnicii (ghidul nostru făcea pe interpretul) și am aflat multe despre necazurile lor în Zonă. Ucraina se afla deja de mai bine de un an în criză și un pompier ne-a spus că Guvernul îi tăiase salariul la jumătate. Așa că avea grijă de familia lui cu trei copii dintr-un salariu de doar 80 de euro. Am fumat o țigară împreună și la plecare mi-a cerut ultimele țigări din pachet. Imaginează-ți un bărbat în toată firea, un pompier voinic și mîndru de ceea ce face, cerînd cîteva țigări din motive pentru care nu are nici o vină. Noi am fost destul de norocoși să ne naștem în Vest, unde salariile sînt bune, iar pacea de-a gata...

În acea după-amiază am vizitat o localnică în vîrstă care trecuse în viața ei prin situații groaznice, dar care era foarte caldă, prietenoasă și cu un simț al umorului foarte subtil. Ne vorbea cu entuziasm, ne-a pregătit un prînz senzațional, a făcut totul pentru ca noi să ne simțim cît mai bine. Peste două zile mă aflam deja la biroul meu, unde o colegă îmi spunea ce viață nasoală are de cînd blugii ei de 150 de euro n-o mai încap. Genul acesta de experiențe pun în perspectivă toate prostiile de care noi, occidentalii, am ajuns să ne plîngem.

Cum vedeți viitorul Zonei?

Nu va mai fi pentru multă vreme la fel. Estimez că în zece ani nu va mai rămîne nimic în Pripiat. Cele mai multe sate nu mai există de pe acum. Iar cînd nu vor mai veni bani din turism, probabil că autoritățile vor deschide zona de 30 km pentru alte foloase. Nu pentru a fi locuită, ar fi prea devreme, dar probabil pentru lucrări industriale.

a consemnat Marius CHIVU

© R. Verant © Ronnie Bass

Mitică DRĂGUȘIN

După dezastru

Accidentul nuclear de la Cernobîl a produs eliminarea în atmosferă a 12,5 x 10^{18} Becquerel (1 Bq reprezintă cantitatea de material radioactiv care se dezintegrează per secundă), reprezentînd următorii izotopi radioactivi: iod, cesiu, stronțiu, ruteniu, bariu, ceriu, neptuniu, plutoniu, curiu, xenon, kripton, americiu, carbon, cobalt, plus alte elemente transuraniene. Contaminarea puternic radioactivă în zona centralei a condus la evacuarea populației pe o rază de 30 km și afectarea gravă a mediului pe o suprafață de 4.000 km^2. Inventorul radioactiv de 20.000.000 Ci (pentru comparație, o sursă radioactivă de Cobalt-60 utilizată în cobaltoterapie are maximum 6.000 Ci) a trebuit acoperit cu o cupolă din beton, în acest inventor fiind cuprins și solul puternic contaminat din zona centralei.

În acele zile de 26-28 aprilie 1986, în ciuda faptului că autoritățile sovietice nu au anunțat accidentul, stațiile de monitorizare radiologică a mediului din țările nordice ale Europei au detectat prezența radionuclizilor care indicau un accident nuclear. Timp de o săptămînă, norul radioactiv din zona nordică a Europei, luînd în considerare și factorii meteorologici (direcția vîntului și prezența precipitațiilor), a contribuit la poluarea radioactivă europeană extinsă. Ulterior, direcția vîntului s-a modificat spre sud, afectînd și alte țări.

În cei 30 de ani scurși de la acest grav accident nuclear au avut loc transformări majore în domeniul nuclear. Astfel, au fost modificate cerințele de securitate încă din faza de proiectare a centralelor nucleare, impunîndu-se construirea de cupole din beton deasupra reactorului care să împiedice, în caz de accident, împrăștirea în atmosferă a radionuclizilor. S-a trecut la proiectarea de sisteme de securitate pasive, unde intervenția umană este minimă, accidentul de la Cernobîl petrecîndu-se ca urmare a unor grave greșeli ale operatorilor. S-au încetinit, iar în multe țări chiar s-au oprit programele de construire a noi centrale nucleare-electrice. Mai mult, au fost oprite din funcționare centrale în vederea dezafectării, în primul rînd centrale de tipul celei de la Cernobîl. Au apărut noi reglementări în domeniul securității nucleare, în primul rînd în stabilirea interfeței om-mașină (operator-reactor); autorizarea operatorilor și a administratorilor fiind efectuată după parcurgerea unei pregătiri sistematice, atît în teorie, cît mai ales în practică. S-au stabilit mijloacele și modalitățile de informare reciproce, notificare, asistență în cazul unui eveniment nuclear; s-au îmbunătățit și au fost uniformizate standardele de securitate, cu contribuția autorităților din toate țările, ale Agenției Internaționale pentru Energia Atomică și ale Comisiei Uniunii Europene, în cadrul Convenției de Securitate Nucleară.

„Toți uită că înainte de Cernobîl atomul era numit omul pașnic al muncii și toți ne mîndream că trăim în era atomică. Nu țin minte să fi existat frica de atom. Atunci încă nu ne temeam de viitor."

„Întreabă-mă, la ce visez? La o moarte obișnuită."

„Un economist mi-a povestit despre construcția centralei atomice de la Smolensk: cît ciment și nisip, cîte scînduri și cuie s-au furat și s-au vîndut de la Cernobîl în satele din apropiere. Pentru bani, pentru o sticlă de votcă."

Și în domeniul cercetării științifice și al dezvoltării tehnologice schimbările au fost majore. S-au desfășurat activități în cadrul unor proiecte vizînd noi tehnici și metode de determinare a migrării radionuclizilor în aer (fenomene de eroziune eoliană și ca urmare a precipitațiilor), în sol, în ape de suprafață și subterane, în faună și floră. Au fost elaborate modele prin care să se estimeze impactul prezenței radionuclizilor în factorii de mediu pe termen lung, avînd ca orizont de timp anul 2050. S-au efectuat studii și statistici medicale privind impactul accidentului asupra populației; studii privind viteza de migrare în sol a radionuclizilor poluanți, inclusiv determinarea coeficienților de transfer din sol către plante – rezultatele acestor studii stabilind care tipuri de plante pot fi cultivate, astfel încît recoltele obținute să poată fi comercializate. S-au efectuat și studii pedologice, fizico-chimice și biologice vizînd ameliorarea solurilor contaminate. Au fost înființate rețele naționale de monitorizare radiologică a factorilor de mediu, pentru avertizarea timpurie a oricărui eveniment nuclear; s-au dezvoltat noi metode de decontaminare radiologică a solului și a clădirilor ș.a.

Au fost elaborate reglementări de către autoritățile naționale pe baza recomandărilor sau directivelor organismelor internaționale (Agenția Internațională pentru Energia Atomică (IAEA), Organizația Mondială a Sănătății (WHO), Organizația Mondială pentru Alimentație (FAO), Organizația Mondială a Muncii (ILO), Comitetul Științific al Organizației Națiunilor Unite privind Efectele Radiației Atomice (UNSCEAR), Comisia Uniunii Europene), bazate pe studii științifice efectuate de către echipe multidisciplinare, în domeniul nivelurilor maximale ale conținutului de radionuclizi în alimente și hrana animalelor, în soluri agricole, apa potabilă și în apa folosită la irigații în timpul și după un accident. Au fost elaborate analize de securitate ce țin seama de un accident produs nu doar de elemente tehnice, dar și de fenomene naturale. Cu toate acestea, în ultimii ani, mai multe țări (Iordania, Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită), care nu au avut pînă acum programe naționale nucleare, doresc să construiască centrale nucleare-electrice, inclusiv partea instituțională care să susțină aceste programe.

***Mitică Drăgușin** este director de Securitate Nucleară la Institutul Național de Cercetare Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei" (IFIN-HH) din Măgurele.*

„Nu zici că te afli pe Terra"

interviu cu Dylan HARRIS

*În căutare de senzații tari sau de locuri inedite, turiștii occidentali au descoperit farmecul turismului nuclear, iar Lupine Travel, condusă de **Dylan Harris,** este una dintre multele agenții care organizează tururi ale Cernobîlului, această „Mecca nucleară" accesibilă astăzi oricui. Se estimează că anual zece mii de turiști vizitează Zona.*

De cînd organizați călătorii la Cernobîl și ce cuprinde pachetul oferit de agenția dvs.?

Am început în anul 2008. Asigurăm obținerea de permise pentru accesul în zonă, precum și transportul și ghidajul. Există posibilitatea să faci tur de o zi (pentru doar 99 de lire), dar și de două zile cu o noapte petrecută în zonă (pentru 299 de lire). La început, cererea n-a fost atît de mare, dar în ultimii ani am dus în zonă cîteva sute de turiști.

Care ar fi profilul celor interesați de astfel de tururi? Și ce-i interesează cel mai mult?

În jur de 75% din cei interesați sînt bărbați cu vîrste cuprinse între 18 și peste 70 de ani, cu niveluri de educație foarte diferite. Unii sînt interesați din punct de vedere istoric, alții vor doar să facă fotografii sau îi pasionează genul de explorare urbană a locurilor părăsite. Cei mai mulți sînt pur și simplu curioși, vor să vadă cu ochii lor cum arată zona unei centrale nucleare părăsite. Majoritatea celor care vor să facă astfel de tururi sînt informați și citesc mult despre Cernobîl înainte să facă această călătorie.

„Pescarii dau tot mai des de pești-amfibii care pot să trăiască și în apă, și pe pămînt. Pe pămînt merg pe înotătoarele-labe. Au început să prindă știuci fără capete și înotătoare. Înoată numai pe burtă."

În termenii expunerii la radiații, cît de riscante sînt astfel de tururi?

Dacă respectă traseele stabilite nu există nici un fel de pericol de expunere la radiații. Singurele zone nesigure și periculoase se află înăuntrul reactoarelor și în adîncul pădurilor din jur. Este sigur dacă stai în zonă pînă la două săptămîni neîntrerupt. Nivelul curent de radiații este mai mic decît cel la care ești expus în timpul unui zbor transatlantic. Este însă interzis să explorezi zona fără un ghid și trebuie să respecți traseul prestabilit.

Dvs. ați fost vreodată acolo? Ce v-a impresionat cel mai mult?

Am fost în zonă de mai multe ori. Lucrul care m-a impresionat cel mai mult în prima mea vizită acolo a fost sentimentul de abandon complet și de liniște absolută. Nu zici că te afli pe Terra. Cînd te plimbi în jurul fostului oraș Pripiat, te simți ca și cum te-ai afla la milioane de kilometri distanță de civilizație. Este un moment înghețat în timp. Cataloagele sînt deschise pe catedre în sălile de clasă, iar pagini de ziar din anul 1986 sînt împrăștiate pe jos.

Cum ați defini dvs. acest gen de călătorie: excentrică, culturală?

Fiecare are motivele sale pentru a face această călătorie. Cu siguranță nu este o atracție turistică în sensul comun și original al termenului. Chiar dacă oamenii vizitează Cernobîlul din curiozitate, pînă la urmă este vorba de o călătorie educațională, care arată adevăratul pericol al unei centrale nucleare inadecvat controlate.

Cum vedeți dvs. viitorul Cernobîlului?

De cînd a început războiul civil în Ucraina, turismul a scăzut dramatic, inclusiv în zona Cernobîlului. Numărul celor interesați este doar o mică parte din ce era în 2013. Totuși, există semne de creștere și cred că în anii următori numărul turiștilor va continua să crească.

Odată ce construcția sarcofagului va fi completă, Cernobîlul va pierde imaginea iconică a reactorului distrus, dar nu cred că asta va afecta numărul de vizitatori ai zonei. Foștii locuitori, care acum s-au mutat înapoi după ce inițial au fost constrînși să evacueze zona, au început să moară de bătrînețe și n-au mai rămas mulți martori. Cred că atunci cînd ultimul locuitor va dispărea, zona va fi folosită mai mult ca un cîmp de cercetare, în special pentru studiul vieții sălbatice.

a consemnat Marius CHIVU

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Sărăcia ca divertisment

Emisiune, într-una dintre seri, la Antena Stars: domnul Mihai Morar invită la masă, în direct, o familie săracă, extrem de săracă, din România. Pe burtieră scrie, analfabet, „N-au servit *(sic!)* niciodată o masă decentă". Apar doi oameni necăjiți, stingheri, împreună cu cei trei copii ai lor. Camerele de filmat sînt îndreptate spre gura și mîinile invitaților care abia prididesc să mănînce ce li se pune în față, printre comentariile moderatorului: „Atenție, dragi telespectatori, acești oameni nu au mîncat niciodată mazăre sau fasole", „Atenție, dragi telespectatori, acasă ei nu au masă, întind niște ziare pe jos, locul în care stau are 9 metri pătrați, o masă ca asta, din platou, nici nu ar încăpea..." (o masă de restaurant cu greu ar încăpea în casele multor români, fără să fie atît de săraci). Mama este invitată, la masa îmbelșugată, să povestească despre afecțiunile grave pe care le are, tatăl începe să dea amănunte intime despre corpul femeii, dar povestea lui este întreruptă brusc de chelner, care aduce papanași. Toți cei de la masă sînt întrebați ce se află în farfurie, iar Morar este satisfăcut că nici unul nu dă răspunsul corect. În toiul mesei, pentru că domnul Morar are de discutat cu adulții, copiii sînt trimiși în zona de dulciuri. Numai că unul dintre cei mici vrea să mai rămînă la masă fiindcă nu a terminat de mîncat mazărea. Toți sînt înfometați și stingheri. Numai domnul Morar este mulțumit că scenariul decurge așa cum a fost proiectat.

Un „spectacol" grotesc, în care niște oameni amărîți sînt doar instrumente de marketing și de anexat sufletele telespectatorilor la butoniera realizatorilor și la rating-ul televiziunii. Nimic bun nu se întîmplă: orice ajutor pe care acești „jurnaliști" pretind că îl oferă strivește pur și simplu demnitatea familiei, pîngărește biografia acestor copii, o biografie care va cuprinde de-acum această secvență de teribilă umilință.

Cînd vezi astfel de imagini, începi să iei la rînd, în gînd, toate instituțiile de stat sau private care stau cu ochii pe televizoare și pe cetățeni, fiindcă asta le e meseria, și să te/le întrebi: în fișa postului celor de la CNA se află doar cenzurarea capetelor tăiate, a sînilor dezgoliți și a cuvintelor deocheate? Nu-i oare la fel de indecent, de inuman să momești într-un platou de televiziune niște oameni săraci cu promisiunea unor pomeni, cu condiția să facă spectacol din neajunsurile, neputințele și bolile lor? Iar în fișa postului celor de la Autoritatea pentru Protecția Copilului sînt doar indicații care vizează apărarea integrității fizice și emoționale, nu și a demnității, a imaginii, a vieții private ale unor copii ai căror părinți au foarte puțin de ales? Breasla jurnaliștilor a devenit aservită doar *entertainment*-ului cu orice preț și se emoționează doar în fața închiderii Arenei Naționale?

Am văzut și am auzit tot ce poate fi mai rău, în cei 25 de ani de libertate a „presei". Nu există nici o speranță, atîta timp cît presa este făcută, adesea, de oameni care pur și simplu nu au educație, nici profesională, nici școlară, nici sufletească. Lucrurile merg din ce în ce mai rău: de ani buni ni se perindă prin fața ochilor subiecte senzaționale, în *prime-time,* cu oameni bolnavi care-și exhibă rănile și suferința atîțați de moderatori, cu fete tinere care ar avea nevoie, mai curînd, de ajutor psihiatric, dar care sînt puse să facă spectacol din mizeria în care trăiesc, cu fetițe sau băieți de numai cîțiva anișori puși să își legene șoldurile pe manele, cu mame dezaxate care sînt plătite să vîre cuțitul în rănile din biografia copiilor etc. Pe scurt, nimic, nici o faptă bună, nici un personaj cumsecade, nici un vis rezonabil, nici un talent sclipitor nu rămîne în afara jocurilor ignare care se petrec în presă, devenită o adevărată „curte a miracolelor".

Ce e de făcut? Pe termen scurt, mai nimic, cred. Pe termen lung, mai mult ca oricînd avem nevoie de oameni școliți, educați de sisteme de învățămînt performante, care să înlăture din fața televizorului spectatorul și jurnalistul analfabet.

Încheierea emisiunii despre care am vorbit a fost și ea senzațională: la un moment dat, domnul Mihai Morar spune familiei că vor continua să mănînce în spatele scenei, fiindcă trebuie să cheme următorii invitați. Între aplauze comandate, extazul moderatorului și plecarea gîrbovită a familiei, intră următorul titlu și următorul subiect: „Regii fițelor, din nou la cuțite! Țăranul din Maserati și sexy avocata, pentru prima oară față în față!"

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Ziua de vineri, între „cel mai frumos bărbat" și primăvara este un moș

În mașina 313, de la Piața Presei Libere pînă la Televiziune, o tipă, un telefon și restul vorbe: „Cum, fată, tu ai văzut ce frumos s-a făcut Marian? Tu ai văzut? Este cel mai frumos băiat din lume, nu știu dacă tu ai văzut. Mușchi pachet pe el, bărbuță, foarte frumos, foarte frumos și miroase *fresh.* A, da, și Mihai este foarte frumos, da, și cum s-a înălțat, cînd vine în maieu și trening este foarte frumos. Să zici ce zici, dar sînt foarte frumoși. Care Matei? Ăla? Îți place ție? Este foarte frumos, este foarte frumos. Unde ești? Prăjitură, nu? Da' ce? Foarte frumoasă! Cum? Sînt foarte frumoasă." Cobor la Televiziune. Plouă. Cobor la metrou. „Foarte frumos" n-am auzit vreodată spus. Plouă afară. Îmi vine să numesc foarte frumos tot ce întîlnesc. Lîngă panificație, în metrou, primăvara. Leurdă, untișor, spanac. A venit primăvara. Este, vorba aceea, foarte frumos. Primăvara asta am descoperit-o, foarte frumos, înghesuită în nylon și ziare, un tataie mic și sfrijit este. Foarte frumos. Cu mîinile crăpate de muncă. El este acel Marian pentru mine. Sculptat în antebrat de grija untișorului la 50 de bani. Uite colo și leușteanul, foarte frumos. Primăvara este un moș și, cum e plin de verde, este cel mai frumos. Așa cum Dumnezeu este negru sau femeie, nu? Primăvara este o țîră de om, cu leurdă și leușteanu la metrou. Cum s-o fi rătăcit aici? Foarte frumos. Îl întreb și-mi zice că-i din Chitila. Afară plouă torențial. Mi-e capul numai la „foarte frumos". Ce creier foarte frumos am, dacă gîndesc foarte frumos, dacă văd primăvara foarte frumos, dacă niciodată nimeni nu mi-a spus foarte frumos că sînt foarte frumos, nici măcar eu nu mi-am spus că sînt foarte frumos cînd am descoperit foarte frumos acel moș din Chitila care este foarte frumos. Primăvara hîdă, ploioasă – foarte frumoasă.

Iaromira POPOVICI

bazar

Pierdute, uitate, recuperate (?)

„Urcau tot mai sus. (...) În cele din urmă, de parc-ar fi ajuns în capul scărilor, în fața lor apăru un cîmp strălucitor de nori, drept și alb ca o farfurie. Soarele arunca dungi aurii peste cîmp și, spre marea lor mirare, zăriră, atîrnînd la capătul unui nor, luna, care parcă fusese ancorată acolo.

Era plină de tot felul de obiecte: umbrele, genți, cărți, jucării, bagaje, bastoane de crichet, haine, papuci, mănuși, genul de lucruri pe care oamenii le uită prin autobuze, sau în trenuri, sau pe o bancă în vreun parc.

Printre toate aceste felurite lucruri, în fața unei sobe de gătit, era un fotoliu vechi, stricat, în care stătea un domn cu chelie, care tocmai dădea să bea dintr-o ceașcă.

(...)

– Eu trebuie să stau treaz zi și noapte ca să am grijă de lucruri. Și, la urma urmei, oamenii ar putea să fie mai atenți și s-aibă grijă să nu-și piardă cutiile de cacao, și nici cești le în care poți pune cacaoa.

(...)

Omul de pe Lună oftă adînc.

(...)

– Toate lucrurile pierdute merg pe lună?

Jane se gîndi la cîte lucruri se pierduseră pe lume și se întrebă dacă era loc pentru toate.

– Da, cele mai multe, îi răspunse Omul de pe Lună. E un fel de magazie." (P.L. Travers, *Mary Poppins și casa de alături,* RAO, 1995, traducere de Larisa Avram)

Fragmentul de mai sus m-a lămurit, cînd eram mai mică, ce se întîmplă cu obiectele pe care le pierdem inexplicabil. M-am gîndit la ele după ce colega mea, Cristina Ștefan, a anunțat un Dosar despre obiectele pierdute. Tot de cînd am auzit de Dosarul ăsta s-a întîmplat ceva inexplicabil (nu că majoritatea lucrurilor n-ar fi așa): am avut vreo trei zile în care am tot pierdut cîte ceva.

Întîi, s-a întîmplat cu o biată pungă plină cu ceaiuri (după ce am pierdut-o, am constatat că, de fapt, mai conținea și două ciocolate amărui, dintre care una cu portocale, favorita mea și a ursului Paddington, dacă ar fi descoperit-o). Lunar, să zicem, mă aprovizionez cu ceaiuri de la un magazin care arată precum cele din *Mary Poppins.* Ceaiurile de acolo nu sînt ieftine, dar sînt bune, și e un întreg ritual cînd le cumpăr: o întreb de fiecare dată pe vînzătoare ce mi-ar mai recomanda în afară de cele negre, pe care oricum le vreau. Și ea-mi prezintă, plină de entuziasm, tot soiul de combinații frumos colorate și devastator mirositoare. Care, de fapt, nu-mi spun nimic. După care cumpăr aceleași ceaiuri negre, în cantități uriașe.

În ziua respectivă, m-am plimbat cu punga prin multe locuri. Era o simplă pungă albă, de hîrtie, ușoară. Dar acțiunile zilei nu erau simple. Sau, mai bine zis, nu erau plăcute. Implicau birocrație și registraturi, la care s-a adăugat un aleatoriu șofer de taxi aparent civilizat, dar, de fapt, foarte homofob, care mi-a spus, înainte să cobor, concluzia lui „în problemă": „Homosexualii nu pot fi fericiți". Cred că pe fundalul acestei replici mi-am uitat ceaiurile mele pentru următoarea lună pe podeaua fără suflet a taxiului său.

Punga cu ceaiuri a fost doar un început timid. A urmat o pungă mult mai mare, cu cărți. E adevărat că nu erau cele mai bune cărți, ci mai curînd unele utilitare, dintre cele care se vindeau trei la preț de două. Erau despre relații, copii, bărbați, cum să te psihanalizezi singur în 10 minute, cum să fii Zen în aceleași 10 minute și cum să meditezi între două alergături. Respectiva pungă a provenit de la Cărtureștiul din AFI. M-am plimbat cu ea, după o lungă și neprielnică zi, pe la bancomate, toalete, fast-food-uri și, în final, într-o sală de cinema. Mai întîi am uitat-o pe un bancomat. Nimeni n-a observat-o și, din fericire, m-am întors cît ai clipi și am recuperat-o. Apoi aceeași pungă a intrat cu mine la film și s-a rezemat confortabil pe fotoliul de piele din sala VIP, pe care, de altfel, și eu am dormitat la mizerabilul film cu multă alergătură și la fel de multe împușcături degeaba.

După care, ieșind de la film și oprindu-mă în diverse locuri înainte de parcare, am ajuns acasă fără respectiva pungă. Era prea tîrziu și prea mult ca să mă mai întorc după ea. M-am resemnat cu fatidica traiectorie a unor obiecte care, pur și simplu, nu-ți sînt menite. După cum spunea o prietenă de-a mea, astroloagă, era eclipsă de soare în ziua aia...

Glumesc. Dar nu total. Există zile proaste, în mic. Nu se întîmplă neapărat catastrofe umanitare, ci mici dezastre personale. Pierzi o pungă, două pungi sau o persoană, poate. Sau ești cît pe ce. Mi-am amintit că, pe cînd eram mică, îmi plăceau ursii de talie mică, galbeni, chinezești și blănoși. Atît de blănoși încît nu li se mai vedeau ochii. Desigur, pe ursii în cauză nu-i putea chema altfel decît Blăniță. Pe primul urs Blăniță l-am pierdut într-un troleibuz 82 sau 87 de la Șura Mare de atunci. Pe al doilea nu mai țin minte unde. Cert e că a trebuit să-mi fie cumpărați vreo trei pînă să rămîn cu unul (pe care-l am și azi).

Unele obiecte sînt făcute să fie pierdute, uitate, plînse. Dar pot fi și recuperate, poate chiar de la Omul de pe Lună, cu ceva efort.

„Scrisul, într-un fel, chiar m-a încurcat“

– interviu cu Sorin GHERGUȚ –

La Cenaclul Litere, cînd citea ***Sorin Gherguț,*** *era un fel de surescitare în aer. Versurile lui, neașteptate, discrete, livrești, ironice, cu poantă, te făceau întîi să zîmbești. După aia ți se cam lăsau în picioare. Poemele lui Gherguț sînt și nu sînt poezie. Par mai degrabă o specie rară și necunoscută încă de cuvinte, de sintagme care au o viață proprie. Ca să înțelegeți de ce, iată o mostră din noul lui volum,* Trei, *apărut recent la Editura Vellant:* „i did it again, / *am scris iar un poem memorabil! / și dacă mă-nșel, / ce-am scris e tembel / și chiar deplorabil? / nu-i chip să mă-nșel, / să fie tembel, / sau chiar deplorabil.* / i did it again! / *am scris iar un poem / memorabil.*“ („i did it“) *Într-un fel de convenție livrescă și, mai ales amicală, am păstrat în acest interviu persoana a doua singular ca formă de adresare.*

Dragă Sorin, cînd ne-am văzut ultima oară și te-am întrebat cînd apare volumul tău nou, Trei, *mi-ai zis că „și dacă e publicat și dacă nu, îl lansez în martie“. Sigur, era o glumă, dar m-am gîndit și că ar putea fi un gest firesc, care ar rima cumva cu poezia ta. Între timp cartea există, așa că o să te întreb: ce ai pus în ea?*

Da, era vorba atunci de o ușoară nerăbdare, cumva paradoxală – după ce am pritocit îndelung manuscrisul, odată predat aș fi vrut să-l și văd apărut, neîntîrziat. Cartea a avut o gestație prelungă și nici nașterea n-a fost una precipitată, dar cred că a ieșit, pînă la urmă, într-o zodie bună.

Povesteam, cînd am lansat-o, de un obicei de june aspirant – deseori, pe vremurile primei tinereți, cînd îi arătam cuiva producțiile mele lirice, aveam grijă să spun că sînt lucruri scrise mai demult. Demult putea însemna, pe-atunci, sigur, și o lună-două. Subtextul fiind că între timp am progresat și am texte mai bune, doar că nu la-ndemînă momentan. Un autor consacrat la care m-am dus cu poezii m-a certat, auzindu-mă că-s „mai vechi“, și m-a-ndemnat să-mi asum ce arăt, fără delimitări diacronice. Dacă spun acum că-n *Trei* sînt și versuri scrise acum mai bine de zece ani, și texte care s-au închegat înainte de 2010, cînd încheiasem, în mare, socotelile cu *Orice,* volumul dinainte, nu vreau, de data asta, să sugerez că i-ar putea urma ceva superior calitativ (deși, pe undeva…). Doar că nu există, în carte, o omogenitate, sînt mai multe vîrste între(i)pătrunse, uneori în același ciclu sau text. Doar un distih sau două să aibă mai puțin de un an. Din clipa primei trimiteri către editură, spre finele lui 2014, pînă cînd a început Florin Iaru să lucreze la machetă, n-am mai adăugat mare lucru, din contra, am scos o serie de texte din manuscris, aproape cît pentru un volum întreg de *outtakes.* Dacă folderele din Windows erau de lemn, s-ar fi simțit, în multe locuri din carte, un iz de butoi.

Ne-am cunoscut la Cenaclul Litere. Ce fel de poezie visai/scriai? Și, dacă ar fi să păstrezi o singură imagine cu tine de atunci, care ar fi aceea?

Aș vrea să-mi văd fața în momentul în care textele pe care le citisem erau lăudate de Mircea Cărtărescu, la o ședință de cenaclu ținută în barul de la subsol. Cam asta visasem – să scriu o poezie care să fie apreciată de Mircea și de pleiada de la cenaclu – Teo, Simona, Răzvan, Svetlana, Cezar și compania. Cu Răzvan Rădulescu mă întîlnisem deja în liceu, la cenaclul Săgetătorul, unde spusese despre versurile mele ceva care m-a marcat și flatat nespus – că ar putea produce efecte fizice asupra cititorului, nu mai știu dacă nu și să-l pună în pericol. Cam la așa ceva aspiram pe atunci – texte care să producă efecte fizice, organice și chiar anorganice. Între timp, normal, mi-am mai revizuit/redus mizele.

Te-am auzit citind de mai multe ori și de fiecare dată mi s-a părut că versurile tale au o putere incredibilă asupra celor care te ascultă. Să-i zicem efect de seducție. Îl simți?

În măsura în care l-aș simți, m-aș întreba dacă e bine ce fac și dacă am intenții serioase.

Ai publicat a treia carte; în ce relație ești cu maturitatea poetică?

Reiau aici din notițele pentru speech-ul ținut, după obicei, la lansare: „Am ajuns, iată, la vîrsta maturității creatoare. Ce am înțeles într-un tîrziu, după mai bine de un sfert de veac de carieră lirică, e că arta e ceva serios. Am decis, în consecință, să mă retrag, nu înainte însă de a vă mai oferi o mostră de versificație iresponsabilă.“

Scrisul te-a salvat în vreun fel?

În mai mică măsură, probabil, decît sportul, atît cît îl practic, intermitent și cu moderație. Vorba lui Socrate, în *Republica,* în fragmentul pe care mi l-am pus la descriere pe Facebook: „(…) trăiește zi de zi făcînd pe plac celei dintîi dorințe: ba se îmbată în sunetul flautului, ba apoi bea doar apă, punîndu-se la regim, ba face gimnastică, ba trîndăvește și nu se sinchisește de nimic, ba uneori se ocupă, chipurile, cu filozofia. (…)“ Scrisul, într-un fel, chiar m-a încurcat, dat fiind că, mulțumit cu statutul discutabil de autor de versuri, nu m-am preocupat suficient și în timp util să-mi construiesc o carieră propriu-zisă, care să fie și ceva mai lucrativă. Nu-nseamnă că, dacă mă preocupam, și reușeam. Sau c-aș avea ceva de cîrcotit în privința nivelului de trai actual. S-ar putea ca lirica să mă fi ajutat, totuși, cîndva, să trec de niște perioade de inimă albastră, în care să fi funcționat, cumva, ca debușeu (interesant cuvînt). Mă mai gîndesc.

Ce muzici merg la volumul ăsta?

Megadeth sînt menționați de două ori, un vers vine de la Obituary, am pus un moto sau două din Black Francis, *aka* Frank Black, de la Pixies (pe care am avut șansa să-i ascult live în 2004 și 2009). Asta, la prima strigare *(by the way,* aș fi pus ca moto și un strigăt inarticulat al lui Frank Black, dacă aveam tehnic posibilitatea). They Might Be Giants, Violent Femmes, Boom Pam, Kletka Red. Jonathan Richman, pe alocuri. Eva Jantschich.

Pe coperta cărții apare și numele lui Nicolae Comănescu. Cum v-ați întîlnit?

De întîlnit am avut bucuria să-l întîlnesc și să facem cunoștință offline la lansarea cărții. De știut, îl știu de ceva vreme, e printre artiștii contemporani pe care îi urmăresc cu maxim interes. Îl auzisem prin 2010 la o întîlnire din seria organizată de Erwin Kessler la ICR, i-am vizitat expoziția de la MNAC din 2011 (o dată singur, o dată cu familia) și, pe lîngă admirație, am simțit și o afinitate – o adiere, nu o rafală, dar clar sesizabilă. Așa că atunci cînd Dan Pleșa, vorbind despre posibilitatea apariției la Vellant, mi-a spus că, în contextul avansului media electronice, el crede în cartea „obiect“, cu o componentă grafică importantă, Nicolae Comănescu a fost primul dintre cele cîteva nume care mi-au venit în minte, ca posibil colaborator. Opțiune împărtășită cu entuziasm de Dan. Mărturisesc că m-am temut că ilustrațiile vor crește, spre un nivel prohibitiv pentru unii dintre cititorii de poezie, prețul cărții, dar nu s-a întîmplat așa. Cred că – și datorită contribuției lui Florin Iaru, autorul machetei – volumul arată, vizual, foarte bine. Sînt nespus de încîntat și de onorat de această alăturare.

Orice (uverturi & reziduuri) *din 2011 m-a bucurat enorm. Ai fanii tăi de cursă lungă, care te-au așteptat opt ani pentru un volum. Și asta pentru că vocea ta nu prea seamănă cu nimic din ce se mai scrie. Cu* Trei *ai fost mai generos, ai micșorat perioada de timp. Ce s-a schimbat în procesul de creație?*

Între *Time Out* și *Orice* au trecut, de fapt, vreo 12 ani. Confuzia s-a iscat de la un vers, „și n-am mai scos o carte de opt ani“, dintr-un poem pe care-l scrisesem în 2006, într-o rezidență la Tescani (chiar am folosit rima asta: „…opt ani/… Tescani“), apărut în volum în 2011. N-aș crede că intervalele mari între cărți au vreo semnificație deosebită. Or fi ținînd, cine știe, și de rădăcinile mele ardelenești – mama e de fel de pe lîngă Cluj. Mă gîndesc și că Arghezi, nu că mi-ar trece cumva prin minte să mă compar, valoric, cu un colos, a debutat în volum la 47 de ani. Mă simt mai în largul meu în reviste și la lecturi publice (deși n-am dicție și sînt îndeobște timorat cînd recit) decît în cărți, care au un aer solid și definitiv care, cu numele meu pe ele, mă inhibă. În fond, aparițiile editoriale regulate nu se numără printre obiceiurile necesare pentru o viață sănătoasă. Cam atît despre proverbiala-mi parcimonie. Cît despre îndesirea de după 2010 a aparițiilor, posibil să aibă o legătură și cu faptul că am devenit părinte. „Scriitor“ parcă încă sună ceva mai inteligibil, ca ocupație a tatălui, decît „PR“.

Ți s-a întîmplat să rîzi vreodată după ce ai terminat de scris un poem? Sau, din contra, să plîngi?

De rîs rîdeam mult, se pare, la fotbal, pe maidan, în Drumul Taberei, cînd pierdeam mingea, ceva ce se întîmpla cu regularitate. Am aflat asta în seara lansării, de la Dan Popescu, de la H'Art, căruia i-a povestit-o un colaborator al lui, vecin cu mine în copilărie și coechipier. Din poveste nu rezulta, dar eu suspectez că era, mai degrabă, un rîs nervos. Nu mi s-a întîmplat să rîd sau să plîng atunci cînd am încheiat vreun text, cel mult să chicotesc sau, mai rar, să oftez. Dar, cîteodată, cînd mi se pare că am finalizat optim, strîng pumnii și-mi agit mîinile către o tribună imaginară, ca fotbaliștii atunci cînd marchează. Și, tot așa, uneori văd, cu întîrziere, cu coada ochiului, steagul de ofsaid ridicat.

Viața e poezie sau poezia e viață?

Poezia e poezie și face parte din viață. Restul e, pînă la 90%, tăcere. Poate conține urme de lapte, ouă etc.

Ce nu se poate scrie?

…

Ai tradus Burroughs, Bukowski, Paul Auster, Mr. Vertigo *(roman pentru care am o slăbiciune). De care ești mai apropiat? Și ce ți-ar plăcea să traduci dacă ar fi să alegi dintre toate cărțile lumii?*

Naked Lunch a lui Burroughs n-am reușit s-o citesc vreodată cap-coadă dintr-o suflare, *Nova Express* și *Soft Machine* nu le-am dus încă pînă la capăt, dar am de gînd să mai încerc. E o scriitură care m-a izbit, de cîte ori le-am reluat. 100% poezie. Pe Bukowski l-am citit întîi în traducere în franceză, proza scurtă, și nu mi-a plăcut deloc, chiar m-a iritat, dar n-aveam curajul, pe atunci, s-o recunosc. *Post Office,* pe urmă *Ham on Rye* și lectura povestirilor în original mi-au schimbat radical impresia. E un autor serios. *Mr. Vertigo,* al lui Paul Auster, a fost mai ușor de tradus, o poveste foarte frumoasă. Am mai tradus și *Tarantula* lui Bob Dylan, din cabinetul de curiozități literare…

M-ar bucura să existe un editor interesat să publice în română ceva de Matthew Revert, un prozator australian care mi s-a părut un fel de Urmuz postpunk, 2.0. Dar nu știu dacă m-aș încumeta să mă înham să traduc o carte precum *How to Avoid Sex.* Mi-aș mai fi încercat mîna cu Jean Echenoz, dar își are deja traducătorii săi, pricepuți, în română. Dacă s-ar inventa o substanță care să ne lungească viețile cu 100 de ani, mi-aș rezerva, cred, zece pentru *Pinocchio in Venice* de Robert Coover. Cu 500 de ani în față, m-aș apuca eventual, la un moment dat, de *Mason & Dixon* al lui Thomas Pynchon, poate cel mai frumos roman din tot ce-am citit pînă acum.

a consemnat Ana Maria SANDU

„Am încercat să ies din cercul vicios al lamentațiilor“

– interviu cu regizorul Alexandru SOLOMON –

Noul documentar al lui ***Alexandru Solomon*** *se numește* România, patru patrii *și îi are ca protagoniști pe scriitorii Gabriela Adameșteanu, Norman Manea, Mircea Cărtărescu și Florin Lăzărescu. Filmul face parte din colecția „Europa scriitorilor“, care cuprinde 16 documentare și este produs de prestigioasa televiziune Arte. Italia este reprezentată de Claudio Magris și Erri de Luca, Irlanda de Robert Mcliam Wilson, Edna O'Brien, Roddy Doyle și Colm Tóibín, iar Spania, de Juan Goytisolo, Manuel Rivas și Barnardo Atxaga.* România, patru patrii *a avut premiera luna trecută.*

Ce ne puteți scrie despre proiectul „Europa scriitorilor“?

„Europa scriitorilor“ este o serie de filme documentare inițiată de canalul Arte, în jurul ideii de a alcătui un tablou al Europei, al identităților naționale și culturale de astăzi prin prisma unor scriitori contemporani din țările portretizate. Seria era gîndită și ca o modalitate de promovare a literaturii din aceste țări. Pentru cum funcționează lucrurile în România, cred că e interesant de menționat faptul că Arte a cerut mai multor producători independenți să depună proiecte pentru diverse filme ale seriei. Les Films d'Ici, unul din producătorii implicați în realizarea seriei, m-a invitat să fac filmul românesc. Am scris un proiect care a fost aprobat.

V-ați hotărît ușor cînd ați ales cei patru protagoniști ai documentarului?

Selecția celor patru scriitori trebuia să răspundă mai multor criterii. Una din condițiile seriei era ca operele scriitorilor respectivi să fi fost publicate în Franța sau în Germania. Am vrut ca protagoniștii să aparțină unor generații diferite, să fi trecut prin experiențe de viață cît mai diverse, care să acopere cît mai mult din istoria recentă a României și, eventual, din aria ei geografică. De asemenea, îmi doream ca măcar unul din protagoniști să fie o autoare.

O bună parte din material este dedicat perioadei dinainte de 1989. Ați urmărit un efect de contrast cu punerea în evidență a aspectelor pozitive ale României de astăzi?

Dificultatea cea mai mare a proiectului era ca filmul să fie „lizibil“ și pentru un public occidental, care nu știe multe despre România, și – în același timp – să fie interesant și pentru publicul românesc. Trebuia conturat un context istoric și totuși să nu repet clișeele cunoscute despre România. Una din secvențele mele preferate include un material de arhivă filmat pe stradă la începutul anilor '90, în care o bătrînă ține în brațe un iepure uriaș: nu pot să-mi dau seama dacă e împăiat sau pur și simplu mort. Dacă îți iei timpul să privești arhivele cu suficientă răbdare, imaginile încep să povestească lucruri mai subtile despre lumea respectivă.

Ca să mă întorc la întrebare: trei din cei patru autori din film scriu despre perioada de dinainte de 1989. Ei s-au format în acele vremuri. În orice artă cred că există o perioadă de digestie a realității și lucrurile mai vechi capătă un contur mai clar în timp.

Cum se raportează la România Norman Manea, prin comparație cu ceilalți trei scriitori?

Norman Manea are o anumită distanță față de realitățile românești, distanța exilului. Continuă să scrie în limba română, este foarte legat de mișcările din peisajul politic, social și cultural de la noi, dar trăiește în altă parte. În plus, Norman Manea a trăit direct, copil fiind, experiența deportării în Transnistria și acest lucru l-a marcat pentru totdeauna. Aceste două experiențe de înstrăinare dau o perspectivă diferită asupra României.

Nu ați evitat nici secvențele despre Revoluție... Au făcut parte din scenariul inițial sau le-ați introdus dintr-un motiv anume?

Da, e greu să eviți momentul Revoluției, e un moment hotărîtor pentru evoluția oricăruia dintre noi (inclusiv a celor care s-au născut după el). În același timp, am căutat să evit prezentarea Revoluției prin aceleași imagini de arhivă mult prea folosite și am ales o înregistrare de la Iași. Era important ca filmul să prezinte perspectiva scriitorilor asupra Revoluției și cred că ei scot la iveală cîteva detalii noi.

Cît material ați filmat și pe ce criterii ați împărțit structura interviurilor?

Am filmat vreo treizeci de ore de material, la care s-au adăugat destul de multe ore de arhivă de la TVR și de la ANF. Am încercat, prin întrebări, să urmăresc anumite teme comune pe parcursul interviurilor, ca să pot face anumite intersecții între ele la montaj. Montajul a durat două-trei luni, a fost greu să găsim o structură care să nu arate ca o înșiruire de interviuri. Cred că, pînă la urmă, a reieșit un raport echilibrat între cei patru protagoniști.

A impus canalul Arte o durată anume? Cum își promovează proiectul?

Durata de 52-53 de minute este una standard pentru televiziune. Seria a fost difuzată pe bucăți începînd din 2014. Fiecare „episod“ al seriei a fost disponibil online pe site-ul Arte timp de trei-patru luni după difuzarea TV. S-au făcut vizionări de presă. În martie, Arte lansează toată seria pe suport DVD, într-un cofret, la Salonul de Carte de la Paris.

Tonul filmului este optimist, așa cum au fost și declarațiile scriitorilor invitați la proiecția de gală. Credeți că avem motive reale de optimism?

Nu știu dacă *optimist* e cuvîntul. Poate realist? Sau ne-isteric? Am încercat să ies din cercul vicios al lamentațiilor despre noi înșine, un cerc care se închide mereu cu laude nemăsurate. Florin Lăzărescu spune foarte bine, la finalul filmului, că nu sîntem nici mai buni, nici mai răi decît alte națiii. Trebuie să ne împăcăm odată cu noi înșine. Asta m-a motivat cel mai mult să fac filmul.

Nu sînteți la prima colaborare cu Sophie Reiter. Tot ea a semnat montajul pentru Marele Jaf Comunist...

> *„Trebuie să ne împăcăm odată cu noi înșine.“*

Sînt la a patra „întîlnire de lucru“ cu Sophie Reiter: am mai montat cu ea, pe lîngă *Marele Jaf...*, *Clara B.* și *Kapitalism – rețeta noastră secretă*, iar acum *România, patru patrii*. Filmele (și eu) îi datorăm multe. Sophie e o monteuză excepțională, un om cultivat, extrem de curios și de inteligent, care a învățat în toți anii aceștia mai multe despre România decît știm mulți dintre noi. Are un fel de a citi cu onestitate imaginile în succesiune, în așa fel încît vede povestea din spatele imaginilor și nu se lasă furată de prima impresie, de o etichetă lipită în grabă. Monteuza sau monteurul sînt oameni-cheie la documentar, pentru că filmul se scrie la montaj. Lucrez cu Sophie și la următorul, la *Ouăle lui Tarzan*.

a consemnat
Roxana CĂLINESCU

PUBLICITATE

Oameni. Vinuri. Pasiune.
Eleganță. Profesionalism.

SECOND EDITION

WINE UP
FAIR IN TRANSYLVANIA

1-3 APRILIE 2016
CASINO, CLUJ-NAPOCA

WWW.WINEUP.RO

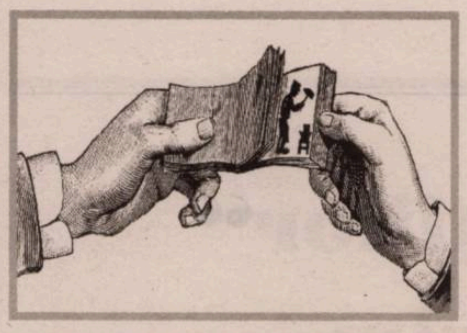

Marius CHIVU

feedbook

Cărți fără librării, piață fără cititori

Central Connecticut State University a publicat recent un studiu urmat de un Top 60 al țărilor în funcție de cît de literate sînt: România se află pe locul 41, înaintea unor națiuni precum Albania, Georgia, Panama, Costa Rica, Mauritius, Qatar, Malaezia, Thailanda, Indonezia și Botswana.

Dar despre ce vorbim cînd vorbim despre piața de carte românească? Despre foarte, foarte puțin. E vorba de o cifră de afaceri anuală de aproximativ 60 de milioane de euro (spre comparație, în Ungaria este de 123, iar în Polonia de 772 de milioane de euro), de vreo 130 de edituri active, 260 de librării (în condițiile în care numărul de orașe este mai mare, iar 45% din populație oricum trăiește la sate, unde nu există librării) și un tiraj mediu de sub 1000 de exemplare per titlu (cifrele sînt luate din statisticile ultimilor ani, cel mai probabil au scăzut între timp.) Instituțional vorbind, nu s-a făcut mai nimic pentru piața de carte (e adevărat că, numai în ultimii doi ani, Cultura a avut nu mai puțin de cinci miniștri), marea realizare fiind scăderea TVA-ului la 5%, adică aproape la jumătate. Această schimbare fiind, probabil, și motivul pentru care scriitorul și jurnalistul Petre Barbu a realizat recent, pentru revista *Forbes România* (www.forbes.ro), o serie binevenită de interviuri cu zece directori de edituri care vorbesc despre cum arată piața de carte de la noi. Întrebările sînt standard, iar răspunsurile, aproape identice, ceea ce pune în evidență și mai bine problemele comune ale editorilor și distribuitorilor de carte (și, implicit, ale scriitorilor și traducătorilor). Am făcut mai jos o selecție din ce spun aceștia.

Silviu Lupescu (Polirom) vorbește despre cum scandalul din jurul Premiului „Eminescu" pentru poezie din ultimii doi ani a „diminuat încă o dată încrederea publicului în premiile literare, atît cît mai era" și despre faptul că eșecul continuării FILIT-ului, precum și „dispariția" ICR-ului „demonstrează că în România orice inițiativă, orice reușită trebuie demolată imediat din rațiuni politice". Altfel: „Librării, în accepțiunea mea, mai avem în foarte puține orașe mari. Avem librării de mall, care, cu unele excepții, vînd noutăți și trimit cărțile retur editurii după 4-5 luni de la apariție, ori vînd tricouri, băuturi, ceramică sau mai știu eu ce altceva – solicitînd editorilor rabaturi care depășesc orice închipuire. Îmbucurător e faptul că s-a dezvoltat comerțul online, ponderea lui devenind semnificativă. În măsura în care se va «igieniza» – mă refer la site-urile care ademenesc clienții cu reduceri false sau recurg la practici de *dumping* în lupta cu concurența –, cred că e-comerțul rămîne o soluție viabilă în viitorul imediat".

„Cultura ar trebui să fie grija esențială a statului."

Lidia Bodea (Humanitas), vorbind despre cît de prost o duc scriitorii din vînzarea propriilor cărți, spune că peste tot în lume veniturile au scăzut cu aproape 40% în ultimii ani, dar „în alte țări a căror viață culturală e mult mai bine tocmită decît la noi, autorii au acces la cîteva alte variante de completare a veniturilor: premii, burse de creație, lecturi publice, conferințe, cursuri plătite, parțial suportate de stat, prin programe culturale, parțial asigurate de un public dispus să plătească bilet de intrare la o lectură publică". Din totalul librăriilor, o treime se află în București, orașe mari nu au nici măcar o singură librărie: „Cel responsabil și direct chemat să intervină e statul, asumînd politici coerente (educaționale, culturale, fiscale) și conștientizînd, de exemplu, că reducerea abandonului școlar (căci și la acest capitol sîntem printre codașii Europei) și a gradului de analfabetism funcțional nu sînt doar promisiuni de făcut pe hîrtie și în campaniile electorale".

Mihail Penescu (ALL) formulează o altă soluție: „Dacă s-ar crea facilități fiscale pentru comerțul cu carte e posibil să înregistrăm creșteri record ale industriei. S-ar putea renunța la impozitul pe chirie pentru spațiile de librării. S-ar putea acorda subvenții prin compensarea de taxe și impozite pentru fiecare metru de librărie. Aceste facilități se pot acorda pe un număr de ani, în anumite condiții, în așa fel încît pe termen mediu statul să nu piardă nimic, ci dimpotrivă, să aibă de cîștigat prin efecte secundare – mai multe locuri de muncă, un nivel de instrucție mai ridicat". O idee formulată și de Luiza Penescu (Corint), și de Iren Arsene (Curtea Veche), care completează: „Foarte importantă ar fi implicarea autorităților locale pentru a asigura măcar o librărie de referință în fiecare reședință de județ"; în timp ce Dana Moroiu (Baroque Books&Arts) crede că ar fi ideal ca fiecare editură mare să aibă cel puțin o librărie proprie.

În chestiunea librăriilor, Ana Nicolau (Nemira) abordează problema dintr-un unghi diferit: „Dacă ne uităm la distribuitori, magazinele virtuale au din start avantajul de a fi într-o poziție ce le permite să practice discount-uri majore. O soluție care ar repune pe picior de egalitate librăriile fizice și cele online ar fi o tura ar trebui să fie grija esențială a statului care vrea ca mîine să aibă o industrie dezvoltată, o agricultură performantă și servicii calitative".

„Un anume diletantism în industrie."

Ca și ceilalți editori, Mihail Penescu (ALL) pune consumul scăzut de carte pe seama subdezvoltării societății: „Lectura este motivată de necesitatea de instrucție și educație care sînt impuse de nivelul de dezvoltare al societății. Într-o lume în care instrucția, educația și cultura nu oferă nici o recompensă, ci mai degrabă insuflă un sentiment de izolare, consumul de carte este descurajat". Referitor la genurile căutate: „Nu se scriu cărți de istorie, nu se scriu cărți de management sau economie și se scriu puține cărți de medicină... Nu există în industria noastră posibilități de pregătire profesională la nivel de top. Nu avem școli de *publishing*, de management în domeniu, de redactori, traducători sau corectori, de marketing cultural, de *social media*, de librari și multe altele specifice. Această spirală descendentă întreține un anume diletantism în industrie, care începe să fie tot mai evident".

Bogdan Ungureanu (Publica) spune ce înseamnă, de fapt, reducerea cotei de TVA la 5%: prețul cărții a scăzut cu aproximativ 2 lei – ceea ce ar justifica, pentru piața noastră anemică, reducerea la 0, așa cum există în alte țări europene. Cît despre librării: „Consider că gradul de acoperire la nivel național reflectă întocmai nivelul de interes pentru cărți al românilor. Poate că nu știți că există orașe în care s-au desființat librăriile, tocmai pentru că nu le frecventa nimeni. Este adevărul crud". Aceeași idee, exprimată altfel, revine și la Ana Nicolau (Nemira): „E și o problemă de schimbare a mentalității cititorilor, care nu mai văd librăriile ca pe un spațiu necesar în orașul lor".

Situația poate fi rezumată astfel: piața de carte este prea mică pentru a întreține scriitori/traducători profesioniști, avem mult prea puține librării și a scăzut enorm interesul pentru carte, Statul nu se implică aproape deloc prin subvenții / facilități fiscale, iar școala/societatea nu produc și nu încurajează generații noi de cititori.

PUBLICITATE

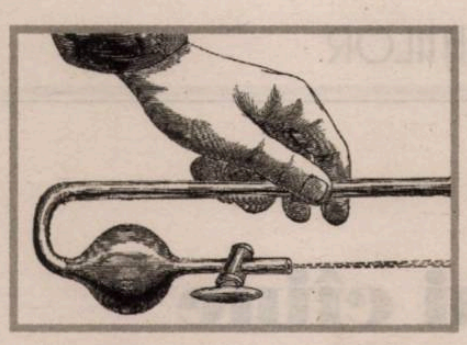

Oana STOICA

rosencrantz & co

Teatrul melancolic al lui Radu Afrim

● ***Punctul orb*** **de Yannis Mavritsakis; regia: Radu Afrim; decor: Adrian Damian; costume: Claudia Castrase. Cu: Ada Simionică, Ioan Coman, Clara Flores, Cristian Popa, Bogdan Farcaș, Mihaela Popa, Karl Baker, Ionuș Vișan, Andrei Ciopec, Gabriela Sandu, Eusebiu Tudoroiu, Răzvan Băltărețu, Ionuț Manea. Teatrul „Toma Caragiu" Ploiești.**

Toți avem un punct orb. Este un spațiu mic din ochi care nu poate detecta lumina din cauza lipsei celulelor fotoreceptoare. Creierul este astfel obligat să completeze punctul orb cu imaginile captate din zona înconjurătoare. Textul lui Yannis Mavritsakis metaforizează această realitate fizică la nivel psihologic. În *Punctul orb,* o femeie își pierde soțul și se afundă în depresie. Ce nu poate Niki („victorie" în limba greacă) să înțeleagă este de ce a suferit această „pierdere". În încercarea de a-i da un sens, ea traversează un abis în care experimentează moartea (altora) și învață să accepte „părăsirea", imaginînd diferite scenarii. Scriitura lui Yannis Mavritsakis se înscrie într-o direcție contemporană, cu o succesiune de monoloage sau scene în două personaje (scurte și abrazive) care construiesc o poetică intimistă a traumei văzute din interior, cu un conflict disimulat în lirism. Este o formulă care a invadat dramaturgia, acordată la un anume „egoism" pe care îl cultivă arta în zilele noastre, cînd devine tot mai personală. Niki găsește tot timpul explicații pentru starea de *jumătatepierdută,* dar lupta cu realitatea o doboară. Pierderea serviciului, apatia cronică, sexualitatea mecanică (cu un bătrîn aproape vagabond – Ioan Coman – și un măcelar impetuos și oarecum idiot – Bogdan Farcaș) și crima instinctivă o apropie de moarte și, prin moarte, de dragostea pierdută.

Textul îi vine mănușă lui Radu Afrim, care face unul dintre spectacolele sale integral melancolice, străbătute de o anxietate grea, aproape palpabilă. În decorul generat de pictura lui Edward Hopper, *Nighthawks,* materializat de Adrian Damian (și citat direct pe zidul din fundal care ascunde *neștiutul),* personajele lui Mavritsakis, reimaginate de Afrim, rătăcesc anevoie prin ceață. O ceață concretă, rece, viscolită, care îngheață sîngele spectatorilor în sală și confuzează mințile personajelor pe scenă, o ceață care face viața de netrăit, moartea de nedorit și imposibil de viețuit între acestea două. Singurătatea urbană, apăsătoare și expusă, insuportabilă la Hopper, se conectează cu textul. Regizorul „anima" pictura lui Hopper, dîndu-i carnalitate.

Afrim își construiește de ani de zile universuri personale. Melancolia este una din direcțiile sale esențiale, dar simțul exacerbat al ridicolului și refuzul victimizării pe care regizorul le cultivă constant fac ca el să construiască în jurul melancoliei o arhitectură bogată de semne, stări și caractere, menită să o ascundă și să o reliefeze în egală măsură. Întîmplător sau nu, la Ploiești, producțiile sale au fost intens bîntuite de melancolie: *Plastilina*, *Nevrozele sexuale ale părinților noștri, And Björk of course, Miriam W, Cînd ploaia se va opri*. Sînt spectacole construite eminamente pe explorarea afectului și a psihicului și pe crearea unui univers extrarealist care se coagulează în jurul acestora. *Punctul orb* urmează această serie, cu viscolul său cețos, care trimite, nu chiar involuntar – povestea femeii care vinde șervețele (Clara Flores, cu forța ei tragicomică) susține asta – la *Furtuna* lui Shakespeare (naufragiul, frați despărțiți, incapacitatea de a detecta realitatea dintre multirealități), inclusiv auditiv (o variantă jazzistică a „Riders on the storm" de la Doors este tema spectacolului, susținută de un univers sonor neliniștitor). Într-un mod profund afrimian, una din replici dă o definiție a frumosului: „Există ceva mai frumos decît o femeie în prag de depresie?" La Afrim, frumusețea relaționează întotdeauna cu suferința și viciul, cu alienarea și violența (Niki devine o criminală în serie – Ada Simionică este foarte atentă la potențarea agresivității, jucînd o liniște a violenței, inhibantă și înfricoșătoare deopotrivă), balansează pe muchia subțire între estetic și tragic, descoperită mereu în extreme, nu în zonele de mijloc, călduțe.

„Există ceva mai frumos decît o femeie în prag de depresie?"

Ar fi cîteva elemente care transcend spectacolele regizorului, nu doar pe cele melancolice. În primul rînd, travestitul elegant, în rochie de seară, cîntînd. De data aceasta, rolul i-a revenit lui Cristi Popa, strălucitor în rochia de catifea roșu-sînge cu eșarfă de pene, cîntînd sensualul „Riders on the storm", agresat de un grup de bărbați. La Afrim, travestitul se suprapune cu un personaj din text (aici este directorul băncii), îl încorporează, dar este eminamente creația regizorului, căruia îi traversează spectacolele, nu numai ca obsesie fantomatică, ci și ca un mesaj de afirmare a identității sexuale. Aici intervine un alt motiv afrimian: două elemente aflate în conflict, fragilul și agresivul (pot fi grupuri, indivizi sau o formulă mixtă) căci Afrim are nevoie de o catalizare a frumuseții prin contrapunct, astfel încît dezvoltă o poetică a violenței, uneori viscerală, alteori subtil sugerată (antologică rămîne scena din *Plastilina* în care Alin Teglaș mănîncă un castron de carne tocată crudă, o metaforă a violului). Există apoi un al treilea element, plușații: personaje cu măști imense – capete de animale – cu rol de ego primitiv, frust, onest, dar agresiv al personajelor, revelînd o altfel de vulnerabilitate, o materializare a pornirilor și fricilor ascunse (rolul lor în spectacolele *kinky* – alt tip de univers afrimian, tușat doar de melancolie – este în zona comicului grotesc). În *Punctul orb,* pentru prima dată, acest ego animalic apare sub forma unui cîine real, nu al unei măști. Un cîine-lup însoțește două animatoare lascive care dansează pe barul lui Hopper – Damian. Este sterilizată astfel orice urmă de comic, dar este accentuată frumusețea frustă.

Punctul orb continuă o serie de spectacole de autor, conectate între ele printr-un anume tip de scriitură, dar mai ales, prin subordonarea textului unei regii cu personalitate puternică. Afrim explorează (in)voluntar un univers interior care îl bîntuie sistematic: melancolia suferinței postdramă.

Oana Stoica *este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Metamorfoza unui cîine

● ***Mîini. Gesturi. Artă / Il gesto delle mani / Hand gestures*** **(Italia, 2015), de Francesco Clerici.**

Mîini. Gesturi. Artă, premiat anul acesta în secțiunea „Forum" a Festivalului de la Berlin, e un documentar observațional care reușește să fie deopotrivă o riguroasă incursiune istorică, un studiu tehnologic și totodată poetic asupra unui proces artizanal, o introducere în domeniul sculpturii și explorare a filmului ca mediu, toate adunate în cele 77 de minute în care urmărim transformarea unui cîine din ceară (roșie) în bronz. Prelucrarea se petrece într-o atmosferă pe cît de firească, pe atît de sugestiv mitică, într-o turnătorie artizanală veche de aproximativ 100 de ani, folosind un proces și mai vechi (din secolul al VI-lea î.e.n.), păstrat din generație în generație pînă astăzi, pe care regizorul Francesco Clerici – aflat la primul său lungmetraj – ne face să-l percepem ca pe un ritual.

Documentarul se deschide cu stadiul în care Velasco Vitali, creatorul unei opere cuprinzînd sculpturile unor cîini, crestează în ceară ultimele detalii ale „pielii" uneia dintre acestea, fără vreun comentariu asupra stadiilor anterioare (de concept, proiectare etc.). Clerici ne invită, aparent, să privim evenimentele prezentate din perspectiva unui proces tehnologic, în care interesul ne e menținut prin stîrnirea curiozității asupra rezultatului final, urmărind, printre altele, cizelarea formei de ceară formate din bucăți cu muchii crestate, acoperirea acestei cu o masă care va deveni solidă, arderea, dezgroparea cîinelui de bronz, șlefuirea și curățarea sa cu aer și substanțe chimice. Toate acestea sînt redate aproape fără cuvinte, pe fundalul reconstituit al unor zgomote minore și pe muzica lui Serghei Prokofiev, fără comentarii din *off* sau explicații introduse în timpul procesului, care să clarifice o manevră sau alta. Concomitent cu această perspectivă asupra evenimentelor ca procese tehnologice și a sculpturii ca *obiect* implicat în ele, culorile, textúrile, sunetele sugerează aproape o intrigă ficțională, trimițîndu-ne la o schemă de interpretare paralelă, în care cîinele e un *personaj*. Atunci cînd suprafața lui (din ceară roșie) e crestată cu un cuțit încins, sunetul cerii care se topește și picurii roșii care se scurg ne invită să *simțim* acțiunea mecanică efectuată asupra sa, să îl percepem ca pe o vietate, în ciuda convenției științifice acceptate de obiect. La fel, atunci cînd cîinele de ceară e încastrat în beton, urmărim prefacerile sale (arderea, scoaterea din cuptor) și manipularea sa (la un moment dat e lăsat să atîrne de un cîrlig de macara) ca obiect, însă sîntem conștienți în fiecare clipă de ceea ce se află în interior. Felul în care Clerici filmează materia – de la ceară la amestecul de substanțe, la magma de bronz – e un spectacol în sine. Trecerea paletei de culori de la roșu la ocru, la verdele fosforescent al focului din cuptoare, însoțită de textúri de diferite consistențe și de mișcările mîinilor printre aceste textúri, e de-a dreptul sinestezică. Aceste comentarii asupra corporalității, care ba e prezentată ca însuflețită, ba nu e, sînt dublate de cele asupra corporalității artizanilor, prin accentuarea apropierii lor de foc sau de substanțele fierbînde, de care îi desparte folia strălucitoare a unor haine de protecție. Felul în care se mișcă printre materiale fără să vorbească (aproape ca într-un film mut însoțit de muzică) e în sine o sursă de suspans, făcîndu-ne conștienți de fragilitatea lor în contact cu structurile uriașe. Replicile lor sînt puține, dar sugestive – atunci cînd e chemat să vină mai aproape de sculptură, unul dintre ei

răspunde: „Eh, cît de aproape pot, fără să fiu prins".

Metoda artizanilor de astăzi e comparată, prin intercalarea unor imagini de arhivă din 1967, cu metoda aproape identică a artizanilor de atunci, lăsînd impresia, prin selecția secvențelor, montaj și poziția camerei, că între cele două bucăți temporale izolate, materialele, sculpturile și oamenii înșiși sînt alții, însă *gesturile* – felul în care artizanii îndeplinesc aceleași sarcini, prin aceleași mișcări – au rezistat timpului. La fel, modul în care Clerici realizează montajul, concentrînd fiecare oră de lucru într-un minut (crearea sculpturii concretizează 77 de ore în total, iar filmul cuprinde 77 de minute) și selectînd din acea oră acele gesturi esențiale, dă naștere la niște elipse, unite la rîndul lor, ca și imaginile de arhivă, de persistența mișcărilor. Folosirea fragmentelor de film vechi, realizat pe 16 mm, în contextul temei pe care o abordează (ce se păstrează și ce rămîne din scurgerea timpului) aduce documentarul aproape de problematizarea filmului ca medium. El ar putea fi interpretat și ca o aducere în discuție a unei teme actuale, aceea a persistenței filmului doar prin „gest" (acela de a filma, implicînd o echipă), și nu prin celelalte elemente – pelicula fotografică, regizorul ca principal creator.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

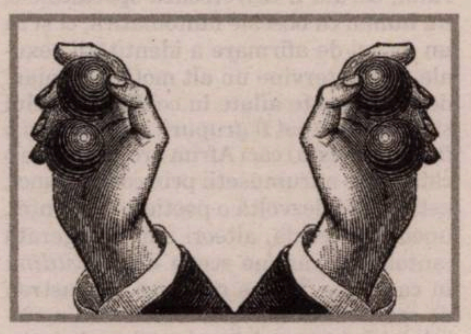

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Puls & tact

● **Sonar, *Black Light*, Cuneiform Records, 2015.**

Primul șoc cultural al românului care ajunge să trăiască în Elveția e resimțit la confruntarea cu acea cultură a abținerii ce atrage, în sufletul nostru exuberant și gălăgios, un sentiment cumplit al constrîngerii politicoase, cu reguli pe care nu le poți arăta cu degetul drept abuzive, dar care sufocă din toate părțile. Îndemnurile la abținere pot lua forma unor banale mesaje *„Bitte Pssst!"* (în partea germană) chiar în localuri publice, a avertismentelor de a nu trage apa la WC după ora 23 în unele blocuri de locuințe ori a reclamelor de conștientizare socială care recomandă să nu te săruți în mijloace de transport în comun. Emigranții din spațiul balcanic, vestiți pe-acolo pentru spațiul intim larg și relațiile sociale invazive, au dificultăți de adaptare nu din dor de casă, dificultăți de limbă ori discriminare, ci din senzația că la orice pas trebuie să păsească pe ouă și să păstreze volumul vocii la un anume nivel la care e imposibil să vorbești peste interlocutor. O anume inginerie socială a fost pusă la cale prin reguli ce recomandă abținerea și reținerea, atitudine ce se propagă și prin cultura produsă în zona respectivă (includ aici Austria și în oarecare măsură Bavaria, deși nemții mai defulează). Fie că vorbim de cinema, literatură sau muzică, se regăsește chiar în pulsul cultural național acea predispoziție ce poate trece fie drept crispare, fie drept manifestare calculată și rafinament discret, cu o limită implicită a volumului și tonului pe care cu greu o poți provoca. Muzica e în mod particular pătrunsă de o astfel de asumare, dacă stau să mă gîndesc la toate trupele pe care le știu din Elveția (cu excepția inexplicabilă a lui DJ Bobo).

Sonar sînt și ei ambasadori ai respectivei atitudini, avînd o dinamică a sound-ului limitată și lipsită de asperități, deși ce se cîntă aici are suficient ritm și riff încît să poată trece drept rock. Totuși, pînă și sortimentele de rock care se propun drept meditativ-discrete (post-rock, *shoegaze)* sînt mai violente și disruptive decît ce se aude pe albumul *Black Light* – un fel de Jaga Jazzist în care toată lumea ar cînta cu cîte o mînă legată la spate, ori un Nik Bärtsch mai insistent și mai repetitiv. Minimalismul, deși poate fi asociat cu ce se aude aici, nu pare a fi un obiectiv în sine, ci mai degrabă un derivat al abținerii tenace – ai uneori impresia că asculți piesa de închidere a unui concert după care trupeții epuizați vor stinge luminile, doar că nu se mai dau duși, persistă în promisiunea unei finalizări în curs de desfășurare, sound-ul dă semne că se poate disipa în orice clipă însă revine în spirale hipnotice, alternînd cu regularitate de ceas (elvețian, desigur) ciupiturile ritmice cu percuția minimală.

Unele idei ale bizarului proiect (pe care l-aș eticheta totuși drept anti-rock, căci subminează toate așteptările din partea genului) sînt aduse din două direcții la cunoștința ascultătorului chiar de către protagoniști: chitaristul Bernhard Wagner și-a petrecut o mare parte din carieră în preajma lui Nik Bärtsch (Sonar au

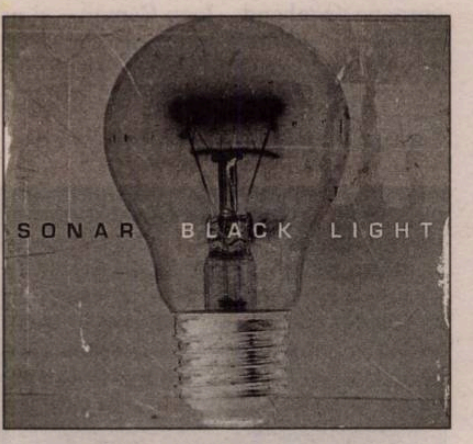

debutat la casa de discuri a acestuia), iar Stefan Thelen, celălalt chitarist (și doctor în matematică), i-a fost ucenic vizionarului Robert Fripp. Ceilalți doi membri sînt basistul Christian Kuntner și bateristul Manuel Pasquinelli. Are a face probabil și numele trupei cu conceptul propus aici – mult puls și tact, cu cîteva zvîcniri sistolice pe ici, pe colo ce pot trece drept melodie. În cele mai muzicale momente sună ca o variantă descărnată și pur instrumentală a celor de la Porcupine Tree ori ca trupa pe care și-ar fi făcut-o Esbjörn Svensson dacă ar fi decis să se lase de pian și să se apuce de rock.

Sonar vor cînta la București pe 27 mai în cadrul Green Hours JAZZ Fest.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de travel

De-ale zăpezii în Vail, Colorado

Despre Vail se spune că e „ca nimic altceva pe Pămînt“. Spun chiar ei, de altfel, în sloganul stațiunii, mizînd pe *wow*-ul ieșit din gura schiorilor și a boarderilor, pe sub cască, atunci cînd dau cu nasul de zăpadă, se pierd pe sutele de pîrtii sau ajung în *bowls* cînd pică soarele în acel fel. Una dintre cele mai cunoscute și mai frumoase stațiuni de ski din SUA și din lume, Vail își duce nu prea greu pentru el povara celebrității: aglomerație mare, mai ales în week-end, și prețuri pe măsura vîrfurilor mult peste 3000 de metri. Apropo de altitudine, pentru că doar stațiunea se află la 2500 de metri și vîrfurile unde schiezi sînt mult mai sus, la toate magazinele găsești butelii cu oxigen, în caz că te ia nepermis amețeala de la înălțime. Amețeli n-am avut, dar ce vise!...

În rest, ai acolo tot ce vrea placa ta de snowboard: pîrtii lungi și line prin pădure, văi deschise, diverse și spectaculoase, instalații cît vezi cu ochii, cabane unde te retragi la o supă fierbinte și un burger *„epic“*, și o stațiune în care, cel puțin pînă la miezul nopții, cînd se închid multe localuri, nu prea ai cum să te plictisești. Mai ai și celebrii „moguli“, de care doar auzisem și pe care de data asta i-am experimentat fără să-mi doresc, mai precis pîrtii făcute special cu dîmburi și denivelări, un coșmar pentru snowboarderii fără prea mare precizie, ca mine, și o ocazie să-și arate eleganța pentru schiorii experimentați. Mantra mea era, în schimb, „ferește-te de moguli“, dar nu-mi ieșea întotdeauna incantația și mă mai trezeam în mijlocul lor pe cîte o neagră. Cu ocazia asta, am învățat că micile dureri ale vieții, cum ar fi gheața, pîrtiile negre, ceața deasă sau coborîtul din telescaun cu placa în picioare sînt nimic pe lîngă bălăngănitul pe moguli.

Cu un peisaj muntos atît de spectaculos și cu o istorie ce se duce înapoi în anii '60, Vail-ul a dat și dă un număr impresionant de sportivi profesioniști. Intri într-un restaurant, vezi că e al unui fost campion olimpic care-și expune trofeele acolo, te duci să închiriezi placă de snow și proprietarul spune că a fost și el în Europa, cu fata lui, campioană olimpică, prinzi cupa Statelor Unite la snowboard, vezi cele mai spectaculoase sărituri pe *halfpipe*-uri și pe lîngă tine trec schiori care par să fi depășit de mult limita legală de viteză.

Cînd se termină distracția pe pîrtie, începe în oraș, la après-ski-uri, la baruri și restaurante, cu muzică, dans în clăpari, mormane de mîncare și un playlist cam îndoielnic, de multe ori inspirat din „frumoșii“ ani '90. Cert e că pînă pe la 9-10 seara, lumea e obosită și merge la culcare, petrecerea continuînd doar în cîteva dintre barurile din oraș. În mod simpatic, unele dintre fast food-urile de peste zi dau sandviciurile pe cocktailuri și storcătorul de fructe pe mixerul unui DJ și se transformă noaptea în cluburi.

Ziceam la începutul articolului și de *wow*-ul în ceea ce privește prețurile. Cu

ski pass-ul undeva între 120 și 170 de dolari pe zi (în funcție de perioadă), cu cazări sub 400 de dolari greu de găsit (doar cîte un *homestay* pe la 2-300 de dolari, dacă aveți noroc), cu 60-70 de dolari închirierea echipamentului pe zi și cu berile fără număr de după, Vail nu e deloc o opțiune ieftină atunci cînd vrei să schiezi în SUA. Dar, cum spune și sloganul, e *like nothing on Earth* și asta, vrei, nu vrei, costă mult. Ca să nu zic dacă vrei și-un masaj la spa, că ai mușchii încordați după o zi pe negre și moguli.

Oamenii sînt foarte prietenoși în Vail, îți faci amici la tot pasul, care stau la povești, rîd tare și zgomotos și se bagă în vorbă cu tine imediat, mai ales cînd te aud că vorbești o limbă „exotică“. E frumos în Vail, cu soarele prin *bowls*, cu ieșirile de pe pîrtie și mersul pe coclauri doar pentru că poți vedea că pînă la urmă dai în pîrtie, cu oamenii binedispuși și cu atmosfera fainâ, cu terasele de la cabane (una avea palmieri!) și cu schimbul de experiență pe trasee mai puțin aglomerate.

Geo SCRIPCARIU

Dl Takeda, inteligența artificială și „ardelenii“

Shinichiro Takeda era un tînăr de 33 de ani, absolvent de studii de sovietologie, care lucra însă ca *salesman* într-o companie japoneză de tehnologie. L-am cunoscut în anul 1992 lîngă Tokyo, în urma unui anunț prin care îmi promovam serviciile de predare a limbii engleze, pe care-l pusesem la avizierul unei bănci din orașelul Tokorozawa, din apropierea capitalei nipone. Takeda a acceptat destul de ușor să-i predau engleza folosind drept manual cartea *The Society of Mind* a lui Marvin Minsky, profesor reputat de inteligență artificială la Massachusetts Institute of Technology din SUA. Cartea era mai mult poetico-metaforico-filozofică, nicidecum inginerească, cum sperasem eu. O cumpărasem pentru mine de la librăria Kinokuniyadin Shinjuku. Eram student în anul IV la Calculatoare și, sătul de șirul neîntrerupt de mineriade bizare, de n-ar fi fost și sîngeroase, care se succedau în țară, am hotărît să plec undeva, cît mai departe, unde nici Marco Polo nu ajunsese, deși poate visase și el la *Chipango*.

Ajuns la Tokyo, am fost surprins să aflu că poți să predai în particular aproape orice îți trecea prin cap. Aveam un prieten pe jumătate român, pe jumătate maghiar care fusese activ în mișcarea de protest din Piața Universității, în preajma lui Marian Munteanu. Scăpase la mustață de ciomăgeala minerilor din iunie '90, trăgînd însă o spaimă pe viață. Apoi trecuse ilegal granița în Ungaria, ceruse azil politic și, fiind băiat deștept și descurcăreț, obținuse, după o jumătate de an, o bursă în Japonia. Băiatul ăsta preda rețete de preparare a sarmalelor ardelenești unui grup de gospodine nipone. De ce n-aș fi putut eu preda inteligență artificială domnului Takeda? Sau *Russia House* de John Le Carré doamnei Kamei, care lucra într-o bancă din Tokyo și avea fantezii cu... Securitatea. Sau *Ali Baba și cei 40 de hoți*, în franceză, unei alte japoneze, care lucra la Apple Japonia, dar dorea să emigreze în Canada.

Era el, Takeda, mă suna de la Predeal.

Venise primăvara, florile de *sakura* se scuturaseră deja și, după lecțiile noastre de inteligență artificială, domnul Takeda a început să-mi pună și întrebări legate de țara mea. Am crezut la început că e o altă formă a politeții nipone, de pomină, dar nu, era o curiozitate reală. Avea grijă să cumpere întotdeauna niște gustări care, credea el, ar putea semăna cu ceva românesc, precum și ceva de băut, de obicei vodcă Stolichinaya sau Zubrowka. Iar eu îi povesteam încă jumătate de oră, adesea mai mult, despre locurile care îmi plăceau, despre București, despre munți, despre Transilvania, castelul Bran și cîte și mai cîte. Sau despre mari compozitori și muzicieni, căci am uitat să spun că Takeda era ahtiat după muzica clasică. Lui îi plăcea foarte mult Bartók.

Deși cursurile cu domnul Takeda mergeau bine, pînă la urmă m-am decis să revin în țară. Mi-am terminat studiile și, la cîțiva ani după întoarcere, mă pomenesc într-o bună zi cu un apel internațional. Era chiar Takeda, care mă anunța că se decisese să-și petreacă primul concediu în străinătate din viața lui în România. A sosit în scurt timp la București și a ținut să fie cazat nici mai mult, nici mai puțin decît la Hanul lui Manuc. După vreo cîteva zile în Capitală, m-a înștiințat într-o dimineață că ar vrea să plece într-o scurtă excursie spre Sinaia și apoi spre Ardeal. Dar în mod neașteptat, după ce a ajuns la Sinaia, nu mi-a mai dat telefonul zilnic, așa cum conveniserăm și, practic, l-am pierdut complet de pe radar.

Facem un salt în timp, pe repede înainte. Pe 26 ianuarie a.c, un prieten mi-a trimis link-ul unui ferpar din *New York Times* care anunța moartea lui Minsky, în urma unei hemoragii cerebrale, după cum au declarat membri ai familiei. Cu mult înainte de apariția microprocesorului, Minsky a pus bazele inteligenței artificiale demonstrînd posibilitatea de a dota calculatoarele cu ceva ce aduce cu inteligența, așa cum o știm la oameni. Între timp, inteligența artificială a făcut progrese uimitoare și nu trece zi să nu apară măcar o știre majoră care anunță noi și noi (potențiale) aplicații – cel puțin uimitoare. În prezent, inteligența artificială a ajuns să însemne abilitatea unui computer de a înțelege ceea ce îl întrebi și de a-ți furniza cel mai bun răspuns posibil, bazat pe toate dovezile disponibile. Exemple posibile sînt aplicațiile Siri sau Google Now pe care le putem accesa pe *smartphone*.

Emomentul să facem un salt înapoi în timp, pe repede înapoi. După vreo cinci zile în care îngrijorarea mea pentru soarta domnului Takeda nu a făcut decît să crească, m-am pomenit cu un telefon. Era el, Takeda, mă suna de la Predeal, și da, avusese o aventură cu totul ieșită din comun, pe care, însă, nu era capabil sau nu dorea să o povestească. Decît extrem de incoerent, fragmentar și, aparent, incomplet. În trenul care trebuia să-l ducă în Transilvania cunoscuse o doamnă brunetă, între două vîrste, ce purta niște fuste largi și multicolore, suprapuse, și care intrase în compartimentul lui și îi propusese să-i ghicească viitorul. Părea să aibă același drum cu Takeda. Ca fermecat, el acceptase fără să-și facă prea multe griji. Apoi filmul se rupe. Takeda nu putea să-mi povestească mai mult decît atît. Cert este că mai mult îmi sugera decît îmi descria în cuvinte că Ardealul e într-adevar fantastic și „ardelenii“ brunetei cu fuste multe, foarte largi și în culori țipătoare, îi lăsaseră o impresie de nești, deși perfect incomunicabilă.

***Geo Scripcariu** a studiat limba și cultura japoneză la Școala Iezuiților din Shibuya, Tokyo.*

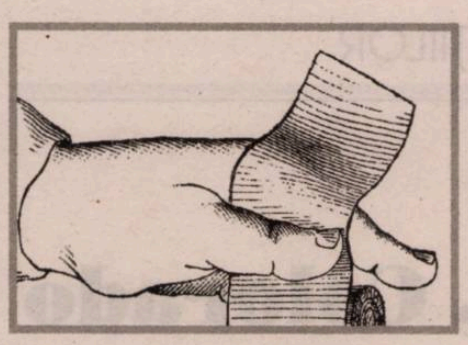

Iulian COMANESCU

oameni și etichete

Președintele Lorem Ipsum

Săptămîna trecută, cînd cu vizita lui Klaus Iohannis în Israel, România s-a trezit cu un președinte care vorbește. Și vorbește prost. Și cînd vorbește prost, nu vorbește numai prost românește. Ci generează un fel de flux verbal în același timp aleatoriu și autodemascator.

Cine are treabă cu tiparul, știe că *Lorem Ipsum* e numele familiar pentru cuvintele fără șir pe care programele de pus în pagină le toarnă într-un spațiu unde ar trebui să existe un text cu sens, înainte ca acesta să fie scris. E vorba de o amestecătură de cuvinte provenite dintr-un discurs al lui Cicero, evident într-o limbă străină și evident absurde, care din aceste motive nu riscă să ajungă, printr-o eroare, în ziarul tipărit. La Klaus Iohannis e, din păcate, pe dos.

Săptămîna trecută, după ce președintele a ținut un discurs în fața comunității israelienilor de origine română, pe net s-a declanșat o epidemie de ironii pornind de la un număr de fraze inepte: „Soția mea Carmen și cu mine ne-am gîndit de multe ori, *în viața noastră anterioară,* cum ar fi să venim la Ierusalim. Și iată, am venit *într-o poziție care mă face să stau în fața dumneavoastră*". Sublinierile sînt ale mele. Cea mai gogonată parte e cea cu „viața anterioară": lucruri cu iz de reîncarnare, pe undeva prin preajma Sfîntului Mormînt. Dar întregul discurs e plin de lucruri de felul: „Am întîlnit pe cineva care ne-a făcut un *ghidaj* într-un loc și mi-a spus că, atunci cînd merge cu grupuri de turiști, se arborează acolo unde merge drapelul României și se cîntă imnul. (...) Foarte mulți, *poate și dintre dumneavoastră, dar dintre cei cu care am vorbit,* mi-au spus că fie au deja cetățenia românească, *cei care au renunțat la ea,* fie că vor să aibă cetățenia statului român".

Toate pasajele marcate sună a română stricată. Am întrebat un bun vorbitor de germană dacă „viața anterioară" ar putea fi un calc din această limbă și mi-a spus că în nemțește ar putea fi *„unserem bisherigen Leben"*, iar faimosul, prin echivalențe ilare, Google Translate traduce expresia asta în română, la fel ca Iohannis, prin „viața noastră anterioară". Are Iohannis un Google Translate în cap? Nu contează: să-i acordăm președintelui în exercițiu orice fel de concesie posibilă în privința faptului că nu e vorbitor nativ de română, fiindcă, vom vedea, problema nu acolo e. Dacă retraducem în română, ca Titu Maiorescu pe vremuri, în *Limba română în jurnalele din Austria,* ce-a încercat să spună președintele, iese ceva de genul: „Soția mea și cu mine ne-am gîndit adesea, pe cînd nu eram președinte, la o excursie în Israel. Iar acum, cînd am ajuns ca președinte, trebuie să stau în fața dumneavoastră" (a unei comunități de evrei cu origini în România). Și mai la vale: „Grupurile de turiști din România sînt primite în comunitățile pe care le vizitează în Israel cu drapelul României și imnul. (...) Israelienii de origine română cu care am vorbit – dintre care unii se află, poate, printre voi – și-au păstrat cetățenia română. Sau, dacă au renunțat la ea, o vor înapoi".

Dacă, într-o română corectă, ultimele fraze reprezintă un *captatio* rezonabil față de auditoriul de atunci și de acolo, primele sînt inadmisibile. Pe cine interesează că Iohannis a visat la excursii în Israel pe cînd era profesor de fizică sau primar, dar nu le-a făcut? Mai ales că ăsta e începutul discursului și, pe deasupra, acreditează ideea, vehiculată deja, că președinția e pentru el și pentru Prima Doamnă o croazieră de cinci stele în jurul lumii. Sub româna stricată se ascunde o naivitate nu doar retorică, ci și umană.

Dacă toate acestea ar fi fost răspunsuri spontane la întrebări ale presei sau vorbe spuse în alt context neoficial, ar fi fost mai puțin grav. Dar vorbele au fost rostite de la o tribună oficială, în cuprinsul unei alocuțiuni rostite pe 9 martie la Hotelul King David. Toată povestea a trecut pe site-uri ca al Agerpres în chip de comunicat al Președinției.

Și de ce a călcat în strîchini Iohannis tocmai în Israel? Tot pe site-ul Președinției se vede înregistrarea video, în care președintele vorbește liber, fără foi în față. Posibil, întîlnirea cu comunitatea israeliană avînd legături cu România a fost inclusă în program în ultimul moment și Iohannis nu a mai avut un discurs scris (în schimb, vorbește de la un pupitru cu sigla hotelului, deci avem un președinte care girează un brand comercial, dar asta e altă discuție). Or, în toate contextele oficiale din ultima vreme, Iohannis citește. Așa că echipa de comunicare s-a trezit cu un discurs-problemă, pe care a ales să-l transcrie și să-l dea publicității ca atare, de unde epidemia de ironii. În restul mesajelor, Iohannis e plicticos, dar mult mai corect. Ce-ar fi putut face Comunicarea? Două lucruri: să taie explorările președintelui prin viața anterioară și să dea publicității o alocuțiune corectă, numai text, pentru ca să nu poată fi confruntată cu video-ul. Sau, pur și simplu, să treacă sub tăcere întîlnirea cu comunitatea. Lucruri care n-ar fi reprezentat, tocmai, încălcări ale dreptului la informare, fiindcă, dacă Iohannis n-ar fi călcat în strîchini așa cum a făcut-o, întîlnirea cu israelienii de origine română nu ar fi interesat pe nimeni.

De ce n-a făcut asta echipa de comunicare? Din nepăsare și servilism, dar posibil și din alt motiv. La începutul lui noiembrie 2015, protestele Colectiv s-au întins și la Sibiu, în fieful lui Iohannis. Unul din sloganurile strigate atunci e de amintit: „Președinte mut, asta nu am vrut". În ianuarie 2016, tema era reluată de Mișcarea Populară: „România are un președinte surd și mut, dar și absent de la cîrma țării", fiindcă Iohannis nu participase la o ședință a CSM, din motive de, iarăși, vacanță. Cu alte cuvinte, președintele are, de cîtăva vreme, toate motivele să vorbească. Dar, cu o echipă de comunicare care a gestionat cum a gestionat episodul King David și abilitățile retorice pe care le posedă, s-ar putea să piară nu pe limba lui, ci pe a noastră.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Lacul Văcărești – o destinație

Un sfîrșit de februarie neașteptat de cald, poți să stai lejer în tricou și să te bucuri de soare. Ne întîlnim la metrou la Tineretului, sîntem un grup de excursioniști prin propriul nostru oraș pe care nu-l cunoaștem îndeajuns, condus de un entuziast absolvent de Geografie. Plecăm „pe traseu", străbatem la pas o porțiune din parc, ajungem la un posibil teatru de vară, o construcție abandonată la sfîrșitul anilor '80. Un amfiteatru în ruină, nu există nici un plan de viitor în legătură cu el, se cască asemenea unei excavații în coasta parcului, nu folosește la nimic. Senzația unui lucru început și neterminat, ca multe altele. Coborîm treptele crăpate, în crăpături au crescut smocuri de iarbă. E genul de loc pe care îl căutam în adolescență pentru jocuri de „mima" nocturne, nu știam că există.

O luăm printre blocuri și ajungem pe malul „gropii" Văcărești, care ar fi trebuit să fie un lac, ca parte a amenajării complexe a rîului Dîmbovița. Lucrări începute în 1986, sistate după 1989. Un alt ambițios proiect comunist neterminat, pentru care a fost demolat un cartier întreg, dar și o mînăstire. 189 de hectare, 14 milioane de metri cubi de apă. Lacul a fost umplut o singură dată, cu apă din Dîmbovița, apa a dat pe dinafară, a inundat serele de pe Șoseaua Vitan-Bîrzești și blocurile din împrejurimi. S-a descoperit cît de mari erau costurile de pompare (poți vedea rămășițele unei stații de pompare), soluția de aducere a apei din Dîmbovița nu era fiabilă. O treabă bine gîndită! Nimeni n-a luat în calcul, însă, ecosistemul ce urma să ia naștere aici, datorită izvoarelor subterane. (Sper să nu vedem aici peste cîțiva ani vreun nou *resort,* noile Therme). Stîrci, egrete, cormorani, pescăruși, lebede, lișițe, rațe sălbatice, muscarul negru, șerpi de apă, tritoni, vulpi, iepuri, vidre, bizami. Deltă e mult spus, dar stufărișul există, pămîntul mustește de apă.

Urcăm malul înierbat pînă sus pe dig, perspectiva de sus asupra „gropii" e spectaculoasă. E ca și cum ai privi o hartă, culorile se îmbină, în acest anotimp predomină galbenul-pai al stufului și albastrul închis al ochiurilor de apă care comunică între ele. Se văd cărări făcute de oameni, în depărtare paște o turmă de oi, mogîldețe de un alb murdar. Adăposturile celor fără casă care se aciuiaseră aici au dispărut, la fel și gunoaiele. Ești în sălbăticie.

Poți merge pe dig, aparent la nesfîrșit, fără să ai senzația că ai ajunge undeva. E o tentativă de a înconjura „lacul". Sînt mulți care fac asta în fiecare week-end, pe bicicletă. Pe măsură ce mergi, perspectiva se schimbă, harta se modifică, e un soi de magie. Acest ținut al nimănui ia forme noi pe măsură ce te apropii sau te îndepărtezi. Orașul de dincolo de el aproape că nu mai există. Totuși, trecem pe lîngă cîteva blocuri cu 15 etaje, poate chiar mai multe. Blocuri în formă de turn, chiar pe malul „gropii". Mă întreb cum o fi să locuiești la unul dintre ultimele etaje, să asiști în fiecare an și pe gratis la spectacolul schimbării anotimpurilor în „deltă". Însă blocurile au ceva intimidant, apăsător. Deși sînt noi, suprapuse peste peisajul „gropii" îmi amintesc de Polonia dezolantă a lui Kieslowski, în *Decalog.*

Trecem cumva tangențial pe lîngă tîrgul de mașini, de la Vitan, dinspre care ajung la noi un zumzet, o forfotă, un zvon de manea. Aici totul e încremenit, dincolo Orașul trăiește. Ești la o graniță, pe o muchie dintre două lumi. Pînă cînd lași orașul de tot în urmă și te scufunzi în cealaltă lume. E ca și cum ai coborî pe un fund de mare. Pînă și cerul se vede altfel de jos, te acoperă ca un coviltir de căruță, te copleșește. Vocile au parcă alt ecou, conversațiile celor din grup se aud altfel. E un mic labirint de cărări, de trasee, unele se afundă în stufăriș, altele te scot la un liman. La fel ca atunci cînd o pornești prin Dobrogea și te apropii de Tulcea, simți peste tot prezența apei, chiar dacă drumul pare unul uscat și ferm. La următorul cot te afunzi în noroi, ocolești și dai peste un nou iezer. Apa e limpede și puțin adîncă, vezi pietrele îmbrăcate în mușchi de pe fund. Ai în permanență în urechi un susur, un clipocit. Din loc în loc sînt și copaci. Ai vrea să rămîi aici, să încropești un picnic. Doar să stai pentru cîteva ore și să nu te gîndești la nimic.

Înaintăm spre mijlocul „lacului". Mai departe nu se poate merge, apa e destul de mare, ni se spune. Găsim carapacea unei țestoase. E ca și cum am fi găsit pe un fund de mare o fosilă dintr-un alt timp, o altă eră a Pămîntului. În rest, e multă liniște.

Urcăm înapoi pe dig și ieșim pe un alt mal, cel dinspre Berceni. Grupul se împrăștie, redevenim cu toții citadini, Orașul ne înghite. Ne oprim la o terasă „de cartier" în Piața Sudului. Au și mici, și bere rece și e încă soare, acel soare binefăcător de început de primăvară care pare să-ți vindece toate angoasele. Sîntem doi exploratori care tocmai s-au întors de pe o insulă pustie, ne gîlgîim berea cu sete, ne bucurăm de privilegiile civilizației. Bodega nu are toaletă, sîntem trimiși la WC-ul public din piață. *Welcome to Bucharest!* Ne certăm cu patronul. La plecare ne spune: „Să nu mai veniți pe la noi dacă nu vă convine și comentați!" Nici nu o să mai venim. Cînd o să mai ajung eu în Piața Sudului? Poate peste cîțiva ani. Orașul e ceea ce vrei tu să fie – strada ta și buticul din colț, centrul cu cafenele și baruri hip sau insula pustie din „groapa" Văcărești. Depinde doar de modul în care privești lucrurile.

Gestul Oanei Stancu și credibilitatea jurnalismului

– interviu cu Cristina GUSETH –

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

În presa din România s-au folosit, de mai multe ori, linșaje mediatice. Personaje publice din toate sferele: cultură, politică, justiție, social. Acum cîteva săptămîni însă, în siajul scandalului evacuării televiziunilor trustului Intact de către ANAF, atacurile mediatice cu iz de șantaj au luat proporții nebănuite. După ce mitingul celor solidari cu situația Antenelor a fost ironizat de mai mulți jurnaliști din România, inclusiv de Dan Tăpălagă, într-un articol apărut pe HotNews, o angajată a trustului a adresat o scrisoare publică fiicei acestuia, un copil de zece ani. Opinia publică a reacționat vehement, în special pe rețelele de socializare, gestul fiind aspru condamnat și de către societatea civilă. Valentin Jucan, membru CNA, a solicitat CNA să discute eventualele încălcări ale Legii audiovizualului și ale prevederilor din Codul audiovizual referitoare la protejarea interesului superior al minorului. Judecătorul Cristi Danileț a sesizat cazul Instituției Avocatul Copilului. Centrul pentru Jurnalism Independent, ActiveWatch, Convenția Organizațiilor de Media au transmis un comunicat cu titlul „Copiii nu au ce căuta în bătăliile mediatice ale adulților". Despre acest caz, cît și despre uzanța linșajelor mediatice în presa din România, am discutat cu ***Cristina Guseth,*** *directoarea Freedom House România, unul dintre ONG-urile care au criticat gestul jurnalistei.*
Au fost voci care au luat apărarea Oanei Stancu, pentru scrisoarea pe care a adresat-o unui minor, cu intenția clară de a lovi în tatăl acesteia, jurnalist, motivînd „libertatea de expresie".

Cred că ar trebui să definim, la început, ce mai înțelegem, în România, prin libertatea de expresie.

Pe cît de simplu, pe atît e de greu de explicat și de asumat acest concept. Libertatea de expresie este limitată de dreptul la demnitate al celuilalt și presupune responsabilitate legată de demnitatea celor cărora te adresezi. Oprobriul public nu este suficient, cred că publicul este prea tolerant în această zonă. La noi, libertatea de expresie a suferit o influență, ca să nu-i spun malformație, după ce au început să apară rezultate din combaterea corupției. Există o legătură între ceea ce s-a întîmplat în ultima perioadă, și vorbesc despre ultimii ani, și faptul că patroni de presă au fost inculpați și condamnați. Atunci, unele instituții de presă, prin unii oamenii care lucrează acolo, au devenit extrem de virulente, vehemente, agresive, și agresivitatea aceasta s-a manifestat în atacuri de joasă speță împotriva unor oameni care au susținut instituțiile anticorupție, iar uneori s-au extins împotriva celor apropiați acestora.

„Singurul patron al ziaristului este publicul."

Semnalul a fost unul clar: după ce au fost atacați Andrei Pleșu sau Horia-Roman Patapievici, oricare dintre noi este o victimă ușoară. Iar unii dintre ziariștii din aceste instituții – subliniez „unii", pentru că nu toți sînt implicați în lupta de apărare a mogulilor – s-au erijat în vîrfuri de lance, lansînd atacuri la persoane.

Mai vorbim, în acest caz, de presă sau mai degrabă de propagandă?

În nici o situație nu mi se pare normal ca, lucrînd într-un trust de presă, să preiei politica patronului întru apărarea patronului. Singurul patron al ziaristului este publicul – ceea ce se pare că mulți uită sau se prefac că uită. Jurnalismul nu e o meserie ușoară. Vine la pachet cu multe restricții, condiționalități și responsabilități. O poți pierde foarte ușor, dacă te duci pe drumul propagandei. Iar libertatea de expresie este o problemă care ține și de conștiință și profesionalism. Se poate întîmpla să greșești, să nu fi verificat destul de bine, dar în cazurile astea trebuie să îți asumi greșeala, nu să continui cu motivații de genul celor pe care le-a adus Oana Stancu ca să își apere gestul, susținînd că a fost o neînțelegere, că ea chiar voia să îi facă un bine acelui copil. În acest caz s-a coborît o treaptă pe care nu o bănuiai că există. Dar se pare că de fiecare dată acest gen de pseudojurnaliști mai găsesc o treaptă, reușesc să mai coboare încă una. Freedom House a reacționat, la fel cum au făcut și multe alte ONG-uri, deși de la CNA avem slabe speranțe de răspuns. Cred însă că trebuie să existe o reacție pentru ca, în momentul în care vor mai coborî o treaptă, să știe că sîntem aici.

„Oana Stancu s-a coborît pe o treaptă pe care nu o bănuiai că există."

Sînt aceste atacuri o formă de șantaj mediatic?

Atacul contra lui Tăpălagă a avut loc în clipa în care au apărut niște informații despre cum obține avantaje în detenție Voiculescu. A urmat acel miting al susținătorilor Antenelor, despre care a scris Tăpălagă – articol despre care ei susțin că ar fi lezat demnitatea persoanelor în vîrstă. Drept care li s-a părut normal să îi atace copilul, punîndu-l în lumina reflectoarelor. Pare că sîntem pe front, e ca o luptă, dar nu mai vorbim despre o luptă de la egal la egal. Atunci, da, cînd îți arată că atacurile pot fi îndreptate către familie, e uman să îți pui problema să nu mai reacționezi ca să nu le dai muniție, dar asta ar fi o alegere greșită, pentru că acest gen de atacuri își găsește muniție din orice. Pot ataca pe orice subiect. Încearcă să intimideze luarea de poziție, să pună pumnul în gură presei care îi taxează, să te facă să îți fie frică să vorbești, iar aceasta, da, este o formă de șantaj. Pentru că miza acestor linșaje mediatice e faptul că oamenii nu mai au curaj să reacționeze din teamă.

Cum se poate totuși sancționa un asemenea atac?

Din păcate, asta e mai mult o întrebare retorică. CNA-ul este instituția în măsură să sancționeze. Dar CNA-ul nu funcționează. Și își permite să nu o facă. Pentru că nu există nici o urmare a faptului că cei din CNA nu își fac treaba. Pe ei nu-i sancționează nimeni pentru că nu reacționează. Așa că nu-ți mai rămîne decît instanța, dar datul în judecată pentru calomnie e o practică destul de restrînsă în societatea din România. Și nici nu poți ajunge cu toate problemele în instanță. Deci pe ei nu-i afectează în nici un fel. Și atunci oricine poate spune orice. Televiziunile își iau libertatea în toate direcțiile, pentru că nu riscă nimic. Urmează întrebarea logică: dacă nu riști, de ce n-ai face-o? Nu ai face-o dacă ai avea responsabilități și respect pentru ceilalți. Dacă ar fi funcționat CNA-ul și ar fi aplicat amenzi pentru derapajele grave din presă (amenzi care pot urca și pînă la 200.000 de lei), aceste atacuri ar fi fost descurajate. Din păcate, CNA-ul nu dă amenzi, dimpotrivă, în cadrul instituției sînt angajați oameni extrem de apropiați de aceste grupuri de presă.

Care ar fi pericolele linșajelor mediatice?

Linșajele mediatice își pun amprenta asupra libertății presei și a libertății de expresie, două concepte care la noi nu sînt dublate de responsabilitate și sînt folosite de multe ori pe post de armă. Cînd se fac asemenea linșaje mediatice, se încearcă de fapt o suprimare a libertății de exprimare. În multe cazuri din presa din România, ziaristul își asumă direcția pe care i-o dă redacția. Într-o anumită măsură, acest lucru este firesc, dar cred că la noi se depășește această graniță în care ziaristul are libertatea de conștiință și înțelege o linie pe care o duce ziarul. Cred că am depășit însă granița asta și ziariștii acceptă uneori mai multe compromisuri decît este normal din partea unor instituții de presă. Nu-i poți cere unui om să fie erou, ci să se gîndească la această meserie ca la o meserie pe care poți să nu o mai faci la un moment dat. Iar asta dictează pînă la urmă și publicul în fața căruia, dacă începi să îți pierzi credibilitatea, trebuie să accepți că locul tău nu mai e în presă.

Publicul, însă, pare că acceptă aceste linșaje...

Din cîte am văzut, este vorba despre un public destul de mic...

Credeți că derapajele de presă se vor accentua acum, în acest an electoral?

Aici s-a produs o schimbare. Derapajele din presă, linșajele mediatice au mai mult de-a face cu ceea ce se întîmplă acum în justiție, nu în plan politic. Presiunea s-a mutat, de cîțiva ani, înspre condamnări și înspre acțiunile de recuperare a bunurilor dobîndite prin infracțiuni. Acolo este durerea cea mai mare. Din punctul ăsta de vedere, justiția penală a fost povestea de succes a României în ultimii ani. Iar zbaterea trustului Intact a fost legată mai mult de confiscarea produsului infracțiunii și nu atît de mult de condamnare.

a consemnat Stela GIURGEANU

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Otilia MANTELERS

Corpul nu uită

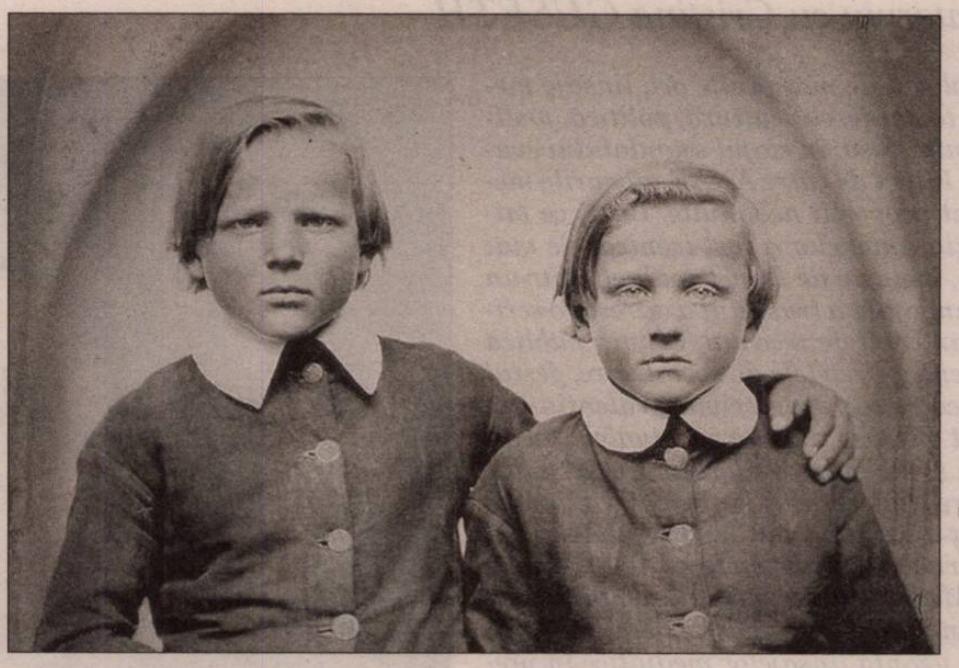

Ochii băiețelului se fac mari-mari, mișcările îi devin agitate. Se ridică de la birou, se duce pînă la geam, se întoarce iar la masă ca să mai facă lecții. Își roade unghiile. Apoi iar se ridică de pe scaun și merge la geam. Este ora cînd vine tatăl său de la serviciu și i se face teamă. Tot corpul lui simte teama asta. Simte că e vremea acelei discuții dintre el, fratele său și tată, despre minciuni și lucruri făcute de ei, copiii, pe ascuns. Discuția este mereu la fel: tatăl întreabă dacă sînt lucruri ascunse pe care ei vor să i le zică. De exemplu, dacă au fost în vizită la alți copii fără să ceară voie. Sau dacă au luat note mici. Sau dacă au aruncat mîncarea în anumite zile. Că oricum, ce e de știut, el află cu siguranță din alte părți. Iar dacă nu îi spun adevărul și el îl va afla mai tîrziu, atunci cei doi frați vor primi bătaie. Vai, bătaia asta este unul din acele momente din viața lui în care băiețelul ar face orice să nu mai existe... Bătaie care nu înseamnă doar loviturile puternice ale tatălui, ci un amalgam de durere fizică, senzații, mirosuri, priviri pline de ură, țipete, lacrimi. Amalgam fără nici o ordine sau logică. A, da! Și de multe ori, pentru băiețel bătaia vine însoțită de dorința de a muri pentru cîteva minute. Ca să nu mai simtă totul.

Nu, acest băiețel nu poate înțelege vorbe înțelepte precum „Bătaia e ruptă din rai" sau „Unde dă tata, crește". Nu are cum. Fiindcă durerea lui este imensă. Tot ce se întîmplă în momentele alea grotești nu are sens pentru el. La fel cum lipsite de sens sînt afirmațiile tatălui: „E spre binele tău!" sau „Tu mă faci să te bat!", sau „Tata te iubește, să nu uiți asta!".

Felul în care copilul privește lumea este modelat de interacțiunea dintre el și părintele său: este oare o lume încărcată de iubire și acceptare, o lume plină de indiferență și neglijare în care trebuie să se zbată și să zgîrie pentru a-și îndeplini o parte din nevoi, sau o lume ostilă în care trebuie să fii hipervigilent? Probabil că, pentru copilul bătut, ultimele două feluri de a privi lumea îi vor fi familiare. Relațiile viitoare ale unui copil vor avea ca *template* circuitele nervoase construite în relațiile lui cu persoanele de atașament. El se va înțelege pe sine după cum s-a simțit înțeles în copilărie de cei apropiați, se va iubi pe sine doar în măsura în care s-a simțit iubit la nivelurile cele mai adînci, subconștiente ale ființei sale. Subconștient, copilul bătut își va căuta, cel mai probabil, relații de prietenie și de cuplu în care va simți aceeași teamă de agresiune pe care o simțea în momentele de bătaie, cînd era mic. Aceste relații nu trebuie să implice neapărat și agresivitatea fizică, însă implică aceeași teamă de prezența fizică a celuilalt cînd țipă sau trîntește cu piciorul în fotoliu sau în coșul de gunoi. Și, în final, copilul bătut credeți oare că se va iubi pe sine, dacă e să ne gîndim la felul în care s-a simțit iubit de cel care îl bătea? Probabil că nu.

Povestea pe care și-o amintește corpul

Corpul copilului lovit de părinți poartă o întreagă poveste, la care voi reveni după ce voi povesti un pic despre neuroștiință. Creierul nostru a evoluat pentru a ne ajuta pe noi, ființele umane, să supraviețuim. Acest lucru e valabil și la mamifere. De aceea, ori de cîte ori simțim teama, creierul îi dă comanda corpului nostru să intre în starea de *fight / flight / freeze* (luptă, fugă sau îngheț). Mamiferele intră automat în una din stările acestea atunci cînd simt pericolul, iar dacă se rănesc și rămîn cu frică în corp, ele se scutură de reminiscențele acestea fie aruncîndu-se pe jos, fie scoțînd urlete șuierătoare, fie alergînd de colo-colo și zbătîndu-se. Copilul bătut, de cele mai multe ori, „îngheață" în fața bătăilor părintelui (știm că unii copii încearcă să scape, însă la un moment dat se opresc singuri și se „lasă" bătuți). De ce îngheață copilul? Fiindcă, spre deosebire de celelalte mamifere, cortexul lui prefrontal (partea rațională) îi spune că nu are cum să „scape" de părinți și de furia lor. Are nevoie de ei pentru a supraviețui. De aceea, el îngheață și acceptă bătaia. Mulți copii spun că în acele momente ei ies din corpul lor și că nu mai simt nimic – fenomen denumit „disociere" în psihologia traumei. Disociere care îi ajută pe copii să meargă mai departe sau – așa cum scria psihologul Babette Rotschild – care reprezintă fuga minții atunci cînd corpul nu o poate face. Iar dacă această fugă mentală are loc, atunci de ce, odată ce a trecut bătaia, corpul încă mai ține minte durerea fizică, dar și emoțională? Binecunoscutul neurolog Antonio Damasio a descoperit că emoțiile au literalmente o hartă care unește creierul cu diferite părți ale corpului ce poartă în ele încărcătura emoțională. Astfel, corpul nostru a înmagazinat o energie care rămîne blocată și care este cea care poartă povestea traumei. Voi reveni mai jos la această energie.

Sentimentul de izolare din timpul bătăii

Băiețelul se duce în fața tatălui împreună cu fratele său. Amîndoi vor fi pedepsiți cu bătaia. Fiindcă e spre binele lor, așa ei vor învăța să nu mai mintă – acesta este discursul nefondat al tatălui. Nu, ei nu vor învăța să nu mai mintă, dimpotrivă, minciuna va fi unul din cele mai des folosite mecanisme de către cei doi copii, inclusiv în viața de adult. Este singura lor formă de putere asupra tatălui și o vor folosi, ca să nu se transforme în victime în totalitate. Iar creierul se va obișnui cu minciuna și o va folosi și atunci cînd poate nu e cazul.

Așadar, sînt în fața tatălui, plini de frică, plini de rușine și lipsiți de demnitatea umană cu care s-au născut. Ei nu pot controla ce se întîmplă cu corpul lor. Părintele lor decide. Dar mama? Unde e mama? De ce nu e și ea aici? De ce ea nu le poate lua apărarea? Ea e în cealaltă cameră și nu se amestecă... fie nu vrea să se amestece peste tată, fie îi e și ei teamă de tată. Și de aceea stă deoparte. Copiii, tremurînd, se întreabă de ce nu le ia nimeni apărarea. De ce nu vine mama să îl oprească? Astfel apare un sentiment profund de izolare și de convingere că „nu merit ca cineva să mă apere". Sentiment care îl va însoți mai tîrziu pe copil, în viața de adult. El va considera că „nu are rost să lupt pentru ceva ce mi se cuvine, dacă nimeni nu mi-a luat apărarea cînd eram mic".

Va exista însă o legătură profundă între cei doi frați. Ei stăteau împreună, ținîndu-se de mînă, și luau bătaie. Uneori se acopereau unul pe celălalt, ca să ia bătaia împreună, și nu separat. Această legătură și complicitate i-a salvat: datorită celuilalt, s-au simțit mai puțin singuri în această experiență traumatizantă.

Dar de ce lovesc unii părinți?

Toți părinții își iubesc copiii, acest lucru este un fapt de netăgăduit. Cei care lovesc sînt acei părinți care fie au fost bătuți la rîndul lor în copilărie, fie au fost martori la violență fizică (și-au văzut mama sau bunica sau sora lovită), fie au avut spaime mari și au acumulat multă teamă, la care, atunci cînd o simt, au reacția de luptă și lovesc. Ei sînt niște părinți care au nevoie de multă compasiune, fiindcă trecutul lor dureros este cel care le dictează comportamentul agresiv de acum. Ei au însă nevoie de vindecare, fiindcă altfel dau traumele lor mai departe. Făcînd terapie și mergînd la grupuri de sprijin, acești părinți, care recunosc durerile vechi și comportamentele actuale agresive, dau dovadă de mult curaj și realizează un lucru miraculos: opresc ciclul traumei, copiii lor fiind prima generație din familie care începe să trăiască o viață mai liberă.

Care sînt urmările bătăii primite în copilărie în viața de adult

Potrivit specialistului în traumă Peter Levine, această energie blocată în corp și rămasă nedescătușată despre care povesteam mai devreme, împreună cu durerea emoțională imensă, sînt cele care îl vor face pe copilul bătut să păstreze trauma. Ori de cîte ori vor exista semnale în exterior care amintesc de momentele acelea în care băiețelul din povestea noastră lua bătaie (cuvîntul „minciună", lumina de o anumită intensitate, scîrțîitul ușii, o anumită muzică de fundal, tonul vocii tatălui, privirea cu o anumită căutătură, fie ea a tatălui sau a altcuiva, o scenă reală sau dintr-un film în care cineva ia bătaie etc.), el va simți acea teamă în tot corpul și fie va amorți cu toată ființa, fie se va retrage, fie va lupta țipînd și gesticulînd furtunos. Cu alte cuvinte, băiețelul ajuns adult se va transforma în propriul său tată.

De asemenea, un copil care a fost bătut și care se ascundea de teamă va face orice îi stă în putință și în viața de adult ca să nu fie văzut. Să nu se remarce: la serviciu, în relații etc.

Ca părinte, acest băiețel va avea o mare provocare. Fiindcă, deși și-a jurat că niciodată nu își va lovi copilul, șansele sînt foarte mari ca el să facă fix același lucru. Asta datorită traumei pe care creierul și corpul său de adult încă o păstrează. Orice ar face copilul care să îi reamintească de momentele de bătaie din propria copilărie, părintele – fostul băiețel bătut cînd era mic – va reacționa așa cum ar fi vrut să o facă atunci, demult: să se revolte împotriva tatălui său. Doar că, în loc să se lupte cu tatăl, el se luptă cu propriul copil, care e lipsit de apărare, asemeni lui în urmă cu 30 de ani. Motivul pentru care el nu se poate opri fără conștientizare și vindecare este următorul: sistemul lui limbic (creierul emoțional) nu face diferența, în momentele de haos emoțional, între copilul mic din fața lui și tatăl lui. În acele momente, părintele regresează la rolul de copil și reacționează cu fetița sau băiețelul său așa cum ar fi vrut să o facă la momentul din copilărie, cînd era față în față cu tatăl.

Cum ne putem vindeca de durerea suferită în copilărie?

Pentru a nu perpetua bătaia trebuie să conștientizăm, să integrăm și să vindecăm trauma noastră. Pe de o parte, avem nevoie să ne spunem povestea asta plină de suferință cuiva drag și apropiat care știe să ne asculte durerea, exprimată în toate formele. Această poveste o putem spune fie în terapie, fie unui prieten apropiat sau partenerului de cuplu, singura condiție fiind să ne simțim în siguranță. Iar pe de altă parte, corpul nostru are nevoie de descătușarea acelei energii blocate în timpul traumei, energie care ar fi trebuit să fie folosită de noi în lupta sau fuga din fața pericolului, dar pe care am ales să o înghețăm, fiindcă nu aveam cum să fugim sau să luptăm cu părinții noștri. Iar această energie, spun psihologii Peter Levine și Patty Wipfler, fondator al Hand in Hand Parenting, poate fi eliberată folosindu-ne corpul și mecanismele sale naturale de vindecare: rîzînd, plîngînd, țipînd, trîntind perne, împingînd cu toată forța cu mîinile noastre mîinile altcuiva, tremurînd... Orice are nevoie corpul nostru pentru acea eliberare. Și totul se întîmplă cu cineva drag alături. Care ne iubește, are încredere în capacitatea noastră de vindecare și în bunătatea noastră.

***Otilia Mantelers** este psiholog în formare și specialist în joaca terapeutică cu copiii de la 0-10 ani, coordonatoarea colecției „Parentaj" de la Editura Herald. Scrie la „Joc și emoții", blog dedicat părinților preocupați de relația cu copiii lor.*

Adrian PÎRVU

Născuți în aprilie

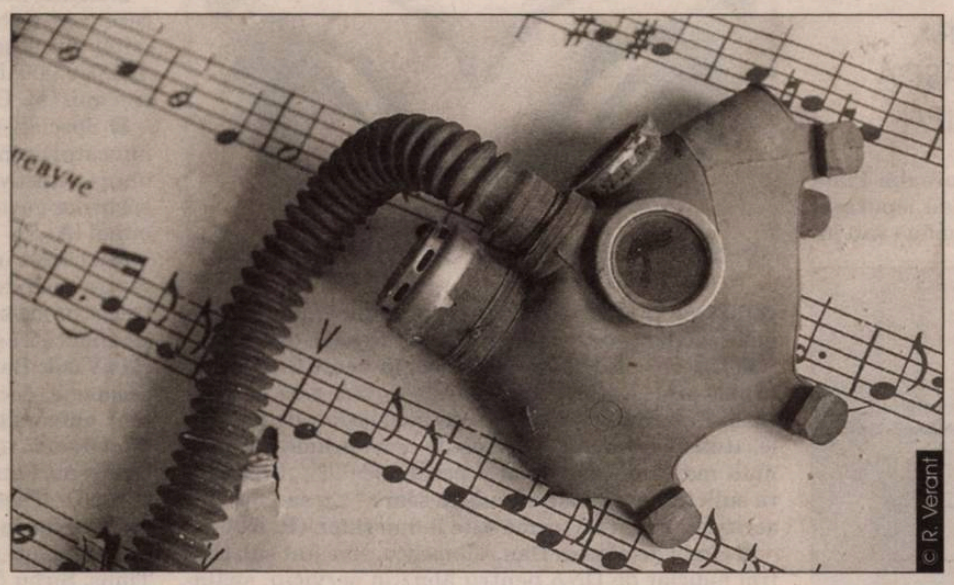

Pe 25 aprilie 1986, o tînără însărcinată în luna a șasea trecea granița dintre România și URSS, împreună cu un grup de turiști. Avea 28 de ani. O zi mai tîrziu, reactorul patru al celei mai mari centrale nucleare din Europa exploda. Grupul a continuat turul Ucrainei timp de o săptămînă. Au mîncat acolo, au băut apa și au respirat aerul. Cînd s-au întors în țară, și-au continuat excursia prin nordul României fără să știe că, undeva aproape de granița dintre Ucraina și Belarus, zeci de mii de oameni încercau să lupte cu cea mai mare catastrofă nucleară cu care umanitatea se confruntase pînă atunci. Viitoarea mamă a aflat despre Cernobîl la jumătatea lunii mai, cînd i s-au dat cîteva pastile de iod, odată cu întoarcerea ei în micul oraș de provincie din care plecase cu trei săptămîni înainte.

La sfîrșitul lunii iulie ea a născut un băiat care avea toate degetele de la mîini și picioare, era puțin plinuț, dar complet nevăzător. La cinci zile după nașterea copilului, femeia și soțul ei băteau pe la ușile oftalmologilor din București, unde li s-a spus că nu se poate face nimic. Nu s-au dat bătuți. Cinci săptămîni mai tîrziu, un doctor foarte dedicat, impresionat de voința tinerei mame, și-a asumat riscul de a opera bebelușul.

Așa se face că, pe 4 septembrie 1986, am văzut lumea pentru prima oară, parțial, cu un singur ochi. Au urmat doi ani în care eu și mama am stat mai mult prin spitalele din București, timp în care am „căpătat" o cornee de la un cadavru, obținută de tatăl meu după o înțelegere, tipică perioadei, cu un angajat al Institutului Medico-Legal.

Anul acesta împlinesc 30 de ani. La fel ca dezastrul de la Cernobîl. Și intenționez să păstrez acest moment printr-un film documentar despre generația născută în preajma anului 1986, care a crescut marcată de o catastrofă nucleară. Acest film (care poate n-ar fi existat fără încrederea și sprijinul lui Alexandru Solomon) va „sărbători" aniversarea dezastrului din perspectiva celor care nu-și amintesc acele zile, dar a căror viață ar fi fost diferită.

Povestea va lua forma unui film de călătorie.

Accidentul de la Cernobîl a provocat, la data respectivă, relativ puține victime, dar a creat o diasporă ce cuprinde milioane de supraviețuitori, afectați fizic sau psihic. Documentarul își propune să arate poveștile cîtorva dintre aceste destine predeterminate de un accident nuclear. Împreună cu ei, voi încerca să aflu cum se poate adapta cineva unei situații asupra căreia nu a avut control și cum trăiește azi într-o țară afectată de moștenirea postsovietică. Povestea va lua forma unui film de călătorie și va fi ghidată de dorința de a înțelege viețile construite în ciuda „moștenirii". Pe parcursul călătoriei din România spre Ucraina și Belarus voi încerca să prezint un portret al unei generații și să aflu dacă există optimism autentic în vieți cu parcursuri diferite, dar marcate de o traumă colectivă.

Milioane de oameni sînt afectați de accidentul de la Cernobîl. Unii dintre ei nu știu acest lucru. Alții încă nu s-au născut. Deși conexiunea unei dizabilități cu ce s-a întîmplat acum 30 de ani este greu de demonstrat (din cauza neglijenței de după accident și a sistemelor sociale disfuncționale din perioada postsovietică), filmul se vrea a fi, într-o oarecare măsură, și o formă de terapie. Am copilărit alături de persoane nevăzătoare și sînt implicat activ într-o organizație dedicată problemelor persoanelor cu dizabilități. Sînt foarte conștient de impactul pe care intervențiile chirurgicale l-au avut asupra mea. Drumul meu în viață ar fi fost diferit dacă aș fi fost complet sănătos sau total nevăzător.

De mulți ani doresc să spun această poveste, dar abia anul trecut, după participarea la atelierul „Cooking a Doc" din cadrul festivalului de film documentar One World Romania, am început să lucrez la film. Inițial, voiam doar să discut ideea într-un cerc restrîns de cineaști, dar reacțiile pozitive ale celorlalți participanți m-au făcut să pornesc la drum cu resursele minime pe care le aveam la dispoziție. În ultimul an, am călătorit de mai multe ori în Ucraina, nu doar ca să filmez, dar și ca să răspund unor întrebări pe care mi le pun de mulți ani ca cetățean biologic al Cernobîlului.

***Adrian Pîrvu** a absolvit regia de film la UNATC în anul 2009 și este realizator de film independent.*

Diana BĂDICĂ

Teama de necunoscut

Mă numesc Diana, am 30 de ani și sindactilie, o malformație congenitală cu incidență la 2000 de nașteri. Despre mîinile mele pot vorbi în limbaj medical, amintind despre blesteme ale străbunicii sau ale unei femei invidioase, despre Dumnezeu și voia lui sau Dumnezeu și crucea mea. Nu mă consider o persoană cu handicap. Niciodată n-am făcut-o. Nimeni din familia mea n-a făcut-o, deși am un certificat medical care îl dovedește. Singurele lucruri pe care l-au lăsat zecile de operații sînt secundele în care îmi zvîcnesc venele. Au dus mult timp branule. Uneori, înainte să plouă, simt răceala din sala de operație în ceafă. Alteori simt o jenă în gît de la intubație. Fata cu păr blond și cîrlionțat, cu mîna în ghips și cu grefe pe coapse îmi pare astăzi povestea altcuiva, o poveste tragi-comică din viața unui necunoscut. Fetița resemnată, cablată la perfuzii și palidă știu că a trecut peste toate. Recunosc, lucrurile sînt mai nasoale decît le prezint acum, dar cinismul e trăsătură de familie. De cele mai multe ori, sindactilia este asociată cu alte simptome, altfel ar însemna doar un deget în plus ori un deget lipit de altul. La mine opt din zece sînt micuțe și deformate, iar unul din opt are doar metacarpianul. Degetele cu care scriu sînt singurele normale. Despre piciorul drept nu are rost să povestesc, n-o să-l vedeți niciodată scos din pantof.

Cei care mă cunosc din copilărie nu mi-au pus niciodată întrebări legate de mîini. S-au pomenit cu mine și cu degetele mele la pachet, însă cînd veneam la spital în București, se complicau lucrurile. Oamenii voiau să știe ce mi se întîmplase. După ce spuneam că nu e vorba despre un accident, mă întrebau cîți ani am. Nu îmi imaginam că toată lumea e slabă la matematică: Cernobîl, de la radiații, concluzionau ei. O tîmpenie, părinții îmi explicaseră că mă născusem înainte de explozie. Eu sînt născută în '85, ziceam, dar ei nimic, de la Cernobîl, radiațiile au apărut înainte. Nu-mi venea să cred că adulții erau atît de proști. Două săptămîni, cît stăteam internată în spital, mă luptam cu asta.

Viața e mai simplă sub o poveste.

Morala poveștii e că oamenii acceptă foarte greu că lucrurile se întîmplă fără nici un plan măreț în umbră, fără ajutorul vreunei mîini care să fi mișcat rotițele din spatele păpușii. Viața e mai simplă sub o poveste, mai ușor de înțeles atunci cînd, după tragedie, apar cei care s-au salvat pentru că au pierdut avionul sau biletul de tren. Dacă te afli în mijlocul evenimentelor și supraviețuiești, treburile se complică. Dezvolți un sentiment de vinovăție, devii conștient de pericole, poate îți schimbi radical stilul de viață. Și unii, și alții sînt însă puțini pe lîngă cei care au nevoie să înțeleagă ce a fost acolo, de fapt. Cei pățiți sînt întotdeauna mai puțini și mai umili față de cei convinși că dețin adevărul, față de cei care știau că radiațiile ajunseseră în Slatina pe strada Mărăști încă din '85. Deși psihicul uman nu înregistrează negația, *nu*-ul există la fel ca orice alt lucru din realitate și e perfect că se întîmplă asta. Uneori lucrurile stau pur și simplu altfel față de cum le interpretăm. Să fii parte a unui plan, să fii recunoscut drept părtaș la o acțiune trebuie să însemne foarte mult, dar ce reprezintă pentru cel nevătămat un eveniment cu un impact puternic? Cît e empatie, cît nevoie de control? Neatinsul, observatorul știe întotdeauna cum s-au derulat evenimentele, leagă orice explicație rațională de ideea lui chiar și atunci cînd datele nu arată o relație logică. Oamenii voiau să înțeleg că ei *știu*. Eu voiam doar să fiu lăsată în pace, așa mă născusem și punct.

În 2014 am cunoscut, la Chișinău, o fată al cărei tată fusese trimis pe undeva aproape de Cernobîl ca să sape pămîntul iradiat. Curățenia rusească de primăvară. Muncitorii, oameni din foste raioane rusești, purtau la gură măști care îi rodeau pe față și la care au renunțat treptat. Aerul părea ca peste tot, aer, dar la scurt timp le-au căzut dinții, părul, s-au înnegrit la față, unii au murit chiar acolo, alții la casele lor. Pentru nimeni nu a existat salvare. La zece ani distanță de la ultima operație, aflam despre Cernobîl ceva mai dureros decît teoria radiațiilor care pluteau în aer înainte de deflagrație. Cîți dintre observatori căutaseră adevărul în zona asta? Care dintre cele două versiuni este mai simplu de suportat? Faptul că oamenii simpli sînt primii trimiși să moară ori că problemele de sănătate au cauze intrinseci? Ce e mai probabil să ți se întîmple ție? Cernobîlul nu are legătură cu mîinile mele, dar are cu teama de necunoscut.

El Orfanato (regia J.A. Bayona, 2007) este povestea dispariției micuțului Simon, un film în care aproape două ore cauți, prin spiritism, grupuri de sprijin, amintiri și presupuneri, ca să înțelegi planul măreț. Două ore la finalul cărora vezi că bătăile în perete erau loviturile copilului blocat în pivniță, nu mesajele de dincolo – știu, sînt *spoiler,* dar vreau să înțelegeți că adevărul e simplu, imediat și crud, așa cum e viața de zi cu zi.

***Diana Bădică** este scriitoare. A publicat cartea de poezie* Enșpe mii de dimineți, *Casa de Pariuri Literare, 2014.*

Cu ochii-n 3,14

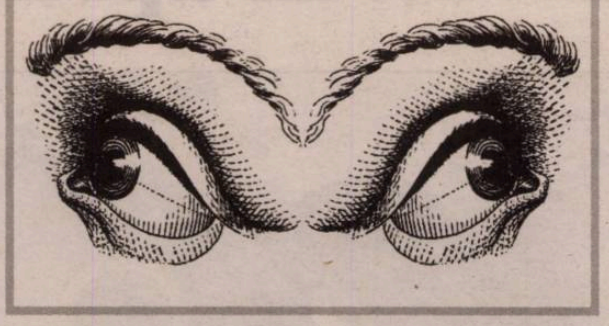

UNEORI, ÎN PROBLEMELE EXISTENȚIALE, E MAI BINE SĂ SIMȚI MIROS DE ZEROURI. NU DE ALTA, DAR UNORA LI SE ÎNTÎMPLĂ SĂ PRIMEASCĂ DE TOATE ÎN ULTIMA CLIPĂ

■ De 1 Martie, la o tarabă de mărțișoare din Piața Romană cineva își întreba amicul: „Să iau iepurașul profei de mate și rața pentru profa de română sau invers?“. Aș fi intervenit, dar cred că uneori, în problemele existențiale, e mai bine să nu te bagi. (**S. G.**)

© M. Bănică

■ Cîteva mărțișoare belicoase, în acest început de primăvară: „Daca vezi ca soarele-ti *rade prin par,* daca simti miros de ghiocei, daca auzi ciripit de pasarele, atunci inseamna ca traiesti o noua primavera... cu mult mai frumoasa decat precedentele!!!!“; „Primavara sufletul inverzeste si *rade* in soare.“ Cu sau fără diacritice, efectul de turmă este înduioșător. (**R. M.**)

■ Omul de afaceri Dan Adamescu, cercetat sub control judiciar de DNA pentru abuz în serviciu, spălare de bani și complicitate la abuz în serviciu în legătură cu falimentul Astra Asigurări. Cauțiunea stabilită de instanță: 40.000.000 de lei, adică aproape 10.000.000 de euro. De-abia cînd apar sume din acestea cu multe zerouri începe să usture actul de justiție. (**M. M.**)

■ Gigi Becali: „Ce a fost atunci, la prima declarație, sînt cîteva fraze pe care nu le mai țin minte. Erau mai mult la nivel de bîrfă. Nu am probe care să susțină ce scriam acolo. Vă jur că nu am probe. Nu știu nimic și de aceea nu o mai susțin. Plîngerea era bazată pe bîrfă“. Cînd vă apucă, așa, un impuls să bîrfiți, aveți grijă să nu fie în scris. Nu de alta, dar unora li se întîmplă să vorbească gura fără ei și ajung direct la DNA. (**A. M. S.**)

■ Viviana Grădinaru, o cercetătoare de origine română de la Institutul de Tehnologie din California, urmează să primească o înaltă distincție din partea președintelui SUA pentru că a reușit să creeze șoareci cu pielea și cu organele transparente. Ar putea fi un prim pas al proiectului „omul invizibil“. (**M. P.**)

■ Noul trend în cerșetorie la Big Berceni: „Aveți să-mi dați și mie niște bani de o șaorma mare cu de toate?“. Se rostește lălăit, dar apăsat și extrem de insistent. (**A. D.**)

■ Știrea „de sezon“ a săptămînii a fost, desigur, cea cu femeia din Vaslui care i-a tăiat testiculele soțului ei pentru că nu i-a adus flori de 8 Martie. Voi, bărbații care v-ați amintit să dăruiți o floare în ultima clipă, nici nu știți ce glonte v-a trecut pe la ureche. (**A. P.**)

N-AR TREBUI SĂ TRECEM UȘOR CU VEDEREA ABSENȚA UNUI CONTACT VIZUAL MAI BUN

■ Laura Codruța Kövesi a făcut publică o cifră peste care n-ar trebui să trecem ușor cu vederea: valoarea mitei din dosarele de corupție de anul trecut este de 431.000.000 de euro. Cît cofinanțarea autostrăzilor pe trei ani. (**M. C.**)

■ Specialiștii în nutriție au ajuns la concluzia că mîncatul pe întuneric ajută la slăbit, pentru că absența unui contact vizual cu farfuria diminuează producerea sucurilor gastrice. Așadar, grași și grăsuți, stingeți lumina! (**A. P.**)

■ Absolut nici un candidat pentru funcția de director de casă de asigurări de sănătate județeană nu a trecut proba scrisă a concursului, deși, dintre cei 41 de candidați, 27 sînt actualii directori. Spre exemplu, Lucian Vasile Bara, directorul CAS București, licențiat în economie, doctor în medicină veterinară și fost asistent universitar la Facultatea de Protecția Mediului din Oradea, a obținut 3 puncte din 100. Contracandidatul său, Petru Armean, manager al Spitalului Clinic „Prof. Dr. Theodor Burghele“ din București și profesor universitar la Facultatea de Medicină „Carol Davila“, a obținut un punctaj mai bun: 8 puncte din 100. La Timiș, Sîrbu Nicolița Flavia a fost eliminată din concurs, fiind prinsă cu telefonul mobil în buzunar. Bugetul CNAS din acest an este de aproape șase miliarde de euro. (**M. C.**)

ȘI CÎND TE GÎNDEȘTI CĂ, LA SFÎRȘITUL CARIEREI, UNII AJUNG VIZAVI DE UNA

■ Titlu în *Jurnalul național,* ediția online: „Evaluare NAȚIONALĂ 2016. Rezultate DEZASTROASE la simularea la matematică“. Nț, nț, nț. Și cînd te gîndești că unii dintre elevii cu rezultate *dezastruoase* ajung să lucreze în presă... (**M. V.**)

■ Haralambie Vochițoiu, senator UNPR, explicînd necesitatea ca parlamentarii să devină, la sfîrșitul carierei, înalți funcționari publici fără să mai dea concurs: „Deci atenție, eu parlamentar, facultăți, doctorate, Institutul de Diplomație Român absolvit, rețineți, eu acum, dacă nu trece legea asta, eu nu pot fi ambasador. Ceea ce sînt foarte supărat pe treaba asta“. (**M. C.**)

■ Pe șantierul lucrărilor care nu se mai termină de la Piața Sudului, un muncitor raporta, probabil șefului, prin telefon: „Eu sînt vizavi de pastramă“ (sau Pastramă?). O fi de bine, o fi de rău? N-o fi nicicum? (**D. S.**)

■ Tot mai multe instituții au pisicile lor: la ICR e una albă, flocoasă, care pare a avea acces nelimitat, iar la Spitalul Elias e una roșcată, cu zgardă, care te întîmpină la intrare. (**I. P.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEȘU**

DILEMA VECHE

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **631** ■ 24-30 martie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

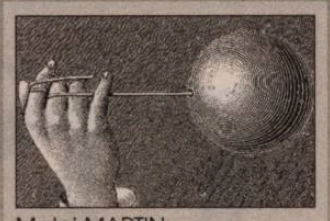

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

5

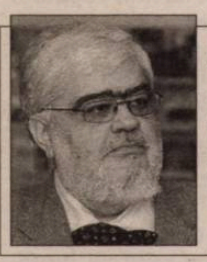

ANDREI PLEȘU

„Trecere spre altceva“

pagina **3**

SEVER VOINESCU

„Creșterea socialismului în America“

pagina **9**

LILIANA NICOLAE

„Epopeea emigranților din Moldova“

paginile **22-23**

Ce spune Coranul

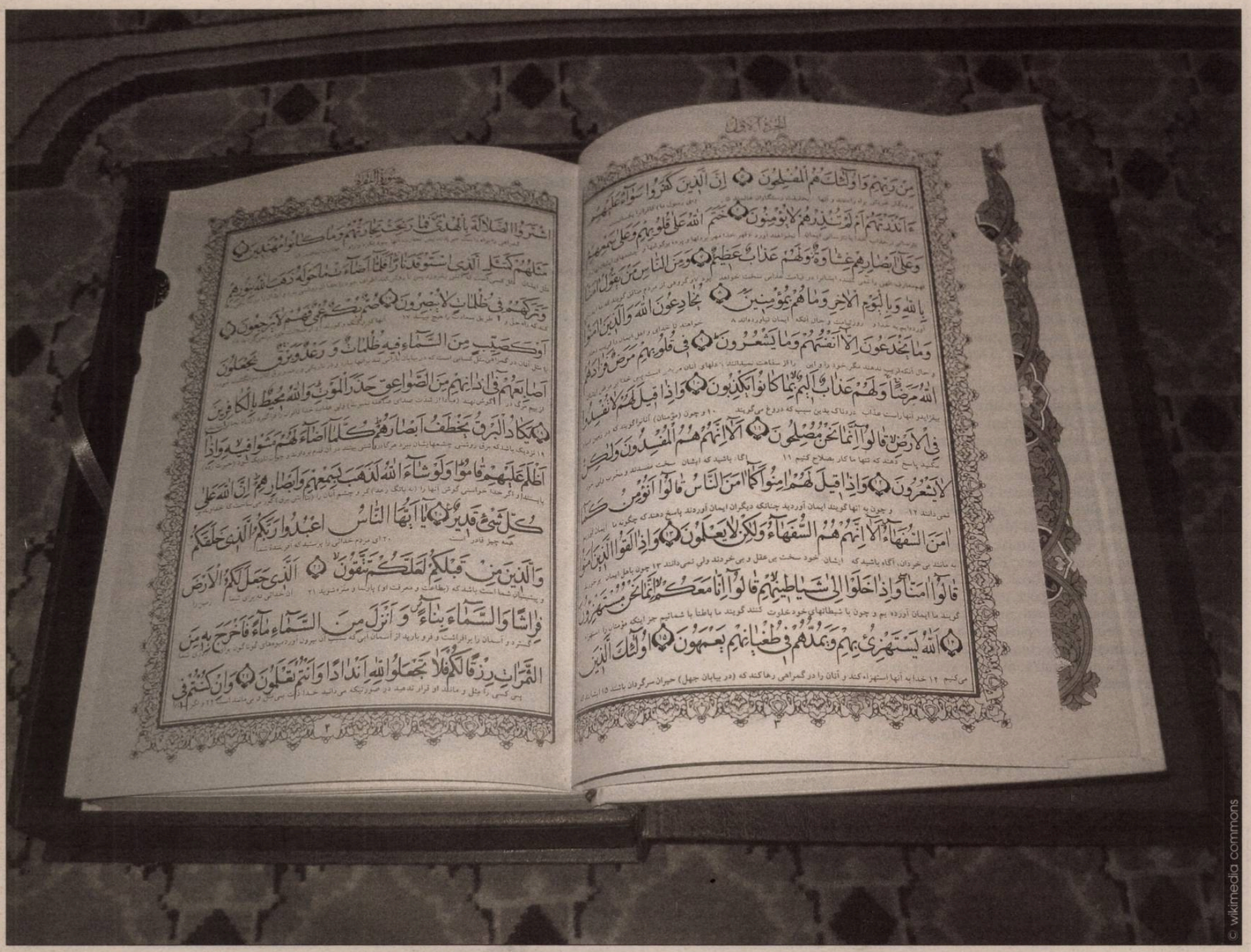

© wikimedia commons

„Ignoranța duce la frică, frica duce la ură și ura duce la violență. Aceasta-i ecuația!“

AVERROES

5 948489 141997 16013

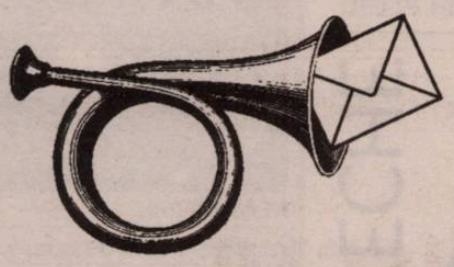

turneu de inbox

Scrisoare de durere adresată domnului Andrei Pleşu

Dezbinarea şi înstrăinarea la români

Stimate domnule Andrei Pleşu, pentru ca vorbele mele să ajungă la dumneavoastră, scriu *în speranţa că ele vor fi publicate în Dilema veche,* revistă pe care aţi fondat-o. Fiind un lider necontestat al inteligenţiei româneşti şi fiindcă aţi deţinut şefia unor importante ministere, sînteţi la curent că „unioniştii", de pe ambele maluri ale Prutului, după 1990, în bună parte au comercializat ideea Unirii, compromiţînd-o. În anul de graţie 2016, cînd lumea civilizată face ultimele pregătiri pentru cucerirea planetei Marte, noi, românii, mai avem un vis neîmplinit, Ţara încă nu e de la Nistru pîn' la Tisa.

Cunoaşteţi, Camil Petrescu scria că ardelenii, după Unirea cu Ţara, se întrebau: „Oare cum va fi sub români?" Noi, românii basarabeni, nici nu ne punem asemenea întrebări: sîntem împotriva Reunirii. De ce? Fiindcă, în primul rînd, sîntem şi noi români. În al doilea rînd, „fiindcă jandarmul român ne bătea".

Adevărat, după Unirea din 1918, Basarabia era privită ca Siberia României. Ţinutul dintre Nistru şi Prut, avînd cel mai gros strat de cernoziom de pe glob, n-a devenit ceea ce visau Eminescu, Alecsandri, Coşbuc, Iorga, Enescu, Stere, Ghibu, Mateevici şi alţi unionişti. N-a devenit trup din trupul României Mari.

Stimate domnule Andrei Pleşu, dumneavoastră nu vi se pare că dezbinarea e singurul nostru ideal naţional? Basarabenii l-au votat masiv pe Klaus Iohannis, punîndu-şi toată nădejdea în el. Era „de-al nostru", din neamul regelui Ferdinand, întregitorul Ţării. Acum însă, votanţii constată cu stupoare că, în loc să declare că, pentru România, Basarabia e rana netămăduită de la piciorul lui Ştefan cel Mare, domnul Iohannis afirmă: „Republica Moldova (cea creată de Ribbentrop şi Molotov), mai întîi, trebuie să intre în UE, apoi să se gîndească la Unire". De parcă URSS s-a consultat cu UE în 1940.

Ne întrebăm şi noi ca nişte provinciali: oare nu din cauza înstrăinării Basarabiei continuă să şchiopăteze România? De ce basarabenii trebuie să-şi răscumpere cetăţenia, anulată forţat de ocupantul rus? Înţeleg să plătească pentru cetăţenia română cineva de la Celeabinsk, din Zanzibar, să zicem, nu eu, care, la fel ca strămoşii mei, sînt născut în satul Fîntîna Albă, judeţul Bălţi, unde, de altfel, înainte de bătălia de la Lipnic (1470), a poposit Ştefan cel Mare.

Domnule Andrei Pleşu, sînteţi un discipol al lui Constantin Noica, care spunea: Eminescu este mustrarea de conştiinţă a oricărui intelectual. Consultaţi-l încă o dată pe marele poet, poate, împreună, veţi găsi o ieşire din dilema în care ne-am pomenit cu toţii. În problema Reîntregirii noastre însă, simţim o lipsă acută de susţinere din partea unor personalităţi de prim rang, ca dumneavoastră, al căror cuvînt trebuie să treacă Prutul!

Cu respect,

Andrei STRÎMBEANU
20 martie 2016

(textul integral este publicat pe www.dilemaveche.ro)

Dilema veche vă propune

■ Joi, 24 martie, în Club Control puteţi asculta un recital de lăută al lui Jozef Van Wissem, compozitor olandez avangardist, cîştigător al unui premiu la Cannes pentru coloana sonoră a filmului *Only Lovers Left Alive* (regizor: Jim Jarmusch). Recitalul va fi urmat de proiecţia filmului. Iar sîmbătă, 26 martie, mergeţi la Arenele Romane să ascultaţi trei trupe de peste Prut: Alternosfera, Alexandrina & band şi Gîndul Mîţei. (Cristina Ştefan)

■ Sîmbătă, 26 martie, la o zi după Ziua Internaţională a Apei, turul pietonal gratuit „Fîntîni şi statui ascunse ale Bucureştiului", organizat de Cultour. Fîntînile de pe Bulevardul Unirii, fîntîna Sărindar, Dîmboviţa şi lacurile sale, fîntîni dispărute, dar şi statui puţin cunoscute. Se pleacă în tur la ora 11, din parcul de la Piaţa Unirii (la ceasul de lîngă fîntînă). Nu pot decît să mă bucur că tururile pietonale devin din ce în ce mai interesante şi au un succes tot mai mare. (Adina Popescu)

■ Radu Niciporuc, *Pascal desenează corăbii* (Editura Cartea Românească). Un Jules Verne contemporan povesteşte nişte călătorii fabuloase cu ochi de reporter şi sensibilitate de poet. (Matei Martin)

■ S-a încheiat recent cea de-a 36-a ediţie a Salonului de carte de la Paris, ocazie cu care ministrul francez al Culturii a publicat situaţia economică şi socială a autorilor (cum aflăm din *Le Nouvel Observateur*: http://bibliobs.nouvelobs.com/actualites/20160316.OBS6585/les-auteurs-sont-ils-de-plus-en-plus-pauvres.html). Sînt multe date şi cifre în articol, dar concluzia sună cam aşa: „Scriitorii sînt din ce în ce mai numeroşi şi din ce în ce mai săraci". În mecanismul acesta intră mai mulţi factori: editori, piaţă de carte, cititori, drepturi etc. Şi, desigur, sînt autori şi autori. Dar mi se pare o discuţie interesantă şi necesară, mai ales că situaţia nu e roz deloc. (Ana Maria Sandu)

■ În cadrul Proiectului „Daguerrobase", două foarte interesante conferinţe despre începuturile fotografiei, susţinute de Herman Maes, conservator la Nederlands Fotomuseum Rotterdam, coordonator al proiectului (joi, 24 martie, ora 11, în Amfiteatrul UNArte, Calea Griviţei, 28) şi, respectiv, Călina Bârza, reprezentantă a proiectului pentru România (vineri, 25 martie, ora 11, Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu", Calea Victoriei, 196). Expunerile vor fi însoţite de proiecţii. (Ruxandra Mihăilă)

■ Albumul de colorat de la Editura Publica *Dincolo de linii – Colorează 119 lucrări de artă contemporană,* curatoriat de Souris Hong şi tradus de Ruxandra Tudor, în care copilul dvs. se poate juca colorînd şi, în acelaşi, timp se familiarizează şi cu arta contemporană, cu formele, *pattern*-urile, perspectivele şi personajele ei bizare. Desenele sînt tipărite pe o singură pagină, astfel că ele pot fi înrămate în ceea ce ar putea fi prima expoziţie de artă a copilului dvs. (Marius Chivu)

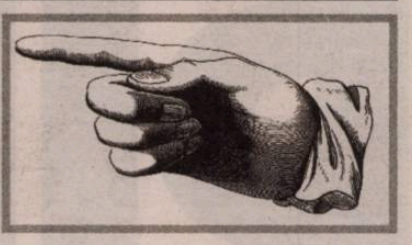

■ Sîmbătă, 2 aprilie, la ora 19, Opera Naţională Bucureşti va găzdui premiera baletului *Manon* – muzica de Jules Massenet, coregrafia de Kenneth MacMillan – cu un scenariu bazat pe romanul din 1731 al Abatelui Prévost, *Histoire du Chevalier des Grieux et de Manon Lescaut.* Spectacolul se desfăşoară sub bagheta lui Martin Yates, dirijor prinicipal al Orchestrei Simfonice a Cambridge University Music Society. (Matei Pleşu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Obiecte pierdute**
- **Viceversa**
- **Shakespeare**
- **Bărbaţi**

album dilematic Mirel Bănică

DILEMA VECHE

REDACŢIA:

Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:

Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Arǫn BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuţa PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIŢĂ
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:

031.860.30.57; 031.860.30.85

(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)

e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:

Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669

Revistă editată de: Adevărul holding

Publicaţie auditată de: BRAT

Tiraj: 8.900

Tipărit la Tipomedia

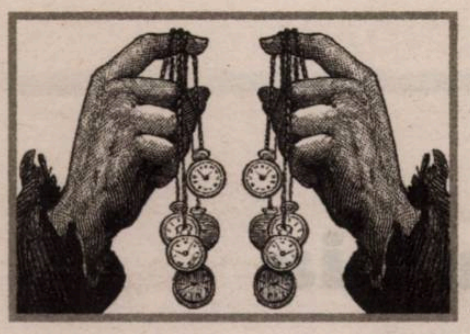

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Trecere spre altceva

Obligația – asumată – de a scrie două editoriale pe săptămînă are, pentru mine (și pentru oricine face experiența unei astfel de corvezi), cel puțin două „pagube colaterale“: 1) implică necesitatea de a fi inteligent (sau măcar digerabil) *cu dată fixă*. Vrei, nu vrei, ai sau n-ai chef, ai sau n-ai subiect, e musai să prestezi… Termenul de predare e nemilos, în afara oricărei negocieri; 2) subînțelege o *permanentă conectare la imediat*. Pleci de la ideea – probabil excesivă – că cititorul unei gazete cotidiene sau săptămînale vrea să afle ce ai de spus despre temele fierbinți ale momentului. Nu poți să te piepteni cînd țara arde…

Și totuși: e cu adevărat necesar să înoți clipă de clipă, zi de zi, săptămînă de săptămînă în apa incertă, impură, stătută, previzibilă, a cotidianului? E înțelept să te intoxici, ani de-a rîndul (și să intoxici publicul), comentînd, la nesfîrșit, gesticulația acelorași personaje, intrigăraia meschină a luptelor de partid, portretele obosite ale acelorași actori, mereu prezenți pe scena publică? Da, există și evenimente, crize, derapaje primejdioase, reușite neașteptate, care merită semnalate și cîntărite. Dar, mai ales dacă nu ești jurnalist de meserie, n-ar fi util să schimbi, măcar la răstimpuri, registrul? Să vorbești și despre marile teme ale vieții și ale gîndului liber? Și să sugerezi, astfel, cititorilor că lumea nu se compune doar din Guvern și Opoziție, că, dincolo de liberali și pesediști, dincolo de infractori, demascări și informații de alcov, dincolo de emisiuni de propagandă și manevre electorale, dincolo de ideologii și partizanate, există și o altă lume, o altă realitate decît „actualitatea“ pestriță, schimbătoare și, în fond, *inactuală* a hîrjonelilor curente? N-ar fi cazul să mai și ieșim din caruselul tropismelor curente, din morișca „știrilor“ tari? N-ar merita să regăsim tăcerea interogativității, a reflecției dezinteresate? Nu ne-ar prinde bine, tuturor, să luăm în serios și lucrurile cu adevărat serioase? Să recuperăm gustul pentru atemporal, pentru urgența marilor teme ale omenescului, pentru idei și trăiri necircumstanțiale? Pentru lectură, pentru căderea pe gînduri, pentru singurătate, pentru perplexitate, căutare și speranță? În umbra unui asemenea program, locurile comune ale vieții noastre zilnice ar trebui să-și piardă acuitatea: să nu mai fim mereu „la curent“ (chiar și cu lucruri care, de fapt, nu ne interesează și sînt, *în sine,* lipsite de interes), să nu mai fim mereu „ocupați“, adică *sub ocupația* derizoriului, a „figurilor impuse“, a agendei gata făcute (în general de alții). Să redevenim vii, autentici, cu privirea fixată pe linia orizontului. Altfel, vom sfîrși în gregaritate și vom fi vinovați de a fi stimulat și gregaritatea celor care ne citesc. Vom gîfîi cu toții, decerebrați, în aceeași cursă nătîngă, în aceeași vorbărie, în același somnambulism.

Văd adesea – și mă minunez – cum oameni inteligenți și bine alcătuiți sufletește se irosesc iresponsabil, investindu-se, pînă la pierderea chipului, în „meandrele concretului“. Absorbiți în cotidianul cel mai anost și mai inconsistent, convinși că e de datoria lor să „participe“ la „problemele“ cetății, ei nu se ajută nici pe ei, nici pe alții. Încîntați, în mod suspect, să fie „prezenți“ pe toate „rețelele de socializare“, reactivi pînă la insomnie, ei sacrifică vocații înalte de dragul „iradierii“ comunitare, al zbenguielii civice. Nu pledez, desigur, pentru dezimplicare. Ci pentru un just dozaj al activității intelectuale și publice. Pentru *promptitudine* (cînd e cazul), dar împotriva *ubicuității,* care, pînă la urmă, e o formă de vanitate. Mă confrunt, e drept, uneori, și cu o tipologie inversă: personaje fără nici o calificare, sterili, guralivi și șmecheri, făcîndu-și un portret mediatic cu sclipici, strict pe bază de impostură. Se pronunță despre orice, apar peste tot, sînt invitații de serviciu ai mai multor studiouri de televiziune. Cei dintîi își compromiteau singuri profilul. Aceștia și-l inventează, și-l falsifică. Sînt „aglomerația“ dezordonată a mediilor noastre cele „de toate zilele“.

Așadar: din rațiuni care țin de igiena mea personală, dar, cred, și de igiena gazetăriei noastre în general, voi face, de-acum încolo, un experiment (cu riscul de a dezamăgi o parte din cititori, aceia, de pildă, care, dacă scriu despre ciuperci, mă ceartă pe forum că mă ocup de fleacuri, în loc să scriu despre bocanci). Voi continua să fiu mai „aplicat“, mai „branșat“, în textele de pe blog-ul *Adevărul,* dar îmi voi permite o tentativă de inactualitate în textele pentru *Dilema veche.* Dacă voi fi în stare. Și dacă redacția va fi de acord. Săptămîna viitoare, de pildă, voi scrie ceva despre destin. O simplă culegere de întrebări, neliniști și perspective, constituind, laolaltă, șantierul unei eventuale cărți. Celor care acceptă acest pariu le mulțumesc. Celor care îmi vor amenda tendința divagatorie – le cer scuze.

Vintilă MIHĂILESCU

…@hai-hui.ro

Viagra roz și biopolitica

Relativ recent, a fost înregistrată o mare victorie a drepturilor omului, în speță, a egalității de șanse, de natură să reducă fundamental inegalitatea de gen: Viagra roz. Dacă pînă acum doar bărbații aveau dreptul la o boală a lor (ED – *erectile dysfunction),* cu un tratament discriminatoriu plătit de stat (Viagra bleu), acum și femeile au dreptul la o boală doar a lor (HSDD – *hypoactive sexual desire disorder).* Even the Score, asociația feministă prin care NOW (National Organization of Women din SUA) a susținut campania viagrei roz, a declarat în acest sens că o activitate sexuală satisfăcătoare constituie un drept fundamental al omului și că, deci, dacă bărbații le-au luat-o înainte femeilor și în acest domeniu, este timpul să „echilibreze balanța“.

Ce s-a întîmplat, concret? Cu cîteva decenii în urmă, s-a constatat, accidental, că un nou medicament pentru tratamentul anginei pectorale oferă bărbaților și alte beneficii nebănuite. Și așa s-a aprobat și lansat pe piață în 1998 faimoasa Viagra. Succesul comercial al acesteia i-a făcut imediat pe cei din industria farmaceutică să caute o disfuncție similară și la femei, pe care să o poată trata cu mărinimie. Așa a apărut FSD *(female sexual dysfunction),* care, în 2011, a fost trecută de FDA (US Food and Drug Administration) pe lista celor 20 de probleme medicale nerezolvate – adică fără un tratament farmaceutic corespunzător. Cercetări intense au circumscris mai bine această disfuncție biologică și au identificat HSDD. Iar farmaciștii au descoperit flibanserin-ul, care să trateze această maladie. Sprout Pharmaceuticals a preluat medicamentul de la o companie germană, care a eșuat să-l impună pe piață în 2010, a făcut o campanie eficientă cu ajutorul organizațiilor feministe și a reușit să obțină acordul FDA cu 18 la 6 voturi. A doua zi după victorie, mica, dar voinica Sprout Pharmaceuticals a fost cumpărată pentru un miliard de dolari de Valeant Pharmaceuticals International. Viagra roz a ieșit pe piață, satisfăcînd astfel – după cum se exprimă Suzanne Moore – principalele două dorințe ale noastre: penetrarea și profitul. Egalitatea de șanse a fost refăcută, priapismul nu mai este un monopol masculin!

Acum, eu ce să zic? Zău așa, doamnelor, știți asta de mii de ani: bărbații sînt sexul slab, handicapați genetic și terorizați cultural de această rușine ancestrală a slăbirii sexului. Că, deh, se mai întîmplă, și dacă se află, s-a zis cu reputația (ca să nu zic fudulia) bietului om. De aceea au și inventat bărbații „dominația masculină“ pretutindeni în lume, ca un mecanism cultural de apărare prin care să închidă definitiv gura eventualelor cîrtitoare. De aceea, noaptea nunții se petrecea în multe locuri din Europa, pînă tîrziu, în prezența unor martori, iar la noi, la țară, soțul trebuia să facă „proba cearșafului“ a doua zi dimineață. De aceea, în la fel de multe locuri, cultura (ușor manipulată de bărbați…) oferea explicații consensuale ale eșecului: vrăjitorie! La noi, tot satul considera că bietul bărbat a fost „legat“ și tot neamul mergea cu el la vrăjitoarea satului să-l „dezlege“. Tot de aici provine și mitul matriarhatului și coșmarul amazoanelor. V-ați amuzat mii de ani pe această temă, în haremuri, la fîntînă sau la coafor, și i-ați protejat, matern, pe bărbații cei fuduli: lasă, mamă, că trece!… La ce (vă) folosește atunci egalitatea de (ne)șanse?

Pe de altă parte, nu vreau să zic că nu există, uneori, și disfuncții pe bune și că nu e bine ca acestea să fie tratate, dacă se poate, corespunzător. Doar că, în cazul Viagrei roz, de pildă, studiile arată că îmbunătățiri ale vieții sexuale consecutive utilizării „medicamentului“ au fost înregistrate în cel mult 40% din cazuri – și doar vreo 10% în cercetările mai puțin sponsorizate –, și chiar și atunci în proporții modeste. În plus, „dorința sexuală“ nu este doar biochimie – ca să nu mai vorbim de iubire sau simpla plăcere împărtășită, care au și ele un oarecșce rol în atracția sexuală. Mai există apoi și contextul, starea de spirit, vîrsta etc., care schimbă atît intensitatea, cît și semnificația dorinței sexuale. „Democratizarea“ ei printr-o „aplicație“ accesibilă în farmacii nu vi se pare deci că seamănă a manipulare?

Să punem lucrurile într-un context mai larg. Depresia este, cert, o boală serioasă și răspîndită. Biologizarea și medicalizarea în proporții de masă (aproximativ 25 de milioane de rețete pe an în SUA) a *simptomelor* depresive (uneori chiar a unor „stări de spirit“ depresive) prin Prozac, în general, și prin varianta pentru copii, în particular, este însă mai degrabă o industrie a fericirii decît o terapie bine circumscrisă. Confirmarea încă din 1980 a ADHD *(Attention Deficit Hyperactivity Disorder)* ca disfuncție biologică a dus la o escaladare cu 28 de procente a prescripțiilor medicale pentru copii între 2007 și 2011. Lobby-ul asociațiilor de părinți, dar și ale profesorilor, nu a fost anodin în această privință: dincolo de eventualele cazuri reale, această „boală“ le lua o piatră de pe inimă: nu eu sînt de vină, nu e o problemă de familie, de educație etc., ci copilul e bolnav! Deci îl excludem din comunitatea copiilor „normali“ și îl „tratăm“ pînă îl „vindecăm“…

Dacă punem toate acestea cap la cap și adăugăm pandemia BD *(body dysfunction,* ca să inventez și eu o maladie generică), tratată prin „detoxifiere“ și „bodybuilding“, obținem o imagine alarmantă. La o recapitulare a celor de mai sus, putem observa cu ușurință o întreagă politică de dresare a libidoului, în sensul propriu, prin Viagra, și, într-un sens mai metaforic, prin Prozac, respectiv diverse amfetamine, pentru a obține un „libido“ nici prea trist, nici prea focos. La o privire mai atentă și istorică, lucrurile se complică. Michel Foucault a atras de mult atenția asupra biopoliticii ca strategie relativ recentă de control exersat de stat prin și în corpul social, de la aziluri și pușcării, la biologizarea inegalității. Baudrillard a atras atenția și el asupra unui soi de sacralizare recentă a corpului, înlocuind sufletul în rolul de obiect al mîntuirii. Eliberarea corpului de stigmatul secular al „păcatelor cărnii“ începînd cu anii 1960 a fost urmată de o recuperare a acestuia prin forme mai subtile de biopolitică: *internalizarea controlului social prin marketizarea dorinței.* Nu statul sau altă putere exterioară îmi dictează ce să fac cu corpul meu, ci eu singur îmi construiesc corpul după cum doresc și îmi apăr acest drept universal și democratic al omului de a avea un corp mereu tînăr și sănătos, de care să fie integral responsabil. Serios?…

Vintilă Mihăilescu *este antropolog, profesor la Școala Națională de Științe Politice și Administrative. Cea mai recentă carte publicată:* Apologia pîrleazului, *Editura Polirom, București, 2015.*

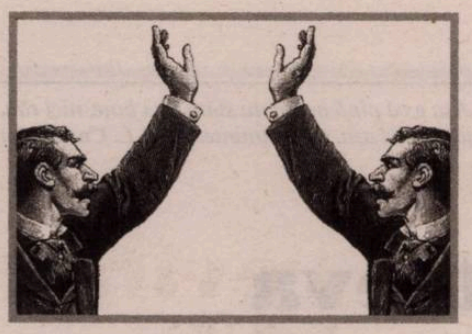

Valeriu NICOLAE
rătăcit în **Euro**-Narnia

Despre Euro-Narnia și discriminare

Ceea ce urmează sînt extrase din documente sfinte și publice ale Euro-Narniei. N-romii sînt romii lor.

Statele membre au fost încurajate să asigure o egalitate efectivă a accesului la serviciile publice de angajare, împreună cu o asistare targetată și personalizată plus mediere pentru cei care își caută de lucru și să sprijine angajarea pe posturi de funcționari publici a persoanelor de etnie N-romă calificate.

Zdrobite și în același timp mobilizate de încurajări, hoarde de state membre au început să egalizeze efectiv chestiunile și – ete așa! – începurăm să ne umplem de egalitatea asta efectivă de care zic șefii de la Euro-Narnia.

Noroc cu targetarea mediată, mainstream-ată și personalizată, că altfel ne făceam de rîsul curcilor și ne trezeam cu tot felul de romi deștepți și tineri (cîteva sute cu masterate și doctorate în ultimii ani) prin toate locurile care angajează *funcționari publici* și nu cu cei care într-adevăr au cea mai mare nevoie, fiind masiv dezavantajați. *N-romi calificați* se traduce, bineînțeles, prin „neromi sau romi (mai rar) cu dezavantajul major de a avea rude sau relații sus-puse în ministere sau elitele politice". Printre ei sînt și oameni cu dezavantaje multiple, care trebuie să trăiască cu handicapul permanent al porcoaielor de bani pe care le-au „împrumutat" de la rudele – de altfel, sărace – din Parlament, primării sau de la conducerea ministerelor.

Euro-Narnia a descoperit că, după ce s-au cheltuit foarte mulți bani pentru a educa N-romii, *„îmbunătățirile pentru participarea la educație și rezultatele la examenele școlare nu s-au tradus în îmbunătățirea prospectelor de angajare. În unele dintre cazuri, situația angajării N-romilor s-a deteriorat și mai rău"*.

În general, orice *„îmbunătățire"* de acest fel este suspectă și ar trebui să ridice mari semne de întrebare asupra felului în care s-au cheltuit banii publici euro-narnieni. E ca și cum ai scrie că tratamentul a mers senzațional și este foarte promițător, dată fiind evoluția pacientului de la stabil și vioi la o mult mai dorită comă profundă cu șanse minime de revenire. Pentru că situația aceasta permite folosirea/justificarea aparaturii superscumpe de suport artificial al vieții, cu care tocmai am dotat spitalul.

În trecut, vechile scripturi narniene erau pline de mențiuni ale unor „practici pozitive". Aceste practici pozitive erau, în general, numeroase, dar și greu/imposibil de găsit. Ultimele versiuni ale scripturilor narniene includ „practici promițătoare" care echilibrează „ușoarele probleme" întîlnite în implementare. Înlocuirea misterioaselor „practici pozitive" este o recunoaștere diplomatică a „ușoarelor probleme".

Traducerea ar fi că practicile pozitive s-au dovedit a fi pozitive în același fel în care a fost și DDT-ul pentru nevoia de alimente – a omorît insectele dăunătoare și, în același timp, a redus și cererea de alimente, scurtînd în mod semnificativ viața populației.

Nici practicile promițătoare nu înseamnă același lucru în cele două lumi. La ei, acestea sînt exemplele de practici promițătoare: *„...construcții temporare de calitate au fost construite cu implicarea N-romilor în Franța. În Belgia, mediatorii lucrează să cîștige încrederea atît a romilor, cît și a non-romilor pentru intervenții acceptabile pentru locuire. În Ungaria, orașele trebuie să pregătească planuri de desegregare ca parte a strategiilor de dezvoltare a orașului"*.

Acilișea, la noi, „construcțiile temporare de calitate" nu prea sînt promițătoare. Nu am întîlnit pînă acum nici un constructor de locuințe care să se mîndrească pentru că o să facă chestii de calitate, dar temporare. Faptul că ai mediatori care „lucrează să cîștige încrederea" cu greu ar putea fi un indicator care să poată măsură ceva. Planurile de desegregare din Ungaria pot fi prezentate ca ceva bun în același fel în care promisiunea lui Oprescu de a face autostradă suspendată poate fi considerată un indicator de succes pentru infrastructura existentă a Bucureștiului.

Săptămîna trecută au avut loc două dintre cele mai revoltătoare evenimente din ultimul timp, unul în Spania și unul în Italia, implicînd huligani olandezi și cehi care au umilit femei rome. Premierul Spaniei, Mariano Rajoy, a apreciat că este „cel mai josnic gest" pe care l-a văzut vreodată. Declarația lui a precedat incidentul în care un ceh a urinat pe o femeie romă în Roma.

Prin 2004, Euro-narnienii descoperiseră că măsurile lor antidiscriminare reprezintă un *„salt cuantic înainte"*. La acel moment am rîs, gîndindu-mă că domnii aceștia nu știau despre ce vorbesc. Fizica cuantică se ocupă cu niște elemente incredibil de mici și foarte complicate, atît de complicate încît experții consideră că „creierele noastre nu sînt echipate să le înțeleagă".

Un deceniu mai tîrziu am înțeles geniul Euro-narnian consultînd din nou scrierile sfinte: *„la 13 ani după adoptarea directivelor de referință antidiscriminare, discriminarea N-romilor este încă larg răspîndită"*.

Creierul meu pare într-adevăr N-echipat pentru a înțelege.

P.S. În ultimul an, cerurile Euro-narniene par a fi fost un pic zguduite și a se fi apropiat mai mult de noi, pămîntenii. Un lucru bun, mai ales pentru eurofili ca subsemnatul.

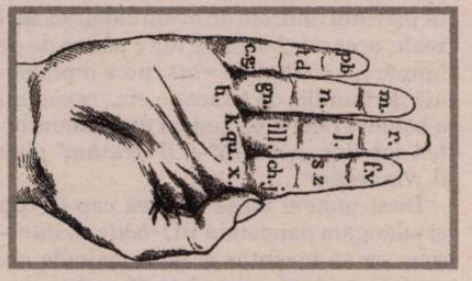

Codrin Liviu CUȚITARU
prezentul discontinuu

Deus absconditus

Un fost coleg de facultate – astăzi profesor de engleză într-un tîrgușor din sudul Moldovei – a (re)venit deunăzi la Universitate pentru niște cursuri de „perfecționare". Inevitabil, m-a căutat. Era cumplit de amărît. M-am gîndit că „reșcolarizarea" respectivă l-a deprimat. „Nu e asta", a explicat el abătut. „Sînt terifiat de apropierea alegerilor locale. Am sentimentul că, în orășelul meu, unde am crescut, iar apoi m-am întors să predau, istoria a înțepenit. Voi, ăștia din orașele mari, nu puteți înțelege drama provinciei. În spațiul vostru, lucrurile au evoluat, simțiți cumva că aparțineți Europei. România profundă însă a fost uitată în Evul Mediu! Dumnezeu pare să fi fugit de acolo, tulburat de cel mai mic semn de viață a lumii arhaice. E, cu adevărat, *deus absconditus,* un Dumnezeu tăcut și greu inteligibil. Dacă m-ai întreba pe mine cine este El, ți-aș răspunde, fără ezitări, că e Dumnezeul bețivilor din folclorul nostru milenar. Acum, la deplina maturitate, urmărindu-i atent acțiunile, am convingerea că l-am deconspirat, intuindu-i identitatea genuină: da, da, vorbim despre mitologicul Dumnezeu al bețivilor..."

Năucit de asocierile bizare ale interlocutorului meu, am luat pesemne o mină neîncrezătoare, așa cît colegul și-a recalibrat discursul: „Haide să-ți explic la ce mă refer! În 1985, pe cînd eram elev de liceu, în localitatea noastră a venit primar un medic veterinar dintr-o comună învecinată, Esteban Fudulie pe numele lui singular. Numele avea o istorie, aidoma și personajul. Tovarășul provenea dintr-o familie de țărani moldoveni de cîmpie. Tu ești tîrgoveț getbeget, n-ai cum să cunoști specificitatea acestei tagme. Destul să-ți spun că dumnealor beau vin în loc de apă din tată în fiu, habar n-au de *acqua chiara,* nici măcar, mă scuzi, la nivel de igienă personală. Pruncii lor degustă licoarea magică a viilor încă din fașă. Mamele le storc o cîrpă îmbibată în alcool pe buze ori de cîte ori vînjoșii bebeluși încep să scîncească. Astfel, sugarii adorm instantaneu, iar femeile își pot continua extazul bahic. La masă, vinul e băut direct din găleată de către convivi, sticlele, ulcelele și cănile constituind accesorii obsolete printre peizanii în cauză. S-ar putea observa, avînd în vedere descendența lui lipsită de complicații istorice și geografice, că amintitul Esteban deținea o genă așazicînd unică, *anesteziată* de secole întregi. Se afla într-o stare de ebrietate milenară, dacă-mi sînt permise unele mici digresiuni stilistice. Taică-său, atunci cînd a comunicat numele nou-născutului la Sfatul Popular din sat, în tremuriciul euforic ce-l caracteriza, a oferit funcționarului apelativul cîinelui din curte – Esteban – și nu prenumele stabilit în consiliul de familie: Iepurică.

Dacă m-ai întreba cine este El, ți-aș răspunde că e Dumnezeul bețivilor.

Nu te mira că un țăran din sudul Moldovei avea un cățel cu numele Esteban! Există o motivație. Se pare că patrupedul suferise, la naștere, de o formă de febră canină, jigodie – mai pe românește, și un veterinar luminat, de după Război, mare iubitor de bolero, trecător prin sat, l-a vindecat, spunîndu-i, după numele unui cîntăreț preferat, Esteban. Și marca Esteban a rămas lipită de fruntea bietului îmblănit. În fond, episodul veterinar a fost de bun augur. Pe lîngă faptul că Fudulie a scăpat de prenumele Iepurică, odată ajuns la adolescență (lipsit fiind de perspective locale în comunism), a plecat, la studii, la oraș cu *bursă de stat*. Ce să vezi? Pornise să se înscrie la Politehnică, dar, bînd bine cu o seară înainte, nimeri la Medicină Veterinară. Trecu examenul de admitere cu brio, nu atît datorită experienței în zona bestiarului rural, cît vinului ingerat la micul dejun, vin care-l făcu extrem de locvace la examenul (eliminatoriu) oral. Viața sa ulterioară a devenit un lung șir de beții norocoase. Un șef PCR s-a îmbătat teribil, la o vizită pe teren, în cătunul unde Fudulie fusese repartizat, și, trezindu-se a doua zi, în pat, alături de Esteban, înspăimîntat de repercusiuni, l-a luat cu el pe veterinar în conducerea centrală pe ramură. Ce să mai adaug? În eternă dinamică alcoolică, a greșit, la un moment dat, biroul de la CC al PCR (unde a mers trimis de șefii zonali pentru o aprobare agricolă) și a intrat la un stab delabrat, care – îngrozit de căutătura patologică a ochilor săi apoși – l-a bănuit strigoi și imediat a demarat procesul de învestire a lui ca primar în amărîtul meu tîrg.

La Revoluție, a fost descoperit, ferfenițit tot, după o nouă beție strașnică, în Primărie și, în nebunia generală, invadatorii l-au declarat revoluționar. Împreună cu certificatul de rigoare, a primit și conducerea FSN, iar, ulterior, fotoliul de primar. L-au recuperat și cei de la CDR, deoarece, beat fiind la o întrunire electorală, a vărsat convulsiv pe un afiș cu imaginea lui Iliescu, trecînd așa drept disident în partid. În 2000, la o chermeză, l-au iertat totuși pesediștii și a redevenit primar cu majoritate de voturi. Mai tîrziu, pedeliștii l-au recuperat, părîndu-li-se că *ar semăna cu șefu'*. Ei bine, azi, la șaptezeci de ani, este tot primar!" „Bine", am replicat, „înțeleg, ne aflăm în fața unei veritabile comedii a erorilor, însă ce te determină să crezi că ipochimenul va cîștiga din nou Primăria, mai ales că acum are și o vîrstă?" „Nu el, nu el!", a strigat colegul meu plin de disperare. „Fiu-său, Cucoș Fudulie (da, așa îl cheamă: veterinarului i-a plăcut cel mai mult să trateze găini în scurta lui carieră medicală!). Pe fond de beție generală la partid, Cucoș a ajuns cap de listă... *Deus absconditus* este Dumnezeul bețivilor, bătrîne, ascultă-mă pe mine!"

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

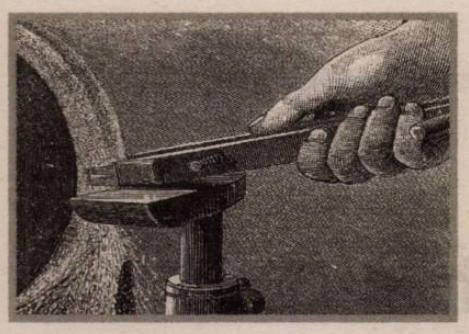

Ovidiu NAHOI

EU și UE

Un lucru bun: România revine spre „nucleul dur“ al UE

După cum s-a anunțat la București, România a transmis la Bruxelles cea mai consistentă ofertă, după Franța și Germania, în privința gestionării fluxului de migranți. Ministerul Afacerilor Interne va putea contribui la efortul european cu 70 de polițiști, șase autospeciale, două nave de patrulare maritimă și alte mijloace logistice. Acestora li se vor adăuga un număr de 60 de polițiști de frontieră, zece experți în domeniul procedurilor de azil, șase mijloace auto, două nave de patrulare maritimă și mijloace logistice reprezentînd 50 de corturi și containere. Toate aceste forțe și mijloace logistice vor fi deplasate în Grecia, chiar de săptămîna viitoare, în coordonare cu autoritățile de la Atena.

Comunicarea de duminica trecută a ministrului Afacerilor Interne, Petre Tobă, are un caracter mai pronunțat politic decît tehnic. Ea marchează distanțarea României de politica de respingere și izolare a statelor din Europa Centrală. Este un punct de cotitură în abordarea României. Și – putem citi în subtext – încercarea de a repara o greșeală.

Fiindcă o greșeală a fost votul împotrivă dat de România la Consiliul JAI din septembrie 2015 (de către minstrul de atunci, Gabriel Oprea), cînd cota de refugiați alocată României a fost mărită de la aproape 1800 la peste 6000.

Nu s-a realizat minoritatea de blocaj și decizia a fost adoptată, devenind astfel obligatorie, dar partea cu adevărat proastă în această poveste este că România s-a situat, de bunăvoie și nesilită de nimeni, într-o grupă deloc onorabilă, cu Ungaria lui Orbán și Slovacia lui Fico – Polonia s-a extras în ultimul moment, probabil bine sfătuită de prieteni vechi, și a votat cu majoritatea, iar Bulgaria, mai expusă decît România crizei migranților, a mers pe tăcute și s-a alăturat, de asemenea, majorității. Varșovia, unde între timp a venit la putere guvernul conservator, nu mai vrea să aplice decizia din septembrie, dar aceasta e o altă discuție.

Costurile politice ale acelui vot sînt grele – și să nu dăm vina doar pe Gabriel Oprea sau pe Victor Ponta, cînd președintele Klaus Iohannis s-a situat vehement pe aceeași poziție inflexibilă!

Mai întîi că statele din vestul Europei au rămas descumpănite la „revolta“ Europei Centrale. Politicieni, dar și influenți lideri de opinie de acolo au vorbit imediat despre deficitul de democratizare din regiune – și, atenție, ne referim la Grupul Vișegrad, ce să mai vorbim de România și Bulgaria! Se cere fără ascunzișuri crearea unei Uniuni Europene cu două sau mai multe viteze, cu un nucleu dur, în Vest, desigur, unde să se ia deciziile importante, și cu un grup de state marginale. Unii comentatori îi spun „model copernician“ – imaginea este relevantă.

Ba chiar se vorbește din ce în ce mai mult despre lipsa de solidaritate arătată de statele central-europene, subvenționate ani de-a rîndul cu miliarde de euro. Și aici, există pîrghii pentru „pedepsirea“ rebelilor. În culisele deciziilor de la Bruxelles se pregătește, deja, desființarea politicii de coeziune și înlocuirea ei cu un program paneuropean de investiții, după modelul Planului Juncker.

Pentru România, o asemenea decizie ar fi un dezastru. Pînă la urmă, principalul obiectiv decurgînd din aderare – dincolo de revenirea noastră în Europa, acolo unde considerăm că ne e locul – l-au constituit tocmai fondurile de coeziune. Acestea erau văzute drept mijlocul prin care poate fi atins acel deziderat de un secol și jumătate al modernizării pe calea europeană: reducerea diferențelor față de Apus.

Cu un fond de investiții în care, desigur, cel care contribuie mai mult va primi mai mult, România se vede în fața riscului de a conserva pe termen lung diferențele încă uriașe care o separă de Occident – vom putea fi condamnați la un statut cvasipermanent de margine prăfuită de imperiu, un nou deșert al tătarilor.

Nu e o dovadă de viziune din partea promotorilor ideii Europei cu două viteze – aceasta, departe de a rezolva problemele, va spori tensiunile pe continent. Dar acestea sînt realitățile și acesta e nivelul liderilor europeni de azi. Nu avem decît să furnizăm noi, din România, un alt lider pentru Europa de azi, dacă ne dă mîna.

Desigur, politica de coeziune va continua, cum-necum, pînă în 2020 și doi ani după aceea. Dar cine garantează că România va reuși, în această perioadă, acea străpungere care să o aducă în timp scurt printre țările bogate, așa cum a reușit Irlanda în anii '90?

Măcar de-am reuși în tot acest timp să ne dublăm numărul de kilometri de autostradă (adică să ajungem la 1000, cît Croația, cu cinci milioane de locuitori!), să finalizăm centrul științific de la Măgurele, să construim opt-zece spitale regionale la standarde europene și să scoatem un sfert din populație din sărăcie lucie! Dar vom putea noi asta, în patru-șase ani?

Încet-încet, România revine, însă spășită, aproape de „nucleul dur“ al Uniunii, conștientă că fără o Europă solidă și solidară sîntem pierduți. Nu-i vorbă că și „vechea Europă“ își caută acum noi parteneri în regiunea noastră, după ce s-a fript cu răsfățatul Grup Vișegrad.

Poate că încă mai există o șansă, iar faptul că România își revizuiește poziția e de bun augur. Poate că mai există totuși o șansă.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

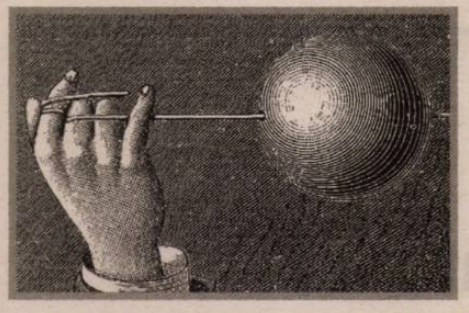

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Obama la Havana

Este, fără îndoială, o vizită istorică: e prima vizită a unui președinte american la Havana după aproape nouăzeci de ani. Și e primul pas semnificativ al apropierii relațiilor dintre SUA și Cuba după decenii de război rece. Semnalul acestei normalizări a fost dat în urmă cu un an, atunci cînd la Havana s-a (re)deschis ambasada americană și cînd Washington-ul a anunțat ridicarea embargoului economic asupra Cubei. Dar întîlnirea dintre Barack Obama și Raul Castro numai amicală nu este: dincolo de zîmbete și strîngeri de mîini oficiale e o istorie încărcată și o listă lunguiață de chestiuni sensibile. Și dacă pe agenda vizitei e și vizionarea unui meci (și el, istoric) de baseball între naționala Cubei și o echipă americană locală, confruntarea adevărată va fi, de fapt, în cu totul altă parte.

Dar vor putea SUA exporta în Cuba bunăstarea (atîta cîtă e) și democrația (atîta cîtă e) doar cedînd cerințelor lui Raul Castro?

„America crede în democrație“ – a spus președintele Obama la conferința de presă susținută împreună cu omologul său cubanez, Raul Castro. „Iar libertatea de exprimare e un element esențial al democrației.“ Cu cîteva ore înainte ca Air Force One să aterizeze pe aeroportul capitalei, autoritățile locale au arestat cîteva zeci de protestatari. Sute de opozanți sau disidenți sînt închiși, sub diverse pretexte. Organizațiile internaționale raportează anual nenumărate încălcări ale drepturilor omului de către autoritățile de la Havana: de la intimidări ale unor jurnaliști sau activiști pînă la arestări sau condamnări. O realitate pe care guvernul nu vrea s-o admită.

Chiar în prezența lui Barack Obama, Raul Castro a negat existența unor deținuți politici. „Dați-mi lista cu numele lor ca să-i pot elibera“, i-a răspuns el președintelui american. Explicația lui Castro e că guvernul său nu ordonă arestarea celor care îl contestă, ci se apără de „mercenari plătiți de alte state ca să destabilizeze Cuba“. Cel mai adesea, atunci cînd sînt arestați, opozanții regimului sînt acuzați de trădare și ținuți ani în șir în închisoare în așteptarea unui proces. Alegeri libere? Libertăți civile? Drepturile fundamentale ale omului? – toate ar fi respectate, și încă la cele mai înalte standarde, a explicat Castro sub privirea plină de (sub)înțeles a lui Obama.

Evident, nu e înțelept să-ți contrazici partenerul de dialog – mai ales că dialogul de-abia a început.

Castro cere ridicarea tuturor sancțiunilor economice impuse de SUA și retrocedarea Guantanamo, teritoriu cubanez, dar aflat sub control militar american. Obama vrea relații de bună vecinătate, democratizarea Cubei și respectarea drepturilor omului. Dacă revendicările lui Castro sînt relativ ușor de satisfăcut, cerințele lui Obama presupun nu doar voință politică din partea unei nomenclaturi obișnuite deja de decenii cu privilegii, ci și o viziune clară asupra etapelor tranziției. Problema care se pune e, de fapt, următoarea: SUA au în continuare o forță de atracție și, mai mult ca sigur, majoritatea cubanezilor visează acum visul american. Dar vor putea SUA exporta în Cuba bunăstarea (atîta cîtă e) și democrația (atîta cîtă e) doar cedînd cerințelor lui Raul Castro?

Deocamdată, American Airlines a anunțat că va programa zboruri regulate spre capitala Cubei. Asta înseamnă că oricine poate mînca un hamburger sănătos la prînz pentru ca, doar cîteva ore mai tîrziu, să poată savura un pahar de rom autentic la Havana. Asta înseamnă globalizare. Asta e o față a globalizării. Cu importul & exportul de democrație, în schimb, e mai greu.

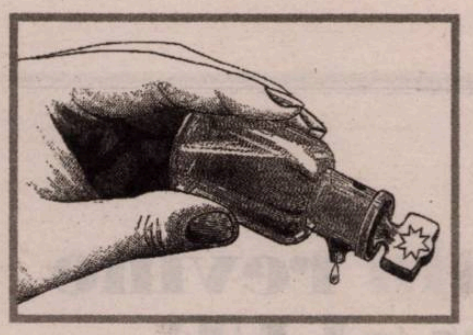

Rodica ZAFIU

cuvinte **nepotrivite**

Ispre și dinadins

Dicționarele noastre actuale condamnă – în mod exagerat, aș zice – o formă încă vie, rezistentă în stilul colocvial. Adverbul *expre* (cu accent pe silaba finală) este indicat în DEX doar ca variantă pentru *expres* (cu indicația derutantă „adjectiv") și lipsește cu totul din *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic* (DOOM), ceea ce echivalează cu o condamnare definitivă din perspectiva normei actuale. De altfel, forma era deja etichetată negativ în dicționarul lui Scriban, din 1939: „Mulți zic *expré* adv. (fr. *exprès*) cu înț[elesul] de «special, într-adins», ceea ce trebuie să se evite". Într-adevăr, în scrisul standard forma a fost evitată și pare astăzi, tocmai din acest motiv, destul de neobișnuită; în oralitatea familiară a rezistat însă foarte bine. Atestările sale actuale, din Internet, din „conversații scrise", intervenții spontane, care amestecă registrele, sînt destul de numeroase, mai ales în combinație cu verbele *a face* și *a zice:* „Totul parcă este făcut *expre* ca să-i depărteze pe alegători" (comentariu, gandul.info); „Bună, deci mi-am făcut cont *expre* pentru a întreba dacă știe cineva o melodie" (tpu.ro); „mi-a zis *expre'* să nu îmi fac probleme" (masini.ro). Cum se observă din ultimul exemplu, autorii textelor încearcă uneori să marcheze grafic accentuarea cuvîntului.

De fapt, *expre* este diferențiat stilistic de echivalentele sale; pentru sensul „special, intenționat, deliberat, anume, dinadins" registrul colocvial poate recurge la forma adverbială *expre*, în vreme ce limbajul standard preferă construcția cu adjectiv: *în mod expres.* Desigur, adverbul apare adesea, în texte redactate sau transcrise mai atent, și în forma recomandată de normă: „de cîte ori legiuitorul constituțional a vrut să facă rabat de la un principiu *a făcut-o expres* în text" (amosnews.ro); „*«N-am făcut-o expres*, s-a întîmplat să nu pierd nici un set!», a declarat Ilie Năstase, în direct" (digisport.ro).

Adverbul și adjectivul *expre(s)* este un împrumut din franceză (fr. *exprès),* din care s-a preluat fie forma scrisă, cu excepția accentului grav, fie pronunțarea *(expré,* cu rostire accentuată a finalei). Preluarea pronunțării nu este un lucru neobișnuit; dimpotrivă, multe franțuzisme (ca *abajur, șosea, apropo* etc.) au fost adaptate limbii române pe această cale. În cazul dat, transcrierea pronunțării avea avantajul de a diferenția două posibile omonime, tratate separat în dicționare: *expres* „în mod deliberat, intenționat" – și *expres* „(tren) cu viteză mare". Ambele cuvinte provin din franceză, primul din forma *exprès* (preluat din latină, unde *expressus* însemna „pus în relief, exprimat clar"), celălalt din *express.* Cuvîntul din urmă este de fapt reîntors în franceză, în epoca modernă, după ce trecuse în engleză, unde i s-au modificat în timp sensurile.

Dacă *expre* este suficient de apropiat de sursa sa franceză pentru a fi acceptat sau măcar tolerat de normele academice, unele dintre variantele sale populare sînt în mod evident deformări fonetice, devenite embleme ale limbajului incult. În *Glosarul regional Argeș* al lui D. Udrescu, din 1967, era înregistrată expresia *ispre și dădănadins*, o tautologie glumeață care asociază împrumutul lexical modern (deformat) cu termenul popular (în pronunție regională); citatul care ilustrează expresia provine dintr-o comunicare orală: „Asta, știu eu, mi-a făcut-o el *ispre și dădănadins;* dar lasă, nu-i nimic". Forma *ispre* provine din închiderea populară a vocalei *e* la *i* și din simplificarea grupului consonantic *cs*; *dădănadins* este, desigur, sintagma *de dinadins,* în pronunție muntenească.

Variantele populare ale cuvîntului *expre(s)* n-au dispărut: de curînd, pe un site accesibil, cineva punea o întrebare semnificativă și, după toate aparențele, izvorîtă dintr-o sinceră dorință de cunoaștere: „Cum se spune corect: a făcut-o *espre* / a făcut-o *ispre?*" (tpu.ro). Atestările actuale ale formei *ispre* sînt surprinzător de multe: „era făcut *ispre* pentru gaming (clubptc.net); „Ori nu și-a dat seama, ori a făcut-o *ispre*" (wowbiz.ro); „Poza ai făcut-o *ispre* sau din greșală, recunoaște?" (cetin.ro); „contul l-am facut *ispre* ca să scriu aici" (pescuitmania.ro) etc. Nu prea cred că e vorba doar de folosiri glumețe, care să își propună parodierea rostirii populare.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

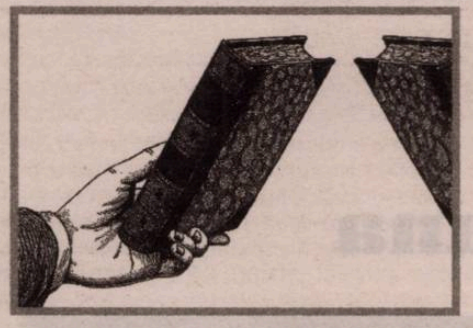

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Un drum al aventurii

Primesc pe e-mail, prin bunăvoința profesorului Radu Gologan, un text în engleză de Solomon Marcus: *Life and Death – Here and Beyond.* Textul începe prin a spune că moartea, reprezentată ca o ruptură între *ceva* și *nimic,* devine incomprehensibilă. Nu avem capacitatea de a ne imagina nimicul, spune Solomon Marcus. Reacția noastră față de el e de frică spontană. Soluția este să privim moartea în relație cu opusul ei, cu viața. Dar, adaugă autorul, aici apare surpriza: din acest unghi, nici viața nu mai e de înțeles în absența (reprezentării, gîndului, conștiinței) morții. „Moartea face pereche organică cu venirea pe lume."

Începem să murim din clipa în care ne naștem. A mai spus-o cineva (sună cioranian), probabil mai mulți, fără să fie neapărat medici. În cazul unora, viața și moartea par a merge împreună, braț la braț. Asta se cheamă, probabil, destin. La alții, însă, par a merge în direcții diametral opuse, ajungînd să se izbească la un moment dat, într-un punct de deconcertantă coliziune.

Asta am simțit cînd am aflat, din senin, de moartea profesorului, academicianului Solomon Marcus. Îi vedeam imaginea captată pe ecranul televizorului la un *zapping* întîmplător cu numai cîteva săptămîni înainte: imaginea plină de vitalitate, cum să-i spun? – nu numai a trupului, ci și, mai ales, a spiritului.

Solomon Marcus vorbea despre efectele mutilante ale actualului sistem de învățămînt de la noi. Vorbea despre faptul – nu mai știu dacă astea erau exact cuvintele, dar cu siguranță asta era semnificația lor – că ne naștem ca ființe curioase. Că dorința de a afla, de a ști, de a înțelege definește condiția noastră umană, iar școala, în loc să facă acest dat miraculos să înflorească, îl agresează, îl reprimă.

Privind îndărăt, din perspectiva unui destin încheiat, mi s-a părut că Solomon Marcus ilustrează la modul superlativ această credință nu doar generoasă cu umanitatea din noi, ci și, cred eu, adevărată.

Pe Solomon Marcus l-a caracterizat poate mai puțin deschiderea enciclopedică la care a ajuns de-a lungul timpului, incontestabilă altminteri, cît o anume vigoare excepțională a minții, refuzul de a se supune barierelor care ni se pun la tot pasul în calea dorinței de cunoaștere: pentru asta nu ești pregătit, la asta nu te pricepi, aici nu ești pe terenul tău etc. etc.

Drumul său a fost, din capul locului, un drum al aventurii. Pe vremea studenției, cînd lingvistica și, încă și mai mult, poetica matematică își făcuseră vad între filologi, circula o butadă, care îl desemna drept „cel mai literat dintre matematicieni și cel mai matematician dintre literați". Cînd nu ai în spate grupul profesional securizant care să îți certifice succesele sau eșecurile, cînd te aventurezi „între lumi", pășești în necunoscut nu numai pe teren epistemic, ci și uman. *Hic sunt leones.*

Aventura a fost, pentru Solomon Marcus, pînă la senectute, un stil și o opțiune de viață. A început ca matematician, a devenit (și) lingvist, „poetician" (analist al literaturii), etnolog, semiotician, istoric al matematicii, epistemolog, pedagog... inventarul nu poate fi complet.

Parte dintre cărțile lui, citite în tinerețe, ca aceea despre timp sau cea despre paradox, au fost și au rămas pentru mine neîncadrabile. Sînt curios cum au rezolvat bibliotecarii acest impas. Eu, unul, n-am găsit altă soluție, în strădaniile de a pune în ordine propria bibliotecă, decît în a le pune pe raftul, compact, rezervat pentru ceea ce am numit, în lipsă de ceva mai exact, „cărți formative" – acele cărți care îți pun mintea în alertă și te fac să găsești, total nepascalian, ceea ce n-ai căutat și nici n-ai fi avut de gînd să cauți.

Solomon Marcus a început ca matematician, vocație pe care, cu toate veșmintele pe care le-a schimbat ulterior, nu a trădat-o niciodată și a devenit, în timp, un „filozof", în cea mai brută accepțiune a termenului: un iubitor de înțelepciune. Implicarea lui în treburile cetății, tot mai apăsată în vremea senectuții, nu a pus în joc doar „argumentul autorității", al prestigiului acumulat pe parcursul carierei. A adus, încă și mai important, suflul înnoitor al unei alte culturi a dezbaterii, în care afilierea la o poziție sau alta e secundară, esențial fiind drumul către punctele de vedere aflate în confruntare, consistența și coerența argumentației. Pentru că, în lumea descentrată în care trăim, acestea dau măsura înțelepciunii.

P.S. Simt nevoia irepresibilă de a încheia cu o zicere amintind de celebrul tablou al lui Magritte: „Acesta nu este un necrolog". Pentru că nu este, la fel cum pipa pictată de Magritte nu poate servi nici unui fumător spre a fi umplută cu tutun. Este, mai degrabă, o pledoarie pentru vitalitatea spiritului, cea mai redutabilă armă contra spaimei în fața nimicului. Sau, citîndu-l pe Solomon Marcus: „Marea viață poate începe după moartea biologică. De fapt, testul pentru calitatea unei vieți umane îl reprezintă capacitatea de a supraviețui prin realizările ei".

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

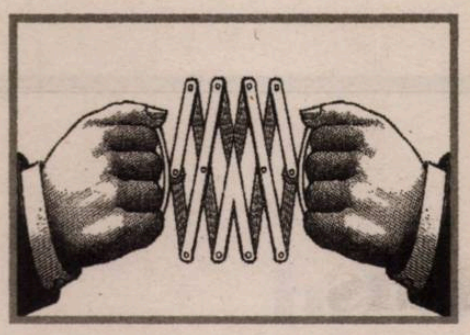

Mircea VASILESCU

oameni de **treabă**

„Dacă vrei să ai o cultură vie, trebuie să ai grijă și de publicul ei“

– dialog cu Cezar PAUL-BĂDESCU –

A fost, ani la rînd, dilematic de-al nostru și a ținut o rubrică despre televiziune, „Cultura pe sticlă“. A publicat, între altele, romanul Luminița, mon amour, *după care se face un film regizat de Călin Peter Netzer.* ***Cezar Paul-Bădescu*** *realizează acum emisiunea* Cartea cea de toate zilele, *la TVR 2.*

Cum e să faci o emisiune zilnică despre cărți?

Cînd m-am înhămat la treaba asta, n-am știut ce înseamnă, de fapt – cît de greu poate să fie să prezinți o carte pe zi. Poți să fușărești, poți să-i iei informația de pe Internet sau de pe site-urile editurilor și să faci o prezentare „din gîtul mîinii“. Dar asta se simte, publicul simte cînd trișezi. Trebuie totuși să citești. Cînd am început, prezentam cîte o carte pe zi, de luni pînă vineri. În ritmul acesta, simți cum gîfîi. Acum prezint doar trei cărți noi pe săptămînă, în celelalte zile se dau reluări. Cînd prezentam una pe zi, eram tot timpul cu ochii pe ceas și citeam noaptea. Partea proastă este că, în asemenea condiții, cam moare plăcerea. Cînd faci totul cu sufletul la gură, moare plăcerea. Cînd îmi place ceva, recitesc, mă întorc asupra unor fragmente. Or, într-o lectură cu sufletul la gură, nu mai ai timp să recitești, să te întorci… Mi-am propus, cu această emisiune, să aduc publicul către carte, către lectură. Poate fi și un calcul egoist, pentru că eu trăiesc cu convingerea că, în momentul în care se ridică nivelul cultural al celorlalți, ajunge să-ți fie și ție bine. Vreau ca binele general să se reflecte și asupra mea, și asupra copiilor mei – acesta e calculul egoist. Într-o civilizație formată pe baza cărților și nu pe baza culturii manelei, construită pe altceva decît pe adversitate și violență, lucrurile se schimbă.

Ce poate să facă o emisiune de 5 minute în acest sens? A mai existat una, la PRO TV, cu Dan C. Mihăilescu, care acum s-a mutat online…

Dan C. Mihăilescu îmi spunea într-un interviu, pe vremea cînd făcea emisiunea la PRO TV, că a primit ecouri de la tot felul de oameni care nu aveau nici o treabă cu cartea. Mi s-a întîmplat și mie. Faptul că oamenii care citesc sînt interesați de emisiunea mea mă bucură, dar nu mă interesează atît de mult așa cum mă impresionează cînd mă oprește un om pe stradă și îmi spune „Eu nu le am pe-astea cu cititul, dar am văzut că prezentai o carte care mi-a trezit interesul“. Pentru asta fac emisiunea. Pe Dan C. Mihăilescu l-am urmărit întotdeauna. E un om care a cîștigat un public pentru carte. Emisiunea mea are și momente în care se citesc fragmente din cărți. Vreau să fie prietenoasă, e filmată în spații care au legătură cu subiectul cărții. Aș vorbi despre cărți și în timp ce aș găti sau aș urca pe coardă (am făcut alpinism în tinerețe…). N-am buget pentru deplasări, căci m-aș duce să filmez și în alte locuri… Trebuie să ieșim puțin din tipic: tot stăm pe scaun și ne spunem lecția noastră academică…

Televiziunile noastre sînt pline de oameni care stau pe scaun și vorbesc despre orice. Ai făcut mulți ani o pseudocronică TV (în fapt, mici eseuri adunate apoi în volumul Umbre pe ecranul tranziției). *Cum vezi peisajul televiziunilor de la noi?*

E trist. Cînd scriam despre televiziune în *Dilema,* asta încercam să spun: cine vrea să transmită un mesaj cultural la TV trebuie să țină cont că publicul larg oricum e speriat cînd se vorbește despre Cultură. Așa că dacă vii cu ceva plicticos sau cu un discurs academic, l-ai pierdut. Or, trebuie să-l cîștigi, să-l atragi (fără să faci compromisuri, desigur). Și trebuie să fii conștient de specificul televiziunii: dacă vii și rostești un text scris în fața camerelor, n-ai făcut nimic.

Românii se uită, în medie, patru ore pe zi la televizor. Dar tinerii migrează către online. Se schimbă ceva?

Asta e clar. Ne plîngem că presa scrisă moare, nici televiziunile n-o duc prea bine. Dar pentru mine este evident că toate mor pe mîna lor. Au încercat să-și ducă publicul de nas, l-au formatat într-un anumit fel. Sînt însă oameni care s-au trezit: unii nu mai vor să fie mințiți în continuare. Alții își dau pensioara ca să nu se închidă cutare post (care, altminteri, nu s-a închis) și plîng de mila unuia care întoarce banii cu lopata. Oamenii tineri vor să-și aleagă *ei* ce primesc, nu să li se dea de-a gata cu „potențiator de gust“ cu tot.

Ai scris Luminița, mon amour *cînd ai avut o bursă în Bavaria. Ce ți-a adus această carte?*

Cînd am primit invitația pentru bursa de creație în Germania, am crezut inițial că e o farsă. Apoi mi-am dat seama că e serios. Erau invitați 12 oameni – patru scriitori, patru artiști plastici, patru muzicieni – din Germania și din alte țări, pentru a crea un dialog cultural între ei. Cînd am plecat, mă gîndeam că voi scrie altceva, despre cazul unui canibal neamț care fusese prins atunci. M-am documentat despre acel caz, i-am vizitat casa, am vorbit cu avocații lui, mă gîndeam să scriu o carte de nonficțiune. Pînă la urmă, am scris *Luminița, mon amour.* Recent, am trăit două experiențe frumoase și interesante legate de această carte. Una a fost acum o lună, cînd am fost invitat să particip la o bibliotecă audio pentru nevăzători. Se numește „Biblioteca de energie“, un proiect finanțat de CEZ. Vrînd să-și stimuleze clienții să adopte factura electronică și să renunțe la cea pe hîrtie, cei de la CEZ au pornit de la cazul unui nevăzător care plătește online. Și nu numai pentru el, ci o face și pentru alte persoane, care nu se descurcă bine cu computerul. Acest exemplu i-a impresionat și au hotărît să facă ceva pentru nevăzători. Așa că mi-au propus ca *Luminița, mon amour* să fie prima carte din această bibliotecă audio. La înregistrare, cartea a fost citită de angajații companiei, fiecare cîteva pagini. A fost foarte interesantă experiența: ca autor, am auzit vocile cititorilor. Au fost 50 de oameni care au citit foarte diferit, au dat o interpretare a textului la care eu nu mă gîndisem. E foarte interesant să vezi cu ce ochi și cu ce voce te citesc cititorii reali. A doua experiență e legată de filmul care se face acum pornind de la carte. Am lucrat la scenariu împreună cu Călin Peter Netzer. M-a sunat acum doi ani și mi-a spus că vrea să ecranizeze cartea. Cînd ne-am întîlnit să discutăm, mi-a spus ceva care m-a uimit: „Eu sînt Luminița“. Mi-a spus că s-a identificat cu personajul feminin. Am început să lucrăm la scenariu, cîteva luni bune de muncă zilnică. Regizorul este autorul filmului, așa că în film apar lucruri care nu sînt în carte. Au fost puse în scenariu pentru că sînt povești și experiențe ale regizorului care sînt interesante cinematografic. Personajul din film se va numi Ana, pentru că e mai ușor de pronunțat în toate limbile. Am fost la filmări, am văzut o scenă în care personajul masculin, interpretat de Mircea Postelnicu, se spovedea unui preot interpretat de Vlad Ivanov. E o scenă savuroasă, o să vedeți în film…

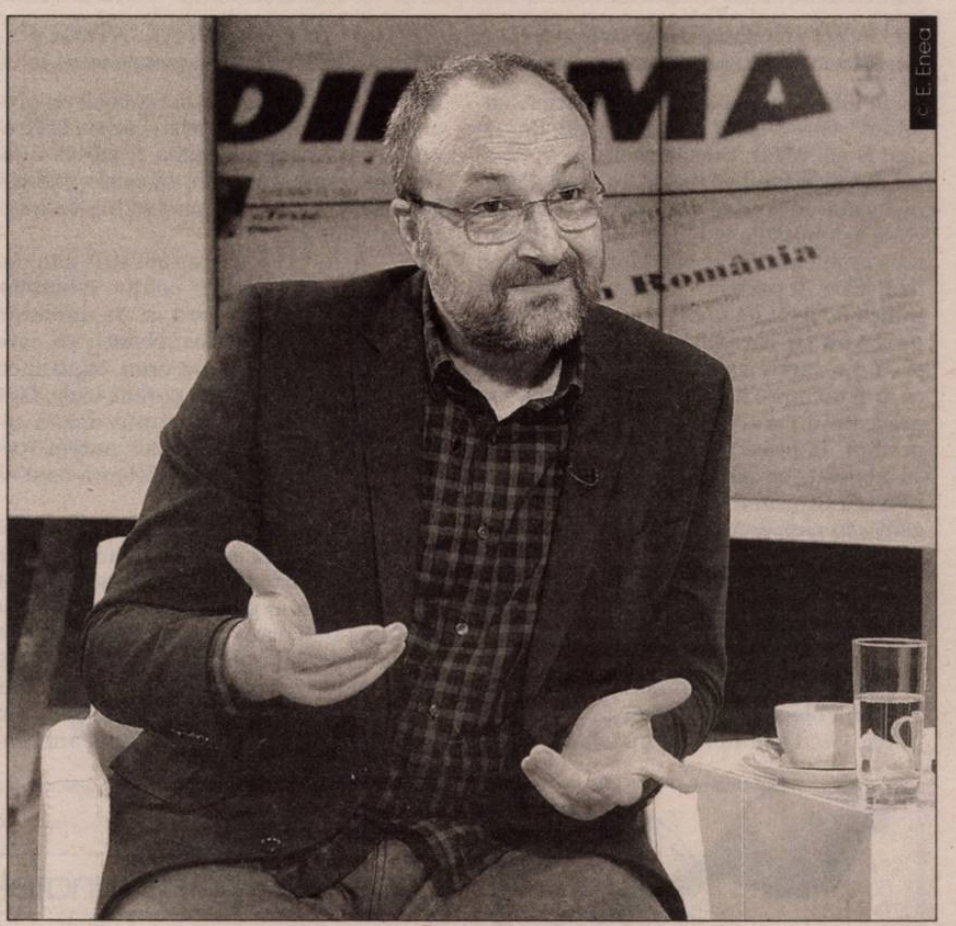

© E. Enea

„În momentul în care se ridică nivelul cultural al celorlalți, ajunge să-ți fie și ție bine.“

Cum vezi condiția scriitorului care lucrează și în gazetărie (așa cum fac foarte mulți)?

Am lucrat foarte mult în presa cotidiană, care presupune un ritm de lucru care nu-ți dă voie să mai respiri. Cînd scrii roman, ai nevoie de continuitate, nu poți lucra doar în week-end, nu-ți mai regăsești vocea. Ca scriitor, una e să fii *columnist* și să-ți dai articolul o dată pe săptămînă, și alta e munca de zi cu zi la un cotidian. La un moment dat, a venit în România Antonio Lobo Antunes, care a fost mult timp psihiatru și lucra într-un spital. Mi-a spus că în momentul cînd s-a apucat de scris a renunțat la psihiatrie. „Eu trebuie să fiu tot timpul cu gîndul la cartea pe care o scriu sau pe care urmează s-o scriu“, mi-a spus.

S-ar părea că, în ultimii ani, există tot mai multe festivaluri și evenimente literare la noi, iar interesul publicului pentru astfel de manifestări crește. Se schimbă condiția scriitorului?

Condiția scriitorului este influențată și de felul în care publicul se raportează la carte și la literatură. În Germania, publicul participă la lecturi. Omul vine și plătește 15-20 de euro biletul, stă și ascultă cum citește scriitorul, aplaudă și pleacă. Am avut și eu o asemenea lectură cînd eram în Germania, la care a citit traducătorul (căci eu nu știu germana). Deși eram complet necunoscut, au venit vreo 50 de oameni: au dat 15 euro ca să asculte o proză scrisă de un neica nimeni dintr-o țară din fundul lumii. De ce au făcut asta? Există tradiția lecturilor publice, dar și un anumit mod de raportare la scriitori și literatură. La noi, interesul publicului față de scriitori parcă a început să crească în ultima vreme. Eu am semnale de la emisiunea mea, care are o neașteptat de bună audiență. Am văzut oameni extraordinari la Iași, la FILIT. Din păcate, acel festival a fost ucis de mașinațiuni politice. Am fost la festivaluri în străinătate și pot să spun că la Iași era absolut aceeași atmosferă ca la mari festivaluri din lume. Mentalitatea publicului de la noi se va schimba greu, dar pot fi programe care să încurajeze publicul. Dacă vrei să ai o cultură vie, trebuie să ai grijă și de publicul ei.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

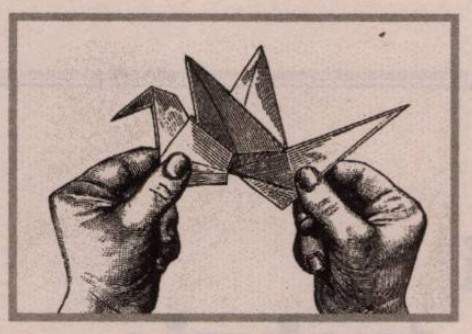

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Tihna președintelui

Avem magazine non-stop și vrem și președinte non-stop.

Președintele țării e tot mai des criticat pentru „defazajele" sale, pentru că nu are reacții prompte și nu strălucește în ce privește comunicarea. În sprijinul acestor critici s-au adunat destule argumente care par întemeiate. A fost și acel articol din *Der Spiegel* unde Iohannis era caracterizat drept „diletant", care a făcut multă vîlvă în România. E adevărat, președintele apare destul de rar și cînd vorbește nu pare a spune tocmai ceea ce se așteaptă de la el. Dar ce se așteaptă de la el? Ei, aici e totdeauna o problemă, fiindcă așteptările depind de fiecare în parte. Oricum, mi se pare că lumea a văzut de la bun început că Iohannis e un tip care nu vorbește prea mult și că din rarele sale discursuri nu reiese că ar fi un nou Cicero. Înainte am avut un președinte care reacționa prompt, prea prompt, la orice fleac. Era un politician cu abilități ce păreau briliante, dar care a sfîrșit prin a-și da cu propria inteligență în cap, genul de driblor care pînă la urmă uită unde e poarta. Acum se pare că avem un fundaș puternic, dar cam lent. Ce-i drept, și noi am devenit o națiune de cîrcotași, bucuroși să comentăm orice, de pe margine.

Iohannis pare genul de om care nu-și schimbă obiceiurile în funcție de împrejurări. Cînd e ora prînzului e ora prînzului, cînd e vremea concediului e vremea concediului, cînd e de făcut politică se face politică. Iar noi am vrea ca președintele să fie oarecum în permanență la dispoziția noastră și să ne satisfacă dorințele cît mai urgent. Că de-aia l-am ales, nu-i așa? Poate că pe undeva sîntem încă bîntuiți și de mitul acela născocit de propaganda sovietică, potrivit căruia la Kremlin toată noaptea putea fi zărită o fereastră luminată, semn că, acolo, tătucul Stalin lucra neobosit pentru binele cetățenilor patriei.

Lăsînd la o parte calitățile sau defectele omului politic Iohannis, aici e vorba, cred, și de diferențe între ritmuri și culturi. Nemții pe care i-am întîlnit eu cam așa erau, oameni cu program bine stabilit, aparent lenți, fără mult umor sau spontaneitate, dar în cele din urmă eficienți (și încă putem spera că la un moment dat eficiența asta se va vedea și la președinte).

În urmă cu cîțiva ani am fost la Viscri și, cînd să vizitez cetatea, m-am lovit de programul custodelui, o săsoaică mai în vîrstă ce tocmai pleca pentru ora de masă. I-am spus că venim de departe și că nici n-avem cum să mai așteptăm pînă la ora cînd va redeschide ea poarta, dar a părut de neînduplecat. La început am fost de-a dreptul indignați. Apoi am realizat că poate ea avea dreptate, noi fiind niște turiști aiuriți cărora nu le păsa de orele de masă și de ritmurile biologice firești și aveau pretenția să fie primiți la o orice oră. (Trebuie totuși să spun că, în cele din urmă, pe femeie n-a lăsat-o inima să nu ne facă un tur rapid al cetății.) E poate și diferența dintre Transilvania și partea de sud a țării.

Și poate că percepțiile noastre sînt sincronizate cu ritmul alert al vieții cu care ne-am obișnuit în ultima vreme, al informației aproape instantanee din presă și de pe rețelele de socializare. Vrem totul repede și la orice oră. Avem magazine non-stop și vrem și președinte non-stop. Și vrem și ca el să fie puternic, să aibă autoritate. Mă întreb însă dacă n-ar fi mai bine să nici nu-i cunoaștem numele, ca în Elveția, cum spunea cineva.

Pînă de curînd, media se hrănea copios din agitația și înțepăturile permanente ale președintelui Băsescu sau din nenumăratele replici verbale ale lui Victor Ponta. Acum am impresia că verva asta sterilă s-a mai domolit. Ne e deja dor de ea, oare? Poate ar fi de încercat să luăm drept model și tihna actualului președinte. Să ne liniștim adică și să ne tragem puțin sufletul. Nu cred că Iohannis și-a pus problema să ne ofere un model. Și nu spun nici că tihna sa, incluzînd și grija pentru aspersoarele și gazonul de la Cotroceni, va duce neapărat la un mandat bine făcut. Sub aparența tihnei poate să zacă și diletantismul. Asta rămîne de văzut. Dar mă întreb dacă nu cumva nouă, electoratului, indivizilor activi și comentatorilor profesioniști nu ne-ar folosi să vedem lucrurile mai tihnit, mai detașat. Dacă tot vrem să ne raportăm la modele, să ne amintim că atunci cînd foarte mulți luau drept exemplu, mai mult sau mai puțin voit, stilul lui Băsescu, țara devenise cam nevrozată. Ce s-ar întîmpla dacă ne-am modela viețile mai după stilul lui Iohannis? Am suportat încremenirea comunistă cu asociata goană pentru supraviețuire și am experimentat apoi efervescența tranziției cu burta ceva mai plină. N-am putea să încercăm și altceva? Pentru binele nostru, nu al președintelui.

ready made

Informațiuni

„Din R. Vâlcea se anunță că o haită de lupi a urmărit vreo 50 de căprioare.

Căprioarele s'au adăpostit în comuna Malaia. Ele s'au furișat printre oile și caprele locuitorilor.

La cinematograful Bonciu din Buzău a izbucnit un incendiu. Au ars două filme. Pagubele se ridică la 200.000 lei."

Adevărul, Anul 49, No. 15.677, Joi, 21 Februarie 1935

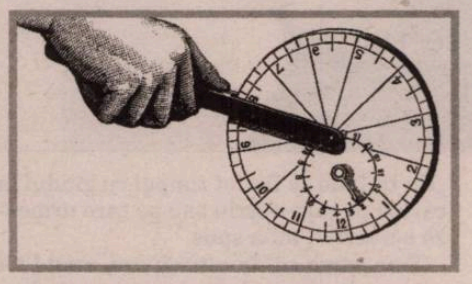

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

La pescuit în grădină

O să povestesc la întîmplare despre cîteva descoperiri făcute în perioada în care am participat la săpăturile de la Troia (2005-2010). Las statuile sau lucrurile posibil legate de războaiele troiene pentru altădată, pentru că trebuie și acum să încep scriind tot despre descoperiri minore, ba chiar minore pînă la ridicol. Am făcut deja apologia cioburilor și a oaselor (fragmente ceramice și resturi faunistice, cum li se zice la școală), deci dacă citiți în continuare această rubrică înseamnă că nu trebuie să-mi mai cer scuze.

Mai întîi, cele patru-cinci straturi de carbonat de calciu, cu cristale și nuanțe vizibil diferite, pe care le găseam în cîte un tub de teracotă din conductele romane tîrzii (din care sînt kilometri întregi acolo). Nu cer evident nimănui să rămînă visător în fața conținutului unei conducte vechi. Deși, pe de altă parte, unii sînt fascinați de ideea că imperiul roman „a căzut" din cauza intoxicației cauzate de conductele de plumb, ipoteză care de altfel nu e confirmată de nivelul de plumb din oase și smaltul dentar. Păcat! Dar să lăsăm canalizarea și să trecem în grădină (tot romană tîrzie). Grădinile private sînt adesea ratate de arheologi, ceea ce nu e de mirare dacă ne gîndim că în reconstrucțiile moderne ale aproape fiecărui forum imperial și ale altor spații publice, arbuștii ornamentali sau florile lipsesc cu totul, de parcă noi le-am inventat ieri. (Forumul lui Vespasian, de exemplu, era probabil plin de trandafiri.) Grădinițele astea nu lasă în urmă amenajări monumentale; la Troia găseam amfore sparte și așezate în pămînt cu gura în jos, transformate deci în ghivece, sau, la distanțe regulate, mici incinte pătrățoase făcute din țigle. Ce pomișori vor fi fost în mijloc, nu e clar încă. Știm asta deja, prin analiza semințelor și a polenului găsit, despre unele grădini din Pompei – trandafiri, zambile, violete *(Casa dei Vettii* – foto), trandafiri, ienupăr, artemisia *(Casa dei casti amanti;* în imagine, frescă din *villa* soției lui Augustus).

Dar să săpăm mai adînc. La doi metri adîncime, lîngă resturi de zid, găsesc o lespede mare și tocită de piatră, în colțul căreia e fixat un mic cilindru de bronz. Casa omului a fost rasă de pe suprafața pămîntului. A rămas pragul tocit și piesa în care pivota ușa. Că a fost o casă înstărită îți dai seama din faptul că pragul e frumos degroșat în așa fel încît să rămînă în el un alt mic prag, de jumătate de centimetru, ca să nu tragă pe sub ușă. În colțul lespezii s-a dat o gaură pătrată, în care să aibă loc să intre cilindrul de bronz, dar să și rămînă suficient spațiu încît cimentul turnat în jur să facă priză bună, de mai mare dragul. De obicei se face o scobitură în piatra pragului și în ea se învîrte direct ușa – mult mai ieftin. Dar ce nu are gaura asta, și are piesa noastră de bronz? Opritor! E o indentație acolo care oprește ușa și o împiedică să forțeze. Dacă vorbim de bronz, într-o altă casă din apropiere, tot elenistică mi se pare, a găsit un lucrător cu ochi de șoim o piesă de doar cîteva

grame, numită în terminologie științifică cîrlig de dat la pește. Deschidere mare, deci pentru pește mare, vîrful lung, spinul lung, forma exact ca azi. Cînd găsești ceva, reflexul e să te uiți dacă e vreo ruptură proaspătă, curată sau neoxidată, și tija într-adevăr era ruptă. Am înghețat munca și am început să căutăm restul cîrligului – o problemă de onoare. Am găsit și restul pînă la urmă, spre marea mea satisfacție, și la capăt tija nu avea ochi ca astea moderne (greu de turnat), ci doar crea o ansă strînsă. De presupus că nici pe pescarii troieni nu îi distra să le fugă peștele cu cîrlig cu tot mai mult decît pe noi.

În a doua jumătate a campaniei ajungeam și la straturile de epoca bronzului, acolo unde ele se mai păstrau, straturi pe care le-am văzut pentru prima oară în 2005. Să pomenesc mai întîi un vîrf de săgeată, neașteptat de mic, cu secțiune triunghiulară („ca să nu se închidă rana", explicație care îl exaspera pe Vonnegut în *Abatorul cinci).* Pentru că rămăsesem fără cutiuțe, am pus-o temporar în folie de aluminiu și înăuntru s-a format condens, o greșeală pe care n-am uitat-o. Săgeata e totuși bine sănătoasă la muzeu la ora la care scriu aceste rînduri, și-apoi, deoarece datarea ei era mult anterioară războiului troian (dacă plasăm cel mai probabil candidat pe la 1190/1180 î.Hr.), sigur nu era săgeata care a străpuns călcîiul lui Ahile... În fine, ultimul exemplu provine din umplutura șanțului de fortificație, alcătuită din tot soiul de lentile de sediment. Într-unul din aceste straturi-cheie am găsit două semințe arse, de strugure poate. Semințele sînt grozave pentru datări C14 (de care voi mai vorbi), pentru că au o viață atît de scurtă. Cînd datăm material organic, aflăm momentul morții lui, de pildă data tăierii copacului. Dar o scîndură zdravănă făcută din acel lemn are o viață lungă și poate fi folosită încă într-o casă patru sute de ani mai tîrziu, casă pe care riști astfel s-o datezi greșit mult prea devreme. Vă doresc viață lungă și ne auzim săptămîna viitoare.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Bernie Sanders şi creşterea socialismului în America

Dacă lucrurile arată tot mai neclar şi mai comic în Partidul Republican (caz unic – întregul partid pare că nu ştie cum să scape de candidatul care cîştigă alegerile primare una după alta!), în Partidul Democrat apele se lipezesc. Pe zi ce trece, Hillary Clinton se apropie tot mai mult de nominalizarea partidului pentru alegerile prezidenţiale. Totuşi, nu a fost o victorie lipsită de emoţii pentru soţia celui ce a fost cel de-al 42-lea preşedinte al Statelor Unite. În primele alegeri primare, vă reamintesc, Bernie Sanders a repurtat victorii importante în faţa redutabilei doamne Clinton, iar muşcăturile lui de campanie au lăsat urme pe imaginea dnei Clinton, vizibile nu doar pentru marea masă de nehotărîţi, ci chiar şi pentru bazinul consolidat de votanţi al Partidului Democrat. Chiar dacă va fi învins în cursa internă pentru nominalizare, Bernie Sanders nu trebuie, de-acum, trecut cu vederea. Nu neapărat pentru că ar mai putea avea vreun viitor politic în succesiunea constituţională a mandatelor prezidenţiale americane (Sanders are acum 75 de ani – e greu de crezut că va mai încerca şi peste patru ani să obţină nominalizarea), ci pentru ideile sale. Căci succesul lui, cît a fost, şi nu a fost neglijabil, s-a datorat ideilor sale, care sînt, tot mai mult, ideile tot mai multor americani. Ei bine, de asta merită să ne apropiem mai atent de Sanders şi să încercăm să-i înţelegem succesul. Reuşitele lui, mai ales în faţa publicului tînăr şi foarte tînăr, indică o mutaţie semnificativă în mentalul american. Un trend, dacă vreţi, care va duce nu peste multă vreme la o schimbare radicală a societăţii americane.

Da, Sanders este un socialist autentic, în cel mai european sens al cuvîntului.

Deşi profund ideologizat încă din fragedă tinereţe, adept militant al multor cauze politice fierbinţi de-a lungul deceniilor, Sanders s-a ţinut departe de partide. Din 2007 pînă azi, el este senator al statului Vermont. Din 1991 pînă în 2007 a fost congresman al aceluiaşi stat. Din 1981 pînă în 1989 a fost primar al oraşului Burlington din Vermont, o localitate care, deşi nu e deloc mare (în anii 1980 aveam cam 38.000 de locuitori), este, totuşi, cea mai populată localitate a statului. Toate aceste etape de carieră politică au fost parcurse de Sanders ca independent. Şi-a creat, în toţi aceşti ani, o reputaţie de critic virulent al celor două mari partide americane, pe care le acuză că lucrează, dimpreună, în interesul celor bogaţi. Această identitate politică a lui Sanders s-a impus la nivel naţional în decembrie 2010, cînd a vorbit în Senat nu mai puţin de opt ore şi jumătate fără întrerupere (aproape un „filibuster"!) împotriva unei legi referitoare la taxe, impozite şi beneficii susţinută de administraţia Obama şi cu greu cro-

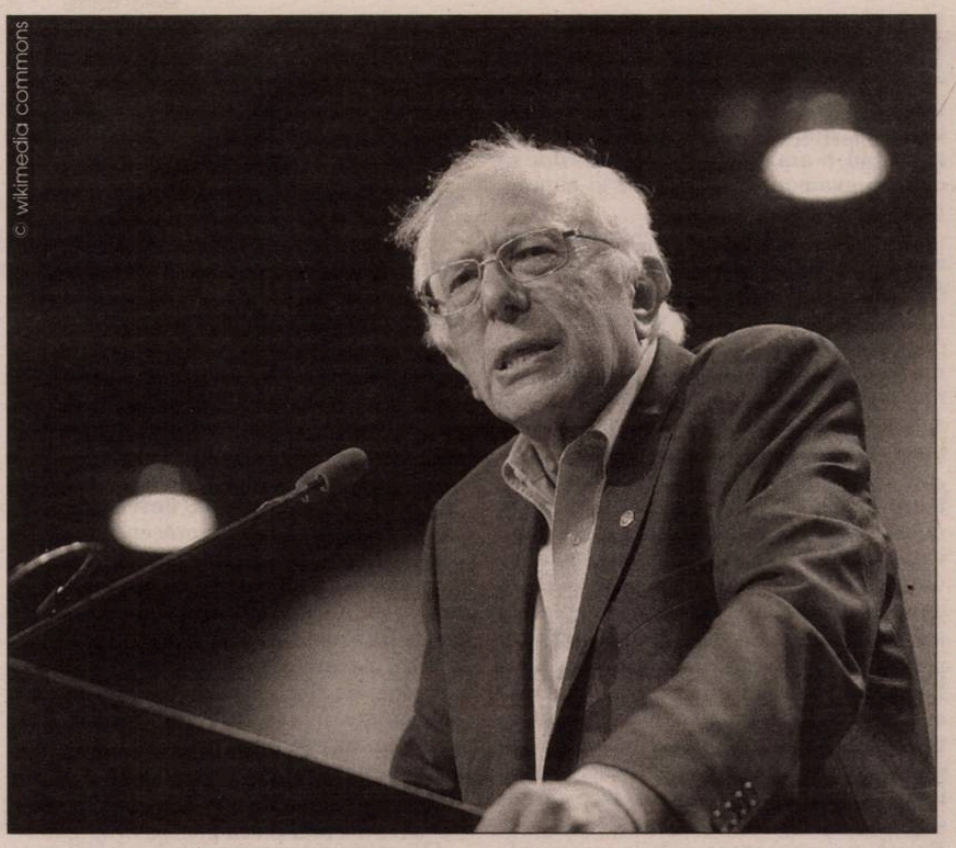

ită pentru a avea şi susţinerea republicanilor, care aveau pe atunci majoritatea într-una dintre Camere şi se apropiau de atingerea majorităţii şi în cealaltă. Era, de fapt, un compromis între viziunile celor două mari partide asupra taxelor şi relansării economice. Firească, acesta a fost un bun prilej pentru radicalii celor două partide de a acuza trădarea! Cum era de aşteptat (că de aceea fusese negociată îndelung), acea lege a trecut cu o largă majoritate, dar a lăsat în urmă figura lui Sanders proiectată la nivel naţional şi una dintre întrebările adresate de el bogaţilor americani în acel discurs-maraton: „Cîte case vă trebuie ca să puteţi locui?" În general, media consacrată a trecut cu vederea mica excentricitate retorică a senatorului, însă mediile online de stînga au explodat pur şi simplu, entuziasmate de Bernie Sanders. Atunci a şi apărut ideea unei candidaturi la funcţia supremă.

Da, Sanders este un socialist autentic, în cel mai european sens al cuvîntului. Inamicii lui sînt oamenii bogaţi şi corporaţiile. Dacă, profesînd aceste idei, Sanders a ajuns să fie o figură politică importantă în America (este cel mai vechi senator independent din întreaga istorie politică a Americii), este extrem de interesant saltul la relevanţă naţională pe care l-a făcut. Indepedent fiind, Sanders a mai colaborat cu Partidul Democrat în diverse proiecte legislative şi politice la Washington. Simţind că poate face pasul spre Biroul Oval, a intrat în Partidul Democrat în 2015. A mizat pe noutatea radicală a mesajului său, sperînd că va aduce la urnele alegerilor primare suficient de mulţi alegători noi, tineri, care să răstoarne voinţa reţelelor electorale ale *establishment*-ului. Strategic, speranţa lui s-a împlinit. Doar că nu îndeajuns: Au venit mulţi alegători noi spre primarele democrate, dar nu atît de mulţi încît să învingă uriaşa maşinărie politică din jurul familiei Clinton. Însă, repet, succesul său este real şi are o semnificaţie mult mai adîncă.

Întregul mesaj prezidenţial al lui Sanders este dominat de ideea egalităţii. El vede că societatea americană este profund inegală şi promite să încerce să niveleze aceste inegalităţi. Nu se întreabă dacă inegalitatea este naturală sau este produsă de măsuri administrative – Sanders crede că prin mecanismele de redistribuţie, atît de dragi socialiştilor de peste tot, guvernul trebuie să ia de la cei bogaţi şi să dea la cei săraci. Sanders propune multe lucruri plăcute stîngii populiste: creditele pe care tinerii le iau de la bănci ca să-şi finanţeze studiile ar trebui să nu fie purtătoare de dobîndă, iar sistemul de educaţie, în general, ar trebui împins spre universală gratuitate; asigurările de sănătate ar trebui să fie, de asemenea, egale şi atotcuprinzătoare; sindicatele ar trebui să aibă un rol din ce în ce mai important; salariul minim ar trebui să crească spre 15 dolari/oră (acum este, în medie, 7,25 dolari/oră) etc. Sanders propune, de asemenea, un uriaş efort naţional de reconstrucţie a infrastructurii de transport a Americii, adică 16 milioane de noi locuri de muncă. Vă întrebaţi, desigur, cum vor fi plătite toate acestea. Sanders răspunde răspicat: din impozite noi şi mari aplicate celor bogaţi.

Cel mai probabil, Bernie Sanders nu va ajunge preşedinte al Statelor Unite. Nu va ajunge nici măcar să candideze pentru această funcţie. Dar ideile lui sînt tot mai populare în America, adică în inima capitalismului, în ţara care s-a ridicat la statura pe care o are astăzi prin cultivarea libertăţii, a individualismului creator, a competiţiei între entităţi private, a principiului că fiecare doarme precum îşi aşterne. Cît despre noi, micii spectatori din Estul Europei ai acestui mare show care sînt alegerile americane, nu putem decît să oftăm melancolici, concluzionînd că cei care n-au trăit socialismul tare vor să-l trăiască, fără să ţină cont de ceea ce a produs socialismul acolo unde a fost adoptat. Într-adevăr, niciodată un om nu învaţă nimic din experienţa altuia.

Abonează-te acum la
DILEMA VECHE
...îţi dă de gîndit!

Cum vă abonaţi:

SMS Abonament 3 luni - un SMS cu textul DILEMA la 7460 (10 Eur / SMS + TVA)

ONLINE la http://abonamente.adevarul.ro
VIRAMENT BANCAR sau MANDAT POŞTAL: în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410

LA TOATE OFICIILE POŞTALE
FIRMELE DE ABONAMENTE
LIBRĂRIA ADEVĂRUL Bucureşti, Bd. Magheru, nr.18, Sector 1
LIBRĂRIILE NEMIRA www.nemira.ro/librarii

Abonament revistă: 3 luni - 49lei; 6 luni - 89lei; 12 luni - 149lei.

Talon de abonament

Nume..... Prenume.....
Str..... Nr..... Bl..... Sc..... Et..... Ap.....
Localitate..... Judeţ/ Sector ....., Cod poştal .....
Telefon..... E-mail.....
Am achitat suma de ..... lei cu mandat poştal / ordin de plată nr. ..... din data .....
în contul S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L., cod fiscal RO18990288, deschis la BRD Sucursala Decebal, nr. cont RO70 BRDE 441SV 5830 5914 410.
Abonamentul va începe din luna* ..... Semnătura .....
Plata se va efectua până la data de 20 a lunii în curs pentru ca livrarea abonamentului să înceapă de la data de 1 a lunii următoare. Prin completarea prezentului talon sunt de acord ca S.C. Adevărul Holding S.R.L. să prelucreze datele mele cu caracter personal pentru activităţi promoţionale şi să le dezvăluie terţilor conform legii nr. 677/2001. Îmi rezerv dreptul să mă opun acestei prelucrări şi să solicit ştergerea datelor adresându-mă societăţii S.C. Adevărul Holding S.R.L. printr-o cerere scrisă.

Pentru abonamentele plătite cu mandat poştal sau ordin de plată este necesar să trimiteţi talonul completat, împreună cu copia dovezii de plată la S.C. ADEVARUL HOLDING S.R.L. – Abonamente, Bucureşti, Şos. Fabrica de Glucoză nr.21, sector 2, cod poştal 020331.

Informaţii şi reclamaţii: abonamente@adevarulholding.ro, tel 031.860.30.57, 031.860.30.85 (L-V, 9.00-18.00)

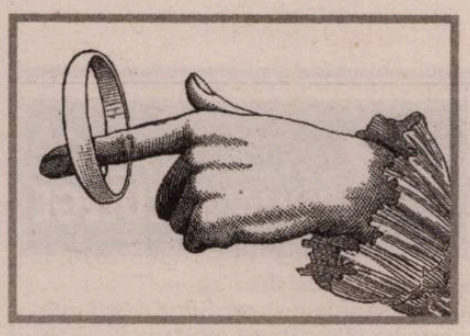

Selma IUSUF

legende urbane

Maşina sînt eu

N-am maşină şi probabil că nici nu o să am vreodată în viaţa asta. N-a fost neapărat vreo alegere conştientă şi nici vreo formă de protest ecologist; n-am vrut să salvez nimic. Pur şi simplu, n-am fost în stare să mă duc să dau un examen. Cred că, pur şi simplu, nu m-a interesat.

Văd însă cum o maşină schimbă rutina vieţilor multor amici de-ai mei. În bine, dar şi în foarte mult rău. În primul rînd, e toată povestea asta cu parcatul. N-am de gînd să vorbesc şi eu despre ce face sau nu face Primăria în chestiunea asta, ci, mai degrabă, de toate tabuurile din jurul subiectului. Cînd vine vorba de parcare, imediat apare în preajma cuvîntului un „nu" categoric. Sau diverse obiecte ajutătoare care-şi au locul bine stabilit într-o mizanscenă de interzicere a staţionării urbane. Am văzut mai întîi diverse afişe unde „nu" e subliniat în fel şi chip. De la enunţurile simple – „Nu parcaţi", pînă la ameninţări directe: „NU parcaţi. Riscaţi pană + bătaie", pînă la aluzii vag fataliste: „Nu parcaţi în dreptul porţii. Dacă se face curent se poate deschide accidental. Nu răspundem pentru eventualele pagube produse", E clar, sper, pentru toată lumea că, de regulă, acolo se face curent şi pleci cu maşina bușită accidental, nu? Există mai apoi atenţionările universale de genul ridicării ştergătoarelor amărîtului care a parcat pe locul altcuiva. Sau biletele personalizate lăsate în parbriz. Unele sînt chiar muncite şi au texte elaborate, altele sînt teribil de directe şi nu foarte potrivite pentru făpturi mai pudice. Mulţi s-au trezit cu parbrizul vopsit, alţii cu maşina luată la cheie de jurîmprejur şi încă o bună parte cu roţile dezumflate. Bătălia e aprigă, iar un loc de parcare e greu cîştigat şi, de cele mai multe ori, e plătit cu bani buni la Primărie. Aşa că cine atentează la locul altcuiva va fi pe veci şi pururea afurisit şi/sau păgubit. Nu vorbesc de nesimţiţii sadea care-şi lasă maşinile în drumul autobuzelor, de se blochează jumătate de oraş din cauza incalificabilei lor prostii sau, nu ştiu, nepăsări.

„NU parcaţi. Riscaţi pană + bătaie."

Spuneam că în jurul acestui obiect cu patru roţi s-a dezvoltat şi o întreagă reţea orăşenească de obiecte complementare. Stîlpişori puşi din jumate în jumate de metru pe trotuare ca să nu urce lumea şi să parcheze acolo. Bile metalice înşirate pe marginea străzii, pe mijlocul trotuarelor şi lîngă răsaduri de flori, de-ţi rupi degetele de la picioare în ele dacă eşti împiedicat ca mine, alţi stîlpi şi pancarte, lanţuri, navete goale care reclamă locul cu greu cîştigat şi au simbolistica unui drapel înfipt pe Kilimanjaro.

O lume în sine o reprezintă celebrii parcagii, categorie socială bine definită, care funcţionează după regulile ei. Oamenii sînt organizaţi în clanuri şi pe zone şi nu pare înţelept să nu-i dai ceva bani vreunuia care te îndrumă spre un colţişor liber în plin centru haotic al oraşului. Cunosc unul prin centru de care nu e bine să te apropii nici măcar ca pieton. Omul îşi păzeşte atît de agresiv locşorul de parcare, că alungă pe oricine care trece pe acolo – are, n-are treabă.

Îmi aud apoi prietenii tracasaţi de trafic, de statul cu orele prin intersecţii aglomerate sau la semafoare prost gîndite. Îi aud văicărindu-se iernile cu gîndul rău că n-o să pornească maşina dimineaţa, că geamurile sînt sloi de îngheţate, că antigelul nu ştiu ce a făcut sau n-a făcut. Nepornirea maşinii e o apocalipsă la cheie, vă jur. Îi văd amărîţi că s-au ciocnit în trafic şi că au de alergat cu orele pe la diverse service-uri, asiguratori sau Poliţie. Că s-au înjurat oribil cu un alt şofer care le-a stricat definitiv ziua, că-i lasă jiglerul, plăcuţa de frînă, bateria sau mai ştiu eu ce. Asta cu jiglerul o prinsesem din mers, habar n-am dacă mai există la maşinile astea noi, unde înţeleg că totul sub capotă e compact şi se aruncă stricăciunea de-a valma, nu cu bucata, ca odinioară.

Pe de altă parte, nu le contest prietenilor mei o oarecare libertate de mişcare şi autonomie. Dar, la urma urmei, cine e mai cîştigat atunci cînd culege poveşti şi gripe din metrou? Hmm?

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-şef la ştiri, radio Kiss FM şi Magic FM.*

anti nostalgia

...cum laudae / EL (VI)

Lucrări semnate Nicolae Ceauşescu, publicate în străinătate:

Romania and the World. Speeches and Writings, pref. John Bourchier, Brian Clouston Co., Canberra, 1983 (engl.); *La democratisacion de las relaciones internacionales,* Ed. Rueda, Buenos Aires, 1983 (sp.); *Irini ke afoplismos,* pref. Ilias Iliou, Krinos, Atena, 1983 (gr.); *National Defence of the Socialist Republic of Romania,* pref. B.C. Gupta, Socialook International Publications, New Delhi, 1984 (engl.); Ghia ti metatropi ton Valkanion se apyravli zoni synergasias ke irinis, pref. Gheorghios Mavros, Krinos, Atena, 1984 (gr.); *The Development and Modernization of Technical and Material Basis of Socialism in Romania,* Mosaic Publications, New Dehli, 1984 (engl.); *Socialist Democracy in Romania; The Development of Education, Science and Culture in Romania; For the Unity of the Democratic, Progressive and Revolutionnary Forces all over the World; Democratization of International Relations; Science and Progress; Socialist Humanism; The Solving of the National Question in Romania.*

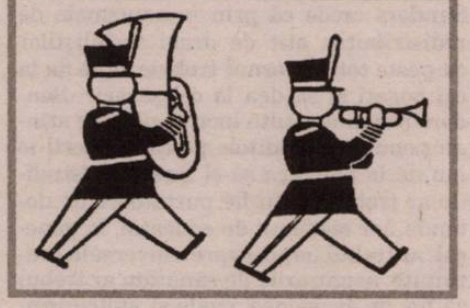

Cătălin ŞTEFĂNESCU

fără doar şi coate

„Alea sînt zburătoare, nu romînce! Benzină şi foc!"

Cadrul: Plaza Mayor din Madrid, vreme frumoasă, terase deschise, bere, un grup de suporteri olandezi ai echipei de fotbal PSV Eindhoven, nişte femei care cerşesc, doi studenţi la Facultatea de Jurnalism a UAM (Universitatea Autonomă de la Madrid) şi a ziarului *El País,* localnici, turişti, lume.

Acţiunea: femeile care cerşesc se apropie de grupul suporterilor. Veseli, puşi pe glume, cîţiva dintre olandezi intră în vorbă cu ele şi le aruncă nişte monede. Unul mai cu idei îi explică unei cerşetoare că îi dă un ban doar dacă stă în genunchi în faţa lui. Femeia se conformează. Suporterul nu e pe deplin mulţumit, vrea un pic mai mult show pentru moneda cu pricina. Aşa că cere şi executarea unor flotări. Femeia pare că se distrează la fel de bine ca suporterul, aşa că face, cum poate, cîteva flotări. Între timp, intră în joc şi alţi suporteri, aruncînd monede de 5 cenţi în direcţia celor şase femei care se îmbulzesc să adune bănuţii de pe jos. La fiecare aruncare, urmată de cîte o îmbulzire a femeilor, suporterii strigă entuziast: *„Olé!"* La un moment dat, olandezii aruncă şi cîteva bucăţele de pîine. Nu înainte ca unul dintre ei să se distreze copios, aprinzînd o bancnotă, lăsînd-o să ardă un pic, apoi fluturînd-o prin faţa femeilor şi oferindu-le-o, atunci cînd focul ajunge la degete. Între timp, cineva din mulţime are curaj şi se îndreaptă spre grupul de suporteri, spunîndu-le că aşa ceva nu se face. Observaţia e întîmpinată cu huiduieli profesioniste, pornite din piepturile exersate ale suporterilor. După huiduieli urmează un cîntecel cu mesaj cît se poate de clar, intonat în forţă: „Nu treceţi graniţa!" Se cîntă un repertoriu divers, în care se amestecă mesajele împotriva imigranţilor şi cîntecele de galerie ale fanilor PSV Eindhoven. Veselă nevoie mare, una dintre femeile care cerşeau începe şi un dans din buric. Toată scena e filmată de doi studenţi de la Facultatea de Jurnalism.

Consecinţele: imediat după ce ziarul *El País* publică această poveste, Toon Gerbrands, directorul clubului de fotbal PSV Eindhoven, apare într-un mesaj filmat, condamnînd ferm comportamentul suporterilor şi disociindu-se categoric de un asemenea tip de comportament. Directorul clubului promite că cei responsabili vor fi identificaţi, iar urmările vor fi foarte serioase, mergîndu-se pînă la cercetări ale Poliţiei şi interzicerea accesului la meciuri. Într-un mod cît se poate de explicit, Toon Gerbrands vorbeşte despre valorile care stau la baza existenţei clubului de fotbal din Eindhoven şi despre profunda lor nesocotire, lucru care nu va putea rămîne fără urmări. Povestea a ajuns şi în discuţiile din Parlamentul Spaniei, unde prim-ministrul Rajoy a condamnat în cuvinte foarte dure comportamentul suporterilor, arătîndu-se „dezgustat şi revoltat de aceşti barbari împotriva cărora trebuie acţionat judiciar", iar preşedintele comisiei de cultură a insistat asupra caracterului complet inacceptabil, rasist şi xenofob, al acestor fapte. Procurorul general al Spaniei s-a autosesizat. Ministerele din Olanda dau comunicate peste comunicate în care condamnă ferm gesturile unora dintre suporterii olandezi, iar prim-ministrul Mark Rutte a avut o discuţie pe acest subiect, la Bruxelles, cu omologul său spaniol.

Felul de a vedea lucrurile: toate marile publicaţii care relatează nefericita întîmplare de la Madrid nu asociază cele şase femei care cerşeau, în nici un fel, cu România. Nicăieri nu se menţionează cetăţenia lor. Ziarul *El País* foloseşte formula „femeile care păreau de origine romă". *The Guardian,* care preia întocmai povestea din cunoscutul ziar spaniol, evită complet orice referinţă la originea acelor femei, numindu-le doar „cerşetoare". Aşa procedează majoritatea publicaţiilor. Iar comentariile din subsolurile articolelor, părerile exprimate de cititorii acestor ziare nu depăşesc cu mult tonul pe care îl impun relatările jurnaliştilor. În subsolul unui articol dintr-o publicaţie olandeză *(NL Times)* – unde se foloseşte sintagma *„group of Romani beggars"* –, un cititor găseşte de cuviinţă să accentueze că n-a fost vorba despre nişte „femei din România, ci despre nişte ţigănci" *(„not Romanian women, they are gypsy women!").* Ziarul îi răspunde imediat: *„«Romani» is often shortened to «Roma» and is not the same as Romania. «Gypsy» is often considered an offensive term (not always), which led to our word choice in this story".*

La noi: cu mici excepţii, sintagma cea mai întîlnită în presa noastră este: „Patru femei din România s-au umilit în faţa unor suporteri olandezi pentru a primi bani". Digi 24 revine corect asupra poveştii, citînd *El Mundo,* de unde aflăm că, în cele din urmă, femeile au fost identificate ca fiind din România, au dat declaraţii în care spun că nu s-au simţit umilite şi că ar fi bine dacă ar avea parte de astfel de „umiliri" zilnic. La nivel oficial, în România e linişte pe subiectul ăsta. Zgomotul e în comentariile cititorilor români. Marea şi cumplita explozie de ură, greu de descris în cuvinte, e în lumea comentariilor scrise de compatrioţi. Iar citatul din titlu e unul dintre cele mai „blînde". Abia aici ar începe adevărata poveste. De aici ar trebui să pornim discuţia.

Petre GURAN

Miracolul și societatea

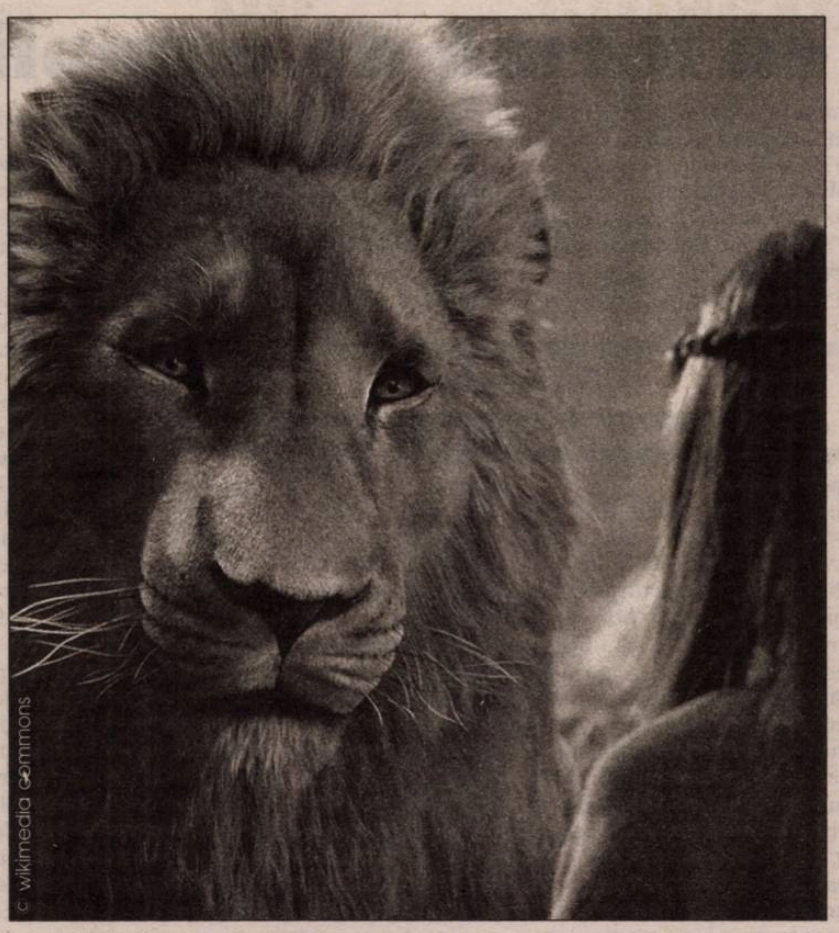

Am promis cititorilor *Dilemei vechi* în articolul precedent să nu părăsesc universul miraculosului, dar înainte de a reveni la subiecte de actualitate, cred că este necesară o incursiune în relația dintre miraculos și societate, și mă refer la procedeul de identificare a acelor persoane care expun miracolul societății și apoi atribuirea unui rol social acestor persoane. Procedeul presupune o manifestare divină, apoi o identificare corectă a epifaniei taumaturgice și în cele din urmă stabilirea unei legături privilegiate cu o comunitate geografică, socială sau profesională, pentru care respectivele persoane devin intercesori.

Miracolul este o relație intimă cu Dumnezeu, inefabilă, irepetabilă ca atare, greu de povestit sau de descris și în cele din urmă nedemonstrabilă. Cu toate acestea, el produce dorința de a-l comunica, nevoia de a-l împărtăși, imboldul de a-l multiplica narativ. C.S. Lewis surprinde această caracteristică a miracolului chiar în primele pagini ale romanului său apologetic *Șifonierul, leul și vrăjitoarea* (vol. 2 al *Cronicilor din Narnia),* cînd Lucy, reîntoarsă din prima vizită în tărîmul Narnia, unde credea că petrecuse multă vreme, încearcă să-și introducă imediat frații în universul miracolului, ca atunci cînd, trezit dintr-un vis frumos, închizi ochii imediat sperînd că visul va continua. Șifonierul miraculos, fără fund, spre surprinderea lui Lucy prima dată, are un fund lesne tangibil a doua oară, cînd îi aduce pe frați, spre nedumerirea lui Lucy de data aceasta. Ca și visul, miracolul experimentat nu are durată și nu are continuitate în condiții schimbate. Cu alte cuvinte, dacă nu poate fi comunicat, miracolul nu are dimensiune socială. Și totuși, calendarul creștin este plin de beneficiari sau martori ai miraculosului.

În Evanghelii, Hristos recomandă două atitudini diametral opuse față de miracol, tăinuirea lui (Marcu 8, 1; Matei 9, 30: „Luați seama să nu știe nimeni") și mărturisirea lui („Iar bărbatul din care ieșiseră demonii Îl ruga să rămînă cu El. Iisus însă i-a dat drumul zicînd: Întoarcete în casa ta și spune cît bine ți-a făcut ție Dumnezeu. Și a plecat, vestind în toată cetatea cîte îi făcuse Iisus", Luca 8, 38-39). Fără a intra în detaliile circumstanțiale ale pasajelor respective, se poate stabili că tăinuirea se referă la o semnificație personală a miracolului, în care situație dezvăluirea lui ar denatura obiectivul lui, anume dialogul intim cu divinitatea, iar mărturisirea se referă la proslăvirea lui Dumnezeu, adică funcția socială a miracolului. Astfel, toate miracolele evanghelice făcute sîmbăta, în comunități marginale sau alogene, au un puternic caracter public. Acestea sînt o lecție despre funcția socială a religiei. Beneficiarul este un „bun" candidat pentru rolul de țap ispășitor, iar reacția gestionarilor sacrului (farisei, cărturari, guvernatori ai cetății) este de prezervare a „ordinii" sociale. Miracolul dislocă conformismele religioase și, prin urmare, ierarhiile sociale. Este cazul orbului din naștere și al posedatului din Gadara. În schimb, realizarea ritualului de purificare pentru leproșii curățați semnifică o validare care dedramatizează opoziția natural/supranatural. Supranaturalul se naturalizează prin ritual.

De asemenea, miracolul mai cunoaște două tipuri în funcție de inițiativă. Cînd inițiativa îi aparține divinității, scopul este social și moral (bolnavul de idropică, Luca, 14, 1-6, orbul din naștere, Ioan 9, 1-38, demonizatul din Gadara), iar cînd inițiativa îi aparține omului, scopul este apocaliptic și personal. Caracterul apocaliptic al miracolului individual înseamnă dezvăluirea realității spirituale (sau energetice – în sensul palamit, dar și al fizicii cuantice) din spatele celei fizice. Individul trebuie să fie pregătit pentru revelație prin credință („Mergi în pace, credința ta te-a mîntuit"). Revenind la metafora lui C.S. Lewis: fundul șifonierului este tot timpul deschis pentru cei pregătiți prin inocență sau prin credință, dar dacă cel care se raportează nu este pregătit, atunci fundul șifonierului îi apare închis, așa cum este sufletul și mintea lui.

Ca și visul, miracolul experimentat nu are durată și nu are continuitate în condiții schimbate.

Ce se întîmplă în această situație cu mărturia lui Lucy despre tărîmul Narnia? Ea rămîne inoperantă pînă nu se produce o *metanoia* în frații mai mari prin intermediul dialogului cu bătrînul profesor. Miracolul și beneficiarul său trebuie să fie acceptabili social pentru ca narațiunea să funcționeze, să redeschidă fundul șifonierului. Traiectoria acceptării miracolului însă poate fi sinuoasă, ca în cazul orbului din naștere, și să se soldeze cu o respingere a beneficiarului ca fiind un martor fără credibilitate socială. Acceptarea mărturiei fostului orb din naștere presupune o răsturnare socială: identificare lui Iisus ca profet sau Mesia și, prin urmare, șubrezirea unui statut de dominație socială bazat pe gestionarea și validarea miraculosului în condițiile unui conflict de interpretare a normei, în care un marginal („Poate ieși ceva bun din Nazaret?" – Ioan 1, 46) contestă interpretarea oficială a sabatului. Problema nu este de percepție a miraculosului, ci de acceptare socială a acestuia astfel încît să nu perturbe structura ierarhică a societății respective.

Miracolul este astfel extensia în universul spațio-temporal a deschiderii către universul divinității (noetic sau energetic). Apostolul Petru ar fi putut dintotdeauna să meargă pe apă, dar a avut nevoie de antrenamentul convietuirii cu Iisus pentru a concepe mersul pe apă, pe care însă nu-l poate pune integral în aplicare cît timp pendulează între cele două universuri. În clipa în care nu va mai șovăi, cele două universuri vor deveni coextensive. „Și au zis apostolii către Domnul: Sporește-ne credința" (Luca 17, 5.). Acesta e singurul miracol ca acțiune directă a lui Dumnezeu asupra omului, preluarea acestuia prin har în urma actului de predare a voinței. Acest tip de miracol însă e tainic și strict personal. Și totuși hagiografia creștină a recenzat social îndumnezeirea prin har. Despre mecanismul istoric al acestei recenzii – în episodul următor.

***Petre Guran** este dr. în istorie bizantină al École des Hautes Etudes en Sciences Sociales, cercetător la Institutul de Studii Sud-Est European al Academiei Române.*

Radu PREDA

Sinodul Panortodox (II)

Așa cum se știe, între 16-27 iunie 2016, la Academia Ortodoxă din Chania (Creta), urmează să se întrunească Sfîntul și Marele Sinod Panortodox. Pregătirea acestuia pe durata mai multor decenii a fost sinonimă nu de puține ori cu amînarea. Întîlnirea era evitată pentru că se știa că se va termina prost. De ce?

Ei bine, ceea ce numim, întemeiat din punct de vedere ecleziologic, Biserica Ortodoxă este, la o privire mai atentă, un termen cumulativ, ortodoxia universală fiind formată din ortodoxii locale. Este adevărat că, altminteri decît spațiul catolic uniformizat și puternic centralizat de la bun început, ortodoxia, mai cu seamă în impostația ei bizantină, a avut o deschidere culturală, încurajînd traducerea mesajului Evangheliei lui Hristos pe măsura neamurilor care doreau să o cunoască și să o trăiască. Însăși apariția și consolidarea sistemului pentarhic – al celor cinci Patriarhii istorice de la Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim – dorea să exprime faptul că unitatea credinței nu exclude diversitatea, ci chiar se bazează pe aceasta.

Legat de pentarhie, aici se impune, în cadrul restrîns al unui text de gazetă, să amintim măcar faptul relevant că noua capitală a lui Constantin – Istanbulul de azi – are un fundament politic imposibil de ignorat. Adică ea apare exclusiv din voința împăratului convertit pe patul de moarte, mutarea centrului imperial fiind abia ulterior percepută ca schimbare de paradigmă inclusiv teologică și implicit canonică. Dovadă că noua Romă – iar nu a doua! – nu se revendica dintr-o eventuală prezență a unui Apostol și nici nu pretindea întîietatea, rezervată oricum scaunului lui Petru, poziție întărită și de martiriul simetric al lui Pavel. Cu alte cuvinte, nu apostolicitatea și nici primatul erau ingredientele care defineau constitutiv Constantinopolul, ci geopolitica.

Pentru un mileniu, Imperiul și ortodoxia aveau să formeze un binom de transfer reciproc al autorității și legitimității. Împăratul era garantul unității eclaziale, patronată între timp de Patriarhul constantinopolitan, așa cum aceasta din urmă exprima unitatea Imperiului. Este astfel de înțeles de ce numeroasele dispute și apoi rupturi pe motive teologice dintre orientali și apoi dintre orientali și occidentali aveau să însemne tot atîtea momente de geopolitică în cel mai concret sens al cuvîntului. La fel, în partea occidentală, concurența dintre Papă și Împărați, de la dinastia carolingiană la cea bourbonică, va antrena mutații vizibile în bună parte inclusiv acum pe harta europeană. Așadar, nu implicațiile politice ale credinței sînt aici tema, ci ceea ce a făcut credința din experiența ei istorică.

Căderea, în 1453, a ceea ce mai rămăsese din Imperiul Bizantin a antrenat pentru lumea ortodoxă o evoluție paradoxală. Dispariția centrului unității politice s-a reverberat în slăbirea inclusiv a unității ecleziale a Bisericii de Răsărit. În fapt, cu doar cinci ani înainte, în 1448, ortodoxia rusă se emancipează de Constantinopol și deschide calea unui proiect *non*-bizantin. Ceea ce nu însemna refuzul sau combaterea moștenirii bizantine. Dimpotrivă, se foloseau reperele salvate din tăvălugul istoriei. Acestui proiect, să îl numim astfel, aveau să i se alăture toate Bisericile Ortodoxe locale de altă limbă decît greaca, fie că făceau parte din Imperiul Otoman sau nu. La capătul lui avem tabloul de azi al unei ortodoxii mondiale formată în majoritate din comunități nonorientale, geopolitic vorbind.

Acum, marea teamă, care a și întîrziat reunirea Sinodului Panortodox, este că el ar putea servi drept scenă pentru o încleștare pe tema centralității. Dacă Patriarhia Ecumenică dorește să își consolideze rolul de *primus inter pares,* acestei tentative îi va răspunde Patriarhia de Moscova, fidelă ecleziologiei politice de la temelia Constantinopolului însuși. În numele unei *Realpolitik* postulînd primatul geopoliticii în detrimentul teologiei, Moscova nu va pierde ocazia să se proclame liderul *de facto* al ortodoxiei. Să recunoaștem, ar fi o catastrofă. Adevărata provocare la care trebuie să răspundem este tocmai de aceea articularea unei ortodoxii *post*-bizantine, ieșită definitiv din captivitatea logicii politice după care a funcționat pînă la momentul din iunie. Să dea Dumnezeu!

***Radu Preda** este lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.*

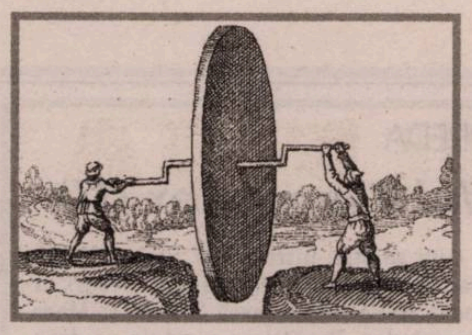

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Votul ca formă de complicitate

Pe măsură ce se apropie data alegerilor, devin tot mai clare opțiunile partidelor mari pentru viitoarele administrații locale. Mai peste tot avem de-a face cu figuri vechi, personalități neentuziasmante și programe lipsite de orice urmă de viziune. Pe deasupra lor circulă pariuri cinice: „Cît crezi că apucă din mandat pînă îl ia DNA-ul?"

Cine are răbdare să urmărească măcar cinci minute din discursul oricăruia dintre reprezentanții PNL sau PSD nu va putea să își alunge senzația că asistă la o piesă de teatru cu actori obosiți și un regizor plictisit. Candidații repetă la nesfîrșit o mantră a modernizării în aceleași 50 de cuvinte pe care le rostogolesc fără urmă de încredere în fața camerelor.

În fapt, asistăm, participăm chiar la împlinirea unui plan care era enunțat destul de des acum vreo cîțiva ani, cînd PNL și PSD erau aceeași... expresie politică în interiorul USL: împărțirea scenei între două partide mari și eliminarea oricărei concurențe reale. Victor Ponta obișnuia să spună des lucrul ăsta, la fel și Crin Antonescu. Acum sînt amandoi în plan secund, dar se pot felicita reciproc pentru împlinirea unui vis.

USL nu numai că trăiește, dar domină copios România. USL guvernează prin *proxy* și tot USL e și opoziție uneori. Dacă acceptăm că interesele de grup care mînă în luptă cele două partide sînt adesea complementare și uneori comune, putem să observăm cum democrația românească (cea despre care ne place să spunem că a creat o insulă de stabilitate în regiune) e pe cale să fie abolită. Nici vorbă de concurență de valori sau programe. Ceea ce desparte cele două partide sînt niște sigle și cîteva CNP-uri necesare pentru a crea iluzia unei competiții.

Nici vorbă de concurență de valori sau programe.

Dacă ar fi să reproșez ceva PNL și PSD, aș insista pe teamă și comoditate. Teama că o eventuală reformă le-ar putea duce la dispariție și comoditatea izvorîtă dintr-un cinism pragmatic care le spune că merge și așa. În condițiile în care nu există legislație care să asigure cu adevărat concurența politică, reforma este inutilă. Nu există nici un stimulent pentru reformă, cu excepția notabilă a demonstrațiilor de stradă. Și pentru că am ajuns aici, încă nu știu de ce ne vom înfuria anul ăsta, dar sînt sigur că o vom face.

Autorul israelian Youval Noah Harari observa, în excelentul său volum *Sapiens. A brief history of human kind,* că mai toate ierarhiile sociopolitice sînt lipsite de o bază logică sau biologică. Nu sînt altceva decît perpetuarea unor evenimente întîmplătoare sprijinite de mituri. Miturile, în cazul nostru, sînt stabilitatea, protejarea de extremism/excentrici și inevitabilitatea celor două partide mari.

Un prim pas către schimbare e să nu le mai considerăm inevitabile. Fiecare vot care nu se va duce spre cei doi dinozauri reumatici care domină azi administrația publică va fi un vot împotriva monopolului politic. Pentru că, dacă e să continuăm tradiția votului negativ – și n-am motive să cred că nu va fi așa –, atunci anul acesta a venit vremea unui vot antimonopol.

Al doilea pas: refuzul de a considera pericole pentru societate acele evoluții care sînt periculoase pentru PNL sau PSD. Fragmentarea spectrului politic mi se pare un pericol mai mic decît confiscarea lui de către grupul restrîns de politicieni care reprezintă azi cele două partide mari. De asemenea, riscul de a avea excentrici în Parlament sau primării cred că trebuie asumat, dacă prespunem că printre figurile noi apar și oameni care își cîștigă onest locul acolo. Aș adăuga aici și interesele specifice, deloc reprezentate în acest moment: ecologiști, creștini etc. Oamenii ăștia au dreptul la o voce care nu le este permisă în acest moment. Altfel spus, exorcizarea fantomei USL mi se pare o prioritate a cărei importanță e semnificativ mai mare decît accidentele de etapă.

Și nu, nu vreau să văd monopoliștii de azi dispăruți. PSD, cu structurile sale masive, e probabil singurul partid real al României. PNL, mai slab structural, e o voce necesară a clasei de mijloc. Însă pseudo-stînga pesedistă și liberalismul penelist sînt, cum spuneam mai sus, doar exerciții neconvingătoare de mimă. Uselismul însă, înțeles ca perpetuarea unei clase politice transpartinice și nonideologice al cărei unic scop e accesul la resursele publice, e foarte-foarte viu. Or, asta trebuie să înceteze, dacă nu vrem să ne scufundăm definitiv în mediocrație.

În treacăt fie spus, presimt că au să apară iar discuțiile despre „vot util" *vs* „idioți utili". Discuțiile astea ne-au adus aici. Am votat util pînă a dispărut orice urmă de concurență politică reală. Uneori, votul util e o formă mascată de complicitate. Poate, de data asta, o refuzăm. Contractul pe care PNL și PSD îl propun României este dăunător. De aceea denunțarea lui e o necesitate.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU.

euro-skepsis

„Numai omu' care-i mort..."

„...nu știe ce-i ăla sport!" Așa scrie pe ușa redacției Sport de la TVR. Glumița lor m-a pus pe gînduri și m-am apucat să număr performanțele (în continuă scădere) ale noastre, ale românilor, pe la toate disciplinele sportive. Ținînd cont, evident, de excepțiile de rigoare.

Acum ceva vreme, după Olimpiada de la Londra, m-am apucat cumva în joacă să compar clasamentul pe țări, la medalii, cu indicele de performanță universitară. Am găsit o tulburătoare coincidență, atunci cînd am eliminat abaterile statistice. Acestea țin de țara-gazdă a Jocurilor (ușor avantajată în cam toate cazurile) sau de regimul de subvenție financiară de dragul propagandei (ca în cazul unor țări precum Kazahstanul sau chiar Rusia, într-o oarecare măsură). Nu m-am putut abține să constat că țările cu performanțe sportive au un excelent indice al calității învățămîntului și, evident, sînt printre statele care stau foarte bine în statisticile productivității și competitivității economice.

Apoi, cu amar, m-am uitat în jurul meu, adică în București, și m-a apucat jalea! Cam tot ce înseamnă baze sportive este eliminat sau în curs de eliminare. Investițiile ultimilor ani mai degrabă distrug decît construiesc. Elimină în loc să adauge. Stadionul Ghencea este afară din circuit pentru că Gigi Becali s-a certat cu Armata. În schimb, Complexul Dinamo e construit și renovat. Ei sînt excepția. La Complexul Triumf s-a investit în terenul central de rugby. În schimb, Parcul Copilului arăta acum doi ani exact ca acum 30, cînd subsemnatul juca pentru juniorii de la Griviția Roșie. Pînă și robinetele dușurilor erau aceleași, iar petele de igrasie din vestiare decorau incinta din aceleași poziții. Pînă aici, una caldă, una rece. Numai că intru acum în enumerarea privatizărilor din domeniu. Voinicelul (sectorul 3) este parteneriat public-privat și oferă generos terenuri de tenis și minifotbal mai degrabă corporațeilor. De faimoasa (fostă) bază Cutezătorii, ce să mai zicem? A devenit megacelebră de cînd cu fostul tenisman Pescariu, implicat pînă peste cap în tot soiul de transferuri de comisioane, denunțuri, anchete penale. O bucată din terenul aferent fostului patinoar Flamaropol a fost utilizată întru buna dezvoltare profitabilă a unor activități cu caracter parțial sportiv. Fie vorba între noi, tocmai această tranzacție a întîrziat lucrările la noul patinoar cu aproape un an. La prima vedere, implicarea banului privat în sport pare un lucru bun, dezirabil. Necazul este că același capital se îndreaptă (firesc!) numai către zonele care pot aduce profit. Profit ai cînd ai clienți. Așa că se umplu Capitala cu piscinuțe de lux (nici una de mărime olimpică, alea sînt prea scumpe) și terenuri de tenis și minifotbal. Toate dedicate uzului aproape exclusiv al băieților și fetelor care au căpătat cîte ceva din fructele financiare ale tranziției. Am altă excepție de adăugat: fostul Complex Granitul, acum numit „Ion Țiriac", după numele celui care l-a renovat. Acolo, copiii din sectorul 2 au unde bate mingea, pe gratis.

Mult mai rău stăm acolo unde Primăria Capitalei a decis să se implice forțos, puternic, spectaculos. Arena Națională a trecut prin peripețiile ultracunoscute și, oricum, este subutilizată. Sala Polivalentă este un proiect înghețat, încurcat în ițe legale și administrative. Patinoarul este, în fine, pornit spre demolare, cu o întîrziere de (numai) doi ani! Prin comparație, cu chiu, cu vai, Ministerul Sportului a reușit să mai cîrpească și să țină cît de cît în funcțiune bruma de baze sportive care i-au mai rămas.

Dacă la toate astea mai adăugăm lipsa oricărei strategii coerente de formare de cadre sau măcar de păstrare a lor în țară, nu trebuie să ne mai mire că (vorba colegei mele Alina Alexoi) în sala unde s-au desfășurat Campionatele Mondiale de gimnastică s-a vorbit mai mult limba română decît altă limbă, pe la delegațiile naționale, dar fetele din România nu s-au calificat la Olimpiadă.

Așa că propun o modificare lozincii de pe ușă: *„Numai statu' care-i mort nu știe ce-i ăla sport!"*

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Tenisul e misogin?

Experimentăm o nouă formă de maladie. Unii zic ceva, liniștiți, așezați pe un scaun, cu un zîmbet în colțul gurii, extrem de convinși de vorbele lor, pentru ca a doua zi să infirme total, să-și pună cenușă în cap și să spună că a zis gura fără ei. Colosal. Interesant e că subiecții acestei schizofrenii nu sînt niște oameni tulburați de somnul prin parcuri sau prînzul la cantina publică. Dl Raymond Moore conducea turneul de tenis de la Indian Wells. O ducea bine. Atît de bine încît și-a permis niște panseuri de colțul tejghelei despre cît ar trebui să le fie fetele de recunoscătoare lui Federer și Nadal și cum ar trebui să mulțumească în fiecare seară, în genunchi, divinității că există acești campioni pentru ca ele să poată primi aceleași premii în bani precum contrapartea lor masculină. De aici totul a luat-o razna. Scuzele lui Moore n-au fost de ajuns. Cocoșul galic de la BNP Paribas a cîntat de trei ori și capul nefericitului a căzut. Au urmat comunicate într-o limbă de lemn înduioșătoare despre egalitatea dintre sexe. Sigur, faptul că băieții drenează mai mulți bani decît fetele și că, în acest moment, circuitul feminin suferă de o evidentă lipsă de imagine și de atractivitate, că personalitățile lui, exceptînd-o pe Serena, nu radiază îndeajuns, lucru tratat și de *L'Équipe* pe spații mari, toate acestea se pierd în ceața scandalului. Obișnuită să funcționeze după ureche, lumea a contorsionat vorbele lui Moore, ajungînd să propage, pînă pe buzele Serenei, ideea că tipul lea cerut doamnelor cu fustiță să le mulțumească în genunchi domnilor cu rachetă. Să ne calmăm. Fiecare cu problemele lui. Cea a lui Moore a fost rezolvată pozitiv. Rămîn celelalte.

Radu NAUM

Ce spune Coranul

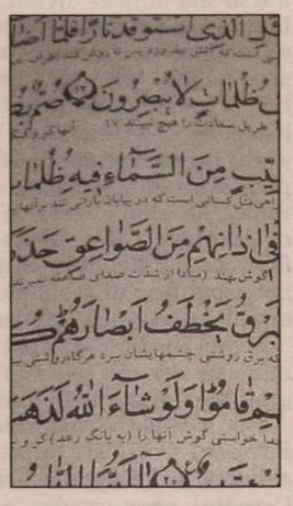

Texte și opinii de:

● Monica BROȘTEANU (conf. univ. dr. la Universitatea București)
„Poate fi tradus Coranul?“
● Tareq OUBROU
„Nu totul este absolut în Coran“ – interviu
● George GRIGORE (prof. univ. dr. la Universitatea București)
„Iisus în Coran“
● Marius LAZĂR (lector univ. dr. la Universitatea „Babeș-Bolyai“, Cluj-Napoca)
„Despre divin și uman“
● Laura SITARU (lector univ. dr. la Universitatea București.)
„Raiul se află sub picioarele mamelor...“
● Christian TĂMAȘ (cercetător dr.)
„Fețele nevăzute ale jihadului modern“

argument

Coranul și noi

Am auzit de atît de multe ori de la alții ce spune Coranul, încît am început să-l citesc și mi-am dat seama că este o carte mult mai mult citată decît citită. Este, poate, soarta cărților sfinte. În orice caz, este soarta cărților mari, care funcționează ca adevărate motoare spirituale ale omenirii. Coranul adună sub puterea sa aproape 1,7 miliarde de suflete, iar estimările specialiștilor demografi spun că, peste două decenii, musulmanii vor fi 2,2 miliarde, înregistrînd cea mai rapidă rată de creștere comparativ cu orice altă credință religioasă. Forța Coranului pare a fi de neoprit. Unii dintre noi se tem de această debordantă dinamică. Alții sînt fascinați de ea. Puțini, în orice caz, sînt indiferenți.

Se spun atît de multe despre Coran, încît ni s-a părut important să vedem ce anume spune Coranul. Dar ce este, de fapt, această carte? „Aceasta este cartea cea mai presus de orice îndoială, călăuzire celor temători, celor care cred în Taină, celor care își săvîrșesc rugăciunea, celor care dau milostenie din ceea ce le-am dăruit, celor care cred în ceea ce a fost pogorît asupra ta, în ceea ce a fost pogorît înaintea ta și care cred în Viața de Apoi“ (Coran, 2:2). Mai mult, Coranul este conștient de locul său între cărțile sfinte: „El a pogorît asupra ta Cartea, întru Adevăr, pentru a le întări pe cele de dinaintea ei. De asemenea, El a pogorît Tora și Evanghelia, mai înainte drept călăuzire oamenilor, precum a coborît și Legea“ (Coran 3:3). Am socotit că este necesar un Dosar al *Dilemei vechi* dedicat exclusiv Coranului (nu civilizației musulmane, nu derivatelor islamice de după Muhammad, nu efectelor geopolitice, ci direct Coranului!). Am găsit, cu acest prilej, admirabili specialiști români, arabiști și coraniști, experți în diverse manifestări particulare ale civilizației și culturii musulmane, cărora nu le pot mulțumi îndeajuns pentru contribuțiile lor. Am fost în asemenea măsură impresionat de ei, încît a ieșit, fără să vrem, un număr despre Coran scris în exclusivitate de experți români, ceea ce mi-a produs o plăcere deosebită. Luați acest Dosar și ca pe un mic omagiu pe care redacția *Dilemei vechi* îl aduce școlii românești de studii islamice.

Iar inițierea în Coran din interiorul credinței creștine, sau din interiorul ateismului ori agnosticismului, îmi pare mult mai mult decît o necesară aventură culturală pentru omul timpului nostru, deschis spre orizonturi, expus contactului cu o lume tot mai mare și tot mai străină. În toiul confruntării culturilor, cunoașterea celuilalt devine, aproape, o condiție a supraviețuirii. În satul global, este mai mult decît important să știm ce spune cartea aceea pe care vecinul o citește toată ziua, în care crede și la care se închină. (**Sever Voinescu**)

Monica BROȘTEANU

Poate fi tradus Coranul?

Coranul *(al-Qur'an*, „citire", „recitare") este cartea sacră a islamului, în sens mai absolut decît se poate spune despre Biblie că este cartea sacră a evreilor sau a creștinilor. Aceasta din urmă este socotită drept „inspirată" de Dumnezeu, în vreme ce musulmanii socotesc Coranul o revelație „pogorîtă" asupra lui Muhammad, dictată după un original necreat, *Umm al-Kitab* („Mama Cărții") existent din veșnicie la Dumnezeu pe o „tablă păstrată" (Coran 85, 21 și 23), într-o „Noapte a Sorții" *(Laylat al-Qadr)*. Profetul le-ar fi comunicat-o mai apoi adepților săi, pe fragmente, în funcție de împrejurări, între anii 610-632 (anul morții sale).

Versetele coranice au fost inițial memorate, apoi scrise pe tot felul de suporturi: ceramică, frunze de palmier, pergament și chiar oase de cămilă. În cursul primilor douăzeci de ani de după moartea profetului, califii Abu Bakr și Omar au dispus să fie adunate și copiate pe pergament diferitele fragmente pentru a se alcătui o carte; ea s-a realizat în vremea celui de-al treilea calif, Uthman, cu participarea celor mai vestiți *huffaz* („memorizatori") și pe baza textelor adunate. Odată fixat textul, califul a poruncit distrugerea tuturor variantelor care mai circulau.

Coranul este alcătuit din 114 capitole *(surat);* cu excepția celui dintîi, introductiv, toate celelalte au fost orînduite în funcție de lungime, începînd cu cea mai lungă (287 de versete) și terminînd cu cea mai scurtă (3 versete). Însumează 6200 de versete. Este cvasi-imposibil de determinat o cronologie a comunicării lor de către profet – se semnalează în titlu doar că e vorba de o sură „meccană" sau de una „medineză" (după cum se știe, în 622, profetul, respins de concetățenii săi de la Mecca, s-a strămutat împreună cu adepții la Medina, unde a ajuns căpetenie religioasă, politică și militară). Din punct de vedere al conținutului, este o mare varietate, adesea în același capitol. Întreaga carte se prezintă ca o însumare de învățături cu caracter dogmatic, legislativ, moral, de avertismente, de porunci, de scurte fragmente narative (uneori simple aluzii) despre personaje biblice și nebiblice. Domină ideea unicității și transcendenței lui Dumnezeu, perspectiva Judecății și a Vieții de Apoi, sînt precizate îndatoririle credinciosului musulman, normele privind toate domeniile vieții și relațiilor familiale și sociale, atitudinea față de nonmusulmani. Tonul este adesea polemic.

În text se spune despre Coran că a fost revelat într-o „limbă arabă deslușită" (26, 192-195); avînd el statut de text „dictat" prin intermediul îngerului Gibril (Gabriel), nu permite nici o interpretare critică sau istorică. (Bineînțeles că este studiat și științific, asemenea Bibliei, însă de cercetători care nu țin seamă de acest tabu.) S-a constituit, în schimb, o vastă literatură de comentarii care încearcă să explice sensurile bogate și adesea absconse ale pasajelor.

Frumusețea stilului din versetele acestei Cărți în proză rimată și ritmată nu poate fi percepută decît în arabă. Credincioșii musulmani văd în această frumusețe, pe care o socotesc inimitabilă, o adevărată minune *(i'jaz),* fiecare verset fiind văzut ca un miracol *('ayat).* De aici dogma „intraductibilității" Coranului. Unii lideri spirituali chiar consideră că e de datoria oricărui musulman să învețe limba arabă clasică pentru a avea acces la fundamentele credinței sale. De-

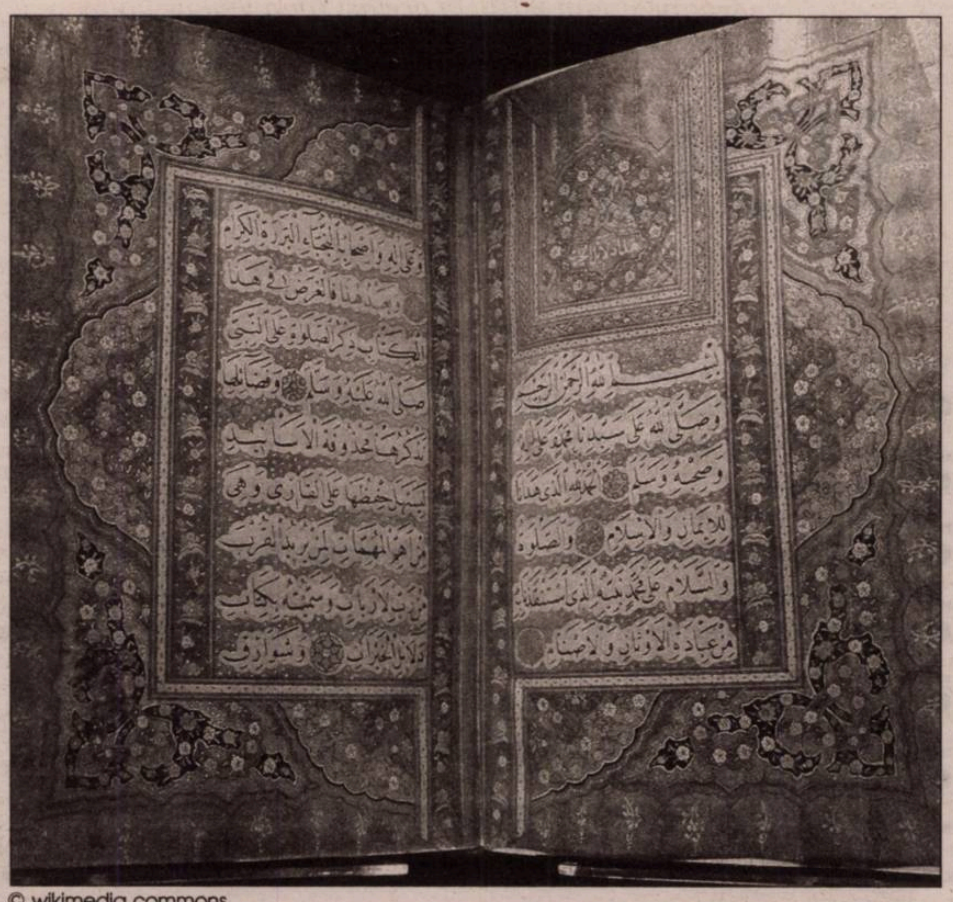

© wikimedia commons

ziderat imposibil, avînd în vedere numărul uriaș al musulmanilor nearabi. Chiar și pentru arabi, o bună cunoaștere a arabei coranice pretinde un efort serios de învățare. Majoritatea învățaților musulmani admit că pot fi traduse „ideile" Coranului pentru a face cunoscut islamul. Astfel n-ar fi vorba de „traduceri", ci de „parafraze interpretative". Dar pentru rugăciunea rituală, care constă în recitarea anumitor versete coranice, araba este obligatorie și toți musulmanii învață pe dinafară aceste versete. Mustafa Kemal Atatürk, fondatorul Turciei moderne, a pus să fie tradus Coranul în turcă, iar muezinii care îi cheamă pe credincioși la rugăciune de pe minarete să folosească versiunea turcă pentru chemare. Inițiativa a fost aspru condamnată de învățații de la Universitatea Al-Azhar din Cairo, gardienii „ortodoxiei" musulmane *(sunna).* La scurt timp, o inițiativă asemănătoare a șahului Reza Pahlavi din Iran, de astă dată folosind limba persană, a fost și ea cenzurată de autoritățile religioase șiite.

Așadar, fără a se considera „traduceri", ci doar „interpretări" sau „parafraze", textul coranic a avut parte de un mare număr de transpuneri în felurite limbi. Ele sînt de mai multe categorii. Pe de o parte, cele realizate de musulmani în scop catehetic pentru credincioșii nearabofoni, sau în scop misionar, pentru atragerea de noi adepți, iar, pe de altă parte, de orientaliști, creștini, evrei (celebra, dar și deconcertanta transpunere în franceză a lui André Chouraqui, din 1990), sau fără apartenență religioasă specifică, în scopuri la început polemice (prima transpunere serioasă a Coranului în latină, cea realizată de Ludovico Marracci la Padova în 1698, avea titlul *Refutatio Alcorani),* apoi pur științifice și culturale, precum și, mai ales în ultimii cincizeci de ani, pentru promovarea dialogului interreligios.

Unul dintre indiciile scopului în care este transpus Coranul într-o altă limbă se află chiar în felul de a reda primele cuvinte: *Bismi llahi,* „În numele lui Allah", sau „În numele lui Dumnezeu". Faptul de a echivala numele divinității cu vocabula care o desemnează în limba-țintă indică intenția de a apropia textul de cititor spre a-l face mai ușor înțeles, mai familiar, și induce ideea că pretutindeni vorbim de același Dumnezeu. A-l lăsa însă în arabă poate exprima fie dorința de a impune acest nume ca parte a revelației coranice, fie (cînd e vorba de un traducător nemusulman) de a sugera că nu este, de fapt, aceeași divinitate ca a celorlalte monoteisme, fie, pur și simplu, de a-i păstra textului un anume „exotism".

Aceste caracteristici pot fi detectate în una sau alta din cele trei versiuni integrale ale Coranului în limba română.

Cea mai veche, datorată profesorului Silvestru Octavian Isopescul de la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți, preot ortodox, a fost publicată în 1912. Are o declarată intenție polemică, ce se vădește în introducere și în notele de subsol. Totuși, numele divinității este „inculturat": Dumnezeu. Originalul pe care a lucrat a fost cea mai bună ediție critică de pe atunci a Coranului, realizată la Leipzig de Gustave Fluegel. Lucrarea a fost republicată – din motive lesne de înțeles – abia în 1995, la editura Eta din Cluj, iar apoi la editura Cartier din Chișinău (anul trecut s-a tipărit ediția a 11-a). Astăzi, ea sună destul de arhaic; arhaizantă era și cînd ieșise din mîna traducătorului, fiindcă acesta era obișnuit cu stilul traducerilor românești ale Bibliei, pe care l-a folosit și pentru Coran. Cine îi iubește pe cronicari și e familiarizat cu literatura veche îi va descoperi însă farmecul. Faptul că s-a tot reeditat înseamnă că este încă prețuită.

Cea de-a doua, intitulată *Coranul cel Sfînt – traducerea sensurilor și comentarii,* realizată de Asociația Studenților Musulmani din România și publicată în 1998 la Timișoara, la editura Islam, are un scop catehetic și misionar: amplele introduceri și note justifică subtitlul. Nu există preocupare pentru stil, ci numai pentru exactitate. Numele *Allah* este lăsat ca atare.

În sfîrșit, versiunea profesorului George Grigore, de la Universitatea București, publicată prima dată în 2000 la editura Kriterion și reeditată de mai multe ori în România și în Turcia (acolo în ediție bilingvă), este cea mai izbutită pînă acum. Pregătită îndelung de o cercetare doctorală publicată în 1997 la editura Ararat cu titlul *Problematica traducerii Coranului în limba română,* ea este opera unui veritabil islamolog, cu sensibilitate față de comunitatea musulmană, dar fără a renunța la identitatea creștină. Evident, miza sa este facilitarea cunoașterii islamului și educarea la respect față de valorile acestuia. Introducerea, notele și indicii îi sînt de mare folos celui care se aventurează pe tărîmul misterios al acestei cărți complexe.

***Monica Broșteanu** este conf. univ. dr. la Universitatea București.*

Nu vă certați cu oamenii Cărții decît pentru o cale mai bună. Afară de cei dintre ei care sînt nedrepți. Spuneți: „Noi credem în ceea ce a fost pogorît asupra noastră și în ceea ce a fost pogorît asupra voastră. Dumnezeul vostru și Dumnezeul nostru este Unul și noi Lui îi sîntem supuși."

CORAN, 29:46

Pe cel care, trecînd pe lîngă o cetate prăbușită în ruină, spuse „Cum o va mai învia Dumnezeu după moartea ei?", Dumnezeu l-a ținut mort o sută de ani, apoi l-a înviat și l-a întrebat: „Cît ai zăcut acolo?", iar el îi spuse: „Am stat o zi ori chiar mai puțin." Dumnezeu îi spuse: „Nu, ai zăcut o sută de ani. Privește-ți mîncarea și băutura. Nu s-au stricat. Privește-ți măgarul. Noi vom face din tine un semn vorbitor pentru oameni. Privește cum rînduim oasemintele și cum le înveșmîntăm în carne." Dinaintea acestei dovezi vădite, omul spuse: „Știu că Dumnezeu este Atotputernic!" (Coran, 2:259).

„Nu totul este absolut în Coran"

interviu cu Tareq OUBROU, imam și scriitor francez

Franța a fost dureros încercată de efectele atentatelor din 2015, în același timp umane (aproape 150 de victime în total, pentru cele două atentate din ianuarie și din noiembrie 2015) și somatice: frica s-a instalat durabil în Hexagon, și de aici în restul Europei. Isteria mediatică și populară care s-a instalat imediat după aceea a reușit să identifice „cu pertinență" dușmanul, autorul moral și factual al celor două crime: tînăr, de origine arabă, dar cu cetățenie franceză, provenind din a doua generație de emigranți (din fostele colonii sau nu), care nu s-a integrat și a cărui radicalizare s-a reușit parțial în țara-mamă, Franța, și total în sînul organelor de educație / spălare pe creier ale ISIS. Radicalizare și îndoctrinare realizate cu și în numele Coranului.

Foarte simplist, dar și segregaționist, într-un fel (căci în Franța catalogările sînt în principiu interzise, de unde și lipsa recensămintelor etnice), produsul portret-robot al inamicului, rapid aruncat în gura lumii, fără prea mult discernămînt, de serviciile secrete franceze și de media, a fost contracarat de nuanțările oferite de cîteva reviste care au încercat totuși să afle nu doar cine și cum, ci și de ce și pînă unde. Una dintre vocile care au ieșit astfel în evidență în acea perioadă de imediat după atentate este cea a imamului din Bordeaux, ***Tareq Oubrou.***

Imam și scriitor propovăduind pozițiile moderate, personalitate care militează pentru o vizibilitate discretă a islamului în Franța, Oubrou a reușit să-și exprime ideile într-un interviu acordat Paris Match *în 25 noiembrie 2015. (**I. B.-G.**)*

„Noi, musulmanii din Franța..." La o săptămînă după atentatele din 13 noiembrie 2015, Consiliul Francez al Cultului Musulman (CFCM) a trimis tuturor moscheilor din Franța o rugăciune destinată citirii în fața fidelilor în timpul slujbei de vineri. Ce credeți despre acest gest?

Nu fac parte dintre cei care așteaptă o circulară pentru a exprima poziția islamului privind uciderea unor inocenți de către criminali care răspîndesc astfel teroarea. În moscheea mea am obiceiul de a pune un diagnostic și de a propune remedii la această violență care își are rădăcinile într-o interpretare anacronică a Coranului, recuperată de mișcări care nu predau islamul, ci practică îndoctrinarea.

De ce par depășite instituțiile musulmane din Franța?

Pentru că nu au o doctrină adaptată timpurilor în care trăim. Ce învățăminte putem transmite noi copiilor noștri, care trăiesc într-o lume care nu are nimic de-a face cu cea a beduinilor din secolul al VII-lea? Principiul islamic trebuie să subziste, însă formele juridice și etice trebuie să evolueze. Teoreticienii islamului în Occident trebuie să facă efortul de a produce o doctrină în fază cu laicitatea franceză. Și trebuie să iasă din discursurile de convenienţă și de strategie. Nu mai este suficient să te îngrijorezi, trebuie să refaci teologia musulmană. Trebuie să adaptăm revelația coranică a beduinilor din peninsula sud-arabică a secolului al XVII-lea la universul mental al francezilor din secolul XXI. Astăzi cerem musulmanilor din Franța să îndeplinească o transformare care a luat mai multe secole creștinilor din Biserica Catolică. Creștinii au știut să adapteze Biblia timpurilor lor. De ce nu ar face-o și islamul? Din ceea ce știu, Iisus Hristos nu era occidental, ci semit. Totuși, a devenit referința Occidentului. Nu avea ochii albaștri. Doctorii Bisericii au mers pînă la a adapta morfologia sa la universul mental occidental. Ar trebui să fie și mai simplu pentru Profet: nu era de culoare, nu era un maghrebian. Dacă ar trăi astăzi printre noi ar trece mai neobservat decît imigranții marocani sau algerieni, și aceasta doar din punct de vedere strict fizionomic!

Spuneți adeseori că identitatea franceză se teme de vizibilitatea actuală a islamului...

...da, și că ea dăunează și spiritualității musulmane. Trebuie să terminăm cu beduinizarea islamului. Fagocitat de wahabismul saudian, salafismul consistă în beduinizarea islamului cu mijloace tehnologice foarte dezvoltate. Este o întoarcere la istoria preislamică, însă cu siguranță nu o întoarcere la statul islamului. Această vizibilitate identitaristă nu are nimic de-a face cu o înrădăcinare mistică sau spirituală, ci răspunde unei logici a minorității care dorește să dăinuie în timp atașîndu-se scoarței, nicidecum spiritului religiei.

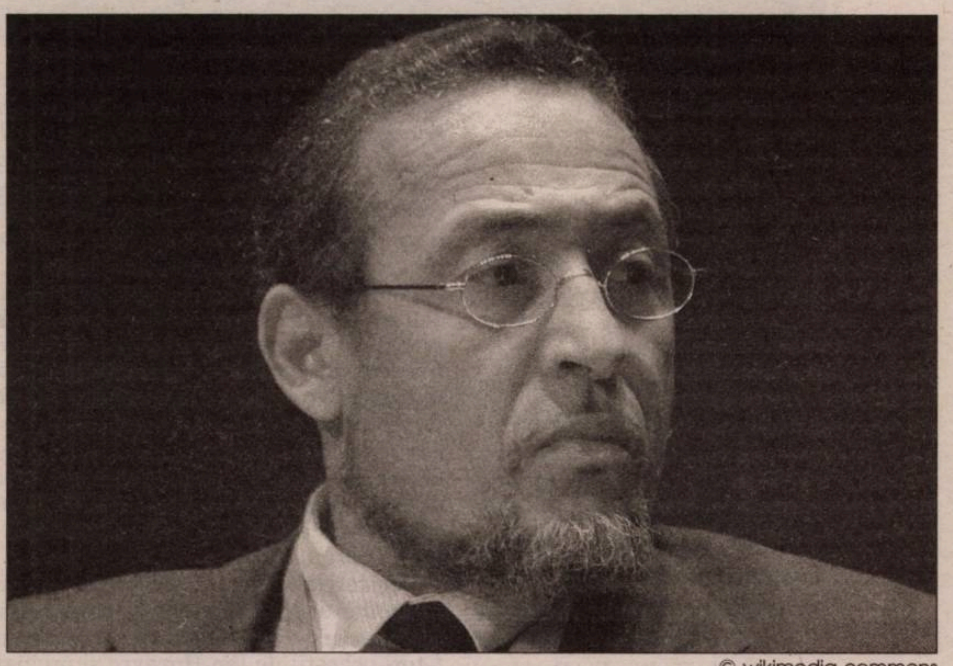
© wikimedia commons

Ce vreți să spuneți prin scoarță?

Tot ceea ce participă la islamizarea folclorică a vizibilității insultătoare. Religiei îi sînt proprii discreția, modestia, munca interioară, și nicidecum exhibiția. Trebuie să ne schimbăm complet paradigma. „Comunitatea" noastră este foarte tînără, și aici înțeleg o comunitate formată exclusiv din tineri provenind din cultura și religia musulmană, care trăiesc într-o anumită frustrare: socială, școlară etc. Ei compensează acest complex de inferioritate printr-un complex de neîncredere și frondă. Tipice adolescenței. Eu, își spun ei, mă delimitez în raport cu familia. Nu recunosc nici o autoritate, nici măcar pe cea religioasă. Provoc. Sînt victimă, deci exist. Și grefez un parcurs religios pe practici care nu ar trebui să aibă foartă multă importanță, cum ar fi faimosul fular islamic. Aștept să văd ce va urma după fular, poate cravatele islamice? E aiurea. Căci, pînă la urmă, ce spune exact Coranul? În centru se află pudoarea. Pudoarea face parte din credință. Însă Profetul nu a venit pe pămînt ca să dea cursuri de croitorie. Hainele nu au nimic de-a face cu religia. Un văl nu este o kippa. În islam nu există obiecte culturale. Nici simboluri și nici sloganuri. Introducerea hainelor în cult este o erezie. Încă o dată, se amestecă principiul etic cu traducerea sa vestimentară. Dumnezeu nu este un croitor, nu este un stilist de modă. În realitate, ne ascundem pentru a deveni și mai vizibili! Atunci, evident, aparența este conformă literei textului, însă intenția nu este cea bună. Ceea ce este de condamnat este învestmîntarea orgoliului, a aroganței, a ostentației.

Profetul spune: „Ceea ce este conform legii e clar și ceea ce nu este conform legii este, de asemenea, destul de clar. Între acestea două se află tot ceea ce este ambiguu, adică ceea ce oamenii, în general, nu știu. Acela care reușește să evite dubiul își salvează onoarea și credința."

RIYADH-US-SALAHEEN,
Hadith 588

„Șaria minorității"

Dar ce constituie atunci inima islamului?

Credința este lucrul cel mai important. Credința profundă. Ești musulman atunci cînd crezi. Principiul este deci interior. Oamenii care vor fi salvați la Judecata de Apoi nu sînt cei care au cea mai lungă barbă sau cel mai negru văl, ci aceia care au inima cea mai pură. În acea zi aparențele nu vor fi nimănui de folos. Coranul are aproximativ 6236 de versete, din care 150 se referă la lege și la cult, adică aproape o cantitate neglijabilă. Imensul volum scripturar privește metafizica: Dumnezeu, omul, demnitatea, reînvierea etc. Astăzi, acest domeniu al credinței a lăsat locul discursului normativ, adică dispariției sensului. Wahabismul saudian a exclus orice discurs metafizic despre om, despre viață, despre conviețuire, despre Celălalt. Cum îl introducem atunci pe acest Altul, care nu este musulman, în teologie? Care este statutul nemusulmanului? Ce consecințe apar la nivel etnic? În Coran există zone care nu au fost niciodată explorate sau dezvoltate.

Ați sugerat că locul imamului din Brest, care explica copiilor cum muzica este creația Diavolului, era mai degrabă într-un azil psihiatric. Cum procedăm dacă nu avem preoți competenți și formați?

Din nefericire, imamii nu sînt savanți. Majoritatea nu au instrumentele intelectuale pentru a ajunge la bogata moștenire teologică musulmană, cu diferitele sale doctrine complexe. Trebuie să o spunem pe șleau, teologia musulmană clasică duce la migrenă. Iată sensul muncii mele despre „șaria de minoritate", un concept pe care voluntar l-am dorit pentru musulmani, dar și pentru nemusulmani. Paradoxal, ambii sînt cam la fel, unii prin ignoranță, alții prin literalism, atunci cînd consideră că șaria este practica mecanică a unui verset sau a unui cuvînt al vreunui profet interpretat de un canonist din Evul Mediu. Nu, Coranul are o dimensiune istorică. Nu totul este absolut. În Evul Mediu, savanții islamului au tradus mesajul coranic în cultura timpului lor. Această muncă de reformă s-a oprit brutal din cauza prăbușirii civilizației arabo-musulmane, după invazia mongolă, cruciade și colonizare. Gîndirea teologică a înțepenit. Trebuie să ieșim din această prăbușire pentru a ne regîndi religia în lumina modernității. Trebuie să formalizăm, să sculptăm această materie pentru ca ea să fie vizibilă, estetică, audibilă, inteligibilă, lizibilă pentru contemporanii noștri.

interviu realizat
de Pascal MEYNADIER

Toate drepturile aparțin revistei *Paris Match*/Pascal Meynadier (http://www.parismatch.com/Actu/Societe/Il-faut-enfinir-avec-la-bedouinisation-de-l-islam-Tarek-Oubrou-870465)

traducere
de Iulia BADEA-GUÉRITÉE

George GRIGORE

Iisus în Coran

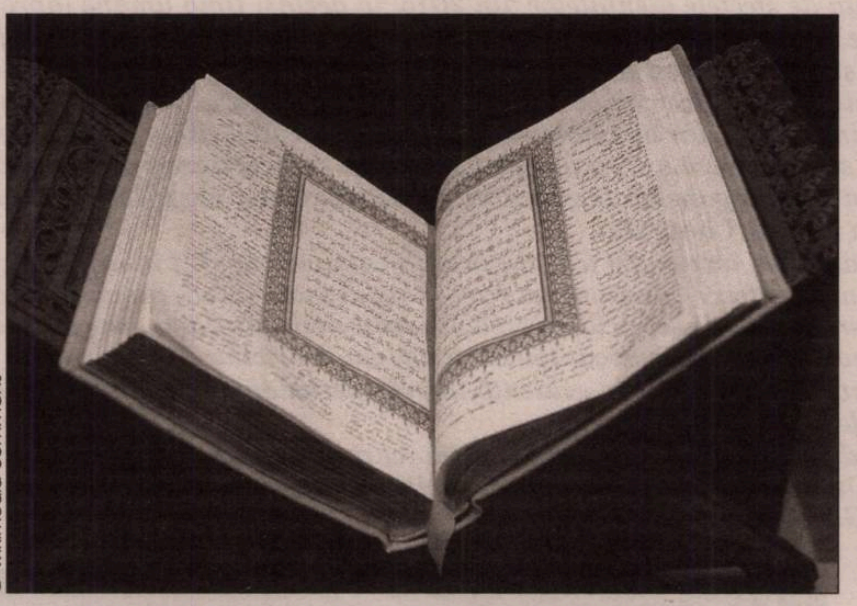
© wikimedia commons

Coranul cuprinde un număr impresionant de versete, presărate pe tot cuprinsul său, ce îl au ca subiect pe Iisus, de la conceperea sa miraculoasă și pînă la ridicarea la ceruri. În temeiul acestor versete, se poate vorbi de o viziune asupra lui Iisus ca profet al islamului. Pentru musulmani, Iisus este un profet respectat și venerat, de aceea ei spun, de fiecare dată cînd este pomenit numele său, *wa-'alayhi s-salamu!* – „Pacea fie asupra lui!", ca semn al înaltului respect de care se bucură. Musulmanii fac totuși deosebire între Iisus în care creștinii cred și ale cărui învățături le urmează, pe care-l consideră mai degrabă ca fiind o figură mitică, și Iisus din Coran, un profet ce a avut, printre altele, ca principală misiune să anunțe venirea profetului Muhammad. De altfel, și numele diferă, pentru creștinii vorbitori de arabă, Iisus este Yasu'a, adică „Salvatorul" în siriacă, pentru musulmani el este 'Isa (cuvînt cu semnificație necunoscută). Ceea ce îi unește pe cei doi sînt supranumele comune: al-Masih (Unsul) și, respectiv, Ibn Maryam (Fiul Mariei).

Coranul se referă, așadar, la Iisus cu numele de 'Isa și, de asemenea, cu supranumele de Ibn Maryam, „Fiul Mariei" (Maria este singura femeie desemnată în Coran printr-un nume propriu care dă, de altfel, și titlul celei de-a 19-a sure). El are o serie de titluri printre care al-Masih („Mesia", „Unsul" după obiceiul timpului de a-i unge efectiv pe regi la urcarea pe tron, și nu în sensul apocaliptic de mesia care se va întoarce la sfîrșitul veacurilor și pe care-l așteaptă unii dintre evrei), *nabi*, „profet" sau „prooroc", *rasul*, „trimis", „mesager", „sol", și *kalima* – „cuvînt". El este desemnat în cîteva rînduri și cu vocabula *ayah* – „semn". Ca și alți profeți care au fost și trimiși, soli, și lui i s-a dat o carte pe care s-o aducă omenirii, *al-Kitab* (Cartea) sau *al-'Ingil* (Evanghelia) și o serie de semne sau miracole care să confirme adevărul mesajului adus. Versetul 61:6 este de o mare importanță pentru definirea coranicului Iisus, deoarece rezumă viziunea musulmanilor asupra sa: *Iisus, fiul Mariei, spuse: O, fii ai lui Israel! Eu sînt, într-adevăr, trimisul lui Dumnezeu la voi ca să întăresc cele din Tora de dinaintea mea și ca să vă vestesc un trimis ce va veni după mine și al cărui nume va fi Ahmad. Și cînd acela veni la ei cu dovezi vădite, ei spuseră: Aceasta este o vrajă vădită!* (Coran, 61:6)

Ahmad este un alt nume al profetului, „cel prealăudat", cuvînt derivat de la rădăcina *hamada* (a lăuda) ca și Muhammad (cel lăudat). Comentatorii musulmani apropie acest nume de *paracletos*, „ajutor", „apărător", „consolator", vestit de către Ioan (vezi Ioan 14:16; 15:26; 16:7), despre care spun că l-a înlocuit pe *periclitos*, „lăudat", din primele versiuni ale Bibliei.

În mesajul său către împăratul Abisiniei, profetul Muhammad insista asupra nașterii supranaturale a lui Iisus și asupra virginității mamei sale, reluînd astfel versetul coranic care spune: *Iisus, fiul Mariei, este trimisul lui Dumnezeu, Cuvîntul Lui pe care l-a aruncat Mariei, un duh de la El.* (Coran, 4:171), și de asemenea citînd cuvintele îngerului Gabriel către Maria: *O, Maria! Dumnezeu te-a ales și ți-a dat curățenie. El te-a ales înaintea femeilor lumilor* (Coran, 3:39). *Eu sînt doar trimisul Domnului tău ca să-ți dăruiesc un fecior curat.* (Coran, 19:19)

Într-un alt verset, 5:46, se menționează că Iisus face parte din șirul de profeți și soli pe care Dumnezeu i-a trimis de-a lungul timpului omenirii: *Noi l-am trimis, pe urmele lor, pe Iisus, fiul Mariei, ca să întărească cele de dinaintea lui din Tora. Noi i-am dăruit Evanghelia drept călăuzire și Lumină ca să întărească cele de dinaintea lui din Tora: călăuzire și predică pentru cei temători.*

„În mărturiile Ascensiunii lui Muhammad la Cer există descrieri ale felului în care arată Iisus. De asemenea, Iisus este descris în context eshatologic, scopul acestei descrieri fiind acela de a-l deosebi de Anticrist (al-Dajjal). Conform unui binecunoscut hadith al lui Muslim, Anticristul va apărea undeva între Damasc și Irak, va domni 40 de zile, Iisus va coborî din ceruri pe vîrful moscheii albe din Damasc, îl va înfrunta pe Anticrist și-l va ucide. Descrierile lui Iisus variază nesemnificativ între hadith-urile lui Bukhari și Muslim. Dacă încercăm să armonizăm cele două descrieri, Iisus ar arăta cam așa: are o piele ușor înroșită, ca și cum ar fi ieșit după o baie, este de înălțime medie, cu un păr frumos și lung, ușor ondulat, și picături de apă se preling pe trupul său. Se accentuează frumusețea, armonia și puritatea înfățișării lui Iisus pentru a o pune în contradicție cu înfățișarea Anticristului, care are un singur ochi."

ODDBJORN LEIVRIK,
Imaginea lui Iisus Hristos în Islam, *ed. a II-a, Continuum International Publishing Group, 2010, pp. 38-39*

Pentru Coran, toți trimișii lui Dumnezeu au același statut, fiind așadar egali prin misiunea pe care au avut-o: *Spuneți: Credem în Dumnezeu și în ceea ce ne-a fost pogorît nouă, în ceea ce a fost pogorît lui Abraham, lui Ismail, lui Isaac, lui Iacob, triburilor, în ceea ce i s-a dat lui Moise, lui Iisus, în ceea ce li s-a dat profeților de la Domnul lor și nu facem nici o deosebire între ei, căci noi Lui îi sîntem supuși.* (Coran, 2:136)

Deși toți trimișii sînt egali între ei, pentru profetul Muhammad, Iisus este *primus inter pares*, așa cum reiese dintr-un *hadit* povestit de Ibn Hurayra și preluat de at-Tabari în comentariu său: *Trimisul lui Dumnezeu (Muhammad) a spus: Profeții sînt frați, chiar dacă mamele lor sînt diferite, religia lor este una singură. Eu sînt cel mai apropiat om de Iisus, fiul Mariei, căci nu mai există nici un profet între mine și el.* (al-Tabari, 3/1/373)

Fiecare comunitate, spune textul coranic, a avut trimiși de la Dumnezeu care s-o prevină asupra legilor ce trebuie urmate, căci Dumnezeu trimite soli în mod succesiv, mulți dintre ei fiind respinși, învinuiți de falsă profeție: *Noi am trimis apoi fără încetare trimiși de-ai Noștri. De fiecare dată cînd un trimis venea la o adunare, aceasta îl socotea mincinos. Noi i-am făcut să se urmeze unii pe alții și i-am pus în spuse. Înapoi cu poporul ce nu crede.* (Coran, 23:44)

Nici Iisus nu va fi tratat altfel: chiar de la începutul misiunii sale, el este respins de către cei cărora li se adresa. De fiecare dată, el vine cu o lămurire – mai mult decît atît, el face și unele minuni pentru a întări adevărul spuselor sale: *Eu întăresc Tora dinaintea mea și vouă vă dau dezlegare la o parte dintre cele oprite. Eu v-am adus vouă un semn de la Domnul vostru. Temeți-vă de Dumnezeu și dați-mi ascultare! Dumnezeu este Domnul meu și Domnul vostru. Lui închinați-vă! Aceasta este Calea cea Dreaptă.* (Coran, 3:50-51)

Expresia „Calea cea Dreaptă" *(sirat mustaqim)* care apare în predica lui Iisus este aceeași folosită și în islam. În Sura 1, *al-Fatiha* (Deschizătoarea), ce se constituie într-o rugăciune adresată de musulmani lui Dumnezeu, aceștia Îi cer călăuzirea pe Calea cea Dreaptă. Ca atare, se poate trage concluzia că acel mesaj adevărat, nealterat, al lui Iisus este unul și același cu acela adus de Muhammad. Mai mult decît atît, discipolii lui Iisus sînt descriși ca fiind musulmani: *Iisus, cînd a simțit tăgada lor, le spuse: Cine îmi sînt ajutoare întru Dumnezeu? Apostolii spuseră: Noi sîntem ajutoarele lui Dumnezeu, căci Noi credem în Dumnezeu. Fii martor că sîntem supuși!* (Coran, 3:64)

Acest verset va atrage atenția comentatorilor creștini din Evul Mediu, care vor considera, pornind de aici, că islamul nu este altceva decît o sectă eretică a creștinismului. Desigur, cuvîntul *muslim* este folosit aici cu accepțiunea sa generală de „supus", „supus al lui Dumnezeu". În islam se spune că toți oamenii se nasc musulmani, adică supuși lui Dumnezeu, însă ei se schimbă apoi din cauza societăților în sînul cărora trăiesc.

Versetele cuprinse între 42 și 62, din sura a 3-a, referitoare tot la Iisus și care se termină cu *sahada*, „mărturia de credință", primul din cei cinci stîlpi ai islamului, scot în evidență faptul că Iisus era un monoteist absolut, care nu s-a pus în valoare pe el, ci doar pe Dumnezeu, așa cum va face și Muhammad. De altfel, ceea ce reiese fără echivoc din textul coranic este că Iisus nu dorește ca cineva să i se închine lui, ci să-l considere ca sol al lui Dumnezeu și nimic mai mult: *O, oameni ai Cărții! Nu întreceți măsura în credința voastră! Nu spuneți despre Dumnezeu decît Adevărul! Da, Cristos! Iisus, fiul Mariei, este trimisul lui Dumnezeu.* (Coran, 4:171)

Coranul respinge vehement conceptul creștin conform căruia Iisus ar fi fiul lui Dumnezeu, concept ce nu este înțeles în sens metaforic, ci în sens strict, fizic, cu toate implicațiile relaționale care decurg de aici. Concepera lui Iisus – miraculoasă ca și în Evanghelii – este similară cu cea a lui Adam, dusă la îndeplinire cu ajutorul verbului creator: *Iisus este înaintea lui Dumnezeu precum Adam pe care l-a creat din țărînă și apoi i-a spus: „Fii!" Și acesta a fost.* (Coran, 3:59)

Pe aceeași linie, Coranul ce se construiește în jurul fundamentului dogmatic „nu există [dumne]zeu în afară de Dumnezeu" *(la 'ilaha 'illa 'Allah)* respinge conceptul creștin de treime, văzut ca o negare a unicității divine, prin înțelegerea că Dumnezeu ar fi una dintre cele trei persoane – Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh – și nu unul singur: *Credeți în Dumnezeu și în trimișii Săi! Nu mai spuneți trei! Sfîrșiți cu aceasta, căci va fi mai bine pentru voi. Unul este Dumnezeu! Mărire Lui! Cum ar avea un fiu? Ale Lui sînt cele din ceruri și de pe pămînt. Dumnezeu își este sieși de ajuns ca apărător.* (Coran, 4:171)

Faptele lui Iisus

Coranul pune în evidență, pe parcursul a numeroase versete, minunile făcute de Iisus, unele dintre acestea fiind menționate și în Evangheliile canonice: vindecarea de lepră (Matei 8:1-4; Marcu 1:40-45; Luca 5:12-16), dăruirea vederii unor orbi (Marcu 8:22-26; Matei 20:29-34; Luca 18:35-43; Ioan 9:1-12), învierea morților (învierea lui Lazăr din Betania cf. Ioan 11:1-44; învierea tînărului din Nain cf. Luca 7:11-17; învierea Tabithei, fiica lui Jairus, cf. Marcu 5:21-43). Alte minuni, cum ar fi înzestrarea cu viață a unor păsări confecționate din lut și rostirea unor vorbe înțelepte încă de pe cînd se afla în leagăn, nu se regăsesc în Evan-

gheliile canonice, ci în unele Evanghelii apocrife. Ca și în Evanghelii, Iisus nu-și arogă niciodată meritul săvîrșirii acestor minuni, ci le consideră semne venite de la Dumnezeu, manifestate prin el, pentru întărirea credinței oamenilor: *Și iată-l trimis fiilor lui Israel: Eu v-am adus vouă un semn de la Domnul vostru: vă voi crea vouă, din noroi, un chip de pasăre. Voi sufla asupra sa și va fi pasăre, cu îngăduința lui Dumnezeu. Eu îl tămăduiesc pe orb și pe lepros și morților le dau viață, cu îngăduința lui Dumnezeu. Eu vă dau știre ce să mîncați și ce să păstrați în casele voastre. Întru aceasta este un semn pentru voi, de sînteți credincioși.* (Coran, 3:49) *Dumnezeu va spune: O, Iisus, fiul Mariei! Amintește-ți de harul Meu asupra ta și asupra mamei tale. Eu te-am întărit cu duhul sfințeniei. Din leagăn, tu vorbeai oamenilor ca un bătrîn.* (Coran, 5:110)

Două minuni evanghelice, prima cunoscută ca „hrănirea celor 5000", prin înmulțirea a cinci pîini și a doi pești, înfățișată în toate cele patru Evanghelii canonice (Matei 14:13-21; Marcu 6:31-44; Luca 9:10-17 și Ioan 6: 5-15), a doua, „hrănirea celor 4000", prin înmulțirea a șapte pîini și a șapte pești, menționată doar în două Evanghelii (Marcu 8:1-9 and Matei 15:32-39), pot fi recunoscute în următorul verset coranic din sura „Masa" (ar.: *Al-ma'ida*, cu trimitere directă la acele episoade din viața lui Iisus): *Iisus, fiul Mariei, spuse: „Dumnezeule, Domnul nostru! Din cer, pogoară-ne nouă o masă! Va fi pentru noi un ospăț, de la cel dintîi pînă la cel din urmă dintre noi, și un Semn venit de la Tine. Dă-ne nouă cele trebuincioase traiului, căci tu ești prea-bunul Înzestrător".* (Coran, 5:115)

Alte minuni atribuite lui Iisus în Evanghelii nu apar în textul coranic, cum ar fi: preschimbarea apei în vin la o nuntă din Cana Galileei (Ioan 2:1-11) – aici trebuie avut în vedere și statutul pe care îl are alcoolul în religia islamică –, umplerea năvodului cu pești (Luca 5:1-11; Ioan 21:1-14), mersul pe apă (Ioan 6:16-21), liniștirea furtunii (Marcu 4:35-41; Luca 8:22-25 și Matei 8:23-27) și încă mult altele. Pentru toate minunile făcute, evreii vor sfîrși prin a-l învinui de vrăjitorie: *...Eu i-am îndepărtat de la tine pe fiii lui Israel! Cînd le-ai adus dovezi vădite, cei tăgăduitori dintre ei au spus: „Nu este decît o vrajă vădită!"* (Coran, 5:110)

Iisus nu moare pe cruce, ci este înălțat de Dumnezeu.

Ridicarea la cer

Moartea lui Iisus pe cruce, urmată de învierea sa, reprezintă pilonul religiei creștine. În tradiția islamică se spune că Iisus nu a fost crucificat sau că altcineva a fost crucificat în locul său, cel mai adesea fiind menționat Iuda Iscariotul. Așadar, Iisus nu moare pe cruce, ci este înălțat de Dumnezeu direct la ceruri, precum au fost și cei doi proroci din Vechiul Testament, Enoh (Geneza 5:24) și Ilie (2 Regi 2:11), care au trecut la viața veșnică fără a cunoaște moartea. Dumnezeu nu ar fi putut îngădui, spun comentatorii coranici, ca un asemenea profet să fie omorît de către oameni, ci l-a înălțat la El: *Noi i-am pedepsit, căci au tăgăduit și o mare mîrșăvie, au spus despre Maria, după cum au mai spus: Da, noi l-am ucis pe Hristos, Iisus, fiul Mariei, trimisul lui Dumnezeu. Ei însă nici nu l-au ucis, nici nu l-au răstignit, ci numai li s-a părut așa. Cei care nu se înțeleg asupra lui sînt în îndoială, căci ei nu au nici o știință anume și nu urmează decît o nălucire, fiindcă ei de bună seamă nu l-au ucis, ci Dumnezeu l-a înălțat la El, căci Dumnezeu este Puternic, Înțelept.* (Coran, 4:157)

Coranul îi atribuie lui Iisus un rol de seamă în Ziua Judecății de Apoi, cînd va fi chemat să depună mărturie împotriva creștinilor care l-au luat drept Dumnezeu, care i s-au închinat lui, și nu lui Dumnezeu: *Dumnezeu spuse: O, Iisus, fiu al Mariei! Tu ai spus oamenilor: Luați-mă pe mine și pe mama mea drept dumnezei mai presus de Dumnezeu! Iisus spuse: Mărire Ție! Eu nu pot mărturisi ceea ce nu am căderea să spun. Tu ai fi știut, dacă aș fi spus. Tu știi ce este în mine, însă eu nu știu ce este în Tine. Tu ești Cunoscător al Tainelor. Eu nu le-am spus decît ceea ce mi-ai poruncit să spun: Închinați-vă lui Dumnezeu, Domnul meu și Domnul vostru!* (Coran, 4:159)

În mod paradoxal, așa cum spuneam și cu alte prilejuri, Iisus apropie cele două religii, creștinismul și islamul, constituindu-se într-un fundament al dialogului, atunci cînd sînt scoase în evidență similitudinile, privitoare la el, dintre Noul Testament și Coran, dar în același timp, el le și desparte, dînd naștere unor polemici aprinse, atunci cînd se aduc în discuție diferențele dintre personalitățile sale, cea evanghelică și cea coranică.

***George Grigore** este prof. univ. dr. la Universitatea București.*

Marius LAZĂR

Despre divin și uman

cîteva teme centrale ale teologiei coranice

Textul Coranului este rezultatul unui proces de sistematizare, sub forma unei Scripturi *(al-Kitab)*, a enunțurilor teopatice atribuite lui Muhammad, ce au fost inițial memorate de adepții săi sau transcrise pe diferite materiale de ocazie. Coranul *(al-Qu'ran* – „recitare") se afirmă ca fiind expresia efectivă a „Cuvîntului Divin" *(Kalam Allah)*; el nu este un discurs teologic „despre" Dumnezeu, ci o narațiune „personală" a divinității însăși, destinată umanității. Înțeles astfel, ca teofanie, ca mediu deopotrivă spiritual și concret al manifestării divinului, textul coranic capătă un statut de excelență neegalat, căci, pentru conștiința musulmană, el reprezintă însăși forma și sensurile „Adevărului". Prin Coran, divinul se revelează pe sine, reamintește omului istoria sacră a lumii și a umanității și, mai ales, propune reperele pe care trebuie să le asume credinciosul pentru a-și împlini condiția sa ontologică reală și autentică – aceea de ființă creată și aflată într-un raport fundamental de dependență, de „supunere" *(Islam)* față de Creatorul său. În jurul acestor teme centrale se desfășoară întreg complexul de narațiuni, simboluri, imagini, valori și norme dezvoltate, adesea într-o formă extrem de obscură, gramatical și semantic, de cartea sfîntă. Această dificultate hermeneutică în a înțelege textul coranic, ce a generat, în toate secolele următoare, nenumărate comentarii, de la cele literale pînă la cele mistice, este explicabilă prin chiar caracterul Cărții: Misterul divin însuși se face revelat și, în virtutea transcendenței sale absolute, el rămîne perpetuu inefabil și intangibil în esența sa. De aceea, Cartea este adresată tocmai *„celor care cred în Taină"* (II: 3). Există cîteva teme teologice centrale pe care le fundamentează, în mod continuu, textul coranic: unicitatea lui Dumnezeu și caracterul său de creator și de stăpîn al lumilor, rolul profeților și al Cărților revelate, angelologia, „judecata de apoi" și, deci, „învierea", și tema predestinării divine și a libertății umane.

Ideea unicității absolute a divinului *(tawhid)* stă în centrul doctrinei islamice și în jurul său se construiesc toate celelalte teme teologice majore. Ea este ipostaziată în prima parte a „mărturisirii de credință" *(shahada): la 'ilaha 'illa-llah („nu există dumnezeu în afară de Dumnezeu"* sau *„nu există altă divinitate în afară de Allah")* – care este primul din cei cinci „stîlpi" ai credinței islamice, adică acele obligații prin care un credincios își asumă, spiritual și practic, condiția musulmană. Allah („Dumnezeul" – constrîngere a articolului hotărît *al-ilah)* era deja prezent în cultele politeiste din Arabia preislamică, unde desemna zeul suprem, creator al lumii. Acolo însă, el era asociat cu alte zeități masculine (Wadd, Yaghuth, Nasr, Suwa, Ya'uq) și chiar i se atribuiau trei fiice ('Uzza, Manat, al-Lat). În monoteismul propus de Coran, Allah devine numele divinității unice care s-a făcut anterior cunoscută celorlalți profeți ai iudaismului și creștinismului; prin aceasta, noua religie își afirmă o continuitate cu tradiția avraamică și preia și integrează, într-o formulă totalizatoare, o bună parte din personajele sacre și din temele doctrinare ale monoteismelor anterioare. Există nenumărate pasaje coranice care afirmă teza unității și a unicității divine: *„Dumnezeul vostru este Unul"* (XXXVII: 4), *„Eu sînt Dumnezeu! Nu este dumnezeu afară de Mine"* (XX: 14). Exaltarea acestei absolute unicități divine – prin care se afirmă deplina plenitudine ontologică a lui Dumnezeu – singurul și adevăratul Real *(al-haqq)* are drept corolar aversiunea față de orice formă de politeism *(shirk* – „asociaționism") – suprema oroare pentru orice musulman: *„spune: Este doar Dumnezeu Unul și mă lepăd de ceea ce Îi alături"* (VI: 19) sau *„Dumnezeu spune: Să nu vă luați doi dumnezei! Nu este, într-adevăr, decît Dumnezeu, Unul. Temeți-vă de Mine"* (XVI: 51). Aici este principala temă unde islamul se distanțează față de creștinism, căci pentru musulmani dogma Treimii, sublimată prin Crezul de la Niceea, este văzută tocmai ca o formă camuflată de politeism. Acceptînd condiția de profet a lui Iisus, chiar statuînd că urmează imediat în rang lui Muhammad, și atribuindu-i un rol important în scenariile eschatologice, Coranul contestă totuși caracterul divin al acestuia și ideea creștinismului despre natura divină a lui Iisus: *„Spune: Unul este Dumnezeu. Dumnezeu! Absolutul! El nu naște și nu se naște, și nimeni nu-I este asemenea"* (CXII).

„Comportă-te în această lume ca și cum ai rămîne aici pentru totdeauna și în același timp pregătește-te pentru eternitate ca și cum ai muri mîine."

IMAM ALI,
NEPOTUL PROFETULUI MUHAMMAD

Revelațiile coranice oferă o imagine despre Dumnezeu și despre cum oamenii trebuie să-l înțeleagă și să-l urmeze, dar fără ca ele să expună realitatea în sine a divinului (esența – *al-dhat)*, care este

transcendentă și inefabilă. Totuși, Dumnezeul Coranului se arată lumii și omului printr-un set de calități – atributele divine *(sifat):* ele sînt formele, deopotrivă ontice și axiologice, prin care divinul se manifestă față de creația sa. În Coran sînt desemnate și sub termenul de „numele" divine sau „cele mai frumoase nume" *(al-asma' al-husna);* ele sînt în număr de 99 și fiecare dintre ele desemnează un anumit aspect al divinității: Dumnezeu este cel viu *(al-hayy),* cel puternic *(al-qadir),* cel mare *(al-kabir),* cel atotînțelept *(al-hakim),* atotștiutor *(al-'alim),* atotvăzător *(al-basir)* etc. El este deopotrivă manifestatul *(al-zahir)* și ascunsul *(al-batin)* – termeni ce vor face ulterior carieră în teologiile și filozofiile mistice, mai ales cele șiite. Problematica acestor atribute divine și a raporturilor lor cu esența a fost una dintre cele mai redutabile teme de reflecție în istoria islamului și ele au generat nenumărate dispute doctrinare.

Coranul afirmă caracterul de Creator *(khalik)* al lui Dumnezeu, cel care e sursa absolută *(badi')* a tot ceea ce vine la ființă: Allah este *„Domnul cerurilor, Domnul pămîntului, Domnul tuturor lumilor"* (XXXXV: 36). Procesul de creație purcede dintr-o dorință a divinului: *„A lui Dumnezeu este împărăția cerurilor și a pămîntului și a ceea ce se află între ele. El creează ceea ce voiește. Dumnezeu asupra tuturor are putere"* (V: 17) și aceasta se face prin simpla poruncă (*amr*), prin imperativul „să fii!" *(kun).* Foarte important însă – și aici se află iarăși una din temele specifice ale islamului –, această dimensiune creatoare a divinului nu s-a epuizat în momentul emergenței ființei: creația este un proces permanent, ce survine în fiecare clipă prin prezența și voința atotputerniciei divine. Tot la fel însă, divinitatea poate să anihileze oricînd Creația sa și să refacă o alta. Ca urmare, această idee impune necesitatea conștientizării perpetue, de către credincios, că Dumnezeu este prezent în lume în fiecare clipă și că manifestarea nu este produsul unei cauzalități naturale, ci al unei intervenții directe a divinului. În acest caz, se ridică o altă problemă, mult discutată și disputată în primele secole ale islamului, aceea a relației dintre libertatea umană și predestinarea divină. Coranul nu oferă o înțelegere clară și explicită asupra acestui subiect, dar sugerează însă ideea că soluția mîntuirii credinciosului stă tocmai într-o „supunere", într-o fidelitate cît mai asumată, atît la nivel individual, cît și în condiția sa colectivă, de membru al comunității *('umma),* față de normele divine pe care le indică tocmai revelația coranică. Dumnezeu lasă omul între anumite limite ale libertății sale, înzestrîndu-l cu rațiune, prin care el are capacitatea de a cunoaște lumea și de a lua decizii în nume personal. Dincolo de ideea unei recompense post-mortem în funcție de actele săvîrșite de credincios în viața de aici, de autenticitatea credinței sale și de respectarea normelor prin care el își asumă statutul de musulman, islamul a păstrat permanent o viziune optimistă asupra condiției umane. Dumnezeu este nu doar drept, ci și milostiv *(al-rahman):* credința în această pronie divină eliberează conștiința musulmanului de culpele greșelilor sale circumstanțiale.

Textul coranic propune o viziune antropică: Adam – și, deci, umanitatea, căreia îi servește ca arhetip și ca model al „Omului Perfect", adică al condiției împlinite a credinciosului ce-și asumă fidelitatea față de normele divine – este cea mai desăvîrșită dintre creaturi, el este „locțiitorul" *(khalifatan)* lui Dumnezeu pe pămînt (II: 30). Această funcție îi conferă un statut ontologic preeminent, ce distanțează antopologia coranică de formele pesimiste dezvoltate în temele Creației din tradiția biblică. Tocmai prin acest statut, de „locotenent" al lui Dumnezeu în planul creației, omul este înzestrat cu responsabilitate, atît față de condiția sa eschatologică personală, cît și față de comunitatea credincioșilor în ansamblu. Fiecare trebuie să „poruncească cuviința" *(al-amr bi 'l-ma'ruf)* și să „oprească urîciunea" *(al-nahy 'an al-munkar)* (III: 110). Acest imperativ de responsabilitate socială este unul dintre aspectele cele mai specifice ale islamului, dar și cel care, transpus ulterior în nenumărate forme morale, juridice, chiar politice, a provocat unele excese ce astăzi par tot mai incompatibile cu o cultură a individualității, precum cea dezvoltată în Occident. Antropologia coranică este strîns legată de profetologie și de angelologie. Adam este nu doar primul om, ci și primul profet, cel căruia i s-a revelat, pentru prima dată, natura condiției sale metafizice eminente – una în raport cu care chiar și îngerii (cu excepția lui Iblis – diavolul) și-au manifestat supunerea (II: 34). Angelologia coranică preia tradițiile religiilor anterioare, atribuind îngerilor *(mala'ika)* un rol esențial în economia creației și în medierea raporturilor dintre lumile divine și cele umane. Îngerii sînt instrumentele acțiunii divine, atît în ceea ce privește comunicarea profetică *(Jibril),* cît și în ceea ce privește eschatologia *('Izra'il, Israfil).* La fel, Coranul preia tema biblică a căderii din Rai, dar, fapt esențial, nu păstrează și ideea unui păcat originar care ar însoți, într-o manieră structurală, condiția umană. „Căderea" este nu atît una privind esența ontologică a naturii omului, ci mai degrabă o „uitare" a acesteia, o îndepărtare a umanității de relația de proximitate, spirituală și morală, cu divinul, ce a caracterizat condiția paradiziacă. Tocmai aici intervine rolul profeților „trimiși" *(rasul):* prin mesajele *(risalat)* lor, ei aduc cîte o nouă „Carte pogorîtă din Cer", o nouă revelație ce are rolul de a servi drept Lege divină, drept Cale *(Shari'a)* pentru reconstrucția unei condiții umane cît mai fidelă față de esența sa, adică una cît mai conformă cu normele instituite de divinitate. Scopul vieții umane este de a conștientiza cît mai asumat prezența și supremația absolută a divinului în tot cea ce survine și de a se „supune", într-o manieră concretă, acestei normativități fundamentale transcendent, ce trebuie să modeleze întreaga condiție a credinciosului, atît în plan personal, cît și în ceea ce privește relațiile sale cu semenii. Muhammad este considerat de Coran drept „pecetea profeției" (XXXIII: 40), ultimul profet al umanității; în consecință, Cartea revelată lui, Coranul, reprezintă și ultimul mesaj trimis de divinitate omenirii, expresia definitivă și desăvîrșită a Adevărului divin. Ca religie construită în jurul acestui mesaj, islamul marchează deci, implicit, împlinirea tuturor credințelor monoteiste anterioare, el este chemat să devină, în cele din urmă, religia întregii umanități. Această vocație universalistă a islamului este structurală conștiinței musulmane și ea motivează certitudinea credinciosului în eminența absolută a credo-ului său și, mai ales, necesitatea de a „chema" *(da'wa)* la islam pe toți ceilalți aflați (încă) în afara acestuia.

„Cel puternic nu este acela care se luptă bine. Cel puternic este acela care își controlează furia."

SAHIH BUKHARI,
Cartea 73, Hadith 135

Pe de altă parte, în pofida ambițiilor unora de a căuta în textul coranic soluțiile la toate aspectele legate de viața privată, socială, politică, el oferă o foarte redusă perspectivă asupra a ceea ce s-ar putea numi o teorie sau un *praxis* politic. Tot ceea ce se afirmă explicit e doar necesitatea unei supuneri față de Dumnezeu, față de Profetul/Profeții lui și față de cei cu autoritate: *„O, voi cei care credeți! Dați ascultare lui Dumnezeu! Dați ascultare trimisului și celor, dintre voi, ce au porunca!"* (IV: 59). Teoretizările și disputele privind natura puterii și mai ales persoana care s-o ipostazieze au fost ulterioare dispariției lui Muhammad, dar ele au preluat, prin instituția califatului, această idee a unei strînse dependențe între autoritatea politică și autoritatea spirituală: rolul califului este de a conduce o comunitate politică, dar care se identifică în mod structural prin referința sa religioasă musulmană. Totuși, în toată perioada următoare, mai ales în sunnism, filozofia politică ce a predominat, fundamentată tocmai pe sura citată, a fost una ce a teoretizat necesitatea supunerii comunității față de suveranul său, chiar și cînd acesta se dovedește a fi nedrept – singura condiție e ca el să nu aducă atingere ordinii și valorilor musulmane ale statului și ale societății.

Coranul reprezintă, pentru omul de rînd, vocea însăși a divinului.

Ca o concluzie, se poate spune deci că ethosul pe care îl propune Coranul este cel al unui demers de conștientizare continuă de către credincios a naturii sale ontologice și a dependenței structurale față de divin. Este o relație directă, personală, nu există intermediari între Creator și creația sa, ci un permanent proces de reapropiere a omului de Cel din care a fost adus, temporar, la o ființare proprie. Lectura Coranului este liturghia prin excelență a acestei comunicări, ea îl pune în contact pe musulman cu cuvîntul și cu prezența divinului. Este ceea ce descoperă oricine în momentul cînd ajunge într-o țară musulmană: prezența ubicuă a recitărilor coranice în spațiile private sau publice – încercare de a sacraliza constant conștiința și viața dreptcredincioșilor. Dincolo de rafinamentele disputelor doctrinare și de subtilitatea nenumăratelor sale lecturi juridico-teologice ce rămîn apanajul savanților, Coranul reprezintă, pentru omul de rînd, vocea însăși a divinului, care i se adresează în mod personal și la care va da socoteală, la sfîrșitul vieții, de modul cum a fost fidel față de ceea ce Cartea sfîntă i-a făcut cunoscut.

Marius Lazăr *este lector univ. dr. la Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca.*

Era printre fiii lui Israel un bărbat sterp, care n-a avut parte de copii, dar avea multă avere. Fiul fratelui său, care-i era moștenitor, l-a ucis, iar noaptea l-a cărat și l-a lăsat în fața ușii unui bărbat dintre ei. Apoi i-a învinovățit pe ei de moartea lui, încît s-au repezit la arme și s-au năpustit unii asupra altora. Dar cei înțelepți dintre ei au zis: de ce ne măcelărim unii pe alții, cînd Trimisul lui Allah se află printre noi? Și au venit ei la Moise și i-au spus ce se întîmplase. Atunci el le-a zis: Allah vă poruncește să înjunghiați o vacă! Și dacă nu s-ar fi împotrivit, s-ar fi mulțumit ei cu prima vacă ce le-a ieșit în cale, însă ei s-au arătat neînduplecați și atunci s-a arătat și Allah aspru cu ei, pînă ce au ajuns la vaca ce li s-a poruncit să o sacrifice. Și au găsit-o pe ea la un om care nu mai avea altă vacă în afara ei. Dar el le-a zis: Jur pe Allah că nu mă lipsesc de ea decît dacă-mi dați atîta aur cît încape în pielea ei. Au cumpărat-o cu atîta aur cît a încăput în pielea ei și au înjunghiat-o. Apoi l-au lovit (pe cel mort) cu o bucată din ea și el a înviat. Și l-au întrebat atunci: Cine te-a omorît? Iar el a răspuns: Acesta! Și a arătat spre fiul fratelui său, iar apoi a căzut mort. Și nu s-a dat nimic din averea lui și nu a devenit moștenitor vreun ucigaș.

Această poveste însoțește, spre explicație, începutul Surei Vacii, în Traducerea sensurilor Coranului cel Sfînt în limba română, *editată de Liga Islamică și Culturală din România (https://islamhouse.com/ro/books/108313/)*

Laura SITARU

Raiul se află sub picioarele mamelor...

O analiză de acest tip, fie ea și de dimensiuni reduse, trebuie să pornească de la precauția de a nu lucra cu informație selectivă. A te apleca exclusiv asupra textului coranic, atunci cînd îți propui să analizezi un fenomen cu atît de vaste implicații sociale, înseamnă să nu iei în seamă un aspect esențial – interpretările ulterioare ale textului, dar și reminiscențele cadrului preislamic de organizare socială, cu influențe și prelungiri pînă în contemporaneitatea imediată. Un titlu mai potrivit pentru un astfel de material ar fi, poate, „Femeia în textul coranic și interpretările ulterioare ale acestuia". Cum vom vedea, aceste trei componente – textul coranic, interpretările sale, alături de tradițiile sociale preislamice – formează un construct social compact în care, ca profan, este greu să distingi necesarele diferențe. Și, poate, nici nu este atît de important să o faci, de vreme ce rezultatul amintitului melanj cultural își pune amprenta ca un întreg asupra evoluției societăților islamice.

Subiectul care tratează *femeia în Coran* sau *femeia în islam,* deși nu vorbim despre același lucru, reprezintă una dintre temele în jurul cărora se desfășoară disputele de idei referitoare la spațiul islamic: prezența sau absența vălului (care, în trecere spus, nu este un aspect reglementat de textul coranic), permisiunea de a conduce un autovehicul sau interzicerea acestui fapt, asumarea de poziții și demnități publice sau rămînerea în spațiul privat etc. Femeia musulmană este un subiect permanent de discuție: gradul ei de libertate și de implicare socială dă măsura, în analizele specialiștilor antropologi, nivelului de dezvoltare și civilizație al societății.

Dincolo de dezbateri și discuții, în practica socială a societăților islamice de astăzi, se poate constata că imaginea de o extremă senzorialitate a femeii este dublată, aproape simultan, de interdicția expunerii acestei dimensiuni care, precum un pericol iminent, trebuie ținută sub control. Aceasta într-o societate centrată pe masculinitate în care bărbatul, *rege* pe pămînt, va fi răsplătit și în ceruri cu daruri între care femeia, sau mai exact spus, proiecția virtuală a acesteia, este cel mai de preț.

Raiul se află sub picioarele mamelor, spune unul dintre cele mai citate *hadith*-uri profetice. Dacă în scurta analiză de față am acorda întîietate acestui text, atunci am putea afirma că femeia are un rol și un statut aparte în Coran și, mai larg, în civilizația islamică. Și nu am greși deloc dacă ne-am referi la femeia-mamă, pentru că societățile islamice slăvesc maternitatea, menire care încoronează, aș zice chiar desăvîrșește, existența femeii. Același text coranic, însă, îi sfătuiește astfel de bărbați: „Femeile voastre vă sînt vouă ogor *(harth).* Duceți-vă la ogorul vostru cum veți voi" (Coran, 2:223) sau „Dojeniți-le pe cele de a căror neascultare vă este teamă! Părăsiți-le în așternuturi! Loviți-le!" (Coran, 4: 34). Luat în literalitatea lui, mesajul textelor citate mai sus pare explicit, nelăsînd loc de echivoc. Doar că lecturile aplicate acestor două versete, sprijinite la rîndul lor pe corpusul de *hadith*-uri sau tradiții profetice care oferă adesea sprijin în înțelegerea textului revelației, diferă semnificativ de la o școală de interpretare la alta. Sigur, în lecturile literaliste, precum cele pe care se sprijină ideologiile fundamentaliste, preceptele coranice sînt aplicate în disprețul școlilor de exegeză și al efortului de interpretare al ulemalelor. Se ajunge astfel la o caricaturizare a mesajului inițial, cum bine relevă un episod care, dacă nu ar fi tragic, ar putea fi considerat ilar: la un concurs de lectură din textul coranic, organizat de gruparea Daech cu ceva vreme în urmă, premiul pentru cel mai bun recitator a fost o femeie virgină.

Tot textul coranic pare că motivează poligamia, făcînd referire la posibilitatea ca un credincios să aibă mai multe – pînă la patru – soții: „(...) luați-vă soții după cum vă va plăcea, două ori trei ori patru femei (...), ori pe cele stăpînite de dreapta voastră". (Coran: 4: 3). Interpretările acestuia, însă, constituindu-se într-o știință de sine stătătoare, *ta'wil,* au adăugat în timp explicații și nuanțe versetelor textului fondator al religiei islamice. Versetul care, pentru unele școli de interpretare justifică poligamia, reprezintă pentru altele o îngrădire a acesteia și o limitare implicită a numărului de soții la una singură. Condiționările de tip material și spiritual în relație cu cele – posibil – patru soții care completează versetul au fost interpretare de unele școli ca fiind în fapt o încurajare subtilă a mariajului monogam. Raportarea spirituală egală și onestă față de mai mult decît o femeie/soție este înțeleasă în lectura acestor școli ca o interdicție a poligamiei. Și pe acest tip de interpretări s-au sprijinit, de pildă, legile care au interzis poligamia, în secolul XX, în țări precum Tunisia sau Turcia, pe lîngă contextul politic mai larg care a încurajat emanciparea femeilor din aceste societăți.

Același verset, însă, justifică în interpretările literaliste poligamia, înțeleasă ca manifestare firească a unei societăți centrate de bărbat. Rolul femeii este atent reglementat, intepretarea care se dă textului coranic în acest sens fiind mai categorică și mai greu de contestat decît textul însuși. *Adaosul* de interpretare provine uneori și dintr-o moștenire culturală preislamică ce accentuează statutul de inferioritate, precum și de subordonare a femeii față de bărbat. Femeia se legitimează, în societățile unde tradiția preislamică și textul revelației îi reglementează deopotrivă statutul, prin bunul renume pe care îl aduce familiei din care provine și celei în care ajunge prin căsătorie. Dincolo de aceasta, maternitatea pare să fie calitatea ei cea mai relevantă: femeia este *bint fulan* – fiica lui Cutare – pînă la căsătorie, și *umm fulan* – mama lui Cutare – după ce se căsătorește și are moștenitori de sex masculin.

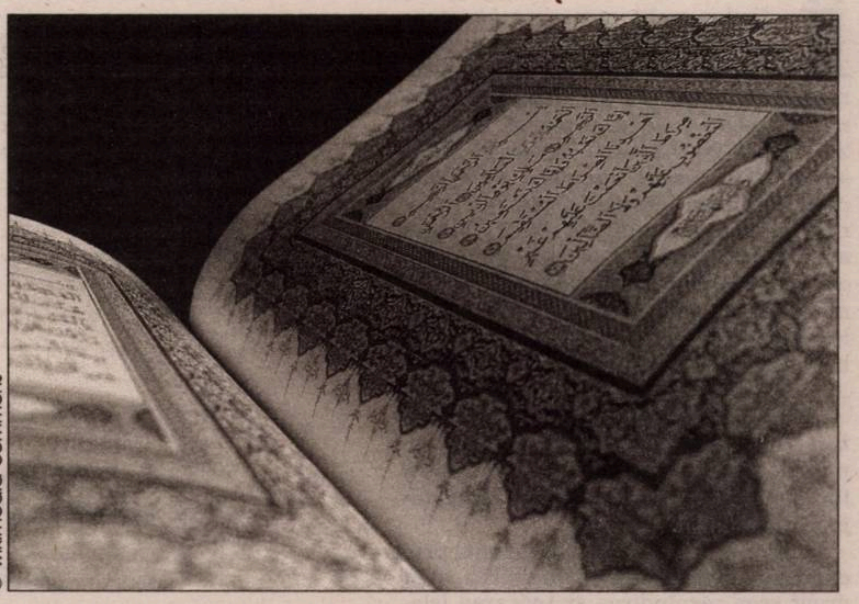

© wikimedia commons

Povestește Abdullah bin Masud: L-am întrebat pe Profet: „Care este cea mai bună faptă?". Mi-a răspuns: „Să te rogi la orele stabilite". L-am întrebat din nou: „Care este următoarea faptă bună?". A răspuns: „Să fii bun și recunoscător părinților tăi". Și l-am întrebat mai departe: „Care este următoarea faptă bună?". Mi-a răspuns: „Să participi la jihad în numele lui Allah". Nu l-am mai întrebat nimic pe Profet și dacă l-aș fi întrebat mai multe, mi-ar fi răspuns mai multe.

SAHIH BUKHARI,
Cartea 52, Hadith 41

© wikimedia commons

În practica tradițională, femeia este poziționată social *tahta fulan* – sub Cutare –, expresie colocvială prin care ea se identifică și se recomandă în contextul social respectiv; femeia nu primește decît jumătate din moștenirea pe care o primește un descendent de sex masculin („Cît despre copiii voștri, Dumnezeu vă poruncește să-i dați băiatului cît la două fete", Coran, 4:11), în vreme ce mărturia a două femei valorează în justiție cît a unui bărbat. Tot atîtea realități – cu nuanțe de la o societate la alta –, dar care sînt folosite ca argumente în catalogarea societăților islamice drept misogine și antidemocratice.

Interpretările diferite ale textului coranic în punctele referitoare la femeie, dar nu numai, dau naștere la fenomene sociale foarte diverse, deși aparent toate acestea se petrec în *lumea islamică.* Astfel, în aceeași săptămînă în care în Arabia Saudită, la o universitate, are loc un seminar care pune în discuție calitatea de ființă umană a femeii, la capătul celălalt al lumii arabe, în Tunisia, societatea este preocupată de celibatul acesteia, ca o constatare a unei stări de fapt, chiar dacă această stare este văzută drept „problematică", chiar „scandaloasă".

Cum se întîmplă și în alte spații culturale, și societățile islamice sînt tentate de a scoate în evidență figuri feminine care, prin rolul și activitățile desfășurate, ar contrazice cu vehemență imaginea care s-a generalizat despre femeia musulmană. Este un spațiu care a cunoscut o mișcare feministă, timidă la începutul secolului XX, dar tot mai activă pe parcursul acestuia, cu expresii diverse în artă, literatură, muzică. Femei precum Khadija, prima soție a profetului Muhammad și singura, atîta vreme cît aceasta s-a aflat în viață; Aisha, soția preferată a profetului Muhammad; Rabi'a, una dintre puținele figuri feminine din mistica islamului; Lubna din Cordoba, faimoasă pentru inteligența sa uimitoare sau legendara Sheherezada etc., sau mai modernele regine Rania a Iordaniei, Lalla Salma a Marocului sau Moza a Qatarului etc., toate sînt personalități remarcabile considerate însă, cel mai adesea, în evaluări exterioare spațiului islamic, excepții de la norma socială tradițională.

***Laura Sitaru** este lector univ. dr. la Universitatea București.*

Christian TĂMAȘ

Fețele nevăzute ale jihadului modern

În limba arabă, rădăcina *j-h-d* are sensul de „efort depus pentru cineva sau ceva“, iar în accepțiune coranică, de „efort pentru calea lui Dumnezeu“, *jihad fi sabili-llahi* (cf. Coranul 2:218; 9:19-20; 9:24 etc.). Înțeles ca „efort suprem“ în scopul ajungerii la esențe prin purificare interioară, potrivit autorilor spirituali sunniți și shiiți, jihadul ar fi trebuit purtat, mai întîi, împotriva oricărui rău moral, individual sau comunitar. Acesta era, în viziunea lor, „marele jihad“ *(al-jihad al-kabir)*, lupta împotriva dușmanilor din exterior fiind doar „micul jihad“ *(al-jihad al-saghir)*. Odată cu radicalizarea societăților musulmane însă, concepția referitoare la cele două tipuri de jihad a fost abandonată, pentru fundamentaliști jihadul spiritual nemaiînsemnînd aproape nimic.

Tradus și înțeles, în mod greșit, prin expresia „război sfînt“, jihadul a avut drept scop răspîndirea și apărarea islamului, deși astăzi el seamănă mai mult cu un război de exterminare, fiind mai apropiat de una dintre accepțiunile *herem*-ului biblic ebraic.

Jihadul putea fi declanșat: 1) în scopul convertirii unui popor nemonoteist care refuza să îmbrățișeze islamul, și 2) în scopul apărării comunității musulmane, indiferent de dimensiunea acesteia, de agresiuni sau de ingerințe străine susceptibile de a-i pune în pericol religia și modul de viață.

Islamul, ca religie universalistă, socotește răspîndirea sa drept o îndatorire fundamentală a comunității musulmane care este chemată să se extindă, din punct de vedere teritorial, pînă la dimensiuni globale. La început, conform Tradiției, popoarelor sau țărilor care ignorau islamul sau îl respingeau li se adresa o chemare la convertire *(da'wa)*, iar, dacă acestea o respingeau, musulmanii erau îndreptățiți să recurgă la forță împotriva lor.

Din punct de vedere al Legii islamice, jihadul reprezintă o obligație religioasă care nu încetează niciodată, dar nu o obligație individuală, ci una comunitară, ea nedevenind individuală decît în momentul în care islamul este atacat și se declară mobilizarea generală. Din punct de vedere moral, jihadul, fiind un război, este considerat, în sine, un rău, dar, avînd în vedere rolul său de combatere a unui rău mai mare, și anume, necredința în Dumnezeu, el se transformă în bine.

Participantul la jihad trebuie să fie dispus să-și sacrifice viața în orice moment, de aceea, participarea sa la luptă este considerată un act de devoțiune și de credință pură. Participanții la jihad *(mujahidun)*, morți cu arma în mînă, devin „mărturisitori“ sau „martiri“ *(shuhada')*, ei urmînd a ajunge direct în Paradis și a primi viața veșnică.

Deși puternic politizat, jihadul modern, ca și cel clasic, se bazează pe un spectru larg de argumente de ordin religios, moral și etic, care motivează acțiunile grupărilor participante la el, iar fundamentul său organizatoric readuce în actualitate arhitectura vechilor structuri și alianțe de tip tribal.

Valorile comune împărtășite de toți membrii grupărilor articulează și mențin unitatea organizației încadrabile în categoria mișcărilor sociale lipsite de ierarhie – o caracteristică proprie islamului –, fapt care generează mobilitate și inventivitate, rapiditate în luarea deciziilor, precum și o capacitate remarcabilă de a furniza lideri. Componenta ideologico-filozofică a mișcării unite este comună, chiar dacă există o serie de variații de la o grupare la alta. Fundamentul ideologic comun și puternica sa ancorare în islam fac mișcarea foarte atractivă la nivelul maselor, favorizînd colaborarea diverselor grupări de acest fel, indiferent de limba și de substratul lor cultural.

Dacă baza ideologică este comună, nu același lucru se întîmplă în cazul tacticilor abordate, care se adaptează din mers la o situație sau alta. Din acest punct de vedere, grupările acționează după modelul raziilor beduine, atacînd în mod autonom, rapid, prin surprindere, și încercînd să evite o confruntare directă, ceea ce face ca acțiunile lor să fie greu de anticipat și de contracarat.

„Fericirea picăturii este să moară în rîu.“

AL GHAZALI

Lupta armată nu reprezintă decît o față a jihadului.

Din punct de vedere strategic, mișcarea jihadistă are două tipuri de obiective, demonstrate de acțiunile sale concrete, primul avînd în vedere regimurile moderne aflate la putere în statele musulmane, considerate vinovate de apostazie și/sau de pactizare cu dușmanii credinței, iar cel de-al doilea, statele capabile de a-i zădărnici planurile de expansiune.

Astfel, obiectivele mișcării sînt îndreptate, pe de o parte, spre destabilizarea statelor musulmane și înlocuirea regimurilor politice ale acestora cu regimuri islamiste, prin generarea de rebeliuni sau revoluții urmînd, oarecum, tiparul Revoluției Islamice din Iran, sau prin încercarea de deturnare a unor mișcări democratice reale, dar haotice, cum s-a întîmplat în cazul prematur numitei „Primăveri arabe“ care a implicat revoltele populare din Egipt, Tunisia și Libia, dar și din Siria devenită teatrul unui sîngeros război civil, iar pe de cealaltă parte, destabilizarea, în primul rînd economică, a Occidentului, apoi – avînd în vedere orientarea materialistă și superficialitatea orizontului spiritual al popoarelor sale –, și destabilizarea lui socială și politică.

În acest scop, pe lîngă atentatele împotriva populației civile, un rol important l-a avut și îl are atragerea statelor occidentale în îndelungate conflicte militare de uzură, cu rezultate incerte și dezamăgitoare care cheltuie bani și adîncesc crize.

În ciuda caracterului spectacular, puternic mediatizat, al acțiunilor armate ale jihadului militant, acestea par să constituie numai vîrful aisbergului, dacă se are în vedere faptul că, în epoca modernă, un important număr de comentatori musulmani au opinat că lupta armată nu reprezintă decît o față a jihadului, recomandînd înlocuirea acesteia cu alte mijloace, cum ar fi migrația sau propaganda misionară, socotită indispensabilă.

Aceasta din urmă, extrem de activă în ultimele două decenii, a contribuit în mod esențial la creșterea numărului convertirilor la islam înregistrate în țările occidentale, conform datelor oficiale sau semioficiale existente.

În general, la baza convertirilor se află o largă paletă de motive, cele mai multe fiind determinate de crize morale și/sau spirituale, care îi împing pe convertiți să caute în altă parte răspunsurile de ordin spiritual și/sau moral pe care consideră că nu le mai pot găsi în tradiția culturală și spirituală în cadrul căreia s-au format. Unora creștinismul nu mai este în stare de a le da un răspuns viabil, deoarece, împins în zona cenușie a relativismului, el nu mai poate oferi, prin doctrinele și instituțiile sale, o soluție adecvată la situațiile concrete de viață cotidiană. Alții, nemulțumiți de individualismul societății în care trăiesc, de structurile politicianiste și impersonale, precum și de standardele etico-morale ale acesteia, resimt islamul comunitar ca pe un tampon, ca pe o forță capabilă de a oferi o protecție reală membrilor comunității sale.

Dar, pentru noii musulmani, bărbați și femei deopotrivă, convertirea la islam este întotdeauna dublată de aderarea ideologică la islamul neo-tradiționalist, la cel liberal sau la cel radical, în conformitate cu motivele aflate la baza deciziei lor.

Din această perspectivă, majoritatea se îndreaptă mai ales spre islamul neo-tradiționalist sau spre cel liberal, cu toate că, pe fondul evoluțiilor recente de pe scena internațională, un număr tot mai mare de persoane, în special tineri, par din ce în ce mai atrași de islamul radical, promovat în mod activ de *salafiyya* și de alte grupări similare care se disting prin ultraradicalismul lor. În cazul acestora, acțiunile armate ale jihadului militant, desfășurate în ultimul deceniu și jumătate, al căror debut a fost marcat de atacurile împotriva Statelor Unite din 11 septembrie 2001, par să joace un rol extrem de important, avînd în vedere creșterea dramatică a numărului de convertiri la islam raportat la rata medie anuală a convertirilor din perioada anterioară acestor evenimente.

„La sfîrșitul partidei de trîntă cu Arhanghelul Gibreel, Profetul Muhammad cade, epuizat, în obișnuitul său somn postrevelatoriu, dar de data asta își revine mai repede ca de obicei. Cînd își vine în fire în pustietatea aceea de pe culmi, în jur nu se vede nici țipenie de om, nici urmă de creaturi înaripate ghemuite pe stînci, iar el sare în picioare, cuprins de febrilitatea veștii pe care o are de dat.

– A fost Diavolul, zice el cu voce tare înspre văzduhul gol, adeverind vorbele prin faptul că le rostește. Data trecută a fost Shaitan.

Asta a auzit în timpul ascultării: că a fost păcălit, că I s-a arătat Diavolul, care a luat chipul arhanghelului, astfel că versetele pe care le-a memorat, cele pe care le-a recitat în cortul poeziei, nu erau autentice, ci exact opusul lor diabolic, nu erau dumnezeiești, ci satanice. Se întoarce în oraș cît poate de repede, ca să nimicească acele versete murdare, duhnind a sulf și pucioasă, să șteargă pentru vecie pînă și urma lor, astfel încît să nu supraviețuiască decît într-una sau două culegeri de texte religioase vechi, nedemne de încredere, iar exegeții ortodocși să încerce să le anuleze povestea, dar Gibreel, care plutește și privește din cel mai înalt unghi al camerei de filmat, știe un mic detaliu, un amănunt minuscul, care ridică aici o mică problemă, și anume că eu am fost în ambele dăți, baba, eu am fost prima dată și tot eu a doua oară. Din gura mea vin atît afirmația, cît și lepădarea, atît vers, cît și convers, universuri și reversuri, totul, și știm cu toții foarte bine cum a început să funcționeze gura mea.

– Prima dată a fost Diavolul, mormăie Muhammad în timp ce aleargă spre Jahilia. Dar de data asta, neîndoielnic, îngerul. M-a ținut la pămînt.“

Pentru acest fragment din Versetele satanice *de Salman Rushdie (traducere de Dana Crăciun, Editura Polirom, 2007), Ayatollah-ul Khomeini a emis, pe 14 februarie 1989, o* fatwa *prin care cere executarea romancierului. S-a oferit și o recompensă celui care o va îndeplini. Au urmat un șir de atentate împotriva vieții lui Rushdie. Recompensa a crescut în timp. În 2015 ajunsese la aproape trei milioane de dolari. Numeroasele apeluri pentru retragerea condamnării, venite atît din lumea islamică, cît și din afara ei, au rămas fără rezultat.*

***Christian Tămaș** este cercetător dr. la Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iași.*

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Experimente pedagogice

Site-ul didactic.ro găzduiește, printre nenumărate teme dedicate dascălilor, și *Revista cadrelor didactice,* o revistă electronică în care apar articole „de specialitate" despre educație, metodologia predării, psihologie etc. Autorii sînt, firește, profesori. Dacă articolul este publicat, semnatarul lui primește o diplomă care consemnează acest fapt. Se înțelege, deci, că e vorba de o selecție, de criterii care decid dacă un text merită sau nu să fie răspîndit în comunitate. Citind materialele apărute – în orice caz, multe dintre ele –, ai parte de oarecari nedumeriri: nu pricepi nici în ruptul capului cum de au ajuns ele să facă parte dintr-o publicație cu o misiune atît de importantă.

Cîteva exemple, reproduse cu ortografia originalului.

Iată o însăilare de cuvinte ieșite de sub control despre importanța folosirii „metodelor active" la ora de literatura română: „Aplicarea metodelor active implică o regîndire a întregului demers didactic, nu putem proceda fariseic *(sic!)* – o lecție tradițională, o lecție modernă – fără să ne pierdem credibilitatea. (...) În cazul lecțiilor de literatură, utilizarea a mai mult de două metode active pe oră mi se pare dăunătoare, căci minimalizează mesajul, afectează comprehensiunea, simplifică prea mult și prea dur textul, aruncă în ridicol atît elevii, cît și profesorul. Nu este indicat să predai Luceafărul exclusiv prin metode active, căci s-ar diminua substanța filozofică și mistică a textului. A face lectură anticipativă în cazul acestui text mi se pare chiar periculos. Dar metoda pălăriilor gînditoare poate antrena elevii în dobîndirea deprinderilor de comunicare eficientă, argumentată, poate încuraja în dezvoltarea gîndirii critice și speculative." Am reflectat serios la cele spuse de dascăl și nu am decît o singură concluzie: pălăriile gînditoare „sînt pe stoc", nu le mai cumpără nimeni.

Un alt articol cuprinde instrucțiuni de folosire a televizorului. Din nou, răgazul atît de binefăcător dintre nașterea gîndului și trimiterea lui în lume e suspendat: „Este evident că televizorul oferă o stare de relaxare, de divertisment vizionatorului *(sic!),* însă această stare de bine poate produce dependență precum drogurile. Adulții, și mai ales copiii, trebuie să controleze această nevoie vicioasă de a viziona programele oferite de televizor. (...) Televizorul ajută la documentarea oamenilor și la relaxarea acestora. Acest lucru poate fi valabil și în cazul copiilor dacă părinții supraveghează atent ce vizionează și cît timp stau copiii lor în fața televizorului." Ce înțelegem de aici? Că micii telespectatori trebuie să lupte cot la cot cu adulții pentru a învinge viciul televiziunii și să nu piardă controlul asupra telecomenzii.

Alt text, altă temă: despre citit și despre cît de important este să pui mîna pe o carte. Un text intens, în care emoții dezlănțuite, de necenzurat, dau imaginea unei ore de literatură transformate într-un balamuc domestic: „Le-am oferit cartea și au început s-o răsfoiască. Parcă prea aprig. Simțeam cum mă dor sunetele scoase de repeziciunea cu care se mișcau paginile. După asta mi-am dat seama că au citit doar finalul și m-a durut și mai mult. Esența cărții consta în parcurgerea fiecărei litere și înțelegerea ei! – le-am făcut eu morală... poate prea dură am fost fiindcă i-am simțit cum roșesc și dau să plîngă. Și eu simțeam durere. Era mila pentru carte, pentru ei, nici nu mai conta. Am încercat! Trebuia! Erau cuvintele care îmi străpungeau mintea. Așa că am continuat să le citesc eu..."

Alt dascăl, aceeași temă (cititul), altă abordare. De data asta nimic sentimental, ba dimpotrivă, triumful rațiunii pure: „Citind, îți asumi un rol mai mare decît a fi un simplu spectator. Devii tu însuți personaj, trăind în cartea aceea o mulțime de proiecții, pe cînd în film, le iei de-a gata sau poate chiar le scapi. Depinde ce a simțit regizorul că trebuie să proiecteze el însuși. O frază dintr-un film te poate inspira. O frază dintr-o carte te poate revoluționa. Revelația nu e un eveniment, ci un proces, iar un proces cu efecte sigure nu apare în două ore, ci se coace la focul mocnit al inconștientului tău, zile sau poate luni în șir. O carte nu e doar creație, e și re-creație. Cu fiecare dintre noi. În concluzie, cititul este o hrană care te metamorfozează și scoate din tine tot ceea ce te reprezintă."

Poate că e doar o exaltare în fața șansei de a fi publicat. Poate că la clasă, în fața elevilor, dascălii autori de mai sus își fac treaba cum se cuvine. În orice caz, preocuparea pentru citit este lăudabilă.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Cum m-am vîndut

Om bătrîn, ce mai poți tu vinde? Eram culcat pe două mese. Cu melonul pus lumînare pe piept, cu papion purpuriu la gît, pantofi talpă de talpă. Mi se spusese că-n podul ăla scoate capul o pisică. Să nu mă sperii. Dar eu dădeam din fund din cînd în cînd, să nu mă ia pisica drept mort.

După emoție, o sută de vodcă băgate drept în venă, acum mi se așezase o apatie, de-o crăpai ca pe pepene. Mă lăsasem gravid în gîndurile mele. Trecuseră emoția, vodca. Nu puteam coborî în sală să mai iau o sută de vodcă. Prins. Eram îmbrăcat pentru o reprezentație cu *Amor și foc,* showul meu cu Gigi Melody despre iubirile Bucureștiului dintotdeauna. Îl făcusem de foame. Prin 2007-2008 nu mai aveam chior în buzunar, nu mă angaja nimeni și așa am născut un *stand-up history.* Eu, cioara, spuneam, el, Gigi, cînta. Mergeam prin crîșmele care mai aveau un ban și ne băgam pe gîtul clienților să ne asculte. Am strîns vreo zece cîntări de astea. Și lumea ne aplauda și noi trăiam din banii ăia. Dar acum? Un tip și-a amintit de mine și de cîntarea mea și m-a vîndut unei firme. Dar acum nu mi-era foamea în gît și nici Gigi Melody nu mai este. Ce vînd eu în seara asta? Stăteam părăsit de alcool, de pantaloni, de pisică, sus în pod, în așteptarea momentului. Apatic ca un pepene necopt. Ce vînd? Cuvinte potrivite? Da, dar mi-era frică: mi le-a înghițit pisica. Cum vorbesc oamenii de la masă? Cîntece, istorie? Care-i rostul meu? Să se simtă omul bine. Dar cum să fac? Cuvinte, muzici, stări. Invizibilul cum îl vinzi, cum te lupți cu el? Am înfrînt. Au fost aplauze. Invizibilul: istorie, puterea mea de a povesti, absența cîntecului lui Gigi, sinteza a tot ce știam despre poveștile de altădată. Vreți și voi? Invitați-mă să vă povestesc. Să trăim împreună istoria mea de nelămuriri, de cruzimi.

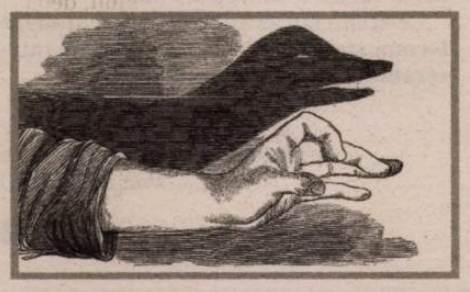

Iaromira POPOVICI

bazar

Vorbitul, tăcerea și dragostea de semeni

Era o vreme cînd îmi plăcea la nebunie să vorbesc. Cu oamenii din jurul meu, la telefon, cu orice ocazie. Eram ceea ce s-ar putea numi un om „comunitar": așa cum am mai spus-o, visul meu, chiar, era un autobuz plin cu prieteni în care să mă pierd și eu și care să tot meargă din loc în loc, așa, cam pe-nserat, ca-n filmele americane proaste, și să nu se oprească niciodată.

În realitate, s-a întîmplat așa pe o durată destul de scurtă. Într-o zi, la liceu, pe cînd aveam 16 ani, cineva m-a scos din clasă ca să mă anunțe că a murit tatăl meu. Tatăl meu care era „stăpînul" lumii mele – stăpîn nu în sens negativ, ci în cel mai democratic sens cu putință: impusese o mitologie, fericită, în care trăiam cu toții la adăpost de reala lume comunistă.

Reacția mea de după acest eveniment a fost să nu mai suport singurătatea. Să am tot timpul și cu orice preț oameni în jurul meu la orice aș fi făcut: îmi făceam lecțiile cu cineva, mîncam cu altcineva dintre colegi, eram mai comunitară decît oricînd. Așa, comunitar, mi-am luat toate examenele și am supraviețuit. Definiția existenței, în ce mă privea, era în grup.

Și, mai tîrziu, în tandem, în parteneriat. Cînd am început să „fiu într-o relație", cum se spune acum, nu îmi doream decît prezența celuilalt, iar absența mi se părea moarte și o taxam ca atare. De asemenea, concepeam tot soiul de reguli de reglare a conviețuirii, cît se poate de echitabile, din punctul meu de vedere (și destul de avangardiste pentru vremea aceea, în care femeia încă era, destul de serios, la cratiță): toate treburile casei se împărțeau fix în două, și practic, și conceptual, dacă pot spune așa.

Idealul meu, atunci, era ceva de genul un El și o Ea ținîndu-se de mînă și zburînd, așa, împreună, peste tot. Din zborul lor întrerupîndu-se din cînd în cînd ca să mai facă diverse lucruri, aplecîndu-se asupra lor de la înălțimea lor confortabilă. Dar, altfel, nedezlipiți, prinși bine cu un soi de aracet, aproape siamezi (faza asta a urmat celei cu iubitul într-o mare colivie aurită, iubita hrănindu-l din cînd în cînd).

Dar, la un moment dat, ca-n toate clișeele din cîntece și nu numai, cele cu zborul frînt (sau cu varianta neaoșă din deja celebrul „Puiul"), am renunțat și la această viziune idilică. Am trecut la cea din *Little Miss Sunshine* (filmul), cea cu microbuzul care abia pornește și în care toți membrii familiei trebuie să se suie din mers, chiar din alergare, dar în care nici măcar bunicul mort nu e lăsat deoparte, la o adică. Am tot meșterit la microbuzul familiei ani de zile, pînă cînd însuși personajul principal, copilul meu, a coborît din el la o stație ceva mai îndepărtată, peste Ocean.

Și atunci, cumva, s-a așternut tăcerea. Toate variantele comunitare și agitate s-au cam estompat și m-am trezit, așa, pe un soi de pășune întinsă, cu iarba reglementar tăiată, toată la fel, întinsă-întinsă, fără flori, fără insecte, fără păsări, fără mai nimic. Toată a mea, ca să ce? Ca să mai zburd pe ea din cînd, așa, mai împiedicat, într-o liniște nouă, ce s-a așternut și a urmat exaltării gureșe anterioare.

Pe scurt, a urmat (și încă mai urmează) o epocă a tăcerii predominante. Tăcerea nu neapărat – sau deloc – ca un lucru rău, nociv, mizantrop. Ca o odihnă, desigur, nemeritată, după agitația, neînțeleasă, de dinainte. Ca o asumare a unui alt tip de condiție umană, mai independentă, să zicem. Sau, oricum, mai puțin vocală și mai puțin agățătoare, în raport cu ceilalți.

Tăcerea s-a așternut, cumva, și pe dinăuntru, și pe dinafară. Nici chiar vorbitul la telefon nu mi s-a mai părut ca altădată. Au fost zile și momente, multe, în care n-am simțit nevoia să sun pe nimeni, deși eram doar eu cu mine. Tăcerea din jur nu mai părea un acoperiș apăsător care ți se prăbușește deasupra capului, ci o pătură chinezească pufoasă, ca-n copilărie, care te ocrotea de intemperii. Pe sub ea puteai dospi sau chiar clocoti în voie și-n suc propriu, în anumite momente.

E drept că, din cînd în cînd, chiar și eu am spart-o cu anumiți oameni (deși unora le-am răspuns la diverse forme de comunicare după ani, chiar). Instinctiv, probabil, cu oameni chiar mai tăcuți decît mine. În fața unora dintre ei m-am simțit, în puținele momente de comunicare, ca un bondar care zumzăie, degeaba, în jurul unui urs sau ca leneșul din *Ice Age* care-l irită pe mamut. Și așa mi-am dat seama că, în ciuda pajiștii mele, mai am mult de pritocit.

Ideea articolului mi-a venit de la o doamnă, de pe stradă, bine îmbrăcată, aparent o... „cetățeancă respectabilă", dacă această expresie chiar înseamnă ceva. Care, în nevoia ei excesivă de comunicare, se ducea la fiecare „cetățean" de pe aceeași stradă, de fapt bulevard, și-i șoptea ororile la ureche, despre comploturi și destrăbălare universală. Lumea o asculta pînă-i înțelegea cuvintele. Apoi, cu uimire mimată-n nepăsare, trecea mai departe. Și doamna respectivă se reîncadra în fluxul de oameni de pe stradă, care mergeau, hotărîți și setați, înainte.

Ce trist este...

***Solomon Marcus** (1925-2016), matematician și membru al Academiei Române, rămîne unul dintre intelectualii noștri lucizi și luminoși. Dintre ultimele sale cărți amintim:* Limba română – între infern și paradis, Zece nevoi umane, Singurătatea matematicianului *(apărute la Editura Spandugino). În* Dilema veche *a publicat de-a lungul timpului mai multe texte. În semn de aducere aminte, am ales două dintre articolele sale, pe care vă invităm să le recitiți.*

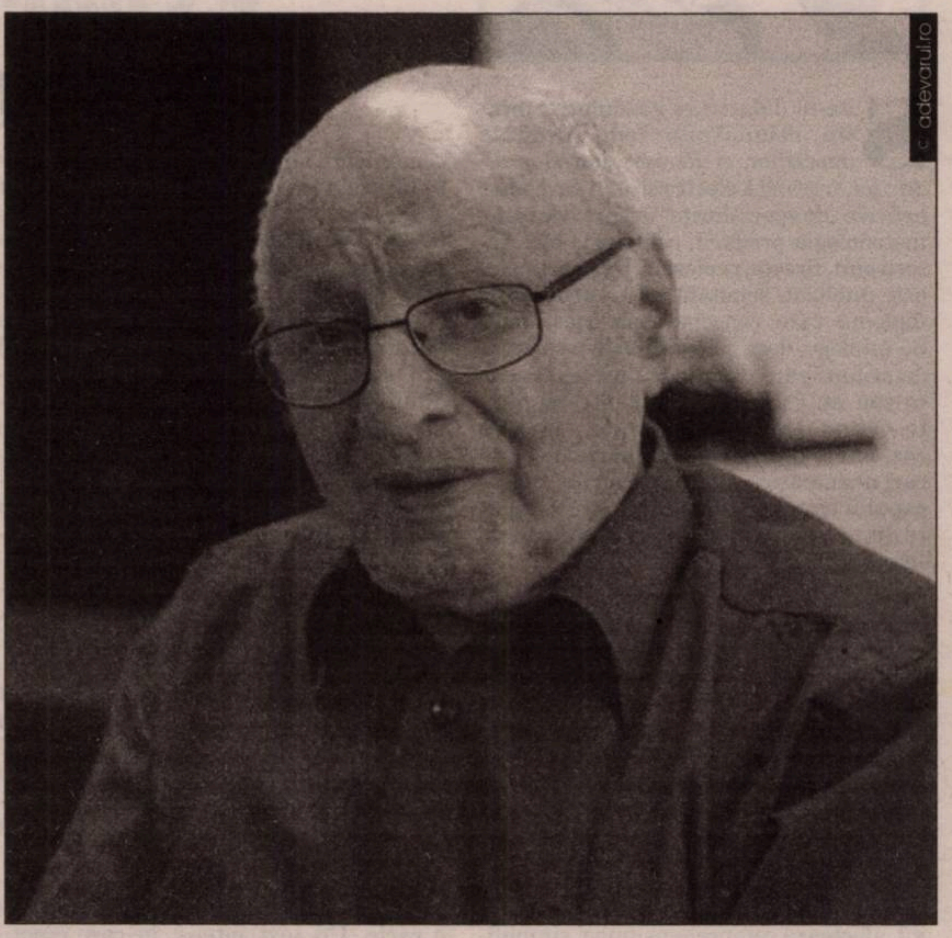

Rar mi se întîmplă să admir pe cineva în toate privințele. Am constatat că admirația este condiționată de păstrarea unei anumite distanțe. În măsura în care mi se oferă ocazia de a mă apropia de persoana admirată, de a o cunoaște mai bine, în detaliile vieții cotidiene, admirația slăbește. În copilărie, îi admiram pe ofițerii cu grade superioare, iar generalii, cu uniformele lor speciale, mă umpleau de emoție. Nu am admirat însă pe nici unul dintre învățătorii mei, pe nici unul dintre profesorii mei din școală, chiar dacă unii îmi erau simpatici. Faptul acesta a fost un mare nenoroc, dar compensația a venit cu descoperirea lumilor alternative ale literaturii și artei. Abia la vîrsta bacalaureatului am trăit admirația față de o teoremă frumoasă, iar ca student la matematică i-am admirat pe mulți dintre profesorii mei, dar pe fiecare numai într-o anumită privință.

Primul pe care l-am admirat și a decis destinul meu a fost Miron Nicolescu, profesorul meu de analiză matematică în primul an de studii, de care nu m-am mai despărțit pînă la moartea sa, în 1975. Mia condus lucrarea de diplomă și teza de doctorat. L-am admirat pentru modul în care mi-a revelat capacitatea matematicii de a da seama de procesele cu o infinitate de etape; acest fapt a fost o sursă inepuizabilă de satisfacții spirituale, pe care anterior credeam că numai poezia ți le poate da. Pe urmă a venit admirația pentru eleganța conceptelor și ideilor la Simion Stoilow, pentru simplitatea intrării în problemă la Gheorghe Vrânceanu, pentru neliniștea stării de întrebare și de căutare, pentru noutatea limbajului, la Dan Barbilian, și exemplele ar putea continua.

Dar abia la susținerea lucrării de diplomă și după aceea l-am cunoscut pe Grigore C. Moisil, la care am descoperit că matematica poate fi mai mult decît o profesie, ea poate fi un mod de a vedea lumea și de a înțelege viața. Lucrul acesta nu prea se potrivește cu portretul-robot pe care unii îl fac azi științei, portret conform căruia știința se adresează minții, dar nu este capabilă să răspundă la nevoile sufletului nostru. Dar de fapt nici nu știu dacă matematica este o știință; americanii o rînduiesc separat de științe și de arte, dar școala o degradează, reducînd-o la aspectul instrumental.

Pe măsură ce avansam în lecturi și căutări, descopeream mereu și mereu alți oameni care-mi confiscau admirația, aceasta mergînd de multe ori mînă în mînă cu iubirea. Cînd sînt dezorientat, descurajat, dezamăgit, figuri ca aceea a lui Henri Poincaré îmi reamintesc fericirea pe care o poți trăi contemplînd o teoremă, o idee, un poem sau numai căutarea lor.

Să simți sfîrșitul aproape tocmai atunci cînd viața devine mai interesantă și mai captivantă!

N-aș vrea să se creadă că nu-i admir decît pe matematicieni, dar la ei am ajuns mai greu, mai încet, învingînd mai multe obstacole. În adolescență credeam că poezia și muzica nu pot fi concurate ca surse de satisfacții spirituale. Acum știu că știința se află alături de ele, cu egală îndreptățire. Mai mult, fără una dintre ele, oricare ar fi ea, ceva nu este în ordine în structura noastră psiho-somatică.

Era firesc, în aceste condiții, ca om al școlii, să vreau să-i îndrum pe tineri pe itinerare care mi se păreau a fi de succes. Nu m-am supărat atunci cînd ei au ales căi alternative; dimpotrivă, am considerat, așa cum și maeștrii mei au făcuto, că libertatea de opțiune este suverană și că am datoria nu numai de a o tolera, ci și de a o educa și stimula. Așa cum eu am simțit nevoia mai multor maeștri, am înțeles că și cei pe care am încercat să-i educ au dreptul la mai mulți maeștri și că nimeni nu are un monopol în această privință; ei au dreptul la mai multe repere, nu la unul singur, deoarece complexitatea crescîndă a vieții sociale pretinde un număr mai mare de aspecte care trebuie luate în considerare și este de așteptat ca fiecare aspect să se optimizeze într-o altă personalitate umană.

Mi s-a împlinit un vis frumos: mulți dintre tinerii care mi-au acordat un anumit credit și pe care, într-un fel sau altul, i-am sedus, au evoluat atît de frumos încît azi au devenit ei obiectul admirației mele.

Ce trist este să simți sfîrșitul aproape tocmai atunci cînd viața devine mai interesantă și mai captivantă!

(text apărut în Dilema veche *nr. 207, 2008)*

Unsprezece

Nu, nu e vorba despre fotbal, e vorba de ora 11 din ziua de 11 a celei de-a 11-a luni a anului 2011.

Scriu aceste rînduri la ora 11 noaptea din această zi fatidică. La un jurnal de televiziune de la ora 20 s-a anunțat că la ora 11 dimineața străzile erau pustii, oamenii așteptînd sfîrșitul lumii. Așa să fi fost oare? Am ratat și de această dată un eveniment atît de interesant. Am fi tentați să credem că numărul 11 e rău pe toată linia (ne amintim și de blestematul 11 septembrie 2001). Aflăm însă, dintr-un alt jurnal de televiziune al respectivei zile, că la ora 11 din ziua a 11-a a lunii a 11-a a anului 1918 s-a încheiat Armistițiul care a pus capăt ostilităților în Primul Război Mondial.

N-am urmărit prestațiile diverșilor numerologi și astrologi (care formează clientela multor posturi de televiziune publice sau particulare) și care aveau acum un nou prilej de a contribui la zăpăcirea unei populații și așa destul de dezorientate. Dar va fi și la anul ocazia, la ora 12 din ziua de 12 a lunii a 12-a a anului 2012. Voi spune, în treacăt, că am urmărit uneori matinalul de la BBC, de la TV5 Monde, de la televiziuni americane sau canadiene și n-am văzut nici un astrolog și nici un numerolog, cum se întîmpla, mai mult sau mai puțin mascat, la TVR 1 *(România zi de zi)*.

Aflu că circulă pe Internet o nostimă problemă de aritmetică: Oricine ai fi, dacă acum, în 2011, aduni vîrsta pe care o ai cu numărul format din ultimele două cifre ale anului nașterii tale, obții numărul 111. Verific, așa este: m-am născut în 1925, am deci acum 86 de ani, suma dintre 25 și 86 este 111. Basarab confirmă și el: este născut în 1942, are acum 69 de ani, suma lui 42 cu 69 este 111. Dar imediat găsesc contraexemple, lucrurile nu se verifică la persoane născute în secolul al XIX-lea, nici la copiii care în 2011 au sub 11 ani.

Este deci clar un fenomen asociat cu secolul trecut. Vă invit să suportați patru rînduri de aritmetică. Orice an din secolul al XX-lea se scrie sub forma 19x, unde x este un număr cuprins între 0 și 99. Avem 19x = 1900 + x. Vîrsta v în 2011 este diferența dintre 2011 și 1900 + x. Dar diferența dintre 2011 și 1900 este tocmai numărul 111, deci v + x = 111. Iată deci că nu e nimic misterios în prezența lui 111 ca un fel de constantă universală a celor născuți în secolul trecut. Pentru a nu mai vorbi de inconsistența speculațiilor care asociază acest fapt aritmetic cu întîmplările trecute sau viitoare ale vieții noastre.

Îi las pe cititori să găsească cine ia rolul lui 111 cînd trecem la alte secole. Dar deocamdată să stăruim asupra lui 111. Simbol al trinității în simbologia creștină, valoare numerică a lui Aleph, în Kabala (după cum aflu de la Basarab Nicolescu), numărul 111 trimite, metonimic, și la proporția de aur, căreia Matila C. Ghyka i-a consacrat, în anii '30 ai secolului trecut, două volume devenite celebre. Vechii greci se referă la problema împărțirii unui segment de dreaptă în două subsegmente inegale, în așa fel încît raportul dintre subsegmentul mai mare și cel mai mic să fie egal cu raportul dintre segmentul total și subsegmentul mai mare.

Cred că problema se află și în manualele de gimnaziu. Proporția de aur este aceea care dă răspunsul. Dar reprezentarea în fracție continuă infinită a acestei proporții (egale cu jumătatea sumei dintre 1 și rădăcina pătrată a lui 5) se scrie numai cu cifra 1; deci 1 repetat nu doar de trei ori, ci de o infinitate de ori.

Niciodată nu vom ști cîtă trudă a fost necesară pentru ca civilizația umană să depășească pe unu și să ajungă la doi și cîtă altă trudă a fost necesară pentru a se depăși și bariera binarității. Un rafinat poet englez, Philip Larkin (1922-1985), răsplătit, pentru poeziile sale (strînse în volumul *The Whitsun Weddings),* cu „Medalia de Aur a Reginei", are o poezie intitulată „Counting", în care tocmai despre această dificultate este vorba: *„Thinking in terms of one / Is easily done – / One room, one bed, one chair, / One person there, / Makes perfect sense; one set / Of wishes can be met, / One coffin filled. / / But counting up to two / Is harder to do; / For one must be denied / Before it's tried."*

(text apărut în Dilema veche *nr. 405, 17-23 noiembrie 2011)*

„Indiferent ce scrii, tot pe tine te povestești“

– interviu cu Florin IARU –

Alături de Cristian Teodorescu și Marius Chivu, scriitorul ***Florin Iaru*** *a anunțat de curînd apariția unei noi reviste de proză scurtă, care se va numi* iocan. *L-am întrebat ce și-au propus cu ea, cum vor alege textele și, mai ales, de ce e nevoie de o astfel de publicație.*

Pentru vremurile noastre, cînd proiectele editoriale noi le poți număra pe degetele de la o mînă, pare o veste cu atît mai bună. Cum o să se numească, cine o face și ce o să citim în ea?

Să-ți spun un secret: sînt cam pesimist, da' e, cam ca în „tragedia optimistă“, unul bine temperat. Ajunsesem la concluzia că, în proză, genul scurt, adică cel mai strălucitor, cel mai inventiv și cel mai viu din tot domeniul, e și cel mai urgisit. Nimeni nu citește (nu cere) proză scurtă, editurile nu publică din cauza slabei cereri, cei care scriu nu mai scriu și se deprimă. E un cerc vicios. Bogdan-Alexandru Stănescu spunea, acum un an, un lucru care îți face frică. Carver a vîndut 50.000 de exemplare în Ungaria, țară vecină și prietenă, iar în România strămoșească și cu o populație de două ori mai mare, 1000. Citești datele, deschizi gura, o închizi. Naspa. De aici mi-a/ne-a venit ideea. Ce-ar fi să scoatem o revistă de proză scurtă? Să reînvățăm publicul cu poveștile care se pot citi fără să-l doară capul, dar și fără să-l doară mintea. Apoi, nu uita că am ținut, toți trei (Cristian Teodorescu, Marius Chivu și subsemnatul) niște cursuri de scriere. Prin mîinile noastre au trecut cam 150 de oameni, unii au debutat, alții vor debuta, dar a trebuit să le spunem tuturor că meseria asta oferă cele mai puține satisfacții. Scrii o povestire, mai scrii una și, ce să vezi, povestirile mucegăiesc în sertar. N-ai unde să le trimiți. Ca în toate artele, autorul are nevoie de public. Așa a apărut *iocan,* revista de proză scurtă. Nu „o revistă“, sper că ai observat, ci „revista“. Există o explicație. Noi vrem să fie cele mai bune povestiri scurte, pe care să le recunoști ca bune din prima, care să-ți ia ochii și din care să nu poți schimba o virgulă. Adică visăm la un obiect perfect. Din cauza asta nici nu ne propunem să apărem mai des, ci trimestrial.

Ce trebuie să știe cei care își doresc să publice aici?

În general, nu trebuie să știe nimic special. E suficient să scrie foarte bine, să aibă conștiință profesională, cuvintele la ei și să trimită textele pe adresa revistei. Dar pot să te asigur că 99% din textele care au fost refuzate ani de-a rîndul vor fi refuzate și aici. Știi? E un complot universal, dar așa stau lucrurile. Dacă, însă, autorii sînt convinși că au geniu, că nu există altcineva pe lume ca ei, atunci să scoată frumușel niște bani din buzunar, să se ducă la o editură care tipărește pe spezele autorului, să tocmească un critic literar să le scrie prefața și, dacă le mai rămîn fonduri, să-i dea și pentru o cronică binevoitoare într-o revistă literară serioasă. Nu rîde, se practică, e deja oficial. Dar pot să te asigur, în *iocan* nu vor publica. Adresa e: revista.iocan@gmail.com.

Cum îi veți alege pe autori?

Simplu: oricine scrie proză e binevenit. Noi citim și, dacă ne place ceva, contactăm autorul. Dacă ne place într-atît încît am rămas muți de uimire, atunci punem contractul sub nasul prozatorului și ne rugăm la bunul Dumnezeu ca geniul să semneze pentru noi. Dacă, însă, avem ușoare îndoieli, dacă mîrîim la un cuvînt sau la o frază, dacă strîmbăm din nas sau ni se duce în jos colțul gurii, e semn că autorul a zbîrcit-o nițel. Cum adică nițel? Nițel. Așa că ar fi indicat să-și ia proza la refec, să mai cugete: *cum* a scris sau *ce* a scris. De asta, *iocan* vrea să reînvie buna tradiție a redactorului și a redactării. Adică a muncii prozaice de ștergere, îndreptare, întrebare, negare sau corectare a unui text. Aici sîntem intratabili. Dacă ajungem tustrei la o concluzie, unul din noi e delegat (de regulă, responsabilul de număr) să stea de vorbă cu autorul. Iar dacă autorul e suficient de inteligent, va înțelege că nu-i nimeni atît de nebun să-i strice fengșuiul ori să tipărească un lucru imperfect. În regimul ăsta draconic intră și debutanții, și scriitorii consacrați. Nu are importanță. E în joc Măria Sa Textul. La ce bun să fii un munte și să naști un șoricel? Ah, era să uit. Vom avea și doi prozatori străini, nume grele, cu texte pe măsură. Vom încerca să readucem în atenția publicului autori români uitați, dar remarcabili. Unul pe număr.

> iocan *vrea să reînvie buna tradiție a redactorului și a redactării.*

Ce credeți azi despre proza scurtă ca gen literar?

Cred și acum ceea ce credeam și acum patruzeci de ani, cînd l-am citit pe – să zicem – John Cheever. Că proza scurtă are un șvung și o viteză pe care romanele nu

și le vor permite vreodată. Proza scurtă e, zic eu, *de la technique plaquée sur du vivant*. Fără a fi „poetică“ (aoleu, ce lucru grețos), proza scurtă bună are sclipirile intuitive ale poeziei. E o probă de virtuozitate.

Faceți cursuri de scriere creativă de mai mulți ani. Și ați cunoscut tot felul de oameni, care au profesii diferite. M-am tot întrebat: de ce vor să devină și scriitori? Nu prea e o îndeletnicire cool *(și nici nu pare o meserie de viitor). Ce-i mînă în luptă, că eu nu prea înțeleg.*

Cînd am început, am crezut că știam mai mult. Azi îmi dau seama că știu mult mai puțin. Pe scurt, cei mai mulți oameni – avînd cele mai prozaice meserii – au un vis secret. Dacă unii visează să ajungă pe Lună, alții vor să omoare (și nu pot!). Elevii mei vor să scrie povestiri sau romane. Dacă am fi în *Republica* lui Platon, i-aș scoate noaptea pe poarta secretă și i-aș goni în lume să le salvez pielea. Dar dorința lor e în același timp și vinovată, și nevinovată. E nevinovată pentru că ei nu cunosc lumea literară, zbaterea autorului, sacrificiile, viața personală ciobită, satisfacțiile scurte și întîmplătoare, mă rog, tot tacîmul. E și vinovată, pentru că aceia dispuși să-și asume riscul vor să trăiască această experiență pînă la capăt. Am să-ți dau două exemple: o fată doldora de talent a divorțat pentru că soțul (așa se spune, soțul, nu?) era indignat de erotismul poveștilor ei și îi interzicea să publice, că-l face de rîs. Fata mi-a zis odată: „Florin, ai avut dreptate cînd ne-ai interzis să arătăm ce scriem familiei“. Mă întristez pentru eșecul ei sentimental. Dar îmi scot pălăria pentru motivație. Sper s-o citești în primul număr. Scrie cu o precizie și cu o acuitate vizuală de speriat. Alt caz, altă fată: „M-am decis. M-am dus la serviciu și le-am zis: «Mă ... în ea de programare. Vreau să am timp de scris. Plec». Îți imaginezi, Florin? Mi-au mărit salariul și mi-au dat mai mult timp liber, să scriu!“. Și tu mă întrebi ce-i mînă-n luptă! Asta îi mînă. Nebunia care ne-a dus și pe noi în ispită. Cum e în filmul *Ratatouille:* „Nu oricine poate fi bucătar, dar bucătar poate fi oricine“. Sigur, unii abandonează. Alții n-au suficientă motivație internă, deși au talent. Dar nu e pentru ei această meserie. Asta e situația.

Sînteți unul dintre cei mai generoși scriitori pe care îi cunosc. V-am auzit vorbind cu pasiune despre textele cursanților, ce înseamnă pentru un scriitor să antreneze oameni ca să scrie mai bine?

He, he, asta numai în aparență. Eu nu cunosc vreun scriitor bun care să nu se entuziasmeze cînd descoperă ceva bine scris. E în joc viața lui. Fără alți scriitori, fără alte glasuri, alte încăperi, ar scheuna în pustiu. Un amic îmi spunea că, pentru el, invidia e cel mai clar etalon al admirației. Vezi într-o clipă cum iese dintr-un căpșor cu zulufi sau unul plesuv ceva care te lasă cu gura căscată. Ei, ceea ce fac eu (noi, că nu-i dădăcesc singur, Marius e la fel de entuziasmat de textele bune, doar că nu-mi spune decît mie!) e să-i strîng de pe coclauri și să-i pisez la cap să înțeleagă clar ce scriu, de ce scriu și cum scriu. Să nu trișeze și să nu exagereze, să nu scrie mîna fără ei. Indiferent ce vor scrie, tot pe ei se vor povesti. A scrie „mai bine“ înseamnă a fi acolo, crud, înspăimîntător, nemilos, fin, surprinzător – folosind niște amărîte de cuvinte. Adică a fi exact.

Dacă ar fi să vă jucați, ca Cehov, cu cîteva sfaturi pentru scriitorii începători, ce ați pune pe listă? Dar pentru cei neîncepători?

Ceea ce este – este. Ceea ce nu este – nu este. Ceea ce este în poveste e neapărat interesant și folosește poveștii. Ce nu e interesant se taie. Ce se taie nu se fluieră. În proza scurtă tai pînă nu știrbești înțelesul și, dacă se înțelege mai bine, înseamnă că ești pe drumul bun. Sfîrșitul stă cuibărit în început. E invizibil, dar la sfîrșit descoperi că nu a plecat, ca pușca lui Cehov, din loc. Ce-a vrut să spună autorul? Nimic. Dacă voia ceva, scria. Nu mai umblați după cai verzi pe pereți.

Pentru neîncepători nu am sfaturi, evident, ci o poruncă: respectați-vă cititorul, seamănul vostru, fratele vostru. E mai inteligent, mai atent și mai pretențios decît pare. Aveți curaj să vedeți cît de buni sînteți?

a consemnat Ana Maria SANDU

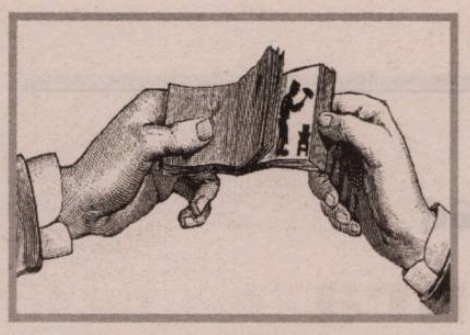

Marius CHIVU

feedbook

Marele Tur al familiei

● **David Nicholls, *Noi*, traducere de Mirella Acsente, Editura Litera, 2016.**

Toate cele patru romane ale britanicului David Nicholls (n. 1966) au fost traduse în limba română exact în ordinea în care au și apărut: *Cine știe cîștigă* și *Dublura* la Humanitas, *O zi* și *Noi* la Litera. Cu toate astea, nu mi se pare că este un autor suficient cunoscut la noi, deși poate că succesul ultimelor sale romane *(O zi* a fost ecranizat la Hollywood, iar *Noi* a fost pe lista Premiului Man Booker acum doi ani) va schimba asta în curînd. David Nicholls este un autor relativ atipic: studii de teatru serioase (în UK, dar și la American Musical and Dramatic Academy din New York), dar și de fizică și biologie, pentru a se lansa însă ca scenarist de seriale de televiziune *(Cold Feet)* și adaptări clasice pentru BBC *(Mult zgomot pentru nimic, Tess d'Urberville, Great Expectations).*

Romanul începe cu o scenă mai degrabă comică: trezit în toiul nopții de soția sa, bărbatul umblă buimac prin casă în căutarea presupușilor hoți, pentru ca, ușurat, să se întoarcă în patul conjugal unde află că, de fapt, soția îl trezise să-i spună că vrea să-l părăsească. Împreună cu fiul lor de șaptesprezece ani, pe care doar vacanța de vară îl mai desparte de plecarea la colegiu, cei trei plănuiseră un mare tur al Europei, în care urma să viziteze toate marile muzee într-un rit de trecere în maturitatea educațională a băiatului. Vacanța nu e abandonată, dar ceea ce ar fi trebuit să fie un fel de ultimă vacanță împreună se transformă într-o ultimă vacanță împreună *ca familie*.

Povestea călătoriei (Paris, Amsterdam, München, Veneția, Barcelona) este spusă, cu toată autoironia posibilă, de Douglas, soțul care încearcă deopotrivă să-și salveze căsnicia cu Connie și relația cu fiul Albie, aflat la vîrsta dificilă și rebelă a adolescenței („Pe scurt, fiul meu mă face să mă simt ca un tată vitreg"). Romanul lui David Nicholls este construit – foarte inspirat, și din motive de suspans, și de ritm narativ – din scurte capitole alternative (fiecare cu un titlu, ca o suită de episoade/proze scurte): pe măsură ce Douglas ne relatează călătoria plină de certuri și peripeții a familiei Petersen, aflăm și trecutul acesteia prin *flashback*-uri. Astfel, în timp ce prezentul conflictual al celor trei ne distrează, ne întristează sau ne indignează, istoria lor relevată treptat complică și mai mult situația. Este aici surprinsă dimensiunea uzurpatoare a timpului care a slăbit legăturile de altădată, fiecare episod avînd unul analog în oglinda timpului („Am nevoie de un nou început, de o schimbare de decor. Mă îngrozește faptul că o să stăm băgați unul în sufletul celuilalt pentru totdeauna. E ca… o piesă de Beckett", îi spune Connie lui Douglas, care gîndește: „Cunoaștem răspunsurile pentru că am fost acolo și, astfel, curiozitatea este înlocuită cu nostalgia.") La un moment dat, Connie citește romanul *A sport and a pastime* al lui James Salter, care este un *road novel* erotic al unui tînăr american împreună cu o franțuzoaică inocentă – o referință livrescă subtilă, ca o imagine răsturnată a ceea ce noi tocmai citim.

Ca și în prima scenă a cărții, comicul pune în evidență dramaticul și viceversa pînă la ultima pagină. Această permanentă ambiguitate a stării lecturii face savoarea romanului lui Nicholls care vorbește, de fapt, nu de fericirea sau de nefericirea familiilor, ci de complexa, fatala lor condiție care presupune și una, și alta. Sau, cum spune Douglas despre mutarea din prima lor casă: „Fuseserăm extraordinar de fericiți în acel apartament și, în același timp, mai triști decît crezuserăm că se poate. Indiferent ce ne aștepta în viitor, nu avea cum să fie pe măsura acestor extreme." Opoziția este principiul narativ al lui Nicholls. Dacă Douglas este biochimist, om de știință curios care jură pe rațiune, exactitate și experiment (personajul este minunat construit, datorită formării științifice a lui Nicholls însuși), Connie este pictoriță, tipă cultă, plină de imaginație, atrasă înspre arte, spiritualitate și explorare. Doar că ambii și-au trădat visele de tinerețe: Douglas a abandonat laboratorul de cercetare pentru departamentul unei corporații, iar Connie a renunțat la pictură pentru a dezvolta politici culturale educative. Albie vrea să devină fotograf, spre disperarea tatălui, dar cu încuviințarea mamei – de unde și conflictul permanent dintre tată și fiu și, parțial, între cei doi soți.

Nicholls dozează într-un mod aproape pervers cele două dimensiuni temporale ale poveștii, ajutat, firește, și de caracterul de *road novel* cu inserturi *artsy*. Călătoria familiei Petersen, care pare că se destramă cu fiecare oraș și muzeu vizitat, în care operele de artă devin un fel de contrapunct ironic (marea artă nu are nici o putere în fața micilor necazuri), își deapănă propria istorie în ritmul unui ghid cultural, cu atît mai mult cu cît traseul lor ajunge, uneori, în locurile vizitate în tinerețe. Altădată, curiozitatea, cunoașterea și plăcerea se răsfrîngeau asupra lor (călătoreau pentru a fi împreună); de data asta, asupra culturii (călătoresc pentru a fi singuri). Funcționează din plin principiul conform căruia călătoria relevă adevărata natură interioară a călătorilor. Dar marea găselniță a lui Nicholls constă în felul în care, pe de o parte, pune existența unei familii contemporane pe ruta istorică a artei, iar de altă parte, plasează familia cu probleme pe traseele hedoniste (sau, după caz, artificiale) ale turismului. Printre vorbe și gesturi încărcate de reproșuri și frustrare se insinuează permanent mutenia și statuarul pline de simboluri și subînțelesuri ale operelor de artă. Efectele sînt, de fiecare dată, devastatoare.

Radiografie a cuplului în timp, odisee culturală a familiei aflate în criză, elegie a diferențelor dintre copii și părinți, romanul lui David Nicholls (tradus foarte bine, apropo) pendulează între dramă și comedie cu o ușurătate care nu poate fi decît încurajatoare.

aproape de carte

David NICHOLLS

Noi

(fragment)

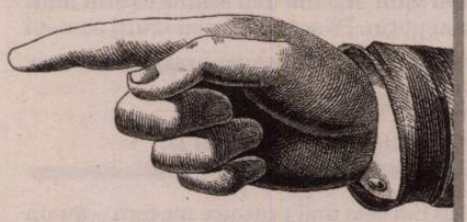

Mergeam la culcare și ne trezeam împreună, stăteam unul lîngă altul la chiuvetă și ne spălam pe dinți, modelîndu-ne obiceiurile și ticurile, gesturile și dansurile unei vieți împreună, începînd procesul prin care lucruri inițial incitante și noi devin familiare, erodate și iubite.

Connie întotdeauna mai moțăie cînd se oprește alarma, în vreme ce eu mă trezesc imediat. Connie își pune sutienul înaintea celorlalte haine. Eu încep cu partea inferioară, apoi înaintez în sus. Connie vorbește la telefon cu orele, eu sînt scurt și la obiect… Lui Connie îi plac dramele deprimante care au cîștigat premii, musicalurile vechi și condamnarea politicienilor la emisiunile de știri. Mie îmi plac documentarele despre condiții meteo extreme. Ei nu-i lac lalelele, conopida și velurul, și mănîncă roșiile ca pe mere, ștergîndu-și zeama de pe bărbie cu degetul mare. Lasă o cantitate uimitoare de păr în scurgerea de la baie, pe care nu o ia niciodată de acolo; lasă un anume miros pe pernă, preferă vinul roșu celui alb, consideră că ciocolata e supraevaluată și are o capacitate infinită de a dormi, chiar și în picioare dacă vrea.

Am descoperit amîndoi toate aceste lucruri zi de zi, apoi am stat și ne-am dezbrăcat pe cele două laturi ale patului în care făceam dragoste în nouăzeci, apoi optzeci, apoi șaptezeci la sută din nopțile noastre împreună. Am fost martori la toate bolile noastre mărunte, deranjamentele stomacale și infecțiile respiratorii, unghiile strîmbe de la picioare, firele de păr care creșteau pe sub piele, coșurile și furunculele care îndepărtau lustrul de pe personajul cu care ne-am prezentat la început…

Au mai fost și alte schimbări. Connie era îngrozitor de dezordonată, dar acum nu mai e așa și bănuiesc că ăsta e unul dintre felurile în care am reușit să o schimb. Nu e ceva neobișnuit pentru ea să bage mîna într-un buzunar adînc, după chei, și să scoată o cheie fixă mică, o scrumieră furată, un cotor uscat de măr sau un sîmbure de mango. Îi plăcea să „lase vasele la înmu-at", un act de autoamăgire pe care l-am urît dintotdeauna.

Dar de cele mai multe ori nu-mi păsa. Lumina călătorește altfel într-o cameră unde există încă o persoană, ea reflectă și refractă, astfel încît, chiar și cînd Connie tăcea sau dormea, eu știam că era acolo. Îmi plăcea dovada prezenței ei tăcute și promisiunea întoarcerii, felul în care schimba mirosul acelui apartament mic și mohorît. Fusesem nefericit acolo, dar asta se întîmplase în trecut.

PUBLICITATE

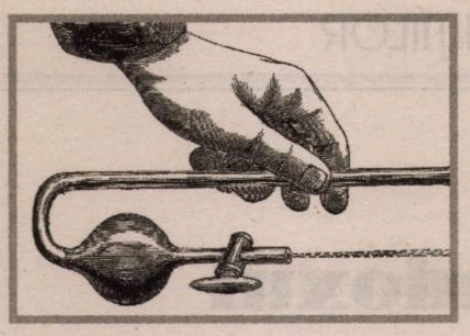

Oana STOICA

rosencrantz & co

Sub pământ, în ură

● ***Orb de mină*** **de Csaba Székely; regia: Catinca Drăgănescu; coordonator Osonó: Fazakas Misi; scenografia: László Wegroszta; mișcarea scenică: László Ivácson; muzica: Csibi Szabolcs. Cu: Virgil Aioanei, Elena Popa, Sebastian Marina, Claudia Ardelean, Ion Fiscuteanu jr., Mucha Oszkár, Benyhe Bernát, Daragics Bernadette, Fekete Kata, Gyergyai Bea, Péter Izolda. Teatrul „Andrei Mureșanu", Teatrul Independent Osonó, Sfintu Gheorghe.**

Textele lui Csaba Székely par să fi intrat, în sfîrșit, într-o normalitate a prezenței lor pe scenele din România. Premiat și jucat în Ungaria, cu texte incluse în antologii de dramaturgie contemporană în mai multe țări, Csaba Székely este un scriitor prolific, a cărui operă esențială, pînă în acest moment, rămîne *Trilogia minelor*. Inspirată de o realitate aspră, situată departe de ochii și interesele lumii, *Trilogia* sondează universul decrepit al satului, aflat în disoluție pe fondul capitalismului haotic care a invalidat industria fostă comunistă, lăsînd fără locuri de muncă, fără viitor și fără demnitate aproape toată clasa muncitoare. Acest fundal sumbru generează o mizerie socială și umană: violență fizică și psihică, abuz, șantaj, corupție, furt. Este un peisaj dezolant căruia Csaba Székely îi potențează tristețea prin comic. Maestru al replicii, cu o poetică a înjurăturilor deconcertantă, dramaturgul posedă un umor șfichiuitor care are calitatea de a fi accesibil, astfel încît textele, cu toată cruzimea lor, sînt „respirabile".

Dintre toate cele trei piese, *Orb de mină* poate atrage cei mai mulți spectatori din România. Tendința spre sinucidere a populației maghiare *(Flori de mină)* poate părea românilor o chestiune etnică, iar pedofilia în rîndul preoților catolici *(Apă de mină)* pare o problemă doar în afara țării și a religiei dominante ortodoxe. Retorica naționalistă interesează însă pe toată lumea, chiar dacă în grade diferite în Ținutul Secuiesc și la București. *Orb de mină* (montată pentru prima dată sub titlul *Beznă de mină* la Teatrul Național din Tîrgu Mureș – Compania „Tompa Miklós") redă înfruntarea dintre automatismele naționaliste radicale, deprinse din retorica politică manipulativă, pe fondul corupției din primăriile locale (mafia lemnului). Trebuie spus că alegerea acestui text pentru producția Teatrului „Andrei Mureșanu" din Sfintu Gheorghe este binevenită în contextul compoziției etnice locale.

Catinca Drăgănescu mizează, de altfel, pe această conexiune cu publicul. Ca scriitură, cu structura sa cehoviană, piesa nu se află printre preferințele regizoarei care, pînă acum, a ales fie dramaturgie contemporană (Marius von Mayenburg), fie a creat scenarii proprii din texte clasice (Ibsen, Shakespeare). Drăgănescu a găsit totuși o modalitate de a construi în stilu-i caracteristic un spectacol fără a devia semnificativ textul, căci una dintre trăsăturile scriiturii lui Csaba Székely este „așezarea" solidă în structura dramatică, astfel încît o viziune deturnantă trebuie serios argumentată pentru a funcționa. Lumea închisă a satului minier este asociată cu noncomunicarea în interiorul comunității, prin urmare actorii joacă frontal, fără relație. László Wegroszta susține scenografic această idee, printr-un decor integral din lemn, populat cu elemente-simbol ale interioarelor secuiești și întins pe două etaje: cel de jos, satul-mină, în care fiecare personaj are spațiu propriu, și cel de sus, pe care stă un cor de „mineri" (trupa Osonó) care contextualizează verbal, muzical, corporal povestea de jos (inclusiv marcînd trecerea timpului).

Una dintre trăsăturile scriiturii lui Csaba Székely este „așezarea" solidă în structura dramatică.

Primarul maghiar (Virgil Aioanei) este abrutizat, staționează într-o stare comatoasă (are o inerție, inclusiv infracțională) din care îl „trezește" reflexul furibund al unei traume din copilărie, resuscitat de o tragedie recentă. Asta nu îl împiedică să o manipuleze pe sora lui (Elena Popa), care își ridică greu capul în această lume a bărbaților în care locul femeii este exclusiv la bucătărie și în pat. Fiica primarului (Claudia Ardelean), ale cărei aspirații de emancipare prin educație eșuează în muncă fizică (posibil prostituție), aduce singurul element de speranță: plecarea în străinătate. Polițistul (Sebastian Marina), în ciuda bunelor sale intenții anticorupție, molfăie același discurs naționalist ca primarul. Marina are partea cea mai dificilă, căci personajul său, un român care vorbește prost maghiara, are nevoie de repoziționare într-un spectacol de limbă română. Soluția aleasă de regizoare este o convenție în care maghiara este română și invers, astfel încît polițistul vorbește română cu interludii de maghiară stîlcită (în fața unui public nevorbitor de limbă maghiară se impune supratitrarea acestei partituri căci, deși sensul replicilor este inteligibil, detaliile, inclusiv comicul, nu transpar). Naționalistul secui (Ion Fiscuteanu jr.), înțepenit în gîndire și în postură, este cel care cucerește, pînă la urmă, toată comunitatea, trăgînd peste ea este întunericul total.

Spectacolul este revigorant, jucat cu poftă și subtilitate de actori, care au așteptat cîțiva ani redresarea teatrului de limbă română din Sfîntu Gheorghe. Odată cu instalarea noului manager, Anna Maria Popa, sînt semne că acesta va ieși din conul de umbră. *Orb de mină* este un pariu cîștigat, în ciuda unor mici rezerve (convenția se rupe la un moment dat și apar relațiile, motivate de venirea unui personaj din exterior, Izabella – doar că înaintea ei, tot din afară venise și polițistul, fără ca prezența lui să schimbe ceva –, după care se revine în convenția inițială fără justificare; există o referire la comunism prin „Partidul, Ceaușescu, România", fără altă susținere – cîntecul exprimă un soi de naționalism oficial, dar conexiunea este forțată: înfruntarea propriu-zisă este redusă ca text, iar scena finală dispare – posibil ca ele să fi fost prea sensibile pentru publicul local, dar lipsa lor „îndulcește" spectacolul).

Orb de mină marchează resuscitarea Teatrului „Andrei Mureșanu" din Sfîntu Gheorghe.

Disclaimer: ***Oana Stoica*** *este critic de teatru și producătorul spectacolului* Apă de mină *de Csaba Székely la Teatrul Act.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Absurdul și paradoxul

● ***Fiul lui Saul / Saul fia / Son of Saul* (Ungaria, 2015), de László Nemes.**

Fiul lui Saul nu e un film lipsit de conștiență în ceea ce privește ruptura dintre evenimentele Holocaustului și posibilitățile de reprezentare și înțelegere a acestor evenimente, fiind dintr-un anumit punct de vedere chiar polemic, prin adoptarea unor soluții oferite de celelelte reprezentări cinematografice și respingerea sau oferirea unei alternative pentru altele (printre acestea, documentarul *Shoah* al lui Lanzmann, *Lista lui Schindler* a lui Spielberg, sau *Viața e frumoasă* a lui Benigni). Abordarea sa e însă departe de a fi o explorare radicală asupra posibilităților reprezentării – filmul nu merge pînă într-acolo încît să afecteze, de pildă, lanțul de cauze și efecte, ci din contra, rămîne fidel unei povești destul de clasice narativ – cea a unui tată care trebuie să depășească obstacolele pentru a-și îngropa, conform tradiției, fiul. Ideea din spatele intrigii poate fi considerată problematizarea memoriei Holocaustului, prin prisma caracterului său excepțional, în care urmașii, rudele și mormintele victimelor lipsesc.

Saul (Géza Röhrig) face parte dintre membrii unităților Sonderkommando, o parte dintre evrei obligați, sub amenințarea cu moartea, să muncească în lagărele de exterminare (să îi îndrume pe ceilalți evrei către camerele de gazare, să se ocupe de distrugerea cadavrelor etc.), reprezentînd astfel un personaj-martor care poate urmări (pentru scurt timp, înainte ca și membrii acestei comunități să fie uciși) trecerea înspre moarte a convoaielor de evrei. Personajul asistă din această poziție la o minune – e părtaș la ultimele răsuflări din viața unui băiat care iese viu dintr-o cameră de gazare și pe care, pe parcursul filmului, încearcă să îl îngroape ca pe fiul său (fapt care îi oferă un scop clar, niște oponenți și un *deadline,* și care amintește de intriga din *Viața e frumoasă).* Atipic este faptul că Nemes face ambiguă relația tată-fiu, care poate fi interpretată și într-un fel, și în altul – băiatul poate fi fiul lui Saul (acesta nu se comportă cu el altfel decît ar face-o un tată cu propriul fiu), dar e mult mai probabilă presupunerea că nu e – căutarea documentelor băiatului sau discuțiile cu prietenul lui Saul, Abraham (Levente Molnár), care contestă ipoteza, sînt indicii în acest sens. Minunea la care asistă Saul favorizează mai degrabă interpretarea grijii sale pentru băiat ca un paradox, ca manifestare a iubirii și a credinței împotriva evidențelor, mai ales în contextul în care evidențele sînt absurde. Nemes folosește mijloacele melodramei și ale *thriller*-ului în cadre lungi (acesta a fost și asistentul de regie al lui Béla Tarr), în care sîntem puși să urmărim un personaj de-a lungul plimbărilor sale prin spațiul industrial de exterminare (asemănător felului în care o face Mungiu în *4, 3, 2,* însă în ritm mai alert și cu un accent pe expresiile personajului). Important rămîne faptul că, în decursul acestor plimbări, ceea ce constituie de obicei mizanscena e aici lăsat intenționat neclar (în *unscharf),* împiedicînd astfel o reconstituire istorică a spațiului și împingîndu-ne să urmărim în principal acțiunile lui Saul (de cele mai multe ori mergînd în spatele lui, marcat cu un X roșu) și doar secundar ceea ce se petrece în fundal. Tehnica lui Nemes nu e folosită pentru a ne obtura de tot accesul la violența din jur sau pentru a ne împiedica să descifrăm evenimentele, ci din contra, e folosită pentru a ne direcționa înspre ce e relevant. Corpurile care sînt cărate în convoaie într-o parte și alta, ca într-o continuă trecere a celor vii spre un *din-*

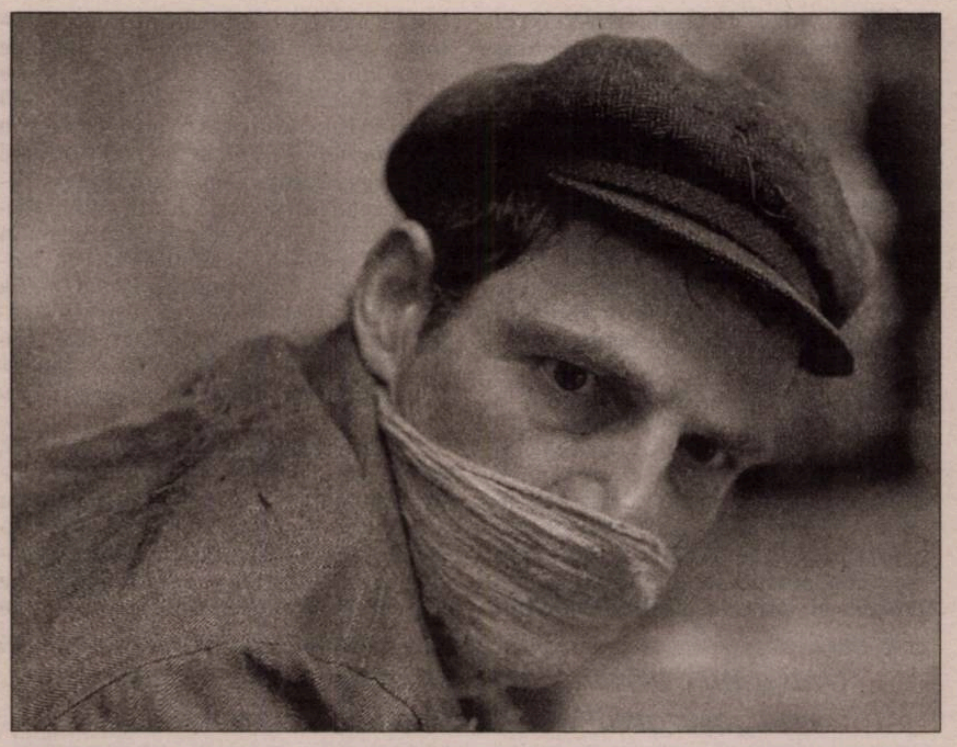

colo sînt neclare, dar în același timp recognoscibile – e extrem de evident de pildă, dacă e vorba despre corpul unui bărbat, al unei femei, al unui soldat. Acțiunile (de curățare, transportare, ucidere) fac și ele parte din regiunea începătoșată a mizanscenei, însă nu par niciodată altceva decît ceea ce sînt și pot fi identificate de spectator ca atare. Această neclaritate se mulează pe fluxul narativ – în dialoguri, persoana care vorbește este și cea care rămîne clară, iar restul (de multe ori inclusiv Saul) devin neclare. Sunetul se alătură și el acestei funcții: ceea ce auzim e mai degrabă un amestec de șoapte, cîntece și expresii ale suferinței care vin să compenseze ceea ce nu e prezentat vizual. Rezultatul e încercarea de a provoca spectatorului un șir de senzații asemănătoare celor descrise de supraviețuitori, de frică neîntreruptă.

Filmul nu oferă un răspuns criticilor exprimate de-a lungul timpului față de acest tip de efecte (de senzorialitate brutală), pe care le obținuse cu alte mijloace filmul clasic hollywoodian, și poate fi considerat un adept al unui modernism popular, în care importantă rămîne accesibilitatea.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

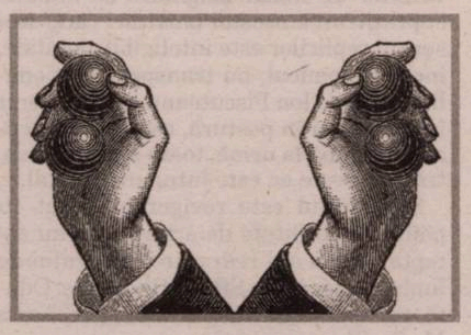

Paul BREAZU

audio și n-am cuvinte

Tribalism electronic și comentariu politic

● **Peder Mannerfelt, *The Swedish Congo Record*, Archives Intérieures, 2015.**

Între 1934 și 1935, aventurierul, etnologul și documentaristul belgian Armand Denis și soția lui, Leila Roosevelt, înregistrau muzica tribului Babiara din pădurea Ituri, aflată astăzi în Republica Democrată Congo. Pe vremea aceea, o bucată mare din lumea în care trăia și tribul amintit era colonie a țării de origine a lui Denis, decretată astfel de regele Leopold al II-lea și fiind proprietate personală a suveranului, și purta numele de Congo Belge. În schimbul exportului de „civilizație" europeană, Belgia s-a înfruptat cu lăcomie din resursele naturale ale locului, lăsînd în urma sa amintirea unor atrocități greu de egalat, care au continuat chiar și după ce Congo și-a recăpătat independența, în anul 1960. În 1936, înregistrările cuplului Denis-Roosvelt erau lansate comercial pentru prima oară în Statele Unite. La puțină vreme după sfîrșitul celui de-al Doilea Război Mondial, în 1950, faimosul *label* Commodore Records le scotea iarăși la suprafață, purtînd titlul de *The Belgian Congo Records: Primitive African Music.*

În 2015, la 90 de ani distanță de călătoria etnografică a lui Armand Denis, un muzician din Suedia, Peder Mannerfelt — parte a unui proiect muzical, Roll the Dice, care și-a cîștigat destulă notorietate în lumea muzicii electronice –, producea un disc, *The Swedish Congo Record*, care însemna, în cuvintele autorului, „un omagiu adus oamenilor care au creat și interpretat muzica". *TSCR* aducea, totodată, în discuție termeni precum „rasism", „exploatare", „colonizare" și „apropriere culturală". Ei sînt motivul pentru care Mannerfelt a ales să nu se folosească de tehnica *sampling*-ului în producția acestei opere. Reconstrucția de la zero a unui *item* important din istoria culturală a lumii (dar și a unuia care o să semnalizeze mereu ravagiile făcute de politicile expansioniste ale agenților „civilizatori") cu mijloacele muzicianului de astăzi i-a părut a fi modalitatea corectă de lucru.

Rezultatul muncii sale nu iese din sfera unei posibile critici — Mannerfelt însuși vorbește despre ambiguitatea relațională a polilor binomului „apreciere/apropriere" –, dar rămîne, cu toate acestea, o întreprindere remarcabilă. Materialul acustic înregistrat de Denis și Roosevelt se transformă, în producția artistului suedez, într-un eseu al *sound*-ului sintetic: *pattern*-uri poliritmice performate de mașină, voci obținute prin tehnica *formant filtering*-ului, un procedeu care se bazează pe replicarea sunetului vocalelor produse de vocea umană, inserturi armonice produse de sintetizator. Mannerfelt inventează, cu acest *The Swedish Congo Reçord*, un nou limbaj de programare pentru sunetul ritualic african, descifrînd în cheie proprie, la aproape un secol diferență, codul unui context istoric care a lăsat în urma sa o înregistrare prețioasă și multe întrebări fără răspuns.

Peder Mannerfelt va performa integral The Swedish Congo Record *la ediția*

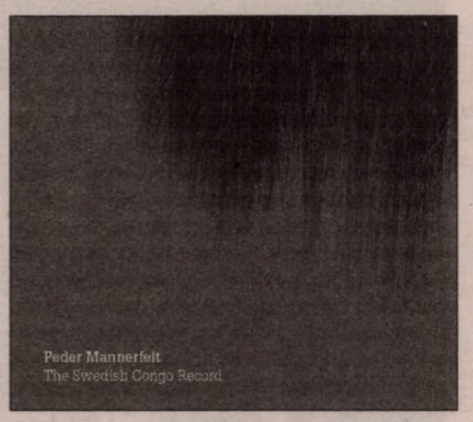

din acest an a festivalului Rokolectiv, care se va desfășura între 21 și 23 aprilie în București, la Muzeul Național de Artă Contemporană și Control Club. Mai multe detalii despre eveniment puteți găsi pe site-ul său, www.rokolectiv.ro.

***Paul Breazu** este jurnalist.*

Bogdan TĂNASE

bolero de **travel**

60 de ani, ca un dublu CD

Singura dată cînd am ajuns în Japonia, într-un fel, a fost cu ocazia unei escale de cîteva ore, în drum spre Canada. Nici nu se poate numi că am fost. Mult timp nici nu mi-am pus problema de ce nu mă tenta să iau un avion și să merg în China sau Japonia. Poate pentru că erau atît de la îndemînă, îmi ziceam, poate pentru că nu aveam cu cine – toți prietenii mei din Coreea merseseră deja sau erau tentați de alte destinații. Oricum, nu-mi venea să merg singur în aceste țări, deși despre ele știam mult mai multe lucruri decît am știut despre Coreea de Sud înainte să ajung acolo. Poate și după. Deși mă simțeam mult mai apropiat cultural de ele, deși harta semnelor interioare ale grădinii Zen japoneze sau liniile impresioniste ale filmelor lui Wong Kar Wai făceau cu totul parte din frumusețea excursiilor imaginare la care mă dedam în momente de nostalgie fără nume.

În Coreea, aniversarea vîrstei de 60 de ani e cea mai importantă.

Și totuși, în Coreea de Sud am stat șase ani. Niciodată nu am fost tentat fundamental să mă sui într-un avion și să mă duc. Nici măcar atunci cînd nu mă mai simțeam deloc bine acolo. Poate pentru că uitasem cum era să visez la întinderea caligrafică a deșertului Gobi, în nisipul căruia aș fi scrijelit cu un băț în vreo după-amiază de octombrie un mic desen, sau la tumultul solitar al Hong Kongului, sau la amestecul de biți moderni și vechi ai Shanghai-ului sau la culorile stampate în blur ale Japoniei, pe care le-aș fi văzut, cu siguranță, din fuga unui tren.

Nu am fost. Abia acum, la ani buni după aceea, cred că știu de ce. Oarecum, atît cît este omenește posibil, atît cît știu că firea umană este la fel de egal răspîndită sub soare. Am ajuns în Coreea de Sud, în 2006, pentru că am vrut să fug cît mai departe de România. Nu m-a tentat atunci nici un oraș european, nici un lectorat cu *pedigree,* singurele opțiuni imaginate în mintea-mi confuză de atunci erau, vag și cultural, Americile. Mi se mai propusese o dată, prin 2004, să merg în Coreea, dar m-am folosit de o neglijență birocratică drept pretext să nu mă duc. Nu eram pregătit. Eram foarte îndrăgostit încă, prins într-o relație care nu devenise de tot nocivă, eram încă foarte genuin în așteptările mele față de țara mea și de oamenii din imediata mea vecinătate, cu care eram prieten, cu cei cu care lucram. Franjurile cenușii ale anilor '90 ocupau însă un loc destul de vizibil în societatea românească, iar inelegantele lor forme încă bîntuiau coridoarele și mentalitățile.

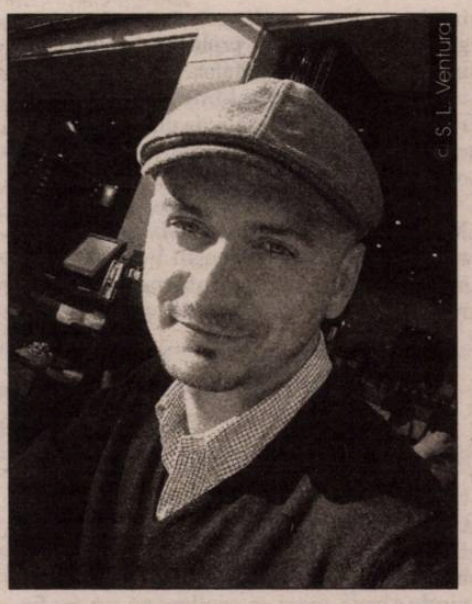

Așa că am ajuns în Coreea, la Seul. Am mai scris despre asta, am mai povestit, nu mi-am format o impresie prea repede despre loc. Chiar greu. Vreo șase-șapte luni am fost pe un mic autopilot depresiv, însingurat. Mi se părea un loc rece, c-un frig de-a dreptul insidios, care-ți făcea oasele să tremure ca niște popice de plută. Mergeam strict pe traseele obligatorii: acasă-facultate, cu autobuzul, în afara orașului – birou – sala de cursuri – magazinele din imediata vecinătate. Foarte rar am mers în afara zonei de confort. Dormeam, citeam, vorbeam scurt cu colegii de la departamentele est-europene și mă întîlneam zilnic cu cel mai solar om de atunci, colegul meu de birou, profesorul de la greacă. Un solar de interior, răbdării și înțelepciunii căruia le port și acum o recunoștință dincolo cu mult de micile mele cuvinte.

Abia după o vacanță în Grecia (nu am venit în România în prima mea vacanță) de vreo șase săptămîni am reușit să văd Coreea, în toamna acelui an. Tot cu ajutorul mediteraneenilor mei prieteni. Laura, draga de Laura, profesoara de catalană și spaniolă, care m-a luat de mînă pe cînd stăteam solitar și mormăind sub un umbrar frumos desenat de crengi și mi-a zis să merg cu ea, în autobuz, să vorbim, să-i cunosc și pe ceilalți. Așa erau toți colegii mediteraneeni, cu care am legat cele mai calde relații acolo. Atunci am descoperit Coreea bucuriei. A studenților inimoși și eleganți în relația lor cu universitatea, a colegilor coreeni, a entuziasmului lin cotidian. O lume foarte caldă, foarte vie, fără nimic din cărți sau imaginații, o lume cu oameni buni. Au fost anii în care ne deschideam unii față de ceilalți, în care ne ascultam bucuroși poveștile, în care ne bucuram de fiecare zi. A fost atît de intens, încît nu-mi trebuia să știu nici limba – nu știam din coreeană mai mult decît apetența pentru o limbă străină. Cuvinte de uz cotidian. În rest, foloseam româna cu colegii, engleza, vorbită larg în Coreea de Sud, franceza cu nativii sau francofonii. Despre asta o să scriu, însă, altădată.

În Coreea, aniversarea vîrstei de 60 de ani, în bună tradiție budistă, e cea mai importantă. E considerată vîrsta renașterii, a înțelepciunii line. E sărbătorită cu mult drag în familie și cu prietenii. E aniversarea caldului, a interiorului bun și vesel, a speranței. E vîrsta respectului absolut. Firește că e o ceremonie, firește că anxietățile aniversatului, egal răspîndite – iar – în lume, nu se schimbă peste noapte. Dar nu e un moment cu puțin mai frumos și, mai ales, util. E o reamintire că viața, așa cum zice titlul unui bun și înțelept poet, e uneori un dublu CD. Contează să știi să le mai schimbi din cînd în cînd, să știi momentul sau să-i asculți pe cei dragi cînd nu mai știi s-o faci tu singur.

Deși m-am simțit mult mai bătrîn cînd am ajuns și matusalemic de-a dreptul cînd am plecat, nu am cum să nu fiu bucuros că am văzut în Coreea, mai mult decît orice poveste de tip *Benjamin Button,* această formă de înțelepciune. Atît cît am putut.

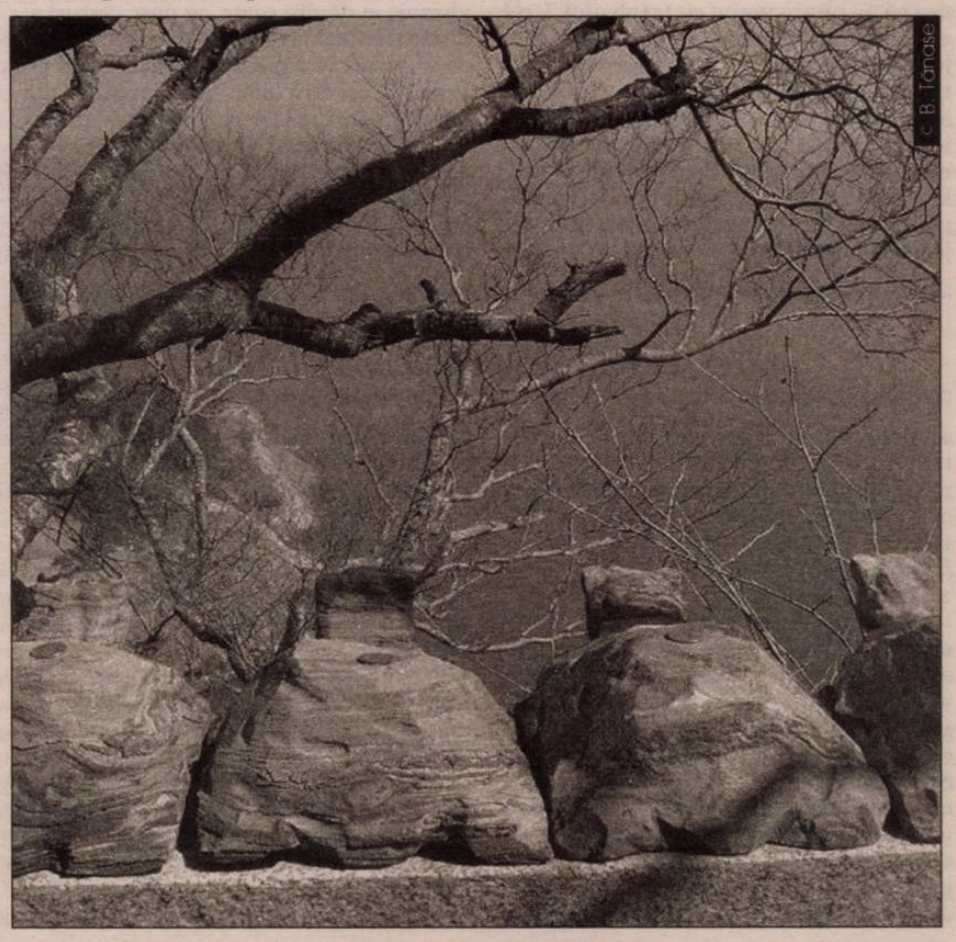

PUBLICITATE

Oameni. Vinuri. Pasiune.
Eleganță. Profesionalism.

SECOND EDITION

WINE UP
FAIR IN TRANSYLVANIA

1-3 APRILIE 2016
CASINO, CLUJ-NAPOCA

WWW.WINEUP.RO

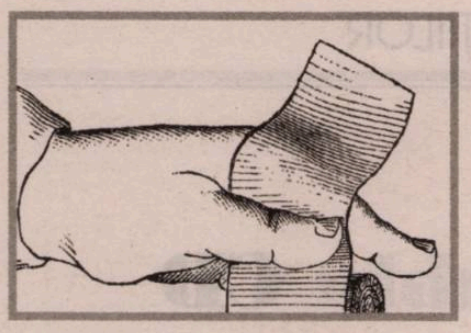

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

Cu ce se mănîncă VICE

Săptămîna trecută, *VICE* a comunicat decizia de a se extinde în Europa Centrală și de Est, anunț care s-ar putea să-i lase reci pe o jumătate din cititorii *Dilemei vechi,* cei care nu știu ce e *VICE.* Ceilalți se vor mira și ei, fiindcă citesc deja *VICE,* care scrie despre subiecte românești, în limba română, de ceva vreme, drept care din punctul lor de vedere e deja extins. În cele ce urmează, avem de toate, și pentru cititorii, și pentru necititorii *VICE,* ca să-i convingem că se află în fața unui brand care va prinde viteză.

Ca unul care am scris în *VICE* la o vîrstă la care ar fi trebuit probabil să mă mărginesc doar la *Dilema veche* (dac-am fi fost în America, aș fi zis *New Yorker),* o să vă spun că declarația fondatorului, Shane Smith, despre extindere, e în același timp găunoasă și adevărată: „Tinerii de acolo (Europa Centrală și de Est – n.r.) își doresc genul de conținut care contează pentru ei – fie știri, articole de *lifestyle* sau documentare – pus în valoare în felul în care ei văd lumea. Și foarte puține brand-uri media li-l oferă". *VICE* e, ca și declarația lui Shane Smith, în primul rînd, atitudine. Or, într-o țară ca România, atitudinea se manifestă în jurnalism prin *a lua atitudine* contra unui partid politic, într-o publicație a celuilalt partid politic: la drept vorbind, o ipostază de vierme, atît referitor la jurnalist, cît și la publicație. Cînd nu e vorba de așa ceva, media românească – și, în general, din lume – problematizează sub imperiul considerentelor referitoare la imparțialitate, neutralitate și echilibru care au fost cultivate timp de decenii, în epoci mai prospere, și deci mai raționale, ale omenirii și implicit ale presei.

În această seară de nuanțe, în 1994, la Montréal, a luat ființă sub un alt nume ceea ce azi se numește VICE Media, o corporație de hîrtie, Internet și TV care anul trecut ajunsese să valoreze patru miliarde de dolari și în care gigantul *entertainment*-ului global pe nume Disney tocmai investise 200 de milioane în aceeași monedă. De ce? Fiindcă *VICE* vinde tiraje mari și realizează un trafic substanțial pe Internet, nu numai prin site-urile sale, ci și prin canalul de YouTube, care prezintă documentare video care durează de regulă în jur de 15 minute. La sfîrșitul lunii trecute, *VICE* a lansat și un canal de cablu pe nume Viceland, pentru început în SUA și Canada, cu planuri previzibile de expansiune globală. Puteți vedea programele pe Viceland.com, cu precizarea că *VICE* își va pune pe roate în curînd și producția videO din România și, într-un viitor optimist, va lansa un canal de cablu și aici, dacă totul merge bine.

Dar, pînă la urmă, ce oferă *VICE,* atît pentru necititori, cît și pentru cititori? Un fel de jurnalism pe teme tabu, de la umori fiziologice la minorități nebăgate în seamă. Poți găsi în revistă sau pe site articole pro-palestiniene și povești despre cocktail-uri cu spermă. *VICE* scrie – sau relatează, în general – mai scurt decît ar face-o o prăvălie media clasică atunci cînd e vorba de un subiect lung sau, dimpotrivă, mai lung decît relatează toată lumea un subiect scurt. Toate aceste provocări, mizerii și atacuri inteligente la adresa uniformității, moderației și corectitudinii politice contemporane se fac într-o cheie numită *immersion journalism,* sau jurnalism imersiv, care poate fi rezumat prin relatarea la persoana întîi a unor experiențe proprii.

> VICE *e, ca și declarația lui Shane Smith, în primul rînd, atitudine.*

Adică exact pe dos decît lucrul pe care cei 8,4 milioane de specialiști media de pe Facebook-ul românesc afirmă că și-l doresc, dar exact ceea ce întrunește un număr foarte mare de *like*-uri și *share*-uri pe aceeași rețea. Jurnalismul imersiv de la *VICE* vine în continuarea stilului *gonzo* practicat de Hunter S. Thompson în anii '70 la *Rolling Stone* și a *noului jurnalism* popularizat de Tom Wolfe în anii '60, care include subiectivitatea asumată de autor, narațiunea la persoana I și descrierile personale ale situației. Ba, mai mult, în cazul *gonzo*-Hunter S. Thompson necesită și îndoparea cu tot felul de substanțe de care ne ferim și dumneavoastră, cititorii, și noi, autorii, în România.

VICE România e, pe site, atîta cît e: uneori enervant, alteori pueril, alteori revelator prin genul de subiect pe care nu l-ar fi abordat nimeni în presa clasică. Niciodată neutru. Prognoza mea e că, după alianța cu Disney și date fiind rigorile impuse de TV, se va duce dracului. Dar pînă la asta mai urmează X capitalizări pe bursă și Y investiții.

P.S. Ca să clarific relația mea cu *VICE,* așa cum se cade, nu numai că am publicat și plănuiesc să mai public articole la ei, dar am și postat un anunț, marcat ca publicitate, pe blog-ul meu. Banii pe care îi cîștig de pe urma acestor operațiuni sînt marginali. Deocamdată.

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

Adina POPESCU

portrete din mers

Tramvaiul 7, Leipzig

În perioada Tîrgului de Carte de la Leipzig, toate hotelurile din oraș sînt pline, rezervările se fac cu un an înainte. Hotelul nostru e la marginea orașului, așa că ne împrietenim cu tramvaiul 7, cel care ne duce în centru în mai puțin de o jumătate de oră. Ca să ajungi la stația de tramvai, trebuie să străbați un cîmp cu o iarbă de o culoare nedefinită, alb-gălbuie, apoi uriașa parcare a unui centru comercial – Paunsdorf Center. Mall-ul este la rîndul lui imens, un mic oraș în care te pierzi și, spre surprinderea mea, nu e deloc aglomerat. Poate că nu există un cult al mall-ului, ca la noi, sau, dacă o fi existat vreodată, a fost o modă trecătoare. Oamenii își plimbă cîinii prin mall pentru că ai voie cu animale de companie, le strîng răhățeii cu discreție. Într-un loc *nature-friendly* special amenajat, copiii se amuză privind iepurași vii.

Tramvaiul 7 se oprește în fața mall-ului din patru în patru minute în timpul săptămînii și din zece în zece minute în week-end, cu o precizie care ne uluiește pe noi, cei din Est. Timpul de așteptare e afișat electronic și calculat la secundă. Străbătînd orașul cu tramvaiul, observi că e o adevărată „inginerie" nemțească aici, tramvaiele se așteaptă unele pe altele ca să nu întîrzie sau ca să nu ajungă prea devreme în stații. Drumul îmi amintește oarecum de cel cu tramvaiul 1, de pe Șoseaua Giurgiului pînă la Obor, 21 de stații, un oraș dintr-un capăt în altul. Însă tramvaiul 1 vine cînd vrea el, de multe ori rămîne blocat în trafic, lumea se înghesuie și dă din coate, se nasc certuri și discuții halucinante, vînzătorii ambulanți de nimicuri te agasează, controlorii îi vînează pe cei fără bilet. În tramvaiul 7 din Leipzig poți înțelege ce înseamnă un trafic fluid, aproape toți călătorii găsesc locuri pe scaune, există un automat de bilete care e folosit cu simțul răspunderii și, în trei zile, n-am văzut nici un controlor, pentru că probabil nu este nevoie. Și e multă liniște, nu auzi decît zgomotele ritmice ale deplasării pe șine și vocea muzicală care anunță următoarea stație, ceva care mereu se termină în *strasse* sau, cînd ne apropiem mai mult de centru, în *platz.* La un moment dat, un bebeluș începe să plîngă, mama încearcă să-l liniștească, aruncînd priviri vinovate în jur, ca și cum și-ar cere scuze.

> *În tramvaiul 7 din Leipzig poți înțelege ce înseamnă un trafic fluid.*

Privind pe geam, dacă ești atent la nuanțe, poți observa transformările prin care a trecut recent orașul, un amestec subtil între Est și Vest, în era postsocialistă. Vezi cartiere rezidențiale, cu case identice, printre pîlcuri de copaci. Fiecare are destul spațiu în jur, nu sînt lipite unele de altele ca la noi. Apoi traversezi maidane, fără gunoaie, unde nu s-a construit încă nimic, treci printr-o pădurice care te duce cu gîndul la tramvaiul pitoresc ce leagă Sibiul de Rășinari. Apar cartiere de blocuri cu trei-patru etaje, multe spații verzi, hipermarket-uri pentru „săraci", cum ar fi Penny. Hale industriale și conducte împînzite de graffiti, cel mai des vezi cuvîntul Leipzig, colorat în fel și chip. Drumuri care se întretaie, impecabile, și, din loc în loc, cîte un peisaj ce-ți amintește vag de marginea Bucureștiului – cîteva maghernițe, un soi de locuințe modulare din tablă care seamănă cu niște rulote. De fiecare dată cînd tramvaiul se oprește într-o stație și se deschid ușile, de afară vine un miros de primăvară și de cîmp desțelenit.

După vreo zece stații, te trezești, în sfîrșit, în inima orașului. Clădiri solide, germane, cu cinci-șase etaje, de burg, iar la parterul lor sînt primele cafenele și restaurante. Acele mici localuri de la colțul străzii unde să bei o bere după serviciu sau să mănînci în grabă un hot-dog. Cîrciuma din vecinătate. Fast-food-uri asiatice, șaormerii, magazine mici arăbești, ca peste tot în Europa. Străzile sînt mai animate aici, dincolo de clădirile de burg se înțesc turlele unor biserici.

În tramvai se urcă un grup de puștani care vin de la școală. Blonzi, cu tunsori șmecherești, le fac cu mîna colegilor care au rămas în stație. Parcă sînt din reclamele pe care le vedeam în revista *Burda,* pe vremuri, aici copii perfecți din Occident. Urcă și trei adolescente coreene, incredibil de frumoase și de autiste, toate trei cu căștile pe urechi, nu scot o vorbă. Apoi urcă o fată-pisică. Are mustăți desenate pe față și coadă. Doi elfi cu părul verde și urechi ascuțite. Un fel de Albă-ca-Zăpada, dar grasă. Și, în sfîrșit, însuși Darth Vader, care stă de vorbă cu o extraterestră cu fața albastră. E un oraș de țicniți? Mai tîrziu am aflat că toți aceștia mergeau la Tîrgul de Carte, unde se organizează un concurs de costume de carnaval.

La Augustusplatz, tramvaiul 7 se golește. Cobor și mă trezesc față în față cu Krochhochhaus, primul bloc turn din Leipzig, un zgîrie-nori îndrăzneț, în mijlocul orașului vechi, turistic.

Duminica, Paunsdorf Center este închis. În tramvaiul 7, preț de vreo șapte stații, sînt singurul pasager. Am senzația că mi-am comandat un tramvai personal care circulă special pentru mine. Mă uit pe geam la un capăt de oraș complet pustiu, postapocaliptic. Doar o doamnă în vîrstă aleargă singură de-a lungul șoselei. Mă gîndesc că, după această experiență, drumul cu tramvaiul 1 prin București mi se va părea mai suportabil, îmi va aminti mereu de cel cu tramvaiul 7 de la Leipzig. Tramvaiele, indiferent de orașele prin care trec, au ceva special, doar al lor. O melancolie. Aș fi vrut să închei acest text așa, într-o notă duioasă și nostalgică față de acel Occident la care am visat noi toți și pe care putem acum, în sfîrșit, să-l „atingem", să-l străbatem cu tramvaiul 7, însă tocmai am primit, în timp ce scriam, un *feed* cu atentatele de la Bruxelles. Și m-a cuprins un sentiment sfîșietor de tristețe. Față de această minunată Europa care a redevenit atît de tîrziu și a noastră și pe care, zeci de ani, ne-am imaginat-o ca pe o lume perfectă.

Stela GIURGEANU

Starea presei în lume

Am scris, de mai multe săptămîni, în cadrul proiectului Centrului European pentru Presă și Libertatea Mass-media (European Center for Press and Media Freedom) despre problemele pe care le are presa din România. Ce se întîmplă, însă, în alte state din Europa? Pentru că nu doar în România mass-media are probleme. Nu doar în țara noastră se încalcă libertatea presei sau sînt amenințați jurnaliștii. Din articolele partenerilor din diferite țări participante la proiect, putem trage o concluzie nu foarte roză. În continuare, cazuri grave de încălcare a libertății de expresie, jurnaliști amenințați, acuzați și condamnați în virtutea unor sisteme legislative abuzive. Evenimentele politice și economice din ultimii ani pun o presiune enormă asupra presei, iar libertatea de expresie este din ce în ce mai amenințată.

Spicuim cîteva cazuri semnalate în articole participante la acest proiect susținut de *think tank*-ul italian *Osservatorio Balcani e Caucaso.* (Articolele sînt publicate și pe balcanicaucaso.org, la secțiunea ECPMF.)

Macedonia. Pe 14 aprilie, în timpul unui marș de solidaritate al refugiaților și al celor care cer azil, mai mulți jurnaliști și activiști au fost reținuți de forțele de ordine în momentul trecerii granței dintre Grecia și Macedonia. În acest „Marș al speranței", după cum a fost denumit, mai mult de o mie de refugiați au părăsit tabăra din Idomeni (Grecia), încercînd să găsească o rută alternativă pentru a intra în alte țări din Europa.

Mai mulți jurnaliști și activiști i-au însoțit de-a lungul acestui marș, pînă cînd au fost reținuți de forțele de securitate de la granița cu Macedonia.

Mulți dintre jurnaliști au declarat că forțele de securitate de la graniță erau cu ochii în special pe jurnaliști. Bjorn Kietzman, fotojurnalist german, a declarat, la eliberarea din secția de poliție unde fusese reținut, într-un interviu acordat Radioeins, că „nu s-a dorit accesul la documentarea situației". Polițiștii au făcut percheziții, căutînd în special camerele de filmat sau aparatele de fotografiat, după care i-au arestat pe jurnaliști, reținîndu-i mai multe ore la sediul poliției de frontieră.

„Concluzia pe care o putem trage din acest incident este că autoritățile macedonene au încercat să oprească mass-media să informeze care este situația actuală a refugiaților aflați în regiunea de graniță cu Grecia" – se specifică în articolul publicat pe site-ul ECPMF.

Turcia. După publicarea articolului „S-au găsit armele despre care Erdogan spunea că nu există", redactorul-șef al ziarului *Cumhuriyet,* Can Dündar, și Erdem Gül, reprezentantul său la Ankara, au fost arestați pentru reportajul despre camioanele Serviciilor secrete turce (MIT), iar capetele de acuzație au fost „atentat la siguranța statului", „spionaj politic și militar" și „propagandă pentru organizațiile teroriste". Însuși președintele Recep Tayyip Erdogan a înaintat o plîngere penală, cerînd ca Dündar să fie condamnat la închisoare pe viață pentru că „a atacat interesele de stat folosind imagini care contravin realității". Dündar și Gül au stat în arest de anul trecut, de pe 26 noiembrie, însă după ce Curtea Constituțională a votat contra acestei sentințe (cu 12 voturi împotriva a 3), cei doi au fost eliberați în martie 2016.

Anul trecut, din octombrie pînă în decembrie, au fost arestați 31 de jurnaliști în Turcia, fiind țara cu cei mai mulți jurnaliști urmăriți penal și întemnițați.

Albania. De zece ani, situația jurnaliștilor din Albania se înrăutățește. Condițiile de muncă sînt tot mai precare, puterile organizațiilor breslei devin din ce în ce mai slabe în opoziție cu patronii de presă, amenințările care îi vizează pe cei care vorbesc despre structurile mafiote se înmulțesc, iar protecția din partea instituțiilor statului este aproape inexistentă. În ceea ce privește situația financiară a jurnaliștilor, trei posturi de televiziune din Albania și aproape toate ziarele își plătesc jurnaliștii cu o întîrziere de trei, șase sau chiar mai multe luni.

Belarus. Zeci de jurnaliști *freelancer* din Belarus pot fi amendați pentru că lucrează pentru „presa străină". Asociațiile de presă din Europa au tras un semnal de alarmă privind această lege, după ce autoritățile au amendat-o pe jurnalista Larisa Șcirakova cu 225 de euro pentru că a scris un articol despre legea care amendează luările de poziție „ofensatoare" la adresa Administrației și care interzice ziariștilor din țară să lucreze cu mass-media din alte țări.

Grecia. Două jurnaliste, din Italia și Statele Unite, au fost arestate în orașul Polygyros, sub acuzația că ar fi făcut poze în interiorul unei săli de judecată, fără a avea permis, ceea ce este interzis, conform legislației din Grecia. Regizoarea Francesca Pagani și jurnalista Angela Anderson se aflau acolo pentru a documenta un proces prin care activiștii de mediu încercau să împiedice acțiunile unei companii miniere de aur din regiunea Halkidiki. Cele două au fost acuzate direct de către judecător și arestate imediat de poliție. Cu toate acestea, cele două susțin că au fotografiat doar în afara sălii și, mai mult, că aveau permis și o licență specială care le permitea acest lucru. George Pleios, profesor la departamentul Comunicare și Studii mass-media din cadrul Universității din Atena, a declarat că această arestare face parte din „seria de cazuri de violare a libertății presei din Grecia, care s-au înmulțit odată cu criza economică din 2010. Acesta e și unul dintre motivele pentru care Grecia a picat de pe locul 31 pe 91 (din 180), în topul libertății presei, întocmit de organizația Reporteri fără Frontiere".

Serbia. Mass-media din Serbia se află sub imperiul autocenzurii și al tabloidizării. Jurnalismul profesionist, de calitate, a devenit o misiune aproape imposibilă. Elitele politice și economice dețin din ce în ce mai mult controlul, iar presa înclină să devină una de *entertainment,* mai degrabă decît să își mențină scopul de informare. Pe acest fond, demonstrațiile jurnaliștilor se țin lanț. La începutul anului, pentru a treia oară în cîteva luni, jurnaliștii au ieșit în stradă, cerînd demisia ministrului de Interne, Bratislav Gașici, pentru declarațiile sexiste și comentariile făcute la adresa unei jurnaliste. Prim-ministrul Aleksandar Vucici promite de anul trecut această demisie.

Bulgaria. Potrivit unui sondaj public, inițiat de Fundația „Konrad Adenauer" și Fundația „Media Democracy", încrederea în mass-media este în scădere. Doar unul din opt cetățeni bulgari intervievați în acest sondaj crede că mass-media este liberă. În acest context, zilele trecute, jurnalistul Stoian Toncev a fost bătut crunt, în Pomorie, de un grup de oameni, cu bîte de baseball, care i-au cerut să nu mai scrie la ediția online a ziarului local și să nu mai atace figurile publice locale. Intimidarea jurnaliștilor care încearcă să își facă meseria este astfel unul dintre motivele pentru care, la fel ca în România, apare autocenzura.

Slovenia. Inspectoratul muncii din Slovenia a lansat o campanie de investigare a condițiilor de muncă din companiile mass-media. Cel mai important aspect al investigației se referă la încălcarea legilor condițiilor de muncă, în special în ceea ce privește statutul jurnalistului, care, deși muncește *full-time,* este angajat cu contract *part-time.* Acest artificiu înseamnă că nu beneficiază, în mod legal, de beneficiile contractului *full-time.* Deși acțiunea inspectorilor a fost semnalată, într-o oarecare măsură, de mass-media, amenzile nu sînt suficiente, dacă nu va urma o schimbare clară a legislației.

Ucraina. Președintele Petro Poroșenko a interzis accesul în țară a doi jurnaliști de la BBC și al mai multor jurnaliști din Rusia. Elena Jonceva, jurnalistă din Bulgaria, se află, de asemenea, pe lista neagră.

Bosnia și Herțegovina. Nici unul dintre cele 40 de cazuri în care jurnaliștii au fost omorîți în ultimii 25 de ani nu a fost rezolvat. În lume, peste 2000 de jurnaliști au fost omorîți în timp ce investigau diferite evenimente și doar unul din zece cazuri este cercetat.

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

PUBLICITATE

Liliana NICOLAE

Epopeea emigranților din Moldova

Povestea ar putea să înceapă cu femeia care stă lîngă mine, în microbuzul Iași-București. Plînge fără să-și mai ascundă lacrimile. E însoțită de două fetițe de vreo 6-7 ani, cu trăsături asiatice. Înainte să se urce în microbuz s-au îmbrățișat îndelung cu o femeie despre care am ghicit că era mama femeii și bunica fetelor. Ultimele fotografii făcute în autogară. Ultimele lacrimi șterse pe ascuns. Femeia are puțin peste 30 de ani. Cînd se mai liniștește, o întreb direct dacă pleacă în străinătate. Așa aflu că merge tocmai în Japonia. Trăiește acolo de vreo zece ani. „Toată lumea se duce în Italia sau Spania" – îmi spune. „Mi-am zis că acolo pot să mă duc oricînd, că e aproape. Și m-am gîndit că – dacă tot plec – să mă duc într-un loc unde altfel n-aș ajunge niciodată. Am avut ocazia să aleg Japonia, și am ales." Acolo predă limba engleză, la o școală. S-a căsătorit și are cele două fetițe – jumătate moldovence, jumătate japoneze. Au părul împletit în codițe și parcă sînt trase la indigo.

Șoferii microbuzelor sau autobuzelor care bat Moldova în lung și-n lat cunosc dintr-o privire cine pleacă în vacanță, cine pleacă la muncă în străinătate sau cine pleacă, pur și simplu. Bagajele, lacrimile, scenele de despărțire spun tot.

„Mămico, am crezut că pleci și mă lași aici!"

Povestea emigranților continuă într-un sat din Vaslui. În familia Avădani, povestea cu străinătatea a început de mult. Tatăl a lucrat în Turcia, Serbia, Portugalia, apoi în Italia, iar acum se află în Marea Britanie. A plecat pentru că a realizat că în țară, în satul lui din județul Vaslui, nu are șanse să facă mai nimic: salariile sînt mici, iar perioada în care reușea să rămînă angajat – destul de scurtă, din cauza schimbărilor dese din economie. În Italia a stat, însă, cel mai mult. Aproape zece ani. Și tot acolo și-a adus și soția, pe Lăcrămioara. Fetița lor, Adelina, avea 3 ani cînd au plecat părinții, iar ea a rămas cu bunicii. A stat despărțită de părinți trei ani și jumătate, timp în care aceștia au venit acasă o singură dată. De altfel, atunci cînd pleacă la muncă în străinătate, părinții încearcă să vină în vizită cît mai rar, mai ales cînd sînt la mijloc și copii. Pentru că despărțirea de ei – încă o dată – e greu de suportat de ambele părți. Așa a gîndit și Lăcrămioara Avădani.

„Cînd am plecat prima dată"– povestește – „nu i-am spus prea multe fetei. Era micuță, nu prea înțelegea ce se întîmplă. Dar mie mi s-a rupt inima. Socrul o învățase să-mi spună: *Mamă, tu pleci, dar mie o să-mi fie greu cu bunicii!* Am plîns mult. De aici și pînă la Vaslui am plîns încontinuu în autobuz. Șoferul mi-a zis: *Doamnă, nu v-am mai întrebat nimic. Mi-am dat seama că plecați în străinătate. Așa plîng toate mamele cînd pleacă*... Apoi, vorbeam des cu fata la telefon și plîngeam de fiecare dată. Nu știu... vocea ei, felul în care vorbea, cum se apuca ea să facă tot felul de calcule, pentru ce ne trebuie bani și cît mai avem de stat acolo, totul mă dădea peste cap. Cînd am venit acasă, la Crăciunul ăla din 2005, am găsit un copil răsfățat, că bunicii i-au făcut toate poftele, ca să nu ne simtă lipsa. I-am adus și noi atunci de toate. Iar cînd am plecat, am plîns și eu, și taicăsu, ca niște copii. Ea, mititica, avea 5 ani atunci și a vrut să arate că e puternică și nu a plîns. A ținut în ea pînă a doua zi, dimineața, cînd i-a dat sîngele pe nas din cauza stresului. Însă, de judecat, copilul nu ne-a judecat niciodată."

Peste puțin timp, a venit momentul în care copilul să meargă în Italia, la părinți. Atunci, Adelina avea aproape 7 ani. „Înainte să plecăm, am stat aici cîteva săptămîni și... într-o zi m-am dus la Poștă. Sărăcuța, a venit după mine într-un suflet: *Mămico, am crezut că pleci iar și mă lași aici.* Mai ții minte, Adelina?"

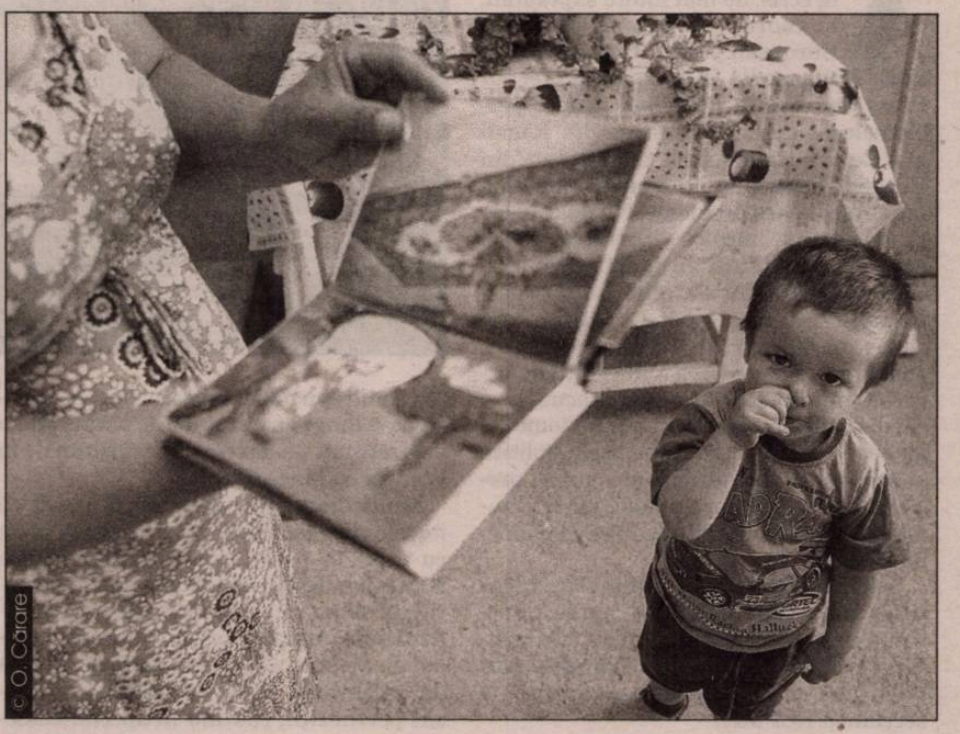

S-a căsătorit și are cele două fetițe – jumătate moldovence, jumătate japoneze.

Adelina este acum o adolescentă care și-a trăit jumătate din viață în Italia și jumătate în România. Ne ascultă povestind în curtea casei. Casa e cu etaj. Neterminată. Pentru casa asta, familia a stat – iar o parte din ea încă mai stă – în străinătate. Banii strînși cu grijă, sacrificiile au ajutat la înălțarea casei. „E adevărat că am pierdut copilăria fetei, jocurile ei. Cînd era la grădiniță, toți copiii se duceau cu părinții la serbare, ea nu. Cînd îi vedeam pozele, era îmbrăcată în îngeraș la o serbare, mi se rupea inima. Dar, dacă nu plecam, cu ce făceam casa? Aici nu ai nici cu ce să trăiești. Dar să mai și construiești ceva? E imposibil! Acum, soțul lucrează la pavele în Anglia. Stă trei luni, mai vine acasă, pleacă iar. Ne tot spune că ar vrea să stea lîngă noi. Dar cu ce să trăim? Bine, noi nu stăm chiar rău, ne-am descurca într-un fel, dar mai vrem! Trebuie să facem fațada la casă. Cu ce? Zilele trecute, am făcut o fîntînă. Ne-a costat 120 de milioane. Păi, dacă nu era el plecat, cu ce făceam? A ajuns și el la 43 de ani și zice că ar accepta un salariu mai mic în țară, dar să fie lîngă familie. I-am zis: hai că te mai duci o dată, vii cu 2000 de lire, facem fațada la casă, punem gresie... că vrem să fie frumos, și gata!"

Fata își amintește că și pentru ea a fost dificil momentul despărțirii de părinți, dar și de prietenii din sat, cînd a trebuit să plece în Italia. „Acum am prieteni și aici, dar și în Italia. Fiecare despărțire a fost grea. Cu prietenii de aici mă vedeam în vacanțe, iar cu cei din Italia vorbesc tot timpul pe Internet, la telefon. Unde e casa mea?... Cred că aici e casa mea. Dar cred că în Italia aveam mai multe șanse să mă realizez, să-mi găsesc ceva de lucru..."

În Italia s-a mai născut un copil al familiei. Un băiat. „Pe ăsta, chiar de-o fi să mîncăm pîine cu ceapă, nu-l mai las!"– spune mama.

„Cînd vine tata?"

„Cînd vine tata?", „ Cînd vorbim cu tata?", „Mie nu-mi place că tata e plecat..."

Sînt întrebări și gînduri ale unui băiat de 9 ani. Alex. Întrebările le pune aproape în fiecare zi mamei sale. Locuiește cu mama lui, Florentina Boboc, într-o cameră de 16 metri pătrați, într-un cămin de nefamiliști, la marginea Iașiului. Camera e mică, dar curată. O canapea care se poate transforma în pat, o masă scundă, un șifonier și multe jucării de pluș. Baia e pe holul căminului și o folosesc cinci familii. Această cameră mică și acest băiețel care pune multe întrebări sînt motivele pentru care tatăl lui Alex a plecat de ceva vreme în Marea Britanie. A fost macaragiu în România. A rămas fără loc de muncă, n-a mai găsit altul și s-a hotărît – ca atîția alții – să-și încerce norocul în altă țară. Familia are nevoie de bani. În primul rînd, pentru terapiile lui Alex, care suferă de o formă de autism. Apoi, pentru a cumpăra o casă mai mare.

Cînd vine tata?!... Răspunsul e simplu. Cînd mama are credit la telefon. Ultima oară, Alex nu a apucat să-i spună nimic. Au mai fost doar trei minute pe cartelă. Dar diseară... diseară vor vorbi din nou, căci a trecut o lună, iar acum mama are din nou minute cu Anglia. Alex va pune aceleași întrebări: „Cînd vii?" și „Ce jucării îmi aduci?"

Fata cu ochi albaștri și dor de mama

„Cînd mi-e dor de mami, o sun... sau plîng" – îmi spune Andreea și chiar începe să plîngă cu suspine, pe scările treptei de la prispa pe care stăm de vorbă. „Anul trecut, de sărbători"– îmi spune bunica – „eram cu toții acasă, am băut șampanie, Andreea fusese cu uratul și, dintr-odată, am văzut-o că plînge. *Mă, Andreea* – i-am zis –, *ce e cu tine?* Îmi spune: *Mi-e dor de mama*. Eram acolo cu toții, toți părinții erau lîngă copiii lor... *Era bine să fie și mama cu mine* – zice. Iar zilele trecute, au venit acasă mai multe mame plecate în străinătate, că li se terminase contractul, și ea le-a văzut, că era la poartă... le-a văzut cu bagajele, cum s-au pupat pe stradă cu familia... și iar i-au dat lacrimile. Ce e, mamă? Ce e cu tine?... *Dar de ce mama lui Bianca a venit și mama mea nu?* Și am luat-o și eu cum m-am priceput. I-am explicat că mamei Biancăi i s-a terminat contractul. Tu zici că să vină mama. Vine, dar de unde bani? E greu și fără mama, dar și fără bani!"

Norocul fetei este că o are pe bunica. Asta o ține tare. A terminat clasa a IV-a

cu 10 pe linie și ne arată diplomele obținute pe la tot felul de concursuri, carnetul de note și o poză cu mama, pe telefonul mobil. Au aceiași ochi albaștri.

Ultima oară cînd au vorbit, tata i-a promis că o să vină acasă

„Cine e acela tatăl meu? Eu nu-l cunosc pe tatăl meu!"– așa a zis într-o bună zi Alexandru, un băiețel simpatic, de 7 ani, din satul Focuri, județul Iași. Și a surprins-o pe bunica lui. „Cum adică, măi, nu știi cine e taică-tu? Du-te și dă drumul la Internet să vezi cine e taică-tu!"

Alexandru avea 2 ani cînd tatăl lui a plecat la muncă, în Italia. Curînd, a plecat și mama. Numai că mama a venit de cîteva ori pe acasă, așa că o știe cît de cît. Dar de tata nu își amintește mai deloc. Vorbesc pe Internet și la telefon. Dar nu-l știe, așa cum o știe pe bunica și pe cei patru frați ai lui. De obicei, nu se plînge. Merge la școală, se joacă, face năzbîtii, ca orice copil. Dar, în ziua aceea, a căzut el pe gînduri și a întrebat-o pe bunica, la fel ca un om mare: „Cine e acela tatăl meu? Eu nu-l cunosc pe tatăl meu!" „E, cum nu-l cunoști?!" – spune bunica. „Ieri ai vorbit la Internet cu el!"

Bunica e plină de viață și veselă. Nepoții o iubesc și se agață de fusta ei, ca puii de cloșcă. Dar, pentru Alexandru, tata e... tata. Ultima oară, cînd au vorbit, tata i-a promis că o să vină acasă. „Sigur!" – zice bunica, vorbind cu drag de băiat. „I-ai zis să vină să te vadă că ești mare, la școală, și că ești rău de pozne! Mila de bunica nu o înlocuiește pe cea de mama sau de tata. Și eu le zic: veniți, mă, acasă, că aveți casă, aveți masă, aveți copiii... eu nu știu nimic despre ei, cum se descurcă acolo. Mai trimit bani acasă și atît. Mama nu s-a plîns niciodată. A plecat liniștită, că a știut cu cine-i lasă. Noroc că și ei mă ascultă și nu-mi ies din cuvînt. Dar cînd l-am auzit pe ăsta micu' întrebînd de taică-su, mi s-a rupt inima!"

Satul care-și vrea migranții înapoi

Fărăoani este un sat atipic pentru Moldova. Un sat curat, îngrijit, cu case mari, solide, frumoase. Îți vine să te oprești la fiecare și să o admiri. Casele au fost construite cu banii trimiși de localnicii care muncesc prin străinătate. Datorită lor s-au deschis în zonă și o grămadă de firme de construcții și de materiale de construcții. Spre marginea satului, însă, mai e rătăcită cîte o casă de chirpici, fără gard, cu oameni săraci, care n-au luat calea străinătății. Sau, dacă au făcut-o, n-a ieșit nimic bun din asta. Așa este și casa în care, pînă chiar cu o zi înainte de a ajunge noi la Fărăoani, a locuit și Mihai, un băiat de 10 ani. Mihai și-a pus funia de gît, a agățat-o de un prun din fundul curții, și gata. „Lasă că o să vedeți voi ce surpriză îi fac eu lu' mama" – ar fi spus băiatul copiilor cu care obișnuia să se joace pe stradă. Mama lui tocmai plecase la muncă, în Germania. Bunica n-a mai vrut să-l țină pe băiat, mama – supărată – ar fi zis că-l dă de suflet... Pînă la urmă, băiatul a rămas în familia unei mătuși: ea nu lucrează nicăieri, bărbatul ei este văcarul satului și amîndoi beau. Obișnuiau să-și trimită fata de 7 ani și nepotul la magazinul cel mai apropiat să cumpere vin și bere. Uneori, copiilor le rămîneau bani de o înghețată și erau fericiți. Povestea lui Mihai este una dramatică. Nu e singulară, dar nici reprezentativă pentru copiii rămași acasă.

© O. Cărare

În registrul agricol din Fărăoani sînt trecute peste 6000 de persoane. La ultimul recensămînt, însă, au ieșit doar puțin mai mult de jumătate. Diferența – sînt în străinătate. Italia, Belgia, Marea Britanie. Aflu de la Primărie că multe din casele frumoase pe care le-am văzut sînt goale. Unele chiar devastate. Migrația se simte și în familia administratorului localității, Cristina Ciularu-Pal. Din cinci frați, doar ea a rămas acasă și e convinsă că se poate trăi bine și aici. De fapt, marea majoritate a celor care au plecat în străinătate și-au luat copiii acolo, dar spun că se vor întoarce, la un moment dat. Unii s-au întors deja. Isidor Sîrbu e unul dintre ei. Nu are mai mult de 45 de ani, dar pare mai bătrîn. Poate din cauza prafului de var care îi acoperă fața, părul și tricoul decolorat. Vorbește repede, jumătate în română, jumătate în italiană. Cînd a plecat, a plecat pentru că toată lumea făcea asta. Era un exod. Dar erau și nevoile. „Am trecut granița fraudulos, la începutul anilor '90, cu călăuze. Eram un grup de 12 persoane. Am mers pe jos o săptămînă pînă-n Padova, numai prin păduri. Dacă apăreau grănicerii, trebuia să fugim care încotro. O fată s-a pierdut de grup. Dumnezeu știe ce s-a întîmplat cu ea. Eu am zis că plec pentru șase luni, că vin acasă cu o sacoșă de lire, cum era atunci, și gata! Ei, și am stat acolo mai bine de douăzeci de ani. Dar sacoșa e tot goală! Am băgat tot ce am cîștigat în casă și într-o firmă de construcții pe care mi-am deschis-o aici. Dar gata, m-am săturat de străinătăți. Douăzeci de ani de haiducie mi-ajung. Oricum, aici s-au schimbat multe. Cînd am plecat era noroi pe drum, aveam WC-ul în curte... S-au schimbat multe!"

„Cine e acela tatăl meu? Eu nu-l cunosc pe tatăl meu!"

Și Roca Adrian a plecat și s-a întors. Dar ar pleca din nou. „Prima dată am plecat în '94, cu autocarul. Am dormit prin parcuri, dar de lucru am găsit din prima zi. La început, aveam o bicicletă și atît. După cîteva luni, însă, mi-am chemat și soția. Am muncit și am agonisit. Iar acolo nu era mizerie. Aici, mă deranjează mizeria de pe străzi. Și birocrația. Și faptul că vor să-ți ia și pielea de pe tine. Au zis că ne ajută dacă ne întoarcem, însă, pe noi, ăștia mici, ne frînează din prima. Două controale dacă mai vin de la ANAF și plec direct în Australia. Nici nu mă mai uit în urmă! Vorbesc prostii... nu-mi pare rău că m-am întors, mă descurc eu și aici, nu mor de foame. Dar, de cînd am venit, trăiesc numai din banii cîștigați în Italia, mă îmbrac de la second-hand, nu-mi permit un concediu... Deși, dacă mă gîndesc puțin, dacă aș găsi pe cineva să vînd firma, aș vinde și aș pleca!"

Oscilația între a pleca sau a rămîne, a rămîne sau a se întoarce, între viața de aici și viața de acolo pare să domine viața celor care au apucat să vadă cum e în străinătate. Primăria din satul cu case mari, frumoase și – unele – pustii încearcă să-i aducă acasă pe cei care au plecat. A implicat și Biserica Catolică din sat în încercarea asta, se dau ca exemplu afacerile unora care, deși n-au muncit în străinătate, au reușit și acasă. Dacă cei plecați se întorc, ar crește numărul locuitorilor și comuna ar îndeplini una dintre condițiile care nu-i permit accesul la fondurile europene, poate nu s-ar închide una din școli, poate cei întorși investesc în afaceri. Așa că, de cîțiva ani, pe 15 august, Primăria organizează un fel de sărbătoare a comunei, dedicată celor plecați. E un fel de încercare de reunire a satului. Măcar atunci.

Încercări de întoarcere în țară vin și din partea celor care sînt plecați deja. De altfel, poveștile de mai sus le-am aflat dînd o mînă de ajutor unui proiect al Asociației Românilor din Belgia, RomBel. Un proiect pentru reunirea familiilor românilor plecați la muncă în străinătate. Proiectul se cheamă „Copii lăsați în urmă". Ideea lui este de a arăta autorităților române, dar și celor europene, că nu le este bine nici copiilor care rămîn acasă și nici părinților care pleacă. Cum pot fi reunite familiile? RomBel cere măsuri pe termen lung de reducere a sărăciei, cauza principală a migrației, dar și sprijin special pentru copii: de la bani la asistență psihologică, programe speciale *after school* și așa mai departe.

Pe de altă parte, o profesoară îmi spunea că mulți dintre cei care pleacă nu o fac neapărat din cauza sărăciei și că în satul ei, din Teleorman, a apărut o adevărată competiție: cine are mai mult, cine are casa mai mare sau mașina mai scumpă. De fapt, migrația forței de muncă se transformă, odată cu transformările din economie și politică. Unii se întorc, alții pleacă. A apărut și un soi de migrație de subzistență. Din multe familii pleacă, de obicei, doar tatăl, pentru perioade scurte, de obicei trei luni. Apoi revin, cheltuiesc banii adunați și pleacă iar.

Liliana Nicolae *este juralist la Radio Europa FM. A publicat cartea de reportaj* Locuri, oameni, povești, *Casa de Pariuri Literare, 2015.*

© O. Cărare

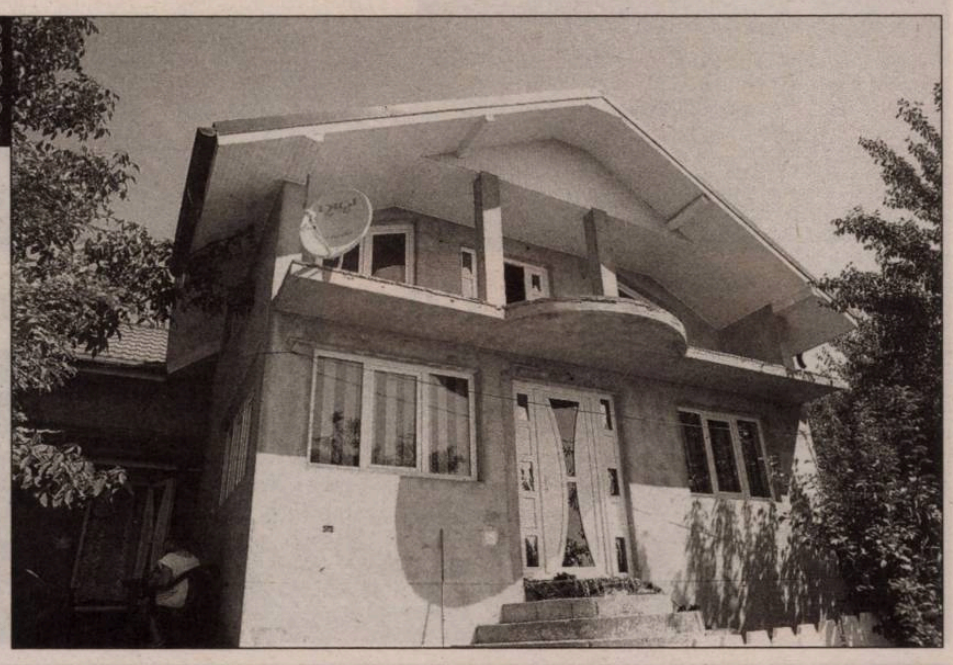

Cu ochii-n 3,14

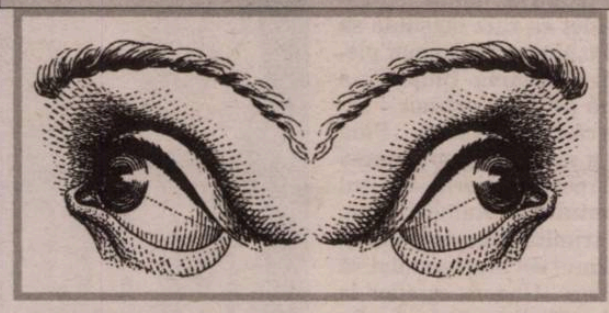

ÎN URMA ÎNCRUCIȘĂRII FINANȚELOR PUBLICE CU PAHARELE A REZULTAT O STRĂDUȚĂ

■ Din minunile științei exacte, experimentale și ipotetice: 1) un gram de material genetic conține informație cît pentru 600 de miliarde de CD-uri; 2) în urma încrucișării raselor de cîini Pomeranian și Husky a rezultat rasa numită Pomsky, un cîine care își păstrează aproape aceeași mărime precum cea din momentul nașterii; și 3) o flatulație planetară neîntreruptă pe durata a șase ani și nouă luni ar crea o energie echivalentă cu cea a unei bombe atomice. (**M. C.**)

■ Sediul Administrației Finanțelor Publice sector 6 e decorat, la interior, cu panouri primăvăratice (alb pe fond roșu) optimizante: „La acest serviciu nu se primesc «atenții».“ Asta mă face să sper că vreodată voi primi răspuns la întrebarea privind adjudecarea sumei de 1000 lei în favoarea statului, pe motiv de prescriere. De ce nu am fost anunțată înainte de scadență și, mai ales, de ce după… cînd mi s-a spus de la ghișeul 3: „Doamnă, mergeți la casierie și vă programați…“ etc etc. Menționez că erau anii tulburi în care „se implementa“, instant (și se spolia așijderea) impozitul global etc.etc. Recunosc. Nu mă duce capul cu ușurință și nici n-am învățat la școală despre toate astea. Cererea, cu nr. 002861 din 13 ianuarie 2012, reiterată anual, a rămas fără ecou. Deocamdată. (**R. M.**)

■ În urmă cu niște ani, cînd a intrat în vigoare legea antifumat în Italia, eram la Veneția: februarie, o zi sticloasă, cu un ger care îți reteza tendoanele. Lumea ieșise din cîrciumi cu paharele în mîini și era în aer o veselie generalizată. O să rezistăm și la aceste intemperii, părea să fie filozofia lor de viață. Fumători, bucurați-vă că e cald afară. (**A. M. S.**)

■ Scenă pe o străduță bucureșteană, văzută de mine duminica trecută, la ora 10,05 dimineața. O pisică și-un motan – scuzați, urmează „conținut explicit“ – făceau amor în stradă, lîngă roata unei mașini parcate. Un taximetrist care venea pe străduță s-a oprit la vreo zece metri și a așteptat pînă au terminat. (**M. V.**)

ALTFEL ZIS, DACĂ SÎNT UN VECHI CITITOR, MĂ ÎNTREB CE AM CITIT

■ „Situația căpătase o amploare primejdioasă. La începutul campaniei antialcool, în țară erau înregistrați cinci milioane de alcoolici. Paguba anuală adusă de beție economiei naționale era evaluată la 80-100 de miliarde de ruble. Se beau anual 10,6 litri de alcool curat pe cap de locuitor – incluzîndu-i și pe bebelușii“, descrie Mihail Gorbaciov, în memoriile lui, situația din Rusia sovietică de la începutul anilor ’80. Cînd ajunge la sfîrșitul anilor ’80, Gorbaciov scrie: „Campania antialcool a redus încasările la buget cu cîteva zeci de miliarde de ruble. Trebuia să ne gîndim cum să acționăm“. Altfel zis: dacă beau, rușii fac pagube, iar dacă nu beau, scad veniturile. Dilema etilică a sufletului rus! (**M. C.**)

■ La subsolul Cărtureștiului, un domn respectabil se întoarce spre mine și mă întreabă, așa, direct: „Sînteți doamna…? Ce vă mai face băiatul?“. Debusolată și ușor stînjenită, îl întreb unde ne-am cunoscut. „Sînt un vechi cititor al *Dilemei*“, îmi răspunde. După care vorbim firesc despre copii, în lumea-sat unde ne mișcăm. (**I. P.**)

■ Mă minunez mereu de capodoperele uimitoare de pe micile ecrane, din pauzele publicitare. Observ tot felul de superbunătăți culinare, care mai de care mai extradelicioase, mai teranaturale, mai colorate, recomandate atît adulților, cît și copiilor. Și care te plimbă cel puțin prin Țara Minunilor: o dungă lăptoasă te aruncă, printr-un pom, cîteva sute de kilometri mai spre deal, o girafă *high*, cu capu-ntr-un curcubeu, pe care o mulge de bomboane un multpreavesel jamaican, unul care îngheață sau altul care se vede într-un me-

gagigadifuzor atunci cînd mestecă o ciungă. Mă întreb ce dracu’ or pune în megadelicatesele lor, de-ți creează toate acele megasenzații gigahalucinogene. (**A. D.**)

■ Ca un contra-*stencil* la ubicuul „Basarabia, pămînt românesc“, pe strada Speranței am citit, pe zidul unui bloc, „Apuseni, pămînt canadian“. S-a globalizat și naționalismul! (**M. C.**)

IATĂ O BUNĂ OCAZIE SĂ ALEGI FANTEZIA MONDIALĂ

■ Modernitatea a avut parte de multe curente care au întinerit-o periodic: impresionism, simbolism, expresionism, cubism, futurism și cîte-or mai fi. Iată că postmodernitatea nu se lasă mai prejos și adaugă încă unul panopliei, prin gura Ilincăi Vandici (în *Libertatea* de vineri, 11 martie 2016): „Da, am ieșit la film și ies pentru că sînt o împătimită a acestui curent“. Începînd de azi, nu pot decît să mă declar, și eu, ieslafilmist. (**D. S.**)

■ Tocmai pentru că sînt fumător, mă bucur că a intrat în vigoare legea antifumat. Pentru noi, fumătorii, este o bună ocazie (și, cum se zicea cînd eram pionier, „un imbold“) să încercăm să ne lăsăm de fumat. Așa încît, dat fiind că în cîrciumi nu se mai fumează, o bună metodă să ne lăsăm este să petrecem cît mai mult timp în cîrciumi. (**M. V.**)

■ „Poți să alegi între 359 de puicuțe!“, mă ademenește un e-mail din partea unui site deocheat. Nu mă las păcălit; fiind un număr prim, 359 e foarte greu de gestionat. Și cînd te gîndești că unii se aruncă în aer pentru numai 72 de fecioare… (**M. P.**)

■ O femeie din Brașov a crezut că fiul ei i-a trimis, cadou de 8 Martie, o trupă de stripperi. Stripperii erau, de fapt, polițiști mascați ai DIICOT, fiul era suspectat de trafic cu droguri, iar vizita era o percheziție. Doar fantezia a rămas fantezie. (**S. G.**)

■ Ziua mondială Pi se sărbătorește pe 14 martie (14.3). Sărbătorim, și noi, la rubrica noastră „Cu ochii-n 3,14“ misteriosul număr π. Iată-l, mai jos, cu 768 de zecimale: 3,14159265358979323846264338327
95028841971693993751058209749445923078164062
86208998628034825342117067982148086513282306
64709384460955058223172535940812848111745028
41027019385211055596446229489549303819644288
10975665933446128475648233786783165271201909
14564856692346034861045432664821339360726024
91412737245870066063155881748815209209628292
54091715364367892590360011330530548820466521
38414695194151160943305727036575959195309218
61173819326117931051185480744623799627495673
51885752724891227938183011949129833673362440
65664308602139494639522473719070217986094370
27705392171762931767523846748184676694051320
00568127145263560827785771342757789609173637
17872146844090122495343014654958537105079227
96892589235420199561121290219608640344181598
13629774771309960518707211349999999… (**M. M.**)

PUBLICITATE

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

FONDATOR **ANDREI PLEŞU**

DILEMA VECHE

Ancuţa PROCA
dilematograf
18

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE ■ Anul **XIII** ■ nr. **632** ■ 31 martie – 6 aprilie 2016 ■ www.dilemaveche.ro ■ 32 pagini ■ 4,99 lei

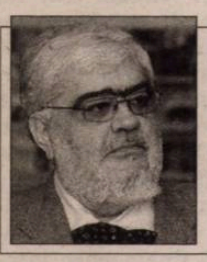

ANDREI PLEŞU
„Însemnări despre destin“
pagina **3**

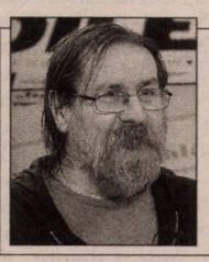

Interviu cu
DAN PERJOVSCHI
pagina **7**

CARMEN GAVRILĂ
„Umbra Califatului“
pagina **23**

Avem (bun) simţ civic?

Ce mai face sectorul asociativ din România

„Zece oameni care îşi exprimă părerea în public sînt mai puternici decît alte sute de mii care tac.“

NAPOLEON BONAPARTE

Redacţia DILEMA VECHE: str. George Enescu nr. 43, sector 1, 010304 Bucureşti ● **telefon:** 031.860.30.48 ● **e-mail:** dilema@dilemaveche.ro

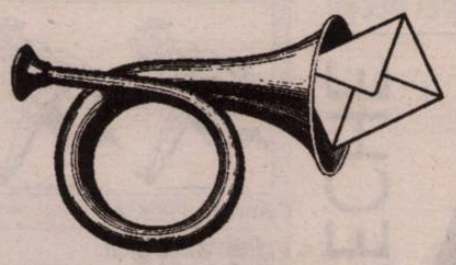

dilema blog

Articolul Stelei Giurgeanu, „Cu ţopii la teatru"

Creaţioniştii spun că Dumnezeu a creat întregul univers – Creatorul tuturor văzutelor şi nevăzutelor. Ca atare, în fiecare creaţie a Lui se află o părticică din harul lui divin. Şi noi, oamenii, sîntem o părticică a creaţiei Lui totale, avînd, fiecare dintre noi, în noi, o părticică din creaţia Lui absolută. El ne-a transmis capacitatea (puterea) de a crea, şi noi, cu mintea, cu sufletul, cu mînă noastră. În toată activitatea creatoare a fiecărui om se află o parte din sufletul lui care rămîne imprimată, dizolvată în rezultatul stăruinţei lui, materiale sau spirituale. Oamenii au inventat noţiunea de „valoare adăugată" (plusul de valoare pe care îl adaugă un individ sau o comunitate unui produs, crescîndu-i valoarea totală, ca rezultat). În fiecare piesă de mobilier a unui teatru se află o „valoare" iniţială pe care au înglobat-o în ea (piesa de mobilier) cei care au conceput-o şi au realizat-o. Nu numai o valoare măsurabilă, ci şi ceea ce este mult mai preţios, o parte din sufletele celor care au realizat-o. Cel ce are „ochi de văzut" vede şi lumina sufletelor creatoare, înglobată în acele piese.

Odată cu apariţia actorilor în mijlocul mobilierului teatral, aceştia vin cu contribuţia lor de suflet şi o transferă şi pe cea a autorului textului pieselor pe care ei le interpretează, ambele rămînînd imprimate pe vecie în mobilierul teatrului, în pereţii lui. Aceste valori sufleteşti „adăugate" cresc, zi de zi, valoarea „de suflet" totală a interiorului unui teatru.

Unii, cei ce vînează locuri „bîntuite", ar spune că un teatru rămîne „bîntuit" pentru totdeauna de spiritele celor care l-au creat material şi ale celor care îi dau viaţă (de fapt, mai multe vieţi, transmise prin textele pieselor jucate).

Evoluţioniştii vor avea şi ei să recunoască implicarea Creatorului absolut pe care îl recunosc ei (însuşi universul total îşi este propriul Creator, El este Creatorul Creatorului Creatorului) şi îl vor regăsi (percepe) pe Creator că „bîntuie" toate realizările oamenilor creatori, inclusiv lumea teatrală, materială şi spirituală.

adăugat de ionescuioan
la 29 martie

Dilema veche vă propune

■ Sorin Gherguţ, *Trei* (Editura Vellant, 2016). O colecţie uluitoare de înţelepciune urbană, de uzat şi abuzat în caz de nevoie. Iată o pildă: „viaţa e ca să te culci cu femei / viaţa este să mănînci şi să bei / (vs.) / viaţa e ca să-ţi vină idei". (Matei Martin)

■ M60, din zona Amzei, pentru plăcinte, prăjitură fără gluten, cafea, chelnerul prietenos cu barbă şi atmosfera comunitară. (Iaromira Popvici).

■ *Memento:* „Acum, în fine, cînd mai sînt spre nu mai sînt, / abia acuma am dreptul să vă mint / şi să vă spun despre cuvînt că e cuvînt / şi ce presimt chiar simt. / Abia acum o să mă credeţi / cînd sînt înspre nu sînt / că viaţa mea a fost mormînt / iar moartea mea o tinereţe. / Abia acum o să mă credeţi / în fine cînd am reuşit să mint." – *Ars poetica*. La acest sfîrşit de martie, Nichita ar fi împlinit 83 de ani. (Ruxandra Mihăilă)

■ De la Editura Humanitas, două cărţi (foarte) deştepte, dar care se lasă uşor citite: *Ce a fost înainte de Big Bang? O istorie întreagă a universului* de Martin Bojowald, un relativ tînăr fizician german, iniţiator al cosmologiei cuantice cu bucle; şi *Sinele. Construirea creierului conştient* de Antonio Damasio, specialist în neuroştiinţe, neurologie şi psihiatrie, director al Brain and Creativity Institute din California. Decît să citiţi, emoţional, cărţi de *self-help*, gen *Inteligenţa emoţională*, pline de vorbe goale, mai bine citiţi, inteligent, cum explică ştiinţa naşterea emoţiilor şi ce determină durata sentimentelor, de pildă. (Marius Chivu)

■ Ştiu că sîntem mai mulţi. Eu îmi amintesc exact momentele în care i-am citit fiecare carte. Am cunoscut-o în urmă cu cîţiva ani la Festivalul de Literatură de la Bucureşti. De curînd a apărut la Polirom un nou roman al ei: *Durere*. Doamnelor şi domnilor, Zeruya Shalev e una dintre scriitoarele mele preferate. (Ana Maria Sandu)

■ „Urban Talks: despre oraş, la micul dejun", în fiecare vineri din aprilie, de la 9,30, la ARCUB. Oraşul şi multele faţete ale dezvoltării sale sînt teme pentru discuţii deschise şi matinale. Urban Talks sînt gîndite ca un impuls de inspiraţie / *smart breakfast* şi nu se adresează specialiştilor, ci tuturor celor interesaţi de creşterea sănătoasă a oraşelor, de felul în care se pot folosi resurse existente. Sînt aşteptaţi locuitori interesaţi de cultură urbană, antreprenori cu proiecte ce influenţează viaţa oraşelor, studenţi sau absolvenţi de Arhitectură sau Urbanism, membri ai ONG-urilor, autorităţi şi organizaţii ce contribuie la dinamica urbană. Intrarea e liberă, în limita locurilor disponibile, discuţiile sînt în limba engleză. (Adina Popescu)

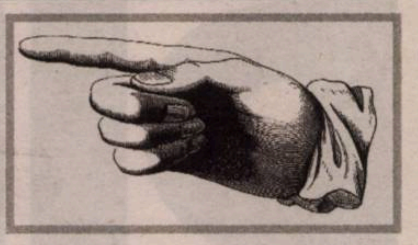

■ Pentru fanii snooker-ului nu cred că există un alt eveniment care să egaleze Snooker Titans Trophy, pe 2 şi 3 aprilie, la Circul Globus din Bucureşti. Sîmbătă, de la 17,30, are loc meciul dintre Stephen Hendry şi Mark Williams, iar de la 19,30, Ronnie O'Sullivan şi Jimmy White. Duminică, de la ora 17, finala mică, între cei învinşi sîmbătă, iar de la 19,30, finala mare, între cîştigători. Una peste alta, sîmbătă şi duminică, meciuri de vis. (Stela Giurgeanu)

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Obiecte pierdute**
- **Război – şi ce?**
- **Shakespeare**

album dilematic Vlăad Cavs

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Dana CĂLINESCU (secretar general de redacţie)
Marius CHIVU ● Radu COSAŞU ● Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU (redactor-şef adjunct)
Matei MARTIN ● Matei PLEŞU ● Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI ● Ana Maria SANDU
Dan STANCIU ● Mircea VASILESCU
Sever VOINESCU (redactor-şef)

RUBRICI:
Teodor BACONSCHI ● Ion BARBU ● Aron BIRO
Paul BREAZU ● Iulian COMANESCU
Codrin Liviu CUŢITARU ● Cristina FOARFĂ
Gabriel GIURGIU ● Maria IORDĂNESCU
Eugen ISTODOR ● Selma IUSUF
Anca MANOLESCU ● Vintilă MIHĂILESCU
Ovidiu NAHOI ● Radu NAUM ● Valeriu NICOLAE
Liviu PAPADIMA ● Cătălin PAVEL ● Ancuţa PROCA
Oana STOICA ● Cătălin ŞTEFĂNESCU
Bogdan TĂNASE ● Teodor TIŢĂ
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU ● Rodica ZAFIU

TEHNOREDACTARE: Adrian DAMIAN
EDITOR WEB: Cristina ŞTEFAN

Informaţii şi reclamaţii ABONAMENTE:
031.860.30.57; 031.860.30.85
(numere cu tarif normal, disponibile de luni pînă vineri, între orele 9 şi 18)
e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

MANAGEMENT GRUPUL DE PUBLISHING:
Director General: Dan Belcea
Director Publicitate: Anca Franche
Director Marketing: Mircea Ionescu
Coordonator Producţie: Constantin Delta
Director Distribuţie: Dana Zamfir
Director Online: Eduard Darvariu
Sales Manager: Dan Vlad (dan.vlad@adevarulholding.ro)

ISSN: 1584-1669
Revistă editată de: Adevărul holding
Publicaţie auditată de: BRAT
Tiraj: 9.000
Tipărit la Tipomedia

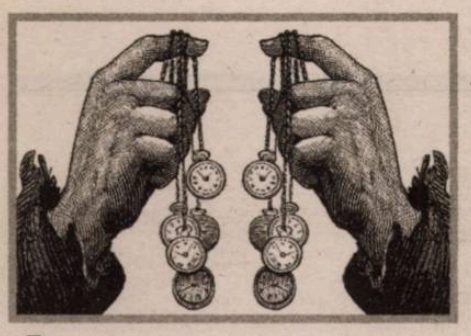

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Însemnări despre destin

În fragmentele despre destin rămase de la Cicero se invocă un text al lui Posidonius ca probă că, uneori, chiar și înțelepții vorbesc despre soartă *(fatum)* cînd nu e cazul. Cicero e deferent față de Posidonius, care îi fusese profesor, dar nu se sfiește să ironizeze ușurința cu care marele stoic ia în serios o întîmplare cu totul nesemnificativă. Textul invocat se referă la felul în care și-a găsit moartea piratul Icadius. Aflat într-o peșteră, asupra lui se prăbușește o stîncă rebelă, care îi zdrobește picioarele. „Destin“ – spune Posidonius. Căci dacă nu murea atunci, Icadius ar fi fost, ca pirat, executat mai tîrziu și anume nu oricum, ci tocmai prin zdrobirea picioarelor *(crurifragium)*, sentință curentă în epocă pentru răufăcători. „E ridicol!“ – spune Cicero *(De Fato,* III, 6). Și dacă Icadius nu s-ar fi aflat în locul cu pricina, stînca ucigașă tot ar fi căzut. E vorba, deci, de pură întîmplare *(fortuna)*. De ce să folosim cuvinte mari, cînd avem la îndemînă explicații naturale sau o simplă nimereală?

E limpede că Cicero, preocupat de buna desfășurare a vieții publice, încearcă să nu lase prea mult loc destinului, adică unei „autorități“ care demobilizează fapta, substituindu-se voinței individuale libere. Dacă totul e pre-scris, dacă ceea ce facem stă sub un „decret“ inflexibil, atunci nu mai e cazul să vorbim de alegere, de responsabilitate, de decizie rațională, de merite sau defecte, de reușite sau eșecuri. Nu putem fi lăudați pentru ce facem bine și nici blamați pentru ce facem rău, de vreme ce nu facem decît ceea ce ne e „dat“ să facem. În aceste condiții, viața cetății e în pericol de disoluție. O cetate puternică, viabilă, e o cetate ai cărei cetățeni respectă normele comunitare în mod liber, optează, în mod liber și chibzuit, pentru o comportare conformă cu regulile locului, asumă, pe bază de liber arbitru, o funcționare civică adecvată. Altfel, ar fi o adunătură de vietăți arbitrare, purtate de briza destinului în toate direcțiile, cu sau fără consimțămîntul lor. „Lenea“, „inacțiunea“ devin, astfel, singura conduită legitimă: cînd, bolnav fiind, crezi că, indiferent dacă chemi sau nu doctorul, te vei vindeca sau vei muri, în funcție de decizia destinului, atunci nu chemi doctorul și nu întreprinzi nimic. Te lași purtat, preluat, dirijat, fără nici o participare a eului propriu. Efortul personal, „tăria de caracter“, combativitatea, „speranța“ devin vorbe goale.

Prin urmare, Cicero gîndește, aici, ca om politic. Ce le vom spune oare oamenilor? Că indiferent ce vor face, totul e dinainte hotărît, sau că, dimpotrivă, stă în puterea lor să influențeze mersul lucrurilor? Pedagogic și social, Cicero are dreptate. Dar, în cazul povestioarei lui Posidonius despre piratul ucis de prăbușirea unei stînci, el comite un sofism neașteptat de facil. Problema nu e că fragmentul de stîncă urma să cadă oricum, potrivit unei legități mai curînd naturale. Nu de „destinul“ stîncii e vorba în text, ci de destinul lui Icadius. Ceea ce „sună“ a destin în episodul cu pricina este că Icadius se găsește în locul în care cade stînca, exact în clipa căderii ei. Cînd, la un cutremur, o cărămidă se desprinde dintr-o clădire și cade la pămînt, avem de a face cu un fenomen explicabil aproape mecanic, printr-o relație simplă de la cauză la efect. Dar cînd Alexandru Ivasiuc, mergînd pe trotoarul de lîngă clădirea avariată, primește cărămida în moalele capului, avem, inevitabil, sentimentul unui „accident“ semnificativ. Intersecția de o zecime de secundă dintre traiectoria cărămizii și creștetul lui Ivasiuc are o „rigoare“, o „eficacitate“ inconturnabilă, o pondere existențială care nu mai poate fi redusă la capriciile zeiței Fortuna, la ghinion orb, la stupiditatea hazardului. Da, cărămida ar fi căzut oricum. Dar Alexandru Ivasiuc putea muri altfel, altcîndva, altundeva. E ceva misterios și neliniștitor în această întîmplare, care ne îndreptățește să deschidem, fără prejudecăți, dar fără inhibiții „de actualitate“, problema destinului.

O primă observație pe care o putem face în marginea povestirii lui Posidonius este că termenul „destin“ nu e potrivit cînd e vorba de „obiecte“ neînsuflețite. Stînca nu are destin, ci se supune unor „agenți“ externi aparținînd ordinii naturale. Desprinderea ei din roca peșterii se produce cînd intervin anumite condiții, explicabile prin structura fizică și chimică a stratului geologic din care face parte. Putem, în schimb, să vorbim de „destin“ cînd e vorba de ființe vii. Fără „însuflețire“, adică fără dinamica imprescriptibilă a vieții, fără libertatea de a alege nu există destin. Asta ar însemna că destinul e un fenomen colateral al libertății, tot astfel cum libertatea apare uneori, paradoxal, ca manifestare a destinului. Așadar, numai *vietățile* au destin. Dar abia de-aici încolo încep dificultățile. *Toate* vietățile? Plantele au destin? Dar animalele? Unii spun că, în cazul regnurilor vii *subumane,* destinul nu se exprimă la nivelul individului, ci la nivelul speciei. Dar oamenii? Au *toți* oamenii destin? Există – în plan uman – inși care ilustrează mai curînd specia, fără să parcurgă o traiectorie distinctă, fără să iasă deasupra gregarității, deasupra numărătorii statistice? Pe scurt: există oameni fără destin? Există destine „mici“ și destine „mari“? Acesta e spațiul interogativ în care trebuie să navigăm, dacă ne punem problema destinului. Și sîntem abia la început. Vom vedea, mai tîrziu, dacă a meritat să pornim la drum și dacă e ceva de aflat la capătul lui.

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Părinții sînt Sistemul?

Cum și de ce s-a trecut (se trece) de la responsabilitatea personală a fericirii la responsabilizarea parentală a nefericirii? Inițial, nedumerirea mea a fost mult mai puțin radicală și mai confuză. Participînd întîmplător și pe viu, ca să spun așa, la mai multe evenimente „inspiraționale“ ale mediului de dezvoltare personală & co., m-a surprins, la un moment dat, o temă recurentă: dacă vreți să reușiți în viață trebuie să vă eliberați de părinți, generația părinților noștri nu a făcut decît să ne învețe ce *nu e voie* să facem, trebuie să învățați să faceți ce vreți voi etc. O vină parentală plutea vag în aer, generică și mai degrabă ideologică decît pur și simplu psihologică: *generația* părinților era în cauză și nu neapărat sau doar părinții *mei*...

Tot întîmplător, pe cînd îmi evaluam în minte aceste impresii, m-am întîlnit cu o prietenă antropoloagă și călătoare, stabilită de mult în Occident. Din vorbă în vorbă, a început să-mi povestească, ușor perplexă, de o atitudine tot mai răspîndită în rîndul tinerilor occidentali: generația părinților noștri este cea care ne-a spoliat viitorul, așa că să facă bine acum să (ne) plătească. De pildă: au huzurit în epoca bunăstării fără să se gîndească la faptul că aceasta nu avea cum să dureze o veșnicie și că noi va trebui să achităm nota de plată; și-au luat o casă cu 30.000 și stau în ea bine-mersi, fără să le pese, în timp ce noi nu avem cum să ne mai luăm o casă care costă acum 300.000; mama/bunica mai merge la coafor să-și vopsească părul cu 80 de euro, în timp ce eu numi pot permite să merg să mă tund decît din an în Paști: ce-i mai trebuie cochetăria asta la 70 de ani, normal ar fi să mă ajute pe mine cu acești bani! De asemenea: părinții mei și-au luat mobilă nouă de grădină și ne-au făcut nouă cadou mobila veche. Ce „cadou“ e ăsta? Le-am spus să facă bine să-și păstreze mobila lor veche, că pentru ei tot nu mai contează, și să mi-o lase mie pe cea nouă, că John și cu mine sîntem la început de viață și nu ne putem permite. Și exemplele curgeau. Se pare chiar că reviste serioase au început să se facă purtătorii de cuvînt ai acestei recente „în-dreptățiri“. De la *Yes, I can!* se trecuse parcă, pe nesimțite, la *Yes, I deserve it!* – reflectam eu în sinea mea.

Ce se întîmplă? – m-am întrebat mai departe. Greu de spus, dar anumite lucruri parcă se leagă într-o dinamică macro-socială surprinzătoare. Încercînd să-mi fac cît de cît o idee mai clară, am început să simplific lucrurile pînă la un schematism elementar, departe de diversitatea realității, desigur, dar comprehensiv totuși în ceea ce privește niște mari curente de gîndire care s-au înlănțuit și confruntat în ultima vreme în satul planetar.

Totul pare să fi început – dacă vrem neapărat să căutăm un moment inaugural – cu faza postmodernă a individualismului și „fericirea obligatorie“: *you should be happy,* „trebuie“ să fii fericit, este „responsabilitatea“ ta! Cum așa? Păi, pentru că se poate, pentru că totul este un proiect de sine: corpul este un proiect, sănătatea este un *business plan,* starea de spirit este o problemă de autocontrol, relațiile sociale sînt o chestiune de comunicare planificată etc.

Sub efectul de seducție al Pieței, indivizii au început să creadă acest lucru și să-și interiorizeze această responsabilitate a fericirii: *Yes, I can!* Și au început să o cultive tot mai compulsiv, oferind corpului fericirea prin body-building, îngrijindu-și sănătatea prin alimentație sănătoasă, reglîndu-și starea de spirit prin psy și Prozac, dezvoltîndu-și relațiile sociale prin *team-building* etc. Pe scurt, tot mai mulți au început să „gîndească pozitiv“, iar fericirea a devenit o datorie.

Dar lucrurile s-au dovedit a fi mai complicate decît păreau, iar soluțiile fericirii, mai puțin univoce decît se spunea. Fericirea era posibilă, dar cu ceva ajutor: *Yes, I can, but with some help!*... Și așa au apărut și s-au dezvoltat, firesc, serviciile de *personal coaching,* de dezvoltare personală asistată, de rețetare de fericire elaborate de experți. La cele cîteva întruniri de acest gen la care am participat ca *outsider,* m-a impresionat seriozitatea cu care se puneau întrebările despre „Cum faci ca să...?“ și meticulozitatea cu care se notau răspunsurile. Totul într-un perfect consens de limbaj și interes. Cererea și oferta s-au unit astfel într-o birocratizare a fericirii care a funcționat impecabil, generînd mai departe o prosperă industrie a fericirii.

Doar că, odată cu începutul recesiunii, prosperitatea socială a început să devină tot mai îndoielnică, iar în aceste condiții și „gîndirea pozitivă“ a devenit mai sceptică: *Yes, I can!*, dar nici chiar așa... Cineva trebuia să fie de vină pentru această dezvrăjire, dar cine? Neoliberalismul, piața, oligarhia financiară – a zis Vestul. Statul – s-a revoltat Estul. În curînd, au căzut de acord cu toții: Sistemul. Doar că atît piața, cît și statul s-au transformat în *Deus otiosus*, s-au retras în turnurile lor de fildeș, s-au evaporat; iar „sistemul“ a rămas o fantomă care bîntuie Occidentul. Era nevoie de ceva mai palpabil, mai concret, mai vizibil, pe care să-l poți arăta cu degetul și căruia să-i ceri socoteală. Și, nu în ultimul rînd, care să permită atît statului, cît și corporațiilor să se spele pe mîini de orice vină. Astfel a fost adus în scenă ultimul țap ispășitor: generația anterioară.

În țările capitaliste dezvoltate, mai ales într-o clasă de mijloc grav afectată de criză și în care noua generație nu-și mai poate permite standardele de viață cu care fusese obișnuită, generația anterioară începe să fie acuzată pentru criză și pentru reproducerea stilului de viață care a condus la aceasta, părinții fiind somați să achite nota de plată a eșecului societal. În țările postcomuniste în curs de dezvoltare, „ăi bătrîni“ sînt acuzați de comunism și de reproducerea acestei mentalități, care împiedică noile generații să se dezvolte. Și într-un caz, și în celălalt, *Părinții sînt Sistemul* – un „sistem“ care poate fi astfel tras la răspundere și căruia fiecare „copil“ poate să-i ceară reparații morale și materiale. E simplu și eficient, căci este adevărat că orice părinte *poate* fi vinovat!

Problema se complică însă prin faptul că, totodată, tot mai mulți tineri (20-34 ani) aleg/sînt constrînși să locuiască împreună cu părinții (30% în SUA, 48% în UE, 79% în Italia). Deși, economic, poate fi considerată o bună soluție, această situație este, psihologic, frustrantă de ambele părți. Iar în cazul tinerilor, *rușinea* dependenței de părinți poate alimenta mai departe *revolta* contra lor.

Ciocnirea generațiilor, viitoarea „luptă de clasă“?...

Valeriu NICOLAE

rătăcit în Euro-Narnia

1992

Au trecut doi ani și jumătate de la Revoluție și sînt îndrăgostit rău, rău de tot. Dar dragostea costă și trebuie să fac rost de bani, căci altfel nu corespund cererilor de pe piață. Vreau să mă duc la mare cu zîna și am super-stimulente de a fi creativ, mai ales că intimitate nu prea există decît în Oltcit-ul paradit al lui nea Gogu. Cum nea Gogu are cîteva contracte de spălat cazane în țară, sînt cam disperat.

Meditațiile pe care le fac cu Suheil și gașca de palestinieni, săpatul de șanțuri și montatul de dozatoare mi-au adus bani de ajuns încît să ies din iarnă și să îmi scot pașaport. Am făcut ceva mai mulți bani muncind la o firmă de televiziune prin cablu. Apoi am cumpărat ciorapi pe care i-am vîndut în Belgrad, unde era ușor să ajung folosindu-mă de permisul CFR gratuit pe care îl am grație lui taică-meu. Sînt pe plus cam cu 200 de dolari, așa că decid să reinvestesc deștept și mă duc la bulgari, de unde cumpăr încălțări pe care le vînd la consignație. Îmi fac de cap și îmi opresc și eu din profit niște ghete Adidas. Pînă atunci am mai avut fix două perechi de ghete de baschet – unele măsura 45 (port 42) și unele purtate pe care le-am luat din tîrg, dar care îmi erau un pic cam mici. Ambele le-am folosit pînă cînd lipeala cu leucoplast furat de mama de la serviciu nu mai reușea să țină bucățile de vinilin împreună. Singurele dăți cînd aveam și eu încălțări ca lumea de sport erau cînd se milostivea Edi (colegul de clasă) să îmi împrumute încălțările lui Romika – tot de la bulgari. Țoale am, căci nemțoaica la care face curat mama are cam aceeași statură ca mine și, în plus, tîrgul de haine vechi și lucruri furate de prin Germania din Craiova oferă posibilități multiple de a pretinde că vin dintr-o familie de hippioți nemți bruneți. Cu ghetele cele noi și cu averea rămasă decid să amîn investiția strategică într-o bicicletă și decid să rezolv problema hormonală acută alegînd o vacanță luxoasă la Costinești.

Bineînțeles, stăm într-o căsuță de piatră. Mîncăm la cantină și din cînd în cînd ne facem de cap cu niște cornuri, gogoși sau, cînd mă simt generos, cu niște mici. Îmi este continuu foame, dar ce contează – sînt la mare și descopăr o soluție și pentru foame cerînd mai multe chifle și muștar la mici.

Cinci într-o cameră de maximum șase metri pătrați. Sîntem cu bun-simț și facem cu rîndul în cameră. Radu a venit de unul singur, nu are bani mai deloc și doarme pe jos. Joacă bine baschet și e tare frumușel. E și virgin. Simt – imediat ce aflu blestemul – că am o datorie să îl ajut pe om. Îl iau cu japca la agățat – Ileana e o tipă frumoasă și sexoasă pe care o știu un pic mai bine decît îndrăznesc să îi mărturisesc lui sau zînei. Sînt mîndru de lipeala pe care am reușit să le-o fac. Cati și Lăzărescu, cuplul care este cu noi, s-au dus în vizită la Constanța pentru o noapte, așa că îi propun zînei să ne ducem la plimbare pe malul mării, noaptea. Îi lăsăm pe amîndoi în cameră și plecăm la plimbare. Mă întorc pe la 1. Radu joacă cărți cu Ileana. Mă uit în jur și e clar că asta au făcut de cînd am plecat. Îmi vine să îl bat.

– Ce-ai făcut, băi, Radule ?

– Am jucat șeptic, zice el, un pic nedumerit și un pic mîndru.

– Cum, mă, ai jucat șeptic două ore?

Ileana e o tipă frumoasă și sexoasă pe care o știu un pic mai bine.

– Da, mă!

E clar că ăsta e bou, așa că decid să vorbesc cu umanoida din încăpere.

– Băi, Ileana, ești dusă? Cum dracu' ați jucat șeptic două ore?

– Așa a zis Radu, să jucăm șeptic. Ce voiai să fac?

Sînt furios. Ăsta e la Facultatea de Matematică și încerc să îi explic pe înțelesul lui.

– Băi, Radu, două ore camera goală, la mare, la 20 de ani, este o chestie. Adaug-o la ecuația asta pe Ileana și e probabil cea mai mare șansă pe care ai avut-o tu ca să rezolvi problema cea mai importantă a vieții tale!

– Ce problemă?

Mă gîndesc să încerc să vorbesc cu el în mugete, că poate mă înțelege. Ileana rîde. Brusc, neuronul lui Radu se activează. Se înroșește tot la față și începe să se bîlbîie. Îi spun că îl mai las singur în cameră cu Ileana pentru o oră și că, spre binele lui, sper că nu o să treacă la tabinet, oricît de multă satisfacție intelectuală i-ar aduce asta.

Revin în două ore. Radu e singur în cameră. E în pat, pe spate, și are o privire de parcă tocmai a vorbit cu dumnezeul lui, Iliescu.

S-au căsătorit, spre stupoarea mea, la mai puțin de trei luni după noaptea cea bună.

Valeriu Nicolae *este activist pentru drepturile omului și fondator al Policy Center for Roma and Minorities.*

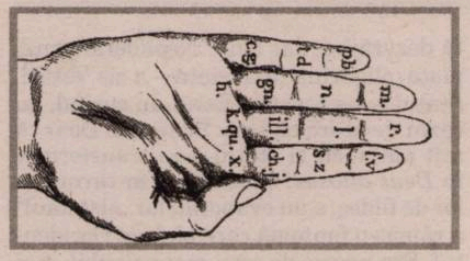

Codrin Liviu CUȚITARU

prezentul discontinuu

Estetica preferinței

Am mai precizat aici că mă întorc destul de des la o nuvelă a lui Herman Melville, care nu și-a dezvăluit (încă), în totalitate, măcar pentru mine, misterul alegoric și care, într-o vreme, ajunsese – probabil tocmai din acest motiv – să mă obsedeze de-a dreptul. E vorba despre *Bartleby, the Scrivener / Bartleby, copistul*. Apare acolo unul dintre cele mai stranii personaje din întreaga literatură universală – eroul din titlu, desigur. Fără nici o explicație directă sau indirectă, într-o bună zi, el *alege*, cum se zice astăzi, să se alieneze social și psihologic. Refuză orice comunicare cu alteritatea, orice gest de (re)integrare în comunitate. Nu mai muncește și, practic, nu mai răspunde la stimulii ființării, încremenind ontologic în biroul unde, pînă atunci, își făcuse veacul de mărunt contopist. Ulterior, în închisoare („fapta" lui de respingere a vieții va fi interpretată de tribunal drept „vagabondaj", iar bietul funcționar se trezește în celebrul penitenciar newyorkez Tombs!), nu mai acceptă nici hrana, sfîrșindu-se într-o tăcere enigmatică, la fel de enigmatică precum scurta sa existență terestră.

„Opțiunea" benevolă a lui Bartleby pentru acest deznodămînt rezultă din fraza pe care o repetă obsesional, în ultimele sale zile de „interacțiune" socială, ori de cîte ori cineva încearcă să intre în dialog cu el, oferindu-i o mînă de ajutor ori o ureche la care să-și depene, terapeutic, trista poveste: *„I would prefer not to / Aș prefera să nu"*. El devine, cum bine s-a spus în critica literară americană, un „om al preferințelor". Protagonistul melvillian *preferă* să dispară din dinamica și memoria colectivității. De ce o face, am încercat cumva să răspund în altă parte, nu e aici locul să revin. Mă interesează, momentan, starea preferențială în sine, o latură a naturii umane, aș observa, prea puțin explorată. Alături de capacitatea „de a concepe de-neconceputul", despre care scria, admirabil, nu demult, Andrei Pleșu, sîntem înzestrați și cu abilitatea de *a prefera, măcar uneori, de-nepreferatul*. Ne referim la liberul arbitru ca la un drept inalienabil al individului. Totuși, neglijăm faptul că, din unghiul condiției noastre precare și limitate, el nu reprezintă, cu adevărat, *o libertate,* ci, mai curînd, permisiunea exercitării unei *preferințe*.

Am descoperit impulsul „preferinței de-nepreferat", din întîmplare, la o vîrstă foarte fragedă, cu siguranță, preșcolară. Jucam *Dacii și romanii* („decreteii" își amintesc, fără îndoială, planșeta frumos colorată, populată cu diverse piese din plastic și jetoane!) cu prietenul meu cel mai bun, vecin de scară, și el membru entuziast al faimoasei generații șaizecioptiste. Ne aflam în apartamentul părinților lui (situat chiar deasupra noastră) și, pe nesimțite, după o dimineață de „război" antic, am depășit serios ora prînzului. Într-un tîrziu, mama amicului ne-a chemat pe amîndoi la bucătărie, îmbiindu-ne cu două porții de „pui cu smîntînă". Nu era mîncarea mea favorită (din cauza asta, ai mei renunțaseră să mai gătească felul în chestiune!) și, în plus, acum, nu știu de ce, mirosul de produs lactat încălzit îmi provoacă, instantaneu, repulsie. Am declinat (sper, politicos) generoasa invitație și m-am dus acasă, unde – ce să vezi? –, pe seară, *mă aud* (acesta este termenul potrivit pentru iraționalitatea și inexplicabilitatea contextului) miorlăindu-mă la biata maicămea că *aș vrea* niște pui cu smîntînă „de la Adrian", confratele menționat.

Preferința îmbracă haina lipsei de rezonabilitate.

Ce-ar fi putut să facă? A urcat la vecini. Și-a folosit pesemne cunoștințele pedagogice, de profesoară de franceză, atenuînd fireasca stinghereală a clipei, și a explicat că băiatul ei dezvoltase, pe parcursul după-amiezii, o compulsie față de porția de mîncare refuzată la dejun. Minunatul copil solicita, iată, la cină, o veritabilă revanșă psihologică. Nu exclud nici că, poate, uimită de subita mea apetență pentru infamul „pui cu smîntînă", va fi folosit informația drept scut antipenibilitate. Cert rămîne că, în scurtă vreme, a coborît cu o porție mărinimoasă din rîvnitul aliment, porție pe care avea să o „răscumpere" ulterior cu propriile-i rețete culinare, puse activ la treabă în satisfacerea gusturilor gastronomice ale vecinilor. Ce a urmat, ghiciți, sînt convins, și singuri. Văzînd farfuria plină cu carne de zburătoare domestică și sos alb, în toată splendoarea sa, *am preferat* să nu mănînc nimic, spre stupoarea generală. Am preferat *de-nepreferatul,* într-un prim exercițiu existențial, așa-zicînd, al etalării dreptului personal la libertatea de opțiune. Ermetic și complet neplauzibil, aidoma lui Bartleby.

A prefera, fie și în circumstanțe neinteligibile, tangente cu incoerența comportamentală, constituie un act de autonomie personală. *Prefer, deci exist* pare să fie motivația subliminală a unui asemenea gest. Constat că, în mentalul istoric al umanității, senzația prizonieratului insurmontabil a avut nevoie de compensații simbolice. Iluzia libertății prin alegere a fost una dintre ele. E, de altfel, și cea mai la îndemînă. Sufăr, ca individ, rigorile unui veritabil arsenal al constrîngerii, însă am întotdeauna, în contrapartidă, posibilitatea de a opta pentru forma de limitare pe care o prefer (frecvent, de-„nepreferat"!). De aceea, preferința îmbracă haina lipsei de rezonabilitate. Devine un joc în sine, suficient lui însuși, fascinant prin paradoxurile sale derutante și abstracte. *De-nepreferatul* rezultat din experiment nu ne mai interesează, atîta timp cît, psihologic judecînd lucrurile, miza reală a acțiunii – *libertatea preferinței* – a putut fi obținută. Am ales, așadar m-am eliberat. Ciudat, atît în închisoare, cît și în moarte, personajul lui Melville rămîne, conform acestei viziuni, un om al preferințelor și, implicit, un om liber.

Codrin Liviu Cuțitaru *este decan al Facultății de Litere a Universității din Iași. Cea mai recentă carte publicată:* Prezentul discontinuu, *Editura Institutul European, 2014.*

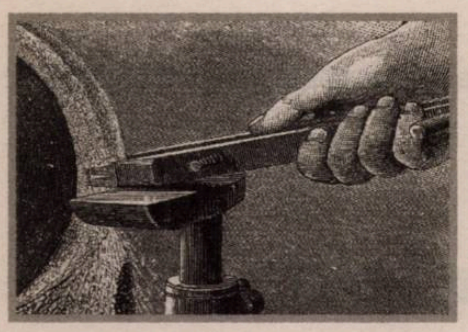

Ovidiu NAHOI

EU și UE

„Ororile istoriei pot să revină în Europa“

M-am întîlnit săptămîna trecută, la două zile de la atentatele de la Bruxelles, cu fostul ambasador al Franței, ***Philippe Gustin.*** *El a lansat la București cartea* Franța-Germania, cum să relansăm motorul Europei, *scrisă împreună cu Stephan Martens, profesor de civilizație germană la Universitatea Cergy-Pontoise. A rezultat o discuție interesantă, despre valorile și despre viitorul Europei. Dar și despre rolul Franței și Germaniei în resuscitarea modelului european.*

Domnule ambasador, sîntem cu toții sub puternica impresie a atentatelor de marți de la Bruxelles, din inima Uniunii Europene. Care vor fi consecințele pentru construcția europeană?

Din păcate, pe lîngă criza financiară, criza migranților sau Brexitul, terorismul este astăzi unul din marile pericole. Acest pericol ar trebui să ne facă să reflectăm asupra unei alte maniere de a concepe Europa, pe care pînă acum am considerat-o liberală, cu valori puternice în ce privește libertatea și democrația. Dar sîntem obligați să constatăm că valorile pe care noi, europenii, le credeam universale, iată că nu sînt. Și aceasta inclusiv pentru unii tineri europeni care comit aceste atentate. Toate aceste aspecte trebuie să ne determine să punem în prim-plan un element fundamental, și anume securitatea europenilor.

Dumneavoastră vorbiți despre criza motorului franco-german al Uniunii Europene. Să fie aceasta motivația principală pentru criza Europei?

Pînă acum, cuplul franco-german a reușit de fiecare dată să găsească un compromis propriu și, mai ales, a reușit să-l facă acceptat de către ceilalți membri ai UE. Și aceasta, plecînd de la pozițiile inițiale ale celor două țări, care adesea erau foarte diferite – de exemplu, pe problema reunificării Germaniei, în chestiunea extinderii UE în țările central și est-europene, cum a fost și cazul României. Așadar, în perioada dificilă pe care o trăim astăzi, profesorul Stephan Martens și cu mine, cei care am scris această carte, facem un apel către Franța și Germania să se trezească, să comunice și să se înțeleagă din nou, astfel încît motorul european să repornească.

Această slăbiciune despre care vorbeați este una a liderilor, a instituțiilor, a societăților?

Cîte puțin din fiecare. Eu spun mereu că UE este precum gazul și electricitatea: abia cînd nu le avem ne dăm seama cît sînt de importante. Din păcate, am ajuns astăzi în situația în care Europa rămîne atractivă pentru cei care nu sînt în UE, în special pentru țările din Balcani, dar și pentru refugiați, care, iată, vin în Europa, nu se duc în Arabia Saudită sau în Qatar, de exemplu. Se duc în Europa. Dar Europa nu mai este atractivă pentru europenii care nu mai au un vis european. Europa nu mai este visul europenilor sau, în orice caz, nu mai există suficientă încredere în ceea ce Europa unită a adus, și anume în primul rînd pacea. Trebuie să păstrăm și să prețuim ceea ce avem. Să păstrăm și să protejăm această libertate, această democrație care domnește în spațiul european și care ar putea astăzi, în orice moment, să fie repusă în discuție. Nimic nu este veșnic. Eu sînt istoric și dacă ne uităm în istorie pe termen lung, absolut totul poate fi repus în discuție. Iar cele mai groaznice orori pot, din păcate, să revină astăzi pe continentul nostru, dacă nu sîntem atenți.

Dar ce pot face în mod special cele două mari țări europene pentru a lupta mai eficient contra terorismului?

Trebuie mai întîi să conștientizeze foarte bine fenomenul, să construim o casă comună pe care să o păzim împreună. Dau mereu exemplul împăratului Franz Joseph și veți vedea că asta privește și România. Cînd a fost construit Imperiul, Franz Joseph avea inamici la graniță, Imperiul Rus, Imperiul Otoman. Ei bine, la vremea aceea el a pus la punct adevărate granițe, cu grăniceri din toate țările imperiului și de aceea în România există mici enclave cehe, slovace etc. De ce a făcut asta? Mai întîi pentru că era îngrijorat de corupție și credea că oamenii aduși din alte colțuri ale imperiului vor fi mai greu de corupt, dar a făcut-o și într-o logică absolut normală, coerentă, de solidaritate între țări. Deci Franța și Germania trebuie în primul rînd să reflecteze la ce va urma după Schengen, pentru că este evident că sistemul Schengen nu poate rezista în forma de acum.

Care ar fi mesajul-cheie al cărții dumneavoastră?

Mesajul-cheie este că astăzi noi toți trebuie să ne întrebăm ce fel de Uniune Europeană ne dorim în viitor. Vrem să mergem către și mai multă integrare, adică să construim o Europă cu competențe comune în toate domeniile pe care le-am enumerat mai sus? Iar întrebarea subsidiară este: cine vine în barca aceasta? Vorbim despre 28 de țări, vor fi șase țări? Vor fi țările din zona euro? Sau abandonăm pur și simplu visul european, ceea ce, desigur, nu-mi doresc? Dar această opțiune există – iar cînd susțin aceste conferințe se creează discuții cu sala și văd deseori adevărați europeni, dar care au mari îndoieli că actualul model mai poate continua.

***Ovidiu Nahoi** este realizator de programe la RFI România și TVR.*

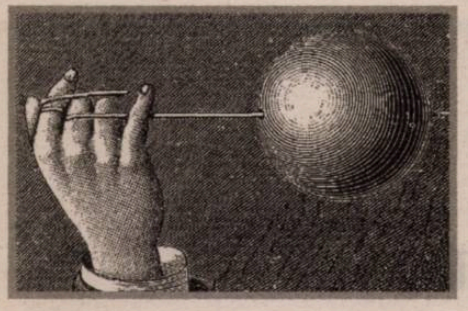

Matei MARTIN

mapamondul de buzunar

Cuminte despre Cumințenia Pământului

Nu e de mirare că decizia de achiziționare, de către statul român, a lucrării lui Brâncuși *Cumințenia Pământului* stîrnește atîtea controverse. Statul, prin Ministerul Culturii, pune la dispoziție cinci milioane de euro. Alte șase milioane de euro ar urma să se strîngă prin subscripție publică. De fiecare dată cînd se joacă pe coarda național-patriotică se iscă diverse polemici. În ultima săptămînă, în presă și pe rețelele de socializare au apărut nenumărate comentarii cu privire la inițiativa Ministerului Culturii. Cei mai mulți o susțin. Sînt, însă, și numeroși comentatori care cred că e inutil ca statul să recupereze această lucrare de artă clasată „tezaur“. Dezbaterea a început acum mai bine de un an, atunci cînd proprietarii statuii, intrați în posesia obiectului de artă în urma unui proces de retrocedare controversat, au anunțat că vor s-o vîndă și că au și un posibil cumpărător dispus să plătească douăzeci de milioane de euro.

■ E una dintre ultimele lucrări de mare valoare ale lui Constantin Brâncuși rămase în România. Lucrarea este protejată de Legea patrimoniului național mobil și este clasată drept „tezaur“. Asta înseamnă, printre altele, că proprietarul nu are dreptul să scoată obiectul de artă de pe teritoriul României. Legea datează din anul 2000, deci dinaintea aderării la UE. În lege se folosește termenul de „export“ – un termen care nu mai există în vocabularul intracomunitar. Poate sau nu poate proprietarul *Cumințeniei*... să ducă obiectul de artă în Marea Britanie, să-și decoreze vila sau să-l expună, să zicem, la Tate? Ambiguitatea legii îl poate îndreptăți să spere că, dacă va fi prins, va putea justifica scoaterea lucrării în afara granițelor, invocînd tocmai dispariția granițelor și piața unică; desigur, în interpretarea inițiatorilor, obiectele de tezaur constituie excepții și ele nu pot părăsi definitiv teritoriul României.

Atenție: dreptul la preemțiune trebuie înțeles în contextul protejării patrimoniului mai degrabă ca o obligație.

Uneori, cînd s-au constatat astfel de „exporturi ilegale“ – de pildă, în cazul brățărilor dacice –, statul român a reușit să le recupereze. Dar, orice s-ar spune, legea e ambiguă. Pe de altă parte, obiectele de tezaur nu pot fi valorificate de proprietari decît în condițiile în care statul își exercită dreptul de preemțiune.

■ De ce e important ca această lucrare să rămînă în țară – și într-o instituție a statului? În primul rînd, pentru că un proprietar privat nu poate fi obligat s-o expună. Pe cînd, odată intrată în patrimoniul Muzeului Național de Artă, ar putea fi văzută de mii de oameni și „exploatată“ cultural și turistic.

■ Situația s-a schimbat esențial față de anul trecut. În primul rînd, prețul total plătit este de aproape două ori mai mic decît ceruseră inițial proprietarii. Argumentul că suma cerută de proprietari e mult prea mare nu (prea) mai ține. În al doilea rînd, reprezentantul legal al proprietarilor, o firmă privată de licitații, s-a retras din „afacere“ lăsînd să se înțeleagă că nu va obține profit din vînzarea unui obiect de patrimoniu pe bani publici. În al treilea rînd, în „proiectul“ de achiziție parteneri sînt și cetățenii. De la „Dați un leu pentru Ateneu“ încoace, ar fi pentru prima dată cînd se inițiază un gest cultural prin participarea civică.

■ În fine, ar fi pentru prima dată cînd statul, prin Ministerul Culturii, își exercită dreptul de preemțiune și recuperează un obiect de artă de mare valoare. Atenție: dreptul la preemțiune trebuie înțeles în contextul protejării patrimoniului mai degrabă ca o obligație.

■ Nu în ultimul rînd, statul român s-a obligat, prin lege, să construiască un Muzeu Național Brâncuși. Va fi mai degrabă un muzeu virtual, cu opere reproduse sub formă de hologramă, și un centru de cercetare/reflecție, căci nu sînt multe lucrări în țară pe care le-ar putea expune. Desigur, există deja un acord de principiu cu Atelierele Brâncuși de la Centrul Pompidou din Paris. Dar n-ar strica să avem măcar *Cumințenia*...

■ Înțeleg foarte bine reacțiile negative ale artiștilor independenți. Acești creatori sînt de ani de zile în aceeași situație de precaritate și insecuritate. Li s-a refuzat mereu accesul la resurse. Lucrează într-un mediu competitiv, dar sărac. A pune în joc o sumă aproape echivalentă cu bugetul oferit de stat pentru producțiile independente e, pentru ei, o sfidare.

■ Controversa de acum îmi amintește de „cazul“ caietelor lui Cioran, scoase la vînzare la o casă de licitație de la Paris acum cîțiva ani și achiziționate, pe o sumă deloc neglijabilă, de un cetățean român înstărit și bine intenționat care a reacționat, după cum a povestit, de rușine că statul nu e capabil să-și mobilizeze resursele și pentru a introduce în circuitul public național niște documente considerate de importanță majoră pentru înțelegerea operei marelui gînditor. E bine cînd cineva (altcineva!) are grijă de cultura națională. În ce măsură sînt dispuși cetățenii să ducă, și ei, mîna la portofel?

■ Între timp, ansamblul monumental *Calea Eroilor* de la Tîrgu-Jiu, creație exemplară a lui Brâncuși, e tot acolo, neclintit. Prost întreținut, cu lucrări de restaurare făcute de mîntuială. Și la periferia tuturor circuitelor culturale și turistice importante.

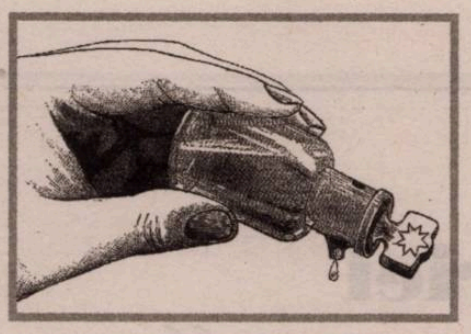

Rodica ZAFIU

cuvinte nepotrivite

Citații, citate și citări

Obsesia notorietății științifice se manifestă în vremea noastră, în tot mai multe domenii, prin identificarea și numărarea mențiunilor cărților și articolelor cuiva, ale prezențelor numelui respectivului autor între referințele bibliografice ale altor studii. Criteriul este în bună măsură valid, sau cel puțin util pentru a ierarhiza o producție științifică tot mai numeroasă; condiția sa de existență este regula nescrisă conform căreia nu merită să fie pomenit decît textul căruia i se datorează o idee sau o formulare nouă, o contribuție la progresul cunoașterii; putem cita, așadar, și teorii cu care nu sîntem de acord, dar cărora le recunoaștem un nivel de dialog competent, un standard care ne permite să polemizăm. Goana după citări poate lua însă și forme supărătoare, de exces contabilicesc.

Discuțiile despre metodele *scientometrice* – care vizează evaluarea prin mijloace cît mai obiective a producției științifice; cuvîntul nu a fost cuprins în dicționarele noastre uzuale, dar este tot mai folosit și a fost înregistrat de *Dicționarul de cuvinte recente* coordonat de Florica Dimitrescu (ediția a III-a, 2013) – pot stîrni confuzii, atunci cînd este folosit termenul *citație*. Recent, puteam afla din presă că o clasificare a universităților depinde de „numărul de *citații* primite de fiecare cadru didactic" (hotnews.ro). Nu este vorba de o confuzie izolată; exemplele sînt mai numeroase: „Pe plan științific, măsura valorii unui studiu publicat este frecvența *citării* lui în publicațiile altora, iar *numărul de citații* este ușor de obținut" (viata-medicala.ro); „Prof. Tanenbaum a obținut peste 9000 de *citații* și un h-index peste 40 în această perioadă" (ziare.com) etc. E drept, unii dintre autorii textelor din care am citat sînt români stabiliți de mai multă vreme în străinătate sau cercetători care își desfășoară activitatea, în cea mai mare parte, în alte limbi decît româna. În această situație, este foarte mare presiunea termenului englez – *citation* –, poate și a fr. *citation* sau a echivalentelor din alte limbi. Este vorba, ca în atîtea alte cazuri, de cultisme prezente în multe limbi europene, cu originea în latină: în substantivul *citatio, -onem*, din familia lexicală a verbului *cito, citare* („a stimula", „a chema", „a certa" etc.). Engleza a preluat formele atît direct din latină, cît și prin intermediul francezei vechi, cu sute de ani în urmă; româna le-a împrumutat ceva mai tîrziu, în secolul al XIX-lea.

De fapt, româna a utilizat, ca în multe alte cazuri, un tipar multiplu de formare a substantivelor legate de acțiune: din familia verbului *a cita* fac parte *citare* (infinitivul lung substantivizat), *citat* (omonim cu participiul și supinul, dar explicat de dicționarele noastre prin influența substantivului german *Zitat)* și *citație* (cu forma mai veche *citațiune)*. În timp, substantivele s-au specializat; în DEX, *citarea* este „acțiunea de *a cita* și rezultatul ei", *citatul* – „fragment dintr-o lucrare scrisă, reprodus întocmai și de obicei cu indicarea exactă a izvorului", iar *citația* – „invitație oficială scrisă, prin care o persoană este chemată să se înfățișeze la o anumită dată înaintea unei instanțe judecătorești sau a unei autorități". Și engleza utilizează două sinonime parțiale, cu o anume specializare în terminologia redactării științifice: *quotation* indică în genere reproducerea unui fragment de text, iar *citation* reproducerea ideilor, cu menționarea sursei acestora. În franceză, toate sensurile sînt acoperite de substantivul *citation*.

Engleza a preluat formele atît direct din latină, cît și prin intermediul francezei vechi.

În româna din secolul al XIX-lea, *citație* (mai ales în varianta *citațiune)* era folosit și cu sensul preluat în prezent de substantivul *citat:* „o grindină de *citațiuni* latine" (Odobescu). În dicționarul latinist al lui Laurian și Massim, impresionează mulțimea contextelor și a nuanțelor cuprinse în tratarea cuvîntului *citațiune* (scris *citatione*; reproduc însă textul actualizînd ortografia, parțial și morfologia): *„a încărca un discurs de citațiuni; citațiuni în text, în paranteze, pre margine; citațiuni din autori, de exemple, de fapte analoge, de articole de lege; citațiuni textuale = citațiuni literale,* în opoziție cu *citațiuni făcute numai după sens*, pre cînd în *citațiunile literale* se reproduc cu exactitate cuvintele auctoriului sau testului originar; *avuția de citațiuni, citațiuni lungi și tedioase; citațiuni exacte, inexacte, adevărate, false; scriptele de istorie și de erudițiune au lipsă* [=au nevoie] *de citațiuni, de cîte ori auctorii vreu să documente imparțialitatea și buna lor credință*" (1871). În măsura în care mai apare și azi, confuzia dintre *citat* și *citațiune* nu este, desigur, un arhaism, ci tot o influență a altor limbi moderne, grefată pe nesiguranța vorbitorilor în utilizarea termenilor culturali din propria limbă: *„citații* despre femei" (dezvaluiribiz.ro).

În concluzie, chiar dacă în limba mai veche sensurile formelor nu se specializaseră, româna actuală oferă mijloace de dezambiguizare și nuanțare pe care ar fi păcat să le pierdem reintroducînd, prin imitarea aleatorie a unor modele străine, confuzii și suprapuneri între *citat, citare* și *citație*.

***Rodica Zafiu** este prof. dr. la Facultatea de Litere, Universitatea București. A publicat, între altele, volumele* Limbaj și politică *(Editura Universității București, 2007) și* 101 cuvinte argotice *(Humanitas, Colecția „Viața cuvintelor", 2010).*

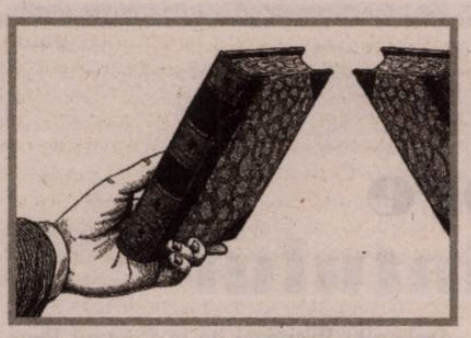

Liviu PAPADIMA

învățătura de minte

Puncte-puncte

Acum niște ani am încercat să-mi conving colegii de la două departamente – se numeau „catedre" la vremea aceea – strîns înrudite că o unificare a acestora – îi zice „fuziune" acum – ar fi binevenită pentru toți. Las la o parte faptul că disciplinele pe care le reprezentau și le practicau erau altoite, fără doar și poate, pe același trunchi; sau că la mai toate universitățile de pe mapamond o atare separare structurală nu se mai practica de mult. Eram convins că, împreună, vor putea să-și întărească și naturala colaborare, și rezultatele și, de ce nu, forța în raport cu alte departamente. I-am rugat deci să ne întîlnim cu toții, cu mic, cu mare, și să răsucim chestiunea pe toate fețele.

Propunerea mea a picat cu brio. Am descoperit că la orice argument – le cîntărisem atent – se poate găsi un contraargument, c-așa-i gîndirea dialectică. Iar de undeva de sus părea să pogoare asupra noastră versul poetului: „Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul..." Degeaba încercasem să joc rolul solului de pace cu năframa-n vîrf de băț. Se vedea clar că eu eram turcul.

Mi-a rămas în minte, din acest episod, următorul schimb de replici. Fiecare catedră organiza anual o sesiune de comunicări, cu tematici vădit intersecte. N-ar fi mai bine, am întrebat eu, să-și reunească eforturile în conferințe comune, cu participare mai largă, cu impact mai mare ș.a.m.d.? La care o asistentă la început de drum m-a privit nedumerită și mi-a zis: „Dar de ce? Așa obținem mai multe puncte..."

Mă ciondănesc deseori pe tema asta cu o veche colegă și prietenă. Ea, e drept, e lingvistă – predă și cercetează într-un domeniu cu calapoade de rigoare științifică mult mai exacte decît boemia intelectuală a noastră, a „literaților", critici, istorici, teoreticieni literari sau comparatiști. Ne ciondănim nu fiindcă am avea chef de așa ceva, ci pentru că apar mereu noi situații în care numărătoarea punctelor – un fel de „ce ai făcut în ultimii douăzeci de ani" al lumii academice – iscă inevitabile controverse. Ea susține că e mai degrabă bine să ne străduim să punem ce și cît a făcut fiecare în ecuații măsurabile, pentru că în felul ăsta se mai pune stavilă atît de impetuoasei promovări de sine care-i caracterizează pe umaniști (și nu numai). Îi dau dreptate. Eu susțin că în felul ăsta ajungem să formăm, între mai tinerii noștri colegi, sîrguincioși colecționari de puncte, mutînd PR-ul personal tradițional din zona bîrfei și a colportajului în *establishment*-ul modern al pisălogelii editurilor și redacțiilor și al citărilor arvunite. Ea îmi dă dreptate. E clar că n-o să ajungem niciodată să cădem de acord.

Există însă și o variantă antipatică a disputei, atunci cînd ea urcă – sau coboară? – în spațiul public. Dacă apuci să îți exprimi, în acest ambient atît de primitor și de contondent, vreun dubiu referitor la cum a ajuns să se aplice în comunitatea academică principiul *„publish or perish"*, concluzia automată e că trebuie să ai vreun schelet prin dulap, vreo hibă inavuabilă prin CV, vreo lenevie sau vreo incompetență de apărat.

În studiile literare am avut înaintea noastră generația unor Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Paul Cornea, Mihai Zamfir, Eugen Negrici, Mircea Martin ș.a. – ca să mă refer doar la cei afiliați, mai devreme sau mai tîrziu, Literelor bucureștene. Oameni care s-au format și au scris într-o vreme în care nici n-avea cum să le dea prin minte că va veni cîndva cineva să le/ne numere împliniriile, punct cu punct. Generația mea, destul de îndepărtată în timp – c-așa a fost să fie! – de cea precedentă, s-a format în același climat în care pasiune, pricepere și prestigiu erau cuvintele-cheie. Însă mare parte dintre noi am fost nevoiți să urcăm panta carierei academice potrivit noilor reguli, să promovăm „pe puncte". Cei mai mulți dintre noi, cred, n-am reușit să ne adaptăm, chiar dacă am făcut față cerințelor. În orice caz, trasarea sarcinilor de plan și competiția cuantificabilă n-au prea reușit să ne stimuleze. Au reușit, mai degrabă, să facă să pălească reperele pasiunii, priceperii și prestigiului, după care ne obișnuiserăm să ne orientăm viețile intelectuale. Numerologia n-a fost un substitut credibil.

Generațiile mai tinere, în schimb, au preluat din mers noua ordine academică. Mă îndoiesc că ea va avea efectul scontat. Cert este însă că acest lucru a îngreunat comunicarea cu noi, cu actualii „mentori" trecuți subit din categoria „tinere speranțe" în cea de „patriarhi". Noi, cei care căutăm încă, dintr-un soi de reflex atavic, să descoperim și să sprijinim la mai tinerii noștri confrați pasiunea și priceperea ce ar putea, eventual, să deschidă poarta prestigiului.

Povestea e una cu final deschis. De fiecare dată cînd ne întîlnim – mult mai rar decît mi-aș dori –, fratele meu, matematician, nu uită să vitupereze împotriva noului mod de a „calcula" valoarea fiecăruia, atunci cînd e vorba de concursuri, de grant-uri, toate cele. Iar ei, matematicienii, chiar au o bursă a valorilor pe care n-o poți manipula cu una, cu două. Cît despre scheletele din dulap... Puncte-puncte...

***Liviu Papadima** este profesor de literatură română la Facultatea de Litere, prorector la Universitatea București; coautor al manualelor de limba și literatura română pentru liceu, apărute la Humanitas Educațional. A coordonat mai multe volume apărute la Editura Arthur.*

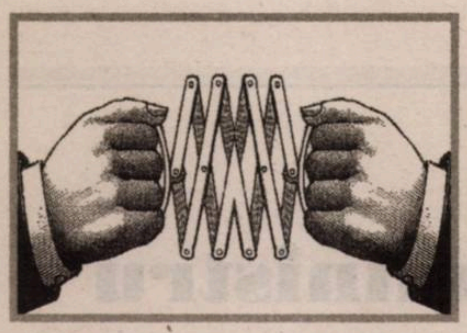

Mircea VASILESCU

oameni de treabă

„Văd că lumea se închide tot mai mult“

– dialog cu Dan PERJOVSCHI –

*Expune, de mulți ani, peste tot în lume – de la MoMA din New York pînă în Djakarta, din Kosovo pînă în Japonia – dar în tot acest timp nu a încetat să-și publice desenele în presă (în primul rînd, în revista 22). Sau, cum spune el însuși, „desenează peste tot“. **Dan Perjovschi** este, probabil, artistul român cu stilul cel mai ușor de recunoscut de către un public foarte larg.*

Mi-a fost greu să-ți găsesc o etichetă, dincolo de termenul generic „artist“. În Wikipedia scrie că ești „desenator, ilustrator, scriitor, jurnalist, autor de performance“. De unde acest „amestec“?

Am explodat cumva ca artist în presă, am prins perioada aceea extraordinară de la începutul anilor '90. Ce era atunci prin galeriile de artă era foarte plictisitor, în opinia mea. În schimb, presa era vie. Am intrat în zona asta și n-am mai ieșit de atunci. Oricum am fost dintotdeauna fascinat de carte, de text, iar arta mea se bazează pe text.

Ai publicat desene mai întîi în Contrapunct, *apoi în* 22, *de care nu te-ai mai despărțit pînă acum. Cum a fost începutul?*

Începutul n-a fost atît de simplu, iar desenul meu s-a schimbat în 25 de ani. În ultimii ani, lucrez foarte mult cu cuvinte în limba română, nici nu mai desenez uneori, pun doar cuvintele. Dar totul a venit din aproape în aproape. Am început în tipografia cu plumb și am învățat lucruri interesante. Dar conținutul și felul în care desenez s-au schimbat. Prin 1997 era o distincție foarte clară la mine între ceea ce făceam în presă – job-ul meu – și ceea ce făceam ca artist. Abia după ce un teoretician american mi-a spus că ce fac eu la ziar este „artă în spațiul public“ m-am uitat mai cu atenție. Și la începutul anilor 2000 am „unificat“ cele două activități: n-am mai făcut diferența între ce desenam pe pereți, undeva în lume, și ce desenam în ziar.

În anii '90 s-a format spațiul public – cu eforturi, cu mineriade, cu de toate. Cum te simțeai atunci în acel spațiu? Ți se pare că ai contribuit în vreun fel la definirea spațiului public?

La început, nu mă simțeam bine. Nu eram pregătit, am învățat din mers. Într-o perioadă, eram și la Guvern, și în opoziție: am lucrat la Ministerul Culturii în mandatul dlui Andrei Pleșu, iar în aceeași vreme lucram și la *22*, care critica Guvernul. A trecut ceva timp pînă cînd aceste categorii s-au așezat și în capul meu, și în viața mea. Eu sînt un fel de *old style* în viața nouă: sînt legat de societatea civilă „veche“, iar acum lucrez cu cei noi, am alte modele. Cînd citesc texte vechi sau îmi văd desene vechi, nu-mi plac. Dar pot să redesenez și să recentrez altfel desenul, după ani. Mă uit în colecția revistei *22* și văd tot felul de mutre de politicieni care între timp au dispărut, dar atunci mi-au mîncat zeci de metri pătrați de desene.

Cum a fost cînd ai început să ieși în lume?

Am început imediat după Revoluție. Prima dată am fost în Ungaria, căci trăiam la Oradea pe atunci, iar ungurii, plini de entuziasm, au oferit niște burse artiștilor români după căderea comunismului. A doua ieșire a fost în Iugoslavia. Luasem un premiu la Tuzla în 1988: trimisesem niște desene în plic, căci pe vremea aceea nu puteam circula, nu m-au lăsat să mă duc să iau premiul. În 1990 le-am scris că n-am putut veni să-mi iau premiul și m-au invitat atunci. Apoi a început un fel de carusel: m-am mutat în București și, întrucît în Occident, de la umbra Zidului din Berlin, începuse un interes pentru arta din Est, am primit invitații să particip la expoziții de grup, apoi individual. Am avut o bursă în SUA în 1994 și m-au plimbat în toată America. M-au întrebat cu cine vreau să mă întîlnesc acolo și, cînd m-am întors, eram schimbat. Cînd mă uit în urmă, mi se pare că eram naiv. Dar am învățat multe. Și din Europa la fel. Lumea nu știe, dar Austria și Germania au pompat mulți bani în arta din Est. Eu am 60 de expoziții în Germania în 25 de ani – toate cu diurnă și cu onorariu.

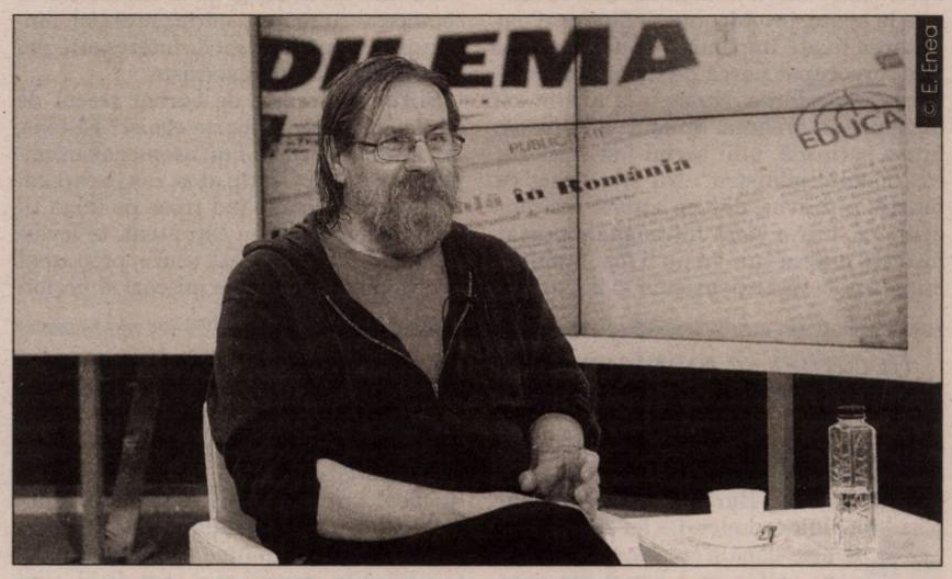

Ce întîlniri marcante ai avut în SUA?

Eu nu știam mare lucru. Cultura mea, imediat după 1989, era precară: nu veneau informații din Occident, nu veneau cărți și albume. Prin prietenii mei etnici maghiari din Oradea care aveau legături cu Budapesta era o filieră prin care mai ajungea cîte ceva; dar eu nu aveam o structură, noutățile picau în gol. Kristine Stiles, profesoară la Duke University – care a scris și o carte foarte interesantă despre cultura traumei, pe două cazuri, Vietnam și România –, a fost foarte entuziasmată de felul în care lucram și ea mi-a făcut o listă de centre de artă alternative și artiști pe care ar trebui să-i întîlnesc în SUA. De exemplu, Chris Burden, un mare artist american, care m-a primit la el și am avut o după-amiază foarte plăcută. Am vizitat centre de artă contemporană care trebuie să-și cîștige zilnic banii din care trăiesc. La Baltimore, la un asemenea centru, omul care m-a primit mi-a spus să aștept puțin și s-a dus mai întîi să răspundă la toate mesajele de pe *answering machine* și abia apoi a vorbit cu mine, cerîndu-și scuze („sînt oamenii cu banii, trebuia să le răspund“). M-a impresionat că orice dolar conta: îmi dai un dolar ca să-mi susții arta, eu îți sînt recunoscător pentru acel dolar. Muzeele au cîte un perete întreg pe care sînt trecuți donatorii, de la familia care a donat un milion pînă la cei care au dat o sută de dolari. Iar lumea donează pentru *a participa*. Și am mai luat o lecție bună pentru România. Eram la un centru de artă din Florida și tocmai își schimbase board-ul. A avut loc o ședință de un sfert de oră în care stabiliseră bugetul pe tot anul. Toți oamenii din board, mulțumiți că au fost numiți, au și donat niște bani. Totul era foarte pragmatic, dar în același timp cu entuziasmul unei misiuni. Asta m-a injectat și pe mine cumva.

„Noi ne-am ghetoizat în «ghildele» astea profesionale și avem scandaluri nesfîrșite.“

De ce la noi nu e așa?

La noi nu exista tipul acesta de participare (de cîtva timp, a început să fie), pentru că toată lumea era într-un fel de amorțeală, aștepta să vină totul de undeva. De altfel, acesta e și reprosul pentru colegii mei artiști: noi încă cerem, așteptăm. Creația e împinsă spre margine, iar resursele s-au tot împuținat. Oamenii nu sînt educați, nu sînt puși în situația de a ieși în afara acestei așteptări. În educația artistică românească ar trebui să existe și o parte antreprenorială. Și una fiscală. Oamenii se pregătesc pentru un ideal, dar apoi află că sînt aruncați într-un fel de război. Și mai e și panica asta: dacă sînt artist, trebuie să trăiesc numai din artă. Dar asta nu înseamnă doar că trebuie să-ți vinzi pictura. Poți să vorbești, să ții conferințe, să predai, poți să faci și alte lucruri. Mulți au panica asta: nu sînt artist cu adevărat dacă fac și altceva. Dar nu au cum trăi din vînzarea operelor, căci nu există piață în România: nici piață de artă, nici piață de grant-uri. Abia acum se vorbește despre burse individuale, după 25 de ani: un creator tînăr va putea primi o bursă ca să se „așeze“, să se fixeze. Din modelul american can putem prelua doar energia pozitivă, dar nu putem prelua tot modelul. Noi semănăm mai mult cu Europa și chiar îmi place mai mult Europa.

De ce îți place mai mult Europa?

Pentru că nu e chiar Far West. Pentru că statul înțelege că are o responsabilitate față de cultură. Cum este acum cu decizia de a cumpăra *Cumințenia Pămîntului*. Nu e vorba despre bani, ci este vorba despre *a participa:* eu voi da bani, pentru că vreau să am un milimetru din acea sculptură. Cultura europeană creează astfel de platforme pentru a participa. Austria, Germania, Elveția au un sistem extraordinar pentru susținerea artelor. Acesta e modelul care îmi place cel mai mult. Responsabilitatea finanțării culturii se împarte, în Germania: Primăria, landul și Guvernul. De aceea, cultura germană a rezistat crizei, pentru că nu avea doar o sursă de finanțare. Plus participarea oamenilor și a fundațiilor. Acolo, asociațiile nu sînt formate doar din scriitori și artiști, ci și din oameni cărora le place arta și contribuie cu bani pentru artă. Noi ne-am ghetoizat în „ghildele“ astea profesionale și avem scandaluri nesfîrșite.

Ai intrat în circuitul internațional, ai avut expoziții în foarte multe locuri. Cum se văd lucrurile de acolo?

În primii ani a fost mai dificil. Eram suspicios, aveam „complexul imigrantului“, mi se părea că mi-ai dat un loc mai prost pentru că veneam din România. Apoi am scăpat de asta, pentru că nimeni nu te invită să faci o expoziție ca să te pună într-un loc prost; te invită ca să te pună în valoare, pentru că astfel se pune pe sine în valoare. Noi aveam, de aici, o imagine idealizată a instituțiilor occidentale; or, și acolo instituțiile sînt făcute de oameni, iar din interiorul lor lucrurile nu mai sînt atît de fascinante. Am învățat și asta. Iar ierarhiile nu sînt ierarhii: cel mai mare muzeu din lume poate găzdui expoziții care nu sînt foarte interesante, iar un mic spațiu de undeva poate avea lucruri extraordinare. Am învățat totul din aproape în aproape. Și respectul pe care îl acord unui curator l-am învățat în timp. Artiștii au senzația că un curator e un fel de căpușă; nu, e un partener. În ultimii ani am făcut eforturi foarte mari, am expus în toate țările din jur: în Kosovo, la Cracovia, la Jirina, și în zona turcă, și în alte părți. Lumea occidentală e una, lumea aceasta din jurul nostru e alta, lumea Asiei e alta. Sînt multe lumi interesante, în afară de Paris, Berlin, Londra. Am fost la Djakarta, un oraș cît România, cu tineri care fac artă interesantă. Am învățat din toate aceste experiențe.

Ești foarte atent la ce se întîmplă în lume și reacționezi imediat la evenimentele politice și sociale. De ce?

Aici e experiența presei de la început. Toate instalațiile mele sînt „politic-social-culturale“, exact ca rubricile dintr-un săptămînal. Opinia și eseul mi-au plăcut întotdeauna. Desenele mele nu sînt reportaje „de fapte“, sînt eseuri, interpretări ale realității, opinii. Sînt fascinat de ce se întîmplă. Acum am la dispoziție zidul de Facebook, care e global. Am senzația că, în vîltoarea evenimentelor, uneori nu mai vezi bine; iar eu pot centra anumite viziuni. Și am misiunea aceasta moderată. La noi, totul se împarte în două tabere care se exclud reciproc: e delict de opinie în România, nu ai voie să greșești, trebuie să gîndești exact ca celălalt. Eu încerc să centrez aceste opinii. Cred că trăim o vreme ideologic hibridă. Totul e hibridizat. Încerc să dau un centru discuțiilor care uneori sînt feroce, oamenii tind să se exprime tot mai violent. Ar trebui să fim tot mai toleranți, dar văd că lumea se închide tot mai mult.

(fragmente dintr-un interviu care poate fi urmărit pe live.adevarul.ro)

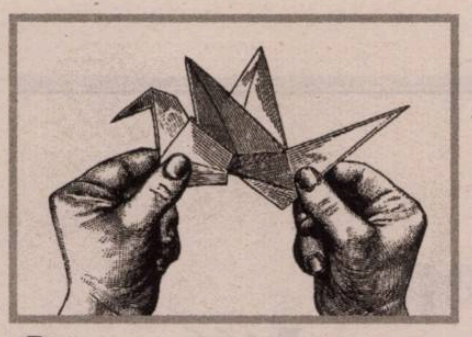

Andrei MANOLESCU

libertatea de impresie

Favoriții domnului ministru

Îl știu din vedere de foarte multă vreme, de prin cartier. E un domn cu burtă, chelie și favoriți. Pe vremuri umbla îmbrăcat numai în costum, cu mîinile la spate, întotdeauna îngîndurat, cu privirea fixată în pămînt, la doi metri în față, preocupat parcă de niște probleme foarte importante. Nu se uita nici în stînga, nici în dreapta. Mi-aduc aminte că, într-o perioadă, unii vecini i se adresau cu „domnu' ministru". Nu știu exact ce funcție o fi avut, dar pe atunci mă gîndeam că, într-o viață întreagă de purtat favoriți, n-avea cum să nu fi fost numit și ministru. Astăzi e pensionar și îl mai văd

În cartier se montează tomberoane de gunoi subterane.

șezînd pe cîte o bancă, la soare. Își întinde, relaxat, picioarele încălțate cu niște pantofi scîlciați. Burta e la locul ei, dar părul i-a albit complet. La fel și favoriții.

O femeie slabă și osoasă, cu un tricou roșu, stătea pe o bancă din parc, lîngă lac, privind absent undeva în zare. La început mi s-a părut că e foarte supărată, că i s-a întîmplat ceva. Apoi, judecînd după poziția picioarelor adunate sub ea ca în poziția lotus, mi-am dat seama că meditează. Era în transă, în alte sfere decît restul lumii. Un cîine mic, flocos și foarte nostim, scos la plimbare de cineva, a început a-i da tîrcoale, curios. O mirosea pe toate părțile, dînd din coadă și chiar mîrîind ușor. Părea că vrea să-i intre cumva în grații, dar femeia nu reacționa în nici un fel. Nu-l vedea, nu-l auzea, nu-l simțea. Cînd tinzi să te integrezi în absolut, să te contopești cu marele spirit universal, ființele din apropiere, oricît de interesante sau de drăgăstoase, nu mai există.

Știți genul acela de bărbat trecut de 60 de ani, activ și foarte egoist? Ei bine, am întîlnit de curînd un asemenea exemplar la piscină. Un tip ațos, ras în cap, care înoată violent. Cînd trece pe lîngă tine în bazin, dacă nu ești atent, te lovește. Nu-și cere niciodată scuze, preocupat tot timpul de propriile mișcări și performanțe sportive. Își îndeplinește programul fără greș. Are un număr de bazine de făcut, într-un timp pe care și-l stabilește cu exactitate. Cînd întoarce, la capătul culoarului, pufăie și scuipă zgomotos. Dacă te apropii mai tare de el, cînd nu are capul băgat sub apă, poți auzi și un fel de mormăit autist pe care pare a-l scoate în permanență. Un fel de comunicare cu el însuși. Cînd iese din bazin, folosește prosopul într-un mod riguros, cu mișcări ample și exacte, de o eficiență totală. Fredonează ceva sau chiar fluieră ușor. Deși e într-un loc cu foarte multă lume, se comportă ca și cum ar fi singur. Iese și intră primul pe orice ușă. Dușul de la vestiar îi este parcă rezervat exclusiv dintotdeauna și să te ferească sfîntul să-i stai în cale. După duș, se clătește pe față la chiuvetă, cu apă rece, sub jet maxim, frecîndu-se iute cu mîinile pe obraji și clămpănind zgomotos din buze, ca un cîine mare care se scutură de apă. Ciorapii îi sînt de un alb imaculat și și-i întinde de pe picior cu multă grijă. Cu siguranță, nu are nepoți și nici copii. Nu știu dacă o mai fi avînd nevastă, dar sînt convins că are o iubită de vîrsta lui, care se omoară după berea ieftină.

Odată cu venirea primăverii, observ pe stradă ceva ce apare tot mai des. E vorba de acele tinere fete, de obicei nici prea înalte (ca să nu zic scunde, sărăcuțele), care, deși au piciorușele formate numai din pachete și pachețele grăsuțe, poartă pantaloni mulați. Poate că se hrănesc numai pe la fast-food-uri sau poate că doar natura e de vină. Bineînțeles, cele mai multe sînt genul care începe conversația una către cealaltă cu „Ia zi, fată..." Problema sînt însă blugii strîmți, pantalonii de piele sau, uneori, simplii colanți supraelastici le scot în evidență formele plesninde. Iar formele astea, cum spuneam, or fi ele apetisante, dar parcă mai degrabă în cazul cîrnăciorilor de bere decît al fetelor.

În cartier se montează tomberoane de gunoi subterane. Ce iese afară acum e doar vîrful unui aisberg. De curînd am asistat pentru prima oară la felul în care se golesc. Tomberoanele stau pe o platformă care se ridică la suprafață printr-un sistem hidraulic, așa încît gunoierii să le poată descărca în mașina lor. E adevărat că ele sînt pe categorii, notate pe gurile de aruncare *(gunoi menajer* și *deșeuri reciclabile)*, iar mașinile par să verse totul într-un singur compartiment, dar întreaga tehnologie e ceva cu totul și cu totul revoluționar pentru București. Mă întreb doar ce se va întîmpla, în condițiile astea, cu bieții indivizi care-și făcuseră o adevărată meserie din a căuta prin gunoaie și care în ultima vreme erau destui. În tomberoanele subterane nu mai pot avea acces. Lumea lor dispare. Vor rămîne șomeri?

ready made

„Pe ultimul perete se înfățișează orizontul larg al Planului nostru Cincinal care pune bazele economice ale socialismului în țara noastră. Iar în cadrul tuturor acestor aspecte grandioase, se plasează tabloul impunător al marelui dascăl și conducător al popoarelor din întreaga lume – tovarășul Stalin."

C.V., „Muzeul «Lupta revoluționară a poporului din R.P.R.»", în *Studii. Revistă de istorie și filosofie,* Anul 4, Aprilie-Iunie 1951

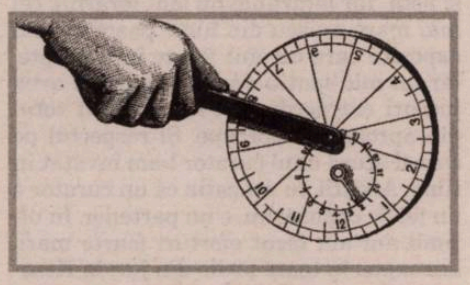

Cătălin PAVEL

o, ce vestigii minunate!

Despre eroi, morminte și avioane

Arheologia celor două războaie mondiale e o specializare cu nimic mai prejos decît arheologia războaielor antice. Sper să nu fi lăsat cumva impresia că arheologii nu se deranjează pentru obiecte care nu s-au învechit cîteva mii bune de ani! E drept că, la noi, descoperirile legate de războaiele mondiale, făcute după toate regulile arheologiei, aproape lipsesc. Asta se datorează pe de-o parte numărului absolut insuficient de săpături de salvare (cele dinaintea lucrărilor de construcții), pe de alta faptului că nici publicul, nici multe instituții nu văd de ce o descoperire întîmplătoare de echipament militar modern ar trebui anunțată și arheologilor. Dar tocmai două asemenea descoperiri, făcute recent în Franța, au creat vîlvă în presa occidentală.

În Alsacia, în 2010, făcînd cercetări înaintea lucrărilor de amenajare rutieră, arheologii au găsit întîmplător o galerie din prima linie a frontului german, care a putut fi pusă în legătură cu documente de arhivă despre adăpostul Kilian, din Carspach (Haut-Rhin). O parte din acest *Kilianstollen,* de 125 m lungime, lat de un metru și înalt de un stat de om, s-a prăbușit sub tirul de artilerie francez pe 18 martie 1918, cînd înăuntru se refugiase mare parte din compania a șasea a regimentului 94 de infanterie de rezervă. Arheologii francezi au găsit înăuntru trupurile a 21 de soldați germani, cei care, în condiții de luptă continuă, n-au mai putut fi scoși de camarazii lor germani pentru a fi înmormîntați. Curios este că partea adăpostului subteran rămasă în picioare a continuat să fie folosită de armata germană pînă la sfîrșitul războiului, așa, cu știința corpurilor de alături. Îngroparea rapidă și cvasiabsența oxigenului au dus la o bună conservare a materialelor organice. Spațiul claustrofobic, prevăzut cu sobițe de fontă, electricitate și telefon, a fost găsit înțesat de obiecte: pistolul Luger P08 în tocul său de piele și borcănelul de mușchi, binoclul și pipa, ulciorul smălțuit și livretul militar. E această descoperire unică prea recentă ca să intereseze arheologia? În nici un caz. De altfel, prea recent e aproape o blasfemie, de vreme ce, din 2012, nu mai este în viață nici un veteran, indiferent de țară, din Primul Război Mondial. Evident, s-au organizat mai multe ceremonii oficiale franco-germane legate de repatriere și comemorare, toate cu subtexte acute de rearmonizare și cooperare. Un amănunt pe care mi l-a povestit chiar șeful șantierului, pe care l-am cunoscut în Germania, este că unul din soldații îngropați avea un șirag de mătănii printre care strecurase și un glonț găurit. Am convenit că viața are un geniu tabloid.

În Lorena, în 1997, înaintea lucrărilor la o uzină de incinerat gunoaie, arheologii au descoperit, la 4 metri adîncime, patru motoare Rolls Royce Merlin 24 și pale contorsionate de elice. Din nou, plăcuțele de pe fuzelaj au dus la identificarea aeronavei, un bombardier Lancaster construit de Metropolitan Vickers în timpul celui de-al Doilea Război Mondial *(foto)*. Arhivele RAF arată că acest avion se întorcea pe 1 februarie 1945 dintr-o misiune de bombardament deasupra Ruhr-ului, cînd a fost lovit de un alt Lancaster care zbura prea aproape. Din șapte oameni, pilotul și patru membri ai echipajului au reușit să sară cu parașuta și au supraviețuit. Îngropate în pămînt, printre fragmente de plăci de blindaj, de cabluri, de butelii de gaz și mitraliere Browning calibru 303, s-au găsit și două parașute nedeschise, dar, trebuie zis, nici urmă de oase. Un combinezon de zbor de lînă albastră păstra într-un buzunar intact o trusă medicală de urgență, cu alte descoperiri arheologice: două fiole de morfină autoinjectabilă și o hartă pe mătase a Belgiei, estului Franței și vestului Germaniei. În 1998, trei dintre cei implicați erau încă în viață și au vizitat, cu o importantă delegație franco-britanică, locul din Meurthe-et-Moselle unde se prăbușiseră cu mai mult de o jumătate de secol mai înainte.

Nu insist asupra importanței arheologiei în cunoașterea secolului trecut, și nici asupra imediatei ei instrumentări politice. Dar aș adăuga o observație. Nici compania din galeria Kilian, nici bombardierul Lancaster RA502, devenite instantaneu și firesc în presa marilor țări combatante simboluri ale celor două războaie, nu au pierit ca niște eroi tradiționali – unii îngropați de vii pe cînd se ascundeau, ceilalți accidentați de înșiși compatrioții lor. La fel s-a întîmplat cu tancurile britanice Centaur CS IV găsite pe fundul mării,

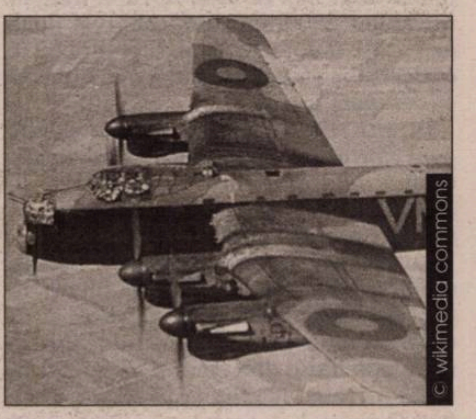

care n-au mai ajuns niciodată să participe la debarcarea în Normandia. Trecerea tuturor acestora între simboluri a fost făcută nu pe criterii de reprezentativitate, ci tocmai pentru combinația dintre absolutul lor anonimat și spectaculoasa lor redescoperire arheologică. La urma urmei, nici bombardamentul Guernicăi nu a fost, la scara istoriei, cea mai mare atrocitate comisă vreodată, nici vreo importantă operațiune militară a Luftwaffe, nici un punct de cotitură în războiul civil spaniol. A devenit totuși, datorită lui Picasso, simbolul prin excelență al ororilor războiului.

Cătălin Pavel *este arheolog și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este romanul* Nici o clipă Portasar, *Cartea Românească, 2015.*

Sever VOINESCU

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Izolaționismul lui Donald Trump

La cîteva ore după carnagiul de la Bruxelles, toate marile ziare anglofone care apar de-o parte sau de cealaltă a Atlanticului au anticipat că agenda zilnică a dezbaterii dintre principalii protagoniști ai cursei electorale americane pentru Casa Albă se va schimba cu siguranță. S-a spus, imediat, că se va trece de la o agendă preponderent internă și de la atacuri de campanie oarecum firești, care au mers de la angajații și taxele lui Donald Trump la e-mail-urile lui Hillary Clinton, spre o agendă dominată de probleme externe și de securitate. Era de așteptat o revizitare a temei islamice de către toți candidații rămași în cursă, cu deschidere directă spre chestiunea imigrației. În această a doua așteptare, comentatorii nu s-au înșelat. Terminalul aeroportului Brussels-Zaventem fumega încă și, prompți, concurenții pentru președinția unicei superputeri a lumii au plecat din blockstarturi. Trump, Cruz și Kasich (pretendenții la candidatura republicană), Clinton și Sanders (pretendenții la candidatura democrată) au umplut Twitter-ul, Facebook-ul și televiziunile de știri cu reacții, panseuri, promisiuni, analize și, mai ales, asigurări. După cum era de așteptat, mesajele lor au avut puncte comune: solidaritatea cu victimele, condamnarea fermă a atacurilor, reiterarea necesității unei reacții dure și distrugătoare la adresa organizației Statul Islamic, apelul la ranforsarea structurilor de forță menite să asigure securitatea cetățenilor în spațiul euro-atlantic. Dincolo de acest numitor comun – în fapt, tributul adus de orice politician, fie el chiar și Donald Trump, conformismului timpului nostru –, s-au putut vedea diferențele. Trump promite să-i țină pe musulmani afară din America, Cruz promite să înăsprească supravegherea comunităților musulmane de pe teritoriul american, Clinton promite să revadă politica de acordare a vizelor. Și, se știe, unde sînt diferențe, în vremuri electorale, disputele sînt garantate. La CNN, în direct, Trump reiterează ideea că tortura este o necesitate în operațiunile de protecție antiteroristă. Sub tortură, teroriștii dau informații. Poate le dau și altfel, zice moderatorul. Poate, răspunde Trump, dar sub tortură le dau mai repede. Teribilul candidat a mai spus că, dacă ajunge președintele Americii, va revedea întreaga legislație astfel încît să permită CIA și FBI să-i interogheze cu duritate pe suspecții de terorism. Infamantul *„waterboarding“*, zice Trump, este încă prea blînd – e nevoie de ceva mai tare. Imediat, într-o întîlnire cu editorii de la *Washington Post*. „Pur și simplu, plătim o parte disproporționat de mare a cheltuielilor NATO“, a revenit miliardarul ceva mai tîrziu. Și a ținut-o tot așa: „NATO este un aranjament învechit. Lumea s-a schimbat. Este timpul să renegociem aranjamentul Alianței“. Abia în final, Trump a nuanțat: „Nu vreau să spun că trebuie să reducem prezența americană în NATO, vreau să spun că trebuie să reducem contribuția noastră financiară“. Desigur, contracandidații au reacționat – Cruz a spus că Trump habar nu are despre ce vorbește și că Trump îi oferă lui Putin o imensă și istorică victorie degeaba, iar Clinton a spus că, din contra, Alianța trebuie întărită. Însă aceste fraze ale lui Trump chiar au darul să-i neliniștească pe aliații europeni. În primul rînd, pentru că ele nu sînt deloc excentrice. Printre politicienii americani serioși, ca și printre militarii americani de rang înalt, convingerea că NATO contribuie disproporționat de mult la cheltuielile Alianței există de mult timp. Și nu este lipsită de temei. Astăzi, cam 70% din facturile NATO sînt achitate de americani, iar NATO are 28 de membri. Procentual din PIB, bugetele de apărare în țările NATO variază de la 2,8% (SUA) la puțin peste 1% (Italia, Spania etc.). După cum se știe, România și-a propus să aloce apărării 2% din PIB începînd de anul acesta. Dacă, văzute în PIB, diferențele bugetare nu par foarte mari, este evidentă diferența cînd se compară cheltuielile efective pentru apărare per capita. Din acest punct de vedere, cheltuielile apărării Statelor Unite merg spre 2000 de dolari/an, în vreme ce cheltuielile similare ale Franței, de pildă, abia trec de 700 de dolari/an, iar cele ale Germaniei nu ajung la 450 de dolari/an. Dintre țările Estului Europei, Polonia cheltuiește cel mai mult pe apărare (cam 220 de dolari/an/per capita). România cheltuiește cam 110 dolari/an/per capita pentru apărarea țării.

O Americă mai preocupată de ea însăși și mai puțin investită în lumea largă.

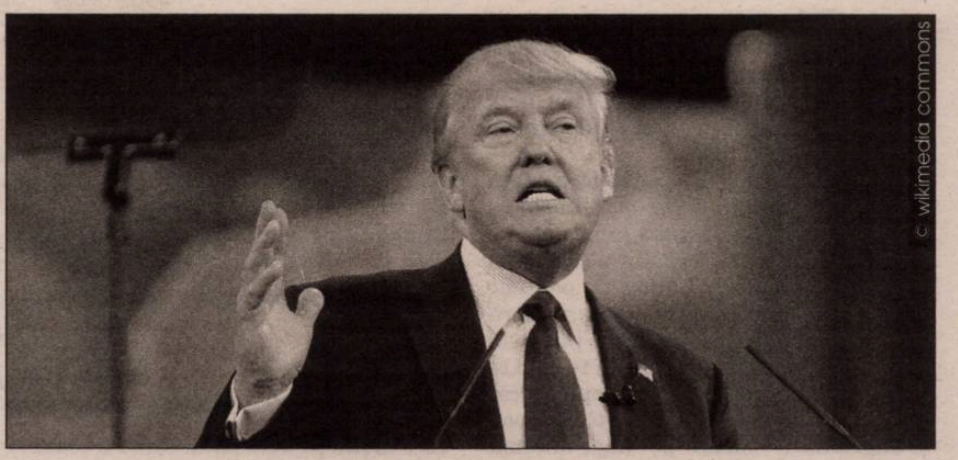

Clinton, dar și contracandidații republicani, reacționează. După doar cîteva ore, analiștii se simt contrazișiîn anticiparea lor, pentru că dezbaterea revine la ceea ce a fost mereu de cîteva luni încoace: o dezbatere despre Donald Trump. În care toți sînt de acord că Trump este un pericol, Trump spune enormități, Trump nu este deloc bun să fie președinte, Trump ar fi un dezastru și, totuși, Trump continuă să cîștige. Săptămîna viitoare vom încerca să vedem de ce.

Revenind la cursa prezidențială americană, mi se pare că, pentru România, este extrem de importantă o declarație a lui Donald Trump despre NATO, făcută (ce coincidență!) cu o zi înainte de atentate. „Ideea pe care se bazează NATO este bună, însă trebuie redistribuite cheltuielile“, a zis Trump tru că siguranța națională, chestiune esențială pentru orice stat, a fost percepută ca fiind asigurată de la sine, fără efort propriu. Mentalitatea „Americanii se ocupă de securitatea noastră, noi să fim fericiți!“ domnește în Europa de Vest de trei generații deja și începe să prindă și în Europa de Est. Nu mai adaug că, paradoxal, prezența militară americană în Europa a ajuns să fie percepută de mulți ca un fel de ocupație. Donald Trump dă un semnal serios: în opinia sa, America nu ar trebui să mai plătească pentru securitatea altor state, fie ele și aliații cei mai apropiați.

Izolaționismul este, de altfel, o trăsătură importantă a agendei pe care Trump o propune Americii. Și este, trebuie reamintit, o linie de forță a gîndirii politice conservatoare americane. În marele grup al votanților republicani, votanții lui Trump sînt cei mai izolaționiști. Ei vor o Americă mai preocupată de ea însăși și mai puțin investită în lumea largă. Poate că pare ciudat la prima vedere, însă cei mai mulți votanți ai lui Trump cred că problemele principale ale Americii sînt terorismul și siguranța națională. Vă veți întreba: cum de poți fi izolaționist dacă crezi că principala problemă a țării tale este terorismul? În fapt, există o coerență în această privință. Izolarea Americii presupune întărirea granițelor, reducerea permisivității lor, eventual chiar alungarea din America a musulmanilor etc. Votanții lui Trump cred că așa se combate cel mai bine terorismul de pe teritoriul american. Votanții lui Trump trăiesc, de fapt, cu iluzia că, dacă încui bine ușa propriului apartament, blocul în care locuiești nu mai poate fi aruncat în aer. Dar simt în presa internațională, ca și la noi, tendința de a desconsidera această masă de americani. Săptămîna viitoare voi vorbi despre asta.

Americanii le cer de mult timp europenilor să crească bugetele destinate apărării, să mai reducă diferența uriașă care-i desparte, dar aceștia întîrzie să o facă. În chestiunea aceasta, sînt, rapid, cel puțin trei lucruri de spus. Primul este că ambițiile geostrategice americane sînt cu mult mai mari decît cele ale europenilor și, prin urmare, este firesc să cheltuiască cu mult mai mult. Pe de altă parte, costurile superioare al apărării Americii vin și din specificul țării – două oceane imense o izolează de Europa, de Asia și de Africa. Este firesc, iarăși, ca proiecția militară americană să se manifeste la distanțe foarte mari de propriul teritoriu, ceea ce duce la costuri cu mult mai mari decît media țărilor europene. Dar este adevărat și că o întreagă cultură pacifistă și antimilitaristă a înflorit în Europa pen-

PUBLICITATE

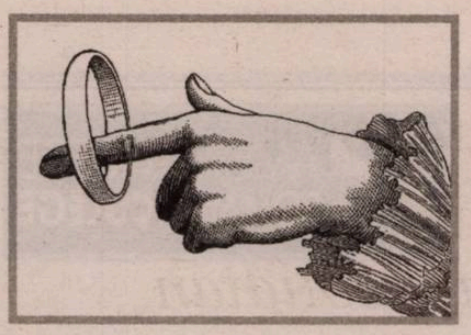

Selma IUSUF

legende urbane

Curajul de după

„S-o iei pe mă-ta și să luați amîndoi taxiul!!“ De la fraza asta, care a fost punctul culminant al unei dispute de metrou, o s-o luăm un pic înapoi ca să vă zic de unde și cu cine a început totul.

Păi, eram noi un puhoi de lume în stație la Victoriei, *minding our own business*, pe la ora de vîrf cînd toată lumea cu serviciu fix, plus toată corporația Pipera, se înghesuie spre casă. Lumea de pe lume, neicușorule! E ora cînd oboseala, frustrările, neîmplinirile și certurile puse sub obroc de peste zi izbucnesc din te miri ce. Un brînci din greșeală, un bombeu călcat, un cot în coaste pot naște războaie și sugrumări violente pe lîngă automatele cu sendvișuri de care se împiedică acum toată lumea. Sosește un metrou și o parte din noi apucăm să ne suim în vagoane. Nimeresc cumva într-un rîu implacabil de oameni care mă duce, vrînd-nevrînd, spre o ușă. Intru, mă agăț de o bară. Chiar lîngă ușa care așteaptă să se poată închide, un tip e împins violent din spate de un altul, mai bătrîior. Bătrîiorul n-are răbdare și nici chef să ia alt metrou și dă-i, și dă-i, se împinge cu nădejde în ălălalt. Tipul agresat de ăsta mai fezandat, care mirosea bine-bine a niște băutură, nu mai suportă și îi zice: „Bine, domnule, ia stai matale să cobor eu dacă te îndeși așa!“ Și îl dă pe fezandat la o parte și coboară la aer și la libertate, cu poalele hainei prinse între noi ăștialalți, care ne respiram unii altora răsuflările. Mușul dat la o parte se repoziționează bine în locul celui plecat și pare nemulțumit, dar tace cîteva secunde. După ce se asigură că ăla a coborît, că ușile s-au închis și că metroul în fine a pornit, întoarce capul spre ușile pe al căror geam începuse să se vadă peronul în mișcare și urlă. Exact, urlă: „S-o iei pe mă-ta și să luați amîndoi taxiul!!“ Dulce răzbunare. Se uită satisfăcut la noi. Damful de vodcă a luat avînt în strigătul ăla războinic și cred că l-a îmbătat și pe conductorul metroului. Mie mi-au lăcrimat ochii. Fezandatul a stat înfoiat toată stația, de parcă îl făplîngea / Hiiiii, Marineeee“. Asta mi-a plăcut mult, o și știu parcă, da-da. Taximetristul patriot înjura femeile de la volan indiferent dacă făcuseră sau nu ceva în trafic, scoțînd capul pe geam, mai să le sară pe capotă. Pe bărbați îi înjura cu geamul închis. Al dracu' curajos.

Și am mai văzut un prichindel de vreo 40 de kile care se înfoia în fața unui grup de fete cum era el să-l bată pe un zdrahon care se băgase în fața lui la o coadă. „Și m-am dus și i-am zis, dar dă-l în alea și alelalte“ – se agita mînuța de om roșu la față și cu un bretonel umed și firav lipit de frunte. „Îl sugrumam acolo, că nu mai puteam, băi“, zice mititelul, privit cu admirație de fete. Din spate vine un coleg mai gras, așa. „Ia dă-te, bă, un pic mai încolo“, îi zice și-l dă pe ăsta de umeri spre perete, să elibereze holul. Nervos, roșu, ăsta mic se execută și continuă netulburat: „Așa, și i-am zis că-l ia mama dracu dacă o mai...“ Al naibii curajos, ți-e și teamă de ce era să pățească nesimțitul care l-a supărat. Noroc că ăștia se enervează după, altminteri n-am fi avut loc de justițiari pe stradă.

„Îl sugrumam acolo, că nu mai puteam, băi.“

cuse arșice pe nefericitul care i-a cedat locul. I-o zisese, avusese ultimul cuvînt, era tare. Cu maică-sa nu știm ce-o fi avut, dar, pe de altă parte, știu că o înjurătură nu-i completă fără ceva mame.

De curajoși din ăștia postevenimente e plină lumea. Îi vezi peste tot, prin birouri, în magazine, rezolvînd situații de care atîrnă soarta lumii din fața televizoarelor. Am mers cu un taximetrist care asculta un potpuriu întocmit de el însuși din care nu lipsea „Muică, sîntem neam de piatrăăăă...“ și ceva cu „Tu Ardeal, tu Ardeal, îți sîntem oșteni, / Templu sfînt, templu sfînt, munții Apuseni“. Bătea ritmul pe volan și avea ochii lăcrămoși de la patriotism. Avea și „Treceți, batalioane române, Carpații“ – cu piesa asta am început glorios cursa și am trecut de Magheru. A ascultat la un moment dat încă ceva care suna așa: „Numa' una-n poartă sta / Cu trei flori într-o basma / Ștergea ochii și

***Selma Iusuf** este jurnalistă, redactor-șef la știri, radio Kiss FM și Magic FM.*

anti nostalgia

„Puterile Centrale ar putea ataca simultan de la Sud pe axul Giurgiu–București și de la Nord pe axul Predeal–Cîmpina–București, atrase pe această direcțiune de forma îngustă a țării (Giurgiu–București 65 km și Predeal–București 150 km) și prezența capitalei. Oricare din aceste atacuri reușind, apărarea frontului opus ar fi fost întoarsă, Oltenia izolată și retragerea amenințată. Pericolul de la Sud fiind considerat ca mai important, Marele Stat-Major propune în mai 1916 a se complecta fortificațiile de la Nord de Giurgiu, organizîndu-se o nouă regiune mai la Nord, între Neajlov–Argeș și Sabar, de la Buturugeni–Grădinari la Gostinari–Lacul Greaca, pe un front de circa 40 km. Această zonă întărită trebuia să cuprindă 3 poziții: o primă poziție pe dreapta Argeșului, constituită de capetele de pod organizate la Mihăilești, la Adunații Copăceni și la Gostinari–Comana–Grădiștea, cu lucrări înaintate pe malul stîng al Neajlovului; o a doua poziție pe stînga Argeșului, între acest rîu și Sabar; a treia poziție, constituită din zona principală de rezistență a cetății București, urma a se organiza pe mai multe linii, la stînga Sabarului și pe terasa ce domină rîul, de la fortul Domnești pînă la fortul Leurdeni, ambele inclusiv.“

Anul 1916 fiind crucial pentru destinul României în Marele Război, spicuim cîteva note răzlețe de pe front. În vol. *România în Războiul Mondial 1916-1919*, sub auspiciile MAN, Monitor ul Oficial, 1934. Aceeași sursă pentru toate microfoiletoanele la temă. **(R.M.)**

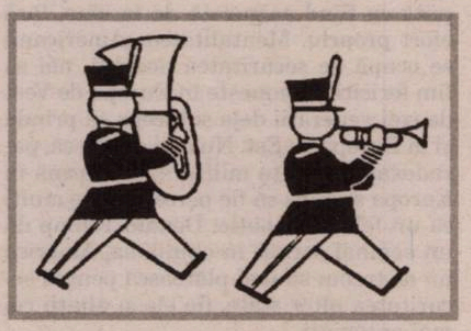

Cătălin ȘTEFĂNESCU

fără doar și coate

Mistica profundă a campaniei electorale

Cei mai frumoși ghiocei ai acestei primăveri – cele mai inocente ființe, cele mai fragile zîmbete și cele mai hieratice apariții – sînt unii dintre primarii noștri. Zici că, de la o zi la alta, toți au urmat calea Sfîntului Apostol Pavel, descoperind prin revelație că trebuie să-l slujească fără crîcnire, cu tot devotamentul, pe adevăratul Mesia, adică pe Cetățeanul român, Contribuabilul de la orașe și sate. În restul anului se numește altfel: prostime, gloată, plebe. Și, cu permisiunea dumneavoastră, ultima pe listă, încă o denumire, cea mai populară, dar care nu poate fi reprodusă aici. În preajma campaniei electorale, unii dintre primarii noștri ar da clasă bietului Papă Francisc la spălarea picioarelor sărmanilor. Ar face orice, inclusiv o partidă de table cu Satana, doar să mai prindă un mandat la conducerea localităților din această patrie, binecuvîntată cu un popor atît de înțelept, blajin și imun în fața memoriei.

Sînt zile – doar în anii electorali! – cînd unii primari, aceste ființe umane devorate de dragostea pentru semenii lor, cad în transa adîncă a iubirii aproapelui. Atunci să vezi cum nu se mai cunoaște granița între cine e posedat de Mamona și cine se prăbușește în abisul iubirii de semeni, gata să se dea cu capul de pereți, să facă orice pentru condiția ameliorabilă a ființei umane. E o vreme în care ochii unora dintre primari se umezesc la vederea oricărui copilaș fără adăpost sau oricărei pisici care traversează, electrizată de frică, o stradă circulată. Lacrimile țîșnesc din ochi ca apele din fîntînile arteziene ale marilor orașe în care se fac vizitele de documentare. Pentru că primarii nu au zile libere niciodată, ei sînt doar în călătorii de informare, să învețe de la alții și să vină acasă, să ne facă viețile mult mai bune. Jale ar fi în țara asta fără acești eroi care-și ard fiecare clipă în folosul nostru. Praf și pulbere s-ar alege dacă acești călăuzitori ai comunităților nu ne-ar conduce spre zorii civilizației, cu prețul cumplit al sacrificării sinelui.

În campanie electorală, unii dintre primarii noștri, ca niște călugări ai iubirii nebune de oameni, aproape că se tăvălesc pe jos de durere pentru condiția umană a cetățenilor care o duc greu. Fiecare localitate primește, în vremea asta, portretul viitor al Tărîmului Făgăduinței ce va prinde viață doar dacă voturile merg acolo unde trebuie. E timpul marilor exerciții de imaginație, cînd discursurile electorale ne trimit spre viitorul localităților în care trăim, spre spitale cum n-au văzut elvețienii și francezii, școli cum nu visează finlandezii, suedezii și nemții, parcuri cum n-o să aibă Anglia niciodată și linii de metrou, autostrăzi suspendate sau tuneluri care leagă Bîrladul și Vasluiul de centrul pămîntului, cum n-ar fi îndrăznit să viseze nici măcar Ceaușescu și Kim Ir-Sen.

Metafora supremă rămîne, însă, telegondola. Pentru că aici, în complexitatea fuziunii dintre concretețea ei și lumile imaginare la care te poate duce cu gîndul, șade tot farmecul colosal al acestei țicneli. În locuri unde străzile desfundate amintesc, la cîteva sute de metri de centrul orașului, de loviturile necruțătoare ale ciumei din Evul Mediu, peste școli ale căror toalete arată ca bolgiile Infernului și peste spitale în care deznădejdea urlă ca haita de lupi în inima codrilor necălcați de om, plutesc telegondolele minților avangardiste ale unora dintre primarii noștri. Nu există mizerie care să-i descurajeze, sărăcie care să-i trezească din visare sau rămînere în urmă care să le taie elanurile. Cu cît mai mare e jalea în care se scufundă așezările peste care stăpînesc, aidoma unor conducători atotputernici, din negura timpului, cu atît mai suprarealiste sînt proiectele unora dintre primarii noștri. N-au comunitățile canalizare?! Rezolvăm! Facem în oraș un cinematograf 3D, să uite lumea de probleme! Colcăie păduchii prin școli, iar spitalele arată ca niște coșmaruri? Nu-i nimic! Rezolvăm! Facem un centru spa, să mergă lumea la masaj și relaxare, să vadă realitatea în alte culori. Pe urmă, organizăm zilele orașelor, dăm bere și cîntări, îl rugăm pe Fuego să ne-o zică p-aia cu cucu' și cu Bucovina, facem niște statui de-ți crapă smaltul de pe dinți și punem cruci pe dealuri sau în centrele tuturor așezărilor, ca să priceapă netrebnicul de cetățean că, la urma urmei, doar Dumnezeu îl mai poate salva de dragostea dezlănțuită a edililor.

Aroganți, disprețuitori, cinici, siguri că stăpînesc suflete resemnate – oameni obișnuiți să sufere și să zică: „Ferească Dumnezeu de mai rău!“ –, unii dintre cei care consideră că au primit în arendă orașele pe care le conduc se metamorfozează, în preajma alegerilor, în întruchipări ale blîndeții și iubirii pentru concitadini. Și-ar da și cămașa de pe ei doar să mai convingă un votant să pună ștampila unde trebuie. Iar unii dintre ei poate chiar își spun în gînd: „Nu-i nimic, merge! Merită să mă umilesc în fața lor cîteva săptămîni. Pe urmă vin anii în care le-arăt cine-i stăpîn aici și le ies pe nas fumurile astea cu primarul care, cică, vezi Doamne, e-n *slujba* comunității... Vrei slujbă?! Du-te, bă, nene, la biserică!“

***Cătălin Ștefănescu** este realizatorul emisiunii* Garantat 100% *la TVR 1.*

Anca MANOLESCU

Despre singurătăți

În Occidentul tîrziu modern, religia poate fi un leac împotriva singurătății. O mulțime de persoane spun că vin în Biserică fiindcă găsesc aici un mediu cald, binevoitor, caritabil, ocrotit de neliniștile, neașezarea, crizele erodante din societatea mare. Modernitatea nu i-a accentuat individului doar prestigiul, ci și fragilitatea. El e lăsat să-și fabrice singur și rostul existenței, și plasa de relații în care și-o duce. Insul nu mai e inclus, ca de la sine înțeles, în vechile rețele ale solidarității: rudenie, vecinătate, asociație profesională sau religioasă, tradiții, date spirituale larg împărtășite. Nu rareori individul se simte vulnerabil, fără sprijin, izolat. Chiar familia a devenit cîteodată monoparentală. Nu numai bătrînii, marginalii, delocalizații sînt figuri ale singurătății în societățile noastre. Georges Minois, într-o *Istorie a singurătății și a solitarilor,* vorbea despre comunicarea opacă a cyberizolaților, claustrați în fața ecranului lor.

Dacă, potrivit lui Marcel Gauchet, religia are un frumos viitor fiindcă poate oferi individului un important capital de sens existențial, ea îi oferă totodată comunitate. Îl cuprinde într-un spațiu de ordine deja dată, de siguranță, de întrajutorare. De convivialitate garantată. Iar individul poate fi tentat să se socotească „parte", nu participant la acel mediu, să se cuibărească în omogenitatea grupului, să-și depună persoana sub stăpînirea colectivului. Filmul *După dealuri* ne amintește cu o sobră expresivitate cazul religiei-refugiu.

Succesul fundamentalismelor religioase se datorează în parte aceluiași sentiment de izolare care caută să scape de sine, de astă dată cu prețul topirii insului în ideologia unei grupări. Dintr-un singuratic dezorientat, el devine element al unei „legiuni" cu concepții simple și dure, cu practici obligatorii, cu pretenția de a poseda – în exclusivitate – adevărul ultim. Nu mai e individ, e exponentul unui colectiv.

Substanța religiei se joacă între cele două etimologii ale termenului: religare *și* relegere.

Dar, lăsînd deoparte aceste motivații, *religio, religare* nu înseamnă oare legătură? Nu trimite etimologic la țesătură umană, la reuniune, la comunitate? Nu apasă modernii chiar pe sensul/funcția de „legătură socială" ale religiei?

Și totuși, în momentul ei auroral, credința apare sub semnul singurătății. Singurătatea umană vulnerabilă, provocată prin dislocare, ruptură, dezrădăcinare: iată care e, în Biblie, condiția umană fondatoare pentru întîlnirea cu transcendentul.

Avraam e figura exemplară a credinței în cele trei tradiții monoteiste fiindcă acceptă/izbutește să se rupă din rețeaua securizantă a coordonatelor familiale și familiare, obștești, fiindcă, numindu-se încă Avraam, nu șovăie să iasă „din pămîntul lui, din neamul lui, din casa tatălui lui" (Facerea, 12, 1), cu toate conotațiile culturale și religioase pe care le au aceste categorii. I se cere să lase în urmă identitățile prealabil date, de grup, colective. Să devină un „singur" cvasiabsolut. Să ia asupra lui o identitate care nu se mai joacă decît prin raportul viu cu transcendentul. Și astfel, liber de particularisme, călător orientat doar de reperul din zenit, el face experiența universalului lui Dumnezeu; îl semnifică prin propria condiție singulară. Făgăduința că toate neamurile pămîntului se vor binecuvînta în el (Facerea, 12, 3) apare drept consecința – și confirmarea – acestei „ieșiri" inaugurale prin care el se „adecvează" atotprezenței divine.

În universalitatea lui, Dumnezeu angajează raportul fondator al credinței cu cineva care e capabil de o dublă mișcare: expansiune, dezmărginire, pe de o parte, iar, pe de altă parte, „concentrare" a persoanei prin retragerea ei din datul colectiv, responsabilitate a unui *unicum* uman, care se definește prin referința verticală, prin *legătură directă* cu divinul. Aceasta e, de altfel, semnificația primă dată de autorii creștini lui *religare*.

Celui care îi spune „Ieși!" (Facerea 12, 1), Avraam – în episodul Moria, cînd i se cere să se expună totalmente Unului divin, renunțînd la descendența făgăduită – îi răspunde „Iată-mă!" (Facerea, 22, 1). Singurătatea lui Avraam se dovedește demnă de singurătatea lui Dumnezeu. Peste domeniul credinței se boltește, definitoriu, lapidarul lor schimb de cuvinte, „raportul lor de singurătate".

Sigur că religia implică în mod necesar comunitarul, legătură între Dumnezeu și familia credincioșilor. Dar comunitatea nu atenuează unicitatea umană, nu și-o subsumează; îi oferă un drum. Experiența și doctrina spirituală găzduite de comunitate dau mediul, „aerul" unde fiecare membru se poate depăși pe sine, se dezvoltă ca un *unicum* orientat spre ținta unică. Ținta este cea care îi leagă pe toți prin zenitul ei.

S-a spus că substanța religiei se joacă între cele două etimologii ale termenului: *religare* și *relegere*. *Religare* trimite și la comunitar, cu toate manifestările lui. *Relegere* cuprinde printre înțelesuri „observația atentă", „meditația", „recule-gerea". El sugerează retragerea ființei umane din mulțime și multiplicitate, pătrunderea în propria interioritate, drept condiție a intimității cu Interlocutorul divin. „Intră în cămara ta și, închizînd ușa, roagă-te Tatălui tău, care este în ascuns" (Matei 6, 6).

Tema celor două aspecte ale credinței ni se impune îndată ce pătrundem sub bolta unei biserici răsăritene. Din vîrful ei, Christos își coboară ochii asupra fiecărui privitor uman. Nici unul dintre cei care ridică ochii nu se poate îndoi că acea privire i se adresează în mod intim, pînă în centrul ființei, că-l cheamă la „raportul de singurătate". Nici unul nu poate ignora că Privirea nu-i este rezervată, că ea se ațintește asupra tuturor receptorilor umani.

Bolta, ca formă arhitectonică, cu „ochiul" ei polar, pune în spațiu și în scenă un *universal raport de singurătate*. Desigur, el nu e de trăit în ruptură față de credința comunității, înțeleasă ca receptacul al revelației. Tocmai tradiția, cu doctrina, tainele liturgice, ritmurile și cultura ei, face posibil un autentic raport de singurătate. Dar comunitatea se construiește pe acest raport.

***Anca Manolescu** este cercetător în domeniul antropologiei religioase. Cea mai recentă carte publicată e* Modelul Antim, modelul Păltiniș. Cercuri de studiu și prietenie spirituală, *Humanitas, 2015.*

Teodor BACONSCHI

Jihadul ca fapt cotidian

După atentatele de Paștele catolic, petrecute în Lahore, Pakistan, Mircea Cărtărescu exclama pe Facebook: „Mi-e rușine că sînt om!" Peste 70 de noi victime (mai ales femei și copii) ale talibanismului islamist! Și asta la numai cîteva zile după atentatele comise la Bruxelles, în centrul simbolic al Uniunii Europene. De fapt, seria neagră e aproape continuă și înconjoară ca o fișie îndoliată un perimetru menit să sufoce nucleul civilizației occidentale. Violența organizată de celulele teroriste lovește din Coasta de Fildeș pînă în inima Anatoliei, din Siria, martiră, pînă la sala Bataclan din Paris. Riscăm banalizarea acestui rău pe filiera *„breaking news"*, urmate de valurile unor comentarii neputincioase sau de revelația atîtor structuri de forță (servicii secrete, polițiii, jandarmerii) subminate de frică și neglijență. Știm că frica pune stăpînire pe societățile occidentale din două motive: Europa n-a mai cunoscut războiul intern din 1945, iar noile media reverberează emoțiile colective foarte rapid și amplu.

M-a interesat un fenomen direct legat de recrudescența terorismului islamist pe sol european: revenirea culpabilizatoare la tema creștinismului invizibil. Stînga socialistă (cu verii săi comuniști) e de părere că, pentru a scăpa de noi atentate, trebuie să generalizăm secularismul: nu europenii sînt vizați, ci mai curînd creștinii, „competitori" ai islamului. Cu cît mai multă laicitate, cu cît mai puțin creștinism, cu atît mai puține incitări la adresa islamului european „discriminat". Aici, laicitatea rimează penibil cu lașitatea... Dreapta (de toate culorile) spune că, dimpotrivă, stînga a debilitat identitatea europeană și, iată, murim fără să mai avem de ce și pentru ce să organizăm o rezistență eficace. Secularizarea, pe care unii filozofi ai religiei o văd ca pe un rod al creștinismului „matur", e ireversibilă. Și e bine ca statul și confesiunile religioase să rămînă distincte, conlucrînd pentru binele public. Dar nici cu toleranța exagerată nu ne putem apăra căminul, familiile și valorile care ne fac europeni. Trebuie prin urmare să detabuizăm creștinismul: să legitimăm discursul despre libertate și demnitatea persoanei umane, pentru că ele (ca supreme corolare evanghelice) ne definesc esențial modul de viață. Să înțelegem că revenirea la patrimoniul creștin și la învățătura lui Iisus Hristos nu reprezintă un caricatural „nou Ev Mediu", ci mai degrabă singurul remediu spiritual menit să fortifice moral rezistența noastră *de lungă durată* în fața terorismului islamist.

Oricît de puțin încîntătoare va fi această perspectivă, urmează un război îndelungat, episodic, udat cu valuri de sînge, în piețele centrale ale metropolelor noastre, pe care jihadiștii le vor golite și reocupate cu turbane, săbii și versete coranice. Un război pe care trebuie mai întîi să-l cîștigăm la nivelul credinței democratice și al solidarității creștine, fără complexele absurd induse de corectitudinea politică. Nu e nevoie nici de panică populistă fascistoidă, nici de defetism colectiv, nici de stîngism utopic. E nevoie de omenia elementară a 500 de milioane de oameni care, tocmai pentru că trăiesc în sfera tradiției creștine, vor pacea, dar și dreptatea, vor libertatea, care se opune structural fundamentalismului politico-religios.

Mi se pare urgent consensul bipartizan asupra reprimării legale dure a terorismului islamic. Trebuie înăsprită legislația antitero în cele 28 de state membre UE. Ar fi extrem de oportună amplificarea schimbului transatlantic de date referitoare la rețelele teroriste *(intelligence sharing)*. Și mai trebuie ca politicienii moderați să pună în cui superprecauțiile PC, pudibonderiile discriminării pozitive, subvențiile sociale pentru familiile islamiste ai căror șomeri se instruiesc la „seminariile" ISIS din Siria și Irak. Dacă ei vor fi incapabili să producă anticorpii meniți să apere civilizația iudeo-creștină, misiunea aceasta va fi uzurpată de propriii noștri extremiști, care alimentează extremismul global.

***Teodor Baconschi** este diplomat și doctor în antropologie religioasă.*

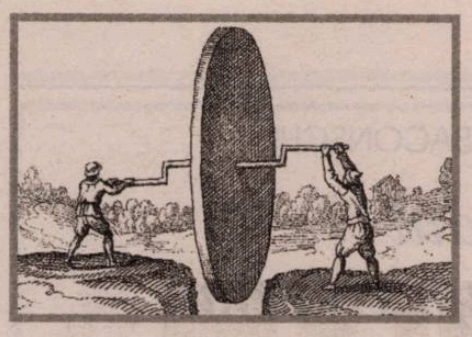

Teodor TIȚĂ

contraintuiția

Trebuie să vorbim despre securitate

Ecoul atentatelor de la Bruxelles e încă puternic și, am puține îndoieli, consecințele lor vor fi simțite pentru multă vreme. Șocul produs de astfel de evenimente, mai ales cînd ele au loc într-un teritoriu apropiat geografic, dar mai ales cultural, e major. Cu atît mai mult, asta ne obligă la un efort de rațiune. Atît la nivel restrîns, local sau național, cît și la nivel european. Cîteva observații:

■ Atentatele teroriste nu sînt ceva nou. Numite uneori „arma săracului", ele tind să devină un semn al timpurilor pe care le trăim. Ori cel puțin așa avem senzația. Adevărul e însă că în Europa parcurgem una dintre cele mai pașnice perioade din istorie. O trecere în revistă a numărului de victime ale atentatelor care au avut loc în Europa occidentală din ultimele decade arată destul de clar un vîrf în anii '70, după care cifra scade permanent.

■ Statistica amintită la punctul anterior nu este un semn pentru viitor. Ea nu exclude o intensificare a activităților teroriste în perioada următoare. De aceea o discuție despre securitatea europenilor este nu numai utilă, ci și urgentă. Lacrimile Federicăi Mogherini, șefa diplomației UE, sînt cumva emblematice pentru stupefacția europenilor în fața amenințării. Doamna Mogherini nu poate să înțeleagă motivele acestei violențe și nici nu are un răspuns care să mulțumească guvernele și națiunile Europei.

■ Europa a fost construită cu gîndul că prosperitatea aduce securitate. Principiul e valabil în continuare, dar nu mai e suficient. Cea mai mare economie a lumii, Uniunea Europeană nu are nici atribuții semnificative și nici vreo dorință reală de a-și asuma obligații privind securitatea cetățenilor săi. Lasă asta în seama aliaților externi (Statele Unite) sau a statelor naționale. Această stare de fapt creează contradicții și ineficiență. După cum s-a văzut, în cazul atentatelor din Belgia, colaborarea (sau absența ei, mai degrabă) între polițiile naționale și chiar între unitățile poliției belgiene a creat condiții pentru dezastru. Terorismul actual nu este o problemă locală, de aceea nici soluțiile nu trebuie să fie locale. Într-un mod curios, jihadiștii forțează Uniunea să avanseze pe drumul integrării...

■ ...sau al disoluției. Sînt deja voci care spun că atentatele de la Bruxelles au furnizat muniție pentru partizanii ieșirii Marii Britanii din UE. De asemenea – și aici nu este nici un dubiu –, extrema dreaptă a căpătat și mai mult curaj. Guvernele naționale sînt astfel presate să ia măsuri sub imperiul fricii de terorism și al fricii de excentricii locali. Niciodată, după al Doilea Război Mondial, sloganul acela care spune *„Keep calm and carry on"* nu a fost mai potrivit.

■ De altfel, după cum observa Jeff Eggers, un fost expert al Casei Albe în chestiuni de securitate națională, probabil cel mai bun răspuns la amenințarea teroristă este să nu cedezi sub imperiul fricii. A accepta teza războiului între civilizații este echivalent cu a lăsa ISIS să decidă pe ce linii ideologice se poartă bătălia.

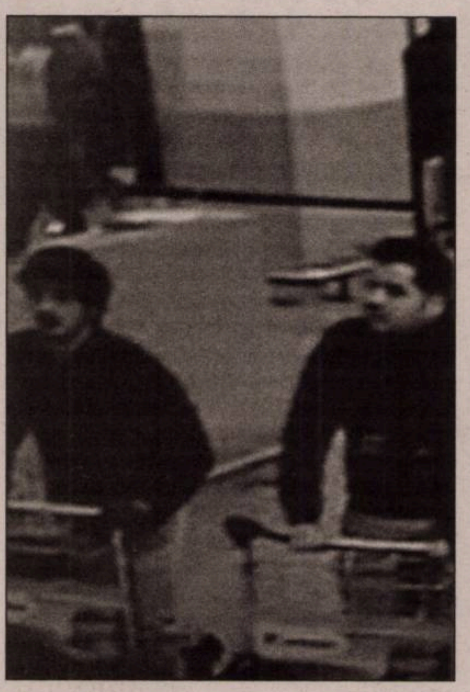

■ Ajungem și în România, unde, cu o predictibilitate care tinde să devină obositoare, au apărut deja vocile care cer legi și mai stricte pentru combaterea terorismului. Legi care vor extinde prerogativele serviciilor secrete fără să ofere nici un fel de garanție în privința controlului civil asupra felului în care aceste instituții funcționează. De control ar trebui să se ocupe Parlamentul, însă membrii comisiilor de profil funcționează adesea ca avocați ai serviciilor secrete, făcînd în acest fel un rău atît celor controlați, cît și societății în general.

■ Lucrul acesta se întîmplă pe fondul unei evidente slăbiciuni a societății civile și a statului, puținele semne de opoziție venind doar dinspre Curtea Constituțională.

■ Da, România trebuie să aibă o conversație despre securitate, la fel cum trebuie să aibă și Europa. Însă această conversație trebuie purtată la lumină. Am mai scris-o aici și insist: o lege mai dură, nu neapărat o lege mai bună.

■ În treacăt fie spus, încercați să vă amintiți o situație în care serviciile secrete au renunțat de bunăvoie la o prerogativă dobîndită deja. Cel puțin în cazul României, eu nu reușesc să îmi aduc aminte nici o astfel de întîmplare.

***Teodor Tiță** este jurnalist. Îl puteți găsi la twitter.com/jaunetom.*

Gabriel GIURGIU

euro-skepsis

Despre Bruxelles, după Bruxelles

Nici nu se uscase bine sîngele de la aeroport și de la metrou, că au început să circule și opiniile. „Acest oribil act terorist arată că mecanismul Schengen care a dus la liberă circulație și la slăbirea controlului de frontieră reprezintă o amenințare pentru securitatea noastră", declara purtătorul de cuvînt al UKIP și membru al Parlamentului European, Mike Hookem. Aproape simultan, Allison Pearson de la *Telegraph* ataca în forță: „Bruxelles, capitala *de facto* a Uniunii Europene, este și capitala jihadiștilor din Europa. Există încă britanici care îndrăznesc să afirme că sîntem mai în siguranță dacă rămînem în UE!"

Te așteptai la un pic de reținere, la oarecare decență, în ciuda bătăliei politice crîncene pe tema Brexitului. Nu a fost să fie. Dincoace de Canal, după declarația de compasiune din partea lui François Hollande, s-au rostit și întrebări dure. „Cum a putut o țară ca Belgia să eșueze atît de grav? Aștept de la guvernul Franței să ceară unele răspunsuri. Ar trebui să îi întrebăm pe belgieni cum de au lăsat să se întîmple așa ceva." E drept, Alain Marsaud, autorul interpelării, nu este membru al guvernului, dar este un fost magistrat specializat în cazuri de terorism și deputat de centru-dreapta. Este departe de a fi singurul care gîndește în termenii ăștia. În ciuda apelurilor la cooperare între statele membre, după atacurile de la Paris, mare lucru nu s-a reușit. În plus, criticile francezilor la adresa belgienilor pică pe un teren minat. De secole, chiar și în vremuri normale, belgianul este subiect de bancuri în Hexagon, cam cum se glumește la noi pe seama moldovenilor, oltenilor sau ardelenilor. Aerele de frate mai mare care le știe pe toate îi irită pe mulți belgieni. Culmea, atentatele de la Bruxelles au venit la doar cîteva zile după ce, în urma unei acțiuni comune, polițiștii ambelor țări reușiseră să-l aresteze pe ultimul terorist din grupul celor care au atacat Parisul. „Cînd e vorba despre acțiuni polițienești clasice, lucrăm împreună, ca la o investigație oarecare. Nu la fel se poate spune despre cooperarea dintre agențiile noastre de informații, deoarece ei au o cultură opusă. La ei e vorba despre protejarea surselor, nu despre schimb de informații", declara Alain Bauer, criminalist francez.

De peste Ocean, privirile sînt extrem de atente. Suflul oricărui atentat în Europa ajunge imediat la analiștii americani. După ce constata că, după 11 septembrie, investițiile în tehnologia necesară protecției interne au fost mult mai mari în SUA decît în toate statele membre UE la un loc, Daniel Benjamin, fost coordonator pentru contraterorism în Departamentul de Stat, dă prilej de îngrijorări viitoare. „Minoritatea musulmană din SUA este, în cea mai mare parte, compusă din familii rezonabil de înstărite, cu un nivel al educației și veniturilor foarte apropiat de cel al mediei americane. Prin contrast, comunitățile musulmane din Europa au ajuns acolo prin anii '50, pentru a munci în industria locală, distrusă de război. Se spera ca ei să se întoarcă la casele lor, numai că nu au făcut-o și au sărăcit din ce în ce mai mult, pe măsură ce industriile clasice au intrat în declin. Au venit săraci în Europa și au rămas tot săraci, cu acces limitat la educație de calitate, grupați în ghetouri, din ce în ce mai izolați."

Adaug un ultim ingredient la salata de declarații și opinii de după atentatele de la Bruxelles. „Musulmanii din Europa ar trebui să nu mai ridice vocea atunci cînd vorbesc despre islam. Ar trebui, în schimb, să fie mai implicați în problemele mari ale societăților în care trăiesc: educația, sănătatea, piața muncii, condițiile de trai. Numai astfel pot evita tentația de a se victimiza." Citatul este dintr-un text recent al lui Tariq Ramadan, profesor de studii islamice contemporane la Universitatea Oxford.

Suspiciuni, populisme, acuze între statele membre, lipsă de cooperare, americani îngrijorați, absența unor politici eficiente pe termen lung. Adică Bruxellesul, la cîteva zile de la atentate. Nu s-a schimbat nimic. Totul pare ca-nainte.

***Gabriel Giurgiu** este realizator de emisiuni despre Uniunea Europeană la TVR.*

un sport la Răsărit

Adică am devenit egalii Argentinei, Italiei și Spaniei la fotbal?

Da, sîntem regii amicalelor, premianții din pauze, neiertători cînd dacă miză nu e, nimic nu e. Sau pe-aproape. Noi avem o idee pe care o tractează după ei oamenii veniți din vremurile aplatizante și toți cei educați în același spirit: acumulările cantitative vor duce către saltul calitativ. Noi acumulăm egalitățile, sîntem cea mai egală echipă din istoria fotbalului, sîntem egali cu cei mari și cu cei mici, și mereu cu noi înșine. Avem o ambiție: să fim mai sus decît sîntem cu adevărat, și asta se face într-un singur fel. Cinism abisal și răsturnarea logicii ancestrale a fotbalului care e aceea de a da cu un gol mai mult adversarul. Nu, noi vrem să primim cu un gol mai puțin decît adversarul. Dar cum nu putem da gol decît în condiții de aliniere a planetelor, atunci matematica e simplă, de înscris pe tricouri în spiritul lăudabilei inițiative a federației de a promova aritmetica: 0-0 = 1. Un punct. Și punct cu punct se va face paradisul, trecînd prin micile infernuri ale celor 90 de minute de baricade. Deja defensiva noastră legendară provoacă spaime și greață publicului din alte țări. Oamenii se pregătesc de meciurile României ca de un Verdun. Închideți ochii și la luptă! Înainte prin înapoi, către marea victorie a egalului!

Radu NAUM

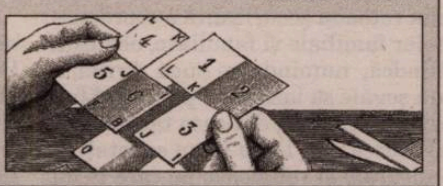

eea grants

centras
CENTRUL DE RESURSE PENTRU COALIȚII ȘI REȚELE

dosar DILEMA VECHE

Coordonatoare: Adina POPESCU

Avem (bun) simț civic?

Ce mai face sectorul asociativ din România

Texte și opinii de:

- Mircea KIVU (sociolog)

„Metamorfozarea locuitorului în cetățean"

- Viorel MICESCU (director executiv al Centrului de Asistență pentru Organizații Neguvernamentale)

„Coalițiile și forța unei idei" – interviu

- Antonio MOMOC (specialist în comunicare)

„Societatea civilă 2.0 și ONG-istul protestatar"

argument

O voce comună

DILEMA VECHE

Avem (bun) simț civic?

Ce mai face sectorul asociativ din România

„În zilele noastre nu se mai uită la tine nici un funcționar sau politician doar pentru forța ideii pe care o propui. Te întreabă: cîți oameni te susțin? Și atunci ai nevoie de un număr de organizații care să ți se atașeze. Cîteva au interese similare cu ale tale, dar altele se atașează ca să dea greutate solicitării tale sau pur și simplu cred în ideea respectivă. Acest mecanism de asociere a apărut tîrziu, pentru că administrația rareori a recunoscut valabilitatea forței unei idei care este, de fapt, promotorul unei organizații neguvernamentale", afirmă Viorel Micescu, directorul executiv al CENTRAS.

„S-au impus în ultimii ani mai multe feluri de acțiune civică – fie că e vorba de proteste de stradă, de grupuri locale de acțiune sau de acțiuni concertate de lobby. Fiecare din ele a repurtat succese. Elementul comun e conjugarea eforturilor. Și ar mai fi ceva; acțiunile civice au devenit din ce în ce mai articulate, mai decise să obțină ceea ce-și propun. O posibilă explicație ar putea fi găsită în demografie: generația născută după 1989 a ajuns în acești ani la maturitate", scrie Mircea Kivu, sociolog.

„Organizate pe orizontală, în absența unor lideri supremi care să ia decizii în numele lor, asociațiile civice, ONG-urile și membrii lor activi online blochează legi, cer transparență și debirocratizare, fac *advocacy* pentru cauze civice și comunitare, pun presiune pe Legislativ sau resping inițiative nedemocratice. Activistul nonguvernamental s-a transformat tot mai mult într-un protestatar 2.0 care comunică eficient online și care se organizează pe rețele de socializare pentru a se opune în stradă abuzurilor și corupției", este de părere Antonio Momoc, specialist în comunicare.

Acești oameni și alții asemeni lor care au participat la realizarea acestui Dosar cunosc bine sectorul asociativ din România încă de la înființarea lui, în 1990, cînd cetățenii de rînd nu știau ce reprezintă ONG-urile și credeau că rostul lor era doar acela de a aduce „ajutoare din străinătate". Între timp, acest sector s-a dezvoltat, a trecut prin mai multe etape pînă cînd a ajuns la maturitate. S-a ajuns de la asociații „de apartament" la coaliții care reușesc să pună presiune asupra statului și să provoace schimbări importante în societate. Și aceiași cetățeni de rînd au învățat că pot milita pentru diferite drepturi, iar demersurile lor chiar contează. (**Adina Popescu**)

Desen de Ion BARBU

ICELAND LIECHTENSTEIN NORWAY
eea grants
centras

Mircea KIVU

Metamorfozarea locuitorului în cetățean

Ceva se întîmplă. În cadrul cercetării World Values Survey, realizată în octombrie 2012 de către MetroMedia Transilvania, 10% din respondenți spuneau că au participat la demonstrații pașnice. În februarie 2016, la o întrebare similară adresată de IRES, procentajul răspunsurilor afirmative crescuse la 25%. De acord, în asemenea sondaje respondenții au tendința de a răspunde mai degrabă ceea ce ei cred că cel care întreabă crede că e bine, decît ceea ce e în fapt. Dar, și dacă jumătate din răspunsuri au fost „înflorite" și în 2012, și în 2016, tot înseamnă că numărul protestatarilor e acum mai mult decît dublu față de cel de acum patru ani.

Adevărul e că din 2012 încoace au fost multe „întîmplări". A fost, în 2013, șirul de manifestații care au dus mai întîi la blocarea proiectului Roșia Montană Gold Corporation, apoi a explorării prin fracturare hidraulică a gazelor de șist, la Pungești. În 2014, a fost explozia de indignare față de limitarea de către Guvern a exercitării dreptului de vot pentru românii din străinătate, indignare care a produs o neașteptată mobilizare la vot, soldată cu răsturnarea rezultatului scontat. Un an mai tîrziu, a fost coșmarul de la Colectiv, cînd corupția nu a mai ucis doar metaforic, și izbucnirea de revoltă care a spulberat Guvernul. Ca un fapt divers, toate aceste manifestări de revoltă au avut aceeași „victimă" politică – Guvernul Ponta; asta, după ce în iarna lui 2012, o altă mișcare de protest, la care participaseră cam aceiași oameni, îi făcuse posibilă instalarea.

Spre deosebire de multele mișcări de protest din trecut, cele de după 2012 au avut efecte palpabile. Nu aș spune că toate dorințele protestatarilor au fost îndeplinite, dar e evident că nu au rămas fără urmări. Ce-i drept, revendicarea principală, aceea a unei schimbări radicale, nu a fost îndeplinită.

În paralel cu demonstrațiile spectaculoase concentrate în Piața Universității și în alte locuri centrale din marile orașe, a luat amploare un alt gen de acțiune civică, de astă dată localizată mai la periferie. Mă refer la „grupurile de inițiativă" prin care locuitorii cartierelor acționează împreună pentru rezolvarea unor probleme, aparent mărunte, dar care-i preocupă. Am mai scris despre asta („Exercițiu de imaginație: democrația fără societate civilă?", în *Dilema veche,* nr. 572), dar îmi

© wikimedia commons

„Mulțimea străzii
este materia vie
care te hrănește
cu lacrimi și hohote de rîs."

ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY

place atît de mult încît risc să mă repet. E vorba despre a împiedica defrișarea unei părți din Parcul Copilului, despre reabilitarea cinematografului Favorit din Drumul Taberei, despre resuscitarea spiritului comunitar în cartierul Cotroceni, despre nevoia unui drum securizat prin care copiii să poată ajunge la școală prin șantierul metroului în zona străzii Calatis, despre salvgardarea Parcului Circului și multe altele. Am dat doar exemple din București pentru că pe astea le știu mai bine, dar sînt lucruri similare în Iași, Oradea, Cluj, Piatra Neamț și altele. Aceste inițiative locale mi se par importante, dincolo de obiective (fiecare din ele e remarcabil și toate la un loc, dacă s-ar realiza, ar desena un oraș de vis), ci mai ales prin proces. Vreau să spun că, în momentul în care oamenii respectivi au înțeles că, prin acțiune comună, solidară, își pot îndeplini obiectivele și trec la acțiune, deja s-a întîmplat un mic miracol: locuitorul s-a transformat în cetățean.

Pasul următor e atunci cînd aceste mici grupuri ies din propriul cartier și încep să se sprijine între ele: fie că cei din Aleea Calatis participă la acțiunea de protest din Parcul Copilului, fie că cei de lîngă Parcul Circului vin la spectacolul de teatru organizat în fața fostului cinema Favorit, fie că cei din Aleea Calatis semnează o petiție pentru lărgirea Prelungirii Ghencea. Cu alte cuvinte, se formează o *rețea civică,* deja cu o forță redutabilă (sper că o vom vedea acționînd cu ocazia proximelor alegeri locale).

În sfîrșit, a mai fost, în acești ani, un tip acțiune civică ce a reușit să producă efecte. Este vorba de acțiuni prin care se reușește influențarea deciziilor parlamentare. Una din legile care împiedicau apariția unor noi actori pe scena politică era Legea partidelor. Pretinzînd semnăturile a 25.000 de membri fondatori, împrăștiați cîte 500 în cel puțin 18 județe, legea făcea imposibilă formarea de partide cu adevărat noi – fiind evident că o organizație care abia începe să se structureze nu avea capacitatea logistică de a acționa la asemenea dimensiuni, pe tot cuprinsul țării. În plus, prin referirea la 18 județe, legea interzicea apariția partidelor locale.

O serie de organizații neguvernamentale (de fapt, un grup de oameni din aceste organizații) și-au pus în cap, în urmă cu doi ani, să schimbe această lege. Dacă mi-ar fi spus cineva, în vara lui 2014, că peste un an un partid va putea fi înregistrat cu doar trei membri, aș fi zîmbit condescendent. Au fost mai întîi fondatorii Partidul Pirat, care au solicitat tribunalului înregistrarea, fără a prezenta celebra listă de semnături; cererea fiind respinsă, au ridicat o excepție de neconstituționalitate, semnalînd încălcarea dreptului de liberă asociere. În paralel, organizațiile grupate în campania Politică fără Bariere au scris un proiect de modificare a legii și, profitînd de campania pentru alegerile prezidențiale, au cerut candidaților să se poziționeze față de proiectul respectiv. Principalii candidați (toto-dată, șefi ai principalelor partide parlamentare) au fost obligați să recunoască absurditatea vechii legi. A urmat scandalul scrutinului din noiembrie, cînd a devenit evident că legile electorale trebuie schimbate. Cu ocazia asta, comisia parlamentară pentru modificarea legilor electorale, aflată în adormire, a fost obligată să se reactiveze. Au urmat discuții ale ONG-urilor din Politică fără Bariere cu conducerile tuturor partidelor parlamentare, negocieri… trec peste detalii. Cert este că, în urma presiunilor de tot felul, coroborate cu o decizie a Curții Constituționale care a declarat neconstituțională vechea reglementare, s-a reușit, în primăvara lui 2015, adoptarea unei noi legi, care permitea înființarea unui partid cu trei membri fondatori. Desigur, legea nu a ieșit chiar cum voiau activiștii civici, parlamentarii nu au abandonat chiar toată prada, dar schimbarea de fond s-a produs. Există condițiile ca, începînd cu alegerile locale din iunie, pe scena politică să se afirme actori noi (probabil, mai întîi în plan local). În ce măsură această posibilitate va deveni realitate, vom afla în curînd.

© wikimedia commons

Morala acestor povești e că s-au impus în ultimii ani mai multe feluri de acțiune civică – fie că e vorba de proteste de stradă, de grupuri locale de acțiune sau de acțiuni concertate de lobby. Fiecare din ele a repurtat succese. Elementul comun e conjugarea eforturilor. Și ar mai fi ceva; acțiunile civice au devenit din ce în ce mai articulate, mai decise să obțină ceea ce-și propun. O posibilă explicație ar putea fi găsită în demografie: generația născută după 1989 a ajuns în acești ani la maturitate. Și, tocmai pentru că nu au respirat niciodată aerul viciat al comunismului, tinerii aceștia au forța de a schimba lucruri care au lipsit vechii generații.

***Mircea Kivu** este sociolog.*

„Coalițiile și forța unei idei"

un dialog cu Viorel MICESCU

Cum s-a dezvoltat sectorul neguvernamental din România, începînd cu 1990?

Organizațiile au apărut pe scena românească încă din decembrie 1989 și s-au format în două moduri. O variantă a fost cea a unor grupuri mixte de cetățeni care se cunoșteau dintr-o breaslă și voiau să schimbe ceva într-un domeniu, de la cel social, sănătate și pînă la drepturile omului. Și a doua variantă – organizații „născute" de ONG-uri vestice, în special americane, pe zona de democrație și bună guvernare. Pe la mijlocul anilor '90, organizațiile care se cristalizaseră aveau un anumit impact, mai degrabă internațional decît național. În rîndul publicului larg, imaginea ONG-urilor s-a format pe ideea de „ajutoare", de cele mai multe ori venite din afara țării, prin intermediul unor organizații internaționale. Însă în rîndul guvernanților s-a creat o altă imagine. Imaginea unor adversari, pentru că ONG-urile din zona bunei guvernări cereau mereu mai mult – de la drepturi pentru homosexuali, modificarea legislației pe anumite direcții, la transparență etc. Toate acestea erau puncte de conflict pentru administrația publică, iar aceasta, desigur, își păzea teritoriul. Prima impresie a celor din administrație a fost că organizațiile erau plătite de cei din Vest ca să-i încurce, să-i oblige să intre pe un anumit făgaș. Cele mai vocale organizații erau cele din zona de mediu, democrație, bună guvernare, drepturile omului, în vreme ce organizațiile sociale lucrau tăcut, la bază. Începînd cu 1994, au avut loc primele conferințe naționale, forumul organizațiilor neguvernamentale din România pe care îl continuăm și astăzi cu o anumită periodicitate. În cadrul acestor întîlniri a apărut ideea de coaliție. De ce? Pentru că ușile care se deschideau cu greu în Guvern, se închideau din cauza faptului că intrau prea mulți oameni pe ele, cu prea multe mesaje diferite, și era un haos.

Ce reprezintă, de fapt, coalițiile?

O coaliție e generată de o organizație sau mai multe care au un anumit scop ce le depășește posibilitățile. În zilele noastre nu se mai uită la tine nici un funcționar sau politician doar pentru forța ideii pe care o propui. Te întreabă: cîți oameni te susțin? Și atunci ai nevoie de un număr de organizații care să ți se atașeze. Cîteva au interese similare cu ale tale, dar altele se atașează ca să dea greutate solicitării tale sau pur și simplu cred în ideea respectivă. Acest mecanism de asociere a apărut tîrziu, pentru că administrația rareori a recunoscut valabilitatea forței unei idei care este, de fapt, promotorul unei organizații neguvernamentale. Coalițiile s-au realizat și cu un mare efort extern. Primele federații au apărut prin 1998, organizațiile de marcă au fost stimulate să se asocieze de Uniunea Europeană, de organizații americane etc. Pînă la urmă s-a depășit o barieră a oamenilor, a autorităților, iar impactul cel mai puternic a fost în perioada preaderare, datorită faptului că oficialii europeni aveau mai multă încredere într-o poziție analizată de ONG-uri decît într-un raport al Guvernului, din motive lesne de înțeles. Era o miză mare pentru România și s-au format niște coaliții ale organizațiilor de elită care au preluat monitorizarea procesului de aderare și au pus o presiune asupra Guvernului să adopte pachete de legislație privind transparența, drepturile omului etc., adică, de fapt, compatibilizarea legislației noastre cu cea europeană.

După integrare, atitudinea generală în administrație a fost „Gata, sîntem cu sacii în căruță!". Și atunci a apărut nevoia ca acele schimbări să nu fie unele trecătoare și să existe o continuitate, așa că ONG-urile s-au reactivat. Un exemplu relevant este Coaliția pentru Fondurile Structurale. Am pornit-o prin 2005, înainte de aderare, pentru că aflaserăm despre experiențe triste ale țărilor din primul val, puseserăm mîna pe niște studii și am încercat să trezim administrația română cu privire la pericolul pe care îl prezintă gestiunea fondurilor structurale. Coaliția a pornit cu patru-cinci organizații și astăzi a ajuns la 40, în condițiile în care sîntem foarte selectivi. Însă vocea acestei coaliții se aude foarte bine atît la Bruxelles, cît și la București.

Cît de mult au contat modele din afară în sectorul asociativ? Dar specificul local?

Modele din afară au funcționat în construcția sectorului asociativ din România, chiar dacă particularitățile locale au jucat un rol imens. Specificul de la noi nu se potrivește cu cel al altor țări și cine a venit cu rețete fixe, în speță cei din Europa, în anii '90, n-a avut succes. Americanii au venit cu rețete ceva mai mobile și au funcționat foarte bine. Pe vremuri, un consilier prezidențial al lui Emil Constantinescu spunea că lumea ONG-urilor se împarte în trei categorii: profesioniștii (cei în care s-a investit o formă sau alta de instruire și care au căpătat un set de cunoștințe în domeniu), entuziaștii (cei care și astăzi formează organizații pornind de la o nevoie, o idee, de la ceva ce vor să schimbe) și fraudele. În anii '90, se făceau ONG-uri ca să-ți aduci mașini fără taxe din Vest, în anii din urmă s-au făcut ca să se plătească o contribuție mai mică la fondurile structurale în cadrul unor proiecte. În mod natural, există un anumit procentaj de organizații false, pentru că e o formă de asociere liberă pe care nu poți să o îngrădești. Asociațiile care nu-și fac treaba sînt ca oamenii care nu-și fac treaba în societate. La un moment dat, asociațiile formate din entuziaști au două variante – fie se birocratizează într-un fel, dar nu într-un sens negativ, adică devin capabile să-și gestioneze activitatea, fie li se termină combustibilul, și-au îndeplinit ținta sau au văzut că n-o pot atinge, s-au împrăștiat oamenii care o au format-o ș.a.m.d. E un procent mic de organizații care sînt cu adevărat active.

ONG-iștii au avut întotdeauna multe pălării, un om dintr-o asociație face în general munca mai multor oameni dintr-o altă structură. Trebuie să știi să vorbești și cu corporatistul, și cu primarul, și cu ministrul, și cu alte ONG-uri. Să știi să scrii proiectul, să-l raportezi. De aceea, ONG-iștii care s-au format în anii '90 sau în anii 2000 sînt oameni-orchestră, oameni care știu să le facă pe toate de la A la Z, fiindcă le-au făcut pe toate. Nu sînt niște oameni bogați și nici niște oameni fericiți, din cauza asta. Pe de altă parte, ONG-iștii au și un nivel de independență foarte mare, ceea ce întotdeauna ne afectează capacitatea de a ne coagula. Nivelul de încredere între oameni în România este foarte scăzut, așa cum este și între oameni și instituții, și asta împiedică eforturile de asociere. Pe oamenii aceștia valoroși din ONG-uri cu greu îi strîngi în echipe. Federațiile și coalițiile care astăzi funcționează bine se bazează în mare parte pe o încredere construită de-a lungul unor ani. Mari structuri de ONG-uri care apar din neant sînt făcute cu soldați de carton. Cele cu soldați adevărați sînt puține. De exemplu, Coliția pentru un Parlament Curat avea la început vreo 13 organizații. Acum apar nu se știe de unde unele coaliții care numără o sută de organizații, dar cînd le iei la puricat, din cele o sută rămîn vreo trei sau patru autentice.

„Părerea ta este exact contrariul părerii mele, dar mă voi lupta toată viața ca tu să ai dreptul să ți-o spui."

VOLTAIRE

Treaba tuturor e treaba nimănui."

GEORGE BERNARD SHAW

Cum comunică ONG-urile și cum ajunge mesajul lor la omul de rînd?

În 1994, cînd am organizat primul forum al organizațiilor neguvernamentale, țin minte că știrea despre acest eveniment a fost prima în jurnalul de la ora 20 al Televiziunii Române și a durat zece minute. La sfîrșitul anilor '90 de-abia dacă mai prindeam un minut, pe la sfîrșitul jurnalelor de actualități. Munca ONG-urilor nu este atît de vizibilă, nu e un eveniment în sine. Faptul că ne întîlnim și discutăm despre schimbare nu e o știre. Iar ONG-urile își pierd în timp dorința de a comunica, după ce au încercat de nenumărate ori și n-au reușit. De aceea, este bine să aduci în posturile de comunicare din ONG-uri oameni tineri. Una peste alta, la un moment dat îți dai seama cît de important e să comunici și să-ți construiești propriile canale de comunicare. Organizațiile care activează local folosesc în general mijloacele tradiționale – ne cunoaștem între noi cu toții, în oraș, arăt că fac treabă și toată lumea o să știe. Organizațiile mari au obligații impuse de finanțatori să-și promoveze imaginea și pe cea a finanțatorului, implicit. Organizațiile mijlocii se bazează pe rezultate, pe relațiile cu jurnaliștii, care sînt foarte importante. Acum sînt jurnaliști care migrează spre ONG-uri pentru că este o modalitate de a nu mai depinde de patroni. De ce să te angajezi într-un ONG? Pentru că ai independență, flexibilitate și, dacă vrei să capeți cunoștințe și în alte domenii, ai această posibilitate să înveți. E o școală foarte bună. E interesant și un alt fenomen care se întîmplă acum – oameni care lucrează în structuri corporatiste descoperă sectorul asociativ. Vor să se implice, încep să lucreze *after work*, ca voluntari. Sînt oameni care și-au făcut un rost și vor să-și umple viața cu așa ceva, să se întîlnească, să-i ajute pe alții și să lase ceva în urmă. Să schimbe un pic țara asta în bine pentru copiii lor. Acești oameni pot să dea dinamism și resurse sectorului asociativ.

Oamenii de rînd se raportează la acțiunea civică pe măsura informației pe care o primesc. Au mai multă încredere decît în Parlament, să zicem. Avem un nivel de încredere rezonabil, avînd în vedere faptul că știrile care apar în ultima vreme despre ONG-uri sînt balansate, ilustrează realizările celor fac treabă și fraudele celor care nu fac treabă. Organizațiile sociale și-au întins foarte mult antenele și au foarte mulți oameni pe care i-au servit în decursul anilor. Așadar, există mulți oameni simpli care au o imagine favorabilă despre ONG-uri, datorită faptului că au beneficiat de niște ajutoare, într-o formă sau alta.

***Viorel Micescu** este director executiv al CENTRAS – Centrul de Asistență pentru Organizații Neguvernamentale, din 1996. Înainte de a veni la conducerea CENTRAS a lucrat în cadrul International Foundation for Electoral Systems (Fundația Internațională pentru Sisteme Electorale – IFES), în calitate de coordonator de programe.*

a consemat Adina POPESCU

ICELAND LIECHTENSTEIN NORWAY
eea grants
centras

Trei coaliții pentru servicii sociale

Strategie și implementare

Dizabnet – Rețeaua Organizațiilor Furnizoare de Servicii în Domeniul Dizabilității

■ Andreia MORARU

În momentul de față, Dizabnet este o rețea cu peste 100 de membri, dintre care mai mult de 60 sînt ONG-uri. Apoi avem patru-cinci ateliere, unități protejate – SRL-uri –, precum și peste douăzeci de instituții și experți independenți – cabinete individuale de psihologie, cabinete individuale de asistență socială și alți experți independenți. Aria de acoperire a coaliției este națională și ne propunem să aderăm la EASPD – Asociația europeană a prestatorilor de servicii pentru persoane cu dizabilități – pentru a avea și vizibilitate europeană. Preponderent sîntem axați pe servicii sociale, dar ideea este aceea de a discuta despre servicii pentru persoane cu dizabilități în totalitatea lor – adică servicii sociale, de sănătate, educaționale etc.

Este necesară prezența continuă a Dizabnet în România, pentru că, în domeniul dizabilității, totul merge foarte încet. De exemplu, se lucrează la strategia pentru persoane cu dizabilități, dar prima variantă publică a fost în decembrie 2013 și încă nu avem o strategie care să fi trecut prin Guvern. Așadar, există o strategie finalizată, dar e abia în faza interministerială. Apoi este o problemă foarte mare de corelare în România. Dacă mergi, de pildă, la Ministerul Educației și le povestești despre educația incluzivă și despre ce cere Convenția ONU, se uită cruciș la tine. Pur și simplu, există o lipsă majoră în zona autorităților centrale, dar și locale, de expertiză și de exercițiu al implementării legislației specifice persoanelor cu dizabilități.

Ca luare în considerare a pozițiilor noastre, rezultatele au fost bune pe anumite segmente. De exemplu, ne-am implicat în rescrierea strategiei pentru persoane cu dizabilități, iar faptul că am avut experți independenți ne-a dat un ascendent calitativ și am putut rescrie aproape integral strategia, cot la cot cu autoritățile. Ceea ce a fost un mare avantaj. Dar și mai departe, va fi efortul de implementare. Una este să spui în strategie că vei face un plan de dezinstituționalizare, și alta e să și vezi acel plan realizîndu-se concret.

Sectorul serviciilor serviciilor sociale al organizațiilor neguvernamentale trece printr-un moment dificil. A existat un moment de tranziție odată cu aderarea României la Uniunea Europeană și cu începerea retragerii fondurilor de preaderare. Nu s-a simțit imediat, dar în jurul anului 2009 am avut simultan retragerea donatorilor internaționali și criza economică. Între timp au apărut fondurile structurale, dar cu un cu totul alt concept de implementare. În plus, a fost foarte dificil pentru organizații să susțină acele proiecte în situația în care statul s-a dovedit, ca de obicei, un rău-platnic. Așadar, sectorul serviciilor sociale a fost izbit practic din trei direcții și au existat organizații mari care au fost afectate, fiecare căutînd cu disperare o posibilitate de a găsi fonduri. Organizațiile mici nici nu s-au putut apropia de astfel de fonduri și această situație a paralizat practic întreg sectorul. Nu e vorba despre un colaps, dar sîntem în continuare într-o situație de mari dezechilibre.

Dacă ne gîndim la o situație ideală, în Europa de Vest o organizație neguvernamentală contractează serviciile sociale care i se acoperă financiar în proporție de 100% și scrie proiecte pentru expertiză, ca să facă lobby și *advocacy* pentru beneficiarii săi, ca să dezvolte noi servicii. Nu scrie proiecte doar ca să susțină serviciile, cum se întîmplă la noi. Or, ceea ce facem noi e un fel de oaia cu cinci picioare.

„Deși binele este același pentru individ și pentru comunitate, totuși lucru mai mare și perfect trebuie să fie a întemeia și a păstra binele societății."

ARISTOTEL

„Opoziția civilă este un drept înnăscut al tuturor cetățenilor. Cînd cineva se dezice de acest drept, acesta nu mai poate fi considerat o ființă umană."

MAHATMA GANDI

Un exemplu atipic de federație

FONSS – Federația Organizațiilor Neguvernamentale pentru Servicii Sociale

■ Angela ACHIȚEI

FONSS este, de fapt, o platformă de lobby și *advocacy,* înființată în august 2014, cu misiunea implicării în schimbarea politicilor și dezvoltarea sustenabilă a serviciilor sociale. Federația are acum 21 de membri – organizații puternice ce lucrează direct cu beneficiarii în regiunea Nord-Est. Sîntem un exemplu atipic de federație, unici la nivel național, o coalizare a ONG-urilor furnizoare de servicii sociale pentru a produce schimbarea, așa cum trebuie să se întîmple ea, pentru a aduce un plus de bine beneficiarului direct.

Inițial, în 2011, la Iași, ONG-urile au creat un pol de putere asociindu-se în Comisia ONG, o structură informală de dialog între autorități și mediul ONG – funcțională în cadrul Consiliului de Dezvoltare Economică și Socială Iași. În scurt timp, 44 de ONG-uri s-au adunat în Comisia ONG și au început să lucreze pentru un parteneriat corect cu autoritățile, transparență decizională, finanțarea proiectelor societății civile.

Povestea a mers mai departe cînd am constatat că ONG-urile din domeniul social sînt cele mai puternice și mai active. Am învățat că problemele ne unesc și că activitatea noastră poate fi complementară, că putem lucra împreună și să obținem un rezultat mai bun unindu-ne resursele, decît ocupîndu-ne de aceleași probleme. Ne-am dat seama și că ritmul încet al schimbărilor pleacă de la modul în care sînt văzute ONG-urile – „cele care cer întruna" –, ceea ce, pînă la urmă, înseamnă lipsă de respect pentru munca profesioniștilor din domeniul neguvernamental. Am decis să facem schimbarea: să fim priviți altfel și să avem o voce puternică, așa că zece organizații cu experiență recunoscută au scris împreună aplicația pentru proiectul „Vocea ONG pentru comunitate". Am promovat la nivel național brand-ul FONSS și am făcut un lobby intens pentru dezvoltarea și contractarea de servicii sociale în comunitate. Ceea ce am făcut noi a devenit un exemplu și colegii noștri, care nu erau parteneri în proiect, au început să ne întrebe cînd ne extindem, pentru că doreau și ei să fie la masa noastră.

ONG-urile sînt investitori în comunitate, atrag fonduri pentru a oferi servicii profesioniste gratuite pentru beneficiari, dar care ar costa mult bugetul public. Am lucrat și am finalizat aprobarea regulamentelor de finanțare la Legea 350/2005, după care se va face din acest an finanțarea proiectelor societății civile, prin competiție de proiecte și în condiții de accesibilitate și pentru organizațiile mici. Aceste regulamente pot fi utilizate ca model de orice autoritate. Am contribuit și la o sumă de propuneri legislative – Legea economiei sociale, modificarea Legii IMM, a Legii dialogului social și altele. Ceea ce trebuie să se înțeleagă e că tot ce se investește în creșterea ONG-urilor, de fapt se investește în binele persoanelor asistate de către aceste organizații.

„Vocea unei coaliții e mai puternică"

Coaliția pentru Servicii Sociale Prahova

■ Vasile PORUMBARU

Eu reprezint în coaliție asociația Viitorul Tinerilor, care a luat ființă în 2004 și a fost creată de trei orfani, pentru că noi am fost în sistem, iar scopul organizației noastre este să-i ajutăm pe cei care părăsesc casele de copii să se integreze în societate. Coaliția pentru Servicii Sociale Prahova ne-a dat ocazia să militățm pe trei componente mari: contractarea serviciilor sociale de la autoritățile statului, alocarea de bani pentru servicii sociale de calitate și parteneriatul public-privat. Serviciile sociale reprezintă un domeniu neglijat de mulți dintre aleșii noștri, iar noi, cei din organizații, am ajuns la concluzia că trebuie să avem o voce comună pe acest segment, pentru a reprezenta interesele grupurilor vulnerabile. Se tot vorbește despre lupta împotriva sărăciei, însă lucrurile se întîmplă greu la firul ierbii. Am identificat douăzeci de grupuri vulnerabile în județul Prahova și pentru fiecare grup vulnerabil trebuie să existe o organizație care să fie la aceeași masă cu autoritățile. O coaliție găsește puncte comune de interes pentru toate ONG-urile. De pildă, finanțările reprezintă un capitol de interes pentru toate organizațiile din județ, să obțină bani de la autoritățile publice locale. După trei ani, am obținut prima linie de finanțare de la autoritatea județeană. De ce a durat atît de mult? Pentru că ei nu înțelegeau procedura, nu înțelegeau legea, noi trebuia să le explicăm, să le dăm exemple de bune practici din cadrul altor primării. A trebuit să-i convingem pe funcționari că lucrurile pot să funcționeze în acest mod. Iar autoritățile din Prahova ne-au sugerat că nu pot să stea și să asculte fiecare problemă individuală în parte și că ar trebui să venim cu probleme comune, așadar, vocea unei coaliții e mai puternică.

■ Constantin Lucian IANCU

Este mult mai comod și mai convenabil ca mai multe asociații să aibă o voce comună. Dacă ar vorbi fiecare în cutiuța lui, nu s-ar face auzit. Din acest motiv s-a înființat Coaliția pentru Servicii Sociale Prahova.

Ca proiecte, am avut o colaborare cu Sanepidul din județul Prahova și am făcut teste HIV gratuit, au existat discuții pe tematica HIV/SIDA pentru informarea populației, am pus la dispoziție persoanelor instituționalizate sau din anumite comunități vulnerabile un spațiu unde să folosească un calculator sau pur și simplu să bea un ceai și să nu se mai simtă discriminate. Acum, încercăm să organizăm o ieșire la munte la care să participe și să socializeze oameni din comunități vulnerabile, cum ar fi cei cu HIV sau cei din comunitatea romă, persoane din comunitatea LGBT etc. Este vorba și de informare, ei nu înțeleg drepturile care li se cuvin, vorbim despre drepturi legate de angajare, deduceri salariale, transportul public etc. Așadar, facem întîlniri cît mai dese ca să-i ajutăm pe acești oameni să conștientizeze anumite avantaje pe care le au din punct de vedere legal. Multora le e frică de discriminare și de atacuri la persoană, așa că îi ajutăm să iasă în față, să vorbească, să se informeze, să se simtă mai liberi.

ICELAND LIECHTENSTEIN NORWAY
eea grants
centras

Radu MATEESCU

Mai mult decît numai speranță

În ultimii cîțiva ani au apărut, încet, dar clar, semnele unor schimbări majore în sectorul organizațiilor negu-vernamentale. Nu știu cît de evidente sînt, deci le aduc în discuție în cele ce urmează.

Încă dinainte de 2010, simțeam nevoia apariției unor organizații tinere a căror activități să devină semnificative la nivel local și, în aceeași măsură, să își asume demersul rezolvării numeroaselor probleme ale comunităților, fie ele mai mari sau mai mici. Aveam speranța că o să apară oameni cu forțe proaspete, cu idei și moduri de acțiune pornite din chiar inima problemelor pe care vor să le rezolve.

Și în ultimii ani am văzut, am întîlnit sau doar am auzit din ce în ce mai des despre astfel de organizații și de felurite demersuri la mai toate nivelurile comunităților. Speranța nu mi-a fost în zadar, mi-am spus.

Recunosc (nu am făcut niciodată un secret din asta) că după destul de mulți ani de dăruire totală și aproape necondiționată unor direcții mai mult sau mai puțin novatoare pentru sectorul ONG, resimt în mine o oboseală. Oboseala aceea care parcă spune „Hai, lasă, că o să mai vină și alții să mai facă! Nu ești tu buricul pămîntului!". Cu aceeași onestitate trebuie să spun că s-au adunat în acești ani nu numai bucuriile proiectelor cu adevărat reușite ori mulțumirile pe care le-am avut cînd am văzut în urmă roade ieșite din cea ce am sădit alături sau împreună cu oameni care au crezut în mai bine și că se poate. Au fost și fireștile greutăți ca la început de drum, a fost de multe ori și nedumerirea oamenilor dintr-o societate fără experiență în multe chestiuni care stau la baza progresului. Au fost ani în care și dezamăgirile s-au ținut lanț (un lanț mai lung decît cel al reușitelor, de multe ori), ani în care am văzut eșuate idei extraordinar de bune și de utile din cauza orgoliilor ce nu-și aveau locul ori a unor „socoteli" pe care nu pot să le numesc decît mărunte. O listă completă a lucrurilor care nu au mers cum ne-am fi dorit nu își are rostul acum. Trebuie să amintesc în mod deosebit de reticența imensă, din primii ani de dupa '90 și chiar 2000, a instituțiilor publice atunci cînd era vorba de proiecte în colaborare, de nenumăratele dificultăți apărute pe parcursul derulării diferitelor programe de finanțare a sectorului. Și nu în ultimul rînd, îmi amintesc de o competiție între ONG-uri, care de multe ori nu a fost una tocmai corectă sau bazată pe performanța rezultatelor; sau, în fine, formal era așa, însă realitatea pe care o vedea fiecare era foarte diferită.

Spun despre toate astea fiindcă, inevitabil, s-a ajuns la momentul în care și organizațiile cu tradiție și „noul val", despre care vorbeam la început, au trecut prin experiențele succesului proiectelor în care coalizarea a devenit mecanismul forței unor inițiative sau proiecte. La început timizi sau forțați de împrejurări, iar mai apoi cu o din ce în ce mai mare încredere în puterea cooperării.

Mă uit cu mare atenție la formele de parteneriat de la nivelul de bază al sectorului ONG, la acele parteneriate, de multe ori informale, care se produc pentru a susține un proiect clar delimitat, o idee bine definită de nevoile beneficiarilor, cît și la nivelul organizațiilor care aderă pentru susținerea și realizarea ei.

Chiar dacă le recunosc sensul și oportunitatea, nu sînt un susținător prea înfocat al „marilor coaliții", făcute să funcționeze pe un domeniu general și pe o perioadă de timp nelimitată.

Cred, însă, foarte mult în eforturile organizațiilor mai mari sau mai mici, mai puternice sau mai tinere, mai mult sau mai puțin vizibile de a-și suprapune interesele între ele, de a se evalua și aprecia reciproc, de a pune la un loc ce poate să aducă fiecare într-un proiect comun, de a înțelege exact ce este nevoie să facă susținîndu-se reciproc pentru a-și atinge fiecare mai bine scopurile și interesele. Cazurile în care lucrurile se desfășoară în felul acesta au apărut deja. Și cred că vor fi din ce în ce mai multe, pe măsură ce reușim să înțelegem mai bine că o schimbare a societății înseamnă și schimbarea comportamentelor noastre de pînă acum care nu s-au dovedit neapărat cele de succes.

Văzînd cum încep din ce în ce mai multe organizații să abordeze parteneriatele, mă gîndesc, iarăși, că și acest fapt nu mai este doar o speranță a cîtorva dintre noi.

„Lumea nu-ți poate dărui ceea ce nu primește de la tine."

FRIEDRICH VON SCHILLER

***Radu Mateescu** a început să lucreze în sectorul asociativ în 1993. A coordonat programe de finanțare, proiecte operaționale în domenii diverse (cultură, educație, comportament civic, newmedia, CSR etc.) și a susținut în permanență oportunitatea și necesitatea parteneriatelor, inclusiv a celor intersectoriale.*

Matei GHIGIU

Transparența elefanților la asființit

Coalițiile sînt forme de alianțe temporare care apar datorită unor scopuri și interese comune, uneori bine delimitate în timp și activități, alteori mai volatile și mai ambiguu desenate. Baza aplicată și reală a apariției și durabilității coaliților este parteneriatul, văzut ca liant al unui viitor proiect comun.

Prima regulă a parteneriatelor este că nu există parteneriate de succes, ci doar parteneriate funcționale, ale căror obiective comune sînt transformate în rezultate de către membrii parteneriatului. Calitatea unui parteneriat se măsoară cu adevărat abia atunci cînd proiectul funcționează, cînd rezultatele sînt palpabile sau cînd activitățile lui au fost implementate cu succes și acest succes stabilește trendul pentru continuarea activităților inițiale.

A doua regulă a parteneriatelor este să nu faci parteneriate numai de dragul de a fi partener. Sau lider de parteneriat. De ce? Pentru că nu întotdeauna un parteneriat este egal cu succesul. Și mai ales pentru că orice succes inițial se poate transforma într-un eșec ulterior.

A treia și cea mai importantă regulă este să te ferești de partenerii care încep o discuție despre un posibil parteneriat cu expresia „Pentru noi nu este o problemă! Avem capacitate financiară să ducem orice". Dacă auziți această frază, scuzați-vă, ridicați-vă de la masă, mulțumiți pentru timpul acordat și megeti în primul parc. Plimbați-vă o vreme descult prin iarbă și gîndiți-vă la importanța lucrurilor simple. Gîndiți-vă că această stare de bine se datorează faptului că ați știut să vă ridicați și să plecați la momentul oportun.

Ultima și uneori cea mai salvatoare regulă: să știți cînd să ieșiți dintr-un parteneriat. Pentru că, da, din parteneriate se și iese cîteodată! Uitați-vă la cifre, uitați-vă la graficele de implementare. Nu vă lăsați păcăliți de formula de succes „Merge oricum, important este să încheiem proiectul în picioare". Nu pentru asta ați intrat într-un parteneriat! Stăteați „în picioare" și înainte de a intra! Nu rămîneți într-un parteneriat pînă cînd deveniți unul din termenii lui Dahl pentru că, oricare dintre ei ați fi, vă garantez că sînteți dăunător.

Nu există o „artă" sau o „știință" a parteneriatelor. Prin *add-ons*-urile fiecărui partener, un parteneriat devine unic după momentul în care a fost setat. Desigur, există baza, sînt documente scrise, lucruri bine definite, activități și bugete setate uneori pînă în cel mai mic și aparent cel mai neinteresant amănunt. Toate acestea pot fi egale cu *nimic* atunci cînd intervin factorii colaterali: un orgoliu apărut ca urmare a unei vizibilități necorespunzătoare a unuia dintre parteneri în cadrul activității x, senzația că partenerul y ar fi putut face mai bine activitatea z decît ceilalți parteneri... și exemplele pot continua la nesfârșit.

Sînteți un guru, un trendsetter într-un domeniu, să zicem „transparența elefanților la asfințit", de pe imensa paletă pe care piața ONG o acoperă? Vine lumea la voi ca la un arbore al înțelepciunii și vă roagă să le recomandați parteneri, eventual „serioși", care „lucrează bine"? Încercați, dacă puteți bineînțeles, să vă abțineți. Și mai ales, nu recomandați parteneri cu care... nu ați lucrat direct! Poate că sînteți un guru, dar a auzi „din piață" este una și a fi lucrat efectiv cu partenerul x într-un proiect este alta. Și apoi, la ce vă ajută calitatea de guru? Este ea o componentă esențială a personalității voastre? Vă definește? Nu puteți trăi fără? Gîndiți-vă la toate acestea și mai ales imaginați-vă cum este, pentru ceilalți, evident, atunci cînd recomandarea voastră se transformă în... eșec!

„Rețeta" pe care parteneriatele sau alianțele între ONG-uri ar trebui să se bazeze pentru o dezvoltare reală și sustenabilă se poate contura la intersecția unor principii vitale pentru dezvoltarea organizațiilor cu necesitatea de a aduce un impact vizibil în societate.

Amintiți-vă întotdeauna scopul pentru care ați intrat în parteneriatul respectiv. Este foarte important să rămîneți în agenda din interiorul scopului, deoarece el reprezintă fructul pe care v-ați propus să îl culegeți pentru a-l dărui altora. Acest fruct trebuie să aibă gust, culoare, să fie proaspăt și să aibă o calitate ireproșabilă. Nu există nimic mai presus decît fericirea celor care au „mușcat" din fructul dumneavoastră cu poftă. Nu există nimic mai presus de cei care se întorc iar și iar pentru a vă „cumpăra" fructele.

Abia atunci înseamnă că ați reușit într-un parteneriat.

„Orice om este proprietarul propriei persoane. El și numai el are dreptul asupra persoanei sale."

JOHN LOCKE

***Matei Ghigiu** este activist pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, cu o experiență de 20 de ani în cadrul organizațiilor neguvernamentale, iar 8 ani a ocupat diverse poziții în cadrul Autorității Naționale pentru persoanele cu dizabilități.*

ICELAND LIECHTENSTEIN NORWAY
eea grants
centras

Cauza copiilor bolnavi de cancer

interviu cu Mihaela BUCURENCI

Care este situația copiilor bolnavi de cancer din România, comparativ cu alte țări, în momentul de față?

Cancerele copilului reprezintă sub 2% din totalul cancerelor. În fiecare an, în Europa se înregistrează 35.000 de cazuri noi la copii și tineri, dintre care 15.000 înainte de vîrsta de 15 ani. Se estimează că 300.000-500.000 de cetățeni ai UE sînt supraviețuitori ai unui cancer în copilărie, iar dintre aceștia 20-40% sînt afectați de efecte secundare ale tratamentelor. Numărul anual de cazuri noi (incidența) este în creștere. În ultimii 20 de ani, numărul cazurilor noi în Europa a crescut în medie cu 1% pe an (ACCIS, 2006). Pînă în anul 2008, în România se estima un număr relativ constant de cca 500 de cazuri noi pe an pentru copii și adolescenți (0-19 ani). Tendința de creștere a incidenței este, însă, relevată de estimările pentru România ale Agenției Internaționale de Cercetare a Cancerului (organism al OMS), care în anul 2012 prognozează pentru copii (0-14 ani) 444 de cazuri noi pe an în perioada 2012-2016, față de 377 în perioada 2008-2012, respectiv o creștere a incidenței de la 11,6 la 13,7 la 100.000 de locuitori.

Care este rata lor de vindecare, comparativ cu cei din alte țări europene?

Conform SIOPE (Societatea Europeană de Oncologie Pediatrică), rata actuală de supraviețuire la cinci ani a copiilor și adolescenților cu cancer este în jur de 80%, rată care stagnează la această valoare în ultimii ani. Cu toate acestea, există diferențe semnificative de supraviețuire chiar și în Uniunea Europeană între diferitele tipuri de tumori. Leucemia acută limfoblastică, boala Hodgkin sau tumora Wilms a rinichiului au o rată de vindecare foarte ridicată, de pînă la 90-95%. Altele, precum tumorile cerebrale, neuroblastomul, sarcomul, au în continuare un prognostic nefavorabil, cu supraviețuiri care se situează între 50 și 60%.

Programul european Eurocare a publicat în decembrie 2013 cele mai recente date ale mai multor registre din Europa privind supraviețuirea copiilor și adolescenților cu cancer (a măsurat supraviețuirea la cinci ani pînă în 2007, comparativ cu perioadele anterioare). Rezultatele au arătat pentru țările Europei de Est o rată de supraviețuire cu 10-20% mai mică decît în cea de Vest.

Cît de repede este depistat cancerul la copii în România?

Atunci cînd sînt diagnosticați și tratați în stadii incipiente, șansele de supraviețuire ale copiilor cu cancer din România sînt maxime, perfect comparabile cu cele din Uniunea Europeană și SUA. Din nefericire, tendința ultimilor cinci ani este aceea de diagnosticare din ce în ce mai întîrziată, în stadii avansate care scad semnificativ șansele de supraviețuire. Astfel, conform Registrului Național al Cancerului la Copil (bază de date inițiată de Societatea Română de Onco-Hematologie Pediatrică din septembrie 2009), ponderea cazurilor noi diagnosticate în stadii avansate (III și IV) este constant mai mare de jumătate din totalul cazurilor noi din fiecare an.

Cazurile ajung în stadii avansate la specialiștii oncopediatri datorită prezentării tardive la medicul de familie și/sau datorită recunoașterii și trimiterii cu întîrziere a suspiciunilor din serviciile medicale de prim contact (medic de familie, servicii de pediatrie ambulatorii sau de spital). Chiar și atunci cînd cazul suspect este trimis la timp, circuitul pacienților prin sistemul sanitar și accesul la resursele adecvate de diagnostic și tratament sînt viciate din lipsa unei politici de sănătate privind cancerul la copil. Nu de puține ori, datorită carențelor de informare și comunicare și a lipsei suportului psiho-social, familiile amînă, resping sau nu respectă tratamentul de specialitate, sperînd în remedii miraculoase.

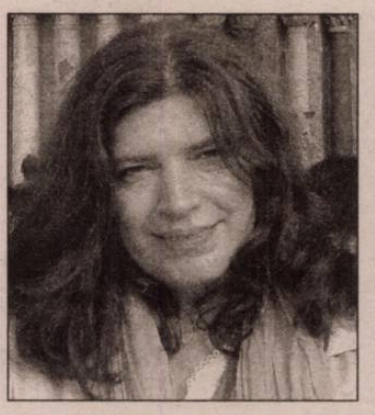

„Dați-mi o speranță și voi construi un univers."
ALDOUS HUXLEY

„Egalitatea este fundamentală în toate compartimentele organizării sociale."
GEORGE BERNARD SHAW

Cum este tratat copilul bolnav?

În România există un număr de 12 centre de oncologie pediatrică în care își desfășoară activitatea în acest moment 29 de specialiști, un număr total insuficient pentru a face față nevoilor complexe de îngrijire medicală ale copiilor bolnavi de cancer. Majoritatea specialiștilor existenți se apropie de vîrsta pensionării, aceasta în condițiile în care, în ultimii zece ani, intrările tinerilor medici în sistem au fost aproape inexistente. În ceea ce privește cadrele medii și infirmierele, situația este și mai gravă, condițiile dificile și presiunea psihologică mare, împreună cu salariile mici, determină migrația personalului atît în afara țării, cît și spre alte secții, spre specialități care beneficiază de sporuri și de sisteme de normare mai puțin restrictive. În prezent, tehnologia medicală existentă în România poate asigura șanse maximale de supraviețuire pentru peste 90% din cazurile noi diagnosticate în stadii incipiente. Deficiențele majore sînt legate de circuitul cazurilor, de accesul în timp util la investigațiile și terapiile necesare, acces din păcate grevat de sincope în aprovizionarea cu citostatice și alte medicamente specifice, de incapacitatea sistemului public de sănătate de a asigura constant și în toate centrele investigațiile și tratamentele necesare. În ceea ce privește suportul psiho-social și recuperarea, acestea sînt asigurate aproape exclusiv de organizațiile neguvernamentale care funcționează în prezent pe lîngă fiecare centru de oncologie pediatrică din țară.

„Supraviețuitorii sînt abandonați."

Cum sînt priviți de societate copiii, în ce măsură rămîn integrați sau pot să se reintegreze?

Din păcate, societatea este foarte puțin informată despre cancerul la copil, boală care aduce cu sine aceeași stigmă ca și alte boli grave în copilărie. Reintegrarea în școală și reluarea dezvoltării personale și a parcursului educațional sînt dificile și nu beneficiază de suport profesionist. Ulterior, diagnosticul de cancer în antecedente își pune amprenta pe diferite alte aspecte ale vieții sociale și profesionale: dificultăți la angajare, imposibililtatea contractării de asigurări private, refuzul creditelor. La aceasta se adaugă și complicațiile tardive ale tratamentelor cancerului în copilărie: probleme de fertilitate, cardiologice, endocrine – complicații puțin cunoscute de corpul medical care asigură asistența adulților. Din toate punctele de vedere, supraviețuitorii sînt abandonați, deși provocările cărora trebuie să le facă față continuă mulți ani după remisiunea bolii canceroase.

Cum a apărut și ce este coaliția pe care o reprezentați? Ce își propune în principal aceasta să schimbe în modul în care sînt tratați copiii bolnavi de cancer din România?

Coaliția pentru Cauza Copilului cu Cancer a apărut ca răspuns la nevoile de schimbări sistemice în asistența copiilor și tinerilor cu cancer, pentru a duce la nivelul următor contribuția imensă și de lungă durată pe care o are sectorul ONG pentru această cauză.

Trebuie spus că ONG-urile care funcționează în prezent în număr mare pe lîngă aproape toate centrele de oncologie pediatrică din România sînt cele care, de mult timp, suplinesc toate carențele sistemului public de asistență și protecție a copiilor cu cancer și a familiilor lor: procură medicamentele și dispozitivele pe care sistemul public nu le poate oferi atunci cînd este nevoie; plătesc efectuarea în regim privat a unor investigații pentru care ar fi necesară, altminteri, o așteptare fatală; asigură asistență psiho-socială și de recuperare prin resurse proprii; mobilizează fonduri impresionante pentru dotarea cu echipamente și renovarea secțiilor unde sînt internați micuții pacienți; mobilizează resurse pentru aproape toate tipurile de nevoi ale copiilor bolnavi; oferă sprijin pentru reintegrare supraviețuitorilor.

Cu toate acestea, pentru a asigura tuturor copiilor cu cancer din România standardele de îngrijire recomandate la nivel european, este necesară amendarea/îmbunătățirea implementării politicilor publice adresate copilului bolnav și, în particular, copiilor și tinerilor cu cancer, demers posibil numai prin unirea forțelor tuturor actorilor-cheie: profesioniști, organizații ale părinților, organizații ale supraviețuitorilor, organizații militante pentru drepturile copilului.

Coaliția pentru Cauza Copilului cu Cancer a fost lansată în februarie 2015 și reunește în prezent 18 organizații neguvernamentale active în beneficiul copiilor cu cancer care și-au asumat misiunea comună de a contribui la îmbunătățirea supraviețuirii și a calității vieții copiilor cu cancer din România – prin influențarea politicilor de sănătate și dezvoltarea resurselor pentru standarde optime de asistență.

Ce s-a realizat pînă acum și ce urmează să se realizeze?

În anul 2015, Coaliția a inițiat o campanie de *advocacy* care a deschis un dialog continuu și susținut cu factorii de decizie pentru asistența medicală a copiilor cu cancer: Ministerul Sănătății și Casa Națională de Asigurări de Sănătate. În acest context, în ultimul an a fost inițiat de către Ministerul Sănătății un proiect de dotare tehnică și instruire în oncologia pediatrică prin intermediul mecanismului financiar norvegian; a fost introdusă în propunerile Ministerului Sănătății pentru legea salarizării încadrarea secțiilor de oncologie pediatrică în categoria celor cu condiții de dificultate sporită; a fost introdus în planul de priorități strategice ale Ministerului Sănătății un subprogram specific dedicat copiilor cu cancer, care va asigura accesul egal și constant al acestora la terapiile și investigațiile necesare; au fost dezvoltate proiecte de reglementare specifică pentru a asigura accesul rapid al copiilor cu cancer la medicații și investigații aprobate prin Comisii de Specialitate CNASS.

***Mihaela Bucurenci** este MD – consultant pentru programe de sănătate, coordonator de proiect din partea Societății Române de Onco-Hematologie Pediatrică, coordonatorul Secretariatului Coaliției pentru Cauza Copilului cu Cancer.*

a consemnat Iaromira POPOVICI

ICELAND LIECHTENSTEIN NORWAY
eea grants
centras

„Autoritățile au învățat să respecte organizațiile de pacienți"

un dialog cu Iulian PETRE

Ce reprezintă COPAC?

COPAC este cea mai mare organizație din România care promovează și apără drepturile pacienților în general, ale bolnavilor cronici în particular.

Cîți bolnavi cronici sînt în România?

Cred că nu știe nici România acest lucru. Sînt cîteva milioane. Nu există registre care să ne spună cîți bolnavi suferă de o anumită afecțiune. Nici pentru bolnavii de cancer, nici pentru cei de diabet. Există un singur registru corect și bine pus la punct, în cazul bolnavilor cu HIV. Mai este unul al bolnavilor care fac dializă și mai e un registru, nu am apucat să verific, al bolnavilor de artrită reumatoidă. Fiecare spital își monitorizează doar pacienții lui, de multe ori pacienții sînt la mai multe spitale. S-ar putea să aibă o monitorizare CNAS-ul, dar nu dă cifre, nu le-a obținut nimeni pînă acum. Ei spun că nu le dețin. S-ar putea să aibă dreptate și ei, acolo apar doar serviciile decontate pe un CNP și s-ar putea să nu existe o statistică. Un tratament pentru o boală poate fi același sau asemănător cu tratamentul pentru o altă boală.

De cînd ați simțit nevoia să aveți date concrete cu privire la ce se întîmplă cu bolnavii cronici din România?

Fiecare organizație membră în coaliția COPAC reprezintă o patologie: hemofilie, oncologie, transplant etc. Neavînd date concrete, nu-și pot instrumenta campaniile de *advocacy*, nu știu cîți bani ar trebui să ceară. Și nefiind bine pregătite, autoritatea poate să le dejoace toate încercările de a-și face treaba bine, de a avea pretenții de la minister pentru bugete mai mari. Eu, personal, cred că lucrurile sînt intenționat ținute în ceață și nu se clarifică, pentru că dacă s-ar ști precis o statistică, s-ar ști clar și de cîți bani ar fi nevoie. Fără date concrete, ei pot să zică că ce dau în momentul respectiv este suficient. Am cerut date concrete în cel puțin patru campanii, din 2008 încoace. În ultima campanie, am cerut statului să ne spună pe ce se bazează cînd afirmă că 4% pentru sănătate e suficient, în timp ce țările din jurul nostru dau mult mai mult de 6%, cît am zis noi că ar fi un prim pas. Solicitările acestea nu le facem numai noi, le fac și corpul profesional, și companiile farmaceutice. Noi putem să mergem țintit și să cerem date concrete, însă ei ne pot da date care nu sînt reale. În România nimeni nu centralizează datele corect, eficient.

COPAC este cea mai mare organizație pentru drepturile pacienților. Aș vrea să vă întreb dacă din punctul dvs. de vedere este și o coaliție puternică.

Are o putere, deși poate fi mult mai puternică. S-a înființat în 2008, iar în momentul acela reunea cele mai mari federații de bolnavi cronici din România, ulterior o parte au ieșit din coaliție. Chiar se simțea spaima autorităților în fața unei instituții care număra cîteva milioane de pacienți. Cred că am trezit și interesul unor servicii secrete, eram mai mulți decît membrii unui partid. În momentul acela, autoritățile au învățat să respecte organizațiile de pacienți.

Cîte organizații sînt membre ale coaliției?

În acest moment, din coaliție fac parte 14 organizații. În mare parte sînt organizații naționale. Nu toate își au liderii la București, de exemplu Alianța Națională de Boli Rare este la Zalău, dar își face treaba foarte bine și de acolo. Sînt și organizații mici, cu 200 de pacienți, sînt și organizații mai mari. Organizația din care fac eu parte, UNOPA (Uniunea Națională a Organizațiilor Persoanelor Afectate de HIV/SIDA), are 13.000 de pacienți. Aceste organizații nu au înregimentat toți pacienții existenți. Sînt și patologii reprezentate de unul sau doi oameni pentru că doar aceștia au reușit să se mobilizeze în lupta cu sistemul. De pildă, Parkinson. E acolo un domn pe care îl știe toată lumea și el vorbește pentru toți. Parkinsonul e o patologie care afectează grav organismul și rar găsești oameni care să fie capabili să meargă la un ministru și să se certe cu el, la cabinet.

Cum se fac proiectele în coaliție? Există un grup de lucru care identifică și scrie proiecte, caută finanțări pentru programe?

În acest moment, coaliția nu are angajați. E, practic, bazată pe voluntariat. Fiecare contribuie cu ce poate. Am fi mult mai eficienți dacă am reuși să ne asigurăm un executiv puternic. E foarte greu de finanțat o astfel de coaliție. E mai ușor de finanțat o organizație care se ocupă de o anumită patologie, furnizînd servicii directe, la firul ierbii. Cu vreo 50.000 de euro pe an, am putea avea un executiv și am putea să fim prezenți și reactivi la tot ce se întîmplă în sănătate. Cu 200.000, am putea să avem un om în fiecare județ care să culeagă informații, să reacționeze, să fie eficient pe linie de subordonare directă la nivel județean. O astfel de structură poate să dezvolte și servicii sociale, dar și să furnizeze sprijin, consiliere, educație.

Cine scrie proiecte? Cine are timp. Am avut un proiect mic cu fonduri europene pe mecanisme de consultare cu autoritățile publice. Ce face coaliția pentru membri, ce simt eu ca membru fondator? Fiind o structură mare, ne-a creat tuturor o putere și o ușă deschisă în relații directe cu autoritatea. De exemplu, cu UNOPA era foarte greu să ajungem la un ministru. Dar cînd autoritățile știu că ești sub aripa unei coaliții mai mari, poți mai multe.

Cum s-a născut coaliția? Cum ajung organizațiile din București, de pildă, să se alieze cu o organizație de la Zalău?

Povestea e foarte interesantă. Prin 2006, s-a organizat o întîlnire la minister la care au fost invitate mai multe asociații naționale de pacienți. Nu ne abordaserăm între noi, nu încercaserăm să colaborăm. O doamnă din minister a aruncat o vorbă: de ce nu vă uniți voi, ca să fiți mai puternici? Cineva a preluat această idee și peste un an de zile ne-am văzut cu o parte din cei de acolo, la Brașov, ne-am creat un statut de bază și am semnat un act constitutiv. Eu am botezat coaliția, am luptat foarte mult ca acronimul să aibă și o semnificație, COPAC – un cuvînt simbolic, trunchi, ramuri, putere.

Prima acțiune a fost un miting în fața Casei Poporului în toamna lui 2009, tot în legătură cu finanțarea sănătății. Nu am reușit să facem nici un parlamentar să vină ca să vorbească cu noi, dar a fost o acțiune cu răsunet în presă. Jurnaliștii au fost impresionați de jocul nostru de rol, de sicriul sănătății și de bocitoarea care chiar era o bocitoare profesionistă. Cam așa a început totul. Activitățile noastre presupun mai mult relații directe cu ministerul, cu Casa de Sănătate, cu cei care fac și desfac lucrurile în domeniul sănătății. Uite, acum vor să mai taie o dată prețurile la medicamente și acest lucru se va întoarce tot împotriva pacienților. Vor să fim țara cu cele mai mici prețuri la medicamente și din cauza asta s-ar putea să nu le mai găsească nimeni pe piață, dintr-un exces de zel electoral al unor politicieni.

Ce aveți acum pe agendă?

„Întotdeauna fă bine. Aceasta va mulțumi pe cîțiva și va surprinde pe restul."

MARK TWAIN

„Eu nu însemn nimic dacă sînt singur..."

STENDHAL

Eu am avut o problemă de rezolvat cu un tratament, la Constanța. Telefoane, bătut pe la uși, pe la minister. Pînă la urmă s-a găsit soluția să se aducă tratamentul acolo. Concret, în Constanța sînt 800 de pacienți cu HIV, la 400 dintre ei, în schema de tratament, există un medicament care le ajută pe celelalte să meargă mai bine. Medicamentele nu au putut fi cumpărate în decembrie, cînd erau bani și se puteau face comenzi, pentru că s-a făcut comanda prea tîrziu, nu mai erau în stoc, în România. Spitalul a rămas fără medicamentul respectiv pe la începutul lui ianuarie, iar pacienții nu au mai putut continua tratamentul. Dacă întrerupi tratamentul, virusul dezvoltă rezistență la schema respectivă de tratament și, practic, ratezi șansa unor ani din viață. Schema respectivă poate prelungi viața unui bolnav cu vreo cinci ani, iar dacă ai ratat-o ești nevoit să recurgi la alte scheme și nu sînt prea multe, problema se complică.

Și acum a fost, de fapt, o problemă măruntă, de administrație a spitalului, a managerilor, care nu și-au făcut treaba cînd trebuia să o facă. S-au certat și cu Direcția de Sănătate din Constanța, care nu le-a dat voie să facă comanda din timp. Banii erau, au fost din septembrie. Din cauza unor nimicuri din acestea, 400 de oameni au rămas fără tratament cel puțin cîteva zile. Pare o problemă minoră, dar și un singur om dacă rămîne fără tratament, pentru el e o spaimă fantastică.

În general, începi cu managerul. Inițial am vorbit la telefon, apoi am fost pasat la comunicare și nu mai răspundea nimeni. Sînt chestiuni care trebuie rezolvate prin dialog direct, nu poți să stai după adrese oficiale. Dacă am văzut că nu putem comunica, ne-am mutat la minister. Șeful de programe de la minister și-a făcut timp, a început să dea telefoane, noi i-am amenințat cu proteste ale pacienților și cu proteste în presă și acesta e ultimul lucru pe care îl facem de obicei. Dacă ajungem la presă, înseamnă că am epuizat toate căile. În fine, cei de la minister s-au mobilizat, a doua zi era tratamentul în spital. Cam asta facem noi cel puțin o dată la două luni, mereu apare cîte o problemă de acest gen într-un oraș din țară.

Deci voi sînteți o interfață între sistem și pacienți, în momentele de criză.

Ceva de genul ăsta. Practic, noi reprezentăm cumva pacienții. Am ajuns să cunoaștem birocrația și programul de sănătate mai bine decît unii manageri. Managerii se tot schimbă, eu sînt de zece ani pe poziția asta. Trebuie să documentezi bine situația. Ceea ce îți poate spune un pacient e felul în care a perceput el situația. De exemplu, la Constanța ei au zis că le-a spus asistenta că medicamentul nu se mai fabrică. Noi, ca federație, nici nu putem iniția un proces, deși ne-am dorit de multe ori să fim noi cei în cauză, dar legislația nu ne dă voie nouă, ca reprezentanți. Pacientul care nu a primit bulina, acela e în drept să spună: statul nu mi-a dat bulina, să-mi plătească daune, să-mi plătească viața.

***Iulian Petre** este directorul executiv al Uniunii Naționale a Organizațiilor Persoanelor Afectate de HIV/SIDA (UNOPA) și membru al COPAC – Coaliția Organizațiilor Pacienților cu Afecțiuni Cronice din România.*

---

au consemnat
Alexandru CIOCHIA
și Adina POPESCU

Antonio MOMOC

Societatea civilă 2.0 și ONG-istul protestatar

Cu aproape zece ani în urmă, în noiembrie 2006, am organizat la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București, una dintre primele dezbateri publice pe tema proiectului de exploatare a aurului cu cianuri de la Roșia Montană. Consultările, deși publice, erau la acea dată relativ necunoscute publicului larg, dar studenții și activiștii din ONG-urile GreenPeace România și Miliția Spirituală au umplut amfiteatrul.

Cu un departament de Public Relations antrenat de cîțiva ani în astfel de *debate*-uri, compania canadiană RMGC s-a prezentat la evenimentul studențesc cu documentarul *Mine Your Own Business* de Phelim McAleer și Ann McElhinney, cu directori de comunicare, cu analize favorabile exploatării, cu explicații tehnice despre neutralizarea cianurii, cu garanții de protejare a monumentelor istorice și a edificiilor romane și cu promisiuni de noi locuri de muncă pentru comunitatea locală. În schimb, ONG-urile de mediu din Alburnus Maior mi-au răspuns pe e-mail că vor onora invitația doar atunci cînd dezbaterea se va intitula „Cum a ajuns Roșia Montană Gold Corporation să manipuleze opinia publică prin mass-media încît să se creadă că toată lumea salvează Roșia Montana? Să nu uităm cine o distruge!".

Refuzul ONG-urilor de mediu din județul Alba de a participa la acea dezbatere sau la întîlniri similare, opțiunea lor pentru închidere la nivel local și pentru organizarea de festivaluri regionale fără ecou în presa centrală a întîrziat, în opinia mea, cu ani buni expunerea și popularizarea argumentelor celor care se opuneau proiectului minier. În 2006, populația consuma mai ales televiziune, iar jurnalele de știri ignorau oricum campania Salvați Roșia Montană inițiată din 2002 de ONG-urile de mediu împotriva exploatării în carieră deschisă a zăcămintelor de aur, a utilizării cianurii și împotriva strămutărilor forțate.

Opozanții proiectului s-au confruntat ani la rînd cu o presă tradițională care păstra tăcerea asupra cazului. Atît de populara astăzi rețea de socializare Facebook era ca și inexistentă în România, pînă a depășit primul milion de *user*-i în anul 2010. Dacă la finele campaniei prezidențiale din 2009 erau doar patru sute de mii de conturi din România pe Facebook, în 2011 s-au depășit două milioane. Facebook a devenit un fenomen în România în 2012, cînd a trecut de cinci milioane, anul cînd s-au organizat proteste civice și sociale semnificative care au condus la căderi de guvern. Astăzi, cînd sînt opt milioane patru sute de mii de conturi de Facebook, ONG-urile, asociațiile și fundațiile sînt prezente și vocale pe canalul unde au promovat numeroase luări de poziții invizibile la televizor. Tot mai mulți activiști s-au specializat în Relații Publice online, demascînd în *social media* abuzuri ale administrației publice sau apărînd libertățile cetățenilor sau drepturile consumatorilor pe care îi reprezintă.

„Societățile nu se guvernează bine decît dacă se suprapun două forțe: inteligența și puterea."

NICOLAE TITULESCU

„Teribila este mulțimea cînd are conducători care fac rău.

EURIPIDE

Protestele din 2012 își au originea în acțiunea grupului care a pătruns în noaptea de 6 spre 7 noiembrie 2011 în clădirea hotelului Continental din Cluj. Tinerii s-au baricadat înăuntru și au scos pe balconul clădirii un banner cu mesajul „Revoluția începe la Roșia Montană". Acești activiști ai campaniei Salvați Roșia Montana au fost influențați de protestele Occupy Movement din lumea întreagă din septembrie-octombrie 2011 și au preluat modelul de acțiune și de mobilizare online. Protestele din noiembrie și decembrie 2011 de la Cluj și Alba Iulia împotriva proiectului RMGC nu au ajuns însă pe micile ecranele, deși au fost share-uite pe rețele sociale și viralizate pe site-uri cu conținut generat de utilizator.

Demisia lui Raed Arafat din ianuarie 2012 a mobilizat pe rețele sociale la Cluj și București organizațiile eco-civice care activau pentru Roșia Montană în noiembrie-decembrie 2011 și care s-au solidarizat spontan cu SMURD. Vocile ONG-urilor din Piață, la protestele din ianuarie-februarie 2012, au fost acoperite de strada care își striga nemulțumirile sociale. Primul guvern din România care a căzut după ce societatea civilă s-a organizat pe Internet a fost Guvernul Băsescu-Boc, sancționat și pentru că de la 1 iunie 2010 tăiase salariile bugetarilor cu 25%.

Activistul nonguvernamental s-a transformat tot mai mult într-un protestatar 2.0.

În vreme ce la primul protest din iunie 2003 organizat de ONG-urile de mediu la București împotriva proiectului aurifer RMGC au ieșit în stradă doar 300 de persoane, în septembrie 2013, la protestul comunicat pe social media, s-a ajuns la douăzeci de mii de protestatari organizați în grupuri online. Mișcarea ONG din România de inspirație Ocuppy Movement a luat forma unei noi mișcări sociale (New Social Movement) cu origini în blogosferă, pe rețele sociale și în grupuri de oengiști activi online. O societate civilă căreia i se reproșa că nu există, că e politizată sau subordonată politic, că face jocurile finanțatorilor sau că e mult prea divizată și că nu e capabilă de asociere pe teme majore reușește să scoată în stradă douăzeci de mii de oameni pentru o cauză de mediu. Oengiști și activiști se coordonează și se organizează online în grupuri care comunică între ele, fac liste de revendicări și soluții, propun alternative.

În iulie 2013, prim-ministrul Victor Ponta a inclus proiectul minier de la Roșia Montană în programul de investiții al Guvernului, iar în august a solicitat Parlamentului adoptarea unei legi speciale pentru exploatarea auriferă. Proiectul enumera o serie de legi în vigoare care trebuiau încălcate pentru ca proiectul respectiv Ministerul pentru Consultare Publică și Dialog Civic.

Campanii ONG ignorate ani buni de televiziuni au devenit *mainstream* după ce sectorul asociativ a reacționat puternic în online la abuzurile administrației centrale sau locale. Presa tradițională, radioul, televiziunile de știri au descoperit recent Internetul și forța sa de mobilizare. În mai multe rînduri, activiștii ONG, deși amatori, s-au transformat în jurnaliști-cetățeni și au practicat un autentic jurnalism comunitar. Subiecte precum compania Chevron *versus* sătenii din Pungești au fost acoperite pe *social media* de oengiști, în absența reporterilor din media tradițională la momentul conflictelor cu jandarmii.

Organizate pe orizontală, în absența unor lideri supremi care să ia decizii în numele lor, asociațiile civice, ONG-urile și membrii lor activi online blochează legi, cer transparență și debirocratizare, fac *advocacy* pentru cauze civice și comunitare, pun presiune pe legislativ sau resping inițiative nedemocratice. Activistul nonguvernamental s-a transformat tot mai mult într-un protestatar 2.0 care comunică eficient online și care se organizează pe rețele de socializare pentru a se opune în stradă abuzurilor și corupției.

Antonio Momoc *este conferențiar univ. dr., specialist în comunicare. Cea mai recentă carte a sa este* Comunicarea 2.0, *Ed. Adenium, Iași, 2014.*

Proiectul „Centrul de Resurse pentru Coaliții și Rețele" este finanțat prin Granturile SEE 2009 – 2014, în cadrul Fondului ONG în România.
Pentru informații oficiale despre granturile SEE și norvegiene, accesați: www.eeagrants.org

Parteneri

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a granturilor SEE 2009 – 2014;

Data publicării: martie 2016

Maria IORDĂNESCU

lasă-ți copiii să vină la tine

Scrisul nu scrie efectiv

Există, probabil, o nouă cerință a Ministerului Educației, adresată cadrelor didactice: aceea de a realiza lucrări științifice. Asta ar explica de ce e plin site-ul didactic.ro de astfel de lucrări. Cu alte cuvinte, dascălul nu mai trebuie pur și simplu să presteze la catedră, ci, în plus, trebuie să își adune experiența într-un referat util colegilor, generațiilor viitoare, pedagogiei însăși.

M-am oprit asupra referatelor unor educatoare, care au avut ca obiect de studiu „dezvoltarea limbajului în etapa preșcolară": un bazar de platitudini, de clișee dulcege, de informații culese de pe Internet și însăilate delirant. Dar, mai ales, greșeli de exprimare inadmisibile.

Cîteva exemple (ortografia și coerența aparțin autorilor):

■ Lucrarea cu titlul „Structura comunicării umane" începe glorios cu următorul panseu, ca bază de expunere a propriilor revelații: „Cînd vorbim despre comunicare, avem tendința să credem că se desfășoară oarecum normal, de la sine, în familie, în diferite situații, cînd adultul își adaptează limbajul la nivelul de înțelegere al copilului". Nu-i așa că nu vați gîndit? Urmează un lung pasaj în care ni se explică temeinic ce este comunicarea, după care autoarea trece la specificul activităților din grădiniță: „Activitatea preșcolarilor nu este centrată pe comunicarea scrisă. Scrisul este doar observat, se știe de existența lui, dar nu scrie efectiv (!). Preșcolarii trasează pe contur, unește (!) punctele, desenează liber, colorează". În referat sînt subliniate și motivele pentru care comunicarea ar putea da greș: „Consider că dacă receptorul din varii motive (boală, oboseală) nu a fost suficient de bine captat, nu reușește să interiorizeze cunoștințele predate. Lipsa continuității la ore, indiferența față de sistem duce (!) la neimplicarea elevilor în activitate. De fiecare dată cînd ne oprim din expunerea ideilor, deoarece trebuie să temperăm un copil neatent, să închidem telefonul unei domnișoare distrate, cel mai mult are de suferit actul predării. Aceste întreruperi duc la reluarea informațiilor și implicit la pierdere de timp".

■ Un proiect de cercetare pentru obținerea gradului I, realizat de o educatoare sub îndrumarea Universității București, cu titlul „Specificul învățării verbului în activitățile de educare a limbajului". În argumentația alegerii obiectului de studiu stă scris: „Cea mai mare bucurie a părinților este aceea de a-și vedea copiii sănătoși, cu vorbirea și scrierea «frumos curgătoare și limpede ca cristalul» așa cum a gîndit și marele Ion Creangă, cel care s-a dăruit copiilor ca nimeni altul". Știu că par meschină cu asemenea observații, dar „marele Ion Creangă" s-a gîndit la Ozana, nu la sănătate, vorbire și scriere.

■ Alt referat, tot despre rolul poveștilor în dezvoltarea limbajului. Sau, mă rog, așa scrie în titlul lucrării, fiindcă pe parcurs autoarea descoperă că basmul combate și nevrozele sau stările de agitație: „Educatoarea, în grădiniță, utilizează basmele și poveștile pentru a-i calma pe copii, povestirea realizîndu-se într-o atmosferă relaxantă, liniștitoare și captivantă (...)". Se revine, apoi, la ideea inițială, cu concluzia: „Expunerile orale ale unor opere literare, povești sau basme, trebuiesc (!) realizate cu tonul potrivit folosind un limbaj plăcut cu cuvinte alese pentru a emoționa copilul și a-l capta și coopta în dezvoltarea capacității de comunicare a viitoarei generații ce se ivește în prezent în persoana micului preșcolar așezat pe scăunelele puse în formă de semicerc".

■ Iată și ce pot învăța copiii de la Ion Creangă: „Ascultînd poveștile lui Creangă, copiii cunosc numeroase figuri din viața satului – oameni harnici, curajoși, înzestrați cu stăruință și dîrzenie, optimiști, veseli, glumeți, dar și hotărîți să lupte pentru o viață mai bună, pentru izbînda dreptății, a cinstei, a adevărului". Așadar, nu despre capre rîioase sau oameni leneși spînzurați a scris marele povestitor, ci, s-ar zice, despre Robin Hood sau despre răscoala de la 1907.

■ Lucrarea „Rolul formativ al poeziei" începe cu un portret emoționant, liric, al educatoarei care urmează să predea poezia: „Educatoarea este acea ființă care are capacitatea de a înlocui multe mame în același timp, oferind copiilor care-i sînt încredințați sentimentul de siguranță de acasă. Este ființa sensibilă, capabilă să pătrundă în sufletul fiecărui copil cu care vine în contact, să-i înțeleagă nevoile și să răspundă acestora oferind șanse egale tuturor copiilor din colectiv". Un articol despre modalitățile de atragere a copiilor spre citit începe cu un citat „bine ales" din Liviu Rebreanu: „...fiecare cuvînt din limba națională e chinuit, e trăit de neamul întreg, în viața lui sufletească comună de veacuri și milenii..."

În final, mi se pare important să fac această precizare: mă bucur sincer că există site-ul didactic.ro. Cred că este un site util comunității didactice și cred că cei care l-au construit au reușit ceva ce instituțiile statului se străduiesc din greu să o facă: un dialog viu între dascălii din toată țara. Mă întreb însă dacă „reformiștii" educației au timp să îl studieze: ar afla exact de unde trebuie începută schimbarea în învățămîntul românesc.

***Maria Iordănescu** este psiholog.*

Eugen ISTODOR

negustori și mușterii

Scaune și mese

De un timp sînt funcționar. Merg la program, scriu, plec, mă amuz, mă îngrijorez, am teme, le rezolv, nu știu cum să le rezolv, aștept ierarhic un răspuns. Înainte, doar scriam, citeam, spălam, curățam cartofii, făceam fripturi, făceam vreun ghiveci.

De vreo zece ani însă, am simțit că sînt prea mare pentru lumea mea. Prea înalt. Mesele, scaunele, chiuvetele sînt puse, peste tot unde mă aflu, prea jos. Este o lume a piticilor. Taică-meu, meșter în ale lemnului, îmi spunea că domeniul acesta este standardizat la maximum și făcut pentru consumatorul mediu, pentru unii mai pitici ca mine. Cînd m-a învățat acest lucru, eram un puști și nu-mi păsa, astăzi sînt uriaș față de mulți dintre semenii mei. Mii de aplecături din varii motive, de la scris la vorbit, m-au dus la deformări ale șirei spinării. Nu mai sînt un om drept, sînt încovoiat, ba chiar cu probleme dureroase de verticalitate. Nu poți să te ții drept cînd totul este pus sub nivelul bărbiei tale. Este imposibil să-ți tragi mereu umerii cînd majoritatea celor din jur cer să-i privești în ochi. Cînd merg la IKEA privesc după scaune, este zona mea preferată. Însă nimic semnificativ pentru un uriaș ca mine. De la un timp am auzit de un întinde-oase, un doctor de pe la Foișor care o dată te ia, îți pîrîie oasele și devii ca linia milimetrică. Dar tot ezit: mă îndrept la acest întinde-oase, mă întorc la lumea mea mică. Cred că va trebui să pun mai puțină pasiune. Mă încovoi de prea multă pasiune. Cear fi să nu mă mai las tras în lumea celorlalți, să-i trag eu spre a mea? Ce fac însă cu mesele și scaunele? Le fac pe comandă. Apoi, îmi voi întinde oasele. Bine, dar ce fac? Leg cu lanțul masa și scaunul, umblu cu ele pe unde umblu? Acum întreb: ce-i de făcut? Doar căratul lor și este de-ajuns spre a mă încovoia mai mult.

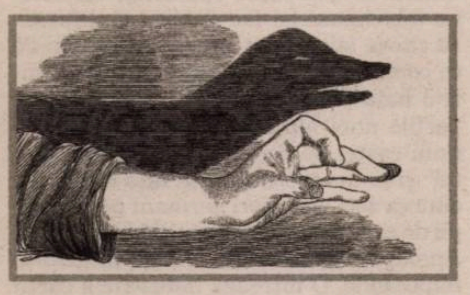

Iaromira POPOVICI

bazar

Strada ca birou

Am văzut mereu, prin filme, scena în care eroul sau eroina primește, de la compania formidabilă la care s-a angajat sau unde a fost promovat, un birou uriaș, cu un scaun superconfortabil și o priveliște senzațională. Iar respectivul erou e atît de încîntat de biroul lui, încîntarea în cauză emanîndu-i prin toti porii, ostentativ, în timp ce deschide larg geamul și trage adînc aer în piept...

S-a nimerit (de fapt, nimic nu se nimerește) să-mi aleg, mereu, slujbe fără un asemenea birou. Uneori, fără nici un fel de birou.

E adevărat, lipsa birourilor de la „serviciu" am compensat-o cu mulțimea celor de acasă. Mulțime, de fapt, compusă din două elemente. Dar amîndouă au fost și vor fi suprapersonalizate, fiecare diferit, prin propria aglomerare de obiecte mici, nefolositoare și „drăgălașe". Amestecate cu unele utile și serioase, precum cărțile, dar prezente în teancuri ce blochează puțina lumină capabilă să se strecoare. Dar confortabile pentru mine și intimitatea mea.

De-a lungul timpului, însă, am descoperit că mai am un „birou": și anume, deși sună ciudat – strada. Pentru că îmi place să fac tot soiul de lucruri din mers, în timp ce văd și trăiesc lumea din jur. Merg pe stradă, cu telefonul-computer în mînă, și din cînd în cînd mă opresc să mai butonez. Scriu mesaje, de multe ori foarte utilitare, trimit e-mail-uri, postez pe Facebook.

În jurul tău se întîmplă, desigur, lucruri pe care nu le poți controla. Un cîine latră isteric cocoțat pe gard, gata să sară, în timp ce altul, aparent fioros, se îndreaptă spre poartă dînd din coadă. Un domn strîmb, la propriu, și furios pe lume povestește cu obidă despre femei: toate, spune el, sînt înșelătoare și trădează, care mai de care. O călugăriță stă liniștită pe o piatră, pe la Romană, și citește din cartea de rugăciuni, cu afișul de donație pentru mînăstirea X în față. Îi dai banii, îi ia placidă și citește iar. O cerșetoare învelită în multe straturi stă și ea, tot pe o piatră, pe la Rosetti, aparent la fel de senină precum călugărița. E doar o aparență, însă: se animă automat cînd trece cineva pe lîngă ea: „Dați-mi...!", strigă. Un copil trist cere 25 de bani.

O doamnă cu fuste largi și basma aleargă după mine să-mi ghicească. Mă simt ca-n anii '80, cînd ieșeam de la Școala Centrală și era plin de asemenea doamne care, pentru o atare activitate, îmi cereau 10 lei. Doar că cei 10 lei de atunci erau alții decît cei de acum, mai mici și mai roz. Cît despre valoare, habar n-am. Odată, pentru că nu fusesem destul de agilă, ghicitoarea ambulantă mi-a smuls 10 lei din mînă. De atunci știu că, în cazul lor, singura soluție e fuga și să nu intri în vorbă cu ele, să te legi de catarg, precum Ulise cu sirenele. Cea de acum a început, la fel, să se țină după mine prin parcarea de la Ateneu, recitîndu-mi, în același timp, din preambulurile ghicitului: „Te așteaptă un drum lung, dar..." etc.

Am scăpat de ea și, la un moment dat, am schimbat modul de trăire a străzii: am luat un autobuz și m-am așezat lîngă geam, dar și cu un ochi la ce se-ntîmplă înăuntru. Au urcat doi domni în salopete, meseriași pe undeva: unul mai mare, în toate felurile, și celălalt arătînd a ucenic, mai mic și fizic, de altfel, și mai stingher. Cel mare vorbea la telefon răspicat, astfel încît cu toții am aflat că s-a lovit foarte tare la un picior în timpul unei misiuni, dar că acum nu se poate întoarce acasă, pentru că trebuie să rezolve unul din apartamentele închiriate ale unei prietene, care tocmai s-a inundat. În tot acest timp, cel mic se uita în jur, aproape schimbînd priviri complice cu ceilalți călători, între reverențioase și ironice. Au coborît și aproape mi-au făcut cu mîna pe geam, precum copiii trenurilor de odinioară.

Iubesc acest „aproape", care încă se mai întîmplă în spațiile publice neaoșe: un soi de scrutare-comunicare între oameni necunoscuți, care încă-ți mai întîlnesc privirile între curioase și complezente. Domnul pomenit mai devreme, de pe stradă, cel care se revolta împotriva neamului femeiesc, a fost dublat de un altul, cu aceleași opinii, dintr-un autobuz. S-a așezat pe scaunele față-n față, pentru persoane în nevoie, vizavi de un alt domn, posibil aurolac, și a început să-și țină discursul misogin, practic public, pentru că vorbea foarte tare.

Eu m-am amuzat și am surprins privirile altor femei din autobuz care, la început, s-au amuzat și ele. Dar, treptat-treptat, au început să se ambaleze, să se revolte și ele împotriva neamului bărbătesc, chiar în starea lui cea mai atavică. Nu mai știu ce s-a mai întîmplat fiindcă am coborît, în plin război mocnit al sexelor.

Adina POPESCU

Leipzig, un tîrg-spectacol

Îmi amintesc de primele tîrguri de carte organizate în București, la Teatrul Național, pe la sfîrșitul anilor '90. Trei etaje înțesate de cărți și de oameni, lansări peste lansări, primele ocazii de a cunoaște scriitori în carne și oase, dialog și polemici, uneori explozive – pentru că societatea era mai nuanțată atunci –, bîrfe și invidii într-o lume culturală mică, încă provincială (de parcă acum ar fi altfel!), terasa La motoare, fermecătoare și încinsă sub un soare de început de iunie, beri reci și „Hai că-ți păstrez un loc la masă", dar poate că ar fi mai bine să stai lîngă cutare sau uite-l și pe..., începutul unor frumoase prietenii. Aveam 17 ani și lucram ca voluntar la revista tîrgului, realizată de cîțiva adolescenți care voiau să se facă jurnaliști. Timp de cîteva zile locuiam practic în tîrgul de carte, alergam după știri și interviuri, vînam autori, mîncam în grabă primele fast-food-uri de pe piață, pe vremea cînd abia apăruse McDonald's, scoteam revista și în aceeași zi o și vindeam, ne „drogam" cu cafele și țigări pentru că știam că așa fac jurnaliștii „adevărați" și în cele din urmă adormeam epuizați pe canapelele din redacția încropită ad-hoc. Nu pot să uit entuziasmul și frenezia care ne cuprinseseră pe noi toți, copiii de atunci. Evenimentul în sine și anvergura lui, faptul că puteam întîlni și aborda atîtea personalități pe metru pătrat, ne copleșeau. Îmi amintesc și senzația de normalitate pe care o trăiam, poate prima din viața mea post-pionierească – tîrgul acela funcționa ca o entitate în sine din care făceam parte. Și tot acel amestec de cărți, lumini, culori alcătuia o diversitate, un soi de bilet spre Occidentul la care visase generația părinților noștri.

După douăzeci de ani, am simțit, într-un mod neașteptat (pentru că deja mă obișnuisem cu tîrgurile de la noi, care au intrat de ceva vreme pe un făgaș), aceeași emoție și frenezie la Tîrgul de Carte de la Leipzig – unul dintre cele mai mari și importante tîrguri de carte din Europa. Și nu în calitate de autor, ci ca simplu vizitator. Tîrgul de la Leipzig este în primul rînd un tîrg de public, unde cărțile și autorii sînt vedetele. Latura profesională, cea a întîlnirilor între editori și a schimburilor de experiență (sau a negocierilor legate de copyright) e discretă, aproape insesizabilă. Este un tîrg unde cetățenii germani vin într-un mod „educat" și disciplinat, plătesc 18 euro (pentru o zi întreagă de tîrg) pentru a se uita la cărți (standurile editurilor nu vînd, există cîteva librării în cadrul tîrgului), a le frunzări, a se informa în legătură cu ceea ce se publică, dar în mod special, pentru a participa la lecturi publice și întîlniri cu autori.

© A. Popescu

Leipziger Buchmesse, un „oraș" din care nu-ți lipsește nimic

Tot orașul e plin de „reclamă" – Leipziger Buchmesse. Primești pliante încă de cînd aterizezi pe aeroport. În fiecare stație de autobuz există cîte un banner, orașul se mîndrește cu un tîrg de carte cu totul excepțional. Hotelurile sînt rezervate cu un an înainte. Leipzig-ul se pregătește din timp pentru acest eveniment care, printre altele, îl definește. Iar tîrgul în sine profită de un spațiu expozițional pe lîngă care Romexpo al nostru, cu toate paviloanele sale, pălește.

Un tramvai plin ochi cu tineri îmbrăcați în costume de carnaval (de la personaje din *Star Wars* pînă la Scufițe Roșii grăsuțe, elfi blonzi și tăcuți, luptători ninja și eroi manga – cei care vin costumați la tîrg nu plătesc biletul de intrare) te duce la periferia orașului. Pe drum, mai vezi prin stații fete-pisici conversîndu-se, regi și împărați care, în graba de a se urca în tramvai, își pierd coroanele pe drum. Autostrada este, la rîndul ei, blocată (deși Germania se poate lăuda cu un trafic lejer): sînt autocarele cu copii, școli întregi, nu doar din Leipzig, ci și din alte orașe ale Germaniei. Leipziger Buchmesse este un *must* în educație și în formarea gustului pentru lectură. Am văzut clase întregi de copii și la Gaudeamus sau la Bookfest, începe timid și la noi. Pe o latură a tîrgului, am numărat zece care de televiziune care transmit de aici.

După ce cobori din tramvaiul care se golește, în primul moment nu-ți dai seama unde e tîrgul, ești înconjurat de clădiri moderne, futuriste, care comunică între ele – tîrgul e, de fapt, peste tot. Intrarea principală te duce într-un pavilion central, cu o cupolă imensă din sticlă și cu aspect de seră. Aici, de fapt, impactul este cel mai puternic, căci după ce treci de casele de bilete, te pierzi într-un furnicar de cîteva sute de oameni. În mijloc e o scenă, un ecran de cinema, cel puțin optzeci de locuri pe scaune, toate ocupate. În jurul scenei, „comerț ambulant" – cafea, fructe de mare, clătite. În week-end, pentru a străbate pavilionul central spre halele adiacente ai nevoie de cel puțin douăzeci de minute. Oamenii se opresc ca să caște gura la ceea ce se petrece pe scenă, se așază pe trepte, mănîncă, conversează, totul cu o lejeritate la care iei parte și nu-ți vine să te grăbești. Vocile au un ecou special, ai senzația unei navete spațiale care în curînd se va desprinde de Pămînt.

© A. Popescu

Halele se succed unele după altele, unite prin culoare tubulare cu geamuri din sticlă. N-am reușit să le parcurg pe toate, deși nu sînt foarte multe, dar sînt uriașe și ai parte de multe atracții, chiar dacă nu cunoști limba germană. Tîrgul e o îmbinare între spații de lectură, de prezentare a editurilor și cele de socializare, nu știi care este granița dintre ele. De pildă, am nimerit la o lansare de carte despre alimentația rațională, apoi am făcut un pas și m-am trezit într-un soi de bistrou unde am fost servită cu amabilitate cu o supă indiană cu lapte de cocos, legume și năut. Oamenii nu se înghesuiau în fața oalei cum se întîmplă la noi cînd „se dă ceva", miroseau, gustau, întrebau și mergeau mai departe. Apoi am nimerit într-o bibliotecă cu cărți vechi germane și chiar m-am pierdut printre rafturi. În jurul meu erau vizitatori care se uitau la cărți, ca și mine, însă în același timp acolo era și o cafenea – alți oameni stăteau la mese, mîncau prăjituri, sorbeau din cești și citeau din cărțile pe care le luaseră de pe rafturi. Nu exista aproape nici un stand unde să nu poți asocia cartea și lectura cu o altă mică tentație – un pahar de bere, un cappuccino –, de fapt, cu un moment de relaxare. Erau standuri care mergeau chiar și mai departe și ofereau hamace pe care de regulă le luau cu asalt copiii sau mese de ping-pong. Adolescenții ședeau de-a dreptul pe jos, în cerc, mîncau *noodles* chinezești din caserole și inițiau propriile lor cenacluri literare. Mi-am amintit de cele cîteva terase cu mici și bere de la Romexpo, unde se refugiază cam toți autorii la final de tîrg. La noi, tîrgurile pot fi o premisă de socializare, însă nu permit și socializarea în sine, dau doar startul unor începuturi care pot avea o continuare mai departe în oraș sau niciodată. Un tîrg de carte nu trebuie să fie o activitate „bifată" pentru o editură și un motiv de a reduce ca preț cărțile și a vinde. Ce am învățat, din punct de vedere „comercial", la Leipzig: un tîrg de carte este un mod de sărbătorire a cititorului și de a-l face să se simtă bine pentru simplul fapt că este prezent acolo, preocupat de cărți, și că citește.

M-a mai impresionat și implicarea mass-media în tîrgul de la Leipzig. Studiouri de televiziune erau peste tot și transmiteau în direct – ARD, ARTE etc. –, iar oamenii prezenți la tîrg puteau oricînd face parte din public. Este un alt mod de a interacționa cu publicul cititor, de a te împrieteni cu el și de a-i da importanță. Marile ziare germane erau și ele prezente, cu standuri și dezbateri. La noi, doar cîteva posturi de radio încearcă să „acopere" subiectul, iar cîteva televiziuni își fac datoria și difuzează cîteva știri. Apoi, ne mai întrebăm de ce copiii noștri nu citesc. La Leipzig, într-o hală dedicată cărților pentru copii, porțile unei librării semănau cu porțile unui castel de basm. Am intrat în „castel" și m-am trezit față în față cu cărțile cîtorva zeci de autori germani pentru copii de care nu a auzit nimeni în România. Aproape toate scoase în condiții grafice impecabile. O întreagă industrie a cărții pentru copii. Apoi m-am uitat la ce se întîmplă la casă, unde copiii cumpărau tot *Jurnalul unui puști* și *Narnia,* traduse în germană. Dincolo de marketing, anumite preferințe rămîn universale. Copiii sînt aceiași pretutindeni, trebuie doar să știi să-i surprinzi și să-i încînți și mai ales să încerci să-i apropii de acest obiect minunat care se numește carte.

Revenind la amintirile mele din anii '90, mă bucur întrucîtva că mi-am regăsit entuziasmul. Publicul german are deja un respect față de carte și de autor, indiferent dacă el vine din Somalia, din Madagascar sau din România. A scris o carte, pentru ei este suficient ca să-l prețuiască și să-l asculte. E posibil ca, în timp, să se întîmple la fel și la noi. În 2018, România va fi țară invitată la Leipzig, s-a semnat deja un protocol în acest sens. Este, în primul rînd, o onoare. Însă dincolo de ea, poate să mai însemne o atenție specială acordată României și autorilor de aici, mai multe cărți traduse în limba germană, o deschidere a culturii noastre spre universalitate.

„Vrem să dăm tuturor șansa de a asculta jazz“

– interviu cu Alin VAIDA –

***Alin Vaida** este directorul Jazz in the Park, un festival clujean care a ajuns la ediția a patra. Anul acesta, festivalul se va desfășura în perioada 27 iunie – 3 iulie. Mai multe informații găsiți la www.jazzinthepark.ro.*

Care este conceptul acestui festival? Care este ideea originară?

Ca orice idee bună, totul a plecat de la dorința de a rezolva o nevoie reală a comunității în care trăim. În 2012, Parcul Central era cel mai mare spațiu verde din Cluj-Napoca, accesibil oricui, dar subestimat și puțin folosit. Noi am gîndit acest festival pentru a arăta efectiv ce poți face într-un parc. Am ales jazz-ul, pentru că această muzică promovează valori precum libertatea, improvizația, relaxarea și cooperarea. Am avut ca sursă de inspirație filozofii asemănătoare implementate cu succes în America.

Conceptul nostru este de a arăta potențialul unor spații nefolosite din oraș, promovînd muzica de calitate și făcînd dezvoltare de audiență. Pînă la acest eveniment cred că mulți vedeau jazz-ul ca pe o muzică elitistă, mai inaccesibilă. Noi am vrut să o scoatem din săli și să dăm tuturor șansa de a o asculta și de a o îndrăgi. Am studiat mult pentru a putea face acest festival. Și cred că e frumos că pot spune că noi, organizatorii, creștem împreună cu el, dar și cu publicul participant.

Festivalul are și o componentă comunitară...

Da, anul trecut am reușit să adăugăm festivalului poate cea mai importantă componentă dintre toate: implicarea activă a comunității în misiunea noastră. Să explic: accesul în Parcul Central fiind liber, publicul nu are nici o obligație față de noi. Așadar, noi am introdus conceptul de bilet neobligatoriu. Cine dorește, poate cumpăra un bilet cu 10 lei și primește o brățară simbolică de acces. Banii strînși intră într-un fond din care noi finanțăm acțiuni comunitare și culturale (în fiecare an avem altă temă). Practic, Jazz in the Park devine pretextul comunității pentru a se aduna și a face ceva bine pentru ea. E un gînd frumos care ne motivează. Anul trecut am strîns peste 40.000 de lei din donații, am finanțat patru proiecte de intervenție culturală în spațiu urban și am acordat trei burse de merit unor elevi, tineri muzicieni din oraș.

Anul acesta ne-am propus obiective mai mari, iar pe viitor ne propunem să creștem în două mari direcții: atît ca festival, care contribuie la dezvoltarea fenomenului jazz din România, cît și ca un program care adună comunitatea și încearcă să transmită valori pozitive.

Festivalul presupune mai multe secțiuni: „in the park“, „in the street“, „picnic“ – care este povestea fiecăreia?

Noi vedem Jazz in the Park ca pe un program care comunică pe tot parcursul anului cu oamenii și comunitatea lui. Evident, punctul culminant rămîne festivalul, iar celelalte proiecte (Jazz in the Street, Picnic in the Park) vin în completarea lui, ne dau pretextul să adunăm oamenii de mai multe ori pe an.

Picnic in the Park propune o modalitate nouă de a-ți petrece ziua de 1 Mai, alta decît tradiționalul grătar la pădure. El a debutat anul trecut, cînd am ales un alt parc din oraș pentru a aduna lumea. Am propus un decor frumos, multe spații de relaxare și, nu în ultimul rînd, muzică bună. A fost evenimentul cu cea mai multă energie pozitivă la care am participat vreodată.

Jazz in the Street, cu care debutăm pe 23 aprilie, este un proiect de descoperire, dezvoltare și promovare a tinerilor artiști din varii domenii culturale și își propune să resemnifice spațiul public clujean, precum și înțelegerea comunității locale asupra rolului și a înțelesului artelor, creînd întîlniri neobișnuite între artiști, locuri și public.

Proiectele noastre sînt legate de un scop comun: acela de a aduna comunitatea, dînd valoare anumitor spații. Oamenii se simt bine la noi pentru că simt că fac parte dintr-un grup.

Cum vedeți fenomenul jazz-ului românesc?

Cred că în ultimii ani fenomenul e în urcare. Raportîndu-mă strict la evenimente, observ cum apar tot mai multe proiecte: festivaluri, concerte, școli de vară, concursuri. Din punct de vedere al trupelor există un val de trupe tinere care arată mult potențial: Jazzybit, Sebastian Spanache Trio și multe altele.

Publicul de jazz nu este dat de la sine, el trebuie dezvoltat. Iar acest lucru se poate face prin evenimente, prin concepte creative care încurajează oamenii să participe. Din păcate însă, e greu să faci dezvoltare de audiență doar prin evenimente. E nevoie de implicarea media, de mai multe canale prin care muzica să fie promovată. La nivel de trupe este clar că o trupă de jazz are cadre mai puține de exprimare decît artiști reprezentanți din alte genuri muzicale, cum ar fi electronica, rock-ul...

În ce relație se află acest festival cu restul festivalurilor de la noi?

Avem o filozofie foarte orientată spre colaborări și vrem să ne împrietenim cu cît mai mulți colegi de breaslă. Anul trecut am participat la Blaj aLive, unde am amenajat o scenă de jazz. Avem o relație de prietenie și parteneriat cu Dark Side, Artmania și Twin Arts. La nivel local, colaborăm cu Zilele Culturale Maghiare, dar și cu alți organizatori. Pentru noi e important și faptul că avem relații cu instituții publice: Universitatea de Artă și Design, Muzeul de Artă, British Council sau Primăria clujeană.

Ne place cînd putem ajuta, dar și cînd primim din experiența celorlalți. Sună atît de evident că e important să colaborăm între noi, dar de prea puține ori se întîmplă acest lucru într-un mod concret. Dar știm că lucrurile se vor schimba. Industria de evenimente din România a crescut și e necesar ca ea să fie reprezentată de o voce la unison.

Poate mai mult decît oricare alt oraș românesc, Clujul pare o pepinieră de artiști din toate domeniile; cum se explică această efervescență artistică?

Probabil e vorba despre o serie de motive, dar explicația principală constă în faptul că, în ultimii ani, orașul a devenit un cadru de exprimare foarte bun pentru artiști. Există multe evenimente mari, există public, există spații culturale active și, foarte important, în clujeni se naște tot mai tare o dorință și o deschidere spre colaborări. Cred însă că se pot face mai multe cu și pentru artiștii locali. Chiar de aceea am venit cu ideea organizării Jazz in the Street.

Cine este publicul festivalului?

Participanții de la evenimentele noastre nu reprezintă doar publicul de jazz. Chiar ne bucură acest fapt, pentru că unul dintre obiectivele festivalului este de a face dezvoltare de audiență. Cei mai mulți participanți la festival fac parte din categoria de vîrstă 25-35 de ani, iar din punct de vedere social observăm un interes tot mai mare de a participa din partea familiilor tinere.

Există facilități pentru cei din țară care ar vrea să vină la acest festival?

Există, desigur. Faptul că o mare parte din festival este cu acces liber prezintă un avantaj în a-ți planifica o fugă de un week-end în Cluj-Napoca. Orașul e frumos, cazări sînt foarte multe, e ușor de ajuns, iar cînd intri în parc, nu-ți lipsește nimic de acolo pentru a-ți putea petrece toată ziua la festival. De la ediția trecută am promovat la nivel național festivalul.

La ce să ne așteptăm de la ediția din acest an?

Avem multe surprize în acest an. Vom avea concerte speciale și la Jazz in the Street (23 aprilie) și la Picnic in the Park (14 mai). Probabil, programul complet al festivalului îl vom divulga abia după ultimul *promo event*. Vom avea cel mai bun *line-up* de pînă acum: consistent, gîndit pentru a satisface gusturi cît mai variate. Pe lîngă muzică, surprize vor fi și pe partea de amenajare a spațiului și din activitățile propuse. Va fi pentru prima dată cînd vom folosi parcul întreg.

Vom avea peste 25 de trupe din opt țări, iar în acest moment avem șase trupe confirmate: Hot Club de Cluj, Jazzybirds, Platonic, Blazzaj, Naked (Serbia) și Kovacs (Olanda), care este unul din *headliner*-ii acestei ediții. Trupa olandeză va ajunge departe și ne bucurăm că sîntem primii care o aducem la noi în țară.

Am păstrat la final cea mai tare veste: pe 3 aprilie vom avea un *event* Jazz in the Park în comuna Bogata, devenită populară după *check-in*-ul dat din greșeală de rapper-ul Snoop Dogg pe rețelele de socializare. Noi chiar ne-am dus pînă acolo să vedem locul și să cunoaștem lumea. După o plimbare și o poveste cu primarul local, ne-am hotărît să facem un eveniment aici, iar cu banii strînși vom amenaja un parc în localitate, pentru că nu au unul.

a consemnat Marius CHIVU

PUBLICITATE

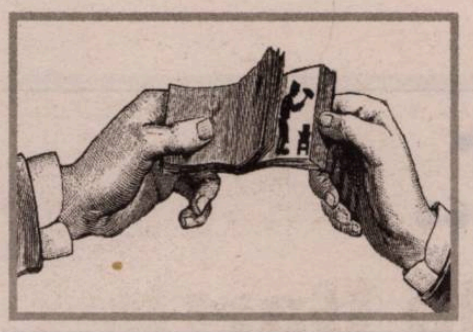

Marius CHIVU

feedbook

Dragoste & durere

● Zeruya Shalev, *Durere*, traducere de Gheorghe Miletineanu, Editura Polirom, 2016.

Dacă săptămîna trecută scriam despre cel mai recent roman al lui David Nicholls în care o femeie își părăsește soțul, în ciuda eforturilor lui, pentru un nou început, ajungînd să trăiască la vîrsta a doua tocmai alături de iubitul ei din tinerețe; în acest nou roman al Zeruyei Shalev fantoma iubitului din adolescență o bîntuie pe femeia care, reîntîlnindu-l treizeci de ani mai tîrziu, se pregătește să-și părăsească soțul, incapabil de vreun efort pentru a-și salva căsnicia. De altfel, în toate cele cinci romane ale sale (traduse și la noi, din 2009 încoace: *Viața amoroasă, Thera, Soț și soție, Fărîme de viață),* Zeruya Shalev (n. 1959) se ocupă de relațiile de cuplu, conflictul dintre părinți și copii, bolile celor mai bătrîni din familie, crizele identitare ale celor tineri. Remarcam și altă dată că explorarea psihologică a relațiilor de familie (scriitoarea a urmat un scurt stagiu de psiholog în armata israeliană) este specialitatea literaturii Zeruyei Shalev, care mărturisea într-un interviu acordat ediției românești a revistei *Psychologies* că pentru ea „complexitatea, fragilitatea, conflictele și contradicțiile, copilăriile, orbirea, tînjirea după dragoste, dorința de a fi fericit, alături de forțele autodistructive – toate aceste lumini și umbre sînt surse de fascinație, compasiune și inspirație".

Despre orbire și tînjirea după dragoste este cel mai mult vorba și în această nouă carte a sa în care Iris, soția absentului Miki, mama lui Omer și a Almei, supraviețuiește psihologic cu greu celor două evenimente traumatizante din viața ei: părăsirea de către Eitan, marea ei dragoste din adolescență, singurul bărbat pe care l-a iubit, și atentatul terorist în urma căruia a rămas cu un corp fragil, plin de cicatricile operațiilor, din care durerile nu s-au retras nici după un deceniu. (Măcar în paranteză fie spus, Zeruya Shalev însăși a trecut prin experiența de a se găsi în raza exploziei unui atentat sinucigaș.) Cele două dureri ale lui Iris, cea fizică și cea sentimentală, se suprapun aproape total în momentul în care, după treizeci de ani de la despărțire, află întîmplător că iubitul ei din adolescență a ajuns un doctor renumit, specializat chiar în tratarea durerilor cronice. Cîndva motivul celei mai mari dureri în dragoste, Eitan devine șansa ei de vindecare, inclusiv fizică. Fără a mai fi stăpînă pe corpul ei, Iris cedează cu totul obsesiei pentru Eitan, care, la rîndul lui, îi răspunde cu aceeași pasiune nu renăscută, dar niciodată pierdută în tot acest timp în care și el a fost căsătorit și a devenit tată. Reîntîlnirea în culmea maturității a celor doi adolescenți de altădată îi face pe amîndoi să se comporte imprudent: Eitan o vizitează pe Iris peste zi la ea acasă, iar Iris, sub pretextul unor călătorii adminstrative, face escapade cu Eitan în afara orașului *(vezi și fragmentul de mai jos).* În tot acest timp, soțul Miki, care joacă șah cu calculatorul la modul compulsiv, pare incapabil să sesizeze pericolul și să-și recîștige soția pe care, de fapt, n-o cîștigase niciodată.

Dacă Omer, băiatul adolescent, este un personaj mai degrabă absent din această ecuație familială, Alma, sora lui mai mare, pe de altă parte, are o evoluție care complică decizia lui Iris de a-i părăsi pentru Eitan. Plecată de acasă pentru a-și trăi viața independent, Alma intră sub influența nefastă a unui guru impostor care o convinge, sub pretextul unei așa-zise eliberări și împliniri spirituale, să întrețină relații sexuale cu diverși. (În *Pastorala americană* de Philip Roth mai apare o adolescentă plecată de acasă, dar acolo rațiunile nu erau atît spirituale, cît politice, căci secta care o cooptează pe tînăra fată organizează atentate.) Dacă tatăl ei, Miki, este o dată în plus incapabil să înfrunte realitatea, Iris este cea care încearcă să-și salveze fiica, chiar dacă acest efort poate periclita relația ei secretă cu Eitan, precum și viitorul acesteia. Directoare de școală priceputǎ, dedicată și ambițioasă, care a marcat pozitiv viața multor tineri, atrăgîndu-i și menținîndu-i în școală, Iris se găsește neputincioasă în ipostaza de a-și salva propria fiică.

Apelez la un alt interviu al autoarei, de data aceasta acordat revistei *Dilemateca,* unde spunea: „Încerc să creez crize care vor zgudui personajele, întrucît o situație de criză ne zdruncină și ne constrînge să vedem adevărul, fără a-l nega sau reprima. Din acea situație tulburătoare, cîteodată, dar nu întotdeauna, ieșim învingători". În acest roman crizele majore ale familiei sînt două: regăsirea dragostei pierdute și rătăcirea fiicei. Romanul are trăsăturile stilistice ale unui psalm despre dragoste și familie și, o dată în plus în scrisul Zeruyei Shalev, frazele cărții incorporează citate din Biblie („pentru mine, Biblia este o comoară în ceea ce privește puterea literară și inspirația", mărturisea scriitoarea în același interviu din *Dilemateca),* ce conferă poveștii o dimensiune nu atît religioasă, cît spirituală. Sacrificiul și durerea, dragostea și moartea sînt, astfel, modelele simbolice pe care țesătura scrisului Zeruyei Shalev (pentru a face o analogie cu imaginea voalului care acoperă personajul feminin de pe coperta cărții) o întinde peste această poveste despre iluzie, împlinire și eliberare.

Invitată acum cîțiva ani la Festivalul Internațional de Literatură București (FILB), Zeruya Shalev va fi prezentă din nou la București, alături de scriitorii Fania Oz-Salzberger, Meir Shalev, Dror Mishani, Rony Oren și Gil Hovav, la Salonul internațional de carte Bookfest din 1-5 iunie, unde Israelul va fi țara invitată de onoare.

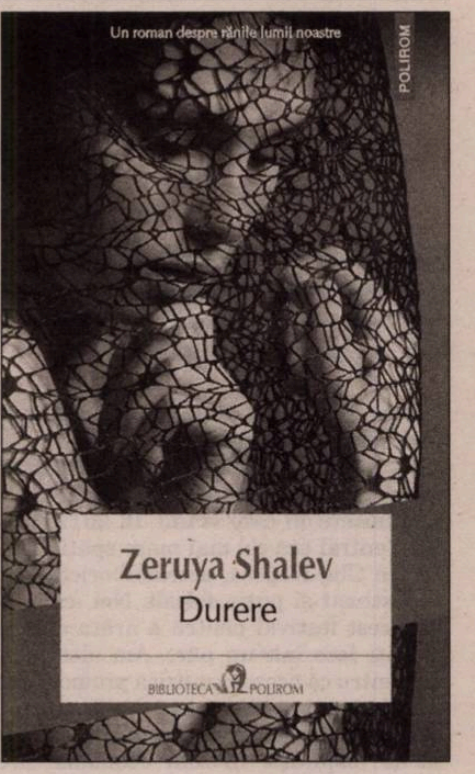

aproape de carte

Zeruya SHALEV

Durere

(fragment)

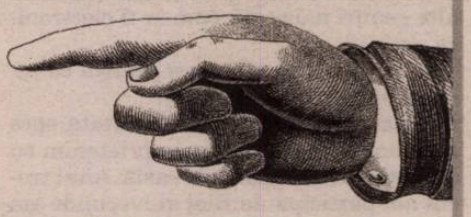

„De cînd ești vegetariană?", întreabă el. Și ea îi răspunde: „De mai bine de douăzeci de ani. Cînd m-am măritat cu Miki am hotărît că noi nu ne atingem de animale moarte." Nu-i e ușor să recunoască existența omului alături de care trăiește de atîția ani, care-i împărtășește concepția despre lume și obiceiurile în materie de alimentație, și Eitan dă din cap contrariat: „Sper că iei B12", adăugă el. Și ea spune: „Sigur, cînd îmi aduc aminte", bucuroasă să reducă tema asta, atît de importantă pentru ea și Miki și pentru copiii lor, la o minoră chestiune practică.

Sînt perechi care au de învins deosebiri mai mari decît astea, își face ea curaj, și cu toate că îi vine greu să-l vadă mestecînd cu plăcere ca și cum ceea ce era în farfuria lui n-ar fi fost un animal înzestrat cu conștiință, și ca și cum niciodată nu s-ar fi gîndit la asta și nu și-ar fi făcut scrupule.

„N-am crezut că ești atît de puțin evoluat", observă ea în cele din urmă, fiindcă nu izbutește să se abțină, „astea sînt animale ca mine și ca tine! Cum poți să le mănînci?" Și el se trage înapoi ca lovit de ceva: „Atunci întoarce-te la soțul tău, dacă asta te deranjează atît de mult", strecoară el printre dinți, pe cînd fălcile i se mișcă necontenit, iar atunci cînd soarbe din arak cavitatea gurii i se vede neagră și goală. „Încă nu l-am părăsit", spune ea. Și el își apropie fața de ea: „Bineînțeles că l-ai părăsit", silabisește el categoric, „altminteri n-ai fi aici."

Ochii lui, care i s-au întunecat odată cu apusul soarelui, se înfig în ochii ei. „Te întorci la mine", zîmbește el, îndeasă o bucată de carne în gură și o mestecă sfidător, iar apoi îi ridică bărbia și-i apasă buzele pînă cînd gura ei se deschide în întîmpinarea gurii lui, se umple de un gust uitat și respingător de carne friptă și, spre spaima ei, ea simte cum o pastă de carne mestecată îi e îndesată în gură, încearcă să scape de strînsoarea buzelor lui și nu izbutește, i se întorc mațele pe dos și plămînii i se golesc de aer pînă cînd puterea ei de împotrivire slăbește și ea înghite îmbucătura cu o senzație de înfrîngere usturătoare, și abia atunci el slăbește strînsoarea."

PUBLICITATE

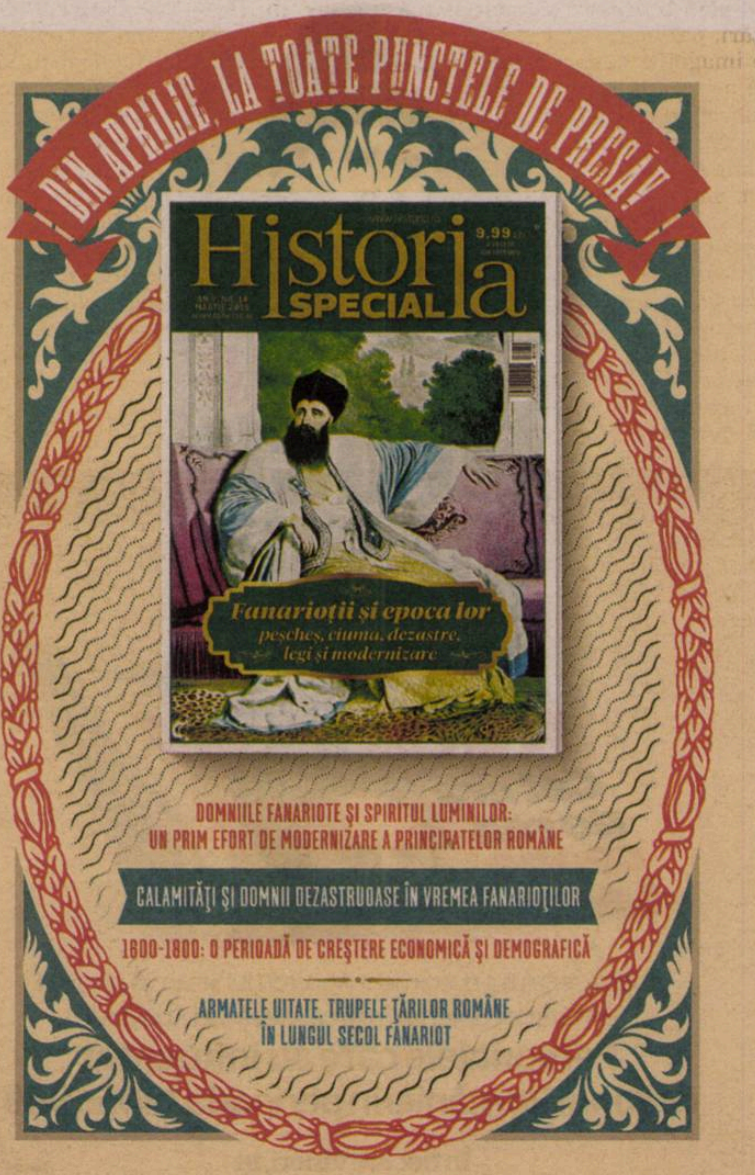

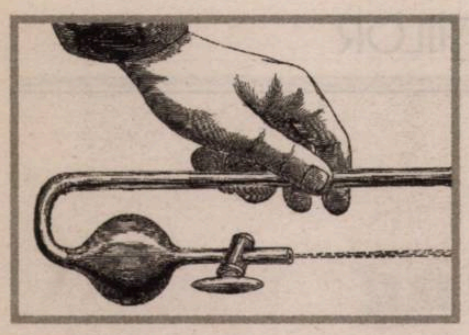

Oana STOICA

rosencrantz & co

Identitățile lui Attila Bartis

● ***Regie,* text și regie: Attila Bartis; cu: Korpos András, P. Béres Ildikó, Kádár Noémi, Kiss Bora, Kilyén László, Barha László Zsolt, Galló Ernö, Csíki Szabolcs, Varga Balázs. Asistent de regie: Kölcze Kata. Regizor tehnic: Vajda György. Sufleur: Ferenczi-Tóth Katalin. Teatrul Național din Tîrgu Mureș – Compania „Tompa Miklós".**

Debutul în regie al lui Attila Bartis a reprezentat pentru acesta asumarea unei a treia identități auctoriale, pe lîngă cele de scriitor și fotograf. Bartis își exorcizează prin explorare ipostazele creative, exersînd diferite tipuri de distanțare (această poli-identitate artistică îl apropie de Radu Afrim, regizorul care a montat *Tihna,* la rîndul său fotograf). Scriitorul este narator în *Tihna,* fotograful se regăsește în mai vechea piesă *Prăpădul* și în recentul roman *Sfîrșitul,* regizorul este personajul central din piesa *Regie,* montată în premieră absolută de Bartis la Tîrgu Mureș.

„O permanentă glisare între două realități, a teatrului și a vieții, care se potențează reciproc."

Din acest scrieri se conturează un univers întunecat, plin de dependențe și torturi afective, bîntuit de stafia unui trecut politic, nici curat, nici liniștit. Bartis scormonește stăruitor în acest puroi uman, reimaginînd cîteva leitmotive, explorînd pînă la obsesie anumite situații sau stări, pasionat cumva de exhibarea lor, de imaginile agresiunii personale și sociale pe care le inventariază conștiincios, conectînd afecte și acțiuni, personaje și istorii, realități și extra-realități într-un stil specific, deopotrivă inteligent și lucid. Sînt texte despre traume și convulsii personale în care se mixează afectul (eroticul, sentimentele, dependențele) cu politicul (colaborările cu fosta poliție politică, moștenire împovărătoare a comunismului care va marca pentru mult timp viețile oamenilor). La Bartis, recurența temelor, personajelor și situațiilor are caracter investigativ. Scriitorul confruntă propria biografie (obsesii, nu faptе concrete din istoria personală) cu arta, analizează relația dintre adevăr și reprezentarea sa artistică.

În *Regie*, el pune această problemă direct, căci se folosește de formula „teatru în teatru": asistăm la repetițiile unui spectacol, atît la fragmentele teatrale, cît și la lucrul efectiv, ceea ce permite o permanentă glisare între două realități, a teatrului și a vieții, care se potențează reciproc. Un regizor își pune în scenă propriul text (exact ceea ce face Bartis) în care explorează ficțional problemele personale, sentimentale/relaționale (căsnicia, adulterul) și politice (colaborarea cu fosta poliție politică). În ce mod ficțiunea poate explora și exploata realitatea? Cum devine performarea unor elemente de biografie (traume, vicii etc.) o formă de terapie? Ce relații se dezvoltă între realitate și teatralitate?

Unele dintre temele din *Regie* se regăsesc în *Prăpădul,* piesă în care personajul principal este un fotograf. Triunghiul relațional (obsesie a lui Bartis, apare și în *Tihna,* într-o variantă specială: mamă-fiu-iubită) exhibă diferite aspecte: eșuarea căsniciei într-o relație torturantă, adulterul repetat, dependența afectivă și fizică, plăcerea sau nevoia de a abuza psihic. În ambele texte, bărbatul umilește, dar este și el umilit (în scena de sex din *Regie,* dominatorul devine abuzat), generează relații bolnăvicioase, în care afecțiunea este înghețată. La Bartis, personajele își refuză constant tandrețea, sînt oameni răniți, care nu se pot vindeca și își duc durerea la paroxism, dependenți de suferință. O altă temă este relația dintre autor și operă în varîile ei forme (literatură, fotografie, teatru), aici fiind, din punctul meu de vedere, și miza esențială a acestor demersuri artistice. Apare și tema politicului care amprentează viața personală (cupluri și familii), distrugînd-o (la fel și în *Tihna,* Bartis fiind marcat de perioada comunistă trăită în România și Ungaria).

Întunecat și cinic, *Regie* are o anume sobrietate, nu scorțoasă, ci austeră. Este o austeritate a penumbrei, spațiul este luminat doar pe un culoar lateral, destinat ieșirilor (și intrărilor) din (în) scene (a spectacolului și a „spectacolului" din spectacol), un culoar al morții așa cum se poate imagina din mărturiile celor reveniți la viață după moartea clinică. În umbra spectacolului este, așadar, un purgatoriu. În spațiul mic, cu public pe două laturi și o scenografie minimalistă (un pat, un scaun, o masă), „spectacolul" este jucat cu o minimă teatralitate și deconstruit apoi în spectacolul real, ai cărui protagoniști (personajele „regizor" și „actori") sînt plasați în public. De la un firesc teatral la un firesc pur și simplu, spectacolul trece prin deteatralizare. Bartis aplică acest concept simplu pe care îl duce pînă la capăt, fără artificii sau sincope. Personajul-regizor János (Korpos András) își pune în scenă posteritatea, făcînd un exercițiu de imaginare a haosului care va exploda după moartea sa, privit din perspectiva soției (în „spectacol", o femeie își pierde soțul, regizor și fost colaborator al poliției politice). Soția din „spectacol" (Béres Ildikó) are și ipostazele „reale" de actriță și fostă iubită a lui János, iar colega ei de scenă (Kádár Noémi), actuală atracție pentru regizor, o joacă pe „fiica" lor. Identitățile reale și ficționale ale personajelor permit celor două actrițe compoziții rafinate, cu subtilități de interpretare. Korpos András (János) evoluează atent pe o singură identitate și o singură tonalitate, iar momentul de criză îi aduce o bună variație în joc. Actorii mureșeni se descurcă bine cu un joc filmic, care nu le este specific, demonstrîndu-și încă o dată, după *Tihna,* adaptabilitatea la cerințele regizorale.

Prezența lui Attila Bartis la reprezentație a permis o perspectivă multiplicată: personajul-regizor își privea „spectacolul" sub privirea regizorului real, aflat în spatele său. O veghe dublă, o tortură triplă.

Am văzut *Regie* la aniversarea a 70 ani de la înființarea teatrului (pe atunci secuiesc) din Tîrgu Mureș. Mă bucur să constat revenirea în atenția națională a instituției mureșene, recuperarea publicului local și colaborarea între companiile română și maghiară (teatrul mureșean este compus din două trupe autonome), toate vizibile în ultimii ani. Este revigorant să asiști la o renaștere.

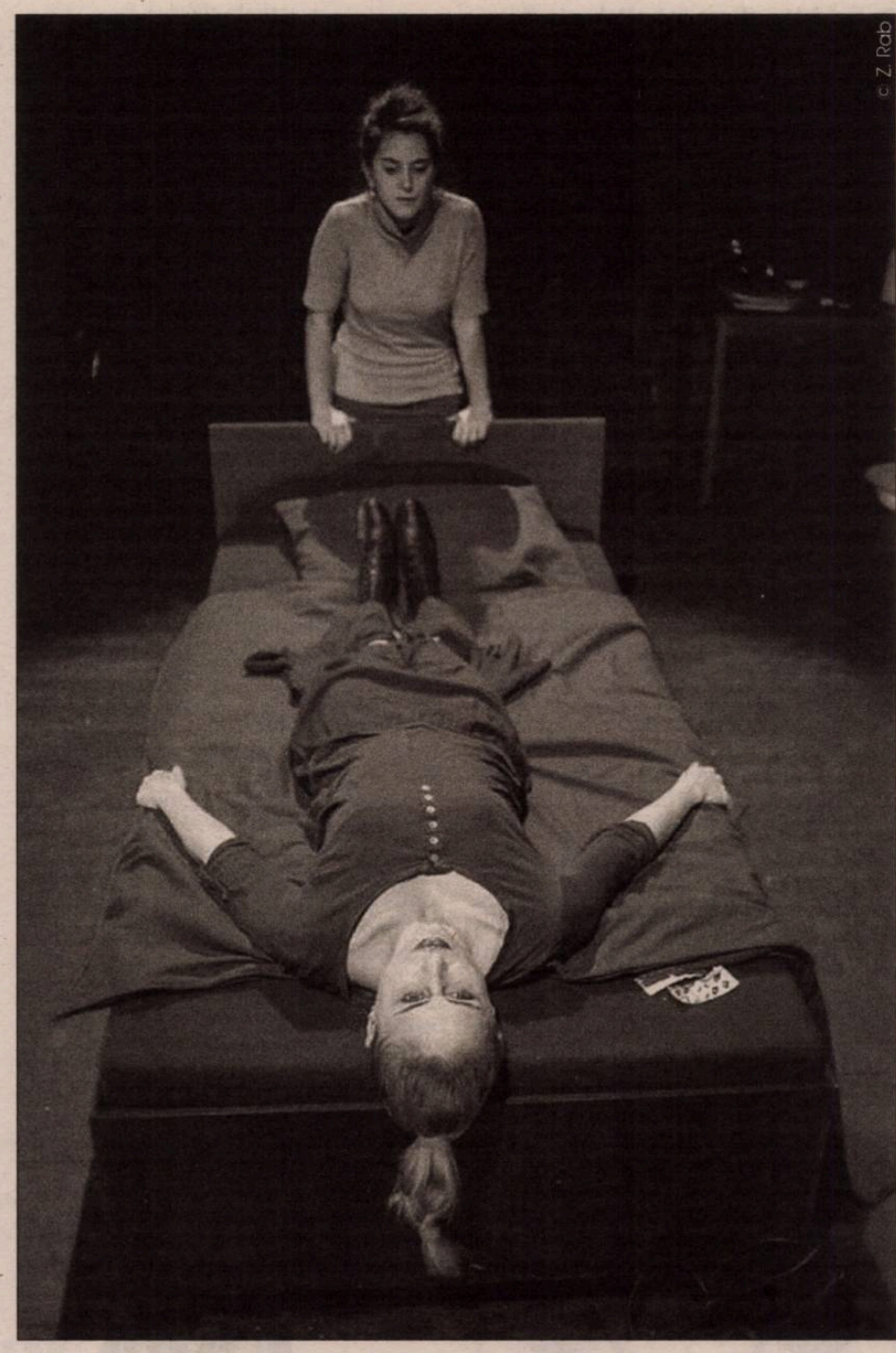

***Oana Stoica** este critic de teatru.*

Ancuța PROCA

dilematograf

Wishful thinking

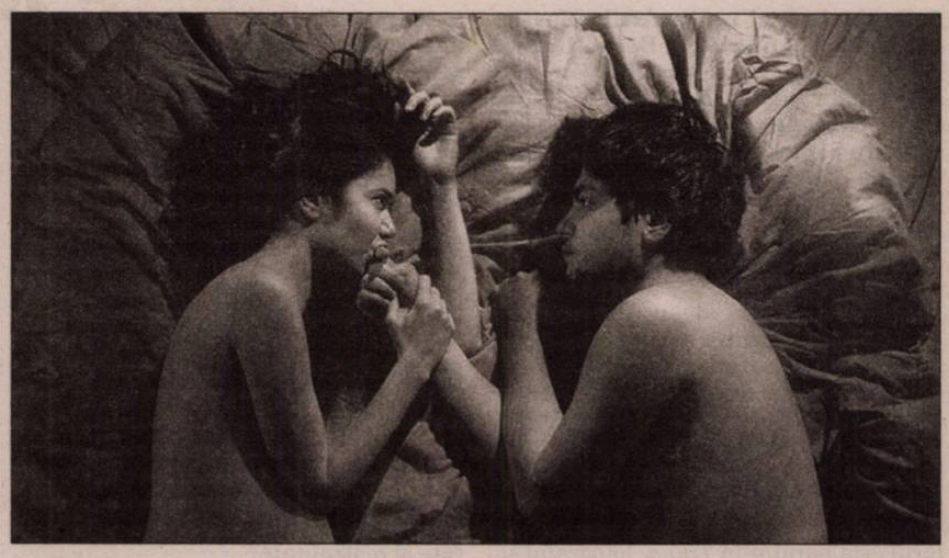

● ***Ilegitim* (România-Polonia-Franța, 2016), de Adrian Sitaru.**

Ilegitim, premiat anul acesta în secțiunea „Forum" a Festivalului de la Berlin, încearcă să împace două direcții: pe de o parte, urmărește să vadă unde pot duce explorările prin exerciții de actorie ale unui grup de profesioniști și neprofesioniști, care construiesc o poveste prin improvizație (păstrînd ca teren comun o temă și niște indicații regizorale generale), pe de altă parte, încearcă să devină un produs care poate fi interesant și pentru public, nu doar pentru echipa care experimentează un proces diferit de a face cinema.

Povestea concepută de echipa filmului se învîrte în jurul a două subiecte tabu – incestul dintre o soră și un frate (care sînt și gemeni) și avortul unui copil rezultat dintr-o astfel de relație – dezvoltate în cadrul unei drame familiale restrînse. În sensul primei direcții, de experiment actoricesc, *Ilegitim* se vrea o încercare de creare a unui efect de real, de autenticitate: se filmează doar o dublă pentru fiecare scenă pentru a fi „ca în viață", cu camera în mînă, în stilul unui documentar observațional, actorii sînt lăsați să conviețuiască un timp mai îndelungat în locul de filmare, dialogurile ajung să se formeze pe loc, fără să fie scrise în prealabil, și nu se hotărăște asupra unui final decît în stadiul de montaj. Personajele care se adună la o masă în familie discută unele peste altele, spre deosebire de un film obișnuit, cu dialoguri construite, unde, atunci cînd un personaj vorbește, dominația sa e clară în cadrul discursului filmului. Sitaru și echipa fac ca această dominație să se lase cîștigată – vorbește mai mult cine apucă. Cu toate acestea, spontaneitatea la care aspiră e permanent subminată de ideea că trebuie să se spună lucruri importante (dialog înseamnă aici discuții filozofice și teme cu greutate, precum problema timpului, trecutul ascuns al tatălui, tatonarea problemei copiilor nedoriți), nelăsînd loc pentru prea multe surplusuri nejustificate dramaturgic. Acumularea nemulțumirilor din cadrul familiei (care reies din discuțiile de la masa cu care se deschide filmul) se va manifesta sub forma unei „mari izbucniri": acuzațiile celor patru copii se năpustesc asupra tatălui lor care denunțase, în perioada comunistă, femeile care veneau la el să facă avort. Oricît ar folosi acest motiv al legii injuste (cea a interzicerii avortului în perioada comunistă) demonstrației failibilității justiției în general (pregătind deci discuția despre ilegalitatea incestului), naivitatea cu care copiii își acuză tatăl e chestionabilă – totala lor ignorare a problemei pînă atunci e bizară, cu atît mai mult cu cît unul din ei e medic. Și mai problematică rămîne diminuarea nejustificată dramaturgic a conflictului. De la momentul său de maximă intensitate, din timpul mesei (în care se discută teme din trecut, inactuale, dar în care se ajunge să se arunce și cu vorbe, și cu pumni), conflictul e redus la reacția mult mai restrînsă a tatălui la aflarea veștii că cei doi copii ai săi au o relație de cuplu și vor avea și un copil (deci cu destul de consistente motive de amplificare), pentru ca în final conflictul să fie de-a dreptul anulat printr-o elipsă, urmată de o împăcare totală cu problemele (și cu incestul, și cu venirea pe lume a copilului, ba chiar, se sugerează, și cu moartea), într-un moment de beatitudine totală.

Rezolvarea conflictului în acest mod nu e decît un exemplu de *wishful thinking*, în care însăși implicarea spectatorului e uitată. Deodată, filmul nu mai e văzut de Sitaru și de echipa sa ca un produs supus receptării de către un potențial spectator (produs care are nevoie, deci, să se facă înțeles printr-un *plot*, și care trebuie să pună în discuție problemele pe care le flutură pe sub nasul spectatorului), ci e redus la un simplu exercițiu de actorie, care poate explora o direcție, sau poate să nu o exploreze, poate avea un rezultat, sau poate foarte bine să rămînă și fără. Asumarea rolului de a conduce/direcționa spectatorul în această explorare e lăsată deoparte. E ceea ce confirmă Sitaru atunci cînd, întrebat despre unul dintre lucrurile importante lăsate în afara filmului (problema malformațiilor copiilor născuți prin incest, care nu e discutată), răspunde că alegerea sa e să își lase actorii să vorbească despre ce vor, fără să le impună limite. O scenă importantă descrie felul în care protagonista încearcă să uite de necazul sarcinii prin alcool și heroină, însă narațiunea e rapid deviată, de la intenția de a o duce la spital, la aflarea secretului incestului de către un alt frate, fără a relua în vreun fel în restul filmului discuția privind efectele sale asupra sarcinii și adîncind și mai mult problema genetică, de supraviețuire a copilului. În măsura în care e deschisă discuția despre avort înainte și după perioada comunistă, ea e redusă la ilegalitatea sa de atunci și legalitatea sa de acum. Chiar și în acest punct, filmul se ferește de orice problematizare: tatăl copilului e din start pro-viață, iar discuția despre trauma femeii e ignorată. *Ilegitim* nu depășește nivelul unui experiment actoricesc.

***Ancuța Proca** este critic de film.*

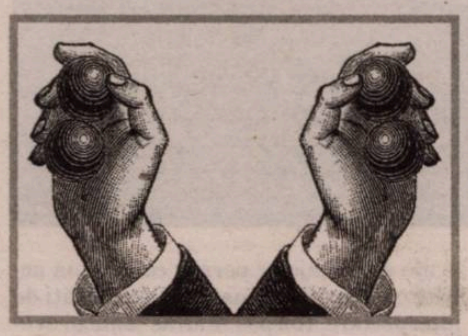

Aron BIRO

audio și n-am cuvinte

Fără metehne

● **Space Needle, *Space Needle*, Fiver House Records, 2015.**

Faptul că muzica românească a fost în mod tradițional cu vreo douăzeci de ani în urma tendințelor occidentale ne-a permis să prindem niște valuri de revigorări internaționale ale genurilor de altădată, să profităm de faptul că ne prind ele din urmă venind din direcția opusă celei spre care ne îndreptăm. Nu-i nimic, din afară nu se vede, așa că trăim momentul oportun pentru un val de trupe *grunge/alternative,* de data asta cîntat/produs cum se cuvine și nu cum încercau – lăudabil, dar mai degrabă intuitiv – alternativii generației Atomic. Deși *grunge*-ul n-a trecut neobservat la noi, tinerii Costineștiului dînd unei „Smells like Teen Spirit" conotații proprii studenților postdecembriste, nu putem vorbi de o generație *grunge* în muzica românească la vremea potrivită, nici măcar de una puțin tardivă. Bunele practici de imagine și prezență scenică, tehnologia necesară, o dicție credibilă în engleză, o cultură pop și valori de producție adecvate au intrat tîrziu în România – considerate chiar de unii dintre rockerii noștri drept obstacole formaliste în calea liberei creativități și onestități. Radiourile și mass-media anilor '90 au contribuit din plin, aplicînd filtre de „calitate" și „relevanță" cu care s-a izbutit poziționarea rock-ul *mainstream* al altora drept muzică underground la noi, în detrimentul unor bizarerii pop care altundeva și-ar fi găsit locul în cadrul unor emisiuni umoristice.

Extrapolînd recomandarea făcută anterior într-un context nefericit cu privire la trupa Up to Eleven, e important de evidențiat că alternativul bucureștenilor Space Needle beneficiază de meșteșugul producătorului britanic Adam Whittaker, care a ambalat sonor și alte trupe cu adresabilitate internațională (Grimus ori Toulouse Lautrec), scuturînd semnificativ concepția românească despre managementul calității în muzică. Celălalt producător implicat aici e libanezul Sultan Nasser, actor mai vechi în industria noastră (inițiator al proiectului Blanoz și pionier al muzicii electronice românești în anii '90).

Dincolo de inoportunul nume (să sperăm că americanii Space Needle nu au de gînd să se reformeze), grupul bucureștean ar putea deschide un turneu Soundgarden oriunde pe planetă și, în ciuda declarațiilor de presă timide care riscă să îi poziționeze drept un *tribute band,* reușește să cînte mai mult decît o derivată a muzicii îndrăgite de membrii săi. O componentă de brit-rock de rit vechi (bătînd chiar înspre The Cult) este altoită peste sound-ul *grunge* cu care s-a antrenat pînă acum vocalul Alex Purje prin numeroasele trupe-exercițiu în care a activat (Rain District, Redrum Grunge etc.). Ceilalți colegi se numesc Nicolae Aramă (chitară, venit de la veteranii OCS), Ati de Chile (tobe, venit de la Blanoz și Les Elephants Bizarres) și Călina Maria Curticăpean (bas, venită cu o notă de culoare improprie *grunge*-ului, menită să aducă trupa în modernitatea indie).

Albumul scurt, o încercare a mării cu degetul, a fost popularizat în oarecare măsură prin includerea cîtorva piese pe coloane sonore ale unor producții cinematografice filmate în ultima vreme prin România – „Queen and Country", „Fright Night 2", „Dying of the Light". Faptul că unele compoziții par țintite din capul locului pentru o astfel de poziționare face ca materialul să nu aibă o coeziune conceptuală, fiind probabil antologat din cele mai reușite bucăți acumulate în portofoliul trupei. Metehnele alternativului românesc nouăzecist – afectarea mizerabilistă, cîntatul pe nas, implicarea politică, imnurile de festival al berii – au fost lăsate în urmă de Space Needle în beneficiul unei muzici cu care poate rezona și un public internațional. *Grunge*-ul și rock-ul alternativ nu sînt, totuși, *world music* și nu au avut niciodată menirea de a promova un specific regional. A fost nevoie de Adam Whittaker pentru a aduce această revelație în România, dar mai bine mai tîrziu decît niciodată.

***Aron Biro** este autorul blogului http://aronbiro.blogspot.com.*

Cristina FOARFĂ

bolero de **travel**

Tu unde găsești toate astea în New York?

E o întrebare pe care i-o tot puneam lui A., mutat de cîteva luni la New York, care știe mai bine ce se întîmplă în underground-ul cel mai underground decît la mai clasicele muzee sau pe orice Broadway. Ce se întîmplă? Orice! De unde află? De pe cele mai obscure blog-uri și pagini de Facebook pe care cumva le-a găsit și le-a pus în *reader*. De ce? Asta nu mai știu atît de sigur. New York-ul trăiește prin evenimentele alternative, prin „dubioșenii", prin chestii „marginale", prin lucruri pe care nu le-ai vedea cu atîta naturalețe într-un așezat oraș european (poate cu excepția Berlinului sau a Londrei) sau în majoritatea celorlalte orașe americane.

„Femei vizionare", spunea afișul evenimentului. Organizat de două grupuri care se ocupau cu studiul halucinogenelor și cu schimbarea percepției despre droguri, întîlnirea dintr-un bar din, evident, Bushwick era urmarea unui congres cu același nume. Suna interesant. Un mix eclectic de oameni care socializau începînd de la întrebarea „Care e drogul tău preferat?", cu povești despre ultima oară cînd au luat LSD, ayahuasca sau altele care nu-mi spuneau nimic, cu discuții despre inconștient, dar și despre responsabilitate, *harm reduction* sau tratamentul eficient al depresiei cu ketamină. Interesant, argumentat și coerent. Și mai interesante, dar într-un alt fel, au fost discursurile femeilor vizionare. Mi s-a cam rupt filmul cînd am auzit-o pe una dintre ele povestind cum stătea ea în coliba de la munte cu prietenii ei hippioți, tripați, firește, și un camion plin cu macrou congelat a lovit un urs în fața casei lor. Ursul a murit, macroul s-a vărsat. Ce au făcut? O groapă, unde au pus ursul, l-au acoperit cu macrou congelat, au presărat niște salvie și au făcut un mic ritual. Dintre toate campaniile antidrog, discursul doamnei vizionare mi s-a părut cel mai eficient. Nici cu următorul nu mi-e rușine, cînd o voce suavă și gîtuită povestea cum a vorbit cu o pasăre. Bine am venit în New Age, mi-am zis și am plecat să-mi caut sinele în altă parte.

La pupitru, un tip micuț cu o mască masivă de piele, cu botniță.

Doar că „altă parte" a însemnat, tot la recomandarea lui A., un beci, beci în care se țin evenimente. Aveam așa: o încăpere mică și întunecată, cu oameni care stăteau pe jos într-un fel de transă (sau eram eu sub influența vizionarelor), în semiîntuneric, cu proiecții pe pereți care aminteau de filmele coreene de prin anii '60-'70. La pupitru, un tip micuț cu o mască masivă de piele, cu botniță pe față, pantaloni de piele și lanțuri, care punea un fel de... muzică? Nu chiar muzică, un fel de zgomot tenebros, *noise metal* scria pe pagina lor de Facebook cu 106 fani și care, din cînd în cînd, mai lovea cu un lanț într-o tablă. Lîngă el, o doamnă îmbrăcată gotic, dar cu pălărie de cowboy, se tîra pe jos, se contorsiona, într-un fel de *performance*. Suferea acolo, mai precis. De la doamnele care-și găseau partea luminoasă și vorbeau cu păsările, ajunsesem la cei doi care-și explorau partea întunecată. Urechile îmi erau la fel de agresate și nu mai înțelegeam nimic despre lume și viață. Cînd femeia, la jumătate de metru de mine, a început să se înțepe cu niște ace mici pe care le-a scos din cutia unei viori, am cedat și am zis „Gata, data viitoare pe Broadway merg, sper că acolo nu se injectează nimeni!".

Am ajuns însă și la o altă petrecere. Tot în Bushwick, fireste, epicentrul hipsterimii și alternativilor. O adunare colorată și eclectică de oameni, unii care păreau să-și fi pus hainele pe ei în ordinea în care au luat din dulap ce-au nimerit, alții cu pene, piele, blănuri, *queer* sau doar cei mai hipsteri dintre hipsteri, scena părea ruptă dintr-un film unde fiecare avea de spus o poveste. *Trashy* a fost primul cuvînt care mi-a venit în cap, uitîndu-mă la un fel de prezentare de modă cu modelele ce aveau, hm, să zicem hainele legate pe ele, sau la un performance cu tentă gay, de dominare, cu balet. Ca să nu mai zic că primele țigări care s-au aprins (la o petrecere publică, în SUA, locul unde nu fumezi nici pe stradă peste tot!) au fost joint-urile, urmate de țigări normale și, cînd s-a relaxat bine mulțimea, au apărut și prafurile trase prin bancnote la cele cîteva mese sau prin colțuri, sau pastilele înghițite nonșalant (atunci mi-am dat seama de ce apa de la bar nu e gratis, ca peste tot). De unde și toată lumea bine dispusă, superprietenoasă, euforică și dornică să vorbească, să danseze, genul de atmosferă unde simțeai că poți fi absolut cum vrei și orice diferență e nu doar acceptată, ba chiar primită cu bucurie.

„Și totuși, unde le găsești?", îl întreb pe A,, care-mi dă o listă de site-uri și bloguri, începînd cu *VICE* și continuînd cu Bedford and Bowery sau altele și-mi arată lista de *bookmark*-uri de locuri și evenimente de pe mobil. E bine să cunoști „localnici", chiar și adaptați rapid la cultura locului, chiar și cînd ajungi în beciuri unde sunetele metalice îți zgîrie urechile sau auzi cum un urs a fost îngropat în macrou congelat.

PUBLICITATE

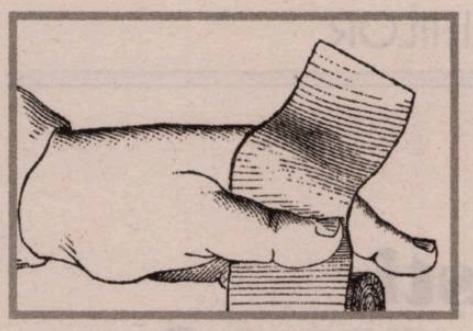

Iulian COMANESCU

oameni și **etichete**

AMERICA ALEGE ROMÂNIA CULEGE

Cum a păcălit Trump presa americană

Cu declarațiile lui împotriva imigranților, în mod particular musulmani și mexicani, cu incorectitudinea politică și insultele pe care le împarte nu numai altor actori politici, ci și presei, cu minciunile de toate felurile pe care își sprijină argumentațiile, Donald Trump pare de neoprit în marșul pentru nominalizarea republicanilor la candidatura la președinția SUA. Interesant e faptul că miliardarul și-a construit succesul demagogic manipulînd cu inteligență chiar media care e de regulă subiect în frazele despre manipulare.

Trump este construit dintr-un aluat de demagog care prosperă chiar pe seama presei, pe care adesea o ostilizează cu declarații critice care merg pînă la insulte. Notabil e faptul că o spune chiar un jurnalist american pe nume Nicholas Kristof, în *New York Times,* într-un comentariu autocritic intitulat „Partea mea de rușine: Trump a fost creat și de media". Magnatul american, unul din puținii miliardari care s-au vîndut publicului printr-un efort constant de a se situa în atenția media, a prosperat politic așa cum au făcut-o la noi Corneliu Vadim Tudor sau Gigi Becali. O analiză a aceluiași *NYTimes,* citată tot de Kristof, afirmă că Trump a obținut ceea ce se numește *earned media* (reflectare neplătită în presă) în valoare de 1,9 miliarde de dolari, de aproape 200 de ori mai mult decît bugetul investit de candidat în reclamă. Editorialistul de la *New York Times* recapitulează trei mari greșeli făcute de presă. Prima e aceea de a-l fi preluat la modul cinic, din nevoia de audiență. A doua, de a nu-l fi luat în serios, la începuturile campaniei pentru nominalizarea Partidului Republican, cu sugestia că preluarea gogoșilor și insultelor emise de Trump ar fi putut să-l ridiculizeze și, în fine, al treilea lucru – faptul că media nu a verificat suficient (așanumitul *fact checking)* declarațiile candidatului.

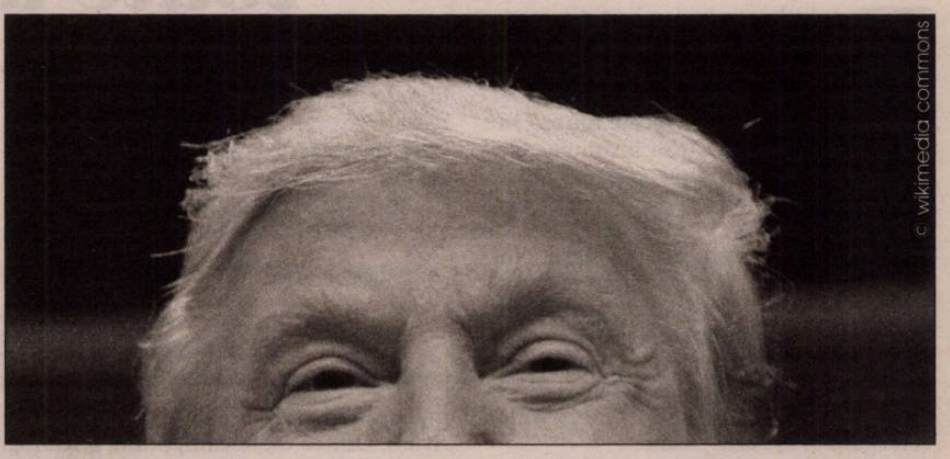

Dacă primele două erori surprind mai puțin, pare ciudat faptul că o presă exactă și plină de resurse, ca aceea americană, a trecut atît de ușor peste erorile intenționate din discursurile lui Trump. Explicația o găsim în *Slate,* care a avut ideea de a transforma ziariștii care relatează campania lui Trump în subiecte, într-un articol semnat de Seth Stevenson. Stevenson vorbește despre atmosfera depresivă și intimidantă în care lucrează jurnaliștii acreditați pe lîngă Trump, nu o dată închiși într-un fel de țarc, pe deasupra căruia susținătorii politicianului le aruncă insulte. Dincolo de asta, a relata despre Trump este o experiență atipică pentru jurnaliștii americani de politică. Unul din jurnaliștii intervievați se plînge de faptul că demontarea minciunilor emise de politician nu mai e de interes pentru public: „De cîte ori poți scrie că o declarație e neadevărată? De la un punct încolo, minciuna nu mai e știre", cu atît mai mult cu cît demontarea ei în presă nu îl împiedică pe Trump să o repete. „Verificam tot ce spunea, în fiecare zi, dar de la un punct încolo nu am mai putut ține pasul", se plînge un alt reporter, iar Stevenson amintește că *Politico* a contabilizat nu mai puțin de 60 de minciuni într-o singură săptămînă.

Simptomatic e modul cum lucrează Trump cu presa: nu există un birou de presă complet, ci doar un fost top-model pe nume Hope Hicks, care îndeplinește funcția de manager de comunicare, dar se rezumă la a trimite e-mail-uri cu comunicate. Jurnaliștii o descriu ca pe o persoană greu accesibilă, genul „cu care nu poți lua cina". Față de felul de a face lucrurile al altor candidați, Trump este mai accesibil pentru jurnaliștii-celebrități, dar nu are un aparat de presă mai extins, pe seama căruia să lase o parte dintre răspunsuri, drept care, adesea, acestea nu vin.

Una peste alta, Trump a găsit în campanie o presă la fel de nepregătită pe cît de pregătit era electoratul pentru afirmațiile și metodele lui ieșite din făgaș. Singura consolare vine din faptul că miliardarul pare a-și fi construit un personaj mai violent, ticălos și stupid decît este în realitate. Dacă va obține nominalizarea Partidului Republican – iar acum, în interior, există încercări de blocare a acesteia –, discursul lui s-ar putea schimba substanțial în campania națională, în care trebuie să atragă alegători mai echilibrați și indeciși între el și candidatul democrat. Ar fi o dovadă substanțială că ne aflăm în fața unui om mai complex și mai versatil decît pare. Dar cine spune că speranțele și optimismul funcționează în politică?

***Iulian Comanescu** este analist media, autor al volumului* Cum să devii un Nimeni *(Humanitas, 2009).*

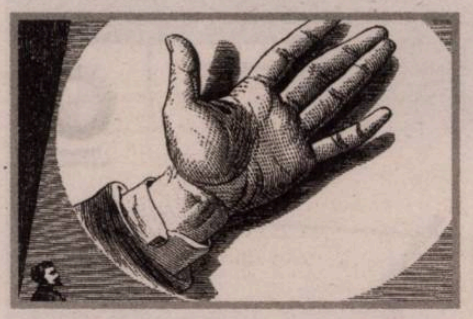

Adina POPESCU

portrete din mers

Vîrsta, o chestiune subiectivă

Cînd eram la grădiniță sau în clasele primare și cîntam faimosul șlagăr „Noi în anul 2000, cînd nu vom mai fi copii...", încercam să calculez (pe degete) ce vîrstă voi avea, de fapt, în anul 2000. 23 de ani. 23 de ani?! Prin urmare voi fi „bătrînă" – mă întristam eu pe vremea aceea, cînd singura vîrstă acceptabilă a maturității mi se părea 18 ani. Mai erau mama și tata, un pic peste 30, dar părinții nu se pun. Și bunicii. Să-i lăsăm în pace. La 70 de ani, ei erau cu adevărat matusalemici. Și eterni, pentru că în mintea unui copil moartea pare de-a dreptul ridicolă și imposibilă. Pentru un copil, bunicii s-au născut deja bătrîni și așa vor rămîne mereu.

De altfel, anul 2000 și mult așteptatul mileniu III ni se păreau, tuturor copiilor, ceva ce ținea de domeniul science-fiction. Timpul din *Războiul stelelor,* cînd îi vom fi întîlnit deja pe marțieni și alți extratereștri și ne vom fi obișnuit cu zborurile interplanetare. Nu s-a întîmplat așa. Mă uit acum la filmele SF din anii '80 a căror acțiune se petrece în anul 2000 și îmi vine să rîd. Navetele de carton, becuțelele de 2 wați de pe bord, care pîlpîie, computerele cu ecrane ca acelea ale televizoarelor Elcrom. Și efectele de tip hocus-pocus. Nu poți să „construiești" viitorul dacă n-ai la îndemînă resurse în prezent. Desigur, imaginația nu costă nimic.

În liceu, dacă în clasa a IX-a vreo colegă avea un iubit de a XII-a, cînd noi, celelalte, abia dacă îndrăzneam să ne uităm la mucoșii de vîrsta noastră, era privită cu admirație și invidie. Cu siguranță că-și începuse deja viața sexuală, însă fata aceea învăluită în mister nu cobora niciodată de pe soclul ei ca ne împărtășească și nouă secretele. Nu făcea parte din gașca noastră, ieșea în oraș cu iubitul ei și cu prieteni de vîrsta lui. Era din cu totul alt film. Și ne tot zgîiam la ea ca la o vedetă de cinema, întrebîndu-ne: oare ce are tipa asta în plus față de noi? Ce o face mai femeie și pe placul „masculilor" de a XII-a? Însă dacă aceeași fată de a IX-a avea un gagiu la facultate sau mai rău, în cîmpul muncii, totul era cît se poate de clar: era curvă. Își „vindea" nurii pentru diferite avantaje – tipul o aștepta cu mașina la liceu, o scotea la cină, căci nu mîncau ei un pateu și un covrig de la patiseria din colț, îi cumpăra țoale și bijuterii. Altfel n-ar fi acceptat pe lîngă ea un bărbat atît de bătrîn. Un moș libidinos – ăsta era iubitul ei.

Pe la 17 ani, percepția începea din nou să se schimbe. Dacă aveai un iubit la facultate, era mișto. Însemna că te maturizasei, te lămurisei definitiv cum stătea treaba cu mucoșii de a XII-a, copilăroși și labili, erai stăpînă pe farmecele tale și pe un bărbat adevărat. Îți începusei viața sexuală cu simț al răspunderii și fără constrîngeri și le povesteai detalii picante celor care nu o făcuseră. Îmi amintesc și acum o scenă cu duioșie: „băieții" proaspăt frezați și bărbieriți prin anul I și II de facultate (așa îi văd acum, desigur) care își așteptau iubitele liceence să iasă de la ore, cu cîte un trandafir în mînă. Aceștia erau bărbații cei adevărați după care tînjeam toate.

După 20 de ani, un prag care mă speria de-a dreptul era 30. Pînă la 30 puteai să faci din toate cîte un pic și de fapt nimic, să petreci pînă dimineață și a doua zi să n-ai nici pe dracu', să te desparți și să te (re)cuplezi cu ușurință. În sfîrșit, o percepție corectă. La 20 de ani, 30 reprezenta, de fapt, începutul „îmbătrînirii". (Ceea ce pe undeva e adevărat, din punct de vedere fiziologic. După 30, orice noapte pierdută începe să lase urme, la început subtile, apoi din ce în ce mai neplăcute. Și te gîndești deja la o stabilitate, pe toate planurile.) 30 de ani, ce vîrstă minunată! Ești copt la minte și într-o formă fizică perfectă. Angoasele legate de moarte, de declin sînt încă atît de departe. Ce-ți poți dori mai mult?

De altfel, după 30, diferențele de vîrstă încep în sfîrșit să se îndulcească. Doi-trei ani în plus sau în minus nu mai contează, ba chiar nici cinci sau zece. Te poți împrieteni cu oricine, indiferent de vîrstă, cu condiția să împărtășești aceleași sisteme de valori, te bucuri de o neașteptată diversitate socială, cunoști tot soiul de oameni, reevaluezi bărbații care, atunci cînd tu erai într-a IX-a, ei erau la facultate și îi redescoperi tineri, aproape de aceeași vîrstă cu tine, nu înțelegi de ce te speriau atît de mult, pășești ca prin vis spre pragul de 40, care ți se pare o nimica toată. Anii aceștia ai „maturității" pur și simplu zboară. Acum e Paștele, mîine e Crăciunul. Iar dacă mai ai și copii, vîrstele se inversează de-a dreptul, retrăiești una sau mai multe copilării odată cu ei.

Nu pot să duc povestea mai departe, din cauza vîrstei pe care o am. Nu-mi pot imagina ce va fi dincolo de 40, deși am prieteni de 40, 50, 60 de ani care se simt perfect în pielea lor și nu-și doresc să se mai întoarcă la 20, o vîrstă ingrată. Pe părinții mei, care au un pic peste 65, îi văd încă tineri. Ei, la rîndul lor, cînd aud că mai moare vreunul de pînă în 80, spun: „Nu era așa bătrîn!" Îmi dau seama că această chestiune a vîrstei e atît de subiectivă. Întîlnesc oameni trecuți de 60 care au un spirit atît de tînăr încît mi se pare extrem de nedrept faptul că mulți dintre noi sîntem, de fapt, doar niște copii încapsulați în trupuri care se degradează și care devin treptat neputincioase. Păcat că în acel profetic an 2000 pe care îl cîntam noi la grădiniță și care acum mi se pare deja îndepărtat nu s-a găsit și o metodă ca, la timpul potrivit, să fim transferați în alte trupuri.

„Ziariștii se tem să fie taxați ca extremiști dacă rostesc adevărul“

– interviu cu jurnalistul Petre IANCU –

EUROPEAN CENTRE FOR PRESS & MEDIA FREEDOM

Acum doi ani ne-ați acordat un interviu în care am vorbit pe larg despre libertatea presei în România. Am vorbit atunci despre reincriminarea calomniei și insultei, despre linșajele mediatice și campaniile dirijate. Sîntem în 2016. Întrebările ar putea fi aceleași. Cum comentați această stagnare sau, mai degrabă, revenire în cerc asupra acelorași probleme?

Aș vrea să fie vorba doar de o stagnare. Mi se pare un regres. Presa, o putere-cheie, oglindește societatea. E deschisă? Democratică? Sau, dimpotrivă, mînată de conflicte intense pentru putere, între tabere care numai democratic-liberale nu sînt? Societatea românească e afectată, încă, de veacuri grele de izolare într-un colț de lume asediat de varii imperii, de propria mitologie, de secolul totalitarismelor, care s-a lăsat, nu doar economic, ci, mai cu seamă, la nivelul mentalităților, cu sechele dintre cele mai grave. O grevează și restanțe dintre cele mai regretabile. De pildă, lipsa lustrației, a aplicării punctului 8 al Proclamației de la Timișoara, reforma accelerată, terapia de șoc etc. Evitarea celor din urmă a costat scump. Deschiderea societății nu se face, în aceste condiții, prea lesne. Sînt la mijloc nu doar obstacole de mentalitate, morale și culturale foarte anevoios de lichidat, ci, înainte de orice, piedici politice, bine camuflate de forțele care s-au instalat la cîrmă și încearcă să fenteze partea dinamică, modernizatoare a societății, să pună pe butuci reformele cerute de ea. De pildă, cele din justiție, care le-au acordat oarecare independență magistraților și amenință grav imperiul economico-politico-mediatic edificat de oligarhie. Acest sistem nu se prăbușește doar pentru că unii din capii oligarhiei, de felul lui Adrian Năstase ori Dan Voiculescu, ajung la un moment dat să înfunde pușcăria, uneori pentru un interval redus puternic prin manevre de genul „scrisului“ de cărți cu „negri“. În acest context, linșajelor mediatice li se atribuie o partitură bine determinată. Rolul lor e, în parte, discreditarea celor care militează eficient pentru asumarea în fapt a drepturilor acordate nominal, prin aderarea la UE și NATO. Extrem de rentabilă pentru oligarhie e, firește, tîrîrea în noroi a celor care se angajează credibil pentru democratizarea, liberalizarea, occidentalizarea, pe scurt, pentru reformarea țării astfel încît să devină un stat de drept funcțional, ieșind din starea sa actuală, pe care aș caracteriza-o drept tipică pentru o democrație defectă. Discreditarea personalităților democratice și demobilizarea potențialului lor public merge, tehnic, mînă în mînă cu intimidarea lor și a susținătorilor lor, astfel încît să se transmită simultan și masei, mereu sensibilă tocmai la aspectul forței, semnalul lipsei de putere a celor linșați, sugerîndu-i-se utilitatea aderării la cauza autorilor linșajelor. În fine, aceluiași scop îi servesc violența de limbaj, tupeul, obrăznicia, lovitura sub centură, impostura cît mai șocantă. Fiindcă toate sînt extrem de atrăgătoare din unghiul omului masificat, al individului de regulă neinstruit, needucat, slab, anemiat de boli sau vîrstă, cu o identitate precară și un intelect submediocru, dezechilibrat de ceea ce i se par o modernitate și o globalizare amenințătoare, de care e nevoie pentru construcția unui stat totalitar. Astfel de inși sînt dispuși, spre a li se lua de pe umeri povara propriului destin, să creadă orice, să cotizeze la conspirationisme și propagandă, de pildă antisemită și, totodată, să-și delege răspunderea și eul, ascultînd de orice tiran în măsură să le promită, mințindu-i frumos, că-i scutesc de sarcina de a fi persoane responsabile, de a răspunde la pariurile vieții și cetății în calitate de cetățeni. Masificarea oamenilor e calea cea mai simplă spre statul polițienesc totalitar. Televiziunile și pseudojurnaliștii care o urmăresc prin propagandă prelungesc, conștient sau inconștient, eforturile structurile totalitare, de la legionari și fasciști antonescieni la comuniști și securiști, de blocare a progresului României spre o democrație veritabilă.

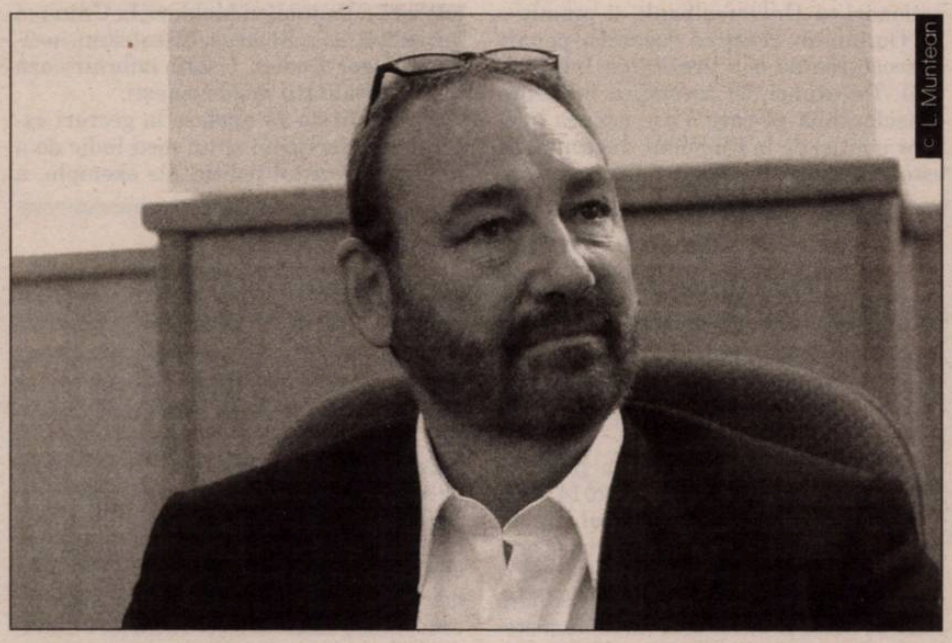

„Neîncrederea în presă, ca instituție-cheie a democrației, alimentează mefiența față de democrații.“

La începutul lui 2016, an electoral în România, au fost înregistrate mai multe controverse legate de libertatea presei și libertatea de expresie. Legea lui Dragnea, filajele pe care le-a acuzat jurnalistul Cătălin Tolontan în timp ce ancheta cazul clubului Colectiv, scandalul public provocat de către Trustul Intact, scrisoarea publică adresată de o jurnalistă a Antenelor copilului de 10 ani al unui jurnalist care a ironizat mitingul pentru apărarea Antenelor... Sîntem abia la început?

Numitorul comun al tuturor acestor episoade e obiectivul lor liberticid, fie că au simultan un scop electoral sau de punere sub control a justiției și a ziariștilor care îi susțin independența. Ele nu mi se par niște accidente, de vreme ce încercările cu pricina, de restrîngere a libertății presei și de intimidare a celor care o apără, sînt aparent deliberate. Ce-i de făcut împotriva acestor manevre? Instituirea unor consilii de control al presei cu dinți. N-ar fi, desigur, din cele jenante, care, precum CNA, se dedau ele însele unor manevre nedemne, de protejare a răufăcătorilor, de vreme ce comasează imprescriptibile crime jurnalistice spre a percepe la pachet, în mod penibil, pentru odioase fapte ca interviul trunchiat cu șefa DNA Kövesi și atacul manipulant la copilul unui ziarist independent, ambele comise de jurnaliști ai Antenei 3, portavocea clanului Voiculescu, amenzi jalnice pentru o televiziune, de 30.000 de lei. O sumă pe care împricinații și-o scot în cîteva clipe de spot publicitar.

Puteți să ne faceți o comparație cu derapajele existente în presa din Germania? Cum sînt „amendate“ derapajele în Germania? Ce reacție are publicul?

Există varii tipuri de derapaje și în Germania. Problematice, din unghiul meu, pentru democrație, sînt mai ales cele care trunchiază ori falsifică și edulcorează adevărul, de pe poziții „politic corecte“, de toleranță față de intoleranță. Nu mai puțin rele sînt și cele ce țin de discriminarea unor grupuri, nu neapărat doar minoritare. Nu poate face bine credibilității democrației, puterilor statului de drept și echilibrului dintre aceste puteri, între care și a patra, deci presa, dacă se minte, fie și în scopuri declarat nobile sau, aparent, umanitare. Ori dacă se promovează prejudecăți extremiste, dacă se culpabilizează predilect diverși țapi ispășitori, de la evrei, străini, arabi și musulmani, în presa xenofobă ori rasistă, la israelieni și americani, în mass-media apropiată de stînga radicală. Există însă în Germania un Consiliu al Presei, care depistează și amendează derapajele, încercînd în mod special să descopere neadevărurile și manipulările. Acest Consiliu, bucurîndu-se de multă autoritate, pînă de curînd, s-a întrunit ca reacție la carențele strigătoare la cer ale presei germane, care, din rațiuni de corectitudine politică, a imitat Poliția din Köln, trecînd sub tăcere, zile în șir, excesele și abuzurile sexuale comise, de Revelion, de refugiați și migranți, originea și fundalul lor cultural, arab, maghrebin și musulman. Consiliul a discutat dacă e cazul să-și relaxeze recomandările cerînd jurnaliștilor să evite orice mențiuni discriminatorii privind originea etnică sau religioasă a unor delincvenți. Pînă la urmă a optat să nu le relaxeze. Ceea ce e problematic, fiindcă, uneori, ziariștii se tem să fie taxați ca extremiști dacă rostesc adevărul, în contextul în care mențiunea respectivă este necesară pentru înțelegerea substanței unor fărădelegi.

În România, sondajele asupra presei mainstream *indică o scădere a încrederii publicului în libertatea presei. Acest lucru nu pare să mai surprindă pe nimeni. Însă cînd același lucru se întîmplă în Germania* (Der Spiegel *publicînd, de curînd, o analiză a unui sondaj conform căruia 40% din respondenți declară că presa nu mai e demnă de încredere), lucrurile par să devină destul de grave. Ce provoacă această scădere a încrederii?*

Neîncrederea în presă, ca instituție-cheie a democrației, alimentează mefiența față de democrații, a căror criză e, înainte de orice, una a credibilității. Iată de ce, din unghiul tuturor tiraniilor, trebuie discreditate site-urile, ziarele, televiziunile și revistele atente să nu deraieze în extremism. Nu e deloc de mirare că mefiența e întreținută savant de conspirationismele promovate de mass-media cu agendă antidemocratică și antioccidentală. De pildă, de publicațiile apropiate de putinism și de ideologii euroasiatici de la Moscova. De pildă, de cele ale securiștilor și legionarilor. Or, medii similare, cu tot cu postacii lor plătiți de Kremlin sau de oligarhii din afara Rusiei, sînt extrem de active și în Occident. Ele alimentează o neîncredere pe cale de generalizare în presa germană. Avem de-a face aici cu forme de luptă indirectă împotriva societăților deschise și statelor de drept, care trebuie asfixiate prin minciuni, propagandă și ură. Presa *mainstream* încearcă, de regulă, să le dilueze veninul. Ținta bătăliei împotriva celei din urmă e deci, pînă la urmă, divizarea și slăbirea societăților deschise și alianțelor occidentale, astfel încît, înveninată propagandistic, Europa să se disocieze de americani și să ceară ajutorul Rusiei lui Putin în lupta contra terorismului, a decreștinării, a Germaniei lui Merkel, a corectitudinii politice. Cea din urmă conferă, din păcate, credibilitate unora din aceste atacuri imunde.

Ce părere aveți despre social media? *Este o supapă sau o pervertire a transmiterii informațiilor?*

Cred că ar fi în egală măsură greșit s-o demonizăm ori s-o idealizăm. Și ea ne oglindește felul de a fi. Sîntem mai educați? Sau dimpotrivă? Sîntem capabili să ne depășim impulsul de a da vina oricăror rele exclusiv pe alții, proiectînd spre exterior neajunsurile noastre lăuntrice? Rețelele de socializare mi se par, pe de o parte, o mană cerească, întrucît răspîndesc rapid informații vitale apărării sau cuceririi libertății. Pe de alta, pot fi un vehicul al urii și al vărsărilor de sînge. Fiindcă răul, după cum ne lămuresc Scrierile Sfinte, dacă mi-e permis să le parafrazez, decurge adesea din (ori se învecinează cu) înșelăciunile buzelor noastre, cu minciuna și cu ura belicoasă, fanatică și liberticidă. În timp ce finalitatea binelui e pacea.

a consemnat Stela GIURGEANU

European Commission

Acest text a fost realizat într-un program de parteneriat cu *Osservatorio Balcani e Caucaso* pentru Centrul European de Presă și Libertatea Presei (ECPMF), cu sprijinul Comisiei Europene. Responsabilitatea pentru conținutul acestui text aparține exclusiv revistei *Dilema veche* și nu se poate în nici un fel considera că el ar reflecta punctul de vedere al Uniunii Europene.

Anatol MORARU

Un nou actor al politicii interriverane

Spuneam acum cîțiva ani că, din păcate, Eugen Ionescu s-a grăbit să moară și n-a reușit să redacteze piesa *Republica Moldova,* operă care i-ar fi adus (negreșit și în sfîrșit!) Nobelul. Actualmente trăiesc senzația că pînă și acest strălucit expert în materia absurdului ar fi rămas dezarmat cînd ar fi încercat să radiografieze starea de lucruri din Basarabia, unde absurdul a devenit logică cotidiană.

Modul cum înțelege fauna politică din R. Moldova să guverneze țara e în stare să deruteze pe orice analist european tentat să comenteze evoluțiile și involuțiile arhitecților poveștii „Moldova – țară de succes".

Portretul-robot al omului politic basarabean este decupat parcă din nemuritoarele texte caragialiene: demagog, cinic, laș, corupt, fără principii și valori, care vede în cariera politică o posibilitate certă de înfăptuire a proiectelor financiare personale. Orizonturile par astăzi închise de-a binelea, întrucît în actualul Parlament și-au dat mînă cu mînă specimene de genul Dumitru Diacov, produse ale birocrației politice sovietice care au învățat bine arta porcăriilor de tot felul, dar și personaje precum Vlad Filat, școlite în România sau Europa, alegînd să devină „treucari" de performanță.

Astfel că speranța electoratului, pornit să-și repare gafa comisă la parlamentarele din 30 noiembrie 2014, se îndreaptă spre „cei care vin".

Un personaj aparte este Renato Usatîi, care a reușit să se impună meteoric pe scena politică datorită modului neobișnuit de a gîndi, limbajului neortodox și, mai ales, banilor pe care îi împarte cu o generozitate ieșită din comun prin intermediul „Fondului Renato Usatîi". Doar un singur exemplu: cu ocazia jubileului de 70 de ani ai Universității de Stat „Alecu Russo", instituție pe care, de altfel, a absolvit-o, a donat 650.000 de lei. Comparativ, acțiunile de caritate pe care le realizează Fundația „Edelweiss", înființată de cel mai bogat om din R. Moldova – Vlad Plahotniuc – sînt exerciții care ar mulțumi, desigur, cerșetorii de la poarta bisericii.

Usatîi nu are morga și accentul „dîmbovițean" ale lui Marian Lupu.

Renato Usatîi s-a născut la 4 noiembrie 1978 în orașul Fălești. Părinții săi sînt profesori. În 2000-2001 a activat în calitate de supervizor la Aeroportul Internațional Chișinău, apoi, în 2002-2004, a lucrat ca inginer-șef la Combinatul de Alimentare a Căii Ferate din R. Moldova. După 2004, s-a stabilit la Moscova, unde are afaceri profitabile.

O primă și memorabilă apariție în peisajul mediatic și politic interriveran s-a produs în 2012, cînd ziarul *Timpul* a publicat o discuție purtată pe Skype dintre Renato Usatîi și Gherman Gorbunțov, supranumit „bancherul negru", fiindcă toate cele opt bănci pe care le-a condus acesta pînă în 2008 în Rusia au fost implicate în scheme sofisticate de spălare de bani și de evaziune fiscală. Pîndit de riscul de a fi arestat pentru delapidări de fonduri, Gorbunțov a fugit la Chișinău, unde a obținut uimitor de repede cetățenia Republicii Moldova. A devenit proprietarul băncii Universalbank, dar a pierdut pachetul majoritar de acțiuni (81,73%) în 2011 și, lăsînd în activele băncii o gaură de un milion și jumătate de dolari americani, a fugit din nou, stabilindu-se, ulterior, la Londra, unde, în martie 2012, a devenit ținta unui atentat.

În discuția cu pricina, Renato Usatîi, în calitate de reprezentant al noilor acționari ai Universalbank, îi promitea lui Gorbunțov clasarea dosarelor penale și scoaterea de sub urmărirea Interpolului. Tot atunci, își revendica influența considerabilă pe care o are asupra liderilor politici de la Chișinău, susținînd că este consilierul lui Vlad Filat, lucru infirmat de acesta. După ce, în februarie 2012, băncii date i-a fost retrasă licența, Usatîi a dispărut iarăși în direcția Moscovei.

Se consideră că Renato Usatîi este capabil să organizeze audiențe la Putin.

A doua „descălecare" a protagonistului s-a produs în 2014 cînd, instrumentînd eficientul scenariu antic pîine și spectacole pentru popor, a reușit în scurt timp un traseu de excepție. A organizat din bani proprii concerte la Bălți, Fălești, Drochia etc. la care au evoluat stele ale estradei din Rusia: Grigorii Leps, Sofia Rotaru, Stas Mihailov etc., și la care au venit zeci de mii de oameni, deveniți, în consecință, votanți ai lui Usatîi.

Vădit deranjați de popularitatea-i în expansiune, oponenții săi afirmă că Renato Usatîi e un proiect politic al Kremlinului și că, respectiv, banii pe care-i împarte cu larghețea unui nabab sînt de proveniență rusească. Dînsul, normal, dezminte această zvonistică, menționînd că operează cu resurse financiare proprii, obținute legal dintr-un business de succes (oficial, din 2005 este președintele companiei BPT – NN din orașul Nijnii Novgorod, Rusia).

Se consideră că Renato Usatîi este capabil să organizeze audiențe la Putin.

Pînă nu de mult, în spațiul politic basarabean circula vesel și ipoteza că dînsul ar fi o invenție subtilă a lui Vlad Plohotniuc, dar evenimentele de ultimă oră – protestele „Partidului nostru" împotriva intenției „păpușarului" de a deveni prim-ministru și împotriva actualului cabinet de miniștri – au fisurat această conspirație.

În aprilie 2014, Renato Usatîi a înregistrat formațiunea politică „Partidul nostru" care a urcat fulgerător în sondaje. La parlamentarele din 30 noiembrie 2014, partidul a fost eliminat printr-o decizie judecătorească din cursa electorală (o premieră pentru scrutinele din Republica Moldova). În replică, „Partidul nostru" s-a revanșat la alegerile locale, Renato Usatîi cîștigînd la un scor impresionant (cu peste 72%) fotoliul de primar al municipiului Bălți, iar mulți alți candidați susținuți de el au devenit primari în localitățile din zona de nord a republicii.

Usatîi nu are morga și accentul „dîmbovițean" ale lui Marian Lupu, nici gîndirea labirintică a lui Mihai Ghimpu și nici spleen-ul lui Vlad Filat. Demersul său politic este foarte personalizat, vădit acuzator și conține neapărat idei conspiraționiste. Evocă des informații pe care pretinde că le obține de la surse sigure din interiorul instituțiilor de stat, factologie care, surprinzător, se adevărește nu de puține ori. Îi place să topească distanța dintre el și „monștrii sacri" de pe Bîc: se adresează *per tu* lui Vorotrită lui Usatîi, centrul orașului arăta în timpul sărbătorilor de iarnă din acest an, chiar dacă exagerăm puțin, precum cel al Vienei sau al Budapestei. Primarul a sărbătorit Revelionul în piață, împreună cu bălțenii, mai și cîntînd de pe scena improvizată, pînă la răgușeală. A donat polițiștilor din municipiu 150 de uniforme complete. Și, cel mai important, după ani și ani, la ședințele Consiliului Municipal s-a făcut auzită mult mai des limba română.

Alți bălțeni, printre care mă număr, sînt nemulțumiți pentru că, deocamdată, n-au fost elaborate strategii de dezvoltare a urbei și din cauză că primarul e preocupat de organizarea protestelor la Chișinău, de punerea în operă a alegerilor anticipate etc. Oricum, spre profunda stupefacție a simpatizanților dreptei și nu numai, Renato Usatîi a devenit un fenomen pe care nu mai ai cum să-l ignori. Acest actor politic, seducător mixaj de arivist și magician, are șansele să devină unul din liderii acestui stat.

În ceea ce privește calitatea electoratului din R. Moldova, ea este, firește, sublimă.

***Anatol Moraru** este profesor de literatură română și universală la Universitatea din Bălți și scriitor. Cea mai recentă carte publicată este volumul de proză scurtă* Confidența unui loser, *Editura Casa de Pariuri Literare, 2013.*

PUBLICITATE

Carmen GAVRILĂ

Umbra Califatului

Martie 2004, Madrid – 191 de morți, iulie 2005, Londra – 52 de morți. Sînt o parte dintre atacurile din Europa care au purtat marca Al-Qaeda. Ianuarie 2015, Paris – 11 morți la sediul revistei *Charlie Hebdo* și alți 4 la un magazin evreiesc. Atacuri care au purtat marca Daesh și Al-Qaeda. Noiembrie 2015, Paris – 130 de morți într-o serie de atacuri revendicate de Daesh. Tot autoproclamatul Stat Islamic a lovit din nou la Bruxelles, pe 22 martie 2016 – 31 de morți și 270 de răniți.

Cifrele macabre nu spun, însă, diferențele între cine a ucis europeni în urmă cu zece ani și cine i-a ucis în ultimii doi. A înțelege diferențele dintre Al-Qaeda și Daesh înseamnă a înțelege cum poate fi contracarată noua amenințare la adresa Europei și a lumii.

În timp ce Al-Qaeda a fost și este încă, deși slăbită, o organizație aproape pur politică și cu trăsături de gherilă, activă în subteran, Daesh se reclamă a fi un stat al lui Dumnezeu, un califat, la vedere, cu o obligație existențială și religioasă de a nu recunoaște granițe teritoriale și de a-și extinde acțiunile. Al-Qaeda și Daesh sînt produse ale globalizării, dar expresii diferite de radicalizare cu rădăcini în spațiul islamic.

Da, Al-Qaeda avea în Afganistan un punct din care radia coordonare pentru diverse celule împrăștiate pe glob, dar nu avea stabilit un stat propriu, ci doar o cooperare cu talibanii. Al-Qaeda a avut și are aliați statali sau elemente din diverse state, în timp ce Daesh este în război global cu toată lumea pentru că nu recunoaște nici un sistem politic, administrativ și social creat de om, ci doar sistemul propriu, despre a cărui formulă spune că este dată de Dumnezeu – califatul. Al-Qaeda și Bin Laden nu au vorbit despre realizarea unui califat decît ca scop viitor, ca despre un vis cu o dată imprecisă de realizare. De altfel, Al-Qaeda nu recunoaște califatul Daesh și a spus public că proclamarea acestuia a fost făcută prea devreme.

În schimb, Daesh are sub control un teritoriu propriu, un califat din care, conform ideologiei inspirate de primele texte islamice, își reclamă legitimitatea și autoritatea. Cîtă vreme Daesh are un califat real, Europa este în pericol. Dacă atacurile Al-Qaeda în Europa au avut ca scop să forțeze schimbări de strategii guvernamentale în Orientul Mijlociu sau au reprezentat pedepse pentru politica externă a Europei, atacurile cu semnătura Daesh sînt parte a unui război religios clar și declarat împotriva modernității, a tot ceea ce reprezintă Uniunea Europeană ca sistem politic, social și de valori, dar și un război de extindere permanentă a califatului, o extindere care este o obligație pentru calif, conform primelor texte islamice.

Natura Daesh încă nu este înțeleasă și, în unele cazuri, ideologia religioasă a Daesh nu este luată serios în calcul, iar analiștii fenomenului se împart în două categorii: cei care spun că totul în cazul Daesh este motivat religios și cei care susțin că ideologia religioasă este doar o mască pentru motivații pur politice și teritoriale. Mai mult, o serie de oficiali occidentali, între care președintele american Barack Obama, au declarat ferm că Daesh este neislamic, că nu are nimic de-a face cu islamul. Evident, motivația sa a venit din nevoia de a asigura populația musulmană americană că autoritățile nu asimilează curentele islamice principale cu terorismul și cu formulele islamiste radicale.

De partea cealaltă, teologi și specialiști în terorism, ca Bernard Haykel, de la Princeton, spun că, în mod evident, Daesh este o organizație teroristă religioasă pentru că ideologia Daesh își are rădăcinile în primele texte islamice medievale. Haykel mai spune că ideologia Daesh e construită pe legislația islamică specifică secolului VII și respinge orice inovație teologică, orice interpretare în afara puritanismului islamului de început, ba chiar și unele *hadith*-e mai tîrzii, cu conținut tolerant, ale Profetului. În esență, Daesh respinge orice text islamic din perioada de după primele cuceriri teritoriale ale Profetului și ale primilor califi.

Dacă Bin Laden cerea, de exemplu, retragerea trupelor străine din spațiul islamic, plecarea tuturor nonmusulmanilor din Peninsula Arabică, distrugerea statului Israel – solicitări specifice unei organizații teroriste politice –, Daesh este în război global cu lumea modernă. Daesh nu recunoaște granițe ori sisteme de guvernămînt, fie ele în Orientul Mijlociu ori în Occident. Scopul declarat al Daesh este întoarcerea la o civilizație islamică medievală de secol VII și pregătirea pentru Apocalipsă.

O altă diferență dintre Al-Qaeda și Daesh e că autoproclamatul Stat Islamic este mult mai infuzat în argumente religioase. E important de spus că teologii Daesh sînt convinși că luptătorii săi sînt menționați în Apocalipsă și fac trimitere la texte islamice în care se vorbește despre apariția unui Anticrist, provenit din estul Iranului, care va fi pe punctul de a învinge luptătorii califatului (adică ai Daesh, în lectura teologilor organizației teroriste) într-o bătălie în zona Ierusalimului, dar Mesia va interveni, îl va ucide și îi va conduce pe luptători spre victoria împotriva răului.

Toate acțiunile Daesh, ideologic, se circumscriu pregătirilor pentru Apocalipsă.

Un prim pas pentru organizație a fost stabilirea unui teritoriu în Siria și Irak, iar mai nou extinderea influenței în Libia și Yemen. Alt pas a fost apariția unui calif, în persoana lui Al-Baghdadi, pe modelul de comportament al primilor califi medievali. Analiștii din serviciile de informații au remarcat că, imediat după anunțarea califatului, numărul de susținători ai Daesh a crescut brusc, la fel numărul celor care au început să se îndrepte, cu tot cu familiile lor, spre Siria și Irak. În paralel au apărut imagini cu susținători Daesh care, odată ajunși în califatul proclamat, și-au ars pașapoartele europene sau americane, gest simbolic de respingere a lumii moderne din care veneau.

Califatul face obligatoriu pentru Daesh și pentru susținătorii săi „jihadul ofensiv". Conform textelor islamice pe care le invocă teologii Daesh, califul are obligația să poarte război cel puțin o dată pe an, pentru extinderea teritoriului, dar și pentru terorizarea inamicului – de unde și atentatele din Europa și SUA.

Al-Qaeda nu are astfel de obligații religioase, ci se orientează numai în funcție de oportunități. Și limbajul este diferit. Dacă mesajele Al-Qaeda sînt într-un limbaj și în termeni inteligibili pentru lumea occidentală modernă, formulele Daesh, chiar și cele ambalate în videoclipuri moderne și profesionist realizate, sună ciudat de medieval în urechile occidentale, cu referințe greu de înțeles fără texte religioase vechi alături. De exmplu, purtătorul de cuvînt al Daesh, Abu Muhammad al-Adnani, a transmis musulmanilor din Occident mesajul de a „strivi cu pietre capetele necredincioșilor, de a-i otrăvi, de a le distruge culturile agricole". Este, de fapt, o trimitere la regulile medievale de război, de jihad, conform cărora civilii și bunurile nu trebuie atacate decît dacă luptătorii musulmani sînt în poziție defensivă sau slăbită. Unii analiști din zona de informații spun că tocmai datorită limbajului diferit, arhaic, unii tineri se simt atrași de ideologia Daesh, de lumea pe care o propune organizația teroristă, o lume a eroismului, a luptei dintre „bine" și „rău", în alb și negru, o lume a idealurilor pure, simplificate, foarte diferită de lumea societăților moderne colorate în nuanțe greu de descrifrat uneori, multiculturale și generatoare de alienare.

În plus față de alte organizații teroriste, Daesh nu ezită să pună rapid eticheta de „apostazie" pe orice contravine ideologiei sale. În general, în islam, un act sau o persoană nu primesc prea ușor această etichetă. Daesh însă îi consideră din start apostați pe toți musulmanii care nu aderă la ideologia organizației, în special șiiții și yazidii, dar și sunniții care nu acceptă formula ideologică și religioasă a Daesh. Conform Daesh, apostații pot fi uciși sau luați ca sclavi, iar femeile pot fi folosite, fără nici un păcat, drept concubine. Mărturii ale unor femei scăpate din infernul Daesh arată că luptătorii organizației primesc drept recompensă sclave pe care, dacă li se opun, le pot viola fără să se teamă de păcat, în baza unor argumente formulate de teologi ai Daesh.

Apostați sînt considerați și musulmanii care participă la viața politică sau publică, deținînd funcții în sisteme de guvernare ori administrare, altele decît cele ale califatului, pentru că Daesh consideră neislamică orice legislație ori sistem făcute de om și nu de Dumnezeu. De aici pornește justificarea Daesh pentru execuții zilnice, în masă sau individuale, care au loc în teritoriile pe care le controlează.

Fervoarea religioasă a Daesh este un motiv de dispută între analiștii fenomenului. Robert Pape, de la Universitatea Chicago, susține că întreaga construcție religioasă are ca scop doar să facă mai ușoară recrutarea de susținători și motivarea atentatorilor sinucigași. Dar numai asta, spune Pape, nu explică fenomenul sau motivația, pentru că, de exemplu, atentatori sinucigași foloseau și Tigrii Tamil în Sri Lanka, o grupare marxistă secularistă.

Olivier Roy, unul dintre cei mai cunoscuți specialiști în cercetarea islamului politic, e de părere că avem de-a face cu exploatarea unei revolte personale a tinerilor occidentali și că, de fapt, e vorba despre o islamizare a radicalismului și nu de o radicalizare a islamului, iar o eliminare a Daesh nu elimină și revolta pe care o resimt mulți tineri europeni. „A existat, bineînțeles, un ordin al Daesh ca să fie atacată Franța, dar Daesh nu a trimis trupe din Siria, ci pur și simplu a făcut recrutări dintr-un bazin de tineri radicalizați care sînt francezi sau belgieni, adică europeni. Se pune problema dacă războiul contra Daesh va pune capăt radicalizării acestor tineri. Răspunsul meu e «Nu» pentru că sînt deja douăzeci de ani de cînd avem de-a face cu un val de radicalizare, în rîndul tinerilor, nu neapărat de origine musulmană, pentru că avem un procent mare de convertiți", a explicat Olivier Roy după atacurile din Franța.

Specialiștii francezi de la Centrul de Prevenire a Derivelor Sectare legate de Islam spun că îndoctrinarea în stil Daesh funcționează mai ușor la tinerii sensibili care își pun întrebări cu privire la sensul lor în viață, inclusiv în legătură cu senzația lor că nu aparțin nici unui spațiu anume, și mai ales că nu aparțin țării europene în care s-au născut. În esență, fervoarea de tip religios în combinație cu frustrarea în fața lumii moderne, seculariste, reprezintă un cocktail letal specific Daesh, un cocktail care ademenește și îmbată în special mințile unor tineri europeni care se simt străini în societățile și familiile în care s-au născut.

Al-Qaeda și Daesh au fost produse ale momentelor istorice în care au apărut. Al-Qaeda a fost cea mai eficientă mișcare teroristă de gherilă, creată, inițial, ca reacție la dictaturile din Orientul Mijlociu. Daesh a apărut și s-a dezvoltat pe fondul unei serii de crize globale, succesive sau suprapuse, de la criza economică la Primăvara Arabă, la statele eșuate din Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Daesh ar primi o lovitură decisivă, mai ales ideologic, dacă ar rămâne fără califatul din Irak și Siria, dar Daesh are toate șansele să supraviețuiască pentru că propune segmentelor de populație frustrate și radicalizate ori deschise la radicalizare din spațiul islamic și din lumea occidentală un răspuns războinic global la vechi crize globale care au fost doar peticite, dar și la crizele incipiente în prezent – o Uniune Europeană tot mai ineficientă intern și extern, confuză în a-și formula o identitate pe orice plan, o Americă gata să voteze un populist (chiar dacă Trump nu ajunge președinte, faptul că un mare număr de americani l-ar vota demonstrează probleme și frustrări interne majore), o economie globală în stagnare, o Rusie agresivă, un Orient Mjlociu dominat politic și economic de dictaturi încremenite, incapabile de reformă și oarbe la schimbările prin care trece lumea.

***Carmen Gavrilă** este jurnalist, trimis special al Radio România în Iran.*

Cu ochii-n 3,14

IMAGINAȚI-VĂ TOT FELUL DE NENOROCIRI ÎN PUNGUȚE DE PLASTIC, PENTRU REGLAREA PEDEPSELOR

■ Culmea imbecilității apusene: (într-o sală de sport din Brooklyn, New York, are loc) un campionat de yoga. Imaginați-vă o competiție de asceză, o întrecere de post, un concurs de rugăciune. (**M. P.**)

■ Pe un site de sport, un titlu: „Cutremur la Istanbul!". În știre era vorba, de fapt, despre suspendarea unui meci din cauza unei amenințări teroriste. În goana după *click*-uri și *like*-uri, „presa" noastră online face niște oribile sinteze între tot felul de nenorociri. *Dislike.* (**M. V.**)

■ Pe aeroportul din Mumbai au fost descoperite, abandonate într-un geamantan, 146 de broscuțe țestoase băgate în punguțe de plastic. Traficantul de broscuțe, care le aducea din Madagascar pentru a le vinde în Nepal, s-a panicat și a dispărut. Broscuțele au fost descoperite datorită mirosului ciudat. Doar două dintre acestea au murit. (**M. C.**)

■ De cîteva săptămîni sînt hărțuită cu telefoane din partea unei companii farmaceutice care vrea să-mi vîndă medicamente pentru reglarea tensiunii arteriale. Deși le-am spus să nu mă mai sune pentru că nu am asemenea probleme, ultimul telefon l-am primit pe la 7 dimineața. Mi-am dat seama, în sfîrșit, de sclipitoarea și perversa idee de marketing: cu cît îți enervezi mai mult potențialii clienți, cu atît îi vei face să aibă nevoie de acele medicamente pentru reglarea tensiunii arteriale. (**S. G.**)

■ „Omul care a demonstrat că știe să administreze orașul" – acesta este sloganul cu care Mircia Gutău candidează pentru Primăria orașului Rîmnicu Vîlcea. Mircia Gutău a mai fost primar al municipiului în discuție vreme de două mandate: în 2010 a fost condamnat definitiv pentru fapte de corupție, pentru ca în 2014 să fie condamnat din nou, de data aceasta la doi ani și șase luni de închisoare cu executare. Magistrații însă au decis contopirea pedepselor și, pînă la urmă, individul a rămas în libertate. Așa se face că, între timp, omul candidează acum din partea PNL după ce, în urma unui sondaj de opinie, a ieșit detașat pe prima poziție în opțiunile vîlcenilor. Așadar: Mircia Gutău – omul care a demonstrat că știe să administreze corupția orașului; și PNL – partidul care demonstrează că știe să profite de *know-how*-ul corupților. (**M. C.**)

PE PARTEA CEALALTĂ, O DOAMNĂ MUZICALĂ PLIMBĂ MARGINEA CUIVA

■ Pe trecerile de pietoni se întîmplă lucruri tot mai uimitoare: acum vreo două zile, pe la Romană, un domn în trening a traversat ferm și cu pas egal fix pe roșu, în mijlocul unui trafic mai mult decît vioi. Toate mașinile au oprit brusc, ca-n filme, și domnul a ajuns nevătămat și cît ai clipi din ochi pe partea cealaltă. (**I. P.**)

■ O doamnă „leopardină" plimbă un caniș alb. Se asortează perfect. (**A. M. S.**)

■ Vînzarea de viniluri a atins în Statele Unite cifra de 30 de milioane de dolari (adică nivelul anului 1988), depășind cîștigurile pe care industria muzicală le-a obținut de pe urma serviciilor de *streaming* precum Spotify. Altfel zis, cu atîta muzică gratis sau care poate fi ascultată pe orice *device* plătind sume modice, oamenii au preferat să cumpere discurile de vinil, adică au dat bani serioși pe niște obiecte care stochează muzică. Nici măcar viitorul muzicii nu mai e predictibil. (**M. C.**)

■ „Jocurile în arșice erau: *în armean,* se făcea pe pămînt un mare rotogol, se punea la mijloc mai multe arșice. Apoi se depărtau de la marginea armeanului cu doi sau trei pași. De acolo dedeau cu ichiurile, niște arșice numite capre, care erau plumbuite, și care lovea arșicele din mijlocul armeanului și trecea peste marginile lui, acela era *haciul* și dedea cel dintîi la al doilea joc. Apoi dedea pînă cînd putea să scoată arșicele din armean. Dupe ce nu mai putea, venea altul, însă acum, fiindcă arșice era mai puține, cel ce da se punea în marginea armeanului. Și astfel, pînă se scotea toate arșicele. În *bai-bun,* pe puse sau pe nepuse. *Într-al lui, în sbenghiu.*" – Petre Ispirescu, *Jurnal 1865-1870* (**R. M.**)

■ „Simt cum mă naște Bucureștiul ăsta", îi spune o femeie cuiva la telefon. Și pare o venire fericită pe lume. (**A. M. S.**)

MIERCURI, PROSOAPELE PAR A SE FI NĂSCUT IERI LA PRÎNZ

■ Loredana Radu, fost apărător al lui Victor Ponta, a fost reținută, miercuri, de procurorii DNA, fiind acuzată de complicitate la luare de mită și spălare de bani, relatează Mediafax. Avocata unui avocat suspect de corupție este ea însăși suspectă de corupție. *Mise en abîme. Mise en prison.* (**M. M.**)

■ Tocmai am aflat care sînt cele mai „infecte" obiecte din jurul nostru, mai mizerabile decît vasul de toaletă: prosoapele, telefoanele mobile, periuța de dinți și banii. Ele nu trebuie în nici un caz împrumutate. Mai ales banii. (**A. P.**)

■ În momentele imediat următoare atentatelor de la Bruxelles, întrebarea principală, repetată obsesiv, pe care am auzit-o pusă de jurnaliștii de la o televiziune de știri era: „Cum de a fost posibil?". Cîteva zile mai tîrziu, o reporteriță de la aceeași televiziune îi întreba pe șoferii unor TIR-uri blocați în zăpadă pe la Predeal: „Ați mai văzut vreodată atîta zăpadă în luna martie?". Dintotdeauna m-au fascinat jurnaliștii care par a se fi născut ieri. (**A. M.**)

■ E haios cum ajung numele unor oameni de seamă pe niște firme. De pildă, „Curățătoria Cantemir". Mai că-mi vine să caut prin bibliotecă *Istoria ieroglifică a unei perechi de nădragi pătați cu motorină seara și impecabil de curați a doua zi la prînz.* (**D. S.**)

© M. Pleșu

PUBLICITATE